[illegible]

COMMENTARIA
IN VNIVERSAM BVLLAM
COENAE DOMINI.

AVCTORE
P. D. DOMINICO PVERONO
CREMONENSI
S. MARIAE NOVAE DE VRBE
ABBATE OLIVETANO.

SS. DOMINO NOSTRO
ALEXANDRO VII.
PONTIFICI MAX.
DICAT.

ROMAE, Sumptibus Ignatij de Lazaris. 1666.
SVPERIORVM PERMISSV.

ALEXANDRO VII.
PONTIFICI MAXIMO

DOMINICVS PVERONVS.
FOELICITATEM.

DIV cogitandum non fuit, Beatiſſime Pater, cui Volumen hoc, qualecumque eſt, lucubrationum mearum ſiſterem; ad Sacrarium enim Tuæ Sanctitatis, & ſingularis de Heroicis Tuis Prærogatiuis admiratio, & præcipuus in Tua Auguſtiſsima Promerita amor ſpontaneo iure ferebant. Vota mea, præceſquè ſicuti eò ſemper collimarant, vt ad commune Catholici Orbis benefitium Beatitudinem Tuam in ſupremo iſto Dignitatum faſtigio collocatam viderem; ita mea ſtudia eò etiam aſpirarunt, vt aliqua grati animi ſignificatione reſponderem Tuæ in me Paternæ propenſioni, quam in priuatis colloquijs de me aliquando Sanctitatem Tuam indicare dignatam eſſe non ignoro. Si ſpectetur Operis argumentum, ſatis videtur habere commendationis Commentarium in vniuerſam Bullam Cœnæ Domini, quæ Pontificiam Poteſtatem apprimè declarat, Auctoritatemquè Sedis Apoſtolicæ in ſuæ Amplitudinis Maieſtate agnoſcit, & veneratur. Si animus offerentis, multum habet obſequij erga Virtutes Beatitudinis Tuæ, multum fiduciæ in eiuſdem Beneficentia, dum non modò Commentarijs proſequi Tuæ faſtigium Dignitatis amat, ſed etiam Commentaria ipſa nominis Beatitudinis Tuæ immortali charactere munire, & illuſtrare confidit.

Si ratio denique offerendi, plurimum habet officioſæ neceſsitatis, conceptum

tum opus enim ab Alumno eius familiæ procedit, cuius semper Sanctitas Tua studuit fœlicitati, nescio an impulsus communi illa in Nos beneuolentia Nationis Senensis (quæ sicuti fundamenta iecit Oliuetani Ordinis, ita ad virtutum omnium, & honorum coronidem gestit efferre;) an singulari ista Domus CHISIAE in Nos benignitate; Vndecumque hæreditarius hic amor prouenerit, istud pro comperto habemus, ita statim regali animo hunc Ordinem complexam esse Beatitudinem Tuam, vt idem pœnè videatur fuisse exordium regnandi, quod fuit principium de Nobis benè merendi. Quid mirum igitur si Tibi Nostrorum omnium voluntates liberiùs affluunt, si mei vnius labores Sanctitati Tuæ suo iure sacrantur, cum Nos tanta Paterni amoris significatione iam tuos feceris. Tua verò Benignitas, quidquid est hoc Opere non aspernabitur, immò Tui patrocinij splendore illustrabit. Poterunt multi offerre magnificentiùs, nullus forsasse amantiùs, nullus obsequentiùs. Prostratus ergò ad pedes Beatitudinis Tuæ, cuius à sanctissima manu supplex obsecro Benedictionem, humillimè dedico, & consecro.

IN.

INDEX
CAPITVM, SIVE EXCOMMVNICATIONVM.

INDEX RERVM PRAECIPVARVM,
ET NOTABILIVM.

A

D.

Ad

E

vt

ea

ami-

T

V

FINIS.

D:FRAN-

D. FRANCISCVS MARIA DE MEDIOLANO ABBAS GENE-ralis Congregationis Oliuetanæ.

Volumen, cui titulus est, Comment: in Vniuersam Bullam Cœnæ Domini Auctore P. D. Dominico Puerono nostræ Congregationis Abbate S. Mariæ Nouæ de Vrbe de nostra commissione per personas peritas perlectum, ac reuisum, & non solùm vt in lucem edi possit approbatum, sed etiam de eruditione, ac doctrina non parum nobis commendatum, ad publicam vtilitatem typis mandari facultatem concedimus, si ita iis, ad quos spectat, videbitur. In cuius fidem &c. Dat. in nostro Monasterio Montis Oliueti Maioris. Die 20. Decembris 1664.

D. Franciscus Maria de Mediolano Abbas Generalis Oliuetanus.

Imprimatur,

Si videbitur Reuerendiss. P. Mag. Sacr. Palatij Apost.

O. Archiep. Patracen. Vicesg.

Imprimatur,

Fr. Hyacinthus Libellus Sacr. Palatij Apost. Magist.

LITE-

LITERAE PROCESSVS S. D. N. D. VRBANI PP. VIII.

LECTAE IN DIE COENAE DOMINI ANNO MDCXXXI.

Vrbanus Episcopus seruus seruorum Dei.

Ad futuram rei memoriam

PASTORALIS Romani Pontificis vigilantia, & solicitudo, cùm in omni Christianæ Reipublicæ, pace, & tranquillitate procuranda. pro sui muneris officio, assiduè versatur; tùm potissimùm in Catholicæ fidei, sine qua impossibile est placere Deo, vnitate, atquè integritate retinenda, & conseruanda maximè elucet; Nimirùm vt fideles Christi non sint paruuli fluctuantes; nequè circumferantur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, ad circumuentionem erroris; sed omnes occurrant in vnitatem fidei, & agnitionis Filij Dei, in virum perfectum. Nequè se in hujus vitæ societate, & communione lædant, aut inter se alter alteri offensionem præbeat; sed potiùs in vinculo charitatis coniuncti, tā-quàm vnius corporis membra, sub Christo capite, eiusquè in terris Vicario, Romano Pontifice, Beatissimi Petri successore; à quo totius Ecclesiæ vnitas dimanat; augeantur in ædificationem; atquè ità, Diuina gratia adiutrice, sic præsentis vitæ quiete gaudeant, vt futura quoquè beatitudine perfruantur Ob quas sanè caussas Romani Pontifices, prædecessores nostri, hodierna die, quæ anniuersaria Domini ex Cœnæ commemoratione solemnis est, spiritualem Ecclesiasticæ disciplinæ gladium, & salutaria iustitiæ arma, per ministerium summi Apostolatus, ad Dei gloriam, & animarum salutem, solemniter exercere consueuerunt. Nos igitur, quibus nihil optabilius est, quàm fidei inuiolatam integritatem, publicam pacem, & iustitiam, Deo auctore, tueri, vetustum, & solemnem hunc morem sequentes. &c.

IN BVLLAM COENÆ.

PROOEMIALIA ELENCHVS.

1. DE Nomine Bullæ huius.
2. Et si à plumbeo sigillo sortiatur denominationem, sine eo tamen emanare potest valida.
3. Cur Cœnæ Domini nuncupetur.
4. Sine scriptione Censuræ præsentes valent imponi.
5. De voce, ac significatione Processus.
6. Bullæ Censuræ sunt ab homine, non à Iure, dicendæ.
7. De titulis S. D. N Papæ, his literis appositis.
8. Quod lectio ad diuulgationem Bullæ non sit necessaria.
9. An, & quando, sine affixo nomine Pontificis edita. hæc Bulla sit recipienda.
10. Subsistit etiam lata ante Pontificis coronationem.
11. De illius antiquitate,
12. Recensentur finales caussæ editionis eiusdē
13. Variatio, quæ ex nostris editionibus contingit, attendenda. Semel irretitus, expirata Bulla, non remanet absolutus.
14. Censuræ Bullæ, si lata sint etiam in Iure, non duplicantur.
15. Item, nec si pluries à Bulla.
16. Quo pacto semel, & quo pluries, ad Bullā quis offendat.
17. Obseruanda circa Censuras; & pœnas, quæ cum sint in iure, adduntur Bullæ, vel ab ea detrahuntur.
18. Circa Ius à Bulla innouata, & innouationem à Bulla explosam.
19. Circa Iura, & Priuilegia renouata; ac renouationem è Bulla sublatam.

NOster est Instituti, vt initio Operis spopōdimus, ex vsu spiritualis gladij, qui hac Bulla distringitur, venari Romani Pontificis supremam potestatem. At nacta occasione libuit, seriò & ex integro cunctas in ea difficultates insurgentes explicare; ne mutilam redderemus, ac dissectam tractationem.

Præfatur in hæc pauca Sanctissimus Vrbanus, vt citiùs rem ipsam aggrediatur; insinuatquè tā-tùm ferendi has Censuras motiuam causam, ac finalem. De quibus, tituli explicatione præmissa; postquàm aliqua breuiter pertractauerimus, nonnulla alia, cognitu non inutilia, examinabimus Multa, quæ ab Interpretibus ante Canonum Commentaria explicantur, In finem Bullæ, vt in locum propriorem reseruantes. Quædam generalia quidèm, sed quæ opportuniùs singularibus casibus aptantur, ad oblatam occasionem discutienda relinquentes, Quædam tandèm, ad ornatum potiùs quàm ad necessitatem, ab ipsis adducta, prorsus omittentes; nec enim desunt, resecatis

catis inutilibus, quibus longiùs immoretur.

1 Quia autem rerum nomen, priùs quàm naturam, examinandum nonimus, Philosophia docéte, infixus primò titulus huiusmodi sese obijcit. *Litera processus S. D. N. Vrbani PP. VIII. lecta die Cœna Domini, Anno, 1631.* Quæ Literæ vsitata, ac vulgari appellatione dicuntur *Bulla in Cœna Domini: Bulla* quidem, hoc enim nomine cõsueuerunt appellari Pontificum Rescripta, è quibus plumbeum sigillum, capitibus Apostolorum Sanctorum *Petri*, & Pauli cælatum, funiculis pendet; ad discrimen Literarum, piscatorio annulo in sola cera obsignatarum, quæ ex breuiore scribendi stylo. *Breuia.* nuncupantur Ex his enim literis, dùm promulgantur, plumbeum illud sigillum pendet. Et quàmuis sigillo tantum Bullę nomen conueniat, (ducta voce: *Bulla* à leni ebullientis aquæ, vel cadenti è pluuiæ exurgente tumore; ex quo, ad humanæ vitæ leuitatem, breuitatemque signandam, similes bullas, auro efformatas, ante pectus veteres, velut insigne quoddam, deferebant; indeque in pendula à Literis insignia translatum est; de quare latè *Maximus Alterius tom. 1. De Censuris lib. V. disp. 1. cap. 1. col. 1* Tota tamen membrana nunc, *Bulla* dicitur, mutuata appellatione à sigillo prædicto. *Alterius loc. cit. Petrus Rebuffus in prax. benef. 3. p. Signatura. Iacobus de Graffis lib. 4. Decis. aurear. c. 18. n. 3. Antonius de Sousa Relect. ad Bullam Cœnæ, cap. 1; annot. circa text. n. 4.*

2. Dum itaque editur Bulla nostra, ante appositionem sigilli impropriè dicitur talis: nec regulariter censetur expedita, nisi plumbata. *Gomez in Reg. vtriusque signat. circa medium. Gregorius Sayrus lib 3. Thesauri casuum consc. c. 3 n. 3. Leonardus Duardus Comment in B. Cœna lib. 3. c. 1, q. 4. n. 4.* Bonacina *de Censuris in particulari disp. 3. q. 1. punct. 1. n. 1.* Dixi *regulariter*, quia, licèt vsu ac legibus caueatur, non recipi, vt valida, rescripta Principis, sigillo non munita: nec Summus Pontifex velit, suis adhiberi fidem; (Siquidem, cum nulla soleant sine eo expediri, falsitatis arguuntur, quæ non habent;) non est tamen eundum inficias, quin possit Summus Pontifex validè rescribere, omisso sigillo; vt si de eius mente constet, velle tunc rescriptis haberi fidem, possint respui. Ipse enim humanis hiscè legibus, aut vsibus non tenetur; nec in sua pendet auctoritate ab authenticatione sigilli. Tunc tamen Literæ non dicentur in rigore. *Bulla*, quamquàm improprié non est cur eodem nomine gaudere non possint; quatenus scilicèt tales sunt, quæ ad sui complementum pendens insigne plumbeum expeterent; quomodo Bulla nomen ipsius transumptis accomodatur, licèt plumbum non habeant.

3 *Cœna* autem *Domini* Bulla dicitur, quia Sacro die Domini Seruatoris cœnæ, ex vetustissima consuetudine, in Romana Curia promulgari solet; sedente Pontifice induto sacris; audiente populi frequentia; clara tam pronunciante voce vno ex Eminentissimis Cardinalibus; ardente face, quæ contrà populum, quasi in sacrilegos, si præsentes essent transgressores, absoluta lectione, intorquetur. Nec Martino. V. antiquior est hæc appellatio, quia similes ante eum Excommunicationes; non ea tantum die; sed ter in anno, videlicet in Ascensione Domini; & in Dedicatione Basilicarum Petri, & Pauli, concurrente cum Octaua Beati Martini, vltra diem Cœnæ edebantur iuxta *glos. in Clem. 1. ver. generalis, & ver. sententias de Iudicijs.*

4. In titulo verò primò dicuntur. *Litera.* quia literis, vt per se constat, excommunicationes, seu Censuræ sunt scriptæ Et Literarum nomen generale est, omnibus Pontificum Rescriptis conueniens; siue sint per Bullam: siue in forma *Breuis.* Nec tamen essentiale est his pœnis, quod per literas ferantur; quin valeat Summus Pontifex eas sine scriptura proferre. Nam licet Iure ecclesiasticis vetitum sit Iudicibus, oretenùs censuras ferre; *cap. 1. De sent. exco lib. 6.* non tamèn hæc forma, vt necessaria præcipitur ad validitatem Censuræ, ita vt sine ea, non obstringant; vt benè docet *Glos. in cap. Sicut, in ver. causam De sent. & re indicata. & in dicto cap. 1. in ver. causam; & ibi Geminianus. n. 13. Stephanus Costa. n. 36. & 37. Socinus in cap. Perpendimus. n. 146. eodem tit. Ioannes Andr. in cap. Nemo potest De Regulis Iuris in 6. Sayrus lib. 1 Thes. cap. 13. n. 8. Duardus loc. cit. n. 7.* Insuper autem Pontifex non est sub eo Iure; cum sit positiuum; sed supra arg. *cap. Peruenit. de Concessione prebenda &c. Ideo, 25. q. 1.* aliundè verò præceptum ita ferendi Censuras non habetur.

5 Ad verbum. *processus.* mouetur lis, non adeò modum seria: sit nè secundi casus singularis: an primi pluralis numeri. Cuius occasionem præbuit quòd aliqui velint, commate intersecari duo hæc verba. *Litera Processus:* Negent alij; putantes esse vocem genitiui casus, à verbo *Litera* pendentis. Priorem partem sequitur *Sayrus. cit. lib. 3 cap. 1. n. 18. & Duardus cap. 4. q. 1.* Et suffragatur, quòd in Bulla, dicuntur, processus, in plurali, in S. *Volentes*, qui sic habet; *Volentes nostros processus, ac omnia, & quæcumque his literis contenta, quousque alii huiusmodi processus &c.* Vbi etiam distinctè à voce. *literis*, exprimuntur, quasi æquè principaliter Bulla dicenda sit *Litera*, *& Processus.* Similiter in *Clement. 1. De Iudicijs* Processus dicuntur in plurali. Oppositum placet *Bonacina cit. loc. n. 2.* Et quidem probabiliùs; *Tùm* quia in nullis exemplaribus, quæ viderim, secat eas voces virgula; Tùm quia in priori sententia voces *Litera, & Processus* deberent disiungi per aliquam ex particulis disiunctiuis, *& vel seu:* aut similibus. Tùm quia dicitur *lecta*, non autem *lecti*: quod si *processus* casus esset nominandi, adiectiuum cum ipso, vt potè propinquiore concordare deberet; Tum tandem, quia ex quo semel in anno, die Cœnæ promulgari cœperunt, à Martino V. hic eis in singulari præpositus fuit titulus. *Processus annalis, qui fit annuatim in Curia in Cœna Domini*; vt apud *Antoninum 3. p. summa tit. 25. c. 72.* Huius igitur *processus.* nunc dicuntur esse *litera.*

At duplex est processus. *Alter* particularis, qui in causa forensi, seruata forma, ac solemnitate iudicij, contra certas personas, quæ iam deliquerunt, vel deliquisse censentur, prolata sententia, efformatur; & tempus respicit præteritum. *Alter* verò generalis, ferens sententias in futurum contra eos, qui crimina sunt perpetraturi;

iis se

ipsæ siquidem etiam sententiæ veniunt appellatione *processus*, vt per *Abbatem, in cap. Cum I. & A. n. 5. De sent. & re iudicata*, Ioannem *Andr. in cap. Vt super. De Appellationibus. Lanfrā. cum in cap. Quoniam contra. De Probationibus*. Posterioris huius generis est Processus nostræ Bullæ. *Bonacina loc. cit. Duardus cap. 4. q. 1. n. 3. Sayrus cap. 3. n. 4. Sousa vbi supra n. 3. Pilliuccius quæst. moral. tom. 1. tract. 16. cap. 1. n. 2.* Quamobrem in solos futuros transgressores hæ sententiæ dicuntur, nullomodò in præteritos; vt licet excommunicentur Lutherani, Caluinistæ, & cæteri hæretici; non comprehendantur ij, qui fuêre antecedenter tales sed qui futuri sunt tales; aut in hæresi rursus peccaturi externo actu, vt ad *can.* 1. explicabimus. *Reginaldus tom. 1. prax. pœnit. lib. 9. n. 219.* & cæteri sine controuersia. Et licèt *Alterius cit. loc. col. 2. in fine* videatur oppositum insinuare, quatenus dicit, in perniciem eorum, quos noluit pœnitere ferri Censuras, apertè tamen in sequentibus cum cæteris conuenit. Estquè processus, non comminatorius; sed latæ sententiæ; vt ex modo, & forma verborum satis est liquidum.

8 Demonstrat insuper verbum hoc *processus*, Censuras illius, vt porè sententias, dicendas esse latas ab homine, non à Iure: in quo versatur capitalis huius Prœmij controuersia. Et licet aliqui vt *Antonius Naldus in Summa ver. Bulla Cœnæ n. 1. Ioannes Baptista Scortia in Bullas selectas Theorem. 409.* velint diremptam litem, postquam à Pio V. in *§. Volentes* additum est, eas robur non amittere, demortuo Pontifice; cum proprium sit sententiarum ab homine expirare, defuncto ferente; non tamen satis est, vt inde à Iure arguatur esse dicendas; nec enim in eo tantùm difficultas est sita, quòd expirent, vel nō, vt fiet ex dicendis conspicuum.

Ex illo tamen *§. Volentes præsentes nostros processus, & omnia, & quæcumquè his literis contenta, quousquè alij huiusmodi processus à nobis, aut Romano Pontifice pro tempore existente fiant, aut publicentur, durare, suósquè effectus omnino sortiri.* deduxère quam plures, has Censuras, licet ante tale additum essent ab homine, conuersas esse in simpliciter à Iure. *Pellicianus in Enchirid excomm. cap. 16.* Martinus *Alphonsus Vinaldus in Candelabro aureo par. 2. in explic. Bulla Cœnæ n. 151. Nauarrus in Manuali cap. 27. n. mihi 73. Auila De Censuris 2. par. cap. 1. dub. vnico Summa Corona De Excomm. p. 3. n. 4. Duardus c. 3. q. 7. concl. 3. Horatius Gambarupta De Casibus reseruatis cap. 20 Bulla Cœnæ Suarez de Censuris disp. 21. sec. 1.* Nec est, cur pro contraria sententia ab aliquibus citetur *Bonacina punct. 5. n. 2. Alterius disp. 8. citata. cap. 4. concl. 2.* Vbi ad idem citat Caietanum, & *Toletum*. Sed Toletus manifestè est ad oppositum, & Caietanus loquitur de sola excommunicatione hæreticorum, quam non est dubium, esse à *Iure* siquidem, seclusa Bulla, sæpius in *Iure* excommunicatio in hæreticos fertur. quod ex eo patet; quia eo tempore Bulla non habens *§. Volentes*, nullam ingerebat dubitationem, quin esset ab homine. Præter hos alij plures referuntur, vt *Vgolinus de Censuris in genere tabul. 1. c. 9. §. 4. Salas de legibus disp. 1. sect. 9. n. 62. cum alijs apud ipsum.* Qui tamen id non asseruere expressè de excommunicationibus Bullæ; sed vel in genere, statuta, quæ non spirant conditoris morte, habere vim *Iuris*; vel in specie de excommunicationibus, alijsque Censuris, nunquam autem in particulari de Censuris nostræ Bullæ, quæ à communi doctrina, & vsu aliquantulum sunt extrahendæ.

Syluester tamen *in summa Ver. Excommunicatio 6. n. 76.* agens de Bulla Martini. V. cui nihil de duratione erat appositum, eius etiam Censuras opinatur à Iure esse dicendas; tùm quià inscripta erat *Ad perpetuam rei memoriam*. quod perpetuitatem legis propriam denotat; vt ipse autumat; tùm quià circà finem Bulla appellabatur Constitutio: nomen porrò istud denotat Ius; arg. *tit. D. Constitutionibus; in Decretalibus; & C. De legibus, & Constit. in Ciuil.*

Cæteri vltrà præcipuum illud fundamentum, quòd quæ sunt ab homine excommunicationes, morte ferentis terminantur. *arg. cap. A nobis, vbi Glossa, & Abbas n. 12. de sent. Excomm.* nostræ autem permaneant, quod proprium est legis. *arg. cap. fin. De officio legati, & L. leges C. De legibus* pluribus alijs nituntur adminiculis.

Primò, quòd in futurum prospiciant, quòd legis est proprium. *cap. fin. & cap. Cognoscentes. De Constitutionibus,*

Secundò, quòd earum plures sint in Iure; vt in hæreticos. *cap. Excommunicamus 1. & 2. De Hæreticis.* In Pyratas, Raptoresquè è naufragio. *cap. Excommunicationi De Raptoribus.* In Falsarios Literarum Apostolicarum. *cap. ad Falsariorum. De Crimine falsi.* In imponentes noua pedagia. *cap. Innouamus De Censibus.* & sic de cæteris. Immò totius processus fit mentio in Extrauagantibus *Et si Dominici* Pauli II. & Xisti IV. *De Pœnitentijs, & remissionibus.* Vim ergo Iuris iam sortitus est.

Tertiò, quià, quæ est ab homine Censura, non fertur. aut contrahitur, nisi trina præcedente monitione. *cap. In præsentia, & cap. Sacro. De sent. exc.* Hæ autem sine monitione deuinciunt, vt est indubitatum.

Quartò Censuræ ab homine, nulla etiam expressione facta, ei intelliguntur reseruari, à quo emanant *cap. Nuper De sent. exco. Couarruuias in cap. Alma Mater p. 1. §. 11. num. 2. eodem tit. in 6. Nauarrus in Manual. c. 27. n. 40.* & alij communissimè. Si ergò reseruationis datur hic speciale mandatum, signum est, ferri per modum legis.

Quintò Censura ab homine carpit subditos eo tempore, quo fertur. vt si quis successiuè fiat subditus ferentis, non ligetur. *Glossa, Abbas, & Innocentius in cap. A nobis n. 1. De Sent. excom. Couarruuias loc. cit. §. 10. n. 2. Syluester ver. excommunicatio 2. n. 10. Thabiena ibidem 4. ver. 1. Vgolinus loc. cit. § 5. n. 1. Henriquez lib. 13. De excommunicatione c. 16. §. 3. in fine. Sayrus lib. 1. c. 7. n. 11. in fine.* At non est dicendum, infidelem, post promulgationē *Bullæ*, baptismate perfusum, non statim eidem subijci; cum mens sit Pontificis, omnes Ecclesiæ per baptismum subditos innodare, vt sequenti cap. ostendemus.

Sextò regulariter Censura hominis non fertur feriato die, vel solemni; licèt lata valeat, vt post plures. *Sayrus loc. cit. n. 17.* cum tamen dies Cœ-

næ ob deuotionem sit feriatus, & aliquando si in eum incidat Annunciatio B. Virginis, festiuus.

Quidam alij, media via incedêtes, dixere, nec ab homine nec à Iure appellandas esse; sed medij cuiusdam generis ita *Sayrus lib. 3. cap. 1. n. 17. Graffius vbi cap. 18. n. 4. Reginaldus n. 530.* & certè aliquid Iuris participare non est negandum, vt hucusquè allata demonstrant.

Attamen sit nostra sententia; eas non esse propriè à Iure; sed tantum speciem sententiarum ab homine retinere, vt veriùs, & proprius dicendæ sint ab homine, quàm à Iure. *Ita Sayrus nu. 18. Toletus lib. 1. Instruct. Sacerd. cap. mihi 19. n. 5. Filliucius n. 7. Sousa disp. 1. n. 4. & 5. Vgolinus De Cens. reseruatis Pontif. In B. Cœna part. 1. q. 6. Becanus De fide c. 15. q. 8. n. 6. & Reginaldus* qui ait spectata earum natura, esse potiùs ab homine.

Pro eadem citantur *Sotus in 4. sent. d. 22 p. 3. a. 3. post. 5 concl. Rebuffus loc. cit. ad ea verba. Ad futuram rei memoriam, Nauarrus in antiquo Manuali hispano c. 27. n. 74.* & alij antiquiores Summistæ. At hos, non est mirum, dixisse, Censuras esse ab homine, cum scripserint antè Pium V. vt Nauarrus primùm in Bullam Iulij III. Tunc enim vix poterat esse de hoc controuersia; cum morte Pontificis interirent; quarè perfectè erant ab homine. Exorta est autem difficultas post additum §. *Volentes.*

His tamen, cæterisquè omnibus assentimur, contra Syluestrum; non potuisse, ante Pium aliquo modo Censuras Bullæ dici a Iure, defectu principalis conditionis, quod morte sedentis terminabantur. Immò cum Sayro, nec fuisse adeò firmas sententias hominis, vt sunt Regulæ Cancellariæ; hæ siquidem, superstite vita Pontificis, perseuerant; illæ verò per annum tantùm, ad nouarum editionem cessaturæ. Nec etiam contra Syluestri satis sunt validæ; quia clausula: *Ad perpetuam rei memoriam;* non denotat perennitatem roboris in Literis, sed posterorum aucupatur recordationem. Quod specialiter in sua Bulla Martinus apposuit, ad detestationem molestissimi schismatis, a Petro de Luna pseudo Pontifice excitati; qui ibi, cum suis asseclis, vouetur diris.

Alias enim, cùm Bullæ non essent perpetuæ, inscribebantur; *Ad futuram rei memoriam,* vt notauit *Rebuffus.* & ità nostris temporibus est seruatum. Cæterum perennitatem, virium Constitutionis solent illis verbis Pontifices enunciare. *Has perpetuò valitura Constitutione,* aut similibus Titulus autem Martini Bullæ erat. *Processus annalis, qui fit annuatim &c.* quo ergo pacto perpetuæ Inscriptionem verò. *Ad perpetuam,* vel. *Ad futuram.* promiscuè assumpsere, vt etiam perpetuæ inscriberentur, *Ad futuram.* quia tempus futurum, potest etiam esse perpetuum; vt notauit *Duardus cap. 5. q. 4. in initio.* Iam constat ex illo *processus annalis.* Bullam Martini non fuisse veram Constitutionem, quæ perennitatem importat, sed ea esse voce nuncupatam, sumpta in significatione laxiore. Nec enim omninò impropriè Bullæ Cœnæ applicatur; cum sit generalis sanctio, à Principe, respiciens futura, & præmonitione non indigens; ex quibus ad Constitutionem accedit vt ex *Couarruuia in cap. Alma mater. De sent. exc. in 6.* notauit *Duardus c. 3. quest. 7. nu. 15.*

Esse verò ab homine, etiam post Pij additionē. ex verbo primùm *processus* inferimus; ponamus, quæ per modum processus fertur, est ab homine; sicuti, & sententia, (quo nomine Censuræ nostræ appellantur in §. *non obstantibus,* ibi: *per quæ contra nostros processus, ac sententias &c.* denotat hominem auctorem; nec legi congruè hæc nomina possunt accomodari.

Occurrit *Bonacina;* Nomen non esse attendendum, quotiès rei natura oppositum nominis indicat. *Duardus* verò n. 37. Sententiam Principis; per Processum latam, optimè posse constituere legem, per *text. in l. 1 ff De Constitutionibus Principum, & in §. Sed & quod iuncta Glossa in ver. Decreuit. Instit. De Iure naturali Gent. & Ciuili,* immò Decretales Iuris, & C. Leges, nihil aliud esse, quàm Pontificum, & Imperatorum sententias.

Verùm statim constabit, nec ex natura harum Censurarum satis argui, quod sint a Iure: Et non inficiamur, posse ex particularibus sententiis fieri leges: alterum tamen est necessarium, aut quod redigantur in corpus Iuris, vt ipse fatetur *Duardus;* aut quòd expressè ostendat Princeps, se velle, ex particulari sententia constitui Ius, seu haberi pro Iure, etiam si non sit in corpore; Neutrum tamen videmus in proposito; quia, nec Bulla est in corpore Iuris, vt respondentes ad secūdum aduersariorum, explicabimus, nec vnquam protestati sunt Pontifices, se velle ex Bulla firmā legem statui; siquidem sæpiùs eam destruunt, reficiuntque.

Ex quo illustratur secundò nostra sententia. Quia lex de sui ratione ità est firma, ac stabilis vt non nisi per legitimam in contrarium consuetudinem, aut nouam oppositam legem abrogetur. *Gloss. Abbas, & Doctores communissimè in cap. Cum accessissent, & cap. fin. De Constitutionibus, & in cap. fin. de Officio Legati,* adeò vt de hac firmitate expressè monere in ipsa lege, non sit opus. At Censuræ huius nostræ Bullæ natura sua non sunt tales; Tum quia de se morte eius sedentis expirant, vnde, et vsque ad nouam successoris editionem, post tempora Pij *V.* essent superstites speciali dispensatione, expresse apposita (tanquam aliquo insolito) indiguere; Tum quia quotannis per solitam nouam promulgationem tolluntur, & reuocantur, succedentibus nouis, & hac cum intentione annuæ tantum durationis promulgantur; Quod indecorum esset legi, quæ vt regula semper regulans, non est tantæ instabilitati subdenda. Et licet vna lex per alteram possit tolli; id tamen fit, quando vna alteri opposita in totum, vel in aliquo, ex recta ratione, vel circumstantiis mutatis, est constituenda. Immò si mutatio in partem tantùm fieri debet, aliquid addendo, vel detrahendo, reliqua veteris Iuris dispositio non penitùs abolitur, sed in suo robore perseuerat. At eodem sępius manente tenore veterem penitùs opprimere per nouam solum editionem, aut promulgationem, non est in Legum materia vsitatum, Quamobrem non satis est dicere, firmitatem saluari in eo, quod, eadem semper maneat dispositio. Obstat enim, & huic primò, quòd firmitas debet saluari in eadem lege nu-

mero

mbro quorsum enim, si antea lex erat, vigebatque; per nouam similem obliteratur? Secundò, quòd id non semper fit verum; nam paulatim per Pontifices à primæua sua dispositione notabiliter detracta est, ac mutata; Hoc enim requirit natura criminum, quæ damnat, vt ob circumstantias eorumdem, loci, temporis, ac personarum, sit mutabilis, & variationem in sententiis; quas profert admittat; quo ex aduerso lex, stabili modo edictum pœnasque in transgressores, quas damnat, concludit.

Respondet his *Bonacina*, cessare veterem Bullam per nouæ promulgationem; quia summus Pontifex, & vsus ita interpretatus est; non tamen hinc sequi, Censuras vim Iuris non habere; cum ex se sint perpetuò duraturæ, & ad perpetuam rei memoriam editæ. *Duardus* autem n. 31. Optimè legem posse per aliam destrui, si id exprimatur, quod in proposito, licèt non in noua Bulla, fit in veteri, in §. *Volentes*. Firmitatem verò legis non necessariò esse æternam, exemplo legis Mosaicæ, quæ fuit vera lex duratura tantùm, quousque noua, Euangelica scilicet, ederetur. Vnde concludit in Bulla reperiri triplicem perpetuitatem, quæ iuxta *Suarez De Legibus lib. 1. c. 10. n. 7. & sequent.* legi competit. Alteram, quòd semel lata, semper duret, donec vel reuocetur, vel materia eius, & caussa, ita desinat esse iusta, vt contraria debeat consuetudine abrogari. Alteram ex parte subditorum; quòd semper liget subditos nimirum de præsenti, & eos, qui natiuitate, siue incolatu futuri sunt subditi. Tertiam ex parte Legislatoris, quòd non amoueatur, illo amoto; nec eo mortuo, extinguatur.

Sed hæc non eneruant argumenti nostri robur. Namque si Summus Pontifex, qui Censurarum est lator voluit eas non esse perpetuas, sed temporarias, & annnales; vsusq; ità recepit; quod est signum, quòd non sint latæ per legem; quia nec Lator Legis Latorem gessit, nec vsus, cuius non est naturam Legum inuertere, in legem eas recepit. Falsum autem est, ex se Censuras ad perpetuum tempus esse pronuntiatas; quia ex se sunt annuales, & talis est mens, quæ potissimum est attendenda, eas ferentium, vt post annum nouas edere, intendant, veteribus abrogatis. Quod, quia aliquoties, aut morte Pontificis, aut alio impedimento potest omitti, ne facilea tunc aperiantur transgressoribus aditus, speciali consilio voluere Pontifices, esse prouisum, dispensando super vna ex conditionibus sententiatum, ab homine latarum, quæ est spirare elapso tempore, aut homine vita functo. Tandem malè assumitur, Censuras editas esse ad perpetuam rei memoriam, tantum enim dicitur, *Ad futuram* saltem à tempore Pauli III, cuius Bullam interpretatur *Rebuffus* supra citatus. Vt omittam, in eo titulo non satis esse fundamenti, quod contra Syluestrum docuimus in superioribus.

Duardum verò refellunt dicta in nostro argumento, si expendantur. Nec enim sufficit ad legem destruendam, quod destructio vtcumque fiat, sed exprimatur. lex enim non indiget ea clausula *Quod perseueret, vsque dùm noua promulgetur:* Tùm quia perpetuitas ei est naturalis sine expressione, & sine addito subauditur; vt in aliis omnibus legibus est semper; Tùm quia in noua lege derogante, esset ea clausula inserenda; nec est cur lex suam destructionem præsentiat, ac præoccupet. Lex namque recentior, qui irregulariter Legum vitanda correctio, si corrigat, id insinuare debet; at hæc insinuatio in veteri redundat.

Præterea reuocatio Legis, quæ fit per nouam tunc debet admitti, cum veterem, ob mutationē circumstantiarum, non decet amplius adstringere, vt explicat *Suarez eo loco, & Agentes de Legibus communissimè.* reuocationem autem, quæ fit ob merum beneplacitum Principis, nulla accedente causa, non est dubium, præiudicare firmitati legis; In proposito verò non est semper talis causa, tùm quia post Xistum V. nostra Bulla ferè nihil mutata est; tùm quia si aliquà aliqua fuit opus detractione, aut additione, lex per hæc non abrogatur in totum, sed remanet, diciturque ei tantùm derogari; vel subrogari, vt Iuristæ loquuntur. Hinc est rursus, quòd lex non solet abrogari per solam nouam editionem, aut promulgationem eiusdē in specie; nam si dispositio illius permanere debet in noua, sufficit instare, vt acceptetur, & obseruetur, si instantia sit opus; per solam autem nouam, instantiam, Lex non abrogatur, aut de nouo editur; quin potiùs eadem noniter proponitur At Bulla hæc semper de nouo fit, abrogata in totum antiqua; non fit igitur noua editio, ac promulgatio, vt acceptetur. In quo videtur deceptus *Alterius dicto cap. 4. col. 3. ver. Respondeo.* vbi ait Bullam non repeti, ac renouari singulis annis, quasi præcedens suam vim amittat, sed potiùs vt firmiùs imprimatur, & adhæreat mentibus fidelium; Vel enim intelligit, præcedentem non abrogari per nouam, & hoc est falsissimum ex §. *Volentes*. Vel intelligit, veteris abrogationem non esse necessariam, sed sufficere nouam instantiam, & regimini dicit; Ac quæro, cur igitur abrogatur? cur de nouo alia editur, & promulgatur? Non ad obuiandum criminibus in ea inhibitis; quia vetus dispositio, si seruaretur, ad id esset sufficiens, (quemadmodùm vetus Lex obligat, etiam si non condatur de nouo;) Non quia desuetudine fuerit abolita, vt de se constat; Non quia noua indigeat instantia, quia ad hoc non requiritur noua editio; Non quia vetus deficerit, quia non desineret, si noua non ederetur; Igitur quia quilibet Pontifex ex more suam vult edere Bullam, eamque ad annum. Ex hoc autem quis non videt manifestè sequi, Pontificem velle à se excommunicationes emanare, tanquam ab homine, vt potè quas post annum innouaras ad sui beneplacitum iterùm profert, & nouus Pontifex, illis abrogatis, nouiter ad libitum alias efformabit?

Nec aliquid probatur exemplo legis Mosaicæ, quia licèt non fuerit æterna, quoad cæremonialia, & aliqua ex moralibus quoad quæ tamen fuit vera lex; fuit saltem stabilis, & ad longum tempus data, terminandaque, non ad libitum alicuius, sed quia, mutatis, ex Christi aduentu circumstantiis fidei, temporis, personarum, status, &c. alia lex fuit necessaria, quæ ad perfectum conduceret, vt ait Apostolus. Hac autem conditio non infert firmitati legis præiudicium vt cum Suarez dicebat Duardus, benè tamen, quòd ad breue tempus sit data, frequenter abroganda, & quòd sine causa

ſa abrogetur. Quæ omnia adhuc ex reſponſione ad obiecta, fient clariora.

Præcipuum igitur oppoſitum fundamentum nil aliud infert, niſi, Cenſuras Bullæ non eſſe ab homine rigoroſè, & eo modo, quo dicuntur ab homine Cenſuræ, latæ ab aliis Iudicibus eccleſiaſticis Pontifice Summo inferioribus, quæ à morte ferentis vlterius non innodant. Sed Probandum erat hoc ſatis eſſe, ad conſtituendas eas in ſtatu, quo ſint dicendæ à Iure. Multò enim plures, & magis eſſentiales ſunt conditiones, à quibus deficiunt, quàm vnica hæc, quod morte ferentis non expirent. Et quidem expirant ex natura ſua; at opus fuit ſpeciali diſpenſatione, tùm ne expirarent poſt annum, cum prius dicerentur *Processus annales*, vt anno elapſo, ſi nouæ ab eodem Pontifice, vel Succeſſore non ederentur, ceſſaret Bulla tùm ne morte conditoris abſoluerentur. Dicere autem poſſumus, diſpenſaſſe Pontifices, vt licet ſint ab homine hæ ſententiæ non expirent, homine vita functo. Oppoſitum enim non eſt aliquo Iure cautum; in quo Pontifex diſpenſare non valeat; cùm nec ex Iure canonico id ſatis colligatur expreſsè, ſed tantùm à ſimili ex dicto *cap. A nobis el. 1. De ſent. exc.* vbi habetur, Sententiã hominis ſolos ſubditos ligare. Quapropter id videtur fundari tantum, aut in lege ciuili *L. vltima ff. De Pœnis*. Vbi ſtatuitur, interdictum non durare functa iuriſdictione interdicentis, aut in vſu aut in communi Doctorum ſententia; à quibus Pontifex ex cauſa, quæ hic eſt vrgentiſſima, ſcilicet, ne ſine pœna eſſent crimina, tempore Sedis vacantis; aut antequam ſucceſſor ad diem Cœnæ Dominicæ perueniat potuit diſcedere.

Probabilius tamen erit aſſerere, quod cùm ſententia ab homine poſſit poſt mortem ligare, ſi ſucceſſoris accedat conſenſus, & rati habitio, iuxta *Gloſſam, & Doctores in dicto cap. A nobis*, cenſeatur Pontifex ſucceſſor, vſque dum ſuam non promulgat, in Bullam veterem conſentire; Quod præſumitur; tùm ex eo quod nouit, veteris diſpoſitionem non haberi pro abſoluta, nec reluctatur; quinimmo habet pro excommunicatis eos, qui in eam impingunt, petentibus abſolutionem impendens; Tùm ex grauitate criminum, quæ Bulla punit, quibus, non eſt veriſimile, velle aditum patere per ablationem Cenſurarum; in quo apparet diſcrimen inter generales ſententias inferiorum Iudicum; & Summi Pontificis; nam inferiores nõ ferunt ſententias, niſi ratione ſtatus præſentis, cui proſpicere ad ipſos ſpectat; vt optimè probat *Sayrus lib. 1. c. 7. n. 12.* & ideò non ampliùs illorum durant interdicta poſt mortem, ſed ſucceſſorum, ad quos tunc pertinet proſpicere; Qui ſi eadem non confirment, regulariter non cenſentur grauia inde incommoda ſecutura; aliàs lege, ſeu ſtatuto his foret prouidendum. At Cenſuræ noſtræ Bullæ intorquentur aduerſus crimina grauiora, & corpori Eccleſiæ nimis præiudicialia; ideò non leue eſſet abſurdum, ſi ſede vacante, & vſque ad nouam ſucceſſoris Bullam, ſ ab his ſententijs eſſent immunes, ea patrantes; Stabili autem lege ex altera parte non eſt cautum; quia circumſtantiarum in criminibus crebra mutatio, eorum pœnas arbitrio Principis eſſe ſubiectas, expoſtulat. Cætera facili negotio diluuntur. Ad Primum enim dicimus, Cenſuras à Iure in futurum tendere, nullo modo in præteritum; ab homine verò, ità plures in præteritum, vt aliquæ etiam poſſint in futurum, per generalem ſententiam latæ. arg. *cap. A nobis el. 1. De ſent. exc. cap. Romana; eodem tit. lib. 6.* Neque id aliquis, eſt inficiatus.

Ad Secundum: Quod Iure prohibitum eſt, poſſe etiam per ſententiam prohiberi. arg. *cap. Ita quorumdam iuncta gloſ. De Iudæis*, Multò magis ſi augeatur per ſententiam hominis, pœna lata à Iure, vt hic fit, ratione ſpecialiſſimæ reſeruationis. Nec Cenſuræ Cœnæ ſtatuuntur in dictis Extrauagantibus, aut earum præcipitur reſeruatio, cum ſemper hæc fuerit in ipſa Bulla, ſed tantùm declaratur ab illis Pontificibus; per priuilegia, aut gratias ab ipſis emanatas, noluiſſe, facultatem abſoluendi à Caſibus Bullæ concedere.

Ad Tertium. Falſum eſt ſententiam, quæ fertur generaliter pro culpis futuris, præuia indigere monitione; ſicut enim Ius ipſum eſt, quod admonet, nec aliud, præter publicationem Iuris, requiritur, ſic qui incidit in latas generaliter ab homine, ſatis eſt contumax (ſi ad excommunicationem contumaciam velimus eſſe neceſſariam) ſi edictum, & pœnas promulgatas ſciens adhuc tranſgreditur *Ioannes Lignanus in Trac. De Cenſuris. Summa Angelica Ver. excommunicatio. 1. n. 1. Henriquez lib. 13. De excommunicatione, cap. 17. §. 3. in fine. Sayrus lib. 1. cap. 12. n. 6. teſtans de communi*; Et ratio eſt euidens, quià, quæ generaliter fulminantur, non reſpiciunt particularem, qui poſſit corripi, aut admoneri. *Vgolinus De Cenſuris in genere. Tab. 1. c. 18. in princip. n. 24. & §. 1. Paludanus in 4. diſt. 18. q. 7. n. 3. concl. 10. Sonſa diſp. 1. n. 7. Stortis Theorem. 408.* Omnitto, præceptum de monitione, inductum eſſe Iure canonico cui Pontifex non tenetur, nec inualidari cenſuras, ſi abſque monitione ferantur. *Sayrus cum communi loc. cit. n. 26.*

Ad Quartum. Quadruplici de cauſa exprimitur reſeruatio. 1. Quia adeò eſt rigoroſa, vt cœteras reſeruationes ſuperet, nec in generalibus indultis, concedentibus facultatem abſoluendi à reſeruatis etiam Pontifici contineatur, vt in *Extrauag. Et ſi Dominici. De Pœnit. & remiſſ.* Vndè ad hanc reſeruationem explicandam, de ea neceſſe fuit inſtituere ſermonem. 2. Quià ex continua earum duratione, & antiquitate, potuiſſet aliquis opinari, eas aſcendiſſe ad conditiones, & naturam Iuris: ac proinde non ampliùs reſeruari Pontifici, ſumpto argumento ex *cap. Nuper De ſent. excomm.* ideò ad dubium reſecandum exprimitur reſeruatio. 3. Vt ſtatueretur pœna in præſumentes abſoluere, ac deſignarentur ſeruanda in abſolutione; De quibus in *§. Cæterum §. Quod ſi fortè, & §. Declarantes*. 4. Quià in aliquo caſu poteſt excommunicatus ab homine abſolui, & nõ ab excommunicatore, vt in dicto *cap. Nuper. §. fin.* Quod noluit Summus Pontifex, licere in excommunicationibus Bullæ, niſi in mortis articulo.

Ad Quintum. Cõcedere poſſemus, recenter baptizatum non ſubijci Bullæ, niſi poſt nouam promulgationem illius. Quod ſi velimus, (vt eſt verius) ſubijci, dicemus; capitulò *A nobis*, ſtatuenti, excommunicationes ab homine non innodare, niſi ſubditos tunc temporis quo fertur, non teneri pon-

ei Pontificis, sed super eo dispensasse, accedente caussa atrocitatis delictorum, quæ committere nemo Christianorum debet impune; Illud enim statutum est ad continendas intra limites Prælatorum facultates; at Summus Pontifex est generalis omnium Pastor, & auctoritatis illimitabilis, cui Orbis vniuersus pro territorio inseruiet. *Cuncta per Mundum. 9. q. 3. cum similibus.*

Ad Sextum, Pontificem in antiquo vsu promulgationis Bullæ ea die seruando, non debuisse attendere feriam, aut festum. Insuper autem, eam conditionem attendi, in ferenda sententia, quæ prærequirit caussæ cognitionem; quæ cum non possit fieri die feriato, aut festiuo, *cap. fin. De feriis.* ideò nec sententia die festo est pronuncianda. At tales non sunt excommunicationes Bullæ, quæ sunt generales, & in crimina futura, vnde nullam prærequirentes cognitionem, die feriato editæ optimè valent. arg. *l. Actus. vbi Doctores C. De feriis.*

7. S. D. N. *Vrbani Papa VIII.* dicuntur (vt redeamus, vnde diuertimus) vt auctor, & conditor Bullæ innotescat. *Qui Sanctissimus* appellatur, ad eius supremã dignitatem significandam, cui summè sacrum, & sanctum munus confertur, Quinimmò est ipsa sanctitas per antonomasiam, cui & adoratio iure meritò competit. Dicitur *Dominus noster*, viuentis Pontificis illustre appositum, vt potè qui plenitudinem spiritualis dominij, & potestatis habeat: quam Christus à Patre acceptam; iuxta illud *Matt vlt. Data est mihi omnis potestas in Cœlo, & in Terra.* Vices suas gerenti est impertitus: Quinimò adeò est Dominus, vt eo præsente cæteræ omnes dignitates quiescant *Cap. Vbi lentes. De Officio Delegati.* VRBANI verò nostræ Bullæ auctoris; quem diù Ecclesiæ suæ seruet Christus incolumem, præclara merita, ac laudes hic congerere, omittimus. quas alibi pro nostra imbecillitate degustauimus. Dicitur *Papa* Græca voce, quasi Pater; qui ipsorum Patrum, idest Præsulum, Parens est. Quod nomen, licèt olim alijs Episcopis, soli nunc Romano tribuitur ex constitutione Synodali, sub Gregorio VII. anno 1073. Dicitur *Episcopus*, vt Episcopatus gradum, insignem ratione culminis, dignitatis, ac Ordinis, maioribus titulis nonoppressum habere, significetur. Et tandem. *Seruus Seruorum Dei* ex humilitate, iuxta Seruatoris monitum, *Matt. 20. Qui maior est vestrum, fiat sicut minister. Glos in Proœm. Decretal in ver. Seruus.* De quibus nominibus, ac titulis, qui plura curiosiùs desiderat, consultat. *Duardum cit. lib. 1. Ad Bullam cap. 4. q. 2. 3. 4. & 7. & cap. 5 q. 2. & 3.*

8 Postremò. *Lecta* dicuntur, quia ex more, lectione promulgatæ fuerunt hæ Literæ; Quod tamen non erat necessè, vt suos sortirentur effectus Nam quamuis promulgatio ad omne statutum, legem, ac sententiam, sit necessaria, ex communi Doctorum apud *Salas. De Legibus disp. 12. sect. 1. & 2. & Suarez lib. 1. De Legibus c. 16. & 17. & lib 4. c 15.* non obstante *Capitulo 1. vbi Abbas De Postulatione Prelat.* supponente, alterutrum sufficere, aut quòd solemniter edatur, aut quòd publicè promulgetur. Ea enim solemnis editio est talis, quę æquiualeat promulgationi; eodẽ siquidẽ actu, quo fertur sententia, potest promulgari, si feratur publicè, & ad effectum, vt simul innotescat; Vndè particula, *Aut*, est expositiua, non alternatiua arg. *l. penult. iuncta glos. ff. De action. Emp.* tamèn modus promulgationis non definitur, sed iuxta loci consuetudinem, aut Principis placitum fieri potest. *Duard. cap 4. q. 8:* & sic sola voce, sine scriptura, aut cum scriptura; sine lectione, per solam affixionem in loco publico. Quamobrèm sola affixio, quæ in die Cœnæ horum processuum fit ad valuas Lateranensis Ecclesiæ, & Basilicæ Apostolorum Principis, sufficiens esset sine lectione, vt eunlgati intelligerentur; Fit tamen ad maiorem solemnitatem, & faciliorem notitiam, vt dicitur in §. *Vt verò præsentes.*

Cætera, quæ de promulgatione, ignorantia, et acceptatione, dubia insurgunt, in fine Bullę sunt explicanda.

9 Nomen autem Romani Pontificis, ibi *Vrbanus Episcopus &c.* non desideratur; quia de stylo Curiæ, ita illud est necesse apponi, vt rescripta; quæ non habent, possint præsumi suspecta, ac falsa. *Hippolytus de Marsilijs sing. 118. Speculator in tit. De Testibus. §. 9. ver. Deinde, & in tit. De Rescriptis §. 4. ver. Item excipe* arg *l. Labeo ff. De statu liberi.* Si tamen deficeret in nostra Bulla, non vna videtur Doctorum sententia, quale nam iudicium de validitate illius, esset proferendum.

inquit *Duardus cap. 4. q. 6. n. 8.* quòd si constet de mente *Pontificis*, volentis Bullam esse validã, non obstante defectu nominis, talis est habenda; quia *Pontifex*, vt positiuis legibus non tenetur, sic neque stylis, aùt consuetudinibus suæ Curiæ, vti nèc alij Principes, suæ arg. *l. Principes ff. De Legibus.* Ex natura enim sua lex à voluntate ferentis vim habet. Quamobrem *n. 11.* ait, satis esse, vt quis teneatur, eam recipere, si constet à Pontifice fuisse editam. siquidem, licèt nomen non habeat; non est præsumendum, incassum Pontificẽ voluisse edere, ac promulgare; Nam Iura, ex quibus irrita iudicanda sunt Rescripta, fundantur in falsitatis præsumptione. *Cap. Quam grauis. De Crimine falsi*; quæ in hoc casu non militat. Si autem de mente Pontificis non constet, nec innotescat, quòd sine nomine edita fuerit, ait *n 17.* non valere, quia præsumitur falsa, ex stylo Curię non seruato

Contra hæc videtur sibi *Bonacina loc. cit. punct. 2. n. 10.* opinari, dum sentit; Defectu nominis, Bullam non esse censendam inualidam, si de more cætera seruentur; vt Bulla eo die, præsente Pontifice, Cardinali euulgante, exponatur. Siquidem (ait) Lex ab intentione legislatoris vim habet, non ab apposito nomine; Sed nec Pontifex stylo Curiæ tenetur, & aliàs in dubijs iudicandum est est potiùs in fauorem actus, vt valeat, quàm vt pereat. Tandem ad hominem contrà *Duardum*, qui ad legem concedit non esse necessariam scripturam, ergo (*inquit Bonacina*) nec nomen scripturà expressum; Plura inde infert contra *Duardum*; Primò: Transgressorem ligari censuris in Bulla sine nomine promulgata. Secundò: Bullam sine nomine, in foro externo non esse præsumendam falsam, quoties constat eo modo à Summo Pontifice esse editam, esto velit fortè aliquis, de intentione Pontificis dubitare.

Quòd si non constet, iudicium ferendum esse contra valorem illius, licèt is, cui constaret, ea

vti

vti posset, vt valida; & ad illius obseruantiam tenentur. Tertiò; dato Bullam esse inualidam defectu nominis, transgressores ligari vi antecedentis, quę robur habere debet, vsquè dum noua promulgetur; promulgatio autem hęc valida intelligi debet, si quidem actus inualidus nihil operatur.

Mihi tamen non videtur *Duardus* hæc negaturus; Dum enim *Bonacina* inquit, Bullam censendam validam, si re ipsa edatur à Pontifice, & cęteræ in editione seruentur; aut loquitur de Bulla secundùm se, & apud eos, quibus innotuit talis editio, & expressè in eandem sententiam consentit *Duardus. cit. n. 11.* licèt non reijciat argumentum pro opposito factum, quod scilicet præsumptio falsitatis fundetur in Iure (scilicet in defectu nominis, quod requiritur ex stylo Curiæ, habente vim Iuris. *Ex Speculatore loc. cit.*) quæ præsumptio non admittit probationem in contrarium, iuxta ea, quę docet *Glos. in cap. 1. qui De Sponsalibus.* Quod nos facilè soluemus; Verùm id si quidem est cum versetur dubium inter ius, & voluntatem eius, qui Ius mutare non potest; at quando Ius est tale vt ei contrauenire possit, si coniiciatur voluntas contrauenientis, hæc facit optimam probationem contra Ius. In proposito autem Ius, seu stylus Curię potest non obseruari à Pontifice; Aut loquitur *Bonacina* de Bulla, quoad alios quibus non innotuit, Bullam eo modo esse promulgatam, & cum sit apud eos probabilissimę falsitatis suspecta, non ligabit eam non seruantes, quod ipse in secunda illatione concedit. Nec argumentum ad hominem officit *Duardo*, dum enim ait ad legem necessariam non esse scriptutam, intelligit necesse non esse quod Scriptis feratur, cum possit oretenùs; at deinde dùm in pręsenti dubio loquitur de nominis expressione, intelligit de expressione scriptis exarata; loquitur enim stante suppositione, quòd à Subscriptis Bulla edatur ac pro mulgetur Quod si nō scriberetur, procederet dubium de nomine, in ipsa ditione promulgatiua pronūtiato oretenùs: Non igitur rectè infertur. *Ad legem non est necessaria scriptura, ergo nec nominis Legislatoris mentio.*

10 Rogabis autem insuper, ad eandem validitatem Bullæ an requiratur, Pontificem esse coronatum, vltrà legitimam electionem. Et respondetur negatiuè cum *Bonacina loc. cit. n. 13.* quod desumitur ab *Extrauag. Quià nonnulli. De sententia excommunicationis,* vbi Impugnantes Literas quaslibet Pontificis ante coronationem (quòd temerè, & impudenter attentari dicitur) anathemate confodiuntur. Siquidem Pontificis auctoritas à coronatione non pendet, sed ei à Deo confertur post legitimam electionem. *c. 1. 23. d. ibi, electus tamen sicut verus Papa obtinet auctoritatem regendi Romanam Ecclesiam, & disponendi omnes facultates illius; quod Beatum Gregorium antè suam coronationem, cognouimus fecisse.* Et quidem non est, vnde colligatur, ex consecratione quèm constitui in Pontificem; cum aliqui ad eam non peruenerint, qui tamen inter veros Pontifices enumerantur.

Nec negotium facessit, quod dicatur Imperatorem ante coronationem plenitudine carere potestatis, namquè & id est falsum, vt cum pluribus transit *Bonacina*; nec par est ratio, quià rei huius, vel in Iure, vt *l. ante. per. ff. De Testament. milit.* vel in vsu, aut consuetudine, est aliquod fundamentum; de Pontifice autem nullum. Vnde similiter nil obest Archiepiscopum antè pallij acceptionem, vel Episcopum ante consecrationem, non omnem suam habere potestatem. *Cap. Cum sit, & Cap. Nisi De Auctoritate, & vsu pallij & sicut Viri 40. d.* Nec enim id cauetur circa Pontificem Summum. Quòd si iste aliquid defert coronationi, et ante ipsam non simpliciter *Episcopum*, sed cum addito *electum Episcopum* se subscribat, nec nomen suum sigillo apponat; facit ex voluntate, & congruo more maiorum: nec indè indicat, se defectum potestatis habere. Qua de re *Extrau. citata,* excommunicantur, qui *electum* subscriptioni apponi debere ex necessitate, contendebant.

11 Agè, quidnam impulerit S. D. N. Vrbanum, vt pręsentes processus, hoc anno, diequè ederet, euulgaretquè exploremus. *Vetustum,* inquit, *& solemnem hunc morem sequentes* Perantiqua igitur in die *Dominicæ Cœnæ excommunicationes* has edendi consuetudo.

Tribuère Toleto. *Sayrus cit. lib. 3. cap. 1. n. 1. & Duardus lib. 1. c. 4. q. 1. n. 8.* quod dixerit, Bullam Cœnæ non esse Martino *V.* qui anno 1420. in Cōcilio Constantiensi eam edidit, antiquiorem; Verùm quicquid dixerit *Toletus* in ea Bullæ explicatione, quam *Sayrus* citat, certè *in Summa lib. 1. c. 19. n. 4.* falsus est, esse multo antiquiorem. Idem adscribitur. *Dominico à Soto. in 4. d. 22. q. 1. a. 3. con. 5. Pœnit. part. 2. Direct. Inquisit. schol. 18. & Grasso l. b. 4. Decis. c. 18. n. 3.* eo argumento, quòd S. Thomas, & alij antiqui scholastici nullā eius mentionem fecerint; At ego non crediderim talem esse horum auctorum mentem, cum nō sit verisimile, vetustiorem Bullæ nostræ antiquitatem ignorasse; intelligendi sunt igitur quoad nomen, quatenus Martinus *V.* prior fuerit, qui in die tantum Cœnę Dominicę *Processus* hosce euulgare inceperit, vnde nomen Bullæ Cœnæ sortiti fuerint, vt per *Cardinalem & Ananiam in cap. Quod olim De iudicijs D. Antoninū 3. p. t. 25. c. 72.* Quod antea non sortiebantur, quià non semel ea die, sed ter in anno edebantur. In quo lapsus est *Gambarupta de Casibus reseruatis ad cap. 1. Bulla Cœnæ sub n. 2.* qui dixit, sub Martino incepisse ter in anno euulgari. Eademquè de causa apud veteres scholasticos non est de his Processibus, sub nomine Bullæ Cœnæ, vlla mentio. Et licèt alii Auctores mentem suam non promant, Grassius tamen apertè se explicat, dum *n. 6.* fatetur, tempore Clementis V. ter in anno has Censuras ferri solitas fuisse.

Igitur de Temporibus Gregorii XI. qui floruit anno 1370. testatur *Toletus loc. cit.* inquiens in Vaticana Bibliotheca reperiri adhuc Processus ab eo editos; *nec creditur,* subdit, *primus fuisse, qui hos publicauerit.* Et sanè, nā exordia auspicasse ante Clementem *V.* Viennense Concilium habentem anno 1306. *ex Clement. 2. sunctu glossa De Iudicijs,* videtur (vt sępius insinuauimus) indubitatum. Siquidem fit in ea mentio generalium Processuum, quos consueto de more edebant ter in anno Pontifices contra hæreticos, inhibitas deferentes ad *Infideles,* pyratas, falsarios, imponen-

ponentes pedagia nona, & similes. Licet non inficiemur, progressu temporis, scelestos multos, prudenti Pontificum arbitrio esse additos: Hos autem processus, illos fuisse, qui nunc Bulla Cœnæ dicuntur, colligitur euidenter ex materia, quæ eadem est; ex nono nomine, quod ab vno eorum dierum, in quibus promulgabantur, est desumptum; & testantur Annotationes *marginis ad eam Clementinam, in editione* Gregoriana.

Adhùc autem à tempore Innocentij IV. & Alexandri IV. circa annum 1254. fuisse in vsu, colligit *Sayrus loc. cit. num.* 8. & subscribunt. *Alterius tom.* 1. *De Censuris lib.* 5. *disp.* 1. c 3 *Bonacina punct.* 1. *num.* 3. *Fillsuccius ubi sup. num.* 5. *& Duardus loc. cit* Nam *Hostiensis*, tunc temporis scribens, *in Summa lib.* 5. *De Crimine falsi §. Qualiter committatur*. De falsarij literarum Apostolicarum in hæc loquitur; *Hodie mandatum apponens* (scilicet talibus literis) *ex Canone lato in Curia, ipso facto, sententiam excommunicationis incurrit, quæ non potest per aliquem citra Sedem Apostolicam relaxari*. Ad quæ *Sayrus* inquit, quòd cum non possint *per Canones Curiæ* intelligi; nisi vel Regulæ Cancellariæ, vel Canones Bullæ, illæ autem non vocentur *Canones Curiæ*, sed *Canon*. Simpliciter vel ad summum *Canon Apostolicus*, sequitur significari Canonea Bullæ; quia vocabantur *Processus Curiæ*, seu facti in Curia, quod nomen retinuere sub Martino V. qui suos Processus inscripsit. *Processus annalis, qui fit annuatim in Curia in Cœna Domini.*

Ignoratur tamen determinatè tempus, quo inceperint, licèt ex dictis constet esse antiquissimum; quod non modicum auctoritatis confert nostræ Bullæ, dum per quadringentos ferè annos, tot Sanctissimorum Pontificum dispositione, robur acquisiuit; Obstruunturquè recentiorum Hæreticorum ora, Summos Pontifices inconsiderantiæ, aut credulitatis arguentia, quod tam graues Censuras, quasi inconsultò, & præcipitanter intorserint, ac multiplicauerint; Temerè enim damnatur, quod plurium successiuè Pontificum eximiæ scientiæ, mansuetudinis, ac sanctitatia virorum decreto, vsquè est confirmatum.

12 Fines autem ij euulgationis fuere, vt fidei inuiolatam integritatem, vnitatemquè, ac publicam tranquillitatem, & iustitiam in Christiano populo Pontifices seruarent, vt eloquentissimè in præloquio proponitur. Ad hos vniuersi Bullæ Canones diriguntur; Vt enim totum Ecclesiæ corpus in virum coalesceret perfectum; membra, & capiti subiecta, ac reuerentia, & inter se arcto charitatis vinculo deuincta custodire, contendunt. Hac de causa Hæreticos execrantur; qui capitis Ecclesiæ, quod vera est fidei regula, iudicium eludentes, propriis placitis hallucinentur. Schismaticos deindè, quòd se ab eodem capite proscindant. Temerè ad Concilium à Pontifice prouocantes, quòd ipsius non credant maiestatem, auctoritatemquè esse supremam. Falsarios, quòd sacræ Sedis rescripta non temeranda inuertere præsumant, Pyratas, quòd eiusdem Sedis maritimum Imperium, Inuasores, quòd retrestre, perturbent. Eos item, qui prædictam Sedem parui facientes, arreptis ad eam itineribus, deuotionis, negotij, vel vsualis ferendi subsidij caussa, aut ipsorum negotiorum cursui, se se opponunt. Quiquè diuinum munus libertatis, ac exemptionis, Ecclesiæ Sanctæ collatum, sæcularibus statutis, iudiciis, oneribusnè diminuunt. Vt charitatis autem desertoribus succensent iis, qui naufragium passos crudeli rapina prædantur. Principibus, qui humanitatem exuti nimiorum vectigalium sarcinas deprimentes subditorum humeris imponunt; tùm iis, qui insigni Ecclesiastica dignitate pollentes, Dæmonis suasu, hostilibus manibus aggrediuntur; ac tandem, qui impiis Catholicæ Religionis inimicis, quos exterminare consummatæ esset iustitiæ, ingenio, consilio, opera, in Religionis detrimentum auxiliantur.

13 Quia verò hæ Censuræ (vt in superioribus diximus) non habent legis, quoad tempus, firmitatem, nec habuere in dispositione cōstantiam, & immutabilitatem; cùm non solùm in delicto, rum; quæ puniuntur; numero, & qualitate, adiectio, detractio, & commutatio facta fuerit; sed etiam in ipsis circumstantiis, conditionibus, ac clausulis multa, ac frequens variatio contigerit, Id quod soleret est obseruandum, nam cum vnaquæquè Bulla robur habeat, dùm perseuerat, cesset autem penitus, promulgata noua, ad quam deinceps respicitur, non est reus quis iudicandus iuxtà Bullam, tunc temporis vigentem, quando crimen fatetur, sed quando in illud est lapsus; Nec refert tunc puniri à Bulla, si tempore, quo est commissum, non puniebatur, aut è contra nil prodest, casum nunc in Bulla non esse, si aderat, dum accidit transgressio; Idémque est de circumstantiis casuum. Nec tamen volumus eum, qui vigente priore Bulla in Censuram inciderat, manere per nouæ promulgationem, in qua casus ille non contineatur, absolutum; Nam, licet vetus per nouam abrogetur, irretitus támen vtcumcumq; non nisi solutione, relaxari valeat], *Cap. Cum desideres cap. A nobis II.* 2. *Vbi Abbas. n.* 12. *Cap. Sicut nobis de sent. excomm. cap. unica De maioritate, & obedientia lib.* 6. *Sayrus citat sæpius capite* 1. *num.* 19. *de communi testans Toletus dicto cap.* 19. *Sousa disp* 1 *num* 6 *Pillsuccius num.* 7. *Alterius cap.* 4 *col.* 3. *Reginaldus d. lib.* 9. *n.* 228. *vers. sed aduerte. & alij.*

Ea de caussa, variationis scilicèt, iubentur Confessarij, ac Præsules, has literas apud se habere, vt mutationis notitiam habeant in promptu, & plurium annorum Confessionem audientes inter lepram, & lepram, vt dicitur, distinguere valeant. Quòd si accidat, audiri confitentem aliquem delicta patrata ante tempus additæ clausulæ *Volentes*, (quæ significat, vigere Bullam, quoadusquè noua non editur, non obstante morte Pontificis,) id quòd in terris hæreticorum fortè posset contigere; animaduertendum, crimina, Sede vacante, antè Pium, vel Gregorium commissa, nostræ Bullæ excommunicationibus non fuisse obnoxia; quia absoluebatur tunc Bulla conditoris morte. *Dixi ante Pium, vel Gregorium* quia Clausulam. *Volentes. Sayrus cap.* 1. *num.* 6. *& cap.* 2. *num.* 9 asserit additam à Gregorio XIII. anno 1581. licèt. *cap.* 1. *n.* 14. inter eas, quæ talem clausulam habent Bullam etiam

Pij V. enumeret. Cæteri verò communitèr à Pio, qui immediatè Gregorium præcessit, additam volunt.

Attendenda igitur erit tantùm pro eo tempore excommunicatio Iuris, vel alia si adsit; Quòd si nulla adesset, reducitur scelus ad terminos Iuris Naturalis aut Diuini, vt contingit etiam si de Bulla nunc aliquid aufetatur, ex ijs, quæ punit, nullo alio humano iure punita.

14 Multæ etenim ex Censuris Bullæ sunt etiam Iure Pontificio, in corpore, vel in Extrauagantibus, latæ, vt suprà dictum est, & in progressu interpretationis constabit: Nec tamen multiplicatur Censura in idem crimen ob Iuris, & Bullæ latam sententiam. *Ex Nauarro in Cap, Ità quorundam notab. ij. n.26. De Iudæis. Syluestro ver. Excommunicatio 7. cas.2. notab.4. Paludanus in 4 dist. 18.q.2. ar.4 ver. Si autem, Sayro lib. 1. Thes. cap.10. num. 11. Vgolino ad Bullam 1. par.q.7. Graffio loc.cit.num. 5 Reginaldo vbi sup. Altesio cap. 4. col. fin. Pillinccio n.13, Sousa disp. 2. Suarez disp. 21. sec. 1. n 3, Scortia in Bullas selectas Theorem. 409.* Namquè vt denuò in idem feratur Censura, requiritur, aut noua contumacia ex parte delinquentis, arg. *Cap. Cum non ab homine De Iudiciis*; aut nouus excommunicator, (lex sit, siue homo); seù aliquis noua potestate pollens, qui sententiam; tanquam suam, ac distinctam proferat; ac talem proferre, indicet, ità vt non sit noua eiusdem eulgatio, seù alia, loco eiusdem, editio. *Paludanus, Nauarrus, Suarez, et Sayrus locis citatis*; Secùs enim, non intercedente multiplici malitia, non condecet vincula multiplicare; ac proindè nec tale censetur intentum Ecclesiæ. Excommunicator autèm iterans, si diuersa polleat auctoritate, cum æquè, ac primus, ferre validè possit sententias, non est, cur eas etiam non obstringant, si velit; Vnde ait, *Nauarrus.* Episcopum, ferentè excommunicationem in deferentes arma infidelibus, non obstante Censura nostræ Bullæ, nouam innodare, ac distinctam, si tamen tanquam suam proferat; quia non apparet Bullæ mentem esse, alicujus potestati derogare, & Episcopus non instat sententia, tamquam ea, quæ sit lata à Bulla (tunc enim nouam non induceret) sed tamquam sua, de nouo à se met constituta, per potestatem, quam habet ab Actore Bullæ distinctam. At Iuris, & Bullæ vtraquè sententia non punit contumaciam, sed crimen in eodem statu; nec est vnde colligatur, mentem esse Pontificum nouas ferre excommunicationes, à Iure diuersas; vt veline non sufficere, si vna excommunicatione offendens ad Bullam innodetur, siquidem reseruatio, quam absolutioni adiunxere, ad id non est satis; quia speciem, & substantiam excommunicationis non mutat, sed est quid tantum pertinens ad negotium absolutionis. Nec potestas censetur diuersa; quia licet auctor Iuris, & Bullæ sit in persona diseretus, est tamen idem in potestate. Igitur cum aliud non expresserint Pontifices, tacitè censentur vnam, & eandem excommunicationem, non diuersam inducere.

Iisdemquè ex rationibus liquet, multò magis vnicam eeu sendam esse excommunicationem, si aliqua ex Censuris, vltra Bullam, pluries in Iure sit lata; & demum, etiamsi per successiuas Bullarum editiones, tàm sub eodem Pontifice, quàm sub diuerso, pluries iteretur arg. l. *Quibus ff. De verb. oblig at. Nauarrus in man. c. 27. num. 54. Alterius, Sousa, et Pillinccius locis supra citati. Gambarupta sub n. 2.* Etenim (præterquàm quòd noua Bulla adueniente, definit prior, ità vt deindè nullum sortiatur effectum) adhuc Pontifex non intendit nisi eamdem, quam sui Antecessores protulere sententiam, adseruare, licet de nouo, editam, vt ex verbis Præfationis colligitur. *Ob quas sanè causas Romani Pontifices, &c.*

16 Pluribus tamen vinculis obstringitur, non solùm qui ad plura capita eiusdem Bullæ, sed etiam, qui ad plures actiones eiusdem capitis diuersas, & diuerso impetu, se malitia patratas & tandem, qui pluries ad actionem eamdem, distinctis uicibus, offendit, *Vgolinus q.9. Scortia Theorem. 409. Pillinccius n.14. Naldus n.3.* & tradunt unanimiter Doctores de Censuris in genere. Facileque patebit, si contra quendam relatum à *Glos. in c. Engeltrudam Ver. Anathematc 3.q.4.* supponamus, semel excommunicatum posse iterum excommunicari, ut est indubitatum ex *cap Officij. De sent. excom. et Clem. 2 in fin. eod. titul.* Quid enim impedit una detentum catena, altera deuincire? aut semel gladio percussum iterum cō fodere? & ab Ecclesia eiectam, amphùs elongare? iam uerò, quando pœna reiterari potest, & crimen unumquodquè siuè specie, siuè numero diuersum, suæ per se est obnoxium pœnę, pœna potest imponi, & præsumi debet imposita; ne impunitas post primum lapsum irrepat, & eodem mulctetur modo, qui semel, & qui infinities deliquit; contrà l. *Numquam plura ff. De priuat. delict. et ea, quæ Bartolus in d l. ver. pro hoc n.11. et in l. Strnatus ver. si vero resultant n.1 ff. De Accusation fact. l. Si seruus seruum ff. ad l. Aquiliam.* Dixi *diuerso impetu ac malitia*, quia ut opportunius ad singulos obseruabimus casus, uno impetu actus innibitos repetens unicè irretitur, censetur enim tunc unica transgressio; multipliciter innodandus, si eodem actus multiplici impetu exercuisset. Exempli gratia; Percutiens Cardinalem ictibus pluribus, sed eodem impetu, semel contrahit excommunicationem vndecimi Canonis. Quod si unico ictu hodiè, cras altero, postridiè altero impetat, triplici excommunicationi fiet obnoxius.

Malitiâ uerò diuersa, quia aliquando in finè malitiosè intentum per medium, similiter prohibitum (quod tamen nec per se intenditur; nec deformat magis actum) necessariò est deueniendum; tùnc igitur malitiæ est habenda ratio, non actionis. Vt qui tantùm occidere Cardinalem attentat, licet eodem actu, quo occidit, uulneret, aut percutiat (quæ percussio per se eo Canone est inhibita) ex unica actus malitia, non nisi unicæ Censuræ subijciatur. E contra uerò, etiam si actus sit unicus, malitiam uerò, seù deformitatem (ut dicunt) multiplicem includat, multiplicem etiam Censuram inducet. Sic occidens Cardinalem, quà talis, et quà deuotionis, et negotij causa est Romipeta, nonam, decimam, et undecimam, excommunicationes contrahit. Estquè et pero, euidens ratio; nam cum non sit affirmandum

dum,nullam esse, quæ ilget, assignanda est, quænam potiùs ex tribus; At nulla esse ratio potest maior de vna,quàm de alia;nec dicendum ex omnibus integrati vnicam,quia vnaquæquè malitia de se est sufficiens integram inducere,nec ex associatione alterius malitiæ fit minor,superest ergò, ad triplicem malitiam,effectum pœnalem consequi triplicem.

17 Quoad eas autē,quę sūt in Iure,& in Bulla simul excōmunicationis obseruandū,nullū,vt diximus,aliū esse Bullæ effectū,nisi reseruationis;si tamen dispositio Iuris in vsu est: secus enim,ipsam etiam Censuram inducit. Quod si amplior sit Iuris dispositio quoad eos casus,& conditiones, de quibus Bulla non meminit, Ius est attendendum; vt si illius excommunicatio non sit reseruata, ab omnibus possit absolui: aut si reseruata Pontifici, talis perseueret, nec pertingat ad reseruationem Bullæ, quæ est in rigore summa, sub generali facultate absoluendi à casibus Pontificijs non comprehensa. Similiter aliæ Iuris pœnæ,si quæ aliæ sunt, in suo robore permanent.

Aliquotiès etiam dispositio Iuris in Bulla extenditur,vt vigeat in casu Bullæ proprio, in iure verò non expresso; & tunc transgrediens, non solùm excommunicationi Bullæ, sed etiam pœnis in Iure statutis subijcitur. Est exemplum in Bulla Gregoriana ann. 1584. Quæ capitulum. *Ad Falsariorum. De Crimine falsi*, coercens solos falsificantes Literas Apostolicas,extendit cum suis pœnis in falsarios supplicationum obsignatarum Sedis, Signaturæ &c.

Tunc præter Censuram Bullæ à Falsario talium supplicationum contrahebantur etiam pęnæ dicti Capituli.

In detractione verò aduertendum. Si quod à Bulla detrahitur, est in Iure,res ad terminos Iuris reducitur, si non fuerat priùs legitima consuetudine Iuri derogatum ; tunc enim nullo modo remanet inhibitum; quia licet Bulla, aliqua accedente noua caussa,obseruationem reduxerit; ea tamen transacta,seù expirata,omnis eius cadit effectus,ac si nunquàm fuisset,innodatione excepta eius,qui ad eam offenderit, vt diximus.

18 Aliquando etiam per aliquam Bullæ clausulam Ius demortuum innouatur, quod robur Iuris viuidi resumit,non tamen ad vim *Bullæ* ascendit, vt suo loco ostenditur. Dum verò è Bulla tollitur hæc innouatio reddit Ius (vt dicebamus) ad priorem statum; quatenus si penitùs erat recentiori *I*ure reuocatum,remaneat abolitum,& similiter si erat non receptum,aùt contraria consuetudine extinctum:

Quod postremum negat *Sayrus c.2. n.5.* cæteris subscribēs, quia, inquit hoc casu vi Bullæ intro ductus est nouus vsus, & consequenter interrupta contraria consuetudo, aduersans antiquo Iuri,ex quo necesse sit iterùm cōtra tale Ius præscribere.

Sed ego non irem inficias, eamdem esse in vtroque casu,rationem; si enim concedimus, expirata Bulla,ad effectus illius nullum deinceps habendum esse respectum,ac si nunquam fuisset(innodatione præterita excepta)eo modo,quo vsus, ob innouationem in Bulla positam introductus, non præiudicat nouiori Iuri reuocanti ; eodem nec potest Iuri,antiqua desuetudine abolito, aliquid conferre,vt reuiniscat. Quamobrem argumentum Sayri procedet, aùt quandò innouatio tamdiù mansit in nostra Bulla, vt noua dici possit inducta consuetudo; tunc enim militat, quod vna consuetudo, quæ erat ante Bullam, cuì innouatio est apposita ob breuitatem temporis non assumpserat roboris tantùm,vt legi omninò derogari,dici posset.

Nec in eo assentior(quod ei etiam,qui tantum vsui tribuit,videtur aduersari)quod ait, Ius innouatum, ablata è Bulla innouatione,remanere in sua declinatione,si ante illam innouationem non erat omninò abolitum,sed parum vsu attreptum: Arbitror enim ob perfectum vsum,quem induxit innouatio, Bullæ apposita, assumpsisse perfectissimum robur. Licèt enim nullus sit Bullæ effectus, abrasa clausula innouante,Ius tamen,cum non fuerit demortuum,vsu non potest non conualescere,ex quacumquè caussa ille prouenerit : id quod dici non potest,si penitus extinctum fuerat, vt diximus suprà.

19 Rursus contingit aliquando Ius reuocari ; tunc autem, quandiù reuocatio manet in Bulla, ius caret robore,resumit autem post reuocationē explosam,nisi tàm longo tempore fuisset reuocatio in Bulla, vt consuetudine legitima ius dici posset irritatum.

Simileque est De Priuilegijs,quæ aliquando reuocantur,vt videre est in præsenti Bulla can. 7.& 19. Cessat enim Priuilegium statim, ac Bullæ apponitur reuocatio. Dum verò iterum tollitur,Priuilegium redit,quia Priuilegium est Ius quoddam, licet particulare,& Bullæ effectus non permanēt ea excisa; Quapropter id verùm erit,non solùm, si per modicum tempus fuerit in Bulla reuocatio, sed etiam si multò,vt Priuilegium aliquid roboris amisisse videatur ex non vsu; Namquè, vt redit Ius,ità & Priuilegium redire debet, non obstante contraria consuetudine in contrarium;Hæc siquidèm in proposito non est dicenda vera consuetudo, sed propriè non vsus Priuilegij.

Qua in re opinatur *Sayrus vbi suprà*, Priuilegia quædam ordinaria,& communia, inserta in Iure rediuiscere, non autem ea,quæ particularia, sunt, quia firmitatem habent arbitrariam, vt ad placitum Principis reuocentur,non reditura in pristinum. Quamquàm non arbitretur improbabile (quod sine hæsitatione amplectitur Filliucius n.6.) Priuilegia personalia reuiuiscere,si ij, quibus concessa sunt,adhùc superstint, dum reuocatio tollitur ; quasi de alijs id non velit concedendum.

Mihi tamen videtur probabile,etiam particularia priuilegia reuiuiscere , dummodò non constet, Pontificem, qui reuocationem apposuit, voluisse,ea omninò tollere; tunc enim si Priuilegia erant ex reuocabilibus, & de mente renocantis constat, non est dubium esse reuocata;nec suffragabitur,si idem Pontifex,aut successor adimat postmodum clausulam reuocationis,ex quo videtur posse conijci, eum velle, Priuilegiorum reualidationem fieri; Nam ad Priuilegium extinctum restituendum non satis est clausulam, quæ accedente Principis voluntate extinxit,tollere;sed est necessaria positiua de nouo erogatio. Si autem de mente non constet, & Pontifex successor reuo-

cationem tollat, & multò magis si idem, & adhùc magis, si instantia partis priuilegiatæ accedat, conijcitur probabiliter, quòd noluerit per eam clausulam reuocatoriam Priuilegia fuisse penitùs extincta, sed tantùm ad tempus & placitū, obructa, ac suspensa. Si tamen per longum tempus, & à pluribus Pontificibus reuocatio est apposita, tùnc non foret tutum, eliminata etiam clausula reuocationis, Priuilegij vsum assumere; tùm quia sine noua instantia non potest rectè presumi, tolli clausulam ad effectum restituendi Priuilegij, sed potiùs tamquam eam, quæ Priuilegio iam extincto superflua euaserit, tùm etiàm, quià ex consensu tot Pontificum apparet, quòd omninò Priuilegium reuocare voluerint, vtpotè nimiùm præiudiciale. Cæterùm reuiuiscentia, non solùm est probabilis in personalibus, quæ defuncta persona certum est non posse, nec per ablationem clausulæ reuocatoriæ, reuiuiscere (& ideò non erat opus Sayro addere, reuiuiscere, si personæ supersint) sed etiàm in alijs, tàm localibus, quàm annexis muneri, & dignitati; quià locus, aùt dignitas semper est superstes.

Hactenus in Prooemialia.

CAPVT PRIMVM.

Excommunicatio in Hæreticos, & Schismaticos, Primo Bullæ Canone lata illustratur.

EXcommunicamus, & anathematizamus ex parte Dei Omnipotentis, Patris, & Filij, & Spiritus sancti, auctoritate quoquè Beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, ac nostra, quoscumque Hussitas, Vuiclephistas, Lutheranos, Zuinglianos, Caluinistas, Vgonottos, Anabaptistas, Trinitarios, & à Christiana fide Apostatas; ac omnes, & singulos hæreticos, quocumquè nomine censeantur, & cuiuscumque sectæ existant.

§ Ac eis credentes, eorumquè receptatores, fautores, ac generaliter quoslibet illorum defensores.

§ Ac eorundem libros, hæresim continentes, vel de religione tractantes sine auctoritate nostra, & Sedis Apostolicæ scienter legentes, aut retinentes, imprimentes, seu quomodolibet defendentes ex quauis caussa, publicè, vel occultè, quouis ingenio, vel colore.

§ Nec non Schismaticos, & eos, qui se à nostra, & Romani Pontificis, pro tempore existentis obedientia pertinaciter subtrahunt, vel recedūt.

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1. *POntifex fidei Regula, & Iudex appositè primo loco à fide descisentes diris deuouet.*
2. *Anathema in hæreticos per antiquum in Iure, & in Bulla, in qua passum est variationem,*
3. *Examinatur an Iure Diuino tale Anathema sit latum, & negatiua pars astruitur,*
4. *Canonis diuisio, Materia, Actiones.*

1 NON aliundè aptiùs, in eo Ecclesiasticæ potestatis vsu ostendendo, qui ex vindicis anathematis gladij animaduersione desumitur, exordiri potuisse arbitror Summum Pontificem, quàm ab eiusdem, aduersos Hæreticos, Apostatas, & Schismaticos, rebelles sui, & Ecclesiæ filios, seuera districtione. Etenim ambigendum non est, inter innumeros, quibus est insignitus, auctoritatis titulos, eum sibi Principem assumpsisse locum; quo inuiolabilis fidei fundamentum, & caput; credulitatis regula, ac norma, & controuersiarum irrepentium Arbiter, ac Iudex appellatur; ea singulari Cælestis Numinis prouidentia, vt de Petro illud *Rogaui pro te, vt non deficiat fides tua* de successoribus omnibus firmum, ratumque sit existimandum. *Hæc enim est fides*, (inquit Hieronymus ad Damasum, habetur in Can. *Hæc est*. 24. q. 1.) in qua; si minùs peritè, aut parùm cautè fortè aliquid positum est, emendari cupimus à te, qui Petri sedem, & fidem tenes; si autem hæc nostra confessio Apostolatus tui iudicio comprobatur, quicumque me culpare voluerit, se imperitum, vel maleuolum, vel etiam non catholicum, sed hæreticum comprobabit.

2 Quòd igitur hanc auctoritatem temerè declinent Hæretici potiusquè electionis propriæ sententiis (vt hæresis nomen sonat Can. *hæresis* 24. q. 3.) adhærendum velint; non fuit Pontificatus officij cui maior cunctis Christianæ Religionis zelus incumbit, dissimulare, aut tacere, vt dicitur in *c. Officii* 24 q. 1: sed eos anathematis pertimescenda mulcta insectari, vt sæpiùs factum, iura testantur; *Can. Achatius. can. Audiuimus, cit. à causa. & q. cap. Cum Christus. Cap. sicut ait. cap. Ad abolendam. cap. Excommunicauimus. §l. 1. & 2 De hæreticis cap. Nouerit. De sent. excom. & in Bulla Cœnæ, vel à primæua ipsius institutione, vt testatur Glossa in Clement. 1. ver. generales De Iudicijs.*

Licet autem temporum processu præsens Canon adiectione factus sit prolixior, præsertim recentiori seculo, quo variæ erupere errantium sectæ, quarum apposita sunt nomina; à tempore tamen Gregorij *XIII.* de quo cognoscere, nostra potest interesse, nullam passus est variationem.

3 Et pessimum hoc genus hominum consueuit in ipsis etiam primordiis sacræ Ecclesiæ, odio insequi acerbissimo; sic enim *Paulus ad Titum* 3. *Hæreticum hominem post primam, & secundam correctionem deuita*, & *Io. 1. Epistola c. 2. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere eum in domum, nec Aue ei dixeritis; qui enim dicit illi Aue, communicat operibus eius malignis.* Ex quo moti Doctores non non ignobiles, Excommunicationem hanc de iure Diuino censendam esse voluerunt. *Gabriel in 4. sent. d. 18. q. 3. a. 3. dub. 4 Almainus ibidem q. 1. Couarruuias in cap. Alma mater 1. p. §. 1. De sent. excomm. in 6. Alphonsus à Castro lib. 2. De iusta hæreticorum punitione, c. 18. Penna ad Eymericum in Direct. Inquis. comm. 22. ver. ne putandum. Latomus in assertionibus contra Lutherum ab Acad. Louaniens. Ekius in Enchirid. contra Lutheranas cap. de Hæreticis comburendis. Clichtoneus in assertione veritatis Concilij Sennonens. Driedo lib. 2. de libert. Chris. c. 8. Gambarupta De casibus reseruat. ad c. 1. Bullæ Cœnæ.* fauetquè *D. Tho. 3. p. q. 82. a. 7. ad* 2. inquiens, nec in articulo mortis licere Sacramenta ab hæretico accipere excepto baptismate, ex *Can. Arianos* 1. q. 1. & *Can. finali* 24. q. 1. quod qui-

dem

dem est signum, Iure Diuino esse hæreticos segregatos; si enim humano, non prohiberemur, iisdē in tanta necessitate communicare.

Attamèn, licèt indubitatum sit aducesus Lutherum, vniuersalem excommunicaudi potestatem in Ecclesia à Iure Diuino sumpsisse suspicium. Matt. 18. quemcumquè alligaueritis &c. aut secundum alios. Sicut misit me Pater ego mitto vos. Ioan. 20. aut 21. Pasce oues meas. Singulares Censuræ omnes à Iure humano quod modum, vsum, applicationem, & formam eisdem apposuit, institutionem habent; nec in ea quæ aduersus hæreticos fertur, peculiare aliquid reperitur. Ita fert comunior opinio. Abbatis in cap. Cum desideres n. 3. De sent. excomm. Soti in 4. dist. 22 q. 1. ar. 4 & 10. Sayri tom. 1. Thesaur. casuum lib. 1. c. 4. n. 18. Azorii Inst. moral tom. 1. lib. 8. c. 10. q. 2. Suarez tom. 5. in 3. p. disp. 2. sec. 1. assert 2. et disp. 21. sec 2. num. 2. Duardi Comm. in Bullam Cœna lib. 2. can. 1. q. 8. n. 4. Sanchez lib. 2. in præcep. Decalogi c. 9. n. 2. Ricciulli De iure personarum extra Eccles. gremium existent lib. 5. cap. 13 n. 7 Bonacina tom. 3. disp. 1. q. 2. punct. 2. n. 7. Alterii tom. 1. De cens. lib. 5. disp. 2. c. 2. col. 2. Apostoli autem, eo loquendi modo, non insinuant excommunicationem, sed consulunt, hæreticos esse vitandos ob scandalum, aut infectionis imminens periculum; aut certè si insinuant, non inde arguitur, esse de Iure Diuino dicendam; cum multa ab Apostolis, tanquàm Pastoribus, & Doctoribus, statuta fuerint; vt pluribus probat idem Ricciullus lib. 4. c. 42 n. 9. et 10. Alterum verò de Sacramentis, ministrante hæretico recipi inhibitis etiam in articulo mortis, nunc nouo Iure est falsum, vt infrà sub clausula Quoscumque Hussitas n. 28. & 29. & non satis infert intentum; siquidem per Canones idem cauetur ab omnibus excommunicatis. c. Sanctis &c. Sicut Apostoli 11. q. 3. & notauit Turrecrem in c. Superuenien te 1. q 1. nec tamen omnis excommunicatio de Iure est Diuino.

4 Non vnus est Auctorum In canone diuidendo sensus, nobis placuit in quatuor partes, quas hoc asterisco § intersecauimus distribuere. Vt prima ipsos hæreticos; secunda ipsis famulautes; tertia eorumdem libris addictos; quarta Schismaticos coerceat.

Communiter pro materia assignatur hæresis, siquidem, vel hæresis ipsa, vel quæ ad eam conducunt, damnantur; vt tamen adequatè loquamur, schisma etiam videtur addendum, quod vltimo loco deuouetur diris; Siquidem non semper; quamuis vt plurimum incedit hæresi coniunctum vt explicabimus.

Actiones vndecim enumerantur, eæquè omnes principales videntur; licet de contentis in secunda parte aliqualis sit controuersia, suo loco dirimenda.

Excommunicamus, & Anathematizamus.

ELENCHVS.

4 VOX Excommunicamus *maiorem excommunicationem designat.*

5. *Quamuis in Tertii detrimentum solam minorem.*

6. *Nauarri, & aliorum de hac Clausula sententia refellitur.*

7. *Plura circa sensum verbi* Anathematizamus.

5. Sub hac verborum forma cunctæ huius processus excommunicationes intorquentur; & istud Excommunicamus, vel de se acceptum, latæ sententiæ maiorem excommunicationem inducit. Cap. penult. De sent. excom. ibi, Si quem sub hac forma verborum (illum excommunico) aut simili à Iudice excommùnicari contingat; dicendum est eum, non tantum minori, quæ à perceptione Sacramentorum, sed etiam maiori excommunicatione, quæ a communione fidelium separat, esse ligatum. Glos. in cap. Cum non ab homine De Iudiciis Io. Andr. in cap. 1. n. 16. & ibi Speculator n. 21. §. Viso De Except. Abbas in c. Intelleximus eodem titulo. Suarez De Cens. disp. 3. sec. 2. n 8. & disp. 18. sec. 4. num. 3. Vgolinus De Censuris Summo Pontifici reseruat p. 1. q 15. Egidius a Coninck. De Cens. disp. 14. dub. 1. Gambarupta De Casibus reseruat. ad cap. 1. Bulla Cœna n. 7 Alterius tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 2. c. 1. Sousa plures referens Relect. Bulla Cœna c 2. in Annot. circa text n. 4. Naldus in summa ver. Excommunicatio n. 3. Ricciullus De Iure person. extra Ecclesia gremium existentium lib. 4. c. 31. n. 34.

6 Excipe cum his duobus posterioribus ex Puteo decis. 66 in fin. lib. 1. & Felino in c. Venerabilem de except, asserentibus, tunc solùm simplici appellatione excommunicationis, alio non obstante, venire solam minorem, quando dispositio Iuris eam ferentis vergit in tertii præiudicium. Nam cum omnis dispositio Principis sine præiudicio, & læsione tertii sit accipienda, L. 2. §. Si quis à Principe. ff. Ne quid in loco publico. Si præiudicet, sat erit, vt locum habeat, accepta de minori præiudicio. Iason in l. finali n. 24. ff De Constit, Princ. Gomez Regula De non tollendo Iure quæsito n. 23.

Discrepat à communi Nauarrus, quē sequitur Duardus lib. 2. in Comment. in Bullam Cœna can. 1. q. 2. n. 14. ex cap. Cum non ab homine De Iudiciis opinans nomine Excommunicationis intelligi minorem, anathematis. verò maiorem. Cum enim duo hæc sint diuersa, vt dicitur. Incorrigibilis excommunicari debet; deindè contumacia crescente anathematis mucrone feriri, non nisi in hoc discriminari possunt. Quod discrimē colligi etiam potest ex c. Engeltruda n. 3. q. 4. ibi, noueris non solum excommunicatione, quæ a fraterna societate separat; sed etiam anathemate, quod ab Ecclesia recidit, crebro percussam esse. vbi Glosa in ver. anathemate. Simile est in c. Nemo per ignorantiam de consecrat. d. 1. dumquè in cap. 1. De exceptionibus in 6. statuitur opponentem in iudicio exceptionem excommunicationis teneri, exprimere speciem illius, ibi explicat Glossa teneri exprimere, Sit ne maior, aut minor; Euidens coniectura, nomine excommunicationis non statim significari maiorem. Similisque sententiæ videntur Innocentius, vt refert Abbas in d. cap. Cum non ab homine n. 23. & Decius ibidem n. 13. concedentes verbum excommunico si solum ponatur, denotare maiorem, at negantes,

quan-

quando est coniunctum cum anathemate, vt est in præsenti; quo casu *Excommunicatio* minorem *Anathema* maiorem significare debet; tum ne ex iis verbis alterū redūdet, tùm ratione particulæ, & quæ indicat, copulata esse diuersa iuxta *Glos. in Rubrica De Iuris, & facti ignorantia, & in c. Querelam De Simonia:*

Attamen textui *dicti cap. Cum non ab homine* occurrit *Glossa*, quòd *Excommunicatio* eo loco suspensionem indicat, *Anathema* excommunicationem; Hac siquidem via proceditur, quotiès vltrà delictum, pro contumacia pœna est infligēda; vt priùs quis suspendatur; postmodum contumacia crescente excommunicetur. *c. Si forte in populo 23. q. 4.* Aut potiùs dicendum, ex diuerso tempore, quo duo illa feruntur, satis colligi, eo loco excommunicationem rem esse ab anathemate diuersam, ac proinde minorem primùm ferri, exinde crescente contumacia maiorem, quod *cit. c. Engeltrudā* & alibi in iure antiquo, præsertim Decreti habetur expressum. At tunc ex contextu, & circumstantiis id innotescit. Cæterum vbi aliud non obstat, nōn est eundum inficias, excommunicatione simpliciter lata maiorem significari. Ita *Vgolinus, & Coninchus loc. citatis.*

Nisi malis (quod est verisimilius) in dicto *cap. Cum non ab homine.* anathema non esse nouam excommunicationem, sed eiusdem nouam, solemnem tamen, ac publicam, cum cæremoniis, ritibusque ad terrorem incutiendum ordinatis promulgationem. De quibus ritibus textus in *c. debent 11. q. 3.* Ita *Glossa in cap. Cum non ab Ecclesiarum De Off. Ordin. Panormitanus dicto cap. Cum non ab homine n. 23. Couarr. in cap. Alma mater p. 1. §. 8. n. 6. De sent. exc. in 6. Suarez De Cēns. disp. 8 sect. 2. n 7. Toletus lib. 1. Instruct. c. 6.*

Glossa verò dictum in *cap. 1. de Except. in 6.* textui certè non videtur congruere; in quo de sola maiori excommunicatione sermonem esse, liquet ex initio capituli. *Pia consideratione statuit Mater Ecclesia, quòd maioris excommunicationis exceptio opposita lites differat.* Ex eo item, quod inferius subditur exprimendum etiam esse nomen excommunicationis; cum tamen minores excommunicationes regulariter iam non ferantur ab homine. Per *speciem* igitur excommunicationis significatur qualitas ipsius, ob quale nimirum delictum inflicta sit, an ob percussionē, hæresim contūmaciam &c. Quod exprimendum statuitur meritò; ne exceptio hęc pateat fraudibus opponentium.

Cæterùm per excommunicationem anathemati coniunctam non significari minorem, est euidens. Quorsum enim distinctè minor infligitur, si Anathema minoris, etiam effectum sortitur? Nec redundat *Anathema* etiam si *Excommunicatio* sit maior, vt constat ex dictis; & mox iterùm dicetur. Insuper autem particula *&* aliquando copulat similia; vt latè *Felinus in cap. Ex parte il. 1. n 32. De Rescriptis. Iason, & Bartolus in l. 1. ff. De Iustitia, & Iure.*

8 Anathema igitur per se sumptum habet quidem maiorem excommunicationem significare c. *Nemo Episcopor. 11. q. 3. c. Præsentis 5. q. 2. c. Quisquis. 17. q. 4. Glosa in dicto cap. Engeltrudam.* In nostra autem Bulla additum voci *Excommunicationis* denotat vel solemnem ritum, quo in die Cœnæ Domini hæ excommunicationes proferuntur, vt placet. *Alterio cit. cap. 1. col. 1.* vel potius execrationem, condemnationem, & detestationem, quibus scelesti huius Bullæ transgressores deuouentur diris. Id quod ex Sacris Literis *Num. 21. & Iosue 6.* (Vbi in Ciuitatē Hiericuntinam dicitur. *Sit Ciuitas hæc in Anathema*) colligit D. *Hieron. in Epistolam ad Galat.* Sequitur *Alciatus in cap. Cum non ab homine de Iudiciis. Sotus in 4. dist. 22. q. 1. ar. 1. Vgol. loc. cit. Suarez disp. 5. sect. 1 Viualdus 2. p. Candelabr. aur. tit. De sent. excommunicationis n. 17.* vbi alios huius vocis sensus enodat. De quibus plura *Couarr. vbi supra, & Gambarupta loc. cit. n. 8.*

Sed, & aliquando (quod ex subiecto anathematizato, veræ si fit Censuræ incapax, faciliè dignosci potest) habet solam execrationem, & maledictionem seclusa excommunicatione, indicare Ita enim anathematizantur imprecationibus in secta ægros deuastantia; quod tamen facere intentione ferendi censuram superstitiosum esset inquit *Nauarrus in Manuali c. 27. n. 13.* Sic anathema dixit Paulus 1. *ad Galatas* in Angelum secus à vera doctrina Euangelizantem; & inter exorcizandum anathematizamur Demones, cum tamen spiritus excommunicationis capaces non sint. Simile est, quod in sacris Conciliorum canonibus dicitur anathema aduersus errores quos etiam anathematizare debent hæretici ad gremium Matris Ecclesiæ redeuntes, arg. c. *Ego Berengarius. De consecrat. d 2. & c. Donatum cum aliis 1. q. 7.* Nec enim hæretici censurās ferre, nec errores easdem valent suscipere. (Decipiuntur siquidem asserentes, vulgarem illum loquendi modum. *Si quis dixerit &c. anathema sit* excommunicationem illius, qui talem errorem amplectitur, denotare; Hic namque non est vsitatus modus ferendi censuras, sicut nec mens Pontificum, aut Conciliorum, illas ità ferēdi, sed tantum eos errores damnandi.) Sic tandem anathematizantur mortui c. *Sanè 24. q. 2. c. Si quis Episcopus De Hæreticis.* Qui tamen Censuræ non sunt capaces, vt ex communi probat *Suarez de Cens. disp. 5. sect. 1.* aduersus Richardum, Gabrielem, & Vgolinum.

Quoscumque Hussitas &c. ac omnes, et singulos.

ELENCHVS.

9 *Nemo à Censuris Bullæ Cœnæ eximitur.*

10 *Etiam si hæreticus, non sit ex Sectariis expressis.*

11 *Summus Pontifex excipitur.*

12 *Hæc clausula non denunciat nominatim excommunicatos; quare nec indicat, hæreticos esse vitandos.*

13 *Non est speciale in hoc crimine, quòd sine denunciatione hæreticus sit vitandus.*

14 *Cui Constitutioni de Excommunicatis vitandis, Basileensi nè, an Constantiensi harendum sit, discutitur latè, et statuitur pro Constantiensi.*

15 *Communicans hæretico non denunciatò in Excommunicatione, non peccat.*

16 *Subditi Principis Hæretici quando ob hæresim*

17 *sim à Iuramento fidelitatis soluantur.*
An, & quando inhibitum sit hæretico, licèt
18 *non denunciato, cum aliis communicare.*
Declaratus nominatim hæreticus non est adhuc nominatim denunciatus in excommunicatione.
19 *Quid si denuncietur hæreticus cum clausula,* quod etiam pœnas, & Censuras contraxerit.
20 *Non est vitandus per sententiam declaratus excommunicatus.*
21 *Hæresiarcha, aut Illustris hæreticus, non nisi ratione scandali, præcipitur vitandus.*
22 *Nec in sacris communicatio cum hæreticis minorem excommunicationem inducit; unde nec prophanatur Ecclesia tumulatione hæretici, non denunciati.*
23 *Enumerantur casus, in quibus nec peccatum ex communione cum hæreticis patratur. Vbi de funeribus hæreticorum comitandis, De susceptione è fonte baptismatis, De oratione, De liberis instituendis, De audiendis concionibus.*
24 *Litera Pauli V. ad Catholicos Angliæ, inhibentes in sacris communicationem cum hæreticis.*
25 *Matrimonium quibus in locis cum hæreticis permissum.*
26 *Quæ conuentiones circa filiorum educationem in matrimoniis contrahendis illicitæ.*
27 *Italis Clemens VIII. Matrimonia cum hæreticis, & alia quædam interdixit.*
28 *Nequeunt sacramenta à Ministro hæretico sine necessitate expeti, et quare.*
29 *Queunt in necessitate.*
30 *Quando liceat recipere à sponte se offerentibus ministerio.*
31 *Quid in sacramentis hæretico petenti administrandis seruandum.*

9 Ne autem sæpiùs eadem in processu cogamur repetere, hic adnotamus sub verbis hiscè generalibus *omnes quoscumquè*, aut similibus, quibus vtitur in singulis ferè Canonibus nostra hæc Bulla, sine vlla controuersia comprehendi omnes Christianos, secluso nomine, arg. l. *Iulianus ff. De leg. 3. c. Si Romanorum §. Dicendo verò 19. d.* tam Mares scilicèt, quàm fœminas; tam laicos, quam Clericos; tam priuatas personas, quam in dignitate quauis sæculari; vel Ecclesiastica constitutas; ex quibus etiam, quæ Priuilegio gaudent excommunicari possint. Habetur siquidem in his literis §. *non obstantibus*. tale Priuilegium hic non prodesse, ibi, *etiam continentibus, quod excommunicari anathematizari vel interdici non possint.* Vbi *Vgolinus*, & cæteri communiter.

10 Et quamuis hæc verba ad solos, qui nunc sunt, Sectarios videantur referenda, non est excusandus, qui hæresim nouam, etiam sine nouæ sectæ institutione, inueheret: si enim talem sub verbis *cuiuscumquè sectæ* non velis comprehensum, certè erit sub illis, *omnes, & singulos alio hæreticos; quocumque nomine censeantur.*

11 Summus Pontifex vnicè excipiendus est; vt potè quod excommunicatio omnis, vt diximus n. 3. sit de Iure Pontificio, sub quo ipse non est, sed suprà; nec ei se intendit obstringere arg. *cap. Proposuit De Concessione præbendæ. & cap. Innotuit. De elect.* & expresè in c. *Ideò permittentes §. His ita 25. q. 1.* habetur *Summa Sedis Pontifices aliter nonnumquam agendo se Decretorum Dominos ac conditores esse ostendunt* facit *l. Princeps ff. De Legibus. l. Omnium C. De testamentis. Glos. in c. Si inimicus ver. expectare 93. d. Ioannes Andr. in c. Nullè n. 2. De Sententia excommunicationis, et ibi Anebaranus n. 5. Cardinalis in fine; Butrius n. 7. Abbas n. 3. Felinus n. 5. Lignanus in Clem. Si Summus De sent. exc. Geminia n. in c. Statuimus n. 11. eodem tit. & ibi Franchus num. 5. Rebullus lib. 4. De Iure personarum extra Eccles. gremium exist. c. 42. n. 14.* Ex quibus id colligitur à simili, & in terminis, *Vgolinus De Cens. Pontif. reseru. 3. p. ver. non obstantibus, et alii*. Et quamquàm contrarium suaderi videatur ex eo, quòd Principes ex ratione quadam naturali, ac directiua suis debeant teneri Legibus, *cap. Cum omnes De Constit.* ibi, *Quod quisque Iuris in alterum statuit ipse debet uti eo c. Iustum 9. d. c. Nos si 2. q. 7. l. 1. ff. Quod quisque Iuris*. Id tamen non conuincit, quòd de facto legibus se Princeps submittat, præsertim pœnalibus, & quoad vim coactiuam; nullo autem modo Pontifex; quem Ecclesiæ caput, esse ob censuram extra corpus indecorum esset, & monstruosum. Decet igitur *primam Sedem obseruare ea, quæ decernendo mandauit; non necessitate obsequendi, sed auctoritate impertiendi; Licet itaquè sibi contra generalia decreta specialia Priuilegia indulgere, et speciali beneficio concedere, quod generali prohibetur decreto,* vt in eodem §. *his ita* habetur optimè à Gratiano.

12 Exprimuntur Sectariorum nomina (De quorum significatione, ac origine consulendus ai libet, *Vgolinus loc. cit. p. 2. c. 1. in initio, et Sonsa Relectione ad Bullam Cœnæ c. 2. in annot. ad text. n. 10.* immo & aliquo modo hæretici in particulari per ea verba *omnes, ac singulos*. Tamen Indulto Concilii Constantiensis, Constitutione *Ad euitandum* quæ antiquo Iuri, quo omnes excommunicatos vitare prohibebamur, derogauit, vitandi non sunt; donec nominatim denuntiati publicè, & in singulari non fuerint. Hæc enim Bullæ sententia non est per verba indiuidua, ac singularia. Siquidem nominatim denuntiare est; *expresso nomine proprio, vel aliis indubitatis signis, ac circumstantiis appositis, quæ certò, & absque vllo dubio personam demonstrent, manifestare,* vt ait *Glossa in cap. Cum & plantare §. Excommunicatos in vér. nominatim De Priuilegiis, & in cap. Constitutionem in ver. nominatim De sent. excommunicationis in 6. & in Clem. 1. in ver nominatim De vita & honestate Clericorum* ubi *DD. Panormitanus in cap. In Lateranensi n. 7. De Præbendis, & alii*, quos citat, & sequitur *Sayrus tom. 1. Thesauri l. 2. cap. 12 num 17.* contra *Bernardum in cap. A Nobis De sent. excomm.* asserentem, eum excommunicatum nominatim, qui offendit ad Canonem, sic sententiam ferentem: *Quisquis hoc fecerit excommunicatus sit.*

13 Dictum id sit etiam contra *Sotum in 4. dist. 2. q. 1. ar. 1. concl. 3.* arbitrantem hoc esse speciaia-

ciale in hæreticis propter enormitatem criminis, & infectionis periculum, vt quocumquè modo detecti euitandi sint, ad mentem Pauli, & Ioãnis Apostolorum, de quibus in præludio n.3. Et quidèm antiquo iure specialiter id erat cautum c. *Si quem fortè* 24. q. 1. *cap. Sicut. De Hæreticis*. At indultum præfati Concilii generale est, vt non sit dicendum, præteriisse hæreticos. *Suarez tom. 3. in p.3. disp.18. sec. 1. ver. Tertio obseruandum* his præsertim temporibus, quibus hæretici in aliquibus Prouinciis sunt innumeri, vt impossibile ferè sit, cum ipsis non congredi; quamobrem cum de his vigeat maximè Constitutionis ratio; quæ est *ad euitandum scandalum, & alia pericula, quæ conscientiis timoratis contingere possunt* vtiquè & dispositio vigere debet arg. *l. Illud ff. ad l. Aquil.* Et ita ratione hæresis, aut promulgationis Bullæ nostræ, hæreticos non adhuc esse vitandos, præter *Suarez* asserunt *Vgolinus* 1. q.14. *Sayrus l cit. lib.3. c.4. num.32. Tolet. lib.1. c.* 20. *Sanchez. in præcepta Decalogi l.2. cap.9. num.* 3. *Filliuceius in Quæstion. moral. tom. 1. tract. 16. c. 2. num.30. Zanallos in qq. practicis q.698. num. 16. Duardus lib.2. in Bullam Cœnæ can.1. q. 7. Bonacina tom.3. disp. 1. q. 2. punct. 2. n. 9.* Cuius rei optimum est indicium, Pontifices adhuc nominatim denunciasse eos, quos vitandos voluere, vt Pius *V.* anno 1569. Elisabetham Angliæ Reginam. *Filliuceius loc. cit.*

14 Sit tandem idem dictum contra *Vgolinum loc. cit. q.15. ver. Ego igitur*, asserentem, ne dum singulariter denunciatos, sed ità notoriè hæreticos, vt hanc excommunicationem se contraxisse, nulla tergiuersatione inficiare possint, esse vitandos. Nititur *Extrauag. Ad euitanda*. Lata in Concilio Basileæ, sess. 20. aut 21. secundum alios, in qua, non solum denuntiatos, sed etiam notorios euitare præcipimur.

Et quidem graue est dubium, cui standum sit Concilio, Constantiensi ne, quod de solum denuntiatis, ac de notoriis Clericorum percussoribus. vel Basileensi, quod generaliter de omnibus notoriis, ita vt excommunicationem incurrisse nulla via possint inficiari præcauet.

A parte Basileensis stant *Panormitanus in Clem. 2. De sent. excomm. Couarr. in cap. Alma mater eodem tit. in 6. Felinus in cap. Rodulphus. num.73. De Rescriptis*, licèt aliqualiter hæsitet. *Idem Vgolinus De Censuris in genere. Tab 1. c. 13. §.7. Nauarr. in c. 1. num.10.* (*laboret De pœnit. d.1. & in manuali cap 27. num 35. in antiquiori. Syluester in summ ver. excommunicatio 5. q.7.* Ea ratione, quia fuit posterius Constantiensi; vltima autem est attendenda lex. Et licèt non fuerit ex integro legitimum, prædicta tamē sessio dicitur approbata ab Eugenio IV. qui aliqua dicti Concilii decreta confirmauit teste *Vinaldo*. Et huius est manifestum signum, quòd idē Pontifex, post præfatum Concilium Priuilegia Monachis S. Benedicti elargiens, concessit, posse cum excommunicatis participare, dummodo non essent specialiter denunciati. Quod si id per Constitutionem Constantiensem licuisset, Priuilegio quid opus?

Ex *Vgolino* habemus Constitutionem Basileēsem confirmatam à Nicolao V. ex *Couarr.* à Martino V. A Concilio Lateranensi sub Leone, sess. 1. ex *Vinaldo 2. p. eand tit. de sent. excomm. n.* 73. *& Gambarupta de casibus reseruatis ad cap. 3. Bulla Cœnæ sub num.24.* Quam etiam confirmauerat idem *Leo* in Concordatis inter ipsum, & Franciscum I. Galliæ Regem, *tit. De excommunicatis non vitandis*, vt refert *Alterius tom.1. De Censuris lib.1. disp. 6. c.1. col.2.*

Constitutio verò Constantiensis non reperitur; sed solius D. Antonini auctoritate de ea constat; pluresquè eam admittentes inquiunt, non fuisse perpetuam, sed ad quinquennium dumtaxat editam; Immò etiam aliqui arbitrantur, non fuisse vniuersaliter approbatam, & præsertim ab Italis ex D. Antonino 3. p. tit.25. c 3.

Constantiensi tamen adstipulantur *D. Antoninus loc. cit. Caietanus in sum. Ver. Excommunicatio Minor, ad finem, Sotus in 4. d.22. q.1. ar.4.* vbi ait sine metu huic adhærendum. *Victoria De excom. num.10. Maior in 4. d. 18. q.3. Adrianus in 4. tit. De confessione. dub. 9. & De Clauibus q. 3. & de Euch. q. penultima. Turrecremata in summa De Eccl. lib. 2. cap.100. Driedo De libert. Christiana. pag.88. Siluester* se retractās *in fine Confessionis. Ledesma 2. p. q.25. ar. 1. Nauarr.* mutata sententia in *Man. nouiori c. 27. n. 36. in fine Vinaldus loc. cit. n.74. Suarez loc. suprà rel. & De Cens. disp. n. q. 5 Auila De censuris p 2. cap 6. Disp.2. dub.1. Alterius loc. cit. Azorius Inst. Moral. tom. 1. lib 8 c.13. q.7 Coninchus De Censuris disp.14. dub.2. n.9. Sayrus tom.1. Thesaur. l.2 c.13. n.8. Sanchez d. c.9. n.5. Duardus q. 8 num.2. Gambarupta vbi supra.* Quorum commune fundamentum est, quòd hæc Constitutio vsu numquam improbato iam sit recepta; id quod locum habet, siuè extrauagans Basilæ confirmata fuerit, nec ne. Consuetudine enim, quæ est optima legum interpres *cap. Cum Dilectus De Consuet. cap. Quod non est licitum. De Regulis Iuris in 6. L. minime ff. De legibus.* Basileensis non nisi cum limitatione Constantiensis recepta est.

Attamen sessionem 1. in qua Extrauagans edita est, fuisse illegitimam, postquàm nimirum à Pontifice Concilium desciuerat testatur *Turrecremata l. cit.* qui eidem Concilio interfuit; subditquè quòd etiam si ante schisma fuisset edita, non fuerit per Pontificem confirmata, vt etiam ostendit *Alterius loc. cit.* Vnde in Concilio Lateranensi sess. 2. Basileense appellatur Conciliabulum. Et licèt ibi ea Constitutio habeatur rata, liquet indè tamen, pro sola Gallia haberi, conformiter ad concordata. Et neque talis Confirmatio recepta est, sicuti nec multa alia huius Concilii decreta teste *Soto loc. cit. Nauarro De Oratione, & horis Canonicis c.22. num.5. & Vinaldo* citante ad id *Caietanum, & Mirandam Arebisp. Toletanum*.

De confirmatione verò prædicti Concilii per Eugenium, aliosque Pontifices constat, sed in aliquibus dumtaxat, inter quæ prædicta Constitutio non reperitur, vt per *Sayrum, et Suarez locis citatis*. Priuilegium autem erogauit Eugenius aut ad instantiam ita efflagitantium, aut ad scrupulos eliminandos, cum neutra Constitutio præ temporis breuitate quiuerit longo vsu Confirmari:

ri: vnde, & dubium ingruebat vtri esset standum. Tandem Constantiensem ? tùm ad perpetua tempora; tùm ad communem omnium fauorem, editam fuisse, ac receptam asserit *D. Antoninus*, referens, se id audiuisse à Legato Concilij, & ab Episcopo Busoniensi; qui de duratione ambigens, Pontificem consuluerat.

15 Sectando igitur posteriorem sententiam, firmum, ratumquè erit, Catholicos hodie in Anglia, Germania, Belgio, cæterisq; regionibus, cum hæreticis participantes, non solùm minorem excommunicationem effugere, sed nec peccare; quia simul præceptum vitandi ablatum est *Nauarrus De Hæreticis cons.* 15. *& ibi Azor. c.* 11 *Sanchez cap. 9. n. 5.*

16 Quapropter, & subditi, qui Principi excommunicato, ex antiquo Iure *c. Nos sanctorum* 5. *q.* 6. absoluebantur à debito fidelitatis, & obedientiæ præstandæ (quam pœnam ait *S. Thomas* 22. *q.* 12. *ar.* 2. specialiùs mereri hæresim, quia hæreticum esse Principem, in magnam vergere potest fidei corruptionem) non sunt hodie à iuramento soluti, donec eorum Principes tolerantur. arg. *c. Iulianus* X1. *q.* 4. *vbi glossa*, & donec non sint nominatim denuntiati, vt loquitur idem *Sanctus Doctor*.

Qui subdit, præter promulgatoriam excommunicationis, non esse necessariam denunciationem alteram, qua subditorum Dominio Princeps Hæreticus pronuncietur exutus; ipso enim facto sequitur ad excommunicationem; Quod habetur expressum in *cap. final. De Hæreticis* Confirmatquè *Caietanus eo loco*; quia in suo principali intelligitur declaratum accessorium, cuiusmodi arbitratur esse excommunicationi alias hæreticorum pœnas.

Sed quicquid sit de hac Sententia, in praxi cõsueuere Pontifices, specialem de hac absolutione mentionem facere. Sic Pius *V.* in sententia contra Elisabetham Angliæ Reginam. Sic Innocentius I*V.* in Concilio Lugdunensi Fridericum secundum Romano ab Imperio deiecit per hanc subditorum absolutionem, inhibitionemquè, ne quisquam de cætero ei tamquam Imperatori pareret; hic tamen distinctè à Gregorio IX. excomunicatus fuerat; sic Clemens IV. Ludouicum Batauum, iam antea à prædecessoribus suis excommunicatum Imperii expoliatione mulctauit. De quibus *Suarez contra Regem Angliæ lib.* 3. *c.* 13. *n.* 14. *V*susquè iste probatur in simili à Cõcilio Later. sub Innocentio *III.* cap. 3. translatiaè in *cap. excommunicamus II* 1. *De hæreticis §. moneantur*, his verbis *Si Dominus temporalis monitus ab Ecclesia terram suam purgare neglexerit ab hæreticæ fœditate per Metropolitanũ excommunicetur, & si satisfacere neglexerit intra annum, significetur hoc Summo Pontifici Vt ex tunc ipse Vassallos ab eius fidelitate denunciet absolutos*, fanet idem *D. Thomas lib.* 3. *De regim. Principum. c.* 10.

17 Dicitur verò in prædicta Constitutione Constantiensi, *per hoc tamen huiusmodi excommunicatos non intendimus in aliquo releuare, nec quomodolibet suffragari*: vt sit perspicuum, non fuisse Concilii mentem, indultum in excõmunicatorum cedere commodum. Quæ ex clausula *Diuus Antoninus*, & *Caietanus* stante præcepto, quo etiam ipsi excommunicati tenentur aliis non communicare, *ex cap. finali De Excessibus Prælatorum, & cap. Illud De Clerico excommunicato ministrante* opinatur, eos adhuc peccare vt prius, si participationi se se immisceant.

Aptius tamen distinguunt *Sotus, Ledesma, Viualdus locis suprà citatis, & Coninch dub.* 3. quòd si fidelis est prior in excommunicatione, hæreticus sine culpa potest respondere. Quia aliàs fauor Catholicorum nullus esset, & Catholicus se ingerens, vt hæreticus mutuò sibi communicet cooperaretur peccato, quod esset augere scrupulos, potiùs quàm auferre, communicatio siquidem de sua natura est reciproca; Si verò hæreticus est prior; culpæ pœnæquè sit obnoxius.

Cui distinctioni ego modum insuper adhiberem; scilicet, si hæreticus, qui est prior, communicat ad sui vtile, & commodum; huic enim aduersatur indultum; secùs si in fauorem fidelis alloqui, & communicare incipiat; quia tùnc indultum ipsi non suffragatur, sed ei, cum quo congreditur; & aliàs (vt nuper dicebamus) participatio debet esse mutua; vt eâ concessa ex parte vnius participantis, natura sua in eadem causa, sit concessa ex parte alterius; siquidem erogato Priuilegio, censentur ea omnia permissa, sine quibus Priuilegium, integrum non habet effectum. arg. *cap. Quia diuersitatem. De Concessione prebendæ, & cap. Statutum. §. in præstando De Rescriptis, in 6.* Necessarium autem est in vtile Catholici quod ex humana societate desumitur, hæreticum etiam posse, priorem se se ingerere.

Superest igitur hæretico inhibita participatio, vt olim; sed cum Catholicis in emolumentum sui, cum aliis verò hæreticis omni modo; eum etiam inter se præcipiantur non communicare, vt tenet cum communi *Hostiensis, Ioan. Andreas, Butrius, Abbas in cap. Illud De Clerico excom. ministrante, & in cap. Nulli De sent. excom. Ricciullus lib.* 4. *c.* 43. *n.* 14.

18 Non est autem nominatim excommunicatus denuntiatus, nec subinde vitandus, qui per solam sententiam declaratus est hæreticus, sic decernente Constantiensi (quod, vt potè gratiosum, è rigore fauorabili verborum, non est extrahendum) *Nisi Censura fuerit illata contra personam certam à Iudice publicata, vel denunciata, specialiter, & expressè. Couarr. in d. cap. Alma Mater, Viualdus n.* 75, *Nauarrus in can. Quando de Consec. d.* 1. *Graffius lib.* 4 *decisur. cap.* 18. *n.* 5. *in fine, Sanchez cit. cap.* 9. *n.* 4.

Quid tamen negant *Sotus lib.* 9 *De iust. & Iure q.* 1. *ar* 8. *quod lib.* 1. 1. *in fine, & in* 4. *dist.* 1. *q.* 5. *ar.* 6. *concl.* 8. *Petrus de Soto de Excomm. lect* 4. *§. Iam verò, Medina Cod.* De Confessione q. *De confessione scienter facta excommunicato. §. Per hæc patet. Gutierez qq. Canonicarum lib* 1. *c.* 1. *n.* 42. *Henriquez lib.* 13. *De Excomm. c.* 5. *n* 4. *Emanuel* Rodriquez *tom.* 1. *c.* 82. *n* 6. *in Summa, & ad Bullam* Cruciatæ *§.* 6. *n.* 38. Ea de causa, quia declarato aliquo nominatim hæretico, eo ipso declaratur excommunicatus; nã hæresim, Excõmunicatio ipso facto comitatur.

C Nobis

Nobis autem sat erit, reuerà nondum esse excommunicationem denunciatam, *specialiter*, *& expressè*, vt præscribit Constitutio Concilii, sed tantum virtualiter, & per quandam consequentiam. Qua in re fieri potest, vt hæreticus denuntiatus de hæresi, ignotans inculpabiliter censutam, eam non contraxerit; sicut etiam quòd plures lateat, ad hæresim excommunicationem consequi, atquè adeò illum euitandum nondùm cognoscant.

19 Ampliat Sanchez priorem opinionem; etiam si declaratoria hæresis apponatur, *incurrisse omnes hæresis pœnas*, immò, etsi dicatur; *incurrisse omnes censuras*, quià ad hùc, inquit, multos, excommunicationem in eis comprehendi, latere potest. Cui non subscribimus, saltèm quoàd hoc posterius de Censuris; quia excommunicatio principalior eum sit in ratione Censuræ, nomine etiam *Censuræ* primariò venit; vt ideò ex eo nomine audito, ferè nullus possit citra culpam ignorare, quin declaratus censuratus, sit excommunicatus vitandus. Præterquàm aliquotum ignorantia ad id sufficiēs est, ex quo, ea etiam attenta contingit ignorari aliquando, nominatim denunciatum excommunicatum fore vitandum; cum tamen præceptum de vitando vim habeat. Portò nomen *Censuræ* est specificum, quod satis est ad mentem Concilij, vt Propterea non sit opus vocabulo *Excommunicationis*, quod est indiuiduum. Benè quòad nomen *pœnarum*, quod est genericum, procedet sententia Sanchez.

20 Neque tamen vitandus est hæreticus, nominatim declaratus excommunicatus, nisi insuper secuta publicatione, seù denuntiatione; cū dicatur *nisi à Iudice publicata, vel denunciata*. *Couarr. & Vgualdus locis citatis. Coninch. cit. dub. 2, n. 10. Suarez disp. 9. sec. 2 n. 7. Nauarr. in Man. cap. 27. n. 35. Duardus q. 8. n. 17.* cum multis alijs relatis. *Auil. De Censuris. p. 2. c. 6. dub. 3.* fauet *Glossa in Clementina 1. Ver. publicè. De sepulturis.* *Vndè* inferunt aliqui ipsum Iudicem, audientesquè sententiam, non ad effectū publicationis adhùc prolatam, & eum, qui defert publicationis cedulam, non teneri vitare, donec publicatio re ipsa secuta fuerit. Quod quidem non reijcimus, licèt moneamus, non cēseri sententiam, tunc demum esse publicā, quādo ad multorum cognitionem deuenerit, vt iam sit notoria; sed per solam publicationem, aut promulgationem, affixionemuè, auctoritatiuè factas, fieri talem; vt ex inde liceat vnicus sit, qui audierit, teneatur ille idem vitare, quàmuis non alij, qui nondum norunt, sed successiuè iuxta notitiam publicationis diffusam.

21 Nec tandem ex eodem indulto, vitandi essent ipsi Hæresiarchæ, vel publica Ecclesiæ fama notissimi infestatione hæretici, vt Beza, Erasmus, *Vorstriens*, &c. iuxtà *Sanchez nu. 6, & Duardum n. 18.* Siquidem non sunt specialiter denunciati.

Secùs arbitratus est *Henriquez lib. 9. De Missa c. 15. n. 4.* quia diffamatio hæc æquiualet denunciationi; & quia adest ratio grauissimi scandali.

At primum constituit notorium rantùm, quod ad mentem Indulti non sufficit. Secundum verò aliundè solùm peccatum infert, nimirum ex scandalo; at hoc non reperitur in solo Hæresiarcha; aut Hæretico celebri; sed & in omni alio, licèt fortè minus, quarè communicatio tunc est vitanda ob peccatum scandali, non quia excommunicatio contrahatur.

22 Eadem est ratio de participantibus in rebus Sacris, vt scilicet sine periculo excommunicationis possimus orare cum illis, audire Sacrum, & Concionem; quinimmò ab eis Sacramenta petere, ac recipere; nam fauor dicti Concilii generalis est, vt cōmuniter Doctores relati.

Quamobrem, nec profanatur Ecclesia, in qua hæreticus, nondum denunciatus, tumulatus sit. Quià Iura *c. Ecclesiam 1. & 2. De Consec. d. 1. c. Sacris De Sepulturis. cap. Consuluisti. De Consecratione Ecclesiæ, vel Altaris. cap. Adhæc. De Priuilegiis. Clem. De Sepulturis.* Intelligenda sunt de excommunicatis vitandis; vt, scilicet, nec in morte communicemus eis, quibus, dum vixerant, communicare nequiuimus; vt dicitur dicto *cap. Sacris. Nauarr. conf. 15. De Hæreticis. n. 4. Azorius lib. 8. c. 11. q. 3.*

23 In quibus autem, & quandò, licitum sit communicare, ità vt nec peccatum aliquod cōmittatur, petendum est ex doctrina ampliori de excommunicatis in genere, de qua agendum alibi. Singulariter autem circa hæreticos hæc concurrere debent.

Vt non communicetur eis, gratia fauendi ipsis in hæresi, modis infrà explicandis, dum de receptatoribus, & fautoribus; tune namquè, vltrà crimen, contrahitur maior Canonis huius ex communicatio, ex §. *Ac eis Credentes &c.*

Exindè vt participatio fiat in re licita. Hinc inferunt. *Sanchez n. 7. Nauarr. loc. cit. conf. 16. n. 8. Azorius q. 4, & Ricciullius lib. 1. c. 9.* non licere comitari funus hæretici, si in locum sacrū sepeliendus feratur: quod tamen liceat, si in prophanum; illa etenim sepultura inhibita est *cap. 1. De hæreticis. n. 6.* Similiter licere de fonte baptismatis hæreticum suscipere, si tamen ritu Catholico baptizetur; Secùs si hæretico; non tamen è contra licere Catholico, hæreticum filio suo adhibere patrinum; cum huius sit munus in fide instruere, quem sustulir è lauacro.

Adhæc vt sit sine scandalo, & Catholicorum offensione, & suspicione hæresis. *Becanus in compendio controuers. fidei. lib. 5. cap. 6.* inferēs, seclusa hac aliorum offensione, suspicioneque, licere, cum hæreticis publicè orare.

Tandem vt sit sine periculo subuersionis *Azorius ubi suprà*; *Vndè* quamuis sit licitum Præceptori Catholico suscipere filios hæreticorum literis erudiendos (quod intelligendum puto, nisi, aut ex nimia malitia, aut ex multitudine timeri possit condiscipulorum infectio) non tamen è contra, licet Catholicorum filijs hæretici Præceptoris adire gymnasia. *Nauarr. lib. 1. Consil. tit. De Constitut. cons. 1. Ledesma 2. tom. sum. tract. 3. cap. 12. difficultate 3. post. 11. conclusionem Sanchez num. 11. Ricciullius cap. 8. num. 2. Becanus loc. cit. cap. 7.* Inferens viceria licere sine hoc periculo hæreticorum conciones audire; Qua tamen in re, simplicem curiositatem

cre-

crediderim, non excusare in viro præsertim non docto, aut non optimè in fidei confirmato; quia periculum in disputatione, ac concione est prævalidum; Secus est, si ex aliquo probo fine audiantur, puta ad refellendos eorum errores, vel ad sumendam in fide roborationem cognitis eorum nonantibus fundamentis.

24 Specialiter tamen sunt his de rebus, felic. record. Pauli V. ad Catholicos Angliæ literæ sub dat. Calen. Octobris 1606. quarum initium *Magno animi mærore*. Referunt Suarez *contra Regem Angliæ lib.6. in Proœmio, & Ricciullus loc. cit. num.3.* Vt præcipientibus, etiam sub mortis metu Principibus *hæreticorum adire tem pla, eorumquè cœtus frequentare, ac conciones audire*, obtemperare penitus sit illicitum. Hæc quidem tantum ob subuersionis periculum, sed eo etiam cessante, particularibus ex causis, quæ tenua scilicet, imminente præcepto hæretici Principis, ij, qui frequentant, videntur hæresi, ac impiæ consuetudini assentiri, ex quo sequitur in æternam fidei protestationem, ad quam tunc tenemur, grauiter delinqui. Hæc igitur in literia habentur. *Credimus proculdubio eos, qui tanta constantia &c. Numquam commissuros esse, vt coinquinentur communione desertorum Diuinæ legis; nihilominus zelo Pastoralis officii nostri impulsi cogimur, monere vos, atquè obtestari vt nullo pacto ad hæreticorum templa accedatis, aut eorum conciones audiatis, vel cum ipsis in ritibus communicetis, ne Dei iram incurratis; non enim licet vobis hæc facere sine detrimento Diuini cultus, ac vestræ salutis.*

25 Superest duabus ex interrogationibus responsum dare, Altera est de Matrimonio, sit nè licitum eum hæreticis contrahere; Et quidem expressè id in Iure inhibitum r. *Caus. &c.* Non *oportet* 28. q. his ex *Ambrosio* verbis, *Caue Christiane omnem hæreticam, & alienam à fide tua accipere tibi vxorem*, & in sequenti *Non oportet cum hominibus hæreticis miscere connubia*. Verùm hodiè necessitate efflagitante iis in locis, quibus ob multitudinem, ac potentiã hæretici tolerantur, mixtiquè cum Catholicis viuunt, contraria consuetudo, Iuria derogans recepta est, ac per Summos Pontifices permissa, vt tuta iam contrahantur conscientia, *Nauarr. d. cons. 1. De Constit.* num 59. & 60 *Becanus loc. cit. c.9. n.2.* *Azorius* r. 11. q.5. *Sanchez dicto c.9. n.9.* Quamobrem Iuris dispositio vigere debet, vbi hæretici non tolerantur, nec vsu est mos iste receptus; tùm quia id de se prorsus est scandalosum; tùm quia periculosum, quod alter ex Coniugibus se, liberosquè suscipiendos subuersioni exponat; tùm tandem quia prophanatur Sacramentum, ac Sacrilegium paratur; vt latè *Serrarius in opusc. De Catholicorum cum hæreticis Matrimonio*.

26 Tolerato tamen Matrimonio, subdunt *Azorius, Sanchez*, non censentur tolerata pacta, vt ex susceptis liberis, aliqui, vel omnes, iuxtà hæreticam impietatem instituantur. Quod verùm arbitror, nisi fortè hæc conuentio in fauorem Catholicæ Religionis redundet. Siquidem euenire potest, vt vir eminens, aliàs ex animo veræ fidei valdè auersus, velit omnes liberos iuxtà suam sectam institui, quo tamen permittente inruitu coniugii, aliquem ex liberis perpetuò, vel ad tempus sub Catholicorum disciplina educari, magnum Christianæ Reipublicæ emolumentum exoriatur. Hoc igitur reiiciendum non est, vt inter Magnos Principes de facto sæpius permissum circumfertur.

27 Nobis tamen Italis (vt residuam tutaretur fidem) specialiter interdixit Clemẽs VIII. Constitut. *Cum sicut* 1596. hæc matrimonia cũ hæreticis mulieribus; Sicut, & præcepit abstinere ab hæreticorum funeribus, nec permittere, liberos nostros à sacro fonte ab hæreticis leuari, aùt vicissim hæreticorum filios sustollere, nisi per Catholicum ministrum ritu Catholico baptizentur, sed nec vti opera Medici hæretici præterquam in necessitate, vt dum copia idonei Catholici non suppetat, & tandem non degere, vbi non sit templum aliquod, in quo sine periculo, palã, & publicè Sacrificium, Sacramenta, Concio, & alia Diuina, ac Sacra iuxtà Romanæ Ecclesiæ ritum permittuntur alioquin in transgressores, tanquam de hæresi suspectos, procedi possit. De qua Constitutione. *Seortia in Bullas selectas Theorema 402.*

28 Altera est quæstio de Sacramentis expetendis suscipiendisq; à Ministro hæretico, & absolutè dicendum non licere Catholicis, & à suis Parochis, vel Episcopis hæreticis, sine necessitate expetere. Rationem desumo non quidem ex parte hæresis, quia scilicet Iurisdictione careant, ac proinde validè conferre non possint; vt arbitratur *D. Tho. 2.2. q.39 ar.3 & in 3. p. q.82 ar.9.* habeturquè in r. *Arianos 1. q.1.* vbi tantummodò eorum baptisma ratum esse habendum, statuitur. Nam post Constitutionem Constantiensem, locum id non habet, quod benè antea viguit; quia cum tunc hæretici ob solam excommunicationem virandi essent, obj euitabilitatem hanc amittebant Iurisdictionem, siquidem non erant ab Ecclesia tolerati; at nunc non nisi per denunciationem amittunt; eousq; enim Ecclesia tolerandi, non præsumitur, auferre Iurisdictionem, *Becanus De fide cap.15. q.13.* Quaptop ter nec desumitur ratio ex parte excommunicationis, vt videtur opinari *Azorius c.13. q.7.* Sed ex eo (præter communem rationem, quæ militat de omni Ministro obnoxio lethali crimini, qui induci non debet ad ministrandum in eo statu) quod vrget peculiare periculum, ne debitus ritus seruetur, & sic ritui, & cæremoniæ prauitatis hæreticæ communicetur, nec abest periculum infectionis, aut concipiendæ certæ cuiusdam animi procliuitatis erga ritum talem, *Becanus d. lib. 5. c. 8.*

29 In necessitate autem, qua non possint Sacramenta à Catholico commodè recipi, & Parochi, ac Episcopi aliàs teneantur ex officio administrare, cum non inducantur hi ad ministrandum necessariò in eo peruerso statu, quia conteri possunt. Sequitur licitum esse ab eis expetere. *Glos. in cap: Non est vobis ver. baptismum De sponsalibus. Paludanus in 4 dist.25. q.1. ar. 3 ad 3 D; Antoninus p.3. tit.14. c 19. Maior. in 4. dist. 19. q.1. Angelica ver Confessio 3 n.2. Rosella ibidem n.35 Tabiena ver. Absolutio 1. n.31*

Armilla ibidem n.12. Canuf. De Pœnit p.5.fol. 83 Suarez disp.9.sec.4.n 15. Auila 2.p.c.6:disp. 8: dub.2.ad 2.Becanus loc. cit. & Azorius. 11 q.12. vbi aduersam sententiam refert,& cõfutat.

30 Quando vero Parochi ipsi, ac Episcopi sponté se offerunt, licitè suscipiuntur, cessantibus tamen cæteris, nimirùm periculo offensionis Catholicorum, scandali, erroris, ac indebiti ritus. *Nauarr. lib.5. Consil. 15. De hæreticis nu.3. Sanchez n.10 Vinaldus n.79. Suarez tom.3.in 3 p.disp. 18 sect. 1 notab 3.* Namquè participatio cum iis non est interdicta, nec in diuinis (vt diximus;) nequè tales à recipiente inducuntur ad peccandum cum se se sponte ingesserint. Insuper autem cum sint tolerati; eis irrogaretur iniuria, si Sacramenta ab iis respuerentur. Hinc secluso scandalo, ac periculo, non solùm licitè Sacro proprij Pastoris intersumus; sed etiam in eo Eucharistiam sumimus, si ipse se offerat publicè. Nec enim arridet placitum *Coninchbi disp. 14. dub.3.* quod se se obiciens ad susceptionem, ei etiam, qui publicè ministrat, virtualiter petat, ac proindè peccet, quià inducit; Siquidem ille aliàs paratus est ministrare, ità vt non dicatur induci à suscipiente, quod sufficit; ex solo enim procinctu, Ministrans peccatum committit.

31 Quòd si hæretici ipsi à Catholico Sacramenta petant eodem procedendum est modo, ac cum notis peccatoribus, aliisque excommunicatis; etiam si specialiter essent circa fidem eorum Sacramentorum. *Vt* scilicet, si petant publicè, & in errore sint occulti, licitum sit, ad obuiandum scandalo, ac diffamationi eisdem ministrare, exemplo Christi, qui facinoroso Iudæ Sacramentum sui Corporis non negauit; Si verò sint publici, ac noti, cum cesset hoc casu diffamationis ratio, viget Ius naturale, ac Diuinum, quo sãncta dare canibus prohibemur. *D.Tho 3, p.q.80. ar 6.* qui idem fert iudicium de criminosis, ac de publicè grauiter in crimine suspectis. Quod si petant Sacramenta occultè, non tamen sint; denegandasunt. *Viuald.n.80. & alii communiter.* Si tandem sint soli ministro noti, distinguendũ cum communiori, ac veriori sententia. *Gabrielis dub.1.in 4.dist 9.q.8 ar.3. Paludani ibidem q. 8. con.l.3. Nauarr. in Man c.21.n.55. Coninchbi de Sacramentis ad art.6.q.80.n.36.* Vel enim sunt noti ex Sacramentali tantùm Confessione, & eis sacramenta denegari non possunt; quià hoc esset apertè eis hæresim, confessione detectam, exprobrare, quod omninò est illicitum; *Vel* aliunde Minister nouit, & tunc cum non habeant ius petendi essentque diffamationis incommoda, apertè eis deneganda sunt.

Et à Christiana Fide Apostatas.

ELENCHVS.

32 ***A****postata verè sunt Hæretici.*

33 *Apostata, qui ex toto hæretici, qui ex parte fidem deserunt, quod discrimen accidentarium est.*

34 *In totali recessu à fide consistit Apostasia; conuersio ad sectam aliam, est accessoriũ.*

35 *Hæreticus simul Apostata, vnico innodatur vinculo.*

35 *Circumstantia Apostasia grauissima, & maioribus obnoxia pœnis. Qui tamen hæresim absoluit, potest, et Apostasiam.*

37 *Non excommunicantur putati Apostata ob actus tantum exteriores.*

38 *Inualidè baptizatus, quomodocumquè conscius nullitatis, regressu ad sectam non fit Apostata excommunicatus, licèt præsumatur talis in externo foro.*

32 **A** Fide Christiana Apostatæ (nequè enim hic de Apostatis ab obedientia, Clericatu, vel Regulari statu sermo est) scilicet ab ea, quam semel per baptismã susceperè; retro cedentes verè inter hæreticos connumerantur; ex *Iure consultis in cap.1.De Apostatis.D.Tho. 2.2.q.12.ar.1.Caietano ibidemq.10.ar.5. Ocham 1.p.Dialog. lib.4 cap.12. Alphonso à Castro lib. 1.aduersus hæreses.c.9. et lib.1.De Iusta hæreticorum punitione cit. Graffio lib.2.decis. auream. cap.8.n.33.Duardo lib.2 Comment.ad Bullam Cœna.can.1.q.10 in initio. Azorio tom. 1.lib.8. c.11.q.3 Sanchez lib.2.in Præcep Decalogi c.7.n. 16. Ricciullo De Iure personar. extra Ecclesia grem.existentium.lib.6 c.4.n 2. Valentia.2.2.q. 11.disp.1.punct.1.not.1.Bannes ibidem q.2. n. 9. dub.1. Suarez tom.5.in 3 p.disp.21.sect.2.nu. 3. Bonacina tom 3.disp.1.q.2.punct.1.n.8. Penna in Director. Inquisitionis p.2.comm.245.* Quinerò, *Farinaccio De hæresi q 183.§.2.* Aduersantur enim fidei, quam fuerant anteà professi, quod idem faciunt hæretici.

33 Et licet in eo differant Apostata, & Hæreticus, quod hoc nomine qui ex parte, illo, qui ex toto Christianã fidẽ deserit, appellatur. *L.1.et L. Eum, qui C. De Apostatis;* vnde moti, Apostatam non esse verè hæreticum, sensere *Syluester in summa, ver. hæresis.1 q.11. Canus lib 12. de loc.Theolog.c.9.col.3. Turrecrem summa lib.4.p.2 c.13. Simanchas De Catholica instit.tit.7:nu.15 Vgolinus De Cens. Pontif.resern.p.8 cap.1.vers. Hoc nostro §.1.* Id tamen tantùm arguit accidẽtarium discrimen secundum magis, & minùs, quod speciem non mutat arg. *L.vlt.ff.De Fund. instruct. L. Humilem C De Incestis nuptiis. Alterius tom.1.De Censuris lib.5: disp.8 c.2. col. 10. Farinaccius, et Ricciullus loc. cit.* optimè inferentes, dispositionem pœnalem Iuris de hæreticis competere etiam Apostatis, nisi aliud in eo expressè statuatur, arg. *L. vlt. C. De Apostatis.*

34 Quamobrem formalis ratio Apostasiæ, vt in se constituitur, est totalis à fide recessus, id quod modus loquendi huius nostræ clausulæ satis indigitat, ita vt si in rigore Apostata, qui fide, & ritu Christiano in totum relictis, nullam adhùc sectam amplexatus sit; Annexum autem, seu velimus dicere, materiale, est accessio ad aliam sectam, quæ Christiano nomine non gaudet, vt Paganismus, Iudaismus &c. *Valentia, Bannes, et Sanchez loc.cit.*

35 Liquèt indè, hæreticum simul Apostatam ex Bulla non affici Censuris duabus, vnatanquàm Hæreticum, altera tanquàm Apostatã. *Vgolinus cit. §,1. Duardus q. 10. n.1. Farinaccius §. 4. in fine.* Quamobrem cum Apostata suf-

sufficienter infrà sub nomine *hæreticorum* includentur, fatendum est claritatis gratia, & propter nominum accidentariè, diuersam vsurpationem vtrosque appositos fuisse, *Suarez, & Alterius loc. cit. Sousa Relect. Bulla Cœnæ c.1. in annot. circa tex. n.* 1. Ea igitur quæ de Apostatis occurrerent adnotanda, faciliùs dum de hæreticis agetur, afferemus.

36 Circumstantia tamen Apostasiæ, & ipsa conuersio ad particularem sectam in confessione detegenda est; vt potè quæ crimen simplicis hæresis notabiliter aggrauat, & deformat. *D. Tho.* 2.2. q. 12. *ar.* 1. *ad* 3. *Alterius cit. col.* 10. & cum pluribus à se citatis transit. *Sanchez. n.* 17. Vnde dispositio Iuris augens pœnas Apostasiæ supra pœnas simplicis hæresis non est intelligenda de simplicibus hæreticis, qualis est in specie *lex* 3. *C. de Apostatis*.

Quo tamen non obstante crediderim concessam facultatem absoluendi ab hæresi, extendi etiam ad Apostasiam; quià Apostasiæ essentialior deformitas consistit in hæresi, neque Apostatæ, tanquàm diuersi excommunicantur, vt est explicatum.

37 Non sunt autem ex Apostatis in Bulla excommunicatis, nisi qui simul per internum errorem, & externum infidelitatis actum retrocedunt à fide, vt opportuniùs de hæreticis explicabitur. Quare Idolis sacrificantes, aut iuxta mahometicam impietatem, falsi Prophetæ venerantes sepulchrum, cultumuè exhibentes Dæmoni, aut cum eo abiuratione fidei paciscentes vel detentione eiusdem in phiala, aut alio simili Dæmonum famulatu vtentes, quorum aliqui à *B. Tho. loc. cit.* cæteri passim ab aliis appellantur *Apostata*, non sunt ex solis hisce actibus reatales; sed qui in foro externo tales ab Ecclesia præsumuntur, vt infrà De hæreticis *n.* 59. In specie detinentes in phiala Spiritus in antiquis Cœnæ Bullis exprimebantur, teste *Graffio eod. m. lib.* 2. *c.* 8. *n.* 12. nunc verò inde sublati sunt.

38 Vnum hic non prætereo, quod & infrà latiùs est prosequendum; Cum Apostasia, vt numero 34. insinuatum est, dicat retrocessionem à fide, quam quis semel ingressus est per sacramentale baptisma, baptizatum inualidè, siuè conscius inualiditatis fuerit, siue non, redeundo ad veterem sectam, non solùm excommunicationem effugere, sed neverùm Apostatam esse dicendum, contra *Alterium citata col.* 10. *Alphonsum à Castro De iuxta hæreticorum punitione c.* 8. *dub.* 3. *& Riccivllum lib.* 6 *c.* 3. distinguentes; procedere id, quando baptizatus detexit nullitatem baptismatis, nec tamen curat se validè rebaptizari; At si ignoret defectum baptismatis, & recedat, etiam si deinceps Ecclesia nullitatem agnoscat, & fore tamen verum Apostatam, ea ratione, quià quamuis vnda ablutus non sit, est tamen baptizatus in flamine.

Quæ quidem ratio futilis videtur, Si enim attendendum est baptisma flaminis, non minus ille, qui scit, quàm qui nescit nullitatē baptismatis, semel baptismo flaminis est baptizatus, dummodò neuter fictè se in susceptione gesserit; Vndè hac ratione, & Cathecumenus rediens ad suā sectam esset Apostata; quod tamen non admittitur; quià ingressus ad fidem eorum Ecclesiæ non fit, nisi per ianuam baptismatis aquei; defectu cuius non potest fieri vna retrocessio. Vterque tamen in foro externo præsumeretur Apostata, immò etiam si deinde constiterit Ecclesiæ de nullitate, puniri poterit; quià non debet esse in cuiuslibet potestate Christiano nomine abuti, & Religionem ementiri.

Hæreticos quocumque nomine censeantur, & cuiuscumque sectæ existant.

ELENCHVS.

39 Definitur hæreticus.

40 *Nullus non baptizatus, excommunicationi hæresis subijcitur.*

41 *Hæretici validè innodantur Censuris, quàmuis sint extra Ecclesiam.*

42 *Baptizatus inualidè, non excommunicatur; secus si, licet ignorans, aut inuitus, validè tamen.*

43 *Supponit hæresis verum fidei cognitionem sufficientem; ex quo multi ab hæresi eximuntur.*

44 *In Baptizato statim post instructionem sufficientem, potest esse hæresis, siue à se susceptum esse baptisma, cognoscat, siue non.*

45 *Nullus ignorans, in eo, quod ignorat, errat hæreticè; siuè ignorantia sit inuincibilis, siuè vincibilis.*

46 *Siuè etiam crassa, seu supina.*

47 *Quæ tenentur singuli Fideles explicitè non ignorare.*

48 *Ignorantia aliqua affectata, non eximit à Censura, & qua de causa.*

49 *Non est hæreticus sine pertinacia.*

50 *Qualis sit pertinacia constituens hæresim.*

51 *Primi motus, vehementesquè passiones non reddunt hominem hæreticum.*

52 *Quis nam asserendo, se paratum esse corrigi ab Ecclesia, excusetur.*

53 *Est pertinax, & hæreticus, qui paratus est corrigi, sed si argumentis conuincatur.*

54 *Correctus ab eo, cui fidem adhibet, quisquis ille sit, fit pertinax, non se emendando; secùs si non adhibet.*

55 *Quis nam, & quo pacto, à Summo Pontifice correctus, possit pertinaciæ notam effugere.*

56 *Paratus corrigi, sed à Deo dumtaxat, quia non agnoscit visibilem Ecclesiam, est hæreticus.*

57 *Interiorem hæreseos actum exhibens si internè non erret, non fit hæreticus, contra Caietanum.*

58 *Excusantur in actum hæreticum consentiat in abnegationem fidei, non est excommunicatus.*

61 *In externum hæreseos actum exiens ad fauorem hæresis, innodatur, vt fautor.*

62 *Superstitiosi, quando fiant hæretici.*

63 *Sacrilegi, Augures, Diuinantes, Magi, Lamiæ, & similes.*

64 *Blasphemi hæreticales.*

65 *Plures ab Ecclesia, et Doctoribus Hæretici appellati, qui reapse non sunt.*

66 *Hæreticum solummodo externum quilibet*

Con-

Confessarius absoluit.

67 *Symoniaci an, & quando haeretici.*

68 *Nititur fidei testimonio Ecclesia, cui scienter sese opponere, sat est ad haeresim constituendam.*

69 *Est haereticus, qui veritatem non definitam, renuit amplecti, si definiretur; Et qui contra Ecclesiam putat se sentire, licet non sentiat.*

70 *Ille item, qui fide teneri vult, quod Ecclesia, non esse de fide, potest definire.*

71 *Quae voluntas in praedictis, ad contrahendam haeresim requiratur.*

72 *Non est haereticus, negans propositionem, ab Episcopo, vel Synodo definitam, aut etiam a Concilio Generali, non legitimo, vel non adhuc confirmato.*

73 *Sit nè haereticus, & excommunicatus, qui privatae revelationi renuit assentiri.*

74 *Quinquè gradus propositionum haereticarum proponuntur.*

75 *Haereticus est inficians aliquid in scriptura contentum, etiam ex non pertinentibus ad articulos fidei.*

76 *Non est haereticus errans in propositionibus Theologicè deductis, aut in aliis, quae dicuntur damnabiles.*

77 *Damnabilis propositio, quae appellatur Erronea, an haeretica, & qualis sit.*

78 *Qualis sapiens haeresim.*

79 *Malè sonans.*

80 *Temeraria.*

81 *Piarum aurium offensiva.*

82 *Scandalosa.*

83 *Schismatica.*

84 *Seditiosa.*

85 *Iniuriosa.*

86 *Impia.*

87 *Blasphema.*

88 *Dubius in fide est haereticus, & quali dubietate*

89 *Credens plures haereses, plures excommunicationes contrahit, si manifestet.*

90 *Quando dicantur haereses pluries manifestata, & pluries, ac pluribus punita anathematibus.*

91 *Haereticus non externus, licèt verus haereticus, non excommunicatur, quidquid alii contrà.*

92 *Interna haeresis absolutionem non non congruit reservari, & an ab inferioribus Praelatis reservetur aliquando.*

93 *Haereticus internus ab omnibus absoluitur, sicut, & externus, ex ignorantia Censurae eam non contrahens.*

94 *Quod exterior actus, manifestans haeresim procedere debeat ex errore interno, & quo pacto.*

95 *Significans se paratum in haeresim incidere, quamvis nullum habeat in singulari errorem, innodatur; sicut etiam se ostentans haereticum in genere, dum in specie errat.*

96 *Triplex haeresis signum, verbum, opus, omissio; quid inter ea discriminis.*

97 *In Confessione Sacramentali haeresis exposita, non fit externa, vt inducat Censuram.*

98 *In detegenda haeresi animus debet ei aliquo modo esse aversus, secus inducit Censura.*

99 *Quale debeat esse signum manifestativum.*

100 *Ad idem alia non improbanda sententia.*

101 *De manifestatione, verbis ioco sis factis.*

102 *Signa indifferentia, & incompleta non detegunt Haeresim. In omissionibus circumstantia attendenda:*

103 *Obsequium, ad pertrahendos in haeresim alios praestitum, non manifestat sufficienter haeresim.*

104 Non *fit externus, qui veritati adhaerens, quam tamen putat esse contra Ecclesiam, eam fatetur. Similis alius casus.*

105 Prodens *haeresim, quam habet circa naturam, per errorem circa proprietatem, a natura fluentem, sufficienter innotescit.*

106 *Similiter qui dicit se de rebus fidei dubitare.*

107 *Non se ostentat, ita vt incidat, qui in materia interni sui erroris profert blasphemias non haereticales.*

108 *Nec qui ex haeresi actus regulariter non significantes haeresim, committit.*

109 *Quando fiat externus proferens haeresim alienam, qua & ipse laboret.*

110 *De manifestante haeresim in ebrietate, aut somno.*

111 *De eo, qui verbis amphibologicè sonantibus.*

112 *Signa externa, quantùmvis occulta, inducunt excommunicationem.*

113 *Exarans haeresim ignota scriptione, fit nè impunis.*

114 *Non est necesse actum exteriorem esse de se malum, & mortalem.*

39 HAEreticus, vt ad praesens huius nostri Canonis spectat institutum, hoc pacto describere visum fuit. *Qui post susceptum baptisma, & sufficientem rerum fidei cognitionem, cum pertinacia internè contrà fidem errantes, externè produnt errorem.* Hùc pertinent, quae communiter haereticorum circumferuntur definitiones; cunctae enim ferè verbis, non sensu, inter se discriminantur.

40 Singula expendimus. *Post susceptum baptisma.* Siquidem infidelis, non solùm non potest excommunicari, cum Ecclesiae non sit subditus *cap Gaudemus de Divortiis*, vbi dicitur, *Infideles constitutionibus Canonicis non arctantur; quid enim secundum Apostolum de his quae foris sunt iudicare?* Sed nec revera haereticus dici potest; vt est commune placitum Butrii, & Doctorum in *cap. Firmissimè. De haereticis. Graffis lib. 2. Decis. aurear. c. 8. n. 1. Filliuces tom. 1. qq. moralium tract. 16. c. 2: Duardi Comm. in Bulla Cœnae lib. 2. Can. 1 q. 21. n. 3: Reginaldi in Praxi fori poeniten tom. 1. lib. 9 c. 14. n. 235. Riccitulli De Iure personarum extr. Ecclesiae gremium existentium lib 5. c. 1. n. 16. & aliorum.*

Quamobrem nec cathecumenus hac censura innodari potest, quòd licèt credulitatem receperit; non tamen fidem in Ecclesiae manibus, quod fit per baptisma, professus sit. *Vgolinus De Censuris Pontif. reservat. p. 2. c. 1 §. 1. n. 2. & 3. Sayrus Thes. Casuum tom. 1. lib. 3. cap. 4 n. 11 Simanchas De Cath. Instit. tit. 31. n. 6. Azorius*

Instit moralium, tom. 1. lib 8. c. 9. q. 3. Suarez De Censuris disp. 21. sec 2. n. 4. Alterius. tom 1. De Censuris lib. 5. disp. 2. c. 2. col. 8. Sousa Relectione ad Bullam Cœnæ c. 2 annot. circa text. n. 8. Sanchez in Praecept. Decalogi lib. 2. c. 7. n 34. Pelliuccius loc. cit. Ricciullus lib. 3. c. 4. num. 26 Antonius Naldus in sũma ver. Bulla Cœnæ n. 5.

Quicquid sit, an hic aliàs sit dicendus aliquo modo hæreticus, si à fide recedat; quod affirmãt *Alterius col. 10. Sousa & Suarez loc. cit. Bannes 2. 2. q. 11. ar. 2. Becanus De fide c. 14 q. 2. nu. 4. & Alphonsus à Castro lib. 1. De iusta Hæreticorum punit. c 8.* qui, & singulariter addit, etiam pœnis hæreticorum hunc obnoxium fieri. Negant autem *Caietanus 2. 2. q. 10. ar. 5. Vgolinus, & Sanchez loc. cit. Ricciullus n. 28. & sequentib. Toletus lib. 4. Instruct. Sacer. c. 3. n. 3 Aragonius 2 2. q. 11. ar. 2. dub. 3.*

41 Obiter hinc habemus validè hæreticos excommunicari; nam licèt non sint sub Ecclesia, vt membra corporis, quòd latè contra à *Castro* prosequitur *Bellarminus lib. 3 De Ecclesia militantes c. 4.* non sunt tamen extra eam, tanquam non subditi; quia tales fiunt per indelebilem baptismi characterem *c. Menores. De Baptismo ibi saltem ratione Sacramenti ad Iurisdictionem Ecclesiasticam pertinerent* Tradunt latè *Theologi cum D. Th. in 3 p. q. 69. et optimè Ricciullus lib. 5. c. 12. à n. 3.*

42 Idquè fatendum est non solum quoties non est susceptum Baptisma, sed etiam si inualidè susceptum sit, quacumque ex causa inualiditas ortum duxerit; siuè quia suscipiens fictè se gesserit, siuè quia defectus ex parte materiæ, formæ, aut Ministri contigerit. Nam, cum Baptisma irritum non sit baptismus; non reddit suscipientem Ecclesiæ subditum. *Vgolinus, & Sayrus loc. cit. Sanchez n 35. & 36. Reginaldus d. nu. 535. Bonacina tom. 3. De Censuris in particul. disp. 1. q. 2 punct. 1. n. 5. in fine.* Et licet aliquando Ecclesia, quæ secundùm exteriora tantum iudicat, eos possit pro excommunicatis habere (tales quippè eos debet præsumere, donec constet de nullitate baptismi, vt optimè *Sayr. cit. c 4 n. 11.*) reuera tamen tales non sunt. *Nec* vllus excusatur, eo quod ignorantia infantiæ susceperit baptisma; quod, perueniens ad vsum rationis susceptum noluisset; aut qui aliquo modo suscipere coactus fuerit; nam quando coactio non est absoluta, qualem supponimus in proposito, & in infantem cadere non potest, non excusat, vt benè declarat *Farinaccius De hæresi q. 38. n. 140.* sequitur *Duardus cit q. 21 n 6.* & definitum est *in c. Contra Christianos De Hæreticis in 6* his verbis *Contra Christianos, qui ad ritum redierunt Iudæorum, tanquàm contra hæreticos procedendum, etiam si dum erant infantes, aut mortis metu, non tamen absolutè, aut præcisè coacti, baptizati fuerint.*

43 *Sufficiens verum fidei cognitio* ad hæreticum constituendum exquiritur, quia ea carentes non censentur voluntariè, & ex electione errori contra fidem adhærere; cum tamen hæresis dicat propriæ sententiæ electionem *c. Hæresi 24 q. 3.* in hæc verba *Hæresis græcè ab electione dicitur, quod scilicet eam sibi vnusquisque eligat disciplinam, quam putat esse meliorem; Graffius eo c. 8. n. 3. à. Galleo c. similiter 8 Pelliuccius n. 25. et Ricciullus post plures relatos lib 5. c. 7. n. 6.*

Excusantur igitur qui ab infantia inter hæreticos baptizati, & inter eos assiduè enutriti, ac edocti; differentiam inter Catholica, & hæretica dogmata non agnoscunt; quandoquidem, cum hi inculpabiliter ignorent, non habent in errore contra fidem sufficientem malitiam, & ita locis citatis opinantur *à Castro dub. 2. Simanc nu. 7. Aragon. dub. vlt. Ricciullus, Pelliuccius, et Graffius.* Qui postremus idem fert iudicium de iis, qui in adulta ætate baptizantur, nondùm in fide sufficienter instructi. Impedit enim Inuincibilis hæc ignorantia, licet reuera erroribus contra fidem præstetur assensus, ne habitus fidei, in baptismo infusus amittatur, ac quis inde hæreticus fiat, *vt per Sanchez lib. 2. c. 8. et Reginaldus dicto n. 535.*

44 Sufficienter autem edoctus statim fit hæreticus, non aquiescens cognitæ veritati, *Sanchez, & Alterius, citata disp. 2. cap. 2. vers Quæret aliquis. Duardus dicta q. 21. n. 7.* Qui duo licèt limitent, si probabiliter sciat se esse baptizatum, arbitror tamen idem esse, si nesciat; Quia fides sufficienter cognita, ac proposita, si non recipiatur, inducit infidelitatem, quæ in baptizato dicitur hæresis; tollitquè habitum fidei infusum; nec enim aliunde immunis est ab excommunicatione infidelis, dum fidem sufficienter propositam non amplectitur, quàm, quia defectu baptismatis non est capax vinculi Ecclesiasticæ Censuræ.

45 Absolutè verò statuendum, nullam ignorantiam reperiri, quæ non eximat ab hæresi. Et quidem de inuincibili, & insuperabili nullus ambiget; quia hæc caret culpa; hæresis autem non sine graui culpa contrahitur. Est enim hæc ignorantia in eum cadens, cui numquàm venit in mentem dubitare, aut exquirere de eo, quod ignorat; vt potè quod ad eius statum, vel munus cognoscere non pertineat; aut in eo, qui omni diligentia adhibita ad agnitionem venire non potuit.

Vincibilis ignorantia, quæ & probabilis in proposito consueuit appellari, in illo est, qui falsa edoctus, putans se vera tenere, errat quidem; at voluntatem habet, saltem habitualem re verà assentiendi veritati, si contigerit de suæ cognitionis falsitate dubitare, ac interrogare: & ideò vincibilis dicitur, quia facilè contingere potest, vt superetur. Iam igitur apparet; hanc ignorantiam ab hæresi reddere immunem; quia positiuè non contradicit eam habens testimonio, & auctoritati Ecclesiæ; quod ad hæresim est necessarium, vt colligitur ex *cap 2. §. In nullis De Summa Trinitate*, & est sententia *D. Thomæ 2. 2. q. 10. ar. 2. ad 3. & ar. 3. ad 2. Castri lib. 1. aduersus hæreses c. 9. & aliorum communiter.*

46 Eademquè ratione quia scilicet non cõtradicitur auctoritati, & testimonio Ecclesiæ, quod in hæresi, est formaliter necessarium, crassa, culpabilis, vel supina ignorantia excusat. *Canus De locis Theolog. lib. 12. cap. 9 à Castro loc. cit. & lib. 3 cap. 4. Gambarupta De casibus*

refer-

reseruatis ad cap.1. Bullae Cœnae.n.16. Bonacina vbi supra,n:6 Fillincius loc.cit n.36. Duardus d.Can.1.q.35.n.6. Nauarrus Toletus, & alii plures, quos citant, & sequuntur *Sanchez cit. c.7,n.10.& Ricciullus lib.5.c.7. n 10.*

Licèt contrarium opinentur *Sotus in 4 d.23.q. 2.ar.3. Palacios in 3.d. 35. disp. 2. Lopez in 3.p. Instr.cap. De reseruatis per Bullam Cœnae Valentia 3.2. disp.1.q.11.punct. 1. diffic.4. idem Toletus lib.1. Instruct. c.10.n.3. Simanchas tit. 26.n.6. Reginaldus d n 235. vers. Si quaeras.* Eo fundamento, quòd huiusmodi ignorantia in aliis criminibus non excusat.

Quod ex eo ruit, quòd neque in præsenti excusat, quin talis mortiferè peccet. Ab ea excõmunicatione autem,& pœnis relinquit hæc ignorantia immunem; quia taliter ignorans non aduersatur scienter Ecclesiæ, ex quo desumitur formaliter heresis. At verò aliis delictis, ex eo, solùm,quòd sunt voluntaria, satisque inest ratio malitiæ; ac proindè ignorantia culpabilis, eò quod voluntaria.non habet vim liberandi à contractione pœnarum.

Est autem hæc Ignorantia supina in eo, qui nescit ea,quæ exteri eiusdem conditionis callent; cum calere debeant; vndè facile tolli potest, & quisq. tenetur tollere, iuxta *Toletum* nuper citatum, aliàs prauè negligit.

47 Qua iure opportunè aduertimus, teneri indifferenter fideles singulos sub læthali scire, ac explicitè credere; 1 Deum esse, auctoremq. esse donorum supernaturalium, ac remuneratorem, iuxta illud Pauli ad Hæbr. 11. 2 *Mysteria Incarnationis, Mortis*, ac Resurrectionis Christi Redemptionisq. humani generis per ipsum, & Christum verè esse Filium Dei. 3. *Mysterium* Trinitatis; saltem,quòd vnus sit Deus, tres autē Diuinæ Personæ. Et generaliter, quæ summatim comprehenduntur in Symbolo Apostolorum, vel vt aliis placet in Cathechismo, qui fit ante Infantium baptisma; de qua re fusè *Sanchez cit. lib.2.c.1.ex 3.* Nec tamen in his errans instructionis defectu est hæreticus; vt dicebamus; si quis exempli gratia, ex simplicitate quadam, vel ratione naturali ductus, opinaretur, ex tribus Diuinis Personis constitui tres Deos. Verū neq. talis est præsumendus, vt late *Iurisconsultis ad c.1. De Summa Trinitate*, quos refert,& sequitur *Ricciullus cit.lib.5.c.4.n.3.* quis licèt teneatur cuncti explicitè credere,non tamen difficultates soluere, & Mysteriorum naturam ad intimum penetrare.

48 Superest ignorantia affectata, quæ est in eo qui data opera positiuè eligit ignorare; de qua grauior est quæstio Quidam enim arbitrantur,absolutè ex ea non effugi hæresim,nec excõmunicationem,vt *Canus d c.9. Valentia, Corduba,& Torres,relati à Sanchez cit.lib.2 c.7. n.21. Ricciullus cit.n.4.n.13.* & videtur etiam *Sayrus lib.3. Thes.c.4 n.15.*

Oppositum sentiunt alii *Aragonius,et Bannes loc.cit.br. 2. Azorius tom.1.lib 1.c.14.q.9.et lib. 8.c.4.q.4.et c 9 q.8. Sayrus in Claui Regia lib.3. c.9.n.34. Ledesma 2.tom.Summae tract.1. cap.6. concl.4. Alterius c.3. col.5. Pesantius 3.3. q.11. ar.1.disp.1.concl.5.* qui testatur de communi.

Distinguunt tandem alii. Quos vt faciliùs sequamur, ignorantiam hanc partimur in duplicem; Vel enim quis ignorare vult, non dolo malo, sed; vel quia parui æstimat scientiam, eiq. animo est auersus; vel ex positiuâ desidia, aut causa laboris, ac tedii in audiendo, discendoq; vitandi; Et simplex hæc ignorantia ab hæresi excusat; quia non constituit animum auersum testimonio Ecclesiæ, sed relinquit parátum corrigi. Ita *Vasquez loco supra cit. Duardus n.5. Simanchas tit.36.n.3. Sanchez.n. 23. Bonacina punct. 5.num.17.* Vel affectatio ignorantiæ dolosa est, eo quòd affectans parui faciat Ecclesiæ docentis auctoritatem, & consequenter nolit sibi facultatem credendi aliter, quàm proponat Ecclesia, auferri; & huiusmodi est hæreticus, Censuraque innodatus. *Zumel 1 2.q.76.ar.4.disp.1.concl.3 Farinaccius ex Decisio q.196. n. 13. Duardus n.9. Bonacina,& Sanchez loc.cit.*

Quod ego verum ea ratione arbitror;non quia in iis, quæ ignorat,falsum aliquod dogma sustineat,(quandoquidem in hoc formaliter non experitur,se in opinando auersari Ecclesiæ.quod ad heresim est necessarium) nec quia prauę opinioni dolosa societur ignorantia, quia quousq; ignorantia adest, etiam si affectata sit, reuera ignoratur, contra Ecclesiam esse, quod sentitur;ac proinde intellectus formaliter non errat; sed ignorat; cum tamen heresis dicat errorem, huncq; in intellectu,in quo fides residet. Sed ea tantum de caussa; quia iste errat absolutè in articulo auctoritatis Ecclesię; à qua non censetur paratus, corrigi, si paruipendit; Quamobrem parùm refert ad rationem hæresis, quod iste renuat addiscere ad finem liberiùs errandi; id quod potiùs crimen aggrauat,quàm minuit;vt assumunt Doctores citati pro prima sententia,& etiam *Zumel, Sanchez, et Bonacina.* Namq. ex eo,quis nõ adhuc fit hæreticus Cuius signum est, quòd si intentio liberiùs errandi posset esse, seclusa praua opinione de auctoritate Ecclesię, in qua nos dicimus hereticale huius crimen consistere,eam intentionem habens non esset hęreticus.

49 Addidimus in Definitione *pertinaciam* quia sine ea non completur heresis. *Cap. Ad abolendam. De Hæreticis. 2. De Summ. Trinit. c. vnico eodem titulo in 6. Clem. Vnice De hæreticis*, in quibus, & similibus Iuribus habetur, *non metuunt*, aut *praesumunt*; aliaq. huiusmodi verba, denotantia in assensu hæretico deliberatam malitiam. *D Tho. 2.2.q. 5.ar 3. et q.2.ar.3.ad 3. vbi Caiet. et alii Theologi Canus cit.lib. 12.c. 8 ad 5.arg Sayrus lib 3. Thes.c.4.n.18.* vbi disertè id explicat. *Eymericus et ad eum Penna in Director. Inquis. p.3 q.33. Bonacina punct.1.n.1. vers. Dicitur enim pertinacia. Alterius cit. c. 2. col.4. Et alii apud Ricciullum lib.5.c.1.n.15.* Et est ratio; nam sicuti fides,ad captiuandum intellectum, pium requirit voluntatis affectum; ita ad hęresim solus error intellectus non sufficit.nisi accedat praua voluntatis dispositio,quę pertinaciam constituit.

50 Pertinacia enim non est, vt sonare videtur, obstinata, longa, constans,& peruicax in errore commoratio,vt vnicè videtur sensisse *Crassius d.c.8.n.7,* inquiens,necessarium esse, quòd tali-

taliter velit quis persistere in errore, vt nullo modo velit ab eo desistere, & *Syluester in summa ver. Hæresis* §.5. dicens, necessariam esse temporis diuturnitatem, & perseuerantiam; sed deliberatus, ac ex electione elicitus à prudente, & sciẽte contra fidẽ assensus ad hæresim sufficit, quãuis non eliciatur tale propositum, nunquàm desistendi. Colligitur ex cap. *Ad abolendam, & aliis Iuribus nuper relatis.* & docet *Augustinus lib. 4. con. Donatistas c. 6. & epist. 164 D. Tho. p. p. q. 32 ar. 2. in fine* Caiet. 2, 2 *q. 11. ar. 1. à Castro cit c. 9.* Canus *vbi supra Simancbas tit.* 48. *n.* 7. & 8. *Azorius d. c. 9. q. 3. Duardus q. 24 num* 2. *Sanchez. n. 2. Ricciullus cap. 2. à n. 7. ad finem*, *Sayrus n* 16. *Altersus, &* Bonacina *loc. cit. Becanus de fide c. 14. q. 2. in fine.*

51 Hinc habetur solummodò primos motus, quiq. non aduertuntur, vel ex vehementi animi passione procedunt, etiam aliquo actu externo manifestatos, vt subitam in imagines expuitionem, Sacramenti contemptum, & similes, non constituere hæreticum; ex dictis Iuribus; quæ requirunt deliberatum assensum; docent *Doctores relati*, quibus adde D. *Antoninum par. 2. Summæ tit. 12. c 5: Graffium lib. 4. decis. c.* 18, *n. 11. & Filliuccium d c. 2 n.* 24.

52 At quia c *Qui in Ecclesia, &c.* Dixit *Apostolus* 24. *q. 3. & c. 2* §. *in nullis. De Summ. Trinit.* asseritur, non esse hæreticum, qui paratus est ab Ecclesia corrigi; est obseruandum, debere id intelligi, non nisi de eo, qui non arbitraretur se errare; Nam qui nouit, se opinari contra Ecclesiam, licèt asserat tunc verbis, se paratum corrigi ab illa, reuera non est paratus: Siquidem ex eo, quod scit, Ecclesiam contrarium tenere, habet sufficiens fundamentum emendationis, & acquiescendi; Quod posuit pro regula *à Castro d. c. 9. vers. cæterum*, & cum eo *Vgolinus* §. 1. *n.* 9. *Duardus cit. q. 25 n. 3. & communiter Iurisstain d. c. 2. De Summa Trinit.* Id quidem asseuerare, proderit in foro externo, vt hæreticorum pœnas ità asserens eludat; at excommunicationem non euadet in foro interno.

53 Nec excusatur, qui paratus est corrigi, modò conuincatur argumentis, & non aliter; nam sola Ecclesiæ propositio est sufficiens, & satis probabile habendæ fidei fundamentum. Quiquè eius testimonium respuit, vel ex eo solùm est hæreticus. Et ita ex *Vasquez, Valentia, et alii* asseuerat *Sanchez n. 3. 6. &* 28. & *Bonacina loc. cit.* Quapropter istud asserere, se esse paratum corrigi, non sibi locum vendicat, nisi in ignorante.

54 At is, qui inquit, se paratum corrigi; si credat quempiam nomine Ecclesiæ corrigentem puta Inquisitorem, Episcopum, vel proprium Parrochum esse talem, cui fides sit adhibenda, & nec fallere, nec falli; sed iuxta sensum Ecclesiæ corrigere, si non se emendet, erroremquè deserat, fit pertinax, etiam si dicat adhuc, se paratũ esse ab Ecclesia corrigi; Habet enim tunc corrigentem iuxta Ecclesiæ normam, quæ diuerso modo non instruit, ac ille Episcopus, Inquisitor, vel Parochus.

Quod si correctus à prædictis non retractet errorem, eo quod, cum non sint Catholicarum veritatũ Regulæ, sed fallere possunt, ac falli, non non censeat debere se eorum iudicio submittere; non euadet pertinax, aut hæreticus; quia adhuc paratus est corrigi ab Ecclesia, vel à Summo Pontifice qui solus est certa fidei Regula *Torres de Trin. q. 33. ar. 4. in 4. p. commentarii Canus, Valentia, Vasquez locis citatis. Sayrus num.* 17 *Sanchez n.* 26. Quicquid in contrarium *Vgolin.* §. 2. *n.* 10. *Rebuffus in Prax. benefic. in exposit. Bullæ artic. 1. ver. hæreticos vers. quæret quis Duardus q. 35. n. 4. citans Ananiã, & Felinum*; Fauet *Panormitanus* illa sua euitanda sententia (vt ait Caietanus 2. 2. q. 1. ar. 1.) quam tradit *in cap. Significasti. De Electione*; magis scilicet sententiæ Doctoris, quam Papæ, in his, quæ sunt fidei, standum esse.

55 *I*mmò qui nesciret, Summum Pontificẽ esse certam fidei Regulam, non fieret pertinax ex illius admonitione non se corrigens, dummodò paratus sit ab Ecclesia, vel ab eo, quem ipse putat, certam habere fidei normam, correctionem sumere. *Sanchez n* 26.

Vix autem in hominem doctum incidere posse videtur ignorantia huiusmodi; quia, cum eum non lateat, quæ sit Summi Pontificis auctoritas, noueritquè, hunc esse Ecclesiæ caput; supposito, quod aliquis in Ecclesia esse debeat fidei Iudex, & Regula, suspicari non potest, ipsũ, cæterosq. iuxtà mentem ipsius corrigentes decipere, aut decipi. Quamobrem taliter opinans præsumetur errare, circa articulum de auctoritate Pontificis, & consequenter esse hac ex parte hæreticum. Quò contrà Rusticus, qui non tenetur explicitè scire, Pontificem esse certam Regulam fidei, non fit pertinax; etiam si ab eo monitus errorem non deserat, dummodò paratus sit credere, quicquid credit Ecclesia, vt ex *Toleto lib. 4. c. 3. n. 3.* adnotauit *Sanchez loc. cit.*

56 Nec satis est, in viro non rudi præsertim, ad pertinaciæ notam effugiendam asseuerare, se paratum esse credere, quod vult Deus credendum, & à Deo ipso corrigi; quià, vt dicebamus, hæresis est, non recognoscere Ecclesiã visibilem; Quod si quis dicat non esse Romanam; eosquè, qui ad mentem ipsius docent, non habere rectam fidei normam, non solùm est hæreticus, sed hæresi superaddit Schisma, vt latè Theologi, contra recentiores hæreticos, *Bellarm. Suarez, & Becanus, in opusc. Controuersiarum fidei l. 1. c. 3. & alibi*; Dixi *in viro non rudi*, quia licet quisquè explicitè credere teneatur in articulum *Sanctam Ecclesiam Catholicam*, non tenetur tamen ità scire, eam esse fide Regulam, vel hanc Ecclesiam esse Romanam.

57 Quarta nostræ Diffinitionis particula, nimirùm *internè*, denotat, hæreticum non esse, qui externè hæresim ostentans, adhuc in intellectu non assentitur errori. Nam, cum fides, vt dictum est, consistat primariò in intellectus assensu, ab eiusdem intellectus errore hæresis sumere debet originem. Est communis sententia Theologorum Soti *in 4. d. 22. quæst. 2.* Bannes 2. 2. q. 11. *Valentia ibidem q 13. disp. 1. punct*, 1. *Suarez tom. 5. disp. 21. sect. 2. n. 3.* Summistarum *in ver. Hæresis. Toleti lib. 4. c 4. Calderini cons 4. De hæreticis. Crauett. cons. 502. post. n. 7. Nauarri c. 11. n. 27. & c. 27. n. 56. Lessii De Iustitia, & Iu-*

re l.2 c.43.dub 2.n.11. Azorii cit c.9.q 9.& deinceps & rursus c 21.b.5.& 6. Becani *de fide c 4.q.2.n 6. Sayri in Claui Regia l.4.n.11.& in Thesauro lib.3.c.4 n.13.& 35. Auila De Censuris 2.p.dub.11: Simanc.cit.tit 31.n.3. Sanchez nu.8. Azorii c.2.col.6. Sousa cap.2.in annot.circa text. n.7.& disp.5.n.2. Duardi q.22.in princ. Reginaldi dicto n.235. Ricciulli c. 3. Bonacina pũct. 1.n.1. Scortia in Bullas select.as, Theorem. 410. & aliorum.*

Contrarium opinatus est, ex iis, quos viderim, solus *Caietanus 2.2.q.94.ar.1.* licèt ei aliqui viri docti subscribere, dicantur à *Banne loc. citat.* videlicèt, quem fieri hæreticum, & excommunicatum, per hòc solùm, quod in signum externum hæreseos consentiat, etiamsi vi, vel metu. Ducitur ex eo, quod actus ille non est purè exterior, sed coniungitur ei actui interno, quo voluntariè exhibitioni eius signi præstatur consensus. Porrò cum actus internus, quo quis in actum prauum exteriorem consentit, ad eandem malitiæ speciem in qua actus externus collocatur, reducendus sit, & actus exterior sit infidelitatis, sequitur, hunc non externè solum, sed etiam internè esse Infidelem, ac proindè hæreticum, & huic vinculo obnoxium. Illustratquè ex eo; quod sicuti est verus fur, & homicida, qui compulsus furatur, aut occidit, quantùmuis his criminibus animum habeat auersum, ità & verè hæreticus, qui in externum actum hæresis consentit.

Diruitur tamen tale fundamentum ex eo, quod non est propriè delictum hæresis, dum error non sit in intellectu; Quò enim ad eam voluntatem, qua assensus præstatur in externum actum, non est sufficiens ad errorem in fide constituendum; quià pius credulitatis affectus, quo vult intellectum captiuari, ac credere (in quo cõsistit fides ex parte voluntatis) non amittitur. Quamobrem committitur quidèm læthale crimen, cum teneatur quilibet sub præcepto, palàm testimonium fidei dare, quod crimen reductiuè ad hæresim pertinet vt *Caietano placet*; at deest ad veram hæresim intrinseca animi propensio, quæ in foro conscientiæ attenditur, arg. *Clem. Cupientes §. qui verò. De pœnis, & Clem. 1. De Statu Monach.* Homicidium autem, & furtum etiam à compulso vi, vel metu perpetratum, est verùm homicidium, & furtum; quià in sui substantia non dependet ab aliquo interiori, vt pendet hæresis.

58 Quapropter nedum qui vi vel metu impellente, exteriùs fidem negant, non sunt hæretici, & hoc canone mulctati; sed nec illi, qui spontè, alia quauis de caussa, aut Dæmoni cultum præbent, aut fidei abrenunciant, dummodò interiùs non assentiantur. *Tabiens in ver. Apostasia n.6. D. Ant. 2.p. summ. tit. 12.c.5.§.1. Reginaldus n.236. Sanchez n.10.* Immò cum spontè adorans Dæmones, & *Idola*, dupliciter se animo habere possit, primo modo, vt adoret ex affectu, reuerentiam scilicet cordis, cum exteriore veneratione coniungens; secundò, vt animo positiuè reluctetur, detesteturquè Idolum; asserimus, nec primo modo adorantem, hæreticum fieri; defectu erroris in intellectu, *Alterius eo cap.2.col.6.*

Quamuis tales ex affectu adorantes veri sint *Idolatræ*, & secundum aliquos incurrant excommunicationem, & pœnas Extrauagantis cuiusdã Ioann. *XXII.* quam refert *Directorium Inquisitorum 2 p. q.45.n.9.* quamquè alii quidam teste *Aragon. 2. 2. q. 2. ar. 1.* volunt, non esse vsu receptam.

59 Addunt hic Doctores; cum Ecclesia occulta non iudicet, posse præsumere, tales externè fidem dictis, factisuè abnegantes esse hæreticos, ac in omnibus hæreticorum pœnis subiicere. Quod ita absolutè dictum non videtur recipiendum; sed distinguendum potiùs inter eos, qui vi, metusuè caussa, & eos, qui spontè abnegãt (nisi tamen Ecclesiæ vsus sit indifferens circa vtrosquè, de quo mihi non constat) Quoties enim satis probabiliter constet de vi facta, aut valido incusso metu, pœnis hæresis subiiciendi non sunt arg. *tit. De his quæ metus caussa*; & expressiùs *ex c. Potest De pœnit. d.1.* vbi ex *D. Ambrosio* dicitur; *Potest fieri; vt aliquis victus suppliciis, sermone neget Deum; nunquid eadem est causa eius; qui spontè negat, & eius, quem tormenta inclinauerunt ad sacrilegium? non; quoniam indignum est &c.* Adstipulatur *Glos. in Can. Non solùm 11.q.3. Turrecr. in d.c. Potest, & in c. Nunc autem 21.d. Royas De haret. p.1. n. 208. & p 2.nu.279. Farinaccius De hæres. q.183.§.3. num. 28.*

60 Addiderim ego; hac eadem ratione, licet internos actus metus non necessitet, eximi posse à nostra Censura eum, qui, vi, aut metu incusso, expetitus de abnegatione fidei, ex simplicitate quadam non aduertens, se posse interiùs non assentiri, abnegaret simul interiùs, & exteriùs; Remanet siquidem hic habitualiter in fide, & alias vis, & metus, qui internæ etiam abnegationis est caussa, potis est à Censura reddere immunem, vt alibi statuendum est.

61 In eo caso dumtaxat, quo quis externè hæreticam actionem exhiberet, vt aliis faueret hæreticis, innodaretur censura; non quidem vt Hæreticus, sed vt fautor *Nauarr. in Man. c 11.n. 27. Ricciull. c.3 in fine Sãchez n 9. Alterius col.6*

62 Iam liquet ex dictis, quæ sit de superstitiosis ferenda sententia, qui scilicet offerunt Deo cultum modo indebito; vt siquis Christianus cærimonias Mosaicæ legis adhuc in Diuino cultu assumeret; scilicet, nisi fortè opinaretur expresse, eas finem non habuisse, nec ab Ecclesia potuisse abrogari, non esse hæreticum. *Vgol. d.§.2* Quod procedit de quibuscumq. superstitionibus, à quocumquè adinuentis; quibus licet quis vtens, arbitretur ritè eo modo se Deo obsequium præstare, non excomunicatur, nisi positiuè sentiat, eas ab Ecclesia prohiberi non posse; seu quòd erret Ecclesia, eas non amplectendo.

63 Eademquè est ratio de Sortilegis, & Diuinantibus, præserrim per Dæmones; Etenim si certò credant, Dæmones scire futura contingentia circa voluntatem hominis, sunt hæretici. Est enim id contra fidem, quæ in scriptura passim hanc scientiam soli *Deo* tribuit. Secus est de eo, qui putaret, posse aliquo modo coniicere. *Vgol. loc. cit.* Qui idem dicit de Auguribus, aliisq. vanis obseruatoribus. Quod & vniuersaliter statuendum est de omnibus externè hæreticis, et

sunt

sunt Magi, Lamiæ, & alii paſciſcentes cum Dæmone, de quibus fusè *Duardus q.22. à nu.32.* Magi tamen in Bulla Pii V. erant expreſſi per *Nauarr.n.55.*

64 Similiter Blaſphemi hæreticales, licet aduertenter, & ex animo blaſphemias proferant, tamen ſi intellectu non adhæreant, credendo, rē ita ſe habere, vt dicunt, non ſunt hæretici, vt ex dictis liquet, ſentiuntquè *Duardus q.22.nu.9. & Vgolinus §.3 n.2.* ſecutus *Toletum lib.4.c.13 & Antoniuccium in Cathec. Neap. lib. 2. cap. 16.& 22.*

65 Et quamuis in *c. Accuſatus §. ſanè* iuncta *gloſ. De Hæreticis in 6.* aliqui Sortilegi, & Diuiniatores dicantur hæretici, ibi *niſi hæreſim ſaperent*, ſicuti etiam Blaſphemi hæreticales, & alii plures *à gloſ in c. Firmiſſimè eodem tit.in an. tiquis*, tamen id intelligendum eſt, vt reſpectu fori exterioris poſſint præſumi hæretici, & vt tales inquiri. Quod vniuerſaliter eſt aduertendum; nā ſæpè ſacri Canones, & *Pontificum* Conſtitutiones vocant aliquos hæreticos aut declarāt pro talibus eſſe habendos, omnibuſquè hæreticorū pœnis ſubiiciunt, vel contra eos, tanquam contra hæreticos, procedi ſtatuunt, qui tamen non ſunt verè hæretici, nec huic noſtro Canoni obnoxii in interno foro. Quod pariter obſeruandum eſt in *D.Th.* aliiſquè Theologis, agentibus de fide, vbi multi ſæpius appellantur, hæretici, vel infideles, qui reuera non ſunt. Cùm enim ſermonem habeant de iis, qui actus aliquos infidelitatis, & hæreſis efficiunt, denominant hos tales ex illius actibus; quandoquidem omnis actus Infidelitatis, & hæreſis reducitur ad ſpeciē veræ infidelitatis, & hæreſis, vt etiam dicebat *Caietan.cit.q. 94.ar.1.in fine.*

66 De his igitur hæreticis externis tantūmodò, concludendum eſt cum *Toleto cit.c.4.n.6 Suarez loc.ſupra cit Riccitullo c.3.n.7.Sanchez n.8.* quibus ſubſcribere tenentur omnes citati à nobis *n 57.* qui arbitrantur ex huiuſmodi actu externo excommunicationem non contrahi; quantùm ad forum conſcientiæ, tutè à quolibet Confeſſario poſſe abſolui.

67 Eſt autem hæreſis *contra fidem*, vt præmiſimus in noſtra definitione, id eſt contra articulos fidei, & veritates, quæ de fide tenentur. *V*nde in alio errantes, vt Symoniaci, qui *Iuribus prima c. & q.& à gloſ. in c. Firmiſſimè. De Hæreticis*, appellantur hæretici, ſub hac cenſura non ſunt incluſi. Eſſent porrò, ſi crederent donum *Dei*, quod vendunt, emuntuè, eſſe pecunia acquiſibile, iuxta illud Act.c.8.

68 Nititur fides teſtimonio Eccleſiæ, reuelantis accepta à *Deo*; vndè primum quid eſt in fide, vt credens innitatur huic teſtimonio, nec ab eo in re aliqua velit diſcedendum; pro firmo habens, ipſam, nec decipere poſſe, nec decipi *c. A recti 1.c.Memor.c. Quoties, cum pluribus ſequentibus 24.q.1.* Theologi *cum D.Tho.2.2.q.1. art. 10.*

Nec tamen neceſſaria eſt ad conſtituendam hæreſim, directa, & formalis oppoſitio Eccleſiæ, quā Eccleſia eſt, ſed ſatis eſt, vt quis ſcienter opponatur, quacumquè deindeintentione id faciat, aut lucri, aut honoris *Vaſquez loco ſupra cit. Becanus de fide c.14 q 2.n 19. Sanchez nu.4.&* diſertè *Auguſtinus* relatus in *c. Hæreticus 24. q.3. Hæreticus eſt*, inquit, *qui alicuius temporalis commodi, & maximè vanæ gloriæ, principatuſq. ſui gratia, falſas, ac nouas opiniones vel gignit, vel ſequitur.*

69 Quapropter fides ſub hoc teſtimonio cōprehendit, non ſolūm veritates definitas, ſed etiam definibiles; quatenus ſub eius definitionē venire poſſunt. Et ſic erit hæreticus, qui alicui propoſitioni non definitæ, ita auerſatur aſſentiri, vt nolit, etiamſi ab Eccleſia definiri contingeret *Caiet.2.2.q.11.& in ſumma ver.hæreſis.Vgolin. §.1.n.9 Graffius cit.c.8 n.37.Nauarr.c 9.n. 22. Sanchez n.19.Vaſquez d.c.3 n.8. Regnaldus n. 238.* Idem eſt de eo, qui opinans falſo tamen aliquod dogma eſſe ab Eccleſia definitum, nihilominus contrarium tenet; & tandem de eo, qui verum cum Eccleſia teneat, arbitretur tamen id eſſe contra illam *Henriquez lib.3.de exc.c.17.n. 3.Bannes, & Aragonius ſupra cit ti. Petrus Ledeſma 2.tom tract.1.c.6.poſt 3. concluſionem Sayr. l.3. Theſ.c.4. n. 24. Ludouicus à Paramo lib.3 de origine Inquiſit.q 3.n.20. Duardus q. 25.n.9. Farinaccius De Hæreſi q.179. num.2. Alterius c.2 col.5.verſ.Ex dictis Reginaldus n. 237.Sanchez n.30.Riccitullus d.lib.9.c.5. nu.3. Bonacina punct.1.n.3.*

Oppoſitum de hoc vltimo ſtatuit *Simancas tit.31.n.9.* tum quia hic nihil tenet contra Eccleſiam, tùm quia error huius generis ab excommunicatione incurrenda in ſimilibus liberat; ſicuti putans, ſe percutere Clericum, ſi reperiatur inopinato Laicus, non excommunicatur.

Quibus occurrimus ex dictis; iſtum, adhærendo opinioni illi, tanquam ſuæ opponi conſequēter auctoritati Eccleſiæ, quod hæreſim conſtituit; Nec par eſt exemplum adductum, nam cum excommunicatio percuſſionis primariò contra actum ipſum, vt iniurioſum Clerico, lata ſit, eo caſu non irrogatur reuera Clerico iniuria; Quamobrem, Cenſura declinatur. At in præſenti ſolus actus non habendi credulitatem teſtimonio Eccleſiæ, eſt actus contra fidem, & hæreticus.

70 Vnde eſt etiam hæreticus, qui alicui opinioni ita adhæret, vultq; omninò fide tenendam eſſe, vt nec Eccleſiæ definienti, eam non eſſe fide tenendam, paratus ſit acquieſcere *Sanchez n. 31* allegans *Caſtrum lib.1. De iuxta hæretic. punit.dub.4 & Cordubam lib.1.q.17.§ 7.dub. 2.*

71 In his autem, & ſimilibus caſibus amplectendum eſt dictum *Vaſquez* loco citato à nobis *n.ant.* huiuſmodi nolle, aut velle acquieſcere, quod opponitur auctoritati Eccleſiæ, debere eſſe expreſſum, ſeu actuale, nec ſufficere habitualem diſpoſitionem, qua quis præſumatur ita diſpoſitus, vt ſi interrogetur, an id, quod ſentit, ita firmiter retineat, vt nec Eccleſiæ contrarium diſponenti paratus ſit acquieſcere; reſponſurus eſſet affirmatiuè; *N*am regulariter ob ſolam habitualem diſpoſitionem ad peccandum, nemo adhuc peccaſſe dicitur.

72 Non eſt autem hæreticus, negans propoſitionem; definitam à ſolo Epiſcopo, vel Synodo, etiam Prouinciali; niſi hanc Romanus Pōtifex confirmauerit, ſuaquè auctoritate vniuerſæ

Ecclesiæ proposuerrit credendam. Ipse est enim certa fidei Regula, vt præter iura *n.68.* citara docet *Glossa communiter recepta in c. Quod translationem inter. ref. seruata De officio legati. Innoc. & Abb.* quos allegat, & sequitur *Vgolinus, §. 4. D. Anton. p. 3. tit. 24. c. 4. Syluester in summa ver. excommunicatio 7. §. 5. Alterius loc. supra cit. vers. Dubitant.* Et addo, eadem ratione non fieri hæreticum, negantem dogma definitum á Concilio generali, si legitimè congregatum non sit; aut ad eorum, quæ definit, validitatem, confirmationem Pontificis expectare debet; secùs si ab eodem habuit instructionem; nulla enim alia expectanda est confirmatio, de quo alibi.

Nec ei, quod de Episcopo diximus, aduersatur *c. Ad abolendam De haereticis*, vbi dicitur *quoscumq; Romana Ecclesia, vel singuli Episcopi per Diœceses suas hæreticos iudicauerint.* Nā respondet *Innocen.* & satis ex contextu patet, non dici ibi hæreticum, qui definitioni Episcopi in rebus fidei aduersatur; sed qui conuictus, & iudicatus est talis ab Episcopo; Si enim Episcopus declarauit aliquem hæreticum, ille pro tali est habendus.

73 Controuertitur autem, sit nè hæreticus, qui priuatæ reuelationi sibi á Deo factæ abnueret assentiri, & an censuræ huic, aliisquè hæreticorum pœnis fiat obnoxius. Corduba citatus *n. 70. §. 1. dub. 2. Azorius c. 6. q. 4.* aiunt hunc euadere pœnas licet ille nolit, velit hic, eum esse dicendum hæreticum coram Deo; Esse vero hæreticum etiam coram Ecclesia tenet *Vegà lib. 9. De iustific. c. 3. Cathar. Apolog. de certitudine gratia c. vlt. Sanchez n. 32. & Bonacina punct. 1. n. 4.* Qui duo addunt, excommunicationi aliisq. pœnis subiicere.

Qua in re certum est in primis; quòd si aliqua ex causa (vel hæc sit cautela, qua in huiusmodi negotio, videatur viro prudenti, cui facta est reuelatio, procedendum; vel sit quædam naturalis durities, & incredulitas, non tamen affectata, & dolosa) dubitari possit, an reuelatio re vera sit facta, vel an sit facta á Deo, nomineuè ipsius, nō erit hæreticus, ex hac dubitatione non adhærens firmiter veritati reuelatæ. Nam ille, qui ex cautela dubitat, non peccat; alter verò quicquid sit an peccet, moraliter tamen non contingerit ei dubitare, si reuelatio fuisset adeò euidenter a Deo, vt nulla tergiuersatione negari posset; vnde ex ea dubitatione non habet animum formaliter Diuino testimonio obluctantem, quod sufficit.

Deinde, mihi videtur probabilius excommunicatione hac, aliisque pœnis, in hæreticos istis, hunc ab Ecclesia non puniri; quia respectu ipsius Ecclesiæ non est censendus hæreticus. Ex eo probatur; quod fides quam habet, & proponit sequendam Ecclesia, est Catholica, & vniuersalis, quæque nititur reuelationi communi factæ Prophetis, & Apostolis, ac successoribus, pro tota vniuersitate, iuxta illud ad Ephes. *Super ædificati supra fundamentum Apostolorum, & Prophetarum*, vnde specialis reuelatio non potest dici de fide Ecclesiæ, & Catholica; & hoc ferè modo loquuntur Theologi, pertractantes de fide, vbi de hac quæstione plurima attingunt, & in specie *Becanus De fide c. 1. q. 4. n. 7.* Igitur cum nullum sit fundamentum affirmandi Ecclesiam hoc Canone punire alios hæreticos, quam eos, qui sunt hæretici in fide ipsius, non assentiens priuatæ reuelationi hoc anathemate non feritur; Et ita præter *Cordub. & Azorius* tenent *Alphonsus Viualdus in candelabro aureo 2. p. in explicatione Bulla Cœnæ in editione Anni 1602. n. 30. Emanuel Rodriquez ad Bullam Cruciata §. 9. nu. 74. Duardus q. 22. n. 7.*

Nec obstat argumentum Sanchez, quod, quæ proponit Ecclesia nitantur fundamento summæ veritatis (nempe Dei) reuelantis, cui hic opponitur; aut quòd sicuti negans id, quod falso putat, esse ab Ecclesia definitum, licet illud reuera definitum non sit, est hæreticus; nihil tamen contra fidem Catholicam opinetur, ita idem videatur, de hoc esse sentiendum.

Non obstat; inquam, tùm quia testimonium Dei se habet tanquam quid remotum, ad constituendam in Ecclesia hæresim; vnusquisq enim in Ecclesia satis censendus est tutus, si affirmet, se credere, quod credit, ac proponit Ecclesia, & nihil extra illud; tùm quia ille, de quo affertur exēplum, recusat expressè assentiri testimonio Ecclesiæ, quod tenemur ex fide recipere, hic autem non negat expressè, Deum esse veracem (si enim id absolutè negaret, non est dubium, quin esset hæreticus) sed tantum renuit priuatæ reuelationi ob rei obscuritatem, vel aliam ob caussam assentiri; in quo præcisè nihil contra Ecclesia reperitur.

An autem quantum ad Deum dicendus sit hæreticus, vel potiùs infidelis parùm confert nostro instituto, & videtur quæstio de nudo nomine; Cuius proprietate considerata, cum *hæresis* vox sit ad placitum Ecclesiæ significans, & ab ea inuenta, assumptaq. ad significandos illos, qui á communi Ecclesiæ sensu desciscentes propriam aliquam opinionem sibi eligunt, vt inter cæteros ex *c. Hæresis 24. q. 3.* adnotauere *Graffius cit. lib. 2. c. 8. n. 25. & Ricciullus cit. l. 5. in initio*, non videtur hic dicendus hæreticus, sed Infidelis, vt loquitur *Sotus lib. 3. de natura, et gratia*; licet ei rationi nitatur, quod putet, priuatæ reuelationi non præstari assensum per communem habitum fidei, omnibus infusum; sed per aliam fidem particularem, non minùs tamen certam. Nomē autem Infidelis effugere non potest, quia quantùm ad naturam, & essentiam fidei secundū se spectatæ, potest etiam niti priuatæ reuelationi, vt constat ex fide Abrahami, qua speciali reuelationi de filio sibi nascituro credidit, Einsdē enim fuit conditionis cum nostra, cum ex ea iustificatus fuerit, ex *Paulo ad Rom. 4*

74 Non est tamen facilis negotii, dignoscere, quæ sit hæretica propositio; qualis verò, licet ab hæresi non longè distet, non sit tamen sufficiens ad subiiciendum Censuræ assertorem, siue assentientem suum. Et quidem nec eæ, quæ indubitatè sunt contra fidem, a Doctoribus, pari sensu, in eodem genere distribuuntur. Probabiliorem nos sequimur partem, constituentes.

In primo gradu eas, quæ sunt directè contra fidei articulos, vt Deum non esse vnum, aut in personis non trinum.

In

In secundo, quæ sunt contra scripturam, principaliter, propriè, & disertè coarrantem; vt quod Christus mortuos non suscitauerit, quod Eua non fuerit de Adæ dormientis costa efformata. Dixi *principaliter*; quia multa sunt in Sacris literis, obiter, & ex accidenti prolata, ad solum Historiæ filum pertexendum, vt quòd Samuel Elcanæ filius fuerit, de quibus aliqua est controuersia, mox aperienda, hæresim nè in negante constituant. Dixi *propriè*, quià quæ sub propria verborum forma prolata recipit Ecclesia in proprio, ac obuio sensu, est hæreticum, ea credere, allegoricè rantùm accipienda. Ob id enim Origeniani damnati in sexta synodo *Act.* 11, Dixi tandem *disertè* quià, dum sensus est obscurus, non est hæretica opinio, nisi quæ post definitionem, aut interpretationem Ecclesiæ eidem aduersatur. *Eymerius 2 p. direct. Inquisit. q. 3. et ibi Penna comm.* 40. Nouum facit ad his distinctum genus *Turrecremata lib. 4. De Ecclesia c. 9.* eorum, quæ aduersantur contentis in Scriptura, non adequatè, & simul, sed consequentia necessaria, & formali deducendis; vt quod Christus sit verus Deus, & verus homo. Hæc enim propositio in terminis rotasimul in Scriptura non reperitur. Reiicitur tamen communiter; tum quia sistendo in exemplo allato, oppositum eius propositionis est de primo genere, eorum scilicet, quæ articulis fidei repugnant. Quod enim Christus sit simul Deus, & homo, est præcipuus articulus fidei; Tùm quià vel per consequentiam intelligit Syllogisticam illationem: & huic non præstatur assensus per fidem, sed per habitum Theologicum distinctum, vt apud Theologos est notum; vel intelligit propositionem non esse explicitam in Scriptura, sed ex ea deducendam esse, & verum asserit, quatenùs ea propositio non reperitur tota simul explicita. Adest tamen in Scriptura non virtualiter tanquam conclusio in suis principiis, sed formaliter, licèt in confuso, & non coniuncta; ex quo non decidit ab hoc secundo gradu.

In tertio gradu collocamus, quę sunt contra verbotenùs tradita à Christo Apostolis, & ab his Ecclesiæ; quæ vulgari nomine *Traditiones* vocantur; vt quod infantes non sint baptizandi, quod vsus signandi Cruce fideles non sit legitimè in Ecclesia.

In quarto, quæ sunt contra Ecclesiæ determinationes, definitionesquè; siue sit vniuersalis Ecclesia ad Concilium congregata, siue solus Pontifex. *c. In Canonicis c. Sic omnes 19. d. c. Hæc est fides 24. q. 1. cap. Maiores. De Baptismo*. Vt quod Spiritus Sanctus procedat à Patre, & Filio, tanquàm à duobus principiis, contra Concilium Florentinum, sub Eugenio IV. Quòd baptizati ab hæreticis sint rebaptizandi, contra Carthaginense 1. Arelatense 1. & 2. & Trident. *Sess. 7. De Baptismo can. 4.* Quòd animæ in gratia decedentium simul ac a corporibus emigrant, diuinam essentiam clarè non videant, si nihil habeant Purgatorii ignibus expiabile contra Benedictum XII. in *Extrau. Benedictus Deus*. Et ad rē præsentem idem *Turrecremata* aliud genus Catholicarum propositionum astruit; earum scilicet, quæ ex Conciliorum, vel Pontificum definitionibus, vel ex traditionibus consequentia necessaria, & formali inferri possunt. Sed, prout nuper dicebamus, Aut consequentia hæret discursui syllogistico, & non potest ad fidem immediatè pertinere, nisi accedat peculiaris Ecclesię definitio. Aut non est ex prędictis definitionibus, & traditionibus deducta, sed declarata tantum, seu explicata; & tunc in iis continebatur formaliter, licet in confusò, ideoquè est de fide sicuti, & ipsæ definitiones expresè.

In quinto tandem collocamus propositiones aduersantes iis, quę circa fidem vnanimi consensu Doctores, & Patres ab Ecclesia recepti docuere. Qui sint hi Doctores approbati habemus *ex sexta synodo generali; ex c. Sancta Romana 15. d. & c. Gloriosus De Reliquiis, & venerat. Sanct. lib. 6.* Quos hic longum esset recensere. Et notat *Turrecremata*: ex ipsius synodi verbis, ibi, *omnia suscipimus, quæ de recta fide, & condemnatione hæreticorum exposuerunt*, non cuncta Patruum dicta fuisse approbata, vt fide tenenda; sed tantùm pertinentia ad fidem, & errorum cōdemnationem, in quæ vnanimi consensu omnes deuenere; Cętera autem, quę probabiliter, & proprio Marte scripsere, non ad tantam deuehuntur auctoritatem.

75 Et circa hæc nullum est dubium quin contrahatur hæresis, & excommunicatio; dubitandum tamen primò occurrit, an contrahat negans aliquid in Scriptura Sacra contentum, ex iis, quę nec per se pertinent ad articulos fidei, nec principaliter in Scriptura Sacra referantur, sed ex accidenti ad Historiam prosequendam, exornandamquè intermiscentur, nec alicuius videntur momenti; vt Tobiam habuisse canem Aaron barbam. *Royas De Hæret. p. 1. n. 474. et sequentibus, Gerson, Alphab. 14. 1. p.* hunc ab hæresi, & subindè à pœnis eximunt, vt potè, qui nihil directè contra fidem sentiat. Et fauet *D. Th. 1. p. q. 32. ar. 4.* his verbis. *Ad fidem pertinet aliquid dupliciter, vno modo directè, sicuti ea, quæ sunt nobis principaliter tradita, vt Deum esse trinum, & vnum filium Dei esse incarnatum, & huiusmodi, Et circa hæc opinari falsum, hoc ipso inducit hæresim, maximè, si pertinacia adiungatur. Indirectè vero ad fidem pertinent ea, ex quibus consequitur aliquid contrarium fidei, sicuti qui diceret. Samuelem non esse filium Eleanæ, ex hoc enim sequitur, Scripturam Diuinam esse falsam. Circa huiusmodi ergo absquè periculo hæresis aliquis falsum poterit opinari, antequàm consideretur, vel determinatum sit, quod ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei. Sed postquam manifestum est, & præcipuè, si sit per Ecclesiam determinatum, quòd ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, in hoc errare non esset absquè hæresi, & propter hoc multa reputantur hæretica, quæ prius non reputabantur, propter hoc, quod nunc est magis manifestum, quid ex eis sequatur.*

Hæc S. Doctor. Ex quibus videtur concludere prauas opiniones nunquam inducere hęresim, nisi eis quis intendat, subiicere aliquid immediatè fidei contrarium.

Adhæreo tamen opposito, quod expressiùs indicat idem S. *Doctor 2. 2. q. 1. ar. 5. & q. 11. ar. 2.* & tenet *Turrecrem. cit. lib. 4. De Eccles. cap. 9.*

Suarez

Suarez De fide disp.19.sect.1.n.8. Ricciullus lib. 5.c.8.n.4. Pegna 2.part. Direct.q.3.comm. 10. Azorius tom.1.lib.8.c.1.q.12.& videntur suppo- nere communiter Theologi, dum sine aliqua distinctione vniuersam Scripturam fide recipiendam statuunt, ex definitione Ecclesiæ, quę Libros Canonicos in totum sine aliqua exceptione probauit. Si enim Scriptura creditur ob auctoritatem Dei reuelantis, ac dictantis. ergo habitu fidei, vt error circa eam sit hæresis. Siquidem, vel opinamur, non solum sensum, sed etiam singula Scripturarum verba Deum habere auctorem, ac dictantem, vt certum esse ait Suarez de fide disp 5.sect. 3.n.4. & oppositum tutè defendi non posse ex auctoritate Gregorii, & Ambrosii, probat Azorius loco.cit.q.11. Id enim satis est ex Scripturis euidens; vt ex illo Psal.44 Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis; quod de Scriptore Canonico interpretantur Basilius, Gregorius, Theodoretus, Bellarm. Lorinus, & alii, & significatur, Prophetam nudum esse scriptorem verborum à Spiritu Sancto dictatorum, iuxtà illud 2. Reg. c.23. Spiritus Sanctus locutus est super me, & sermo eius per linguam meam. Nec enim dicitur Epistola dictata à Principe, cuius ipse sensum protulerit non verba; neque maioris essent Sacræ Literæ dignitatis, quàm Conciliorũ, & Pontificum Decreta; quorum, licèt non verba, sensus tamen in assistentiam Spiritus Sancti retunditur. Quapropter vsitata est inscriptio Prophetarum Verbum Domini, quod locutus est Dominus per Prophetam suum, tantaquè est Scripturæ dignitas, vt dicatur Iota vnum, aut vnum apicem non præterenndum Aut arbitramur, solum sensum inspiratum fuisse; seu reuelando, quę erant scriptori penitus ignota; seu, si erant obula, custodiendo singulari assistentia, ne in sensu aliquid falsum, in verbis indecorum aliquid subsiliret: Et vtrouis modo, cum scriptura in Deum auctorem refundatur ob auctoritatem Dei nobis obiicitur credenda. Quòd si aliquid tanquàm falsum, aut dubium, tenuimus accipere, quale quale sit illud, aut Deũ mendacii arguimus, aut auctorem esse Scripturæ, inficiamur; vtrumq. autem est hæreticum. Vnde non obest res parui esse momenti, parumquè de se referre; si negentur, aut admittantur; Si enim in aliquibus arguitur Scriptura falsitatis, aut dubii, iam tota eius firmitas ruit arg. l. in fine ff. De fide instrum. vbi instrumentum in vna re, etiam leui, falsum, statuitur ex toto reiiciendum: aut certè laboriosum erit, inter vera, & falsa distinguere; nec vlla stabilis Regula assignari poterit; Ex vna enim parte, quæ leuia sint, difficile est dignoscere, ex alia verò dicere; ea solum firmiter recipienda, quæ ad articulos fidei spectant, superfluam constituit eundem ferè Scripturam, quæ leges, miracula, Historias, & vaticinia innumera, ad fidem articulorum non multum spectantia, complectitur. Nec proponitur credenda Scriptura, quià mysteria continet fidei, sed quia Deum habet auctorem; hæc est immediata, & adequata ratio, illa verò non nisi remota, & inadæquata. Quamobrem D. Tho.cit.q. 11.ar.2. postquàm dixisset, ea, quę pertinet ad fidem, dupliciter se habere directè, & principaliter, sicuti articuli fidei, & indirectè, ac secundariò, sicuti ea, ex quibus sequitur corruptio alicuius articuli, circa vtraque inquit posse esse hære. sim, sicuti, & si dem, & q.2.ar.5. in corpore se explicans ait Per accidens autem, aut secundariò se habent ad obiectum fidei ea omnia, quæ in Sacra Scriptura diuinitus tradita continentur, sicut quòd Abraham habuit duos filios, quòd Dauid fuit filius Isai, & in fine concludit, hæc hæc etiam pertinere ab obiectum fidei.

Quod igitur de hoc telaro ex 1.parte? Fortè D. Thomas considerabat ibi tantùm materiam principalem, propriam, & per se fidei, quomodò complectitur solos articulos, qui simpliciter materia fidei consueuerunt appellari, & quomodo sumpta fides dicitur spectare ad vitam æternam, eaquè esse, cuius clara visione perfruemur in patria iuxta illud Ioann. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum, Deum verum, & quem misisti Iesum Christum, & illud Pauli ad Hebreos 11. Accedentem ad Deum oportet credere, quia est, quod inquirentibus se remunerator est. Igitur dum ait fine hæresi posse in his aliquem opinari falsum, intelligie sine hæresi propriæ materiæ fidei opposita; non tamen negat hæresim circa materiam fidei per accidens; quomodò complectitur fides cætera alia credibilia, quam, uis ad articulos per se, & directè non conferant.

At concedamus potiùs, ex eo loco deduci (quod, & Auctores pro opposita sententia relati intendunt) non esse indicandum hæreticum hęc negantem; si negando Ignoret, aut non aduertat, ea contineri in Scriptura; siquidem non cadũt sub obiecto fidei, nisi quatenus continentur in Scriptura; & cum non teneatur quisquę explicitè scire, & credere omnia, quæ in scriptura continentur, non statim quis, si aliquid neget, est pro hæretico detestandus; sed inspiciendum, an nouerit, id esse in Scripturæ relatum; si enim nouit, non poterit excusari, quantumuis dicat, se nõ arbitrari, ea esse in Scriptura posita, tanquàm credenda de fide, sed tanquam verisimilia Historiæ accidentia, quibus credulitatẽ præstare, fit ad legentis libitum. Cognito namquè, quòd ab Ecclesia sine aliquo discrimine Scriptura ex integro recipitur, aliisque proponitur, hæretica est talis existimatio, ex supradictis. Id insinuat S. Doctor iis verbis, postquàm manifestum est, quod ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, in hoc errare non esset absquè hæresi, si quidem cognito, ea quæ negantur esse in Scriptura, statim sequitur, quod Scripturę subsit falsum, ac subinde, quod Deus eius auctor mendax esse possit. Quod disertè explicat cit.art.5. ib. Quorsùm ergo ad prima credibilia, quæ sunt articuli fidei, tenetur homo explicitè credere, sicut & tenetur habere fidem (supple explicitam) quantũ autem ad alia credibilia, vt quod Abraham habuit duos filios non tenetur homo explicitè credere nisi quando hoc ei constiterit, in doctrina fidei (quæ in Scriptura est) contineri. Hæc ille ex quibus habemus credibilia primi generis esse credenda, etiam eorum seclusa in Scripturis continentia; non verò secundi, sed credibilitatem ex Scriptura mutuare.

76 Cæterùm absolutè negans conclusiones Theo-

Theologicas, in vi discursus fundatas, nisi accesserit definitio Ecclesiæ non est hæreticus, quia distincto habitu à fide iis præstatur assensus, vt dicebamus aduersus *Turrecrematam*, & est communis Theologorum doctrina. Quod specialiter de iis, quæ ex vna præmissa naturæ lumine nota, & altera de fide, eruuntur, vt conclusio hæc *Christus est risibilis*, ex præmissis *Omnis homo est risibilis, Christus est homo* tenent *Aragon. 2.2.q. 11.ar. 2.col.3. & Sanchez ei-.lib.2. in præcept. Decalogi c.7.n.33.* Dixi absolutè; quia secundū se præcisa negatio eius propositionis non aduersatur fidei. At si consideratur vt deducta per discursum, aliquando potest esse hęretica, si nimirùm procedat negatio, ex non præstito firmiter assensu minori propositioni *Christus est homo.* Et in hoc sensu puto asseuerasse *Valentiam 2. 2. disp.1.q.11.punct.1.diff.3, Canū De locis Theol. lib.12.c.9.col.5. & Alterium tom.1.De Cens.lib. 5.disp.2.c.2.col.3.* talem dicendum hęreticum mediatè, ac reductiuè, licet non immediatè, & directè. Si verò negetur, aut quia non innotescat euidentia illius principii *Omnis homo est risibilis* (si tamen quempiam latere potest) aut quia negans non experiatur vim necessariæ illationis; aut quià autumet, miraculosè impeditam esse rationalem naturam Christi, ne exeat in suas proprietates, non sequitur hæresis.

Concedendum tamen cum *Corduba loco cit.§ 3.dub.7. & Bonacina punct.1.n.5.* quòd, quia nullus præsumitur errare in principiis, & consequētiis naturaliter notis, posset is in foro externo præsumi hęreticus. Sicuti & omnes errantes per damnabiles propositiones talem præsumptionē fundant, licet in foro interno, non nisi ex assensu præstito propositionibus verè hęreticis inducatur hęresis, & excommunicatio.

Sunt autem propositiones eiusmodi, quæ dicuntur Erroneę, Hæresim sapientes, Malè sonantes, Temerarię. Piarum aurium offensiuæ, Scandalosę, schismaticæ, seditiosæ, iniuriosæ, Impiæ, Blasphemę. De quibus *Eymer & Penna 2.p.Direct.q.3.D.Antonin:2.2.p tit. 12.c.5.Corduba lib.1.q 17 Ricciull.lib.5 c.9.Turrecremata, Canus, Suarez, & alii.* Inter quarum aliquas multi non distinguunt, sed verò nec eodem modo à singulis explicantur singulæ. De quibus nobis alibi latè agendum.

77 Pro nunc propositionem negantem, Christum esse risibilem, dicimus Erroneam esse appellandam cum *Suarez cit disp. 19.sect.2.* Sicuti, & alias aduersantes cæteris conclusionibus Theologicis. Illud enim dicitur error in aliqua scientia, quod communiter receptis principiis, & axiomatibus illius scientiæ opponitur. Quia ratione etiam dici potest Erronea, quæ aduersatur sententiæ communi, omnium Scholasticorum sensu traditę & receptæ ab Ecclesia, licet non reuelatę, aut definitę; vt quod anima Christi ab instanti Incarnationis Deum non viderit; quòd Beata Virgo non resurrexit, nec in Cœlum, anima, & corpore fuerit assumpta, aut quod peccauerit aliquando venialiter, ante Tridentinum, quod deinde sententiam hanc damnauit. Ab hoc tamen Scholasticorum consensu constitui veritatem Catholicam, ita vt se opponens sit hęreticus, statuerunt *Canus in lib.12.c.7. & Penna loco cit.Reg.8.* Sed nostro fortè iudicio non rectè; non enim habemus, vnde tantum auctoritatis Theologicis Scholasticis sit collatum, vt eorum dicta sint fide recipienda.

Seu manis propositionem aduersantem conclusioni Theologicę dicendam erroneam; quia est vero errori, hęresi scilicet, valdè proxima; cū summam habeat, cum fidei veritate repugnantiam, mediatam licet.

Malè etiam *Royas p.1.v.76. & Eymerus loc.cit* putarunt, propositionem Erroneam non discriminari ab hæretica, quia *hæreseos, & erroris* nomen equiualent, ex c. *Excommunicauimus il 2 §.fin. c. Ad abolendam § præsenti De Hæreticis c. Accusatus §.2. eodem tit.lib.6.* Nam generale nomen erroris, quod vna cum aliis propositionibus damnabilibus hæreticę etiam conuenit, vsurpatione Doctorum potuit accomodari, vt pręssius sumptum propositionem hæresi proximam significaret.

Reiicitur similiter D. *Antonini* placitum *loc. cit.* qui putat, in eo Erroneam propositionem ab hęretica differre, quod hęresim quidem enunciet, sed instructionem, & pertinaciam in dicente excludat, iuxta illud Augustini *Errare potero hæreticus non ero*, ac proinde euadere hęreticam, recedente ignorantia, & accedente contumacia; Verùm hic quęrimus naturam propositionum secundum se, & respectu rei enunciatę, quomodo non pendet à dicente. Quamobrem propositio hęretica semper est hęretica, licèt aliundè defectu scientię, aut pertinacię pronunciantem non faciat hęreticum. Erronea autem quæ in gradu est hęretica inferior, non potest ad hęresim pertingere.

*T*andem *Canus*, supponens ad hęreticam propositionem duo requiri, quòd scilicet oppositum sit certissimè, & indubitanter de fide, & quod propositio sit ei euidenter aduersans; defectu vtrorumque; aut alterutrius ait, propositionem dici erroneam; vt qui negaret dari habitus operatiuos infusos; quia licet dari communiter teneatur, esse de fide; non est tamen adeò certum esse definitum, vt contrarium sit indubitanter hęresis; sicuti etiam de negante, Christum, præter gratiam vnionis hypostaticę habuisse gratiam habitualem accidentalem.

78 At talis propositio, cum cęteris huiusmodi, probabiliùs videtur dicenda *Hæresim sapiens*; quia, vt oppositum eius fidem sapit; in quantum censetur quasi certò de fide esse; sic ipsa àptè dicitur sapere hęresim, ideò non esse claram, ac certam hęresim, sed ipsa proximè redolere.

Turrecremata eam describit esse, quę asserit peruersum dogma, cui si iungatur propositio, quæ rationabiliter negari nequit sequitur hæresis; Exemplum affert de negante Thomam de Sarzana (tunc temporis in Pontificatu sedentem, dictum Nicolaum *V.*) esse verum Pontificem, Petri successorem; hæc enim propositio, quamuis per se sumpta non sit hæretica; eo assumpto principio moraliter certò, quòd legitimè fuerit electus: sit talis; quia de fide credendum est omnem legitimè electum esse verum Pontificem, &

Petri

Petri successorem. Aliud affert exemplum de eo, qui diceret omnem nunc Romæ degentem esse in peccato; coassumpta enim probabili veritate, quod infans aliquis, nunc ritè baptizatus fuerit, est hæreticum dicere, omnes esse in peccato, ratione istius baptismate perfusi; quasi baptisma non abluat à peccatis.

Sed de priori exemplo ad S. *Nec non schismaticos.* nobis est agendum, vbi ostendetur, propositionem illam esse verè hereticam; cum Pontifex vnusquisq. de fide recipiendus sit; quod tomo 2. nostri Operis fusè persecuti sumus. Fortassis tamen non est improbabilis in prædicto exemplo sententia *Turrecremata*; quià non est omninò certum, Pontificem in singulari signatum proponi credendum de fide; cum aliqui sint Doctores non ignobiles, qui inficiantur. Diximus autem eam propositionem sapere hæresim, cuius oppositum censetur de fide, sed non euidenter; & apud omnes. Propositio verò alterius exempli, aut est manifestè heretica, si referatur in affectum baptismatis; aut certè temeraria; quia sine fundamento asseritur, nullum esse Romę baptizatum infantem.

Affinis est huic opinio. *Suarez loc. cit.* secuti *Gersonem, & alios,* distinguentis Sapientem hæresim ab Erronea, quod hæc sit praua in summo, & dicatur hęrési proxima, illa verò sit in remisso; Vnde Erronea est, quæ ex coassumptis principiis certis, euidenter infertur. Hæresim verò sapiens, quæ infertur, non ita euidenter, quia coassumpta principia non sunt in omni gradu certa; sed in Ecclesia valde recepta, ac ab omnibus communi sensu probata; sicut, & recepta ipsa illatio. Exemplum est eius, qui assereret, sub Hostia aliqua particulari, post consecrationem non adesse Corpus Christi; quia principium coassumptum, quod sit validè consecrata, non est certum, Verùm vt diximus, si non nutet fides Eucharistiæ in proferente, non aliam notam acquirit, quàm temeritatis.

Aliter sentit *Simanchas, citatus à Ricciullo c. 9. & Alphonsus à Castro, citatus à Suarez n.* 17. nimirum illam esse propositionem sapienté hæresim, quæ hominem reddit suspectum, quod sit hæreticus; vel illam quę prima consideratione habet sensum hæreticum. Sed reddere hominem de hæresi suspectum commune est cunctis ferè propositionibus damnabilibus; nec magis sapienti hæresim, quàm aliis tribuitur.

79 Illam verò, quæ prima consideratione habet sensum hæreticum; in aliqua tamen acceptione potest ad rectum sensum reduci, dicimus vocandam *malè sonantem*; quasi sono prolationis hæreticè audiat. Admittit autem in dissonantia magis, ac minus. Aliquando enim, in quouis proprio sensu proferatur, est hæretica, potestquè ratùm secundùm metaphoricum saluari; vt si quis diceret, *Christus continuè peccat.* Quod nullatenus saluari potest, nisi intelligatur; quod in suis membris, fidelibus scilicet. Aliquando secundùm obuium sensum est hęretica; sed in alio licet vero; inusitato tamen, non est talis; vt si quis diceret *Verbum assumpsisse carnem nostram peccantem.* Verbum enim incarnatum fuit impeccabile; sensus tamen esse potest, *Assumpsit carnem eiusdem naturæ cum nostra, quæ peccat,* Aliquando absolutè prolata malè audit; quæ ex circumstantiis; verum potest enunciare; vt si quis de Sacris Bibliis diceret *hic liber falsa continet* de Bibliis enim in se est falsa. De tali tamen particulari versione, & impressione, potest esse vera. Aliquando è contra absolutè prolata bene audit, quæ additis loci, personæ, ac temporis circumstantiis, non recipitur. Vt si quis dicat. *fides est, quæ iustificat impium,* cùm testimonium sit Scripturæ, olim non male sonabat; nunc subortis hæresibus dissonat, & ex loco, ac persona suspecta peiorem sonum sequiret. Aliquando in vtroque sensu æqualiter vsurpatur, vt, tàm possit esse vera, quàm falsa, & dicitur simpliciter æquiuoca; vt tamen mali sonitus suspicionem effugeret, cum distinctione, ęquiuocationem tollente, esset pronuncianda; vt hæc *Pater est maior Filio;* secundum humanitatem enim, vera est, quę de diuinitate esset hæretica:

Arbitrati sunt aliqui non esse diuersam malè sonantem à sapiente Hęresim, sed duo esse nomina eiusdem damnabilis propositionis; nomenq. Sapientis hæresim esse metaphoricum; siquidem propositio saporem non habet; quæ tamen propriè dicitur, Malè sonare. Cæteri tamen communiter diuersitatem assignant, & videtur colligi ex actis Concilii Constantiensis aduersus errores Bohemorum; & Bulla Pii *V.* aduersus Michaelem Baium vbi inter eorum asserta, aliqua dicuntur hæresim sapere: aliqua verò male sonare.

80 In temerarię propositionis naturę assignanda, magis consentiunt auctores: *D. Antonin. Turrecremata, Canus, Ricciullus, Penna, Suarez, & alii.* Statuentes eam esse, quę asserit aliquid, tanquam certum, quod non potest ratione, nec auctoritate probari. Et potest esse dupliciter talis; Negatiuè scilicet, quia de opposito nullus fecerit mentionem, nec vlli aduersetur; vt qui certò affirmaret mundum breui terminandū; nullus enim oppositum docuit, licet temerè dicatur; Positiuè verò, si oppòsitum sit apud alios receptum; vt qui assereret aliquem Sanctum, præter Beatam Virginem, conceptum fuisse sine originali peccato; hoc enim Priuilegium apud Catholicos soli Deiparæ tribuitur. Ad hanc temeritatem reducimus dicentem, omnem hominem, Romæ degentem esse in peccato; tales Hostias in particulari non esse consecratas; quia temerè assumitur, Sacramenta non esse validè confecta, aut collata; vt etiam ex adultis nullum in gratis commorari.

81 Piarum aurium offensiua est, quæ circa materiam pietatis, ac Religionis offendit, indecens, vel indignum aliquid de ea proferens; vt qui Christianum institutum, vilium esse, & impudentium hominum affirmaret.

82 Scandalosa, quæ ruinæ, & erroris occasionem præbet; vt si quis ieiunium, vel castitatem paruipenderet; aut venerem vtilem; ieiunium incommodum diceret; & in vniuersum, quæ à moralibus virtutibus auocat. Et habent allatę propositiones nescio quid malè sonantis; nam absolutè prolatę malum sensum habent; quę tamen in ordine ad corpus veritaté preseferre possant,

Schisma-

83 Schismatica est, quæ diuisionem inducit circa vnitatem Capitis vniuersalis Ecclesiæ; aut aliorum Prælatorum, vt qui assereret, eodem tẽpore dari duos Pontifices legitimè electos; motus simili electionis modo, quo vterq. videtur æqualitèr assumptus. Aliundè enim propositio hæc est hæretica; quia Petri successorem, non nisi vnicum esse, fide tenendum est.

84 Seditiosa est, quæ ab obedientia superiorum, Principum, ac Prælatorum abducit.

85 Iniuriosa, quæ alicui fidelium statui detrahit; puta Clericatui; aut Ordinibus Religiosis.

86 Impia, quæ pietati, ac misericordiæ sese opponit; vt quæ dissuaderet eleemosinas, mortuorum tumulationem; & similia.

87 Blasphema, per quam Deo, & Sanctis, contumelia irrogatur; vel tribuendo, quod non conuenit; aut amouendo, quod conuenit.

Nec de his, est aliqua difficultas; Licet aduertendum velim omnia hæc nomina indifferenter aliquando, & promiscuè assumi; aut ità plura idem significent; aut aliqua non propriè propositioni alicui accomodentur, aut plura eidem tribuantur. Hæretica enim propositio potest dici, & Erronea, & Malè sonans, & Piarum aurium offensiua. Similiter hæc offensiua, malè sonans dici potest, & sic de cæteris.

88 Sequitur in allata definitione particula *errantes*, circa quam duo occurrunt consideranda. Alterum est, errorem non esse tantum in firma adhæsione opposita fidei; sed etiam in sola dubietate voluntaria; seù in sola cohibitione assensus firmi, quem pręstare debemus veritati fidei *c. 1. de haereticis*, ibi. *dubius in fide, infidelis est, & c. Firmiter. De Summa Trinitate*; vbi appellatur hęreticus, dubitans, animam rationalem esse corporis formam. Errat siquidem qui rem certam accipit in dubiam, vt loquitur *D. Augustinus in Enchirid. c. 17. & 19.*

Dixi *in sola dubietate voluntaria*; Nam quadrupliciter contingit dubitare, seclusa ea dubitatione, quæ ex ignorantia, & simplicitate prouenit; de qua supra dictum est *n. 45. & seq.* Primò ex subreptitia tentatione, seu inuoluntaria, quadam cogitatione, aut illusione, qua quis inconsideratè incipit titubare, in aliqua fidei veritate. Secundò cùm quis voluntariè secum ipse examinat, ac discutit veritates fidei, ex vtraque parte rationes dubitandi mouens, absq. eo quod aliquid reflectat, aut concludat. Tertiò si reflectens, & putans vtramq. partem esse probabilem, pendulus neutri firmiter adhæreat, eligatquè, nullum firmum assensum, aut dissensum habere. Quartò si super hæc iudicet positiuè rem esse dubiam; ac proindè veritatem fidei, non habere tantam certitudinem, vt tutũ sit, ei sine hæsitatione assẽtiri.

Ex priori dubietate, quia est inuoluntaria, & extra potestatem nostram, euidens est, non incurri hæresim; Immò potest sustineri cum merito; si sedulò abigatur, & actus fidei eliciatur; vt ex *D. Bonauentura* docet *Sanchez cit. c. 7. num. 13. Duardus q. 23. n. 5. Ricciullus c. 4. n. 9.* vbi plures citat.

Altera, licèt voluntaria, & peccaminosa, præsertim in viro non docto, non inducit hęresim, quia ex ea non elicitur actus aliquis assentiendi, vel dissentiendi contrarius fidei. *Duardus n. 6 Farinaccius q. 178. n. 69.*

De postrema, meo iudicio, non potest esse apud Doctores controuersia; nam taliter dubius, non est formaliter dubius dumtaxat, sed etiam positiuè auersus fidei; quia positiuè assentitur; ea, quæ proponit Ecclesia, non esse certa; ac proinde fidem esse opinionem; & per consequens Ecclesiam decipi posse; quę omnia sunt hæretica, & hoc expresè intelligunt *Canus cit. lib. 12. c. 9. col. 12. Bannes 2. 2. q. 11. ar. 2. col. 2. Sà in Summa. ver. hæresis n. 1. Vasquez 1. 2. disp. 65. c. 1. n. 4. Sanchez n. 12. Filliuccius n. 28. Bonacina punct. 1. n. 3.*

De tertia dubitatione difficultas est grauis; in qua tamen affirmatiuam partem, scilicèt ex ea induci hæresim, & excommunicationem, quia est communior, & rationi magis consona, statuimus; Ita *Io: Andr. Abbas*, & ferè communiter *Iurisperiti in d. c. 1. De Hæret. Angelus, & Syluester in Summa ver. Hæresis 1. Caietanus in ver. Interrogatio in 1. Praecepto & 2. 2. q. 11. ar. 2. & ibi Aragon. & Valentia disp. 1. punct. 1. Carerius de Hæreticis n. 8. in princ. Royas singul. 57. n. 4. Penna in Direct. Inquis. comm. 1. De Hæreticis. a Castro lib. 1. Aduersus hæreses c. 10 in initio. Toletus l. 4. c. 4. in fine Azorius cit. c. 9. q. 5. Graffius lib. 2. decis. c. 8. nu. 11. Reginaldus num. 237. ver. quin etiam. Sousa disp. 7. concl. 3. Duardus q. 23. in princ. Scortia citato Theorem. 410 Altesius dicto c. 2. col. 3. ver. respondeo*, qui addit, nec excusari posse, quamuis dicat, se paratum esse mori potius, quàm errori contra Catholicam fidem assentiri *Ricciullus c. 4. n. 6.* qui cum *Sanchez n. 11.* alios plures allegat. Idemq. videtur sentire *Gambarupta cit. c. 1. n. 18.* Fundamentum est; tùm quia tenemur habere fidem Ecclesiæ, quam non habentes, per Ecclesiam puniuntur; vt diximus *n. 73.* hæc autem est certa, firma, & non nutans; Tum quia substantia fidei cõsistit in assensu certo, quo hic dubius cum careat, cohibens se, ne illum eliciat, necessarium est etiam, quòd fide careat; Tum quia, cum Iura supradeclarata loquantur de Dubio, non possunt intelligi, nisi in hoc sensu; cum Dubius ex quarto capite non sit verè in fide dubius, sed formaliter errans, vt explicauimus.

Negatiuæ parti adhæret *Simancas*, à nobis citatus suprà; *n. 69. Sanchez n. 12. Becanus De Fide c. 14. q. 2. n. 9.* eo quia non sunt hęretici, qui non sibi eligunt opinionem auersam vèritati, quæ est de fide, in quo consistit hęresis; vt colligitur ex *cap. Hæresis, & c. Hæresiarcus 24. q. 3.* Porrò dubitans nullum habet assensum fidei cõtrarium; sicut enim fides; est assensus, ita contrarium illius debet esse positiuè dissensus; Ambigens autem, cum sit medius inter vtrumquè, non potest dici verus hæreticus.

Quibus occurritur primò, ità ambigentem habere actum, fidei contrarium priuatiuè; siquidẽ in fide tenemur habere actum credulitatis positiuum; deperditur autem fides, non minus per actum, qui priuat, quàm per actum positiuè contrarium, quiquè cum ea pugnat. Deindè, & rectiùs, electionem, quam quis voluntariè eligit manere dubius, esse actum positiuum contrariũ fidei, quia fides dicit actum assentiendi firmiter propositionibus, habitis pro certis; iuxta illud

E Sym-

symboli Athan. *Hæc est fidei catholica, quam nisi quisq. fideliter, firmiterq. crediderit, saluus esse non poterit*. Nec multum refert, quòd ille absolutè non iudicet, res esse dubias; nam satis est, quod finit, apud se haberi pro dubiis: sicuti quis est hæreticus, ex eo solum, quod non credat, esse tres personas Diuinas; licet non iudicet Ecclesiam, quæ contrarium tenet, opinari falsum.

89 Alterum, quod proposuimus adnotandū, est, errantem circa plures articulos, in plures excommunicationes incidere; *Nec* enim est dicendum, æquali pœna vnicum puniri delictum, ac plura; & primo crimine peracto, impunè exindè delinqui *l. Numquam plura ff. De priu. delict. Vgolinus c. p. § 4. Farinaccius q. 101. §. 1. n. 9. Riccius c. 13. nu 3. Naldus in Summa ver Bulla Cœnæ n. 3.* & diximus in prolog. *num. 15.* Quapropter monet *Valentia 2. 2. disp. 1. q. 10. punct. 3.* in confessione explicandum esse numerum articulorum, quos quis negauit.

90 Et quia, vt mox dicemus, hæc excommunicatio non contrahitur, nisi hæresis manifestatione; dicendum videtur, non esse necessaria tot signa manifestatiua distincta, quot sunt hæreses manifestatæ, & per consequens tot excommunicationibus, quem innodari, quot hæreses ostendit; signum licet sit vnicum: Sicuti eadem percussione plures percutiens Clericos, pluribus anathematibus afficitur; vt ait idem *Vgolinus loc. cit.* Quoad illas verò, quæ latentes remanent, nulla attenditur excommunicatio.

An autem pluries manifestans eamdem hæresim, pluries incidat, non discutiunt *Doctores*; Facilis tamen videtur responsio; quod, cum in idem crimen non feratur denuò Censura; nisi addita noua contumacia, vt est receptum, & diximus in *Proleg. n. 14.* nec videatur multiplex manifestatio, multiplex contumacia; nisi post correctionem adhibitam; sequitur excommunicationem semel contractam sufficere: *Potest* quidem esse noua manifestatio cum crimine, eoquè lethali, sed non tali, quod hac pœna plectendum sit; siquidem cum excommunicatio feratur in odium hæresis, vt manifestabilis; quando iam supponitur euulgata, non habet amplius eamdem enormitatem. Quapropter nec videntur obstare dicta loc. cit. *n. 15.* De iteratione Censuræ, quæ fit per nouum actum inhibitum solo numero diuersum, (ex. gr. pluribus vicibus eundem percutiens, pluries irretitur) Est enim in eo discrimen, quod percussio nouam propriam habet integram malitiam; noua autem manifestatio non item, quia malitia ex interno errore principaliter desumitur. Nec tamen oppositum crediderim improbabile.

91 Diximus tandem *externè produnt errorem*, quia licèt hæreticus internus sit verus, & proprius hæreticus *D. Th. 1. 2. q. 91. ar. 4. Caiet. 2. 2. q. 11. & in Summ. in ver Hæresis Turrecrem. in c. Dixit. 24. q. 3. Graffius lib. 2. c. 9. nu. 3. Riccius cit. lib. 5. c. 9. & alii relati per ipsum*; tamen eo quòd Ecclesia regulariter non iudicat de occultis. *c. Consuluisti. 2. q. 5. c. Si quando 15 q. 6. c. Erubescant. vbi glos. 31 d. c. Tua nos. In fine, De Simonia. c. Tua. De Sponsalibus. c. 1. De Clandest. Respons. Cap. Vnico vt Eccles. benef. sine diminutione conferantur. ibi, Et si locum Dei teneamus in terris, non tamen de occultis potuimus diuinare.* hoc vinculo non obstringitur hæreticus, nisi externus *Anton. 3. p. tit. 25. c. 4. Caietan. cit. loc. Summa. Palud. in 4. d. 13. q. 3. Becanus De fide. c. 15 q. 1. Toletus lib. 1. c. 20. n. 4. Sayrus cit. c. 4. n. 21, Graffius loc. c. 1. n. 4. Bonacina punct. 2. num. 1. Scortia in Bullas select. 4. Theor. 410. Suarez De Cens. disp. 21. sect. 2. n. 2. Alterius col. 5. Pelliuccius n 27. Riccius c. 19 n. 10. Sanchez lib. 2. c 9. Gambarupta n. 11. Sousa disp. 4. n. 2.* qui posteriores plurimos alios congerunt, vt sit ferè communiter receptissimum.

Glossa tamen *in Clem. Multorum §. quia nimis. in ver. eo ipso. De Hæreticis & in c. Cogitationis. ver. patitur. De pœnit. d. 1.* quam aliqui ex antiquioribus Iureconsultis amplectuntur: infrà citandi, n: 100. contrarium tuetur. Nititur autem prior Glossa in eo, quod *citata Clem. Multorum* excommunicantur, qui ex affectu gratiæ, amoris, odii, aut similis, omiserint, procedere in diffamatum de hæresi. Id autem est, punire solum actum internum. Simul autem tam Glossa, quàm eius sectatores mouentur ex eo, quòd plures excommunicationes in Iure, attenta proprietate verborum, feruntur tantummodò in actus internos, vt sunt eæ, quæ feruntur simpliciter contra hæreticos, interni autem sunt verè hæretici, vt dictum est, & ea, quæ fertur in *c. Excommunicamus 1. De Hæreticis*, aduersus credentes hæreticorum. Si igitur Pontifex volet vt supponat etiã actus internos censuris impetere, nec se explicat, quod externos tantum hæreticos velit complecti, non est a nobis diuinanda hæc distinctio. arg. *l. Papinianus ff De minoribus*.

Hæc tamen facilè soluuntur; Nam in allata *Clem.* non punitur nudus affectus internus, sed vt per omissionem proditur, ac fit manifestus, nec enim sola commissione, verum, & omissione quis animum ostendat, quod optimè expendit *Caietanus 2. 2. q 11. ar. 3. in fine, & Nauarr. in d. c. Cogitationi n. 8.* Cæterùm, cùm Ecclesia sæpius testata fuerit, se de occultis non iudicare, & congruentissima praxis ità receperit omnes excommunicationes, vt non nisi criminosos externos coerceant, nil refert, quòd solos externos comprehendi, non sit expressum; cùm id eo ipso debeat subaudiri.

Dixi in superioribus *regulariter*. Ecclesiam non procedere aduersus occulta, quià aliàs dissentitur, an possit ex plenitudine potestatis punire Pontifex Censuris, actus merè internos; Et ex vtraque parte æquale fere Doctorum agmen adducit *Riccius c. 9.* vbi hanc quæstionem exagitat; Cùm tamen apud omnes conueniat, id nõ esse congruum, & de facto non fieri; Vt eximiè docuit *D. Tho. tom. 2. 2. q 11. ar. 3.* tùm etiam *in p. 2. q. 91. ar. 4.* vbi ait, quod, cùm homo non possit de actibus interioribus iudicare, vtique nec pœnam inferre; *Etenim de his potest legem facere de quibus potest iudicare, iudicium autem hominis non potest esse de interioribus motibus, qui latent, sed solùm de exterioribus qui apparent.* Hæc ibi *S. Thom* ex quibus concludit, humano generi necessariã fuisse legẽ diuinam, qua prauæ cogitationes internæ comprimentur, quæ humana non poterant.

Qua-

92 Quaprocer optimè adnectit ipse Riccialius n. 15. quod, licet peccati hæreseos interni potuerit sibi Pontifex reseruare absolutionem, tamen id nunquam consueuit, cum omnes reseruationes de hæresi, hactenus à *Pontifice* editæ, sint cum annexa excommunicatione, quæ non fertur nisi in externam.

Et tandem cum *Alcozero in Sum. c. 12. punct. 2. Sanchez c. 8. n. 4* concludit, reseruatione hæresis, & vniuersaliter aliorum criminum, nunquam venire peccata interna tantum, nisi id expressis, & indubitatis verbis declaretur à Prælato reseruante; Tùm quià alienum est à prudenti, & suaui Ecclesiæ gubernatione, occultissima, quæ non agnoscit, reseruare crimina; Tùm quià hæc frequentissima, & facillima commissu, non est congruum, subdi difficultatibus, quas secùm fert reseruatio.

Quamquam respectu hæresis in inferioribus Prælatis, id mihi nō videatur facilè admittendū; quià, cùm satis constet, externam esse Summo Pontifici reseruatam, ac proindè minores Prælati regulariter non soleant reseruare; si reseruent, nullo alio addito, vt reseruatio locum habeat, nō aliam complectitur, quam internam: Et ab hac opinione non videtur abesse *Caietanus 2. 2. q. 11 cit. ar. 3.* Quod si reseruent addita excommunicatione, quæ supra externam tantum cadere potest, videndum an distincta voluerint à Censura Bullæ excommunicatione innodare; tunc siquidem altera expetenda erit absolutio, iuxta dicta in *Prolog. n. 14.*

93 Concluditur ergo communiter, talem hæreticum internum posse à simplici confessario absolui. *Caietanus, Toletus. Bonacina, Riccialius, Sayrus, Sanchez, & aliis locis citatis.*

Et addit Sanchez idem esse etiam de simul externo, qui, ratione ignorantiæ inculpabilis de excommunicatione, in hæreticos lata, eam non contraxisset; licèt enim peccatum hæresis non sit reseruatum per accidens; scilicet quatenus est reseruata excommunicatio; sed per se ipsum, vt est commune placitum cum *Suarez tom. 4 in 3. p. d. 29. sect. 2. n 8.* & sequentibus; tamen & ipsum non est reseruatum separatim à Censura; vt ibidem explicat *Suarez.*

94 Actus autem externus, cùm fieri debeat, non casu, & absquè determinatione; sed aduertenter, & ex animo; coniungendus est cum interno errore; vt tunc, quando exhibetur, sit error in intellectu actualiter, vel saltem virtualiter; vt ex interno errore procedat externus hic actus, significatiuus eiusdem; secùs enim non proditur hæresis, quæ viget latens in mente. Igitur error, qui anteà fuerit, non sufficit; immò nec si permaneat habitualiter, idest non retractatus; Siquidem, si non aduertatur adesse in mente, non influit in actum externum, sed respectu illius ita se habet, ac si non adesset; Si autem aduertitur, fit eo ipso actualis, dùm non retractatur. *Vnde* qui casu exibet actum, de se aptum manifestare hæresim, quam aliquando habuit, vel habet habitualiter tantùm, non fit externus; vt si quis ex accidenti non detegeret caput Eucharistiæ, cuius fidem aliàs non habuit; vel si diceret, se olim in hæresim consensisse; etiam si ex inaduertentia non retractauerit hæresim, ex quo permanere habitualiter dicitur. Idemque est de Hæretico, exhibente signum alterius hæresis, quam nō habet; Siquidèm omnes tales actus non promulgant hæresim tunc existentem, vel à qua procedant. *Vasquez p. 2. disp. 160. c. 5. n. 22: Suarez tom. 5. in 3. p. disp. 4. sect. 2 n. 14. Simanc. tit. 42. n. 10. Azeuedo recompil. lib. 8. tit 3. n. 157. Azorius c. 10. q. 6: Sousa disp. 6. n. 6. Sayrus lib. 3. Thes. c. 4. num. 31. Cordub. lib. 4. q. 13. Alterius col. 8. Bonacina punct. 2. n. 7. Sanchez c. 8. n. 20. & 25.* vbi optimè reiicit quamdam limitationem *Suarez* circa hæresim præteritam; Nimirùm, tunc saltem quem fieri externum, & excommunicatum, quando exprimeret animo, complacente in eo delicto. Satis quippè est, eum non proferre hæresim præsentem, & ex manifestatione non posse deduci probabiliter, eum tùm esse in hæresi.

Obiici solet contra prędictam doctrinam, videri innodandum Apostatam, asserentem, se ad Paganismum esse conuersum, cum ad *Iudaismū* accesserit; siquidem apostasiam prodit; Ergo & eum, qui vnam hæresim prodit, cùm aliā habeat.

Sousa n. 8. negat antecedens, quià mendaciū illud nil veri erroris indigitat. At, vùm diximus *n. 34.* formale Apostasiæ esse, a tota fide desciscere, connotatum verò conuersionem ad sectam, quià hic retrocessionem satis indicat, non est à Censura eximendus, vndè negandum consequens, quia in manifestatione vnius hæresis nō includitur manifestatio alterius; sicùt in manifestatione arrepti Paganismi includitur Apostasiæ reuelatio.

95 Significans, se determinatum esse incidere in hæresim, quamuis tunc particularem, & determinatum errorem non habeat, fit externus, & excommunicationi subiectus; Quicquid in contrarium *Sanchez n. 22.* Significat enim, se omnino defecisse a fide, solumquè ab alio hæretico videtur differre, quod in singulari nil credit actu contra fidem, cùm tamen vagè, & in confuso aliquid credat, immò hoc in singulari, quòd fides in vniuersum non sit amplectenda; Simile est infrà de Credentibus hæreticorum, qui ex eo solum innodantur, quòd credant in confuso hæreticorum doctrinas esse veras. *Vndè* etiam satis proditur, qui se hæreticum absolutè ostentat, licèt particularem, quam habet, hæresim non exponat *Sousa n. 9.*

96 Tripliciter exhiberi potest hæreseos externum signum; *Verbo:* vt disertis verbis affirmando, se esse hæreticum, vel celebrando, ac defendendo falsa hæreticorum dogmata, & similibus, quibus annectere possumus etiam scriptum. *Opere:* vt conculcando Sacramentum, contemnēdo, ac dilacerando imagines, comedendo vetitis diebus carnes, conueniendo cum hæreticis ad Sacra, & conciones &c. *Omissione:* vt non audiendo festis diebus Sacrum, non exhibendo Eucharistiæ, aut Iconibus cultum, & aliis huiusmodi;

Discriminantur tamen in virtute significandi inter se hæc signa, quod, & animaduertēdum est. Verba siquidem, & *Scripta* clarè de se hæresim ostendunt. Operum, quædam magis expressè, vt conculcatio Eucharistiæ, quædam minùs, vt esus carnium diebus vetitis, qui & vitio gulæ, & in-

 firmi-

firmitati valetudinis adscribi potest. Minùs his omnibus Omissiones, quæ non nisi ex circumstãtiis personę, loci, ac temporis, habent hęresim prodere; Nec enim, ex semel non exhibita Sacris Imaginibus veneratione, percipiet aliquis, non exhibentem esse hęreticum, nisi, vel sciat personam esse in nouitatem doctrinæ procliuem, aut in loco fiat, vbi quilibet Catholicus, in odium, & distinctionem hęreticorum, studeat, se pium in sedula Imaginum veneratione exhibere, aut si tempore, quo sine incommodo, aut labore venerari poterat, omittat.

97 Excipitur à *verbo* Confessio Sacramentalis, in qua hæresis fassa non constituit hæreticum externum *Simanc. eodem tit. 42. n. 9.* referens *Frãciscus à Victoria Cordub. lib. 4. q. 13 opin. 3. Gutierez Quæst. Can. lib. 1. c. 13. n. 9. Sayrus loc. cit. n. 28. Couar. Regula, Peccatum. 2. p. n. 7. Reginald. n. 245. Sousa disp. 7. in initio Pillincerius nu. 29. Azorius c. 10 q. 5. Becanus De fide. c. 15. q. 3. n. 8. Duardus q. 24. Sanchez n. 19. Alterius col. 7. Ricciull. c. 9. n. 12.*

Tùm quia hic actus est extra iudicium humanum. Fit enim confessio Deo, non homini. *c. Si Sacerdos. De Officio Ord. capitul. Omnis De pœnit. & remiss.* Tùm quia actus est optimus, & nullam a malitia interni erroris deformitatem accipiens; quin potiùs est in odium illius; *Tùm* quia alioquin satiùs esset non confiteri; quandoquidem non confitens abiret à Censura immunis, quam confitens contraheret; Tùm tandem quia nunquam a simplici Confessario (contra id, quod statuimus *n. 93.*) interna hęresis posset absolui; fit enim ipsa Confessione externa; quæ sunt absurda.

98 Quod si in actu confessionis hæreticus Confessario detegat; sed sine aliquo recto fine, eo quod, nec resipiscendi animo, aut dispositione aliqua; nec quò consilium petat, non potest excusari, quia tunc est Confessionis simulatio, nec actus est per se rectus *Couar. Corduba, Azorius, Bonacina, & Sãchez locis citatis* contra *Sayrum*, qui id nimis extendit; scilicet, etiam si, nec hæresim deserat, nec corrigi paratus sit; Debet enim dispositiuè saltem habere animum abiiciendi hęresim, vel accipiendi consilium, aliter enim quorsùm manifestat in bonum?

Idem est de eo, qui se proderet viro docto, aut probo amico, ex intentione audiendi consiliũ, etiam si non sit expressè, & positiuè determinatus acquiescere, nec inceperit actualiter detestari errorem (quam conditionem aliqui apud *Sanchez n. 20.* volunt esse necessariam) sed tantùm cum intentione audiendi, & secum deindè examinandi; Ita auctores citati *n. ant.* & prætetea *Azeuedo* supra relatus *n. 156. Sà in ver. Excommunicatio in Bulla Cœnæ n. 3. Aragon. 2. 2. q. 11. ar. 3. col. 7. Alterius col. 7.* Et ex eo probatur, quia talis actus de se nullam habet malitię rationem, & ex animo contra hęresim habitualiter saltèm disposito; nullo autem modo exhibitus in intentione hęresis manifestandæ; Alioquin autẽ hęreticus mentalis, terrore tanti vinculi, priuaretũr remedio petendi consilium, quod nil est in hoc negotio salubrius, & ad odium erroris concipiendum accomodatius. Ex quibus addiderim similiter esse excusandum eum qui ab alio interrogatur (viro pręsertim auctoritatis, animo correctionis, si opus fuerit, adhibendę) an hęresim aliquam internè credat, eam fateretur. Et vniuersaliter statui potest, licitam esse manifestationem, quotiès fit, aut in erroris detestationem, aut ex alia proba causa; sufficit enim ad excommunicationem declinandam, quod huiusmodi actus finę tendat in bonum.

99 His sine graui controuersia expositis, ingens superest difficultas in explicando, quodnam intelligatur esse signum manifestatiuum, seu quorsum signum manifestare debeat, vt hanc excommunicationem inducat. Non dissentior à communi regula, quæ est, fieri tunc hæreticum ex signo, quando ex eo moraliter prudens quisque coniicere potest, illud exhibentem esse internè hæreticum, *Bannes 2. 2. q. 11. ar. 4. dub. 8. arg. 3. contra 3. concl. Vasquez p. 2. disp. 160. c. 5. n. 20. 21. Nauarr. in c. Cogitationis. n. 10. De Pœnit. d. Henriquez lib. 6. De Pœnit. Corduba, & Sà loc. proximè citatis Petrus de Ledesma 2. tom. Summ. tract. p. c. 6 concl. 19 diff. 2. Azorius d. c. 10. q. vlt Sayr. n. 26. Viualdus n. 2. Sanchez c. 8. n. 7 Pillincius n. 29. Sousa disp. 4. Bonacina punct. 2. n. 3. Gambarupta n. 14. Ricciullus. c. 9. n.* Quod etiã alii, complures, licet expressè non asserant, tenentur amplecti, ità vt hęc sit receptissima sententia, suaderturquè ex eo, quod nisi signum sit talis conditionis, non potest dici hæresis insinuata Ecclesiæ, nec enim est externum in Ecclesia, quod ipsa cognoscere ex signis non valet.

100 Quam quidem opinionem amplector, tùm nè à communi sensu discedam; tùm vt conscientiis indulgeam in re tàm periculosa. Quamquam perpensis vtrinque rationibus, probabilius videatur, aliter sentire; nimirùm, quotiès omissione, verbo, aut opere, quomodolibet externo, hęresis exit de statu purę interioritatis, quámuis de se signũ non sit alteri manifestatiuum, sufficiẽter hęresim fieri externam, quo excommunicationem inducat: *Vt* si quis assentiens intra se, Deum non esse trinum, dicat ore; *non est*, vel annuat capite, dum hęresis ab alio prędicatur, vel Sacramento non credens, omittat venerari, etiã si ex circumstantiis non sit ob hæc à circumspicientibus reputandus hęreticus; De quibus, & similibus non concedunt; Doctores relatę sententiæ, excommunicationem induci.

Moueor vel maximè ex eo, quòd verum quidem est, Ecclesiam non punire actus merè internos; at, si semel prodeant, quocumq. modo prodeant, assumitur sine fundamento non punire eos omnes, per ea, quę *Caietanus in Summ. ver. Excommunicatio. c. 3 & verbo Horarum Canonicarum omissio §. 3. Sotus li. 10. De Iust. & Iure q. 5. ar. 5. Louan. 1. 2. tom. 2. tract. De legib. disp. 16. membr. 2.* Si quidem non requiri, vt ex signo insinuetur actu aliis cognitio hæretici, non concedunt communiter omnes prędicti, & alii infra, citandi *n. 112.* Quòd verò nec absolutè requiratur, signa excommunicationem inducentia, de se saltem potentia esse, ad cognitionem ingerendã; licèt per accidens, puta quia fiant in occulto, nõ ingerant actu (quod dicunt Auctores prędictæ sententię requiri) ad hoc vt cognitio Ecclesiæ

puniеn-

punientis super ipsa signa cadere possit.) Quod hoc inquam non requiratur, patet exemplo *cit. Clementinæ Multorum §. Verum De Hæreticis*, Vbi eo ipso subduntur excommunicationi Inquisitores, quo ex interno affectu amoris, odii, vel lucri deliberant, non procedere contra aliquem hæreticum, cum tamen in externo Ecclesiæ iudicio nil appareat, aut apparere possit signi tunc, quando excommunicationi fiunt obnoxii.

Rursus, quia hæreticus per eos actus externos manifestatur sibi, vt sibi iam non sit merè internus; vti erat antea; igitur non est absolutè amplius internus. Per accidens siquidem est, quod non manifestetur aliis. Nam, sicuti, quod ex circumstantiis ab vno cognitis, & non ab alio, quia, per esum carnium verbigratia, vni fiat hæreticus manifestus, non autem aliis, est per accidens ad rationem signi: Ita etiam per accidens est, quod eodem signo sibi manifestante, quia sibi notæ circumstantiæ sunt, non manifestetur aliis, qui circumstantias non nouerunt.

Quapropter videtur, non posse in ea opinione assignari, quando ex se signum habeat vim manifestandi aliis. Quod ostenditur in signo omissionis; Eius enim vis manifestandi dependebit ab eo, quod videntes sint instructi de circumstantiis, nec ne. *V*ndè plura incongrua sequuntur, vt Quòd incidentia excommunicationis depēdeat, à scientia eorum, qui vident, audiuntuè signum non autem à malitia eius, qui signum in manifestationem hæresis facit, etenim contrahetur si illi ex circumstantiis iam notis possint coniicere heresim, non contrahetur, si non possint. Similiter, quod callidus, & vafer qui à nemine permiserit mores suos, animumquè cognosci, possit tutè & impunè manifestare omittendo ea, ex quorum omissione in aliis argui possit hæresis; Immò quòd expressè dicens, se esse hæreticum, si ex nota aliàs probitate, ei fides non præstetur, sed existimetur ex ioco, vel aliqua alia occulta intentione id dictum, non possit fieri externus, etiā si velit, vel certè quoad tempus non innodabitur, nisi quando perpensis circumstantiis incipient audientes suspicari, ipsum re vera esse talem. Quæ omnia, qua ratione admitti queant non video.

Quòd si occurratur, tales incurrere, quia quantum est ex parte ipsorum manifestant: Subiiciā ego, ex ignorantia circumstantiarum, qua laborant cæteri, manifestationem illam non esse sufficientem, vt insinuetur Ecclesiæ cognitio hæresis, Est enim impossibile, quod Ecclesia iudicet hæreticum dum latent circumstantiæ ex quibus id esset coniiciendum. Porrò, si vt quis dicatur externus, sufficit quod ipse, quantum de se est, prodat semetipsum, sequitur non esse attendendas circumstantias, sed errorem internum eius, qui proditur: ac proindè quomodolibet se manifestantē fieri sufficienter externum. Nam licet remaneat id aliorum iudicio occultum, & incertum, carpit tamen hunc lex, quæ est certa, & semper obligat in conscientia, arg. *§. Conditionis Instit. De verborum oblig.*

Et hanc sententiam renentur amplecti in primis à fortiori ij, qui *n. 91.* asserebant, contrahi excommunicationem, etiam per solum actum internum, nimirùm. *Glossa in d. Clementina, & in c. Cogitationis. Cardinalis in eadem Clementina n. 8. q. 7. Goffredus in Sum. cit. De Hæreticis, n. 2. Abbas in Proœ. n. D ecret. ver. Rex pacificus, n. 6. in fine; & c. Extirpādæ §. Qui vero n. 31. De Præbendis, & c. fin. n. 1. De hæreticis. & c. 2. n. 18. De officio Ordinarii. Felinus eo c. fin. in initio, & c. Porrò in initio. De sent. excom. Repertorium Inquisit. ver. Pœna. ver. pœna ipso Iure. Imola in Clem. 1. n. 18 De hæreticis, referens Stephanū, & Paulum. Baldus l. Si quis n. 1. C. de Episc. & Clericis. Ananias c. Si quis, num. 7. De Hæreticis, Marsil. l. Qui falsam n. 13. ff. De falso. Rosella ver. Absolutio 1. n. 29. & ver. Excommunicatio. 1 casu n. 1. & ver. hæreticus n. 14. Adrianus in 4. q. 2. De Confessione, & Quodl. 8. q. 1. & alii plures* quos citant *Sanchez d. c. 8. n. 1. & Ricciullus c. 10. n. 8.* Deindè adstipulari videntur ii, qui absolutè dicunt, sufficere hæreticum esse externum, non explicantes exterioritatem, eo modo, quo prior opinio, vt in specie *Graffius. & Tolet. loc. citatis.* Fauet præterea *Nauarr. in Manu c. 11. n. 22.* vbi ait, esse excommunicatum Hæreticum, etiam si sibi vni sit externus. *Et* adhùc expressius *Caiet. 2. 2. q. 11, ar. 3.* vbi hæretici occulti per accidens (de quo statuerat, non effugere Censuram) exemplum dat *ex Clem citata*, eius, qui ex odio, amore, aut passione aliqua omittit, procedere contra hæreticos. *I*lle autem sibi, vt plurimum, soli est cognitus, & subdit distinguendum esse inter cor solum & cor, vt habet rationem extrinseci; Cùm etiam dixisset prius, *Propterea oportet Confessores inquirere, cum pœnitentes tepidi in fide, qui victi tentationibus consentiunt contra fidem, occurrunt, an etiam secum solus ore protulerit infidelitatem suam* quæ omnia insinuant, sufficere quamlibet exterioritatem In eandem sententiam expressè inclinat *Alterius c. 2. col. 8. ver. an vero*, & absolutè amplectitur *Garzias De Beneficiis p. 11 n. 105. & Reginald. d. c. 14. sect. 2. n. 239.* qui fusè explicat, licèt paucis probet. Ita tandem consulti responderunt prima vice *Doctores Salmanticenses*, inter quos *Penna* teste *Vgualdo in editione* 1598. *cit. n. 2.*

101 Addit autem ibi Reginaldus eum, qui hæresim, quam in mente habet per iocum exprimat (vt si quis credens, Christū non esse sub speciebus panis, dicat, se nolle adorare Deum, qui comedi potest à muribus) anathema incurrere: Quia re vera hic hæresim, quam habet, promit, & per iocum sæpius veritas promulgatur. Quod quidem in hac secunda sententia admitti potest, & præsertim, quod quamquam dicens ex ioco, nō faciat fidem (ex quo posset excusari) tamen nō est simpliciter necesse, vt hæresis fiat externa, quantùm ad iudicium aliorum. Insuper autem talis modus loquendi; licet sit ex ioco, addit rationem contemptus, quod potius crimen aggrauat. In altera verò opinione, licèt id admittat. *Sayrus cit. c. 4 n. 31. Alterius loc cit. & Sousa disp. 7. concl. 2.* tamē id perpendendū erit ex circumstantiis, vt *Simanchas cit. tit. 24. & alii aiūt.*

102 In eadem autem prima opinione, quam in praxi duximus amplectendam, nullus ferè casus dubitationi occurrit, qui ea regula considerata [possit nè scilicet quis ex eo signo arbitrari,

illud

illud exhibentem esse hæreticum]non definiatur. Apparet enim ex ea,signa communia,seù in differentia, quæ alium æquè, ac hæreseos assensum videntibus,vel audientibus indigitare possunt,& etiam incompleta; quæ scilicet incomplerè tantum hæresim significant,non perfectè,vt est inclinatio capitis, & quædam verborum imperfecta prolatio,puta,*ita est*,dum internè errori præstatur assensus,non inducere præsentem Censuram. In omissionibus autem optimè idem Ricciullus *n 9.* opiniones extremas concilians, ait,esse attendendas circumstantias,nam non reneteri l'maginem respectu alicuius tribui potest inaduertentiæ,respectu verò alterius, ratione loci, & temporis accipietur tanquam iudicium hæreseos: quia qualitas actus,iuncta eo tunc personæ suspectæ,habet significare errorem.

103 Libet tamen ad vberiorem doctrinam ex Doctoribus, præcipuè ex *Sanchez, cit. cap. 8.* aliquos casus in particulari recensere.

Primus est. Non esse existimandum externũ; qui internè errans,vt aliquem possit in hæresim inducere,eius aucupatur amicitiam Literis,aut muneribus. Quousquè enim expresse Intentum finem non prodat,significans, se velle in eandẽ secum sententiam inducere,officiosa ea signa de se sunt indifferenria,nec statim hæresim produt. *Sanchez n. 9. Corduba in qq. lib. 4. q. 13. opin. 3.*

104 Secundus. Nec esse talem,qui materialiter in fide non errans,sed formaliter tantùm, iuxta a nobis dicta n.° *69.* vt quia credat aliquid cum Ecclesia,quod tamen falso putet ab Ecclesia de fide esse rectum;p tomeret opinionem suã; Si enim simul non manifestet,se ita sentire; quãrumliber Ecclesia sentiat oppositum,non profert hęresim, sed veram doctrinam. *Sanchez nu.* 11. Id ipsum insinuat *Sousa disp. 7. in fine.* dum ait Explicantem suam sententiam in iis, quæ adhùc sub opinione sunt, nec definita,quamuis internè animum hęreticalem habeat,non excõmunicari.

105 Tertius. Negantem de subiecto aliquo principium fieri hæreticum externum, si proferat propositionem, quæ neget proprietatem essentialem à principio illo fluentem; vt qui non credens Christum naturæ esse humanæ, & rationalis,externè asserat,non esse risibilem. Nam, & asserens ex errore interno ita pronunciat,vt supponimus;& audientes sufficiens hæreseos indicium sumunt; cùm nullus præsumatur errare in principio naturali. *Sanchez n. 12.*

106 Quartus. Fore externum hęreticum,qui res fidei credens dubias,asserat, se de illis dubitare; licèt non expresse dicat res esse dubias; Siquidem satis indicat,se arbitrari, res fidei esse dubias,qui dubius est circa illas *Sãchez n. 13.* Nos verò id libentiùs recipimus, qui contra eundem Sanchez,non solùm opinati sumus *n. 88* quem esse hæreticum, ex eo,quod res fidei credat dubias; sed etiam, ex eo tantùm, quod pendulus maneat seu dubius sine positiuo iudicio dubietatis rerum.

107 Quintus ex *n. 14.* & sequitur *Bonacina punct. 2. n. 5.* Non fieri externum, circa materiã sui erroris proferentem blasphemias, non hæreticales. Vt qui non credens Deum esse Omnipotentem,prorumpat in imprecationem; *Non sit in Deo potestas.* Quia verba hæc non sunt indicatiui modi,vt indigitent hęresim in proferente; sed tantùm imprecatio quædam. Secus est si blasphemia esset hæreticalis; vt *Deus non est Omnipotens.*

108 Sextus. Licèt eo facto, quod regulariter præsumi solet,committi ex errore in fide; puta rebaptizatione ab eo, qui non confitetur vnũ baptisma;aut esu carnium ab eo,qui non credit, ab Ecclesia posse prohiberi,quis fiat sufficienter externus;non tamen fieri ex eo facto, quod probabilem suspicionem hæresis de se non inducit; Vt si quis credens,fornicationem non debuisse ab Ecclesia damnari,fornicetur. *Sanchez n. 15. Bonacina punct. 2. n 3.* Hic enim,licèt sit hæreticum dicere, fornicationem non esse peccatũ, ex *Clem: Ad nostram. De hæreticis*; fornicando ex hac opinione,non præsumitur hæreticus,quia fornicatio passim fit,etiam à non hæreticis. Crediderim tamen ex circumstantiis,actus hos posse ita iuuari,vt fiant signa sufficienter exprimẽtia; *V*erbigratia,si quis in cæteris seruandis pręceptis accuratus; à fornicatione tamen nullo modo vellet abstinere.

109 Septimus. *N*on esse quempiam externũ hæreticum, si legendo alienos libros; vel transcribendo,aut narrando aliquid;vel disputando, ex sententia aliorum,pronunciet voce,aut scriptura hæresim,quam mente retinet; quià non exprimit hæresim, vt propriam,sed vt alienam. *Sãchez n. 13* referens ad idem *Cordubam loc. sup. cit. q. 23. opin. 3. Azorium c 10. q. 7. Sà in Ver. excommunic. in Bulla Cœnæ num. 3.* & sequitur *Bonacina punct. 2. n. 7.* Nec tamen recipimus limitationem,quam habent *Sanchez*, & *Bonacina*; scilicet id procedere,dummodò non proferat voluntate eam confirmandi,aut exprimẽdi; Nam ille actus proferendi alienam hæresim,de se nũquam est potis, aliis insinuare propriam; quia semper hæresis accipitur expressa,vt aliena; Quare,vt sufficienter quis eo modo se prodat, aliud Iudicium deberet exhibere.

110 Octauus; Non fieri externum, pronunciantem hęresim tempori somni, aut ebrietatis *Sanchez n. 24. & Petrus de Ledesma 2. tom. Summæ. tract. 1. c. 6. post 10. concl. diff. 5. Bonacina punct. 2. n. 7. Duardus q. 24. n. 19.* Ratio est ex dictis *n. 94.* quia non emanat externa illa locutio ab actu internæ hæresis: *V*ndè nil refert hæreticum internum fuisse expertum,se prodere solere, nec præcauisse; quo modo manifestatio dicitur voluntaria interpretatiuè, & in aliis criminibus similis voluntas non excusat;de quo casu ait Ledesma,se olim oppositum indicasse, & tenet esse probabile *Bonacina*; Nil inquam refert; Tùm ex allata ratione,quia internus error proximè tunc non influit;Tùm quia eodem modo indicat hęresim pronuncians ea vice, quam non aduerterat,ac recitata altera post aduertentiam,non adhibita pręcautione; Igitur; aut prima etiam vice fieri debet externus; quod non admittitur; aut nec secunda deinde vice fieri potest. Nec par est exemplum de aliis criminibus;quia ea quomodocumquè voluntaria etiam deliberatione remota,non carent malitia; at manifestatio hæresis debet proximè deliberatè fieri. Probabi-

ie

le tamen est, quòd si in fraudem quis se inebriet, vt hæresim detegat, quam timet sana mente detegere, fiat externus, & excommunicationi obnoxius; quiâ, & detectio est satis voluntaria, & suus nemini patrocinari debet dolus.

111 *Vltimus*. Fieri externum, dolosè verba, quibus exprimit hæresim, ita componentem, vt ex amphibologia, quam recipiunt, possit subterfugere, in alium sensum ea extorquendo. *Sanchez n.26. & Bonacina d.punct 2.n 6, ex Suarez disp 4 sect.3.n.17.* Quia & malitiosa hæc fictio non minuit culpam, sed auget; & verba, non obstante amphibologia, habent significare hæresim, & ad hoc sunt prolata; per accidens autem est si ab aliquibus non percipiantur, quatenùs nimirùm coniunctio alterius significationis, vel sensus, impedire potest, claram hæresis notitiam ex eis comparari.

112 *In eo enim omnes conueniunt*, quòd licèt per accidens actus ad notitiam aliorum nō perueniat; quandò de se est aptus peruenire sufficiens fit ad pœnam hanc inducendam; Sic scribens secum ipse clausus, vel etiam pronuntians expressè, & completè, se aliquid fidei non credere, aut se esse hæreticum, innodatur; etiam si nullus audiat, videat, aut statim eartam concremet, vel dilaceret. *Caietan.2.2 q.11 ar 3. Vgolin. d.§.4. Graffius lib.4.decis.c.18.n.14. Tolet.cit.c. 20.n.5.lib.1 Viualdus d.n.2. Sayrus cit.lib.3.c. 4.n.26. Nauarr. in Man.c.11.n.22.& c.27.n.56 Filliuccius n.27 Duardus q.24.concl.3. Alterius col.5. Gambarupta nu.16. Sousa disp 7.in initio. Ricciullus c.9.n.4. Azorius*, Sanchez, *Reginald. loc.cit. Bonacina punct.2.n.8.ver. Dixi quamuis*; & cæteri communiter.

113 Inferunt hinc *Sanchez n. 10. Bonacina n.5. Ricciullus n.7.* non esse hæreticum, qui ignotis caracteribus, & cifris (vt vulgo dicitur) hæreticam suam sententiam conscriberet; quia talia signa sunt in intelligibilia, & ei solum significant, qui adinuenit. Quod non est probandum; Quia literæ, quantùmuis nouæ, & adinuentæ, & ad solum placitum illius, qui effinxit significantes: si tamen eis scribatur iuxta no mam, ac collocationem, qua ordinariis caracteribus scribi solet; immò, dummodò non omninò sine regula disponantur, ac ordinentur caracteres, facilè à perito huius artis explicari possunt, scripturæquè detegi sensus. Si tamen nullo penitùs seruato ordine sit impossibile detegi, tunc militat horum Auctorum placitum ac ratio.

114 Nullo autem modo arbitror amplectendam eiusdem Sanchez sententiam, quam tradit *n.7.* & cui subscribunt *Duardus q.24 Henriquez, Sà, Filliuccius locis citatis*, & videtur etiam *Ricciullus cit c 9 n 6.* videlicet, actum hûc exteriorem debere esse de se malum, & mortalē, non per solam relationem ad actum internū, sed etiam secundum se ipsum; Quia excommunicatio, & aliæ pœnæ grauissimæ hæreticorum non imponuntur, nisi ob peccatum mortale externum; nam internum Ecclesia non punit. Inde deducunt hæreticum comedentem carnes, eo quòd putet, Ecclesiam non habere auctoritatem prohibendi, non irretiri, si in parua quantitate comedat; Similiter eos operantem bona, aut sedulò omittentem mala, de quibus specialiter secta illa, quam sequitur, præcaoet.

Non id (inquam) arbitror substinendum; nam si per eos actus, iuncta circumstantiarum notitia, dignoscitur quis esse hæreticus, qua ratione excommunicatio declinari poterit?

Equidem non punit Ecclesia actum externum, sed hæresim, quæ, quia, vt latet, non est punibilis, ideò ipso, quòd manifestatur, cadit sub iudiciū, & pœnam ipsius. Qua in re quilibet actus exterior manifestatiuus, omnem suam deformitatem accipit ab errore interno, ex quo procedit, vt per respectum ad illum malitiæ mensura desumenda sit; non autem ex natura ipsius actus. Explicans se enim verbis esse hæreticum, fit excommunicatus, & tamen ex ea pronunciatione præcisè non peccat mortaliter; Non enim ex natura ipsius locutionis, vt per se patet, Neque ratione scandali; quia id pronuncians inter ipsos hæreticos, inter quos ratio scandali cessat, adhùc incidit, Neque ratione præcepti de fide palam confitenda, quia etiam si solus id dicat, non excusatur: Igitur ex eo solùm, quòd hæresim manifestat. Quare si ex cognitis circumstantiis comedens sine causa frustulum carnis, aut frequentans ea ieiunia, vel sedulò omittens mala ea, de quibus specialiter imperat secta, quam sequitur, quæquè prius non eadem sedulitate satagebat declinare, ex cognitis inquam circumstantiis agnoscitur palam pro hæretico, cum prius lateret, non effugiet excommunicationem, vt etiam ipse *Sanchez n.18.* asseuerat, Quia hæc de se non mala, ex praua intentione operantis accipiont deformitatem.

Ex quibus satisnē argumento *Sanchez*, eo quod Ecclesia non punit actum externum, vt sic; sed vt hæresim, ptius non punibilem, subicit pænæ seu ponic in statu punibilitatis: Quare parū refert, si ille sit leuis Itā iuxta receptiorem opinionem *Tabiena Syluester, Turrecremata, & Graffii lib.4 decis.c.49.n.12.* offendit ad Canonem *Si quis suadente* percutiens Clericū, etiam leuiter; ratione nimitum animi, qui percussionem, de se leuem, constituit i niuriosam.

§. Ac eis credentes.

ELENCHVS.

115 HÆreticis credentes sunt (vt secundam Canonis partem aggrediamur) qui eorum dogmata, doctrinamquè in rebus fidei sibi sequendam assumunt; *Hæretici* enim nomenaci, qui explicitè aliquid contra fidem seotit, aptatur;

tatur; *Credentis* verò ei, qui nihil explicitè, sed implicitè, quæ ex hæreticis aliquis puta Caluinus, aut Lutherus tradiderunt. Ita explicant *Ar abid. in c. Quicumq; De Hæreticis in 6. Paludan. in 4. d. 13. q. 3. in concl. 2. Syluester in Summ. ver. Hæresi 1. n. 10. D. Antoninus 3. p. tit. 25. c. 4. §. fin. A Castro lib. 1. De Iusta Hæretic. punition. c. 17. Nauarrus in Manuali c. 27. n. 55. Tolet. lib. 1. Instruct. Sacerd. c. 20. n. 6. Vgolin. in Bullam Cœna p. 2. c. 11 ver. ac eorum credentes. Sayrus lib. 3. Thes. c. 5. n. 2. Suarez De Cens disp. 21. sect. 2. n. 6. Sa in Summa ver. Hæresis n. 11. Azorius tom. 1. Instit. moral. lib. 8. c. 15. q. 1. Alterius tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 2. c. 3. Sanchez lib. 2. in praecept. Decal c. 10. n. 2. Naldus in Summa ver. Bulla Cœna n. 6 Duard lib. 2. Comment. ad Bullam Cœna. hoc can. q. 26. n. 2 Gambarupta De casibus reseruatis ad c. 1. Bulla Cœna. nu. 30. Sousa Relectione ad Bullam Cœna disp. 8. Scortia in Bullas selectas Theore* 410. *Sanctarellus De Hæres. c. 11. dub. 4.* Et hi simul cum hæreticis anathemate feriuntur in *c. Excommunicamus 1. & 2 De Hæreticis.*

116 Sunt siquidem hi etiam propriè, formaliterquè hęretici, quamuis in confuso, *ex cit. cap. Excommunicamus*, in hæc verba, *Credentes autem eorum erroribus, hæreticos similiter iudicamus. Vgolinus, Toletus, Gambarupta, Sousa, & Duardus loc. cit. Regenaldus lib. 9. Praxis fori pænit. cap. 14 sect. 2. n 142. Graffius lib. 4. Decis. aurear c. 18. nu. 28.* Quamobrem satis quidem sub voce *hæreticos*, ante Gregorium *XIII.* qui primus hos addidit Bullæ, includebantur, ita vt hęc additio sit potiùs melior expressio; quod post *Nauarrum* aduertere *Vgolinus, Suarez, Sousa, & Sanctarellus locis citatis, & Duardus nu. 11.* Itaquè penè omnes, hæreticorum credêtes etiam inuadunt; vt pluribus citatis *Sanctarellus n. 32. Duardus q. 27.* eademquè scientia, pertinacia, ac manifestatio, quæ ad incurrendam excommunicationem ob hæresim requiritur, etiam ad incurrendam, ob hanc credulitatē, est necessaria.

117 Manifestantur hi verbis, & factis; Verbis; non solùm disertis, asseuerando se fidem eorum tenere, aut in ea fide velle mori; sed etiam id alia via indicantibus, vt eorum laudando, ac propugnando dogmata, affirmando eos in sua fide optimè saluari posse, ac similibus, de quibus *Graffius cit. n. 28. & Duardus cit. q. 26. n. 4. & 5.* Factis, vt venerando, obsequendo, Sacramenta ab eis accipiendo, eorumque conciones auscultando. *Vgolinus loc. cit. & fusè Concilium Narbonense cap. 29.*

Qua in manifestatione per facta, circumstantias potissimùm crediderim attendendas, vt ad verbum *hæreticos n. 96. & 101*, dictum est, Quapropter, licèt honor præstitus, ac obsequium impensum, non sit de se arguens credulitatem internam; vt porè quod cæteris etiam pręstetur; si tamen additis circumstantiis, arguat; sit ex eis, quis sufficienter externus, ac excommunicatus. Quod adnoto aduersus *Duardum d. q. 26. n. 9.*

118 Similiter nec videntur audiendi *Graffius, n. 29. Sousa disp. 8. n. 10. & Azorius, loc. cit q. 2.* opinantes, frequentationem concionum tûc demùm esse signum sufficiens; quando duas, aut tres vices excesserit, si enim post eas, eum potuerit quis, non accessit, non potest præsumi hæreticis in rebus fidei addictus.

Id siquidem in pręsumptione fori iudiciarii satis militat; at ad censuram contrahendam, si ex vna vice prodere quis potest internam credulitatem, non est excusandus; etenim si valens denuò accedere, non accedit; id fortè oriri contingit, quia audita doctrina, non fuit eius pręstantię potissimum attendendæ in locis enim, vbi nō viget hæresis, vnicus ad concionem hęreticam accessus aliquando manifestat; vt ex *Farinacetus* docet *Duardus locis citatis sub n. 5. & Alterius loc. cit. col.* B. Nec videtur dissentiri *Sousa nu. 8. in fine.*

119 Qui verò hęreticorum magnam æstimationem habent, tanquam doctorum, ac morum integritate pręstantium; quiquè aliàs eorum verbis credunt; iussionibus, atque operibus; eisq. famulantur, seu sedulam operam pręstant, non sunt credeates in sensu hic intento, cum enim Canon in odium hęresis feratur, non innadit credētes hæreticis, nisi in materia hęresis. *Syluester, Alterius, Vgolinus vbi supra Duardus n. 6. & alii communiter.* Contra *Panormitanum in cit. c. Excommunicamus il 1. §. Credentes n. 12.* qui etiam benè erga hæreticum affectos, licèt eius erroribus non credant, statuit innodari; Nam, inquit, credens erroribus, sub particula *Hæreticos.* satis erat inclusus; quamobrem particula *Credentes.* alios credentes non hæreticos significare debet. Et confirmat, quia in *d. c.* postquam Credentes sunt excommunicatione notati, non statim, sed post annum, infamiæ, aliisquè pœnis subiiciuntur; Credentes verò simul hæretici, sunt ipso facto infames. Ex quibus videtur sequi, licet Credentes erroribus, ante Gregorium *XIII.* sub particula *hæreticos.* excommunicarentur, vt dictum est, post ipsum etiam Credentes non hæreticos innodari.

Ex cuius sententiæ confirmatione fatetur *Alterius* eam esse probabilem, & Iuri conformem. Attamen nobis communior est retinenda, quę est omnium Interpretū nostræ Bullæ, communis enim sensus ad legem explicandam sufficiēs est. Et *d. c.* possumus occurrere, nomine *Credentium* ibi intelligi quidem credentes in sensu ab Abba te intento, sed manifestantes eam credulitatem per actus, qui in fauorem hæresis, seu Hæretici conferant, quomodo tales credentes suntex numero fautorum. Eo enim §. *Credentes*, non hęretici, sed accessorii ad hęresim puniuntur; scilicet receptatores, fautores &c. Seù potiùs ex eo iure colligi, mitiùs agendum cum credentibus implicitè erroribus, vt potè quòd Idiotarum, & simplicium ita credere sit proprium, quàm cum explicitè hęreticis, licet ex iure nouiori iam eodem modo nunc puniendi sint.

120 Attamèn, quod communiter ferè ab Auctoribus assumitur, nimirum, eos probæ conscientię existimari tutò posse, mihi non videtur amplectendum, nisi quantum ad mores, vt nuper dixi; Namq. credens absolutè probum, credit implicitè, etiam non errare in fide, quę omnis pietatis fundamentum est. Credens autem hęreticū non errare in fide, si simul cognoscat, eum in fide non

non conuenire cum Ecclesia, necesse est, quod credat, vel ipsum habere veram fidem, non autẽ Ecclesiam, vel quodquilibet in sua fide saluari possit, quæ duo sunt hęretica.

121 Eximerem verò eos à Censura, qui in infirmitate constituti, hæreticos expetunt, vt ab iis consolationem, per manus impositionem, recipiant, etiam si fiduciam in iis habeant, de quare est *textus in c. Filii. De Hæreticis in 6.* Ex quo ducti *Geminian. in d.c.n.6. Syluester. loc. cit. Angelica in ver. hæresis n.2. Duardus d.n.5. Sanctarellus vbi supra n.31.* hos innodant. Eximerem, inquam, quia talis fiducia non innoluit credulitatem in rebus pertinentibus ad fidem, sed fundatur, vel in effectu securo in aliis, vel in aliorum testimonio, quòd impositio hæc sit leuamini. Neq; in eo *c.* appellantur hi *credentes*; aut excommunicantur; sed statuitur tantùm, eorum filios non esse admittendos, ad probandũ, quòd Parentes expetierint ad id hæreticos, mente non sana, si alioquin dum viuerent, diffamati, aut suspecti erant de hęresi. Quod dictum videtur, quia tales ab Ecclesia pręsumi possunt hæretici, non quia in interno foro sint omninò tales.

Eorumque receptatores.
E L E N C H U S.

122 *MEritò excommunicantur, & quo pacto puniendi.*
123 *Quid sit hæc receptatio.*
124 *Fit in agro æquè, ac domi, tàm propria, quàm aliena:*
125 *Vnica receptatio Censuram infert.*
126 *Firmans receptationem an irretiatur.*
127 *Receptatio non est actio accessoria, quapropter inducit Censuram, etiam effectu, intento non secuto.*
128 *Non est necesse hæreticum esse notorium, denunciatum, aut Excommunicatum.*
129 *Quid de eo, qui hæresim abiurauerit, absolutione adhuc non obtenta:*
130 *Necessaria scientia, quod receptatus sit hæreticus.*
131 *Comperiens hæreticum se receptasse, excusatur non prodens.*
132 *Expetitus vt prodat quam excommunicationem incurrat.*
133 *Simplex receptatio extra causam hæresis non punitur.*
134 *Triplex receptatio, dum adest caussa hæresis, Indirecta, Directa, & reduplicatiua.*
135 *Indirecta an, & quando comprehendatur.*
136 *Non sola reduplicatiuè, sed etiam directè facta Receptatio damnatur.*
137 *Consanguinitate, affinitate, & amicitia coniuncti, receptari non prohibentur, & quinam ex iis.*
138 *Vis, & metus excusat.*
139 *Necessitas, vtilitas, & simile mèlius receptantis, facit Censura receptationem expertem.*
140 *Directa intentio, ne hæreticus pœnam luat, ad excommunicationem contrahendam necessaria, & si non principalis, vbi àliqua de motiuo miserationis.*
141 *Complices in hæresi receptantes non innodantur præcisè ex eo, quia sint complices.*
142 *Plura de receptante ob lucrum.*
143 *A quibus, & quando receptatione hæretici, ex qua sequitur, quod Iudex non inquirat, contrahitur Censura.*

122 HÆreticorum receptatores pari cum ipsis hæreticis anathemate puniri, consueuerunt Iuxta *c. Excommunicamus. il 1. De Hæreticis. c. Nouerit. De Sent. excomm. c. Quicumque. De Hæreticis in 6.* & in Constitutionibus Nicolai III. *Nouerit vniuersitas.* & Pauli *IV. Cum ex Apostolatus* De quibus *Penna in Direct. Inquis.* Iurium exemplum secuti Pontifices, in Bulla, vel ab ipsis primordiis, eosdem apposuero, vt in antiquissima Martini V. apud *D. Antoninum 3.p.tit.25.c.7.* est videre, à quo tempore nunquam deinceps omissi sunt; Et meritò quia sine his hæretici diù manère non possent, ait *Glossa in d.c. excommunicamus. §. credentes in ver. receptatores.* Vndè & aliquibus ex *L. Manichæos § præterea. C. De hæreticis*, visum est, eos paribus cum hæreticis pœnis esse mulctandos. Quamuis verius sit, eos arbitrio Iudicis; seruatis tamen prędictis Constitutionibus, subdendos esse. *Decian. in tract. criminum lib.5.c.51.num.6. Simanc. De Cathol. instit. tit.35.n.15. & in Enchirid. De Receptatoribus n.2. Menoch. de Arbitrar. Iudic. q. lib.2. casu 548.n.6.*

123 Sunt autem receptatores, qui scientes hæreticum, ad eum tuendum, in domum suscipiunt arg. *L.1. & 2. ff. De Receptatoribus* L. *Congruit ff. De Officio Præsidis.* Ita explicant apud *Toletum Archidiaconus lib.1.c.20.n.7. Paludan. & Syluester* quos ipse sequitur. *Tabiena ver. Excommunicatio 5. cas.2.n.7. Farinacc. De hæresi q.102.n.159. & alii communiter.* Quamuis etiam Receptatores dicantur, qui, vt hæresim doceat, recipiunt, arg. *L. Conuenticula C. De Episcopi, & Clericis*, quod est hęresim ipsam tueri, eiquè fauere.

124 Nec in propriis tantum ædibus, sed & in alienis, in quas suscipere possunt, receptantes, pœnæ huic fiunt obnoxii. arg. *L.1.§. quod autem. ff. De seruo corrupto Rebuffus in Praxi benef. in explic. Bulla Cœna ar.1. ver. Receptatores. Vgolin De cens. Pontif. reseru. p.2.c.1. ver. receptatores. §. 1. Farinac. loc. cit. c.132. Gambarupta De casibus reseru. ad c.1. Bulla Cœna sub n.23.*

Et quæ de domibus, eadem est de agris, cæterisq. aliis, aptis ad receptandum locis, ratio. *Penna ad Eymeric. in Direct. p.2.q.56. comment. 76.* Quamobrem non solum priuatæ personæ, sed etiam *Principes*, aut quæuis aliæ publicę, quæ in Regnum, ac Ditionem, quo tuti sint hæreticos recipiunt, excommunicatione afficiuntur, iuxta *Paludanum in 4. dist.13.q.3. ar.1.n.13 Vgolin. loc. cit. sub n.2. Sanchez lib.2. in præcept. Decal. c.10.n.10.*

125 Receptatoris nomen frequentatiuum est, si Grãmaticæ rudimenta spectes; Cùm tamen ex vsu simplicem etiam receptionem habeat significare; ideò qui semel tantum reciperet, Censuram non declinaret ex *L. fin. C. De Receptatoribus L. congruit ff. De Officio Præsidis. L. fin. C.*

F

De his qui latrones occultarunt, L. Mariti ff. ad l. Iuliam. De Adult. Archidiacon c. Quicumq. De Hæreticis; lib. 6: Angelica ver. Hæresis. n. 23. Syl uester ibid. §. 10. Repert. Inquis Ver. Receptatores. §. sed circa hoc, Zanchinus. De Hæreticis. c 6. n 2. Brunus De Hæreticis. lib. 1. c. 4. Decian. in tract. crim lib. 5. c. 51. n. 22. Sayrus lib: 3. Thes c. 5. n. 3. Graffius lib. 4. decis. aurear. c. 18 nu. 3c. Eymiricus 2 p. Direct. q. 57 n. 6. adeo clarè, vt mirum sit, cur ad oppositum referatur. *Alterius De Cens. tom. 1. lib. 3. disp. 2. cap. Duardus lib. 2. Comment. ad Bullam Cœnæ. can. 1. q. 28. num. 3. Sausa Relatione ad Bullam Cœnæ disp. 9. sanc. 1. Pillsuccius qq. moral. tract. 16. cap. 2. num. 34. Reginald. Prax. pœnit. lib. 9. c. 14. sect. 2. n. 244. Simancas locis citatis. n. 14. Azorius tom. 1. Instit. moral. lib. 8. c. 15. q. 2. Scortia in Bullas. selectas. Theorem. 410. Farinaccius vbi supra n. 132 Sanctarellus de Hæresi c. 12. Dub. vnic. Paludanus, Tabiensis Vgolinus, Toletus, Penna, Gambarupta, & Sanchez loc. cit.* Et faciunt ea, quę, *Abbas, communiter receptus, in c. De Quad vult Deo n. 38. De Iudiciis.*

Contrarium nihilominùs sequitur *Viualdus 2. p. Candelabri. Aur. in explic. Bulla Cœnæ. n.* mihi *8. citans ad idem Didacum* Perez, nimirum gramaticaliter vocem hanc assumens.

126 Neq. dicendum est, declinari excommunicationem, qui à principio non recipit, sed receptatum inueniens positiuè receptationem confirmat; vt enim paulò inferius dicetur, malitia receptationis consistit in occultatione, aut fauore, quibus hæresis fruitur; quæ vult is, qui receptionem confirmat; vndè ad minùs tanquàm fautor innodatur,

127 Porrò licet Receptatores in odium hæreticorum excommunicētur, non est tamē receptatio actio accessoria; ita vt non secuto eo, quod intenditur (puta quod iudicium declinetur, vel dissemiuetur hæresis) excommunicationem non inducat; etenim tutela hęresis, cui Bulla aduersatur, semper aliquo modo perficitur; vnde, & in Iure *c sicut ait: De Hæreticis.* principaliter innodantur, ibi *Sub anathemate prohibemus, ne quis eos in domo, vel in terra sua tenere præsumat.* Quod, & ad Bullæ contrahendam censuram sufficere tradunt *Graffius*, *Sousa loc. cit. Sayrus n. 4. à Castro lib. 1. De iust hæret. punitione. c. 17. Suarez de fide disp. 24. sect. 1. nu: 14. Vgolinus loc. cit Decian. d. c 51. Duardus q. 28. n. 18 & q. 31. Sanctarellus c. 12. n. 4.* addentes, non declinari Censuram, etiam si pœnitentia adueniēte prodatur Iudici hæreticus receptatus.

Sanchez tamen *c. 10. n. 9. & Bonacina tom. 3. disp. 1. q. 2. punc. 3. n. 3.* malè pro se citans *Suarez, & Pillsucium*, putant; hos. & fautores, ac defensores ex actionibus accessoriis excommunicari; de quibus communis est doctrina, quod anathema non inducant, nisi effectu, qui intenditur; secuto; At nullum huius dicti fundamentum sufficiens afferunt, & cōtraria sentētia est receptior.

128 Nec est necesse hæreticum esse nominatim denunciatum, aut notorium (vt arbitratus est *Vgolinus §. 1.* quia Concilium Basileense cum hoc tantum inhibeat participationem, & *Gambarupta sub n. 24*, de solo denunciato, ratione communicationis; sed ratione hæresis, quæ non debet receptatione protegi: *Suarez. tom. 5 in 3 p. disp. 21. sect. 2. n 9. Sāchez d. c. 10, n. 7. Duard. q. 30. Pillsuccius n. 36. Bonacina, & Scortia locis citatis.* Benè recipiens hæreticum denunciatū, etiam in casu non inhibito, innodatur excommunicatione, quæ participatione contrahitur, non autem hac nostra, & hæreticum alium receptans, qui meritò per *Vgalinum eadem §. 2.* (nec melioris sit conditionis) præsenti censura afficitur, nō ex eo afficitur, quia in excōmunicatione participat; sic enim minori tantùm alligaretur; Igitur quia hæresim receptat, quod militat de omni recipiente. Quapropter nec est necesse, quod receptatus sit excommunicatus; nā qui ratione ignorationis Censuræ eam non contraxisset, adhùc recipi nequiret, siquidem attenditur hæresis, non excomunicatio.

129 Subdit idem auctor ibidem cum *Carrerio De hæret. n. 137. & aliis*, receptatorem hæretici, etiam si abiurauerit hæresim, incidere; cum absolutio prius necessaria sit, *ex c. Cum desideres. De sent. Exc.* ibi, *nec Episcopus, nec alii debent communicare eidem, nisi fuerit secundum formam Ecclesiæ absolutus.* Quod dictum est limitandum, si tamen non abiurauerit publicè, & absolutio ea de caussa habita non sit, quòd aliūdè sit expectanda, cum tamē ipse expetierit; Nāquè his stantibus, non præstatur hæresi fauor, quæ amplius non viget; vnde in hanc sententiam descendit ipse *§. 2. n. 4.* Sed de hoc infra; nam si hęreticus receptatus sit denunciatus, excommunicatio, quæ est ex participatione, semper incurritur, donec fuerit absolutus, & hoc est, quod ex relato Iure colligitur. Ea verò, quæ ex Bulla; tunc tantùm, quando recipitur in caussa hęresis modo infra explicando.

130 *Insinuauimus* autem supra *n. 123.* ad anathema incurrendum, necessariam esse scientiā, quòd receptatus sit hæreticus: *Ignorantia* siquidē facti excusat, vt est vulgatū. Vndè & in foro externo allegātia ignorātiā hāc, creditur, si hæreticus receptatus non fuit ex notoriis, vel denunciatis; Aliàs tenetur probare; Quia in notoriis potius scientia, quam ignorantia præsumitur. *Glos. & Bartolus in L. 1. ff. De Receptat.* & hæc est communis sententia *Pennæ, Alterii, & Farinac. loc: cit. n. 164.*

131 Benè verùm est, quod ait *Graffius cit. c. 28. n. 32.* quod ab initio suscipiens eum, quæ ignorat hęreticum, non incurrat, si comperiens esse hæreticum, receptationem confirmet, & occultet *Iudici*, timore, ne & ipse de hospitio mulctetur, quia id non ob hæresim, sed ob propriam defensionem ex intentione fit.

132 Qui autem non confirmat receptationem, nec cooperatur occultationi, etiam si non prodat, non est receptator; licet expetitus vt prodat, teneatur sub excommunicatione *c. Ad abolendam. De hæret. & capit. Vt inquisitionis eodem tit. n. 6.* immò & huius Canonis, per infrà dicenda.

133 Hæc ferè sine difficultate, ac controuersiis exposita sint. Cæterum, quomodo debeat intelligi, receptationem debere esse ob hæresim, vel in causa hæresis, seu in beneficium, & tutelā hære-

hæresis, non conuenit inter Doctores. Et omissa ea receptatione, quæ fit ex intentione, vt doceatur hæresis (de qua sine dubio dicendum, quod excommunicationem inducat) loquimur de ea, ex qua sequitur, quod Iudex non inquirat, nec puniat Hæreticum. Quæ in re nonnulli Auctores, explicata propria sententia; adhuc tamē apparent sibi ipsis parum constantes, vel obscurè loquentes; vt aliquos innodent, quos debuisse ex eorum principiis excusare videantur; vel de aliquibus dubitent, de quibus in eorum sententia non potest esse dubium, vt declarabimus.

Statuendum autem in primis, receptatores hæreticorum in domo, vel agro, quando non requiruntur ad pœnam obeundam, vel à Iudice quouis modo ob heresim, vel nullum est probabile periculum, quod exquirantur; aut tandem ex tali receptatione non impeditur Iudicis cursus, aliàs futurus, nullo modo in Bulla Cœnæ esse comprehensos; vt puta, si hospes recipiat Peregrinū, Pater filium, aut vxor virum, & amicus alterum in domum suam. Ratio est euidens, quia Acceptatores hæreticorum sumendi sunt formaliter; idest non quia suscipiant quocumque modo; sic enim vbi Catholici permixti cum hæreticis viuunt, hac Censura continuò essent innodati; cum sub eodem tecto degant; sed eo modo, quo hęresi faueatur, cum in odium hæreticorum, vt hæresim habent, cæteros Bulla excommunicet. Hæc est communissima sententia *Caietanus in Sum. ver. excommunicatio* 1. *Syluestri ver. hæresis* 1. *§.* 10. *concl.* 5 *Nauarr. in Man. c.* 27. *n.* 55. *Viuald. t. cit. n.* 8. *Suarez n.* 8. *Filliucci n.* 34. *Duardi q.* 28. *& aliorum infra citandorum.*

Et licet ad oppositum citentur *Anchuranus, & Gemin. in c.* 2. *De hæreticis in* 6. *Angelica ver. hæresis n.* 23. *ex cit. c. Sicut ait*; vbi simpliciter retinentes in domo, vel in terra sua hæreticum, excommunicantur; Prædicti tamen nihil aliud afferunt, nisi quod scienter esse hereticum, & recipiente s excommunicantur, cum quo tamen nō excinditur, quin id intelligatur de hæretico, vt hæresim habet. Clariùs illud videtur opinari *Gambar supra sub n.* 33: dum ait, receptantes in fauorem hæresis, non dici receptatores, sed occultatores; Igitur hæc vox recipientes omnes comprehendit [illegible]

Sed argumentum nos à communi sententia non distrahit; Occultator enim, vsitato furium vocabulo, sub nomine *receptatoris* exprimi solet. arg. *L.* 1. *ff. De receptatorib. & aliarū simil. um*:

Et adeò verum est, vt receptari etiam possit impune Hæreticus, & occultari; quoties ob aliud delictum à Iudice exquiritur; quia tunc receptatio non redundat in fauorem hęresis. *Toletus. lib.* 1. *c.* 20. *Filliuccius n.* 34 *Sousa disp.* 9. *in fin.*

134 In caussa autem heresis adhuc tripliciter contingere potest acceptatio ob hęresim, *Indirectè, Directè, Reduplicatiuè* (His vocibus vtemur claritatis gratia) *Indirectè* quando recipitur, qui est hęreticus, sed vt hospes, incola, amicus, coniux &c. ex qua tamen receptione sequitur, velut per accidens, quòd hæreticus non puniatur, cum tamen declinatio pœnæ à recipiente non sit positiue intenta. *Directè* quando exquisitus ad pœnam, recipitur ex intentione, vt illam iuat, licèt fit ex affectu misericordiæ, consanguinitatis, amicitiæ, aut similis cum tamen alias displiceat hæresis; *Reduplicatiuè*; quando ex affectu hæresis, aut personę, pro vt hæresim habet, receptatio fit; & intenditur, declinatio pœnæ, vt hæresis non coerceatur.

135 Prior receptatio absolutè excommunicationem hanc non inducit, quia hæc non est receptatio facta in fauorem hæresis, cum receptans positiuè possit velle, ne hæreticus receptatus impunè viuat; Declinatio autem pœnæ sequitur præter intentionem; cum tamen id quod primariò agitur sit attendendum, & maleficia ex intentione, ac animo desumantur, *Cum voluntate de sent. excomm.*

Dixi *absolutè, & excommunicationem hanc*; quia aliàs, ii, quibus competit ex officio aduersus hæreticos procedere, ex huiusmodi receptatione id omittentes, incurrunt excommunicatio nes Iuris, & Summorum Pontificum Constitutionum; de quibus in *Director. Inquis.* Et an incurrant præsentem tamquam fautores, patebit ex infra dicendis de Fautoribus.

136 Potissima igitur difficultas est, an solū reduplicatiuè receptans, vel etiam qui directè, huic Canoni sit obnoxius. Et re maturè perpensa, probabilius censeo cum communiori Doctorum placito, sentire vtroque modo recipientem incurrere, cum aliquo tamen personarum discrimine: Namquè censura fertur in exterminium hæresis; vix autem vnquam puniri poterit, si receptare vt plurimum hæreticos, non est inhibitum; Nullus enim fere est, nisi sit hæreticus, qui ob defensionem hæresis reduplicatiuè receptet. Immo cum distinctè Receptatores à fautoribus, ac defensoribus excommunicentur, nomine *Receptatorum* magis propriè hi veniunt; nam receptantes in gratiam hæresis veriùs sunt fautores; quia formaliter hæresi fauent. *Vndè* quamuis dicendum sit, Receptatores sumi formaliter; vt scilicet hæreticos formaliter suscipiant, tamē id non cadit in solam intentionem, sed in ipsā hæresim, & hæreticum; qui dum formaliter exquiritur, vt hæreticus, remanet etiam occultatus, vt hæreticus, & ipsa hæresis directè, & formaliter gaudet beneficio receptationis. Nec nouum est *receptatorem formaliter*, sumi in hoc sensu. Quādoquidem *L.* 1. *ff. De Receptatoribus*, decernitur puniendum esse inter receptatores etiam consanguineum latronis, qui receptat, vt Iudicem euadat, & tamen certum est, eum non recipi, vt latronem, seu vt saluetur, quà latro, sed quà consanguineus. Ita præter *Ancharanum, Geminianum, & Angelum citatos supra n.* 133. *Vgolin. §.* 2. *vers. receptatores. Toletus in explic. Bulla. §.* 1. *Filliuc. n.* 34. *Viuald. n.* 8. *Sayrus n.* 3. *Syluest. ver. Hæresis.* 1. *Suarez De fide disp.* 24 *sect.* 1. *n.* 7. *& sequentibus Farinac. l. cit. n.* 148. *Sanctarellus loc. cit. n.* 7. & coguntur subscribere ij omnes, qui nullam coniunctionem amicitiæ, consanguinitatis, vel affinitatis putant reddere excusabilem receptationem; si quidem tales præsumuntur receptare, non vt hæreticos, sed vt cōsanguineos. Inter eos est *Glos. in c. Excommunicamus* §. 1. *De Hæreticis Ioannes Andr. ibidem n.* 38. *Hostiensis n.* 29. *Cardin. n.* 6. *Soccinus n.* 75.

Paulus Grillandus tract. De Haret.q. 9. nu. 2, Royas singulari 171,n.4.

Porrò solam receptationem, redupiicatiuè ob hæresim factam, sub hoc nostro Canone comprehendi arbitrantur *Caietanus in Summa ver. Excommunic.c.2.Nauarr.in Man.c.27.n.55. & lib.5.cons.De Haret.cons.11. & 16. Graffius d. lib.4,in expl.Bulla n.23.& 34.Sotus in 4.d. 22. q.2.ar. 3.Aragon.2.2. q.11.ar.3.Rodriquez in Bullam Cruciata §.9.num.75, Duardus q. 28. Sanchez. cit.c.10.num.2.Scortia Theorem 27. &* 410. & videntur plures alii consentire, *Gambarupta* sibi contrarius *n.24.Bonacina cit. punct. 3.nu.2.* & videntur plures alii consentire. Qui *hæreticum formaliter* accipiunt in toto rigore.

137 *In* sententia autem,quam sequimur,volumus excipiendos *Receptantes*, consanguinitate,affinitate,ac valida amicitia receptatis coniunctos; Nec in his oportet distinguere,de recipientibus reduplicatiuè ob hęresim, quos aliqui ab excommunicatione eximunt, alii non; Siquidem certum est,ita recipientes,non recipere vt consanguineos,sed vt hęresim habent;quomodo non datur discrimen inter consanguineos,& alios quoscumquè,ac proindè non est ambigendum, quin reuera incurrat in foro interno; nam quoad externum præsumi possunt, ob solam coniunctionem receptasse.

Exceptionis huius ratio est, quia metus mortis coniugis,vel consanguinei, æquiualet metui mortis propriæ;cum eadem persona cum receptante reputetur;& timor infamiæ cunctæ cognationi,ac familiæ sit communis;estquè metus cadens in constantem virum *L Isti quidem ff.Quod metus causa*; *V*nde cum regulariter humanæ leges non obligent cum tanto rigore.poterit cōsanguineus ad pœnam,& infamiam vitandam receptari,dum à *I*udice inquiritur. Et illustratur maximè ex *l 2.ff. De receptatoribus*; vbi statuitur,consanguineos,receptantes latronem, vt iudicium decliner,esse quidem receptatores, & aliqua,sed mitissima pœna,esse puniendos ad arbitrium *I*udicis;quia affectus coniunctionis excusat,facit *Glos.in can.De filia 27. q.1.* Quòd si in casu nostro idem est dicendum,non sunt receptatores excommunicatione puniendi;quia est grauissima omnium pœnarum *c.Corripiantur 24.q.3.Ita* præter citatos n.ant. *Eymericus,et ad eum Penna 1.p Direct.q.56.comment.81.Simanc De Catholica inst tit.15.n.2. Azorius lib.8. c. 15.q.4. Carerius tract De Hæreticis n.167. Viualdus n.8. citato*; qui idem etiam extendit ad seruos herum receptantes. *Gambarupta cit. nu. 24 Menocch.De Arbitr.lib.2.cas. 548.n.8.* Cal*derin. tract. De haret. tit. De hareticis credentibus n.1. Decianus in tract. criminum lib.5. c. 51.n.68.Zanchinus tract.De haret. c.4.n.3.& c. 6.n.3.* facit à simili *Glossa in c.Fœlicis in ver.receptauerit de pœnis lib, 6.* Et in Extrauag.Ioannis *XXII. Ad nostri,in ver.receptauit De Priuilegiis*.

Cum tamen ab opposita parte stantes citentur plures; Sed quorum multi intelligunt,non esse excusandos coniunctos,si ob hæresim reduplicatiuè recepetent,quod & nos concedimus:*Glos. & alii citati n.ant. Vgolinus* §.1.*n.3.Sayr.q.5. n. 3.Farinac. De haresi q,182.n.150. Toletus in explic.huius canonis vers.Sextum genus.Sanchez d.c.10.n. 7.Sausa disp.10.* qui ait in praxi hanc partem esse sequendam, licèt contrariam non censeat improbabilem *Alterius cit. cap. 4.cal.3.* qui excommunicationem vult præsumi contractam. *At* oppositum censet non carere probabilitate, *Sanctarellus loc.cit. n.2.* Nituntur in eo, quod nulla cognatio præferenda est Religioni; vt dicitur *c. legi 33.q.8.& c. Si infideles 28.q.2* & quod specialis enormitas hæresis nullum receptatorem excusare potest; Sicuti Praxis Sanctę Inquisitionis coniunctos non excusat ab onere denunciandi hęresim.

Verùm hæc licèt peccatum insinuent; non tamen tale,quod Ecclesiastica lege debeat censura puniri; Quapropter censeo,hos etiam ab excommunicationibus Iuris eximi; & (nisi specialiter aliquid statuatur,aut praxi introductū sit) in absoluto nomine Receptatorum, aut eorum, qui tenentur prodere,vel tradere hæreticum exquisitum;iuxta *c. Ad abolendam De haret, & c. vt inquisitionis eodem tit.in 6.* non comprehendi coniunctos.

Porrò non coarctamus Coniunctos ad solos Parentes,& Filios,& Coniuges,vt aliqui limitāt; sed includimus omnes ita propinquos, vt rationes pro nostra sententia,& præcipuè illa,quæ ex metu infamiæ deducitur, militent.

Addidimus verò coniunctionem amicitiæ; quia aliquando ita valida est,vt nexum superet sanguinis,& fraternitati æquiualeat,ex *L.verum ff. pro societ. Iason in L.Qua dotis. ff. solut.matrim. Soccinus cons. 263.Alexander cons.144.lib 2. V*ndè non quælibet amicitia sufficit, sed ingens. *Eymericus loc cit.* iuxta quam quilibet in conscientia sibi poterit consulere; licet in foro exteriori sępius hęc coniunctio non admittatur. Nec ex altera parte cum *Gambarupta* adeò id extendimus,vt habeat etiam locum in Patribus,Matribus,ac Filiis spiritualibus,nec non, & in Compatribus, & Commatribus,& in vicinis. Siquidem hæ coniunctiones non videntur tantæ necessitudinis,ac roboris,vt valeant excusare.

138 Eximimus vlterius vi vel metu coactos recipere(dummodò non in gratiam hæresis reduplicatiuè recipiant, ad hoc siquidem nullus cogi potest,cum id in animo,& intentione consistat) *Baldus in L. in delictis ff. De noxa.Graffius n.23.Azorius lib.8.c.15.q.5. Filliuccius n. 36.Gambarupta n.24.vers.Fallit item Alterius c.4.in fine.* Ratio petitur,& ex communi doctrina,quòd humanæ leges,non obligant cum tanto rigore, *vt in vtroque Iure tit. De his,quæ metus caussa*;& ex eo quòd hi non recipiunt ex intentione,vt pœna effugiatur,licèt id inde sequatur.

139 Vnde similiter à Censura huius nostri Canonis subtrahimus eos, qui propriæ necessitatis,ac vtilitatis caussa;tàm animæ, quàm corporis,honoris, ac rerum, etiam dum exquiruntur,hæreticos suscipiunt,puta si receptatus sit medicus,vel miles &c. Non solùm, quià necessitas legi non subiacet. *c. Discipulos. De Consecr. d. 5.c.Siquis propter necessitatem. De furtis c.Quod licitum. De Reg. Iuris in 6.* Sed etiam quia non sit receptatio ad effectum, vt pœna declinetur,

tur, quam receptationem *directam* vocanimus; *V*erùm indirectè sequitur quantum ad recipiẽtem, vt Index declinetur. In quo male distinguũt, qui inquiunt, dummodò actualiter hæreticus ob hæresim non requiratur; De eo enim, qui non exquiritur, quale dubium esse potest? Adnotanimus id *n.* 133. quia tunc nec beneficium hæresi confertur reduplicatiuè, nec directè. Et huinsinodi error in plutibus Auctoribus est attendendus: In iis primum qui postquam statuere ad incurrendum, fauendum esse hæresi reduplicatiue, nec satis esse, si directè, dubitant deindè de iis, qui recipiunt consanguineos, vt consanguinei sunt, & de iis, qui ob necessitates, ac vtilitates recipiunt, & de similibus aliis, in quibus cùm non reperiatur ratio reduplicatiua, non poterat esse ambigendi locus; In iis deindè, qui nobiscũ sentientes, incurri etiam ex receptione directa, nec indirectam, aut simplicem sufficere, dubitãt postmodum in casibus simplicis, aut indirectæ receptationis, & statuẽtes, licere aliquando receptationem directam, distinguũt, dummodò non tequiratur hæreticus ob hæresim. Perlege si libet *Vgolinum, Gambaruptam, Azorium, & Duardum*' Quamquam fortè aliqui excusari possint, quia videntur loqui quantum ad fori exterioris præsumptionem, & Praxim Sacræ Inquisitionis, de quibus alia est dispositio, ac de Bulla, quæ tamen non erant simul commiscenda.

140 Sit igitur in nostra opinione ratũ, nunquam excommunicationem hanc contrahi, nisi cum hæreticus excipitur ad effectum, vt Iudicẽ decliner. *Sousa disp 9. concl.* 3. testans de communi. Vndè non solum recipientis, sed quælibet etiam hæretici necessitas, vel vtilitas, potest esse licitum motiuum receptationis, vt si fame, aut frigore sit interiturus, & ex miseratione recipiatur. *Vgol. cit. §.* 2. Qua in re exciperem articulum, in quo à Ministris Iudicis hæreticus in eas angustias esse redactus, vt interiret, aut sese dedere cogeretur, quia tunc intentio impendendæ misericordiæ inuoluit simul intentionem, vt euitetur pœna, seù potiùs est formalis intentio, vt pœna euadatur, sed ex motiuo miserationis, quod non excusat, Monemus tamen cum *Sousa cit. disp. 9. concl.* 2. non excusare intentionẽ minus principalem, vt si quis principaliter gratia hospitii receptet, intendat tamen etiam occultationem, nam datur tunc directa intentio, & si minùs principalis.

141 Nec recipienda est vtraque ex *n.* 17. & 18. *q.* 19. Duardi limitatio, dicentis, non excusari consanguineos recipientes, si complices sint in hæresi, ob quam receptatus exquiritur, nec si pecuniarum gratia receptent. Prima enim inuoluit falsum; Quia quoties durat motiuum consanguinitatis, vel timoris, & ex eo fit receptatio, recipiunt vt consanguinei, & per consequens hac Censura non obstringuntur, licèt in foro externo præsumi possit, quatenus, cum etiam receptatores sint hæretici, vehemens est suspicio, quod reduplicatiuè in gratiam hæresis susceperint. Esse autem in hæresi complicem, nil ad excommunicationem ob receptationem confert. Si verè nõ ob solam consanguinitatem receptatio fiat, sed reduplicatiuè etiam, scilicèt ne hæresis patiatur, contrahitur Censura etiam in foro interno, quia hæc etiam intentio influit in receptationem, & vel ipsa sola esset sufficiens caussa receptandi, si non essent consanguinei.

142 Quo ad alteram verò limitationem similiter est animaduertẽdum, an pecunia sit caussa receptationis, vel, an, pecunia etiam non adiuncta, receptatio ob consanguinitatem facta fuisset. Quod vniuersalitèr etiam in non coniunctis ob lucrum recipientibus, attendendum; nimirùm, an ex alio motiuo, sine lucro accedente, fieret receptatio, siquidem, si fieret, sunt ex dictis excusandi. Cur autem motiuum lucri, & vniuersaliter omnis vtilitatis non excuset, ratio est, quia cum eo stat voluntas directa, vt hæreticus liberetur (quod sufficit ad hoc, vt inducatur excommunicatio; vt in superioribus est dictum), licèt id fit ex lucro, & ex vtilitate, indè aduenientе. Vbi videtur perpendendum discrimen, Vel enim ex spe mercedis receptans, optat declinationem pœnæ, & in gratiam huius receptandi, aliàs non receptaturus; præmiumquè ex conuentione proponitur hoc pacto. *Si me occultaueris, ita vt effugiam Iustitiæ vires, hæc erit tibi merces*; seu tali pacto ex parte receptantis. *Si agam, vt in domo mea occultatus pœnam non luas, hæc erogabis* Tunc his in casibus, quia directè declinatio positiuè intenditur, excommunicatio etiã inducitur; nisi fortè receptatores ita essent egẽtes, vt necessitate magna compulsi, cogerentur velle, & cooperari declinationi. At si accipiens vtile ab eo, quem receptat, receptat tamen sine voluntate, quod declinet poenam; quantumuis cognoscat, quod indè sit euasurus Iudicem, non innodatur defectu huius voluntatis. Sic iuxta communem sententiam poterunt Principes Catholici recipere hæreticos tàm subditos, quàm extraneos, vt pro se militent, aut vt aliàs Regno sint vtiles, quamuis alias futurum fuisset, vt per suos Episcopos, vel Inquisitores coercerentur. Idem tandem est de eo, qui mercedem post declinationem, inopinato acciperet, nec eius spe inductus esset ad suscipiendum.

143 In cæteris porrò, qui non excusantur à Censura ob coniunctionem; directa, & positiua intentio, vt euitetur poena, si receptio, ea intentione facta sit, Censurã inducit; tempore non solum, quo actualiter hæreticus requiritur, verùm etiam quando timetur periculum requisitionis, & quando existimatur Iudex ex tali receptione omissurus, ne requirat, vt satis ex dictis infertur, & est communis cum *Fillinc. loc. cit. n.* 35.

Fautores, ac generaliter quoslibet illorum Defensores.

ELENCHVS.

144 *Fautores hæreticorum, vt potè de hæresi suspecti, meritò puniuntur.*

145 *Quid inter Fautores, ac Defensores discriminis.*

146 *Fauens in caussa hæresis, etiam si non ob amorem hæresis, innodatur, secùs extra caussam.*

147 *Defendens, licet extra caussam hæresis, incidit tamen, si in gratiã hæreseos defendat.*

Expli-

148 *Explicatur, an Fautores, & Defensores, vt accessorii, vel vt principales, excommunicantur.*
149 *Plura de Aduocatis in iudicio hæresis.*
150 *De Notariis.*
151 *Supplicans ad obuiandum hæretici pœnas, irretitur.*
152 *Excusans hæreticorum crimina, ac conquerens de iniuncta pœna, an, & quando innodetur.*
153 *Quid de laudante hæreticum, & hæresim.*
154 *Propugnans doctrinam alterius hæreticam; non solùm vt Hæreticus, aut Credens, sed etiam vt Fautor, potest obstringi. Inducitur Censura ex sola defensione doctrinæ, etiam si hæreticus, non adsit, qui defendatur.*
155 *Enumerantur modi, quibus verbalis fauor præstatur caussæ hæreticæ, vbi de consilio.*
156 *Non fauent, qui ex libris hæreticorum excerpta recitant; aut libros libenter auscultant; contra Vgolinum.*
157 *Fauent Iudices in caussa hæreseos, si pœnarum declinationi insistant.*
158 *Laici item Principes Inquisitionis acta, & pœnas hæresis impedientes, & quando excusandi ex eorum toleratione.*
159 *De Fautoribus in caussa hæresis, sed extraiudicialiter.*
160 *Extra caussam hæresis nullus fauor inducit Censuram, nisi præstitus in gratiam hæresis.*
161 *Subditi, Hæretico Principi obedientiam præstantes, aut eis fauentes, quando innodentur.*
162 *Fauor ex omissione; Et quibus adscribatur.*
163 *Quale motiuum, aut intentio fauorem ex omissione non eximat à Censura.*
164 *Principes, & Magistratus Laici requisiti omissione fauent.*
165 *Non tamen, si eos, qui traduntur vt hæretici, norunt non esse.*
166 *Fusè explicatur, priuatos non requisitos, omissione non fauere.*
167 *Secus si requisiti fuerint.*
168 *Non incurrunt fauentes in caussa suspicionis de hæresi, non vera hæreseos.*
169 *Incurrunt verò fauentes in caussa hæretici emendati; vel mortui, & ex qua intentione.*

144 IN hæreticorum fautores, ac defensores, iunctis receptatoribus, iure merito anathema latum est, & olim in *c. Excommunicamus il 1. §. Credentes De Hæreticis.* & alibi sæpius in iure, & in Constitutionibus Extrau. Pontificum; & nunc in Bulla Cœnæ, cum omnes ij de hæresi suspecti sint. *Glossa, & Doctores in d. c. Excommunicamus. Campeggius. ad Zanobinum. De Hæreticis. c. 20. Simancb. De Cath. instit. tit. 15. nu. 11. Menocch. De Præsumpt. lib. 5. præsumpt. 6. n. 19. Farinacc. De Hæresi q. 182. n. 55. Duardus comment. in Bull. Cœnæ lib. 1. can. 1. q. 33. n. 4. Ricciullus. De Iure person. extr. Ecclesiæ grem. exist. lib. 5. c. 11. nu. 14.* Suspicio autem in Hæresi, ex speciali criminis enormitate, ac periculo aliorum, semper est vehemens, iuxta communiorem opinionem, ac æquiualet præsumptioni. *Penna ad Eymer. p. 2. Directi. comment. 80. col. 2. in princ. Simancb. tit. 50. num. 22. Menocchius loc. cit. n. 15. & lib. 1. q. 100. in initio. Ricciullus cit. cap. 11. in initio.* Vnde nil mirum, si graui excommunicationis pœna puniantur, aliisquè etiam ex opportuna Constitutione Pij *V. Si de protegendis.*

145 Simul autem de Fautoribus, ac Defensoribus agendum duximus; eo quod omnis defendens similiter faueat; vt post *Vgolinum De Cens. Pontif. reseruatis p. 2. c. 1. ver.: Ac generaliter n. 1.* aduertit Sanchez *lib. 2. in præcepta Decal. c. 10. n. 18.* Quamuis non ex integro conuertantur; sed magis latè pateat fauor, vt non omnis fauens defendat. Defensor enim est, qui fauorem præbet viribus; vel potentia; aut arte, ex ingenioue, propugnando hæreticos oppressos; vel ne opprimantur, patianturuè; sed vt tutò viuant. arg. *Auth. De Defens. Ciuitatum.* Simplex autem fauor exhibetur etiam sine propugnatione, estquè eorum omnium; qui aliquid in gratiam hæreticorum operantur; aut omittunt; vt infra enodabitur. *Eymer. loc. cit. q. 52. & ibi. Penna. comment. 77 Sayr. tom 1. Thesaur. lib. 31 cap. 5. num. 9 Toletus in Summa. lib. 1. c. 20. n. 18. & 19. Vgolin. loc. cit. Azorius Inst. moral. tom. 1. lib. 8. c. 15. q. 6. Sanchez. d. n. 18:*

146 Et hæc hæretici defensio, aut fauor, quoties causa hæreseos agitur, excommunicationem inducit; non solùm si præstetur ob hæresim reduplicatiuè, sed etiam in caussa hæresis directè, ita vt fauor, ordinatus in vtile causæ hæreticæ, sit ad Censuræ pœnam subeundam sufficiens; etiam si hæresis ipsa non ametur; iuxta ea, quæ diximus ad verbum *Receptatores n. 136.* Quamobrem, qui in alia causa defendit, vt dum, ob aliud crimen infligenda est pena, seu ne à priuato viro iniuriam accipiat, aut ne fluminis vel ignis periculum subeat; cum iuxta ibi dicta, fauor hic sit simplex, ac indirectus, non obstringitur hoc vinculo; *Angelus in Summ. in ver. Hæresis num. 23. Syluester, ibidem nu. 30. Perez lib. 5. tit. 12. Toletus, & Vgolinus loc. cit. Viualdus 2. p Candel. in ex expl. Bullæ n. 7. Sayr. d. c. 5. n. 10. Pillucciue qq. moral. tom. 1. trac. 16 c. 2. n 38. & 40. Azorius ead. q. 6. Alterius tom. 1. De Cens. lib. 5. disp. 2. c. 5. col. 3. & 4. Scortia in Bullas selectas. Theorem. 410. Gambarupta De casibus reseru. ad c. 1. Bullæ nn. 30. & Sanchez. num. 19.*

147 Qui optimè insinuat, extra causam hæresis, posse tamen esse fauorem hæresis, qui hac Censura innodetur; vt si defendens hæreticum in alio crimine, vel à priuata iniuria, ea de causa agat, quia ille est hæreticus, quemquè deperire, aut pati aliquid nolit, vt hæresis superstit incolumis. Et iuxta hanc doctrinam recipiendus est Scortia, qui ait, non innodari fautorem, qui hæreticum a priuato animaduertente in eum, ob hæresim, tutatur; quia, inquit non spectat ad priuatum ita punire. Si enim gratia hæresis faceret, vtique innodaretur.

148 An autem fauentes, vt accessoriè tantùm

tùm

tùm operantes, excommunicentur; ita vt effectu, qui intenditur, non secuto, non contrahatur Censura, vel etiam, vt principales ambigũt; sicut & de receptatione, Doctores, Et *Sanchez* quidem existimat, quod accessoriè, principaliter alii, relati in ver. *Receptatores num.* 127. Verùm cum hoc loco fauor non accipiatur pro eo, qui ad aliquod facinus perpetrandum præstatur, de quo bene viget dubium, an effectu non secuto, excommunicationem inducat, sed pro eo, qui personis ipsis exhibetur; videtur hoc modo potiùs esse distinguendum; vt attendatur, quando hæresis, vel hæreticus verè fauorem susceperit; & eo casu dicatur excommunicatio contracta; licèt non sequatur effectus, qui vltimo intenditur, *ex. gr.* quòd hæreticus impunè euadat. Dicatur verò, non contrahi, quando nullo modo hæreticus fauore gaudet. Siquidem in actibus ad fauorem pertinentibus, quidam sunt, qui eo ipso, quòd sunt ex parte fautoris exhibiti, redundãt in beneficium hæresis: nec aliud attendere est opus, vt est laus hæresis, aut hæretici, qua pronunciata, eo ipso hæresis beneficium accepit, quod scilicet fuerit celebrata. Idemque est de aduocatione in iudicio facta, quia hæreticus patrocinio est fruitus, licèt manus Iudicis non euadat, aliis de causis. Quidam verò ex altero effectu dependent, vt actu ad fauendum hæreti perueniant; vt est missio pecuniæ, alimenti &c. quæ pendent ab eo, quod actu deferantur, & ad manus hæretici deueniant. Ex his ergo Censura non contrahitur, nisi effectu secuto, quia secùs hæretici eus fauore non gaudet.

Distinguũtur fautores in eos, qui dùm causa hæresis apud Iudicem agitur, præstant fauorem, & in eos, qui extra causam. Illi rursus in eos, qui iudicialiter fauent; vt sunt Aduocati, Notarii, & Ministri, ac ij vniuersaliter, qui caussæ intersunt, & in eos, qui extra iudicialiter; vt mittentes Instrumenta, quibus carceres effringãtur, & similes. Item in eos, quibus competit ex officio hæreticis aduersari, & eos, quibus non competit. Tandem in eos, qui verbo, commissione, vel omissione fauent, de quibus singillatim dicendum.

149 Occurrunt in primis Aduocantes in caussa hæresis, nec enim, quando constat inquisitum certò esse hæreticum, potest aliquis pro ipsis aduocare; nec debet admitti, vt est communis apud *Sanctarell. De Haeresi c. 11. dub. 2. n. 24.* Vnde tunc tantum hi non incurrerent, quãdo iustè, & de licentia aduocarent, in casu, quo dubium sit, eos, quibus patrocinantur, esse hæreticos *Vinald 2. p. Candel. in explic. Bullae n. 7.* testans de communi. *Alterius loc. cit. col. 4. Sousa disp. 12 concl. 4. Graffius lib. 4. decis. in expl. Bullae n. 39.* inquiens, id debere fieri cum Inquisitorum auctoritate, & præuio iuramento solemni de iusta defensione præstanda, & de abstinendo, cum primum conuinctus fuerit de hæresi cliens, iuxta laudabilem Sacræ Inquisitionis consuetudinem, *Afflictus in Constit. Inconsutilem. Simanc. De Cath. inst. tit. 5. De Aduoc.* Licèt ea solemnitate non secuta, præsens excõmunicatio non inducatur; modò non constet certò eum, qui protegitur, esse hæreticũ. Etenim, quamuis satis probabiliter existimetur esse; dũ tamen defensioni datur locus, licitè aduocatur. *Alterius vbi supra, & Duardus q. 32. n. 9.* subdens, dummodò non cauillosè id fiat, vt abscondatur hæresis penè manifesta. Et quamuis ille, pro quo aduocatur, reperiatur deinde hæreticus, non tamen contrahitur. *Syluester in Summa. ver. haeresis 1. n. 10 Vgolinus ver. Fautores. Sousa Relectione in Bull. Cœnae disp. 15. n. 5. Graffius loc. cit.* Qui addit, aduocantem pro hæretico corrigibili ad finem, vt emendetur, excusandum esse, quod etiam placet, *Gambarupta c. n. 28.* Id tamen non puto probabile, præsertim quando non requiritur a Iudice correctio, sed punitio, quod si simul etiam punitione correctio; non est iis mediis per Aduocatum curanda, sed per Iudicem.

150 Aduocatis affines sunt Tabelliones, seu Notarii, quibus præcipitur *in cap. Si aduersus De Haereticis*, vt in nulla caussa hæreticis suam operam præstent. ibi, *Ne haereticis, credentibus, fautoribus, vel defensoribus eorumdem, in aliquo praestetis auxilium, consilium, vel fauorem, nec eis in caussis, vel in factis, litigantibus sub eorum examine vestrum patrocinium prabeatis, & pro ipsis publica instrumenta, vel scripta facere nullatenus attentetis:* Vnde præstantes afficiũtur pœna infamiæ, & priuantur officio. *Pelinus, Ananias, Soccinus, & alii in d. c.* Quæ prohibitio fuit generalis in omnibus caussis, cum ibi hæreticorum exterminium, denegata eis omni ope, intendatur. Quo verò ad nostram Censurã, sicuti innodantur Aduocati, iniustè, & cauillosè tuentes, ita Notarii perperam munus exequẽtes suum, vt minùs scribentes, quo minor sit pœna, aut falsificantes, scindentesuè processum in fauorem caussæ hæreticae. *Reginaldus tom. 1. Prax. pœnit. lib. 9. c. 14. sect. 2. n. 246* Quod verũ est, si non solùm in gratiam haeresis reduplicatiuè, sed etiam si directè caussa haeresis tali fauore gaudeat, vt ex dictis de Receptatione cõstat.

151 Innodatur similiter, qui apud Iudicem supplicationes interponeret, quo non puniretur, aut quo mitiùs: consanguineis exceptis, iuxta supradicta: *Tabiena ver excommunicatio 5. cas. 4. n 9. Vgolinus, & Reginaldus. loc. cit.* Nec enim id minus est, quàm iudicialiter patrocinari; & sicut inhibitum est supplicare pro eo, qui in crimen laesae maiestatis est lapsus, ne fautoris suspicio contrahatur: *l. Quisquis. C. ad L. Iuliã l. Quicumque C. De Episcopis, & Clericis*; ita & pro haeretico, qui excellentioris *Maiestatis*, nempè diuinae, dicitur reus. *Cap. Vergentis De Haereticis.*

Contrarium opinatur *Gambarupta sub n. 28.* citans ad idem *Albericum de Rosa in 4. p. Stat.* qui fatetur, se pro Vicecomitibus Mediolani Ducibus, de haeresi damnatis à *Ioanne XXII.* coram Benedicto *XII.* supplicasse sine huiusmodi nota. At nos loquimur de eo, qui conuictus est de haeresi, vel de quo nil apparet in contrarium, quod non sit hæreticus. At de Vicecomitibus videndum an probabile erat, quod iniustè fuissent damnati, quo casu nullum aliud erat congruum magis remedium, quam supplicatio.

152 Inter Fautores pariter comprehenditur,

tur, qui eorum errores excusat, quamuis non iudicialiter; aut de mulcta eis iniuncta conqueritur. *Filliucrius n.37. Duardus d q.32.n.4.* plures citans *Gambarupta n.25.Reginaldus loc.cit. & Sanchez c.10.n.16.* Ex hac autem querimonia (cum sit fauor post factum) conceditur, quē excommunicatione non puniri, nisi reduplicatiuè ob hęresim dolcat; Siquidem simplex miserationis affectus nil fauoris hæresi confert.

153 Simplex etiam hæreticorum laudator; fautor dicitur, vt est receptissima opinio, *Geminiani, Ancharani, & Doctorum in c. 2. De Haeretic. in 6. Viuald. n.6. Sanchez, Reginaldi, Gābaruptae, & Duardi locis allegatis.* Ea præsertim de caussa, quia audiens; erga haeresim benè animo afficitur. Nec tamen laudator excommunicationem effugiet, etiam si ex proba audientiū dispositione eos ad amorem haeresis non incliner, quia id per accidens est, & alias hęresis fauore gaudet; quod scilicet celebrata fuerit, vt *n.* 148. dicebamus. *Vnde* etiam ille, qui scriptis haeresim propugnasset, aut laudasset, incurrit, illis nondum promulgatis, quia de se fauor haeresi exhibitus fuit. Porrò laus debet esse de haeretico, vt hęreticus est, seu vt haeresim habet; nam aliàs laudari potest, vt ex dictis liquet. Nisi fortè ea intentione fieret, vt in beneficium haeretici, vt talis; redundaret laus quaecumque illa sit. Quia tunc haeresi directè praestatur fauor. *Gambarupta cit. arg. l. famosi ff. ad L. Iuliam Maiest.*

154 Propugnantem autem verbo, aut scriptis haereticam alterius doctrinam, inter fautores innodari, tenet *Graffius n.* 38. facit optimè *c. Qui aliorum* 24 *q.3.* his verbis *Qui aliorum defendit errorem, multò amplius damnabilior est illis, qui errant, quòd non solùm errat, sed etiam aliis offendicula erroris praeparat, & confirmat, vnde quòd Magister erroris est, non tantùm haereticus, sed etiam haeresiarca dicendus est. Inde* mori alii communiter hos sub nomine haereticorum significatos volunt: Considerandum tamen est contingere posse, vt defendant, etiam si non credant, ac proinde tanquam defensores incurrere. Rursus quòd credens, & defendens duplici vinculo perstringatur, altero tamquam Haereticus, altero; tamquam Defensor.

Hic etiam est animaduertere, contrahi excommunicationem ob solam doctrinae haereticae defensionem; quamuis mens non sit, defendere aliquem haereticum, qui eam doceat, vel habeat; Nam licet in Bulla exprimantur fautores haereticorum, non haereseos, odium tamen haereseos intendit Bulla. Quod potiori iure coguntur amplecti, qui fautores, & defensores sumunt reduplicatiuè in gratiam haeresis, non enim hi fauent ad beneficium haeretici; sed ad beneficium haeresis, quam primariò volunt esse superstitem; in ordine vero ad illam, secundariò haereticos: Quare etiam si nullus haereticus tali fauore gaudeat, adhuc viget in fauente malitia, cui obuiat Bulla. Sic qui hodie propugnaret doctrinam Arrii; etiam si nullus sit Arrianus; in quem fauor redundet, notam fautoris haereticorum non effugeret. Idemquè dicendum est de eo, qui faueret aliquibus non haereticis; ob eum tamen finem, vt haeresim imbiberent. Idem tandem de Haeresiarca, suam doctrinam propugnante, ad eam promouendam, licèt nemo adhuc eam fuerit amplexatus, ex quo dici possit haereticis fauere; Namquè est fautor haereseos, quod sufficit, si intentionis Bullae habeatur ratio, vt dictum est; Vt enim innodatur, qui fauet haereticis ad hoc, vt doctrinam disseminent; ita debent & isti innodari, qui defensione doctrinae, nil aliud quam disseminationem, & propagationem intendunt.

155 Verbo etiam prodest in caussa, qui haereticum mox capiendum monet, vt aufugiat, aut qui addit animum, inquiens, se paratum esse defendere. *Vgolin loc.cit.n.* 10 referens *Viualdū.* & alios plures. *Duardus citata q.32.n.4.* Insuper qui euadendi modum, ac viam docet *Graffius n.27. Sanchez n.16.* alios referens. *Duardus loc.cit.* Item qui accusatores, ac testes indicat; reuelando, ad finem, vt pro suspectis excipiat. *Eymeric. quaest.53. & Penna comment.78.* *Multò* magis, qui falsum testimonium fert in caussa haeresis, ad minuendum, vel tollendum delictum, vt consultus respondit *Gambarupta sub n.* 30. Quiquè instruit de modo veritatis celandae, ac vniuersaliter de via declinandi iudicium. *Farinacc.q.182. n.8. & alii communiter.*

De consilio est aliquod dubium, an excommunicationem inducat, & quidem negant *Suarez De Censur disp.21. sect. 2.n.17. & Duardus n.5.* Quia consilium res est à fauore diuersa; cum dicat instructionem mentis, fauor vero operam ad executionem: Vnde cum non sit in pœnis facienda extensio consulentes hic non expressi, nō debent includi, cum tamen Pontifex expresse apposuerit in aliis Canonibus, in quibus voluit innodandos.

Oppositum tamen probabilius est cum *Sayro. citato c.5.n.8. Nauarro in Man.c.27.n.58. Sanchez loc cit n 16* Cum non sit hic sermo de fauore, aut consilio ad aliquam actionem, vt adnotauimus in superioribus *nu.* 148. quo quidem casu prædicta vigerent; sed de eo, quod personis exhibetur; Et conuincitur etiam per aduersarios, in eo, qui animo fauendi hæresi, consuleret de fuga, aut de errorum disseminatione.

Nec enim est dubium, si fuga, aut disseminatio sequatur, eius fauisse qui cōsuluit; & eo ipso cooperatum aliquo modo fuisse; cum in his casibus consilium ei, cui datur, sit quædam auxilij, & fauoris species, ex *l. Quod fauore. C. De legibus.* Immo si laus, quæ ad solam hęresis æstimationem confert, secum fert excommunicationem; cur nō potiori Iure consilium, cuius auxilio hæresis; vel manet superstes, vel robur assumit? *Porrò* solam mentis instructionem esse aliquando fauorem, nō inficiatur idem *Duardus nu.7.* asserens fautores esse, qui instruunt ad celandam veritatem, in Iudicio requisitam; & tamen magis est instruere mentem ad fugam aut propagationem hæresis, quàm ad declinationē Iudicij. Quapropter consulentes fuère in anathemate expressi in Constitutionibus Concilij Tarraconēsis. & Innoc. IIII. ac Clementis IIII. incipientibus. *Ad extirpāda* de quib. *Pēna relatus à Farinacc. dicta q.183.n.3.*

Ad-

156. Addit *Vgolin. cit. ver. fautores n.*10. fautores esse eos, qui ex libris hæreticorum decerpta memoriter recitant; aut eorum libros libêter audiunt. Quod tamen simpliciter dictum non recipitur; quia his actibus secundùm se nullus hęresi præstatur fauor, ex intentione recitantis, & audientis; vt suppono, & possunt, vel ex curiositate; vel ex excellentia doctrinæ; vel ex alio motiuo recitari, ac audiri. Tunc igitur tantùm hi excommunicationem incurrêt, quandò ex intentione laudandi; vel hæresi auctoritatem addendi hæc, & his similia perpetrabût; iuxtà tradita superiùs. Hęc de fauore ad verba pertinente.

157 Cæterùm commissione fauent Iudices, ad quos causa hęresis spectat, si indemnatos dimittant hæreticos; ac modum eludendi *Iudicium* proponant: vt expresse in *cap. Accusatus §. Sacerdotes. De Hæret. in 6.* Et prętereà ijs omnibus modis, quibus fauet etiam persona priuata; de quibus mox dicemus.

158 *Principes* autem, & Magistratus sæculares, vltra communes fauendi modos, fauent si auctoritatiuè impediant, ne in caussa hæresis contra illos procedatur; vndè ex *Vgolino ver. Receptatores § 2. nu.9.* innodantur ii, qui auxiliantur in bello hęreticis, contra quos ob hæresim indictum est & *ver. Fautores n.4*; qui statutum faciunt, per quod Inquisitionis munus impeditur; de qua re textus in *cap.* Statutum 1. *de Hæret in 6.* vbi definitur, nullius esse firmitatis tale statutum, si id impediat, vel quomodolibet retardet; compellendosquè esse per Censuras Ciuitatum Rectores ad tale statutum reuocandum; aut moderandum; quo per illud *Inquisitionis* processus non impediantur; vel aliquatenus retardentur. & in *cap. Vt officium §. Statuimus eodem titulo* dicitur, teneri Principes, ac Rectores Ciuitatum curare obseruationem Constitutionum, contra hæresim, ad requisitionem *Diocæsanorum*, aut *Inquisitorum. Quæ qui curare noluerit, & seruare* (subditur) *vt infamis, & tanquam hæreticorum fautor, ac de fide suspectus officio spolietur.*

*V*identur tamen excusandi ij, qui coacti à multitudine, & audacia subditorum hæreticorum, permittût eos impunè viuere, nec molestari circa res fidei; Est enim animus hæresi auersus, vt suppono; sed necessitate cogente; in qua non ligant mites Ecclesiæ leges: indomabili eorum potentiæ indulgetur. Quare nec vt fautores, nec vt receptatores, innodantur Principes, qui impedire nô valentes, hęreticos tolerant, seù permittunt, quâ diù ex eorum pertinacia aliter fieri non potest; id enim tunc licitum fit, vt sentit. *D. Thom.* 2 2. *q.* 26. *art.* 11. inquiens, tunc licere, quando tuitatur maius malum; vt si Princeps Catholicus velit quidê coercere, sed periculû vrget quòd hæretici in Catholicos irruant; aut cum infidelibus in Reipublicæ perniciem fœdus ineant. Item quâdo ex permissione speratur maius bonum. In quo tamen cautè procedendum est, nec quisquam debet facilè, hac intentione permittere.

Extra hos casus hæreticos tolerare non licet: quapropter peccant, qui ex mera negligentia; aut spe lucri; vel ob alium humanum respectû tolerant. *Becanus, in opusc. controuersiarum fidei lib.5. cap.16.* Et quâmuis si ex sola negligentia Principis sæcularis, sensim irrepat hæresis, non possit ipse dici fautor; aut hac censura innodari; tùm quia non est animus fauendi hæreticis; tùm quia ad ipsum non pertinet ex officio contra hæreticos insurgere; tamen, qui spe lucri toleraret, velletquè eos esse impunes, iuxta supradicta non est excusandus; quia est maximus fauor hæresis, hæreticos in suo Regno, quò tutò viuant, etiam à tribunalibus seruare.

159 Reliqui autem omnes, dum hæresis causa apud *Iudicem* agitur, dicuntur, commissione fauere, si (quamuis non faciant reduplicatiuè ob hęresim) quomodolibêt impediant Iustitiæ cursum. *Ita locis citatis Graffius n.27. Viualdus n.7. Reginaldus n.247. Duardus. q.32. concl. 3. Alterius cap.5. col,3: Sanchez. nu.* 16. qui alios refert. Sunt autem ij, qui quærunt auferre de manibus Iudicis; qui pecunias mittunt, quò faciliùs iudicium declinent; qui instrumenta exhibent, vt fugiant, aut carceres effringant: qui processum scindunt; qui Iudici, aut *Ministris* hac de causa irrogant iniuriam; qui arma, quibus vi se tueantur, ministrant; qui se ipsos, vel alios hęreticis capiendis opponunt; qui eis opem daturi assistunt; & his similes, qui facilè, prudentum arbitrio, an tales sint, iudicari possunt.

Fautores insuper vocât *Vgolin. n.14. & Graffius.* 27. etiam eos, qui alimenta præbent; sed nisi ea sit pæna hæresis, vt talibus careat alimentis, id non est probandum; quia, & alias hæreticus alendus est, & de necessarijs subueniêdus. *Glos* communiter recepta in *Cap. Accusatis de Hæreticis in 6.* & tale subsidiû nil fauet in causa hæresis.

160 Extra causam verò hęresis fauet omnis ille, qui hęretico, & quia hæresim habet, quodcumque beneficium præstat; nàm si alia de causa faueat, non est fautor hæretici formaliter; nec directè; sed materialiter tantùm; Nec enim prohibemur ordinaria beneficia, quę communis viuendi consuetudo secum fert, ijsdem dum nobiscum degunt, conferre. *Nauarrus c.17. nu.* 55. *Alterius, col.3*

At si ex affectu hæresis, seu vt hæresis seruetur, res etiam necessariç subministrentur; fit id in gratiam hęresis; ac proinde, qui facit, fauet hæresi. Vndè ex communi sententia innodantur, qui alunt hoc modo hæreticos; qui visitant; qui comitantur; qui venerantur; qui ijs pecunias mittunt, & munera largiuntur iuxta *cap. Accusatus; §. Illa quoque. De Hæret. in 6. Vgolin. &* Sanch. *vbi suprà, & alij*: Quę si præstentur sine proposito fauendi hæresi; etiam si in fauorem hęresis indirectè redundent, excommunicationem non inducunt, vt sæpiùs diximus; quicquid contrarium. *Vgolinus eod. loc.* asserens, non inducere, modò in fauorem hęresis non redundent. Dicitur namquè in cit. *cap. Accusatus; fauorem eis impendat, qui excusari non possit*; subaudi, quin fit in fauorem hęresis; sed ob aliam necessitatem, aut conuenientiam: vt signum sit, fauorem alia de causa, prętterquàm ob hęresim, pręstitum, excusabilem esse, ac proinde non inducere excommunicationê. *Alterius loco cit. & alij communiter.*

161 Dicitur etiam fautor ab eodem Vgolino, qui fauet Principi hæretico, eique obedit; etiam si subditus, & ex incusso metu. Verùm quãdin Principes ab Ecclesia tolerantur iuxta dicta ad clausulam. *Quoscumque Hussitas n.16.* eisdẽ obedientia deneganda non est; & operantes coactè, ex incusso metu, non sunt, ex dictis, tanta anathematis poena puniendi, licèt peccent. Vnde fauentes Principi in beneficium hæresis, excusantur ex metu incusso; in ijs autem, quę non ordinantur ad hęresim; coactio locum non habet quia nemo põt cogi, vt ex affectu hęresis ea pręstet; cum id in intentiõne consistat.

162 Omissione tandem dicuntur fauere; qui cum eis ex officio, aut ex iustitia aduersus hęreticos procedere competat, negligunt. *D. Antoninus, 3. p. tit.2. Syluester. verbo Hæresis 1. n. 10. Perez. lib.31. tit.4. à Castro. lib.1. De Hæresibus c.9.* Sotus. *in 4. d.22. q. 2. à 5. Vgualdus n.4. Toletus. n 8. Graffius n. 20. Reginaldus nu. 246. Alterius. cit. cap.5. col. 1. Duardus, q. 23. concl.5. Sanchez n.11.* plures citans. *Sanctarel. cap.11. dub.2. Scortia in Bullæ selectat. Theorem.410.* Sousa *disp.9. concl.2.* testans de communi; arg. *can. Qui potest. 23. q. 33. ibi. Qui potest obuiare, & perturbare peruersos, & non facit, nihil est aliud, quam fauere impietati eorum. c. Negligere 2. q.7. cap. Qui aliòs. & cap. Excommunicamus. 1. § Damnati, & S. Moneantur. De Hæreticis. cap.* Quanta. *De sent exc.* faciunt notata per *Bartol. in l. Quæ dotis ff. solut matrim.*

Competit autem ex officio hęreticos coercere Episcopis, & Inquisitoribus, seu alijs Iudicibus Ecclesiasticis, eorumquè Ministris; aut ijs, qui se iure iurando obstrinxerunt Tribunali *Inquisitionis*; quò iam inter Ministros illius reputantur; vt sunt in Hispania ij, qui Crucem deferunt. *Cap. Accusatus §. Sacerdotes de Hæret. in 6* vbi dicitur, ex officio omittentes, non esse dubium, quin faciãt in fauorem hæreticæ prauitatis *Clemen, 1. eodem tit.* Afficiuntur igitur hi excommunicatione respectiuè, non denunciando; non capiendo; non puniendò; aut dolosè pœnam morando; non custodiendo; non torquendo; aut minùs, quàm par sit eadem exequendo, de quibus, & similibus auctores citati.

163 Sufficit autem in his ad incurrendum; vt quis sciens, & potens, velit tamen non coercere, quamuis omissio non sit reduplicatiuè ob hæresim. Quia tunc adest implicitè saltem, directa voluntas, vt hæresis non puniatur; cum id ad ipsum pertineat; quæ voluntas, ex dictis, ad excommunicationem est sufficiens; vndè etiam si id fiat ex motiuo miserationis, quod de se est optimum, non declinatur. iuxta, *c. Qui vitijs 23. q. 5.* vbi ex Augustino, *Qui vitijs nutriendis parcit, & fauet, ne contristet peccãtium voluntatem, tam non est misericors, quàm qui non vult cultrum rapere puero, ne audiat plorantem, & non timet, ne vulneratum doleat, vel extinctum.*

Quicquid in contrarium *Gambarupta nu. 26;* citans *Nauarrum cons.11.* mihi *14. De Hæret. vbi consuluit.* Gubernatorem ex miseratione negligentem capere, aut tradere; & carcerarium permittentem fugere inquisitum de hæresi in foro tantùm exteriori præsumi excommunicatũ, non in interiori.

Namquè, vt assignetur discrimen aliquod inter fauentes in causa hæresi, & eos, qui extrà nullum est aptius, quàm si in caussa directus etiã fauor, extrà causam verò solus reduplicatiuus puniatur.

Excusantur igitur, qui ex inaduertentia, aut ignorantia omittunt; vel qui parcentes sumptibus, cum valdè pauperes sint; vel qui alias legitimè sunt impediti; aut ne hæretici coerceri valeant, probabiliter verentur. *Reginaldus loc. cit. Et* placet, quod aduertit Sousa *disp.12. n.8.* Prælatos, vel Inquisitores omittentes ædificare carceres tutos; eisquæ fidos custodes præficere, ex amore quodam, & miseratione ipsius personæ, excommunicari; non verò si ex negligentia, aut auaritia ea facere omittant; si quidem, qui ob amorem omittit, vult consequenter, vt fugiat; qui enim non custodit, eum possit, & ex officio teneatur, vult fugam; igitur in hoc fauet hæretico in causa fidei, atquè adeò excommunicatur. At omittens ex negligentia, aut auaritia huiusmodi custodiam, aut facit ex inaduertentia; aut quià, ne expendat, sibi suadet, custodiam satis esse tutam, & ita neutro modo intendit hæreticis auxiliari; quia fuga esset præter intentionem; ipseque habet positiuè animum puniendi, vt optimè docet. *Sayr. dicto cap.5. n.7.* fauet. *Archid. in cap. Quicumquè. De Hæret. in 6. & Syluester ver. Hæresis. nu.10.* Quamobrẽ intentio explicita, vel implicita, vt hæreticus effugiat, attendenda est.

164 Pertinet verò ex iustitia ad Principes, & Magistratus sæculares; si tamen requisiti fuerint, intendere capturæ, inuestigationi, custodiæ, ac exterminio hæreticorum, eorumquè punitioni, postquam ijs traditi fuerint; si vt hæc omittentes sint fautores, & hac excommunicatione, obuolui dicto *cap. Accusatus. cap. statutum 1. cap. Vt officium. §. statuimus. De Hæreticis in 6. & cap. Vt Inquisitionis. eodem tit.* vbi excommunicantur Principes, & Rectores Ciuitatum; qui requisiti àb *Inquisitoribus*, & Prælatis, nõ parent in captura, custodia, ac pœna hæreticorum; vel eos sine licentia Inquisitorum liberant, *Sayrus. loc. cit. Graffius, nu.11. Gambarupta n. 25. Alterius, c. 5. col. 1. & alij communiter.* Vnde innodantur, qui instantibus Inquisitoribus (cum tamen possint iuxta dicta. *num. 158.*) omittunt expellere hæreticos è Regno suo; aut reuocare; vel moderationem adhibere statuto, impedienti, vel remoranti Sacræ Inquisitionis cursum; vel curare seruanda eiusdem Inquisitionis decreta; vt in *cit. Iuribus* est expressum. Quamobrem Domini temporales admoniti; si negligant hæresum extirpationi in suis locis insistere; post annum ab admonitione, *Iure dominij* priuantur; ac eorum loca Catholicis conceduntur occupanda, Ciuitatesquè priuantur Episcopali dignitate ex *cap. Ad abolendam. §. Ciuitas. cap. excommunicamus il 1. §. Moneantur. De Hæreticis.* Author. *Si verò C. De Hæreticis.* latè. *Concil. Narbonense cap. 14. 15, & 16.*

Dubi-

165 Dubitatur, an Principes, & Magistratus, omittentes punire sibi traditum; vel præbere auxilium ad eiusdem capturam; quem sciunt innocentem, innodentur. Et quidem *Viualdus n.5. Graffius. n 21. Alterius cap.5. in fine. Duardus. concl. 3. nu.16. Gambarupta. nu. 25. in fine* affirmare videntur. Inquiunt siquidem, quantùm ad punitionem, quòd si tradatur tanquàm hæreticus secundùm allegata, & probata, iustè, & iuridicè, teneri Principem sententiam exequi etiam si proposuerit Inquisitori ipsius innocentiam, testatusquè fuerit, eam probari non posse, & Inquisitor non acquieuerit. Quorum placitum inniti potest capitulo. *Vt Inquisitionis De Hæret. in 6.* vbi sub excommunicatione inhibetur liberatio hæretici, sine Inquisitoris facultate.

Oppositum tamen communius videtur scilicèt nullum fauentem quomodolibet, et etiam huiusmodi omissione, ei, qui reuera non est hæreticus, excommunicari; quia quoties hæreticus, nec vera causa hæresis adest, non potest quis cõstitui fautor hæreticorum, *Sousa disp.12.conc.3.* qui optimè addit non incurrere fauentem ei, quem putat hæreticum; si deinde reperiatur nõ esse; quia id in Censuris est commune; sicut non excommunicatur ex *c. Si quis suadente* arbitrãs percutere Clericum; cum tamen laicum percutiat. Ex prædicto autem cap. ad summum colligitur, illius excommunicationem tantùm contrahi, quia casus ibi est expressus: Vel potiùs dicendum, illud etiam intelligi de veris hæreticis, aut de ijs de quibus, quod non sint, certò non constat.

166 Personæ tandem priuatæ; quibus ex officio aut iustitia, aduersus hæreticos procedere non competit, omissione non fauent. *Eymer. q. 53. Syluester ver. Hæresis 1. nu.10. Tabien, ver. excommunicatio 5. nu.8. Graffius. Sayrus. Gambarupta, & Toletus loc.cit. Simancas in Enchirid. tit.15. n 3. Azorius. c. 15. Vgolin. dicto ver fautores, in principio. Sanchez. n.15. Alterius c. 5. col.1. Sousa disp. XI, concl.5. Scortia cit. Theorem.* 410. *& alij* Contra *Palud. in 4, d.18. q 3. a 1. Pennam. ad q. 53: comment.* 78 *§. Postremo, & Duardum nu.* 18. Est ratio, quia, ex natura sua omissio non est fauor; censetur autem fauor in ijs, quibus ex officio, aut iustitia competit non omittere; quia cum positiuè teneantur procedere, ipsis adscribitur hæresis, ni extermineut, vt dictum est.

Adnotandum tamen, plures ex his posse in foro, externo præsumi fautores; & ideò tales appellantur multi in *Decretis* S. Inquisitionis, qui tamen ad formam huius nostri Canonis non sunt habendi fautores.

Et hæ priuatæ personæ excommunicationem declinant; etiam si directè, vt declinetur pœna, omittant: aliàs enim non potest esse dubium immò etiam si reduplicatiuè ob affectum hæresis, contra *Angelum in ver. Hæresis n.24. Syluestrũ ibidem. 1. q. 7. & Sayrum d. n.7. in fine*, asserentes, dolosam omissionem non esse impunem; quia dolus nemini patrocinatur. Sed inde sequitur tantùm, quòd dolosè omittens tradere, aut denunciare hæreticum, quò hæresis nihil patiatur, peccet; incolumitas tamen hæresis illi non adscribitur, vnde nec fauor quia ad illum non spectat exterminare *Sanchez. loc. cit.*

Quamobrem ad singularia descendendo, non afficeretur hac Censura omittens denũciare, prodere, vel accusare hæreticum; siuè aliquo modo notum, siuè omninò occultum; ita *Doctores citati.* contra *Pennam, Alterium, & Duardum*; nam licet peccent contra charitatem, aut Religionem, in necessitate denunciandi id omittentes; sintquè obnoxij excommunicationi sacræ Inquisitionis; quæ secundum aliquos dicitur latæ; secundum alios ferendæ sententiæ, iuxtà Constitutiones Greg. IX. Innoc IV, & Nicolai *III.* quæ habentur in fine *Directorij* Inquisitionis (& de hac loquuntur multi qui aduersus nostram sententiam citantur) attamen omissio hæc non fauet hæresi, nisi quatenùs eam non lædit; lædere autèm, & destruere, non pertinet ad singulos arg. *l Non est in singulis ff. de reg. iuris & can. si de area 26.q.2:*

Nequè item afficitur, qui omittit præstare auxilium ad capiendum; aut testimonium dicere, eadem de causa; nec qui fugientem non detinet aut tandem qui, licèt possit ab errore auocare, non auocat; licèt enim contrarium desumpserint ex cap. 2. De Hæret. vbi dicitur. *Qui alios cum potest ab errore non reuocat, se ipsum errare demonstrat. Glossa ibi in ver. non reuocat. Ananias, Panormitanus, Hostiensis, Butrius, & Pelinus ibidem*; intelligendi sunt tamen de personis publicis; & de reuocatione, quæ fit coactiuè seu sub pœna iniuncta, qualis non potest procedere à persona priuata. Nam ad reuocationem per fraternam correctionem tenentur singuli ex charitate, licet personæ publicæ, etiam ex officio.

167 Si tamen requisitæ fuerint priuatæ personæ à publicis, vt operam aduersus hæreticos præstent; puta tradant hæreticum; capturae cooperentur; aut contra eum testimonium ferant; omittere non posse sine huius excommunicationis incidentia, tradit communior opinio. *Ita* preter *Palud. Pennam, & Duardum, Graffius n. 23. Repertorium Inquisit ver Fautores* §. 1, *Brunus lib.1. De Hæret. c.4. Angelus, Syluester, & Sayr. loc. cit. Turrecrem. in Summa. De Eccl, lib.4. par. 2 cap. 21, Simanchas in Enchir. tit;* 15. *nu. 3. Alterius lo. cit. ver. Regulariter* licèt in antecedentibus videatur oppositum asseuerare, *Sanchez nu.15. Reginaldus nu.246 à Castro lib. 2. De iust. hæretic. punitione Sousa concl. 3. Sanctarell: del Hær. cap. 21. dub. 1, nu 5*, Colligitur ex Concilio Narbonensi, de quo *Penna, ex cap. Ad abolendam, De Hæreticis, ex cap. Vt Inquisitionis eodem tit. in 6*, Si enim cogi possunt personę publicae, ergo & priuatae, cũ & harum aliquando necessaria sit opera, Et ex *cap Excommunicamus il 1, §, adijcimus eodem tit, in antiquis*; vbi statuitur, Episcopum in visitatione Diœcesis debere tres, aut plures boni testimonii viros, vel etiam, si expedire videbitur, totam viciniam iurare compellere, quòd si quis eorum haereticos sciuerit, studeat indicare, Et ratio est optima; quia tales requisiti, te-

nentur ex iustitia cooperari hæreticorum exterminationi; præsertim in testimonio ferendo, arg. *c. Quisquis* 11. *q.* 3. & *cap Cum contra, De Testibus cogendis*; Concesso enim onere procedendi aduersus hæreticos, censentur concessa omnia ea, sine quibus tale munus exhiberi non potest; cuiusmodi est singulorum opera, quando est necessaria. Vnde optimè aduertit, *Sanchez. loc cit.* & sequitur *Alter tus col.* 2, adstrictum iuramento, de hæreticis insectandis, facto Inquisitori; aut ei, cuius interest, ex omissione affici hac Censura: quia ille iustitiæ ius acquirit, vt fides sibi data præstetur Nô affici verò, si Deo per votum, aut ei, cuius non interest per iuramentũ se obstrinxerit; quia tunc solius Religionis, non autem iustitiæ transgressio intercedit. Et hi requisiti censendi sunt fautores, & excommunicati non solùm si reduplicatiuè in gratiam hæresis; sed etiam si directè, ne hereticus puniatur, omittant; iuxta nostram sententiam de Receptatoribus, & alijs.

168 Cum autem plures coerceantur tanquã suspecti de hęresi; vt ii qui per annum in excõmunicatione insorduerint; qui hęreticis fauent; qui proferunt haereticales blasphaemias, & alii, Quęritur an in eorum causa ijs fauentes, sint in hoc nostro Canone comprehensi. Et ex dictis *nu.* 164, respondetur non esse: quicquid in contrarium, *Nauarrus lib* 5. *cons.* 111, *De Harot cons.* 11, Nam in pœnis non est facienda extensio, & suspecti de haeresi non sunt verè hęretici, vt ijs fauentes, sint fautores hęreticorum. *Sanchez n.* 14, qui addit id procedere, etiam si fauor pręstetur reduplicatiuè, vt de hæresi suspecti sunt, Quod, attento rigore verborum Bullae, est satis probabile; quia non interuenit veri hęretici fauor, At cum animus benè affectus erga suspectũ haeresis, vt talem, fit erga ipsam etiam haeresim benè affectus, sequitur; quod licèt non faueat haeretico, faueat tamen haeresi, quod attenta intentione Bullae videtur inhibitum, iuxta ea, quæ diximus *nu.* 154, Vndè, qui ea intentione faueret, ne haeresis, vel in sola suspicione, puniretur sed liberè ei vigendi, aut grassandi aditus non intercluderetur, non videtur excusandus, Quo sensu etiam accipiendum est quod diximus *nu.* 165. non innodari eum, qui putans fauere haeretico, reperit non esse hæreticum, Si enim faueret reduplicatiuè in gratia hæresis, susciperet haec fauorem, cui profectò auersatur Bulla, & per consequens excommunicatio induceretur,

169 Hinc est, quod ex communi, & vera sententia, Innodatur etiam fauens in causa haeretici emendati, vel defuncti, contra quem adhuc proceditur, puta ad confiscationem bonorum, vel trahendo Ecclesiasticæ, aut honestæ, ac celebri sepulturæ, quod inhibetur. *cap. Excommunicamus* §. *Credentes, De Hæreticis cap. Quicumque eadē tit in* 6. *Clement.* 1, *De Sepulturis*, Ita *Vgolinus ver. fautores in initio nu.* 18. § 1, *ver. Tertio n.* 1, *Sanchez n.* 17. *Duardus n.* 8. qui, licèt expressè de his tantum agant, non tamen inficiari debent vniuersaliter de omni fauore, Igitur, cùm fauor huiusmodi propriè non praestetur haeretico, qui iam non est, & tamen secum ferat excommunicationem, quia prestatur haeresi, vt prędicti auctores assumunt, signum est excommunicari aliquos, qui attenta proprietate verborum, non sunt in Bulla expressi; ac proinde haeresim potiùs attendendam, illiusquè affectũ quàm haereticum, & tandem fauorem suspecto de haeresi præstitum, posse excommunicationem inducere, si in gratiam haeresis sit,

Et in nostra sententia fauor, qui prestatur in caussa post mortem, vel emendationem, inducit excommunicationem, quamuis non reduplicatiuè ob haeresim, sed directè tantùm, vt declinetur pœna, exhibeatur. Quia non solùm punitur haeresis, vt deseratur, & emendetur haereticus; sed etiam in paenam criminis, & ad aliorum exemplum. Idemque est de sepultura, quæ in pœnam, & ad delendam haereticorum memoriam prohibetur. At fauens extra causam, si non facit reduplicatiuè ob haeresim, non incurrit, iuxta notata *nu* 16.

§. Ac earundem libros, hæresim continentes, vel de Religione tractantes, sine auctoritate nostra, et Sedis Apostolica, scienter legentes.

L E N C H V S.

170 *APtè hæreticorum prohibētur libri, Magorum etiam in Bulla Pij V. damnati, non verò in nostra.*

171 *Scientia in legendo necessaria; & qua ignorantia affectata non excuset.*

172 *Auctor libri, hæreticus propriè esse debet.*

173 *Nec necesse; est esse denunciatum, notoriũ, aut damnatum.*

174 *Non satis est ad Censuram subeundam librum, vt hæreticum, esse damnatum, nisi auctor sit re vera hæreticus.* Nec *Auctorem notam habere suspicionis hæresis.*

175 *Ea quia ignotus sit auctor, aut suppositity nominis (si liber non sit sub eo permissus) non fit aliquis à Censura immunis.*

176 *Non interdicuntur libri, in quibus à Catholicis hæreticorum doctrina referuntur; nec ii, quos hæretici collegère tantummodò vel scholia, & adnotationes apposuère, & quarè.*

177 *Damnantur Codices Auctoris hæretici, licèt ante baptismum, vel lapsum conscripti.*

178 *Materies librarum, hæresis, vel Religio; hec ex professo pertractata, illa vtcumque posita.*

179 *Qui libri dicantur de Religione tractare. Vbi de continentibus Graecarum, & Armenorum ritus.*

180 *Hæresi à libro eliminata, eius lectione non inducitur Censura.*

181 *De hæresi contenta in opere plurium Voluminum, aut Tractatuum, an Pars, hæresim non continens, legi permittatur:*

182 *Duplici vinculo obstringitur, qui & de Religione tractantem, & hæresim continentem Hæretici librum legit.*

183 *De legente pauca.*

De

184 *De legente eam libri partem, in qua non est hæresis. Indices, Præludia, Titulum, &c.*
185 *Libellos, folia, ac fragmenta.*
186 *Liber etiam si non consertus, damnatur.*
187 *Etiam si non impressus; quarè, & Epistola manuscripta, Apologia, &c.*
188 *Intentio nulla, quantumuis, recta, in legendo excusat; Nec declinat Censuram ille idē qui librum componit.*
189 *Legens, nec intelligens; quando innodetur.*
190 *Obstringitur legens inspectione tantùm.*
191 *Quid Iuris de audiente lectionem*
192 *Plura de legente ad nutum alterius, & de imperante lectionem.*
195 *Qui memoriter ex libris hæreticorum aliquid profert, non legit.*
194 *De excommunicationibus, ac pœnis Indicis Librorum, à Pio IV. editi.*
195 *Qui Bullæ excommunicationem contrahit, ob eandem lectionem non contrahit etiam Indicis.*
169 *Libri Thalmud, Cabala, & similes, additi à Clemente VIII.*
197 *Facultatem legendi libros, ex Bulla vetitos, solus Pontifex impertitur.*
198 *Quod non vigeant in hoc Episcoporum, & Inquisitorum Priuilegia, licèt Episcopi concedere queant, necessitate perurgente.*
199 *Generales Ordinum Religiosorũ hos libros ad impugnationem, suis subditis permittunt.*
200 *Prouincialium facultas circa alios libros inhibitos, aut suspensos.*
201 *Nemo sine speciali licentia legit hos per Bullam damnatos Codices, exceptis Inquisitoribus, & Commissariis in causa hæretica delegatis.*

170 AMant periculum hæresis, qui hæreticorum errores dispersim in eorundem libris satos, curiosa indagatione scrutantur; Cui ne facilè succumbant, excommunicatione sæpiùs obuiauere Pontifices. Et plus hic vsus vel ex actibus Apostolorum c. 19 initium sumpsit, vnde & de hac re D. *Clemens lib. 1 Const. Apost. cap. 7.* refert Apostolorum sanctiones. Atque ex *Cõcilijs Ephesino & Calcedonensi* hæreticorũ volumina damnantur. *in L. Damnamus §. nulli. & L. Quicumque §. Omnes C. De Hæreticis. Facit L. Damnato §. Ne verò. C. eodem tit.* In Bulla autem nostra soli hæreticorum libri nunc exprimuntur; non eorum, qui de hæresi suspecti sūt cum in Bulla Pij *V.* etiam libri magicæ artis cōprehenderentur; quia simul cum hæreticis etiam in Magos hæc excommunicatio ferebatur; vt in suspectos de hæresi, iuxta Nauarr. *c. 27. Manu Vgualdum 2. p. Candel: in explic. Bullæ Cœnæ cas. 1. n. 13. Alter. tom. 1. De Cens. lib. 5. disp. 2. c. 6. in fine Sousam Relectione Bullæ Cœnæ disp 13. n. 5. in fine.*

Ex quatuor simul innexis integratur quòd ad incurrendam Censuram est necessarium; Scientia scilicet; Auctore; Materia libri, & Delectu Pontificiæ facultatis ad legendum, de quibus singillatim dicemus.

171 Et Scientia quidèm in particula *scienter* exprimitur; ita vt ignorans non innodetur; siue alterutrum horum ignoret; quòd scilicèt liber sit Auctoris hæretici; aut quod hæresim contineat, seu de Religione tractet; siue vtrumque; *Vgolinus. De Cens. Pontifici reseruatis p. 2. c. 12 ver. ac eorumdem libros §. 1. Sousa loc. cit. n. 8. Sanchez in Præcep. Decal. lib. 2. c. 10. num. 39. Bonacina tom. 3 disput. 1, q. 2. punct. 4. num. 8* Quamobrem nec incurrit; qui legit, vt cognoscat, an liber hæresim contineat, vt per *Vgolinum vbi supra.* Nisi tamen fortè sit quasi certus moraliter, quòd contineat, ea enim dicitur ingens temeritas, quæ validissimam suspicionem habet adiunctam, & non excusat. *Sanchez loc. cit. nu. 38. Duardus in Bullam Cœnæ l. 2. can. 1. q. 36. n. 18. Bonacina n. 9.*

Ignorantia autem excusat, etiam si sit crassa, ac culpabilis; vt latè *Duardus q. 36. à num. 3.* & de qua nos supra, ad *Verbum Hæreticos n. 46* Vel etiam si sit concomitans; qualis est in eo, qui ignorans librũ esse hæreticum, eo tamē animo legit, vt adhùc vellet legere, si hæreticus esset *Duar. q. 38. n. 6.* Quãdoquidem si Liber non reperiatur hæreticus, cum non fuerit lectio hæretica, non potest inde excommunicatio induci. Si verò dũ legitur reperiatur hæresim continere, aut de Religione tractare, cognito, quòd auctor sit hæreticus, statim desistendum, secùs Censura contrahitur, quia tunc desinit esse ignorantia, quæ excusabat. Addit *Sanchez. loc. cit.* & sequitur *Duardus q. 37. Bonacina dicto nu. 9.* excusare ignorantiam affectatam, etiam eam, quæ ad finē liberiùs errandi est volita. Quòd licèt de ea affectatione, quæ ex desidia, aut negligentia prouenit, admittendum sit, non videtur tamen, de ea, quæ ad finem errandi, hæc enim crimen potius aggrauat, quam excuset, vt est communis doctrina; *Glossa in Clement. vnica in ver. scienter. De Consanguinitate, & affinitate. Suarez. De Cens. disp 4. sec 10. n. 3. eiusdem Sanchez de Matrimon. lib. 9. disp. 32. n 4.* & in fraudem posset omnis velle ignorare, vt impunè legeret, quod est inconueniens.

172 Auctor autem libri debet esse propriè hæreticus, iuxta sensum in ver. *Hæreticos.* à nobis explicatum: Ex particula siquidem. *eorũdem* damnantur Auctores, qui in superioribus anathemate fuerant percussi; relatiua enim est antecedentium; Quamobrem Codices Infidelium, & eorum, qui adhuc lauacro baptismatis abluti non fuère, non comprehenduntur. *Vgolin. loc cit.* Sanchez *lib. 2. Decal. cap. 10. n. 22. Duardus q. 35. concl. 1; Sousa n. 8. & alii.* Contra eos, qui arbitrantes Cathecumenum esse verè hæreticum, asserunt in præsenti libros etiam eorum interdici.

173 Siue autem hæreticus sit notorius, & denunciatus, vel damnatus, siuè non, parum refert quicquid contra *Grassius l. 4. Decision. Aurear. in explic. Bullæ Cœnæ nu. 40. & 43.* asserens debere esse damnatum. Nam absolutè dicitur. *libros hæreticorum.* Vnde aduertens in legendo hæ-

hæresim ignorato Auctore, videtur teneri desistere; nam licet ignorantia excuset, vt diximus tunc tamen non est ignorantia Auctoris, sed Auctoris certi, ac damnati. Nisi fortè probabile sit Auctorem, aliàs Catholicum, ex ignorantia, aut inaduertentia apposuisse hæresim; tunc siquidem non contrahitur *Vgolinus §. 1. n. 2. Sanchez n. 24. Pilliuccius qq. moral. to. 1. tract. 6. De Censur. cap. 2. n. 41. Sortia in Bullas selectas Theorem. 410*

174 Porrò, damnato Libro, tanquam hæretico, non intelligitur Auctorem etiam esse hæreticum, vt optimè *Duardus q. 33. concl. 3.* quarè ex lectione eius libri præsens excommunicatio non contrahitur. Idemque est si damnetur Auctor tanquam suspectus de hæresi, vt Magi, ac Necromantiæ operam dantes condemnari solent; quia si re vera Auctor libri hæreticus non sit, legentes hic non comprehenduntur, contra *Duardum n. 16.* afferentem libros Necromantiæ, qui tanquàm hæretici fuere damnati, esse hoc Canone comprehensos, & legi non posse; nisi aliunde compertum sit, eos non habuisse in intellectu errorem. Si enim libri contineant hæresim, & ob eam Auctores etiam fuerint damnati; veri hæretici habendi sunt, ac proinde vera est hac parte sententia Duardi: quia non est necesse quòd constet, illum in intellectu habuisse errorē, cum constare non possit, quod est internum. Quòd si constaret alicui in particulari hæresim non esse conscriptam ex interno errore, sed vel ex ignorantia, vel alia de causa; posset hic legere etiam si ob eam Auctor damnatus, vt hæreticus fuisset, quia non est hæreticus; qui internum errorem non habet. Quòd autem multi ab Ecclesia damnentur, vt suspecti de hæresi, seu etiam vt verè hæretici, non tamen inde fiunt tales; vt adnotauimus in *ver. Hæreticos num. 65.*

Si verò libri de Religione pertractent, videndum est, an Auctores, vt veri hæretici, seu potius ad instar hæreticorum, seù vt suspecti de hæresi condemnati fuerint, in his enim est discrimen, & priorum Codices hic inhibentur, vt alia cognitione non habita innocentiæ illorum, eos legens si excommunicatus, non verò posteriorum. Imo si quis, vt verus hæreticus, condemnatus fuerit, & pro tali ab omnibus habitus sit; legens in hac existimatione libros, non est reputandus excommunicatus si deinde Auctoris innocentia innotescat, quia liber re vera non erat hæretici, vt ex solo animo excommunicatio non contrahitur, vt est communis doctrina.

175 Nec multum refert, si Auctor sit expressus in Codice, vel potiùs incertus, aut suppresso nomine, vel ficto. *Vgolinus ver. ac eorundem in initio n. 11. Sanchez n. 39 Duardus q. 35 n. 27. Ricciullus De Iure personarum extr Eccles. grem. exist. lib. 5. cap. 23. nu. 7.* Dummodò enim non ignoretur, librum esse hæretici, adest malitia, contra quam Bulla procedit facit *c. 1. 16. d.* vbi Regulæ ab hæreticis sub ficto Apostolorum nomine conscriptæ damnantur, etiam si aliqua vtilia contineant, Quandoquidē subdolè hæretici vera falsis, ac bona malis permiscent, *vt venena non d'itur nisi melle circumlinita* ait *D. Hieronymus ad Latā epist. 7.* In quo tamen aduertendum, aliquos esse hæreticorum libros, de Religione tractantes, qui sub alieno nomine ab Ecclesia permittuntur: vt ex *c. Sanctæ 15. d. Duardus q. 40. n. 5.*

176 Is porrò cuius esse dicitur Liber, debet esse hæreticus, alias enim non contrahitur pœna, vt si errores hæreticorum cuncti ad verbum in Catholicorum libris referantur, licèt enim sint hæreticorum errores, tamen liber non est hæretici. *Suarez De Censur. disp. 21. sec. 1. nu. 10. Sousa n. 7. Sortia cit. Theorem. 410.* Et quamuis vt refellantur relati sint, tamen tutè legit, qui ex sola etiam curiositate. *Vgolinus dicto §. 11 Nauarrus nu 56. Sayrus lib. 3. Thesauri cap. 5 nu. 13. Azorius inst. mor. tom. 1. lib. 8. c. 16 q 2. Rodriquez in Bullam Cruciatæ §. 9. nu. 78. Sanchez nu. 23. Alterius col. 5. Duardus q. 43. nu. 5. Bonacina nu. 21.* Qui addit verum id esse, etiam si legar animo imbibēdi errores: Hoc tamen casu poterit innodari tāquàm credens. Similiter si scholia, & adnotationes sint hæretici; adhuc enim Liber est à Catholico. *Viual. nu. 12. Grassius nu 42. Nauarrus, Sousa, Suarez, Sortia, Rodriquez, & Sanchez loc. cit.* Qua in re Iure excipiunt *Alterius, & Suarez nu. 11*, Nisi fortè hæc adeò crescant, vt volumen ex ipsis potiùs constet, quàm ex doctrina Catholica, Nam licet ex communi vsu, Liber retineat nomen Catholici eique adscribatur re vera tamen magis ex maiori parte sumenda esset denominatio; Nec standum est rigori verborum, vbi viget legis intentio, eò præsertim, quòd hæretici in fraudem Commentaria in Catholicos Auctores conscribere possent, vt legerentur. Vnde non erat cur *Sanchez, Sousa, Bonacina, & Duardus*, hanc exceptionem reiicerent. Et idem dicendum est de libris, in quibus Auctores nihil ferè de proprio apponunt; vt sunt Polyanthea, florilegia, & cętera huiusmodi emendata; legi enim possunt, cum non sit hæreticorū ratiis doctrina. *Duardus, & Sousa n 10* Secùs verò si ex auctoribus hæreticis fieret compilatio *Duardus q. 45*

177 An autem libri hæresim continentes, ante baptismum editi, si post baptismum auctor labatur in hæresim, censendi sint libri hæreticorum hic prohibiti, dubitari potest, sicuti etiā de libris de Religione tractantibus ante baptismum, vel etiam post, ante lapsum in hæresim conscriptis. *Butrius in cap. Damnamus. De summa Trinit. Penna in Directtor. Inquisit. par. 3. comm. 3. ver. monendi Ricciullus loc. cit. c. 23. nu. 8.* asserunt, damnato Auctore hæretico, censeri damnatos etiam libros ante damnationem editos, aut conscriptos arg. *L. Cum Filius §. repetendorum ff. de legatis 2.* vbi damnato auctore, damnatur etiam testamentum anteà factum. Id tamen procedit, quantùm ad excommunicationes Indicis, quæ expressè de hoc statuunt, & quoad alios effectus, ex auctoritate librorum pendentes, de quibus ibi Ricciullus. Attamen probabile est, eos etiam in Bulla damnari, quia sunt libri eius, qui tunc est hæreticus, quod satis est vt verba Bullæ eos comprehendant, Et quamuis tunc, cum hæreti-

cus

cus fuit auctor libri, non esset talis; ex quo tamen factus est hæreticus, militat idem periculum, & odium, ac si post lapsum conscripsisset, ac proinde etiam viget intentio Bullæ contra *Sousam num.* 11. *Bonacinam num.* 21. *ver. Quinto*, qui soli ex nostris de hoc dubio verbum, faciunt.

178 Materia libri debet esse disiunctiuè, vel hæresis, vel Religio, id enim indicat particula vel, quę est alternatiua. Tractantes autem de sola Religione damnantur, licet errorem non contineant, quia materia Religionis ab Hęretico, est lubrica, & quia, licet periculum non adsit hæresis offendendę; periculum tamen est, vt surrepat animis erga hęreticum affectus, & fides; vt etiam in erroribus facilè sit, ei assensum pręstari.

Discrimen autem inter materiam hęresis, & Religionis, est attendendum; nam quantum ad hęresim, quia dicitur, *hæresim continentes*, licèt intentio doctrinę non sit, hęresim tractare, damnantur, etiam si aliquas, aut etiam vnicam habeant interpositam. *Suarez nu.* 10. *Scortia cit. Theorem.* 410. arg. *l. fidei commissa* §. *si quis in initio. ff. de Iure iurando.* Quantùm uero ad religionem, quia dicitur, *De Religione tractantes*, oportet, vt in libris ex professo, & intentione proposita de Religione sit sermo, vnde non satis est, si quędam obiter de Religione comisceantur: nec ex altera parte necessarium est argumentũ libri esse Religionẽ, sufficit enim, si ex professo de Religione tractetur, dum enim propositos argumẽti limites trãsiliens auctor, de Religione ampliùs, quàm par sit, aut argumentũ requirat, edisserit; præsumitur subdolè aliud argumentum assumpsisse *Sanchez n.* 34. Et hoc discrimen, pręter *Sanchez*, adnotauere communiter alij *Azorius q.* 5. *Duardus q.* 39. *n.* 2. *Bonacina n.* 22. *Gambarupta n.* 31. *Filliuccius o.* 45. *Rodriq. loc. cit. Altertus ca.* 2. *col.* 2. Contra *Sayrum n.* 15. *Sousã disp.* 13 *concl.* 5. & *Graff. n.* 40. & 42. asserentes non comprehendi librum tractantem alia cum admixtione hæresis. Et quidem, si aliquæ tãtùm hæreses admixtæ sint, & etiam si vna, vt diximus, semper adest periculum ad eas offendẽdi, & interim lectione ità afficitur animus, vt hęresis facilè insinuetur, tanquàm probabilis.

Illud tamẽ est Sousæ fundamentum, quòd hæreticorum libri hæresim continẽtes omnino dãnantur in secunda Indicis Regula; at in octaua, eorundem libri erroribus expurgati permittũtur igitur, qui vnam, aut alteram hęresim continent, sunt expurgabiles, ac proindè non omninò damnati; damnati ergo prorsus censendi illi tantùm, qui ex professo hęreticam doctrinam tradunt.

At multa falsa argumentum inuoluit. Illud autem ad rem præsentem, quòd in secunda Regula expresse agatur tantùm de libris tractantibus ex professo de Religione, & ii sunt, qui damnatur; at non in specie de hæresim continentibus; nec in octaua agitur de libris hæreticorũ, sed de reliquis cæterorum, quorum principale argumentũ bonum est, in quibus tamen aliqui sunt quæ licet non apertè hæretica; ad hæresim, seu impietatem, diuinationem, se superstitionem spectant.

179 Religionis verò materiam, de qua libri tractantes condemnantur; puto sufficienter cõprehendi ea, quæ in Theologia Expositiua, Scholastica, ac *Morali*, non tantùm quoad conscientiæ casus, sed etiã quoad ritus, & Christianã Politicam, continetur; vt per *Vgolin. ver. vel de Religione in initio. Suarez n.* 10. *Sanchez n.* 21, *Duar. q.* 42. *Sanctarell. de hæresi cap.* 14. *dub. vnic. n.* 10.

Quapropter, si materia attendatur, damnantur etiam libri cõtinentes ritus Armænorum, & Græcorum; quia de Religione sunt; quamuis huiusmodi ritus ab Ecclesia tolerẽtur. An verò absolutè in nostro Canone sint inclusi, pendet ab eo, an Armæni, & Greci, in schismate ab Ecclesia latina, sint verè Hæretici, nec ne. Et quidẽ affirmãt *Suarez de fide disp.* 20. *sect.* 2. *n.* 10. & *Sanctarell. loc. cit. n.* 17. tùm quià plures habent errores, de Trinitate, de Purgatorio, de Visione beata, de Primatu Pontificis; tùm quià ità suis ritibus adherent; vt eos, quibus Romana Ecclesia vtitur, omninò improbent, quod est hæreticum. Eos tamẽ excusant probabiliùs *Azorius dict. c.* 16. *q.* 8. *Sanchez nu.* 27. *Duard. q.* 50 Et quidèm, quo modo propositiones, quæ nobis videntur hæreticæ, explicent, ostendit fusè Duardus; licet verò in aliquibus errarent; aut nimiũ propriis ritibus adhærerent, fortè accidit sine pertinacia; quia existimant, eos esse legitimos, & à vera Ecclesia amplectendos, vt non cognoscant, se contra Ecclesiam errare.

180 Porrò si hæresis vna, vel altera, quæ continebatur in libro, penitùs inueniatur abrasa; aut ea folia detracta; dicendum est, ex eius lectione non cõtrahi excommunicationem; quià tunc Liber reuera non continet hæresim; nec adest reperiundi periculum; quicquid contra sentiant *Suarez, & Altertus loc. cit.* Bonacina *n.* 22. *ver. Addo; & Duardus q.* 39. *n.* 9.

181 Vnde inconsequenter videntur locuti, qui ex pluribus eiusdem operis voluminibus, alterum, in quo hæresis non reperitur, legi posse, concedunt cum communi, *ex Vgolino, Sanchez, Bonacina, et Duardo, locis cit.* nec tamen, si Liber vnius *Voluminis* in duo redigatur; alterum illorum, in quo non sit hęresis, legi posse. Nam aut attenditur periculum hæresis; & æquè benè effugitur in vtroque casu; aut odium hęreticorum, eorumquè doctrinæ, & in neutro declinatur.

Addit Sanchez, si volumen in plures libros, aut tractatus sit dissectum, non posse legi alterũ. Tractatum, in quo non est hæresis; quia volumẽ verè continet hæresim, at si duo Tomi, natura discreti, per accidens in vnum volumen conglutinentur, legi posse illum, qui discretus non continebat hære sim, ac proindè non erat damnatus. A quo tamen in hoc vltimo dissentimur; quis Codex huiusmodi est *liber hæretici continens hæresim.* quod iuxta Bullę verba sat est ad Censuram inducendam. nec minus vrget periculum ad hæresim offendendi, si duo sint Tomi in eodẽ Codice, aut duo tãtum libri, seu tractatus; præsertim cum diuisio in tomos, vel tractatus sit ad libitũ, & in discrimine valdè accidentalis.

182 Quod si liber hæresim contineat, & simul ex professo agat de Religione, & neutrũ lateat; dicendum est, duplicem contrahi excõmunicationem, licèt non adnotarint Doctores. Et

ra-

ratio est; quia alterutrum per se ad excommunicationem sufficit; ergò vtrumquè ad duas; cum non sit æquè puniendus, qui duplicatam habet in transgressione malitiam, & qui simplicem. arg. *L. Nunquam plura ff. de priuat. delict.* Adnotauimus in *Prolegomenis n.15.*

183 An autem paruitas materiæ in legendo excuset, non vna est omninò opinio. Negant siquidem *Toletus lib.1.Instruct.c.20.n. mihi 16. et Vgolinus ver. legentes n.1.* addens, incipientē legere, & pœnitentem, non effugere excommunicationem, Affirmant cōmuniter alii, *Graffius n.45. Sayr.n.14. Suarez de fide disp.20. sect.2.n.20. Azorius loc.cit.q.3. Viualdus n.11. Rodriq.in Addit.ad Bullam Cruciata §.6.n. 68 in fine. Sà in Summa ver. Excommunicatio.in Bulla Cœna n.2. Sanchez n.31. Reginald. Prax.pœnit.to.1. lib. 9.c.14.sect.3.n.254. Filliuc. n.45. Sousa disp.13. concl.4. Beccanus de fide cap.5. q.8. Duardus q. 46. Gambarupta n.32. Alterius col.7. Bonacina punct.4. n.14. Sanctarellus de Hæresi cap. 11. n. 2.* Quorum communis est ratio, quòd sicut paruitas materiæ in furto, aliisquè rebus, excusat, vt venialem tantum culpam inducat, ita & in proposito.

Verùm, quia aliqui paruitatem materiæ nimis extendunt, dicendum est, non excusare, nisi sit notabiliter minima; Tū quia, & in parua potest esse periculum, & viget ratio odii, quod Intendit Bulla, eò præsertim, quòd etiam retinere inhibitum est; & aliàs facilè per plures vices integrum volumen legi posset; Quamuis autem vulgatum sit parua non curari; in rebus tamen, in quibus viget periculum, etiam minima attenduntur. arg. *L. 1. vbi Baldus, & alii. C. Quæ res exportari non debent* Inhibetur siquidèm ibi, vinum ad Barbaros, etiam gustus, gratia, deferri, ne eius illecti dulcedine Romanum aggrediantur imperium: Et nobiscum sentire videntur *Azorius*, qui paruitatem materiæ ait, esse *pauca verba, seu vnum, vel alterum versiculum*; *Graffius*, qui *tres, aut quatuor lineas Suarez, & Sousa*, qui *paucas lineas. Reginaldus, & Beccanus*, qui *paucos versiculos*; & hos diiudicandos à notabili periculo, cui se legens exponit, *Gambarupta*, qui *vnam, aut alteram lineam*: Immò *Duardus*, licèt materiam paruam nimis extendat; ait tamē non excusari eum, qui in minima sciret reperiri hæresim; quià apertè facit contra finem legis, & legit eā partem, propter quam prohibetur liber. *Sayrus* verò extendit vsque *ad decem lineas*. *Viualdus* ad *pagellam*, & cæteri communiter ad paginam, Et addit *Sanchez*, paginam in maiori volumine non esse sufficientem ad excommunicationem inducendā. Quibus non subscribimus; quia in pagina nimis periculum viget. Quòd verò liber sit paruus, aut magni voluminis, nihil refert, quantùm ad periculum; nam, si volumen attendatur, paruitas materiæ non erit desumenda secundùm se, sed in ordine ad illud; quod est inconueniens; quia in paruis voluminibus pagina etit nimia; in maximis autem plura folia non sufficient.

184 *Itaquè* ratione periculis Immò, & odii, quod aduersus hæreticos hac inhibitione intenditur, conuenit inter omnes, nec in ea parte, vbi scitur hæresim non esse, nec de Religione tractari, posse legi. Idem *Sanchez n.35. Suarez de Cōf. disp.21. sect.2. n.10. Farinaccius de Hæresi q. 180. §.1.n.26. Vgolin.loc.cit. Duardus q.39.n.5. Naldus in Summa, ver. Bulla Cœnæ num,7. Bonacina num.22. ver. Amplia tertio. Sanctarellus loc. cit. n.12.* Quia, qui librum prohibet, singulas etiam partes prohibere censetur. arg. *cap. In toto. de Reg. Iuris in 6. & L. Iulianus ff. de leg.3.* Potiori iure nec fas erit legere Indicem, Præludia, Operis intentionem, Epistolam ad lectores, & his similia; quia in his sūmatim Auctores ea, de quibus fusiùs agunt, proponunt, ac insinuant. *Sāchez n.30 Sanctar.n.2. Vgolinus ver. Ac eorumdem libros in init. Bonacina n.21. ver. Quarto.* Quibus adderē, & titulum; tùm quia in eo forma totius operis inspicitur; tum quia in ibi solet opus celebrari, & periculum est curiositatis concipiendæ.

185 Quapropter nō erat cur *Sāchez* excluderet libellos; tractatus non integros, ac librorum folia, & fragmenta, vt *n.29.* excludit, ex eo, quòd hęc, & alia huiusmodi non sunt Libri. Nam intētio Bullæ benè viget, & fragmenta, ac folia sunt partes libri. *V*nde sicuti in libro legi nequeunt, ita nec extra; eo præsertim, quòd in fragmēto reperiri potest illa sola hæresis, ob quam Liber erat damnatus; Nec rigori verborū standum est, quoties viget intentio legis; Solos quippè libros exprimit Bulla; quià eorum frequentior est vsus At nominatis ijs, quorū frequentior vsus, censentur expressa alia: quæ ad hæc reducuntur. arg. *L. 1. C. de raptu Virginum*.

186 Folia similiter adhuc in librum non cōgesta inhibentur; quià etiam non adhuc conglutinata, vsitato more loquendi ab appellatione librorum non excluduntur. *tex. in L. Librorum ff. de leg.3. Sousa disp.13 n.5. Vgolin. Naldus, et Filliuc. loc cit.* Valde enim accidentarium est, quòd doctrina illa sit collecta in vnum, aut soluta, dū æquè viget periculum; & aliàs in fraudē per folia in volumen nō redacta tutò legi posfent hęreses; & per consequens disseminari.

187 Nec libri intelliguntur soli impressi, verùm, & manuscripti; quia sunt verè libri *Vgolin. eodem nu 1. Naldus n. 7. Sanchez n.28. Farinac. dicta q. 180. nu.30. Suarez De fide disp.20. sect. 2. nu.10. Sousa loc. cit. Bonacina cit. punct.4. n. 2. ver. excommunicatione. Ricciullus cap.23. n.6. Duardus q 35. nu.32* Et consequenter ad dicta comprehendimus etiam pauca folia, & Epistolas manuscriptas, ac Apologias, & similia; quod Immeritò respuunt *Sanchez 29. Sousa loc. cit. Duardus q.44* dicētes, non comprehēdi cartas in voluminis, aut tractatus formā non redactas; quia hęc secundum communem loquēdi modum non sunt libri. Nubiscum tamen conueniunt *Vgolin. loc. cit. n.2. Suarez dicto nu. 10. & Sanctarellus, n.13*, quia vigente fine legis, robur habet, & dispoationem arg. *L. Illorum ff. Ad L. Aquiliam.* Aliàs difficile erit assignare, quaenàm foliorū quantitas librum constituat; præsertim cum aliquando epistolae adeò crescant, vt volumen possint efficere.

188 Nulla autem excusat in legendo quantumuis bona intentio: vt detestandi, aut refellēdi; etiam in locis, vbi refellere est necesse, ac Catholici

tholici cum hæreticis promiscuè degunt; quia, cū refellere non sit omnium, facultas percipitur expetenda. *Becanus lib. 5. contrauer. fidei cap. 11. Toletus n. 16. Gambarupta n. 33. Alterius col. 6. & alij communiter.* Qui enim dicunt, licere lectionem ad refellendum, non sunt intelligendi, quòd cuilibet sine licentia, sed quod licitum est id permittere; immo, & necessarium aliquandò; quod verissimum est. Nec excusatur, qui est in fide adeò firmus, vt moraliter nō vereatur se periculo succubiturum. *Naldus nu. 12.* Nec ille idem, qui librum composuit, etiam si ad detestandos, & retractandos errores legat aut si statim post ipsam scriptionem percurrat; tunc enim & vt hæreticus, & vt lector hæretici, duplici anathemate perstringitur. *Graff. nu. 36. Vgol. loc. cit. Duardus q. 35. n. 28. Bonacina nu. 22. Sanchez nu. 37. Suarez De fide disp. 20. sec. 2. n. 26. Sanctarellus nu. 13. Scortia dicto Theorem. 410. col. 9.* Et multò minùs excusat curiositas, vt præter citatos *Azorius q. 6. Bonacina punct. 4. nu. 7.* & in vniuersum nullus omnino finis *Suarez ibidē nu. 21. Riccsullus cap. 25. nu. 5. Decianus in tract. crimin. lib. 5. cap. 17. ver. 3. Sanctarellus num. 7.*

189 Contingit aliquando sensum libri a legente non percipi; quo casu dubitatur, an ea sit vera lectio, & quæ excommunicationem inducat. Et distinguendum ducimus; vel enim ex difficultate materiæ id prouenit, aut ex modica animi applicatione; & contrahitur Censura; quia, dūmodo aliqualiter libri sensus percipi possit, per accidens est, quòd ea vice non percipiatur; & si prouenit ex incapacitate, possunt per alium intermedium difficultates enodari. At si percipere penitùs sit impossibile; vt quia cognitis characteribus, omninò tamen ignoretur idioma illius libri, quamquam non improbabile sit cum *Naldo nu. 10. Gambarupta n. 31.* citante *Ancharanum in cap. Appellatio De Appellationibus. lib. 6. & Bonacina n. 13.* asserere, tunc etiam contrahi; quià, iuxta rigorem verborum, iste legit; & quià Bulla non videtur curare de perceptione sensus cuius signum est, quòd etiam solùm retinentes, innodantur, probabiliùs tamen censeo oppositū cum *Suarez loc. cit. nu. 18. Sanchez. n. 51. Sanctarello nu. 2. Duardo q. 47.* Et desumitur ratio ex eo quòd lectio illa est lectio dumtaxat materialis, nullam ei, qui legit significationem detegens, quamobrem dicitur ea proferre, vt Psittacus; Tum quia cessat primaria intentio Bullæ, cum nullum adsit periculum hæresis inueniendæ. Et licèt sit actus humanus deliberatus, habensquè malitiam inobedientiæ, non tamen habet malitiam, contra quam primariò procedit hęc lex, consistens in periculo hæresis, aut concipiendi erga hæreticos affectum. Quamuis ergo iste in rigore legat, tamen à verbis recedendum; quandò de mente legis constat. *L. Non aliter ff. De leg. 3.* latè *Baldus in L. Scire Debes ff. De Legibus.* Quòd verò etiam retentio sit inhibita non arguit lectionem materialem tantum excommunicatione puniri, sed quòd iste effugiēns tanquam lector, incidat tanquàm retinens, quod non inficiamur.

190. Dicitur lectio ac etiam, quæ inspectione tantum, ac percurrendo mente, sine verborum prolatione fit. Quamuis enim aliqui velint, in rigore hanc non esse lectionem; æquiualet ei tamen; quià legere est colligere verba, quod iste, mente tantùm; legens verò, per prolationem verborum, mente, & voce efficit. arg. *L. 2. §. inspectio ff. Quemadmodum testam. aperiant. & L. 1. ff. De iis, quæ in testament. delend.* vbi *Glossa, Angelus, & Baldus.* Subscribunt *Vgolinus loc. cit. nu. 2. Graffius nu. 45. Alterius col. 5. in fine.* Sanchez *nu. 41. Naldus nu. 13. Suarez. nu. 18. Duardus q. 35. nu. 31. Scortia col. 9. Sanctarellus nu. 6. Sousa disp. 13. n. 5.* Bonacina *nu. 12.* Gambarupta *nu. 32.*

191 Grauior est difficultas, an excommunicentur audientes legentem, & negant absolutè *Nauarrus in Manu. cap. 27. num. 55. Vinaldus n. 12. Vgolinus ver. ac eorundem § 2. n. 1. & 4. Sanchez nu. 48. Duardus q. 48. num. 5. Fillius. num. 45. Bonacina punct. 4. nu. 11.* vt *Sanctarellus nu. 8.* & vt probabilibus sequitur *Sousa disp. 14. concl. 3.*

Affirmant alii. Tutiùs est cum distinctione procedere. Vel enim audiens est causa lectionis aut quia præceperit, aut quia consuluerit, suaserit, ad hunc effectum librum dederit, vel attentione sua ad legendum induxerit; & tunc incurrit, quià moraliter censetur per se ipsum legere. arg. *cap. Qui per alium. De reg. Iuris in 6. & l. Hoc Iure. ff. Eodem.* Quapropter licèt pœnæ sint restringendæ, & excommunicatio lata in perpetrantes regulariter non comprehendat *mandantes*, tamen id probat; non comprehendi, absolutè mandantem lectionem; quod nos non inficiabimur. At qui mandat lectionem habeti sibi, perinde est, ac si ipse legeret, quantùm ad effectum. Alias enim facilè eluderetur Canon; si impunè lectio suppleretur per alium; cum etiā sine incidentia legentis; si nimirum puer arripiatur, possit id præstari. Aut verò audiens, simpliciter vt auditor se habet, & tunc non incurrit, quia nullo modo legit; nec talis auscultatio sub dolè fit in fraudem legis. Atquè ita distinguunt *Graff. dicto nu. 45. Azorio cit. cap. 16. quæst. 4. Sayrus nu. 14. Alterius col. 5. Reginaldus n. 251. Naldus n. 14.*

192 Legens porrò iussu alterius non excusatur, nisi ex vi, vel metu valido incusso, vt in similibus sæpè dictum est. *Azorius, Sanchez, Alterius, & Bonacina loc. cit. Duardus n. 11. Sāctarellus nu. 9*

Quòd si legens ad nutum alterius, facultatem legendi habeat, impellens est excusandus, si *Sousa loc. cit.* assentiamur, quià non est causa lectionis illicitæ. Valde tamen probabile videtur etiā oppositum, quia, & si lectio de se non sit illicita, ex circunstantiis tamen fit talis, quatènùs dicitur tunc legere idem ipse, qui audit; licet per alium. Seceùs hoc pacto contra intentionem Canonis omnes, ad doctrinas impias audiendas, poterunt ad facultatem habentes recurrere. Dùm verò ipse impellens facultatem habet; non incurrit. Non quidèm vt legens, quia legere potest, nec vt mandans lectionem ei, cui est inhibita, quia mandantes non exprimuntur. Is verò, qui legit innodatur, quia facultas imperan-

tis non est cum venia impertiendi eam alteri.

193 Recitans ex memoria, quæ de libris hæreticorum deprompsit, non innodatur, quia facilè recitatio hæc euenire potest in familiari locutione, dum quis refert aliàs perlecta, & quia re vera hic nullo modo legit. *Vgolin.* §. 1. *nu.* 4. *Sousa dicto nu.* 10. *Sayr. n.* 13. *Sanchez nu.* 47. *Reginaldus nu.* 252. *Duardus q.* 49. *Sanctarellus nu* 8. *Suarez De fide disp.* 20. *sec.* 2. *nu.* 18. Contra *Graffium nu.* 45. Nec admittimus limitationem Sayri, dummodò scilicèt, non contineantur in recitatis blasphemię, & malo aliquo fine recitentur, Nam nullo modo recitare est legere. Malus autem finis aliundè potest excómunicationem inducere; puta si indè prælectur hæresi fauor, non autem ex parte lectionis.

194 Is autem, qui excommunicatione Bullæ Cœnę non afficeretur, potest adhuc excommunicationi Indicis librorum prohibitorum, commissione S. Concilij Tridentini editi, & à Pio IV. Constitutione *Dominici gregis* approbati, fieri obnoxius, in eo enim iuxta *ver. ad extremum*. Excommunicatione imponuntur (nõ tamen reseruata) in primis legentes, aut habẽtes omnes Hæresiarcharum libros, quamuis hæresim non contineant, nec de Religione tractent vt *in Regula* 2. Sunt autem Hæresiarchæ, qui hęresim inuenerunt, suscitauerunt vel se hæreticis capita, ac Duces exhibuère, vt ibidem dicitur.

Deinde legentes, aut habentes aliorum hæreticorum libros, de Religione non tractantes, nisi per Catholicos Theologos, iussu Episcoporum, aut Inquisitorum examinati, correcti, aut probati, fuerint permissi, *eadem Reg.* 1.

Idem est de eo, qui ante lapsum scripsisset, aut in lapsu, cum tamen ad gremium Ecclesiæ redierit, quia liber non desinit esse hæretici, *Filliucius n.* 43. *& communiter alij*, licèt *Vgolin. cit. ver. ac eorundem.* §. 1. hos solum mortalis peccati, ac arbitrariæ Episcoporum, aut Inquisitorum pœnæ reos faciat, *Iuxta Reg.* 2.

Demum ij, qui cuiusuis Auctoris etiam Catholici, libros, aut scripta, ob hæresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnata, legerint, vel habuerint.

Porrò, quia versiones sacrorum bibliorum, & Adnotationes ad ea; itemquè lexica, Apothegmata, & his similes libri, opera hæreticorum editi, ac conscripti, non appellantur in rigore *libri Auctorum hæreticorum*, Ideò qui tales libros, emendatione expurgandos, non adhuc ab *Inquisitoribus*, vel Episcopis permissos, legunt, aut retinent, non excommunicantur, sed mortiferè peccant, & arbitrio Episcopi relinquuntur, puniendi, vt *cit. ver. ad extremũ. Iusta Reg.* 3. *&* 5. Quòd si huiusmodi versiones, & adnotationes, ob hęresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem damnatae fuerint, probabile est, ex earum lectione, aut retentione, excommunicationem induci. Nam licèt opus, & Liber nõ dicatur esse illius, qui versionem, aut Adnotationes fecit; dicitur tamen in Indice *Libros, & scripta, ob hæresim, vel ob falsi dogmatis suspicione damnata* Id quod versionibus, & Adnotationibus accommodatur; Quæ licèt non faciat librum esse Interpretis, aut Adnotatoris, sunt tamen scripta illius. *Vgolinus. loc. cit. Reginaldus num.* 255. *& Bonacina punct.* 4. *num.* 6.

Legens tandem, ac retinens libros, alio nomine interdictos, præter mortalis peccati reatum, quo afficitur, seueræ Episcoporum animaduersioni subditur, vt in fine Indicis habetur. Vnde immeritò *Duardus q.* 35. *n.* 14. *Bonacina loc. cit. n.* 4. Excommunicationi subiiciunt, legentes libros Necromantiæ, Pyromantiæ &c. aut alios Astrologiæ Iudiciariæ, *in* 9. *Regula*, interdictos, Si enim non accedat, quòd fuerint interdicti ob hæresim, vel falsi dogmatis suspicionem, non potest ex *Indice* conijci sub excõmunicatione vetari.

195 Hic reijcienda singularis *Becani* sentẽtia in *Tract. De fide cap* 15. *q.* 8. *nu.* 4. qui cum in *Regula* 2. Indicis excommunicentur legentes libros omnes Hæresiarcharũ, & libros hęreticorũ ex professo de Religione tractantes, opinatur, offendentes ad Bullam ex lectione interdicta, in illa duplici innodari vinculo, ex Bulla scilicèt, & ex Indice. Reijcienda inquam ex dictis in *Prolegom. nu.* 14. Siquidem, crimen est vnicũ; nec ex aliquo conijcitur Pontifices ex Bulla, & indice, diuersas in idem voluisse ferre sententias. Cum enim alij libri damnandi essent, præter contentos in Bulla, generalis edita est lex, ne deteriores, viderentur indemnati; & vt firmum esset aliquod statutum, si contigeret per aliquem Pontificem, lectores à Bulla substolli, Ad hæc, vt Sede vacante aliqua vigeret Censura; cum tempore Pii *IV.* qui Indicem edidit, Bulla Cœnæ expiraret morte Pontificis.

196 Adiunxit prædicto Indici Clemens VII. Consti. *Cum Hebræorum* 1593. sub excommunicatione similiter non reseruata, legentes, aut retinentes libros Talmud, Magazor, & alios varios, & nefarios Cabalysticos Auctores prohibitos; & quęcumquè opera, & scripta; tam lingua Hebrea, quam alia quacumquè, tacitè vel expressè hæreses, vel errores contra sacras Scripturas continentes; aut contumelias, & impietates in Deum, Sanctissimam Trinitatem, Christum B. Virginem, Angelos, Patriarcas, Prophetas, & alios Sanctos, Sacramenta, Crucem, Imagines, Ecclesiam, Sedem Apostolicam, Christi fideles, præsertim Episcopos, Sacerdotes, & alios Ecclesiasticos, atque Neophytos, nuper ad fidẽ conuersos; vel in quibus sunt obscęnæ narrationes; & sub eadem Censura vetuit, hos libros edi, emi, vendi, donari, commutari, aut quoquo modo distrahi, Quinimmò subiicit omnibus pœnis, in fautores Apostatarum à fide, & Hæreticorum iuris, eos, qui opem, auxilium, consilium, aut fauorem pręstant Hębreis; pro habendis, scribendis, afferendis; aut pro eorundem legendorum impetranda licentia Tales enim libri cũ sint Infidelium, non verò Hæreticorum, in Bulla Cœnę, aut in Indice non continebantur, vnde speciali prohibitione indiguerant. Qui nam verò Talmudi, & quæ Cabala inhibeatur, videas apud Scortiam in *Bullas selectas Theorem.* 394 Babylonici nempè, & Hierosolymitani Cabalæ verò ea, quæ vana, conficta, ac superstitiosa est;

de

de qua *Martin. del Rio Disquisit. magicar. lib.* 1. *cap.* 4. *q.* 3.

197 Superest vt de *licentia Sedis Apostolicæ*, sine qua libri ex Bulla Cœnæ prohibiti legi non possunt, aliquid dicamus; & hanc clausulã primus apposuit Iulius III cum antea in Constitutione *Cum meditatio* 1550. reuocasset aliorum licentias, hactenùs concessas, & facultates concedendi. Solus igitur Pontifex, aut alius de mãdato, vel *Priuilegio* ipsius, adhuc vigente, licentiam potest impertiri.

De Collegio Cardinalium, *Sede* vacante est difficultas, & affirmat posse, *Vgolinus cit. §.* 2. *nu.* 1. Quia Capitulum sedevacante iurisdictione vtitur Prælati demortui. *cap. His quæ. & cap. Cum olim De Maiorit. & obedientia.* De quo plura *Hostiensis relatus à Glossa in cap. vnico De schismaticis in 6. ver. Sede vacante.* Et fauet textus in dicto cap. dum expressè quædam inhibentur Cardinalibus, Sede vacante, quasi aliàs non essent inhibita. Cuius tamen doctrinæ immemor *Vgolinus in 3 parte huius Bullæ. cap.* 1. negat posse Cardinales, Sede vacante, absoluere à censuris illius.

Negant *D. Antoninus* 3. *p. tit.* 21. *cap.* 2, §. 4. & 10. *Syluester in summa. ver. electio* 3. *q.* 3. *Sanchez n* 44. *ex cap. Vbi periculum. vbi Glossa, & communiter Doctores De Electione, in* 6. Dicitur enim: *Cardinales accelerandæ prouisioni sic vacent, quòd se nequaquàm de alio negotio intromittant, nisi forsitan necessitas adeò vrgens incideret, quòd omnibus, & singulis Cardinalibus præsentibus concorditer videretur, illi celeriter occurrendum.* Et Clement. *Ne Romani. De electione* decernitur irritum, vel inane fore, quicquid potestatis, aut Iurisdictionis, præterquàm in casibus necessitatis, iuxtà *cap. vbi periculum*; sibi assumpserint exercendum. Cur autẽ minora Collegia Prælato mortuo, Iurisdictionem eius subeant; non verò Collegium Cardinalium; Respondet *Glossa in dicto cap. vnico. De Schismaticis in 6*, Quià ob accelerandam prouisionem Ecclesiæ, in cuius retardatione imminet grauius periculum, speciale quid statui debuit. Et hac in opinione optimè aduertit *Gloss*, ob verba *omnibus, & singulis dicto cap. Vbi periculum*, quòd licèt regulariter ea, quæ fiunt à maiori parte Capituli dicãtur facta à toto Capitulo *c. Apostolica* 66. *d. cap. Cum inter Canonicos, De Electione*; tamen hic, casu necessitatis accedente oportet omnes, nemine excepto esse concordes.

Hæc posterior sententia tutior est, & amplectenda.

193 Nullum autem de facto vigere Priuilegium, quò Episcopi, aut Inquisitores possint, præbere facultatem huiusmodi libros legendi, est apud omnes in confesso, ex Constitut. Pii IV. *Cum inter crimina. Pegna p.* 2. *Direct. Inquis. cap.* 4. *comment.* 3. *Vgolinus ver. ac eorundem instit. Alterius col.* 6. *Nauarrus l.* 1. *Consil. tit. De Constitut. cons.* 11 *q.* 36. *Grassius n.* 48. *Duardus. q.* 51. *Sanchez num.* 43. *Azorius q.* 7. *Rodriquez Addit: ad Bullam Cruciatæ §.* 9. *n.* 68. excepto tamen casu magnæ necessitatis. in quo esset periculum in mora expectandi à Sede Apostolicã licentiam; vt est communis cum *Bonacina punct.* 4 *n.* 10. *Ricciullo loc. supra cit. c.* 25 *n*, 3.

Immò, cum ex concessione Iudicis possent olim *Inquisitores*, & Episcopi, librorum prohibitorum lectionem permittere; quia conferebatur eis ius tradẽdi huiusmodi libros viris doctis expurgandos; nunc per Constitutiones Gregorii XV. *Apostolatus officium* 1628. & S.D.N. Vrbani VIII eodem modo incipientem 1631. vereor quòd hæc eadem facultas non sit sublatã; Cum facultatibus cæteris reuocatis, statuatur in posterum, licentias legendi libros, quomodolibèt prohibitos, non nisi à Congregatione sancti Officii, quæ singulis hebdomadis coram Summo Pontifice habetur, vel ab aliis, per Pontificem in eadem Congregatione specialiter deputandis, concedi posse.

199 Adest tamen Pii V. & Gregorii XIII. Indultum Patribus Societatis Iesu, vt habetur in *Compend. Priuileg. Societ. tit. Libri prohibiti §.* 1, & refert *Rodriquez tom.* 2. *qq. Regul. q.* 82. *a.* 3. Vi cuius possunt Generales Religionum cũ Collegis, cõcedere facultatem suis subditis idoneis legendi libros quoscumquè hæreticorum, ad eos oppugnandos; & Gregorii Diploma est cum clausula *non obstantibus Bullis Cœnæ Domini, quotannis publicari solitis.* De quo Indulto ambigi potest, sit nè ex prædictis Gregorii XV. & Vrbani VIII. Constitutionibus reuocatum. Equidem *Compilator Priuilegiorum Min. tom.* 2. *ad Const.* 9. *Pauli V. §.* 2. *n.* 10 ex contextu Constitutionis Gregorianæ, ait sermonem esse tantum de licentiis, concessis particularibus; nullam autem fieri derogationem *Priuilegiorum* Ordinibus generaliter concessis. Vndè cum *Vrbana* eiusdẽ ferè sit tenoris, & nihil quo ad rem præsentem discrepet, idem ferendum Iudicium, nisi aliud in contrarium obstet.

200 Quoad cæteros verò libros non hæreticos, conceditur in dictis Priuilegiis, vt in *Compend. Societ. loc. cit. §.* 2. posse Prouinciales suis subditis permittere eos etiam, qui habent Adnotationes, & scholia hæreticorum, Auctorũ item, qui licet praui sint, ad stabilienda tamen hæretica dogmata eos non scripsere, deleto nomine auctoris, & erroribus, propter quos fuerãt prohibiti. Item vt iidem subditi per seipsos libros suspensos emendent, & peragant omnia, quæ in *Decreto S. R. Inquisitionis* præcipitur, ad effectum, vt tales libri legi, ac retineri possint.

201 Non solùm autem Episcopi, ac sublimioris cuiuscumquè dignitatis viri facultatem legendi libros ex Bulla Cœnæ prohibitos non elargiri, sed nec ipsi legere queunt, vt ex citat. Const. *Iulii III. Cum meditatio*, Pauli *IV. Cum in futurorum*, & Pii IV. *Cum pro munere*, quas refert *Penna in fine Directorii fol.* 119. censent communiter Auctores *Vgolinus loc. cit. Suarez, De fide disp.* 20. *sec.* 2. *nu.* 26 *Sanchez, num.* 45. *Gambarupta num.* 34. *Sousa, disp.* 15. *concl.* 2. *Azor. q* 13. *Farinacc. q.* 180. *§. Sanctarel. n*, 14. *Bonacina cit, punct.* 4. *n.* 10.

Et quia ex tenore dictarum Constitutionum habetur, *Inquisitorum*, & Commissariorum, à

Sede Apoſtolica ſuper hæretica prauitate deputorum, officio durante, facultatem in hoc non comprehendi ; ideò meritò his lectionem non adhùc eſſe interdictam, aſſeuerant *Graffius nu.* 45. *Penna in Director. ad cap. Fraternitatis. De Hæreticis. Souſa loc cit. Naldus num.* 11, *Farinaccius dicto §.* 1, *nu.* 43. *Alterius cap.* 6. *col.* 3, *Gambarupta, & Bonacina. vbi ſuprà.*

Negant *Sanchez, Riccciullus, & Sanctarellus loc. proximè citatis, & Suarez nu.* 18. quia (inquiunt) in prædictis Conſtitutionibus nihil conceditur ; ſed ſupponitur, adeſſe Priuilegium pro Inquiſitoribus ; quod tamen non adeſt.

At occurritur, in primis ex tenore Conſtitutionum (apud *Acortum cit. q.* 13. *& Scortiam Epitom.* 63. non ſupponi licentiam legendi adeſſe; ſed tantùm dici Inquiſitores, & Commiſſarios vt ſuprà; excipi a diſpoſitione talis reuocationis licentiarum ; vndè ſi prius licitè legebant, vt par eſt credere, nihil eis obſunt prædictæ conſtitutiones. Præterea ſi pontifex horum facultates reſeruat, optimum eſt ſignum, eas adeſſe; cum non entium non ſit diſpoſitio, nec qualitas, *Iuribus vulgaribus.* Immò ex tali reſeruatione ſufficienter inducerentur etiam ſi non adeſſent; namquè ſi Pontifex vult Commiſſarios à Sede Apoſtolica ſpecialiter in cauſa hæreſis deputandos, frui tali facultate ; cum his æquiparet Inquiſitores ordinarios, manifeſtè liquet, velle hos etiam frui ; verba enim enunciatiua important aliquando diſpoſitionem, vt optimè adnotauit *Naldus loc. cit.* præſertim ſi proferatur ab eo, qui poteſt diſponere; vt exemplum cõmuniter afferunt Doctores, ſi teſtator dicat, *Sciant hæredes mei, me veſtes libertis meis donaſſe*, ijs enim verbis indubiè legatum inducitur.

Addunt *Penna Graffius, & Souſa*, extendi hanc facultatem etiam ad Commiſſarios ab ipſis Inquiſitoribus inſtitutos, commiſſione durante, cum, ex Priuilegiis Sanctæ Inquiſitionis, inſtitutus ab Inquiſitore cenſeatur inſtitutus à Sede Apoſtolica. Quòd, licèt vereatur concedere *Bonacina*, & renuat expreſsè *Alterius*, quia facultas conceditur Inquiſitoribus, & deputatis à Sede Apoſtolica; Inquiſitor autem non eſt Sedes Apoſtolica, ſi tamen talia ſunt Officii Inquiſitionis Priuilegia, aut praxis, vt ab Inquiſitoribus inſtituti, ita ſe habeant ac à Sancta Sede ſubſcribendum eſt.

Aut retinentes.

ELENCHVS.

202 *APpoſitè excommunicantur, de quibus eadem, ac de legentibus viget diſpoſitio.*

203 *Explicatur nullum modum aut titulum retentionis excuſare.*

204 *Incidit etiam, qui ſine animo legendi, aut legere ignorans detinet.*

205 *Qui librum compoſuit.*

206 *Ex breuitate, aut mora temporis, quo retinetur, quandò contrahatur Cenſura, quandò non.*

207 *Libri non à poſſidentibus, ſed per Inquiſitores comburendi.*

208 *Nec tamen à ſe ipſo comburens excommunicatur.*

209 *In foro externo quando præſumi poſſit incidiſſe qui à ſe ipſo combuſſit.*

202 EA, quæ de lectione in ſuperioribus diximus, in rem præſentem accomodanda, cum is, qui legere nequit, nec retinere valeat libros huiuſmodi, & regulariter excommunicatio lata in legentes, etiam retinentes inuadat, vt ex dictis ad Clauſulam, nupèr explicatam colligi poteſt. Quamobrem non repero, excommunicatos eſſe cenſendos, qui retinent libros non impreſſos, qui aliquot prælia, etiam ſi in his non ſit hereſis, nec de Religione tractetur, qui ſine praua intentione &c. De his enim, & ſimilibus ſufficienter in dicto loco. Quàm verò iuſtè in odium hæreticorum, & impiarum doctrinarum exterminium, etiam retinentes hos libros, anathemati ſubiiciantur, paret ex eo, quòd Pontificio iure *c. Sanè* 11. 2, 24. *q.* 2. is apud quem talis liber reperitur, hæreticus eſt reputandus. *Archid. & alii, ad dictum c. Ioan. Andreas in cap filii. De Hæret. in* 6. *Graffius. lib.* 4. *Decis. aurear. cap.* 18. *n.* 36. *Gambarupta.* qui id explicat, *de caſibus reſeruatis. ad cap.* 1. *Bullæ Cœnæ n.* 35. Quod exinde Conſtitutionibus Iulii *III. Cum meditatio*, & Pii, V. *Dominici Gregis*; confirmatum eſt. Quamuis ex mitiori ſententia *Penna Director. Inquiſ.* 2. *p. comment.* 3. 5. *borũ tamẽ, Repertorii Inquiſ. ver. libri* 5. *ſed pone-Roya ſingul*, 124. *Azorij inſtit. moral. tom.* 1. *lib.* 8. *cap.* 16. *q.* 10. *Souſa Relec. Bullæ Cœnæ. diſp.* 16. *nu.* 3. *Bonacina tom.* 3. *diſp.* 1. *q.* 2. *punct* 4. *nu.* 17. probabile exiſtimem tunc tantum retinentem præſumi abſolutè hæreticum, quandò ipſe conſcripſerit ; ſecus verò circumſtantias eſſe attendendas, vt ſuſpicio firmetur, vt poſt prædictos docet *Farinacc. De Hæret. q.* 180. *n.* 35. *Duardus lib.* 2. *comment. in Bulla Cœnæ. c.* 1. *q.* 51. *n.* 24.

203 Retentio autem, cum Bulla nihil diſtinguat, excommunicationem inducit, quocumque modo fiat ; ſiue proprio, ſiue alieno nomine, ſiue in loco ſuo, ſiue in alieno, *Vgol. de Cenſ. Summo Pontif. reſeru. §.* 2. *cap.* 1. *ver. retinentes. n.* 3. *Sayrus lib.* 3. *Theſaur. cap.* 5. *num.* 16. *Graff. loc. cit. nu.* 48. *Suarez De fide. diſp.* 20. *ſec.* 2. *nu.* 21. *Sanchez ad præcept. Decal. lib.* 2. *cap.* 10. *nu.* 52. *Bonacina cit. punct.* 4. *nu.* 15. *Sanctarellus De hæreſi cap.* 13. *dub. vnic. nu.* 16. Item, ſi ſub nomine cuſtodiæ, aut depoſiti arg. *L. Officium ff. De reiterand. Duardus nu.* 8. *Alterius tom.* 1 *de Cenſ. lib.* 5. *diſp.* 2. *cap.* 7. *col.* 2. *Souſa loc. cit.* qui duo poſteriores optimè adnotant, in depoſito, tam deponentem, quam Depoſitarium incurrerere ; quod immeritò negatur à *Duardo nu.* 26. *cit. q.* dicente, eum cuius nomine liber ab alio poſſidetur, eſſe immunem, ea ratione, quia non tenet, cum tenere dicat factum, non ſolum ius.

At ſatis eſt iuxta communem exiſtimationem hominum, eum dici tenere, qui rem in ſuo habet arbitrio ; licet apud ſe non habeat, ſed apud alium, ipſo Domino ita conſentiente vt latè

Doc-

Doctores, et fatetur ipsemet *Duardus num. 38.* dum paruitatem temporis, quo liber retinetur, supponens excusare, vt est concedendum, ait tamen non excusare, si ille, qui paruo tempore retinuit, alteri tradidit suo nomine custodiendũ Quare animaduertendũ, an ipso Domino sciente, & consentiente, liber apud alterum seruetur.

Sub nomine autem custodiæ iure condemnat idem *Duardus nu. 11.* Nautas, Caupones, & Stabularios hospitum, & peregrinantium libros scienter recipientes, eo enim ipso quòd recipiunt, eorum custodes se sè constituisse, censentur arg. *L. fin. ff. De Nautis, Caupon. & Stabulariis.*

Similiter innodantur qui titulo commodati, conductionis, aut pignoris retinent, hi siquidẽ verè retinere dicuntur. *L. Officium ff. De rei vend. Duardus n. 15. Scortia ad Bullas selectas Theorem. 410, col. 12.*

Pariter qui ad conglutinandum susciperent. *Vgol. vbi supra, & Sanchez n. 35.*

204 Tandem qui sine animo legendi, vt ad ornatum bibliothecæ *Sanchez loc. cit.* aut etiam ad vile aliquod officium, vt *Lanii*, & Aromatarii ad res venales inuoluendas, ita post *Sanchez, & Vgolinum Pilluctius qq. moralium tom. 1. tract. 16. cap. 3. nu. 45. Duardus nu. 7. Naldus in summa ver. Bulla Cœnae num. 15. Scortia loc. cit. Bonacina vbi supra.* Nec aduersatur *Gambarupta nu. 36* qui excusat idiotam, & imperitum, Intelligi enim debet, de eo, qui ex imperitia nescit cognoscere librum esse damnatum, non de eo, qui cognoscens, imperitus est ad eum percipiendum. Tum quià vt dicebamus, Bulla absolutè retinentes damnat, nec distinguit, qua mente retineantur, tũ quia in odium, & exterminium prohibet, tum tandẽ quia periculũ est, ne in aliorum manus deueniant, vndè, licèt in *Claus. anteced.* excusauerimus *nu. 89.* eos, qui ignoti idiomatis Libros legerent, nõ tamen hic qui retinerent, excusandi sunt.

205 Ipse quoquè, qui composuit innodatur, si aliquo notabili tempore à compositione retineat; & quidem dupliciter, vt hæreticus, & vt retinens librum suimet hæretici *Duardus nu. 4.* Immò tripliciter, si etiam legat, vt *loc. cit. nu.* 188. adnotauimus.

206 Licèt autèm permutatione, aut venditione, quis Librum à se eiiciens, nomen retinentis effugiat: non tamen intentio permutandi, vel uendendi excusat. Quapropter retinens notabili aliquo tempore, vt hanc occasionem expectet, non effugit excommunicationẽ. *Vgol. in dicto ver. Retinentes nu. 2. Sanchez num. 53. Duardus nu. 14.*

Vt verò commoda deferendi ad Inquisitorẽ exhibeatur occasio, mora etiam notabilis, non inducit Censuram, ut optimè *Sanchez, nu. 35. & Duardus nu. 38.* Nam obligatio deferendi non censetur ad statim cum incommodo deferẽdum. arg. *L. qui soluendo ff. De solut.* Nec dicitur retinere contra Ecclesiæ prohibitionem, qui opportunum tradendi tempus expectat, ut est simile de furto, quod non retinetur contra obligationem restituendi, dum ad id opportunitas attenditur. Nacta igitur occasione, uel quãdo semper adest, à se librum auferendi, notabilis cunctatio non excusat; licet parua excuset ex communi doctrina, de paruitate temporis, aut materiæ; & ita sentiunt præter *Vgolinum, Sanchez. Alterium, & Duardum Graff. nu. 47. Sayr. nu. 16. Suarez nu. 55. Sousa nu. 2. Sanctarellus nu. 16. Bonacina dicto nu. 15.* qui breue tempus existimat vnum vel duos dies.

207 Ex prisco, autem, & pijssimo vsu, vt libri huiusmodi penitùs aboleantur, comburendi sunt, quod & præcipiunt Pontificum Constitutiones. Et aliqui opinati sunt, sufficere, quemlibet à se ipso comburere. *Io Andr. in cap. 2. De Haret. n. 4. & ibi Geminianus. Zanchinus De Haret. c. 17. nu. 7. Ripert. Inquis. ver. libri. ver. 2. & alij.* Quorum sententia communiter exploditur; cum id in Constitutionibus Iulii, Pii, Pauli, Gregorii, & Vrbani relatis, sit expressè inhibitum. In Constitutione enim Iulii *Cum meditatio.* Libri dicuntur Inquisitoribus deferendi, & contrafacientes; pœnis, & Censuris contra hæreticos latis subduntur; & publicari queant tanquam hæretici, & læsæ Maiestatis rei, iuxta Constitutiones 35. & 37. Leonis X. in legentes scripta Lutheri, & aliorum hæreticorum. Et Conũ. Pauli IV, *Cum in futurorum.* excommunicatione Pontifici reseruata, vel Inquisitori Generali, excommunicentur absoluentes eos, qui libros prohibitos habent, nisi prius cum effectu Inquisitoribus tradiderint; atquè in nouissima Vrbani, *Apostolatus officium* habetur: *ii, qui libros huiusmodi habuerint, eos ad Episcopum, seu Inquisitorem, qui illos, quantocius comburere debent, deferre teneantur.* Ideò à se ipso comburere, nullo modo esse licitum, tenent *Penna cit. comment. 3. ver. præterea Graff nu. 48. Campeggius ad Zanchin. cap. 7. Mart. del Rio lib. 5. Disquis. Magic. sec. 2. Barbosa De officio Episc. §. 3. alleg. 90 num. 5. Farinaccius num. 40. Ricciullus De Iure personarum extr. Eccles. gremium exist. lib. 5 cap. 24. num. 3. Azorius cit. cap. 16 q. 11. Sanchez nu. 56. Scortia Theorem. 195. Duardus q. 58. Sousa disp. 15. concl. 3.*

200 Qua in re in primis dicendum existimo excusari, cum non solùm, qui bona fide à se ipso combureret (quem in vtroque foro excusat *Ricciull. loc. cit.* & de quo vix dubium esse potest.) sed etiam, qui metu pœnæ, aut quia ipse librum composuerit, aut quia sine facultate legerit, vel retinuerit, à se ipso combureret. Nam alias, & finis legis habetur, quòd scilicèt liber supprimitur; & ad simplicem actum obedientiæ, non videtur, cum tanto suo discrimine, iste obligandus. Et hæ Constitutiones Pontificum non obsunt, cum loquantur de illis, qui ex licentiis, quas reuocant, libros habebant, aut legebant, vt est animaduertere; Exinde asserendum, nullam Censuram reuera contrahi ex eo, quamuis, quacumque ex causa, à seipso incendat; & quidem quo ad Censuram Bullæ præsentis expressè tenent; *Suarez cit. loc. De fide nu. 59. Sanchez num. 56. Sousa loc. relat. Duardus nu. 34. Bonacina nu. 18. Scortia col. 13. in initio;* eo quià, cum satis sit iuxta tenorem illius non retinere, nec aliud requiratur,

abii-

abiiciens à se combustione, non retinet. Sed nec obstant Iulii; aut *Pauli* Constitutiones; nam pœnæ in contrafacientes ex Bulla *Iulij*, non sunt referendæ, nisi ad illos, qui, post reuocationem licentiæ, retinuerint; seu in eos, qui recusant deferre Inquisitoribus, ita tamen, vt sibi retineant; hi enim censentur contrahere intentioni legis, quæ est ne prætextu licentiarum, libri legantur; & eorum exterminationi obuietur. Quò verò ad Constitutionem Pauli IV. absolutio vetatur impendi ei, qui habens librum ad Inquisitores non defert; porrò si non habeat quacumque ex causa, non potest deferri; & per consequens dispositio Constitutionis, tunc locum non habet.

209 Vndè *Duardus q. 32. & Farinaccius dicta q. 180. nu. 40.* aiunt nec in foro externo suspectum esse de hæresi; aut vt hæreticum puniri, qui huiusmodi libros à se ipso combusserit, licèt non rectè agat; Quòd intellige, quantùm ad combustionem à se ipso factam; seu ex eo quod Inquisitori non detulerit; quia alias est suspectus de hæresi, apud quem huiusmodi librũ erat reperire, non verò, qui dum combusserit licèt per se ipsum, non habet. Si enim suspicio sit, ab ipso fuisse compositum; aut notabili tempore retentum, ratione huius suspicionis præsumi potest in foro externo hæreticus, et hæreticorum pœnis obnoxius, ac proinde excommunicatus etiam in Bulla Cœnæ, iuxtà Decretum *Iulii* III. & aliorum.

Imprimentes.

ELENCHVS.

210 *SAEpius in hos statuta pœna, & qua de causa.*

211 *Qui Physicè dicantur imprimere, & excommunicentur.*

212 *Qui verò moraliter. Domini Officinæ; Curantes, & mandantes impressionem, Auctores ipsi Librorum. Expensas impressionis soluentes &c.*

213 *Singularis Duardi opinio exploditur.*

214 *Non comprehenduntur sub his transcribentes ad effectum Impressionis.*

215 *De Amanuensibus in genere.*

216 *De corrigentibus folia impressa.*

217 *Remotè ad impressionẽ conferentes eximuntur, & qui nam sint.*

218 *Scientia ad subeundam hanc Censuram necessaria explicatur.*

210 EXcommunicantur vlteriùs nostro hoc Canone librorum, de quibus iam diximus, Impressores. Horum enim ope, impia Hæreticorum dogmata disseminantur; aut certè viuunt; qua propter in hos, tanquàm in fautores, procedi posse, ac pœna Iudicis arbitraria mulctari, docent *Penna in Direct. Inquisit. ad Cap. Nouerit. De sent. exc. & Menocch. De Arbitrar. lib 2. censur. 6. cas. 549. in principio.* Caueturquè de his in Concilio Lateranensi *sess.* 10, sub Leone X. In edicto Sacræ Congreg. Inquisitionis ann. 1543. in Rescripto Pii IV. *Cum pro munere*; de quibus idem *Penna in fine Direct.* et in Trident. *Sess.* 4. Decreto. *De editione & vsu librorum*; vbi excommunicationi subduntur, qui libros de rebus sacris sine nomine Auctoris imprimunt, per Episcopum, aut *Inquisitorem* non examinatos. *Azor. Instit. moral. lib. 8. tom. 1. cap. 17. q. 1.* qui plura ad rem præsentem, & *Alterius tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 2. cap. 8. in initio.* qui ampliat; licet Concilium de solis libris, sacra tractantibus loquatur; ad cæteros etiam, qui sacra non tractant, extendendum esse. Egisse verò de illis nominatim; quoniam maius erat ibi periculum, quià autem in aliis idem incommodum inueniri potest, propterea, idem statuendum, arg. *L. illud ff. ad L. Aquiliam.* Quæ tamen sententia ab aliis fortè non recipietur; cum leges poenales, vltrà verborum rigorem rarò soleant procedi.

Recolenda autem sunt, quæ de lectione diximus ad Clausulam. *Ac eorumdem libros &c.* quæ enim de Auctore, scientia forma, libri ac ceteris partibus ibidem statuimus, hic accomodanda, eadem enim est dispositio. Pauca sublungimus.

211 Imprimentes igitur dicuntur omnes illi, qui proximè ad effectum impressionis concurrunt. *Graffius. Lib. 4. Decis. in explic. Bullæ Cœnæ nu. 50. Vgolinus De Cens. Pontif. reseru. p. 2. cap. 1. ver. Imprimentes n. 11 & 2. Sayr. lib. 3. Thes. cap. 5. num. 17. Suarez De fide disp. 20. sect. 2. nu. 24. Gambarupta De casibus reseruatis ad cap. 1. Bullæ Cœnæ nu. 38. Alterius tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 2. cap. 28 col. 3. Sousa Relectione Bullæ Cœnæ disp. 17. in initio. Sanchez in præcep. Decal. lib. 2. cap 10. num. 57. Sanctarellus De Hæres. Cap. 13. dub. vnic. num. 18.*

In primis autem qui physicè imprimunt, vt ii, qui literas simul componunt, tingunt, subiiciunt prælo, premunt, & similes, de quibus prædicti Auctores, inter quos *Sayrus*, *Sanchez*, *Sousa*, & *Bonacina tom. 3. disp. 1. q. 2. punct. 4. nu. 19.* addunt eos, qui cartam madefaciunt, aut madefactam subiiciunt prælo.

212 Deinde ii, qui moraliter imprimere, seu impressioni cooperari, dicuntur; vt sunt *Domini Officinæ*. Curantes impressionem, tradentes libros, vt imprimantur, dictantes in compositione typorum, conducentes famulos, & operas, ad imprimendum necessarias. *Vgolinus Graffius Suarez Gambarupta Alterius, & Sanchez locis. Filliuc. qq. moral. tom. 1. tract. 16. cap. 2. nu. 46.* & apertè colligitur ex Tridentino suprà citato; vbi sub *Impressorum* nomine comprehenduntur, tam ii, qui per se, quàm qui per alios excudunt. Suadetquè manifesta ratio, petita; tùm ex intentione Bullæ; tum ex eo; quòd, si Ministri impressionis, instrumentaliter veluti sese habentes, innodantur; quanto magis ii, quibus, tanquam causæ principaliori, adscribitur impressio; quiquè negotium impressionis assumunt, & expediunt.

Quamobrem non erat cur *Vgolinus* de Auctoribus librorum remaneret anceps; quandoquidem, si ipsi curent, & insistant impressioni, absolutè comprehendi, dicendum est cum *Sanchez*, *Suarez*, & *Bonacina vbi suprà.* Si verò non curent.

rent, nec mandent impressionem, sunt excusandi etiam si alius nomine illorum, seu putans, eis obsequium exhibere, imprimendos curaret; quia tunc nullo modo, aut non nisi impropriissimè, causa impressionis dicuntur.

Dubitatur etiam de eo qui impressionis expensas facit. Et à Censura eximunt *Suarez, Sanchez, Sanchez, & Alterius*, licèt hic non loquatur propriè de faciente expensas; sed tantùm de eo, qui mutuat pecunias ad hunc effectum. Qui à hic nullo modo videtur posse *Impressor* nuncupari. Aptiùs tamen condemnatur ab aliis. *Graffio, Vgolino, Sayro, Pilliucio, Gambarupta, & Sousa*; quia, non minùs impressioni cooperatur, ac quilibet ex enumeratis in superioribus; eædemque rationes locum habent; & licèt vsitato loquendi more hic non appelletur *Impressor* satis est tamen, sit proximè effectus impressionis ei adscribatur, vt sub verbis Bullæ dicatur contineri.

215 Vnicè in hac re opinatus est, *Duardus Comment. in Bull. Cœnæ lib. 2. cap. 1. q. 54.* qui nullum ex his, qui moraliter impressioni cooperantur, innodat; & ex physicè agentibus, eos tantùm, qui literas simul componunt, ac prælo committunt; Id pluribus prosequitur; quorum summa hæc est, quòd hi in rigore dumtaxat imprimentes sunt, non exteri. Siquidem curantes, aut mandantes impressionem; *Mandantes* sunt qui in pœnalibus non sunt includendi, cum non sunt expressi, vt est ferè communis doctrina.

At, si imprimentes ità expressè accipiantur, plures erunt excusandi, qui vsitato modo loquendi, in interpretatione Legum maximè attendendo; impressores dicuntur, non solùm ex ijs, qui moraliter, sed etiam ex iis, qui physicè concurrunt. Communi enim vsu nullus magis dicitur impressor, quam Bibliopola, & Dominus officinæ; & in numero imprimentium nos etiam eos, qui literas tingunt, intelligimus, sicuti, & reliquos operarios in impressione laborantes; Quòd si rigorosè accipit *Duardus* hoc nomen, cum *imprimere* fit à *premere*, eos tantùm qui torculare vertunt, innodatos censere, debebat; non autem compositores caracterum; quia nihil premunt. Vndè Pontificum Constitutiones, in Impressores latas, non est dubium, comprehendere Dominos Typographiæ; cum ab iis maximè in hoc negotio cauendum, qui impressionis sunt causa. Aliàs etiam, sicuti & Bulla, non comprehendendo curantes, & mandantes, pateret fraudibus, & nihil proficeretur; si enim iuxta Bullam; nec curantes impressionem; nec Domini officinæ eam mandantes puniantur, cum ex altera parte mercenarios plerùque excuset ignorantia, & bona fides, vt dicetur; immò & metu in cursu, aut vi cogi possint ad impressionem sine Censura; vt sæpiùs in similibus dictum est, & in terminis fatetur; *Duardus sub n. 21* manifestè constat excommunicationem Bullæ Cœnæ ad exterminium hæresis fore, vt hac in re parū conferret. Quare imprimentes, non in nudo rigore accipiendi sunt; sed vt comprehendant etiam eos, quibus moraliter impressio adscribitur; quique, licèt sint in rigore mandantes;

ex intentione tamen legis possunt conijci comprehensi; etiam si sub nomine *mandantium* non expressi.

214 Cum eodem tamen *Duardo n. 20 Bonacina n. 19. & aliis* excusamus eos, qui transcribunt melioribus caracteribus ad effectum imprimendi; contra *Pilliucium cit. n. 46. & Sousam loc. cit. concl. 2.* quia, vel non eis conuenit imprimentium nota; aut nimis impropriè, & remotè. Vnde id arbitramur verum; etiam si intentione, vt possit impressio sequi, fiat transcriptio. Probabile tamen est, excommunicationem contrahi, tanquam à fautore; vt ex *nu. sequenti* colligi potest. Hæc in re itaque animaduertendum; plures qui tanquam impressores non comprehendentur, contigere posse, incidere tāquam fautores vt etiam adnotauit *Vgolinus §. 1. nu. 3. loc. cit.*

215 Transcribentes tamen generaliter huiusmodi libros, ex quorum transcriptione sequatur librorum propagatio, ac disseminatio, ab aliquibus subiiciuntur huic Censuræ; ab *Alterio cap. 8. col. 1. & Scortia col. 13.* tanquam *imprimentes*; quia trāscriptio impressioni æquiualet, loco cuius suffecta est; ob id enim olim à *Iustiniano* damnati Scriptores huiusmodi. *Nouella Cōstitut. 42. De depositione Anthimi, & ex Cap Nouerit. De sententia excommunicationis.* Vbi Scriptores statutorum Ecclesiasticæ libertati aduersantium excommunicantur, innodantur nunc ex omnium sententia impressores; à Sousa verò tanquam fautores condemnantur.

Attamen negamus tanquam impressores cōprehendi; quia lex hæc est pœnalis, è rigore verborum non abducenda; & quamuis idem sit transcriptionis effectus; nunc ordinariè, scriptione omissa, impressione propagantur libri. Sufficit autem, si lex puniat ea, quæ ordinariè fiunt; arg. *L. Nam ad ea ff. De legibus.* Nec *Alterio* suffragatur *cap. Nouerit*; tūm quia Scriptoris nomen etiam Impressori conuenit, hic siquidem typis scribit, non è conuerso, qui scribit, dici potest imprimere, vt notauit. *Sousa nu 3.* tūm quia dictat ratio, attendendam esse dispositionem Capituli ad impressionem; siquidem impressio vsitatior, ac facilior scriptioni facta est; at non è contra legem impressionis ad scriptionem debere extendendam, quid scriptio, iam parùm est in vsu eodem arg *L. Nam ad ea.*

Tanquam fautores verò probabiliter innodari censemus etiam si non scribant reduplicatiuè quò diffundatur hæresis (tunc enim nullum est dubium) quis fauor est in negotio hæresis, æquiualens ei, qui est in causa, intra quam locuti fumus, ad Clausulas *Receptores, Fautores, ac generaliter. &c.* ditectèque ex Scriptura sequitur, quod obuietur hæresum exterminatio.

Illud est sine controuersia, omnes quomodocunque Scriptores nostræ subdi excommunicationi ratione retentionis, & lectionis. Et in foro externo ad minùs tanquam fautores præsumptos, ac de hæresi suspectos, censeri excommunicatos (& puniri ad arbitrium iudicis *Menochius loc. supra cit Acorius d. lib. cap. 17. q. 5. Penna ad cap. Nouerit. De sententia excommu-*

municationis. Farinaccius De Hæresi q. 180. *§.* 1. *n.* 18.

Eademquè est ratio de asportantibus libros huiusmodi; in quos etiam est specialis lata excommunicatio; de qua *Penna, Farinacius, & Azorius.*

216 Similiter non irretimus eum, qui folia iam impressa corrigit eadem de causa; quia nimirum iste nō potest dici imprimens; tùm quia impressio iam habuit effectum. *Vgolin. num.* 5. *Duardus n.*9. *Sanctarellus num.* 18. Contra *Grassium, Suarez, Scortiam, Sousam, & Filliucium loc. cit.*

Subiungit verò Vgolinus, inuenientem corrigendo hæresim, & tacentem, correctionemquè prosequentem, incidere tanquàm fautorem; quòd absolutè acceptum, ex dictis suprà. *De fautoribus* nos inficiamur; quià quantùm ad accusationem, ex omissione illius priuata persona non contrahit, vt *ibidem num.* 166. Quarè, si Corrector; ex officio, aut iuramento non ad id adstringitur, tacendo non fauet. Prosequendo autem correctionem incurrit, si in gratiam hæresis; vt typis mandetur, & disseminetur, id faciat. Quamquam non censeam aliqualiter improbabile, in hoc casu, eodem modo esse philosophandum, ac in causa hæresis, ita ut, sicut incurrit, qui præstat fauorem in causa hæresis; etiam si non reduplicatiuè ob hæresim; vt ad clausulam *receptatores, fautores.* explicatum est; ità etiam hic, qui directè ad impressionem corrigit, incidit, etiam si hæresim non amet, Quia, qui ita corrigit, vult, vt liber hæreseos imprimatur; impressio autem est maximus ipsius hæresis fauor: licèt non personæ hæreticæ materialiter sumptæ. Vndè iste fauet hæresi directè: ex altera parte cooperatur rei illicitæ, nimirùm impressioni, quæ est expressè vetita. In quò discriminatur fauor extrà causam hæresis, qui directè non est prohibitus. Hi tandem prosequēdo tanquàm legentes, sine dubio incidunt, vt patet.

217 *Dictum* est autem *num.* 211. proximè cooperantes impressioni excommunicari, quia remotè tantùm concurrentes, non possunt imprimentes nuncupari; ac proinde nec contrahūt Censuram; huiusmodi sunt, qui vendunt atramentum, cartas, & alia instrumēta ad impressionem necessaria *Vgolinus, Sanchez, & alij ibidem citati. Scortia col.* 13. *& Duardus num.*9. Addens, quòd si tales scirent ad hunc effectum ista emi, peccarent mortaliter, & an incidant tanquam fautores, attendendum esse ex animo fauendi.

Eiusdem generis communitèr censentur, qui notulas illas plumbeas, seu caracteres effingunt quos eximit à Censura *Alterius De quibus potiùs distinguendum videtur*, inter eos, qui aliàs faciunt, & vendunt; & qui tunc, ad impressionē libri in Bulla prohibiti, exciderent. Hi enim physicè, & quidem cæteris principaliùs, impressionis sunt caussa; cum in caracteribus, impressionis; ars, & summa, ex plurimo consistat.

218 Qua in re, & similibus necessaria est, & sufficit, scientia, quòd scilicèt non lateat, ad illum effectum literas efformari, nec necesse est, quod reduplicatiuè fiant, vt Liber prodeat, & disseminetur; & multo minus ob amorem hæresis; quia id esset innodari ex fauore, non antè ex impressione; quæ tamen distinctè punitur: Vnde vt quis, qui tanquam solus imprimens innodetur; sufficit, si sciens cooperetur impressioni, secùs enim alterutrum ignoratum; vel quod liber sit hæretici; vel quòd hæresim contineat; aut de Religione tractet, excusat; vt ad Clausulam. *Ac eorundem libros &c.* dictum est. Siquidem particula *scienter*, ante verbum legentes posita, ad omnes subsequentes extenditur, vt infrà.

Quæ tamen ignorantia diuersi modè præsumitur in Bibliopola, ac in Ministris; in illum enim vix cadere potest; cum ex defectu subscriptionum Episcopi; vt Inquisitoris; cum ex auctore, alijsquè circumstantijs, facilè possit de qualitatibus libri; vt tenetur, cognoscere. Ministri autèm, & plurimum, ignoranter, & bona fide imprimunt. Si tamen etiam in Bibliopola adsit vtcumquè ignorantia, etiam crassa; iuxta notata in superioribus sæpiùs, excusandus est, contra *Alterium col* 2. qui etiam videtur decipi *col.* 2. dum ait, quòd si impressor absquè Ordinarij, & Inquisitoris licentia, librum hæreticum imprimat, quem tamen ignoret esse talem; si sciat licentiam prædictam exigi, in excommunicationem incidere, vtpotè crassa, & culpabili laborantem ignorantia. Videtur inquàm deceptus; quia, dummodo nō sit affectata ad finem liberius errandi omnis alia excusat in ijs, in quibus lex scientiam requirit, vt adnotauimus alibi.

Seu quomodolibet defendentes, ex quauis causa, publicè vel occultè, quouis ingenio, vel colore.

E L E N C H V S.

219 Q*Væ sit hæretici libri, prout à defensione Hæretici discriminatur, defensio.*

220 *Defendit qui ab exterminatione vindicat, aut de ea conqueritur.*

221 *Enumerantur alij defensionis modi.*

222 *Auctoris ingenium, stylum, &c. defendere non est inhibitum, & quare. Quid inter librum hæresim continentem, & de Religione tractantem, in hoc reperiatur discriminis*

223 *De sensu clausulæ* quomodolibet quacumque ex causa &c.

224 *Pro doctrina hæretica, quo pacto non sit vetitum, aliquando disputare.*

219 DIximus in superioribus ad Clausulam *Fautores &c. nu.* 154. de defendentibus doctrinam hæreticorum aliqua, hoc tamē loco est speciale quid de defendētibus libros; idest doctrinam, prout est exarata scriptis, aut typis; seu prout est in libro, qui hæreticum habet auctorem. Et cum defendere, ex ibidem dictis *n.* 145. sit viribus, potentiâ, arte; & ingenio propugnare, innodatur hic, qui libros ad exterminium expetitos, talibus modis tuetur,

ab appositis vindicat, aut quò non facilè exterminari, ac opprimi possint enititur.

Quin re aduertendum, quòd, cum distinctè librorum defensores à *Defensoribus* hæreticorum excommunicentur, potest quis ex hac parte Censuram incurrere, etiam si hæresi ipsi, aut hæretico fauorem exhibere, non sit mens, sed tantùm incolumitati librorum hæreticorum intendere vt fic, quod etiam innuit particula, *Ex quacunque causa.*

220 Defendis igitur hæreticorũ libros, qui eos hæresim continentes, vel de Religione tractantes quomodolibèt tutaratur, ac curat ne ad ad manus inquisitorum deueniant, vel comburantur. *Toletus lib. 1. Summa c. 20. n.* mihi 18; *Vgolinus De cens. Summo Pontif. reseruatis p. 2. cap. 1. ver. hoc nostro Sayr. lib. 3. Thesaur. c. 5. n. 18. Sousa relect. in Bullam Cœnæ. disp. 17. nu. 4. Sanchez in præcept. Decal. lib. 2. c. 10. n. 58. Pillucius qq. moral. tom. 1. tract. 16. cap. 3. n. 47. Duardus comment. in Bull. Cœn. lib. 2. c. 1. q. 55. Gambarupta de casibus reseruatis; ad cap. 1. Bullæ Cœnæ n. 37* Ex quibus iura addunt aliqui, idem esse iudicium de ijs qui affirmarent tantùm eos non debere comburi, aut exterminari, quiquè consulerent, aut inducerent ad non deferendos Inquisitoribus; aut de combustione quærerentur; *Sayrus, Sousa Gãbarupta, & Duardus.*

221 Alio insuper pacto defensio fit; nimirùm disputatione, scriptis, Apologiis, vindicatione ab oppositis; immò sola laudatione, quæ pro re in se detestanda, in defensionem cedit. *Toletus, Sousa, Sayrus locis citatis*: & multo magis armis; *Vgolinus ubi supra*; & *Duardus nu 4.* Qui tamen, num sequenti, non rectè includit eum, qui alterum ad legendum inducit. In hoc siquidem nulla defensionis ratio reperitur; nisi fortè ad id suaderetur lectione, ad Inquisitorem liber deferretur; tunc enim liber ne opprimatur, defenditur. Quòd verò addunt locis citatis *Vgolinus*, *Sanchez*, & *Duardus nu. 14.* excusari videlicèt eum, qui non adhuc defenderet; diceret tamen, se velle defendere, accipiendum est; quatenùs iste adhùc libri defensor non est. Licet Sousa, ex particula, *Quomodolibet.* vereatur assentiri, quòd tamen tutò permitti potest; quia nullo modo exhibetur libri defensio. Potest tamen hic quatenùs fautor hæresis innodari, vt ex supradictis est animaduertere.

Non tamen volunt excusari eum, qui armis, aut argumentis accinctus, descenderet propugnaturus, aliosquè prouocans; quia quantùm est de se, hic eo actu librum tutatus est, & sola hæc ostentatio cedit in libri salutem; licèt per accidens, defectu aduersarii, ad pugnam non deueniatur; quòd verissimum est; licèt mihi non probetur eiusdem *Vgolini* sententia, quòd laudans apud se, nullo audiente, non contrahat. Nam, licèt hæc occulta laudatio non constituat eam defensionem; ex qua potest oriri, quòd liber non deferatur; aut non comburatur; construit tamen eam, qua liber secundùm se protegitur; cuiusmodi est ea defensio, quæ fit disputatione, aut scriptis; quæ facit incurrere, etiam si liber non exquiratur ad exterminationem; vnde fiemit inter omnes conuenit, scribentem in fauorem hæresis incurrere, etiam si non promulgentur scripta; & expressè asserunt *Sãchez loc. cit. & Duardus nu. 3.* ita idem de laudante est affirmandum; quòd etiam manifestum videtur ex illa clausula, *publicè, vel occultè.*

222 Hanc tamen defensionem intellige semper ratione hæresis; quià aliàs auctoris ingenium, labor, stylus, an alia sana doctrina laudari, ac propugnari potest. Vbi differentia adnotanda inter librum habentem doctrinam hæreticam; & tractantem de Religione, quòd posterior ratione doctrinæ defendi potest; vt ex eius defensione non inducatur Censura; nisi fiat quatenùs liber est hæretici; ex defensione verò posterioris contrahi potest, etiam ex defensione libri, quatenus hæresim continet; quod considerauit etiam *Vgolinus ver. Aut de Religione tractantes nu. 3.* Quamobrem non erat cur ipse *cit. ver. At eorum quomodolibet defensores*; & cum eo *Altesius tom. 1. De cens. lib. 5. disp. 2. cap. 8. col. fin. Sayrus, & Sousa obi supra.* innodarẽt eum, qui diceret, permittendum esse librum ob stylum; vel doctrinam aliàs sanam, & elegantiã; Quia sensus talium verborum est librum aliàs potuisse tolerari, nisi admixtas haberet hæreses aut esset hæretici; & ita nobiscum *Sanchez dicto num. 58. Bonacina tom. 2. disp. 2. q. 2. punct. 4. nu. 20.* Si tamen prędicti Auctores ità velint intelligi, vt dum liber ad oppressionem per Inquisitores expetitur, sit ab ea vindicandus, per hoc, quòd dicatur permittendus ob styli elegantiam, præstantiamquè doctrinæ nõ mali sentiunt; etenim si quis laudatione hac, aut defensione intenderet impedire damnationem libri; aut conqueri de damnatione iam secuta; esset defensor in verò sensu; quandoquidem; vt *num. 219.* adnotauimus, non est necesse, defensionem fieri ob hæresim, uel auctorem hæreticum. Aliud tamen est celebrare stylum vt sic; aliud celebratione styli defendere totum librum, ne prohibeatur, aut comburatur; quia illud nihil habet illiciti, hoc verò expressè vetatur per Clausulam ex *quauis causa*, vel *quouis colore.*

223 De minuta hac exageratione: *quomodolibet, ex quouis causa, publicè vel occultè quouis ingenio, vel colore*; non vna est Doctorum interpretatio: *Toletus n. 28* in vniuersum, ait, has particulas referẽdas esse ad omnes superiores, *legentes* scilicet, *imprimentes, & retinentes. Rebuffus in Praxi benefic. in explicat. Bullæ Cœnæ a 1. ver. Quomodolibèt defendentes, & Suarez De Cens. disp. 21. sec. 2. nu. 10.* idem sentire videntur. Immò extendunt etiam ad omnes in toto Canone comprehensos, cum dicat Rebuffus per clausulam *publicè vel occultè*; comprehendi hæreticos occultos, eorumquè occultos receptatores; fautores &c. *Duardus nu 2. & Bonacina punct. 4. nu. 7.* iis videntur subscribere; licèt solùm de extensione ad legentes, retinentes, & imprimentes, mentionem faciant.

Res quidem est parui momenti, attamen tenore Bullæ, ac proprietate verborum considerata, non videtur Clausula vltrà defensores librorum esse protendenda; nam particula *quomodo-*

libet; ad imprimentes non potest referri; quia non nisi vno modo impressio fit; illud verò *publicè, vel occultè* non est quid conferat ad particulam *legentes*; & longè improbabilius est referri ad *hæreticos, fautores, &c.* vt dicebat *Suarez*; quia, cum talis clausula sit inter alias, quæ huiusmodi personis conuenire non possunt; sicuti est clausula; *quouis ingenio*, quæ hæreticis nõ potest aptasti, signum est, neque illam ad hæreticos receptatores &c. esse extendendam. Tandẽ clausula: *quouis ingenio, vel colore*, egrè ad legentes retinentes, & imprimentes refertur; quia in his actionibus non militat ingenium; prout significat particularem industriam, & prætextum Quapropter magis propriè loquemur, si omnes has particulas ad solos librorum defensores referamus. Et ita *Sayrus loc. cit. Sousa nu. 5. Alterius loc. cit.* licèt aliam extensionem non improbet: Namquè hæc defensio, in gratia librorũ quò viuant, nec exterminẽtur, sub nullo prætextu licita est, siuè gratia exercitationis in disputando; siue ad euitandum malum, ex exterminio secuturum; siue vt impietas supersit, quò cognosci, ac refelli possit; de quibus *Vgol. loc. cit. n. 2. Vmald. 2. p. Candel. in explic. huius Bullæ in penult. edition. n. 12. Sanchez n. 58. Duardus n. 6. Bonacina n. 20.*

224 Qui tamen scriptis, aut voce, non libros vt sic, quin exterminetur, sed doctrinam hæreticam disputationibus defenderent; si facerent causa exercitij in disputando; aut studio veritatis detegendæ; aut inquirendi rationes, quibus hæresis conuincatur; aut quò dubitationes, si quæ sunt, tollantur, excusandi sunt; nisi forte id falsò assumant in prætextum aut colorem, licèt id videantur non permittere. *Vgolinus. nu. 3. Gambarupta nu. 37. & Sousa nu. 6.* Quia huiusmodi exercitium de se non est malũ, nec assumitur in veram libri, aut doctrinæ defensionem. Quòd si doctrina libri, quę propugnatur, credatur etiam vera, ex triplici capite contrahitur excommunicatio, nimirùm ex hæresi, ex fauore hæresis, & ex defensione libri, in quem quatenus eam doctrinam continet, redundat defensio.

5. *Necnon Schismaticos, & eos, qui se à nostra, & Romani Pontificis, pro tempore existentis, obedientia pertinaciter subtrahunt, vel recedunt.*

E L E N C H V S.

225 *CVr sub hæreticis Schismatici excõmunicentur, & de earum pœnis.*
226 *Triplex Schisma. Impropriũ, Proprium, et Antonomasticum.*
227 *Quandò schismati copuletur hæresis, vt duplex contrahatur Censura.*
228 *Simplex schisma quod nam dicatur, et quod non omnis schismaticus sit hæreticus.*
229 *Non superfluè schismatici distinctè ab hæreticis exprimuntur, et 231.*
230 *Schisma, vt excommunicationi subdatur, externo debet actu manifestari; at non includit, sicut hæresis, errorẽ in intellectu.*
231 *Schisma aliud à corpore, aliud à capite, et aliud ab vtroquè.*
233 *Schisma etiam est à Generali Concilio; nõ à Prouinciali, aut à minoribus Prælatis.*
234 *Excõmunicati à Pontifice quarè nõ Schismatici.*
235 *Rebellio à Pontifice, vt est in temporalibus Princeps, non est Schisma.*
236 *Nec illud, quo quis se à ciuili hominum, non à spirituali societate subtrahit.*
237 *Aliqui Pontifici inobedientes qui verè Schismatici non sunt comprehenduntur, quicquid alij è contra.*
238 *Explicatur, quo pacto in vnica etiam re inobediens possit implicari hoc vinculo.*
239 *An incidat, qui Pontifici renuit subesse, ea quia infensus.*
240 *Schisma solo etiam facto constituitur; et ab iis, qui sæculares Principes in spiritualibus adeunt.*
241 *Fide tenendus in Pontificem, qui pro tempore pacificè existit.*
242 *Qui innodentur in schismate antonomastico.*
243 *Ex dubijs Pontificibus nemini adhærendum.*
244 *Adhærens tamen excusatur, si sine pertinacia.*
245 *Quæ ignorantia in Schismate reddat impunem.*
246 *Fautores Schismaticorum ex Bulla non innodantur, et iure quando.*
247 *Ex Constitutione Pauli IV.*
248 *Facultas absoluendi à Casibus Cœnæ non excludit Schisma.*

225 SChismatici Hæreticis affines, & ijs, aliquando deteriores, vltimo loco hæresis excommunicationem claudũt. Quòd enim Ecclesiam, vestẽ Christi inconsutilem, scindere, ac diuidere attentent, iure ab Ecclesiæ communione, à qua factis se separant, per sententiã erãt proscindendi, lic èt in Bulla cœnę ante Pium V. per aliquod temporis non exprimerentur teste *Alterio tom. De cens. lib. 5. disp. 2. c. 4. col. 2.* Aptè autem hoc loco fit; quia omnis schismaticus est suspectus de hæresi: Schisma enim via est ad hæresim, sicuti amissio charitatis ad amissionem fidei, *D. Thom. 2-2. q. 39. ar. 1. ad 3.* Quamobrẽ abiurans schisma, tenetur etiam suspicionem hæresis abiurare. *Pœna in Direct. Inquis. p. 2. quæst. 48. comment. 73. Farinaccius De hæresi q. 184. Duardus comment. in Bull. Cœnæ lib. 2. can. 1. q. 56. n. 12.* Immò ex Constitutione Pauli IV. 1558. *Cum ex Apostolatus* tàm Schismatici, quã Schisma excitantes, habentur pro relapsis perinde ac, si prius hæresim in iudicio publicè abiurassent; tãquam hæretici omnibus beneficijs, & officijs, & honoribus priuantur, & ad ea redduntur inhabiles, alijsquè afficiuntur pœnis, ex luibus dei, quibus *Syluester ver. Schismaticus §. 4. & 5. Turrecrem. in summa lib. 4. c. 14. & 15. Azorius Instit. moral. tom. 1. lib. 8. c. 20. Sanchez in præcept. Dec. lib. 2. c. 36. à nu. 10. Duardus loc. cit. à nu. 13. Bonacina tom. 3. disp. 1. q. 2. punct. 5. à nu. 8. Farinacc. vbi suprà, & alij*

226 Schisma igitur, quod à Scissura, seu diuisione nomen accipit, partimur in triplex; improprium, proprium, & antonomasticum. Impropriè Schismatici denominantur plures. Haeretici primùm omnes *c. inter haeresim* 24. *q.* 3. Hi siquidē ab vnitate fidei, & Ecclesiae, se subtrahunt; & in hoc sensu communiter dictum illud assumitur; *Omnis haereticos esse etiam Schismaticos*; quâuis non sint de iis, qui errent in articulo. *Vnā sanctam Ecclesiam*; aut in Primatu Pōtificis Deindè etiam excommunicati, quatenus à Sacramētorum perceptione, vel hominum communione sunt seiuncti. *Ita in c. Sacerdotes* 1. *q.* 1. *Cum excommunicato* 11. *q.* 3. *c. Apostolica* 24. *q.* 4. Quin etiam homines mortalia criminis rei, quia à charitate diuiduntur, schismatici nuncupantur, vt colligitur ex *c. Audi* 11. *q.* 3. Rursus, ii, qui ab obedientia proprii Episcopi se subtrahunt, aliosquè subuertunt, aut Episcopi auctoritatem vsurpant; ex *cap. Scire debes, et c. Nouatianus* 7. *q.* 1. *Doctores ad Cap.* 1. *De Schismaticis. Brunus de Haeret. c.* 16. *circa finem* Ii tandem, qui sine pertinacia Pontificem non verum sequuntur, & ii, qui se pro Pōtificibus habent, cum non sint. *Glossa, & Doctores in Clement.* 1. *De Iure iurando. Brunus vbi supra. & Ricciullus de Iure personarum extra Ecclesiae gremium existentium lib.* 9. *c.* 1. *in fine*. Proprium Schisma ex receptissima *D. Thomae loc. cit.* definitione est; *Disiunctio per quam quis se ab vnitate Ecclesiae separat, in quantum est quoddam corpus mysticum, ex vniuersis fidelibus, & Romano Pontifice, tanquàm capite constans.* Schisma denique per antonomasiam dicitur; cum vero Pontifice relicto, alter cum pertinacia superinducitur; de quo infrà *nu.* 241. *& sequentibus.*

227 At si in schismate, quod proprium appellauimus, adsit in Intellectu error; aut quòd nō detur visibile Ecclesiae caput, aut quòd hoc non sit Romanus Pontifex, & ille, qui legitimè creditur Pontificatus successor; aut quòd ei obediēdum non sit, aut tādem, quod non detur vna Ecclesiae collectio, additur schismati haeresis: & probabile est, ex hoc duplicem excommunicationē contrahi, alteram ex haeresi intellectus; alteram ex rebellione volūtatis, renuentis obedire; quod tunc fiet, quando quis primò simpliciter inobediens, errori deindè elegit assentiri; secus enim, si rebellio ab Ecclesia, vel capite, ex errore ortū ducat, vnica contrahetur Censura; nimirùm ex haeresi cui malitia inobedientiae adscribitur; nec habetur tanquam distincta.

228 Quapropter purum, & nudum Schisma tunc erit, quando quia non recedendo ab vnitate fidei, subtrahit se tamen, vt nolit esse membrū Ecclesiae; vel renuat legitimo Pontifici, tanquàm capiti, subesse ex rebellione voluntatis; dum tamen creditur, & tenetur in verum Pontificem. *D. Thomas loc. cit. Augustinus Triumphus De potestate Eccles. q.* 19. *à* 1. *Turrecrem. lib.* 4. *cap.* 1. *Eymericus in Direct. Inquis. p.* 2. *q.* 46. *Graff lib.* 4. *Decis. aurear. in explic. Bullae Cœnae num.* 53. *Simanchas De Cath. institut.* 49. *n.* 1. *Gambarupta De casibus reseruatis ad cap.* 1. *Bullae Cœnae. nu.* 39. *Duardus loc. cit. num.* 4. *Ricciullus, et Sanchez vbi suprà.*

Liquet indè, quòd licèt omnis haereticus dicatur schismaticus: non tamen ex aduerso, omnis schismaticus dicendus sit haereticus; quia ad haeresim constituendam, non sufficit facto detrectare Pontificis imperium; nisi simul intellectu negetur; vt ad Clausulam: *haereticos*, supra dictū est, & ità asserit. *Glossa in c. Inter haeresim* 23. *q.* 4. *Caietanus in summa ver. Schisma, et alij communiter.*

Schisma similiter antonomasticum, tunc erit precisè schisma sine admixtione haeresis, quando alter tanquàm *Pontifex* super inducitur, absquè errore, quod credatur, Ecclesiae caput posse esse multiplex; aut quod recusetur mente recipi in Pontificem, ille, qui est legitimè renuntiatus, & pro tali cōmuniter receptus; de quo infrà *n.* 241.

229 Quamobrem habemus, schismaticos nō esse in hac nostra Bulla superfluè appositos; vt aliquibus visum fuit, qui dixere, satis in particula *haereticos* eos significari; exprimi verò claritatis gratia; sicuti, & exprimuntur Apostatae; quos sub haereticis comprehendi sufficienter, adnotauimus suprà, in clausula, *et à Christiana fide Apostatas.* Siquidem dantur simplices, veri tamèn schismatici, qui haeretici, nō sunt; & hos dicimus hic excommunicari, tam eos, qui schismate, quòd proprium appellauimus, detinentur; quàm qui antonomastico. Praeter quam quòd alium sortiri potest haec particula *Schismaticos* effectum, *n.* 237. insinuatum: quod scilicet, Schismaticus, & simul haereticus duplici vinculo perstringantur. Ex collocatione autem satis patet, dictam particulam non esse superiorum declaratiuam; cum sit à verbo *haereticos*, longo tractu distans, & per se discreta; quòd de particula *Apostatas* non verificatur.

230 Nec existimet aliquis, quòd, quia simplices Schismatici non habent internum aliquem intellectus errorem, ideò non sint excommunicati, sicuti huius defectu non excommunicantur haeretici; nam haeresis de sui natura in intellectu consistit, schisma in sola voluntate, ex *D. Thom. supra cit.* separatio autem à capite ex voluntate inobediendi: sufficienter externo actu completur, ac proditur: vnde nil aliud requiritur. *Suarez De cens. disp.* 11. *q.* 2. *nu.* 13. *Sausa in Relect. ad Bull. Cœnae disp.* 18. *n.* 5. *Bonacina nu.* 10. *ver. secundo patet. Sanchez dicta cap.* 36. *n.* 14. *Duardus n.* 13. Quamobrem concedēdum est tantum, solam voluntatis rebellionem non inducere excommunicationem, nisi aliquo externo signo manifestatā: prout de haeresi dictum est.

231 *Porrò* eos, quos diximus, comprehendi sub praesente clausula, & ad eos comprehendendos fuisse appositam, statuunt ferè communiter Doctores. *Vgolinus De cens. Pontifici reseruatis p.* 1. *c.* 1. *ver. nec non Schismaticos. Gambarupta n.* 39. *Alterius tom.* 1. *De cens. lib.* 5. *disp.* 2. *c.* 9. *col.* 3. *Toletus lib.* 1. *summa cap.* 20 *num.* 21 *Sousan.* 4. *Duardus. et caeteri.* Addentes, huiusmodi schismaticos, cum ante *Pium* V. in Bullis aliquando non exprimerentur, non fuisse tunc excommunicatos; sed eos tantùm, qui simul essent haeretici, & ita sunt intelligendi antiquiores Summistae, Interpretes Bullarum, in quibus haec vox desiderabatur: qui dū schismaticos voluère innodandos,

de schismaticis haereticis locuti sunt; qui verò eos non innodari, dixerei de praecisè schismaticis. Aduertendum tamen in aliquibus Bullis fuisse clausulam *ac eos qui se à nostra, etc.* quae quia generalis est, potuit etiam schismaticos cōprae-hendere.

Nec obstat c. *Inter haresim* 24. q. 3. vbi schismatici, absolutè haeretici dicuntur bifon ex D. *Hieronymo* verbis. *Inter haresim, et schisma hoc interesse arbitror, quod haresis peruersum dogma habeat; schisma propter Episcopalem dissensionem ab Ecclesia pariter separat; quod equidem in principio, aliqua ex parte, intelligi potest diuersum; caeterum nullum schisma est nisi sibi aliquam haresim confingat, vt rectè ab Ecclesia sibi discessisse videatur.* siquidē vt adnotauit *Glossa*, non est ità ille Canon intelligendus, quòd nullum sit verum schisma sine haeresi; sed quòd dispositiuè illud, quod erat schismā per solam discessionem ab vnitate Ecclesiae sensim descendat in haeresim, per firmam adhaeresionem alicui prauae opinioni, quae fuit discessionis causa.

232 Cùm autem, vt *Diuo Thoma*, Ecclesiae vnitas in duobus cōsistat, in vnione scilicet mēbrorum inter se se, & in coniunctione ad idē caput; fit vt duplici modo accidat schisma: vno quo quis adhaerendo Pontifici, nolit tamen inter alios fideles connumerari; sed à semetipso sperare, credere, orare, &c. cum caeteris non communicando in bonis actionibus: Altero; quo quis communitatem Ecclesiae non deserens, renuat esse sub Capite, quod est summus Pontifex. Ità explicant *Caetanus ver. Schisma; Petrus de Ledesma tom. 1. Summ. tract. 3. cap. 12. concl. 3. Valentia 2. 2. disp. 3. q. 15. punct. 1. post 3. propositionem. Sanchez nu. 5. Bonacina nu. 3. ver. vndecimo. Ricciullus nu. 10.* Quibus, & tertium adde; quo quis scilicet à membris simul, & à Capite se subtrahit. Licèt alterum sine altero vix esse possit; quia separans se ab aliis membris, separat consequenter à corpore; Caput autem non est, nisi corporis, & membrorum vnitorum; non verò partis abscissae; recedens verò a capite, subtrahitur etiam à corpore; quià, si in eo esset, necessariò sub capite esset. Quocumquè autem ex his modo schisma fiat excommunicatio inducitur, quià semper est propriè schisma *Duardus nu. 9. Sayrus lib. 3. Thesauri c. 5. nu. 21. Sanchez. Vgolinus, & alij.*

233 Schismatici etiam dicuntur, & excōmunicantur, qui à generali Concilio Pontificis auctoritate congregato, recedunt. *Rodriquez ad Bullam Cruciata §. 9 dub. 6. n. 76. Sousa n. 2.* Id siquidem est, ab ipso Pontifice recedere. Non verò, qui à Concilio Prouinciali, aut Nationali; quià à Capite non desciscunt. Qua ratione insinuauimus suprà, remouētem se ab obedientia vnius Episcopi, aut Ecclesiae particularis: aliosquè subuertentem à subiectione, legitimo Pastori debita: dissēsionesquè excitantem; & veri Pastoris Sedem, Iurisditionemquè sibi praeripientem, non esse schismaticum in sensu nostro, nec innodari Censuris; vt etiam tradit *Vgolinus. dicto ver. Nec non schismaticos. num. 3. Azorius. cit. cap. 10. q. 4. Sanchez nu. 6. & 13. Duardus nu. 5. Bonacina. punct. 5. n. 3. ver. secundò cum, & n. 10. ver. Obserua secundo.* fauent. *Hostiensis, Abbas; Anania, & Socinus. in Rubrica De schismaticis.* Quamuis; quia vnitatem Ecclesiae aliquo modo perturbat, & concordiam scindit; dicatur, aliquo modo schismaticus. *dicto c. Nouatianus est 7. Sane diebem q. 1. Barbosa, & Decisores. in c. 1. De Schismaticis.*

Vndè nō erat cur *Valentia loco cit. Lorca 2. 2. q. 39. a. 4. disp. 48. m. 1.* eum inter veros schismaticos reponerent; ex ratione ducta quod tacitè, seu virtute, à summo etiam Pontifice, reliquisquè Ecclesiae membris se separet: quatenùs quilibet Epicopus eiusquè subditi habēt subordinationem, & connexionem cùm Pontifice & alijs Ecclesiae partibus, tāquam cum Capite, & reliquis eiusdem corporis membris.

Occurritur enim; accedente eo animo aliquali (nec enim in his sufficiunt habituales dispositiones, vt in superioribus adnotauimus) fatendum esse induci verum schisma per hoc solùm, quòd quis particulari Episcopo sit rebellis; non intelligitur adhuc se à corpore, vel Capite totius Ecclesiae subtrahere; quod tamen ad verum schisma est necessarium ex *D. Thoma, et alijs communiter.* Porrò si ille rebellet; quia credat; plures esse posse Ecclesias, & capita sine subordinatione ad Romanum Pontificē, qui reliquos Episcopos constituit est schismaticus simul, & haereticus; quia negat vnitatem Ecclesiam, & primatum Romanae contrà extrauagantem. *Vnam sanctam De maioritate, & obedient. Turrecrem. loc. cit. c. 16 Conradus lib. 3. De haret. cap. 16. Vgolinus vbi supra, & Grassius n. 51. et 52.*

234 Iam liquet, cur excommunicati; licèt dicantur ab Ecclesia separati; nec communi membrorum vita gaudere; non sint tamen schismatici, quià nimirùm non penitùs de corpore Ecclesiae sunt abscissi per voluntariam separationem; sed per poenā, iniunctam vigore excommunicationis, & fructibus communium bonorum non subleuantur. Illi verò, qui specialiter à Pontifice excommunicantur, licèt inobedientes sint, & contumaces; non tamen habent rebellionē schismatis, quia inobedientia haec est communis omni trāsgressioni praeceptorum, nec est per se intenta à peccante, sed indirectè consequitur; vt optimè *Sousa. loc cit. n. 7.*

235 Constat etiam, rebellantem Pontifici, renuentemquè, obedire ei, vt Dominus est temporalis ditionis suae, sententiamquè in temporalibus profert, non esse schismaticum, nec praesenti Canone alligatum; quià non est rebellio à capite Ecclesiae, vt tali. siquidem Pontifex, vt temporalis Dominus; ad instar aliorum Principum est habendus, per *Nauarrum De datis pro Iustitia, vel Gratia. notab. 17. n. 29:* facit *cap. Per venerabilem §. Rationibus. Qui filij sint legitimi.* Et ità nobiscum sentiunt, *Vgolinus loc. cit. §. 1. nu. 4. Ricciullus. nu. 11. Sanchez nu. 4 Bonacina. dicto nu. 3. ver. septimo subditum.* Quae tamen Pontifex in temporalibus, quatenus Pontifex est, statuit, ad publicum, & spirituale Ecclesiae bonum ea ordinans, seruanda sunt, & ex huiusmodi inobedientia induci potest schisma. Quemadmodum etiam induci potest, si rebellio ab eo, tanquā

Do-

Domino temporali fit eo; quòd renuatur, eum pro Petri legitimo successore haberi; & per cõsequens, pro temporalis Ecclesiæ Dominij iusto possessore.

138 Similiter est à Censura immunis, qui ab aliorum consortio, vt homines sunt; & ciuilem quandam societatem constituunt, semet segregat; non quatenus Papæ subiecti sunt, & quatenus Ecclesiæ pars spiritualem Rempublicam instituunt. *Syluester ver. Schisma. Valentia d. 1. punct. 8. paulo post initium* Sà *in ver. Schisma n. 1. Azorius, & Sanchez loc. relatis.*

139 Grauior in hac materia Controuersia est, an ex hac nostra clausula excommunicentur etiam, pertinaciter inobedientes Summo Pontifici, in aliquibus tantùm; licèt alioquin eum agnoscant, tanquam Superiorem, & Caput; in his verò, licet quà Pontifex est præcipiat, obtemperare nolint. Siquidem *Sanchez nu. & 12. Vgolinus dicto § 1. nu. 4. Duardus sub nu. 16. Grassius nu. 53. Alterius col. vlt. Suarez nu. 13. Fillucius qq. moralium tom. 1. tract. 16. cap. 2. nu. 48.* videntur asserere, inobedientiam in vna, aut altera re, non esse sufficientem, ad presentem Censuram contrahendam; sed requiri, vt vniuersaliter renuatur Pontifex in Superiorem, & Caput agnosci; in hoc enim (inquiunt) verum schisma consistit. Ideo in *Bulla Pij V. anni 1568.* non exprimebantur distinctè schismatici; sed describebantur illis verbis *Qui se à Romani Pontificis, obedientia subtrahunt*: Vndè *Vgolinus Sanchez, & Duardus*, & sequitur *Bonacina nu. 3* aiunt inobedientem Pontifici, ex motiuo priuatæ inimicitiæ, aut quià personam Romani Pontificis sibi infestam reputet, non alligari hoc vinculo. Quod extendit *Duardus*, etiam si per contemptum Pontificis imperium detrectet, & subterfugiat; quapropter nullum inobedientem, qui simul etiam non sit propriè schismaticus censuræ huic subiiciunt. Clausulam porrò illam, *Et eos, qui se à nostra, & Romani Pontificis obedientia subtrahunt & c.* intelligũt *Vgolinus, Duardus, Sanchez., & Bonacina nu. 10. ver respondetur*, appositam ad majorem explicationem, terroremquè, ex illa exaggeratione inducendum, arg. *cap. Si aduersus De hæreticis.* Vel quia, cum sæpius contingere soleat schisma ex sola inobedientia contrahi, sine eo, quòd alter Pontifex substituatur, expressione particulari fuit opus designari eos, qui non delinquunt schismate antonomastico, ea enim, quæ sæpiùs accidunt, specialiori indigent dispositione *arg. Nam ad ea ff. De legibus.* Quamquam Vgolino non displiceat, nomine *schismaticorum*, venire eos, qui se ab vnitate membrorum separant, nomine verò inobedientium eos, qui à capite, *Suarez verò cit. disp. 21. sect. 2 ex 18.* hunc assignat effectum; quod cum per *schismaticos* communiter intelligantur, qui super inducto Pontifici adhærent; per eos, *qui se ab obedientia & c.* intelligi debent, qui alteri non parentes, verum Pontificem non recognoscunt. *Alterius* tandem; quod quia nomine *schismatici* videbatur prima facie significari tantùm, qui vltra rebellionem voluntatis, habet errorem in intellectu circa Pontificem, addita fuerit, ad innouandum, excommunicari etiã eos, qui ex prauo voluntatis affectu rebellant, etiam si credant, eum esse Caput totius Ecclesiæ, hi si quidem etiam dicuntur *schismatici à D. Thoma. 2. 2. q. 39. à 2. ad 2. ibi: non obedire præceptis Pontificis cum rebellione scilicet pertinaciter contemnere præcepta Pontificis, & eius iudicio non obedire, est ratio quadam schismatis.*

Qua in re in primis necessariò fatendum videtur; si nomine schismaticorum comprehenduntur ii tantùm, qui in nullo Pontificem, tanquam Ecclesiæ caput volunt recognoscere, alios inobedientes, præter schismaticos, hic excommunicari. Colligitur ex tenore Bullæ: *nec non schismaticos, & eos, qui ab obedientia & c.* particula enim, &, regulariter non est antecedentiũ explicatiua, vt particulæ *seu; vel, aut, etc.* Sed nouam dispositionem importat, *Glossa*, communiter recepta *in Rubrica. De iudic. et facti ignorantia et in cap. Querelam. De Simonia.* Cuius est signum, quòd in aliquibus Pij V. Bullis, tanquam diuersi distinctè excommunicabãtur. *Schismatici* in primo Canone. *Inobedientes* in nono. Nec obest, si dicamus, schismaticos aliquando in Bulla fuisse prætermissos; in quò casu sub nomine inobedientium etiam ipsi continebantur. Nec enim est inobediens solùm qui in vno, aut altero reiicit imperium; sed etiam qui in omnibus; Vnde si soli schismatici innodantur, cætera uerba post ipsos manifestè redũdant; quando enim ad terrorem, vel ad denotandum id, quòd frequentiùs accidit, aliquid est exprimendum, non nisi sub particulis explicatiuis, ad tollendos errores, in interpretatione legum irrepentes, præstandum est. Et hæc quidem efficaciùs procedunt contra priorem explicationem *Sanchez, et aliorum.* Immò etiã contrà secundam *Vgolini*; quià nomine *schismaticorum* potiùs communiter intelligentur ii, qui à Pontifice, seù capite se subtrahunt, quã qui à cæteris membris se segregant. Explicatio quippè *Suarez* minus habet improbabilitatis, quicquid in contrarium *Sanchez*, est enim conformis ei, quam de verbo *Apostatas* amplexati sumus, suprà *nu. 34* licet hic non sit amplectenda. Interpretatio tandem; *Alterii*, reiicitur, quià schismatici intellectu errãtes, satis sub nomine *hæreticorum* comprehendebantur, vt ipsemet fatetur: *col. 1. ver. Hæc autem vltima.* Vnde clausula, *et eos qui se.* non erat necessaria, ad distinguendos schismaticos solius voluntatis, à schismaticis simul hæreticis; quidem per vocem *schismaticos* satis exprimerentur: nec in aliquo *D. Thomas* aduersatur.

Quarè sentiendum arbitramur, non esse attendendum, an in vna, vel altera re tantùm, aut in omnibus vniuersaliter Põtifici subtrahatur obedientia; sed potiùs, quà ratione subtrahatur ac proinde innodari eum, qui in aliis Pontificem in Caput Ecclesiæ agnoscens, in vna tamen, vel altera recusat agnoscere in superiorem, & obtemperare. Quod in praxi accidere potest frequenter, cum enim hæc rebellio consistat in vo-

tantate, nec vllum dicat in intellectu errorem, credens quis; etiam in illa re Pontificem posse præcipere; ac ei esse obtemperandum (aliàs enim esset hæreticus, quia fide tenemur credere, non magis in vna re, quàm in alia, Pontificem esse superiorem) potest tamen ex rebellione, ac ceruicositate nolle ei in ea re, tanquam Superiori, morem gerere. Quo casu non video, qua ratione hic possit excommunicationem declinare, huic enim conuenit, quòd sit. *Pertinaciter se subtrahens ab obedientia Romani Pontificis* vt inquit Canon noster; & quòd deneget obedientiam ratione officii ipsius Pontificis; quatenus eius, quam habet in ea re, sicut, & in aliis, superioritas recusatur agnosci. Neque hoc videtur infieiari. *Sanchez cit*, *n*.3. dum ait, inobedientiam attendendam esse ex parte officii ipsius Pontificis; Et id ipsum intendunt ii, quos pro se citat, *Caietanus nempè*, *& Bannes*. 2.2.q.39 a.1. *Valetia. loc cit. Azorius*, *& Ledesma vbi supra*. Concedimus tamen, excommunicationem non induci, si exercitatur imperium ex parte rei imperatæ; quatenus scilicet grauis, & incommoda eit; quia tunc inobedientia est indirectè tantùm voluntaria, vt *n*.2. 3. 4. in simili diximus.

239 Porrò, si impulsus inobedientiæ sit, quia persona ipsa, quæ Romanum Pontificem agit, infensa sit, & particularem gerat cum subdito inimicitiam; non est ob id inobediens quia excusandus, quoties particularis inimicitia in causa est, cùr in ea re Pontificem, vt Ecclesiæ caput, non recognoscat. Nam si seclusa inimicitia, formalis inobediens quilibet innodatur; multò magis accedente motiuo hostilitatis, quod potiùs crimen aggrauat, quam imminuat, contrahetur Censura. Sufficit siquidem, nolle in aliquo, Pontifici, qua Pontifex est, & quatenus Pontifex imperat, obtemperare; nec necessaria est reduplicatiua, quià Pontifex, vix enim hic inobedientiæ modus in aliis, quàm in iis, qui in primatum, & auctoritatem Pontificis non credunt, reperiri potest. Inimicitia autem, & odium personæ excusare potest in rebus, quæ sunt incommodi, aut detrimenti; quæque ex odio præsumuntur iniunctæ, vt per *Bonacinam dicto nu*.2. *ver*. *Sextò cũ* Aùt in iis, de quibus Pontifex; non tamen, vt caput Ecclesiæ, præcipit. At si præcipit vniuersaliter, tanquàm commune Ecclesiæ Caput, non debet facto ipso in re præcepta non recognosci vt Caput, ex priuato odio. Quarè ad hanc Censuram contrahendam puto, sufficere voluntatem, aut factum, quibus quis intendit in re aliqua Pontificem, vt superiorem communem, non recognoscere; & hunc per clausulam *et eos qui se*, *etc*. in Canone significari; eos verò, qui ex toto à Pontifice, Ecclesiæ capite, se subducunt, per verbum *schismaticos* exprimi. Ita sentiunt *Toletus*. *dicto cap* 20, *nu*.22. *et lib*. 4. *cap* 11. *n*.2. *Gambarupta*. *cit*. *cap*.1. *in fine Sousa disp*. 18. *a n*.5.

Neq. hinc infertur, quelibet à Romano Pôtifice excommunicatũ esse hoc modo inobedientem, quia, vt supra adnotauimus, in transgressione præcepti, ob quam excommunicatur transgressor, non intendit subducere semet in aliquo ab obedientia Romano Pontifici debita, noster autem inobediens recusat in ea re, quam negligit, Pontifici subdi, quod grauius est. *Sousa n*.7. *& Riciullus n*. 21. *Alterius*. *col*. 5. *ver*. *respondetur*.

240 Schisma autem, & inobedientia non semper ex expressa voluntate non recognoscendi Pontificem, sed etiam ex implicita, & virtuali, quæ factis manifestatur, vt cum quis ità se gerit; ac si non esset Pontifex, etiam si non præcesserit positiuus voluntatis actus, quo statuerit, Pontifici non subesse. Exemplum est de eo, qui generale Concilium cogeret; aut alia huiusmodi Iurisdictionis, vel auctoritatis munera exerceeret; nullo habito Pontificis respectu, vt enim in rem præsentem, inquit *Caietanus*. *in Summa*, *in ver schisma*, non est solus homicida, qui directè homicidium attentat, sed etiam, qui intendit opus, ex quo necessariò homicidium sequitur; sic est schismaticus, qui sacro submissionem Pontifici denegat. Et ita præter *Caietanum loc*. *cit*. *&* 2.2. *q*. 39. *a*. 1 *ver*. *Ad Tertium autem dubium Bannes Valentia et Ledesma*. *loc*. *citatis*. *Pellizarius*. *n*. 48. Sanchez *n*. 5. *Sousa n*. 4. *Vgolinus cit*. §. 1. *Duardus*. *n*. 7. *Suarez*. *n* 13. *Bonacina n*.3. *ver dicim*. *et n*.10. *ver obserua tertio*. *Alterius col*.13. *ver*. *secundo modo*; *Scortia Theor*. 410. *col*. 15.

Quapropter ii, qui facto ipso alium à Romano Pontifice in spiritualibus superiorem adeunt, vt sunt hodie hæretici cæteriquè in Anglia, qui in spiritualibus Regem recognoscunt, sunt facto ipso schimatici, etiam si aliàs Pontificem, superiorem credant: *Suarez*. *loc*. *cit*. Sayrus *cap*. 5. *in fine*. *Sousa disp*. 18. *n*. 48. *Bonacina dicto n*. 10. *ver Hinc patet*. Qui tamen ferè accedentes alioquin Pontificem agnituri, id agunt, excusandi sunt, si necessitate compellantur adire, cum non permittatur ad Pontificem recursus, aut vi, vel metu cogatur.

241 In antonomastico autem Schismate, quo scilicet nouus Pontifex vero, ac legitimo, scienter, ac malitiosè superinducitur, potest dupliciter interuenire hæresis; Si nimirum credatur multiplex esse posse Ecclesiæ caput; *Suarez n*.12. vel si legitimè electus, & ab Ecclesia pacificè receptus renuatur, pro Pontifice haberi: Est siquidem Romanus Pontifex pro tempore existens, fide tenendus in verum, ac legitimum Petri successorem, quoties de legitima eius electione non est probabiliter ambigere; ità *Suarez De fide disp*.10. *sect*. 5. *Azorius tom*.2. *Instit*. *mor*. *lib*.5 *cap*.5. *quæst*.4. *Bonacina loc*. *cit*. *punct*.3. *n*.12. Contra *Caietanum* 2.2. *q*.1. *a*.3. *ad* 4. *Bannem ibidem a*. 10. *dub*. 2. *ad* 2. *& alior*. Quod his rationibus præ ceteris quas *tom*.2. *nostris operis* fusiùs explicauimus illustratur. Namquè in generali illa propositione, quam fide docemur. *Omnis Canonicè electus est legitimus Pontifex*, *ac Petri successor*. reuelantur omnes in singulari Pontifices, ritè electi, fide recipiendi; quia vnaquæque

quæ individua sunt de essentia totius collectiui; hinc quia fide teneo, omnes homines resurrecturos, fide etiam credo, me, & alios in singulari signatos, surrecturos. Tunc autem, sicut naturali lumine me hominem agnosco absque diuina reuelatione; ità ex pacifica Pontificatus inauguratione, possessione, & acceptatione, à cœtu fidelium, morali euidentia, ac certitudine, innotescit hunc esse legitimè electum. Quæ certitudo augetur ex assistentia Spiritus Sancti, quæ vniuersalem Ecclesiam reddit indeceptabilem, quòd non possit doceri falsum; sumpta etiam sine capite: cum capite enim, nec doceri, nec docere falsum potest. Quamobrem vniuersalis cõsensus recipientium: *S. D.* N. VRBANVM VIII. in verum Pontificem; aut fide ducitur humana, aut diuina. Non primùm, tùm quià fidei humanæ falsum subesse potest, falli autem vniuersalem Ecclesiam, est inconueniens, ob assistentiam *Dei* peculiarem; & ob absurda, mox afferenda; tùm quia experimur, applicari fidem diuinam singulis Pontificibus. Creditur enim is *P*ontifex; quia creditur, verum Petri successorem dari; nec posse longo tempore deficere visibile Ecclesiæ caput; hoc autem alium esse non posse, nisi qui pacificè ea dignitate fruitur, & vniuersali consensu in talem recipitur. Superest igitur, vt hic vniuersalis consensus fide ducatur diuina. Præterea fidem debemus diuinam iis, quæ ab vnoquoque Pontifice statuta fuerint, fide credenda, sed hoc stare nequit, nisi æquali, & non minori fide credamus, definientem talia, eum esse qui definire queat, & obligare; quòd soliùs veri Pontificis est; alioquin Diuina fides nutanti inniteretur fundamento. Inde aliud argumentum eruitur; quòd cum recipiamus fide ea, quæ singuli Pontifices, pro tempore existentes, definiere, fatemur etiam, iis, ad fuisse Spiritum Sanctum, at qui talem habet assistentiam, non nisi verus Pontifex esse potest, cui promissam esse credimus de fide; hinc igitur, & Pontificem fide recipimus. Rursus quia Conciliis Oecumenicis debemus fidem, sicut Euangelio arg. *c. Sicut sancti.* 15. *d.* sed nullum Concilium sortitur auctoritatem, nisi ratihabitum à vero Pontifice existente Concilii tempore, per iura 17. *d.* saltem ergo de illis Pontificibus, qui præfuerunt Conciliis, credere debemus, fuisse huiusmodi; Eadem autem est ratio de omnibus, ac de singulis; immò si singulos credamus humana fide, cum formidine possibilis falsitatis, omnes reuocamus in dubium, an vnquàm fuerint in S. Ecclesia veri Petri successores; & ex consequẽti veri Episcopi, Cardinales, ac cæteri ordinibus, & gradibus insigniti, sicquè vniuersa Ecclesiastica Hierarchia prorsus confunditur.

Aduersus hanc sententiam afferuntur multa, sed quæ partim sunt falsa, partim nullo negotio soluuntur. Falsum est, quod Ecclesia receperit aliquando fœminã in Pontificem, & decepta sit; ostendunt Scriptores Catholici saniores. Item quòd aliquando receperit in Pontificem, qui schismaticus postea repertus fuerit. Nam tempore schismatis, latuit quidem Ecclesiæ verus Pontifex, sed vniuersaliter non legitur, aliquem illegitimum recepisse; nos autem loquimur extra schismatis tempora, quandò quis pacificè possidet primatum. Similiter, quòd *Deus* non reuelauerit in singulari, hunc esse verum Pontificem; Siquidem reuelauit Ecclesiæ, dum reuelauit omnem canonicè electum esse legitimum Petri successorem, & non defuturum in Ecclesia longo tempore caput visibile, Petro succedens, quod non fuisset, si singuli succedentes Pontifices non fuissent recepti in tales. Ecclesia proponit autem sufficienter in singulari, dum singulos recipit pacificè sedentes, eorumque dogmatibus præstat fidem. Tandem, est falsum quod Pontifex, proponens credenda, se habeat, vt Concionator, infidelibus fidem annuntians, qui & potest falli, ac fallere, & cui prius ex humanis coniecturis fides aliqua humana præstatur. Nam Pontifex ratione muneris Capitis habet Spiritus sancti assistentiam vt nec decipi, nec decipere possit. Quòd verò æquiparentur articuli credendi, *sub Hostia cõsecrata esse verum Christi corpus; Et legitimè electos esse Petri in Pontificatu successores*, vt sicut tamen non fide creditur, sub hac hostia signata adesse Christum; quià ignoratur potestas, & intentio consecrantis, ità nec signatus Pontifex fide sit tenendus cum ignoretur legitima electio, & electibilitas assumpti, an sit baptizatus, & initiatus ordinibus, quæ requisita sola humana coniectura tenemus. Hæc, inquã paritas neganda, quia, ignorato, an species signatæ sint consecratæ, nullum sequitur in vniuersali Ecclesia inconueniens, benè si ignoretur verus Pontifex, seù si recipiatur vt verus, qui non est. Illud igitur Deus aliquando sinere potest, hoc autem non sinet, ob promissam Ecclesiæ assistentiam, & continuationem veri Capitis. Præterea, sicùt constito euidenter de potestate, & intentione consecrantis, signatæ species fide creduntur, continere Christi corpus, ità constito, Pontificem singularem esse legitimè electum, iam non humana tenetur, sed diuina fide; illud autem euidenter habetur certum ex quo eligentes, & vniuersalis sapientum, Ecclesiæque consensus in talem recipiunt vt fusè prosequuti sumus in 2. Tomo. Rursus quòd, & eligibilis fuerit, & Canonicè electus, tenemus ea fide, qua credimus, *D*eum non defuturum suæ Ecclesiæ, nec permissurum, vt decipiatur: statim enim sequitur, quòd non relinquat, Ecclesia falso Capiti subesse.

242 *In tali ergo schismate*, quo *Pseudo*-Pontifex legitimo, recepto, & pacificè possidenti superinducitur, innodantur primum ii, qui illud excitant; & nouum Pontificem assumunt; qui, si ex iis sint, ad quos non spectat electio, non videntur posse, ex ignorantia, vel dubietate excusari, tum quia ad eos non spectat, cognoscere de forma electionis, & per cõsequens de validitate dubitare, tum quià agnoscendo Pontificem, ab ipsis superinductum, subiicitur Capiti non legitimo, cum apud ipsos auctoritas elegendi non sit.

*D*einde ipsi etiam plures Pontifices electi, de Pontificatu rixantes; dum sciant, aùt probaliter ambigant, se legitimè non esse renunciatos.

eiatos, *Clement. 1. in principio ubi Glossa, & DD.* *Iure iurando. Brunus. De hæreticis cap. 16. in fine Ricciullus. nu.19. Sonsa, n. 4.* Alias enim arbitrantes, se legitimè electos, non innodantur. Quo tamen casu tenentur subiici generali Concilio, de electione sententiam prolaturo, aut ei præstare fidem, qui inualiditatē electionis potest demonstrare. Non ob id tamē crediderim, arbitrantem, se probabiliter electum legitimè, si renuat Concilio subiici, sicut nec eius sectatores, id morali certitudine callentes, innodari hac Censura, aut alia. Contra *Alterium col.4.* asserentem, esse probabile hac excommunicatione irretiri, euidens verò abstringi ea, quæ est in *cap. Licet De Electione cap. 10. De schismaticis, & in c. Nullis fas. 19. dist.* Nam quoad Censuram Bullæ, constat ex sola ea renuentia istum non constitui schismaticum. Quoad Ius verò, in *cap Licet.* ille solum excommunicatur, qui nouit, se non esse à duabus partibus Cardinalium postulatum, hic autem loquimur de eo, qui suam electionē non perspicit inualidam. *In cap. 1. De Schismaticis: & in c. Nullis fas.* nulla est talis excōmunicatio Concedimus tamen, post sententiā Concilii (si modo casus sit possibilis) nostra hac innodandum, etiam si legitimè fuisset inauguratus, non tamen constaret, Quia de nouo electus fieret verus Pontifex, omni alio abrogato vt contingit (quamuis in diuersis terminis) in Concilio Constantiensi. anno 1417 Res enim hæc dubia coram Ecclesia, non potest alio modo prudentiore corrigi. *Bonacina n. 3. ver. secus dicendum.*

Demum ii, qui scienter, vero Pontifice post habito, schismatico obediunt, vt ex supra dictis constat.

243 In dubio autem, quò ignoretur, quis ex pluribus sit legitimè electus, adhærendo nemini, non labimur in schisma. *Butrius, & DD. in cap. Quia diligentia. De Electione Cardinalis cons. 150. num. 14 Caietanus in Summa. ver. schisma. A Castro. lib. 1. De iusta hæreticorum punitione cap. 9. Vgolinus. cit. ver Nec non n. 2. Azerius. q. 4. Ricciullus. cap. 2. nu. 15.* Siquidem hoc pendet ex dubietate facti, quæ ad fidem non pertinet, & temerarium esset, Pontifici dubio adhærere, tanquam certo arg. *c. Nullus & c. Nemo 1. q. 3.* Dummodò id nō fit cum perulcacitate, ac obstinatione, qua nullum velit, in Ecclesiæ caput agnoscere sed cum dispositione parendi ei, qui legitimus fuerit iudicatus. Immò consulit *Caietanus loc. cit.* tutum esse, ità se gerere in schismate, vt neuter agnoscatur; quilibet verò se reputet, & habeat tanquàm vnius Ecclesiæ Catholicæ mēbrum, sub vno ipsius Capite Christo, & eius Vicario, qui in conspectu ipsius legitimè est electus; quisquis ille sit, dubios verò habeat, tanquam dubios. In quo non videtur conuenire *Bonacina dicto nu 3. ver. secùs dicendum,* dum, ait, fieri schismaticum, recedentem ab utroque dubio, cum utrumquè tenere debeat, licèt tanquàm dubium.

244 Adhærens tamen alteri eorum, quem probabiliùs putat esse legitimum, aut de quo non est; vehementer de illigitimate ambigere, non fit schismaticus, etiam si, re discussa, reperiatur, adhæsisse illi, qui inualidè electus fuerat. *Glos. summ. & in cap. 1 24. q. 1. Iurisconsulti cit. cap. Quià diligentia. De Electione. Caietanus ubi supra. Antoninus 2. p. tit. 11. Turrecrem. citato lib. 4. cap. 14. Graffius. nu. 54. à Castro. dicto cap. 9. Simancbas. De Cath. instit. tit. 58. De schismat. n 9. Royas. De Hæreticis 1. p. nu. 507. Vgolinus. §. 1. nu. 3. Penna. Comment. 37. Gambarupta nu. 39. Alterius col. 4. ver. addo etiam Duardus num. 10. Ricciullus, lib. 9. cap. 2. nu. 32.* Nam eo casu inscienter tantum schisma contrahitur, & iusto errore ductus culpa caret; si tamen non intercedat proteruitas, vt suprà diximus.

145 Dixerat tamen *Ricciullus nu. 28. eiusdem 2. capitis,* esse schismaticum eum, qui ignorantia supina, qua neglexit solerter, de Summo pontifice verò indagere, laborat, & ex ea non adhæret legitimo, quotiès facilè constare potest de legitima vnius electione, & illegitima alterius, & probat ex *c. Quoties cordis. 1. q. 7. & c. schisma 24. q. 1.* ibi *sed nec illud est prodest, quòd eos in eisdem literis, vel ignorantia rationis, vel simplicitate intellectus sui, à nostra se communione suspendisse perhibetis, Id ipsum enim magis est, propter quod schismatici sunt, quòd non eos diuersa sentiendi Iudicium, sed quædam apud se delata, sibi tamen incognita metuentes; et contra Apostolicam Sedem temere credentes, pessima diuisit opinio.* Idem tenet. *Glos. in verbo magis. Turrecrem. loc. cit. propositione 2. Soccinus in cap. fraternitatis de schism. Pelinus in cap. 1. De hæreticis. q. 13. n. 24. & 25.*

Quæ opinio recipienda videtur, si de ignorātia affectata sit sermo, de qua loquitur textus allatus, vt constat ex illis verbis. *quædam apud se delata, sibi tamen incognita metuentes.* hæc enim excusare non potest, quæ potiùs crimen aggrauat; quam licèt diximus, ab excommunicationē hæresis excusare ad verbum. *hæreticos nu. 48.* id tamen ex eo procedit, quod ad constituendum errorem in intellectu, oportet, vt sit ab omni ignorantia liber, at cum schisma consistat in sola voluntate; voluntaria satis ignorantia, cuiusmodi est affectata, non facit schisma inuoluntarium, ac proinde non malitiosum.

Ignorantia autem alterius generis, etiam si crassa, & culpabilis, licèt crimen inducat; relinquit tamen voluntatem in eo statu, vt denegatio obedientiæ non fiat ei, qui creditur Pontifex, in quo schisma hic punitum consistit, sed ei, qui pro tali non existimatur; & id insinuatur per particulam. *pertinaciter.* in nostro Canon, positam. Quarè opinio Ricciulli verà erit; quantùm ad præsumptionem fori externi, in quo hęc ignorantia non excusabit. Idemquè est Iudiciū de sententia *Farinacci q. 179. De Hæresi nu. 17. & 184, nu. 20. & Duardi cit. nu. 10.* nullum videlicet simplicitatis, & ignorantiæ caput in quouis schismate excusare; quià quilibet tenetur scire; quòd diuisio ab Ecclesia Romana, & à Romano Pontifice, tanquam Dei Vicario.

rio.

tio, magnũ est crimen. Id siquidè verũ est, quantũ ad crimen, & fori præsumptionem; quia cũ quilibet fidelis teneatur expressè credere articulum. *Vnam Sanctam Ecclesiam Catholicam*, ab ea, & ab eius capite descissio non potest ignorantiæ adscribi. At vt verè excommunicatio incurratur, requiritur malitia, & scientia; alias schismaticus non se subtrahit ab obedientia Pontificis. *pertinaciter*.

246 Duo explicanda supersunt, Alterum, an fautores, receptatores, & defensores schismaticorum excommunicentur, sicuti & in superioribus fautores hæreticorum. Et quidem quantùm ad Bullam Cœnæ, negatiuè est respondendum; quandoquidem pœnæ non sunt ampliandæ; & ex tenore nostri Canonis non conuincitur oppositum; quia *fautores, & receptatores* ad hæreticos, & apostatas dumtaxat referendi sunt. Eos porrò innodabant, *Caietanus*, *& antiquiores summistæ*, quia particula *Schismaticos* tunc immediatè cum verbo hæreticos coniungebatur; *Hæreticos, schismaticos, eorumquè credentes, receptatores &c.* Ibique etiam plures modi, quibus aliquis se ab obedientia Romani Pontificis poterat subtrahere, *per se, vel per alium, directè, aut indirectè &c.* exprimebantur. Ita sentiunt. *Sousa disp.19 n.6. Duardus n.18. Sanchez n.16.* Suarez, *n.14. Alterius cap. 9. in fine Scortia in Bullas selectas Theorem. 410. in fine. Bonacina n.10. ver. obserua quartò, & alii communiter.*

Quia autẽ ex *cap. Nuper, et cap. Si concubina. De sent. excomm.* participans cum excommunicato vitando in crimine criminoso, propter quod lata est excommunicatio, parè excommunicationem incurrit; ideò excommunicatione hac reseruata innodatur fauens schismatico; si hæc concurrant; vt schismaticus sit denunciatus publicè in excommunicatione, & consilium, auxilium, aut fauor præstetur in crimine schismatis: dicitur enim *Cum facientem, et consentientem pars pœna constrigat.* Ex quo liquet, fauentem in caussa schismatis, vt scilicet declinetur pœna, non innodari; quia id non est participare in crimine. Et iura prædicta esse recolenda in omnibus sequentibus excommunicationibus in quibus de fautoribus, auxiliatoribus, aut cõsulentibus non fiat mentio; tunc enim dicta Cẽsura contrahetur, prædictis concurrentibus.

247 *In* Constitutione tamẽ Pauli *IV. Cum ex Apostolatus* excommunicatione non reseruata innodantur, qui schismaticos, deprehensos, confessos, ac conuictos scienter quomodolibet receptauerint; aut defenderint vel eis crediderint, ac fauerint: pariquè pœna cum schismaticis ipsis dicuntur plectendi. Innouanturquè vetera iura *c. In nomine 23. d. c. Didicimus 24. q.1. et alia*, quibus schismatici, & iis patrocinantes variis pœnis fiunt obnoxii; amissioni nimirùm iurisdictionis; beneficiorum; & ad eam inhabilitationi ac tandem Irregularitati: de quibus, præter eos, quos *n*, 225. citauimus videndus *Scortia Epitom. 71 & Farinaccius De hæresi q.184. nu.17. 18. et 19.*

248 Alterum est, an schismatici, qui hæresim non habent adiunctam, specialissimam habeant hęresis reseruationem, eò quod in eodem Canone cum hæreticis excommunicentur, & pares in pœnis regulariter fiunt. Cui ex *Sanchez nu. 17. & Bonacina dicto punct. 5. nu. 7.* negatiuè respondemus; licèt alii plures oppositum velint. Quia licèt in excommunicatione, in qua hęretici pronũtiantur innodari, schismatici etiam appositi sint, non tamen dicuntur excommunicatione hęresis alligati, si præcisè schisma tantum incurrerint. Vnde virtute Bullæ Cruciatæ, concedentis absolutionem à Casibus Bullæ Cœnæ semel in vita, & semel in mortis articulo, possunt absolui; & similiter virtute Iubilæi eandem à Casibus Bullæ absolutionem concedentis; quam concessionem, ob specialem hæresis enormitatem ad eam non extendi fert communis opinio. *De* qua re in fine huius Bullæ latè differetur. *I*demquè est affirmandum de receptoribus; fautoribus; legentibus libros &c.

Et hæc de prima Excommunicatione.

SCHOLION.

Contingit aliquandò, eos, qui præsentis Bullę pœnas euitant, incidere in alias; aut in *Iure*, aut in Summorum Pontificum, contra eadem crimina editis Extrauagãtibus, contentas; de quibus in calce cuiuslibet Canonis, vt nihil ad materiam absolutionem desideretur, aliquid insinuare statuimus. At cogimur in ipso limine hærere. Siquidem in hoc hæresis negotio, ratione iudiciarii fori, Sacræ Inquisitionis, & suspicionis, quæ in hæresi est facillima contractu, plurimæ vigent Censuræ, plures item externè præsumendi sunt lapsi, qui internè non sunt; quarè laboriosum nimis, ac longum esset luculentam de singulis instructionem apponere; Multa, oblata occasione, dispersim attingimus; quæ præsens Institutum sufficere arbitramur. Longiorem tractationem, vt Inquisitorum propriam, alibi afferendam in præsenti omittimus.

CAPVT SECVNDVM.

Censura in Appellantes à Pontifice ad Concilium.

Item excommunicamus, & anathematizamus omnes, & singulos, cuiuscumque status, gradus, seu conditionis fuerint; Vniuersitates verò, & Collegia, ac Capitula, quocumquè nomine nuncupentur, interdicimus, ab ordinationibus, seù mandatis nostris, ac Romanorum Pontificum pro tempore existentium ad vniuersale futurum Concilium appellantes.

§. Nec non eos, quorum auxilio, consilio, vel fauore appellatum fuerit.

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1 *Romanum Pontificem esse supra Concilium.*
2 *Scriptura Sacra, et Canonum testimoniis conuincitur.*
3 *Quid sit appellatio, et quare hæc inhibita, à Pio V. primum in Bulla Cœna.*

4 *Nec in casu hæresis, si possibilis, esset reperitur modus, quo à Concilio Pontifex quiret iudicari.*

5 *Spontè non potest se Pontifex Concilio subdere, & quid de appellationibus, sic indulgente ipso Pontifice.*

6 *Error in fide appellare à Pontifice ad Deũ.*

7 *Materia huius Canonis, & Actiones.*

8 *Esto maius probabiliter censeretur Pontifice Concilium, consultò tamen appellatio interdiceretur.*

1 SI qua maior ea, quæ apud Romanum Pontificem viget, auctoritas effingi consideratione posset, certè non nisi in Generali Concilio, in quo tota ferè, in suis præcipuis, ac selectis membris Ecclesia conuenit, esset collocanda. Iam verò, cùm puniatur hoc canone, tanquam sacrilegum quid, ab ordinationibus, Pontificia potestate emanatis, ad Concilium talis prouocatio; apparet liquidò, nullam, nec in cuncta Ecclesia congregata simul, reperiri auctoritatem, qua maior non sit Romanus Antistes. *Id* latè Tomo secundo nostri Operis prosequuti sumus, dum *Pon*tificem; ne dùm subesse vniuersali Concilio; sed nec ei parem dici posse ostendimus; quin esse omninò Superiorem.

Quòd licèt præteritis temporibus aliquando in dubitationem venerit; nec defuerint, qui pro Concilio steterint; hodiè tamen à parte Pontificis censetur definitum; tum ex Constitutione Pii II. *Execrabilis* 1454. in qua hæreticæ prauitatis, Maiestatisque læsæ dicuntur rei, qui ad Concilium, tanquam ad Summi Pontificis Iudicem appellatione quadam recurrunt: tùm in *Diplomate Iulij II. Suscepti Regiminis.* 1509. Vbi pro veris, & indubitatis Schismaticis, ac de Catholica Ecclesia malè sentientibus, tales prouocantes habendos esse, statuitur. De qua te *Syluester in Summa ver. Excommunicatio 7. nu. 93. Caietanus ibidem c. 25. Tabiena num. 7. Martinus Ledesma 2. 4. q. 26. art. 2. Sebastianus Medices in Summa criminum capital. tit. 9. q. 78. nu* 13. & recentiores: Tùm tandem in Concilio Lateranensi sub Leone X. *sess.* 11: in qua definitur, ad solum Romanum Pontificem pro tempore existentem *tanquam auctoritatem super omnia Concilia habentem*, Spectare Ius, eadem indicendi, transferendi, confirmandi, ac dissoluendi, &c.

2 Quod quidem ex Sacra Scriptura, & Canonibus manifestum est; cum soli Petro, eiusquè Successoribus mãdatum sit: *Pasce Oues meas*; vt earum, non tàm dispersatum, quàm gregatim vnitarum sit Pastor, & rector: Et vni dicatur. *Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & quodcumquè ligaueris etc.* Quibus Pontifex, in caput Ecclesiæ cum sit designatus, non decuit Ecclesiam congregatam caput esse ipsius, vt assumitur e *Aliorum* 9. q. 3. quæ quæstio ad id ferè est tota. Ex qua duo eximia testimonia profero.

Alterum ex Can. *Nemo. Nemo* (sic habet) *iudicabit primam Sedem, nequè enim ab Augusto; nequè ab omni Clero* (en Concilium) *neque a Regibus, neque a populo Iudex iudicabitur.* Alterum ex Can. *Ipsi sunt* in hęc verba. *Ipsi sunt Canones, qui appellationem totius Ecclesiæ ad huius Sanctæ Sedis examen voluerunt deferri, ab ipsa verò nusquam prorsus appellare debere, sanxerunt, ac per hoc illam de tota Ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commeare iudicium, nec de eius vnquàm præceperunt iudicio iudicari, sententiamquè eius statuerunt non oportere dissolui, cuius potius sequenda decreta mandauerunt.* Nec illustriora desiderantur. in Can. *Aliorum* in Can. *Cuncta per Mundum* ll. 9. Can *Omnes* 21. d. Can. *Non decet* 12. d. Can. *Sacrosancta* 22. d. cap. *Licet*, vbi Doctores *De Electione*. *Et* quamuis ex *can.* 1. 20. d. & *cap. Innotuit De Electione* inferatur apertè, parem esse Concilio cum Pontifice auctoritatem; attamen de Concilio, prout ei Pontifex, tanquàm caput præsidet, hæc & similia sunt accipienda; quò sensu nil aliud infertur, nisi vnum Pontificem alteri esse æqualem.

Circumferunt de hac re præclarum *D. Augusti* testimonium, quod ex multis ibi allatis iterum adducimus: ex *Epist.* 162. vbi agens de quadam Melchiadis *Pon*tificis consessu aliquorum Episcoporum, Romæ lata sententia, quam Donatistæ calumniabantur, hæc in eos habet verba; *Ecce putemus illos Episcopos, qui Romæ iudicarunt non bonos Iudices fuisse, restat adhùc plenarium vniuersalis Ecclesiæ Concilium, vbi etiam cum ipsis Iudicibus caussa posset agitari; & si male iudicasse conuicti essent, eorum sententiæ soluerentur.* Ex quibus *Pon*tificis sententias, per generale Concilium dissolui posse, colligi videtur.

Verùm hęc dicta non sunt, vt Apostolicæ Cathedræ primatum reiiciat *Augustinus* quem in *eadem Epistola*, & in *lib.* 2. *De vnico baptismo*, & alibi passim profitetur, ac propugnat: sed vt insinuetur, non fore proprio *D*onatistarum arbitrio eam dissoluendam sententiam; de qua, si ad aliquem congrueret, non nisi ad vniuersale Concilium esset recurrendum, & hoc non ratione potestatis, quasi fuerit apud Concilium ius dissoluendi sententiam; sed ratione plenioris examinis; quod nonnunquam ad euincendam pertinaciam eorum, qui iniustam caussam tutantur, & fouent, summa *Pon*tificum moderatione, vt suprà dictum est, concedi solet. Post tale autem examen dicitur sententia soluenda, non sola conciliari auctoritate, sed simul *Pon*tificia; cùm Romanus *Pon*tifex Concilia indicat, & approbet: nec enim est incongruum ab eodem retractari sententiam, si ex solertiori examine reperiatur; aut aliquid fuisse subreptum; aut aliquid consideratione ętatum, temporum seu grauium necessitatum, esse mutandum; aut reformandum, vt dicitur in *cap. sententiam* 25. *quæst.* 9.

De hac autem *Pon*tificis maioritate videri possunt *Caietanus De auctoritate Papæ, & Concilii. Augustinus Triumphus. De Potest. Eccles. q.* 6. *a.* 3. *Iacobatius de Concil. lib* 10. *Bellarminus lib.* 2. *Controuers. a cap.* 13. *Azorius Inst. moral. tom* 2. *lib.* 4 *c.* 14. *et lib.* 5. *c.* 11. *Turrianus in opusculo de hac materia, et Alterius tom.* 1. *De cens. lib.* 5. *disp.* 3. *cap.* 1.

Cum

3 Cum igitur appellatio sit à *minori Iudice ad maiorem prouocatio. cap. 2. ubi Glossa in ver. Officiali, et Doctores. De Consuetudine lib. 6.* temeraria est à Pontifice, qui maiorem non habet, ad Conciliū appellatio *dicto cap. Ipsi sunt. et cap. significasti De Electione. Immò*, & impietatem arguit aduersus Primatum Romani Pontificis; & per consequens hæresim; vt in prædictis *Pii*, et *Iulii* Constitutionibus habetur, fusequè docent Auctores relati, Quamobrem in eam plures sanxere poenas, & reseruata absolutione Censuras iidem Pontifices. At Pius V. primùm Bullæ Cœnæ hoc crimen apposuit addita specialissima hac reseruatione, vt testatur. *Vsualdus 2. p. Candelabr. aur. in explic. huius Bullæ nu. 18. Toletus in eadem explicatione. §. 9. Soyrus lib. 3. Thesaur. cap. 6. num. 3.* malè, *Gambarupta, De casibus reseru. ad cap. 2. Bullæ Cœnæ in initio. & Alterius tom. 1. De cens. lib. 1. disp. 3.* aiunt, additum à Gregorio XIII.

4 Solus superest Casus, in quó Papa minoraretur, essetquè Ecclesiæ subiiciendus, & iudicabilis ab ea; qui vnicus, est hæresis; in cæteris enim prauis modibus ferendus potius vbiquè dicitur, non iudicandus.

Sed nequè hic Casus à nobis admittitur possibilis, vt relato loco patefecimus. Et si qui Canones de eo loquuntur, possibilitatem non disputant; sed ex abundanti prospicientia consulunt etiam casui impossibili, si possibilis esset.

Etiam inter eos non constat, qui admissa possibilitate hæresis in Pontifice, ideò hunc subiiciunt Eclesiæ. Qui enim dicunt, Papam hæreticum ipso facto esse subiectum Ecclesiæ quia ob defectum fidei diuinitùs est deiectus; si de hæresi occulta intelligunt, ipsi quid hæreticum dicunt nam Ecclesiam faciunt inuisibilem, & auctoritatem Ecclesiasticorum Præsulum dubiam in omnibus reddunt; & hierarchicum ordinem incertum, si ab intrinseca fide hæc pendeant, dè qua sensibiliter non constet. Si de hæresi manifesta dicant, ergo vacanter deinde requiritur Concilium quod sententiam ferat in Pontificem, quem ponunt diuinitùs iam deiectum à manifestatæ hæresis tempore; et vagat extra casum, si dicas, Ecclesiam posse censere de Pontifice, ampliùs non Pontifice; perinde ac si diceres, posse censere de eo, qui per spontaneam abdicationem Papatus, se illi subiecisset.

Si dicatur sententiæ diuinæ iam latę requiri declarationem, per Ecclesiasticam sententiam, quæ ostendat, ipsum incidisse in sententiam diuinam ex authorantem; Occurrimus ex aduerso; quia, si Ecclesia conniueret, vel si non posset, nisi ad multum tempus Concilium congregari; interim esset ille Caput Ecclesiæ, & nō esset partim iudicatus, partim iudicādus; inconuenit autem Ecclesiam diù esse acephalam. Præterea nullum Concilium potest conuocari, Papa inuito, extra Schismatis tempora, vt in prædicto Lateranensi Concilio statutum est. Secùs aperiretur via cuicumque Potentum, indicendi Concilium aduersus Sanctos Pontifices, prætextu, quòd de eorum fide, velint, fieri iudicium; & sic plura à pluribus Capitibus possent eodem tempore suscitari Concilia diuersarum opinionum. Igitur si Papa nolit Concilium cōgregari, sibi timens; eo quòd sit hæreticus, Quid? Pontificem habebimus, & non habebimus Rursus; quia Canones vbicumquè loquuntur de hoc iudicio Papæ hæretici, discrimen ponunt, quòd, cum in cæteris casibus Deus ipse Iudex sit Papæ, de sola hæresi potest ab Ecclesia iudicari: ergo eo modo constituunt Ecclesiam iudicem in hoc casu, quo in alijs Deum: non igitur declaratiuè; alioquin, nihil excipiendo, dicendum fuisset, semper Papam à Deo iudicari; quia etiam hæreticus ab ipso iudicatur. Tandem si Papa notoriè hæreticus, iam sic depositus diuinitùs; & sola desit Ecclesiæ declaratio dumidem resipuerit, necessaria erit alia electio; nam prior iam fuit rescissa; &, si Ecclesia nolit resipiscentem reeligere, posset eligere alium. Vter esset verus Pontifex?

Alii qui dicunt, Ecclesiam posse iudicare de Pontifice ministerialiter, vtendo auctoritate diuina, ob quam non vt superior, nequè habet potestatem super Papam ipsum, sed supra coniunctione, vel disiunctione Papatus cum hac, vel illa persona, nihil dicunt; quia ex nulla Canonica scriptura, aut traditione firmant, hanc auctoritatem ministerialem Ecclesiæ, esse datam à Deo, peculiariùs in casu hęresis, quàm alio quouis; & sicut illud vsurpatur gratis, ità etiam ob quodcumque graue crimen posset Ecclesia animaduertere; non supra Pontifice; sed vt (vt aiunt) supra coniunctione, vel disiunctione papatus. Nec est par ratio de Institutione, in qua Ecclesia potest, ac de destitutione; quia, dum coniungitur Papatus cum aliquo, agit Ecclesia in Inferiorem, qui ex facto euadit superior; dum autem destitui debeat, iam in Pontificem, qui est superior, agendum est. Immo paritas valeat; sicut institutio est nulla, non assentiente electo, ita destitui non poterit inuitus, cùm per easdem causas res dissoluantur, quibus constituuntur.

Si dicatur, Canonico iure inesse hanc Ecclesię potestatem in casu hæresis peculiariter, reuertimur ad priorem difficultatis causam an Pontifex possit subiici Ecclesiæ, aut alterius Pontificis decretis: quòd si dicas maximè in casu hæresis; quidni in quouis alio? Quis hoc fecit discrimen? Non grauitas delicti; quia alia dari possunt in Pontifice, pariter Christianæ Reipublicæ perniciosa. Non periculum Ecclesiæ; nam Ecclesia est secura, quoad se, de assistentia spiritus sancti, ne in his, quę credit, decipiatur. Quid igitur.

Scripturę, quæcumquè afferuntur, solùm indicant in genere, deuitandum hominem hæreticum, non recipiendum in consortiis, & similia quæ, negatiua sunt; nihil autem tale loquuntur, quo suspicari dent, posse ab Ouibus deponi Pastorem.

Superest igitur Papam, manentem papam, nullo casu posse Ecclesiæ, vel Concilio esse inferiorem, quò ad illud prouocare sit licitum.

5 Iam verò supposito Tribunal reperiri non posse, quo Pontifex superior non sit, sequitur; nec in ipsius potestate esse, se Concilio subdere

aut priuilegium, facultatemue erogare, quò indulgeat, se ad Concilium vocari; aut appellationem hanc aliquid validitatis habere. Siquidem amplitudini suæ potestatis, quæ à Deo est, *c. 1. 22.d.* detrahere nequit, cum statim, si Ecclesiæ se subda, negare videatur, se caput illius esse *Ioannes Andr. & Felinus in cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ. De Constitutionibus. Triumphus. q. 7. art. 8. Alterius loc. cit. col. 1. Hieronym. Albanus in tract. De auctor Papæ p. 1. nu. 104.* testans de communi. Quòd si aliquorum referuntur exempla, qui spontè Conciliis sese, suaque subiecere, cùm, quòd de iure fieri non potest, eos facere voluisse, non fit verisimile; dicendum est, non Conciliorum imperio, ac sententiis, sed vt rerum gestarum cunctis conspicuam ex moderatione, humilitate, vel innocẽtia, redderent rationem; soli examini, liberè, sine vlla, Romano indigna Pontifice, subiectione, se, suaque commendasse. Quapropter, licèt erogato priuilegio, aut indulgentia, qua Pontifex, à se ad Concilium permittat appellari, appellans ex priuilegio sibi collato, huius Canonis pœnas non contrahat, cæteri tamen contraherent. Nec eximendi sunt, qui appellarent, ex eo solùm quòd dixisset Pontifex, se paratum esse Concilio rationem reddere; aut libẽter se interpositæ appellationi responsurum; quia non ob id adhuc censetur licitum fecisse appellare.

6 Vtquè magis Pontificiæ potestatis culmẽ eluceat, subscribimus eidem *Triumpho q. 6. a. 3 Iacobatio loco cit. art. 1. Ricciullo de Iure personarum extra Eccles. grem. exist. lib. 9. cap. 2. nu. 13.* opinantibus errorem in fide esse, asserere, à Pontifice ad Deum saltem posse appellari; licèt in appellantes hoc modo ex improbitate aut passione animi, sine errore tamen intellectus, nulla sit statuta poena; nisi ea fortè, quàm ex hæresis suspicione, ità appellando, contraherent. Et argumentum est euidens, cùm enim Pontifex sit verus Christi Dei Vicarius *cap. 2. cap. Inter corporalia. cap. Licet De Translatione*; vtiquè vnicum Tribunal esse debet Christi, & Pontificis, vt ait *Hostiensis in cap. Quanto De Translationi. Abbas in cap. Licet n. 9. De Electione. Paulus de Castro cons. 414. nu. 1. Menochius cons. 51. nu. 13.* & alii apud *Ricciullum. n. 11.* quandoquidem vnum est Vicarii, & Episcopi tribunal, nec à Vicario ad Episcopum appellatur *cap. Vifis 16. q. 2. cap. De Consuet. in 6. cap. Romana in principio. De Appellationibus. eodem 6. Francus, Abbas, Imola, Felinus, & alii* citati ab eodem *Ricciullo n. 15.*

7 Liquet ex dictis, quę sit huius nostri canonis materia; Sacrilegium videlicet contra Romani Pontificis primatum, & Schisma, ac rebellio, palliata appellationis prætextu. *Caietanus in Summa ver. Excommunicatio cap. 15. Sayrus loc. cit. Sousa Relatione ad Bullam Cœnæ c. 3. in adnotationibus circa textum*, Vnde meritò post Schismaticos statim in hos dicitur sententia.

Actiones inhibitæ quatuor sunt Principalis vna, ipsum scilicet appellare. Tres accessoriæ, appellationi fauere, consilium dare; auxiliari, iuxtà quas Canonem diuisimus, vt prima pars principalem actionem, secunda accessorias contineat.

8 Addo tamen (& valdè est notabile) quòd etiam si concederetur aliàs, ad Concilium à Pontifice appellationem non esse probabiliter illicitam, sed adhuc tamen consultò potuisse, ac debuisse vetari, quia commune Christianę Reipublicæ bonum; ad quod Summus Pontifex tenetur, particularium spreto interesse, expostulat vt appellationis hæc intercludatur via, vt potè quæ patens errorum, & Schismatum aduersus publicam Ecclesiæ pacem, & tranquillitatem, origo fuerit perpetua, ac Seminarium. Quod insinuauere citatis Diplomatibus Pius, & Iulius, & in cunctis hiscè appellationibus experimento compertum est prę sertim in apellatione facta à Parisiensibus sub Leone X. à suo Lateranẽsi Concilio ad aliud futurum; hanc enim multarum initium hæresum fuisse, & satis est notum, & testantur *Bannes 2. 2. q. 11. art. 10. dub. 2 & Sousa loc. cit. d. 20.* qui à *nu. 10.* doctrinam hanc luculenter exponit. Hac eadem ratione, ad rebelliones scilicet, & inobedientias vitandas, Ciuili Iure statutum est à sententia Principis, & Prętoris appellandum non esse, *l. 1. ff. A quibus appellare non liceat l. De Officio Præfecti prætor. l. 2. ff. De Appellationibus recip. l. Apertissimè C. De Iudiciis.*

Vniuersitates verò, & Collegia, ac Capitula quocumquè nomine nuncupentur interdicimus;

ELENCHVS.

9 *Vniuersitates, quia excommunicari nõ debent, interdicuntur. Eadem est Interdicti huius, & excommunicationis dispositio.*

10 *Interdictum quid, & quotuplex.*

11 *Hoc nostrum est personale, non locale, aut mixtum.*

12 *Est generale, & omnes Vniuersitates, etiã non culpabiles comprehendit; Eos item, qui post appellationem de Vniuersitate sunt, & quid de iis, qui, Interdicto durante, ab Vniuersitate se subducunt.*

13 *An Episcopi, & Cardinales ei subiaceant.*

14 *Cur innexii de Vniuersitate pœna hac, sine propria culpa, puniantur.*

15 *Nomine Vniuersitatis non includi omnem populum.*

16 *Non est ab Vniuersitate; quod non est à maiori parte illius; Et quid de Vniuersitate, quæ ex minori suffragiorum parte agenda decerneret.*

17 *Quo pacto accipiendum, Vniuersitatem debere esse legitimè congregatam.*

18 *De appellantibus falsò nomine Vniuersitatis, & quid si hac appellationem ratam habeat.*

19 *Singuli Vniuersitatis appellationi cooperantes, præter Interdictum excommunicantur, tanquam principales, non tanquam accessorii.*

9 IN singulares, ad Concilium appellantes personas, cuiuscumque status, gradus, seù conditionis fuerint, excommunicatio fertur; vniuersitates verò, Collegia, ac Capitula, & omnes, quocumquè nomine nuncupentur, hominum communitates Interdicto subduntur, quod excommunicari meritò prohibeantur cap. *Romana De Sent. Excomm. in 6.* ibi: *In vniuersitatem, vel collegium proferri excommunicationis sententias, penitùs prohibemus, volentes animarum periculum vitare, quòd exindè sequi posset; cùm non nunquàm contingeret, innoxios huiusmodi sententia irretiri, sed in illos dumtaxat de Collegio, vel vniuersitate, quos culpabiles esse constiterit, promulgetur.* Porrò Interdicti huius eadem est ratio, ac de excommunicatione; vt scilicet ipso facto incurratur, & eius sit absolutio reseruata, sicut & absolutio ab excommunicatione.

10 Est autem breuiter Interdictum, quod alibi fusiùs explicabimus, *Ecclesiastica Censura, qua prohibentur Diuina Officia, aliqua Sacramenta, & Ecclesiastica sepultura, tam actiuè, quàm passiuè. Sayrus lib. 5. Thes. cap. 1. n. 7. Suarez de Cens. d. 32. sect. 1. n. 1. Sousa Relect. ad Bullam Cœnæ d. 23. in initio. Duardus Comment. in Bullam Cœnæ lib. 2. can. 2. q. 4.* Duasquè præcipuas partitiones habet; alteram, qua in locale, personale, & mixtum; alteram, qua in generale, & speciale distribuitur. Locale est quo afficitur locus, vt Ecclesia, Ciuitas; non autem Clerici, aut Ciues; & ex eo, prædictorum prohibetur exercitium in loco interdicto, tàm incolis, quam exteris; licèt extra locum nullus exercitio priuetur, nisi ii, qui causam Interdicto dedere. Personale fertur immediatè in personas non verò in locum; vnde personæ vbilibet locorum secum habent interdictum, vt nullibi Diuinis Officijs, Sacramentis, seù sepultura fruantur; licèt in eorum locis personæ non interdictæ exercere possint priuatim tamen, aut personis interdictis exclusis; Mixtum vtrumque complectitur. Generale est, quod generatim fertur in omnes alicuius Communitatis personas; vt in Vniuersitatem absolutè, aut in omnes Ciues, aut Regnicolas; vel, si locale sit, in locum communem, & vniuersalem, vt in Ciuitatem, Prouinciam, Regnum. Speciale tandem, quod in singulares, & determinatas personas, vt Petrum Ioannem &c. vel in particularem locum, vt Ecclesiam, Oratorium &c.

11 Nostrum hoc interdictum est personale, nullo autem modo locale, aut mixtum. *Sousa disp. 23. concl. 1. Duardus q. 4. nu. 6. Bonacina tom. 3. De Censur. in particulari disp. 1. q. 3. punct. 2. n. 11.* Et quidem non esse purum locale, est manifestum; tùm ex verbis *Vniuersitates, Collegia, ac Capitula*, quæ personas significant appellantes, loca enim appellare non possunt; tùm quia regulariter his nominibus plures personæ, vnum corpus repræsentantes significantur *L. Rerum mixtura ff. De vsu. cap. Quod si aliquando loca vt in L. sicut ff. Quod cuiusque Vniuersitatis*, vbi locus nomine *Vniuersitatis* exprimitur id ex contextu, & circumstantiis, dignoscitur, hic autem, præsertim ex verbo *Capitula*, locum intelligi non posse, est manifestum; cum alii quàdo locus Capituli, in quo scilicet Capitulum congregatur, Interdicti non sit capax, qui a nec celebrentur Officia, nec Sacramenta ad ministrentur, nec in eo alieni conferatur sepultura. Quòd verò nec sit mixtum (licet contrarium tueatur. *Alterius tom. 1. De Cens. lib. 5. disp. 3. cap. 3. col. 2. ex Couarruuia in cap. Alma Mater par. 2. §. nu. 7, De sent. excom. in 6.*) similiter ex significatione prædictorum verborum colligitur, quæ locum, vt diximus, denotare nô habent. Eâ propter *Glossa in cap. si sententia. in ver. in clerum de sent. Exc. in 6.* ait, appellatione Cleri non venire Ecclesiæ interdictum, nec è conuerso interdicta Ecclesia, intelligi interdictum Clerum: & in *cap. 1. De vsuris eodem 6.* statuitur, Interdictum in vniuersitates, manifestos vsurarios in suis terris permittentes, & post mensis contumaciam, terræ ipsæ Interdicto subduntur, quod frustra fieret, si interdicta vniuersitate, eo ipso ad loca Interdictum extenderetur, cum enim simus in pœnis, quoties sine legis iniuria, aut frustratione, fieri restrictio potest, non est negligenda iuxta Regulam *Odia*. De Regulis Iuris in 6. Atqui in vniuersum, Interdictum personale non complecti simul locale, nisi aliud sit expressum, est commune Doctorum placitum. *Nauarr. in Manual. c. 27. n. 167. Toleti lib. 1. Summa cap. 51. Sayri lib. 5. Thesaur. c. 4. nu. 16. Suárez dicta disp. 32. sect. 2.* & ipsius *Alterij tom. 1. disp. 1. De Interdicto cap. 6. concl. 3.* cum aliis per eum relatis.

Nec interdictum personale generale frustratur, si etiam non extendatur ad loca (*vt Alterius & Couarruuias* assumunt) quasi quòd multitudo interdicta non possit à loco, vbi Diuina fiunt, excludi. Qua de caussa sine priuilegio, vetatur tempore Interdicti Diuinorum celebratio, etiã ianuis clausis, & interdictis exclusis, *cap. cum nonnullis. De Priuileg. & in cap. Si Ciuitas De sent. Exc. in 6.* ne interdictum eludatur, definitur interdicta Ciuitate, esse etiam suburbia interdicta, ne quod in vrbe nequit, facilè in suburbiis fiat.

Occurritur enim, commodissimè Interdictum seruari, non interdicto loco; si Diuina, submissa voce, & ianuis clausis, sine campanarum pulsu, interdictisquè non admissis celebrentur, iuxta *cap. Alma Mater. De sent. exc. in 6.* In eo autem *cap. Cum non nullis*, est sermo de Interdicto locali, vt patet ex verbis *vt cum communis Terra interdictum fuerit*, quibus locus, non populus significatur, vt habetur *cap. Cum in partibus De verborum significatione*, & ea permissio ibi ex Priuilegio facta est nunc Iuris communis *dicto cap. Alma Mater*. Nec eadem est ratio ex *cap. Si Ciuitas*, quia interdictum illud locale reuera frustratorium esset, si suburbia non esset interdicta, at interdicto populo, non fit irritum Interdictum sine interdicto loci, vt diximus.

12 Esse autem hoc Interdictum generale satis constat ex illis iisdê verbis *Vniuersitates, Collegia, et Capitula*, quæ speciales, & determinatas personas denotare nequeût. Quamobrem omnes ii, qui de Vniuersitate, Collegio, aut Capitulo dicun-

cuntur, etiamsi appellationi nō fuerint suffragati, Interdicto subiacent; quia in ea Communitate repręsentatur. *Sousa disp. 15. concl. 3. Alterius cap. 3. col. vlt. Duardus q. 4. nu. 11.* & cæteri sine controuersia.

Ii similiter, qui durante Interdicto, ex appellatione secuta contracto, fiunt de corpore vniuersitatis, subduntur; quia tota vniuersitas, vnde, & omnia membra eius dici debent interdicta, vt est communis. *D. Antonini 3. p. tit. 27. c. 3. Syluestri in Summa ver. Interdictum 2. §. 13. Ioannis Andr. in c. ap. Si sententia De sent. exc. in 6. Paludani in 4. dist. 16. q. 8 concl. 1. Sayri cit. lib. 5. c. 4 n. 8. Sousa, et Duardi locis relatis. Calderini trac. De Interdicto mem. 2 Alterij disp. 1. De Interdicto cap. 6 col. 3.*

Nec eximitur, qui esset absens ignorans, aut et expressè appellationi contradicens. *Alterius, & Duardus cit. n. 11.* Nec qui suffragādi tunc facultatem non haberet, vt quia Ciues alternatim regant, & deliberent. Nam, quoties appellatio Vniuersitatis adscribitur cunctis, qui dicūtur esse de vniuersitate, fiunt pœnæ obnoxij arg. *tit. De his quæ fiunt à maiori parte Capituli.*

Quo è conuerso, si quis domicilii mutatione, aut alia ex causa desinat de Cōmunitate appellati, subtrahitur Interdicto. *Alterius loc. cit. cap. 5. col. 3. Duardus n. 15* Nisi tamen sit is, qui causam interdicto dederit; quia siue interdictum personale sit, siue locale, auctorem suum comitatur, nisi pręmissa satisfactione tollatur; *c. Quod nonnullis. De Priuilegijs cap. vbi sententia, & c. Alma mater. De sentent. excomm in 6. Alterius, Duardus, & alij.*

13 Cæterum ab hac generalitate *Duard. q. 5.* quem sequitur *Bonacina, vbi supra n. 12* excludit Episcopum si tanquàm vnus de vniuersitate. Collegio, aut Capitulo (de quo textus in *cap. A collatione, De Appellationibus in 6.*) suffragiis ferat. Licèt enim appellationi suffragando excōmunicationem non declinet, vt infra, interdicto tamen nullo modo dicunt subiiciēdum ex indulto. *C. Quia periculosum De sent. excom. in 6: Quia periculosum est Episcopis, & eorum superioribus propter executionem Pontificalis officij, quòd frequenter incumbit, vt in aliquo casu Interdicti, vel suspensionis sententiam incurrant ipso facto: Nos deliberatione prouida duximus statuendum vt Episcopi, & alij Superiores Prælati nullius Constitutionis occasione, sententia, siue mandati, prædictam incurrant sententiam, nullatenus ipso iure; nisi in ipsis ac Episcopis expressa mentio habeatur.* Quo loco eom nomine Superiorum veniāt sine dubio Archiepiscopi, Patriarchæ & Primates per *Glos. in ver. Superioribus*, ambigitur, an etiam Cardinales; Etenim indultum fit propter executionem Pōtificalis officii, vt dicitur, nec attenditur dignitas, sed subditorū necessitas, quæ ratio non videtur pro Cardinalibus militare. Ex altera verò parte facit. *ca. His, quæ. De Maioritate, et Obedientia,* vbi *Abbas, Pelinus, Butrius n. 17 et alij*, in quo dicūtur Cardinales in Ecclesiis suorum titulorum habere iurisdictionem Episcopalem, vnde indultū hoc, sicut, & alia Episcopis concessa, extendi ad Cardinales, tenent *Geminianus, et Franchus in dict. cap. Imola in Clement. Ne Romani n. 23 De Electione. Ioannes Monachus ad cap. vnicum. De Maioritate, et obedientia in 6. Sayrus, et alij recentiores.* Facit item *cap. vnicum De Schismaticis lib.* vbi, & pœna generaliter imposita haberet locum, etiam in ipsis Cardinalibus, nominatim exprimuntur, quasi minimè fuissent inclusi, si non expressi. Quamobrem in multis odiosis, ex Stylo, & consuetudine Curiæ, sub generalibus statutis non cōprehendūtur. *Gomez in Proœm. Reg Canc. q. 4.*

Prioris tamen opinionis Authores respondent; quòd ex dicto *cap. His quæ* colligitur tantum, Cardinales gaudere Iurisdictione, quasi Episcopali, & in aliquibus tantū, quæ Iurisdictionis sunt, non Ordinis; cum tamē intuitu Ordinis emanasse indultum, testetur *Glossa in principio cit cap. Quia periculosum.* Nec exest. *cap. vnico de schismaticis* satis argumenti desumitur, sūt enim in eo Cardinales expressi ad omne dubium auferendum, vt specialiter etiam expressit Iulius *II. in cit. Const contra hos appellantes*. Cæterùm præsens prohibitio non est sub solis verbis generalibus; cum ex industria apposita sit clausula *cuiuscumque status, gradus, seu conditionis fuerint*; Sed & falsum dicerent lege generali, fauorabili Summo Pontifici, ac prohibente ea, quę natura sua mala sunt non ligari Cardinales; licet pœnis, in contrauenientes stylis, & cōsuetudinibus Curiæ statutis, aliisquè prohibitionibus odiosis, sed non circa res per se malas, non teneātur. *Nauarrus in tract. De datis & Promiss. pro Inst. not. 9.* Sed nunquid ipsorum etiā Episcoporum exceptio videatur admittenda attento *§. Non obstantibus* circa finem nostræ Bullæ, vbi dicitur. *Non obstantibus indultis, etc quod excōmunicari, vel interdici non possint, etc. et alijs quibuslibet obseruantijs scriptis, vel non scriptis, per quæ contra hos nostros processus, ac sententias, quo minus includantur in eis, se tueri se valeant, vel tueri, cæterisquè contrarijs quibuscumquè, quorum omnium tenores, etc.* Ferrè alij Doctores de hac exceptione non meminerūt, absolutè statuentes, Interdictum hoc esse generale, & expressè negat *Alterius tom. 1. De censlib. 5. disput. 3. cap 3. colum. 2.*

14 Nec est incongruū, quòd dixerimus, etiā innoxios, & qui appellationi nullo modo sunt cooperati, Interdicti pœnæ sine culpa subiici. Id enim est rationabile, & vsitatū, vt quod à maiori parte vniuersitatis statuitur, à tota vniuersitate dicatur factum. *L. Quod maior ff. Ad municip. cap. Cū inter Canonicos De electione. & toto titulo De his quæ fiunt à maiori parte Capituli*, Nec dedecet inferri pœnā sine culpa, dummodo non sit sine causa *c. Si sententia 34. d. cap. Sine culpa. De Reg. Iur. in 6.* hic autem in causam est culpa corporis, cuius hi sunt membra; & aliunde pœna hæc non est notabilis detrimenti quia nō est propriè spiritualis, nec afficit animā, aut beneficio communionis Ecclesię priuat; vt contrà *Glos. in cap. Si sententia De sent. excomm. in 6.* ex communi sentit; *Couarruuias lib. 2. variarum resol. cap. 8. num. 10.*

15 Sub nomine autē vniuersitatis non reor totū populū interdici, sed eos tantùm, qui publicis deliberationibus intersunt, & apud quos est

summa

summa Regiminis, & Consiliorum; nàm licèt vniuersitas, tàm Ciues, quàm plebem includat, si sumatur vt corpus politicum ex Rectoribus, & populo, seu subditis compactum, quomodò quælibet Ciuitas, aut Oppidum *Vniuersitas* dicitur si tamen sumatur, vt est societas, & collectio instituta ad publicas res gerendas, non comprehendit eos, qui in publicis negotiis suffragium, aut vocem, vt dicunt, non habent. *In præsenti* autem hoc posteriori modo sumitur, in ordine nimirùm ad appellationem instituendam, & sicut nomine Capituli non interdicitur totus Clerus, sed ij tantùm, qui Capitulum auctoritatiuè ingrediuntur; vt certissimum est apud Doctores *ex Sayro cit. lib. 5. cap. 4. n. 26* & nomine Collegii, ii, qui de Collegio dicuntur; pari ratione hic nomen vniuersitatis non est ità latè accipiendum, vt vniuersam totius Ciuitatis, aut oppidi Communitatem significet, sed Senatum, aut Magistratus, de publicis rebus decernentes, siue actualè Ius deliberandi, ex legibus, aut consuetudine Reipublicæ, maneat penès paucos, siuè Optimates simul cuncti deliberent singula. Quare quod diximus nu. 12. Interdictum hoc esse generale, accipiendum est, prout contradistinguitur à speciali singulari, & vt possit comprehendere indeterminatè omnes vniuersitatis, & Collegii personas. Nam aliàs *Interdictum* generalissimum fertur, cum dicitur: *Interd. et omnem populum.* Quod non est idem cum eo, quo dicitur *Interd. et Vniuersitatem. Angelus in Summa ver. Interdictum 1. num. 1. 7. et 11. Sayrus c. 1. nu. 15. facit cap. Si sententia De sent. exc. in 6.*

16 Porrò vt Interdictum ab vniuersitate, Collegio, aut Capitulo contrahatur, necesse est, vt à maiori illius parte appellatio facta decreta fuerit, seu mandata; tunc enim tantùm vniuersitati adscribitur arg. *est. L. quod maior, & tit. De his, quæ fiunt à maiori parte Capituli Vgolinus De cens. Pontif. reseru. p. 2. cap. 2. ver. vniuersitates §. 1. nu. 2. Sousa disp. 23. nu. 7. Duardus q. 7. nu. 25. Scortia in Bullas selectas Theorem. 41 t.*

Sed quid si vniuersitas ex minori suffragiorũ parte, puta ex tertia tantùm, ea, quæ sunt agẽda, haberet pro sanctis, ac decretis? Dicerem, quòd, licèt appellatio re vera non sit à maiori vniuersitatis parte, inducat tamen *Interdictum* quia in illa tertia parte tota vniuersitatis auctoritas consistit; & ita appellatio, non alii, quàm vniuersitati adscribitur; quæ licèt ex maiori parte nõ adhæserit Decreto de appellando; adhæsit tamen; quatenùs in eam legem consensit, vt tertia pars suffragiorum sufficiens sit, quo res habeantur ac si à maiori parte fuissent decretæ, Quòd autem citati Auctores asserant, tertiam Vniuersitatis partem non posse Interdictum inducere; intelligunt, regulariter, & præciso particulari statuto, quo sensu nos etiam subscribimus, quia tunc non appellat Vniuersitas, quæ de Iure communi stat solùm apud maiorem partem, At si Ius statuendi maneat sufficienter penès tertiam partem eorum, qui deliberant, manet quoquè ius totius Vniuersitatis apud ipsos, & per consequens appellatio adscribitur vniuersitati, quod etiam nu. antecedenti insinuauimus.

17 Exigitur insuper ex communi Auctorum consensu, vniuersitatem esse legitimè congregatam; quæ enim ab vniuersitate, non legitimè decernente, statuuntur, nullum robur habent, nec veræ vniuersitati adscribuntur. *Vgolinus dicto ver. vniuersitates. Sousa loc. cit, & Duardus eadem q. 7. n. 28.* qui addit, non contrahi Interdictum, si seorsim, & non congregati, vniuersitatis Collegæ suffragium, aut sententiam ferant quia conuocatio non solemnis non censetur legitima. arg. *L. Illud ff. De Regulis Iuris cap. In Genesi De Electione vbi Gloss. in ver. publicè. Bartolus in L. Omnes populi n. 18. & 19. ff. De Iustia, & Iure.*

Verùm quod dicitur de legitima congregatione, recipiendum est, si scilicet sit sensus, quòd non debeant esse congregati ad deliberandum coactè; aut sine debita illius, ad quem spectat congregare, facultate; aut quia plures, qui suffragii ferendi potestatem non habent conuocati sint; In his siquidem, & similibus casibus, defectu Iurisdictionis, seu auctoritatis, vniuersitatis corpus non cohæret; ac proinde vniuersitati reuera non est appellatio tribuenda. At si sit sermo de Illegitimitate ex defectu modi loci, ac temporis ferendi suffragii prouenientę, cum hæc, & alia huiusmodi sint potiùs solemnitates vniuersitati congregandæ, quàm de substantia auctoritatis, in suffragiò ferendo, ac in deliberando requisitæ; probabile est; ex his non tolli, quin vniuersitati (licet non congregatæ solemniter in vnum locum) adscribenda sit appellatio, Licèt enim aliàs, defectu huius solemnitatis, appellationes institutæ, sint inualidæ, sicut, & omnes alii actus, id in præsenti appellatione nihil obstat; quia vt inferiùs dicetur, hæc est ipso facto per se inualida; vnde non attenditur an sit legitimè, & iuridicè instituta, nec ne,

18 Quapropter si aliqui tantùm vniuersitatis, maiori parte non consentiente, adhuc nomine vniuersitatis appellent, non propterea vniuersitas, nec ipsi appellantes interdicuntur, licèt excommunicationem incurrant; quia vniuersitas re vera non appellat, cum apud eos paucos non residẹat, & Interdictum non in paucos, sed in veram vniuersitatem feratur, quam ipsi non constituunt, Id quod procedit, etiam si vniuersitas post factum ratam habeat appellationem, nomine suo interpositam; quia ex eo non sequitur ipsam appellasse vt infrà, Itaquè quod ait *Duardus dicta q. 7. n. 26.* minorem vniuersitatis partem, cuiuscumque nomine appellet, non interdici, verissimum est, at non video, qua ratione eos, etiam ab excommunicatione faciat immunes, ex eo, vt dicit, quod non vt singuli, sed vt collectiuè iuncti appellant, in Collectionem autem excommunicatio non cadit;

19 Namquè inter Auctores conuenit, singulos vniuersitatis, qui suffragium pro appellatione exhibuere, aut quorum opera negotium appellationis promotum est, præter interdictum anathemate innodari. *Vgol. dicto §. 1. n. 3*

Al-

Alterius c. 3. in fine, *& alii*, *& ipse Duardus q. 4. nu. 14* si quidem quòad denominationem, roti Vniuersitati dumtaxat tribuitur appellatio, ipsi tamen re veta appellationis sunt auctores. Igitur, quemadmodum ii, non vt singuli, sed ut membra uniuersitatis appellantes, innodantur, innodati debent etiam, qui uniuersitatem legitimam nō constituunt, dummodò appellent, etiā, si ut collectiuè accepti.

Et ultimo loco monendi sumus; eos, qui in uniuersitate appellationi factæ suffragium dedere; aut quorum opera decretum est appellare, non comprehendi hoc Canone tanquàm accessorios, & auxiliatores, seu fautores, sed ut primarios auctores sub nomine *appellantium*; quia in uniuersitatibus id ii operantur, quod priuatæ personæ proprio nomine appellantes. Imò si post appellationem, fieri decretam, huiusmodi personæ faueant, & auxilientur negotio, non est improbabile, dupliciter irretiri, ex principali nimirum actione, et ex accessoria.

Ab Ordinationibus, seu Mandatis nostris, ac Romanorum Pontificum pro tempore existentium.

ELENCHVS.

20 *SEntentia omnes pœna, admonitiones, ac generalia etiam statuta, sub hac clausula comprehenduntur.*

21 *Sententia item à Pontifice in temporalibus lata.*

22 *Quamuis sint dubia iustitia.*

23 *Et manifesta etiam iniustitia.*

24 *Comprehenduntur sanctiones circa res fidei, in quibus potior sententia Papæ, quam Concilii, & quorsum.*

25 *Appellantes a mandatis omnium aliorum, Pontifice inferiorum, non incurrunt.*

26 *Quid de appellationibus ab ordinationibus Concilii.*

27 *A mandatis Pontificis post eius mortem.*

28 *De Pontifice dubio, aut haretico.*

20 INhibetur appellatio à quibuslibet Ordinationibus, ac Mandatis Romani Pontificis. Et nomen *Ordinationis*, *& Mandati* est adeò latę significationis, vt à nullo quod Pontifex statuat, decernat, ac præcipiat, licitum sit appellare, siue mandata sint generalia, siue specialia; vt admonitiones, Censuræ, poenæ, & aliæ omnes sententiæ; etenim sententia mandatum quoddam est *Azo in Summa C. Quomodo & quan. Iud. sent. proferr deb.* & expressè continebantur in Bulla Gregorii *XIII.* vt est apud *Nauarr. c. 27. n. 58.* sed maioris tantùm claritatis gratia, non quia voluerint post ipsum indulgere Pontifices, vt à sententiis appellari possit. Eædemquè sententiæ vna cum poenis inhibitionibus, Censuris, & aliis insunt Pii, & Iulii Constitutionibus, ex quibus noster hic Canon desumptus est. Ita explicant hanc clausulam *Vgolinus De Cens. Pontif. referu per Bullam Cœnæ par. 2. cap. 2. §. 1. Alterius De Cens. to. 1. lib. 5 disp. 3. cap. 4. col. 2. Sousa Relect. ad Bullam Cœnæ cap. 3. in adnot. circa textum num. 3. Bonacina to. 1. disp. 1. q. 3. punct. 1. n. 2. Duardus lib. 2. Comment. ad Bullam Cœnæ can. 2. q. 7. nu. 6.* licet hic vereatur concedere de Statutis, ac Legibus, generalibus, quia, ait, in rigore hæc non esse Ordinationes, & mandata. Attamē nomen *Ordinationis* sine improprietate generales, etiam Constitutiones complectitur; & non non est cur de his quoquè non fuerit consultum; cum, et generales leges magnum periculum appellationis habeant; vt potè quæ ampliorem offensam; ac per consequens maiorem rebellionē possunt inducere.

21 Similiter arbitramur non comprehendi solas ordinationes, à Pontifice, vt tali, emanatas, circa res spirituales, aut spiritualibus annexas, aut ad spirituale bonum directas, vt singulariter opinatur, *Reginaldus tom. 1. Prax. panit. lib. 9. cap. 15. sec. 1. notab. 3.* eo fundamento, quia ex solæ spectant ad Papam, vt Papam; verum etiam eas, quæ sunt circa, temporalia, & vt Princeps temporalis et ita *Doctores relati*, *& Bonacina nu. 3.* Tum quia lex hæc non distinguit, quarè nec nos distinguere debemus arg. *L. De pretio ff. De publici in rem action.* tùm quia inhibitionis ratio militat, cum Pontifex nec in temporalibus Superiorem agnoscat ex *c. Constantinus cum similibus 96. d.* tùm tandem quia hic sola ad Concilium appellatio, tāquam Pontifici iniuriosa, prohibetur; at cum Concilium de temporalibus non indicet, perperam, & quasi ad iniuriam inferendam, ad illud in causa temporali præsumitur prouocari; quasi insinuetur, Concilio aduersus Pontificem auctoritatem inesse. Cuius signum est, appellationem ad Imperatorem non exprimi, aut comprehendi, sicut nec ad alium quemlibet; nisi ad Concilium arg. *Cap. Non nè de Præsumptionibus*; vnde inhibetur appellatio, quatenus est ad Concilium, non quatenùs est in tali, vel tali caussa.

22 Qua ratione conuincitur, comprehendi hic appellantes à sententiis, & mandatis, non solùm de quibus dubium esse potest, esse iniusta, sed etiam à manifestam iniustitiam continentibus. Et quidem quantùm ad ea, quę sunt dubiæ iustitiæ, res videtur sine controuersia; quia ex auctoritate, Pontifex in dubiis potest eligere vnam partem, vt communiter affertur exemplum in contractu *Montis pietatis*; cuius iustitia, cum esset dubia, per Pontifices definita est, & assumunt inter alios. *Viualdus 2. p. Candel. aur. in explic. Bulla Cœna nu. Mihi 17. & Sousa disp. 30. nu. 3.* Quarè ab iis appellans, appellat à iuridicè ordinatis, seù mandatis.

23 Quo verò ad ea, quae manifestam iniustitiam, & iniquam alicuius oppressionem continent; aut quæritur, an Pontifex potuerit de his appellationem inhibere; aut an de facto inhibuisse, dicendum sit. Primum non rectè vertitur in dubium, vt ex dictis in Præludio satis constat. At supposito, id esse adhuc ambiguum, potuit Pontifex, ex causa, determinare, non esse deinceps permittendam appellationem, ac proinde etiam id sub excommunicatione interdicere: Quæ autem causa insit, superiùs insinuata est; quia commune Reipublicæ Christianae bonum praeponderat priuatorum detrimento; vnde

de cum ex præcepto charitatis teneatur quilibet bonum publicum, in magnis saltem, suo priuato præponere, meritò potuit obligari adhuc ex præcepto positiuo, & sub pœna, vt de passa iniustitia non appellet; quandoquidem id valdè expediens visum fuit, ex inconuenientibus, ab appellatione manantibus. Alterum verò, quòd scilicèt de facto Pontifex, etiam ab iniustis mandatis appellationem hoc Canone inhibuerit, facilè coniicitur; Tùm quia Pontificum mens est consulere Ecclesiæ bono, quoad possunt, & tenentur; vnde cum ad obuiandum erroribus, scandalis, rebellionibus, ac schismatibus hæc inhibitio sit edita, vt in. Constitutionibus Pii, & Iulii habetur, accipienda est de omni appellatione; ita enim meliùs occurritur. Tum ex eo, quòd omnis ferè appellans iniustitiam prætextat, dicitur enim appellatio; *Prouocatio iniquæ sententia querelam continens L. Præfecti ff. De Minor;* si prætextu iniustitiæ appellatio permittitur, Canon nullius ferè esset effectus; Quis enim sententiæ cognita iustitia ad Concilium appellet, putans iniustæ quatenùs illud habere protectorem? Tum etiam ex eo, quod dicebamus, appellationem inhiberi ad Concilium, vt iniuriosam Maiestati Pontificis, veluti exprobrationem, quod Concilium sit maius; id enim cum sit erroneum, permittendum non fuerat; hoc autem militat etiam in appellatione à sententia iniusta; Tum rursus quià iusta præsumpta appellatio, non minùs est sacrilega, quàm iniusta; quia vtraque est aduersus Primatum Pontificis; nam cum reuera Pontifice nullus sit superior, etiam in causa iusta ad nullum est recurrere, sine iniuria Pontificis; quia appellatio est ad maiorem; Tum tandem quia Bulla non distinguit, sed ab omnibus mandatis appellantes exprimit; ergo neque nos distinguere debemus arg. *tit. L. De Pretio ff. De publ. in rem. act.* Et huius sententiæ sunt *Viualdus loc. cit. Sousa eadem disp. 20 nu. 4; Suarez De cens. disp 21. sec 2. n. 15 Fillsucius tom. 1. qq. moral. tract. 16. cap 3. nu. 52. Reginaldus dicta sec. 1. notab. vlt. Bonacina n. 10. Scortia in Bullas select. Theor. 411. Alterius cit. cap. 4. col. fin.*

Oppositum tamen placuit *Vgolino §. 1. nu. 6.* quem sequitur *Duardus q. 7. n. 18.* & videtur etiã *Graffius lib. 4. decis aurearum cap 18. nu. 58.* vt scilicet ab iniusta sententia appellare, non sit inhibitum, & exemplificat de eo, qui iniustè, ex priuato odio, à Regno depelleretur. Cum enim, inquit, propria sui, & rerum defensio sit de Iure naturæ, manifestaquè vis etiã pro ea sit permissa *L. vim ff. De Iustitia, & Iure*, multò magis appellatio, quæ aduersus iniquam sententiam remedium est ordinarium, licita erit, qua sublata, Ius & æquum vindicari non poterunt. Pro eadem sententia citatur. *cap. Dilecto De sent. exc. in 6. Clement. Pastoralis sent. & re iudicata Glosa in cap. solet De sent. exc. in 6. & in cap. Pro illorum ver. Contradicentes. De præbendis, & dignitatibus.*

Quæ tamen tanti non sunt, vt hoc placitum faciant nobis suasibile. Appellatio siquidem, quoties non datur, apud quem validè, ac iustè fiat, non habet rationem iustæ defensionis, sed potius rebellionis, eo modo, quo non secùs fueretur; qui à Principe, Rege, vel Imperatore ad Inferiorem appellaret; vnde sicuti tunc iniuria ferenda patienter est, nec ius, æquumuè vindicari potest, ità & in casu nostro. Et licèt de Iure naturæ admittamus esse appellationem, quoties apud Iudicem interponi potest, & demus vt probabile (quod tamen non admittimus) Concilium esse suprà Pontificem, iure tamen talis appellatio impeditur, cum simul cõcurrat aliud ius naturæ magis obligatiuum, videlicet conseruatio boni communis Christianæ Reipublicæ, ac fidei, quo concurrente, aliud priuati commodi cessare debet, vt suprà dictum est, qua ratione, Principem posse interdicere appellationem à mandatis suis, probat *Couarruib. practicarum qq. cap. 23. nu. 6.* Nec ex citatis testibus satis conuincitur, intentum; in *cap.* enim *dilecto* nil aliud dicitur, nisi, licuisse viro Ecclesiastico, pro defensione sui, ac rerum suarum, in offendentem, vim vi repellendo, sententiam excommunicationis, ac Interdicti pronuntiare. Et in *Clem. Pastoralis §. cæterum* dicitur non posse per Imperatorem facultatem propriæ defensionis adimi, cum sit de Iure naturæ, ex quo non sequitur, accedente bono publico, non potuisse defensionem, quæ per appellationem fit, adimi à Pontifice, aut eam ab ipso, qui Superiorem non agnoscit, inhiberi, accedente præsertim Christianæ Reipublicæ bono. Ex *Glossa* autem in *cap. solet* infertur tantùm, excommunicationem latam ob appellationem ex causa legitima, & vera, præsumi posse inualidam; in casu autem nostro non datur vera appellatio, sed qualibet est contra supremum Pontificis Ius, ac proinde potuit impediri, vt iniusta, & sacrilega. In *Glossa* tandem *cap. Pro illorum* insinuatur, contradicentes mandatis, Pontificis, in quibus est clausula *Contradictores Ecclesiastica Censura compescimus*, non irretiri, si de Iure contradicant, sed tantùm, si de facto Quia si aliud non obstet, non præsumitur Pontifex, iura, & priuilegia subditorum prædictis mandatis reuocare velle, aut alicui iniuriam irrogare. At contradicere mandatis, quantumlibet iniustis Summi Pontificis, media appellatione ad Concilium, non est de iure, sed ex facto, & quidem impio, & iustè prohibito, vt satis ex dictis est perspicuum.

24 Potiori autem ratione comprehendi statuta, quibus Papa aliquid circa res fidei sancit, dicendum est; quia vt *c. ant.* adnotauimus Summus Pontifex est Regula, & normafidei. *c. Hæc est cum similibus q. 1.* & Pontifice, ac Patribus Concilii in re fidei definienda non concordantibus, melior habenda est sententia Papæ *Glossa in c. In istis 4. d. & c. Quodcumque 24 q. 1. Albanus Tract. De Potestate Papa p. 2. nu. 117.* Christi siquidem preces pro Petro fuere; quæ impetrarunt, vt eius nunquàm deficeret fides, quin potiùs cæteri confirmationem fidei ab ipso reciperent. Si tamen, ex hypotesi impossibili, non in noscis, ac dubiis, sed circa veteres articulos, contrà, quàm ab aliis Pontificibus, ac Patribus olim statutum sit, definiret, audiendus non esset; cum fidei veritas sit æter-

na, nec fides fidei contrarietur. *Albanus loc. cit.*

25 Dicitur autem à *mandatis nostris*, vt omnia alia quæ Pontificis non dicuntur mandata, insinuetur excludi arg. *cap. Nonnè De Præsumptionibus*. Quamobrem has Censuras non contrahit, qui à mandatis Ministrorum Pontificis appellat, vt Legatorum de Latere, Nuntiorum, Collegii Cardinalium, Sede etiam vacante, S. Congregationis &c. Si quidem omnes alii, Pontifice excepto, non sunt supremi. Nec dubium esse potest, quin post Pontificem Concilium sit cæteris omnibus maius. *Graffius loc. cit. nu.* 58. *Vgolinus dict. §. 1. nu. 4; Duardus. q. 7. nu.* 15. *&* 17. Si tamen hi Pontificis mandata proponant, non propria; non licet appellare, quia quamuis appellatio sit à tali persona proponente, est tamen simul à mandato Pontificis, de quo in præsenti cauetur, non de persona.

26 Emergit hic dubium de appellantibus à mandatis Concilii de qua re solus *Bonac. punct.* 1, *n.* 6. qui absolutè sentit, eos innodari. Nobis tamen distinguendum videtur; Aut enim Pontifex ei personaliter præest, aut Decreta auctoritate sua confirmauit, & tunc appellantes innodantur, quia robur Ordinationum est à Pontifice, tanquam Concilii Capite, & omnia ea nostra facimus, quibus nostram auctoritatem impertimur. facit *cap. innotuit de Electione*, vbi Pontifex Concilium, cui præfuit Pontifex prædecessor, æquale sibi facit; vnde, & in Concilio Lateranensi sub Leone *X*, damnati sunt Parisienses, qui ab eo Concilio ad aliud futurum appellarunt, cum ipsi Leo personaliter præsideret, quod etiam procedere debet de Ordinationibus à SS. Congregationibus Cardinalium, quibus Pontifex de facto præest; aut quarum Ordinationes ità confirmat, vt tanquà à se ipso emanatas obseruandas velit. Aut vero Pontifex non adhuc Concilium ratum habuit, nec ipse decernenda mandauit, quæ decreta sunt; & ab his appellantes non comprehenduntur, quia licèt Concilium auctoritate Pontificis sit indictum decreta tamen in eo, non assumpserunt adhuc ex auctoritate ipsius confirmante robur; cum, & possint non approbari, vnde hactenus non possunt Ordinationes, & mandata Pontificis, nuncupari.

27 Potest in præsenti insuper ambigi, an, quòd viuente Pontifice à mandatis ipsius inhibitum est appellare, eo defuncto hæc inhibitio tollatur: Et quidem ex illis verbis, *à nostris, & Romani Pontificis pro tempore existentis* videtur interdicta appellatio a mandatis tantùm illius, qui tunc est Pontifex, non autem si desiit esse; eò vel maximè, quod mortuo non fit iniuria, in quam auctor Bullæ pœnas has indicit. Ex altera verò parte militat, quòd aduersus dignitatem ac Primatum Pontificatus semper hæc appellatio insurgit; cum semper affirmari videatur, Concilium esse Pontifice maius; & sic, licèt Pontifici defuncto non fiat priuata iniuria, fit tamen sacrilegium contra Primatum Romanæ Sedis, quod nostri Canonis materia est, vt in Præludio diximus; nam si fortè aliquæ defuncti Pontificis ordinationes rescindendæ forent, non per Concilium, sed per nouum Pontificem, ad quem appellare, seu veriùs supplicare permittitur, id curandum esset. Quamobrem distinguere libet. Aut enim appellatur à mandatis illius defuncti Pontificis, cuius Bulla Cœnæ non amplius viget (sed per nouam alterius est reuocata) siquidem vetus Bulla altera superueniente, penitus annullatur, vt in Prooemialibus dictum est) & tunc nulla Censura contrahitur, quia particula *nostris* ad solum Auctorem Bullæ refertur, illud verò, *& Romani Pontificis pro tempore existentis*, tempus futurum respicit, ex quo mandata prædecessorum non comprehenduntur. Aut Bulla Pontificis defuncti adhuc viget, cum noua non sit promulgata, & ex particula *nostris*, & rationibus insinuatis, probabile est, Censuras induci.

28 Hæc quæ hactenus diximus de vero, & indubitato Pontifice accipienda sunt, nam si Pontifex probabiliter est dubius, & ambigitur prudenter de legitima electione, appellatio nõ punitur, *Sousa cit. disp. 10. n. 6.* quia si ad Cõcilium tunc spectat decernere, an sit verus Pontifex, multo magis, an potuerit sic sententias ferre. Insuper, quia tunc ignoratur de Primatu ipsius, ex appellatione et non fit voluntariè iniuria. Secus est si habeatur pro dubio ex improbitate, & sine coniectura valde probabili; quia nõ debet esse in cuiuscumque arbitrio, electionem Pontificis reddere dubiam, præsertim si communiter sit receptus, vt cap. ant. dictum est.

Idem est de Pontifice hæretico (si esse posset) dum notum sit esse talem, nec paratum corrigi, vt ait *Glossa in can. Si Papa, ver. à fide deuius* 40. *d.*

Ad Vniuersale futurum Concilium.

ELENCHVS.

29 *Appellans ad Conciliũ Prouinciale, aut Nationale, non adstringitur.*

30 *Secus de appellante ad vniuersale præsens, quicquid alii senserint.*

31 *De appellantibus ad futurum Pontificem.*

29 Prouinciale Concilium, aut aliud inferius non exprimitur, cum vix cadere possit in mentem, adesse apud hæc maiorem auctoritatem, quam apud Romanum Pontificem quod, quia de vniuersali dubitatum est, ab hoc rantùm sibi consuluere Pontifices, de aliis enim appellationibus nulla habenda ratio, cum vix contingat fieri, arg. *l. Nam ad ea ff. De Legibus.* Ita. *Graffius lib. 4. Decis. aurearum cap. 18. nu. 59. Sousa Relect. ad Bull. Cœn. disp. 21. nu. 6. Duardus in comment. ad eandem lib. 2. c. 2. q. 71 n. 19. Reginaldus in Prax. pœnit. lib. 9. cap. 15. sect. 1. notab. 2. Bonacina De cens. in particulari disp. 1. q. 3. punct. 2. nu. 6. Gambarupta De casibus reseruatis ad cap. 2. Bulla Cœna in fin.* inquiens sic appellantem indigere potiùs Elleboro, quam Censuris, contra. *Vgolin. De cens. summ. Pontif. reseruatis p. 2. cap. 2. §. 1. n. 6. & Alterium tom. 1, De cens. lib. 5, disput 3. cap 4. col. 2.* asserentes comprehendi Prouinciale etiã Concilium; quia maior est ratio inhibitionis; cum minor sit Prouincialis auctoritas, ac proinde

inde maior iniuria fiat ex appellatione.

Verùm cum nulla fuerit hanc appellationem vetandi occasio, & solum Generale fuerit expressum, non est cur Concilium non generale includamus, arg. *cap. Nonnè De Præsumptionibus.*

30 Futurum autem dicitur, quia ex quo hic Canon insertus est Bullæ nullum fuit præsens Concilium, ad quod appellare, inhiberi posset; non quasi eximendus sit, qui ad Concilium præsens si adesset, appellaret, vt plures opinati sūt *Graffius. n. 60. Alterius, Sousa, Reginaldus, & Duardus citatis locis. Filliuccius tom. 1. qq. moral. tract. 16. cap. 3. n. 56. Bonacina vbi supra n. 4.* eo innixi, quod regulariter ad Concilium præsens non appellatur, quandoquidem si est legitimum, habet ipsum Pontificem in caput, ex quo auctoritatem sumit, qui appellationem non sinet admitti arg. *cap. Significasti De Electione.*

Nobiscum tamen sentiunt. *Vgolinus vbi supra. & Gambarupta*; & ducimur, quia eadem est ratio de futuro, ac de præsenti; eademque iniuria summę Pontificis auctoritati irrogatur, eò quòd videatur obiici, Concilium supra Papā posse; quarè, cum militet ratio legis, vtiquè, & dispositio. *arg. L. illud ff. ad legem Aquiliam.* Et quidem nullum discrimen apparet inter eum qui ad Concilium cogendum, & qui ad futuram sessionem Concilii, tunc congregati, appellaret; quod enim aliqui occurrunt; ab illo maiorem irrogari iniuriam, quasi sine auctoritate Pontificis se velle congregare Concilium, insinuet, nō rectè assumitur; quia non semper, qui ad futurū Concilium appellat, appellat animo congregandi; & etiam sine tali animo conceditur ab omnibus, excommunicationem contrahi. In eo igitur, qui sine tali animo appellaret eadem est malitia, ac in eo, qui ad futuram sessionem. Nec satis firmum est fundamentum oppositum, si enim roboris quicquam haberet, appellatio ad futurum Concilium, sub eodem Pontifice cogendū, non induceret has Canonis pœnas; quia illud idem, à quo appellatur, præerit, tanquām Caput futuro Concilio; vnde non erit cur appelletur. Prętereà si attenditur Concilium, vt legitimam auctoritatem habet ex capite, frustra appellatio ad Concilium dirigitur, sed ad nouum Pontificem dirigenda erit, qui cunctam Conciliarem auctoritatem habet, & ad quem appellare non est inhibitum. Sed quia, qui appellat ad Conciliū, ex eo appellat, quod existimat; penès Concilium esse auctoritatem in Papam, cum id vigeat in appellante ad Concilium præsens, taliter appellans, non est excusandus: prętorquam quod contingere potest, vt quis nesciat Pontificem interesse auctoritatiuè Concilio; aut arbitretur, Concilium iuncto Pontifice maioris esse potestatis; ac Pontificem per se solum, tandem quòd hęc non ignorans, ex passione tamen, ac rebellione velit appellare, in iniuriam Pontificię Maiestatis; quibus stantibus non est cur possit excusari.

31 Quamobrem appellatio hic inhibita, est ad omne vniuersale Concilium, tàm futurum, quàm pręsens, & hoc non solùm sub futuro, sed etiam sub eodem Pontifice; cum semper ratio vigeat, quòd Concilium Pontifice non est existimandum superius. Qua cessante, & quia nulla, nisi Concilii, fit expressio, appellando ad futurum Pontificem, non contrahetur hæc pœna. *Sousa cap. 3. in annot. circa textum. Filliuccius loc. cit.* Quamuis enim sic appellans non rectè se gerat, cum potius supplicare debeat, & erroris suspicionem contrahat, quia futurus Pontifex non debet pro superiore existimari, sed pro pari, *Cap. Innotuit De electione*; pat autem in parem non habet potestatem; tamen de solo Concilio, de quo fuit olim dubitatio, mentio facta est, nec est ad alium extendenda.

Appellantes.

ELENCHVS.

31 *Inhibetur appellatio, etiam si non sit propriè à sententia.*

33 *Quomodo instituatur modo; dummodò sit externa.*

34 *Appellare dicitur, qui appellandi animo ad Concilium tendit, aut ipsum cogit.*

35 *Supplicare ad Pontificem licet; & an similiter ad Concilium.*

32 Appellatio regulariter, & in proprissima acceptione, ea est, quę à sententia interponitur; Dicitur enim *Prouocatio, iniquæ sententiæ querelam continens. L. Præfecti. ff. De minor.* Non est tamen in præsenti accipienda, vt ea sola inhibeatur, quę est à sententia, quæ seruata Iudicii forma fertur; nam dicitur *ab ordinationibus, & mandatis nostris*; quæ verba, & verus sententias includunt, & prętereà inhibitiones, pręcepta, ad monitiones &c. vt suprà est adnotatum. Immò propria datur appellatio, etiam de iis quę extrà Iudicium fiunt, vt de electione *cap. Constitutus de appellationibus.*

33 Et appellatio quidem, vt verę appellationis formam, ac validitatem habeat, ex iure multas ex conditionibus, ac solemnitates expostulat hæc tamen, quæ est à Pontifice, cum defectu superioris, ad quem appelletur, sit eo ipso iniusta, ac inualida; ut per Constitutionem *Execrabilis* à Pio II. declaratum est, nullam solemnitatem, ac circumstantiam requiri, ut excommunicationem, aut Interdictum inducat; quarè sat erit, si deliberatè quis appellet (ex subita enim, vehementique animi passione excusari poterit) siue deinde appellatio instituatur apud aliquem Iudicem, aut tribunal, siue non, & sit iudicialis, uel non per ea, quæ *Abbas in cap. bona. De appellat*; siue fiat scripto, siue sola voce, secundum *Glossam in cap. 1. De appellationis lib. 6.* siue fit coram testibus, siue occulta; dummodò externa sit, & non in sola mente latitans; hoc enim est necessarium ex communi doctrina, de qua *cap. antec. ad Ver. Hæreticos num. 91. & 92.*

34 Quapropter pęnis hisce subduntur ii etiam, qui dumtaxat ad Concilium tunc congregatum animo appellandi arripiunt iter, aut qui ad idem congregandum eodem animo insu-

dant ex *cap. Dilecti De appellationibus*, vbi definitur reuera appellare eum, qui ad Romanam Curiam animo appellãdi iter carpit; plus enim est (inquit *Glossa* ibi) factis demonstrare, quàm verbis dicere. *L. Si tamen §. ei qui. ff. De aditio edicto.*

35 Porrò an innodetur, qui diceret, se non appellare; sed supplicare ad Concilium, non discutiunt Auctores; Quamuis enim *Graffius lib.4. decis. aurear. cap.18 nu. 58; & Duardus lib.2. Comment. ad eandem can. 2. q. 7. nu. 16.* videantur sentire, supplicationem hic non prohiberi, intelligunt tamen, si ad ipsum Pontificem fiat; quia præces offerre possumus ei, à quo appellare ad alium non licet *Auth. Quæ supplicatio C. De precibus Imperatori offerend. L. Si quis aduersus*, vbi *Iason C. eodem tit. cap. Cum causa, & cap. Inter cæteras, De sent. & re iudicata*, neque enim dedecet Principem ad se ipsum admittere reuisionem (licet aliqui eã lato nomine appellationem dicant) vt meliùs possit de re, de qua agitur certior fieri. *Baldus in L. fin. De relat.*

Idem tamen dicendum arbitror de supplicatione ad Concilium; licèt enim supplicatio sit prouocatio quædam, non est tamen appellatio ad maiorem, aut ad eum, qui existimetur maior; quarè supplicando, non assumitur Concilium esse maius Pontifice, aduersus quam temeritatem procedit noster Canon; si quidem qui supplicationes offert, rectè supponit, Concilium non posse in Pontificem (secus enim si appellaret) & arbitratur, Concilium posse solummodò, suadere Põtifici, vt meliùs de causa cognoscat, vel sententiam reddat mitiorem; sicquè censetur ex hac intentione supplicare, in qua nulla reperitur malitia.

Nec non eos, quorum auxilio, consilio, vel fauore appellatum fuerit.

ELENCHVS.

36 Excommunicantur hi tanquam accessorii; vnde non nisi effectu secuto.

37 *Consulentes non veniunt appellatione fautorum.*

38 *Quæ stà consulant, vt sint hoc nostro Canone comprehensi.*

39 *Fauor, auxilium, aut consilium non debet esse nudum.*

40 *Ex quibus dicatur quis fauere, aut auxiliari appellationi.*

41 *Discrimen inter fautores criminum, & criminosorum. Et quod non innodantur fauentes post factum.*

42 *Nec ratum habentes.*

43 *Vniuersitates, ex fauore, auxilio, aut consilio subiacent Interdicto.*

44 *Quæ ignorantia excuset.*

36 Auxiliari, consulere, & fauere appellationi, quæ à Pontifice ad Concilium interponitur, sicuti sunt accessoria ad actum appellandi, itá accessoriè his Censuris puniuntur. Atqui ex communi doctrina de actionibus accessoriis, constat, ex iis Censuras non contrahi, nisi appellatio sequatur, vt ipsa verbá *appellatum fuerit* satis indigitant arg. eorum, quæ *Glosa in cap. Quicumque §. 1. ver. Innodetur De Haret. in 6.* In his enim militat, quòd verba sunt intelligenda cum effectu *L. 1 §. hæc autem verba ff. Quod quisquè Iuris.* Ita enim in præsenti *Nauarrus in manu. c.27. nu. 58. Vinaldus 2.p. Candelabri in explic. Bullæ Cœnæ n.19. Graffius lib.4 decis. in eadem explic. nu. 61. Sayrus lib.3. Thesauri c.6. nu.6. Vgolinus De censur. Pontifici reseruatis p.2. cap.2. vers. nec non eos, Suarez De cens. disp.21. sec. 2. nn. 16. Sousa Relect. ad Bullã Cœnæ disp.22. concl. 1. Gambarupta De casibus reseruatis ad cap. 2. Bull. Cœnæ n.9 Scortia ad Bull. selectas Theor. 411. Naldus in summa ver. Bulla Cœnæ n.18. Alterius De cens. tom. 1. lib.5. disp.3. initio, & cap. 5. col. fin. Filliuccius tom. 1. qq. moral. Tract. 6. De censuris cap. 3. n.56. Bonacina tom.3. De cens. in particul. disp.1. q. 5. punct. 2. nu 28. Duardus in Comment. ad hanc Bullam lib.2. Can 2. q.6. nu.7.* qui in eo ab aliis differt, quòd velit auxiliantes, & fauentes non esse dicendos excommunicari accessoriè, sed æquè principaliter ac appellantes; ait enim, id iudicari ex particula *nec non*, quæ, cum sit copulatina disiunctorum, facit venire copulatum æquè principaliter; quod enim venit accessoriè designari solet particula cùm, vt per *Abbatem in cap. Querelam nu. 5. De Simonia*; Hæc tamen quæstio est de nomine; cum enim certum sit, has actiones ad appellandum esse accessorias, quia ideo prohibentur, ne appellatio contra quam est Bulla, sequatur; parum deinde confert ad rem, si accessoriè puniantur, vel potiùs ex intentione principali.

37 Controuertebatur olim de consulentibus; quos, cum videantur consiliis suis fauere appellationi, quamuis non exprimerentur proprio nomine, non esse ab his pœnis tamquam fautores eximendos opinati sunt. *Nauarrus loc. cit. Toletus lib. 1. Instruct. cap. 21. num. 1. Viualdus dicto n.19. in mea editione anni 1598.* (ab aliis enim citatur pro contraria sententia) *Vgolinus, & Graffius vbi suprà. & Gambarupta nu. 10.*

Oppositum tamen erat probabilius; eo quod non est in pœnis, nisi lege id necessariò postulante, facienda extensio; vt latè, *Abbas in cap. Si aduersus nu. 2 De Haret.* Concilium autem non comprehenditur necessariò sub fauore, aut auxilio; quia licèt aliquo modo ad effectum conferre possit, tamen id est remotè, & ab extrinseco, cum ex consilio quis non fiat magis in re ad exequendum potens. Quod discrimen satis ex Bulla deduci potest, quæ quoties voluit consulentes includere, expressit nominatim, vt in Can. 7. 10. 11. & aliis; signum non fuisse inclusos in præsenti cum non exprimerentur. Quæ doctrina pro sequentibus deseruiet. Statuimus siquidem, nunquam consulentes innodari, nisi quando fuerint expressè appositi. Et huius sententiæ sunt *locis cit. Sayrus, & Suarez nu. 17, Sousa disp.24. n.2. Filliuccius vbi suprà. Naldus n.17. Duardus q. 7. nu.42. Alterius loc. cit. col. 2. Reginaldus in Prax. for. pœnit. tom. 1. lib.9.*

lib.9.c 15. *nu.* 263. qui optimè distinguit inter consilium, quod simpliciter suadet appellationem, & illud quod instruit, qua vis fiat appellatio, vnde obtineatur auxilium, quo pacto impedimenta tollantur, cuius fauore appelletur &c. Posterius enim est potiùs verum auxilium, quàm consilium; non prius; cuius signū est, prius relinquere personam eodem modo potentem ad appellationem interponendam, posterius verò reddere magis expeditum, & potentiorem.

In vltimis tamen S.D.N. Vrbani III. Bullis addita est particula *consilio*, & dirempta lis. Et iurè merito, cum in Constitutionibus *Pij*, & Iulii, ex quibus diximus hunc Canonem excerptū consulentes exprimantur, vt infrà, qui enim id consulunt, præsumuntur necessariò existimare, esse validam appellationem, ac per consequens Concilium in Pontificem auctoritatem habere.

38 Quamobrem hodie innodatur consulens etiam per solam suasionem, obiiciendo vtilitates indè secuturas, aut alio simili modo, quamuis consilium non reddat in extrinseco eum, cui datur, potentiorem ad appellandum. Non tamē innodaretur, qui diceret dumtaxat, posse appellari, aut licere, quia ex hoc simpliciter non datur consilium, sed ex eo quod diceretur, debere appellationem interponi, aut bonum esse appellare ei, qui de iniqua sententia conqueritur, & est habitualiter dispositus ad appellandum.

39 Siquidem fauor consilium, & auxilium, non debet esse nudum, aut quod de se vim non habet, appellationi cooperandi, sed tale quid ita appellationem promouens, aut adiuuans, vt vel aliàs secutura non foret, aut non taliter, aut non cum tanta facilitate, iuxta *Glossam* communiter receptam *in cap. Nuper il* 2. *De sentent. excomm. & in cap. Felicis §. illud in ver. simplici fauore. De pœnis lib.* 6. *Syluestrum in summa ver. excommunicatio* 8. *nu.* 12. *Nauarrum cap.* 27. *nu.* 51. *Duardum dicta q.* 7. *nu.* 4. Vnde qui præstaret suam ad appellationem operā, vel ingenium, & procederet appellatio, non tamen ex ope illius, non innodaretur. *Alterius dicto cap.* 5. *col. fin.* & indicant verba præsentis clausulæ.

40 Quapropter fauor, & auxilium erit omnis opera, directè ad effectum appellationis præstita, etiamsi non influat immediatè in appellationem, vt est comitari, & defendere appellatum, quò appellatio sequatur. *Vgolinus dicto vers. necnon eos, & Duardus cit. q. num.* 35. Proximè verò dicuntur auxiliari, qui commodant pecuniam, qua satisfiat eis, per quos appellatur; qui scribunt appellationem, quiquè ei adsunt, vt test. & idem; *Vgolinus citat. locis, & Duardus q.* 7. *nu.* 34. *Bonacinam eadem punct.* 3. *nu.* 8. & potiori iure Aduocati; Procuratores, & alii, quorum opera appellatio instituitur & ii, qui cedulam appellationis exponunt, offerunt, publicant, &c.; quiquè verbo promouent; docendo qua via sit interponenda, quo tēpore, qua forma, quoquè pacto impedimenta, ac difficultates declinandæ, *Vgolinus, & Duardus ibidem*; etenim dicebamus, aliud est simpliciter consulere appellationem, quod inhibetur nunc ex particula consilio, aliud instruēdo de modo appellationis, appellationem promouere, quod semper tanquàm auxilium inhibitum fuit.

41 Et hic aduertimus (quod est notabile) aliter disponere leges de iis, qui dicuntur criminum auxiliatores, per clausulam, *& in hoc dant auxilium, consilium, vel fauorem*, aut aliam huiusmodi, ac de iis qui criminosorum, significari solitis per clausulam, *eorumquè auxiliatores fautores. &c.* vt dicitur in primo Canone de fautoribus hæreticorum. Nam illud intelligitur in ordine dumtaxat ad crimen perpetrandum, hoc verò in ordine ad personas, quibus directè interdicitur fauere, siuè deindè sit crimine, siuè post crimen. Atquè in præsenti cum dicatur, *quorum auxilio fuerit appellatum*, liquet, auxilium inhiberi, vt cooperatur crimini, & vt est ante, seu in ipso crimine, non autem post. Quapropter non rectè opinatur. *Vgalinus loc. cit.* qui videtur, innodare absolutè omnes, protectione appellantibus impendentes, eos apud se habendo, associando, ne quis offendat, literis commendando, & cum enim hic solùm in ordine ad crimen inhibeatur auxilium, hæc vera esse nequeunt, nisi fiant, quò appellatio sequatur, ex ea scilicet intentione.

Constat insuper nullum fauorem, consilium, aut auxilium, post secutam appellationem iam interpositam, vt habeat effectum; siue ne, qui appellauit pareat Pontifici, appellationemquè reuocet, vel ne in eum fiat animaduersio, inducere excommunicationem, aut interdictū, quia scilicet est auxilium post factum, *Suarez nu.* 16. *Sausa disp.* 22. *concl. Scortia dicto Theoremat.* 94. *Naldus nu.* 17. *Alterius col.* 2. *in fine Duardus nu.* 38. *Bonac. nu.* 13. Adduntquè *Suarez Alterius, & Sousa concl.* 2. id procedere, etiam si sub fiducia talis auxilii appellatio sit instituta dummodò tamen non antecessit sponsio, aut pactum de auxiliando, tunc enim censetur auxilium anteà præstitum, quia hæc promissio appellationi cooperata est. Quòd si fiducia sola allicere potuit ad appellandum, nil obest, quia fuit, vt suppono, sine culpa illius, à quo speratur auxilium, ita vt iste reuera non sit auxilians, ac proinde non contrahat.

42 Idem est de eo, qui appellationem nomine suo factam ratam haberet, quia id est concurrere post factum; & Regula illa, quòd *Ratihabitio æquiparatur mandato, cap. Ratihabitionem. De regulis Iuris in* 6. ex qua autumant aliqui, ratam habentes appellationem hic comprehendi, tantum militat, quantum per Iura disponitur, & permittitur, cùm aliàs habeant effectus diuersos, & hic ratihabitionem non includi, ex eo patet, quòd quoties eam Bulla punire voluit, expressè declarauit vt in can. 11.

43 Vniuersitas autem fauens, consulens, aut auxilians, ex huiusmodi cooperatione subiicitur Interdicto, vt patet ex dispositione verborum, cum particula *necnon* æquè copulet pœnā excommunicationis ac interdicti. Contrà videtur esse quod particula *eos* referri non potest ad Vniuersitates, Collegia, ac Capitula quia est masculini generis. Vna tamen pars legis debet declarare alteram, & antecedentia, consequentia

arg.

arg. l. Si Seruus plurium §. fin. De leg. 1. sed singuli fautores suæ pœnæ subduntur, nimirum excommunicationi, igitur, & Vniuersitates suæ nimirum Interdicto. *Vgolin. vers. Vniuersitates nu* 3. *Toletus dicto cap.* 21. *nu.* 2. *Sousa disp.* 23. *concl.* 5. *Duardus nu.* 37. *Bonacina nu.* 11. *& alii.*

44 Ignorantia tamen probabilis, in fauendo excusare potest *arg. cap. Apostolica De Clerico excomm. ministr. & cap. fin. De constit. in* 6. vnde, & in Constitutione Pii II. expressum erat *scienter auxiliantes.* Excusat porrò, quia non exibetur tūc fauor malitiosè. Ita *Duardus n.* 44. qui optimè aduertit, defectu particulæ scienter offendere ad nostrum Canonem, qui ignorantia crassa, affectata, aut concomitante laboraret, licet non ad prædictam Constitutionem; de qua tamen re videas in *cap. anteced. ad §. Ac eorundem lib. nu.* 171. *Ad verbum Imprimentes n.* 218. *Ad §. Nec non schismaticos n.* 245.

SCHOLION ELENCHVS.

1 EX *Constitutione Pii II. aliis pœnis fiunt obnoxii transgressores nostri Canonis; & ii etiam qui appellationi intersunt.*

2 *Cardinales, & Episcopi ex diplomate Iulii II. non eximuntur ab interdicto vniuersitatis, Capituli, aut Collegii.*

3 *Tenor prædicti diplomatis.*

4 *Qui nam ex eo innodentur, etiam effectu non secuto.*

5 *De consulentibus, quòd liceat, possit, aut debeat appellari.*

6 *Non excusantur consulentes ex incursu metus, aut alterius Imperio.*

7 *Interdictum extenditur ad receptatores transgressorum.*

1 CONstitutio Pii II. *Exsecrabilis.* 1459. innouata, & aucta per Iulium II. Const. *Suscepti Regiminis.* 1509. de qua sæpiùs mentio occurrit, post latas excommunicationis in singulos, & Interdicti in vniuersitatates sententias, summo Pontifici reseruatas; excedit poenas, vt complectantur eas omnes, quibus læsæ Maiestatis, & hæreticę prauitatis rei plectuntur. Quoad personas verò, expressis fautoribus, consulentibus, auxiliantibus, tabellionibus, & testibus, quos omnes diximus in Canone Bullæ comprehendi, adduntur etiam eæ, quæ, præsentes appellationi adsunt; quæ in Bulla innodandæ non sunt; cum ex sola præsentia, non faueant, aut auxilientur.

2 At Iulius II. in sua Constitutione, primò expressè etiam Cardinales, & alios, quocumquè honore, ac dignitate fulgentes; innodat; vt, si ex cap. *Quia periculosum De sent. excomm. in* 6. (de quo supra ad Clausulam *Vniuersitates nu.* 13) aliquis adhuc ambigeret, eos non fuisse simul cum vniuersitate Interdicto subiiciendos, sub hac Constitutione indubitatum sit, comprehendi, Idemquè est de Episcopis, cum nullum omnino velit exemptum; ex tenore ipsius; quoad omnes tam Ecclesiasticas, quam sęculares personas.

3 Exinde quoad crimen, & personas disponit, his verbis *Ipsarum poenas, & earum quālibet, omnes incurrere volumus; qui in Senatu, Consiliis, Parlamentis, Congregationibus, etiā synodalibus, & Prouincialibus, vel aliès, quomodolibet, tacitè, vel expressè, voce, vel scripto per se, vel per alium, decreuerit, consuluerint, seu deliberauerint, vel aliorum dicta approbauerint, consilium, aut vocem dederint, vt ad futurum Generale Concilium appellare liceat, possit vel debeat; Cuiuscumque timoris, vel reuerentiæ velamine, vel prætensa excusatione, & Superioris mandato non obstantibus.* Et infra *Vltra prædictas pœnas, loca quaecumque ad quæ violatores ipsos declinare, & in quibus scienter stare permitti contingerit, Ecclesiastico supponimus interdicto; decernentes illud, quandiu ipsi violatores inibi scienter steterint, vt præfertur, & per triduum post ipsorum inde recessum firmiter obseruari.*

4 Ex quibus habemus primò, eos, qui suffragium, aut vocem dederint, aut alia, vt præfertur excommunicari principaliter, & interdici, ac proinde obstringi pœnis, etiam si appellatio de facto non interponatur; vt notauit *Caietanus in summa ver. Excōmunicatio c.* 25. *Vgolinus De cens. Pontifici reseruatis p.* 2. *cap.* 8. *vers. nec non eos, Alterius tom.* 1. *De censuris lib.* 5. *disp.* 3. *in initio, & in fine. Nauarrus cons.* 5. *De Regularibus*; cum tamen ex Bulla Cœnæ nullus incurrat, nisi de facto appellatio, ita deliberata, aut decreta exeat in actum. Dicitur siquidem, *appellantes, & eos quorum consilio appellatum fuerit*; quæ verba effectum ipsum denotant; oppositum autem in hac Constitutione repetitur expressum; ibi *& non tantùm, qui in ipsa actuali appellatione vel illius interpositione, vel scriptura compositione se immiscuerint.* Auxiliantes autem, & fauentes opera, sicuti, & Tabelliones, testes, & præsentes, de quibus nil speciale est in Constitutione Iuliana, ac erat in Bulla *Pii*, remanent sub dispositione communi de actionibus accessoriis, vt scilicèt non incurrant, nisi appellatio de facto interponatur, & tunc quādo interponitur. Quod discrimen non aduertit *Alterius*, dum ait fauentes, aut quouis modo auxilium præstantes ex Constitutione *Iulii* innodari, etiam effectu non secuto.

5 Plectuntur deinde non solùm, qui consuluerint, appellationem interponēdam esse, quos ex Bulla innodauimus, licèt accessoriè sed etiā ii, qui dixerint consuluerint deliberauerint; aut approbauerint vt suprà, licere, aut posse interponi. *Id* enim cum non sit appellationem suadere, aut consulere, in Bulla non prohibetur. *Caiet. loc. cit. Viualdus* 2. *p. Candelabri in explic. Bulla Cœnæ n.* 19. *Duard. lib* 1. *Comment. ad eandem Bullam Can.* 2. *q.* 7. *nu.* 9. Videntur tamē decepti *Caietanus, et Duardus* in eo, quod velint, consulentes fieri appellationem, remanere in dispositione Constitutionis Piæ, ac proinde non incurrere, nisi effectu secuto; quia de his, inquiunt, nil innouat Iuliana, sed de iis tantùm, qui consilium dant, quòd fieri possit, liceat, aut debeat; videntur; inquam, decepti,

quia

quia vix est excogitare discrimen, inter eum, qui consulit, vt fiat appellatio, & eum, qui consulit, debere fieri. Iste siquidem nil aliud facit, quam suadere, vt fiat. Immò, si etiam non secuto effectu manet innodatus; qui dixerit posse appellari; multò magis, quia suadet appellationem ipsam,

6 Porrò cum humanæ leges regulariter non soleant in ingenti discrimine obligare, quantū ad Bullam excusandi sunt ii, qui consilium, aut suffragium, metu impellente, coactè ad appellationem dederint, ex doctrina tradita *cap. ant.* & infrà confirmanda. At hic ex Clausula, *cuiuscumque timoris &c.* Nullus metus, aut alia similis coactio excusare videtur; licèt enim verba illa *velamine, et prætensa excusatione* interpretari possint de ficta excusatione metus, re vera non incussi; tamen prætextus, & velamen non minus sumitur de vera, quam de falsa excusatione *arg. cap. Inter Monasterium vbi Glossa, & cap. Suborta. De sent. & re iudicata L. sub prætextu C. De transactiõn. aut L. eadem C. De hæredum actionibus*, vt ad can. 14 Clausula *Gratiarum, & literarum Apostolicarum prætextu* latè dicetur. Immò cum regulariter falsus metus non excuset; etiam si in lege non exprimatur, excuset tamen verus; clausula illa redundaret, si de ficto tantùm esset accipienda; Vnde cum hæc expressio aliquid peculiare disponat, de vero metu significare debet; tandem verba *non obstante mandato Superioris*, accipiuntur de vero mandato, igitur etiam antecedentia, *non obstante velamine timoris reuerentia, aut prætensa excusatione*.

7 Postremò fertur Interdictum in loca; in quibus scienter recipi, aut habitare contingerit prædictę Constitutionis quomodolibet transgressores. Est locale tantùm, non reseruatum; cum de nouo sit latum, additum dispositionis Piæ Constitutionis, nec reseruationis fiat mentio; immò videtur, sine alia relaxatione à se ipso cessare post triduum à discessu trãsgressorum; si quidem eius obseruantia non præcipitur transacto triduo. Non est necesse transgressores hos esse denuntiatos, sed sufficit, si in eo loco sint incolis notorii, id enim denotat particula *Scienter* Quòd si iis dumtaxat sint cogniti, ad quos spectat expellere, probabile est sufficere ad inducẽdum interdictum, licèt aliis sint ignoti.

CAPVT TERTIVM.

Explicatur Excommunicatio in Piratas lata.

ITem excommunicamus, & anathematizamus omnes Piratas, Cursarios, ac Latrunculos maritimos, discurrentes mare nostrum; præcipuè à Monte Argentario, vsquè ad Terracinam.

§ Ac omnes eorum fautores, receptatores, & defensores.

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1 *QVàm appositè Piratæ Pontificii maris excommunicentur.*

2 *De antiquitate, ac variatione huius Canonis.*

3 *Materia, Persona, Actiones, Diuisio.*

1 POntificiam Maiestatem, ne vilesceret; sed magis, quàm terreni Imperii dignitas, gloria, & potentia decoraretur, vt dicitur in *can. Constantinus II 2.96. d.* æquum fuit; spirituali potestati temporale dominium coniungere; quod Tomo II. illustratum fuit. Eo nũc felicissimè fruitur terra, marique. Quod licèt tẽporalibus viribus munitum; & hostibus quasi inaccessum reddiderit; non fuit tamen abs re; Ecclesiastico etiam gladio propugnare, vt temerariis ausibus omnis aditus intercluderetur. Terrestrem dictionem in Canone vltimo nostræ Bullæ tutatur, maritimam à Piratarum insolescente audacia, in tertio, quem præ manibus habemus. Et quia Apostolica Sedes, ob sui dignitatem; specialem meretur honorem, inhibetur piraticus discursus, præcipuè ab Argentario monte Tarraccinam vsquè; vt pote cedens in maiorem iniuriam illius, inter eos fines temporaliter consistentis.

2 Antiquus est hic mos Piratas excommunicandi in Ecclesia; cum iter agentes; mari præsertim, sint quasi miserabiles Personæ; quas in protectionem recipere, congruum fuerit; vt *Abbas, et Doctores ad cap. Excommunicationi De Raptoribus. Graffius in explic: Bulla Cœnæ nu: 64. in Decisionibus lib 4.* Vnde in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. relato in dicto *cap. Excommunicationi*, Anathema in nauticos Latrones ferendum, decretum fuit: latum deinde in Bulla Coenæ, vel à primæua ipsius institutione, cum fuerit in Bulla Clementis V: *ex gloss. in Clement 1. vtr. generales. De Iudiciis*; & successiuè in Processibus Martini V. *ex D. Antonino 3.p. summæ tit. 25. cap. 72.* Iulii II. & Leonis X. *ex Caietano, et antiquis Summistis in ver. Excommunicatio.* Pauli III. *ex Rebuffo in Praxi benef. 2. in explic. Bulla Cœnæ* Iulii III. *ex Martino à Ledesma in Summa 2. q. 26.* Gregorii XIII. *ex Nauarro in Manual. cap. 27. nu 59.* Xisti V. *ex Viualdo in Candelabr. aur. p. 2. ad Bullam Cœnæ nu 20.* Clementis VIII. & Successorum, ex *Recitatoribus*. Verum quidem est, tresetu temporum, variationi hunc Canonem fuisse subiectum. Antiquitùs enim soli *Piratæ* exprimebantur; Cursarii autem, & Latrunculi, ac eorum fautores, receptatores, & defensores à *Iulio* II. dicuntur additi, & inter hos aliquando expressi, consulentes aliquando omissi. Quæ omnia obseruatione indigent; nè dum plures à veteribus *Summistis* reperiuntur innodati; his quoquè temporibus innodari, existimentur. Maximè verò, ob ea, quæ infra dicenda sunt, animaduertendum discrimen inter Processus Gregorii XIII. apud *Nauarrum loco citato*, & Xisti V. ac successiuè omnium cæterorum, vsquè ad præsentes. Vrbani VIII. *Ita* enim in illis. *Excommunicamus omnes Piratas, Cursarios, & Latrunculos maritimos, & illos præcipuè, qui mare nostrum à Monte Argentario, vsquè ad Terracinam discurrere, & nauigantes in illo deprædari, mutilare, interficere, ac rebus, & bonis suis spoliare præsump-*

ſumpſerunt hactenus, & præſumunt; omneſquè receptatores eorundem, & eis auxilium ſcienter dantes, vel fauorem. Noſter autem Canon breuior eſt verbis; quapropter videndum, an etiam ſignificatione.

3 Interim liquet, quæ ſit illius materia. *Latrocinium ſcilicet maritimum*: iuxta *Caietanum in Summa ver. excommunicatio cap. 18. Sayrum lib. 3. Theſauri caſuum conſcientiæ cap. 7. nu. 2. Souſam in Relect. ad Bullam Cœnæ cap. 4. in annot. circa textum*, & alios. Sed hodie loquendum eſt cum addito; *in mari Pontificio, et latrocinium* comprehendere debet etiam illud, quod eſt in ſolo animo; vndè aptiùs diceretur. *Excurſus per Mare Pontificis animo deprædandi.*

Perſonarum genera duo exprimuntur, quæ ſunt principalia; videlicet *Pirata ſeu Curſarii* (idem enim ſunt,) & *Latrunculi*. Tria, quæ dicuntur acceſſoria, *fautores, receptatores, ac defenſores*. Quamobrem tres ſunt actiones acceſſoriæ, *fauere, receptare, defendere*; vnica vero principalis, *diſcurrere*. Iuxta has diuiſimus Canonem in duas partes.

Piratas, Curſarios, et Latrunculos.

E L E N C H V S.

4 *Pirata, propriè dictus, ex directa deprædandi intentione conſtituitur.*
5 *Hinc fit, non eſſe talem, qui obiter, ſemel, aut pluriès, prædatur.*
6 *Nec, qui hoſtes expoliat.*
7 *Quamuis bellum ſit iniuſtum.*
8 *Pirata eſt, qui indifferenter aggreditur; cæteri dicuntur latrunculi, qui tamen excommunicantur*
9 *Qui innodentur ex voce* Latrunculos.
10 *Vnica deprædatio facit Piratam.*
11 *Ii, qui deprædantur Infideles, non excommunicantur.*
12 *Etiam ſi ex iis ſint, qui nobiſcum pacifici viuunt, vt Iudæi.*
13 *Aut habeant ſecuritatem, quam dicunt ſaluum conductum.*
14 *Hæretici, ſi hoſtes, expoliari poſſunt ſecus, ſi non.*
15 *Item, exercentes illicitè Piraticam,*
16 *Et deferentes nauibus prohibita.*
17 *Diſcurrentes mare ad repreſalias faciendas non afficiuntur hac pœna.*
18 *Deprædantibus naues infidelium, onuſtas Fidelium bonis.*
19 *Aut naues fidelium, onuſtas bonis Infidelium.*

4 Piratam, ſeu Curſarium, (ita dictum, vel à maritimo curſu vel à celebri eius nominis nautico) Latrone ſumptum, vt contradiſtinguitur à Latrunculo, tria conſtituunt. Vnum eſt, directa deprædandi intentio; ſiquidem id, quod directè agitur ſolet attendi, non quod præter intentionem, *L. Si quis nec cauſam ff. Si certum petatur.* In hac conditione conueniunt ferè communiter Doctores, *Syluester in Summa ver. excommunicatio. 7. §. 56. Tabiena ibidem 5. caſ. Toletus lib. 1. Inſtruct. Sacerd. cap. 21. nu. 5. Nauarrus in Manuali cap. 17. n. 59. Graſſius lib. 4. Decis. aurear. cap. 18. n. 63. & 65. Vgolinus De cenſ. Pontif. reſeru. p. 2. cap. 3. §. 3. Sayrus lib. 3. Theſaur. cap. 7. nu. 4. Alterius tom. 1. De cenſ. lib. 5. diſp. 21. cap. 1. col. 5. Suarez de cenſ. diſp. 21. ſec. 5. n. 6. Duardus Comment. in Bullam Cœnæ lib. 2. can. 3. q. 5. Naldus in Summa ver. Bulla Cœnæ. n. 19. Scortia in Bullas ſelectas Theorem. 412. Filliucius qq. moral. tom. 1. Tract. 6. De cenſ. cap. 4. n. 82. Reginaldus tom. 1. Prax. ic punct. lib. 9. cap. 15. ſec. 2. n. 265. Bonacina De cenſ. in partic. diſp. 1. q. 4. punct. 1. n. 3.*

Dixi *directa deprædandi intentio* ad componendam litem; aliqui enim, cum vice *directa* dixerint *principalem*, refelluntur ab aliis; quia re vera non eſt excuſandus, qui maritimum iter, principaliter ad aliud finem, puta mercaturam, minus vero principaliter ex intentione prædandi, aggreditur. In re tamen nullus videtur diſcrepare. Sumimus igitur *directum* in ordine ad id omne, quod per ſe intenditur; quamuis concomitanter cum alio, aut ſecundariò, vel acceſſoriè, atquè ita erit Pirata, hic excommunicatus, qui ex animo mercandi ſimul, ac prædandi nauigationem inſtituit; ſiue æqualiter intendatur vtrumquè; ſiuè principaliter mercatura, deprædatio verò minus principaliter; Id enim non tollit, quin re vera intendatur.

5 Eos igitur volumus excludi, qui, nullo præuio deprædandi animo, oblata occaſione, in itinere ſemel, aut iterum deprædantur, hi enim re vera piraticum iter proſequi non dicuntur. Ita *Auctores citati, & cæteri.* communiſſimè; Quòd ſi iter ſine hoc animo arreptum, continuetur ex intentione prædæ ſuperueniente ad effectum prædandi fit piraticum in eo ipſo, ac proinde Cenſuram inducit, vt adnotarunt *Filliucius, Reginaldus, & Bonacina locis cit.*

Ab hoc tamen dicto ſingulariter diſſentit, *Souſa diſp. 18. concl. 1.* qui nacta occaſione; concedit ſemel non eſſe inhibitum deprædari, at ſupra eam vicem vult excommunicationem contrahi, quia ex pluribus actibus furti maritimi, quis verè denominatur latro; non obſtante, quòd furtum ſit obiter factum, ſicut non deſinit dici fur, & furium pœnis ſubdi, qui furatur occaſione mœchiæ, licèt ſit magis moechus, quàm fur: ex vnico autem actu non induci denominationem, ac proinde nec poenam furium.

Verùm hoc poſterius eſt falſum; non poſſe, vnica deprædatione, quem piratam dici, ſi ex intentione prædetur; quod in *eodem diſputatione concl. 1.* fatetur idem *Souſa*, & nos infra dicemus, & licet obiter deprædans, ſiue vna, ſiuè pluribus vicibus, denominetur aliquo modo latro, & latro etiam maritimus, quatenus deprædatur in mari; tamen in rigore non exercet piraticam; nec poteſt dici Curſarius, cum ad eum effectum non inſtituerit curſum, & per accidens ſit, quòd in mari deprædetur.

6 Alterum Piratæ, ſeu Curſarii conſtitutiuum eſt, vt deprædatio inſtituta ſit in eos, contra quos non eſt indictum bellum. *Angelus in Summa in ver. Pirata. Caietanus ver. excommuni-*

municatio cap. 18. *Syluester*, *Nauarrus*, *Toletus*, *& Vgolinus*, *& alii omnes citati n.* 4. *Rebuffus in Prax. benef. par.* 2. *ad hunc Canonem art.* 2. *ver. Piratas Viualdus.* 2. *p. Candelabr. in explic. Bullæ Cœnæ in editione anni* 1602. *nu.* 13. *Alterius loc. cit.* adnotant discrimen inter eos, qui auctoritate publica, seu ob bonum publicum expoliant, & eos, qui priuata auctoritate, & ad proprium commodum, vel vtilitatem. hos enim, ait, excusandos quidem non esse quia non prædantur iure, & titulo belli. *Suarez. nu.* 25. *Sousa disp.* 29. *Bonacina n.* 4. *Filliuccius n.* 45. Contra *Reginaldum loc. rel. nu.* 364. Siquidem ita prædantes, hostes dicuntur, non fures, aut Piratæ. *L. Hostes ff. De Captiuis. L. Hostes ff.* De verborum Significatione; ibi *Hostes it sunt, qui nobis, aut quibus nos publicè bellum decreuemus; cæteri latrones, aut prædones sunt.*

7 Et hoc quidem est sine controuersia, si bellum sit iustum, at si sit iniustum, non eximere à denominatione Piratarum, ac latronum, & per consequens nec ab excommunicatione tunc deprædantes sentiunt *Caietanus*, *& Angelus loc. cit.* Quia tunc deprædatio est verum furtum, cum sit ablatio iniusta rei alienæ; quomodo definit furtum *D. Thomas* 2. 2. *q.* 66. *à* 8. vndè, & restitutioni subiacet; Tùm etiam quia facile erit cuiquam bellum indicere, vt deprædari possit, ac proinde rapinis patebit via, quam tamen occludere intendit Bulla.

Reiiciunt tamen cæteri omnes hanc limitationem, & meritò, quia nunquàm ea, quæ rapiuntur titulo belli, faciunt formale latrocinium, quod alium titulum non habet in alienorum occupatione, nisi lucri, & vtilitatis; furtum enim dicitur *fraudulosa rei alienæ contrectatio inuito Domino, lucri faciendi gratia siue ipsius rei, siue vsus, & possessionis illius*, vt ex L. 1. *ff. De furtis.* definiunt *Syluester Tabiensis*, *& alii Summistæ in ver. Furtum in principio*; bellum autem, quantumuis iniustum, semper habet titulum inferendæ; aut rependendæ iniuriæ, vltionis, odii, &c. ideoquè omnes absolutè denominantur hostes, non fures. *Dicta L. Hostes ff. De Verbor. signif.* Quòd si ex iniusta ablatione denominanda est hæc deprædatio furtum, id erit impropriè: seu quia reductiuè pertinet ad furtũ, estquè de conditione illius; vndè, & restitutioni debetur. In se tamen habet aliunde malitiam; scilicèt non ex iniustitia furti, sed ex iniustitia, quæ est in bello. Nec frustratur lex, aut rapinis aperitur via, vt assumebatur; quia non est in cuiuslibet potestate facere, vt bellum iam sit indictum; tunc enim regulariter censentur adesse, quando ex vtraquè parte fiunt, vel attentantur prædæ, & alii actus hostilitatis; quapropter non licebit ex industria tunc indicere bellum, vt deprædatio fieri possit; furtum enim tunc esset in intentione primaria, & bellum esset tantum via, & medium ad furandum, subdolè quæsitum, vt rapina videretur licita. Quòd aduertit *Sousa disp.* 29. *concl.* 2. Quapropter ait *Bonacina dicto n.* 4. excusari posse hodie Hollandos, & Anglos, qui naues ex India auro onustas Catholici Regis prędantur; licèt enim quoad Hollandos bellum sit iniustum, cum sint Regis rebelles, censetur tamen veri hostes, & inter eos est actuale bellum; vt rapta, titulo belli possideri dicantur. Quod procedit, ne possint dici veri Piratæ; aliàs enim quoad præsentem excommunicationem non erat, cur id adnotaretur, quia cum hæc præda non fiat in mari Pontificis, certum est, hic non puniri, vt infrà.

8 Tertium, quod facit Piratam est institutio Piraticę indifferenter contra omnes; seu non determinatè contra omnes; seu non determinatè contra vnam, aut alteram nationem, seu contra vnum, aut alterum personarum genus. Ita *Syluester dicto §.* 56. *Tabiensis eodem cas.* 26 *n* 4. *Rebuffus loc. cit. notabi.* 2. *Duardus q.* 33 *n.* 4. Is enim ex communi loquendi vsu non consueuit vocari Pirata, qui vni tantùm nationi insidiatur, sed qui indifferenter plurium deprædationi insistit, & omnibus est infestus. Hinc *Cicero* 2. *Officiorum* relatus à *Duardo*, inquit: *Pirata non est ex perduellium numero definitus, qui non est determinatus ad spoliandum hanc, vel illam nationem; sed est indifferens ad prædandum omnes.*

Quam conditionem licet reiiciant, *Nauarrus*, *& Toletus locis citatis Vgolinus §.* 1. *n.* 2. *Suarez n.* 14. *Graffius n* 66. & alii quàmplures tamen est sola lis de nomine, & in re omnes conueniunt. Auctores enim pro nobis citati intelligunt, requiri eam conditionem ad verum Piratam, vt expressè *Duardus*; & id negari non potest, si attendatur communis vsus huius nominis; quod non nisi ad latrones, vbiquè grassantes; omnibusquè infestos, propriè accomodatur. Cum quo tamen stat, quòd alii non sint ab hac excommunicatione eximendi, vt *Latrunculi*. Quarè in eo videtur nũc nõ recipiẽdi *Syluester*, *Tabiena*, *& Rebuffus*, quòd confundentes vtrumquè nomen; *Pirata*, videlicet, & *Latrunculi*, quod erat in eorum Bullis expressum, asseruerint, nullum non verè Piratam excommunicari. Quod quidem ex antiquioribus Bullis desumpsere, in quibus cum soli Piratæ exprimerentur, nullus latro, qui tres prædictas Piratę conditiones non haberet, innodabatur, at post additam vocem *Latrunculi*, quæ non casu, sed ad maiorem extensionem addita, dicenda est, non est de recentioribus bullis, idem, ac de veteribus ferendum Iudicium.

9 Hic igitur est effectus particulę *Latrunculos* vt à voce *Piratas* differt. Primò scilicèt, vt comprehendat eos, qui ad aliquos tantùm expoliandos nauigationem instituunt. Deinde quia *Pirata* nomen ad eos tantùm, qui classem, triremes, aut alia magna nauigia, ex officio hoc solo omni ferè tempore, ad prædam dirigunt, accommodatur ex vsu communi, *Latrunculi* dicentur ii, qui vel paruo nauigio, vel aliquoties discurrunt, aut qui non exercentes, ex instituto piraticam, sed mercaturam, aut aliquid simile; intendunt tamen aliquando deprædationem, & hoc modo *Latrunculos* accipiunt *Caiet. Tolet. Graf. Duard. loc. suprà citatis*, *& alii.* ferè communiter.

10 Cæterum ad rationem Piratæ imperti-

nens censetur; quod plutibus vicibus sequatur deprædatio, vnica enim sufficit. Quod, & ad Censuram subeundam sufficere, ex eo constat, quod solus discursus animo piratico in Canone puniatur; vt ad *ver. Discurrentes* dicemus. Et quidem communi hominum sensu *Pirata* dicitur; qui piraticam (deprędationem scilicet nauticam) instituerit, etiam si non adhuc actu aliquem deprædatus; & *Latrunculus* appellatur, etiam qui semel furtum fecerit, sicut, & homicida, qui vnicum hominem iugulauerit. *Sousa disp.* 28. *concl.* 1. *Fillucius nu.* 82. *Altersius cit cap.* 1. *col.* 3. *Bonacina num.* 8. *Reginaldus. nu.* 365.

11 Quamobrem constat, eos, qui deprædantur solummodo infideles, vel Hæreticos Catholici nominis hostes; vel alios piraticas, vel eos qui prohibitâ deferunt ad Sarracenus, & Turcas non posse in hoc Canone (si tamen comprehenduntur) nisi sub nomine *latrunculorum* comprehendi: Illud autem controuertitur, an comprehendantur. Et quidem, quantùm ad Infideles indiscriminatim, est communis sententia negatiua; tum quia non est probabile, sub pœna tam graui protegi à Pontifice Infidelium itinera; æquitas quippè requirit, vt sicuti ipsi dèprædantur impunè (cum vinculi huius non sint capaces) ita vicissim expolientur impunè; tùm etiam quia in *cap. Excommunicationi de Raptoribus*, ex quo præsens Canon excerptus est, solis Christianis expresse prospicitur, ea propter in antiquioribus Bullis idem seruabatur. Ita *Toletus loc. cit. Suarez nu.* 21. *Vgolinus §.* 2. *Sayrus n.* 9 *Viualdus n.* 30. *Sousa disp.* 30. *concl.* 1. *Bonacina nu.* 10. *Gamparupta De casibus reseru. ad c.* 3. *Bulla Cœna n,* 3.

Solum videtur obstare, quod cum recentiores Pontifices omiserint de solis Christianis mentionem facere, & discursum dumtaxat, & in solo suo mari, inhibuerint, quasi Apostolicæ Sedi iniuriosum; videantur quemcumquè discursum ad prædam voluisse in mari Ecclesiæ interdicere, ac proinde etiam eum, qui est in infideles institutus

Verùm occurrendum est, ex eo, quòd non est congruum, protegi Infideles, mentem Pontificum non esse, eos protegere, quamuis non exprimitur; non quia non fertur Canon in deprædationem, sed in solum discursum, qui Sedi Apostolicæ iniuriosus non est, quoties contra solos infideles assumitur, aliis tutò nauigantibus: sed quia in praxi latrones maritimi omnibus sunt infesti, nec est inuenire, qui contra solos Infideles piraticam instituat, ideò absolutè transcurrentes mare Pontificis exprimuntur. Vbi adnotandum, ad declinandam Censuram, necessarium esse positiuum animum, solos Infideles, aut alios, quos infrà dicemus, licitè expoliari, deprædandi; nam si animus sit deprædandi etiam eos, quos non licet, contrahitur, etiã si de facto soli Infideles fuerint expoliati; quia discursus per mare animo deprædandi illicitè, facit Piratam, & Cursarium, nullo alio accedente, vt insinuauimus, & infrà suo loco dicetur.

12 Eos tamen Infideles, qui nobiscum pacificè degunt, & viuere permittuntur, protegi, arbitrantur *Vgolinus*, & *Sousa locis citatis*. Moti, quòd cum Bulla non distinguat, non sunt ab ea eximendi, nisi quos ratio dictat. Igitur si Infideles sint hostes, non debent protegi; at si pacificè viuant, nulla est ratio cur eorum læsio debeat permitti. Speciale autem est de Iudæis, quos à Principe toleratos, non posse offendi, *est textus in L. Iudæi, & L. Nullus C. De Iudæis.*

Cæteri Doctores, ob rationes *nu. ant.* allatas, nullos Infideles hac excommunicatione protegi, absolutè defendunt, cum talis pœna eos non inuadat, ac proinde æquum non seruetur. Concedunt tamen deprædantes infideles esse aliis pœnis coercendos; ex quo argumentis Vgolini satisfit: legem quidem indefinitam generaliter esse intelligendam; quoties nulla est ratio limitandi, at in præsenti ratio hæc reperitur, vt diximus. Et licèt Iudæi tolerati non debeant lædi; non est tamen æquum, protegi excommunicatione; sed aliis pœnis, arbitrio Iudicium inferendis. Hæc posterior sententia uidetur probabilior.

13 Qua admissa, admittimus etiam, non esse comprehendendos eos, qui discurrunt animo deprædandi infideles, qui securitatem, quã saluum cõductum appellant à Pontifice, vel aliis Principibus obtinuere, ad mercaturam èxercendam, uel etiam ad merces, & uictualia ad statum Pontificis deferenda. Viget siquidem eadẽ ratio æquitatis; & quod in *cap. Excommunicationi* solis Christianis prospicitur. Ita. *Suarez n.* 21. *Fillinccius n.* 79. *Sousa disp.* 30. *Duardus q.* 5. & 6. addens horum deprædationem non tamen esse licitam, cum ad restitutionem teneatur deprædans, arg. *l. In Ciuilem C. de furtis.*

Nec erat cur *Bonacina loc. cit. nu.* 11. *citans Vgolinum dicto §. ad finem*, ab hac sententia discederet, cum prædictas rationes admittat. Nam licèt hi non deferant in præiudicium, immò, & in beneficium Summi Pontificis; cui potiùs videatur irrogari iniuria, nauigationem permittenti, dum ratione utilitatis, ac commodi, censetur, uelle tueri eos, & in uniuersum omnes, licite suum pelagus tranantes, tamen id non est satis, ut dicamus, eos præsenti anathemate coerceri, cum non inficiemur, aliis esse pœnis mulctandos, corporalibus, pecuniariis, aut etiam spiritualibus, ad arbitrium iudicis, ferendis; *vt alii communiter.*

14 Hæreticorum expoliatores similiter non innodantur, si Catholici nominis sint hostes. *Sayrus n.* 9 *Viualdus nu.* 30. *Filliucius nu.* 79. *Duardus q.* 5. *n.* 3. non solùm, si tanquàm hostes expolient; quia contra eos bellum sit indictum: tunc enim ex dictis *nu.* 6. & 7. indubitatum est, expoliare posse; sed etiam si non sit indictum actuale bellum; quia habitualiter habentur pro hostibus, & infensis Ecclesiæ Catholicæ, vnde ab ea non sunt censendi protecti. Quarè, etiam si Catholici deprædentur solo titulo rapinæ, excusandi sunt; quia non proteguntur. Si verò non sunt hostes proteguntur, cum appellentur *Christiani*, quos protegit *Cap. Excommunicationi.*

De

De Raptoribus. & ipsi etiam subiaceant huic Censuræ, si expolient. Quamuis autem sint aliis Censuris irretiti; non tamen inde Priuilegia statim amittunt, & protectionem, vt pluribus. *Vgolinus De Censi in genere tabul. 1. cap. 13. §. 1. nu. 7.*

15 Rursus excusantur discurrentes, ad deprædandos Piratas duntaxat, aut Latrunculos maritimos. *Graffius n. 65. Vgolinus §. 2. Duardus q. 6. Bonacina nu. 14.* Siquidem paria delicta mutua compensatione tolluntur, & cum lex hæc sit in leuamen nauigantium, non censetur patrocinari eis, qui contra legem faciunt, præsertim cum ex legibus eos offendere, permittatur impunè, *can. Si quis 23. q. 3.* ibi, *Si quis fortitudinem latronis, vel piratæ eneruat, & infirmos reddit, prodest illis sua infirmitas, debilitata enim membra quibus prius non benè vtebantur, à malo opere cessabunt.* Et Iure Ciuili æquiparantur hostibus fidelitatis, & Principis, suntquè publicè diffidati. *Baldus in Auth. Nauigia C. De furtis. Scaccius de Nauis p. 3. n. 29. & alii.*

Quarè non benè opinantur oppositum *Alterius cap. 3. col. penult. & Gambarupta loc. supracit. nu. 31* Licet *Alterius* videatur loqui de eo, qui discurrit animo deprædandi, non solos Piratas, sed alios etiam, si obuiarent.

Quòd si expoliatus de iis fuerit, qui dumtaxat contra piratas, cursum instituerint: contrahitur Censura ex eius expoliatione, si scienter fiat, quia expoliatur is, qui piraticam exercet, vt notauit *Duardus q. 7.* Idemquè est de eo, qui expoliaret prædantes Infideles tantùm, & alios quibus non consulitur ex supradictis.

16 Tandem eximendi sunt, qui discurrerent, ad deprædandum dumtaxat eos, qui prohibita ad Infideles, & hostes Christiani nominis, deferunt; quod infrà Canone septimo inhibetur: Nec (enim vt dicebamus) protegit lex eos, qui contra legem faciunt, & clarè infertur ex *cit. c. Excommunicationi*, ibi, *Christianos pro nauigatione, vel aliis honestis causis nauigio vectos, capere, aut spoliare præsumunt.* & *cap. Ita quorundam. De Iudæis.* in quo exercentes piraticā in nauibus Infidelium, & ad eos inhibita deferentes, excommunicantur, ac mulctantur priuatione rerum suarum, & statuitur, eos capientium fieri seruos. Et huius sententiæ sunt. *Vgolinus eodem §. 2. & Duardus q. 14. nu. 13.* Id quod extendi potest absolutè ad deprædantes eos, qui victualia, & cętera omnia contra prohibitiones legum exportant, vel deferunt, à statu, vel ad statum Pontificis; cum tunc causa nauigationis non sit honesta, iuxta dictum *cap. Excommunicationis.*

17 Addunt *Viualdus n. 26. & Sousa disp. 30.* quod nos etiam probamus, trascurrentes ad represalias dumtaxat, non excommunicari. Est autem represalia iuxta. *Glossam in cap. unico. De Iniuriis, & damno dato lib. 6.* præda in recompensationem proprii damni aduersus aliquem ex hostibus permissa; vt cum quis ab aliquo hostium detrimentum est passus, suo principe permittente, aliquem ex natione hostium capit, aut spoliat, etiam si non sit ille idem, à quo fuerat detrimentum passus; & vulgò consueuit appellari etiam Marcha, & pignoratio. Igitur discurrentes ad huiusmodi repesalias non sunt innodandi; quia si ex iusto bello iustè permittantur, puniendæ non sunt. Quòd si sint iniustę adhuc sub titulo belli permittuntur, & fiút & saltem titulum recompensationis damni, vel iniuriæ acceptæ semper habent, vt non dicantur in rigore nautica latrocinia; dummodo non assumantur in fraudem, tanquam media ad deprædandum, vt de bello iniusto diximus *nu. 7.* Contrahitur tamen excommunicatio à singulis & Interdictum ab Vniuersitatibus ex d. *cap. vnico De Iniuriis, & damno dato*; si represalias concedant, vel concessas extendant, contra personas Ecclesiasticas, & bona ipsarum, vt ibidem dicitur.

18 Superest dubitatio de transcurrentibus, ad deprædandas Naues Infidelium, in quibus tamen sint bona Fidelium, seu eorum quos expoliare non est licitum: sicuti ex opposito quæritur; de transcurrentibus ad deprędandas naues Fidelium, in quibus sunt bona Infidelium; Quæ dubitatio distinctione adhibita, tolleretur. Et quoad primum: vel ignoratur, bona esse Fidelium, vel non ignoratur, si ignoratur, & discursus est institutus ad solos Infideles, & alios, qui non proteguntur, expoliandos, dicimus, excommunicationē non contrahi; Quia & discursus non est illicitus; & bona rapta præsumuntur esse infidelium, quorum est nauigium. Si verò non ignoratur, & discursus est institutus vt suprà, adhuc subdistinguendum: vel enim bona Christianorum rapiuntur obiter, & ex oblata occasione; et non inducunt Censuram, iuxta notata *n. 5.* Siquidem nec discursus fuit ad rem illicitam institutus, et latrocinium tale, non est ex intentione directa. Vel rapiuntur ex animo prędonis ter tunc, aut bona sunt Christianorum, etiam quoad possessionem, vt quia in commodū ipsorum transuehantur, seu ab vno in alium locum exportentur, et surripi sine excommunicatione non possunt, quia tunc potius Catholici expoliantur; in quorum detrimentum cedit deprædatio.

Excipe tamen; si confusè omnia surripiendo, adesset intentio restituendi dominis Fidelibus rem suam. Aut bona non possidentur ab ipsis Fidelibus, ad quos spectant, puta, quia infideles ea furati fuerint, aut iniusto bello cœperint, et hoc casu excommunicatio non contrahitur, quia tunc potius Infideles expoliantur *Alterius cap. 3. dub. 6. Reginaldus nu. 267. Bonacina num. 12.* Quod intellige, etiam si non adsit animus restituendi, ad quod tamen tenentur, si Domini Fideles reperiantur; nam quocumquè modo fiat, licitum est Fidelium bona de manibus, et potestate Infidelium eripere, ne ipsi inde potentiores euadant, et præsumitur, proprios Dominos malle talia bona haberi à Fidelibus, quàm ab Infidelibus, dum ipsis recuperare non est datum. Et quamuis dum adest obligatio restituendi, surripiens ad sibi retinendum peccet, attamen Censuræ non sit obnoxius, quia acceptio de se non est mala, licèt res sit malè accepta dum ad retinendum sibi surripitur. Bulla porrò

 ma-

malam acceptionem propriè respicit, vt adnotauit *Reginaldus*.

19 Quod si è conuerso nauis sit Fidelium, bona verò ab infidelibus possessa, & causa deprædandi impetitur nauis ex intentione, non obiter, necesse est, non ignorari, quòd ea in naui vehantur bona *Infidelium*. Si enim hoc ignorato, nauis inuaditur, signum est, discursum non esse ad solos *Infideles* expoliandos institutum, ac proinde ex eo solo excommunicationem induci. Eo autem cognito, declinatur excommunicatio, si non sit animus deprædandi, quæ ad Fideles, sed ea tantùm, quæ ad Infideles, spectant, quia tunc detrimentum est infidelium dumtaxat. *Duardus q. 7. Alterius, & Reginaldus vbi supra. Bonacina nu.* 13. Non tamen id est extendendum (vt putant aliqui) vt etiam merces Infidelium, pro quibus Fideles fideiusserint, seu quas assecurauerint, surripi valeant, non enim attenditur, cuius sint bona, sed cuius sit detrimentum, ex furto proueniens; quod cum in re præsenti sit Fidelium, hi potius expoliari dicuntur, quàm illi ac proinde ex tali deprædatione Censura contrahitur. Et ex his colligi poterit generalis regula; semper induci Censuram, quoties detrimentum est Christianorum, qui proteguntur.

Maritimos.

E L E N C H V S.

20 LAtrones fluminum nostri Canonis non sunt rei; quicquid sit, an proprio Piratarum nomine gaudeant.

21 Nisi in flumine insidias tendant deprædaturi in pelago.

22 Excusantur hi, si obiter deprædentur in mari, aut nauigium eò fuga lapsum.

23 Incurrit, qui nauim expoliandam in flumen, aut ad littus abegerit.

24 Multa de discurrentibus animo deprædandi tantùm in flumine, aut in littore.

20 APertè vox hæc *Maritimos* excludit eos qui in flumine, vel lacu deprædantur quia enim vnā includit, excludit reliqua, arg. *Cap. Nonne. De Præsumptionibus.* A maritimis autem latronibus tantum cauetur; quia in mari faciliùs & sæpiùs deprędationes fiunt; cum arduum sit maritimos discursus exterminare, quod facilè est in fluminibus, aut lacubus, de iis autem, quæ sæpiùs contingunt, decernit lex. *arg. L. Nam ad ea ff. De Legibus* Vnde licèt aliqua sit controuersia, an propriè veniant nomine *Piratarum* etiam Latrones fluminum (quod affirmat *Angelus in Summa ver. Pirata*, negant cęteri ferè omnes,) & consequenter dubitetur, an in veteribus Bullis quando soli *Piratæ* absque addito, exprimebantur, fluuiales etiam fures includerentur; quod affirmare est probabilius; siquidem *cap. Excommunicationi de Raptoribus*, vnde hic Canon est desumptus, dicitur absque loci distinctione *Christianos, nauigio victos, capere; aut spoliare præsumpserint*: nunc tamē solos maritimos excommunicari est in confesso apud omnes, *Angelum in ver. Excommunicatio 5. cas. 18. Toletum lib. 1. Instruct. cap. 21. n. 5. Nauarrum in Man. cap. 27. nu. 59. Sebastianum Medicem in Summa criminum capital. tit. 9. n. 151. Graffium lib. 4. Decis. aurear. in explic. Bullæ Cœnæ. n. 66. Sayrum lib. 3. Thesaur. cap 7. nu 6. Vgolinum De Cens. Pontif. reseru. p. 2. cap. 3. §. 2. Suarez De Censuris disp. 21. sect. 2. nu. 25. Sousam Relect. ad Bullam Cœnæ disp. 27. col. 1. Alterium tom. 1. De Cens. lib. 5. disput 4. cap. 3. dub. 2. Duardum Comment. ad eandem Bullam lib. 2. can. 3 q. 10. Reginaldum tom. 1. Prax. pœnit. lib. 9. cap. 15. sect. 3. n. 166. Scortiam in Bullae selectae Theoremat. 412. in fine. Bonacinam tom. 3. De Cens. in partic. disp. 1. q. 4. punct. 1. nu. 9. Gambaruptam de Casibus reseru. ad cap. 3. Bullæ Cœnæ nu. 2.*

21 Non excluduntur tamen ii, qui insidias tendunt, vbi primum flumen in mare desinit, lapsuri ad mare, vbi occasio acciderit deprædandi; vel qui discurrentes mare in flumine stationem habent; ad quam se, tanquam ad tutiorem locum, post prædam reducant, nam hos, cum in mari deprædentur, non est dubium, esse maritimos latrones. *Reginaldus, & Bonacina loc. cit. Filliuccius tom. 1. qq. mor. Tract. 6. De cens. cap. 4. n. 88. Duar. q. 9. & 10*

22 Qui tamen intenderet in flumine dumtaxat deprædari, & aliquando oblata occasione, etiam in mari deprædaretur; vel nauigium, quod inuaditur, ex insecutione fuisset fuga lapsum e flumine ad mare, excusandus esset, quicquid in contrarium *Reginaldus, & Sousa loc. cit. concl. 3.* Nam quė hic ex intentione est latro fluuialis tantùm; & sicut non innodatur, qui exercens mercaturam, obiter nacta occasione prędatur, vt est communis, relata *nu. 5*, Ita excusatur, qui prædatur in flumine, & maritimo itineri non est infestus, nisi ex accidenti. Quod verò ad nauim, fuga in mare lapsam, deprædandam, mare pro aliquo tempore discurratur, fit incidenter, nec talis discursus dicitur maritimus in sensu Bullæ, quia non est mens, maritimum iter perturbare; sed fluuiale tantùm *Bonac. dict. n. 9.*

23 Quod si expoliandus abigatur è mari in flumen, quò faciliùs expolietur, aut etiam ad litus, contrahitur excommunicatio; *Reginaldus & Bonacina ibidem Sousa concl. 2. Sayrus n. 6. Alterius, dicto cap. 3. dub. 2. Gambarupta nu. 3. & alii* Qui idem affirmant, etiam si expoliandus à se ipso in flumen, aut ad litus appulerit, aut vi ventorum, aut nauim refecturus vel victualia, aut aquam assumpturus; siquidem attenditur discursus maritimus, & animus deprædandi in mari; quamuis de facto hæc deprædatio in flumine, aut in terra perpetretur.

24 Si verò sit animus in flumine dumtaxat, aut in terra deprædandi, distinguendum est; vel enim maritimo discursu abiguntur expoliandi ad flumen, aut ad litus, & tunc prædones, attenta intentione Bullę, non videntur esse à Censura immunes; quia licèt non sint in rigore latrones maritimi; sunt tamen nauigantibus infesti, quorum itinera, mens est, protegere. Vel expoliantur, ii, qui per flumina vehuntur, aut

qui

qui in terra permanenter morantur, medio quidem eo tamen non abacti in *flumina* maritimo discursu; & hoc casu non contrahitur excommunicatio; nam licèt ità expoliantes communi nomine vocentur *Cursarii*; quia cursum maritimum, ad prædam instituere, non tamen exercent latrocinium nauticum maritimum, nec sunt itinerantibus, nauigio per mare vectis infesti, quod tamen necessarium est iuxtà mentem Bullæ. Quapropter in *cap. Excommunicationi* de solis nauigio vectis est sermo, vti erat etiam in Bulla, quam refert *Syluester*. Huius sententiæ sunt. *Vgolinus loc. cit. § 2.* Sayrus, & *Reginaldus locis mox relatis. Alterius cap. 3, dub. 3. Naldus in Summa ver. Bullæ* Cœnæ *nu. 21. Duardus q. 9. in fine* Contra *Sousam disp. 27. concl. 1.* Vel tandem hi discurrentes per mare ex intentione, & scienter eos deprædantur, qui pro breui tempore à mari, ad flumen, vel litus appulere non quidem maritimo prædonum discursu sed vi ventorum, aut aliquid ibi acturi ac iter prosecuturi; & probabile est eos non incurrere; quia ex intentione non deprædantur in mari, nec homines nauigio maritimo vectos; cum tamen ex *cap. Excommunicationis*, & antiquioribus Bullis, ii tantùm, qui actu nauigio vehuntur, protegantur in sensu suprapositо, nec molestant maritima itinera, quæ sola proteguntur. Probabilius tamen censemus oppositum, quia tales expoliati adhuc communi hominum intelligentia maritimi itinerantes censentur, quorum tutelæ hoc Canone, diximus, prospici, & per accidens est, quod actu in nauigio maritimo non sint, cum ab eo absint breui mora, quę non attenditur. Adde Priuilegium, in gratiam itinerantium emanatum, regulariter extendi ad omnem moram, & ad reditum, arg. *cap. Dilecti 1. 2. De Appellationibus cap. Quia diuersitatem De Concessione præbendæ. Cap. Statutum §. in præferendo De rescriptis in 6.*

Dixi *ex intentione, & scienter deprædantes*; si enim intendens deprędari solùm incolas loci, obiter aliquem itinerantium, ad litus appulsum, deprędetur, aut expolians incolas, aliquos etiā itinerantes inscienter expoliet, certū est ex suprà notatis, nō esse excōmunicationi huic obnoxiū.

Discurrentes.

E L E N C H V S.

25 **C**Ontrahitur excōmunicatio ex solo discursu; quicquid alii in contrarium.

26 *Discurrens ad mutilandum, aut interficiendum non est Pirata.*

27 *Incidit nauta, aliquem in nauim admittens, animo expoliandi.*

28 *An, qui sincerè admissum, ex noua voluntate expoliat.*

29 *Inuicem expoliantes ex rixa, aut furantes occultè, & sine vi, non innodantur.*

30 *Toties inducitur excommunicatio, quoties multiplicatur discursus.*

25 **A** Tempore Xisti V. in cuius Bulla, omissis aliis actionibus, expressè inhibitis in Bulla Gregoriana, relata in *Prælud. nu. 2.* de solo discursu fit mentio, ex solo discursu, animo deprædandi hęc censura inducitur, vt adnotauere communiter Doctores. *Toletus lib. 1. Instruct. Sacerd. cap. 21. n. 6. Grassius lib. 4. Decis. aurear. in explic. Bullæ Cœnæ nu. 67. Vgolinus De cens. Pontif. reseru. p. 2. c. 3. §. 1. n. 1. Suarez De cens. disp. 21. sec. 2. nu. 19.* qui licèt velit, Piratas absolutè non excommunicari, nisi deprædatione, mutilatione, interfectione, aut expoliatione secuta, vel attentata; eos tamen, qui peruadunt mare Pontificis, solo discursu innodant. *Alterius tom. 1. De cens. lib. 5. disp. 4. cap. 2. col. 4. Duardus Comment. in Bullam Cœnæ can. 3. q. 4. Gambarupta De casibus reseru. ad cap. 3. Bullæ Cœnæ nu. 1, & 3. Fillиuccius tom. 1, qq. moral. tract. 16. cap. 4. nu. 75. Reginaldus tom. 1. Prax. pœnit. lib. 9. cap 15. sec. 3. nu. 265. Naldus in summa ver. Bulla Cœnæ nu. 19. Scortia in Bullas selectas Theorem. 412. Bonacina to. 3. De cens. in part. disp. 1. q. 4. punct. 1. nu. 2.* Et ratio est; quia de solo discursu fit mentio; lex autem quæ simpliciter loquitur, simpliciter debet intelligi arg. *L. 1. §. generaliter ff. de leg. præst.* Quamobrē non est censendum, sine vllo effectu, prædictas actiones fuisse ablatas à Xisto, & est improbabile, Canonem hunc, ita illimitatum, eandem importare dispositionem, ac veterem, valdè diuersum, & magis restrictum. Adde, solum discursum animo deprædandi, esse grauissimè Pontifici iniuriosum, qui mare suum ab his incursionibus liberum, ac tutum reddere exoptat, quò pateat sine formidine nauigantibus iter. Atqui ex solo discursu, impedimento sunt huiusmodi Piratæ; igitur solus discursus inhiberi debuit. Quapropter statim, ac quis per mare Pontificis animo deprædandi illicitè, incipit discurrere, in Censuram incidit. Olim quidē, dum quatuor illæ actiones Bullæ Gregorianæ enumerabantur, non inducebatur excommunicatio, nisi aliqua ex iis actionibus perpetrata, aut attentata, quia particula *discurrentes* determinabatur per sequentes, scilicèt, & *nauigantes, eu illo deprædari, mutilare, interficere &c.* Idcirco *Caietanus, Rebuffus, Nauarrus, & alii antiquiores* non alligant, nisi prædicta patrantes. At hodie simpliciter inhibetur discursus, proinde nil aliud est expectandum.

Saytus tamen *lib. 3. Thesaur. cap. 7. num. 5. Viualdus in Candelabr. aur. p. 2. in explic. Bullæ Cœnæ n. mihi 20. & 21.* citans pro se Doctores Vniuersitatis Complutensis, *Sousa Relec. ad eandem Bullam disp. 26,* post Xistum V. adhùc opinantur, solùm discursum non sufficere ad excommunicationem; sed necessariam esse attentionem alicuius ex prædictis actionibus, quod amplectitur, vt diximus *Suarez loc. cit.* quando discursus fit extra mare Pontificis, hos enim discurrentes ait, persistere sub antiqua dispositione: porrò solum discursum inhiberi in mari Pontificis, cum dicatur *discurrentes mare nostrum.* Quoad alia autem maria; absolutè Piratas, & Latrunculos. Quorum est fundamentū, quòd cum excommunicentur latrones; non sunt hi accipiendi, nisi formaliter; in ordine ad maleficium latrocinium, nullo igitur peracto, nec attentato latrocinio, non sunt latrones, sed nec

Pira-

Piratæ; cum Piratæ nomen à latrone quodam deductum sit. Quapropter nec excommunicatione innodandi ante latrocinium, cum verba legis sint accipienda cum effectu *L. 1. §. hæc autem verba. ff. Quod quisque Iuris.* Addunt, solam intentionem latrocinii exercendi non inducere pœnas Ecclesiasticas, & solum discursum nulla vi attentata, nulli esse infestum, sed nec Pontifici iniuriosum, quousque aliquis non expoliatur.

Non est tamen prior sententia deserenda, quæ in tenore Canonis habet firmissimum fundamentum. Obiecta autem facilè diluuntur, quoad cursum per mare Pontificis cum Suarez qui solus, & non quoad maria aliorum hic modò protegitur, vt diximus à principio. Quandoquidem discurrentes animo deprædandi, licèt ante prædam non sint in rigore Latrones, sunt tamen Cursarii, & appellantur communiter Piratæ, ex eo solùm, quod Piraticum iter instituerint; eò præsertim quod secundum aliquos vox hæc à verbo græco πειρᾶν, quod est pertransire, vel peruagari, deducitur. Quarè concesso, vocem illam *latrunculos* importare latrocinium perpetratum, si absolutè proferatur; dicimus, in præsenti esse determinatam per particulam *discurrentes*. Et verum quidem est, Piratas excommunicari in ordine ad latrocinia; potuit tamen, ne latrocinia attententur, aut fiant, inhiberi etiam discursus piraticus. Porrò si latrunculi rigorosè sumantur à latrocinio perpetrato, non essent innodandi, qui solummodò attentassent; quod tamen aduersarii non concedunt. Verum quidē est verba esse intelligenda cum effectu; at cum adsit verbum *discurrere*, sufficiet si discursus ad effectum redigatur; vnde excusandi dumtaxat ii erunt, qui accincti ad Pontificium mare discurrendum, non adhuc iter fuerint aggressi, aut mare Pontificis ingressi. Cum autem discursus non delitescat in solo animo, potuit vtiquè puniri Ecclesiastica poena. Et falsum est solum discursum non esse infestum, ac iniuriosum, quia ex eo deterrentur nautæ ab itinere, quod mare Pontificis eo ipso non sit tutum, quod Piratæ discurrunt. Postremò quamuis in *cap. Excommunicationi. De Raptoribus*, innodentur tantùm, qui cum effectu capere, aut spoliare præsumpserint quarè, & eodem modo videatur hunc Canonem esse accipiendum; ex nimia tamen diuersitate tenorum liquet, has leges reduci non posse ad eandem dispositionem, vt infrà explicabitur.

26 Licèt verò in antiquis Bullis non solùm deprædari, ac spoliare, sed etiam interficere, ac mutilare prohiberetur, attamen, cum nomina *Piratæ, & Latrunculi* sonent latrocinium, dicendum est, & olim interfectionem, & mutilationem non fuisse inhibitas, vt sic, sed vt ex iis sterniturvia ad deprædationem, & nunc discurrentem ex solo animo interficiendi, et mutilandi, ex insolentia, aut cerebrositate, sine intentione prædandi, non fieri huic Censuræ obnoxium; Namquè directa Canonis intentio est, tutas reddere à latronibus res bona, et personas ipsas, quatenùs præda exportari, & mancipia fieri possunt, non autem, ne quis mutiletur, aut interficiatur simpliciter, sed in quantùm deprædatio, manifesta vi attentata, semper ferè est cū mutilatione, aut interfectione nautarum, aut eorum, qui rerum sunt Domini, vnde in *cap. Excommunicationi* solùm capere, & expoliare inhibebatur. Et quamuis Pontificis mens sit, itinerantium incolumitati prospicere, & maritimum iter reddere tutum; tamen, quia non solet impediri, nisi à discurrentibus ob prædam, ideo soli Piratæ, & latrunculi expressi sunt; cum de iis, quæ sæpius contingere solent, feratur lex. *L. Nam ad ea ff. De Legibus.* Qui enim discurrunt ad mutilationem, & interfectionem, aut sunt hostes, qui hoc Canone non comprehendūtur; aut si id fiat ex passione, audacia, aut alia simili caussa (quod rarò contingit) non adest titulus latrocinii, quem *supra nu. 7.* diximus, necessario requiri: Quapropter nec directa intentio impediendi itineris, vertendi in fugam submergendi nauilia, aut similis alia, quoties non est mens deprædandi, inducit excommunicationem, quod licèt à Doctoribus adnotatum non fuerit, non videtur tamen esse reiiciendum.

27 Igitur, quia solus discursus animo latrocinādi punitur incidit in excommunicationem, qui iter aggrediens, aliquem in nauim recipit, vt cùm in altum duxerit, vi expoliet, Siquidem hic discurrit animo nauticum latrocinium exercendi, & maritimo discursu vtitur ad deprædationem. Quod enim alienum nauigium non inuadat, valdè accidentale est, cum aliàs ex dolo maior sit in isto malitia, quàm in eo, qui extraneos deprædaturus discurrit. *Reginaldus loc. cit. nu. 195. Bonacina punct. 1. nu. 7. Alterius cap. 3. dub. 5.*

Contra Duardum q. 8. asserentem, si non adsit mens, alios deprædandi, hunc pro ea vice excusabilem esse; quia ante commissum crimen, ex solo animo (inquit) deprædandi non poterat dici *latrunculus*, post commissum verò non est innodandus, quia non amplius discurrit animo deprædandi, vt supponitur.

Sed negatur ipsius assumptum, quò ad priorē partem: concesso enim, solo discursu ex animo deprædandi excommunicationem induci; quod fatetur ipse *Duardus* cum communi *q. 4.* non est cur negetur discurrentem, de quo loquimur, excommunicari, quamuis in rigore aliàs non possit dici *latrunculus*, quę denominatio est à latrocinio, iam perpetrato, vt in superioribus est adnotatum.

Fortè posset hic excusari ex eo capite, quòd deprædetur obiter, cum alias non exerceat ex officio piraticam: Sed nequè id facilè est admittendum: vel enim ex ea sola intentione iter aggreditur, alioquin non aggressurus, & tunc certum est hanc deprędationem non posse dici obiter factam quia non est ex oblata occasione, sed ex quæsita per subdolam industriam; vel iter ex aliis etiam finibus arripitur, attamen fit etiā ea hac intentione; & nequè eo casu deprædatio dicitur obiter intenta, ille enim dicitur obiter deprædari, qui sine malo animo nauigans, ex improuisa occasione statim inuadit, ac spoliat, iste autem licèt possit dici expolians obiter,

qua-

quatenus scilicèt non exercet ex instituto piraticam, tamen non est obiter in ordine ad illam expositionem, sed ex animo præuio, & deliberato, in quo consistit malitia, quam diximus, hic mulctari.

Subdit autem *Alterius*, prædictum incidere, occidendo, & bonis spoliando peregrinum suum etiam si eius bona sibi non appropriaret quia vtitur mari ad suum peccatum. Id tamē est examinandum, vel enim pro *peccato* intelligit occisionem, vt sic, ex qua deinde sequitur, quod occisus etiam bonis expoliatus remaneat, quæ exponentur potestati occidentis, & falsum est excommunicari; etiam si sibi bona non appropriet; quia animus occidendi sine intentione prędæ non est piraticus, vt probauimus *nu. ant.* Quod si fuit deprædandi intentio, innodatur ex discursu, ea intentione facto, etiam si deinde actu sibi bona non appropriet. Vel intelligit nomine *peccati* prędā, ac occisionem, vt est mediū ad prædā: & tunc parùm refert, si de facto sibi non appropriet rapta, re vera enim remanent in potestatè ipsius, & ex ea intentione deprędandi, mare discurrebat, quod sufficit. Sibi autem non appropriare bona ex eo, quod aliis in pręmiū permittantur, vel ex eo quòd nomine alterius fiat deprædatio, non facit à Canone exemptum, quia attenditur nauticum latrocinium non autē qua ratione fiat, aut cuius nomine.

28 Idem *Alterius*, & *Reginaldus locis cit*, innodant ob easdem rationes eum, qui itinerantem in nauim sincerè admissum, aduertens esse preciosis mercibus, ac pecuniis diuitem, ex noua superueniente voluntate expoliat. Excusat autem *Duardus* vt suprà. Nos cum *Bonacina dicto nu.* 7. concedimus innodari, si ex ea voluntate prosecutus est iter, ducendo illùc, vbi commodè deprædationi posset insistere; tunc enim vtitur maritimo discursu ad deprædandum, & ex animo deprædandi. Si autem ex subita voluntate suborta, maritimo discursu non se habente, vt medium ad deprędationem, expoliet, non excommunicatur; tùm quia ea deprædatio re vera est obiter facta, sine animo pręuio; tùm quia nauta per accidens expoliat in mari, cum discursu maritimo non vtatur, & aliàs esset deprędaturus in terra. Nec tamen inde volumus inferre; omnem discursum animo deprędandi, excommunicationi esse subdendū; aliàs ille, qui obiter deprædatur, aliquo breui tempore nauim expoliandam insequendo, statim incideret, vnde vix reperiri posset deprædatio obiter facta, quam diximus, excusabilem; sed eū tātùm, qui est ex animo notabiliter pręuio, aut subdolo, & fraudolento; ita vt non possit deprędatio dici facta ex subita, ac improuisa occasione suborta

29 Similiter, qui ex priuata rixa suborta, inuicem se expoliant, aut lædunt, aut qui animo suffurandi in eo, quo vehuntur nauigio, iter aggrediuntur, aut ex vna in aliam nauim sociā furaturi conscendunt, non excommunicantur; quia huiusmodi deprędationes vel sunt per accidens tantùm maritimę, cum etiam in terra futuę fuissent; vel non sunt ex discursu maritimo, ex ea intentione aggresso; vel titulo odii, & vltionis fiunt; aut certè non sunt violentæ, sed furtiuę; à vi autem pręcauet Bulla, quia à priuatis insidiis facilè quis se tueri potest, vigilantia adhibita. *Sousa Relect. Bull. Cœna disp.* 27. *concl.* 4. *Sayrus nu.* 6. *Alterius cap.* 3. *dub.* 5. *Reginaldus nu.* 265. *Bonacina nu.* 5. *Duardus q.* 8. Vnde quoties deprędatio est occulta, & sine vi, non induit excommunicationem; quod insinuat particula *latrunculus*; in hoc enim differt latro à fure, quod latro manifesta vi expolians dicitur, fur verò ille, qui occultè sine aliqua violentia surripit aliena; vt est *textus iuncta Glosa in l. Cum duobus §. damna ff. pro sociee & §.* 1. *Instit. De furtis*.

30 Ambigitur à quibusdam de numero excommunicationum, quoties scilicet multiplicato discursu, multiplicentur Censurę; & *Vgolinus §.* 1. opinatur eum, qui continuè sequitur Piraticam, vnicam tantùm excommunicationē incurrere; nec multiplicari, nisi post pœnitentiam, & cessationem rursus latrocinium nauticum assumatur; vtiturquè exemplo hęresis, ex qua vnica inducitur Censura, etiam si pluries circa eam quis versetur; vt nos etiam adnotauimus *cap.* 1. *ad ver. Hæreticos n.* 89. & 90.

Verior tamen est Sententia *Duardus q.* 11. & *Bonacina, punct.* 2. *n.* 3. conformis iis, quæ habuimus *in Pœmialibus nu.* 16. videlicèt, tot contrahi Censuras, quot fiunt transcursus, notabiliter interrupti, aut ex nouo impetu; ita vt sint distinctæ actiones, & habeant nouam, ac distinctam malitiam qui enim vno impetu pluries ingrederetur mare Pontificis, & inde egrediens, rursus per illud regrederetur; licet hi transcursus per mare Pontificis sint interrupti, vnicæ tamen excommunicationi subiaceret, vt adnotauit optimè *Duardus nu.* 4. Si verò sint noui discursus, & nouo impetu facti, eorum vnusquisquè sufficiens est inducere Censuram; igitur inducit; nec enim eadem pœna puniendus est, qui semel, & qui pluries delinquit. *L. Nunquam plura ff. De priuat. delict.*

Illud autem, quod affert *Vgolinus*, non est satis simile. Malitia siquidem hæresis non desumitur ex actione ipsa, sed ex obiecto; vnde quoties obiectum erroris est idem, non fit quis de nouo hereticus, si denuò eidem errori præstet assensum; at hic malitia transgressionis consistit in ipsa vetita actione discurrendi. Quapropter, quoties de nouo discurritur, toties directè contrauenitur legi; ac proinde toties legis pœna contrahitur.

Mare nostrum precipuè à Monte Argentario vsque ad Terracinam.

E L E N C H V S.

31 *Discurrentes maria, quæ Sedi Apostolicæ non subiacent, non excommunicantur: & quid alii senserint.*

32 *Quid de discurrentibus maria mediatè tantùm Sedi subiecta.*

33 *Discursus ex transitu quando Censuram inducat.*

Post-

31 POstquam, omisso teeore Bulię Gregoriana, à nobis in *Praludio nu.* 1. recitato; à Xisto V. & aliis successiuè, vsquè ad S. D. N. Vrbanum VIII. Canon iste latus est, in hęc verba, *Piratas discurrentes mare nostrum, pracipuè à Monte Argentario &c.* communis est sententia, alios Piratas, extra mare Pontificia discurrentes, aut deprędantes non excommunicari. *Ita Toletus lib.* 1. *Instruct.* [*Sacerd. cap.*21. *nu.*5. *Vgolinus De cens. Pontif. reseru. part* 2. *cap.*3.§.2. *Sousa Relectione ad Bullam Cœna. cap.* 4. *disput.* 85[*Duardus lib.* 2. *Commentar. ad eamdem. can.*3: *q.*3. *Gambarupta de casibus reseru. ad cap.* 3. *Bulla Cœna. num.* 1. *Filliuccius qq. moral. tom.* 1. *Tract.* 16. *cap.*4. *n.*75. *Naldus in summa ver. Bulla Cœna n.*19. *Scortia in Bullas selectas. Theorem* 412. *Bonacina De censur. in partic. disp.* 1. *q.* 4. *punct.* 2. *nu.* 4. Mare igitur Apostolicæ Sedis protegit Pontifex; cum aliena à suis dominis sufficienter possint custodiri, & præcipuè Inferum, seu Thirrenum, quod interiacet Montem Argentarium in Ethruria, exclusiuè (vt arbitror) cum sit ex ditione Regis Hispaniarum, & Terracinā in Latio inclusiuè, quę imperio Pontificis subiacet. Hoc enim speciali ori indigebat interdicto, ob summam Romanæ sedis, quæ inter eos fines consistit, venerationem; vt diximus in *Praludio.* Ante Xistum V. cum diceretur. *Omnes Piratas, & illos pracipuè, qui mare nostrū &c.* nulli erant eximendi maritimi prædones, & ideò *Rebuffus Nauarrus, & alii omnes antiquiores Summista* Piratas omnes excommunicatos asseruerunt. Siquidem particula *pracipuè* erat ante illas, *qui mare nostrum*; & consequētes inter cętera maria, totum illud Pontificia, quod Argentarium, & Tarracinam interiacet, singulariter, protegebatur. Nunc vero illud *pracipuè*, est post verba *mare nostrum*; vt scilicet vniuersaliter pelago Pōtificię Sedis protecto dumtaxat, non aliorum; fiat indiuiduum interdictum de freto Thyrreno, secus quòd, residet Summus Pontifex.

Quamobrem non rectè Suarez *De Cens. disp.* 21. *sect.* 2. *n.* 18. cui subscribit. *Alterius to.* 1. *De Censur. lib.*5. *disp.* 4. *cap.*2. *columu.* 1. adhuc defendit, eandem esse Gręgorianæ, & nostræ Bullę dispositionem. Supponens enim ante verbum *discurrentes* adesse comma, vult ab eo, & deinceps, sensum Canonis accipiendum esse disiunctè quasi dictum sit *Excommunicamus omnes Piratas, Cursarios, ac Latrunculos maritimos*, ex quo omnes Piratæ communissimè anathematizantur, deinde interposito commate, *Discurrentes mare nostrum, pracipuè*, quasi disiunctiuè sit sensus; *Prasertim autem discurrentes mare nostrum quod interiacet Argentarium Montem, & Tarracinam.* Quibus in mari Pontificis solus etiam discursus prohibetur, eū in aliis solum piraticum latrocinium sit interdictum. Et similis ferè est *Alterii* explicatio inquientis, idem esse dicere. *Excommunicamus omnes latrunculos, discurrentes mare nostrum pracipuè* ac dicere; *Excommunicamus omnes latrunculos, illos pracipuè, qui mare nostrum discurrunt à Monte Argentario &c.* Firmat autem suam sententiam; quia sic accepta a Canon, congruè similis erit textui in *Cap. Excommunicamus de Raptoribus*; & quia nulla est ratio, cur nollint recentiores Pontifices, extra eorum mare nauigantes non protegere.

Sed hæc interpretatio videtur effingi gratis, & apertè obuio Canonis sensui, & tenori repugnare: Comma enim inter particulas *maritimos*, & *discurrentes*, iuxta Regulas Ortographiæ equidem esse debet; at vt disiungeret, deberet adesse comma cum puncto; seu duo potius puncta; vnde peruertitur Clausula, cum necessè sit verba hoc pacto coniungere, *Discurrentes mare nostrum pracipuè*, cum tamen Comma antecedat particulam *pracipuè*, vt in exemplaribus singulis est obseruare (quod bona pace dictum sit) Alias ea variatione Pōtifices nil aliud fuissent operati, quàm reddere Canonem obscuriorem, dispositione perseuerante eadem. Ex eo igitur quod variauerint, infertur noluisse Canonem esse, vt prius, æqualem capitulo *Excommunicationi*; sed minoris extensionis. Satis autem existimasse prospectum aliorum Principum fretis, per dictum *cap. Excommunicationi.*

Acutiorem interpretationē adinuenit *Grassius lib.* 4. *Decision. aurear. cap.* 18. *num.* 67. qui illa verba *mare nostrum* ait non significare mare Pontificia, sed mare omne Christianorum, ita vt solùm Infidelium maria excludantur; in quo differt à Suarez, qui omnes Piratas, vbicumque deprędentur, irretitos censet.

Reiicitur tamen communiter, quia cum simus in pœnalibus, admittenda est restrictio omnis, quam patiuntur verba legis: atque magis propriè sumuntur verba relata, si de solo mari Pontificis intelligantur, quàm si de solo Christianorum pelago. Is enim est sensus cuiquam obuius, vt *nostrum* intelligatur vocari id omne, cuius habemus dominium, vel quasi; aut vsum, & possessionem, vt aduertit *Duardus loc. cit.* Estquè manifestum signum; tùm in sequenti Canone in quo, dum excommunicantur Raptores bonorum naufragantium in quocumque mari, explicat Pontifex quid intelligat per *mare nostrum*, non scilicèt omne quod est Christianorum, ibi *Tàm in nostris Thyrreni, & Adriatici, quàm in cateris cuiuscumque maris regionibus*. Tùm etiam in præsenti, vbi, si per *mare nostrum* non significatur mare Ecclesiæ, speciale interdictum per particulam *pracipuè* non benè caderet in partē maris Ecclesię, eius enim partem constituere debuit singularem, cuius totum exprefferat vniuersaliter, hoc igitur totum est mare tantùm Ecclesiæ. Ex quo mordet *Grassium, & Gambaruptam*, inquiens, hac sua sententia Monachum egisse. Monachi enim dicūt *nostra vestis, noster Liber*, cum tameo hęc sint totius Religionis. Non sic autem loquuntur Canonistæ, aut Canonum Conditores non appellant vnquam *nostra*, quæ sub eorum non sunt potestate. Nusquam enim legitur Canon, vel Constitutio Pontificia dicens, Regna Hispanię, aut Galliæ *nostra.*

32 Dubium est à paucis exagitatum, an protegatur mare, quod alluit terras, mediatè tantùm Pontifici subiectas, vel illud dumtaxat

quod

quod nunc subest actu immediato illius imperio; ita vt non innodentur Piratæ maris Siculi Neapolitani Regni, &c. vel potius innodentur Vtrumque protegi, probabilius esse censemus cum *Bonacina, & Filliucio locis citatis.* Tum quia ratione directi dominii mare feudatariorũ verè est Pontificis; vt dici possit inclusum sub Clausula *mare nostrum* Tum quia in 20 Canone huius Bullæ, in quo terrestri ditioni prospicitur loca mediatè; & immediatè subiecta proteguntur, quapropter idem videtur dicendum hic de maribus.

Ex aduerso tamen esse potest, quòd maris feudatariorum Pontifex non est custos; nec ipsi irrogatur iniuria, ex exercitio piratico in eo, quod tutari, spectat ad immediatos dominos. *Item* quòd Can. sequent. explicans mare suum, ait esse *Tyrrenum, & Adriaticum*; cum tamen maria aliquorum Feudatariorum particularia nomina sortita fuerint; Ionicum, Siculum, Sardorum &c. Adde ex Can. 20. potius oppositum colligi, si enim quando terras me diatè subiectas protegere voluit Pontifex, eas expressit, signum est hic tale pelagus non comprehendi; quia non exprimitur. Quarè oppositum ei, quod statuimus, non erit improbabile.

33 Mare autem Pontificis excurri, necesse est, animo deprædandi in eo, ad hoc, vt excursos Censuram induat. Secus, si ex trãsitu dumtaxat, aut tempestate, venti fuè impellentibus, aut alia ex causa, quis mare Pontificis ingrediatur, alibi deprædaturus, dummodò enim non sit animus deprædandi in eo, quamuis oblata occasione deprædatio aliqua sequatur, non inducetur, quia ex solo hoc discursu, mare Pontificium non subiacet Prædonibus; præda verò obiter facta ex dictis non attenditur. Crediderim tamen necessariam esse positiuam dispositionem non deprædandi in eo, dum illud ingreditur: Nam qui vniuersaliter expoliat vbiquè, etiam si ex transitu mare Pontificis discurrat, præsumitur oblata occasione ibi etiam deprædaturus, ac proinde vt discurrens piratico animo mare Pontificis innodandus, nulla etiam facta deprædatione.

§. *Ac omnes eorum fautores, receptatores, ac defensores.*

ELENCHVS.

34 *Plura in genere de sensu huius clausula.*

35 *Discrimen inter fautores Piratarum, & criminis Piratici. Illi principaliter, hi accessoriè excommunicantur.*

36 *Qui sint in specie receptatores, ac defensores Piratarum*

37 *Crimini fauentes, quo pacto innodentur. Exhibetur hic fauor, & verbis, & factis.*

38 *Consulentes olim comprehensi, non in præsenti.*

39 *Quæ scientia in fauore necessaria, & sufficiens, vt inducatur Censura. Excusatur, qui crimen non intendens, indirectè fauet eidem.*

40 *Non incurrunt fauentes Piratis, præsenti Censura non innodatis. Vbi de fautoribus Piratarum Infidelium.*

41 *Fauentes latrocinio, ex solo discursu efficiuntur.*

42 *Incurrunt, qui nauigia, milites, nautas, & remigantes deprædatoribus concedunt, & ipsi milites, nautæ, & remiges. Et quòd non latrocinium, sed discursus sit attendendus.*

43 *Remigantes coactè, & metu excusantur, præterquàm in notabili detrimento.*

44 *Metus leuis non excusat, sed grauis, & qualis vtrque sit.*

34 Adnotauimus in cap. 2. *ad §. Nec non eos &c.* & in cap. 1. ad Clausulam *fautores, ac generaliter &c. nu.* 154. discrimen esse attendendum, inter legem, cauentem de fautoribus criminum, & eam, quæ de fautoribus criminosorum; quod ex priore, soli cooperantes crimini perpetrando, puniuntur, non autem, qui post crimen, criminosos ipsos protegunt, ac defendunt; sub posteriore verò comprehenduntur etiam, qui non cooperando crimini, personis ipsis patrocinium, aut fauorem impêdunt, Quapropter, cum in præsenti non dicantur excommunicari, qui piratico discursui fauorem suum impertiuntur, sed ipsorum Piratarum fautores, receptatores, ac defensores, ideò de his, non solùm, vt crimini cooperantur; sed etiam, vt Piratis ipsis protectionem exhibent, est discurrendum. Quod satis manifestè colligitur, ex proprietate verborum; nam licèt quoad verbum *fautores*, fauor intelligi possit in ordine dumtaxat ad crimen perpetrandum, receptatio, tamen, & defensio non significat operam ad crimen præstitam, sed fauorem ipsis Piratis exhibitum; vnde eodẽ modo hæc clausula accipiẽda est, ac illa Canonis Primi, de fautoribus, receptatoribus, ac defensoribus Hæreticorum Quamuis inter vtramque hæc differentia sit cõsideranda; quòd cum crimen hæresis, vt perpetretur, non sit capax fauoris, quia consistit in interno intellectus errore, aliquibus signis manifestato, sequitur fautores hæreticorum, nullo modo posse accipi in ordine ad crimen: At cum Piraticus discursus ad sui perpetrationem fauorem recipere possit, particula *fautores* intelligenda erit generaliter, vt fautores criminis, & criminosorum comprehendat. Nec enim est verisimile, prohibitum à lege fauorem criminosorum, non verò auxilium, & operam ad crimen exhibitam. Reliquę verò duæ particulæ *receptatores, & defensores* propriùs accipientur, si dumtaxat, de ipsis Piratis interpretentur. Licèt enim receptatio, & defensio præstari possit, quoad crimen perpetrandum conferat tamen eæ potius significantur nomine fauoris, ad crimen præstiti, quia crimen patrandum re vera non dicitur receptari, ac defendi, benè tamen fauore promoueri.

35 Igitur constat primo; hos omnes, licèt respectu Piratarum, sint personæ minus principales, & ad eos accessoriè, non esse dicendos excommunicari accessoriè, sed æquè principaliter, ac ipsos Piratas, & per consequens, cum

non accipiantur in ordine ad crimen, non esse necesse finem, in receptatione, fauore, ac defensione Piratarum intentum, ad effectum perduci; sed sufficere iuxta proprietatem verborum Piratas fuisse receptatos, propugnatos, eisquè fauorem exhibitum, etiam si ab iniuriis, aut pœnis, vt mens erat, non vindicentur, vt in citato Cap. 1. ad Clausulam. *Eorumquè Receptatores n. 127. & ad prædictam Clausulam Fautores, ac generaliter, &c. nu.* 148. est adnotatum; quæ loca omninò repetenda. Ita autem in præsenti *Alterius tom.* 1. *De cens. lib.* 5, *disp.* 4. *cap. vlt. Duardus Comment. in Bullam Cœnæ. lib.* 2. *can.* 3. *q.* 12. Et licèt plures Auctores, asseuerando, actiones fauendi, receptandi, ac defendendi esse accessorias, velint consequenter eas non excommunicari principaliter, nec ex iis excommunicationem induci, nisi effectu secuto, iuxta receptissimam doctrinam de accessoriis; intelligendi tamen sunt de opere præstito in ordine ad ipsum crimen, piraticum scilicet discursum, quo pacto, & nos idem concedimus; quia re uera actio fauendi crimini est ad crimen accessoria; At receptare, ac defendere ipsos Piratas, eisquè fauere, non habet rationem accessorii, vt ex ibidem dictis satis constat; vnde ex his inducitur Censura, etiam si ex defensione, aut receptatione Pirata non euadat incolumis. Quapropter in alterutro horum aliqui videntur decepti; aut quod præsentem Clausulam in ordine ad solum crimen perpetrandum, accipiendam esse voluerint, vt sensit *Sousa Relect. ad Bullam Cœnæ disp.* 31, *concl.* 1. quod tamen diximus non esse admittendum, cum ea eadem sit ac in primo Canone, quæ in ordine ad personas accipitur; vel quòd non distinxerint inter fauorem criminis, & criminosi; vt *Duardus q.* 12. Quæ videtur rectè animaduertisse Alterius, qui loco mox citato inquiens, fautores, receptatores, ac defensores Piratarum, tunc demum excommunicationi subdi, cum post fauorem, receptationem, ac defensionem sequitur executio actus piraticæ: paulò tamen inferius subiungit, hos in excommunicationem incidere, etiam nullo effectu secuto, quia crimen fauendi, receptandi, ac defendendi perficitur, & completur in ipso fauore, receptatione, ac defensione; etiam si Piratæ aliunde pœnas non declinent, seu non sequatur effectus], propter quē vltimatè intentum, fauor receptatio, ac defensio facta est.

36 Exinde de his fautoribus, sumptis similiter in ordine ad personas, dicendum; eandem esse dispositionem, ac de fautoribus Hæreticorum; quamobrem proportione seruata, hic applicanda quæ *locis citatis* fusè diximus; Receptatores scilicèt esse, qui, ne puniantur, siuenc in Iustitiæ manus, ob piraticam exquisiti, deueniant, recipiunt, & occultant, etiam non reduplicatiuè, vt tales, vt ad Clausulam *receptatores, à nu.* 133. Fautores verò, & defensores esse, qui in causa Piratici latrocinii, apud Iudicem, & etiam extra causam protegunt, & fauent; vt in clausula. *Fautores, ac generaliter. &c. à n.* 149. Vnde quod *Vgolinus de Cens. Pontif. reseru. p.* 2. *cap.* 3. *vers. Ac omnes eorum, &c. Suarez De cens. disp.* 21. *sec.* 2. *nu.* 22. *Alterius loco cit. col. fin. Duardus q.* 14. *nu.* 11. *Scortia in Bullas selectas Theorem.* 412. *& alii*, dicunt: Fautores, & Receptatores Piratarum esse eos, qui recipiunt, ac fauent, quatenùs Piratæ sunt, vel non sunt intelligendi reduplicatiuè, in gratiam scilicet Piraticæ, sed quatenùs inquiruntur coercendi Piratæ; vel certè de fauore extra causam præstito, qui nō inducit Cēsuram, nisi fiat reduplicatiuè ob Piraticā; vt ad dictam clausulam *Fautores, &c. num.* 120. est adnotatum.

In præsenti tamē diceretur defensor, ac innodaretur, qui defenderet piratam aggressum à viro priuato, ad exterminandos Piratas discurrēte, cum tamen *prædicto loco n.* 146. excusauerimus defendentem hæreticos à priuata iniuria. Et discriminis huius ratio est, quia in causa hæresis animaduersio non debet fieri à priuato, vnde de iniuria semper præsumitur ob aliam causam irrogata, at in Piratas, eum sint publicè diffidati, & licitè, ac impunè à quolibet offendantur, vt suprà dictum est, quilibet pō test animaduertere; ac proinde tunc defendens eodem modo se habet, ac si defenderet in caussa ad Iudicem deducta, & verè opponitur exterminationi Piratarū.

37 Si verò sumatur fauor in ordine ad crimen perpetrandum; Receptatores in hoc sensu dicentur, qui in portibus, ac locis suis prædones recipiunt; quò piraticam valeant exercere; Defensores autē, qui ab aliorum iniuriis protegūt; quò tutiùs possint discurrere ad deprædandum; Quæ omnia, quia fauēt executioni criminis, ideò diximus, hos sufficienter in particula *fautores* comprehendi. Qui fautores innodantur, siue per se, siue per alium faueant, vt aduertit *Vgolinus ver. cit. & Duar q.* 14. *n.* 4. Nos porrò dicimus, puniri accessoriè, nec affici excommunicatione, nisi sequatur effectus, & tunc tantū, quādo sequitur *Alterius vbi supra.* De quibus recolenda sunt ea, quæ cap. 2. §. *Nec non eos, etc.* latè habuimus. Duplici siquidem modo præstatur hic fauor, verbis scilicèt, vt certum faciendo, quis transeat; quo tempore, quibus cum mercibus, ac diuitiis; quo pacto discurrendum sit, vt facilius superetur, ac expolietur itinerans, & similibus. *Vgolin. loco citato, et Rebuff. in Prax. benef.* 2. *p. in explic. Bulla cœnæ art.* 1. *ver. auxili ū Scortia cit. Theorem.* 412. Factis; præbendo victualia instrumēta ad naues reparandas; arma, & cætera huiusmodi. *Idem Vgolinus, et alij communiter.*

Illius tamen nō probatur sentētia in eo, quod asserit Piratis in necessitate positis receptationem, victualia, ac cætera necessaria suppeditari posse. Nam, cum harum personarum exterminio sit incumbendum, quod etiam intendit Bulla, cōtingere potest his necessitatibus coactos esse à Piratica cessaturos; vnde non sunt his auxiliis in scelere confirmandi.

38 Dubitatur de consulentibus piraticum discursum; & de simplici quidem consilio, quod in suasione consistit; nam illud, quod instruit de modo, ac via piraticam exercendi, proprius sub fauore verbis præstito, quàm sub consilio comprehenditur; vt *dicto §. Nec non eos, etc.* aduertimus. Et olim quidem consulentes erant expressi; vt videre est in Bulla *Iulij II. & Leonis X.* apud

pud *Caietanum in summ. ver. Excommunicatio cap. 18.* idcircò ipse, & antiquiores Summistę, *Tabiensis, Sylvester, & Angelus ver. Excommunicatio 5. n. 18* Eos Cēsuræ supposuere. Nunc verò ablatam fuisse eam vocem, quia satis in particula *fautores* sunt inclusi, arbitrantur *Toletus lib. 1. Instruct. Sacerd. cap. 21. num. 8, Navar. in Manual cap. 27. n. 59. Medices in Summa criminum capit. tit. 9. n. 151. Vivald. 2. p. Candelab. aurei in explic. Bullæ Cœnæ n. 22. Gambar upta de Casibus reseru. ad Cap 3. Bulla Cœnæ nu. 4.* nihilominùs iuxtà dictà *citato §. Nec non eos, &c.* asserimus, consulentes non esse innodandos, nisi quotiès exprimuntur, quod in præsenti sentit *Sayrus lib. 3. Thesaur. cap 7. n. 7. Suarez loc. cit. n. 22 Sousa disp. 32. Alterius cap. 4. dub. 1. Naldus in Summa ver. Bulla Cœnæ n. 22. Bonacina De Cens. in partic. disp. 1. q. 4. pūct. 1. n. 16. & alij.*

39 Vt autem innodetur fauens, necessaria est scientia ex *Vgolino dicto vers. Ac omnes eorum, §. 2. Sayro n. 7 Duardo q. 14. n. 18.* Scientia nimirùm, quòd hi sint piratæ, & quod fauor præstitus deseruiat directè piratico discursui; alterutro enim ignorato, deest malitia necessaria ad Censuram subeundam; ideò particula scienter adcrat Bullæ Gregorianæ; & dicenda est sublata, tāquàm non necessaria, quia constat, sine scientia non adesse malitiam. Quia verò de alio mentionem Auctores non faciunt; veramque hanc sciētiam dicendum est sufficere, nec esse necessariū, quòd ex eo animo, vt sequatur discursus, præstetur auxilium. Si enim quis sciens receptationē in portum, ac victualium subministrationem piraticæ profuturā, adhùc spontè recepit, ac subministrat; etiamsi executionem piraticæ positiuè non intendat; directè tamen fauet, ac auxiliatur quantum est de se, ac proindè est innodandus. Quod tanquàm certum videtur supponi ab omnibus, qui quærunt, an in triremibus coactè, & metu seruientes, in excommunicationē incidāt; hos enim constat, nō ministrare, ac fauere ex huiusmodi intentione. Porrò excusari is poterit, qui de ijs, quæ directè piraticæ non prosunt, non intendens piraticam, auxilium præbet, licèt Pirata in eum vsum conuerterit.

Quapropter non rectè *Vgolinus loc. cit.* sequūtus *Rebuffum dict. art. 2. in ver. auxiliū; & Duard. q. 14. n. 5.* Innodant eos, qui bona à Piratis rapta in domū recipiunt, & occultant: ducti arg. *§. Conceptum Instit. De oblig. quæ ex delict. nascuntur.* vbi damnatur furti, qui res furtiuas receperit, cui sententiæ subscribit *Bonacina loco cit. punct. 5. n. 50.* si tamen ex huiusmodi receptatione Piratæ sunt animosiores ad latrocinia, vel securitatem indè accipiant, eo quod cōmodiùs res captas retinere possint.

Non, inquam, rectè innodantur; siquidem hęc bonorum receptatio non est directè vergens ad executionem piraticè criminis: sed indirectè tantùm coadiuuat; quatenus à piratis assumitur in occasionem maioris audaciæ: vndè tunc tātū quis ex ea receptatione dicēdus est fautor, quādo ob eum finem receptaret; quod euenire solet in iis, qui ex pacto, & conuentione, tutelæ bonorum se adstringunt, quò de raptis participent. Quæ cōuentio, quia in foro externo semper præsumitur intercessisse, ideò is, apud quem bona reperiuntur, ex citata lege arguitur fur. At nostra hac Censura nō afficitur nisi, qui criminī directè cooperatur.

40 Duo animaduertenda supersunt. Alterum ex *Vgolino citato ver. Ac omnes, &c. n. 4. Duardo relata q. 14. n. 4.* Non innodari, scilicèt, fautores prædonum, qui excommunicationi huic nō subiacent, ex eo, quod solos Piratas, aut *Infideles*, aliosquè, quos expoliare non esse inhibitum, recensuimus suprà, à *n. 11. & deinceps* prædaturi discurrunt. Cum enim accessorium naturam sui principalis sequatur *cap. Accessorium de Regulis Iuris in 6.* ille solus fautor est innodādus, qui latroni, Cēsurę subiecto, fauet. Ex quo addo, sequi, fauentes piratis infidelibus, etiam contra fideles discurrentibus non innodari; quia non innodantur ipsi piratæ, vtpotè vinculi huius incapaces; quod non aduertit *Alterius cap. 3. dub. 4.* innodans nautas, & remiges in nauibus piraticis infidelium, nisi tamen quis velit innodari, quatenùs, & ipsis fauentibus conuertit, *discurrere animo deprædandi*; quæ est ipsa principalis, in Bulla inhibita actio; quod est probabile, vt infrà. Innodantur tamen sine dubio *ex cap. Ita quorūdam De Iudæis.* Vbi fautores Saracenorum, & in eorùm piraticis nauibus regimen, & curā gubernationis exercentes, dicuntur ab Ecclesiastica cōmunione præcisi, & excōmunicationi subiecti.

41 Alterum est, fauentem deprædationi innodari; etiam deprædatione non secuta; non solùm, si attentata fuerit, & per accidens fit, quòd non habuerit effectum, sed etiam ex solo discursu sine attentatione, vt mox iterū explicabitur. Nam licèt deprædationi fauens, vt sic, possit nihil conferre ad discursum; tamen quia deprædatio non est sine discursu; ideò qui vult deprædationem, vult etiam discursum ad eam necessarium; quia qui vult consequentia, vult etiam ea, quæ necessariò antecedunt. arg. *L. Oratio. ff. De Sponsal. iuncto cap. fin. De Homicidio.*

42 Iam liquet, à nomine fautorum non esse excludendos eos, qui, licèt non discurrant; triremes tamen, aut nauigia mittunt ad discurrendum; nec enim (quamuis ipsis principaliter præda adscribatur, pro quib. fit deprędatio) dicendi sunt, inter principales hic excommunicari; quia actio principaliter inhibita, nimirùm discursus ab iis non perpetratur. Similiter fautores sunt, qui præstant nautas, milites, remigantes, & similes. Ipsos etiam nautas, milites, ac omnes, spontè in piraticis nauigiis deseruientes, non est dubium, innodari; vt clarè colligitur ex *cit. cap. Ita quorundam De Iudæis,* & habetur ex *Rebuffo dicto art. 5. post Baldum. Grassio lib. 4. decis. aurear. in explic. Bullæ Cœnæ n. 69 Nauar. c. 27. n. 63. Sayro vbi supra nu. 8. Sousa disp. 31. concl. 1. Pellizz. qq. moral. tom. 1. tract. 6. De cens. cap. 4. n. 76. Bonac. n. 59.*

*D*ubitari tamen potest, an hi spontanei scilicèt Nautæ, milites, & remiges, tanquàm principales dicendi sint etiam Piratæ, vel latrunculi; ac proindè, innodentur ex solo discursu, vel potius sint tantum accessorij; vt nō innodentur, nisi deprædatione secuta. Et ratio dubitandi est, quòd fautores, sumptos in ordine ad crimen, di-

xerimus, excommunicari accessoriè. Ex altera verò parte propriè de iis verificatur, quod discurrant & ipsi animo deprædandi, sicut, & principales.

Et quidem quantùm ad denominationem, cum voce *Pirata*, ex communi sensu, significentur ij tantùm, qui nauigiorum sunt domini, aut qui in eis imperant, ac classem, cursumquè moderantur; nautæ, milites, aliique ministri non sunt sub eo nomine comprehendendi. Quo ad tem verò, cum non sit tanquàm effectus, attendenda sola deprędatio, sed potius discursus animo deprædandi distinguendum est inter eos. Aliqui enim assumuntur; vt *Ministri* necessarij ad discurrendum, cuiusmodi sunt gubernatores remigantes, & similes; & hi incurrunt ex solo discursu, vt de se patet; quia fauent discursui, qui est prohibitus. Alij verò sunt Ministri deprædationis; vt milites, qui expoliandos occidunt, aut mutilant, & alij similes expoliationis cooperatores, & hi, licèt probabiliter non videantur innodandi, nisi deprædatione atcota, aut secuta; tamen, cum antè deprædationem verificetur, eos discurrere animo deprædandi, tutius est asserere, ex solo discursu incurrere, siue deinde dicendi sint principales, quia eamdem cum principali Pirata intentionem habent, siuè accessorij, quia illius sunt *Ministri*, quod parum refert. Nam quamuis discursus sit interdictus in ordine ad deprædationem, non tamen sequitur, discurrentes ad cooperandum deprędationi nó adhuc esse innodandos, deprędatione non peracta; quia ex quo actiones deprædandi, interficiendi, &c. à Canone sublatæ sunt, sola actio discurrendi habet locum principalis; Ita vt, qui eam exequitur, non possit excusari, siue sit Dominus, siue *Minister*.

Crediderim tamen adnotandum, hos, licèt discurrant vt futuri deprædationum ministri, non innodari dupliciter, ex discursu nimirum; & deindè etiam ex deprędatione; nec etiam toties excommunicari, quoties deprædationi auxiliantur; Quia Bulla hæc solum discursum vetat, de actuali autem deprædatione non meminit; vnde ex auxilio ad deprædationem præstito non debet desumi Censura, nisi quatenus pręcessit discursus animo deprædandi. Quapropter si pluries eodem discurrendi impetu fiat deprędatio, vnica tantùm contrahetur excommunicatio. Quod etiam de ipsis Piratis principalibus asserendum erit, conformiter ad suprà notata *n. 30.* vbi ex communi sententia multiplicauimus excommunicationes, iuxta numerum discursuum, non iuxta numerum deprædationum.

Ex quibus etiam infertur, eum, qui nullo præcedente discursu, cum animo deprædandi, deprędationi tamen dum ea fit, operam suam exhiberet, non esse huic Canoni obnoxium; quia licèt sit fautor Piratarum, & criminis Piratici, non est tamen fautor discursus, quem insuper Bulla requirit. Quę doctrina licet duriuscula videri possit, & noua, quia Doctores communiter discursum, & latrocinium Piraticum confundunt, tamen attento rigore verborum Bullæ, non est reiicienda, salua meliori iudicio.

43 Grauior est quæstio de fauentibus coactè, & ex metu valido, cuiusmodi sunt remis coactè addictis quæstio celeberrima, propter Christianos captiuos, in triremibus Turcarum coactos ad remigandum in perniciem Christianorum; de quibus infrà ad can. 7. Excusantur autem in præsenti ab excommunicatione, ferè cōmuniter, licèt non ita conueniant Auctores, an lethaliter peccent, nec ne. Ita *Vgol. vers. At omnes istrum, etc. Sayrus vbi suprà n. 8. Grassius n. 69.* Sausa *disp. 31. concl. 2. Naldus n. 22. Pilliuccius n. 76.* Duardus *q. 13. nu. 31. Gambarupta cit. cap. 3. n. 4. Alterius tom. 1. De Cens. lib. 5. disp. 4. cap. 3. dub. 4. Bonacina n. 17.* & in simili *Toletus cap. 24. in fin.* Suarez *nu. 61. &* 62. Nauarrus *nu. 63. et consil. 31. De sent. Excom. et ad cap. Ita quorundam notab. 11. n. 28. De Iudæis*: vbi tamen (nescio quo fundamento) eos subiicit excommunicationi dicti *cap. Ita quorundam*; remigantes enim ibi non exprimuntur, sed tantùm Rectores, & gubernatores nauium.

Ratio autem est, quia mites humanę leges, non censentur in tanto vitæ discrimine obligare et impulsus hoc metu æquiparatur agenti ex absoluta coactione; coactus autem non censetur agere, sed potius pati. *cap. Sacris. De his, quæ vi metusue caussa*.

Quod procedit, siue ita remigando peccent, siue non, contra *Duardum dict. q. 13.* opinantem, quandocumque peccatum mortale committitur, tunc etiam excommunicationem illi adiunctam contrahi; cum quo tamen prædictos excusat quatenus remigationem opinatur esse actionem de se indifferentem, nec intrinsecè malam.

Namquè dato etiam ex tali remigatione incurri peccatum mortale; non tamen inde rectè conuincitur induci Censuram; quia (vt optimè *Sayrus loc. cit. et alii*) peccati mortalis ratio ex Iure naturæ dependet, ratio verò Censuræ ex Iure humano desumitur. Ius porrò naturę semper viget, & in quocumque etiam euidenti discrimine obligat, Id quod Ius humanum non solet, cum humana obligatio mitior esse debeat; & in præsenti congruum non sit, Ecclesiam piissimam Matrem velle, in periculo mortis miseros hos captiuos ad non remigandum compellere, à Dominis suis, si non remigent, occidendos. Et hanc ait Sausa *loc. cit.* esse communem Theologorum doctrinam.

In contrarium tamen est textus in *dicto cap. Sacris. De his quæ vi metusuè caussa*, ibi, *Licèt metus attenuet culpam, quia tamen nō tam prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat quis mortale peccatum incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari.* Cui occurrendum, quod cum humana lex possit, si velit, aut id exprimat, in periculo mortis excommunicatione obligari; in casu dicti capituli censetur, ita voluisse. Quod colligi potest ex casus specialitate, qui est de participante cum excommunicato, ex quo, cum regulariter solum peccatum veniale inducatur; ibi tamen est sermo de mortali. At, vbi aliud non obstat, leges humanæ ita accipi debent.

Non

Non est tamen improbabilis sententia Sodz, quæ habet, in casu magni notabilis detrimēti Ecclesiæ, & Reipublicæ remigantes incurrere, non quidem ex ea ratione, quia tunc præponderare debet publicum bonum priuato, ex eo enim conuincitur tantum, augeri malitiam peccati, non verò excommunicationem induci; sed quia tunc leges præsumuntur velle in similibus euentibus obligare, etiam cum periculo vitæ.

44 In leui autem timore humanæ leges adstringunt, vt communiter Doctores; vnde excommunicationi subiacent remigantes ex metu non valido, incusso, *Bonacina loc. cit.* Est autem metus validus, seu grauis, qui & cadens in constantem virum, & iustus, aut probabilis dicitur, timor mortis, mutilationis, amissionis omnium bonorum, vel maioris partis, infamiæ captiuitatis, verberum, & vinculorum. *L. Nec timorem, vbi Gloss. & D. D ff. De eo quod metus caussa.* L. *Isti quidem ff. eodem.* Et non solùm si periculum immineat sibi, sed etiam coniugi, parentibus, ac liberis, aliisquè simili modo coniunctis, qui vna; & eadem cum eo, persona censentur, vt latè DD. Quamobrem omnes hos metus, dicendum est, excusare, licèt de solo mortis periculo Auctores nostri in præsenti meminerint. Metus autem leuis, qui & vani hominis appellatur, est, quo timetur malum aliquod leuius enumeratis.

SCHOLION ELENCHVS.

1 **A**D *quos extēdatur dispositio* Cap. Excommunicationi de Raptoribus.
2 *Quedam circa* cap. Ita quorundam; De Iudæis *adnotanda.*

1 **C**Apitulum *Excommunicationi de Raptoribus*, de quò sæpius incidit sermo, sic se habet. *Excommunicationi subdantur, qui Romanos aut alios Christianos nauigio vectos pro negotiatione, vel alijs honestis causis, aut capere, aut rebus suis spoliare præsumunt.*

Vnde liquet in primis, non esse latæ sententiæ sed ferendæ; ex particula *subdantur*, quæ est comminatoria, in quò lapsus est *Graffius*, teste *Gambarupta. De casibus reseruatis ad Cap. 3. Bulla Cœnæ nu. 3.*

Deinde constat differre à Canone Bullæ Cœnæ iam explicato, quòd prædicta, excommunicatio non imperit nisi eos, qui actualiter deprædantur, cum Bulla innodet ex solo discursu.

Præterea amplioris est ambitus, quòd comprehendit deprædantes in quocumque mari, cū sit lex generalis, ac generaliter accipienda arg. *L. 1. §. Generaliter ff. De leg. præst.*

Rursus quòd etiam obiter deprædantes inuadat, quos à Bulla fecimus immunes, vt ex *Suarez De Cens. disp. 21. sect. 2 n. 26.* Nec enim hic exprimuntur Piratæ aut latrunculi, vt fint excusandi, qui non prædantur ex animo prænio.

Similiter extenditur ad latrones fluuiales, & alios, quomodocumque expoliantes eos, qui nauigio vehuntur, ex illa clausula generali *nauigio vectos*, quid quid in contrarium *Hostiensis* ad præsens cap.

De his *Suarez loc. cit. Duardus Comment. in Bullam Cœna lib. 2. can. 3. q. 15, nu. 16. Bonacina de Cens. in partic. disp. 1. q. 4. punct. 1. n. 9. Alterius to. 1. De Cens. lib. 5. disp. 4. cap. 3. col. ... Gambarupta vbi suprà.*

2 Ex *cap. ita quorundam. De Iudæis.* recolendum est, excommunicari lata sententia, *qui pro commoditate sua, in piratiis Saracenorum nauibus regimen, & curam gubernationis exercent*, vt suprà dictum est, qui vigore Bullæ non excommunicantur, vt ad clausum vltimam nu. 40. adnotauimus, nisi fortè innodentur ex Canone septimo, tāquàm auxilium hostibus Christiani nominis ferentes, in perniciem Christianorū, de quo infrà suo loco. Innodat hæc Cēsura in quocumq; mari exercentes piratica, & ex solo discursu, quia nullum alium effectum requirit tenor Iuris. Vltrà Rectores, & Gubernatores, alios Ministros non comprehendit, & illorum nomine intelliguntur omnes, qui aliquod Imperij, & auctoritatis officium in nauigiis Saracenorum suscipiunt, & exercent. Non puniuntur, qui, dum contra alios Infideles piratica instruitur, prædicta exercent, vt notauit *Alterius col. 3.* de quo in Canone septimo redibit sermo, & tādem nulli est reseruata, vt de se patet, & latè Doctores ad idem Capitulum.

CAPVT QVARTVM.

Obseruanda in Censura contra Raptores Bonorum Naufragantium.

ITem excommunicamus, & anathematizamus omnes, & singulos, qui Christianorum quorumcumquè nauibus tempestate, seu in transuersum (vt dici solet) iactatis, vel quoquomodo naufragium passis, siue in ipsis nauibus, siuè ex eisdem, eiecta in mari, vel in littora inuenta, cuiuscumque generis bonaram in nostris Tyrreni, & Adriatici, quàm in cæteris cuiuscumque Maris, Regionibus, & Littoribus, surripuerint, ita vt nec ob quodcumque Priuilegium, consuetudinem, aut longissimi, etiam immemorabilis temporis possessionem, seu aliam quemcumquè prætextum excusari possint.

PRÆLVDIVM. ELENCHVS.

1 **S**Vmmam *Pontificis auctoritatem ex hoc Canone perscrutantur.*
2 *Quo tempore Bulla Cœna sit adiunctus, & quo pacto præsens ab antiquis differat.*
3 *Detegitur illius æquitas.*
4 *Materia Actionis.*

1 **E**Lucet potissimùm in relato Canone nostræ Bullæ, Pontificiæ auctoritatis supremum in omnibus culmen, dum in cuiuscumque Principis regionibus, de naufragantium bonis in iisdem inuentis, decernit, ac disponit. Id quod ad ipsos Principes spectare videbatur, in quorum fretia, ac littoribus bona hæc reperiuntur. Et eò amplius quod consuetudines, & leges, ab ipsis editas, ac longo temporum tractu receptas, non obstante earum prætensa iustitia, abrogat, damnat. Quòd enim Federicus II. Impe-

qua-

rator in *Constitutione* 8. *Patauina*, leges, ac vsus Principum, circa huiusmodi bona dissoluerit, hoc idem sæpiùs non minori auctoritate pollentes, fecere Pontifices. Quin etiam prædicta Imperatoris Decreta non omnibus obseruanda sunt tradita, donec Summum à Pontifice robur mutuata fuerint, quod Honorius III. *Diplomate incipiente Hæ. leges* anno 1220. præstit. Nec nouum id est, cum ante Federicum, & Honorium de his sit cautum ab Alexandro III. 1139 in Concilio Lateranensi, vt in *cap. Excommunicationi. De raptoribus* habetur. Ab Honorio II. *Const. Charissimus*: 1430. Et longè antiquius a Gregorio VII 1078. teste *Baronio Annal. tom. 11. pag. 520. lit. B.* Post eos verò, Extrauagantes prodiere. A Iulio II. cuius initium. *Romanus*. A Paulo III. *Accepimus nuper*, & *Accepimus per statuta*. A Iulio III. *Cum nobis*, & à Pio V *Cum nobis nuper*, quamuis hæ tantum de Ecclesiæ littoribus, ac locis disponant, cætera vniuersaliter de omnibus.

2. In Bulla autem Cœnæ non anteà, quàm à Pio V. præsens Canon est collocatus, vt communiter *Doctores* excepto *Toleto lib. 1. Instruct cap. 22. nu. 1. Nauarro in Manual. cap. 27. nu. 118. Cherubino in compendio Bullarii Schol. 1. ad Const. Pauli III. Accepimus nuper, & Alterio De Censur. tom. 1. lib. 3. disp. 5. in initio.* qui à Gregorio XIII. id dicunt esse factum. In quo tamen videntur decepti, cum aliquæ clausulæ referantur ex Bulla Pij, quæ in nostra non adsunt; vt ex dicendis constabit. Post Gregorium à Xisto V. in hanc formam redactus est, nec exinde mutatus, vt patebit comparando prædictum Xisti, apud *Viualdum 2. parte Candelabri Aurei cas. 4. Bullæ Cœnæ.* cum aliis omnibus Successorum. Bulla autem Pii, & Gregorii apud *Nauarrum in manu. cap. 27. n. 60.* ita disponebat. *Omnes, & singulos, nauibus tempestate in transuersum, vt dici solet, iactatis, naufragium passis, aut etiam submersis, siue in ipsis nauibus, siue ex eis delapsa, & in mari, vel in littore inuenta, cuiuscumque generis bona tàm in nostris Tyrrheni, et Adriatici, quàm in quibuscumque aliis, cuiuscumque Maris Regionibus et Littoribus, rapuerint, aut scienter sibi acceperint, vnde ab aliis rapta, seu accepta scienter receperint, ita vt nec etiam etc.* Quæ diuersitas diligenter animaduertenda.

3. Iure autem optimo naufragium passis tàm miserabilibus personis, prospiciit Summus Pontifex, legesque, ac consuetudines, quæ eorum periclitata bona fisco Principum obnoxia statuebant, obliterat, & tollit quia afflicto afflictio addenda non est, *L. Diuus ff. de Officio Præsidis*, quin potius auxilio est subleuandus, vt ad rem præsentem *cap. Excommunicationi. De Raptoribus* optimè statuit: *Qui Christianos naufragium patientes, quibus secundùm regulam fidei auxilio esse tenentur damnata cupiditate spoliãt* Vbi *Glossa in ver. Regulam fidei illam*, inquit. *Regulam, quam habet: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum.* Vndè hoc idem, tanquam iniquũ, sæpius lege Ciuili vetitum est. *L. 1. 2. et 3. ff De Incend. Ruin. et Naufrag. L. In Eum, & L. Id* C. *de furtis*, & in prædictis *Constitutionibus Federici* §. 9. *Post libros Feudorum*, vbi abrogatur omnis contraria consuetudo, & delinquentes puniuntur publicatione bonorum; Siquidem, ait Imperator, L. 1. C. *De naufragiis lib. 11. Si quando naufragio nauis fuerat expulsa ad littus vel si quando terram attigerit, ad Dominos pertinet, Fiscus meus non se interponat, quod enim Ius habet Fiscus in aliena calamitate, vt de re tam luctuosa compendium sectetur?*

Quod adnotarim aduersus dictatum Legum, & consuetudinum prætensam iustitiam, ex eo quod bona huiusmodi sine Domino esse videãtur, ac proinde occupantibus applicanda, cum proiecta à Domino, præsumantur ab eodem derelicta. Id enim est falsum, vt in *relata L. & in L. 1. ff. De Incend. ruin. et naufrag.* vbi ea surripiens restitutione in quadruplum damnatur. Et in *L. Qua ratione §. fin. ff. De Acquirendo rerum Dominio* expressè furti arguitur. Occurrit autem tali prætextui Honorius II. *Constit. Charissimus* in hæc verba. *Piorum Imperatorum manauit auctoritas, vt etiam earum rerum, quæ in potestate maris, leuandæ nauis caussa, eiiciuntur, non amittatur Dominium, non enim aliquis, eo animo abiicit, quod habere nolit, sed quo periculum effugere possit, & qui res ipsas lucrãdi animo abstulerit, furtum committit.* Etenim ea proiectio non est simpliciter volita, sed secundùm quid, & consequenter; vt proiicientes possint effugere periculum, aliàs non proiecturi, & requisituri, cum primùm licebit. *L. 5. & L. 8. ff. ad L. Rhodiam De Iactu.* vnde eorum Dominio non se abdicaut.

4 Ex quibus euidens est materia huius Canonis, nimirum, latrocinium, furtum, aut rapina bonorum Naufragantium Christianorum 1 ex *Caietano in Summa ver. Excommunicatio cas. 23. Nauarro cap. 27. nu 60. Sayro lib. 3. Thesaur. cap. 8. n. 2. Sousa Relect. ad Bullam Cœnæ cap. 5. in Annot. circa text. Scortia in Bullae selectis Theorem. 413.*

Actio hodie vnica est, nimirum. *Surripere*, cum in Bulla Pii, & Gregorii tres videantur. *Rapere scienter, sibi quoquo modo accipere, & ab aliis rapta scienter recipere.*

Qui Christianorum quorumcumque;

ELENCHVS.

5 *Nullius Infidelis bona proteguntur.*

6 *Nec Hæreticæ, Catholicæ Religionis hostis, secus verò, si non sit hostis.*

7 *Similiter nec Piratarum, aliorumquè dissidatorum.*

8 *Etiam si horum bona restitutioni essent obnoxia, cum non attendatur rigorosum dominium, sed vsus, & possessio.*

9 *Bona Christianorum, etiam in nauibus Infidelium periclitata surripi prohibentur.*

10 *Quid de bonis Infidelium, per fideles assecuratis; & è conuerso.*

11 *Non comprehenduntur bona ad infideles, aut aliò, contra leges ferenda.*

Nec

12 *Nec hostium in bello tam iuste, quàm iniusto; Non est tamen à Censura immunis raptus ex priuata inimicitia.*

13 *Surripiens, quæ non interdicuntur non incidit, etiam si mala rapiat fide.*

5 Diximus in Cap. antecedent. ad Clausulam *Piratas Cursarios. ac Latrunculus nu.* 11. mentem Pontificum non esse, Canonibus hisce Infideles protegere, quòd eò tutiùs hic asseuerandum est, quòd præsenti clausula est expressum, ad instar. *Cap. Excommunicationi. De Raptoribus*, Vnde bona Infidelium quorumcumquè, etiam non hostium, surripi, non prohibentur. Quamuis enim bona ab ipsis iniustè sublata, si pacificè nobiscum viuant, verùm furtum inducant, quod est, rei alienæ iniusta contrectatio, ac proinde restitutioni sint obnoxia, vt Doctores communiter, tamen, ex quo non est furtum bonorum Christianorum, non inducunt *Censuram. Iuris consulti ad dictum Cap. Excommunicationi. Armilla in Summa. ver. Excommunicatio cas.* 78, *Viualdus* 2.p. *Candel. Aureis in Explicat. Bulla Cœna nu:* 29 *Vgolinus De Cens. Pontif. reseru. par.* 2, *cap.* 4. §. 2. *Sayrus lib.* 3. *Thesauri cap.* 8. *nu.* 6. *Sousa Relectione ad Bullam Cœnæ disp.* 35. *Alterius tom.* 1 *De Cens. lib.* 5. *disp.* 5. *cap.* 2. *dub.* 7. *Duardus lib.* 2. *Comment. ad Bullam Cœna can.* 4. *q.* 3. *Scortia ad Bullas selectas Theorem* 413. *Bonacina tom* 3. *De Cens. in partic. disput.* 2. *qu.* 5. *punct.* 3. *nu.* 3.

6 Idem asserimus de bonis Hæreticorum Catholicæ fidei hostium, iuxta nótata *loco. cit. nu.* 14. Nec enim præsumitur Bulla in eorum protectione versari. Quod est expressum in *Constitutionibus* Federici II. *post libros feudorum* §. 9. ibi. *Nisi nauigia sint nobis, & Christiano nomini inimica.* Ita *Viualdus n.* 30. *Sayrus nu.* 7. *Reginaldus tom:* 1. *Prax. Pænit. lib.* 9. *cap.* 15. *sect.* 3 *nu.* 270. *Filliucius qq. moral: tom.* 1. *tract* 6. *De Cens. cap.* 4. *n.* 90. *Bonacina nu.* 5. *Duardus n.* 5. *Vgolinus, Sousa, Alterius, & Scortia loc. cit.*

An autem protegantur eorum bona, si non sint Religionis hostes, sed pacificè nobiscum degant dubitari potest. Et Auctores citati, indistinctè loquentes, videntur inficiari, quod ex eo probari potest, quia nomine *Christianorum.* in fauorabilibus veniant soli Catholici. *arg. can.* Ca-*sus.* 28. *q.* 1 Ex eo item, quòd Hæretici sunt ipso Iure priuati dominio rerum suarum, *Cap. Cum secundum De hæreticis lib.* 6. quarè non committitur furtum, quod materiam diximus præsentis Canonis.

Mihi tamen probabilius videtur oppositum, conformiter ad ea, quæ loco citato habuimus. Siquidem si in Tertio Canone proteguntur, igitur & in Quarto, cum eadem vigeat ratio, nec aliqua sit, cur debeant excludi. Re vera enim gaudent & ipsi nomine Christiano, dicitur autem hic generaliter *Christianorum quorumcum que* Falsum portò est sub nomine *Christianorum* eos nunquam protegi, siquidem proteguntur in hac eadem Bulla Canone septimo (vt ex omnium sententia ibidem dicetur) per clausulam *ad Sarracenos, Turcas, & alios Christiani nominis hostes.* Et quamuis Hæretici rerū suarum dominio expolientur, cum tamen earum occupatio fieri non debeat, nisi sententia ab habente potestatem super hæresis crimine fuerit promulgata, & tunc per Principes duntaxat aut alios Dominos temporales vt habetur in eodem *cap. cum secundum*, sequitur, personas priuatas occupantes, siue ante, siue post promulgationem, iniustè surripere ac proinde furti teneri quatenus bona, vel ad ipsos *Hæreticos*, quoad possessionem, & vsum, adhuc spectant, vel ad Principes, quoad Dominium, & sic sunt bona Christianorum ex naufragio. Principes verò incidere, si ante promulgationem, quia occupatio illa est illicita, ac proinde furtiua, nec enim Hæretici deperdunt ius omne in bona sua, nisi post prædictam promulgationem, ipsorumquè sunt, saltem quoad possessionem, & vsum: Res enim dicitur esse alicuius, non solum si apud ipsum sit rei Dominium, sed etiam si solus vsus, ac Possessio, vt apud Iuristas est vulgare.

7 Quapropter ex hoc eodem capite, quia Christiani sunt, similiter bona Piratarum, qui proximè præterito Canone excommunicabantur, videntur ab huius protectione non esse excludenda, & ita opinatur *Alterius dicto cap.* 8. *dub.* 6. quod probabilius existimat etiam *Sousa cit. disp.* 35. *nu.* 7. Ex altera tamen parte oppositum est verius, & tenendum, per notata *cap. ant. nu.* 15. quæ hic non resumo, in eo fundata, quòd lex non censetur patrocinari eis, qui contra legem faciunt. Addo tamen, id in præsenti colligi manifestè ex *Cap. Ita quorundam De Iudæis. ex citatis Constitutionibus, & Authentica*, quæ habet, *Nisi talia Nauigia sint, quæ piraticam exerceant prauitatem.* vbi *Baldus, & Doctores.* Quod similiter dicitur fuisse expressum in prioribus Pij V Bullis. Ex eo autem, quòd sublatum fuerit, colligunt alii suam sententiam, & *Sayrus nu.* 6. ait, id esse valdè dubium, Summumquè esse Pontificem consulendum. Nos verò arbitramur, defectum eius clausulæ nil obstare, quia ratio satis dictat, Piratas non esse protegendos; Quod sentiunt communiter *Canonistæ ad cap. Excommunicationi. De Raptoribus*, ex quo hæc Excommunicatio est desumpta, & In præsenti *Vgolinus* §. 3. *Duardus q.* 4. *Filliucius nu.* 91. *Bonacina num.* 2. *& Sousa* ait, hanc sententiam tuta conscientia admitti posse.

Piratis addi possunt alii *Patriæ* hostes, ac rebelles, publicè diffidati, quos in persona, ac rebus lædere, impune omnibus est permissum. Tunc enim horum bona fiunt occupantium, nec committitur furtum vt latè iuristæ.

8 Limitat tamen *Duardus loc. cit. concl.* 3. & 4. hanc doctrinam; aitque, contrahi hanc Censuram, si bona talia sint, quę fuerint rapta à Fidelibus; vel si Piratarum quidem sint, ex furtis tamen aliàs factis sint obnoxia restitutioni, faciendæ ipsis Fidelibus; tunc enim, inquit, surripitur iniustè, quod est alienum, in primo namque casu, bona sunt Christianorum; in secūdo verò Christiani habent ius ad illa, quapropter non debent surripi, nisi animo restitutionis faciendæ.

Idem-

Idemque cum proportione asserit, de bonis Infidelium qui naufragium sunt passi, si ad ea ius habeant Christiani, aut fuerint iniustè de manu Christianorum erepta. Eiusdem sententiæ videtur esse *Graff. lib. 4. Decis. aurear. in Explic. Bullæ Cœnæ nu. 60. & ex parte Bonacina loco cit. n. 2.*

Quam nos limitationem ex dictis n. 38. *antecedentis capitis* non admittimus, quia, qui proximè expoliatur, est Infidelis, vel Pirata, & ipse præsentem sustinet iacturam. Etenim bona hæc in potestatem Piratarum, aut Infidelium iam sunt redacta, ut in numero rerum eorundē iam computentur, ac proinde non censeatur expoliari antiquus Dominus, sed ipse pirata, aut Infidelis. Tales autem licitè omnibus expoliantur. Si enim esset attendenda iniustitia possessionis sæpius declinaretur excommunicatio, quia multa à multis non Iure possidentur, & semper in dubium verti posset, an esset contracta. Immò sequeretur, surripientem bona, quæ ab Infidelibus non hostibus Christianus Naufragus rapuerit, non innodari; quia bona illa quoad Dominum deberent esse Infidelium, eorumquè Fidelis est iniustus possessor, quod tamen facilè non debet concedi. Quod verò iste surripiens restituere tenetur, non sufficit ad incidentiam Censuræ, quia satis est rapta reputari inter bona Piratarum, & Infidelium, à quibus immediatè surripiuntur, & quorum est ex naufragio iactura, nec enim naufragarunt antiquo Domino, qui ea iam amiserat. Itaquè in præsenti materia Regula erit. Eius dicenda esse bona, apud quem est immediatè eorum usus, & possessio, vt insinuat *Sousa disp. 31. concl. 3.*

9 Bona autem, vt ibidem diximus, sunt attendenda, cuius sint, non nauigia; quamobrem surripiens bona Christianorum è nauibus, naufragium passis Infidelium, excommunicatur; è contra verò surripiens bona infidelium è nauibus, naufragium passis Christianorum, excusatur. Etenim bonis Fidelium prospicere, mens est Bullæ, vt de se est clarum, & habetur ex *cap. Excommunicationi*, & aliis Pontificum *Constitutionibus*. Infideles autem, non est congruum, protegi. Et licet verba *Christianorum quorumcumque* sint immediatè coniuncta cum verbo *nauibus*, ex quo absolutè videtur, naues esse attendendas, non bona, non tamen iungendā sunt sensu, vt aduertit *Duardus q. 7. nu. 6.* sed referenda vsque ad ly *Cuiuscumque generis bona*, vt inter verba *quorumcumque, & nauibus* mediare debeat virgula. Aliàs si sola nauigia Christianorum essent attendenda, non esset prouisum iis bonis, quæ in nauibus Infidelium in beneficium, commodum, vtilitatemque Christianorum vehuntur; cum tamen ex mente legislatoris aperte constet oppositum. Quamobrem hanc sententiam docent *Graff. sup. nu. 59. & 60. Sayrus nu. 7. Sousa disp 35. Duardus q. 3. Filliuccius nu. 188. Alterius cap. 2. dub. 8. Bonacina nu. 4.*

10 Quod si bona è nauibus fidelium sint Infidelium, sed cum assecuratione eorum, licitè per Fideles facta, ex eorum raptu inducitur excommunicatio, quia licèt verba Canonis in rigore id non iudicent, attenditur tamen (vt dicebamus) ex intentione legis, præiudicium, & damnum Christianorum. His enim bona periclitantur, & ad eos spectat perquirere, ac recuperare *Sousa vbi supra.*

Quod immeritò inficiatur *Duardus eadem q. 3. nu. 13.* eò quod assecuratio regulariter fit ad rationem quinquè pro quolibet centenario. Igitur damnum maius est Infidelium, non Fidelium.

Nam, & nos principaliter loquimur de assecuratione, quæ in totum vergit in deferentium periculum, & nec in prædicto *Duardi* casu declinari potest Censura, saltem prò ea parte, quæ ratione assecurationis factæ vergit in detrimentum deferentium.

Dixi *licitè assecurata* quia si contra leges, prohibentes, obsequium Infidelibus præstari, eorum bona assumantur asportanda non congruit, ea Priuilegio gaudere, quia Lex in legem peccantes non protegit, vt diximus.

Quarè ex consequenti dicendum erit, non innodari surripientem bona Fidelium è nauibus infidelium, quę ipsi Infideles in totum assecurauerint, quia tunc bona non pereunt Domino, sed delatori. *Alterius loc. cit. vers. Verum, quid Reginald. nu. 270.* Quod si ex parte dumtaxat, tunc & ipsorum surreptio inducit, quia & bona sunt *Christianorum* iuxtà proprietatem verborum Bullæ, & in ipsorum præiudicium vergit surreptio, si fiat bonorum in ea quantitate, quæ excedat pretium ab assecurante solutum. Quæ si ita sunt, non erat, cur hanc sententiam Bonacina reiiceret *nu. 4.* vbi malè pro se citat *Duardum q. 3. n. 13.* ibi enim agit *Duardus* de priori casu in quo scilicet bona infidelium fuissent à Fidelibus assecurata.

11 Nec proteguntur bona, quę ad Infideles, & hostes, aliosque, ad quos ea deferre, iuxta leges est inhibitum, per fideles deferuntur, ut *nu. 16. prædicti Capitis* probauimus *Vgolinus §. 2. Nald. in Summa ver. Bulla Cœna n. 25. Bon. loco cit. nu. 2.*

Idemque admittit *Sousa disp. 35. in fine*, si tamen surreptio fiat ex animo impediendi, ne res deferantur, vt si delatio non impediatur, nō euitetur Censura.

Attamen in vniuersum milit at ratio, cur bona illa non protegantur à lege, nimirùm, quia deferuntur contra leges. Quod verò de facto sequatur delatio vel ne parum conferr ad Censuram contrahendam, vel declinandam. Nam aut loquitur *Sousa* de delatione earundem rerum numero; & hæc aut rapta fuere cum animo restituendi, ex qua restitutione delatio deinde sequatur, & non possunt inducere Censuram, vt de se est notum, & magis ex infrà dicendis constabit, quia non est furtum: aut re vera ad occupandum rapta sunt, & occupanti applicata, & ex hoc sequitur eorum delationem de facto impediri. Aut loquitur de bonis denuò adducendis, & id est ad rapinam priorum omninò per accidens, cum satis sit ea priora fuisse impedita ac proinde, etiam si delatio sequatur, excommunicatio non est inducenda.

12 Hostium tandem bona surrepta non as-

afficiunt furti pientem Censura vt n. 6 & 7. dicti Capitis diximus quãdo enim ex vtraque parte hostilitates fiunt, aut attentantur, licitum est vtrique hostium, se suaquè, qualibet via, tueri, arg. cap. Dilecto. De sent. Excomm. & L. Vt vim vi ff. De Iustitia, & Iure. Nec tunc adest vera ratio furti, aut rapinæ, quam diximus hoo Canone puniri Vgolinus §. 2. & alii communiter. Quod crediderim, procedere, etiam si bellum ex parte surripientium sit iniustum, iuxta ibidem dicta. Quamuis Duardus q. 4. nu. 12. vers. dixi. id videatur negare; licèt enim ita rapta sint restitutioni obnoxia, tamen quandiu bellum vrget, & vtrinquè hostilitates attentantur, permittitur læsio iure belli, tàm in personis, quàm in bonis, omnia enim assumunt titulum necessariæ defensionis, quare malitia non est in effectu ipso rapinæ, qualis est malitia hic punita, sed in sua causa, nimirum ex iniustitia, quæ est in bello.

Non videtur tamen idem dicendum de priuata inimicitia, ita vt vnicuique, titolo odij, aut vltionis, aliena rapere, sit permissum; quia, si surreptio non habeat re vera rationem iustæ, ac licitæ defensionis, est rapina, quamquam fortè non est in rigore furtum, quatenus non fit ex motiuo lucrandi sibi rem, aut vsum, vel possessionem illius. Et ita innodabitur etiam, qui bona, vt perdat, accipit, non retineat, siquidè licèt non sibi retineat, à Domino tamen ea surripit, quod est satis. At si habeat rationem necessariæ defensionis permitti potest, arg. cit. cap. Dilecto, & L. Vt eum vi multò minus autem est excusandus, qui stante odio raperet, sed animo sibi lucrandi, est enim hic verus fur, & odiũ est rantùm medium assumptum ab eo ad talem effectum, vt citato loco insinuauimus.

Rogabit autem aliquis, quarè bellum, non autem priuata inimicitia excuset ab hac Censura, & quare in cap. anteced. excusauimus Piratas, deprædantes ex odio, etiam priuato; in hoc autem raptores ex eodem odio alligemus?

Respondebimus, Iure belli, fieri, & permitti hostilitates, etiam media deprædatione; qui tamen vlciscendi modus non consueuit in priuatis inimici ijs assumi, aut permitti. Quoad prædationes verò ex odio excusari, quia Pirata aut latrunculi nõ possunt (vt ibidem adnotauimus) appellari, secundùm verborum proprietatem, ii, qui ex motiuo odii, aut vltionis vi expoliant, & lex cum sit de iis, quæ frequenter accidunt, debet eos obstringere, qui ex solo deprædandi motiuo piraticam aggrediuntur, etenim discurrens ex odio priuato non infestat mare. At in præsenti dicuntur raptores, etiam qui rapiunt animo inferendæ iniuriæ, & mens Bullæ est inhibere super, & bona præcisè, quatenus ex naufragio crepta videbantur, ad omnium rapinam exposita.

13 Et vltimo loco aduerto, Surripientem, etiam mala fide, bona hæc hostium, Piratarum, Infidelium, & similium, existimans esse Fideliũ, non innodari, quia, vt est commune ad Censuram subeundam non sufficit affectus, sed requiritur re ipsa effectus inhibitus, sicuti putans percutere Clericum, cum tamen percutiat Laicum, non fit obnoxius Canoni. Si quis suadente v est indubitatum.

Nauibus, tempestate, seu in transuersum (vt dici solet) iactatis, vel quoquomodo naufragium passis.

ELENCHVS

14 *Nauis nomine nauigium quodlibet significatur.*
15 *Describitur naufragium.*
16 *Comprehendit omnem nauigii periclitationem in pelago, etiam si igne fulmine, aut bombardæ ictu pereat.*
17 *Aut ab hostibus expugnetur.*

14 INsinuatur hac clausula, vnde debeant esse bona, quæ surripi, interdicuntur; nimirùm è nauibus, tempestate naufragium passis, aut in transuersum iactatis; aut aliàs quomodolibet ob mare periclitatis.

Et nauium nomine comprehenduntur cuiuscumque generis nauigia; expresso enim eo cuius frequentior est vsus, reliqua sub eo continerà exprimi, censentur, arg. L. 1. C. De raptu virginum. Nauium autem in bonorum delatione, vt commodior, ita frequentior est vsus Quamobrem licet in rigore scapha non sit nauis arg. L. Nauis onusta ff. ad L. Rhodiam De iactu bona tamen etiam in ea delata proteguntur, attenta intentione Bullæ, quæ tota est in præsidiũ bonorum naufragantium Christianorum, Ita cõmoniter Canonista cap. Excommunicationi. De Raptoribus, Graffius Decis. aureæ. cap. 181 nu. 61, Sousa Relect. Bulla Cœna disp. 37. n. 2. Duardus lib. 2. Comment. in eandem Con. 4. q. 5. Reginaldus tom. 1. prax. pœnit. lib. 9. cap. 15. seq. 3 in initio. Sfortia in Bullas selectas Theorem 413.

15 Describitur naufragium ex ff. De Incend. ruin. & naufrag. & ff ad L. Rhodiam. De iactu. & L. 2 C. De Naufragiis, Fractio, vel periclitatio nauis in mari; Vnde siue nauis frangatur, siue sine fractione pericliterur, aut mergatur ex ea bona surripi nequeunt. Et ita naufragium hoc loco comprehendit omnem deperitionem nauis, cum iis, quæ in ea sunt in totum, vel in partem, ad quam pelagi vndæ aliquo modo concurrunt. Qua propter siue ventorum vi, ac tempestatum allidatur, siue hostibus, aut Piratis impellentibus, siue vetustate dehiscat; aut per scissuras aqua grauetur, siue imperitia Naucleri; aut Ministrorum, etiam in ipsis portubus pereat, sub dispositione nostri Canonis includitur. De quibus Viualdus. 2. p. Candelabr. aur. in explic. huius Bullæ nu. 28. Vgolinus De Censur. Pontif. reseru. par. 2. cap. 4. § 1. Sousa, & Duar. cit. locis. Filliuccius qq. moral. tom. 1. tract. 6. De censur. cap. 4. n. 89. Alterius to. 1. De Censf. lib. 5. disp. 5. cap. 1. col. 4.

16 Dixi autem eam periclitationem talem esse debere vt vndis pelagi aliquo modo possit adscribi, in primis vt complectar eam nauis fractionem, qua ad arid m littus, tempestate impellente, dissoluitur. Quia licèt ea bona non depereant in mari, fracta tamen nauis est à ma-

mari, vt ex eo bona pateant surripientium commoditati, & hic casus est expressus in aliquibus ex supra citatis Pontificum *Decretis*, & in *Const.* Federici ab Honorio III. confirmatis in §. *Nauigia*, his Verbis; *Nauigia quocumque peruenerint, ad terram etiam casu rupta, et nauigantium bona, illis integrè restituantur.*

Deinde vt excluderem nauim in arido littoris consistentem, bombardæ ictu disruptam, aut fulmine, vel igne combustam; licet enim frangatur, ac proinde fiat naufragium, non est tamen ratione maris, seu maris vndæ non sunt in causa periclitationis nauigii, aut rerum, quod iura relata requirunt; & eo pereunt modo bona ac si nunquam in naui fuissent. Comprehenditur tamen huiusmodi deperitio ex ictu bellici tormenti, incendio, aut fulmine, si fiat in mari, quia tunc bona, ratione maris absorbentur, alioquin seruanda; vnde ex maris vndis periclitantur, & est naufragium quoad effectum, licèt ratione incendij non possit dici Nauis in rigore fracta, sed combusta, vnde nec rigorosum naufragium; hoc namquè, iuxta sensum cuique obuium, illud solùm significare videtur, quod fluctibus, & tempestate accidit. Ita *Viualdus*, *Vgolinus, Duardus, & Sousa, vbi suprà, & Bonacina tom. 3. De Censur. in part. disp. 1. q. 5, punct. 2. n. 8.*

Contra *Filliuccium dicto n. 89.* vbi non rectè pro se citat *Vgolinum, et Viualdum.* Eius est fundamentum quod hoc in rigore non dicitur *naufragium.* Quod fortè erat alicuius roboris ante Xistum V. At post additam ab eo particulam, *quomodolibet*, nil aliud videtur necessariũ, nisi quod nauis, aut bona in mari, aut à mari periclitentur, dicendaquè est fracta nauis, quoties integra non perseuerat.

17 Quapropter cum *Duardo dicta q. 7.* comprehendẽdas volumus, naues, quomodocumque per hostes expugnatas. Dicitur autem expugnari nauis ex *L. Expugnatur ff. De Incend. ruin. et naufr.* quando expoliatur necessarijs instrumentis, mergitur, dissoluitur, pertunditur, aut funes eius, vel vela præscinduntur, aut anchoræ inuoluũtur de mari. Licèt enim ibi expugnatio, vt quid diuersum ab incendio, ruina, & naufragio ponatur; quia est ex diuersa caussa; tamen ex particula *quomodolibet*, non potest à Canone excludi. Ea enim ita est generalis, vt omnem modum fractionis nauis comprehẽdat, atq. *eorum, quæ Glossa, et Doctores in cap. Ad nostrum, in ver. quomodocumque De Probationibus, & in Clemen. Si Summus De Sent. excomm.*

Siue sint in ipsis Nauibus, siue ex eisdem eiecta in mari, vel in littore inuenta.

E L E N C H V S.

18 B*Ona, è naui in periculo constituta, quamuis non naufragata proteguntur.*
19 *Proiecta item ad exonerandam nauim, ob tempestatem, vel fugam ab hostibus.*
20 *Siue nauis succumbat periculo, siue non.*
21 *Siue adsit tempestas, aut dumtaxat timeatur, aut culpa Nautæ, vel Domini bonorum timeatur submersio.*
22 *Rapiens è naui in ipsa trepidatione naufragij non incurrit.*
23 *Nec, qui bona, timore naufragij, è naui in Scapham immissa.*
24 *De bonis, quæ fluctibus, hic inde iactantur.*
25 *Nauis, ac bona, in mari timore derelicta, nõ proteguntur, nisi post naufragium.*
26 *Reginaldi singularis opinio exploditur.*
27 *Non innodatur, qui rapit bona è naufragio vendicata.*
28 *Excluditur naufragium in flumine, aut in lacu.*
29 *Plura de naufragio, in ipso fluminis ostio, secuto.*
30 *Quousquè littus extendi dicatur.*

18 TRiplex est locus, in quo bona inuenta surripi, prohibentur; in nauibus; in mari, ac in littore. Emergit autem statim dubium non leue, quod ex vna parte ob verba antecedentis clausulæ *naufragium passis*, videtur necessarium, nauem aliquod periculum, quod timebatur de facto obiisse; ex altera verò, quia bona in ipsis etiam nauibus proteguntur, videtur non esse necessarium actuale naufragium, sed sufficere metum illius talem, ex quo bona remanserint surripientibus exposita. Et quidem, attento rigore proprietatis verborum, prius illud videtur necessarium, nauigia nimirum de facto succubuisse periculo; effectum enim sonant illa verba *quomodolibet naufragium passis*; at quia vis infertur legi, quando nullo habito ad Legislatoris mentẽ respectu, aut ad casus, quibus opus est, prospicere, rigor verborum attenditur; ideo licèt contrarium probabile sit, ea præsertim ratione, quia sumus in pœnalibus, in quibus certè (si vnquam) verba extendi non debent vltra proprium sensũ, probabilius censemus sufficere, si periculum fuerit imminens, ex quo bonis prouideatur submersis, etiam si nauigia non pereant. Si enim ijs tantùm, quæ simul cũ nauigio absorbetur esset prospectum, minuta esset lex, & non bonis principaliter, sed nauigiis potius consuleret; quod non est dicendum, vt per particulares casus continget explicare.

19 Hinc infero sub illis verbis *ex eisdem eiecta in mari*, comprehendi solù bona, quæ postquã nauis submersa est, opera fluctuum ex ea expulsa fuere, sed etiam illæ, quæ quis in periculo constitutus, ad nauim exonerandam, cogitur projcere; quandoquidem huius bonorum iacturæ in caussa est pelagi violentia; vt Nautæ proiiciãt inuiti, ac proinde dominium penès eos remaneat, vt in *Constit.* Honorii II. incipiẽte *Charissimus* suprà in *Præludio relata* expressè habetur. Quod à tempore Xisti V. debet esse indubitatum; ipse enim verba Bullæ Gregorianæ *siue ex eis delapsa*, quæ proiectionem non videntur significare, mutauit in ea, *ex eisdem eiecta in mari*, quæ proiectionẽ factã à Nauta, constituto in discrimine, denotãt. Ita *Syluester, et Armilla in summ. ver. Naufragium n. 2. Viuald. n. 35. explic. Bulla Cœnæ in Candelab. aur. p. 2. Sayrus lib. 3. Thesaur. cap. 8. n. 8. Grassius li. 4. decis. aurear. cap. 18. n. 60. Sousa Relect. ad Bullam Cœnæ disp. 36. concl. 1. Reginald. tom. 1. prax pœnit. lib. 9. cap. 15. sect. 4. in ini-*

in itio. Bonacina tom.3. DeCensur.in partic.disp. 1.q.5.punct.2.n.9. *Duardus lib.2. Comment. in Bullam Cœnæ can- 4 q.6.*

Qui iure id concedit, non solùm quando tẽstate impellente id fit, sed etiam quando Nautę ab hostibus in fugam acti, vt velociùs fugant, exonerant; Siquidem casus hic expressus est in *Const. Pij V. Cum nobis nuper*, ibi, *Propter maris infortunium, fugâquè ab Infidelibus, et alijs inimicis arreptam, aliosquè inopinatos casus, etc.* Et licèt hæc exoneratio non fit ex metu naufragandi, quem maris fluctus incusserint, tamẽ imminet naufragium ab hoste superueniẽte, & expugnatio, quam diximus *ad Clausulam antecedentem n.16.* hoc Canone comprehendi, Insuper autem, vt insinuauimus, Bulla principaliter subinersa bona debet tutari; nauigia autẽ non nisi secundariò, & in ordine ad bona. Quoties ergo bona ipsa sunt quoad effectum naufragata, seu periclitata, quatenus in mari submersa sunt (licèt quoad rigorem nominis non fit naufragium quia non interuenit nauis fractio) censenda sunt comprehendi.

20 Quapropter id affirmare debemus, fiue deinde ex tempestate, vel ex hostibus nauis naufragauerit, fiue euaserit incolumis contra *Duardum q.7.* asserentem, naufragio non sequuto, non posse dici bona ex naufragio erepta; ac proinde surripientẽ non statim excommunicari, sed subsecuto naufragio; ita vt si pœnitentia ductus ante naufragiũ restituat, secuto deinde naufragio non excommunicetur.

Namquè, vt dicebamus bonorum tutela principaliter attenditur, non nauigiorum; ac proindè illorum submersio, et damnum illius, ad quẽ bona spectant, Ad id autem omnino per accidens se habet, quod nauigiũ subuertatur, nec ne, quãdo bona iam periclitata sunt; sicuti negari non potest, protegi bona ex nauigio dilapsa in subuersione illius, etiamsi nauigium integrum, & fine scissura è profundo enatet. Igitur nec restituens ante naufragium poterit excusari, vt amplius innotescet ex dicendis ad *ver. surripuerint.*

21 *Reginaldus* verò *loc.cit.n.* 275. cui videtur subscribere *Bonacina punct.2.n.6.* opinatur, non protegi bona, vtcumque ex metu proiecta; sed ea tantum, quæ ex valido metu; ita vt tempestas tanta sit, quæ *naues in transuersum iactet, aut naufragium pati faciat*, iuxta *Clausulam*, quam nuper explicauimus. Quodsi nulla ferè est tempestas, sed ab ea nautæ sibi timent, aut absq; tempestate mergi posse metuunt, asseuerat, bona tunc proiecta non protegi.

Verùm hic casus, aut moraliter contingere non potest; aut certè hęc sententia non est admittẽda. Nullus enim fua proiicit, fine iusto metu, vel imminente, vel saltem superuenturo. Quapropter si quis longè preuidens tempestatem suboriundam, proiiciat, non est excludendus à protectione huius Canonis; quamuis tunc de facto nauis non iactetur in transuersum, nec naufragari incipiat: quia iste eiusdem est conditionis, ac si tẽpestas tunc fureret: cur enim periculum expectandum est, & non potius præueniendum? Si porrò contingat fine vllo metu bona proiici, fignum est, eorum dominio proiicientem se se abdicare, vnde ex sciptione eorum non committitur furtum.

Solum casus esse potest, fi quando aduertens nauigiũm nimia oneratum, timeat etiam fine tẽpestate submergi, & proiiciat. Hic autem videtur, debere propriæ culpę adscribere, quod nauim adeò onerauit; aut adeò oneratam suscepérit gubernandam. Attamen probabilius censeré, bona eo etiam casu proiecta protegi sub excõmunicatione: tum quia iste eodem modo proiicit, & intendit recuperare, ac ille, qui, tempestate impellente, exonerat; vndè dominio non se abdicat; & ex consequenti rapiens committit furtum, quod in Canone punitur; tum quia in superioribus diximus ex communi, protegi bona è nauibus, vetustate fractis, vel incuria, aut imperitia Nautarum; non obstãte, quod hi fibimetipsis naufragium debeant adscribere; tùm tandẽ, quia iactura bonorum non fit directè eorum culpa, sed ex mari; quatenus fi extra illud essent, bona non perirent: vnde naufragii, quod time tur, est mare in caussa, quod sufficit.

22 Quousquè autem bona proiecta non sunt, aut absorta simul cum nauigio, quamuis in ipsa trepidatione, aut periculo, iam iam proiicienda, aut submergenda, rapiantur, excommunicationẽ non induennt; quia tunc nec bona, nec nauigia, naufragium sunt passa. *Graffius n.62. Vgolin.p. 2. De Cens. Pontif. reseruatis cap.4.§.x. Naldus in Summa ver. Bulla Cœna nu. 26. Bonacina citato numero 6.*

Aduersus *Duardum q.7.* vbi tamen nostrã sententiam, ait, fatis esse probabilẽ; eò magis, quòd cum simus in pœnalibus est benignior. arg. *cap. In pœnis. De Regulis Iuris lib.6.* vnde non tedarguit, qui iuxta illam iudicaret.

Probat tamen ipse oppositam ex L. *Pedius ff. De Incend. ruin. & nauf.* vbi habetur: *Pedius posse, etiam dicit, ex naufragio rapere, eum, qui cum nondum naufragium fiat, in ipsa trepidatione rapit.*

Ex eo item quòd naufragii trepidatio dicitur naufragii principium; coniicitquè ex mente Sũmi Pontificis, quam, verisimile est, circa horum etiam bonorum protectionem versari, fi naufragium deinde sequatur. Quam conditionẽ addit, iuxta sua principia; de quibus diximus *nu. 20.*

Verùm ex L. *Pedius* colligitur dũtaxat, improprio quodam, ac latomodo, surripientẽ in trepidatione naufragii appellari posse *raptorẽ in naufragio*, adhoc vt subsit edicto eius legis: quod ipsa verba fatis insinuant. At quoad Bullã non est facienda hæc extensio; falsum siquidẽ est in trepidatione naufragii naufragiũ incipere; sed rũc, quando bona de facto proiiciuntur; quia tunc incipit naufragii detrimentum, quod attenditur; & licèt id posset verisimiliter coniici ex mente Pontificum, non est tamen de facto colligendũ, cum mens hęc aduersetur verbis Canonis, expressè de solis bonis, caussa naufragii, iam expositis rapinæ, loquentis. Quòd fi coniecturis nititur *Duardus*, non est, cur excuset rapientes bona proiecta, fi naufragium non sequitur nauigii; namquè detrimẽtum sustinetur à naufragio,

 etiam

etiam si nauigium imminenti periculo non succumbat.

23 Quare longè improbabiliùs est, quod idē subdit *n.* 2. incidere appropriantem sibi bona, quæ è naui, exonerationis causa, in scapham deducta recepit à rectore, aut domino nauis, ad effectum deferendi in terram; si enim, inquit, nauis exinde naufragio succumbat, iste re vera furatus erit bona erepta à naufragio, ac proinde commiserit furtum; hac Censura punibile.

Est, inquam id omninò improbabile, quia bona hæc non sunt naufragium passa, nec in mari, aut in naui periclitata, vel in littore inueniuntur, quod requirit hæc clausula. Sicuti ergo hac de causa non incurreret alienus, eadem bona de scapha surripiens, quia idem est, ac si ab alio nauigio, non periclitato, surriperet, ita etiam iste de quo loquimur, non debet innodari; nam licèt teneatur furti, non tamen rerum, ob naufragium expositarum: quod solùm hic punitur, non furtū quodlibet maritimum. Et sicut ipse *Duardus q.* 9. non innodat negantem, restituere bona, quæ è naufragio vindicata, Dominus apud ipsum, titulo depositi, collocauerat, vt infra adnotabimus; ita nec est innodādus, eadem, ad deferēda in terram, suscipiens, si sibi appropriet.

24 Dubitat *Sousa disp.* 36. *n.* 5. de bonis, quę per mare hinc inde fluctibus agitantur, an surrepta Censuram inducant. Et respondet, dignoscendum, id esse ex circumstantiis: ex iis enim, si probabiliter conijci posse esse naufragantium, & fidelium, sine dubio inducitur; aliàs secus.

Verum aut sibi id videtur dubium, quia bona per mare ferūtur, & non erat, car dubitaret: quia apertè dicitur *in mari inuēta*, eodemquè modo sunt ex naufragio, si ad littus peruenerint, ac si adhuc iactentur fluctibus; nec minus detrimētum infertur Domino, si in mari, aut si in littore surripiuntur. Quoad dubium verò, cuius sint, & an sint ex naufragio, viget etiam in bonis ad littus appulsis. Non minus enim ignoratur Dominus, si bona sint in littore, aut si adhuc in mari. Quoad rem autem ipsam, semper incidit surripiens sine animo restituendi; si arbitrans bona fidelium Naufragorum esse, attamen surripit nō restituturus; modò de facto bona ex fideliū naufragio esse, reperiantur; Si verò bona non sunt ex tali naufragio, quæcumque sit praua intētio surripientis de facto non contrahit Cēsurā, vt mox dicetur. Quòd si surripiens sit habitualiter saltē dispositus restituere, vbi nouerit bona esse naufragātium, excusandus est, quia non peccat formaliter contra naufragium passos; sed de hoc infra ad ver. surripuerit.

25 *In ipsis* verò *nauibus* surripi bona, interdicitur, cum contingat aliquando naues, aut non ita disijci; aut in totum absorberi, quin bona aliqua in ipsis consistere queant, absquè eo quod fluctibus inde abigantur.

Ambigitur tamen, an si nauis ex imminente periculo deferatur in mari, & ab aliquo Nauta peritiore, & audaciore occupetur, vel bona in eadem surripiantur, contrahatur excommunicatio. Et affirmatiuè respondent *Alterius to.* 1. *De Cens. lib.* 5. *disp* 5. *cap.* 2. *dub.* 5. *Reginaldus lo. cit. nu.* 272. *& Duardus q.* 6. *in fine*; qui tamen conformiter ad sua principia nō debuisset id asseuerare, nisi post naufragium eius nauis secutum, quod ibi non aduertit, loquutus ante naufragiū.

Nos verò, consequenter ad dicta, negatiuè ducimus respondēdum, si occupetur nauis; aut bona ante naufragium, sequatur quamuis deinde naufragium sequatur: si enim non sequatur non potest esse dubium; Et ratio est euidens, quia nec bona ipsa sunt adhuc, ex naufragio exposita: nec sunt bona inuenta *in nauibus naufragium passis, aut in trāsuersum iactatis*, quod requirit tenor Canonis. Siquidem hæc in transuersum iactatio, non semper censenda est interuenisse, quoties aduerso vento nauigantes à recto itinere vi propellūtur, sic enim quælibet leuis tempestas, aut ventus non secundus constitueret nauim in statu naufragii, sed quando turbo, aut fluctus ita impellit, vt nauim transuersam, sine nautarum resistentia, propria potestate hinc inde iactet; ita vt ad allisionem inducat. Post naufragium verò surripiens absquè dubio innodabitur, quia tunc verba Canonis locum habent.

Nec obstat derelictionem nauis, & bonorum, quæ ea vehuntur, æquiualere proiectioni, quæ fit ad exonerandum: nam in pœnalibus non est facienda extensio ad casus similes, & longè melioris conditionis, ac facilioris recuperationis sunt bona, non adhuc è naui proiecta, iis, quæ in potestatem maris deuenerunt. Et licèt hic casus comprehendatur in relata Pii V. *Constitutione*, ibi *aliosquè inopinatos casus, ob quos nonnulli naues, & nauilia deseruerunt*: non est tamē omnem aliarum Constitutionum dispositionem adinuenire in verbis huius Bullæ: quia tenor est valdè dissimilis; & multa in eis, pro solo Sedis Apostolicæ pelago, decernuntur expressè, quę est impossibile hic assignare. Valet igitur argumētū ab aliis Constitutionibus deductum, tunc tantùm, quando simul, & dictat ratio, & verborum tenor non obstat.

26 Eodemquè modo refellenda est opinio *Reginaldi loco supra cit. n.* 271. *vers. secundum est*: vbi ait, eum, qui videns nautas proiicientes in mari merces, statim perituras, occurrit præueniendo, & rapit, incurrere, si rapiat, contradicente Domino, eò quia recuperare posse se credat: hic enim, cum sit rapiens inuito Domino, tenetur furti, ac proinde debet huic pœnæ subiici. Id, quod potiori Iure affirmare debet etiam de aliis mercibus, non statim perituris, cum ea ratio magis vigeat. Refellitur inquam, quia vt *nu.* 22. contra *Duardum* dicebamus, in eo statu, nec bona, nec nauigium periculum subiere. Quare quòd rapiat cōtradicente Domino, tenetur quidem furti, at defectu eius conditionis, quod bona non adhuc succubuere naufragio, furtū nō est tale, vt excōmunicatione hac nostra mulctetur. An verò rapiēs excusari possit, ex eo, quòd merces sint ex statim perituris, examinabimus infrà.

27 Ex iisdem autem verbis, *in nauibus, in mari, aut in littore inuenta* infertur, non affici excommunicatione eum, qui bona, iam è naufragio recuperata per Dominum, vel alium vice ipsius, surriperet; iā enim non sunt bona, naufragio adhuc subdita L. *Si quis ex naufragio. ff. De incend. ruin. & naufr. Vgolinus §.* 3. *Alterius ca-*

*2.col.vlt.*Reginaldus *sect.4. in fine.* Idemque dicendum est de surripiéte furtim ab eo, qui primò rapuerat (de eo enim, qui de consensu primi surripientis ea bona acquirit, agetur inferius sub verbo *surripuerint.*) Hic siquidem non dicitur re vera surripere inuenta ex naufragio, sed talia, ac si non essent naufragium passa; verba autem Canonis secundum obuium sensum indigitant primum dumtaxat raptorem. *Ita Vgolinus ibidē Grassius nu.64. Sayrus nu. 4. Sousa disp.34.* vbi optimè id extendit, etiam si prior accipiens, animo restituendi fecisset; licèt enim tunc iste secundus sit primus bonorum fur, seu raptor, non tamen est primus raptor ex naufragio.

In oppositum est Suarez *tom.5. De cens. disp. 21. sec.2.n.34.* qui nullum surripientem ab alio, dummodo sciat bona esse naufragantium, excusat: tum quia tenetur furti, & restitutionis ei, qui naufragium est passus, vnde ab eo surripere dicitur, non autem ab eo, qui prior furatus fuerat: tum quia subiicitur Censuræ *capituli Excōmunicationi De Raptoribus*; tum quia in Bulla Gregorij XIII. aderat, *aut ab alijs rapta, seu accepta scienter receperint.* quæ verba inquit, non sunt censenda sublata, vt lex fieret minus prohibitiua, sed quia sufficienter sunt contenta in recentioribus Bullis sub verbo *spoliauerint*; etenim secūdo illa surreptione spoliatur naufragans; quòd enim mediatè, vel immediatè spolietur, non variat malitiam. Aliam tamen sententiam non cēset improbabilem.

Sed re vera, sua satis probabilitatis non videtur habere, quam non rectè ex primo argumēto deducit; Nam non quodcumque furtum hic punitur, sed tantùm rapina bonorum, ex naufragio, in littore, naui, aut mari inuentorum; iam verò, qui ab altero rapit, non rapit bona in eo statu: quapropter ex Bullà excommunicari non potest. An autem ex *cap. Excommunicationi*, suo loco inquiremus. Interim sufficiat, Capitulum valdè à Bulla esse diuersum, in eo enim puniuntur renuentes rapta restituere; in hac soli surripientes: iuxta Bullam tamē Gregorii concedimus, tūc incurrisse sic rapientes excommunicationem; at clausula illa sublata nūc eximit. Denique quamuis in particula *spoliauerint* faciliùs dici possit, eam clausulam virtute contineri; tamen cūctæ Bullæ post Gregorium habent *surripuerint*, non autem *spoliauerint*, vt supponit Suarez; minoris autem significationis est ly *surripuerint*, quia non dicitur surripere à naufragio, qui à raptore bonorum naufragi surripit; licet semper naufragus dicatur expoliatus.

Priorem autem sententiam, quam sequimur; limitat Sousa, ita vt eximendus non sit, qui taliter accipit, vt censeatur immediatè surripere; quando scilicèt primus latro surripit, & illicò secundus hoc ipsum ab eo furatur.

Sed dūmodò res per alium à naufragio semel accepta fuerit, & in illius potestatem deuenerit per accidens est, quod statim, vel notabili tēpore transacto eadem fuerit expoliatus, re vera enim secundus nō surripit inuenta in statu, relicto ex naufragio, quod erat necessarium nisi fortè secundus hic raptor socius dicēdus sit criminis, de quo ad *ver. surripuerint*,

28 Non proteguntur bona naufragantium, in flumine, aut lacu; nec enim pœnæ sunt extēdendæ, nisi aliud constet de mente legislatoris, cuius in præsenti nullum est indicium; siquidem rarò in his locis naufragia fiunt, & non cum tāto naufragi detrimento, ex faciliore recuperandi via: lex porrò est de iis, quæ sæpius cōtingūt. *L. Nam ad ea ff. De legibus.* Et huius sententiæ sunt communiter *Iurisperiti ad cap. Excommunicationī. De raptoribus. Vgolinus §.3. Altorius cap.2. dub.5.* Reginaldus *sec.3. in fine. Duardus q.2.nu.8. Filliuceius nu. 97. Scortia Theorem. 413. Bonacina punct.2.n.7. Sousa disp.37.nu.3,* qui, & aduertit optimè, rem à mari in flumen fluctibus iactatam, non posse surripi, quia eiusdē conditionis est, ac si esset in littore eiusdē maris.

29 Quamobrem si in ipso fluminis, ac maris confinio, naufragium accidat, arbitror attendendum, an vi, & impetu fluctuum maris factum fit, nec ne; quia licèt perecli tetur nauis intra alueum fluminis, dicitur tamen propriè naufragiū maritimum, si à mari frangitur nauis; & omninò æquiualens est huiusmodi fractio ei, quæ ad scopulos, loco littoris consistentes, allidìtur, vnde sicut illa protegitur in Canone, ita, & hæc.

Contra *Bonacinam punct.2.n.7. vers. secundò sequitur.* Asserentem, absolutè non comprehendi naufragium, quoties fit intra alueum fluminis,

Nec tamē approbamus placitū *Filliucij n.89.* (cōtra quē eo loco disserit *Bonac.*) vbi ait, cōprehendi naufragiū istud, quia naufragiū in ingressu fluminis factum censetur factum in mari. *Si.n.* intelligit id ratione propinquitatis; non benè inde infert suam sententiā; quia naufragiū factū in alueo fluminis, & à flumine re vera nō est maritimum. Ex eo autem naufragio, quod in initio fluminis est maritimum (causatum scilicèt à mari) bona surripi nequeunt, non solùm si in mari, aut in eius littore reperiantur, sed etiam si in flumine, aut in eius, mari proximis ripis; quia tunc os fluminis cum suis ripis, est loco littoris ex ea parte.

Bona verò, ex naufragio, in alueo fluminis, facto, sine maris concursu, nec in ipso flumine, aut eius ripa, nec etiam si ad mare, aut eius littus deferantur, surripi prohibentur, contra eosdem *Filliucium, et Bonacinam*; qui volunt, protegi bona, è flumine intra maris ambitum, vel ad littus delata etiam si naufragium nullo modo fuerit maritimum. Et sententiæ nostræ ratio est, quia naufragium maritimum attenditur, vt diximus; non autem bona absolutè, si in mari, aut littore reperiantur; aliàs cum sæpè cursus fluminis etiam bona, è naufragio in flumine longe à mari facto, ad mare impellat, fluuiale etiam naufragium esset comprehendendum. Nec obstat, quod bona illa pereant in mari, nam iam antea perierant in flumine, quod satis est vt naufragium non dicatur maritimum.

30 Litturis autem nomine gaudet spatium illud omne, quousque pertingere solet commotus maris fluctus *L. Littus lib. 1. ff. De Verborum signific.* Quapropter qui extra illud spatium, longè eiecta à ventis, aut ex alio accidente in ciuitatem mari adiacentē, aut in agrum, bona furatetur, non esset innodādus quia nec in mari,

ri, nec in nauibus, nec in littore reperit. Et quãuis Vrbium propinqua mæuia ex ea parte, sint loco littoris, tamen intra ea nil dicitur, locum littoris tenere. *Duardus q.8. Bonac. punct.2.n.7.* contra *Graffium nu 64.*

Cuiuscumquè generis bona:

ELENCHVS.

31 *Quadam bona, ex surripi inhibitis, in specie enumerantur.*
32 *Ex qua quantitate bonorum surreptorum inducatur Censura.*
33 *Singuli in solidum pauca furantes, si simul sumpta excedant innodantur.*
34 *Derelicta, aut peritura, quanam dicantur.*
35 *Surripiens res derelictas non incurrit.*
36 *Secus res habendas pro derelictis, non tamẽ habitas.*
37 *Quod rapiens in præsumptione debet esse habitualiter dispositus restituere; et quomodo omnes in praxi difficultates tollantur.*
38 *Coniectura, ex quibus res præsumitur derelicta.*
39 *De Bonis ex se, aut Domino perituris.*
40 *De iisdem sententia Duardi. Merces pro labore recuperationis soluenda.*
41 *Ereptio, facta cum periculo vitæ, nunquã excusat.*
42 *Quid de bonis breui perenndis, qua Dominus exquirens non est recuperaturus; Et de ab eo relictis in mari, post diligentiam extractioni adhibitam.*
43 *De naufragio absente bonorum Domino.*

31 INter bona surripi inhibita, quia clausula est generalis, enumeranda sunt etiã ipsa nauigia, eorumquè funes, remi anchoræ, & partes illorum, si dissoluantur, *ex Constitutionibus* Federici, *sæpius citatis §. Nauigia*, ibi *Nauigia quocumquè peruenerint, ad terram etiam casu rupta*, & *nauigantium bona illis integrè reddantur*, & est commune placitum *Vgol. De Censur. Pontif. reseru. p.2.c.4.§.2. Alterii tom.1. De Censur. lib. 5. disp. 5. cap. 2. dub. 5. Duardi lib.2. Comment. ad Bullam Cœnæ can. 4. q.3. num. 3. Reginaldi tom. 1. Prax. Pœnit. lib 9. cap. 15. sect. 3: in initio Bonacina De Censur. in partic. disp.1. q.5. punct.2. n.10.* & aliorum; vnde quando bona Fidelium naufragium passa sunt in nauibus Infidelium, & nequeunt surripi bona, non inhibetur, tamen surripi nauigia, ac eorum instrumenta; & è conuerso, quando bona naufragata sunt Infidelium, ex eorum surreptione non inducitur excommunicatio cum tamen inducatur, si naues, & quæ ad ipsas pertinent, surripiantur.

Subdit autem *Duardus*; quod & communiter est receptum, inter bona computari seruos, ancillas, boues, & alia mobilia, ac se mouentia & seruos etiam adscripritios, idest agrorum culturæ deputatos, vt habetur per *Abbatem in cap Nulli n.2. De rebus Ecclesiæ alien. vel non.* Item bona, quæ sunt in actionibus, petitionibus, & prosecutionibus, vt sunt instrumenta, processus, literæ executoriales, & similia ex *L. Bonorũ la 1. ff. De verborum signific.*

32 Et quia bona hæc sunt materia huius furti, quæritur de paucitate illius, an, & quando excuset; Et quidem excusare, sicut in alijs omnibus criminibus, est apud omnes in confesso. Controuertitur tamen, quæ sit hoc loco dicenda parua materia. Multi siquidem, eam quę in simplici furto induceret peccatum mortale, asserunt etiam excommunicationi subiici. Nam ex vna parte siue mortali peccato maius anathema non incurritur, ex *can. Nemo Episcoporum 11. q.3.* ex alia verò, nulla est ratio, cur ea quantitas non sit sufficiens, cum lex indefinitè loquatur, vnde sicuti ex canone vndecimo huius Bullæ *contrà offendentes Cardinales &c.* infertur, sufficere ad hoc, vt quis illius fiat reus, eam læsionem, quæ facit lethale crimen, ita, & in præsenti, eam rapinam, quæ mortalis est. Ita *Vgolin. loc. cit. Bonac. punct.4. nu.2. Graffius lib.4. Decis. aur. cap. 18. nu. 77:* Suarez *De Cens. disp. 21. sect. 2. nu. 29. Sousa Relect. Bullæ Cœnæ disput. 33. concl. 4. Scortia Theorem. 413. in Bullas selectas.* Et hęc sententia sua probabilitate non caret.

Verior tamen videtur ea, quam sequitur *Stephanus Quaranta in Summa Bullaris ver. Bona naufragantium*, referens, ita sensisse præceptorem suum, & *Duardus q. 11. nu.5.* videlicet, materiam, hanc excudi posse, quousquè non integret summam duorum aureorum. Nititur in *Tridentinum sess. 25. cap. 3 De reformatione*; quod inhibens, excommunicationes ferri pro causis leuibus, ait pro re deperdita, ac non restituta non esse ferendum, si res sit vulgaris. Res autem vulgaris dicitur, quæ non æstimatur pretio duorum aureorum ex *L. Si Oleum §. fin.* & L. *Idest ff. De dolo malo.* Facit L. *Plebis scito ff. De Officio Præsidis Cap. Statutum vbi Glossa de Rescriptis lib. 6. & in Cap. de appellationibus tit. de Appellationibus.* Quapropter cum præsens Censura non sit præsumenda, lata contra dispositionem Tridentini, non est recipienda, nisi de prædicta quantitate. Et licèt ibi sit sermo tãtùm de facultate, quæ Episcopis permittitur in excommunicationibus referendis, attamen cum ea permissio fundetur in quadam congruitate, non est censendum, *Summos Pontifices*, ab ea recedere, voluisse, Et hanc sententiam ait esse valde probabilem idem Bonacina, & tenet in vniuersum de omni excommunicatione lata ob rem sublatam, aut deperditam, *Seyrus lib. 2. Thesaur. cap.9. n.33.* referens *Victoriam, & Gersonem*, & inquiens, id esse scriptorum, & Theologorum omnium calculo probatum, & in simili de muneribus Religiosorum ad *Bullam Clementis VIII*: incipientem *Religiosa* sentiunt idem *Quaranta, Fillincius Ioannes Valerus*, & alii fere communiter.

Nec puto, rem definiri esse vulgarem, & fieri magni momenti; ex eo, quòd naufragans sit valde pauper, aut quia inde notabile sit passurus detrimentum, aut quia ex affectione, res magni apud ipsum æstimetur, vt inclinat concedere *Duardus ibidem nu. 6.* Nam dummodò res sit vulgaris, non decet, pro ea excommunicationẽ induci. Quapropter licèt peccatum ingrauescat,

& te-

& teneatur surripiens ad damnum inde secutū reparandum, non tamen inducitur excommunicatio, quæ effectum ipsum surfurandi rem magni momenti expostulat. Quod de re, sola æstimatione notabili, aduertit. *Nauarrus in Man. cap. 17. sub nu 3.* vbi ait, eam rapientem, licèt ob molestiam notabilem, quam Domino infert possit mortaliter peccare, non tamen esse reum furti notabilis.

33 Inciderent tamen omnes, qui simul ad furtum concurrentes, & se inuicem adiuuantes, singuli aliqua raperent, quæ simul sumpta ad prædictam summam ascenderent, vt optimè *Duardus q. 12. & Bonacina punct. 4. n. 2.* Tunc enim totum furtum singulis adscribitur arg. *L. ita vulneratus §. fin. ff. ad L. Aquiliam, & L. Si plures ff. De Iniuriis.* Vbi singuli furti, & iniuriæ actione tenentur, qui trabem alienam simul substulerunt, aut aliquem exciderunt; omnesquè ij in solidum ad restitutionem tenentur, sine quibus totum furtum non fuisset factum; ex *Nauarro dicto cap. 17. nu. 130.* Secùs si fine consensu, & societate inter se, surriperent, quamuis vnus de altero cognosceret, tunc enim, licèt quilibet peccaret, quatenus cooperatur damno proximi, non diceretur tamen magni momenti furtum commisisse, ex quo foret anathemati subdendus.

34 Videndum nunc de bonis, quæ dicuntur à proprio Domino derelicta, ac de iis, quæ pro talibus haberi debent; de iis item, quæ Domino aliàs dicuntur peritura, aut sunt natura sua expedituris. Et ad clariorem doctrinam inter hæc discrimen attentè considerandum. Derelicta in dicuntur, quæ, siuè sint recuperabilia ex natura sua, siuè non, vel adsit spes recuperandi, vel non adsit, Dominus ita deserit; abijcit; negligit, vt in numero rerum suarum ea esse, exinde nolit. *Habenda pro derelictis* sunt, quæ ex naturâ sua, aut ex maris conditione, ferè est impossibile, recuperare; vt sunt bombardæ, ac metalla, proiecta in profundissimos sinus. *De se statim peritura* dicūtur, quæ ex natura sua statim ac in mare proiiciuntur, aut penitùs, aut quasi penitus deteriorātur; vt Farina, Saccharū &c & adhæc posfūt reduci, quæ notabiliter, non tamen omnino deteriorantur. Quædam etiam sunt peritura, non statim, sed si aliquo tempore in mari relinquantur, vt Libri, Vestes, & similia. *Peritura* tandem *Domino* dicuntur; quæ ex se sunt quidem ex recuperabilibus, sed si hic, & nunc non recuperentur, ea Dominus non est rehabiturus.

35 Igitur inter omnes conuenit, ex rapina bonorum, quæ de factò Dominus habuit pro derelictis, ac in numero rerum suarum esse noluit non induci excommunicationem. *Ita Abbas, & Doctores ad cap. Excommunicationi, De Raptoribus, idemquè Abbas ad Cap. Cum dilecti num. 11. & Felinus n. 16 De Accusationibus, Sylvester, Angelus Armilla, et alij Summistæ in ver. Naufragium. Naldus ver. Bulla Cœnæ nu. 29. Vinald. 2. p. Candelabr. aur. in explic. Bulla Cœnæ n. 35. Alterius cap 2. dub. 9. Graffius nu. 74. Sayr. lib. 3. Thesaur. cap. 8 n. 8 Vgolinus §. 3. n. 1. Sanch. disp. 36. Farinac. De furtis q. 168. n 86. Duard. q. 13. Regiuald. sect 4. in principio. Gambarupta. De casibus reseru. ad cap. 4. Bulla Cœnæ n. 5. Scortia Theor. 413. Bonacina punct. 4. n. 6.* Et commune fundamentum est, quia tunc nō surripitur, quod de iure est alienum, eum ex eo, quod quis derelinquat, statim cadat ab illius dominio, ita vt transeat ad occupantem *L. falsus de furtis.* Et hoc quidem dominium occupāti acquiritur, etiam si ignoret, bona occupata sine Domino esse arg. *§. Conditionis Instit. De verborum obligat. & §. fin Instit. De rerum diuis.* Immò etiam si prior Dominus ex improbitate, aut passione, maluerit ea perire, quàm in alterius deuenire potestatem: nec enim curat Respublica, quod quis re sua improbè velit abuti *§. Sed & maior. Instit. De his, quæ sunt sui, vel alieni iuris.* Facit *L. Quidam ff. De cond. test. am.* Et tandem etiam si pœniteat, dereliquisse, ac intendat recuperare; quia iam à dominio cecidit, vt colligitur ex *§. Hoc amplius Instit. De rerum diuis.*

Nec obstat, in Canone haberi neminem *sub quocumque pratextu* posse excusari; quia loquitur de vero surripiente bona, quę sunt naufragorum; hic autem est sermo de bonis, à naufragò derelictis. Quapropter maliriosè rapiens, quæ credit non esse derelicta, si tamē reperiat re vera fuisse derelicta, non est censendus excommunicatione Innodari; quia de facto non commisit rapinam bonorum naufragantium, licet commiserit secundum intentionem, vt suprà etiā est adnotatum *nu. 16.*

36 Quod si res sit ex habendis pro derelictis, nec tamen Dominus velit, eam à numero rerum suarum excidisse: quia nō omnem spem recuperandi à se abstulerit, & hoc non ignorato surripiatur sine animo restituēdi inducitur Cēsura, quia eum res non ceciderit à Dominio illius, qui proiecit, non sit occupantis, sed ad proiicientem pertinet. Et quidem nullus, qui inuitus proiicit, etiā si vereatur, & quasi pro certo existimet, res proiectas fore amittendas, eo ipso censetur se abdicasse dominio, vt penitùs eas fecerit amissas, ex *L. 2. & L. Qui leuanda ff. L. Rhodiā. De iact.* Facit *L. Qua ratione, & L. Quæcumque. ff. De acquirendo rerum Dominio.*

Quapropter non sunt audiendi Auctores, qui absolutè statūt res habendas pro derelictis, surripere, nō esse hic inhibitum, Benè vetuēst, quòd qui destitutus spe recuperandi, eo ipso, quod proiecit; à numero etiam rerum suarum exclusit; non protegitur etiam si futurum fuisset, vt non derelinqueret, si existimasset, potuisse recuperari, vt videt de facto ab alio fuisse recuperata, sufficit siquidem, quòd semel dereliquerit, ad hoc, vt Dominium dicatur amisisse, sibi autem imputare debet, quòd cum recuperatio non esset penitus desperanda, ipse tamen desperauerit. Quod censui contra aliquos esse aduertendum; qui ita loquuntur, ac si nunquam bona sint dicenda derelicta, nisi quando recuperare est penitus impossibile.

37 Quapropter quòd bona debeant ex difficili recuperatione, haberi pro derelictis, facit tantùm, quod si alia cognitio non obstet, præsumi possint habita pro derelictis, ac surripi, sine incidentia excommunicationis, dummodò nō adsit

adsit animus auersus restitutioni faciendæ, casu, quo contingant, ea cognoscere à Domino non fuisse derelicta, si enim adsit talis animus, & postmodum de facto repetiatur à Domino non fuisse derelicta, non potest Censura declinari; quia adest malitiosa rapina rerum naufragantium. Si autem animus sit habitualiter saltem dispositus ad restitutionem, si nouerit, bona esse fidelium, ac eorum, qui expoliari non possunt, & ab eis nō fuisse derelicta, tunc rapiens in præsumptione, quòd sint derelicta, excusatur. Non obstante, quòd ex eo committat furtum, quòd re vera bona derelicta nō sunt; quia non est formaliter furtum bonorum naufragantium; siquidem præsumuntur à naufrago derelicta. Quamobrem attēta animi ad restituendum dispositione, saltem habituali, facilis videtur in praxi casuum omnium resolutio. Ex illis enim, qui norunt hanc, specialē prohibitionem rapinæ rerum naufragantium, & bona, quæ rapiunt, esse naufragantium, agnoscūt, aut saltem moraliter conijciunt (porrò semper regulariter id conijcitur, quādo bona sunt in nauibus littore, vel mari, vt explicatum est supra) & vt talia accipiunt, vel accipiunt, animo, habitualiter saltem disposito ad restituendum, si bona habeant Dominum, tunc, cum Dominus innotescet, & excusandi sunt: præsertim si sint ij, qui aliena furari, non intendant; assumunt enim, quæ vel sunt derelicta, vel si habent Dominum, ad effectum seruandi pro eo, quod potius est charitatis officium, ne ab alio, nō restituturo, rapiantur, aut de se amittantur. Aut sunt ij, qui absolutè furantur, animo appropriandi sibi, nihil actu de restitutione cogitantes, nec animum quidē habentes, habitualiter saltē dispositū restituere, cū nouerint bona esse fideliū, & ab eis nō derelicta. Et hi si bona reperiantur de facto esse fideliū, & non derelicta, censendi sunt innodati; cum nullus sit prætextus, sub quo valeant excusari, vt ex supradictis colligitur. Aut ita rapiunt, quia præsumunt non esse Christianorum, aut esse derelicta, alias non rapturi. Et hi eximendi sunt, etiam si reperiantur fuisse Christianorum, & non derelicta, quia saltem fuere habitualiter in rapiendo dispositi non inferre Naufragis detrimentum, præsenti Canone vetitum. Aut tandem rapiunt, quæ quidem præsumunt Infidelium, vel derelicta, non tamen rapiunt, quia præsumunt, sed alioquin etiam rapturi. Et tunc si huiusmodi bona de facto reperiantur fuisse Christianorum, & non derelicta, non sunt excusandi, quia præsumptio eos non iuuat, siquidem sine illa rapuissent, ac proinde nihil deest ad malitiosam rapinam bonorum Naufragorum, & ignorantia licèt possit excusare vt infrà; non tamen hæc quę est malitiosa.

Duo autem diligenter aduertenda. Alterum, quòd de facto, cognito Domino, bona ei restituta non sint, non esse semper sufficiens signum, quòd in actu surripiendi non fuerit dispositio habitualis ad restituendum, licèt vt plurimùm sit satis probabilis coniectura. Nam aliquando contingit, quod animus restituendi, dum surripitur, muretur deinde, & sic bona non restituātur, quo casu Censura non est censenda fuisse contracta, vt ex dicendis ad ver. *surripuerint*. constabit. Alterum est in praxi nullum esse existimandum ex præsumptione, quod fuerint derelicta, si non habuit huius rei iudicia sufficientia.

38 Hæc autem ex quinque desumuntur Primò ex verbis proijcientis, seu Naufragi, non solùm quando disertè expressit, se bona dereliquisse, id enim certissimum est, et non coniectura, sed etiam quando verbis æquiualentibus insinuauit, vt inquiens; *Hæc inuenienti prosint, aut in bonam, vel malam crucem accipiat.* Ex ipsa deinde rei conditione; si sit quasi impossibilis recuperationis, aut de se statim peritura. Ex modo etiam proijciendi, vt qui libros apertos, vel vestes, non simul alligatas proijceret, cū tamen hæc, & similia inclusa, alligata aut panno cerato obuoluta potuisset, proijcere. *Glossa in L. falsus in ver. Plerumque ff. De furtis, & in L. Qua ratione. De acquirendo rerum domin.* Rursus ex facto ipso, si valens non requirit, & longo tempore, sine inquisitione, bona iacere permittit. ex *L. Qui alleuianda ff.* ad *L. Rhodiam De iactu.* Vbi imponitur necessitas, statim perquirendi naufragata, secùs haberi pro derelictis. Quod procedit, quantùm ad præsumptionem, nam si re vera constet, Dominum non dereliquisse, etiam si sit in mora requirendi, ex surreptione contrahitur Censura, quamuis quoad forum externum, & dispositionem Iuris Ciuilis patrocinetur hæc mora, quò minus rapiens, arguatur, aut puniatur furti. Ex tempore tandem, vt si quando sine graui periculo, aut necessitate, proijciat, de quibus coniecturis *Glossa in Instit. de rerum diuis. Abbas in Cap. Dilecti nu. 11. De Accusationibus. Federicus de Senis consi. 17. Syluester in Summa ver. Naufragium circa finem & in ver. Inuenta quæst. 1. Armilla ibidem in princ. Vgolin. loc. supra cit. §. 2. Sayr. nu. 9. Sousa disp. 36. nu 4. Prosper de Augustino in Addit. ad Stephan. Quaranta in Summa Bullaris ver. Bona naufragantium. Filliucius qq. moral: tom. 1. tract. 16. nu 96. Alterius c. 2. dub 9. Reginal. nu. 171. Duard q. 38. nu. 7. & 7 Bonacina punct. 4. nu. 7.* licèt hic posterior secundam coniecturam reijciat, ad idem referens alios *Doctores.* Attamen re vera nulla est discrepantia, quia nemo est, qui asserat, res eius conditionis proiectas, statim esse derelictas, ac surripi posse etiam inuito Domino, qui non dereliquit, sed tantum, quòd si aliud non obstet, hæc rei proiectæ conditio, est coniectura satis probabilis, quòd Dominus habuerit pro derelicta, seu quòd est talis circumstantia, quæ constituit rem habendam pro derelicta, & talem ab alijs existimandam.

39 Quamobrem constat de rebus, statim de se perituris; videlicet, ea, nisi de facto sint habita pro derelictis, surrepta inducere excommunicationem; quia quomodocumque res à naufragio eripiatur, Domino manet, vsque dum non est corrupta, siue alia via fuisset Dominus eam recuperaturus, siue non, vt latè *Doctores* in materia *De restitutione*, quamquam vix euenire possit in praxi, quòd, res de se statim peritura, sur-

surripiatur, si enim statim perit, igitur non recuperatur, aut certè penitus deteriorata, vel corrupta.

Multo magis autem dicendum est, interdici, surripere ea, quæ notabiliter, non tamen penitus deteriorantur, & ea quæ post aliquã in aquis aut littore commorationem corrumpuntur, siquidem quoties res est pretio æstimabilis ad Dominum spectat, cui detrimentum affertur, si ea expolietur.

Et tandem est ratio de ijs, quæ aliàs Dominus recuperaturus non esset; id enim non tollit; quin re vera surripiatur quod adhuc est alienum ex *text. in L. Pomponius ff. de acquirendo rerũ Domin*; vbi habetur, quòd in naufragio, si quid nostrum amissum est, manet nostrum, quam diù recuperari potest.

Non obstat *L. Si quid. in Bello ff. De captiu. & postlim. reuers.* in qua statuitur, milites eripientes ab hostibus bona, quæ hostes à ciuibus fuerant deprædati, fieri eorum Dominos, nec restitutioni, antiquis Dominis faciendæ, teneri, quod non alia ratione videtur permitti nisi quia antiquus Dominus eadem amiserat, & nulla via erat recuperaturus, vnde idem in proposito deducendum videtur.

Namque negandum, eam esse rationem, sed, quia capta ab hostibus in bello, fiunt hostium, ita vt antiquo Domino pereant, quapropter recuperata, debent ipsis recuperantibus acquiri, nec fieri restitutioni obnoxia. At verò bonorum, quæ ex naufragio subtrahuntur, dominium remanet penès eosdem Naufragos, nil mirum, si non efficiantur surripientium. Prædictis subscribunt. *Vgolinus loc. cit. & Viualdus apud ipsum. Sousa dicta disp. 36 concl. 2 Duardus q. 15. Gambarupta, nu. 5. citato, et alij communiter.*

Dissidet tamen *Duardus* quoad ea, quæ ideò Domino peritura sunt, quia eius sunt naturæ, vt proiecta statim pereant, nisi extemplo eripiantur. Hæc enim surripere, arbitratur non prohiberi; quia cum censeantur Domino extincta, pertineant ad recuperantem. Extinguũtur porrò Domino, quatenus eo ipso quòd proijciuntur, depereunt.

Verum mihi eadem videtur ratio de re, ex se peritura, & de peritura Domino; in vtroque enim casu æqualiter extinguitur Domino: & tamen in hoc secundo, qui eripit, eripit alienum, vt fatetur cum reliquis *Duardus*; igitur & in primo. Quandoquidem (vt superius est dictum) quamdiù res non est derelicta, & recuperari potest, recuperatur Domino. Et parum obest, rem de se esse perituram; quia si de facto recuperata est per surripientem, erat ergò aliquo modo recuperabilis. Igitur in praxi, si extrahatur corrupta, & nullius valoris, certum est, non alij, quàm Domino perijsse. At si est adhuc notabilis æstimationis, pro Domino eripitur, & est restitutioni obnoxia: obtenta tamen prius à Domino debita mercede pro labore, in recuperatione exhibito, vt docent *Tabiensis, et Syluester in Summa ver. Naufragium nu. 2: Viualdus loco supra cit. nu. 34. Vgolinus, Sousa, et Duardus vbi suprà.*

Prædictis autem bonis, Domino amissis, seu corruptis, æquiparantur ea, quæ ex naufragio in suam natiualem libertatem redigerentur; vt sunt pisces, aues, feræ, & similia, ita enim redacta perierunt Domino, & fiunt denuò accipientis, ac si nunquam fuissent alterius, vt ex dicta *L. Pomponius* asserunt *Vgolinus, & Duardus.*

41 Quæ omnia procedunt, etiam si bona (siue recuperabilia, siue peritura, tam ex se, quàm Domino) eripiantur cum periculo vitæ, nec enim huiusmodi periculum dat iustum titulum eas retinendi, spoliatuè Dominum eorum proprietate, vt colligitur ex *eadem L. Pomponius*, quæ generaliter, & sine vlla distinctione bonorum naufragorum dominium penès ipsos naufragos statuit remanere. Periculum autem initum efficit solum, vt Dominus ad maiorem teneatur mercedem. Ita *Sousa dicta disp. 36. concl. 2.*

In qua tamen re non omnes *Doctores* consentiũt ita vt indiscriminatim loquantur. *Viualdus* siquidẽ *n. 34. cit.* concedit quidẽ, rẽ de se, vel Domino periturã, inducere excõmunicationẽ, quãdo sine vitæ periculo eripitur, quia ex charitate tenetur quilibet, sine periculo, suffragari, vel auxillũ ferre per *text. in cap. Excõmunicationi. De Raptoribus*; At si periculo vitæ se exponat pro bonis, de se pereuntibus, & quæ Dominus alia via non esset rehabiturus, inquit, tuta consciẽtia posse retinere, ac proinde excommunicatione non innodari, & pro se refert *Angelum, Syluestrum, et Armillam in ver. Naufragium*. Viualdum sequitur *Alterius c. 2. col. 5.* & videtur *Gãbarupta n. 6* Eorumquè fundamentũ esse potest quòd, si tales eripientes non teneãtur ex officio, cuiusmodi sunt milites, aut publici Officiales, negotio huic addicti (hi etenim, etiam cum periculo vitæ erepta tenentur restituere, arg. *eorum quæ Bartolus in L. 1. §. vtrum ff. ad Sylian.*) cũ ex altera parte, nec ex charitate teneantur; quia ordinata charitas sibi primum prospicit, *Glossa* vsu receptissima *in L. Præses. C. De Seruis*, sequitur, ex periculo cui se exponũt, erepta sibi comparare; sicuti milites ea, quæ bello rapiũt acquirunt sibi, etiam si ciuium olim fuerint.

Duardus verò *q. 15. nu. 4.* cum *Graff. nu. 74. Vgolino §. 2. n. 3. Alterio cap. 2. col. 5. et 6.* quos ipse citat, & *Reginald. cit. sect. 4.* nostram sententiã admittunt, quando bona non fuerant ex breui perituris, & Dominus iustè sperabat; se illa recuperaturum; eò quòd, vel mare ad littus impelleret, vel alios esset inuenturus, qui iusta proposita mercede periculum illud subirent. Quasi, si aliàs bona sint, vel ex de se perituris, vel ex perituris Domino, eo quia ex leui proposita mercede, aut alia de caussa, nullum esset missurus, qui tanto periculo se exponeret, ex ijs surreptis non contrahatur Censura, vt expressè opinatur *Reginald. loc. cit. vers. Secundum est, & vers. Quartum est in fine.* Et probat, quia tunc iste nec peccat contra charitatem, secundùm quã propria vita antefertur bonis, imò, & vitæ proximi, nec contra iustitiam, quia in eo nullam infert proximo iniuriam.

Prior tamen sententia, etiam absolutè accepta, non est deserenda, quia si bona non sint derelicta semper manent Domini; nec aliqua est ratio, vt dicebamus, cur periculum illud initũ, Dominum suum proprietate rei spoliet; vnde in ci-

tata L. Pomponius statuitur, eripientem è potestate feræ ouem, non fieri eius dominum, quamuis sæpè hæc ereptio fiat cũ vitæ periculo. Quod procedere, etiam si Dominus destitutus spe recuperandi, destiterit, feram insequi, ac proindè ouem iudicauerit deperditam, opinatur contrà *Vgolinum* idẽmet *Duardus qu. 12. sub n. 4.* Discrimen autem inter bona à militibus recuperata, & hæc ex naufragio, allatum est in superioribus. Quòd verò Dominus nolens ex auaritia, aut impotens ex paupertate mittere, qui recuperet, vereatur res esse amissas, non facit, quòd reuera se earum dominio abdicauerit, quia nemo præsumitur prodigere suum, aliqua via recuperabile. *L. Cum indebito ff. De condict. indebit.* Quãdiù autem res est superstes, & Dominus noluit à dominio cadere, tandiù ipsi surripitur, ac proindè, & contra charitatem, & contra iustitiam delinquitur; irrogaturquè iniuria proximo, dum res ipsius ipso inuito, possidetur.

At inquies: ergo expedit magis, bona perire, quàm vi cumquè ab alio acquiri? Respondeo expedire quidem, cum non sit vita pro rebus subijcienda periculo. Quod si exponatur, nõ fit incassum; adest enim iusta merces, qua periculum rependatur, & eo maior, quò periculum maius initum est.

42 Quamobrem duo, quæ habet *Reginaldus loc. cit.* non sunt sine examine à nobis recipienda, vt consequenter loquamur. Etenim *nu. 271. vers. Huiusmodi*, ait bona mox peritura surripi posse, etiam si Dominus recuperationi insudet, quando probabile est, eum non fore peruenturum in tempore, ante rei iacturam.

Vel enim ita sentit quantùm ad id, quod præsumi potest, ea esse derelicta, vt ex antecedentibus conijcitur, & tũc falsum assumit contra suppositum; siquidem supponit, quod Dominus exquirat, qui autem requirit, non derelinquit: vel in quantùm præsumi potest, quòd derelinqueret, si crederet, se ante deperitionem non esse peruenturum, quæ est virtualis quædam derelictio, & hoc quo ad præsumptionem concedendum est, iuxta dicta *n. 37. & 38.* Vel tandem loquitur de inscijs diligentiam Domini in perquirendo; & hi ex præsumptione, quod res, eò quia est ex perituris, sit habita à Domino pro derelicta, excusari possunt; absolutè tamen res illa surripi nequit; quia etiam si sit ex perituris, erepta tamen superstes est Domino.

Deinde *vers. Quartum est*, inquit, submersa naui cum bonis, & post debitam operam cessante Domino, quia rem desperauerit, extractioni bonorum, aut nauis insistere, excusari eum, qui sua industria aliquid sibi inde extraheret: si tamen accidat postmodum, submersam nauim frãgi, & enatare merces, non posse amplius, accepta retineri; nisi ea talia essent, quæ non possent enatare, vt metalla. & rationem subiungit, quia merces, quæ poterant enatare, licèt pro derelictis haberi præsumptæ sint, non sunt tamen verè pro derelictis habitæ. Idemquè opinatur *Alterius cit. cap. 2. col. 6.*

De quo casu ita nobis sentiendum. Vel enim ex desperatione extractionis Dominus bona fecit amissa, vt in numero rerum suarum iàm ea esse noluerit, & tunc post desperationem hanc, quocumque modo rapta, non inducunt Censurã ex dictis *num. 35.* Vel non fecit amissa, ex spe, quòd enatare, vel ab alio eripi possent, & quocũque modo rapiantur, inducunt ex *num. 6.* etiamsi ea sint, quæ debuerint, pro derelictis haberi. Quantùm ad præsumptionem autem non censetur Dominus, omnem spem in enatione habere, vt spem ereptionis, per alium faciendæ, omninò abiecerit, nam quousquè dominio se non abdicauit, semper intendit, recuperationem quamlibet fieri sibi. Quapropter illud, quod dicitur de retentione post enatationem, est falsum: siquidẽ qui potest in naufragio rapere, potest etiam retinere, quamuis futurum fuisset, vt rapta enatarent, & à priore Domino recuperarentur; eò vel maximè, quòd ex sola iniusta retentione sine actu surripiendi, non inducitur Censura, vt infra, qui autem retinere non potest, idem nec rapere.

43 Postremò loco aduerto, contingere sæpissimè, Naufragantes esse simplices bonorum delatores, non autem Dominos; Dominos verò esse absentes, aliquando verò ad ipsos Nautas pertinere, licèt Domini non sint, vt quia ex toto; vel ex parte assecurauerint; quod etiam faciunt nauigiorum Domini, etiam si ipsi non nauigent. Igitur, quæ in superioribus diximus de iactura, recuperatione, & derelictione in ordine ad Dominum bonorum, accipienda cum proportione sunt in ordine etiam ad nautas illos, qui licèt nõ sint Domini; detrimentum tamen ex naufragio recipiunt. Quando enim bonorum Dominus, seu ille, qui detrimẽtum ex iactura experitur, est absens, & naufragium ignorat, poterit quo ad præsentem præsumptionem, haberi respectus ad ipsum nautam naufragum, qui vice Domini bona proijcit, & exquirit, ita vt, si ipse derelicta fecerit, pro talibus possint haberi, quia ita prudenter iudicetur. Attamen si verisimile sit, Dominum non fore sua derelicturum, ad quod facilius inducitur nauta; quia ad ipsum bona non pertinẽt, non videtur tutum, ea surripere; si quidem non potuit nauta inuito domino, bona illius non curare, ac derelinquere præsertim ante debitam exhibitam recuperationi diligentiam. Postquam verò Dominus de naufragio fuerit admonitus, in praxi expectandum est, an veniat, vel mittat quæsitum bona, iuxtà superius dicta. Si verò ad ipsum naufragum bona spectẽt, aut quia Dominus, aut quia in totum assecurator, ipsius tantum habenda est ratio, cuius est detrimentum, & in cuius est potestate, bona derelinquere. Quod si tandem ex parte tãtùm assecurauerit, ita vt iactura partim in detrimentum vergeat ipsius, partim in detrimentum Domini, vtriusquè iuxta propriam portionem habenda est ratio.

Surripuerint.

ELENCHVS.

44 EX *sola surreptione contrahitur Censura, nec requiritur mora in restituendo.*

45 *Acceptio bonorum animo restituendi, non prohibetur.*

46 *Incurrit rapiens, solum vt re vtatur, si*

sit

sit cum detrimento Domini, aut eo inuito.
47 *Intendens in actu surripiendi restituere non innodatur, etiam si mutetur.*
48 *Incurrit furans etiam palam, & vi.*
49 *Secus est de auferente titulo debiti, aut recompensationis.*
50 *Excusatur surripiens in extrema necessitate, & quorsum.*
51 *Similiter denegans bona, in depositum accepta.*
52 *De surripiente ex ignorantia, & bona fide.*
53 *De recipiente hæc bona ab eo, qui surripuit.*
54 *Receptatores bonorum ex conuentione quando incurrant.*
55 *Mandantes an innodentur.*
56 *Et an illi, qui licèt non surripiant, participes tamen, & socij criminis dicuntur.*

44 VErbum istud *Surripuerint*, cum solam actionem surripiendi denotet, nec aliquid aliud Canoni apponatur; per quod declaretur, aut limitetur, apertè indicat, ex solo surripiendi actu induci præsentem Censuram, nec aliud expectandum esse, vt adnotarunt *Toletus lib. 1. Instruct. Sacerd. cap. 22. num. 2. Vgolinus de Cens. Summo Pontif. reseru. p. 2. cap. 4. §. 1. Suarez De cens. disp. 21. sect. 2. nu. 30. Sousa Relect. Bulla Cœna. cap. 5 circa textum, & disp. 33. Duardus lib. 2. Commentar. ad eumdem Can. 4. q. 2. in initio Filliuc. tom. 1. qq. moral. tract. 6. De Censur. cap. 4. nu. 99. Regin. lib. 9 Prax. for. pœnit. cap. 15. sect. 3. notab. 3. Gambarupta De casibus reseru. ad cap. 4 Bulla Cœna nu. 2. Alterius tom. 1. De Censur. lib. 5. disp. 5. cap. 1. col. 4. Bonac. tom. 3. De Cens. in particul. disp. 1. quæst. 5. punct. 2. n. 2.*

In contrarium sunt *Nauarr. in Man cap. 27. nu. 118. vers. Secunda.* Nec est cur in nostram explicetur sententiam à *Gamparupta n. 3. & 4. & Vivaldus 2. parte Candelabri Aurei in explic. Bulla nu. mihi 32.* pro se referentes *Caietanum in Summa ver. Excommunicatio cap. 23. Armillam ibid. cap. 78. & Abbatem in cap. Ex communicationi. De Raptoribus.* Asserunt autem vltra surreptionem requiri motam in restituendo, ita vt defectu ipsius non contrahatur Censura, additque huic sententiæ *Nauarrus* limitationem *nisi acceptio fuerit scienter patefacta, quia tunc illa sufficit.*

Quæ tamen sententia, & limitatio reiicitur communiter, tamquam gratis efficta, nec tenori Canonis consona, si quidem moram in restituendo punit *Capitulum Excommunicationi. De Raptoribus*, & ideò ibi dicitur *nisi ablata restituerint. Abbas* autem, *Caietanus, & Armilla* loquuntur in sensu prædicti Iuris, cum eorum tempestate hic Canon non esset in Bulla Cœnæ, in qua sola nunc actio surripiendi exprimitur, & hæc debet inducere anathema, siue fuerit patefacta, siue non, cum id sit valdè accidentarium.

Quamobrem non solùm post restitutionem, surripiens manet excommunicatus, vt adnotauit *Tolstus loc. cit. nu. 3.* sed etiam si statim restituerit ex *Graffio lib. 4 decis. aurear. cap. 18. n. 68. Sayro lib. 3. Thesaur. cap. 8. nu. 3. Suarez, Sousa, Bonacina vbi supra, & Gambarupta nu. 7.*

45 Accipiens autem animo restituẽdi Domino, aut eidem conseruandi, donec innotesceat non dicitur *surripere*, id enim denotat in detrimentum Domini malitiosam rapinam, illud verò est permissum, *l. Falsus creditor §. si iactum ff. De furtis l. 3. §. sed enim ff. De incend. ruin. & naufrag. Armilla, Nauarrus, Caietanus, Toletus, & Alterius vbi suprà. Viualdus n. 31. Vgolinus §. 1 in fine. Suarez nu. 32. Naldus in Summa ver. Bulla Cœna n. 23. Reginald. 268. Scortia in Bullas selectas Theorem. 413. Bonacina punct. 2. nu. 4.* Quòd, si cognito Domino, & oblata occasione, fiat in restituendo mora, non ex ea excommunicatio inducitur, dummodò intentio eadem perseueret, *per Vgolinum §. 2. Alterius cap. 1. in fine, Sousam, & Naldum loc. supra cit.* Quemadmodum è conuerso non declinatur, si mens restituendi in actu surripiendi desiderata, exoriatur post surreptionem, *vt num. praeced.* dictum est.

46 Qui autem accipit, animo non quidem rem sibi appropriandi, quò ad dominium, sed tantùm quo ad vsum, & fructus ipsius, notabili aliquo tempore, inuito Domino, aut in detrimentum ipsius, irretitur; quia hoc idem illicitum est, & verum furtum; vt in *L. 1. ff. de furtis*, & latè *Summista in ver. Furtum. in principio*, quod & in superioribus adnotatum est, ita *Sayrus loc. cit. nu. 4. Graffius nu. 68. Sousa citata disp. 37. concl. 2. Duardus q. 10. Reginaldus n. 269. Bonacina eodem punct. 2. n. 4. & Alterius cap. 2. dub 4.*

Nec aduersatur, quòd vsus, & fructus bonorum non sint ipsa bona, in Canone autem interdicuntur surripi bona. Nam & surripere bona ad effectum, vtendi, est iniqua eorundem surreptio, quod sufficit, ad mentem, & tenorem Bullæ, & ipse etiam vsus, ac fructus ex re perceptus est genus quoddam bonorum, per *Abbatem, & alios in cap. Non liceat. De rebus Ecclesiæ alienandis, vel non, & in cap. Relatum. De Testamentis*, dicitur autem in Canone, *cuiuscumque generis bona.* Dixi *inuito Domino, et in detrimentum ipsius*, si enim quis rapiat animo interim vtendi, probabiliter credens, se, comperto Domino, fore potentem ad restituendum in integrum, seu sine aliquo Domini detrimento, est excusandus; secus verò, si restituere non posset, nisi post longum tempus, & notitia Domini statim esset habenda, nec præsumeretur, eum consensurum, aut permissurum vsum illius; tunc maximè quando res vsu deteriorantur, aut sunt fructuosæ vt adnotauit *locis citatis Sayrus, Reginald. & Bonac.*

47 Quòd si intentio hæc restituendi, aut nõ vtendi in detrimentum Domini, quæ adfuit in actu ipso surripiendi, deficiat, ex eo tunc, cum primum non adest, Censuram induci opinantur *Vgolinus §. 1 Suarez num. 32. Sousa concl. 3. Duard. q. 2. nu. 11. Reginaldus nu. 2. 62. in fine Alterius cap. 2. dub. 3.* Quia moraliter idem est retinere animo non restituendi alienam rem inuito domino, ac eam surripere, cùm enim primum animus mutatur, tunc censetur fieri surrep-

reptio, seu actus antecedens surripiendi sit malitiosus. Præterquam qòud detrimentum, quod infertur Domino, est attendendum, quod non minus retentione, quam surreptione fit.

Probabilius tamē est oppositum; quod tenet *Bonacina loc.cit. nu.5.* Nam surripientes, tantùm, non verò retinentes exprimuntur, ac proinde nec condemnantur, necle x pœnalis est sine necessitate ad casus similes extendenda. Ex animo porrò retinendi, qui insurgit, non potest euadere malitiosus actus surripiendi, ac proinde nec inhibitus, quia iam præteriit factus sine malitia; & huic sententiæ subscribere tenentur omnes, qui vnicam dicunt in hoc Canone actionem prohiberi, vt plerique docent, alias enim duæ essent, *surripere* nimirum, & *retinere*.

48 Licet autem *surripere*, latenter, & sine violentia suffurari, significet, *L. 1. §. Sed raptoris L. Si debitor ff. De furtis. L. Quo naufragium ff. de incend. ruin. & naufr.* quod vero fit violenter, & aperta vi, nuncupetur potius *rapere*, & *rapina. dicta L. Quo naufragium L. Sed eximendis ff. Ne quis eum, qui in Ius L. 1. C. de vi bon. rapt.* non tamen dicendi sunt, hic non excommunicari ij etiam, qui palàm, & vi adhibita, bona hæc ex naufragio rapiunt, siquidem in *cap. Excommunicationi* hi sub titulo *Raptorum* enumerantur, & omnis raptor est etiam fur, ac proinde Surreptor, licet non è contra omne furtum sit rapina, *Bartolus in L. Si duobus §. Si quis iurauerit ff. De Iure iurando. Baldus in L. Si quis non dicam C. De Episc. et Cleric.* vnde pœna lata in furem, qui est occultus, regulariter extenditur etiam ad raptorem, qui est latro manifestus, cum potius rapina augeat malitiam furti, quàm excludat; hoc præsertim loco, quo detrimento naufragorum, mens est, obuiare, illud autem non minus rapina, quàm surreptione affertur; Quod ex eo etiam confirmatur, quia carpuntur Principes ob toleratas consuetudines, vel Priuilegia præsumpta; hi autem non furantur occultè, sed per Ministros, palàm, & vi, bona hæc accipiunt, applicantquè fisco. Ita *Duardus, q.16. et Bonacina punct. 1. n.2.* facet *can. pœnale 14.q.5. ibi, Non rapinam permittit qui furtum prohibuit, sed vtiquè furti nomine in lege veteris Testamenti etiam rapinam intelligi voluit.* Contra *Alterium cap. 1. col.4.* vbi ait, surripere hic intelligi, rem clam, & latenter rapere.

49 Excluditur tamen primò ab hac pœna, qui titulo sibi debiti, aut recompensationis, aliquid accipit, dummodo alia via idem sibi reddi non procuret. *Sousa disp. 33. in fine*, & alij communiter, siquidem tunc non interuenit furtum. Quod extendi debet etiam si recompensatio fiat inuito bonorum Domino, vt quia nolit tunc soluere, aut qùia non de ijs, imò etiam quis nondum sit tempus ex conuentione statutum, licèt enim tunc huiusmodi acceptio possit esse iniuriosa, & iniusta, non tamen ex ea inducit rationem furti, quod satis est ad Censuram effugiendam.

50 Deinde excusatur surripiens in extrema necessitate constitutus, in ea enim omnis sunt communia, nec Ius gentium, quod rerum diuisionem induxit, potuit Iuri naturę derogare. *Idem Sousa loc.cit. nu. 6.* vbi optimè adnotat, tantùm licitum esse in necessitate assumere, quantum ad subueniēdum necessitati est opus. Quamobrem auferens rem, vsu nō consumptibilem, tenetur transacta necessitate restituere, sicuti & id, quod de re, vsu consumptibili, superfuit, ex *Aragonio 2.2. q.32. a.5. dub. vlt. concl.1. cæterisquè Theologis.* Si quidem rerum solus vsus est pro necessitate communis, non autem dominium; Vnde subiungit *Sousa*; ea non restituentem innodari præsenti Censura conformiter ad aliam suam sententiam, de qua suprà *nu. 47.* Quod nos non admittimus, nisi malitiosè se habuerit in actu surripiendi, nimirùm sine animo restituendi transacta necessitate, vel cum animo vtendi supra necessitatis exigentiam; Ex solo enim proposito non restituendi, de nouo insurgente nolumus, induci pœnam; in solos surripientes latam. Idem est cum proportione sentiendum de constituto in necessitate secundùm quid, quæ contingit in eo, qui alio in loco haber, vnde sibi subueniat, sed caret hic, & nunc, Tenetur enim iste ad restitutionem, quia ea necessitas solum vsum alienæ rei concedit, & quasi mor ationem quamdam. *Sotus de Iust. & Iure quæst.7. art.1. ad 4. Bannes 2 2 q.32. art.6. dub.3, Petrus Ledesm. Tom.2. Summa Tract.4. cap.3. concl.1. dub.5. et alij.* Ex surreptione autem vix excommunicabitur, quia, aut est dispositus restituere, aut accipit sine animo restituēdi, eò quòd arbitretur, in ea necessitate cuncta esse cōmunia quoad omnem vsum & dominium & tunc ex capite ignorantiæ est excusandus, præsumendusquè, interpretatiuè saltem, dispositus restituere, si nosceret, solum rerum vsum in necessitate permitti, cum onere damni rependēdi. Ex retentione verò non datur sufficiens causa, cur recusans restituere, quantumuis malitiosè, debeat innodari. Pauper tamen, qui rapit in absoluta necessitate constitutus, non tenetur restituere, etiā si deinde ad meliorem deueniat fortunam, ex *Bannes, Ledesma, & Aragonius loco cit.* quia in ea necessitate tenebatur vnusquisque ex iustitia, & charitate, illi subuenire; quod fieri non potuit nisi titulo eleemosinæ, & gratuitæ donationis: gratuita autem donatio nunquam est restitutioni subdenda. Vnde licèt hic in surripiendo haberet positiuum animum non restituēdi, nec in casu, quo contingeret, eum fieri potentem, non afficietur Censura; nisi moralis esset spes, quod sit futurus potens, hæc enim æquiualet, ac si tunc haberet, vnde redderet. *Sousa ibidem.*

51 Tertiò non dicitur propriè *Surripere*, ac proindè nec est censendus huic excommunicationi obnoxius, qui bona naufragij, à Domino apud se deposita, denegaret non solùm si iam è naufragio penitus vindicata, ac in tuto posita ei credita fuerint, sed etiam si in ipso mari, aut in naui existacti. Nam licèt bona sint ex incentis in naui, vel in mari, ac ita denegans depositum teneatur furti, cum rem inuito Domino contrectet, vndè & contra ipsum datur actio in duplum, ex *L. 1. vbi Glossa, & L. Quod tumultus ff. De depositis §. Sed furti Instit. De Furtis.* tamen re vera non perpetrat inhibitum surripiendi

piendi actum; etenim dum bona accipit, facit consentiête Domino: quarè nō est iniusta ex surreptione, sed ex iniustitia contra obligationem depositi. *Prosper de Augustino in addit. ad Quaranta in Summa Bullarij ver. Bona naufragantium Duard. q. 9. n. 2. Bonacina punct. 2. n. 6.*

Duardus tamen n. 4 arbitratur, incidere, si in ipsa acceptione depositi, facta in naui ipsa fracta, aut in mari, habeat animum denegandi, seu non restituendi depositum; tunc enim, inquit, actus ipse accipiendi est surreptitius. Non eodem tamen modo putat esse dicendum si è naui, bona seruata in scapha, in mari suscipiat; quia licèt actus sit furtiuus, non dicitur tamen, commissum esse furtum bonorum, quæ ex naui, naufragium passa, in mari proiecta fuissent.

Verum circa priorem casum eius sententia nō est recipiêda, quia licèt actus ille sit furtiuus, deest tamen, quòd bona surrepta, non sunt à depositario reperta in statu naufragij, & indè furtim, vel vi erepta, non cōsentiente Domino, sed sunt in potestate Domini, qui ea deposuit. Circa secundum autem nos admittimus; sibi tamē *Duardus videtur* non constare, cum anteà q. 7. n. 2. dixerit, innodari negantem restituere bona, quæ in ipsa trepidatione naufragij acceperat in Scapha, ad effectum deferendi in terram; de qua re diximus ad clausulam *Sine in ipsis nauibus, &c. num.* 23.

52 Vltimò dicuntur excusandi Surripientes in ignorantia, aut inaduertentia, aut bona fide. Nec solum qui inuincibiliter ignorent, id esse vetitum sub Censura, (ferè enim cunctis exploratum est, hanc ignorantiam ab incursu pœnarū eximere, vt suo loco dicemus) sed etiam qui decepti, bona fide, arbitrarentur, non esse illicitū, ea assumere; puta, quia bona hęc reputēt ad modum inuentorum in via, aut quia arbitrentur, vigere adhuc aliquam cōsuetudinem, quæ iusta sit, de quo potest esse aliqua difficultas. Similiter qui satis probabiliter censent, bona esse Infidelium, aut Piratarum, eorumuè, qui contra legem ferebant, aut à Domino derelicta; licèt enim de facto raperiantur bona, non eius esse conditionia; ex probabilitate tamen, vel ex animo habitualiter disposito ad non furandum, aut ad restituendum, dum opus fuerit, declinatur Censura, vt satis in superioribus est explicatum. Tandem ij etiam, qui aduertentes, se aliena rapere, nesciunt tamen esse naufragorum; est enim ignorantia facti à pœnis eximens, vt notum est. Ita ex parte docent *Grassius n. 75. Sousa disp. 33. cōcl. 4. Bonacina punct. 2. n. 5. & punct. 4. nu. 4. Suarez n. 30. Gambarupta n. 8. Alterius cap. 5. col. 4.*

Hic tamen prius asserit, eò quòd particula *Scienter* post Gregorium XIII. è Bulla excidit, tēpore ipsius ignorantiam excusasse, etiam culpabilem; hodie autem, si sit culpabilis, non excusare. Loquitur autem de ignorantia etiam facti, qua scilicet ignoratur, bona esse naufragantium. Deinde autem, *vers. ex his colligendum* ait, inter requisita, ad hoc; vt Censura recentioris Bullæ contrahatur, esse, vt quis sciat, illa bona esse ex naufragio, nam accipere posset etiam bona cum peccato, & animo non restituendi, tamē si nesciret esse ex naufragio, non innodaretur. Iterum autem *cap. 2. dub. 7.* quærens, an qui accipit huiusmodi bona ex simplicitate, putans sibi licere, quandiù est in hac bona fide, vel ex ignorantia inuincibili, excusetur. Respōdet, quod si est ignorancia probabilis, vel quęuis bona fides, quæ raptorem in foro conscientiæ excuset à culpa, potest eumdem excusare ab excommunicatione.

Vides, hęc sibi non cohærere, vnde nil mirū, si ab aliquibus vnius referatur esse sententiæ, alterius ab alijs, nisi velis in *vers. Ex his colligendum*, sermonem esse de ignorantia facti, sed inculpabili. Non debuisset tamen tunc dicere, necessarium esse, *vt quis sciat illa bona esse ex naufragio*.

Gambarupta autem, qui & ipse pro opposito refertur *nu. 8.* ait, ignorantiam Iuris non excusare, idquè *propter verba ampla*. Quibus videtur, rationem petere ex eo, quòd ex sublata particula *Scienter*, nunc Canon factus sit amplior, excusare verò ignorantiā facti; videlicet, cum quia nescit, bona esse naufragantium.

Hac in re sic mihi sentiendum videtur; primò particula *Scienter*, è Canone sublata, nil fuisse immutatum quòad ignorātiam Iuris. Dicebatur enim *rapuerint, aut scienter sibi acceperint, aut ab alijs rapta scienter receperint*. Quorum verborum obuius sensus est rapuerint, aut scientes ex naufragio esse, sibi acceperint per se, vel ab alio rapiente. Et obserua, ante vocem *rapuerint* non fuisse positam particulam *scienter*; nam qui primò rapit, ex loco, & conditionibus rerum conijcere potest, an sint ex naufragio; at qui accipit extra statum naufragij, aut ab alio, facilè potest ignorare, vnde nam bona fuerint; ideò probabile est, tunc non incurrisse accipientem bona, extra statum à naufragio relictum, nisi certò cognouisset, esse ex naufragio.

Quapropter infertur etiam vt probabile, nihil esse immutatum quoad ignorātiam facti. Nā verbum *rapuerint*, cuius vice nunc est *surripuerint* non iungebatur particulæ *scienter*; subsequentia autem in totum sublata sunt. Quare actio rapiendi eodem modo videtur prohibita fuisse tunc, ac hodie. Obstant tamen aliqualiter verba illa, *aut scienter sibi acceperint*, quæ cum omnem alium modum furandi, vltra rapinam, significent, videtur particula *scienter*, etiam ad verbum *rapuerint* referenda.

Quicquid sit, dico secundò, semper ignorantiā, quòd bona sint naufragantium excusasse, & nūc excusare; etiam si ex malitia, qua rapitur alienū, quis sit in culpa. Ita *Auctore. relati* contra *Alterium cit. cap. 2. dub. 7.* vbi videtur asserere, eum, qui est in culpa, esse etiam in excommunicatione. Probatur, tùm ex eo, quòd ignorātia facti regulariter excusat, tum ex eo, quòd licèt committatur furtū, hic tamen illud tantùm punitur, quod habet formalem malitiam contra naufragiū passos. Igitur qui non aggrauat furtum ex scientia, quòd naufragus sit, qui expoliatur, non procedit contra Canonem. Quamobrem id recipiendū est, etiam si hęc ignorantia facti sit culpabilis; quatenùs rapiens edoceri posset, si interrogaret, bona esse Naufragorum, non tamen sit affectata, qua quia non vult interrogare, vt possit rapere; hæc enim potius crimen aggrauat. Eodemquè

modo

modo excusat ignorātia, qua quis arbitratur bona esse Infidelium, Piratarum, aut aliquorum ex ijs, quos expoliare non prohibetur.

Tribuit in hac re *Reginaldo*, *Bonacina punc.* 2. *nu.* 5. quod dixerit, surripientem ignoranter, cognito deinde, bona esse Naufragorum, statim innodari, si non habeat animum restituendi, quia retentio aliqua iniusta rei alienæ æquiualet surreptioni.

Sed *Reginaldus* eo in loco, qui citatur, apertè loquitur de eo, qui scienter acceperat, & animo quidem restituendi, sed mutata volūtate sibi appropriat. Cæterum sententia, cuiuscumque fuerit, & eius ratio ex dictis in superioribus manet reiecta.

Superest igitur tantùm dubitatio de bona illa fide, qua quis arbitratur, bona hæc surripere non esse illicitum, aut saltem ita rigorosè sub Censura inhibitum, vel quia reputet ad modum inuentorum in via, vel quia credat, vigere adhuc consuetudinem surripiendi. Hæc autem bona fides coincidit, seu est coniuncta cum ignorātia Iuris. Quamobrem resolutio ex generali doctrina petenda est, quod inuincibilis excusat, non autem vincibilis. Nec motiuum est aliquod, cur in hac materia ab ea recedamus, quicquid alij velint.

53 Ex eo quod post Gregorium XIII. non adsint Canoni verba illa, *aut scienter ab alio receperint*, quodquè singulariter in hoc nulla sit mentio de accessorijs, de receptatione nimirùm, fauore, &c. inferunt *Sayrus nu.* 4. *Alterius cap.* 3. *col.* 2. *Filiuccius nu.* 98. *Bonacina punct.* 1. *n.* 5. quod & adnotauerat idem *Addens ad Quaranta loc. cit. vers. Tertio limitatur*; recipientem ab alio bona sic rapta non innodari, quamuis ex *L.* 3. *§. non tamen ff. De incend. ruin. et naufrag.* & *Summist. in ver. naufragium*, peccet mortaliter non restituēdo Domino, quomodocumque receperit; etiā si titulo custodiæ, aut depositi. Et prædicta sententia vera est, non solùm si recipientur bona ad simplicem custodiam, aut depositum, & sine participatione criminis, in quo vix aliquis potest dissentiri; sed etiam si recipiantur ad dominium, possessionem, vel vsum, & etiam cum aliqua participatione criminis, quod controuertitur.

Suarez enim *cit. sect.* 2. *n.* 33. *et* 34. opinatur, recipientem à surripiente bona hæc, etiā ex mera liberalitate ipsius, & ex simplici donatione incurrere; cuius fundamenta attulimus, & reiecimus supra. Cum sit eximendus, quia non surripit bona in statu naufragii, quem protegit Bulla. Multò autem magis, ait, innodari, si recipiat ex pacto aliquo, seu conuentione; quia tunc est verè spoliator, ac latro. Quod posterius admittit *Sousa disp.* 34. *concl.* 2. & *Filliuccius n.* 101. si conuentio talis fuerit, vt ratione illius tertius hic recipiens dici possit, concurrere ad furtum, tanquàm particeps illius, tunc enim vult, dici posse primum surripientem, atque adeò debere excommunicari.

Verùm, cum (vt dicebamus) nulla fiat in hoc Canone de personis, aut actionibus accessorijs mentio, non sunt excommunicationi subdendi, nisi ij, qui sine aliqua vocis improprietate *surripientes* dicuntur. Ij autem videntur esse dumtaxat, qui actualiter capiunt, vel proximè capturæ cooperantur, quibusuè principaliter adscribitur rapina, vt ex mox dicendis fiet conspicuum.

54 Igitur bonorum receptatores, ex conuētione, qua conuenerint receptare, & seruare bona rapta, si in mercedem receptationis, & occultationis, eorum aliqua pars concedatur, sunt excusandi; tàm ex acceptatione partis, quam lucrātur, quàm ex receptatione totius, quod occultant; non solùm si conuentio facta fuerit post furtum, sed etiam si antè, & ex fiducia talis occultationis furtum fuerit commissum. Quia licet hi furti teneantur ex *§. Conceptū. Inst. De obligationibus, quæ ex delicto nascuntur*, tamē nullus horū propriè est furti auctor, seu caussa, vt perpēdenti per singula innotescet. Ex acceptione enim partis bonorum pro mercede, non est inducenda excommunicatio, quia sic accipiens nec surripit immediatè bona, è naufragio inuenta, nec est proxima caussa furti, non solùm si conuētio fuerit post furtum perpetratum, vt per se patet, sed nec si antecesserit, quia nunquàm acceptio hæc vndè considerata concurrit proximè ad actum furti, quòd autem hic mediatè saltem sit expoliator, & latro non obstat, vt in superioribus satis dictum est. Ex receptatione similiter omniū bonorum, constat, nihil conferri actum surripiendi; quia fit post ipsum, idemquè est de conuentione, quæ sit furto iam secuto. Similiter ex conuentione antecedente furtum considerata, vt sic, constat, conuenientem non adhuc influere in furtum; potest si quidem esse, quòd directè furtum non intendat, aut appetat, sed tantùm quòd occasionaliter ex eo velit aliquid lucrari. Ex conuentione igitur dumtaxat, quatenus sub fiducia illius surreptores rapiunt, videtur aliquid ad furtum conferri. Id tamen est adhuc valdè remotum ad actum ipsum surripiendi quia nec est opera physica illum coadiuuans, nec moraliter adscribitur huic furtum, tamquam alicui ex principalibus, ex sola hac promissione, vt consideranti occurret. Quapropter huiusmodi Receptatores, nisi aliunde sint tales, quod possint dici Mandantes, aut cooperantes physicè, & proximè, ad furtum, iuxta mox dicenda seu nisi sint omnino participes criminis, & de societate furantium, & hæc receptatio illis ex munere contingat, aut sibi arripiant, puta quia sint industriores ad occultandum, vel domum habeant, loco furti viciniorem, aut tutiorem excusari potuerunt. Vgolinus, Duardus, & Bonacina statim citandi, & videntur cæteri omnes, qui absolutè accessorios nullos opinantur comprehendi.

55 Mandantes tamen huiusmodi rapinas nullo modo sunt eximendi. *Suarez dicto nu.* 33. *Sousa n.* 5. *Filliuc. nu.* 101. *Nald. in Sum. ver. Bulla Cœna n.* 27.

Contra *Vgolinum §.* 2. *Duard. q.* 23. *n.* 44. & *Bonacinam punct.* 1. *nu.* 3. eo fundamento innixos, quòd mandantes sunt accessorii, de quibus hic nulla mentio, cum tamen, quando Bulla voluit innodare, disertè expresserit. *arg. L. de pratio ff. De publica in rem actio.* Et est regulare, dispositionem de perpetrante non comprehendere mandantem. arg. *cap.* 1. *de poenis in 6.*

cap.

cap Mulieres de Sent.exc.& est communis Doctorum sententia.

Quibus non obstantibus priorem sententiam efficacius suadet ratio ; quia his principaliter adscribitur furtum , & sunt vera , ac præcipua causa illius, vnde si Ministri exequentes , multo magis id mandantes puniri debent ; cum in ijs grauior sit culpa, ac malitia, iisquè sint , quin in proprium emolumentum Naufragos expoliant arg. *Auth. Multomagis C. De Sacros.Ecclesijs.* Quo argumento sæpissimè vtuntur ijdem *Vgolinus, et Duardus.* Super hæc autem me mouet coniectura, non contemnenda, quod Clausula *ita vt nec ob quodcumque priuilegium etc.* principaliter dirigitur in Principes (vt est communis sensus , & satis ex dictis in Præludio colligitur) qui bona hæc naufragata, ex Priuilegijs, statutis,ac consuetudinibus proprio fisco applicanda, sustollebant; hos autem certum est, non esse, nisi mandantes, nec vnquàm proprijs manibus rapere. Quòd verò Bulla de accessorijs non meminerit non est tantum indicium, vt omnes manibus non surripientes,aut ii, qui in aliquo sensu possunt dici accessorij, sint excusandi. Aliquoties enim vnus tantùm dicitur principalis, alij verò illius sunt Ministri , qui si , & ipsi furentur, dicuntur auxiliari , & fauere eidem ; auxiliatores autem , et fautores sunt accessorij ad principalem.Igitur aliquando accessorij subintelligi debent,quamuis non sint expressi. Præter quàm quod participes criminis non sunt propriè accessorij, sed sub nomine absolutò criminosi veniunt comprehensi, vt assumit. *Duardus loc.cit. vers. Quod quidem verum;* at nullus magis particeps Mandante , qui etiam est auctor furti, quapropter satis est expressus sub nomine *surreptoris.* Quod nomen si in toto rigore non est accipiendum, vt diximus,satis erit , si fine improprietate dici possit *surripere*, qui per aliū surripit, cum qui per alium facit , per se ipsum facere videatur, ex regulis Iuris.

56 Vnde similiter ij omnes, qui proximè ad furtum operam suam exhibēt, & sunt quasi causæ partiales, vnam totalem integrantes , ad furtum complendum necessariam , qui non incongruè iuxta communem vsum nomine *raptorum*, seu *furripientium* nuncupantur innodandi sunt; quia verius sunt participes criminis , et cooperatores , quàm fautores, aut externè accessorij ; omnes enim fine improprietate dicuntur furati fuisse. Huius generis sunt, qui expensas furti faciunt, Quorum nomine fit furtum scienter.Quorum est lucrum. Qui Scalam ministrant, aut humeris furantes eleuant (si in furtu è naufragio hæc sint necessaria) qui ostia,et serinia teserant, aut effringunt.Qui bona ab alijs rapta illicò accipiunt, congregant , occultant, aut in locum tutum deferunt. Qui additant necessaria subministrantes , ac prouidentes, & similes , de quibus *text. in L. Is,qui opemff. De Furtis*,et consentiunt *Sousa, Pillitiqius, Duardus , Suarez, loc.cit. & alii.* Cæterò verò omnes remotè auxiliantes, & ratum habentes, ac defensores, vel receptatores ipsorum surripientium , poterunt ab hac Censura excusari, sicuti etiam consulentes , vt ex *citatis Auctoribus* , *et aliis* fine controuersia habetur, et ex suprà , et alibi dictis liquido infertur .

Ita vt nec ob quodcumque Priuilegium , Consuetudinem , aut longissimi,etiam immemorabilis temporis possessionem, seu alium quemcumque prætextum , excusari possint.

E L E N C H V S.

57 *Irritantur Statuta , priuilegia , ac consuetudines, de Naufragorum bonis disponentes, etiam in pios vsus.*

58 *Quid prosit statutum, concedens surreptionem notabilis tempore elapso.*

59 *Summus Pontifex cuncta contra Ius diuinum, ac naturale irritat , et quid si ipse priuilegium in rem præsentem concederet.*

60 *Consuetudines non abrogantur, sed improbantur, vnde tam præterita, quàm futura comprehenduntur.*

61 De *sensu verborum* Longissimi, etiam immemorabilis &c.

62 *Possidens bona sic rapta , an , et quando præscribit.*

63 *Vt se gerat vnusquisque, circa res naufragatas .*

54 *Statuta , quæ partem earum in mercedem laboris assignat non improbantur.*

65 *Nec ea , quæ in vsus licitos , post moram, ac diligentiam non reperto Domino , & quorsum.*

66 *Statuta quædam circa hæc bona qualiter recipienda.*

57 FVit , vt in superioribus insinuauimus , quorundam olim Principum mos, bona hæc, ex naufragio inuenta, proprio Fisco applicare, apud aliquos etiam , non iustum visum fuit, eorum esse censenda, in quorum littoribus, ac regionibus reperiuntur;et tandem alij vindicantibus è naufragio concedenda fore, sanxere, quas omnes, & similes leges, consuetudines.statuta, & Priuilegia, sub quauis præsumpta iustitia erogata Summus Pontifex in præsenti reuocat, ac tollit , vt fusè *Vgolinus de Cens. Pontif. reseru. in Bulla Cœna par.1. cap.4. §.1.* Siquidem nullam admittere possunt iustitiam, ex *Paludano in 4.sent. d.18. q.3. a. 4. Tabiena verb. Excommunicatio 5.cas. 25. nu 4. Caietano ibidem cap. 23. Nauarro in Manual. cap. 27.nu. 118. Graffio lib.4. decis. aurear. cap. 18.nu.66. Suarez de cens. disp. 21. sect.2. n.35. Sayro lib. 3.Thesaur. cap.8. n.7. Sousa Relect. ad Bulla Cœna disp. 38. concl.1. Bonacina De cens. in part. disp.1. q.5. punct.4. nu.8.* Quod procedit etiam si causa esset pia , vt adnotarunt *Caietanus, Nauarrus, et Suarez*; quia non sit licitum inuito Domino , rem ab eo, qualibet ex causa , fine culpa, auferre ; vnde pia hæc intentio non potest surripientem ab excommunicationis innodatione excusare, quia vel solus vsus inuito Domino furtum inducit , vt ex supradictis constat .

58 Ex qua Priuilegiorum,& consuetudinum iniu-

iniustia, de qua nos in *Præludio* egimus, constat, ea non tàm per hanc Clausulam reuocari, quàm in se nulla, ac irrita declarari, vt potè Iuri naturali, ac diuino aduersantia. *Vgolinus, et Nauarr. vbi suprà, & Duardus lib. 2. Comment. ad hanc Bullam can. 4. q. 57.* Potest tamen iuuare surripientem Priuilegium; aut consuetudo, permittens, vt elapso certo designato tempore, à quo non superfit moralis spes inueniendi rerū Dominum, surripiantur; quia præsumi tunc potest Dominum eas pro derelictis habuisse, aut impossibile esse, ipsum reperiri; in quibus casibus non auferuntur illicitè bona naufragantium in eorum detrimentum. Et quamuis bona inuenta, quorum non est Dominum inuenire, non fiãt ipsius inuenientis, vnde consuetudo, eadem ipsi applicans sit illicita, conferre tamen potest ad Censuram hanc declinandam, ratione præsumptionis, quam inducit, vt ex superioribus satis deducitur.

59 Nec attenditur à quocumque sit dimanatum Priuilegium, aut consuetudo recepta, vel tolerata, quia potest Summus Pontifex sine controuersia reuocare, aut declarare irrita, ea omnia, quæ sunt contra Ius naturale, ac diuinum ac peccati nutritiua, vti sunt hæc pro surripiendis Naufragorum bonis, si quidem ratione peccati exercet Iurisdictionem, etiā temporalē super vniuersalem Ecclesiam. *Ioannes Andr. in Cap. Extirpandæ De Præbendis, Francus, et Geminianus in cap. Licet not. ab. 3. De Iure iurando in 6. Nauarr. in cap. Nouit. nu. 22. De iudiciis Bonacina cit. punct. 4. nu. 9. et* inductione ostendit *Duard. q. 18. concl. 1.* Quapropter nil refert, quòd quis ratione absoluti Dominij temporalis, obijciat, se in suo mari, vel littore bona reperisse. In his siquidem sufficit, personam esse subiectam potestati Pontificis, cui totus orbis pro territorio inseruit, vt dicitur *cit. cap. Nouit. De Iudiciis Vgolin. §. 1. in fine Bonac. pu. 2. n. 3. in fine.* Et quamuis Priuilegiū sit donatio, quæ dā donatio autem reuocari regulariter non possit *toto C. De reuocandis donationibus* valet tamen Pontifex etiam à se, vel ab anteecessoribus suis Priuilegia, circa hæc bona erogata, reuocare, non solùm, quia similis donatio est de se nulla, vnde Priuilegiato nil Iuris acquiritur, sed etiam, quia ex causa Priuilegiū reuocari potest, vt est communis, & rursus de Canone tertiumdecimum ostendimus. Hic autem causa est euidens iniustitia.

60 Ex qua asserendum est excidisse, non solū priuilegia, & consuetudines præteritas, sed etiā concedendas, & introducendas. Quia licèt regulariter lex damnans consuetudines, intelligenda tantùm sit de præteritis, circa ea tamen, quæ, intrinsecè sunt mala, censetur damnare etiam futuras, quia quod est intrinsecè malum nunquam permitti potest; suntquè ex non consuetudines, sed corruptelæ *can. Quæ contra 8. d. Doctores in cap. fin. De casibus.* Si tamen priuilegium à Pótifice diamanaret, quãuis non faceret licitam surreptionem, iuuare tamen posset, eo viuente, ad declinandam Censuram; etenim Censura est à Pontifice, qui priuilegium elargiendo, eximit à lege, Priuilegio contraria Sub alio tamen Pontifice, nequè hunc haberet effectum, quia non præsumeretur, voluisse manutenere priuilegium iniustum, vnde eo ipso priuilegiatus sub lege nostri Canonis redit. Huiusmodi consuetudines verò non sunt dicendæ abrogatæ dumtaxat, quod fit quando de se non sunt malæ, sed quia, vel ita placet Legislatori, vel quia hic, & nunc ita expedit (& hæc simplex abrogatio in consuetudinem dumtaxat præteritam, aut tunc vigentem cadit) sed verè, & propriè improbatæ. Quam improbationem, licet videatur necessarium esse, exprimi per clausulam *talem consuetudinem, vt irrationabilem improbantes*, aut aliam æquiualentem iuxtà *cap. ad nostram De consuetud. cap. 2. De probationibus; & cap vnicum De Clerico non resid. in 6.* Attamen quando iniustitia est euidēs; non indiget tali expressione; & in præsenti materia satis est haberi expressum *in cap. Excommunicationi iuncta Glossa De Rapt.* cū dicitur, hunc morem esse contra Regulam fidei, quod etiam assumitur in Constit. *Pauli III. Accepimus nuper*, & in Constitut. Pij V. *Cum nobis*; in qua manifestè dicitur: rapinam bonorum naufragantium esse contra omne Ius diuinum, & humanū, cum per eam addatur naufragium panis: damnū damno, & afflictio afflictis.

61 Emergit hic dubium de sensu illorū verborum *longissimi, etiam immemorabilis temporis possessione* referenda nè sint ad consuetudinem, quasi damnetur ea, quæ ita longo tempore sit vsurpata, vt dicatur præscripta, vel ad bona rapta, ita vt sit sensus possidentem ea quouis longo tempore non præscribere, nec retinere posse. Cuius dubitationis vtram partem sequamur, vix ad rem facit. Siue enim ad consuetudinem referamus, cum *Vgolino dicto §. 1. ver. Nono. & Duardo q. 20. nu. 5.* infertur, quod nuper asseruimus, consuetudines hascè, vt potè de se malas, nulla vnquam præscriptione fieri posse licitas. Siuè autem ad possessionem ipsam bonorum, & in nostra sententia, qua solam rapinam, non autem retentionem; condemnauimus, nil est, quod inde deducatur. Surripiens enim iniustè, quāuis ex tēporis diuturnitate præscribat; euadatque iustus possessor, non liberatur à contracto vinculo huius Cēsuræ, quod non nisi absolutione tollitur *cap. Cum desideris, De sent. Excomm.* & è conuerso surripiens insicienter, ac bona fide, ita vt non contrahat, quando post longum tempus, raptum perscriptionem inducere, cognoscendo de iniustitia retentionis, statuit tamen rapta retinere, nō incurrit etiam si de facto non præscripserit, Et licèt consuetudinis præscriptæ tanta sit vis, vt etiam praua aliquando patrocinetur, vt exemptum faciat à pœna temporali; à spirituali tamen nūquam reddit immunem; *ex Glossa in can. Denique 4. d. cap. Cum venerabilis. & ibi Abbas De Consuetud.*

62 Quoad verò præsumptionem bonorum, quandiù possidetur mala fide, scilicet cum cognitione, aut probabili coniectura; quòd sint aliena (quamuis præcisè ignoretur, esse ex naufragio) siuè possideat idemmet, qui rapuit, siue alter, nunquam curtit, vt est vulgare, apud Iuris consultos, ex Regula *Possessor, De Reg. Iuris lib. 6. & cap. fin. De præscriptionibus.* Sed nec ex co-

quòd

quòd post diligentiam adhibitam, non reperiatur, Dominus, possessor præscribit, nisi fuerint re ipsa bona derelicta, quia nisi adsit titulus *pro derelictis* vsucapi non possunt. *L. Si quis mercis ff. Pro derelictis.* Idquè verum est, etiam si vigore alicuius priuilegij, statuti, aut consuetudinis existimaret possessor probabiliter, ea ad se pertinere, ignorans inuincibiliter præsentem Canonē, aliaquè iura Ciuilia, & Canonica, quæ id non permittunt; siquidem talis ignorantia Iuris, licèt à peccato eximat, non tamen est sufficiens, vt indè sequatur præscriptio contra Ius, ex quouis tempore. *L. iuris ff. De Iuris, & facti ignorantia L. Nunquam. ff. De vsu cap. L. Quemadmodū. C. De agricult. & cens. cap. Qui contra iura vbi Glossa De Reg. Iuris in 6. Molina tom. 1. De Iustit. & Iure disp. 64. concl. 1. et 2. testans de communi contra Couarruuiam, & alios quosdā.* Si tamen non laboret ignorantia Iuris, sed facti, arbitrans, bona ad se pertinere. etiam si de facto non pertineant, potest longissimo tempore præscribere, quia ignorātia facti suffragatur, bonaquè fides dat titulum *arg. L. 1. §. Si à Pupillo, ff. pro empt.* siquti de facto spatio longissimi tēporis, quod communiter censetur triginta, aut quadraginta annorum, præscribunt possidentes huiusmodi bona, ab eo recepta, qui iniustè surripuit, sub iusto aliquo titulo emptionis, dotis, &c. ignorantes tamen, quòd fuerint aliena, aut ex naufragio, *L. Omnis. C. De Præscript. Glossa in §. Furtiua quoquè res in ver. longo tempore Instit. De Vsu cap.* Imò si prior surripiens arbitratus fuerat, vi alicuius consuetudinis priuilegij, aut statuti ea bona ad se pertinere ignorans leges, quæ sunt incontrarium, tertius hic possidens præscribere potest, ex tempore dumtaxat sufficiente ad rem mobilem titulo præscribendam, triū scilicet annorum spatio. *Inst. De Vsu cap. in principio, è lege vnica eodem tit.* Quod si prior rapiens nullo modo dicitur fuisse in bona fide præscriptio, quam diximus spatio 30, aut 40 annorum compleri pro succedente, in possessione bona fide: recipienda est tantùm pro successore singulari, at pro successore vniuersali cuiusmodi est hæres, non fit præscriptio; quia hæres personam, & conditiones defuncti subingrediturꝰ, vndè ei præiudicialis est mala fides defuncti, vt præscriptionem impediat. *L. Ante vitium ff. De diuers. et temp. præscript. §. inter venditorem Instit. De vsu cap.* De quibus omnibus latè *Molina loc. supra cit. Doctores ad cap. Possessor, et ca. Qui contra De Reg. Iuris in 6. & in materia de præscript.* & ex nostris breuiter *Duardus q. 21.*

63 Quid igitur de huiusmodi bonis faciendum erit? Consulunt Auctores, Principes quidē vt recipiant, ne pereant, sed cum intentione restituendi Dominis si comparueant; Quibus, facta omni morali diligentia, non comparentibus, debent in pios vsus erogare, aut de consilio Episcopi, si expostulabit necessitas, applicare Fisco, in opus Republicæ vtile insumenda; Personæ verò priuatæ, ex charitate colligentes, vt curent; proclamam fieri in vicinia loci, vbi reperta sūt, Domini sumptibus; Qui si non compareat, retento pro labore moderato pretio, in pauperes distribuant, quod tutius fit locis Episcopo consulto, sibiuè, si sint pauperes, approprient, de licentia Episcopi, aut Confessarij. Ita in genere *Summista De rebus inuentis, arg.* eorū quæ *Abbas, & Doctores in cap. Cum tu. de Vsuris Palūdanus in 4 d. 18. q. 3. Azorius Instit. moralium tom. 3. lib. 1. cap. 13. Lessius de Iustitia, & iure lib. 2. cap. 14. dub. 7.* & in rem præsentem *Vgolini dicto §. 2. Duardus q. 13. in fine. Scortia in Bull. selectas Theorem. 7. Bonacina cit. punct. 4. nu. 8.* Vnde iusta sunt statuta, ac consuetudines, ac proinde non sunt dicenda irritari, quibus de prædictis bonis disponitur in iustam recompensatio nem eorum, qui è naufragio eripuere; vt docet *Armilla, et Syluester in ver. Naufragium Nauarrus cit. n 118. Vgol. §. 2. Duardus q. 17. n. 4. Naldus in summa ver. Bulla Coenæ n. 29. Scortia Theorem. 167.* Paulus enim III. Const. *Accepimus per statuta*, quartam partem bonorum concessit his, auxilium in recuperatione præstantibus, si tamen à Nāuium Dominis, vel gubernatoribus vocati fuerint, seruauerintquè à præsentaneo periculo, vel naufragata recuperauerint; personaliter cooperantes, & non per assistentiam tantùm. Et Pius V. eandem innouans mercedem similiter concessit. Licèt eam moderarit, indefinitè, inquiens, iustam mercedem esse repetendam, ac tribuendam. Quapropter auferens sibi bona ad iustam mercedem, etiam si accipiat inuito Domino; virtute statuti priuilegij aut consuetudinis, excusabitur ab excommunicatione, sicuti etiam ex sola iustitia sine statuto, Nec obstat in præsenti clausula adesse particulā, *nec ob quodcumque* quæ est generalissima, & nihil excludens. Nam reprobantur, quæ in fauorē surreptionis resultant iuxta verbum *surripuerint*; at hæc non est surreptio, sed compensatio.

64 Similiter non irritantur statuta, quæ post longum tempus, & debitam diligentiam adhibitam, non comperto Domino, de huiusmodi bonis in vsus pios, aut alios licitos disponunt, cum conditione tamen restituendi, si contingat Dominum compatere, tempore, quo restitutio fieri possit. *Suarez nu. 35. & Sousa disput. 38.* Huiusmodi est ordinatio Lusitanica, de qua idē *Sousa*; quæ talium bonorum pretium, post sex menses, redemptioni captiuorum addicit; ea lege, vt quandocumquè verus Dominus comparuerit, ei sua bona reddantur, quòd si fuerint erogata teneatur compensare, si valeat, ille qui de prædictis bonis beneficium accepit. Quorum ratio est, quia huiusmodi sanctiones piæ sunt, & rationabiles, iustaquè est præsumptio post notabile tempus, quòd Dominus dereliquerit, vel quòd recuperaturus nunquam sit, quamobremꝰ, ne rapinæ cuiuslibet parerent; prospiciendum fuerat. Ex altera verò parte, quia ex mora recuperandi non priuatur Dominus eorum dominio necessarium fuit, vt quoties res eadem, aut in æquiualenti supereft, possit recuperari, sicuti in compositione, quæ aliquando fit de rebus inuentis, sub intelligitur obligatio restituendi Domino, si reperiatur, alias enim esset illicita, & iniusta. Et quamuis Princeps licitè possit permittere præscriptionem ex temporis possessione, diuturna, & esto secundùm aliquos possit disponere de bonis inuentis; tamen non est eadem

ratio de bonis, simpliciter inuentis, ac de naufragatis; quia circa illa non requisita facilius præsumitur, quòd negligatur, & quod non sit futurum, vt Dominus repetat, quàm circa hæc, in quibus sæpius adest impotentia, aut quia naufragium longè à loco, quo bona appulerunt, accidit; aut quia in naufragio Dominus redditus est, pauper vnde faciliùs tolerarentur statuta, & consuetudines circa bona simpliciter inuenta, quàm circa inuenta, ex naufragio. Præscriptionem autem ex longo tempore introducere, legibus visum est congruum; quia confert communi bono, nimirum ad tollendas, contentiones, neuè rerum dominia sint in incerto, aut cuilibet in rerum suarum possessione possit opponi. Quòd verò contingere possit bona esse in pios vsus erogata, ita vt nec in æquiualenti restitui possint, tunc quando Dominus post longum tempus repetit (quo casu non est dicendum, Principem, aut eum, qui consumpsit, teneri ad restituendum ex proprijs, si quidem cum iustè erogauerit, non debet in ipsorum detrimentum vergere) huiusmodi casus non valet prædicta statuta iniustitiæ arguere; quia præsumptio, vt iustè suffragabatur ei, qui disposuit, sic ex accidenti potuit afferre naufrago iacturam. Si tamen Princeps in opus non pium, sed Reipublicæ vtile consumpsisset, quamuis licitè id fecisset, crediderim nihilominus, teneri impendere curam, vt aliqua via damnum naufragi repetentis compensetur, quia opus publicum publicis expensis fieri debebat, eaque permissio censetur facta sub conditione, si Domino bona careant, aut si ea non repetat, nisi tamen tempus aptum præscribere, in his, & similibus præcesserit iusta superius dicta.

66 Ex his constat quonam pacto, accipiendus sit textus in *Auth. de naufrag.* L.2. quo statuitur, Dominum bonorum naufragorum post annum non esse amplius in Iudicio audiendum, si repetat; si quidem, si præcesserint debitæ diligentiæ, in foro contentioso post annum non datur actio, ad obuiandum contentionibus, ac litigijs, quæ occurrere possent, non tamen inde fit quod iustè ea bona valeant retineri in foro Conscientiæ, & Domino non restitui, vt aduertit *Sousa loc. cit. nu.* 5. & quin surripiens animo nō restituendi elapso, Censuram incurrat; nisi aliūde ex supra dictis sit excusandus. Constat etiam, quale sit ferendum iudicium de duabus Constitutionibus Regni Neapolitani apud *Graffius nu.* 7. altera incipiente *Rapinas*, quæ vult quòd in triduum possint repeti ab his, qui tenent, quo transacto, sint fisci, vt per *Glossam, et Afflictum* ad dictam Constitutionem. Altera *Pecunias*, quia statuitur, quod quascumque res, animalibus exceptis, quis inuenerit, Iustitiario assignet, isque post annum, in quo ad eas datur regressus, Fisco applicet. Hanc enim posteriorem, vt Authenticæ conformem admittimus, in sensu explicato, At prior angustum habet tempus, & naufrago sæpe est impossibile, intra eos limites singula posse repetere; vnde nec sufficit moderatio à *Graffio* adhibita, vt scilicet, vim habeat, si in eo triduo solerter exquiratur Dominus, quia vt plurimum, non potest tam breui comparere, actus diuturnitate tempestatis; impotentia, aut ignorantia, quonam bona appulerint.

SCHOLION ELENCHVS.

1 C*Ensura cap.* Excommunicationi. De Raptoribus *contra moram restituendi.*
2 *Surripiens, & retinens, quando vtraque Censura innodetur.*
3 *Neutram incurrit, qui accipiens animo restituendi mutatur.*
4 *Sola rapina hoc Iure punitur.*
5 *Nec requiritur præcedens monitio.*
6 *Qualis sit mora hanc excommunicationem inducens.*
7 *Comprehenduntur surripientes è naufragio fluuiali, et longè à loco naufragij.*
8 *Quæ quantitas sit necessaria ad Censuram dicti Capituli.*
9 *De Constitutionibus Pauli* III. *et Pij* V.

1 SIC igitur se habet textus in *cap. Excommunicationi De Raptoribus* de quo sæpius in superioribus mentio. *Illos etiam, qui Christianos naufragium patientes, quibus secundum Regulam fidei auxilio esse tenentur, damnata cupiditate spoliant rebus suis, nisi ablata reddiderint, excommunicationi se nouerint subiacere.* Ex quibus iam habemus pœnam hanc esse latæ sententiæ, vt vltima verba sonant, & notauit *Glossa prior in ver. subiacere,* & ibi *Butrius n.* 6. *Anchar. n.* 3. *Zabar. in fine. Auantius n.* 2. Nec alicui est reseruata. vnde *Caietan. in Summa ver. Excommunicatio cap* 23. vocat eam Episcopalem, quam tamen non solus Episcopus, sed quilibet Sacerdos tollere potest, iuxta *cap. Nuper De sent. Excomm. Suarez De Cens. disp.* 21. *sect.* 2. *nu.* 3. differt tamen à Censura Canonis Bullæ, quia ex sola surreptione non incurritur, sed ex mora restituendi, per clausulam, *nisi ablata reddiderint*, quæ post acceptionem aliquid aliud exigit. *Abbas, & Ioannes Andreas in dicto cap. Caietanus vbi supra Armilla ver. Excōmunicatio cas.* 78. *Toletus lib.* 1. *Instruct. cap.* 22. *nu.* 2. *Suarez num.* 27. *et* 36. *Duardus lib.* 3. *Commentar. in Bullam Cœnæ can.* 4. *q.* 2. *num.* 2.

2 *Quapropter surripiens, et retinens, duplici obstringitur vinculo,* altero ex Bulla, altero ex Iure; quia licèt in idem crimen non feratur duplex Censura, vnde quoties lata est in Iure, Bulla solam reseruationem addit, vt in *Proemialibus n.* 14. dicitur; tamen retinere est actio, ac malitia distincta à surripere, quod sine retentione potest esse, vt mox explicabimus. Quamquam in praxi, explicata surreptione, ac absoluta ab habente potestatem, eadem absolutione tolli vtrumque vinculum si fuerit contractum, notauit *Suarez nu.* 32. *in fine.* Ita post *Suarez Sousa Relect. Bulla Cœnæ cap.* 5. *in annot. circa textum nu.* 2. *Duardus loc. cit. nu.* 10. *Filliuccius tom.* 1. *qq. moral: tract. De cens. num.* 99. *Bonacina De cens. in partic. disput.* 1. *quæst.* 5. *punct.* 2. *nu.* 3.

Contra hos tamen, vnicum contrahi, probabilius putat *Alterius to.* 1. *De Cens.* 5. *disp.* 5. *cap.* 2.

cap. 2, col. 1. quia inquit vtrumque latum est, contra surripientes huiusmodi bona, sed cum hoc discrimine, quòd excommunicatio Iuris latà est contra surripientes, si fuerint morosi in restituendo, excommunicatio verò Bullæ statim alligat surripientes, nulla mora expectata. Quamobrem sicuti non censetur, dupliciter innodari pirata expolians; ex discursu scilicet, & expoliatione, licet Bulla discursum, Ius verò præsentis Capituli spoliationem puniat, ita ex mora restituendi non est surripiens denuò innodandus, & hanc sententiam ait *Duardus* esse satis probabilem.

Quod quidem potest admitti, licèt à communiori non sit recedendum; quia Ius non nisi ex obliquo surreptionem punit, quatenus scilicèt mora necessariò surreptionem supponit; directè autem solam moram, nam quàm diu non adest mora, non irrogatur naufrago damnum, & ideo non licèt surripientem punire; nisi addita contumacia non restituendi, occasione oblata. Piraticam autem expoliationem nullo modo Bulla condemnat, sed solum discursum, vt nos adnotauimus *Cap. praeced.* Vnde libenter concedimus, ex spoliatione quem posse noua excommunicatione obstringi, vltra discursum; si nimirum feratur sententia, si quidem vt ibidem diximus Ius in Piratas non est latæ sententiæ.

Authores hoc loco; qui in superioribus ex suborto animo, non restituendi, quando cum animo restituendi acceptio facta fuerat, opinabantur, contrahi Censuram Bullæ; consequenter opinantur, ex eodem animo contrahi, & hanc.

Sed ea etiam sententia admissa, non est cur dupliciter innodemus. Qua enim duplex est malitia in deliberatione non restituendi, vt duplicem contrahat poenam? Dices, altera ex mora restituendi simpliciter, altera ea virtuali surreptione, tunc enim quis censetur surripere, quando res bono animo acceptas statuit, sibi retinere. Verum, & id reiecimus supra, & virtualis hęc surreptio, non ea alio potest dici constituta, quàm ex malitiosa retentione. In vnicam igitur malitiam omnia refunduntur, in quam vnica excommunicatio est sufficiens; Nos autem ex nouo animo non restituendi peccantes non subiecimus Bullæ an autem Iuri subijciendi sint, statim explicamus.

3 *Caietanus, & Nauarrus*, quia arbitrantur hic non esse habendam rationem surreptionis, siue iusta sit, siue iniusta, sed retentionis tantùm, ex tunc, cum incipit esse iniuriosa, aut detrimentosa Domino rerum, subijciunt excommunicationi huius Iuris omnes, qui hoc animo laborant, siue bono animo à principio acceperint, siue ab alio, qui furatus fuerant, receperint. Sequitur *Suarez*, licèt rationem malæ acceptionis vtile esse attendédam; quia dicitur *damnata cupiditate spoliant*; ait tamen rectum animum, quo bona accepta fuere non suffragari, quia iniusta retentio æquiualet iniustæ surreptioni, ita ut ex solo animo non restituendi verificetur, quod *damnata cupiditate expolient*. Subscribit *Bonacina punct. 1. nu. 3.* Et hæc sententia est satis probabilis. Attento tamen rigore textus videntur excusandi, tùm qui non sunt primi surripientes; non solùm, si nunquam restituendi animum habuerint, sed etiam si bonum restituẽdi animum mutauerint; tùm etiam surripientes ipsi, qui bono animo acceperant, sed mutauerũt. Priores quidem, quia propriè non expoliant ipsos naufragos, sed primos surripientes; vt *ad Clausulam, siue in ipsis nauibus, nu. 27.* & *ad ver. surripuerint nu. 53.* ostendimus Posteriores verò, quia licèt iniustam retentionem Ius puniat, non tamen quamlibet; sed eam, quæ supponit spoliationem, ex malitiosa cupiditate perpetratam; vt sit sensus, *excommunicantur ii, qui, cum damnata cupiditate naufragos expoliauerint, renuunt restituere.* Igitur qui actum surripiendi non fecit à principio damnata cupiditate, non expoliauit iniustè Dominum, ac proinde, licèt ex animo non restituendi aliquo modo dicatur tunc expoliare, non est innodandus; quia non expoliat ijs quæ male acceperit, nec est in mora restituendi post malam acceptionem, sed post licitam. Huius sententiæ videtur esse *Duardus q. 9. nu. 3.* vbi excusát ab excommunicatione Iuris, negantem restituere depositum, quia hic non malè rapuit, & expressè *Alterius cap. 1. col. 2. vers. Quod autem*, licèt in fine capitis dissentiri videatur.

4 Insinuat tamen, ibi *Duardus*, quod etiam habet *q. 8. nu. 18. & q. 16. nu. 11.* quodquè in confirmationem prædictæ sententiæ vergit, non excommunicari hic quamcumque surreptionem sed solam rapinam, quæ furtum vi factum significat ex L. C. *De Vi bon. rapt.* Ab alijs tamen id non admittitur, qui eiusdem dispositionis, quantùm ad ablationem bonorum faciunt Canonum Bullæ, & Iuris. Mihi autem videtur recipiendum; hæc enim est vis verbi *spoliant*, quòd non est eiusdem significationis, ac *surripiunt*, vt continget in inferioribus dicere. Canone enim Nono, Duodecimo, & Tertiodecimo, in quibus tale verbum adest, ita communiter explicatur. Quòd etiam ex eo colligo, quòd in priori parte huius *cap.* contra Piratas habetur *aut rebus suis spoliare præsumunt*; sed Piratæ non nisi vi expoliant, occultè enim furantes non sunt excommunicationi subiecti, vt *Cap. ant.* dictum est, igitur eodem modo in secunda parte, non nisi vi spoliantes significantur cum eadẽ sint verba.

5 Quæritur deinde, an vltra moram, præcedere debeat monitio, ita vt non incurrat, nisi admonitus, vt restituat, & quidem *Glossa vltima huius Capituli, Hostiensis, Ioannes Andreas, & Cardinalis nu. 3. Butrius nu. 6. Ancharanus nu. 3. Syluester in summa ver. Excommunicatio 7. §. 57.* affirmatiuam partem sequuntur; ex doctrina *Innocentii in cap. Extirpanda §. Qui verò. De Præbendis.* qui vniuersaliter ait poenam impositam ob omissionem aliquam, non præfixo certo, ac determinato tempore non contrahi, nisi præuia monitione; vt cõstet, quòd contraueniens non habuerit aliquam iustam causam non obediendi, poena autẽ huius Iuris est huiusmodi.

A parte tamen opposita sto cum *Panormitano*

in dicto cap. n. 3. Ananias n. 6. qui pro se *Baldũ in L. 1. C. de his qui vt indig. Caietano loco cit. Nauarro, & Armilla vbi supra, Tolleto dicto n. 3. Suarez n. 19. Duardo q. 2. nu. 7. Alterio cap. 1. col. 3.* Quia contra ipso iure lata per Canonicam legem non indiget monitione, si quidem lex ipsa monet, vnde sufficit, vt scienter fiat transgressio, & quamuis alios lateat, & apud eos sit incertum an causa excusationis adsit, lex tamen semper est certa; & sufficit sibimet conscium esse transgressorem, quando lex ligat in conscientia nec de externa monitione sermonẽ facit. Quod verò ex monitione præcedente innotescat, nullam adesse excusationis causam, confert ad Censuram ferendam, & vt in foro externo, ille ab Ecclesia excommunicatus, quia declaretur; non verò, vt quia incurrat irretiatur. Quamobrem non est necessaria monitio, nõ solùm, quando surreptio est manifesta, nec vlla potest tergiuersatione negari, sed nec quando est occulta, cuius oppositum videtur insinuare *Viualdus 2. p. Candelabri aurei in explic. Bullæ Cœnæ n. 32.* Quæ tamen sententia recipi potest, si sit sensus, debere præcedere monitionẽ, quando rapina non est manifesta ea de causa, quia Raptor ignorantia laborat, aut quia præsumit, se posse retinere, verùm siquidem est hunc post monitionem incidere, quia præsumitur in actu rapiendi non fuisse dispositus, iuxtà superius dicta; ante monitionem verò poterat excusari.

6 Mora autem in præsenti non quælibet inducit, sed ea, quæ est post datam restituendi opportunitatem, vnde quandiu occasio non adest, etiam si longo tempore post rapinam retineantur hæc bona nõ inducunt hanc Censuram quia mora fit, quando defectu occasioni non restitutio est impossibilis, ij enim morati dicuntur, *quando potuerunt, & non fecerunt* ait *Butrius in dicto cap. in fine.* Ita *Caietanus, Nauarrus, Suarez, Sousa locis proximè citatis. Alterius cap. 1. col. 2. vers. hinc duo sequuntur,* & *Duardus q. 2. n. 3.* Vnde in sententia eorum, qui volunt, incurrere eum, qui mutat animum restituendi, quem habuit, non incurrit statim in ea mutatione, sed tunc quando offertur occasio restituendi, & non restituit, & ait *Suarez*, statim incurrere, si eodem tempore, quo offertur occasio deliberet non restituere, quia licèt non sit in mora à tempore malitiæ, est tamen in mora à tempore acceptionis realis; quod ad eius sententiam est valdè consequens; & subiungit Raptorem non posse expectare occasionem, sed teneri eam curare, ac debitam diligentiam non omittere; quasi incurrat non restituens defectu occasionis, quæ se obtulisset, si ipse quæsisset. Verùm si statim post acceptionem teneatur raptor occasionem restituendi quærere, in praxi vix contraheretur hæc Censura retentione, sed solum ex omissa diligentia; nam qui quærit ad restituendum quærit, igitur non est in mora retentionis malitiosæ, ac proinde neque hac ex parte excommunicatur. Vnde necesse est assignare notabilem aliquam moram post rapinam, post quam, nisi reddiderit oblata occasione, & nisi ipse quæsierit, sit excommunicatus. Quod verius procedit in nostra sententia, qui solam violentam rapinam innodamus: nam, si reluctante Domino, vi rapitur, ergo statim adest occasio restituendi, quia Dominus statim reperit, aut saltem præsto est, igitur occasio oblata restituendi: aut obligatio eandem occasionem exquirendi non exhibita, non nocet, nisi post aliquam moram post rapinam, secundum quam denominari moraliter possit *retentor rei, inuito Domino.*

7 Nulla est in hoc textu loci distinctio, dicitur enim absolutè naufragium patientes, vnde, sicuti in superioribus diximus de Piratis, comprehendi etiam fluuiales, ac lacuum, ita, & in præsenti dicendum est; alligari raptores bonorum naufragantium, siue naufragium fuerit in flumine, siue in lacu, siue in mari, de quo Soto, Canon. Bullæ. *Ananias num. 2. Butrius num. 5. Duardus q. 2. nu. 8. & alii communiter.* Contrà *Hostiensem*, qui solos maritimos naufragos vult protegi.

Similiter licèt ex dictis ad *Clausulam siue in ipsis, &c.* non irretiatur ex Bullæ Canone, qui extra nauim, mare, aut littus bona surripit, innodatur hic bona sublata retinens, etiam si ea extra nauim, mare, aut longè à littore inuenta fuerint, quia absolutè dicitur *naufragium passos expoliant*, ita vt naufragi, detrimentum dumtaxat videatur attendi, nullo ad locum habito respectu.

8 Et rursus adnoto ad præsentem Censuram videri sufficere eam quantitatem bonorum, quæ in furto facit mortale crimen, nam ante Tridentinum, ita accipiebantur. huiusmodi pœnæ in fures, aut ib. non restituentes, non est tamen improbabile oppositum, fundatum in ea congruitate, quòd excommunicatio circa hæc non debet imponi, nisi sint magni momenti, duorum scilicet aureorum, vt suprà aduertimus, quare post Tridentinum in praxi hæc opinio erit tuta. Nec approbo hoc loco sententiam *Duardi q. 12. nu. 6.* qui ait, incurrere non restituentes pauca, quæ singuli sine consensu inter se surripuerunt, si tamẽ sciant, ex minimis simul sumptis notabile damnum supra duorum aureorum pretium, illatum esse Domino. Nam si hic auctor hos eximit à Censura Bullæ; quia singuli non surripuere, quantum satis sit ad contrahendam excommunicationem, cur non eadem ratione sunt excusandi retinentes in ea quantitate, quæ non meretur excommunicatione puniri? Quod enim in Bulla est surripere, in iure est, sic rapta nolle restituere.

Præter Capitulum autem *Excommunicationi* adsunt Recentiorum Pontificum hac de re decreta, quæ tamen de solis locis S. R. E. præcauent, vt recensuimus in *Preludio n. 1.* Quoad cætera nihil superest adnotandum. Circa Constitutionẽ verò Pauli III. editam ann. 1545. incipientem *Accepimus nuper*, obseruamus, excommunicationem extendi etiam ad locorum Dominos, permittentes occupari hæc bona naufragãtium in prædictis portubus, ripis maris, & fluminibus, vt habetur apud *Scortiam in Bullas selectas Epitom. 65.* Per Dominos autem locorum videntur

dentur intelligi tam Principes Feudatarij, non absoluti; qui in ditione Pontificis secus mare, aut flumina dominium habent, quàm ipsi agrorum, seu fundi, vbi bona reperiuntur, possessores. Immo etiam Vicarij eorumdem Principum, Siquidem Pauli Decretum est innouatio Constitutionis Iulij. II. Romanus Pontifex anno 1509. in qua de locorum Dominis, & eorum Vicarijs mentio habetur vt in Compendio eiusdem apud Cherubinum. Hi autem ex simplici permissione per Bullam non excommunicantur. Tandem in Constitutione Pij V. *Cum nobis* ann. 1566. sub Excommunicatione præcipitur Baronibus, & Gubernatoribus, ne in portubus, ripis, ac terris Ecclesiastici status audeant impedire, vel permittere quouis genere molestia, vexari infortunium, aut naufragium patientes. Quin potius curent, vt tàm ipsi, quàm res eorũ benè habeantur, & tractentur, præstentque auxilium ad recuperanda omnia tam per mare vagantia, quàm constituta in ripis, & propè terram, nec se indignis rebus immittant; nisi de ope, & auxilio inuocati. Vbi vides præter res ipsas, non solùm naufragatas, sed, et infortunium quodlibet passis, ipsos etiam Nautas, & Delatores protegi; nec solum rerum occupationem vetari, sed etiam in ijs saluandis, ac recuperandis auxilium præcipi, impendendum. hæc de quarto Canone.

CAPVT QVINTVM.

Interpretatio Censuræ in noua vectigalia Imponentes.

Item excommunicamus, & anathematizamus omnes, qui in terris suis noua Pedagia, seu Gabellas, præterquàm in casibus sibi à Iure, seu ex speciali Sedis Apostolicæ licentia, permissis, imponunt, vel augent, seu imponi, vel augeri prohibita exigunt.

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1 *Eximia in hoc Canone Pontificis auctoritas.*
2 *Illius antiquitas.*
3 *Variatio.*
4 *Materia, Aequitas, Actiones.*

1 Si ex alio vnquam nostræ Bullæ Canone, Apostolicæ Sedis auctoritas (quam vsu spiritualis gladij assumptam agnoscere, nostri est instituti) astrui potest, in hoc certè emicat clarissimè, dum in nimia Principum imposita subditis Vectigalium onera, suprema, ac paterna prouidentia, inuchitur, & cauet ne extra casus à Iure permissos, sine sanctæ Sedis facultate, aut imponentur noua, aut antiqua augeantur. De qua facultate, quorsum protendatur, infra est suo loco agendum. Interim aliqua de more præmittimus; Videlicet.

2 Antiquitatem primum Canonis, qui non solùm in Bulla Martini V. qua vetustiorem apud Interpretes non habemus) reperitur, penes D. Antoninum 3. par. tit. 3. cap. 72. sed etiam in Processibus, tempore Clementis V. editis, testimonio *Glossæ in Clement. 1. ver. Generales De Iudicijs*, vt signum sit, in ipsis Bullæ exordijs fuisse appositam. Nec mirum, cum reperiatur in Iure *cap. Innouamus De censibus*, ad quod faciunt *can. Si quis Romipetas 24. q. 3. & cap. Super quibusdam. De Verborum significat.*

3 Nec verò fuit aliquo vnquam tempore prætermissus, licèt notabiliter mutatus: Cum enim olim simpliciter *omnes* exprimerentur additum deinde est vsque ad Xistum V. *Omnes, ad id potestatẽ nõ habentes.* Quæ verba Xistus mutauit in ea *Omnes, præterquam in casibus, sibi à Iure, seu ex speciali Sedis Apostolica licentia permissis*, idquè in Bulla anni 1587. vt est apud *Vasaldum 2. par. Candelabri aurei in explicat. huius Bullæ cas. 5.* Post sola item *Pedagia*, prius expressa, *Gabellas* addidit Pius V. teste *Nauarro in Manu. cap. 27. nu. 61.* Idem etiam apposuit Clausulam *vel augent.* At post Xistum nullam variationem est passus, vt in interpretibus est cernere recentioribus.

4 Materiam deinde, circa quam versatur, Est què *iniusta subditorum, per onera illicitarum Gabellarum, & Pedagiorum oppressio.* Seu vt placet Caietano, remotiorem assignanti in *Summa ver. Excommunicatio cap. 71. libertas humana ab oppressione onerum huiusmodi iniustorum.* Nec vlla est de ea controuersia. Quamuis hodiè potiori Iure sit hæc sententia recipienda, si Canon non solùm potestatis defectum, sed etiam iniustitiam impositionis, iuxta probabilissimam sententiam, redarguat. Olim enim videbatur addendum, cum aderant verba *Omnes ad id potestatem non habentes Oppressio subditorum per onera, à non habentibus potestatẽ imposita.*

Habes ex materia æquitatem Canonis, quæ sic Christianorum libertati consulit. Pro qua etiam stant sanctiones Ciuiles *L. 1. C. Noua vectigal. impon. non possunt L. Vera ff. ad L. Iuliam De ambit.* Et aliæ non paucæ.

Actiones tandem, quæ trea sunt, eæquè omnes principales. Nimirùm, hæc onera imponere, Augere, Auctaquè, vel imposita exigere.

Omnes

E L E N C H V S.

5 *Damnantur Principes, imponendi Pedagia, seu Gabellas, facultates non habentes.*
6 *Quinam valeant imponere, aliisquè imponendi facultatem præstare.*
7 *Examinatur latè, an etiam potestatem habentes innodentur, cum deficiunt in iustitia impositionis.*
8 *An qui imponunt Clericis, aliisquè Ecclesiasticis*
9 *Innodantur imponentes exem.*
10 *Particulares item persona Vniuersitatis, qui ad illicitam impositionem non concurrunt.*
11 *Vniuersitates subiecta sibi nec nequeunt onera imponere, & quorsum.*
12 *In Republica absoluta non est opus expectare,*

re, dum impositio fit, consensu populi subditi, aut eorum, quos onus tangit.

23 *Differentia inter Consiliarios Principum, impositionem suadentes, et Reipublicæ Ciues eam promouentes.*

24 *Persona priuata non subijciuntur huic inhibitioni.*

25 *De Rectoribus, ac Gubernatoribus locorum vice Principum.*

5 EST sine cõtrouersia, innodari hoc vinculo noua Pedagia, seu Gabellas imponentes, vndequaquè licet iustas, defectu tamẽ potestatis non imponendas. Siquidem hæc fuit, cùm veterum intentiò Bullarum, in quibus erat expressum *ad id potestatem non habentes*, tùm Iuria in *cap. Innouamus. De censibus. & cap. Super quibusdam. De verborum significat.* Vbi Interdicta dicuntur vectigalia, quæ sunt à Principe, non habente potestatem, seu sine largitione eiusdem.

6 Potestatẽ habere dicuntur Principes omnes, qui Superiorem nõ agnoscunt, habentes merum; & mixtum imperium; & à quibus nõ datur in temporalibus appellatio, arg. *Cap. 1. Quæ sint regalia in vsibus Pendorum.* Siquidem imponere vectigalia, non nisi supremæ Iurisdictionis est effectus. *L. 3. C. Noua vectigalia imponi non poss. L. 3. C de Annonis, & Tributis. Iurisconsulti in dicto cap. Super quibusdã. De verborum signific.* vbi dicitur, *illa esse pedagia, salinaria, & guidagia interdicta, quæ non apparent Imperatorum, vel Regũ, vel Lateranensis Concilij largitione concessa, vel ex antiqua consuetudine. à tempore, cuius non extat memoria, introducta.* Refertur autem istud Lateranense Cõcilium *in cap. Innouamus De Censibus.* vbi habetur, *Nec quis quam alicui nouas Pedagiorum exactiones sine auctoritate, & consensu Regum, & Principum, constituere. aliquo modo præsumat.*

Imperator igitur, & potest imponere, & alijs imponendi erogare facultatem, cum supremus sit Dominus.

Deinde Reges, qui iura Imperij super suis Regnis præscriptione acquisiere; vt Galliæ, Hispaniæ, &c. In quo communiter reprehenditur *Hostiensis, & Angelus in Summa ver. Pedagium*: quòd nomine Regũ, solos Romanorum, ad Imperatores ante coronationem significandos, voluerit, comprehendi.

Tertiò Generale Concilium, & ex consequẽti Summus Pontifex, qui non solùm potest directè in sua temporali ditione, in qua Imperialem habet Iurisdictionem, per *Abbatem, & alios in dicto Cap. Super quibusdam*, sed etiam indirectè ob spirituale bonum, in Prouincia qualibet, vt infrà iterum dicetur.

Principum autem nomine, cum certum sit nõ omnes, quomodocumquè dominantes comprehendi; nam Gabellarum impositio, res est magni momenti; dicendum est, denotari eos tantùm, qui suprema fruuntur auctoritate, nec Superiorẽ agnoscunt. Inter quos etiam recensendæ sunt Respublicæ absolutæ; auctoritate enim Principis non carent, etsi apud vnum ea non resideat, sed apud plures. Nec refragatur *Glossa in cit. Cap. Super quibusdam in ver. Imperatorum*, dũ inquit, solum Principem posse, non Ciuitatem; loquitur enim de Ciuitate subiecta, non de libera Italiæ Principum, de quibus cognoscere præsertim, nostra interest, præter Pontificem, & Regem Hispaniæ, quem posse etiam in Regno Neapolitano, decidit *Graffius lib. 2. Decisiaur. cap. 125. nu. 13.* hos in singulari apud nostros Auctores enumeratos sparsim reperi. Magnum Etruriæ Ducem. Sabaudiæ Ducem. Ducem olim Ferrariæ, nunc Mutinæ, & Regij. Ducem Mantuæ, etiam in Ducatu Montisferrati. Rerumpublicarum verò, Venetam, Genuensem, & Lucensem.

Agunt in vniuersum de ijs, qui valent imponere, *Vasquez Opusc. moral. Trat. De Restitut. cap. 6. §. 1. dub. 1. Bertachinus in tract. De Gabellis 2 par. Alphonsus à Castro lib. 1. De lege pœnali cap. 10. Sayrus lib. 3. Thesauri casuum cap. 9. à n. 13. Toletus lib. 1. Instruct. Sacerd. cap. 22. nu. 10. Alterius tom. 1. De Censur. lib. 5. disp. 8. cap 2. Reginald. Prax. fori pœnit. lib. 9. cap. 16. sect. 2. Duard. ad Bullam Cœnæ lib. 2. Can. 5. q. 2. à nn. 3. & q. 7. concl. 1 Vgolinus De Censur. Pontif reseruatis in Bulla Cœnæ par. 2. cap. 5. §. 2. Suarez De Censuris disp. 24. sect. 2. n. 37. Gambarupta De casibus reseruatis ad Cap. 5. Bullæ Cœnæ nn. 4.*

Qui ferè omnes, ex tenore citati *cap. Super quibusdam*, adducunt, eos etiam posse imponere, qui ex antiqua, & immemorabili cõsuetudine potestatem hanc sibi vendicarunt; quia iuxta *Glossam ibidem in Ver. Non extat.* Hæc consuetudo Ius, siue Priuilegium inducit. *L. Hoc iure, §. Ductus aquæ ff. De aqua quotidiana, & æstiua. L. Dominus C. De agricolis & Cens. lib. 11.* alijsquè Iuribus ibi citatis. Consuetudo autem, cuius non extat memoria, est, quæ spatio centum annorum præscribitur *Baldus in L. fin. C. De long. temp. præscript. Guidus Papanus consil. 150. col. 2.* Quæ præscriptio, vt probetur in externo foro, requirit testes maiores annis quadraginta, qui de visu deponãt pro eo tempore, pro residuo autem ex auditu; per ea, quæ habet *Glossa in cap. 1. De Præscriptionibus lib 6.* Requirit item, vt sit legitima, scientiam, & permissionem eius, cõtra quem præscribitur gabellarum ius, nec sufficit Gubernatoris, aut Iudicis permissio, qui à ille poterat, simile ius concedere, non hic; qui licèt possit impedire, & teneatur, defectu tamen maioris potestatis, non impediendo, non præsumitur concedere. Et hæc quidem præscriptio procedit de Iure communi, particularibus tamẽ legibus potest impediri; vt de facto prohibetur in Hispania, teste, *Vasquez loc. cit. n. 8.*

Est verò circa prædicta aliqualis cõtrouersia. Nam *Vasquez* videtur concedere, posse tantum præscribi ius exigendi Gabellas per Supremum Principem iam impositas, non autem Ius imponendi nouas, nisi etiam præscribatur merum, & mixtum Imperium. Et ratio esse potest, quia vt diximus impositio hæc est effectiua supremæ Iurisdictionis, suprema autem Iurisdictio dicit merum, & mixtum Imperium. Qua propter *n. 16.* dirctè negat, concessione, vel priuilegio Principis supremi, posse Inferiori concedi facultatem ad imponendum, sed tantùm ad exigẽdum iam imposita.

posita. *Alphonsus* verò à *Castro eo cap.*10. *post medium* absolutè negat, posse vllo modo ius imponendi præscribi: etiam immemorabili tempore. *Bertachinus* tandem sentit, ius quodlibet gabellarum non posse præscribi quoad directum dominium, sed tãtùm quoad vsum fructuum, respectu vtilis dominij.

Sed nobis ita sentiendum videtur; nempe præscribi posse Ius etiam imponendi, quamuis merum, & mixtum Imperium non præscribatur; quæ esse debet cæterorum sententia, qui vltra Principes, qui Iura Imperij præscripsere, alios ex consuetudine immemorabili posse imponere, concedunt. Nam, cum in *cap. Super quibusdam, iuncto cap. Innouamus* dicatur, potestatem inesse super Vectigalibus Regibus, Principibus, & ijs, qui consuetudine gaudent immemorabili: & certum sit, nomine *Regum, & Principum* eos intelligi, qui præscriptione acquisiere merum, & mixtum Imperium, ac proinde simul cum eo ius imponendi; si ibi sermo est de potestate imponendi, sequitur manifestè, nomine eorum, qui dicuntur, ex consuetudine posse, venire eos, qui, absque præscriptione in mero, & mixto Imperio, præscripserunt tamen in Iure imponendi. Quod autem in *cap. Super quibusdam*, quòd addidit de consuetudine immemorabili, sermo sit de potestate etiam imponendi, & non de sola potestate exigendi Gabellas, iam impositas, vt sentit vnicè à *Castro*, est communis sententia *Glossæ, et Doctorum ad prædictum cap.* & infertur ex eo, quod ibi onera appellantur interdicta; iuxta *cap. Innouamus*, at ibi non interdicuntur exigi, sed imponi; in hæc verba. *Nec quisquam alicui nouas pedagiorum exactiones sine auctoritate, et consensu Regum, & Principum constituere aliquo modo præsumat.* Ex quibus verbis manifestè apparet contra *Vasquez*, posse per Superiores Principes licentiam etiam imponendi concedi. Et per hæc improbatur etiã sententia *Alphonsi à Castro*.

Bertachini verò placitum eatenùs est recipiẽdum, quatenùs præscribens in facultate imponendi, absque eo quòd præscribat in mero, & mixto imperio, non valet alteri facultatem imponendi elargiri, nec ius illud suum vendere, aut commutare, sine licentia Principis superioris; sicuti potest ille, qui etiam in Imperio præscripsit. Adhuc enim inferior non habet supremam iurisdictionem, cuius est effectus, alteri facultatem concedere. Manet igitur auctoritas hæc penès Principem Superiorem, qui ex hoc directum habere directum dominium; Inferior verò vtile tantùm, vtpotè quod alteri conferre non valet. Cæterùm cum præscriptione meri, & mixti Imperij potest etiam acquiri directum dominium in Iure Gabellarum, vt sentiunt alii communiter, & videmus de facto præscriptum.

Dissimiles igitur Principes prædictis, Duces sint, siue Marchiones, Comites, Barones, Domicelli, aut alio nomine nuncupati; Vniuersitates item, seu Communitates subiectæ, nequeunt sine Superiorum facultate imponere. Quòd si imponant, excommunicationi huic subduntur, vt declarauit Pius V. ex parte Regis cuiusdam interrogatus, teste *Toleto. D:* Communitatibus inferiatiùs agendum,

7 Capitale tamen est dubium, an habentes etiam potestatem noster Canon, aliquo in casu condemnet pura iniustitiæ. Negat *Nauarrus in Man. cap.*27. *nu.* 61. & quidam alij ipso antiquiores. Sed ex horum auctoritate nullum est desumendum adminiculum; cum in eas Bullas scripserint, quę manifestè exprimebant, *omnes, ad id potestatem non habentes*, quando vix poterat id in dubium verti. Quamuis non desint, qui velint, non fuisse ex hac Clausula exclusos maiores Principes. Ipsi siquidem, si iniusta vectigalia imponant, facultatem tunc non habent, quia excedunt.

Post Canonem verò ita à Xisto V. Editum, vt retulimus, adhuc nullo modo iniustitiam, sed vt prius solum defectum potestatis puniri, sentiunt *Viualdus* 2. *part. Cand. aur. in explic. Bullæ Cœnæ nu.*36. *& locis suprà cit. Toletus nu.* 9. *Sayrus nu.*6. *et* 7. *Vgolinus* §.3. *Reginald. n.*174. *Gamberupta sub n.*5. *Piliuccius tom.*1. *qq. Moral tract.*16. *n.*105. Vt probabilius *Naldus in Summa ver. Bulla Cœna nu.* 31. Nituntur in vi particulæ *nona*: non enim, inquiunt, iniustas fuit mens impedire, sed nouas; nouæ autem dicuntur, quas ex auctoritate noniter præsumpta andet quis imponere, cum defectu auctoritatis nũquàm fuerint impositæ. Confirmantque ex eo, quod Ius; à quo verisimile est, Bullam non discedere, solùm semper carpit defectum potestatis, non iustitiæ. *c. Si quis Aomipetas* 24. *q.*3. *cap. Innouamus. De Censibus. cap. Super quibusdam de Verb. signif.* Et ita potest eorum sententia efficaciùs suaderi. Dum inhibetur impositio sine licentia Sedis Apostolicæ, si inhibitio Supremos etiam Principes attingit, vel est generalis sermo de vectigalibus, etiam iustis; & est in contrariũ, non esse verisimile, nec de facili concedendum, voluisse Pontificem supremæ vsu Iurisdictionis in hoc à Principibus omnibus auferre, cum sit eis valdè præiudiciale, & sequatur, Supremos cum Inferioribus in hoc æquali. Obstat itẽ: quod iustæ nullo modo damnantur, dum dicitur, *præter quàm in casibus à Iure permissis*. Intra enim iustitiam omnem concedunt. Vel solæ iniustæ damnantur; & hoc non minùs est improbabile, conceduntur, enim ex licentia Sedis Apostolicę, quasi Apostolica Sedes, ad rem illicitam facultatem sit præstatura, quod non est dicendum. Dicatur igitur, necesse est, Supremos Principes non posse comprehendi; quarè Inferiores tantũ, qui de licentia Sedis possunt imponere.

Oppositum tuentur *Graffius lib.* 4. *Decis. aurear. cap.*18. *nu.*80. *Sousa Relectione Bullæ Cœnæ disp.* 41. *concl.* 1. *Seorsia in Bullas selectas Theor.*414. *Bonacina Tom. De Censur. in particulari disp.*1. *q.*7. *punct.*3. *nu.* 6. *& locis suprà cit. Suarez n.*37. *Duardus q* 6. *concl.*2. *Alterius cap.*3. Ex antiquioribus autem *D. Antoninus* 2. *par. Summa tit.*1. *cap.*13. §. 7 *Syluester ver. Gabella* 3. *n.*7. malè à *Toleto* pro sua sententia citatus, *Tabiensis ibidem* §.3, *Angelus ver. Pedagium nu.*5. quia in Bullis eorum temporum absolutè noua imponentes Pedagia excommunicabantur sine addito *Ad id potestatem non habentes*, vndè illi accipiebant indefinitè particulam, *omnes*, quod, et de præsenti Canone accipien-

piendum videtur. Cui addi possunt aliæ etiam coniecturæ quæ alibi.

Hac in re in primis illud arbitramur certum dato Principes hosce Maiores aliquibus in casibus ad Canonem nostrum offendere, non offendere tamen si impositio fit vndequaquè iusta. Id sonant verba illa *Præterquam in casibus sibi à Iure permissis*, nec obstant sequentia *Seu ex speciali Sedis Apostolicæ licentia*; quia particula *seu* est alternatiua Hæc est sententia receptissima *Abbatis in dicto cap. Innouamus De Censibus Syluestri loc. cit. nu. 2. Angeli nu. 1.* & in terminis ad Canonem *Sayri relato cap. 9 in fine. Suarez. n. 36. Duardi q. 8. concl. 1.* eamque supponit *Bonacina punct. 3.* Solus oppositum sequi videtur *Marta* citatus à *Duardo*, & aliis *De Iurisdictione par. 1. cap. 45. in fine.* At certè nullum habet firmum fundamentum, nisi fortè accipiat particulam seu coniunctiuè, quæ acceptio non est germana, nec obuia, vt considerantì innotescet, & ex alibi dictis, ac dicendis apparet.

Prænotandum deinde onera hæc dici vndequaquè iusta, si ex quatuor caussarum generibus eorum desumatur integra iustitia: Ex parte nimirum efficientis, si Princeps, vt diximus, legitimam habet facultatem imponendi. Ex causa materiali, tum remota, tùm proxima. Proxima, si res, super quibus imponuntur, sint oneris capaces: Remota, si personæ quibus imponuntur vt si non sint Ecclesiasticæ, nobiles, exemptæ, & similes. Ex formali, si imponantur iuxta rerum exigentiam, ac valorem, ac seruetur æqualitas inter subditos soluentes. Ex finali, si adsit iusta caussa imponendi. De quibus ad Clausulam *Præterquam in casibus sibi à Iure permissis* aliqua dicemus. Vnica ex his deficiente, cum bonum sit ex integra caussa, malum ex quocumquè defectu, vectigal dicitur illicitum, seu iniustum.

8 Lis est præterea in secunda sententia (quã in sequentibus supponemus probabiliorem, ne multa omittere necessaria cognitu cogamus) an imponentes Clericis vectigalia, quæ dicunt iniustitiam ex parte caussæ materialis remotæ, hoc Canone excommunicentur. Et affirmant *Vgolinus §. 1. Graffius nu. 14. Duardus q. 3. concl. 6.* Negant *Nauarr. nu. 61, in fine. Toletus nu. 8. Suarez n. 37. Sayrus n. 11. Alterius cap. 4. col. 1.* dum aiunt, hos excommunicari Canone Decimo octauo.

Crediderim tamen, disceptationem esse parui momenti, quoad rem. Certum est enim quamuis, in vtroquè Canone, Quinto scilicet, & Decimo octauo, huiusmodi imponentes comprehenderentur, vnico irretiri anathematè, quia in eamdem malitiam non bis fertur Censura, vt in *Pro mialibus nu. 14.* Et quamuis in præsenti videatur puniri vectigalium iniustitia, vt sic, in Decimo octauo verò, vt læsio est Ecclesiasticæ immunitatis, ex quo apparere possit duplex malitia: Vna tamen ad alteram reducitur, quia hic Vectigalia huiusmodi non sunt iniusta, nisi quia obligant exemptos, seu imponuntur ijs, quibus non valent imponi, eadem autem est caussa, cur puniatur impositio facta Clericis in Decimo octauo.

Quamobrem dum in Decimo octauo habemus. *Quauè Collectas, Decimas, Taleas, Præstantias, & alia onera, &c.* si sub generali nomine *onerum* veniunt etiam Pedagia, & Gabellæ propriè dictæ, Imponentes ea Clericis ex eo innodari, censendum erit, quia contra talem iniustitiam directè est ille Canon, & Quintus hic dicendus erit, de hoc nil caussæ, quandoquidem in decimum octauũ differebatur. Quòd si est sermo tantùm de alijs oneribus, quæ nec Gabellæ, nec Pedagia sunt affirmare possumus, eos hoc Canone mulctari, vt imponentes iniusta onera ex parte materialis caussæ remotæ.

9 Sed *Suarez sub nu. 45.* (& videntur subscribere *Vgolinus, & Naldus locis citatis*) absolutè negat. Huiusmodi iniustitiam ex parte personarum, quibus fit impositio, desumptam, præsenti sub anathemate concludi, vt non sit innodandus, qui Ingenuis, exemptis, ac alijs non subditis, vltrà Clericos, imponeret, Monetur ex Clausula *in Terris suis* hoc pacto arguens Vel enim quæ prohibetur impositio, respicit personas tantùm, quibus fit, vel potius territorium subiectum. Non primum, quia tunc non dicerentur Principes, in Terris suis iniqua constituisse vectigalia, sed personis non suis, quæ possunt etiam esse extra Imponentis Terras. Si ergo secundum, Princeps non delinquit ibi in impositione oneris, siquidem in terris suis, sed in casu (vt supponitur) permisso, imponit; delinquit igitur tantùm in eo, quòd personarum non habet rationem, quarum habendus est respectus ob ingenuitatem, uel exemptionem. Hoc autem est peccatum alterius generis, hoc ioco non punitum, vbi casus non permissus damnatur, nõ verò modus, quoad personas illicitus.

Id nos cum *Duardo loco citato, & Vinaldo nu 38.* reijcimus, opinantes, hanc etiam iniustitiam carpi. Siquidem omnis impositio, non permissa à Iure damnatur in Canone; at ea, quæ Ingenuis, exemptis, et non subditis iniungitur, damnatur à Iure, igitur, &c. Nec enim Clausula *Præterquam in casibus sibi à Iure permissis* est pressè, & rigorosè sumenda, vt vsus solos significet; alioquin damnaret tantùm defectum iustitiæ, ex parte causæ finalis; id enim denotat *casus*, necessitatis scilicet, vtilitatis, & indigentiæ; quæ nec ipse *Suarez* admittet, qui iniustitiam ex parte formę, & causæ materialis proximæ nobiscum asserit, esse damnatam; tamen qui in casu necessitatis, supra rerum exigentiam, ac valorem vectigalia imponeret, si loquamur in rigore, non diceretur, imposuisse *in casu non permisso*. Si igitur verbum illud *casibus* ampliorem habet extensionem, intelligendum est, vt idem sit, ac modis à Iure permissis, quo pacto non potest, non comprehendere etiam iniustitiam, quæ est ex parte personarum quibus imponitur. Ex quibus patet ad discursum Suarez.

10 Quia verò communitates, Respublicæ & vniuersitates excommunicari nequeunt, *cap. Romana §. vniuersitatem. De sent. Excommun. lib. 6.* & latè diximus Capite Secundo ad Clausulam *Vniuersitates verò &c.* arbitratus est *Duardus citata quæst. 6. nu. 6.* particulares etiã personas Vniuersitatis, quamuis culpabiles in impo-

impositione, esse à pœna huius Canonis immunes (licèt in contrarium tandem, vt practicè amplectendum descendat, & absolutè recipiat quæst. 15.) Quam sententiam amplexatus est etiã *Bonacina supra citato punct. 3. n. 8.*

Ex dictis tamen ad eam Clausulam *Vniuersitates* cum ipsomet *Duardo*, & alijs, oppositum sequimur ex *Alterio cap. 4. dub. 3. Reginaldo nu. 275. Sayro n. 7. Filliuccio n. 161. & Gamparupta sub nu. 6.* Nam licèt Communitates collectiuè sumptæ excommunicari non possint, est tamen generalis doctrina, singulos vniuersitatis culpabiles posse excommunicari. Nulla est autem ratio, cur de facto non excommunicentur, si delinquunt non minùs, ac personæ, quæ de Communitate non sunt.

Quod enim dicitur, communitatem non alligari, nisi exprimatur, vt assumunt *Bonacina, & Duardus ex dicto cap. Romana.* Ideoquè Pontifices, dum, & Communitatem impetere voluerunt, interdicto subiecisse, vt in canone secundo; falsum est; quia primum in eo *cap.* dicitur absolutè, vniuersitates excommunicari non posse, vnde nec possunt, si expressè significētur; quod intelligendum est de Vniuersitate, vt dixi collectiuè sumpta; subinde enim statuitur, excommunicatis expressè Vniuersitatibus excommunicationem non cadere, nisi in singulares culpabiles, ne, si in totam collectiuè, contingat innoxios irretiri. Expressè verò de Vniuersitatibus in secundo Canone facta est mentio in ordine solùm ad Interdictum, siquidem nullus negat, quoad excommunicationem ibi irretiri culpabiles, etiam si non exprimantur. Sufficiens autem expressio est ex præsenti dictione *Omnes*, quæ cum sit generalis neminem excludit arg *c. Si Romanorum 19. d. & L. Iulianus ff. De Le. 3.* Nec tandem obstat alterum *Bonac.* argumentum, quòd Communitas, cum bonum publicum respiciat, ex priuatis autē constet, non præsumitur Gabellas imponere ad onus priuatorum quia in suimet vergeret detrimentum. Non obstat inquam, tum quia graue esse potest onus ijs de Communitate, qui in impositionem non consenserunt, & subditis, qui ad impositionem suffragium non ferunt, tum quia sæpiùs Rectores, & Magistratus sibi non imponunt, benè tamen plebi alijsquè subditis.

11 Vrgebit tamen aliquis, adhuc communitatem subiectam posse sibi imponere, tùm quia non imponit in terris suis; ipsa siquidem est terra, non suimet, sed Principis, tum etiam quia Canon latus est in fauorem ipsius; ne à Principe iniustè oneretur, cui, non est, cur cedere non possit, dum voluntaria positio non est iniuriosa.

Respondetur, aut imponens non est totus populus, sed Magistratus aliquis, potestatem habēs supra reliquum populum, & dicitur imponere in terris suis, quas regendas suscepit, quibus præest, ad curandum commune populi bonum, & in quibus iurisdictionem aliquam exercet. Aut verò est totus populus, & imponit in terris suis, quatenus similiter in eis auctoritate aliqua fungitur, quod sufficit. Ex secunda autem argumēti parte videtur posse concedi, quòd, si omnes ij, in quorum onus cedit impositio, in eam consentiant, aut sponte recipiant, non excommunicentur; alias secùs, vt constat ex supradictis. Obstat tamen, quod impositio est iniusta defectu potestatis; nec enim spontaneus consensus sufficiens est ad iurisdictionem resumendam; quæ in Principem translata est; vndè Principis licentia videtur necessaria.

12 Respublica autem libera, quæ habet imponendi facultatem; dummodò imponat iustas, nil refert, si aliquibus onerosas. Vndè ea pars Ciuium quæ suffragium ad impositionem dare detrectauit, & onus inuita suscepit, non impedit, quin maior pars, aut Magistratus aliquis (si apud hos sufficiens est in rebus decernendis auctoritas) imponat sine incidentia huius excommunicationis. Quod procedit, etiam si onus Magistratum non tangeret, nec eos, qui de impositione deliberant, si sint Optimates. In quo videtur deceptus *Duardus qu. 7. n. 4.* asserens, non sufficere consensum vnius partis Reipublicæ, sed maioris partis eorum omnium, quos onus tãgit, Nam sicut in vnum Principes Respublica, potest prorogare Dominium, aut Iurisdictionē, ita etiam in Magistratum, aut in partem Optimatum: vt quemadmodum Princeps, non expectato placito eorum, quos onus tangit, imponere potest, ita Magistratus, aut ea pars Optimatum, apud quam est auctoritas decernendi, licitè imponat sine placito aliorum, aut populi, licèt populum maximè onus inuadat; nō enim minoris est auctoritatis in Communitate Princeps, quã in Republica ij, penès, quos est regimen.

13 Ex vniuersitatibus igitur in genere sumptis eæ personæ excommunicantur, quæ impositioni, inhibitæ suffragium, aut vocem dedere, ex quibus sancita fuerit; licèt enim tota Respublica dicatur imponere, proximè tamen solæ personæ prædictæ sunt in caussa impositionis. Dixi autem *suffragium*; quia nudum consilium, aut quælibet alia opera, impositioni præstita, non sufficit, Nam hic non innodantur consulentes, aut quomodolibet cooperantes, sed ij tantum qui propriè imponunt, quales sunt Principes, & Magistratus Rerum publicarum. Vndè Consiliarij Principum, quantumuis suadeant, & operam ad impositionem exhibeant; quia tamen non sunt ipsi, sed Principes, qui imponunt, ideò non innodantur; Idemquè esset de simpliciter consulētibus in Republica. At verò, qui ita consulunt (cum partem habeãt, in impositione decernēda ita vt consilium sit etiam suffragium, vel vltrà consilium, suffragium præstant) non sunt nudi consulentes, sed ex ijs, qui dicuntur imponere, ac proinde excommunicationi obnoxij fiunt.

14 Postremò sciendum, in eo conuenire Doctores, quòd asserant, hic esse sermonem de ijs, qui auctoritate pollent. Siquidè vectigalia, non nisi per Principes, aliasquè personas publicas, imponi solent. Quamobrem viarum grassatores, alijsq; priuati imponenētes, extorquentesquè non comprehenduntur, onus enim non est publicum, & vniuersale, quale prohibere est intentum Bullæ. Nec sæpius à talibus Viris contingit extorqueri Gabellas, quin tandem comprimantur.

15 Rogabis, sub his an comprehendantur Rectores, & Gubernatores locorum, à Principe missi, si inconsulto Domino, imponant? Respō-

R deo,

ideo probabilius esse affirmare; sunt enim personæ publicæ, & auctoritatiuè imponentes. Et licèt non imponant in terris, quoad Dominium suis, suæ tamē sunt quoad Iurisdictionem regiminis.

Nec obstat, facile esse remediū, si res ad Principem deferatur; hoc enim non obstante, innodantur Inferiores Principes, à quibus per Superiores possunt eadem facilitate vindicari oppressi. Innodantur igitur, si à Principe facultatem non habeant, ex defectu potestatis: Si verò habeāt; innodantur, si excedant; quia in eo, in quo excedunt, non habent; vnde etiam si generalem habeant, innodantur, si imponant iniustas, quia ad iniustas non præsumitur præstita facultas. Si tamen in specie commissionem habeant etiam iniustas imponendi, excusantur; quia Princeps est, qui imponit Proregente medio non ipse Proregens.

Qui in terris suis.

E L E N C H V S.

16 Q*Vot modis Terra dicantur esse alicuius.*

17 *Tyrannorum Terra dicūtur sua, vt in eis non valeant pedagia imponere.*

18 *Terra nomine territorium, ac quilibet iurisdictionis locus, intelligitur.*

19 *Imponitur gabella in Terris, etiam si non sit generalis, sed certas personas attingat.*

20 *Non irretitur qui in terris suis onera Infidelibus imponeret.*

16 OMnes eę terræ Principū dicuntur eorū esse primò, in quibus vtile, & directum simul dominium habent. Secundò, in quibus directum tantùm, licèt vtile sit feudatariū; qua in re esse potest, vt quis feudatarios habeat, nec tamen in terris infeudatis sit absolutus. Tertiò, in quibus è conuerso vtile tantùm, non directum. arg. *L. Si quis seruos ff. De Leg. 3.* Vltimò, in quibus ex parte rantùm possessio habetur. *arg. L. Pupillus §. fin ff. De Verbor. significat.* His addere possumus eas, quæ dicuntur suæ ex capite regiminis, iuxtà notata *numero antecedenti*. Ita *Vgolinus De Censur. Pontif. reseru. p.2. cap.3. Duardus Comment. ad Bullam Cœnæ lib.2. can. 5. q.2.* Qui igitur inhibita vectigalia in Terris, aliquo ex his modo suis, imponit, innodatur.

17 Attamen Tyranni ex vsurpata possessione excusantur à *Bonacina tom.3. disp.5. q.6. pu. 2. nu.5. & Duard. loc cit. q.6. nu 1.* licèt, *q.13, in principio*, aliud sentire videatur. Ea ratione, quia non verificatur, quòd imponant in *terris suis*. Sed melius *Vgolinus loc. cit. & Filliuc. tom.1. qq. moral. tract. 16. nu. 109.* eos innodant, quia non est verisimile, Tyrannorum iniustitias non damnari, dum plectūtur legitimorum Principum; pręsertim quia Canon succenset principaliter defectui facultatis, quo maximè laborāt Tyranni. Et quamuis rigorosè loquendo Terræ non sint suæ, iuxtà tamen ipsorum existimationē qui eas tanquam suas reputant, ac regunt, & ratione vsufructus, quem habent, dici possent suæ. Ea enim, quę possidemus dicuntur ex nostris arg. *L. Bonorum lib.1. § in nostris. ff. De verborum signif. L. Rem in nobis ff. De acquirendo rerum Dom.* Faciunt ea, quæ *Iason & Alexander in L. Is ad quem ff. De acquir. hæredit. & Romanus Consil. 60, nu. 14.*

Id quod multò magis fatendum erit, si Tyrānus à Republica toleretur, ita vt præsumatur ius dominandi illi contulisse, sicut & legitimo Principi; cum e siquidem potiori aliqua ratione, Terræ nuncupabuntur suæ. Ideò omnem possessorem iniustum, etiam si Tyrannus non vocetur, notauit comprehendi, ex *D. Antonino 2. p. tit. 1. cap. 13. in init. Reginald. lib. 9. Prax. pœnit. n. 281. vers. vbi aduerte.*

Quòd si Respublica non potuit ius principiandi conferre; quia eo iam se abdicauerat, aut si potuit, non tamen potuit ius imponendi vectigalia; quia prius ipsa non habuit (nec .n. plus iuris in alterum quis transferre potest, quā ipse habeat) in vtroque casu Tyrannus imponens innodatur. Nam in primò remotè deficit, ratione Dominij in secundò immediatè; ratione potestatis.

18 Terrarum autem nomine intelligitur etiā territorium, ac locus quilibet, ad quem se extēdit exercitium Iurisdictionis, & impositio, seu exactio vectigalium, puta confinium, aut locus circa illud, pons, flumen, ager, &c. etiam si solum, aut fundus Principis imponentis non sit *arg. Cap. Cum Episc. De offic. Ordinarii lib. 6 Vgolinus dicto §. 2. in fine. Duardus q.2. ad finem. Naldus in Summa verb. Bulla Cœnæ n.30.* Et satis est euidens ex supradictis.

Insuper ex hac Clausula *Suarez de Censur. disp.21. sect.2. nu 40.* asserit, optimè colligi, impositionem debere esse generalem, scilicèt respectu Prouinciæ, Ciuitatis, aut loci. Sed vel *generale* sumit, vt idem est, ac publicum, seu publica auctoritate institutum, quatenus persona priuata, vi extorquens, non imponit generaliter, sed aliquibus, à quibus contingit exigi, & per consequens non in terris suis, sed Principis, quia Iurisdictione non gaudet; & rectè illud infert. Aut sumit *generale* prout respicit personas Prouinciæ, Ciuitatis, aut loci; & hoc non recipimus; quia non est eximendus, qui aliquibus tantùm de populo, aut certę tantùm nationi, illac transeunti, imponeret. Quicquid ipse in contrarium *n.41.* nisus præsentis clausulæ. Non enim apparet cur certis personis imposita, non possit dici imposita *in terris suis*, & aliàs Bullæ mēs est omnium, saltem Christianorum, onerationi obuiam ire.

20 Immò, si attendatur vis Clausulæ *in terris suis*, quæ propriè locum respicit, videtur innodandus etiam Princeps Christianus, qui in suis locis vectigalia imponeret, à solis infidelibus exigenda; eo præsertim, quòd si damnatur iniustitia oneris repetitur hęc etiam in oneratione Infidelium, quos Iure naturali, & Diuino prohibemur lędere, si non sint hostes nostri. Hoc tamen non obstante, arbitramur, non innodari, iuxta *notata cap.3. et 4.* de Deprædatione bonorum Infidelium. Nec enim est probabile his Canonibus alios protegi à Pontifice, quàm sibi subditos per baptisma, arg. *cap. Gaudemus.*

De

De diuortiis, & patet ex Proemio Bullæ, ibi, *ne se in huius vita societate, et coniunctione lædant, aut inter se alter alteri offensionē præbeat*. Est autem sermo de Christianis.

Noua.

ELENCHVS.

21 *Explicatur hæc vox. Vbi, quòd ex impositione semel tantùm contrahitur Censura, licèt multo tempore onus perseueret nouum.*

22 *Iterum proponens impositionem, aliàs factam, non dicitur nouus imponens, nec innodatur, sicuti nec si de nouo exigat ab antiquo impositas.*

23 *An vox hæc præscriptionem, quæ ex temporis diuturnitate sumitur, impedierit.*

24 *An innodentur exigentes post Xistum gabellas, ante ipsum impositas, sed non dum præscriptas.*

25 *Nouum est, quod alibi vetus in loco vbi imponitur est nouum, & quod valens in vno loco imponere, non semper valeat in omnibus.*

21 Noua dicuntur onera, quæ nunquam sunt imposita, aut quorum impositionis initij extat adhuc memoria, quam memoriam deleri diximus centum annorum præscriptione. Antiqua è contra, quorum initii memoria non viget: *Gloss* communiter recepta in *cap. Generali Ver. De nouo de Electione lib. 6.* Possessio enim immemorabilis arguit iustum titulum, præsumunturquè ex ea onera validè, ac iustè imposita, sicut longa possessio in exercitio imponendi confert legitimam facultatem Imponenti. Et ita in præsenti vocem *Nouam* interpretantur *Syluester in Summa ver. Gabella 3. nu. 6. Sayr. lib. 3. Thesaur. cap. 9. num. 12. Vgolinus De Censur. Pontif. reseru. p. 2. cap. 5. in Præludio nu. 6. Duardus Comment. ad Bullam Cœnæ lib. 2. Can. 5. q. 3. Bonacina tom. 3. disp. 1. q. 6. punct. 2. n. 2.*

Videtur tamen hic obseruandum, impositionem nouam non puniri, nisi eorum, quæ tunc primùm imponuntur, vt licèt onus dicatur nouum toto tempore ante præscriptionem, non tamen eo tempore duret innodatio Principis, tanquā imponentis. Siquidem semel facta impositione, & ob id contracta Censura, non est, cur ampliùs tanquam imponens innodetur. Vetatur igitur impositio nouorum, quæ nunquam sunt imposita. Exactio verò eorum, quæ vel nunquam sunt imposita, vel ita recenter, vt initij memoria non præterierit.

22 Sed numquid vrgens impositionem, aliàs factam, sed vel non receptam à subditis, vel solui omissam, innodatur vt Imponens? Respondeo negatiuè. quia licèt onus perseueret appellari nouum, donec præscribatur, tamen vrgens impositionem, alias factam, non potest in rigore dici imponens, Impositio enim ex prima institutione, & promulgatione completa est, quamuis non acceptata: vt patebit ex dicendis ad *ver. Imponunt*. Et quamuis noua hæc instantia impositioni æquiualeat, habeatquè eosdē effectus, quoad grauamen subditorum; tamen non est noua Impositio: Sicuti non condit legem de nouo, qui iam editam proponit iterum, vt acceptetur. Quousquè igitur impositionis extat memoria, ob exactionem contrahitur Censura, non ob impositionem. Qui tamen iam ab immemorabili impositas exigeret de nouo, eo quia, vel nunquā fuerunt exactæ, vel exactio aliquo ex accidenti fuerit interrupta, non innodaretur, quia non interdicitur noua veterum exactio, sed eorum exactio, quæ prohibentur imponi, nouorum scilicèt. *Sayrus dicto n. 12. Duardus nu. 2.*

23 Verùm cum ante Xistum V. Principes supremi imponentes non irretirentur, quantùmuis iniquas imponerent Gabellas, quos nunc diximus, esse probabile innodari: quæritur an Gabellæ iniustæ quæ tempore Xisti adhuc præscriptæ non erāt impeditæ fuerint ex vatiatione Canonis, vt nunquam deinceps præscribi potuerint. Et consequenter nunc, an verba Canonis accommodentur ijs, qui exigunt iniustè impositas ante Xistum, non dum tempore illius præscriptas.

Prima pars dubij adhuc generaliùs quærere potest; An nimirùm vox *noua*, quæ in Bulla est antiquissima, impedierit, ne post Bullam vllum vectigal potuerit esse, cui nomē veteris, seu præscripti conuenitet, si deficiebat ante *Xistum* facultas, post *Xistum* verò facultas, vel iustitia.

Et videtur respondendum negatiuè. Siquidem absolutè asserunt Doctores, ea, quorū nunc initij memoria non extat, non dici noua, vndè vetustatem desumunt à sola temporis diuturnitate, Cum enim plurima imposita fuerint, post editionem Bullæ, satis nunc priscæ, eorū omnis validitas nunc esset in dubium reuocanda, & tamen diuturnitas dicitur sufficiens, vt præsumatur in impositione primæua validitas, seu iustitia. Nec obstitit vox illa *noua*. Tum quia, licèt Iura sēper inhibeant malam possessionem, non tamen ex eo censentur prohibere præscriptionem pro malo possessore, cum apertè permittant. Et regulariter quando præscriptioni se se opponunt, expressè id protestantur per verba *non obstante quacumque præscriptione*, aut his similia, quod & in hac Bulla habetur *Can.* 4. & in fine ipsius, Tum quia, cum, quoties promulgatur Bulla, de nouo fiat, ac si antecedenter non fuisset, particula *noua* non carpit, nisi eas Gabellas, quæ tunc nouæ sunt: Non sunt autem tunc nouæ, nisi eæ; quæ post ipsam imponuntur, vel quarum initij ad huc extat memoria.

24 Ex quo ad alteram quæstionis partem distinctione respondemus. Vel enim ita Xistum impositio antecesserat, vt nunc memoriam hominum initium superet, & tunc exactio non punitur à Canone, quia iam non est nouorum Pedagiorum exactio. Vel initij adhuc extat memoria, & punitur, quia adhuc onus est nouum. Probabile tamen est, nequè hanc exactionem puniri. Namquè punitur exactio eorum, quorum inhibetur impositio: sed impositio, quæ iniqua est defectu iustitiæ, non verò defectu potestatis, nō fuit ante Xistum punita: ergò neque post Xistum exactio eorum, quæ ante ipsum ab habente potestatem iniquamuis iniustè imposita sunt.

Prædictam quæstionem non inuenio apud Interpretes, videtur tamen nostræ responsioni aduersari *Reginaldus tit. lib. 9. cap. 16. sect. 7 ad finem*, dum ait, ad præscriptionem impositi oneris non sufficere immemorabilem diuturnitatē; sed duo alia requiri, bonam fidem in imponente, cum mala fides præscriptionē impediat. *Cap. fin. de Præscript. cap. 2. De Regul. Iuris in 6.* Et quod cōsueuerit solui sine vi, ac coactione, quia resistentia soluentium argumento est, quòd, vel sine auctoritate, vel sine rationabili consuetudine fuerit impositum.

At quoad priùs requisitum, vel arbitratur *Reginaldus* malam fidem in primo imponente ita obstare, vt deinceps impositio præscribi nō possit, & refellendus est. Siquidem, si in successoribus mala fides non perseuerat, progreditur præscriptio ex cap. *Cum quis Iur, iuncta Gloss. De Reg. Iuris in 6.* Quod patet in illis, qui Superiorem agnoscunt, & tamen ex præscripta consuetudine nunc legitimè imponunt, non obstāte, quod aliqui Prædecessorum mala fide laborauerint; eò quòd est notum, impositionem onerū huiusmodi esse effectum Iurisdictionis, non nisi supremæ. Aut intelligit de mala fide perseuerāte in singulis, toto tempore quo fieri posset præscriptio, si mala non adesset fides, & recipiendus est. Siqui dem eadem est quoad exactionem Gabella noua; ac non præscripta; hæc autē mala fides præscriptionem impedit. Quoad impositionem tamen post primum, nullus alius est innodandus diximus.

Alterum verò de vi, & coactione, non satis arguit defectum potestatis; quia ferè semper populus onera soluit inuitus, & multa coactio necessaria est aliquando etiam iis, qui potestatem habent. Aliunde igitur perpendendum, an resistentia soluentium fuerit intuitu defectu potestatis in Imponente, ex quo coniici possit, malam fuisse fidem in ipso, & in omnibus eius Successoribus. Secus enim præscribi potuit, non obstante resistentia.

25 Noua tandem Pedagia, seu Gabellæ dicuntur, quæ licèt alibi antiqua sint, eo tamen loco, in quo imponuntur, nunquam anteà fuere. Sunt enim noua in tertiis suis, aut in ijs Terris *Doctores nu. 31. citati.*

Vbi opportunè aduertimus, non omnes Principes qui alicubi terrarum suarum possunt imponere, posse indifferenter vbiquè. Siquidem respectu loci vnius possunt esse Supremi, respectu autem alterius Feudatarij, vel aliquo modo subiecti. Locorum igitur attendendum est discrimen. Similiter in aliquo loco Dominij potest esse onus iniustum, quod tamen ex præscriptione deserit esse nouum, & excommunicationē inducere. Hoc si alibi de nouo imponatur, inducet, quia ibi erit nouum, & iniustum.

Tandem Princeps Inferior, eò quòd præscripserit in facultate imponendi in vno Dominio, non est censendus præscripsisse quoad alia; licèt probabile sit cum, qui præscripsit quoad vnum locum Dominij acquisiuisse facultatem etiam quoad alium locum eiusdem, si tamen onus sit simile, aut non maius, ad quod maior auctoritas non sit necessaria.

Pedagia, seu Gabellas.

E L E N C H U S.

26 Vtrum, à Principe impositorum, explicatur natura.

27 Nomine Pedagii Guidagium, Portorium, & omne id, quod pro itinere, & transitu soluitur, interdicitur.

28 Insuper autem Gabella, & Vectigal.

29 Solutio pro transitu fluminis in scapha nō damnatur, nisi nimia.

30 Iudicium de domo salis, panis, et similium quæ vnicus vendit.

31 An tributa sub his nominibus prohibeantur omnia.

32 Collectam Communitates subiectæ possunt Iure communi sibi imponere. Quando, & quo nam pacto.

33 Loco Collectæ imponens Vectigal, aut Gabellam, excommunicatione afficitur.

HAEc clausula exprimit onera, ex quorum impositione Censura præsens inducitur. Et licèt duæ tantùm sint voces, operæ pretium est tamen, diuersorum onerum explicare significationem, in quo licèt non penitus Auctores conueniant, controuersijs omissis, vsitatiorem sequemur acceptionem. Inde examinabimus, quæ sub duabus his vocibus censenda sint interdicta.

26 Pedagium igitur, dictum à pede, quo fit iter, est, quod soluitur à transeuntibus per determinata loca, impositum ob restaurationē; aut constructionem, Viarum, Pontium, &c. siue soluatur pro persona tātùm, sine etiam pro mulis, equis, curribus, rebusque per hos delatis. *Gloss. & Doctores in cap. Super quibusdam. De verb. signif. Guidagium* est, quod similiter à transeuntibus soluitur, impositum aut in mercedem Ductorum, a Principe constitutorum, qui securum itinerantē ducant, velit, nolit (vnde non comprehendit, quod quis, voluntariè aliquem pretio conducens, ob ducatum erogat) aut pro expensis custodiendæ viæ à feris latronibus &c. *Portorium* dicitur, quod soluitur à Nautis pro expensis portuum, alijsquè securitatibus maritimi itineris. *Portoria* tamen, seu (secundum *Glossam in dicto cap. Super quibusdam.*) *Portoria* accipiuntur ab aliquibus in significatione ampliori, vt comprehendant omne id, quod pro personarum, & rerum asportatione exoluitur, & ita Pedagium, & Guidagiū, Salinarium, Vectigal, & similia, de quibus statim dicimus: *Vectigal* à rebus vectis deriuatum, est, quod pro rerum delatione intra, vel extra Vrbes, aut ditionem imponitur. *Gabella*, quæ pro rerum emptione, aut venditione, pro farina molenda, pro vindemia, aut similibus exoluitur; & complectitur etiam eam, quæ est pro contractibus, instrumentis, testamentis &c. licèt cōmuniter Vectigal, & Gabella pro eodem sumantur; Quæ etiam appellantur nominibus Datij, Duanæ, Telonei, & alijs similibus *Teloneum* tamen aliqui magis contractè sumentes, asserunt significare tantùm, quod penditur ob merces marinas vendendas, portubus inuectas. Sa-

lina-

linarium alij dicunt Vectigal, quod pro delatione salis, alij, quod pro emptione, aut venditione exigitur. *Tributi* verò nomen generale est, amplectens quidquid à Subditis ob subiectionē Principi erogatur. *Census* adhùc generalius, quia includit etiam id, quod soluitur priuatæ personæ, iusto aliquo titulo. Sumptum tamen specificè *Tributum* denotat annuam pensionem in signum subiectionis, vel pro singulis personis vnde et *Capitatio* dicitur, vel pro agris, quæ alicubi *Perticatus* appellari consueuit. *Census* verò pensionem, quæ datur ratione annuorū redituum, ac possessionum, & dicitur ab aliquibus *Decima*; quia à decima parte fructuum solui consueuit. *Collecta* est, quæ ob extraordinarias necessitates extraordinariè subditis imponitur, iuxta ratam redditūm, vel bonorum cuiuscumquē, & dici etiam solita est Tallia, Taxa, aut etiam *Decima*. Similis est *Præstantia*, qua pecunia exigitur tanquàm mutua, nullo tamen tempore restituenda, ideò ab alijs dicta est Donatiuum, seu munus, Subsidium, Subuentio &c. *Angariā* tandem, & *Perangariam* asserunt aliqui, esse quamlibet iniustam & iniquam extorsionem, et coactionem Subditorum; alij Angariam dicunt onus personale sordidum, vt metallorum fossionem, marmorum secationem etc. Perangariam verò onus illud mixtum, quod simul personæ, labore, ac rerum sumptu persoluitur. Nec immoror in præsenti in explicatione specierum onerum personalium, quæ scilicèt labore personæ exhibentur, nam indubitatum est, nō posse sub duobus his verbis *Pedagia, seu Gabellas* comprehendi.

27 His ita, conceditur ab omnibus in præsenti, sub nomine Pedagiorum, includi, et interdici etiam Guidagia, quin etiā Portoria, sumpta in priori significatione; quomodo nihil aliud sunt, quàm Pedagia, et Guidagia maritima; par enim est ratio vtrorumque.

Quibus adnectunt *Glossa, Abbas, & Doctores in cap. Super quibusdam. De verborum signif.* Salinaria, quæ pro delatione Salis imponuntur. Et vniuersaliter omnia, quæ pro itinere, aut transitu exoluuntur, dicendum est, prohiberi sub iisdem vocibus, quę latissimam habent significationem.

28 At primò est dubium, an verbum *Gabellas*, à Pio V. additum Pedagijs, ampliorem fecerit dispositionem Canonis, vt exinde etiam impositiones, quas diximus Vectigalia, Gabellas Datia, Duanas, & Telonea appellari, censeantur interdictæ, vel potius, etiam sub nomine Pedagiorum sine alio addito, damnarentur; ita vt Gabellæ, ad maiorem tantùm claritatem, & scrupulos eliminandos, sint expressæ. Priorem partem sequitur *Tolet. lib. 1. Instruct. Sacerd. cap. 22. n. 6. & Gambarupta De casibus reseru. ad cap. 5. Bulla Cœnæ nu. 2.* At probabilius est asserere eum *Alterio tom. 1. De Cens. lib. 5. disp. 6. cap. 1. col. 3.* sub nomine Pedagiorum Duanas etiam, et Vectigalia, fuisse inhibita. Hoc enim antiquum nomen assumebatur generaliùs pro omni exactione quæ pro mercibus soluebatur, iuxta *Glossam marginis in cit. cap. Super quibusdam, & Abbatem in cap. Innouamus nu. 3. De Censibus* Et certè de Vectigalibus propriè dictis id negandum non est ob significationem vocis Pedagij receptissimam. Idem autem esse de Gabellis sumptis, pro vt à Vectigalibus discriminari possunt, conijcitur ex particula *seu*, qua media Pius Gabellas addidit; est enim expositiua, quæ seiungit verba non sensum.

Post Pium igitur est extra cōtrouersiam damnari impositionem omnem Gabellarum, Vectigalium, Datiorum, Teloneorum &c. tàm pro rerum exportatione, vel delatione, quàm pro emptione, venditione, vsu etc. tàm pro terrestribus, quàm pro marinis mercibus; pro sale, & similibus. Nec quo ad maritimas impositiones obest, quòd dicatur in terris suis, nam vt diximus *nu.* 18 Terra idem est, ac Territorium, & locus, vbi Iurisdictio exercetur.

29 Excipitur taxa pro transitu fluminis in Scapha, aut alio modo; hęc enim non nisi mercedis rationem habet. *Caietanus in Summa ver. Excommunicatio cap. 59. Pillsuetus to. 1. qq. moral. tract. 15. nu. 11. Naldus in Summa ver. Bulla Cœnæ n. 31.* Quamobrem valet etiā quilibet Princeps, vnicum tantum designare, qui transuehat à quo maiorem possit taxam exigere; si enim poterat per plures subditos, ita potest, et per vnicum. Quòd si merces expetita sit nimia à Principe imposita, videtur Princeps innodandus; quia transit in onus; nec quòd vna via prohibetur, scilicèt sub ratione Pedagij, debet altera permitti *arg. cap. Quanto De Priuilegiis; et est Regula Iuris lib. 6.*

30 Ampliat *Graffius lib. 4. Decis. aurear. cap. 18; Gambarupta loc. cit. nu. 6. & Duardus Commentar. in Bullam Cœnæ lib. 2. can. 5. q. 4. nu. 6.* damnari etiam domum panis, salis, aut similium, in qua locorum Domini, aut Communitates, ab vnico, à quo taxam accipiunt, panem, sal, & similia vendi, constituunt, pro quo etiam citatur *Butrius in cap. Super quibusdam De verborum signif.*

Id non recipit *Bonacina tom. 3. disp. 1. q. 6. pu. 1. n. 4. vers. Rursus inferri. Secutus Hostiensem, & Pilliue loco cit. n.* 110. quia in hoc, inquit, non interuenit vectigal, sed Monopolium, aliundè damnatum, non ex Bulla.

Mihi verò distinguendum videtur Vel enim, quia solùm ibi hæc venduntur, maius pretium imposuit Princeps, & irretitur; Siquidem maior expensa est onus ad emptionem pertinens, quod *Gabellam* diximus appellari. Nisi aliunde similis impositio sit necessaria, iuxta dicenda ad Clausulam *Praterquam in casibus*, vel iustum pretium non exceditur, sed lucrum vni tantùm assignatur, ex quo congruam Principi pendat taxam, & tunc non contrahitur Censura, iuxta rationem à *Bonacina* allatam.

31 De varijs tributorum generibus seria est disputatio, an sub voce Gabellæ sint interdicta. A parte negatiua stant *Vgolinus De Cens. Pontif. reseru. par. 2. cap. 5. §. 3. citans Caietanum in Summa ver. Pedagium, & ver. Excommunicatio ca. 71.* Sed cùm Caietani tempore vox *Gabellas* desideraretur, valdè tunc erat probabile, sub so-

lo

lo Pedagiorum nomine Tributa non connumerari. Idem sentit *Duardus loc. cit. nu. 7. & q. 6. nu. 10. Sayrus lib. 3. Thesaur. cap. 9. n. 10. Bonac. cit. n. 4. in fine*, & videtur *Suarez De Censf. disp. 21. sect. 2. nu. 42. ad finem*. Eo fundamento, quod Collectæ, Taxæ. Tributa capitum, agrorum, & similia, in rigore non sunt *Gabellæ*, nec communi sermone sub nomine Gabellarum solent intelligi, in pœnalibus autem non est de facili facienda extensio, hic præsertim, vbi dum similes taxæ damnantur, expressè memorantur, vt in Decimo octauo Canone. *Quiuè Collectas, Decimas, Tallias, &c.*

Affirmatiuæ tamen hærent *Pillius loc. supra cit. n. 107. & 108. Sousa Relect. Bullæ Cœnæ qu. 39. n. 3.* vbi plures pro se citat *Nauarrum Graffium. Toletum, Vgolinum, Suarez*, sed qui non loquuntur generaliter de omni tributo; sed de eo omni, quod sit species Pedagij, aut Vectigalis propriè dicti. *Viualdus 2. p. Candel. aur. ad cas. 5. Bulla Cœnæ*, dum supponit, prohiberi tributa in genere. *Reginaldus lib. 9. prax. Pænit. cap. 10 sect. 4. Alterius cit. col. 3. & 4.* licèt excipiat Collectam, seu Talliam, quæ semel tantùm, pro occurrentibus necessitatibus publicis, imponitur. *Scortia in Bullas selectas Theor. 414* dum asserit absolutè, esse inhibita tributa. Et ratio satis est vrgens, ex intentione Bullæ petita.; Est enim mens prohibere nimias subditorum vexationes per onerum exactionem iniquam; facilè autem eluditur, si solis Vectigalibus, & Duanis inhibitis, cætera Tributa possent imponi. Immò iniquior via non foret interclusa, quandoquidem minus onerosum est subditis vectigalia soluere paulatim, grauissimũ autem taxã simul totam; ne autem frustretur lex, ad similia nõ expressa, ex rationis dictamine, est extendenda arg. *Cap. Si Ciuitas. De Sent. excomm. & cap. Significauit De Iudæis*. Et hac ratione vtuntur *Nauarr. Graffius, & Vgolinus* dum probant, cẽsenda esse damnata omnia genera Pedagiorum, & Vectigalium. Quæ quia eodem robore hic militat, eiusdem ij deberent esse sententię. Prærerquam quod non est improbabile, tributa hæc sub nomine Gabellarum esse significata. Est enim generalissimum Gabellæ nomen, vt ostendit, *Alterius cit. cap. 1.* magisquè latè patens; quam Pedagium; quare si ante Pium nomen Pedagij Vectigalia etiam amplecrebatur, vt diximus esse probabile; Gabellæ additæ, non solùm Vectigalia, *Duanas*, seu Gabellas presse sumptas denotant; verum etiam alia *Tributa*, Census, Taxas, &c. Quòd verò nomen hoc significandi aliquid amplius vim habeat, conijcitur ex eo, quòd de eo addito questus est apud Pontificem Philippus II. Hispaniarum Rex, quasi præsenserit sibi præiudiciale. *Cæsar Campana in vita Philippi II. par. 3. lib. 3.* Adde ex *Reginaldo* plura hodie imponi, & exigi *Vectigalia*, loco aliorum Tributorum, Taxarumquè, ob necessitates ingruẽtes soluendarum, igitur sicuti illa censẽtur interdicta, ita & hæc; Non enim inter se differunt, nisi in modo solutionis.

Vtramque sententiam (vt verum fatear) ex æquo probabilem censeo perpensis vndiquè rationibus, libenterquè à determinato Indicio abstineo, cum res sit multi negotij. Illud tamen non est inficiandum contra Alterium, quòd, si posteriori adhæreamus excommunicetur etiam impositio Collectæ, seu Talliæ in Ingruenti necessitate, non est enim, cur sub generali nomine tributi etiam ipsa non veniat.

32 Supposita autẽ posteriori sententia sciendum, vniuersitatibus, etiam subiectis, permittere Ius commune impositionem sibimet collectarum pro necessitatibus publicis, non tamen simplicibus vtilitatibus; licèt vbi expressè non cauetur de opposito, ingens vtilitas necessitati æquiparetur. arg. *cap. Quamquam De Censib. lib. 6.* Ita *Glossa, & Doctores, in L. 1. §. fin. ff. Quod cuiusq; vniuers. nom. Bertach. Tract. De Gabellis p. 1. q. 7.* Siquidem hæc non est onus, sed debitum voluntarium, quod sibimet personæ, communitatis imponunt; secus verò est in Principe, qui alijs à se imponit. Dixi *Ius commune*, nam proprio Municipali Iure id etiam potest esse inhibitum, vt in Regno Neapolitano ex Constitutione Regis Caroli teste *Luca de Penna in L. fin. C. De quibus muneribus, & L. 1. C. Ne Rusticì ad mslit. offic.* Igitur, quæ leges vniuersaliter inhibent Ciuitatibus, ac locis subiectis impositionem, Gabellarum, & *Vectigalium*, sine licentia Principis, vt in specie est *L. 1. C. Noua Vectigal. impon. non poss.* recipiendæ sunt de Gabellis, ac Vectigalibus in rigore sumptis, quo modò non comprehendunt Collectas. Gabellæ autem, & Vectigalia ideò inhibentur, quia imponuntur, & omnibus, & æqualiter; Collectę nec omnibus, nec æqualiter. *Pillius. post alios nu. 107.* Vnde habemus, huiusmodi Collectas non posse institui à Principe Communitatis subiectæ; si aliòquin potestatem supremam non habeat, nec à Magistratu aliquo tantùm, penès quem, seclusis alijs resideat summa regiminis, sed oportere, vt sit totum corpus collectum; & in impositionem consentiat saltem maior pars eorum, quos onus tangit. *Vasquez. opusc. moral. Tract. De Restitut. cap. 6. §. 1. dub. 1. nu. 6.* Contra *Alterium loc. cit.* Faciũt ea, quæ supra *n. 11.* alias enim toti Communitati nõ potest dici onus esse volũtariũ, &c.

33 Pariter concedendum est cum *Reginaldo dicta sect. 4. nu. 284.* deficientem in potestate, (quem solummodò, opinatur ipse puniri) esse innodatum, si loco Collectarum, Vectigalia, & gabellas, non quidem solitas super mercibus, sed extraordinarias super rebus ad proprium, vel familiæ vsum, imponat. Quamuis enim posser eximi à dispositione Canonis, si dicamus impositionem Collectarum non comprehendi; tamen ea impositio non est ad modum Collectæ, licèt sic loco ipsius; sed iam vocatur Gabella, aut *Vectigal*, & eodem modo exigitur, ac aliæ, estquè grauior. At supposito, damnati etiam potestatẽ habentes, considerãdum vlterius superest, an in cæteris seruetur iustitia; quia alioquin etiam si arbitraremur, Collectas non interdici erit similiter innodandus, vt vectigalium, seu Gabellarum, impositor, aut exactor.

Præ-

Preterquam in casibus, sibi à Iure permissis.

ELENCHVS.

34 *Clausula huiusuis, & aliorum breuis explicatio.*

35 *De Iure nequit Vectigal super victualibus & vsualibus imponi.*

36 *Posse ex consuetudine, et quo pacto, statuitur.*

37 *Ingenuis, alijsquè, ex Priuilegio exemptis, onera nequeunt imponi.*

38 *Quæ possint forensibus, & aduenis.*

39 *Gabellam mercium permittunt Iura in vigesima quarta parte valoris earum. In cæteris oneribus legitima seruanda consuetudo, & nimietas vitanda.*

40 *In Collectis habenda est ratio necessitatis, & fructuum.*

41 *Iniusta est impositio, si æquales æqualia non soluant, inæquales inæqualiter; & in quibus.*

42 *Similiter si maior sit, quàm necessitas expostulet.*

43 *Onera cur soluantur Principi. De Ordinarijs nulla difficultas.*

44 *Extraordinariè onera augeri, vel imponi possunt, si ordinaria ad honestam Principis substentationem non sufficiant, etiam si ipse ærarium prodegerit.*

45 *Idem est, si publica accidat necessitas.*

46 *Enumerantur cætera, ad imponendum extraordinariè, sufficientes caussæ. Collecta, etiam pro sola vtilitate, an valeant imponi.*

47 *Ob sui labores, et merita, an valeat Princeps aliquid exigere extraordinarium.*

48 *An in poenam rebellionis.*

49 *Necessitates valent præuidere, et ob eas fieri impositio.*

50 *Onus insumendum in eo, pro quo est impositum.*

51 *Guidagia non sunt damnanda.*

52 *Cessante fine impositionis, impositio cessare debet. Secus si impositio sit præscripta.*

53 *Onera, facta ordinaria, exigi possunt, etiã si occasio insumendi, ordinariè non se offerat, sed rarò; seu possit offerri,*

34 HAEC clausula non parum opinioni suffragatur, astruenti, non puniri hoc Canone solum defectum potestatis, sed etiã iniustitiam impositionis. Si quidem, cum noua imponere vectigalia supremæ sit Iurisdictionis effectus, nec supremam Iura, vllo in casu, inferioribus dynastis iurisdictionem tribuant; qui in casibus à iure permissis dicuntur imponere posse, non nisi supremi censendi sunt, Necesse est igitur explicare, qui nam sint casus, permissi superioribus Principibus, quos si excedant, poenæ Canonis subdantur, iuxta probabilem sententiam.

Suarez de Cens. disp. 21. sec 2. n. 37. & Duardus lib. 2. ad Bullam Cœna can. 5. q. 5. optimè adnotarunt, non esse aliquo Iure scripto definitos singulos casus, in quibus sit licitum, vltrà quos verò inhibitũ imponere. Attẽdendũ tamẽ esse generalem iustitiam, penès Ius naturale, aut Diuinum, consuetudinem etiam, & Ius illud scriptum, quod reperitur, quale quale sit. Hos cæteri secuti, non immorantur hic in aperienda vectigalium, aut tributorum iustitia, vt apprimè esset necessarium; quò, dignosci valeat, iustitiæ defectu quis nam innodetur.

35 Nos igitur recensentes caussarum genera, de quibus suprà *nu. 7. vers. Prænotandum*, ex parte caussæ materialis proximæ (de efficiente enim satis est actum) dicimus esse vectigal, seu Gabellam iniustam, inducentemquè excommunicationem, quæ pro delatione, aut emptione victualium, vsualiumquè, ad propriam personam, ac familiam, aut ad rus colendum, necessarium, imponitur; siquidem in ea tantum, quæ negotiationis, emolumenti, aut mercaturæ; & alijs huius generis, caussis circumferuntur; aut veneunt, imponendum est onus; vt ex *textu in L. vniuersis C. De Vectigalibus.* docent vnanimes *Iurisperiti ad cap. Super quibusdam. De verborum signif. Abbas in cap. Innouamus n. 9. De Censibus. Sylvester in Summa ver. Gabella 3. n. 14. Caietanus ver. vectigalia iniqua, cap. 1. Angelus ver. Pedagium §. 3, Nauarrus in Manual. cap. 17. nu. 102. vers. An autem. Toletus lib. 5. Instr. Sacerd. cap 73. n. 5. et cap. 74. n. 5. Grassius lib 2. decis. aurear, c. 125. n. 8. & omnes alij, mox citandi.*

36. Nec contrarium rectè potuisse, aliqua consuetudine introduci, tuentur. *Hostiensis, ad dictum cap. super quibusdam. Alphonsus à Castro lib. 1. De Lege poenalis cap. 1. et Caietanus loc cit. et videtur Tolet. cap. 73. n. 9.*

At temerarium ducimus, damnare pijssimos Principes, qui super vsualibus, & victualibus hodie Gabellas exigunt, idcirco consuetudinem prodesse; quia potest, quod & Lex arg. *cap. fin. De Consuetudine. et L. 2. C. Quæ sit longa consuetudo,* sentiunt probabiliùs *Sylvester, Nauarrus, et Grassius loc. relatis. D. Antonin. 2. p. Summa tit. 1. cap. 14. Duardus cit. q 6. n. 13. Lessius de Iustit. et iur. lib. 2. cap. 33. dub. 7. Suarez lib. 5. De Legib. cap. 16. n. 3. Molina de Iust. & Iur. tom 3. disp. 669. Gambarupta De Casib. reseru. ad cap. 5. Bulla Cœna n. 6. Reginaldus prax. for. poenit. lib 9. cap. 16. sect. 2. in fine. Layman. lib. 3. Theolog. moral. tract. 3. p. 1. cap. 3. nu. 3.*

Verùm, cum debeat consuetudo, vt sit legitima, titulum aliquem iustitiæ præseferre, vniuersi ferè Auctores aliquid aliud addunt, esse necessarium, vt ex vsu possint onera super vsualia imponi, vel exigi,

Reginaldus loc. cit. non improbat consuetudinem exigendi, si sit immemorabilis, & pro expensis illis Reipublicę, pro quibus Talliæ, seu Collectæ imponendæ fuerant. *Lib.* verò 10. *cap.* 15 *nu.* 377. improbat cum *Caietano*, ob iniustitiam, namquè cum viri egentes vt plurimùm sint, qui vsualida, & victualia deferant, omnequè onus in hos redundat, quod in diuites proiiciendum foret, si per modum Collectæ soluerẽtur Eademquè de caussa improbat Toletus, inquiens, si necessitas ingruat alio modo esse supplen-

lo Pedagiorum nomine Tributa non connumerari. Idem ſentit *Duardus loc.cit.nu.7.& q.6.nu.10.Sayrus lib.3.Theſaur. cap.9. n.10.Bonac.cit. n.4. in fine*, & videtur *Suarez De Cenſ.diſp.21. ſect. 2.nu.42.ad finem*. Eo fundamento, quod Collectæ, Taxæ. Tributa capitum, agrorum, & ſimilia, in rigore non ſunt *Gabellæ*, nec communi ſermone ſub nomine Gabellarum ſolent intelligi, in pœnalibus autem non eſt de facili facienda extenſio; hic præſertim, vbi dum ſimiles taxæ damnantur, expreſsè memorantur, vt in Decimo octauo Canone. *QuiuèCollectas, Decimas, Tallias, &c.*

Affirmatiuæ tamen hærent *Pilliue. loc. ſupra cit. n.107.& 108. Souſa Relect. Bulla Cœna qu. 39. n 3.* vbi plures pro ſe citat *Nauarrum Graffium. Toletum, Vgolinum, Suarez*, ſed qui non loquuntur generaliter de omni tributo; ſed de eo omni, quod ſit ſpecies Pedagij, aut Vectigalis propriè dicti. *Viualdus 2.p. Candel aur. ad caſ. 5. Bulla Cœna*, dum ſupponit, prohiberi tributa in genere. *Reginaldus lib.9.prax.Pœnit. cap.10 ſect.4. Alterius cit. col.3. & 4.* licèt excipiat Collectam, ſeu Talliam, quæ ſemel tantùm pro occurrentibus neceſſitatibus publicis, imponitur. *Scortia in Bullas ſelectas Theor.* 414 dum aſſerit abſolutè, eſſe inhibita tributa. Et ratio ſatis eſt vrgens, ex intentione Bullæ petita; Eſt enim mens prohibere nimias ſubditorum vexationes per onerum exactionem iniquam; facilè autem eluditur, ſi ſolis Vectigalibus, & Duanis inhibitis, cætera Tributa poſſent imponi. Immò iniquior via non foret interclusa, quandoquidem minus oneroſum eſt ſubditis vectigalia ſoluere paulatim, grauiſſimũ autem taxã ſimul totam; ne autem fruſtretur lex, ad ſimilia nõ expreſſa, ex rationis dictamine, eſt extendenda arg. *Cap. Si Ciuitas. De Sent. excomm & cap. Significauit De Iudæis*. Et hac ratione vtuntur *Nauarr. Graffius, & Vgolinus* dum probant, eẽ ſenda eſſe damnata omnia genera Pedagiorum, & Vectigalium. Quæ quia eodem robore hic militat, eiuſdem ij deberent eſſe ſententię. Præterquam quod non eſt improbabile, tributa hæc ſub nomine Gabellarum eſſe ſignificata. Eſt enim generaliſſimum Gabellæ nomen, vt oſtendit, *Alterius cit. cap. 1.* magiſquè latè patens; quam Pedagium; quare ſi ante Pium nomen Pedagij Vectigalia etiam amplecrebatur, vt diximus eſſe probabile; Gabellæ additæ, non ſolùm Vectigalia, *Duanas*, ſeu Gabellas preſsè ſumptas denotant; verum etiam alia *Tributa*, Cenſus, Taxas, &c. Quòd verò nomen hoc ſignificandi aliquid amplius vim habeat, conijcitur ex eo, quòd de eo addito queſtus eſt apud Pontificem Phillppus II. Hiſpaniarum Rex, quaſi præſenſetit ſibi præiudiciale. *Cæſar Campana in vita Philippi II. par.3. lib.3.* Adde ex *Reginaldo* plura hodie imponi, & exigi *Vectigalia*, loco aliorum Tributorum, Taxarumquè, ob neceſſitates ingruẽtes ſoluendarum, igitur ſicuti illa censẽtur interdicta, ita & hæc: Non enim inter ſe differunt, niſi in modo ſolutionis.

Vtramque ſententiam (vt verum fatear) ex æquo probabilem cenſeo perpenſis vndiquè rationibus, libenterquè à determinato Iudicio abſtineo, cum res ſit multi negotij. Illud tamen non eſt inficiandum contra Alterium, quòd, ſi poſteriori adhæreamus excommunicetur etiam impoſitio Collectæ, ſeu Talliæ in ingruenti neceſſitate, non eſt enim, cur ſub generali nomine tributi etiam ipſa non veniat.

32 Suppoſita autẽ poſteriori ſententia ſciendum, vniuerſitatibus, etiam ſubiectis, permittere Ius commune impoſitionem ſibimet collectarum pro neceſſitatibus publicis, non tamen ſimplicibus vtilitatibus: licèt vbi expreſsè non cauetur de oppoſito, ingens vtilitas neceſſitati æquiparetur. arg. *cap. Quamquam De Cenſib. lib. 6.* Ita *Gloſſa, & Doctores, in L.1. §. fin. ff. Quod cuiuſq; vniuerſ. nom. Bertach. Tract. De Gabellis p.1. q.7.* Siquidem hæc non eſt onus, ſed debitum voluntarium, quod ſibimet perſonæ communitatis imponunt; ſecus verò eſt in Principe, qui alijs à ſe imponit. Dixi *Ius commune*, nam proprio Municipali Iure id etiam poteſt eſſe inhibitum, vt in Regno Neapolitano ex Conſtitutione Regis Caroli teſte *Luca de Penna in L. fin. C. De quibus muneribus, & L.1. C. Ne Ruſtici ad mılit. offic.* Igitur, quæ leges vniuerſaliter inhibent Ciuitatibus, ac locis ſubiectis impoſitionem, Gabellarum, & *Vectigalium*, ſine licentia Principis, vt in ſpecie eſt. *L.2. C. Noua Vectigal. impon. non poſſ.* recipiendæ ſunt de Gabellis, ac Vectigalibus in rigore ſumptis, quo modò non comprehendunt Collectas. Gabellæ autem, & Vectigalia ideò inhibentur, quia imponuntur, & omnibus, & æqualiter; Collectę nec omnibus, nec æqualiter. *Pilliue. poſt alios nu.* 107. Vnde habemus, huiuſmodi Collectas non poſſe inſtitui à Principe Communitatis ſubiectæ; ſi alioquin poteſtatem ſupremam non habeat, nec à Magiſtratu aliquo tantùm, penès quem, ſeclusis alijs reſideat ſumma regiminis, ſed oportere, vt ſit totum corpus collectum; & in impoſitionem conſentiat ſaltem maior pars eorum, quos onus tangit. *Vaſquez opuſc. moral. Tract. De Reſtitut. cap.6. §.1. dub.1. nu.6.* Contra *Alterium loc. cit.* Faciũt ea, quæ ſupra *n.11.* aliàs enim toti Communitati nõ poteſt dici onus eſſe volũtariũ, &c.

33 Pariter concedendum eſt cum *Reginaldo dicta ſect.4. nu.* 284. deficientem in poteſtate, (quem ſolummodò, opinatur ipſe puniri) eſſe innodatum, ſi loco Collectarum, Vectigalia, & gabellas, non quidem ſolitas ſuper mercibus, ſed extraordinarias ſuper rebus ad proprium, vel familiæ vſum, imponat. Quamuis enim poſſet eximi à diſpoſitione Canonis, ſi dicamus impoſitionem Collectarum non comprehendi; tamen ea impoſitio non eſt ad modum Collectæ, licèt ſit loco ipſius; ſed iam vocatur Gabella, aut *Vectigal*, & eodem modo exigitur, ac aliæ, eſtquè grauior. At ſuppoſito, damnari etiam poteſtatẽ habentes, conſiderãdum vlterius ſupereſt, an in cæteris ſeruetur iuſtitia; quia alioquin etiam ſi arbitraremur, Collectas non interdici erit ſimiliter innodandus, vt vectigalium, ſeu Gabellarum, impoſitor, aut exactor.

Præ-

Praeterquam in casibus sibi à Iure permissis.

E L E N C H V S.

34 *Clausula huiusnis, & aliorum breuis explicatio.*
35 *De Iure nequit Vectigal super victualibus & vsualibus imponi.*
36 *Posse ex consuetudine, et quo pacto, statuitur.*
37 *Ingenuis, alijsquè, ex Priuilegio exemptis, onera nequeunt imponi.*
38 *Quæ possint forensibus, & aduenis.*
39 *Gabellam mercium permittunt Iura in vigesima quarta parte valoris earum. In caeteris oneribus legitima seruanda consnetudo, & nimietas vetanda.*
40 *In Collectis habenda est ratio necessitatis, & fructuum.*
41 *Iniusta est impositio, si aequales aequalia non soluant, inaequales inaequaliter; & in quibus.*
42 *Similiter si maior sit, quàm necessitas expostulet.*
43 *Onera cur soluantur Principi. De Ordinarijs nulla difficultas.*
44 *Extraordinariè onera augeri, vel imponi possunt, si ordinaria ad honestam Principis sustentationem non sufficiant, etiam si ipse ærarium prodegerit.*
45 *Idem est, si publica accidat necessitas.*
46 *Enumerantur caetera, ad imponendum extraordinariè, sufficientes caussæ. Collecta, etiam pro sola vtilitate, an valeant imponi.*
47 *Ob sui labores, et merita, an valeat Princeps aliquid exigere extraordinarium.*
48 *An in poenam rebellionis.*
49 *Necessitates valent praeuidere, et ob eas fieri impositio.*
50 *Omni insumendum in eo, pro quo est impositum.*
51 *Guidagia non sunt damnanda.*
52 *Cessante fine impositionis, impositio cessare debet. Secus si impositio sit praescripta.*
53 *Onera, facta ordinaria, exigi possunne, etiã si occasio insumendi, ordinariè non se offerat, sed rarò; seu possit offerri.*

34 HAEC clausula non parum opinioni suffragatur, astruenti, non puniri hoc Canone solum defectum potestatis, sed etiã iniustitiam impositionis. Si quidem, cum noua imponere vectigalia supremæ sit iurisdictionis effectus, nec supremam Iura, vllo in casu, inferioribus dynastis iurisdictionem tribuant; qui in casibus à iure permissis dicuntur imponere posse, non nisi supremi censendi sunt. Necessè est igitur explicare, qui nam sint casus, permissi superioribus Principibus, quos si excedant, poenæ Canonis subdantur, iuxta probabilem sententiam.

Suarez de Cens. disp.21. sec 2. n.37. & Duardus lib. 2. ad Bullam Cœnæ can. 5. q. 5. optimè adnotarunt, non esse aliquo Iure scripto definitos singulos casus, in quibus sit licitum, vltrà quos verò inhibitũ imponere. Attẽdendã tamẽ esse generalem iustitiam, penès Ius naturale, aut Diuinum, consuetudinem etiam, & Ius illud scriptum, quod reperitur, quale quale sit. Hos cæteri secuti, non immorantur hic in aperienda vectigalium, aut tributorum iustitia, vt apprimè esset necessarium, quò, dignosci valeat, iustitiæ defectu quis nam innodetur.

35 Nos igitur recensentes caussarum genera, de quibus suprà *nu. 7. vers. Praenotandum*, ex parte caussæ materialis proximæ (de efficiente enim satis est actum) dicimus esse vectigal, seu Gabellam iniustam, indùcentemquè excommunicationem, quæ pro delatione, aut emptione victualium, vsualiumquè, ad propriam personam, ac familiam, aut ad rus colendum, necessarium, imponitur; siquidem in ea rantum, quæ negotiationis, emolumenti, aut mercaturæ; & alijs huius generis, caussis circumferuntur; aut veneunt, imponendum est onus; vt ex *textu in L. vniuersis C. De Vectigalibus.* docent vnanimes *Iurisperiti ad cap. Super quibusdam. De verborum signif. Abbas in cap. Innouamus n. 5. De Censibus. Sylvester in Summa ver. Gabella 3. n. 14. Caietanus ver. vectigalia iniqua, cap. 1. Angelus ver. Pedagium §. 3. Nauarrus in Manual. cap. 17. nu. 102. vers. An autem. Toletus lib. 5. Instr. Sacerd. cap. 73. n. 5. et cap. 74. n. 5. Graffius lib. 2. decis. aurear. c. 125. n. 8. & omnes alij, mox citandi.*

36 Nec contrarium rectè potuisse, aliqua consuetudine introduci, tuentur, *Hostiensis, ad dictum cap. super quibusdam. Alphonsus à Castro lib. 1. De Lege poenali cap. 1. et Caietanus loc cit. et videtur Tolet. cap. 73. n. 9.*

At temerarium ducimus, damnare pijssimos Principes, qui super vsualibus, & victualibus hodie Gabellas exigunt, idcirco consuetudinem prodesse; quia potest, quod & Lex arg. *cap. fin. De Consuetudine, et L. 2. C. Quæ sit longa consuetudo*, sentiunt probabiliùs *Sylvester, Nauarrus, et Graffius loc. relatis. D. Antonin. 2. p. Summa tit. 1. cap. 14. Duardus cit. q 6. n. 23. Lessius de Iustit. et iur. lib. 2. cap. 33. dub. 7. Suarez lib. 5. De Legib. cap. 16. n. 3. Molinade Iust. & Iur. tom 3. disp. 669. Gambarupta De Casib. reseru. ad cap. 5. Bulla Cœna n. 6. Reginaldus prax. for. poenit. lib 9. cap. 16. sect. 2. in fine. Layman. lib. 3. Theolog. moral. tract. 3. p. 1. cap. 3. nu. 3.*

Verùm, cum debeat consuetudo, vt sit legitima, titulum aliquem iustitiæ præseferre, vniuersi ferè Auctores aliquid aliud addunt, esse necessarium, vt ex vsu possint onera super vsualia imponi, vel exigi.

Reginaldus loc. cit. non improbat consuetudinem exigendi, si sit immemorabilis, & pro expensis illis Reipublicę, pro quibus Talliæ, seu Collectæ imponendæ fuerant. *Lib.* verò *10. cap. 15 nu. 377.* improbat cum *Caietano*, ob iniustitiam, namquè cum viri egentes vt plurimùm sint, qui vsualida, & victualia deferant, emantquè onus in hos redundat, quod in diuites proijciendum foret, si per modum Collectæ soluerẽtur. Eademquè de caussa improbat Toletus, inquiens, si necessitas ingruat alio modo esse supplen-

plendam. Concludit tamen *Reginaldus*, tunc posse imponi, quando populus consentit; quando est necessitas, nec potest suppleri alijs oneribus, populusquè, ex longa consuetudine non reluctatur, quandò pro ijsdem etiam vsualibus deuehendis, vendendis, aut emendis expensæ aliquæ necessariæ sunt ad tutelam.

Graffius licèt *nu.* 8. absolutè *consuetudinem velit esse probandam*, *n.* 36. inquit in particulari iniustam esse Gabellam super emptionē panis, et vini; quia pauperes emunt, non diuites. Posse tamen ex parte diuitum esse preponderatam, si alijs hi subsint oneribus, pauperes non tangentibus.

Tabiena, *& Armilla* apud *Toletum loc. cit.* docent, Principibus Laicis id esse seruandum; vt non nisi in graui necessitate imponant, & tunc solis subditis, non forensibus. Ad hoc autem de forensibus nō obligari Pontificem, quia non subest Imperialibus legibus.

Sed vel loquuntur de impositione facta à Pontifice ob finem aliquem spiritualem communis boni Ecclesiæ, & tunc non est dubium, Pontificem posse omnibus imponere, vel sermo est de Pontifice, vt temporali *Domino*, & non solùm ipse, sed alii etiam Principes, qui in subtractione à Legibus Imperij præscripserunt, poterunt forensibus imponere, si solis Imperii Legibus cautum est, forenses non grauandos. At lege etiam naturali, & diuina, videtur iniustum ab alijs, quàm à subditis tributum exigere. *De* quo tamen infrà.

Layman, *loco relato* cum *Petro à Nauarr. lib.* 3. *c.* 1. *nu.* 236. excludit casum, quo ementes sint valdè pauperes, et empta præcisè necessaria ad subleuandam suam, vel suorum indigentiam. Cæterum posse permitti,

Syluester, *et Duardus* eamdem, impositionē non damnant quando ex mercibus, cæterisquè non vsualibus, honesta non possent stipendia cōparari, & faciliùs est, ac minùs Reipublicæ onerosum ita exigere, cum per vectigal, modicum, & sæpiùs, per collectam verò, semel multum, quod graue est, exoluatur.

At cum sermo esse possit de cōsuetudine exigendi iam imposita; & de consuetudine, itē de iustitia huiusmodi impositionis, & exactionis, vt sic, & de ea, quæ necessaria est ad præsentem Cēsuram declinandā, in praxi hoc poterimus pacto tutò opinari. *V*t non incidat, qui ab immemorabili impositas, ac exactas, subditis apertè nō reclamantibus, prosequitur exigere. Tum quia probabilissimum est, quod in superioribus diximus, earum gabellarum dumtaxat exactionem in Canone Censura puniri, quarū impositio ibidem damnatur; non damnatur autem nunc impositio ab immemorabili; sed noua. Tū quia ex præscriptione ab immemorabili, satis præsumitur in onere adesse iustitiæ; quòd scilicèt licitè impositum fuerit, necessitate vrgente, & modo minùs oneroso; quo sensu *Doctores* infrà citandi concedunt; præsumendam iustam Gabellam antiquam, etiam si caussa, propter quam fuit imposita cessarit, dummodò ab immemorabili.

Dixi autem *subditis apertè non reclamantibus*: quia aperta coactio, & resistentia arguit iustitiam; impeditquè præscriptionem pacificā, ex qua iustitiam desumebamus. Aperta autem esse debet; quia simplex quædam repugnantia, sicut in omnibus fere reperitur, (vt plurimùm enim populus soluit inuitus, quicquid soluit) ita non potest Vectigalia iniustitiæ arguere; nullus enim soluit habens onera, licèt æquissima, ac necessaria; et procliue est vulgus subditorum in querelas aduersus Principes, dum oneratur.

Quamobrem non obest tunc, quòd grauetur magis pauper, quàm diues. Etenim ex præscriptione præsumitur, in impositione fuisse hoc incōueniens consideratum, & grauamen pauperū, vel præponderatum alijs oneribus diuitum, qui soluunt pro agris, & emptione, ac venditione rerū cæterarum non vsualium; vel iudicatum necessarium ad subleuandam Rempublicam; vt omittā, quod notauit *Vasquez opusc. moral. Tract. De Restitutione cap.* 6. *§.* 1. *dub.* 2. *n.* 30. falsum esse, quòd qui plus est indigens absolutè, plus deferat, aut emat vsui quotidiano; qui enim diuites, & potentes sunt, magnam rerum copiam, & earum vsui emunt quotidiano, qui autem indigēt, paucis, sicut natura, contenti vitam degunt. Nec est necesse, in exactione huiusmodi rationē haberi virorum valde inopum, vt volebat *Laymā*, *& Petrus à Nauarr.* quia per accidens est, aliquē pauperem, simul cum alijs grauari: aliundè autē difficile est cognoscere, quisnam sit ita inops; & via aperiretur fraudibus paupertatem extremam ementientium. Neque ab hoc dicto excludimus res præcisè necessarias ad humanum victum panem vinum, & similia (vt excludebat *Graffius*) ex allata ratione.

Similiter qui præscripsit in consuetudine imponendi, super his vsualibus in aliquo casu, poterit eadem necessitate erumpente, iterum imponere, vel exigere. Quæ enim iustitia præsumitur in immemorabili impositione, eadem in consuetudine imponendi. Supponitur siquidem, iustitiā fuisse consideratam in prima vice impositionis, quæ, & in alijs vigeat.

In impositione verò ab eo, qui nunquàm aliàs super his imposuit, vt de nouo imponat sine incidentia Censuræ, hæc duo debent concurrere. Primum, vt necessitas sit vrgentissima, nec satis sit vtilitas, quantumlibet magna; quæ enim exorbitant à Iure, non nisi in magna necessitate permittuntur arg. *cap. Siqui propter. De Furtis*, *Tabiena*, *Armilla vbi suprà Reginaldus loc. cit. n.* 379. Faciunt ea, quæ *Graffius cit. cap.* 125. *nu.* 5. *&* 9. nec infiecatur. *Toletus dicto cap.* 74. *nu.* 6. Secundum, vt tunc non possit, ne dum ex ordinarijs oneribus, sed nec alio modo meliore, necessitati suppleri; puta, medijs Collectis, aut auctione vectigalium ordinariorum super mercibus. Extrema enim remedia non nisi in extrema necessitate arripienda. *Caietanus ver. vectigalia iniqua. Toletus cap.* 73. *n.* 9. *Reginald. loc. cit.* Ideò valens tunc imponere Collectā, aut augere sine periculo vectigalia cætera, ac tributa; imponendo super vsualibus, innodabitur; secus, si arbitretur, generaliter subditis minùs onerosam fore gabellam huiusmodi, quàm collectam, aut aliorum vectigalium auctionē. Et licèt pauperes magis grauentur; vtpotè qui magis vsualia

cir-

circumferunt, emuntquè; tamen hæc necessitas in praxi non eueniet, nisi alijs maioribus oneribus diuites sint prægrauati, & sic poterit Princeps prudenti arbitrio suo inniti, si arbitretur, ditioni suæ minùs detrimentosam fore hanc impositionem, quàm nouam collectam. His autem duabus concurrentibus, non requiritur voluntarius consensus, aut lubens acceptatio populi; siquidè tenetur tunc populus, ex iustitia subsidium ferre, nec alius superest exigẽdi subsidium modus opportunior, vt suppono.

Cæterùm extra prædictum casum posse imponi, primò cũ populus consentit, docet *Reginald.* vt retulimus. Sed crediderim, tunc consensum huiusmodi non debere esse merè passiuum, quo modo potiùs dicitur nuda permissio; sed voluntariã quamdam obligationem, & spontaneam requisitionem oneris; tunc enim nullum est grauamen, nisi volũtarium, cui non se opponit præsens Canon, sed tantùm inuitum oppressioni. Habet autem tunc rationem non vectigalis, sed spontanei muneris; quam rationem non dicit sola permissio.

Secundò idem asserit, quando pro his etiam vsualibus deuehendis, expensa aliqua ad earum tutelam est necessaria: Id autẽ de onere soluẽdo sub ratione Guidagij, aut Pedagij, propriè dicti, non est reiiciendum; hoc enim soluitur ob tutelam; non verò sub ratione vectigalis, aut gabellæ ex dictis nu. 36.

37 Sequitũr caussa materialis remota, ij nimirum, quibus onus imponitur. Ex qua erit iniustum, inducetquè Censuram, si personis imponatur exemptis. Et, vt omittamus Ecclesiasticos, de quibus Capite Decimo octauo est agẽdum: dicimus, onera Pedagiorum, Guidagiorũ, Portoriorum, Vectigalium, & Gabellarum, nequire imponi ingenuis, si qui naturaliter sunt, nec ijs, qui ex Priuilegio ad onera huiusmodi non tenentur. Priuilegium enim est Ius quoddã particulare; vt, qui contra illud imponit, dicatur imponere præterquam in casibus à Iure permissis.

38 Sed verò hæc onera, non à solis subditis, sed etiam a forensibus exigi possunt; quia, cum Pedagia sint ob extructionem viarum, Pontium Custodiam itineris, &c. omnes, qui transeunt, etiamsi aduenæ, fruuntur oneris fructu. Idemquè est de Vectigalibus, ac Gabellis; ratione enim exportationis, emptionis, aut venditionis, fiũt subditi eius Principis, in cuius ditionem deferunt, vel à quo exportant, vel emunt, aut vendunt. *Syluester ver. Gabella 3. n. 18. & 19. Armilla ibidẽ nu. 22. Vasquez. loc. cit. v. 32 Layman vbi suprà q. 2.* Eo præsertim, quòd onus in solos subditos sæpius redundat; quia tãto maiori pretio res ipsis venduntur, vt adnotauit *Molina tom. 3. De iust. & iure disp. 669.* Quarè qui super vsualia imponeret, licitè etiam valeret à forensibus exigere. Quidquid in contrarium *Tabiena, & Armilla*, suprà ex *Toleto* relatæ. Onera verò tributorum, censuum, collectarum, &c. Forensibus nequeunt imponi, quia signa sunt naturalis subiectionis; ac proindè à solis subditis exoluenda. *Syluester ibidem nu. 16. Armilla nu. 21. Caietanus ver. vectigalia iniqua Angelus ver. Pedagiũ §. 6. Graff dicto cap. 125 n. 5. Lessius cit. cap. 33. dub. 2. n. 5. Layman vbi supra*

Excipitur tamen cum *Graff.* nisi forenses habeant in dictione Principis, non proprij, aliqua bona, ratione quorum imponitur collecta; tunc enim, & ipsi tenentur. Item si Ciues se fecerint adscribi, tam enim tenẽtur etiam ad Capitationem, aliaquè onera, quia fiunt subditi, ad instar aliorum; nisi fortè priuilegium adscriptionis iunctam habeat immunitatẽ; *Glossa, & Bartholus, in L. Incola ff. ad Municip. Baldus in* L. 1. *ff. Quod cuiusque vniuers. nomin. & in L. etiam C. De exceptione rei iudicatæ.*

Si quis tamen onus, solis subditis conueniens extorqueret aliquando ab exemptis, seu forensibus, non offenderet ad Canonem, vel enim id esset, quia sibi probabiliter suaderet, hos etiam, eo casu teneri soluere & tunc, licèt hæc exactio virtualiter includat impositionem, quatenùs ad ipsos etiam, impositionem extendit; ex ea tamen suasione, si non sit ingens temeritas, videtur excusandus: vel est simplex extorsio, absque aliqua prætensione, quod onus sit debitum, & tũc defectu impositionis, non contrahitur Censura; quandoquidem eorum tantum probabile est punire exactionem, quæ sunt illicitè imposita, vt in superioribus diximus.

39 Ex causa formali est iniusta impositio, & censura punitur, in primis, si non fiat iuxtà rerũ exigentiam, ac valorem: De Iure enim vectigal, & Gabella, nõ debet excedere octauam tertiæ partis, idest vigesimam quartam partem valoris mercium, super quibus imponitur. Textus in *L. 1. C. De Vectigalibus. Bald. in L. 2. De Iur. ann. aur. Felinus in cap. 1. col. 3.* De *Constitutionibus. Toletus d. cap. 73. nu. 8. Graff. n. 37. Gambarupta cit. n. 6:* qui tamen ait, vsu contrarium esse inductum. Et quidem, si sint necessitates pro quibus ea pecunia nõ sufficiat, nec alio aptiore modo suppleri possit, quàm per auctionem vectigalium, nõ est inficiandum, posse per Principes augeri, quapropter ait *Graff.* hodie assignari non posse, quãdo Gabella sit nimia, sed totum remittendum esse arbitrio boni viri attenta necessitate, caussa, tempore, loco, &c. Aduertit tamẽ cum *Syluestro ver. Gabella 3. q. 9.* non posse bis super eandemte Gabellam imponi, quod intelligendum est in eadem ditione, & de Gabella, & Vectigali, propriè dictis, nimirùm super emptione, venditione, aut exportatione. Pedagium enim, aut Guidagium pro transitu, aut securitate itineris, potest esse multiplex, si plures sint pontes, vix sternendæ, ac loca, custodiæ indiga.

Similiter de annuis Tributis pro capite, foco, agris, &c. sanciri non potest pro singulis locis certa quantitas solutionis: præsertim ex monetarum differentia. Seruandæ tamen sunt legitimæ consuetudines locorũ, & nimietas vitãda.

40 In extraordinarijs impositionibus Talliarum, seu Collectarum, idem seruandum est; licèt in his potiùs exigentia necessitatis sit attendenda. Et quia non tàm ratione facultatum quàm ratione fructuum hæc onera sunt imponẽda, monet *Graff n. 5.* in exactione habendum esse respectum fructuum magis, quàm æstimationis rerum. Potest enim esse pretiosa domus, quæ

S tamen

tamen à nemine conducta, non fructificet; vnde ext. *in L.Quaro ff. de vsufruct. Legat.cum Baldo in L.1.C.De Annouis,& tributis, & Alexandro conf.4.col.2.in 5.volum.* docet,teneri soluere Collectas vsu fructuarium, qui habetur loco Domini; non Dominum ipsum.

41 Deinde est iniusta impositio ex hoc capite,si intercedat inæqualitas, siue qua vnus plus oneretur,quàm alter; siue æqualiter omnes soluant, tàm diuites,quàm pauperes; cum tamen debeat attendi discrimen iuxtà facultates cuiuslibet. *Graff.n.9.& 36. Reginaldus cit.lib. 10. n.376. Layman. vbi supra vers.Tertia conditio. Gambarupta eodem nu.6.Tolet. cap. 74.n.7. Alphonsus à Castro lib.1.De Lege pœn. cap. 5. Caprerus decis.148.Vasquez dub.2.nu.29.* Hac de caussa damnat *Auctores* relati *n. 36.* vectigalia, de nouo imposita, vel aucta, loco Collectarum; quia non soluit,vt par esset,plus diues, quàm pauper; nisi tamen aliunde sint excusandi, iuxta superius tradita. Pariter ex eo improbat *Tolet. n. 8.* consuetudinem eximendi aliquos à tributis, dum tamen augetur summa ab alijs soluēda,quo suppleatur, quòd soluturi essent exēpti. Est enim id,inquit,facere eleemosynam ex arca aliena.

Verùm,quòd magis grauari debeat diues quā pauper,militat in Collectis extraordinarijs, cæterisquè Tributis impositis iuxta ratam bonorū,in Pedagijs enim,& vectigalibus,hæc diuersitas seruari non potest, vt de se patet.

42 Rursus est iniustū onus ex forma, si maius sit,quàm caussa,ob quā imponitur,expostulet. *Vasquez n.26.vers.Tertia ergo Reginald.n.374.* & alij communiter; vnde tunc etiam, quando ex cæteris solutionibus poterat occurrēti caussæ ire prospectum. *Tolet. loc. cit.nu.7.Laymann. vers.altera conditio.*

43 Superest caussa finalis impositionis, circa quam recolendum, onera iure esse naturæ inducta, quæ soluant subditi Principibus, ob Reipublicæ ipsis demandatam conseruationem, & labores in regimine,ac in iustitia administranda, vindicandaquè pace, & tranquillitate, perpessos. Rata autem sunt Diuinis testimonijs. *Reddite quæ sunt Cæsaris,Cæsari Matt. 22. Cui tributum, tributum, cui vectigal,vectigal.Rom. 13.* & alijs similibus.

In vnoquoque autem Regno ad Principis sustentationem (quæ iuxta dignitatem, ac gradum ipsius esse debet) & ad cæteros ordinarios sumptus, instituta vigent de facto communia onera, Capitationis, Censuum, & tributorum, pro foco, vel agris; Gabellarum itidem, & vectigalium super mercibus, & alia huiusmodi. Quare de his, ab immemorabili, vt plurimùm, exigi solitis, nulla potest esse difficultas; quæ magna est de eorum auctione, & alijs nouis impositionibus, extraordinariè accedente necessitate, constitutis, aut constituendis.

44 Quia igitur conseruatio Principis est vtilitas publica ac proinde sufficiens caussa impositionis, ex *Toleto cap. 72. nu 4. & Layman. cit. q.1.* si antiqua onera non sufficiant ad eius sustentationem decentem,non est ambigendum, posse augeri, vel alia de nouo imponi. In quo tamen monet *Toletus nu.8.* vitandum esse luxū, & prodigalitatem. Quòd si,ob immoderatas pro se expensas, ære alieno oppressus Princeps ad inopiam vergeret,quò iuxta dignitatem suam iā sustentari nequiret, post factum, onera augens esset excusandus, eadem ratione; quia nimirum Princeps est persona publica, vnde bonum ipsius est publicum, ad quod tenentur singuli Reipublicæ. Dixi *Post factum*: quia periculosum esset, sub fiducia obligationis, quæ est in subditis ferendi subsidium, ansam arripere prodigè insumendi.

45 Potiori iure, adueniente publica populi, aut Ciuitatis necessitate, etiam si Princeps sua culpa exhauserit ærarium, poterit imponere si non datur alia via consulendi; quia ad commune bonum tunc magis tenentur subditi, opem ferre *Medina Cod. De Restit. q.13. Reginaldus cit. lib.10. nu. 374. vers.tertium est*, subdens hoc casu teneri Principem pro se temperare ab expensis, & quærere modum resarciendi populo detrimentum, sua culpa allatum (Quod multò magis de primo casu recipiendum est) *Vasquez eodem dub. 2. nu.25.* vbi docet, oppositum non colligi ex *D.Thoma, in epistola ad Ducissam Brabantiæ*, vt vult *Gabriel*, ibi enim tantùm dixit, non posse Regem tributa imponere pro sola libidine, vel pro iniusto bello, faciendo in futurum;quia ob hunc finem tributa non debentur. Secus est,si necessitas sit publica,vt est Regis sustentatio, vel alia necessitas; quamuis culpa sua Rex in inopiam inciderit.

46 Extraordinarias autem causas, ex quibus licitum est, augere, vel imponere (si ex ordinariis oneribus suppeditari pecunia non potest, vt diximus) enumerant Auctores sine controuersia, stipendium militare, & iustum bellum Custodiam Principis, & Vrbium, Restaurationem murorum, & Constructionem arcium, fluminum repagula, Publicam ingentem vtilitatem, &, si quæ aliæ sunt, his similes. De quibus *D.Thomas ea epistola*, quæ est in *opusc.21. Gabriel in 4. dist. 15. q. 5. art. 2. Antoninus 2. part. tit. 1. cap.13. §.2.* Quamuis in specie Collectam, opinetur *Graffius eo cap.135. n.5.* referens *Panormitanum in cap. Peruenit n. 22. De Immunit. Eccles.* non posse imponi ob solam vtilitatem, verùm debere esse necessitatem. Cæteri tamen indistinctè loquuntur de omni impositione, & interminis sufficere ad Collectam vtilitatem,statuit *Toletus cap. 74, nu. 7.* qui & sequendus est. Graffij autem sententia recipienda de Communitatibus, superiorem agnoscentibus; iuxta ea quæ adnotauimus *nu.32.*

47 Idem *Graffius nu.7.* citans *Syluestrum ver. Gabella 3.q. 8. in principio*, asserit, instè Principes posse imponere, ob solos labores, quos pro Republica tolerant Sed ex antecedētibus liquet,sermonem haberi de impositione, ad ordinarios sumptus requisita; debetur siquidem sustentatio Principi ob ipsum onus, laboresquè principandi. Non videtur autem, solo titulo regiminis, posse,nouas solutiones à subditis expostulare.

Quid verò si labores sint insignes, & merita in Rempublicam singularia, puta personalis accessus ad bellum; victoriæ, proprio periculo ac san-

sanguine comparatæ; redemptio ab extera seruitute; & alia huiusmodi?

Equidem ex iure principali tenetur Princeps incolumitati Reipublicæ prouidere, ac ab hostibus subditos vindicare. Sed, quia limites habet hæc obligatio, congruentissimum videtur, si labores sunt eximij, & egregia facinora, præsertim sponte suscepta, ac merita excellentia; iniustu eorumdem præmium, aliquid à subditis exigi posse. Vnde *Doctores* de impositione ad sustentationem Principis agentes, inquiunt, considerandam, non solùm dignitatem ipsius, sed etiam merita in Rempublicam. Ita *Layman. loco cit. vers. Altera conditio*, referens ad idem *Gabrielem in 4. dist. 11. q. 5. a. 3. concl. 3. & D. Antoninum par. 2. tit. 1. cap. 13. §. 2.* Et inferius *vers. Denique si tributum*, ait, merita singularia Principis esse compensanda, ex *Sylnestro ver. Gabella. 2. q. 6. Medina loc. cit. §. De veteribus Lessio dub 7. in fine. Molina disp 674. Suarez lib. 5. de legibus, cap. 15. n. 8. Valentia tom. 3. disp. 5. q. 6. punct. 5. in fine.* Idem colligitur ex *Vasquez §. 3. dub. 1. in fine.*

48 Aliam causam affert *Reginaldus dicto cap. 15. n. 373.* nimirùm iustam vindictam in pœnam rebellionis. Et videtur arbitrari, non solùm licitam tunc esse impositionem, aut ad compensanda damna, & sumptus; aut ad expensas munitionum, quibus rebelles refrænentur, & ipse in regimine firmetur, de quibus ferè nullum esse potest dubium; sed etiam ad simplicem inobedientiæ mulctam. Quod aliquam habet difficultatem; nec enim eo modo rebellio videtur punienda. Attamen permitti poterit, si opulentia in causa fuerit rebellionis, & laboriosum sit, sine hoc remedio, rebelles in subiectione continere; vel debitas pœnas repetere, periculosum; aut tandem, si alij subleuandi sint, dum hi grauantur. Cauendum tamen, si rebellio generalis non fuerit, quo nequeat vlla fieri distinctio, ne innoxij onerentur.

49 *Sylnester* verò *ver. Gabella 4. q. 3.* docet non solùm præsente necessitate, onera imponi, vel augeri posse; verùm etiam licitum esse præuidere; ita vt, si valdè pauper sit fiscus, ordinarijs sumptibus supplens, eum possit inopinatò Princeps ab hostibus inuadi imparatus, valeat imponere ad belli apparatus comparandos. Id quod, de omni alia necessitate, quæ timeri possit, recipiendum est, sed cum moderatione *Layman. ver. Tertio monet.* si periculum rationabiliter in futurum timeatur, & non ad tegendam auaritiam prætendatur.

50 At impositum onus ex iusta causa, tenetur Principes, de facto in eos vsus, propter quos est impositum, erogare; non in conuiuia, luxus, prodigalitates, & priuatum commodum, ait *Reginaldus n. 374.* & est sententia *Hostiensis in summa De Censibus §. Ex quibus causis vers. sed quid. Archidiaconi in c. Si quis Romipetas 24. q. 3. Felini in cap. 1. n. 41. De Constitutionibus. Caietani ver. Vectigalia iniqua §. 1. Angeli ver. Pedagium §. 6. Sylnestri ver. Gabella 3 q. 3. & 9. Medinæ cit. q. 13. Petri à Nauarr. lib. 3. De Restit. c. 1. n 235. & Graffij vbi suprà n. 36.* qui tamen *n. 7.* exceperat, de oneribus præscriptis, quæ præsumenda sunt iusta, etiam si non insumantur pro eo, pro quo fama est, fuisse imposita.

Si tamen animus rectè insumendi in impositione, & exactione adsit, licèt deinde non deducatur ad rem, quæuis fuerit causa, Censura declinabitur; quia impositio, ac exactio iusta fuit; nec punit Canon iniustitiam consequentem. Vt nulla verò iniquitas intercedat, iusta debet esse caussa, ob quam omittitur impleri id, pro quo facta est impositio, & solutio populo compensanda, si alia in locum prioris non succedat, aut immineat necessitas. Videatur, si libet *Vasquez loc. cit. dub. 4.*

51 Defectu prædictæ conditionis *Taletus c. 74 nu. 1. ex Tabiena* damnat omnia Guidagia, propriè dicta. Siquidem tenentur Principes, vt ea iustè accipiant, retinerque, itinerantes, ac res eorum assecurare, & resarcire damna, si quid latrones deprædentur, quod quia non faciunt, ideò, &c.

Sed ego non reor, reperiri Principes, qui negligant, dum à latronibus itinera occupantur, exterminare, si possint. Conati autem, quantum ex ipsorum parte sufficiens sit, obligationi satis faciunt; vt si, sine ipsorum incuria, adhuc aliquis detrimentum patitur, non teneantur restitutioni, non enim constat, intercedere inter Principem, & populum contractum rigorosum assecurationis, in quo assecuratus tenetur resarcire, quocumque ex casu accidat detrimentum; sed simplicem obligationem muniendi itineris, & latrones insequendi, et feras, & si quid aliud itinerantes impedit.

Quòd si omninò Princeps partes suas negligat, adhuc excusari posse, opinatur *Reginaldus num. 379. & Medina C. De Restitutione q. 14.* si paratus sit, resarcire damna perpessa; quia obligatio censetur alternatiua: aut tutum reddendi iter, aut damna compensandi. Erit igitur iniustum ille tantùm, qui neutrum præstat.

Vasquez tamen *vbi supra* sententiam prædictam improbat, quòd scilicèt Princeps teneatur sub disiunctione secura reddere itinera, aut dãna resarcire; si enim, inquit, hoc verum esset, non peccaret, si omitteret curam viarum, modò animo statuisset, restituere damna, et ita opere præstaret, quod nullus dicet. Eadem enim ratione custos alicuius vineæ non teneretur custodire, si vellet damna restituere, quod est falsissimum; Quoniam Rex ex officio, primò, & directè tenetur custodire regnum, & vias, eum ad id muneris sint pedagia consignata; quòd si id non fecerit, ideò damna restituere tenetur, non quia sub illa obligatione disiunctiua dentur tributa, sed quia negligens curam habere eorum, ad quæ ex iustitia officii tenetur, omnia damna compensare debet; & ita est hæc secundaria obligatio quæ consequitur in defectum eius, quod quis ex prima obligatione tenetur facere; vnde concludit, non habere Principem ius imponendi, aut exigendi, si solùm sub hoc onere, et intentione satisfaciendi, expeti. Vtraque sententia est probabilis.

52 Tandem, cessante fine, ob quem facta est impositio, & onus cessare debet. *Felinus,*

Caietanus, & *Graffius locis citatis*, *Petrus à Nauarr. n.255. Reginaldus nn.374. Lessius dub. 6. n.42. Toletus n.6.* & *7.* damnans Gabellam Hispaniæ, ob bellum cum Mauris gerendum impositam, nec adhuc suo tempore reuocatam.

Ne e obstat, quòd, licèt transacta causa exactio sit iniusta, iusta tamen fuerit impositio, hic autem non nisi iniustæ impositionis exactio punitur.

Namquè iusta fuit impositio, quatenùs ad tēpus durantis necessitatis emanauit; quòd si protendatur vlteriùs, euadit iniusta; adeſt enim noua impositio virtualiter saltem, quia prior iam non viget, transacto tempore, pro quo fuit imposita.

Idcircò, ait idem *Toletus nu.* 8. non esse ob solam præscriptionem præsumendam iustam Gabellam, ob indigentiam aliquam primùm impositam, sed attendendum esse an ea necessitas duret.

Verùm supra docuimus, præscriptionem immemorabilem, fine coactione soluentium, sufficientem esse, ad arguendam iustitiam, si aliud non obstet: Quapropter etiam si caussa defierit, ab immemorabili tamen prosecutus fuerit Princeps exactionem, nō est iniustitiæ dānandus quia præsumitur, aut aliam successisse caussam, aut merita ipsius singularia; vt ait *Laymann. citatus nu* 47. cum *Sylnstro, Lessio, Molina, Valentia, Suarez,* & *Medina* qui latè probat. Subscribit *Graffius n.6.* & *7.*

Quicquid in contrarium *Vasquez dicto §. 3. dub.4.* inquiens, oppositum esse communius, licèt neminem pro eo referat. Probat ipse pluribus; quorum summa est hæc, quòd in ijs, quæ constāt, quo titulo debita fint, non est ad præscriptionem recurrendum, sed de iustitiæ titulo examinandum. Constat autem, non alio titulo deberi tributa, quàm ob iustā particularē caussam; igitur, quia nunquàm debentur, nisi dum viger huiusmodi titulus, quoties prior titulus recessit, nec constat alium successisse, sola præscriptio non facit licitum tributum. Et affert exemplum; sicuti, si constaret, longo tempore Patrem Filio illegitimo dedisse quotannis redditus pro alimentis, solùm ex obligatione alimentorum, & non alia noua obligatione venditionis, vel donationis, vel alterius cōtractus; tūc locum non habet præscriptio; sed quandiù durat caussa alimentorum, scilicèt quod filius aliundè non habeat, maneret iam ius exigendi alimenta, sed illa cessante, iste nō posset titulo præscriptionis vti aduersus Patrem.

Verum nihil, vt puto, contra nos Vasquez euincit, neque enim dicimus (sed nec vllus Auctor, quod norim) ex nudo titulo præscriptionis reddi Gabellas iustas, sed præscriptionem esse sufficientem, vt inde arguatur, in exactione non intermissa successisse aliam iustam caussam prosequēdi; quæ caussa nō potest esse omninò ignota, saltem in genere, licèt in particulari non omnibus innotescat, præsertim quia, vt plurimū præsumi potest, si aliud nō apparet, fuisse caussam merita Principum præteritorum.

53 Immò onera, quæ facta sunt ordinaria, & si ob aliquam caussam particularem soluantur, exigi possunt, quamuis de facto occasio inueniendi non se offerat; propter solam obligationem, Principi incumbentem; quia paratus est, omnes expensas facere, dum opus fuerit. Affertur communiter exemplum in Guidagijs, & Portoris, quæ exigere, est licitum, etiā si actu latrones, aut Piratæ itineri non se opponant; quia, si contingat discurrere, Princeps prospiciet. *Molina disp. 667. Angelus ver. Pedagium §.5. Sylvester ver. Gabella 3.q.3. Layman. vers. sed monendi Alphonsus à Castro loco supra cit. cap. 9. Reginaldus nu. 274. Corduba in Summa qu. 95. Vasquez nu.66.*

Seu ex speciali Sedis Apostolicæ licentia.

ELENCHVS.

54 *Supremi Principes, dum iusta est impositio, Sedis licentiam non expectant.*
55 *Iidem inferioribus licentiam imponendi licitè concedunt, & Inferiores expetunt.*
56 *Valet Summus Pontifex de iustitia impositionum Principum quorumlibet cognoscere*
57 *Impositio dubiæ iustitiæ, defectu licentiæ Sedis, punitur Censura, si in facto reperiatur iniusta.*
58 *In manifesta etiam iniustitia licentia Sedis valet à Censura eximere, & 61.*
59 *Impositio ob negotium spiritnale, non cōcessa à Iure, conceditur de licentia Sedis.*
60 *Feudatarij Sedis Apostolicæ non nisi à Sede licentiam valent expetere.*
61 *Feudatarij aliorum Principum euadunt Censuram, si à Sede expetant, licet à suis Superioribus valeant expetere.*
62 *An aequaliter à suis Principibus, & à Sede valeant Inferiores obtinere licentiam.*
63 *Nomine Sedis in præsenti Generale etiam Concilium intelligitur.*
64 *Imponens ex impertita facultate limites concessionis seruare debet.*
65 *Impetrans licentiam obreptitiè, impetrat inualidè.*

NOn leuem ingerit hæc clausula difficultatē: Siue enim opinemur, redargui Canone eos tantùm, qui deficientes in potestate, imponunt; & tunc non apparet, quis sit illius effectus. Inferiores enim Principes de Iure, vsquè non improbato, quæ non est verosimile, Pontificem vel ille in ettere, à suis Superioribus, quorum sunt Feudatarij, licentiam, ac facultatem expetunt. Siuè supremi etiam Domini comprehenduntur: & hi cum sint ab Apostolica Sede in suprema iurisdictione independentes, quid confert, ab ea licētiam postulandam iniungere? quandoquidem si impositiones sunt licitæ, eas permittunt Iura, vt Sedis licentia non sit necessaria; si verò iniquæ, non est congruum, in eas consentire Apostolicam Sedem. Verùm nec ex altera parte est inficiandum, ex clausula, quam plurimùm clarescere sacræ Sedis auctoritatem; cum superuacaneam dicere, sit absurdum. Quid ergo?

54 Primò quidem recolendum, vt indubitatum, quod sub *n.7.* dictum est, supremos Princi-

pes

pes posse sine Sedis licentia, dū manifestè impositio censetur iusta, imponere, nihilquè impedimenti, aut præiudicij ex hac Clausula, in eos resultate;

55 Secundò consequenter nec negandum, licitè posse Supremos hos Principes concedere facultatē Principibus Inferioribus, sibi subditis imponendi, non iniustas, quod ex *Cap. Innouamus De Censibus supra* collegimus. Ita vt nec ipsi (si aliàs tanquàm consulentes, fauentes, aut mandantes, possunt esse comprehensi) ex hac concessione, nec Inferiores, ex impositione, innodentur, ob defectum licentiæ Sedis Apostolicæ. *Duardus lib. 2. Comment. in Bullam Cœnæ can. 5. q. 8. concl. 3. Bonatina tom. 3. De Cens. in partic. disp. 1. q. 6. punct. 3. n. 3. Reginaldus lib. 9. Prax. for. Pœnit. nu. 281. Vgolinus De Cēs. Pontifici per Bullam Cœnæ reseru. p. 2. cap. 5. §. 3. Tabiena Ver. Excommunicatio 5. Cas. 19. n. 2.* Est ratio, quia, qui supremam habet Iurisdictionem in terris, ac Dominijs imponendi, eamdem alteri poterit impartiri. Modò de sic habilitato, seruata in cæteris iustitia, verificatur, quòd imponat in casibus sibi à iure permissis (siquidem licèt casus permitteretur à Iure, etiam ante licentiam, non tamen permittebatur *sibi*) permittunt enim Iura, tùm casum, tùm etiam, Superiorem concedere alteri facultatem imponendi; nil igitur deest;

56 Tertiò fatendū, potuisse, ac posse Summos Pontifices, cognoscere de iustitia impositionum quorūcumque Principū, quamtumuìs absolutorum; quatenùs id in bonum spirituale subditorū Christianorum vergere potest: vt caueatur scilicèt, ne nimijs oneribus opprimantur *Sayrus lib. 3. Thes. cap. 9 nu. 17. Bonacina loco cit. punct. 3. nu. 4. Alterius tom. 1. De Cens. lib. 5. disp. 6. cap. 2. col. 3.* alios referens. Quod fundetur ex suprema Pontificis auctoritate, quæ inditectè saltèm, ratione vtilitatis animarum, & peccati, ad hoc extenditur. Quamobrem id procedet, non solùm quando impositio peracta est, sed etiam antequàm statuatur; siquidem Pontifex damnum, nō solùm debet auferre, sed & praeauere.

Huiusmodi igitur effectus præsenti clausulæ assignabimus.

57 Primùm, vt in ijs impositionibus, de quibus potest esse dubium, Summus Pontifex sit consulendus: ita vt, si in facto iniustitiam aliquam reperiantur habere, defectu licentiæ Pontificis quis innodetur, etiam si sit ex Superioribus Principibus. Deducitur ex dictis, & ex tenore Canonis. Nā, si periclitatur in aliquo bonum Christianorum, potest, & debet Pontifex sese ingerere, ac proinde est probabile, ita præcepisse, ne de facili Christiani subditi detrimēto essent expositi. Et quidem iuxta Bullam alterum est necessarium, aut quòd casus sit à Iure permissus, aut quòd Pontificis habeatur licentia; igitur quando incertum est primum, secundo adhærere debemus. Quod si casus reperiatur, iniustitiam aliquam inuoluere, non est cur, defectu licentiæ non habitæ, à sancta Sede, Censura declinetur.

58 Secundus est effectus; vt quoties iniustitia est manifesta, nec tamen Iura permittunt, nō contrahatur Censura à quolibet imponente, si licentia Sedis fuerit obtenta. Quia, aut iustitiam, aut licentiā requirit Canon. Et licèt non sit verosimile, licentiam esse tunc à Sede concedendam, si tamen conc ederetur, sufficiens esset ad excusandum. *Duardus qu. 6. n. 14. & q. 7. concl. 2.*

Tertius consequenter: vt hinc eluceat Summa Sedis auctoritas; dum, si quid lege non cēsetur supremis Principibus permissum, potest, à Sede concedi: & sic Sedis placitum loco legis, immò, & supra legem habeatur. *Suarez De Cens. disp. 21. sect. 2. nu. 39*

59 Quartus, vt quoad negotium aliquod spirituale, exempli gratia, ipsum aliquod opus, ob quod humanæ leges expressè non permittant impositionem, possint Principes, de licentia Sedis, suis subditis imponere, quòd sine tali licentia non possent sibi assumere. Immò vt possit Sedes hanc facultatē impertiri Feudatarijs, absquè eorum supremis Principibus. Ratio est, quia sicuti Pontifex, & Generale Concilium possunt vbiquè in vtile spirituale (vt dictum est) imponere, iuxtà *Glossam, & Doctores in cap. Super quibusdam De Verborum Signif.* Ita possunt alijs id permittere. *Alterius cap. 2. cit. col. 5.*

60 Quintus, vt Feudatarij Sedis Apostolicæ, non habentes imponendi facultatem, non ab alio, quàm à Sede prædicta, facultatem possint experere, nec cuiuscumquè aliùs, etiam Imperatoris sufficiat, quin incidant imponentes *Duardus q. 7. n. 7. Vgolinus cit. §. 3.* Etenim in Terris suis Pontifex est supremus, vt Imperator, ex *cap. Constantinus 96. d. Abbas, et alij communiter in d. cap. Superquibusdam.*

61 Sextus; vt feudatarij aliorum Principū, obtenta ab ijs generali facultate imponēdi, adhuc nequeant imponere sine Censura, nisi in Casibus à Iure permissis; quę declinabitur, si accesserit Pontificis licentia. Quia, vt ipsi supremi non possunt imponere, nisi in casibus à iure permissis, sic nec alijs facultatem aliter imponendi concedere ex dictis. Et quamuis, si aliud non obstet, generalis licentia Sedis regulariter intelligatur, concedere tantùm in casibus à Iure permissis, videtur tamen posse excusari à Censura, qui ex hac generali facultate iniustas imponerēt; quandoquidem alterutrum sufficit, aut Iuris permissio, ad quam omnis iustitia reducitur: aut Sedis licentia. Particularis igitur licentia non poterit à Principibus concedi, nisi ille casus, ac modus à Iure sit permissus, quam tamen si concedat Pontifex declinabitur Censura.

62 Septimus: vt ijdem aliorum Principum Feudatarij declinent Censuram: si in Casibus etiam iustitiam præferentibus, non ab illis, sed a Pontifice expostulent *Duardus q. 6. n. 5.* & cæteri sine controuersia, quia noluit Pontifex Censuræ subiicere eos, qui à se facultatem expetiere. Cæterùm à legitimo, & ordinario Superiore inferior licentiam petere debet, si à Sede non petat. Vnde feudatarius illius, qui ab Imperatore est omninò exemptus, incidit, si relicto suo Principe, ex facultate ab Imperatore accepta vellit imponere.

63 Octauum videtur addere *Suarez d. sect. nu. 39.* vt licitè Inferiores valeant, tam à Sede

Apostolica relicto Principe superiore, quàm à Principe, licentiam huiusmodi exp-tere, Ob stat tamen, quòd non est credibile, Pontificem velle, sibi auctoritatem horum Principum reddere communem, ac in eorum Iura ex æquo cũ eis introire, vtpotè quod in ipsorum maximum vergat præiudicium, dum ab eis eximerentur ex parte Feudatarij; quatenùs in impositione onerum possent, non recognoscere eos in Superiores sed Pontificem. Immò ampliùs sequitur quòd inuitis, ac recusantibus ipsis Principibus, in proprijs terris, quæ eorum sunt ratione directi Dominij cogantur per Inferiores Feudatarios, facultati Pontificiæ innixos, onera, ac grauamina sustinere; quod videtur absurdum.

Sed responderi posset: Vel enim loquimur de solis impositionibus in bonum spirituale Christianorum aut Ecclesiæ vergentibus, et de his nullum potest esse dubium ex suprà notatis; siquidem ratione spiritualis regiminis superat Pontifex Principum auctoritatem, etiam in ipsorum terris. Aut loquimur generaliter de omni impositione, quomodò comprehend it etiam eas quæ purum negotium seu necessitatem temporalem respicit, & attento Canone, ac ratione, non apparet improbabile, tunc etiam licere, à Pontifice postulare licentiam. Ex Canone quidem; quia absolutè Sedis licentiam, tanquam remedium, à Censura præseruans, apposuit Pontifex; non est autem dicendum, remedium apposuisse, quod apponere fuerit incongruum, igitur congruè à Sede potest hæc licentia expeti. Ratione verò, quia cum impositio onerum sit sub iius grauis, ac res plena periculi, quò sæpè ipsorum nimia sequatur oppressio, ac proinde spirituale damnum; præsumendum videtur, Pontificem, non minùs, quàm Principem, posse se se ingerere, vt curet, ab oppressionibus caueri. Imponens tamen ex licentia Pontificis, censurã effugiet, quicquid sit, an licitè possit imponere nec ne, quod non decidimus.

Prædictum tamen effectum alij quidam non recipiunt, inter quos *Vasquez Opusc. Moral. Tract. De Restitutione cap. 6. §. dub. 1. n. 14. & Vgolinus cit. §. 3.* qui præsentem clausulam, ait, de solis Terris, Sedi Apostolicæ mediatè, vel immediatè subiectis, esse intelligendam; cæteros autem Principes à suis Superioribus licentiam debere expetere. Ait enim *Vasquez*, non solùm ex causa sufficienti Pontificem, & Concilium, posse terras Ecclesiæ in feudum concedere cum Iu. e Gabellarum, sed etiam alijs *Principibus* concedere merum, & mixtum Imperium in eorum terris, sicuti & potest titulo Regis aliquem insignire, sicut titulum magni *Ducis* Toscanæ *Pius V. Duci* Florentiæ dedit. Concesso autem hoc Imperio, sequitur, ius etiam imponendi vectigalia concedi. Quod ait procedere, modò non lædat ius Regis, aut alterius supremi, cui isti subijciuntur, si enim recognoscunt Superiorem in suprema iurisdictione, & iure Gabellarum, non potest Pontifex, aut Ecclesia, côcedere; sicut nec libertati Ciuitatis inferre præiudicium, constituendo in ea absolutum Principem:

Sed vix reor reperiri principes, qui non sint absoluti, & tamen nullum Superiorem agnoscãt; si enim superiorem non habent ergo sunt supremi. Non potest igitur præxi euenire casus, quo Pontifex extra Sedis Dominiũ concedat supremam iurisdictionem imponendi Gabellas, absquè eo, quod ius lædat alicuius; nisi fortè dominium esset in incerto.

64 Ex dictis inferimus, licèt in præsenti Sedes tantum Apostolica exprimatur, non esse excludendum Generale Concilium, Est enim facultas etiam à Sede; quia Conciliũ, non nisi auctoritate Sedis, conuocatur legitimè. Immò addit *Alterius cit. cap. 2. col. 3. Vers. Si postulet*; Concilium Generale, idemquè ex consequenti erit de Summo Pontifice, vbiquè terrarum, in omnibus Prouincijs, ac Regnis Christianorum Principum, posse Vectigalia imponere ex *cit. cap. super quibusdã*, & ex eo quòd auctoritas Ecclesiæ, quam repræsentat Generale Concilium, non est limitata. Arbitramur tamen ex suprà notatis, id esse recipiendum, dum impositio est ad publicũ spirituale Ecclesiæ bonum vt colligitur ex eodẽ *Alterio cap. 3. col. 3.* & statuit *Pillineus* in *cit. Tract. 16. n. 104.* Auctoritas namquè Concilij, & Ecclesiæ, ex communiori sententia est illimitata, quòad spiritualia directè, & indirectè, idest ratione peccati, & spiritualis boni, quoad temporalia.

65 Obtenta autem licentia, siuè à Pontifice, siue à Superioribus Principibus: quia Iura non permittunt ijs, qui solùm ex impetrata facultate valent imponere, transgredi limites côcessionis, ideò transgrediens irr etiture vt imponens super vna re; cum facultas sit super alia, seu Pedagium, cũ permittatur solùm vectigal. Deest namquè potestas, quoties nõ seruatur forma potestatis. *Pilline. n. 106.* Qui a tamẽ Bulla nimio Subditorum oneri ltobuiam, ideò si ex communiori ratione hæc non magis onerentur subditi, nõ erit improbabile, declinari Excommunicationẽ & eò magis, si cedat in leuamen,

66 Rogabis postremò, an impetrans licentiam obreptitiè, quam elargiens, si recte fuisset instructus, concessurus non esset, & ex ea imponens, effugiet hanc poenam? Respondetur, quòd cum rescriptum obreptitium sit inualidum, noluit enim Clausulam *ficta est* nullam præsumitur concedere facultatem, ac si non emanasset; Itaquè in conscientia non est tutus, qui vtitur, quia siue facultate legitima imponit.

Imponunt.

E L E N C H V S.

67 *Impositio ante exactionem per se innodat, et an etiam priusquàm promulgetur.*

69 *Reformantes aut commutantes, non dicuntur imponere.*

69 *Mandantes imponere contrahunt Censurã non consulentes, & alii.*

67 PRrima actio in nostro Canone inhibita est, noua Pedagia, seu Gabellas imponere. Quæ Censuram inducit etiam sine exactione, & ante illam *Duardus lib. 2. Comment. in Bullam Cœna Can. 5. q. 6. Naldus in Summa*

*ma ver. Bullæ Cœnæ nu.*30. Si quidem vtraque ponitur vt actio per se distincta, ex particula, vel, quæ est disiunctiua, quoties non potest esse declaratiua, quod accidit in proposito. Immò impositio videtur subjici pœnæ etiam antequàm promulgetur, quia dici potest facta, etiam ante publicationem. Nec obest quòd attendatur ratio oneris, quod non videtur adesse, nisi post publicationem. Nam facto ipso non grauatur subditus, nisi dum soluit, & tamen impositio sine exactione damnatur. Aliunde verò onus non imponitur potiùs, quando impositio promulgatur, ac quando decernitur, vel statuitur. Attamen, quia non censetur impositio completa, nisi post promulgationem, ideò in praxi non est ab opposita sententia recedendum.

68 Reformantes, aut commutantes Gabellas; vt vice rerum exigentes pecunias, aut rei vnius, aliam, non incurrunt, quia reuera id non est imponere, licèt aliunde id Inferioribus Principibus sit inhibitum sine maiorum facultate. *L. Vectigalia ff. De Public. & Vectigal. Filliutius tom. 1. qq. moral tract. 16. nu.* 110. *Bonacina to. 3. De Censur. in particul. disp. 1. q. 6. punct. 3. nu.* 17 Qui addit, & iure secus esse, si pecuniam, vel rem aliam maioris valoris soluendam quis imponeret, siquidem tunc fit transitus ad auctionem.

69 *Vgolinus De Censur. Pontif. reseru. p. a. cap. 5. §. 3. Duardus locat. nu.* 10. *& Bonacina eodem puncto nu.* 10. sentiunt, non alligari eos qui iubent, mandant, suadent, consulunt, hortantur ad impositionem. Nec enim hi exprimuntur, cum soleat Bulla exprimere, quando vult damnare. Generalis autem est doctrina, pœnam, in facientes statutam, non statim ad iubentem, mandantem, vel consulentem extendi.

Ex quibus rationibus prædictæ subscribimus sententiæ, quoad suadentes, hortantes, consulentes, fauentes, & similes. At profectò qui iubent, vel mandant, non possunt excusari; Tales enim sunt Principes, qui suis Ministris id iniungunt. Quapropter innodandi sunt; vel quia frustraretur lex, si possent impunè mandare, ac iubere, per alios Vectigalia imponi; vel quia tale mandatum, ac iussum inuoluit ipsam impositionem, quæ primariò ab ipso Principe ducit originem; licèt per intermedios Ministros disponatur, ac promulgetur. Quod si *Vgolinus*, *& Duardus* in sequentibus concedunt, in exactione mandantes, & iubentes innodari, vt ait etiam, esse probabile, *Bonacina*, cum tamen non exprimantur, non est cur id inficientur in impositione; quod enim influunt in exactionem Mandantes aut iubentes exigi, id in impositionem mandantes imponi, & moraliter tàm adscribitur impositio Principi, impositionē Ministris præcipienti, quàm exactio mandanti exactionem; Fauet *Glossa in Clement. 1. ver. sepelire. De Sepulturis*; qua vtitur ipse *Vgolinus vers. seu imponi &c.*

vel augent.

ELENCHVS.

70 **C**Lausula additur claritatis gratia, cum noua auctio includat nouam impositionem.

71 De auctione Vectigalium ratione valoris monetarum.

70 **N**Oua auctio Vectigalium non est excludenda à ratione nouæ impositionis; quia illud, quod augetur, noniter imponitur quò ad eam partem; in toto autem etiam pars intelligitur prohibita *arg. L. Quæ de toto ff. De rei vendit. & cap. Pastoralis De Off. Delegati.* Ita *Syluester. ver. Gabella* 3. §. 7. *Angelus ver. Pedagium* §. 6. *Tabiensis ver. Excom.* 5. *cas.* 25. *Toletus lib. 1. Instr. Sacerd. cap.* 22. *nu.* 11. *Suarez De Censf. disp.* 21. *sect.* 2. *nu.* 43 *Duardus Commentar. in Bullam Cœnæ lib.* 2. *Con.* 5. *q.* 8. *Alterius to.* 1. *De Censf. lib.* 5. *disp.* 6. *cap.* 4. *col.* 1.

Quamobrem, etiam antequàm Pius V. hanc clausulam Canoni adderet, erat interdicta auctio; ne fraus inferretur legi, onerando impunè subditos, non per impositionem, sed per auctionem, cum quod vna via est inhibitum, non debet alia permitti. *Ex ea. Cum quid. De Reg. Iur. in* 6. *Syluest. ver. Excommunic.* 7. §. 19. *Nau. in Manu c.* 27. *n.* 61. *Duard. q.* 3. *Graffius lib.* 4. *decis. aurear. c.* 18. *n.* 79.

Quia tamen fuit ante Pium aliquorum opinio, teste *Duardo q.* 1. & 8. auctionem sub impositione non esse inhibitam, abundantioris prouidentiæ caussa, expressa est. Et quidem. *Armilla ver. Gabella, nu.* 8. *et Rosella ver. Excom.* 44. *n.* 5. probant oppositum; quia adiunctum præexistenti non potest dici nouum Tributum, sed pars Tributi; nec dicitur nouiter impositum, sed tantùm auctum. Verùm, vt diximus, pars non excluditur à prohibitione totius, & valde accidentarium est, aliam Tributi partem præexistere, si quidem auctio per se sumpta, nouam apta est constituere impositionem. Recipitur tamen prohibita auctio, tanquàm noua actio distincta ab impositione, ratione eius, quod præexistit, quod non reperitur in impositione.

71 Vnicè hic dubitat *Gambarupta De Casibus reseru. ad cap.* 5. *Bulla Cœnæ nu.* 8. an augens Vectigalia quia auctus sit monetarum valor, excommunicetur: Exempli gratia, soluebantur quatuor libræ, sed in Aureo nummo; qui tanti erat valoris, nunc aureo aucto vsque ad valorem sex librarum, an idem exigi possit, & ex moneta inferioribus summa sex librarum. Quod etiam quæri potest de moneta, ad viles pretium redacta, puta soluebatur Aureus, qui sex libris æstimabatur, eo redacto ad valorem quatuor librarum, possit ne, supra Aureum, exigi duæ libræ.

Respondet autem Gambarupta, cui & nos ducimus subscribendum, non excommunicari; quia id non est augere Pedagia, sed ius suum tueri, ac proprios census non minuere. Per accidens autem esse, quòd in detrimentum subditorum id cedat. Quod ait deduci ex doctrina *Corsetti lib. 1. Consil.* 287. *nu.* 21. & aliorum,

quos

quos refert *Ioseph Ludouici consil.* 10. *nu.* 2. *& sequent.* Eò præsertim, quod hæc monetarũ auctio, vel decretio, nõ fit ab ipso Principe feudatario de quo loquitur *Gãbarupta* iuxta suã opinionẽ quòd solos inferiores Principes Canõ; arguat. Monet tamen tutius esse, si Superiores Principes consulãt, eorumquè assensum expectent, quorum est de istis cognoscere ex *Cap.* 1. *Quæ sint regalia in vsibus feudorum.* Nos verò qui probabile duximus, comprehendi duximus, comprehendi sub dispositione Canonis, etiam Superiores Principes obseruamus, id posse fieri in fraudem, vt hoc modo augeantur pedagia, & accrescant Principis redditus. Quo casu non est probabile, vitari Censuram, nec enim fraus inferenda est legi, nec frustranda est, vt alia via pateat onerandi Subditos, ex Regula *Cum quid in* 6. Si autem variandi monetas aliqua alia sit iusta caussa motiua, quàm Principum emolumentum; tunc Subditorum oneratio præter intentionem sequitur; quapropter non tenebitur Princeps sub Censura, Vectigalia minuere.

Aut imponi, vel augeri probibita exigunt.

E L E N C H V S:

72 Q*Vid sit exigere.*
73 *Recipiens à spontè dantibus non exigit.*
74 *Enumerantur modi exactionis, ex quibus non dicitur spontanea.*
75 *Semel exigens incurrit, si in ea quantitate, quæ faciat peccatum lethale.*
76 *Exactio intermissa potest sine Censura iterum assumi, & quorsum.*
77 *Innodantur tantùm auctoritate Principis exigentes, non priuata vi.*
78 *Nomine exactorum quot significentur.*
79 *De inaduertentia, & bona fide exactorum, & de iis, qui compelluntur insistere exactioni.*

72 EXigere, vltima nostri Canonis actio, est vectigalia, aliquo modo expetita, seu non spontè oblata, recipere. Is enim dicitur exegisse, qui quomodocumquè solutionem, cui dedit operam, ab inuito recepit. Quamobrem non arbitramur necessarium, distinguere exactionem, in eam, quę fit cum vi, & extorsione; & eam, quæ sine actuali vi, nec eam definimus, *extorsionem ab inuito*, vt est communis definitio ex *textu in L. Soluendo iuncta Glossa, in ver. Exigere ff. De negot. gestor. & in L. Fideicommissa S. Si rem, & ibi Glossa in ver. Exegerat. ff. De Leg.* 3. Si quidẽ in rem præsentem videtur definitio diminuta; cum damnetur aliqua exactio, sine propria extorsione; vt statim declaramus.

73 Diximus enim *aliquo modo expetita*, vt insinuaremus eos, dumtaxat declinare Censurã, qui ab omninò spontè dantibus, ex liberali donatione oblata, recipiunt. Ita hos eximunt. *Angelus in ver. Excommunicatio* 5 *cap.* 19. *Tabiensis ibidem, & Caietanus cap.* 39. *Syluester ibidem* 7. *S.* 54. *Nauarrus in Manu. cap.* 27. *nu.* 91. *Tolet. lib.* 1. *Instruct. Sacerd. cap.* 22. *nu.* 12. *Viualdus* 2. *part. Candelabr aurei in explicat. Bulla Cœna n.* 38. loquens de Clericis, spontè dantibus. *Gambarupta De Casibus reseru. ad cap.* 5. *Bullæ Cœna n* 10. *Vgolinus De Censur. Pontifici reser. part.* 2 *cap.* 5. *vers. Aut imponi, vel augeri S.* 1. *n.* 1. *Sayrus lib.* 3. *Thesaur. casuum cap.* 9. *nu.* 8. *Suarez De Censur. disp.* 21. *sect.* 2. *nu.* 41. *Duardus lib.* 2. *Commentar. ad Bullam Cœna Can.* 5. *q.* 9. *Filliuccius qq. moral. tract.* 16. *n.* 116.

Contra *Alterium De Censur. in tom.* 1. *lib.* 5. *disp.* 6. *cap.* 4. *dub.* 6. arbitrantem, à spontè etiam offerentibus vectigalia recipi non posse. Aduersus quem est argumentum non leue, quòd dum voluit Bulla innodare etiam receptionem à sponte dantibus, disertè expresſit, vt infrà in Canone Decimo octauo, ibi, *etiam à sponte dantibus, et concedentibus recipiunt.*

74 Cæterùm nullum alium arbitramur excusandum; & prætermisso eo, qui per manifestã vim extorquet, incidit qui minis, arrestatione bonorum, aut personæ, molestia, vexatione, retardatione, asperitate verborum, vultus, & similibus, & etiam qui sola petitione, nulla vi adhibita, induxit ad soluendum. *Angelus loco cit. Vgolinus dicto S.* 1. citans *Caietanum, & Nauarrũ. Duardus q.* 9. *nu.* 2. *Suarez n.* 44 *Gamparupta n.* 11. vbi ait, incidere exactorem, qui viatorem interpellat, dicens; animaduerte, quia pro tali re, quam tecum vehis, hic soluitur Gabella; & ait nil referre, quòd animo non exigendi dicat, sed tantùm animo recipiendi, si dat, & si non dat, nõ cogendi, quia respondetur, quòd viator est exactus, & animus interior nobis patet solùm ex exterioribus: & ideó ab eo argumentum sumimus. *L. Labeo S. Tubero ff. De suppl. leg.*

Qui tamen Auctores, nihil aliud addentes, videntur opinari; aliàs adstantem in loco consueto, & recepturum, seu ad effectum recipiendi, nihil tamen facientem, non incurrere. Quod negamus; quia per solam eam assistentiam, iste adstat recepturus eas, sicut & alias iustas, quas non expetit: vnde persoluens, censetur soluere inuitus; & hæc inuoluntaria solutio dicitur de omni eo, qui aliàs soluturus non esset, si sine periculo posset; tunc enim non adest titulus liberalis donationis: Et quia regulariter nemo, res suas Principi eo modo elargiri velle præsumitur, ideò recipiens in praxi semper cẽsendus est innodatus: nullus enim est teste *Caietano vbi suprà*, qui spontè soluat. Quod dixerim, etiam aduersus *Filiucium cit. nu* 115 qui ait, sic recipientem à spontè dantibus (idest absque eo, quòd fuerint requisiti) non excommunicati; sed teneri ad restitutionem: quia soluentes non dãt animo liberali, sed ad molestias effugiendas. Nã arbitror, quoties verus titulus donationis non adest, vt restitutione opus non sit, semper exactionem anathemati subdi. Vndè adnotauit *Angelus in ver. Exactio, & Duardus q.* 9. *n.* 2. contrahi Censuram, si præcesserit vis; & extorsio: licèt deinde solutio fit lubẽs, & spontanea. Quod procedit quantùm ad pręsumptionem externã; non enim censetur spontè tribuere, qui coactus semel est, vt solueret: aliàs attendendum, an verè fuerit spontanea.

Et aduertimus non contrahi hanc pœnam per solam assistentiam, petitionem; aut vim; sed nõ prius,

prius, ac exactio fuerit completa; quia eo vsque non verificatur, aliquid esse exactum.

75 Addit autem *Filliucius n.* 112. semel etiam exigentem incurrere, de quo non poterat esse dubium. Sed obseruandum, declinari posse excommunicationem ab eo qui semel tantùm in parua quantitate exigeret: quatenus non inducitur Censura, nisi ob peccatum mortale.

76 Exactio ob bellum, vel aliam caussam intermissa, reassumi potest: *Syluester, in ver. Gabella 2. n. 5.* Excipe, si illius impositio subijciatur, eo etiam tempore, ex hoc Canone, excommunicationi; puta, quia imponens non habuit potestatem, nec ex immemorabili tempore acquisiuit legitimam præscriptionem; aut si habuit, impositio fuit iniusta, nec diu eo tempore est præscripta. Impositio enim, vt suprà dicebamus, tādiù est noua, quo vsquè hominum memoriam nō excesserit.

Quæres tamen, quæ temporis intermissio non præiudicet exactioni reassumendæ, an nè breuis tantùm, an etiam longi, & quanti. Respondeo, videri certum, licitam exactionem omissam reassumi posse, si temporis, à quo omissa est memoria superfit; nec enim exactio tunc dicenda est noua; quia superat hominum memoriam primum eius initium. At si temporis, ex quo omissa est, memoria non superest; oneris, defectu potestatis, vel iustitiæ, in se illiciti exactio videtur ex vna parte prohiberi, quia noua est, noua autem exactio æquiualet impositioni; nam præscripsisse videntur subditi in possessione non soluendi. Pro altera verò parte militat, tùm quòd nouum præceptum soluendi non est in rigore noua impositio; vt diximus *nu.* 22. quippè fundatur in antiqua impositione; tùm, quòd damnatur eius exactio Gabellæ, quam imponi, vetat Bulla, dum ait, *Aut imponi, vel augeri prohibita exigunt*, noua autem hæc exactio, non est impositionis, in Bulla prohibitæ; quia non est noua, vt suppono. Quarè vtraquè pars sua nō caret probabilitate.

77 Nomine verò exigentium, obseruandum primo est, non venire personas, nisi publicas; quæ scilicèt Principis imponentis nomine exigunt; quapropter non solùm excluduntur personæ priuatæ, vi ab aliquibus extorquentes, vt adnotauimus de impositione *nu.* 14. sed etiam eædem publicæ, si vsurpata auctoritate, inscio Principe, exigant non imposita, aut magis, quàm sit impositum; quia veræ auctoritati succenset Canon, quæ ordinariè opprimit, rarò autem id attentatur ab exigentibus, sine Principis auctoritate, cum facilè detegi possit, & ad Principē spectet prouidere, vt facilè potest. *Filliucius n.* 114. *Vgolinus loco citato.* Secus est, si pro ipso Principe conscio, & consentiente non impositum, vel magis, quàm sit impositum, exigant. *Filliucius n.* 113. *ex Glossa in L. fin. ff. ad L. Iuliam, De vi publica.* Nam licèt non videantur exigi imposita in rigore, ipsa tamen exactione id, quod excedit impositionem, imponi censetur; nec debet prohibitiua hęc lex fraudibus patere, & frustrari; frustraretur porrò, si ea via possent Principes subditos opprimere. Addo, non esse improbabile, hunc etiam sensum aptari præsenti clausulæ, vt non solùm prohibeantur onera exigi, in quorū impositione Censura hæc fuerit contracta, sed generaliter omnia, quæ aliàs non possent imponi, vel augeri.

78 Deindè obseruandum, nomine exigentium venire non solùm Officiales, & Ministros, qui loco adstant, vbi Gabella, aut Pedagium soluitur, (quos solos, sed equidem diminutè, enumerat *Toletus nu.* 12.) verùm etiam Appaltatores, & Conductores; ex *C. De exactoribus Tribut. lib.* 12. Item hæredes, & successores eorum, qui imposuerant, cū teneantur auferre. Hi enim omnes, nisi ignorantia, & bona fide excusentur, dicuntur per se, vel per alios exigere. Ita *locis citatis Vgolinus ad vers. seu imponi, &c. Gambarupta n.* 9. *Suarez nu.* 44. *Duardus q.* 9. *Reginaldus Prax. fori pœnit. lib.* 9. *nu.* 276. *Alterius col.* 3. *Filliucius nu.* 112. Tandem ipse etiā Impositor, vt adnotarunt aliqui ex prædictis, cum *Nauarro citato nu.* 61. *Graffio lib.* 4. *Decis. aurear. Cap.* 18. *nu.* 69. *& Sayra loco citato num.* 8. Qui duplici obstringitur vinculo; ex impositione scilicèt, & exactione.

Ex his habemus, vltimæ huius actionis dicendos esse excommunicari etiam Mandantes, vt adnotauit *Vgolinus, Duardus, & Bonacina.* in superioribus citat; Nam si rigorosè *exigere* acciperemus, ille solus esset irretiendus, qui pecunias à soluente immediatè recipit. Immò, & omnes cooperatores, qui publica auctoritate exactioni insudant, dicimus comprehendi. Vnde quod idem *Vgolinus* condemnat eum, qui teneret non soluentes, & duceret ad exactores, vt soluerent, si sit in caussa, vt de facto soluant, aliàs non soluturi arg. eorum, quæ *Glossa in Clement.* 1. *ver. Sepelire. De Sepulturis.* admittendum est de eo, qui auctoritatiuè faceret: non de alijs priuatis personis, iuxta notata *n. Antecedenti.*

Reginaldus verò *loco cit. et Alterius col.* 4 innodant etiam, eos qui adsistant scripturi transeuntes, soluentes, aut quantitatem solutionis, & mercium. Sed, si isti non adstant tanquàm aliqui ex exactoribus, & petituri, vt soluant, ac recepturi solutionem; ex nuda scriptione non videntur exactioni cooperari, saluo meliori iudicio.

79 Excusandi autem sunt Officialis, & Exactores bonæ fidei, & non aduertentes iniustitiā, ex *Nauarro, et Graffio*, & etiam si vereantur, aliqua, inter multa, reperiri iniusta: quæ tamen in singulari non nouerint. Idem est, etiam si dubitēt de potestate imponēdi. Tam enim circa iustitiā, quàm circa potestatem, tutè præsumi potest in fauorem Principis. *Filliucius n.* 117. *Suarez nu.* 44. *Sotus lib.* 3. *De Iustitia, & Iure. q.* 6. *art.* 7. *in fine. Couarruuias in Regula Peccatum §.* 5. *nu.* 5. *Caietanus in ver. vectigalia iniqua §. Occurrunt. Alterius cap.* 4. *in fine. Reginaldus loco cit. notab.* 6. *& lib.* 10. *n.* 375. vbi limitat, hæc procedere, quando exactor est subditus, vel cōpulsus, & dubium de iustitia, & potestate est inter multos. Secus autem esse, si sciret Principē suum dubitare, dubitanterquè imperare, quia consequenter scit, ipsum non habere ius sufficiens taliter imperandi. Sin autem exactor nō sit subditus, non potest dubius se spontè offerre ad Gabellas exigendas, nisi tantā Principis probitatem, ac prudentiam sciret esse, vt meritò debeat,

iudicio ipsius acquiescere; alioqui enim mala fide exigit, ac lata culpa sua inferet damnum; perindè ac ille, qui debitum exigit ab aliquo, de quo ambigit, an debitor sit, ideoque & peccabit mortaliter (vndè & huic Censuræ videtur subijciendus) agendo contra conscientiam dubiam, & ad restitutionem tenebitur, nisi postea deprehendatur iustas esse Gabellas. Hæc Reginaldus. Cæterùm qui, ratione subiectionis, coguntur inuiti, onus exigendi subire, etiam si Gabellæ sint manifestè iniustæ, à Censura, licet non à peccato, communiter excusantur. Arg. *Cap. Sacris. De his, quæ metus caussa*. *Angelus in ver. pedagium n. 6. Vgolinus loco citato.* Videndus *Vasquez Opusc. Moral. Tract. De Restitutione cap. 6. §. 3. dub. 5. à n. 70.* Vbi plura habet de bona, vel mala Exactorum fide. Nobis de hac materia, & de tota quinta Excommunicatione, hęc dicta sufficiant.

CAPVT SEXTVM.

Excommunicamus in Falsarios Literarum, Et supplicationum Apostolicarum Elucidatur.

ITem excommunicamus, & anathematizamus omnes, Falsarios Literarum Apostolicarum, etiam in forma Breuis, Ac Supplicationum, gratiam, vel iustitiam concernentium, per Romanum Pontificem, vel S.R.E. Vicecancellariũ, seu gerentes vices eorum, aut de Mandato eiusdem Romani Pontificis signatarum.

§. Nec non falsò fabricantes Literas Apostolicas, etiam in forma Breuis, Et etiam falsò signantes supplicationes huiusmodi sub nomine Romani Pontificis, seu Vicecancellarij, aut gerentium vices prædictorum.

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1 *Canonis æquitas, Antiquitas.*
2 *Mutatio.*
3 *Materia, Actiones, Diuisio.*

1 PRincipum Rescripta tanti facienda sunt vt Lesę eorundem Maiestatis dicantur Rei, qui temerarias manus illis audent apponere, puniantur què ex Legibus pœna mortis. *L. 1. & L. Ibi falsi ff. ad L. Corneliam De fals. cap. Ad falsariorum. vbi Glossa. & cap. Ad audientiam. De Crimine falsi.* Summi tamen Pontifices, ad compescendos hos ausus circa Sedis Apostolicę Literas, quæ maioris sunt ponderis, & singulari dignæ reuerentia, grauissima anathematis poena, cui obeundæ, nec executionis defectus, nec latens criminis cognitio, posset obstare, in prospectum voluerunt, olim quidem dicto cap. *Ad Falsariorum*, et exinde in Bullà Cœnæ ab ipso eius exordio; cum de Clemente V. tempestate testetur *Glossa in Clement. 1. ver. Generales. De Iudiciis.*

2 Deinceps verò (sed nec antea, quod norim) non reperio prætermissum præsentem Canonem, licèt mutationi frequenter extiterit subiectus. Antiquitus enim habuisse Clausulam indicantem esse quoque inhibitum, literam, vel punctum falsare, scribit *Toletus lib. 1. Instruct. Sacerd. Cap.* mihi 23. *n. 5. ex Hostiensi in Summa tit. Crimine falsi §. Porrò, vers. Sed hodie.* Id quod negat. *Alterius tom. 1. De Censur. lib. 5. disp. 7. cap.* .. *col. 7.* De quo in irà est agendum Post Paulum III. addita est Clausula *Etiam in forma Breuis*: eum eius tempore diceretur, *Falsarios Bullarũ, seu Literarũ Apostolicarũ* vt est apud *Rebuffũ in Praxi benefic. 2. p. in explicat. Bullæ, ad hunc Canonẽ.* Tenor autẽ Bullæ Gregorij XIII. sic se habuit. *Omnes Falsarios Literarũ Apostolicarum, etiam in forma Breuis, ac supplicationum, gratiam, vel iustitiam concernentiũ, per Romanum Pontificem, vel S.R.E. Vicecancellarium, seu gerentes vices eorum, aut de Mãdato eiusdem Romani Pontificis signatarum; aut sub nomine eiusdem Romani Pontificis, seu Vicecancellarii, aut gerentium vices prædictorum signantes supplicationes easdem. Ac etiam falsò fabricantes literas Apostolicas, & in forma Breuis, ac supplicationes huiusmodi. Extendentes Constitutionem fel. record.* Innocentij Papa III. *quæ incipit Ad Falsariorũ cũ omnibus poenis in ea contentis, ad eosdẽ fabricãtes, & etiã ad falsicantes seu mutãtes supplicationes, per nos, seu de mãdato nostro signatas, & datas, sine nostra, aut Datarii nostri licentia.* Quam tenorem mutauit Xistus anno 1587. vt videre est apud *Vincaldũ in secunda Impressione par. 2. Candelab. aur. in explicat Bullam Cœna cas. 6.* post Xistum verò idem integrè perseuerauit, vt apud recentiores successiuè scribentes videri potest. Vbi considerandum hos fabricantes, aut falsificantes, seu mutantes supplicationes ante Xistum, pręter excommunicationem cæteris poenis dicti *cap. Ad falsariorum. De Crimine falsi* fuisse subiectos, non verò post ipsum, ex quo redijt *capitulum* ad antiquos terminos, vt non nisi Falsarios literarum Apostolicarum, supplicationibus exclusis coerceat.

Libuit *Gambarupta De Casibus reseru. ad c. 6. Bulla Cœna n. 4.* tanquàm necessarium monere, Typographi errore in Codicibus Toleti omissam esse particulam *etiam* & dictum; *Falsarios literarum Apostolicarum, in forma Breuis*, quo modò videntur excludi Bullę. Id autem mihi etiam est obseruatum in recentioribus, impressionibus, sed & in *Nauarro*. In *Sayro* verò *editionis Sessana* ex Bulla Clementis VIII. anni 1598. omissum est. *Nec non falsò fabricantes literas Apostolicas, etiam in forma Breuis.* Ideò errores huiusmodi cauendi in prædictis Auctoribus.

3 Materiam ex *Caietano in Summa ver. Excomm. cap. 26.* adnotant communiter Doctores, esse sacrilegium, quo offenditur Sedes Apostolica in falsificatione, aut noua fabricatione literarum, aut supplicationum Apostolicarum. *Sayrus lib. 3. Thesaur. casuum cap. 10. nu. 2. Alterius dicta disput. 7. in initio Sensa Relectione Bulla Cœna Cap. 7. in adnotat. circa textum.*

Actiones quattuor sunt, singulæ principales. Falsificatio *Literarum Apostolicarum*, etiam in forma Breuis. Falsificatio Supplicationum per Ro-

Romanum Pontificem, vel de mandato ipsius signatarum. Fabricatio literarum earumdem. Et Obsignatio supplicationum.

Iuxta has actiones Canonem diuisimus; vt prima pars actiones ad simplicem falsificationẽ pertinentes, altera eas, quæ ad falsam compositionem, complectatur.

Omnes falsarios.

ELENCHVS.

4 *EXplicantur modi, quibus falsificantur vera litera.*

5 *Examinatur fusè, an ad contrahendam Censuram, qualibet etiam accidentalis mutatio sit sufficiens.*

6 *Modi accidentalis mutationis recensentur.*

7 *Non irretitur mutans aliquid ad mentem Pontificis, vitio Scriptoris in literis variatum.*

8 *Secus, si vitio eiusdem, quod est in literis, in supplicatione est omissum.*

9 *Mutaturus accidentaliter, licèt, si possit, teneatur Officiales Curiæ adire, si tamen nõ adeat, non excommunicatur.*

10 *Mutatio in sensu, quantumuis minima, Censuram inducit.*

11 *Quomodò ad falsificationem vltrà dolum intercedere debeat interesse partis.*

12 *Censura contrahitur, etiam sine vsu litera falsificata.*

13 *Abradens dictionem, scripturus aliam loco illius, incidit ante scriptionem.*

14 *Non innodatur falsans sine animo vtendi.*

15 *Destruens, aut dilacerans literas, non incurrit, etiam si aliorum interesse contineant*

16 *An impetrans literas parti præiudiciales, ex conuentione cum parte moderare possit; ne tantum præiudicium inferant.*

17 *Falsum committitur circa literas expiratas, si reddi queant valida in futurum; aut actus præteritos validandos, & 19.*

18 *Nil prodest, falsificationem esse imprudentem, & detectu facilem.*

20 *Impetrans obreptitiè non est Falsarius nostri Canonis.*

21 *Nec impetrans Literas falsas.*

22 *Nec retinens, aut vtens iisdem falsis, aut obreptitiis.*

23 *Nec aperiens indebitè veras.*

24 *Quo pacto dicatur Falsarius recipiens literas non de manu Pontificis, aut alterius de mandato ipsius.*

25 *De fabricantibus, aut præstantibus Bullas plumbeas, & certa sigilla falsa.*

26 *De Mandantibus, consulentibus, auxiliantibus.*

4 FAlsarij nomen latè sumptum adeò est generale, etiam si ad solam litterarum materiam illud referas, vt omnẽ dolum, & fraudem, quæ circa illas euenire potest, videatur amplecti. De his plura habet *Cap. Licet, & Glossa eiusdem. De crimine falsi.* Quapropter non est dubium, de se comprehendere, & quidem principaliter, ipsos etiam fabricantes falsas literas. Quia tamen distinctè in nostro Canone hi excõmunicantur, præsenti Clausula dicendum est, damnari solam illam falsificationem, quæ veras literas Apostolicas ab eorũ sincera veritate immutat, Quod primò fieri potest, per rasuram, & detractionem aliquarum literarum, aut dictionum, iuxta quintum modum, assignatum à dicto *cap. Licet.* Secundò, si post abrasam cartam, & dealbatam, aliquid de nouo rescribitur, siue in eadem carta, siue in noua subtilissima, plurimo tenaci superaddita; iuxta textũ, & septimũ eiusdem *capituli* modum. Tertiò per aliqualem dilacerationem, aut compressionem papyri; quò aliquæ literæ, vel dictiones non appareant. Quartò per simplicem additionem. Quintò per simplicẽ commutationem. Sextò per mutationem sigilli, vero ablato, mutato, aut deprauato, quò literæ appareant validę, aut quo reddantur suspectæ, vel inualidæ, Nec enim tantùm falsificatio punitur, quæ est ab ipso impetrãte in gratiam sui met: sed etiam, quæ ab alieno in præiudicium impetrantis, vt infrà. Nec literæ Apostolicę solam scripturam, sed etiam omne id, quod ad ipsarum spectat complementum, & integritatem, includunt. Vndè septimò in filo etiam potest falsum committi, si quis ex vno colore in alium mutaret, quò falsæ, & inualidæ possent iudicari; arg. *Cap. Quam graui § fin. De Crimine falsi.* Addũt alij octauum modum falsandi, quo scilicèt verũ sigillum falsis literis apponitur, aut falsum falsis, aut verum veris, sed non suum, aut inscio, seu inuito eo, ad quem spectat literas conficere & expedire. Sed hos potius inter fabricantes literas falsas in secunda Canonis parte arbitramur enumerandos. Non enim est id, veras literas à sincero effectu detrahere, sed potiùs coniunctione sigilli, & membranæ, falsas literas de nouo constituere.

5 *Prima* est disceptatio, ex qua multarum pendet resolutio dubitationum, an quælibet mutatio his in literis facta, etiam accidentalis, nec mutans sensum, nec alicui præiudicialis, nec fauorabilis vltra mentem concedentis, inducat Censuram; vel potius necesse sit, talem esse mutationem, qua varietur sensus. *Alterius tom. 1. De Censur. lib. 5. disp. 7. Cap. 2.* quamlibet mutationẽ, etiam minimam, esse inhibitam appositionem, pluribus propugnat, vt probabilius; licèt oppositum dicat non omninò improbabile. Estquè sententia veterum Doctorum. *Hostiensis* præcipuè in *Summa tit. De Crimine falsi §. Porrò vers. Sed hodie.* qui ait ex Canone lato in Curia (hũc autem pertinere ad Bullam Cœnæ; adnotauimus in *Proœmialibus nu. 11. Vers. Adhuc autem*) statutum esse, ne in literis *Papæ*, siue in magno, siue in modico, audeat quis manum apponere; etiam literam, vel punctum vnicum corrigendo. *Panormitans in cap. Ex literis num. 3 De fide instrumentorum Felini in cap. Ex parte §. Stylus nu. 20. De Rescriptis. D. Antonini 3. p. tit. 24 cap. 16. Ricchardi in 4. sent. dist. 18 art. 12. q. 4.* (*à Toleto* tamen, *Suis locis infra citandis*, ad oppositũ citatur) *Goffredi in Summa De Crimine falsi n. 10. Syluester Ver. Excommunicatio 7. §. 8. vers. Corrigentes Caietani ibidem Ver. Excommunicatio*

catio ca.26.in fine.Rebuffi in praxi benefic.par. 2. in explicatione huius Canonis ver. Apostolicarum. Afflicti decis.404. nu.11.

Et quidem satis videtur desumi ex prædicto *cap.Licet.8.Quinta de crimine falsi.*cui cōdecet, Canonem hunc nostrum esse persimilē; vbi habetur,speciem esse falsitatis, cum,*literis bullatis & redditis,in eis aliquid per rasuram tenuē immutatur.* Quod notauit *Glossa in ver. Tenuem*, inquiens,in hac literarum Apostolicarum mutatione se nullam reperire distinctionem, licèt in alijs literis, quæ Principis non sunt, & instrumētis, admitti possit,quòd leuis rasura, & in loco non suspecto,eadē non vitiet.Hac de causa,teste *Sayro lib.3.Thesaur.casuum conscientia ca.10. nu. 11.et Toleto lib.1.Instruct.Sacerd. cap. 23. sub n.* 5.in priuilegijs Summi Pœnitentiarij innuebatur concessum,posse absolutionem impēdere ab excommunicatione contraeta ob mutationem literæ,aut puncti in literis Apostolicis, inuariato sensu.

Et confirmatur ex eo,quòd ipsa temeritas apponendi manus rescripto Pōtificis primaria intentione, punitur, nec attenditur præiudicium, quòd solet ex variatione sensus procedere.Cuius est signum, quòd etiam non vtens literis falsificatis incurrit, vt infrà dicetur; & de Rescriptis Principum apertè statuit. *L. Si falsum, vbi Baldus C. De fals.* & tradit *Ioannes Andreas in cap. Ex literis de fide instrumentorum Glossa in cap. In memoriam ver. Falsum 19.d.* & alij. Addentes differentiam inter Rescripta Principum, & alia instrumenta,ac scripturas; quòd hæ non reputantur falsæ,si rasura, aut correctio fit in loco non suspecto, benè tamen illa, iuxta *cit. Gloss. in cap. Licet. et Baldum in eodem cap. ex literis nu.* 5. Igitur vt mutatio Censuram inducat, non est necesse, quòd sit notabilis, et in sensu; sed quælibet sufficiens dicenda est. Et in his consistit robur eorum omnium, quæ latè prosequitur *Alterius col. 3. et 4.*

Amplectimur his non obstantibus opinionē, quæ hodie est inter recentiores communior, et rationibus etiam videtur suasibilior; nimirùm, paruam, & accidentalem mutationem non esse dicendam, Censura puniri. Ita *Toletus*, et *Sayrus locis citatis. Sousa Relectione Bullæ Cœna disp. 42.concl. 3. Nauarrus in manu.Cap.27.n. 62. vers.Sexta.* inquiens, id habere locum saltem in foro conscientiæ. *Salzedo ad Diaz in Practic.crimin.canonic.cap.* 117. plures alios congerens, & asserens,procedere etiam in foro exteriori. *Viualdus* 2.*par. Candelabri aurei in explic. Bulla Cœna nu.* 54. *Suarez De Censuris disp.21.sect.2.n.* 46.*Gambarupta De casibus reseru.ad Cap.6. Bulla Cœna sub nu.9. Duardus lib.2 Commentar.ad Bullam nostram Can.6.q. 7.Bonacina tom.3.disp.1. q.7.punct.2. à num.3. Pillsucius qq. Moral.tract. 16.tom.1. nu.* 189, inquiens, esse hanc sententiam probabiliorem, & communiorem, & in eamdem inclinat. *Reginaldus Prax. for.Pœnit. lib.9.cap.17.sub n.*188. Nec Antiquiorum auctoritate caret; vtpotè quā sequuntur.*Gerson* 2.*par.Alphabet.* 32.*Cap.Quidam fol.* 118. *Angelica ver, Excommunicatio 5.cas.3.nu.3.Tabiena ibidem*, & ipse *Caietanus ver. Falsarios.* relatus à *Nauarro loco citato*. Siquidem ibi ait, aliquando mutationem posse esse venialis culpæ; Excommunicationem autem hanc,notū est, non contrahi nisi ob moralem.

Suadetur primò efficaciter ex communi doctrina de leuitate materiæ,quam excusare à mortali, & à pœnis receptissimum est.Lexque absolutè inhibens, et nihil speciale addens de materia leui, regulariter accipitur tantùm de materia notabili. Si ergò absolutè hic damnantur Falsarij,cum crimen falsi intelligatur esse graue, grauissimam insuper, quā punitur, excommunicationis pœnam,non est dicendum committi illud, & puniri, ex sola leui,sine dolo,ac præiudicio,manum appositione. Immò subdit. *loco cit.Suarez, & Duardus nu.7.* nedum iri obuiam menti, ac præcepto Summi Pontificis, verùm potius decentiæ, ac honori Rescriptorum ipsius prospici, si mendosam scriptionem, aut falsam Grammaticam corrigi, aliquando necesse sit, & corrigatur. Ex quo videtur colligi posse vt probabile, induci excommunicationem, si corrigantur literæ, dum nulla correctione est opus ob solum odium, aut contemptum Summi Pontificis, præsertim si verum sit,non pro solo præiudicio partis de falsificatione esse cautum, sed etiam contra ausum, & temeritatem eorum, qui Pontificis Rescriptis non deferunt, vti oportet.

Rursus illustrat Cardinalis *Toletus* (ex quo diluitur argumentum *Alterij*,ab auctoritate veterum Doctorum desumptum.)Quia in antiquissimis Bullis ætate *Hostiensis*,expressè habebatur. *Mutantes etiam literam, vel punctum in literis Apostolicis*;vt colligitur ex eodem *Hostiensi loco suprà cit*, & ex eo quòd in antiquis Priuilegijs,Sūmo Pœnitentiario collatis illud erat, vt posset absoluere ab excōmunicatione, qua quis afficitur, propter huiusmodi mutationem puncti, aut literæ. Olim igitur, dū aderat Bullæ Clausula prædicta, subijciebatur anathemati leuis etiam mutatio; vnde nil mirum, oppositæ fuisse sententiæ priscos Auctores; at quia sublata est, infertur recentiores Pōtifices noluisse, leuē trāsgressionem tanta pœna coercere;

Sed negat *Alterius* assumptum, solitam scilicèt fuisse eam clausulam apponi Bullæ; quia in Processibus Martini V. apud *D.Antoninum*,quibus antiquiores non habemus, non reperitur, & tamen ipse *Antoninus* adhùc secutus est opinionem *Hostiensis*. Nec Hostiensem, dum ait, *Hodie præceptum est,quod in literis Papæ,nec in magno; nec in modico audeat quis manum apponere, etiam literam vnicam, vel punctum vnicum exceptis Officialibus, &c. Alioquin manum apponens, ex Canone lato in Curia, ipso facto,sententiam excommunicationis incurrit.* Referre præcisa verba Canonis sed substantiam præcepti,eo modo, quo tunc erat in vsu. In Priuilegijs tandem Summi Pœnitentiarij fuisse relatā facultatem ipsi concessam; quia fiet erat tunc Canon receptus, vt licèt nihil speciale exprimeret,leuē tamen mutationem à Censuræ pæna non eximeret. Sublata verò fuisse, non quia ob leuem mutationem absolutione non sit opus,sed vt exactius ab huiusmodi crimine abstinerent homines

quò

quò difficilius absolutionem consequi posse intelligerent.

Pro *Toleto* tamen vltra anctoritatem tanti viri, quæ non est verisimile, gratis sibi id effinxisse; stat aliorum restimonium, *Sayri* videlicet *citato num.* 12. *Gambarupta sub eodem n.*9. & *Sousa relat. disp.* 42. *nu.*10. Et verba *Hostiensis* id satis demonstrant; nec enim ita minutatim ex propria sententia fuisset locutus; si Canon solos Falsarios in genere, vti nunc facit, cohibuisset. Diligens quippè illa enarratio arguit, ex verbis Canonis fuisse deprompram. Nec refert, quòd tépore *B. Antonini* hæc Clausula non adesset Bullæ; quia multò est antiquior, vt in *Proœmialibus nu.* 11. ostendimus. Placuit verò *Antonino* sequi contrarium; ne videretur à sententia, tunc communi, & celebri, ratione Clausulæ, quæ paulò ante ipsum in Bulla reperiebatur, discedere. Indicium similiter desumptum ex Priuilegijs Summi *Pœnitentiarij* non est leue. Singularis enim illa mentio de puncto, et littera, quorum absolutio excipitur, arguit, legem Canonis damnasse expressè etiam mutationem in puncto, & litera, alioquin dictum fuisset magis generaliter, Pænitétiarium posse absoluere *in materia leui*, seu, *quoties non variatur sensus; aut mutatio est accidentalis*.

Tertiò confirmatur ex Iuribus. Si quidem *cap. final. De Crimine falsi.* rasura in loco non suspecto dicitur insufficiens ad arguendum falsitatis rescriptum Pontificis. Ad quod non est curanda *Alterij* responsio *col.* 8 asserentis illud *cap.* fore potius fauere sententiæ. ibi enim Papa mandar Episcopo, vt restituat officium, & benrficium illi, qui contra aduersarium literas Apostolica de simplici iustitia impetrauerat; quæ redargutæ fuerant falsitatis, quod in eis rasura paucarum literarum inueniebatur. Et huius decreti reddit rationem Summus Pontifex, vt notat *Glossa*, quòd non sit præsumendum in talibus literis, quæ de facili habentur, quempiam vitium falsitatis committere voluisse, maximè cum illis literis, postquàm eas cognouisset falsas, vsus minimè fuisset. Igitur Papa censet posse committi vitium falsitatis etiam per minimam mutationem in literis Apostolicis, quando talis mutatio fit per ipsum Impetrantem; sed idcircò censet, in casu illius *cap.* nollum falsitatis signum, vel suspicionem inueniri; quia præsumendum erat, mutationem factam fuisse per Officialem.

Non est inquàm curanda hæc responsio. Inprimis enim oppidò lapsus est *Alterius*; dum ea, quæ recenset, statuuntur in *cap. penult. Accedens* non autem in finali, ex quo argumentamur; vnde malè confundit vtrumquè, cum pars responsionis sit circa *finale*, pars circa *penultimum*. Præterea falsissimum est eo *cap. penul.* haberi, *falsum esse posse, etiam ex mutatis paucis literis*; quandoquidem absolutè statuitur, *Fraternitati tuæ mandamus, quatenus si litera Apostolica, in quibus falsitas fuerit deprehensa, de simplici iustitia formam habeant; cum præsumi non debeat, quod pro talibus literis, quæ possunt facilè obtineri, fraudem quis commiserit falsitatis, nec literis vsus est, postquam eas falsas esse cognouit, tu ei officium, beneficiumquè restituens, ipsum super hoc vlteriùs non molestes*, En totum *capitulum*, ex quo, non solùm non habetur, falsitatem posse ex paucis, quin potius argitur, sermonem esse de literis in totum falsis; idest falsò fabricatis; tùm ex ratione, quá affert Summus Pontifex, quòd hæ literæ facilè possunt obtineri, tùm ex eo quòd restituendus in officio dicitur non vsus, postquàm cognouit fallas, quasi ipse non falsificauerit veras, vt vteretur, sed ab alio falsò fabricatas receperit. Tandem omninò gratis assumit, in *cap. fin.* ideò non declarari vitiatas literas ex mutatione modica; quia præsumatur mutatio ab officialibus facta. Ea enim est causa, sumpta ex modicitate, quod modica suspicio non debet sapientis animum immutare, vt ait *textus, & Glossa ibi vers. Sapientis*.

Similiter in *cap. Ex parte* (vt argumentum prosequamur) *De fide instrumentorum.* statuitur; defectum literæ non vitiare rescriptum. *Et cap. Cum venerabilis, De Religiosis domibus.* ob rasuram; quia erat in loco suspecto, instrumentum indicatur vitiatum, quasi non ita censendum, si esset in loco non suspecto. Et in *cap. Ex literis. De fide instrumentorum.* de literis quibusdam Apostolicis, falsitatis redargutis, quod in narratione facti abrasæ essent, Alexander III. decernit. *Dicimus, quod propter abrasionem illam iudicari falsæ non possunt nec etiam haberi suspectæ.* Nec valet, cum *Alterio* occurrere, sermonem ibi esse de ea abrasione, quæ fieret ab ipsis Officialibus, & Scriptoribus, antequàm literæ essent expeditæ, subiungitur enim. *Præsertim cum Priuilegia in possessionibus abradantur, & litera in narratione facti, si erratum est possint incontanter abradi.* Non valet, inquam tum quia *cap. fin. De crimini falsi.* absolutè, & generaliter loquitur, sicut etiam *cap. Ex parte. De fide instrumentorum*; vna autem lex declaranda est iuxta alias; vt est apud Iurisconsultos vulgatè; tùm quia, quamuis Pontifex loquatur tunc iuxta subiectum casum, tamen profert generale statutum; vt constat ex particula, quam subiungit *præsertim.* Ac si diceret, abrasionem non suspecta non vitiari rescriptum: præsertim, cum possit procedere aliquando ab ipsis Officialibus.

Ex his igitur optimè infertur intentum, Ex crimine falsi redduntur litteræ inualidæ aut suspectæ mutatio ergo, quæ literas non reddit inualidat, nec censendas vitiatas, non constituit falsum, ac proinde non punitur poena falsi, nec excommunicatione, quæ inter poenas est grauissima, *c. Corripiantur* 24 *q.*3. Quæ consequentia perperàm negatur ab *Alterio col.* 7. *in fine.* Siquidem falsitas in tantùm attenditur, in quantùm ex ipsa vitiatur Scriptum.

Textus in *cap. Licet. De Crimine falsi*, prò opposita allatus sententia, videtur recipiendus de rasura, tenui, non quoad paucitatem, sed quo ad modum radendi, quo quis, ne comperiatur in falso, leuiter, idest industriè, radit. Seu potius de rasura, quæ, & si parua, mutat tamen sensum. Cur autem opus olim fuerit absolutione, ob mutationem literæ vel puncti, explicatum est; quia

scili-

scilicet in antiquis Bullis hæc mutatio erat expressa.

Ad Confirmationem fatendum, contrahi poenam falsi, etiam si quis literis falsis non vtatur; necessarius tamen videtur animus vtendi, vt infrà; hic autem esse nequit malitiosus, nisi mutatio sit notabilis. Sed negandum, quamlibet temeritatem, apponendi vtcumquè manus Pontificijs rescriptis, puniri, sed temeritatem, vt iniuriosam; seu contrariam veritati, & dispositioni ipsorum rescriptorum.

6 Quæ si ita se habent, statuendum erit generaliter, nullam mutationem accidentalē, quæ scilicèt sensum non variat, inducere pœnam nostri Canonis, etiam si sit notabilis; licèt, quando est notabilis, possit reddere rescriptum suspectum; Quamobrem non erit Falsarius, qui corrigit errores Ortographiæ, aut falsæ Grammaticæ, nec qui eundem sensum alijs verbis redderet; nec qui in agnomine, et cognomine accidentaliter aliquid mutar, contra eumdem *Alterium Cap.2. in fine. Duardus suprà citatus*, & alij communiter. Qui tamen admonent, tutius esse, dum potest, curare, id fieri per Officiales ipsos, et Notarios Curiæ.

7 Nec tandem inuodatur, qui aliquid adderet, culpa, aut incuria Scriptorum omissum, ad mentem tamen Summi Pontificis. Exempli gratia in Supplicatione obsignata aderat, dispensari super tertio consanguinitatis gradu, vitio autem Scriptoris in Breui exaratum est, super quarto *Duardus loc. cit. nu. 3. Sayrus nu. 13. Bonacina punct. 2. num. 7. Reginaldus num. 89. Alterius* verò *dicto Cap. 2. col 8.* primò ait corrigentem ad mentem Summi Pontificis, sed Scriptoris culpa non expressam, irretiri. Cuius etiam sententiæ est *Sousa cit. disp. concl. 4.* eo fundamento, quòd sicut in prædicto casu non licet nouas literas fabricare, & loco altarum supponere, ita neque iam expeditas sic mutare, nec enim prohibetur falsificatio mentis Pontificis, sed ipsarum literarum. Idemquè sentit *Suarez, nu. 47.* tanquàm securius, & verius, licèt dicat, rem esse valdè dubiam, addensquè bonâ fidem facilè posse excusare, saltem in conscientia; de quo etiam anceps maner *Gamberupta cit. nu. 9.* inquiens, se nescire, an talis corrigens, saltem in foro exteriori, censendus sit euasisse Censuram. Deinde subdit *Alterius* dato (quod non putat improbabile) accidentalem mutationem non puniri, irretiri tamen eum qui corrigeret literas iuxta mentem Pontificis, si tamen, quod mutatione apponitur, non erat in minuta Supplicationis; etiam si in minuta fuisset omissum incuria Scriptoris; quæ opinio non displicet *Reginaldo loco suprà citato*. Tandem ait, tunc etiam Censuram contrahi, si erat in minuta quod mutatur, quando facilè ad Officiales Curiæ potest haberi recursus; secùs, si non potest.

At quoad primam partē huius sententiæ persistimus in pronuntiatis, & ad fundamentum *Sousa* respondemus quia Pontifex principaliter prohibet falsationem, ne gratiæ ab alio, quàm à Sede, aut aliter, quàm Sedes erogat, obtineantur, satis argui, non prohiberi falsationem, quoties literæ ipsę Pontificiæ dici poterant. Taliter falsæ, quia non veram continebant Pontificis mentem, tunc enim nulla Pontifici irrogatur iniuria. Nec par est, quòd tunc non liceat alias fabricare; nam literæ eo casu non possent dici esse Pontificis, sicuti dicuntur, quandò in aliquo tantùm variatio facta est. Sed inquies, etiam quando aliqua in sensu facta est variatio vltra mentem Pontificis, & literæ sunt in rigore falsificatæ, appellantur Pontificiæ; ergo nil iuuabit, quòd ex mutatione ad mentem Pontificis facta, adhuc literæ dicantur Pontificiæ. Respondeo, hoc casu literas dici Pontificias quoad totum, respectu mentis, & sensus, à Pontifice intenti, dum verò in rigore falsificantur, non esse tales, quoad eam partē, in qua mutatio contingit.

8 Quoad secundam partem nec nobis displicet allata sententia. Si enim in minuta Supplicationis aliquid est ommissum, quicquid fuerit huius in causa, non est præsumendum, Pontificem velle concedere aliquid præter illud, quod in obsignata supplicatione continetur, iuxta quam supplicationem Breue deindè extenditur. Quod similiter aliquando erit obseruandum, etiam si aliqua conditio desit in Breui, quæ fuerit in supplicatione, nam præter obsignationem supplicationis extenditur Breue, quia iuxta stylum Curiæ tali modo vult Pontifex, gratiam à se emanare, & non aliter.

9 Quoad tertiam tandem non recipimus; quia, licèt debeat quisque dum potest, ipsos Officiales adire, qui corrigant; tamen, si non adeat, non est præsumendus excommunicatus; quia ex accidentali mutatione quis non constituitur Falsarius: vt satis ex hucusquè dictis liquet.

10 Ex altera verò parte dicendum, mutationem substantialem, quæ scilicèt sensum variat etiam si sit minima, vt vnius literæ, apicis, aut virgulæ, affici anathemate, vt colligitur ex *cap. Licet 5, Quinta. De crimine fals.* Et patet ex eo quòd sensus est Rescriptorum substantia, non verba, vnde ex sensu robur habent, vel amittunt. *cap. Inter dilectos De fide Instrumentorum Abbas in cap. ex parte num. 1. eodem tit.* Ita, locis suprà citatis, *Viualdus nu. 5. Filliucius nu. 189. Sousa concl. 1. Reginaldus num. 288. vers. Id autem. Bonacina punct. 2. nu. 5. Duardus quæst. 7. concl. 1. & quæst. 10. num. 2. vers. Quinto ampliatur.* & à fortiori *Alterius c. 2. col. 3. Proposit. 1.*

11 Sed quid si sensus literarum varietur, nulli tamen ex ea mutatione præiudicium inferatur? *Grassius lib. 4. Decis. aurear. cap. 18. num. 87.* ad poenam hanc obeundam, tria hæc copulatiuè asserit requiri. Dolum, interesse partis, & mutationem veritatis: Idem asserit *Viualdus n. 47. Sousa concl: 3. Duardus q. 15* & specialiter de præiudicio tertij *q. 10. num. 7.* Negat autem *Bonacina loco citato*, & à fortiori *Alterius eodem cap. 2.*

At supponendum in primis, vix posse in praxi contingere, quòd a[illegible] literis Apostolicis falsi[illegible] nisi dolus aliq[illegible], vel alte[illegible]. Deinde sciendum [illegible]

endum sine præiudicio tertij seu partis possa aliquando literas falsificari vt quando nulla est pars, aut tertius, qui exaduerso agat. Exempli gratia Dispensatum est alicui super irregularitate, contractâ ob mutilationem. corrigit ipse, ac scribit, ex homicidio, ob quod tenebatur irregularitate, nemine tunc se contra illum opponente. Hic dicitur variare sine præiudicio partis, ad est tamen tunc simul cum dolo inter esse, & præiudicium Pontificis, qui noluit, nisi super mutilatione concedere, de qua ei est supplicatum, vel motu proprio elargitus est.

Si igitur per interesse, & præiudicium alterius intelligatur semper præiudicium aduersarij, contra quem est impetratum Rescriptum, vel præiudicium ipsius Impetrantis, dum aduersarius falsat, vt videntur sentire *Graffius, & Duardus*, non sunt audiendi. Namquè absolutè damnantur Falsarij, est autem absolutè Falsarius, qui cōtra mentem Rescribentis variat Rescriptum. Si verò sit sensus, necessariò debere intercedere interesse aliquid, aut proprij, vel alterius commodi, aut alterius præiudicij, ex quo ad inuertendum sensum Rescripti proceditur, id concedendum est. Sed prætermissa tertia conditione, videtur satis, si dicatur, duo requiri, Mutationem scilicet veritatis, & dolum, nullus enim dolosè falsificat, nisi in alterius præiudicium, aut sui commodum, vel alterius.

Si quis tamen ineptè, nullo sibi proposito fine aliquid in sensu mutaret; ex quo tamen, nec propriam vtilitatem, nec in alterius detrimentū aliquid oriretur, posset excusari defectu doli. Vi get verò in contrarium; quòd sensus extra mentē Pontificis abducitur, in quo consistit falsatio, vndè probabilius est, irretiri. Sed casus, vt dixi, vix potest euenire.

12 Hoc videtur apud omnes exploratum, dato, dolosum animum requiri in falsificatione; nó tamen, ad hoc, vt inducatur Cēsura, necessarium esse, vtilitatem, aut detrimentum ad rem deduci. Inducitur enim ex falsificatione ipsa siue deinde deregatur falsum, siue illum eumdem, qui falsificauit, poeniteat, dilaceret, noluerit vti; siue alia de causa non sequatur effectus intētus. Nāquè falsificatio satis in actu ipso completur, ex *L. Si falsus. vbi Baldus C. De fals.* et in ipso actu simul adest transgressio legis, et malitia necessaria: alioquin incidentia excommunicationis plerumquè ab euentu intenti effectus dependeret, quod non est admittendum. *Vgolinus De Censur. Pontif. reseru. per Bullam Cœnæ part. 2. cap 6 §. 1. Caietanus in summa verf. Excommunicatio cap. 20. num. 61. Naldus in summ ver. Bulla Cœna nu. 34 Alterius cap. 4 col. 1. Duardus q. 20. nu. 1.*

13 Contra *Graffium ex parte n. 94. Sousam disp. 42. concl. 2. Bonacinam punct. 3 nu. 12. & Reginaldum cit. cap. 17. nota. 4.* qui, licèt asserant, excommunicationem hanc non esse latam in vtentes, sed in simpliciter falsantes tasserunt tamen, excusandum esse, qui caderet falsaturus aliquam dictionem, et postea pænitentia ductus eamdem iterum [illegible] liberet; quia falsatio non est [illegible] sicut nihil ad substantiam [illegible] dicitur mutatse.

Verùm, cum abrasione etiam falsetur Bulla, seclusa noua scriptione, non apparet, qua ratione falsario non sit completa, ante noui verbi additionem; siquidem si eo modo exhiberentur, literæ, esset inualidæ, ergò ex falsitate in eis commissa, cum priùs esset validæ. Fortè falsa io non diceretur completa quantum erat in animo, & absolutè abrasio sufficiens est ad veram falsationem constituendam. Nec rectè asserit *Sousa* adesse solum animum mutandi, animum autem non puniri. Nam animus in effectu prodijt per abrasionem, licèt non completus, vt diximus.

14 verò sine animo vtendi falsaret, statim dilaceraturus, vel nunquam exhibiturus ad vsum non incurrere; quia deest dolus; nec sensus Pontificis perperam mutatur. *Sylvester in summa ver. Excommunicatio 9. §. 8 propè finem. Alterius, & Duardus locis cit. Reginaldus n 288. ad finem.* Nec est, cur *Bonacina pu. 3. num. 2. & 13.* ab hac sententia discedat, ea ratione, quia hæc dicitur vera falsificatio, secluso etiam animo vtēdi. Nam, licèt hoc nominé talis mutatio sit appellanda; non est tamen ea maliriosa falsificatio, quæ crimen induit, & excommunicationē; deest siquidem dolus, qui mutationem deformat.

15 Dilacerare autem literas, aut penitùs reddere inutiles, non est falsare. *Abbas in cap. Ex literis, n. 3. De fide instrumentorum. Alterius Cap. 4. col. 1. Duardus q. 4. n 11. & q. 10 n. 9. Filliuc. n. 190. Bonacina cit punct. 3. nu. 5.* Non solùm si literæ vtilè dilacerantis contineant (militat tūc enim, quòd quisquè, Iuri suo valet renunciare; *L. Si quis in scribendo. C. De pactis Abbas in cap. Ex conquestione n. 11. De Restitutione spoliatorum. Alexander consil. 34. lib. 1.*) sed etiāsi vtile alterius, quamuis aduersarij, quam impetrauit. Nam licet id sit inhibitum, tamen non est mutare, sed destruere, quod nostro Canone non prohibetur.

Ex aduerso est *Vgolin. §. 2. n. 4.* quoad literas impetratas ad aliorum instantiam; siquidem ex *L. qui testamentum ff. de Fals.* tenetur Pœnæ falsi, qui testamentum deleuit.

Sed ibi, vel sermo est de testamento deleto ex parte, vel si ex toto subijcitur poenæ legis Corneliæ. *De fals.* quia ob tertij præiudicium, quoad effectum, idem est falsare ex parte testamentum, ac penitùs destruere. Destruere autem est falsare, sed in amplissima significatione sumptō. Quapropter opus fuit speciali legis declaratione, vt poenæ falsi subijceretur. At vbi lex aliud non insinuat, nomine Falsatij non venit destruens.

16 Ob eamdem rationem, quia scilicèt potest quisquè Iuri suo renunciare, videtur à Censura eximendus, qui impetrans literas parti præiudiciales, ex conuentione cum parte corrigit, ne tantum præiudicium eidem inferat.

Aegrè tamen id admittetur, siquidem ratio non ex æquo militat. Quia in priori casu iuri suo quis renunciat sine falsificatione; sed dumtaxat cum propria destructione, & in præsenti interdicit falsificatio, contra sensum à Pontifice intentum, dum literas dedit; itaque vel demùm esset confusiendus, vel literis in vllo vtendum. Quod si admittatur; credideriui saltem distinguendum. Vel enim quæ concessit Pontifex, concessit ex iustitia;

& tunc

& tunc nefas erit literas corrigere: quia non præsumitur acquiescere ut aliter res gerantur, ac ipse dispofuerit; etiam si aliter fit inter partes conuentum. Vel concessit ad solam petitionē partis aliquid iustitiæ non necessariæ, & tunc poterit præsumi, in arbitrio eiusdem partis posuisse, vt concessione utatur, si voluerit; & quoad voluerit, ac proinde pars non dicatur falsaria, nec vinculo hoc innodata, si corrigat; licèt id sit valdè periculosum.

17 Est etiam falsare veras literas, sed quoad effectus expiratas, & factas inualidas, aptare, vt validitatem iterum recipiant: puta, quæ erant ad triennium iam absolutum, ad quinquennium, quo durent, corrigere, *Riccardus in 4 Sent. dist. 18. art. 12. q. 4. D. Antoninus 3. p. tit. 14. cap. 16. Felinus in cap. Ex parte §. Stilus nu. 20. De Rescriptis Sylvester in Summa ver. Excommunicatio 7. §. 10. Sayrus vbi suprà n. 11. Alterius cap. 4. in initio. Bonacina punct. 3. n. 2. Duardus q. 6. n. 3. Vgolin §. 2. in fine. Reginald. nu. 189. Scortia in Bull. selectis Theorem. 415. col. 3. Sousa disp. 43. concl. 1. Viuald. num. 53.* Qui omnes supponunt, tunc verò excommunicationem non contrahi si vitientur literæ, dum nequeunt, quacumquè mutatione, reddi validæ, & ita intelligendus est *Gambarupta sub nu. 9.* qui absolutè negat, ex falsatione literarum expiratarum Censuram contrahi.

18 Porrò si quis falsificatione aliqua imprudenti, ac detectu facili, animo tamen vitiandi, literis manus apponeret, vt qui tempus, quo datæ fuæ, variaret, in variato Pontificis, tunc, cum darentur, viuentis nomine, non est ab excommunicatione eximendus; tùm quia contingere potest, ab aliquo inconsideratè recipi, vt veras, tùm quia propria ipsa imprudentia non potest excludere malitiam, aliunde culpabilem. Quicquid in contrarium *Sayr. cit. n. 11.* nullum pro se afferens adminiculum.

19 Addo ego, induci excommunicationem si falsificentur literæ; quæ licèt nequeant constitui validæ ad effectus futuros, possunt tamen ad præteritum actum, alioqui inualidum, validandum exhiberi. Exempli gratia vsus est quis Priuilegio vltra tempus concessionis; ad validandum autem actum, in vigore Priuilegij fundatum, falsat, extendendo tempus concessionis vsquè ad diem actus. Ratio autem est; quòd variatio hæc repugnamenti Auctoria Literarum, nec aliquid est, cur vera falsatio non sit dicenda.

20 Sed obreptitiè, vel subreptitiè impetrans literas; sine veritate occultata, aut obuoluta, siue falsitate suggesta, siuè sub alieno nomine, quas tamē literas Pontifex concessurus nō esset, si de veritate fuisset sufficienter admonitus, non excommunicatur; quia literas non falsat, sed veras literas recipit, quamquàm obreptitiè, & dolosè, quòd crimen non est in rigore *falsi*, sed ad *falsum* pertinet reductiuè; præsertim si falsum in sensu præsentis Canonis accipiamus. *Tabiena ver. Excomm. 5 n. 2. Viuald. n. 51. Duard q. 4. sub nu. 2. Vers. Ex hoc infertur. Reginald. n. 190. Filliuc. n. 185. Scortia cit. col. 3. Sousa disp. 44. Vgolin. §. 3. Suarez n. 50. Bonacina punc. 3. n. 3. Alterius Cap. 4. col. 2. et 3.* afferens, esse commune sententiam, nemine discrepante: & apud eum, *Ricchardus ubi supra qu. 3. Antoninus vers. Et nota. Sylvester §. 9. Caietanus cap. 27. Nauarr. sub n. 62. Salzedo vers. Nec incurrit. Rebuff. ver. Et supplicationum. Toletus cap. 22. vers. Tertiò imperantes.*

Nec refragatur *cap. ad Falsariorū. De crimine falsi.* vbi post sancitā Excōmunicationis sentētiā in vtentes falsis litteris, tanquā in Falsarios cōcluditur inhæc verba: *Quod et de his, qui falsas literas impetrant statuimus obseruandū.* Non in quā, refragatur; tùm quia latiùs vagatur, aliquem puniri pœna falsi, ac esse falsarium literarū Apostolicarum, quem damnat Bulla: hoc enim est, inducere falsitatem super veras literas; illud verò, puniri ob falsitatem, vel vsum falsi, aut obreptitij, quomodocumque; tùm etiam quia textus allatus loquitur (vt infra in *Scholio* iterum continget dicere de impetrantibus literas falsas: atqui obreptitiè impetrās non impetrat falsas, sed veras, intermedia licèt falsitate suggesta, vel depressa veritate, vel vero nomine.

21 Sed numquid Impetrans literas falsas, idest sine scientia, & auctoritate Pontificis ab Officialibus datas, sicut ex prædicto *cap.* incidit, ita etiam ex Bulla? Respondetur ex hac prima, inhibita a Canone actione, quæ est, falsare literas verè Apostolicas, non incidere; quia literæ iā non sunt verè tales, sed falsæ; An autem incidat ex secunda actione, quæ est falsò fabricare literas, resolutio pendet ex eo, an Mandantes, & Consulentes prædictam actionem subCanone includā. tur. Supposita enim affirmatiua parte, innodabitur, si ipse Impetrās falsā curauerit fabricationē secus verò si Officiales motu proprio fuerint literas operati, ac elargiti. Probabilius tamen est, nec Mandantes, nec Consulentes comprehendi, vt infrà, quando fat erit, si dicamus, solo vinculo Iuris hunc innodari.

22 Exposita de causa retinens, aut vtens literia obreptitiis, subreptijs, aut sub alieno nomine impetratis, ab hac Censura est immunia, licet laxè sumpto vocabulo *Falsarius* appelletur in Iure. *Duardus q. 4. n. 5 Salzedo vers. Nec incurrit. Vtualdus nu. 51. Filliucius nu. 185. Bonacina pu. 3. n. 3.* Similiter retinens, aut vtens falsis. Idem *Duar. q. 10. n. 14. Bonac. n. 7. Viual. n. 50. Filliuc. nu. 188. et 191. Naldus in Summa Vers. Falsum nu. 4. Reginaldus nu. 290. vers. Quinto. Sousa disp. 43 concl. 2. Scortia citata col. 3. Suarez num. 48. Alterius cap. 4. col. 4.* & apud ipsum *Sylvest. citato § 9. Caietanus cap. 26. vers. Nec comprehendit. Nauarrus nu. 62. Vers. Quarta quod non includit.* licet enim hic excommunicentur ex *cap. Ad falsariorum* ipsum tamen *cap. falsare, et vti,* damnat vt actiones diuersas; & præsens Canon non punit generaliter quodlibet crimē, quod dicatur *falsi*; non enim simpliciter omnes falsarios innodat, sed speciales tantùm excessus falsificationis, quos imprimit.

23 Nec qui aperit literas Apostolicas, cum ad ipsum non spectet aperire, etiam si dolosè id audeat, falsarius propriè dicitur, aut excommunicatur *Rosella in vers. Falsitas nu. 6. Duardus q. 4. nu. 6. ex cap. Cum olim. De Officio Delegati.* v-

bi

bi diuersa à poena falsi statuitur mulcta in eum, qui, violando sigilla processus, acta causæ propalauit. Ciuiles tamen leges in *L. 1. §. Is, qui deposita ff. ad L. Corneliam. De fals. & in L. Qui testamentum. eodem tit.* instrumenta deposita aperiente, & ostendente aduersario; aperientemquè indebitè testamentum, puniunt poena falsi.

24 Tandem qui literas veras Apostolicas, non de manu Summi Pontificis, aut alterius de mandato ipsius, aut soliti Bullatoris, recipit, contra dispositionem *cap. Dura hoc tit. nostro*, reputatur Falsarius in *c. Licet eodem tit.* Ex Bulla tamen nõ est talis reputandus, nec excommunicatus; quia non apponit manum veris literis, vt vitiet, nec falsas de nouo fabricat. Sed nec ex Iure absolutè falsarius censendus est, sed solùm interpretatiuè, vt videtur esse sensus dicti *cap.* dum ait, *Falsarios reputamus*, ob externam nimirùm suspicionem, quam ingerit, quòd falsas literas habeat, vt notauit *Duardus q. 4. n. 3.*

25 Dubitatur de facientibus, vendentibus, & quomodolibet exhibentibus falsas Bullas, & sigilla; cum de ijs, qui Bullas plumbeas iam excusas, vel sigilla piscatoria iam impressa, tùm de ijs, qui sigillum ipsum, vel ferrum, quo Bullæ cudantur. Et dubium esse potest, non solùm an excommunicentur, sed etiam an ex hac prima actione, vt falsarij literarum, vel ex tertia, vt fabricantes falsas literas.

Et quoad postremam dubitationem respondendum; posse sub vtraque actione comprehendi. Si enim literæ Apostolicę sint veræ, falsum autẽ committatur circa Bullam, aut sigillum; vt variando sigillum, quò reddantur suspectæ, ac earum non sequatur, vel differatur, effectus in præiudicium partis; seu potius apponendo sigillum, & Bullam ijs literis, quæ prædictis carent, eò quia vel sint amissa, vel quæ adsunt, non sint amplius in vsu, vt possint cum eis literæ exhiberi vt validæ; & tunc contrahetur excommunicatio ex hac prima actione. Est siquidem id falsificare literas veras. Quo casu duo volumus aduertenda. Alterũ quòd licèt diximus mutari posse literas sine Censura, quando non variatur sensus, à Pontifice intentus, quamuis non expressus; non tamen sine incidentia licitum sit variare, aut apponere falsum sigillum (si casu verum fuerit deperditũ) ijsdem literis. Et ratio disparitatis est, quia falsificatio sigilli nequit esse accidentalis, cum illud sit, quod literis conciliat fidem, & validitatem; vnde siuè nouum de nouo apponatur, siue verum falsatione aliqua vitietur, semper dicitur ex toto tale sit, quale exijt à Pontifice. At verò accidẽtalis mutatio in litteris ipsis nõ constituit totas literas falsas; quia nil est contra mentem Pontificis in ipsa variatione, vt supponitur; quamobrẽ pręsumi potest consentire in variationem literarum, si ad mentem Ipsius corrigantur, nunquã autem consentire in falsificationem sigilli, quæ falsatio æquiualet, ac si nouæ literæ ex toto fabricarentur. Alterum, quod aduertendum diximus, est; committentem falsitatem simul in literis, & in sigillo, non esse censendum duplici vinculo illigatum; quia est vnica completa falsatio circa literas easdem, licèt sola per se appositio sigilli literis, quamuis per alium falsificatis, sit sufficiens ad excommunicationẽ inducendam.

Si verò Bulla, aut sigillum exigitur ad componendas literas falsas; ex appositione huius literis effictis contrahetur excommunicatio, ob tertiam actionem; quia id est concurrere ad falsam fabricationem literarum.

Exinde ad dubitationem an incidant, licèt omnes hi puniendi sint pœna falsi exteriore, dicimus, solum præbentem Bullas falsas, & sigilla impressa ad effectum falsificationis, vel falsæ fabricationis, incidere ea ipsa traditione; siue vẽditio sit, siue donatio, si tamen Bulla, aut sigillum de facto apponatur membranæ. Namquè dumtaxat hi dicuntur proximè concurrere ad literas falsandas. Falsatio autem; vt diximus, non accipitur quoad solam scripturam, sed etiam quoad sigillum; & hos solùm exprimit *Reginaldus sub a 88. Vers. Extenditur quoquè*. Cæteri verò omnes remotè nimis falsare dicuntur, vnde non erat cur *Sayrus nu. 10. & Duardus q. 4. nu. 3.* innodarent, quì fabricant Bullas plumbeas falsas.

26 Superest explorare, an Mandantes, & cõsulentes falsificationem eiquè auxilium impendentes excommunicentur, quod etiam disquiri potest, quo ad alias omnes sequentes actiones. De Mandantibus communior est opinio, quam sẽquendam ducimus, negatiua. *Graffii n. 95. Altersij q. 4. col. 1. & 2. Vgolini §. 2. n. 3. Duardi q. 3. & q. 10 nu. 13. Gambarupta sub nu. 7. Pilliucij nu. 187. Scortia col. 2. in fine.* Sousa *disp. 45. Suarez nu. 48.* Bonacina *punct. 3. nu. 8. & Viualdi nu. 48. in secunda editione*: nam ab alijs secundùm nouiorẽ impressionem affertur, pro opposito. Sed si eadem sit doctrina vtriusque excẽplaris, sibimet constet *Viualdus*, obseruandum; in secunda non dixisse, Mãdantes excommunicari per Bullam Coenæ, sed per *Cap. ad falsariorum. De crimine falsi.* Ita enim habet. *Tertiò noto quòd (licèt in Bulla non dicatur) Abbas in cap. ad Falsariorum dicit: quòd falsificans literas Papa per se, vel per alium, est excommunicatus, cum fautoribus.* Suadetur autem prædicta sententia ex eo, quòd Mandantes falsificationem non dicuntur propriè falsificare. Quòd si aliquando qui mandat, dicitur committere crimen, cum qui per aliũ facit, per se videatur facere, est id ex legũ interpretatione, & attributione, non quòd in rigore, cui in poenalibus est standum, Mandans exequatur crimẽ, vt alibi diximus. Est autem vsus nostræ Bullæ Mandantes exprimere, cum damnatos excommunicatione vult; vt in Canone vndecimo, Duodecimo, & alljs Quare, & *cap. Ad falsariorum* discettè eos recenset, per Clausulam, *qui per se, vel per alios*. Eademquè est ratio de ratam habente, suo etiam nomine factam, falsificationem.

Affirmatiua tamen pars videtur astrui à *Sayro nu. 7. & nu. 10. in fine Rodriquez ad Bullam Cruciatæ §. 9. nu. 82.* alios citante, & in eam inclinat *Reginaldus nu. 289.* Quia in Bulla Gregorij *XIII.* extendebatur *cap. ad Falsariorum* cum omnibus poenis in eo contentis, ad Falsarios supplicationum. *Cap.* autem illud etiam mandantes exprimat; saltem igitur quoad falsum circa supplicationes, comprehenduntur Mandãtes; ex quo arguitur à verosimili, & mente Pontificis

tificis, Mandantes etiam circa literas debere esse comprehensos; cum non sit maior ratio de illis, ac de his. Tum quia ipsi etiam Mandantes vsitata appellatione; cui vel in odiosis, & poenalibus standum est *ex Butrio, & Panormitano in cap. Nam, & Rex. De verborum signif. Felino in Proœmio Decretalium nu.* 14. propriè, non interpretatiuè dumtaxat, dicuntur falsatij, & puniuntur poena falsi arg. vulgari *cap. Mulieres. §. Illi verò. De sententia excommun.* vbi dicitur is committere verè, cuius auctoritate, vel mandato delictum committitur; est autem sermo de percussione Clerici.

Sed respondetur à tempore Xisti V. ablatam esse extensionē illam, ideò ante ipsam fortè potuisse dici comprehensos mandantes, non verò deinceps; & tunc quidem, solos mandantes falsum circa supplicationes; quia in ea extensione id exprimebatur, non autem circa literas; nec in poenalibus facilè est arguendum à verisimilitudine, & coniecturis quibuslibet. Sed & possumus inficiari, Mandantes circa supplicationes tunc incurrisse excommunicationem aliquam; non aūt Bullæ; quia non exprimebantur, nec videntur poenæ *dicti cap.* & præcipuè excommunicatio, ea extensione assumptæ ad reseruationem Bullæ; sed in sua vi relictæ, extensione tantùm addita ad casum similem. Nec incurrebant excommunicationem Iuris; quia cum de poena huius Censuræ disponat, quoad opus est, Bulla; extensio non videbatur versari, nisi circa alias poenas, quas habet *prædictum cap.* Tandem verius est, eo tempore ex Iure solùm, non ex Bulla, Mandantes circa supplicationes fuisse excōmunicatos. Quia Bulla, vt diximus, nullos Mandantes exprimebat sed tantùm extendebat *cap.* de solis falsantibus literas statuēs, ob falsantes supplicationes; igitur sicuti excommunicabat mandantes circa literas, vi extensionis eo tempore excommunicauit *Mandantes* circa supplicationes.

Negamus etiam communem appellationem nuncupare mādantes *Falsarios* in sensu proprio vt supra diximus, sed magis latè sumpto vocabulo, quomodò omnes falsi quomodocumque reos, falsarios dicit: Equidem non falsat propriè, qui literis manus non apponit, vt considerantı fiet perspicuum. Nec obstat *Cap. Mulieres*, cum aliunde habeamus, Mandantes, interpretatiuè, & attributiuè tantùm dici committere, iuxta communem doctrinam, ex *Glossa* receptissima in L. 1. §. *Deiecisse in ver. Videor ff. De vi, & vi arm.* Facit *cap. Vt fama. De sentent. excomm.* vbi dicitur, videri facere, qui mandat; non quod propriè faciat, & ita loquitur Regula Iuris. *Qui per alium lib. 6.* Quarè in eo *cap. Mulieres.* per verba *verè committit* non intelligitur, quòd verè percutiat, qui mandat. hoc enim est per se notum, quòd non percutit propriè: *sed verè committit delictum*, idest verè delinquit in percussione, vt exponit *Nauarrus cit. cap. 27. n.* 51.

Iā patet quid sit dicendum de consulentibus scilicèt multò minùs esse innodandos; cum minùs, quàm *Mandantes* ad falsificationem concurrant, Idemquè est de auxiliatoribus, seu fautoribus, *Reginaldus, et Sousa disp.* 45. *Suarez nu.* 48. *& alij.* Et numero quorum excipit *Duardus cit. q. 3. n.* 8. eos, qui ita auxiliantur, vt sine etiam cooperatores, & socij criminis; vt si ex duobus ad falsificationem concordibus, alter de veteribus literis Bullam plumbeam extrahat, alter immediatè illam, sibi traditam ab extrahēte, nouis literis appendat. Quod de similibus est probabile; dummodò fiot veri socij criminis, & principaliter concurrentes ad falsificationem; non autem simplices auxiliatores, & fautores; quia horum Canon non meminit, & in poenalibus cauenda est omnis extensio.

Literarum Apostolicarum, etiam in forma Breuis.

E L E N C H V S.

27 *NON proteguntur Literæ à Pontifice familiariter conscripta, nec excluduntur, quæ sunt ab eo, vt Domino temporali sua ditionis.*
28 *Aliæ literæ ex Curia data, vel à legatis à latere, Nuntijs Apostolicis, & similibus, non comprehenduntur.*
29 *Literæ dicuntur Apostolica, et si nondum Pontifex sit consecratus, aut corona insignitus.*
30 *Quid de literis Apostolicis, non adhuc integrè expeditis.*
31 *An literas, manifestam iniustitiam continentes, falsans irretiatur.*
32 De *Clausula*, etiam in forma Breuis.

27 APostolicæ literæ dicuntur, quæ nomine Pontificis, vt Pontificem agit, expediuntur. Ex quo primò sequitur, non comprehendi eas, nec earum falsificatione quem excommunicari, quæ sunt à Pontifice familiariter, seu priuato nomine conscriptæ. *Duardus lib. 2. Commētar. ad Bullam Cœnæ Can. 6. q. 10. nu.* 15. *Bonacina tom. 3. disp. 1. q. 7. pu. 3. nu. 10. Sousa Relectione Bulla Cœnæ cap. 7. in notationibus circa textum n. 6. Vgolinus. De Censuris Pontif. reseru. in Bulla Cœnæ par. 2. cap. 6. §. 2. verf. Sextò in excommunicationem.* Nec tamen videtur hic sufficienter loqui, dum ait, has literas esse, quæ expediunt ea, quę sunt Iurisdictionis, vel Ordinis. Siquidem his comprehenditur tātùm potestas spiritualis, & tamen est certum, protegi etiam eas, quas Pontifex expedit, vt Dominus tēporalis suæ ditionis.

28 Secundò sequitur, nec comprehendi literas, quæ & si Pontificiæ non sint, à Romana Curia mittuntur; Sacrarum Congregationum Cardinalium, Poenitentiariæ, (licèt Summus Poenitentiatus dicatur specialiori modo Papæ Commissarius) & similium. Sed nec literas Nuntiorum, aut Legatorum etiam de latere; quamuis in his, & similibus, dicatur, datas esse auctoritate Apostolica, seu Pontificia. *Ita Soccinus in cap. Ad falsariorum. De Crimine falsi. Abbas in cap. Olim. nu. 2. De Rescriptis Felinus in cap. 2. n. 20. eodem tit. Salcedo ad Diaz pract. crim. canonic. cap. 117. verf. Illud autem Paludanus in 4. dist. 18. q. 3. art. 2. Ribuffus 2. par. Prax. benefic. in explicatione huius Canonis ver. Apostolicarum Nauarrus in Manu. cap. 27. nu. 63. ver. Tertia, quod non videmur Toletus lib. 1.*

Instruct. Sacerdot. cap. 23. nu. 2. Vgolinus vbi suprà, nu. 6. Duardus q. 10. nu. 16. Graffius lib. 4. Decis. aurear. cap. 18. nu. 97. Rodriquez ad Bullam Cruciatæ §. 9. nu. 82. Alterius tom. 1. De Censur. lib. 5. disput. 7. cap. 1. col. 3. Sayrus lib. 3. Thesaur. cap. 10. nu. 9. Sousa loco citato, Suarez tom. 5. De Censur. disp. 21 sec. 2. n. 49. Bonacina punct. 1. n. 2. Reginaldus lib. 9. Praxis pœnit. nu. 289. Viualdus 2. p. Candelabri aurei in explicatione Bullæ Cœnæ nu. 52. Filliucius qq. moral. tract. 16. cap. 8. nu. 184. Scortia in Bullas selectas Theorem. 415. col. 3. & Gambarupta De casibus reseru. ad cap. 6. Bullæ Coenæ nu. 8. Qui perperàm monet, cauendum *Graffium* in eo, quod dixerit, Falsarios literarũ Vicecancellarij non esse sub excommunicatione comprehensos. Et ait, hæc in re posse de *Graffio* affirmari quod dicitur de *Glossa Aurelianensi*, quæ communiter contradicit textui. Textus siquidem expressè Rescripta Vicecancellarij, quẽ recenset, comprehendit. Perperàm, inquam, *Graffium* mordet; quia *loco citato Graffius* non de supplicationibus signatis per Vicecancellarium, de quibus loquitur textus, agit sed de literis, & ait, literas Datarij, Vicecancellarij, & Nuntij Apostolici, non protegi; id est, quas scribunt nomine proprio; quia illæ non sunt literæ Apostolicæ. Quod verissimum est, & recipiendum. De supplicationibus autem per Vicecancellarium signatis non negat *Graffius*, comprehendi.

29 Ex dictis autem in *Proemialibus nu. 10.* recolendum, literas has Pontificias dici Apostolicas, & robur habere, ac ex consequenti nostro Canone protegi, etiam si nondum Summus Pontifex sit consecratus, & coronatus, quia electione vniuersam Iurisdictionem accipit arg. *cap. Licet, vbi Doctores, De electione.* Et in præsenti adnotarunt *Vgolinus §. 1. ver. Postremò. Duardus quæst. 10. num. 1,* Bonacina *punct. 3. num. 19.*

30 Quòd si literæ non sint plumbatæ, sigillo munitæ, ac penitus expeditæ, apponat autem quis manum, & falsificet, non incurrere, arbitrantur. *Alterius cap. 4. col. 4. Duardus q. 6. nu. 2. Vgolinus §. 2. nu. 7. Scortia loco citato, Bonacina eodem punct. 3. nu. 11.* quia cum adhuc sint inualidæ, non sunt completè literæ Apostolicæ, quæ in rigore non denominantur tales, nisi vndique sint absolutæ, vt probari potest ex *cap. Licet §. Quinto, De crimine falsi.* Nobis tamen iuxtà superius dicta excipiendus videtur casus, quo quis falsando, eas redderet validas, ac apparenter completas, vt si quis falsum sigillum apponeret, aut verum, inscio, & inuito Pontifice, aut eo, ad quem spectat. Licèt hic, ex coniunctione membranæ incompletæ, & falsi sigilli, possit etiam dici fabricator literarum Apostolicarum, vt infrà. At quando literæ sunt completæ, inualidæ autem, eo quòd obreptitiæ, aut ob aliquem alium defectum, vel errorem; non falsificantur sine Censura; quia non desinunt esse verè literæ Apostolicæ, licèt sint quoad effectus inualidæ *Bonacina nu. 9. Alterius loco citato* referens pro hac sententia *Sarnen in Compend. vtriusque Signaturæ post nu. 83. & Cassentum decis. 2. circa medium. De Rescript.* Quicquid in contrarium *Duardus q. 10. in calce.*

31 Grauius dubitatur, an incidat, qui literas Apostolicas, expressam iniustitiam continentes, falsaret. Et sermo est de ea falsificatione, quæ est ad iniustitiam declinandam, siue per id, quòd reddantur literæ inualidæ, ne effectum sortiantur; siue per mutationem characterũ, aut dictionũ, in quibus iniustitia continetur (De aliis enim falsificationibus, factis non ad hunc effectum, non est ambigendum, excommunicationem induci, quia sunt illæ, vt aliæ, literæ Pontificiæ; & ratio solùm iniustitiæ valet illas reddere falsificabiles sine poena.) Dixi autem *expressam*, seu manifestam *iniustitiam*; quia aliàs in dubijs præsumendum est in fauorem literarum, & Pontificis; vt dictum est in Capite secundo; & alibi inferius latè est ostendendum.

Negatiuam igitur partem sequitur *Duardus q. 5.* licèt contrariam dicat æquè probabilem, Eamquè sibi suadet; quia tunc abest præiudicium partis; (quod ipse putat esse necessarium, vt suprà retulimus) nam ab ea nihil aufertur, quod sibi ex iustitia debeatur. Confirmat autem ex cõmuni doctrina, quòd delinquens, iusta causa motus, mitiùs dicitur puniendus. *l. Si adulteri §. Imperatores ff. De Adulter. cap.* Si vera il 1. *§. Nec ille. De sentent. excomm. Speculator, Abbas, & alij in cap. Olim ex literis, De Rescriptis.* Hic igitur, qui ad vim, & iniustitiam repellendam, falsificat, non debet excommunicationis pœna, quæ est acerbissima, puniri.

Attamen arbitramur probabilius, incidere falsificantem Pontificias literas iniustas. Vel .n. literæ emanarunt ad instantiam partis, & tunc si interuenit manifesta iniustitia, regulariter nõ erit, nisi ex subreptione, aut obreptione; quia, scilicèt Pontifex non verè fuerit instructus, vel veritas aliqua abscondita est, aut obuoluta: Eo casu literæ dicuntur obreptitiæ, vel subreptitiæ, quas sine distinctione aliqua ex communi sententia, in superioribus statuimus, protegi. Non est enim congruum, aut necessarium remedium falsare, sed excipere de obreptione, & Pontificem consulere. Aut ipse Pontifex sponte, aliquem iniustè grauantes expedit literas; & tunc vel non parendum; vel literæ in totum potius perdendæ, quàm falsandæ, si supplicatio nil obtineat, aut patienter quia iniuriam sustinere detractet. Punitur enim principaliter temeritas, qua literæ Pontificiæ à germano sensu, et intentione scribentis, abducuntur, per appositã falsitatem. Pro quo facit *Abbas in cit. cap. Olim ex literis nu. 6. De Rescriptis*; vbi docet, falsificantem literas etiam iniustas Iudicis, debere puniri, ac si iustas falsificasset. Si tamẽ nullo alio modo vis, & iniustitia illata repelli posset, quàm falsificatione, tunc fortè admitti poterit *Duardi* placitum; quia nullus alius patet aditus iusta, ac necessariæ defensioni. Sed de hoc latè ad Canonem Tertium decimum iterum est agendum. Rationes autem *Duardi* soluuntur; quia ex dictis *num.* 11. dolus est sufficiens ad excommunicationem inducendam; qui in casu nostro interuenit, & si in sua causa sit iustus. Sed & potest

dici, intercedere interesse Pontificis, qui, vt iacent, vult literas recipi; *Licet* id velit iniustè; vnde menti ipsius præiudicium infertur, quod in falsatione essentiale est: definitur enim hoc loco falsare, *veras literas à proprio sensu deturbare*. Similiter iusta causa motus, delinquens in vi repellenda, mitiùs puniri debet, si viam minùs violentam, & præiudicialem arripuerit, at qui valens sine temeritate falsandi literas Pontificias, iniustitiam declinare, non facit, sed falsat, non videtur à pœna falsarij excludendus.

32 Clausula *etiam in forma Breuis* addita est post Paulum III. in Bulla enim ipsius apud *Rebuffum* non reperitur. Nec tamen eiusmodi literæ excludebantur à protectione Canonis ante ea tempora; cum sub nomine literarum Apostolicarum, tàm Bullæ, quàm Breuia comprehendantur. Sed quia sub genere literarum Bullæ sunt principaliores, ideò ad clariorem expressionem etiam Breuia sunt apposita; vt notauit *Alterius dicta disp.7. in initio* præsertim cum non defuerint opinantes, Breuia non comprehendi sub nomine literarum Apostolicarum. Quid autem differant Breuia à Bullis diximus in *Proœmialibus nu.1.*

Ac Supplicationum, gratiam, vel iustitiam concernentium, per Romanum Pontificem, vel S.R.E. Vicecancellarium, seu gerentis vices prædictorum, aut Mãdato eiusdem Romani Põtificis, signatarum.

ELENCHVS.

33 *Actio hæc, etiam in Bullis Gregorii XIII. & Xisti V. damnatur contra errorem* Viualdi.
34 *Quid sit* Supplicatio.
35 *Quænam supplicationes protegantur.*
36 *Finis huius inhibitionis, & in quibus Supplicationibus sæpius contingat falsatio.*
37 *De falsantibus obsignatas à deficiente in auctoritate obsignandi.*
38 *Supplicationes obsignatas per Legatum à latere, certum est non comprehendi.*

33 Est secunda actio inhibita, falsare supplicationes, obsignatas per Romanũ Pontificem, aut alios in relata clausula expressos, ante obsignationem enim manum apponere, non inhibetur, vt est ex verbis notum, & adnotauit *Duardus lib.2. Commentar. ad Bullam Cœnæ Can. 6. q. 10. nu. 18. Vgolinus Censur. Pontifici per hanc Bullam reseruatis, par. 2. Cap.6. vers. Ac supplicationum nu.2.*

Videtur autem deceptus *Viualdus 2.p. Candelab. aurei in explicatione Bullæ Cœnæ nu. 49.* dum ait, falsantem supplicationes post Bullam Xisti V. non irretiri, eo quòd ablata est extensio *cap. Ad Falsariorum. De crimine falsi.* Et citat *Nauarrum*, quòd idem dixerit *in Manu. cap.27. nu.62 ad Bullam Gregorii XIII.* Videtur inquam deceptus, quia falsarij supplicationum exprimuntur (etiam seclusa extensione *cap. Ad Falsariorum.*) in prædicta Xisti Bulla, cum hic Canon in ea non sit diuersus; extensio autem est circa alias pœnas. Nec *Nauarrus* eius fuit sententiæ; cum in Bulla Gregorij huiusmodi falsarij exprimantur; vt constat ex eius tenore, quem retulimus in *Præludio*; sed tantùm dixit, eo quòd in Bulla extenditur cap. loquens de literis ad supplicationes, nomine *literarum* non venire supplicationes.

34 Supplicationes autem sunt libelli supplices, seu literæ Pontifici oblatæ, quibus quis petit, aliquid sibi concedi. Quæ ex ea parte, qua offerentis est postulatio, dicuntur Supplicationes; quatenùs verò continent subscriptionem Pontificis, aut aliorum, per verbum *fiat*, aut, *fiat, vt petitur* dicuntur Signaturæ; ideò quę in Romana curia à nobiliori parte simpliciter Signaturæ vocari solent.

35 Et supplicatio quidem rigorosè illa dicitur, quæ in lite, vel causa, à parte, vel ad partis instantiam, post sententiam; aut aliquando etiam anteà, offertur vt notat. *Innocentius in cap. Ex literis nu.3. Abbas ibidem nu.6. De in integrum restitutione* Hic tamen comprehenditur etiam ea, quæ non est iudicialis, & generaliter omnis, quæ aliquid postulat. Immò, & quæ ab alio non offertur, sed Pontifex motu proprio, enarrans in libello partis indigentiam, concedit, quod petendum esset. Secus, si nullam partis narrationem præmittens, aliquid elargiatur. *Rebuffus in Prax. benefic. 2. p. Signaturæ Baldus in cap. Nisi. De Officio Delegati Alterius to.1. De Censuris lib.5. disp.7. Cap.1. col.1.* Quamuis *Toletus lib.1. Instruct. Sacerd. cap.23. n.23.* absolutè ea *Gomesio, ad Regul. Cancellaria. De non iudicando iuxta formam supplicat. q.11. vers. non obstat,* nihil specificando de narratione, velit, eas etiam protegi, quæ motu proprio Pontificis, sine narratione, emanant. Et eamdem sententiam sequitur *Sousa Relect. Bulla Coena cap.7. nu.4. in notationibus circa textum.* Videtur autem quæstio de nomine; nam si nihil supplicationis in tenore contineant; literæ veriùs dici poterunt quàm supplicationes; Sed, & possunt sub supplicationibus contineri; quia literæ dicuntur tantùm, quæ sigillo cereo, vel plumbeo muniuntur, ac proinde vel Breue sunt, vel Bullæ; supplicationes autem, quæ non sigillo, sed scriptione, firmantur. Et licèt Iure ciuili obsignare sit sigillo munire, hic tamen accipitur, vt idem est, ac subscribere.

Gratiam dicuntur continere supplicationes, quę aliquid postulant sibi concedi ex gratia, nõ debita, vt dispensationem, beneficium, &c. arg. *cap. Gratia. De Rescriptis lib 6. & Clement. final. eodem tit. Rebuffus hoc loco, & in Glossa Gratiam in forma Mandati. Alterius loc. cit. col.3.* Iustitiam verò quæ petunt concedi aliquid ex iustitia, Vt quòd examinetur causa, quòd constituatur Iudex, &c. *Calderinus consil. vlt. De Rescriptis.* Aliquæ etiam sunt; quæ partim gratiam, partim iustitiã continent, & similiter proteguntur; vt quæ Promoto sine beneficio, postuiãt de beneficio prouideri; Gratiosè enim beneficium expetitur; æquum tamen est prouidere, ne in oppro-

V

brium

brium Clericatus vergat paupertas, ex *cap. Diaconi. 5. d.*

36 Inhibetur harum supplicationum falsatio, ne doiosè ad alium, quàm pars petat, aut obsignans concedat, effectum trahantur. Sed circa obsignatas à Pontifice, ratò videtur posse hoc crimen committi, cum iuxta praxim Curiæ Romanæ, præter supplicationem obsignatam, extêdatur Breue; vt post illud tantùm intelligatur completa concessio; quod non erat tempore *Rebuffi*, vt per ipsum *loco cit. & in tit. De Signatura gratiæ, & iustitiæ.* Sed contingere potest, si post obsignationem, antequàm extendatur Breue, supplicatio falsetur, quò plus, vel minus concedat. Sępius autem continget in obsignatis per alios; Vicecancellarium, Vicesgerentem, aut cæteros de mandato Pontificis; si post eorum obsignationem aliis literis non sit opus.

37 Sed dubitatur, an incidat falsans supplicationes signatas à Vicecancellario, aut vices Gerentibus, aut alijs de mandato Pontificis, si penès ipsos non sit auctoritas circa eas supplicationes, vel excedatur forma mandati. Exempli gratia: olim Cardinalis Vicecancellarius signabat etiam commissiones iustitiæ super caussis, nec erat alter, qui Signaturam haberet. Nunc autem adest Cardinalis Præfectus Signaturæ S. D. N. ad quem id pertinet, & generaliter iuxta Regulas, & praxim Curiæ habet quilibet determinatam in obsignando facultatem, & limites. Innodatur ne igitur, qui obsignatas à deficiente in auctoritate, & ad alium pertinentes, falsificat?

Respondetur; si Supplicationes obsignatæ, eo quòd non obsignauerit, qui debeat, sint inualidæ, & nullius effectus, earum falsificatione contrahi Censuram. Nam verosimile est, Pontificem loqui de validè obsignatis, quibus fit iniuria, si à sensu legitimo, idest intentio à legitimam auctoritatem obsignandi habente; abducantur; secus non est, cur illegitimè obsignatas tanta anathematis pœna velit protegere; itaquè id procedet, etiam si vtatur quis illis cum effectu, ne à Iudice, vel alio detegeretur inualiditas. Si verò non inualidè, sed indebitè tantùm sint obsignatæ, quia subscriptio à quocûquè fiat, vim habeat, quatenùs est facta vice Pontificis, nec attendatur à quonam, sed quòd quælibet subscriptio eadem fit, ac si ipse Pôtifex subscripsisset, inducitur ex falsatione excommunicatio, quia abducitur Supplicatio extra sensum, quem Pontifex media illa subsignatione probauit.

Quid autem iuris si Vicecancellarius, non per solitos Vicesgerentes, sed per alios faceret subscribere; aut si Præfectus Signaturæ (cuius supplicationes à nostro Canone protegi dicendum est; quia per ipsum obsignantur de mandato Pontificis) alijs mandaret, præter morem, obsignandas?

Vgolinus ad Clausulam præsentem versi. Postremò videtur inficiari, eas falsificantem incurrere, nam nomine Vicesgerentium ij tantùm significari videntur, qui in Curia eo nomine, munere; & dignitate gaudent. Verùm iuxta nuper tradita, inspiciendum potiùs, an ex vsu, & stylo Curiæ, vel ex specialibus commissionibus, Vicecancellarius, vel Signaturæ Præfectus, possint validè aliis, præterquàm suis Vicesgerentibus, obsignationem Supplicationũ demandare. Si enim valent vtiquè falsificans per alios obsignatas, offendit ad Canonem. Secùs, si non valent, militat enim tunc ratio, prò *Vgolino* allata, quòd Vicesgerens ille tantùm dicatur in Canone, qui eo gaudet munere in Curia, aut alios, specialiter à Pontifice designandus.

Si quis tamen instructus de stylo Curiæ; eo quòd per alium, quàm per Vicecancellarium, Prǽfectum signaturæ, aut eorum solitos Vicesgerentes, obsignatas videt supplicationes, probabiliter eas pro falsis habeat, & iterũ malitiosè falset, ijs vsurus; eximi poterit ab excommunicatione, qua falsas falsat, non veras.

38 Postremò reijcienda hic est singularis *Duardi* ambiguitas *q. 10. cit. n. 17* qui ait, valdè dubium esse, an falsificâtes supplicationes, obsignatas per Legatum à latere, comprehendantur; quia Legati huiusmodi maximè gerunt vices Pontificis per ea, quæ habet *Abbas in cap. Olim ex literis n. 2. De Rescriptis*. Dicitur autem hic in nu-ro plurali *gerentium vices eorum*, vt nô possit intelligi, nec vnicus vicesgerens; quisquis ille sit, nec soli Vicegerentes Cancellariǽ, si plures essẽt; quia dicitur *eorum*, quæ particula, & ad Vicecancellarium, & ad Pontificem referenda est.

Relicta, inquam, ambiguitate; tutò est affirmandum, huiusmodi supplicationes non protegi; quia sicut proprias literas, dumtaxat, tutatur Pontifex; ita etiam supplicationes tantùm, quæ nomine ipsius in Curia obsignantur per suum Vicecancellarium, Vicesgerentes; aut alium de Mandato Ipsius. Cæteræ enim non dicuntur Signaturæ Pontificiæ, etiam si sint à Legatu; qui in aliquibus habet auctoritatem Pontificiam. Alioquin, si auctoritas attenditur, facultas Legati à Latere etiã Nuntijs Apostolicis aliquando cõfertur. Impropriè autem dicitur Legatus a Latere, Vicesgerens Summi Pontificis; nec viget vsus huius appellationis. Habetur ergo in plurali *gerentes vices eorum*; quia & Vicecancellarij, & Pôtificis vices gerentes possunt esse plures, si à Pôtifice instituerentur; cum ab ipsius pendeat arbitrio. Nec refragatur *Abbas loco cit.* ait enim, falsificantem literas legati nô debere ita acriter puniri, sicut literas Summi Pontificis; pœna autem excommunicationis est acerrima, *cap. Corripiantur 24. q. 3.*

Quæ superessent adnotanda de modo, & ratione falsandi has supplicationes; ex dictis ad Clausulã *omnes falsarios* desumenda sunt, & seruata proportione hic applicanda.

§. *Nec non falsò fabricantes Literas Apostolicas, etiam in forma Breuis.*

E L E N C H V S.

39 **R***ecensentur varij falsæ fabricationis modi.*

40 *Dolus in fabricatione necessarius; nec requiritur vsus literarum. Non contrahitur Censura, nisi Literæ sint completæ.*

41 *Non incidit effingens Literas SS. Congregationum, Legatorum, &c.*

42 Fa-

tatio ca.26.in fine.Rebuffi in praxi benefic.par. 2. in explicatione huius Canonis ver. Apostolicarum. Afflicti decis.404. nu.11.

Et quidem satis videtur desumi ex prædicto *cap. Licet. §. Quinta de crimine falsi.* cui cōdecet, Canonem hunc nostrum esse persimilē; vbi habetur, speciem esse falsitatis, cum, *litteris bullatis & redditis, in eis aliquid per rasuram tenuē immutatur.* Quod notauit *Glossa in ver. Tenuem*, inquiens, in hac literarum Apostolicarum mutatione se nullam reperire distinctionem, licèt in alijs literis, quæ Principis non sunt, & instrumētis, admitti possit, quòd leuis rasura, & in loco non suspecto, eadē non vitiet. Hac de causa, teste *Sayro lib.3. Thesaur. casuum conscientiæ ca.10. nu. 11. et Toleto lib.1. Instruct. Sacerd. cap. 23. sub n. 5.* in priuilegijs Summi Pœnitentiarij inueniebatur concessum, posse absolutionem impēdere ab excommunicatione contracta ob mutationem literæ, aut puncti in literis Apostolicis, inuariato sensu.

Et confirmatur ex eo, quòd ipsa temeritas apponendi manus rescripto Pōtificis primaria intentione, punitur, nec attenditur præiudicium, quòd solet ex variatione sensus procedere. Cuius est signum, quòd etiam non vtens literis falsificatis incurrit, vt infrà dicetur; & de Rescriptis Principum apertè statuit. *L. Si falsus, vbi Baldus C. De fals.* & tradit *Ioannis Andreas in cap. Ex literis de fide instrumentorum Glossa in cap. In memoriam ver. Falsum 19.d.* & alij. Addentes differentiam inter Rescripta Principum, & alia instrumenta, ac scripturas; quòd hæ non reputantur falsæ, si rasura, aut correctio fit in loco non suspecto, benè tamen illa, iuxta *cit. Gloss. in cap. Licet. et Baldum in eodem cap. ex literis nu. 5.* Igitur vt mutatio Censuram inducat, non est necesse, quòd sit notabilis, et in sensu; sed quælibet sufficiens dicenda est. Et in his consistit robur eorum omnium, quæ latè prosequitur *Alterius col. 3. et 4.*

Amplectimur his non obstantibus opinionē, quæ hodie est inter recentiores communior, et rationibus etiam videtur suasibilior; nimirùm, paruam, & accidentalem mutationem non esse dicendam, Censura puniri. Ita *Toletus, et Sayrus locis citatis. Sousa Relectione Bulla Cœnæ disp. 42. concl. 3. Nauarrus in manu. Cap. 27. n. 62. vers. Sexta*, inquiens, id habere locum falsem in foro conscientiæ. *Salzedo ad Diaz in Practic. crimin. canonic. cap. 117.* plures alios congerens, & asserens, procedere etiam in foro exteriori. *Viualdus 2. par. Candelabri aurei in explic. Bulla Cœna nu. 54 Suarez De Censuris disp. 21. sect. n. 46. Gambarupta De casibus reseru. ad Cap. 6. Bulla Cœna sub nu. 9. Duardus lib. 2 Commentar. ad Bullam nostram Can. 6. q. 7. Bonacina tom. 3 disp. 1. q. 7. punct. 2. à num. 3. Pillsucius qq. Moral. tract. 16. tom. 1. nu. 189*, inquiens, esse hanc sententiam probabiliorem, & communiorem, & in eamdem inclinat. *Reginaldus Prax. for. Pœnit. lib. 9. cap. 17. sub n. 288.* Nec Antiquiorum auctoritate caret; vtpotè quā sequuntur. *Gerson 2. par. Alphabet. 32. Cap. Quidam fol. 118. Angelica ver. Excommunicatio 5. cas. 3. nu. 3. Tabiena ibidem*, & ipse *Caietanus ver. Falsarios*, relatus à *Nauarro loco citato*. Siquidem ibi ait, aliquando mutationem posse esse venialis culpæ; Excommunicationem autem hanc, notū est, non contrahi nisi ob mortalem.

Suadetur primò efficaciter ex communi doctrina de leuitate materiæ, quam excusate à mortali, & à pœnis receptissimum est. Lexque absolutè inhibens, et nihil speciale addens de materia leui, regulariter accipitur tantùm de materia notabili. Si ergò absolutè hic damnantur Falsarij, cum crimen falsi intelligatur esse graue, grauissimam insuper, quā punitur, excommunicationis pœnam, non est dicendum committi illud, & puniri, ex sola leui, sine dolo, ac præiudicio, mannum appositione. Immò subdit. *Ioco cit. Suarez, & Duardus nu. 7.* nedum iri obuiam menti, ac præcepto Summi Pontificis, verùm potius decentiæ, ac honori Rescriptorum ipsius prospici, si mendosam scriptionem, aut falsam Grammaticam corrigi, aliquando necesse sit, & corrigatur. Ex quo videtur colligi posse vt probabile, induci excommunicationem, si corrigantur literæ, dum nulla correctione est opus ob solum odium, aut contemptum Summi Pontificis, præsertim si verum sit, non pro solo præiudicio partis de falsificatione esse cautum, sed etiam contra ausum, & temeritatem eorum, qui Pontificis Rescriptis non deferunt, vti oportet.

Rursus illustrat Cardinalis *Toletus* (ex quo diluitur argumentum *Alterij*, ab auctoritate veterum Doctorum desumptum.) Quia in antiquissimis Bullis ætate *Hostiensis*, expressè habebatur. *Mutantes etiam literam, vel punctum in literis Apostolicis*; vt colligitur ex eodem *Hostiensi loco suprà cit.* & ex eo quòd in antiquis Priuilegijs, Sūmo Pœnitentiario collatis illud erat, vt posset absoluere ab excōmunicatione, qua quis afficitur, propter huiusmodi mutationem puncti, aut literæ. Olim ig itur, dū aderat Bullæ Clausula prędicta, subijciebatur anathemati leuis etiam mutatio; vnde nil mirum, oppositæ fuisse sententiæ priscos Auctores; at quia sublata est, infertur recentiores Pōtifices noluisse, leuē trāsgressionem tanta pœna coercere;

Sed negat *Alterius* assumptum, solitam scilicèt fuisse eam clausulam apponi Bullæ; quia in Processibus Martini V. apud *D. Antoninum*, quibus antiquiores non habemus, non reperitur, & tamen ipse *Antoninus* adhùc secutus est opinionem *Hostiensis*. Nec Hostiensem, dum ait, *Hodie præceptum est, quod in literis Papæ, nec in magno, nec in modico audeat quis manum apponere, etiam literam vnicam, vel punctum vnicum exceptis Officialibus, &c. Alioquin manum apponens, ex Canone lato in Curia, ipso facto, sententiam excommunicationis incurrit.* Referre præcisa verba Canonis sed substantiam præcepti, eo modo, quo tunc erat in vsu. In Priuilegijs tandem Summi Pœnitentiarij fuisse relatā facultatem ipsi concessam; quis fieret tunc Canon receptus, vt licèt nihil speciale exprimeret, leuē tamen mutationem à Censuræ pœna non eximeret. Sublata verò fuisse, non quia ob leuem mutationem absolutione non sit opus, sed vt exactius ab huiusmodi crimine abstinerent homines, quò

quò difficilius absolutionem consequi posse intelligerent.

Pro Toleto tamen vltra authoritatem tanti viri, quæ non est verisimile, gratia sibi id effinxisse, stat aliorum testimonium, Sayri videlicet citato num. 12. Gambarupta sub eodem n. 9. & Sum. sa relat. disp. 42. nu. 10. Et verba Hostiensis id satis demonstrant; nec enim ita minutatim ex propria sententia fuisset locutus; si Canon solos Falsarios in genere, vti nunc facit, cohibuisset. Diligens quippè illa enarratio arguit, ex verbis Canonis fuisse depromptam. Nec refert, quòd tēpore B. Antonini hæc Clausula non adesset Bullæ; quia multò est antiquior, vt in Proœmialibus nu. 11. ostendimus. Placuit verò Antonino sequi contrarium; ne videretur à sententia, tunc communi, & celebri, ratione Clausulæ, quæ pauló ante ipsum in Bulla reperiebatur, discedere. Indicium similiter desumptum ex Priuilegijs Summi Pœnitentiarij, non est leue. Singularis enim illa mentio de puncto, et littera, quorum absolutio excipitur, arguit, legem Canonis damnasse expressè etiam mutationem in puncto, & litera, alioquin dictum fuisset magis generaliter, Pænitētiarium posse absoluere in materia leui, seu, quoties non variatur sensus; aut mutatio est accidentalis.

Tertiò confirmatur ex Iuribus. Si quidem cap. final. De Crimine falsi. rasura in loco non suspecto dicitur insufficiens ad arguendum falsitatis rescriptum Pontificis. Ad quod non est curanda Alterij responsio col. 8 asserentis illud cap. fauere potius fauere sententiæ: ibi enim Papa mandat Episcopo, vt restituat officium, & beneficium illi, qui contra aduersarium literas Apostolica de simplici iustitia impetrauerat; quæ redargutæ fuerant falsitatis, quod in eis rasura paucarum literarum inueniebatur. Et huius decreti reddit rationem Summus Pontifex, vt notat Glossa, quòd non sit presumendum in talibus literis, quæ de facili habentur, quempiam vitium falsitatis committere voluisse, maximè cum illis literis, postquam eas cognouisset falsas, vsus minimè fuisset. Igitur Papa censet posse committi vitium falsitatis etiam per minimam mutationem in literis Apostolicis, quando talis mutatio fit per ipsum Impetrantem; sed idcircò censet, in casu illius cap. nullum falsitatis signum, vel suspicionem inueniri; quia præsumendum erat, mutationem factam fuisse per Officialem.

Non est inquam curanda hæc responsio. Imprimis enim oppidò lapsus est Alterius; dum ea, quæ recenset, statuuntur in cap. penult. Accedens non autem in finali, ex quo argumentamur; vnde malè confundit vtrumquè, tum pars responsionis fit circa finale, pars circa penultimum. Præterea falsissimum est eo cap. penul. haberi, falsum esse posse, etiam ex mutatis paucis literis; quandoquidem absolutè statuitur, Fraternitati tuæ mandamus, quatenus si litera Apostolicæ, in quibus falsitas fuerit deprehensa, de simplici iustitia formam habeant; cum præsumi non debeat, quod pro talibus literis, quæ possunt facilè obtineri, fraudem quis commiserit falsitatis, ut literis vsus est, postquam eas falsas esse cognouit, tu ei officium, beneficiumquè restituens, ipsum super hoc vlteriùs non molesties. En totum capitulum, ex quo, non solùm non habetur, falsitatem posse ex paucis, quin potius arguitur, sermonem esse de literis in totum falsis, idest falsò fabricatis; tùm ex ratione, quā affert Summus Pontifex, quòd hæ literæ facilè possunt obtineri, tùm ex eo quòd restituendus in officio dicitur non vsus, post quàm cognouit fallas, quasi ipse non falsificauerit veras, vt vteretur, sed ab alio falsò fabricatas receperit. Tandem omninò gratis assumit, in cap. fin. ideò non declarari vitiatas literas ex mutatione modica; quia præsumatur mutatio ab officialibus facta. Ea enim est causa, sumpta ex modicitate, quod modica suspicio non debet sapientis animum immutare, vt ait textus, & Glossa ibi vers. Sapientis.

Similiter in cap. Ex parte (vt argumentum prosequamur) De fide instrumentorum statuitur; defectum literæ non vitiare rescriptum. Et cap. Cum venerabilis, De Religiosis domibus. ob rasuram, quia erat in loco suspecto, instrumentum iudicatur vitiatum, quasi non ita censendum, si esset in loco non suspecto. Et in cap. Ex literis De fide instrumentorum. de literis quibusdam Apostolicis, falsitatis redargutis, quod in narratione facti abrasæ essent, Alexander III. decernit. Dicimus, quod propter abrasionem illam iudicari falsa non possunt nec etiam haberi suspecta. Nec valet, cum Alterio occurrere, sermonem ibi esse de ea abrasione, quæ fieret ab ipsis Officialibus, & Scriptoribus, antequàm literæ essent expeditæ, subiungitur enim. Præsertim cum Priuilegia in possessionibus abradantur, & littera in narratione facti, si erratum est possint inconstanter abradi. Non valet, inquam tùm quia cap. fin. De crimine falsi. absolutè, & generaliter loquitur, sicut etiam cap. Ex parte. De fide instrumentorum; vna autem lex declaranda est iuxta alias, vt est apud Iurisconsultos vulgare; tùm quia, quamuis Pontifex loquatur tunc iuxta subiectum casum, tamen profert generale statutum; vt constat ex particula; quam subiungit præsertim. Ac si diceret, abrasione non suspecta non vitiari rescriptum: præsertim, cum possit procedere aliquando ab ipsis Officialibus.

Ex his igitur optimè infertur intentum, Ex crimine falsi redduntur litteræ inualidæ aut suspectæ mutatio ergo, quæ literas non reddit inualidat, nec censendas vitiatas, non constituit falsum, ac proinde non punitur poena falsi, nec excommunicatione, quæ inter poenas est grauissima, c. Corripiantur 24 q. 3. Quæ consequentia perperàm negatur ab Alterio col. 7. in fine. Siquidem falsitas in tantùm attenditur, in quantùm ex ipsa vitiatur Scriptum.

Textus in cap. Licet. De Crimine falsi, prò opposita allatus sententia, videtur recipiendus de rasura, tenui, non quoad paucitatem, sed quo ad modum radendi, quo quis, ne comperiatur in falso, leuiter, idest indust iè, radit. Seu potius de rasura, quæ, & si parua, mutat tamen sensum. Cur autem opus olim fuerit absolutione, ob mutationem literæ vel puncti, explicatum est; quia scili-

ſcilicèt in antiquis Bullis hæc mutatio erat expreſſa.

Ad Confirmationem fatendum, contrahi poenam falſi, etiam ſi quis literis falſis non vtatur; neceſſarius tamen videtur animus vtendi, vt infrà; hic autem eſſe neqnit malitioſus, niſi mutatio ſit notabilis. Sed negandum, quamlibet temeritatem, apponendi vtcumquè manus Pontificijs reſcriptis, puniri, ſed temeritatem, vt iniurioſam; ſeu contrariam veritati, & diſpoſitioni ipſorum reſcriptorum.

6 Quæ ſi ita ſe habent, ſtatuendum erit generaliter, nullam mutationem accidentalẽ, quæ ſcilicèt ſenſum non variat, inducere pœnam noſtri Canonis, etiam ſi ſit notabilis; licèt, quando eſt notabilis, poſſit reddere reſcriptum ſuſpectum: Quamobrem non erit Falſarius, qui corrigit errores Ortographiæ, aut falſæ Grammaticæ, nec qui eundem ſenſum alijs verbis redderet; nec qui in agnomine, et cognomine accidentaliter aliquid mutat, contra eumdem *Alterium Cap.2. in fine. Duardus ſuprà citatus*, & alij communiter. Qui tamen admonent, tutiùs eſſe, dum poteſt, curare, id fieri per Officiales ipſos, et Notarios Curiæ:

7 Nec tandem innodatur, qui aliquid adderet, culpa, aut incuria Scriptorum omiſſum, ad mentem tamen Summi Pontificis. Exempli gratia in Supplicatione obſignata aderat, diſpenſari ſuper tertio conſanguinitatis gradu, vitio autem Scriptoris in Breui exaratum eſt, ſuper quarto *Duardus loc. cit. nu.3. Sayrus nu: 12. Bonacina punct. 2. num. 7. Reginaldus num. 29. Alterius* verò *dicto Cap.2. col 8.* primò ait corrigentem ad mentem Summi Pontificis, ſed Scriptoris culpa non expreſſam, irretiri. Cuius etiam ſententiæ eſt *Souſa cit. diſp. concl. 4.* eo fundamento, quòd ſicut in prædicto caſu non licet nouas literas fabricare, & loco aliarum ſupponere, ita neque iam expeditas ſic mutare, nec enim prohibetur falſificatio mentis Pontificis, ſed ipſarum literarum. *I*demquè ſentit *Suarez, nu.47.* tanquàm ſecurius, & verius, licèt dicat, tem eſſe valdè dubiam, addenſquè bonã fidem facilè poſſe excuſare, ſaltem in conſcientia; de quo etiam anceps manet *Gamberupta cit. nu.9.* inquiens, ſe neſcire, an talis corrigens, ſaltem in foro exteriori, cenſendus ſit euaſiſſe Cenſuram. *D*einde ſubdit *Alterius* dato (quod non putat improbabile) accidentalem mutationem non puniri, irretiri tamen eum qui corrigeret literas iuxta mentem *P*ontificis, ſi tamen, quod mutatione apponitur, non erat in minuta Supplicationis; etiam ſi in minuta fuiſſet omiſſum incuria Scriptoris; quæ opinio non diſplicet *Reginaldo loco ſuprà citato*. Tandem ait, tunc etiam Cenſuram contrahi, ſi erat in minuta quod mutatur, quando facilè ad Officiales Curiæ poteſt haberi recurſus; ſecùs, ſi non poteſt.

At quoad primam partẽ huius ſententiæ perſiſtimus in pronnntiatis, & ad fundamentum *Souſa* reſpondemus quia Pontifex principaliter prohibet falſationem, ne gratiæ ab alio, quàm à *S*ede, aut aliter, quàm Sedes erogat, obtineantur, ſatis argui, non prohiberi falſationem, quoties literæ ipſę Pontificiæ dici poterant, formaliter falſæ, quia non veram continebant Pontificis mentem, tunc enim nulla Pontifici irrogatur iniuria. Nec par eſt, quòd tunc non liceat alias fabricare; nam literæ eo caſu non poſſent dici eſſe Pontificis, ſicuti dicuntur, quandò in aliquo rantùm variatio facta eſt. Sed inquies, etiam quando aliqua in ſenſu facta eſt variatio vltra mentem Pontificis, & literæ ſunt in rigore falſificatæ, appellantur Pontificiæ; ergo nil iuuabit, quòd ex mutatione ad mentem Pontificis facta, adhuc literæ dicantur *P*ontificiæ. Reſpondeo, hoc caſu literas dici Pontificias quoad totum, reſpectu mentis, & ſenſus, à *P*ontifice intenti, dum verò in rigore falſificantur, non eſſe tales, quoad eam partẽ, in qua mutatio contingit.

8 Quoad ſecundam partem nec nobis diſplicet allata ſententia. Si enim in minuta Supplicationis aliquid eſt ommiſſum, quicquid fuerit huius in cauſa, non eſt præſumendum, Pontificem velle concedere aliquid præter illud, quod in obſignata ſupplicatione continetur, iuxta quam ſupplicationem Breue deindè extenditur: Quod ſimiliter aliquando erit obſeruandum, etiam ſi aliqua conditio deſit in Breui, quæ fuerit in ſupplicatione, nam præter obſignationem ſupplicationis extenditur Breue, quia iuxta ſtylum Curiæ tali modo vult Pontifex, gratiam à ſe emanare, & non aliter.

9 Quoad tertiam tandem non recipimus; quia, licèt debeat quiſque dum poteſt, ipſos Officiales adire, qui corrigant; tamen, ſi non adeat, non eſt præſumendus excommunicatus; quia ex accidentali mutatione quis non conſtituitur Falſarius: vt ſatis ex hucuſquè dictis liquet.

10 Ex altera verò parte dicendum, mutationem ſubſtantialem, quæ ſcilicèt ſenſum variat etiam ſi ſit minima, vt vnius literæ, apicis, aut virgulæ, affici anathemate, vt colligitur ex *cap. Licet §, Quinta. De crimine falſi.* Et patet ex eo quòd ſenſus eſt Reſcriptorum ſubſtantia, non verba, vnde ex ſenſu ſuum robur habent, vel amittunt. *cap. Inter dilectos De fide Inſtrumentorum Abbas in cap. ex parte num. 1. eodem tit.* Ita, locis ſuprà citatis, *Viualdus nu. 5. Filliucius nu. 189. Souſa conl. 1. Reginaldus num. 288. verſ. Id autem. Bonacina punct. 2. nu. 5. Duardus quaſt. 7. concl. 1. & quaſt. 10. num 2. verſ. Quinto ampliatur.* & à fortiori *Alterius c. 2. col. 3. Propoſit 1.*

11 Sed quid ſi ſenſus literarum varietur, nulli tamen ex ea mutatione præiudicium inferatur? *Graffius lib. 4. Deciſ. aurear. cap. 18. num. 87.* ad poenam hanc obeundam, tria hæc copulatiuè aſſerit requiri. Dolum, intereſſe partis, & mutationem veritatis: Idem aſſerit *Viualdus n. 47. Souſa concl: 3. Duardus q. 15* & ſpecialiter de præiudicio tertij *q. 10. num. 7.* Negat autem *Bonacina loco citato*, & à fortiori *Alterius eodem cap. 2.*

At ſupponendum in primis, vix poſſe in praxi contingere, quòd aliquis manum literis Apoſtolicis falſificaturus in ſenſu apponat, niſi dolus aliquis, & intereſſe propriæ vtilitatis, vel alterius, aut alienæ iacturæ intercedat. Deinde ſciendum

endum sine præiudicio tertij seu partis posse aliquando literas falsificari vt quando nulla est pars, aut tertius, qui ex aduerso agat. Exempli gratia Dispensatum est alicui super irregularitate, contracta ob mutilationem, corrigit ipse, ac scribit, ex homicidio, ob quod tenebatur irregularitate, nemine tunc sese contra illum opponente. Hic dicitur variare sine præiudicio partis, adest tamen tunc simul cum dolo interesse, & præiudicium *Pontificis*, qui noluit, nisi super mutilatione concedere, de qua ei est supplicatum, vel motu proprio elargitus est.

Si igitur per interesse, & præiudicium alterius intelligatur semper præiudicium aduersarij, contra quem est impetratum Rescriptum, vel præiudicium ipsius Impetrantis, dum aduersarius falsat, vt videntur sentire *Graffius, & Duardus*, non sunt audiendi. Namquè absolutè damnantur Falsarij, est autem absolutè Falsarius, qui contra mentem Rescribentis variat Rescriptum. Si verò sit sensus, necessariò debere intercedere interesse aliquid, aut proprij, vel alterius commodi, aut alterius præiudicij, ex quo ad inuertendum sensum Rescripti proceditur, id concedendum est. Sed prætermissa tertia conditione, videtur satis, si dicatur, duo requiri, Mutationem scilicet veritatis, & dolum, nullus enim dolosè falsificat, nisi in alterius præiudicium, aut sui commodum, vel alterius.

Si quis tamen ineptè, nullo sibi proposito fine aliquid in sensu mutaret; ex quo tamen, nec propriam vtilitatem, nec in alterius detrimentũ aliquid oriretur, posset excusari defectu doli. Vrget verò in contrarium; quòd sensus extra mentẽ Pontificis abducitur, in quo consistit falsatio, vndè probabilius est, irretiri. Sed casus, vt dixi, vix potest euenire.

12 Hoc videtur apud omnes exploratum, dato, dolosum animum requiri in falsificatione; nõ tamen, ad hoc, vt induatur Cẽsura, necessarium esse, vtilitatem, aut detrimentum ad rem deduci. Inducitur enim ex falsificatione ipsa siue deinde detegatur falsum, siue illum eumdem, qui falsificauit, poeniteat, dilaceret, noliue vti; siue alia de caussa non sequatur effectus intẽtus. Nãquè falsificatio satis in actu ipso completur, ex *L. Si falsus. vbi Baldus* C. *De fals.* et in ipso actu simul adest transgressio legis, et malitia necessaria; alioquin incidentia excommunicationis plerumquè ab euentu intenti effectus dependeret, quod non est admittendum. *Vgolinus De Censur. Pontif. reseru. per Bullam Cœnæ part. 2. cap 6 §. 1. Caietanus in summa vers. Excommunicatio cap. 20. num. 62. Naldus in summ. ver. Bulla Cœnæ nu. 34 Alterius cap. 4 col. 1. Duardus q. 20. nu. 1.*

13 Contra *Graffium* ex parte n. 94. *Sousam disp. 42. concl. 2. Bonacinam punct. 3 nu. 12. & Reginaldum cit. cap. 17. notab. 4.* qui, licèt asserant, excommunicationem hanc non esse latam in vtentes, sed in simpliciter falsantes; asserunt tamen, excusandum eum, qui raderet falsaturus aliquam dictionem, et posteà pœnitentia ductus eamdem iterum rescriberet; quia falsatio non est completa, et ita, sicut nihil ad substantiam addidit, ita nec literas dicitur mutasse.

Verùm, cum abrasione etiam falsetur Bulla, seclusa noua scriptione, non apparet, qua ratione falsatio non sit completa, ante noui verbi additionem; siquidem si eo modo exhiberentur literæ, esset inualidæ, ergò ex falsitate in eis commissa, cum priùs essẽt validæ. Fortè falsatio non diceretur completa quantum erat in animo, & absolutè abrasio sufficiens est ad veram falsationem constituendam. Nec rectè assumit *Sousa* adesse solum animum mutandi, animum autem non puniri. Nam animus in effectũ prodijt per abrasionem, licet non completus, vt diximus.

14 verò sine animo vtendi falsaret, statim dilaceraturus, vel nunquam exhibiturus ad vsum non incurrere; quia deest dolus; nec sensus Pontificis perperam mutatur. *Syluester in summa ver. Excommunicatio 7. §. 8 propè finem, Alterius, & Duardus locis cit. Reginaldus n 288 ad finem.* Nec est, cur *Bonacina pu. 3. num. 2. & 13.* ab hac sententia discedat, ea ratione, quia hæc dicitur vera falsificatio, secluso etiam animo vtẽdi. Nam, licèt hoc nomine talis mutatio sit appellanda; non est tamen ea malitiosa falsificatio, quæ crimen inducit, & excommunicationẽ; deest siquidem dolus, qui mutationem deformat.

15 Dilacerare autem literas, aut penitùs reddere inutiles, non est falsare. *Abbas in cap. Ex literis n. 3. De fide instrumentorum. Alterius Cap. 4. col. 1. Duardus q. 4. n. 11. & q. 10 n. 9. Filliuc. n. 190. Bonacina cit punct. 3. nu. 5.* Non solùm si literæ vtilè dilacerantis contineant (militat tũc enim, quòd quisquè, Iuri suo valet renunciare; *L. Si quis in scribendo. C. De pactis Abbas in cap. Ex conquestione n. 11. De Restitutione spoliatorum. Alexander consil. 24. lib. 1.*) sed etiãsi vtile alterius, quamuis aduersarij, qui impetrauit. Nam licet id sit inhibitum, tamen non est mutare, sed destruere, quod nostro Canone non prohibetur.

Ex aduerso est *Vgolin. §. 2. n. 4.* quoad literas impetratas ad aliorum instantiam; siquidem ex *L. qui testamentum ff. de Fals.* tenetur Pœnæ falsi, qui testamentum deleuit.

Sed ibi, vel sermo est de testamento deleto ex parte, vel si ex toto subijcitur poenæ legis Corneliæ. *De fals.* quia ob tertij præiudicium, quoad effectum, idem est falsare ex parte testamentum, ac penitùs destruere. Destruere autem est falsare, sed in amplissima significatione sumptũ. Quapropter opus fuit speciali legis declaratione, vt poenæ falsi subijceretur. At vbi lex aliud non insinuat, nomine Falsarij non venit destruens.

16 Ob eamdem rationem, quia scilicèt potest quisquè Iuri suo renunciare, videtur à Censura eximendus, qui impetrans literas parti præiudiciales, ex conuentione cum parte corrigit, ne tantum præiudicium eidem inferat.

Aegrè tamen id admittetur, siquidem ratio non ex æquo militat. Quia in priori casu Iuri suo quis renunciat sine falsificatione; sed dumtaxat cum propria destructione, & in præsenti interdicit falsificatio, contra sensum à Pontifice intentum, dum literas dedit; itaque vel denuò esset consulendus; vel literis in vllo vtendum. Quod si admittatur; crediderim saltem distinguendum. Vel enim quæ concessit Pontifex, concessit ex iustitia;

& tunc

& tunc nefas erit literas corrigere : quia non præsumitur acquiescere : vt aliter res gerantur, ac ipse disposuerit; etiam si aliter sit inter partes conuentum. Vel concessit ad solam petitionē partis aliquid iustitiæ non necessariæ, & tunc poterit præsumi, in arbitrio eiusdem partis posuisse, vt eoncessione utatur, si voluerit; & quoad voluerit, ac proinde pars non dicatur falsaria, nec vinculo hoc innodata, si corrigat; licèt id sit valdè periculosum.

17 Est etiam falsare veras literas, sed quoad effectus expiratas, & factas inualidas, aptare, vt validitatem iterum recipiant: puta, quæ erant ad triennium iám absolutum, ad quinquennium, quo durent, corrigere, *Riccardus in 4 Sent. dist. 18. art. 12. q. 4. D. Antoninus 3. p. tit. 24. cap. 16. Felinus in cap. Ex parte §. Stilus nu. 20. De Rescriptis Syluester in Summa ver. Excommunicatio 7. §. 10. Sayrus vbi suprà n. 11. Altarius cap. 4. in initio. Bonacina punct. 3. n. 1. Duardus q. 6. n. 3. Vgolin §. 2. in fine. Reginald. nu. 289. Scortia in Bull. selectas Theorem. 415. col. 3. Sousa disp. 43. concl. 1. Viuald. num. 53.* Qui omnes supponunt, tunc verò excommunicationem non contrahi si vitientur literæ, dum nequeunt, quacumquè mutatione, reddi validæ, & ita intelligendus est *Gambarupta sub nu. 9.* qui absolutè negat, ex falsatione literarum expiratarum Censuram contrahi.

18 Porrò si quis falsificatione aliqua imprudenti, ac defectu facili, animo tamen vtendi, literis manus apponeret, vt qui tempus, quo datæ suar, variaret, in variato Pontificis, tunc, cum darentur, viuentis nomine, non est ab excommunicatione eximendus; tùm quia contingere potest, ab aliquo inconsideratè recipi, vt veras, tùm quia propria ipsa imprudentia non potest excludere malitiam, aliunde culpabilem. Quicquid in contrarium *Sayr. cit. n. 11.* nullum pro se afferens adminiculum.

19 Addo ego, induci excommunicationem si falsificentur literæ; quæ licèt nequeant constitui validæ ad effectus futuros, possunt tamen ad præteritum actum, alioqui inualidum, validandum exhiberi. Exempli gratia vsus est quis Priuilegio vltra tempus concessionis; ad validandum autem actum, in vigore Priuilegij fundatum, falsat, extendendo tempus concessionis vsquè ad diem actus. Ratio autem est; quòd variatio hæc repugnamenti Auctoris Literarum, nec aliquid est, cur vera falsatio non sit dicenda.

20 Sed obreptitiè, vel subreptitiè impetrans literas; siue veritate occultata, aut obuoluta, siue falsitate suggesta, siuè sub alieno nomine, quas tamē literas Pontifex concessurus nō esset, si de veritate fuisset sufficienter admonitus, non excommunicatur; quia literas non falsat, sed veras literas recipit, quaquàm obreptitiè, & dolosè, quòd crimen non est in rigore *falsi*, sed ad *falsum* pertinet reductiuè; præsertim si falsum in sensu præsentis Canonis accipiamus. *Tabiena ver. Excomm. 5 u. 2. Viuald. n. 52. Duard q. 4. sub nu. 2. Vers. Ex hoc infertur. Reginald. n. 290. Filiuc. n. 185. Scortia cit. col. 3. Sousa disp. 44. Vgolin §. 3. Suarez n. 50. Bonacina punc. 3. n. 3. Altarius Cap. 4. col. 2. et 3.* asserens, esse commu nē sententiam, nemine discrepante: & apud eum, *Ricchardus vbi supra qu. 3. Antoninus vers. Et nota. Syluester §. 9. Caietanus cap. 27. Nauarr. sub n. 62. Salzedo vers. Nec incurrit. Rebuff. ver. Et supplicationum. Toletus cap. 22. vers. Tertiò imperantes.*

Nec refragatur *cap. ad Falsariorū. De crimine falsi.* vbi post sancitā Excōmunicationis senrētiā in vtentes falsis litteris, tanquā in Falsarios eōcludit in hæc verba. *Quod et de his, qui falsas literas impetrant statuimus obseruandū.* Non in quā, refragatur; tùm quia latiùs vagatur, aliquem puniri poena falsi, ac esse falsarium literarū Apostolicarum, quem damnat Bulla: hoc enim est, inducere falsitatem super veras literas; illud verò, puniri ob falsitatem, vel vsum falsi, aut obreptitij, quomodocumque; tùm etiam quia textus allatus loquitur (vt infra in *Scholio* iterum contingeret dicere de impetrantibus literas falsas: atqui obreptitiè imperrās non impetrat falsas, sed veras, lutermedia licèt falsitate suggesta, vel depressa veritate, vel vero nomine.

21 Sed numquid impetrans literas falsas, idest sine scientia, & auctoritate Pontificis ab Officialibus datas, sicut ex prædicto *cap.* incidit, ita etiam ex Bulla? Respondetur ex hac prima, inhibita a Canone actione, quæ est, falsare literas verè Apostolicas, non incidere; quia literæ iā non sunt verè tales, sed falsæ; An autem incidat ex secunda actione, quæ est falsò fabricare literas, resolutio pendet ex eo, an Mandantes, & Consulentes prædictam actionem sub Canone includā. tur. Supposita enim affirmatiua parte, innodabitur, si ipse Imperrās falsā curauerit fabricationē secus verò si Officiales motu proprio fuerint literas operati, ac elargiti. Probabilius tamen est, nec Mandantes, nec Consulentes comprehendi, vt infrà, quarè sat erit, si dicamus, solo vinculo Iuris hunc innodari.

22 Exposita de causa retinens, aut vtens literis obreptitiis, subreptitijs, aut sub alieno nomine impetratis, ab hac Censura est immunis, licet latè sumpto vocabulo *Falsarius* appelletur in Iure. *Duardus q. 4. n. 5 Salzedo vers. Nec incurrit. Viualdus nu. 51. Filliuctus nu. 185. Bonacina pu. 3. n. 3.* Similiter retinens, aut vtens falsis. Idem *Duar. q. 10. n. 14. Bonac. n. 7. Viual. n. 50. Filliuc. nu. 188. et 191. Naldus in Summa Vers. Falsum nu. 4. Reginaldus nu. 290. vers. Quinto. Sousa disp. 43 concl 2. Scortia citata col. 3. Suarez num. 48. Altarius cap. 4. col. 4.* & apud ipsum *Syluest. citato § 9. Caietanus cap. 26. vers. Nec comprehē- d... Nauarrus nu. 62. Vers. Quarta quod non includit.* licet enim hic excommunicentur ex *cap. Ad falsariorum* ipsum tamen *cap. falsare, et vti*, damnat vt actiones diuersas; & præsens Canon non punit generaliter quodlibet crimē, quod dicatur *falsi*; non enim simpliciter omnes falsarios innodat, sed speciales tantùm excessus falsificationis, quos imprimit.

23 Nec qui aperit literas Apostolicas, cum ad ipsum non spectet aperire, etiam si dolosè id audeat, falsarius propriè dicitur, aut excommunicatur *Rosella in vers. Falsitas nu. 6. Duardus q. 4. nu. 6. ex cap. Cum olim. De Officio Delegati.* vbi

bi diuersa à poena falsi statuitur mulcta in eum, qui, violando sigilla processus, acta caussæ propalauit. Ciuiles tamen leges in *L. 1. §. Is, qui deposita ff. ad L. Corneliam. De fals. & in L. Qui testamentum. eodem tit.* instrumenta deposita aperiente, & ostendente aduersario; aperientemquè indebitè testamentum, puniunt poena falsi.

24 Tandem qui literas veras Apostolicas, non de manu Summi Pontificis, aut alterius de mandato ipsius, aut soliti Bullatoris, recipit, contra dispositionem *cap. Dura hoc tit. nostro*, reputatur Falsarius in *c. Licet eodem tit.* Ex Bulla tamen nō est talis reputandus, nec excommunicatus; quia non apponit manum veris literis, vt vitiet, nec falsas de nouo fabricat. Sed nec ex Iure absolutè falsarius censendus est, sed solùm interpretatiuè, vt videtur esse sensus dicti *cap.* dum ait, *Falsarios reputamus*, ob externam nimirùm suspicionem, quam ingerit, quòd falsas literas habeat, vt notauit *Duardus q. 4. n. 3.*

25 Dubitatur de facientibus, vendentibus, & quomodolibet exhibentibus falsas Bullas, & sigilla: cum de ijs, qui Bullas plumbeas iam excusas, vel sigilla piscatoria iam impressa, tùm de ijs, qui sigillum ipsum, vel ferrum, quo Bullæ cudantur. Et dubium esse potest, non solùm an excommunicentur, sed etiam an ex hac prima actione, vt falsarij literarum, vel ex tertia, vt fabricantes falsas literas.

Et quoad postremam dubitationem respondendum; posse sub vtraque actione comprehendi. Si enim literæ Apostolicę sint veræ, falsum autē committatur circa Bullam, aut sigillum; vt variando sigillum, quò reddantur suspectæ, ac earum non sequatur, vel differatur, effectus in præiudicium partis; seu potius apponendo sigillum, & Bullam ijs literis, quæ prædictis carent, eò quia vel sint amissa, vel quæ adsunt, non sint amplius in vsu, vt possint cum eis literæ exhiberi vt validæ; & tunc contrahetur excommunicatio ex hac prima actione. Est siquidem id falsificare literas veras. Quo casu duo volumus aduertenda. Alterū quòd licèt dixerimus mutari posse literas sine Censura, quando non variatur sensus, à Pontifice intentus, quamuis non expressus; non tamen sine incidentia licitum sit variare, aut apponere falsum sigillum (si casu verum fuerit deperditū) ijsdem literis. Et ratio disparitatis est, quia falsificatio sigilli nequit esse accidentalis, cum illud sit, quod literis conciliat fidem, & validitatem; vnde siuè nouum de nouo apponatur, siue verum falsatione aliqua vitietur, semper dicitur ex toto tale sit, quale exijt à Pontifice. At verò accidētalis mutatio in litteris ipsis nō constituit totas literas falsas; quia nil est contra mentem Pontificis in ipsa variatione, vt supponitur; quamobrē præsumi potest consentire in variationem literarum, si ad mentem ipsius corrigantur, nunquā autem consentire in falsificationem sigilli, quæ falsatio æquiualet, ac si nouæ literæ ex toto fabricarentur. Alterum, quod aduertendum diximus, est; committentem falsitatem simul in literis, & in sigillo, non esse censendum duplici vinculo illigatum; quia est vnica completa falsatio circa literas easdem, licèt sola per se appositio sigilli literis, quamuis per alium falsificatis, sit sufficiens ad excommunicationē inducendam.

Si verò Bulla, aut sigillum exigitur ad componendas literas falsas; ex appositione huius literis effictis contrahetur excommunicatio, ob tertiam actionem; quia id est concurrere ad falsam fabricationem literarum.

Exinde ad dubitationem an incidant, licèt omnes hi puniendi sint poena falsi exteriore, dicimus, solum præbentem Bullas falsas, & sigilla impressa ad effectum falsificationis, vel falsæ fabricationis, incidere ea ipsa traditione; siue vēditio sit, siue donatio, si tamen Bulla, aut sigillum de facto apponatur membranæ. Namquè dumtaxat hi dicuntur proximè concurrere, ad literas falsandas. Falsatio autem; vt diximus, non accipitur quoad solam scripturam, sed etiam quoad sigillum; & hos solùm exprimit *Reginaldus sub 288. Vers. Extenditur quoquè*. Cæteri verò omnes remotè nimis falsare dicuntur, vnde non erat cur *Sayrus nu. 10. & Duardus q. 4. nu. 3.* innodarent, qui fabricant Bullas plumbeas falsas.

26 Superest explorare, an Mandantes, & cōsulentes falsificationem eiquè auxilium impendentes excommunicentur, quod etiam disquiri potest, quoad alias omnes sequentes actiones. De Mandantibus communior est opinio, quam sequendam ducimus, negatiua. *Graffii n. 95. Altersij q. 4. col. 1. & 2. Vgolini §. 2. n. 3. Duardi q. 3. & q. 10. nu. 13. Gambarupta sub nu. 7. Filliucij nu. 187. Sertia col. 2. in fine. Sousa disp. 45. Suarez nu. 48. Bonacina punct. 3. nu. 8. & Viualdi nu. 48. in secunda editione*: nam ab alijs secundùm nouiorē impressionem affertur, pro opposito. Sed si eadem sit doctrina vtriusque exēplaris, sibimet constet *Viualdus*, obseruandum; in secunda non dixisse, Mādantes excommunicari per Bullam Coenæ, sed per *Cap. ad falsariorum. De crimine falsi.* Ita enim habet. *Tertiò nota quòd (licèt in Bulla non dicatur) Abbas in cap. ad Falsariorum dicit: quòd falsificans literas Papæ per se, vel per alium, est excommunicatus, cum fautoribus.* Suadetur autem prædicta sententia ex eo, quòd Mandantes falsificationem non dicuntur propriè falsificare. Quòd si aliquando qui mandat, dicitur committere crimen, cum qui per aliū facit, per se videatur facere, est id ex legū interpretatione, & attributione, non quòd in rigore, cui in poenalibus est standum, Mandans exequatur crimē, vt alibi diximus. Est autem vsus nostræ Bullæ Mandantes exprimere, cum damnatos excommunicatione vult; vt in Canone vndecimo, Duodecimo, & alijs Quare, & *cap. Ad falsariorum* disertè eos recenset, per Clausulam, *qui per se, vel per alios*. Eademquè est ratio de ratam habente, suo etiam nomine factam, falsificationem.

Affirmatiua tamen pars videtur astrui à *Sayro nu. 7. & nu. 10. in fine Rodriquez ad Bullam Cruciatæ §. 9. nu. 82.* alios citante, & in eam inclinat *Reginaldus nu. 289*. Quia in Bulla Gregorij XIII. extendebatur *cap. ad Falsariorum* cum omnibus poenis in eo contentis, ad Falsarios supplicationum. *Cap.* autem illud etiam mandantes exprimit; saltem igitur quoad falsum circa supplicationes, comprehenduntur Mandātes; ex quo arguitur à verosimili, & mente Pon-

tificis, Mandantes etiam circa literas debere esse comprehensos; cum non sit maior ratio de illis, quam de his. Tum quia ipsi etiam Mandantes vsitata appellatione;cui vel in odiosis, & poenalibus standum est *ex Butrio, & Panormitano in cap. Nam, & Rex. De verborum signif. Felino in Proœmio Decretalium nu.* 14.propriè,non interpretatiuè dumtaxat,dicuntur falsarij, & puniuntur poena falsi arg.vulgari *cap. Mulieres. §. Illi verò. De sententia excommun.* vbi dicitur is committere verè, cuius auctoritate,vel mandato delictum committitur; est autem sermo de percussione Clerici.

Sed respondetur à tempore Xisti V. ablatam esse extensionē illam, ideò ante ipsum fortè potuisse dici comprehensos mandantes, non verò deinceps; & tunc quidem, solos mandantes falsum circa supplicationes; quia in ea extensione id exprimebatur, non autem circa literas; nec in poenalibus facilè est arguendum à verisimilitudine,& coniecturis quibuslibet. Sed & possumus inficiari, Mandantes circa supplicationes tunc incurrisse excommunicationem aliquam; non aût Bullæ; quia non exprimebantur, nec videntur poenæ *dicti cap.*& præcipuè excommunicatio,ea extensione assumptæ ad reseruationem Bullæ; sed in sua vi relictæ, extensione tantùm addita ad easum similem. Nec incurrebant excommunicationem Iuris; quia cum de poena huius Censuræ disponat,quoad opus est, Bulla; extensio non videbatur versari,nisi circa alias poenas,quas habet *prædictum cap.* Tandem verius est, eo tempore ex Iure solùm, non ex Bulla, Mandantes circa supplicationes fuisse excõmunicatos. Quia Bulla,vt diximus, nullos Mandantes exprimebat sed tantùm extendebat *cap.* de solis falsantibus literas statuēs,ob falsantes supplicationes; igitur sicuti excommunicabat mandantes circa literas, vi extensionis eo tempore excommunicauit *Mandantes* circa supplicationes.

Negamus etiam communem appellationem nuncupare mãdantes *Falsarios* in sensu proprio vt supra diximus, sed magis latè sumpto vocabulo,quomodò omnes, falsi quomodocumque reos,falsarios dicit. Equidem non falsat propriè,qui literis manus non apponit, vt considerandi fiet perspicuum.Nec obstat *Cap. Mulieres,* cum aliunde habeamus, Mandantes,interpretatiuè,& attributiuè tantùm dici committere; iuxta communem doctrinam, ex *Glossa* receptissimis in *L.* 1. *§. Deiecisse in ver. Videor ff. De vi, & vi arm.* Facit *cap. Vt famæ. De sentent. excomm.* vbi dicitur,videri facere,qui mandat; non quod propriè faciat, & ita loquitur Regula Iuris. *Qui per alium lib. 6.* Quarè ita eo *cap. Mulieres.* per verba *verè committit* non intelligitur, quòd verè percutiat,qui mandat.hoc enim est per se notum, quòd non percutit propriè: *sed verè committit delictum*, idest verè delinquit in percussione,vt exponit *Nauarrus cit. cap.* 27.*n.* 51.

Ia patet quid sit dicendum de consulentibus scilicet multò minùs esse innodandos; cum minùs, quàm *Mandantes* ad falsificationem concurrant. Idemque est de auxiliatoribus, seu fautoribus, *Reginaldus*, et *Sousa disp.* 45. *Suarez nu.*48. *& alij.* Et numero quorum excipit *Duardus cit. q.* 3.*n.* 8. eos,qui ita auxiliantur, vt sine etiam cooperatores, & socij criminis; vt si ex duobus ad falsificationem concordibus, alter de veteribus literis Bullam plumbeam extrahat, alter immediatè illam, sibi traditam ab extrahēte, nouis literis appendat. Quod de similibus est probabile; dummodò sint veri socij criminis, & principaliter concurrentes ad falsificationem; non autem simplices auxiliatores, & fautores; quia horum Canon non meminit, & in poenalibus cauenda est omnis extensio.

Literarum Apostolicarum, etiam in forma Breuis.

ELENCHVS.

27 *NON protegantur Literæ à Pontifice familiariter conscriptæ, nec excluduntur, quæ sunt ab eo, vt Domino temporali suæ ditionis.*

28 *Aliæ literæ ex Curia datæ, vel à legatis à latere, Nuntijs Apostolicis, & similibus, non comprehenduntur.*

29 *Literæ dicuntur Apostolicæ, et si nondum Pontifex sit consecratus, aut corona insignitus.*

30 *Quid de literis Apostolicis, non adhuc integrè expeditis.*

31 *An literas, manifestam iniustitiam continentes, falsans irretiatur.*

32 *De Clausula*, etiam in forma Breuis.

27 APostolicæ literæ dicuntur, quæ nomine Pontificis, vt Pontificem agit, expediuntur. Ex quo primò sequitur, non comprehendi eas, nec earum falsificatione quem excommunicari, quæ sunt à Pontifice familiariter, seu priuato nomine conscriptæ. *Duardus lib.* 2. *Commentar. ad Bullam Cœnæ Can.* 6. *q.* 10. *nu.* 15. *Bonacina tom.* 3. *disp.* 1. *q.* 7. *pu.* 3. *nu.* 10. *Sousa Relectione Bullæ Cœnæ cap.* 7. *in notationibus circa textum n.* 6. *Vgolinus. De Censuris Pontif. reseru. in Bulla Cœna par.* 2. *cap.* 6. *§.* 2. *vers. Sextò in excommunicationem.* Nec tamen videtur hic sufficienter loqui, dum ait, has literas esse, quæ expediunt ea, quę sunt Iurisdictionis, vel Ordinis. Siquidem his comprehenditur tãtùm potestas spiritualis, & tamen est certum, protegi etiam eas, quæ Pontifex expedit, vt Dominus tēporalis suæ ditionis.

28 Secundò sequitur, nec comprehendi literas, quæ & si Pontificiæ non sint, à Romana Curia mittuntur; Sacrarum Congregationum, Cardinalium, Poenitentiariæ, (licèt Summus Poenitentiatus dicatur specialiori modo Papæ Commissarius) & similium. Sed nec literas Nuntiorum, aut Legatorum etiam de latere; quamuis in his, & similibus, dicantur, datas esse auctoritate Apostolica, seu Pontificia. *Ita Soccinus in cap. Ad falsariorum. De Crimine falsi. Abbas in cap. Olim. nu.* 2. *De Rescriptis Felinus in cap.* 2. *n.* 20. *eodem tit. Salzedo ad Diaz pract. crim. canonic. cap.* 117. *vers. Illud autem Paludanus in* 4. *dist.* 18. *q.* 3. *art.* 2. *Rebuffus* 2. *par. Prax. benefic. in explicatione huius Canonis ver. Apostolicarum Nauarrus in Manu. cap.* 27. *nu.* 62. *ver. Tertia, quod non videmur Toletus lib.* 1. In-

Instruct. Sacerdot. cap. 23. nu. 2. Vgolinus vbi suprà, nu. 6. Duardus q. 10. nu. 16. Graffius lib. 4. Decis. aurear. cap. 18. nu. 97. Rodriquez. ad Bullam Cruciatæ §. 9. nu. 82. Alterius tom. 1. De Censur. lib. 5. disput. 7. cap. 1. col. 3. Sayrus lib. 3. Thesaur. cap. 10. nu. 9. Sousa loco citato. Suarez tom. 5. De Censur. disp. 21 sec. 2. n. 49. Bonacina punct. 1. n. 5. Reginaldus lib. 9. Praxis pœnit. nu. 289. Viualdus 2. p. Candelabri aurei in explicatione Bullæ Cœnæ nu. 52. Fillincius qq. moral. tract. 16. cap. 8. nu. 184. Scorpia in Bullas selectas Theorem. 415. col. 3. & Gambarupta De casibus reseru. ad cap. 6. Bullæ Coenæ nu. 8. Qui perperàm monet, cauendum *Graffium* in eo, quod dixerit, Falsarios literarũ Vicecancellarij non esse sub excommunicatione comprehensos. Et ait, hac in re posse de *Graffio* affirmari quod dicitur de *Glossa Aurelianensi*, quæ communiter contradicit textui. Textus siquidem expressè Rescripta Vicecancellarij, quẽ recenset, comprehendit. Perperàm, inquam, *Graffium* mordet; quia *loco citato Graffius* non de supplicationibus signatis per Vicecancellarium, de quibus loquitur textus, agit sed de literis, & ait, literas Datarij, Vicecancellarij, & Nuntij Apostolici, non protegi; id est, quas scribunt nomine proprio; quia illæ non sunt literæ Apostolicæ. Quod verissimum est, & recipiendum. De supplicationibus autem per Vicecancellarium signatis non negat *Graffius*, comprehendi.

29 Ex dictis autem in *Proemialibus n. 10.* recolendum, literas has Pontificias dici Apostolicas, & robur habere, ac ex consequenti nostro Canone protegi, etiam si nondum Summus Pontifex sit consecratus, & coronatus, quia electione vniuersam Iurisdictionem accipit arg. *cap. Licet, vbi Doctores, De electione.* Et in præsenti adnotarunt *Vgolinus §. 1. ver. Postremò. Duardus quæst. 10. num. 1. Bonacina punct. 3. num. 19.*

30. Quòd si literæ non sint plumbatæ, sigillo munitæ, ac penitus expeditæ, apponat autem quis manum, & falsificet, non incurrere, arbitrantur. *Alterius cap. 4. col. 4. Duardus q. 6. n. 1. Vgolinus §. 2. nu. 7. Scortia loco citato, Bonacina eodem punct. 3. nu. 11.* quia cum adhuc sint inualidæ, non sunt completè literæ Apostolicæ, quæ in rigore non denominantur tales, nisi vndique sint absolutæ, vt probari potest ex *cap. Licet §. Quinto, De crimine falsi.* Nobis tamen iuxtà superius dicta excipiendus videtur casus, quo quis falsando, eas redderet validas, ac apparenter completas, vt si quis falsum sigillum apponeret, aut verum, inscio, & inuito Pontifice, aut eo, ad quem spectat. Licèt hic, ex coniunctione membranæ incompletæ, & falsi sigilli, possit etiam dici fabricator literarum Apostolicarum, vt infrà. At quando literæ sunt completæ, inualidæ autem, eo quòd obreptitiæ, aut ob aliquem alium defectum, vel errorem; non falsificantur sine Censura; quia non desinunt esse veræ literæ Apostolicæ, licèt sint quoad effectus inualidæ *Bonacina nu. 9. Alterius loco citato* referens pro hac sententia *Sarnen in Compend. vtriusque Signaturæ post nu. 83. & Cassentum decis. 5. circa mediam. De Reseruat.* Quicquid in contrarium *Duardus q. 10. in calce.*

31 Grauius dubitatur, an incidat, qui literas Apostolicas, expressam iniustitiam continentes, falsaret. Et sermo est de ea falsificatione, quæ est ad iniustitiam declinandam, siue per id, quòd reddantur literæ inualidæ, ne effectum sortiantur; siue per mutationem caracterũ, aut dictionũ, in quibus iniustitia continetur (De aliis enim falsificationibus, factis non ad hunc effectum, non est ambigendum, excommunicationem induci, quia sunt illæ, vt aliæ, literæ Pontificiæ; & ratio solùm iniustitiæ valet illas reddere falsificabiles sine poena.) Dixi autem *expressam*, seu manifestam *iniustitiam*; quia aliàs in dubijs præsumendum est in fauorem literarum, & Pontificis; vt dictum est in Capite secundo; & alibi inferius latè est ostendendum.

Negatiuam igitur partem sequitur *Duardus q. 5.* licèt contrariam dicat æquè probabilem, Eamquè sibi suadet; quia tunc abest præiudicium partis; (quod ipse putat esse necessarium, vt suprà retulimus) nam ab ea nihil aufertur, quod sibi ex iustitia debeatur. Confirmat autem ex cõmuni doctrina, quòd delinquens, iusta causa motus, mitiùs dicitur puniendus. *l. Si adulteri §. Imperatores ff. De Adulter. cap. Si vero il 1. §. Nec ille. De sentent. excomm. Speculator, Abbas, & alij in cap. Olim ex literis, De Rescriptis.* Hic igitur, qui ad vim, & Iniustitiam repellendam, falsificat, non debet excommunicationis pœna, quæ est acerbissima, puniri.

Attamen arbitramur probabilius, incidere falsificantem Pontificias literas iniustas. Vel .n. literæ emanarunt ad instantiam partis, & tunc si interuenit manifesta iniustitia, regulariter nõ erit, nisi ex subreptione, aut obreptione; quia scilicèt Pontifex non verè fuerit instructus, vel veritas aliqua abscondita est, aut obuoluta: Eo casu literæ dicuntur obreptitiæ, vel subreptitiæ, quas sine distinctione aliqua ex communi sententia, in superioribus statuimus, protegi. Non est enim congruum, aut necessarium remedium falsare, sed excipere de obreptione, & Pontificem consulere. Aut ipse Pontifex spontè, aliquem iniustè grauantes expedit literas; & tunc vel non parendum, vel literæ in totum potius perdendæ, quàm falsandæ, si supplicatio nil obtineat, aut patienter quis iniuriam sustinere detractet. Punitur enim principaliter temeritas, qua literæ Pontificiæ à germano sensu, et intentione scribentis, abducuntur, per appositã falsitatem. Pro quo facit *Abbas in cit. cap. Olim ex literis nu. 6 De Rescriptis*, vbi docet, falsificantem literas etiam iniustas Iudicis, debere puniri, ac si iustas falsificasset. Si tamẽ nullo alio modo vis, & iniustitia illata repelli posset, quàm falsificatione, tunc fortè admitti poterit *Duardi* placitum; quia nullus alius patet aditus iustæ, ac necessariæ defensioni. Sed de hoc latè ad Canonem. Tertium decimum iterum est agendum.

Rationes autem *Duardi* soluuntur, quia ex dictis *num. 11.* dolus est sufficiens ad excommunicationem inducendam, qui in casu nostro interuenit, & si in sua causa sit iustus. Sed & potest

 dici,

diei, intercedere interesse Pontificis, qui, vt lacent, vult literas recipi; *Licet id veli ti ninstè*; vnde menti ipsius præiudicium infertur, quod in falsatione essentiale est; definitur enim hoc loco falsare, *veras literas à proprio sensu disturbare*. Similiter iusta causa motus, delinquens in vi repellenda, mitiùs puniri debet, si vlam minùs violentam, & præiudicialem arripuerit, at qui valens sine temeritate falsandi literas Pontificias, ininstitiam declinare, non facit, sed falsat, non videtur à poena falsarij excludendus.

32 Clausula *etiam in forma Breuis* addita est post Paulum III. in Bulla enim ipsius apud *Rebuffum* non reperitur. Nec tamen eiusmodi literæ excludebantur à protectione Canonis ante ea tempora; cum sub nomine literarum Apostolicarum, tàm Bullæ, quàm Breuia comprehendantur. Sed quia sub genere literarum Bullæ sunt principaliores, ideò ad clariorem expressionem etiam Breuia sunt apposita; vt notauit *Alterius dicta disp. 7. in initio* præsertim eum non desuerint opinantes, Breuia non comprehendi sub nomine literarum Apostolicarum. Quid autem differant Breuia à Bullis diximus in *Proemialibus nu. 1.*

Ac Supplicationum, gratiam, vel institiam concernentium, per Romanum Pontificem, vel S. R. E. Vicecancellarium, seu gerentes vices prædictorum, aut Mãdato eiusdem Romani Põtificis, signatarum.

ELENCHVS.

33 *Actio hæc, etiam in Bullis Gregorii XIII. & Xisti V. damnatur contra errorem Viualdi.*

34 *Quid sit Supplicatio.*

35 *Quæ nam supplicationes protegantur.*

36 *Finis huius inhibitionis, & in quibus Supplicationibus sæpius contingat falsatio.*

37 *De falsantibus obsignatas à deficiente in auctoritate obsignandi.*

38 *Supplicationes obsignatae per Legatum à latere, tertum xisti non comprehendi.*

33 Est secunda actio inhibita, falsare supplicationes, obsignatas per Romanũ Pontificem, aut alios in relata clausula expressos, ante obsignationem enim manum apponere, non inhibetur, vt est vereis notum, & adnotauit *Duardus lib. 2. Commentar. ad Bullam Cœna Can. 6. q. 10. nu. 18. Vgolinus Censur. Pontifici per hanc Bullam reseruatis, par. 2. Cap. 6. vers. Ac supplicationum nu. 2.*

Videtur autem deceptus *Viualdus 2. p. Candelab. aurei in explicatione Bullæ Cœna nu. 49.* dum ait, falsantem supplicationes post Bullam Xisti V. non irretiri, eo quòd ablata est extensio *cap. Ad Falsariorum. De crimine falsi.* Et citat *Nauarrum*, quòd idem dixerit *in Manu. cap. 27. nu. 62 ad Bullam Gregorii XIII.* Videtur inquam deceptus, quia falsarij supplicationum exprimuntur (etiam seclusa extensione cap. *Ad Falsariorum.*) In prædicta Xisti Bulla, eum hic Canon in ea non sit diuersus; extensio autem est circa alias pœnas. Nec *Nauarrus* eius fuit sententiæ; cum in Bulla Gregorij huiusmodi falsarij exprimantur; vt constat ex eius tenore, quem retulimus in *Præludio*; sed tantùm dixit, eo quòd in Bulla extenditur cap. loquens de falsariis ad supplicationes, nomine *literarum* non venire supplicationes.

34 Supplicationes autem sunt libelli supplices, seu literæ Pontifici oblatæ, quibus quis petit, aliquid sibi concedi. Quæ ex ea parte, qua offerentis est postulatio, dicuntur Supplicationes; quatenùs verò continent subscriptionem Pontificis, aut aliorum, per verbum *fiat*, aut, *fiat, vt petitur* dicuntur Signaturæ; ideò quò in Romana curia à nobiliori parte simpliciter Signaturæ vocari solent.

35 Et supplicatio quidem rigorosè illa dicitur, quæ in lite, vel causa, à parte, vel ad partis instantiam, post sententiam; aut aliquando etiam anteà, offertur vt notat. *Innocentius in cap. Ex literis nu. 3. Abbas ibidem nu. 6. De in integrum restitutione* Hic tamen comprehenditur etiam ea; quæ non est iudicialis, & generaliter omnis, quæ aliquid postulat. Immò, & quæ ab alio non offertur, sed Pontifex motu proprio, enarrans in libello partis indigentiam, concedit, quod petendum esset. Secus, si nullam partis narrationem præmittens, aliquid elargiatur. *Rebuffus in Prax. benefic. 2. p. Signaturæ Baldus in cap. Nisi. De Officio Delegati Alterius to. 1. De Censuris lib. 5. disp. 7. Cap. 1. col. 2.* Quamuis *Toletus lib. 1. Instruct. Sacerd. cap. 23. n. 23.* absolutè ex *Gomesio, ad Regul. Cancellaria. De non iudicando iuxta formam supplicat. q. 11. vers. non obstat,* nihil specificando de narratione, velit, eas etiam protegi, quæ motu proprio Pontificis, sine narratione, emanant. Et eamdem sententiam sequitur *Sousa Relect. Bulla Coena cap. 7. nu. 4. in notationibus circa textum.* Videtur autem quæstio de nomine; nam si nihil supplicationis in tenore contineant; literæ veriùs dici poterunt quàm supplicationes; Sed, & possunt sub supplicationibus contineri; quia literæ dicuntur tantùm, quæ sigillo cereo, vel plumbeo muniuntur, ac proinde vel Breue sunt, vel Bullæ; supplicationes autem, quæ non sigillo, sed scriptione, firmantur. Et licèt Interciuili obsignare sit sigillo munire; hic tamen accipitur, vt idem est, ac subscribere.

Gratiam dicuntur continere supplicationes, quę aliquid postulant sibi concedi ex gratia, nõ debita, vt dispensationem, beneficium, &c. arg. *cap. Gratia. De Rescriptis lib 6. & Clement. final. eodem tit. Rebuffus hoc loco, & in Glossa Gratiam in forma Mandati. Alterius loc. cit. col. 3.* Iustitiam verò quæ petunt concedi aliquid ex iustitia, vt quòd examinetur causa, quòd constituatur Iudex, &c. *Caldertinus consil. vlt. De Rescriptis.* Aliquæ etiam sunt, quæ partim gratiam, partim iustitiã continent, & similiter protegantur; vt quæ Promoto sine beneficio, postulat de beneficio prouideri; Gratiosè enim beneficium expetitur; quum tamen est prouidere, ne in opprobrium

brium Clericatus vergat paupertas, ex *cap. Diaconi. 5. d.*

36 Inhibetur harum supplicationum falsatio, ne dolosè ad alium, quàm pars petat, aut obsignans concedat, effectum trahantur. Sed circa obsignatas à Pontifice, rarò videtur posse hoc crimen committi, cum iuxta praxim Curiæ Romanæ, præter supplicationem obsignatam, extédatur Breue; vt post illud tantùm intelligatur completa concessio; quod non erat tempore *Rebuffi*, vt per ipsum *loco cit. & in tit.* De *Signatura gratiæ, & iustitiæ.* Sed contingere potest, si post obsignationem, antequàm extendatur Breue, supplicatio falsetur, quò plus, vel minus concedat. Sępius autem continget in obsignatis per alios; Vicecancellarium, Vicesgerentem, aut cæteros de mandato Pontificis; si post eorum obsignationem alijs literis non sit opus.

37 Sed dubitatur, an incidat falsans supplicationes signatas à Vicecancellario, aut vices Gerentibus, aut alijs de mandato Pontificis, si penès ipsos non sit auctoritas circa eas supplicationes, vel excedatur forma mandati. Exempli gratia: olim Cardinalis Vicecancellarius signabat etiam commissiones iustitiæ super caussis, nec erat alter, qui Signaturam haberet. Nunc autem adest Cardinalis Præfectus Signaturæ S. D. N. ad quem id pertinet, & generaliter iuxta Regulas, & praxim Curiæ habet quilibet determinatam in obsignando facultatem, & limites. Innodatur ne igitur, qui obsignatas à deficiente in auctoritate, & ad alium pertinentes, falsificat?

Respondetur; si Supplicationes obsignatæ, eo quòd non obsignauerit, qui debeat, sint inualidæ, & nullius effectus, earum falsificatione contra hi Censuram. Nam verosimile est, Pontificem loqui de validè obsignatis, quibus fit iniuria, si à sensu legitimo, idest intentio à legitimam auctoritatem obsignandi habente, abducantur; secus non est, cur illegitimè obsignatas tanta anathematis pœna velit protegere; itaquè id procedet, etiam si vtatur quia illis eum effectu, ne à Iudice, vel alio detegeretur inualiditas. Si verò non inualidè, sed indebitè tantùm sint obsignatæ, quia subscriptio à quocúnque fiat, vim habeat, quatenùs est facta vice Pontificis, nec attendatur à quonam, sed quòd quælibet subscriptio eadem sit, ac si ipse Pōtifex subscripsisset, inducitur ex falsatione excommunicatio, quia abducitur Supplicatio extra sensum, quem Pontifex media illa subsignatione probauit.

Quid autem iuris si Vicecancellarius, non per solitos Viceagerentes, sed per alios faceret subscribere; aut si Præfectus Signaturæ (cuius supplicationes à nostro Canone protegi dicendum est; quia per ipsum obsignantur de mandato Pontificis) alijs mandaret, præter morem, obsignandas?

Vgolinus ad Clausulam præsentem vers. Postremò videtur inficiari, eas falsificantem incurrere, nam nomine Vicesgerentium ij tantùm significari videntur, qui in Curia eo nomine, munere; & dignitate gaudent. Verùm iuxtà nuper tradita, inspiciendum potiùs, an ex vsu, & stylo Curiæ, vel ex specialibus commissionibus, Vicecancellarius, vel Signaturæ Præfectus, possint validè aliis, præterquàm suis Vicesgerentibus, obsignationem Supplicationū demandare. Si enim valent vtiquè falsificans per alios obsignatas, offendit ad Canonem. Secùs, si non valent, militat enim tunc ratio, prò *Vgolino* allata, quòd Vicesgerens ille tantùm dicatur in Canone, qui eo gaudet munere in Curia, aut alios, specialiter à Pontifice designandus.

Si quis tamen instructus de stylo Curiæ; eò quòd per alium, quàm per Vicecancellarium, Prefectum signaturæ, aut eorum solitos Vicesgerentes, obsignatas videt supplicationes, probabiliter eas pro falsis habeat, & iterū malitiosè falset, ijs vsurus, eximi poterit ab excommunicatione, qua falsas falsat, non veras.

38 Postremò reijcienda hic est singularis *Duardi* ambiguitas *q.10.cit.n.17* qui ait, valdè dubium esse, an falsificātes supplicationes, obsignatas per Legatum à latere, comprehendantur; quia Legati huiusmodi maximè gerunt vices Pontificis per ea, quæ habet *Abbas in cap. Olim ex literis n.2. De Rescriptis*. Dicitur autem hic in nu ro plurali *gerentium vices eorum*, vt nō possit intelligi, nec vnicus vicesgerens; quisquis ille sit, nec soli Vicegerentes Cancellariç, si plures essēt; quia dicitur *eorum*, quæ particula, & ad Vicecancellarium, & ad Pontificem referenda est.

Relicta, inquam, ambiguitate, tutò est affirmandum, huiusmodi supplicationes non protegi; quia sicut proprias literas, dumtaxat, tutatur Pontifex; ita etiam supplicationes tantùm, quæ nomine ipsius in Curia obsignantur per suum Vicecancellarium, Vicesgerentes; aut alium de Mandato Ipsius. Cæteræ enim non dicuntur Signaturæ Pontificiæ, etiam si sint à Legatu, qui in aliquibus habet auctoritatem Pontificiam. Alioquin, si auctoritas attenditur, facultas Legati à Latere etiā Nuntijs Apostolicis aliquandò cōfertur. Impropriè autem dicitur Legatus a Latere, Vicesgerens Summi Pontificis; nec viget vsus huius appellationis. Habetur ergo in plurali *gerentes vices eorum*: quia & Vicecancellarij, & Pōtificis vices gerentes possunt esse plures, si à Pōtifice instituerentur; cum ab ipsius pendeat arbitrio. Nec refragatur *Abbas loco cit.* ait enim, falsificantem literas legati nō debere ita acriter puniri, sicut literas Summi Pontificis; pœna autem excommunicationis est acerrima, *cap. Corripiantur 24. q. 3.*

Quæ superessent adnotanda de modo, & ratione falsandi has supplicationes; ex dictis ad Clausul. *omnes falsarios* desumenda sunt, & seruata proportione hic applicanda.

§. Nec non falsò fabricantes Literas Apostolicas, etiam in forma Breuis.

E L E N C H V S.

39 *Recenseantur varij falsæ fabricationis modi.*

40 *Dolus in fabricatione necessarius, nec requiritur vsus literarum. Non contrahitur Censura, nisi Literæ sint completa.*

41 *Non incidit effingens Literas SS. Congregationum, Legatorum, &c.*

42 *Pa-*

42. *Fabricatio Literarum nō permittitur, etiā si sint ad mentem Pontificis.*
43 *Dictans, & scribens in falsa literarum fabricatione innodatur.*

39. IN secunda hac Canonis parte primùm se offert tertia inhibita actio; quæ est, Apostolicas literas, de quibus egimus à *nu.* 27. propriò Marte fabricare, vt vigorem habeant, effectumquè sortiantur aliquem, ac si essent Summi Pontificis. Et licèt quidam velle videantur, vocem *fabricare*, significare fictionē ex integro, in re tamen debent omnes conuenire, innodari, non solùm qui ex integro effingunt, sed etiam qui ex parte; ita vt idem sit fabricare, ac integrare, seu constituere de nouo falsas literas; falsare autem sit, veras literas in aliquo immutare.

Quamobrem non est à Censura dicendus immunis, qui in fabricatione literarum aliquibus caracteribus; aut dictionibus alicuius veræ Bullæ, aut Breuis, vteretur, aut ex pluribus Bullis decerpens vnam constitueret, quia tunc Bulla est falsa, licèt notæ sint veræ. Nec qui veris literis, carentibus sigillo, aut Bulla plumbea, vel sigillo; aut Bulla validis, falsa apponeret. *Alterius li. 5. tom. 1. De Cens. disp. 7. cap. 3. col. 1.* Nec qui falsis literis falsum sigillum, aut Bullam, quod licet videatur negare idem *Alterius cap. 1. col. 1.* obseruādum tamen, ibi loqui de prima actione, quæ est falsare literas veras, sub qua hic certè nō comprehenditur; at ex fabricatione non potest verti in dubium, innodari. Nec quis veris literis sine sigillo, verū sigillum: sed sine debita auctoritate, aut scientia eius, ad quem spectat; aut si ex alijs literis detrahatur. Et ad hoc reduci potest casus expressus in *cap. Licet. §. Illas quoque. de crimine falsi* eius, qui falsas literas cautè proijcit, dum bullantur, vt de vera bulla cum alijs sigillentur. Nec qui veram Bullam falsis literis *Vgolin. De Censur. Pontif. reseru. p. 2. Cap. 6. vers. Nec non falso, &c. Duardus lib. 2. Comment. ad Bullam Cœnæ Can. 6. q. 1. nu. 5. in fine.* Nec tandem qui literas inualidas defectu subscriptionis, subscriberet. Licèt enim per Pontificem literæ non subscribantur, sed muniantur Bulla, aut sigillo; ad complementum tamen ex stylo Curiæ, requirunt Bullæ subscriptionē Datarij, Breuia autem eius, qui eorumdem est à Secretis. Porrò nec videntur excusandi ipsi Curiales, & Officiales, si sine mandato, aut scientia Summi Pontificis dant literas. Est enim id falsò fabricare literas Apostolicas; quatenus consensus Pōtificius solus est, qui potest literas verè Apostolicas constituere.

40 Multa hic ex dictis de falsificatione recolenda sunt, & ad subiectam materiam accomodanda, non repetenda, videlicèt, (vt aliqua insinuemus) dolum in fabricatione esse necessariū, ac proinde intentionem vtendi: ita vt, qui effingit, vel componit ex ioco, non obstringatur censura. *Vgolino loco cit.* Et contra verò animum vtendi sufficere, nec esse necessarium, quòd de facto literæ ponantur in vsu; siue non sequatur vsus, ex eo quòd falsitas detegatur, siue ex eo quòd eum ipsum, qui composuit, pœniteat, & dilaceret. *Vgolinus sub nu. 3. Duardus q. 10. nu. 4.* Et affirmat *Vgolin.* innodari sic pœnitētem, & desistentem postquàm malitiosè aggressus fuerit fabricare, etiam si non compleuerit. Probabiliùs est tamen id denegare cum *Alterio Cap. 3. in fine. Duardo cit. q. 10. n. 21. & Bonacina tom. 3 disp. 1. q. 7. punct. 3. nu. 12.* opinantibus necessarium esse, quòd compleuerit quoad omnia; ita vt literæ aptæ sint pro veris recipi, & habere effectum. Etenim nequeunt appellari Literæ Apostolicæ etiam apparentes, nisi completæ sint, ac à Pontifice veræ dimanant. Nec par est exemplum eius, qui abrasit dictionem, aliam scripturus, sed pœnitentia ductus non scripsit, quem diximus innodari, licèt falsitas non esset completa, *supra num. 13.* Nam actio fabricandi literas Apostolicas, non dicitur consummata, nisi literæ fabricatæ, sint in statu, quo veræ literæ Apostolicæ complementum habent: at actio reddendi literas falsas, sola satis completur abrasione; vt ibidem est explicatum.

41 Similiter ex notatis ad Clausulam *Literarum Apostolicarum, &c.* monemus, non esse irretiendos falsò Literas Nuntiorum, Legatorū, Congregationum Cardinalium, Pœnitentiariæ, aut alias similes, fabricantes; quia hæ non dicuntur Literæ Apostolicæ.

42 Tandem, innodari fabricantem per se literas etiam similes veris, datis per Pontificem; puta, quia veræ literæ deperditæ sint, vel quia sit variandum aliquid accidentale, vel etiam essentiale sed iuxtà mentem Pontificis, Scriptorum culpa omissum, aut variatum. Nam, & si tunc non procedatur contra mentem Pontificis; ex eo tamen quòd fabricationem absolutè impedierit, arguitur nullam esse posse causam, qua stante fabricare sit licitum. At non è contra sub simplici falsificatione, quæ in prima parte Canonis damnatur, venit mutatio modica, & accidentalis, ex latè dictis in superioribus; ideò non est eadē ratiò. Cæteræ, si quæ obijciuntur dubitationes ex notatis ad Clausulam *Omnes falsarios*, soluendæ sunt.

43 Solùm quæro, dum quis dictat falsas, literas, & alter sciens ad quem effectum efformētur, scribit; quis nàm eorum subijciatur Censuræ: Respondeo, scribentem eximi non posse, quia ipse est, qui proximè dicitur fabricare & est saltem verus socius criminis: si velis fabricationem in dictantem esse resoluendam; Sed nec ipse, qui dictat, declinat Censurā, quia concurrit ad actū fabricationis, & est auctor criminis, quod grauius est, quàm esse socium. Nec censendus est simplex Mandans, quem diximus in superioribus non innodari; quia non ex legis interpretatione tantùm, sed verè & Physicè auctor est criminis.

Idem est de eo, qui licèt non exciperet verba dictantis, illud tamen exemplar literarum falsò fabricatarum transcriberet, quod exhiberi debet ad vsum. Illius enim fuit fabricator, & per illud, Literarum. Qui autem alia exemplaria transcriberet, nisi sit innodandus vt socius criminis, poterit excusari; vtpotè qui nimis remotè ad fabricationem concurrit.

Et etiam falsò signantes supplicationes huiusmodi sub nomine Romani Pontificis, Vicecancellarij, aut gerentium vices prædictorum.

ELENCHVS.

44 *SVpplicationes non sigillo, sed scriptura firmantur. Quando incidat Curiales ipsi, & de fingentibus mandatum ad subscribendum.*

45 *Non est necesse, Supplicationes fuisse Pontifici, aut alii oblatas.*

44 EX vsu Curiæ, supplicationes vt in superioribus diximus, sola scriptura signantur, non sigillo; vt etiam adnotauit *Alterius tom. 1. De Censur. lib. 5. disp. 7. cap. 1. col. 1.* In quo videtur deceptus *Vgolin. De Cens. Pontif in Bulla Cœnæ reseruat. par. 2. Cap. 6. vers. Hoc nostro*, inquiens, duobus modis hanc actionem posse committi; nempè sigillando falso sigillo, & vero; sed non consentiente eo, ad quẽ pertinet.

At supposito, sola scriptione obsignari supplicationes, ille solùm incidit, qui manum, aut modum scribendi Pontificis, Vicecancellarij, aut vicesgerentium imitando, subscribit. Ipse autem Vicecancellarius, & Vicesgerentes, qui aliquas subscribere solent ex munere, si subscribant eas, quæ ad ipsos non spectant, ignorante, seu non consentiente, respectiuè, Pontifice, aut eo ad quem pertinet, si proprio nomine subscribant, non contrahunt, quia id non est falsò signare nomine alterius, sed verè signare suo nomine, quod non prohibetur; licèt obsignatio defectu auctoritatis sit illegitima, ac proinde illicita. Secus est si subscriberent nomine Pontificis, aut eius, ad quem spectat, falsando nomen, aut modum scribendi. Quo pacto etiam probabile est, irretiri eum, qui sciens aliquando Pontifices aut aliquos ex enumeratis, mandare extraordinariè aliquibus subscriptionem, fingeret mandatum, ac subscriberet *N. De mandato Pontificis, aut, &c.* Nam ij, qui verè subscribunt de Mandato, comprehenduntur sub nomine Vicesgerentium ipsius Pontificis; & cum Mandatarius dicatur facere nomine Mandantis, iste, de quo loquimur, dicetur falsò signare nomine *Pontificis*; siquidem mandatum à Pontifice non habet. Certum est enim falsum, non committi hic ex falsa scriptione nominis tantùm; quia Pontifex non signat exprimendo nomen, sed, *fiat*; vnde idem est, *subscribere nomine Pontificis &c.* ac subscribere vice eorumdem.

45 Non est verò necesse, supplicationes fuisse Pontifici, Vicecancellario, aut vicesgerentibus oblata, ita vt in eo statu subdolè subscribantur, quo ab illis videãtur exijsse subscriptæ. Namquè incidit etiam, qui sine oblatione, supplicationem sibi fabricaret, & subscriberet. Non enim dicitur Canon *supplicationes oblatas, vel offerendas*, sed absolutè, qui falsò signat supplicationes, qualescumquè sint *Alterius Cap. 3. col. 2. vers. Ex his patet.*

Cætera ex dictis resumenda.

SCHOLION ELENCHVS.

1 *DIspositio* cap. Ad Falsariorum. De Crimine falsi.

2 *Ex prima eius parte contra Falsarios, etiam Clerici excommunicantur.*

3 *Mandantes similiter crimen falsi, non verò Consulentes.*

4 *Fautores item, & Defensores, & qui nam sint.*

5 *Qui sint Falsarii, ibi excommunicati.*

6 *Pœnis huius cap. olim Falsarii etiam Supplicationum subijciebantur.*

7 *Excommunicatio contra vtentes falsis literis non carpit Clericos.*

8 *Falsans, & vtens Laicus duplici innodatur vinculo.*

9 *Ignorantia in eo, qui vtitur, an, & quando excuset.*

10 *Quid nomine falsarum Literarum intelligatur, dum ibidem puniuntur impetrantes falsas literas.*

11 *Constitutio Innocentii VIII. Excommunicans eos, qui se alios dicunt, vt gratis expeditione Literarum Apostolicarum gaudeant.*

12 *Ius cap.* Dura De Crimine falsi.

13 *Quoad excommunicationem in recipientes Literas Apostolicas ab alio, quam à Pontifice, aut ab eo constituto, est lata sententia, & in suo adhuc robore.*

14 *De solis disponit commorantibus apud Curiam.*

15 *Altera pars in non destruentes, aut resignantes infrà xx. dies Literas, cognitas falsas, est ferenda sententia.*

16 *De scientia, ad incurrendum requisita.*

17 *Viginti dies excurrunt à tempore cognitionis, quòd literæ sint falsæ; & debent esse completi.*

18 *Resignatio cui fieri debeat.*

19 *Non innodatur ille solùm, qui impetrauit sed etiam qui alioquin habet.*

20 *Retinens non subiacet duplici vinculo.*

1 AB Innocentio III. *in Cap. ad Falsariorum. De Crimine falsi.* primo excommunicantur lata sententia, sed nulla addita reseruatione, omnes Falsarij literarum Apostolicarum, per se, vel per alios vitiũ falsitatis exercentes, cum fautoribus, & defensoribus suis. Exinde statuitur, Clericos qui Falsarij fuerint deprehensi, omnibus officijs, beneficijs ecclesiasticis perpetuò esse priuatos: Quòd si per se tale vitium exercuerint, tradendos esse degradatos sæculari potestati, puniendos secundùm Constitutiones legitimas. Præterea, vtentes sub nomine Pontificio falsis literis, excommunicatione esse innodatos, si laici sint; si Clerici, officijs, & beneficijs Ecclesiasticis esse expoliandos. Ijsdem postremò poenis subijciuntur ij, qui falsas literas impetrant.

2 Circa quæ obseruandum in primis; excõmunicationem primæ partis communem esse *Laicis*, & Clericis; dicitur enim absolutè, *omnes Falsarios*. Quòd autem peculiare aliquid statuatur de Clericis; est auctio quædam pœnarum, non tamen excludens antecedentia. Quod colligitur ex diuerso tenore subsequentium; in quibus Decretalis ob vsum falsarum literarum nolens Clericos cũ Laicis excommunicare, sic habet: *Qui verò sub nomine nostro Literis falsis vtuntur, si Clerici fuerint, Officijs, & beneficijs Ecclesiasticis expolientur, si Laici, tamdiù maneant excommunicationi subiecti, &c.* In superioribus autem dictum fuerat. *Omnes Falsarios, &c. anathematis vinculo decernimus innodatos. Statuentes, vt Clerici, qui falsarij fuerint deprehensi omnibus Officijs, &c.* ... .

3 Secundò, ex Clausula: *qui per se, vel per alios* excommunicari Mandatores; quos *num.* 26. huius Capitis diximus, à Censura Bullæ nostræ esse eximendos. Non tamen placet asserere cum *Alterio tom* 1. *De Censur. lib.* 5. *disp.* 7. *Cap.* 5. *col.* 1. sub eadem clausula irretiri etiam Consulentes. Ideò enim mandantes, vt plurimùm ex fine, vel tenore legum comprehenduntur; quia dicuntur facere per alium. At, qui tantùm consulit, nõ dicitur facere per eum, cui consilium dat; consilium enim pertinet ad instructionem mẽtis, mãdatum est vera caussa ipsius executionis. Vnde alibi probauimus consulentes non esse comprehendendos, nisi expressos.

4 Tertiò; enim excommunicari etiam fautores, & defensores falsariorum, de quibus nulla similiter in Bulla Coenæ mentio. Quia autem dicitur, *defensores eorum*, ex natura defensionis, quæ non cadit in crimen, & ex particula *eorum*, inferimus, fauorem, & defensionem sumendam non esse in ordine ad crimen falsitatis perpetrãdum, sed in ordine ad criminosos ipsos, iuxtà adnotata *Cap.* 1. *nu.* 154. *& Cap.* 2. *nu.* 41. Etsi ratione Fautorum, ex dictis Cap. 3. *num.* 34. non sit improbabile, incurrere etiam fauorem exhibentes ad crimen. Qui dicantur fautores, ac defensores ex dictis eodem Cap. 1. 2. & 3. petendũ est.

5 Quartò; Falsarios hic non dici eos tantũ, de quibus diximus ad Canonẽ, in Clausula *Omnes Falsarios*, sed eos omnes, qui aliquam falsitatis speciem committunt ex enumeratis ab eodem Innocentio in *cap. Licet. De Crimine falsi*, iuxta *Glossam in dicto cap. Ad Falsariorum in vers. Falsarios*. Recensetur autem his verbis. *Prima species falsitatis hæc est vt falsa Bulla falsis literis apponatur. Secunda, vt filum de vera Bulla extrahatur ex toto, & per aliud filum immissum falsis literis inseratur. Tertia, vt filũ ab ea parte, in qua carta plicatur, incisum, cum vera Bulla falsis literis immittatur sub eadem plicatura, cum filo simili canapis restauratum. Quarta; cum à superiori parte Bulla altera pars fili sub plumbo rescinditur, & per idem filum falsis inserta, reducitur infrà plumbum. Quinta, cum literis Bullatis, & redditis in eis aliquid per rasuram tenuem immutatur. Sexta; cum scriptura literarum, quibus fuerat apposita vera bulla, cum aqua, vel vino vniuersaliter abolita, seu deleta, eadem charta cum calce, et alijs iuxta consuetum artificium dealbata, de nouo rescribitur. Septima; cum charta, cui fuerat apposita vera Bulla, totaliter abolita, vel abrasa, alias subtilissima charta, eiusdem quantitatis scripta, cum tenacissimo glutino coniungitur.* Et infrà. *Illos quoquè, qui accedentes ad Bullã falsas literas cautè proijciunt, vt de vera Bulla cum alijs sigillentur*, subaudi: *Falsarios iudicamus*. Dictum etiam fuerat. *Eos quoquè à crimine falsitatis non reputamus immunes, qui contra Constitutionem nostram scienter literas non de nostra, vel bullatoris nostri manu recipiunt.* Qui quidem, vt in superioribus diximus, non videntur dicendi propriè Falsarij; sed tantùm iuxtà legis interpretationem; argumento desumpto ex voce *non reputamus* In re tamen parùm refert, si Falsarij dicantur, vel non. Si enim præsentem excommunicationem declinant, alia adest simul cum nouis in *cap. dura eodem tit.* vt infra. Sed quia iuxta communiorem opinionem excommunicatio huius *cap. dura*. Dicitur desuetudine fuisse abolita, probabilius erit asseuerate, nec quoad *cap. ad Falsariorum* ita recipiẽtem innodari; quia re vera non est Falsarius. Cæterùm, si quæ species falsitatis, propriè dictæ, sub enumeratis modis non comprehendantur, adhuc non est eundum inficias, omnes propriè Falsarios sub *cap. Ad Falsariorum* contineri; quia *cap. Licet* non est assumendum; vt ex professo omnes indiuiduos falsandi modos enumerans, sed potius, vt innotescant ii, ex quorum cognitione facilis est detectio falsitatis, vt constat ex initio ac fine capituli.

5 Quintò obseruandum; pœnis hiscè, perpetuæ priuationis omnium officiorum, & beneficiorum Ecclesiasticorum; degradationis, & traditionis secularis Curiæ; & poenæ per ipsam repetendæ, tàm in Clericos, quàm in laicos respectiuè statutis, tempore Gregorij XIII. vsquè ad Bullam Xisti V. anni 1587. fuisse obnoxios fabricantes, falsificantes, & mutantes supplicationes, cum in cap. de solis Falsariis literarum sit sermo.

7 Quoad excommunicationem verò, latam in utentes falsis literis, vt veris, quam diximus à Bulla non ferri, adnotandum primò quod insinuauimus nuper; ea non affici Clericos, sed laicos tantùm. *Panormitanus in dicto cap. Ad Falsariorum Toletus lib.* 1. *Instruct. Sacerd. cap. mihi* 23. *nu*: 4 *Sayrus lib.* 3. *Thesauri casuum cap.* 10. *nu.* 4 & apud eum, *Angelus in Summa ver. Excommunicatio* 5. *cas.* 3. *nu.* 2. *Syluester ver. Excommunicatio* 7. *excommunicatione* 4. *vers. vtentes. Tabiena ibidem* 5. §. 2. *Caietanus cap.* 26. *Nauarrus in Man, cap.* 27. *nu.* 62. *ver. Quarta Viualdus* 2. *p. Candelabr. aur. in explicatione Bulla Coena nu.* 50. Contra *Hostiensem in dicto cap.* Patet enim ex relato tenore, Clericos, tantùm expoliatione officiorum, & beneficiorum Ecclesiasticorum puniri.

8 Secundò, his poenis Clericos, & Laicos respectiuè, affici non solùm si vtantur falsatis per alium, sed etiam per se, vt duplex sit excommunicatio, vna ex falsificatione ratione Bullæ Coenæ, altera ex vsu ratione huius *cap.* Quandoquidem vsus est malitia distincta à falsat,ione

ue, & puniuntur in eademmet lege decretalis.

9 Tertiò, ignorantiam, quòd literæ fint falsæ, non excusare saltem in foro externo à Censuris, & poenis: dicitur enim circa initium *cap. Qui literis nostris uti voluerint, eas primò diligenter examinent, quoniam si falsis literis se vtes dixerint ignoranter, eorum sera pœnitentia euitare nequibit pœnas, inferius adnotatas.* Quo in loco notat *Glossa* sermonem esse de ignorantia crassa, culpabili, ac supina; quandoquidem ex hac lege tenetur quis, examinare literas, priusquàm vtatur; quæ facilè an falsitatem habeant ex signis dignosci valent; vt ex Bulla, filo, carta, & stylo. *cap. Quam graue de crimine falsi.* Quamobrem nescio, quo fundamento *Gambarupta De casibus reseru. ad cap. 6. Bullæ Cœna num. 7.* dixerit absolutè, non ligari, nisi scientes vtentes. Si tamen quis potuerit probare ignorantiam sine dolo, & culpa, sub dit Glossa, posse excusari, *ex cap. fin. 37. d. & l. Regula §. In fine. ff. De Iuris. et facti ignorantia.* Nec satis est dicere, sermonem esse de ignorantia malitiosè affectata: quia in textu vtraque dicitur punienda, grauiùs, quã crassa, ibi. *Ita tamen, vt in istis, & in illis, malitia grauius, quàm negligentia puniatur.* Quod accipiendum est, quoad cæteras pœnas; nam excommunicatio, quæ latitudinem non habet, non potest mitigari, seu minùs infligi.

Absente amen dolo in vsu ipso, licèt ignorantia sit aliquaiter culpabilis, probabile est cũ *Alterio cap. 5. col. 1.* in foro conscientiæ excommunicationem declinari; quia secluso dolo, non videtur in vsu interuenire peccatum mortale. *arg cap. Inter dilectos. De excessibus Prælatorũ:* vbi ad inualidandam collationem beneficij, Clerico primùm objicitur, quòd scienter vsus fuerit literis falsatis, quasi aliàs ignorantia posset excusare. *Respondet autẽ Summus Pontifex. Quia fides facta nobis non fuit, quòd dictus B. illam clausulam apposuerit, vel etiam, quòd scienter vsus fuerit literis, sic falsatis, ab eiusmodi falsitatis obiectu eumdem duximus absoluendum: maximè cum postquàm sibi hoc obiectum fuit, prætermiserit vti eis.* Simile est in *cap. Accedens de Crimine falsi,* ibi, *nec literis vsus est, postquã eas falsas esse cognouit, tu ei officium, beneficiũ que restituens, &c.*

Sed in foro externo præsumetur contracta, nisi ignorantia inculpabilis probetur. Nec obstat *Regula Iuris lib. 6. Præsumitur ignorantia, vbi scientia non probatur,* & quòd ignorantia, præsertim facti, sæpius in vtroque iure suffragetur, nisi per aduersarium probetur scientia; *vt cap. Proposuisti in fine 82. d. l. verius ff. de Probationibus.* Nam respondetur verum id esse in ijs, quæ quis non tenetur scire, aut scrutari. Secùs, dum est præceptum de scientia, ignorantia præsumitur malitiosa. Vnde expositio aliquando præsumitur sciẽtia, nisi probetur ignorantia; vt ait *Glossa in cap. 1. ver. Allegans de Postulatione Prælatorum cap. 2. vbi Glossa ver. Ante prohibitionem, De Constitutionibus, cap. Cum in cunctis. cap Innotuit, vbi Glossa in ver. Ignorantiam. De electione.* Eligentes enim ibi non præsumuntur laborare ignorantia; quia ante electionem tenentur inquirere de vita, & moribus elegibilis.

10 Ijsdem tandem subijciuntur poenis, qui falsas literas impetrant, idest, qui ab Officialibus Curiæ sine scientia, aut consensu Pontificis, literas Pontificias recipiunt; siue literas, ab officialibus falsatas, postquàm de manu Pontificis emissæ sunt. Has posteriores dumtaxat enumerat. *Reginaldus lib. 9. Prax. fori pœnit. nu. 286.* citant ad idem *Toletum in explicatione Bullæ Cœnæ excommunicatione 4. dub. 2.* quasi alias excludat. Sed nulla est ratio, quæ id suadeat. Dixi autem *ab Officialibus falsatas, aut fabricatas;* quia cum sermo sit de impetratione, in ea non quæritur, nisi apud Curiales: nullus enim alius dicitur expedire literas Pontificias. Quarè non erit locus his poenis in eo, qui à priuato literas fabricatas aut falsatas reciperet. Nec sermo est de impetrãtibus literas obreptitias, subreptitias, aut sub alieno nomine; quia literæ huiusmodi sunt veræ, non falsæ; licèt ex obreptione, inualidę. Vndè hos impetrantes nullo innodari excõmunicationis vinculo docet *Syluest. in Sũma ver. excommunicatio 75. 9. Caietanus ibidem cap. 27. vers. Vnde non comprehendit. Nauarrus loco suprà citato. Toletus dicto cap. 23. nu. 4. vers. Tertiò impetrantes Riccbardus in 4. sent. dist. 18 art. 11. D. Antoninus 3. p. tit. 24 cap. 13. vers. & nota. Rebuffus in Prax. benefic. 2. p. in explic. huius Canonis vers. Et supplicationum. Salzedo ad Diaz in pract. Crimin. Canon. ad cap. 117. vers. Nec incurrit,* quos refert, & sequitur *Alterius cap. 4 col. 3.* Et præterea. *Tabiena ver. Excommunicatio 5. cas. 5. nu. 2. Aslensis par. 2. lib. 7. tit. 2. cas. 14. q. 10. Viualdus vbi suprà nu. 51. Sayrus nu. 5.* Ratio autem affertur, cur; in obreptitiè impetrantes in iure nulla sit statuta excommunicatio; quia nimitum talis dolus, & fraus facile à Iudice, et parte detegi potest.

Vndè videntur grauiter decepti. *Suarez De Censur. disp. 21 sec 2. num. 50. et Sousa Relectione Bullæ Cœnæ disp 44. in fine.* dum asserunt, literas falsas easdem esse, ac obreptitias, & ex parte etiam idem *Alterius cap. 5. col. 1.* quod dixere, eos hic excommunicari falsas literas impetrantes, qui sub alieno nomine literas Apostolicas impetrant. Nam, literæ obreptitiæ, aut subreptitiæ sint, non desinunt esse veræ literæ Apostolicæ; veritas enim literarum desumitur ex eo, quod verè à Papa manauerint, & quod in eo sẽsu manauerint. Atqui impetratio sub alieno nomine reducit ur ad vitium obreptionis, non ad falsum, propriè dictum: quia literæ ex variato nomine impetrantis non desinunt esse veræ, ita à Pontifice emanatæ.

11 Adest tamẽ Constitutio Innocentij VIII. incipiens. *Cum sicut* edita anno 1487. in qua fertur excommunicatio reseruata Papæ in eos, qui ad effectum consequendi gratis expeditionẽ literarum Apostolicarum; fingunt se in officio, ac dignitate, quales non sunt, puta Cardinaliũ familiares, aut alios, qui Priuilegio gaudent recipiendi literas gratis. Quam poenam *Leo X.* Constit. *Inhærendo §. 2.* extendit ad ipsos Officiales Curiæ, procurantes, aut permittentes literas ita expediri suggesta falsitate nominis, vel dignitatis, aut conditionis. Dixi *nominis, vel*

dignitatis;quia licèt Constitutiones prædictæ videantur tantùm de falsa exposita conditione statuere;non est tamen, cur innodemus eos, qui eum vero nomine conditionem effingunt, existimamus verò,qui,vt conditionem suadeant,nomé etiam alienum assumunt. Nam militat in his etiam finis legis, & aliàs facilè esset, non efficto nomine conditionem suggestam detegere.

Obseruat autem *Fillincius qq. moral. tom. 1. tract. 15. cap. 5. n. 99.* huiusmodi excommunicationem vel non esse in vsu, vel certè illius rationem nō haberi; quia huiusmodi fraus facilè detegi potest. Quòd, licèt de Nepotibus Cardinalium, de quibus videtur *Fillincius* supponere, Constitutionem loqui, recipi possit: quia facilè dignoscuntur, tamen de alijs familiaribus, & commensalibus eorundem, & de nepotibus, fratribus, familiaribus, et commensalibus assistētium, Abbreuiatorum,seu Scriptorum Cardinalium eorundem;de quibus Constitutio loquitur, non est facilè probandum:quia in his non est ita facilis detectu falsitas: vnde si contingat,ab 'eis gratis literas recipi; non est, cur non innodentur; sicuti etiam ipsi ficti Cardinalium Fratres, aut Nepotes, si fraus ante receptionem non detegatur,Recurrere enim ad excommunicationis abolitionem, non est tutum: cum post Innocentium, primum eius auctorem, à Leone X. fuerit confirmata; nec sit probibitiua eius quod natura sua non est prauum, sed rei per se prauæ:quia ealis impetratio gratis obtenta est furtum, & restitutioni pretij est obnoxia; vt probat *Scortia in Bullas selectas Theorem. 124.*

12 Rursus idem Innocentius *III. in cap. Dura eodem tit. de Crimine falsi.* Laicos excommunicationi subdit, non reseruatæ, Clericos verò suspensioni ab Officio, & beneficio;si commorātes apud Sedem Apostolicam Pontificias literas de manu Pontificis,vel eorum, qui de mandato ipsius ad illud sunt officium deputati,non receperint per se ipsos. Exceptis spectandæ dignitatis viris, qui per nuncium idoneum,ab ipso ad Pontificem,vel alios habentes mandatum ipsius, dimissum, possunt accipere. Et in §. *Adijcientes* damnat excommunicatione, sed reseruata, sed per Ordinarios Locorum promulganda,eos,qui falsas Apostolicas literas se habere cognoscentes,infra viginti dies non destruūt,aut resignāt.

13 Obnoxij priori excommunicationi, licèt reperiantur Falsarij in *cap. Licèt supra relato,* non sunt tamen Falsarij sensu Bullę Cœnæ, vt diximus *nu. 24.* huius Capitis. Eam arbitratur *Glossa in ver. subiaceant*, non esse latæ sententiæ;quia,inquit, nec seruatur, vt lata,cum videamus,indifferenter quemlibet per Nuncios literas accipere; Pontifice sciente,& tolerante; & ita abijsse in desuetudinem sentit. *Hostiensis in sūma de Crimine falsi. §. Porrò vers. Octauò quando, Antoninus loco suprà citato,* referens *Ioannem Andream, & Ancharanum. Syluester ver. Excommunicatio 7. §. 8. in fine. 23. Rebuffus loco quo suprà ver. Extendentes in fine. Toletus dict. cap. 23. vers. Aliud dubium. Duardus lib. 2. Commentar. ad Bullam Cœna Can. 6. q. 1. nu. 2.*

Sed re vera ex modo loquendi *excommunicationi subiaceat*, negare non possumus, esse latam ipso iure arg. *cap. Si quis suadente 17. qu. 4. cap. omnis sunctè Glossa finali. De iniurijs, & damno dato lib. 6. & similium*, in quibus verbum *subiacere* denotat latam sententiam, vt est apud Doctores,dum de forma excommunicationis agunt, indubitatum. Quòd autem Pontifex permittat aliquos, etiam non multæ dignitatis,per nuncium literas recipere, non arguit quicquam in oppositum, sed solùm,quòd Priuilegiū personis dignis concessum, patiatur extendi etiam ad alios,& in hoc crediderim dici posse legem abijsse in desuetudinem;non autem in eo, quod qui reciperet de manu aliorum,non sit adhuc innodandus. Vigere enim quando periculum est falsitatis, notant *Glossa, Abbas, & Toletus relati à Duardo:* semper autem periculum imminet si ab alio,quàm à solitis Officialibus literæ recipiantur.

14 Igitur ipsi etiam, qui recipiunt per nuncios, & nuncij ipsi, tenentur sub poena latæ excommunicationis de manibus Pōtificis, aut alterius legitim è deputati,suscipere. Et aduertēdum,sermo nem esse tantùm de ijs,qui apud Sedē Apostolicam morantur,siue sint,qui per se debeant recipere, siue, qui per nuncios. At si quis lōgè sit à loco Sedis,recipiat'què ratione distantiæ per nuncium,non est innodatus ipse,aut nuncius si à Pontifice, vel ab alio de mandato ipsius literæ non habeantur,quia lex poenalis,& odiosa non admittit facilè extensionem. Vndè non referr, quòd nuncius tunc sit apud Sedem; quia recipit vice illius, qui à Sede est longè, de quo nihil Decretalis disponit.

15 Quoad secundam autem monemus primò, non esse latæ sententię,sed ferendæ per Ordinarios ex mandato Pontificis. Dicitur enim, *Statuimus, vt generalem sententiam promulgetis.* Quare si Ordinarij non promulgent, non cōtrahetur. *Alterius cap. 5. col. 4.* Promulgata tamen per modum generalis sententiæ, quisquè videtur absque alia declaratione incidere; subditur enim. *Infra viginti dies destrnat, aut si poenam excommunicationis voluerit euadere*, quasi non euadat, eo ipso quòd non destruat, nec resignet infra illud tempus. Tempus enim ipsum est loco monitionis, vt alibi diximus.

16 Secundò, ob cap. Ad falsariorum adnotamus,ignorantiam culpabilem, & crassam non excusare, licèt dicatur. *Qui falsas literas se habere cognoscit*, ex quo videatur, scientiam esse necessariam. Adest nāquè, vt dicebamus in dicto *Cap. Ad falsariorum, et in cap. Quam graue*; præceptum examinandi literas, quas, quis recepit, vt si per se non valeat vitium falsitatis digno scere, alios teneatur consulere. Tunc igitur tantùm poterit quis poenam euadere, cum falsitas est ita latens, vt detegi non potuerit, etiā à perito. Ita colligitur ex *Glossa in cap. Dura citato. in Ver. euadere.* Vt enim hæc Iura sibi inuicem non adnersentur, stante præcepto de scientia comparanda, hic verbum *Cognoscit* non debet accipi, vt quælibet ignorantia sit ad excusandū sufficiens, sed tantùm inuincibilis. Quod procedit de foro externo; absente enim dolo valet Censura in foro interno declinari, iuxta adnotata in superioribus num. 9.

17 Ter-

17 Tertiò, spatium viginti dierum non cōputari à die receptionis literarum, sed à die cognitionis, quòd sint falsæ; vt ex tenore Iuris apparet liquidò. *Quod si quis falsas literas se habere cognoscit; infra viginti dies literas illas destruat, aut resignet.* Ad comparandam verò cognitionem statim teneri recipientem. Viginti enim dies non conceduntur ad cognitionem, sed ad deliberandum, quid de literis fieri debeat, ex *Glossa in ver. dies* Quicquid in contrarium *Panormitanus*, & alij, quos refert, & sequitur *Duard. q. 1. nu. 2. et q. 2. nu. 19.* enumerantes viginti die à tempore promulgatæ excōmunicationis. Videntur tamen intelligēdi, supposito quòd statim literæ cognitę sint falsæ; quo casu dies excurrunt à tempore promulgationis. Dies autem viginti debent esse completi; cum simus in materia odiosa, & pœnali, vt est cōmunis doctrina.

18 Resignationem siquis non destruat, ait Glossa; debere fieri ei, qui possit prodesse, & non obesse: vnde videtur requirere, quòd fiat in manibus ipsorum Officialium Curiæ, & hæc videtur esse vis verbi *resignandi*; vt ei reddantur literæ, à quo dimanarunt. *Bonacina* autem *De Censur. in particulari disp. 2. q. 3. punct. 4. nu. 4.* ait, resignari posse Ministris Papę, vel etiam Episcopo loci, aut Confessario; quasi sufficiat cauere, ne reddentur ei, qui illis vsurus sit. Sed re vera periculum vsus omninò euitari debet: cæterum probabile est, resignationem non præcipi magis fieri in manibus vnius, quàm alterius personæ; licèt tutius sit Ministris Papæ, aut Episcopo loci, vel, si habens nolit detegi, Confessario.

19 Subdit verò *Bonacina nu. 4.* contra *Filiuc. cit. tract. 15. cap. 2. nu. 50.* ad contrahendā Censuram non esse necessarium, quod ille, qui habet, sit idem, qui impetrauit; sed sufficere, quòd literę adhuc sint validæ, idest inseruire possint ad effectum, in ipsis expressum, licèt alias sint inualidæ; ratione falsitatis. Et quidem id denotant verba textus; non enim dicitur, *si quis falsas literas se impetrasse*, sed, *se habere cognoscit*. Nec obstat, quòd in *cap.* fuerit sermo de impetratione, & receptione; nam *§. Adijcientes* satis est à prima parte discretus, & de diuerso casu disponit, vtpotè de literis falsis; in superioribus autem de literis veris, de manu Pontificis, aut alterius de mandato ipsius recipiendis. Non incidit igitur, qui literas falsas habet, iam expiratas, & ineptas ad effectum: nec qui acceptas ab eo, qui resignauit; licèt teneatur destruere. Deest enim in his dolus, & periculum vsus, vt suppono; videtur autem excommunicatio instituta ad obuiandum vsui.

20 Consistit tandem opinio *Glossæ hic in ver. Extendere*, in hos retinentes duplicem dici sententiam excommunicationis. Præsentem alteram, ferendam ab Ordinarijs; alteram latam à Pontifice in *Cap. ad Falsariorum*. At duo sunt, quæ valdè obstant placito *Glossæ*, vnde nec videtur recepta. Alterum, quòd excommunicatio hæc quamuis ferenda, est à Pontifice statuta, qui eam per Ordinarios promulgare facit. Immò potius dicenda esset lata à Pontifice; nec enim dicitur *Statuimus; vt feratis: sed, vt promulgetis*. Appellatur verò ferenda, in quantum; vt obstringat, promulgatione Ordinariorum opus habet; vnde idem Pontifex, tanquàm auctor ipsius, sibi reseruauit absolutionem, vt perpendit *Alterius cap. 5. col. 4.* Ex hoc sequitur, non posse esse aliā excommunicationem, vltra illam, quæ est in *cap. ad Falsariorum*. siquidem ab eodem excommunicatore non bis in idem crimen, contumacia non accedente, sententia excommunicationis dicitur, vt adnotauimus in *Cap. Proœmiali nu. 14.* Quamuis ad hoc dici posset: moram viginti dierum in non destruendo, vel resignando, addere contumaciam. Verùm non constat poenam hanc *§. Adijcientes* latam esse in cōtumaciam, vt superadditam crimini. Namquè (& est alterum, quod aduersatur dicto *Glossæ*) excommunicatio *ca. ad Falsariorum* non impetit retinentes, sed tantùm impetrantes literas falsas; Vtentes ijsdem, & Falsarios. Inter quos falsarios non, nisi valdè impropriè connumerari potest hic retinens, per *Abbatem in dicto cap dura num. 10.* Sed nec inter vtentes; quia vsus est actio omninò distincta à retentione; excommunicatur enim vtens etiam si non retineat, & retinens spatio viginti dierum, etiam si non vtatur, nec vtendi animum habeat. Tandem eadem ratione, nec inter Impetrantes; quia Impetrans potest non retinere: Igitur; &c.

De alijs Falsariorum poenis, quæ nostra non intersunt, consulat, qui cupit *Alterium cap. 6.*

CAPVT SEPTIMVM.

Examinatur Censura, Aduersus Infideliuum Fautores in Christianorum perniciē Pronunciata.

ITem excommunicamus; & anathematizamus omnes illos, qui ad Saracenos, Turcas, & alios Christiani nominis hostes, & inimicos; vel Hæreticos, per nostras, siue huius Sanctæ Sedis sententias, expressè, vel nominatim declaratos, deferunt, seu transmittunt equos, arma, ferrum, filum ferri, stannum, chalybem, omniaquè alia metallorum genera, atque bellica instrumenta, lignamina, canabem, funes, tàm ex ipso canabe quàm alia quacumquè materia, & ipsam materiam; aliaquè huiusmodi, quibus Christianos, & Catholicos impugnant.

§ Nec non illos, qui per se, vel alios, de rebus, statum Christianæ Reipublicæ concernentibus; in Christianorum perniciem, & damnum, ipsos Turcas, & Christianæ Religionis inimicos, nec non Hæreticos, in damnum Catholicæ Religionis, certiores faciunt.

§ Illisquè ad id auxilium, consilium, vel fauorem, quomodolibet præstant.

§ Non obstantibus quibuscumque Priuilegijs, quibusuis personis, Principibus, Rebuspublicis, per nos, & Sedem prædictā hactenus concessis; de huiusmodi prohibitione expressam mentionem non facientibus.

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1 QVàm graue sit Crimen, in præsenti damnatum.

2 *Pœna, in illud à Legibus statuta.*
3 *Ex Canone Pontificis auctoritas.*
4 *Eiusdem variationes.*
5 *Materia, actiones, Partitio.*

1 Exitiale est scelus, renatos fonte baptismatis, in devium oberrantes, & degerantes miserabiliter à statu Fidelium, famæ propriç immemores; & salutis oblitos; vt dicitur in *Extrau. Multa mentis De Iudæis.* Inimicis Christi Crucis, & Ecclesiæ Catholicæ rebellibus Filijs, propriamquè Matrem impugnantibus, operam, & auxilium exhibere, quò audaciores, potentioresquè reddantur. Hos carpit Pauli insigne præceptum, damnatam cum Infidelibus coniunctionem inculcans 2. *Corinth. 6. Nolite iugum ducere cum Infidelibus. Quæ enim pars fideli cum Infideli? Aut quæ societas luci ad tenebras?* Hos arguit, inter innumera sacræ Scripturæ, Diuinum oraculum, in Regem Iuda Iosaphat, alioqui laudatissimum, pronuntiatum dum impio Regi Achab suppetias ferret. 2. *Paralip. 19. Impio prebes auxilium, ex his, qui oderunt Dominum amicitia iungeris; & idcirco iram quidem Domini merebaris, &c.* In hos inuehitur Bulla præsenti Canone; quos fempet anathematibus, alijsquè pœnis, sancta insectata est Ecclesia, lacrimabunda conquerens, *Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me.* Primùm in *cap. Ita quorundam; cap. Quod olim; cap. Significauit; cap. Ad liberandam. De Iud. Saracenis, &c.* Deinde per Nicolaum IV. *Const. Olim tam in generali anno* 1288. restituta à Nicolao V. anno 1450. per Ioann. XXII. *Extrauag. Copiosus. eodem titulo.* Per Clementem V. *cit. Extrauag Multa mentis in Communibus eodem.* & in Bulla Cœnæ à temporeeiusdē Clementis, vt testatur *Glossa* sæpe sæpius citata, *Clement.* 1, *Ver. Generales. De Iudicijs.*

2 Ex quibus Iuribus habemus, præter excommunicationem horum aliquos mulctandos esse per Principes, & Consules Ciuitatum, omnium priuatione bonorum, & prædantium mācipio addicendos, alijs denegari absolutionem, donec rotùm, quod ex damnato commercio perceperint, ex proprijs repatauerint 3. Additur pœna perpetuæ infamiæ; efficiuntur incapaces testamenti, tàm actiuè, quàm passiuè; ad successiones redduntur inhabiles, ad publica officia non admittuntur, omnes actus legitimi sunt eis perpetuò interdicti, & tanquam hostes Catholicæ fidei, diebus Dominicis, & festiuis publicè denunciantur.

Nec pessimum facinus præteriere sine mulcta Ciuiles sanctiones, in quod vltimum supplicium statuere, & bonorum proscriptionem, *L. fin. C. De Pœnis L. 1. & 2. C. Quæ res exportari non debent L. Cotteri ff. De Publi c. & Vectigal.* Nec mirum, cum aduersus Ius naturale, & diuinum procedat, quibus iubemur, Religionem tueri; ac pro ea pugnare, etiam contra proprios parentes *L. Minimè ff. De Religionis & sumpt. funer.* L. *Veluti ff. De Iustitia, & Iure Nauarrus in cap. Ita quorundam notab.* 8. *nu.* 8. *De Iudæis. & nostri Interpretes;* communiter hoc loco.

3 Ex relato autem Canone non prætermittimus monere, Summam Romani Pontificis auctoritatem astrui, dum vniuersam Christianam Rempublicam, ad sacræ Religionis tutelam in officio continet; vt nec ipsis Principibus, ob temporale aliquod commodum, in fidei iacturā permittat, hostibus fidei auxilio, opera, consilioue adesse, & Priuilegia eorumdem irritat ac tollit, vt ex dicendis constabit magis.

4 Hæc facta est recentioribus temporibus in tenore variatio. Deest enim in Bulla Gregorij XIII. apud *Nauarr. in Man. Cap.* 27. *num.* 63. clausula, quam addidit Xistus V. anno 1587. vt apud *Vinaldus* 2. *p. Candelabr. aurei, in explicat. Bulla Cœna cas. 7 in secunda editione.* Vel *Hæreticos, per nostras, siue huius Sanctæ Sedis sententias expressè, vel nominatim declaratos,* & infrà *quibus Catholicos impugnant*, & rursus *Nec non Hæreticos in damnum Catholicæ Religionis.* Similiter post enumerata ea, quæ deferri prohibentur, vbi olim dicebatur, *aliaquè prohibita*, nunc adest opera Pauli III. *aliaquè huiusmodi, quibus Christianos impugnant;* quæ valde diuersum effectum importare videntur, vt suo loco examinabimus. Post eumdem Paulum apposita est, & creditur à Gregorio XIII. vel Pio V. secunda actio Reuelatio nimirùm eorum, quæ in perniciem, & damnum Christianæ Religionis cedere possint; Et tertia, quæ est, ad Christianorum damnum, auxilium, consilium, vel fauorem quomodolibet præstare. Idem Xistus post verbum *deferunt*, addidit *seu transmittunt.* Paulus idem III. Priuilegiorum reuocatio nem; quæ in Bulla Gregoriana apud *Nauarrum* aliqualiter legitur diuersa à Bulla Xisti, & nostra. Ita enim se habet in illa. *Non obstantibus quibuscumquè Priuilegijs, quibuscumquè Principibus, & Dominis, siue priuatis personis, per nos, & Sedem prædictam hactenus concessis; quæ illis nolumus in aliquo suffragari.* A cæteris post Xistum Pontificibus nihil est vlterius additum, aut detractum.

5 Materia, vt colligitur ex *Caietano, in Summa ver. Excommunicatio cap.* 20. *Alterio tom.* 1. *De Censur. lib.* 5. *disput.* 8. *in initio Graffiis lib.* 4. *decis. aurear. cap.* 18. *nu.* 100. *Sayro lib.* 3. *Thesaur. casuum cap.* 11. *n.* 2. *Sousa Recollect. Bulla Cœna cap.* 8. *in Notationibus circa text. in princ. & Pellizarius tom.* 1. *qq. moral tract.* 16. *cap.* 6. *nu.* 187. est sacrilegium contrà Principatus, & Reipublicæ Christianæ, aē Catholicæ incolumitatem, et augmentum. Dixi: *at Catholica* ob explicatam additionem, per recentiores Pontifices factam. In quo sacrilegio. *Bonacina De Censur. in partic. disp.* 2. *quæst.* 8. *punct.* 2, *nu.* 5. optimè duas agnoscit malitias. Alteram inobedientiæ contra Religionem. Alteram iniustitiæ, quatenus iniusti hostes fiunt, qui adiuuantur, vnde infert teneri ad compensationem damni, eorum auxilio illati Reipublicæ Christianæ, ac Catholicæ arg. *cap. Ad liberandam De Iudæis, et Extrauag. Multa mentis eodem titulo.*

Actionum numerus multiplex, fit reductione triplex. Suntquè singulæ principales; licèt de tertia vertatur in dubium. Prima est deferre, seu

seu transmittere ad hostes Christiani, aut Catholici nominis recensita in Canone. Altera certiores eosdem reddere de ijs, quæ vergunt in damnum Christianæ, & Catholicæ Religionis. Tertia, ad idem damnum præstare quomodolibet auxilium, consilium, vel fauorem.

Iuxtà has actiones, iuncta Priuilegiorum reuocatione, Canonem clariratis gratia in quatuor partes distinximus.

Omnes illos, qui &c.

E L E N C H V S.

6 *Principes quoque subsunt huius dispositioni Canonis.*

7 *Soli eximuntur Fideles, Infidelium subditi, & quo casu.*

6 Adnotauimus in explicatione primi Canonis *nu. 9.* sub generali dictione *Omnes*, comprehendi singulos cuiuscumquè status, gradus, conditionis, ac sexus, excepto nemine, ne in cæteris Capitibus idem semper cogeremur admonere. Placuit tamen aliquibus, hoc in præsenti iterum recolere, ratione Principum, quos, ob temporale commodum, & interesse publici regiminis, videri fortè posset, nō comprehendi Præter vim enim huius particulæ, speciale quid in præsenti dictant ratio, & verba Canonis. *Ratio* quidem, si enim mens Summi Pontificis est, impedire, ne hostes Crucis, & Catholicæ Religionis, reddantur viribus potentiores, quas valeant in perniciem Religionis eiusdem conuertere, quinàm possunt faciliùs, & copiosiùs, eas suppeditare, quàm Principes? Non igitur dicendum est caueri à subditis, à Principibus nequaquà, quibus quantò excellentioris sunt dignitatis, & eminentiæ, tantò maius incumbit onus, Ecclesiam, & Religionem propugnandi. Ideò pręcæteris ab ijs abstinere debent, à quibus alios cohibere tenentur; vt inquit *Glossa in Extrauag. Copiosus. Io. XXII. in ver. Præminentia. De Iudæis arg. L. Altius ff. Si seruus vindicetur Glossa in cap. vnico ver. A qua tutri. De natis ex libero ventre.* Ex Canone verò idem colligitur à reuocatione priuilegiorum, ibi, *Quibusuis personis, Principibus, ac Rebuspublicis.* Estquè argumentum ex citata. *Extrau. Copiosus.* vbi, dum arma, aliaquè prohibita ad Saracenos Regni Granatæ inhibentur deferri, dicitur. *Vniuersis, & singulis cuiuscumque conditionis præminentiæ, vel status existant districtiùs inhibemus, ne arma, equos, &c.* Ita adnorauere *Caietanus in Summa ver. excommunicatio. Cap. 30. in fine. Nauarrus ad cap. Ita quorundam. notab. 8. nu. 8. De Iudæis Alteriuś tomi. De Censur. lib. 5. disp. 8. cap. 1. Duardus lib. 2. Commentar. in Bullam Cœnæ Can. 7. q. 38. nu 4. & alij.*

7 Graue tamen est dubium, an à prædicta generali voce ipsi saltem Fideles, Principi Infideli, aut hæreticò declarato subiecti, & in eorum degentes terris, dicendi sint exclusi. Et quærimus nunc quoad primam tantùm actionem; de singulis enim singillatim dicendum, an nimirum tradentes hic inhibita infidelibus ijsdē, siue eum delatione ab vno loco eiusdem ditionis ad alium, sine aliqua delatione, (traditionem enim magis, quàm rigorosam delationem attendendam esse, supponimus, quod in Inferioribus est statuendum) innodentur. Et alij negant absolutè. Distinguunt alij inter ea, quæ naturaliter nascuntur in illis oris, & ea, quæ opera ipsorum Fidelium, vel aliundè sunt translata, vel effecta apta ad bellum, & impugnationem; ex rerum prioris generis traditione non innodari, benè tamen ex traditione posterioris. Sed & alio modo distinguunt alij; irretiri nimirùm, si tradentes suspicari possint, vel debeant, eos, quibus tradunt, rebus esse vsuros aduersus Christianos, aut Catholicos, secus verò si tale quid non immineat periculum.

Nos verò asserimus primo: Fideles huiusmodi tradentes, vel deferentes ad loca ditionis eiusdem Principis, ea, quæ ibi naturaliter nascuntur, non excommunicari, secluso prauo animo, & industria, ac opera speciali adhibita circa traditionem, aut delationem huiusmodi; ex his .n. possent, tanquàm cooperantes ad damnu Christianorum, vel Catholicorum, innodati, vt ex dicendis constabit. Suadetur, quia hi non dicuntur tradere, deferre, aut transmittere ad loca hostium, ea, quę hostes non habent; quod videtur requirere Canon illis verbis *deferunt seu trasmittunt*: Siquidem sunt res eiusdem regni, Tùm etiam ex eo, quòd ratione dominij res illæ censentur esse Principis, ac sunt, quæ apud Infideles reperiuntur, quamobrem ex huiusmodi rebus non fit Fidelium opera, Princeps hostis potentior; eò præsertim quòd imperio compellendi essent, si non traderent. Tum tandem quia, ex communiori sententia Iuris Interpretum, non comprehenduntur ij sub Censura *Cap. Ita quorundam. De Iudæis*, ex quo præsens Canon desumptus est, & cui similem esse, condecet. Et hoc assertum recipiendum est, etiam si periculum sit, quòd res futuræ sint vsui, aduersus Fideles. Aliæ enim rationes non videntur huiusmodi limitationem admittere.

Secundò probabilius esse, nec etiam traditione eorum, quæ opera, labore, et industria Fidelium, ita Infidelibus subiectorum, facta sunt apta ad impugnandum, ex hac prima actione excommunicationem induci. Est ratio, quia inhibitiones huiusmodi restrendi videntur iuxta obuium sensum communiter intelligendæ, de ijs, quæ hostes non habent, nec sunt aliquo modo in potestate eorum, vt ait *Nauar. lib. 5. consil. 4. De Iudæis*. Modò, quæ Fideles artifices, subditi hostibus Infidelibus, fabricant, dicuntur esse in eorumdem hostium potestate, ratione subiectionis. Et confirmatur, quia nullo iure videtur prohibitum Christianis, ita subiectis, artificio suo vti, etiā possint arma fabricare, & venalia habere ad solitos vsus; quod autem nullo iure prohibetur, non est peccatum. *Glossa ex D. Augustino in cap. Ille Rex De Pœnitentia d. 3. & D. Thomas p. 2. q. 21 art. 6. &* quod peccatū non est, excommunicatione non punitur, c. *Nemo Episcoporum 11. q. 3* Eo etiam modo, ait, *Nauarrus*, Christianis subditis Principum Christianorùm, licitum est vendere, & facere arma; non

non quidem, vt faciant bella iniusta; sed vt vtātur in licitos vsus; quamuis emptores præter intentionem eorum in illicitos abutantur. Et huius sententiæ est. *Nauarr. loco citato. Alterius dicto c.1. ad finem* Naldus in *Summa ver. Bullam Cœnæ nu.35.*

Ex prædictis fundamentis constat, habere locum, etiam si sponte fabricent, nec coacti ab alijs, nec propria egestate compulsi; & etiamsi nō requisiti tradant; & demum etiam si nouerint, adhibenda esse ad vsum belli contra Fideles; quia, quidquid sit, an hoc casu teneantur desistere ab artificio; supposito tamen, quòd arma iam habeant, non dicuntur transmittere in potestatem hostium ea, quæ ad ipsos non pertinerent. Dixi tamen; *ex hac prima actione* delationis, seu transmissionis non innodari; nam si fabricent ad eum effectum, vt sint vsui in bello contra Fideles innodantur equidem; sed ex tertia actione, quæ est, in damnum Christianorum, & Catholicorum, *præstare quomodolibet auxilium.*

Tertiò asserendum, huiusmodi subditos, tradentes hic prohibita, quæ aliundè fecerint asportare, innodari. Videri tamen incertum ex quo capite; an vt cooperantes ad damnum Infideliū, vel potiùs ex hac prima actione, vt trāsmissores; quatenùs scilicet ipsi fecerunt deferre, quòd certum fiet ex infra dicendis. Nec obest, quòd res delatæ; iam in potestate sint Infidelium, quatenus nimirum Fideles hi sunt eorum subditi, qua de causa excusauimus tradentes arma. Nam res, de sui natura non erat eius conditionis, cuius arma, quæ ratione saltem materiæ, vt supponitur, erant ex eorum regionibus, vel potestate; verùm redacta est in eorum potestatem, ipsa delatione. Quapropter incurrent, etiam antequàm tradant immediatè ipsis Infidelibus; quia ex eo, quòd possidet aliquis de communitate, censetur habere ipsa communitas, vel Princeps.

Ad Saracenos, Turcas, & alios Christiani nominis hostes, & inimicos.

E L E N C H V S.

8 *Saraceni, ac Turcæ, qui dicantur.*
9 *Sub generali* hostium *nomine quinàm veniant.*
10 *Ad Infideles non hostes, qualescumquè sint, non inhibetur delatio.*
11 *Hostes sunt, qui in odium Religionis, aut iniusto bello, Fideles impugnant.*
12 *Actuales hostes reputantur tales, etiam tempore treguæ.*
13 *Vt Infideles non sint hostes, pax cum iis esse debet generalis in Republica Christiana.*
14 *Significantur hac clausula, non solū Principes, sed & eorum subditi.*
15 *Infideles Fidelium subditi, an, & quo casu, comprehendantur.*
16 *De Infidelibus, contra alios Infideles simul cum Principe Christiano bellantibus.*
17 *Examinatur fusè: An liceat Principi Christiano, in bello aduersus alium Fidelem, Infideles in auxilium aduocare.*
18 *Quæ fœdera inter se valeant percutere Fideles & Infideles Principes.*
19 *Nequeant licitè Fideles, arma tradere Infidelibus, pugnantibus aduersus Christianos, etiam iustè.*
20 *Traditione armorum, dum licitè aduocatur Infidelis in auxilium, quando non contrahatur Censura.*
21 *De delatione ad Principem Christianum, confœderatum cum Infidelibus in perniciē Christianorum.*
22 *Plura de delatione ad Fideles, Infidelium subditos.*
23 *Ad infideles, suo Principi rebelles.*
24 *Ad Infideles, actualiter hostes Hæreticorū Ecclesiæ infensorum.*

8 DVplicis sunt generis ij, ad quos in augumentum virium prohibita deferre, interdicitur. Infideles alij, alij Hæretici, de quibus singillatim duximus pertractandum. Præsenti autem clausula recensentur primò *Saraceni*, qui, si primam spectes originem, Arabes sūt Saraceni nuncupati, siue à Saraca Arabiæ vrbe, vt videtur verius, ex *Stephano auctore Græco lib. de Vrbibus*, siue à Sara Abrahami vxore, vt iam est receptius. Cum enim ab Agar per Ismaelem descenderent, & ob id Agareni dicerentur, studio nobilitatis ingenuæ, se à Sara prognatos ostentantes, Saraceni quasi à Sara geniti, voluerunt appellari. Horum aliqui sub Heraclio Imperatore militantes, spe promissi stipendii frustrati, ab Imperio defecerunt; ac militari virtute capta Damasco, Aegyptum occuparūt, vbi Mahumeti, impiissimi pseudoProphetæ erroribus imbuti, factum est, vt longè, lateque tali disseminata doctrina nomen gentis, quæ primò ipsam est amplexata, nomenque suum simul cum Imperio dilatauit, verteretur in nomen sectæ, & sic Mahumetani ferè omnes Saraceni appellarentur. Specialiter autem retinuere nomen, qui Alexandriam, & Aegyptum incoluere, ex *cap. Significauit. De Iudæis*; quiquè ex ipsis descendentes Lybiam, Mauritaniam, vniuersamquè oram maritimam Mediterranei freti in Aphrica, & in Asia circa littus, occupant, & cōmuni nunc nomine *Mauri* dicuntur. Sed nec oportet immorari in perscrutando, quænam propriè ex Saracenis hodie appellādæ sint gentes; habemus siquidem in Clausula. Et *alios Christiani nominis hostes*; quòd est generale. Olim ratione *cap. Ita quorumdam. De Iudæis*, in quo soli exprimuntur Saraceni, fuit aliqua his controuersia, de nunc composita. Agunt de his, & cæteris *Nauarr. in dicto cap. Ita quorundam, notab. 4. Vgolinus De Censuris Pontif. reseru. in Bulla Cœnæ par. 2. cap. 7. vers. Qui ad Saracenos etc. Bonacina de Censuris in particul. disp. 1. qu. 8. punct. 3. nu. 1. Sayrus. lib. 3. Thesaur. casuum cap. 11. à nu. 14. Alterius tom. 1. De Censur. lib. 5. disp. 8. cap. 2. Duardus lib. 2. Commentar. in Bullā Cœnæ; Can. 7. q. 3. et Gambarupta De Casibus reser. ad cap. 7. Bullæ Cœnæ*, consulendi ab eo, qui plura desiderat.

Turcæ, secundo loco expressi, si sectam quæras, Mahumetani sunt, ac proindè Saraceni; si ocam, dicūtur propriè, qui Scythiam Europeam

colunt; seu vt aliis placet, olim. Asiam minorem, aut in maiori, Syriam, Mesopotamiam, & Arabias; Si tandem dominium, omnes illi sunt, qui Ottomanorum Imperio sub *Magno Turca* subiacent; & Prouincias, quæ Christianorum erant miserrimè detinent. Et hos omnes comprehendi, nullum est dubium, *ex iisdem Auctoribus*.

9 At sub generali nomine *hostium* significantur omnes illi, qui Christianam Religionem oderunt, etiam si Turcę, aut Saraceni, non appellentur; vt sunt Tartari, Persæ, Indi, & similes. Pagani item, & Idolatræ, Athei, & Apostatæ; qui odio censentur a Christianismo defecisse, vel odisse Religionem, quam deseruerunt. Licèt aliqui velint, Apostatas sub Hæreticis contineri vt potè, qui in rigore Hæretici sunt, iuxta notata *ad clausulam*, *et à Christiana fide Apostatas Cap. Primo*. Quos si sequamur, dicendum erit non comprehendi, nisi sint per sententias Sedis Apostolicæ expressè, vel nominatim declarati huius enim conditionis debent esse hæretici, vt ex delatione ad illos inducatur Censura. Probabilius tamen est, circumstantiam Apostasiæ sufficientem esse sine alia declaratione hæresis, vt dicantur Apostatæ in præsenti clausula comprehendi; siquidem, ex ea constituuntur Christiani nominis hostes, quod non reperitur in simplici hæresi. Iudæi tandem non sunt excludendi, qui nomini Christi oppido sunt infensi, & sola impotentia ab hostilitatibus abstinent. *Nauarrus Vgolinus, & alii suprà citati*.

10 Censendi sunt porrò hostes ij omnes, qui bellum habent cum Christianis tùm actualiter, tùm habitualiter dumtaxat; & qui probabiliter præsumi possunt habituri, si valerent, aut sese objiceret, hostilitates exercendi occasio. Secùs enim, si bellum non timetur, nec fuit, aut adeò ab antiquo, vt nunc non habeantur communiter pro hostibus. Quia in tantum virium ipsorum impeditur augumentum, in quantum sunt aut possunt esse hostes, qui illis vtantur contra Christianos. *Nauarrus dicto notab. 4. nu. 21. & in Manu cap 27. nu 63. vers. Sexta, quod per aurum. Vgolinus loco relato, & Bonacina vbi supra nu 2. Suarez De Censur. disp. 21. sec. 2. sub nu. 56. Filliucius qq. Moral. tom. 1. Tract. 16. cap. 6. nu. 130.*

11 Dum verò dicitur; *Christiani nominis hostes*, si Christianum nomen formaliter sumatur, ij tantum dicendi erunt comprehensi, qui odio veræ Religionis, contra Christianos, eò quia ipsam sequuntur, præliantur; & ita videtur sentire *Vgolinus num. 5.* At quia, hoc admisso, non includuntur Infideles hostes, dum aliquando (sint quamuis Religioni auersi) non formaliter odio Religionis, vt eam euellant, aut eos, qui sequuntur, aut vt propriam sectam dilatent; sed vt magni, ac potentes efficiantur, bellum gerunt, quod videtur incongruum; ideò probabilius est, alterum sufficere, aut quòd sint hostes odio Religionis, aut quòd iniustè oppugnent Christianos; etiam si odium formaliter Religionis non habeant, quandoquidem Christianismus minuitur, si Christiani Principes, eorumque ditiones, ab Infidelibus expugnentur; ac proinde in præiudicium Christiani nominis resultat hostilitas. Quapropter nec desinunt esse hostes per hoc, quòd ipsi odium non prætendant aduersus Christianos; satis enim est, si nos hostes reputamus, eò quòd bona, ad Christianam Rempublicam pertinentia, occupant, quòd insinuauit. *Nauar. eodem notab. 4. n. 4.*

Dixi *iniustè oppugnent*. Nam si hostes sint, eò quod videant sibi iniustè propria bona, & Imperium eripi, aut iniuria, & molestia affici; non sunt censendi hostes Christiani nominis, & ad eos deferens non innodatur; vt sunt aliqui ex noui Orbis Indis, qui iustè in sui defensionem bellum gerunt, non Religionis causa. *Ita Vgolinus dicto, vers. §. 1. numero 7. Nauarrus numero 13. & 16. Gamparupta sub num. 9. Duardus q. 38. nu. 12. Bonacina eodem num. 2. Alterius cap. 2. col. 4. Reginaldus Prax. for. Poenit. tom. 1. lib. 9. cap. 18. nu. 293.*

12 Quòd si Infideles sint iniustè actualiter bellantes, qui tamen aliàs non fuerunt, sed nec futuri sunt habitualiter hostes, obseruandum; post bellum; & compositam pacem, delationem ad eos non esse inhibitam, siquidem non erunt hostes, sed tempore treguæ vigere inhibitionē quia tempus treguæ reputatur tempus actualis belli; *ex cap. Significauit, vbi Glossa, & Doctores, De Iudæis.*

13 Nec desinunt esse hostes Infideles per hoc, quod cum vnica natione, Principe, aut Prouincia pacem habeant, vt nunc est inter Turcas, & Venetam Rempublicam, tunc enim nō solùm alii Christiani, sed nec nationis huius aut Principis homines deferre valent sine excōmunicatione. Tùm quia non desinunt Infideles esse hostes habituales Religionis, quam isti colunt, ac proinde nec ipsorum hostes esse desinunt vnde pax hæc videtur esse potius quędam tregua, aut pactum de non offendendo. Tùm quia non est pax cum Christianismo; passim .n. aliæ nationes impugnantur, & Christianum nomen iniquè impetitur, cui impugnationi illicitū est, per alios, Religionis eiusdem sectatores, impendi auxilium *Filliuc. nu. 148. Bonacina cit. puncto 3. nu. 2. vers. Obserua tamen.*

14 Quia autem abundantia, ac copia in subditis, resultat in augumentum potentię Principum; ideò quamuis Principes sint, qui bellum prætendant, inhibetur etiam delatio ad priuatos, & subditos, quod enim est in potestate subditi, est etiam in dominio Principis. Idem *Filliucius n. 129.*

15 Si tamen Infideles Fidelium sint subditi in subiectione pacificè viuentes, ad eos deferre vel iis tradere, non interdicitur quia nec pręsumuntur hostes, & creduntur vsuri, non nisi in propriam tutelam, & beneficium Principis, eo modo, quo cęteri subditi. Secus est, si periculum adsit, vel suspicio, quod ad alios Infideles hostes transmittant, aut quod rebellent, vel vtantur in præiudicium Principis. *Alterius Nauarrus, & Gambarupta locis citatis, Vgolinus nu 9. Duardus q. 7. Filliucius nu. 129. Naldus n. 37. Reginaldus nu. 302. Azorius tom. 1. Instit. Moral.*

Moral. lib.8. cap.13. q.7. Scortia in Bullas selectas Theorem. 416. *col.3. vers. donantes.* Censetur autem adesse periculum rebellionis, vel transmissionis ad alios, tunc maximè, quando Princeps ijs arma, ne retineant inhibet. Deinde quando loca propinquiora sunt terris Infidelium & hostium. *Vgolinus §.1. n. 4. Alterius cap. 2. q.3. Duardus, & alij*, quamuis *Azorius* videatur sentire, primum indicium ex inhibitione detentionis, non esse sufficiens. Item si ex recenti fuerunt hostes, vt præsumatur inniti impetium tolerare; si cum hostibus facile sit commercium, & nimia familiaritas; si arma non domestica, & ordinario accommodata vsui perquirant, sed Bombardas, balistas, machinas, & similia; & aliæ si vigeant huiusmodi coniecturæ. In quo optimè monet *Alterius*; extrema esse vitanda, vt nec quilibet metus inanis ad id iudicandum sufficere debeat, neque certitudo belli mouendi, rebellionis, aut transmissionis futuræ, sit necessaria. Nec par est ratio, quòd diximus, licitum Fidelibus Infidelium subditis, Infidelibus tradere hic inhibita, ex quo videtur licere, & Fidelibus tradere subditis Infidelibus. Cur enim illud liceat, petitur principaliter ex eo quòd ratione dominij, & loco, iam ea computabantur in potestate Infidelium. At in præsenti res sunt Fidelium, quæ transferuntur in Infidelium potestatem, quoties iis traduntur, qui ad alios Infideles missuri sunt, vel in Fidelium perniciem vsuri.

16 Ad infideles, qui actu pro Christianis contra alios infideles pugnant, constat ex hucusque dictis deferre, non esse inhibitum, si nec habitualiter sunt, nec ulla ansa suspicionis, quòd futuri sint hostes. Nec obest, quòd sint ex Saracenis, aut Turcis; Siquidem hi non exprimuntur, nisi quatenus sunt hostes, vt colligitur ex verbis, *& alios Christiani nominis hostes*, seu quia ij omnes communiter præsumuntur hostes; igitur cū prohibitionis ratio esset, cessare debet & prohibitio; arg. *cap. Cum cessante. De Appellationibus. Vgolinus nu.5. Gambarupta eodem n.9. Nauarrus notab.4. n.15. ad cap. Ita quorundam. Et Bonacina punct.2. nu.*14. Qui iure addit, hæc ad bellum necessaria tradi præfatis Infidelibus sine excommunicatione, etiam si postea per accidens contingat vsus illorum per Infideles contra Christianos. *Is* enim accidentariò sequitur respectu tradentis; cum rationabiliter non timeret, nec arma tradiderit hostibus.

Si verò habitualiter sint hostes Christiani nominis, in auxilium vocati à Principe Christiano aduersus Infideles, ea tantùm ipsis subministrari possunt, quæ sunt in eo bello insumēda, vt pulueres tormentarij, victualia & similia; non verò ea, quæ in eorum manibus permansura post bellum, in damnum Christianorum possunt deinde conuerti; vnde, & de insumendis in ea tantum quantitate, ex qua notabilis non superfit copia. *Narrus in Manu. cap.27. n.63. vers. Sexta quod per aurum. Alterius cap.2. quæsit. 4. Fillincius nu.131. Azorius qu.8 & Scortia loco citato*, qui duo posteriores nihil distinguunt inter permansura, vel non. Quamuis addendum crediderim, contingere posse aliquando, vt Christiani nequeaut obtinere victoriam, nisi de rebus, apud eos permansuris, Infideles pro se dimicātes adiuuēt; & damnum, ea victoria aliis infidelibus illatum, superet, aut saltem præponderet ei, quod potest ab infidelibus, tunc fœdere iūctis, deinde timeri inferendum mediis hisce rebus. Hoc autem casu deferentes possunt excusari; quia Christianismus ex tali delatione non subit damnum, cum iam sit compensatum.

Similis est casus, si infideles, habitualiter Christianorum hostes, bellum gerant cum aliis infidelibus, Christianorū similiter hostibus, & Christiani, aliquibus illorum opem ferre teneantur. Quibus similiter suppeditari possunt non permansura; sunt enim tunc amici, nec rebus traditis impugnantur, aut impugnandi sunt Christiani. *Nauarrus in cap. Ita quorundam vt notab. 4. nu.13. Toletus lib. 1. Instruct. Sacerd. cap.24. 12. Vgolinus nu.7. Sayrus nu. 33. citans Oldradum consil. 9. & Doctores communiter in cap. Ad liberandam. De Iudæis, Alterius loco citato*; vbi etiam ait, quòd, quę arma ad bellum his subministrauit Christianus Princeps, debet, si valeat, bello absoluto, auferre. Vnde videtur concedere, subministrari etiam posse, ea, quæ in bello non insumuntur; dummodò insudet, peracto bello, recuperationi ipse subministrans; vt aliàs non incidat, si recuperatio fieri nequeat, at. Verùm, si sit periculum, quòd aliquando infideles huiusmodi vtantur prædictis armis contra Christianos, vt ferè semper adest, si sint habituali, ter hostes, vt supponimus, videtur, arma, & cętera permansura post bellum, suppeditari non posse, quoties futurum timeri potest, vt ab iisdem, peracto bello, ea auferri nequeant. Quod si fiat conuentio de restituendo, vel sine conuentione præsumi rationabiliter possit, facilem fore recuperationem, sequenda est *Alterij* opinio, nimirùm, non induci Censuram, si eo animo tradantur, vt etiam recuperentur. Quo animo tradentē, si deinde negligat recuperationi operam dare, probabilissimum est, innodari. Quia negligentia eiusmodi in causa est, vt tradita res fiant de potestate Infidelium. *Nauarrus loco cit. nu.15. in fine. & nu.25. Duardus q. 36. sub. nu.53. & 80.*

Sed quid, si bellum à Fidelibus contra alios Fideles agatur, & Infideles in auxilium vocētur; aut, dum Infideles contra Fideles pugnant, fœdere aliquo teneantur Infidelibus Fideles opem ferre?

17 Resolutio præsentis quæstionis pendet à grauissima disceptatione, an licitum sit, & quo casu, Fidelibus sic bellantibus Infideles in opem vocare, aut fœdus, & quale cum eis inire. Si enim hæc aliquando licent, infertur, aliqua etiam ex necessarijs ad bellum licere subministrare. Si verò minimè permittuntur, sicut fœdus non excusatur à culpa, ita nec à poena præsentis Cēsuræ traditio eorum, quæ foe dus exigit. Examinant autem prædictam controuersiam *Theologi ad D. Thomam 2. 2. q. 40. & Summistæ in ver. Bellum.* et ex nostris interpretibus *Alterius cap. 5. dub.7. & fusè Duardus q. 36. per totam.* Et ferè communis videtur esse conclusio, speculatiuè licitam esse in bello contra Christianos opis huius ab Infidelibus impetrationē, practicè au-

tem

tem illicitam, ratione scandali, & periculi, inde imminentis. Sed quia, in moralibus in quibus de praxi agitur dirigendarum externarum actionum, eo modo loqui, non videtur satisfacere: libet hanc sententiam, sub censura iudicij melioris, paulò intimiùs examinando, practicè etiā non improbabilem ostendere.

Sit tamen primum dictum cum communi. Ex natura sua non esse illicitum Christiano Principi, Infidelibus in bello iusto vti contra alios Christianos. Ita *Duardus, et Alterius locis citatis. Azorius eodem lib.8.cap.25.qu.13.* Nauarrus *in Man. Cap.27.nu.63. vers. Sexta quod per aurum. Rginaldus tom.1. Prax. for. Pœnit. lib.21. n.100. Laymann. Summa Theologiæ Moralis lib. 2. tract.3. cap.12. nu.6. Bannes 2. 2. qu. 40. art. 1. dub. 3.* alios referens. *Gregorius de Valentia tom.3. disp.3. q.16. de bello punct.2. col.3. in fine. Becanus tract. De fide, spe, & charitate cap. 25. qu. 6. Lyranus ad cap 28. num. 4. lib. 1. Regum.* Alios citat. *Duardus loco relato nu.18.* referēs, oppositum opinari *Oresceum in disp. de hac re: quæ est vltima post Decisiones Senatus Pedemōtani*, & alios quosdam paucos.

Sumitur fundamentum ex ratione propriæ defensionis, quam quis in bello iusto semper habere præsumitur; & quam leges omnes, naturalis, diuina, ciuilis, & canonica permittunt. *L. Vt vim vi ff. De Iustitia, & iur. l. Scientiam § Qui cum aliter. ff ad l. Aquiliam cap. Si verò De Sententia excomm. cap. Dilecto eodem tit. lib. 6.* Quamobrē, si ad licitam sui defensionem nihil prohibetur, sequitur, quòd nec Infidelium vti auxilio; sicuti vtimur equis, elephantis, & alijs brutis. Immò si Infideles licitè auxilium præstant; vt potè quòd est ad iustam causam, licitè etiam ab eis expetitur, quia iustum nullibi vetatur expeti, & ab omnibus præstari potest. Qua de re licitum est Fidelibus, auxilium Infidelibus præstare iustè pugnantibus contra alios fideles, ex *Lyrano loco citato*, ad factum Dauidis accincti auxilio Achis Philistinorum Regis, aduersus Saulem, & Israelitas; eadem igitur de causa licitè pugnant Infideles in auxilium Christianorum, aduersus alios Fideles. Cur enim aduersus alios Infideles, nisi quia bellum est iustum? eadē igitur vbi est belli conditio, viget auxilij expetendi ratio; iustitia enim contra quoscumquè permittitur exerceri. Quòd fœdera Fidelium cum Infidelibus aduersus alios Infideles sint licita, habemus ex Scriptura, probante fœdera Abrahami cum Abimelech, Machabæorum cum Romanis, Spartiatis, Demetrio, Ptolomæo, Bacchide, & alia plura cum ipsis etiam Iudaico nomini aliquando infensissimis hostibus, & perfidissimis, quæ nonnisi ratione iustitiæ belli credimus approbatā; ac qui eadem militat causa, si hostes fideles sint, & iniusti inuasores. Nec enim obest, quòd ab Infidelibus damna patiantur; satiùs namquè est, iustè pati Fideles hostes, à quocunquè patiuntur, quàm eos, qui iustum bellum suscipiunt, iniustè opprimi. Horum licita defensio primariò intēditur, sequitur verò per accidens Fidelium hostium expugnatio; quòd autem primario agitur in moralibus obseruatur, non quod per accidēs resultat. *L.2. in fine, ff. de Condit. & demonstr. cap. Cum voluntate. De Sent. excomm.* eò præsertim, quòd Fidelis hostis suæ debet culpæ adscribere; quòd iustè patiatur. Hæc est summa eorum, quibus sententia hæc innititur.

Innumera ex aduerso proponuntur, & Scripturæ testimonia, & Legum præcepta, & exitiales euentus eorum, qui his vsi sunt auxilijs, & mala, quæ ex tali associatione in Christianam Rempublicam tandem prouenere. Quibus facilè videtur occurri, si dicatur, procedere hæc ex conditione eorum, qui vocantur in opem, non ex rei ipsius natura. At instare possunt Authores contrariæ opinionis, non posse in hoc negotio separati rei naturā, & conditiones huiusmodi, ideò enim illicitum est aduocare Infidelium auxiliū, quia ex natura ipsa infidelitatis sunt conditionis prauæ ij, qui semper habitualiter oderunt Christianum nomen, vt supponitur: qui non studio iustitiæ vindicandæ, sed Christiani sanguinis auidissima siti præliantur; qui datam fidem non seruant; qui vltra fas Christianæ militiæ, in victos sæuam nequeunt nō exercere barbariem; qui nec norunt innocentibus parcere, nec sacra nō temerare, nec Virgines seruare; qui facilè victricia arma in perniciem cæterorum Fidelium assueuerunt conuertere; qui tandem impia consuetudine, morumquè venenatorum contagio facile Fideles inficiunt, & corrumpunt, vnde ratio periculi semper adest inseparabiliter; quam comitatur ratio scandali; qui enim foedere coniunguntur, videntur alijs, voluntate, & moribus cōiugi; iuxtà ea, quæ *Baldus in l. Libri C. De inoff. Testam. & Bartolus in l. Secundum § si accusatio. ff De Legationibus.* Immò coniūcti hostibus Christianæ fidei præsumuntur eiusdem fidei hostes, amicus enim inimici præsumitur inimicus inquit *Glossa in can. Si inimicus in ver. nolite 93. dist.* Præterea, & scandalum in eo viget, quòd maior videatur in Infidelibus collocari spes, quàm subsidium à Deo postuletur, vt Christianum deceret Principem; inde redargutus est Rex Iudæ Asa ob auxilium à Syrijs imploratū. *2. Paralip. 16. Quia habuisti fiduciam in Rege Syriæ, et non in Domino Deo tuo, idcircò euasit Regis Syriæ exercitus de manu tua*; hinc præceptum est filijs Israel super Chananæis, cæterisquè Idololatris. *Exod. 23. & Deut. 7. Non inibis cum eis fœdus, nec cum Diis eorum; et Iudicum 2. Eduxi vos de Aegypto, etc. Vt non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ huius.* Sæpiùs etiam eisdem mandauit, ne ab Aegyptijs, & Assirijs auxilium peterent, & reprehensus est Asa, vt diximus quòd aduersus Regem Israel foedus percusserit cum Bunedad Rege Syro. Diuina hæc præcepta Sacri Canones sequuti, mirum est, quàm communionem, vel minimam Fidelium cum Infidelibus, fuerint detestati *can. Arrianos 1. q.1. can. Omnium 23. q. 5. can. Omnis timore 23. qu.8. can. Caue. can. Non oportet. can. Nullus 28. qu. 1. can. Finali 24. qu.1.* cum similibus *Et ex Clement. 1. § Porrò. De Iure Iurando*, iurant Imperatores, vt iurauit Henricus, *quòd nunquàm cum Saraceno, Pagano, Schismatico, seu alio quomodolibet communionem Catholicæ fidei non habente, aut cum aliquo alio prefatæ Ecclesiæ inimico, vel rebelli, seu eidem manifestè suspecto*

to, vnionem quamlibet, seu parentelam; aut confœderationem iniret, Tandem in Cap. *Ita quorũdam* cum alijs similibus. *De Iudæis*, & in Bulla nostra, absolutè ad eos, qui sunt hostes, vetantur arma deferri, nec excipitur casus confœderationis.

His rationibus aliqui permoti, dixerunt, vt licitum sit; suppetias ab Infidelibus impetrare, hæc debere concurrere, vt Princeps ille non possit aliter se, suaque tueri; vt scandalum absit, & periculum, vt eo tempore non vigeat inter alios Christianos, & Infideles bellum, tam actiuè, quàm passiuè.

Sed, vt verùm fatear, videntur his additis circumstantijs suam adeò elimare sententiam, vt penitus destruãt, & aduersarijs subscribãt. Quæro enim, quando possit ratio scandali, & periculi abesse ex hac Infidelium ope impetrata? ex eo enim, quod Infideles sunt, desumitur scandalum, & periculum subuersionis Fideliũ. Ex eo, quòd Religionis habituales hostes; periculum, quòd fidem non seruent, quòd victoria abutantur in perniciem Christianorum. Quamobrem, quia præponderat, & periculum animarum, & bonũ publicum spirituale, quod oriretur, si tolleretur scandalum, & aliud bonum publicum temporale; ne scilicèt per hostes Christiani nominis expugnentur Fideles, neuè victorijs potentiores ipsi hostes fiant, tenebitur Princeps Fidelis potius sui defensionem post habere; quàm cũ tanto detrimento aliorum aduocare opem Infidelium; quandoquidem non est moderamen inculpatæ tutelæ; quoties sequitur maius malum ex tutela, vt est receptissima doctrina, atque ita Princeps illicitè eo se modo defendet; nec vnquàm aderit casus, quo Princeps excusetur aduocando, dum non potest aliter, se suaquè tueri. Eadem enim ratione, puto, Authores prædictæ responsionis velle, non licere aduocare, quando ab Infidelibus alij Fideles oppugnantur, nimirùm, quia præponderat maius malum, maior scilicèt Fidelium oppressio in odium Religionis. At non video, cur absolutè statuatur, nec ob necessariam sui defensionem Infideles posse aduocari in auxilium, dum viget alibi bellum inter Christianos, & Infideles. Si enim (vt puto) ratione periculi augmenti potentiæ Infideliũ, non semper Infideles sunt cum omnibus cæteris Infidelibus fœdere iuncti, sed & ipsi inter se hostes: igitur si alij Infideles bellantes sint hostes eorũ, qui in auxilium Fidelium vocantur, non obstabit ratio, quòd bello Fideles oppugnent. Præterea contingere potest infideles pro Christiano Principe pugnantes, quamuis aliorum alibi pugnantium sint amici, immò vtriquè sint ex eidẽ Principi subiectis, non euadere potentiores, puta, si victi remaneant; si arma eis non dentur, aut data de facto restituãt, si conuentio sit, quòd Princeps Christianus pro præstito auxilio teneatur dumtaxat eisdem infidelibus auxiliari, dũ contra alios infideles iustè bellum gesserint, cæterum victoriæ fructibus non gaudeant, atque aliæ his similes intercedant circumstantiæ.

Sit igitur, secundum dictum: primam circũstantiam, vt scilicèt quis non possit se alia via tueri, esse necessarium, vt licitum sit, ab infidelibus auxilium petere. Ratio est, quia illicitam ex natura, vel accessorijs non fit licitum, nisi necessitate, nec seruatur moderamen inculpatæ tutelæ, ad quod quisquè tenetur, si medium magis præiudiciale arripiatur, relicto minus illicito. Igitur cum aduocatio hæc Infidelium, ratione periculi, & scandali, illicitissima sit, non præsumitur permissa, nisi tãquàm extremum remedium. Et hic aduertendum, semper curandum esse auxilium, quòd minora damna secum ferat; ita vt illicitè suscipiat auxilium militum, qui posset habere pecuniarum, armorum, &c.

Tertium dictum: quoties quis aliter se tueri non potest sine aduocatione Infidelium, ob rationem solàm scandali non aduocat illicitè. Ratio est, quia vel scandalum sumitur ex eo, quòd videatur sic aduocans, non ponere in Deo fiduciam, quam debet, vt dictũ est de Asa; & hoc non procedit, quia expectare miraculosum auxiliũ, esset tentare Deum: nec vetatur ad remedia recurrere humana, etiam extrema, ob necessariam defensionem sui. Arguitur autem Asa, quia culpabiliter spẽ in Deum amiserat, à quo peculiari protectione regebatur, & certum de suo auxilio reddiderat in alijs prælijs. Ita enim textus; *Quia habuisti fiduciam in Rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo, idcircò euasit Regis Syriæ exercitus de manu tua: nonnè Æthiopes, & Lybies multò plures erant quadrigis, et equitibus, & multitudine nimia; quos, cum in Domino credidisti, tradidit, in manu tua? Oculi enim Domini contemplantur vniuersam terram, & tribuunt fortitudinem his, qui corde perfecto credunt in eum.* Vel desumitur ex eo, quòd cæteris sic aduocans videatur cum Infidelibus in impietatem consistere; & parùm pium esse, cum Infidelibus fœderari: et neque id obstat: quia apud sensatos, et eos, quibus necessitas est nota, locũ non habet huiusmodi scandalum. Cognoscunt enim, ob necessariam defensionem sui coactum fuisse, ita aduocare; non ob procliuem ad impietatem animum. Cæteri verò suæ culpæ adscribãt si scandalum patiantur, cum in rei veritate nulla sit ratio scandali. Iuris enim est naturalis propria defensio, qualibet via attentata: etiam quæ videatur idiotis iniusta, vt pluribus prosequitur *Duardus à nu. 34.* Est igitur tantùm scandalum, quòd dicitur pusillorum, procedens ex ignorantia; cum id, ex quo scandalum desumunt, non sit malum, sed quod ipsis præfer speciem mali, vnde ex parte aduocantis non intercedit verum scandalum actionum. Ad vitandum autẽ scandalum passiuum alterius nulla lex obligat cum tanto detrimento sui, vt latè Theologi ad *D. Thomam 2. 2. quæst. 43. art. 8.* & ipse ibidem in *responsione ad secundum.* Et licèt in *corpore articuli* videatur dissentiri, ait tamen disiunctiuè; quòd temporalia propter scandalũ passiuum ignorantium, vel totaliter dimittenda sunt, vel sedandum scandalum media aliqua admonitione. Quam admonitionem quisquè, Infideles aduocare coactus, facilè potest promulgare, & ei tenentur acquiescere ignorantes aliàs scandalum transit in malitiam, pro qua non sunt temporalia dimittenda. Quamquàm, quia Reges sunt personæ publicæ, & in bello censentur

tur tueri publicam causam, apertè *D. Tho.* ait, ob bonum commune, & publicum, nunquam ratione scandali aliquid esse prætermittendum. Quapropter nescio, an laudabiliter dicat *Gregorius de Valentia* Regem Galliæ Franciscum I. minime fuisse laudatum ratione scandali, quod Turcas in subsidium accersierit contra Imperatorem Carolum V. Hoc enim scandalum aut fuit imperitorum, & causas belli ignorantium (constat enim à multis optimum Regem excusari) aut certè aliunde fortè desumebatur; puta, quia bellum non videretur iustum; aut quia posset alia via se tueri, quod, an ita fuerit, examinare non decet.

Quartum dictum: Ratio periculi subuersionis Fidelium non necessariò est coniuncta cū auxilio ab Infidelibus implorato, & ea admissa, adhuc non est sufficiens ad constituendam illicitam talem implorationem. *Prima* pars patet, quia aliquando opus esse potest auxilio absquè eo, quòd copiæ Infidelium cum Fidelibus coniungantur; si agmina separata diuersis in locis bellum inferant. *Secunda* pars probatur euidenter, quia non reprehenditur Princeps Christianus, qui sibi subditis Infidelibus, aut Hæreticis in bello vtitur. Quandoquidem & illi ratione subiectionis tenentur pro Republica tuenda pugnare, & Princeps Iure Dominii, eorum operam valet expetere, alioquin multi hodie pijssimi Principes; quia ditionem hæresibus inquinatissimam habent, reprehendendi essent, quòd in exercitibus suis hæreticos milites tolerarent; cum tamen nequeant aliter pugnare; nec reprehenditur Carolus V. quòd hæreticis Germanis sæpiùs in bello vsus fuerit. Tunc autē non abest periculum infectionis cæterorum; Nec valet dicere, aliud esse exteris Infidelibus associari, aliud verò Iure *Dominij* proprijs subditis vti, ex quibus non est maius periculum in bello, ac tempore pacis, dum permixti cum Fidelibus viuunt. Non valet, inquam quia sistendo in ratione periculi subuersionis, nil refert, Infideles esse subditos; æquè enim viget, ac si non sint. Potest autem ex sola occasione belli vigere, si alias Infideles; puta Saraceni, Mauri, & similes, distinctas oras à Fidelibus incolerent, Principi Fideli subiectas; nec tamen tunc priuatur Princeps iure vtendi illis subditis, etiam coniunctim cum alijs, iuxta exigentiam belli. Sed refellitur efficacius, & est secundum huius dicti fundamentū quòd ex communi sententia non reprehenditur vti auxilio Infidelium contra alios Infideles, vt de Abrahamo, & Machabæis dictum est; nec prohibetur Fidelibus suppetiari Infidelibus, dum hi aduersus alios Infideles pugnant, vt cōstat de Ionatha, qui opem tulit Demetrio 1. *Machab.* 11. & de Iosaphat, laudatissimo Rege Iuda 4. *Rege* 4. suppetias ferente aduersus Regem Moab, Regi Israel Ioram, & Regi Edom, quas celebri miraculo Deus habuit ratas. Et tamen his in casibus, ex coniunctione agminum idem viget periculum subuersionis; & in secundo est voluntariè susceptum. Sola igitur ratio periculi subuersionis non facit, impetrationem opis ab Infidelibus esse damnatam.

Quintum dictum: periculum ex perfidia Infidelium; quòd fœdus, & pacta non seruent, nec semper viget, nec est sufficiens illicitum constituere postulatum ab Infidelibus auxilium, in casu, de quo loquimur. *Prima* pars est euidens, quia licèt ex eo quòd sūt hostes habituales, præsumi possit fidei violatio, possent tamen esse aliquando qui aduocantur, vel ex conditione Dominij non ita potentes, vel ex numero non ita multi, quin possint contineri in officio, & cogi vi ad fœderis obseruantiam. Nec, dum quis certò opprimitur iniustè, negligere debet sui defensionem, timore incertæ perfidiæ futuræ militum auxiliantium. Præterea curari potest, fœdera ita fieri tuta, vt nulla pars valeat ea infringere, si dentur ad securitatem obsides, arces, Ciuitates, &c. aut auxilium mutuum rependendum tanti æstimetur, vt non expediat Infidelibus, fidem violare. Exinde autem probatur altera pars, quia præsens oppressio, repellenda iusto bello, præponderat futuræ perfidiæ incertæ; vt dicebamus, & ei, qui opprimitur iniustè, præstat, quòd ab Infidelibus possit opprimi, quam quòd de facto à Fidelibus opprimatur.

Sextum dictum: periculum, quòd Infideles, in auxilium vocati, victoria insolescant, eaquè abutantur, aut fiant potentiores in damnum Christianæ Reipublicæ, nec semper adest, nec satis est, vt illicitum faciat, vti Infidelium auxilijs. Prima pars colligitur ex dictis circa quintum dictum. Ad conuentiones enim circa victoriam seruandas, quas Princeps Christianus ob periculum tenetur, si potest, facere, aliquando cogi possunt, *Potest* similiter Princeps ijs non vti in aggressionibus, expugnationibus, aut deprædationibus, in quibus viget huiusmodi periculum; sed tantùm in præsidium arcium, aut in aperta pugna. Nec semper fiunt potentiores; quia vel arma possunt non tradi, vel tradita repeti, vel ea tantum dari, quæ in eo bello insumantur. Secunda pars ex ibidem dictis pariter infertur; quia non dictat Ius naturæ propriæ defensionis, ob damnum, quod potest timeri, tolerantiam illius, quod de facto sæuit. Nec obest deterius esse, quod timetur, nimirùm abusus victoriæ Infidelium aduersus Fideles, ac proinde id debere præponi. Nam illud, quòd per se primò, & directè intenditur, est defensio iusta Principis Christiani; quod autem inde sequatur pernicies aliorū, est per accidens, quod in moralibus, vt diximus non attenditur. Frequens autem est mos militum etiam Fidelium, insolescere victoria, Nequè ex eo, quòd in bello aliquis innocens opprimitur, bellum fit iniustum, quia sequitur indirectè, & per accidens. Eadem ratione licitum est *Reipublicæ*, ad se liberandam, tradere innocentem Tyranno, qui eum expostulat ad perdendum, nō cessaturus ab obsidione, nisi traditione innocentis; tunc enim Respublica non tradit directè, vt occidatur, sed vt semetipsam defendat; occisio autem sequitur per accidens. *Sic* Princeps iustè bellans potest arcem aduersarij subuertere, etiā si certò norit, in ea plures reperiri innocentes, subuersione occidendos. Sic fas est, innocentē occidere, qui pro scuto ab inuasore arripitur, si inuasus aliter non potest mortem euadere, & cōculcare infantem in angusto itinere, si alia via

fuga ab interimente non permittitur. Sic prægnans potest lethali morbo pharmacum adhibere, etiam si sit exitiale fœtui, ea nimirum ratione, quia propria defensio primò intenditur; cætera per accidens sequuntur. Quæ exempla prosequitur *Duardus loco suprà citato*, sentiens habere locum, etiam si aliquod damnum spirituale animarum necessariò inde sequatur. Quod tamen necessariò non sequitur ex abusu victoriæ Infidelium. Ex adulterijs enim, & stupris, de quibus potest esse specialis difficultas, nulla anima exponitur certæ amissioni spiritualis salutis licèt periculo exponatur. Violationes verò rerũ sacrarum, quas ab Infidelibus passim fieri, experti sæpius sumus, crediderim à *Deo* æquanimius tolerari; quàm iniustam oppressionem eius, qui bellum gerere cogitur. Addo autem, in his omnibus, aut aliquibus, si culpa adsit, non esse refundendam in Principem, qui ob necessitatem sui defensionem Infidelibus vtitur; sed in eum, qui iniustè opprimendo, Principem auxilium impetrantem in eas redegit angustias, vt ad Infideles recurreret. Causa enim causæ est causa causati, vt inquiunt *Philosophi*; & qui causam damni dat, damnum dedisse videtur, assumunt Iuristæ; quorum est regula, *Malum, quod quis sua culpa patitur, sibi imputatur*.

Septimum dictum: etiam si aliàs sit inter Fideles, & Infideles bellum, non est illicita in casu nostro aduocatio Infidelium in auxilium. Colligitur rursus ex dictis in superioribus, dum improbaremus responsionem, quam communiter habent Authores nostri ad obiecta, ab eis, qui nullo modo sentiunt, licitam esse huiusmodi aduocationem. Et vel est sermo de alijs Christianis, & tunc militat tantùm inhibitio, quòd Infideles non sint adiuuandi in bello in perniciem illorum Christianorum. Hic autem Princeps, per hoc, quòd Infideles aduocet in auxilium, potius diminuit eorum vires, quàm augeat. Quòd si ex victoria sequatur argumentum, est per accidens, vt explicatum est. Vel est sermo de ijsdem Christianis cum quibus bellum gerit Princeps aduocans; & tunc, si aliqua militaret obligatio, militaret tantùm, quòd dum in bello contra Infideles detinentur, non essent per alios molestandi; quia tunc agitur causa religionis, odio cuius (vt supponimus) impugnantur Christiani ab huiusmodi hostibus Infidelibus; Verùm in hoc nihil est peculiare nostri casus; hæc enim obligatio, si adsit, adest, siue auxilium ab Infidelibus expectetur, siue à seipso Princeps Christianus bellum gerat. Bellum autem agens ob sui defensionem cum aliquo Christiano Principe non dicitur auxilium cæteris Infidelibus, bellantibus alia de causa cum eodem, præstare; etiam si ex ijsdem Infidelibus aliquos in auxilium aduocet; Quia dum ob diuersas causas duo contra eundem diuersa bella mouent, non dicitur alteri auxiliari, nisi ea intentione alteruter moueat, vt faciliùs ab altero possit expugnari. Infideles igitur in auxiliũ à Christiano Principe vocati præsumuntur causam agere ipsius Principis, non aliorum Infidelium; & ideò ex eo quòd eodem tempore, quo alij Infideles præliantur, non censentur illi fruere in odium Religionis, aut in bello iniusto; quòd multo magis procedit, si Infideles, in detrimentum Religionis bellantes, sint ex alienis, & exteris, alij scilicet Principi diuerso subiectis.

Concludamus ergò ex hactenus dictis: Principi Christiano, in bello iusto, dum alia via non suppetit ius suum vindicandi, licitum esse, vti Infidelium auxilio. Nec distinguo de bello offensiuo, aut defensiuo, quia iustum bellum offensiuũ rationem habet defensionis in casu nostro, quatenus est ad reparandam iniuriam, vel damnum illatum. In contrarium autem adducta magna ex parte dissoluta habemus. Vt autem quædam attingamus; Infelices aliquorum euentus, qui huiusmodi auxilijs vsi sunt, & mala in Christianam Rempublicam deriuata huius auxilij implorationi adscribere, & non potiùs in occultissimas caussas, & inscrutabilia Dei iudicia refundere, nescio an tutum sit. Aut si pium est ita credere, in fœderibus huiusmodi, iudicatis pro illicitis ab euentu infausto, fortè non adfuit causa necessariæ defensionis, quæ alia via curari non posset. Hæc certè non viguit apud Israeliticum populum; cum haberet Deum certissimum vltorem, specialique prouidentia patrocinantem; vt verbis ac facto ipsò sæpiùs demonstrauit. Ideò extranea fœdera illi interdicta, ne in robore militari, ac auxiliarium copia, confiderent. At quando diuinis per crebescentibus offensis veritum est eis de cœlesti auxilio præsumere, videruntq; *Deo* permittente, se ab hostibus superari; in propriam defensionem cum Infidelibus laudabiliter iuncti sunt fœdere, vt de Machabæis dictum est, de Ezechia constat Rege Sanctissimo, qui cum Pharaone Ægypti Rege confœderauit *4. Reg 18. & Isaiæ 36.* In specie autem præceptum ex *Exod. Deuter. & Iudic.* super fœdere cũ Chananæo, Ethæo, &c. impositum est particularibus ex causis, vt colligitur ex Scriptura; Ne post fœdus coniugio etiam copularentur in animarum perniciem; vt in dicto loco, *Deut. 7. non inibis cum eis fœdus, nec misereberis earũ, neque sociabis cum eis coniugio; &c. quia seducet filium tuum, ne sequatur me.* Ne desisterent ab euersione impietatis, & infidelitatis, quam tenebantur exterminare; vt citato loco *Iudicum; ita dumtaxat, vt non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ huius, & aras eorum subuerteretis*. Ne fœdere iuncti militares exercitationes omitterent, quò faciliùs ab alijs expugnarentur. *Iudicum 3. Hæ sunt gentes, quas Dominus dereliquit; vt erudiret in eis Israelem: &c. Vt postea discerent filij eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi.* Cur autem reprehensus fuerit Asa ob inuocatum Benadad *Syriæ Regem*, dictum est suprà. Sacri verò Canones, aut inhibent communicationem cum Infidelibus absolutè, aut tantùm in rebus sacris, præsertim in matrimonio, & id ob periculum subuersionis, & indebiti ritus; aut inhibent confœderationes, quæ in perniciem Christianorum resultant. At in necessitate propriæ defensionis, primò attenditur æquitas, quæ vindicatur, non autem quæ pernicies ex accidenti posset resultare. Quamobrem, etsi *Clementina 1. Iure iurando*, & iura tituli *De Iudæis*, & denique nostra Bulla,

abso-

absolutè loquantur, dum *Clementina* prohibet confederationes, auxilium verò impendi *capitula* & Bulla; intelligenda tamen sunt ex dictamine rationis, vt non obligent ad sui obseruantiam, cum tanto discrimine, contra sui, suorumque absolutam, ac necessariam defensionem.

18 Infertur adhuc ex dictis, quale foedus Fidelium cum Infidelibus tolerari possit. Vt scilicet, si initur tunc, cùm bellum inter Christianos viget, & auxilium expetitur à iustè bellantibus Christianis, fieri debeat modo minùs præiudiciali Reipublicæ Christianæ, & præsenti præcepto Pontificis, ceterisque iuribus. Ita vt, si auxilium, armis, & pecunijs sine personis obtineri possit, tale exetur, et non aliud. Et quod promittitur ex parte Fidelium, non solùm debet excludere Christianorum perniciem, sed etiam debet esse, quoad possibile sit, minus fauorabile Infidelibus, ne potentiores reddantur, vt præcauet Bulla. Vndè si foedus sit de mutuo auxilio rependendo, conuenire tantùm possunt, quod teneantur Christiani auxiliari in bello iusto, contra alios Infideles, atque, si fieri potest, non dentur ea, quæ aduersus Christianos in alio bello conuerti possunt. Nec spondere possunt Christiani se adiuuaturos in bello iusto, contra Fideles ineũdo; quia licet causa sit iusta, fit tamen potentior Infidelis contra Religionem, si aliunde victoriam habet.

Foedera autem inita, dum non viget actuale bellum apud Christianos, qui foedere iungũtur; aut sunt mutuo non offendendi, & periculosa sũt; quia tenetur Princeps quilibet Christianus odio habentes Religionẽ persequi, & terras, quas illi iniustè occupant, eripere. Quapropter tunc tantùm erunt licita, quando timetur ex Infideliũ nimia potentia detrimentum ipsorum Christianorum, si foederi non adhæreant. Similiter periculosa sunt, si sint generalia auxiliandi mutuò; quia Christianus cum Fidelibus bellum gerens, non debet ad Infideles ob auxilium comparandum recurrere, nisi extrema coactus necessitate, vt dictum est. Nec fidelis spondere debet auxilium suum, nisi aduersus alios Infideles. Erit enim eatenus foedus licitum, si dumtaxat spondeant se adiuuare mutuò aduersus alios Infideles; dummodò, dum Infidelis bellum habet, sit iustum, aut si non est tale ex parte ipsius aduocantis auxilium, tale fit ex parte auxiliantium; si scilicet ex tali auxilio spectatur exidium, aut detrimentũ alterius Infidelis, hostis Christiani nominis, seruatis tamen conditionibus circa augmẽtum potentiæ infidelium, iuxtà superius tradita.

19 His ità, vt ad rem nostram redeamus dũ quærebatur, an licitè, & sine excommunicatione, arma, & alia in Canone inhibita subministrentur infidelibus, dum in auxilium Christianorum cõtra alios Christianos sunt pugnaturi, aut dum Christiani auxilium contra Fideles Infidelibus præstare tenentur. Respondemus, in secundo casu armorum, & cæterarum rerum traditionẽ illicitam, Censuræque subiectam; quia in nullo casu possunt ita Christiani conuenire cum infidelibus, qui sunt habitualiter hostes, vt auxilium impendant ipsis, dum aduersus Fideles pugnant. Nam Christiani, dum aduersus alios eiusdem generis pugnant, iusta causa pugnat ad propriã defensionem, vt suppono, & ideò infidelibus vti possunt. At aduersus eosdem Christianos pugnant infideles odio Religionis, & bello iniusto. Quod si iustum esse possit, aliunde diximus prouenire, cur eis à Fidelibus præstari nequeat auxilium. Iusta enim victoria fiunt potentiores iidem qui aliundè iniusti sunt hostes, & præsumi possunt abusuri victoria ad oppognationem iustã, Ecclesia autem considerat inimicitiam publicã; qua Infidelis Fidelẽ iniquè insectatur, non particulares casus, in quibus mantellum aliquod iustitiæ superinduci potest habituali odio iniusto.

20 In primo autem casu, dicimus licitè, ac proindè sine excommunicatione, arma tradi, si alia via non suppetat Christiano Principi se defendendi, nisi per huiusmodi traditionem. Siquidem, vt dictum est, propria defensio permittitur omni iure, & in hac traditione non est aliquid directè contra moderamen inculpatæ tutelæ, neque lex poenalis præsumitur obligare in tanto discrimine. *Reginaldus in praxi for. poenit. lib. 9. cap. 18. num. 301. & Gambarupta De Casibus reseru. ad cap. 7. Bulla Cœnæ, sub n. 9. ex Nauarro in cap. ita Quorundam notab. 4. nu. 15. De Iudæis.* Quod si bellum sit iniustum, aut sine talis auxilij aduocatione possit bellum iustũ in sui defensionem rectè institui, per traditionem armorum Infidelibus aduocatis, inducitur excommunicatio, quia talis traditio lege damnatur, sicuti nullo iure tunc aduocatio permittitur. Idem est si auxilium haberi posset sine armorum permanentium traditione; quę traditio fiat sine conuentione, aut animo recuperationis, nam si adsit conuentio de restitutione, aut mora ils spes recuperandi; non incidet quis in excommunicationem, etiam si fieri potuisset, vt Infideles sine traditione armorum præstarẽt auxilium. Etenim attento Pontificis fine, inhibetur de facto, quatenùs ex eo possunt in perniciem Christianorum Infideles fieri potentes. Atqui non remanent in nostro casu ex tali traditione, quæ restitutionem habet adiunctam, potentes eo modo, sed tantùm pro eo tunc, dum præliantur licitè ob causam iustàm Principis Christiani. Quòd verò incidat, si non recuperaturus tradat, constat ex dictis, quia non seruatur moderamen inculpatę tutelæ, modus scilicet minùs Reipublicæ Christianę detrimentosus, qualis esset, si traderet recuperaturus; remanet enim aliàs, Christiani ipsius culpa, potentior hostis, ex acquisita possessione armorum.

Si tamen nolit Infidelis auxilium ferre, nisi retineat arma; periculum autem aduocantis sit extremum, opinarer, tradi posse sine excommunicatione quia alia via non superest, nec melior modus se defendendi vnde seruatur moderamen inculpatæ tutelæ. Cui non obstat, quòd præponderare debet damnum, quod ipsa armis inferre possunt Christianæ Reipublicæ Infideles ij, nam sequitur id indirectè, & per accidens, vt explicatum est.

Contra *Duardum citato q. 36. nu. 85.* & alios quosdam, absolutè asserentes, nunquam licitam esse aduocationem Infidelium, nisi Princeps per acto bello sit de facto curaturus restitutionem.

Aut

Aut enim intelligunt, sufficere curam huiusmodi peracto bello, ad declinandam excommunicationem; & hoc est falsum; quia tenetur, si potest, Princeps ante bellum conuenire de restitutione, aut saltem moralem habere spem quòd poterit recuperare. Aut intelligunt, quòd semper vigere debeat huiusmodi obligatio, insistēdi post bellum recuperationi; & similiter falsum est, quia sufficit, si sit alternatiua; vel curandæ post bellum recuperationis, vel ante, sperandę, aut conueniendi de ea; si casus, & conditio personarum id permittat.

Non excusabitur tamen, qui ignorantia huius Canonis laborans, nihil cogitando de spe recuperationis, negligeret conuentionem inire de recuperando, cum posset; aut post factum ipsam recuperationem possibilem, siquidem ignorantia iuris non excusat. Secus est si ex obliuione, aut inaduertentia non conuenit, aut ex subita necessitate opportunitatem non habuit conueniendi, & volens deinde recuperare, non potuit, quia ab est tunc culpa, aut saltem graue crimen, quòd mereatur poena excommunicationis mulctari. Tenetur tamen insudare recuperationi, si peracto bello animaduerterit; quam si negligat ex parte sui, incidet, vt in simili in superioribus dictum est. Licèt enim in traditione prima non errauerit, hæc tamen negligentia est veriùs quoad effectū traditio, quia tūc integrè arma de potestate Infidelium fiunt; quod maxime vetare voluit Canon. Id quòd potiori iure recipiendū est de eo, qui animaduertens, negligeret recuperare, quæ tradidit eum conuentione, aut morali spe recuperationis; secus si ex inaduertentia non grauiter culpabili. Obseruandum tandem, non esse locum excommunicationi, si contra cōuentionem, spem, aut conatum rennat Infidelis arma restituere, deest enim in Christiano culpa.

51 Aliud est dubium, institutum à *Duardo q.6*, an inter hostes Christiani nominis connumerandus sit Princeps Fidelis, cum Infidelibus confoederatus in perniciem iniustam alterius Principis Fidelis, & ait, connumerandum esse, si confoederatio fit eo respectu, quo Infidelis est, & Christiani nominis inimicus, impugnet autem Christianum iniustè, præsertim quatenùs Christianus est. Inde infert, deferentem arma ad huiusmodi Principem Christianum confoederatum subijci excommunicationi; quia hæc est mediata delatio, siquidem Infideles vsuri sunt illis. Quod confirmari potest ex eo, quòd talis delatio, licèt non esset in rigore ad Infideles, (potest namquè esse, quòd arma in eorum potestatem non deueniant) est tamen talis, qua Infideles fiunt potentiores, quòd præcauere vuit Bulla. Qua ratione eidem sententiæ subscribit. *Bonacina hic punct. 3. nu. 6. vers. idem dicendum*, & videtur opinio. *Nauarri in citato cap. Ita quorundam notab. 4. nu. 7*, dum ait, nomine Sarracenorum comprehendi ipsos, & fautores eorum, quatenus tales sunt.

Sed re vera, attento tenore nostræ clausulæ, & sistendo in hac prima actione delationis, seu transmissionis, iste non est innodandus, si propriè ad Principem deferat Christianum, non enim dicitur Christiani nominis hostis, qui gaudet nomine Christiano, Et dum dicitur, ad *Sarracenos Turcas, & alios Christiani nominis hostes*, intelligendum videtur de alijs Infidelibus, qui ad instar Sarracenorum, ac Turcarum oderunt Christianum nomen, vt est communis interpretatio, siquidem particula *alios* est relatiua similium, & inuoluens qualitatem præcedentium arg. *l. Si fugitiuus iuncta Glossa fin. C. De Seruis fugitiuis l. Quidam relegatus ff. De rebus dubijs c. Sedes De rescriptis cap. Sacris, vbi Abbas nu. 2 De Sepulturis, & notauit Barbosa* plures congerens. *De Dictionibus Dict. 17.* Cuius signum est, quod vltra Infideles, ij ad quos prohibetur delatio, specialiter recensentur, nimirùm hæretici expressè, vel nominatim à Sancta Sede declarati; nullus igitur alius Priceps Christianus comprehenditur.

Dixi; *sistendo in hac prima actione delationis*, quia aliundè deferens potest incidere ex tertia, vt auxilium præstans Infidelibus ad damnum Christianorum; ex particula enim *quomodolibet* carpitur, etiam si mediatè tantùm ferat auxilium. Ex quo soluitur confirmatio. Argumentum autem Duardi conuincit de eo, qui sciens à Principe illo Christiano arma tradenda esse Infidelibus, defert ad hunc effectum. Quē & nos arbitramur, innodari, vt mediatum delatorem, immò vt verùm transmissorem; transmittere enim significat mittere per alium, vt infra. Secùs eum, qui simpliciter ad ipsum Christianum Principem defferet.

52 Ex eadem hac delatione mediata communiter censentur transmittere ad Infideles, ac proinde innodari, qui deferunt ad Fideles Infidelium subditos, vel in eorum Regionibus degentes. *Ita Vgolinus De Censuris Pontif. per Bullam Cœnæ reseru. p. 2. cap. 7. vers. hoc nostro nu. 6. Nauarrus dicto notab. 4. nu. 12. Alterius tom. 1. De Censur. lib. 5. disp. 8. cap. 3. col. 2. in fine: Scortia in Bullas selectas Theorem. 416. col. 4. Azorius tom. 1. Instit. moral. lib. 8. cap. 13. q. 5. Duardus citata q. 6.* Vt enim in superioribus diximus, id, quòd est apud subiectos Sarracenis, est de potestate eorum, & dici potest esse apud ipsos; eo namquè quis maior, ac potentior redditur, quò maiotibus, ac potentioribus præest. *§. Nos igitur Auth. De defens. Ciuit.* Facilè enim ab ipsis possunt per Principes auferri, vt in simili adnotatum est *nu. 7.* Nec prodest, quòd non deferantur ea de causa, vt auferantur, & in augumentum potentiæ Principis contra Christianos deseruiant. Si quidem id præsumi potest, & debet quòd sint auferenda, vt ibidem diximus.

Secùs est, si teneri possint occulta, sinè periculo detectionis, ad propriam tutelam adhiben da (nec enim licet, etiam ad huiusmodi tutelam tenere, si adsit periculum detectionis) Et multo magis, si in Infidelium perniciem pro futura sunt; aut horum subditorum liberationē, quia his in casibus nullo modo bona dicuntur deferri ad Infideles; est enim in eorum perniciē æquè Bulla solo virium augmento aduersatur, nec intendit impedire detrimentum. *Nauarrus loco citato vers. Quod tamen, & vers. Sexto in-*

fertur. Vgolinus, & *Scortia ubi suprà Azorius q. 6.* Quod etiam recipit *Alterius*, si valdè verisimiliter sperari possit, profuturam esse huiusmodi perniciei, & longè absit periculum, tùm quòd prius non detegantur; tum quòd statuta coniuratio faustum non sit habitura finem. His enim stantibus, etiam si casu arma ad manus Infidelium deuenirent, tradens, ea intentione esset excusandus. Quòd si res sit plena periculi, & magis timendum sit, quàm sperandum, si deinde arma deueniant in potestatem hostium, subijcietur deferens excommunicationi; quia non præuiderit id, quòd tenebatur præuidere. Vnde quia tales coniurationes, & conspirationes rarò effectum sunt sortitæ, ideò in praxi, ait, abstinendum esse ab huiusmodi delatione.

Quę omnia probamus, excepto quod dicitur eum; qui præuidere debebat periculum, & non præuidit, incidere, & incidere si deueniant, & tunc, cùm deueniunt arma in immediatam potestatem hostium. Nam si quis non præuidit, ex inaduertentia, aut naturali imprudentia, omne periculum, quòd re vera adest, detulit tamen, aut tradidit bona fide, putans rem faustè feliciterquè euenturam, non videtur adeò culpabiliter tradidisse, vt excõmunicationis poena sit innodandus. Esto autem, quòd incidat; videtur inconueniens, excommunicationem dependere ab euentu, qui casui subest, & post longissimum tempus potest accidere, vt alibi in similibus dixi. Nam, quando tradidit, non alia de causa per *Alterium* non incidit, nisi quia non tradidit satis culpabiliter ad contrahendum; quòd patet, quia ipse cum communi *citata col.2. cap. 3.* sentit, exteros simpliciter, deferentes ad Fideles hoscè, incidere, quatenùs deferrè ad subditos Sarracenorum, est deferre ad ipsos Sarracenos, nec addit esse necesse, (vt re vera non est) immediatiùs arma ad manus ipsorum Sarracenorũ deuenire, & tunc incurri. Igitur in præsenti casu, nectune incurreretur, quando immediatiùs deueniunt, quia fortuitò accidit; nec dicitur tunc ille idem transmittere, qui prius tradiderat nam prior actus tradendi, quo medio sequitur deinde apud Infideles immediatior possessio, nõ fuit adeo malitiosus, vt Censura puniretur. Nulla autem alia intercedit culpa, cur autem poena? Fateamur itaquè oportet, vel nunquam Censurã contrahi, vel eo tempore, quo arma primùm Fidelibus dantur. Et id erit, non semper, sed quoties temere dantur sine vlla probabili, aut saltè apparente ratione, quòd ad hostes non sint deuentura. Similis enim traditio temeraria æquiualet ei, qua immediatè ad ipsos hostes deferrentur, Vnde non est expectandum ad incursum, quòd de facto arma auferantur, præsertim, quia potest esse, quòd sine armorum ablatione, velit Infidelis Princeps, ipsos etiam Fideles subiectos, ad instar cæterorum subditorum, præliari, & cogere si renuant.

Quòd diximus de Fidelibus subditis, idem recipiendum est potiori iure de mercatoribus rerum harum prohibitarum, in terris Infidelium commorantibus; si recipiant ea, spontè venditori. *Duardus, Vgolinus, Alterius locis citatis*, & constabit clarius ex infrà dicendis.

23 Ex antecedenti autem casu inferri potest, licitam esse, nec puniri Censura, delationem ad Infideles subditos, qui affirmarent velle in Dominum suum insurgere, aut moliri aliquid, ex quo sequatur Religionis fauor, et Principis hostis detrimentum. Sed crediderim, rem esse periculosam, & necessarium esse, quod certum sit, eos fidem seruaturos; coniurationem verò infallibiliter habituram effectum fauorem Religionis sequuturũ proximè, & directè, nec odio priuato, aut particularibus dè causis eos in vitam Principis conspirare, & his similia; alias enim probabiliter præsumi poterit, non solùm hæc non experi directè in fauorem Religionis Christianæ; sed nec ipsos permissuros, quòd Christiani gaudeant fructibus, quos ex tali conspiratione acquirere possent.

24 Obseruandum postremò circa hanc clausulam: ex eo quòd distinctè protegitur nomen Christianum, & Catholicum, innodari ex eo, deferentes etiam ad eos Infideles, qui Hæreticorum sunt hostes. Primùm enim Christi nomen *Bulla* tutatur, veram deinde, & integram Christi Fidem: Vnde quia Christiano nomine gaudet, & Hæretici, ideò sub protectione huius Canonis cõpræhenduntur. Et ex hoc, non videtur permittenda delatio, etiam ad Infideles, qui actuale bellũ gererent cũ Hæreticis, Catholicæ Reipublicæ actualiter infensissimis, & peruersissimis hostibus. Quia nomen Christianum interim impugnatur, & Infideles fieri possunt potentiores, qua potentia vti possent etiam aduersus cæteros Christianos, & Catholicos.

Sed quid si Catholicæ Reipublicæ grauiora inferant damna Hæretici huiusmodi, quàm Infideles habitualiter tantùm hostes? nonnè satius esset, adiuuando Infideles tutari ab Hæreticis Religionem Catholicam, & ipsos actualiter persequentes exterminare Hæreticos? magis .n. vrgere videtur obligatio defendendi Christi anũ nomen in vera Religione, quàm vte umquè alias in hæretica.

Respondeo, vt dixi, tutelam Christiani nominis primariò curæ esse Ecclesiæ, vbicumquè sit. Vnde Pontifices ante Xistum V, absolutè ad hostes Christiani nominis prohibebant delationẽ, Quia igitur Hæretici, etiam Catholicæ Ecclesię infensi, dicuntur nomine Christiano, ideò in quolibet casu non consulerem delationem, exequendam inconsulto Pontifice.

Vel Hæreticos, per nostras, siue huius Sanctæ Sedis sententias, expressè, & nominatim declaratos.

ELENCHVS.

25 *An ad Hæreticos probibita esset delatio, etiã ante additam hanc à Xisto V. Clausulam.*

26 *Hæretici, quantumuis hostes, si non declarati, vt præfertur, non comprabenduntur.*

27 *Nec sideclarati, non tamen hostes.*

28 *Quæ dicatur Apostolica Sedis sententia.*

29 *Quo pacto accipiendum sit, declarari expressè, vel nominatim*; & 31.

No-

30 *Notorios Hæreticos, non declaratos à Sede excludimus.*
32 *Adnotanda in delatione ad Hæreticos declaratos, subditos Principi non similis conditionis.*
33 *Quid, si huiusmodi Hæretici bellum aduersus Infideles hostes gerant.*
34 *De Schismaticis.*
35 *De iniustè bellantibus aduersus Sedem Apostolicam.*

ALterum eorum genus, ad quos delatio rerum, infra exprimendarum, prohibetur, Hæreticorum est, nec omnium absolutè, sed per Sedis Apostolicæ sententias, expressè vel nominatim declaratorum. Hos apposuit, vt in Præludio adnotanimus, Xistus V. in Bulla anni 1587. & iure optimo. Non minus enim ij Catholicum oderunt nomen, Religionemnè, ac Infideles Christianum, dum amore impiarum sectarum præliantur.

25 Ambigitur autem, an ante Xistum, ad eos etiam deferre esset inhibitum; quandoquidem, si attendatur mens Canonis, quæ est, Catholicam maximè fidem, ac Rempublicam protegere, non videtur, dicendum; noluisse ab Hæreticis, qui aliquando duriores sunt hostes, quàm Infideles, præcauere. Possunt autem, sub illis verbis *Christiani nominis hostes* dici, comprehendi, nec tamē soli declarati, sed omnes, vtcumquè Catholici nominis inimici; nam in fauorabilibus probabile est, Christianorum nomine venire solos Catholicos, arg. *cap. Caue* 28. *qu.* 1. vbi dum interdicitur Catholicis cum Hæreticis connubium dicitur; *Caue Christiane, hæreticā, & alienam à fide tua accipere tibi vxorem.* Præterquàm, quòd non sunt verba legis rigorosè attendenda, quoties ratio, ac intentio oppositum dictat *L.* 1. *C. quæ sit longa consuet.* & quando similis casus, licet non expressus, videtur tamen in men indubiè præsumptus; per *Syluestrum in Summa ver. Argumentatio qu.* 1 *& Bart. in collatione Glossarum clement. De Rescriptis.*

Nauarrus tamen *in Man. cap.* 27. *nu.* 63. *Declarat.* 6. scribens ad Bullam Gregorij XIII. vltimam, quæ fuit etiam prima Xisti anno 5861. & in *cap. Ita quorundam notab.* 4. *nu.* 19 *&* 24. *De Iudæis.* (vtimur impressione Romana anni 1590.) & cæteri Interpretes ipso antiquiores, aiunt, ad Hæreticos non fuisse inhibitam tunc delationem. Et hic videbatur obuius sensus omnibus, & ab ipsis etiam Pontificibus intentus; vt Hæretici non intelligerentur sub hostibus Christiani nominis; siquidem eo nomine gloriantur; & Xistus, solos addens Hæreticos declaratos, potius angustiorem reddidisset amplam Canonis dispositionem, in Religionis præiudicium: nam ab alijs Hæreticis, hostibus quidem, sed non declaratis, non præcaueretur; illud autem non est verosimile. Antiquitus igitur non dictabat ratio, quòd ab Hæreticis, hac inhibitione caueretur, siquidem non impugnabant armis Catholicam Religionem, vt faciunt nostri Nouatores, ac proinde casus non erat indubiè præsumptus. Quod viguisse præsumitur, vsquè dum verba Canonis inuariata manserunt, quamuis ante Xistū aliquot annis, Hæretici belli eam prætenderent hostilitatem. At animaduertens ipse recentiores Hæreticos, magis armis, quàm verbis Catholicos impugnare, & impijs dogmatibus viam sternere conuratione, ac rebellione, prouisum voluit de ipsis, si fuerint à Sancta Sede damnati.

Argumentum autem ex acceptione fauorabili Christiani nominis, si robur habet, magis concludit, quàm opus sit. Si enim sub eo soli Catholici comprehendnntur; sequitur, non fore inhibitam delationem ad Infideles, qui Hæreticos impugnant; quod est falsissimum, ex communi Interpretum hoc loco sententia. Primùm enim, vt semper fecit, eos, qui Christi nomine gaudēt, & Ecclesiæ sunt per Baptismum subditi, ac filij ipsa tutatur ab exterorum vi, ac insidijs; deinde, recentiora ob incommoda, ab impetu domesticorum rebellium eos, qui in totum fidem, & obedientiam Romanæ Ecclesiæ retinēt, & in eius gremio salubriter viuunt. Non solùm enim ei cura Catholicæ fidei est demandata, sed etiam Christiani nominis vbicumquè illud sit, patrocinium. Qua de causa eum communi asserimus Cap. III & IV. sub nomine Christianorum ex Bulla, & *cap. Excommunicationi De Raptoribus*, hos protegi, ne expolientur nauigantes, vel passi naufragiū. Nec ex *cap. Caue* sufficienter eruitur oppositum. Quia dum dicitur: *Caue Christiane*, sermo est, etiam ad Hæreticum directus, qui Infidelem cōiugem prohibetur accipere; dicitur enim; *Caue Christiane, gentili, aut Iudæo filiam tuam tradere.* Nec obest quòd subdatur; *Caue hæreticā, aut alienam à fide tua accipere tibi vxorem*, quia inhibitio nō est dicenda, præterquàm quod hæreticos, siquidem ex eo, quòd sunt Hæretici, non censentur exempti à præcepto Ecclesiæ, connubium cum vxoribus hæreticis generaliter prohibente.

Ante annū igitur 1587. deferentes ad Hæreticos, Catholici hostes nominis, non excommunicabantur ex Bulla Cœnæ, sed nec ex Iure, quod de solis Sarracenis semper habet mentionem.

26 Ex his patet ob adiunctam Clausulam hanc, de Hæreticis particularibus loquentē, non esse hodie dicendum, innodari deferentes ad quoslibet Hæreticos, sed ad eos tantùm, qui sunt expressè, vel nominatim declarati: nam licèt finis legis videatur, omnes Hæreticos, qui hostes sunt, debuisse comprehendere, obstant tamen verba, dum inclusio vnius exclusio est aliorum arg. *Cap. Nonnè. De Præsumptionibus, & L. cum Prætor ff. De Iudic.* Nec enim ita specificè locutus fuisset Pontifex, si alios etiam voluisset complecti. Nec suffragatur generalis illa Clausula: *ad Christiani nominis hostes.* Nam non dicit *Catholicos*; & collocata est ante verba, quæ explicamus, vt signum sit, ad antecedentes dumtaxàt, scilicet Infideles, referendam esse, non ad Hæreticos subsequentes. Ita *Toletus lib.* 1. *Instruct. Sacerd. cap.* 24. *num.* 8. *Bonacina De Censur. in particul. disp.* 1. *quæst.* 8. *punct.* 3. *nu.* 4. & supponunt alij ferè communiter. Contra *Vgolinum De Censur. Pontif. reseru. per Bullā Cœnæ par.* 2. *cap.* 7. *vers. Qui ad Saracenos, &c. Altersum tom.* 1. *De Censuris lib.* 5. *disp.* 8. *cap.* 2. *in fine*, vbi ait, id insinuare *Nauarrum in Manual. loco* à nobis *suprà citato.* ibi *Per Turcis*, *&c.*

etc. vbi tamen id non insinuat, quia in ea Bulla Gregorij non erat de Hæreticis sermo, & *Duardum lib. 2. Commentar. ad Bullam Cœna Can. 7. quæst. 4.* qui licèt sub *num. 5.* videatur subscribere, *num.* tamen 7. apertè ait, si non sint declarati, sat esse si hostes; quia saltem sub Clausula, *Et alios Christiani nominis hostes*, si non sub præsenti, comprehenduntur.

27 Sed Statim percontaberis: vtrū hi expresſè vel nominatim declarati Hæretici, debeant esse hostes, vt excusetur, qui ad declaratos, sed non hostes, deferret. Nam nihil hic insinuatur: et particulam hostes, cum antecedat, diximus, nil ad præsentem Clausulam conferre.

Respondeo ex intentione Bullæ quæ est, ne prohibitorum delatione aduersantes Catholico nomini in detrimentum ipsius fiant valentiores, expressa etiam ijs verbis, & *alia huiusmodi, quibus Christianos, & Catholicos impugnant*, quæ distributiuè debent intelligi, id est Christianos Sarraceni, Catholicos Hæretici, certum videri, prohibitionem nō habere locum, nisi sint hostes; vt quid enim armorum prohibere delationem, si nec prælian-tur, nec præliaturi timentur? Quod igitur in hac Clausula satis non exprimit Pontifex; dum sine distinctione Hæreticos declaratos recenset, sufficiat, euidenter colligi ex sequentibus, *quibus Catholicos impugnant*. Ex quibus tamen non cogimur affirmare, comprehendi Hæreticos hostes, etiamsi non sint expresſè, aut nominatim declarati, quia vt dicebamus, singularis conditio huius declarationis certissimè restringit Hæreticos ad eos tantùm; qui eiusmodi sunt conditionis.

Non videntur tamen deesse, qui arbitrentur, hæreticos etiam non hostes, comprehendi; Siquidem putant, non solùm ratione auxilij bellici, quod præstari non debet, sed etiam ratione inhibitæ participationis cum excommunicatis expresſè, & nominatim, iuxta *Extrauag. Ad euitanda Concilij Basileensis*, interdici loco delationem. Ex quo sequitur, fore subijciendos excommunicationi, etiam deferentes ad excōmunicatos nominatim per Episcopos, & alios Iudices, nisi obstaret singularis expressio, *per nostras, siue huius sanctæ Sedis*. Cum declaratis autem à Sede tantùm hic participatio in delatione armorū cæterorumquè, inhibetur, fortè quia rebellio immediatè in Sedem Apostolicam, quæ declarat ita excōmunicatos, suscitata, grauior est aut quia ab ea declarari solent, vt plurimum, ij, qui odium directè in fidem Catholicam profitētur, & exercent; vt declarauit Elisabetham Angliæ Reginam Pius V. Quòd autem magis, ratio participationis attendatur, quàm hostilitatis, deducitur ex verbis, *per nostras, siue huius Sanctæ Sedis sententias expresſè, vel nominatim declaratos*, quæ de circumstantia declarationis meminit, non autem de conditione inimicitiæ.

Hæc opinio communiter reijcitur; cum augendæ hostium potentiæ sese Canon noster opponat; vt ex Clausula, *aliaquè huiusmodi, quibus Christianos impugnant*, satis est liquidum; & ex conditione rerum, quæ vetantur deferri, quę ad militiam pertinent, conijcitur. Si enim ratione participationis emanasset hæc inhibitio, non magis de his, quàm de alijs rebus procederet. Præterea non dicitur, *ad Hæreticos, in excommunicatione expresſè, vel nominatim declaratos*, sed tantùm ad declaratos hæreticos. At constat ex dictis Cap. I. ad Clausulam, *Quoscumquè Hussitas, &c.* solos declaratos in excommunicatione esse vitandos, excommunicatum autem non satis quem declarari per hoc, quòd declaretur Hæreticus; nisi addatur, quòd excommunicationem hæresis incurrerit, vt ibidem *nu.* 18. Benè concedimus, esse verisimile, ea de causa solos declaratos Hęreticos. non autem hostes exprimi pręsenti Clausula; quia ij, qui tales declarati sunt ab Ecclesia, nunc odia, vt plurimum, in eā, & Catholicorum nomen exèrcent.

28 Per Sedem autem Apostolicam declarari non est per sententiam, à solo Pontifice immediatè latam; sed etiam per eas, quæ procedunt ex Curia, nomine Pontificis, per Officiales, Delegatos, vel Subdelegatos ipsius, siue Pontifex sit in loco, vbi est Curia, siue alibi. Sedes enim Apostolica in Curia manere dicitur; sed & ibi, vbi est Pontifex, licèt Romanam Curiam secum non transferat, ex *Clement. Ne Romani de Electione.* Siquidem Officiales Pontificis, apud ipsum, vel Curiam, immediatiùs, & proximiùs agere dicūtur illius nomine, quàm cæteri delegati extra Curiam. Ea propter non comprehenduntur Hæretici declarati per sentētias Nuntiorum Apostolicorum, Legatorum à Latere, Inquisitorum, & aliorum Commissariorum, & Delegatorum à Sede; quārùmuis dicant, se declarare auctoritate Apostolica; quia tunc non verificatur propriè, quòd sit sententia Sedis. *Alterius citato Cap. 2. col. 5. Duardus eadem quæst. 4. nu 6. & 7. Bonacina dicto punct. 3. nu. 3.* Quod procedit, etiamsi habuerint præceptum à Pontifice de ferenda sententia. Secùs si à Pontifice, vel Sede fuerit lata, hi verò solùm debeant promulgare. Nam in primo casu adhuc sententia non dicitur Sedis, sicut in secundo, sed Legati, Nuntij, &c. lata præcepto Sedis.

10 Maior controuersia est, quinam intelligēdi sint expresſè declarati per Sedem Apostolicam; quiuè declarati nominatim; & an, si hæc duo inter se differant, necessarium sit, adesse in declaratione vtrumquè copulatiuè, vel sufficiat disiunctiuè alterutrum; vt sub Clausula comprehendi dicantur.

Alterius est cap. 2. col. 4. in fine, quem sequitur *Bonacina punct. 3. nu. 5.* asserit, *nominatim* declarari esse per proprij nominis disertam expressionem explicari; *expresſè* verò, per expressionē Officij, vel dignitatis, aliarumuè certarum conditionum, ex quibus persona in indiuiduo innotescat, ac si proprio nomine nuncuparetur, Sufficere autem adhoc vt sub Clausula comprehendantur, disiunctiuè alterutrum.

Tolstus verò *citato Cap. 24. num. 4. et 8*, *Sayrus lib. 3. Thesaur. casuum conscientiæ cap. 11. n. 3. & 16. & Reginaldus lib. 9. Prax. fori Pœnitent. cap. 18, num. 292.* supponunt, vtrumquè esse necessarium, quòd scilicèt sint expresſè, & nominatim declarati Hæretici; nec immorantur in explicando, quid sit *expresſè* declarate; cum secunda conditio *nominatim*, quamlibet expressionem

nem includat. Non debent tamen ire infiĉias, (& ad hoc possunt dicere additam particulam *expressè* censendam esse denominatiuam denũciationem eam, qua, ignorato nomine, persona alijs indubitatis signis, ac circumstantiis apposita designatur, vt absquè errore in singulari demonstretur; vt diximus cit. Capite 1 *n*.12. Vnde parùm videntur pugnare cum *Alterio*, *& Bonacina*.

Tandem *Duardus q*.4. ait nominatim declarari, esse proprio nomine designari: quomodo declarati sunt Lutherus, Caluinus, Elisabetha Regina Angliæ, &c. Expressè autem idem esse, ac apertè, & manifestè, arg. *cap.* 1. *De Constitutionibus lib.6. & cap. Si cui nulla. De praebendis*, etiam si sit per expressionem generalem, vt sunt Lutherani, Caluinistæ, &c. qui expressè sunt per Sedem Apostolicam sæpiùs declarati Hæretici, præcipoè in Bulla Coenæ Canone I. Sufficere autem alterutrum disiunctiuè, ratione particulæ, *vel* quæ natura sua est talis, arg. *cap. Inter cæteros vbi Panormitanus nu*.4. *& alij. De Rescriptis*. Quamobrem opinatur; non solùm exempli gratia, inhibitam fuisse delationem per Xistum ad Elisabetham Angliæ Reginam, nominatim per Pium V. declaratam, & infensissimam Catholicorum Inimicam; sed etiam ad omnes Lutheranos, et Caluinistas, vbicumquè iniustè contra suos Catholicos Principes, causa Religionis bellantes.

30 Illud videtur esse receptiùs, quòd vetitum est, non comprehendi Hæreticos, quantùmuis notorios, et manifestos, nisi accesserit aliqua sententia Sedis Apostolicæ. Quia notorietatem Canon non requirit, sed sententiam, Ita *Bonacina punct*, 3. *num* 3. *Alterius Cap*. 2 *quæsit. vlt. Duardus citata q*.4. *nu*. 5. Contra *Vgolinum vers. Qui ad Sarracenos, & c. num*. 6. notorios] eiusdẽ esse conditionis arbitrantem, ac expressè, vel nominatim declaratos, nisum in *Extrau. ad euitanda*, Concilii Basileensis, quę tàm eum notoriis, & manifestis, quàm cum nominatim denũciatis excommunicatis, participationè inhibet, Aduersus quem egimus citato Capite 1. *nu*, 14. Sed neque hic prohibetur delatio ratione inhibitæ comm unicationis, vt diximus.

31 Cœterum in controuersia proposita probabilior videtur sententia *Duardi*, vt verba *expressè vel nominatim* accipienda sint disiunctiuè, & in eo sensu, quo eadem ipse explicat. Quoad disiunctionem enim, ea est communissima acceptio eius particulæ, quæ parum disiungeret, si ly *expressè* intelligeretur ad mentem *Alterii*; ex dictis enim *loco citato, expressè* eo modo nõ est quid valdè diuersum à *nominatim*. Porrò pręfatam particulam ha bent omnes Bullæ, quas videtim, etiam illæ Clementis VIII. ad quas scribunt *Toletus, & Sayrus*, & illa Pauli V. ad quam *Reginaldus*; cum tamen ipsi supponant, adesse particulam coniunctiuam, *& expressè, & nominatim*. Solùm in vltimis Sanctissimi *D. N*. Vrbani VIII anni 1630. & 1631, inuenio illam particulam &: in prioribus enim apud *Bonacinam* est, vel. Quod si nolimus factum errore typographiæ (vt factum, est mihi probabile) adhærendum est opinioni *Sayri, Toleti, & Reginaldi*, à tempore variatę particulæ. Stante autem particula *vel*, suadetur vlterius *Duardi* sententia, quia, si dicamus, solos significari declaratos vel nominatim, vel sub expressis singularibus conditionibus, pauci sunt, quos Apostolica Sedes per se declaret eo modo Hæreticos. Ex altera autem parte ratio hostilitatis, & odii in Rempublicam Christianam valdè est attendenda, ob clausulam; *aliaquè huiusmodi, quibus Catholicos impugnant*, satius est igitur dicere, prohibere quidem delationem ad nominatim declaratos; sed etiam ad eos, qui expressè, licet non nominatim: ij autem sunt, quos Pontifex, aut Sedes Apostolica declarat Hæreticos etiam in generali. Exempli gratia, declarauit de facto Sedes Apostolica, omnes adhærentes doctrinæ Lutheri esse Hęreticos; igitur ij omnes, & singuli, quos constat esse Lutheranos, verè dicuntur à Sede declarati Hæretici; & quod si vlterius sint Religionis hostes, delatione ad eos contrahitur excommunicatio. Non enim dicitur *denunciatos*, quod verbum videtur magis singularem, & indiuiduam sententiam, eamquè particulariter promulgatam, includere; sed *Hæreticos expressè declaratos*; ad quod sufficit, quòd illi expressè eam, sectam profiteantur, in qua viuentes declarauit, Hæreticos esse Apostolica Sedes. Quapropter illi tantùm Hæretici excluduntur, qui vel non sunt hostes Catholicę fidei, vel in quos non est expressa, & specifica dicta sententia; vt est quælibet secta, antequàm sectarios Sedes Apostolica specialiter damnet de hæresi; censentur enim tantùm in confuso damnati, non declarati *expressè*, idest apertè, & manifestè.

32 In reliquis eadem viget dispositio de Hæreticis, quæ de Infidelibus. Vnde sicut prohibetur delatio ad subditos Principis Infidelis, eodem modo & ad subditos Principis Hęretici, non solum si Hæretici sint; verùm etiam si Catholici; excepto casu, quo huiusmodi subditi odio haberent Principem, & arma expeterent in perniciem illius, & Catholicæ Religionis, beneficium; iuxta tamen adnotata *nu*. 22. *Bonacina punct*. 3. *nu*. 6. *Duardus q*.4. *in fine*. *Alterius cap*. 2. *col. vlt*. Ad priuatos autem Hæreticos, etiam declaratos vt suprà, dum Princeps vel est Catholicus, vel si Hæreticus, non tamen hostis, & declaratus, non inhibitur delatio, nisi periculum sit, quod priuatus faciant conlutationes, in perniciem cæterorum Catholicorum; aut quòd rebellent à Principe in vtile propriæ sectę. Ratio est, quia, cum attendatur à Canone impugnatio, & bellum, hæc non timentur inferenda, nisi per Principes, seu personas publicas; vndè quando Princeps est Catholicus, vel non hostis Catholicorum, arma non prosunt in augumentum virium eorum, qui impugnant, aut possunt impugnare, quod videtur satis; ac proinde nil referre, quòd subditi sint declarati. Quòd recipi posset etiam de Infidelibus priuatis, qui hostes sint, subditis Principi non hosti; se clusis periculis vsus in detrimentum, aut traosmissionis ad alios hostes, vt dictum est.

Dixi autem, *si Princeps horum subditorum*, cum sit Hęreticus, *non sit hostis*; quia, licèt non esset

esset ex declaratis, si esset hostis Religionis Catholicæ, certū videtur, sic deferētes ad subditos Hæreticos declaratos, innodari. Nā & arma deferūtur ad Hæreticos declaratos, & cōditio Principis, quòd non sit declaratus, non excusat; quia cum sit hostis, probabile est, arma futurā esse usui in impugnatione Catholicorum. Secus si, et Princeps, & Subditi sint hostes non tamen per sententiam sedis declarati in hæresi, vt ex dictis *nu.* 36. Et iterum monendum est, prohibitione hac carpi, nō minùs, quā Catholicos, ipsos etiā Hæreticos, siue declaratos siue nō, si ad alios Hæreticos declaratos deferāt, quantùuls amicos, & cōfederatos. Complectitur enim præceptum Ecclesiæ omnes sibi subditos per baptismā; nisi exceptio expressa obstet, vt diximus Capite 1. *nu.* 9. *&* 41.

33 Rogabis, an censenda sit prohibita delatio ad Hæreticos huiusmodi; tunc etiam temporis, quando bellum agerent contra Infideles, Christiani nominis hostes.

Respondeo, quia ex vna parte vergit id in fauorem Reipublicæ Christianæ, ex alia verò cedere potest in damnum Catholicæ, Religionis, si contingat victoria Hæreticos huiusmodi fieri potentiores, et audaciores, attendendum esse consilio prudentum, quid magis Ecclesiæ expediat.

34 Nomine Hæreticorum non veniunt simpliciter Schismatici; idest, qui Schismatici; hæresim non habent adiunctam; vt explicauimus cap. 1. ad §. *Nec non Schismaticos, &c.* Itaquè qui ad simpliciter Schismaticos inhibita deferret; non excommunicatur, nec enim ex Schismate hostis fit Catholico nomini, sed tantùm inobediens summo Pontifici. Ita *Duardus q.* 5. *Bonacina punct.* 3. *n. vlt.*

Oppositum sentit. *Alterius cap.* 2. *col.* 5. *in initio,* & tribuitur etiam *Vinaldo* 2. *p. Candelabr. aurei, in explicat. Bulla Cœna, ad hunc Canonem nu.* 3. *in vltima impressione.* Sed ille nullo fundamento, hic debili, quòd Schismaticus sit Christi inimicus.

Si tamen Sedes Apostolica aliquos ob Schisma declararet etiam Hæreticos, qui tamen rigorosè non essent tales probabile est, ex delatione ad eosdem contrahi Censuram, quia non inhibetur delatio ad Hæreticos simpliciter; sed ad eos, qui tales sunt ex declaratione Sedis Apostolicę. Nec tamen contrarium probabilitate careret, quin ab excommunicatione eximendus sit ille, cui constaret talem non esse verè Hæreticū; iuxtà doctrinam sæpius traditam in similibus, præsertim Capite 1.

Idem *Viualdus nu.* 8 censet, quemlibet Principem Christianum, iniustè bellantem aduersus Sedem Apostolicam, sub clausula comprehendi, tamquàm Christiani nominis inimicum. Sed communiter reprehenditur, per *Duardum* præsertim, loco citato, quia quis non fit hostis Religionis Christianæ, nec Hæreticus, per hoc, quòd in ditionem Ecclesię bellum moueat, vt satis est notum.

Deferunt, seu transmittunt:
E L E N C H V S.

36 Deferens, non tamen perueniens, & tradens, non innodatur.
37 Siue id accidat ex mutato consilio, siue alia de causa.
38 Tradens perfectè, licèt recuperet statim, non excusatur: secus qui ad tempus, & ad proprium vtile, non Infidelium.
39 Contrahitur excommunicatio; quamuis delatis rebus hostes non indigeant.
40 Omni tempore viget hac prohibitio: nec defectus praua intentionis excusat.
41 Incidit tradens, etiam non præcedente malitiosa delatione.
42 De tradentibus res Infidelibus, ad Fideliū oras aduentantibus.
43 Secum ferens arma sua sine culpa ad loca Infidelium irretitur, si spontè ea relinquat.
44 Secus si coactè, & de eo, qui culpabiliter detulit.
45 De Fidelibus, tempestate ad littora Infidelium appulsis, eum probibitis.
46 Damnatur venditio.
47 Permutatio; Quo autem casu permittatur.
48 Accomodatio.
49 Innodantur Mandantes;
50 Ex solo etiam virtuali, et remoto Mandato, & traditione ei, qui est delaturus.
51 Permittentes, de propria ditione probibita exportari.
52 Quid Iuris de concedentibus transitum inhibitis per suam ditionem.
53 De Personis priuatis, non impedientibus delationem.
54 An cooperantes delationi, si ex hac prima actione non incidant, statim ex tertia ligentur.
55 De Consulentibus.
56 De Ratum habentibus:
57 Ratam habens delationem, quam tacitè mādauit, non ex ratihabitione, sed ex Mandato afficitur censura.
58 Mandans non incidit, nisi effectu secuto.
59 Recensentur innodati ex opera, delationi præstita.
60 De numero excommunicationum ex pluribus delationibus, aut delation e rerum diuersi generis.
61 De deferentibus ex vno Infidelium loco ad alium eorundem.
62 De tradentibus res, ab ipsis Infidelibus præ acceptas.
63 Excusatio ex captiuorum redemptione.
64 Ex coactione, & metu.
65 Ex ignorantia, ac bona fide.

36 Deferre; si in rigore accipiatur, significat, ab vno loco ad alium asportare. Statim autem disquiritur, an deferens, cum effectu autem non tradens delata, irretiatur. Negatiuam partem tenent. *Syluester in Summa ver. Excommunicatio* 7. *n.* 64. *Angelus ibidem* 5. *cas.* 21. *nu.* 6. *Tabiensis ibidem* 6. §. 10. *Nauarrus in cap. Ita quorundam. notab.* 8. *nu.* 29. *de Iudæis. Viualdus* 2. *part. Candelab. aur. in explic. Bulla Cœna n.* 64. *in* 2. *Editione Sayrus lib.* 3. *thesaur.*

tasuum Cap. 11. *nu.* 3. *Azorius tom.* 1. *Institut. moral. lib.* 8. *cap.* 13. *qu.* 13. *Duardus lib.* 2. *Commentar. in Bullam Cœnæ Can.* 7. *qu.* 10. inquiens esse communem. *Reginaldus prax. fori pœnit. lib.* 9. *cap.* 18. *num.* 198. *Sousa Relectione Bullæ Cœnæ disput.* 48. *Naldus in Summa ver. Bullæ Cœnæ nu* 36. *Bonacina De Censur. in particul. disp.* 1. *quæst.* 8. *puncti.* 4. *num.* 3. Quam sic suadent. Vulgare primum argumentum quòd verba legis puniant ordinariè actionem consummatã & perfectam; delationem autem ad Infideles nõ dici perfectam, nisi res delatæ ad Infideles peruenerint. Item quòd intentio, & finis Canonis, qui maximè respici debet, in prohibitis delatione alius non est, quàm ne hostes Christiani, vel Catholici nominis, potentiores fiant; atqui si rebus de facto non potiantur, non euadunt tales. Tandem, hũc esse communem Doctorum sensum ad *cap. Ita quorundam de Iudæis*. vnde noster Canon desumptus est.

Affirmatiuè adhæret. *Vgolinus De Censur. Pontif per Bullam Cœnæ reseru part.* 2 *Cap.* 7. *vers. Qui ad Saracenos, &c.* §. 1. *nu.* 12 Et vt probabiliori. *Alterius tom.* 1. *De Censur. lib.* 5. *disp.* 8. *cap.* 4. His adminiculis; quòd verba quidem intelligi debent eum effectu, ac sufficit, si eum effectu, quem sonant; modò deferre sonat purum actum delationis; non autem, quòd res delatæ alteri dentur. Si enim delationis non habenda ratio, sed traditionis, ad obuiandum difficultatibus melius dictum esset, *qui tradunt*, quàm *qui deferunt*. Vnde non inciderent muliones, & nautæ, qui scienter hæc deferunt; siquidem ipsi, postquàm peruenerint, non tradunt; sed rerum Domini. Rursus quis traditio satis ex *cap. Ita quorundam De Iudæis*, punita fuerat excommunicatione, per verba, *Dum ad impugnandos Christianos arma eis, & necessaria subministrant*, vt dicendum sit, hoc Canone ipsum etiã conatum à Pontificibus esse damnatum. Præterea à simili; statuto enim, prohibente delationẽ tritici extra districtum, ligatur extrahens comprehensus in via, antequam fines fuerit egressus, ex *Baldo in L. Si fugitiui num.* 4. *C De Seruo fugit. & Cyno in l.* 1. *in fine. C De Naut. et fœner.* Siquidem extrahebat, ergò Canone prohibente delationem ligatur, qui adhuc est in motu, quia defert; alioquin non excommunicarẽtur, qui deferunt; vt ait Canon; sed qui detulissent; durante enim delatione excommunicatio non adhuc haberet locum. Tandem, cum res sit valdè dubia, & hæc sententia probabilissima, in foro conscientiæ tenetur quis se excommunicatum iudicare. Quoad pœnam enim spiritualem in foro interno tutior pars est eligenda, ex *Glossa in cap.* 1. *ver. extimare de Scrutinio.*

Sic autem facilè aduersa argumenta dissoluet Authores huius sententiæ. Respondentes ad 1. verba esse cum effectu intelligenda: effectum autem verbi *deferunt*, esse ipsam delationem, quæ motum localem dicit, non terminum, ad quem est instituta; aliàs, cum leges puniunt actionem consummatã, solent significare per verba de præterito, arg. *Canonis. Si quis suadente* 17. *qu.* 4. ibi *Violentas manus iniecerint*, & plurium similium. Ad alterum concedent, semper finem esse legis attendendum. non tamen ita vt quoties non euenit facto aliquid contra finem legis, non peccetur in legem: peccatur enim in legem, quæ tenus lex, finem prohibere volens, continet præceptum circa media. Ideircò igitur Canon prohibet delationem, ne sequatur viriũ Infidelium augumentũ; vt tamen, etiam si non sequatur, peccet in legem, qui delationem committit. Alioqin non esset innodandus, qui traderet, & pœnitentia ductus statim repeteret; nec qui deferret ea, quibus ipsi nõ indigent, aut quibus non sunt vsuri vllo tempore; quod nullus admittit. Estquè manifestum exemplum ex *Clement. Cupientis. De pœnis.* Vbi, ne retardetur solutio decimarum excommunicantur Regulares, qui in concionibus aliqua ad hunc finem protulerint; non est autem dubium innodari proferentes, etiam si re ipsa non sequatur decimarum retardatio. Ad tertium; ita interpretari *cap. Ita quorundam*, quia vox *subministrant*; quem habet, effectum denotat, quem non valet significare verbum deferunt.

Vicissim autem per assertores prioris opinionis hoc pacto ruent secundæ fundamenta. Non dici detulisse ad Saracenos, qui ad eos non peruenit, & rem delatam tradidit. Non habet ergo effectum actio deferendi ad Infideles sine termino. Nec. n. dicitur aliquis, mihi detulisse literas, nisi cũ effectu peruenerit ad me, & tradiderit Nec aliquis asserit, delationis nullam habendam esse rationem, sed eius tantùm delationis, quæ traditionem non habet adiunctam; ideò non satis suisset dicere, *tradunt*; quia traditioni cooperantes media delatione, erant comprehendendi. Sanè autem concedi debere, magis traditionis, quàm delationis habendum esse rationem, vt ex dicendis perspicuum fiet. Negandum verò, traditionem, non delationem fuisse in *cap. Ita quorundam* damnatam; dicitur enim: *arma, ferrum, & lignamina deferant* Galearum, deinde autem distinctè *dum ad impugnandos Christianos arma eis, & necessaria subministrant*. Ex quo inferri potest, dici non posse vocem *deferũt* determinatam esse per verbum *subministrant*, vt ibi non simplicem delationem, sed eam, quæ cum traditione coniungitur, dicatur puniri; quia voces *deferunt*, & *subministrant* positæ videntur in casu diuerso; vt deferre sit omni tẽpore inhibitum lucri gratia, subministrare, tantùm ad impugnandos Christianos. Atqui non obstat, quòd prohibitum in Iure dicamus, etiam in Bulla prohiberi; id enim est fatendum in pluribus his Bullæ excommunicationibus; vt hucusquè vidimus, & de sequentibus constabit. Nec tamen Bulla est superflua, ratione additæ rigorosæ reseruationis, & annuæ promulgationis. Alioquin, si verbum *deferunt* attendatur tradentes sine vera delectione ex Bullis non inciderent, quod non est admittẽdum, nec admittunt plures secundæ Opinionis Sectatores. Paritas autem ab exemplo extrahentis triticum, locum non habet in poena spirituali; quia in delictis non punitur conatus ea poena, nisi fiat expressio; quamuis statuta Ciuilia aliquando puniaut conatum ipsum, *l. si quis non dicam rapere vbi Glossa C. De Episcopis, & Clericis, l. Quis*

quis

quis tam militibus ff. ad l. Iuliam. De Maiestate. Est tamen communis doctrina etiam in Ciuilibus, lege nihil exprimente de conatu, conatum non puniri poena legis ordinaria, sed extraordinaria, & mitiori, vt etiam *Baldus, & Cynus* non infitiantur in prædicto casu extractiones tritici. Igitur, conatus deferre prohibita ad Infideles, si perfectè non detulerit, mitiùs erit puniendus, ac proinde non excommunicatione, quę est pœna omnium acerbissima, quod etiam consuluit *Nauarrus Consil. Volum. 2. lib. 5. De sent. excomm. Consil. 18. nu. 3.* in hoc casu deferentis triticum ad extrahendum de statu Sedis Apostolicæ, contra Constit. Gregorij XIII. si progressus aliquot milliaria non absoluit extrahere; & clarius *Consil. 19.* in quo excommunicationi latæ à Gregorio eodem, in quosdam Regulares, scribentes litteras ad Moniales sui Ordinis, non censet obnoxium qui scripsit, & misit, sed Epistola non peruenit; & tamen certum est, scriptionem perfiti, absque eo, quòd Epistola peruenlat, magis quàm delationem ad Infideles, antequam deferens perueniat, & tradat Pluta in *c. Si quis non dicam. De Pœnitentia d. 1.* Concedendum etiam, vsquè dum durat delatio, excommunicationem non habere locum, non tamen sequitur non puniri actum ipsum delationis, licèt vt perfectum dumtaxat; quia delatio ad Infideles, non dicitur perfecta, nisi ad Infideles res delata peruenerit. Quare delatio considerari potest, & vt est motus localis, ac successiuus, & vt est crimen, consistens in auxiliandis Infidelibus. Primo modo dicitur, esse, ac perdurare, quousquè deueniatur ad terminum, ad quē tenditur, eo excluso; asseeuto enim termino cessat delatio. Et tunc verum est durante delatione locum non adhuc esse excommunicationi. Secūdo verò modo tunc tantùm dicitur adesse, quādo completur, peruentu rerum ad Infideles; quia tunc primò delatio appellatur patratum crimen. Deniquè, quòd tutior pars sit eligenda, non est argumentum peculiare vnius loci; pertinet enim ad quodcumquè aliud, quod vertatur indubium an induxerit excommunicationem. Verùm ex communi sententia apud *Suarez De Censuris disp. 40. sect. 5. nu. 16.* id tantùm procedit, quādo dubium est facti, vt in *d. c. vnico. De Scrutinis, & cap. 2. De Sponsalibus, & in cap. Cum desideres §. Secunda De sent. excomm.* Secùs quando dubium est Iuris; si enim sit poenale in vtroquè foro sufficit partem esse tutam, potiùs autem benigniori adhærere debemus, ex *regula Iuris in 6. Odia*.

His ita propositis, integrum vnicuiquè sit, eam partem eligere, quæ sibi melior videatur. Ego negatiuæ libenter adhæreo, non quia probabilior sit, solidis enim nititur fundamentis etiā affirmatiua; sed quia benignior est, sed quia cōmunior, sed quia ad ea, quę in sequentibus dicenda sunt, conducibilior, si actiones sumamus consummatas. Quam vt adhuc aliqualiter suadeam, animaduerto; non multi esse faciendum, quòd feratur excommunicatio per verbum præsentis temporis *deferunt*; frequentissimum enim est in Iure, & alijs Constitutionibus puniri Crimina, non nisi absoluta, per verba tamen temporis præsentis. Et est exemplum, si quis ferat sententiam excommunicationis in eum, qui eligit indignum; sententia est per tempus præsens, & tamen, si quis ferat suffragium pro indigno, electio autem non sequatur, non incidit, arg. *tex. in cap. perpetuo De Electione in 6.* Atqui, dum suffragium ferebat, eligebat iste indignum quantum in se est. Nec sat est occurrere, electionem indigni inuoluere factum ipsum sequutum. Nam si ex alijs deinde latis suffragijs indignus eligatur, prior ille suffragium ferens non dicitur excommunicatus, nisi absoluta electione, & tamen in suffragio ferendo actionem patrauerat, ex qua postmodum inducitur excommunicatio, & quæ effectum habet adiunctum. Igitur nuda actio in fieri non punitur, verba licèt sint de præsenti. Quòd animaduertere est in suspensione aut interdicto, absolutè lato in Capitulum, si eligat. Nam si Capitulum procedat ad electionem, nulla autem compleatur electio ex suffragiorum diuersitate, aut paritate, non subiacet pœnæ; quia licet dicatur eligere, dum suffragia fert: non tamen dicitur eum effectu eligere. Similiter si feratur excommunicatio in eum, qui alium interficit, lethaliter vulnerans, tunc actionem interfectionis præstat, & tamen non dicitur incidere, si miraculosè vulneratus viuat. Quòd si paolò post moriatur, tunc tantum incidit, post mortem, non antea. Eadem ratione puniuntur hic, qui deferunt, non simpliciter, sed vt delatio est ad Infideles, vt sumenda sit actio terminum inuoluens; igitur qui de facto ad Infideles non perueniunt, non dicuntur detulisse, sicut non potest dici interfecisse lethaliter vulnerans, non sequuta morte. Quamobrem nil refert aggredi actionem à Canone inhibitam, si non consumetur eo modo, quo ipsum Canō prohibet. Itaquè non sequitur, quòd puniatur actio deferendi, non punitur enim, dum cōsummatur, licèt, non quando est in solo fieri.

Ar, inquies, verificatur de eo, qui graditur onustus his rebus, quòd deferat ad Infideles; ergo quod tunc incidat.

Respondeo 1. retorquendo argumentum: ergo etiā verificatur, licèt poeniteat, & desistat, quòd detulerit, quæ enim verificātur de præsenti, mox de præterito vera erunt; ergò nil refert, quòd in Canone dictum sit *deferunt* de præsenti, siquidē si dictum esset *detulerint*, adhuc per aduersam sententiam essent innodandi, qui detulissent, sed non peruenissent.

Respondeo secundò verificari, prout delatio dicit motum; quælibet enim pars delationis est delatio, sicuti pars calefactionis est calefactio; ideò denominatur deferens, qui ex parte defert. At prout est crimen, malitiā habens ex eo, quòd res actu delata augeat, vt possit augere vires Infidelium, non perficitur, nisi traditione, & proinde iste non denominatur deferens. Non inficiamur quidem, adesse in ipsa parte delationis crimen aliquod, idquè mortale, cum etiam ex solo prauo animo istud desumatur; sed non tale perfectum, quod statim punit Bulla.

Confirmatur ex adiuncto verbo *transmittunt* per quod comprehenduntur mandantes deferri vt infrà; & tamen ex communi sententia nullus man-

mandans incurrit, nisi effectu sequuto traditionis, nil obstante, quòd iste dicatur transmittere toto tempore, quo deferens est in via.

37 Hæc igitur admissa sententia locum habet, non solùm in eo, qui iter est aggressus, & adoras Infidelis nô peruenit, verùm etiam in eo, qui peruenit, & non tradidit, sed reportauit; & hoc, siue acciderit ex poenitentia; aut mutato consilio deferentis, siue etiam quia tradere non potuerit, aut Infidelis recipere. Nam, vt diximus, delationis terminus malitiosus in eo consistit, quod delatis rebus Infideles potiantur (nomine Infidelium etiã declaratos Hæreticos, vt suprà, comprehendam, ne semper vtrosquè cogar repetere.) Et quoad poenitentiam; certum est, antè delictum consummatum ad poenã vitandam prodesse, arg. *l. Qui falsam ff. ad l. Corneliam C. De fals. Baldus in l. si fugitiuus n.5. C. De Seru. fugit. & in l. Signis non dicam rapere oppositione* 8. C. *De Episcopis, & Clericis.* Dixi autem *sed reportauit*; quia si peruenit, & coactus fuerit relinquere, etiam si reportandi animum haberet, probabile est, non esse excusandum, vt infrà; quia prauè detulit, & tenebatur præuidere, quòd non permitteretur reducere. Coeterùm qui parauit, vt deferret, nec adhuc est aggressus iter, & multò magis, qui solum animum deferendi habet, est euidentissimum, non incidere; vnde non erat cur *Alterius* tàm multis id laboraret ostendere, *eodem Capite* 4.

38 At verò si tradidit, statim licèt repetierit, & recuperauerit, quamcumquè ob causam, non declinat Censuram, vt insinuauimus; quia delictum ob poenitentiam, aut retractationem, vel etiam damni reparationem, non desinit esse perfectum, & consumatum, *l. Qui ea mente ff. De furtis cap. 1. & ibi notat. De Præsumptionibus*; & per accidens omninò est, quod res traditæ valeant recuperari. Excommunicatio autem semel inducta, non nisi absolutione tollitur. *Cap. Cum desideres. De sent. excomm. Syluester in Summa ver.* Excomm. 7. *nu.* 64 *Nauarrus in dicto capit. Ita Quorundam notab.* 8. *nu.* 29. *De Iudæis, & locis in initio citatis. Vgolinus nu.* 13. *Sayrus nu.* 17. *Naldus nu.* 36. *Reginaldus nu.* 298. *Viualdus nu.* 64. *Sousa disp.* 49. *nu.* 4. *Duardus q.* 10. *nu.* 11. *Alterius cap.* 3. *col.* 5. *vers. octauo. Bonacina punct.* 4. *nu.* 3. Secùs est de eo, qui traderet, animo repetendi ante vsum, si interim non sit periculum vsus; vt equum ad impinguandum, ferrumquè ad conficiendum ensem; aut gladium acuendum. Non enim est hæc traditio vtilis Infideli, cui aduersetur Canon, nec dicitur tradi, quod statim est repetendum, *arg. l. Aliud est capere ff.* De *Verborum significatione. Vgolinus n.* 7. *Sousa nu.* 3. *Bonacina nu.* 4. *Sayrus nu.* 34. *vers: secundò, Duardus q.* 14. *nu.* 4.

Nulla tamen traditio, siue res tradita sit ad breue tempus, siue in vtile eius, qui detulit, iuxtà nuper dicta, siue alio modo, est immunis à Censura, quoties periculum est vsus, vel quòd Infideles restituere sint detrectaturi, etiam si fiat cum pacto, ne vtantur. Idem *Vgolinus num.* 12. Quia satis est, vsus adesse periculum, & hostes factos fuisse valentiores, si vti vellent. Quapropter incidunt deferentes, etiam si de facto hostes non vtantur. *Rebuffus* 2. *par. prax. Benefic, in explic. Bulla Cœnæ art.* 5. *ver. Impugnant. Vgolinus nu.* 10.

39 Quod si Infideles non indigeant, sed omnium generum armis, ad bellum necessarijs, sint optimè instructi, vt eorumdem acquisitione non fiant potentiores, videtur assentiri. *Duardus q.* 38. *nu.* 15. *vers. decimò limitatur*, & tribuitur etiam *Tabiensi ver. excomm.* 6. §. 10. deferentes non incurrere; quia cessat prohibitionis ratio; cùm illis Christiani non impugnentur. Putat tamen verius oppositum, quod omninò est amplectendum, cum *Alterio cap.* 3. *col.* 5. *vers.* 9. *ob eamdem causam.* Sousa *nu.* 8. *Reginaldo num.* 303. *Viualdo num.* 65. *Azorio tom.* 1. *Instit. moral. lib.* 8. *Cap.* 23. *qu.* 14. *et Nauarro in cit. cap. Ità quorundam notab.* 1. *nu* 42. Pontifex namquè prohibet simpliciter delationem: nec, cum ait, *quibus Christianos impugnant*, designat effectum necessarium ad incurrendum, sed conditionem rerum, deferri inhibitarum. Igitur si arma semper eius conditionis sunt, quòd eis impugnatio fieri solet, nil refert, quòd aliundè hostes non indigeant. Sed nequè, ex eo, quòd non indigeant, sequitur, quin valeant ijsdem fieri potẽtiores qui enim limites, quos bellica potentia transgredi nequeat?

40 Ex quo habemus, nec necessarium esse, quod res ea intentione deferantur, vt illis Christiani, aut Catholici impugnentur, nec quòd sit tempus belli, quo ijsdem de facto sint impugnãdi. Tempore enim pacis, & sine praua intentione vigere debet hæc prohibitio, quæ simplex est, & absoluta; nec dicitur *quibus Christianos impugnent*, aut *dum Christianos impugnant*, ad significandum actualem vsum, sed *quibus impugnant*, idest, impugnare solent. Bellum autẽ sẽper est habituale, vt supponimus, & Infideles semper crescunt viribus, quas possunt in perniciem Fidelium conuertere. *Glossa in cap. Significauit. De Iudæis. Abbas in cap. Quod olim. nu.* 1. *in fine eod. tit.* Ioannes *Andreas in eodem cap. Significauit. Ancaranus in cap. Ita quorundã. nu.* 1. *eod tit. Goffredus in* Summa. *tit. De* Iudæis *nu.* 21. *Syluester loco cit. nu.* 62. *et* 64. *vers. et tertiò incidunt. Rebuffus vbi suprà nu.* 8. *Alterius cap.* 3. *col.* 4. *& in fine Cap. Bonacina punct.* 2. *nu.* 9. *et Duardus quæst.* 14 *ex parte.* Quidam enim ex his sentiunt, ea quidem, quæ nominatim recensentur *Equos, arma, ferrum, etc.* prohiberi deferri omni tempore, & *intentione*; Cętera verò cõtenta sub generalibus verbis, *aliaquè huiusmodi, quibus Christianos, et Catholicos impugnãt* prohiberi tantùm, mala intentione, & tempore belli, de quo infra.

41 Sed delatio, & transmissio, non ita rigorosè accipiendæ sunt, vt earum potiùs sit habẽda ratio, quàm traditionis, quatenus quæ traduntur, vt cum prius non essent in potestate Infidelium, in illam deueniant, non inducant excommunicationem, si non fuerint in rigore delata, vel trãsmissa; quòd in superioribus supposuimus. Nunc autem confirmamus: quia incongruum est dicere, ex Bulla puniri deferentes, non autẽ tradentes sine vera delatione. Siquidem principaliter

paliter hostium impedire augumentum, mens est, augumentum autem fit, tàm simplici traditione, quàm ea, quæ cum delatione coniuncta est; vnde non punitur delatio, nisi quatenus est via ad traditionẽ; mẽs quippè legis potius est spectanda, quàm verba, dum est indubiè præsumpta, vt est hic, in fine, expresso illis verbis. *Aliasquè huiusmodi. quibus Christianos impugnant.* arg. *L. Scire debes. ff. De Legibus* Recurrere autem cũ *Vgolino ad cap. Ita quorundam*, & dicere ibi simpliciter traditionem damnari, hic verò non iterum eamdem, sed aut solam delationem, aut traditionẽ cum delatione coniunctam, est valdè improbabile; tum quia constat, hic principaliùs intendi impedimentum augmenti potentiæ hostilis, quòd fit etiam simplici traditione, tum quia, vt supra diximus, delatio pariter in eo *cap.* punitur. Et huius sententiæ est *Duardus qu. 18. Reginaldus nu. 298.* & videtur *Sayrus nu. 17.* Licèt pro opposito sint. *Nauarrus in cap. Ita quorundam notab. 1. num. 5. Gambarupta De casibus reseruatis ad Cap. 7. Bullæ Cœnæ nu. 18. Bonacina punct. 2. nu. 1. & nu. 31. vers. hinc sequitur.*

42 Ex hoc infertur, (si recipiantur, vt videtur necesse; ne infinitos contra intentionem, & finem Canonis excusare cogamur, quos nec ipsi nostri in hoc aduersarij excusant; quamuis delatio traditionem antecedens, de se non fuerit praua, ex qua possit excommunicatio indui; quo casu fatendum est, indui ex sola traditione; vtpotè quæ sola est praua) tradentem arma Infidelibus, ad oras Fidelium aduenientibus, innodari. Aliàs facilè posset intentum legis eludi, euitando vt Infideles aduenientes Christianorum terras, à se ipsis arma delaturi. Et illustratur ex priuilegio viuæ vocis oraculo à Xisto IV. Genuensibus collato, de quo *Toletus lib. 1. Instructionis Sacerdotalis cap. 24. num. 14.* in quo permittitur; præbere Infidelibus, venientibus ad eorum portus, funes, & alias res prohibitas, ibi expresas, indicium euidens aliundè hanc traditionem esse inhibitam; nec valet dicere inhibitam esse ex *cap. Ita quorundã*, ratione verbi *subministrant*; quia in prima clausula, in qua particularia prohibita recensentur, adest dumtaxat verbum *deferant*, vt supra diximus; verbum autem *subministrant*, loquitur de alijs rebus, & in alio casu. Nobiscum sentiunt *Marianus Socinus in dicto cap. Ita quorundam num. 14. cum sequ. Syluester cit. to § 64. Vgolinus vbi suprà nu. 8. Duardus dicta quæst. 18. n. 1.* Quamplures etiam alij, *vt Sousa disp. 47. & Bonacina cit. num. 31. & Gambarupta eodem nu. 18.* Sed hic ait, contrahi tantùm excommunicationem *cap. Ita quorundam*, citans ad idem *Nauarrum ad dictum cap. notab. 10. nu. 41.* Illi verò Censurã Bullæ, sed non ex hac prima actione deferendi, aut transmittendi, verùm ex tertia, quæ est auxilium præstare in damnum Fidelium. Tenentur autem nobis adstipulari ij, qui *nu. 15.* nobiscum senserunt, non posse hæc arma tradi Infidelibus, commorantibus apud nos, quando adest aliquod periculum, iuxta ibi dem dicta. Contrarium expresè tenent. *Toletus nu. 5. Scortia in Bullas selectas Theorem. 416. col. 4.* et *Sayrus num. 16.* qui tamen *in numer. 17.* dixerat magis traditionis, quàm delationis habendam esse rationem. Verùm, attenta ratione transmissionis ob uerbum *transmittunt*, additum Bullæ, certè id non videtur negandum; significat enim delationem per alium, hic autem casus tradendi Infidelibus, ad nostras oras accedentibus, æquiualet transmissioni; quia si respectus habeatur ad Principes, qui bellum prætendunt, vt suprà diximus, sic tradentes dici possunt, transmittere ad Principes, mediis ipsius subditis, qui in ditionem ipsius transeundo de eius potestate faciunt esse arma. Excusaretur tamen, qui traderet arma in nostris oris, quę certò nouit futurum, vt non possent ad proprias terras deferre, aut transmittere, quia non abducantur à potestate Fidelium. Secus si tradens malitiosè egit, putans deferri posse; nam licèt de facto impediantur exportari, ad legem tamen offendit, quia in Infidelium possessionem res deduxit, per accidens autem est, quòd inde auferantur media impeditio ne exportationis.

43 Quapropter non vertimus in dubium, quin incidat dese reus arma ad oras Infidelium, sine animo tradendi, ad sui tantùm vel rerum suarum defensionem, & spontè ea relinquens in manibus Infidelium, qui tamen malitiosè, & culpabiliter non detulit; in quo consentiunt. *Nauarrus in cap. Ita quorundam notab. 8. nu. 21. Sayrus cit. num. 17. vers. sic etiam*; vbi alios refert, *Gambarupta nu. 17.* & præterea. *Reginaldus eo numero 298. & Azorius quæst. 13. citata.*

44 Illud ambigitur, an relinquens coactè incurrat; Dato autem, coactionem excusare, tàm simpliciter, quàm ex metu, quòd vt probabilius infra sustinebimus; Quærimus an excuset etiam eum, qui nulla necessitate arma secum ferens, relinquit ex coactione. Respondemus autem incidere, quia, dum necessitas non erat deferendi, tenebatur præsumere, quòd ab Infidelibus forent expetenda, & auferenda, & sic non detulit sine culpa. Cuius sententiæ videtur *Nauarrus eodem notab. in fine*, vbi etiam videtur sentire innodari negligẽtem quærere arma, quæ perdidit aut reliquit, si non quærendo facilè est, quòd deueniant ad manus Infidelium. Excusabilis autem est, si talis suspicio non adederat; aut leuis erat non vehemens; quæ si adfuisset, non detulisset. Quapropter etiam inaduertentia excusare potest.

45 Sed nunquid valens tenetur proijcere, ne in manus Infidelium deueniant; etiam si, si traderet, illarum pretium esset recepturus? Quod quæritur etiam de Fidelibus nauigantibus, tempestate impulsis ad littora Infidelium cum armis, alijsquè prohibitis; an teneantur potius proijcere, quàm relinquere; non obstante damno notabili, ex rerum proiectione futuro.

Quoad primum respondeo, si valet proijcere sine sui periculo, teneri, nec habendam esse rationem recompensationis; quia arma vnius viri, etiam amissa, regulariter non sunt ei grauis iactura causa, vt non præponderet interesse nostri Canonis. Secus si ab Infidelibus sit affligendus, si proijciat; aut si in extrema sit necessitate, in qua de armorum pretio sibi subueniat.

Quoad

Quoad verò tempestatem passos, primò certum est ex delatione illa ad oras Infidelium non innodari; quia accessus non est voluntarius, nec maliciosus, *Altrius cap. 5. dub. 6. Duardus q. 38. sub nu. 15. vers. undecimo limitatur.* Qui optimè addit, secus esse, si eo animo iter fulsset aggressus, nec mutasset; quia tunc accessus est voluntarius, quoad substantiam, licet quoad modum, sit à coactione tempestatis.

Deinde ita vi appulsos incidere, si spontè relinquant arma, tradendo, verdendo, &c. vt ex dictis constat, & notant. *Vgolinus nu. 2. & Duardus vers. quod verum puto.* Nam licèt violentus fuerit accessus, traditio tamen est voluntaria, quam maximè diximus attendendam.

Tertiò coactum relinquere nō præsumi in foro exteriori fuisse coactum, sed voluntariè reliquisse, & esse excommunicatum; quia actus ipse, cum coactio non appareat, affere præsumptionem. Excusabitur tamen etiam in eo foro, si probetur coactio; vt ex *Nauarro in cap. Ita quorundam notab. 10. nu. 27.* probat *Alterius.*

Quartò tenetur proijcere, si putat futurum, quòd sine recompensatione vi expolietur, dummodò non sit periculum quòd ob proiectionem ab Infidelibus in persona graue damnum patiatur. Aliàs non proijciens excommunicatur quia traditio præsumitur in foro saltem externo voluntaria in eo, qui illam tenebatur impedire nec fecit.

Tandem supposito metum graeuem excusare à Censura, non incidet nō proijciendo, si eidē coacto recompensatio offertur, vel adest moralis spes illius, quoties in rebus aduectis consistit summa facultatum, aut maior pars illarum. Vt enim Cap. 3. nu. 4. diximus inter graues metus enumeratur metus amissionis omnium bonorum vel maioris partis illorum; secus si damnum tradentis non sit ita graue, in metu enim leui non præsumitur lex rigorem remittere, vt ibidem, in graui autem excusat, nisi graue etiam sit damnum, quod inde recipere possent Fideles, iuxta ibi dicta, & inferius dicenda.

46 Ex modis autem tradendi nullus excusat: non venditio, per *Rebuffum, Gambaruptam Bonacinam, Azorium, Duardum, locis suprà citatis, & Alterium Cap. 3. in initio, & col. 2. vers. his duobus* Nec suffragatur, quòd Infideles priuentur pecunia, acquirunt enim ea, quę proximiùs & meliùs conferunt ad impugnationem. Equidem sine pecunia non est simpliciter impossibile bellum, cum tamen sit sine bellicis instrumentis.

47 Non permutatio, si hic prohibita dentur pro non prohibitis; quòd si, & data, & recepta sint ex prohibitis, contrahitur Censura, si permutatio sit cum emolumento hostis, vt si meliora dentur, & aptiora ad bellum, quàm ea quæ recipiuntur; secus si nullum sit emolumētum, aut si sit Fidelis, si enim meliora apud Fideles remaneant, est id potius auferre quàm deferre. *Azorius loco citato. Sayrus nu. 17. Sousa disp. 51. nu. 2. Reginaldus nu. 301. Nauarrus eodem notab. 8, num. 23. Gambarupta num. 17. in fine. Alterius Cap. 3. col. 4. ad finem. Bonacina punct. 2. num. 15.* Addens posse pecunia compensari valoris excessum, si meliora Christianus recipiat. Vnde idem non erit, si meliora accipiens arma Infidelis, pecunia compenset excessum; quia dato etiam pecuniam expressè prohiberi, quòd examinabimus, etiam inter expressè prohibita videtur attendenda rerum melior conditio in ordine ad impugnationem. Emolumentum tamē Infidelium videtur debere esse alicuius considerationis; parua enim non curantur; vnde benè *Sousa disp. 47. num. 2. et 3.* excusat permutātem vnum, vel alterum gladium cum hastis. Sed *Nauarrus, Alterius, et Gambarupta concedentes* licere permutationem, quando meliora apud Fideles remanent, videntur sentire, aliàs non licere, si permutatio à qua fit cum nullius emolumento; *et Vgolinus num. 6. cum Viualdo num. 60.* apertè omnem permutationem damnant, nihil distinguendo; quòd tamen erat necessariū; quia alioquin permutans non dicitur simpliciter tradere, si non tradat suprà id, quòd recipit; & semper finis legis attendendus est, an scilicèt hostes fiant potentiores, vt rectè *Azorius, Sousa, Reginaldus, & Sayrus*. Quarè probabile etiam est, per Epikeiam permitti à Canone recompēsationem muneris, & aliam permutationis compensationem ob excessum, etiam si res, quæ recipiuntur à Fidelibus non sint ex expressè inhibitis, sicut ea, quæ dantur, dummodò tamen recepta adeò magnæ quantitatis, aut consequentiæ sint, vt nullo modo censeantur hostes, fieri, ad impugnationem potentiores; quia potentia ancta per acquisitionem prohibitorum præponderetur ex iactura passa ab Infidelibus in permutatione.

48 Nō deniquè Accomodatio licita est; quia traditio, nullo titulo fauorabili Infidelibus, debuit permitti. *Rebuffus cit. art. Verbo deferunt. Vgolinus nu. 6.* & alij communiter. Excipitur tamen casus breuioris temporis, quo non sit periculum vsus in perniciem Christianorum, iuxta dicta *num. 38*.

49 Ex verbo *transmittunt* dubium exoritur an comprehendantur Mandantes delationem; quos eximit à censura *Toletus num. 7.* & inclinat ad idem *Sayrus nu. 25.* Quia non exprimuntur, & à Bulla, etiā antiquitus aderant, exsufflati sunt, vt mens sit Pontificum eos ampliùs non innodare, cum exprimant, quando innodare intēdunt. Oppositum tamen est sentiendum. Ant. n. loquimur de mandantibus, qui armorum, cæterorumque prohibitorum, sunt domini; & sub prædicto verbo non videtur dubium, quin comprehendantur. Transmittere enim propriè, vt distinguitur à deferre, dicit mandare; seu curare delationem, quamuis ille, qui transmittit, nullo modo ferat; immò significat transmissio propriè missionem per alium. Et indè arbirror, clausulā exprimentem Mandantes, fuisse ablatam; quia satis nomine transmittentium illi significantur. Rursus autem à maiori colligitur ex intentione Bullæ; si enim deferentes, etiam quæ sua non sunt, puniuntur, vt infrà, cur non Domini rerum, cum ij sint, qui ex proprijs vires hostium adsugent? quæ omnia militant non solùm de Dominis immediatis, sed etiā de Principibus, qui mādant subditis rerum earundem delationem, quia & ipsi

& ipsi sunt Domini, & reuocantur priuilegia ipsis concessa, vt certum sit eos comprehendi; cum tamen nunquam ipsi per se deferant, sed mandent deferri. Aut loquimur de mandantibus delationem eorum, quorum non sunt Domini, & non est cur ipsi etiam non dicantur per alios transmittere; nec enim dicit Canon *proprios, equos, arma, ferrum, &c.* sed absolutè, *Equos, arma, ferrum, &c.* Atque ita Mandantes innodari, sine aliqua distinctione sentit. *Nauarrus ad cap. Ita quorundam notab. 8. num. 9.* quod tamen *cap.* nihil habet, nisi *deferant*, & *subministrant*; quæ verba, ad hoc minus mihi videntur conferre, quàm transmittunt. *Vgolinus hic nu. 3 & 7. Rebuffus, & Azorius locis citatis. Reginaldus n. 298. Sousa disp. 46. Alterius cap. 3. in principio. Duardus qu. 15. Bonacina punct. 2. num 22.* Et ex rationibus adductis patet, non esse necessarium, ad hos innodandos, recurrere ad tertiam actionem, quæ est ad damnum Christianorum, Infidelibus ferre quomodolibet auxilium.

50 Et adnotandum, simile esse Mandato expresso Mandatum virtuale, seu tacitum; cum quis præuidens, vel præuidere debens, audientes executuros, ait coram illis, se appetere, & sibi gratam fore delationem; adscribitur enim huic executio, si sequatur, vt in simili. *Nauarrus in Manuali cap 27. num. 78.* & hic *Alterius Cap. 10. col. 7. Duardus qu. 17 nu. 10.* Taciti enim, & expressi eadem est virtus. *L. Cum quis ff. si cert. petatur.*

Sed percontabitur aliquis, an Mandans, non quidem delationem, sed transmissionem, qui est mediatus Mandans, vel Mandans Mandantis, sit similiter innodandus. Respondendum affirmatiuè; quia regulariter iste Mandans solet esse bonorum Dominus, qui subditis, ac ministris suis curandam delationem iniungit; ipsi autē transmissio principaliter adscribitur, ipseque veriùs dicitur transmittere, mediis licèt alijs. Quamuis probabile etiam sit, hos, & virtualiter Mandantes sub tertia actione comprehendi; vt ex dicendis ibidem constabit. Inter quos etiam enumerari potest tradens hæc inhibita iis, quos nouit ad hostes esse transmissuros, vt si quis Christianis mercatoribus venderet, qui de prohibitis apud hostes mercimonium faciunt. Dicitur enim transmittere, seu deferre per alios, qui culpabiliter dat iis, qui delaturi sunt, sicuti diximus *nu. 22.* De iis, qui tradunt Fidelibus, cum periculum est, res ab iis deuentoras ad manus Infidelium. Sicuti etiā cōmodans scalā, & instrumenta, quæ scit adhibenda ad furtum furti reus tenetur. *§. Interdū Instit. De obl. quæ ex Delict. nascūt* & in excommunicationem extractionis frumenti à statu Ecclesiæ incidit ex Bulla Gregorij XIII. vendens ei, qui exportat. *Alterius cap. 3. col. 3. Vgolinus sub nu. 7. Nauarrus in Cap. Ita quorundam notab. 8. nu. 9. Duardus q. 6. nu. 7.*

51 Similiter innodantur Principes, permittentes de propria ditione res deuehi; pro quo facit *Extrau multo mentis in communibus. De Iudæis*; & tenent *Nauarrus eodem notab. 8. nu. 20. Duardus q 16. nu. 16. & q. 17. nu. 25. Reginaldus, & Azorius locis citatis, & Alterius Capite col. 2.* licèt in his, & similibus hic loquatur de tertia actione auxilij præstiti Infidelibus ad damnum Fidelium; ratio est, quia dici possunt transferre per alios, ijs enim saltem, iuxta leges adscribitur crimen, qui cum possint, & teneantur impedire, non faciunt; si porro de aliquibus, maximè de his verificatur regula, *agentes, & consentientes pari pœna puniuntur Cap. 1. Vbi Ioannes Andreas, Abbas, & Decius de Officio Delegati c. Faeientis 8. d. c. Notum 2. q. 1. Cap. Quæ insta obs Glossa, Innocentius Abbas, & Felinus De sent. excom.* Id autem ait *Bonacina punct. 2. nu. 19.* se non facilè admissurum, quoties arma, & alia delata, non sunt ipsius Principis, aut quoties non tenetur ex iustitia, damnum Christianorum impedire. Nos verò inficiari non possumus irretiri si loquamur coherenter ijs, quæ in simili habuimus Capite 1. *nu. 162.* Quòd si concedit *Bonacina* incidere Principem, quoties res delatæ sunt ipsius, semper concedere debet; quia ratio Dominij ara dicuntur esse Principis. Præterea quæ maior est ratio, vt tunc incidat quando sua sunt, (quandoquidemper hoc quòd sunt eius, ipse non transmittit, sed tantùm negligentia culpabili permittit deferri) non autem quando sunt subditorū? Præsumptio enim, quòd ipse transmittat, quia sua sunt, aut currit tantùm quoad exterius forū; aut certè viget similis, quoties ad eundem pertinent ratione Dominij; non minùs enim tenetur impedire de proprijs, ac de alijs totius Regni. Vix etiam potest esse, quòd Princeps non teneatur impedire ex iustitia; quia damnum Christianorum, quòd ex delatione, potest oriri est publicum, & contra omnem iustitiam ab Infidelibus illatum, vt supponitur, & assumunt *Alterius Cap. 10 col. 6. & Duardus citata quæst. 17. nu 26.*

52 Eadem videtur dispositio de Principe, permittente per suos fines transire eum prohibitis eos, qui deferunt. De quo casu distinguere *Bonacina* (In simili enim ita distinguit *pu. 2. nu 21.*) Vel petitus transitum concedit, vel non petitus negatiuè se habet, & non prohibet; si primùm ligatur; quia positiuè coadiuuat delationem; si secundùm, est excusandus, quia negatiuè se habendo quis non promouet.

Reffellendus est tamen ex dictis nuper, & loco citato; quia sola omissione promouet, qui tenetur non omittere. Qua propter crediderim potius attendendum, an eo impediente transitum, adhuc futurum sit, vt eadem facilitate, per alias oras Infidelium transeundo, res deferantur. Si enim est probabile, adhuc res ad manus Infidelium peruenturas, excusabitur; quia quoties facinus prohiberi non potest; non currit præceptū de prohibendo; ideo enim dicitur promotor, qui non prohibet, quia non prohibendo, in causa est, vt effectus sequatur; si ergo aliunde effectus est futurus, non est adscribendus omissioni huic. Dixi autem *eadē facilitate, & per alias oras Infidelium*; quia vt difficultas grauiorem facit delationē; sic deferentes deterret, & ex maiori difficultate oriri posset impedimentum, quo de facto non sequatur delatio. Ad omnes autem Principes Fideles æquè spectat prohibere; & ideo cum prior non possit præsumere, alios es-

ſe permiſſuros, ab ipſo incipit obligatio impediendi. Secùs ſi nollet, nullam interponendam fore per alium reſiſtentiam.

53 *Altertus* tamen, & *Duardus locis citatis* conantur oſtendere, etiam perſonas priuatas teneri, dum facilè valent, impedire, ita vt ſi non impediant, excommunicationi ſubiaceant, non ſolùm perſonas, in aliquos poteſtatem quamdã habentes vt Pater, & Dominus, in filios, & ſeruos; ſed etiam quæ nullam habent in delinquẽtes poteſtatem. Nituntur quia, prçterquã quod Pater, & Dominus tenentur ex officio, & poteſtate; quilibet alius ex iuſtitia tenetur publicum, ſeu commune Chriſtianorum damnum impedire ob quam cauſsam *Duardus* arbitratur excommunicari ex Canone *ſiquis ſuadente*, 17. *q*. 4. non impedientem, eum poſſit, eum, qui Clericum percutit; quia Clerici ſunt perſonæ publicæ, ex *l*. 1. *§. huius ſtudij ff. De Iuſt. et Iure* vnde quilibet ex iuſtitia damnum eorum teneatur impedire. Ad idem refert *Altertus* verba canonum, ultima, quç non obuianti adſcribunt crimen. Et concludit *Duardus* potentem ſine ſuo detrimento impedire, & non impedientem, ſaltem, in foro exteriori prçſumendum eſſe excommunicatum; quia tunc præſumitur dolus, iuxta ea, quæ in ſimili de percuſſione Clerici habet. *Panormitanus ad cap. Quanta num.* 8. *De ſent. excomm.*

Sed vt à nobismet non ſimus diuerſi; iuxta notata Capite 1. *nu*. 166. licet hæc concedere poſſimus de habentibus in delinquentes poteſtatem, negamus, perſonas ſimpliciter priuatas (peccent aliàs, vel non, & grauiter, iuxta menſuram obligationis ex charitate) ſola omiſſione innodari, arg. *l*. 1. *§. ſed in eo, vbi Gloſſa ff. ad Syllan.* & eorum quæ *Bartholus in l. culpa caret ff. De Regulis Iuris*. Quandoquidem non adſcribitur delictum ei, qui non tenetur ex officio impedire; alioqui autem autem conſtat, promotionem dicere operam poſitiuam. Quòd ſi lex aliquid exterñè aliquando præſumat, non tamen facit, quod re vera omittens impedire dici poſſit committere, aut promouere crimen. Vnde vt plurimum textus Iuris qualitate verborum id inſinuant. Sic in *can. ſicut dignum* 23. *q*. 3. dicitur; *nec caret ſcrupulo ſocietatis occultæ, qui manifeſto facinori deſinit obuiare.* Sic *in cap. Dilecto De ſent. Excomm. in* 6. *Cum liceat cuilibet ſuo vicino, vel proximo pro repellenda ipſius iniuria ſuum impertiri auxilium, immò ſi poteſt, & negligit videtur iniuriã omnem fouere, & eſſe particeps eius culpæ.* Sic *cap. Quanta eod. tit. in antiquis. Eos delinquentibus fauere interpetramur, qui cum poſſint manifeſto facinori deſinunt obuiare.* Quibus in locis verba, *ſcrupulo, videtur, & interpetramur*, ſignificant, non re vera ſed præſumptione aliqua, omittentes dici culpabiles in crimine. Qua propter dicendum eſt, diſpoſitionem dicti *cap. Quantę* in fauorem Clericorum percuſſorũ vel eſſe ſingularem, (nec enim negamus quin poſſit lex, quando vult, obligare ſub Cenſura ad id, ad quod quiſque ex charitate tenetur) vel de ſolis loqui poteſtatem habentibus; iuxta *Gloſsam ibidem in ver. interpetramur*: Quare cur hoc diſponatur, vel non, ſumitur ex eo, quòd Clerici ſunt perſonæ publicæ, ſed quia ita voluit lex; vel, ſi bonum eſt publicum, illud impedire non tenetur ex iuſtitia, niſi perſona publica, aut poteſtatem habens in delinquentem, cæteri ex charitate tantùm, vt eſt communis opinio. Tandem nec in foro externo leuiter ex ſola omiſſione præſumendus eſt dolus, quia regulariter non præſumitur, niſi probetur, *ex l. quoties ff. De Probationibus.*

54 Melius igitur *Bonacina*, & ſi quis alius eſt, qui prædicta neget (exceptis veris Mandantibus, quos certum eſt, ex hac prima actione innodari) de alijs diſquirere poterat, an innodẽtur ex hac actione, vel potius ex tertia, vt fauorem, conſilium, aut auxilium præſtantes in ijs, quæ ſunt pro Infidelibus ad damnum Fidelium. Ex ſola enim permiſſione, aut negligentia, ſine poſitiua cooperatione, non videtur id malitiæ deſumi, per quod iſti poſſint re vera dici transmittere, nec legos, permittentem, ſeu non impedientem; quamuis pœnæ ſubijciant, principalis criminis reum faciunt, ſed in numero autorum criminis collocant; vt *cit. cap. Quanta* ſibi. *Eos delinquentibus fauere interpretamur, &c.* Fautores autem non innodantur regulariter, niſi expreſſè. Quapropter, quia non videbantur huiuſmodi perſonæ, ſatis comprehendi ſub alijs verbis *deferunt, ſubminiſtrant*, & ſimilibus, quibus vtuntur Iura, peculiariter expreſsæ ſunt in *extrau. citata. Multa mentis. De Iudæis.* ibi. *Statuimus, vt nullus arma, Equos, &c. Deferre, mittere, vel portare, ſeu de portubus eorum, vt iiſdem deferantur extrahere, vel èxtrahi permittere.*

Ex quibus dicere poſſumus, vtramque innodandi viam, eſſe probabilem, ſi certum ſit, eos, qui ex harum rerum delatione, vel cooperatione ad illam, effugiunt Cenſuram ex prima parte incidere ex tertia; quod videntur Authores ferè communiter ſupponere. Hoc enim admiſſo parùm videtur referre, decidere ex quanam parte quis innodetur. In eo tamen aduerto, mihi non videri, tàm de facili has actiones eſſe confundendas, vt qui excluditur à prima, ſtatim incidat ex tertia; quia delatio rerũ prohibetur ſimpliciter; auxilium verò, non quodlibet, ſed ad damnum. Exempli gratia, delatio lini, vt eſt materia funium, ſemper prohibetur; tamen auxilium præſtans tale ad delationem, vt non veniat comprehenſus hic ſub verbis *deferunt, ſeu transmittunt*, non incidit ſemper ex tertia; quia ex ea excuſari poterit, ſi certò nouerit, delationem non eſſe profuturam Infidelibus in damnum Chriſtianorum: Attamen, quia vt plurimùm verificatur, quòd deferri inhibita in hoc *§*. 1. apta ſint vſui ad Chriſtianorum damnum, quod ſufficit, & hac de cauſa prohibeantur, ideò communibus veſtigijs inſiſtimus, nihil addentes noui, ne videamur in inuio primam nos velle ſemitam adinuenire.

55 Fortè igitur (vt de acceſſorijs delationis tractationem ſequamur) Conſulentes in huiuſmodi actione à nobis cẽſendi non ſunt obſtringi, eo quòd hic non exprimuntur, conformiter ad notata Capite 1. *num*. 37. nec videtur, dici poſſe

posse in rigore, transmittere per alium, qui dumtaxat consilium de delatione promit. Ex tertia tamen actione, vbi Consilium exprimitur, non est dubium, quin incidant; vt ex dicendis circa eam patebit.

56 Nec ratam habentes delationem innodandi sunt. Cum enim Ratihabitio sit post factum, nihil illud promouet, vt alibi diximus. Et generalis est Regula ex *Suarez disp. 43. sect. 3.* ratihabitionem commissi delicti non puniri vnà cum delicto; præterquàm in casibus, à Iure expressis. Quapropter Bulla hæc nostra cum voluit excommunicatione plectere ratum habentes, disertè enumerauit, vt in Canone vndecimo. Signum, quòd alibi non expressi, non sunt irretiendi *Duardus q. 17. nu. 5. Alterius cap. 10. col. 7.* perperam à *Duardo* in eam deductus sententiam, quòd dixerit irretiendum, qui nomine suo factam delationem habet ratam, licèt non, si non ipsius nomine; iuxta *Regulam Iuris lib. 6. ratum quis habere non potest, quod sua nomine non est factum.*

Sed re vera *Alterius* non dissidet à communi. Ex discursu enim ac Exemplis constat, ipsum loqui, non de ratum habente simpliciter, sed de eo, cuius nomine adeo facta est delatio, quia virtualiter mandauerit, affirmans coram delatoris, se delationem appetere, aut sibi gratam fore. Post exemplum enim allatum eius, qui dixit, sibi gratam fore percussionem Clerici coram percussuris, subdit: *Eodem modo si quis similis esset causa ad excitandum alium, vt adiuuaret Infideles, & rem ipsam eius nomine factam ratã haberet, excommunicationem contraheret.* Quo quidem casu nec ipse *Duardus nu. 10.* nec alius quispiam negat contrahi, quia est hic moralis causa delationis, & in eum verè refunditur delatio.

Probat tamẽ *Duardus* ex persona *Alterii* sententiam, quod ratam habens nomine suo factam delationem alligetur hoc vinculo, ex regula *ratihabitionem retrotrahi, et mandato non est dubium comparari,* vt sicuti ex Mandato quis obstringitur, sic etiam ex ratihabitione. Et ex *cap. Cum quis. De sent. excomm. lib. 6.* vbi ratam habens percussionem Clerici declaratur Canoni *si quis suadente* obnoxius, non alia inquit, de causa, nisi quia ratum habens est moralis causa delicti.

Respondetur autem negando, causam esse moralem, solam ratihabitionem; vtpotè quæ non influit, cùm non antecedat effectum. Siquidem quando ratum habet, iam est commissus: dum verò fit, contingit plerumquè, ab eo qui ratum est habiturus, ignorari fieri, aut fieri nomine suo; nõ ergo potest influere. Regula verò illa *Ratihabitionem* fallit in multis casibus, quos enumerat *Felinus in cap. sicut tuis. nu. 7. De Simonia.* Neque ex ea deducitur, ratihabitionem esse verum Mandatum, quod quidem causa est criminis, sed tantum esse similem Mandato, aut eidem comparari ex legum interpretatione. Quò circa locum non habet, vbi fictus, & interpretatiuus intellectus non attenditur, *arg. tex. in l. 3. ff. De negot. gestor.* vt in pœna excommunicationis, quæ est omniũ odiosissima; alioquin semper sub committente excommunicaretur Mandans: quia ex interpretatione legis Mandans committit, iuxta regulam *qui per alium facit, per se ipsum facere videtur.* Tandem in *cap. Cum quis* casus est specialis in fauorem Clericatus, igitur communiter ratum habens non est innodandus, si non expressus nec sat est dicere nihil speciale ibi statui de excommunicatione, aut de Clericis, sed tantùm declarari à Pontifice, offendisse aliquem ad *cap. Si quis suadente* ex ratihabitione: quia ex præscripto Iuris ratihabitio æquiualet Mandato. Ita enim textus *Cum quis absquè tuo Mãdato manus inijciat in Clericum tuo nomine violentas, si hoc ratũ habueris excommunicationem latam à can. incunctanter incurris, cum ratihabitio retrotrahatur, et Mandato debeat comparari.* Quapropter videtur, quòd sine alia declaratione ex se ita procedant Iura, vt excõmunicato committente excommunicetur etiam ratum habens. Non, inquam, est satis, quia nullus inficiatur, extensiones has *cap. Si quis suadẽte* esse speciales, vt illa in *Mandantes* in *cap. Mulieres,* & alia in non impedientes percussionẽ in *Cap. Quanta,* & aliæ plures *tot. tit. De sent. excomm.* Nec ratio illa *cap. Cum quis* inducitur, vt per se faciẽs extensionem huiusmodi, sed tanquam quæ talis fuerit; vt potuerit Pontificem inducere ad faciendam extensionem illam, præsertim cum videret, ab alio Pontifice solam non impeditionem fuisse damnatam. Nec dixit ratihabitionem eamdem esse cum Mandato; sed tantũ quod debeat comparari.

57 Si igitur illum tantum Ratumhabentem innodari velimus, qui virtualiter mandauerat modo suprà explicato, non placet sententia *Alterij*, quòd eo tempore incidat, quo factum habet ratum; sed potiùs stat in effectu sequuto, quia tacito Mandato fuit moralis causa antecedens patrati delicti; qua de causa quis incidit ex mandato expresso Nec enim virtualis illa excitatio, ac impulsus desumit malitiam suam a ratihabitione, vt ob illam excommunicatione puniatur; sed quia antecedenter sine retrotractione satis influit moraliter in delictum, ad instar Mandati expressi. Vbi monemus quia diximus probabile esse, consulentem non innodari in hac prima actione, impulsum istum, & excitationem, ex qua delatores ducuntur, vt deferant, ad hoc vt in præsenti puniãtur non satis esse, si sit ad modum Consilij, sed vim debet habere Mandati. Quod ex conditione personæ facilè poterit dignosci. Si tamen hos tacitè mandantes velimus, cum veris mandantibus sub hac prima actione collocare.

58 An autem mandantes incidant, etiam effectu non sequuto delationis, seu traditionis, pendet ex quæstione, an innodentur etiam deferentes, sine effectu traditionis, de qua supra *nu. 36.* Si enim innodatur deferens sine traditione, si vi Mandati incipiat quis deferre, mandans statim excommunicatur; quia ipse incipit transmittere; vnde, vt non incideret, necessarium esset, quòd delaturus iter non fuisset aggressus. Si verò necessaria est traditio, mandans, non nisi sequuta traditione, innodatur: Vt autem nullo modo incidat, debet mandatum reuocare re inte-

gra proportionaliter; ideſt, vel quando nondum Mandatarius eſt iter aggreſſus; vel quando nondum peruenit, aut tradidit; reuocato enim mandato, etiamſi mandatarius prohibita deferat, aut tradat, mandans non excommunicatur; quia ipſe non dicitur tranſmittere, nec ſolo mandato perficitur delictum, *cap. Quicumque de ſent. ex comm. in 6. Duardus qu. 16,* vbi fusè, & optimè diſputationem de mandante examinat.

59 Ex actu autem delationis innodantur, nõ ſolùm principalis, vti eſt Dominus ipſe rerum, qui eas humeris proprijs, nauigio, vel iumentis defert perſonaliter; ſed etiam ipſe deferens nomine alterius, vt Baiulus, Nauta, aut Mulio, qui Nauim, Equos, aut Mulos accomodant ad eundem effectum; quia & ipſi dicuntur deferre, & Bulla, ſimpliciter loquens, non diſtinguit, an proprio, vel alieno nomine prohibita deferantur; cum deferre ſignificet factum, non ius, ita *Nauarrus in cap. Ita quorundam notab. 8 num. 24. Vgolinus hic nu. 4. Alterius cap. 2. col. 5. in fine, Duardus qu. 38. nu. 3. Bonacina punct. 2. nu. 18. & locis citatis. Rebuffus in verbo deferunt Sayrus, nu. 17. Gambarupta num. item. 17. & Reginaldus num. 198.* Quod certiſſimum eſt, ſi ipſe Nauta, vel Mulio comitetur res delatas; quia dicitur deferre, licèt non vehat humeris, nam defert ſuis ratibus, aut beſtijs. Si autem non comitetur, non videtur dici poſſe deferre, nec incidere ex conſequenti, quia per hoc quòd quis nauim, aut equos exhibet ad delationem, vſitata locutione non appellatur delator. Sed ſatis erit, vt obſtringatur, quod dici poſſit tranſmittere, quod non conuenit tantùm Domino rerum, ſed etiam nauigij, aut equorum, qui vſitata locutione dicitur tranſmittere, medijs ſuis nauigijs; aut equis. Cæterum, qui imperfectè deferunt, ou- [illegible] non deferant, aut accommodent Nauim, vel Equos ad totum iter, ſed vſquè ad certum locum; ſicuti etiam omnes alii delationi cooperantes ex parte tantùm; quatenus non deferũt cum effectu, excuſari poterunt ex dictis *num.* 36. Ex tertia tamen actione innodantur, ſi ſint res conuertibiles in damnum Chriſtianorum. Eodē què modo alii fauentes, conſulentes, & auxiliãtes quomodolibet delationi.

60 Supereſt cauſa, ſi quæ ſunt à Cenſura hac excuſantes perſcrutari. Prius autem me expedio à quæſtione de numero excommunicationum, quæ contrahuntur iuxta diuerſarum rerum delationes. Cui occurro (ex culpa, in tranſmiſſione, & delatione circa eaſdem res contracta, vnicam induci; vt ſiquis ſit Dominus rerum delatarum, qui dicatur tranſmittere, & idem etiam delationi cooperetur, Nam quamuis ex tranſmiſſione ſatis incurrat ſecluſa delatione non tamen ob delationem duplicanda eſt Cenſura; quia vel ipſe defert per ſe, & tunc eſt delator tantùm, & non tranſmiſſor, non enim dicitur tranſmittere, qui quàquam rerum Dominus, per ſe eas defert. Vel non eſt propriè delator, ſed delator appellatur, quatenùs delationi cooperatur; iuxta tradita *num. ant* & tunc vnica incurſus eſt ratio; quia deuentus ipſe rerum ad manus Infidelium, quatenùs ſequitur eorumdem virium augmentum, attēditur; ex eo ergo ſpecies, & numerus malitiæ deſumendus eſt; vnde quia tandem eſt idem deuentus, etiã ſi quis ob tranſmiſſionem, & delationem ſit culpabilis, non niſi vna, & eadem excommunicatione ligatur, Nec refert, deferre, & tranſmittere exprimi in Canone, tanquàm duas actiones diſtinctas per particulam *ſeu.* Accipienda namquè eſt, vt partim disiunctiua ſit, partim autem declaratiua, ſeu potius alternatiua, quòd vtrumquè proprium eſt illius. Disiunctiua quidem, in quãtum qui tranſmittit ſine delatione, aut è contra ſine tranſmiſſione defert, eſt innodandus; & etiã quatenus nunc tranſmiſſor incurrit, qui fortè ante Xiſtum, qui verbum, *ſeu tranſmittunt* addidit, ſola tranſmiſſione, non iuncta delatione, nõ incurrebat, vt aliquibus videtur probabile. At eſt quoque declaratiua, vt ſit ſenſus, qui traditioni rerum prohibitarum operam exhibent, ſeu propria delatione id faciant, ſeu ea cooperatione ad delationem ſeu traditionem, quæ tranſmiſſio dicitur, incurrunt; ex quo non ſequitur quòd tranſmiſſione ſimul, & delatione cooperãs dupliciter incurrat.

Tranſmiſſionibus autem pluribus quis pluries innodatur, & toties quoties, quando animus, & malitia eſt diſtincta pluribus ad rem deducta vicibus; iuxta tradita in Proœmialibus *num.* 16. Vnde qui plures ſarcinas, aut nauigia onerata ſimul, ad Infideles deſtinaret, vnicè incurreret, etiam ſi aliquod tempus intercederet inter diſceſſum vnius, & alterius; quia animus, ſeu impetus, vt ibi dicebamus eſt idem, ac vnica vicitur tranſmiſſio. Idemquè eſt de traditionibus. Secus dicendum videtur de delatore ipſo; quia quoties iter aſſumitur, & traditione rerum perficitur, toties dicitur conſumari noua delatio; alioquin qui huic exercitio ſunt addicti, vt Nautæ, & Muliones, & continuò deferunt cum intentione alia, & alia deferendi, vnico vinculo toto vitæ tempore innodarentur. Semel tamen incurrit, qui ſemel defert; etiam ſi plura habeat oneraria; quia vnica dicitur delatio.

Vnicè tandem incurrunt; tranſmiſſores, & delatores; res licèt ſint inter ſe diuerſi generis, puta arma, & funes. Nam quamuis deferre funes inhibeatur, vt actio diſtincta à delatione armorum, tamen quando delatio eſt vnica, ex ea deſumitur inflictio poenæ, non ex rerum diuerſitate; ſicuti licèt incurrat pluries, qui pluribus vicibus ſingulos enſes deferret, non incurrit tamen pluries, ſi eoſdem vnica deferret ſarcina.

61 Prima excuſationis cauſſa ſeſe offerre videtur ſumenda ex rerum ipſarum conditione, ſi ſint de facto, aut ſi fuerint aliquando, Infideliũ, vel Hæreticorum. Quæritur enim, an dicatur ad hoſtes deferre, qui in regionibus eorumdem, res ſimiliter ipſorum proprias, ab vna Vrbe, Oppido, aut Prouincia, ad aliam tranſfert. Similiter, an res, ab ipſis nuper habitæ; aut ereptæ de eorum poteſtate, tradi iterum, queant ſine cenſura. Siquidem, attenta intentione Canonis, ſola noſtrarum rerum, quæ in poteſtate hoſtium non ſunt, delatio interdici videtur, ne ex noſtris fiant illi potentiores, ſed delatione eorum, quæ iam habent, aut nuper habuerant, non fiunt, culpa Chriſtianorum, hoſtes validiores; nec dicitur quis deferre ad eos prohibita, ſi iam erant ipſo-

rum

tum ergo, &c.

Quoad primam dubitationem de delatione rerum, quæ Infidelium sunt, arbitramur, attendendas esse diuersas locorum circumstantias; ita vt contrahatur Censura, quoties resultat maior Fidelium detrimentum; vt si ij, ad quos deferuntur, habeant bellum actuale; ij verò à quibus, habitualetantum: si sint magis hostes: si bellicosiores; formidabiliores, &c. Declinetur verò, si nulla indè timeatur iactura maior; ratione petita ex intentione Bullæ, quæ talem prohiber delationem, ne hostes validiores fiant, vt sæpiùs dictum est: quod non sequitur, si conditiones sint pares; quod enim ad vnum hostium genus defertur, aufertur ab alio *Ita Nauarrus in cap. Ita quorundam notab.* 8. *num.* 27. & si addat: ita deferentes cum detrimento Fidelium, si non incidant ob actionem delationis, saltem incidere, tanquàm auxilium ferentes, quod nos non admittimus eo modo alternatiuè, sentientes, ex præsenti actione innodari, quia quoties delatione augetur, in detrimentum Fidelium, hostium potentia, non curat Bulla, à quo termino processerit delatio. Eiusdem sententiæ est *Vgolinus hic nu.* 16. *Duardus qu.* 8. *Sousa disp.* 48. *Reginaldus num.* 300, *Sayrus nu.* 19. *Toletus tit. Cap.* 24. *num.* 6. & alij ferè communiter; licèt aliqui videantur loqui de delatione, à loco Infidelium non hostium, ad loca hostium, ex qua non dubitamus, contrahi Censuram, seclusa etiã circumstantiarum consideratione; quia augentur vires hostium, sine decremento aliorum, qui similiter hostes sint.

Absoluté tamen, & sine distinctione sentiunt, ab vno Infidelium loco ad alium deferre, non prohiberi sub Censura *Syluester verb.* §. 64. *in fine*, & *Viualdus num.* 66 asserentes id declarasse Gregorium IX. in Extrauag quadam, cuius initium *Postulastis.* De qua mox redibit sermo.

Quoties verò diuersæ regiones, à quarum vna ad aliam fit delatio, sub eodem sunt Principe; licèt ab vno loco, in quo minus arma erant detrimentosa, ad alium deferãtur in vrile Infideliũ contra Fideles: puta ad locum castrorum, prælij, aut ad vrbem, quæ obsidetur; non videtur primi huius §. Censura indui, quia huiusmodi delatione, arma non fiunt de potestate Infidelium, quorum prius non essent; id autem est, quod præcauet primo loco Bulla, vt in superioribus dictum est. Eò præsertim, quòd facilè per alios Princeps potest delationem curare. Si tamen ex coactione, aut metu non excusetur ita deferens, excommunicatus erit ex tertia actione, tanquàm impẽdens operam in damnum Christianorum, vt infrà.

62 Respondentes ad secundum quæsitum magis dissident Doctores. In primis enim tribuitur *Syluestro loco citato, & Angelo ver. Excommunicatio cas.* 21. *in fine.* quod, quia absoluté acceperint Extrauag. prædictam *Postulastis*, Gregorij IX. voluerint non indui excommunicationem delatione qualibet armorum ab vno loco Infidelium ad alium, etiam si ea deuenerint in potestatem fidelium: puta si Christiani mercatores in vno loco emerunt ab Infidelibus, & in alio alijs vendunt Infidelibus. Nec valet recurrere ad reuocationem Extrauagantis, quæ videtur facta per Bonifacium VIII. in Proœmio *Sexti Decretalium*, dum irritat Constitutiones, quæ nec in antiquis sunt Decretalibus, nec ipse in nouis est collocaturus. Quia est communis sententia, ea nihil noui esse dispositum, sed tantùm declaratum Ius *Cap. Ad liberandum, De Iudæis*, vbi similis delatio damnatur, nec tamen voluit Pontifex; puniri excommunicatione delationẽ, quæ est à locis Infidelium.

Vgolinus eodem nu. 16. *Azorius tom.* 1. *Instit. Moral. lib.* 8. *cap.* 23. *quæst.* 9. *Duardus qu.* 9. & videtur etiam *Sayrus num.* 17. distinguunt. Aut empta veneunt iterũ eadem, in substantia, quantitate, & qualitate, Christiani mercatoris industria non reddita meliora, et non contrahitur Censura, quia nulla maior sequitur infidelium potentia, dum quod vni defertur, aufertur ab altero. Aut meliora effecta transferũtur, vt equi ad præliũ inèpti habilitati; & contrahitur, quandoquidem Christianorum opera maior fit tunc Infidelium potentia. Eamdem secuti sunt sententiam *Gambarupta nu* 11. & *Scortia relat. Theorem.* 416. *col.* 5.

Alterius tandem priùs, *Cap.* 3. *col.* 5. *vers. decimo incidunt* asserit, excommunicari emptorem si cum emerit ab Infidelibus, cum quibus non est actuale bellum, ad eos deferat, cum quibus est. Quia talis delatio est in perniciem Christianorum. Et fortiori ratione incidere ementem parũ vtilia, & reddentem alijs vtiliora effecta. Idem repetit *Cap.* 5 *col.* 6. *vers. Ad hanc dubitationem*; licèt non videatur tunc distinguere, si res sint Christiani deferentis, vel potius Christianus sit purus delator. *Cap.* autem 7. *col.* 1. *vers. Quæret aliquis* de Equis sermonem instituens (eadem autem esse debet de cęteris ratio) ait, deferantẽ ad Infideles, equos, qui in potestatem, ac ditionẽ Christianorum, ab Infidelibus accepti, deuenere, incidere; quia contra prohibitionem Bullæ defert equos Infidelibus, Bulla enim simpliciter loquitur, nec attendit, vnde nam deferens illos habuerit. Quam sententiam ex *Nauarro* desũpsit *in cap. Ita quorundam notab.* 4. *nu.* 23. qui nihil de deuentione equorũ in terras Fidelium memorãs, affirmat, quoties in potestatem Infidelium deuenerunt, etiam ab Infidelibus acceptos, tradi non posse sine Censura; quia eo ipso, quòd Christianorum sunt facti, eorum traditione dicuntur in Infideles transferri, quod sufficit.

Dico 1. (non repetitis ijs, quæ habuimus *nu.* 7. hic recolendis.) Quoties in Christianorum potestatem arma, quæ erant Infidelium, perfectè translata sunt, non solùm, si in Christianorum ditiones, & Terras deuenerint; sed etiam, si è regionibus Infidelium non exierint, eorum traditione contrahi Censuram. Secùs si imperfectè; vt si Mercator Christianus prohibeatur vendere alibi, quàm in oris Infidelium, aut de oris Infidelium exire; nec possit sine multo periculo aliò transmittere. Prima pars suadetur; quia, supposito traditionis habẽdam esse rationem, siue hic deferat, siue absque delatione tradat, transfert arma, aliaque prohibita, è potestate Fidelium in Infideles, quod iuxtà Bullam est satis, quæ non curat, vt optim è *Nauarrus*, *Alterius locis citatis*

sis vnde nam tradens arma habuerit, seu quòd nuper fuerint Infidelium. Altera etiam pars patet, quia tunc nulla apparet culpa; nec enim culpabiliter emit, quia emendo aufert, nec culpabiliter vendit, quia cogitur iis vendere, & alioquin non augetur alicuius potentia; quia quantum alicui additur, tantum alteri minuitur. Immò ratione dominii Principum, ea conditione res acceptæ non censentur exemptæ à potestate Infidelium, in quorum adhuc sunt regionibus, vt diximus *loco citato*, loquentes de subditis. Licèt adnotandum velim, non esse omninò eandem de Mercatoribus, ac de subditis dispositionem, illi enim non sunt propriè subditi, ex Iure, & vsu gentium. Quapropter sic emens, vt non tenetur seruare conuentionès vendendi iterum Infidelibus, aut non exe undi, vel empta nõ transmittendi ita, si sine periculo potest, debet non seruare. Nam cum Infideles sint iniusti hostes, titulo solo belli, arma, & cætera omnia, iustè ab eis possunt auferri, etiam sola rapina; vnde sicuti tenetur cauere quilibet, ne ex rebus, ab antiquo proprijs, aliquid Infidelibus tradat, ita etiam ex ijs, quæ ab Infidelibus accepit.

Dicò 2. Eamdem esse in prædictis casibus dispositionem, si arma reddantur ijsdem Infidelibus, à quibus exierant, siue alijs, dummodò sint hostes, vt supponimus. Et hoc, siue sint magis hostes, & potentiores ijs, quorum prius erant, siue sint æquales siue etiam inferiores. Primum adnoto, quia relati Auctores ita videntur semper loqui, vt accepta reddantur diuersis, ab ijs, à quibus accepta fuere. Nullam autem ego reperio disparitatem in his, Si enim arma facta sunt Fidelium, exclusa à potestate Infidelium; viget tunc generalis prohibitio Bullæ, quòd arma Christianorum non sunt in Infideles transferenda. Nec suffragatur, quod Infidelis nuper amittens, & mox recuperans potestatem in ea, non videatur viribus auctus, (nihil enim acquirit noui.) Namquè augetur viribus, quatenùs, quas amiserat non amplius habens, recipiens iterum, ad idem redit augmentum; à quo decreuerat, quòd sufficit ad intentionem Bullæ. Alioquin Princeps Christianus, qui à Turcis arma, aliaquè prohibita sæpius rapuit eorumquè edomuit vires, posset eadem ad eos transmittere, quod nullus dixerit. Ex quibus etiam apparet certa altera pars nostri dicti.

Qui tamen liberam non habent potestatem disponendi de rebus, iuxtà superiùs dicta, tenentur ijs saltem tradere, dum valent, per quos timetur minus damnum, inferendum Christianis.

Obijcies: si Infideles sint æquales; poterunt semper, etiam spontè, tradi; quia, quod virium additur vni, ab altero detrahitur. Immò cur imbecillioribus arma, à fortioribus accepta, tradi nequeunt, si resultat inde vtile Christianorum? Respondemus vt suprà, cum etiam dici vires augere alterius; qui ei, quem imbecillum reddiderat, robur reddit; multò magis verificatur de Infideli, cui arma traduntur in casu nostro, quòd vires assumpserit, quas non habebat nec curat Canon, vnde nam tales vires primùm processerint. Damnum etiam sequitur Christianorum, si vires ereptæ (quantumuis de recenti) restituantur; tale autem damnum simul cum alijs cauetur à Bulla. Cum autem minor vtilitas, dum maior haberi posset, sit detrimentum, quia est defectus alicuius vtilitatis; non dicitur fieri in vtile Christianorum, quod arma dentur alijs Infidelibus, minùs licèt hostibus, ac sint ii, à quibus ablata sunt, si à potestate Infidelium omnium fuerant erepta, & ita erepta seruare poterant.

Dico 3. Eamdem esse dispositionem, si arma, cæteraquè reddantur effecta meliora, ac si eadẽ in substantia, & conditionibus; contra *Vgolinum*, & alios suprà relatos. Patet ex dictis, nam quoties facta sunt de potestate fidelium, resultat damnum Christianæ Reipublicæ, si tradantur. Quod autem non liceat meliora reddere, viget quoad eos, qui reddere coguntur; vt incidat in excommunicationem, qui, prævidens futurum, bona iterum in Infideles esse transferenda, meliora reddit. Nisi id à subditis Infidelium ex ilicito artificio fiat iuxta dicta *eod. n. 7*.

Ad argumentum sumptum ab Extrau. *Postulastis* quo videbatur probari generaliter res, ab oris Infidelium non extractas, posse ad Infideles alios transferri, multa suppetunt dicenda. Cum enim non reperiatur, sed veterum dumtaxat Summistarum testimonio consistat, non potest, examinato eius tenore, iudicium ferri qualis nam sit eius dispositio. Nec caret probabilitate, quòd sit reuocata per Bonifacium VIII. vt plures testantur; siquidem in eo Proœmio *Sexti* reuocatio est generalissima, vt etiã decretales declaratorias possit comprehendere; dicitur enim *Sanè cum post volumen Decretalium à felic. record. Gregor. Pap. IX. prædecess. nostr. tàm prouidè, quàm vtiliter compilatum, nonnulla ab eo, & ab aliis Romanis Pontificibus successiuè super diuersis dicerentur articulis edita decretales; de quorum aliquibus, an Decretales extiterint dubitabatur*, & infrà *Nullas alias, præter illas, quæ inseruntur, aut specialiter reseruantur in eo* (in sextò scilicèt) *Decretales, aut Constitutiones recepturi, &c.* Ex quibus irritantur etiã quas super articulis, postulantibus declarationem Iuris, non autem nouum Ius, edidère Pontifices, eò præsertim, quòd plures declaratiuæ reperiuntur receptæ inter decretales corporis Iuris, vt vsum Iuris acquirant, qua de re non sit sufficiens indicium, quod non sint reuocatæ, ea conditio declarationis. Rursus inter Doctores non conuenit, quid nam declarauerit Gregorius X. Aliqui enim inquiunt, declarasse absolutè, delationem prohibitorum ab vno loco Infidelium ad alium non esse inductiuam alicuius excommunicationis Iurium tit, *De Iudæis* Alii, declarasse id, tunc tantùm, quando delatio non est contra Christianos in dispendiũ Terræ Sanctæ, iuxta *cap. Ad liberandam eodem tit.* quoad alia autem Iura nihil declarasse. Quatenus autẽ nostræ obest sententiæ respondere possumus, nõ esse probabile, Gregorium permisisse delationẽ hanc, etiam quando est in damnum Fidelium, debere igitur sumi Extrauagantem, quando ex delatione nullum sequi potest Fidelium detrimentum, ex maiore facta potentia hostium. Vel

po-

potius in ea sermonem esse de simpliciter delatoribus earum rerum, quæ ipsorum Infidelium sunt; non autem de ferentibus res, quæ licèt fint in oris Infidelium, pertinent tamen integrè ad potestatem Fidelium. Alioquin, si absolutè intelligatur deferens ad aliquem Principem Infidelem, transiturus per oras alterius Infidelis, innodaretur statim ac oras huius attingeret. Alius autem, qui inde ad eum, ad quem res sunt destinatæ, deferret, & traderet, non innodaretur; quia delata iam morabantur in oris Infidelium. Sed quicquid de his omnibus,sit, nego, eiusmodi declarationem veterum iurium debere extendi ad nouas Bullæ nostræ sententias. Ratio enim habenda est potiùs intentionis ipsius, quæ est, præcauere hostium augmentum in perniciem Fidelium.

63 Altera excusationis ratio inuestiganda est, an aliqua sit ex EpiJKeia, seu Legislatoris rationabili voluntate, qua præsumi possit, nolle in eo casu obligare. Et omissis casibus, quibus quis directè defertet in vtile Christianorum, (de quibus iam egimus, & qui colliguntur potius ex intentione Canonis, quę in præsenti satis est manifesta non ex sola EpiJKeia) superest articulus redēptionis captiuorum, in quo quæritur, an, quomodo, & quando liceat arma, & alia inhibita deferre. Et quidem statuendum, ex natura sua nō esse hanc delationem inhibitorum ob redimēdos captiuos interdictam; vt clarè colligitur ex *cap. Significauit. De Iudeis*, ibi, *Dummodo nihil in mercibus suis, vel alio modo, secum illuc deferant, unde possit Sarracenis (excepto redemptionis articulo) aliquod commodum, aut subsidium prouenire*. Vna portò lex declarat alterā, vt nec in Bulla censenda sint prohibita. Ita *Archidiaconus, relatus à Gloss in eo cap. ver. Commodum. Innocentius, Hostiensis, & Socinus ibidem num. 14 Nauarrus in cap. Ita quorundam. not. 8. num. 16. Syluester citato §. 61*. Et ex nostris *Vgolinus §. 1. num 11. Viualdus num. 63. Azorius qu. 13. Sayrus num. 34. vers. Quarto. Reginaldus num. 299. Alterius cap. 5. col. 4. Bonacina punct 4. num. 15. Duardus qu. 11. Sousa disp. 51. in fine*, vbi citat ad oppositum *Toletum cit. lib. 1. cap. 24*. sed non adest huiusmodi illius sententia in meo Codice. *Graffius lib. 4. Decis. aurear. Cap 18. num. 104. Naldus in Summa. ver. Bulla Cœnæ nu. 38. Pillitucius qq. moral. tract. 16. nu. 145*. & alij ferè communiter. Et quamuis *Gloss in eo Cap. Significauit* abnuere videatur, dicit tamen solùm; ad euitandas fraudes requirendā primò esse auctoritatem Pontificis Quod non est censendum esse simpliciter necessarium; Nā si sine licentia fieri potest, & ea requiritur solùm ad fraudes vitandas, optimum signum est, ex natura sua non esse malum, & inhibitum; alioquin nec permitteretur de licentia. Sed equidē clausula illa textus *in mercibus suis, vel alio modo* generalis est, vt scilicèt non solùm per merces, sed etiam per alias res, vtcumquè prohibitas, curari possit redemptio, exclusa etiam licentia.

Contra *Abbatem in dicto cap. Significauit. nu. 2.* asserentem, non nisi aliaā prohibitis posse deferri, & *Ioannem Andr.* quem sequuntur relati *ab Alterio loco citato. vers. Io Andr.* idem arbitrantem ante factum; licèt post factum velit excusandos, qui aliqua ex prohibitis tradidissent. Mouentur, quia propter priuatum commodum Captiuorum, aut Redemptium, non sunt suppeditanda hostibus ea, quibus publicū potest Christianis damnum inferri, arg. *text. in §. Sed & maior. Instit. De his, qui sunt sui, vel alieni iuris*. Nec prodest, pium esse redemptionis opus; quia, vt non sunt facienda mala, quò eueniāt bona, *cap. Super eos, De Vsuris* ita delatio prohibitorum, quæ simpliciter, tanquam mala damnatur in nostra Bulla, non est censenda permissa ob bonum redemptionis. Et confirmatur, quia, si hostes animaduerterent, se pro captiuis arma, aliaquè belli instrumenta, posse recipere, cætera recusarent; vndè ipsis aditus huiusmodi reserandus non est; præsertim quia etiam pateret fraudibus; cum quisquè pro Captiuorum redemptione, à se deferri prohibita, simulare posset.

Quibus non obstantibus, firmiter communiori hæremus, quę horum solutione adhuc suadetur, Siquidem fauor animarum præfertur omni alij, vt assumunt Interpretes ad *dictum cap. Significauit arg. l. sunt personæ ff De Religiosis, & sumpt. funer.* videmusquè ex pietate quadam, nō damnabili, pluris æstimari hominem, quam aliā quamlibet iacturam; vnde articulus redemptionis ex illis est, in quibus sacra suppellectilia, & vasa distrahi sinuntur, vt fecit D. Paulinus Episcopus Nolanus, & habetur in *cap. Aurum 12 qu. 2. in cap. 1. De Pignoribus, & in l. Sancimus C. De Sacrosanctis Ecclesijs* Videmus etiam passim vsu inductum esse, vt redimantur pecunia, quæ tamen, vt infrà, enumeratur inter prohibita, quod non aduertit *Ioannes Andreas*, inquiens, quòd possent hostes aurum, & argentum reijcere, vt cogerent ad arma prohibita subministrandā, quasi aurum, & argentum non sint ex prohibitis. His adde, tradita honesta commutatione vix augeri notabiliter hostium vires, attento, quòd ipsi Captiui, quibus hostes priuantur, compelli possunt ad remigandum, præliandum, &c. quarè, & ipsi computantur inter prohibita, vt infrà, vnde non deferuntur propriè prohibita, sed fit permutatio rei prohibitæ, cum alia; quam diximus licitam esse. In praxi verò redemptio huiusmodi, aut fit à viris, ad hoc pium opus publicè deputatis, vt sunt Religiosi aliqui, certis temporibus ad loca Infidelium destinati à Collegijs, Societatibus, &c. & hos, cum à Pontificibus permissi, & probati sint, certum est non redimere illicitè, quauis sint res, quas ferunt. Vel sunt personæ priuatæ, et hæ cùm vt plurimùm redimant sibi coniunctos, censentur coactione quadā agere, & ex metu valido periculi coniunctorum, quæ duo supponimus, regulariter eximere à poena nostri Canonis, vt etiā si deferant prohibita, non sint innodandæ. Ruunt ergo opposita fundamenta; quia præponderat vitæ Christiani miseria, et eius animæ periculum detrimento illi, quod ex rebus, honesta commutatione pro eo traditis, potest Christianæ Reipublicę imminere, considerato etiam, quòd ipse redemptus ab auxilio hostibus inferendo fuerit auocatus, & inutile Christianorum restitutus nostris inficiamur, natura sua esse malam harum rerum traditionem

Limitant cuncti ferè communiter, vt prohibita tradere sit concessum, non nisi quando aliter redemptio nequit fieri, siue quia Infideles nolint commutare, nisi pro inhibitis, siue quia redimens nihil aliud habeat, quo redimat. Et quidē tenetur quilibet, (vt, secùs faciens, incidat) minori, ac fieri possit, studere virium Hostium augmento, vt in superioribus adnotauimus; vnde ex consequenti tenetur non tradere arma, dū cætera tradi possunt; quia lex non censetur laxare rigorem, nisi in casu necessitatis; necessitas autem non vrget quoties alia via, quàm contrauemendo legi, prouideri potest. arg. *l. in causæ la 2. ff. de Minoribus*. Redimens igitur, si aliud, quàm arma non habeat, tenetur, si possit, ea in alias res cōmutare apud Christianos; alioquin incidet, si tradiderit. Excipe tamen ex inhibitis pecuniam; quia licèt sit de genere aliorum, vsu tamen, quem improbare non decet, videmus factum esse ordinarium redemptionis instrumentum ad omnes contractus, quamuis non sit certum, Infideles aliquando recusaturos esse res alias, non inhibitas, puta merces, si offerrantur. Cæterum obligationem prædictam conandi ne tradantur prohibita, non crediderim vigere tunc tantùm, vt aliqui loquuntur, quando commodè, & æquè benè commutatio fieri posset cum non inhibitis, verùm etiam, & si traditio non inhibitorum esset curanda, & perficienda cum aliquo dispendio, ac incommodo; puta, si ex mercibus non inhibitis velit Infidelis summam maioris valoris, quàm si inhibita traderētur; tunc enim tenetur non inhibita tradere. Percontaberis autem, quorsum se extendat huiusmodi obligatio? Potest enim esse, quòd Infidelis velit, aut exorbitantem mercium, & pecuniarum summam, vel honestam armorum quantitatem, tunc autem tenebitur nè redimens potius merces, aut pecunias dare cum tanto sui dispendio, quàm arma? Respondeo, eo casu teneri omittere redemptionem potiùs, quàm arma tradere. Si tamen redimat, & tradat probabile est excusari, quoad excommunicationē, quicquid sit de peccato; quia ad redimendum cogitur iusto metu miseri status Captiui, ad tradenda autem potiùs arma iusto metu amissionis bonorum, aut magnæ partis; quam loco prohibitorum expetit Infidelis. Non potest autem determinatè assignari, vsquè ad quos limites protendatur obligatio, quam si quis non impleat incurrat Præsertim, cum Infidelium multi, etiā mercibus, & pecunia fiant potentes. Et non est dubium; in redimendo aliquo captiuorum numero magis augeri hodie Turcarum potentiam, si pro singulis mille aurei, quàm si vnus ensis vel pugio, tradantur. Igitur, vt in superioribus diximus, arbitrio prudentis est standum, consideratis circumstantijs personæ, rerum, augmēti, & decrementi virium ex vtraque parte, ac similium; ad eximendum autem ab excommunicatione; etiam coactione, & metu. Idemquè seruandum in redemptione aliarum rerum magni momenti iuxtà *Sayrum cit. nu. 34.* attento tamen, quòd in his non viget ratio fauoris animarum, quæ valdè licitam facit redemptionem, elatione prohibitorum.

64 Iam insinuauimus tertiam excusationis causam in deferendo, transmittendo, aut tradendo, ab excommunicatione liberantem; coactionem nimirùm, & iustum metum; de quo plura diximus *ad Caput 3. nu. 43. & 44.* hic reposcenda. & infra iterum redibit sermo. Vt autem aliquid interim afferamus; de casu coactionis extrinsecæ simplicis, nullum est dubium, quin excuset; vt si cui vi arma eripiantur, cum obnixus fuerit, quantùm potuit; (si tamen periculo ereptionis non se exposuerit; iuxta superiùs tradita) quia is non dicitur agere tradendo, sed pati, dum auferuntur. arg. *cap. Sacris De his, quæ vi, metus vè causa.* Altera dicitur coactio ex iusto metu, quæ simpliciter non reddit actum inuoluntarium, nam etiam si ad effugiendam mortem quis aliquid agat, voluntariè ita agit, quia vult euadere mortem. Hic autem metus esse potest ab extrinseco, vt si quis iustè timeat, se fame moriturum, nisi arma vendendo, cum aliud non habeat, pretio ab infidelibus accepto, cibum comparet. Ab intrinseco verò; si Infideles minitentur mortem, ni arma tradat, aut baiulet, seu cooperetur delationi prohibitorum ad Terras eorundem. Supposito autem tradentem Ciuitatem, aut arcem, quę armis sit instructa dici etiam tradere arma ipsa & res quibus impugnantur Christiani (vt infrà dicemus) & inter prohibita comprehendi ipsas etiam triremes, & nauigia, tùm per se, tùm etiam ratione armorum, & militum, quibus sūt instructa, agitatur hoc loco particulare dubium an metu mortis tradens post obsidionem, & pugnam deditione arcem, aut triremem, incidat, & hoc tàm si restitit, quantùm potuit; quàm si pusillanimitate, & ignauia, dum posset adhuc defendere, & ex officio teneretur, deseruit.

Igitur non repetimus, regulariter iustum metum in legibus hiscè humanis poenalibus excusare, ac proinde idem in præsenti esse dicendū; quia non præsumitur Ecclesia clementissima Mater filios in tanto discrimine obligare; cùm, vbi concurrit lex naturę, qualis est, onus propriæ vitæ tuendæ, & lex positiua, (præsertim quæ non punit aliquod de se malum, sed indifferens, vti est Canon hic, prohibens traditionem, seu delationem huiusmodi) cedere debet positiua lex naturali, vt grauiori, quæ est in præsenti in tet alios sententia *Nauarri in cap. Ita quorundam notab. 8. nu. 26. Reginaldi nu. 299. & Sayri nu. 18.* Nec obest legis etiam esse naturę, nil agere aduersus Religionem, Patriam, ac Rempublicam. Nam præualet immediatior lex eiusmodi est conseruatio proprię vitæ, respectu conseruationis Patriæ, & Religionis. Et hæc opinio procedit, siue ita tradendo quis mortaliter peccet, siue non, contra *Duardum citata qu. 12. sub num. 4.* sentientem (vt etiam in prædicto loco *Capitis 3.* adnotauimus) non quidem innodari hos; quia delationem putat actionem, non de se malam, sed indifferentem, innodandos tamen si esset talis delatio mortalis.

Nec repetimus, excommunicationi esse locū, si traditio eius sit consequentiæ, vt inde graue oriatur Christianæ Reipublicæ detrimentū. Quia vt Iure præsumitur lex non obligare in tanto di-

 scri-

ſcrimine priuatorum, vt conſulat ſingulorum ſubditorum bono; ita è conuerſo rationabiliter debet præſumi obligare in tanto diſcrimine Reipublicæ, vt illi conſulat, cui primùm debet contra *Alterium cap. 5. col. 1.* aſſerentem, in caſu notabilis publici detrimenti peccare mortaliter deferentem, non tamen excommunicationi ſubijci; quia licèt Eccleſia potuerit ſubijcere, nō eſt tamen cenſenda, ita voluiſſe de facto. Noſtra tamen ſententia procedit, quoties ex tolerata, ac perpeſſa re, per metum incuſſa, ſequitur, quòd inhibita non deueniant ad manus Infidelium. Nam ſi poſt mortem exempl. gr. aut captiuitatē eius, qui detrectauit tradere, vel deferre, adhuc vi potituri ſunt ijſdem Infideles, non cenſetur Eccleſia obligare; quia damnum illud notabile adhuc vitari non poteſt; & id fortè intendit *Alterius*, cæterùm quando tolerantia captiuitatis, aut mortis damnum graue imminens euitatur, præſumitur lex obligare ſingulos, ſub eo etiam periculo.

Ex his conſtat, quid dicendum ſit de tradente arcem, aut Ciuitatem, poſt extremam obſidionem; videlicèt, non incidere, ſi adhuc erat probabile, ipſo non tradente arcem vi fore ſuperādam; & ad manus Infidelium deuenturam. Secùs verò, ſi inito periculo arx foret propugnanda. Traditio enim arcis, aut Ciuitatis ex ijs eſt, quæ notabiliter auget Infidelium vires, & magno ſunt Chriſtianæ Reipublicæ detrimento. Quoad traditionem igitur triremium, aut nauigiorum, damnum inde proueniens attendendum eſt. Si enim triremes ſint plures; ferè ſemper eſt notabile vnius, aut alterius parui nauigij, non item: Vnius autem maioris nauis, aut triremis damnū cenſendum eſt notabile, ſi hoſtes ijs valdè egeant, aut ſi Fideles eius iactura fiant valdè imbecilles, & facilè pateant expugnationi. Secùs eſt, ſi nec hoſtes indigeant, nec notabiliter minuatur Fidelium potentia.

Supereſt tantùm caſus, quo arcium, aut triremium Rectores, & milites, deditione tradunt, vel aufugientes dimittunt in poteſtatem Infidelium, metu mortis, vel captiuitatis acti, cum probabiliter potuiſſent defendere, ſi fortiter dimicaſſent, vt tenebantur. De quo *Duardus qu. 13. nu. 2.* Loquens de deſerentibus, aufugiendo; opinatur, non induci excommunicationem; quia non dicuntur tradere, qui deſerunt id, quod nollent ad manus Infidelium deuenire; dicuntur autem ſolùm omittere defenſionem, quod non eſt tradere, deferre, aut tranſmittere, vt requirit Canon in præſenti Clauſula, quam explicamus. Porrò de tradentibus media deditione, poſt aliquā obſidionem, vel aggreſſionem, non loquitur.

Nos dicimus 1. eius, qui ex officio tenetur defendere, eamdem eſſe rationem, ſi deſerat, ac ſi aliqualiter defendat, & deditione tradat. Cur enim melioris ſit conditionis, qui ſtatim terga dedit, quàm qui viriliter periculum ſuſcepit, licèt non conſtanter ſuſtinuerit? Nec diſcrimen ſumendum eſt, eo quod hic dedere dicatur, ille tantummodò deſerere; in quo videtur fundaſſe *Duardus* opinionem ſuam; tùm quia hic quoquè deditione non dicitur tradere, ſed ſinere, vt hoſtis accipiat, quod idem facit, qui ſtatim aufugit; tùm quia relinquere rem expoſitam viribus eius, qui petit, eſt virtualis traditio, præſertim in eo, qui tenetur non deſerere, ſed defendere; ſicuti ſæpiùs diximus, adſcribi crimen ei, qui eum teneretur, & poſſet, non prohibuit; tum quia dicitur tradere, etiam qui facit id, ex quo neceſſariò ſequitur, quòd res deueniat ad manus eius, cui tradenda erat; tùm quia voluntate, ſecundùm quam maleficia diſtinguntur, vterquè horum eodem modo ſe habet; cum vtrique ſit inuoluntarium in cauſa (vt dicunt) quòd res deueniant ad manus Infidelium. Igitur ſi aliàs metus iſte non excuſat argumentum *Duardi* non habet robur.

Secundò aſſerimus, veriſimile eſſe, hos ita tradentes, vel deſerentes, innodari. Quia metus ille non eſt grauis, & cadens in conſtantem virum. Non enim ſat eſt, quòd incuſſio metus ſit de re graui, ſed quòd periculum proximè immineat, nec declinari queat; alioquin per metum incuſſum hoc modo cuncta facilè poſsent extorqueri cum ſit in poteſtate cuiuſquè, minitari. Si igitur ſpes aderat, quòd poſsent Rectores, aut milites, ſe defendere, aut obtinere ſuppetias, quò in poteſtatem hoſtium Ciuitas, aut Triremis non deueniret, leuiter timebant. Nec ſuffragatur naturalis ignauia; quia ex munere aſſumpto tenentur vſquè ad extrema pericula propugnare, ac puſillanimitatem vincere; alioquin, vel ex eo ſunt culpabiles, quòd militiæ, aut regimini ſeſe addixerint, & arcem ſuſceperint defendendam. Et regulariter metus incuſſus excuſans non deſumitur iuxtà menſuram animoſitatis eius, qui timet, ſed ex grauitate rei minitatæ, & proximo eius periculo; quapropter dicitur cadens in conſtantē virum; quia minori metu non timet prudenter, quis quis timet, ſed leniter. Quia ergo tunc alius Rector, aut Miles conſtantis animi, non timuiſset, ſed defendiſset pro viribus, valdè culpabiliter tradit, hic, aut deſerit; ac proinde excommunicationi ſit obnoxius. Quod procedit, etiam ſi res tradita, aut derelicta non ſit grauis conſequentiæ, puta paruum nauigium; quia ſicuti nō poteſt tradi ſine Cēſura, dum nullus metus vrget, ita nec quando vrgens metus eſt leuis; in hoc enim leges non remittunt rigorem. Excipiendus igitur tantùm caſus, ſi eum deſerit, aut dedit etiam ſi ſtatim à principio; præuidit, nullam probabilem eſſe auxilii, aut ſuperandæ obſidionis ſpem, quin tandem in hoſtium manus obſeſſa deueniant, iuxtà nuper tradita; Siquidem tunc iuſtè timetur etiam à principio.

65 Poſtremò adeſt ad excuſationem caput ignorantiæ, aut bonæ fidei ex parte deferentiū, aut tranſmittentium; & loquimur de ignorantia facti, nam Iuris non excuſat; vt eſt receptum, & tradit hic *Sayrus num. 34. & Alterius cap. 3 col. 5, in initio.* ſubdens, niſi fortè aliquando pueros, & valdè Ruſticos, iuxtà *Gloſſam in cap. Turbatur §. Notandum ver. Omnis ignorantia 1. q. 4.* Sed de hoc alibi ex profeſſo; non enim in hac excommunicatione eſt aliquid ſpeciale, cur eius ignorantia aliquos poſſit excuſare. Cauendi tamen *Duardus quæſt. 38. num. 15. Verſ. Nonò limitatur, & Souſa diſp. 51.* qui ſine aliqua diſtinctione affirmant, iuris, & facti ignorantiam

hic

hic excusare. Si tamen quis deferret ad nutum Principis, vel de licentia ipsius, eò quia bona fide existimaret, Principem ex priuilegio id posse, non incurreret; non obstante, quòd in Canone sit Priuilegiorum derogatio; quia adhuc sibi suadere potest, tale Priuilegium derogationi non fuisse subiectum; aliunde verò in facto Principis non præsumitur malitia. Quicquid contra *Vgolinus num.* 17. Ipse tamen Princeps tenetur, de validitate Priuilegij diligenter indagare, ita vt incidat, si Priuilegium non sit validum, non obstante bona fide; quia est ignorantia Iuris, in quo est reuocatio satis patens. Cæterùm Principes nequeunt aliqua de causa (dempta ea, quę est necessariæ defensionis, iuxta tradita *num.* 17. *&* 20.) huiusmodi facultatem deferendi concedere; quia negotium hoc, cum pertineat generaliter ad Christianam Rempublicam, cuius Infideles sunt hostes, est ex pertinentibus ad Ecclesiam, arg. *cap. fin. De Constitutionibus lib.* 6. Ita *Nauarrus in cap. Ita quorundam Notab.* 1. *num.* 14. *Vgolinus loco citato*. Facti igitur ignorantia (vt dicebamus) excusat; vt si Muliones, & Nautæ aliqua prohibita inter cæteras merces ignorantes deferant; aut lateat, eum, cui traduntur res esse Sarracenum, Turcam, Hostem, vel Hæreticũ declaratum, & aliæ similes ignorantiæ adsint.

Equos, arma, ferrum, filum ferri,
Stamnum, chalybem, omniaquè alia metallorum
genera, atquè bellica instrumenta;
Lignamina, canapem, funes, tàm ex ipso canape,
quàm alia quacunquè materia, & ipsam
materiam, aliaquè huiusmodi, quibus
Christianos, & Catholicos
impugnant.

E L E N C H V S.

66 EQuorum *prohibitio comprehẽdit etiam infirmos, ac ineptos ad bellum, & quorsum.*
67 *Equas etiam fœminas.*
68 *An etiam. Mulos, Asinos, Boues, Camelos, &c.*
69 *Describuntur arma.*
70 *Fustes, & lapides communes, non sunt arma.*
71 *Nec ferrea agricultura, aut cæterarum artium, instrumenta.*
72 *Nec gladiolæ ad calamos aptandos, scindendum panem: & alios vsus domesticos.*
73 *Nec ephippia, & alia equorum ornamenta.*
74 *Nec tandem puluis tormentarij, sulphur pix, &c.*
75 Ferri *nomine interdicitur ferrum infectum, & factum; & quandò ferrum factũ comprehendat.*
76 *An vena ferri sit ex prohibitis.*
77 *An nomine* ferri *prohibeatur omnis armorum materia.*
78 De Filo ferri, *aliorumquè metallorum.*
79 *De* Stamno.
80 *De* Chalybe.
81 *Sub Clausula* Omniaquè alia metallorum genera *metalla non expressa censentur eodem modo prohibita, ac expressa in singulari.*
82 *Sub iisdem expressè concluditur pecunia, nullo tempore, nec sine praua intentione, deferenda.*
83 *Artis secretum conficiendi metalla, non comprehenditur.*
84 *De Reuelantibus Metallorum fodinas.*
85 *Enumerantur* bellica instrumenta.
86 *Inter quæ non collocamus timpana, cornua, tubas, vexilla, & his similia.*
87 *Nec rotes.*
88 *Quæ significentur.* Lignaminum *nomine.*
89 Non *excluduntur triremes, & quo pacto.*
90 Secundaria *triremium materea excluditur.*
91 *Et ligna ad vsum comburendi.*
92 *De lignis indifferentibus, tàm ad combustionem, aut ædificium, quàm ad vsum belli & nauigiorum aptis.*
93 *De* Nauigijs, *non institutis in vsum prælii.*
94 *Quid denotet nomen* Canapis.
95 Nec *semen Cannabis, nec tela ex Cannabe comprehenduntur.*
96 De *Funibus.*
97 *De Materiis funium.*
98 *Explicatur latè sensus Clausula* aliaquè huiusmodi &c.
99 *Iterum de pecunia, quomodò intelligenda sit prohibita.*
100 *De deferentibus, transmittentibus, aut tradentibus victualia.*
101 *Vestes, & ornamenta militum.*
102 *Vela, aliaquè, ad* Naues *pertinentia.*
103 *Medicamenta, aut Merces.*
104 *Milites ipsos.*
105 *Arcem, aut* Ciuitatem.
106 *De paruitate materia delata aut tradita.*

66 HAbemus res, prohibitas deferri, alias in specie enumeratas, alias sub genere recollectas. Et vt ab *Equis* incipiamus, primo loco expressis indubitatum est, delationẽ eorum prohiberi, cuiuscumquè sint conditionis; quia vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus, vulgari argumento *l. De pratio ff. De publica in rem action.* Ideò prohibentur, siue sint morbosi, & debiles, siuè macri, siuè adhuc pulli, siuè senes, siuè indomiti, & inepti ad omnem vsum, nam, & equi sunt, & possunt reddi vsuales. *Nauarrus in Manu. cap.* 27. *num.* 63. *Declar.* 3. Sebastianus *Medices in Summa Criminum capitalium tit* 9. *q.* 78. *nu.* 15. *Vgolinus* De *Censuris Pontif. per Bullam Cœna reseru. par.* 2. *cap.* 7. *vers. Equos nu.* 1. *Graffius lib.* 4. *Decis. aurear. cap.* 18. *num.* 101. Sayrus *lib.* 3. *thesaur.* Casuum *cap.* 11. *nu.* 27. *Gambarupta De casibus reseru. ad cap.* 7. *Bulla Cœna nu.* 10. *Duardus lib.* 2. *Commentar. ad Bullam Cœna Sousa Relectione eiusdem Bulla cap.* 8. *circa text. notat.* 4. *Scortia in Bullas selectas Theor.* 416. *vol.* 4. Reginaldus *lib.* 9. *Praxis fori pœnit. cap.* 18. *num.* 294. *Alterius tom.* 1. *De Censuris lib.* 5. *disp.* 8. *Cap.* 7. *in initio.* Dum tamen mul-

ti addunt de prædictis equis, si clandos, & morbosos ab Infidelibus Christiani acceperint, & curatos, ac pingues restituerint, videntur sentire, in eodem statu acceptos macros, & debiles, reddi posse. Quod nobis recipiendum non est; si equi, quamuis ab Infidelibus accepti, deuenerint perfectè in potestatem Christianorum; iuxta superius tradita *nu.* 63. Et excipit optimè *Altersus* nisi essent adeò inepti, vt quauis arte penitùs foret impossibile, ad aliquem v sum reparare; tunc .n. sunt potius incómodo, ac labori, quàm vtilitati. Quā licèt Bulla non distinguat; ex intentione tamen generali colligatur, obuiare augmento virium, & potentiæ; ita vt non vetet, quæ nequeunt augere. Pariter comprehenduntur, etiam si ad vsum belli, nec sint, nec possint fieri apti; satis enim est, quòd ad commeatus, arma, & sarcinas ferendas, possint esse vtiles, & ideò etiam si ad trahendas thedas, vel currus, &c.

67 Equæ igitur etiam fœminæ; tùm quòd veniant appellatione equorum; nam masculinum concipit fœmininum. *l.* 1. *ff. De Verbor. signif.* tùm quòd ad sarcinam; tùm quòd ad procreandum, in maximum Infidelium vtile, aptæ sint, *Rebuffus in Praxi benefic. par.* 2. *in explic. Bulla Cœna art.* 5. *in ver. Equos. Duardus citata q* 19. *in initio. Vgolinus, Gāberupta, & Scortia locis citatis.*

68 Eadem ex causa aptitudinis ad sarcinas & pondera vehenda, communior est sententia, prohiberi etiam delationem mulorum, asinorum boum, camelorum; si quidem ex his quoquè hostium potest augeri potentia. Excipe *Nauarrum in cap. Ita quorundam notab.* 5. *nu.* 37. Quoad Mulos (quidquid pro nostra sententia eum citet *Graffius loco citato*) qui tamen possunt auxilio Infidelibus contra Christianos, & *Reginaldum vbi suprà.* Vndè dubium videtur esse, an prohibeantur specificè sub verbo *equos*, vel in genere sub illis verbis *aliaquè huiusmodi, quibus Christianos, & Catholicos impugnant.* Illud amplectuntur *Graffius, Altsrius, & Sousa*; hoc *Duardus Gambarupta, & Sayrus locis citatis, & Scortia col.* 5. Pro prima opinione facit, quòd ratione aptitudinis ad sarcinas ferendas; sunt hæc bruta conditionis ejusdem, àc equi; expresso autem principaliori, aut eo, cuius communior, & frequentior est vsus, cœtera similia sub eo censentur expressa, arg. *l* 1. *De Raptu Virginum.* Pro secunda facit, quod cum sint hæc animalia diuersę speciei, non possunt venire appellatione Equorum; comprehenduntur ergo sub verbis *aliaquè huiusmodi, &c.* quæ significant res similis generis, & vsus; cum omnibus superioribus, qualia hæc sunt, relata ad Equos; accomodaturquè eis clausula, *quibus Christianos impugnant*; quia licèt immediatè non conferant ad impugnationem, sicut equi, verificatur tamen quòd Infideles vtantur in impugnatione; quod sufficit;

Dubium hoc, & alia similia, in sequentibus instituenda, parui essent momenti, & prætermitti possent, nisi aliqui discrimen assignarent, quòd specificè prohibita nullo tempore possint deferri, in confuso autem prohibita sub verbis *aliaquè huiusmodi, quibus Christianos impugnant,* solùm inhibeantur deferre tempore belli, cum praua intentione. Quod si ita est, sub scribendū sententiæ *Duardi*, & aliorum, vt potè in re odiosa, fauorabiliori. Tale tamen discrimen non admittimus, vt infrà.

69 Sequuntur *arma*; quorum nomine significantur instrumenta quæ ex natura sua, aut principaliori institutione, iuxta communem gentiū consuetudinem, ad vsum pugnæ assumpta sunt, & communi appellatione dicuntur simpliciter eo nomine tàm offensiua, vt enses, tela, arcus, tormenta manualia, lanceæ, & similia, quàm defensiua, vt scuta, galeę, loricæ, chirotecæ ferreæ, & alia huiusmodi; verùm etiam offensiua, & defensiua simul, qualiacumque sint. *l. armorum ff. De Verborum signif. l.* 3. *§. armis ff. De vi, & vi arm.*

70 Ex qua descriptione inferimus primò, nomine armorum non venire communes fustes, & lapides; siquidem non sunt institutæ ad vsum bellicum, nec communi nomine arma vocantur; quamuis aliquando in necessitate, ad offendendum in pugnis soleant assumi ita *Gambarupta loco citato nu.* 12. *Vinaldus in Candelabr. aur. par.* 2. *in explic. Bulla Cœna num.* 67. *Altersus cap.* 7. *col.* 4. *Duardus q.* 20. *sub nu.* 6. *Bonacina De Censuris in particulari disp.* 1. *qu.* 8. *puncto* 2. *nu.* 2. *Nauarrus loco citato. Manu Declar.* 4. licèt excipiat, si ex intentione deferentis destinentur ad pugnam. Quod tamen non obest; quia sufficit, ex natura, principaliori institutione, & communi vsu gentium, non esse arma, aliud enim est, arma esse, aliud, loco armorum in necessitate subrogari.

Contrarium sequitur *Gloss. in cap. Ita quorundam ver. ferrum. De Iudæis Toletus lib.* 1 *Instruct. Sacerd. Cap.* 24. *nu.* 9. *Sayrus loco citato nu.* 28. *in initio* licèt in progressu ex parte dissetat, & *Nauarrus in citato cap Ita quorundam notab.* 5 *nu.* 5. *& nu.* 19. loquens de Censura huius nostri Canonis, & ad *Glossam* 2. *nu.* 3. tùm quia putat, fustes, & lapides esse propriè arma, licèt, ex intentione tantùm assumentis, in vsum armorum conuertantur; tùm quia putat, nomen armorum in vtroquè Iure, non sola arma principaliter ad vsum pugnæ instituta comprehendere; sed etiam, quæ per accidens ex intentione assumentis. Fundatur in *l.* 3. *ff. De vi & vi arm. & in §. item lex Cornelia. Instit. De Publ. iudic. in l. si pignore, & in l. Armorum ff. De Verbor. signif.* vbi habetur. *Armorum appellatio non vtiquè scuta, & gladios, et galeos significat. sed etiam fustes, & lapides,* vbi Iuris consultus, agens de propria verborum significatione, habet, armorum appellatione significari, tàm gladios, quàm fustes, & lapides,

Sed respondetur, *fustium* nomine non intelligi nudos baculos, sed ferrata aliqua cuspide munitos, aut fustes ferreos, seu clauas, quæ sane appellantur arma; Quoad lapides verò, ait, *Alterius* significari, non quælibet saxa communiā ad ædificium apta, sed artificiosè elaborata ad vsum bombardarum, quæ loco pilæ, ferreæ aliquando iaciuntur. Refellit tamen id *Duardus*, & optimè; quia tempore editæ legis non

erant

erant bombardæ adinnentæ; & air sermonem esse potiùs de lapidibus artificiosè aptatis ad vsū fundibulariorum, quorum fuit frequēs apud antiquos vsus; quibus adnectere possumus saxa eia. borata, quorum erat vsus olim in machinis expugnatricibus ad diruenda mœnia, vel domos. Quapropter prohibitione armorum non contineri communes fustes, & lapides tenet *Glossa singularis in Clem. ne in agro §. quia vero in ver. arma. De statu monachorum* dum air, Clementinam illam, vetantem Monachis detentionem armorum intra septa Monasterii, non vetare fustes, & saxa. *Angelus in §. re maleficiis num. 12. et 13. Instit. De Action. et ibi Iason, nu 83. et sequentibus: et in §. Recuperanda Inst. De Interdic. Romanus in l. 1. §. officiorum ff. ad Sillanianum, et Corneus consil. 199. nu. 4.* Nec obest quod respondet *Nauarrus*; Glossam illam nō fundari in defectu significationis propriæ verbi *armorum*, sed in defectu intentionis Pontificis; postèaquam enim affirmauit, appellatione armorum lapides, & fustes contineri, subdit, *non puto tamen authorem sic latissimè intellexisse*. Quem intentionis defectum colligere potuit *Glossa*, vel ex vsu loquendi vulgatiore, quo videtur vsus ibi Papa, prohibendo arma, vel ex conditione personarum, de quibus agitur, nempè Monachorum, quibus, quę arma vulgus appellat, grandi dedecori sunt in cella, cum tamē nec parui sint lapides, & baculus aliquis, in aliud aliquod opus vtiles. Ceterùm verbum *arma* considerandum esse in qua materia proferatur; prolatum enim in materia, de qua solùm agitur de offendendo; sola offensoria, & non defensoria comprehenduntur: vt in *l. 1. vbi Bartolus ff. ad l. Iuliam. De vi publica*. prolatum item in materia, in qua solùm agitur de armis bellicis ex intentione fabricantis, sola facta principaliter, & ex communi vsu ad prælium, dici arma, & non alia; vt in *§. finali auth. De armis collat 6.* Prolatum autem in materia indifferenti, vt est in nostro Canone comprehendere omnia arma, etiam ex intentione assumentis, atquè ita fustes, & lapides iuxtà *l. armorum ff. De Verbor. signif.* & alias similes citatas. Hæc *Nauarrus num. 7. 17. et 18.* Reijciendua est tamen fiiendo in eo, quòd communi vsu, & appellatione, fustes, & lapides communes, nec sunt, nec dicuntur arma. Communis autem locutio ex interpretatione legum, maximè autem pœnalium, quæ odiosæ sunt, attendenda est. Quapropter si concedit *Nauarrus*, vulgari vsu fustes: & lapides non dici arma; nec debet existimare prohibita sub nomine *armorum*. Leges autem, quæ fustes, & lapides, inter arma propriè dicta colloċant, dixissemus intelligendas esse de fustibus, & lapidibus, non communibus, sed ad bellum elaboratis.

71 Infertur secundò: excipienda esse instrumenta, primario ad vsum agriculturæ, ædificij, lignariæ, aut similis artis, inuenta, quibus etiā milites aliquandò vtuntur non tamen immediatè ad pugnam verùm ad alium vsum in prælijs, aut si immediatè ad pugnam, non nisi ex necessitate, & intentione assumentium. vt sunt ligones, secures, ba. lilia, vectes, mallei, &c. quorum est vsus in bello ad faciendas foueas, valla, aggeres, & similia, in obsidionibus, aut defensionibus, ita *Nauarrus qui licet notab. 5. num. 10.* dicat, esse arma ex intentione assumentis, ac proindè comprehendi sub nomine armorum; *num.* tamen 18. air, delatione eorum non contrahi excommunicationem; quia nullo modo sunt arma, neque intentione fabricantis, neque intentione assumentis; vndè ait; tunc tantū prohiberi, quādo deferuntur mala intentione ad vsum belli cōtra Christianos, *Azorius tom. 1. Instit. moral. lib. 8. Cap. 23. qu. 10. Bonacina puncto 2. nu. 4.* expressè, & alij, qui prædicta instrumenta non enumerant inter arma. Contra *Rebuffum loc. cit. in ver. Arma. Angelum in Summa ver. Excommunicatio 5. casu 26. Sayrum nu. 28. Duardum qu. 10. n. 3.* eo innixos, quòd in vsum belli deseruiunt. Sed id non est satis, vt sub nomine armorum dicantur comprehendi.

72 Tertiò, eadem de causa excipiuntur parui cultri ad aptandos calamos, ad cædendum panē, & alia similia instrumenta ad vsus domesticos, vel coquinæ, *Alterius cap 7 col. 3.* alios referens *Vgolinus vers. arma §. 1. num. 10. Toletus nu. 9. Vinaldus nu. 67. Bonacina punct. 2. num. 3. Duardus citata quæst. 29. num. 4. Azorius & Sayrus vbi suprà. Scortia col. 6. Nauarrus eodem notab. 5. num. 25.* licèt *Vgolinus* videatur de vno tantùm; aut altero concedere. Sed de multa. quantitate est alia ratio, vt infrà. Hic autem, etiam si plures tradantur, satis fit, non vocari arma. Vndè statutum, prohibens delationem armorum per Ciuitatem non comprehendir deferentes similes cultros. *Glossa in Auth. De Armis. ad finem. Ver. minores. Bartholus in l. 1. num. 2. ff. ad l. Iuliam De Vi publica.* Et *cap. Cler. et il 1. De Vita, et honestate Clericor.* excommunicās Clericos, deferentes arma, non extenditur ad deferentes hos cultros, per *Abbatem ibidem n. 7. et in regulator nu. 3.* De *Homicidio*. Adnotant autem *Abbas, & Bartholus* secus esse; si cultri ad huiusmodi vsum, essent notabiliter magni, quia tunc non excluduntur ab appellatione armorum.

Nec oportet excipere, dummodò ad vsum belli, vel ex praua intentione non ferantur, quia sufficit in præsenti, non esse arma, quidquid cōtra *Sousa, & alij per eum citato num. 4. circa textum, & Reginaldus num. 295.* loquentès de hac intentione

73 Quartò excluduntur instrumenta, quibus præparantur Equi, non quidem arma ferrea, aut ex chalybe, quibus armantur; (dicuntur enim hæc armaturæ, vnde, & equi armati) sed quæ ad simplicem ipsorum vsum, aut ornamētum deseruiūt, vt ephippia, cingula, fræna, & similia: quod cogor adnotare aduersus *Sousam eo num. 4. Scortiam col. 5. & Vgolinum in verbo Equos num. 2.* innixum in eo, quòd Virgilius dixerit, *bello armantur Equi*; quòd hæc accedant equis: prohibito autem principali, censentur, & accessoria prohibita, ex regula *Iuris in 6. accessorium sequitur naturam principalis*; quòd sine his non essent apti ad bellandum: isto, inquit, ex Commentarijs Cęsaris habeamus, aliquos vel equis in bello sine ephippijs, sed vna hirundo non facit ver. arg. *L. Nam ad ea ff. De Legibus.*

Qui-

Quibus occurrendum; Virgilium nil aduersari; si intelligatur de armis, non de instrumentis ad simplicem vsum, & ornamentum. Sed et arma apud Poetas, et Historicos, per translationem, de pluribus dicuntur instrumentis: vt examinat *Alterius cap. 5. col. 2.* et ante ipsum *Nauarr. in cap. Ita Quorundam notab. 5.* propriè autem ephippia, et cingula, ac habenæ, non sunt dicenda arma, sed vestes, Vnde sicuti diceretur deferre arma, qui vestes pro militibus deferret, ita nec qui similia pro equis. Regula autem illa de accessorio, non habet locum in odiosis, et pœnalibus, in quibus verba ligant, quantùm sonant, vt per *Doctores* ibi. Tandem, quòd hæc sint ad vsũ belli necessaria, non facit, quòd dicantur arma; sunt enim ad quemlibet equi vsum similiter necessaria extra articulum belli.

74 Denique infertur, contra *Bonacinam puncto 2. nu. 2.* inter arma non esse enumerandos pulueres tormentarios, sulphur, picem, salnitrum, et similia. Licèt enim hæc conferant ad vsum belli, communi tamen nomine non dicuntur arma; quia per se, & proximè nec defensiua, nec offensiua sunt; præsertim pix, & salnitrum, quæ valde remota sunt belli instrumenta.

Post arma tertio loco enumeratur *ferrum*, notissimũ metalli genus, & hoc siuè sit in massa, & infectũ, siue elaboratũ in instrumenta non quidẽ instituta ad defendẽdũ in bello (quidquid *Sylu. ver. Excom. 7. §. 59. & Vgolinus ver. ferrum n. 4.* tunc enim satis inhibetur sub nomine *armorũ*) sed in alia quæcumque. Quapropter, licèt diximus ferrea instrumenta artium non venire nomine *armorum*, non negamus tamen venire nomine *ferri*. Idemquè est de alijs instrumentis vsualibus, non solùm magnis, vt sunt trabes ferreæ, & ferrea ostia, catenæ, vectes, & similia; sed etiam paruis, vt gladioli, claui, scalpelli, fibulæ ferreæ, & similia, Nequè enim desinit esse ferrũ, eò quòd sit in instrumenta redactum; eiusdemquè potest esse vsus, ac ferrum infectum, si molliatur ab igne; vnde lex pateret fraudi, si solùm infectum prohiberetur deferri, instrumenta enim quis ferret, non ferrum, Nec video, cur ea quantitas ferri infecti, quæ delata sufficiens, est excommunicationem inducere non sit etiam sufficiens ferri elaborati. Habet enim hoc, sicut & infectum, quòd in vsum belli, & impugnationis potest conuerti vlterius autem, quod eo etiam modo ad aliquid, vsuale, est; quod non habet ferrum infectum, de se omninò inutile. Quod confirmari potest ex *l. 2. C. Quæ res exportari non debent* vbi, dum prohibetur hæc ferri delatio, dicitur, *nulla prorsus eisdem tela, nihil penitùs ferri, vel facti iam, vel adhuc infecti, ab aliquo distrahatur.* Cui apparet, non congruere *Vgolini* responsionem, quòd ferrùm infectum significet tantùm non elaboratum in arma, ferrum autem factum significet arma.

Nam per se arma videatur expressa sub verbo *tela* Similiter facit *l. Non dubium vbi Doctores C. eodem tit,* in qua, dum prohibetur exportatio frumenti, censetur etiam prohibita extractio farinæ, & sola etiam intentione legis. *Ripa tract. De Pest. tit. De remedijs ad conseruandam vbertatem nu. 42. Menocchius lib. 2. De Arbitrarijs Iudic. quæst. casu 585. nu. 11. Albericus in tract. statutor. par. 2. quæst. 105. Guido Papens quæst. 373. Boerius q. 177 Ludouicus Mexias tract. De taxa panis concl. 4. nu. 2. et seq. et latè Viuius in Sylua opinionum opinione 765.* Et ex ijsdem refellendus est. *Duardus*; qui *quæst. 21. concl. 1.* asserit dato nomine *ferri* in præsenti Canone intelligi, tùm factum, tùm infectum, per factum nullum aliud intelligendum esse nisi illud, quo quis pugnare aut munire se posset. Nam ferrum ita factum satis erat expressum sub nomine *armorum*.

Dixi autem de quantitate; quia instrumenta parua, vt claui, cultri, & similia, non inducunt Censuram, nisi sint in aliqua quantitate, vt ferrum, possit quis dici, apportasse; non dicitur .n. communiter, ferrum Infidelibus detulisse, qui paruam simillum instrumentorum detulit quantitatem. Ita explicant vocem *ferrum. Bonacina punct. 2. nu. 4. et 5.* & alij apud ipsum. *Alterius cap. 7. col. 5. in initio* inquiens, in hoc consentire omnes Doctores, licèt in fine dissentiatur; quoad clauos, gladiolos, & fibulas, sequutus *Nauarrum in cap. Ita quorundam notab. 6. nu. 12. et 13.* de magna tamen gladiorum quantitate id concedente, ibi & suprà *notab. 5. nu. 55. Rebuffum in ver ferrum, et Syluestrum citato §. 19. vers. et secundò.* Ait namquè *Alterius*, quod, et si talia instrumenta minora verè appellari possint *ferrum factum*, non sunt tamen ferrum, mediatè, vel immediatè vtile bello. At nobis sufficit, esse verè ferrum factum; nec apparet cur mediatè non sint vtilia bello, quandoquidem in notabili quantitate delata possunt conflari in arma, aut in alia, ad bellum necessaria. Tandẽ cum ijsdem Doctoribus concedimus, hæc debere deferri in aliqua quantitate, sed negamus, in tàm magna, quàm videntur aliqui ex ijsdem asserere, quandoquidem diximus, sufficere, si ex ijs delatis integrari posset tanta ferri massa, quæ in ferro infecto seu rudi excommunicationem sine dubio aliquo induceret. Negamus verò ex ijs, tunc tantùm quem excommunicari, quãdo dolo, vel lata culpa, tali tempore deferret, quo probabile esset Infideles illis vsuros, seu conuersuros in vsum belli; licèt enim id verum esse possit iuxta aliquorum insinuatam distinctionem, de ijs, quæ non exprimuntur in particulariter in Canone, sed in confuso tantùm comprehenduntur sub Clausula. *Aliaquè huiusmodi quibus Christianos impugnant*, hæc tamen censemus esse in particulari expressa, sub nomine *ferri*, & ideò quolibet tempore, & qualiber intentione vetantur deferri.

76 Ferrum infectum, vt insinuauimus, est ferrum in massa, vel globo, aut redactum in virgas, vel laminas; quod dicitur tale, quia non est arte factum in instrumentum aliquod particulare; In quò deceptus est *Syluester loco citato* arbitrans ferrum infectum esse venam ferri, quæ, est mineralis terra, ex qua beneficio ignis purgatum ferrum eruitur. De qua vena inquiritur, an sub ferri nomine hic inhibeatur, vel potiùs sub generali membro, *aliaquè huiusmodi*, vel nullo modo, Priorem partem veriorem puto,

quam

quam tenet idem *Syluester* , *et Vgolinus vers. ferrum nu.4. Alterius cap.6. col. 5. Suarez. De Censur. disp.21. sec.2. num. 55. Sayrus nu.29. Sousa citato cap.* 8. in Notat. *circa text. num.* 4. *et Filliucius qq. Moral. Tract. 16. num.* 138. Suadetur; quia, cùm prohibeatur ferrum , vt materia armorum, et eorum, quibus Christiani impugnantur, eadem est vena ferri, licèt aliquãtò remotior. Immo est vena re vera ferrum, licèt terræ, aut scoriæ admixtum , nec conflatur in ferrum virtute ignis, sed tantùm ab admixtione terræ expurgatur. Qua ratione Iurisconsulti ex *l. Non dubium C. De Legibus* inferunt , pœnæ, latæ , in extrahentes triticum , subijci etiam extrahentes aristas , quod etiam receptissimum est quoad Extrau. Gregorij XIII. incipientem *volentes* , in extrahentes frumentum à districtu dominij Sedis Apostolicæ . Nec satisfacit *Duardus* nobis repugnans *quæst.* 21. dum sub *nu.*4. ait discrimen in eo esse, quòd frumentum in aristis est formaliter , ferrum autem in vena , tantùm virtualiter. Hæc enim non potest dici virtualis continentia ; siquidem ferrum non dicitur fieri virtute ignis, sed tantum separari; alioquin, cum ex ferro, non rectè expurgato, semper virtute ignis aliquid scoriæ separetur, nõ prohiberetur ferrum, nisi expurgatum omninò , quòd non est dicendum . Sed hoc pluribus cuincere Philosophicum esset. Adhuc autem admissa hac virtuali continentia, vtimur alio argumento: nam prohibita exportatione vini, intelligitur etiam vetita exportatio vuarum: quia inde fit vinum, ex *l. quod non ratione ff. De legibus, vbi Doctores, & Ripa loco citato nu.60.* certè autem nõ minus adest ferrum in vena, ac vinum in vuis. Vnde habemus, quòd licèt non esset rigorosissimè ferrum, sub ferro tamen prohiberi, dicendum esset; tùm quia lex ea comprehendit, quæ verosimiliter legislator intendit, & quæ, si interrogaretur, præsumitur responsurus , quòd comprehendere voluerit, ex *Glossa communiter recepta in l. Tale pactum. §. finali ff. De Pactis.* Præsumitur hic igitur affirmatiuè responsurus Pontifex , si interrogaretur de vena ferri, vt potè, qui sciret, ferrum ex ea statim educi; tùm tandem quia in fraudem loco ferri facilè hæc vena posset deferri; quod esset inconueniens.

Quæ omnia efficaciùs vrgent eos, qui videntur asserere hanc nullo modo prohiberi deferri , vt est *Nauarrus ad cap. Ita quorundam notab.6. n. 9. & Reginaldus num.* 290. Loquendo enim etiã in casu dicti *capituli* , comprehendi posse videtur ; si non sub verbo *ferrum*, saltem sub illis *necessaria ad impugnandos Christianos* . Ad Bullam autem in *Manuali cap.27. nu. 63. vers. Quinta quod per ferrum* ait, ex eius delatione contrahi tunc domtaxàt quando defertur ea intentione, vt fiant arma ad impugnandos Christianos; quo pacto etiam accipienda est sententia ipsius in *citato cap. Ita quorundam* . Idemquè tenent. *Gambarupta nu.13. Graffius qu.14. Duardus qu.21. concl.3.* Dum asserit, contineri sub verbis, *& alia huiusmodi quibus Christianos impugnant.* Vndè tempore domtaxàt belli arbitratur prohiberi eius delationem , iuxtà eorum alias opiniones, quas insinuauimus , et de quibus infrà . Nec aliud est fundamentum, nisi quòd vena non sit rigorosè ferrum, sed tantùm virtualiter, sicuti vapor non dicitur aqua . Quod fundamentum nos, cum paritate exempli laro ore negamus. Quod autem diximus de vena ferri, accipiendum est de vena aliorum metallorum, stãni, chalybis , etc. ne iterum eadem cogamur afferre .

77 Quærunt hinc aliqui, an sub nomine ferri (cum prohibeatur vt materia armorum, vt diximus) comprehendatur alia quæcunque armorũ materia, vt æs, chalybs, & similia. Affirmant *Caietanus in Summa ver. Excomm. Cap.20. vers. Aduerte* Negat *Nauarrus in cap. Ita quorundam. notab.6. nu. 5. et seq.* Quod dubium locum habet in prædicto *cap.* vbi solum *ferrum* ex metallis enumeratur; ad Bullam autem parum conducit eius resolutio: quia habemus expressa multa alia metalla in singulari , cuncta autem in genere , nec non bellica instrumenta.

78 Subsequitur quarto loco loco *filum ferri*, prohibitum: quia frequentem habet vsum in bellis , præsertim in arcubus tendendis, qui arma sunt , Arabibus primùm , tum omnibus Saracenis , familiaria. Et quamuis sub ferro satis esset comprehensum , tamen ad ambiguitates eliminandas singulariter expressum est à Paulo III. cum anteà non exprimeretur. Cuius expressionis alius etiam est effectus , si *Alterio* credamus *Cap.7: col.6.* vt insinuetur, prohiberi etiam fila aliorum metallorum ob identitatem rationis, & vsum legum, quæ sub re vsitatiore expressa solent comprehendere cætera eiusdem vsus , cit. *arg. l.1. C. De Raptu Virg. Glossa singularis in Clement. 1. Vers. præsidentes. De Rescriptis.*

Nec de hoc dubitandum est, quia etiam si fila aliorum metallorum , non ob id dicenda essent prohibita , quia exprimitur filum ferri , filum tamen chalybis prohiberetur sub chalybe, filum stamni sub stamno, & fila aliorum metallorum , sub verbis omniaquè alia metallorum genera.

79 *Stamnum* deinde, nota metalli species, in fodinis cùm argento inueniri solitum, quod primum in fornace liquescit, dictũ à *Plinio lib.34. cap.16.* Plumbum album.

80 Rursus *Chalybs* vulgari nomine *acciarum* qui non videtur esse noui metalli genus sed ferrum purius , et perfectius , aut expurgatius , sumpto nomine à Chalybibus , Ponti in Asia circa Termodontem fluuium populis , in ferro effodiendo perfectæ conditionis, celebribus, seu vt alijs placet, à Chalybe Hispaniæ Fluuio, in quo ferrum optimè temperatur , iuxta quem , & Chalybas populos collocat Iustinus . Poterat sub nomine ferri existimari conclusus, sed ex diuerso nomine , vtrumque voluit exprimere Pontifex , ad maiorem claritatem;

81 Tandem *omnia alia metallorum genera*, videlicet aurum argentum, electrum, oricalchũ æs, cuprum, plumbum , & si quod est aliud tale, simplex, aut mixtum ex his , de quibus *Rebuffus ver. metallorum genera , et Lucas de Penna in Rubri.* C. *De Metallis lib.* 11. et dicitur metallum quæcunque materia dura , è terræ visceribus effodi solita , igne elaboranda. Damnato

an-

autem genere satis intelliguntur damnatæ omnes species *l. Siquid earum §. Interpretum ff. De legatis 3.* Et licet verba sint generalia, vim tamen habent, ac si quælibet species per se fuisset explicitè damnata. Hic enim, vt diximus, est mos legum, vt damnatis aliquibus in singulari, cæteris autem similibus in genere, cuncta censeantur in singulari damnata. Quòd specialiùs adnoto ob hanc clausulam, et sequentem, *atquè bellica instrumenta*; non enim admittunt distinctionem, quam aliqui accommodant vltimis illis verbis, *aliaquè huiusmodi, quibus Christianos, & Catholicos impugnant*, asserentes, hæc in confuso prohibita deferri, interdici solo tempore belli, vel ex praua intentione, vt vsui sint in bello,

83 Hic celebris est quæstio de pecunia an prohibita sit expressè sub nomine *metallorum*; nullus enim potest inficiari; quin absolutè sit prohibita, siue sub præsenti clausulæ parte; vt metallum quoddam est, siuè vt est generale instrumentum ad omne opus, primariumquè (vt dicitur) belli robur, & neruus ex *Vegetio de re militari*, quo modo comprehendetur sub illis verbis, *aliaquè huiusmodi quibus Christianos impugnant* siuè sub illis, *illisquè ad id auxilium, consilium, vel fauorem quomodolibet præstant*. Equidem pecunijs magis impugnantur homines quàm armis, vnde cantatissimum est Ioannis Iacobi Medicei, & Ioannis Iacobi Triuultij responsum; dum ille à Carolo V. Augusto, hic à Ludouico XI. Galliarum Rege tertiò rogati, quid in bello opus esset; pecunias, pecunias, pecunias, dixerunt.

Iam verò quòd sub nomine metalli nō prohibeatur pecunia, confirmat *l. Cum aurum, & l. Quintus Mutius la 2. §. 1. ff De auro, & argento legato*. Vbi sub argento, & auro, legato in testamento, nō comprehenditur pecunia aurea, aut argentea. Et re vera communi appellatione pecunias non dicimus *metallum*. Ex quibus motus hanc partem sequutus est *Duardus quæst. 22.* quæ roborari potest ex eo, quòd vsu non improbando inductum est, vt pecunia in contractibus cum Infidelibus communiter vtamur; vt in redēptione captiuorum, in emptionibus, & mercatura. Signum euidens, non esse ex specialiter inhibitis, quæ omni tempore sunt inhibita, & quacumquè intentione tradantur, sed tantum ex inhibitis generaliter, quæ tempore tantum belli deferri vetantur, arg. *Cap. Significauit De Iudæis*.

Mediam autem viam adinuenit *Suarez num. 54.* inquiens pecuniam spectatam, vt materia est, *metallum* dici, ac proinde specialiter prohiberi sub verbis, *omniaquè alia metallorum genera*; necesse tamen esse, vt deferatur ad finem, quo deseruiat bellicis instrumentis conficiendis. Spectatam verò vt formam, seu vt valorem habet ex forma, & generale est instrumentum omnium contractuum; iuxtà illud *Aristotelis 1. Polit. cap. 6. Numisma est omnis res, & denarius est quidam fideiussor ad habendam omnem rem* prohiberi tantùm generaliter sub verbis, *aliaquè huiusmodi, quibus Christianos impugnant*, seu etiam sub Clausula *illisque ad id auxilium, consilium, vel fauorem, quomodolibet præstant*. Quā sententiam sequuti sunt deindè *Sousa in notationibus circa hunc text. nu. 6. et Alterius ca. 6. col. 3. vers. hoc idem* subdens deferentem pecunias innodari, si deferat praua intentione, & malo animo, etiam victoali, dum scilicet poterat, & tenebatur scire, eas profuturas vsui contra Fideles.

Probabilius tamen est placitum *Nauarri in manu. cap. 27. num. 63. vers. sexta quod per aurū. Vgolini hic num. 5. Reginaldi num. 296. Bonacina puncto 2. nu. 5. & 11. &*, (vt Theologi accedat authoritas.) *Augustini Triumphi de potestate Ecclesiastica qu. 27. art. 8.* pecunias esse ex specialiter inhibitis, tanquàm metalla. Siquidē si metalla damnantur, vt materia sunt armorum, & eorum, quæ ad vsum belli sunt apta, cur non sint damnata quamuis in pecunias redacta? materia quippè metalli adest. Hac de causa sub nomine *ferri* diximus comprehendi superiùs etiā instrumenta ex eo conflata; & locum habet argumentum ibi allatum ex *L. Non dubium C. De Legibus*. Damnata enim exportatione tritici censetur etiam damnata, farinæ; quia triticum damnatur vt victualium materia, qualis etiam est farina. quamobrem si conceditur sub metallo cum nomine æs, argentum, & aurum prohiberi, vt armorum materias, cur non etiam pecunia ex ijs conflata? Sit autem qualiscunquè ratio prohibendi metalla, certum est rationem monetæ nihil minuere de natura ipsius, quin potius natura metalli integrè, conseruata, additur valor, & magis nocua redditur in perniciem Christianorum, nulla ergo est ratio, cur dicamus, minùs prohiberi materiam metalli in pecunias redactam, ac simplicem.

Nec obstant allata pro *Duardo*, prædicta nāquè lex *Quintus Mutius*. agens de dispositione vltimæ voluntatis: præsumit, Legantem nomine argenti, & auri non comprehendisse pecuniax: quia creditur voluisse minus ac fieri posset, graue institutum in vniuersalem hęredem, vnde cum simus in re odiosa hæredi, fit pressior interpretatio; in casu autem nostro debet accipi, vt Ecclesiæ fauorabilis arg. *l. sunt personæ. ff. De Religiosis, et sumptib funer.* Amplianda igitur dispositio. Reijcit tamen communem hanc responsionem *Duardus*; quia in testamentis potius fauor Legatarij, quam hæredis est attendendus, *ex l. In Testamentis. ff. De regulis Iuris.*

Fallit tamen in pluribus prædicta regula, vt per Doctores, scribentes de Legatis, & præcipuè *Antonium Gomez tom. 1. suorum operum Cap. 11. De Legatis*, & probari potest inter alias *ex l. Boni ff. de leg. 2.* vbi dicitur bone legato nō deberi mortuum si interim moriatur, & ex *l. Si ita relictum ff eodem*, vbi habetur, Legantem his verbis, *Lego huic, quantum vnus Hæres habuerit* Legatario deberi tantùm minorem partē, in qua hęres aliquis fuerit institutus, non maiorem. Et simile est in *l. si pluribus*, & alijs similibus. Ad casum autem prædictæ, *l. Quintus Mutius* habemus ex *l. Si seruus plurium §. finali. ff. De Legatis* vt in Legato rei dubij valoris, aut dubiæ extensionis declarandò, attendendum esse inter alias conditiones, vsum, & modum loquendi communem, vel ipsius testatoris. Igitur

quia

quia vulgari vsu, & Legum consuetudine nummi appellari non solent simpliciter *aurum*, *& argentum*, sed pecunia, optimè præsumebatur, Legatum, sub nomine argenti pronunciatum, non comprehendere pecunias. Non tamen sequitur quòd in præsenti non veniant nomine metalli, propriè dicti (attenta intentione Legis, alioquin frustaoda; si metalla in pecunias redacta impunè deferrentur) quia nomen *pecuniæ* superadditum vsitatius sit, eo quod singularius seu magis indiuiduum. Communiter enim non vtimur nominibus genericis; vt porè non sufficienter exprimentibus absquè addito, tamen non sit eum metallum re vera contineant, quin sub metalli nomine dicendæ sint pecuniæ prohibitæ. Vnde sicuti non benè infertur, sub nomine metallorum, aurum, & argentum non venire; ex eo quòd vsitato nomine, non metalla, sed *aurum, & argentum*, nuncupantur (metalli porro nomine vulgari appellatione solum æs, fusile dicitur) ita non infertur, non comprehendi monetas, eò quia monetę vocantur; non metalla. Alioquin omne ferrum elaboratum, & quodcumquè aliud metallum ad aliquam formā redactum, excludendum esset à dispositione Canonis quia iam vsitato nomine non appellatur *ferrum* sed *malleus incus &c.* Quoad Confirmationem sententiæ *Duardi* satis dictum est in superioribus de captiuorum redemptione, cur exeuset pecuniæ traditio, & quatè vsus inductus sit redimendi pecunia data; de mercatura verò infra dicendum.

Non igitur recipienda est sententia *Suarez*, dum ait, pecuniam, vt armorum materiam deferre prohiberi sub excommunicatione tunc tātùm, quando eo fine defertur, vt inseruiat ad belliea Instrumenta conficienda; nec *Alteris*, dū ait incurrere tantùm deferentem malo animo formali, vt deseruiat vtcumquè contra Christianos, vel virtuali, seu equiualenti, dum scilicet deferens poterat, & tenebatur scire, eam deferenturam. Nam sicuti metalla, tàm in singulari, quàm in genere expressa censentur prohibeta simpliciter, vt nullo tempore, & intentione deferre liceat, idem dicendum est de pecunia; si tamen in ea quantitate feratur, in quāta simplex metallum delatum Censuram induceret, iuxtà superius tradita. Benè autem notat *Scortia n.* 8. & alij; quia pecunia est commune instrumētum omnium contractuum, non esse de ea indicandum, sicut de alijs inhibitis, quoad incursum ex delatione illius; nam potest debitor reddere pecuniam, aut compensare detrimentum factum; & Princeps, redimere vexationem, vel bellum pecunia data, si nouerit Imperio suo bellum nō expedire, aut si putet, non posse hostibus resistere, &c.

83 Sub nomine deniquè metallorum non comprehenditur ars, aut secretum conficiendi prædicta metalla, quidquid sentiat (vt circumfertur) *Viual. in explic. huius Canonis nu.*10. *in posteriori editione.* annodari ex hoc Alchimistam, docentem Infideles secretum conflandi aurum, argentum, aut alia metalla, ex axiomate *Aristotelis. 1. poster. Cap.* 2. *propter quod vnumquodquè tale, & illud magis.* Satis quippè est artem huiusmodi non esse genus metalli; & argentum illud, contra quòd valdè Philosophicè disputat *Duardus quæst.* 23. arguit tantùm, quòd ex intentione legis deberet huius artis delatio esse prohibita; quod infrà, factum esse, dicemus.

84 Potius dubitari posset de eo, qui nescientibus fodinas, aut venas in terris Infidelium ijsdem Infidelibus detegeret. Hic enim, detegendo, in causa est, cur in eorum proximam potestatem, & vsum metalla, alioquin non deuenienda, perueniant, in perniciem Christianorum. Quod multò magis verum erit de eo, qui detegerit in oris Christianorum, aut eorum Infidelium, qui non sunt hostes, si inde possent Infideles extrahere, iuxtà dicta in simili ad *Clausulam antecedentem.*

Priorem arbitramur non esse metallorum delatorem; quia detegens venas metalli, non defert metalla; sed nec tradit, cum iam sint de possessione hostium Infidelium, licèt non noscant. An autem, vt auxilium præbens in damnū Christianorum, incurrat ex tertia actione, ex dicendis infrà concludendum erit affirmatiuè. De posteriori *iuxtà ibidem dicta* opinamur innodari; quia illa detectio æquiualet veræ traditioni, cum sit causa, vt in eorum potestatem metalla, anteà ad eos non pertinentia, deueniant. Nec prodest, quòd arma non sint eius qui tradit; hoc enim, attento tenore Canonis, non est necessarium, & potius auget malitiam, quàm diminuat, si ea, quæ ad Christianum Principem spectant, deferantur ad Infidelem, inimicum illius, sicut & aliorum.

85 *Bellica* exinde prohibentur *instrumenta*; quia nomine *armorum* fortè videri possent ea tantùm instrumenta comprehensa, quæ singuli ad sui defensionem, vel ad offensionem deferunt spectato etymo ab *armis*, humeris videlicet cum brachijs, vbi arma deferri magna ex parte solent, vt arcus, tela, gladius, clypeus, ideo comprehendontur hic instrumenta offensiua, aut defensiua communiora, vt sunt bombardæ, & aliæ machinæ, Turres ligneæ, Arietes, Ballistæ, Catapultæ, &c. Item globi ignei artificiosi, glandes, pilæ, harpagona, seu vncini, aut manus ferreæ, quibus arripiuntùr naues, vt capiantur, expugnentur, vel præliari cogantur; scalæ ad conscendenda mœnia, currus bellici, & similia, quorum est vsus in expugnationibus, pugnis, cladibus, obsidionibus, aggressionibus, & maritimis prælijs.

86 Extendunt hæc eadem *Nauarrus in Manu Cap.*27. *nu.*63. *Vers. Sexta quod, Viualdus nu.* 58. *Sayrus nu.* 30. *Azorius quæst,* 14 *Alterius Cap.*7 *col.* 7. *in notat. circa textum nu,* 4. *Gambarupta n.*14. *Duardus quæst.*24 *Scortia col.*8. (alius alium sequens, vt sæpe contingit) ad ea etiam, quibus animantur, & acuuntur in prælium equi, ac milites, vt sunt Litui, Tubæ, cornua, Timpana. Quod fateri debent etiam de ijs, quę ad ordinatè procedendum, ac pugnandum, conferunt, vt sunt vexilla, seu insignia. Sed egrè id ego concederem; nam, licèt hæc, & huiusmodi, *sint instrumenta* quibus vtimur in bello, ac proinde non dicantur fortè

omninò impropriè *bellica instrumenta*; attenta tamen Clausula generali, *aliaquè huiusmodi, quibus Christianos impugnant*, ea tantum bellica instrumenta videntur prohiberi, quæ *eiusmodi* sunt; ideſt proximè conferunt impugnationi, seu actuali pugnæ, aut ex natura sua ad illam sunt ordinata, Physicè, & realiter cooperantia, vti sunt ea, quæ *num. ant.* recensuimus; non tantùm moraliter; vt quæ ad ordinem, excitationemquè, conducunt. Siquidem non verificatur, quòd in bello expugnentur Christiani cornibus & tubis, vt exercitus Syrlorum est, qui ad auditum clangoris, ac sonitus aufugiat, expugnatus 4. *Regum 7. Ita Vgolinus vers. Atquè bellica, &c.* & alij omnes, qui inter bellica instrumenta non recensent prædicta,

87 Nec desunt, qui Cotes etiam ad acuenda arma senserint comprehendi; cum Iure Ciuili earum delatio sit damnata, *l. Cotem ff. De Public. & Vectigal.* Verum, vt non confert directè, & proximè ad impugnationem, sed remotè tantùm, & indirectè, ita non est Cos inter bellica instrumenta collocanda; quod communiùs non fit.

88 *Lignamina.* Ab his, & deinceps, aliqui putant, enumerari, quæ ad potentiam pertinent maritimam, cum hucusquè de terrestri robore sermo fuerit, *Caietanus vers. Excommunicatio Cap. 20. &c. Syluester vbi supra*, Pro quibus videtur esse *Glossa in Extrau. Copiosus, Ioannis XXII. in vers. Lignamina. De Iudais.* intelligens hoc nomine, lignamina ad triremes, & nauigia fabricanda, iuxta *cap. Ita quorundã, et cap. Ad liberandam. De Iudais.*

Aptiùs tamen est cum communiori sententia huiusmodi diuisionem non admittere; cum nullum satis vrgens sit indicium, quod suadeat. *Nec suadet Glossa* prædicta; quia, quicquid sit, an nomine *lignaminum* in ea *Extrau.* sola nauigiorum interdicantur, quod quidem in dubiũ verti posset; cum ignoretur, an Saraceni Granatæ, ad quos vetatur ibi delatio, maritimis viribus pollerent. Sed, et *Nauarrus in cap. ita quorundam notab. 7. num.* 14. ait, hanc Glossam labi; & *num.* 13. dixerat ab Extrauaganti locali (qualis est *Copiosus.*) non esse arguendum in Processu Bullæ, qui generalis est; tamen, Extrauagantem in eo sensu esse accipiendam, satis colligitur ex illius tenore, *lignamina, victualia, & alia probibita per Romanos Pontifices prædecessores nostros* Siquidem Alexander III. in *cap. ita quorundam*; & Innocentius III. *in cap. Ad liberandam*, qui nomine *prædecessorum* significantur, lignamina tantùm Nauigiorum interdixere. At verò noster Canon nihil tale insinuat; nec est explicandus iuxta sensus Iurium; cum constet in multis longè ampliorem habere dispositionem. Quod insinuat; *Alterius Cap. 7. col. 8.*

Quamobrem possumus dicere, (vt de metallis dictum est) generaliter probiberi lignum; pro vt potest esse materia Instrumentorum bellicorum, aut eorum, quorum ope Christiani impugnantur, vt sunt triremes, aut cætera nauigia, ad bellum apta, verum etiam Clypei, hastæ, rotæ ad vehendas machinas, ac bombardas turres ipsæ ligneæ, currus, et cæteræ machinæ. *Nauarrus loco citato num. 16. Sousa vbi supra, & Gambarupta num.* 15. Seu potius, quia non dicitur absolutè *ligna*, sed *lignamina* quod verbum, iuxta obuium sensum, vim habet significandi lignum, aptatum saltè remotè in aliquod vsuale instrumentum, asserendum, probiberi delatione lignaminum, aptorum ad triremes, aut nauigia construenda, vel fabricandas turres, & alias machinas, & multò magis ipsarum turrium, machinarum, rotarum, hastarumquè, quæ sine ferrata cuspide non adhuc dicuntur arma, sed lignamina, & similium, Quapropter excludenda sunt ligna ad vsum comburendi; quia his Christiani non impugnantur, cum *Vgolino hoc loco*, alios referente, *Scortia col. 9. Reginaldo n. 297. Duardo quæst. 25. et Alterio loco cit.* Qui optime addit, eadem ratione, idem esse asseuerandum de materia ædificij; quod tamen respuit nullo fundamento. *Vgolinus vers. Aliaquè huiusmodi, &c. num. 4.* citans *Nauarrum in cap. Ita quorundam notab. 10. num. 45.* nihil tale dicentem de lignis, sed de alijs materijs, calcis, & lapidum, ijsquè, non deseruituris in ædificijs ad habitandum, sed ad munimen arcium, & Vrbium. Ex cuius materiæ delatione non potest quis ex prima parte nostri Canonis irretiri, sed ex tertia; cum hic talis materia non exprimatur. Ex delatione verò lignaminum, quæ ad tale munimen sunt assumenda probabilius videtur; ex tertia eadem actione Censurã induci, quàm ex prima; quia ea sunt proximè ad ædificium ordinata, quamuis ędificium in impugnatione vsum habeat.

Succenset hic magno zelo *Alterius*, & ante ipsum *Nauarr. citat. not. 7 num. 3. & 4.* ei, qui nouas Canonici Iuris editiones emendans, vt Pontifices ab vsu barbaræ vocis *lignamina* vindicaret, *lignamina* reddidit *Galearum*; cum Pontifices claritati studuerint, non elegantiæ, quoties ad captum subditorum barbaro opus fuit vocabulo, Id ipsum reperi contigisse in lege Ciuili *L. 1. C. Quæ res export. non deb.* vbi loco *lignaminum* dictum est *liguaminum*. Infelix verbum, tot deformationibus subiectum, & Infausti adeò nominis, & ominis, vt ab eo vtriusquè Iuris sibi cauerint periti.

89 Deducimus ex his, multò magis dicendas esse prohibitas triremes, ac Nauigia constructa; quia, si prohibentur lignamina, ne fiant nauigia, multò magis ipsa nauigia arg. *Auth. multo magis. C. De Sacrosanctis Ecclesijs, & cap. Cum in cunctis, vbi Glossa in verb. multò fortius. de electione.* Et licèt concedamus, prohibitis nauigijs, non censeri prohibita in genere ligna; ex quibus Nauigia fieri possunt; non tamen ex aduerso sequitur, prohibitis lignaminibus, ne fiant Nauigia, non prohiberi Nauigia. Intentio enim legis id suadet; alias frustraretur, si Nauigia deferri possent. Sed & nauigium ipsũ nihil est aliud, quàm lignamina, ex quibus constat simul cum reliquis materijs, seu lignamina ligata, ac compacta. Ita *Nauarrus in cap. Ita quorundam not 7. num. 20. & in Manual. cap. 28. nu. 163. Declarat. 6. Toletus lib. 1 Instruct. Sacerd. cap. 54. nu. 10. Vgolinus vers. lignamina, &c.*

& c. nu. 2. Sousa notat. circa text. n. 4. Reginaldus 297. *Viualdus num. 59. Gambarupta nu. 15. Sayrus num. 31. Alterius Cap. 7 col. 8. cum Felino in cap. Ad liberandam num. 4. De Iudais, & Anchárano ibidem col. 1.* vbi exemplificat, quòd, si lex prohibeat venundari frumétum extra territorium, quo victualia in districtu remaneant, multò magis præsumitur prohibere, ne vendatur panis, aut farina. Et, si prohibita fuit incisio lignorum, & asportatio in certà sylua, qui ligna, ab alio incisa, exportat, non est immunis à lege; quia ne ligna asportentur, præsumitur, vetita incisio; ex *Bartol. in l. 1. C. De Cupressis. lib. 11.* Argumentum quippè ab inferiori ad sum̃m superius affirmatiuè est validissimum, secundùm *Baldum* communiter receptum in *l. Conuenticula C. De Episcopis, & Clericis.*

Aduersatur *Suarez De Censur. d. sp. 21. sect. 2. n. 53. & Duardus quæst. 26.* quod etiam ab aliquibus tribuitur *Caietano loco citato*, asserentes sub generali illa clausula *aliaquè huiusmodi, quibus Christianos impugnant*, Nauigia prohiberi; quæ propriè non dicuntur *lignamina*, licèt ex lignaminibus consistant, sicuti ex farina, aqua, & igne fit panis, nec tamen hæc dicuntur nomine *panis*. Quod videbatur efficacius probari posse ex *cap. Ad liberandum. De Iudæis*, vbi distinctè excommunicantur, qui lignamina deferũt Galearum ab ijs, qui vendunt ipsas Galeas; quasi delatio *lignaminum* non comprehendat delationem ipsorum nauigiorum. Sed quoad primũ dicimus, non esse adeò rigorosè verba legis retinenda, vt intentio eam ferentis excidat; præsertim quando ex ipsa lege indubiè constare potest. Quare fatemur, Triremem non dici voce plurali *lignamina* vsu vulgari; quia licèt sint plura, ad vnum tamen quid constituendum sunt simul iuncta. Verùm, quia satis constat, lignamina prohiberi, ne fiant Nauigia, ideò & lignamina in Nauigium redacta multò magis prohibẽtur, seclusa etiam generali Clausula, *aliaquè huiusmodi, etc.* Nec obest exemplum à *Duardo* allatum; quia si ideò prohiberetur ignis, aqua, & farina, ne fieret panis, esset etiam censendus inhibitus ipse panis. Aliunde autem non est simile quia ignis, aqua, & farina, non remanent formaliter in pane ita vt, qui panem defert, dicatur, ignem aquam, & farinam detulisse; remanẽt tamen *lignamina* in nauigio propriè, & formaliter, vnde Italico sermone Nauigia *legni* vocãtur; dum dicimus, Ahenobarbum classem habuisse 60. lignorum. Ad argumentum verò ex *cap. Ad liberandam* cum tale cap. sit repetitio, ac innouatio *cap. Ita quorundam*, in fauorem terræ sanctæ; dicimus, specialem addi mentionẽ de vendentibus ipsas Galeas, ac Naues, ad maiorem claritatem, & ambiguitates tollendas; tũ quia dubium erat, an sub nomine *lignaminum* Galeæ, & Naues comprehenderentur; tum quia, an prohibita delatione, esset etiam prohibita vẽditio; quod dubium, quia probabilitatem habet, vt vidimus, *num. 41. et 42.* ideò specialiter, ipsa etiam venditio prohibita est.

90 Colligimus etiam, contra opinionem, quam aliqui tribuunt *Caietano*, sed perperam, nomine *lignaminum*, licèt comprehendatur Nauigiorum materia, non tamen prohiberi quamlibet aliam materiam, quæ ipsis construendis est necessaria; vt sunt claui, stuppa, pix, vela, funes, & his similia. Tum quia ista non veniunt nomine *lignaminum*; nec obest, quòd nuper diximus, prohiberi nauigia, ex quibus sunt omnia hæc; diximus enim, hac via argumentum non procedere. *Prohibentur Nauigia, ergo: et materia ipsorum.* Tum quia ex speciali enumeratis funibus, cãnabe, et alia materia funium, constat, non fuisse mentem, omnia ad Nauigium cõstruendam necessaria sub *lignaminibus* comprehendere. *Nauarrus eodem notab. 7. nu. 19. Alterius cap. 7 col. 9.*

91 Infertur rursus contra *Vgolinum hic numero 3. Alterium ibidem vers. Respondeo, & Duardum qu. 25.* sub eodem *lignaminum* nomine nõ venire ea ligna combustibilia, quæ quis deferret Infidelibus ad succẽdendam vrbem, aut arcem Christianorum; etiam si sciret, aut scire debuisset, deseruitura ea esse ad tale damnum, aut ex intentione ferret. Nam, licèt non inficiemur, ex horum delatione posse induci excõmunicationem ex infrà dicendis, *lignamina* tamẽ, hic prohibita, sunt quæ ad Triremes, machinas, & arma construenda, seu, ad armorum vsum (vt diximus, *nu. 88.*) diriguntur; vnde nec comprehenduntur fasces aut manipuli lignorum subtiliorum, quibus milites vtuntur ad construendos aggeres; & alia qualibet, non præparata ad vsũ belli modo prædicto.

92 At petes; quid si deferantur lignamina indifferentia, quæ, & ad ædificium, & ad comburendum, & etiam ad nauigia & instrumenta bellica possunt aptari, puta asserea, stipites, trabes, etc.? Quid etiam, si ligna aptiora ad ædificium, aut combustionem, quàm ad vsum belli, & nauigiorum, deferantur sine mala intentione; dũ tamẽ quis suspicatur, aut probabiliter suspicari tenebatur, ab Infidelibus in prædictos belli vsus esse conuertenda?

Crediderim, habere locum in hoc considerationem circumstantiarum temporis, belli præsentis, aut imminentis, et conditionis eorum, qui hæc quærunt, et quibus traduntur, quantitatis item, quæ expetitur, et similium. Quod non recipimus in alijs rebus enumeratis, aut enumerandis; quia solùm nomen *lignaminum* inter hæc videtur obscurius in sua significatione, vtpotè quòd lignum multiplicem habet vsum, nec posse congruenter dici, quodlibet vetari; quia ratio habẽda est intentionis Bullæ, et verborum communium omnibus superioribus, *aliaquè huiusmodi, quibus Christianos impugnant.* Lignum etiam vt sic, non est specialiter ordinatum ex natura sua, aut ex vsu communi, ad bellum, quàm ad alia munia, vnde valdè probabile est, ex his indifferentibus Censuram induci, quando delator culpabiliter defert eò quia probabiliter suspicabatur, fore in vsum impugnationis conuertenda, Adstipulatur *Nauarrus dicto notab. 7. nu. 23.* Non tamen id admittimus de lignis subtilioribus ad aggeres construendos, vt supra diximus, quia non sunt apta ad instrumenta bellica, nec etiam indifferenter contra *Sayrum, nu. 31.*

93 Inferimus vltimò; licèt in Iure exprimã-

tur *lignamina* tantùm *Galearum*, probabile esse hic, omnia Nauigia, & lignamina eorumdem, sub hoc verbo *lignamina* contineri. Contrarium videtur ab eo Iuris inditio desumi, & ex eo, quod sit attendatur vt (diximus esse necessariũ) Clausula, *aliaque huiusmodi*, videntur excludenda nauigia, & eorumdem lignamina, quæ non deseruiunt ad vsum belli, sed mercaturæ, vel vectationi iter agentium destinantur; nauigia item parua, quæ nullum militare munimentum secum vehunt, & similia; vnde ius *Galeas* expressit, quod genus nauigij aptissimum est ad militiam. At statim occurrere possumus, ex eo quod noster Canon, ad differentiam Iuris simpliciter expresserit *lignamina*, dato, vt est receptissimum, etiã Nauigia sub eo comprehendi, accipiendum esse indefinitè de quocumque nauigio. Deinde *Galeas* exprimi ibi, vt vsitatius tunc nomen; & quæ frequentiorem haberent vsum; diximus autem sæpiùs, expresso principaliori, & cuius frequentior est vsus, cætera eiusdem generis censenda esse expressa, ex *l. 1. C. De raptu Virginum*. Præterea non videntur ibi *Galeæ* exprimi, prout rigorosè acceptæ, discriminantur à cæteris nauigiis, præsertim autem à nauibus; nam in *cap. Ad liberandum de Iudæis*, vtræque ponuntur, & sub particula alternatiua, *vel*, ibi, *eos etiam, qui Galeas eis vendunt, vel naues*, & repetendo dispositionem, *cap. ita quorumdam*, vbi dicitur, *Sunt etiam, qui pro cupiditate sua in Galeis, et in piraticis Saracenorum nauibus regimen, & curã gubernationis exercent* solas naues recẽset, inquiens: *Quippe in piraticis Saracenorum nauibus curam gubernationis exercent*. At adnotauimus Capite IV, ad Clausulam, *Nauibus tempestate, &c.* ex omnium sententia, nomen Nauium esse generale, & comprehendere nauigium quodlibet. Si igitur pro eodem accipitur nauis, & Galea, Galeæ etiã nomine veniunt omnia nauigia. Ad indicium autem desumptum ex particulis, *quibus impugnant* dicimus (si tamen omnia superiora possunt sub ijs cõprehendi) quælibet nauigia posse deseruire ad impugnationẽ, si armis, & militibus muniantur. Multa item nauigia hostium prædonũ excurrere expoliatura Christianos, etiam sine armis, & tamen esse prohibita. Insuper necessaria esse hæc nauigia in Classibus ad deferendum commeatum, & cætera ad bellum requisita; quare augerent ex his etiam maritima hostium potentia. Ad hæc, lignamina ipsa eius esse conditionis, vt possint conuerti in vsum belli, vel eodem manẽte nauigio, vel refecto in aliam commodiorem formam. Tandem, in nauigiis esse probabile, non esse attendendũ Clausulam, *quibus Christianos impugnant*, ita propriè, & proximè, vt de cæteris rebus hucusque enumeratis explicatum est, sed iuxta illorũ capacitatem; quandoquidem nec triremes ipsæ dicuntur propriè impugnare, sed arma, quę in ipsis sunt; triremis autem est potiùs locus; seu vehiculum earum rerum, quæ impugnant. Nõ ergo satis est, quòd de aliquibus nauigiis propriè; non verificetur, quòd ipsis Infideles impugnent Christianos; sed satis erit, si alicuius sint vsus in impugnatione, in deferendis scilicet militibus, victualibus, munitionibus, & aliis ad prælium necessariis.

94 Subsequitur *Canapis*, à Paulo III. vnà cũ sequentibus, additus, probato latinorum vsu *Cannabis* dictus; & est herba, ad rudentum, seu restium fabricationem nata; quæ prohibetur deferri, siue sit adhuc integra herba, siue confracta, & præparata.

Alterius cap. 7. col. 10. arbitratur, ipsos funes qui Italicè *Canapi* dicuntur, prohiberi; tùm quia in Bulla Pauli III qui prior, vt diximus, apposuit, habetur *Cannabum*, quod non materiam ipsam, sed rudentem ex cannabe significat; tùm quia, si intelligeretur cannabis, materia funium, sine vlla necessitate Pontifex repeteret; *& ipsam materiam funium*. Quod confirmari potest; quia materia ipsa apud Grammaticos fœminini est generis, *hæc cannabis*, & scribitur duplici n n, & b; hic autem accipitur, vt alterius generis, vt patet ex verbis, *tàm ex ipso canape*; quo pacto, & iam maiorem habet similitudinem cum vulgari nomine, *Canape*.

Verùm quicquid voluerit Paulus III, quem verisimile est, rudentes ipsos voluisse significare, hodie tamen credo, vt non nisi ipsa materia sit intelligenda; alioquin bis Cannabum, seu Cannabium, vt rudentem dicit exprimeretur, semel ibi, *Canapem*, & iterum, *funes ex ipso Canape*; nec mutassent Pontifices optimè vocabulũ *Cannabum*, si per *canapem* nil aliud voluissent significare, quã significaret prius. Nec repetitur superfluè materia eadem. Primò enim canapis, specialis, & vsitatior materia funium; deinde funes ex ipsa, tertiò funes ex alia quacumquè materia, tãdem quæuis hęc materia funium, vltra canapẽ specialiter prohibitum, enumerantur. Quia verò leges, non defectu Grammaticæ; sed vsitatis nominibus, faciliori plebis captui insistentes, barbaris aliquando, & corruptis vocibus vtuntur, ideò nomen Cannabis reperitur, et in genere, & in litteris mutatum; est autem hic masculini generis, vt constat ex Accusatiuo *Canapem*, cum tamen, si funem significaret, neutri deberet esse, ad similitudinem nominis *hoc Cannabum*, *seu Cannabium*, vt Grammaticaliter *Alteriũ refellamus*.

95 *Vgolinus* sub verbo, *Canapem*, putat etiam semen Cannabis prohiberi. Refellitur autẽ cum *Duardo qu. 28.* non enim semen, Cannabis dicitur, quæ est herba ipsa, vtilis ad construendos funes, in quem finem Cannabis, materia eorum, interdicitur. Sed *Duardus* ipse in alio deceptus est, et *Gambarupta num. 16.* quod telam ipsam cannabeam, quatenus vela ex ipsa fieri possunt, et vela ipsa, asserit sub hoc verbo prohiberi nullo allato fundamento; quæ etiam videtur sententia *Vinaldi num. 68.* vbi ait, extra tempus belli non incidere deferentem pannos subtilissimos, lineos, vel laneos, ex quibus minimè vela fieri possunt; quasi incidat hæc deferens tempore belli. Sed rogo *Vinaldum*, quid fieret de hac tela, eo tempore, in impugnatione Christianorum, si etiam ad vela inepta perhibetur? Nec suffragatur horum sententiæ, quòd canbabis sit in ipsa tela formaliter, qua ratione diximus, prohiberi nauigia, etiam si lignamina tantùm exprimantur. Quia, vt exploratũ est, prohiberi lignamina, ne nauigia fiant; non ita constat, prohiberi Cannabem, ne vela fiant, sed potiùs, ne funes

nec

nec enim omnia nauium instruměta specialiter in hac prima parte prohibentur.

96 *Funes tàm ex ipso Canape, quam alia quacumque materia*, siue stuppa sit, siue linum, lana, aut etiam vimina, iunci, spartum, aut aliæ palustres herbæ, ex quibus fiunt funes siue tandē sericum; quia licèt ex serico non construantur funes ad vsum belli, aut nauium; si tamen constructæ ex ipso deferantur, inducunt Censuram; quia funis iam factus prohibetur, qualiscumquè ille sit, ex generali clausula, *quàm ex alia quacumque materia*: particula enim *quacumque* nullam excludit. *Nauarrus in Manual. cap. 27. num. 63. vers. Sexta quòd. Sayrus num. 32.* Nec excludendæ sunt, vt constat ex nuper dictis, scalæ ex ipsis funibus contextæ, licèt etiam sub nomine bellicorum instrumentorum possint concludi, quia non desinunt esse funes, ex eo quòd in formam scalarum sint redacti. *Reginaldus nu. 297.* Quicquid obnitatur *Duardus qu. 28. num. 2.* inquiens, has esse prohibitas tantum generaliter. Nec similiter videntur excludendi funiculi, etiā tenuiores; tum quia ex *fune* nomen habent; tùm quia sunt vsuales in rebus præsertim maritimis, tùm tandem, quia ex subtilioribus fieri possunt alij maiores, coniunctione plurium, vnde saltem sunt Materia funium.

97 *Materia*, inquam, *funium*, vltimo loco ex prohibitis singulariter enumerata; quomodo cōprehendit ipsam stuppam, linum, lanam, herbas, &c. Sed quia regulariter materia funium dicitur illa, quæ ex natura sua, vel communi hominum institutione, & vsu, ad construendos funes assumitur, ideò sericum, & lana, saltem tenuior, & pretiosior, cæteraquè, ex quibus ordinariè funes fieri non solent, non comprehenduntur; comprehendantur licèt funes ex ipsis, non enim existimantur communiter, vt materiæ funium, sed vestium, pannorum, &c. Verba autem legum accipienda sunt propriè, *l. Ille, aut ille §. Cum verbis ff. De legat. 3. l. 1. §. Si is, qui in nauem ff. De exer. act.* postquàm autem in funes redactæ sunt, propriè dicuntur funes. *Alterius cap. 7. col. 9.* Et cauendus *Duardus qu. 2 nu. 9. vers. Vnde si quis,* vbi immemor, lanam, & linum posse esse materiā funium ordinariam, ait non esse horum delationem specialiter inhibitam; & ideò non inducere Censuram, nisi deferantur tēpore belli. Excusari tamen potest, quòd locutus fuerit de lana tenuiori, & pretiosa, ac de lino, Ita diligenter præparato, vt in omnem alium vsum, funium excepto, videatur conuertibile.

98 Concluditur Clausula generali membro; *Aliaquè huiusmodi, quibus Christianos, & Catholicos impugnant*; addito, vt in Præludio diximus, à Paulo III. cum in Bulla Clementis VII. diceretur tantùm *aliaquè prohibita* iuxta *Extrauag. Ioannis XXII. Copiosus. De Iudæis*, ibi, *& alia quocumque prohibita per Romanos Pontifices Prædecessores nostros*, vbi *Glossa* ait, intelligi prohibita per Alexandrum III. & Innocentium III. *in cap. Ita quorundam. cap. Significauit. cap. Quod olim, & cap. Ad liberandam eodem tit. & in l. 1. Ad barbaricum. C. Quæ res vendi possunt, vel non, & in l. 2. C. Quæ res. exportari non debent.* Videndum nunc, quid contulerit hæc variatio, seu quænam hodie sub prædicto membro comprehendantur: an omnia prohibita, vlterius autem alia quædam, vel potiùs aliqua ex prohibitis in Iure sint excipienda. Quo etiam pacto prohiberi, intelligendum sit, contenta sub mēbro. Recolimus autem ex dictis in superioribus, interpretationem in sensu accomodo faciendā esse, idest: Aliaquè huiusmodi, quibus Infideles impugnant Christianos, tam Catholicos, quàm Hereticos, & Hæretici, declarati per Sedem Apostolicam Catholicos.

Duardus qu. 29. statuit sub his verbis contineri omnia, quomodocumquè necessaria, vel vsualia in bello, etiam si aliàs indifferentia, seu quæ ad alium vsum possunt deseruire: quorum plura ibi enumerat, specialiter non enumerata (vt de singulis ipse putat) in Canone. Quoad modum autem, de quo maximè quærimus, inter expresse singulariter ibi, *Equos, arma ferrum, &c.* & expressa in genere, ibi, *aliaquè huiusmodi*, hoc ponit discrimen, quòd illa prohibentur deferri omni tempore, tàm belli, quàm pacis, nec excusat defectus praui animi, idest, quòd quis deferat sine intentione, aut proximo periculo, quòd profutura sint vsui in bello contra Christianos aut Catholicos; quia dicitur malus animus præsumptus, quoties fit transgressio legis, simpliciter sine aliqua distinctione prohibentis, vt prohibet noster Canon singulariter expressa. Hęc verò, expressa sub verbis *aliaquè huiusmodi* vetari deferri tantùm tempore belli; nec disertè affirmat, an animus nō malus eo tempore excuset; colligitur tamen, sentire, quòd non excuset: quia tempore belli, quo præsumi potest, vel debet, delata, licèt alioquin indifferentia, in vsum belli fore conuertenda, semper malus est animus, saltem præsumptus, aut virtualis. Alio verò tempore non prohiberi deferri, nisi malo formali, aut æquipollenti (præsumptus enim non habet locum) idest, reduplicatiuè in eum finem, vt Infidelibus sint vsui ad prælium contra Christianos, vel, si non reduplicatiuè, tunc tamen, quando attentis omnibus loci, rei, temporis, & personarum circumstantijs, probabiliter suspicatur, rebus his aliquando Infideles vsuros contra Fideles; aut si non suspicatur, tenetur tamen suspicari, arg. *l. Quod mihi ff. Si certum petatur* vbi *Iason & l. qui cum alio, vbi Glossa, ff. De Regulis Iuris.* vnde habetur, idem esse scire, & scire debere. Desumit autem suam opinionem, quæ est etiam *Sousa in notat. circa text. num. 5. Reginaldi nu. 303.* & videtur facta communior ex *Nauarro in cap. Ita quorundam Notab. 10.* vbi sub illis cap. verbis, *Dum ad impugnandos Christianos arma eis, & necessaria subministrant* ait, comprehēdi omnia ad bellum vtilia. Necessarium enim tripliciter dicitur 1. simpliciter, sine quo res nullo modo fieri potest 2. secundum quid, quod vocat, necessarium status, quando sine eo fieri quidem res potest, sed non vt oportet 3. ad bene esse, & idem est ac vtile, seu aliquo modo ad rē conducens. *Num.* autem 35. expressè astipulatur; dum ait, membrum hoc Clausulæ Bullæ, quod explicamus, esse prohibitiuum tantùm in generali non vetari deferri, nisi malo animo, vero, idest formali, aut æquipollenti.

Syluester §. 60. Toletus num. 11. Suarez nu. 53. & Alterius Cap. 6. & 7 in fine afferunt, non comprehendi omnia, quomodocumque conducentia ad bellum, sed ea tantùm, quæ directè, & immediatè ex natura sua, offensiuè, vel defensiuè, ad bellum ordinantur; suntquè similis conditionis, ac arma, ferrum, & cætera, quæ singulariter exprimuntur quia enim, inquit *Alterius*, omnes, & singulas eiusmodi res particulariter recensere, opus fuisset immensum, ideò aliquibus enumeratis cætera similia sub generali Clausula comprehenduntur, non autem cætera, quæ non sunt eiusmodi. Hæc autem omnia putat prohiberi omni tempore, & sub quauis intentione, aut animo. Cætera indifferentia, vtilia, & necessaria, tàm in pace, quàm in bello; vt victualla, & vestes, non comprehendi sub huiusmodi Clausula, etiam si tempore belli deferantur; sed sub tertia actione *Illisquè ad id auxilium, consilium, vel fauorem quomodolibet præstant*, si deferantur tempore belli, aut extra tale tempus; formali intentione, vt illis vtantur in bello contra Christianos, aut æquipollenti, si scilicet poterat vel debebat deferens attentis circumstantijs loci, temporis, & personarum, suspicari, delata aliquando assumenda esse contra Christianos. Eximit aliquantulum à conditione rerum indifferentium pecuniam; vt iam diximus *num.* 81. quam, licèt considerata, vt metallum, velit sub verbis *omniaquè alia metallorum genera* comprehendi, ait tamē, vt generale instrumentum ad res omnes comparandas, vel exequendas, præsertim tamen in bello; quia verificatur de ea, quòd pecunia impugnantur Christiani & quidem magis, quàm armis, dici posse, comprehendi sub clausula *aliaquè huiusmodi*, et etiam sub illa *Illisquè ad id auxilium, &c.* Subdit autem, delatione pecuniæ quem tantùm tunc innodari, cùm malo animò formali, vel virtuali, seu æquipollenti, defert; quia ea intentione defert, ut deseruiat impugnationi, aut quia huius periculum timeri potest, & debet. Quod sustinet ea ratione, quia putat, aurum, & argentum non prohiberi expressè, sicuti ferrum, nam ea ad plura sunt vtilia præter bellum; vnde eorum non prohibetur, sine aliquo malo animò, delatio.

Hæc *Alterii* sententia, dempta exceptione circa pecuniam, certè probabilior est, & planior ac recipienda; vt potè, quæ habet fundamentū optimum in obuio sensu nostræ clausulæ. Dum enim dicitur, *equos, arma, ferrum, &c. aliaquè huiusmodi, quibus Christianos impugnāt*. Quis non agnoscit statim, contenta sub generali mēbro similem debere inuoluere conditionem cum præcedentibus, vt scilicet res, natura sua, aut hominum communi institutione, addictæ ad vsum belli, & ad bellum directè conferentes, significentur, atquè, sicuti arma, equi, ferrum, & lignamina, dicuntur communiter à Doctoribus simpliciter prohibita, idest omni tempore, & ad omnem locum; vt notat *Syluester loco citato*. ita eiusdem generis esse, quæ particulis relatiuis exprimuntur sub aliquo termino collectiuo seu vniuersali? Quomodò enim dicuntur eiusdem generis *arma* exempli gratia, & victualia, si vtraque, contenta sub eadem prohibitione, illa omni tempore, victualia, solo tempore belli intelligantur prohiberi? Diximus *numero* 9. dum interpretaremur verba, *& alios Christiani nominis hostes* vocem *alios* esse relatiuam similium, quod si in præsenti inficiatur *Duardus nu.* 7. inquiens aliquando non esse; arg. *cap. Accedens, iuncto Abbate n. 6. De prebendis*. quid dicet de particula *huiusmodi*; quæ certè omninò includit eamdem præcedentium qualitatē; eademquè est, ac si explicitè diceretur, *& alia eiusdem rationis cum expressis*; scilicet equis, ferro, &c. Quod adhuc vrgent amplius verba sequentia *Quibus Christianos impugnant*, quibus (si verba legis propriè sunt intelligenda, vt receptum diximus, ex citata *l. ille aut ille §. Cum in verbis ff. De leg.* 3. *& l. 1. §. si is qui in nauem ff. De exer. act.* non possunt intelligi, nisi ea, quæ directè, et propriè ad impugnationem sunt ordinata. Quapropter, etiam si dicamus, aliqua ex expressis in singulari non esse ita proximè, & directè ad bellum, natura sua, ordinata, sed potius indifferentia, vt videntur esse materiæ funium, aut etiam ipsi funes, attamen additum hoc *huiusmodi, quibus Christianos impugnant* satis suadet, sub generali membro talia indifferentia, licet similia aliquorum expressorum, non posse comprehendi; sed ea, quæ sunt similia illorum, quibus fit impugnatio, vt sunt arma, & instrumenta bellica.

Planior etiam est prædicta sententia, si dicamus, hic prohiberi ea, quę explicauimus, omni tempore, ac qualibet intentione, nulla distinctione admissa. Ea verò quæ in impugnatione ad damnum Christianorum aliquo modo deseruiūt, sed non directè, vetari sub tertia actione, dum quomodolibet auxilium, vel fauorem ad damnū Infidelium præstare, prohibetur. Iis enim quæ non sunt propriè belli instrumenta, & tamen in bello deseruiunt, non dicitur impugnari Christiani sed magis lato vocabulo, damnum pati; tunc autem procedit, quòd debeant deferri, vel tempore belli, uel malo animo, aut in noxijs circumstantijs, ut explicabimus. Alioquin rogo; quæ sit ratio, ex qua inducatur Duardus, ut asserat, uerba *aliaquè huiusmodi* habere præsertim locū tempore belli, cætera autem superiora omni tempore? Non enim; quia sint generalia: nàm præterquàm quòd non apparet, quid in rem præsentem id faciat, sunt generalia etiam illa uerba *omniaquè alia metallorum genera*, et illa, *ac bellica instrumenta*, nec tamen negat *Duardus* cum alijs; quælibet metalla; & bellica instrumenta quolibet tempore deferre, inhibitum esse specialiter de instrumentis bellicis *qu.* 26. *n.* 3. fatetur. Quod si *quæst.* 2. *nu.* 3. obiter negat, vt ex dictis *nu.* 81. inferri potest. Inconueniens est enim dicere, æs extra tēpus belli deferri posse, non verò ferrum, & instrumentum bellicum, vt rurtim ligneam, non ensem. Præterea sub *nu.* 25. *eiusdem qu.* 2 *vers. Dixi specialiter*, rationē assignans, cur generaliter prohibita dixerit, deferri posse sine praua intentione, ait, esse ex eo, quòd sunt indifferentia ad vsum bellicum, & ad alios vsus, non sunt ergo sub ijs comprehendēda instrumenta bellica, hæc enim non sunt indiffe-

differentia, si bellica sunt. Nec ideò prædicta verba dicenda sunt habere locum solo tempore belli; quia indicet Pontifex, tali modo loquendi se expressisse satis, quæ per se voluit esse prohibita simpliciter, & omni tempore, cætera autem tamquàm minus ad impugnationem conducentia, comprehensa sub generalibus verbis, satis esse, si belli tempore deferre, esset interdictum; nam, prætérquam quod id gratis assumitur, multa sunt non expressa singulariter, quæ tamen eiusdem, aut maioris effectus sunt in bellis, quàm aliqua ex enumeratis; puta puluis tormentarius, magis quàm filum ferri. Aliunde autem nescio conijcere rationem huius diuersitatis. Satius ergo est, hæc verba modo à nobis explicato accipere: quandoquidem non minorem facimus dispositionem Canonis; quia, quæ reiicimus vt nō prohibita in hac prima actione, subijcimus Censuræ ex tertia. Eademquè argumenta efformari possunt contra discrimen bonæ, vel malæ intentionis. Vnde patet; quidquid de sensu clausulæ *cap. Ita quorundam dum ad impugnãdos Christianos arma etc. & necessaria subministrant*; non esse eodem modo interpretandam præsentem clausulam Bullæ Cœnæ, *aliaquè huiusmodi quibus Christianos impugnant*; consideratis enim rebus expressis, & particulis relatiuis similium non quomodocumque vsualia in bello, sed necessaria tantùm, & ordinata ad impugnationem comprehendi, dicendum est. Et licèt videatur sensus *cap.* esse de subministratione, vel tantùm tempore belli, vel ex malo animo formali, aut æquipollenti; siquidem arma iam fuerant damnata in initio *cap.* ob alium finem; non habet tamen eamdem significationem nostra hæc clausula; non enim dicit *ad impugnandos Christianos*, quæ verba factum denotant; sed, *quibus Christianos impugnant*, idest solent impugnare, & potentiam significant: nec insinuant aliquã distinctionem de tempore belli, aut de malo animo; vnde necesse est, quod accipiatur de rebus natura sua ad bellum ordinatis: quas illicitum sit omni tempore deferre, & quouis animo, etiam non prauo. Idem autem fert iudicium *Nauarrus* de dispositione cap. & Bullæ; quia putat (in quo lapsus est) in Bulla adesse *aliaquè prohibita*, & supponit *eodem notab.* 10.*n.*11, 18. *&* 38. quod tamen est falsum.

Sed pro *Duardo* obijces; nostram sententiam habuisse locũ, quando dicebatur in Bulla *aliaquè prohibita*; quo nomine veniebant simpliciter prohibita, idest omni tempore; qualia sunt, directè ad bellum apta, At clausula mutata in præsentem, cum sit generalior, non potest sola simpliciter prohibita comprehendere; sed alia etiã; ergo aliqua ex indifferentibus. Hæc autem non debent semper prohiberi, quia deferri possunt, sine augmento vitium hostium, & damno Christianorum.

Præscindendum ad responsionem, & multorũ, tàm ex dicti, quàm ex dicendis, notitiam; in *cap. Ita quorundam De Iudæis*, prius prohiberi arma ferrum, & lignamina Galearum; rursus arma, & necessaria ad impugnationem. sed cum hoc discrimine; quòd prior generalis inhibitio videtur facta contra delationẽ, ad lucrandum assũptam; dicitur enim, *Ita quorundam animos occupauit sæua cupiditas, &c.* posterior verò tempore tantùm belli, & animo formaliter malo. *Cap. Significauit* prohibentur generaliter res omnes in mercibus, vel alio modo delatæ; per quas commodum aliquod, aut subsidium Sarracenis Alexandriæ, de quibus ibi est sermo, possit prouenire, & sermo videtur esse tempore belli. Tẽpore autem treguæ prohibetur delatio mercium prohibitarũ, causa lucrandi. *Cap. quod olim* prohibetur mercimonium, & rerum omnium subsidia tempore belli *Cap. ad liberandam* prohibẽtur arma, ferrum, & linamina Galearum, iuxta *cap. Ita quorundam*, Galeę item ipsæ, & naues, & machinæ, & quælibet aliæ res, quæ auxilio esse possunt Sarracenis in dispendium Terræ Sanctæ. In Constit. Nicolai IV. *Olim tam in generali*, renouata per Nicolaum V. prohibentur Equi, ferrum, arma, lignamina, ac merces. At victualia tantùm ad decennium, ad Sarracenos Aegypti, & terras Sultano subiectas in *Extrau, multa mentis in communibus De Iudæis* prohibẽtur deferri ad eosdẽ Sarracenos Alexãdriæ, & totius AEgypti, arma, Equi, ferrum, lignamina, victualia, & alia quæcumque mercimonia. Et videtur sermo esse tempore belli, licèt prohibitio sit absoluta. Tandem in *Extrau. Copiosus Ioannis* XXII. de Sarracenis Regni Granatæ; tempore Belli, ad solum triennium, interdicuntur equi, ferrum, lignamina, victualia, & alia quęcumque prohibita per Pontifices prædecessores; per quæ verba debent dici comprehensa omnia alia, vtcumque prohibita, In præfatis iuribus antiquioribus, licèt *Glossa* ibi *in verbo quæcumquè prohibita* meminerit tantùm *cap. Ita Quorundam & cap. Ad liberandam*.

Sine fundamento ergo asseritur per clausulam *aliaquè prohibita* significari semper ea tantùm, quæ simpliciter dicuntur prohibita, idest omni tempore, & non sunt indifferentia; cum aliquãdo, nulla facta mentione de tempore belli, aliqua indifferentia prohibeantur, vt naues, & res quælibet in auxilium, in *cap. Ad liberandam*, & mercimonia in *Extrau. Olim, & multa mentis*. Præterea distinctio hęc de rebus indifferentibus non videtur satis habere adminiculi, exceptis enim armis, quorum vsus alius non est nisi in bellis, cętera omnia dici possunt indifferentia; vt sunt equi, ferrum, & naues, quæ alios vsus plures habent, nec sunt nata origine sua ad bellum. Vnde nauigia *Duardus*, tanquã indifferentia *qu.* 26. censet, prohibita sub verbis *aliaque huiusmodi, &c.* non deferenda tempore belli, et tamen in *cap. Ad liberandam* videntur prohiberi simpliciter, & certum est prohiberi simpliciter lignamina Galearum, cum tamen lignamina hæc ad alios plures vsus sint faciliùs conuertibilia, quàm triremes ipsæ compactæ. Tandèm (quicquid fuerit in antiquis Bullis nomine *aliorum prohibitorum* significatum) negamus à tempore mutationis, per Paulum III. factæ clausulam significare aliqua ex vocatis indifferentibus, sed ea tantùm, quæ proximè, & directè conferunt ad bellum. Quæ, quia singillatim cuncta enumerari nequibant, ideò aliquibus præexpressis, cætera sub generali Clausula

sula erant concludenda; ita tamen prohibita, ac si in singulari fuissent recensita. Receptum enim est, æquiualere singulari expressioni eam, qua in singulari aliquibus expressis, cætera eiusdem rationis, sub termino communi comprehenduntur; vt alibi sæpiùs dictum est,

99 Agendum nunc contra *Alterium*, pecunias excipientem à prædicta sententia. Concedit ipse, eas, quà saltem materiam dicunt, censendas esse expresè prohibitas sub verbis, *omnia alia metallorum genera*: Sicuti ergo metallum nullo potest tempore sine Censura deferri, absit mala quæuis intentio, ita nec pecuniæ, semper enim rationem materię secum vehunt. Quapropter non rectè videtur subiungere; ex delatione pecuniæ tunc tantùm quem innodari, quando adest in deferente animus malus, modo ab ipso explicato, vt etiam diximus *nu.* 81. Dū autem ait, æs, aurum, & argentum (ex his conflatur pecunia) non prohiberi expresè sicut ferrum, quia ea sunt ad plura pręter bellum, vtilia; vel intelligit *expressè* vt idem sit, ac singillatim, & particulariter, & verum est, aurum, & argentum non ita recenseri; falsum autem, pręedictam expressionem obstare, quominus sit *expressa* dicenda, vt in simili agentes contra *Duardum* ostendimus; nec ipse *Alterius* inficiatur, pecunias, vt continentes materiam, dicendas esse expresè prohibitas, licèt non enumerentur in singulari. Vel intelligit, defectu huius expressionis, non esse legis mentem æs, argentum, & aurum eodem modo, ac stamnum, et ferrum prohibere, quia non nominat, sed tantùm generaliter exprimit, *omniaquè alia metallorum genera*, et contra similiter est tùm quia, dum longum est, singula enumerare, sufficit, vt dicebamus, aliquibus expressis in singulari, cętera sub communi termino concludere, vt legum est mos; nec inde tamen non expressa in singulari minus prohibentur; aliàs lex non esset interpretanda ex intentione, sed ex solis singularibus verbis, nec posset àliqua prohibere nisi in indiuiduo singula exprimeret, cur enim non eadem est dispositio, si dicat, *ferrum, stamnum, chalybem, omniaquè alia metallorum genera*, ac si dicat *ferrum, stamnum, chalybem, æs, aurum, argentum, electrum, oricalchum cuprum, plumbum?* Tum quia concedit *Alterius*, nonminùs prohiberi pecuniam, vt materiam continet, ac ferrum ipsum, siquidem, & illa est materia, vel ornamentum armotum, vt ait *Cap* 6. *col.* 4. *circa initium*, et tamen in singulari materia pecuniæ non exprimitur, sicuti ferrum. Tū quia ex instrumentis, bellicis, quælibet in particulari censentur prohibita, puta turres ligneę ac si in particulari memoratæ essent, cum tamen non exprimantur, nisi sub generali clausula, *atquè bellisea instrumenta*. Tùm quia vox *arma* eodem modo generalis est, immò magis, quàm vox *metalla*; quia ex diuersi generis materia fiunt, et tamen sub eà singula armorum genera censentur inhibita, Tum tandem quia concedit *Alterius* de omnibus directè, & immediatè ad bellum conferentibus, esse ita prohibita, ac ea, quę sunt in singulari expressa, & tamen sub generali tantùm Clausula *aliaquè huiusmodi etc.* comprehenduntur,

Ratio autem, quæ sibi suadet æs, argentum, & aurum non prohiberi expresè, quia scilicèt indifferentia sunt, et in pluribus vsualia, non satis habet roboris; quia ferrum etiam ad plura est vsuale extra tempus belli, nec inter ipsum, aut æs, vix est reperire discrimen, ratione bombardarum, quæ hodie magno sunt vsui in impugnatione, quòd si attendatur indifferentia, quid magis indifferens Cannabe, et funibus? Non est igitur pecunia à præsenti Clausula, et actione excludenda, vt potè, quæ materiam habet metalli. Quod si velis considerandam quoad formā et valorem, non potest sub verbis *aliaquè huius. modi, quibus Christianos impugnant* cōprehendi, etiam iuxtà sententiam *Alterij*; quia est ex indifferētibus; non ex directè, & immediatè ad bellum ordinatis; quandoquidem non verificatur directè, & formaliter, Christianos in bello impugnari pecunia, sed remotè, seu virtualiter. Quare sub tertia actione traditio pecuniæ, eo modo acceptæ, dicenda erit damnata.

100 Ex his satisfactum est quæstioni, hoc loco celebri, de victualibus, negando videlicèt, in præsenti actione esse eorum delationem cōprehensam; cum *Nauarro in cap. Ita quorundam notab.* 10. *nu.* 38. *Toleto cap.* 24. *&* 25. *Suarez n.* 56. *Scortia Theorem.* 102. *in fine. Sousa in notat. circa hunc textum num.* 6. qui ait, hoc esse probabilius, licèt ad oppositum citetur *ex nu.* 5. *Alterio cap* 6. *col.* 5. *in fine, & Bonacina qu.* 1. *nu.* 2. *& punct.* 1. *num.* 6. licèt hic basiter aliquantulū. Ratio est, quia ijs non impugnantur Christiani proximè. et directè, modo explicato. Contra *Vgolinum vers. Aliaquè huiusmodi, etc. num.* 2. *et Duardum qu.* 29.

101 Idem eadem de causa dicendum est de vestibus, contra eosdem, & alios, qui extendūt propriam opinionem vsquè ad galeros, plumas, et alia militum ornamenta.

101 Idem de velis, & alijs nauigiorum supellectilibus, non ordinatis ad bellum, offensionem, seu defensionem. Quicquid inter instrumēta impugnantia Christianos enumeret *Alterius cap.* 7. *in fine*, vela, remos, et antennas.

103 Idem de medicamētis, & de alijs, si quæ sunt, de quibus ambigi possit, comprehendi sub prohibitione, eò quòd aliquo modo ad bellum conferant, seu vsum habeant, sed non directum, et proprium ad ipsam impugnationem. De quibus omnibus libenter concedendum est, nullo tempore, et quauis mala intentione, prohiberi deferri, quoad præsentem delationis actionem, licèt quando auxilio esse possunt ad dānum Christianorum inducant Censuram ex §. 3. *Illisquè ad id, etc.* vt ex ibidem dicendis fiet liquidū. Quibus potiori Iure addimus mercimonia, quæ longiùs absunt ab vsu belli. Nec obest mercimonia, ac victualia esse prohibita in aliquibus, ex supra citatis Iuribus, tēporibus saltem belli. Vt enim diximus latè *num.* 98. non fit in Bulla mentio prohibitorum, vt olim, ita vt omnia in Iure prohibita comprehendar. Nec nos inficiamur, victualia, et mercimonia tempore

belli

belli prohiberi, si ex illis resultet quomodolibet auxilium in damnum Christianorum, iuxta tertiam actionem.

104 Superest percontari de tradentibus, transmittentibus, aut deferentibus milites. Et non est dubium comprehēdi, si armis sint instructi, quia secum cum ijs deferuntur arma. Verùm sistendo etiam in personis ipsis, dicimus prohiberi, quia si res aliquæ, certè milites sunt, qui directè, et immediatè impugnant, et sunt instrumenta bellica animata. Quamuis verò non sint eiusmodi, ac arma, ferrum, etc quoad naturam, seu essentiam; sunt tamen eiusmodi; quoad virtutem impugnandi, quæ hic attenditur. Nec refert, quòd enumerata in clausula sint instrumenta, quibus impugnantur Christiani; milites autem sunt causæ principales, qui Christianos impugnant, non quibus Christiani impugnantur. Namque; vt bellum tribuitur illud ineuntibus, aut regentibus sic respectu illorum milites dicuntur ij esse, quibus Principes, & Duces impugnant Christianos. Quarè inno labitur non solùm Christianus Princeps, qui tradit milites auxiliarios, sed & ille nauta, qui hos milites defert suis nauigijs, aut alius qui cooperatur delationi: iuxta notata *nu. 59. & 61. Ità Alterius cap. 6. in fine. Vgolinus vers. aliquè huiusmodi num. 1. & in § Proœmiali cap. nu. 7. ad finem Bonacina punct. 2. nu. 18. Reginaldus num. 300.* Discrepant autem ex parte. *Scortia Theorēm. 416. Sousa in notationibus circa textum num. 5. Sayrus num. 20. & Nauarrus in cap. Ita quorundam notab 8. num. 28.* qui licet id concedant de militibus Christianis, aut, si Infideles sunt, non hostibus Christianorum negant tamen de delatione, aut opera præstita delationi Saracenorum, aut hostium; præsertim si ab vno loco Saracenorum ad alium eorumdem deferantur: iuxta declarationem Gregorij IX. de qua satis diximus *nu. 61. & 62* Ex his tamen, *Nauarrus*, qui contra nos citatur, si legatur attentè, fortè non discrepat. Nam inquit, idem dicendū esse de Sarracenis, ac de alijs, ab vna terra Saracenorum ad aliam translatis. De armis autem dixerat, attendendum esse detrimentum Christianorum, aut vtile, Infidelium, & conditiones bellicosiorum, actualiter pugnantium, &c. quæ nostra est sententia in prædicto *nu. 61.*

Sed quid si ipsemet miles, spontè se offerat, aut non inuitus accedat, cum facilè posset non accedere? de ijs enim qui ex subiectione coguntur, iusto metu impulsi; opinio est communis, ex supradictis, & infra dicendis, excusandos esse, & dubium est loquēdo de sola actione traditionis, quæ prima est huius Canonis; si enim militent, certum est, incurrere ex capite lati auxilij in perniciem Christianorum, quòd punitur in tertia actione, vt infra. *Sayrus num. 17. et Vgolinus num 5.* Affirmatiuam sequuntur pattes; quæ quidem satis probabilis est, licèt videatur obstare, quòd Canon res per Christianos tradendas inhibeat, non autem Christianos ipsos, qui sunt excommunicationis subiectum, non materia prohibita deferri. Sed non videtur absurdum, sub diuersa ratione eumdem Christianum, & subiecti, & materiæ vicibus fungi.

105 Multò autem faciliùs fatendum est, innodari tradentes arcem, aut Ciuitatem armis instructam; tum quia traduntur arma, & gentes loci, quibus vti possunt Infideles, cogendo etiam incolas ad impugnationem Christianorum; tum quia arx ipsa, aut Ciuitas per se deseruit impugnationi, aut propugnationi; locus enim, licèt non dicatur proximè, & physicè impugnare, eo tamen multùm augetur potentia bellica Infidelium, & est primum quid, aut principale belli subiectum, & ad bellum conferens; qua de causa prohibentur triremes, etiam si ipsæ non militent; sed quatenus sunt instrumenta, sine quibus non militaretur in mari. Et induit arx, & locus rationem saltem instrumenti bellici defensiui, vt est thorax, clypeus, galea, &c. In eo enim se protegunt hostes. *Nauarrus notab. 10. num. 43. Sayrus num. 17. in fine. Azorius cap. 23. quæst. 13. Filliucius nu. 141. Bonacina punct. 2. nu. 16.*

106 Sic explicata materia primæ huius actionis postulat, vt moneamus pro complemento illustrati hucusque paragraphi, paruitatem illius excusare; cum communi sententia *Nauarri in manual. Cap. 17. num. 63. declar. 6. et in cap. Ita quorundam notab. 8. nu. 30. Viualdi n. 6. Vgolini § 1. num. 10. Sayri nu. 34 vers. tertio. Filliucij nu. 146. Sousa disp. 47. num 4. Reginaldi 198. Gambarupta num. 15. Alterij Cap. 5. col. 6. Duardi qu. 15. num. 8. Bonacina punct. 2. num. 7. et pu. 4. nu. 1* Siquidem, vt receptum est, et alibi diximus, excusat in omnibus materiæ paruitas, & ita accipiuntur leges nisi specialiter de ipso etiam modico cauerint. Id autem locum habet in præsenti, non solùm in rebus paruis; quæ alias ratione suæ paruitatis excludi possunt ab hac prohibitione, vt de paruo cultro ad incidendum panem, aut calamos aptandos diximus; de quibus solùm videtur sentire *Alterius*; sed etiam de ipsis sine dubio inhibitis, itavt tradi possint in parua quantitate, puta vnus pugio, vnus ensis, galea, etc, etiam sine causa. Ex his namque non dicitur hostis fieri potentior; vnde vetitum id erit etiam tempore belli, licèt inficietur id *Vgolinus loco citato*. Multò autem magis si ob gratitudinem, aut vrbanitatem, aliquid modicum ex prohibitis elargiatur; puta si orator; aut legatus ab oris Infidelium discedat, aut ab aliquo ex Christianis Principibus infidelis legatus domum repetat. De quo casu est aliqualis controuersia in assignanda ratione, cur elargiens excusetur. Aliqui enim assignant ex capite paruitatis. Aliqui verò ex defectu mentis Pontificis, qui non intendat eo casu talem donationem excōmunicatione puniri. Sed forte ratio eadem est; ideò enim præsumitur Pōtifex non punire Censura tale munus; quia vsitatum nouit ex munere, aut vrbanitate elargitū paruæ esse quantitatis. Aliàs enim non est præsumendus permittere donationem etiam ex vrbanitate, si fiat in quantitate non modica.

Parua autem materia desumenda est non solù ex numero rerum delatarum, sed etiam ex mole, et conditione ipsarum. Vna enim triremis, vna bombarda, est vna numero res, et tamen in quātitate non est parua materia. Nec tamē potest in quantitate, aut conditione rerum certus limes designari, quem transiliens contrahat Censuram, id enim ferè in omnibus iudicatur difficile; sed

standum est proprio recti, conscientiæ iudicio, aut arbitrio prudentis viri. Specialiter de vno equo negat posse tradi sine Censura *Alterius cap. 7. in initio, et Bonacina loco citato*, vt etiam de vna hominis armatura. Arbitratur tamen hæc non esse materiam notabilem, saltem in personis publicis, quæ aliquo titulo præmij, vrbanitatis, aut similij largiuntur; quia non videtur inde sequi posse considerabile augmentum virium hostilium, quod concedit *Nauarrus loco citato manualis, et Gambarupta*, de vno vel altero equo Dixi *in personis publicis*, quia priuatis periculosum esset hûc aditum aperire, si enim vnus vnum equum, aut armaturam defert, alter alterum, et sic deinceps, augetur sensim potentia hostium quod non militat in viris Principibus; nec excusarem priuatam personã viginti libras ferri deferentem, etiam si ex his solis vix possit notabiliter augeri potentia infidelium, aut sufficiant ad vnam armaturam conflandam. *Vgualdus* autem *num. 12.* quem sequitur *Duardus qu. 26. num. 4.* Concedunt, posse tradi nauiculam affabrè factam, et ornatam, ad animi relaxationem inseruientem; licèt non ex paruitate materiæ rationem desumpserint, sed ex eo, quod non deseruit ad impugnandos Christianos.

Quia verò parua materia ex notabili detrimento inde sequuturo fit grauis, et grauem inducens culpam, ideò optimè aduertunt Doctores, magna opus esse prudentia in huiusmodi. Si enim res sint ex ijs, quę apud Infideles passim reperiuntur, nec multi augmenti occasio inde sumi possit, excusat paruitas; secùs si aliquod adsit periculum, ne rebus elargitis vtantur pro modulo, vt alia fabricare, aut aliũdę similia in viriũ augmentum exportare curent, vel tandem vtantur ad notabile detrimẽtum, puta si quis daret clauum, quo Infidelis vsurus est ad Christianorum bombardas obstruendas. *Vgolinus in verbo ferrum. Sousa in notationibus circa text. nu. 4. Sayrus n. 22. et Nauarrus in cap. Ita quorundam notab. 8. num. 31.*

Qui *notab. 10. nu 29.* excusat tradentem Infideli, ferrum in eo loco, vbi nouit insumendum ab eo ad clauos conficiendos in vsum ædificij. *Nauarrum* sequuntur *Sayrus num. 23. & Duardus qu. 15 in fine.* Sed ob antecedentia, quæ ibi *Nauarrus* habet, redditur suspecta falsitatis talis sententia. Docet enim in vniuersum; quia attẽdenda est præsumptio legis prohibentis, quę est, ne Christiani impugnentur, aut impugnari possint nõ induci censuram ex traditione rerum, speciatim quamuis prohibitarum, si in iis loci, tẽporis, personæ, finis, et qualitatis rerum circumstantijs tradantur, quibus vir prudens pro comperto habere deberet, nullum vnquã ex eis fructum bellicum percepturum eum cui traditur, aut alium Infidelem hostem. Igitur dum exemplificat de tradente ferrum ad ædificii vsum, vel loquitur de parua quantitate, quatenùs ea est, quę in delictis non attenditur, et de qua hucusquè loquuti sumus, et certum est, sic tradẽtem excusandum esse ex paruitate materiæ, sed non est opus recurrere ad aduertentiam circumstantiarũ: paruitas enim materiæ excusat ratione sui, etiam in periculo vsus, quia damnum inde inferẽdũ est modicum. Aut intelligit de parua quãtitate, prout distinguitur à notabiliter magna, quæ tamen sit, vt aliundè possit Censuram inducere; & contra est, quia etiam si esset notabiliter magna, cognosceret tamen tradens, totam ad vsum ædificij esse conuertendam, attenta præsumptione legis, cui nititur *Nauarrus* non esset innodandus; quia erit materia ad vsum ædificij, nec vllus fructus bellicus inde sumendus, illud autem non est dicendum. Quia igitur res simpliciter prohibentur, & satis est Canoni, quòd de se in vsum belli sint conuertibiles, non potest excusare cognitio, quòd de facto in vsum belli non sint profuturæ. Quapropter *Nauarrus*, aut de nulla quantitate, ex se sufficiente ad inducendam excommunicationem, id deberet concedere, aut de omni, etiam notabili, non enim potest recurrere ad rationem periculi, quòd est in multa, non verò in minori; quia supponimus compertum esse, etiam multam in vsu ædificij esse insumendam; quo non obstante, si Censuram inducit; quia de se est res potens conuerti ad vsum bellicum, idem erit, etiam si non sit quantitas adeò notabilis, & hæc de primo §.

§ Nec non illos, qui per se, vel alios, de rebus, statum Christiana Republica concernentibus, in Christianorum perniciem, & damnum, ipsos Turcas, & Christiana Religionis inimicos, nec non Hæreticos in damnũ Catholica Religionis; certiores faciũt.

E L E N C H V S.

107 E*Xplicatur, quo pacto, & per se, & per alium reuelantes, innodentur.*

108 *Reuelans per alium, non nisi reuelatione secuta, irretitur. Excusatur, si in tempore reuocauerit Mandatum, &c.*

109. *De reuelante ijs, quos nouit hostibus enũciaturos.*

110 *De Reuelantibus vi tormentorum, aut ex metu.*

111 *Ob captiuorum Redemptionem.*

112 *Ex ignorantia, aut bona fide.*

113 *An incidat detegens ea, quorum Infideles iam conscii erant; & 115.*

114 *Non est attendendum, an damnum alias fuisset, sine reuelatione inferendum.*

116 *Non comprehenditur enuncians res, ad priuatos viros pertinentes.*

117 *Concernit statum Resp. Christiana, quod ad publicum ipsius membrum spectat. Nec proteguntur Principes, sub ea tantùm consideratione, qua Christiani sunt.*

118 *Nomine status Reipublicę Christianæ non spiritualia, sed Politica, & temporalia negotia significantur.*

119 *Ob interesse status an permittenda reuelatio.*

120 *Cuius sint generis, quæ reuelari probibentur*

121 *Sufficit si apta sint mouere ad inferendum damnum, licèt non moueant.*

122 *Nec tempore actualis pacis, nec sine malo animo permittitur reuelatio.*

123 *Ab Hæreticis cauetur tam in rebus fidei, quàm in temporalibus.*

124 *Hæretici huius Clausulæ non, nisi declarati sunt, iuxtà §.1.*

125 *De Consulentibus, fautoribus, aut auxiliantibus reuelationi.*

HOc §, & secunda Canonis parte, continetur actio altera damnata; reuelatio, videlicèt, eorum, quæ in perniciem, & damnum vergunt Christianæ, & Catholicæ Reipublicæ. Apposuit Bullæ Gregorius XIII, si *Alterio* credamus *to.1. De Censuris lib.5. disp. 8 cap.9. in initio*; & licèt potuerit comprehendi sub auxilio, vel fauore, præstito Infidelibus ad Christianorum damnum, quæ tertio loco damnantur, particularis tamen expressio inhibitionem roborat, & vrgentiorem ostendit, vt alibi diximus; quod in grauissimo facinoro rectè factum est. Si enim commissum secretum contegere, omni Iure tenemur; Scriptura enim testatur, Sacramentum Regis abscondere bonum esse *Tobiæ 12. & Ego Episcopus, De Iureiurando, arcanum Papæ custodiendum præcipitur*, & c. *de forma 22. q. 5.* iubetur seruo fides in secreto seruando, ac in *l. Omne delictum §. Exploratores ff. De re militar.* plectuntur capitis poena, exercitus arcana hostibus patefacientes; qua poena insequendi non sunt patriæ Religionis, & sacræ fidei proditores, dum ea detegunt, ex quibus in communis Reipublicæ damnum acuuntur hostes infestissimi.

107 Patratur hoc scelus, & per se, & per alios. Ex quo habemus, excommunicari Mandantes reuelationem, siue verbis secretum faciant aperire, siue literis. Quod etiam, nisi esset expressum, probabiliter subaudiretur, quia per semet censetur loqui, qui nuncium, aut literas mittit; ex *Glossa & DD. in Clem. fin. De sententia excommunic. et in cap. Constitutionẽ eod. tit. lib 6.* Per se verò committitur reuelationis crimen duplicè modo; Principaliter scilicèt, & ad Mandatum alterius. Et fieri potest nutu, signis, verbo, & literis. Nec excusatur, qui ad mandatum alterius nunciat, quamuis solis literis; (quo casu videtur tantùm nunciare, qui scripsit.) Deferens enim est vera certiorationis causa, per applicationem Scripturæ continentis secreta, sicuti si ore nunciaret; æquiualet siquidem mittere Nuncium, ac scripturam ex *cap. Vbi periculum §. Hoc sacro. De electione in 6.* Eo etiam modo dicitur combutere, qui ignem applicat. *Alterius loco citato col. 4 Duardus lib. 2. Commentar. in Bullam Cœna can. 7. quæst. 31. Sousa Relectione eiusdem Bullæ disp. 50. concl. 2.* Quòd si deferens epistolam ignoret, quæ in ea continentur, respondet *Alterius col. 3. in fine*; Censura non affici, si omnino ignorauit, nec de reuelatione aliqua dubitauit; secùs, si saltem in genere nouit, de statu publici alicuius negotij inesse sermonem. Probabiliùs tamen videtur, ignorantem semper esse excusandum, nisi instam habeat suspicionis causam de secreto, manifestari inhibito, in literis contēto. Etenim non semper, quæuis literæ de publico aliquo tractēt negotio, sunt proditiuæ arcanorum, in damnū Reipublicæ Christianæ, aut Catholicæ vergentium; *Sousa disp. 51. circa initiū.*

108 Non innodatur ex his vllus, idest, nec deferens secretum, nec reuelans per deferentem, si Nuncius, aut Tabellio non peruenerit, & arcanum, verbis, aut literarum traditione, non detexerit. Quod sine hæsitatione est recipiendum, licèt aliqua fuerit, circa priorem actionem de deferente arma, & non tradente. Ex hac enim non dicitur certiorem facere, nisi certioretur de facto is, ad quem nuncium, vel litteræ destinantur. Aliunde autem verba sunt intelligenda cum effectu, & pernicies, aut damnum ex reuelatione proueniendum attenditur, quod prouenire non potest, nisi reuelatio fuerit consummata. *Duardus quæst 19 num. 15 et quæst. 31. nu. 1. Alterius eo cap. 9. col. 4 vers. Quartò infertur. Vgolinus De Censuris Pontif. per Bullam Cœna reseru. t. par. 2. cap. 7 §. hoc nostro num. 2. Scortia in Bullas selectas Theorem. 416. col. 11. Bonacina De Censuris in particul. disp. 1. qu. 8. punct. 1. nu. 4. in fine.* Et id verum est, siue Mādantem, vel Nūtium pœnituerint, vt ille reuocauerit mandatū, hic peruenire, vel reuelare noluerit; siue Nuntius fuerit captus, occisus, literæ interceptæ, &c. Mādāns autem excusabitur, etiam si Nuntius progredi voluerit, si re integra mandatum reuocauerit, vt infra est dicendum. Quòd si non valuit in tempore, de reuocato Mandato Nuntium admonere, incidere, vel non, controuertitur; pro interim dicimus vtrumquè esse probabile; de quo fortè infrà Capite XI.

Ex his habemus reuelantē per aliū nō incurrere cū mandat, sed cum primùm certioratur hostis.

109 *Vgolinus loco citato num. 1.* quem sequitur *Duardus qu. 31. in calce. Bonacina loco relato. Sousa disp. 50. concl. 1.* inter reuelantes per alium enumerat reuelantem ijs, quos, scit, vel suspicatur hostibus esse relaturos; arg. *Cap. Quātà De Sentent. Excomm.* & quia saltem hic fautor est in Christianorum damno. Verùm non est huic sententiæ locus in hac secunda actione, nisi dolus formalis intercedat, vt scilicèt ad eum effectum reuelet; tunc enim iste virtualiter est Mandans, ac reuelans per alium. An autem ex tertia actione sit innodandus, etiam dolo absēte patebit ex adnotandis *§. sequenti.*

110 Nullam habet hæc Clausula exceptionē sicuti nec prior actio; quapropter est simpliciter, & absolutè recipienda, nisi aliqua excuset causa, ex explicatis circa prædictam actionem suprà à *num. 61.* et deinceps.

Præcipua autem agitatur à Doctoribus cōtrouersia de coactis prodere incusso metu, aut vi, vt sunt Christiani præda exportati, qui subijciuntur quæstionibus, & tormentis, vt potentiam, statum, ac consilia Christianæ Reipublicæ prōdant. *Duardus qu. 32. num. 3.* & sequitur *Filliucius tom 1. qq. Moral tract. 16. num. 151. & Scortia loco supra citato col. 12.* negat, ita coactos, reuelando, innodari. Quod deducit ex Plauto, Terentio, ac Cicerone, qui certiorem facere aliquē, dicunt, per Nūtios, aut literas contingere. Coacti igitur non dicuntur certiores facere de secre-

tis, sed ab eis illa extorqueri, ex *text. in l. Edictū ff de Quaestion.*

Vgolinus verò *hic num. 1. & Alterius col. 6.* asserunt, absque vllo dubio incidere illc, non alia ratinne, nisi quia hic offendit ad Canonem, hic, quia in metu leges non desinunt obligare, quando adest alia euadendi via sine transgressione. In præsenti autem casu, ait, coactum vel posse verbis amphibologicis, puta respondendo *nescio*; quod sine mendacio (mēdacium enim inquit, nūquam licere, licèt permittat *Vgolinus*) affirmari potest; idem namquè est, ac si dicatur, *nescio, vt reuelare queam*. Quod procedit etiam si hostes iuramentum extorserint de veritate detegenda. Si quidem iuramentum intelligitur tenere circa ea, quæ potest, aut secundum *Ius*, debet. Quomodò interrogatus in iudicio, etiam præstito iuramento, non tenetur detegere crimina occulta; iuxta *cap. Qualiter, & quando il 2. De Accusationibus.* Quod confirmari efficacius potest; quia reuelatio huiusmodi, cum sit in perniciem patriæ, & Religionis, est contra omne Ius diuinum, & naturale, quo pro Deo, ac Religione tenemur pugnare, ac per consequens vitam periculis exponere. Sequitur hinc, quòd metus nō eximat à graui culpa, quarè nec à pœna excōmunicationis, in culpam inflictæ; & quòd lex hæc humana non sit præsumenda, præterijsse aliquem casum, in quo transgressionem permittat.

Posterior hæc sententia, alijs rationibus à nobis est amplectenda, iuxta alibi in similibus dicta; sed distinctione adhibita. Et concedendum, quando verbis amphibologicis potest tortus, seu perterritus declinare quæstionem, innodari si fateatur, quòd in perniciem Christianorum vergere potest. Sed nec scrupulum tunc inijcerē me[...]tienti; videtur enim constituto in angustijs, vt iam acquiescat, veritatem fateri in damnum Christianæ Republicæ, permittendum esse minus malum eligere, quod est mentiri. Eo præsertim, quòd plerumquè verbum *nescio* (si concedamus non inducere mendacium, in eo, qui *scit*) interrogantibus ingerit suspicionem, quod quæsiti nolint detegere, quod callent; atque ita non adesse tunc via declinandi. Quod fateri coguntur *Vgolinus, et Alterius*, quando norunt Infideles captiuum optimè omnia scire, aut quia fuerit comprehensus, dum peteret nūcius, aut quia vir sit apud Fideles magnæ auctoritatis, ac consilij; quē verisimile non sit ignorare statum Christianæ Reipublicæ. De quo casu horum opinio nihil disponit; nam tunc non proderit inculcare ignorantiam. Sed falsum puto, responsionem per *nescio* in eo, qui scit, non esse mendacium. *Is enim mentitur* (ait Augustinus in Enchirid. relatus in *cap. Is autem 22. qu. 1.*) *qui contra id, quod animo sentit loquitur causa fallendi*; quod vtique iste facit. Quòd si in iudicio hic respondendi modus permittitur interrogato de occultis, est; quia nōn assumitur causa fallendi; dum præsumitur interrogans, non aliud scrutari, quàm manifesta; vnde non decipitur mendacio ille, qui veritatem de ea re cognoscere recusat. At in nostro casu Infideles veritatem requirunt de eo, quod interrogant, vt respondens *nescio*, velit eos decipere; suadens, quod nesciat, cum verè sciat.

Quando igitur verbis amphibologicis, aut mendacijs, & effictionibus non est locus, aut si locus est, quis non animaduertit, ita metum se posse declinare, incidit reuelans ex metu, si damnum ex reuelatione proueniendum Christianæ Reipublicæ sit valdè graue, secùs si minus; quod prudenti arbitrio quisquè potest iudicare, Vt enim diximus Capite II. *num. 43.* & ex eo supra *num. 64.* non præsumuntur leges humanæ relaxare rigorem in graui necessitate obseruationis, quod hic efficaciter militat. Cur enim non præsumamus, anteferri à lege publicum graue damnum tot hominum, & Religionis Christianæ, securum, si ignotum hostibus reueletur, vnius vitæ incolumitati? stante præsertim (lege etiam humana præcisa) diuina, ac naturali obligatione præferendi publicum bonum Patriæ, & Religionis, priuato commodo: vt sit optima, institissima, immò, & necessaria videretur lex, quæ explicitè id iuberet, in graui scilicèt discrimine Christianæ Reipublicæ teneri quem vitam prodigere, addita pœna, si metu proprij incommodi transgrediatur, conijcere consultò possimus, talem esse ad mentem Pontificum, nostrum hunc Canonem. Modicum autem damnum in præsenti voco, non quod adeo minimum est, vt excusare possit ex capite paruitatis materiæ; in hoc enim excusatio, sumpta ex inflicto metu, non habet locum, sed tale, vt possit alioqnin satis esse ad inducendam Censuram in reuelante sine metu, licèt non sit notabiliter graue. In quo tamēn non possumus certò assignare, quousquè extendatur.

Argumentum *Duardi*, quatenùs probat, etiam in graui reuelanda metum excusare, futile videtur; cum et ipse concesserit *q. 37.* certiorē fieri aliquē, non solùm per literas, aut nunciū, sed etiā oretenùs. Nec video, cur nō dicātur certiores fieri Infideles de eo, quod nesciunt, quando per vim, et metum Fidelis reuelet. *Alterio* in argumento subscribimus. Confirmationi, quatenus inferre videtur, nec in damno minori metum excusare, occurrimus ex *loco citato* II. Capitis; Rationem peccati, & excommunicationis non esse ex equo considerandam, nec ex eodem capite desumendam. Peccatum enim prouenit ex Iure naturæ, aut diuino, quod semper obligat; at Excommunicatio est ex lege pœnali, humana, Ecclesiastica; quæ cum mitis esse debeat, regulariter non obligat in graui periculo. Igitur quando asserendum sit obligare, immediatè ex præsumptione ipsius legis verosimili intētione desumendum est; non ex grauitate peccati nisi fortè remotè, quatenùs, dum peccatum est grauius, præsumitur minorem relinquere excusationibus aditum. Patiatur igitur noster hic Canon, sibi locum non esse in leui damno, vt mitietatem seruet; non patiatur in magno vt magnis incommodis sit pronisum.

121 . Ex his habendum, quid dicendum sit de reuelante ob redemptionem captiuorum; ipsum scilicèt captiuum iusto coactum metu, vt se redimat, excusandum esse ab excommunicatione, si reuelet, etiam non expetitus, quando damnū non est notabile; alids, secus. Idemquè est de arctè coniunctis Captiuo, ita vt periculum censeatur

fectum etiam ipsorum esse; iuxtà adnotata *loco citato*. Cæteris verò, qui sola pietate, ac charitate mouentur, non est permittenda talis reuelatio, nisi præponderet pro Christiana Republica beneficium, ex captiuorum redemptione proueniendum, detrimento, quod ex cognitione rei reuelatæ potest ei ab Infidelibus inferri.

112 Quoad bonam autem fidem, diximus *nu.* 65. non excusare saltem in foro exteriori. Idemquè est de Ignorantia Iuris; si enim sit facti, idest, quia ignoranit reuelans; rem detectam conferre posse ad inferendum damnum Christianæ Reipublicæ, absente dolo, excusare potest in foro interno, & fortè in exteriori, si probetur; alioquin præsumptio iuris est in contrarium.

113 Superest effugium ex eo, quod secretum delatum aliunde iam nossent Infideles. Quod, tanquàm sufficiens ad eximendum ab excommunicatione, admittit, *Duardus quæst.* 33. *nu.* 2. *& Bonacina punct.* 4. *nu.* 5. Siquidem reuelans ijs, qui iam sunt certiorati, non dicitur facere certiores ex *Regula Iuris lib.* 6. *eum, qui certus est, certiorari vlterius non oportet.* facit. *l.* 1. *ff. De act. empt.* nec dicitur reuelare in perniciem, ac damnum Christianæ Reipublicæ, etenim, quod damnum ex reuelatione prouenire potest, poterant iam inferre Infideles; cum secretum nossent. Ea de causa à peccato detractionis excusatur, qui de occultis alterius delictis cum illo loquitur, cui ea cognita erant.

Cui sententiæ videtur fauere etiam *Alterius col.* 3. *vers. Quæ verò.* Dum ait, reuelationem conferre debere ad tale damnum, quod non intulissent, si delatio non fieret, igitur, cum supponamus in præsenti, ad damnum inferendum non moueri Infideles ex hac reuelatione, sed ex priore notitia, sequitur, non esse censendos innodatos, qui iam certos admonent.

Contrarium tamen expressè tenet *col.* 5. quod est etiam *Vgolini* placitum *hic nu.* 12. *& Scortia col.* 11. Quia lex simpliciter prohibet reuelationem, qui ergo reuelat; transgreditur; nam malitiosè reuelat; & per accidens est, quod inueniantur Infideles, præter expectationem, aliunde conscij. Vnde, sicuti non attenditur in delatione armorum, quòd illis non indigeant, aut quòd non moueantur ad impugnandum, (satis enim est, arma ex natura sua esse instrumenta impugnationis) ita non proderit in casu nostro; quòd non indigerent certiorari, cum talia de se sint, quæ contingere posset, illos ignorare, & ex scientia moueri ad perniciem Christianorum. Idem sequitur *Sousa disp.* 50. *ad finem*, excusans solùm illum, qui reuelat, dum scit, iam cuncta Infidelibus innotuisse.

Quibus fundamentis vtrinquè examinatis, in mediam possumus deuenire sententiam, vt subscribamus *Duardo*, quando ex noua delatione hostis, nec recipere potest confirmationem eius, quod certò scit, nec exactius instrui; quia ad vnguem fuerit certioratus. *Alterio* autem, quando posterioris delatio confirmat in cognitione prius dubia, aut de alijs circumstantijs, quarum cognitio Infidelibus potest esse proficua, instruit; Si enim ex noua reuelatione nihil noui hostes audiunt, quo pacto dicuntur certiorari? Aut quomodo potest ad damnum Christianorum talis delatio conferre? Nec satisfacit explicatio *Alterij* ex *Francho* ad prædallatam regulam Iuris, *Eum, qui certus est; certiorari vlterius non oportet*, veram scilicèt esse ex parte eius, cui fit denunciatio, non verò ex parte denunciantis. Licet enim concedamus, sensum esse, quòd certus certioratione non indigeat, tamen certiorari, & certiorare sunt correlatiua, ergo, dum quis est incapax certiorationis, denuncians non valet certiorare; quid enim certiorat?

114 Priorem tamen *Alterij* doctrinam non recipimus, quòd scilicèt damnum, ex scientia secuturum, tale esse debeat, quod alias, seclusa reuelatione, non fuissent Infideles illaturi. Volumus enim esse necessarium, & etiam sufficiens, quòd scientia talis rei possit mouere ad damnũ, vel maius damnum vel citiùs, vel faciliùs, inferendum; cæterum non esse attendendum, an aliunde futurum fuisset, nec ne: quia possunt Infideles per se etiam moueri ad ea dãna, ad quæ moti fuissent ex habita scientia, & ad ea, quæ de facto inferunt seclusa scientia, potuissent moueri ex scientia. Quod fateri cogitur *Alterius* in eo, qui denunciat, postquam Infideles aliunde fuerint certiorati; & in eo, qui prior denunciat, cum alij post ipsum sint nunciaturi. Ex illius enim certioratione iam non possunt Infideles moueri ad damnum, ad quod aliunde moti non fuissent; fuerant siquidem moti ex prima delatione. Ex huius verò delatione ita mouentur, vt aliunde mouendi essent, scilicèt à reuelatione, per alios facienda. Quamobrem non posset in nostra sententia assignari quis nam inter plures reuelantes incideret.

115 Ad discursum autem *Alterij*, quatenùs deinde probat absolutè, omnes vtcumquè reuelantes incidere; negandum est, transgredi Canonem, qui tunc denunciat, cùm non valet certiorem facere, eo quòd audiens iam perfectè est certioratus. Non enim adeò graue est crimen, nuntiare rem cognitam, sicuti prodere secretam, & ignotam hostibus; in quo consistit maxima malitia, cui aduersatur Canon. Concedimus tamen, grauiter delinquere, qui malitiosè denunciant; cum quantùm est de se reuelet ignotum; sed non est id satis ad incurrendam excommunicationem, quæ factum ipsum requirit cum sua completa malitia, cui obuiat, nec punit solùm affectum; sicuti non offendit ad *can. si quis suadente* percutiens putatum Clericum, si reperiatur laicus; licèt malitiosè ex animo in Clericatum insurgat, & per accidens sit, quòd reperiatur laicus. Quod etiam militat aduersus sententiam *Sousa*. Tandem arma sunt ex natura sua apta ad impugnandum, vt etiam si hostes ad id eis nõ indigeant, aut non moueantur, possint tamen vti, si voluerint, aut si contingat, processu temporis indigere. At verò, secreto semel cognito, certò, & explicitè, noua eiusdem reuelatio non potest esse apta ad occasionẽ damni offerendã, quæ prius non adest. Aliam responsionem, si libet, vide apud *Duardum quæst. citata*. Sed hæc videtur melior, illa multas patitur difficultates.

Si verò noua enunciatio rem dubiè creditam con-

confirmat, vel de alijs ignoris circumstantijs instruit, vt possit aliquo modo ad damnum inferendum Infideles reddere promptiores, & alacriores, vel possit esse causa maioris damni, aut citiùs, vel faciliùs, inferendi, vt diximus; tunc censenda est subijci Censuræ, sicuti prima enunciatio, quæ non ordinetur simpliciter ad impellendos Infideles in damnum Christianæ Reipublicæ; si supponamus nimirum, eos iam paratos fuisse inferre; reuelatio autem conferat solùm ad maius damnum, aut citiùs, aut faciliùs. Dicitur enim esse in damnum, quod quomodocumquè operatur in eius illatione, & certum est talem delationem dicendam esse aliquo modo detrimentosam Reipublicæ Christianæ, cum non sit fauorabilis, vt est notum; nequè indifferens, vti est illa, ex qua ad nihil hostes excitantur. Nec contra hæc procedit argumentum *Duardi*, & *Bonacinæ*; quia iste certiorari adhuc poterat: etenim, aut redditur confirmatione certior, aut certioratur de circumstantijs incognitis.

116 Arcana non detegenda statum Christianæ, vel Catholicæ Reipublicæ concernere debēt, & licèt verbum *Catholicæ* non iteretur, dum dicitur *de rebus, statum Christianæ Reipublicæ concernentibus*, vt subaudiatur ex intentione legis sufficit, expressum esse ibi; *nec non Hæreticos in damnum Catholicæ Religionis*; totamquè Canonis dispositionē esse accomodam, vt quod ab Infidelibus cauetur pro Christianis, idem ab Hæreticis pro Catholicis. Nam verba legum per sequentia, vel antecedentia declarantur, arg. *l. 1. §. 13 qui in nauem. ff. De exercit. Beroue consil. 112. num 39. Volum. 1.* igitur, quia sermo est de statu Reipublicæ non incidit, qui reuelat res, statum priuati hominis concernentes. *Vgolinus nu. 1. in fine. Duardus qu. 30. num. 2. & qu. 38. sub nu. 19. vers. tertia limitatur. Alterius citat. cap. 9. col. 4. vers. secundò infertur. Sousa disp. 50 concl. 3. Bonacina punct. 2. num. 29.* Exemplum communiter adducitur de eo, qui Piratis infidelibus nunciaret, per talem locum esse transiturum Mercatorem, pretiosis mercibus onustum. Sed, & id cautè est recipiendum; attento emolumento, quod inde in Infideles redundat; est enim tantum ex aduerso Reipublicæ Christianæ detrimentum, vt si merces sint adeò multæ, quibus Infideles notabiliter augeantur potentiâ, vel sint ex prohibitis; redduntur enim tunc ad impugnationem, & alia damna alacriores. Idem est si reueletur, Christianos in notabili numero transire, quo Captiui ducantur. Est enim detrimentum Christianæ Reipublicæ, pluribus priuari mēbris, & adijci hostibus. Immò vnus aliquando viri transitus detectus potest excommunicationem inducere; puta si magnus sit Princeps, Christianæ Reipublicæ vtilis, vel excellens aliquis in exercitio militari. Præter enim præsens detrimentum, (quod censetur publicum, dum his Respublica priuatur,) est detrimentum ob redemptionem patiendum; & occasio, quæ hostibus obijcitur impugnandi Christianos, dum viris hisce destituti sunt. Quamuis non sit improbabile, hæc reuelantes potiùs ex tertia actione innodari, quia res huiusmodi non videntur concernere statum Christianæ Reipublicæ.

117 Sed quia non dicitur, *statum totius Christianæ Reipublicæ*, non est necesse; secretū ad totam pertinere Rempublicam; sufficit autē; si ad partem, & membrum illius. Dicitur enim ad Rempublicam spectare, quod ad aliquam illius partem spectat. Respublica siquidē est corpus, ex membris constans. Quarè incideret reuelans statum alicuius Principis Christiani aut Communitatis alicuius, vel exercitus, Regni, Prouinciæ, &c. *Graffius lib. 4. Decisionum aurearum cap. 18. num. 105. Soyrus lib. 3. Thesauri casuum conscient. Cap. 11. nu. 35. Pilliucius loco supra citato num. 149. Sousa disp. 46. in fine. Duardus dicta qu. 30. Bonacina punct. 2. num. 29.* & supponit *Alterius col. 3. in calce.* Qui tamē *col. 4. cit. vers. secundò infertur*, asserit non habere locum excommunicationem, si secretum ad membrum Christianæ Reipublicæ pertineat, scilicèt alicuius Ciuitatis, aut Principis, non tamen quatenùs Christianus Princeps est, sed vt talis Princeps. Et exemplificat de Christiano Principe obsesso, qui Turcas de sui obsidione moneret, vt per eos liberaretur; hic enim, inquit nihil significauit, concernens statum Catholicæ Religionis.

Duardus verò *eodem num. 19 ex Vgolino loco citato vers. Tertiò in excommunicationem, & Quartò.* exemplificat de Principe Christiano, qui contra alium Christianum Principem iustè bellum gerat, & ad sui auxilium Turcas vocauerit, quem de statu sui aduersarij, ait, posse monere Turcas; quia denunciatio prædicta non est rerum, statum Reipublicæ Christianæ vniuersæ concernentium, sed illius dumtaxat Principis, qui bellum gerit.

Sed non est censendum necessarium, reuelationem tendere debere in perniciem Principis Christiani, formaliter, seu reduplicatiuè, vt Christianus est; ita vt alias non inducat Censuram. Si enim attendatur Christianismi pernicies, vt mox dicemus, quacumque ex causa, seu sub quacumque cōsideratione Christianus Princeps patiatur, resultat Christianismi pernicies, & augmentum hostilis Infidelium potentiæ. Quapropter, vel *Alterius* absolutè sine aliqua distinctione, admittendum putat exemplum suum; & contra est; quia, si *Princeps* obsidens sit Christianus, iustèquè bellans, accedant autem Turcæ obsessum liberaturi, facilè possunt obsidentem lædere in præiudicium Christianæ Reipublicæ, cuius iste est membrum *publicum* (vt distinguam à priuato viro, qui pariter Christianismi membrum est, sed non publicum) vel in ijsdem terminis intelligi vult exemplum, quibus ponitur à *Duardo*; & fatemur, licitam esse talem certiorationem, etiam in damnum Christiani Principis iniustè bellantis, iuxta notata in superioribus *nu. 17.* Verùm, non ea de causa, quia certioratio hæc non sit de rebus, concernentibus statum Christianæ Religionis, nec vniuersæ *Reipublicæ*, vt assumunt *Alterius, & Duardus* (est enim vnius tantùm Principis,) sed quia eo casu præsumitur, tale damnum esse permittendum, ob fauorem Principis, iniustè oppressi, per dicta *loco citato*.

118 Secus idem Duardus sensit nobiscū;

vt citauimus, prohiberi reuelationem de rebus, non pertinentibus ad vniuersam Rempublicam, sed vnius Regni, arcis, Ciuitatis, &c. & nomine rerum concernentium statum Christianæ Reipublicæ non venire interesse Religionis formaliter, seu statum spirituale Christianorum quoad fidem, & mores, seu statum politicum, & temporale; vt videtur supponere ipse etiam *Alterius toto* Cap. 9. præsertim *col. 4. vers. Ex dictis infertur primò*. Et patet; quia etiam si ex damno non patiatur Religio, formaliter, & immediatè, ad declinationem tamen Christianorũ principum, & temporalis Dominij, compertum est, Religionem etiam declinasse, aut detrimentum fuisse passam. Nec dicitur hic *Christianæ Religionis*, sed, *Reipublicæ*, sicut de Hæreticis, dicitur; *nec non Hæreticos in damnũ Catholicæ Religionis*.

119 An autem Christianus Princeps ob interesse; seu rationem status extra tempus belli iusti, nuncians in alterius Principis Christiani detrimentum, ignotum aliquid; puta, ne fiat adeò potens, vt ei resisti non possit; si contingat eum aduersus reuelantem bellum indicere, patebit ex infrà dicendis ad §. 3, *nu* 130.

120 Altera conditio arcanorum est, vt eorumdem cognitio auxilio esse possit Infidelibus damnum Christianorum, vel Catholicorum. Huius generis sunt reuelatio, quòd arx aliqua Christianorum non sit munita, quòd laboret fame, quòd facilè expugnari possit. Item reuelatio Christianorum Principum inopiæ, ac bellicæ potentiæ minoratæ, discordiæ inter ipsos, consiliorum exercitus, tàm ad defensionem propriam, quàm Infidelium impugnationem, ex quo moneri possint, vt præparentur ad pugnam. Dicitur enim pernicies Christianorum, non solùm damnum, quod ab Infidelibus patiuntur, sed etiam defectus eius vtilitatis, quæ ex impugnatis hostibus proueniret, vnde prohibetur etiam reuelatio potentiæ ducum, commeatus exercitus, numeri militum, & similium horum, singula enim enumerari nequeunt, & facilè quisque discernere potest, an huius sint generis, quę reuelat, vel non.

121 Dixi autem, reuelata eius conditionis esse debere, vt conferre *possint* ad Christianorum perniciem, quia non est necesse, quòd actu damnum sequatur, aut quod reipsa moueantur Infideles ad illud inferendum. Siquidem nil aliud expetit Canon, quàm denunciationem, & verba illa, *in Christianorum perniciem & damnum*, non significant, quid ex rebus detectis prouenturum sit, sed explicant ordinarium effectum, qui ex natura rei, vt plurimùm sequi solet; vt sit sensus, reuelantes ea, ex quibus solent induci Infideles ad damnum Christianorum; sicuti diximus in superiori actione intelligi verba, *quibus Christianos impugnant*, idest, impugnare solent. Quamobrem, sicuti nõ eximit ab incidentia prohibitorum delatio, quòd de facto Christiani delatis rebus non impugnentur; ita nec arcanorum reuelatio; quòd rebus reuelatis de facto non vtantur Infideles in Christianorum perniciem. Potentiam enim, & opportunitatem, seu occasionem impugnandi, optat lex, ab Infidelibus auferri. *Vgolinus vers. Sextò in excommunicationem Duardus quæst.* 38. *nu.* 17. *Sfortia col.* 11. *Alterius col.* 4. *vers. Tertiò infertur, & col.* 3. *vers. Quæ verò* vbi optime subdit; id habere locum, etiam si Infideles nil moueantur, eò quià denunciatori fidem non adhibuerint. Extimendos tamen est per supradicta, ille, qui reuelaret de se apta ad mouendum Infideles ad detrimentum Christianorũ subdolè tamen, ita vt indueantur, quò maius sit eorum damnum, & excidium; etiamsi inopinatò nõ sequeretur. Quod in bellis frequentissimum est sub nomine stratagemmatum, & tractatuum (vt dicunt) duplicium. Extra tempus autem belli, aut priuato marte, ob nimiam Infidelium potentiam id non est audendum, nisi euidens sit eorum iactura.

122 Quamobrem constat, damnari reuelationem huiusmodi, etiam tempore actualis pacis, ac dum concorditer inter se Fideles, & Infideles viuunt, nulla attentata hostilitate. Quia sumus adhuc hostes habituales, vt supponitur, et licèt foedus sit, aut conuentio de non offendendo, Infideles tamen vt plurimum periuri sunt, & perfidi, vt verisimile sit, oblata occasione, esse læsuros. *Duardus eadem quæst.* 38. *nu.* 18. *Vgolinus vers. Quintò excommunicatio.*

Itaquè nec valet excusatio sumpta ab intentione non mala, quia, vt constat ex superioribus absoluta prohibitio nihil distinguens simpliciter est accipienda arg. *L. De pretio ff. De Publ. in rem act.* Et ex conditione ipsius rei tenetur quis præuidere, an in damnũ Christianismi possit reuelatio resultare: vnde etiam si praua non sit intentio, adest malus animus saltem præsumptus.

123 *Turcæ* primò exprimuntur, deinde *Christiani nominis inimici*: quos certiores facere prohibentur, nil igitur refert, quòd taceatur de Sarracenis; quatenùs enim hostes sunt, veniunt sub generali illa clausula, & singularium repetitio erat vitanda. Omissa autem est, quę in Iure erat fræquens Sarracenorum expressio, et Turcarum facta, quia Turcas experitur hodie Christiana Respublica infensiores, quamuis, & ipsi vel de genere, vel de secta Sarracenorum sint. Postremò enumerantur, *Hæretici*, non reddendi certiores in damnum Catholicæ Religionis. Nec, per hoc quòd de *Religione* sit sermo, intelligenda est Clausula, vt solum damnum spirituale fidei, et morum vitare cupiat, vt aliqui autumant; sed vt hoc directè (id enim profectò indicant verba, diuersa ab illa *Christiana Republica*) indirectè verò etiam damnum temporale, quatenùs inde sequitur, Religionis ipsius detrimẽtum vt dictum est supra *nu.* 118. Licèt non desint, qui velint solum damnum temporale vitari. Quod autem ab Hæreticis in hoc Canone non caueatur in fauorem solius Religionis, patet, quòd ijsdem arma sicut, & Infidelibus, tradi prohibẽtur; quamobrem, & hic dicenda est prohibita reuelatio eorum omnium, quibus vel ad impugnandos Catholicos possunt moueri, vel ad dilatandam sectam impiam, & minorandam Catholicam Religionem; vt communiter affertur exemplum, de nunciatò tempus, & locum electionis Principis, vel Prælati, vt conueniant ad eli-

eligendam personam hæreticam, vel eius electio nem curandam; vergit enim id valde in Religionis dispendium, vt satis est euidens, *Qualis enim Rector in Ciuitate, tales et inhabitantes in ea.*

124 Nec ambigendum, dispositionem hic non esse de cunctis Hæreticis, sed tantùm de denunciatis, iuxta Clausulam *nec non Hæreticos*, suprà explicatam; quod conatur pluribus suadere *Altteritus cola*. Quandoquidem, vt in superioribus etiam dictum est, idem verbum in eodem Canone, continente eandem Legislatoris prohibitionem, eodem modo accipiendum est; arg. *l. 1. §. is qui in nauem ff. De Exercit.* alias tenerentur leges, easdem semper clausulas, conditiones, ac circumstantias rerum; & personarum repetere, quod non parum molestiæ afferret, præsertim, cum nulla possit coniici ratio quare delationem armorum, quæ immediatius confert ad perniciem Christianorum, Canon interdixerit, quoad solos denunciatos; reuelationem verò arcanorum, quoad vniuersos. Quibus non obstantibus, ab opposito stant *Vgolinus sup. num. 3. et Duardus q. 28. nu. 18. vers. Sextò ampliatur*; quia Clausula non distinguit; & quia tractatur de fauore Religionis. Quibus ex dictis facile potest occurri; nimirùm satis esse, quòd Canon semel distinxerit, & quod, ex prohibita delatione armorum Religio non protegatur, nisi a prætendentibus hostilitatem, quales vt plurimùm sunt Hæretici denunciati.

125 Consulentes, auxiliantes, aut fauentes huic reuelationi non innodantur ex ea; quia nõ exprimuntur, vt constabit ex Clausula sequenti; dum dicemus verba. *Illisque ad id auxilium, etc.* non referri ad solam denunciationem; an autem ex tertia actione irretiantur, patebit ex dicendis. Vide interim *nu. 107.* vbi, quæ circa hos agitantur, dubia dissoluimus.

§. *Illisquè ad id auxilium, consilium, vel fauorem quomodolibet præstant.*

E L E N C H V S.

126 *EX duabus huius Clausulæ interpretationibus altera eligitur, vt actiones illius non sint accessoria, sed principales.*

127 *Quàm sit generalis eadem Clausula, et quæ nam comprehendat.*

128 *Ex quali animi intentione, & cognitione circumstantiarum in hac re, quis innodetur, et qualis inaduertentia, et ignorantia excuset.*

129 *Non est necessè damnum, ad quod exhibetur fauor, in effectum prodire.*

130 *De impendente auxilium, ob proprij Imperij interesse.*

131 *De Militantibus pro Infidelibus, tàm spontè, quàm coactè.*

132 *De Remigantibus.*

133 *Cuius debeat esse damnum, ad quod inhibemur fauorem præstare.*

134 *Nudum consilium excommunicatione an puniatur.*

135 *An Princeps auxilio cooperans, concedendo transitum per suas oras.*

136 *An Præstans ad auxilium consensum, vel permittens, dum tenetur impedire.*

137 *Ratum habens auxilium.*

138 *Mouens bellum Principi Christiano, vt desinat impugnare Infideles, fauet indirectè, nec declinat Censuram.*

139 *Irretiuntur, qui fauentibus fauent.*

140 *Quisnam requiratur effectus, vt irretiantur.*

141 *Similiter incidunt defensores fautorum.*

142 *Remotè fauentes quorsum comprehendantur.*

143 *Corollarium ex hucusquè dictis, de ijs, qui cum non incidant in præcedentibus actionibus, incidunt, vel non, ex præsenti.*

126 IN tertia Canonis actione explicanda, addita post Paulum III. à Gregorio, vt creditur XIII statim verba aliquantò indifferẽtia, dubium ingerunt, ad quid referẽda sint. Duplicem enim sensum reddere possunt; primum, vt, cum paulò antea de Christianis sermo fuerit, certiores facientibus Infideles, vel Hæreticos, de rebus pertinentibus ad statum Christianæ Reipublicæ in damnum Christianorum, & Catholicæ Religionis; hic sub particula *illis* intelligantur ijdem Christiani, quibus *ad id*, idest ad secretum reuelandum, prohibeatur auxilium, consilium, vel fauorem impendi. Et hunc sensum admittũt aliqui, vt vero similiorem; cum vsus sit Canonũ nostræ præsertim Bullæ post punitas actiones principales de accessorijs disponere. In hac tamen sententia (quicquid aliqui velint) non poterit dispositio huius §. extendi vsquè ad primã actionem; quia particula *ad id* est relatiua singularis, & proximioris. Sentiunt autem actiones has, esse accessorias, & naturam accessorij sequi, vt non induant Censuram, nisi reuelatione sequuta; & tunc, quando sequitur.

Alter sensus esse potest: si sub particula *illisquè* intelligamus Infideles & Hæreticos, sub ly autem, *ad id* damnum Christianorum, & Catholicæ Religionis; vt interdicatur auxilium consilium, vel fauorem quomodolibet præstare Infidelibus, & Hæreticis in damnum Christianorũ, & Catholicæ Religionis, Et hic sensus verior est, & omninò amplectendus cum *Vgolino De Censur. Pontif. per Bullam Cœnæ reseru. par. 2. cap. 7. §. hoc nostro Alterio tomo 1. De Censur. lib. 5. disp. 8. cap. 18. in initio. Filliucio*, qui tenet vt probabiliorem, *tom. 1. qq. moral. tract. 16. num. 153. Sousa Relect. Bullæ Cœnæ disp. 46 num. 3. Duardo lib. 2. Commentar. ad eandem Bullam Can. 7. qu. 16. & qu. 34. Scortia in Bullas selectas Theorem. 416 col. 13. Bonacina De Censur. in partic. disp. 2. qu. 8. punct. 1 nu. 3.* Cum enim dicatur, *Nec non illos, qui per se, vel alios, de rebus, statum Christianæ Respublicæ concernentibus, in Christianorum perniciem, & damnum, ipsos Turcas, & Christianæ Religionis inimicos, nec non Hæreticos in damnum Catholicæ Religionis certiores faciunt, illisquè ad id auxilium, consilium, vel fauorem quomodolibet præstant*; si relatiuæ *illisquè*, & *ad id*, referunt proximius expressa, hæc sunt *Infideles, &, Hæretici, &, damnum Christianorum, ac Catholicæ Religionis.*

Nec

Nec obest quòd Canones post principales actiones, de accessorijs earumdem soleant meminisse, alioquin enim diei debuisset in plurali *ad ea*, cum actiones principales inhibitæ fuerint plures. Nec negamus comprehendi accessoria ad primam, & secundam actionem, cum vt plurimû; cooperans delationi rerum prohibitarum, aut arcanorum reuelationi, præstet Infidelibus auxilium, aut fauorem in Christianorum damnû, sed quod non sint specialiter expressa, nec damnentur accessoriè; aliud enim est accessorium esse alicuius, aliud verò excommunicari accessoriè; vt de fautoribus, auxiliatoribus, & receptatoribus Hæreticorum adnotatum est Capite I. Hi enim comparantur ad hæresim, vt accessorij; & tamen ibi non excommunicantur accessoriè, vt *nu. 127. & 148.*

Firmatur autẽ interpretatio hæc in iure communi, vbi auxilium prohibetur per se ad damnû Christianorum. *Cap. Significauit De Iudæis, ibi: Dummodò nihil fecum deferant, vnde possit Sarracenis aliquod commodum, aut subsidium prouenire*, & *cap. Quod olim*, in hæc verba, *per se, vel per alios, nauibus, seu quocumquè alio ingenio, sit aliqua rerum subsidia, seu consilio duxerint impendenda*, & infrà. *Ne alio quocumquè modo, aut ingenio eis consilia, vel alia subsidia transmittat*, & in *cap. Ad liberandam*, habetur; *quique manabinis, aut quibuslibet alijs, aliquod eis impendunt consilium, vel auxilium*. Et in *Extrau. multa mentis in communibus eod. tit. aut eis alias auxilium, vel fauorem præstare quoque modo præsumsut*. Tandem in *Extrau. Gopsofus, Ioannis XXII. qui Sarracenis præstabunt auxilium, consilium, vel fauorem, aut prosequutionẽ dicti negotij, directè, vel indirectè, secretè, vel publicè, impedire, vel turbari fortè præsumpserint*.

127 Constat igitur actiones huius §. censendas æquè principales, ac alias enumeratas. Sunt autem quomodolibet auxiliari, consulere, vel fauere Infidelibus, & Hæreticis in perniciem Christianorum; & Religionis Catholicæ: vnde sub ijs satis comprehendi videntur præcedentes actiones, siquidem & delatio armorum, & reuelatio secreti, est auxilium, in damnum Catholicorum tendens; quidquid contra *Scortia loco citato, & Pellizarius num. 150.* dum asserût auxiliatores, consulentes, & fautores reuelationis non comprehendi sub hac Clausula, nec innodari. At singillatim prohibitæ sunt, quia specialem enormitatem habent; præceptum autem vt alibi diximus, singulare vrget magis. In specie verò delatio inhibitorum expressa est, vt seruaretur mos Iuris communis, quod specialiter prohibet.

Quid sit præstare auxilium, consilium, vel fauorem, non indiget hic explicatione; sed resumenda, & applicanda quæ diximus Capite I. II, & III. Præsertim cum addatur in præsenti particula *quomodolibet*, quæ omne dubium eliminat, dum omnem modum includit. *Glossa in Clem. 2. in ver. Quomodolibet De sent. excom. cap. Indemnitatibus §. si qua verò vbi Ioannes Andreas ad ver. quomodolibet num. 2. De electione lib. 6. cap. vnico §. præsertim de Clerico ægrotante eod. 6.* Comprehenduntur ergo omnes, qui mediatè, vel immediatè, directè, vel indirectè, publicè, vel occultè, proximè, vel remotè, ea præstant, quę cedunt, vel ex se cedere possunt in auxilium, consilium, vel fauorem Infidelium, vel Hæreticorum, in damno Christianorum, & Catholicæ Religionis. Siquid autem specialis vertitur in dubium, infrà examinabitur.

128 Interim generaliter quæritur, quę intentio sit necessaria, quæquè sufficiat, in præstando auxilio, consilio, vel fauore. Nam ex particula *quomodolibet* coniicitur, nullam intentionis habendam esse rationem; ex altera verò parte, sine dolo, ac prauo animo, vt non videtur intercedere culpa, ita nec excommunicationis pœna esse inducenda.

Certum est autem, incidere, qui ad effectum, vt damnum sequatur, auxiliatur, consulit, aut fauet, inter quos excusari tantùm poterit à Censura, qui de ijs præstat auxilium quæ nullo modo sunt, vel possunt esse apta ad damnum, (si tamen id in praxi euenire potest) quamuis ex prauo animo, vt deseruiant, præstiterit. Nam non verificatur quòd præstiterit ad damnum Christianorum; nec Canon punit affectum, vbi non est effectus. Illum etiam dicendum est alligari, qui, licèt damnum non apperat, nec ex eius intentione præstet, de facto præuidit, ex suo auxilio, consilio, aut fauore, damnum euenturum, aut probabiliter posse euenire; hic enim culpabiliter præstitit. Excusandus verò non solû ille, qui præstitit, quod nec ex natura rei ad damnum erat ordinatum; quamuis per accidens, & indirectè eo vsi sint Infideles ad damnum, sed etiam ille, qui ex naturali imprudentia, seu modica perspicacitate, vel ex inaduertentia non considerans, profutura Infidelibus in perniciem Christianorum, ea præstauit, quibus citra eius animum ad damnum huiusmodi vsi sunt Infideles, cum ad id ea conferrent, & periculum esset vsus. Contra eos, qui sentiunt eamdem esse dispositionem de eo, qui damnum præuidit, & de eo, qui præuidere debuit, eum periculum adesset. Nam (quidquid sit, an quilibet teneatur scire, & animaduertere) receptum tamen est, ignorantiam facti excusare à pœna legis, maximè autem à Censura, quæ cum feratur in contumaciam, non cadit in ignorantem, contumacia carentem. Vnde rusticus, & imperitus, qui nec rei naturam, nec Infidelium vsus satis nouit, deferens absquè mala fide, nô debet innodari; quia nô potuit per se cognoscere, nec aduertit opus esse consultatione peritorum. Inaduertens autem; quoties non præstasset, si aduertisset, (etiam si teneretur aduertere; quia periculum adest, quod aduertunt aliqui) licèt sit in culpa, caret similiter contumacia, nec adeò grauiter peccat, alioquin non prauè dispositus, vt tantæ pœnæ quanta est excommunicatio, subiiciendus sit. Quod verum erit, saltem in foro conscientiæ, nam in foro exteriori non admittitur inaduertentia, nisi probetur, quod est difficile. Etin eo foro currit regula quòd *idem sit, scire, et scire debere. l. Quod mihi ff. De Regulis Iuris.* Sola igitur

 affec-

affectata ignorantia & concomitans, excommunicationi subtenda est; quia illa crimen aggrauat, cum sit ad finem non distendi à crimine; hæc verò animus ita constituit dispositum, vt ignorans præstiturus esset auxilium, etiam si nosset, tendere in damnum Christianorum.

129 Secundò quæro, sitnè necesse, quòd damnum facto ipso sequatur; aut saltem quòd ex auxilio, consilio, vel fauore fuerint Infideles damno accincti; vel potius satis sit, quòd potuerint inferre. Et quidem illud prius videtur requiri, ita namquè regulariter accipiuntur pœnæ in actiones, natura sua accessorias, statutæ, vt principale deduci debeat ad effectum. Neque enim dicitur quis, auxilium præbuisse occisioni, nisi occisio sequuta fuerit; & est simile in Canone II. & XL. ex quibus non dicitur quis, auxilium, consilium, vel fauorem præstasse ad appellationem a Pontifice ad Concilium, vel ad offensionem Cardinalium, aut Episcoporum; nisi appellatio, & læsio de facto sequuta fuerit: igitur nec dicetur, auxilium præbuisse Infidelibus ad damnum Christianorum, nisi damnum ex tali auxilio de facto prouenerit. Quapropter in hanc sententiam inclinat *Bonacina loco citato punct. 2. nu. 25.*

Oppositam sequimur cum *Vgolino hic n. 1. & Duardo quæst. 16. & quæst. 38 concl. 3. Ampl. 2.* Quia licet actiones sint de natura accessoriarum, cum tamen anathemati principaliter subijciantur, non debent sumi, & explicari secundùm conditionem accessorij, accessoriè excommunicati. Rectè enim in hoc procedit, quod non inducat Censuram, nisi sequuto, damnato principaliter, effectu, non autem procedit in alijs. Quamobrem non videtur hic accipiendum damnum, tanquàm principale, (siquidem directè non damnatur excommunicatione,) ac proinde nec tanquàm quod exprimatur, vt necessariò ponendum in re, si contrahenda sit Censura: sed tantùm tanquam obiectum, quod versetur auxilium, consilium, & fauorem, concernentia Christianorum damnum. Sicuti ergo consilium præbens hosti meo, quòd me occidat, dicitur verè præstitisse consilium in mei damnum, etiam si occisio non sequatur; ita qui præstitit, quod ordinatur ad damnum Christianorũ, dicitur præstitisse ad damnum; etiam si damnũ non sequatur. Quod conijcitur tùm ex prima actione, quæ licèt prohibeatur, ne in Christianorũ damnum fiant Infideles potentiores; tamen receptum est ab omnibus, nedũ esse necesse, quòd armis vtantur in damnum, sed nec quòd fiant potentiores; vt euenit, quando omninò eis non indigent; nec indigere possunt. Tum maximè ex secunda, in qua, licèt damnum habeat locum principalis; reuelatio verò secreti locum accessorij, facientis ad illud; tamen receptum est, nõ esse necesse, quòd damnum sequatur, aut quòd ad illud hostes fuerint accincti. Quarè cum reuelatio sit genus consilij, & fauoris, eodem modo consilium, & fauor in vniuersum, accipienda sunt. Ex quibus constat; nec etiam esse necesse, quod damno fuerint accincti; dummodò auxiliũ, consilium, aut fauor conferre possint ad illud.

Vlterius autem aduerto, eo ipso, quòd fauor consilium, aut auxilium est præstitum non posse negari, damnum aliquod esse sequuturum; vel enim attenditur damnum vltimum, seu vltimatè intentum, puta expugnatio Christianorum ab eo, qui consulit de bello, & hoc non; nam si contingeret, in bello à Christianis victoriam reportari in propriam vtilitatem, Infideles verò expugnari, & damnum pati, iste non esset innodandus; quia non damno Christianorum, sed commodo reperitur fuisse cooperatus, & sic præmio, non pœna, erit dignus, quod est absurdum; vnde fatetur *Bonacina* consulentem machinarum fabricationem, impugnationi profuturarum, innodari ex sola sequuta fabricatione; & tamen non potest assignari, quale damnum actuale senserint Christiani ante bellum. Si ergo quodlibet damnum attenditur, resultat aliquid in damnum Christianorum, statim ac Infideles consilium acceperunt, ipsis detrimentosum, & alii præsto sunt auxilio, & fauore; Sequitur enim, quòd grauioribus sit opus expensis in præparatione ad resistendum; quòd grauiùs sit periculum, quod timetur; & cætera huiusmodi.

130 Rursus, supposito ex dictis *nu. 6.* non excludi à dispositione Canonis *Principes*, ac publicos viros, inquirimus, an ob interesse, seu rationem status, permittetur sine Censura Principi Christiano, auxilium, consilium, vel fauorem aliquando præstare infidelibus ad damnum aliorum Christianorum. Et casus effingi solet de eo, qui timens vicinum Principem adeò potentem fieri, vt ei resisti non possit, si contingat bellum mouere, curat ab Infidelibus molestari, aut in bello iam initio inter illum, & Infideles, his auxilium, consilium, vel fauorem præstat.

Videtur, quòd id sit permittendum ex dictis *num. 17.* Si enim dum Christianus Princeps impugnatur iniustè, potest Infideles aduocare ad damnum impugnantis; quia est ad tutelam sui, & quia impugnatio Christianorum per hostes sequitur indirectè, ita etiam permittendum erit in præsenti consilium, aut fauor; quia præuidere periculum est actus prudentiæ, nec quis tenetur ictum expectare, si ad tutelam anteà parare se poterat. Vnde id agendo, vt sua tueatur, indirectè tantùm est in causa damni Christianorũ, quòd non attenditur, sed tantùm quòd per se primò intenditur; *cap. Cum voluntate De sent. excom. l. si quis nec causam ff. si cert. petat.* Qua de causa potest Princeps Christianus bellum iustum mouere aduersus alium Principem Christianum, cum Infidelibus bello congressum, etiam si inde futurus sit auxilio Infidelibus, ad damnum illius, qui vtrinquè impugnatur; ea inquàm de causa; quia id sequitur indirectè. Eodem modo ad vitandum graue sui, & Reipublicæ periculum, Principi Christiano, bellum gerenti cum alio potest quis ferre auxilium; ergò etiam Infideli.

Ex quibus; quia saltem infertur id maximè licere, quando suspicio est probabilis, quòd Princeps potens effectus, bellum sic moturus, statuamus tanquàm certum, non licere, quando periculum non est probabile, quòd Princeps sit moturus bellum, si non molestetur ab Infidelibus, aut si in bello, quòd cum eis gerit, eosdem superet. Nulla enim ratio in hoc casu euincit oppo-

stum. Solùm autem potentiæ ficitum augmentũ, nec impediri se potest, præsertim, quando ex Infidelium prouenit expugnatione; nec est sufficiens indicium, vt quis illicò expectet bellum, inferendum per potentiorem, bellum, inquam, iniustum. Quod si bellum futurum iustum sit, cũ Princeps illaturus vsurus licitè sit iure suo, non est integrum passuris bellum, illud impedire remedijs hisce illicitis fauendi Infidelibus, quia ad summum, Infidelium opera ad repellendam iniustam iniuriam, aut oppressionem permittitur, vt ex dictis *loco citato* satis constat.

Deinde distinguamus, quando periculum satis est probabile; tunc, vel bellum inferendum per Principem factum potentem, est manifestè iustũ, vel manifestè iniustum, vel ex vtraque parte existimatur iustum probabiliter, quod vocant iustũ *formaliter*, quando practicè vtraque pars arbitratur se habere iustam causam, & iniustitia, quæ est ex parte alterutrius, non dignoscitur. Si bellũ inferendum sit manifestè iustum, iam dixi, non permitti impedimẽtum illius medio auxilio huiusmodi prohibito. Si manifestè iniustum; tunc tantùm permittetur tale impedimentum, quando alia via impediri non poterit; sicuti enim liceret vti opera Infidelium, si actualiter bellum esset motum, ita licebit periculum, medijs Infidelibus, auertere. Dices, non seruari moderamen inculpatę tutelæ, in quo non licet præuenire aggressorem, sed tantùm repellere, cum actualiter aggreditur. Respondeo id locum habere in priuatis iniurijs, non in publicis, quas Princeps tenetur etiam à longè præuidere, & auertere ob salutẽ Reipublicæ: vnde sicuti certus de bello inferendo posset ipse licitè præuenire, & mouere bellum titulo defensionis; ita si hoc non potest, nec aliud, detur posse recurrere ad Infideles. Videantur Doctores agentes *de bello*, inter publicas, & priuatas iniurias discrimina adnotantes.

Obijcies Infideles iniustè inferunt Fidelibus damnum, vt supponitur, sed nullo iure constat, licitum esse fauere, & cooperari actioni iniquæ; in nullo ergo casu præstari potest Infidelibus auxilium ad damnum Fidelium. Item noster Canon prohibet auxilium inneto verbo *quomodolibet*, ad tollendas omnes excusationes. Ad hæc; non sunt facienda mala, vt eueniant bona, ergo ob bonum propriæ defensionis non est harendũ malæ actioni, qualis est fauor Infidelium ad dãnum Christianorum; præsertim quia interim non impugnantur iniquè qui timent, sed ille, à quo sibimetipsis timent fautores huiusmodi. Tãdem ex sola suscipione etiam probabili non licet inferre bellum Principi, qui metuitur, sed parare se ad nudam defẽsionem, ergo neque auxiliari alijs in perniciem illius, præsertim Infidelibus.

Ex his euadit opposita sententia valdè probabilis, addita quòd sit magis pia, & tuta, quam tenet *Bonacina punct.* 4. *nu.* 10. Alij verò quos citat pro se, *Vgolinus* scilicet *num.* 4. *& Duardus qu.* 35. asserunt tantùm, non esse permittendum hunc fauorem ad effectum, vt prohibeatur alterius potentia, id quod difficultatem non non habet. Si quis tamen priorem sequi velit, respondebit ad primum; qua damnum Christianorum inducit rationem iustæ defensionis Principis auxiliantis, qui iustè timet, non esse iniustũ. Seu quod idem est, esse iniustum quoad Infideles defectu tituli; quæ in iustitia non est respectu Principis fidelis auxiliantis. Ad secundum, particulam quomodolibet excludere excusationes, ex modo auxiliandi, non autẽ ex titulo, quo præstatur auxilium. Ad tertium; tale auxilium tunc non esse malum, sed & propriam defẽsionem suadere, præueniendum esse iniustum hostem, quando aliàs timetur insuperabilis, nisi præueniatur, vnde quatenus impugnatio correspondet auxilio per Fideles præstito non est iniusta. Ad vltimum negandum antecedens; præsertim si passurus bellum vereatur, apparatum def. nsionis nõ fore sufficientem, si viribus augeatur Princeps bellum moturus, vt est casus noster.

In bello tandem, vtrinquè formaliter iusto, si recta conscientia existimet is, cui est inferẽdum bellum, se iniustè opprimi, licèt iniustitiã non cognoscat inferens, eodem modo poterit fauere (si alia via non adsit diuertendi bellum) ac si iniustitia esset manifesta: quia iste tutè se gerit iuxtà talem conscientiam, quæ bellum practicè iudicat iniustum.

Sed quid, si bellum iustum mouere velit illi, qui fouet Infidelibus, dum præliantur in Principem aduersus quem est mouendum bellum, licet ne vt debiliorem hunc Principem reperiat fauere Infideli bus in damnum ipsius, si alia via desperet eum superan do ius suum vindicare? Et quid Iuris eius, qui iniustitiam est passus, quæ iusto bello esset vindican da, sed cum non possit mouere ob nimiam aduersarij potentiam, auxiliatur Infidelibus, bellantibus ad damnum illius? Respondeo, materiam hanc totam esse valdè lubricam, præcipuè tamen dubia exposita, ideò non posse sine periculo per singulos casus decisiuè procedi. Quandoquè bonus dormitat Homerus. Vnusquisquè ex dictis sibi consulat; arbitror enim sufficientia esse, quæ adduximus.

Ad argumenta suprà allata, quatenus videntur absolutè probare, licitum esse huiusmodi auxilium, etiam ob solum quodcumquè periculum. Respondeo; periculo, à quo sibi quis leuiter timet, non esse transgressione huius legis occurrẽdum. Nec suffragatur, quòd indirectè tantum sequatur damnum Christianorum, tùm quia, cũ nulla adest excusatio, militat, quòd lex prohibeat simpliciter, ex particula *quomodolibet*, tùm quia directè illud auxilium tendit ad damnum Christianorum, licèt non sit intentum reduplicatiuè, vt Christianorum est, sed vt hostium. Nõ est tamen auxilium verè præstitum Infideli præ-lianti, bellum iustum, quod alius Princeps Christianus mouet in eum, qui eum Infideli præliatur licèt ex obliquo in fauorem Infidelis redũdet. At dispar est ratio in casu nostro; in quo damnum, quòd sit, intenditur, & directè expetitur; licèt non reduplicatiuè, quatenùs est damnum Christianorum; vnde verè dicitur, auxilium Infidelibus præstari ad Christianorum damnum Tandem negatur, licere Principi Christiano, ad obuiandum periculo, à quo sibi leuiter timet, alteri Christiano auxiliari in bello iniusto; in iusto verò, aliunde, etiam sine motiuo periculi,

potest auxiliari.

131 Quarta quęstio de ijs instituitur, qui auxilium propria opera, seu personaliter, impendūt; inter quos præcipui sunt milites, & remigantes. Nec dubium est de militantibus, aut remigantibus, spontaneam exhibentibus operam, sed quoad milites fideles, ratione dominij Infidelibus, Hæreticis subiectos, & remigantes captiuos. Priores dicimus innodari, tàm subditos ipsorum infidelium, quàm eorum, qui eos mittunt, si non coactè militent. Solo enim iure dominij etiam iusti, non tenentur præliari in bello iniusto; vti est id, de quo loquimur, ex cap. *Iulianus* 11. q. 3. cap. *Quid culpatur* 23. qu. 1 *Pillitius nu.* 141. *Bonacina punct.* 2. n. 13. & latè *Ricciullus. De Iure personarum, extra Ecclesiæ gremium existentium lib.* 1. *cap.* 11. Si tamen militent contra alios Infideles non incidunt. *Vgolinus vbi supra num.* 1. & *Bonacina num.* 14. quando bellū quidem est iustum (tenentur enim tunc iure dominij) quando autem bellum est iniustum, animaduertendum est, an inde Infideles præliantes, potentiores reddendi sint in damnum Christianorum, nec ne; in primo enim casu, saltem remotè, dicuntur auxilium præstare in Christianorum damnum. Idemque est, si alij Infideles, contra quos est bellum iniustum, non sint hostes Fidelium, sed ipsis valdè vtiles ex fœdere, aut amicitia; quia tunc resultat eorum impugnatio in detrimentum Christianorum, attenta maximè particula *quomodolibet*.

Coactio autem ex valido metu excusat, iuxtà superiùs dicta. Sed aduertendum, duplicem coactionem posse interuenire. Alteram, qua cogantur adscribi militiæ, & pergere ad locum actualis prælij. Alteram, qua cogantur actualiter manus conferre. Vtramque si valent, tenentur fuga declinare, seclusto metu amissionis bonorum, consanguineorum damno, & alio huiusmodi iusto, de quo nos alibi diximus, & in præsenti videri potest *Sousa disp.* 51. *num.* 5. Alioquin adscripti militiæ in damnum Christianorum, innodantur; & quidem ex sola adscriptione, quia sola adscriptio est fauor Infidelium. Ex actuali verò opera in congressu ipso quis excusatur, non solùm si metus ei actualiter per Ducem, vel alium incutiatur; sed etiam quando probabiliter suspicatur, puniendos esse non pugnantes ex animo; qui virtualis metus fere semper adest.

Milites autem ex nostris ditionibus, vel exercitibus transfugæ ad infideles cum armis, & etiam sine illis, innodantur ex duplici capite; nimirùm ex prima actione, vt tradentes se ipsos, instrumenta bellica animata, in potestatem Infidelium (in quo non culpantur milites subiecti ratione dominij, vt ex superioribus colligitur) & ex tertia; vt præstantes auxilium. Ex actuali tamen opera poterunt excusari, si inuiti pugnēt; quia supposito, quòd se dederint in milites, sequitur inuoluntariè, quòd præliari cogantur.

132 Hinc habemus, quæ sit statuenda sententia de Christianis captiuis, transtro addictis, remigantibus in damnum Christianorum, puta, in nauali congressu, aut in deferendis militibus, vel belli commeatu. Nec enim est aliquid speciale, cur ob coactionem, aut metum, eos non excusemus, vt constat ex dictis hic, & in Cap. II. num. 45. Ita *Nauarrus in Manual. cap.* 27. *num.* 83. *Diclarat.* 7 & *in cap.* 1. 4 *quorundam Notab.* 12 *num.* 18 *De Iudæis*, & ibi communiter *Canonistæ*. *Toletus lib.* 1. *Instruct. Sacerd. cap.* 25. *nu.* 8. *Viualdus* 2. *par. Candelabr. aurei in explicatione Bullæ Cænæ nu.* 68. *Viuius in Syluę opin.* 126. *num.* 3. *Naldus in Summa ver. Bulla Cænæ. num.* 39. alios referens. *Vgolinus eodem nu.* 1. *Pillicius n.* 152. *Alterius cap.* 10. *col.* 8. testans, non esse contētionem apud Doctores *Scortia col.* 17. plures citans. *Bonac. punct.* 4. n 7. *Gambarupta De Casibus restru ad cap.* 7. *huius Bullæ nu.* 19. *Azorius tom.* 1. *Instit. Moral. lib.* 8. *cap.* 23. *qu.* 17. & alij communiter. Siue enim opinetur ita remigantes peccare lethaliter, cum *Nauarro*, siue non, vt est communius, & probabilius, omnes tamen ab hac Censura eximunt, excepto *Duardo*, de quo diximus *loco citato Cap. II.* sētiente, eos innodandos, si peccarent; licèt eum communi, non peccare, arbitretur; contra quem ibidem, & præsenti Cap. superiùs disputauimus. Et exemplum est celebre, de eo, qui Clericum, dehonestantem Matrem, Filiam Vxorem, vel Sororem percutit. Peccat enim ex percussione Clerici, nec tamen ligatur excommunicatione ex *cap. Si verò il.* 1. *De sent. excomm.* Quia impetu iusti doloris à pœna eximendum, consultò putauit Summus Pontifex, vt testatur ibi *Glossa Ver. Turpiter.*

Recolendum autem, in superioribus nos dixisse, talem excusationem ex metu nos habere locum, quando detrimentum Christianorum impediendum, esset valdè graue; quia tunc præsumitur Ecclesiam præcipere, vt proprium interesse postponatur publico graui. Nec suffragatur, quòd de se remigatio sit actio indifferens, vt non inducat læthale crimen, ac proinde nec excommunicationem. Nam censetur hic, & nunc ab Ecclesia esse interdicta, stante præsertim particula *quomodolibet*, vt non sit de ea, tanquàm de indifferenti iudicandum.

Adnotamus tamen, singulos quosque, tam milites, quàm remigantes, cooperantes metu in damnoChristianorum, posse vt plurimùm in hoc etiam grauis detrimenti articulo excusari. Quia, cum ex eo, quod vnus, vel alter pugnare, aut remigare desistat, non fit ob id impediendus effectus ad damnum, quin sequatur, oporteret, & quòd omnes, vel saltem maiori ex parte, remigantes, aut milites, essent Christiani, & quòd omnes concorditer sub proprio vitæ periculo consentirent effectui impediendo. Quoties ergò effectus adhùc creditur secuturus, eò quòd adsunt alij, qui sponte militent; & qui libenter remigent, aut loco desistentium alij sufficiendi sunt; non tenetur Christianus vitam prodigere, quia non præponderat bonum publicum, quando secuturum non est ex cessatione à remigio, vel pugna. Dum verò sunt omnes, aut maiori ex parte Christiani, & possent impedire detrimentum, quilibet excusatur; quia nescit, an in alijs omnibus, vel in tot, qui sufficientes sint impedire; prævaluerit interesse publicæ vtilitatis proprio periculo, & firmiter decreuerint, damnum impedire, desistendo à pugna, vel remigatione.

Ideò

Ideò dum non est certior aliqua spes, aut coniectura, rationabiliter sibi quisquè suadet, effectum non fore impediendum, ac proinde prosequēs remigationem non incurrit.

133. Damnum, ad quod inhibetur fauor, auxilium, & consilium, debet esse Christianorum, & Religionis Catholicæ iuxta sensum explicatū supra *num.* 117. 118. *&* 123. Id enim denotat particula *ad id*, nimirùm, ad tale damnum, quale supra significatum est, *In Christianorum damnum*, & infrà, *in damnum Catholicæ Religionis.* Quod censui adnotandum, aduersus eos, qui referentes particulas, *ad id*, ad expressa, vltimo loco dicunt, in hac tertia actione sermonē esse tantùm de damno Religionis Catholicæ. Et contra eos, qui Religionem Catholicam sumunt nimis spiritualiter. Diximus autem nos, satis esse, si directè, vel indirectè damnum aduersus Religionem resultet. Nec potest esse sermo de sola Catholica Religione, quia in toto Canone principaliter ab Infidelibus pro Christianorum damno cauetur, vt non sit verisimile, hanc tertiam actionem de solis Hæreticis accipiendā esse pro Catholicismo.

134. Vt autem aliqua singillatim de consilio, & fauore (auxilium enim sub fauore comprehenditur) dicamus, ambigitur de consilio, an incurrat Censuram ponens nudum, idest tale, vt ex eo non moueantur hostes ad damnum inferendum, nec citiùs, nec grauiùs, nec crudeliùs, nec denique faciliùs, quatenus sine eo hostes essent illaturi, & eo modo illaturi; aut potius necesse sit, quod in aliquo sit efficax. *Vgolinus loco citato num.* 2. *at*, inducere, qualemcumque sit; quod negat *Duardus qu.* 38. *concl.* 3 *Amplius* 2. *& Bonacina puncl.* 2. *num.* 26. quod nos etiam negaturi videmur, iuxtà notata Cap. II. *nu* 39. Sed cum hic sermo non sit de his actionibus, vt accessoriis, de quibus procedit doctrina, eo loco tradita, astipulamur *Vgolino*; dummodò tale sit; quod ex se vim habeat inducendi (quamuis de facto non inducat) ad damnum inferendum, quod dicitur consilium suasiuum, vel ad illud facilitandum, quod dicitur instructiuum. Ita n. diximus ad Clausulam antecedentem, satis esse, si ex delatione secreti possint hostes ad inferēdum damnum moueri, etiam si aliàs fuissent illaturi, & inferant secluso influxu, qui poterat ex delatione prouenire. Satis igitur erit, si consiliū sit efficax in actu primo; quod etiam de fauore ducimus recipiendum.

135. Inter Fautores enumeratur ille, qui Militibus auxiliariis Infidelium, vel armis, ac belli apparatibus transitum concedit per suas oras, & loca, quia tenebatur ex officio impedire, *dum poterat*. Pertinet enim ad Principem quēlibet, damnum Religionis Christianæ vitare, vt non teneatur ad id ex sola charitate, verum etiam ex officio, & iustitia. *Alterius cap.* 10. *col.* 3. *vers. Tandem illi. Duardus qu.* 16. *num.* 9. *vers. Sic etiam. Scortia col.* 13. Quarè non est sufficiens hoc loco *Bonacina punct. nu.* 21 distinctio, inter eum, qui in transitu permittendo negatiuè se habet, & eum, qui requisitus, expressè, vel tacitè concedit, vt tantùm hic posterior incidat, non prior, quia fauor, & auxilium dicit positiuam cooperationem, non purè negatiuā. Non est tamquam, sufficiens; nam licet Cap. 1. agentes de Fautoribus Hæreticorum dixerimus, fauorem significare positiuam operam, et personas priuatas ex sola omissione non innodari, ostendimus tamen id fallere in personis publicis, quæ ex iustitia impedire tenentur, Iis enim adscribitur crimen, quorum omissione factum est, aliàs non faciendum, si non omisissent, obseruandaquè in præsenti particula *quomodolibet.* Dixi *dum poterat*; quia excusandus esset qui timeret, milites, aut deferentes, vi transituros, & damna illaturos in suis oris, aut Infideles, valdè potentes, ita indignè laturos, vt periculum immineat belli, in denegantem mouendi; quia tunc non videtur obligandus cum tanto rerum suarū discrimine. Videndus *nu.* 52. vbi hæc, aut similia adduximus, quæ cogimur, claritatis gratia, ad proprios casus applicando, repetere, vt in sequentibus.

136. Idem est de consensu præstito Infidelibus ad rem in damnum Christianorum vergentem; nec loquimur solùm de consensu externo, positiuo (interno non sufficiente ad excommunicationem contrahendam si non appareat) ex quo tàm personæ priuatæ, quàm publicæ irretiuntur; militat enim de eo maximè Regula Iuris, *Agentes, & consentientes pari pœna puniuntur ex c.* 1. *vbi Interpretes de Officio Delegat.* Sed etiam de consensu negatiuo, seu permissione, quoad eos qui aliquibus sunt in alios potestatis, it posfunt sine periculo, & damno impedire; puta, si Princeps de suo statu, ac portu sinat extrahi prohibita, aut ea, quæ Infidelibus possunt esse auxilio ad damnum Christianorum, et pater familias à seruo, vel filio ea deferri. Colligitur ex citatis *Constitutionibus* Nicolai IV. & V. & *Extrau. Multa mentis in communibus. De Iudæis, ibi, vel de ipsorum portubus extrahi, permiserint deferendum.* Facit *cap. Quanta. De Sentent. Excomm.* Probat latè *Alterius col* 5. *&* 6. Subscribit *Scortia col.* 13. & constat ex his, quæ diximus eodem Cap. 1. de omissione, ex quasfauor hæresis resultat. Non possumus tamen, ex ibi, atque alibi dictis, id recipere cum *Alterio* vniuersaliter de omni eo, etiam potestatem non habente, qui cum posset absque periculo, et damno sui obuiare, ex intentione renuit facere, vnde, et mortaliter pereat, quatenus videtur moraliter consentire, Nam, quidquid sit de suspicione, quā iste posset in foro externo contrahere, quam negauimus *num.* 53. & de lethali culpa, cui, vel ex culpabili omissione, vel ex animo affecto erga Christianorum damnum, quo eligit non impedire, fieret obnoxius; numquam tamē omissioni eius, qui non tenetur non omittere, adscribitur propriè crimen; nec dicitur verè auxilium, vel fauorem impendisse crimini ille, qui tantummodò omisit prohibere, arg. *l. Non est in singulis ff. De Regulis Iuris l.* 1. *§. Sed in eo, vbi Glossa ff. ad Syllanian. capit. Si De arta* 26. *quæst.* 2. *Glossa in cap. Quanta, ver. Interpretamur De Sentent. excomm.* inquiens, nullū excommunicari ex facto alterius, nisi aliquo modo participet cum illo in delicto. Fauet *Bartolus in l. Culpa caret ff. De Regulis Iuris*

vis. Abbas in cap.1. nu.5. & Decius nu. 7. De Offic. Delegat. Similia diximus ad Clausulam, *deferunt seu transmittunt*, Sed qui reperit ad claritatem. vel vt disponat, aut addat, superuacanei vitio non est notandus, iux à ea, quæ dicit *Glossa in l.1.§.1. in ver. Sed si res*; per illum textum, *ff. Pro suo.*

137 Ratum habens Christianorum damnum, per Infideles præstitum, quamuis nomine suo, non excommunicatur, quia non est auxiliũ, consilium, nec fauor ad illius illationem; sed cõsensus quidam post factum, nil ad illud conducens. Nec innodandus est hic, nisi expressus, enim exprimat Bulla, quoties vult esse damnatũ, vt constat ex Canone 81. Regulam autem illam *lib 6. Ratihabitionem retrotrahi, & Mandato non est dubium comparari*; præter explicationes alibi adductas, dicimus non habere locum in delictis, sed in caussis. Ita *Alterius tol. 7. Duardus quæst. 17.* Sentiat licet oppositum *Scortia col. 13. ex Vgolino.* Vide dicta superiùs *nu. 56.*

138 Inter fauorem, aut auxilium indirectum, inducens Cẽsuram, recensetur etiam, quòd Princeps Christianus alteri bellum moueat, ad effectum, vt desinat impugnare Infideles. Non enim est dubium, quin id resultet in maximum nostrorum hostium fauorem; *Vgolinus hic sub nu. 1. Duardus quæst. 16. nu. 9. vers. Sic etiam Bonacina punct. 2. nu. 19. Alterius col. 1. in fine.* Quod procedere debet iuxtà dicta, etiam si moueat bellum, non ea de causa, vt desistat ab impugnatione Infidelium, sed etiam ob proprium iniquum interesse, si præuidit, ex eo secuturum Infidelium fauorem. Secus si bellum esset iustum, per tradita in superioribus; nam & si tunc incidat, & eo animo moueat, vt Infidelibus faueat, id tamen directè non intendens, ius suum licitè tuetur; quod non censetur per præsentem Canonem in hac Clausula vetari.

139 Obseruandum hic tandem, ex particula *quomodolibet*, cum dixerimus remotè etiam, & indirectè præstitum auxilium, consilium, & fauorem excommunicatione puniri, censendos esse innodatos, eos non solùm, qui immediatè ipsis hostibus auxiliantur, fauent, aut consilium præstant, sed etiam, qui immediatè auxiliantibus, consulentibus, aut faueutibus, auxilium, consilium, vel fauorem præstant in ipso auxilio, consilio, vel fauore, quem exhibent Infidelibus ad damnum Fidelium; atquè ita, quando quidem delatio rerum prohibitarum, & reuelatio secreti confert Infidelibus in auxilium ad Christianorum damnum, auxiliantes consulentes, vel fauentes dictæ delationi, ac reuelationi innodantur. *Alterius vol. 2. vers. Sed modo perquirendũ & col. 3. ver. Sed hic quæri. Duardus quæst. 16. Bonacina punct. 2. nu. 4.* Nec satis firmiter, qui adhærent opposito, nituntur in particula, *Illisquè*, quæ immediatè ipsos Infideles denotat, non Christianos auxiliantes Infidelibus. Quia ex particula *quomodolibet* ij omnes sunt perstringendi, qui mediatè, vel immediatè ea præstant, quæ vergunt in auxilium Infidelium ad Fideliũ damnum. Quapropter, qui auxiliatur auxilianti, ipsis etiam Infidelibus auxiliatur; in fauorem quorum vltimò tendit auxilium. Efficaciùs posset oppositum confirmari ex eo, quod auxiliantes auxiliantibus sunt accessorij; accessorij autem non sunt innodandi, quoties non sunt expressi, vt hic; vbi dicimus, omnes actiones esse principaliter inhibitas. Sed respondetur auxiliantes auxiliantibus non esse propriè accessorios, sed principaliter auxiliatores ipsorum Infidelium, licèt non immediatè, sed medio auxilio, auxiliantibus præstito; idquè ex particula *quomodolibet* quæ non potest mediatum auxilium excludere vt sæpiùs dictum est.

140 Benè verum est, mediatum hoc auxiliũ naturam sequi actionum accessoriarum, vt latè ex *Duardo, & Alterio locis citatis*, habetur. Vnde licèt auxilium immediatè præstitum in ordine ad damnum Christianorum ex dictis inducat Censuram, etiam si damnum non sequatur, nec ex illo moueantur Infideles ad inferendum, quia re vera auxilium est præstitum in damnum; tamen mediatè auxiliantes, in opeˌ scilicet, per alios ferenda, non incidunt; non quidem nisi sequatur damnum, sed nisi ex auxilio præstito; is, qui fert opem, eò deuenerit, vt actualiter opem tulerit. Duplex enim est distinguendus effectus secuturus, alter damni, alter auxilij proximi ad damnum, ita vt quoad hunc secundum satis sit, si accipiamus, quod communiter dicitur, *verba esse intelligenda cum effectu*. Sic incurrit suadens media reuelatione secreti impugnationem, licèt impugnatio non sequatur; sed suadens reuelationem alteri non incurrit, nisi hic alter reuelauerit; quicquid deinde sequatur detrimenti, vel non, nec enim refert. Sic incurrit præbens se militem pro Infidelibus contra Fideles, etiam si non sequatur detrimentum ex bello, sed non incurrit Mandans, aut Consulens alteri, fieri militem; nisi iste fiat miles. Et ratio est; quia quoties immediatus fauens non peruenit ad exhibendum actu fauorem suum, mediatus non dicitur, præstitisse aliquo modo fauorem ad damnum Infidelium. Quamobrem Mandans, aut Consulens deferri prohibita verbi gr.; aut reuelari secretum in auxilium Infidelium ad damnum Christianorum, si reuocet consilium, aut mandatum re integra, nec prohibita ad manus, nec secreta ad aures peruenìant, non innodatur, quia sic Mandans, vel consideratur vt est transmittens, & reuelator per alium, iuxtà primam, & secundam actionem, & excusatur ex eo, quod actiones illæ sunt accipiendæ cum effectu vt explicatum est *num. 36. 58. & 108.* Vel consideratur sub hac tertia actione, vt cõcurrens ad auxiliũ Infidelibus præstandũ, & eximendus est à Censura, quia non dicitur auxiliũ, præstitisse, si auxiliũ præstandũ per aliũ, nõ fuit de facto Infidelibus præstitũ, nec in quicquam actu vel potentia acquisierunt Infideles, quo vti possint ad damnũ Fidelium. Consulens verò, quem ex prima, & secunda actione diximus non incidere, ex tertia non innodatur, quia de hoc consilio reuocato non verificatur, quòd re vera contulerit Infidelibus ad damnum futurum, vel possibile, Christianorum

Adnotant tamen optimè Doctores discrimẽ: mediato hoc consilio emanato, non satis esse ad effugiendam Censuram, illud reuocare, sicuti

enti satis est reuocare mandatum ; sed vlteriùs necessarium esse , vel oppositum efficaciter suadere; vel alia via insistere, ne deliberatum præstandi immediatum auxilium sequatur. Tale siquidè est Mandatum , vt totum Mandantis contineat interesse; Mandatarius autem sit nudus executor. Reuocato ergo Mandato nil remanet in Mandatario, ad executionem prosequendam impellens, cum Mandatum esset illud, quod impellebat. At consilium, quia continet instructionem & suasionem intrinsecam, nec in bonum consulentis resultat, seu non in illius tantùm, sed eius magis, cui datur , per solam reuocationem non tollitur eius efficacitas , manet enim adhuc ex parte sui mere dispositus ad patrandum ille, cui datum est. *Hostiensis, & Innocentius in cap. Ad audientiam De Homicidio. Duardus quæst. 16. num. 19. Alterius col. 4.* Aduerte tamen consilium dantem immediatè non excusari, si consilium reuocet , quia excommunicatur principaliter , & ad modum principalis , iuxtà superiùs dicta.

141 Collocantur etiam inter mediatè auxiliantes, qui defendunt , protegunt , laudant, commendant in opere auxilij ipsos immediatè auxiliatores, si talis defensio , et commendatio conferat operi, & de facto auxilij effectus sequatur. Secus , si inde auxilium à proterto non præstetur, aut si defensio , laus , &c. sit post latum auxilium, iuxta alibi dicta. *Alterius col. 4. Duardus quæst. 16. sub num. 9. vers. Sic etiam.* Idem est de consentientibus, ferri per alium auxilium, deque non impedientibus ex suprà notatis *num.* 136.

142 Sed numquid procedendum in infinitum, vt etiam auxiliatores auxiliantium præstantibus immediatè auxilium, sint innodandi? Respondeo omnem operam , eo animo exhibitam , vt tandem Infideles ad damnum Christianorum potentiores, aut promptiores, aut aptiores fiant, quantumuis remota sit, inducere Censuram , ex particula *quomodolibet*, & intentione Canonis nostri. Immò videtur , etiam si non sit animus prauè dispositus, dum tamen prævidetur probabiliter talis opera ad id profutura , vt sæpius dictum est. Excusandi , qui licèt periculum reuera adsit, illud non cognouerunt, aliàs probabiliter non præstituri , si cognouissent ex dictis *nu.* 22. & alibi.

143 Reliquum est ; vt, cum diximus, plures, ab excommunicatione , ob primam , & secundam actionem inducta eximendos, ex tertia huius §. innodari , recenseamus , quinam sint. Et quidem omnes recompilare , superfluum esset, cum de pluribus statuerimus expresse; quod incidant, de pluribus autem sufficienter colligi possit sine alia mentione , quale sit ferendam iudicium. Quoad eos autem , quorum necesse est hic sermonem instituere , recolimus breuiter ex *num.* 7. Fideles in Infidelium oris degentes , incidere, si ea, quę eius loci sunt naturalia , deferant, aut tradant, ad effectum, vt vsui Infidelibus sint ad damnum contra Fideles, aut quando norunt ita profutura damno, licèt damnum non intendant. Excepto si coactione aliqua, aut metu excusentur. Idemquè est de iis, quæ opera, labore, ac industria ipsi Fideles apta reddant ad impugnandum. Tenentur enim ab artificio desistere, vt non desistentes incidant in prædicto casu ; si aliunde victum sibi commodè valeant cõparare. Ex *nu.* 19. innodari præstantes auxilium, consilium, vel fauorem Infidelibus hostibus , etiam iustè præliantibus aduersus aliquos Fideles, si ideò præstent , vt validiores deinde fiãt ad damnum iniustum Christianorum . Quod etiam probabile est, quando norunt ex victoria Infideles euasuros audaciores , & potentiores ad tale damnum inferendum; secùs , si tale periculum non adsit . Ex *nu* 21. innodari præstantem quomodolibet auxilium , non quidem Infidelibus , sed Principi Christiano, confœderato cum illis, in perniciem Fidelium; si ea intentione præstet, aut in eo periculo, quo ex tali auxilio damnum Fidelium sit secuturum ; est siquidem auxilium indirectum . *Ex nu.* 68. quamuis sub nomine *Equorum* non veniant Muli, Asini , Boues, Cameli, & alia similia animalia oneraria, innodari tamen, qui huiusmodi deferret, aut traderet , vt sint vsui Infidelibus ad damnum Fidelium , aut quando periculum est talis vsus. *Ex nu.* 70. innodari deferentes eodem fine , aut in eodem periculo communes fustes , & lapides , quos diximus sub nomine *armorum* non comprehendi ; Et lapides quidem, non solùm, quatenùs aliquãdo possunt vsui esse in pugna, sed etiam quatenus sunt materia ædificii ad construendas, reparandas, vel muniendas arces, & mœnia Vrbium. Ex *nu.* 73. deferentes ephippia, frœna, & alia equorum ornamenta, si iis hostes indigeant ad vsum equorum in bello . Ex *nu.* 74. picem , sulphur , salnitrum , & alia similia , remotè conferentia ad prælium , si deferantur in iis circumstantijs , de quibus diximus . Similiter ex *num.* 83. docentem secretum conficiendi metalla. Ex *nu.* 84. detegentem venas metalli in oris ipsorum Infidelium. Ex *nu.* 86. deferentem tympana, cornua, tubas, vexilla, &c. quando his opus habẽt, vt aliter æquè benè præliari non possint. Ex *nu.* 87. deferentem cotes, vt præmissum est. *num.* 88, 91. & 92. deferentem lignamina , quorum vsus futurus est in exercitu, siue ad comburendũ, siue ad ædificium, tàm pro militibus, quàm pro arcibus reparandis aut muniendis ; siue ad aggeres construendos , siue tandem ad incendendas vrbes, munitionesuè Christianorum . Ex *num.* 98. sententiam eorum, qui asserunt, vetari multorum traditionem , aut delationem in prima actione , & §. sub Clausula generali, *aliaquè huiusmodi ; quibus Christianos impugnant*, si tradãtur malo animo, vt deseruiant, aut dum seruitura sunt , vel probabile periculum adest , quod sint deseruitura ad damnum; recipiendam esse , vt veterum, stantibus illis circumstantijs, aut animo, in hoc §. 3. Quæ autem prohibentur in §. 1. prohibeantur omni tempore , & qualibet intentione. Ex *nu.* 100. excommunicari pariter deferẽtem victualia, tunc, quando futura sunt, aut possunt esse Infidelibus auxilio in damnum Christianorum, quod regulariter est tempore belli actualis, vel imminentis , si hostes ijsdem indigeant. Ex *nu.* 101. deferentem vestes, si similiter ijs careant hostes, vt sine illis æquè benè nequeãt

præ-

prœliari. Ex *nu.* 102. deferentem vela, & alia instrumenta nauium, quando sunt, aut probabiliter timentur profutura ad damnum, vt suprà. Ex *num.* 103. deferentem medicamenta in iisdem circumstantijs, vt quando est actuale bellũ, & ea sunt profutura militibus ægrotis, aut vulneratis, curandis. Ex eodem *nu.* nullo tempore etiam belli innodari delatorem mercium, prohibitis exceptis, quia illæ non possunt conferre ad damnum Christianis inferendum, vt supponimus, tales esse ex natura sua. Rogabis autem, an exercitium ipsum mercaturę sit prohibitũ. Interuenit namquè traditio pecuniæ, quam diximus, vt metallum contineri inter simpliciter inhibita comprehendi, atquè, vt exerceri posset licitè tempore belli, opus fuit Genuensibus, & Venetis priuilegio, vt dicemus ad §. 4. vnde saltem de tempore videtur interdictũ mercimonium. Respondetur mercaturam, in qua interuenit ex parte Christianorum traditio pecuniæ, censendam esse omni tempore inhibitam; nisi æqualis pecuniæ, aut aliorum prohibitorum traditio fiat ex parte Infidelium; commutantur enim alioquin inhibita pro non inhibitis, quod est interdictum iuxtà notata *n.* 47. id verò non interuenit in secundo casu. Non improbarē tamen vsum (si inductus sit, vt videtur) permittētem absolutè mercaturam, quia pecunia, vt diximus, consideranda etiam est, vt commune instrumentum omnium contractuum; vnde non est de ea rigorosè iudicandum, sicut de cæteris prohibitis, & præsumi potest, consideratum fuisse, ex ea non reddi hostes Christiani nominis validiores in perniciem illius; quod impedire intendit maximè noster Canon. Quod autem diximus *nu.* 82. pecuniam ad instar cæterorum inhibitorum prohiberi Infidelibus tradi, intelligi poterit, quoad simplicem delationem, aut traditionem illius; non autem quoad traditionē media mercatura. Ex *nu.* denique 109. obseruandum innodari sub hac tertia actione reuelantem secreta, quorum scientia in perniciem, & damnum Christianorum, & Catholicæ Religionis vergere potest, iis, quos nouit, aut suspicatur probabiliter, hostibus esse denunciaturos; quem quidem à secunda diximus eximendum actione.

§. Non obstantibus quibuscumquè Priuilegijs, quibusuis personis, Principibus, Rebuspublicis, per nos, & Sedem prædictam hactenus concessis, de huiusmodi prohibitione expressam mentionem non facientibus.

E L E N C H V S.

144 ENumerantur Priuilegia, in rem præsentem emanata.
145 Potuisse Pontifices licitè in hoc Priuilegia elargiri.
147 Non verò sæculares Principes.
147 Priuilegio Pontificis, etiam illicito, vtens, declinat Censuram: In dispensatione legis medio Priuilegio, requiritur caussa.
148 Priuilegia hic non declarantur nulla, sed reuocantur vt valida, vbi de eo, qui in Priuilegio, vel mente concedentis excedit.
149 Quæ priuilegia præsumenda sint nulla defectu mentionis Iuris communis, aut præsentis Canonis, quibus derogant.
150 Effectus additæ Clausulæ, De huiusmodi prohibitione expressam, &c.
151 An sufficiat, ne Priuilegium dicatur reuocatum, si huius prohibitionis mentio fiat æquiualenter tantum.
152 Priuilegia non reuocantur, nisi quoad ea, quæ aduersantur Canoni.
153 Iudicium de Priuilegijs initio huius §. enumeratis.

144 TRia priuilegia (quod spectat ad 4. Canonis nostri partem) reperio apud Doctores enumerata, eaquè Rebuspublicis concessa; vt meritò Respublicæ in derogatione specialim exprimantur. Alterum à Nicolao V. & Xisto IV. viuæ vocis oraculo; concedens Genuensibus negotiationem cum Infidelibus, præsertim Turcis etiam tempore belli, cum in Iure tunc esset interdicta *cap. Quod olim. De Iudæis*; non tamen de prohibitis, excepto fune, qui tradi permittitur, pro nauigiorum indigentia, Saracenis, venientibus ad eorum portus; licet aliqui velint ab opposito, permitti tradere, dum ipsi Genuenses portus Sarracenorum appellunt, qua in re priorem partem, vtpote probabiliorem secuti sumus *num.* 42. Alterum eidem Genuensium Reipublicæ à Iulio II. deferendi ad Turcas aliqua ex prohibitis, vt stamnum, æs, plumbum, electrum, aliaquè in eo expressa. De quibus Priuilegijs *Syluester in Summa Ver. Excommunicatio 7. §. vers. super hoc tamen. Tabiena ibidem 6. num. 5. Toletus lib. 1. Instruc. Sacerd. cap.* 24. *nu.* 14. Tertium est, manatum pro Venetis à Martino V. commercium permittens in mercibus, & victualibus, & in aliquibus etiam ex prohibitis (secundùm quosdam) non tamen armis, & lignaminibus. *Diuus Antoninus 3. par. Summa tit. 24. Cap. 30. in fine. Syluester loco citato ex Archidiacono. Conradus quæst. 51. Rebuffus in prax. benef. 2. par. in explicatione huius Canonis Ver.* Nõ obstãtibus.

145 Plura inde in Põtificiæ auctoritatis summam amplitudinem eliciuntur. Primum nempè, potuisse, & posse Summos Pontifices in rem præsentem Priuilegia licitè concedere, cum enim de facto concesserint, temerarium esset, factum damnare, aut in Successoribus minorem collocare potestatem, contra *cap. Innotuit De Electione.* Quamuis enim deferre hæc prohibita eo animo, vt hostes Infideles aduersus Christianam Rempublicam, & Religionem audaciores, potentioresquè fiant, sit iure naturali, ac Diuino damnatum, deferre tamen simpliciter, non est actio per se mala, quin possit aliquando consideratis circumstantijs loci, temporis, & personarum permitti. Quod si etiam dicimus, ex conditione rerum prohibitarum, quibus non potest non augeri potentia hostium, oriri, quòd prohibitio naturalis, ac Diuina sit simplex, & absoluta (qua de causa diximus, à nostro Canone delationem prohiberi simpliciter, non ex solo malo animo) ob potestatem tamen, qua suaDi-

ui-

nium Pontifex interpretatur, absolutam prohibitionem declarare potuit, vt ex additis circumstantijs aliquando cessare, non sit contra illam. Quapropter non concedent Pontifices ex Priuilegio reuelationem arcanorum, in damnũ Christianæ Reipublicæ factam, nec ad idem, fauorem, auxilium vel consilium impendi, quæ §. 2. & 3. prohibentur; manifestè enim hæc impia sunt, sed tantùm prohibitorum in Iure, vel in nostra Bulla aliquam delationem, quæ consideratis circumstantijs, non videatur notabile allatura detrimentum Reipublicæ Christianæ, aut quando maius sit vtile, quod ex delatione percipitur; puta ob captiuorum redemptionem aut ad habendum frumẽtum in ingruente famis necessitate.

146 Infertur deinde, potestatem huiusmodi elargiendi in his Priuilegium, & concessionem quamlibet, solius esse Pontificis, non sæcularis Principum, nisi causa esset talis, vt ait *Nauarrus in cap. Ita quorundam notab. 1. num. 14. De Iudæis*, quæ sufficeret ad efficiendum actum licitum attento Iure naturæ, iuxta ea quæ diximus *num. 17. & 20.* & alibi sæpius in hoc Capite. Nam, cum traditioni eorum, quæ natura sua augent vires Infidelium hostium, insit, aut proxima sit ratio peccati, & augmentum virium sit toti Christianæ Reipublicæ præiudiciale; negotium dispensandi non nisi ad Pontificem spectare potest, qui solus ratione vitandi peccati, & demandatæ eidem curæ Dominici gregis, in cunctis potest; arg. eorum, quæ ad *cap. fin. De Const. lib. 6.* latè habent Interpretes. Ita *Nauarrus loco citato Duardus lib. 2 Commentar. ad Bullam Cœnæ Canone 7. quæst. 37. num. 36. Altertus tom. 1. De Censur. lib. 5. disp. 8. cap. 11. col. 2. in fine.*

147 Tertiò, quamuis rei natura attenta, aut circumstantijs, aliquando illicitè Priuilegio permitterent Pontifices aliquid ex prohibitis, puta arcanorum reuelationem, aut auxilium in damnum Christianæ Reipublicæ, vel prohibitorum delationem, tunc, cùm ea expetunt Infideles in Christianorum perniciem; declinare tamen censuram, qui ex Priuilegio reuelaret, præstaret, aut deferret iuxta dicta in similibus Capite II. *nu.* 5, Capite IV. *nu.* 59. & Capite V. *nu.* 58. & sequentibus. Siquidem omnis Censuræ poena Iuris est humani positiui, vt Cap. I. *num.* 3. dictũ est; ita vt subijciatur Pontifici. Pontifex autem Priuilegium elargiens, censetur à lege eximere, quod difficultate caret. *Nauarrus loco citato nu. 15. Altertus col. 3. Duardus eadem quæst. 37. nu. 1. Vgolinus De Censur. Pontif. per Bullam Cœnæ reseru. par. 2. Cap. 7. vers. hoc nostro.* Addentes seclusò etiã detrimento Christianæ Reipublicæ adhuc necessariam esse causam dispensandi, vt peccet sine ea Priuilegium elargiens; licèt sit validũ, & eo vtens ab anathemate excusetur, quidquid sit, an etiã à peccato.

148 Quartò, non esse reuocandum in dubium, an præsenti Clausula Priuilegia tanquàm valida, reuocentur, vel potius irrita, & nulla declarentur in quo tantum laborat *Duardus quæst. citata*. Nam cum sermo sit de Priuilegijs, actu concessis à Sede Apostolica, non est dicendum, Canonis Authorem præsumere ea ita iniustè vt ociatur inualiditas à suis Prædecessoribus fuisse concessa. Nec obstat, vt diximus, quod delatio prohibitorum rerum sit contra Ius Diuinum, in quo sicuti non posset consuetudo, neque lex, ita nec Priuilegium, quod rationem habet priuatæ legis, *can. Priuilegia 3. d.* Etenim delatio huiusmodi natura sua non est contra ius Diuinũ, sed tantùm, quando est ad fauorem Infidelium, in perniciem Reipublicæ Christianæ, vel in ijs circumstantijs, in quibus certò timetur hostilis potentiæ augmentum in talem perniciem. Non est autem præsumendum Pontifices ita concessisse, sed de ijs, & eo tempore, quibus, & quo, consideratum fuerat, non fore notabiliter augendam talem hostium potentiam in Christianorum perniciem. Vnde dicendum videtur, quod suffragaturum priuilegium deferenti ea, quæ licèt simpliciter priuilegio permissa, præuidit tamen in talibus circumstantijs, fore vsui contra Christianos; censetur enim tunc excedere limites priuilegij, quod non præsumitur aliquid concedere in ijs circumstantijs. Et quidem, si sermo sit de tempore, res est certa, innodari nimirùm eum, qui deferret tempore belli actualis, imminentis, aut treguæ, dum Priuilegium expressè solo tẽpore pacis delationem permittit; apertè enim limites concessionis transiliuntur. Deferens autẽ res permissas, sed malo animo formali, aut æquipollenti, idest, vt in auxilium conferant Infidelium in damno Christianorum, vel in ijs circumstantijs, in quibus tale auxilium ex delatione sequitur, in foro fortè externo poterit iudicari immunis; siquidem, & malus animus latitat, vt suppono, & aliunde concessio est generalis, vt excusare possit asserentem, se inculpabiliter circumstantias non aduertisse. In foro tamen interno, & poenitentiali ratione auxilij præstiti iuxta tertiam actionem damnatam in Canone, circa quã nullum potest vigere priuilegium, vt diximus, non est existimandus declinasse Censuram.

149 Verum quidem est à tempore Xisti V. qui eam addidit Clausulam, *de huiusmodi prohibitione expressam mentionem non facientibus*, vt reuocantur Priuilegia ante ipsum concessa, quæ expressè non significant, eiusmodi concessioni nihil obstare Bullam Cœnæ, ita post Xistum præsumendum esse, eadem declarari nulla; quia præscribitur, vt forma necessaria ad tenorem validi Priuilegij, talis significatio. Adnotandum enim, secundùm sententiam receptiorem *Abbatis in cap. Cùm nonnulli num. 10.* & aliorum Doctorum ad ipsum *De Rescriptis*, ad Priuilegiorum validitatem, cum sint contra legem cõmunem, requiri in ipsis aliquam mẽtionem fieri ipsius Iuris; qua insinuetur, derogari Iuri; per verba scilicet communia, si Ius nihil speciale requirat; puta, *Non obstante quacumque in contrarium lege*; per verba verò specialia, aut æquivalentia specialibus, quando lex, cui priuilegium obest, requirit ad sui derogationem mẽtionem specialem; sunt autem hæc verba: *Non obstante tali lege*, vel, *Non obstantibus quibuscumque legibus, etiam si, quæ expressam requirunt mentionem, quarum tenores volumus haberi pro expressis, &c.* iuxtà *Felinum in cit. c.*

Cum nonnullis, & alios, apud *Duardum ea qu. 37. num.* 8. Est autem ratio, quia non præsumitur Princeps de facili ius commune velle mutare, nisi id insinuet; quapropter dum non insinuat, præsumitur subreptitiè impetrata concessio; præsertim autem dum adest lex, quę speciale sui mentionē in derogatione expostulat. Igitur præsumitur nulla priuilegia in rem præsentem concessa, si ante *Xistum* nulla est iurium, sententiarum, & Constitutionum generalis saltem mentio, post *Xistum* verò, nisi adsit specialis huius Bullæ. Quamuis etiam ante Xistum videatur eadem viguisse dispositio; si non ex pręsenti Canone, saltem ex generali illa, & exquisita derogatione priuilegiorum omnium in *§. non obstantibus Priuilegiis*, circa finem Bullæ; quæ eadem est in Bulla Gregorij, ac Xisti. Nec obstat, si dicas, in priuilegijs mentionem Iuris, cui derogatur, necessariam non esse, quando Ius est notissimum; non præsumitur enim tunc subreptio, iuxta ea, quæ habet *Abbas in cap. 1. sub nu. 12. eodem tit. De Rescriptis*; & in simili *Bartolus in l. Ille aut ille §. cum in verbis ff. De Legatis 3.* Id enim non procedit, quando Ius specialem requirit mentionem, sed ad summum, quādo nihil statuit circa sui derogationem. Bulla verò Cœnæ, licèt notissima, adeò tamen solemnis, & specialis est, vt ex stylo Curiæ semper exprimatur, quando ei derogatur, vt ipsa expostulat. Vltra notorietatem autem Iuris, vt ipsius nulla mentio sit necessaria in priuilegijs, requiritur, quòd Pontifex solitus sit frequenter, contra tale Ius elargiri priuilegia, & elargiri nulla in eis Iuris facta mentione. Contra Bullam autem Cœnæ rarissima sunt priuilegia, & in iis solitus est Pontifex Bullæ mentionem habere, igitur, &c.

Dixi autem, priuilegia inualida *esse præsumenda*, non autem de facto esse talia; quia, vt non potest vnus Pontifex alterius potestatem limitare, ita non potuit *Xistus* formam Successoribus Pontificibus concedendi in hac materia priuilegia, præscribere; vt sint inualida, si de huiusmodi prohibitione non faciant mentionem expressam, nec valeant, si velint, validè elargiri, nil obstante defectu mentionis Bullæ; non enim humanis consuetudinibus, ac stylis tenetur Pontifex; vt diximus in *Proœmialibus*, & alibi sæpius.

150 Virtute igitur Clausulæ derogatoriæ Canonis præsentis ante Xistum V., reuocabantur priuilegia quæcumquè, iam emanata, etiam si expressam mentionem Iuris communis, & Bullæ Cœnæ continerent; quia absolutè dicebatur, *non obstantibus quibuscumque priuilegijs, &c. quę illis nolumus in aliquo suffragari*, iis exceptis, quæ habebant: quòd reuocari non possent, nisi specialis eorum fieret mentio. Post Xistum verò, non nisi ea, quæ de pręsenti Bullæ prohibitione mentionem non habent, cæteris permanētibus in suo robore, vt patet. Vnde non est hodie ita stricta reuocatio. In quo videtur lapsus *Viualdus 2. par. Candelab. aur. in explic. Bullæ Cœnæ num. 57.* Dum ait, ante Xistum, vt priuilegia robur haberent, non fuisse necessariū, in eis bullæ mentionem fieri, vt necessarium est post ipsum. Quasi Clausula derogatoria verus ex Bulla Pauli III, non sit generalior in reuocatione, quod est falsum. An autem priuilegia reuocata ante Xistum, quæ vi additæ Clausulæ *de huiusmodi prohibitione expressam mentionem non facientibus*, nunc non reuocarentur, censenda sint extincta, vel potius quod reuixerint, examinauimus in proœmialibus *n.* 19.

151 Controuertitur item, an sufficiat nunc Bullæ æquiualens expressio, per hæc, aut similia verba priuilegio apposita, *Non obstantibus Constitutionibus, &c. etiam quarum facienda esset expressa mentio, quam volumus pro expressis haberi, ac si de verbo ad verbum, &c.* vel potius necessaria sit Bullę mentio indiuidua. Alterutrum sufficere putant, *Duardus loco citato num. 33. & Bonacina De Censur. in particulari disp. 1. qu. 8. pu. 4. nu. 15. vers. dixi in propositione.* Negat *Alterius vbi supra col. 2. vers. nec satis erit*, asserens, necessariam esse indiuiduam. Verùm prior etiam opinio videtur tuta, & in stylo Curiæ satis habere fundamenti. Nec oportet recurrere ad generalissimam reuocationem, quæ fit in fine Bullę, vt scilicèt illa sit, quæ reuocet priuilegia, nisi indiuiduam habeant Bullæ intentionem. Namquè illa, vt potè generalis, non potest obesse speciali huic præseruationi, qua præseruantur priuilegia, si de prohibitione huius Canonis mentionem faciant; ineptum enim esset, præseruare in præsenti aliqua priuilegia, quæ infra statim sunt reuocanda. Nec obesse potest defectus indiuiduæ mentionis, aut prodere mētio indiuidua; quia alioquin derogatio prædicti *§. Non obstantibus priuilegijs* est generalissima, prorsus exquisita, & nihil præseruans. Præsens igitur præseruatio attendenda est.

152 Obseruandum tamen, quoad ea tantùm reuocari Priuilegia, quæ aduersantur prohibitioni huius Canonis; non autem quatenùs concedunt earum rerum delationem, quæ licèt in iure sint prohibita, non prohibentur tamē à Bulla. Clausula enim *non obstantibus* refertur tantùm ad eam legem, & Interdictum, in quo ponitur; vt sit sensus non obstantibus huic prohibitioni priuilegiis, quæ ei derogarent. Quod non non aduertentes aliqui, vt *Graffius lib. 4. Decis. aurear. cap. 18. num. 106. &* Sousa *Relect. Bullæ Cœnæ cap. 8. in notat. circa text. num. 7.* absolutè dixerunt, Priuilegia, quæ *n.* 144. recensuimus, esse reuocata; cum tamen quoad mercimonium de rebus, in Bulla non prohibitis, non reuocentur, sicuti nec ea priuilegia, quæ permitterent victualia, & alia huiusmodi aliquando deferri citra damnum. Ita nobiscum *D. Antoninus, & Toletus, locis supra citatis. Bonacina eodem nu. 15. ad finem. Gambarupta De Casibus reseru. cap. cap. 7, Bullæ Cœnæ ad finem. Duardus vbi supra nu. 34. & Scortia in Bullas selectas Theorem. 416. in calce.* Dixi *aliquando, & extra damnū* Fidelium; quia arbitrati sumus, nostro Canone prohiberi etiam ea, quę, expressè licet non prohibita, futura sunt tamen auxilio Infidelibus ad damnum Christianorum, siue eo malo animo ferantur, vt sint auxilio, siue non, vt explicauimus *nu.* 128. Et ideò censendum est, non vigere priuilegium, concedens delationem non prohibitorum expressè per Bullam, quando priuilegiatus defert malo animo, vt sint viui Infideli-

bus

bus ad detrimentum Fidelium, vel in iis circũstanti js, in quibus delata futura sunt auxilio ad idem detrimentum. Vide superius dicta n. 148.

153 In specie autem de Priuilegio Nicolai V. & Xisti IV. cum fuerit editum viuę vocis oraculo, nec eius tenor innotescat, nullum potest ferri iudicium, quale robur habuerit. In præsenti autem nullum in vllis habere videtur, ex reuocatione, sæpiùs per Pontifices facta de huiusmodi priuilegiis, viuę tantùm vocis oraculo concessis, & nouissimè per S. D. N. VRBANVM VIII. Antequam reuocationem, quatenùs negociationem permittebat, etiam tempore belli, prohibitam in iure cap. Quod olim. De Iudæis Extrau. multa mentis in communibus eod. tit. & in Constitutionibus Nicolai IV. & V. dicendum est, viguisse, non reuocatum per Bullam; nisi commercium mercaturæ esset auxilio Infidelibus ad damnum Fidelium. Quoad functus autem, statim post Paulum III. qui ipsos; & reuocationem Bullæ addidit, dicimus, priuilegium cessasse. Verùm nec est improbabile hoc Priuilegium illud idem esse, quod ad formã, & sc. ipsturam redactum est per Iulium II.

Huius autem concessio dicitur iam expirasse, cum fuerit ad 100. annos, emanata anno 1504. Quale autem fuerit eius robur, vt iudicetur incidisse, vel non, qui in vsu priuilegij excessit ante annum 1604. examinandum est ex tenore illius, si haberi possit, animaduertendo, quòd facilè potest esse reuocatum per Clausulam derogatoriam, appositam Bullæ per Paulum III. vt diximus. Nec valet recurrere ad id, quod dicantur hæc priuilegia concessa per viam remunerationis, aut contractus, & personis non subditis, quæ non petierint reuocari. Temerarium namquè videtur, asserere, Pontifices reuocare voluisse ea etiam priuilegia, quæ non potuerint, aut non decuerint, reuocare; hęc autem voluntas colligitur ex generalissimis reuocationibus, et exquisi is clausulis, non tam hic, quàm in §. Non obstantibus priuilegijs circa finem Bullæ, vbi adest Clausula, etiam per viam contractus, aut remunerationis, & quibusuis Principibus. Vt omittam circa ea, quæ sunt affinia peccato, posse iustè, ac licitè Pontifices reuocare priuilegia quęcumquè, de quo latè dicendum est sępiùs in secunda parte huius Bullæ, præcipuè ad Canonẽ quartumdecimum.

Tandem priuilegium Martini V. dicitur, similiter expirasse; cum ad tempus fuerit, et testatur Syluester loco citato, se à fide dignis viris id audiuisse. Quod si adhuc dicamus perdurare, concedendum est quoad simplicem mercaturam, exceptis inhibitis in hoc Canone, quoad quæ est reuocatum à tempore Pauli III. nisi confirmatum fuerit, & confirmato adhuc vigeat. Quod etiam in alijs est attendendum.

SCHOLION ELENCHVS.

1 De cap. Ita quorundam. De Iudæis. obi de Regentibus Piraticas Saracenorũ naues.

2 Ex cap. Significauit, & cap. Quod olim, damnatur mercimonium cum Sarracenis tempore belli.

3 Quid seruandum in absolutione ab hac censura iuxta cap. Ad liberandam.

4 Obseruanda in cæteris Constitutionibus de hac materia.

Sermo incidit frequens in explicatione proximi Canonis de Iuribus, hac eadem de materia disponentibus. Et quidem, quod circa illa controuerti potest, satis discussum arbitror in processu Capitis. Pauca breuiter sunt, recolẽda.

1 Quoad cap. Ita quorundam. De Iudæis exploratum est, ea, quæ expressè prohibet deferri, prohiberi pariter in Bulla, quæ in his amplior est. Dumque statuit, excommunicatis, qui ad impugnandos Christianos arma Saracenis, & necessaria subministrant, nomine necessariorum ad impugnandum nil potest comprehendi, quod, non dixerimus, esse in Canone Bullæ inclusum. Asseruimus siquidem, prohiberi omnia, quæ ad impugnationem, & damnum conferunt; siue malo animo, vt ad impugnandos Christianos sint vsui, deferantur (quòd tantùm videtur puniri hoc cap.) siue in ijs circumstantijs, in quibus impugnatio sit secutura. Damnat deinde eos, qui pro cupiditate sua in piraticis Saracenorum nauibus regimen, & curam gubernationis exercent, de quibus aliqua diximus in Scholio Capit. III. nu. 8. Hos non damnat explicatus Canon, nisi Rectores huiusmodi, & Gubernatores considerentur vt milites, aut apti ad impugnandum, quo pacto sub §. 1. diximus comprehendi. Quatenùs autem considerantur, vt suam exhibent operam in fauorem Infidelium ad Christianorum damnum, incidunt tantùm ob tertiam Canonis actionem, quando damnũ, ex piratica irrogatum, est publicum Christianæ Reipublicæ, modo à nobis in superioribus explicato; siue quia ipsum expoliationis detrimẽtum publicum sit, siue quia inde Saraceni audaciores, & potentiores fiant ad publicum damnũ curandum. Cæterùm, si damnum sit tantùm priuatorum, vt puta, quia nauigium piraticum sit paruum, & priuati Domini, aut priuati tantũ expolientur, incurrent prædicti Gubernatores nautum ex hoe dumtaxat capit. excepto, si piratica solum contra alios Infideles exerceatur, aut eos, de quibus diximus Capite III. posse expoliari, sine Christianæ Reipublicæ, aut membrorum damno, vt ibidem diximus; ex quo etiam loco desumendum est, quænam sit nauis, aut Galea piratica, Nomine Saracenorum omnes, & soli, Mahometicam sectam profitentes, comprehenduntur, per notata nu. 8.; nec extenditur ad Iudæos, & alios Idololatras, seu Paganos, cũ simus in poenalibus; multò minus autem ad Hæreticos. Quicquid aliqui sentiant contra communẽ. Pœna est latæ sententiæ, nec reseruationem habet illius absolutio.

2 In cap. Significauit eod. tit. prohibetur delatio eorum omnium, etiam in mercibus, ex quibus aliquod commodum, aut subsidium Saracenis possit prouenire. Quod si intelligatur, cõmodum, aut subsidium in ordine ad potentiam hostilem, seu bellicam, & ad damnum Christianorum, vt videtur receptum ex Glossa, & Doctoribus ibidem, nil erit ibi damnatum, quod non

 sit

sit in Canone Bullæ comprehensum.

In *cap. Quod olim*, prohibetur, mercimonium habere cum Saracenis tempore belli, quod etiã supponitur interdictum in præcitato *cap. Significauit* §. *vltimò* vbi additur, tempus treguæ computandam esse inter belli temporas Hoc quidem diximus non prohiberi in Bulla, nisi cõferat in auxilium Infidelium ad Christianorum damnum. Excommunicatio est latæ sententiæ, nullique reseruata. Reliqua hoc *cap.* prohibita prohibantur etiam in Bulla.

3 *Cap. Ad liberandam*, ad nil, amplum magis, extenditur in prohibendo, quàm Bulla, Addit tamen alias pœnas, de quibus consulendi Interpretes ad illud; præcipuè *Nauarrus in cap. Ita quorumdam. hoc tit. De Iudæis post not, 11. & Scortia in Bullas selectas, Theoremate 103.* Quoad absolutionem autem latæ Censuræ, quæ nulli est reseruata, statuitur in hæc verba. *Et talibus gremium non aperiatur Ecclesiæ, nisi totum, quod ex damnato commercio perceperint, rependerint, & tantum de suo in permittem Terræ Sanctæ transmiserint; vt æquo iudicio, in quo deliquerint, puniantur. Quod si fortè soluendo non fuerint, sic alids reatus talium castigetur, quod in pœna ipsorum aliis interdicatur audacia, similia præsumendi.* Quæ omnia erunt obseruanda in absolutione ab excommunicatio ne explicati Canonis. Quia autem præsens *cap.* non videtur generaliter disponere, sed tantùm in fauorem Terræ Sanctæ, non censetur comprehendere omnes Sarracenos, sed tantum eos, quorum imperio tunc suberant loca Sancta, degentes nimirùm sub ditione Sultani Ægypti, iuxtà *Constitut.* Nicolai IV. *Olim tam ingeneralis*, & *Extrauag. Multa mentis eodem tit.* in commu nibus. Quamobrem, & nunc probabile est, eos tantum, qui Magno Turcarum Domino subsunt, vt potè qui Terram Sanctam possidet, comprehendi.

4 Similiter in ea Nicolai IV. Constitutione innouata per Nicolaum V. nulla amplior reperitur dispositio quàm in Bulla, excepto quoad mercimonia; quoad victualia autem per decennium, quod iam petransijt. Exprimuntur autem specialiter vendentes, mittentes, & pe mittentes à suis locis, prohibita extrahi; et, si quis omnes, aut aliquos, horum opinetur sub Bulla Cœnæ non comprehendi, quod vidimus controuerti, nouerit ex hac esse Constitutione innodandos. Et in ea sermo, vt diximus, de Saracenis Ægypti, Terrisque, Sultano subiectis, qui tunc locis Sanctis imperabat. Adduntur pœnæ *Capit. Ad liberandam*, & præscribitur eadem cautio in absolutione præstanda; insuper autem inditur poena infamię, & inhabilitatis ad testandum, adeundaquè testamenta.

De iisdem Sarracenis Terræ AEgypti loquitur *Extrau. Multa mentis. De Iudæis*, quæ prohibet, deferre mittere, vel portare, & de portibus extrahi permittere (præter ea, quæ prohibentur in Bulla) victualia, et alia quæcumque mercimonia; aut eis aliàs auxilium quoquomodo præstare, aut fauorem. Et licet non addatur *ad damnum Christianorum*, vt in Bulla, videtur tamen id subaudiendum; cum prohibitio hæc ei manauerit in fauorem liberationis Terræ sanctæ, bello à Christianis perficiendę. Non fit tamen, quin mercimonij, & victualium prohibitio. hic, & in aliis supradictis Constitutionibus accipiatur generaliter, & absolutè; vt non tunc tantùm inducat Censuram, quando prauo animo ea deferuntur, aut in ijs circumstantijs, in quibus pro futura sunt ad damnum Christianorum, verùm etiam omni tempore, & quauis intentione non mala. Aliç insliguntur poenę, quas breuiter memorauimus in *Præludio* huius Capitis, eademquè conditio ad absolutionem Censuræ, quæ est latæ sententiæ prærequiritur, ac in *cap. Significauit, eodem tit.* verùm vlterius Sedi Apostolicæ reseruatur.

Extrauag. Ioannis XXII. Copiosus. De Iudæis, fuit ad solum tricennium, vnde nulla illius ratio habenda est.

CAPVT OCTAVVM.

In Censuram Bullæ Cœnæ, aduersus Impedientes delationem Victualium, & Vsualium ad Romanam Curiam.

ITem excommunicamus; & anathematizamus omnes impedientes, seu inuadentes eos, qui victualia, seu ad vsum Romanæ Curiæ necessaria adducunt.

§ Ac etiam eos, qui ne ad Romanam Curiam afferantur, vel adducantur, prohibent, impediunt, seu perturbant.

§. Seu hæc facientes defendunt per se, vel per alios; cuiuscumquè fuerint ordinis, præeminentię, conditionis, & status, etiam si Pontificiali, seu Regali; aut alia quauis Ecclesiastica, vel mundana præfulgeant dignitate.

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1 *EX Canonis amplitudine ampla Pontificis auctoritas.*
2 *Illius antiquitas, & variatio.*
3 *Materia, Actiones, & partitio.*

1 ROmana Curia ob sui dignitatem amplissimam, eiusquè Capitis, Summi nimirùm Pontificis, maiestatem verendam, caussarumquè, ac negociorum vniuersæ ferè Ecclesiæ, quæ in ea aguntur; grauitatem, omni honore prosequenda est. Quia verò perfectus honor non solùm simplici veneratione, sed etiam temporalium subsidiorum subministratione præstatur, ideò sacrilegi impedientes deferri, quę ad victum, vsumquè ipsius necessaria sunt, hoc anathematis vinculo alligantur. Ostentante Romano Pontifice culmen potestatis suæ, dum publicis quibusquè viris, cuiuscumquè fuerint ordinis, preęminentiæ, conditionis, status, ac dignitatis, inhibet, ne sine caussa delationem huiusmodi suis in ditionibus impediant, prohibeantue; absoluta licèt in eis gaudeant auctoritate. In quo discriminatur præsens Bullæ nostræ Canon à pluribus Summorum Pontificum hac de re editis Constitutionibus, Xisti nimi-

rùm

rum IV. & Iulij II. innouatis à Clemente *VII.* in Bulla incipiente, *Ad Sacram.* Pij V. Constitut. *Cupientes.* ann. 1566. & Gregorij. *XIII.* Constitution. *Inter multiplices* ann. 1578. Hæ enim de solis Apostolicæ Sedi mediatè, vel immediatè subiectis viris principibus, exterisque personis, disponunt, vt infrà, præsens verò Canon etiam non temporaliter subiectos Censuræ subijcit.

5 Est porrò antiquus satis in Bulla, quamuis non sicut plerique ex præcedentibus; vt porè quum non constet fuisse in generalibus Processibus, tempore Clementis V. vigentibus. Habetur tamen in Bulla Martini V. apud *D. Antoninum 3. p. Summa tit.* 24. *Cap.* 71. *casu.* & successiuè in Bullis posteriorum Pontificum, nunquam prætermissus, nullamque, aut modicam mutationem passus, vsquè ad Gregorium XIII; qui primus creditur post verba *ne ad Romanam Curiam adducantur, vel afferantur, impediunt, seu perturbant*, addidisse, *Vel pro eis aliquid exigunt, aut solui refaciunt*, vt est apud *Nauarrum in Manuali Cap.* 27. *num.* 64. Quam clausulam substulit Xistus V addens verbum *prohibent*, vt habetur apud *Vgolinum* 2. *parte Candelabr. aurei in explication. Bullæ Cœnæ, casu* 8. neque deinceps variationem admisit, licèt in prioribus eiusdem Xisti Bullis apud *Toletum lib.* 1. *Instruction. Sacerdot. Cap.* 24. *in antiquiore editione*, vbi nos legimus *seu hæc facientes defendunt. &c.* legatur, *seu hæc faciunt, vel defendunt, &c.*

3 Eius materia sacrilegium est, quo offenditur Apostolica Sedes, in quo victualibus, ac vsualibus, ad eam deferendis, posito impedimento, ex *Caietano in Summa, ver. Excommunicatio Cap.* 19. *Sousa Relectione Bullæ Cœnæ Cap.* 9. *in notationibus circa textum in initio*, & alijs, & explicat. *Bonacina, De Censuris in particulari disp.* 1. *quæst.* 9. *punct.* 1. *num.* 15. Seu vt placet *Pellizzia tom.* 1. *qq. Moral. Tract.* 16. *Cap* 7 *n.* 155. Sacrilegium, quo offenditur Sedes Apostolica, in personis, existentibus sub eius protectione, ratione victualium, & vsualium, ad Curiam deferendorum. Videtur tamen hæc materia diminuta, & ad solam primam Canonis partem referri, vt constabit ex infrà dicendis.

Actiones damnatæ sex sunt, exquè principales dempta postrema. Prima est impedire adducentes victualia, & alia ad vsum Romanæ Curiæ necessaria. Secunda eosdem inuadere. Tertia prohibere, ne prædicta ad Romanam Curiam adducantur, vel afferantur. Quarta idem impedire. Quinta perturbare. Sexta accessoria, prædicta facientes defendere per se, vel per alium. Eas tamen ad tres reducimus, iuxtà quas Canonem partiti sumus, vt Prima consistat in impedimento eorum, qui deferunt; nec enim Inuasio, secundo loco damnata, distat à ratione impedimenti. Secunda in impeditione rerum, quæ deferendæ sunt, prohibitio siquidem, & perturbatio quarto, & quinto loco recensitæ, species quædam sunt impedimenti. Tertia in accessoria defensione impedientium.

Omnes impedientes, seu inuadentes eos qui adducunt, &c.

E L E N C H V S:

4 VIS particula Omnes. *Quòd comprehendantur etiam, temporaliter subditi Sedis Apostolicæ.*

6 *Impedire quid sit, & quòd precibus etiam fiat.*

7 *Non est necesse impedimentum de facto à delatione desistere.*

8 *Demoratio notabilis impedimentum est, secùs breuis.*

9 *Indirectè qui impediant. Quorum omissio sit impedimentum. Discrimen inter primã, & secundam actionem Canonis.*

10 *De impediente aliis modis, seu de mandante*

11 *Assistens impediturus si valeret, an incidat.*

12 *Plura de impedimento, ex solutione Vectigalis pro delatione.*

13 *Quid sit* inuadere; *Vbi de inuadente solis minacibus verbis.*

14 *Examinatur latè, an necessarium sit impedire, eo ex animo ne res deferantur ad Curiam.*

15 *Non excommunicatur inuasio, titulo odij, aut iniuria vlciscenda; Secùs impeditio simplex, ne delator infensus aliqua delatione lucretur.*

16 *Iustam habens impediendi caussam non irretitur.*

17 *Expolians vi deferẽtem victualibus, alijsque etiam rebus, impedit.*

18 *Similiter eadem occultè furans, & quorsum.*

19 *Princeps edicens, ne aliquis ex territorio exeat, vel per illud permittatur transitus, quando inuodetur*

20 *Emens sibi ea, quæ adducebantur ad Curiã, non dicitur impedire.*

21 *Ad euitanda pericula, potest quis etiam directè delationem nolle, & impedire.*

22 *Princeps licitè impedit delationem victualium, vt in suo Imperio abundantiam seruet, & quorsum.*

23 *Ex eo solum quòd Curia rebus deferendis non indigeat, non excusatur impediens delationem.*

24 *An Princeps penuria laborans, quæ aliunde deferuntur ad Curiam, detinere possit, dum per suum territorium transeunt.*

25 *Habitualis dispositio ad permittendam delationem excusat absolutè ea vetantem, ex quibus etiam delatio impeditur.*

26 *An impediat, qui non permittit delationem, nisi expetita licentia.*

27 *Impediens vtendo iure suo, non debet de iure esse dubius.*

28 *Permittitur impedimentum cedens in fauorem Curiæ.*

29 *De impediente dum bellum viget contra Põtificem, aut locum Curiæ.*

30 *Ad quem spectet probare, impedimentum non*

non fuisse positum dolo malo.
31 *De Verbo* adducunt *notabile.*
32 *An excusetur, qui deferentem impedit, non delationem.*
33 *De ignorantia Iuris, aut facti.*
34 *De expoliante Curialem, qui suâ sponte ad Curiam defert vsualia.*

4 Insinuauimus in *Præludio* cur speciatim dicantur hic excommunicari *omnes*, addita in fine Canonis Clausula, *Cuiuscumque fuerint ordinis, præeminentiæ, conditionis, & status, etiam si Pontificali, seu Regali, aut alia quauis Ecclesiastica, vel mundana præfulgeant dignitate*; nimirùm, ne quis præsentem Canonē facilè arbitraretur accipiendum esse ad instar aliarum Pontificiarum Constitutionum, de hac materia disponentium, quæ solùm subiectos temporali Apostolicæ Sedis imperio comprehendunt. Immò etiam, vt ex Clausula illa expressiùs significaretur, contineri, non solùm, qui priuata vi impedimentum delationi exhibent, sed etiam qui auctoritatiuè prohibent, vel obstant. Cæterum sub sola particula *omnes* sine alio addito, satis comprehendi cunctos nemine excepto, diximus Cap. I. *num. 9.* vlteriùs id non repetitur; quod hic explicant pluribus *Alterius tom.1. De Censur. lib.5 Disput.9. Cap.1. col.4. & Duardus lib.2. Commentar. in Bullam Cœnæ Can.8. qu.10. circa initium.*

5 Potuit tamen esse aliquale dubium, an cōprehendantur, qui sunt de statu Pontificis. Namque mentis illius videtur esse, vt Curiæ commoditati consulat de rebus, quibus indiget ex ditione aliorum Principum, vbi quæ ex proprio afferuntur statu, sufficientia non sunt. Quæ enim sunt in imperio Pontificis, ita sunt in eiusdem potestate, vt ad nutum in Romanam Curiam facilè possint adduci. Vnde si sit sermo de priuatis personis, cum hæ facilè possint minis temporalium poenarum cohiberi, ne Curiæ abundantiæ sese opponant, non videntur anathemati subijciendæ. Si verò sit sermo de personis publicis, vt sunt Gubernatores, Officiales, alijquè auctoritate pollentes, præsumi potest quòd faciant in vtile Status, & subditorum Sedis Apostolicæ, pro qua regimen gerunt, ac proinde non sunt damnandi.

Verùm, cum à particula *omnes* nemo excludatur, censendi sunt prædicti etiam sub Canone contineri, vt expressè asserit *Vgolinus*, *De Censuris Pontifici per Bullam Cœnæ reseru. par.2. cap.8. §. 3. nu. 1.* referens ad idem *Caietanum in Summa Ver. Excommunicatio. Cap. 19.* & supponunt indubitatum alij communiter, Nec obstant coniecturæ in oppositum allatæ. Tum quia inter loca Sedi Apostolicæ subiecta, Romanæ Curiæ vult Pontifex specialiorem habendam esse rationem. Tum quia potest, & rerū, quæ de Statu ipsius adducuntur, licèt ipse sit Dominus, dolosè impediri delatio. Tùm quia non censentur esse in potestate ipsius, quæ singuli ex proprijs redditibus, fructibus, aut mercibus deferunt. Tùm quia non ita facilè poena temporalis infligitur, sicut spiritualis per se inducitur; quamobrem ea prouidetur magis. Tùm quia multæ aliæ sunt Censuræ in solos Apostolicæ Sedis subditos latæ, quamuis temporalibus poenis facilè possent cohiberi. Tùm tandem quia Gubernatores, alijquè viri publici possunt alijs de causis non iustis impedire; concedendum porrò in vtile ditionis, quam regunt, impedire posse; vt infra declarabitur.

6 Est in hac prima actione, prout diximus, sermo dumtaxat de impedimento, deferētibus posito. Multa tamen in eius explicatione adducenda sunt, breuitatis, & claritatis gratia, quæ secundæ etiam actioni sunt communia; ne bis eadem pertractemus.

Impedire igitur (dictum quasi in pedes ire) est obstaculum ponere, quod de se efficere posset, ne negotium aliquod, vt in præsenti delatio ad Curiam, perficiatur, aut non ita facilè, & citò. Quod vi, & metu incusso plerumquè fieri solet tàm factis, quàm verbis, vt fraude, machinatione, rerum ablatione; mendacioquè, & fallacia, nec non blanditijs, & precibus, de quibus non obstat, quod *impedire* significare videatur violentiam aliquam, & coactionem. Hic namque attenditur, iuxta Bullæ intentionem, effectus, ac scilicèt quis illius diei possit fuisse in causa; non secuta autem delatione ob preces alicuius, dicitur is fuisse positiuè in causa, cur res addncta non fuerint. Ita verbum *impedire* communiter explicant Interpretes hoc loco, & specialiter de precibus, ac blanditijs meminerunt. *Duardus loco citato qu.2. num.5. & Scortia in Bullas selectas Theorem 417. col.1.*

7 Dixi, *quod de se efficere posset, ne delatio perficiatur*; quia non est necesse ad contrahendam Censuram, de facto deferentem ita impediri, vt delationem non prosequatur; sufficit quippè, si impedimentum de se sufficiens sit, illum auertere à prosecutione delationis; ex eo enim satis dicitur impeditus. Quòd verò quis maioribus viribus munitus impedimentum superet, & prosequatur iter, non minuit malitiam impedientis, & est per accidens. Ideò etiam addidimus impedimentum esse, quod obstat, *quin ita facilè perficiatur delatio.* Ita colligitur ex *Vgolino citato §.3. & Alterio Cap.1. col.3. in fine.* quod expressè habet *cap.5. col.3. circa medium.* & sequitur *Scortia vbi supra col. 2.* Indè verò conijci videtur, non esse necesse, de facto deferētem desistere ob impedimentum, aut res non deuenire ad Romanam Curiam; quis distinctè damnatur impediens adducentem, & impediēs, ne res adducantur, & quia ex sola inuasione quis innodatur. Non requirit autē inuasio, quòd quis ex ea de facto à delatione retrahatur. Aliàs de verò non esset improbabile, asserere, impedimentum hoc debere intelligi cum effectu non delationis, pro qua damnatur, vt in similibus sæpius opinari sumus.

8 Pariter ergò non declinat excommunicationem, qui postquam impedimentum posuerit, ab eo desistit, & se ipsum tollit, vt notauit idem *Vgolinus loco citato. & Duard. qu. 10. num. 3. vers. Tertiò ampliatur.* Addentes secùs esse dicendum, si impedimentum duret modico tempore, vt si post aliquam altercationem impediens dicat: Eia vade in pace. Quam morā ex-

cen-

tendunt vfquè ad horam *Graffius lib. 4. Decif. aurear. cap. 18. num. 110. Reginaldus Prax fori pœnitent. lib. 9. cap. 19. fect. 1. in initio, & Bonacina de Cenfuris in particiculari difp. 1. qu. 9. punct. 3. num. 4 verf. Secundò fequitur.* Vnde è conuerfo dicitur impedire, qui notabili tempore remoratur. arg. *text in cap. Pia. § fin. cum ibi notatis per Archidiac. De exceptionib lib. 6.* etiam fi nullam aliam habeat intentionem, remorandi. Siquidem progredienti; mora obstaculum eft, potens etiam auertere adducentem, ne iter profequatur, et prætetea contingere poteft, Curiam ita deferendi indigere, vt notabilis mora fit illi valdè præiudicialis. *Gambarupta De Cafibus referuatis ad Capit. 8. Bulla Cœnæ num. 1.*

Itaquè impedire dicitur, & fimpliciter, & cũ effectu, vt explicatum eft.

9 *Directè* item, & *indirectè* vt declarat *Duardus qu. 5. num 5.* Directè impedit, qui apertè impedimentum ponit, indirectè verò, qui per obliquum caufa eft, vt deferens impediatur; vt fi quis prohibeat, ne aliqua concedatur tranfitus, aut cuftodes ponat ad illum impediendum, aut qui malignè det operam, vt res deferendæ ante acceffum ad Curiam fubmergantur, corrumpantur, aut amittantur; quinè fe obliget dolosè ad deferendum, ea intentione; vt fic nec per fe, nec per alium deferantur; qui curet, ne adducẽdi neceffaria ad delationem, & iter fubminiftrentur, aut vt fubminiftrata aufetantur, & Principes, cęterique poteftatem habentes, prohibentes, ne quis de ftatu egrediatur, vel ne deferẽda extrahantur, aut ne pateat per fuum territorium trãfitua; alijfquè fimilibus modis.

Obferuandum tamen, quoad hanc primã Canonis partem, & actionem, prædicta impedimẽta non debere accipi in ordine ad eos, qui aliàs adduxiffent, aut parati funt adducere, retrahantur tamen ex illis, fed tantùm in ordine ad eos, qui de facto adductionem, & iter aggreffi funt; dicitur enim *Impedientes eos, qui victualia adducunt,* quæ verba intelligenda funt cum effectu actualis adductionis; neque hic præfcribitur, ne objiciatur impedimentum rebus deferendis; fit enim id in §. 2. fed ne ipfis delatoribus. Vnde hoc priuilegio gaudent delatores, quatenùs deferunt, ac proinde dum deferunt, non anteà. Ex quo fequitur, ex hac prima parte non innodari Principes, qui dum nullus eft, qui de facto adducat, edictum condunt, ne aliquis à territorio difcedat, vel ne victualia extrahantur, aut ne permittatur tranfitus; quia etiam fi aliqui, qui aliàs adduxiffent inde auertantur, ne adducant, nõ tamen verificatur, quod talibus edictis impediti fint aliqui de facto adducentes. Incidunt igitur tantùm, qui tunc prohibẽt, quorumuè viget prohibitio, quando quis actualiter adducit. Atque inter hos indirectè impedientes collocamus Miniftros iuftitiæ, alifquè ad quos ex officio, ac auctoritate pertinet, impedimento obuiare, faltem fi requifiti, impedimentum non tollant. Quia, qui tenetur prohibere, nec facit, dicitur iuxta leges ipfe impedire, vt in fimilibus; latè dictum eft in Superioribus, præfertim Cap. VII. *num. 51. & fequentibus, & num. 136.* & Cap. I. *num. 162. & fequentibus.* Quod vnicè adnotauit *Soufa Rilat. Bulla Cœna difp. 54. concl. 2.*

10 Tandem impeditio fit, & *mediatè,* & *immediatè.* Immediatè quando quis per fe, proprijs verbis, aut facto, refiftit adducenti. Mediatè vero, quando opera vtitur aliorum. Et immediatè impedientem non eft dubium innodari, ficuti efse poteft de mediato. Nam cum ifte impediat per alium, videtur effe Mandans; Mandans verò, vt fæpiùs dictum eft, non comprehenditur fub lege poenali, nifi expreffus; præfertim fi lex folita fit exprimere, quod facit noftra Bulla, aliquando Mandantes exprimens.

Et quidem *Alterius cap. 1. col. 3. in fine, & Duardus loco citato* fupponunt, mediatè impedientem comprehendi, quia impedit; mediatè licèt. Quod etiam fentit *Vgolinus loco citato § 1. num. 5. in ver. Immediatè in fine,* dum ait, Dominum loci, impedientem per fuos milites eos, qui adducunt, offendere ad Bullam. Quod fuadetur ex *l. 1. § fecifſe ff. De eo per quem factum, &c.* vbi dicitur, *Fecifſe dolo malo non tantùm is putatur, qui fuis manibus, vel per fuos retinuerit; verùm qui alios quoque rogauerit.*

Idem tamen *Duardus quæft. 3.* quærens, an impediens per alios innodetur, refpondet negatiue, vtpote qui eft Mandans, hic non expreffus. Eiufdemquè fententię eft *Scortia col 5. in fine. & Bonacina punct. 2. num. 11.* qui in cafu Domini per fuos milites impedientis, ait, fuftineri poffe quod incurrat, fi auctoritatiuè, & præfens exiftens impedimento adfit; idem enim tunc eft, ac fi immediatè ipfemet impediret, vt colligitur ex *citata l. 1.*

In qua controuerfia priorem opinionem probabiliorem arbitramur; moti tùm ex eo, quòd videntur carpi principaliter ipfi Principes ratione claufulæ, *cuiufcumque præeminentia, etiam fi Pontificali, aut Regali, aut alia quanti, &c.* ipfi autem plerumque non impediunt immediatè proprijs manibus, fed medijs alijs. Tùm ex eo, quòd ille, qui mandat de objiciendo impedimento, non eft propriè Mandans, fed auctor ipfe impeditionis; dicitur enim ipfe ponere impedimentum, dum eos mittit, qui impedimento futuri funt; deferens enim dicitur impeditus, per hoc folùm, quod fciat milites adftare ad effectum impediendi; ficuti etiam cenfetur communiter Princeps impedire, & innodari, per hoc folùm, quod edictum condat, ne aliquis deferat, licèt de facto impediant in executione foli milites, qui ad executionem edicti deftinantur, vt omittam, hos vix poffe effugere excommunicationem ex fecunda actione, quatenùs mittentes alios, perturbant, ne vfualia ad Romanam Curiam deferantur; vel ex tertia; quatenùs ordinariè folet, qui mandat per alium, eumdem etiam defendere, quod eft prohibitum.

Ex quibus ad oppofita refponderi poteft; Hũc de quo loquimur, ita effe Mandantem, vt fit etiã propriè Ponens impedimentum; atque intentione legis huius, quæ etiam in eius verbis fundatur, talem iure præfumi poffe comprehenfum. Concedimus tamen mittentem alios, vt impediant, non innodari, nifi effectu fecuto: id eft nifi illi aggreffi fuerint impeditionem, vti deferẽs

ex ſcientia, quod impedituri adſtent, deſtiterit à delatione; iuxtà ſuperiùs dicta, & infra adnotanda.

11 Qui ramen aſſiſtit impediturus, ſi valeret, ſed re vera non aggreditur impeditionem, puta, quia veretur, eam non eſſe ſecuturam; ſi lateat adducentes; ita vt non dicantur timore huius aliquo pacto auerti à delatione, non eſt cenſendus innodatus; quia in eo ſtatu adhuc non poteſt dici impediſſe, quod ſufficit.

12 Specialis impediendi modus exprimebatur in Bulla Cœnæ Gregorij XIII. vt diximus in Præludio, conſiſtẽs in exactione alicuius vectigalis, vel Datij pro rebus hiſce deferendis, cũ autem ea Clauſula à Bulla exciderit, videtur nunc exactio huiuſmodi non eſſe impedimentum. Ego quidem puto, nec olim fuiſſe mentem Gregorij, prohibere exactiones iuſti, ac ſoliti vectigalis pro delatione rerum huiuſmodi, earumuè extractione è ſtatu, vel pro tranſitu, &c. quod iuſtè ſoluitur pro aliis rebus (quicquid velit *Viualdus 2. par. Candelabr. aurei in explicatione Bullæ Cœnæ num. 70. in ſecunda editione.*) Nec enim conſtat, quod iure ſuo voluerit expoliare Principes, vel in ipſorum graue præiudicium res huiuſmodi, ad Curiam deſtinatas, priuilegio exemptionis donare. expreſſiſſet id enim aliquo modo, iuxta ea, quæ Baldus in *l 1. col. 1 ff. De Conſtitution. Principum*: Verùm prohibuiſſe tantum extorſionem iis, qui auctoritatem exigẽdi non habent, vt ſunt perſonæ priuatæ, vel publici exactores, dum excedunt, quoad hoc, in vſu ſuæ poteſtatis. Iis autem, qui auctoritate pollent, interdixiſſe iniuſtam exactionem; aut ad ſummum aliquid exigere, ea ſolùm de cauſa, quia ad Romanam Curiam res illę deferuntur, cum alias illud exigendũ non eſſet. Quapropter nunc etiam puto, non puniri excommunicatione impedimentum, conſiſtens in iuſta exactione, benè tamẽ in iniuſta, & in ea, quæ eſt à priuatis, ſeu non habentibus ad id ſufficientem poteſtatem. Quia omne iniuſtum impedimentum cenſendũ eſt interdici, nequaquam verò licitum, ac iuſtũ, arg. eorum, quæ *Baldus in l. 1. C. de his quæ pœnam. Gloſſa in l. ſi ſeruum. §. Prætor ait ff. De acquirend. hæred. Aretinus, & Alexander in l. Quod bonis §. 1. ff. ad l. Falcid. Ruinus conſil. 43. num. 21 Volum. 4.* aſſerentes, dum prohibetur, moleſtari aliquem, nunquam intelligi de moleſtia, quæ iure fit; vt per aliquos caſus infra explicabitur.

Ea igitur de cauſa dicẽda eſt ſublata per Xiſtum V. prædicta Clauſula, quia exactio iuſta nõ eſt damnanda; vt aliquis poterat autumari ex illa Clauſula, quia generalis erat; ex altera autem parte exactio iniuſta modo explicato ſatis comprehenditur ſub communi voce *impediendi.* Vbi adnoto, non ſtatim ac quis expertit iniuſtam ſolutionem, innodari, ſi enim deferens libenter ſoluat, & progrediatur non dicitur impeditus; ſed quoties ſoluit inuitus, vel quando, ex eo, quod ſcit eſſe ſoluendum, abducitur, ne delationem proſequatur. Et præfatæ ſententiæ ſunt *Duardus qu. 10. num 14. Gambarupta vbi ſupra num. 5. Bonacina punct. 2. num.* 13. addens, locum non eſſe excommunicationi, etiam ſi pro ſolutione vectigalis aliquot rerum deferendarũ pars ſoluenda ſit, aut ſi pro vectigali non ſoluto, in pœnam res omnes deferendæ auferantur; vtuntur enim iure ſuo exactores. Idemquè ſentit *Souſa diſp. 56.* qui ſatis probabiliter addit poſſet quoad præſentem Canonem (licèt non quoad Quintum, interdicentem iniuſta vectigalia) excuſari etiam exigentem iniuſtam Gabellam, ſi ſit omnibus generaliter impoſita, & nõ ſpecialiter ſuper delatione harum rerum. Quia non videtur Pontifex remouere impedimenta vniuerſaliora, & remota, ſed ea, quæ proximè, & ſpecialiter obſtant delationi victualium, & vſualium ad Curiam; aliundè autem vectigal illud malitiam ſumit; ab intrinſeca nimirùm iniuſtitia, non ex eo peculiariter, quòd poſſit eſſe impedimentum delationis ad Curiam.

13 Ex pluribus impediendi modis, ſola nunc inuaſio remanet in ſingulari expreſſa, ob peculiarem enormitatem. Omnis quippè qui inuadit, impedit, licèt non omnis, qui impedit, inuadat. Et *inuadere*, eſt vi, & cum impetu, in aliquem inſurgere, ad eum lædendum, inferendamuè iniuriam in perſona, aut rebus, vt infertur ex *Vgolino loco citato ſub num. 3. Alterio cap. 1. col. 4. ver. Sequitur verbum Duardo qu. 2. in fine. Bonacina punct 2 num. 5. Scortia col. 1.* Inter inuaſores autem recenſet *Gambarupta vbi ſuprà num. 2.* eum, qui verbis minacibus, ex quibus grauis iuſtus metus inducitur, deferentem deterret, opinaturquè, licèt dubius, hunc non euadere excommunicationem, per ea, quæ tradit *Bart. in l. vnica (Si quis Imperatori maledi)* Quicquid verò ſit, an iſte inter inuaſores, vel inter ſimpliciter impedientes ſit collocandus, non debet in dubium verti, quin excommunicetur, vt conſtat ex ſupradictis liquidò.

14 Cæterùm reliquæ, quæ hic excitari poſſunt difficultates, pendent ex reſolutione controuerſiæ, hoc loco capitalis, qualis nam animus in impediente neceſſarius ſit, qualiſuè ſufficiat, vt excommunicatione puniatur; nimirùm, an impedimentum poni debeat ex animo formaliter Curiæ auerſo, intendente ſcilicèt ne res deueniant ad Curiam, ita vt impediens alia de cauſa, non appetens detrimentum, & incommodum Curiæ, non incidat, vel potius quilibet iniuſtè impediens innodetur, quatenùs ſequitur detrimentum Curiæ, etiam ſi non ideò impediat ne res illæ deferantur, ſeu ne Curia iis rebus potiatur.

Et videtur ſententia, prima facie ferè communis, *Alterij, vt cap. 1. Duardi qu. 2. Bonacinæ punct. 1. num. 5. & punct 2. num. 2. Sayri lib. 3. Theſaur. caſuum conſcient. cap. 12. num. 4.* Qui duo poſteriores plures alios referunt; ad incidentiam neceſſariam eſſe intentionem formalem, ac directam, ne rebus Curia potiatur; ita vt, qui alio motus fine, impedit, non incidat, quantumuis iniuſta ſit aliundè impeditio. Mouentur ſatis probabiliter, tùm ex eo, quòd verba formaliter accipienda ſunt; prohibetur ergò, ponere impedimentum deferenti ad Curiam, ſi ponatur, quatenùs ad Curiam deferens eſt, tùm quia maleficia ex propoſito, & voluntate diſtinguuntur. *cap. Cum voluntate. De Sent. excomm.* & in mora-

22 ra-

ralibus id, quod per se intenditur, attenditur, non autem quod per accidens, & præter intentionem consequitur. *l. Non omnes. ff. si certum petatur*, igitur vt non est locus sacrilegio, si animus non sit malitiosè auersus Curię (hæc siquidem malitia est; quæ facit grauem, impeditionē huiusmodi) ita non est locus excommunicationi.

Contrarium tamē censeo probabilius, quod & vera est etiam communis. Si scilicet loquamur in terminis huius primæ actionis, innodari impedientes, dummodò iniqua sit actio impediendi, et nouerint, res ad vsum Romanæ Curiæ deferri; vt sunt latrones viarum, qui rerum huiusmodi delatores inuadunt, & spoliant; etiam si non intendant detrimentum Curiæ. Quod est conforme ijs, quæ alibi diximus, & præcipue c. 1. in materia hæresis, de Fautoribus, & Receptatoribus Hæreticorum, vbi statuimus, & explicauimus, non esse necesse, quod fauor, & receptatio exhibeatur reduplicatiuè ex animo benè erga hæresim affecto. Suadetur autem in præsenti hæc sententia primò ex intentione Bullæ, quæ est prouidere, ne Romana Curia indigeat; vnde ex eo solùm, quod quia sciens victualia, et vtilia ad eam deferri, nullam iustam, aut apparentem habens impediendi causam, impedit, in eaque sit, cur, Curia indigeat, et per consequens oritur, quod peccet in Romanam Curiam deliberatè, et scienter, quod sufficit ad constituendam talem malitiam, in quam cadere possit excommunicatio: sicuti surripiens bona alicuius de manu deferentis offendit Dominum, cuius scit bona esse, etsi non intendat iniuriam illius, vt potè quem non odit. Deinde ex eo, quod Pontifex suscipit protegendas, non tantùm res ipsas ad Curiam destinatas, sed etiam personas, quæ deferunt, ad effectum, vt tutò possint deferre. Quod patet, tùm ex eo, quod distinctè prouidet delatoribus in hoc §. 1. & rebus deferendis in 2. tùm ex eo, quod si sola rebus consuleret, fuisset hic satis dicere *impedientes*, nec fuisset opus addito *inuadentes* damnare læsionem personalem ipsorum deferentium, siquidem ex sola inuasione deferentium, quæ tamen non impedit, quin res perueniant ad Curiam, nil patiatur in suis vsualibus Romana Curia, et tamen certum est, sic inuadentes incurrere; igitur cum nemo tutè possit deferre, nisi omnia iniusta impedimenta, & inuasiones tollantur, dicendum est, Priuilegio hoc muniri eos, qui deferunt, vt iniustè prohibeantur lædi, siue sit ex animo formali, ne deferant ad Curiam, siue non. Tandem similis viget ratio in alijs pluribus hisce excommunicationibus, præcipuè autem in Decima, contra offendentes eos, qui Vrbem petunt deuotionis caussa; sub qua nullus est interpretatus, comprehendi eos tantùm, qui ideò offendunt, quia Romam pergunt deuotionis caussa; vt ergo innodantur ibi omnes iniustè offendentes, ita in præsenti omnes impedientes iniustè; præsertim cum vix aut rarò contingere possit, quod quia impediat ex animo formaliter Romanæ Curiæ auerso, leges autem sunt de his, quæ sæpius accidunt arg. *l. Nam ad ea ff. De legibus.*

Quod ex parte fateri coacti sunt *Alterius*, *Duardus*, & alij oppositæ sententiæ. *Alterius* namque *Cap. 4. col. 3.* asserit Principem, cui pertinentibus impedit vsualium delationem, si proprij subditi ijsdem indigeant, non eximi ab excommunicatione, si non sit certus, ita eos indigere, vt sine difficultate, & grauamine aliundè sibi comparari nequeant, ita vt incidat, si dubius sit, aut si illi aliundè facilè sibi possent consulere. E tamen potest esse, quod dubius ad maiorem impediat prouidentiam, ac cautelam; absque eo, quòd intendat Curiæ detrimentum, & incomodum. Apertiùs autem in sequentibus, dum ait, latrones viarum, inuadentes, & deprædantes eos, qui deferunt, absque vllo dubio incidere. Cum tamen latrones non obsideant vias eo respectu, ne vsualia deferantur ad Curiam, sed indifferenter aggrediantur, expolientque omnes. Et subdit (quæ omnia nos quoque recipimus, vt infra) furantem clam aliquid non solùm ex deferendis vsualibus (de quibus non potest esse dubium, cum eorum surreptio sit directum impedimentum, ne ad Curiam deueniant) sed etiam ex alijs bonis delatoris puta ex pecunijs, aut mercibus, innodari, quoties ex huiusmodi furto præuidit, aut tenebatur præuidere, quod deferens à delatione retraheretur. Sentit autem id habere locum, seclusa etiam formali intentione, ne vsualia deferantur ad Curiam; obijciens quippè sibi, quod ipse furans non intendit impedire, ne vsualia deferantur, sed tantùm suæ vtilitati prouidere, per accidens verò, & præter intentionem ipsius sequi, quod deferens nolit amplius ad Curiam accedere; porrò se iam probasse, attendendum esse in vnaquaque actione id, quod principaliter fit, non quod secundariò accidit. Respondet, quando ex circumstantijs furans poterat suspicari, ob furtum retrahendum esse deferentem à delatione, non effugere excommunicationem, licèt id non intenderet; quia sufficit, quòd non ignoraret eum fore retrahendum, vel quòd posset, aut teneretur non ignorare; quia aliàs dedit operam rei illicitæ. Regulam autem illam; *Attendendum esse semper id, quod principaliter agitur* quam colligunt *Doctores ex l. Siquis nec caussam ff. Si certum petatur*, non habere locum, quando quis dat operam rei illicitæ, tunc enim attenditur, nō solum id, quod principaliter fit, sed etiam illud quod secundariò prouenit, vt inquit *Iason in dicta l. Siquis nec causam*. Cuius dicti ratio assignatur à *Couarruuia in Cap. Alma Mater par. 1. §. 10. nu. 16.* Quia malū; quod quis, dans operam rei illicitæ, patrat, nullam excusationem habet, censetur enim voluntarium, quatenus à perpetrè volens rem illam illicitam vult etiam id, quod necessariò sequitur, vt latè *Theologi 1. 2. qu. 6.* Eadem ferè habet *Duardus qu. 10. num. 18.* & in eamdem sententiam videntur deuenisse cæteri omnes, qui vt inferius constabit, nobiscum inquirunt, licitumne sit aliquò in casu impedimentum ponere. Si enim tantùm impeditio ex prauo animo, ne vsualia deferantur ad Curiam, esset damnata, superfluum esset quærere, an ob aliquam causam, puta ad seruandam vbertatem, sit permittenda. Sat quippè esset dicere, omnē, & solam illam damnari, quæ est formaliter ex inten-

intentione, vt Curia prædictis rebus non fruatur.

Ex quibus infertur præfaros Doctores opinari, non solùm non esse necessariam formalem intentionem, ne res deferantur ad Curiam, sufficere autem, quam dicunt virtualem, quæ scilicet in eo est, qui preuidit delatorem fore ex iniusto impedimento auertendum à delatione, verùm etiã non excusare crassam ignorantiam, seù potiùs culpabilem inaduertentiam, qua quis suspicari tenebatur, delatorem fore auertendum ob talem actionem illicitam à delatione.

Ad opposita ex dictis patet responsio. Ad primum nempe, negando, semper verba legum accipienda esse formaliter. Ad secundum verò, satis grauitatis inesse impedimento, satisque iniuriæ irrogari Romanæ Curiæ, per hoc, quòd sciens victualia, ac vsualia ad eam deferri, absque aliquo iure delatorem impedit; dum enim obuiat Canon penariæ Romanæ Curiæ, censetur prohibere simpliciter illud, per quod deuenitur ad istam, impedimentum scilicet; etiam si directè ista per se non intendatur, arg. *cap. Cum quid it 2. vbi Gloss. De Regulis Iuris in Sexto.*

15 Quod autem dixi, damnari impedimentum, dum modò sit iniustum, & illicitum, non est intelligendum simpliciter, & absolutè quotiescumque actus, qui causa est impeditionis, non est iustus, illicitus, aut permissus, inducat Censuram; sed tantùm quando impediens non mouetur ex aliqua rationabili causa, aut saltem apparenti, aut putata tali, vt supra insinuaui *num. ant.* Quod aduoto propter eos, qui titulo vltionis, inimicitiæ, aut iniuriæ repetendæ, dneuntur, vt delatorem infensum inuadant. Licèt enim læsio ad vltionem, aut iniuriæ retributionem, Christiana lege singulis hominibus non sit permissa, excusandus tamen communiter censetur, qui in inuasione aliquã ex his caussam habet; quia non attenditur in ea actione aliquid in præiudicium Curiæ, sed malitiam habet à solo titulo odii, vel vleiscendæ iniuriæ, cum aliàs inuadens non esset impediturus, vt notauit *Vgolinus §.4. num.1. Sousa disp. 55. circa finem, & Bonacina punct.2. nu. 14.* Secùs est de eo, qui non inuaderet ita ductus, sed ex odio in aliquẽ, eum ideò impediret, ne ex delatione vsualium lucrum faceret. Tunc enim directè intenditur impeditio delationis: eligitur enim voluntariè vt medium ad inferendum damnum, et quidem iniustè, vt non supersit excusandi criminis locus, cum potius iste sitis malitiã impeditionis augeat, ex *Sousa disp.53. concl. 4.*

16 Multò minus censendum est damnari impedimentum, quod quis omninò iustè, aut iure suo licitè vtens, apponit, ex quo per accidens sequitur, quod delatio vsualium remaneat impedita; vt si deferens sit ob aliquod delictum coercendus, sit exul, aut territorio proscriptus. *Caietanus Ver. Excommunicatio. cap. 19. Vgolinus §.2. num.2. Bonacina punct.1. num.17. Duardus qu.10. num. 14. ex l. Ita vulneratus ff. Ad l. Aquiliam.* Quamuis non excusentur qui talem impedirent, non quatenus talis est, sed quatenus est delator ad Curiam. Tunc enim directè, et formaliter Curia offenditur, et iste impediendus fuisset, etiam si talis non esset, exul nimirùm aut proscriptus, etc.

Similiter excusatur, qui inuadit, vt spoliet rebus ipsis detinendis, si deferens ab ipso, vel alio, ad ipsum pertinente, eadem furatus fuerat, vel etiam alia, ob quæ velit compensari. Potest enim inuadere, et impedire, auferendo ipsa etiam victualia, et vsualia, donec pro ablatis satisfecerit. *Bonacina eodem punct. 2. num.15. ex l. In ciuilem C. de Furt. Duardus citata qu. 10. n. 15. & 14 vers. Hac eadem ratione.*

17 At inuadens, vt iniustè expoliet deferentem non est eximendus, vt diximus *num.* 14. cum *Alterio*, et alijs fere communiter. Nec est necesse, vt aliqui addunt, quod rapina debeat esse saltem in tanta quantitate rerum, quæ constituat in furto peccatum mortale; quandoquidẽ sola inuasio ad expoliandum, absquè eo quod rapina de facto succedat, est interdicta. Neque admittimus distinctionem *Bonacina punct. 2. 10.* verum id esse, de expoliatione victualiũ, & vsualium, non autem si deferens expolietur pecuniis, aut alijs rebus, non ablatis victualibus, & vsualibus, quia, inquit, hæc Censura inducitur ob sacrilegium, quo Romana Curia offenditur in victualibus, & vsualibus; in hoc autem casu in his non offenditur, cum hæc non auferantur, & quasi per accidẽs, horum sequatur impeditio. Excipit tamen, nisi ideo expolietur cæteris rebus, vt à delatione victualium desistat; & nisi intercedat interfectio, aut vulneratio, tunc enim locum habet inuasio. Qui Doctor ita sentiendo, aut loquitur de propria expoliatione, quæ & rapina dicitur, quæ fit aperta vi, et adnotauimus Cap. IV. ad *Ver. Surripuerint* (vt satis colligitur ex voce *spolient*, qua vtitur, quæ in hac significatione vt plurimùm accipitur) & falsum est, aliquẽ non posse inuadi sine interfectione, aut vulneratione; datur enim inuasio sine personali offensa tantum modò ad expoliandum, vt ex communi doctrina supra definiuimus, nec videtur inficiari ipse *Bonacina punct. 1. num. 5* explicans verbum, *Inuadentes*. Vnde si talis expoliatio, in pecunijs, alijsquè rebus facta, detineret à delatione deferentem, non est cur non sit dicẽda impedimentum; hic punitum. Si verò comprehẽdit etiam occultum furtum, illius fundamentum euertitur, respondendo, per hoc Romanam Curiam satis offendi circa sua victualia, & vsualia, quòd ea deferens cogitur iniuria desistere à delatione. Alloquin enim, si offensio debet immediatè tangere ipsa vsualia, plerique, & ferè omnes essent excusandi, præsertim autem, qui sine rapina rerum defendarum interficiunt, aut vulnerant deferentes; tunc enim verificatur, non offendi Romanam Curiam in suis victualibus; quos tamen nec ipse excusat.

18 Non solùm ergo excommunicatione afficitur, qui aperta vi alia ab vsualibus rapit, ratione inuasionis; sed etiam qui occultè surripit, non solùm ex ipsis vsualibus aliqua, verùm etiam ex cæteris rebus, si inde futurum erat, vt auerteretur deferens ab itinere, quàm diximus esse sententiam *Alterij cap. 4. colum. 3. in fine, & Duardi qu. 10. nu. 18.* Contrarium tenent præter *Bonacinam, Vgolinus §.4. Reginaldus vbi supra*

prà Notab. 4. Sayrus citato cap. 12. num. 4. Sousa disp. 55. concl. 2. Naldus in Summa Ver. Bulla Cœna num. 40. & Viualdus hoc loco num. 75. in 1. editione, & in noua num. 13. referens, ita consultum respondisse insignem Theologum Salmanticensem. Moti forsan ex differentia, inter manifestam rapinam, & furtum occultum, quòd illa ex violentia, cum qua perpetratur, turbae per se satis negotium delationis, vnde debuit coerceri à Bulla; quia ab ea non ita facilè ex se quisquè sibi præcauet; Ab hoc verò, sola diligenti custodia, quisquè facilè se tuetur, vt non sit opus puniri à Bulla. Sed inde non satis suadeor; potest namquè furtum occultum habere omnia requisita ad verum impedimentum; non minùs ac rapina, immò aliquando magis, puta si surripiant pecunia, ex qua sibi victum deferens in reliqua itineris parte erat comparaturus. Et aliundè tale furtum iniuria est, ex qua deferens iniustè læsus, & à delatione abductus, dicitur impeditus, cur ergo excludendus est à dispositione huius Canonis; si præuidebatur, aut præuidendus erat non prosecuturus ob tale furtū delationem?

Hic autem facilè habebit locum, quod in violenta rapina reiecimus; non innodari, qui in parua quantitate, & quæ aliàs non sit sufficiens ad inducendum peccatum mortale, furatur; etiam si ob id inducatur deferens, vt à delatione desistat: Nam quando quantitas est leuis, imprudēter ille, & sine rationabili causa desistit, nec censetur poni à furante sufficiens impedimentum, natura sua potens auertere. Aliundè autem tale furtum non dicit peccatum mortale, quod valeat anathemate puniri; nisi forte ea intentione quis furetur, vt deferens à delatione cesset, iuxta superiùs dicta. In rapina autem ratione violentiæ magis reperitur conditio veri impedimenti, quàm in occulto furto.

19 Non irretitur Princeps, qui ex causa edictum condit, ne ciues, aut subditi ex territorio, aut ditione sua exeant; aut ne alicui per eā concedatur transitus, quamuis ex eo cognoscat sequi, aliquos impediri deferentes, aut delaturos; Irretitur porrò, si iustam causam non habeat, etiam si directè non intendat in contemptū Curiæ, quod ea rebus alioquin deferendis careat. Tale namque impedimentum est iniustum; & Pontifex hoc Canone præcipit aliquem maiorem honorem, & respectum habendum esse Curiæ Romanæ, ac aliàs esset habendus, si non præciperet ob dignitatem ipsius. Vt autem in superioribus adnotauimus, impedimentum dicitur voluntarium non solùm ei, qui illicitè id vult, ex quo necessariò consequitur detrimentū Curiæ. *arg. cap. Cum quid* il *2. De Regulis Iuris lib. 6.* Quod recipiendum est iuxta senium, & limitationes de quibus infra *num. 22. & 25.*

20 Nec nostra Censura afficitur emens sibi in via res ad Romanam Curiam destinatas, dūmodò non dolosè, ne deferantur ad Curiam, hæcquè illis non indigeat. Non solùm si ad proprium vel familiæ vsum emat, sed etiam si causa lucri, & mercaturæ. Vtitur enim iure suo, sibiq; consulit; nec sola emptione dicitur ponere impedimentum. Et sicut non censetur prohibitum deferenti, ne in via vendat; ità etiam nec quòd alter emat. Estquè argumentum quoad volentes Pōtifices emptionem prohibere, disertè expressetunt, vt in specie Gregorius XIII. Constit. *Inter multiplices.* Ita *Alterius cap. 4. col. 3. Vers. Respondeo cum distinctione. Bonacina punct. 1. nu. 16. Duardus qu. 2. sub num. 2. vers. Quartò differunt, Reginaldus citato Notab. 4.* Crediderim tamen id limitandum, primò vt non liceat, quoties Curia est in graui penuria, vt insinuani, præsertim si emens nullam habeat emendi necessitatem, pro quo consule dicenda sub *nu. 24.* Secūdò, vt non possit deferens cogi ad vendendum, si liberè recuset; velitquè omninò ad Curiam adducere.

21 Non desunt autem casus, in quibus sine incidentia potest quis vtens iure suo impedire, directè etiam intendens, ne res deferantur ad Curiam, non tamen ex animo aduersus Curiam praué affecto, immò etiam aliquando ex tali animi auersione, vt Curia patiatur. Prioris generis recensentur multi quorum aliquot enumerabimus, cæteris omissis, de quibus ex dicendis quisquè poterit iudicium efformare.

Primus est, si ex tali delatione prudenter aliquod timeatur periculum, quod quis teneatur præcauere; vt si in Curia, aut in locis, per quos est transeundum, grassetur pestis; quo casu potest Princeps impedire delationem, ne ad Curiam, & prædicta loca quis accedat, remigraturus. Nec reor teneri ad curandam alia via delationem, etiam si sine periculo perfici posset. Idem est de eo, qui retraheret aliquem, eò quòd iter nōn sit tutum à Latronibus, vel hostibus, vt quia periculum est ægritudinis, incommodi, &c. vt si Pater impediat filium; aut Vxor Maritum, sibi, & illi consulens. Vnicuiquè enim licet sine fraude, & dolo malo procurare suam vtilitatem, & proximi. *arg. l. Sed ex mendi, in fine, vbi Glossa verbo cum iusta caussa. ff. Ne quis eum, qui in Ius vocatur. Nauarrus in Manual. cap. 27. nu. 64. & locis citatis in superioribus Graffius nu. 12. vers. Sic etiam. Gambarupta num. 3. Sayrus num. 4. Sousa disp. 33. concl. 2. & 3. Reginaldus Notab. 2. Viualdus num. 72. Scortia col. 3. Bonacina punct. 2. num. 8. Alterius cap. 1. col. 2.* ex doctrina *Parisij consil. 67. nu. 58. Volum. 3.* & faciunt ea, quæ *Innocentius in cap. Si verò il 1. De sentent. excommun.*

22 Alter casus est; si Princeps delationem impediat, nolens res ad Curiam deferri, vt ditioni suæ consulat, penuria earum rerum laboranti, vel in probabili periculo charitatis. Vtitur quippè & tunc suo iure, quo tenetur sibi, suisquè prospicere ex ordinata charitate, quæ incipit à proprijs iuxtà *Glossam in cap. Quiescamus im. ver. Postulat. 42 d. per text. in cap. Cum satis 86. d. & facit l. Præses. C. De seruit. & aqu.* Sed nec præsumitur Pontifex voluisse eum tanto discrimine aliquē obligare ne impediat, aut iure proprio expoliare Principes. Ita *Viualdus num. 71.* & apud eum *Angelus, Syluester, Armilla, & Caietanus*; & subdit, cauere posse, ne contingat sibi illud Euangelij: *Ne fortè non sufficiat nobis, & vobis, ite potius ad vendentes, &c.* Estquè apud alios sententia receptissima *Alterium, Gā-*

abruptam, Sayrum, Bonacinam, Naldum, Graffium, Reginaldum, Nauarrum, locis nuper citatis, Sousam concl. 3. Duardum nu. 11. vers. Hinc Princeps aliquis, & num. 12. & qu. 2. num. 3. Filliucium qq. moral. tom. 1. tract. 16. cap. 2. nu. 155. & Suarez De censuris disp. 21. sect. nu. 63.

Sed percontaberis, quorsum censeatur permissum Principibus abundantiæ prouidere, aut præuidere egestatis, charitatisque periculum; sufficiens ne sit ad excusandum solus titulus copiosæ vbertatis seruandæ, dum posset sine aliquo notabili sui, aut subditorum detrimento, permittere ex parte delationem ad Curiam, præsertim si ipsa Curia indigeat, sicut etiam, an sufficiat titulus prospiciendi penuriæ, quæ posset euenire, cuius tamen nullum adsit imminens probabile periculum.

Respondeo ex recentiorum placito negatiuè, Quandoquidem, supposito Curiam indigere, aut esse in probabili periculo indigentiæ, ita impedientes agerent contra communem charitatē, & iustitiam Legalem, quæ respicit commune bonum, ad quod tenentur omnes, tunc præsertim quando in nullius cedit detrimentum prouisio huiusmodi, vt est in casu nostro, vnde interuenit aliqua iniustitia ex parte impedientis, quam Pontifex potest ita interdicere, vt ex transgressione talis præcepti inducatur ea inobedientia, quæ hic excommunicatione perstringitur, vt obseruarunt, Suarez num. 64. Filliucius nu. 156. Alterius Cap. 4. Duardus quæst. 10. nu. 11. vers. Benè verum est & Sousa concl. 3. inquiens, generaliter in his casibus ad regulas charitatis attendendum esse; ita vt, quotics præceptum charitatis obligat, quod etiam cum aliquo periculo, aut detrimento victualia deferantur, non excusetur saltem regulariter à Censura, qui eorum impedit delationem. Præterea, intendit Bulla vt specialis habeatur honor Romanæ Curiæ, cum grande sequatur incommodum, si ipsa indigeat; quod autem cauere debuit, ne in cuiuscumque beneplacito sit sub prætextu saruandæ abundantiæ impedire victualia, & visualia Romanæ Curiæ. Alias enim patum prouideretur, si dum indiget Curia rebus his, aliunde exportandis, Principes ex quorum ditionibus ea illuc afferuntur, possent absque rationabili vrgentique caussa extractionem, aut delationem prohibere; seruandæ enim copiæ titulus semper assumi potest.

Benè verum est, excusari eum posse, qui mediocrem aliquam abundantiam pro subditorum vtilitate seruare vellet; nec enim tenetur ad vnguem ea tantùm sibi retinere, quæ sufficere possunt pro subditorum vsu rigoroso: quamuis non possit assignari præcisè, quando eam vigere incipiat obligatio non impediendi, postquam prouisum fuerit honestæ abundantiæ, sed arbitrio viri prudentis id est diiudicandum. Pariter excusari poterit, qui certò scit, Curiam non indigere, nec esse in proximo periculo indigentiæ, tunc enim non est damnandum, quod sit abundantioris prouidentiæ caussa, cum sit, sine alterius incomodo, nec intercedat quicquam contra charitatem. Maximè autem in praxi attendenda est bona fides, ex qua in foro saltem conscientiæ facilè quisque existimandus est non contraxisse Censuram, vt infrà adhuc explicabitur.

23 Sine caussa tamen, & titulo cæteri impedientes, non excusantur ex eò solùm quod assumant, Curiam non indigere his, quorum delationem impediere. Prohibitio enim Canonis huius est simplex, nec aliquid distinguit, ergo nec nos distinguere debemus, quando impeditio nullum iustum, aut apparentem titulum habet, arg. l. De pretio ff. De publica in rem act. Pontifex enim, licèt Curiæ penuriam auertere intendat, prohibet tamen impedimentum poni delationi, etiam dum Curia non indiget, tùm ne contingat aliquando impediti, dum indigeat tùm etiam, vt abundantiorem rerum copiam feruet in Curia. Filliucius num. 158. Quicquid in contrarium. Vgolinus §. 4. & alij apud eum.

24 Sed an nè potest sine Censura Princeps retinere, & impedire, quæ aliundè allata per eius transeunt territorium, directa ad Curiam, si penuria laborent eius subditi?

Vgolinus hic in initio vers. Non dolo malo, & Duardus quæst. 4. et quæst. 10. nu. 12. in fine affirmant absolutè. Ex l. Præses C. de seruit. et aqu. c. Discipulos De consecr. d. 5. c. Sicut non alii De consecr. d. 1. et c. Quod non est licitum. De Regulis Iuris. Ex quibus Iuribus habetur, ordinatam charitatem à semetipso incipere, ac à proximioribus; necessitatem etiam non teneri legibus, & in ea omnia esse communia, vt probat Glossa in dicto c. Discipulos, per text. in c. Sicut 47. d. maximè autem cibaria, ex l. 3. §. Cū in eadem naui, in fine ff. ad l. Rhodiam De iactu. Quod confirmari potest ex ratione mutua graruis, qui tunc vrget periculi, & incomodi, ex penuria procedentis.

Tutiùs tamen est distinguere, quod ex parte faciunt Sousa citata disp. 53. concl. 1. et Bonacina punct. 2. num. 20. Vel enim Curia non indiget, & tunc licitè Principes impediunt, & detinent ad eam deferenda. Militant enim, tunc saltem, allatæ rationes, & præsumitur Pontifex, in ea necessitate impeditionem permittere; aliundè autem magnum ius habent Principes impediendi, ad prospiciendum publico bono, cuius curam susceperunt. Id quod recipiendum est non modò si necessitas sit extrema, aut valde grauis, sed etiam si tantum mediocris, dummodò aliundè non possint sibi commodè victualia comparare. Cum enim sit probabilissima opinio, quod in impediente sola scientia, quòd Curia non indigeat, sufficiens sit ad excusandum, ea ad minus recipienda erit, si accedat titulus aliquis prospiciendi penuriæ, aut charitati. Vel ipsa etiam Curia rerum deferendarum penuria laborat, & subdistinguo. Si necessitas Principis impedientis sit extrema, Curiæ autem tantùm mediocris, vel etiam grauis, excusandus est. Siquidem necessitas extrema est; quæ facit omnia communia, & melior tunc est conditio extremè indigentis, quàm ipsius possidentis, seu habentis ius ad res, quæ deferuntur, sufficienterque etiam excusat ratio coactionis ob periculum declinādum, in quo versatur. Qua de caussa probabile est, eximi saltem à Censura (quicquid sit, an licitè

citè se gerat) detinentem tunc etiam , quando Curia esset in eadem necessitate extrema; dictũ est enim frequenter leges hasce humanas poenales, si de opposito non constet, non obligare in tanto rigore metus grauis, & coactionis. Solùmquè obstare potest, quòd cæteris paribus videtur posse præsumi , quod Pontifex velit , maiorem habendum esse respectum Romanæ Curiæ , ob eius specialem dignitatem, publicumquè Christianæ Reipublicæ bonum , quàm alterius loci, & populi . Si verò necessitas Principis sit mediocris, aut etiam grauis, Curiæ verò extrema non potest sine Censura impediri delatio; quia vt diximus in æquali necessitate melior est conditio plus indigentis, & maius ius habet Curia ad cõsequenda victualia quia ad ipsum destinata fuerant, in ipsius commodum adducenda; nec grauis necessitas sufficiens est vt communia faciat ea, ad quæ alter maius ius habet. Non præsumitur itaquè Pontifex prohibitionis relaxare rigorem ; quin potius velle; vt tunc vigeat maximè. Ex quo infertur idem esse dicendum, si vtraquè, & Curiæ, & Principis necessitas sit æqualis, vtraquè scilicet grauis aut mediocris ; ex intentione nimirùm Pontificia, ex maiori Curiæ dignitate, & ex maiori iure , quod habet Pontifex super his quæ ad Curiam sunt destinata. Si tandem vtriusque necessitas sit grauis, aut mediocris in genere, in gradu autem maior Principis, quàm Curiæ probabiliter Princeps excusabitur, ex prædictis. Poterit autem in his casibus præter æqualitatem , vel inæqualitatem egestatis ; attendi etiam conditio ipsarum rerum deferendarum. Aliquando enim ad ea, quæ deferuntur ad Curiam , Curia multum iuris habet , vt potè quia ipsa, vel alii ad fauorem ipsius , aliundè asportanda emerint, aut curauerint deferri, ita vt non ex sola intentione deferentis ad eam sint destinata. Tunc enim minùs ius habet Princeps ad ea detinenda, quàm si deferens, vel Dominus rerum, absque eo quod Curia id nouerit, per se res ad eamdem destinasset.

25 Vlterius autem obseruandum, hos, quos diximus innodari, absolutè interdicentes , ne victualia, & vsualia de statu deferantur ; ex quo prohibentur aliqui, qui sine detrimento Principis interdicentis cum beneficio Curiæ detulissent ; in edicto condendo excusandos esse ; si ex inaduertentia prohibitionis, hoc Canone contemtę edicerent ; non excipiendo *præterquam in vsum Romanæ Curiæ*, dummodò alias fuissent permissuri hanc delationem , si nossent, & si de facto contingeret aliquem deferre ad vsum Romanæ Curiæ. Idemquè est de eo, qui prohibeteret exteris transitum per suas oras, ex quo maneret impedita delatio, quæ per eas fieret. Quando enim innodatur sine iusta causa absolutè interdicens transitum, locus est excusationi, si non aduerterit excipere transitum eorum, qui victualia ad Curiam deferunt , modo habitualiter sit dispositus permittere, & permissurus de facto, dum opus fuerit . Immò etiam eximi poterit qui in prohibitionibus etiam delationem, & transitum ad Curiam expresse interdicit, stante quod nouerit, nec Curiam indigere, nec ex suo statu Curiam sibi victualia comparare , nec solitos esse subditos ad Curiam deferre , vel exteros illac transire, eximi, inquam poterit ex habituali dispositione permittendi delationem, si Curia indigeret, aut aliqui delationem aggrederentur in fauorem illius.

26 Ambigi rursus potest , an dicatur impedire, ita vt innodetur, qui edictum condit, nulla motus iusta causa, ne sine licentia ipsius victualia, & vsualia ad Curiam deferantur, neue deferentibus concedatur transitus . Et respondetur distinctione. Aut facilè, & sine incommodo , ac labore obtinetur licentia, & non incurrit, quia obligatio huiusmodi expetendæ licentię non potest dici impedimentum sufficiens, vt quis ex eo prudenter auertatur à delatione . Aut difficile obtinetur, ita vt ex tali difficultate retrahantur multi , qui deferunt aliàs, & ex supradictis videtur incidere ; quia talis obligatio requirendi licentiam cum tanta difficultate non deficit à natura , & effectibus veri impedimenti . Multò potiori iure innodatur, qui pro tali concedenda facultate aliquid exigit, quod non habeat rationem iustæ solutionis , aliàs secùs iuxta adnotata *num.* 12.

27 In vniuersum autem adnotant hoc loco Doctores: ius, quo vtuntur Principes , in impedimento ponendo ; puta in prohibendo extractionem rerum de suo territorio, aut deferentium discessum, vel transitum, seu vlteriorem progressionem, dum ipsi indigent, debere esse certum ; & practicè permissum , ita vt non possit quis dubius, & in casu dubii ipsum assumere . Namque lex hęc Pontificis absoluta, ne quis impedimentum delationi opponat vsualium , & victualium ad Curiam, præsumitur iusta, ac proindè censetur Pontifex esse in possessione prohibendi ; in casu autem dubio melior est conditio possidentis . *Suarez De Censuris disp. 21. sect. 2. nu. 64 Alterius cap. 4. col. 2. vers. Animaduertendum tamen in fine. Duardus qu. 10. num. 11. vers. Bene verum est Sousa disp. 53. concl. 4. Bonacina punct. 2. num. 7. vers. Obserua tamen* . Quod intelligendum est, non solùm de iure , quod consequi solet ad titulum dominij, quo Princeps possit impedire transitum , extractionem ; &c. (præsumens enim facto prohibere , cum dubius sit an hoc ei iure competat , sed hoc modo intendens tale ius sibi vsurpare , aut in eo præscribere , non euadit excommunicationem;) Verum etiam de iusta causa , quæ ius dat impediendi hic, & nũc, sine iniustitia , aut offensione Curiæ , & transgressione huius præcepti ita vt impediens debeat certò nosse causam, propter quam impedit esse iustam ; puta maiorem sui necessitatem esse, quàm Curiæ; aut Curiam non indigere , aut probabile esse periculum penuriæ , quæ dicitur imminere, & similia.

28 Tertius casus in quo quis sine excommunicatione potest impedire deferentes vsualia, & victualia ad Curiam , directè delationi sese opponendo, est, quoties interuenit fauor ipsius Curiæ . Vt si quis impediret deferentem, aut res de contagio suspectas , ne locum, vbi Curia est, infectaret, aut deferentem putridos pisces , vel alia victualia corrupta, futura potius detrimento Curię, quam vtilitati . Abest enim tunc dolus, nec

nec impedimentum est Curiæ præiudiciale. *Duardus qu. 10. num. 15. Bonacina punct. 2. num. 18. Vitaldus in notis num. 7.* Idemque est si nullum Curiæ ex rebus delatis proueniendum sit commodum; puta, si res eius sint conditionis, vt antequam perueniant sint corrumpendæ, aut prorsus inutiles reddendæ.

29 Articulum verò, quo quis ex animo prauè affecto in Curiam, idest optante vt Curia fame, et penuria laboret, nec talibus deferendis fruatur, impediat sine Censura, vnicum arbitror esse; belli nimirum, saltem iusti in Pontificem, & eius imperium. Potest enim tunc Princeps impedire, ne ex suo statu, aut aliunde ad Romanam Curiam victualia deferantur, puta si vrbem obsideat, vt aliquando nouimus factum.

Tunc .n. impedimentum non est iniustũ. Maior tamen difficultas esse potest, quando bellum est manifestè iniustum; si tamen contingere possit à Christiano Principe bellum moueri apertè iniustum in Apostolicam Sedem. (Si enim sit iniustum, iniustitia autem mouentem lateat, dicitur bellum formaliter iustum, vt alibi diximus, & quisque, iuxta turam suam conscientiam se gerere potest.) Ex vna etenim parte impedimentum est iniustum, ac proinde nullam excusationis a Censura ansam præbens; cum potius crimen sit grauius, ab iniustitia belli maiorem deformitatem recipiens, ex alia verò diximus in superioribus, titulum inimicitiæ, & hostilitatis priuatæ sufficientem esse excusationi, etiam si non sit iustus, ergo idem videtur de titulo belli. Verùm cum dixerimus, caussam mouentem ad impediendum debere iustam esse, aut apparentem, seu aliquo modo conuenientem existimatã dumquè excusauimus impedientem titulo inimicitiæ, locuti fuerimus de impeditione indirecta, eius scilicet, qui non habet animum auersum Curiæ, nec ideo impedit, vt Curia patiatur sed detrimentum Curiæ sequitur ex obliquo, & præter intentionem, idcirco qui nouit, aut probabiliter dubitat, bellum esse iniustum, non est excusandus, quia, & caret titulo etiã apparenti, & directè vult detrimentum Curiæ.

30 Quando autem dolus absit, & causa ad impediendum sufficiens intercedat, in foro cõscientiæ probari, aut reprobari non potest; stãdum enim est dicto confitentis, in foro autem externo. *Alterius cap. 1. col. 3. vers. Sed postulabit*; & remissiuè ad ipsum *Duardus quæst. 8. sub num. 5. vers. Hac eadem ratione*, in fine, asserunt, ad eum, qui agit contra impedientem, postulans denunciari, & puniri, vt excommunicatum, spectare onus probandi, iniustè, & dolo malo se fuisse impeditum. Tum quia est actor, actori autem incumbit probatio ex *c. Actor.* Tum quia quilibet præsumitur bona intentione fecisse, nisi probetur oppositum, ex *cap. Dudum. De prebendis*, & *cap. olim De Restitut. spoliat.* Tum ex doctrina Innocentij in simili *ad cap. Si verò el. 1. num. 5. De sentent. excomm.* Vbi docet percussum ab Ostiario seu officiali Principis teneri probare quòd percutiens non fecerit ex officio, vt arceret ab ingressu, vel accessu, sed ex odio. Quo ad Iudicem autem, ex coniecturis, & circumstantijs moueri debere; ex quibus si oriatur præsumptio contra impedientem, tenetur se impediens purgare.

Aliquanto diuersam doctrinam ponit *Bonacina punct. 2. num. 3.* distinguens. Si impediens publicam gerebat personam, præsumitur iustè, & sine dolo malo impedisse; nisi coniecturæ probabiles sint in oppositum; Tunc ergo probatio spectabit ad impeditum, qui contra impedientem agit; nam in facto publicæ personæ, ac Principis non præsumitur delictum, sed potius, iure suo, ac munere vsum fuisse. Si autem impediens priuata sit persona, sufficit si impeditus, contra ipsum agens, probet factum impeditionis; probare autem, quòd iure impedierit, impedientis esse; pro ipso enim nõ militat præsumptio, quòd iure suo, & officio vsus fuerit.

Vterquè opinandi modus probabilis est. Cæterùm, cui incumbat onus probandi delictum, multum habet controuersiæ, quæ hic non est agitanda, nec speciale est aliquid in præsenti, ex quo à generalibus Regulis discedamus. In hoc videtur deficere *Bonacinæ* distinctio, quod in priuatis etiam personis est aliquando ius impediendi, seu facultas iustè obuiandi delationi, vt ex dictis colligi potest, licèt non sit ius publicum.

31 Obseruandum tandem circa verba *qui adducunt*, primò quòd licèt aliquod assignetur discrimen, vt infrà, inter adducere, & afferre, cæterasquè voces, quæ delationem significant, sub hac tamen prima actione comprehendi etiã eos, qui impediunt afferentes, etiam si in rigore non adducant, & vniuersaliter omnes quomodocumquè portantes, aut ducentes. Tùm quia verba legis, de eadem re disponentis, antecedentia, declarantur, & extenduntur iuxtà subsequentia, vt alibi dictum est, & probatur ex *l. Vtrùm. vers. Et puto. ff. De Petit. Hæred.* dicitur autem infrà, *ac etiam eos, qui, ne afferantur, vel adducantur, prohibent.* Tùm quia, dum constat de intentione legis, non est standum nimis rigori verborum; præsertim si vsitatiora apposita sint, quando longum fuisset cætera omnia exprimere, in præsenti autem constat, prouideri abundantiæ Curiæ, pro qua, dummodò deferãtur hæc vsualia, aut victualia, parùm interest, quonam modo fiat delatio. *Duardus eadem qu. 10. num. 8. vers. Septimò ampliatur. Alterius Cap. 3. col. 2. vers. Adducantur vel afferantur.*

32 Secundò, cum Priuilegium hoc emanauerit in fauorem eorum, qui adducunt, videri consecutiuè, quod non excusetur à Censura iniustè impediens, seu inuadens adducentem; etiam si post impedimentum, idem impediens deferat, aut per alium curet deferri ad Curiam ea vsualia. Ex altera verò parte nullum infertur Curiæ detrimentum, aut præiudiciũ, quoties vsualia ad eam tandem deueniunt. Quapropter ita poterimus distinguere. Vel inuadens aut impediens, perspecto, quòd res ad Romanam Curiã deferrentur, impediuit, animo tamen res deferendi, aut per alium transmittendi ad Curiã; & excusandus est; quia nulla iniuria infertur Romanæ Curiæ, nec vlla est malitia in impeditione, quæ desumatur ex offensione Curiæ. Priuilegium autem istud, licèt sit in fauorem deferen-

ferentium, non tamen id accipiendum est simpliciter, sed in ordine ad res, quatenus protectò deferente, censentur etiam protectæ res ipsæ; quotiea igitur iniuria impeditionis non redũdat in res ipsas, quin deferantur ad Curiam, non videtur damnata hoc Canone. Excipe tamen, nisi hoc impedimentum talem moram induceret, quam, diximus *num.8.* puniri. Aut veimpediens, non inscius rea deferri ad Curiam, talem animum non habuit deferenti, aut tranamittendi, licèt deinde suboriatur, non declinat excommunicationem; quia actua ille iniustè impediendi deferentem redundat etiam in iniuriam Curiæ, cum per accidens fit, quod animus ille pòstmodùm suboriatur, & quod rea in Curiam tandem deueniant.

33 Quilibet autem, qui ignorauit, rea deferri ad Curiam, cum hæc sit ignorantia facti, non irretitur, vt sentit *Alterius Cap.1 ad finem, & Pillucius num.* 157. Quoad ignorantiam autem iuris cauendus *Duardus qu. 10 nu. 16.* vbi ait, ignorantem hanc prohibitionem posse excusari, quamuis impeditio esset iniusta, & peccatum mortale, quia non est contumax humanæ legis, qui eam ignorat, excommunicatio autẽ non contrahitur sine contumacia. Cauendus est, inquam, pro interim; quia non est hic aliquid speciale, cur ignorantia iuris excuset transgressorem, in transgressione culpabilem; sed desumendum est ex generali doctrina, an, & qualia ignorantia Censurarum Bullæ Cœnæ excuset; de qua ad finem horum commentariorum.

34 Tertiò obseruandum; cum protegantur ij, qui adducunt ad vsum Curiæ, idest Curialium vt infra, non videri comprehensum eum, qui Romam vadit, futurus vnus de Curia, & secũm ferens victualia, & vsualia pro se, aut familia. Si quidem non dicitur adducere ad vsum Romanæ Curiæ, quasi ad alios, sed ad vsum proprium, quomodo non est simplex adductor qui refertur ad distinctam personam, & qui videtur protegi à Bulla, vt adnotauit *Bonacina punct. 2. num. 9.* Quod multo potiori ratione recipiendum est de omni alio, qui victualia, & vsualia defert pro vsu proprio, dùm ad locum Curiæ pergit, non tamen futurus de Curia, iuxtà *Alterium Cap. 2.* circa finem. Secus si non pro se tantùm, sed etiã pro alijs de Curia deferret, iuxta sensum infrà explicandum, quidnam dicatur esse ad vsum Curiæ.

Victualia, seu alia ad vsum Romanæ Curiæ necessaria.

E L E N C H V S.

35 *Victualium nomine vestes comprehẽduntur vltra esculenta.*
36 *Item stramenta.*
37 *Et medicina.*
38 *Quæ dicantur hæc vsualia.*
39 *Quæ littera sub iis contineantur.*
40 *Quòd pecunia sit de genere vsualium.*
41 *De rebus ad ludum, & recreationem spectantibus.*
42 *Verbum* necessaria *quomodo accipiendum.*
43 *Plura de paruitate materiæ, in hac rerum deferendarum impeditione, excusante.*

35 Significantur his verbis ea, quorum delatores, & delationem impedire prohibemur. *Victualia* primum, de quibus in *l. Verbo victus ff. De Verborum significatione*, sic habetur. *Verbo victus continentur, quæ esui, & potui, cultuiquè corporis, quæquè ad viuendum homini necessaria sunt*; & appellari solent communi nomine *alimentorum* Alimẽta autem, præter ea, quibus communiter vescimur, & potamur, tàm principaliter, vt sunt pisces, carnes, fruges, olera, vinum, quàm accessoriè, seu ad cõdimentum, vt sal, oleum, &c. *l. Præsenti C. De his qui confugiunt ad Ecclesiam*, continent etiam habitationem, vestes, & calcearia; ijs enim licèt non alatur homo, necessaria tamen ei sunt ad viuendum *l. cit. Verbo victus l. legatis ff. De verborum signific.* Et vestea quidem cuiuscumque sint generis, ac ex quacumque materia, iuxta *l. Vestis ff. De aur. & argent. legat.* Nec obstat *l. Cum ij. §. Qui transigit; iuxta Glossam Ver. Nequè de vestiario, ff. De transaction.* vbi dicitur. *Qui transigit de alimentis, non videtur nequè de habitatione, neque de vestiario transegisse* Respondet enim eadem *Glossa*, largius accipi alimentorum nomen, cum de illis agitur præstandis, strictiùs verò, cum de illis finiendis, vt in ea *l. Cum ij.* & tunc non contineri sub illo vestiarium. At in præsenti, cum noster Canon accipiatur, vt Priuilegium quoddam Romanæ Curiæ, victualium nomen debet accipi latè.

36 Eadem ratione, quia scilicet ad viuendum homini sunt necessaria, continentur etiam ea, quæ ad requiẽ, & somnum pertinent, vt stramenta; Culcitræ, cubilia; eadem *l. vestis, & l. Quos nos ff. De verbor. signif. Bartolus in tract. De Aliment. num.4.* Lex verò *Instratum ff. eodem. & Gloss ibi in ver. Non stragulum*, ex quibus habetur, alimentorum nomine non contineri stragulum, quod idem est, ac stratum, seu stramentũ, vt notat *Glossa in d.l. Quos nos, ver. Neminem.* Accipiendæ sunt non de lectia ad requiem, somnumquè capiendum; sed de stragulis seu Tapetijs pretiosis, lectisquè, in quibus veteres, sumentes cibum accumbebant, ex *l. Vestis. ff. De aur. & argent. legat.*

37 Comprehenduntur tandem etiam medicamenta, ex *l. Cætera. ff. De Verborum signif.* ibi, *Cætera quoquè, quibus viuendi, curandiquè corporis nostri gratia vtimur ea appellatione*, scilicet victus, *significatur.* Eadem habet *l. Sicut impendia ff. De vsufruct. & l. Si cum dotem ff Solut. matrim. vbi Bartolus. Iason. in l. Cum antiquitas num. 7. C. De Testibus. Speculator num. 38. tit. Qui filii sint legitimi.* Licèt enim hæc ad viuendum non sint simpliciter necessaria, cũ ex accidenti, et præter naturam ægrotet homo, ijsquè indigeat; sunt tamen aliquando necessaria; vtpotè, quibus vita seruatur, et vix possit homo sine ijs integra viuere valetudine.

Ita interpretantur verbum *Victualia, Vgolinus De Censur. Pontif. per Bullam Cœnæ reser. part. 2. cap. 8. §. 1. Alterius tom. 1. De Censur. lib. 5. disp. 9 cap. 2. Bonacina De Censuris in particulari*

lari disp.1. qu. 9. punct. 1. num. 8. Duardus lib. 2. Commentarior. ad Bullam Cœnæ qu. 5. ad Canonem 8. Sousa Relectione eiusdem Bullæ disp. 52. Scortia in Bullas select. Theorem. 417. Filliucius tom. 1. qu. Moral. tract. 16. num. 159.

38 Quia tamen aliquale poterat esse dubiũ, an nomine victualium quædam ex prędictis cõprehenderentur, et aliqua præter ea, quæ hoc nomine significantur, comprehendenda erant sub præsenti interdicto, ad obuiandum ambiguitatibus, extendendamquè dispositionem Canonis, additum est, & alia ad vsum necessaria, quibus omnia prædicta indubiè includuntur, & & præterea ea omnia, quæ ad alios humanos vsus deseruiunt, quibusquè Curia indiget ad rectè, commodequè viuendum, licèt victualium, & alimentorum nomine non censerentur comprehendi. Vt sunt, quæ ad ædificationem ordinantur ob domus instructionem, & quotidianum vsum, vt supellectilia, lucernæ, & candelæ, & ligna, tàm ad ædificium, quàm ad combustionem, siue ad coquendos, parandosquè cibos, siue ad frigus propellendum; materiæ item vestium, & stramentorum, vt lana, linum, bombix, & cętera omnia, quæ mediatè saltem in vsum vitæ deseruiunt, quæquè secundum aliquos à ratione non distant victualium. *Rebuffus in Prax. benefic. 2. par. in explicatione Bullæ Cœnæ art. 4. Vsr Victualia. Vgolinus §. 4. Alterius, & Duardus locis citatis Bonacina eodem punct. 1. n. 9* Equi, itē, & muli, et cæteræ vsuales bestiæ, earumquè cibaria comprehenduntur; sine his enim nec cõmode, nec iuxtà dignitatem suam Curiales viuere possunt. Tandem ea, quorum speciatim est vsus in Curia, vt Curia est, idest vt ex Officialibus & litigantibus, alijsquè apud eam negotia habētibus constat, et in ea caussæ, ac negotia expediuntur; cuiusmodi sunt papyrus, calami, atramentum, libri. Non enim quæ generaliter omnibus vsualia sunt, exprimuntur, sed quę specialiter ad vsum Romanæ Curiæ; quo modo non possunt prædicta excludi. *Vgolinus num. 3.* & alij communiter.

39 Ambigitur de literis, seu epistolis; an nimirùm illæ, & Tabellarij deferentes possint sine excommunicatione impediri, licèt enim papyrum includant, non tamen ratione illius statim proteguntur; cum earum vsus diuersus sit ab vsu papyri. *Vgolinus §. 4. vers. Postremò*, quem sequuntur *Sousa disp. 52. in fine. & Duardus citata qu. 5. num. 4. & qu. 10. num. 20.* absolutè negat sub hac Clausula literas contineri ea ratione; quia vox *alia*, dum dicitur *alia ad vsum Romanæ Curiæ necessaria*, cum sit relatiua similium, iuxta alibi dicta, et ea, quæ docet *Iason, & Doctores in l. Quicumque. C. Qui admitti, &c.* non potest significare, nisi similia victualiũ, literæ autem longè distant à ratione, et natura victualium.

Verùm hæc ratio ipsum quoquè *Vgolinum* redarguit, qui in superioribus mula enumerat inter prohibita impediri, cartam, ceram, equos, & similia, quæ naturam non habent victualium, iuxta omnium sententiam. Ex diuersitate autem significationis, quæ est inter voces *vsualia, & victualia*, constat; hoc loco particulam *alia*, nõ esse relatiuam similium, sed ampliatiuam, et diuersificatiuam simul.

Bonacina verò *punct. 1. nu. 10* distinguit, supposito, pecunias inter vsualia enumerari non incidere impedientes literas, easuè deferentes, nisi eæ sint, quibus pecunia pro vsu Curiæ cambitur, idem enim est ac si pecunię ipsæ impedirentur.

Cui tamen obstat, quòd si non dicantur ipsæ literæ per se vsuales, in Romana Curia necessariæ, ratio illa, quòd contineant cambia, videtur satis remota, vt idem dicatur esse, impedire ipsas, & impedire pecunias; sicuti non diceretur impedire deferentem vsualia, qui impediret deferentem Mandatum de adducendis vsualibus, nisi ipsa vsualia secum adduceret. Quapropter sic videtur probabilius distinguendum. (Non excludendo prædictas, quæ cambij dicuntur, et ad habenda in Romana Curia vsualia, et victualia ordinantur, sumpto argumento ex intentione legis; si quippe vsualia, et victualia protegit ergo, et id, vnde in fauorem Curiæ vsualia, et victualia habentur: cum etiam ex eo, quòd literę huiusmodi inter vsualia computantur, licet non immediatè, sed mediatè;) vt non incidat, qui literas merè familiares, aut similes impedit; secus verò, qui eas, quæ de negotijs, et causis in Romana Curia peragendis, disponunt, aut his aliquo modo deseruiunt. Dicuntur enim hæ formaliter necessariæ ad vsum Romanæ Curiæ, non cæteræ, attenditur siquidem Romana Curia principaliter ea ratione, qua negotia expedit Christianę Reipublicę. Vnde, quia vt plurimùm ordinarij Tabelliones inter literas, quas deferunt, aliquas habent generis huiusmodi, ideò in praxi non esset excusandus eosdem impediens, etiam si assumeret, se non cognouisse, inter eas literas aliquas ad negotia pertinentes reperiri. Is verò, qui priuatim aliquas literas deferentem prohibet, excusari poterit; nisi accedat sciētia, aut suspicio probabilis, quod literę negotia cõtinerent.

40 Quòad pecunias autem, recepta est comprehendi, quia nihil est vsuale magis pecuniam, vt diximus Cap. VII. *num. 82. & 99.* ea enim cætera omnia comparantur, vt sine illa Curiales neque consistere, neque viuere possint. *Vgolinus §. 1. num. 3. Bonacina loco nuper citato. Duard. eadem qu. 5. num. 4. & Alterius cap. 2. col. 3.* vbi testans, aliquos tueri oppositum, contra eos pluribus illustrat, pecuniam dici omnem rem, ita vt non possit à numero rerum vsualium excludi.

41 Superest tantùm quæstio de ijs, quæ ad recreationem, animiquè relaxationem conferũt, et absolutè negat, ea includi sub Clausula præsenti idem *Altrius ca. 4. col. 3. vers. Eodem modò*, enumerans taxillos, aleas, et alia huiusmodi. Constat enim hæc nullo modo conferre ad vsum Curię, cum sine his rectè Curia consisterere possit. Idem sentiunt *Sousa citata disp. 52.* ad calcē, recensens Psittacos, et simias. *Duardus qu. 5. n. 5.* exprimens canes, et accipitres, ad venationē, et aucupationem faciendam, et *qu. 10. num. 19. vers. textò limitatur*, simias, Nanos, et instrumenta musica. His suscribimus. *Bonacina* licèt distinguat *punct. 2. num. 9.* (quæ etiam videtur

doc-

doctrina *Pilliucij num. 159. in fine*) inter ea, quæ ad honestam, & laudabilem animi relaxationem conferunt, vt sunt instrumenta Musica, & alia ad similem virtuosam delectationem facientia, & ea, quæ ad ludum, vt iocum, & simiæ psittaci, aleæ, taxilli, de his negans, protegi; affirmans verò de rebus prioris generis; quia vsui honestorum hominum conueniunt, natura quippè nostra aliqua indiget relaxatione. Sed reuera non apparet, quomodo hec dici possint ad vsum Romanæ Curiæ necessaria, si sine illis rectè, commodeque Curia valet consistere.

42 Nec tamen ob id asserimus verbum illud *necessaria* accipiendum esse simpliciter, & in rigore; vt enim ex hucusquè dictis inferri potest, satis censetur, si ad commodum, & benè esse sint in Curia requisita. Multa siquidem sunt, sine quibus non periret, aut dissolueretur Romana Curia, & tamen moraliter censentur ad ordinarium vsum illius requisita. Et adnoto: *necessarium* hoc loco non esse referendum vt significet necessitatem, seu indigentiam, aut penuriam Curiæ sed tantùm ad conditionem rerum delatarum. Asserimus enim *nu 23.* non requiri ad incidentiam, quod Curia impeditis rebus indigeat, prohibitio enim hæc simplex est, & absoluta.

43 Materia autem hæc rerum, prohibitarũ impediri, sicut in alijs criminibus, ita in præsenti, excusat ex capite paruitatis, vt suppono. *Alterius cap. 1. in fine Pilliucetus num 160.* & statuit *Bonacina punct. 3. num. 3. Reginaldus Prax. for. pænit. lib. 9. Cap. 19. sect 1. Notab. 1.* Inter quos conuenit, animaduertendam esse maximè quantitatem; quæ furto sublata non constitueret peccatum mortale, vt eadem impedita non inducat excommunicationem; quia ex ea non censetur inferri Curiæ præiudicium notabile. Quamquam, si Curia extremè indigeat, non est improbabile, considerato, quantum nam ex parua rei delatione subleuari possit, ex eius impedimento posse induci Censuram. Tùm quia simile furtum, in extremè indigentem commissum, non excludit rationem grauis peccati, materia licèt sit modica. Tùm quia hic non ponitur impeditio, prout furtum redolet, sed prout est iniuriosa Romanæ Curiæ; valdè autem iniuriosa est parųe etiam materiæ impeditio, dum valdè indiget. In vniuersum tamen paruitas non ita pressè accipienda est, sicutin furto, siquidem semper dicetur parua, quoties de se eius carentia nequit notabile inferre præiudicium Romanæ Curiæ; quod relinquitur iudicandum arbitrio prudentis viri, iuxtà *Bonacinam num. 4.* & alios. In praxi censetur notabilis quantitas, ea, quæ nauigio, curru aut magno iumento, sarcina specialiter ad rerum harum delationem destinata, aduehuntur. In quo tamen vlteriùs rerũ conditio attendenda est; nam in commestibilibus ea, quæ equus defert, est notabilis quantitas, in lignis autem combustibilibus non item, vt adnotauit *Bonacina eo nu. 4. in fine.* Ex animalibus tot faciunt notabilem quantitatem, quot requiruntur ad constituẽdum gregem. *Pilliucius loco citato, & Bonacina vers. Quartò enim.* Vnde nec vnicum tantum animal ex his, nec ea ex cæteris, quæ vnicus homo, aut paruum iumentum ordinariè defert, & baiulat, sufficientem quantitatem constituunt ad inducendam excommunicationem, vt respondisse doctos viros, Romæ consultos, testatur *Pilliucius.* Ex eo etiam desumit *Graffius lib. 4. Decision. aurear. Cap. 18. nu. 110.* paruitatem materiæ, si res parui sint vsus, exemplificans de impedientibus deferentes cardines. Sed, dummodò res sint vsua les, seu ad vsum ali quomodo necessariæ, parùm refert, si non sint frequentis, & quotidiani vsus, non enim omnia eodem modo possunt esse necessaria quapropter iure reijcit hanc sententiã *Sousa citata disp. 52. nu. 5.* Vide superius dicta præsertim *num. anteced.*

Explicandum hic esset, quo pacto intelligendum sit res delatas, debere ad vsum Romanæ Curiæ esse necessarias; sed commodiùs id præstabitur in prima Clausula sequentis §. dum declarabimus, quid nomine *Romana Curia* intelligatur.

§. *Ac etiam eos, qui ne ad Romanam Curiam, &c.*

ELENCHVS.

44 *Romana Curia quid sit.*
45 *Potest extra Vrbem esse, quo casu prorogitur delatio ad locum illius.*
46 *Eodem tempore in duplici loco valet existere.*
47 *Sola Pontificis Summi persona non constituit Curiam.*
48 *Ad quantum spatij dicatur extendi.*
49 *Res, quæ iam peruenerunt ad Curiam, quo pacto protegantur.*
50 *Quando est in duobus locis, an protegatur delatio ab vno loco ad alium.*
51 *Defuncto Pontifice, vbi remaneat Curia.*
52 *Ex quibus personis integretur.*
53 *An nomine Romana Curia etiam cines loci, vbi est Curia, significentur.*
54 *Vt protegantur res satis est, si ad particulares Curiæ personas adducantur.*
55 *Si sint publicè venales.*
56 *Dummodò determinatè ad Curiam fuerint destinata.*
57 *Non proteguntur quæ priuatim alicui, qui de Curia non est afferuntur.*

Antequàm secundam Canonis actionem hoc §. damnatam interpretemur, operæ prætium est, definire, quid nomine Romanæ Curiæ intelligatur, quouè pacto ad vsum Curiæ intelligenda sint necessaria, quæ deferuntur.

44 Romana igitur Curia in præsenti locus est, vbi Sedis Apostolicæ tribunalia, Iudices, & Officiales, ad negotia, & caussas Christianæ Reipublicæ deputati, resident; quod quia ordinariè est in vrbe Roma, & ideò Romana dicitur; quapropter regulariter hæc impeditio, quòad locũ, prohibetur, dum delatio dirigitur Romam.

45 Verum Curia non desinit esse aut appellari Romana, nec excluditur à protectione huius Canonis, per hoc, quod alibi hæc tribunalium residentia, & Audientia reperiretur. Dicitur enim Romana, tum ex eo, quod illa sit, quæ ordina-

dinariè commoratur Romæ; tùm quia desumit nomen à Romano Pontifice, eius Capite, qui talis dicitur, si Romæ non resideat. Quoties ergo Pontifices aliò Curiam transtulerunt, vetitum fuit, impedire res eò deferendas, non autem, quæ ad Vrbem Romam deferebantur *Graffius lib. 4. Decision. aurear. Cap. 18. nu. 110. Sousa Relectione Bullæ Cœnæ cap. 9. in notation. circa textum num. 2. Reginaldus tom. 1. Prax. for. pœnit. lib. 9. cap. 19. sec. 1. Notab. 3. Gambarupta De Casibus reseru. ad cap. 7. Bullæ Cœnæ in fine, Naldus in Summa Ver. Bulla Cœnæ, num. 40. Fillius tom. 1. Tract. 16. num. 161. in fine. Scortia in Bullas selectas Theoremate 417. col. 2. Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. quæst. 9. punct. 1. nu. 12.*

46 Sed & contingit aliquando, diuidi Curiam, si nimirùm aliquo accedat Summus Pontifex cum parte Curialium, & Audientiæ, partē Romæ, aut alibi, relinquat. Quo casu ad vtrumque locum instituta delatio vetatur impediri. Ad primum quidem, quia principaliter ex Pontifice consurgit Curia; ipse enim secum dicitur ferre Apostolicam Sedem: tritumque est illud, vbi Papa, ibi Roma, iuxtà *Innocentium, Abbatem, Felinum, Baldum, Romanum, & Francum*, relatos ab *Alterio to. 1. De Censuris lib. 5. Disp. 9. cap. 3. col. 4.* Nec est necesse, quod residentiam transferat cum animo perpetuò, aut ad longum tempus commorandi; vt optimè obseruauit *Duardus lib. 2. Commentar. in Bullam Cœnæ can. 8. quæst. 6. num. 4.* Immò, & locus, vbi Curia esset tantùm ex transitu, est comprehendendus; cum prohibitio sit absolutè in fauorem Romanæ Curiæ, nec aliqua sit distinctio. Ad secundum autem locum delatio nequit impediri; quia non desinit esse Curia, per hoc, quod Pontifex absit, ex textu notabili in *Clement. Ne Romani §. Sanè. De Electione.* Vnde Pius II. ipso referente *lib. 7. Commentar. pag. 65.* discedens ab Vrbe, Romanis conquerentibus, quod Curia priuarentur, statuit, vt ibidem nonnulli Cardinales, ac Tribunalia remanerent, declarans, toto absentiæ tempore Romanam Curiam, tàm in Vrbe, quàm apud se, futuram. *Alterius vbi suprà, & Duardus quæst. 10. nu. 8.* Ex quibus patet, non esse necesse ad Curiam constituendam, personam Romani Pontificis.

Ordinariè tamen nunc, quò *Pontifex* pergit ab Vrbe, aliquandiù commoraturus, secus etiam fert partem Curiæ; quia ibi Audientiam habet, & Curiales aliquos, & aliqua expedit negotia; partem autem relinquit Romæ; quo casu vterquè protegitur locus ex dictis; pars enim Curiæ Curia est vt docet *Vgolinus De Censuris Pontifici per Bullam Cœnæ reseruatis par. 2. cap. 8. §. 3. arg. l. Quæ de toto ff. De rei vindic.*

47 Videtur autem dubium, quid Iuris, si Papa aliquò se trāsferat ad breue tempus, nec longè ab Vrbe, puta rusticaturus, Curiam autem omnem relinquat Romæ, eò nè, vbi est Papa, deferentes protegantur? Inficiandum enim esset ex vna parte; quia Curiam non transferret; hæc autem prohibitio est in fauorem Curiæ. Ex alia verò *Pontifex* est Caput Curiæ, & ex eo maximè diximus constitui Curiam, ibiquè esse Romam, & Sedem Apostolicam, vbi ipse est; & emanasse prohibitionem in fauorem Curiæ principaliter ea de causa, quia ei Pontifex præsidet, qua de re *Ancharanus in cit. Clem.* Ne *Romani §. Sanè n. 5. De Electione*, ait, Curiam Romanam esse, vbi Pontifex domicilium transtulit cum tota sua familia; nulla facta mentione de Curialibus. Quod confirmatur, quia per se Pontifex potest expedire negotia; vndè, & facit Curiam. Ex quibus omnibus infertur, ex intentione saltem legis cum etiam locum esse protegendum.

Quibus non obstantibus subscribimus negatiuę parti, quia est receptissima (pro affirmatiua enim nullum vidi, nisi fortè *Sayrum lib. 3. Thesaur casuum conscient. cap. 22. num. 3.* vbi ait, Curiam etiam esse, vbi est Papa cum sola sua familia.) Astruitur enim à *Duardo qu. 6. num. 4. arg. text. in capit. Is qui. De Sepulturis lib. 6. Vgolino §. 2. num. 1.* secuto *Mandosium in Gloss. Facultatem §. Sanè pag. 19. Bonacina punct. 1. n. 11.* referente ad oppositum *Alterius cap. 3. Fillincium num. 161. & Gambaruptam loco à nobis citato.* Verùm *Alterius* non loquitur in casu nostro, quo Papa ad breue tempus se transferret, sed vbi resideret cum sua audientia, quo significatur, et notabilis mora, & locus, ad quem Pontifex Curiæ partem secum transtulisset, vt diximus ordinariè fieri, dum longius, & ad notabile tempus discedit. *Fillincius* autem loquitur ex suppositione, quod nunquam Papa discedat sine Curia; & *Gambarupta* manifestè loquitur de Papa cum Curia. Igitur si supponamus Papā, sine parte etiam Curiæ, aliquo se transferre, cum non vigeant verba Canonis eo casu, nec dispositio vigere debet. Sola quippe persona Pontificis nō integrat Curiam quæ est plurium Curialiū congregatio. Vnde licèt fateamur priuilegium hoc principaliter respicere maiestatem Pontificis, quia tamen respicit, quatenùs Curiæ caput est, ideò non respicit: dum non est in Curia, quia non est caput illius. Negandum autem à solo Pontifice constitui Curiam, ex eo, quòd per se caussas, et negotia potest expedire. Nec tandē *Ancharanus* oppositum docuit; loquitur enim de domicilij translatione; quam, cum fiat ad notabile tempus; non consuescit facere *Pontifex* sine translatione partis Curię, quam intelligit sub *familia* illius.

48 Sed circa hæc obseruandum, dixisse *Alterium*, Romanam Curiam extendi ad duas dietas legales, idest, ad quadraginta milliaria; cum qualibet dieta legalis viginti milliarijs constituatur, per *Glossam in cap. Præsenti. ver. legales. De præbendis lib. 6. ex l. Vicena millia. ff. Siquis cautio, & l. 3. ff. De verborum signific.* Vnde, cū Pontifex rusticaturus non discedat ab Vrbe tāta distantia, videtur, non minus, ac ad Curiam, protegi delationem ad locum, vbi ipse moratur.

Verùm ex textu dicti *cap. Præsenti*, vnde potest suam *Alterius* deduxisse sententiam, non infertur id satis probabiliter. Statuitur enim, beneficium ita reputari, ac si vacaret apud Curiā quando vacat in loco vicino eidem Curiæ; loca autem ea intelliguntur vicina, quæ remota vltra duas dietas legales non existunt. Ex quibus non necessario infertur, Curiam ad illud omne spa-

tium

rium extendi, nec in præsenti ita esse accipiendum, vt concludar totum, dicaturque deferre ad eam, omnis, qui propè ipsam accedit, aut ab ea elongatur intrà spatium quadraginta milliariorum. Significatur ergo per Curiam locus dumtaxat, vbi ipsi Curiales existunt, et vbi solent rea delatas sibi comparare, puta, vrbs, & suburbia. Quapropter si Pontifex sine Curia rusticaretur à suburbijs distet, impedimentum delationis ad locum ipsius non punitur hac Censura.

49 Nec solùm censenda est exclusa à Canone delatio huiusmodi, quæ aliundè fit sed etiā quæ à loco Curiæ; et ea, quæ est ad vna parte loci, vbi moratur Curia ad aliā partē eiusdem, puta, si quis à suburbijs, vbi aliqua vsualia, aut victualia vendari solent, post aliquam moram vrbem ingrediatur. Siquidem res iam in potestatem Curiæ deuenerant, & deferens dici poterat peruenisse ad Curiam; quod semper erit attendendū in impedimento, quod quia, peracta delatione, pooeret. Et enim Canon non punit impedimentū, ne rebus delatis potiantur Curia, aut Curiales, sed, ne adducantur ad locū, vbi Curialibus possint esse vsui. Ex quo sequitur furantem in ipsa Curia res, ad vsum Curialium destinatas, etiam si ipse non sit de Curia, nec de loco Curiæ, non irretiri. Secus est, si in Vrbem tunc primò rea deferantur; gaudent enim etiam in suburbijs Priulegio, ne liceat eas impedire; quia cum adhuc dicantur esse intinere ad Curiam, non censentur in potestatem Curiæ transiisse, quò illis vti potuerit Curia.

50 Sed quæ res quando Curia est in duobus locis distantibus, innodatur ne, qui ex loco vno Curiæ ad alium deferentur impedit? Respondeo, in hoc considerandas esse maximè circumstantias, an scilicèt Curia, ad quam fit delatio indigeat, non verò Curia, à qua; vel è contra, aut potiùs vtraque indigeat; vel neutra. Item id quæri posse, & de impedimento secundum se, & respectu eius, qui impedit attenta eius scientia, & animo, seu intentione. Secundùm se consideratum tale impedimentum excommunicationem potest inducere; quia tunc res deferuntur propriè ad vsum Curiæ, & regulariter dum ab vno loco Curiæ ad alium defe tur, supponitur, locū, ad quem rebus delatis indigere, ita vt delatio in fauorem ipsius non debeat excindi à protectione Canonis. In praxi tamen attendenda est mēs impedientis, an dirigatur in vtile loci, vnde rea sunt exportandæ; vel, si iniustè impedit, an nouerit, nullum Curiæ, ad quam deferretur, indè irrogari præiudicium, aut detrimentum; in his enim casibus poterit excusari, iuxtà superiùs dicta. Sed est vlteriùs animaduertendum aliud esse impedire, ne res, ab altero Curię loco ad alium deferendæ, eò dirigantur, aliud verò, postquam ab vsu vnius loci Curiæ abductæ sunt, impedire delationem earum. Tempore enim Clementis VIII. exempli gratia, quando Curia erat tùm Romæ, tùm Ferrarię, poterat esse permisū existentibus Romæ, aut Ferrariæ, ne Roma Ferrariam, aut Ferraria Romam deferrentur; & assumi poterat ad excusationem, quod prohibeantur impediri rea deferendæ, dummodo sit sine præiudicio alterius Curiæ. Supposita tamen extractione rerum ab altera Vrbium, non licebat ijs, per quorum territorium deferētes transibār, delationem impedire; quia res destinatæ erant in vsum Curię, abductæ autem de potestate Curiæ illius, vnd èdi scesserant, ita vt per accidens omninò esset, quod in ea Curia fuissent; ac proinde sicuti non poterant impediri asportatæ aliundè, quàm à loco Curiæ, ita nec, quæ in Curia fuerant.

51 Tandem, vita functo Romano Pontifice non dissoluitur Curia Romana, sed remanet, vbi ipso viuēte existebat, & ibi etiam vbi sunt Cardinales, partem Curiæ constituentes, vt adnotauit *Vgolinus §. 2. num. 1. ex Oldrado, Castrēsi & Iasone in l. Suppositioni. C. de Verborum signific.*

52 Ordinariè verò integratur Curia ex Romano Pontifice, tanquam Capite, vt diximus. Deinde ijs, qui ei inseruiunt, et assistunt in cura, & administratione populi Christiani, vt sunt Cardinales, alijquè Prælati, Auditores, Iudices, Ministri, & Officiales audientiæ, & Literarum Apostolicarum, Magistratus, Notarij, Aduocati, Procuratores, Sollicitatores, & similes. Ita etiam, qui pro negotijs, et caussis expediendis coram Pontifice, aut prædictis Officialibus, Romæ morantur, vt sunt Oratores Principum, litigantes, etc. Tandem ex horum omnium familiaribus, seu famulis; dicuntur enim hi etiam cōstituere Curiam, quatenùs Prelati, Officiales, et alij enumerati, non possent sine familia honestè viuere. Priuilegium autem concessum Domino pertinet etiam ad famulos, vbi domini vti illo priuilegio per se commodè non possint, nisi excēdatur, atg. text. in *cap. Licet. §. Cum concedi-tur de Priuilegiis Sayrus vbi suprà num. 3. Bonacina punct. 1. num. 11. Pilliucius num. 161. Duardus quæst. 6. nu. 3. & 5. & qu. 10. num. 5. Naldus citat. num. 40.*

53 An autem cæteri Ciues eius loci, vbi est Curia, qui non sunt propriè ex Curialibus, aut familiaribus eorum, vel ex ijs, qui in Curia negotia habent, comprehendantur sub nomine *Curiæ*, quonè pacto, controuertitur; sicuti etiā, an ea, quæ deferuntur, ita debeant esse ad vsum Curię, vt, si sint ad vsum aliorum Ciuium, vel ad ipsos deferantur, non proregātur hoc Canone.

Vgolinus §. 3. citato. ita existimat, cæteros ciues loci, vbi est Curia, comprehendi, vt etiam delatio, quæ est ad ipsos protegatur, nec particulariter Curię habeatur respectus, sed totius loci, vbi Curia manet, ita vt, existente nunc Curia Romæ, idem fuerit dicere ad Romanam Curiam, ac, ad Vrbem Romam. Quod suadetur, tùm ex eo, quòd in alijs Constitutionibus, suprà memoratis de hac eadem re Pontifices expresserunt *Almam vrbem*, tùm ex eo, quòd sæpina dictum est, nomine Curiæ intelligi locum, vbi est Curia; locus porrò comprehendit etiam cæteros ciues.

Quidam verò alij, vt *Alterius cap. 4. col. fin. & Bonacina punct. 2. num. 12. vers. Dixi si ea sit.* videntur sentire, ita præsentem prohibitionem emanasse, non in fauorem Curiæ, sed Curialium, vt, non protegatur, qui defert ad eum, qui non sit Curialis, vel famulus, aut aliquo modo, ratione

one muneris, et officij ad Curiam pertinens, vt Curialis dicatur. Eo fundamento, quòd nomen Curiæ formaliter sumendum est, vt idem sit, ac Curialium; ideoquè diximus nu. 38. comprehendi delationem rerum, quæ ad munera, & officia Curiæ obeunda, necessaria sunt. Hoc autem desumitur ex modo illo loquendi, *ad vsum Curiæ necessaria*; ea enim, quibus vtuntur, qui ad Curiam non spectant, non dicuntur necessaria ad vsum Curiæ; et quamuis in hoc §. 2. dicatur simpliciter, *ne ad Romanam Curiam adducantur* (vbi nomine *Curia* posset intelligi generaliter locus Curiæ) ramen, attenta intentione Bullæ, quę est ad protectionem Curiæ, non loci, verba sequentia interpretanda sunt iuxta antecedentia, vt idem sit ad Romanam Curiam, ac ad vsum Romanæ Curiæ.

54 Hac iure illud videtur magis receptum cui et nos assentimur res deferendas non ita esse debere ad vsum Curię destinatas, vt in vniuersum pro communi vsu indifferenter erogandę, seu vendendę, deferantur. Sufficit enim si ad particulares Curię personas, seu pro vsu illarum deferātur; vt sunt, quæ pro vsu particulari Pontificis, Cardinalium, legatorum Principum, etc. eorūuè familiarium deferuntur. *Vgolinus eo §. 3. Alterius, & Bonacina locis citatis*; et supponit *Duardus qu. 10. n. 5.* Cum enim Curia ipsa nulla re indigeat, non solùm, si sumatur pro loco, sed etiam si sumatur generaliter pro Congregatione Curialium, particulares quippè personæ sunt, quæ rebus vtuntur non est inficiandum, de eo, qui ad vsum particularis Curialis defert, quod deferat ad vsum Curię; arg. *l. Qua de toto ff. De rei vendic.*

55 Secundò asserendum, damnari etiā impedimentum positum delationi; quæ non est immediatè ad personas Curiales, sed ad locum Curię, quia Curiales ipsi res delatas emere non soleant, sed alij incolæ, et ciues loci, dummodò in vsum deinde Curialium, delata profutura sint quatenùs, vel ciues loci mercatores eadem deinde Curialibus impertiuntur, vel generaliter affluentia, ac copia, quæ est inter ciues, fruuntur etiam Curiales. Verificatur enim de his, quòd deferantur ad Curiam, et ad vsum Curiæ; quæ licèt immediatè curialibus non tradantur, apta tamen sunt Curiæ inseruire, eorumquè delatio resultat in beneficium Curiæ. Satis ergò erit, si res deferātur Romam, venales vniuersaliter cuicumque emere volenti, vt ait *Bonacina punct. 2. num. 6.* eiusdemquè sententiæ est *Pillicinus nu. 158.* & *Sousa cit. num. 2. circa text.* huius Canonia.

56 Quod si res deferantur, non cum certo proposito peculiariter accedēdi Romam, seu ad locum Curiæ, sed easdem vendendi, vbicumque occasio maiora lucri sese obtulerit, deferendi tamen postremò ad Curiam, si alibi non contingat venūdari, non comprehenduntur sub protectione Canonis; quia non magis verificatur, quòd deferantur ad vsum Curiæ, quàm ad vsum alterius cuiuslibet. Secùs est, si res primaria intentione fuissent ad Curiam destinatæ; proteguntur enim, etiam si postea acciderit, quod oblata occasione in itinere sint venundatæ.

57 Dicimus tertiò, non protegi res, quæ priuatim alicui particulari personæ, quæ de Curia formaliter non sit, deferuntur, ad vsum tantùm illius destinatæ, siue deferantur pro munere, aut præmio, siue etiā ad venditionē; ac proindè (ad, uersus *Vgolinū*) non esse idē, deferre Romā, ac deferre in vsū Curiæ Romanæ. Quæ .n. particulatiū ciuiū vsui profutura sunt, non dicūtur deferri in vsum Curiæ, eiusdemquè sunt conditionis, ac si ad locum alium, vbi non est Curia deferrētur; neque ex tali impeditione aliquid præiudicij, aut detrimenti resultat in Romanam Curiam. *Alterius, Sousa, & Bonacina locis citatis, Sayrus num. 2. ad finem. Duardus quæst. 10. nu. 18. in principio. Viualdus 2. par. Candelab. aur. in explicat. Bullæ Cœnæ num. 47.* in secunda editione. *Reginaldus citata sect. 1. num. 309.* idemquè intendit *Graffius num. 109.*

Fundamenta autem *Vgolini* dissoluuntur; ex eo enim quod cæteræ Pontificum Cōstitutiones exprimant Almam Vrbem, potiùs infertur, non esse censendam eamdē nostri Canonis dispositionem, qui non Vrbem, sed Curiam exprimit. Et licèt nomine Curiæ intelligatur locus, vbi est Curia, ex clausula tamen illa, *ad vsum Curiæ necessaria*, conijcitur, non solius loci habendam esse rationem, verùm etiam eorum, quorum vsui res sunt addictæ; hi autem sunt, qui sunt de Curia, non cæteri.

Alterij verò, cæterorumquè sententia à nobis non reprobatur, si intelligatur iuxtà nuper dicta. Quatenùs autem videtur pugnare cum ijs, quæ diximus nu. 55. eius argumentum diluitur, concedendo Curiam accipiendam esse formaliter pro Curialibus; negando tamen, accipiendam esse immediatè tantùm, ita vt non possint dici deferri ad vsum ipsius, quæ immediatè ad ipsos Curiales non deferūtur, sed ad eos, à quibus in vsum, & beneficium Curialium impendenda sunt.

Ne afferantur, vel adducantur, prohibent, impediunt, seu perturbant.

ELENCHVS.

58 *Discrimen inter primam, & secundam actionem.*
59 *Non exigit hæc actio, quòd de facto res non perueniant ad Curiam.*
60 *Prohibere, impedire, & perturbare, quid differant.*
61 *Quando irretiatur, qui generalia condit edicta, delationi obstantia.*
62 *Recusans res suas vendere aliàs deferendas ad Curiam, non incidit.*
63 *Secus qui emit, ne deferantur.*
64 *Ad verba* adducantur, vel afferantur.
65 *De multiplicatione nexuum huius vinculi.*

58 Postquàm ipsis deferentibus consultum est, directè deinde hoc §. 2. prouidetur rebus deferendis; nec earum delatio instituta, aut instituenda, prohibeatur, quia, impediatur, aut perturbetur; et in hoc crediderim, cōstituendum discrimen inter primam, & secundam

dam actionem, vt est communis sententia. Licèt *Vgolinus De Censuris Pontifici per Bullam Cœnæ reseru. par. 1. Cap. 8. ad vers. Ac etiam eos.* aliam statuat differentiam, vt in prima damnetur impedimentum positum itineri, seu delationi iam inceptæ, in secunda verò impedimentum positum delationi instituendæ, quam scilicèt adhuc is, cui impedimentum opponitur, non est aggressus. Verùm concedimus quidem ex dictis in superioribus, sub prima actione non comprehendi, nisi eos, qui obsistunt deferentibus de facto, sed negamus sub secunda comprehendi non posse, qui delationem ipsam, & si inceptam, impediunt, directè ipsis deferentibus, inuasione, aut impeditione non obsistentes, sed tantùm rebus ipsis. Quia tamen discrimen videtur parui momenti, qui enim delationi se opponit, deferenti etiam, aut deferre volenti indirectè saltem opponitur, nec excludendum est ab hac secunda actione impedimentum positum deferre volenti, quatenùs opponitur etiam futuræ ipsi delationi, vt adnotauit *Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. quæst. 9. punct. 2. num. 5.* ideò de modis impediendi promiscuè pro vtraque actione disseruimus §. 1. ad Clausulam *Omnes impedientes &c.* Pauca huius loci propria subiungimus.

59 Nullo autem modo audiendus est *Alterius tom. 1. De Censur. lib. 5. disp. 9. cap. 3. circa initium*, quem vnicè sequitur *Sfortia in Bullas selectas Theoremate 417. col. 2.* asserens hoc esse inter vtramque actionem discriminis; quòd ex impedimento posito personis iuxtà primam actionem contrahitur excommunicatio, etiam si personæ non desistant à voluntate, & actione deferendi, ex impedimento verò rebus posito, iuxtà secundam, non contrahitur, nisi secuto effectu, quòd re ipsa non perficiatur ad Curiam delatio. Quod ait colligi ex ipsis verbis Canonis. Si enim excommunicantur, qui *prohibent ne res adducantur*, ergo necesse est ad excommunicationem contrahendam, res non adduci; quòd si adducantur, Censuræ non erit locus.

Refellendus est autem ex dictis *loco citato*; quia, si impedimentum sit sufficiens obstare delationi, per accidens est, quod superetur, & delatio re ipsa sequatur; vt nullus excusando crimini sit locus; diciturquè, quorùm est de se prohibuisse, ne adducantur, qui prohibitionem apposuit, licet prohibitionis obstaculum superatum sit. Ex eo insuper difficultatibus obuoluitur tale discrimen, quod necesse est confundere vtramque actionem, si cohærenter loqui velimus. Si enim in vtraque actione punitur indirectum impedimentum, vt ipsemet *Alterius* fatetur, impedimentum positum personis, indirectè impedit res ipsas; & è contra impedimentum positum rebus, indirectè impedit deferentes; non potest igitur tale discrimen inter has actiones statui, vtpotè quod pugnat cum illo in quo conueniunt.

60 Inter prohibere, & impedire, ac perturbare non videtur adesse notabilis differentia; si enim impedire latè sumatur, vt explicauimus ad prædictam Clausulam *Omnes impedientes*, non potest non comprehendere prohibitionem, & perturbationem. Non est tamen improbabile, perturbare esse additum, ad significandum illud obstaculum, quod perturbat, seu remoratur delationem, non tamen impedit, quin de facto sequatur; re vera enim aliquid minùs, quàm impedire, vis verbi significat. Siquidem absquè eo, quod factum aliquod expressè prohibeatur, aut impediatur, potest perturbari opera, consilio, minis, angarijs &c. Non decidit tamen hæc perturbatio à ratione impedimenti, saltem imperfecti, vt dictum est. *Prohibere* autem in rigore, vt contradistinctum ab *impedire*, est apertè interdicendo resistere verbali prohibitione, siue generali, siue particulari, tàm quoad præceptum, quàm quoad personas; vt cum quis prohibet, ne res extrahantur de territorio, aut particulariter ne deferantur ad Curiam; siue prohibeatur id generaliter cunctis, siue in particulari alicui deferenti. *Bonacina punct. 1. num. 6. Duardus lib. 2 Commentar. ad Bullam Cœnæ Can. 8. quæst. 7. Impedire* autem pressè sumptum est opera, & factis obuiare quomodolibet, siue directè siue indirectè, mediatè, aut immediatè, vt explicatum est. *Duardus loco citato.* Licet aliqui, vt *Vgolinus vbi supra num. 1.* ita *prohibere* intelligant, vt significet impedimentum directum; *impedire* verò, obliquum. Sed & alij ita accipiunt, vt *impedire* sit, quando ob impedimentum delatio re ipsa non sequitur; *prohibere* verò, quando superato obice delatio deducitur ad effectum. Quia tamen verbum *prohibere, & perturbare* non est in prima actione, de qua secundùm communem sententiam diximus, non esse necesse, quòd de facto desistatur à delatione, idcircò non recipimus in vniuersum hoc discrimen, quamuis in præsenti parum referat admittere, vel reijcere.

61 Cum autem dixerimus, inter cæteros impediendi modos enumerari generalia edicta, & prohibitiones, sine iusta caussa editas, ne quis de statu exeat, ne victualia, & vsualia extrahantur; ne detur transitus, & similes; ex his enim sequitur indirectè, quòd aliqua non deferantur ad Curiam, quę alioquin, nisi prædictæ prohibitiones obstarent, fuissent delata; hic adnotamus, non statim quem incidere, ac talia condit edicta, etiam si præuiderit, aliquam ad Curiam inde fore impediendam delationem; sed tunc tantùm quando re ipsa euenit, quòd aliquis aggrederetur delationem, nisi tali prohibitione impediretur. Antequàm enim huiusmodi casus se offerat, nõ verificatur, quod delatio ad Romanã Curiã fuerit impedita de facto, licet in potẽtia prohibitio sit talis, quæ potuerit impedire. Quia aũt plerumq; constare nõ potest, an hæc impeditio in effectũ prodierit; ideò in praxi quis præsumendus est excommunicatus, postquã similia condiderit edicta, nisi probare possit, quod nullus fuerit; qui aliàs defacto detulisset, nisi prohibitio intercessisset.

62 Cæterùm, qui recusat res suas vendere, aut tradere conuenienter ijs, qui easdem delaturi essent ad Curiam, non impedit delationem, ac proinde non incurrit, etiam si prauo animo id faciat, ne res deferantur ad Curiam, aliàs venditurus, & etiam si nulla alia superfint, quæ deferun-

ferantur. Tum quia, & si hic peccet ex prauo animo in Curiam, & stante penuria, vlteriùs contra charitatem agat, possitquè cogi ad vendendum, recusansquè, puniri, tamen impedimentum, prohibitio, & perturbatio, dicunt operam positiuã in obsistendo. Vnde non dicitur impedire delationem, qui recusat, illam promouere, & cooperari, nisi sit is, ad quem ex officio, & auctoritate spectet remouere impedimentum, iuxtà superiùs dicta. Tum etiam quia non prohibet Bulla, ne quia re sua vtatur, prout vult, nec præcipit, vt quis etiam inuitus, aliquando teneatur res suas ad Curiam destinare, sed tantùm, ne res ad Curiam destinatæ, impediantur deferri. Ita *Altersus cap. 4. col. 2. vers. Item non contraheret. Duardus qu. 2. num. 2. Bonacina punct. 1. num. 3. & punct. 2. nu. 11. Suarez De Censuris disp. 21 sec. 2. nu. 64. Sousa Relectione Bullæ Cœnæ disp 54. concl. 1. Reginaldus Prax. for. pœnit. tom. 1. lib. 9. nu. 307.*

63 At, qui præuidens, res deferendas esse ad Curiam, sine aliqua necessitate sui, emit, ex prauo tantum animo, ideò scilicet, ne ad Curiam deferantur, incidit; non solum si omnia emat, ne aliquid supersit deferendum, sed etiam si alia sint similia, quæ possent adduci. Ratio est, quia hæc malitiosa emptio est actio positiua, re vera, & propriè impediens, ne res illæ ad Romanam Curiam deferantur; ita vt non sit idem emere, & non vendere vt notauit *Alterius loco citato col. 3. vers. Respondeo cum distinctione. Duardus quæst. 2. num. 5. vers. directè denique. Suarez, & Reginaldus vbi suprà, & Bonacina punct. 2. num. 16.*

64 Protegitur delatio, quocumque modo fiat, aut sit futura, vt diximus *nu* 31. ita vt, quãuis dicatur, *ne adducantur, vel afferantur*, non excludantur cæteri delationis modi, qui propriè, nec adducere sint, nec afferre. Propriè enim *adduci*, inquiunt Doctores, conuenire animantibus, per se gradientibus, quæ non indigent delatore, sed ductore tantùm, *Afferre* verò inanimatia, & se non mouentibus. *Vgolinus loco relato. Alterius Cap. 3. col. 2. vers. Adducantur, vel afferantur. Duardus quæst. 10. nu. 9.*

65 Rogabis tandem pro complemento, de multiplicatione excommunicationum, ob præsens crimen inductarum. Respondeo autem consulenda esse, quæ in Procemialibus *num.* 16. & Cap. VII. *num.* 60. & alibi sæpius diximus, & cum proportione hic applicanda. Multiplicantur quippè Censuræ ad numerum actuum diuersorum, ac diuerso impetu exhibitorum. Quia verò duplex hic punitur actio, & illarum quælibet per se sumpta, dupliciter quis innodabitur, si primò prohibitionibus, & impedimentis curet, ne res destinentur ad Curiam, deinde, cum hæc non impedierint effectum delationis, ipsos actualiter deferentes inuadat, aut impediat. In quo obseruandum discrimen inter dispositionẽ Canonis antecedentis, & præsentis Quia enim delatio prohibitorum ad Infideles non punitur iuxtà receptiorem sententiam, nisi perfecta, qui tali delationi, vna, & altera actione damnata cooperatur, vnico obstringitur vinculo; quia effectus prohibitus tandem est vnicus. At in præsenti non punitur impedimentum cum effectu, ita vt sit necessarium, quod res non deueniant ad Curiam, sufficit enim si apponatur obstaculum, ideò in impeditione eiusdem rei duplex potest contrahi excommunicatio. Secus est, si eodem impetu, quis, & interdicat delationem, & impedimentum deferentibus ponat; censetur enim tunc vnica actio, edictum prohibens, & impedimentum positum ad executionem illius, sicut etiam vnicè irretitur alius quilibet, plura in eamdem delationem impedimenta exhibens. Vnde similiter non multiplicantur Censuræ per hoc, quod res delatæ sint plures, puta plures sarcinæ, & res etiam diuersorum generum; dummodò eadem vice, seu impetu, impediantur, vt citato *nu.* 60 dictum est. Cætera ex communi doctrina petenda sunt.

§. Seu hæc facientes defendunt per se, vel alios, &c.

E L E N C H V S;

66 Tertia hæc pars Canonis ei Bullæ Xisti V. quam interpretatus est Cardinalis *Toletus* in priori editione suæ *Instruct. Sacerd. lib* 1. *Cap.* 26. ita adærat. *Seu hæc faciunt vel defendunt, &c.* Qualis etiam videtur fuisse in aliquibus ex antiquioribus Bullis. Nam refert idem *Toletus, Caietanum in Summa Ver. Excommunicatio. Cap.* 19. & *Nauarrum in Manuali* (fortè antiquo) *Cap.* 27. *nu.* 64. voluisse supplendum *fieri*, & reddendum, *Seu hæc facientes fieri vel defendunt*, quo modo loquendi excommunicarentur Mandantes poni impedimentum. Sed; quia non est aliquid huic Bullæ de facili addendum, animaduertit antem ipse, prædictum verbum *fieri* in nulla Bulla reperiri à tempore Martini V. Ita vt potuerit Scriptorum aut Impressorum vitio aliquando defectus adscribi, subdit, in consultatione cum Summo Pœnitentiario super hac re explosam fuisse Caietani sententiam, & declaratum verba, *seu hæc faciunt*, non aliùs fuisse effectus, quàm repetitionis præcedentium. Qua de causa censentur deinde omissa, tanquàm non necessaria, & sic expressum, *Seu hæc facientes defendunt, &c.*

67 Continetur autem, & damnatur, vnica actio accessoria, defensio nimirùm eorum, qui inuadunt, aut impediunt deferentes, neuè res deferantur. Quid sit *defendere* satis explicatum est Cap. I. ad Clausulam *Fautores, ac generaliter quoslibet ipsorum defensores.* Hic tamen aduertendum

tendum non esse sermonem de defensione, quæ præsta ur post factum, ad effectum, vt quis tutò viuat,& ob impedimentum positum nihil patiatur, Siquidem, cum sit actio accessoria, prohibetur in ordine ad obuiandum executioni durarum præteritarum; ideoque dicitur de præsenti *siu hac facientes*, vt debeat accipi,non nisi in ordine ad exequendas præfatas actiones, & vt cooperatur iisdem; quod non interuenit, quando iam perfectæ sunt. Ita *Altsrius to.1. Di censuris lib.5. disp.9. cap.5. ad finem.Bonacina de censuris in particulari disp.1. quæst. 9.punct. 2. num.* 24. excipiens tamen, vt incurrat, qui ita defendit post factum, vt inde impediens defensus fiat animosior in posterum ad impedimentum ponendum. Quod recipiendum arbitror, tunc saltem, quando ex ea intentione quis defédit,& defensus de facto progreditur iterum ad impediendum. Tunc enim verificatur,quod iste defenderit prædicta facientem, quatenus defensio influit in nouam impeditionem.Quodsi præter intentionem defendentis, defensus, animosior factus iterum impediar,non dicitur tamen defendens,defendere impedientem, sed eum, qui iam impedierat Noua autem impeditio requiritur post defensionem, eo animo factá;quia si non sequatur aliud impedimentum,non potest verificari,quod defenderit quis hæc facientem, sed eum tantum, qui iam fecerat,vt dicebamus.

68 Hæc igitur defensio; quæ nihil aliud est, quám protectio, auctoritate, opera, aut verbia præstita impedienti, quò tutius,liberiùs, & sine timore, ac periculo, impediat; vt Censuram inducat, debet præstari in ipso facto impeditionis, vel ante ipsum, ita tamen, vt impedimentum sequatur; quicquid deinde fiat circa delationem, siuè nimirùm promoueatur,siuè cesset. Cum enim sit actio accessoria,non punitur, nisi effectus principalis sequatur iuxtà communem de hac re doctrinam, sæpiùs allatam.Effectum autem in præsenti, diximus esse, exhibere impedimentum, non autem actualem cessationem à delatione, ob impedimentum. *Altsrius vbi suprà col.3. in fine. Bonacina punct 2.num.24. vers. Hoc tamen intelligetur.* Qui addunt,prohiberi defensionem, quæ fit de facto, seu iniustá; non autem, quæ fit de iure, dum impediens iustè possit, aut debeat defendi. An autem defensio debeat esse caussa impeditionis, & quomodo, sumendum est ex communi doctrina de accessorijs,de quibus alibi est per tractatum satis.

69 Damnatur defensio hæc tám per se, quám per alios exhibita; vnde irretiuntur, qui mandant alteri defensionem, impedienti præstandá; vt adnotarunt idem *Bonacina loc. cit. vers. Secundò eum, & Duardus Comment.ad Bullam Cœnæ lib. 2.ad Can.8. qu. 8.in fine*. In quo canendi sunt aliqui, qui hæc verba *per se, vel per alios*, ad omnes superiores actiones deferro videntur. Apertè enim hæc actio ponitur, vt distincta, & diuersa ab antecedentibus, cum quæ coniunguntur per prædicta verba,vt consideranti fit obuium, non posse, vltra eam extendi.

70 Alij accessorij impedimento ponendo (exceptis Mandantibus de quibus suprà dictum est) auxiliatores scilicèt, fautores, aut consulentes, cum non exprimantur, non sunt innodandi iuxtà alibi dicta. *Duardus qu. 9.* quicquid in contrarium *Vtualdus* ab ipso relatus, & *Graffius lib 4. Decision.aurear. cap.18.num.107.*post defensores enumerans sine fundamento etiam fautores; nisi tamen in Bulla Xisti V.ad quam scribit; essent expressi, de quo mihi non constat. Excipe,nisi ita se habeant, vt dici possint defendere, vel ita auxilientur, vt censeantur ex numero impedientium, & socij criminis; quomodo sunt principales, non accessorij. Discrimen autem inter consilium, & mandatum alibi allatum est; ex quo non fit incongruum, comprehendi hic Mandantes, non verò Consulétes,

SCHOLION ELENCHVS.

1 Dispositio Constitutionis Ad Sacram *Clementis VII.*
2 *In quo differat à Canone Bullæ explicato.*
3 *Gregorij XIII. Decretum* Inter multiplices.
4 *Discrimen inter ipsum, & Constitutioně Clementis, & Canonem.*

1 Ex Constitutionibus Pontificijs, quas recensuimus in Præludio, Constitutio Clementis VII. *Ad Sacram* ann.1523 innouata, & confirmata à Pio V. Motu proprio *Cupientes*. De Priuilegiis artis agriculturæ, & rei frumentariæ, ann.1566 innouans etiam ipsá; & confirmans Decreta, aliás edita à Xisto IV.& Iulio II. sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, et reseruatæ absolutionis in laicos,suspensionis verò à Diuinis in Ecclesiasticos, interdicit Baronibus, & Domicellis Romanis,aliisquè personis, tám Ecclesiasticis, quám sæcularibus, cuiuscumque dignitatis etiam Cardinalitiæ, Oppidá, Terras, ac Villas,infra quinquaginta milliaria ab Vrbe Roma, possidentibus, emere ab eorum subditis frumenta, & bladas,præterquám pro vsu, aut necessitate victus domus eorum, & horum delationem ad dictam Vrbem prohibere, aut interdicere,aut in his auxilium, consilium, vel fauorem quomodolibet præstare. Addit verò pœnam, in eos, qui Ciuitates, Oppida, vel Terras in feudum, aut alio titulo retinent à Sede Apostolica, priuationis Dominio locorum; loca autem subiicit Ecclesiastico Interdicto.Persistentes tandem post semestre,ipso iure declarat priuatos omnibus Feudis, & Iuribus, quæ à Romana, aut aliis Ecclesiis obtinent; & ad ea, ac quælibet alia iterum obtinenda inabilitat.

2 Ex quibus patet, ampliorem esse huius Constitutionis dispositionem explicato Bullæ nostræ Canone, in his; Adiectione videlicet aliarum pœnarum, in eo, quòd emere etiam prohiber vltra indigentiam proprii vsus, ac familiæ; In eo,quod insuper auxiliantes,consulentes, & fautores damnat. Minorem verò in eo, quòd non emanauit, sicuti Bulla Cœnæ, in fauorem loci Romanæ Curiæ, vbicumque illa sit; sed solùm Almæ Vrbis;licèt amplior videatur in eo,quod Canon ad vsum solius Curiæ, constitutio ad vsú totius Vrbis,protegit; idquè etiam si in Vrbe non esset Curia. In personis item quas damnat, non

non enim omnes sunt; vt in Canone, sed ibi expressè, & authoritatiuè interdicetes. In rebus tādem, quarum delationem impedire prohibetur; sunt enim in Canone omnia victualia, & vsualia; hic autem frumenta dumtaxat, & bladæ, licèt frumentum comprehendat etiam farinam, vt adnotauimus Cap. VII. *num.* 75.

Constitutio autem Gregorij XIII. *Inter multiplices*, edita anno 1578. sub pœna excommunicationis latæ sententiæ non tamen reseruatæ (vt videtur) personis quibuscumque, Apostolicæ Sedi mediatè, vel immediatè subiectis, etiam si Ecclesiasticæ sint, cuiuscumque dignitatis, prohibet impedire per se, vel per alios directè, vel indirectè, etiam sub prætexten alicuius solutionis, delationem ad Almam Vrbem tritici, hordei, leguminum, & omnis generis frumentorum, & frugum; aut eadem emere, præterquàm pro suo, suarumquè familiarium vnius anni vsu.

4 Igitur in eo differt à Constitutione Clementis, quòd amplior est quoad personas quoad modum licèt impediendi, solus ille, qui authoritatiuè fit, videtur damnari. Quoad res itē; illa etenim de frumento tantùm, & bladis meminit, hæc de tritico, hordeo, leguminibus, & omnis generis frumentis, & frugibus. Frumentum enim non continet hordeum, iuxtà *Ripam in tract. de peste. tit. De remediis ad conseruandam vbertatem num.* 57. *ex l. Modios* C. *De Suscept. præpos. & arc. lib.* 10. vbi *Iacobus Rebuffus*, *& Petrus Rebuffus in l. Frugem. vers. Secundò non procedit* C. *De Verbor. sign.* Sicuti nec continet legumina ex *dicta l. Frugem, & l. Malaff. De alim. et cib. legat. Ripa loco citato num.* 53. *Menoch. lib.* 2. *De arbit. Iudic. quæ casu* 585. *num.* 12. quamuis legumina sub bladis possint comprehendi, iuxtà eumdem *Ripam num.* 56. Restringit verò indefinitum in constitutione Clementis tempus, vltrà quod ad vsum emere alicui non liceat, vnicum scilicèt annum. Denique nō addit reseruationem absolutionis.

Constat autem ex his, in quibus à Bulla desferat. Sed, & adnoto hic expressè damnari Mādantes per clausulam *per se, vel per alios*, quamobrem, quia controuertitur, an Mandantes incidant ex Canone Bullæ, indubitatum est, saltem ex hac constitutione innodari. Pariter, quia specialiter prohibetur, grauari deferentes solutione aliqua, probabile est, non esse locum excusationi, etiam si solutio alioquin esset iusta. Quia cum constitutio sit principaliter aduersus Dominos, Sedi Apostolicæ subiectos, habeatquè Summus Pontifex Ius in eorum Vectigalia, etiam iusta, potuit prohibere generaliter, ne aliquid exigatur pro rerum prædictarum delatione. Et quidem Pius V. in eo motu proprio ann. 1566. innouante, & confirmante constitutionem Clementis, expresse hos deferentes à solutione Gabellarum, & aliorum onerum exemit. Quod autem addit *Alterius tom.* 1. *De censuris lib.* 5. *disp.* 9. *cap.* 5. *col.* 3. ibi, *Obstanō alia*, ad incurrēdas scilicet pœnas harum Constitutionum requiri, quòd de facto res non perueniant ad Vrbem, cum quoad Bullam sufficiat impedimentū ponere, etiam si superetur, & res deueniant, videtur gratis dictum; siquidem ex tenore Constitutionum non satis colligitur, vt consideranti erit obuium.

Extenduntur prædictæ Constitutiones, & aliæ ad id adsunt multæ, contra destinantes, hæc, & similia ad alium locum, quàm ad Vrbem absquè licentia. Item in extrahentes de statu Ecclesiæ similiter sine licentia, et mercaturam de his exercentes. Sed longiùs distant à casu præsentis Canonis; ideò vt à nostro instituto aliena, hæc prætermittimus.

CAPVT NONVM.

Quot innodet Censura vexantes eos, qui ad Sedem Apostolicam veniunt, & ab ea recedunt, vel morantur.

Item excommunicamus; & anathematizamus omnes, qui ad Sedem Apostolicam venientes, & recedentes ab eadem, sua vel aliorum opera, interficiunt, mutilant, spoliant capiunt, detinent.

§. Nec non illos omnes, qui Iurisdictionem ordinariam, vel delegatam à nobis, vel nostris Iudicibus non habentes, illam sibi temerè vendicantes, similia contra morantes in eadem Curia audent perpetrare.

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1 Refertur tenor veterum Bullarum.
2 Inter ipsum, & præsentem, quid sit discrimenis.
4 Canonis Materia, Actiones, Partitio.

Decuit magnoperè, accedentes ad Sedem Apostolicam sub illius protectionem recipi, ac omni securitate, in itinere, mora, ac reditu gaudere, vt insinuat Celestinus II. in *cap. vnico De Clericis peregrinantibus*, & sanct Nicolaus Papa in *c. Arguta*. 3. *q.* 6. Hac de causa feriuntur hoc Nono Bullæ Cœnæ anathemate sacrilegi talium accedentium inuasores, à tempore (si non remotiori) Martini saltem V. in cuius Processu sexto loco excommunicabantur, vt est apud *D. Antoninum* 3. *par. Summa tit.* 24. *cap.* 72. Quod deinde, nulla interruptione, seruarunt Successores.

1 Aliquo tamen admisso discrimine. In ea siquidem Martini V. Bulla excommunicabantur, *qui ad Sedem Apostolicam venientes, & recedentes ab eadem, Nec non illos, qui Iurisdictionem ordinariam, vel delegatam aliquam non habentes, in eadem Curia morantes, temeritate propria, capiunt, spoliant, detinent, aut ex proposito deliberato verberare, mutilare, vel interficere præsumunt; & qui talia fieri faciunt, seu mandant.* Idemquè ferè fuit tenor Bullarum, vigentium tempore Caietani, & Syluestri, & cæterorum successorum Pontificum, vsquè ad Gregorij XIII. tempestatem; excepto, quod commorantes, non in eodem Canone, sed in distincto protegebantur, vt est apud *Caietanum, in Summa ver. Excommunicatio cap.* 14. *& Syluester ibidem* 7. *num.* 68. *&* 69. At verò in Bulla Gregorij XIII. penès *Nauarrum in Manual. cap.* 27. *nu.*

nu. 65. nono loco, simul cum peregrinantibus deuotionis caussa ad Vrbem, protegnntur accedentes ad Sedem Apostolicam, in ea morantes, & ab ea recedentes, in hæc verba: *Excommunicamus omnes, ex proposito interficientes, mutilantes, vulnerantes, detinentes, capientes, seu depradantes Romipetas, seu peregrinos ad Vrbem caussa deuotionis, seu peregrinationis, & prorsus omnes alios, ad Sedem Apostolicam accedentes, vel apud eam morantes, & recedentes ab ipsa, & illis dantes auxilium, consilium, vel fauorem.* Deinde distincto Canone, nimirùm decimo, morantes rursus proteguntur his verbis: *Excommunicamus omnes illos, qui non habentes in eadem Curia Iurisdictionem ordinariam, vel delegatam, eius prætextu capiunt, spoliant, detinent morantes in eadem; vel qui talia fieri mandant.* A Xisto tandem V. ann. 1587. excommunicatio hęc ad præsentem formam redacta est, nec deinceps à Successoribus variata.

2 Constat autem, quæ fuerit inter Bullam Gregorij XIII. relatam, & antiquiores, disparitas Primùm scilicet in eo, quod hæ requirebāt, actiones capiendi, spoliandi, & detinendi, fieri *temeritate propria*, & actiones verberandi, mutilandi, interficiendi, *ex proposito deliberato*; quarum circumstantiarum illa vbique, non meminit, sed tantùm circumstantiæ *ex proposito*, in Canone priori. Secundò, quòd hæ, protegendo recedentes, & accedentes, non protegebant simul commorantes, sed tantùm distinctè, ne læderētur ex auctoritate præsumpta. Illa verò vero bique morantes tuetur; primò quidem absolutè cum accedentibus, & recedentibus, deinde specialiter, ne lædantur ex iurisdictione præsumpta. Tertiò, quòd in his simplex verberatio prohibebatur; in illa verò, sola vulneratio. Quartò, quòd hæ prohibent ex iurisdictione præsumpta, temerè, & ex proposito deliberato, capere, spoliare, detinere, interficere, mutilare, & verberare Morantes; illa autem, ex his, quæ fiunt prætextu Iurisdictionis, capere dumtaxat spoliare, & detinere. Quintò tandem, quòd in his præter Mandantes non excommunicabantur dantes auxiliū, consilium, vel fauorem; illa autem, omissa in nono Canone mentione de Mandantibus, cæteros prædictos condemnat.

Infertur etiam, quid differat (quòd diligentiùs est obseruandum) relata Gregorij XIII. Bulla à literis Xisti V. & præsentibus S.D N. Vrbani VIII. Primò nimirùm, in eò, quòd illa in Nono Canone habet circumstantiam *ex proposito*, quam hæ non habent; Quid autem importet, infrà, Deo duce, explicabitur. Secundò, quòd illa in eodem auxilium, consilium, & fauorem damnat; hæ verò solum mandatum, per verba *sua vel aliorum opera*. Tertiò, quòd in illo eodem Canone plectuntur etiam vulnerantes; in præsenti autem soli interficientes, & mutilantes. Quartò, Gregorius morantes protegit, etiamsi non lædantur auctoritate præsumpta, Xistus verò eosdem solum à Iurisdictione incompetenti tutatur. Quintò, in decimo Gregorij Canone, dum proteguntur Morantes ab auctoritate prætensa, non additur, iurisdictionem, à qua possunt lædi, debere esse *à nobis, vel Iudicibus nostris*, idque fieri debere, *temerè, & præsumptuosè*, sicuti in hoc nostro. Sextò, in illo non inhibetur, ex auctoritate præsumpta occidere, & mutilare; sed tantùm spoliare, capere, & detinere; hic autem, ob verbum *similia*, etiā interfectio, & mutilatio damnatur. Tandem in illo expressè recensentur Mandantes; deest autem in hoc respectu cōmorantium Clausula, *vel quia talia fieri mandant*; ex quo controuerti potest, an Mandantes respectu morantium abeant impunes; de quo infrà.

3 Materiam Canonis assignant communiter Doctores *Caietanus vbi suprà, Sayrus lib. 3. Thesaur. casuum conscient. cap. 13. nu. 2. Sousa Relectione Bullæ Coenæ cap. 10. in notat. circa text. Pelliucius tom. 1. qq. moral. Tract. 16. cap. 7. num. 162. Bonacina De censuris in particulari, disp. 1. qu. 10. punct. 3. nu. 1. & 34. & alii*, Sacrilegium, quo offenditur Sedes Apostolica in ijs personis, quæ sub eius sunt protectione, ratione accessus ad ipsam, moræ apud ipsam, & recessus ab ipsa Quoad personas, nullus excluditur iuxtà notata cap. 1. *nu. 9.* Qua in re non omittimus, agnoscere amplissimam Romani Pōtificis auctoritatem, dum nulli relinquitur integrum, quauis in alios potestate, ac dignitate fulgenti, accessum illis ad Romanam Sedem interdicere, vel impedire. Actiones quinque sunt æquè patrari prohibitæ, tām propriā, quàm aliena opera, Nimirùm accedentes ad Sedē Apostolicam, ab ea recedentes, aut apud eam commorantes Interficere, Mutilare, Spoliare, capere, & Detinere. Cum hoc tamen discrimine, quod commissæ in accedentes, vel recedentes, sunt simpliciter prohibitæ, in morantes verò, tantùm ex præsumpta Iurisdictione, ex quo Canonem bipartiuimus.

Ad Sedem Apostolicam.

E L E N C H V S.

4 *QVid sit Sedes Apostolica, & quid differat à Romana Curia.*

5 *An in præsenti pro eodem accipiātur Curia, & Sedes.*

6 *Locus, vbi est Pontifex, sub hac protectione continetur, etsi sitcum nullam Curiæ partem habeat.*

7 *Negotia, ad temporalem Pontificis ditionem spectantia, dicuntur expediri à Sede Apostolica.*

8 *Recensetur, qui veniant ob Sedem Apostolicam, qui verò non.*

9 *De eo, qui pergit vbi falsò putat existere Sedem Apostolicam.*

10 *Generalia de ignorantia.*

4 QVid nomine Sedis Apostolicæ, si in rigore loquamur, intelligatur, quoad se fortè non multum habet difficultatis; in præsenti autem valdè dubium est. Est autem propriè Sedes Apostolica idem, ac Romani Pontificis Cathedra, seu auctoritas; sedere enim iudicantis est, ideſt, iurisdictionem, & auctori-

ta tem exercenris. Quapropter, quia in ipsa persona consistit auctoritas, & Cathedra, ex *Glossa in Extrau. Ad onus Ioannis XXII. in Ver. Sedē Apostolicam* il 1. *De Electione* per textum in c. *Multi* 40. d. & in *Extrau. Execrabilis, eiusdem Ioann. XXII. in Ver. Romana Ecclesia de Præbendis*, ideò ibi principaliter, & propriè dicitur esse Sedes Apostolica, vbi est persona Pontificis *Glossa in locis prædictis, & in Extrauag. 1. Ver. Sedes. De concessione præbendæ, & in Extrau. Vnica. Verbo, vel Sedis Apostolicæ eiusdem Ioann. Ne Sede vacante aliquid innouetur*. Et licèt olim Sedis Apostolicæ nomine intelligeretur Romana Ecclesia, vt probat *Alterius tom. 1. De Censuris. lib. 5. disput. 10. cap. 1. verſ. Ad Sedem Apostolicam*, non tamen nomine *Ecclesia* significabatur plurium Christianorum conuentus, sed Pontificis Residentia; nec sub ly *Romana* alia loca, præter Almam Vrbem, excludebantur; sed vocabatur *Romana*; quia in Vrbe Pontifex residebat, & ibi Pontificia Cathedra, per D. Petrum diuino præcepto collocata, manere debet; vndè, & Pontifex appellatur *Romanus* etiam si in Vrbe non resideat; estque *Romana*, Apostolica Sedes; etiam si non sit in Vrbe, vt explicauimus Cap. VIII. *num.* 45. & habet *Glossa citata Extrauag. Execrabilis, in Verbo Romana Ecclesia*.

In hoc autem infertur, (stando in rigore) discriminari Sedem Apostolicam à Curia Romana quod Curia dicit plurimorū Curialium, & Officialium Audientiæ Pontificię aggregationem, vt non possit ex sola Pontificis persona constitui Curia, vt ostendimus cit. Cap. ad Clausulam, *Ac etiam eos, qui ne ad Romanam Curiam*. Sedes autem Apostolica apud solam personam Pontificis manere potest, vtpotè apud quem manet Sedis auctoritas omnis, & iurisdictio, vt colligitur ex prædictis *Glossis*, & adnotarunt *Alterius loco suprà citato. Quardus lib. 2. Comment. ad Bullam Cœna Can. 9. qu. 36. & Bonacina De censuris in particulari disput. 3. qu. 10. punct. 3. num.* 40.

Ex quibus deducitur vlteriùs, posse esse Sedē Apostolicam sine Curia. Nam, licèt ordinariè, quo Pontifex se transfert, numquam pergens sine parte Audientiæ, & Officialium, eo dicatur transferre Curiam, ac proinde, cum Sede Apostoli... ordinariè sit Curia; si tamen sine vlla parte Officialium Curiæ alicubi sit, non est cur ibi non dicatur esse Sedes Apostolica sine Curia, vt optimè statuit *Nauarrus in Commentar. Ad Extrau. Gregorii XIII. De datis, et promissis pro iustitia, vel gratia obtinenda sub num. 29. verſ. Tertio quod resolut...* in fine, et videtur satis deduci ex. text. *in Clem. Ne Romani, §. Sanè de Electione*, ibi, *eo tamen adiecto, quod si in certo loco causarum, & Literarum Apostolicarum Audientia remanente, Papam alibi mori contingat, non ibi, sed vbi praedicta fuerit Audientia, &c.* Quamobrem non etat, cur, id inficiaretur *Alterius*, supposito Sedem Apostolicam constitui posse ex solo Pontifice, & ex ipso solo non constitui Curiam, quod vtrumque ipse fatetur.

Sequitur similiter, è contra, posse esse Curiam sine Sede Apostolica; vt probatur ex prædicta *Clem. Ne Romani*, Et quidem, si vbi non est præsens Papa, non potest dici esse Sedes Apostolica, Curia autem vt diximus Cap. ant. possit esse sine præsentia Papę, manifestè sequitur, aliquā do Curiam aliud esse à Sede Apostolica.

Colligitur tandem, quod, licèt Curia possit esse in duobus, aut pluribus locis, scilicet, et vbi est Papa cum parte Audientię, & vbi est reliqua Officialium, et Tribunalium congregatio, non tamen Sedes Apostolica potest in alio, quàm in vno, loco consistere; vbi nimirùm est Pontifex, cuius persona, dum adest in viuis, Sedem Apostolicam propriè constituit.

Quia verò auctoritas ad Summum Pontificem pertinens, perpetua, & indeficiens est in Ecclesia, nec singulis morientibus Pontificibus extinguitur, quamuis antè nouam electionem apud nullum sit; ideò ratione illius non dicitur commorì Sedes Apostolica, sed superesse, tamen si vacet, ex text. in *cap. Si gratiosè. De Rescriptis lib. 6. & in Clem. Ne Romani §. finali de Electione. Glossa in Extrauag. Execrabilis*, inter communes, *Verbo Sedis Apostolicæ. De præbendis*. Quæ de causa dicitur quoad locum, manere, vbi electio non est celebranda Pontificis, quod regulariter est, vbi moritur Papa ex *cap. Vbi periculum, De Electione lib. 6.* vel, si alibi sine Audientia causarum, et Literarum Apostolicarum contingat mori Pontificem, vbi prædicta fuerit Audientia; nisi fortè, viuente Pontifice, de eadem Audientia transferenda ordinatum esset; tunc enim non vbi reperitur Audientia, seu Curia, sed vbi decedit Pontifex, celebranda est electio; *eadem Clem. Ne Romani. §. Sanè tunctà. Glossa in ver. Prouisio, De Electione*. Igitur, nec etiam vita functo Pontifice, Sedes Apostolica potest esse in duplici loco, quamuis Curia, eo etiam casu, possit aliquando esse diuisa.

5 Iam verò his præmissis, controuersia est, An Sedes Apostolica in præsenti loco ita sit in rigore accipienda, vt comprehendat locum tantùm, cui adest Pontifex, et vbi eo defuncto Successoris electio celebranda est; excludat autem Curiam, cui nec Pontifex adest, nec celebrandæ futuræ electioni addicta est; vel potius promiscuè accipiatur, vt idem sit Sedes Apostolica, ac Curia Romana, quæ sine Pontifice esse potest, et pluribus simul in locis, vt diximus.

Suadent priorem partem multa. Si enim idē esset Curia, ac Sedes Apostolica, cur specialiter hoc loco Apostolica Sedes exprimitur, vt difficultas in legibus ferendis vitanda ingeratur; cū alibi, et inferiùs, et in superioribus, dum de his cauetur, Curia ipsa semper, nō autem Sedes exprimatur? Constat porrò, diuersis Legum verbis diuersam importari dispositionem. Deinde, quia præsens Canon videtur latus in fauorem Sedis Apostolicæ, vt Maiestatem continet Pontificis; nam generaliter ad fauorem Curiæ, et Canon Duodecimus, in quo excommunicantur, qui lædunt recurrentes ad Romanam Curiam; vt igitur aliqua inter vtrumque assignetur diuersitas, hæc est amplectenda. Deniquè in pœnalibus, in quibus versamur, non est recedendum à strica proprietate verborum; probatum est autem, Sedem

Apo-

Apostolicã in rigore esse quid diuersũ à Curia.

Quod verò hoc loco Sedes Apostolica significet idem; ac Romanam Curiam; firmatur ex eo; quod communiter hæc nomina confunduntur, vt supponunt *Alterius cit. cap. 1. col. 3. Duardus eadem qu. 36 et Bonacina dicto punct. 1. nu. 39.* ex quo hanc sustinent sententiam, testatos *Alterio*, esse communem, et præter hos *Vivaldus sur. 2. part. Candelabr. aur. in explicationes Bulla Cœna num. 83 in 2. editione.* Quod autẽ confundantur hæc nomina, illustratur ex *cap. Licet Ecclesiarum, De Prabendis lib 6.* vbi statuitur, nequis beneficia vacantia apud Sedem Apostolicã conferat, nisi ei à Romano Pontifice specialis fuerit concessa auctoritas super conferendis eisdem in Curia Romana. Et in *cap. Præsenti eod. tit. & lib.* declaratur, quæ beneficia dicantur vacare apud Curiam in decreto Clementis III. *Licet Ecclesiarum*; quod tamen loquitur de beneficijs vacantibus apud Sedem Apostolicã; vnde in *cap. Statutum eod.* dum refertur prædictum sus *cap. Licet Ecclesiarum*, quod sermonẽ habet, vt diximus de beneficijs vacantibus apud Sedem Apostolicam, ait Gregorius X. *Statutum felicis recordationis Clementis Papæ prædecessoris nostri de dignitatibus, et beneficiis in Curia Romana vacantibus.* Quod obseruauit Glossa *ibidem vers. Nota primò*, concludens in *verbo In Curia, et sic idem est dicere in Curia, quod apud Sedem Apostolicam*, Idemquè colligitur ex *Gloss. in Extrauag. Vnica Ioannis XXII. in verb. Apostolica Sedes. Ne Sede vacante aliquid innouetur* sancta *Glossa in Extrau. Execrabilis in verbo, Romana Ecclesia; eiusdem Ioann. De Prabendis.* Sed apertiùs id conijcitur ex ipso tenore Canonis qui post protectos accedentes, & recedentes à Sede Apostolica §. 2. morantes protegens, ait, *similia contra morantes in eadem Curia audent perpetrare*, vbi vox *eadem* superiorum est relatiua, & tamen superiùs sermo fuerat de Sede Apostolica. Est autem receptissimum, vulgarem, & vsitatam locutionem præferendam esse rigorosæ; ergo hic Sedes Apostolica, non rigorosè, sed vt confunditur cum Curia, accipienda est.

Vtraque pars æqualis videtur esse censenda probabilitatis, licèt in sequentibus posterior sit supponenda, vtpotè quæ est communior, & receptior. Fundamenta autem prioris occurrendum; primo quidem, quia Iura ipsa Apostolicam Sedem, & Romanam Curiam commiscent, vt vidimus, nil nimirum esse, si nostra etiam Bulla id faciat. Secundò, constituendam esse aliam differentiam inter hunc Canonem, & Duodecimum; ex dicendis ad ipsum. Tertiò, vsitatam, & vulgarem locutionem rigorosæ proponendã esse, præsertim quando ex lege ipsa conijcitur, quo sensu accipienda sit; vt in præsenti, dum Sedes Apostolica rursus § 2. dicitur *Curia*. Vt omittam, Canonem non esse interpretandum, vt poenalem dumtaxat, sed vt continet priuilegium Sedis Apostolicæ, seu eorum protectionẽ ipsius assumuntur, Priuilegium autem amplè est accipiendum.

Qui vero priorem sententiam tueri velit, Sedem videlicet Apostolicam esse rigorosè sumẽdam, argumento posterioris satisfaciet, Sedem quidem Apostolicam & Romanam Curiam promiscuè accipi, quatenus ordinariè non reperitur Sedes Apostolica sine Curia, vel Curiæ parte; atque ita regulariter possunt confundi, præsertim si confusio ipsa significetur lege, vt in citatis Iuribus, in quibus vlteriùs dispositio est fauorabilis, & ideò Sedes Apostolica accipitur lato modo. At in præsenti, cum Canon sit poenalis, licet alicui fauorabilis sit, ad modum poenarum accipiendus est; stricta nimirùm in significatione; ex *cap. Pœna De Pœnit. d. 1. & cap. Odia De Regulis Iuris lib. 6.* Vnde si Curialium congregatio reperiatur sine Pontifice, ac proinde sine Sede Apostolica; non damnantur, qui ad illam accedentes, vel recedentes vexant; licet regulariter, qui ad Sedem Apostolicam pergit, dicatur etiam pergere ad Curiam, quatenus simul sunt. & Curiales, nil aliud sunt, quàm Ministri Sedis Apostolicæ, per quos Sedes caussas & negocia expedit. Negandum verò, satis colligi ex tenore Canonis, Sedem Apostolicam, & Romanam Curiam in eo pro eodem accipi, nam quod in §. 2. dicitur *in eadem Curia* potest sine vllo inconuenienti referri ad Canonem antecedentem; in quo *Curia*, fuerat expressa. Dictum est autem *in eadem Curia*, non autem *apud eamdem Sedem Apostolicam*; quia in Bulla Gregorij XIII. & antiquioribus, distincto protegebantur Canone morantes in Curia ab accedentibus ad Sedem Apostolicam, vt retulimus in Præludio; quapropter vt seruaretur eadem dispositio, post redactos in vnum duos prædictos Canones, diuerso modo erat disponendum de accedentibus, & recedentibus, à morantibus vt potius ex hoc sit arguendum, esse aliquid inter vtramque diuersitatis. Quæ etiam inde colligitur; quia in cunctis Bullis proteguntur Morantes in Curia à præsumpta dumtaxat iurisdictione, accedentes verò ad Sedem Apostolicã, & ab ea recedentes, absolutè ab omni læsione; quia præsumpta Iurisdictio vigere nequit, nisi in Curia, in qua Iudices sunt Ordinarij, vel Delegati. At apud solam Sedem Apostolicam non semper locũ habet prohibitio huiusmodi; quia potest esse aliquando omnipotentiùs Curiæ parte destituta, vel sine illis competentibus Iudicibus, penes quos est auctoritas in Morantes apud Sedem Apostolicam, vel Curiam. Non erit igitur semper idem Sedes Apostolica, & Romana Curia.

Supposito tamen hoc loco idem esse, non est, cur immoremur in alijs difficultatibus examinandis. Quid enim sit Romana Curia satis explicauimus cap. VIII. ad Clausulam, *Nec non, eos qui ne ad Romanam Curiam.* Recolamus autem solùm, in hac sententia dici accedere ad Sedem Apostolicam, etiam qui accedit ad Curiam, in qua non est Pontifex, licet in huius personã propriè consistat Sedes Apostolica, vt diximus; ac proinde quem non satis excusari ex eo, quod assumat, Apostolicam Sedem, quæ nimirùm ex Pontifice constituitur, fuisse alibi, quàm quò accedebat ille, qui læditur.

6 Quæri autem potest, an protegatur accedens ad locum, vbi est Papa sine aliqua Curiæ par-

Ii 2 par-

parte; & in specie, an protegatur is, qui à loco Curiæ, puta ab Vrbe Roma, discedat, petens rus, ad Pontificẽ, immediatè cum eo de suis negotijs acturus. Est quippè ratio dubitãdi, quòd: si est idem hic Apostolica Sedes, & Romana Curia, diximus loco citato, ex sola Pontificis persona non constitui Curiam, ac proinde non excommunicari impedientes, eos qui deferunt victualia ad locum, vbi moratur Papa sine Curia; igitur nec videtur hic innodandus, qui accedentem ad solum Pontificem vexat. Quibus tamen non obstantibus, respondetur quęstioni affirmatiuè, quia re vera, vbi est Pontifex, est Sedes Apostolica, vt dictum est. Etsi verò Apostolica Sedes, & Curia Romana confundantur, non tamen est probabile, Apostolicam Sedem excludendam esse in ijs casibus, in quibus magis latè patet, quàm Curia; siquidem, cum hic exprimatur Sedes Apostolica, eius potius est habenda ratio, quàm Curiæ.

7 Sed, quod grauioris videtur difficultatis, est explicandum, supposito (quod apud omnes infrà citandos est receptum) accessum debere esse, non ratione loci, vbi est *Sedes*, sed ratione caussarum, & negotiorum, quę ipsa expedit, quinàm dicantur hac de caussa accedere. *Primò* autem quęritur, an protegatur accedens ad Sedem, etiam vt expedit negotia temporalia ditionis, seu Status Ecclesiastici, est enim Pontifex Rex, & Imperator in locis, eius dominio subiectis. Negant *Alterius vbi suprà cap. 3. col. 6. Duardus qu. 37. num. 17. vers. Idem dicendum. Reginaldus lib. 9. Prax. for. Pœnit. cap. 19. sec. 2. num.* 308, & est in simili sententia *Nauarri, loco supra citato, in Commentar. De datis, et promissis pro iustitia, vel gratia*, dum asserit, pœnas contra dantes, aut recipientes quicquam pro iustitia, vel gratia à Sede Apostolica obtinenda, non infligi, si gratia & iustitia sit impetranda à *Papa*, vt est Princeps temporalis. Quapropter, iuxtà hoc placitum, non incidit in Cẽsuram præsentem offendens accedentem ad Romanum Pontificem, eiusuè in Curia Ministros, ob obtinendum ab eo officium aliquod temporalem, vel appellationem in caussa temporali prosequendum, soluendum Canonem pro feudo, & generaliter ob negotium spectans ad illius imperium tẽporale. Mouentur primùm ex eo, quod verba sunt formaliter accipienda, Sedes autem Apostolica si formaliter accipiatur non sonat, nisi Pontificiam auctoritatem, in Spiritualibus à Christo acceptam, secundùm quam Pontifex est Christi Vicarius, & Ecclesiæ Caput, iuxtà *capit. licèt cum ibi notatis De Electione*: seu eius eam Audientiam, pro vt integratur ex Ministris, Iurisdictionem ab ipso acceptam exercentibus in spiritualibus. Quo sensu aderat hęc Sedes Apostolica, à Christo erecta, etiam antequam Pontifex temporale dominium possideret; essetque superstes, etiam si illo expoliaretur. Fortassis autem non expedit, protegi anathemate venientes ad Pontificem, vt principem agit temporalem, sicuti expedit protegi venientes, vt ad Christi Vicarium; distingui quippè debent hęc duo, arg. eorum, quæ *Bartolus in l. Siquando. C. De Appellationibus, & in l. 1. §. Si quis appellaturus ff. De Appellationibus*. vbi astruit appellantem ab eo, qui est Dux, & Rex, non censeri appellasse ab illo, tanquàm à *Duce*. Facit *l. In delictis §. Extraneus. ff. Ad L. Aquiliam*, vbi statuitur, non posse dici seruum, fecisse aliquid sciente Domino, si fecit, antequàm esset eius seruus; ergo nec dicetur, accedere ad Sedem Apostolicàm, quĩ accedit ob ea, quæ Sedes, vt sic, non expediebat; sed tantùm post acceptum Imperiũ temporale.

Affirmatiua tamen opinio videtur probabilior, amplectenda cum *Bonacina citato superiùs, punct. 1. num. 2. Azorio*, alijsquè apud ipsum *Vgolino, De censuris Pontifici per Bullam Cœnæ reseru. cap. 9. 2 part. § initij num. 2.* dum ait, comprehendi accedentes ad obedientiam præstandam, vel soluendum Canonem, licèt dicat aliquando, *ob ea tantùm, quæ sunt Iurisdictionis, vel Ordinis*, quæ videntur contineri sub sola spirituali potestate: & tandem cum *Duardo*, sibimetipsi contrario, *qu. 1. num. 2.* exemplificante de eo, qui accedit ad soluendum Canonem, vt si quotannis pro Regno Neapolitano. Et quidem sit non solùm *Duardus*, verum etiam *Alterius*, asserunt, Apostolicam Sedem sumendã esse (vt vidimus) lato modo, & confundendã cum Curia, sequitur, non esse accipiendam formaliter, quæ formalis acceptio rigorosa est; vsitata enim locutione dicitur accedere ad *Curiam*, etiam qui pro negotijs merè temporalibus accedit, vt fatentur ipsi ad Canonem Duodecimũ. Non minùs si quidem dicuntur Curiales, qui tẽporalia expediunt negotia in Pontificia Audiẽtia, quàm qui Spiritualia tantùm. Et sicuti temporalis ditio Pontificia dicitur Status Sedis Apostolicæ, qui a Sedi incorporata est, ita qui ob temporale illius negotium ad Pontificem accedit, rectè dicitur accedere ad Sedem Apostolicam, ob ipsam. Ex quibus patet ad opposita.

8 Obseruandum autem, indubitatum esse debere apud omnes, (licèt, quod diximus, controuertatur) non excludi à protectione Canonis venientes ob ea temporalia Iurisdictionis negotia, in quibus se ingerit Pontifex, ratione auctoritatis, quam habet, indirectæ, idest ratione peccati, & boni regiminis Christianæ Reipublicæ, etiam in temporalibus super Orbe vniuerso iuxtà *cap. Nouit. vbi Doctores. De Iudicijs, et ca. per venerabilem*, cum ibi notatis. *Qui filij sint legitimi*. Hæc siquidem auctoritas Sedis est Apostolicæ, etiam rigorosè sumptæ; sequitur enim ad ius spirituale Pontificia, vt Capitis, & Rectoris vniuersalis Fidelium Ecclesiæ.

Quamobrem generaliter asserendum erit, omnes illos esse sub protectione huius Canonis, qui accedunt ad Sedem Apostolicam, ob caussas, vel negotia, apud eam mediatè, vel immediatè pertractanda; siue ratione potestatis Ordinis, vt est consecratio, vel Ordinis collatio: siue ratione potestatis Iurisdictionis spiritualis, vt est beneficij impetratio, aut resignatio, postulatio, aut adeptio dignitatis Ecclesiasticæ, vel muneris alicuius in Curia, dispensatio, solutio Decimarum, aut pensionum, impetratio Indulgentiæ, præstatio obedientiæ, &c. siue ratione potestatis Iurisdictionis temporalis, vt diximus; quale

est

est negocium administrationis, seu regiminis in temporali, appellatio in causa ad temporale Dominium pertinente, supplicatio, & his similia; siue accedant pro se, siue pro alijs, nimirùm in causis, ipsæ partes, & earum Aduocati, Procuratores, Iudices, &c. Legati etiam, seu Oratores Principum, non solùm ad obedientiam præstandam destinati, sed etiam ad simplices gratulationes, et aliam quamcumque causam reuerentiæ, et Vrbanitatis, quicquid videatur hos excludere *Vgolinus*. Ita *Auctores* mox citandi.

Dixi autem *ob negotia mediatè, vel immediatè apud Sedem pertractanda*; quia nō protegitur; quicumque venit quidem ratione Curialium, sed non, vt Curiales sunt, seu pro vt Iurisdictionē in Curia exercent; verùm, vt talea personæ sunt; vt si quis veniat ad soluēdā pēsionē alicui Episcopo, vel negotia propriè eiusdē Dioecesis pertractanda. Qua ratione, nec protegitur, qui ad ipsum Pontificem venit, non quatenus Papa, sed vt ta'is est persona, familiaribus de negotija acturus. Nec qui ex curiositate videndi Curiam, aut ad inuisendos amicos Curiales, aut famulandum i psis extra negotia Curiæ. Nec tandem generaliter omnes, qui non propter Curiam, sed propter Curiam, sed propter Vrbem veniunt; ad lucrum, ad mercaturam, ad exercendam artem, ad operam nauandam studijs, ad Vrbem inspiciendam, ad inuisendos consanguineos, & alia domestica negotia. Item ad veneranda Apostolorum limina, aut alia deuotionis loca, vel Indulgentias, & Stationes lucrandas, licet hi contineantur sub Canone sequenti. Circa quos tamē obseruandum; aliud esse; accedere ad limina Apostolorum, vt signum est recognitionis, & obedientiæ, Apostolicæ Sedi præstandæ, quod faciunt Episcopi, aliud eadem inuisere ex sola caussa venerationis, seu deuotionis. Illi enim, cum dicantur venire ad Sedem Apostolicam, huius Canonis protectione gaudent; hi verò, non nisi tanquàm Romipetæ, & Peregrini, sola protectione sequentis. Itemquè aduertas; aliud esse, accedere ad impetrandam Bullam, seu Breue, quo largiatur Indulgentia, ita enim accedentem, diximus, sub hoc Canone comprehendi, aliud accedere ad lucrandas Indulgentias, Templis Vrbis iam concessas; id enim non amplius dependet à Sede, & ideò hac de caussa accedens, non dicitur accedere ad Sedem, licèt sit Romipeta sequentis Canonis.

Agunt de his, qui dicuntur accedere, vel nō, ad Sedem Apostolicam, & consentiunt magna ex parte nobiscum, *Alterius cap.1. col.4. Duardus quæst.1. num.2 & quæst. 10. num 7. Vgolinus §. Proemiali, & §.t. & breuiter, Nauarrus in Manual cap. 27. nu. 65. Toletus lib. t. Instruct. Sacerdot. cap.26. nu. 3. Sebastianus Medices 2. par. Summa tit 9. qu. 78 num.178. Caietanus ver. Excommunicatio cap.14. Suarez De Censuris disp.21. sec.2. nu. 65. in fine. Sayrus lib.3. Thesaur. casuum consc. cap. 13. nu. 3. Naldus in Summa ver. Bulla Cœna nu. 41. Bonacina vbi supra punct.1. num.3. Filliucius tom.t. qq. Moral. tract.16. cap.7. n.164. Gambarupta De casibus reseru. ad cap.9. Bulla Cœna num.2. Scortia in Bullas selectas Theorem.* 418. *col.2. & Sousa Relectione Bulla Cœna disp 57.* qui in eo à cōmuni discrepare videtur *concl.* 2. quod astruit, eos tantùm dici venire ad Sedē Apostolicam, qui non ob alia negotia veniunt, quàm ob ea, quæ in bonum ipsius Sedis Apostolicæ ordinantur, vt excludendi sint, qui ob proprium interesse, ac negotium accedunt; hos enim, inquit, protegi Canone Duodecimo. Sed sine fundamento, & Doctorum auctoritate non est ei subscribendum. Discrimen autem Duodecimi Canonis in alio situm est, vt ad illum explicabimus.

9 Quia verò, vt sæpius diximus, excommunicatione non punitur affectus, sed effectus ipse prohibitus, non videtur censendus irretitus, vexans eum, qui aliquò pergeret, puta Romam, vbi non esset Sedes Apostolica, falsò tamen ratus ibi esse, quò pergit. Non enim verificatur, quod ille accedat ad Sedem Apostolicā. Quod procedit etiam si ipse vexans ignoret, Sedem ab Vrbe abesse; sicuti receptissimum est, non esse reum Canonis *Siquis suadente* 17. *q.* 4. qui putat verberare Clericum; quem repetit inopinatò laicum. Et illius sententiæ est *Bonacina eodem punct. 1. num.5.*

Contrarium tamen sentit *Vgolinus cit. §. 1. num. 3.* quem referendo, nec improbando, videtur sequi *Duardus qu.35.num.4.* et ante hos *Nauarrus* (vt reor) *vbi supra vers. Secunda quod*. Et est ratio, quia is re vera pergendi propositum habet, et pergit. Qua ratione perspecta, colligitur, hanc sententiam amplectendam esse, quando pergens animum habet, seu intētionem, saltem habitualem, accedendi ad Sedem Apostolicam, vbicumquè illa fuerit, etsi licèt, arbitrando, ibi esse, vbi non est. Quando quidem, si ad locum, vbi re vera est Curia, directurus est iter, protegitur à Canone, non secus, ac ille, qui pergens ad verum locum Curiæ aberrat in via; quia verificatur de eo quod pergat ad Sedem Apostolicam. Si verò ita accedit, vt, si non reperiat in eo loco Curiam, nolit vlterius progredi ad illam, locum habet *Bonacina* opinio, qui prē quod non accedit ad Curiam. Si tandem nullo præcedente explicito animo, pergens, ex eo quod Romæ Curiam non inuenit, mouetur, vt desistat ab vlteriori accessu, æquiualet ei; quem pergentem in itinere poenitet accessus, de quo ad Clausulam sequentem. In dubio autem quo quis nesciat, an ita pergens retrocesserit, vel peruenerit ad Curiam eò, vbi est, debet se excommunicatum censere, et absolutionem expetere, vt est receptum.

10 Inde autem, et ex generali doctrina habemus, quid dicendum sit in præsenti, de ignorantia. Supposito enim, ignorantiam præsentis inhibitionis non excusare, quæ Iuris est; quoad ignorantiam facti declinat Censuram, qui ea probabiliter laborat, ignorans scilicet probabiliter, itinerantem, quàm vexat, ad Sedem accedere, vel ab ea recedere, cum *Alterio* latè *cap. 4. ab initio, Duardo qu 37 num. 15. Filliucio nu. 168. Scortia Notab. 3.* ex doctrina *Couarruuia in cap. Alma Mater part. 1. §.10. num. num. 15. De sent. excomm.* Nam licèt actus ipse lędendi sit in substantia sua malus, etiam ac-

cedente ignorantia, nec redimat à poena ordinaria interficienti debita, mutilanti, capienti, &c. tamen Canon non punit substantiam actus, vt sic, sed vt vestitur circumstantia personæ læsæ, quæ scilicet sit accedens, vel recedens à Sede; quæ circumstantia, si sit ignota, reddit actū inuoluntarium, non simpliciter, sed vt ab illa deformatur. Qua ratione nec offendit ad *c. Si quis suadente*, ignorans probabiliter, eum, quē percurrit, esse Clericum, vt statuitur in *cap. Si verò il 2. De sentent. excomm.* nec ad *Clement. vnicam de consanguinitate, & affinitate* excommunicantem contrahentes matrimonium in gradu prohibito, ignorans eumdem gradum, vt obseruat *Glossa ibidem in ver. Scienter*. Debet autem, vt addit *Alterius* hæc etiam ignorantia facti; (non sola iuris) esse probabilis; vt crassa, supina, & affectata non excuset; iuxta *cap. Pastoralis iuncta Glossa in ver. Probabilis De Clerico excommunicato ministrāte, & Glossam in cap. 2. ver. Ignorantia De cognatione spirituali*. Quod intelligendum videtur tantùm, vt incidat, qui malitiosè renuit quærere, an itinerans accedat ad Curiam, cum probabile aliquod huius adesset dubium, aut qui omittit, cum ex officio teneretur, cognoscere de qualitate, & conditione itinerantium. Cæterùm non crediderim incidere ex ignorantia non dolosa vexantem; licèt facilè potuisset, si interrogasset, cognoscere, quod itinerans ad Curiam pergeret, in quo interuenit ignorātia crassa. Nec enim excommunicatur percutiens eum, quem ignorat Clericum, quamuis potuisset, interrogando cognoscere.

In foro igitur interno standum est dicto pœnitentis; an affectauerit ignorare accessum, vel recessum, vel, cum probabile obreperet dubium, potens omiserit percontari. Si enim hæc inficiatur absoluendus est. In foro autem externo colligi potest ex capit. VIII. *num.* 30. ad quem spectat, probare ignorantiam, & plura habet. *Glossa* ad Regulam Iuris *lib. 16. Præsumitur ignorantia, vbi scientia non probatur.* Quoad modos verò suadendi probabilitatem ignorantiæ, consulendus *Mascardus De Probationibus Volum. 1. concl. 881. & Glossa in cit. cap. Præsumitur*, vbi, vltra præsumptionem Iuris secundùm Regulam prælatam, tres assignat modos probandi ignorantiam, nimirùm, medio iuramento arg. *Pastoralis in fine De Exceptionibus*. Deinde probando id, ex quo necessariò sequitur, quod intercesserit ignorantia; ad quod facit *l. Falsum ff. de ijs, qui sunt sui vel alieni Iuris, & cap. final. De Successionibus ab intestato*. Tertiò probando id, ex quo verisimiliter saltē consequitur ignorantia, pro quo est textus in *c. Si quis à Simoniacis 1. q. 1.*

Alia etiam intercedit ignorantia, dum quis aliquem vexat, quem putat ad Sedem Apostolicam accedere, aut ab ipsa recedere, cum tamen alio pergat, vel aliundè recedat. Hic autem licet non sit excommunicatus (vt *Alterius, & Duardus locis citatis* statuunt; quia, vt dicebamus, ad pœnam Censurarum incurrendam nō punitur sine effectu affectus, & si inducatur peccatum) tenetur tamen se excommunicatum iudicare, donec certò innotescat, vexatum, non esse ex accedentibus ad Curiam, vel recedentibus. Nec *Glossa in cap. Si verò il 2. ver. Ignorauerit. De sentent. excomm.* quæ pro contraria sententia citatur ab *Alterio*, à nostra discrepat. Si enim ait, *quod si in veritate non erat Clericus; licèt tonsuram deferret, & illum percussisti, credens illum Clericum? Propter conscientiam teneris, nisi postea certus efficiaris* arg. *c. Quoniam multos 11. q. 3.* Ex quo non aliud infertur, nisi talem vexantem præsumendum esse excommunicatum, (non vero esse) & id quoad vsquè innotuerit, vexatum non esse ex accedentibus, vel recedentibus à Sede quod etiam nos in superioribus docuimus. Hic autem loquimur de rei veritate, non de præsumptione.

Non verò excusat ea ignorantia, quæ dicitur concomitans, cum quis scilicèt vexat accedentem ad Sedem, quem ignorat accedere, sed eo animo, vt vexaturus esset, etiam si sciret, eò progredi. Similis namquè ignorantia non est caussa inuoluntarij, vt latè Theologi cum *D. Thoma 1. 2. quæst. 76. art. 1.* & tradunt communiter *Canonistæ* de percutiente Clericum, hoc modo ignoranter; præcipuè *Couarruuias loco suprà citato*, & in terminis *Duardus, & Alterius col. 3. vers. Sed quid dicendum.*

Venientes, & recedentes ab eadem.

E L E N C H V S.

11 *INfideles gaudent protectione huius Canonis.*

12 *Extenditur protectio ad famulos, & quorsum.*

13 *Irretitur vnicum etiam vexans venientem vel recedentem.*

14 *An recedentes ijdem tantùm sint qui venerant; vel etiam, qui non venerant.*

15 *Quorsum quis dicatur accedens, vel recedens.*

16 *Mutaturus voluntatem accedendi, antequàm mutet, protegitur.*

17 *Mutans redeundi intentionem, an protegatur, si se retractet, & redeat.*

18 *An in reditu is, quem medio in itinere pœnitet accessus.*

19 *Quali temporis interuallo discontinuetur iter.*

20 *De recedentibus, post quàm peracto negotio remanserunt aliquo tempore in Curia, & de infecto negotio.*

21 *De vago, nullibi domicilium habente.*

22 *Quibus titulis accedentium, vel recedentiū læsio, non sit interdicta.*

23 *An duplici obstringatur anathemate lædens accedentem Clericum.*

24 *Alia adnotanda, quoàd numerum excommunicationum, ob præsens crimen multiplicandarum.*

11 GEneralis est hæc Clausula, adeò vt nō sint excludendi, ne dū excōmunicati, (nec enim ob excommunicationem participatione Priuilegiorum expoliantur, vt alibi diximus

mus, vlterius autem Priuilegium hoc respicit Apostolicam Sedem, vt cessare non debeat alterius cuiusque vitio, arg. *cap. Si diligenti De foro competenti. & cap. Contingit. De sent. excomm.*) sed nec Infideles ipsi, etiam si de numero hostiũ habitualium Christiani nominis habeantur. Siquidem sine distinctione sacrilegium punitur, quatenus personas, ab Apostolica Sede, ratione rerum cum ipsa pertractandarum in protectionem receptas, lædit; arg. *cap. Sedes de Rescriptis* Quapropter, si aliàs eorum læsio non esset permittenda, non est eius punitio censenda ab hoc Canone exclusa; vt si veniant Oratores, & legati Principum Infidelium, si habeant saluum conductum, si veniant, vt baptisma recipiant, vel in fide instruantur, & generaliter, si non accedant, vel recedant hostiliter. Ita *Vgolinus De Censuris Pontificis per Bullam Cœna reseruat. par. 2. cap. 9. §. 1. num. 2. & ad ver. Spoliant. num. 4. Sousa Relectione Bulla Cœna disp. 57 concl. 2. Naldus in summa in ver. Bulla Cœna num. 41. vers. Incurrunt offendentes. Alterius tom. 1. De Censuris lib. 5. Disp. 10. cap. 2. dub. 3; Scortia in Bull. select. in Theoremat. 418. col. 3 et Bonacina De Censuris in particulari disp. 2. qu. 10. punct. 2. num. 12.* id idem alios referens, qui non privant Infideles priuilegio immunitatis Ecclesiarum; arbitratur enim eamdem, & huius esse rationem.

Stant nihilominus pro opposita sententia, qui nullum Ecclesiasticum priuilegium cum Infidelibus faciunt commune, & in terminis ex nostris Interpretibus *Duardus lib. 2. Commentar. ad Bullam Cœna Can. 9. qu. 24.* Et quidem ex dictis in superioribus Cap. III. *num.* 11. & 13. & Cap. IV. *num.* 5. suadetur hoc placitum. Sicut enim in Canone tertio, & quarto non proteguntur à Piratis, & Raptoribus bonorum è naufragio Infideles, vt seruetur æquitas (siquidem ipsi sine excommunicatione, cuius non sunt capaces, deprædantur, & rapiunt, ex quo sequitur, non esse excommunicationi subdendos, qui deprædantur ipsos), ita in præsenti nõ debẽt protegi sub Cẽsura, dum accedunt, vel recedunt à Sede Apostolica, qui possunt sine Censura vexare accedentes, & recedentes. Confirmatur, quia nec decet sub tam graui poena, qualis est Censura, ab Ecclesia protegi Infideles, qui Ecclesiæ gremio, Fidei, ac tutelæ credere se recusant.

Sed assignanda disparitas in eo; quod priuilegium tertij, & quarti Canonis respicit personas ipsas, quæ expoliantur; huius autem Noni, principaliter Sedem Apostolicam, ac fit iniuria, si ad eam veniens lædatur, ratione adueniens in illius protectionem receptus, quisquis ille sit. Nil ergò mirùm, si hic etiam Infidelis protegitur, qui nõ comprehenditur in tertio, vel quarto Canone. Ad Confirmationem respondetur, ob honorem Sedis Apostolicæ, ad quam omnibus patere debet aditus, quæ nulli gremium claudit arg. *cap. Super eo. vbi Archidiaconus num. 1. De Hæreticis lib. 6. et cap. Sedes. De Rescriptis, & cap. Duo sũt 23. qu. 4. et l. vltim. ad finem. C. De Summa Trinitate, et l. Siquis in hoc. C. de Episcopis, & Clericis*, maximè condecens esse, omnes indifferenter ad eam accedentes protegi, præsertim si eius se credant tutelæ, ac fidei; vt sunt, qui habent saluum conductum, regulariter qui ob conuersionem, baptismum, vel alium spiritualem finem accedũt, receduntuè.

12 Adhuc autem priuilegium præsens extẽditur, iuxtà communem opinionem, ad seruos illius, qui accedit, vel recedit à Sede Apostolica; vt ipsos vexando contrahatur excommunicatio. Priuilegium namquè concessum Domino extenditur etiam ad seruos, si sine huiusmodi extensione non potest eo commodè vti; arg. *cap. penult. in dicta Glossa, et Francho num. 2. De Priuilegiis lib. 6* vbi dicitur, concesso singulariter personæ, quod tempore Interdicti valeat audire diuina, intelligi concessum etiam familiaribus domesticis illius. Facit *Felinus in cap. Innouamus nu. 1. De Treugua, et pace*. Igitur si dignitas personæ exigit, vt non accedat sine familia, debet hęc Priuilegio gaudere. *Vgolinus §. 1. num. 2. Bonacina pu. 2. nu. 24. Duardus q. 37. num. 5. vers. Decimoquarto. Scortia, et Sousa vbi suprà, et Alterius cap. 2. col. 4. in fine. et in cap. 3. col. 2.*

Ex ratione autem, qua id probatur, infertur eos tantùm seruos, et familiares, priuilegio gaudere, quorum societas, aut opera, moraliter necessaria Domino, censetur, & congrua dignitati ipsius. Indè autem rursus colligitur primò, nõ protegi vtcumque itineris comites, vt animaduertit *Alterius, Scortia.* Secundò, nec eos, qui in fraudem assumuntur ad familiam, cum de illa non sint, vt adnotauit *Glossa in dicto cap. penult. De Priuilegiis lib. 6. in verb. Domesticis.* Tertiò, nec domesticos, et coniunctos, vt vxor, filij, etc. si alia de causa simul aduehantur, cùm sine illis commodè posset expediri negotium. Secùs, si necessarium videatur eosdem secum adducere, vt est in Oratoribus, Residentibus Principum, et longo tempore moraturis apud Sedem Apostolicam. Quartò, licèt sermo sit de Familiaribus, eos tamen non esse in rigore accipiendos, vt vellent *Alterius. & Duardus* desumentes familiares ex *Francho in cap. final. num. 4. de Verborum signif.* personas liberas, quæ se ipsas deputant alicui Domino, ad aliquod honestum seruitium, vel obsequium præstandum, mercede conductas; quasi sint excludendi serui, qui liberi non sunt, quorum excipiendorum nulla est ratio. Quintò, protegi etiã eos, qui non sunt in ipso comitatu Dominorum, dummodò ad ipsos pertineant; vt sunt qui antecedunt, vel qui aliquot post dies discederẽt. Quod adnoto propter *Bonacinam*, qui eodem *punct. 1. nu. 25.* ait, iumentarios ferentes sarcinas eorum, qui veniunt, protegi quidem, si sint in comitatu Dominorum, quia censentur ipsi Domini vexari, non verò, si non sint in comitatu Dominorum, quia non dicuntur ad negotia pergere, sed ad sarcinas ferendas. Assero autem, quod si re vera pertineãt ad famulatum Domini accedentis, etiam si aliquo itineris spatio præcant, vel subsequantur, non sunt excludendi à protectione Canonis. Nec quicquam euincit in oppositum ratio *Bonacinæ*; quia, vbilibet sint, dum progrediuntur, nunquàm verificari potest, quod hi accedant ob negotia, sed ad sarcinas ferendas; sicuti etiam

fa-

one muneris, et officij ad Curiam pertinens, vt Curialis dicatur. Eo fundamento, quòd nomen Curiæ formaliter sumendum est, vt idem sit, ac Curialium; ideoquè diximus *nu.* 38. comprehendi delationem rerum; quæ ad munera, & officia Curiæ obeunda, necessaria sunt. Hoc autem desumitur ex modo illo loquendi, *ad vsum Curię necessaria*; ea enim, quibus vtuntur, qui ad Curiam non spectant, non dicuntur necessaria ad vsum Curiæ; et quamuis in hoc §. 2. dicatur simpliciter, *ne ad Romanam Curiam adducantur* (vbi nomine *Curia* posset intelligi generaliter locus Curiæ) tamen, attenta intentione Bullæ, quę est ad protectionem Curiæ, non loci, verba sequentia interpretanda sunt iuxta antecedentia, vt idem sit ad Romanam Curiam, ac ad vsum Romanæ Curiæ,

54 Hac inter illud videtur magis receptum cui et nos assentimur res deferendas non ita esse debere ad vsum Curię destinatas, vt in vniuersum pro communi vsu indifferenter erogandæ, seu vendendę, deferantur. Sufficit enim si ad particulares Curię personas, seu pro vsu illarum deferātur; vt sunt, quæ pro vsu particulari Pontificis, Cardinalium, legatorum Principum, etc. corūuè familiarium deferuntur. *Vgolinus eo §. 3. Alterius, & Bonacina locis citatis*; et supponit *Duardus qu.* 10. *n.* 5. Cum enim Curia ipsa nulla re indigeat, non solùm, si sumatur pro loco, sed etiam si sumatur generaliter pro Congregatione Curialium, particulares quippè personæ sunt, quæ rebus vtuntur non est inficiandum, de eo, qui ad vsum particularis Curialis defert; quod deferat ad vsum Curię; arg. *l. Qua de toto ff. De rei vendic.*

55 Secundò asserendum, damnari etiā impedimentum positum delationi; quæ non est immediatè ad personas Curiales, sed ad locum Curię, quia Curiales ipsi res delatas emere non soleant, sed alij incolæ, et ciues loci, dummodò in vsum deinde Curialium, delata profutura sint quatenùs, vel ciues loci mercatores eadem deinde Curialibus impertiuntur, vel generaliter affluentia, ac copia, quæ est inter ciues, fruuntur etiam Curiales. Verificatur enim de his, quòd deferantur ad Curiam, et ad vsum Curiæ; quæ licèt immediatè curialibus non tradantur, apta tamen sunt Curiæ inseruire, eorumquè delatio resultat in beneficium Curiæ. Satis ergò erit, si res deferātur Romam, venales vniuersaliter cuicumque emere volenti, vt ait *Bonacina punct.* 2. *num.* 6. eiusdemquè sententiæ est *Filliucius nu.* 158. & *Sousa cit. num.* 2. *circa text.* huius Canonis.

56 Quod si res deferantur, non cum certo proposito peculiariter accedēdi Romam, seu ad locum Curiæ, sed easdem vendendi, vbicumque occasio maioris lucri sese obtulerit, deferendi tamen postremò ad Curiam, si alibi non contingat venūdari, non comprehenduntur sub protectione Canonis; quia non magis verificatur, quòd deferantur ad vsum Curiæ, quàm ad vsum alterius cuiuslibet. Secùs est, si res primaria intentione fuissent ad Curiàm destinatæ; proteguntur enim, etiam si postea acciderit, quod oblata occasione in itinere sint venundatæ.

57 Dicimus tertiò, non protegi res, quæ priuatim alicui particulari personæ, quæ de Curia formaliter non sit, deferuntur, ad vsum tantùm illius destinatæ siue deferantur pro munere, aut præmio, siue etiā ad venditionē; ac proindè (aduersus *Vgolinū*) non esse idē, deferre Romā, ac deferre in vsū Curiæ Romanæ. Quæ .n. particulariū ciuiū vsui profutura sunt, non dicūtur deferri in vsum Curiæ, eiusdemquè sunt conditionis, ac si ad locum alium, vbi non est Curia deferrētur; neque ex tali impeditione aliquid præiudicij, aut detrimenti resultat in Romanam Curiam. *Alterius, Sousa, & Bonacina locis citatis. Sayrus num.* 2. *ad finem. Duardus quæst.* 10. *nu.* 18. *in principio. Vgualdus* 2. *par. Candelab. aur. in explicat. Bullæ Cœnæ num.* 47. in secunda editione. *Reginaldus citata sect.* 1. *num.* 307. idemquè intendit *Graffius num.* 109.

Fundamenta autem *Vgolini* dissoluuntur; ex eo enim quod cæteræ Pontificum Cōstitutiones exprimant Almam Vrbem, potiùs infertur, non esse censendam eamdē nostri Canonis dispositionem, qui non Vrbem, sed Curiam exprimit. Et licèt nomine Curiæ intelligatur locus, vbi est Curia, ex clausula tamen illa, *ad vsum Curiæ necessaria*, conijcitur, non solius loci habendam esse rationem, verùm etiam eorum, quorum vsui res sunt addictæ; hi autem sunt, qui sunt de Curia, non cæteri.

Alterij verò, cæterorumquè sententia à nobis non reprobatur, si intelligatur iuxtà nuper dicta. Quatenùs autem videtur pugnare cum ijs, quæ diximus *nu.* 55. eius argumentum diluitur, concedendo Curiam accipiendam esse formaliter pro Curialibus; negando tamen, accipiendam esse immediatè tantùm, ita vt non possint dici deferri ad vsum ipsius, quæ immediatè ad ipsos Curiales non deferūtur, sed ad eos, à quibus in vsum, & beneficium Curialium impendenda sunt.

Ne afferantur, vel adducantur, prohibent, impediunt, seu perturbant.

E L E N C H V S.

58 *Discrimen inter primam, & secundam actionem.*

59 *Non exigit hæc actio, quòd de facto res non perueniant ad Curiam.*

60 *Prohibere, impedire, & perturbare, quid differant.*

61 *Quando irretiatur, qui generalia condit edicta, delationi obstantia.*

62 *Recusans res suas vendere aliàs deferendas ad Curiam, non incidit.*

63 *Secus qui emit, ne deferantur.*

64 *Ad verba* adducantur, vel afferantur.

65 *De multiplicatione nexuum huius vinculi.*

58 Postquàm ipsis deferentibus consultum est, directè deinde hoc §. 2. prouidetur rebus deferendis; nec earum delatio instituta, aut instituenda, prohibeatur, quia, impediatur, aut perturbetur; et in hoc crediderim, cōstituendum discrimen inter primam, & secundam

dam actionem, vt est communis sententia. Licèt *Vgolinus De Censuris Pontifici per Bullam Cœnæ reseru. par. 2. Cap. 8. ad vers. At etiam eos.* aliam statuat differentiam, vt in prima damnetur impedimentum positum itineri, seu delationi iam inceptæ, in secunda verò impedimentum positum delationi instituendæ, quam scilicèt adhuc is, cui impedimentum opponitur, non est aggressus. Verùm concedimus quidem ex dictis in superioribus, sub prima actione non comprehendi, nisi eos, qui obsistunt deferentibus de facto, sed negamus sub secunda comprehendi non posse, qui delationem ipsam, & iam inceptam, impediunt, directè ipsis deferentibus, inuasione, aut impeditione non obsistentes, sed tantùm rebus ipsis. Quia tamen discrimen videtur parui momenti, qui enim delationi se opponit deferenti etiam, aut deferre volenti indirectè saltem opponitur, nec excludendum est ab hac secunda actione impedimentum positum deferre volenti, quatenùs opponitur etiam futuræ ipsi delationi, vt adnotauit *Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. quæst. 9. punct. 2. num. 5.* ideò de modis impediendi promiscuè pro vtraque actione disseruimus. *§. 1. ad Clausulam Omnes impedientes &c.* Pauca huius loci propria subiungimus.

59 Nullo autem modo audienda est *Alterius tom. 1. De Censur. lib. 5. disp. 9. cap. 3. circa initium,* quem vnicè sequitur *Sfortia in Bullas selectas Theoremate 417. col. 2.* asserens hoc esse inter vtramque actionem discriminis; quod ex impedimento posito personis iuxtà primam actionem contrahitur excommunicatio, etiam si personæ non desistant a voluntate, & actione deferendi, ex impedimento verò rebus posito, iuxtà secundam, non contrahitur, nisi secuto effectu, quòd re ipsa non perficiatur ad Curiam delatio. Quod ait colligi ex ipsis verbis Canonis. Si enim excommunicantur, qui *prohibent ne res adducantur,* ergo necesse est ad excommunicationem contrahendam, res non adduci; quòd si adducantur, Censuræ non erit locus.

Refellendus est autem ex dictis *loco citato*; quia, si impedimentum sit sufficiens obstare delationi, per accidens est, quod superetur, & delatio re ipsa sequatur; vt nullus excusando criminis sit locus; diciturque, quantùm est de se prohibuisse, ne adducantur, qui prohibitionis apposuit, licet prohibitionis obstaculum superatum sit. Ex eo insuper difficultatibus obnoxium est tale discrimen, quod necesse est confundere vtramque actionem, si cohærenter loqui velimus. Si enim in vtraque actione punitur indirectum impedimentum, vt ipsemet *Alterius* fatetur, impedimentum positum personis, indirectè impedit res ipsas; & è contra impedimentum positum rebus, indirectè impedit deferentes; non potest igitur tale discrimen inter has actiones statui, vtpotè quod pugnat cum illo in quo conueniunt.

60 Inter prohibere, & impedire, ac perturbare non videtur adesse notabilis differentia; si enim impedire latè sumatur, vt explicauimus ad prædictam Clausulam *Omnes impedientes*, non potest non comprehendere prohibitionem, & perturbationem. Non est tamen improbabile, perturbare esse additum, ad significandum illud obstaculum, quod perturbat, seu remoratur delationem, non tamen impedit, quin de facto sequatur; re vera enim aliquid minùs, quàm impedire, via verbi significat: Siquidem absque eo, quod factum aliquod expressè prohibeatur, aut impediatur, potest perturbari opera, consilio, minis, angarijs &c. Non decidit tamen hæc perturbatio à ratione impedimenti, saltem imperfecti, vt dictum est. *Prohibere* autem in rigore, vt contradistinctum ab *impedire*, est apertè interdicendo resistere verbali prohibitione, siue generali, siue particulari, tam quoad præceptum, quàm quoad personas; vt cum quis prohibet, ne res extrahantur de territorio, aut particulariter ne deferantur ad Curiam; siue prohibeatur id generaliter cunctis, siue in particulari alicui deferenti. *Bonacina punct. 1. num. 6. Duardus lib. 2 Commentar. ad Bullam Cœnæ Can. 8. quæst. 7. Impedire* autem pressè sumptum est opera, & factis obuiare quomodolibet, siue directè siue indirectè, mediatè, aut immediatè, vt explicatum est. *Duardus loco citato.* Licet aliqui, vt *Vgolinus vbi supra num. 2.* ita *prohibere* intelligant, vt significet impedimentum directum; *impedire* verò, obliquum. Sed & alij ita accipiunt, vt *impedire* sit, quando ob impedimentum delatio re ipsa non sequitur; *prohibere* verò, quando superato obice delatio deducitur ad effectum. Quia tamen verbum *prohibere, & perturbare* non est in prima actione, de qua secundùm communem sententiam diximus, non esse necesse, quòd de facto desistatur à delatione, idcircò non recipimus in vniuersum hoc discrimen, quamuis in præsenti parum referat admittere, vel reijcere.

61 Cum autem diximus, inter cæteros impediendi modos enumerari generalia edicta, & prohibitiones, siue iuxta caussa editas, ne quis de statu exeat, ne victualia, & vsualia extrahantur, ne detur transitus, & similia; ex his enim sequitur indirectè, quòd aliqua non deferantur ad Curiam, quæ alioquin, nisi prædictæ prohibitiones obstarent, fuissent delata; hic adnotamus, non statim quem incidere, ac talia condit edicta, etiam si præuiderit, aliquam ad Curiam inde fore impediendam delationem; sed tunc tantùm quando re ipsa euenit, quòd aliquis aggrederetur delationem, nisi tali prohibitione impediretur. Antequàm enim huiusmodi casus se offerat, nō verificatur, quod delatio ad Romanā Curiā fuerit impedita de facto, licet in potētia prohibitio sit talis, quæ potuerit impedire. Quia aūt plerumq; constare nō potest, an hæc impeditio in effectū prodierit; ideò in praxi quis præsumendus est excommunicatus, postquā similia condiderit edicta, nisi probare possit, quod nullus fuerit; qui alias defacto detulisset, nisi prohibitio intercessisset.

62 Cæterùm, qui recusat res suas vendere, aut tradere conuenientes ijs, qui easdem delaturi essent ad Curiam, non impedit delationem, ac proinde nec incurrit, etiam si prauo animo id faciat, ne res deferantur ad Curiam, aliàs venditurus, & etiam si nulla alia supersint, quæ deferun-

ferantur. Tum quia, & si hic peccet ex prauo animo in Curiam, & stante penuria, vlteriùs contra charitatem agat, possitque cogi ad vendendum, recusansque puniri, tamen impedimentum, prohibitio, & perturbatio, dicunt operam positiuā in obsistendo. Vnde non dicitur impedire delationem, qui recusat, illam promouere, & cooperari, nisi sit ia, ad quem ex officio, & auctoritate spectet remouere impedimentum, iuxtà superiùs dicta. Tum etiam quia non prohibet Bulla, ne quis re sua vtatur, prout vult, nec præcipit, vt quisl etiam inuitus; aliquando teneatur res suas ad Curiam destinare, sed tantùm, ne res ad Curiam destinatæ, impediantur deferri. Ita *Alterius cap. 4. col. 2. vers. Item non contrahitur. Duardus qu. 2. num. 8. Bonacina punct. 1. num. 3. & punct. 2. nu. 11. Suarez De Censuris disp. 21 sec. 2. nu. 64. Sousa Relectione Bullæ Cœnæ disp 54. concl. 1. Reginaldus Prax. for. pœnit. tom. 1. lib. 9. nu. 307.*

63 At, qui prouidens, res deferendas esse ad Curiam, sine aliqua necessitate sui, emit, ex prauo tantum animo, ideò scilicet, ne ad Curiam deferantur, incidit; non solum si omnia emat, ne aliquid supersit deferendum, sed etiam si alia sint similia, quæ possent adduci. Ratio est, quia hæc malitiosa emptio est actio positiua, re vera, & propriè impediens, ne res illæ ad Romanam Curiam deferantur; ita vt non sit idem emere, & non vendere vt notauit *Alterius loco citato col. 3. vers. Respondeo cum distinctione. Duardus quæst. 2. num. 5. vers. directè denique. Suarez, & Reginaldus vbi suprà, & Bonacina punct. 2. num. 16.*

64 Protegitur delatio, quocumque modo fiat, aut sit futura, vt diximus *nu* 31. ita vt, quāuis dicatur, *ne adducantur, vel afferantur*, non excludantur cæteri delationis modi, qui propriè, nec adducere sint, nec afferre. Propriè enim *adduci*, inquiunt Doctores, conuenire animantibus, per se gradientibus, quæ non indigent delatore, sed ductore tantùm, *Afferri* verò inanimatis, & se non mouentibus. *Vgolinus loco relato. Alterius Cap. 3. col. 2. vers. Adducantur, vel afferantur. Duardus quæst. 10. nu. 9.*

65 Rogabis tandem pro complemento, de multiplicatione excommunicationum, ob præsens crimen inductarum. Respondeo autem consulenda esse, quæ in Proemialibus *num.* 16. & Cap. VII. *num.* 60. & alibi sæpius diximus, & cum proportione hic applicanda. Multiplicantur quippè Censuræ ad numerum actuum diuersorum, ac diuerso impetu exhibitorum. Quia verò duplex hic punitur actio, & illarum qualibet per se sumpta, dupliciter quis innodabitur, si primò prohibitionibus, & impedimentis eurret, ne res destinentur ad Curiam, deinde, cum hæc non impedierint effectum delationis, ipsos actualiter deferentes inuadat, aut impediat. In quo obseruandum discrimen inter dispositionē Canonis antecedentis, & præsentis Quia enim delatio prohibitorum ad Infideles non punitur iuxtà receptiorem sententiam, nisi perfecta, qui tali delationi, vna, & altera actione damnata, cooperatur, vnico obstringitur vinculo; quia effectus prohibitus tandem est vnicus. At in præsenti non punitur impedimentum eum effectu, ita vt sit necessarium, quod res non deueniant ad Curiam, sufficit enim si apponatur obstaculum, ideò in impeditione eiusdem rei duplex potest contrahi excommunicatio. Secus est, si eodem impetu, quia, & interdicat delationem, & impedimentum deferentibus ponat; censetur enim tunc vnica actio, edictum prohibens, & impedimentum positum ad executionem illius, sicut etiam vnicè irretitur alius quilibet, plura in eamdem delationem impedimenta exhibens. Vnde similiter non multiplicantur Censuræ per hoc, quod res delatæ sint plures, puta plures sarcinæ, & res etiam diuersorum generum; dummodò eadem vice, seu impetu, impediantur, vt citato *nu.* 60 dictum est. Cætera ex communi doctrina petenda sunt.

§. *Seu hæc facientes defendunt per se, vel alios, &c.*

ELENCHVS.

66 Tertia hæc pars Canonis ei Bullæ Xisti V. quam interpretatus est Cardinalis *Toletus* in priori editione suæ *Instruct. Sacerd. lib. 1. Cap. 36.* ita aderat. *Seu hæc faciunt vel defendunt, &c.* Qualis etiam videtur fuisse in aliquibus ex antiquioribus Bullis. Nam refert idem *Toletus*, *Caietanum in Summa Ver. Excommunicatio. Cap. 19. & Nauarrum in Manuali* (fortè antiquo) *Cap. 27. nu. 64.* voluisse supplendum *fieri*, & reddendum, *Seu hæc faciunt fieri vel defendunt*, quo modo loquendi excommunicarentur Mandantes poni impedimentum. Sed; quia non est aliquid huic Bullæ de facili addendum, animaduertit antem ipse; prædictum verbum *fieri* in nulla Bulla reperiri à tempore Martini V. ita vt potuerit Scriptorum aut Impressorum vitio aliquando defectus adscribi, subdit, in consultatione eum Summo Pœnitentiario super hac re explosam fuisse Caietani sententiam, & declaratum verba, *seu hæc faciunt*, non aliùs fuisse effectus, quàm repetitionis præcedentium. Qua de causa censentur deinde omissa, tanquàm non necessaria, & sic expressum, *Seu hæc facientes defendunt, &c.*

67 Continetur autem, & damnatur, vnica actio accessoria, defensioni mirùm eorum, qui inuadunt, aut impediunt deferentes, neuè res deferantur. Quid sit *defendere* satis explicatum est Cap. I. ad Clausulam *Fautores, ac generaliter quoslibet ipsorum defensores.* Hic tamen aduertendum

tendum non esse sermonem de defensione, quæ præsta ur post factum, ad effectum, vt quis tutò viuat, & ob impedimentum positum nihil patiatur, Siquidem, cum sit actio accessoria, prohibetur in ordine ad obuiandum executioni durarum præteritarum; ideoque dicitur de præsenti *seu hæc facientes*, vt debeat accipi, non aisi in ordine ad exequendas præfatas actiones, & vt cooperatur ijsdem; quod non interuenit, quando iam perfectæ sunt. Ita *Alterius, to.1. De censuris lib.5. disp.9. cap.5. ad finem. Bonacina de censuris in particulari disp.1. quæst. 9. punct. 2. num.* 24. excipiens tamen, vt incurrat, qui ita defendit post factum, vt inde impediens defensus fiat animosior in posterum ad impedimentum ponendum. Quod recipiendum arbitror, tunc saltem, quando ex ea intentione quis defēdit, & defensus de facto progreditur iterum ad impediendum. Tune enim verificatur, quod iste defendetit prædictâ facientem, quatenus defēsio influit in nouam impeditionem. Quodsi præter intentionem defendentis, defensus, animosior factus iterum impediat, non dicitur tamen defendens, defendere impedientem, sed eum, qui iam impedierat Noua autem impeditio requiritur post defensionem, eo animo factā; quia si non sequatur aliud impedimentum, non potest verificari, quòd defenderit quis hæc facientem, sed eum tantum, qui iam fecerat, vt dicebamus.

68 Hæc igitur defensio; quæ nihil aliud est, quam protectio, auctoritate, opera, aut verbis præstita impedienti, quò tutius, liberiùs, & sine timore, ac periculo, impediat; vt Censuram inducat, debet præstari in ipso facto impeditionis, vel ante ipsum, ita tamen, vt impedimentum sequatur; quicquid deinde fiat circa delationem, siuè nimirùm promoueatur, siuè cesset. Cum enim sit actio accessoria, non punitur, nisi effectus principalis sequatur iuxtà communem de hac re doctrinam, sæpiùs allatam. Effectum autem in præsenti, diximus esse, exhibere impedimentum, non autem actualem cessationem à delatione, ob impedimentum. *Alterius vbi suprà col.3. in fine. Bonacina punct. 2. num. 24. vers. Hoc tamen intelligitur.* Qui addunt, prohiberi defensionem, quæ fit de facto, seu iniustā; non autem, quæ fit de iure, dum impediens iustè possit, aut debeat defendi. An autem defensio debeat esse caussa impeditionis, & quomodo, sumendum est ex communi doctrina de accessorijs, de quibus alibi est per tractatum satis.

69 Damnatur defensio hæc tàm per se, quàm per alios exhibita; vnde irretiuntur, qui mandant alteri defensionem, impedienti præstandā; vt adnotaruut idem *Bonacina loc. cit. vers. Secundò eum, & Duardus Comment. ad Bullam Cœnæ lib. 2. ad Can. 8. qu. 8. in fine*, in quo eaudi sunt aliqui, qui hæc verba *per se, vel per alios*, ad omnes superiores actiones deferro videntur. Aperrè enim hæc actio ponitur, vt distincta, & diuersa ab antecedentibus, cum quacontinguntur prædicta verba, vt consideranti fit obuium, non posse, vltra eam extendi.

70 Alij accessorij impedimento ponendo (exceptis Maudantibus de quibus suprà dictum est) auxiliatores scilicèt, fautores, aut consulētes, cum non exprimantur, non sunt innodandi iuxtà alibi dicta. *Duardus qu. 9.* quiequid in contrarium *Vsualdus* ab ipso relatus, & *Grassius lib. 4. Decision. aurear. cap. 18. num. 107.* post defensores enumerans sine fundamento etiam fautores; nisi tamen in Bulla Xisti V. ad quam scribit; essent expressi, de quo mihi non constat. Excipe, nisi ita se habeant, vt diei possint defendere, vel ita auxilientur, vt censeantur ex numero impedientium, & socij criminis; quomodo sunt principales, non accessorij. Discrimen autem inter consilium, & mandatum alibi allatum est; ex quo non fit incongruum, comprehendi hic Mandantes, non verò Consulētes.

SCHOLION ELENCHVS.

1 *Dispositio Constitutionis* Ad Sacram *Clementis VII.*

2 *In quo differat à Canone Bullæ explicato.*

3 *Gregorij XIII. Decretum* Inter multiplices.

4 *Discrimen inter ipsum, & Constitutionē Clementis, & Canonem.*

1 EX Constitutionibus Pontificijs, quas recensuimus in Præludio, Constitutio Clementis VII. *Ad Sacram* ann. 1523 innouata, & confirmata à Pio V. Motu proprio *Cupientes.* De Priuilegiis artis agriculturæ, & rei frumentariæ, ann. 1566 innouans etiam ipsā; & confirmans Decreta, aliàs edita à Xisto IV. & Iulio II. sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, et reseruatæ absolutionis in laicos, suspensionis verò à Diuinis in Ecclesiasticos, interdicit Baronibus, & Domicellis Romanis, aliisquè personis, tàm Ecclesiasticis, quàm sæcularibus, cuiuscumque dignatis etiam Cardinalitiæ, Oppidā, Terras, ac Villas, infra quinquaginta milliaria ab Vrbe Roma, possidentibus, emere ab eorum subditis frumenta, & bladas, præterquàm pro vsu, aut necessitate victus domus eorum, & horum delationem ad dictam Vrbem prohibere, aut interdicere, aut in his auxilium, consilium, vel fauorem quomodolibet præstare. Addit verò pœnam, in eos, qui Ciuitates, Oppida, vel Terras in feudum, aut alio titulo retinent à Sede Apostolica, priuationis Dominio locorum; loca autem subiicit Ecclesiastico interdicto. Persistentes tandem post semestre, ipso iure declarat priuatos omnibus Feudis, & Iuribus, quæ à Romana, aut aliis Ecclesiis obtinent; & ad ea, ac qualibet alia iterum obtinenda inhabilitat.

2 Ex quibus patet, ampliorem esse huius Constitutionis dispositionem explicato Bullæ nostræ Canone, in his; Adiectione videlicet aliarum pœnarum, in eo, quòd emere etiam prohibet vltra indigentiam proprij vsus, ac familiæ. In eo, quod insuper auxiliantes, consulentes, & fautores damnat. Minorem verò in eo, quòd non emanauit, sicuti Bulla Cœnæ, in fauorem loci Romanæ Curiæ, vbicumque illa sit; sed solùm Almæ Vrbis; licèt amplior videatur in eo, quod Canon ad vsum solius Curiæ, constitutio ad vsū totius Vrbis, protegit; idque etiam si in Vrbe non esset Curia. In personis item quas damnat, non

non enim omnes sunt; vt in Canone, sed ibi expressę, & auctoritatiuè interdicêtes. In rebus tādem, quarum delationem impedire prohibetur; sunt enim in Canone omnia victualia, & vsualia; hic autem frumenta dumtaxat, & bladæ, licèt frumentum comprehendat etiam farinam, vt adnotanimus Cap. VII. *num. 75*.

Constitutio autem Gregorij XIII. *Inter multiplices*, edita anno 1578. sub pœna excommunicationis latæ sententiæ non tamen reseruatæ (vt videtur) personis quibuscumque, Apostolicæ Sedi mediatè, vel immediatè subiectis, etiam si Ecclesiasticæ sint, cuiuscumque dignitatis, prohibet impedire per se, vel per alios directè, vel indirectè, etiam sub prætextu alicuius solutionis, delationem ad Almam Vrbem tritici, hordei, leguminum, & omnis generis frumentorum, & frugum; aut eadem emere, præterquàm pro suo, suarumquè familiarium vnius anni vsu.

4 Igitur in eo differt à Constitutione Clementis, quòd amplior est quoad personas quoad modum licèt impediendi, solus ille, qui auctoritatiuè fit, videtur damnatè. Quoad res itē; illa etenim de frumento tantùm, & bladis meminit, hæc de tritico, hordeo, leguminibus, & omnis generis frumentis, & frugibus. Frumentum enim non continet hordeum, iuxtà *Ripam in tract. de peste. tit. De remediis ad conseruandam obertatem num. 57. tx. l. Modicos*. C *De Suscept. prapos. & arc. lib. 10.* vbi *Iacobus Rebuffus*, & *Petrus Rebuffus in l. Frugem. vers. Secundò non procedit* C. *De Verbor. sign. f.* Sicuti nec continet legumina ex *dicta l. Frugem*, & *l. Malaff. De alim. et cib. legat. Ripa loco citato num. 53. Menoch. lib. 2. De arbit. Iudic. quęcasu 585. num. 12.* quamuis legumina sub bladis possint comprehendi, iuxtà eumdem *Ripam num. 56.* Restringit verò indefinitum in constitutione Clementis tempus, vltrà quod ad vsum emere alicui non liceat, vnicum scilicet annum. Denique nō addit reseruationem absolutionis.

Constat autem ex his, in quibus à Bulla deferat. Sed, & adnoto hic expresè damnari Mādantes per clausulam *per se, vel per alios*, quamobrem, quia controuertitur, an Mandantes incidant ex Canone Bullæ, indubitatum est, saltem ex hac constitutione innodari. Pariter, quia specialiter prohibetur, grauari deferentes solutione aliqua, probabile est, non esse locum excusationi, etiam si solutio alioquin esset iusta. Quia cum constitutio sit principaliter aduersus Dominos, Sedi Apostolicæ subiectos, habeatquè Summus Pontifex Ius in eorum Vectigalia, etiam iusta, potuit prohibere generaliter, ne aliquid exigatur pro rerum prædictarum delatione. Et quidem Pius V. in eo motu proprio ann. 1565. innouante, & confirmante constitutionem Clementis, expresè hos deferentes à solutione Gabellarum, & aliorum onerum exemit. Quod autem addit *Alterius tom. 1. De censuris lib. 5. disp. 9. cap. 5. col. 3.* ibi, *Obstand alia*, ad incurrēdas scilicet pœnas harum Constitutionum requiri, quòd de facto res non perueniant ad Vrbem, cum quoad Bullam sufficiat impedimentū ponere, etiam si superetur, & res deueniant, videtur gratis dictum; siquidem ex tenore Constitutionum non satis colligitur, vt consideranti erit obuium.

Extenduntur prædictæ Constitutiones, & aliç ad id adsunt multæ, contra destinantes, hæc, et similia ad alium locum, quàm ad Vrbem absquè licentia. Item in extrahentes de statu Ecclesiæ similiter sine licentia, et mercaturam de his exercentes. Sed longiùs distant à casu præsentis Canonis, ideò vt à nostro instituto aliena, hæc prętermittimus.

CAPVT NONVM.

Quos innodet Censura vexantes eos, qui ad Sedem Apostolicam veniunt, & ab ea recedunt, vel morantur.

ITem excommunicamus; & anathematizamus omnes, qui ad Sedem Apostolicam venientes, & recedentes ab eadem, sua vel aliorum opera, interficiunt, mutilant, spoliant capiunt, detinent.

5. Nec non illos omnes, qui Iurisdictionem ordinariam, vel delegatam à nobis, vel nostris Iudicibus non habentes, illam sibi temerè vendicantes, similia contra morantes in eadem Curia audent perpetrare.

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1 R*Efertur tenor veterum Bullarum.*
2 *Inter ipsum, & præsentem, quid sit discriminis.*
4 *Canonis Materia, Actiones, Partitio.*

DEcuit magnopetè, accedentes ad Sedem Apostolicam sub illius protectionem recipi; ac omni securitate, in itinere, mora, ac reditu gaudere, vt insinuat Celestinus II. in *cap. unico De Clericis peregrinantibus*, & fanet Nicolaus Papa in *c. Arguta. 3. q. 6.* Hac de causa feriūtur hoc Nono Bullæ Cœnæ anathemate sacrilegi talium accedentium inuasores, à tempore (si non remotiori) Martini saltem V. in cuius Processu sexto loco excommunicabantur, vt est apud *D. Antoninum 3. par. Summa tit. 24. cap. 72.* Quod deinde, nulla interruptione, seruarunt Successores.

2 Aliquo tamen admisso discrimine. In ea siquidem Martini V. Bulla excommunicabantur, *qui ad Sedem Apostolicam venientes, & recedentes ab eadem, Nec non illos, qui Iurisdictionem ordinariam, vel deleg. itam aliquam non habentes, in eadem Curia morantes, temeritate propria, capiunt, spoliant, detinent, aut ex proposito deliberato verberare, mutilare, vel interficere præsumunt; & qui talia fieri faciunt, seu mandant.* Idemquè ferè fuit tenor Bullarum, vigentium tempore Caietani, & Syluestri, & cæterorum successiuè Pontificum, vsquè ad Gregorij XIII. tempestatem; excepto, quod commorantes, non in eodem Canone, sed in distincto protegebantur, vt est apud *Caietanum, in Summa ver. Excommunicatio cap. 4. & Syluester ibidem 7. num. 68. & 69.* At verò in Bulla Gregorij XIII. penès *Nauarrum in Manual. cap 27. nu.*

nu.65. nono loco, simul cum peregrinantibus deuotionis caussa ad Vrbem, proteguntur accedentes ad Sedem Apostolicam, in ea morantes, & ab ea recedentes, in hæc verba: *Excommunicamus omnes, ex proposito interficientes, mutilantes, vulnerantes, detinentes, capientes, seu depredantes Romipetas, seu peregrinos ad Vrbem caussa deuotionis, seu peregrinationis, & prorsus omnes alios, ad Sedem Apostolicam accedentes, vel apud eam morantes, & recedentes ab ipsa, & illis dantes auxilium, consilium, vel fauorem.* Deinde distincto Canone, nimirum decimo, morantes rursus proteguntur his verbis: *Excommunicamus omnes illos, qui non habentes in eadem Curia Iurisdictionem ordinariam, vel delegatam, eius prætextu capiunt, spoliant, detinent morantes in eadem; vel qui talia fieri mandant.* A Xisto tandem V. ann. 1587. excommunicatio hęc ad præsentem formam redacta est, nec deinceps à Successoribus variata.

2 Constat autem, quæ fuerit inter Bullam Gregorij XIII. relatam, & antiquiores, disparitas Primùm scilicet in eo, quod hæ requirebãt, actiones capiendi, spoliandi, & detinendi, fieri *temeritate propria*, & actiones verberandi, mutilandi, interficiendi, *ex proposito deliberato*; quarum circumstantiarum illa vbiquè, non meminit, sed tantùm circumstantiæ *ex proposito* in Canone priori. Secundò, quòd hæ, protegendo recedentes, & accedentes, non protegebant simul commorantes, sed tantùm distinctè, ne læderentur ex auctoritate præsumpta. Illa verò vtrobiquè morantes tuetur; primò quidem absolutè cum accedentibus, & recedentibus, deinde specialiter, ne lædantur ex iurisdictione præsumpta. Tertiò, quòd in his simplex verberatio prohibebatur; in illa verò, sola vulneratio. Quartò, quòd hæ prohibent ex iurisdictione præsumpta, temerè, & ex proposito deliberato, capere, spoliare, detinere, interficere, mutilare, & verberare Morantes; illa autem, ex his, quæ fiunt prætextu Iurisdictionis, capere dumtaxat spoliare, & detinere. Quintò tandem, quòd in his præter Mandantes non excommunicabantur dantes auxiliũ, consilium, vel fauorem; illa autem, omissa in nono Canone mentione de Mandantibus, cæteros prædictos condemnat.

Infertur etiam, quid differat (quòd diligentiùs est obseruandum) relata Gregorij XIII. Bulla à literis Xisti V. & præsentibus S.D.N. Vrbani VIII. Primò nimirùm, in eo, quòd illa in Nono Canone habet circumstantiam *ex proposito*, quam hæ non habent; Quid autem importet, infrà, Deo duce, explicabitur. Secundò, quòd illa in eodem auxilium, consilium, & fauorem damnat; hæ verò solum mandatum, per verba *sua vel aliorum opera*. Tertiò, quòd in illo eodem Canone plectuntur etiam vulnerantes; in præsenti autem soli interficientes, & mutilantes. Quartò, Gregorius morantes protegit, etiam si non lædantur auctoritate præsumpta, Xistus verò eosdem solum à Iurisdictione incompetenti tutatur. Quintò, in decimo Gregorij Canone, dum proteguntur Morantes ab auctoritate prætensa, non additur, iurisdictionem, à qua possunt lædi, debere esse *à nobis, vel Iudicibus nostris*, idque fieri debere, *temerè, & præsumptiuè*, sicuti in hoc nostro. Sextò, in illo non inhibetur, ex auctoritate præsumpta occidere, & mutilare; sed tantùm spoliare, capere, & detinere; hic autem, ob verbum *similia*, etiã interfectio, & mutilatio damnatur. Tandem in illo expressè recensentur Mandantes; deest autem in hoc respectu cõmorantium Clausula, *vel quia talia fieri mandant*; ex quo controuerti potest, an Mandantes respectu morantium abeant impunes; de quo infrà.

3 Materiam Canonis assignant communiter Doctores *Caietanus vbi suprà, Sayrus lib. 3. Thesaur. casuum conscient. cap. 13. nu. 2. Sousa Relectione Bullæ Cœnæ cap. 10. in notat. circa text. Pellizzarius tom. 1. qq. moral. Tract. 16. cap. 7. num. 162. Bonacina De censuris in particulari, disp. 1. qu. 10. punct. 3. nu. 1. & 34. & alij*, Sacrilegium, quo offenditur Sedes Apostolica in ijs personis, quæ sub eius sunt protectione, ratione accessus ad ipsam, moræ apud ipsam, & recessus ab ipsa Quoad personas, nullus excluditur iuxtà notata *cap. 1. nu. 9.* Qua in re non omittimus, agnoscere amplissimam Romani Põtificis auctoritatem, dum nulli relinquitur integrum, quauis in alios potestate, ac dignitate fulgenti, accessum illis ad Romanam Sedem interdicere, vel impedire. Actiones quinque sunt æquè patrari prohibitæ, tàm propriâ, quàm aliena opera. Nimirùm accedentes ad Sedẽ Apostolicam, ab ea recedentes, aut apud eam commorantes. Interficere, Mutilare, Spoliare, capere, & Detinere. Cum hoc tamen discrimine, quod commissæ in accedentes, vel recedentes, sunt simpliciter prohibitæ, in morantes verò, tantùm ex præsumpta Iurisdictione, ex quo Canonem bipartiuimus.

Ad Sedem Apostolicam.

ELENCHVS.

4 *Quid sit Sedes Apostolica, & quid differat à Romana Curia.*

5 *An in præsenti pro eodem accipiãtur Curia, & Sedes.*

6 *Locus, vbi vt Pontifex, sub hac protectione continetur, etsi secum nullam Curiæ partem habeat.*

7 *Negotia, ad temporalem Pontificis ditionem spectantia, dicuntur expediri à Sede Apostolica.*

8 *Recensetur, qui veniant ob Sedem Apostolicam, qui verò non.*

9 *De eo, qui pergit vbi falsò putat existere Sedem Apostolicam.*

10 *Generalia de ignorantia.*

4 Quid nomine Sedis Apostolicæ, si in rigore loquamur, intelligatur, quoad se fortè non multum habet difficultatis; in præsenti autem valdè dubium est. Est autem propriè Sedes Apostolica idem, ac Romani Pontificis Cathedra, seu auctoritas; sedere enim iudicantis est, idest, iurisdictionem, & auctoritatem

tatem exercentis. Quapropter, quia in ipsa persona consistit auctoritas, & Cathedra, ex *Glossa in Extrau. Ad onus Ioannis XXII. in Ver. Sedē Apostolicam* & 1. *De Electione* per textum in c. *Multi* 40. d. & in *Extrau. Execrabilis, eiusdem Ioann. XXII. in Ver. Romana Ecclesia de Præbendis*, ideò ibi principaliter, & propriè dicitur esse Sedes Apostolica, vbi est persona Pontificis *Glossa in locis prædictis, & in Extrauag.* 1. *Ver. Sedes. De concessione præbendæ, & in Extrau. Vnica. Verbo, vel Sedis Apostolica eiusdem Ioann. Ne Sede vacante aliquid innouetur*, Et licèt olim Sedis Apostolicæ nomine intelligeretur Romana Ecclesia, vt probat *Alterius tom.* 1. *De Censuris. lib.* 5. *disput.* 10. *cap.* 1. *vers. Ad Sedem Apostolicam*, non tamen nomine *Ecclesiæ* significabatur plurium Christianorum conuentus, sed Pontificis Residentia; nec sub ly *Romana* alia loca, preter Almam Vrbem, excludebantur; sed vocabatur *Romana*; quia in Vrbe Pontifex residèbat, & ibi Pontificia Cathedra, per D. Petrum diuino præcepto collocata, manere debet; vndè, & Pontifex appellatur *Romanus* etiam si in Vrbe non resideat; estquè *Romana*, Apostolica Sedes; etiam si non sit in Vrbe, vt explicauimus Cap. VII. *num.* 45. & habet *Glossa citata Extrauag. Execrabilis, in Verbo Romana Ecclesia*.

In hoc autem infertur, (stando in rigore) discriminari Sedem Apostolicam à Curia Romana quod Curia dicit plurimorū Curialium, & Officialium Audientiæ Pontificię aggregationem, vt non possit ex sola Pontificis persona constitui Curia, vt ostendimus cit. Cap, ad Clausulam, *Ac etiam eos, qui ne ad Romanam Curiam*. Sedes autem Apostolica apud solam personam Pontificis manere potest, vtpotè apud quem manet Sedis auctoritas omnis, & Iurisdictio, vt colligitur ex prædictis *Glossis*, & adnotarunt *Alterius loco suprà citato, Duardus lib.* 2. *Commentar. ad Bullam Cænæ Can.* 9. *qu.* 36. *& Bonacina De censuris in particulari disput.* 1. *qu.* 10. *punct.* 1. *num.* 40.

Ex quibus deducitur vlteriùs, posse esse Sedē Apostolicam sine Curia. Nam, licèt ordinariè, quo Pontifex se transfert, numquam pergens sine parte Audientiæ, & Officialium, eò dicatur transferre Curiam, ac proinde, cum Sede Apostolica ordinariè sit Curia; si tamen sine vlla parte Officialium Curiæ alicubi sit, non est cur ibi non dicatur esse Sedes Apostolica sine Curia, vt optimè statuit *Nauarrus in Commentar. Ad Extrau. Gregorii XIII. De datis, et promissis pro iustitia, vel gratia obtinenda sub num.* 29. *vers. Tertiò quod resolut.* in fine, et videtur satis deduci ex text. *in Clem. Ne Romani*, §. *Sanè de Electione*, ibi, *eo tamen adiecto, quod si in certo loco caussarum, & Literarum Apostolicarum Audientia remanente, Papam alibi mori contingat, non ibi, sed vbi prædicta fuerit Audientia, &c.* Quamobrem non erat, cur, id inficiaretur *Alterius*, supposito Sedem Apostolicam constitui posse ex solo Pontifice, & ex ipso solo non constitui Curiam, quod vtrumque ipse fatetur.

Sequitur similiter, è contra, posse esse Curiam sine Sede Apostolica; vt probatur ex prædicta *Clem. Ne Romani*, Et quidem, si, vbi non est præsens Papa, non potest dici esse Sedes Apostolica, Curia autem vt diximus Cap. ant. possit esse sine præsentia Papę, manifestè sequitur, aliquādo Curiam aliud esse à Sede Apostolica.

Colligitur tandem, quod, licèt Curia possit esse in duobus, aut pluribus locis, scilicet, et vbi est Papa cum parte Audientię, & vbi est reliqua Officialium, et Tribunalium congregatio, non tamen Sedes Apostolica potest in alio, quàm in vno, loco consistere; vbi nimirùm est Pontifex, cuius persona, dum adest in viuis, Sedem Apostolicam propriè constituit.

Quia verò auctoritas ad Summum Pontificem pertinens, perpetua, & indeficiens est in Ecclesia, nec singulis morientibus Pontificibus extinguitur, quamuis antè nouam electionem apud nullum sit; ideò ratione illius non dicitur commori Sedes Apostolica, sed superesse, tamen si vacet, ex text. in *cap. Si gratiosè. De Rescriptis lib.* 6. *& in Clem. Ne Romani* §. *finali de Electione. Glossa in Extrauag. Execrabilis*, inter communes, *Verbo Sedis Apostolicæ. De præbendis*. Qua de caussa dicitur quoad locum, manere, vbi electio non est celebranda Pontificis, quod regulariter sit, vbi moritur Papa ex *cap. Vbi periculū, De Electione lib.* 6. vel, si alibi sine Audientia caussarum, et Literarum Apostolicarum contingat mori Pontificem, vbi prædicta fuerit Audiētia; nisi fortè, viuente *Pontifice*, de eadem Audientia transferenda ordinatum esset; tunc enim non vbi reperitur Audientia, seu Curia, sed vbi decedit Pontifex, celebranda est electio; *eadem Clem. Ne Romani.* §. *Sanè sancta*. *Glossa in ver. Prouisio, De Electione*. Igitur, nec etiam vita functo Pontifice, Sedes Apostolica potest esse in duplici loco, quamuis Curia, eo etiam casu, possit aliquando esse diuisa.

5 Iam verò his præmissis, controuersia est, An Sedes Apostolica in præsenti loco ita sit in rigore accipienda, vt comprehendat locum tantùm, cui adest Pontifex, et vbi eo defuncto Successoris electio celebranda est; excludat autem Curiam, cui nec Pontifex adest, nec celebrandæ futuræ electioni addicta est; vel potius promiscuè accipiatur, vt idem sit Sedes Apostolica, ac Curia Romana, quæ sine Pontifice esse potest, et pluribus simul in locis, vt diximus.

Suadent priorem partem multa. Si enim idē esset Curia, ac Sedes Apostolica, cur specialiter hoc loco Apostolica Sedes exprimitur, vt difficultas in legibus ferendis vitanda ingeratur; cū alibi, et inferiùs, et in superioribus, dum de his cauetur, Curia ipsa semper nō autem Sedes exprimatur? Constat porrò, diuersis Legum verbis diuersam importari dispositionem. Deinde, quia præsens Canon videtur latus in fauorem Sedis Apostolicæ, vt Maiestatem continet Pontificis; nam generaliter ad fauorem Curiæ, et Canon Duodecimus, in quo excommunicantur, qui lædunt recurrentes ad Romanam Curiam; vt igitur aliqua inter vtramque assignetur diuersitas, hæc est amplectenda. Deniquè in pœnalibus, in quibus versamur, non est recedendum à stricta proprietate verborum; probatum est autem, Sedem

Apo-

Apostolicā in rigore esse quid diuersū à Curia. Quod verò hoc loco Sedes Apostolica significet idem, ac Romanam Curiam, firmatur ex eo; quod communiter hæc nomina confunduntur, vt supponunt *Alterius cit. cap. 1. col. 3. Duardus eadem qu. 36 & Bonacina dicto punct. 1. nu. 39.* ex quo hanc sustinent sententiam, testimonio *Alterio*, esse communem, et præter hos *Vicalbus lib. 1. part. Candelabri aurei in explicatione Bulla Cœna num. 83 in 2. editione.* Quod autē confundantur hæc nomina, illustratur ex *cap. Licet Ecclesiarum, De Præbendis lib 6.* vbi statuitur, ne quis beneficia vacantia apud Sedem Apostolicā conferat, nisi ei à Romano Pontifice specialis fuerit concessa auctoritas super conferendis eisdem in Curia Romana. Et in *cap. Præsenti eod. tit. & lib.* declaratur, quæ beneficia dicantur vacare apud Curiam in decreto Clementis III. *Licet Ecclesiarum*; quod tamen loquitur de beneficijs vacantibus apud Sedem Apostolicā; vnde in *cap. Statutum eod.* dum refertur prædictum sus *cap. Licet Ecclesiarum*, quod sermonē habet, vt diximus de beneficijs vacantibus apud Sedem Apostolicam, ait Gregorius X. *Statutum felicis recordationis Clementis Papæ prædecessoris nostri de dignitatibus, et beneficiis in Curia Romana vacantibus.* Quod obseruauit *Glossa ibidem vers. Nota primò*, concludens in *verbo In Curia, et sic idem est dicere in Curia, quod apud Sedem Apostolicam*, Idemquè colligitur ex *Gloss. in Extrauag. Vnica Ioannis XXII. in verb. Apostolica Sedes... Ne Sede vacante aliquid innouetur iuncta Glossa in Extrau. Execrabilis in verbo, Romana Ecclesia, eiusdem Ioann. De Præbendis.* Sed apertiùs id conijcitur ex ipso tenore Canonis qui post protectos accedentes, & recedentes à Sede Apostolica §. 2. morantes protegens, ait, *similia contra morantes in eadem Curia audent perpetrare*, vbi vox *eadem* superiorum est relatiua, & tamen superiùs sermo fuerat de Sede Apostolica. Est autem receptissimum, vulgarem, & vsitatam locutionem præferendam esse rigorosæ; ergo hic Sedes Apostolica, non rigorosè, sed vt confunditur cum Curia, accipienda est.

Vtraque pars æqualis videtur esse censenda probabilitatis, licèt in sequentibus posterior sit supponenda, vtpotè quæ est communior, & receptior. Fundamentis autem prioris occurrendum; primo quidem, quia Intra ipsa Apostolicam Sedem, & Romanam Curiam commiscent, vt vidimus, nil nimirum esse, si nostra etiam Bulla id faciat. Secundò, constituendam esse aliam differentiam inter hunc Canonem, & Duodecimum; ex dicendis ad ipsum. Tertiò, vsitatam, & vulgarem locutionem rigorosæ proponendā esse, præsertim quando ex lege ipsa conijcitur, quo sensu accipienda sit; vt in præsenti, dum Sedes Apostolica rursus § 2. dicitur *Curia*. Vt omittam, Canonem non esse interpretandum, vt pœnalem dumtaxat, sed vt continet priuilegium Sedis Apostolicæ, seu eorum protectionē ipsius assumentur, Priuilegium autem amplè est accipiendum.

Qui vero priorem sententiam tueri velit, Sedem videlicet Apostolicam esse rigorosè sumēdam, argumento posterioris satisfaciet: Sedem quidem Apostolicam & Romanam Curiam promiscuè accipi, quatenùs ordinariè non reperitur Sedes Apostolica sine Curia, vel Curiæ parte; atque ita regulariter possunt confundi, præsertim si confusio ipsa significetur lege, vt in casibus iuribus, in quibus vlteriùs dispositio est fauorabilis, & ideò Sedes Apostolica accipitur lato modo. At in præsenti, cum Canon sit pœnalis, licèt alicui fauorabilis sit, ad modum pœnarum accipiendus est; stricta nimirùm in significatione, ex *cap. Pœna, De Pœnit. d. 1. & cap. Odia De Regulis Iuris lib. 6.* Vnde si Curialium congregatio reperiatur sine Pontifice, ac proinde sine Sede Apostolica, non damnantur, qui ad illam accedentes, vel recedentes vexant; licèt regulariter, qui ad Sedem Apostolicam pergit, dicatur etiam pergere ad Curiam, quatenùs simul sunt, & Curiales, nil aliud sunt, quàm Ministri Sedis Apostolicæ, per quos Sedes caussas, & negocia expedit. Negandum verò, satis colligi ex tenore Canonis, Sedem Apostolicam, & Romanam Curiam immo pro eodem accipi, nam quod in §. 2. dicitur *in eadem Curia* potest sine vllo inconueniente referri ad Canonem antecedentem; in quo *Curia* fuerat expressa. Dictum est autem *in eadem Curia*, non autem *apud eamdem Sedem Apostolicam*; quia in Bulla Gregorij XIII. & antiquioribus, distincto protegebantur Canone morantes in Curia ab accedentibus ad Sedem Apostolicam, vt retulimus in Præludio; quapropter vt seruaretur eadem dispositio, post redactos in vnum duos prædictos Canones, diuerso modo erat disponendum de accedentibus, & recedentibus, à morantibus vt potius ex hoc sit arguendum, esse aliquid inter vtramque diuersitatis. Quæ etiam inde colligitur; quia in cunctis Bullis proteguntur Morantes in Curia à præsumpta dumtaxat iurisdictione, accedentes verò ad Sedem Apostolicā, & ab ea recedentes, absolutè ab omni læsione; quia præsumpta iurisdictio vigere nequit, nisi in Curia; in qua Iudices sunt Ordinarij, vel Delegati. At apud solam Sedem Apostolicam non semper locū habet prohibitio huiusmodi; quia potest esse aliquando omnipotentiùs Curiæ parte destituta, vel sine illis competentibus Iudicibus, pence quos est auctoritas in Morantes apud Sedem Apostolicam, vel Curiam. Non erit igitur semper idem Sedes Apostolica, & Romana Curia.

Supposito tamen hoc loco idem esse, non est, cur immorer in alijs difficultatibus examinandis. Quid enim sit Romana Curia satis explicauimus cap. VIII. ad Clausulam, *Nec non, eos qui ne ad Romanam Curiam.* Recolamus autem solùm, in hac sententia dici accedere ad Sedem Apostolicam, etiam qui accedit ad Curiam, in qua non est Pontifex, licet in huius persona, propriè consistat Sedes Apostolica, vt diximus; ac proinde quem non satis excusari ex eo, quod assumat, Apostolicam Sedem, quæ nimirùm ex Pontifice constituitur, fuisse alibi, quàm quò accedebat ille, qui læditur.

6 Quæri autem potest, an protegatur accedens ad locum, vbi est Papa sine aliqua Curiæ

parte; & in specie, an protegatur is, qui à loco Curiæ, puta ab Vrbe Roma, discedat, petens tus. ad Pontificē, immediatè cum eo de suis negotijs acturus. Est quippè ratio dubitādi, quòd: si est idem hic Apostolica Sedes, & Romana Curia, diximus loco citato, ex sola Pontificis persona non constitui Curiam, ac proinde non excommunicari impedientes, eos qui deferunt victualia ad locum, vbi moratur Papa sine Curia; igitur nec videtur hic innodandus, qui accedentem ad solum Pontificem vexat. Quibus tamen non obstantibus, respondetur quæstioni affirmatiuè, quia re vera, vbi est Pontifex, est Sedes Apostolica, vt dictum est. Etsi verò Apostolica Sedes, & Curia Romana confundantur, non tamen est probabile, Apostolicam Sedem excludendam esse in ijs casibus, in quibus magis latè patet, quàm Curia; siquidem, cum hic exprimatur Sedes Apostolica, eius potius est habenda ratio, quàm Curiæ.

7 Sed, quod grauioris videtur difficultatis, est explicandum, supposito (quod apud omnes infrà citandos est receptum) accessum debere esse, non ratione loci, vbi est Sedes, sed ratione caussarum, & negotiorum, quę ipsa expedit, quinam dicantur hac de caussa accedere. Primò autem quæritur, an protegatur accedens ad Sedem, etiam vt expedit negotia temporalia ditionis, seu Status Ecclesiastici, est enim Pontifex Rex, & Imperator in locis, eius dominio subiectis. Negant *Alterius vbi suprà cap. 3. col. 6. Duardus qu. 37. num. 17. verſ. Idem dicendum. Reginaldus lib. 9. Prax. for. Pœnit. cap. 19. sec. 2. num. 308.* & est in simili sententia *Nauarri, loco supra citato, in Commentar. De datis, et promissis pro iustitia, vel gratia*, dum asserit, pœnaa contra dantes, aut recipientes quicquam pro iustitia, vel gratia à Sede Apostolica obtinenda, non infligi, si gratis & iustitia sit impetranda à Papa, vt est Princeps temporalia. Quapropter, iuxtà hoc placitum, non incidit in Censuram præsentem offendens accedentem ad Romanum Pontificem, eiusuè in Curia Ministros, ob obtinendum ab eo officium aliquod temporalem, vel appellationem in caussa temporali prosequendum, soluendum Canonem pro feudo, & generaliter ob negotium spectans ad illius imperium tēporale. Mouentur primùm ex eo, quod verba sunt formaliter accipienda, Sedes autem Apostolica si formaliter accipiatur non sonat, nisi Pontificiam auctoritatem, in Spiritualibus à Christo acceptam, secundùm quam Pontifex est Christi Vicarius, & Ecclesiæ Caput, iuxtà *capit licèt cum ibi notatis De Electione*: seu eius ſ. Audientiam, pro vt integratur ex Ministris, Iurisdictionem ab ipso acceptam exercentibus in spiritualibus; Quo sensu aderat hęc Sedes Apostolica, à Christo erecta, etiam antequam Pontifex temporale dominium possideret; essetque superstes, etiam si illo expoliaretur. Fortassis autem non expedit, protegi anathemare venientes ad Pontificem, vt principem agit temporalem, sicuti expedit protegi venientes, vt ad Christi Vicarium; distingui quippè debent hęc duo, arg. eorum, quæ *Bartolus in l. Siquando. C. De Appellationibus, & in l. 1. §. Si quis appellationis ff. De Appellationibus.* vbi astruit appellantem ab eo, qui est Dux, & Rex, non censeri appellasse ab illo, tanquàm à Duce. Facit *l. In delictis §. Extraneus. ff. Ad L. Aquiliam*, vbi statuitur, non posse dici seruum, fecisse aliquid sciente Domino, si fecit, antequàm esset eius seruus; ergo nec dicetur, accedere ad Sedem Apostolicam, qui accedit ob ea, quæ Sedes, vt sic, non expediebat; sed tantùm post acceptum Imperij temporale.

Affirmatiua tamen opinio videtur probabilior, amplectenda cum *Bonacina citato superiùs, punct. 1. num. 2. Azorio*, alijsque apud ipsum *Vgolino, De censuris Pontifici per Bullam Cœnæ reseru. cap. 9. 2 part. §. initij num. 2.* dum ait, comprehendi accedentes ad obedientiam præstandam, vel soluendum Canonem, licèt dicat aliquando, *obres tantùm, quæ sunt Iurisdictionis, vel Ordinis*, quæ videntur contineri sub sola spirituali potestate: & tandem cum *Duardo*, sibimetipsi contrario, *qu. 1. num. 2.* exemplificante de eo, qui accedit ad soluendum Canonem, vt si quotannis pro Regno Neapolitano. Et quidem sit non solùm *Duardus*, verum etiam *Alterius*, asserunt, Apostolicam Sedem sumendā esse (vt vidimus) lato modo, & confundendā cum Curia, sequitur, non esse accipiendam formaliter, quæ formalis acceptio rigorosa est; vsitata enim locutione dicitur accedere ad Curiam, etiam qui pro negotijs merè temporalibus accedit, vt fatentur ipsi ad Canonem Duodecimū. Non minùs si quidem dicuntur Curiales, qui tēporalia expediunt negotia in Pontificis Audientia, quàm qui Spiritualia tantùm. Et sicuti tamporalis ditio Pontificis dicitur Status Sedis Apostolicæ, quia Sedi incorporata est, ita qui ob temporale illius negotium ad Pontificem accedit, rectè dicitur accedere ad Sedem Apostolicam, ob ipsam. Ex quibus patet ad opposita.

8 Obseruandum autem, indubitatum esse debere apud omnes, (licèt, quod diximus, controuertatur) non excludi à protectione Canonis venientes ob ea temporalis Iurisdictionis negotia, in quibus se ingerit Pontifex, ratione auctoritatis, quam habet, indirectæ, idest ratione peccati, & boni regiminis Christianæ Reipublicæ, etiam in temporalibus super Orbe vniuerso iuxtà *cap. Nouit. vbi Doctores. De Iudicijs, et ca. per venerabilem*, cum ibi notatis *Qui filij sint legitimi*. Hæc siquidem auctoritas Sedis est Apostolicæ, etiam rigoroaè sumptæ; sequitur enim ad ius spirituale Pontificis, vt Capitis, & Rectoris vniuersalis Fidelium Ecclesiæ.

Quamobrem generaliter asserendum erit, omnea illos esse sub protectione huius Canonis, qui accedunt ad Sedem Apostolicam, ob causas, vel negotia, apud eam mediatè, vel immediatè pertractanda; siue ratione potestatis Ordinis, vt est consecratio, vel Ordinis collatio siue ratione potestatis Iurisdictionis spiritualis, vt est beneficij impetratio, aut resignatio, postulatio, aut adeptio dignitatis Ecclesiasticæ, vel muneris alicuius in Curia, dispensatio, solutio Decimarum, aut pensionum, impetratio Indulgentiæ, præstatio obedientiæ, &c. siue ratione potestatis Iurisdictionis temporalis, vt diximus; quale est

est negocium administrationis, seu regiminis in temporali, appellatio in causa ad temporale Dominium pertinente, supplicatio, &his similia; siue accedant pro se, siue pro alijs, nimirùm in causis, ipse partes, & earum Aduocati, Procuratores, Iudices, &c. Legati etiam, seu Oratores Principum, non solùm ad obedientiam prastandam destinati, sed etiam ad simplices gratulationes, et aliam quamcumque caussam reuerentiæ, et Vrbanitatis, quicquid videatur hos excludere *Vgolinus*. Ita *Auctores* mox citandi.

Dixi autem *ob negotia mediatè, vel immediatè apud Sedem pertractanda*; quia nõ protegitur; quicumque venit quidem ratione Curialium, sed non, vt Curiales sunt, seu pro vt Iurisdictionẽ in Curia exercent; verùm, vt tales personæ sunt; vt si quis veniat ad soluẽdã pẽsionẽ alicui Episcopo, vel negotia propriæ eiusdẽ Dioecesis pertractanda. Qua ratione, nec protegitur, qui ad ipsum Pontificam venit, non quatenus Papa, sed vt talis est persona, familiaribus de negotijs acturus. Nec qui ex curiositate videndi Curiam, aut ad inuisendos amicos Curiales, aut famulandum ipsis extra negotia Curiæ. Nec tandem generaliter omnes, qui non propter Curiam, sed propter Curiam, sed propter Vrbem veniunt; ad lucrum, ad mercaturam, ad exercendam artam, ad operam nauandam studijs, ad Vrbem inspiciendam, ad inuisendos consanguineos, & alia domestica negotia. Item ad veneranda Apostolorum limina, aut alia deuotionis loca, vel Indulgentias, & Stationes lucrandas, licet hi contineantur sub Canona sequenti. Circa quos tamẽ obseruandum; aliud esse, accedere ad limina Apostolorum, vt signum est recognitionis, & obedientiæ, Apostolicæ Sedi praestandæ, quod faciunt Episcopi, aliud eadem inuisere ex sola caussa venerationis, seu deuotionis. Illi enim, cum dicantur venire ad Sedem Apostolicam, huius Canonis protectione gaudent; hi verò, non nisi tanquàm Romipetæ, & Peregrini, sola protectione sequentis. Itemquè aduertas; aliud esse, accedere ad impetrandam Bullam, seu Breue, quo largiatur Indulgentia, ita enim accedentem, diximus, sub hoc Canone comprehendi, aliud accedere ad lucrandas Indulgentias, Templis Vrbis iam concessas; id enim non amplius dependet à Sede, & ideò hac de caussa accedens, non dicitur accedere ad Sedem, licèt sit Romipeta sequentis Canonis.

Agunt de his, qui dicuntur accedere, vel nõ, ad Sedem Apostolicam, & consentiunt magna ex parte nobiscum, *Altertus cap.1. col.4. Duardus quaest.1. num.3 & quaest. 10. num 7. Vgolinus §. Proemiali, & §.1. & breuiter, Nauarrus in Manual cap. 27. nu. 65. Toletus lib. 1. Instruct. Sacerdot. cap.26. nu. 3. Sebastianus Medices 2. par. Summa tit. 9. qu. 78. num.178. Caietanus ver. Excommunicatio cap.14. Suarez De Censuris disp.21. sec.2. nu. 65. in fine. Sayrus lib.3. Thesaur. casuum consc. cap. 13. nu. 3. Naldus in Summa ver. Bulla Cœna nu. 41. Bonacina vbi supra punct.1. num.3. Filliucius tom.1. qq. Moral. tract.16. cap.7. n.164. Gambarupta De casibus reseru. ad cap.9. Bulla Cœna num.2. Scortia in Bullas selectas Thearem.* 418. *col.2. & Sousa Relectiane Bulla Cœna disp* 57. qui in eo à cõmuni discrepare videtur *concl* 2. quod astruit, eos tantùm dici venire ad Sedẽ Apostolicam, qui non ob alia negotia veniunt, quàm ob ea, quæ in bonum ipsius Sedis Apostolicæ ordinantur, vt excludendi sint, qui ob proprium interesse, ac negotium accedunt; hos enim, inquit, proregi Canone Duodecimo. Sed sine fundamento, & Doctorum auctoritate non est ei subscribendum. Discrimen autem Duodecimi Canonis in alio situm est, vt ad illum explicabimus.

9 Quia verò, vt sæpius diximus, excommunicatione non punitur affectus, sed effectus ipse prohibitus, non videtur censendus irretitus, vexans eum, qui aliquò pergeret, puta Romam, vbi non esset Sedes Apostolica, falsò tamen ratus ibi esse, quò pergit. Non enim verificatur, quod ille accedat ad Sedem Apostolicã. Quod procedit etiam si ipse vexans ignoret, Sedem ab Vrbe abesse; sicuti receptissimum est, non esse reum Canonis *Siquis suadente* 17. q. 4. qui putat verberare Clericum; quem repetit inopinatò laicum. Et illius sententiæ est *Bonacina eodem punct.* 1. *num.*5.

Contrarium tamen sentit *Vgolinus cit.* §. 1. *num.* 3. quem referendo, nec improbando, videtur sequi *Duardus qu.*35. *num.*4. et ante hos *Nauarrus* (vt reor) *vbi supra vers. Secunda quod*. Et est ratio, quia is re vera pergendi propositum habet, et pergit. Qua ratione perspecta, colligitur, hanc sententiam amplectendam esse, quando pergens animum habet, seu intẽtionem, saltem habitualem, accedendi ad Sedem Apostolicam, vbicumquè illa fuerit; erret licèt, arbitrando, ibi esse, vbi non est. Quandoquidem, si ad locum, vbi re vera est Curia, directurus est iter, protegitur à Canone, non secus, ac ille, qui pergens ad verum locum Curiæ aberrat in via; quia verificatur de eo quod pergat ad Sedem Apostolicam. Si verò ita accedit, vt, si non reperiat in eo loco Curiam, nolit vlterius progredi ad illam, locum habet *Bonacina* opinio, quippè quod non accedit ad Curiam. Si tandem nullo præcedente explicito animo, pergens, ex eo quod Romæ Curiam non inuenit, mouetur, vt desistat ab vlteriori accessu, æquiualet ei; quem pergentem in itinere poenitet accessus, de quo ad Clausulam sequentem. In dubio autem quo quis nesciat, an ita pergens retrocesserit, vel peruenerit ad Curiam eò, vbi est, debet se excommunicatum censere, et absolutionem expetere, vt est receptum.

10 Inde autem, et ex generali doctrina habemus, quid dicendum sit in præsenti, de ignorantia. Supposito enim, ignorantiam præsentis inhibitionis non excusare, quæ Iuris est; quoad ignorantiam facti declinat Censuram, qui ea probabiliter laborat, ignorans scilicet probabiliter, itinerantem, quàm vexat, ad Sedem accedere, vel ab ea recedere, cum *Alterio latè cap. 4. ab initio, Duardo qu 37 num. 15. Filliucio nu.* 168. *Scortia Notab.* 3. ex doctrina *Couarruuia in cap. Alma Mater part.1. §.10. num. num. 15. De sent. excomm.* Nam licèt actus ipse lędendi sit in substantia sua malus, etiam ac-

ce-

cedente ignorantia, nec redimat à poena ordinaria interficienti debita, mutilanti, capienti, &c. tamen Canon non punit substantiam actus, vt sic, sed vt vestitur circumstantia personæ læsæ, quæ scilicet sit accedens, vel recedens à Sede; quæ circumstantia, si sit ignota, reddit actū inuoluntarium, non simpliciter, sed vt ab illa deformatur. Qua ratione nec offendit ad *c. Siquis suadente*, ignorans probabiliter, eum, quē percurrit, esse Clericum, vt statuitur in *cap. Si verò il 2. De sentent. excomm.* nec ad *Clement. vnicam de consanguinitate, & affinitate* excommunicantem contrahentes matrimonium in grado prohibito, ignorans eumdem gradum, vt obseruat *Glossa ibidem in ver. Sententer*. Debet autem, vt addit *Alterius* hæc etiam ignorantia facti; (non sola iuris) esse probabilis; vt crassa, supina, & affectata non excuset; iuxta *cap. Pastoralis iuncta Glossa in ver. Probabilis De Clerico excommunicato ministrāte*, & *Glossam in cap. 2. ver. Ignorantia De cognatione spirituali*. Quod intelligendum videtur tantùm, vt incidat, qui malitiosè renuit quærere, an itinerans accedat ad Curiam, cum probabile aliquod huius adesset dubium, aut qui omittit, cum ex officio teneretur, cognoscere de qualitate, & conditione itinerantium. Cæterùm non crediderim incidere ex ignorantia non dolosa vexantem; licèt facilè potuisset, si interrogasset, cognoscere, quod itinerans ad Curiam pergeret, in quo interuenit ignorātia crassa. Nec enim excommunicatur percutiens eum, quem ignorat Clericum, quamuis potuisset, interrogando cognoscere.

In foro igitur interno standum est dicto pœnitentis; an affectauerit ignorare accessum, vel recessum, vel, cum probabile obreperet dubium, potens omiserit percontari Si enim hæc inficiatur absoluendus est. In foro autem externo colligi potest ex capit. VIII. *num.* 30. ad quem spectat, probare ignorantiam, & plura habet. *Glossa* ad Regulam Iuris *lib. 16. Præsumitur ignorantia, vbi scientia non probatur.* Quoad modos verò suadendi probabilitatem ignorantiæ, consulendus *Mascardus De Probationibus Volum. 2. concl.* 881. & *Glossa in eit cap Præsumitur*, vbi, vltra præsumptionem Iuris secundùm Regulam prællatam, tres assignat modos probandi ignorantiam, nimirùm, medio iuramento arg. *Pastoralis in fine De Exceptionibus.* Deinde probando id, ex quo necessariò sequitur, quod intercesserit ignorantia; ad quod facit *l. Filium ff. de ijs, qui sunt sui vel alieni Iuris*, & *cap final. De Successionibus ab intestato.* Tertiò probando id, ex quo verisimiliter saltē consequitur ignorantia, pro quo est textus in *c. Si qui à Simoniacis 1. q. 1.*

Alia etiam intercedit ignorantia, dum quis aliquem vexat, quem putat ad Sedem Apostolicam accedere, aut ab ipsa recedere, cum tamen alio pergat, vel aliundè recedat. Hic autem licet nō sit excommunicatus (vt *Alterius*, & *Duardus locis citatis* statuunt; quia, vt dicebamus, ad poenam Censurarum incurrendam nō punitur sine effectu affectus, & si inducatur peccatum) tenetur tamen se excommunicatum iudicare, donec certò innotescat; vexatum, non esse ex accedentibus ad Curiam, vel recedentibus. Nec *Glossa in cap. Si verò il 2. ver. Ignorauerit. De sentent. excomm.* quæ pro contraria sententia citatur ab *Alterio*, à nostra discrepat. Si enim ait, *quod si in veritate non erat Clericus; licèt tonsuram deferret, & illum percussisti, credens illum Clericum? Propter conscientiam teneris, nisi postea certus efficiaris* arg. *c. Quoniam multos 11. q. 3.* Ex quo non aliud infertur, nisi talem vexantem præsumendum esse excommunicatum, (non vero esse) & id quoad vsquè innotuerit, vexatum non esse ex accedentibus, vel recedentibus à Sede quod etiam nos in superioribus docuimus. Hic autem loquimur de rei veritate, non de præsumptione.

Non verò excusat ea ignorantia, quæ dicitur concomitans, cum quis scilicèt vexat accedentem ad Sedem, quem ignorat accedere, sed eo animo, vt vexaturus esset, etiam si sciret, eò progredi. Similis namque ignorantia non est caussa inuoluntarij, vt latè Theologi cum *D. Thoma 1. 2. quæst. 76. art. 1.* & tradunt communiter *Canonistæ* de percutiente Clericum, hoc modo ignoranter; præcipuè *Couarruuias loco suprà citato*. & in terminis *Duardus*, & *Alterius col. 3. vers. Sed quid dicendum.*

Venientes, & recedentes ab eadem.

E L E N C H V S.

11 *INfideles gaudent protectione huius Canonis.*

12 *Extenditur protectio ad famulos, & quorsum.*

13 *Irretitur vnicum etiam vexans venientem vel recedentem.*

14 *An recedentes ijdem tantùm sint qui venerant; vel etiam, qui non venerant.*

15 *Quorsum quis dicatur accedens, vel recedens.*

16 *Mutaturus voluntatem accedendi, antequàm mutet, protegitur.*

17 *Mutans redeundi intentionem, an protegatur, si se retractet, & redeat.*

18 *An in reditu is, quem medio in itinere pœnitet accessus.*

19 *Quali temporis interuallo discontinuetur iter.*

20 *De recedentibus, post quàm peracto negotio remanserunt aliquo tempore in Curia, & de infecto negotio.*

21 *De vago, nullibi domicilium habente.*

22 *Quibus titulis accedentium, vel recedentiū læsio, non sit interdicta.*

23 *An duplici obstringatur anathemate lædens accedentem Clericum.*

24 *Alia adnotanda, quoad numerum excommunicationum, ob præsens crimen multiplicandarum.*

11 GEneralis est hæc Clausula, adeò vt nō sint excindendi, ne dū excōmunicati, (nec enim ob excommunicationem participatione Priuilegiorum expoliantur, vt alibi diximus

mus, vlterius autem Priuilegium hoc respicit Apostolicam Sedem, vt cessare non debeat alterius cuiusque vitio, arg. *cap. Si diligenti De foro competenti. & cap. Contingit. De sent. excomm.*) sed nec Infideles ipsi, etiam si de numero hostiũ habitualium Christiani nominis habeantur. Siquidem sine distinctione sacrilegium punitur, quatenus personas, ab Apostolica Sede, ratione rerum cum ipsa pertractandarum in protectionem receptas, lædit; arg. *cap. Sedes de Rescriptis* Quapropter, si aliàs eorum læsio non esset permittenda, non est eius punitio censenda ab hoc Canone exclusa; vt si veniant Oratores, & legati Principum Infidelium, si habeant saluum conductum, si veniant, vt baptisma recipiant, vel in fide instruantur, & generaliter, si non accedant, vel recedant hostiliter. Ita *Vgolinus De Censuris Pontifici per Bullam Cœna reseruat. par. 2. cap. 9. §. 1. num. 2. & ad ver. Spoliant. num. 4. Sousa Relectione Bullæ Cœna disp. 57 concl. 2. Naldus in Summa in ver. Bulla Cœna num. 41. vers. Incurrunt offendentes. Alterius tom. 1. De Censuris lib. 5. Disp. 10. cap. 2. dub. 3. Scortia in Bulla select. Theoremat. 418. col. 3 at Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. qu. 10. punct. 2. num. 12,* id idem alios referens, qui non priuat Infideles priuilegio immunitatis Ecclesiarum; arbitratur enim eamdem, & huius esse rationem.

Stant nihilominus pro opposita sententia, qui nullum Ecclesiasticum priuilegium cum Infidelibus faciunt commune, & in terminis ex nostris Interpretibus *Duardus lib. 2. Commentar. ad Bullam Cœna Can. 9. qu. 24.* Et quidem ex dictis in superioribus Cap. III. *num.* 11. & 12. & Cap. IV. *num.* 5. suaderur hoc placitum. Sicut enim in Canone tertio, & quarto non proteguntur à Piratis, & Raptoribus bonorum è naufragio Infideles, vt seruetur æquitas (siquidem ipsi sine excommunicatione, cuius non sunt capaces, deprædantur, & rapiunt, ex quo sequitur, non esse excommunicationi subdendos, qui deprædantur ipsos, ita in præsenti nõ debẽt protegi sub Cẽsura, dum accedunt, vel recedunt à Sede Apostolica; qui possunt sine Censura vexare accedentes, & recedentes. Confirmatur; quia nec decet sub tam graui poena, qualis est Censura, ab Ecclesia protegi Infideles, qui Ecclesiæ gremio, Fidei; ac tutelæ credere se recusant.

Sed assignanda disparitas in eo; quod priuilegium tertij, & quarti Canonis respicit personas ipsas, quæ expoliantur; huius autem Noni, principaliter Sedem Apostolicam, ac sic iniuria, si ad eam veniens lædatur, ratione aduentus in illius protectionem receptus, quisquis ille sit. Nil ergò mirum, si hic etiam Infidelis protegitur, qui nõ comprehenditur in tertio, vel quarto Canone. Ad Confirmationem respondetur, ob honorem Sedis Apostolicæ, ad quam omnibus patere debet aditus, quæ nulli gremium claudit arg. *cap. Super eo. vbi Arebidiaconus num. 1 De Hæreticis lib. 6. et cap. Sedes. De Rescriptis, & cap. Duo ista 23. qu. 4. et l. vltim. ad finem. C. De Summa Trinitate, et l. Si quis in hoc. C. de Episcopis, & Clericis,* maximè condecens esse, omnes indifferenter ad eam accedentes protegi, præsertim si eius se credant tutelæ, ac fidei; vt sunt, qui habent saluum conductum, regulariter qui ob conuersionem, baptismum, vel alium spiritualem finem accedũt, recedun tuè.

12 Adhuc autem priuilegium præsens extẽditur, iuxtà communem opinionem, ad seruos illius, qui accedit, vel recedit à Sede Apostolica; vt ipsos vexando contrahatur excommunicatio. Priuilegium namquè concessum Domino extenditur etiam ad seruos, si sine huiusmodi extensione non potest eo commodè vti; arg. *cap. penult. in dicta Glossa, et Francho num. 2. De Priuilegiis lib. 6* vbi dicitur, concesso singulariter personæ, quod tempore Interdicti valeat audire diuina, intelligi concessum etiam familiaribus domesticis illius. Facit *Felinus in cap. Innouamus nu. 1. De Treuga, et pace*. Igitur si dignitas personæ exigit, vt non accedat sine familia, debet hęc Priuilegio gaudere. *Vgolinus §. 1. num. 1. Bonacina pu. 1. nu. 24. Duardus q. 37. num. 5. vers. Decimoquarto. Scortia, et Sousa vbi suprà, et Alterius cap. 2. col. 4. in fine. et in cap. 3. col. 2.*

Ex ratione autem, qua id probatur, infertur eos tantùm seruos, et familiares, priuilegio gaudere, quorum societas, aut opera, moraliter necessaria Domino, censetur, & congrua dignitati ipsius. Indè autem rursus colligitur primò, nõ protegi vtcumque itineris comites, vt animaduertit *Alterius, Scortia.* Secundò, nec eos, qui in fraudem assumuntur ad familiam, cum de illa non sint, vt adnotauit *Glossa in dicto cap. penult. De Priuilegiis lib. 6. in verb. Domestici*. Tertiò, nec domesticos, et coniunctos, vt vxor, filij, etc. si alia de causa simul aduehantur, cùm sine illis commodè posset expediri negotium Secùs, si necessarium videatur eosdem secum adducere, vt est in Oratoribus, Residentibus Principum, et longo tempore morantis apud Sedem Apostolicam. Quartò, licèt sermo sit de Familiaribus, eos tamen non esse in rigore accipiendos, vt vellent *Alterius. & Duardus* definientes familiares ex *Francho in cap. final. num. 4. de Verborum signif.* personas liberas, quæ se ipsas deputant alicui Domino, ad aliquod honestum seruitium, vel obsequium præstandum, mercede conductæ; quasi sint excludendi serui, qui liberi non sunt, quorum excipiendorum nulla est ratio. Quintò, protegi etiã eos, qui non sunt in ipso comitatu Dominorum, dummodò ad ipsos pertineant; vt sunt qui antecedunt, vel qui aliquos post dies discederẽt. Quod adnoto propter *Bonacinam*, qui eodem *punct.* 1. *nu.* 25. ait, mulliones ferentes sarcinas eorum, qui veniunt, protegi quidem, si sint in comitatu Dominorum, quia censentur ipsi Domini vexari, non verò, si non sint in comitatu Dominorum, quia non dicuntur ad negotia pergere, sed ad sarcinas ferendas. Assero autem, quod si re vera pertineãt ad famulatum Domini accedentis, etiam si aliquo itineris spatio præeant, vel subsequantur, non sunt excludendi à protectione Canonis. Nec quicquam euincit in oppositum ratio *Bonacinæ*; quia, vbilibet sint, dum progrediuntur, nunquàm verificari potest, quod hi accedant ob negotia, sed ad sarcinas ferendas; sicuti etiam

fa-

famuli, non ob negotia, sed vt famulentur veniunt, quicquid velit ipse *Bonacina*, assignans pro ratione, cur serui protegantur, hoc; quod veniant ad Sedem Apostolicam ob negotia, non per seipsos, sed per suos Dominos pertractanda. Si autem nullo modo pertineant ad comitatum, sed per se veniant, vt sunt ordinarij Muliones, publicè conducticij, etiam si casu simul cum comitate veniant, non proteguntur, quia non censentur de numero familiariũ. Vide adhuc de his ad *ver. Spoliant* notabile.

Hæc dixi quoad prædictam extensionem, ob opinionem, quæ videtur receptissima. Generaliter tamen videtur, posse etiam non admitti; siquidem serui non veniunt ob negotia, contra ea, quæ statuimus ad Clausulam antecedentem. Vlteriùs autem sumus in poenalibus, in quibus rigorosa attenditur interpretatio; & licèt priuilegium sit de genere fauorabilium, principaliter tamen videtur attendenda ratio legis poenalis; quæ per se primò huic Canoni conuenit.

13 Dicitur in plurali *Venientes, et recedentes*; non esset tamen ambigendum, an incidat, qui vnicum etiam venientem, vel vnicum recedentem vexaret. Certissimum enim est, incidere, licèt in quæstionem id verterint *Bonacina qu.* 1. 13. *et Duardus qu.* 11. concludentes affirmatiuè. Frequens enim est vsus legum, vt loquantur in plurali, ad includendos quidem omnes, nõ ad excludendum vnicum, & ita in praxi accipiuntur, sub toto siquidem collectiuo singula comprehenduntur. Et Bulla hæc ferè semper loquitur in plurali, vt suprà imponentes nouas Gabellas, et infrà in offendentes Romipetas; nec tamen aliquis dubitat, an incidat vnum tãtùm vectigal imponens, vel vnum tantùm vexãs Romipetam. Eodemquè modo *cap. Siquis suadente* 17. *qu.* 4. damnat inijcientem violentas manus, et tamen vnicam inijciens non declinat Censuram, quod alijs similibus exemplis confirmat Duardus.

Ad argumentum autem; quod in poenalibus verba sint rigorosè sumenda: hic autem in plurali exprimantur ij, quos oporteat vexare, quandoquè enim leges, si vnicum tantùm crimen dãnant, id exprimunt, vt cit. *cap. Siquis suadente*, ibi, *in Clericum, vel Monachum, et Clement. vnica de Homicidio*, ibi, *hominem mutilet, vel occidat*, vnde Ferdinandus Rex Neapolis, quia eius statuto, ne quis blasphemaret Sanctos, non continebatur, qui vnico tantùm ex Sanctis malediceret, aliud in hæc verba edidit. *Siquis Christo, aut alicui Sanctorum, atquè Sanctarum Dei maledixerit etc.* vt in Pragmatica Neapolitani Regni habetur.

Ad tale, inquam, argumentum respondendum leges promiscuè, tàm in singulari, quàm in plurali solitas esse loqui. Attendendam autem esse intentionem, an verisimiliter colligi possit, quod plura voluerint dumtaxat delicta coercere, vel etiam vnicum; quod conijci nequit in præsenti; ideò enim Canon loquitur in plurali, *accedentes et recedentes*, quia in plurali dixit *interficiunt, mutilant, etc.* quarè, sicuti ex hoc non infertur; esse opus, quod plures sint, qui occidant, et mutilent, ita nec quod plures sint qui interficiãtur, mutilentur, etc. vt obseruauit *Bonacina*. Constitutio autem de Sanctis non blasphemandis, non statuto declarata est de maledicente vni etiã ex Sanctis, ad tollendas ambiguitates, quæ irrepserant, licèt fortè non rationabiliter.

14 Venientes simul, & recedentes exprimũtur; quia regulariter priuilegium venienti concessum, consequentiuè ad reditum extenditur; arg. *cap. final. vbi Panormitanus, & Felinus. De Tregua, & pace. cap. Statutum. §. Præferendo, in fin. De Rescriptis lib. 6. cap. Quia diuersitatem, in fine, vbi Glossa in ver. Accessit. De Concessione præbendæ. cap. Magnæ, in fine. De Voto.* Facit *l. Miles, et l. Qui mittuntur ff. Ex quibus caussis maiores. Abbas in cap. Ego N. num. 2. De Iureiurando, & in dicto cap. Magnæ. Bartolus in l. Vt timur ff. De Sepult. violat. ex l. Si cui ff. Ex quibus caussis maiores. & in l. 1. ff. ad l. Iuliam Maiest. & in l. 1. C. de Nauic. ul. lib. 10. Rebuffus in Auth. Habita. C. Ne filius pro patre, & c.*

Ex hoc autem instituta est disceptatio ab aliquibus, an sermo hic sit de ijs, recedentibus tantùm, qui accesserant, vel etiam de ijs, qui recedunt ab Apostolica Sede post negotia peracta, qui tamen ad eam non accesserint, quia aliàs apud eam domicilium haberent. Quandoquidem, si regulariter priuilegium eunti concessum, eidem etiam redeunti conuenit sine alia expressione, necesse est, vt additum, *& recedentes*, aliquid operetur, eos recedentes sub eo includi, qui non accesserunt. Præsertim cum nulla sit ratio cur recedentes, qui non accesserunt, protegendi non sint, si proteguntur alij; quod illustrant ex eo, nam morantes, de quibus in secunda parte disponit Canon, vniuersi sunt, non autem ij tantum, qui accesserunt, loquitur quippè indefinitè, & ita postulat interpretari; cumquè olim indistincto Canone soli morantes protegerentur, nulla est coniectura cur hodie de morantibus, qui negotiorum caussa accesserunt sit sermo. Igitur idem est dicendum de recedentibus.

Receptissimum tamen est apud Commentatores non protegi eos recedentes, qui non accesserant. Is enim est cuiquè obuius huius Clausulæ sensus; vt, dum accedentes, & successiuè morantes, ac recedentes proteguntur, ijdem censeãtur esse, qui post accessum morantur, & redeunt. Estquè argumentum euidens ex Canone sequẽti, vbi, dum proteguntur Romipetæ, Romæ morantes, ac recedentes, intelligitur de ijsdem, qui deuotionis caussa arripientes iter, protegi debent, donec redeundo absoluerint; vnde similiter in præsenti protectionem impendit Apostolica Sedes, ne occasione arrepti ad eam itineris quis aliquid patiatur, donec in Patriam se receperit; reditus enim est iter ob Apostolicam Sedem, quod non procedit de ijs, qui à Sede recedunt, cum non accesserint; vt enim non accesserunt ob ipsam, sic nec gratia ipsius istud iter recessus aggrediuntur. Vt omittam, recessum significare propriè motum à loco, ad quem quis de proximo accessit, quod importatur per particulam re; idem enim est, ac reditus, qui non dicitur de simplici discessu ab eo loco, vbi quis fuit permanenter. Patet etiam per hæc ad rationem dubitandi; addendo, exprimi recedentes

ad

ad vberiorem claritatem ; dato, aliàs ſatis ſub particula *venientes* comprehendi, quod in poenalibus non eſt ſuperfluum, in quibus fit ſtricta interpretatio, non autem more Priuilegiorum. De morantibus infrà redibit ſermo ad §. *Nec non vos, &c.* Prædictæ ſententiæ eſt *Alterius cap. 2. col. 1. Duardus qu. 2. & Bonacina punct. 1. num. 6. et 9.*

15 Sed ſtatim examinandum venit, quorſum quis dicatur accedens, vel recedens. Decimus autem, accedentem eſſe, ſtatim, ac quis à Patria, vel loco proprij domicilij diſcedit, donec ad locum Curiæ, continuè progreſſus, peruenerit. Recedentem verò, qui à loco Curiæ diſcedit, donec in Patriam, vel locum domicilij, eodem modo continuè progreſſus, ſe ſe receperit.

Dixi *ſtatim, ac quis à Patria, etc.* quia non eſt neceſſe, tàm in acceſſu, quàm in receſſu, notabilem aliquam itineris partem fuiſſe peractam, vt optimè obſeruauit *Duardus qu. 37. nu. 4. verſ. duodecimo, et qu. 3. Vgolinus §. 1. num. 3. Alterius cap. 2. col. 1. Scortia Theoremat. 418. col. 3. arg. cap. Conquerente. de Cleric. peregrin. et cap. Dilecti filij, il 2. de Appellationibus*, vbi cenſetur quis accedens ad Sedem Apoſtolicam, ſtatim ad eam arripuit iter.

1 Dixi *à Patria, vel loco propri domicilij*, non autem *à domo*, vt cæteri loquuntur Nam cum in moralibus verba moraliter ſint accipienda, non videtur rigoroſè ſumendus acceſſus à primo diſceſſu de domo. Plerumquè enim eſſe poteſt, vt quis domo exeat, ad illam non reuerſurus, ob alia tamen peragenda negotia, antequam in totum diſcedat, vel ab vrbe accedat rus, vnde iter propriè ſit inſtituturus. Tunc antè nõ debet adhuc protectione gaudere, cum non ſit in itinere, ſed inter ſuos, nec expoſitus adhuc ob arreptum iter externis iniurijs. Sicut enim non dicitur diſceſſiſſe, qui adhuc eſt in Vrbe, vel circa locum proprij domicilij, ita non adhuc dicitur accedere ad Sedem Apoſtolicam; quia accedere, & diſcedere ſunt correlatiua, vt non poſſit dici accedere, qui non diſceſſit. Aliquando tamen ſtatim ab ipſa domo poteſt incidere protectio, ſi diſcedens, rectà ad Sedem Apoſtolicam, nullo alio impeditus negotio, pergat; nec domus ſit in Ciuitate, ſed in agro; vt ſtatim itinerans pateat offenſionibus. Quapropter moralis exiſtimatio plurimùm hac in re eſt attendenda, quãdo ſcilicet quis cenſeatur propriè diſceſſiſſe, vt accedat. Idem autem eſt de receſſu, non enim accipienda eſt rigoroſè domus, vt neceſſarium ſit in illam receptum eſſe redeuntem; ſatis enim eſt, ſi ſit inter ſuos. Similiter id eſt aduertendu in aduentu ad Sedem. Dicitur quippè perueniſſe, vt iam non ſit accedens, non ſolùm qui ad Sedem ipſam immediatè, ideſt *Pontificem*, acceſſerit; ſed etiam, qui in Vrbem, aut locum Curiæ peruenerit. Quamquàm non eſt improbabile, hunc, tanquàm accedentem protegi, donec ad conſpectum Sedis, ſeu Curię ſe præſentauerit, occaſione negotij apud illam pertractandi vnus de Curia factus. Cum enim non adhuc protegatur, vt morans, donec in Curiam adſcriptus, iudicibus, qui in Curiales iuriſdictionem exercent, ſubijciatur, ne poſſit actoritatiuè per alios Iudices lædi iuxtà ſecundam Canonis huius partem, conſequens eſt, ne aliquo tempore ſine protectione maneat, vt protegatur aliundè; quatenus ſcilicèt priuilegium ad acceſſum conceſſũ, regulariter perduret vſquè ad receptionem in Patriam, vt ſuprà dictum eſt. Id tamen non eſt, quia in rigore, ac propriè loquendo ſit accedens. Denique, receſſum à Sede, clarum eſt, nõ computari ab ipſis Tribunalibus Pontificis, ac Curiæ immediatè, ſed ab ipſa Vrbe, vel loco, ita vt incidat, tanquàm lædens morantem, non tanquàm lædens recedentem, qui non adhuc ex Vrbe egreſſum, ad propria licèt breui ſit remeaturus, vel remeet, vexaret, & ſi à Curia formaliter ſumpta receſſerit, vtpotè apud quam iam abſolnit negotium. Quia protectio, quam Sedes morantibus apud eã impendit, non ceſſat ſtatim, ac negotium perfectum eſt, ſed aliquo tempore poſt ipſum, vt ſuo loco dicetur.

Dixi *diſcedit*, quod effectum ſonat, ad excludendos eos, qui itineri accincti, non adhuc illud arripuère. Non enim dicuntur accedere, quo ſignificatur motus. *Duardus qu. 3.*

Dixi *continuè progreſſus*, quia voces, *venientes*, & *recedentes* ſignificãt motum continuum, vt aduertit *Alterius cap. 2. col. 3.* Id tamen non eſt accipiendum Phyſicè, ſed moraliter, & ſecundum vulgatem loquendi vſum; iuxtà quem dicitur accedere, & ex conſequenti protegitur, is etiam, qui laſſus ab itinere requieſcit; quippè ad diuerſorium declinat. Non enim negotium aliquod diſcontinuatur, quando ad breue tempus prætermittitur, nec intercedit aliquod factũ contrarium, per *Abbatem in cap. Cum cauſſam. num. 2. De Electione*, & notauit ex ipſo textu. *Iaſon in l. 1. §. Qui præſens* vbi etiam *Gloſſa in Ver. Reſponſum eſt ff. De Verborum obligation.* Facit *l. Continuus. et l, Quæ extrinſecus eodem tit. l. Duos reos, & l. Si ex duobus ff. De duobus reis* Quapropter protegitur, etiam ſi à communi, & breuiore via, diuertat ad locum domicilij amicorum, aut conſanguineorum, ad eos inuiſendos, vel aliò ad aliquod negotium breui pertractandum; multò magis autem ſi errore, aut ignorantia abducatur è via; adhuc enim arreptum iter, eſt ob Sedem Apoſtolicam adeundam. In hoc igitur obſeruauit *Alterius* duo ſimul eſſe conſideranda; voluntatem nimirùm, & temporis interuallum. Statim enim, ac quis voluntatem veniendi mutauit, & aliò declinat, decidit à præſenti protectione, etiam ſi futurum ſit, vt iterum voluntatem accedendi reſumat, protegatur licèt reſumens, dum iterum iter aggreditur, tunc ſiquidem eſt nouus actus, eiuſdem generis, ac prima veniendi intentiõ; & iter ſit gratia Apoſtolicæ adeundę Sedis; quod non erat poſt mutatam accedendi intentionem. Idquè verum eſt tam in acceſſu, quam in receſſu, in quo ſcilicet protectio ceſſat ſtatim, ac voluntas deficit Patriæ reuiſendæ. Nec neceſſarium eſt, vt addunt aliqui, quod quis in locis, ad quæ diuertit, accipiat domicilium; aiunt quippè dici eo vſquè peregrinum, & itinerantem, donec nouum domicilium acquiſierit. Id, inquam non arbitror neceſſarium; quia ex ſola voluntate non amplius accedendi, vel redeundi in Patriam, murat conditionem

ditionem

ditionem iter, vt non sit amplius gratia Sedis Apostolicæ, adeundæ, vel aditæ, & verificatur, quod non sit accedens, vel recedens in sensu hic intento; sit quamuis absolutè peregrinus, et itinerans, et tandem non est amplius concedens, vt per Sedem tale protegatur iter,

Rogabis autem, an protegatur, qui mutaturus est voluntatem, pro eo tempore quo adhuc non mutauit; & sit censendus excommunicatus, qui cum reperitur læsisse, qui, mutata postmodum voluntate, ad Curiam non accessit. Item, an qui in reditu mutauit voluntatem perueniendi in Patriam, deinde autem retractauit, & profectus est iter, protegatur pro ea parte itineris, quæ est post retractationē. Et deniquè, an protegatur in reditu, quē pœnituit accessus medio in itinere.

16 Ad priorem Interrogationem negatiuè respondendum videtur; quia licèt quis reputandus sit excommunicatus, quem latet, vexatum ab ipso vlteriùs non fuisse progressum, iuxtà dicta *num. 9 et 10.* si tamen id constet, non verificatur, quod accedentem ad Sedem Apostolicam læserit, quia verba intelligenda sunt cum effectu, vt est vulgare; ille autem cum effectu non accessit probabilius tamen est affirmare, quia iter susceptum est caussa Sedis Apostolicæ; vnde eo ipso, quod aggressus est iter, itinerans receptus est in protectionem illius, quam præsenti Canone impendit. Quapropter id procedit, etiam si lędens ante læsionem probabiliter existimasset, ex circumstantijs fore vt accedens voluntatem mutaret. Effectus enim intentus à Canone est actualis progressus ad Curiam, non autem peruentus; alioquin sequeretur, interficientem aliquos ad Curiam accedentes non irretiri, quia hi cum effectu non erant ad Curiam peruenturi.

17 Ad secundam similiter negatiuè possit responderi, sed cum maiori probabilitate; quia contrarius actus voluntatis actum externum benè discontinuat. Tutiùs autem erit distinguere, vt protegatur, qui modico tempore persistit in voluntate non redeundi, sed statim se retractat, ita vt moraliter secundùm communem existimationem non censeatur, prætermisisse reditum in Patriam; quod præsertim accidit, quando voluntatem illam externè nō significauit. Verificatur enim adhuc, quod sequens itineris pars caussam habeat ex Sede Apostolica, ob quam à Patria discesserat. Non protegatur verò, qui multo tē pore in ea voluntate persistit, puta si ex ea negotium aliud à reditu disparatum, aggressus est, vel alibi domicilium sumpserit. Cessat enim Priuilegium hoc, quia censetur iam redijsse; quò voluit, vt iter, longo post tempore ad Patriam reassumptum, nō dicatur amplius esse gratia Sedis Apostolicæ.

18 De tertia interrogatione solus egit *Vgolinus §. 2,* Licèt enim *Duardus qu. 1. num. 3. Bonacina punct. 1. nu. 4. & Alterius cap. 2. col. 3.* absolutè dicant, mutantem voluntatem veniendi iam amplius non gaudere Priuilegio, non videntur tamē loqui in terminis præsentis difficultatis; quoad reditum, sed tantum quoad moram in aliquo loco, vel quoad iter, directum in alium locum. Asserit autem *Vgolinus* non gaudere, nisi pœniteat ob infirmitatem, & reuertatur; hoc enim casu ait videri verisimile, ex mente Auctoris Bullæ, quod protegatur. Quod quidem à nobis recipiendum est, non solùm de eo, quem ob infirmitatem pœnitet, dum valdè graue, & periculosum esset, vlterius procedere; sed etiā de ijs, qui vi impediti sunt, ne progrederentur. Is autem, quem pœniteret spontè; aut sine iusta caussa, subtrahitur voluntariè à protectione Sedis, quæ recessum tutatur, dumtaxat, quatenus supponit actualem accessum ad ipsum; qui ergo culpa sua non accessit, sibi imputare debet, quod læditur impunè. De eo verò, qui regreditur inuitus, si lędatur occasione itineris, ad Sedem Apostolicam instituti; & sicut protegeretur vlteriùs progrediendo, ita debet protegi redeundo; quia redire cogitur, non eligit. Videtur tamen necessarium, & insinuauimus, quod caussa, impellens ad reditum, sit coactiua, vel quasi; vt non sufficiat solus labor, & asperitas itineris, vel proprij alicui negotij peragendi occasio; quia, si impedimentum superari possit, pateatquè progredi volenti accessus, non dicitur propriè reuerti inuitus.

19 Aliud, quod in discontinuatione itineris, diximus ex *Alterio* considerandum, est temporis interuallum; non solum adiunctum retractationi voluntatis, vt explicauimus, sed etiam per se solum. Siquidem, etiam si perseueret voluntas accedendi; vel remeandi, mora autem fiat in aliquo loco, vel negotio, notabili tempore, non habet locum protectio. Quod procedit, quando notabilis mora est voluntaria, nil conferens ad prosecutionem itineris, vel negotium est omninò diffinum à negotio itineris, nec mediatè, nec immediatè ordinatum ad finem veniendi, vel recedendi à Sede Apostolica. Excluditur verò mora, quæ esset inuita, puta ob infirmitatem, vel aliud legitimum impedimentum, quæ est in beneficium itineris, vt ad comparandas pecunias, vel alia necessaria ad iter, vel negotium ob quod iter arripitur. In voluntaria autem interpollatione itineris nō potest assignari determinatum tempus, quod sufficiat ad discontinuandum itinera quod verò non discontinuet iter; quia vnum, & idem temporis spatium, pro diuersitate actionum, & longum, & breue esse poterit; vt ex *Iasone loco suprà citato* adnotauit *Alterius col. 4. & ex Alterio. Duardus, & Bonacina suprà relati.* Quapropter arbitrio prudentis viri standum est, & in dubijs petenda absolutio, iuxta *cap. Venerabilibus §. Porrò, & §. Sed si ex caussa, et cap. Solet De sentent. excomm. lib 6.*

20 Inde constat, quid sit dicendum de eo, qui recedit, postquàm negotijs absolutis, aliquo tempore in Curia commoratus est; & de eo, qui redit, negotio infecto. Prior enim fruitur Canonis huius protectione, si breui tempore (quod debet moraliter computari) moratrahit; nec enim, cum Priuilegium sit gratiosum, cogit eos qui accesserunt, continuo peracto negotio recedere. Si verò longius commoretur, alia agens diuersa ab ijs, propter quę venerat, redeundo non protegitur; quia licèt iter reditus occasionem habuerit ab aduento ad Sedem Apostoli-

stolicam, eo tamen tempore, quò fit, magis est, ob alia negotia, quàm ob peracta apud Sedem.

Posterior autem, nisi notabiliter moretur, vt suprà, similiter protegitur, quando sine propria culpa negotium remansit infectum, militat enim quod reditus sit iter, causa Sedis Apostolicæ continuatum; eiusdemquè rationis est rediens, vt ille, qui cogitur reuerti, antequàm ad Sedē Apostolicam peruenerit; de quo diximus *num.* 18. *Vgolinus* §. 4. At quoties propria culpa omittit, de negotijs apud Sedem agere, æquiualet ei, quem sine caussa pœnitet accessus; nec protegitur quia non verificatur, quod recedat à Sede, apud quam fuerit ob pertractanda negotia, occasione quamuis illorum venerit. Subtrahitur enim à protectione Sedis, statim ac prætermittit caussam, propter quam adierat ipsam Sedem.

21 Vagans, qui scilicet nullibi habet domicilium permanens, accedendo statim gaudet Priuilegio, ac à loco, vbi reperitur, ad Sedem Apostolicam instituit iter. Exinde enim verificatur, quod sit ad Sedem Apostolicam veniens. Quoad recessum autem, quia non habet, quò se recipiat, vndè recessit, Priuilegium non participat, peracto negotio, & exclusus à numero Morantium in Curia. Vbiquè enim Patriam habet, domiciliumquè non magis in Vrbe, quàm, quò recessurus esset. Alioquin priuilegium semper maneret, quia semper est vagus, & itinerans. Ita *Vgolinus* §. 2. *num.* 1. *Sousa disp.* 57. *concl.* 1. *ad finem. Duardus quæst.* 37. *num.* 14. *Bonacina punct.* 1. *num.* 7.

22 Verùm est in hoc Canone, sicut & in alijs similibus vidimus, & infrà videndum est, graue dubium; an accedentes, & recedentes à Sede Apostolica, accipiendi sint reduplicatiuè, quod alij communiter dicunt formaliter, vel potiùs materialiter etiā. Scilicèt; an ij tantùm excōmunicentur; qui ideò lædunt accedētes, & recedētes quia accedētes, & recedētes sunt, seu in odiū accessus, & recessus ad Sedē Apostolicā; aut in odiū ipsius Sedis; aut negotiorū, vel potius ij etiā, qui alia de caussa lædunt, etiam si non in odium itineris ob Sedem, negotiorum, vel ipsius Sedis.

Quæ in re primum adnoto, quod & in simili adnotatum est Cap. I. *num.* 139. si statuamus, venientes, & recedentes esse reduplicatiuè accipiendos, non rectè deinde ambigi, an permittatur eorum læsio ad iustitiam vindicandam, aut iustè compensandam iniuriam, vel ad propriam tutelam, siue alias similes caussas; in quo videntur aliqui lapsi, illud statuentes, deinde autem disquirentes illud. Quandoquidem, si damnatur læsio, tantùm, quatenus est in accedentes, vt tales, certum supponi debet eos, qui lædunt, non quia tales, sed aliam ob caussam, non excommunicari.

Cæterùm satis puto constare, quæ sit nostra sententia, ex dictis in simili de impedientibus eos, qui victualia, & vsualia deferunt ad Romanam Curiam, Cap. VIII. *num.* 14. *& sequentibus*. Eadem quippè cum proportione statuimus in præsenti. Explicatioris tamen doctrinæ ergò, asserimus cum communi, non prohiberi hoc Canone vexationem accedentium, seu recedentium, si infligatur iustè, & de iure, & per eum, qui vtitur iure suo. Conceditur hæc primùm Principibus, & Administris Iustitiæ, qui sibi subditos accedentes, vel recedentes, interficere, mutilare, spoliare, capere, ac detinere possunt ob patratum delictum, aut si sint exules, vel in territorio proscripti. Siquidem sic vexātes ex Iustitia non peccant; nec præsumitur mens Sedis Apostolicæ, prætextu huius Indulti obstare executioni Iustitiæ, & delicta protegere: arg. *cap. Erit autem lex* 4. *d. & cap.* 2. *De his quæ fiunt à maiori parte Capituli, & l. Sancimus C. de Pœnis, & l. Meminerint, C. Vnde vi.* Faciunt ea, quæ ex *Baldo Abbas in cap. Ego N. De Iureiurando fol.* 130. *col.* 2. & statuunt *Rebuffus in prax. benefic. par.* 2. *in explicatione Bullæ Cœnæ, art.* 7. *in Ver. Recedentes. Viualdus in* 2. *par. Candelabri aur. in explicatione Bullæ num.* 5. *in nonis. Sousa vbi suprà concl.* 5. *Vgolinus loco citato num.* 4. *Duardus qu.* 37. *num.* 8. *virs. Primus casus, et Reginaldus tom.* 1. *Praxis fori pœnit. cap.* 19. *sect.* 2. *not.* 31. Excipiendus tamen casus, quo quis iuridicè, ac validè ad Sedem Apostolicam appellans, accederet; tunc enim ea sententia, à qua appellat puniri non debet. Apud eosdem etiam ius est impediendi, in vtile status, ad quod tenentur; puta ad euitandum contagij periculum, obuiandumquè iusta ex caussa, ne subditus è statu discedat, vel extero per eum pateat transitus, vt citato Cap. antecedenti dictum est. Imò probabile est, excusari posse tunc etiā, quando prohibitionis motiuum esset iniustum, dummodò non sit odium recursus Sedis, aut negotij, apud ipsam pertractandi; saltem, quoties sine personali accessu æquè benè negotium per alios expediri posset.

Similiter in singulis moderata, & inculpabilis sui, & rerum suarum defensio, non censetur interdici. Quapropter ob hanc tutelam interficiens, vel mutilans, non excommunicatur, arg. *cap. Dilecto de sent. excomm. lib.* 6. *cap. Significasti il* 2. *De Homicidio, & Clement. Si furiosus.* Ità plerique ex citatis *Doctoribus*, addito *Alterio cap.* 4. *col.* 3. *dub.* 5. subdente; innodari, si moderamen excedat, quem rigorem nos non recipimus, vt ex infrà dicendis constabit.

Pariter creditori permittitur, detinere, vel spoliare ad sui recompensationem eum, qui accedat, vel recedit; priuata etiam vtendo auctoritate, dum commodè, ac sine periculo Iudicem nequit adire, casu quo timeat fugam, vel tūc renuatur soluere, ac recuset. *Bonacina punct.* 1. *nu.* *super lati. Alterius cit. cap.* 4. *col.* 11. *et* 13. Secùs videtur, si posset medio Iudice sibi consulere, quia nemo sibi in causa propria congruè ius dicit; vt aliqui addunt; nostræ verò sententiæ non cohæret, vt infra.

Nec prohibetur, qui alium detinet in beneficium ipsius, ne à latronibus capiatur, morbi contagio se exponat, vel damni aliquid patiatur; is quippè non detinet iniustè, nec peccat. *Bonacina punct.* 1. *num.* 30. referens, in simili ita sentire *D. Antoninum, et Alterium*. Vndè non obstat, quod priuilegium hoc respiciat Apostolicam Sedem, cuius respectus principaliter attendus est; non aliorum vtilitas. Nam, licèt vltimò tendat in decus Sedis, directè tamen, &

immediatè, vtile ipsorum accedentium, respicit, ne occasione itineris ad eam arrepti, aliquid pati cogantur. Si igitur in proposito vellicati accedentis prospicitur, non est ita prospi eles condemnandus.

Integrum est etiam Marito detinere vxorem, & Patri filium, si sine legitima subsistente caussa, ipsis cognita, adeant Sedem prædictam. Vxor enim tenetur iure diuino in licitis obtemperare marito; filius, qui sui iuris non existit, Patri, ideircò vterque eo casu vtitur licitè iure suo; quod non procedit de filio emancipato. *Duardus eadem quæst. 37. num. 9. ex Vivaldo in explicatione citata huius Canonis nu. 10. in nouis.*

Nec tandem manet inhibitum Superiori Regulari, detinere Monachum profugum, etiam si adeat Sedem Apostolicam; assumpta licet caussa appellationis ad eamdem, & esto caussa appellationis sit iusta, eum iniquè, aut indebitè fuerit grauatus. Nequit enim Regularis appellare à suo Abbate, vel Superiore Ordinario, ad Sedem Apostolicam, omisso medio Prouincialium, & Generalis. Quæ enim, iure communi conceditur cunctis in genere appellatio ad Sedem, intermedia prætermissa Iudicibus, *cap. Quoties, et c. Ad Romanam 2. qu. 6. cap. Si duobus, de Appellationibus. Nauarrus consil. 2. de Appellationibus num. 1. et consil. 4. num. 3. in fine ead. tit. Volum. 1. Pegna Comment. 31. in Direct. Inquisit. 3. par. verf. Quod si*; eadem, Decreto Clementis VIII. cuius initium, *Quoniam nonnulli*, & ante ipsum, Decreto Sacræ Congregationis Cardinalium ann. 1587. interdicta est Regularibus, qui debent gradatim recurrere à Superiore ad Prouincialem, à Prouinciali ad Generalem, à Generali ad Protectorem ab hoc ad Sacram Congregationem; vt refertur in *Compend. priuilegiorum Mendicantium ver. Appellare in Annotationibus §. 1. et in Compend. priuileg. Clericorum Regular. à Peregrino, tit. Appellatio §. 3. et in Summa Bullarij, Quærant. ver. Monasteria, et Conuentus.* Et ex Constitutione Xisti V cuius meminit apud *Duardum Viualdus num. 8. in nouis*, habetur, inhibitum esse Regularious adire Apostolicam Sedem ob negotia, sine licentia suorum Superiorum. Qui tales igitur impediunt, non innodantur. *Duardus ibidem verf. Tertius casus, et Bonacina punct. 1. nu. 27.*

Percontaberis verò, an circa prædicta; & alia similia excedens in vsu proprii iuris, & executione institiæ, sit innodandus; exempli gratia is, cui permissum est capere, vel detinere, si occidat, aut mutilet. Respondetur negatiuè; Priuilegium quippe hoc eo tendit, ne lædatur occasione itineris ad Sedem arrepti, qui aliàs iustè lædi non poterat. Respectu igitur eorum qui iustè vexare possunt, accedens non donatur priuilegio, sed tãrùm respectu eorum, qui iniustè; vt in nullo excommunicationis locus sit respectu priorum.

Prædicta autem communiter receptis, sunt qui teneant, vexatione non induci Censuram, nisi sit in odium Curiæ, vel accessus ad ipsam, vel negotii apud ipsam pertractandi. Ita *Grassius lib. 4. decis. aur cap. 18. in simili ad Canonẽ Bullæ XII. n. 118.* & apud eũ *Caietanus in Sũma Excommunicatio cap. 15. & Armilla ibidem, 6. Duardus quæst. 32.* referens *Viualdum nu. 15. in nouis*, & probabile arbitratur *Bonacina punc. 2. nu. 13. verf. Vtraque sententia*, ad idem citans *Gambaruptam, hoc Bulla Nono Capite, nu. 1.* Verùm id non intenditur à Doctore præfato. Sic enim ait, *Fautorem illorum, qui ad Sacram Sedem Apostolicam accedunt, emanauit hæc excommunicatio, ideò dicendum est, illam non incurrere, qui alio respectu, quàm Sedis Apostolicæ Romam euntes interficiunt, vel mutilant, pro vt dicitur in textu.* Ex quibus infertur, ipsum loqui de ratione, sub qua veniunt accedentes; non de ea, sub qua læduntur. Suadet autem opinionem allatam Duardus, à simili aliorum Canonum, in quibus, inquit, verba eo modo formaliter accipiuntur.

Sed hoc erat confirmandum; nos enim inficiabimur. Et licet generale sit, legum verba accipi formaliter, vt sæpius probatum est, frustrà tamen quærimus reduplicationem, quando lex nõ loquitur cum reduplicatione; neque enim hic dicitur, *qui lædunt accedentes, vt accedentes.* Viget siquidem Canonis formalis sensus, quemque verba simpliciter sonant, si accedens ad Curiam iniustè lædatur, & iniqua intentione. Nec ob id accipimus sensum materialiter; eos namquè accedentes excludimus, qui licet accedentes sint aliundè tamen habent, quod iustè lædi possint. Videnda quæ diximus Cap. I. de Receptatoribus, & Fautoribus Hæreticorum; & Cap. VIII. de Impedientibus, qui ad Curiam victualia, & vsualia deferunt. Similiter, fatemur licèt, editum fuisse Canonẽ ad beneficium negotiorum, apud Apostolicam Sedem pertractandorum, vt assumit Duadus; non tamen sequitur, caueri à sola læsione, quę reduplicatiuè fit in odium negotiorum, Negotium enim iniquè patitur detrimentum, si iniquè impediatur accessus, etiam si non impediatur in odium ipsius; vt locis citatis declaratum est.

Concludendum igitur cum *Vgolino §. 1. n. 3. Viualdo n. 81. in antiquis, Sousa d. sp. 57. concl. 4. Reginaldo vbi suprà notab. 2. Alterio Cap. 3. col. 1. ver. Interficiunt*, quod etiam putat probabile idem *Duardus sub nu. 4. verf. Benè verum est*, & probabilius ac in praxi consulendum *Bonacina suprà citatus*; non solùm damnari læsionem, quæ in odium recursus, negotiorum, aut Sedis committitur, sed aliam quamlibet iniquam, & iniustam, puta ob irrationabilem inimicitiam, vel odium, voluntatem furandi, &c. ad modum, quem explicauimus dicto cap. VIII. ad Clausulam *omnes impedientes, & agentes* de prohibentibus deferentes vsualia, & victualia ad Romanam Curiam. Nil enim suadet, quin eadẽ sit ratio, ac proinde eadem censenda dispositio, *arg. l. Illud ff. ad l. Aquiliam, & l. Adigere §. Quamuis ff. De Iure patronatus.* Rationes ibidem examinauimus; hic autem valdè militat ea, quòd lex hæc generaliter, & simpliciter loquens, generaliter est accipienda, nec excludenda alia vexatio, quàm ea, quam ius aliquod, æquumuè suadet, permittendam; *arg. l. De Pretio, ff. De Public. in rem action. & l. 1. §. Generaliter. ff. De Leg. præst.* Nec probat oppositum, quod Priuilegium respiciat fauorem accedentium, vnde

in

in odium huius debeat esse transgressio. Nam *c. Siquis suadente 17. q. 4.* respicit fauorem Clericatus, & tamen irretitur percutiens Clericum, etiam si nó faciat ex formali contemptu, & odio Clericatus, vt exploratum est apud omnes.

Ex parte tamen videri dissentiri à prędictorū Interpretum placito, quatenùs scilicèt absolutè, statuunt, titulum priuatæ inimicitiæ, aut odij non excusare; quem titulum admittimus nos, tunc, quando inimicitia est rationabilis, & aliquam iustitiam præseferens, vt explicauimus eodem Cap. VIII. *nu.* 15.

Cetera ex dictis ibidem resumenda; facilis quippè est explicatio, & hic repetitionis tædium erat vitandum, Illud solum vlteriùs aduertò, non esse necesse, vt quidam putant, quòd vexatio tolleretur occasione itineris, alias declinanda, si ei quis caussa itineris non fuisset expositus; siquidem, inquiunt, hæc præsumitur Auctoris Bullæ intentio, cauere, nequis occasione huius itineris subiaceat periculis. Nam dummodò iniustè lædatur itinerans, non est cu andum, an alioquin læsus etiam fuisset, vel non. Accidere etenim potest, quod occasio ab offendente arrepta quidem sit ex itinere, quæ tamen aliundè quæsita fuisset. Ex hac autem læsionem patratam, nulla est ratio, cur excludamus à dispositione Canonis. Priuilegium insuper, in quo consistit, quod is, qui posset lædi sine incursu Censuræ, prohibeatur lædi, quatenùs vestitum conditione accedentis ad Sedem Apostolicam, ratione cuius accessus peculiare quid habet, quòd nimirùm sit receptus in protectionem Sedis; ac proinde nil refert, quod alias etiam læsus fuisset, nec lædatur nunc ob occasionem itineris.

23 Reliquum est, vt de more, quomodò multiplicentur ex hoc crimine Censuræ, exploremus. Et quidem si sit sermo de lata diuersa lege, communis hic est sententia (licèt quæstio non sit peculiaris huius Canonis, sed aliorum similium) eum, qui percutit accedentem Clericum, dupliciter innodari, ex præsenti quidem Canone, & ex *Can. Si quis suadente* damnante percussioné Clericorum. Ita affirmat *Vgolinus §. 1, num. 9. et in ver. Detinent, num. 14.* alijque apud eum. *Viualdus nu. 14 innouat. Duardus qu. 30. Naluus in Summa ver. Bulla Cœnæ num 41. vers. Incurrunt tot Cęsura. Alterius cap. 2. col. 3. vers. Nequè obstat,* & dicitur ex textu in *cap. Cum pro caussa De sentent. excomm.* & ex ijs, quæ in doctrina generali habent *Doctores* quoad excommunicatos; qui duplicis vinculi sunt capaces; ac proinde rei, quando idem crimen ex multiplici malitia, pluribus à legibus damnatur. Nósquè subscribimus ex notatis in Proœmialibus sub *num. 16. vers. Malitia verò.* Hic porrò duplex interuenit malitia, deformans actum, quælibet per se propriam inducens Censuram, cum non reddatur ex coniunctione minor: Altera, quia læditur Clericus; altera, quia læditur itinerans caussa Apostolicæ Sedis adeundæ, vel aditæ, ita vt non sit congruum eadem vnica pœna puniri, qui lędit laicum, ac qui Clericum. Quam differentiam optima illustrat *Duardus* consideratione. Quia enim Canon *Siquis suaderite* emanauit in fauorem gradus Clericalis, non potest ei

Clericus renunciare, ex *cap. Contingit il 1. vbi Panormitanus, de sent. excomm* & hac de caussa fit Canoni obnoxius etiam percutiens se ipsum, nec consentire potest violentæ manuum iniectioni, ita vt ex consensu, percutiens Censuram declinet. At verò, quia præsens Bullæ Canon (licèt indirectè includat fauorem Apostolicæ Sedis) latus est directè ad beneficium cuiuslibet accedentis, potest quilibet ei renunciare; militat quippè generalis Regula, quod fauori quisque suo cedere valet. *l. Quod fauore. ff. De Legibus.* vt non incidat semetipsum accedentem lædens, aut alter, se consentiente, quia volentis, & patientis nulla est iniuria, *l. Non videtur ff. De Iniurijs* Ex quo cum appareat diuersitas rationis, ob quá est lata vtraquè excommunicatio; manifestè sequitur, vtraque concurrente ratione vtrámquè contrahi Censuram. Vnde non habet locum in præsenti, quod ibidem docuimus *num.* 15. videlicèt quando excommunicatio nostræ Bullæ coincidit cum Excommunicatione Iuris, Bullam nil aliud operari, quàm additum solémnis reseruationis. Non enim hæ Censuræ, de quibus loquimur, coincidunt, cum ob diuersa ferantur. Quapropter sic irretito duplex impendenda absolutio, aut vnica, sed cum expressione vtriusque caussæ, ex doctrina generali de excommunicatione.

24 Quoad numerum autem excommunicationum, quæ ex hoc eodem Bullæ Canone inducuntur; nihil est speciale huius loci. Consulenda autem quæ diximus in Proœmialibus; iuxta quæ adnotant *Alterius cit. Cap. 4. col. 4. et 5. Duardus qu. 19 et 30. Bonacina punct. 2. num. 11. et 12. Vgolinus* ex parte *ver. Detinent num. 4.* eum, qui vexat vnum, & eundem accedenté pluribus hic damnatis iniurijs, vnico innodari vinculo; si simul, vel successiuè sine morali interruptione offendat. Ex uno siquidem impetu censetur vnica actio, malitia, ac delictum. Id quod procedit, non solùm, quoad actus eiusdem generis, puta plures mutilationes, sed etiam, quoad diuersos, vt siquis inuasione eadem accedentem capiat, & detineat, ac successiuè spoliet, mutilet, ac tandem interficiat. E contra verò quoties actus sunt moraliter interrupti, multiplicantur excommunicationes ad numerum illorum; non solùm, si diuersi sint generis; verùm etiam si eiusdem. Similiter multiplicantur Censuræ, si personæ plures sint, & actus distincti; nequè in hoc attenditur; an vnicus sit impetus; siquidem criminis distinctio sumitur etiam ex subiecto, ex generali doctrina de specificatione actuum in moralibus. Ob quam rationem; idem id dicendum videtur de eo, qui vnico ictu simul plures data opera læderet, quamuis secus esset, si casu. Estquè argumentum ex *l. Nunquam plura ff. De priuat. delict.* illis verbis: *Nunquàm plura delicta concurrentia faciunt, vt illius impunitas detur*; aliàs in fraudem, ad plures declinandas pœnas, posset quis ita ictum disponere, vt eo vnico plures offenderet; quòd concedere videtur absurdum. Controuertitur hoc tamen. *Bonacina* enim docet cum *Suarez*, probabiliter sustineri posse, vnicam tantùm excommunicationem induci, quod etiam appellat admodum proba-

babile r *Altèrius* vell t licèt priorem sententiam censendam tutiorem, & in praxi sequendam, quæ est *Duardi*;& aliorum plurium; de quo iterùm alibi fortè redibit sermo.

Sua, vel aliorum opera.

E L E N C H V S.

25 *Innodantur Mandantes, et quarum actionum.*
26 *Non tamen, nisi effectu secuto:*
27 *De reuocantibus mandatum.*
28 *Quid iuris, Mandatario excedente mandati fines.*
29 *De ratum Habentibus; ac de non impedientibus.*
30 *Consulentes non comprehenduntur.*
31 *Nec auxiliatores, aut fautores.*
32 *Nisi sint criminis socij, vbi de assistentibus, dum crimen committitur.*
33 *De tradentibus arma, ac probibentibus defensionem inuasi.*

25 INdubitatum est de ijs verbis, *aliorũ opera* significari Mandantes, idē.n.referre sensu vidētur, ac Clausula vsitata, *per alios*. Cõiungenda sunt autẽ, vt adnotauit *Alter ius to. 1. De censuris lib. 5. disp. 10. Cap. 3 in initio*, & ex eo *Scortia in Bullas selectas Theorem. 418. Notab. 3.* non solum actioni, immediatè sequẽti, quæ est interficere; sed etiam alijs, mutilationi, spoliationi, capturæ, & detentioni; quia Clausula posita in principio alicuius dispositionis refertur ad tot[u]m, vt habetur ex *Cap. Secundo requiris iuncta Glossa ver. vtriusque iuris De Appellationibus*, quando non apparet (vt obseruauit *Decius* ibidem) ratio diuersa, cur potius ad vnum, quàm ad aliud referenda sit, quæ in præsenti non cernitur. Est tamen aliqua controuersia, suo loco dirimenda, an attingant verba prædicta secundam etiam Canonis partẽ. Interim ex Præludio recolimus, hanc Clausulam additam fuisse per *Xistum V.* qui illam Gregorianæ Bullæ exuunxit, *& illis dantes auxilium, consilium, vel fauorem.*

26 Ex modo, autem, & loco, quo Mandantes huiusmodi exprimuntur, non est, quòd conijciatur, excommunicari accessoriè, sicuti enim principales sunt, & principaliter damnati, qui propria opera patrant prohibita, ita & qui aliena vtuntur; simul quippè exprimuntur; qui autem accessoriè excommunicantur, distinctè significari solent post excommunicationem principalium, vt in plerisquè huius Bullæ Canonibus est animaduertere. Habet tamen regulariter Mãdatum naturam actionis accessoriæ ad effectum ipsum principalem; ita vt non excommunicetur, qui mandat, nisi Mandato effectu secuto; & tùc, quando sequitur. Vsquè dum enim Mandatarius non interficit, mutilat &c. non dicitur Mandans, aliorum opera interficere, aut mutilare; ac proinde non incidit, cuius excommunicatio media actione Mandatarij inducitur, arg. *§. Is qui exequitur Instit. De Mandat. & l. 3. ff. eod. Alterius loc. cit. col. 2. vers. Tertiò hoc nomen*, in Scortia vbi suprà, *Filliucius tom. 1. qq. Moral. Tract. 16. Cap. 7. nu. 170. & Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. quæst. 10. punct. 2. nu. 2. ver. Hoc tamen limita.*

27 Quamobrem, non solùm excusatur à Censura Mandans, re integra Mandatum reuocans, ex quo non sequatur effectus mandatus; sed etiam si effectus, spontanea Mandatarii opera sequatur, non obstante reuocatione. Tunc enim delictum non adscribitur Mandanti cuius moralis influxus cessat reuocatione Mandati. *Alterius ibidem, Bonacina num. 3.* & caret difficultate. In eo autem non conueniunt Doctores, nimirùm, an incidat quem pœnitet Mandati ante factum; sed diligentia adhibita, non potuit Mandatarium reuocare, aut certiorem de retractatione facere, vnde delictum exequitur. (Si enim pœnitet, nec curat de reuocatione Mandati cum possit, certè incidit, quia, cum teneatur reuocare, & culpabiliter id omittat Mandatarius adhuc agit vice, & nomine ipsius, durante influxu ex Mandato non reuocato, vt in simili statuit *Innocentius in cap. Mulieres. De sent. excomm.*) Sed hæc, & alia, multa, & grauia communiter de Mandantibus explicanda, opportuniùs habebis Cap. XI. vbi nostri Interpretes solent examinare.

28 Solùm potest esse aliqualiter speciale huius loci dubium; an *Mandatario* fines Mandati excedente Mandans sit de excessu culpabili, & innodetur, & primò quidem sistendo intra limites actionum inhibitarum in Canone, nimirùm, an innodetur exempli gratia; qui mandauit de capiendo, si Mandatarius spoliet, vel mutilet, deinde verò, quoties Mandans aliquid mandat non inhibitum in Canone, puta vulnerationem, Mandatarius autem, excedendo, exequitur inhibitum, scilicet interficit, aut mutilat.

Quoad primum, licèt videatur à pœna Mandans immunis, quia sicut talis actus in specie non est ab eo mandatus, ita nec illi debet adscribi, receptum tamen est cum *Socino in cap. Ad Audientiam num. 188. De Homicidio*, innodari, quia virtute mandati sequitur expoliatio, vel mutilatio, quamuis non sit ille præcisus actus, de quo fuit mandatum; alioquin enim si actus in indiuiduo attendatur, sequeretur Mandantem de occidendo, ita tamen vt non sequatur mutilatio, non incurrere, si Mandatarius mutilaret tantùm, aut mutilaret occidendo; non.n. mandatũ fuerat de mutilãdo, sed tantùm de occidẽdo. Nõ est tamẽ improbabile, excusari posse, si actus per Mandatarium cum excessu patratus, non erat aliàs conducens ad actum mandatum; ipsique Mandanti constet in foro conscientiæ, vel probare possit in foro exteriori, vt in alterutro, vel in vtroquè sit tutus, illum, proprio Mandatarij Marte fuisse commissum. Si enim habens Mandatum de mutilando spoliet, dum spoliatio nõ est medium ad mutilationẽ, non videtur vi Mandati expoliatio sequi, sed praua expoliantis voluntate, secus est, quando expoliatio ordinatur ad mutilationem; & sic cum proportione dicẽdum est de singulis.

Quoad

Quoad alterum verò, est sententia *Duardi lib. 2. Commentar. ad Bullam Cœnæ. Can. 9. qu. 6.* ex *Suarez De Censuris disp 44. sect. 2. nu. 3.* Mādantem non irretiri, saltem, quando diligenter præcepit, & curauit, nec excessus sequeretur, vt si rem diligenti, fideli, ac miti Ministro commendauit, admonuitquè de declinando excessus periculo, ac limitauit instrumentum, ex quo moraliter excessus non possit sequi, aut non soleat, aliasquè morales adhibuit diligentias. Probatur; quia, cum verberare, aut vulnerare verbi gratia, non sit hoc Canone inhibitum, id Mandans non comprehenditur sub dispositione illius, nec dicitur alterius opera mutilare, aut interficere; quia stante diligentia, excessus non potest illi adscribi, sed propriæ Mandatarij malitiæ; nec dicuntur mutilatio, aut occisio illi directè, vel indirectè voluntariæ, cum non mandauerit id, ex quo necessariò sequantur, aut regulariter sequi soleant. Quare id procedit, etiam si arbitretur Mandatarius, excessum gratum fore Mandanti; dummodò Mandans directè, vel indirectè huius indicia non dederit. Non obstat *cap. fin. De homicidio lib. 6. Is qui mandat, aliquem verberari, licèt expressè inhibeat, ne occidatur vllatenus, vel membro aliquo mutiletur, irregularis efficitur, si Mandatarius fines Mandati excedens, mutilet, vel occidat. cum mandādo, in culpa fuerit: & hoc euenire posse, debuerit cogitare.* Loquitur enim textus, quoad irregularitatem, quæ de facili contrahitur, nec idem est de excommunicatione faciendum iudicium, vt latè *Doctores de Irregularitate ex Homicidio.* Quod autem dicatur *esse in culpa* iuxtà *cap. De cætero eod tit. in antiquis*, non intelligitur, quoad eam culpam, quæ in voluntario consistit, & inducit crimen, sed quæ talis est ex interpretatione, & attributione legis: quomodò dicitur culpabile, id etiam, quod est casuale, & expressè inuolūtarium, atq. *Continebatur*, & similium *eod. tit.*

Prædictam sententiam non recipit *Bonacina punct. 2. num 4.* in eo, quod supponit, verberantem, aut vulnerantem, vel Mandantem horum non incidere. Si enim verberatio sit talis, vt impediat accedentem ad Sedem, seu reddat ineptum ad commodè prosequē iam iter, arbitratur, innodari, tam Mandatarium, quàm Mandantē; quia opinatur, quodlibet tale impedimentum damnari, etiamsi non sit ex quinque in Canone recensitis, sub verbo tamen *Detinent* contineri. Quod etiam admittendo *Duardus qu. 3. num. 2.* videtur sibi ipsi non cohærere, dum in præsenti supponit, vulnerationem non esse inhibitam. Quapropter ex decisione huius quæstionis pendet iudicium præsentis dubitationis. De illa autem infrà *ad Ver. Detinent, et ad verb. Interficiunt*, vbi statuemus, vulnerantes, etiam si sint impedimento, non irretiri. Admissa autē dicta Duardi sententia, addendum irretiri ex excessu mandantem, si non præcauit, ne sequeretur, dum illius adesset periculum. Eo enim casu diceretur illi excessus voluntarius virtualiter, quia vult id, ex quo excessus sequitur, ut infrà.

29 Affines sunt Mandantibus omittentes obuiare, & ratum habentes. De quibus Longiorem disputationem non instituimus, cum in omni ferè Capite discernerimus: præsertim autem in VII. ad Clausulam, *Deferunt, seu transmittunt*, & ad *§. Illisquè ad id, etc.* Ex dictis autem ibidem, & alibi, hic recolendis, ne à nobis metipsis differamus, illos omittentes hic ducimus obstringi, qui auctoritate, aut potestate in committentes fulti tenentur ex iustitia obuiare. Quicquid contrà, *Duardus qu. 8. et Bonacina punct. 2. num. 7.* in præsenti (alibi siquidem in similibus innodant) neminem ex omittentibus Censuræ subijcientes, quia non exprimuntur. Cui rationi ex notatis *citato loco* occurrendum est.

Ratum verò habentes excusandi sunt, ut ibi, quod fusè hic prosequitur *Duardus qu. 7.* & assentitur *Bonacina eod. punct. 2. num 6 et Filliucius num. 171.*

Vox *opera*, quæ sonat actionem, industriam, ac laborem, apertè excludit consilium sunt enim diuersa, cum consilium in verbis sistat. *Filliucius loc. cit. & Alterius Cap 3. col 2. vers. Tertiò hoc nomen*; licèt *Vgolinus §. 1. nu. 1.* sentiat oppositum. Nec obstat, magis aliquando res promoueri consilio, quàm opera, & maioris interdum roboris esse consilium, quàm mandatum, ex quo adnotauimus Cap. VII. plura requiri ad retractandam consilium, quàm mandatum. Nō obstat; quia in pœnalibus non est ex qualibet ratione astruenda extensio; præsertim quando lex solet directè exprimere, quos innodat, vt exprimit hæc Bulla consulentes, in quibusdam Canonibus; & in hoc præstabat ante Xistum V. arg. eorum, quæ habuimus Cap. II. *nu. 37.* Falsum est autem, operam, aut mandatum, minùs esse, quàm consilium: proximior enim, & immediatior est ad crimen opera, & mandatum; aliquoties licèt in consilium remotè refundatur. Quod verò plura in reuocatione requirat consilium quā mandatum, non est quia illud sit efficacius, sed quia hoc ex toto pendet à Mandante; nōn autē consilium, vt eodem Cap. VII. explicatum est.

31 Et quia, variatis legis verbis non habet locum eadem dispositio, siquidem aliquis est variationis assignandus effectus, arg. *l. 4 §. Prætor, vbi Alexander, ff. de damn. infect. l. Si stipulatus ff. De vsuris cap. Si Papa, De Priuilegijs lib. 5.* idcirco cæteri vltra mandantes accessorij, fauore, & auxilio cooperantes, post Xistum V. qui clausulam: *Et illis dantes auxilium, consilium, aut fauorem* anno 1587. reticuit, non comprehenduntur. Voluit enim, sicuti Gregorius XIII. antequam dispositionem ampliauit, excludendo Clausulam. *Et qui talia fieri faciunt, vel mandant*, & collocando aliam, *& illis dantem. etc.* vt exinde non soli mandantes, verùm etiam consulentes, fautores, & auxiliatores includerentur; ita Xistus V. coarctare, seu reducere Canonem ad veterem dispositionem; vt iam soli excommunicentur mandantes, idem quippè sonat *aliorum opera, et fieri faciunt, vel mandant. Suarez De Censuris disp. 21. sec. 1. nu 66. Alterius ca. 3. col. 1 et 2. Scortia, et Filliucius vbi supra Bonacina punct. 2. num. 5 et Duardus qu. 8. a num. 10.*

32 Excipiendum tamen auxilium consistēs, in cooperatione *immediata* ad ipsas actiones

prin-

principales; quomodò auxilians, seu fauens est socius, & consors criminis, seu partialiter, interficiens mutilans, spolians, &c. vt in simili diximus Cap. 4. *ad Ver. Surripuerint num. 56.* Talis enim non tantum dicitur auxiliari, aut fauere lædenti, aut lædentibus, sed verè etiam interficere, mutilare, spoliare, &c. *Suarez ibidem Duardus num. 12. Alterius vers. Quamobrem hic Canon* & alij.

Inter quos cooperātes innodatos, non est collocandus, qui adest executioni criminis, & si armatus, non quidem, vt feriat, sed vt delinquentibus ferat opem, si fortè per aliorum violentiā impediretur; ex *Duardo n. 11.* Is enim ex hac assistentia, formaliter non cooperatur crimini; sed est nudus defensor criminosorū, licèt ex hoc mediatè aliquid conferat ad crimen. Ob id enim dixi, damnari auxilium, non quodlibet, sed tantùm consistens in cooperatione *immediata*. Eos autem defensores exprimit Bulla, cùm vult obstringere, vt Can. I. & III. Nec verificatur de eo, quod interficiat, vel mutilet sua opera, vel aliena, quia ipse nil operatur; & alij, vt suppono, non agunt nomine ipsius. Et roboratur ex *text. in cap. Sicut dignum §. illi etiam, De Homicidio*, vbi statuitur, huiusmodi assistentes mitiùs puniendos esse interfectoribus, vnde non sunt subijciendi anathemati, quod pœna est omnium grauissima. Quibus perspectis, non erat, cur id *Bonacina num.* 8. limitaret, vt non procedat, quando ex hac assistentia delinquentes animosiores fiunt in crimine; hoc enim casu, ait, assistentes comparari homicidis, ipsisquè homicidium imputari, non solùm quoad culpam, sed etiam quoad actionem Physicam. Respondetur namquè, ex attributione legis imputari quidem his homicidium, hosquè moraliter quodammodò caussas esse illius, sed remotam, & indirectam, quo verò pacto Physicè ipsi interficiant, per se, aut per alios, mihi non est intelligibile. Verùm etiam arbitror, non innodari, si adsint, vt interficiant, aut mutilent simul cum alijs, de facto tamen non percutiant. Quia etiam si leges, præsertim Ciuiles, ex hac sola assistentia reos criminis iudicent, vt est notum, in excommunicatione tamen solus affectus non punitur, vt sæpius diximus, nec isti ex habituali solùm dispositione, re vera influunt in effectū. Excipiendus dumtaxat casus, quo assistens, etiam si non armatus, nec Physicè cooperans, consentiret in vexationem, quæ nomine suo, vel ad complacendum ipsi fieret, prauo eius animo non delitescente. Tunc enim si anteà expressè non mandauerit, censetur virtualiter mandare ac vti in delicto aliena opera. Quod si prauum animum non prodiderit, nec ex eius præsentia inducantur vexantes, vt vexent, ex nudo consensu non est irretiendus; quia nec verè per se agit, nec mandat.

33 Nec inter eosdem cooperatores enumerandus est, qui arma defert, aut propria commodat, quia ad summū talis est auxiliator, nec præstat ad crimen immediatam sui operam nec dicitur per se interficere aut mutilare vt est notum, nec per alios, quia præbere arma non statim dicit mandatum, hoc autem solum diximus significari verbis *vel aliorum opera.* Quod videtur esse contra Duardum, nam *quæst. 8. num. 10.* de eo, qui dumtaxat permittit vsum propriorum armorum, non concedit absolutè, quod non incidat, sed per verbum *videtur*; quasi, insinuet, eos, qui tradunt, excusare, parùm esse tutum, & probabile.

Multo magis immunes à Cēsura censendi sūt, qui auferunt, aut occultant arma, quibus inuasi se defenderent, ac ij, qui propria denegant tradere ad defensionem, vel ferre quomodolibet auxilium. Faciunt enim hæc ad crimen, Indirectè tantùm, vel priuatiuè. *Duardus ibidem, & Bonacina nu. 8.* Nisi tamen tales, ex ijs essent, qui ex iustitia tenentur, non omittere; vt suprà dictum est.

Interficiunt.

E L E N C H V S.

34 *Qualibet ex inhibitis actio, est per se sufficiens, inducere Censuram. Damnantur actiones, tàm auctoritate publica, quam vi priuata patrata; nec est necessariū deliberatum propositum, vt olim.*

35 *Interfectio includit vulnerationem ad mortem; alia autem qualibet excluditur à Canone, mutilatione dempta.*

36 *De leui vulnere; casu, aut aliorum positiua culpa, ingrauescente, vt mortem inferat.*

37 *Ad idem de caussa priuatiua, & inculpabili.*

38 *Animus occidendi in inferendo vulnere leui, non inducit Censuram, si mors optata sequatur aliorum culpa.*

39 *Secùs si caussa detur, ex qua ingrauescat vulnus; etiam si non sit formalis appetitus mortis.*

40 *De eo, cui est animus vulnerare; casu autem excedit, & occidit.*

41 *De pluribus simul concurrentibus ad eandem occisionem.*

42 *De concurrentibus diuisim.*

34 ACcedimus ad actiones in Canone dānatas explicandas, quarum vnaquæquè sufficiens est sine alia, inducere Censuram; vt cuiquè est obuium, licet exprimantur simul, sine aliqua diuisiua, vel alternatiua, *seu, aut, vel*, quod discutit breuiter. *Bonacina. De Censuris in particulari disp. 2. quæst. 10. punct. 2. nu. 9.* & fusè *Duardus lib. 2. Commentar. ad Bullam Cœnæ Can. 9. quæst. 27.* Sed non est immorandum longiùs in re non multæ difficultatis. Prohibentur actiones simpliciter, ideò comprehenduntur, quacumque potestate fiant, siue auctoritate publica, siue priuata vi, ac dolo. Quæ enim, vt solùm auctoritate publicā perpetrata, damnantur, significantur cum addito alicuius Clausulæ, aut verbi; vt in secunda parte huius Canonis, & in alijs ex explicatis, vel explicandis. *Nauarrus in Manuali cap. 27. num. 65. vers. Quarta quod Toletus lib. 1. Instruct. Sacerdot. Cap. 26. dub. 3. & Sayrus lib. 3. Thesauri casuum conscientia cap. 13. nu. 4.* Nec necesse est

com-

committi animo deliberato; & tranquillo, ac præcedente consultatione, sicuti olim erat ex antiquis Bullis requisitum, io quibus, vt vidimus in Præludio, habebatur clausula *ex proposito*, vel, *ex proposito deliberato*; vnde optima ratione veteres Interpretes vsquè ad Xistum V. asseruere, vt aliquem prædictæ Clausulæ assignarent effectum, ad incurrendam Censuram, non quamlibet electionem fuisse sufficientem, quę ad constituendum peccatum mortale sufficit, sed quæ est ex antecedenti meditatione, ac re præuisa, perpensa, ac prædisposita; ita vt lædens ex rixa repentè suborta non innodaretur. Nunc verò, quia prædicta Clausula sublata est, redit Canon ad communem dispositionem; vt illud propositum, & electio, quæ sufficit in hoc ad constituendum peccatum mortale, eadem sufficiat ad contrahendam Censuram; sicquè casus rixæ non excusset, si lædens agat cum cognitione, & libertate, quod dico ad excludendos tantùm primos motus, qui non sunt in nostra potestate *Alterius to. 1. De Censuris lib. 5. disp. 10. cap. 3 dub. 3.*

35 *Prima harum actionum est interficere*; magis per se nota, quàm possit aliqua circumlocutione describi. Comprehendit autem occisionem quamlibet, quocumquè fiat modo, ferro, laqueo, veneno, &c. Simul autem includit vulnerationem ad mortem, ex qua scilicet post aliquod tempus sequitur mors. Si enim non sequitur (quæcumque sit caussa) declinatur Censura, quamuis non nisi morte secuta, contrahatur, nisi fortè vulnus reddiderit læsum, mutilum: ante mortem enim patiens, vulneratus dicitur, non interfectus. Aliud autem: vulnus licet grauissimum, & cum magna sanguinis effusione non est sufficiens inducere Censurã, vt erat ex Bulla Gregorij XIII. & ex antiquioribus sola etiã verberatio, vt retulimus in Præludio. Cum ergo nunc verba legis sint clara, expressa enim sola interfectio, & mutilatio, alias percussiones excludit; inanis circa hoc redditur omnis dubitatio *l. Ille aut ille ff. De legat. 3. l. Ancilla C. De Furtis.* Nec Bulla si voluisset etiam hos innodare, expûxisset à tempore Xisti V. quos solet exprimere, dum innodat: vt Canone X. XI. XIII. & alijs *Alterius cap. 4. col. 5. vers. Respondeo ad has. Vgolinus De Censuris Pontifici per Bullam Cænæ reseruatis par. 2. cap. 9. ver. Mutilant num. 5. Suarez De Censuris disp. 21. sect. 2. num. 65. Vsualdus 2. part. Candelabri aur. in explicat. Bulla Cœna, ad hunc Canonem num. 13. in nouis. Sfortia in Bullas selectas Theoremat. 418. notab. 3. circa finem.*

Contra *Bonacina cit. punct. 2. num. 4. et Duardus qu. 31.* arbitrantes vt supra *num.* 28 retulimus, vulnerationem, & verberationem damnari, si tales sint, vt ex illis impediatur iter: tûc enim, inquiunt reduci, ad quintam actionem detinendi; quia percussione, aut vulnere itinerãs dicitur detentus, ne progrediatur: est quippe mens Canonis prouidere, vt ad Sedem Apostolicam accessus, & recessus, sine impedimento omnibus pateat.

Quę refellenda sunt ex eo, quod, si *detinere* eo modo sumatur, superflue erunt expressæ signanter, actiones interficiendi, et mutilandi; quis enim magis detinet; ita vt impediat, quàm qui interficit? Quòd illæ igitur expressæ fuerint prætermissis ijs, quæ erant in antecedentibus Bullis, suadet, ipsas solas esse damnatas: arg. *cap. Nonne de Præsumptionibus*. Mens quoquè Canonis est ad protectionem accedentium; sed si protectionem impenderet generaliter ab omni impedimento, dixisset, *impediunt, et prohibent*, vt Canone VIII. dicitur. Quarè eos dumtaxat nunc damnat impediendi modos, qui interfectione, mutilatione, spoliatione, captura, & detentione præstantur.

36 Subsequitur dubitatio, an vulnerans accedentem, sed non læthaliter, qui aliàs non incideret: incidat, si mors ex eo vulnere sequatur, ob imperitiam curantis, negligentiam aliorum; & ipsius patientis malam circa se custodiam aut tandem aliquem insolitum casum: puta si vulneratus corruat, vel in parietem impingat, quò ingrauescat vsquè ad interitum vulnus. Negatiuæ parti, vt benigniori, adhæreo, cum *Duardo qu. 10. et Alterio cap. 4 col. 3. vers. Respondeo si vulnus*. Quandoquidem sic vulnerans non dicitur verè occidere per se, & proximè, sed tantùm remotè, & quasi per accidens occasionem morti, culpa, vel infortunio aliquo secutæ, exhibuisse. Et illustratur ex eo, quod iuxta receptiorem sẽtentiam *Auila de Censuris part. 7. disp. 6. sect. 1. dub. 5. et Suarez De Censuris disp. 45. sect. 6. num. 19.* sic vulnerans non incurrit irregularitatem ex homicidio; quod etiam deducitur ex *cap. Tua nos. vbi Glossa in ver. Post satisfactionem de Homicidio;* in quo excusatur ab irregularitate vulnerans causa timoris curandi, secuta morte, culpa ipsius infirmi, similisque est casus ibidem *§. Ad vltimum*, & fauet *cap. Exhibita eodem tit.* Si igitur non est locus irregularitati, ergò nec excommunicationi. Valet enim argumentum negatiuum ab irregularitate ad excommunicationem, licèt non valeat affirmatiuum; magis enim quid est in Censura, quã in regularitate.

Valida tamen sunt, quæ probant oppositũ, sita præsertim in eo, quod vulnerãs iste caussã morti dederit. In primis .n. textus in *l. Nihil ff. ad l. Corneliam. De Sicarijs*, habet, nihil interesse, an occidat, vel caussam mortis præbeat. Iure etiam Canonũ æquiparatur homicidium, & data caussa illius, quoad irregularitatem, *cap. De cætero. De Homicidio*. Vnde in *cap. Presbiterum, vbi Glossa in ver. aliam infirmitatem eod. tit.* declaratur irregularis, qui percussit puerum, intuitu disciplinæ, interijt autem puer, non à vulnere, sed ob contractam aliam infirmitatem ex illo. Idemquè habetur ex *cap. Ad audientiam* de leuiter vulnerante famulum, qui postquàm de vulnere conualuit, occasione vulneris grauiori infirmitate percussus, interijt. Suffragatur tandem ratio; stante enim incuria, vel imperitia, adhuc mors adscribitur vulneri; cum vtrumque sit caussa, & dicatur ex vulnere ia, interijsse, licèt cum addito, *ex vulnere, non benè curato*, ac verificatur, quod non interiisset, si non fuisset vulnus. Imò magis adscribitur vulneri mors, quã aliis caussis; quia est caussa proximior, & magis intrinseca, quã imperitia Medici, aut aliorũ,

vel patientis incuria. Itaque si mors adscribitur vulneri, ergo & vulneranti, ergo excommunicatur.

Respondeo tamen, generaliter, non quamlibet occasionem, vel etiam caussam morti exhibitam, sufficientem esse ad constituendum aliquem proprie reum homicidij, ad effectum incurrendi hanc poenam; sed eam, quæ de se est sufficiens causare mortem sine alia extrinseca caussa coadiuuante. Vnde text. in *l. Nihil, ff. ad L. Corneliam, De Sicarijs* vel intelligendus est de caussa proxima, & per se; vel, si est remota, sit talis, quæ natura sua, aut voluntate dantis, ordinetur ad mortem; vel potius dicamus; talem esse legis dispositionem quoad pœnas temporales; quæ tamen non est assumenda in excommunicatione. Vulnus porrò leue, non est, aliquo ex his modo, caussas mortis, sed tantùm media imperitia, aut negligentia, nec excommunicatio sequitur fictionem. & interpretationem Iuris Ciuilis, refundentis in aliquos homicidium, qui re vera non sunt directa, ac proxima caussa illius. Ad textum ex *tit. De Homicidio*, esto, ex tali caussa contraheretur irregularitas, & ad eam inducendam Iura adscriberent homicidium cuilibet caussam danti; non valet argumentum ab irregularitate ad excommunicatione, vt supra dictum est. Attamen, *cap. De cætero* respondemus, intelligêdum de caussa homicidij proxima, per se, aut directa; vt satis colligitur ex *Gloss. ibid.* In casu *cap. Presbyterum, & cap. Ad audientiam*, dicimus, infirmitatem per se, fuisse caussaram ex vulnere, non ex externo accidenti incuriæ, aut imperitiæ. Ratio dissoluitur per hoc, quod mors adscribitur vulneri, tantùm remotè, & occasionaliter; cæterùm directè, proximè, & in sensu propriori adscribenda est imperitiæ, aut incuriæ. Nec satis est, ad ostendendum, quod vulnus, fuerit mortis caussa, quòd si non fuisset vulnus, non fuisset mors; id enim verificatur de omnibus occasionibus, & de conditionibus, sine quibus non, vt aiunt Philosophi. Concedendum tandem, vulnus esse quid intrinsecum, ad mortem conferens, non tamen per se, nec vt factum à vulnerante, sed prout prauè curatum in noxiorem transijt naturam, & qualitatem; quo modo est magis effectus imperitiæ aut incuriæ aliorum quam vulnerantis; vndè illi amplius non adscribitur.

57 Et quidem reor procedere, si caussa, ex qua grauis redditur vulnus, sit positiua, & culpabilis, aut casualis; vt ex parte Chirurgi imperita dilectio, contrariorum medicamentorum applicatio; in ipso autem vulnerato ciborum noxiorum sumptio, inopportuna vento, aut Solaribus radijs expositio, vel casualis lapsus, & effractio. Quid autèm, si caussa sit priuatiua, aut inculpabilis, vt si nó reperiatur Chirurgus, nec medicamen applicandum; si ille non applicet quantum oportet; aerisuè subtilitate, vel praua corporis patientis dispositione ingrauescat vulnus? Obseruandum quippè, eadem vulnera respectu diuersorum posse esse læthalia, & non læthalia; non enim erit lęthale in iuuene, aut in corpore benè affecto, quod in sene, debili, aut prauè disposito iudicabitur læthale. Item in vno loco, ob temperiem aeris, vulnus non erit periculosum; quod alibi ob intemperiem erit mortiferum; & potest esse, quod aliquis accedens ad Sedem Apostolicam vulneretur, qui moriatur reuersus domum, intemperie aeris laborante, qui tamen non interijsset, si alibi curatus fuisset. Simile est in tempore; quæ enim vulnera in æstate faciliùs curantur, in hyeme aliquando sunt insanabilia. Respectu tandem Medicorum, & medicamentorum, quod apud vnum reputatur læthale, & insanabile; apud alium peritissimum, aliisquè medicamentis vtentem, erit sanabile; vnde in proposito incidentia, aut declinatio excommunicationis; pendebit a casu inueniri melioris, vel imperitioris curantis; quod videtur incongruum.

Respondeo, in his considerandum, cùm, an moraliter sufficiens adhibita fuerit diligentia, vt vulnus curaretur; cùm, an iudicio Medicorum, qui moraliter pro peritis habentur, tale vulnus in singulari iudicetur lęthale, vel non, attentis circumstantiis loci, temporis, aliisquè similibus arg. text. in *cap. Significasti il 2. §. Et quidem, De Homicidio*. Igitur, vt ad singula descendamus: si non reperiatur morali diligentia adhibita, qui medeatur, aut medela, vulnus autem non curatum ingrauescat, & mortem inferat; sit nostri Canonis reus, vulnerans, quia propriè mors tribuitur vulneri, cum per accidens fuerit, quod non potuerit reperiri, qui curaret, & quid priuatiuum. Idemquè est, si egestate detenti, vulneratus, eiusuè coniuncti, non potuerint Medicum accersire, vel medicamina comparare. Non sic autem erit, si vtrùque haberi possit. Tunc quippè, licèt Physicè mors procedat ex vulnere; moraliter tamen non adscribitur illi, sed negligentiæ, aut omissioni; tenebatur enim, potens prouidere de curatione, vt ratio culpæ in ipsum potiùs, qui negligit, quàm in vulnerantem refundatur. Vulnus quippè communiter dicitur *lethale*, non vt sic, verùm consideratum simul cum curatione; vt hoc, ex quo mors sequitur, non videatur appellandum ea de causa *lathale*, quia mortem intulerit, sed potius *non lathale*, quia curatione erat sanabile. Similiter satis est, si Chirurgus, putatus peritus, assumatur, & remedium ordinariè profierum, aut is, qui haberi possit commodè, remediumque, cuius sit copia; quod si nesciat curare, aut remedium non sit efficax, culpa remanet in solo vulnere, seu illo medio, in vulnerante; qui idcircò non est excusandus à Censura. Aeris item intemperies, & praua corporis dispositio; ex quibus oritur, quod ingrauescat vulnus, non excusat; quia vulnus sumendum est non vt sic, sed vt tale in indiuiduo, & talibus vestitum circumstantijs; ita enim inflictum est; quapropter quoad locum inspiciendum, an culpa sua, seu nulla occasione, aut necessitate poscente, eo progressus sit vulneratus, vbi aeris intemperie interierit, tunc enim sibi ipsi imputare debet, quod caussam morti dederit arg. *text. in cap. Tua nos. De Homicidio*. Secùs verò, si sine culpa; vt quia ad propria reuersus fuerit, vel vbi commodè curari posset; hoc namquè casu, per accidens tantùm dedit morti caussam, vigeratem directè caussa mortis, ex vulne-

te

re. Circumstantia quoquè temporis non suffragatur, quin incidat, qui hyeme verbi gratia, vulnerat, quo vulnere patiens non interiret, si æstate vulneratus esset. Et denique quoad Medicum sufficit adhibuisse peritum, vt diximus, & vulnus censeri læthale communiter ab habitis pro peritis; per accidens enim est, quod reperiatur in aliquo excellens adeò peritia, vt vulnus graue existimet leue. Nec sequitur inconueniens, quod incursus Censuræ pendeat à casu, quo peritior, Chirurgus reperiatur; pendet enim ab inflictione vulneris læthalis. Si autem casu sanetur, aut miraculosè, non est incongruum, declinari Censuram; hæc enim est natura criminum; quæ commissione non consumantur, sed ab alio pèdent effectu, vt ab euentu pœnas sortiantur. Talis est interfectio, quæ duas habet partes, læthalem vulnerationem, & ex ea animæ à corpore separationem, vt in simili diximus, de electione exemplificantes Cap. VII. *num.* 36.

Possumus etiam ad prædictam interrogationem facilius, & breuiùs respondere, nisi fortè rigorosior videatur doctrina; cum scilicèt per accidens fit, quod vulnus possit curari, illud dicendum esse læthale, ita vt incidat, vulnerato moriente caussa ipsius, qui tale inflixit, quòd hic, & nunc, & in tali persona aptum erat inferre mortem non curatum. Iuxtà quam doctrinam *læthale* erit sumendum ex se, & non in ordine ad curationem, aut aliud extrinsecum. Et quidè, vulnerato ob illud moriente, verè, & propriè ipsum est caussa mortis; & eo medio vulnerans. Excludenda autem sola vulnera leuia, quæ etiam non adhibita eis curatione, per se sanantur, aut saltem mortem non inferunt. Et hic postremò non omitto monere, legibus, & consuetudinibus determinatum esse tempus, intra quod vulneratus interiens, præsumitur interijsse ex vulnere, & vulnerans damnatur homicidij, vltra quod verò mors non refunditur in vulnus, & mitigatur pœna. Ad hoc etiam attendendum erit in praxi, saltem ob forum externum. Quantum autem sit hoc tempus, non refero, quia non idem vbiquè seruatur, et Tribunalium praxes diuersæ sunt.

38 Sistendo tamen in pronunciatis *nu.* 63. amplianda nostra, ibi exposita sententia, vt non incidat, qui vulnus non læthale inflixit (quod tamen vulnerati vel aliorum positiua culpa, aut infortunio ingrauescens, intulit deinde lethū) etiam si vulnerando animum occidendi habuerit. Vt enim sæpissimè diximus, & in hac materia vulgare est, excommunicatione non punitur affectus, sed effectus. Si igitur effectus, consistens in vulneratione, de se non est talis, vt sufficiat ad mortem inferendam, non dicitur vulnerans, ob prauum solummodò animum, interfecisse, ac proinde non incidit. Quod adnoto contra *Duardum qu.* 10. *num.* 10. damnantem eum, qui vulvulnerauit occidendi animo. Quia iste videtur, inquit, quod fuerit caussa caussæ quodammodò per se mortis, atque ideò videtur, posse dici vera caussa caussati, & sic mortis, ex communi axiomate. *Quod est caussa caussæ, est caussa caussati.* Efficaciùs tamen suaderi potest id ex *l. Diuus ff. ad l. Corneliam de Sicariis*, vbi habetur, quod, qui hominem non occiderit, sed vulnerauit, vt occidat, pro homicida est damnandus. Et ex text. *in cap. Significasti il* 2. *De Homicidio*, ex quo excusatur ab irregularitate leuiter percutiens, secutá percussi morte ob vulnera ab alijs inflicta, tunc tantùm, quando voluntatem non habuerit occidēdi, vbi *Glossa in ver. habuerit*, ait, *voluntatem imputari in homicidio; licèt ex suo vulnere mortuus non fuerit.*

Soluuntur autem obiectiones huiusmodi, negando, ex solo affectu, & animo quem constitui in ratione caussæ per se, nisi effectiuè influat, axioma autem illud, dixerat *Duardus*; accipiendum de caussis per se *l. Diuus* prædictum statuit, homicidam esse ex iuris fictione, & interpretatione; quæ animum sæpiùs damnat, & voluntatem, aliquo actu manifestatam; in lege autem excommunicante, quia rigorosissimè accipienda est, non habet locum iuris fictio, secundum quam loquitur *Glossa relecta*, ex cuius *textu* non concluditur rectè ab irregularitate ad excommunicationem in ea enim valdè attenditur attributio iuris, non autem in hac.

39 Quapropter tunc tantùm incidet ita vulnerans cum prauo occidendi animo, quando ipse caussam dederit, quòd ingrauescat vulnus, vt si ipsum impulerit in parietem, vel corruere fecerit, ex quo vulnus euasit læthale. Idque procedit, etiam si non fecerit formali animo, vt interirèt corruens, sed tantùm vt adhuc lęderet; immò etiam si non intenderet fracturam, aut casum; quia persequendo, ex quo ille iste concidit, dabat operam rei illicitæ, & tenebatur præuidere periculum, vnde culpabiliter est caussa illius, ex quo mors sequitur. Quo in articulo *Bonacina punct.* 1. *num.* 11, *vers. Sed tamen dicendum* adhuc addit, induci Censuram, tunc etiam, quando hæc casu acciderint, si tamen percutiens præuiderit. Sed nobis id non probatur, nisi causam dederit, quia ex sola præuisione non sequitur, quod ipsi sit tribuenda ingrauescentia vulneris.

40 Ex prędictis deduci potest, quid sit dicendum de eo, qui intendit tantùm verberare, aut vulnerare; casu autem magis lædit, ita vt occidat; videlicèt incurrere in Censuram; quia est proxima, & vera caussa homicidij. Nec excusatur ex eo, quod præter intentionem id acciderit nam dabat operam rei illicitæ; exercebatquè actionem periculosam, in quo non est excusationi locus, dicitur enim occisio voluntaria virtualiter, vt in simili sæpiùs explicauimus Cap. VII. de eo, qui sine praua formali intentione prohibita ad infideles defert, vel ipsis auxiliatur in damnum Fidelium. *Bonacina punct.* 1. *nu.* 11. *& Alterius cap.* 4. *col.* 3. *Vers. Respondeo si vulnus* adeò clarè, vt mirum sit, à *Duardo*, loco infrà citando, & *Bonacina*, pro opposita sententia referri; sic enim ait. *Se verò percussio fuit talis, vt posset mortem inferre; tunc, quamuis percutiens non haberet intentionem occidendi, erit excommunicatus; quia illa intentio ad percutiendum, fuit sufficiens ad peccandum, & ex consequenti ad incurrendam excommunicationem.*

Dices; qui leuiter vulnerauit, dedit operam rei illicitę, & exercuit actionem periculosam, &

tamen excusatur, si vulnus, aliorum culpa redditum graue, intulit mortem; ergo & in præsenti potest esse excusationi locus etiam si opus fuerat illicitum.

Respondeo, rem esse longè disparem; prior enim non fuit vllo modo directa caussa grauitatis vulneris; ex qua grauitate percussus interiji, & ideò illi non adscribitur secuta mors; sed ei, qui ingrauescentiæ fuit caussa; nec dicitur virtualiter ei mors voluntaria, quia non tenebatur probabiliter suspicari, quod ex vulnere non læthali percussus interiturus esset. Posterior autem est caussa totius vulneris, etiam quoad læthalem grauitatem ipsius; vnde ipsi ex toto adscribitur mors. Atquè in danda opera rei illicitæ hoc fuit discrimen, quod mors sequuta in illo non fuit caussata propriè ex opere illicito, cum vulnus fuerit leue; in hoc autem caussata fuit.

Stat ab opposito huius sententiæ *Duardus qu.9.* (sibi tamen, vt videtur, parùm cohærens, diximus enim, eius esse sententiam, solam vulnerationem damnari, si accessum, vel recessum impediat, cuiusmodi est ista, ex qua sequitur mors;) ex eo motus, quod homicidium tale non est voluntarium, vnde sic occidens non est contumax huius legis, quæ interfectionem prohibet, ad excommunicationem autem requiritur contumacia; *cap. Sacro De sentent. excomm.* contumacia quippè non est ex inuoluntario. Fauet *l. 1. §. Diuus ff. ad l. Corneliam. De Sicarijs*, ibi, *Diuus Adrianus rescripsit, eum, qui hominem occiderit, si non occidendi animo hoc admiserit, absolui posse.*

Negamus autem assumptum; homicidium scilicet non esse voluntarium, est enim tale virtualiter quod sufficit, ac proindè virtualiter cõtumax est, qui uulnerat, quia voluntariè efficit id, ex quo deinde directè sequitur mors, damnato autem aliquo, censetur etiam damnatum id, ex quo deuenitur ad illud, vt alibi diximus *l.* autem *Diuus*, de casu inculpabiliter fortuito accipienda est, alioquin enim est notum, puniri lege inuoluntarium etiam homicidium, si culpa intercesserit, aut opus illicitum; vt *l. Si putator, ff. ad l. Aquiliam.*

41 Remanet quæstio de pluribus concurrentibus ad idem homicidium, (quod cum proportione ad mutilationem, aliasquè actiones inhibitas est referendum) quis scilicèt ex pluribus incurrat; quod nostri Interpretes communiter hic non examinant, cum pertineat ad doctrinam magis generalem de homicidio in genere, de Censuris aut de irregularitate. *Duardus* tamen distinctè id explicat *quæst. 12. & 13.* Et loquendo de ijs, qui simul concurrunt ad eamdem interfectionem, statuit primam conclusionem, vt incidant omnes, qui præmisso consilio, simul aggrediuntur accedentem, vel recedentem, vt occidant, etiam si vnus tantùm percusserit, & interfecerit; idquè, siue sciatur, quis percusserit, siue ignoretur. Siquidem omnes sunt caussa homicidij, cooperatores, ac socij criminis, & ab ijs est directè volitum homicidium, ad quod concurrunt, vel detinendo occidentem, ne fugiat, vel assistendo occisori, eumquè tuendo, & animando. Subdicquè hanc esse communem sententiam *Doctorum*, agentium de homicidio; ita vt his omnibus tribuatur; atquè etiam de furto, cuius tenentur omnes, qui simul concurrentes.

Ex dictis tamen in superioribus non possumus hęc omnia recipere, Nam voluntas occidendi, & præmissum de occidendo consilium, ac associata aggressio, in eo, qui magis proximè ad homicidium non concurrit, non sunt sufficientia inducere Censuram, quia in rigore non dicitur occidisse, aut fuisse cooperatus occisioni, qui tantùm adfuit occidentium socius, vt diximus *num. 32.* Si igitur scitur, quis plurium percusserit, & occiderit, alijs proximè non cooperantibus, ille tantùm censendus est excommunicatus non alij; arg. *l. Item Mela §. Sed si seruum. ff. ad l. Aquiliam, & l. fin. ff. ad l. Corneliam, De Sicarijs*; facit *c. fin. 23. q. 8.* Si autem nesciatur, in foro conscientiæ quilibet Iudex sui erit, & in dubio petenda absolutio. In foro tamen externo reputabuntur singuli excommunicati, cum alicuius sit culpa, nec probari possit, cui uanam in singulari. sit. Vnde negandum, cæteros non occidentes esse in rigore, seu ad effectum contrahendæ Censuræ, caussas, cooperatores, aut socios criminis; nisi societas, assistentia, & animatio induat rationem mandati, aut alia accedat ad occasionem proxima opera, vt est detentio personæ quæ occiditur, quo vulnerari possit. Tali enim detinenti, & si in rigore non dicatur occisor, adscribitur occisio, & dicitur cooperator, & socius in commissione criminis; qualis etiam est ille, qui impellit brachium vulnerantis, quod aliis tantùm assistentibus non conuenit. Addo autem, quod & sæpius monui, non esse in excommunicatione, in qua torus rigor attenditur, iudicandum, sicut de irregularitate aut iuxta fictionem, & interpretationem legum, adscribentium pluribus homicidium, & poenæ homicidii eos subiicientium. Vnde nil mirum, si communi sententia isti dicantur homicidii rei, vel ex hoc à sacris Canonibus, & Doctoribus, subiiciantur irregularitati, nec tamen subdantur præsenti anathemati.

Altera conclusio est; Quando plures concurrunt simul ad eundem interficiendum, non ex consilio præmisso, sed ex suborta rixa, omnis autem percutiunt, & vnus tantùm læthale vulnus, ex quo sequitur mors, infligit, nescitur verò, à quo inflictum, omnes irretiuntur. Quia de facto inuicem se adiuuant, & debilitant aduersarium, ita vt cooperentur, & concurrant, tanquã vna caussa totalis, Estquè adhoc clarus text. *l. Item Mela §. Sed si seruus ff. ad l. Aquiliam*, in hæc verba, *Sed si seruum plures percusserint, vtrum omnes quasi occiderint, videamus. Et, si quidem apparet cuius ictu perierit, ille quasi occiderit tenetur; quod si non apparet, omnes quasi occiderint, teneri, Iulianus ait.* Verùm id quoquè ait procedere, si sciatur is, qui læthaliter vulnerauit; quia cæteri sunt partiales cooperatores, & constituentes vnam caussam totalem; dummodò, & ipsi habuerint animum occidendi; secùs si non habuerint; ex *l. fin. iuncta Glos-*

sa

sa ff. ad L. Corneliam De Sicariis, vbi habetur, *Si in rixa percussus homo interierit, ictus vniuscuiusque in hoc collectorum contemplari oportet*, vt præsumatur, ait *Glossa*, quis occidendi animo percusserit, quis verò non.

Prior huius secundæ *Duardi* conclusionis pars recipienda est; sed conformiter ad notata circa primam, in quantum scilicet quisque ignorans, an ipse læthale vulnus inflixerit, debet se reputare excommunicatum, & in foro externo præsumi debent singuli tales; ita tamen, vt tutus sit in conscientia, qui scit se læthaliter non vulnerasse, nec suo vulnere dedisse culpabiliter occasionem morti; seu vulneri læthali; alias secùs iuxta dicta *num.* 39 Secunda autem pars manifestè reprobatur per dictam *l. Item Mela*, ibi, *Siquidem apparet, cuius ictu perierit, ille quasi occiderit, tenetur*, quasi non teneantur alij, quorum ictiuus non est occisus. Nec animus occidendi sufficiens est, si vulnus ipsum non sit occisiuum. Ad rationem autem, quà omnia prædicta probat, petitam ex eo, quod inuicem se adiuuant, & constituũt omnes indistinctè vnã caussam totalem occisionis, respondetur, ad constituendam ex pluribus similem caussam totalem, requiri, quod partiales influant directè ipsam occisionem; at, qui leuiter vulnerant, non concurrunt; quia suppono, ex leuibus vulneribus nullo modo interiise patientem, sed ex læthali; vnde idem *Duardus* subscribit *concl.* 3.

Qua statuit: vno tantùm cum animo occidẽdi, læthaliter vulnerante, qui non lateat cæteros vulnerantes sine animo occidendi, illum, nõ alios, irretiri, nisi inuicem se adiuuerint: quia ille dumtaxat est formaliter homicida.

Hæc quippè conclusio vera est. Si tamen, mutuum iuuamen existimat consistere in eo, quod omnes simul percutiant, non erat cur in superiori ex associata percussione cęteros ea ratione innodaret; quia simul, aduersarium debilitant, & concurrunt partialiter in crimen homicidij. Si verò præter percussionem requirit aliud mutuum adiutorium, rectè statuit, si intelligat proximã cooperationem ad occisionem; vt diximus de eo, qui detinet, dum alius vulnerat, aut brachiũ vulnerantis, quo profundius sit vulnus, impellit, aliàs enim, si cooperatio non sit huius generis; non dicuntur, simul mutuò concurrere proximè ad homicidium, quamuis in praxi vix possit accidere, quod quis animum interficiendi non habeat, ita tamen cooperetur. Nisi fortè loquatur *Duardus* de iis, qui simul tempore percutiunt, non autem simul conspiratione, societate, consensu, & animo. Hi etenim, etiam si vnus alium aduertat, non dicuntur, inuicem adiuuando cõcurrere ad homicidium: & clarum est, esse excõmunicationi obnoxium illum tantum, qui læthaliter vulnerat.

Quartò asserit; pluribus vulnerantibus, nemine per se læthaliter, ita tamen, vt ex pluribus vulneribus sequatur mors, omnes excommunicari, qui occidendi habuerunt animum, quia omnes cooperati sunt ad necem, & ex communi sententia sunt omnes irregulares.

Id quoque recipiendum est (non ratione desumpta ex irregularitate, quã non putamus subsistere; sed ex eo, quod huiusmodi cooperatio proxima fuit, & directa respectu, præcipuè externi fori, quia difficile est iudicare, an alicuius percussio non habuerit in mortem influxũ, Si cui tamen probabiliter constaret, non potuisse, vulnus à se inflictum, nec partialiter, concurrere ad secutam mortem, in foro interno esset tutus. Cæterum probabile etiam est ex dictis *num. ant.* innodari simul eos, qui animum occidendi non habuerint; quia culpabiliter tunc vulnerant, quando tenebantur nosse, ex associatione aliorum vulnerum, ea, quæ per ipsos fiunt partialiter cooperatura ad mortem; sicque homicidium illis est voluntarium virtualiter.

Denique astruit, vno, vel pluribus ex sociis) siue præmisso consilio, siue rixando) infligentibus vulnera non læthalia, post inflictum læthale ab alios omnes excommunicari, quia omnes sunt homicidæ. Nam licèt posteriores læthaliter non vulnerauerint, illa tamen vulnera, quæ aliàs lęthalia non sunt, in corpore, debilitato ex priori vulnere, sunt læthalia. Ita *Bartolus in l. fin. ff. ad l. Corneliam De Sicarijs.*

Conforme est hoc dictum iis, quæ attulimus *n.* 36. vulnera videlicèt consideranda esse, vt hic, & nunc, & tali sobiecto infliguntur, eaquè esse dicenda lęthalia, quæ in talibus circumstantijs, talia sunt, vnde non est dicendum, hos posteriores vulnerare non læthaliter, Considerandum tamen, non omnia vulnera in corpore debilitato esse læthalia, possunt quippè esse adeò parua, vt nullo modo cooperentur morti, ex vulnere læthali secuturæ, vnde, vt astruatur incidentia, id erit attẽdendum, an vulnera post læthale inflicta, simul cum læthali concurrant ad inferendam mortem, hoc enim stante, verificatur, quod caussa mortis fuerint, etiam si alias futurũ fuisset, vt ex primò læthali vulnere patiens interiret, licèt non tam citò. Si autem non sunt eius conditionis, vt cooperentur morti, non sunt excommunicatione punienda.

42 Quoad eos autem plures, qui diuisim tempore, & consensu, percutiunt idem *Duardus quæst.* 13. primam ponit conclusionem. Si omnes læthaliter percusserint, vi tamen vltimi vulneris percussus statim interierit, vltimus tantùm percutiens innodatur, non alij, quia vltimus tantùm verè dicitur, illum interfecisse, ex quo fuit dè facto caussa proxima, & efficax homicidii, & sicut læthaliter vulnerans non dicitur interfecisse, nec irregularitatem contrahit, si ante mortem, à vulnere caussandam, alia via vulneratus intereat, puta percussus à fulmine, vel præceps actus, vt docet cum probabiliori *Auila De Censur. par* 7. *disp.* 6. *sec.* 3. *dub.* 4. *concl.* 1. *vers. Si opponas*, ita in proposito, attendendum tantùm, quod vi ultimi uulneris interierit. Subdit autem, prædictam sententiam locum sibi uendicare, quãdo certo constat, uulnus posterius, ita per se solum causasse mortem, ut priora uulnera non præstiterint ad illam influxum, accelerando, aut alio modo, Si enim concurrunt, sunt uera, & proxima caussa, licèt partialis, interitus; ac proinde inducunt excommunicationem. In praxi autem, ex Medico-

rum

rum iudicio, alijsquè côiecturis inuestigandum, an hæc priora uulnera contulerint ad mortem, nec nè, Ait tandem, oppositam sententiam non esse improbabilem, quatenus, si ui ultimi uulneris non occubuisset, adhuc mortem deuitare nô poterat.

Sed non est à Prima, cum sua declaratione, recedendum; non enim in præsenti attenditur quid sequi potuerit, sed quid de facto secutum sit. Supponitur autem, mortem secutam fuisse ob ultimum uulnus, nullo autem modo ex prioribus; igitur, &c. Addo autem non posse excusari posteriorem, ex eo quod uulnus, minùs alijs graue, intulerit, quod tantum mortem effecerit, ratione antecedentium uulnerum. Namquè, ut diximus, lethalitas uulneris à subiecto, cui infligitur, eiusquè dispositione non abstrahit.

Est secunda conclusio; Pluribus successiuè lethaliter uulnerantibus, secuta deindè morte, sed non statim post ultimum uulnus primus tantùm innodatur; nisi posteriora uulnera contulerint ad mortem, quia prior per se cunctam dedit interitus caussam, & sine alijs uulneribus patiens interijsset, esto aliàs fuisset interiturus, etiam ui aliorum subsequentium. Et confirmat; quia hoc casu prior tantùm dicitur irregularis.

Subscribimus prædictæ opinioni, licèt non confirmationi; eo tamen adiecto, non satis eonijici nullâ fuisse ex ultimo uulnere caussam mortis, ex eo quod patiens non interit statim, vt uidetur eonijcere *Duardus*; Potest enim esse, quod ab illo fit, etiam si non sequatur statim interitus.

Tertiò habetur pluribus vulnerantibus non lethaliter, & ultimo lethaliter uulnerante, hunc solum incidere; quia ipse dumtaxat est caussa proxima, & efficax homicidij; arg. *cap. Significasti il 2 De Homicidio*. Quartò, idem esse, si uulnus de se aliàs non fuisset lethale; sit tamen huiusmodi, eo quod est in corpore vulnerato, ac debilitato.

Hæc quoquè recipienda sunt; nec damnandi, qui priùs uulnerauerunt, eo quod caussam dederint, cur uulnus ultimû fit lethale, aliàs tale non futurum. Namquè, ut ex superioribus colligi potest, respectu priorum uulnerantium id sequitur per accidens, & culpa mortis refundenda in eû, qui hic, & nunc, talem personam uulnerauit lethaliter, nisi tamen ipsa etiâ priora uuinera proximè cooperentur morti, & non indirectè tantùm, ac remotè; ut explicatum est. In ultimo autem uulnerante non est necessaria formalis intêtio occidendi, ut uidetur requirere ipse *Duardus*; quia perenienti uulnere leui, sed lethali in eo corpore, est virtualiter uoluntaria mors; quod ex sæpiùs adnotatis sufficit ad contrahendam Censuram.

Ex his, & dictis *num. ant.* facilè cuilibet erit, resoluere aliàs similes quæstiones, quæ de hac plurium concurrentia proponi possunt, iuxtà diuersam circumstantiarum seriem, & coniunctionem.

Mutilans.

E L E N C H V S.

43 DEfinita mutilatione, demonstratur, ea comprehendi solam membri detruncationem nullo autem modo debilitationem.

44 Percussione reddens membrum aridum, nisi detruncet, non mutilat.

45 Abscindens emortuum membrum, non punitur, vt mutilans.

46 Exmembrans mortuum, aut fœtum non animatum, non subditur mutilantium pœnis; secus, si sit animatus.

47 Præmissa diuisione partium humani corporis, statuitur, mutilationem non cadere in eas, quæ tantùm ad decorum, & ornatum hominis spectant.

48 De dentibus.

49 Non suffragatur mutilanti, alterum superesse membrum eiusdem generis; vbi de mulierum uberibus.

50 Partes humani corporis abscissæ, quæ particulare membri officium non habent, non inducunt mutilationem; & quid Iuris de Auriculis.

51 De partibus membrorum, specialiter autem de digitis.

52 Quæ pars, & quanta membri, abscissa destruat membrum; & constituat mutilationem.

53 De amputatione virilium.

43 DEscribitur mutilatio *Humani membri abscissio, seu detruncatio*, ex *Glossa* marginis ad *cap. 1. De Clericis pugnantibus in duello*; & facit *text. in cap. Exposuisti. De corpore vitiatis*, ibi, *Manu altera mutilatus.*

Huic receptissimæ definitioni *Abbas*, licèt subscribat in *cap. Accusasti num. 3. De Accusationibus*, redarguens *Glossam*, quòd ibi pro eodem acceperit debilitatum, & mutilum, & in *cap. 1, num. 9. Qui Clerici, vel vouentes, &c.* & *in cap. Clericis num. 3. Ne Clerici, vel Monachi, &c.* ab ea tamen recedit in *cap. Cum illorum num. 8. in fine. De sentent. excomm.* affirmans, mutilare esse ita membrum debilitare, ut illi us penitus impediatur usus: ut si quis tibia percussus, ita reddatur infirmus, ut ambulare non ualeat, uel obcæcetur oculus, ut nihil uideat, etiam si non eruatur. Abscissionem tamê, non putat, eximi à dispositione, & poenis mutilationis, cum sit grauior, sed propriè illam dici detruncationem membri, debilitationem uerò dici mutilationem; quod uult colligi ex *Clement. unica de Homicidio.* Insuper ex *l. Item Offilius ff. De edilitio edicto* illis uerbis, *Si homini digitus sit abscissus, membriuè quid laceratum, quamuis consolidauerit, si tamen ob eam rem eo minus vti possit, non videri sanum esse.* Fauet *c. Quicumquè percutit 13. q. 8.* vbi post occisionem, vice mutilationis (hæc. n. duo specialiter sacris Canonibus prohibentur) ponitur debilitatio, ibi, *trucidauerit, vel membris debilitauerit, velut homicida iudicabitur.* Idemquè habetur ex *cap. Accusasti cuncta Glossa in ver. Debilitatus. De Accusationibus*, vbi, vice mutilationis, dicitur *debilitatus membris*, & *Glossa* debilitatum membris vocat mutilum, ex quo in-

infertur mutilatione non solam detruncationem comprehendi, sed etiam debilitationem. Eadem autem sententia tribuitur *Bartol. in l. 2. in fine ff. De Public. Iudic. Cyno in Authent. Sed nouo. C. De Seruu. fugitiuu. Syluestro in Summa ver. Homicidium 3. quæst. 3. vers. Sed hoc limita primò, & ver. Mutilare. Graffio lib. 2. Decis. aurear. Cap. 62. nu. 3. Maiolo lib. 5. De Irregularitate Cap. 50. num. 7.* relato à *Sayro lib. 6. Thesauri casuum conscient. Cap. 15. n. 5.* (à *Duardo* verò, *lib. 2. Commentar. ad Bullam Cœnæ Can. 9. qu. 14. nu. 1.* citatur ad oppositum *in Cap. 14. nu. 1.*) alijsque pluribus, qui tenent, debilitatione huiusmodi totali Irregularitatem contrahi, quæ Iuribus statuta est aduersus mutilationem. Ex quo inferri posset in præsenti (licet nullum viderim, qui expressè id sentiat) excommunicationem nostri Canonis contrahi, nō solùm abscissione membri, uerùm etiam debilitatione, quæ usum illius adimat. Siquidem paria sunt non habere, & habere inutile, *l. Quoties. ff. Qui satisd. cogant. l. 1. §. Quibus ff. Quod cuiusque vniuers. nomin.* Quemadmodum Vxori, idem est, non habere Maritum, & habere inutilem, *l. fin. vbi Gloss. C. ad l. Flau. De Plag.* & Ecclesiæ non habere Pastorem, & habere inutilem *cap. Inter corporalia. De Translatione.* Vnde irregularitas ob mutilationem extenditur ad debilitationem, quia ipse debilitatus Irregularis redditur, vel propter impeditum Sacramenti ministerium.

Constanter tamen asserendum mutilationem, propriè etiam dicta, nil aliud comprehendi, quàm abscissionem, & detruncationem membri, ita vt debilitatione, quàmuis totali, si membrū in corpore remaneat, non inducatur præsens Censura. Prior huius dicti pars colligitur ex *Aristotele lib. 5. Metaph Cap. 27* definiente mutilum, *cui extrema aliqua pars corporis deest*; & ita communiter mutilum accipitur apud latinæ linguæ Professores; vt apud *Duardum cit. quæst. 14.* Commune autem verborum significatum in legum interpretatione attendendum est, *Iuribus vulgaribus.* Eamdem supponit *D. Thomas 2. 2. quæst. 66. art. 1. in corpore*, ibi *abscissio membri, & si vergat in detrimentum, &c.* vbi *Caietanus*, & alij Theologi; & docent idem *Abbas vbi supra, Felinus in cap. Cum illorum nu. 14. De Sent. excomm. & in cap. Inter cætera col. 5. vers. Aduerte. De Rescriptis. Vgolinus De Censuris Pontif. in Bulla Cœnæ reseru. par. 2. cap. 9. ver. Mutilant n. 1. Suarez De Censur. disp. 44. sec. 2. sub num. 8. Auila De Censur. par. 7. disp. 5. sec. 1. dub. 2. concl. vnic. Ægidius à Coninck. De Censur disp. 18. dub. 8. concl. 2. Nauarrus in Manu. Cap. 27. nu. 206. & 208. Alterius De Censuris tom. 1. lib. 5. disp. 10. cap. 3. col. 2. vers. Mutilant, Duardus cit. quæst. 14. & 17. Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. quæst. 10. punct. 1. nu. 14. Sayrus loco suprà relato*, & apud eum *Calderinus, Cardinalis, Praepositus, Villadiego, Aufrerius, Angelica, Tabiena, Sotus, Couarruuias, Henriquez, Medices, Philiarchus, & Toletus.* Quinimmò idem *Syluester in ver. Mutilare*, testatur hanc esse opinionem receptam, inquiens, *sed tamen communiter Doctores capiunt mutilare, pro truncare, & Graffius*, licèt debilitantem faciat Irregularem, fatetur tamen, debilitatum non esse verè mutilum; modò in pœnalibus strictæ hærendum est interpretationi; *cap. Odia De Regul. Iuris. lib. 6.* Id quod illustrari potest ratione grauitatis ipsius mutilationis; quæ ideò in iure, præsertim Canonum, æquiparatur homicidio, & præfertur vulneri cuilibet, etiam grauissimo, & periculoso; quia dicitur partialis occisio, & homicidium, vt colligitur *ex cap. fin. iuncta Gloss. De Homicidio lib. 6. & Clement. vnic. iuncta similiter Glossa in ver. Mutilet eod. tit.* Quoties ergo membrum debilitatum tantùm est, & si proprium amiserit officium, non tamen inde est occisum, animatur enim adhuc, & viuit, ac proinde non est mutilum in rigore Canonum.

Indè autem deducimus alterum quod contēdimus; nimirùm debilitatione membri, quæ non sit eiusdem abscissio, non contrahi præsentem Censuram, vt sentiunt *Vgolinus, Duardus, Alterius, & Bonacina*, quia si mutilatio alicubi, certè in dispositione excommunicationis, accipienda est rigorosè; rigorosè autem sumpta solam detruncationem complectitur.

Opposita soluere, facilis est negotij. In *Clement.* enim *vnic. De Homicidio* nihil tamen discrimen ponitur inter mutilare, & detruncare; cum in textu, nec post correctionem Gregorij XIII. nec in antiquioribus impressionibus, de detruncatione fiat mentio. En verba *Si furiosus aut infans, seu dormiens hominem mutilet; vel occidat; nullam ex hoc irregularitatem incurrit; & idem de illo censemus, qui mortem aliter vitare non valens, suum occidit, vel mutilat inuasorem* Sed ex *l. Item Offilius* nil aliud deducitur, nisi ex membro conciso, deinde autem consanato; vt tamen eius deperditus sit vsus, hominem non dici sanum, quod vltro concedimus, negantes idem esse non sanum, & mutilum. Ad *text. ex c. Quicumque 23. q. 8.* respondetur, sermonem ibi esse de læsione, quæ iniustè infligitur per aliquem, potestate carentem; damnari autem prędictum homicidij, tàm si occiderit, quàm si aliud vulnus inflixerit, ratione eius iniustitiæ, quæ est defectu potestatis. Non tamē inde sequitur debilitantem esse verè partialem occisorem, & mutilantem; quia si membrum debilitatum non interit, nullus est homicidialis effectus, dicitur ergo homicida, vel apud Deum ex malo animo, iuxta illud *qui odit fratrem suum homicida est*, vel ex attributione legis pręsumitur talis. Nisi malis, debilitationem idem ibi significare, ac detruncationem, eo quia saluandum est, quomodò debilitans dicatur homicida; dicitur quippè mutilans debilitare, quia abscisso membro homo redditur debilis, & colligitur ex modo loquendi, nec enim dicitur *debilitare membra*, sed *debilitare membris*, idest membrorum abscissione hominem reddere debilem ad necessaria munia obeunda. Quæ respōsio applicari etiam potest *cap. Accusatus*, in quo tamen nil aliud statuitur; nisi vtrumquè pœnæ esse obnoxium, qui accusauit, ex quo secuta est occisio, & qui accusauit, ex quo secuta est debilitatio, sed illum maiori, hunc verò minori;

ri; *Glossa* huius *cap.* quòd pro eodem sumpserit mutilare, & debilitare; refellitur ab eodem quoquè *Panormitano*, vt vidimus; nisi potiùs velit, debilitare in eo *cap.* esse accipiendum pro eodem, ac detruncare, licet regulariter non sint idem, nisi in sensu explicato. Ad argumentum petitum ex irregularitate dicimus primùm, dato, irregularitatem propter solam debilitationem contrahi, non satis inferri, contrahi etiam excommunicationem, quia fortè non est incongruum, extendi magis irregularitatem, quàm excommunicationem, cum excommunicatio sit poena grauior, & omnium grauissima *c. Corripiantur* 24. *q.* 3. ac proinde decet, esse contractiorem. Deinde verò, & meliùs; præponderare, & rationibus, & auctoritate, sententiam eorum, qui negant irregularitatem contrahi ex sola debilitatione, nisi sit vera, & integra abscissio, vt visum est suprà. Non admittendum est, idem esse non habere, et habere inutile; quia membrum debilitatum verè est membrum, et viuit pars corporis, ad cuius integritatem, & decorem pertinet; licèt proprio careat vsu, vt habetur, ex *cap. Sicut vrgeri* 1. *q.* 1. si enim ibi membrum aridum, & emortuum dicitur verum membrum, multò magis membrum viuidum, quamuis inutile. Regula tandem illa, quod, qui percutiendo reddit aliũ irregularem, fiat etiam ipse irregularis falsa est generaliter nisi intercedat vera abscissio membri, vt cum *Nauarro, Henriquez, & alijs* optime docet, & suadet *Sayrus cit. cap.* 15. *num.* 7. *& 16.* Qui enim deformat nihil abscindendo, aut debilitando, facit alium irregularem, ipse autem vnde contrahat irregularitatem, non habemus in iure.

44 Videtur autem ex aliquibus horum, quæ hucusquè diximus, sequi; ita debilitantem mẽbrum, vt non solum reddatur inutile, sed etiam aridum, & emortuũ innodari. Militat enim, quod intercedat vera mutilatio, cum adsit partialis occisio. At quia ex *cit. cap. Sicut vrgeri* 1. *q.* 1. habetur, membrum aridum esse verum membrum; ibi. *Si cuius manus esset arida, verum quidem esset membrum, quamuis sine sanguine, & inefficax esset, & emortuum*: quia etiam remanet ad integritatem corporis; ideò consequẽtius statuemus; si talem excusabimus, respondentes ad rationem dubitandi, mutilationis naturam, & grauitatem simul ex duobus integrari; partiali nimirùm occisione, & detruncatione mẽbri, vt vnum sine altero nõ sufficiat, & ita tenet *Alterius loc. cit. cap.* 4. *col.* 6. contra *Suarez vbi suprà num.* 11.

45 Statim autem ex hoc sequitur, excusandum etiam eum, qui tale membrum, percussione, aut alia infirmitate, vel à natiuitate, aridum abscindit; quia non occidit partialiter, licèt detruncet (ob quam partialem occisionem non ambigitur, quin incidat, qui membrum, non aridum, sed tantùm inutile ad officium suum, præcidit.) Id autem videtur inconueniens, per id, quod notauit *Duardus hic qu.* 18. truncato .n. membro, priori percussione iam emortuo, homo dicetur mutilatus, & tamen nullus erit mutilans, qui excommunicationem, vel irregularitatem incurrat; non prior, quia non abscidit, nec secundus, quia non occidit partialiter. Quo argumento motus *Duardus* sentit, incidere posteriorem, & sequitur *Bonacina punct.* 1. *num.* 17. & ante hos fuit sententia *Alterij vbi suprà*, licèt videatur, simul confundere aridum, seu mortuum, & inutile; quod tamen diligenter erat animaduertendum.

Hæc quidem difficile est conciliare; Probabiliùs tamen censeo opinari cum *Suarez* in simili de irregularitate, *loco citato*, abscindentem tale membrum aridum, & mortuum non irretiri; non quidem, quia iam non sit membrum (vt assumit *Suarez*; & ideò irregularitati subdit priorẽ, qui ita percussit, vt aruerit; quamuis enim, inquit, non detruncauerit, vt appareat, substantialiter tamen detruncatio facta est (obstat enim nimis clarè *cap. Sicut vrgeri*, supra relatus; sed quia non adest partialis occisio, quæ grauitatem mutilationis constituit. Quod autem sequatur nullum innodari, non est censendum inconueniens; quia licèt vtriquè simul adscribatur mutilatio; nec tamen vterquè potest innodari, vt est receptum; ita cum non sit maior ratio de vno, quàm de alio, vterque benignè est excusandus, cum simus in pœnalibus; Prior quidem, quia non detruncat, quod in mutilatione est necessarium; nec illa detruncatio substantialis efficta à *Suarez* est vera, & propria, quæ requirit non animæ defitionem in membro, sed membri corporei Physicam sectionem à suo toto, & discontinuationem. Posterior verò; quia non occidit. Mutilat ergo vterquè, sed quilibet imperfectè tantùm, alter partialiter occidendo, alter postmodum detrucando. Partiales tamen caussæ non considerantur per modum vnius, nisi simul concurrant, quod non est in casu nostro; in quo per accidens tantum aggregant hi duo vnum principium mutilationis.

46 Quia verò est mutilatio *humani* membri abscissio, receptum esse debet, non innodari mutilantem, illum, qui accedebat, vel recedebat, postquam in via mortuus fuerit, vel occisus; non enim iam humana habet membra, sed cadaueris. Præterquam quòd non dicitur amplius accedere, vel recedere à Sede Apostolica. Quamobrem id procedit, etiamsi reduplicatiuè in odium huius accessus, vel recessus, cadauer detruncaretur; quicquid in oppositum colligi possit ex *Maiolo lib.* 5. *de irregularitate cap.* 50. *num.* 8. afferente affici irregularitate mutilantem cadauer ex indignatione, ac ob ignorantiã personæ defunctæ. Loquitur enim sine textu, & ratione, vt ait *Sayrus cit. cap.* 15. *nu.* 9. & aduersantur apud ipsum *Paludanus, Nauarrus, Henriquez, Graffius, & Summa Corona*; in terminis autem nostri Canonis *Duardus qu.* 19. *& Bonacina punct.* 1. *num.* 17. Idem quoad irregularitatem de mutilante, vulneratione mulieris, fœtum, nondum animatum, secus autem si sit animatus (quod solet, si masculus infra quadragesimum, si fœmineus, intra octuagesimum à conceptione diem, accidere;) iam enim membra incipiunt esse humana, non antea. Quoad præsentem autem Censuram id locum non habet; quia, etiam si percussione mulieris accedentis

ad

ad Sedem Apoſtolicam, vel ab ea recedentis, eius interficiatur, aut mutiletur foetus; quia tamen de foetu non verificatur, quod accedat, vel recedat à Sede prædicta, ideò eius interfectio, aut mutilatio hic non damnatur.

47 Sed reliquum eſt, vt explicemus, quid ſit membrum, cuius abſciſſione mutilus quis dicatur, abſcindens autem Cenſuram incurrat. Et communis primùm præmittenda diuiſio, aliquanto tamen, explicatior, ex trimembri, vt ſolet eſſe, *facta* quadrimembris; Partium ſcilicèt humani corporis quaſdam eſſe ad nudã perfectionem, decorem, & ornamentum, à natura concessas; vt capilli, vngues, barba, quaſdam ad proprium obeũdum vitale munus, idquè cõpletũ, & diſtinctum ab alijs; vt ad operandum manus, ad ambulandum pedes, oculi ad videndum, &c. quaſdam ad ſolam integritatem corporis, abſque aliquo peculiari officio, vt partes carnis, aut oſſis vt ſic; quaſdam tandem ita ad integritatem, vt etiam ad partiale, aut acceſſorium officium exercendum; euiuſmodi ſunt partes partium ſecundi generis; verbi gratia digiti manuum.

Conuenit autem inter Doctores, partes primi generis, nec eſſe, nec dici membra; vt inte, cæteros docent *Baldus in l. data opera. C. Qui accuſare non poſſunt. Imola in l. Publicorum. ff. De Public. Iudic. Felinus in cap. Cum illorum n. 12. De Sentent. excomm.* vtporè quæ actum, aut operationem non habent, ſed nudum afferunt ornamentum, vnde eas euellens, aut abſcindens, non dicitur mutilare. Quamobrem conſequenter loquuntur, qui ſtatuunt, euellentem has partes accedentibus, vel recedentibus à Sede Apoſtolica, non ſubijci Cenſuræ; vt *Duardus qu. 15. concl. 1. & Bonacina cit. ſæpiùs punct. 1. nu 15.* & cæteri communiter.

E contra tamen *Alterius cap. 4. col. 8. verſ. Idem puto*, fateatur licèt, partes huiuſmodi nõ eſſe membra, abſciſſione eorum aſſerit induci præſentem Cenſuram. Loquitur autem ibi ſpecialiter de Barba; & ſuadet, quia barba lato modo eſt membrum, & eius conditionis, vt magna iniuria afficiatur is, cui præciditur; non minùs, ac ſi aliud membrum amputaretur. Attendendam porrò eſſe in his intentionem Canonis, quæ eſt conſulendi ſecuritati venientium ad Sedem Apoſtolicam, ita vt diſpoſitio non ſit reſtringẽda, nec ſicut in irregularitate ſumenda, ſed ampliandæ, vt ad plura prohibenda extendatur; quæ intentio conijci, vel ex eo poteſt, quod ſolametiam detentionem, quæ aliquando præciſione barbę minùs iniurioſa videtur, condemnat. Fauere item ſibi *Hoſtienſem* relatum ab *Abbate in cap. Cum illorum De ſentent. excomm.* vbi ait, indigere Apoſtolica abſolutione, tanquàm mutilantem Clericum iuxtà diſpoſitionẽ illius *textus*, qui modicum quid membri præcidit, etiam vngulam. Tandem concludit, mutilationem rigorosè hic ſumendam, quantùm ad detruncationem, hanc enim, & nil aliud ſonat verbum *mutilare*; non autem quantùm ad membrum, quia hoc admittere poteſt latitudinem, arg. eorum; quæ *Abbas in cap. Clericis num. 8. Ne Clerici, & c. Monachi*, vbi nomen *Sacerdotis*, in eo textu poſitum, extendit ad Clericos, in ſacris conſtitutos, licèt in hos feratur excommunicationis ſententia; quia, & ſi diſpoſitio ſit poenalis, excommunicatio tamen medicinalis eſt, & ibi reſpicit decorem, & ornatum Eccleſiæ. Facit *Gloſſa in cap. Sciant cuncti ver. Alios. De Electione lib. 6.* quæ pœnam dicti *cap.* ſtatutam in grauantem electores, eo quod noluerint eligere, qui fuerat poſtulatus, extendit etiam ad grauantem Patronos, præſentantes alios à poſtulatis, ea ratione, quia conſtitutio, & ſi pœnalis, eſt ſauorabilis Eccleſiæ, & eo pacto meliùs prouidetur. Eſtquè celebre argumentum, quod in dubijs tutius eſt ſupponere delictum, & in excommunicatione abſolutionem petere.

Non eſt tamen occaſione iſtorum recedendum à ſententia aliàs receptiſſima; quæ eſt in Iure Canonico, ac Pontificijs Conſtitutionibus, ac ſententijs, mutilationem, non ſolùm quoàd irregularitatem, ſed etiam quoad cæteras pœnas, non cõprehendere abſciſſionem earum partiũ, quæ nullo modo ſunt membra, aut ſaltem membri partes (de quò infra) ſed tantùm pura ornamenta. Ex vix concedi poteſt, barbam, & cætera ſimilia appellari poſſe membra, etiam lato modo, appellauerit licèt *Cicero lib. 3. de Finibus*, dum ait, *Membrorum alia videntur propter eorum vſum à natura eſſe donata, vt manus, crura, pedes, alia autem nullam ob vtilitatem, quaſi ad quemdam ornatum, vt cauda Pauoni, plumæ verſicolores columbis, viris mamma, atque barba.* Nec obeſt, magna iniuria affici læſum horũ præciſione, ſiquidem non omnem iniuriam punit Canon (alioquin non prępterijſſet vulnus, & verbera, vt in ſuperioribus eſt adnotatum,) ſed eas, quas recenſet; vndè non eſt quærendà intẽtio legem ferentis; quando verba legis ſunt clara, vt in præſenti, ſæpiùs enim diximus, arg. *cap. Nonne De Præſumptionibus*, indiuiduam aliquorum expreſſionem excludere cætera non expreſſa, quamuis aliqua ratio dictaret, illa etiam eſſe comprehendenda. Sed nec crediderim ex æquo egrè ferendam barbæ, & veri membri præciſionem; quicquid credat ipſe *Alterius*. Et quamuis Canon præſens fauorabilis ſit Sedi, et venientibus ad eam, vel recedentibus, directè tamen, & de ſui natura poenalis eſt; ac proindè ad inſtar pœnarum rigorosè explicandus. Illæ autem *Hoſtienſis, Panormitani, & Gloſſæ* ſententiæ à cæteris communiter non admittuntur, priuilegij quippè lata interpretatio permittitur in præiudicium concedentis, ſecùs quoad præiudicium tertij, vt optimè *Syluester in Summa Ver. Priuilegium qu. 3. § Si verò ex Gloſſa fin. in cap. Quia circa De Priuilegiis, Innocẽtius in cap. Olim. De Verborum ſignificatione*; etiam ſi ſit conceſſum cauſſa pietatis, vt notat *Panormitanus in cap. Cum dicat. De Eccleſiis ædificand.* Deniquè quod tutius ſit in dubiis, ſe reputare excommunicatum, diximus alibi ſæpiùs, procedere, quando dubium eſt facti, non autem quando eſt Iuris, vt in præſenti; in quo tutò quis ſententiæ receptæ adhæret.

48 Sunt qui inter has partes, ad ornamentum ſpectantes, collocent dentes, vt *Sayrus cit. lib. 6. cap. 15. num. 11.*

Sed re vera non sunt ij ad simplicem decorẽ, cum plurimum habeant muneris, præsertim in mandendo, & loquendo, eosquè vocat *D. Basilius* relatus *à Maiolo de irregularitate cap. 24. num. 1.* vocis organa, robustum fulcrum linguæ, alimenti ministros, &c. Quarè iure, optimo apud alios controuertitur, an euellens, aut percussione deturbans dentes, dicatur mutilare, aut incurrere præsentem excommunicationem.

Et quidem ex auulsione, etiam vnius tantùm, induci Censuram, tenet *Vgolinus suprà citatus num. 4.* & videtur etiam *Alterius ea col. 8. vers. eodem modo* licèt in plurali loquatur aliquando. Et probant, quia dens proprium habet in corpore officium. Eademque est sententia *Maioli loco cit.* quoàd irregularitatem.

Negant autem absolutè, dentium auulsione induci mutilationis poenas, *Duardus quæst. 16. & Bonacina dicto punct. 1. num. 16.* quià re vera dentes non sunt propriè membra, vt statuit *Imola, & Innocentius in cap Significasti De corpore vitiatis.* Hunc tamen explicat *Vgolinus*, loqui quoàd irregularitatem. Verùm militat optimè argumentum, ex irregularitate petitum in materia præsenti; quia sicuti irregularitas, ita hanc excommunicationem, non nisi mutilatione propriè dicta, contrahi dicendum est, cum enim excommunicatio sit poena, in propriori gore accipienda est; quo argumento vtitur ipse etiam *Vgolinus* dum probat, hac Censura innodari etiam, qui abscindit partem membri, quia nimirùm abscindens fit irregularis, iuxtà *capit. Qui partem 55. d.* Idem sentiunt *Bartolus, Angelus, & Baldus*, quos refert *Felinus in cap. Cũ illorum num. 13. De sent. excomm.* moti auctoritate text. *in l. Si cui dent ff. De ediltitio edicto*, vbi seruus carens dente non dicitur morbosus; & senex sine dente non dicitur infirmus secundùm communem existimationem. Non sunt ergò dentes membra, sed accedunt præcipuis membris, & sic videntur spectare ad vltimum genus partium humani corporis, iuxtà præallatam diuisionem.

Ego verò libenter acquiesco, vnius, aut alterius dentis, aut etiam plurium auulsione, non induci præsentem Censuram; quia horum defectu non dicitur homo mutilus, vt rectè astruitur ex *l. illa, Si cui dens*, nec priuatur eorumdem operatione, cum maneant alij, quibus operatio cõmunis est. At si euellantur omnes, vel adeò plures, vt eorum apud paucos non maneat officiũ, arbitror, locum esse excommunicationi. Siquidẽ dentes instrumenta sunt, tradita homini à natura, tanquam per se necessaria, inter alia munera, ad cibum præsertim conterendum; ac proinde cuncti simul constituunt membrum, non minùs necessarium, ac alia plura, quæ in corpore non habent tantum operationis. Vnde sicuti abscindentem maxillam, seu mandibulam, dicimus, mutilare, sic etiam, & multo magis, qui omnes dentes eruit, in quibus omnium mandibularum consistit officium. Eadem ferè de caussa mutilare dicitur, qui digitos omnes, ex quibus principaliter manus constat, abscindit, vt infrà dicturi sumus. Quamobrem falsò assumit *Duardus qu. 16. num. 2.* euulsis dentibus non exindè remanere os inutile ad comedendum, aut linguã ad loquendum. Namquè quoàd hoc posterius, remanet notabilis imperfectio, & illud autem simplex inhabilitas, comedere enim mandere est quod sine dentibus fieri nequit, licèt ex liquidis ali possit homo edentatus. Et hoc est plurium placitum in materia irregularitatis.

49 Abscissione partium secundi generis nimirùm membrorum perfectorum, non est dubiũ induci excommunicationẽ. Nec suffragatur duo esse membra eiusdem generis, puta oculos, eruerit alterum illorum. Licèt enim vno sublato, adhuc penès alterum maneat officium, satis tamẽ est, quodlibet per se dici, & esse membrum, & ad proprium munus à natura fuisse traditum, quæ non dedisset duo, si satis apud vnicum resideret operandi vis; Deus enim, & natura nihil faciunt frustrà.

Quod adnoto præsertim propter eos, qui excusare videntur alteram mulieri mammillam præcidentes, inquiunt enim, ad alendum, quod vberum officium est, alterutram sufficere; vt de Amazonibus memoriæ proditum est, alteram iussisse mammam, ne ad belli exercitium impedirentur, alteram ad natos enutriendos reliquisse; Ita refert *Sayrus cit. Cap. 15. num. 18.* sentire *Henriquez lib 14. Cap. 8 § 3. & Couarruuiam in Clement. Si furiosus par. 3. num. 8. in init. vers. Secundò*, licèt is potiùs neget, mulierum mammillam esse membrum. Verùm in foemina membrum esse, quamuis non in viro, in quo nullum habet officium, satis cuilibet pato constare, est enim à natura ad enutriendum data, quod post sobolis procreationem simpliciter fuit necessarium; & tradit *Baldus in l. Data opera num. 75. C. Qui accusare non possunt. Felinus, & alij in cap. Cum illorum, De sent. excomm. Sayrus loco cit.* & alij de irregularitate agentes, ferè communiter; & ad Bullam *Duardus qu. 15. nu. 4.* Si autem est membrum, manifestè consequitur, eius abscissione Censuram induci; non obstante quod altera maneat, vt de oculo dictum est.

50 Tertij generis partes abscissæ non inducunt Censuram; vt si quis homini mammillam, vel aliam partem carnis, aut ossis præcideret. *Bonacina num. 16.* Dummodò tamen non sit in eo loco, aut in ea quantitate, vt membrum dici possit, abscissum esse.

Ad hoc genus reducere videntur aliqui auriculas, cartilagines scilicèt illas, quæ ante sensorium auditus hinc inde prominent in capite. Arbitrantur enim illarum abscissione, nec irregularitatem, nec Censuram induci. Ita *Bonacina, num. 15.* alios referens *Duardus quæst. 15. num. 10. & 35. & qu. 16. num. 3.* & quoad irregularitatem *Sayrus, Couarruuias, & Henriquez vbi supra, Nauarrus in Manu. Cap. 27. nu. 233. vers Septimò infertur*, eo fulti, quod auricula non sit membrum, nec aliquid conferens ad officium auditus, sed quid, ad ornatum, decorem, vel integritatem capitis spectans. Auris enim, quæ membrum est, interior est.

Asserunt tamen, auriculam dici membrum, seu membri auditus partem notabilem, vt ex ea abscissa inducatur irregularitas. *Maiolus lib. 1. De*

1. De Irregularitate Cap. 25. *num.* 5. & 9. *Toletus lib.* 1. *Instruct.* Sacerdot. *cap*, *mihi* 71. *nu.* 6. & videtur *Speculator tit. De Dispensatione in Irregularitate §. Iuxtà*, in fine; vbi quærit an D. Petrus fuerit irregularis, Malcho amputans auriculam; respondet autem negatiuè: non quia auricula non sit membrum, sed quia nondum erat inducta irregularitatis pœna, aut nóta in Ecclesia, quasi postquàm viget irregularitas, abscissione auriculæ contrahatur. Astruitur autem esse membrum ex eo, quod officium habet præparandi sonos, et excipiendi, quò meliùs, et distinctiùs ad internum sensorium deducantur, nec effluant, quod experientia animaduertere est, tùm in brutis iis, quæ auriculas mouent, atrigunt enim, cum attentiùs audire student; tùm in hominibus, qui ipsis carent, non enim ita perfectè audiunt.

Quod autem præcisa auricula, adhuc maneat sensorium auditus, non est sufficiens argumentum, quod non sit membrum. Nasus enim communiter reputatur membrum, nec vertitur rationaliter in dubium, quin sit irregularis, & incurtat Censuram, qui illum abscindit (licet de naribus, quæ nasi sunt extremitas, quidam dubitarint) & tamen manet sensorium olfactus, eo totaliter abscisso; quia interius est. Quapropter in nostro proposito probabilius arbitror, abscindentem auriculam accedenti, aut recedenti à Sede Apostolica, innodari hac excommunicatione. Quod etiam amplectitur *Alterius cit. col.* 8. *vers. Ob easdem rationes*.

51 Maior difficultas est de partibus quarti generis, & vt elatius distinctiusquè procedamus aduertimus, partes has membrorum principalium uel ita accedere ad constitutionem membri, ut simpliciter integrent illud, nec habeant aliquod partiale peculiare officium, aut operationem, aliquo modo distinctam à suo toto, cuiusmodi est pars linguæ, auriculæ, &c. quas possumus dicere partes membri homogenei; Et in his est dubium, an abscissione partis, & quantæ, inducatur Censura; Vel ita integrant membrum ut tamen, in ipsis insideat uis aliqua agendi partialis propria, aliquo modo distincta ab operatione totius, cuiusmodi sunt digiti manuum, de quibus ualdè controuertitur; eiusdemquè uidentur esse conditionis labia in ore. Aut tandem non integrant continuatione membrum, sed potius virtute idem cum illo instrumentum componunt, vt sunt testes respectu uirgæ, quæ cum illis membrum est, ad officium generandi natum, seu instrumentum procreationis; & de his etiam agitatur quæstio.

Incipiamus à digitis, hæc enim est capitalior controuersia, & inde cæterorum desumi facilè potest resolutio. Et omissa in præsenti, tanquàm superiùs reiecta, sententia *Alterii cap.* 4. *col.* 7. vbi concedens, digitum non esse membrum, ita ut eius amputatione possit constitui vera mutilatio, asserit tamen, in terminis nostræ huius excommunicationis amputantem innodari; hac ŝnquam prætermissa sententia, est opinio pluriũ, digitum esse membrum, assumpta enim, quæ Canonistis est communis, diuisione membrorum, in principalia, & minus principalia, seu magna, & parua, dicunt isti digitum esse membrum, licèt sit membrum paruum, eidemquè assignant proprium aliquod officium, quale est scribere, pingere, indicare, pulsare musica instrumenta, &c. Ita *Glossa* marginis in *c. Qui partem* 55. *d. Hostiensis in Summa tit. De corpore vitiatis Butrius in cap. fin. eodem tit. Paludanus in* 4. *sent. dist.* 25. *q.* 3. *art.* 2. *concl.* 1. & *ibi Sotus q.* 1. *art.* 8. & *lib.* 5. *De Iustitia*, & *iure q.* 2. *art.* 1. & *Caietanus* 2. 2. *quæst.* 65. *art.* 1. qui ex his etiam probat; nimirùm, quia homo, digito carens, non est integer, ergo est mutilus, & quidem diximus suprà ex *Aristotile*, mutilum esse, cui extrema aliqua pars corporis deest, tùm etiã quia homo defectu testium dicitur mutilatus, & tamen testes accedunt ad virgam, ergo etiam si dicatur (non obstante proprio aliquo officio, quod assignauimus) manui digitos esse accessorios, præcisi possunt excommunicationem inducere. Nec enim constat, vnde sit desumendum mutilationem dici tantùm de membro principali, quia mutilare in se dicit tantùm abscindere arg. *cap. penult. De Corpore vitiatis* &c. *Siquis abscidernt* 55. *d.* abscindit autem etiam qui partem membri, amputat, nec enim totum excludit suam partem, arg. *cap. Plus Semper*, & *cap. In toto*, *De Regulis Iuris lib.* 6. ergo, etiã si dicamus digitum non esse membrum, sed partem membri, est capax mutilationis, quantò magis, cum sit aliquo modo membrum. Glossa autem in *cap. Cum illorum Ver. Mutilationem membri De sent. excomm.* ait in mutilatione nõ esse distinguẽdum inter membrum, & membrum & iura constituunt irregulares, etiam eos, qui digitis carent *cap.* 5. *De Clerico ægrotante*, *c. qui partem* 55. *d.* & videtur suffragari *l. Item Offilius ff. de adilitio edicto*, vbi habetur, si homini digitus sit abscissus, quò minus eo vti possit, non esse sanum. Ex quibus motus *Vgolinus Vers. Mutilant num.* 3. generaliter statuit subijci præsenti Censuræ amputantem eam etiam membri partem, ex qua membrum ipsum, non homo, dicitur mutilum; redditur autem mutila manus, si digito, careat.

Altera etiam est, quasi media in te hac, opinio *Syluestri*, *Maioli*, & *Toleti*, quos citat *Sayrus eo cap.* 15. *num.* 12. subijcientium irregularitati amputantem eos digitos, quibus tractatur Eucharistia, licèt non alios. Sed quia non ducuntur ea ratione, quia amputans propriè fit mutilator, & digiti abscissi, membra; verùm ea, quod reddens alterum irregularem euadat etiã ipse irregularis, ideò inde non statim infertur, præscindentem eos digitos subijci præsenti Censuræ. Quia autem insuper probatio illa falsum assumit, vt diximus *n.* 43. ideò nil amplius immorabimur circa illam.

Est ergo alia sententia, primæ directè opposita; esto, lato modo, & impropriè, aliquando digitus vocetur membrum, seu paruum membrum, non esse tamen propriè tale, vt eius abscissione constituatur vera mutilatio, aut inducantur pœnæ excommunicationis, seu irregularitatis, in mutilantem statutæ. Ita *Abbas in cap. De Diacono Qui Clerici vel vouentes*, & *in cap. Cum illorum nu.* 8. *De sentent. excomm.* Ioannes

nes Andreat in cap. Ex iniuncto De Hæreticis; Felinus in cap. Ego N. num. 5. De iureiurando & in cap. Cum illorum n. 10. De sent. excomm. Cardinalis in Clem. vnica De Homicidio (quicquid pro se eum citet Vgolinus) Couarruuias cum alijs pluribus in ead. Clement. par 3. nu. 8. vers. Tertiò ab eadem Tabiena Ver. Irregularitas 4. §. Vigesimo Sexto. Angelica ver. Homicidium 5. nu. 7 Nauarrus & Toletus locis supra citatis Henriquez lib. 14. Cap. 8. §. 11 Gregorius de Valentia tom. 4. disp. 7. quæst. 19. punct. 3. §. 4. Graffius lib. 2. Decision. aurear. Cap. 62. nu. 4. Duardus quæst. 15. num. 5. Bonacina cit. punct. 1. num. 15. & 16. Alterius suprà relatus, testans, esse veriorem, & communiorem Theologorum, & Canonistarum, & tandem Glossa in c. fin. De Homicidio lib. 6. & in Clem. vnic. eodem tit. Et quidem, quod digitus non sit propriè membrum, colligitur ex l. Non sunt liberi §. Partus ff. De statu hominum, vbi dicitur, quòd habens plures solito digitos, non habet plura solito membra. Ex quo textu idem supponit, Bartol. ibidem, addens, statuto in amputantem membrum non comprehendi amputantem digitum, & in l. 2. ff. De Iudic. publ. Baldus in l. Publicorum nu. 13. vbi Imola, & Doctores ff. eod. & in l. Seruis ff. De Seruu. fugit. uu. & in l. Reos col. 3. C. De Accusationibus, et in l. data opera, in 12. collat vers. Il corpore C. Qui accu. sar. non poss. Fauet etiam Aristoteles lib. 1. De partibus animalium Cap 5. & lib. 4. Meteoro. Cap. vult non enumerans inter membra digitos.

Facilè est autem contraria diluere Membrum quippè, præsertim in pœnalibus pro eo sumitur quod simpliciter est tale, totaleque habet in corpore munus, & officium, quod insinuat Apostolus ad Rom. 12. et 1. ad Corinth 12 vbi inquiens membra corporis non habere eundem actum, exemplificat in oculo & pede. Digitus autem non est talis, sed potius membrum membri, seu pars membri vt notat Abbas in cit. cap. Cum illorum. Nec munia; quæ recensentur, digitorum sunt propria, sed totius manus, digitis licèt vtatur, tanquam instrumentis coniunctis, seu quia manuum summitates sunt; prædicta autem, non nisi summitatibus, effici possunt, Quod si id attendatur, ipsa etiam pars digiti, quæ est in summo, erit membrum, & quauis præcisione illius constituetur mutilatio; inducenturque pœnæ, quia summitas digiti pulsat, indicat, scribit; quod tamen huciusque non est admissum. Negãda etiam consecutio, qua ex non integro infertur mutilum, alioquin enim confundenda essent pars, & membrum; siquidem quilibet, cui deest aliqua pars carnis, aut ossis in corpore, non est integer, & tamen non dicitur mutilus: nec Aristoteles intelligendus est de qualibet parte, sed de ea parte notabili, quæ constituat membrum, alioquin, vt dicebamus, ex quolibet defectu diceretur quis mutilus; aut certè Aristoteles non loquitur in sensu Canonico, sed in latiore, & improprio. De argumento autem testium infrà est agendum, Et ex his constat; vnde desumamus, mutilationem non esse nisi de membro; principali, ex eo nimirum quia hoc est simpliciter membrum, pars autem qualibet non dicitur simpliciter membrum, sicut non quilibet lapis dicitur membrum domus, sed par es, quæ distinctè, & ad distincta officia deseruiunt habitantibus; vt cubiculum, aula, coquina, &c. l. Si finita §. Ex hoc edicto ff. De damn. infect. Pariter, quamuis mutilare, prout actionem sonat, significet abscindere, prout tamen respicit subiectum, seu terminum, non dicit excommuni Iurium, & Interpretum sensu, abscissionem cuiuslibet partis, etiam minimæ sed perfecti membri, cuius pars licet includatur in toto, nõ tamen constituit totum, vt idem fit abscindere partem membri, & totum membrum. Glossa autem illa in cap. Cum illorum communiter reijcitur, & est alia notabilis in cap fin. De Homicidio in 6. quæ præponderat. Quamquam non est omittendum, quod obseruarunt aliqui, & nos insinuauimus nu. 43. discrimen esse inter mutilationem membri, & mutilationem simpliciter seu mutilationem hominis. Mutilatio enim mẽbri, relata ad membrum, non dicit totalem abscissionem ipsius, sed diminutionem ex parte, quatenus ipsum membrum non integrum, dici potest mutilum. At mutilatio relata ad hominem non dicitur de eo, nisi membrum deficiat, nec sufficit quod deficiat pars membri. Sic, exẽpli gratia, qui habet nasum, præcisione aliqua diminutum, dicitur habere nasum mutilum; non tamen simpliciter dicitur mutilus, quia nullo caret membro; et ex hoc notauimus, diuersitatem inter mutilare aliquem membro, & mutilare membrum alicuius. Quando igitur in mutilationem imponitur irregularitas, & excommunicatio, mutilatio accipitur simpliciter, idest in ordine ad totum hominem arg. cit. cap. fin; De Homicidio lib. 6. & Clement. vnic eodem tit. ibi, membro aliquo mutiletur, & hominem mutilet. Quia ergo in prædicto c. Cum illorum De sent. excomm. sermo est, non de homicidio, aut mutilatione, in ordine ad irregularitatem, et pœnas sed de mutilatione membri, & effusione sanguinis, in ordine ad difficultatem obtinendi absolutionem à Censura, ob iniectam ita grauiter violentam manum in Clericum, ideò rectè dixit Glossa, quodcumque membrum diminuatur, locum esse dispositioni prædicti cap. Cũ illorum; quia textus exprimit mutilationem membri, nec loquitur de mutilatione hominis, aut de mutilatione fine addito, et simpliciter. Rursus, ex eo quod Iura constituant irregularẽ, eum, qui digitis caret, non infertur, esse irregularem, qui abscidit; quia non admittitur communiter Regula, vt suprà obseruauimus, Reddens alterum irregularem irregularitatem contrahit. Sed & falsum est, generaliter carentẽ digitis irregularem esse; nam in cap. 2. De Clerico ægrotante, prohibetur tantùm Missæ celebratio Presbitero, cui non solùm duo digiti sed etiam medietas palmæ, fuerat abscissa eo quod nec scenrè propter debilitatem, nec sine scandalo propter deformitatem id poterat, cæterùm reliquis sacerdotalibus officijs non expoliatur. Et in cap. Qui partem 35. d. non imponitur irregularitas carenti digito; aut eius parte defectu digiti, sed ei, qui sibi ipsi volẽs ab-

abscidit; quæ irregularitas non sumitur ex mutilatione, sed ex culpa insurgentis violenter in semet ipsum. Postremò ex *l. Item Offilius* nil aliud infertur, nisi carentem digito non esse sanum, non autem esse mutilum; quæ duo, vt diximus frequenter, sunt diuersa.

His autem hinc inde perpensis, arbitror in eam deueniendum esse sententiam, vt quidem nō dicatur mutilare, aut incurrere præsentem excōmunicationem, qui amputat vnum, vel alterū digitum: benè tamen qui abscindit omnes, vel tot, vt maior pars manus deperdatur, eiusque officium, per digitos exequendum, cesset. Ita enim digiti sunt manus partes, vt illam magna ex parte constituant, tùm materialiter, tùm etiam, prout membrum dicitur, & proprium habet munus. Non est autem necesse ad mutilationem, membrum ex toto præcidi, sed pro tanto; vt moraliter non dicatur superesse, licèt aliqua pars superfit. Quando autem tantùm relinquatur, vt membrum supersitea esse dicendum, sit: ex conditione, officioquè membri, & prudētis viri arbitrio dijudicandum est, arg. *cap. Cum tua. De corpore vitiatis.* Quod animaduertere est in discrimine inter digitos manus, & pedis. Quia enim pes ad ambulandum, fulciendamquè corporis molem, à natura est institutus, digiti autem illius, nec quid proprium habent muneria, ab hoc distinctum, & sine illis adhuc pes ambulare, & sustentare potest, ideò abscindēa omnes pedis digitos non videtur mutilare, superstite plāta, quæ, non multa a lieċta difficultate, graditur, & fulcit. At verò manus munia magna ex parte digitis, & articulis exhibetur, vt experientia liquet; & planta, abscissis digitis, vix ad aliquid minimum est apta; addito autem insuper, ijs manum constare materialiter supra medietatem, fit, vt detruncatione digitorum dicatur, moraliter membrum manus, deperditum.

52 Ex quibus soluitur etiā quæstio de præcisione partis membri, quæ non habet partiale aliquod officium, aut distinctionem à suo toto quod vocauimus homogeneum: cuiusmodi est pars linguæ, auriculæ, &c. Ex ea videlicèt induci Censuram, quoties pars præcisa tanta est, vt moraliter dicatur sic præcisus amisisse, seu carere eo membro. Coniungo autem magnitudinē partis, & vim illius; quia non puto satis esse, quod præcidatur illa pars membri, qua ablata, remanet membrum ad operationem inutile, si pars hæc parua sit, vt materialiter non destruat membrum. Cuius oppositum videtur sentire *Duardus qu. 15. concl. 3.* statuens absolutè, incidere in hanc excommunicationem, amputātem partem membri, post quam amputationem consanato membro, remanet inutile ad suam operationem. Ait enim, illud, quod remanet, cum sit inutile, ita reputari, ac si fuisset amputatum, arg. quod paria sunt non esse, & esse inutile; vnde, *l. Item Offilius* sæpè relata statuitur, membro non consanato, in tantum, vt reddatur vtile, hominem non dici sanum. Inde infert *Duardus* incidere amputantem dimidiam partem manus, vel quatuor digitos, vel indicem, & pollicem, vtrumquè testiculum, partem linguæ, & labia. Non subscribo autem *Duardo*: quia si membrum dicatur esse superstes, etsi materialiter tantùm, non satis est, ad constituendam mutilationem, quod sit redditum inutile, vt latius supra dictum est *num. 43.* & argumentis satis responsum est in superioribus. Fortè igitur concederem facile, irretiri, qui quatuor digitos amputat, aut qui dimidiam in longitudine manum (præsertim, si eam partem, vbi sunt digiti meliores, pollex, et index, diffecet; nam remanentibus his cum parte manus notabili, sicut parum deperditur virtutis ad agendum, quod manus est proprium, ita non videtur, quis diei absolutè manu priuatus) tamen non assentirer, amputationem solius pollicis, et indicis, esse mutilationem; sine eis quippè dicitur adhuc superesse manus; ablata licèt præcipua eius vi, in illis duobus digitis consistente, facta sit ferè prorsus inutilis. Quod testes statim subiungimus. Pars verò illa linguæ amputata, debet esse tanta, vt homo exinde dicatur elinguis. Labia demùm, quæ prius *num. 10.* dixerat *Duardus*, nō esse membra, eo quia accedunt ori ad loquendum, bibendum, etc. arbitror, amputata inducere Censuram; quia in vultu humano non minùs videntur per se membra, et sicut auriculæ, nasus, et alia, quæ sunt membra, et inducunt Cēsuram, etiam si accedant auditui, et olfactui. Immò labia constituunt per se membrum oris, sumpto ore, pro eo, quod est externè apparens, et enumeratur inter præcipua membra vultus. Eandemquè Censuram arbitror contrahi, ex qualibet præcisione circa os, quæ ipsum destruat.

Tria hic breuiter adnotanda, seu potius refricanda. Primum, non esse standum deformitati, quam præcisio causet, aut scandalo, quod ex vsu præcissi membri oriri potest; licèt enim ex ijs euadet irregularis, qui similem concisionem est passus, non tamen sequitur, talem euadere præcidentem, si membrum alioquin dicitur remanere, quale quale remaneat. Alterum nec attendendam esse quantitatē materiæ præcisæ, vt sie, sed ex qua parte corporis præscindatur, quantumuis enim magna quantitas, pręcisa ab ea corporis parte, in qua non viget alicuius membri, seu instrumenti operatiua vis, puta notabilia carnis pars à natibus, seu coxa, non constituit mutilationem, quia non priuat aliquo mēbro. E minori autem membro, puta è naso, paruæ quantitatis præcisio constituere potest, si illum destruat. Tertium; in eo qui membrum, iā ab alio diminutum, non tamen absolutè detruncatum, præcidit, attendendum esse, an post talem præcisionem membrum dicatur manere adhuc, secundum communem existimationem; nec nè. Si enim non remanet, quantumuis minima fuerit pars, quam abscidit, mutilat, & innodatur; non obstante, quod prior diminuens maiorem partem impunè amputauerit.

53 Sola nunc de testibus expedienda iis. Et quoad præcisionem vnius, conueniunt ferè communiter Doctores, non esse mutilationem, nec subijci Censuræ, quia si testes considerandi sunt, ut accessorii ad virgam, quatenus simul cum ea integrant membrum, seu instrumentum genitale, potest homo cum vnico teste gignere, ac proinde

inde ex hac præcisione membrum, nec notabiliter diminuitur, nec redditur ineptum ad officium suum. Inde autem inferri potest, intercedere mutilationem, & locum esse Censuræ, si præcidatur vterquè; quia non remanet instrumentum generandi, quandoquidem carens vtroquè teste est impotens generationi, & confirmatur ex capite irregularitatis; carens enim testibus est irregularis. *c. Siquis absciderit, cum pluribus sequentibus* 55. *d. cap. Significauit. De corpore vitiatis* hæc vero irregularitas non aliunde desumitur, quam ex defectu membri, igitur testes constituunt membrum. Et huius opinionis est *Caietanus* suprà relatus, & in terminis Canonis nostri *Duardus dict. quæst.* 15. *nu.* 24. & à fortiori *Vgolinus, et Alterius.*

Est tamen magis communis aduersa sententia, quæ est *Nauarri in Manu cap.* 27. *nu.* 206. *vers. Secundo dico. Henriquez lib.* 13. *cap.* 9. §. 1. *Sayrs lib.* 6. *cit. cap.* 15. *nu.* 15. opinantium testes non esse membra, quia accedunt ad membrum, ex quo Censuram hanc horum amputatione non induci, arbitratur *Bonacina punct.* 1. *num.* 15.

Nec obest, tali amputatione deperdi generatiuam potentiam, tùm quis hæc non est valdè necessaria in singulis hominibus; tùm quia non est e ertum, virgam, cui testes accedunt, ad solum generationis officium esse datam, tùm efficaciter, hoc etiam admisso, quia virga adhuc est superstes, quamuis sit inhabilis, & debilitata. Diximus autem in superioribus, ad mutilationem necessè esse, quòd membrum non remaneat maiori ex parte, in proposito autem dicitur manere, quia testes non censentur maior pars virilium. Nec similiter obest, carentem testibus esse aliquando irregularem, quia id non oritur ob carentiam huiusmodi, qui enim sine propria culpa ipsis caret, non est irregularis, vt habetur *eadem* 55. *d. et tit. De Corpore vitiatis* lateque prosequitur *Sayrus lib.* 6. *cap.* 7. verùm quia, qui irregulares constituuntur in prædictis iuribus, culpabiliter eos sibi amputarunt, vel amputari permiserunt; quæ non est irregularitas, proximè desumpta ex defectu membri, sed ex culpa, quę intercessit in præcisione; quomodo est irregularis etiam, qui partem cuiuscumque digiti sibi absciderer, licet ex eo non foret mutilus, vt habetur *c. Qui partem cit. d.* 55.

Hic tamen, aut cauendus est error aliquorum qui ex eo, quod carens sine culpa, non solùm testibus, sed etiam totis virilibus, non est irregularis. *c. Eunuchus* 55. *d. cap. Ex parte* § 1. §. *fin. & cap. Ex parte* § 2. *De corpore vitiatis*; inferunt, amputationem virilium non esse mutilationem, & ex consequenti, non innodari hac Censura, qui venienti ad Sedem Apostolicam, vel ab ea recedenti virilia amputaret, quod saltem probabilius videtur de eo, qui amputaret iam carenti testibus, siquidem virga amiserat suum officium, & defectu testium erat inutilis. Cauendus, inquam, talis error, & sentiendum, sic amputantem mutilare, & illaqueari Censura. Nam huiusmodi irregularitas, quæ desumitur ex defectu proprij corporis non est formaliter ob defectum membri (quis enim inficiabitur, virilia membrum esse, proprium habens officiū in natura necessarium? sed ob quemcumque defectum, impedientem exercitium sacrorum ordinum, vel generantem deformitatem, aut scandalum; vnde non sola mutilatione, sed etiam debilitatione, & deformatione membri, quis, eo ex capite, est irregularis. Quia igitur carentia partis occultæ, nec impedit sacrorum exercitiū, nec ingerit deformitatem, aut scandalum, ideò etiam si pars illa sit membrum, cuiusmodi sunt virilia, defectu illius quis non est irregularis; quoties tamen sine culpa caret; si enim propria intercedit culpa; est irregularis, sed irregularitate aliunde sumpta, nimirùm ex culpa, quæ in se ipsum insurrexit, vnde, & præsumitur, quod in alios etiam facilè sit desæuiturus, vt latè *Sayrus eo cap.* 7. *Regula* 3. & alii, agentes de irregularitate. Subiacet igitur irregularitati, & nostræ excommunicationi mutilans virilibus venientem ad Sedem Apostolicam, aut ab ea recedentem, quia virilia sunt membrum, imò talis amputatio dicitur homicidium, *c. Siquis absciderit sunt ista Glossa in ver. Homicida* 55. *d. l.* 3. §. *Qui hominem, & l.* 4. *ff. De Sicariis.* Idemquè est etiam si mutilandus, prius testibus careat, quia membrum debilitatum, & inutile, non definit esse membrum, vt *nu.* 43. dictum; est; sed nec omninò talis virga est in corpore inutilis, vt de se constat.

Aut certè non est censenda improbabilis sententia, quæ vtrinsquè testis, aut illius vnici, qui remansit, amputationem, mutilationem facit. Si enim solius virgæ amputatio relictis testibus est mutilatio, cur non etiam testium, relicta virga? Non enim testes videntur considerandi, vt accessorij ad virgam, quia & ab ea discontinuantur, quod non est de alijs membris, quæ diximus accedere principalibus; & vis generatiua, potius in ipsis, quàm in virga residet, quarè non testes propter virgam, sed virga propter testes esse, videntur. Remanet enim virtus seminalis, præcisa virga, & licèt non remaneat potentia coeundi, instrumentum tamen generationis magis penès virtutem generatiuam attendendum est, nec est omninò tunc impossibilis procreatio, cuius virtus in semine reperitur vitelinum. Quod si amputatio virgæ in homine, iam testibus carente, est mutilatio, ea tamen, vim instrumenti genitalis, cuius causa à natura est data, non habet; cur non potius erit mutilatio, abscissio eorum, in quibus vis genitalis consistit? Vt igitur probabile est, dicere, testibus constitui per se membrum, proprium habens officium, consistēs in præstanda homini virtute, seu potentia generatiua, ita probabile est, eorū amputatione præsentem Censuram induci. Quod in sententia eorum, qui volunt magis attendi virtutem mēbrorum, seu partem, in qua virtus operatiua consistit, quàm quantitatem partis præcisæ, erie magis suasibile. Consideratis enim virilibus, vt membrum sunt generationis, ob quam causam à natura conceduntur, consistunt magis in testibus, quàm in virga. Ideò *Duardus* hæret huic opinioni, vt diximus *num. anteced.*

At rogabis; hoc admisso, cur non innodemus etiam, qui alterum ex duobus abscindit; si irretur

tut vnum tantùm oculum eruens, non obstante, quod visiua virtus talis in alterutro resideat?

Respondeo primò ex legum præsumptione, & morali existimatione hominum oculos censeri duo membra diuersa, addito præsertim, quòd loco distent, licet ab intus operatione coniungantur; non sic autem est de testibus; cuius signum est, quod carens vnico teste legibus non dicitur morbosus, sicut carens oculo. Respondeo secundò, non æquè esse hominem aptum ad inspiciendum vno oculo, ac duobus, sicuti est ad generandum vno teste, ac duobus; licet enim indirectè opposita aciem eadem facilitate vnus oculus intendat, ac vterquè; quæ tamen sunt ex latere oculi eruti, non nisi cum incommodo, & deformitate inspiciuntur. Atque hæc de mutilatione dicta sint satis.

Spoliant.

E L E N C H V S.

54 *Describitur spolium.*
55 *Non comprehendit occultum furtũ.*
56 *Benè tamen rapinam, quæ auctoritate fit Iudicis.*
57 *Non innodatur propria, ab accedente ad Sedem iniustè possessa, eripiens; priuata etiam vi, cum valuisset publica.*
58 *De vendicatione rei ad vendicantem spectantis, iusto titulo ab accedente possessa.*
59 *Excusatur spolians, in extrema constitutus necessitate.*
60 *Ad inducendam Censuram non est necesse, res spolij esse accedentis proprias.*
61 *Non comprehenduntur bona immobilia, & quæ secum non defert accedens.*
62 *Vxoris, liberorum, ac seruorum raptu cõtrahitur Censura, & quo pacto.*
63 *Nullis bonis secum delatis expoliare permittimur accedentem.*
64 *An dicatur vxor expoliari Marito, Filius Patre, Dominus familiaribus.*
65 *Censuræ locus est, si comes accedentis principalis spolietur rebus, iure dominij, aut possessionis, ad principalem pertinentibus.*
66 *Scriptura computantur inter bona.*
67 *De materia rapta quantitate,*
68 *De spoliis, statim recuperatis.*
69 *De spoliante, restituendi animo.*

54 SPoliare in pręsenti accedentem ad Apostolicam Sedem, vel ab ea recedentem, breuiter, omissis pluribus spolij generalibus acceptionibus, est, auferre ab eodem bona, seu res quascumquè, secum delatas, iniusta vi; vt statim explicamus. Estquè tertia in nostro Canone prohibita actio.

55 Dixi, *vi*, (vt à posterioribus incipiam;) in controuersia quippè, quæ hic viget, an etiam furans clam, & occultè sub præsenti verbo *Spoliant* comprehendatur, probabiliorem censemus opinionem negantem; attenta prius significatione verbi, quod manifestam, & violentam rapinam indicat, *Luca* 10. *Incidit in Latrones, qui etiam expoliauerunt eum. Lucan. lib.* 3. *Tristi spoliantur templa rapina. Cicer.* 4. *in Verrem Fanorum spoliationes. Virg.* 8. *Aeneid. Tergemini nece Geryonis, spolijsquè superbus Alcides. l. bona fides ff. De deposit. Latro spolia, quæ mihi abstulit, & l.* 1. *ff. De Donationibus inter vir, & vxor*, & facit optimè *cap. Excommunicationi, De Raptoribus*. Quo contra in Iure (vt docuimus etiam Cap. IV. *num.* 4. *in Scholio*) occulta rerum ablatio dicitur *furtum*; dumquè voluit nostra Bulla, occultam etiã deprædationẽ damnare vsa est verbo *surripere*, vt in Canone quarto, & notauimus ibi *num.* 48. deinde suadetur, obseruando, cæteras actiones, inter quas media est expoliatio, non nisi manifesta vi perpetrari, interficere nempè, mutilare, capere, & detinere; vndè infertur, quod etiã expoliatio damnetur, quæ aggressione, & vi, committitur; atquè hoc pacto accipitur apud *Cicer.* 6. *in Ver. Spoliatorem, vexatoremquè eorum defendes*, apud *Terentium in Hæc. Quin, spoliet, mutiles, laceres*; apud *Liuium lib.* 1. *ab Vrb. Regem in prælio obtruncat, & spoliat*. Et huius sententiæ sũt *Duardus lib.* 2. *Commentar ad Bullam Cœnæ. Can.* 9. *qu.* 21. *et Bonacina De Censuris in particulari, disp.* 1. *qu.* 10. *punct.* 1. *nu.* 19. & 20.

Oppositum nullo vidi fundamento munitã, cui tamen expresè adhærent *Alterius tom.* 1 *de Censuris lib.* 5. *disp.* 10 *cap.* 4. *dub.* 6. (quicquid pro sententia priore *Duardus* eum citet, *Cap.* 3. *col.* 3. *vers. Spoliant.*) & *Vgolinus De Censuris Pontif. reseru. per Bullam Cœnæ*, *part.* 2. *Cap.* 9. *Vers. Spoliant nu.* 4. exemplificans etiã de eo, qui pecunias dolo exigeret ab itinerante, effingens, viam non esse tutam, per quam se ducem exhibet, accepta mercede.

56 Sub vi autem comprehenditur id etiam, quod fit auctoritatiuè, per Ministros, & Officiales iustitiæ, etiam si spoliatio accidat sine resistentia, & conflictu; intercedit enim violentia quædam tacita, vt adnotauit idem *Vgolinus num.* 3. inquiens, innodari quoquè, qui spoliat iussus, & iure Magistratus. In qua iussione, & ministerio, iam qui exequitur, quàm qui mãdat, & iubet, innodatur: Ex Clausula *sua, vel aliorum opera*, & notatis ad eam Et huius generis est ille, qui se falsò creditorem effingeret accedentis, & ad Magistratus, vel officiales recurreret, vt ille eorum opera, expoliaretur. Nã, licèt sic recurrens occultè, et dolo moliatur, vtitur tamen vi publica, quod sufficit ex Clausula prædicta.

57 Voce illa *iniusta* excludo primò, licitè auferentem res suas, vt puta, si ipse ijsdem fuerat ab accedente expoliatus; tum quia acceptione rei propriæ non committitur expoliatio, nec furtum, *l. Si is, qui rem ff. De furtis*, tum quia expoliatio, sicut, & quælibet alia iniuria, accedenti illata ad rem propriam vendicandã, non debet hoc Canone puniri, vt constat ex dictis in superioribus *num.* 33. quia adest iustus titulus. Quapropter excusandus est etiam, qui res suas vendicat, non quidem raptas, sed commodatas, non tamen ad vsum itineris. Immò ille quoquè, qui aggrediens accedentem, vt spoliet, nulla iustitia, aut titulo ductus, quia nesciat bona sibi fuisse sublata, reperit inopinatò, non nisi propria rapuisse; quia vt sæpius statuimus, excommu-

municatione nunquam punitur solus affectus, nisi effectus sequatur: hic autem non apparet, cũ nullus expolietur iis, quæ aliquo titulo, tanquam propria, possideat. Excipe tamen in hoc casu, nisi in conflictu, alia actio ex prohibitis intercesserit, puta detentio, aut mutilatio. Neque solùm excusandus est, qui propria iustè eripit, sed etiam qui propria non potens, alia in recompensationem sibi vendicat. Quæ omnia, perpensis prædictis rationibus, & ijs quæ attulimus Cap. IV, *num. 49.* procedere debent, etiam si hic rapiens potuisset facilè, seruata forma iudicij, seu media auctoritate publica res suas recuperare.

Contra *Alterium cit. dub. 6. vers. Quæret aliquis*: qui licèt concedat, res proprias posse clam surripi, etiam si in iudicio recuperari valerent, quandoquidem, quoties titulus est certus, & res vendicatur clam, sine scandalo, aut perturbatione boni communis, nulla fit iniuria publicæ potestati, cuius opera tunc non est necessaria; ait tamen, vi adhibita recuperare, non esse permissum, nisi incontinenti, iuxta quod intelligitur permissum, vim vi repellere; cęterùm non esse propter priuatum commodum perturbandā Rempublicam, per hoc, quod quisquè, publico spreto iudicio, sibi ius dicat in caussa propria, contra *l. Vnicam C. Ne quis in sua caussa, &c. & §. Quia tamen Instit. De vi bono rapto*; vbi rapiens, vi illata, rem propriā, punitur eiusdem rei amissione; et fauet optimè *c. Illator 2. qu. 7.* in hæc verba. *Si verò nihil Ecclesiæ, sed propriā se dixerit abstulisse, quamuis graue, et iniquum fuerit, vt non a nobis, vel à Metropolitano eius hoc petierit, sed temerario ausu agere præsumpserit, etc.* et simile est in *cap. De Restitutione spoliatorum*. Cum igitur peccet, rem suā, vi adhibita, redimens, sequitur, quod excommunicationē incurrat. Eiusdemquè opinionis est *Vgolinus loco citato num. 6.* tunc saltem, quando æquè, benè auctoritate Iudicis recuperatio fieri poterat, etsi concedat, non esse Censuræ locum, quando periculum est amissionis rerū si Dominus per se non recuperet, ex *l. Ait Prætor. ff. De his qui in fraudem creditor. & Iasone in l. Vnum num. 3. ff. Si certum petatur.* Subscribit tandem *Duardus quæst. 37. nu. 3.*

Quibus occurrimus, non statim ex peccato rectè excommunicationem inferri, sed ex peccato contra Canonem excommunicantem. Modò, quamuis peccent prædicti contra Iustitiam publicam, & legalem, quia tamen non expoliant, propria siquidem capiunt, defectu rapinæ non sunt huius nostri Canonis rei.

58 Quamobrem *iniustum* ita in rigore sumimus, vt excusandus sit etiam, qui uendicaret res proprias, commodatas, aut mutuum datas, uel depositas, uel alio titulo iustè accedēti quoad vsum concessas, etiam si titulus adhuc perduret in fauorem accedentis. Fatemur enim, iniuriosè, & contra ius, reperi debitum, commodatum, mutuum, aut depositum, si contra conuentiones, initumquè contractum, Dominus rei intempestiuè rem vendicet; quia tamen non internenit verum furtum, alienę scilicet rei contrectatio, vt adnotauimus eo *num. 49.* Cap. IV. & supponimus insuper, motiuum vendicantis non esse odium recursus, Sedis, aut negotij, sed rei tantùm propriæ vendicandæ studium, quod non punitur iuxta dicta *num. 22.* ideò est à præsenti eximendus Censura. At dices, furtum non solùm committitur, auferendo alienam rem ad dominium, sed etiam ad solum vsum, vt diximus Cap. III, *nu. 7.* ergo, si vsus rei, licitè erat accedentis, commodatarij, aut debitoris quomodocumquè, inopportuna rei ablatione committitur furtum, ac proinde inducitur Censura. Respondeo, aliud esse contrectare rem alienam ad vsum proprium alind rem propriam, ad vsum alienum commissam, vendicare; ex illo enim constituitur furtum, ex hoc autem minimè; nisi fortè pro vsu aliquid commodans, aut creditor, acquisierit. Hoc enim casu, & committit furtum, & contrahit Censuram, nisi animum recōpensandi habeat, sine vllo expoliati damno, quicquid pro rei vsu receperat.

Et hæc admittenda sunt non solùm de eo, qui propria vendicat, sed etiam de eo, qui propria non valens assumere, eripit æquiualentia. Nec solùm quoad ipsum rei Dominum, sed etiam quoad alios, ad eum attinentes; qui nomine eius, vel arbitrantes, ei gratum quid se facturos, rebus exuunt accedentes ad Sedem. Generaliter tamen in alijs non erit excusationi locus, per hoc solùm, quod res ablatæ non sint propriæ ipsius accedentis, nec iusto satis titulo ab eo possideantur. Quia, quoties res non est propria vendicantis, nec ius est aliquod ad illam, cuiuscumque sit, contrectatione patratur furtum & deficiente titulo recuperationis, expoliatio omninò euadit iniustum impedimentum, positum accessui ad Sedem Apostolicam. Vnde illum eumdem, qui res suas vendicat, motus non amore rei propriæ, sed odio recursus, Sedis, aut negotij, si aliquo iusto titulo accedens possidebat, probabile est, affici Censura; tùm quia contrectatio est omninò iniusta; tùm quia expoliatio videtur consideranda, non magis vt furtum, quàm vt violentum quoddam impedimentum est, oppositum itineri, pro Sede Apostolica adeunda arrepto; ut ex intentione Canonis; & conditione aliarum actionum prohibitarum, facilè colligi potest.

Prædictis adstipulatur *Vgolinus cit. nu. 6. Alterius eodem dub. 6. Duardus ea quæst. 37. nu. 3. & Bonacina punct. 1. nu. 10. in fine*, qui negant, sine excommunicatione recuperari posse res commodatas, aut alio iusto contractu accedenti concessas, quia, ex quo concessit, iniustè aufert; cum, quæ voluntatis fuerint, necessitatis fiant ex contractu; *l. Sicut. C. De Action. & Obligat. l. In commodato §. Sicut ff. eod. cap. 1. De Commodat.* Qua de caussa incidit in excommunicationem *can. Siquis suadente* vi auferens à Clerico rem, ad vsum concessam, antequàm vtatur; ex sententia recepta *D. Antonini 3. p. Summa tit. 24. cap. 1. §. 1. vers. Detinens Clericum, & Innocentii in cap. Nuper, num. 1. De sentent. excomm.*

Sed hæc non infirmant nostram sententiam. Non primum, vt ex supradictis constat; nequè secundum, quia excommunicatio *can. Siquis suadente*, attenditur secus vim adhibitam, quæ po-

potest adesse, excommunicationem inducens, etiam si rei recuperatio esset iusta, si nimirùm excedatur in modo; præsens autem Censura, non simpliciter iuxtà vim desumitur, sed iuxta vim expoliationis; vndè quoties non interuenit malitia expoliationis, quæ est sine titulo rebus suis aliquem exuere, non est excōmunicationi locus. Recolenda autem semper; quæ habuimus *num.* 12. aliquos nimirùm titulos; etiam iniustos, sufficientes esse ad declinandam præsentem Cēsuram, licèt aliquod intercedat in expoliatione crimen.

59 Vnde multò magis excusabilis censendus est, qui expoliat, raptorquè, in extrema constitutus necessitate, quò sibi victū quærat. Quod quomodo permissum sit declarauimus Cap. LV. *num.* 50. neque in præsenti repetendum est.

60 Dixi, *res secum delatas*; primò, quia satis est, ad excommunicationem, ob spolium inducendam; res ad vsum venientium deseruire; nec est necesse eorum esse proprias; quoad dominium. Interuenit enim furtum, & furti actionem habet contra surripientem ille idem, qui vritur, licèt non sit Dominus, vt in §. *Furti autem. Instit. De Obligationibus, quæ ex delicto nascuntur. Vgolinus num.* 7. *Duardus, Alterius, & Bonacina locis citatis.*

61 Secundò, vt excluderem bona immobilia, aut alia quælibet relicta domi, vel alio in loco. Doctores enim frequentiùs hoc verbum *Spoliant* ad bona mobilia referunt; *teste Alterio Cap.* 3. *col.* 3. *vers.* Spoliant, & actiones huius Canonis continent iniuriā personalem; factam in accedentes ipsos, non in res illorum, ab ipsis remotas, cuiusmodi sunt interficere, mutilare, capere & detinere; vt & expoliatio eam rapinam significare debeat, quæ vi adhibita in ipsum accedentem, vel eos, qui cum illo sunt, committitur. Quapropter qui ad impediendū accessum ad Sedem Apostolicam, ex odio etiam formali recursus, aut Sedis, vel negotij, bonis, non secum delatis, accedentem expoliaret, non incurreret hanc excommunicationem, *Alterius loco citato. Bonacina punct.* 1. *num.* 18. *& Duardus qu.* 20. *num.* 4.

62 Dixi, *bona, seu res quascumquè*; vt cōplecterer multa, quæ nomine bonorum proprio, aliquibus nō videtur significari. Itaquè non solū innodandus est, qui vestes, equum, pecuniasuè, aufert, sed etiam, qui vxorem, seruos, & liberos venientium ad Sedem Apostolicam; vt probatur ex *cap. Ex conquestione, & cap. ex trāsmissa. De Restitutione spoliatorum. et ex l. Bonorum, la* 1. *ff. De Verborum signific.* vbi habetur, bona ex eo dici, quòd beant idest prosunt. Beat autem; prodestquè vxor, iuxtà illud *Ecclesiastic.* 26. *Mulieris bonæ beatus vir.* Itē liberi, & serui, quorum vtimur opera, non minùs necessariis aliquando, ac opera rerum aliarum; equorum, pecuniarum, &c. Et confirmatur ex *eadem l.* vbi dicitur, inter bona nostra computari, quęcumquè nostri dominij sunt, & siquid est in actionibus, petitionibus, & prosecutionibus; huiusmodi autem sunt serui, vxor, liberi. Serui quippè verò dominio possidentur; *L. Seruus.* §. *Cum seruus, ff. De acquirenda hereditate*, & contra eos iniustè possidentem cōpetit domino in rem actio, ex *l. Iulianus, & l. Non solùm ff. De rei vendicatione.* Vxor autem, & filij tali licèt actione non vendicentur, vtpotè personæ liberæ, per *l.* 1. §. *Per hanc ff. eod.* est tamen in Patre respectu filiorum, ius quoddā ad repetendum, ratione patriæ potestatis, & in Marito, respectu Vxoris, ratione coniugalis subiectionis, iuxtà illud; *Sub viri potestate eris.* Adstipulatur *cap. Hæc imago, cap. Mulierem, cap. Mulier* 33. *qu.* 6. *Abbas in cap. Non est, num.* 6. *De Sponsalibus. Couarruuias* 4. *Decretalium* 2 *part. Cap.* 7. *Sanchez. De Matrimonio lib.* 9. *disp.* 4. *num.* 6. *et* 10. Confirmatur secundò, quia surreptione Filiæ inuitis, se resistentibus parentibus, committitur raptus; raptus autem est rapina, ac proinde spolium; expoliatur ergò cui surripiuntur liberi. Confirmatur tandem, quia non congruit rationi, aut intentioni Canonis, puniri rerum spolium, non puniri autem rapinam, qua quis vxore, & liberis, omni re alia longè carioribus, nudatur. Et huius sententiæ est *Vgolinus num.* 5. *et Duardus quæst.* 23.

Negatiua pars in eo fundari potest, quòd in pœnalibus, in quibus versamur, verbum *Spolij* strictè sit accipiendum. Id autem tantùm de fortunæ bonis accipitur, & de ijs, quibus homo tegitur, seu quæ ad ipsum accedunt; quorum nomine rationalis creatura non venit, propter sui excellentiam; & dignitatem, pro quo facit text. in *l. Siquis. C. De Pœnis. Glossa in cap. Ad audientiam. De Crimine falsi. Abbas in cap. Siquis, sub num.* 5. *De furtis.* Alioquin si computantur hæc inter bona ordinaria, testamentum condens sub his verbis, *omnia bona mea Titio relinquo*, relinqueret etiam vxorem, & liberos: quod est inconueniens. Nec liberorum, aut vxoris ereptio, dicitur in Iure *spolium*, sed *plagium*; quod est diuersi, grauiorisquè generis crimen, sæuiùs à legibus punitum. Suffragatur §. *in pecudum Instit. De rerum diuisione.* vbi statuitur, hominem, etsi ancillæ partum, non venire fructuum appellatione; videtur ergò quod nec bonorum. Ex quibus, huic parti videtur, hærere *Bonacina punct.* 1. *num.* 22. *vers. Dixi causa negotiorum.*

Sed primò inficiamur, seruos, vxorem, ac liberos, non computari inter bona fortunæ, quæ scilicèt fortunæ iniuria eripi possunt, id enim magis est notum, quàm vt probatione indigeat. Nec testimonio Iuris, aut relatorum Auctorum aliud infertur, quàm hominem esse creaturam dignissimam; altiorisquè ordinis, quàm sint cætera bona; quod vltrò concedimus. Secūdò dicimus, esse satis, si aliquo modo hæ personæ, bona dicantur; vt probauimus; quicquid sit, an nomine bonorum fortunæ veniant propriè. Nec par est ratio, quod in testamentis nomine bonorum non intelligantur liberi; non.n. id est, quia non sint bona, sed quia relinqui non possunt, nec substitui possessioni alterius, ratione libertatis nō aūt ratione naturæ; cuius signum est quod nomine omniū bonorū veniunt etiā serui. Vt omittam, morte Patris, ac Mariti dissolui potestatem in filios, & vxorem; ideò vi testamenti

non posse transire ad potestatem hæredis. Pariter, si spolium nimis Grammaticaliter accipiatur, concedimus, eo non contingeri seruos, vxorem, ac liberos; eo tamen modo comprehendet tantùm ea, quibus homo tegitur, & solis expoliari vestibus accedentem, prohibetur, non autem cæteris, quæ accessoria sunt, pecunijs scilicèt, aut iumento, &c. Quod si equus comprehenditur, vt idem Bonacina fatetur, quia eius vtitur opera, qui ad Sedem accedit, vtiquè etiã seruus comprehendi debet, quia eius etiam opera necessaria est; potiori autem iure vxor, & liberi, quorum vritur opera Maritus, & Pater. Ex eo verò, quod liberorum, vxorisquè sublatio dicatur *plagium*, non infertur, non esse spolium; quia spolium genus est, in omni rapina contentum; siquidem inferius non excludit superius; itaur consequens fit, pœnam spolij conuenire plagio, & deinde aliam maiorem; quamuis non è conuerso, omnis pœna plagij simpliciter rapinæ conueniat, Vnde tali erat potius modo arguendum; *prohibetur spolium, ergò multò magis plagium*, quod supra naturam spolij, aliquid grauius addit; arg. eorum quæ habuimus Cap. I. *nu.* 35. de Apostasia respectu hæresis; & Cap. IV. *nu.* 48. de rapina respectu furti. Tandem non sequitur, non est fructus, ergo non est bonum; plura enim sunt bona, quæ non dicuntur fructus. Etsi igitur ancillæ partus non veniat sub concessione vsusfructus, venit tamen appellatione bonorum.

Aduotandum autem diligenter in præsenti controuersia, aliud esse quærere, an vxor, liberi, aut serui accedentium ad Sedem Apostolicam, expoliari sine Censura possint rebus suis, nec ne; aliud, an ipse principalis accedens expoliari possit; inter alia, seruis, vxore, ac liberis. Illud enim examinatum est supra *num.* 12. dum inquireremus, an nomine accedentium ad Sedem in hoc Canone comprehendantur etiam illi, qui nonnisi accessoriè cum principali accedente, militatquè de illis dubium, non solùm an expoliari rebus, prohibeantur, sed etiam, an interfici, vel mutilari, capi, aut detineri. Hoc verò disquirimus in præsenti. Contingere ergo potest aliquando, vxorem, ac liberos, quos secum ducit accedens, sicutinterfici, mutilari, capi aut detineri possunt sine Censuræ huius incursu, ita etiã posse expoliari; nimirùm quando non ducuntur occasione negotij, apud Sedem pertractandi, sed alia de caussa, vt ibidem explicaulmus; non tamen poterit ijs expoliari principalis accedens; quia tunc, licèt non considerentur, vt accessoriè accedentes, considerantur tamen, vt res, & bona ipsius principalis accedentis; vt adhuc ex infrà dicendis fiet conspicuum.

Quod adnoto propter *Bonacinam qui cit. pu.* 1. *nu.* 22. ait affici Censura rapientes vxorem, filios, & seruos accedentis ad Sedem Apostolicam, tunc tantùm, quando ab accedente isti ducuntur caussa negotiorum, non autem aliam ob caussam puta filius, vel filia, ad collocandos in Monasterio, vel Collegio; vel vt almæ Vrbis ornamenta conspiciant. Affici autem, non ratione expoliationis, quasi principalis, ob negotium accedens, expolietur; sed tanquàm offensores, seu vexatores eorum, qui accedunt. Dicuntur enim etiam isti accedere negotiorum caussa, cum ob finem negotiorum ad Curiam accedant, licèt primarius finis, sit accedenti principali obsequium, necessariamque societatem, vel operam præstare; vt declarauimus *cit. nu.* 12. argumento, quod familiaris, & domesticus familiaris Papæ, censetur familiaris ipsius Papæ, & inseruiens Legato Summi Pontificis, censetur, inseruire ipsi Summo Pontifici; vt habetur ex *Rota Romana* in caussa S. Petri, 8. Aprilis 1622. *vers. Placebat etiam coram* R. D. *Pirouano.*

Miror tamen *Bonacinam* in hanc deuenisse doctrinam, cum in superioribus dixerit, non facere ad quæstionem præsentem, Alterij, & Duardi quamdam, quam refert, sententiam, docentem, non prohiberi vexationem eorum, sine quibus domini, seu principales commodè venire possunt; benè tamen eorum, quorum opera Domini, seu principales indigent. Hoc idem autem est, aut valdè simile, quod statuit ipse *Bonacina*.

In quo, vt dicebamus, illud primò videtur falsum, rapientem seruos, vxorem, aut liberos, venientes cum principali negotiorum caussa, non excommunicari tanquàm expoliatores principalis, sed tantum tanquàm vexatores accedentium accessoriorum. Probatum enim est, esse etiam principalium expoliatores, quando rapti comprehenduntur inter bona, vel quasi bona illius, vt sunt serui, vxor, & liberi, de quibus loquimur. Vlterius autem aduertendum, non excommunicari in Canone, quomodocumquè vexantes accedentem, sed tantùm interficientes, mutilantes spoliantes, capientes, vel detinentes; ita vt, si rapina horum posset aliquo modo esse sine captura, vel detentione, sola vexatione, rapientes non contraherent ex hac parte Censuram. Contrahunt igitur ex duplici capite; primò, quidem, quia expoliant principalem; secundò autem, quia capiunt, vel detinent accedentes accessorios, quod tamen non est ab ipsis directè & per se volitum, sed in quantum condicit ad offendendum accedentem principalem.

Secundò falsum est, non irretiri rapientes eos, qui cum principali, accedente ob negotium veniunt, sed aliam ob caussam, eo quia non vexat accedentes ad Sedem negotiorum caussa. Namquè sicuti nullis rebus inanimatis, quas principalis secum adducit, expoliari sine Censura potest; quamuis eæ non sint ad iter vel negotium cum Sede pertractandum, necessariæ (nulla .n. adhuc inter has res distinxit, sed dicunt absolutè, expoliare, esse, rebus mobilibus, secum delatis exuere, quandoquidem non attenditur principaliter expoliatio, vt priuat accedentem rebus, itinerì necessarijs sed potius, vt iniuria quædam, est, consistens in vi, iniustè illata accedenti;) ita quoquè; supposito, seruos vxorem, ac liberos, computari inter res, & bona, vt probatum est, interdicitur eorum raptus, etiã si non adducantur, vt necessarii ad negotium, seu caussa negotij. Verificatur ergo in præsenti, vexari accedentem ad Sedem negotiorum caussa, non ipsum, qui rapitur, sed principalem, qui eo expoliatur; ac proinde sic expolians irreti-

retitur hoius Censuræ vinculo.

63 Admittendum ergo est, vniuersaliter, nullis quibuscumque rebus, secum delatis, rationabilibus, brutis, & inanimatis quæ aliquam boni rationem habent, expoliari sine excommunicatione accedentem posse, etiam si res, nec ad iter, nec ad negotium, aliquid conferant; id enim non obest, quominùs rapientes dicantur, expoliare ad Sedem Apostolicam venientem. Et sic comprehenduntur etiam ea, quæ alij commiserunt accedenti, vt deferret; quæquè titulo custodiæ aut depositi secum habet. Dicuntur enim omnia, ad illum pertinere, & esse illius, ratione curæ, ac commissæ curæ; & ipsi competit in auferentem actio. Expoliatio autem, vt diximus attenditur maximè, vt iniuriosum quoddam impedimentum est, quod intercedit, etiam si bona non sint ipsius accedentis, & ita sentit etiam *Bonac. punct. 1. nu. 20.*

64 Interrogabis autem, an sicut Pater dicitur expoliari, dum ei surripitur filius, & vir, dum rapitur coniux, ita etiam è contra, si Filius sit principalis accedens, aut vxor, dicatur expoliari, si rapiatur Pater, vel Maritus. Item an dicatur expoliari Dominus, seu principalis, dum seruus, filius, aut vxor expoliantur vestibus, equis, pecunia, &c. Ad primum respondeo; defectu potestatis filij in parentem, non posse dici, Patrem esse ex bonis filij; ac proinde, sicut non innodaretur rapiens aliquem consanguineum, qui non negotiorum, sed alterius rei caussa accedens ad Vrbem, simulcum accedente negotiorum caussa, iter agit, ita, si Pater non dicatur etiam ipse, accedere caussa negotij, sine excommunicatione expoliabitur. Ex quo patet, quid sit dicendum de familiaribus, idest ijs, qui liberè seruiunt, eorum scilicet raptu non induci Censuram ob spoliationem; cum non computentur inter bona Domini accedentis, vt potè, qui liberi sunt. In casu verò vxoris, (si tamen cuenire potest, vxorem habere negotium, quod potiùs non dicatur pertinere ad Maritum, seu per ipsum esse pertractandum) res opposito modo se habet; quia, cum potestas sit mutua inter vtrumque coniugem, & dominium sit penès virum, iuxtà illud, *sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui*, sicut vxor dicitur, pertinere ad bona Mariti, ita Maritus computatur inter bona vxoris.

65 Quoad secundam interrogationem, certum est, si serui, & alij expressi dicantur venire occasione negotij, vt explicatum est *nu 13.* eorum expoliatione induci Censuram; quia dicuntur ipsi etiam venientes ad Sedem, ac proinde ad eos extenditur Priuilegium, etiam si bona, quoad dominium non sint eorum, sed Domini, aut principalis. Cæterùm, si isti non veniant caussa negotiorum, tunc dicitur expoliari Dominus, seu principalis, quando res ereptæ pertinent ad ipsum illius; secùs si non pertineant, vt satis ex dictis patet.

66 Nomine etiam bonorum veniunt Scripturæ, vel saltem, in quibus iura bonorum continétur; siquidem ijs bona defenduntur, vel acquiruntur. Appellatione autem bonorum, diximus *nu. 64. ex l. Bonorum la. 1. ff. De Verborum significatione*, comprehendi etiam iura, & actiones ad illa *Duardus quæst. 22. & quæst 37. nu. 3. Bonacina punct. 1. num. 18. vers. ex dictis sequitur.*

67 Insuper aduertunt Doctores, licèt in plurali dicatur, spoliare, esse bonis exuere, non tamen esse necesse ad incurrendam Censuram, quod plures res auferantur. Bona enim dicuntur rapta, etiam si vnica tantùm res rapta fuerit *l. Prætor la. 2. §. Bona rapta ff. De vi bonorũ raptorũ. Alterius Cap. 3. col. 4. Duardus qu. 20. n. 5. Vgolinus ver. Spoliant n. 5. Bonacina cit. n. 18.* & alij sine controuersia.

Et reculunt, quod in criminibus generale est, materiæ sublatæ paruitatem à Censura eximere. Non tamen ego arbitror, locum hic esse doctrinæ, quam tradidimus Cap. IV. *nu 31.* videlicet, pro re sublata regulariter non induci Censuram, nisi excedat summam valoris duorũ aureorum. Quia, vt sæpius inculcauimus, in præsenti non tàm attenditur detrimentum expoliati, ex ablatione rei secutum, quàm iniuria violentæ expoliationis. Quapropter, quæ quantitas sufficiens est ad constituendum peccatum mortale, eandem puto, sufficientem esse ad inducendam præsentem Censuram. At inquies, si vis expoliationis attenditur, cur necesse est, recurrere ad quantitatem notabilem; vt non potius quælibet etiam parua sufficiat? Respondeo, posse quidem mortale peccatum sola vi, seu aggressione contrahi, ac proinde esse Censuræ culpam capacem, expoliationem rerum in parua quantitate. Verùm quia in Canone non punitur vis, & aggressio, vt sic, sed quæ in expoliationem desinit, expoliatio autem, vtpotè furtum, regulariter non punitur nisi in materia notabili, ideò rapina in ea quantitate, quæ sit peccatum mortale, ad hanc excommunicationem inducendã est necessaria.

68 Tandem verbo *auferre* insinuatum volumos, satis esse, si quis rem abstulerit, ita vt nõ exeusetur, eo quòd statim restituat, vel in conflictu, accedens per se in continenti recuperet, vt in similibus sępius tradidimus, præsertim Cap. IV. *num. 44.* & Cap. VII. *nu 38.* Siquidem iam expoliauerat, nec desinit, restitutione, spoliatio esse perfecta.

69 Sed nec animus restituendi ab excommunicatione eximit, puta, si quis expoliet, non vt furetur, seu rem alienam sibi applicet, verùm ut accedentem impediat; aliàs restituturus, si non accedat; aut postquam impedire non potuerit. Licèt enim diceremus, tunc non interuenire uerum furtum, res tamen eripitur inuitò Domino, quòd in rapina aliquando est satis, & expoliatio eò præsertim damnatur, quatenùs est iniuria, in odium accessus inflicta, vel nullo prævio titulo, iustitiam aliquam præseferente; iuxtà notata in superioribus.

Capiunt.

E L E N C H V S.

72 *Conatus capiendi, sine effectu, non inducit Censuram; vbi explicatur, quis aggrediens dicendus sit cepisse.*

73 *Arrestatio non punitur.*

70 QVarto loco prohibemur, capere ad Sedem Apostolicam accedentes, vel ab ea recedentes. Est autem capere in præsenti, (prætermissis huius vocis varijs in Iure acceptionibus, de quibus *Glossa in Extrauag. vnica Ioann. XXII in ver. Capere. De priuilegijs*) manibus aliquem personaliter apprehendere; *cap. Cum Episcopus D. Officio Ordinarij lib. 6. cap. Ad Apostolica. vers. Sed licet. De sententia, & re iudicata. cap. Vt fama. De Sent. excomm. cap. Si Clericos. eod. tit. lib. 6. Clement. Frequentis. De Excessibus Prælatorum. Gloss., & Abbas in Clement. Multorum. De Hæreticis. Vgolinus De Censuris Pontifici per Bullam Cœna reseruatis par. 2. Cap. 9. vers. Capiunt. Alterius De Censuris tom. 1 lib. 5. disp. 10. cap. 3. col. 4. vers Capiunt. Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. qu. 10. punct. 1. num. 23.* & alij.

71 Discedit à communi solus *Duardus lib 2. Commentar. ad Bullam* Coena. *Can. 9. qu. 25.* qui non tantùm apprehensionem sed moram detentionis, ad capturam propriè dictam asserit esse necessariam; ita vt in præsenti non innodetur, qui accedentem, vel recedentem à Sede apprehendit, statim dimissurus. Quia non dicitur capere, qui breui est restituturus ex *l. Non videtur ff. De Regulis Iuris.*

Repugnant tamen cæteri statuentes, satis esse, si accedens in potestatem capientis deuenerit; siue deinde statim dimittat capiens; siue ipse captus effugiat, arg. *cap. Pastoralis De Appellationibus.* Satis quippè est actum inhibitum cõsummatum fuisse, vt sæpiùs dictum est, præsertim Cap. IV. *num.* 44 & Cap. VII. *num.* 38. Mora autem post capturã dicitur potius *detentio*; quæ velut quid diuersum distinctè punitur. Quapropter in hoc non datur paruitas materiæ respectu temporis. Idemquè est, etiam si in captura adfuit animus dimittendi; quoties enim captura fuit iniuriosa, opposita itineri, ob Sedem arrepto, toties est, quæ hic anathemate damnatur, vt de expoliatione dixi *num.* 68. & 69.

72 Quo contra inter omnes citatos conuenit, conatum quemlibet, operamquè, quin etiã aggressionem, caussa capiendi præstitam, non concludi sub Censura; si captura re ipsa non sequatur; quia verba sunt intelligenda cum effectu, arg. *l. 1. ff. Quod quisquè iuris. l. Si per alium. §. Docere. ff. Ne quis eum, qui in ius, &c. & cap. Hac autem. De Poenit. d. 1. cap. Relatum, vbi Glossa vers Cum effectu. De Clerico non residente. Vgolinus nu. 2. Alterius vers. Respondeo taies. Bonacina num. 26. vers. Secus dicendum.* Qua in re, & animus capiendi, & moralis existimatio plurimum est attendenda; non enim probabile est quamlibet aggressionem, in qua accidere solet, vt quis brachijs sæpiùs circumcingatur, sicquè detentus, nec fugere possit, aut se explicare, esse capturã, inducentem anathema. Igitur in eo, qui non intendit capere, sed tantùm occidere, expoliare, mutilare, vulnerare, percutere, aut alio modo lædere, nulla talis apprehẽsio dicetur captura: nisi fortè, quia aliter lædere non valuit, concipiat animum capiendi. Is verò, qui accedit capiendi animo, statim ac manibus, vel fune, aut alio instrumento obstrinxerit, ita vt implicatus, facilè impotens euadere, dicatur redactus in illius potestatem, incurrit; secùs si inuasus, repugnando, nunquàm ita permiserit, se vinciri, vt dicatur deuenisse in arbitrium capientis.

73 Non est autem captura sine manuum iniectione; ideò arrestare, quod est præcepto, aut minis, seu custodia prohibere, ne quis aliquo exeat loco, non comprehenditur sub hac actione. *Bonacina punct. 1. num. 23. Duardus qu. 25.*

De caussis, & casibus, quibus quis sine excõmunicatione capere accedentes potest, satis egimus *num.* 22. nec occurrit aliquid, quod in præsenti subiungamus. Videndus tamen, si libet, *Alterius Cap. 3. col. 5. & cap. 4. col. penult. & Bonacina num* 27. 29. & 30.

Detinent.

ELENCHVS.

74 QVid, et quotuplex sit detentio.

75 *Precibus, minis, & initu, sine alia opera, non patratur.*

76 *Arrestatio, & custodia, sunt vera detentiones.*

77 *Quòd non damnetur impedimentum quodlibet.*

78 *Quando actus detinendi dicatur esse completus, vt Censuram inducat.*

74 QVinta, & vltima actio huius primæ partis Canonis est, detinere, idest aliquo reali, seu personali impedimento morari, prohibere, aut retardare euntes ad Sedem Apostolicam, vel ab ea redeuntes, *cap. Nuper in initio De Sentent. Excomm.*

Et dupliciter id contingit, vno modo post capturam, explicatam verbo antecedenti; quomodo omnis mora post primam capturam, detentio dicitur; siue ille idem, qui cepit manibus, aut vinculis detineat, siuè alteri tradat, siue carceri mancipet, aut alio modo non permittat abire. Altero modo detentio non supponit capturam, quæ sit personalis manibus acceptio, vt explicauimus, sed dicit impedimentum reale positiuum, personæ sine manuum proxima iniectione, oppositum; vt si quis includeret domi, aut in carcere. *Vgolinus De Censuris Pontifici per Bullam Cœna reseruatis par. 2. Cap. 9. vers. Detinet. num. 1. Alterius De Censuris to. 2. lib. 5. disp. 10. Cap. 3. col. final.* contra *Bonacinam De Censuris in particulari disp. 1. qu. 10. pu. 1. num.* 32. & 33. vbi aliam detentionem non agnoscit, nec Canoni subdit, præter eam, quæ capturam, idest manuum iniectionem, supponit.

75 Dixi autem, *reale positiuum, seu personale* debere esse impedimentum, quod detinet; ad excludendos, qui in odium etiam recessus, vel Sedis, verbis, ac precibus, vel assumpta veritate, vel dolosè falsitate suggesta, suadent accedentem, vt desistat; puta, si itineris labo-

bores, & pericula, vel difficultatem, aut impossibilitatem expediendi negotia, obijcerent: arg. *l. fin. C. Siquis aliquem testari probibuerit. Vgolinus loco citato num. 3. Alterius eod. Cap. 3. in fine.* Idemquè est, si minis, & metu incusso, quis detineatur. *Bonacina dicto punct. 1. in fine.* Si enim adhuc personaliter non detineatur, ita vt integrum sit, accedere, si velit, non dicitur, detineri, quod, ad instar capturę, & cæterarum actionum inhibitarum, significat vim personalem, factam detento.

76 Secus est, si in aliquo loco detineatur præcepto; vel lædendus, aut occidendus si exeat. Non enim tunc solis minis, & metu detinetur, sed custodia, non minus; ac si in carcere clausus esset; nec enim dicitur, integrum ei esse, eripere se, aut exire. Contra *Bonacina loco citato,* vbi detentionem, præcepto factam, ait, non esse veram detentionem, sed arrestationem, quæ non punitur iuxtà *Duardum lib. 2. Commentar. ad Bullam Coenæ. Can. 9. qu. 25. num. 4.* Sed *Duardus* in eo videtur lapsus, quod confundit detinere, & capere, nullam inter vtrumque diuersitatem ponens. Quæ tamen erant distinguenda; quia domi arrestatus inuitus, pręcepto, aut custodia, dicitur domi detentus, nec tamen dicitur captus.

77 Est id etiam contra *Vgolinum num. 1. Alterium loco citato, eo Cap. 4. col. fin. et Duardum qu. 31. num. 2.* quatenùs sentiunt, non esse necessariam violentiam realem, seu impeditionem per actionem realem positiuè, sed generaliter damnari impedimentum quodlibet, dolosè propositum, etiam minis, aut mendacijs, exceptis precibus. Tum quia his dicitur verè detineri accedens; quominùs sine impedimento pergat; tùm quia intentio Canonis prohibentis est, vt liber pateat cuilibet accessus ad Sedem Apostolicam, nec in illa per aliquem ei resistatur: hæc autem libertas impeditur; quacumque ratione venientem quis ab itinere deterret, remouet; vel moratur dolo malo.

Sed prius assumptum negãdum est; non enim occulto dolo, aut minacibus verbis; sine reali, & positiua violentia adhibita; seu parata, dicitur quis detineri, sed laxiori verbo *impediri*, quando autem Bulla occultum quodlibet impedimentũ damnare voluit; vsa est eo verbo *Impedire*; vt in Canone octauo. Hic autem detinere, realem violentiam significare, conijcitur, ex conditione cæterarum quatuor actionum, vt supra dictum est. Ad posteriorem verò rationem dicimus, nõ intercludi liberum aditum ad Sedem Apostolicã nisi coactione propriè dicta: quando quis extrinsecè facultatem accedendi amisit, aut retinet cum periculo, & incommodo; (quod addo, quia è loco, vbi quis detinetur, potest aliquando esse non impossibilis fuga; nec tamen inde est detinens excusandus) at verò ex occulto dolo, aut apertis minis, non addita alia violentia, non aufertur absolutè potestas ad accedendum.

Ex ea autem sententia progressus est *Duardus,* cui subscribit *Bonacina punct. 2. num. 4.* vt assereret, sub hac detentione damnari læsionem quamlibet corporalem, qua impeditur, aut retardatur accedens, ne iter prosequatur, etiam si non sit mutilatio, sed simplex vulneratio, aut percussio, qua accedens reddatur impotens pro aliquo tempore, ad prosequendum sine incommodo iter. Id autem reiecimus nos in superioribus *nu. 35.* nec iterum immoramur in præsenti.

78 Contrahitur verò hæc excommunicatio, sicut in captura dicebamus, eo ipso, quod actus detinendi completus est, nec requiritur notabile tempus, præsertim in eo, qui detinet nulla præuia captura; aut si præuia, per alium facta; quia eo ipso, quod in sui potestate habeat accedentem, cum non capiat, necesse est dicere, quod detineat; ac proinde, dum capiens statim dat alteri detinendum, vterquè incurrit. Ipse capiens, siue per se detineat, siue opera alterius, non innodatur rursus tanquàm detinens: quia est idem perseuerans impetus, vt suppono, ac proinde censetur vnica malitia. Vt autem appelletur detinens, requiritur aliquod elabi notabile tempus à captura: si enim mox, postquã, ceperit, sinat abire, moraliter non dicetur detinuisse. Ex quibus infertur à fortiori, non esse necesse ad contrahendam Censuram, ita detineri accedentem, vt de facto desistat ab accessu; sufficit enim, quod possit dici detentus, si aliquo tempore fuerit retardatus, ex supradictis.

Quibus tandem casibus possit quis sine Censura detinere, diximus *num. 22.* Hæc de prima Canonis parte.

§. Nec non illos omnes, qui Iurisdictionem ordinariam, vel delegatam à nobis, vel à nostris Iudicibus non habentes, illam sibi temerè vendicantes, similia, contra morantes in eadem Curia, audent perpetrare.

ELENCHVS.

79 *MOrantes proteguntur solùm à Iurisdictione præsumpta; & quare.*

80 *Qualis intelligatur esse Iurisdictiò, quæ hic ordinaria, et delegata dicitur.*

81 *Immora prohibetur auctoritatiua vexatio, etiam si aliqua adsit iusta caussa.*

82 *Definiuntur Iurisdictiones, et apud quem residcat Iurisdictio; de qua hic sermo.*

83 *Quid si habens legitimam iurisdictionem, excedat in vsu illius.*

84 *Morantes sunt, qui in prima Canonis parte venientes, et recedentes dicebantur.*

85 *Quousquè, qui ob negotia venerunt, appellentur Morantes.*

86 *Ciues loci, vbi est Curia, non proteguntur.*

87 *Præter eos morantes, qui venerunt, & recessure sunt, nullus alius protegitur.*

88 *Peracto negotio, quorsum vigeat protectio.*

89 *Ciuis loci Curiæ, ad tempus absens, si ad tempus in Curiam ob negotia redeat, immora protegitur.*

90 *Temeritas præscribitur, vt necessaria, vbi de ignorantia.*

91 *Notabile ad verba* in eadem Curia.

92 *An huius secundæ partis innodentur Mandantes.*

Man-

93 *Mandans lædi morantem priuata vi, non irretitur, si Mãdatarius exequatur auctoritatiuè.*

79 Circa alteram hanc nostri Canonis partem, latam in fauorem commorantium ob negotia in Romana Curia, recolenda in primis. quæ in *Præludio nu.* 2. habuimus, quoad variationem illius, dispositionemquè veterũ Bullarum. Illud autem inter cætera obseruandum, hos commorantes in Curia, tempore Gregorij XIII. non solùm, ne à Iurisdictione præsumpta læderentur, fuisse protectos; verùm etiã generaliter, ne ab alia priuata vi, sicuti de accedentibus, & recedentibus hucusquè dictum est. Nunc autem à tempore Xisti V. à sola vsurpata auctoritate, & iurisdictione, in fauorem ipsorũ cauetur; vt ex verbis paragraphi est liquidum; ita vt non contrahat hanc Censuram, qui priuata vi, quantumuis iniusta, in odium etiam negotij, vel recursus, aut Sedis, morantes in Curia interficit, mutilat, spoliat, capit, detinet; sed ille tantùm, qui vtens Iurisdictione vsurpata, aliquam patrat ex prædictis actionem. Qui mos fuit antiquiorum Bullarum antè Gregorium, vt *loco citato* relatum est. Ita *Caietanus in Summa ver. Excommunicatio. Cap.* 15. *Toletus lib.* 1. *Instruct. Sacerdot. Cap.* 26. *nu.* 4. *vers. Aliud dubium est an illa tria. Vgolinus De Censuris Bullæ Cœnæ par.* 2. *Cap.* 9. *vers.* Nec non illos. *nu.* 2. *Sayrus lib.* 3. *Thesaur. casuum conscienti. Cap.* 13. *nu.* 4. *Alterius de Censuris to.* 1. *lib.* 5. *disp.* 10. *Cap.* 5. *col.* 2. *&* 3. *Duardus Comment. ad Bullam Cœnæ lib.* 2. *Can.* 9. *quæst.* 26. *& quæst.* 33. *num.* 4. *&* 5. *& quæst.* 37. *num.* 13. *Scortia in Bullas selectas Theor.* 418. *notab.* 4. *Suarez De Censur. disp* 21. *sec.* 2. *num.* 66. *Reginaldus lib.* 9. *Prax. foripœnit. Cap* 19. *sec.* 2. *num.* 309. *Sousa Relectione Bullæ Cœnæ cap.* 10. *in notation. circa text. & disput.* 58. *concl.* 1. *Gambarupta De Casibus reseru. ad cap.* 9. *Bullæ Cœnæ in fine Bonacina De Censuris in particulare disp.* 1. *quæst.* 10. *punct.* 1. *num.* 34. *Filliucius tom.* 1. *qq. moralium Tract.* 16. *cap.* 7. *nu.* 163. licet *nu.* 169. videatur generaliter asserere, cunctas huius Canonis actiones non prohiberi, nisi auctoritatiuè factas; olim verò secundum Bullam Martini V. prohibitas fuisse, etiam vt factas priuata vi. Quod quidem est falsum, vt vidimus in *Præludio*; nec enim Bulla Martini V. differt quoad hoc, à præsenti.

Cur autem hodie à sola præsumpta auctoritate, seu Iurisdictione caueatur in fauorem Morantium; non verò à priuata iniuria videtur ratio; quia in loco, vbi est Curia, non est tantum periculum priuatæ læsionis sicut est in itinere, quia absquè eo quod immineat excommunicatio; ibi quisquè sibi valet prospicere, aut certè facilis est prouisio per Iudices, aut Magistratus. Qui, licèt facilè vsurpatam etiam Iurisdictionẽ possint aliquando cohibere, tamen longè grauior est iniuria, quæ Pontifici, eiusquè Iudicibus fit, si Iurisdictio temerè vsurpetur, quàm si absquè tali præsumptione, lædatur morans. Sed & id aliquando non esset facile, vt si Curia esset in loco alterius ditionis, quàm Sedis Apostolicæ, quo quidem casu, nec Dominus loci, nec eius Ministri, possunt procedere auctoritatiuè, etiam per viam Iustitiæ contra huiusmodi Morantes apud Curiam, quia ex Priuilegio, sortiuntur forum Curiæ. *Alterius, & Duardus vbi supra.*

80 Percontaberis autem; an personæ pollentes auctoritate Ecclesiastica, vel etiam sæculari, sed participata à Pontifice, vt sunt Gubernatores locorum, Sedi Apostolicæ subiectorum, eorumuè Ministri, vel alij Officiales Curiæ, qui tamen non habent in hos morantes Iurisdictionem, comprehendatur sub præsenti §: Est exemplum in Episcopo, qui esset in Curia, videtur enim quod in Clericum, sibi subditum, morantem in ea, possit auctoritatiuè procedere, habet quippè auctoritatem ordinariam; in textu autem dicitur; *qui Iurisdictionem ordinariam non habentes.* Similiter Gubernatores in temporali; Vrbis aliorumuè locorum Apostolicæ Sedis, vbi esset Curia, alijquè Curiæ Officiales, videntur id posse, quia habent Iurisdictionem delegatam à *Pontifice*.

Respondeo ex vsu Curiæ, & Const. *Xisti IV.* citata à *Filliucio nu.* 167. in laicos, morantes in Curia, gaudentesquè, ratione negotij, foro illius, Iurisdictionem solùm esse apud Marescallum, vel Iudicem Curiæ, quæ appellatur; *de Sabellis*; in Clericos verò; tantum apud Auditorẽ Cameræ Apostolicæ. Quapropter nec Episcopus in sibi alias subditum, nec Rectores in temporalibus, neque alij Curiæ Officiales possunt sine excommunicatione auctoritatiuè procedere interficiendo, mutilando, spoliando, capiendo, vel detinendo; nisi fortè Ignorantia, aut bona fide laborent: putantes id sibi licere, nec eos esse exemptos a sua Iurisdictione, vt infra. *Duardus quæst.* 33. *in fine. Alterius eo Cap.* 5. *col.* 2. *vers. Quæret quis. Bonacina nu.* 35. *vers. Dixi vsurpata, & num.* 36. Nec suffragatur, quod isti gaudeant Iurisdictione ordinaria, vel delegata à Pontifice, eiusquè Iudicibus, quia Clausula illa *qui Iurisdictionem, &c.* non est intelligenda de qualibet Iurisdictione, sed iuxta subiectã materiam, idest de ordinaria, vel delegata, in ordine ad procedendum contra hos morantes seu quod idem est, sermo est de Iurisdictione competenti. Siquidem Canon prospicit fauori commorantium; quod Priuilegium in eo consistit, vt non subsint pluribus Iudicibus, sed talibus tantùm, tunc competentibus; ne vè vsus Iurisdictionum simul confundatur, & altera alteri sit impedimento: Alioquin si qualibet Iurisdictio; dummodò Ecclesiastica, vel à Pontifice accepta, non prohiberetur, fuisset satis dicere, *qui Iurisdictionem Ecclesiasticam non habent*; comprehendendo sub illa etiã temporalem, quæ *Ecclesiastica* dicitur, quatenùs confertur ad regendam ditionem Ecclesiæ, seu statum Ecclesiasticum.

81 Sed nunquid, sicut non comprehenditur sub priori parte Canonis, qui vexat (etiam auctoritatiuè) accedentes, & recedentes; si facit, non odio accessus, negotij, aut Sedis, sed aliqua causa iusta, vel apparenti motus, vt diximus *nu.* 22: ita etiam non comprehenditur sub hac secunda, qui vexat auctoritatiuè morantes, aliquam

quam similem vexandi apparentem, caussam habens?

Respondendum mihi videtur rem non esse similem, ac proinde comprehendi. Quandoquidem iusta, aut apparenti caussa motus, excusatur lędens in itinere, ex vsurpata etiam Iurisdictione; quia non violatur Iurisdictio Curiæ eaque protectio, quam Curia auctoritate suorum Iudicum impendit personis, in eius patrocinium proximè receptis (Dico *proximè*; quia, licèt dicatur accedēs quoquè, & recedens, esse in protectione Curiæ, non sunt tamen eo modo, quo morantes; qui proximè Curiæ Iudicibus competentibus subsunt, ita vt nullam alij habeant in eos Iurisdictionem.) At verò auctoritatiuè vexans in Curia morantes, lędit competentium Iudicum iurisdictionem; hæc autem pars Canonis ad id tota videtur, vt non perturbetur vsus Iurisdictionum, ne quisquam præsumat in Curia, indebitā sibi vsurpare auctoritatem, non enim in præsenti attenditur ab iniuriosa vexatione, ut sic, alioquin non debuisset discriminari præsens Canonis pars à priori per illa uerba *Qui iurisdictionem non habentes*, sed ab iniuria, quæ grauitatem desumit à temeraria usurpatione iurisdictionis.

82 Definitur Iurisdictio; potestas, publica auctoritate instituta ad ius dicendum. Ordinaria autem est, quæ alicui, aut ex dignitate, aut ex officio, potestatem annexam habente, conuenire dignoscitur. Delegata, quæ ex Iudicis ordinarij superioris commissione, competit alicui, siue generaliter ad omnes caussas, siue specialiter ad quasdam tantummodò, destinetur. Quamobrem in præsenti Iurisdictio, sine qua lędens Morantem, incurrit excommunicationem, est apud Auditorem Cameræ Apostolicæ respectu Clericorum, & apud Marescallum, vel Iudicem Curiæ *de Sabellis* respectu Laicorum; vel apud eos, qui à Pontifice, vel prædictis (supposito delegare, vel subdelegare posse) ad caussas Morantium cognoscendas, vel definiendas, deputantur.

83 Quod si isti excedant in vsu suæ Iurisdictionis, quoad modum; iniustè scilicet; & iniquè, nullo Iuris ordine seruato, aut suprà culpam vexantes, non innodantur; quia ex ijs sunt, qui Iurisdictionem competentem habent, quod sufficit ad mentem huius §. Ita *Alterius col.3. vers. Sequitur secundo. Bonacina punct.1. num.37* vbi malè ad idem citat *Duardum qu. 33 in fine* ibi enim hic Auctor de præsenti quæstione non loquitur.

Secùs puto asserendum, si excedant quoad personas, vt si Iudex ad cognoscendas caussas laicorum destinatus auderet in Clericum, quia vt *num.* 80. adnotauimus, Iurisdictio hic non est consideranda simpliciter, sed quæ sit competēs. Eademquè de causa puto locum esse excommunicationi, si Iudices inferiores excederent, delegando, aut subdelegando, cum non habeant ad id facultatem. Delegatus enim id sciens, & vexans aliquo ex quinque modis prædictis irretiretur, sicut etiam Delegans, quando delegatio vim habet mandati, vt constabit ex infrà dicēdis, si ostendemus, Mandantes in hac etiam secūda parte comprehendi.

84 Qui sint Morantes, hic protecti, non est omnibus exploratum. Non debet tamen in dubium verti, quin comprehendantur illi ijdē, qui accedunt ob negotium, eo peracto reuersuri, qui scilicet in prima parte *venientes*, & *recedentes* appellabantur. Nam priuilegium ad iter concessum, extenditur etiam ad moram, & reditum, arg. sæpiùs allato *cap. Quia diuersitatem. De concessione prabenda, & cap. Statutum §. penult. De Rescriptis lib. 6.* Quia igitur in priori parte morantes non fuerant comprehensi, in secunda exprimuntur. Dices; immò potiùs hinc colligi, non esse de his morantibus sermonem; nam si regulariter, absquè alia expressione, Priuilegium, datum ad accessum, extenditur etiam ad moram, ergo morantes illi, qui accesserunt, satis sub priori parte Canonis comprehenduntur; in secunda igitur superfluè exprimerentur. Respōdeo; ex eo, quod in priori parte exprimuntur recedentes, non obstante, quod sub nomine venientium potuissent includi, (nec tamen Canō arguendus est superfluitatis, vt *num.* 14. dictum est) optimè inferri, & morantes in prima parte non contineri, & secunda eos esse, qui venientes fuere, & recedentes futuri sunt. Siquidem, expressis distinctè venientibus, & recedentibus, subiungendi erant Morantes, vt receptis in protectionem Curiæ in quolibet statu esset proui sū. Confirmatur, quia vna pars legis declarat aliam, & subsequentia interpretanda sunt iuxtà antecedentia; arg. *l. Si seruus plurium. §. fin. ff. De legat. 2. Bartolus, & Angelus in l. Vtrum ff. De petit. hæred. item Bartolus in l. Prætor ait §. Bris ff. De vi bono rapto*, & notant communiter *Doctores in §. Ex his autem Instit. De lege Aquilea. Vgolinus hic nu.1. Alterius col.4.* & supponunt alij communiter.

75 *Prædicti* autem denominantur morantes, & proteguntur, quoad vsquè, negotio durante, non mutarunt intentionem redeundi; etiam si aliquam in loco Curiæ habitationem, & domicilium accipiant, ibiquè pro maiori etiā anni parte contingat habitare. Et hæc opinio communiter debet amplecti, ex supradictis cui non auersatur *Vgolinus*, dum ait, eos, qui domicilium transtulerunt in Curiam, non protegi; loquitur enim de domicilio stabili, absquè intētione recedendi, licèt *Duardus quæst. 37. num. 13. vers. Sed re vera*; in alium sensum contrarium conetur, eundem adducere. Eodemquè modo est intelligendus *Sousa disp. 57. concl. 5.*

An autem, qui acceperunt post accessum, in loco Curiæ domicilium stabile, sine intentione recedendi expedito negotio, protegantur, tempore, quo durat pertractatio negotij; pendet à resolutione controuersiæ, an qui aliàs domiciliū habent in loco Curiæ, gaudeant protectione huius Canonis, pro eo tempore, quo negotium aliquod apud Curiam pertractant. Siquidem, qui venerunt, statim ac voluntatem recedendi mutāt, fiunt eiusdem conditionis, cum illis, qui antiquum ibi domicilium habent; mora enim regulariter non protegitur post accessum, nisi quatenus media est inter ipsum & recessum. quæ circumstantia in præsenti mora non inuenitur.

86 Et supponimus tanquàm receptum, non

pro-

protegi cæteros morantes in loco Curię, ciuesq; & incolas loci, qui nullo modo ad Curiam pertineant, nec ratione negotij, nec ratione officij, dignitatis, aut famulatus. Sunt enim hi omnes in Curia, materialiter tantùm, non formaliter occasione Curiæ; futuri ibidem, etiam si ibi non esset Curia, atq. *cap. Præsenti. De Præbendis lib. 6.*

87 In quæstione autem proposita negatiuam partem amplectimur; statuentes, eos solùm morantes hic protegi, qui recessuri sunt, & in prima parte venientes, & recedentes appellabuntur, vnde de his nihil hic addendum, vltra ea, quæ ad Clausulam *Venientes, & recedentes ab ea* adnotata sunt. Ita statuunt *Vgolin. vers. Quoad secundam Alteriu. vol. 4. vers. Sed hæc explicatio Duardus quæst. 2. in in fine, & quæst. 34. Sousa loco citato, Bonacina eodem punct. 1. num. 38*, argumento, quod vna pars legis declaranda est iuxta aliam; de quo *num* 84. Quapropter nec proteguntur generaliter Curiales, videlicet Prælati, Officiales, & ministri Curię, aut ipsorum familiares, & inseruientes, quos Cap. VIII. diximus sub nomine *Curialium* contineri. Illi siquidem permanenter in Curia habitent, nec animum habeant ad propria, vnde venerunt, redeundi (qui enim accedit ad obtinendum aliquod officium, seu munus in Curia, ad tempus, cum intentione recedendi, non est à protectione excludendus in mora; stantibus ijs, quæ diximus *num.* 8.) Hi verò, etiam si ad tempus inseruiant, cum intentione remigrandi ad propria; quia hæc mora non est ob negotium, apud Sedem pertractandum; obsequium enim familiare non pertinet ad Curiam, vt Curia est, sed ad Curiales, vt tales sunt. Non tamen intendimus excludere familiares eorum, qui ob negotia morantur, cum venerint, & recessuri sint; iuxta dicta *num.* 12. Neutri tandem; quia cum vsitatum, & notissimum sit nomen hoc Curialium, si Summus Pontifex hos omnes voluisset protegere, significasset nomine *Curialium* quo, simul hos, & cos qui venerunt ob negotia, comprehendisset. Quod igitur nomine *Morantium* usus sit, non leue est indicium, noluisse omnes Curiales comprehendere, sed eos tantùm, qui inter accessum, & recessum morantes sunt.

Contra *Caietanum, & Toletum locis suprà citatis, Reginaldum num.* 308. *Pillitucium num.* 165. *& Duardum*, sibi ipsi contrarium, *quæst.* 37. *nu.* 13. *vers. Immò non omnes*; asseuerantes, protegi omnes Curiales; & expressiùs *vers. Sed re verà*, Duardus inquit, extendi Canonem ad eos etiam commorantes apud Curiam post accessum; negotiorum caussa factum, qui stabile domicilium acceperunt, cum animo perpetuò commorandi; si quidem is dicitur commorans negotij caussa, durante saltem expeditione negotij. Quæ sententia efficaciùs suaderi poterat ex eo, quod si Priuilegium emanauit fauore negotij, apud Curiam pertractandi, estquè effectus protectionis, quam Curia impendit ijs, qui ratione negotij eius foro gaudent, non est eo expoliandus, qui negotia tractat, etiam si stabile habeat in Curia domicilium.

Sed respondetur voce *morantes* cum accedentibus, & recedentibus posita, non significari quamcumque moram, sed eam, quę est inter accessum, & reditum, & sicut *Duardus quæst.* 34. ex eo, quòd antecedenter sermo fuit de venientibus; infert, moram de ijsdem intelligi; ita debet inferri, non comprehendi eos, qui ita morantur, vt recessuri non sint, cum stabile iam acceperint domicilium; quia in antecedentibus fuit etiam sermo de recedentibus. Priuilegium verò nō emanauit proximè intuitu negotij, sed intuitu eius, qui occasione negotij, labori, ac periculo expositus, relictis proprijs, accessit ad Sedem Apostolicam, hic enim, cum recedere debeat, in mora, & reditu erat protegendus, donec sese ad propria reduceret. Quæ protectio ob moram, ante Xistum V. impendebatur magis generalis in eadem Clausula, simul cum accedentibus, & expressis etiam morantibus, ita vt nec priuata vi hi possent lædi, igitur, quæ nunc impenditur, solùm aduersus Iurisdictionem vsurpatam, eadem est, licet contractior; est ergo solùm ad fauorem eius moræ, quæ futurum supponit recessum. Vt omittam, miserabilem censeri, & protectione indigum, qui negotia pertractat in Curia, adhuc peregrinus; non verò, qui fit loci illius incola permanens; vnde non est mirum, illi, non huic, patrocinia impendi. Et addo, fortè Gregorij XIII. tempore, potuisse, alios morantes esse comprehensos, quia bis de illis sermo erat, semel cum accedentibus, & recedentibus, semel autem per se, distincto Canone. Vnde primo loco illi significabantur, qui morantur inter accessum, & recessum; secùndò, poterant alij comprehendi, at nunc, cum semel de morantibus disponatur, idquè consecutiuè in eodem Canone ad accedentes, & recedentes, vix potest ambigi, de quibus fit sermo; occurrit enim statim consideranti, nō alios esse posse quàm morantes, relatiuos venientium, & recedentium.

88 Durat autem protectio hæc post peractū negotium; si aliquo paruo tempore moram recessurus trahit. Quod si dicatur subtractus à Iurisdictione eorum, quibus ratione negotij fuerat subiectus, statim ac negocium est terminatùm, perdurabit Priuilegium, respectu eorum Iudicum, quibus subest pro eo tempore. Siquidem, vt sæpiùs diximus, protectio, accedenti impensa, non debet cessare, quoadusquè accedens non fuerit receptus in propria. Secùs est, si notabili tempore voluntariè moram trahat, aliud agens à negotio, propter quod venit, & à reditu, longè diuersum. Quæ patent ex dictis *n.* 15. & 20. & aliis.

89 Habens ordinarium, & stabile domicilium, vbi est Curia, si ad tempus aliqua de caussa discedat, puta ad regimen loci alicuius Ecclesiastici status, illinc autem veniat ad Curiā ob negotia, reuersurus iterum ad locum regiminis; protegitur, dum moratur in Curia, sicut, & in accessu, ac reditu. Quia iter institutum est caussa Sedis Apostolicæ adeundæ, mora autem caussa negotij trahitur; vnde de hoc verificatur, quod veniat, & recedat à Sede Apostolica, ac proinde etiam quod commoretur apud ipsum

ipsam ratione negotii; quod iuxta rigorem verborum Canonis satis est. Quamobrem non obstat, quod, vbi moratur, domicilium habeat stabile; mora enim illa, tota est ratione negotij, & locus regiminis tunc attenditur, tanquam terminus itineris, quod non est in eo, qui actualiter iam reperiebatur in loco Curiæ, vel qui adueniens Curiam, ibi domicilium stabile sistit; quia, cum non sit, quo recedat, mora iam non censetur esse ratione negotii.

90 Insinuatur verbis illis *temerè vendicantes*, & *audent perpetrare*, quę malitia in hoc crimine sit necessaria; nimirùm, non sufficere quamlibet, sed quæ præsumptione, & temeritate ducitur: arg. *Clem. 1. iuncta Gloss. in vers. Temerè De Poenis.* Est autem temeritas, & ausus, in eo, qui sciens, & prudens criminis, nihilominùs committit arg. *text. in l. Iubemus. vbi Gloss. & Doctores. C. De Sacrosanctis Ecclesiis.* Facit *cap. Per venerabilem. Qui filii sint legitimi. Glossa in l. Cum quem temerè ff. De Iudiciis, & in cap. Cum qui. De Prebendis. lib. 6. Cardinalis in Clement. 1. De Summa Trinit. & fide Cathol. Sylvester in Summa ver. Temerè.* Excusandus ergo, qui putaret, se Iurisdictionem habere; prohibita auctoritatiuè exercendi, quiuè vteretur Iurisdictione, delegata à non habente potestatem, ratus tamen, eum potuisse delegare; & generaliter qualibet bona fides, & ignorantia facti, etiam affectata (dummodò non sit ea, quæ quis positiuè refugit scire, ad finem liberius errandi) eximit ab hac poena. Hic autem ignorantia, sic affectata, potius crimen aggrauat, includitquè virtualem temeritatem, vt constat ex dictis Cap. I. *nu.* 48. Vnde Auctores, qui etiam ignorantiam affectatam, dicunt eximere à lege, quæ damnat solam temerariam transgressionem, intelligēdi sunt de affectatione non subdola, qui verò id negant, de subdola: & sic conciliari poterunt oppositæ sententiæ in hac materia.

Dixi *ignorantia facti*: vt excludā solùm ignorantiam huius Canonis, de qua nihil dicitur, sed remanet sub dispositione generali de ignorantia Iuris. Illud enim *temerè* refertur tantùm ad vsurpationem Iurisdictionis, & *audent* refertur ad eandem temeritatem, vt sit sensus, *cum temerè vsurpauerint, audent abuti.*

91 Dicitur tandem *in eadem Curia*; quæ verba, siue referantur ad Sedem Apostolicam, quæ in prima parte Canonis expressa est, siue ad Romanam Curiam, quæ in Canone antecedenti, non indigent vlteriori explicatione, cum de vtraquè satis sit dictum suprà *num.* 4. *&* 5. *et Cap. 8. ad Clausulam, Ac etiam eos, qui ne ad Romanam Curiam.* Solùm obseruamus ex *num.* 6. quia hic Curia, non Sedes, exprimitur, non gaudere protectione Canonis, qui læderetur, vbi esset Pontifex sine Curia. (Si tamen potest esse, quod quia lædat auctoritate vsurpata Iudicum Curiæ, vbi nulli sunt Iudices, & per consequens, nec para Curiæ) Nam, cum simus in poenalibus, & Curia verè ex sola persona Pontificis non cōstituatur, vt diximus eo *num.* 4. sequitur, non esse locum excōmunicationi, si læsus non sit propriè in Curia, sed solùm apud Pontificem.

92 Vnum superest examinandum, et finis sit Capiti; quinàm huius criminis rei, damnandi excommunicatione sint, Mandantes ne, an exequentes. Et ratio dubitandi vtrinquè valida est. Mandantes enim excusandi videntur, tùm quia re vera non perpetrant, idest, non interficiunt, mutilant, &c. sed ij, qui exequuntur, tum quia, licèt in prima parte Canonis, ad quam hæc secunda, tanquàm similia, accedit, dicatur *sua, vel aliorum opera*; tamen sola illa vox relatiua *similia* non habet ex se vim complectendi modos, quibus fiunt actiones præcedentes, sed solùm substantiam, & numerum illarum, vt consideranti patet, quicquid dicant *Duardus, Alterius, Bonacina,* locis statim citandis; tùm quia in veteribus Bullis, siuè in distincto Canone excommunicarentur, qui vexant morantes, siuè in eodem, semper, quoad eos, apponebatur expressè, *& qui talia fieri mandant*, vt videre est in *Præludio.* Defectus ergò illius Clausulæ aliquid operari debet; eximere ergò Mandantes. Vndè malè *Alterius* ex hoc colligit oppositum, ita deducens: *erat ea caussa in veteribus Bullis, ergò in præsenti subauditur.* Ex altera autem parte, nec etiam ipsi Ministri exequentes videntur inclusi; quia non agunt ex auctoritate præsumpta; illam quippè præsumit, qui mandat; sed tāquàm nudi executores, nihil sibi vsurpantes.

Verùm ne dicamus, secundam hanc Canonis partem frustrari, potiùs asserendum est cum cōmuni, vtrosquè alligari Censura. Executores quidem, quia *audent perpetrare*, ex auctoritate, quā sciunt temerè vsurpatam, ipsi autem deducunt ad vsum: vnde dicuntur agere auctoritatiuè, cū notum sit, non agere ad modum priuatæ violentiæ, & si auctoritas ab ipsis originariè non procedat; illud autem sufficit ad verba, & intentionem Canonis; nec enim ignorauit auctor illius; eos, qui talis sunt conditionis, vt possint effingere Iurisdictionem, & Iudicem agere, vt plurimum non per se exequi, sed per Ministros: si igitur non prouidit, valdè fuit diminutus, quod non est dicendum. Mandantes verò, secuto effectu, tùm ex eadem conditione eorum, qui vsurpare solent, non enim raica, Ministri sunt, sed principales, tùm ex intentione eadem, quæ est prohibere, ad seruandum ordinem pacificū Iuris, ne auctoritas, quàm competentes Iudices habent in commorantes, ab alijs incompetentibus vsurpetur, confundaturquè Iurisdictio, tū etiam ex verbis: sicut enim in prima parte sine vlla locutionis improprietate, qui mandant, dicuntur interficere, mutilare, spoliare, capere, vel detinere, vtantur licèt aliena opera; sic in secunda, verè dicentur perpetrare, qui mandant: perpetrant siquidem, quamuis aliena opera vtantur, tanquàm instrumento: quod etiam magis propriè verificatur in præsenti, ratione auctoritatis; ia enim dicitur, sua auctoritate res peragere, qui alijs, peragendo, vtitur; tùm tandem, quia militat optimè tritum illud argumētum, quod legis verba posteriora, præsertim relatiua, accipienda sunt ad instar priorum, & habent vim recolligendi superiora, quoad omnia. Ex his autem patet ad rationes dubitandi,

Nobiscum sentiunt *Vgolinus num.* 2. *Alterius col.* 5. *vers. Sed difficultas*. *Scortia cit. Theorem.* 418. *col. fin. Sousa disp.* 58. *concl.* 2. & 3. *Bonacina punct.* 1. *num.* 41. & 43. *Duardus qu.* 26. *num.* 3. & *qu.* 35. & *Suarez cit. sect.* 2. *num.* 66. perperàm à *Duardo* relatus, quasi sentiat oppositum.

Si igitur exequens innodatur, non erat, cur admitteret *Alterius col.* 2. *vers. Hinc sequitur primò*, Caietani sententiam, *loco relato*: qua docet ad contrahendam Censuram, necesse esse, quod quis se gerat tanquàm Iudex. Siquidem id verum erit de Mandante, non autem generaliter de omni exequente.

93 Quando autem Mandans committeret Ministro, vt interficiat, vel mutilet, &c. morantem in Curia, sed priuata vi, sine effictione auctoritatis; Mandatarius autem effingeret; hic innodatur, non ille; quia nullam temerè vsurpauit Iurisdictionem; hic autem vsurpat potestatem executiuam, quæ ad Iurisdictionē pertinet: quod procedit etiam si Mandans cognosceret, aut suspicaretur futurum, quòd Mandatarius eo modo exequeretur; quia adhuc in eo non reperitur temeritas vsurpationis. Idemquè est, si Mandans Iurisdictionem haberet in commorantem, mandaret tamen ob proprium odium, aut inimicitiam, priuata vi vexari. Minister enim incurrit, vtens potestate publica, & se gerens tanquā Ministrum iustitiæ, quia, & si alias, non tamen in eo facto potestatem habet.

SCHOLION.

De hac eadem materia iterum ad Canonem duodecimum est agendum; multi quippè videntur ex eo innodari, quos à præsenti fecimus immunes. Ibi, si quid addendum erit, afferetur opportuniùs. Interim de Nona excommunicatione hactenus dicta sufficiant.

CAPVT DECIMVM.

Vexantium Romipetas Deuotionis Caussa, Explicatur Pœna Excommunicationis.

ITem excommunicamus; & anathematizamus omnes interficientes, mutilantes, vulnerantes, detinentes, capientes, seu depredantes Romipetas, seu peregrinos, ad Vrbem, caussa deuotionis, seu peregrinationis, accedentes; & in ea morantes, vel ab ipsa recedentes.

5. Et in his dantes auxilium, consilium, vel fauorem.

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1 *Pium peregrinandi opus Priuilegiis cumulatum est.*

2 *in Bulla Cœnæ anathemate protectum ab antiquo; Qua diuersitate, tempore recentiori.*

4 *Canonis Materia, Actiones, Diuisio.*

1 REligionis, pietatisquè opera, Romanus Pontifex efficaci cupiens fauore promouere, illaqueat decimo Bullæ Cœnæ Canone, qui sacra Romanæ Vrbis loca peregrinatione deuotè, veneraturos, in itinere, aut mora, & veneratos, in reditu sacrilegè exagitant. Peranttiqua quippè est Fidelibus consuetudo, vrbem illam, gloriosorum Ecclesiæ Principum exuuijs illustrem; totquè Martyrum sanguine decoratā, sacratissimis celebrem templis, ac plurimis Indulgentijs exundantem, inuisere. Ipsequè Christus Dominus, D. Brigittam aliquando allocutus, cō aduocauit, his verbis. *Proficiscere Romam, ibi enim plateæ sunt auro instratæ, & Sanctorum sanguine rubricatæ; vbi propter condonationes, siue Indulgentias, quas promeruêre Sancti, compendio venitur ad Cœlum*: latius in *vita ipsius*. Videndus, si libet, *Alterius to.* 3. *De Censur. lib.* 5. *disp.* 13. *Cap.* 2. & *Cap.* 6. de laudibus peregrinationis.

Generaliter autem peregrinos, tanquàm miserabiles personas, tuentur Iura, præsertim Pontificia; vt Pontificis vel in hoc agnoscatur eximia potestas, & Priuilegiis communiunt. Eorum enim caussæ habentur ex Priuilegiatis, cognoscendis nimirùm ab Ecclesiastico Iudice, neque in Ciuitatibus, ac locis, per quæ transeunt, possunt iniusti conueniri. *cap. Super quibusdam* in fine. *De Verborum significat. c. Irreligiosum* 87. *d. Glossa in c. Licet omnibus, in ver. Plus tamen ead. d.* & facit ibidem *c. Quisquis*, & *c. Diuinæ. Speculator tit. De competentis Iudicis additione* 5. 1. *num.* 27. *vers. Vigesimo octauo.* Immunes sunt ab oneribus Pedagiorum; *c. Si quis Romipetas* 24. *q.* 3. Apprehendi nequeunt pro represalijs; *cap. Innouamus. De Treuga, & Pace c. Paternorum iuncta. Glossa.* & *c. Illi, qui* 24. *q.* 3. *Bartolus in tract. De Represaliis, quæst.* 6. Contra eos absentes in caussis nihil est innouandum, nec eis currunt tempora præscriptionis. *cap. Vnic. De Cleric. Peregrin. cap. Consultationibus. De Officio delegati.* Gaudent Priuilegiis militum, *Auth. Omnes Peregrini, vbi Angelus, C. Commun. De Success. Castrus in l. Nutritoribus eodem tit* & *idem Angelus in § Quod autem. Authen. De non alienan.* Tandem eorum vexatores anathemate mulctantur, *c. Si quis Romipetas c. Paternarum. c. Illi qui* 24. *q.* 3. De quibus Priuilegiis, & aliis *Tiraquellus. De Priuilegiis piæ caussæ.*

2 Specialiter Romipetam peregrinum offendentes olim excommunicationi subdidit *Calixtus Papa in cit. c. Siquis Romipetas*; deinde autem in Bulla Cœnæ damnati sunt, cum primùm (vt conijcio) edita fuit, & habentur in Processu Martini V. apud D. *Antoninum* 3. *par. Summæ tit.* 14. *Cap.* 72. nono loco, iunctis peregrinantibus Ierusalem, his verbis. *Excommunicamus omnes mutilantes, vulnerantes, interficientes, seu capientes, et detinentes, depradantes, Romipetas, & Peregrinos, ad Ierusalē caussa peregrinationis, & deuotionis accedentes, et in ea morantes, vel recedentes ab ea; & in his dantes auxilium, consilium, vel fauorem; eorumquè bona confiscamus.* Qui Canon sub eodem viguit tenore, tempore *Syluestri*, vt est apud ipsius *Summam ver. Excommunicatio* 7. *num.* 74. confiscationis poena dempta. Nunc autem sola

pere-

peregrinatio, Romam instituta, protegitur: non autem Ierosolymitana, non quia, extinctis Militibus Templariis, qui eo peregrinantes hospitio recipiebant, armisque contra Infideles tutabantur, ea peregrinatio in desuetudinem ferè abierit, vt communiter assumitur (siquidem Templarii damnati sunt in Concilio Viennensi, sub Clemente V. anno 1312. & tamen Antonini, et Syluestri temporibus, successiuè post annos ducentos; tales peregrini in Bulla expressi fuere;) nec ex eo quod pauci sunt, qui iter illud arripiunt, infertur, non esse protegendos, cum maiori nunc indigeant patrocinio; sed quia ita visum est recentioribus Pontificibus forte, vt pœnam minùs amplam redderent, velut reducerent ad terminos iuris canonis *Siquis Romipetas* 24. q. 3. Gregorius XIII. vt in *Prælud.* Cap. ant. vidimus, hos innodat simul cum accedentibus negotiorum caussa ad Apostolicam Sedem; nullum tamen est in dispositione discrimen à præsenti, præter quàm ex proposita Clausula, *Omnes ex proposito interficientes*, &c. quod quid importet, modò explicabimus. Xistus V. in formam præsentem redegit anno 1587. vt apud *Vgolinum* cit. *tradit. Candelabr. aureo in explicatione Bullæ Cœnæ casu* 10. licèt inter actiones accessorias non adsit consilium; errore forte Typographi; in breui enim explicatione illius, etiam consulamus recenset ipse *Vgolinus*.

3. Materia est, Sacrilegium, quo spectatur Apostolica Sedes, læsione eorum, quos ob piam peregrinationis opus, in sui protectionem suscepit; Vel sacrilegium, quo sacro Romanæ peregrinationis exercitio intenti, offenduntur. *Caietanus in Summa verb. Excommunicatio cap.* 13. *Sayrus lib.* 3. *Thesaur. casuum conscientiæ cap.* 14. *num.* 1. *Sousa Relectione Bullæ Cœnæ cap.* 11. *Notat. circa text.* in principio. *Bonacina De Censuris in particulari disp.* 1. *qu.* 14. *punct.* 1. *nu.* 1. *Pellizzarius tom.* 1. *qq. Moral. Tract.* 16. *Cap.* 5. *nu.* 119. vbi explicat sacrilegium in eo consistere, quod ex fine, propter quem veniunt ad Vrbem, caussa deuotionis, induunt personæ quandam religiositatem; ideòque cùm maior reuerentia adhibenda; tùm maior, fit iniuria; addito etiam, quod Ecclesia eas in protectionem receperit.

Actionum duo genera, iuxta duas Canonis partes. Principalium alterum; sex continens. Interficere, mutilare, vulnerare, capere, detinere, depredari. Accessoriarum alterum, in prædictis nimirum consulere, fauere, auxiliari.

Omnes interficientes, mutilantes, vulnerantes, detinentes, capientes, seu depradantes.

E L E N C H V S.

4 D*Epradatio significat violentam rapinam, non furtum.*

5 *Depradans res, per alium aduectas, etiamsi assecuratas, non excusatur.*

6 *Detinentes non sunt, qui transitum per propria loca prohibent.*

7 *Describitur vulnus.*

8 *Nulla hic simplex percussio damnatur.*

9 *An scissura dans caussam, vulneratio dicatur.*

10 *Vulnus ex interiori etiam scissione constituitur.*

11 *Vulnus nõ dicit necessariò effusionem sanguinis.*

12 *De leui vulnere.*

13 *Vnde petenda sit grauitas, vel leuitas vulneris.*

14 *Cur mutilatio exprimatur, cum satis sub vulneratione sit comprehensa.*

15 *Ipse etiam Romipeta, si alium vexet; irretitur.*

16 *Dempta nunc Clausula ex proposito, an excusatio circa offendentes innodetur.*

17 *Quo animo facta dimnetur læsio; quid excusetur.*

18 *De ignorantia.*

SI Octauus, & Nonus antecedentes Canones, sufficis, vt arbitror, à nobis sunt elucidati, pauca videntur; superesse, quæ in præsenti subiiciamus. De Actionibus enim inhibitis, egimus Capite proximè præterito ibidem; & in Octauo, de caussis excusantibus ab incidentia excommunicationis; & quo animo inflicta puniatur iniuria, quo verò sit quoad Canonem impunis, in eodem Nono explicauimus; quorsum protecti dicendi sint accedentes, morantes, & recedentes; & tandem in omni ferè Capite de accessoriis actionibus pertractauimus. Aliqua tamen restant, quæ enucleatione indigent; puta, in quo consistat vulnerandi actio, hucusque in Bulla non inuenta, & qui dicantur Peregrini deuotionis caussa. Aliqua verò tradenda, non quia eorum singulariter hic sit locus, cum sint Canonibus antecedentibus communia, sed quia hic ea tradidere Interpretes, qui non omnia vno loco comprehendere potuerunt, occurrentibus rursum aliquibus, quæ alibi illos præteriere. Hæc quidem nos potuissemus in antecedentium expositione collocare, sed huic magis aliorum insequi vestigia, quàm aliquid proprio marte disponere.

4 De sola igitur vulnerandi actione, quoad propositam Clausulam, in præsenti agimus; Supponimus siquidem, actionem deprædandi eandem esse, cum spoliatione, Canone præcedenti damnata; vt nimirùm rapinam dumtaxat comprehendat, quæ palàm, & adhibita vi, patratur; excludat autem occultum furtum: quod asserunt in præsenti *Vgolinus De Censuris Pontifici per Bullam Cœnæ reseruatis par.* 2. *cap.* 10. §. 1. & *vers. Depradantes nu.* 5. *Sousa Relectione Bullæ Cœnæ, Cap.* 11. *in Notation. circa textum. num.* 5. *Alterius tom.* 1. *De Censuris lib.* 5. *disp.* 11. *cap.* 1. *vers. Deprædantes. Pellizzarius to.* 1. *qq. Moralium tract.* 16. *cap.* 5. *num.* 124. *Bonacina De Censuris in particul. disp.* 1. *qu.* 14. *punct.* 1. *num.* 7. & *num.* 10. *Duardus lib.* 2. *Commentar. ad Bullam Cœnæ. Can.* 10. *qu.* 3. Quod suadetur, iuxta dicta Cap. IX. num. 55. Tum ex conditione cæterarum actionum, quæ omnes, non nisi adhibita vi exercentur: ab occultis enim furibus facilè

eilè quisquè se tuetur, nec violenter ijs impeditur pia peregrinandi actio, nisi vis adhibeatur. Tùm etiam ex vi verbi *deprædari, & præda*, quæ rapinam significant, & apertum latrocinium. *l. Hostes ff. De Verbor. signific. l. Hostes. ff. De Captiuis post liminio reuers.* vbi rapientium aperta vi quidam dicuntur hostes; quidam verò latrones, & prædones, his verbis. *Hostes sunt, quibus bellum publicè populus Romanus decreuit, vel ipsi, populo Romano: cæteri verò latrunculi, vel prædones appellantur.* In quo lapsus est *Naldus in Summa ver. Bulla Cœnæ nu. 43.* ex voce *latrunculi* aucupans sententiam oppositam, supponens, nomen *latrunculi* conuenire ijs, qui clam furantur, quod est falsum in legum acceptione, ex communi omnium sententia. Ad idem facit. *l. Succurritur. ff. Ex quibus causis Maior l. 3. §. Is verò ff. De Action. & Oblig. l. In ratione ff. ad l. Falcidiam. l. 1. vers. Siquis tamen. ff. De Postul. in cap. 1. De Raptoribus, et c. Siquis Romipetas 24. qu. 3.* vbi soli spoliantes damnantur. Hinc D. Gregorius *Hom. 11. in Euangel. Deprædari*, inquit, *desiderat, qui thesaurum publicè portat in via.* Et Cicero *3 in Verr. Cum esset apertissimè deprædatus.* Virg. *8. AEneid. Illi se prædæ accingunt.* Horat. *Serm. lib. 1. Satyr. 8. Ille flagellis, Ad mortem cæsus, fugiens hic decidit acrem Prædonum in turmam.* Vnde *præda* dicitur spolium, ab hostibus violenter detractum, & vox translata est ad venationē, quæ aperto clamore; & insecutione fit. Ouid *11. Metam. Vt matutina ceruus periturus arena, Præda canum est.*

Contrarium tamen, quod amplectitur, *Naldus*, probari posse videtur, tùm ex text. in *l. Si Vrbana ff. De Condict. Indeb. & in l. Si pignore, §. Si Prædo. ff. De Pignorat. action.* & alibi sæpiùs, vbi quilibet iniustus, & malæ fidei possessor, Prædo appellatur; tùm ex *cap. Illi, qui 24. qu. 3.* qui in rem præsentem disponens, vt quicumque, bonis peregrinum exuens, comprehendatur, habet: *Deprædati fuerint, vel bona eorum rapuerint*, deprædari ergò est quid à violenta rapina diuersum; alioquin alterum horum redundaret; comprehendit igitur deprædatio furtum quodlibet, etiam occultum; tùm tandem ex eo, quod Priuilegium huius, Canonis debet extendi, attenta maximè intentione concedentis, qua in præsenti est, omninò coadiunare piam hanc actionem, quæ simplici potest aliquando furto impediri.

Corruit primum argumentum ex eo, quod iniustus possessor dicitur prædo, vel quia supponitur iniqua rapina, & inuasio eius rei, quam possidet, vel nomen prædonis sumitur translatitiè, vt ait *Alterius loco citato.* Alterum, primò quia, quicquid disponat Ius illud Bulla solam deprædationem excommunicat; deprædatio autem, solitariè sumpta, non nisi violentam rapinam significat. *Secundò*, quia particula *vel* est declaratiua, vnde idem est deprædari, & rapere; nec tamen alterum redundat. Tertium, quia Canon directè pœnalis est, vnde ad instar odiorū strictè interpretandus est, si aliud non obstet; secundariò quamuis Priuilegium contineat. Nec intentio cōcedentis satis firmè inde colligitur, immò potius ex conditione cæterarum actionum, quæ violentæ sunt, infertur, eiusdem generis esse actionem deprædandi.

5 Quæ autem sint, quæ prohibemur, deprædari, diximus eodem Cap. IX. ad *ver. Spoliant.* Notat autem optimè *Bonacina cit. punct. 1. nu. 9.* magis certum esse in præsenti Canone, ac fuerit in præterito, inter res, quæ eripi nequeunt, comprehendi seruos, vxorem, ac filios; quia *Spoliator* minùs significat *Prædone*. Is enim dicitur non solùm qui res aufert, sed etiam, qui personas abducit, ex *l. Hostes ff. De Captiuis, & postliminio reuersis.*

Ex dictis similiter ibidem *num. 12.* constat, comprehendi quoquè res, quæ per alios feruntur, vt per Muliones. Quod limitat *Bonacina*; modo simul cum domino gradiantur; quia, si seorsim iter agant, & expolienturquè, ignoscio & absente Domino talis rapina non est respectu Domini, deprædatio. Id verò recipi à nobis potest ratione *ignorantiæ*; quatenus nimirùm deprædans censetur nescire, res esse Romipetentis, deuotionis caussa. Cæterum, si nouerit, res esse illius, nil ei suffragatur, quod Muliones non veniant simul cum Domino, dummodò ita veniant, vt moraliter dicatur Dominus res illas secum adducere; iuxtà notata eo *num. 12. & 60. & sequent.*

6 Limitat secundò *Duardus cit. qu. 3. num. 4.* modò Muliones periculum rerum, quas deferunt, in se non susceperint; quo casu, ait, deprædantes excusari, quia non deprędantur Dominos, sed ipsos Muliones, quorum est detrimentum. Qua ratione in Cap. *III.* & IV. excusanimus rapientes in mari, vel in naufragio, bona Fidelium; si per Infideles fuerant assecurata. Hæc tamen limitatio nobis non probatur, sicuti nec placet *Bonacinæ punct. 1. num. 12. vers. Secundò limitatur*, nec *Vgolino cit. vers. Deprædantes*, tùm quia (vt argumentatur *Vgolinus*) res non desinunt esse Dominorum, per hoc, quod alij periculum earum susceperint; illud autem sufficit ad veritatem Canonis, vt scilicet Dominus dicatur rebus suis exui; tùm efficaciùs, quia, vt sæpius Cap. præterito dictum est, non attenditur in his prohibitionibus magis rapina, vt detrimentum est expoliati, quàm principaliùs, vt est vis illata, obuians itineri ad Vrbem; hæc autem censetur facta Domino, cuius res sunt. Inde autem deducitur disparitas à dispositione III. & IV. Canonis, quia in illis potius attenditur detrimentum Christianorum, quàm illata vis, vt *ex dictis* ad eos satis constat.

Ad Verbum *Detinentes, Vgolinus, & Pilliucius cit. num. 124.* inquiunt, sub eo comprehendi omnes, qui iter, dolo malo, quomodocumquè impediunt; vt si quis prohiberet, per suam ditionem, vel propria loca transitum. Similem tamen opinionem reiecimus Cap. IX. ad *verb. Detinent*, vbi explicauimus, quomodò detentio debeat esse personalis; & detentus, in potestate detinentis. Hæc autem simplex prohibitio transitus, non habet per se vim eiusmodi detentionis, nisi aliqua alia intercedat violentia, vt ibidem est explicatum.

7 De vulnerantibus ergò dicimus primò;

vulne-

vulnerare nil aliud esse, quàm ictu aliquam partem corporis scindere, seu aperire, vel separare, *l. Si seruus. §. Inquit lex, ubi Baldus, et Bart. num. 3. ff. ad l. Aquiliam. l. 1. §. Diuus. ff. ad L. Corneliam, de Sicarijs.* Idem *Bart. in l. Prator edixit. §. fin. ff. De Iniurijs. Alterius Cap. 1. verf. Vulnerare. Duardus qu. 2. Bonacina punct. 1. num. 3. Gambarupta De Casibus reseru. ad Capit. 10. Bull. Cœn. num. 6.* Idquè fit tàm ferro, quàm alio instrumento, lapide, fuste, &c.

8 Indè dicimus secundò, percutientem manibus, ferro, lapide, aut quouis instrumento, sine scissura, non contrahere excommunicationẽ; quia non vulnerat. Percussio enim ex se solùm dicit violentum cutis tactum, vulnus autem rupturam. *Gambarupta loco cit. Bonacina ibidem. verf. Hinc sequitur. Duardus num. 2. Vgolinus vbi suprà verf. Vulnerantes num. 2. Pilliucius tom. num. 124. Alterius cap. 1 col. 4. dub. 4. Vitual. dus 2. par. Candelabr. aur. in explicatione Bullæ Cœnæ casu 10. num 3. in nouis. Scortia in Bul. las Selectas Theorem. 420. col. 3.* Quod procedit primò contrà *Vgolinum, et Pilliucium*, etiam si percussio sit ita grauis, vt detineatur, vel retardetur Romipeta, quin sequatur iter. Si enim hæc percussio non habeat rationem veræ detentionis, explicatæ Cap. *IX.* (vt habere potest in eo, qui ex animo capiendi, vel detinendi, cum alio modo non valeat, percutit, vt proijciat stupidum, & semimortuum) sub nulla huius Clausulæ voce potest comprehendi: quoties enim Pontifex percussionem quoque damnare voluit, expressit; vt in Canone *IX.* Procedit secundò, etiam si percussione tumor, vel liuor fiat. Est autẽ liuor plumbeus color in cute ortus ex sanguine, ad illam emisso, contusione exilium venarum, quę carni interseruntur. Tumor autem fit quandò ex copia sanguinis, aut humoris, tumet, & eleuatur cutis. *Duardus, Bonacina locis citatis.*

9. Tertiò amplectimur, vt probabile, incidere percutientem, si ex percussione humor ita causset tumorem, vel aliam indispositionem, vt ad extrahendam saniem, vel applicandum remedium, necesse sit, à medente aperiri cutem. Siquidem idem censetur vulnerasse, & caussam vulneri dedisse; sicuti idem est occidisse, & caussam præbuisse mortis ex *l. Nihil ff. ad L. Corneliam. De Sicarijs. Baldus in cit. l. Prator edixit, §. fin. ff. de iniurijs. Duardus num. 5. Gambarupta cod. num. 6 Alterius, et Bonacina verf. Amplius id procedere.* Nec approbo cum *Duardo*, necessarium esse quod ita percutiens animum vulnerandi habuerit; quippè quod satis est, culpabiliter se gessisse, iuxtà notata *Cap. IX num. 40.* Dixi *tanquàm probabile*, quia si quis vellet in rigore verbi persistere, non videtur hic vulnerare, nihil scindens intus, aut foris. Scissio autem, quæ fit per medentem non habet rationẽ vulneris, prout vulnus, est læsio iniuriosa, cum potius sit in beneficium patientia.

10 Eo tamen admisso; videtur necessariò dicendum quartò; satis esse ad incurrendam Censuram, si quis interiùs carnem sciderit, aut ossa confregerit, licèt exteriùs non appareat apertura, nec solùm quando ad medendum apertura fieri debet exteriùs, sed etiam si non fiat. Quare in re *Alterius*, quem sequitur *Duardus*, ex sententia *Baldi loco citato* ait, constitui vulnerationẽ, si disiunctiuè, vel ex tumore sequatur separatio cutis intrinsecus, vel si medens cogatur aperire, vt medeatur. Licèt deindè absolutè dicat, ad vulnus necesse esse, scissurã apparere in cute; quia hic est communis loquendi usus, ut non appelletur quis uulneratus, nisi exteriùs appareat, unde non satis sibi constare uidetur. *Bonacina* autem copulatiuè requirit, ut ex tumore aperiatur interiùs cutis: & simul necesse sit medentẽ procedere ad scissuram. Cęterùm prędicti omnes negant, fractura ossium, aut alterius partis interioris induci vulnus, aut excommunicationẽ. Ego verò ignorans, quomodò cutis possit aperiri intrinsecùs: cutis enim est extrema corporis pellis; quæ profunditatem non habet: dixi *carnem*; nec locutus sum de solo vulnere interiori, quod tumore manifestatur, ut loquuntur isti: quia nec semper tumor est signum interioris scissuræ; sanguis enim, & humor, sola contusione venarum, sine sensibili scissura, exilit aliquandò versus cutem, & dari potest vulnus, seu fractura intrinseca, sine tumore, exteriùs apparente. Probo igitur prædictam sententiam, quia interior hæc, carnis, aut alterius partis ruptio, vel ossis fractio, & contritio, est scissura quædã, & separatio; ergò est vulnus iuxta definitionem allatam, & communiter receptam: & ita loquitur *Baldus*, inquiens absolutè vulnus esse scissuram, seu separationem in corpore, nec addit de exteriori apparentia, cum dicat satis esse, si cutis sit rupta interiùs, vt refert ipsemet *Alterius*. Estquè loquendi modus non inusitatus, quo quis vulneratus dicitur, etiam si vulnus non appareat, ut colligitur ex D. Gregorio *hom. 40. in Euangel. Vulnera enim cutis* (ait) *in superficiem trahunt humorem putredinis.* Per quæ docet, vulnera alia esse interiùs latentia, eò periculosiora, quò occultiora: & Cicero *in Epistola Siquid intra cutem subest vulneris.* Diciturquè, obrui vulnus, non tolli, quando cutis iterum suboritur, & obtegit, non sanata plaga interiori. Et confirmatur, quia, si vulnerat, & innodatur, qui talem percussionem, nil scindendo, infligit, cui tamen mederi nequimus sine scissura exteriori; vulnerat, inquam, quia dat caussam scissionis, multò magis, qui os, verbi gratia, frangit, vulnerare dicendus est, quia maior in corpore separatio est hæc interior ea, quam ad medendum Chirurgus superaddit in cute. Illud autem videtur inconsequens, quod concedant *Alterius*, & *Duardus* ex *Baldo* interiori separatione cutis constitui vulnus, non autem separatione carnis, aut fractura ossium, quæ adeò est grauior. Amplectendum ergo nostrum dictum, vel certè meliùs explicanda est prædictorum *Doctorum* opinio.

Quid autem iuris, si imperitia laborans, qui medetur, sine caussa ad scissionem deueniat, cũ nulla etiam sit interius scissio, patet ex dictis eo Cap. IX. *nu. 36. & 37.*

11 Quintò dicimus (loquendo etiam de vulnere externo,) quamuis vt plurimùm ex vulnere effluat sanguis, falsum tamen esse; non constitui

stitui vulnus sine sanguinis effusione; nec aliquem dici posse vulneratum, si sanguinem non effuderit, vt volunt *Altersus*, et *Duardus*. Sufficit quippè apertura; vnde si naturaliter, vt aliquando contingere potest, aut miraculosè, sanguis non effluat, non tamen fit, quin dicatur vulneratus, & incidat, qui cum scissura percusserit. Et confirmatur, peto enim, quo tempore dicatur vulnerasse, & contraxisse excommunicationem, qui percussit, ità vt sanguis post aliquod tempus defluat, non statim? non enim quando defluit sanguis, quia tunc non percutit; ergo quando percutit, ergo dicitur quis vulneratus, antequàm sanguinem emittat; quia vulnerare, & esse vulneratum, sunt correlatiua; relatiua autem sunt simul natura.

Nec obest argumentum ex *cap. Proposuisti. De Consecr. Eccles. vel Altar.* vbi pro eodem accipitur vulnus, & violenta sanguinis effusio; loquens enim Pontifex de pollutione Ecclesiæ, quę fit effusione sanguinis, ait. *Homicidia contingunt fieri interdum, & aliquando vulnera inferuntur*; quo argumento tenent, vulnus, & sanguinis effusionem, semper coniungi, *Hostiensis*, *Ioann. Andr. Ancbar. Panormitanus num. 3.* & alij *Doctores* ad prædictum *cap. Proposuisti*.

Respondetur enim, ibi sermonem esse ex ordinaria suppositione, qua ferè semper ex vulnere sequitur sanguinis effusio. Non tamen sequitur, vulnus non constitui, nisi sanguinis effusione; si quis enim vulneratur in Ecclesia, sanguis autem extra Ecclesiam effunderetur, Ecclesia iuxta receptiorem opinionem non pollueretur, & tamen in ea vulnus esset illatum. Ex communiori etiam sententia ad polluendam Ecclesiam magna sanguinis copia requiritur, arg. *eorum quę Glossa, et Abbas in eodem cap.* & tamen potest dari verum vulnus, ex quo parua quantitas dimanet cruoris.

12 Quia ergo, vt dixi, vulnus sequitur vt plurimùm effusio sanguinis, nec quælibet leuis, & minima scissura, censenda est, inducere excommunicationem; Dicimus sextò grauitatem, vel leuitatem vulneris, non esse attendendam ex quantitate sanguinis effusi, sed ex qualitate, & conditione scissuræ. Suppositum, nempè, quòd minima, & leuis scissura non induceat Censuram est commune, quia secundùm moralem existimationem quis ex pauco non censetur vulnerans, vt optimè ex *l. 1. §. Proinde leuis, ff. De Edilit. edict.* Astipulatur *Baldus in l. penult. C. De Edilit. action.* vbi asserit, statutum, puniens vulnus intelligi de magno vulnere, non de vulnusculo vel leui rasura. Idem sentit *Angelus in l. Si pignore §. si furem ff. De Furtis*, *et in l. 1. §. Sed sciendum ff. De Edilit. edict.*

Et hac in re non satis militat doctrina *Alterii, Duardi. et Bonacinæ*, *locis citatis*, vulnus debere esse tale, vt inflictione sufficiens fuerit, inducere peccatum mortale. Namquè ex leuissimo etiam vulnere, & simplici percussione inducitur peccatum mortale, quoties ex odio infertur.

13 Quod autem potius ex qualitate scissurę quàm ex sanguinis effusione attendenda sit gra[illegible], vel leuitas vulneris, patet ex dictis; quia licèt vt plurimùm magnum vulnus magna sequatur sanguinis effusio, aliquandò tamen aut quia angustia vulneris impeditur exitus, aut quia coagulatur sanguis, potest effundi in parua quantitate; è contra verò parua aliquando rasura, aut scissura, ratione partis in qua est, puta si fit super venā magnam sanguinis copiam emittit. Et obseruandum cum *Alterio* in præsenti Canone non esse sermonem de sanguinis effusione, sed simpliciter de vulnere, ideò non esse arguendum a iuribus, quæ de sanguinis effusione loquuntur, ad dispositionem præsentem; ut sicut illa regulariter non nisi de multa accipiuntur, ità & in præsenti. Qualitas ergo scissuræ attendenda est, si sit lata, oblonga, uel profunda, in loco periculoso, &c. id quod arbitrio prudentis Viri dijudicandum relinquitur, arg. eorum, quæ habet *Glossa in Cap. Clericorum. ver. Sanguinis effusio*, *et Panormitanus num. 11. De sentent. excomm.* In dubijs verò tutius est, cum sit dubium facti, vt quis petat absolutionem, *cap. Cum desideres. Secunda. De sent. excomm.* *Alterius loco citato*. Licet *Bonacina num. 5.* oppositam sententiam probabiliùs, de quo ex professo ibi. Quamobrem, quod dicunt *Alterius, et Duardus*, effusione vnius guttæ sanguinis, certum esse, non induci Censuram, ex doctrina *cit. Glossæ*, *& Abbatis*, quod lex requirens sanguinis effusionē, intelligenda est de copiosa; accipiendum est regulariter: nimirùm quatenùs ordinariè guttæ sanguinis, non nisi ex leuissimo vulnere manare solet, ita tamen, vt non eatur inficias, vulnus notabile inducere excommunicationem, etiam si minima sanguinis iungeretur effusioni.

14 At petes: quid opus fuerit prohibere in hoc Canone expresse mutilationem, & interfectionem; si satis sub verbo *vulnerantes* comprehendebantur? diximus siquidem, vulnerationem esse, aperturam in corpore, siue separationem à corpore, mutilatio autem est illa separatio.

Respondet *Alterius dub. 2. & Bonacina num.*
16 Interficientes exprimi; quia aliquando mors non infligitur ferro, aut vulnere, sed laqueo, veneno, submersione, fame; & sine sanguinis effusione, vtrosquè autem; maioris caussa claritatis, & expressionis, quæ efficacius vrget; & vt gradatio fieret à maioribus incipiendo; interfectione nimirùm, in mutilationem, quæ minor est, progrediendo; ab hac autem in vulnerationē, quę adhuc est minor; & ita etiam seruatur Canone sequenti.

15 Ex particula *omnes* nullus excluditur, vt annotauimus, non reperitur, Cap. 1 *num. 9.* verè non erat cur *Bonacina punct. 2. num. 5.* verteret in dubium, an Romipeta lædens alium Romipetam comprehendatur; ex quo enim arripitur ambigendi ansa? ex eo fortè; quia Canon, vt potè Priuilegium latum in fauorem Romipetarum, non præsumitur datus eisdem in pœnā, arg. *l. Quod fauore. C. de Legibus*? Verùm non esset Priuilegium illius, qui læditur, si ab alio Romipeta vexaretur impunè: Quia autem est omnium priuilegium Romipetarum, ideò quisquis sit, qui lædit, semper innodatur; sic est in fauorem Clericorum Canon *Si quis suadente* 17.

qu-

qu. 4. & tamen Clericus percutiens alium innodatur. Neque redundat Canon in damnum offendentis, quatenus fauorem continet; sed quatenus generaliter vexationis prohibitiuus est, quomodò nemini vexanti suffragatur.

16 Illud potius inquirendum erat, quod proponunt *Viualdus loco suprà citato*, in fine *in noua editione*, & *Duardus qu.* 7. an si, suborta inter ipsos Romipetas, itineris comites, rixa, alter, calore percitus iracundiæ, alterum occidat, mutilet, & c. irretiatur, quod generaliter de omni offendente ex subita iracundia quæri posset, exemplificant tamen inter ipsos Romipetas, quia cum simul concordes obambulent, non potest læsio per aliquem illorum commi allata, ascribi antiquis odijs, aut casui, vt dicunt, excogitato: si enim ita esset, non est dubiu, quin excommunicationi subiaceat læso, si iustum titulum non habet. *Viualdus* in quæstione proposita negatiuam partem tuetur, testans, ita consultos respondisse Romę Doctores grauissimos Sed meliùs respondent alij, nullam esse hac in re diuersitatem ob alijs casibus, nam Pontifex indistinctè loquitur, ac proinde verba indistinctè accipienda, vt etiam offendentes ex rixa comprehendantur; vnde ea aduertentia, & libertas, quæ sufficit, vt non declinetur peccatū mortale, eadem & ad excommunicationem est satis. Romæ autem iudicatum est iuxta tenorē Bullæ Gregorianę, tunc fortè vigentis, quæ habebat Clausulam, *ex proposito*.

Alia tamen via opinamur, hunc excusari posse, etiam si non sit in nostro Canone Clausula *ex proposito*: qua stante, necessarium erat, vt concipeteretur & decerneretur actus futuræ læsionis, ante rixam quæsitam ea industria, vel tempus percussionis, vt benè *Nauarrus in Manu. Cap.* 27. *num.* 65. *Vers. Quinta quod propositum*, vbi etiam refert, nec illud esse satis in opinione *Caietani*, (fortè, quia in Bulla Iulij II. quam *Caietanus* interpretatur, aderat, non, *ex proposito*, sed, *ex motu praecedente*; quod videtur, quid ampliùs significaret) sed necessarium quoque esse, ut quando decernitur actus, animus non sit turbatus, & iratus, sed pacatus, & tranquillus. Excusari igitur poterit ea de causa, quia non non uexat (ut suppono) formaliter in odiū peregrinationis ex una parte; ex alia etiam titulus subitę rixæ, & iræ, si non sit ex industria quæsita videtur esse ex sufficientibus ad declinandam Censuram, si nimirùm lacessitus, & irritatus offendit; arg. *l. Qui cum natu maior §. Si libertas ff. De bon. libert.* & diximus Cap. VIII. *nu.* 14. *et* 15. & Cap. IX. *num.* 22. & *numero sequenti* iterùm insinuabimus. Subscribunt *locis relatis* in superioribus *Sousa num.* 5. *& Gambarupta num* 8.

17 Igitur, an necesse sit vexari Romipetam sub ea ratione, qua peregrinatur ad Vrbem, vel potiùs excusandus sit; qui alia de caussa, iusta, vel apparenti, vexat, non intendens directè obuiare peregrinationi (quod dubium in hoc Canone, sicut & in alijs antecedentibus, est capitale) resoluendum est ex *dictis ibidem*. Media quippè est nostra sententia, nimirùm, nō esse necesse, quod ad effectum impediendæ peregrinationis vt peregrinatio est, quis vexet; sed excuset, & iustus titulus, et apparens seu rationabilis; ex alia autem parte nolumus id ita extendi, vt omne iniustum, & irrationabile aliud motiuum, valeat excusare, dummodò non sit odium peregrinationis; vt *locis citatis* explicatū est. Illud addo, quod, licèt in præcedentibus Canonibus multi sint, qui sentiant, accedentes ad Curiam caussa victualium, aut negotiorum, protegi tantùm, vt tales sunt formaliter, & reduplicatiuè, vt nequeant lædi, qua accedentes; hic tamen nullus est, qui expressè asserat, peregrinorum læsionem damnari tantùm in odium peregrinationis factam, & non aliter. Solus *Duardus qu.* 10. in fine, videtur asserere, talem sententiam non fore omninò improbabilem, vt potè quam supponit esse ad mentem *Nauarri, et Viualdi*, quos refert *Sayrus lib.* 3. *Thesaur. casuum consc. Cap.* 12. *num.* 4. ita opinari in simili ad Canonem octauum. Suffragatur autem optimè nostræ sententiæ, argumentum, ex *cap. Illi, qui* 24. *qu.* 3. *& cap. fin. De Treuga, et pace*, nam si dispositione bellorum iustum; perpetua, & constās peregrinis est præstanda treuga, et securitas: ergo titulo belli, et hostilitatis lædi non permittuntur, sine excōmunicatione; ergo alio etiā titulo prohibētur lædi, quā impediendi sanctū peregrinationis opus. At dices, ergo contra id, quod alibi statutū est, nō excusabit illos titulus, talis, vt est titulus belli, & hostilitatis. Respondeo primò, aduersus peregrinos exteros à ditione bellantium, de quibus videntur loqui iura prædicta, titulum belli aut hostilitatis non esse iustum, seu potius non subsistere; quia transitus iure gentiū debetur omnibus, nec transeuntes sunt, aut fuere hostes, vt suppono. Respondeo secundò, vi dictorum iurium disponi, ne peregrinus habeatur pro hoste, quisquis sit; ideò non inscius talis dispositionis, si est in vsu (quod addo, quia Auctores hic communiter titulum iusti belli, asserunt excusare) si vexet titulo hostilitatis, excommunicari poterit iuxtà cit. *c. Illi qui*, qui est ferendæ sententiæ, & probabile est etiam, esse ex Bulla ipso facto excommunicatum, si volimus Bullam accipiendam esse, vt conformem antiquo Iuri.

Quod igitur *Duardus qu.* 10. *Vgolinus §* 1. *Bonacina punct.* 4. *num.* 3. negant, priuatum odium, aut inimicitiam in præsenti sufficientem esse titulum eximendi à Censura, affirmāt autem *Viualdus nu.* 8. *in nouis, remissiuè*; recipiendū est illud, quando odium, & inimicitia est irrationabilis, nullam habens rependendæ iniuriæ, aut vindictæ titulum; hoc autem, quando habet; & ita conciliandæ sententię.

Reijciendumque, quod ait *Bonacina num.* 5. incurrere, qui vexat Peregrinum, turpiter inuentum cum alia, quàm cum propria vxore. Nāquè, quod *cap. Si verò il* 1. *De Sentent. excomm.* permittens cuilibet incontinenti percutere Clericum, turpiter cum vxore inuentum, extendatur etiam ad percutientem inuentum cum filia, aut Matre, non facit, quod idem sit dicendum de Peregrino; quia dispositum in vno casu non est trahendum ad alium, in verbis dispositionis non expressum. Arbitramur autem nos sufficere ad

ad excusationem, non solùm turpe cum vxore, filia, aut matre commissum, sed etiam cum qualibet alia affine, vel consanginea, vel aliquo modo ad lædentem pertinente, contra *Viualdum*, *& Duardum*, qui ad eas tres tantùm id extendunt. Et volumus habere locum, siue incontinenti fiat læsio, siue animo deliberato, & tranquillo post moram; contra *eosdem*, *& Bonacinam*. Ratio est, quia adest iustus, aut apparens titulus lædendi, nimirùm vltio ob dehonestatam mulierem, ad se pertinentem.

*A*d argumentum autem *Bonacinæ* respondebimus, nequè ex eo, quod Ius illius *cap. Si verò*, permittat, sine excommunicatione offendi Clericum, turpiter cum vxore inuentum, statim sequi, quod permittatur offendi peregrinus, similiter cum vxore inuentus; quia textus loquitur de Clerico, non de Peregrino. Sicuti ergo, hoc non obstante, deducebat *Bonacina*; læsionem permitti posse inuenienti Peregrinum cum vxore, cur non inducit, eandem permitti inuenienti cum filia, vel matre; cum sit eadem ratio, nimirùm; quia in illis tribus censetur percutiens duci magno passionis motu, & potius honorem proprium tueri, quàm violentas in alterum manus inijcere? Verùm non valet argumentari ab excommunicatione ob percussionem Clerici, ad præsentem; vt proportionaliter incurrat omnis ex hoc, qui incurrit ex illo, isq; solùm, & non alius; sit excusandus in nostro, qui excusatur in illo. Dispositio enim illius, additis multis Iuribus, facta est amplissima & rigorosissima non permittens aliquando, quod vel regulariter censeretur permittendum; non sic autem cæteri Canones; ex quo patet ad fundamentum; *Viualdi*, *& Duardi*, sumptum ex eo, quod percussores Clericorum excusentur tantùm, si agant in continenti, contra inuentos turpiter cum vxore, filia, vel matre, & non alijs.

18 De ignorantia pariter satis egimus Cap. VIII. *nu.* 33. & Cap. IX. *nu.* 10. Ex quibus asserimus in præsenti, probabilem facti ignorantiam excusare, qua nimirùm quis ignorat, eum, quem inuadit, esse peregrinum deuotionis caussa, vel si peregrinum reputet, petere vrbem; vt ibidem in similibus explicatum est. Ita autem in præsenti *Caietanus in Summa ver. Excommunicatio Cap.* 13. *Vgolinus ubi supra §.* 2. *Alterius Cap.* 1. *col.* 5. *vers. Quæret quis. Gambarupta nu.* 3. *Bonacina punct.* 4. *n.* 1. *Graffius lib.* 4. *Decis. aurear. Cap.* 18. *nu.* 114. *Reginaldus tom.* 1. *Praxis for. Pœnit. lib.* 9. *Cap.* 19. *sec.* 3. *notab.* 2. Ex eo tamen, quod quis pertransit cum baculo, & habitu peregrinorum, si alia cognitio non obstet, præsumendus est peregrinus deuotionis caussa; Romipeta autem, si sit in via, quæ Romam ducit. Et cauendus pro interim *Bonacina*, qui ignorantiam huius Canonis, etiam culpabilem, in eo scilicet qui tenetur scire, ait excusare. Quia enim nihil hic est speciale, cur hæc ignorantia excuset, non alibi; standum est doctrinæ in hac re generali; de qua nos ad calcem Bullæ sæpius promisimus tractaturos.

Romipetas, seu Peregrinos, ad Vrbem caussa deuotionis, seu peregrinationis.

ELENCHUS.

19 *DE significatione vocum* Romipetas, *et* Peregrinos; *& quid inter eas sit discriminis.*

20 *Ciues Romani, aliunde Romam petentes, non excluduntur à protectione Canonis.*

21 *Non est necesse, venire à locis valdè remotis*

22 *Incola Vrbis, & suburbis, non proteguntur.*

23 *De Vagis.*

24 *De structis, & familiaribus.*

25 *De Clericis Romipetis, sine licentia suorũ Prælatorum.*

26 *De excommunicatis, aliauè Censura, aut irregularitate detentis.*

27 *De Hæreticis, & schismaticis.*

28 *De Infidelibus.*

29 *De mortuis in itinere.*

30 *Roma adiri debet, vt loca habet Sacra, non prout Pontificem, vel Sedem Apostolicam: vbi, an in gratiam liminum duntaxàt Apostolorum manauerit hoc Priuilegium.*

31 *Protegitur, qui solas Ecclesias extra Vrbem visitare intendit; & quæ.*

32 *Sola Romana peregrinatio comprahenditur.*

33 *Qualis debeat esse deuota intentio in eo; qui simul alia de caussis Romam petit.*

34 *An dupliciter innodetur vexans accedentẽ deuotionis, et negotij caussa.*

35 *An differant caussæ deuotionis, & peregrinationis; vbi de eo qui deuotè peregrinatur sed sine animo visitandi sacra loca.*

36 *Deuotio non libera, sed ex voto, an protegatur.*

37 *An caussæ pietatis, et deuotionis sint confundendæ.*

19 HAbemus ex Clausula personas, quæ prohibentur lędi, earumquè circumstantiam, ob quam proteguntur. Et quod attinet ad nomen: *Romipetæ* dicuntur generaliter omnes, qui, quauis de caussa, Romam petunt. Ex antiquo tamen usu Iuris *cap. Siquis Romipetas* 24. *qu.* 3. et Bullæ Coenæ, usurpata est hæc uox, ut eos tantùm significet, qui deuotionis caussa Romam adeunt; utquè omnis cederet dubitatio, declarata est per sequentes, media particula *seu*, quæ expositiua est; *seu Peregrinos ad Vrbem caussa deuotionis*. Similiter *Peregrinus* dicitur de omni extero, aduena, ac forensi; *Authen. Vt differ. Iudic.* circa medium §. 1. propè finem: *Authen. De non eligendo secundò*. Tribuitur etiam hoc nomen *Vago*, qui nullibi domicilium habens, vbiquè peregrinari dicitur: Quin etiam accipitur aliquando in malam partem, ut sunt, qui peregrinantur caussa exilij. *l.* 1. *vbi Baldus. C. De hæred. instit. l. Sed, et si §. Solemus. iuncta Glossa ff. eodem cap. Sacerdos. De Poenitentia d.* 6. At in præsenti coarctata est uox, ut solos peregrinantes deuotionis caussa complectatur.

Quàm

Quamquàm non desunt, qui discrimen ponãt inter utramque nocem, etiam coarctatas ad significandos eos, qui Vrbem petunt deuotionis caussa; ut inter eos, quidam non sub utraque, sed sub altera illorum comprehendantur. Aliqui enim ut *Graffius lib. 4. Decis. aurear. Cap.* 18. *num.* 112. dicunt, peregrinos propriè esse, qui pede, cum baculo, et habitu peregrinorum atti. piunt iter; sub Romipetis verò concludi etiam eos, qui equitando, aut per mare aduecti, sine labore, veniunt. Alij, vt *Pillucius tom* 1. *qq. Moral. Tract.* 16. *Cap.* 5. *num.* 120. & *Naldus Summa ver. Bulla Coena num.* 42. *vers. Incurrunt hanc Censuram*, explicant; peregrinationẽ dici de longo itinere, breue autem iter vix posse dici peregrinationem; ac proinde eos, qui à locis Vrbi propinquis discedunt, dici Romipetas, non peregrinos. Alij *vt Caietanus in Summa ver. Excommunicatio cap.* 13. *Sayrus lib.* 3. *Thesaur. casuum consc. Cap.* 14. *num.* 6 *Sousa Relectione Bulla Coen cap.* 11. *Notation. circa textum num.* 3. *Seortia in Bullas Selectas Theorem.* 420. *col.* 3. *Duardus Commentar. ad Bullam Coena. lib.* 1. *Can.* 10. *qu.* 4. aiunt; Romipetis comprehendi etiam Ciues Romanos, si aliundè caussa deuotionis Romam veniant; vbi peregrini dici non possunt, vtpotè, quia sunt indigenæ. Peregrinos verò, esse exteros, quia id peregrini nomen significat *l. Ciue. C. De Incolis lib.* 6.

20 Siuè autem alterãm, siuè omnes explicationes prædictas amplectamur, quòd parùm refert, hæc recipienda sunt, quæ communia videntur. Primò: protegi Ciues Romanos, venientes deuotionis caussa non solùm si alibi domiciliũ habeant in Vrbe, alibi autem habitationem ad tempus. *Sayrus, et Pillucius locis citatis, Duardus ibidem, et quasi* 11 *concl.* 1. *Bonacina De Censuris in particulari disp.* 1. *qu.* 5 1 *punct.* 3. *num* 4. & alij communiter; nec enim oppositum amplectitur *Vgolinus*, à Duardo citatus, loquitur enim de Morantibus in Vrbe, & legenti fit clarum: Ratio est; quia eis verba Canonis optimè conueniunt, sunt enim Romipetæ deuotionis caussa; ergo & dispositio. Nec nomen peregrini, si velis aduenam, & forensem tantùm significare, sumendum est, tanquam additum, coniunctiuè, sed disiunctiuè; ita vt alterum sufficiat nimirùm esse Romipetam, etiam si non in rigore peregrinum; quamuis potiùs hoc loco desumendum videatur à peragrando, quo pacto his optimè conuenit.

21 Secundò protegi etiam eos, qui à locis, Vrbi propinquis, accedunt, siue indigenæ sint, siue Romani. *Caietanus cap.* 13. *citato*. *Naldus vbi suprà*. *Vgolinus De Censuris Pontifici reseru. part.* 2. *Cap.* 10. *§.* 2. Siquidem Romipetæ sunt deuotionis caussa, & si non dicantur peregrini, quatenus non accedunt ab oris remotis.

22 Tertiò, non protegi ipsos actualiter incolas *Vrbis*, si Ecclesias *Vrbis* visitent deuotionis, & itineris meritorij caussa, eaquè exequãtur, quæ solent Peregrini. Non enim sunt Romipetæ, quia Romæ sunt, nec peregrini denominari possunt, quia non sunt ad Vrbem, sed in Vrbe; Canonis autem verba sunt *ad Vrbem*. *Vgolinus loco citato*, *Naldus num.* 14. ad finem, *Sayrus eodem num* 6. *Bonacina punct* 3. *nu* 4. *et num.* 22. *Alterius to.* 1. *De Censuris lib.* 5. *disp.* 11. *Cap.* 5. *qu.* 3. *Reginaldus tom.* 1. *Prax for. Poenitent. lib.* 9. *Cap.* 19. *sect.* 3. *Notab.* 1. Idemquè est de ijs, qui extra Vrbem, sed adeò propè illam habitant, vt moraliter non censeantur, ab Vrbe abesse arg. *cap. Si Ciuitas. de sent. excomm. lib.* 6. de quo iterùm infrà. Vt enim quis dicatur Romipeta in sensu, hic intento, videtur necessaria aliqualis distantia ab ipsa Vrbe Roma; aliàs, si superstitiosè adeò Romipeta acciperatur, vt omnis Romam ingrediens dicatur Romipeta, comprehenderetur sub Canone quilibet Romanus Ciuis, qui ab Ecclesia D. Pauli, exempli gratia, quam visitauit caussa deuotionis, in ciuitatem regrederetur, contra id quod diximus, iuxta communem sententiam. In hoc tamen non adhæreo *Alterio*, qui ait, Vrbem accipiendam esse cum toto territorio; ita vt nullus, qui intra Territorium degit, sub Canone protegatur. Namque *Cap.* 3. Territorium dixerat, esse vniuersitatem agrorum Vrbis, omneque illud spatium, intra quod Magistratus habet ius terrendi, à quo *Territorium* nuncupatum est: *l. Pupillus. vers. Territorium. ff. de Verborum signific.* Si autem tam latè accipiatur, ruit, quod diximus *num. ant.* nec tamen est aliqua ratio, cur excludantur à protectione Canonis nostri, qui iter ad Vrbem instituunt deuotionis gratia, & si non discedant à loco, extra territorium sito; potest siquidem esse peregrinatio, seu iter notabile, quia iuxta leges, delictum commissum intra centesimum milliarium ab Vrbe, dicitur in Vrbe commissum, et multo magis in territorio, quia ad tantùm se extendit auctoritas Præfecti Vrbis, vt est text in *l.* 1. *vers. Cum Vrbem nostram ff. De Officio Praefect. Vrban.* Vrbis igitur comprehendit mænia, & suburbia, in eaquè adiacentia, vt infrà, quarè qui notabili distantia, morali, & prudenti existimatione iudicanda, à suburbijs distatet, arbitror, vexati non posse sine Censura.

23 Quarto protegi Vagos, qui nullibi habitationem, & domicilium habent, eo ipsò nimitùm, quod vagum iter dirigunt Romam, ibiquè commorantur deuotionis caussa, ea absoluta recessuri; nam si habeant animum permanenter commorandi, subtrahuntur à protectione Canonis. In discessu autem non proteguntur, quia non habent, quo accedant, vbiquè domum, & Patriam, eodem modo habentes. Quæ omnia patent ex notatis Cap. IX. *num.* præsertim 21. & adhuc dicetur ad Clausulam sequentem.

24 De seruis, & familiaribus eorum, qui veniunt deuotionis caussa, videnda, quæ ibidem attulimus *num.* 12, Gaudent enim, & ipsi Priuilegio huius Canonis, iuxta receptiorem sententiam, quæ in terminis est. *Alterij Cap.* 4. *col.* 5. *dub.* 6. & *Duardi qu.* 18. *Ampliat.* 12, Attamẽ *Vgolinus eo §.* 2. & *Bonacina punct.* 3. *num.* 5. discrepant. Inquiunt enim, protegi, si etiam ipsi veniant deuotionis caussa, non autem si, vt famulentur Dominis, quia tunc de ipsis non verificatur quod veniant caussa deuotionis, cum ducantur caussa famulatus. In pœnalibus autem non est facienda extensio. Argumento autem, quod

quòd Priuilegium concessum Domino, debeat extendi ad seruos, iuxta *cap. licet De Priuileg. lib. 6.* respondet *Bonacina*, satis esse, quod Priuilegium præsentis Canonis vtrisquè prosit, Dominis nimirùm, & famulis, dummodò sint accedentes deuotionis gratia; non esse autem necessè Priuilegium extendi ad eos, qui nullo modo participant circumstantiam, secundum quã confertur Priuilegium.

Sed quale dubium esse poterat de ijs, qui veniunt deuotionis caussa, etiam si sint famuli? Hi quippè non gaudent Priuilegio, ratione extẽsionis, vt famuli, sed directè, & principaliter, quia deuotionis caussa veniunt; licèt alia etiã accessus reperiatur caussa, nimirũ famulatus. Extẽsio igitur debet esse fauore eorũ, qui directè nõveniunt deuotionis caussa, sed vt famulentur ijs, qui ita veniunt; quatenus Priuilegio dato, censetur deseruire in omni eo sine quo vsus Priuilegij congruè haberi non potest, non est autem congruũ, Dominum venire sine famulis, ergo extenditur ad famulos, non quã deuotionis propriæ caussa, veniunt, sed Domini; secundum quam verificatur, & de ipsis, quod caussa deuotionis accedant; vt *loco citato* explicatum est.

25 Quia autem Clericis, & Monachis, sine licentia Prælatorum suorum, inhibetur lege, peregrinationem suscipere, ne eorundem Ecclesiæ debito fraudentur obsequio aut residentiæ obuietur, *c. Non oportet il 1. De Consecr. d. 5.* vbi generaliter id omnibus est interdictum, licet laicis (vt videtur) sub consilio, Clericis verò, sub præcepto, ob *cap. Magnæ iuncta Glossa in ver. forsitan. De Voto, & §. Interdicimus. Authen.* De *Sanctissimis Episcopis collat. 9.* & docent *Abbas in cap. Vnic. num. 9. De Clericis peregrinantibus. Anchar. in cap. Scriptura. De voto. Carolus de Grassis, De Effectibus Clericatus Effect. 25 Lalius Zanch. in tract.* (De *Priuileg. Eccles. priuileg. 72. nu. 9.* & alij, inde intulerunt aliqui, vt *Duardus qu. 15.* lædentes Clericum, vel Monachum, Romipetam deuotionis caussa sed sine Superiorum venia non innodari. Plura antem coaceruat *Duardus* ad id probandum, quorum hæc est summa; non esse congruum protegi à lege, qui peccat in legem, arg. *cap. fin. De Immunit. Eccles.* ac proinde nec verosimile, Ecclesiæ intentionis esse, protegere, qui contra præceptum ipsius peregrinantur; nec esse censendum, petere deuotionis caussa, qui in ipsa peregrinatione grauissimè peccat; quæ enim deuotio in opere formaliter malo, & ab Ecclesia interdicto? vnde concludit, tunc tantum sic accedentem protegi, quando bona fide peregrinaretur, non aduertens, aut ignorans, necessariam fuisse peregrinandi facultatem obtentam, vel arbitraretur, se obtinuisse; & quando accedens aliam ob caussam, ad quam non est necessaria licentia, puta ad appellationem prosequendam, simul etiam accederet caussa deuotionis.

Sed hæc non adeò suadent, vt à veriore, communioreque sententia recedamus, quæ est, quoscumque, siue Laicos, siue Clericos, aut Monachos, sine licentia Romipetas, protectione huius Canonis perfrui, vt pluribus demonstrant *Alterius cap. 4. dub. 5. & Bonacina punct. 3. num. 19* Et quoad laicos res est manifesta, quia, vel verba legis eis non præcipiunt, sed consilium dant ex honestate, & decentia quadam; ad Episcopum enim pertinet, iudicare, an cuilibet peregrinatio expediat, eique est acquiescendum, arg *c. Quid ergo 11. q. 3.* ipseque dat literas commendatitias, quarum cautione Sacramenta recipere, & indulgentias detur consequi in alienis Diœcesibus arg *cap. Quod autem, vbi Abbas nu. 7. De Pœnit. & remission.* Ita enim text. illius *c. Non oportet: Laicum etiam sine Canonicis literis non oportet alicubi proficisci.* Vel certè, si præcipiunt, vt videtur innuere *Glossa in ver. liter. 1*, præceptum iam non est in vsu. Nil igitur obest, quominùs præsenti gaudeant Priuilegio. Quoad Clericos autem, & Monachos, non habemus, vnde defectu licentiæ, aut ratione peccati excludendi sint à generali fauore. Abutens enim Priuilegio debet, vsu ipsius expoliari, non tamen remanet ipso facto expoliatus *cap. Dilecti filii, & cap. Tuarum. §. Verùm de Priuilegiis;* præterquàm quod non dicitur quis abuti priuilegio præsenti, eo ipso, quod sine facultate accedit, sed tantùm si sub fiducia ipsius præsumeret venire, non obtenta venia, nec enim Pontifex voluit relaxare iustum Iuris rigorem; Sed nec illud obstat, quo minùs quis fauoribus gaudeat, vt est communis sententia de eo, qui sub fiducia remissionis futuri Iubilæi, delinquit; validè enim absoluitur virtute illius. *Rursus*; veniunt hi deuotionis caussa, & meritoriè peregrinantur; siquidem consequuntur Indulgentias visitantium Ecclesias Vrbis, vt statuit *Ioannes de Anania in suo Tract. de Iubilæo*, non obstante defectu facultatis; & validè vouent de peregrinando, absque licentia vouendi; nam Pontifex in dicto *cap. Magnæ de Voto.* Votum peregrinationis, sine licentia emissum, non irritat, sed commutat; igitur tenetur quis adimplere, ac proinde peregrinando non omninò peccat, quia votum implet veniendo; dicitur ergo venire deuotionis caussa. Quapropter non soluit argumentum responsio *Duardi*, quòd non consequitur effectum peregrinationis, nisi pœniteat de violato non peregrinandi interdicto; post pœnitentiam autem in mora, & reditu, priuilegio esse locum; quia deuotio, eliminato peccati obice, adesse incipit. Non soluit, inquàm, quia effectus consequendi fructum peregrinationis non impeditur à defectu facultatis, vt sic (nec enim post pœnitentiam facultas accessit, & tamen effectus locum habet) sed quatenus ex inobedientia peccatum inducitur; peccatum autẽ, quale quale sit, hos effectus impedit. Si autem attendatur peccatum, multi essent, qui à beneficio Canonis deciderent. Ex quibus *Duardi* ruunt fundamenta; quia congruum quidem est tales absquè venia peregrinantes expoliari Priuilegio; non tamen indè inferendum, esse expoliatos. Ex illo autem *cap. fin. de Immunitate Ecclesiar.* deducitur solùm, non gaudere priuilegio, qui directè contra ipsum priuilegium delinquit in Ecclesia, quæ protegit alibi delinquẽtes, confugientes ad ipsam, vt ad locum sacrũ; non autem qui ipsam prophanant, nec vt sacrã ve-

venerantur; at non infertur, expoliari priuilegio Ecclesiastico omnes, qui contra aliquod aliud præceptum Ecclesiasticum delinquunt; Cætera ex dictis maneant soluta.

26 Quamobrem nec à protectione præsenti decidunt excommunicati, irregulares, suspensi aut interdicti; tùm quia eis conueniunt verba legis, si deuotionis veniant caussa; tùm quia Ecclesias visitare possunt, ita censurati, cum priuatim in illis esse, & orare, permittantur: etiam si excommunicati, dum in eo statu manet, priuentur fructu Indulgentiarum, tùm tandem quia ob excommunicationem non statim quis priuilegijs expoliatur, vt alibi diximus; multò autem minus ob suspensionem, vel interdictum. *Vgolinus §. 1. Alterius cap. 4 dub. 3. & 4 Bonacina punct. 3. nu. 20. Duardus qu. 18. vers. Sextò ampliatur*, de excommunicatis.

27 Hæretici similiter, & Schismatici, proteguntur à Canone, ijsdem ferè de caussis *Pilliucius num. 120.* & alij. Nec est necessarium, deuotionem esse veram, seu de facto meritoriam, & validam, vt videtur requirere *Alterius dub. 2.* inquiens, hæreticos protegi, si spiritu Dei ducti, verè pœnitentes, suscipiant iter, vt errores sincerè detestentur, & absoluantur, ac deuotionis opera præstent; his enim mater Ecclesia gremium non claudit; idemquè videtur sentire *Bonacina loco citato vers. Secundò* Hæretici. Nam nec Canon distinguit de denotione, nec de peregrinatione: hi autem accedere possunt caussa peregrinandi, & deuotione moueri, quæ ipsis recta videatur, etiam si ratione errorum non sit meritoria, nec dispositiua ad meritum. Vera igitur esse debet deuotio, pro vt contradistinguitur à ficta, & simulata, quis peregrinum ageret habitu, & forma, cum tamen re vera non peregrinetur caussa deuotionis, sed alia. Aliqui vt *Vgolinus, et Duardus* excipiunt Hæreticos, eo laborantes errore, quod arbitrentur in Summo Pontifice potestatem non adesse tali modo accedentes protegendi; siquidem ex eo, quod quis oppugnat, vtile consequi non debet *cap. Ex eo, iuncta Gloss a De Reg. Iuris lib. 6.* Sed re vera non est admittenda exceptio: quia non est datum priuilegium in fauorem auctoritatis Pontificiæ, sed deuotionis; quæ non minuitur quòad substantiam actus, ob talem errorem. Ex *Regula* autem illa, & *Glossa* non infertur, ex solà hæresi, quem vtilitate priuilegij expoliari, sed ad summum tunc tantùm, quando Hæreticus publicè, et perseueranter, ni sus fuisset, auctoritatem ita priuilegiandi Pontificis impugnare.

28 Infideles tandem protectione gaudent, si deuotionis ducantur affectu. *Vgolinus, Duardus, Alterius, Pilliucius, et Bonacina*; etiam si fortè non habeant animum acquirendi fidei, sicut oportet; sed solam quandam in res Christianorum propensionem; contra *Alterium, et Bonacinam*: qui videntur requirere dispositionē ad Baptismum; immò baptismum in voto. Nam Bulla, vt diximus, non distinguit de deuotione, & peregrinatione: licet talis horum deuotio non sit propriè deuotio, quatenùs non est opus Christianorum, & meritorium: reducitur tamen ad illam, quatenùs habet nescio quid pietatis, Religionisquè in Deum: alias non erat, cur admitterent ad protectionem Hæreticos, & Schismaticos: imò nec peccatores, quorum deuotio non est condignè meritoria, defectu charitatis, ex quo opera dicuntur mortua. Confirmatur, ex eo, quod legitur in Euangelio *Ioann. 12.* Gentiles venisse Ierosolymam, vt adorarent in die festo. Solùm obstare potest, quod sub Canone tertio, & quarto, diximus, non protegi Infideles; quia incapaces sunt Censuræ; vnde in præsenti, sicuti hi Romipetas vexant impunè, congruum est, vt seruetur æquitas, eosdem impunè lædi. Sed respondetur, in illis Canonibus principaliter attendi detrimentum eorum, qui expoliantur, in hoc autem fauorem Romanæ peregrinationi impendi; ideò ibi locum habet conditio personæ, non auté in præsenti. Vt omittam, in Canone quarto dici expressè, *Christianorū quorumcūque bona surripuerint*: & in tertio, alias rationes suadere, cur de Christianorum dumtaxat protectione sit dispositio; de quibus Cap. III. *num. 11. et sequent.* An autem in his, & similibus caussis conuersionis, & poenitentiæ, dicatur esse caussa deuotionis, examinabitur infrà.

29 Etiam de mortuo dubitatum est, gaudeat nè protectione Canonis; de quo disputauimus Cap. IX. *num. 46.* Statuunt autem rectè in præsenti, læsione illius non induci Censuram, *Vgolinus vers. Depradantes num 3. Duardus qu. 3. num. 3. Sousa num. 5. in notat. circa text. Alterius cit. col. 5.* circa medium *Bonacina pu. 1. nu. 11.* qui omnes de sola deprædatione loquuntur, quasi supponentes, de ea sola esse dubium. Me autem latet, cur quæstio non sit generalior, de omnibus scilicet sex damnatis actionibus, quæ enim iniuria fit mortuo expoliatione, eandem arbitror fieri mutilatione, etc. Quapropter, si ideò eximunt ab excommunicatione eum, qui deprædatur mortuum, eo quòd mortuo nulla infertur vis, eadem hæc ratio militat de omni alia actione: Non innodatur ergo deprædans mortuum, non solùm ille, qui reperit in via naturaliter exanimatum, vel ab alio interfectum, sed etiam qui Interfectoris socius fuit, et animo vexandi Romipetam aggressus est, de facto autem nil aliud fecit, quàm expoliare post mortem. Secus dicendum est de eo, qui expoliat adhuc spirantem; quamuis futurum sit, vt ex vulnere lethali moriatur, nec prosequatur iter; innodatur enim; quia adhuc vis est iniuriosa, quæ ei infertur, adhuc enim est capax. Dices: potest esse, quod talis expoliatio habeat rationem furti occulti (quod statuimus; hìc non puniri) quatenùs nimirùm iste non surriperet, si vis esset adhibenda, et moribundus obniteretur. Respondeo: eius, qui adhuc viuit expoliationem, esse manifestam rapinam: quia non expoliatur occultè, et furtim, vt suppono. Per accidens quippè est, quod ex infirmitate, expoliatus, reluctari nequeat: sed quod expolians aliàs non raperet, si vis posset repelli: interim enim agit, et rapit, idquè non occultè. Consequenter igitur nec vulnerans, aut mutilans iam mortuum, innodatur, etiam si venerit animo percutiendi viuentem,

nec potuerit, Quæ omnia satis firmantur ex dictis *loco citato*.

Non defuit tamen, qui partē affirmatiuā amplexus sit, *Naldus* nimirùm in *Summa ver. Bulla Cœnæ nu.* 44. eo quòd piæ caussæ magnam irrogari iniuriam, negari nequit; læsione defuncti; qua ratione *Felinus in cap. A nobis il* 2. *De sentent. excomm.* subijcit Censuræ canonis *Siquis suadente*, percussorem Clerici mortui. Sed validioribus indiget adminiculis sententia tàm singularis; in mortuum namquè non cadit, vt diximus, iniuria, & quamuis admitteremus eam opinionem de percutiente Clericum mortuum, quæ tamen communissimè reijcitur; non est par ratio quia in eo iniuria aliqua potest redūdare in Clericatum, puta ratione habitus, tonsuræ, vel ipsius corporis in quo susceptus est ordo; at nulla deuotioni Romipetentis mortui infligi potest; quia nil remanet Romipetentis, nisi materialea reliquiæ

30 Hæc quoàd conditiones personales Romipetarum. Quoàd locum autem, insinuatur verbis, *ad Vrbem, caussa deuotionis*, non considerari Vrbem Romam, prout in ea *Pontifex* esti, nec prout Sedem Apostolicam, aut Romānam Curiam continet; sed prout Ecclesias, & loca sacra. ideò irretitur, qui peregrinum ad Vrbem læderet, etiam si in ea non esset Pontifex, aut Sedes Apostolica, vel Curia, *Caietanus cit. Cap.* 13. *vers. & Nota Toletus lib.* 1. *Instruct. Sacerd. Cap.* 36. *nu.* 5. *Vsualdus n.* 8 *in notis Graffius nu.* 111, *Alterius Cap.* 3. *col.* 2. *vers. in hoc Canone Naldus num.* 42. *vers. Incurrunt quinto. Sayrus eo Cap.* 14. *num.* 4. *Duardus quæst.* 4. *ad finem Suarez De Censuris disp.* 21. *sec.* 2, *n.* 67. *Bonacina punct.* 3. *nu.* 3. *Sousa nu.* 4. *in notat. circa text.* & hic.

Nota primò: etiam si non esset vox *Romipeta*, quæ omnem ambiguitatem tollit, solo *Vrbis* nomine, sine alio addito, intelligi Romam, vt est notissimum, & habetur ex *l. ut Alphenus ff. De Verborum significatione*. Meritò autem tale per antonomasiam adepta est nomen, quæ olim in temporali Imperio, nunc verò in spirituali, caput est Vrbium, & Orbis.

Nota secundò: recipiendum non esse, quod aliqui volunt, Romam sumi hic duntaxat, quatenùs Apostolorum limina, seu Vaticanum sepulchrum Apostolorum Petri, & Pauli seruat, vnde sequeretur, excommunicationem hanc esse latam intuitu venientium ad limina; quo modo loquuntur *Toletus, & Sousa locis nuper citatis, Graffius nu.* 114. *Gambarupta hic nu.* 3. *& Reginaldus vbi supra Notab.* 2. Id namquè gratis dicitur; etsi enim limina sint præcipua in veneratione, vnde fortè, magis principaliter intuitu illorum latam esse Censuram, sit vero simile; tamen non est dicendum, quin etiam propter alia sacra loca, Reliquias, & Indulgentias aliarum Ecclesiarum, sit lata, directè, & per se. Quandoquidem in *c. Siquis Romipetas* 24. *q.* 3. qui antiquissimus est dicitur. *Apostolorum limina, & aliorum Sanctorum Oratoria*. Et sequeretur in hac sententia; aliàs non visitantes dicta limina, aut etiam nescientes, ea adesse, ac proinde non petentes Romam eorum gratia, hoc Canone nō protegi, quod est falsum, quia ad illius veritatē sufficit, quod iter sit *Romam deuotionis gratia*, nec additur *gratia Sacrorum liminum*.

Nota tertiò, seu potius recole ex dictis Cap. IX. *nu.* 8. quod limina Apostolorum dicuntur adiri, & caussa deuotionis, & causa agnoscendæ superioritatis Summi Pontificis, seu obedientiæ præstandæ, iuxta *cap. Ego N. De Iureiurando, c. Iuxta* 93. *d. Extrau.* Xisti V. *Romanus Pontifex*, ann, 1585. Adeuntes priori ex caussa, proteguntur hoc Canone, non verò, ex posteriori; quia, licet illud idem inuisere limina in signum subiectionis, habeat nescio quid Religionis, ac pietatis, (dicuntur quippè venire veneratum limina) tamen finis primarius, non est voluntaria deuotio, sed Sedis Apostolicæ recognitio, vnde in hoc sensu limina non semper sunt Romæ, sed ibi, vbi est Pontifex, eò enim Episcopi tenentur accedere, si Romæ non sit, ex *Glossa, Ioanne Andr. Innocentio Abbate, Felino*, & communissimè *Doctoribus, in cit. cap. Ego N.*

Nota quartò, non tamen ad fruendum huius Canonis protectione, necesse esse, Romam accedere ob cuncta, vel pleraquè illius loca sacra sed deuotionem erga vnū tantùm sufficere; quia cum hoc verificatur, quod quis sit peregrinus deuotionis caussa. An autem sine animo venerandi aliquam particularem Ecclesiam, vel locum, sed Vrbem, vt tota locus quidam sacer est, vnde dicitur *Roma Sancta*, consistere possit deuotio, & protectio Canonis, statim examinabitur.

31 Sed nec accipitur Vrbs pro solo murorum recinctu, sed etiam prout suburbia, & continentia, seu adiacentia loca complectitur. Ita enim morali, & communi existimatione inter partes Vrbium suburbia censentur, & cum Vrbibus computantur, diciturquè quis adire, exempli gratia, Bononiam, etiam si non in ea Ciuitate, sed in suburbijs habitet, eòquè pergat. Vsitatus autem loquendi modus præfertur omni rigori verborum, *l. librorum §. Quod tamen Cassius ff. De legat.* 3. *Ciuilistæ in Rubrica ff. De noui operis nunciatione. cap. Quamuis vbi Abbas, & Canonistæ. De Verbor. signif.* Facit *cap. Si Ciuitas vbi Glossa in Margine, & in ver. Suburbia. Francus, et Ioann. Andr. De Sentent. excomm. lib.* 6. Statuitur enim in eo, Interdictum Ciuitatis extendi ad suburbia, & continentia ædificia. Quapropter Ciuitas, seu vrbs definitur à prædictis; *collectio ædificiorum, facta à pluribus hominibus, simul habitare volentibus*; suburbia autem, & continentia, non dicuntur abesse à prędicta collectione, sed esse quasi annexa, adiuncta, & accessoria. Sed clarissimè id illustratur ex *l. vt Alphenus ff. De Verb. signific.* vbi dicitur, *Vrbs est Romana, quæ muro cingitur, Roma est etiam, quantùm continentia ædificia* (vltrà muros, vt subaudit Glossa) *essent; nam Romam, non muro tenùs existimari, ex consuetudine quotidiana posse intelligi; cum diceremus, Romam nos ire, etiam si extra Vrbem habitaremus.* Suffragatur *l.* 2. *l. Ædificia, & l. Qui in continentibus ff. eod.* Liquet ergo ex his, addita probabili, & verisimili intentione Bullæ, non excludi à protectione Canonis accedentem,

vt

vt Ecclesias extra Vrbem, illi tamen, vt permisimus, propinquas, deuotè visitet, cuiusmodi est Basilica D. Pauli, Ecclesia S. Sebastiani, S. Laurentij extra muros, &c. etiam si non habeat animum ingrediendi portas Vrbis. Quod adhuc confirmatur; quia duo priora Templa dicuntur esse ex septem Vrbis Ecclesijs, ergo computantur cum Vrbe, ac proinde ipsa, & cætera similia enumerantur inter sacra loca Vrbis; Quo circa sententia hęc est receptissima apud *Vgolinum §. 1. num. 4. Alterium cap. 3. col. 3 quæst. 2. Duardum, quæst. 5. à num. 5.* & alios.

Solus *Bonacina punct. 3 num. 7.* contrariam ait esse probabiliorem; quia sumus in poenalibus, quippè directè attenditur Canon, vt poenalis, non vt Priuilegium continet, vt sæpiùs diximus; in poenis autem toti rigori verborum standum est, *cap. Statutum, de Electione lib. 6.* Vrbs autem dicta ab vruo, idest curuatura aratri, quod in Ciuitatibus condendis adhibebatur ad designandum murorum circuitum ex *l. Pupillus. ff De Verborum signific.* non potest propriè comprehendere, nisi, quod mænibus clauditur. Fauet *relata l. vt Alphenus*, vbi non dicitur esse in vrbe, qui est in suburbijs, per ea verba, *etiam si extra Vrbem habitaremus*. Estquè communis opinio post *Abbatem num. 4 & Felinum n. 11. in cap. Rodulfus De Rescriptis*, quā admittunt *Alterius, et Duardus*, in delictis, & poenis, nomine Vrbis, vel Ciuitatis, non nisi spatium, quod muro cingitur, comprehendi, vnde in eo *cap. Si Ciuitas De sent. excomm. lib. 6.* opus fuit speciali dispositione; vt poena Interdicti Ciuitatis extenderetur ad suburbia, vt insinuat Summus Pontifex illis verbis. *Nam licet prædicta*, (idest Ciuitas, vel Castrum) *videantur aliàs murorum ambitu terminari; hoc tamē casu, ne vilipendi valeat sententia Interdicti, expedit interpretationem fieri laxiorem.*

Sed respondetur; multùm in hoc deferendum esse probabili intentioni Summi Pontificis; qui verosimiliter censetur responsurus, si interrogaretur, non excludi à protectione Canonis celebres Romæ Ecclesias, quę extra Vrbem sunt, id autem habendum est pro expresso; arg. eorum, quæ *Glossa in l. Tale pactum §. fin. ff. de Pactis*. Dato igitur, ex vna parte rigorem verborum, ex alia vsitatiorē acceptionem ex æquo ponderare, quod tamen non est facilè admittendum; præponderat nostra sententia; quia adiuuatur à verosimili intentionis. Nec verba *l. Vt Alphenus*, obstant, quia cum exprimenda Iurisconsulto necessariò esset habitatio extra mænia, ne diceret *extra mænia Vrbis*, breuitatis gratia dixit *extra Vrbem*; cæterùm totus textus pro nobis optimè facit. Sed & generaliter falsum est, in poenalibus Vrbem non comprehendere continentia, cum ex *l. 1. vers. Cum Vrbem nostram ff de Officio Præfect. Vrban.* habeamus, dici cōmissum in Vrbe, delictum commissum intra centesimum ab Vrbe milliarium. Nec tandē obest *text. cap. Si Ciuitas.* quia cum Interdictum illud sit poena localis, nec constaret ibi de mente Pontificis, sumi fortè ab aliquibus poterat Ciuitas in toto rigore. Non tamen verbum *videantur*; significat enim, quod secundùm veritatem non terminatur Ciuitas mænibus, quando habet ædificia continentia, & suburbana, vnde arbitror, hoc ius esse potius declaratiuum, quàm importare nouam dispositionem. Ex quibus, & præsumpta hic intentione Pontificis, infertur nō esse excludendas suburbiorum Romanorum, Ecclesias à dispositione præsentis Canonis, licèt sit poenalis.

In hoc verò nimia videtur *Alterius*, extendere spatium circa vrbem, intra quod situarum Ecclesiarum visitatio protegitur. Assumit enim, vt diximus *num. 22* pro toto Territorio, prout agrorum vniuersitatem dicit. Immò etiam spatium omne centum milliariorum concludere videtur, dum ad probandam sententiam, quam exposuimus; vtitur ea, *l. 1. ff. De Officio Præfect. Vrb.* vbi dicitur, censeri in vrbe commissum delictum, quod intra centesimum milliarium ab Vrbe committitur, quę doctrina certè nimietatem redolet. Tutiùs est ergò extendere priuilegium ad spatium suburbiorum, & contipentium ædificiorum, vt loquitur prædictum *cap Si Ciuitas de Sentent. excomm. lib 6.* seu ad illas Ecclesias, & sacra loca, quæ communiter inter Ecclesias, & loca vrbis, enumerantur. Moralis enim existimatio plurimùm in hoc valet; deindè, etiam prudentium arbitrio relinquenda sunt extensionis iudicia, vt docet *Glossa in cit. cap. in ver. Continentibus*.

32 Ad voces, *Romipetas, & peregrinos ad Vrbem*, non prætermittunt Interpretes nostri, admonere, quod apertissimum de se est; videlicet, nullam aliam, Romana excepta, peregrinationem protegi; puta ad Lauretanam AEdem, Compostellam ad D. Iacobi reliquias, Ierosolymam, &c. licèt hæc olim protegerentur, vt vidimus in Præludio, Ita *Graffius num. 113. Alterius cap. 5 col. 3 vers. Quamobrem rectè. Gambarupta num. 4. Bonacina punct. 1. num. 2. & punct. 3. nu. 6. Duardus quæst. 5.* qui id pluribus propugnat. Sed nobis non est immorandum, vbi nulla difficultas; inanis quippè est omnis dubitatio, vbi verba legis dilucida sunt. An autem, qui simul duo loca peteret, puta Romam, & Lauretum, protegatur, pro toto itinere, patebit ex dicendis ad Clausulam sequentem.

33 Ex illo *caussa deuotionis, seu peregrinationis*, habemus, quale debeat esse motiuum itineris, vt itinerans priuilegio perfruatur; nempè deuotio erga vrbem, vel sacra eius loca, non autem negotium, apud Sedem pertractandum, vel aliud domesticum, aut particulare, puta amicorum, vel agnatorum inuisio, armorū comparatio, antiquorum ædificiorum admiratio, &c. *Duardus quæst. 6. num. 2. vers. Ex hoc infertur*, & alij sine controuersia. Quæritur autem de eo, qui simul loca veneraturus sacra, & aliud expediturus negotium, accedit an, & quando protegatur:

Et respondetur primò, venientem principaliter, & primariò, caussa deuotionis, ob aliud autem negotium indirectè tantùm, & obiter, seu etiam impulsiuè (vt dicunt) idest, impellente ad accessum illo etiam alio negotio, gaudere Priuilegio; vt asseuerant *Vgolinus §. Alterius Cap. 4. dub. 7. vers. Ad propositam difficultatē.*

Bonacina punct. 3. n. 14. vers. Respondeo primò. Fillincius nu. 120. Naldus n. 42. vers. Incurrunt 4. Ratio est manifesta, quia ex coniunctione alterius motiui, aut finis propositi, non definit iter, principaliter ob deuotionem institutum esse tale; & aliàs ferè nullus protegeretur; quia vix reperitur, qui nil aliud Romæ agat, quàm puram sacrorum locorum visitationem, & consequenter qui alium aliquem finem actualiter, aut virtualiter, non intendat.

Respondeo secundo: protegi etiam venientē æquè principaliter ob deuotionem, & ob alium finem, *Vgolinus, & Bonacina vbi supra. Alterius vers. Secunda propositio* Sousa *num. 5. in notat. circa text. Duardus nu* 3. Probatur, tùm quia Canon simpliciter loquitur, *venientes deuotionis caussa*, nec addit *duntaxat*, aut quid simile, per quod excludantur, qui alium finem simul habent: tum quia, vbi duo concurrunt, magis dignum trahit ad se minùs dignum; arg. *cap. Vnic. §. Non sic. De consecr. Ecclesiæ. vel Altaris lib. 6.* tùm efficaciùs, quia satis est de hoc verificari, quòd veniat deuotionis caussa, verificatur id autem, etiam si alij fines accedant; quandoquidem vnus finis non perimit alium, eadem enim actio capax est plurium motiuorum, vt est in confesso apud Ethicos, & Theologos; estquè exemplùm in ieiunio, assumpto æquè principaliter ob temperantiæ habitum acquirendum, ob pœnitentiam de peccatis agendam, & ob deuotionem erga aliquem Sanctorum, Specificatur enim ab omnibus his finibus ieiunium, habetquè rationem, & meritum virtutum temperantiæ, pœnitentiæ, & religionis. Immò actum ex fine necessario, potest quis suscipere, & exequi simul ob alium finem voluntarium; vt si quis Anno Sancto Iubilæi ex voto arripiat iter ad Vrbem, coassumat autem finem consequendi Indulgentias, quæ acquiruntur ea deuotione media; consequitur quippè, vt cum communi docet *Alterius loco citato*. Multò ergo minus est inficiandum, venire ad Vrbem voluntariè deuotionis caussa, qui alium finem insimul habet. Ex quo patet 1. non esse recipiendam Regulam, quam hic, & in similibus aliqui, inter quos videtur esse *Bonacina nu.* 15. tradunt. Nimirùm, tunc censendam esse, aliquem non venire caussa deuotionis; quando adhuc venturus esset ob aliud negotium, etiam si non adesset caussa deuotionis, ille enim, inquiunt est finis, quo subiato opus non fieret, si igitur adhuc sine caussa deuotionis fieret accessus ad Vrbem, signum est, hic, & nunc non fieri causa deuotionis. Non est, inquam, hæc Regula recipienda; quia actio duci potest duobus finibus totalibus, æquè principalibus, tunc autem, licèt vno cessante, adhuc actio esset alterius gratia, non fit; quin, dum adest actio dicatur esse etiā gratia ipsius. Infertur insuper 2. nec aliam Regulam esse admittendam, quam plurium Glossatum esse, testatur *Alterius ex Nauarro in Commentar. cap. Inter verba concl. 51. Coroll. 14. nu. 34. 11. q. 3.* scilicèt tunc & non aliàs censendum esse, venire aliquem deuotionis caussa, quando veniens ita est dispositus, vt veniret ob deuotionem, etiam si nulla alia caussa adesset. Obstat namquè, quod fini alicui coassumi potest alter, etiam si non fuisset coassumptus, nisi ille aliter adfuisset, actio autem dependeat per se ab vtroque. Itaquè in proposito, non est, quin iste veniat ob deuotionem, etiam si opus hoc deuotum non assumpsisset, nisi ab altero fine simul fuisset permotus. Cuius rei affert exemplum duplex *Alterius*. Alterum eius, qui venit Romam, vt proprij negotij expeditioni vacet, qui tamen non venisset, nisi pretio esset conductus, vt pergeret, alienum negotium simul tractaturus; de hoc autem nequit dici, quin veniat ob propria negotia, etiam si sit dispositus, vt aliàs non veniret, nisi accederet lucrum. Alterum Clerici, interessentis Choro, ob diuinum cultum, ad quem ex munere tenetur, & simul ob lucrandas distributiones; hic enim, licet fortè non interesset seclusa spe distributionum, non tamen dicitur, non interesse ob diuinum cultum, quatenùs coniungitur cum alio motiuo lucrādi. Inde ad quæsitum.

Respondeo tertiò; nec esse necesse, vt quis protegatur, quod principaliter veniat caussa deuotionis; sed satis esse, si directè sacrorum locorum visitationem, aut Indulgentiarum lucrationem intendat, etiam si minus principaliter. Aliud enim est *indirectè, & per accidens* aliud verò, *secundariò*; nam quod secundariò intenditur respectu alterius finis principalioris, potest adhuc intendi directè, & per se, sicuti statuimus Cap. III. nu. 4. innodari, tanquam Pyratas, discurrentes mare principaliter ob mercaturam, secundariò autem ob deprædationem. Suadetur ergo responsio ex dictis, quia scilicet de ita veniente verificatur, quod veniat caussa deuotionis; et quia magis dignum trahit ad se minus dignum, & tandem (vt addunt aliqui) quia sumus in Priuilegio, quod est latissimè interpretandum, præsertim si nulla verbis inferatur vis; ex *l. Beneficium. ff. De Constit. Principum*. In hoc tamen videntur Interpretes aduersari, dum absolutè statuunt, secundariam intentionem deuotionis non gaudere protectione Canonis. Verùm si rectè expendantur, nil aliud reor, ab ipsis intendi, quàm quod in quarta responsione statuemus. Confundunt enim *secundarium, & indirectum*, quæ erat distinguenda. Videtur autem id animaduertisse *Bonacina loco citato vers. Respondeo secundo, ad finem, & sub nu. 16 vers. Hoc tamen.* Ex ibi enim dictis, quamuis confundat secundarium, cum indirecto, colligitur, nomine *secundarii* non intelligere, quod appellatur *minùs principale*, sed quod dicitur *per accidens*. Solus *Sousa citato nu.* 5. apertè videtur repugnare, dum statuit deuotionem, principalem caussam veniendi esse debere. Sed non probat, citatque pro se *Graffium nu.* 100. qui tamen id non dicit. Quamobrem.

Respondetur quartò, eos solos excludi à protectione Canonis, qui directè ob alia veniunt negotia, intendunt autem obiter, indirectè, & per accidens, sacra etiam loca inuisere, quæ intentio in omni ferè Christiano Romipetente, virtualiter saltem, reperitur. Demonstratur; tum quia aliàs, omnis Christianus, vtcumque Romipetens, si opera deuotionis exerceat, gauderet

Pri-

priuilegio huius Canonis, quod non est dicendum; cum quia non attenditur in moralibus, quod indirectè, & per accidens fit; arg. *cap. Cum voluntate De Sent. excomm. l. Si quis nec caussam ff. Si certum petatur. l. Quis iniuriæ in princ. ff. De Furtis l. Quod Reipublicæ ff. De Iniurijs l. 1. C. De Sicarijs.* Nec obstat, hoc esse beneficium Principis, aut verba legis posse his accommodari; veniunt enim ad Vrbem caussa deuotionis, licèt indirectè, & per accidens. Namquè, & Canon in suinatura est pœnalis, ac proinde ad modum pœnæ primùm interpretandus, deinde ad modum priuilegij, & sæpiùs diximus; & verba legum accipiuntur formaliter, vt in præsenti necesse sit, caussam deuotionis influere in accessum, non autem materialiter, seu concomitanter, vel per accidens. *Vgolinus, & Duardus, vbi suprà. Viualdus num. 8. in nouis. Graffius num. 114. Reginaldus cit. sect. 3. Notab. 2. Alterius vers. Tertia propositio. Bonacina vers. Respondeo secundò.*

34 Prædicta autem doctrina applicari potest etiam casui Canonis, proximè præteriti, de accedente ad Sedem Apostolicam negotiorum caussa. Sed petes, an vexans accedentem caussa simul deuotionis, & negotij dupliciter innodetur. Similem interrogatio uem habes Cap. IX. *num. 23.* Iuxta cuius responsum, affirmatiuè resoluimus, cum *Viualdo loco citato Alterio cap. 5. col. 4.* licèt non expresse *Duardo qu. 9. concl. 3.* addente tertiam excommunicationem, si accedens sit Clericus. Idemquè ait esse probabile *Bonacina punct. 3. nu. 16.* Adhæret ipse tamen opposito; quia quoties est idem finis legum in prohibendo, multiplicatis legibus non multiplicantur prohibitiones, & pœnæ, atqui idem est motiuum huius, & præteriti Canonis, nimirùm securitatem præstare receptis in protectionem Apostolicæ Sedis, vt ad Vrbem, & Curiam secutus, & liber adius pateat. Sed non recedetem à communiori; quia licet genericè motiuum sit idem, specificè tamen est diuersum; quia vnum est in gratiam deuotionis, alterum in gratiam negotiorum, vnù ratione vrbis, alterum ratione Curiæ, quæ ab Vrbe abstrahit, cum alibi esse possit. Hæc autè sunt valdè diuersa. Fortè probabilior fuisset *Bonacina* sententia tëpore Gregorij XIII. quando non distincto, sed eodem Canone, cum accedentibus caussa negotiorum, excommunicabantur accedentes caussa deuotionis; ex identitate enim legis conijcebatur, vnicum esse totale motiuum, quo protegerentur accedentes, siue caussa esset deuotionis, siue negotij, siue vtriusque; nunc autem; quia lex est distincta, distincta etiam videtur prohibitio, & poena.

35 Est deuotio ex *D. Thoma 2. 2. quæst. 82. art. 1. & 3 in corpore*, propensio quædam voluntatis, promptè tradendi se ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum, seu obsequium; qui tamen ea *quæst. Sanctus Doctor*, accipiens rigorosè naturam deuotionis, eam in ratione promptitudinis docet propriè consistere, ideò hic largiùs sumitur deuotio pro ipso affectu circa ea, quæ sunt Diuini cultus, seu pro actu Religionis, quo voluntas intendit Deum, aut res Diuinas colere, & honorare; ac proinde illi dicuntur venire caussa deuotionis, qui intendunt visitare Ecclesias, venerari Reliquias, lucrari Indulgentia, &c. Et quamuis in sola voce *Peregrinos* satis subintelligatur deuotio; quia ex communi vsu iam vox est contracta, vt tantùm peregrinantes deuotionis caussa denotet; vt notauit *Caietanus cit. cap. 13.* & habetur in *Extrau. 1.* inter communes, *De poenitent. et remission.* & diximus suprà *num. 19.* tamen, quia aliquando in prauam significationem peregrinari accipitur, vt ibidem insinuatum est, & hic agitur de re grauissima, clariùs exprimendum fuit *caussa deuotionis*, vt omnis tolleretur ambiguitas, & æquiuocatio. Putant etiam hic Interpretes ferè communiter, *Caietanus loco citato* Sayrus *lib. 3. Thesaur. casuum consc. Cap. 14. num. 7. Alterius cap. 3. col. 2. in fine. Duardus quæst. 6 nu. 2 & Bonacina eodem punct. 3. num. 10.* dum dicitur, *caussa deuotionis, seu peregrinationis*, particulam, *seu*, esse merè declaratiuam, vt pro eodem integrè accipiatur caussa deuotionis, & caussa peregrinationis, eo solo admisso discrimine, quòd deuotio denotat intentionem actum effectus, peregrinatio verò effectum ipsum iteneris externum; idemquè est, quod intendit *Vgolinus §. 1. num. 6.* dum ait, addi peregrinationem, tanquam effectum pro caussa, nam deuotio est caussa, vt iter illud quis suscipiat, ac più illud opus exerceat; licèt additam velit, etiam ad comprehendendos eos, qui de longè ad Vrbem accedunt; qui enim de propè veniunt, & si deuotionis caussa veniant, non tamen dicuntur peregrinari.

Aliter tamen explicari posset prædicta adiectio. Quidam namque sunt, qui Vrbem petunt, formaliter, vt illud opus meritorium efficiant, quod consistit in labore, & incommodo peregrinationis; quo casu peregrinatio est principaliter intenta, Vrbis verò per se quidem, sed solùm tanquam finis, seu terminus peregrinationis. Hi igitur propriè dicuntur petere caussa peregrinandi, cæteri generaliùs *caussa deuotionis*. Vnde ita explicando, licèt ipsa peregrinatio opus deuotionis sit, non est tamen adæquatè respondens deuotioni, tanquam effectus adæquatus suæ caussæ, sed tanquam species quædam illius; alia enim est deuotio consistens in actu peregrinationis, alia est deuotio erga Ecclesias, Reliquias, Indulgentias, &c. vt venerabiles, vel acquisibiles sunt.

At numquid protegitur, qui vrbem per accidens tantùm contendit; scilicèt non ex affectu erga Vrbis loca, Reliquias, vel Indulgentias, sed tantùm intendens meritum peregrinationis, pro vt iter laboriosum est; præsertim si nulla loca sacra visitet? Item ille nè, qui peregrinatur ad Vrbem, non ex directa intentione visitandi Ecclesias, aut Reliquias, vel consequendi Indulgentias, sed tantùm quatenus afficitur erga vrbem, prout tota simul habet nescio quid sacri, vel Sedem Petri, vel Pontificem, eiusquè benedictionis commoditatem?

Ad primum negatiuè respondendum ex dictis *num. 33.* non solùm si loca sacra non visitet, sed etiam si occasione arrepta ex aduentu in Vrbe,

aali-

aliqua illius loca veneretur. Quia per accidens tantùm est, quod iter illud dirigatur Romam, cum æquè, & cum æquali merito possit esse ad alium locum, si itineris opus, & meritum attendatur, Hæc autem est differentia inter eum, de quo nuper loquebamus, & hunc, quod ille, licèt primario intendat meritum peregrinationis, simul tamen per se intendit illam, vt ad *Vrbem* Romam instituitur, vnde formaliter ei verba Canonis accomodantur. Hic autem, non magis vrbem, quàm alium locum respicit, cum æqualis laboris, & longitudinis peregrinatio, versus multa alia sacra loca institui possit; & ideò non est Romipeta caussa deuotionis; idest deuotio non sumitur ex locis vrbis. Immò, si attendatur meritum itinerandi, potest de se consistere absque eo, quòd illius terminus sit locus aliquis sacer, licèt in praxi, ex consuetudine similis peregrinatio semper ad aliquem sacrum locum terminetur.

Ad secundum quæsitum, respondendum affirmatiuè censemus; quia iste, & vrbem directè intendit petere, & deuotione mouetur, sumpta ex conditionibus ipsius vrbis, & sic est Romipetà, deuotionis caussa. Nec habemus vnde limitanda sit deuotio, tantùm ad propensionem erga Ecclesias, & Reliquias visitandas specialiter, vel consequendas Indulgentias; vrbs enim ipsa dicitur sancta, & viæ Martyrum sanguine consecratę, vt diximus in Præludio ex verbis Christi Domini ad D. Birgittam. Eodem modo dicetur deuotus, qui Ierosolymam peteret, ea tantùm sub ratione, quatenùs præsentia, & operibus Redēptoribus nostri, illustrata est, ac morte dedicata, vnde per antonomasiam Ciuitas sacra dicitur: *l. Cum dicas, iuncta Gloss. C. de Nautico foener.* Qui autem accedit tantùm ea deuotione, vt adoret, vel veneretur Summum Pontificem, tanquàm Christi Vicarium, vel ab eo benedictionem accipiat, non videtur protegendus; quia non venit ex deuotione Vrbis formaliter: quandoquidem aliò peteret, non Romam, si alibi esset Pontifex.

36 Nec refert, peregrinationem esse liberā, aut coactam, nimirùm ex voto, vel ex poenitētia imposita. *Vinaldus post num. 8. in nouis. Alterius Cap. 3. in fine. Pillitius num. 110. Bonacina punct. 3. num. 12.* Non iis tamen de caussis, quas *Vinaldus* affert, quia scilicet caussa voti, & poenitentiæ, iusta, & pia est: pietas namque non est cum deuotione confundenda, vt dicemus *num. sequent.* nec quia magis meritoriū sit opus, factum ex voto, quàm liberum, hoc enim fundamentum remotum est, quatenùs scilicet meritum sumitur aliquando ex quantitate deuotionis, sed quia tam voluntaria, quàm necessaria peregrinatio, est ex affectu exequendi aliquid, quod pertinet ad diuinum cultum; quāuis libet affectus nullo ducatur motiuo, quod voluntarium non sit, coactus autem habet motiuum aliqualiter necessitans; ex suppositione scilicet obligationis, voluntariè acceptatæ. Et quidem, quo ad votum, sicut deuotione in Deū, vel Sanctos mouetur quis, vt voueat, sic etiam, vt adimpleat, In poenitentia verò exequenda manifeste elucet prompta voluntatis affectio in debitum Deo famulatum, vel obsequium, quod eidem, adimpletione poenitentiæ, præstari, non est dubium. Et confirmatur; quia, quicquid esset, an isti in rigore ducantur semper caussa deuotionis, quæ spontaneum quid videtur includere; in nostra sententia, qui deuotionem, & peregrinationem, non confundimus ex æquo, satis erit, quod isti dicantur accedere, tanquàm peregrini, ea peregrinatione, quæ Religiosa, & pia est; cum non sit imposita in ignominiam, vt suppono, sed tanquàm opus meritorium, & satisfactorium.

Quibus non obstantibus, *Duardus qu. 8.* pluribus notabilibus præmissis, in quibus, seriò Theologum agit, quoād votum (de executione enim impositæ poenitentię non loquitur,) concludit, protegi quidem, qui ad votum implendum mouetur deuotione, vel desiderio deuotionis acquirendæ, posse tamen esse, quod quis non inducatur deuotione, aut eius desiderio, sed tantùm necessitate; ad euitandum scilicet peccatum, aut poenas, non soluenti impositas, aliàs non solututus. Hunc autem statuit, nō protegi. Quod militat etiam de adimplente poenitentiam in foro interiori, siue in exteriori per Iudicem publicè impositam, addita poena, nisi impleat; dummodò non sit impositio merè poenalis, & ignominiosa iuxtà *cap. Sacerdos De Poenit. dist. 6.* quæ nullo autem modo induat rationem pij, & spiritualiter satisfactorij, operis. Hoc enim casu, siquis timore tantùm maioris poenæ, temporaliter impositæ, inducitur ad peregrinationem suscipiēndam, probabilissimum est, non comprehendi sub protectione Canonis. Probat igitur Duardus actum adimplendi votum, & actum deuotionis, secundum se differre, quia licèt reducatur vterquè ad virtutem Religionis, deuotio est generalis promptitudo circa omnia, quæ diuini sunt cultus: adimpletio autem voti est actus fidelitatis erga Deum, quo quis fideliter implet, quod promisit.

Verum contra est 1. quod non est (vt supra diximus) deuotio sumenda in rigorosa, & Theologica significatione, quomodo dicit solam animi promptitudinem in diuino cultu, sed prout communiter, & vulgaliter accipitur, pro omni affectu circa ea, quæ ad Dei cultum pertinent, & pro ipsis etiam actibus externis quomodo cunctis ferè opera Religiosa, dicuntur actus deuotionis; & in hac acceptione dicitur etiā deuotus ille, qui votum implet, aut pænitentiam impositam persgit. 2. quod si attendatur deuotio rigorosè, vt vult *Duardus*, malè concluditur sub protectione Canonis, qui, impleudo votum, non ducuntur antecedenter deuotione, sed desiderio acquirendi illam, in rigore enim non facit actum virtutis, deuotionis, qui deuotionem non habet, sed quærit habere 3. quod isti, ex voto, vel poenitentia peregrinantes, dicuntur accedere caussa peregrinationis; peregrinatio autem hic comprehendit generaliter omnem Religiosam, & meritoriam; vt dictum est, 4. quod inductus ad votum implendum, & poenitentiam, timore peccati, ducitur simul deuotione; quia ex pio deuotionis affectu oritur, vt quis promptè impleat, quod omittere

mittere vel differre, peccatum est. 5. quod peregrinatio, quæ in poenam, vel poenitentiam iniungitur, imponitur, tanquam quæ est opus quoddam deuotum, & Religiosum: vnde illam assumens dicitur exercere opus deuotionis, vel Religionis, qualecumque fit motiuum internum, ex eo enim, quod quis Religiosum, & deuotum opus exequitur timore poenæ, non fit quin opus sit in se religiosum, ac deuotum. Non est igitur à priori sententia recedendum, & ad argumentū *Duardi* respondendum, actū fidelitatis non posse excludere deuotionem.

Caussas deuotionis enumerat *Alterius eo cap. 3. col. final.* vbi videndę, si libet. Nobis sit satis, monere, inter eas habere locum, intentionem obtinendi diuinitùs aliquam gratiam, de qua esse posse videtur aliqua difficultas, quatenus id intendens, propria ducitur vtilitate, non deuotione Verùm in hoc etiam consistit deuotio quòd quis mediante pio peregrinationis opere propria commoda à Deo expetere, & promereri studeat, & actus hic deuotionis potest à Peregrino assumi tanquam medium ad impetrandum, ex quo non tollitur, quin in se priùs deuotionis motiuum habuerit.

37 Postremò obseruandum (vt finem Clausulæ imponamus) non esse promiscuè confundendas caussas quaslibet pietatis, cum caussis deuotionis, quas confundere, videtur *Vgolinus eo §. 1.* dum ait Infideles, & Hæreticos, qui veniunt caussa conuersionis protegi, & *Bonacina punct. 3. num. 20. cum Alterio cap. 4. dub. 1. & 2.* addente, protegi quoquè venientes ad obtinendam absolutionem. Namquè simplex caussa conuersionis, sine deuoto affectu erga Vrbem, & sacra ipsius loca, quatenus in veneratione habentur, non est caussa deuotionis. Infideles enim et Hæretici, qui in gratiam conuersionis Romã petunt, non accedunt, quia benè afficiantur erga eam, vt loca venerabilia continet; sed fortè; quia ibi sunt Doctores viri, à quibus possint instrui, et edoceri; vel potentiores, à quibus possint adiuuari, si oporteat; vel meliores prędicationum, & absolutionum commoditates. Secùs autem esset, si ita accederent, quia facilè existimarent, se ex sanctitate loci magis ad salutis desiderium, & affectum permouendos, aut iam pio affectu erga loca sacra inclinentur, iuxta dicta in superioribus, præsertim *num. 28*, Aut à is, qui ad absolutionem venit, coassumat etiã finem deuotionis, visitandi nimirùm loca sacra post acceptam absolutionem, vel peregrinationem ipsam arripiat, tanquàm opus Religiosum, & meritorium, tàm sponte, quàm ex iniuncta poenitentia. In his enim casibus diceretur, venire caussa deuotionis, vel peregrinationis. Cæterum finis conuersionis vt sic, vel petendæ absolutionis, & alius similis, dispensationis, habilitatonis, Breuis, Indulgentiarum, &c. non constituit peregrinationem deuotam, sed pertinet ad accessum ob negotia, qui protegitur Canone antecedenti, non itetùm hic; & ita sentit nobiscum *Pillitucius citato sæpiùs nu. 320.*

Accedentes, et in ea morantes; vel ab ipsa recedentes.

ELENCHVS.

38 *Reuertens inchoato itinere domum, aliquid sumpturus, an comprehendatur.*

39 *De intendente, simul cum Romana, peregrinationem alteram.*

40 *Iter, non assumptum ob deuotionem, protegitur, si illa suboriatur.*

41 *De accedente, sumpturo domicilium in Vrbe.*

42 *Quis nàm sumpturus domicilium protegatur in mora.*

43 *De eo, qui cum accesserit aliam ob caussam, moratur assumpta caussa deuotionis.*

44 *De morante ob aliud negotium, gratia eius simul, & deuotionis venerat.*

45 *De morante in Vrbe, vbi domicilium habet; qui caussa deuotionis accessit, reuersurus ad locum actualis habitationis.*

46 *Discrimen inter morantes caussa negotiorum, & deuotionis.*

47 *Recedentes sunt iidem, qui in accessu. et mora protecti sunt.*

48 *Morans non exercens opera deuotionis, ob qua venerat, amittit Priuilegium moræ, et reditus.*

49 *Gaudet in reditu, si exercuit, quamuis pœnituerit exercuisse.*

38 Egimus de his latè Capite antecedenti, à nu. 14. & ibi allata, hic sunt eum proportione applicanda; cum nulla fit iterum afferendi necessitas. Addit solùm *Vgolinus, De Censuris Pontifici per Bullam Coenæ reseruatis, hoc eap. 10. §. 1. vers. Tertiò affirit*; & sequitur *Duardus lib. 2. Commentar. ad Bullam Cœnæ Can. 10. qu. 12.* quibus, & nos subscribimus ex dictis ibidem; gaudere protectione eum, qui acta itineris parte, redit domum, ex qua aliquid secum asportate oblitus fuerat. Rediens enim, & iterum accedens, lęditur occasione itineris, si lædatur, & eodem modo se habet, ac ille, qui diuertit breui tempore à recto itinere ob aliud negotium, quem diximus, non decidere à protectione. Vnde nil refert, quòd non dicatur accedens, quatenùs post cęptum iter recedit domum versus; nec recedens, quatenùs non recedit ab Vrbe, ad quam nondùm peruenerat. Nam dicitur accedens moraliter, quatenùs omne illud iter est ex caussa accessus ad Vrbem, vt alibi declaratum est.

Contra *Bonacinam Disp. 3. De Censuris in particulari quæst. 11. punct. 3. nu. 26.* contrarium afferentem, licèt nostram sententiam dicat valdè probabilem. Quæ adhuc probabilior erit si intelligatur, vt volumus, quando breuis est hæc interruptio directi itineris; vel illud, quod sumendum est, ad necessitatem peregrinationis pertinet iuxta alibi notata.

39 Illud decidendum est, quod proposuimus in superioribus, an in arrepto itinere duas peregrinationes intendens, verbi gratia Lauretanam

ranam simul cum Romana protegatur toto durante itinere, vel pro qua parte. Et distinguendũ, conformiter ad dicta *loco citato*. Vel enim in accessu intendens Vrbem petere, antequam ad Vrbem perueniat, aliam intendit directè peregrinationem, quæ non sit caussa longæ diuersionis à directo Romæ itinere, & gaudet protectione pro toto itinere, quia moraliter ex breui diuersione iter Romam institutam, non discontinuatur. Quod multò magis procedit, si obiter, & per accidens ad alium sacrum locum fiat diuersio. Vel notabiliter diuertitur ab itinere *Vrbis*; & tunc non nisi post peractam priorem peregrinationem (duæ quippè tunc censentur) accedens ad Vrbem protegitur; nam siue per se non intendat primùm *Vrbem* petere, sed posteriùs, primùm autem, locum illum alium, siue intendat Vrbem per se principaliter, aliam verò peregrinationem obiter tantùm, & per accidens, moraliter tamen non censetur illud iter esse ob Vrbem, sed ob aliam peregrinationem, alioqnin petens Romam posset sub hoc Priuilegio totas Gallias, Hispaniasquè peragere. Idemquè est cum proportione dicendum in recessu. Absoluta autem priore peregrinatione, protegitur inde Romam tendens, etiam si longè distet à propria domo, & illius itineris indiuiduí caussa fit altera peregrinatio; quatenus nec illud, nec fortè tãtum iter perficeret, si à propria domo proximè discederet; protegitur, inquam; quia satis est, quod iter tunc sit directè ad Romanam Vrbem caussa deuotionis, nec enim curat Canon, vnde nam quis discedat. Secùs est, si obiter tantùm, in reditu intendat quis Vrbem inuisere. In reditu simili ter non protegitur pro vlla itineris parte, qui Vrbe visitata, antequàm in Patriam se recipiat, aliam distantem peregrinationem aggreditur. Siquidem eo ipso desinit iter esse in gratiam Vrbis, quod continuatur in gratiam alterius loci. Quapropter pro ea itineris parte, quæ Romam, & illum alium locum intercedit, non protegitur, quia non recedit ab Vrbe ad propria nec pro ea, quæ est inter eum locum, & propria qnia non habet rationem recessus ab Vrbe, sed ab alio loco. Quando autem peregrinatio coassumpta censenda sit distare notabiliter à peregrinatione Vrbis, diximus morali existimatione, vel prudentum iudicio esse diiudicandum.

40 Et ex his patet, quid sit dicendum de eo, qui aliò, vel Romam, sed alia de caussa, arreptum iter, incipit dirigere Romam, & causa deuotionis; videlicet ex eo instanti in protectionem Canonis recipi, quia ipsæ etiam partes itineris protegit; valet enim argumentum de toto ad partem, ex *l. Quæ de tota. ff. De rei vendicatione*,

41 Accedens caussa deuotionis ad Vrbem, sed cum intentione sumendi in ea domicilij, quò commodiùs, & frequentiùs sacra loca visitet, nõ protegitur, nisi fortè assumat peregrinationem, vt opus in labore, & incommodo meritorium. Nam licèt iter accessus sit ex deuotione locorũ Vrbis arreptum, non accedit tamen tanquam peregrinus, sed tanquàm ad locum domicilij, nec est accedens recessurus; quod requirit Canon in eodem protegens accessum, moram, & reditum, vt *citato loco* Capitis antecedentis explicauimus. Non tamen sequitur inde, nõn protegi, qui accedit peregrinando cum voluntatio labore, & incommodo; aut qui caussa deuotionis cum animo remigrandi accessit, occasione autem oblata detinetur Romæ, nec recedit, quia prior verè dicitur venire caussa peregrinationis, prout peregrinatio dicit iter laboriosum, licèt non prout dicit accessum ad locum, qui non sit domicilij; alterum verò, satis est caussa deuotionis venire recessum, ob animum scilicet redeundi, quem habet, per accidens autem est, quod de facto non recesserit; qui autem venit, vt domicilium sumat, venit non recessurus per se, & ex antecedenti intentione. Tandem, non excludimus eum, qui directè peregrinationem intendit, & simul etiam habitationem Romæ desumere, sed sub conditione, si se occasio obtulerit; qnia hic alter finis non destruit rationem peregrinationis, cum non sit absolutus, sed conditionatus. Hæc quoad accessum.

42 Deducitur ex his quid sit dicendum de mora. Nimirùm primò: non protegi in ea, nedum qui accessit antecedente animo domiciliũ vel habitationem sumendi in Vrbe, qnem diximus, non protegi in accessu, sed nec, qui in accessu protectione perfruitus est, eum accederet reuertendi animo, deinde autem peruenit eligit, Romæ habitationem, vel domicilium sumere, etiam si id sit caussa frequentiùs, & commodiùs visitandi. Et ratio est. quia, etiam antequàm re ipsa sumat domicilium, quod animo intendit, in ipsa prima sacrorum locorum visitatione, ob quam venit, ratione illius animi permanenter habitandi, desinit esse peregrinus; quia iam nõ intendit recedere. Aliter dicendum, si animus permanenter habitandi suboriatur post aliquam moram, ea enim durante protectioni locus est; quia, ratione intentionis de recedendo, non desinit esse peregrinus, *Sousa Relectione Bullæ Cœnæ, disp. 59. concl. 2, Bonacina punct. 3. n. 3 a. vers. Quamobrem*, referens *Viualdum, Alteriũ, & Duardum*.

43 Secundò, eum, qui aliam ob caussam, quam deuotionis, accessit, exequi tamen non valens, quod intendebat, eligit morari ob deuotionem, & opera peregrinorum implere, ac tanquàm peregrinum se in recessu gerere, non protegi. Nam licet mora sit deuota, & meritoria, qualis etiam potest esse reditus, si cum labore suscipiatur, vt sæpiùs dictum est; tamen mora, & reditus, quæ ad accessum consequuntur, alia de causa factum, non sunt per se caussata ab Vrbe, sed per accidens tãtùm; per se autem pendent ab illo accessu, qui ab Vrbe caussam non habuit; vnde labor peregrinationis in ea mora, & reditu, quæ non supponunt deuotum accessum, non est eiusdem rationis, cum eo, qui suscipitur in accessu, ad quem mora, & reditus secutura non sunt, & quem diximus, protegi; quia ille ab *Vrbe* accipere potest specificationem, vtpotè quam respicit tanquàm motiuum assumpti itineris; hic verò nullum habet antecedenter motiuum ab Vrbe.

44 Tertiò: eum, qui cum fine deuotionis, si-

simul alium directè intendit, protegi in mora, qua illud alterum negotium peragit, siue ante, siue post sacrorum locorum visitationem, dummodo mora posterior non distcontinuet notabiliter moram deuotionis, & reditum, iuxtà alibi dicta. Dico *posterior*; quia in praxi vix potest accidere, quòd veniens ob deuotionem notabiliter retardetur, quin pateat aditus expediendi negotium deuotionis, si velit expedire. Probatur autem deductio, quia mora deuotionis nō est sumenda rigorosè, vt statim quis cogatur, si Priuilegio velit frui, sacra loca venerari, & discedere, sed secundùm moralem existimationē, pro omni eo tempore, quod non tollit, quin regrediens censeatur redire formaliter à deuota peregrinatione, & Priuilegio in recessu protegi.

45 Quartò Ciuem Romanum, alibi actualiter habitantem, qui tamen Romæ aliam habitationem, vel domicilium habeat, etsi ratione huius domicilij non dicatur peregrinus, sed esse apud suos, nihilominùs protegi, si veniat caussa deuotionis, in mora, dummodò sit recessurus, deuotione peracta, ad locum actualis habitationis. Siquidem iste, sicut protegitur in itinere, & recessu, ex notatis *num.* 50. ita & in mora, verificatur quippè, quòd fuerit Romipeta, & quòd moram in Vrbe trahat caussa deuotionis. Nec obest, quod in Vrbe habeat aliud domicilium; quia id est per accidens, cum indè recessurus sit, & interim moretur, non ratione domicilij, seu quia domicilium habet, verùm, quatenùs ibi actus deuotionis exercet, non permanenter, sed reuersurus, vndè discessit deuotione impellente: secùs, si non sit recessurus, & animo non recedendi venerit. *Duardus qu.* 11. *concl.* 1. *Bonacina punct.* 3. *num.* 4 Quicquid in contrarium referatur, *Vgolinus §.* 2. *in fine. & ad ver. Et in ea morantes.* Cæteri autem Interpretes, dum absolutè negant, protegi; qui Romæ domicilium habent, intelligendi sunt de domicilio habitationis actualis, conformiter ad dicta in superioribus *num.* 22.

46 Quintò: inter morantes ob negotia, de quibus Canone antecedenti, & morantes ob deuotionem, hoc statui posse discrimen; quòd illi, peracto negotio, ob quod venerunt, non proteguntur nisi pro breui aliquo tempore; hi autem nullos habent temporis limites, absoluta enim semel visitatione, propter quam venerant, adhuc moram trahere permittuntur, vt iterum, atquè iterum visitent: quo casu protectio perseuerare debet: dummodò non absit animus tandem abeundi, nec præsumantur facti incolæ: vt suprà.

47 Infertur tandem, quid sit dicendum de reditu. Eos videlicèt, & non alios, esse recedentes, qui accesserunt, & morati sunt, sub protectione securi; vndè interrupta protectione moræ, quia mora aliam à deuotione caussam superinduxerit, non reniui fecit in recessu, quamuis habitu, aut dictis, quis peregrinum, recedendo, simulet. Immò recedens ab Vrbe, in qua nil aliud egit, quàm loca sacra inuisere, & venerari, ad quam tamen ob alium finem, quàm deuotionis, accesserat, non protegitur: quia, licèt verificetur de eo, quòd recedat ab Vrbe, vbi fuit deuotionis caussa. Canon tamen, vt dictum est, vtrumque coniungit, vt non solùm mora, sed & accessus fuerit deuotionis caussa. Potius protegendus esset in reditu, qui post aduentum in Vrbem, ibi habitationē sumpserat, vt loca sacra frequentiùs, & commodiùs visitaret: istius enim accessus, & moræ caussa, fuit deuotio; sed quia, vel accessus, vel mora, vel vtrumque, non fuit peregrini, ideò excluditur recessus, ne peregrini dicatur esse. Multò minùs igitur protectione gaudet is, in cuius itinera nullum habet influxū deuotio.

48 Perueniens ad Vrbem, nec implena deuotionem, quia propria culpa noluerit, sed aliud agens, à conditione, & munere peregrini diuersum; (secùs est, si infirmitate, vel alio impedimento cogatur recedere, absquè eo, quòd sacra visitauit loca) quemadmodum nec in mora, ita in reditu non protegitur. Siquidem, ablata caussa deuotionis, remouetur, & priuilegium, quod intuitu deuotionis datum est; arg. *cap. Cum cessante. De Appellationibus*, nec redeunti suffragatur, quod iter originem primam ex deuotione duxerit; deuotionem enim ob quā venerat, quæ multò magis requirebatur in mora, non impleuit. *Vgolinus cit. vers. Vel ab ipsa recedentes. Sousa Cap.* 11. *in notat. circa text. num.* 5. *ad finem. Gambarupta de Casibus reseruatis ad Cap* 10. *Bulla Coenæ num.* 4. Latè *Duardus qu.* 13. *Bonacina punct.* 3. *num.* 24. *Altenius tom.* 1. *De Censuris lib.* 5. *disp.* 11. *Cap.* 5. *col.* 1. & 2.

49 Si autem de facto impleuit deuotionem, non decidit in reditu à Priuilegij participatione, etiam si poeniteat accessus, & moræ, velletquè, non accessisse, nec deuotionem impleuisse. Verè namquè recedit ab vrbe, ad quam accesserat, & vbi fuit deuotionis gratia, quod iuxta rigorem Canonis sufficit: durat siquidem caussa deuotionis antecedentet, seu in effectu: nec propria malitia potest efficere, quin iter reditus originem habuerit ex deuotione actualiter exhibita; & licet mereatur Priuilegio expoliari, non tamen ipse, poenitendo, eidem renunciat; aut intendit, sese à protectione Sedis subtrahere. Ita *Vgolinus loco citato*.

Contra *Bonacinam cit. punct.* 3. *num.* 25. eo innixum, quòd hic, retractatione voluntatis, vocari non potest ampliùs peregrinus caussa deuotionis: sicut etiam accedens, si inchoato itinere poeniteat, suscepisse iter, Priuilegio nō gaudet in reditu, licèt re ipsa itineri se ob deuotionem acinxerit, & dicatur peregrinus denominatione extrinseca ab actu præterito. Eodem modo, putat hunc, de quo nobis sermo, non esse peregrinum ob deuotionem; quia deuotionem retractauit, sed denominari extrinsecè talem, ex respectu ad deuotionem præteritam. Sed assignanda disparitas in eo, quòd poenitēs inchoato itinere, & reuertens, non patrauit opus, cuius gratia emanauit hoc Priuilegium, nimirùm peregrinationem ad Vrbem cum effectu, & visitatione sacrorum locorum; ideò non ex recedentibus, quos Canon denotare intendit, scilicèt supponentibus accessum effectiuum ad vrbem, &

moram. Pœnitens autem post vlificationem, cum effectu exhibuit opus, a quo dum quis redit, protegitur à Canone; deuotiò verò iam peracta retractari non potest, sola displicentia voluntaria; Nec curat Canon, an de hoc pio opere quis gaudeat, vel dolens sit; quandoquidem in reditu non attenditur interior deuotio, an duret, necne; ferè enim nullus reperitur, qui deuotè recedat, sicut accessit, aut qui meritum deuotionis collocet in reditu. Vndè, vel peregrinatio finitur, vt dicit opus pium, ac meritorû; & tunc, non solùm in recedente ab inchoato itinere, sed etiam vt plurimùm in recedente à perfecto, permanet solùm quòad denominationem extrinsecam; quod si fumatur, vt iter est, negari non potest, quin causam habeat ex denotione antecedente, etiam eius poenitentia ingruente;

Hæc libnic adnotare, quæ videantur magis necessaria: Cætera omittimus, quamuis ab Auctoribus hic iterùm repetantur: quia satis Capite antecedenti arbitramur expressa.

§. Et in his dantes, auxilium, consilium, & fauorem,

ELENCHVS

50 *Damnatur auxilium impensum crimini, non criminosis.*

51 *Directè ad crimen suam exhibentes operā, non inter fautores, sed inter principales, tanquàm socii criminis collocandi.*

52 *Irretiuntur Mandantes.*

53 *Nullus ex his innodatur, principali effectu non secuto.*

PLuriès egimus de auxiliatoribus, consulētibus, et fautoribus: Capite nempè I. ad Clausulam fautores, ac generaliter, &c. Cap. III. ad Clausulam eorumque fautores, &c. Cap. VII. in §. Illisquè ad id auxilium, &c. & alibi passim; sed hic videnda maximè quæ tradidimus Cap. II. ad Clausulam; Nec non eos quorum auxilio, &c. Breuiter autem quatuor recolimus.

50 Alterum obseruandam esse particulam, *in his*, quæ damnat auxilium impensum crimini, non criminoso, iuxta notata eodem Cap. II. num. 41. vnde excluditur quodlibet auxiliū post factum; vt ibidem. Cauendus igitur error Codicum aliquorum, sine Auctorum fuerit error, siuè Typographorum lapsus, qui fine particula, *in*, habent. Et his dantes auxilium, &c. quo modo etiam fauor criminosorum comprehenderetur. Qui quidem comprehendebantur fortè tempore Gregorii XIII. defectu eius particulæ, vt videre est apud *Nauarrum in Manu. cap. 17. num. 65.*

51 Alterum ex num. 56. IV Capitis, quod in rem præsentem rursus adnotarunt *Vgolinus De Censuris Pontifici per Bullam Coena reseruatis part. 2. Cap. 10. vers. Et in his dantes, &c. Duardus lib. 2. Commentar. ad eandem Bullam Can. 10. qu. 16. & Bonacina De Censuris in particulari disp. 2. qu. 11. punct. 3. num. 14.* inter auxiliantes, & fautores non esse collocandos, qui proximè, Physicè, et directè ipso crimini operā suam, & influxum exhibent: hi enim sunt propriè socii criminis non fautores, et comprehēduntur principaliter sub interficientibus mutilantibus, etc. in prima Canonis parte, sed eos tantùm, qui extra delicti executionem, impendunt auxilium, vt subministrando arma, pecunias, occasionem, assistentiam, tutelam, etc. iuxta ea, quæ tradit *Bartolus in l. Qui seruum §. fin. ff. De Poenis.* De qua reassume etiam dicta Cap. IX. ad Clausulam. *Sua vel aliorum opera, & ad vers. Interficiunt.*

52 Tertium; Mandantes innodari, si enim damnatur consilium, multò magis mandatum, quod efficacius est, nec est dubium fauere delicto, qui illud mandat. Nec refert, quòd non exprimantur Mandantes, cum tamen quando Bulla vult innodare expresse eos recenseat, vt Canone XI. & alibi. Respondetur satis esse exprimi, vel sub expressis contineri, enumerari autem singulariter aliquando ob maiorem claritatem, vel metum ineuitendum diligenti illa enumeratione, vt diximus *nu. 14.* de mutilatione hic expressa, cum tamen satis sub vulneratione concluderetur.

53 Vltimum contra *Duardus quæst. 17.* alibi tamen in similibus explosum: auxiliantes, fautores, & consulentes non affici excommunicatione nisi sequatur, & tunc, quando sequitur, effectus, vt locis suprà citatis, & alibi sæpius dictum est, & sentiunt hic Interpretes communissimè. *Vgolinus vbi suprà Graffius lib. 4. Decision. aurear. cap. 18. nu. 124. Altierus, tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 11. cap. 5. col. 3. vers. Et in his dantes. Filliucius tom. 1. qq. moralium Tract. 16. num. 126. Sousa Relectione Bulla Cœna cap. 11. in notat. circa text. nu. 6. Scortia in Bullas Selectas Theorem. 419. vers. Tandem aduertendū, & latè Bonacina eo punct. 1. num. 15.* Nam siue dicamus hos excommunicari accessoriè, vt est communis loquendi vsus, siue principaliter, vt conatur *Duardus* persuadere ex particula, &, quæ est copulatina, & copularum venire facit æquè principaliter cum antecedentibus iuxta Glossam, & Abbatem *in cap. Quaesitam nu. 5. De Simonia, Iasonem, & alios apud eum in l. 1. num. 5. ff. De Iustitia, & Iure;* constat tamen fauorem, auxilium, & consilium de se esse accessoria ad actionem ipsam, cui fauor, auxilium, & consilium præstatur, et non prohiberi nisi ad obuiandū actioni principali. Accessorium autem de se naturam principalis sequitur; itaut quoties actio principalis non est exhibita, non reputentur quæ circa illam accessoriè versantur. Incongruum enim est cunantem directè interficere, mutilare, &c. non innodari, nisi effectus sequatur, damnari autem conatum accessorium consistens in auxilio fauore vel consilio, etiam si non sequatur effectus. Quod clarè confirmatur ex verbis, *Et in his,* scilicet, interfectione, mutilatione, &c. interfectio enim, et aliæ actiones sicuti hic accipiuntur tanquàm ex quæ re ipsa, & cum effectu sunt tales, ita non potest dici in his dedisse auxilium, qui auxiliatur ei interfectioni, quæ ad effectum non deducitur.

SCHO-

SCHOLION ELENCHVS.

1 *Ex praecedentibus Canonibus quis incidat.*
2 *Ad* c. Siquis Romipetas 24. q. 3.
3 *Amplior dispositio Canonis* Paternarum, & *Illi qui eadem caussa, & quaest.*

1 Hic primò aduertas, nos ab excommunicatione explicati Canonis subtraxisse multos, qui, si vexent venientes ad Vrbem prout in ea est Curia, vel Sedes Apostolica ob negotia expedienda, aut victualium, & vsualium delationem, ex octauo, et nono possunt innodari. Quod hoc loco monemus; quia multi fuisset tædij frequenter reperere.

2 Noueris deinde circa hanc materiam, & pœnam hanc esse Iuris antiqui dispositionem, innonatam in *cap. fin. De Tregua, & pace* ab Alexandro III. in Concilio Lateranensi. Quippè in *c. Siquis Romipetas* 24. q. 3. Callixti I. malè apud *Scortia in Bullas selectas Theorem.* 419. Callixti III. Hic enim recentiori sæculo longè post Gratianum vixit, hæc habes. *Siquis Romipetas, & peregrinos*, & Apostolorum limina, et aliorum Sanctorum Oratoria visitantes capere, seu rebus, quas ferunt spoliare, et mercatores nouis teloneorum, et pedagiorum exactionibus molestare tentauerit, donec satisfecerit, communione careat Christiana. In hoc autem nulla videtur esse dispositio amplior nostro Canone Coenæ. Nam voce *peregrinos* non alios significari præter eos, qui Romam peregrinantur; cöijcitur tum ex eo, quòd vox Romipetas de sui natura omnes petentes quacumque de caussa Romam denotans, indiguerit olim aliqua declaratione, quæ fit per vocem peregrinos; tùm ex sequentibus verbis, et Apostolorum limina visitantes; hæc enim non nisi in Vrbe sunt, ac proinde sequitur extera Oratoria, de quibus ibi sermo non nisi Vrbis esse, vt pro certò supposuimus *num.* 36. tum tandem; quia hæc excommunicatio latæ est sententiæ, inferiùs autem contra vexantes cæteros Pregrinos, ferendæ, Non est tamen improbabile considerata particula, et, quæ est diuersificatiua post Romipetas; eo nomine peregrinorum cöprehendi omnes ad quëcüque locum peregrinantes dummodò deuotionis caussa; & clausulam, & aliorum Sanctorum Oratoria esse generaliorem, nec ad solas Ecclesias Vrbis esse limitandam. Si autem id admittatur dicendum esse protegi peregrinos etiã in mora, & reditu; quia regulare est, vt sæpiùs diximus Priuilegium datum ad accessum, extendi vsquè ad absolutum iter reuersionis. Nequè ex voce visitãtes deduci debet, vel in accessu, & reditu non esse locum Priuilegio, sed tantùm in mora actualis visitationis, vel protegi vtcumque visitantes, nimirùm etiam incolas Vrbis, vel aliorũ locorum, proprias Ecclesias visitantes; nam verba subsequentia satis limitantur per antecedentia Romipetas, & peregrinos, iuxtà quæ fit legum interpretatio, vt alibi dictum est. Tandem, & si aliqui ex hoc textu deducant donari peregrinos Priuilegio ne valeant exactionibus vectigalium vexari, vt vidimus in Præludio *num.* 1. quod colligi potest ex Glossa ibidem, tamen re vera non excõmunicatur qui hos exactionibus molestarent; quia verba Canonis non loquitur de his, sed de mercatoribus, vt liquidum fiet consideranti tenorem.

3 In *cap. sequenti Paternarum hac habes.* Oratores quoquè cum suis nihilominùs rebus, quas ferunt tutos, et sine molestia esse statuimus; siquis aũt contra hoc facere præsũpserit, & postquã facinus suum recognouerit, et infra die rum spatium triginta competenter non emendauerit à liminibus Ecclesiæ arceatur, & anathematis gladio feriatur. Et in proximo *c. Illi qui.* Qui peregrinos, & Oratores cuiuscumque sancti deprædati fuerint, vel bona eorum rapuerint, vel in malum eis obniauerint, anathematis vinculo feriantur, nisi dignè emendauerint. Habes manifestè ex his ampliorem Canone Bullæ dispositionem; apertè enim omnes peregrini ad quemcumque sacrum locum deuotè accedant proteguntur. Orator enim etiam sine addito peregrinum significat, vt ait *Glossa in dicto c. Paternarum* Amplior etiam est circa actiones, quatenus in malum obuiare, & molestare prohibetur. Significatur autem his quælibet vis etiã verbis, & minis inflicta impediens prohibens, aut retardans cum Bulla non nisi specialiter sex illas actiones da mnet. Attamen occultum furtum neque hic comprehenditur: tum quia obuiare, & molestare apertam iniuriam significanr, vt dicebam; tum quia quòad bonorum surreptionem illæ voces deprædari, & rapere manifestum latrocinium denotant ex allatis *num.* 4. Excõmunicatio hæc non est reseruata, nec latæ sententiæ, sed ferenda post trigesimum diem non secuta competenti satisfactione, idest iusta, vt exponit *Glossa* non autem moderata, vt alij, quos refert eadem *Glossa*, interpretantur. Quamuis enim textus *cap. Illi qui* nullum tempus assignet, vna tamen lex indefinita est declaranda per aliã definitam, vt est vulgare.

Innouatione *cap. fin. De tregua, & pace* declaratur titulum hostilitatis non excusare ab excommunicatione offendentem eo fretum, peregrinos, vt diximus *num.* 17.

Quo

Quo Iure Ecclesiastica Immunitas, qua in sequentibus capitibus excommunicatione propugnatur, inducta sit.

ELENCHVS.

1 *QVid significet hoc loco, quamve comprehendat Ecclesiastica immunitas.*
2 *Iusto titulo Ecclesia fruitur immunitate.*
3 *Qui sentiant immunitatem Iuris esse tantùm humani.*
4 *Quibus fundamentis.*
5 *Asseritur cum communiori Doctorum sententia, immunitatem Iuris esse diuini.*
6 *Primum argumentum, ex eo quòd assertio sit communis.*
7 *Secundum, ex auctoritate sacrorum Canonum.*
8 *Tertium ex Cæsarei iuris testimonio.*
9 *Quartum, ex eo, quòd dicatur immunitas à lumine pure naturali.*
10 *Quintum, ex eo, quod dicatur ab eodem lumine supernaturaliter illustrato.*
11 Ex *prædictis quomodo astruatur diuinum præceptum de inducenda, seruandaque immunitate.*
12 *Sextum argumentum, ex traditione, & ex eo, quòd immunitatis initium in humanis legibus non sit assignare.*
13 *De nomine* libertatis *Ecclesiastica notabilia.*
14 Septimum *argumentum, ex veteri testamento, quamuè ex ipso testimonia futilia sint in rem præsentem.*
15 *Octauum argumentum, ex illo Matth.* 17. Ergo liberi sunt Filij. *Quod latè expenditur.*
16 Nonum, *ex Sanctorum Patrum auctoritatibus.*
17 *Decimum, ex præcepto implicito, & virtuali, in Sacra Scriptura, & aliis diuinis ordinationibus, conclusio.*
18 *Ex loco Pauli ad Rom.* 13. Omnis anima, &c. *quomodo non probetur, immunitatem non esse de iure diuino.*
19 *Nec ex loco Petri Epist.* 1. *cap.* 2. Subiecti estote. &c.
20 *Nec ex eo, quod Paulus Act.* 25. *appellarit ad Cæsarem.*
21 *Satisfit argumento sententiæ opposita, petito ex eo, quòd Christus in hac vita immunitate vsus non fuerit.*
22 *Quomodo Moyses, Dauid, & alii in sacras personas iurisdictionem exercuerint.*
23 *Quid sit in Clericis quod donatur immunitate.*
24 *Quomodo Reipublica commodo non repugnet, diuersum in ecclesiasticos à Laico Domino Principem constitui.*
25 *Quibus Laicis Legibus subdantur Ecclesiastici, & quomodo.*
26 *Quo pacto immunitatem, omnibus Ecclesiis ex iure diuino datam, limitare, & declarari possit Pontifex.*
27 *Delegatio caussarum Ecclesiasticarum, facta Laico, non arguit, immunitatem non esse iuris diuini.*
28 *Nequit Pontifex Priuilegium immunitatis ex integro tollere.*
29 *Inferiores Pontifice nequeunt immunitati cedere.*
30 *Consuetudo immunitati contraria, eidem non potuit præiudicare.*
31 *Respondetur argumento, quòd primis temporibus Ecclesia [vsus immunitatis non] fuerit.*
32 *Quomodo sint intelligenda Ciuilia iura, quæ dicunt, Cæsares concessisse immunitatem.*
33 *Esto per Imperatores tantum, & Reges, immunitas fuisset concessa, non posset nunc per eosdem auferri.*

1 POntificis Summi, nostri mystici Empyrei, potestas, quam indagamus, in hac altera Bullæ Cœnæ parte, quam illustrãdam aggredimur, elucet potissimum, quippè quæ tota ferè sit in Ecclesiastica iurisdictione, libertateque seruanda, quæ vniuersa Pontificis supræma nititur auctoritate Materiam arduam sanè, & periculosam suscipimus, ex qua idcirco vt faciliùs expediamur, veluti proemialem huius voluminis doctrinam, repetendam duximus celebrem illam de hac libertate quæstionem, sit ne iure diuino inducta, vel humanis tantùm legibus instituta. Eam Tomo II. nostræ Aristocratiæ Cap. XII. & XIII. latè examinauimus, nunc sententijs quidem immutatam, sed laxiore stylo, magisquè Iuristarum disputationibus apto, vtpote non minùs huius, quàm illius loci propriam, ne quid iegentium commoditati desit, iterum adducimus, secuti interpretum Bullæ morem, qui eandem agitant in præsenti; hac elucidata, non erit difficile, de consuetudinibus aduersus immunitatem irrepentibus, de quibus frequenter in hoc tomo continget sermo, ferre iudicium.

Omissis autem Hæreticorum placitis, qui in negotijs merè Ecclesiasticis, sacris, ac spiritualibus nec quidem tantum Iurisdictionis Prælatis tribuunt, vt in his à Laicis Principibus immunes, & exemptos constituant, nec viros, Dei obsequio mancipatos, à sæcularium obligatione occupationum, à ciuili regimine, à militia, cæterisquè huiusmodi faciunt immunes, quos recitato Tomo II. satis confutauimus (vt arbitror) inter pios tantum sacrorum Canonum obseruatores, ac Theologos nunc congredimur.

Dumquè immunitatem, exemptionem, libertatem Ecclesiasticam, quæ tria pro eodem vsurpantur, dicimus, exemptionem illam intelligimus, qua Ecclesiastici, iurisdictionis sæcularis penitùs exortis, in rebus, & caussis temporalibus, tàm ciuilibus quàm criminalibus, sunt extra forensem Laicorum Principum auctoritatem, ipsorum legibus, sanctionibus, ac poenis non ligati, ab oneribus tributorum, & vectigalium liberi, in hisquè tribus foro, Lege, & opere perfectè consistit libertatis Ecclesiasticæ Priuilegium, quamuis appellati consueuerit solius priuilegium fori, ad distinctionem Priuilegij Canonis (quod anathemate punit personalem Clericorum

corum læsionem non obstante quòd, si rigor verborum attendatur, Priuilegium fori illud solùm dicendum videatur, quo in caussis, ac litibus ad iudicia Laicorum Tribunalium per Clericos nõ fit accessus. Portò Illa tria complectitur immunitas Ecclesiastica, quia licèt ab inuicem seiuncta videantur, tantum habent tamen inter se affinitatis, & cohærentiæ, vt vnum ad aliud consequi, sit necesse; etenim qui alicuius legibus, aut statutis non subditur, illius nec vindici gladio, penali pro criminibus aduersus tales leges patratis, nec sententijs, quæ specialia quædam sunt in ciuilibus statuta, nec tandem agnitioni eiusdem imperij, quæ tributorum solutione præstatur, aptè subijci potest, quapropter indiscriminatim Auctores, ex vna exemptionis parte reliquas colligentes, quæstionem hanc voluère confusam, vt quod de vna firmatur, ad cæteras etiam referendum sit.

2 Hac autem immunitate de facto Ecclesiã frui, & esse in stabili possessione illius, nemo est, qui non videat, ita vt quæsitum an sit, penitus redundet. Quo autem titulo, cousque cõtrouertitur, vt non defuerint, neque desint, qui iniustè vsurpatam, & illicitè assumptam temerè eam prædicent, ita vt Supremi Principes ei deferre minimè teneantur. At de his nulla est ratio habenda, quippè specialem Dei erga Ecclesiam suã prouidentiam, cuius cæteroqui esset prohibere, ne tam iniusta, ac Laicis potestatibus iniuriosa corruptila diù persisteret, & supremam Romani Pontificis auctoritatem in condendis sacris Canonibus, vniuersam immunitatis præscribentibus formam, & praxim, et tandem Imperatorum, qui eandem priuilegijs suis munificentissimè roborarunt, ac confirmarunt potentiam, impudenter inficientur: quodq; adducunt, eo quòd Principum potestas, et ordinatio sit à Deo, iuxta frequentissima Scripturarum testimonia, *Per me Reges regnant.* &, *Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit*, & similia, eorundemquè sit vniuersalis cura omnes homines ditionis suæ, ac cuncta Reipublicæ membra moderari, non potuisse sine læsione Diuinæ, ac naturalis legis Ecclesiasticorum immunitatem præscribi, ex dicendis funditus euertetur; nunc breuiter dicimus, imo ex eo quòd Regum, ac Principum potestas sit à Deo sequi contrarium .s. diuinæ limitationi illam esse subiectam, vt si certum populi gregem, sibi speciali consecratione addictum nouerit expedire à Laico eximi imperio, possit eximere, et capiti alteri, nimirùm Ecclesiastico, à quo regatur decentiùs subijcere, vti de facto exemit, atque subiecit.

3 Ex principijs tamen ferè ijsdem, sed saniore illatione, argumentati sunt plures ex Catholicis, immunitatem hanc non esse de iure diuino, sed humano solùm, quod aliqui volunt esse ciuile, seu Cæsareum, ita vt ex solius Imperatoris, ac Regum Priuilegijs Clerici eadem donati sint, alij asserunt esse Canonicum, alij tandem simul vtrumque. Citantur in vniuersum pro hac sententia ex Theologis plures. D. *Thomas in 4. sentent. dist. 25. & lect. 1. in Cap. 13. Epist. ad Roman. et in eodem loco sent. Sotus quæst. 2. art. 2. conclus. 3. 4. et 5. et ibidem Paludius disp. 3. conclus. 3. Almainus quæst. 1. citans Orbam, & Scholam Parisiensem Henricus Gandauensis quodlib. 9. quæst. 31 Bannes 2. 2. qu. 67. art. 1. Salon ibidem controu. 1. concl. 4. Iansenius cap. 69. concordia Euang. Maldonatus in Cap. 17. Matth, Salmeron to. 6. in Euang. tract. 37. ad finem Victoria Relect. 1. De potestate Ecclesia quæst. 6 propos. 2. Petrus Ferrariensis in Pract. de Confess. §. Plenum. Alphonsus à Castro in ver. Ecclesia, hæresi 4. Medina de Restit. quæst. 15. Molina De iustit. et iur. tract. 3. disp. 31. et 49. Lessius ibidem lib. 2. cap. 33. dub. 4. Bellarminus tom. 1. controuers. lib. 1. cap. 28. Martinus Ledesma 4. Summ. par. 2. quæst. 20. art. 4. concl. 2. et 3. Henriquez lib. 7. Indulgent. cap. 24. Pighius lib. 5. Ecclesiast. Hierarch. c. 7. Zeuallos, communium contra communes quæst. 550. et in tract. De cognit. per viam violentiæ cap. 5. num. 1. in Proemio. Couarruuiae Practic. quæst. cap. 31. Sayrus lib. 3. Thesauri casuum conscient. cap. 12. nu. 8 Vgualdus 2. par. Candelabr. aur. in explicatione Bullæ Coenæ cas. 15. nu. 3. in noua impress. Menocchius De arbitrar. Iudic. cas. 430. n. 1. Morla in empor. vtriusque Iuris tit. 2. quæst. 2. nu. 3. & sequent. Farinacius de Inquisit. quæst. 8. Nauarrus in cap. Nouit. notab. 6. De Iudicijs*, et ex antiquis Canonum interpretibus *Hostiensis in cap. Nimis De Iure iurando, et in Summa*, & alibi quotum tamen Doctorum quidam non indistinctè de omni parte immunitatis id asseruère, sed vel de exemptione à tributis, vel à solis legibus, vel solum à foro, nihil de cæteris expressè statuentes, alij clarè distinguentes quoad vnam partem, negando esse de iure diuino, concedendo quoad alias, vt in specie *Nauarrus*, qui in ciuilibus negans exemptionem fori de iure esse diuino, asserit in criminalibus.

4 Quorum, vt dicebamus, illud primò est fundamentum, quod, seclusa humana institutione, nullus, si naturale, ac diuinum attendatur ius, reperitur à iurisdictione temporalium Principum immunis. Quinimmò generaliter omnibus obedientiam, et subiectionem Laicis Potestatibus præcipiebat Paulus ad Rom. 13. *Omnis* inquiens, *anima potestatibus sublimioribus subdita sit, non est enim potestas nisi à Deo ideò qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit.*

Cui testimonio certè non videtur factum satis duabus communissimis interpretationibus, Alterâ, quod aduertens Paulus, Dei Ecclesiam, vtpotè in initio, debilem facillimè posse impugnari, si Christiani Principũ legibus, ac potestati non paruissent, subiectionem hanc, ad Ecclesiam stabiliendam, quasi pro interim, præceperit; Altera, quod verba accipienda sint respectiuè, aut iuxtà accomodam distributionem, vt Laici scilicet Principibus Laicis sint subiecti, Clerici verò Præpositis suis, quin etiam Hieronymum in eum locum, per potestates sublimiores, ecclesiasticas dignitates, Laicis profectò maiores, intellexisse.

Non, inquam, hæc argumento esse satis, ex ipso contextu est perpendere. Contra primam enim interpretationem subiungitur, *Ideò necessitate subiecti estote, non solùm propter iram*

sed

sed etiam propter conscientiam, quibus verbis insinuatur, subiectionem prædictam, non solùm de facto, sed etiam de iure, et secundum dictamen rationis, ac rectæ conscientiæ, esse habendam. Contra alteram verò, manifestè constat, de solis Laicis Potestatibus esse sermonem, de ijsdem siquidem ibidem dicitur, *Nam Principes non sunt timori boni operis, sed mali*, et infra, *Non enim sine caussa gladium portat, Dei enim minister est, vindex in iram ei, qui malum agit*, et mox, *Ideo enim, et tributa præstatis* (en obligatio onerum ac tributorum cunctis imposita) *Ministri enim Dei sunt in hoc ipsum seruientes Reddite ergo omnibus debitum, cui tributum etc.* At verò qui tunc téporis ex Ecclesiasticis Principes dicebantur? Qui gladium portabant? Qui tributa exigebant? Illustrat locum hunc expositio Chrisostomi in hæc verba. *Facit hoc Apostolus, vt ostendat, Christum leges suas ad hoc induxisse non vt politicam euertat, sed vt ad melius instituat, ostendens quod ista* (idest laicæ potestates, de quibus iuxta Apostolum videtur loqui) *omnibus imperent, et Monachis, et Sacerdotibus, non solùm secularibus, et sic omnis anima subdita sit, etiam si Apostolus sit, etiam si Euangelista, etiam si Propheta, siue tandem quis quis fueris, nec enim pietatem subuertit ista subiectio.* Eadem ferè est ad eum locum, Glossæ, Theodoreti, Oecumenij, et Theophilacti mens.

Similequè præceptum dedit D. Petrus *Epist. 1. cap. 2.* imperans *Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue Regi, quasi præcellenti, siue Ducibus, tanquàm ab eo missis ad vindictam malefactorum*, (videas, ad quos criminum omnium spectet iudicium) *Laudem verò bonorum.* Paucisquè interpositis. *Regem honorificate, serui subditi estote in omni timore Dominis, non tantum bonis, et modestis sed etiam discolis.*

Nec Paulus facto aliter docuit Actor. 25. vbi apud Præsidem Festum malè habitus, non ad alium prouocauit Iudicem, quàm ad Imperatorem, *Ad tribunal*, inquiens, *Cæsaris sto, à quo me oportet iudicari*, et nota verbum *oportet*.

Et quidem, quid aliud disseminare poterant boni præcones, ac discipuli quam quòd à Principe, ac Magistro hauserant? De quo nunquàm legitur iurisdictionem facto exercuisse, et cuius sunt verba Matt. 22. *Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari* et Ioann. 19. *Non haberes in me potestatem, nisi datum tibi esset desuper.*

Quod si ex veteribus Scripturis liceat desumere argumenta, vndè nouis fidem paremus, notum est ex Exodo, cum reliquo populo Leuitas etiam, et Sacerdotes Moysi, qui Principem gerebat, fuisse subiectos, non Aaroni, qui Ecclesiasticam sustinebat personam, Ex 2. Regum Dauid Sacerdotibus imperasse, quod considerauit c. Nosti 2. q. 7. ibi. *Dauid præfuit Sacerdotibus in caussis secularibus, subiectus in caussa Dei*, ex 3. Reg. cap. 2. à Salomone Abiatharum increpitum, et Sacerdotio exauthoratum, Ex 4. Reg. cap. 12. à Ioas Sacerdotes, templi restaurationem negligentes acriùs reprehensos, ex cap. 23. Iosiam in plures Sacerdotes animaduertisse gladio, quod sæpiùs à Principibus factū, in Regum libris non reticetur.

Ex quibus efficax tale argumentum videtur conflari posse. Si exemptio hæc est de iure diuino positiuo, seu scripto, ita vt sit in Scriptura Sacra exemptionis expressa concessio, seu præceptum de ea inducenda, aut potius de iure diuino naturali, ita vt posita Clericatus dignitate, secundùm rectam rationem necessariò deducatur, ei Priuilegium exemptionis denegari non posse. Atqui positiuum præceptum, si de veteri testamento loquamur, nec expresse est reperire (etsi ex eo minùs fortè difficulter desumi posset, quàm ex nouo) nec, eo concesso, ad rem præsentem est satis, quia vt Clericatus Christianus est noua dignitas, nouiterquè instituta, differens à veterum Leuitarum Ordine, ita Priuilegia eidem annexa, sicut et præcepta, et ordinationes circa illum, ex noua lege sunt desumenda. Quamobrem non sequitur per indubiam consequētiam, exemptio hæc erat apud antiquum Leuitarum genus, ergo esse debet apud nouum Sacerdotale, eo præsertim, quòd pietas Christiana, cum sit in humilitate fundata, potuit velle Christus, vt omnibus obedientiam profiteretur.

In noua autem lege melius sumi nequit aliundè immunitatis præceptum, quàm ex illo Matt. 17. vbi Christus interrogans Petrum, à quibus acciperent Reges terræ tributum, à Filijs suis, an ab alienis, post acceptum responsum, quod ab alienis, intulit, *Ergo liberi sunt filii, vt autem non scandalizemus, da eis pro me, et te.* Quibus verbis innuitur, à Christo Apostolos esse declaratos exemptos, in eorum autem locum Clerici subrogantur.

Verùm in primis id non est sufficiens, quia præceptum totius exemptionis quærimus, at ibi de sola exemptione à tributis, & oneribus sermo est, nulla facta mentione de Iudiciis, et legibus nec porrò vna ex altera euidenter infertur, esto enim indecens, et graue sit Clericis, subiacere oneribus, ac tributis non tamen est indecens, subiacere directioni legum, et statutorum, quæ ad Reipublicæ vtilitatem, et iustitiæ conseruationem à Laicis Potestatibus emanant, Ex quo etiam sequitur, nec exemptionem à forensibus iudicijs indè deducendam esse eo præsertim, quòd licèt Filii, et familiares Regum, à quibus Christus sumit exemplum, sint exempti à tributis, non tamen à legibus, ac iudicijs ipsius Regis cum eos Rex possit, immò et debeat, secundum iustitiæ æquitatem punire, ac iudicare.

Valdè incertum præterea est, de quibus filiis ea verba sint intelligenda, et quocumque modo accipiantur, non probant, quod intenditur, Si enim de filijs proprijs ac naturalibus ad mentem Chrysostomi, Hilarij, et aliorum, sermo sit, inde tantum habemus solum Christum, vt potè Filium summi Regis terræ, non fuisse debitorem tributi Regi alteri inferiori, ac concedendo, voluisse sibi Petrum æquare per communicationē quandam filialis Priuilegij, non tamen sequitur rectè, omnes alios Clericos fecisse exemptos, Illi enim Filii ad summum declarati sunt liberi, pro quibus ne scandalū oriretur, iussus est Petrus soluere tributum, sed pro Christo tantùm, et

Petro solutum est, igitur Christus, et Petrus tãtùm, vel ad summum eiusetiam in Ecclesiæ primatu successores de iure diuino immunitatẽ habent, non cæteri inferiores Clerici.

Quod si respondetur (vt communiter solet) nomine Filiorum venire etiam familiares, comprehendiquè omnes Apostolos, qui erant de familia Christi, obstat in primis quod hæc extẽsio gratis, & sine fundamento asseritur, estquè præter verborum proprietatem, siquidem communi vsu loquendi familiares non dicuntur filij, obstat item explicatio nuper data, textui cohærens, quòd scilicet nomine Filiorum, se, & ad summum etiam Petrum potuit intelligere pro quibus voluit solui tributum, quod non debebatur. Rursus quod, dato tunc eximi Apostolos, non euidenter sequitur, hoc Priuilegium transisse io omnes Clericos, cum enim Apostoli verè, & propriè essent de familia Christi, & conuictu, non eodem modo, sed alio longè improprio Clerici nunc sunt de eiusdem familia. Accedit, quòd iuxta opinionem *Abulensis quæst. 184. in Cap. 17. Matth.* quam nos citato loco Tomo II. amplexati sumus, tributum illud non fuit impositũ singulis personis, sed capitibus dumtaxat familiarum, vnde à familiaribus exigendum non erat, atquè ideò, quod Christus, intulit, *ergo liberi sunt Filii*, non potest aptè ad Apostolos referri, tanquàm ad familiares, ex quo non erant obnoxii tributo, quod exoluebatur.

Iam verò quòd neque sit immunitas de iure diuino naturali, facilè potest ostendi, vel enim hæc excellentia, ad quam necesse sit sequi Priuilegium, consistere asseritur in clericali caractere, & est falsum, tùm quia plures sunt sine caractere, qui immunitate gaudent, vt sunt Clerici tonsurati tantùm, religiosi conuersi, fœminæ, & similes, tum quia è conuerso plures caractere insigniti non gaudent, vt degradati, vel qui Clericarum non obseruant, aut serui ordinati contra Domini voluntatem, qui nec liberantur, à seruitute, *cap. 1. & cap. penult. De seruis non ordinandis.* Vel consistere dicatur in peculiari mancipatione diuino cultui, & neque id potest satis euinci, tùm quia plures ex Christianis sese diuinis obsequiis peculiariter addicunt, qui tamen inde non fiunt exempti, tùm quia inde sequeretur, quod tamen est falsum, non teneri conuersos ad fidem legitimo Principi infideli post baptismum subijci, siquidem, & ipsi per baptisma sunt peculiari modo consignati cultui diuino, vt quædam naturalis ratio dictet, eos Principi infideli promiscuè cum reliquo populo subijciendos non esse, tum tandem in vniuersum, quia oppositum eius, quod est de iure diuino, est intrinsecè malum; at non est tale, Ecclesiasticos Laicis subijci, et ab eis iudicari, quia id aliquãdo licitè permittitur, vt est notum, igitur &c.

Quin potius recta ratio contrarium huius immunitatis suadere videtur; Cur enim si rerum naturam, & Dei primariam ordinationem spectemus, iusto imperio Principum, qui loco Dei sunt, non subsint, & Clerici? Cur duplex vnius Reipublicæ corpori præponere caput, si Clerici quoquè sunt Reipublicæ membra, & Communitatis conciues, vt benè docet *Bartolus in l. 1. nu. 11. ff. ad municip. Franciscus Marchia decis. 1090. Cassaneus in Consuetud. Burgund. rubr. 13. §. 9. num. 1.* Ciues autem quoeumque iure Reipublicæ legibus obtemperare, eiusquè onera subire tenentur? Cur non homo quilibet subijciendus legibus, ac statutis, ad ius, æquumquè seruandum, ac societatem tuendam necessarijs, emanatis licèt à laica potestate? Etenim si Christiana lex ab onere ciuilium obligationum non eximit, à pecuniæ debito, à coniugio, ab obseruatione contractuum, nec Clericalis ordo ab ijsdem debet eximere. Super his autem Ciuiles disponunt sanctiones, ergo illis, seclusõ humano iure, Clerici dicendi sunt subiecti. Quæ enim in hac subiectione deformitas, vel diuini obsequij impedimentum? Quòd si delinquant, æquumuè renuant præstare, aut Rempublicam perturbent, quarè non puniendi, compellendi, coercendi? Si porrò coercendi, vtiquè per laicã potestatem coerceantur, de qua dicitur, non sine causa portare gladium vindicem in omnem eum, qui malum agit.

Accedit quod, si de iure diuino libertas hæc afferatur, non in vnum videmur prolabi inconueniens, quoad immutabilitatem illius. Nec n. Summus Pontifex, qui in his, quæ iuris sunt diuini non præualet, potuisset Priuilegium hocce Clericorum tollere, limitare, minuere, aut extendere pro libito, vt sæpiùs factum ex sacris Canonibus docemur. Item nec suas, suorumuè Ecclesiasticorũ caussas, Imperatoribus, aliisquè laicis cognoscendas, ac definiendas submittere, contra id, quod pluriès benè factum legimus c. Nosti 2. q. 3. c. Præter hoc §. Ad hoc 32. d. c. valdè, vbi Glossa 42. d. Similiter nec Priuilegia erogare in fauorem Principum, quibus in aliquibus casibus possene Clerici subtici. Sed nec vsus, aut consuetudo plura permisisset Laicis aduersus Clericos; nec tandem per longum tempus in Ecclesiæ primordiis Clericalis Ordo caruisset exemptionis huius possessione, sed statim fuisset inducta, hæc enim requirit conditio eorum, quæ iuris sunt diuini, & tamen vetera monumenta percurrenti obuiam fiet, initio Ecclesiæ Clericos Principibus Laicis stetisse subiectos.

Tandem piissimi Imperatores, non nisi temerè concessissent, quod de se erat ad iura Ecclesiæ pertinens, aut certe mendaciter se concessisse profiterentur huiusmodi immunitatis Priuilegium, nec in eo limitando, declarando, aut reuocando ius habuissent, quæ sæpiùs in ipsis dicta, factaquè habemus ex eorum Codicibus, tit. *De Sacrosanctis Ecclesiis*, & *De Episcopis, & Clericis.* In specie Constantius, & Constans Magni Constantini Filii solis Episcopis concesserunt exemptionem à iudiciis fori Laici, reliquos inferiores Ecclesiasticos nõ eximere. *l. 12. C. De Episcopis, & Clericis*, in Theodosiano. Iustinianus indulsit, vt in ciuilibus Clerici à propriis Episcopis iudicarentur, cum tamen capitalia iudicia sibimet, Principibusquè laicis reseruauerit. *Nouell. const. 33. tit. Ne Clerici apud propr. Episc.* quòd idem Valens, & Gratianus statuere. *l. 23. C. De Episc. & Cleric. in Theodosiano.* Arcadius, & Honorius edicto de

 dis-

discessu ab Vrbe, vitandæ seditionis caussa, voluère subjici etiam Episcopos, & Clericos. *l.* 32. C. *eod.* Honorius, & Theodosius II. *l.* 1. *C. eod.* & exinde Theodosius alter, & Valentinianus III. *l.* 47. non nisi vtraque pars assentiretur, coram Episcopo conuenire, iudicia Clericorū Episcopis permisère, & tandē Eraclius dicitur, tū quoad ciuiles, tū quoad criminales caussas clericos integrè exemisse, quod cōfirmauit amplissimè, abrogans quæ esse poterant in contrarium Federicus II. in Constitutionibus Patauinis post libros feudorū. *Auth. Item nulla C. De Sacrosanctis Ecclesiis.*

5 Hæc sunt præcipua, quibus præfati Authores suam muniêre sententiam, cætera enim, quorum quædam videre poteris in prædicto Tomo II. Cap. XII. ad hæc reducuntur. Quibus non obstantibus, Ecclesiasticam immunitatem esse de iure diuino, tanquàm probabilius, & communius sustinendum est. Et quamuis facilè fuerit Doctores aduersantes recensere, eos tamen, qui à nobis stant, hic comperere, nimis longum esset, quin impossibile, cum fine hyperbole affirmare possis, reliquos omnes ferè, qui scripserunt, illis paucis exceptis, huic piæ opinioni subscribere. Aliquos tamen non præteream, vel dignioris auctoritatis, vel aetiùs hanc nostram sententiam propugnantes: sunt *Glossa in c. Si Imperator in Ver. & discenti 96. d.* hæc in verba. *Ergo antequàm esset aliqua Constitutio, etiam Clerici non erant de Iurisdictione sæculari, vnde omnes Constitutiones, quæ emanauerunt, quòd Clerici non sint iudicandi, nisi ab Episcopis, non sunt nisi iuris declaratio*, & in *cap. Quamquàm in Ver. diuino De Censibus lib.* 6. ex Scripturæ Sacræ testimoniis idem confirmans. Omnes item antiqui Canonistæ, *Ioannes Andreas, Geminianus, Archidiaconus, Ancharanus, & Franchus in dicto cap. Quanquàm Abbas, Felinus, Innocentius, & Butrius in cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ. De Constitutionibus. Innocentius in cap.* 2. *De Maioritate, et obedientia*, vt mirum sit, quod à *Couarruuia* in oppositum citetur, quærens enim *Innocentius* à quo processerit hęc immunitas, respondet à Papa, vel Imperatore, *sed quia*, subdit, *bi non plenè eximunt, dicimus, quod sunt exempti à Deo. Cardinalis, et Corsettus in cap. Perpendimus. De sent. excomm. Rochus de Curte in cap. vlt. De Consuetudine. Aleiatus in cap. Cum non ab homine. De Iudiciis. Gomesius in cap* 1. *De Constitutionibus. Aufrerius in Clement.* 1. *De officio Ordinarii, & Rota Romana decis.* 10. *nu.* 4. *De Consuetudine in antiquis.* Cæteros omitto latè citatos apud recentiores, qui hoc idem sentiunt, pluribusquè defendunt, videlicet apud *Azorium Instit. Moral. tom.* 1 *lib.* 5. *cap.* 18. *Suarez lib.* 4. *aduersus Regem Angliæ cap.* 8. & 9. *Iulium Clarum practic. crimin. lib.* 5. §. *fin. quæst.* 36. *nu.* 1. *Martam de Iurisd. par.* 1. *cap.* 9. *Petrum Cenedum collectan iuris Canon par.* 1. *collect.* 37. *nu.* 1. *Carolum de Graffis De effectib. Clericat. effect.* 1. *nn.* 2. *et* 3. qui duo posteriores propèmodum infinitos congerunt, restanturquè esse communem *Alterius tom.* 1. *De Censur. lib.* 5. *disp.* 16. *cap.* 2. *col.* 4. in initio *Fernandus Vasquius tract. De success. creat.* §. 22. *limit.* 17. *n.* 58. *Viuius in communibus opin. Ver. Clerici à potestate Guttierez in repetit. l. nemo potest num.* 117. *ff. De legat.* 1. *Villalobos in communibus opin. Ver. Clericus nu.* 68 *Sigismundus Scaccia in tract. de Iudiciis par.* 1. *cap.* 11. *nu.* 44. præter *Suarez, Azorium, Clarum, et De Graffis* à nobis citatos, quin etiam id fatentur aliqui ex oppositis, vt *Couarruuias, Nauarrus, et Farinaccius.*

6 Hinc statim licet desumere non futile argumentum ad nostrum dictum roborandum. Nā cum quælibet sententia contra communem, habuerit aliquem primum authorem, hic non fuit sufficiens, & consequenter nec alius quilibet post ipsum, vt legitimè eam fundaret, quoties illa communior, cui aduersatur, fauet potestati clauium, & Iurisdictioni Ecclesiasticæ. Ita enim firmarunt. *Hostiensis, et Ioannes Andreas in cap. Rursus, Qui Clerici, vouentes Pelinus in cap.* 1. *nu.* 54. *De Consuetudine*, & latè *Marta de Iurisdictione par.* 4. *centur.* 2. *cas.* 164. Vbi probat, nec etiam communiorem opinionem esse præferendam minùs communi, si hæc sit Ecclesiæ, ac piæ caussæ fauorabilior. Quamobrē nostra hæc sententia cum sit procul dubio receptior, simulquè pia magis, & Ecclesiæ fauorabilior, tanquàm magis vera amplectenda est.

Dum verò dicimus, immunitatem esse de iure diuino, non excludimus, eam Canonicis sanctionibus, & Imperialibus Priuilegiis fuisse roboratam, & confirmatam, clariùs enim hoc patet, quàm vt probatione indigeat. Sed ita voluimus esse de Iure humano, siue Pontificio, siue Cæsareo, vt non ab eo habeat originem, aut institutionem, sed altiùs à iure diuino sumpserit principium.

7 Id, quod docent expressè Canones, & Concilia Namquè in *c. Sylnester* 11. *q.* 1. ait Gelasius Papa, agens de Clericis apud forum Laicum conuenitis, *Contra leges diuinas, ac publicas pulsatis formum suum putauit auferri.* Faciunt, ea, quæ ex Concilio Carthaginiensi III. referuntur in *c. Placuit.* il 1. & ex Epistola Alexandri in *cap. Relatum ead.* C. *et* Q. Et in *c. Si Imperator* 96. *d.* Ioannes Papa inter alia sic ait, *Non à legibus publicis, non à potentatibus sæculi, sed à Pontificibus, et Sacerdotibus omnipotens Deus Christiana Religionis Clericos, et Sacerdotes voluit ordinari, et discenti, et recipi de errore remeantes.*

Quibus, & similibus aliis non congruere vulgarem responsionem, quod scilicet sermo sit rārùm de caussis merè Ecclesiasticis, seu circa res spirituales, & sacras, manifestum erit, si verba ipsa, quę generalia sunt, perpendantur, aut cōtextus ipsi adeantur examinandi.

Insuper in *cap. Nimis. De Iureiurando* ex Cōcilio Lateranensi sub Innocentio III habetur. *Nimis De iure diuino quidam Laici vsurpare nituntur, cum viros Ecclesiasticos, nihil temporale obtinentes ab eis, ad præstandum sibi iuramenta fidelitatis compellāt;* Et in *cap. Quanquàm De Censibus in* 6. ait Bonifacius VIII. Cū *igitur Ecclesia, Ecclesiasticaquè persona, ac res ipsarū, non solum iure humano, quinimmò, et diuino, à sæcularium personarum exactionibus sint immunes.*

munes. Et in Concilio Coloniensi *part. 9. cap. 30.* dicitur, *immunitatem hanc esse vetustissimã iure pariter diuino, et humano introductam.* In Concilio item Lateranensi sub Leone X. *sess. 9.* in *Bulla Reformationis Curiæ* habetur. *Cum à iure tàm diuino, quàm humano, Laicis potestas nulla in Ecclesiasticas personas attributa sit*; Tandem in Concilio Tridentino *sess. 25 cap. 20 De Reformatione* sic sermo est ad sæculares Principes; *nec permissuros, vt Officiales aut inferiores Magistratus, Ecclesiæ, et Ecclesiasticarum personarum immunitatem, Dei ordinatione, et Canonicis sanctionibus constitutam, aliquo cupiditatis studio, seu inconsideratione aliqua violent.*

Hisquè posteriorum Conciliorum auctoritatibus certè accomodari non potest ea Hostiensis interpretatio, quam adhibet textui *cap. Nimis de Iureiurando*, & Salmeronis *cit. tract. 37. in Euang.* quam accomodat textui *cap. Quamquã de Censibus in 6.* quod scilicèt nomine iuris *diuini* significetur Canonicum; *humani* verò, Ciuile. Namque, vt præteream interpretationẽ violentam esse, & inusitatam, Tridentinum vidimus apertè distinguens inter ius diuinum, & canonicum, inquiens *Dei ordinatione, & canonicis sanctionibus*. Et Lateranense sub Leone X. intendens probare, nullo iure Laicis inesse in Clericos potestatem, si de Canonico tantùm, et Ciuili locutum fuisset, non sufficienter deduxisset intentum, quia adhuc ex iure diuino, propriè accepto, possideri à laicis hanc potestatẽ, dicere aliquis potuisset.

Aliud aduersariorum subterfugium ad euitandam harum auctoritatum vim, deteximus cit. tom. II. Cap. XIII. *num. 5.*

8 Fauent prædictis Imperatorum decreta, in quibus ita ipsi loquuntur, vt potiùs supernaturaliter concessam agnoscant, quàm proprio præsumant indulto immunitatem elargiri. Textus est in *Auth. Cassa C. De Episcopis, & Clericis*. Vbi postquam dixisset Imperator, caussas Clericorum apud ecclesiasticos Iudices esse discutiendas, hæc habet: *Iudex enim, qui de caussis sententiam proferre præsumpserit, ab administratione depulsus, tanquam diuinitatis contumeliam inferens, &c.* Et in *l. Sancimus C. de sacrosanctis Ecclesijs*, vbi statuitur, sacra vasa alienanda non esse, redditur ratio. *Cum etiam veteris leges, ea, quæ diuini iuris sunt, humanis nexibus non illigari, sanxerunt*; ibidem autem personæ sacræ sacris rebus præferuntur. Et in *l. Decernimus C. eod.* leges Iuliani Apostatæ contra ecclesiasticam libertatem dicuntur *sacrilega, & facta contra ipsum Deum*. Et *l. 47. C. De Episcopis, & Clericis*, post appellatum Tyrannum à Theodoro, & Valentiano eumdem, qui priuilegia Ecclesiarum abstulerat subiungitur, *Clericos, quos indiscretim ad sæculares Iudices debere deduci infaustus præsumptor edixerat, Episcopali audientiæ reseruamus, fas enim non est, vt diuini muneris ministri, temporalium potestatum subdantur arbitrio.* Quæ eadem verba reperit Carolus Magnus in *suo Capitulari lib. 6. cap. 109.* In ijs autem est perpendendus loquendi modus; nam si Tyrannus, ac præsumptor est, qui contra libertatem Ecclesiasticam statuit, etiam si Imperator, igitur Imperatores, aliundè, quàm à se extortam, libertatem agnoscunt, nec à se dependere, fatentur. verbum verò *reseruamus* potiùs fauet, quia non est concessiuum, sed enuntiatiuum eius, quod de se iam intelligitur debitum: dicitur què *fas non esse, vt diuini, &c.* quia *fas* teste *Isidoro lib. 5. Etimolog. cap. 2.* significat diuinam legẽ, quæ ad Deum pertinet, eamquè in cognitione naturalis cuiusdam æquitatis instillat.

Ex quibus clarè constat, non esse immunitatẽ hanc ex solis Imperatorum priuilegijs inductam, ita vt ipsis non consentientibus aliundè non potuisset induci, vt malè sensère *Hostiensis in Summa lib. 3. tit. De immunit. Ecclesiast. §. Sed nec alia. Petrus Ferrariensis in sua practic. ver. Plenam. Palacius, & Medina locis supra citatis.* Siquidem non inficiantur ipsi Imperatores, aliunde habuisse principium; cum asserant se promouisse potiùs quod fuerat, vt amplius conijcitur ex vulgatissimo Magni Constantini facto, relato in *cap. Continua, & in c. Futuram 12. qu. 1.* cui cum oblati fuissent in Nicena Synodo libelli, accusationes Episcoporum continentes, respuit illicò iudicium, tamquàm nec tunc temporis ad se pertinens, inquiens se Deos non iudicaturum, qui ad Deorum iudicium reseruantur, aliorum scilicèt Clericorum; vt exponit *Glossa in dicto c. Continua ex c. Sacerdotibus ead. c. & q.* Id; quod accidisse etiam in Concilio Chalcedonensi memoriæ cõsignatum est. Et consonat modus loquendi Cõcilij Matisconensis *II. cap. 9.* dicentis, *sacratissimas leges*, significantur autem Imperiales, *de Episcopali audientia*, de causis scilicèt per Episcopos audiendis *in ipso penè Christianitatis principio sententiam protulisse*. Denotatur enim fori ecclesiastici iurisdictionem nõ fuisse ab Imperialibus legibus institutam, sed per declaratoriam sententiam in vsum promotam, vt expendit *Suarez cit. lib. 4. defensionis fidei aduersus Anglos cap. 9. num. 20.*

9 Iam verò explicare oportet, quali nam diuino iure conueniat hæc Clericis immunitas, naturali ne, an scripto, vel potius vtroquè? Et duo hìc præaducerto. Alterum, quod licet propriè ius diuinum scriptum, prout à diuino naturali contradistinguitur, dicatur illud, quod, quia præter est, aut supra naturam in scripturis expressè institutum, & præceptum est ex sola Dei voluntate, & ordinatione; hoc loco tamẽ accipimus scriptum, ita vt non excludat, quod simul est naturale, sed vt excludat illud dumtaxat, quod, cum naturale sit, nullo exarato præcepto indiguit. Hoc autem, quod dicimus scriptum, ampliori vocabulo appellari solet *positiuum*, & sub hac voce complectitur etiam Traditiones, quæ eiusdem roboris sunt cum Scripturis. Alterum prænotabile est; ius diuinum naturale adhuc esse duplex: Vnum, quod deducitur ex lumine nostro naturali, nulla accedente supernaturalium rerum cognitione. Id autem idem est, quod ius gentium primæuum, cum ipsa natura conditum, seu ipsi naturæ inditum, atque infixum; quodquè præscribit, quæ natu-

raliter fieri conueniant. Et dicitur diuinum ſaltem impropriè, ac remotè, quatenùs originē ex Deo ſumit; eſtquè participatio quædam legis æternæ, diuiniquè luminis. Aliud verò magis propriè dicitur diuinum, naturale ſcilicèt ius, quòd non dictatur à natura humana, ſpectata in ſua pura conditione, ſed accedente cognitione alicuius rei ſupernaturalis, vt ſuprà dicebatur, dum pro aduerſarijs argumentaremur. Cenſebitur enim hoc modo immunitas de iure diuino, ſi oſtendetur cognitio ſtatu, dignitate, ſeu gradu ſupernaturali noſtri Clericatus, euidenter, ac neceſſariò indè inferendum eſſe, quòd debeat à iuriſdictione laicorum Principum eſſe exemptus.

Igitur ex iure purè naturali deduci hanc immunitatē, nullo negotio probatur. Illud. quippè dicitur eſſe iuris huius, quod à recta ratione præſcribitur, & dictatur, ſed vnuſquisquè naturaliter percipit, rebus, & perſonis Deo conſecratis peculiarem reuerentiam, ac exemptionē à profanis vſibus, & oneribus conuenire, nec eſſe congruum, ſubijci iudicijs, legibus, ac gladio eorum; qui diuerſæ ſunt profeſſionis, & dignitatis longè inferioris, igitur, &c.

Quod pluribus exemplis poſſet illuſtrari, nec enim vlla fuit vnquàm gens in Religione tam impia, in cultu ſuperſtitioſa, in moribus rudis, quæ ſacris ſuis Miniſtris libertatem, ac exemptionem aliquam non permiſerit, vt videre licet apud *Ariſtotilem lib. 2. Econom. Plutarchum in vita Camilli*, *Cæſarem de Bello Gallico lib. 6.* aliosquè veteres Scriptores. Hinc *Geneſ. cap.* 47. habemus Pharaonem, ſolo ductum naturali hoc lumine, dum vniuerſam terram AEgypti in ſubiectionem reciperet, Sacerdotum agros exemiſſe; quibus inſuper ſtatuta cibaria ex horreis publicis ſubminiſtrabat. Quo facto in argumētum vtitur Cōcilium Lateranenſe ſub Innocentio III. tranſlatiuè in *cap. Non minus. de Immunit. Eccleſiarum*; indequè noſtram his verbis ſētentiam aſtruit. *Vt deterioris conditionis factum Sacerdotium videatur, quàm ſub Pharaone fuerit, qui legis diuina notitiam non habebat.* Quaſi velit inſinuare, eos, qui legem agnoſcunt diuinam, non poſſe non eximere à muneribus, & ſubiectione, Dei Sacerdotes, ac Miniſtros. *Eſdra* item 1. *cap.* 7 fertur Artaxerſes Perſarum Rex, eodem lumine ductus, vetuiſſe imponi tributa, ac vectigalia Sacerdotibus Hebræis. Confirmaturquè ampliùs, quia ſi vaſa ſacra in quacumque ſecta iudicantur naturali lumine ad profanos vſus non eſſe conuertenda, aut aſſumenda, ex eodem lumine nequit ignorari, perſonas ipſas, ſpecialiter Religioſo cultui dicatas, nō debere ſubijci oneribus laicis, ac legibus vnà ſimul cum reliquo populo. Tandem Templorū, quoad refugium deliquentium, immunitas, quæ etiam noſtræ libertatis pars eſt reductiua, ita à lumine naturali ſuadetur, vt apud omnes nationes exactiſſimè fuerit obſeruata, vt latè apud antiquos.

10 Ex iure autem naturali diuino, adiuto cognitione ſupernaturalis excellentiæ, & dignitatis, quæ eſt in gradu Clericali, manifeſtiùs deducitur hoc priuilegium; quia ſtatus Clericalis legis Chriſtianæ vero, & præſtantiſſimo modo eſt Deo conſecratus, vt exemptio à ciuili iuriſdictione ſic iure naturæ debita, ac connaturalis tali ſtatui; nec enim vſus ſubiectionis laicæ poteſtati poteſt non vergere in minorem reuerentiam, ac par ſit, eiuſdem ſtatus. Quod præſertim animaduertere eſt in ſubiectione, quo ad onera, & quoad cauſſas criminales, vt exprimit mirificè citatum Concilium Matiſconēſe, inquiens, *Nefas eſſe, vt illius manibus, ac iuſſioni Epiſcopus de Eccleſia trahatur, pro quo ſemper Deum exorat, & cui inuocato nomine Domini ad ſaluationem corporis, animaquè. Eucharistiam ſæpe porrexit.* Et hoc loco maiorem vim habet argumentum, ſumptum ex reuerentia noſtris ſacris ſuppellectilibus debita; vt enim perſpecta conſecratione, ac deputatione earū, immunes ſtatim, ac exemptas à communibus vſibus agnoſcimus, ita vt ſine ſacrilegio non poſſint ad illos transferri, iuxtà Regulam *Semel Deo dicatum non eſt ad vſus humanos transferendum cap. 51. De Regul. Iur. lib. 6. cap. Prædia & c. Indignè 12. qu. 2.* ita homines ipſos, nefas erit, communi poteſtati, ac iuriſdictioni ſubijcere, quod eis graue eſt, & iniurioſum, cum laicum Tribunal ſuſpectum odij, & inimicitiarum ſit, & laici oppidò Clericis infeſti; *ex cap. laicos 2. q. 7. & cap. Clericos De Immunit. Eccleſ. lib. 6.* Quæ veritas ex relato Conſtantini facto roborata eſt; qui, vt ſacra fuit fide illuſtratus, ſtatim in eam Clericorum venerationem deductus eſt, vt iam indecens omninò putauerit, eos ad ſuum Tribunal admittere iudicandos.

Infert vlteriùs Chriſtiani Clericatus cognita dignitas ſuperioritatem quandam, qua laicis Maieſtatibus præſtare, ac præferri dignoſcitur, in ſpiritualium adminiſtratione ſaltē; in quibus quilibet ſpectatæ quantùmuis eminentiæ, Sacerdoti ſubijcitur. Vnde in *cap. Duo ſunt 96. d.* ait Gelaſius Pontifex, *tantò grauius eſt pondus Sacerdotum, quantò etiam pro ipſis Regibus, vel legibus hominū in diuino ſunt reddituri examine rationem.* Et infrà ex D. Ambroſij verbis. *Honor, & ſublimitas Epiſcopalis nullis poterit comparationibus adæquari. Si Regum fulgori compares, & Principum diademati, longè hoc erit inferius, quàm ſi plumbi metallum ad auri fulgorem compares; quippè cum videas Regum colla Principum ſubmitti genibus* Sacerdotum, *& oſculata eorum dextera orationibus eorum credant ſe communicari, vel muniri.* Et in *cap. Duo ſunt 11. q. 1.* ex D. Hieronymo de Clericis dicitur. *Hi namquè ſunt Reges, ideſt ſe, & alios in virtutibus regentes, & ita in Deo Regnum habent, & hoc deſignat corona in capite.* Atqui, ſi ita eſt, aduerſatur iuri naturali, ac diuino ita Clericatum inſtituenti, quod ſuperior ſubijciatur inferiori, & quod Iudex, & Paſtor, licèt ſpiritualium tantùm, iudicetur ab oue propria, & ſubdita, iuxtà *cap. Oues 2. qu. 7.* Nam quamùis ſecundùm diuerſos reſpectus non repugnet, eundem alio eſſe maiorem, & inferiorē, non poteſt tamen non cedere in minorem Clericatus reuerentiam, ſi is, qui præſtet in ſpiritualibus, quæ longè maioris præſtantiæ, ac excellentiæ ſunt, quàm temporalia, in temporalibus

ſuo

ſuo aliàs ſubdito ſubijciatur; præſertim quando alteri ſubijci poterat cum maiori honeſtate, nimirum ei, qui nec munere eſſet impar, nec iure diſſimilis, ait Ambroſius *Epiſt. 13. ad Valentin.* Quod argumentum inſinuatur à Concilio Matiſconenſi relato, & expreſsiùs *c. Quis dubitet 96. d.* vbi Gregorius VII. *Quis dubitet Sacerdotes Christi Regum, & Principum, omniumquè Fidelium Patres, & Magiſtros cenſeri? Nonnè miſerabilis inſania eſſe cognoſcitur, ſi Filius Patrem, diſcipulus magiſtrum ſibi conetur ſubiugare, & iniquis obligationibus illum ſua poteſtati ſubijcere, à quo credit, non ſolùm in terra, ſed etiam in Cœlis ſe ligari poſſe, ac ſolui?* Quid aprius? ſed de hoc argumento plura eo tom. II. Cap. XII.

Inde tamen infero ad hominem noſtram ſententiã; ſi enim hoc & ſimilibus argumentis ducti, faſſi ſunt aduerſarij, & in ſpecie *Sotus, Nauarrus, & Couarruuias*, Priuilegium immunitatis eſſe iuri naturali diuino conforme, ſimpliciter iuris dicendum eſt diuini. Nam quod eſt diſpoſitum iuri diuino conforme, de iure eſſe diuino dici debet, quod ſæpiùs dictatur per cognitionem huius conformitatis, & congruentiæ, abſquè expreſſiori præcepto. Ita firmarunt *Geminianus in §. leges num. 4. verſ. Iſtud dictum 4. d. Marta cit. ſupra cap. 6. num. 15. & Duardus ad Can. XV. Bull. Cœn. qu. 18. nu. 12.*

12 Hucusquè autem probarum volumus, nõ ſolùm donum ipſum exemptionis, poteſtatemquè eo vtendi eſſe à iure diuino, verùm etiam, circa eam adeſſe diuinum præceptum, quo ſcilicèt Clerici ipſi teneantur immunitati ſtudere; Laici verò habenti bus priuilegium tale non ſe opponere, aut in eo vim inferre, vel præiudiciũ, quin potius ſartum tectumquè ſeruare. Namquè poſito tali priuilegio, erogato à Deo ratione ſtatus, ac dignitatis clericalis, neceſſariò adeſſe etiam debet lex diuina, quæ præcipiat eius priuilegij obſeruationem, alioquin fruſtraneum eſſet, arg. *cap. Quia diuerſitatem de conceſſione prabendę, & cap. Statutum §. In proferendo de reſcriptis lib. 6.* Quapropter malè *Couarruuias* ex eo quòd (vt ipſe ſupponit) nullum tale præceptum reperitur in ſcriptura expreſsum, infert, exemptionem non eſſe præceptam à iure diuino, quia eius etiam dato ſuppoſito, adhuc præceptum poteſt eſſe dictatum luminę naturę, aut teneri ex ſacra traditione, ſeu totius Eccleſiæ conſenſu. Hæc enim illatio. *Non eſt ſcriptum in veteri, aut noua lege; ergo non eſt iuris diuini*, tanquàm erronea, & hæretica reprobatur à Sanctis Patribus *Ignatio in Epiſt. ad Neroně, Dioniſio cap. vlt. eccleſiaſt. Hierarch. Irenęo, Tertulliano, & alijs* apud *Martam loco cit. nu. 19. & Duardum vbi ſupra num. 52.* Ruerent enim ex ea Eccleſiaſticę traditiones, Pontificumquè, ac Conciliorum decreta, quoad fidem, & ſacros mores, quæ in ipſa ſcriptura expreſsè non reperiuntur.

13 Quamobrem dici in primis poſſet, tale præceptum haberi ex traditione, & antiquiſſimo, conſtanti, ac perpetuo ſenſu Eccleſiæ, qui ſolet ius diuinum arguere, vt latè *Theologi agentes de Fide.* Nullus enim eſt, qui auctorem ſe huius ordinationis appellauerit, ſeu qui propria auctoritate illam edidiſſe aſſeuerauerit, tàm ex Imperatoribus, quàm ex Pontificibus, vt in ſuperioribus viſum eſt; ſed ab ipſis Eccleſiæ primordijs ſucceſſiuè transfuſa, ac perpetuò obſeruata eſt. Et ſub Imperatoribus Ethnicis, quo tempore ad vſũ promoueri non poterat hæc libertas, tamen quantùm ex parte erat Prælatorum Eccleſiæ, quãtumquè inter ipſos fideles fieri poterat, inducta eſt: Incipiamus à Syluestro, & verſus initia Romanæ Cathedræ in Petro, per anteceſſores Pontifices progrediamur, Quid ipſe circa hanc exemptionem dixerit, ſanxeritquè, quid ante ipſum Marcellus, & Marcellinus circa annũ Christi 296. refertur latè à Gratiano *iuribus 11. cauſa q. 1.* Idemquè eſt de Caio circa annum 283. *in Epiſt. ad Feliſem.* Sic Teleſphorus octauus à Petro in *Epiſtola ad omnes fideles, Diſcreta*, inquit, *eſſe debet vita Clericorum à Laicorum conuerſatione, & ſicut Laici, & ſaculares homines nolunt eos recipere in accuſationibus, ita nec Clerici debent eos recipere in impulſationibus ſuis.* En quanta iam tunc fuerit inter vtrumquè forum diſtinctio. Sic Alexander à Petro ſextus in *Epiſtola ad omnes Ortodoxos*, de hac immunitate ſtatuit, teſtaturquè, eam à temporibus Apoſtolorum obſeruatam fuiſſe. Sic Anacletus à Petro quartus in *Epiſtola ad Epiſcopos Italiæ* tranſlatiuè in *c. Accuſatio 11. 2. q. 7.* exemptionem iam fuiſſe præceptam ſupponit, his verbis; *Vnde liquet, quòd Summi Sacerdotes, id eſt Epiſcopi, à Deo ſunt iudicandi, non ab humanis, aut praua vitæ hominibus lacerandi, ipſo Domino exemplum dante, quando per ſe ipſum, et non per alium vendentes, et ementes eiecit de templo Sacerdotes. Nullus enim, vt reor, inuenitur inter illos, qui velit ſeruum ſuum ab alio, quàm à ſe iudicari, quod ſi præſumptum fuerit, autmultà indignatione ipſe iraſcitur, aut potius vindictam quærit ſuper eum, vnde, et Dominus ait per Prophetam, qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei.* Vbi ad rem noſtram notandum, quod dicitur Epiſcopos iudicandos non eſſe ab *humanis*, quod alio modo intelligi non poteſt, niſi vt idem ſit, quod à *Laicis*. Deinde, quod exemplo Chriſti, per ſe Hebræos Sacerdotes corripientis, inferatur, Clericos, non per Laicum hominem, ſed per alium eiuſdem gradus, ac conditionis, eſſe in criminibus puniendos. Quod illuſtratur à ſimili, ſerui, nimirùm, qui ab altetius Iuriſdictione eſt exemptus, à ſolo Domino coercendus. Et tandem, quod præceptum veteri lege fuerit inſinuatum per illud Zaccbar 2. *Qui tangit vos &c.* Sic Clemens, qui tertius à Petro Epiſt. 1. *Siquis ex fratribus negotia habet inter ſe, apud cognitores ſæculi nõ iudicetur, ſed apud Presbyteros Eccleſiæ, quicquid illud eſt, dirimatur.* Quod, licèt etiam de laicis accipi poſſit, ac proinde amplius ſuadeat, quàm neceſſe ſit, pro nobis tamen teſtimonium maiorem vim habet, & aliundè nobis ſat eſt, ſi indè liqueat, forum, & Tribunal apud Eccleſiaſticos, vel tune extitiſſe. Tandem ipſo Apoſtolorum tempore Eccleſiaſticos Iudices pro Clericis inſtitutos habemus, per illud Pauli 1. *Ad Timoth. 5. Aduerſus Presbyterum accuſationem non recipias, niſi ſub*

duo-

duobus, vel tribus testibus. Hæc habemus pro tempore fluctuantis Ecclesiæ. Post Syluestrum autem, & Imperatores ad fidem conuersos, non potest ignorari, qualem habuerit Priuilegium hoc obseruationem, & vsum. Faciunt pro hoc argumento, quæ ex Concilijs Lateranensibus, Matisconensi, Coloniensi, alijsque suprà adduximus, quatenùs ex ijs habetur, hanc immunitatem antiquissimam esse, & sine aliqua humana institutione. Postremò accedant testimonia, hãc antiquitatem testantia, tùm *Baldi in Auth. Statuimus C. De Episcopis, et Clericis*, vbi ait, *immunitatem Ecclesiasticam, quoad Priuilegium fori, fuisse institutam antequàm Imperatores essent*, tùm *Ludouici Romani Singular.* 419. dicentis, *Clericos exemptos à foro sæculari, etiam antequàm Petrus natus esset.*

13 Quæ etiam volumus allata contra eos, qui nomen libertatis Ecclesiasticæ conantur nouitatis insimulare. Quod enim eo nomine significatur certè non est recens, vt vidimus. Quoad vocem autem ipsam teste *Duardo loc. cit. nu.* 26. reperitur in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. *Cap.* 44. *et* 46. vbi explicatur, quid significet, & in quo significatum consistat; porrò Concilium illud fuit anno 1198. Quamquàm longè antiquiorem eã vocem esse repererim, cũ de ea mentio fiat ab Vrbano II. in c. *Tributum* 23. *q.* 8. ibi; *Domino ex tunc pronunciante, Sacerdotes in omni gente liberos esse oportere*, ex quibus obiter aduertas, clarum etiam nostræ sententiæ accedere testimonium, dum diuinæ pronunciationi immunitas ascribitur. Quamquàm non credo adesse, qui absolutè eam vocem libertatis improbet, sed in eo sensu acceptam, in quem perperam illam adducere conantur; vt scilicet denotet, Clericis competere libertatem, qua viuant exleges, & nullius Imperio, ac regimini subiecti, atque à nemine coercendi. In quo quidem sensu malè audit libertas. At hęc non est; quam suis Clericis prætendit Ecclesia. Siquidem discurrendo per singulas immunitatis partes, exemptio à tributis, & oneribus verè dicitur libertas, quia Clericorum personæ, ac bona sunt libera, hoc est communi tributorum subiectioni non obnoxia, in qua tamen libertate nihil praui, aut indecentis reperitur, vt omittam, Clericos nõ carere suis contributionibus pro Principibus Ecclesiasticis. Exemptio à foro laico, tam quoad lites, quàm quoad crimina, dicitur libertas respectu subditorum Laicorum, qui eidem obligantur; at non est absolutè libertas, ità vt Clericus nullum habeat Iudicem, aut vltorem, omnes enim proprijs Prælatis respectiuè, & gradatim vsque ad Summum Pontificem subijciuntur, vndè nil est in hac parte libertatis, absurdi. Exemptio tandem à legibus, & statutis laicorũ Principum, dicitur libertas comparatione obligationis, qua cæteri hominum titulo subiectionis ijsdem tenentur, ita tamen est, vt aliàs regimini, ac directioni propriorum Superiorum, & ijsdem publicis legibus, ex naturali æquitate, ac dictamine subijciantur, vt inferius, est explicandum.

14 Superest, vt videamus, quomodo in Iure diuino scripto præceptum hoc de inducenda, ac seruanda libertate, seu immunitate insinuatum sit. Quæ quidem insinuatio multifariam fieri potuit, Primò vt datum fuerit in lege veteri præceptum adeò generale, & constans, vt etiam de Clericatu nouæ legis accipiẽdum sit, præceptum Decimarum quod ex lege veteri desumptum est, dicitur nunc de Iure diuino *cap. Tua nobis il* 2. *& cap. Decimam. De Decimis.* Licèt enim vetus Testamentum, quoad cæremonialia, & typica finem habuerit, non tamen quoad alia præcepta. Deinde, ita vt per imitationem tantùm, et similitudinem, ex testimoniis, et exemplis veteris testamenti desumendum sit, sicuti præceptum de soluendis Decimis, quod ex lege veteri desumptum est, aliqui volunt dici diuinum solũ per similitudinem in cap. *Tua nobis il* 2. *et cap. Decimam De Decimis.* Vel tandem vt per se sic in nouo Testamento, quod adhuc variis modis esse potest, aut ita vt sit explicitum, et particulare, aut ita vt contineatur in alio virtualiter, & implicitè, aut ita vt Priuilegium, alicui tantùm, putà Pontifici Summo, detur, cum onere communicandi alijs, aut tandem ita vt immediatè, & Priuilegium omnibus Ecclesiasticis, & præceptum de eo seruando omnibus iis, qui circa illud delinquere possunt, traditum sit.

Quædam igitur sunt, quæ à nostris communiter ex veteri Testamẽto adduci solent ad corroborandam sententiam, quam firmauimus locus nimirùm *Genes.* 47. suprà relatus, vbi Rex Ægypti terram Sacerdotum, ac Sacerdotes ipsos à tributis, & seruitute exemit (Cui loco non parùm accessit auctoritatis ex eo, quod ad astruendam Immunitatem Christiani Clericatus sæpiùs à Pontificibus assumptus est, vt in *c. Tributum* 23. *q.* 8. *in cap. Non minùs. De Immunitate Ecclesiarum in cap. Quanquàm iuncta Glossa, De Censibus lib.* 6.

Similiter affertur illud *Esdræ* 3 *cap.* 7. de Artaxerse, qui Sacerdotes populi Iudaici à vectigalibus voluit esse immunes.

Ad hæc quod in veteri testamento Sacerdotes habuerint iurisdictionem etiam laicam, vt constat ex scriptura de Moyse, iudicibus præcipuè Heli, & Samuele, & de Machabæis. Id autem videtur diuina ordinatione institutum, ne Sacerdotes, & Leuitæ laico Principi subijcerentur, quin potiùs Ecclesiasticus iurisdictionem haberet, qua non solùm personas sacras posset moderari, verùm etiam laicas. Vnde quando distincta fuit persona laici Principis à persona Ecclesiastici Præsulis, peculiaris iurisdictio huic collata est, vt ex 2. *Paralip. cap.* 19. colligitur. *Amasias Sacerdos, & Pontifex vester in his, quæ ad Deum pertinent, præsidebit, Zabadias super ea opera erit, quæ ad Regis officium pertinent, habebitisque Magistros coram vobis.*

Illud item *Psal.* 81. *Deus stetit in Synagoga Deorum, in medio autem Deos diiudicat*, quod de Ecclesiasticis accipitur, à solis Ecclesiasticis iudicandis in *cap. Sacerdotibus* 9. *qu.* 3. *ca. Satis* 96. *d. Gloss. in c. Relatum* 9. *q.* 1.

Verùm hæc & similia, licèt valdè conferant ad confirmandum, quod immunitas nostra non ex sola humana institutione habuerit originẽ, sed aliundè primordia fuerit auspicata; quodquè

què in lege veteri fuerit in vsu;non tamen euidêter inferunt, quod quærimus in præsenti, an videlicet à Deo in Scriptura priuilegium immunitatis sit expresſè præceptum, vel ita datum, vt consequenter illius vsus sub præcepto sit volitus. Id autem non satis conuincitur ex prædictis, vt per singula discurrenti occurret.

Prior enim locus ex Genesi arguit tantùm ius naturale, de quo suprà *nu*. 9. nec ibi aliquo modo, nec vel mediatè, erogatur à Deo pro Clericis priuilegium, quia Rex ille, sine aliquo peculiari Dei ductu, solo lumine naturæ, illud elargitus est Sacerdotibus Ethnicæ suæ Religionis iuxtà *Abulensem qu. 7. ad dictum cap. 47. Geneseos*. Immò etsi concederemus, Sacerdotes, de quibus ibi sermo, veræ Religionis fuisse ministros, non statim habemus firmum satis fundamentum asserendi, Clericorum exemptionê peculiari Dei præcepto fuisse per Pharaonem intermedium ordinatam: Quod enim *cit. cap. Tributum* circa huiusmodi factum dicatur, *Domino ex tunc pronunciante, Sacerdotes in omni gête liberos esse oportere*, significat solummodò, quod cum lumen naturale sit à Deo, seu sit participatio quædam diuinæ rationis, quicquid per illud disponitur, est aliquo modo dispositum à Deo, cuius signum est, quod Canon dicit *in omni gente*, cum tamen, excepto fideli populo, quoad alias gentes veræ Religionis exortes, non sit probabile, Deum expresſè immunitatem pro Sacerdotibus illarum instituisse.

Similiter, quod Artaxerſes Iudaicos Sacerdotes voluerit esse à tributis exemptos, eodem naturali lumine ductus, vel instructione Esdræ, vel ipsi id postulanti acquiescens, (vt est verosimilius) adstipulatur quidem nostræ sententiæ, tùm quatenùs infertur, immunitatem esse de iure naturali, tùm quatenùs apparet, fuisse in vsu pro veteribus Leuitis, & Sacerdotibus, in gratiam cuius casus seruādi, aut restituendi, Esdras à Rege facultatem postulauerit, præceptum attamen, quod quærimus, non attingit.

Sic, licet concedamus, ex Dei fuisse ordinatione, quod olim in vnum, eundemquè Pontificem iurisdictio vtraquè, sacra nimirùm, & prophana conueniret; non tamē certum habebimus, id factum fuisse, ne laicis sacri viri subijcerentur; cum id asserendi non extet efficax satis indicium, quippè ob plures alias caussas potest esse factum, quas latè Scripturæ referunt interpretes. Ex loco autem *Paralip.* deducitur ad Summum, Pontificem præfuisse in merè spiritualibus, ac sacris, id enim indicant verba *in his, quæ ad Deum pertinent*, non autem quoad caussas Sacerdotum temporales; vt omittam, institutionem illam fuisse negotium quoddam particulare, nec ex ea singulari ordinatione per Regem Iosaphat elici posse diuinum generale præceptum, quod venamur. Omitto quæ Tom. II. Cap. XIII. *num.* 19, in hunc eundem locum adduxi.

Illud tandē *Psalmi* 81. valdè incertum est, de quo sit accipiendum, vt vidimus *ibidem nu.* 15. Innumeras enim admittere potest interpretationes quarum germana magis, ac receptior est; nomine *Deorum* intelligi cunctos Iudices, ac Principes terræ, non autem solos Sacerdotes, Præsules Ecclesiasticos; qui soli etiam si dicerentur iudicari à Deo, nil falsi assereretur, quia ipsos; sicuti & alios homines, iudicet Deus. Siquè demus, hunc esse sensum, quod eatenùs dicatur Deus eos iudicare, quatenùs per alios eiusdem status iudicari constituit, vt insinuant iura citata, eundem, dicet aliquis, esse sensum respectu aliorum hominum Quotquot enim iudicantur, ex ipsius dispositione ita iudicantur, omniumquè iudicia, tanquàm à Ministris suæ iustitiæ facta, ipse rata habet; à quo sunt ordinatæ omnes potestates. Vlteriùs autem verba illa sunt purè enunciatiua, non autem dispositiua, seu præceptiua, qualia quærimus in præsenti.

Maiorem igitur vim faciūt aliqui in testimonio ex *cap. vltimo Leuitic.* in hæc verba, *omne, quod Domino consecratur, siue homo fuerit, siue animal, siue ager, non vendetur, nec redimi poterit; quicquid semel fuerit consecratum, sanctum Sanctorum Domino erit*. Et quòd istud fuerit præceptum, ostendit finis illius. Cap. ibi, *Hæc sunt præcepta, quæ tradidit Dominus Moysi ad filios Israel in monte Sinai*. Quamobrem eo modo, quo animalia, & arua diuinis addicta, à communibus populi vsibus sunt immunia, eodem personæ Deo consecratæ non possunt ad laicum ius pertinere, sed ad ius maiorum Sacerdotum, vt dicitur in *cap. Nulli liceat, vbi Glossa* 12. *qu.* 2.

Quod testimonium licèt à multis reijciatur, tanquam insufficiens, attamen, quomodo vim accipiat, ostendimus nos eo Tō. *II. Cap. XIII. à num.* 20. & deinceps.

Adducitur etiam, vt efficacior, versiculus ille *Psal.* 104. *Nolite tangere Christos meos; & in Prophetis meis nolite malignari*. Hæc enim verba, vt de se liquet, præceptiua sunt; cumquè sint absoluta, & generalia, fundata etiam in congruentia quadam naturali, per verbum insuper *nolite*, quod pertinet ad directionem voluntatis, (nec immediatè imperat opus externum, ex quo argui possit, prohibitionem non esse æternam) cum etiam sit præceptum negatiuum, quod obligat semper, & ad semper, diciturquè in antecedentibus Psalmis positum, *in præceptū, & in testamentum æternum*, vnde neque est præceptum legale, quod finem habuerit, sequitur satis manifestè, iam adesse præceptum, quod inquirimus. *Christorū* autem nomine intelligi Sacerdotes, & accessoriè reliquos etiam inferiores Clericos, patet ratione vocis, quæ vnctionem consecratiuam significat, & ex quàmplurium Interpretum consensu, qui locum hunc de Sacerdotibus, & Clericis voluerunt esse intelligendum. Quo supposito, cum speciale aliquid circa reuerentiam ipsis præstandam præcipiatur, id comprehendere debet exemptionem à foro, & tributis laicorum; nec enim apparere potest quid aliud hoc præcepto comprehendi possit; ex alia autem parte non potest sine magna irreuerentia, & dedecore Clericatus, trahi Clericus ad sæculare forum, & per laicum puniri, ac iudicari, eiusquè oneribus grauari. Et quidem vis illius verbi *tangere* aliquid aliud

com-

complectitur, quàm iniustam læsionem, quam solam aliquis dicere posset interdici; sed quemlibet tactum imperiosum, & iurisdictionalem, quasi omninò prohibeantur laici, Clericos auctoritate propria peruadere, seu adeo potestatem extendere, vt Clericos vsque tangat; quod inter alias egregiè confirmat auctoritas Anacleti suprà relata ex *cap. Accusatio il 1. q. 7.* qui explicans illud. *Qui tangit vos, &c.* tactum refert etiam ad accusationem, & iudicium. Pontificũ autem, & Patrum sensus optima est intelligendæ Scripturę norma. Videndus Gregorius *Epist. lib. 1. epistola 35.* & Hieronymus *in cap. 2 Zacchar.* & ea, quæ loco citato *à num. 28.* nos circa hunc versiculum adduximus, contra eos, qui ipsum ad rem præsentem pauci faciunt.

At certè indubitati roboris esse debet, quod in *cap. 3. 8. & 18. Numer.* circa Leuitarum libertatem, diuina dispositione statuitur, dum à reliquo populo abdicantur, & Aaroni summo Sacerdoti subijciuntur. Siquidem *cap. 3.* post eorumdem destinationem cultui sacrorum, præcipitur Moysi, *Dabisquè dono Leuitas Aaron, & filiis eius, quibus traditi sunt à filiis Israel.* Quæ donatio alia esse non potuit, nisi quoad subiectionem, & regimen, in quo reliquus populus eos à sui potestate abdicauerat; vnde subditur paulò inferiùs. *Eruntquè Leuitæ mei*, peculiari scilicet iure, & in *cap. 8. Cumquè Leuitæ fuerint coram Domino, ponent filii Israel manus suas super eos, et offeret Aaron Leuitas munus in conspectu Domini à filiis Israel.* Et infra, *statues Leuitas in conspectu Aaron, et filiorum eius, et consecrabis oblatos Domino, et separabis de medio filiorum Israel, vt sint mei; quoniam dono dati sunt mihi à filiis Israel.* Vbi considerandum, quòd separatio à reliquo populo non alia intelligi potest, quàm à communibus oneribus, & subiectione, siquidem qui de populo nõ dicuntur, nec publicis legibus populi subduntur, nec oneribus. Et subditur; *Tradidiquè eos dono Aaron, et filiis eius de medio populi.* Quamobrem ad Aaron loquitur Deus *cap. 18. Excubabuntquè Leuitæ ad præcepta tua*, & ad eumdẽ simul, & filios, *Ego dedi vobis fratres vestros Leuitas de medio filiorum Israel*, vt ostenderet cuiusnàm legibus, ac imperio subditi fierent.

Non est autem dicendum præceptum hoc simul cum fine legis excidisse; quia licèt aliqua contineat cæremonialia, fundatur tamen in vi moralis, in exigentia scilicèt sacri illius status, quem ratione dignitatis, & excellentiæ, decebat gaudere priuilegio exemptionis; quo de facto potitus est, vt expresè dicitur in cap. 8. *Sicut præceperat Dominus Moysi de Leuitis, ita factum est*, & colligitur ex pluribus Scripturę locis, maximè tamen ex *Numer. 1.* vbi, recẽsito reliquo populo, Leuitę non sunt numerati, tanquam qui erant pars à populo exempta, *& quia sacri erant, et immunes à malitia*, ait Iosephus *lib. 3. Antiquitat. Iudaicar. cap. 11.* ac proinde videtur, quod & ab alijs oneribus, ac cõmuni imperio essent immunes; vt etiam sentit Abulensis *qu. 25. ad dict. cap. 1. Numer.* inquiens, Leuitas in nullo conuenisse cum reliquo populo. Vnde & obseruatum est in Scriptura, nunquàm cum reliquo populo, seu tribubus, in ordine ad sæcularia, vel temporalia enumeratis, nominatam fuisse tribum Leui, cum tamen veniat ad numerum, vbi de spiritualibus est negotium. Hæc porrò exemptionis obseruantia, Leuitico ordini inuiolabiliter præstita, non nisi in prędicta testimonia necessariò legem continentia diuinam, reduci potest, quia de hac re non reperitur in Scriptura sacra humana institutio; nec cum fundamento excogitari potest, ab homine aliunde exemptionem fuisse ordinatam, quia cum omnia Iudaica pręcepta minutatim essent in lege diuina, humanæ institutiones sub Mosayca lege erant rarissimæ.

Quinet obiici, Leuitas, ex eo quòd habeamus, eos à reliquo populo in donum Deo fuisse oblatos, non per Deum fuisse exemptos, sed per populum, qui se abdicauit Dominio, potestateque, quàm in eos habebat transferens illam in Deũ. Nec satis occurritur si dicamus, haberi ex Scriptura, à Deo ipsos fuisse in Aaron potestatem reductos, idquè sufficere, quia, si eos subiecit Aaroni, consequenter exemit à Laica potestate, cum vnus, & idem duobus Dominis non possit esse subiectus: Non, inquam, occurritur satis, siquidem, inde solùm conijcitur, quod supposita exemptione facta per populum, necessarium fuerit, Deum alicui alteri eosdem subiicere, ne remanerent acephali, quod non est exemptionem præcipere, sed ea institutam, subiicere exemptos.

Refellitur tamen effugium hoc ex ipso contextu, ex quo habetur, Leuitarũ donum, factum Deo à populo eos eximente à suo iure, non esse accipiendum simpliciter, quasi Deus ipse non habuerit ius auferendi, & eximendi à potestate populi sine titulo donationis gratuitę, & consequenter non possit esse author, & præceptor exemptionis. Non solùm enim ratione generalis dominii in creaturas, sed particulari titulo habetur id factum in cap. 3. *Ego tuli Leuitas à Filiis Israel pro omni primogenito, qui aperit vuluam, à Filiis Israel, eruntquè Leuitæ mei, meum est enim omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Ægypti, sanctificaui mihi quicquid primum nascitur in Israel ab homine vsquè ad pecus; ego Dominus.* Et post aliqua, *Tollesquè Leuitas mihi pro omni primogenito Filiorum Israel; ego sum Dominus*, Et rursus *Eruntquè Leuitæ mei, ego Dominus.* Et in *cap. 8.* postquàm dixisset, *Quoniam dono dati sunt mihi à Filiis Israel*, subdit, *Pro primogenitis quæ aperiunt omnem vuluam in Israel accepi eos: mea sunt enim omnia primogenita.* Ex quibus habemus, Deum, seclusa etiam donatione, & abdicatione facta per populum, & ex generali dominio, & ex particulari titulo, quo suo cultui debebantur Leuitæ, eos à populo potuisse eximere, ut de facto exemptio instituta, non populo sed Deo sit adscribenda. Siquidem donatio Leuitarum facta per populum fuit potius commutatio pro primogenitis, qui oblatione Deo debebantur, cum quo tamen populus dicitur donasse, quatenùs aliundè debitum spontè tamen, & libenti animo oblatum est; & ex Dei benignitate, acceptantis tanquàm spontaneum munus, quod suum erat infinitis titulis, tùm maximè o-

bla-

blationis pro primogenitis. Vide si libet, quæ in Cap. XIII. à *num.* 37. in hunc eundem locum attulimus.

Hæc puto esse, quæ pro immunitate hac ex veteri Testamento afferri possunt. E quibus, si cui non videatur, omninò clarè haberi præceptum expressum de immunitate inducenda, ac obseruanda, quatenùs tamen euidentissimè colligitur, veteres Sacerdotes, ac Leuitas ea fuisse perfruitos, cognoscat, prædictam immunitatem non humano inuento originem habuisse, sed ordinatione Diuina, quæ autem simili modo in Scriptura continentur dicuntur de Iure Diuino, quæ ad hoc vt obligationem inducant, non est necessè, quòd explicitè, & disertè imperata sint, vnde defectu huius non debet esse minus certa sententia, quàm confirmamus. Illud autem hic rursus moneo, quòd præceptum hoc in lege veteri, siue adsit expressum, siue alio modo deducatur, optimè in noua lege debet locum habere propriè, & non per solam imitationem, vt quosdam loqui de Decimis, adnotauimus suprà *nu.* 14. Quia hæc immunitas cum fundetur in iure naturali Diuino, vt demonstratum est, quæ circa illam disponunt, sempiterna sunt, nec abolita cum lege. Nam Clericatus noster maioris longè dignitatis non erat eo Priuilegio per finem legis expoliandus vt dicebamus.

15 In nouo autem Testamento, vt omittam alibi allata, celebre est dictum illud Christi, requisiti, vt tributum solueret, *Ergo liberi sunt Filii*. In quo, iuncta Sanctorum Patrum auctoritate, quæ vera est intelligendæ Scripturæ norma, haud dubium contineri immunitatis impositionem. Verba enim sunt dispositiua, ac præceptiua & ad minùs indicantia adesse præceptum naturale Diuinum, quod hoc testimonio, scriptæ legis robur assumit, eandem quippè verba vim habent, ac si diceretur, *Ergo Filios, necesse est, esse, ac seruari liberos*, necessitas autem præceptum importat. Quo posito, nostra erit hæc demonstrare, quòd scilicet Filiorum nomine Apostolos intellexerit, & quod Apostolorum hoc Priuilegium in Clericatum totum descenderit. Illud prætereo, vtpotè magis receptum, ostendere tributum hoc fuisse laicum, non sacrum, de quo dixi *Cap. XIII. cit.* à *nu* 45.

Illud autem promanationis Apostolici Priuilegii in omnes Clericos vix puto sine notà temeritatis iri posse inficias; vt enim communi Patrum omnium consensu dicitur in Apostolis suis Deus Ecclesiam omnem erudiisse; vt quæ Apostolis præcepta sunt data, eadem ad nos spectare dubium non sit, ita pariter de huiusmodi Priuilegio affirmandum est. Cum enim tunc Ecclesia in solis Discipulis consisteret, non potuit de facto, aut de præsenti aliis Priuilegium conferri. Sic licet Petro dumtaxat dictū sit, *Pasce oues meas*, &, *Quodcumquè ligaueris etc.* Ecclesiæ tamen Primatum transisse in successores, non negatur. Et de hac re innumera possent adduci exempla; quamobrem, dum assumitur, Christum verbis illis Apostolos designasse, ita intelligi debet, vt aut simul non excluserit Clericos posteriores, quin potiùs sub nomine filiorum tam præsentes Apostolos, quam alios Clericos, qui futuri erant filij, sicut Apostoli; comprehenderit expressè, & explicitè, vt satis verba ipsa innuunt, non enim dicitur, *vos estis liberi*, *sed filii sunt liberi*, quasi dicatur. *vos, quiquè, vti vos, erunt filii*. Vel potiùs, quamuis soli Apostoli explicitè designentur, virtualiter tamen comprehendantur etiam successores eorum in gradu Clericatus. Quod enim non ita dictum sit de Apostolis, vt alii excluderentur, eadem ipsa verba indigitant, quæ dignitatem filiorum Priuilegio donant, non autem personas ipsas. Porrò vuulgare est apud *Iuristas*, & docent ad *cap. Priuilegium de Regul. Iur. lib. 6.* Priuilegium, licet particulari personæ concessum, nomine tamen collatum dignitatis priuilegiati, eius morte nō absolui, sed manare in successores dignitatis. Pro quo insinuat *Augustinus serm. 6. De Verbis Apostolis*, Petrum tunc gessisse vices totius Ecclesiastici status, expressàquè hæc verba de Cunctis Clericis intelligit. Quod facit etiam *Hieronymus*, vt infrà referemus *Prosper* item *Aquitanicus, Anselmus, Beda, Vgo, Dionysius, et alii in eum locum Matthæi*. D. *Thomas in 2. sent. dist. 44. qu. 2. art. 2. ad 1.* D. *Bonauentura*, *& Ricchardus* ibidem *art. 3. qu. 1. & Caietanus 2. 2. qu. 184. art. 6.*

Non ergo appositè occurritur ex dictis *num.* 4. quòd Apostoli magis propriè erant de familia Christi, ac contubernio, quàm sint Clerici, vtpotè qui cum illo victitabant, & ideò non eodē modo Clericos esse familiares, vt in eos idem transisse priuilegium, necesse sit affirmare. Nāquè dignitas illa, quæ nomine filiorum importatur, etiam si esse dicatur familiaritas, non est tamen accipienda, nisi de famulatu sacro; ac spirituali, per specialem consecrationem, & mancipationem obsequio Christi Dei, inducto. Nec enim tunc humilis Christus principem gerebat personam, vt familiam suam, suosque aulicos, titulo principandi in temporalibus vellet esse à tributis exemptis. Verba etenim Redemptoris nostri (clamat D. *Gregorius*, & reliqui passim Patres non carnaliter, sed spiritaliter sunt intelligenda. Et hæc quidem, in quibus, ratione nominis *filiorum*, non est dubium mysterium aliquod insinuare voluisse. In gradu autem consecrationis, & status mancipati obsequio diuino non minùs sunt hodie Clerici, ac tunc fuerint designati discipuli.

Iam verò quòd *filiorum* nomine Christus Iesus etiam discipulos, & non se solùm intellexerit, non videtur ita facilè demonstrari posse, si sequamur opinionem *Abulensis, cui dicto 2. Tomo Cap. 1. num.* 58. subscripsimus; scilicet quòd tributum illud solueretur per capita dumtaxat familiarum, non viritim. Vt enim suprà *num.* 4. ex aduersariorum persona argumentabamur; ea admissa, videtur Christo fuisse satis, si ijs verbis *ergo liberi sunt filii*, se ipsum solùm designaret; qui, vt caput Apostolici Collegij, ac familiæ ad tributum exquirebatur. Attamen satis apertè conijcitur, quòd verba illa in amplius direxerit, vt ea acceperunt sacri Interpretes nuper citati, & mox referendi. Hic enim fuit mos Christi, vt oblata aliquando particulari occasione docendi, instruendi, ac præcipiendi. vniuer-

uersaliùs loqueretur, generalemque doctrinam, ac iussa communiora depromeret, ac præsens illa occasio efflagitaret, vt aduotatunt Patres factum pluribus in locis. Præterea sufficiebat quidem Christo tunc, inferre se esse liberum, non tamen obstat, quin potuerit id inferre; & reuera intulerit, per propositionem vniuersalem juxtà efficacem argumentandi modum, quòd cum liberi sint Regum filij omnes, multò magis ipse, qui proprijssime erat Filius summi Regis, liber erat. Vnde non fit, quod deductio, *Ergo liberi sunt filii*, nequeat alios comprehendere, & consequenter Apostolos, præsertim cum deducatur ex Petri generali præmissa. *Reges terræ non à filiis, sed ab alienis censum accipiunt*. Estque signum euidens, quòd in sequentibus plurali locutione vsus est, iungens sibi Petrum, pro quo etiam voluit dari tributum, *Ne scandalizemus, da eis pro me, & te*; vbi innuitur, illa illatione, *ergò liberi sunt filii* Petrum æqualiter cum Christo significatum fuisse, vt neque ipse, qui de tributo soluendo erat expetitus, vel certè expetendus, esset illius debitor, vtpote filius. Idem enim est, ac si dixisset; Ambo vt filii liberi sumus, nec debitores; expedit autem eos non scandalizare, ideò ambo exoluamus.

Dixi, Petrum aliàs fuisse debitorem tributi; quia, vt notauit *Abulensis qu.* 198. *ad Cap.* 17. *Matth.* Petrus erat propriæ caput familiæ, iuxta quod legitur in Euangelio, habuisse domum, & socrum. Non obstat tamen nostro intento, quòd pro Petro solutũ sit, quia protestatio Christi, quòd non teneretur soluere, æquè videtur pro se facta, ac pro Petro. Et fauet, quod idem *Interpres* habet *qu. vlt* & ex recentioribus sequitur *Maldonatus ex Chrysostomo, et Euthymio*, videlicet Christum, quia non tenebatur soluere, noluisse de loculis, rebusue suis præbere, sed de pecunia, quæ ad illius nusquam manus deuenerat, inuenta, & exorta miraculosè in ore piscis. Nam si ex eadem pecunia pro Petro solutum est vtique, quia non tenebatur. Id quod licet inficietur *Abulensis*, asserens ipsum, cæterosque Apostolos, qui Patres erant familias, fuisse solutioni obnoxios, & de facto exoluisse, tamen coniectura illa non improbanda contrariũ suadet; & sine sufficienti adminiculo assumitur, reliquos Apostolos, vtpote obligatos, de facto exoluisse. Memini me *loco citato cum Diuo Augustino* solutionẽ factam pro Petro tribuisse mysterio, vt scilicet, eum futurum esse caput Apostolicæ familiæ post Christum mortalibus functum designaretur; non autem tanquàm aliàs esset debitor, vt caput propriæ familiæ, sed non idcircò non cohereo mecũ, quia licèt dicamus; de facto didracma solutũ pro Petro, ab exactoribus mysterium ignorantibus receptum fuisse, tanquàm debitum pro familia illius; hoc tamen non obstante potuit Christus insinuare mysteriũ, contentum in modo soluendi vnà simul, & ex eodem statere, miraculosè adinuento, dum reliqui ex loculis soluerunt, vt *Abulensi* placet, eo præsertim quòd tunc solus ipse fuerat ad solutionem expetitus, non autem Petrus.

Fortè tamen probabilior est sententia *Hieronymi, Bedæ, Anselmi, Vgonis, Primasii, Dyonisii Carthusiani, & aliorum*, asserentium, tributum illud pendi consueuisse in singula capita, dictum *censum* eo *Matth cap.* 17. & 22. à recensendis capitibus, pro quibus offerebatur; quod habet translatio Syriaca ita reddens verba Christi, *Reges gentium, à quo accipiunt tributũ, vel pecuniam capitatim?* esseque illud idem, quod, dum describeretur vniuersus orbis sub Augusto Cæsare, tempore natiuitatis Christi, vt habetur *Luc.* 2. impositum fuerat, quod non inficiatur idem *Abulensis quæst.* 83. Illud autẽ impositum singulis fuisse capitibus, patet, quia ex illo soluto computabatur, & describebatur numerus populi, vnde oportuerit, Ioseph simul cum prægnante coniuge Bethleem accedere, vt ambo solutione census profiterentur. Nec obstat, quòd à solo Christo Capharnaitæ exactores expetierint tributum, dicendo *Magister vester non soluit didracma?* non autem à discipulis, hæc enim eadem difficultas æquè militat in alia sententia, cum multi Apostolorum essent Patres familias, & præsertim ipse Petrus, qui de solo Magistro interrogabatur, quarè non solùm à Christo, sed etiam ab aliis debuisset expeti didracma. Non enim cum fundamento assumi potest, eos iam soluisse, cum pro Petro solutum deinde sit. Immò obseruauit *Barrada* hic, aliique recentiores Interpretes, non fuisse in singulari didrachmum pro solo Christo expetitum, sed *didracma*, quod plurale est, pro ipso, & aliis, qui debitores putabantur, & non soluerant. Dicimus igitur eam fuisse caussam, cur solus Christus expeteretur, vel quòd putarent, ipsum tanquàm caput, & Rectorem Collegii Apostolici soluturum, aut solutionem præcepturum pro omnibus, (viuebant enim simul, & ex communibus pecuniis) vel quòd, cum esset Magister, & moderator, eius exemplo tribuerent, quod discipuli non soluerent, quasi soluturi simul, ac Magister exemplo docuisset esse soluendum.

Quo admisso; *Filiorum* nomine denotari Discipulos, quos voluit Christus exemptos esse, faciliùs deduci potest. In primis ex facto ipso, quod pro cæteris Apostolis nihil sit solutum. Id quod non leuiter conijcitur ex contextu; si enim pro Petro tantùm dicitur solutum, tacetur autem de alijs, signum est alios non exoluisse. Aliàs enim, si de nullius discipuli solutione mentio fieret, optimè dici posset, de solo Magistro Euangelistam curasse, non de alijs, ideoque omisisse; eò, vel maximè, quòd tributum soluebatur in ingressu Ciuitatis, vbi publicani assidebant; vnde statim ibi Petrus interrogatus, distulit tamen vsquè domum, vbi à Christo præuentus est illis verbis. *Quid tibi videtur Simon, Reges terræ, etc.* Nec potest dici Apostolos iam exoluisse; quia pro Petro mox solutum fuit; igitur nec antequã Christus solueret, nec postquàm soluit, Apostolorum solutio colligitur; facto ergo voluit Christus, eos declarari, vel seruari immunes.

Deinde verò, quia nomine filiorum complexus est secum saltem Petrum; pro quo iussit ad declinandum scandalum solui tributum, cùm aliàs non teneretur, vtpotè filius, participatione, & communicatione filialis priuilegij, in quo Christus eum sibi coniungebat, & æquabat;

vt

vt statim animaduerterunt reliqui Apostoli, qui ad zelum conuersi sunt, exemplò contentionem instituentes, quis eorum videretur esse maior, vt adnotarunt *Hieronymus in hunc locum, Chrysostomus homil. 59. in Matt. & Origines tract. 5. in Ioann.* Quarè quoad Petrum saltem hæc exemptio erit de iure diuino, & sic originariè Clericorum immunitas à Deo orta diceretur. At verò, si alium præter se, Christus comprehendit in illis verbi, *ergo liberi sunt filii*; nulla est ratio satis suadens, cur dicamus solum Petrum, nõ autem omnes Apostolos, concludi. Quamuis enim Petrus supra cæteros in aliquibus extulerit, obseruatum est, in his eum denotasse verbis indiuiduis. *Tu es Petrus, etc. Pasce oues meas, etc.* In appellationibus autem vniuersalibus omnes alios solitum fuisse complecti; præsertim autem in appellatione filiorum. Dicitur enim de omnibus discipulis; *Luc. 5. Numquid potestis filios sponsi, dum, cum illis sponsus est, facere ieiunare?* eisdemque omnibus Deum constituit in Patrem *Luc. 12. Complacuit Patri vestro dare vobis regnum, et Matt. 28.* omnes appellat fratres. *Ite, nunciate fratribus meis.* Regula autem est interpretandæ scripturæ, vt ex vno loco alter explicetur; Si ergò filiorum nomine pluribus in locis Apostolos, vel discipulos omnes designauit, cur non etiam in præsenti? Ideò *DD. Hieronymus, et Augustinus*, quos cæteri latinorum sequuntur Interpretum, nomine filiorum, tã se, quàm Discipulos comprehendisse, tanquàm certum supponunt expressè.

Percontaberis, si nomine filiorum latè accepto, tàm pro naturali, quàm adoptiua filiatione, frequens est in scriptura, vt omnes Christiani, aut saltem omnes iusti comprehendantur, iuxtà illud *Ioann. 1. Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius*, quale sit fundamentum, vt dicamus, nomine filiorum in præsenti solos Apostolos, eorumquè in Clericatu successores significari, non alios?

Omissa responsione *Caietan. 2. 2. qu. 104. art. 6.* scilicet eos dumtaxat filios hic intelligendos esse, qui præsunt in Regno, & in administratione illius laborant, quales erant Apostoli, quos Christus alloquebatur, et successores Episcopi, Sacerdotes, & Clerici, hac, inquam, responsione omissa, quæ non aliud fundamentum habet, quàm tanti viri auctoritatem, dicimus, id aliundè esse conijciendum. Siquidem ex alijs sacræ Scripturæ locis, & ex ordine naturalis iustitiæ, (*vt ait D. Thomas in corpore cit. art. 6.*) est manifestum, fidem Christianam non eximere à subiectione debita, & tributis. Igitur si eo loco Christus aliquos declarauit immunes, non omnes erit Christianos, vel iustos; Quos ergò? Vtiquè non nisi Sacerdotes, & Clericos, qui speciaIiori aliquo modo, ratione scilicet dedicationis sacræ, sunt filij, vt insinuauit idem *Caietanus. et S. Thomas in 2. sent. quæst. 2. art. 2. in 3. respons. ad 1. argum.* vbi agnoscens ex hoc loco immunitatem, ait, Christum de se loqui, & de discipulis; subdens, *ideò non sequitur, quod omnis Christianus huiusmodi libertatis sit particeps, sed solùm illi, qui, sequuntur Apostolicam vitam.*

Imò etiam si concederemus, nomine Filiorum Christum solùm denotari, adhuc colligitur Apostolos, & consecutiuè Clericos eorum successores, per quandam sequelam declarari exemptos. Quandoquidem si Filii Regum à tributis sunt exempti, igitur, & familiares eorum; alioquin enim solutio tributi in damnum Filiorum redundaret, de quorũ ærario tributa familiæ penduntur, exinde autem, & in detrimentum Patris de cuius bonis Filii insumunt. At fuère Apostoli de familia Christi, nec est dubium, tales nunc Clericos esse, ratione sacri famulatus, vt disertè testatur *Telesphorus Papa. in Epist. ad omnes fideles*, manet ergo Priuilegium eo in loco collatum. Quapropter non refragatur, quod dici solet, exemptionem familiarum Regii Filii non esse fundatam in aliqua necessitate, vel iure, sed in simplici quadam congruentia, hominumquè vsu, id autem non esse satis, vt inferamus, Christum declarando se exemptum vt Filium, etiam Apostolos familiares suos declarasse exemptos.

Namque, & bona Filii, de quibus est soluendum, necessariò sunt exempta, & argumentum Christi est à fortiori, quod si filii terrenorum Regum exemptionem, qua gaudent, communicant familię iuxtà hominum vsum, & rationabilem congruentiam, ita filiale Priuilegium Christi; quod verosimile est, ab eo assumptum omni meliori modo, & prærogatiuis rationi consentaneis communicandum est familiæ eius, vt potè quæ nobilior est, & excellentior. Et hic applicari potest aliorum interpretatio, qui verbum *ab alienis* accipiunt, vt significet extraneos, & remotos, prout contradistinguntur à domesticis, & intimis, ita vt abiis, statuatur, non esse exigenda tributa, qui alieni non sint: Apostoli porrò non erant alieni, verùm intimi, et domestici. Ex discursu igitur Christi, nulla ratione relinquuntur sub onere tributorum. Accedit quod iù iure, et locum suum Christus non semel in Euangelio subingredi Apostolos constituerit, vnde *Luc. 10.* dicitur. *Qui vos audit, me audit, qui vos spernit, me spernit, qui vos recipit &c* quapropter si ipse erat à tributis exemptus, eadem voluit exemptione Apostolos gaudere.

Confirmantur prædicta à Patrum testimoniis non contemnẽdis. *Ambrosius Annotat. in Exod. cap. 51.* Ex verbis his Christi abnuit Petrum obnoxium fuisse tributo. Non debebat inquiens Filius Dei, non debebat Petrus, sed ne scandalizarentur &c. *Augustinus lib. 1. quæst. Euang. cap. 23.* asserit congruere Regum filios vbilibet iorum esse liberos, & à vectigalibus immunes, vt indè inferat eos, qui specialiter sunt Filii Regni Dei, idest Ecclesiæ, Sacerdotes nimirùm, & Clericos debere esse à tributis mundialium Principum debere esse exemptos. Hæc sunt eius verba. *Quod dixit, ergo liberi sunt Filii, intelligendum est in omni Regno liberos esse Regni Filios, idest non esse vectigales: Multò ergò magis liberi esse debent in quolibet Regno terreno Filii Regni illius, sub quo sunt omnia regna.* Quæ verba non esse allegorica, vt quidam autumant, sed ad literam accipienda adnotat ait ex contextu Caietanus loc. suprà citat. *D. Hieronymus in hunc locum. Ille, inquit, pro nobis tributa reddit, nos*

Pro illius amore tributa non reddimus, & quasi Filii Regis à vectigalibus immunes sumus: Quibus verbis cum non possit omnes Christianos comprehendere, tributis enim iustis hi omni iure tenentur, certè pronomine nos, se, & alios Præsbyteros, ac Clericos designat.

Duorum autem videtur adhuc desiderari resolutio, quæ petebat argumentum ex hoc loco *nu.*4. expositum, cæterorum enim, quæ obiicit, responsio quoad rem præsentem ex dictis est manifesta, Vnum est, cur, si omnes Apostoli cum Christo fuere exempti, & tamen ne scandalum oriretur pro Christo, & Petro tributum solutum est, non est solutum pro alijs? Nam eadem imò maior inerat occasio scandali cæteris Discipulis non soluentibus, quàm non soluente Christo, cuius diuinitas, & dignitas aliqua ex parte innotescebat, id eò enim obseruatum est non ausos publicanos ab Ipso experere, sed tantùm Petrum eius discipulum interrogasse.

Occurrimus autem dicendo vtcumque Christum curasse, vt & discipulis immunitatem facto ipso seruaret, nil pro eis soluendo, & scandalum ex toto oriri non timeret. Si enim soluisset nemo, periculum vtiquè fuisset violentiæ alicuius, aut rixæ, scandaliuè manifesti, si verò omnes, in nullo Priuilegium Immunitatis seruatum fuisset: Dispensauit igitur in Priuilegio pro se, & Petro, accedente rationabili caussa vitandi nimirùm scandali, aliis autem sartum, tectumquè seruauit. Ex aliorum autem non solutione vel aliquale ortum est scandalum, quod Euangelistæ non fuit necessum referre, cum non omnia, quæ circa Christum, & Discipulos facta sunt, sint in Euangelio, vel ob reuerentiam singularem, Christo debitam, acquieuere exactores, quòd alii non soluerent, existimantes nil aliud esse vi exigendum, quàm quod ipse solui imperauerat.

Alterum est, quod, dato eo loco inferri immunitatem à tributis, & oneribus, non inferatur ideircò exemptio à legibus, & foro. In quo concedendum est re vera illationem non esse formalem, vt aiunt, dum ex Immunitate à tributis exemptio à foro, & legibus deducitur. Attamen non parùm arguit totam libertatem indissociabiliter in illis tribus exemptionibus, ab oneribus nimirùm, à foro, à legibus consistentem esse de iure diuino, si partem illius in iure diuino reperiamus, nosquè differimus principaliter contra eos, qui absolute omnem libertatem Ecclesiasticam solo iuri tribuunt humano. Vlterius autem vnam ex altero diximus necessariò satis inferri, tùm ex sese, quatenùs tributum in signũ est subiectionis, debitæ ei, cui soluitur, igitur qui soluere non debet, non est subiectus, ac proinde est extra omnem Iurisdictionem illius, cui alii soluunt, tùm ex verbis Christi, si enim ipse intulit se non teneri ad tributum soluendum temporalibus Regibus, eo quod Filius esset summi Regis, sicut ex eo capite infertur quòd in nullo fuerit ipse Iurisdictioni terrenorum Principum subiectus, ita etiam quod communicato Apostolis Priuilegio dignitatis Filialis, liberarentur ab oneribus tributorum, & Iurisdictioni mundialium Dominorum subtraherentur.

16 Ex relatis autem Sanctorum Patrum auctoritatibus aliorumquè omnium, qui ex Scripturæ Sacræ testimoniis immunitatem hanc in Deum auctorem redegère, vel alio modo diuinis institutis voluère adscriptam, alterum argumentum pro nostra sententia eruendum, componendumquè est. Quod quia longum esset singulos referendo, conficere sufficiat adductis præclaras duas insignium æque, & antiquorum attestationes addere. Altera est Gregorii Nazianzeni in Oration. ad Iulianum. *Oues ne Pastores ipsos pascatis, neque vltra fines vestros efferamini, satis enim, superquè vobis est, si rectè pascamini; ne Iudices ipsos iudicetis, nec Legislatoribus leges præscribatis. Deus enim* (en auctor exemptionis à Laicorum iudiciis) *confusionis, et dissensionis non est Deus, sed pacis, & ordinis;* & in Oration. funeral. ad Præfectum: Nor ait *optime Præfecti Censorem vnum, ac Regem habemus* Deum intelligit, *qui nunc armis oppugnatur, vobis ne limes quidem oculis rei nostræ aspicere fas est.* Expende ex supeadictis vocem *fas*, ius diuinum designans, & cum eadem consideratione accipe alterum Magni Areopagitæ testimonium in Epist. ad Demophilum. *Nefas est Sacerdotem à Ministris, qui te Superiores sunt, à sui Ordinis Monachis corrigi, & reprehendi, siue aliquid impiè in diuinis facere videatur, siue aliquid eorum, quæ vetant leges.* id nota, *facere arguatur, Si enim institutorum, legumquè violatio quadam distinctionis ordinisquè est confusio nullam habet rationem Dei causa, & nomine traditum diuinitùs ordinem peruertere.* Obserua autem Dyonisium longe antequam Pontificũ vel Imperatorum decretis immunitas posset esse inducta, floruisse.

17 Nec deest, vt ad sacras redeamus scripturas, præter expressam illam Matth. 17. diuinam de immunitate dispositionem, præceptum aliud Euangelicum circa eandem implicitum, aut virtualiter in alio contentum, Id autem deducere possumus ex ijs locis in quibus imponitur *Petro* cura Dominici gregis, & Ecclesiæ sanctæ, vt sunt, *Pasce oues meas, Tu es Petrus, et super, etc. Quodcumquè ligaueris*, &c. & his similia. Supposito enim ijs verbis datam fuisse Petro potestatem iurisdictionis, tam directiuam, quàm coactiuam, vt dicunt, eiquè subiectos fuisse fideles omnes, vt est apud Catholicos indubitatum, et nos Tomo 2. expendimus dicendũ quoquè præceptum huiusmodi suscipiendæ, exercendæquè iurisdictionis non indiscriminatim, et confusè quoad omnes eodem modo esse accipiendum, sed vt recta ratio præscribit, secundũ proportionem hominum subiectorum accomodam, scilicet vt non eodem modo subderentur *Petro*, et Pontifici Clerici, quo laici. Quis enim specialem quandam obedientiæ subordinationẽ erga Prælatos suos non agnoscat in Clericis comparatione laicorum? Aut quæ recta ratio non dictat aliter debere subijci sacris Dynastis eos, qui in spiritualibus administrant, et Ecclesiasticis obsequijs sunt mancipati, ac laicos, qui negotijs sæcularibus implicantur? Atqui subijciuntur laici dumtaxat quoad animam, et ea, quæ in animarum salutem, vel dispendium vergere possunt, fit ergo vt Clerici, etiam quoad corpus

pus subijciantur; Nec enim aliud est reperire discrimen. Inde autem sequitur subiectos Ecclesiasticis eximi debere à sæculari iurisdictione; nemo quippè ex Christi sententia duobus potest Dominis seruire, et in vnum, eumdemquè multitudo principatus mala seque inter pugnans, cum laicus Princeps, et Ecclesiasticus aduersantia sibi possint simul præcipere, & ille ea, quæ sacro statui, ac diuino cultui obsequijsque præiudicent. Rem attigit D. Alexander Papa *in cap. Relatum* 11. *q.* 1. *Relatum est*, inquit, *ad huius sanctæ, et Apostolicæ Sedis apicem, cui summarum dispositiones caussarum, & omnia negotia Ecclesiarum ab ipso Domino tradita sunt, quasi ad caput ipsorum, dicente: Tu es Petrus, et super hanc petram ædificabo Ecclesiã meam; quod quidam æmuli Christi, eiusdemquè sanctæ Ecclesiæ insidiatores*, Sacerdotes Dei *ad Iudices publicos accusare præsumunt, cum magis Apostolus Christianorum caussas ad Ecclesias deferri, & ibidem terminari præcipiat; Quoniam taliter præuaricantes præuaricauerũt in Deum suum, et non obediunt præceptis eius, etc.* In quo egregio testimonio adnota in rem præsentem, optimam esse deductionem immunitatis ex locis Scripturæ, quibus Petro confertur in Ecclesiam potestas; exinde Christi æmulos præuaricatores in Deum, & præceptis eius inobedientes appellari, qui ad Iudices laicos Sacerdotum caussas deferre non verentur.

Adstipulatur D. *Hieronymus in Epist. ad quẽd. Leuit. translatiuè in c. Duo sunt* 12. *q.* 1. explicans duo esse Christianorum genera, Alterum quod addictum Diuinis officiis, ac deditum cõtemplationi, & orationi ab omni strepitu temporali cessare conuenit, vt sunt Clerici, & Deo deuoti; Alterum Laicorum, qui licèt generali ratione diuino seruitio teneantur, secundum communem tamen viuendi modum temporalibus rebus principaliter intendunt. Iam verò cum Clerici, non tantùm quoad animam, sed etiam quoad personas sint *Deo* traditi, tùm ratione consecrationis, quæ etiam corpori congruit, tum ratione ipsius cultus, qui corpore etiam necessariò pręstandus est, sequitur quoad personam, seu corpus pariter pertinere ad ius Christi peculiare, quod Ministris suis Ecclesiasticis; scilicet Præsulibus commisit. Quod à simili possumus confirmare, non solùm sacrarum suppellectilium, sed etiam bonorum cæterorum temporalium Ecclesiæ; Sicuti enim quoad curam, & dispensationem sunt iure diuino Ecclesiasticis tradita, vt ad ea aliquid iuris, ac dominii acquirere prohibeantur Laici, eorum enim vt dicitur in IV. Synodo Romana sub Symmaco, & probant latè Iura caussæ 12. q. 2. suis Sacerdotibus disponendi indiscussè à *Deo* cura commissa est, ita potiori ratione prohibentur ius, & imperium quodlibet in ipsos Clericos vsurpare, qui modo excellentiore vsibus dicati sunt diuinis, ac de peculio, & hæreditate Christi constituti.

18 Super, iam ijs quæ pro contraria sententia allata sunt, occurrere. Inter quæ vt ordine, sic difficultate primum obtinet locũ Pauli dictum. *Omnis Anima potestatibus sublimioribus subdita sit*. Cuius dicti prior expositio num. 4. allata dimittenda non est, hanc videlicet generalem subiectionem ab Apostolo præceptam esse, ne existimarent infideles Principes Christianum institutum, ac legem eorum dominiis futuram detrimento, vtpotè quæ proprios ab eis subditos eriperet. Quapropter vt faciliùs Christiana lex in orbem vniuersum penetraret (quæ in simili est doctrina S. Leonis Papæ, & *D.* Augustini in psal. 118. ad illud Principes persecuti sunt me gratis, Imò eiusdem Pauli 1. ad Corinth. 9. *Omnia sustinemus, ne quod offendiculum demus Euangelio Christi*) noluit Apostolus Priuilegium immunitatis depromere, aut vsum illius præcipere.

Nec obstant præfatæ interpretationi verba sequentia, *Ideò necessitate subditi estote, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam:* Tum quia, cum tunc expediret propagandæ Euangelicæ fidei insudare magis, quàm cum illius dispendio insistere introductioni priuilegii immunitatis, in conscientia tenebatur quilibet potius priuilegio ad tempus renunciare, quàm ex illius vsu exponere se periculo præpediendi fructus Euangelii. Eò præsertim quòd priuilegium huiusmodi iure humano quoad vsum limitari, & moderari potest, & vrgente caussa interdici, vt infra statuetur: Tùm quia, quando quidem necesse erat omnibus eam ob caussam subdi, noluit Paulus timeri potestates vindicem gladium, quo caussa timoris, nõ tãtùm à sceleribus abstinerent, sed etiam caussa rectæ conscientiæ, secundùm quam quilibet à malo abhorrere tenetur. Dixerat enim de potestate: *Vindex in iram ei qui malum agit*, ac proinde quod sequitur iuxta sensum horum præcedentium est intelligendum, videlicet non propter iram qua malum punit, potestati parendum esse, sed propter conscientiam. Idemquè dicimus de præcepto soluendorum vectigalium, de quo ibi Apostolus.

Chrysostomi autem in eum locum commentatio eò tendit (quod etiam docere voluit Apostolus) ne sub nomine libertatis Christianæ, in quam sæpius Scriptura testatur nos esse à Christo vocatos, autumaret fidelis quisquè se esse à Laicis *P*rincipibus exemptum, ideò per quandã hyperbolem, aut ampliationem etiam Apostolos, Euangelistas, ac Prophetas nominauit inter subiectos, vt discerent parere sæculares: Aliundè autem Principes optimè erant instructi, quãtùm nam iuris, ac potestatis in Ecclesiasticas personas eis competeret, vt indè nullũ posset imminere periculum, maximum autem vtile prouenire, si eo exemplo fideles laici ad obedientiam suorum Principum redigerentur. Nec enim dubitari potest Chrysostomum ignorasse Ecclesiasticam Iurisdictionem, eiusquè libertatem, pro qua sępiùs, vt notum est, decertauit, qui etiam legitur habuisse carceres in vniuerso *Pa*triarchatu pro reis subditis coercendis, & in homil. 70. ad popul. Antioch. legem fert, ne mulieres quædam, ad aliorum funera deploranda acciri solitæ amplius irarent, argutè lepidequè subdens, ne cogam eas vera, et propria mala flere, et infrà, *Si verò, quod absit, contempti fuerimus minas ad rem deducere cogemur.* Vidēdus

dus ipse homil. 4. de Verbis Isaiæ homil. 44. in Psal. & alibi.

Quamuis ob auctoritatem Symmachi, & Hormisdæ Pontificum, Tertulliani, Ambrosij, Anselmi, Bernardi, Primasij, Patrum D. Thomæ; Alensis, Bonauenturæ, Richardi, Egidij, Durandi in 2. *sent. dist. ult.* Theologorum non deceat reijcere aliam responsionem eodem *num.* 4. allatam, quòd scilicet verba Pauli sumenda sint respectiuè, vt aiunt, vt laici subdantur potestatibus laicis, ecclesiastici ecclesiasticis. Eam siquidem non satis improbat, quod de potestate dumtaxàr laica prosequatur sermonem Apostolus, nam ad docendos cunctos subiectionem Principibus debitam, quam Christianæ libertatis nomen videbatur destruere, primò absolutè, rám de Ecclesiasticis, quàm de Laicis statuit omnem animam sublimioribus subditam esse debere potestatibus, exinde ad particularē descendit, solam nimirùm laicam, in quo nil est inopportunum, eum in omni argumentatione necesse sit alteram è propositionibus esse vniuersalem. De hac autem laica potiùs prosequitur dicta, quia faciliùs de ea poterat opinio irrepere, quod contemnere licitum esset, Atque ita argumentum procedit, quòd cum christiana libertas nullum à debita subiectione exemerit, imò sublimes in sublimiorum potestate reliquerit, & sic Clericos à suis Prælatis non subtraxerit, multò magis laici Principibus laicis subditi persistere debent.

Iuxtà quam interpretationem minus operosè explicatur Chrysostomus, vt eius verba, non sint de sola laica potestate, sed copulatiuè de vtraque accipienda, doceatquè sub nomine Christianæ libertatis homines non fieri exleges, & sine politia, quin omnes habere, cui pareant, etiam si in dignitate constituti sunt, quippè qui potestatibus sublimioribus subijciuntur. Sic Monachi superioribus suis, Euangelistæ, Prophetæ, Apostolis, Apostoli eorum capiti Petro iuxtà gradationem, quæ habetur 1. ad Corinth. 12. & ad Ephes. 4. subordinatentur. Qua de caussa dixit, non solis sæcularibus Potestates imperare, verùm & Clericos habere à quibus iubeantur. Nec incongruè videntur à nobis stare ea verba, *Christum ad hoc leges suas induxisse, non vt politias euertat, sed vt ad melius instituat.* Si namquè nulla facta esset Clericorum à iurisdictione Principum exemptio, ergò politia mutata non est; igitur nec in melius instituta, Haud enim est dubiū congruentiori modo fuisse Christianam institutam politiam, si personæ sacræ eximerentur à laicis, & sacris committerentur, quàm si in eadem relinquerentur subiectione, quæ dignitati personarum dedecens aliquod posset afferre. Alia habes tom. 2. Cap. 12. num. 61. & 62.

19 Et ex his, quo pacto locus Petri sit accipiendus innotescere potest, licèt non præseferat tantùm difficultatis, eo quòd defectu particulæ *omnis*, quæ in Pauli testimonio nodum perstringebat, dicere possimus Petrum de solis laicis habere sermonem. Nec prætermitto sapientissimā Innocentij III. interpretationem adhibitam, dum hic locus ei à Constantino Orientalis plagæ Imperatore per ipsum interpreto obijceretur. *Si personam*, inquit, *loquentis* (habetur in c. Solitæ de Maiorit. & obedien. *& eorum, ad quos loquebatur, ac vim locutionis diligenter attendisses, scribentis non expressisses taliter intellectum. Scribebat enim Apostolus subditis suis, & eos ad humilitatis meritum prouocabat. Nā si per hoc, quod dixit, subditi estote Sacerdotibus, voluit imponere iugum subiectionis, & eis prælationis auctoritatem auferre, quibus subiectos esse monebat, sequeretur ex hoc etiam quòd seruus quilibet in Sacerdotes imperium acceperit, cum dicatur, omni humana creatura. Quod autem sequitur, Regi tanquàm præcellenti, non negamus quin præcellat in temporalibus Imperator illos dumtaxàt, qui ab eo suscipiunt temporalia, sed Pontifex in spiritualibus antecellit, quæ tanto sunt temporalibus digniora, quantò anima præfertur corpori. Licèt non simpliciter dictum fuerit subditi estote, sed additum fuit, propter Deum; nec purè sit subscriptum Regi præcellenti, sed interpositum forsan non sine caussa, tanquàm. Quod autem sequitur ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum intelligendum non est, quòd Imperator super bonos, & malos gladij acceperit potestatem, sed in eos solum modò, qui eius sunt iurisdictioni commissi.* Hæc Pontifex in sequentibus adducens plura, quibus ecclesiasticam iurisdictionē Deo tribuit auctori Ibidem videas.

20 Nec Paulus exemplo contrarium docuit, si coactus, vt ipse ait Actor. vlt. Cæsarem appellauit, Cum enim iam videret se coram laico Tribunali sisti, & ab eo per calumnias opponentium Iudæorum non posse effugere, quin opprimeretur, ad potentiorem, eiusquè Iudicis, coram quo conueniebatur superiorem appellauit, imploraturus sibi auxilium meliori, quo possset, modo: Vnde dicendum, vel ad iniustam vexationem redimendam licitum fuisse tunc ita appellare, vel Imperatorem inuocatum esse, non vt se interponeret tanquàm Iudex, sed vt auxilium contra vim aduersam ferret, quod non est illicitum, nec Ecclesiasticæ libertati repugnans. Ita factum illud interpretantur D. Athanasius in Apolog. ad Constantinum D. Augustinus epist. 48. 50. & 204. contra Donatist. Et id denotat vulgaris responsio, Paulum appellasse de facto, non de iure; quod enim tunc erat Tribunal Ecclesiasticum erectum, ad quod appellaret Paulus, & eum eo recurrerent, admitterentquè Iudæi?

21 Quod autem non habeamus Christum in hac vita iurisdictionem assumpsisse, vt secundo loco obijciebatur, non est euidens signum, quin re vera aliquando ea vsus fuerit, nec enim omnia, quæ fecit Scripturris sunt demandata. Si autem re vera non exercuit, ad obstruendas calumniandi vias recusasse verosimile est. Aut forsasse inter discipulos, noui testamenti primos Clericos, nulla fuit occasio forensis, aut contentiosi iudicij exercendi. Oblata tamen occasione veterum Sacerdotum in templo peccantium, seuerè in eos animaduertit, ex qua actione argumentatur *Anacletus cap. Accusatio* 11. 2. q. 7. vt supra retulimus Allj quoquè Pontifices adu ersus

uersus Imperatores Ecclesiastica iura vsurpantes vsi sunt sæpiùs ea Christi sapientissima decisione, de reddendo censu consulti, *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, quæ sunt Dei, Deo*, vt liquidum sit, id non posse quicquam roboris pro opposita habere sententia, Si enim inter ea, quæ Dei sunt, personæ sacræ ex speciali consecratione, & addictione enumerantur, vt supra est adnotatum, iniquum est, quod ab eis Cæsar, potestas scilicet laica aliquid subiectionis, aut tributi expostulet, cum Dei, & Cæsaris iura, sint omninò distincta. Quapropter Christus dicendo; Reddite, quę sunt Cæsaris, Cæsari, non omnes voluit permittendo comprehendere, sed eos tantùm, quibus cum alloquebantur, quiquè fuerant percontati, laicos scilicet; & ideo sine fundamento fit ad alios extensio.

Quod verò Pilato respondit, *Non haberes in me potestatem, &c.* nil aliud significat nisi potestatem iudicialem Pilati fuisse ex diuina ordinatione iuxtà Apostolum ad Roman 13. *Quæ sunt potestates, à Deo ordinatæ sunt.* Non tamē colligitur Christum verè se Pilati iurisdictioni subiecisse, tribuendo illi veram in seipsum potestatem. Quamobrem Pilatus sua à Deo accepta potestate ad alia competentia iudicia tunc abusus est, quando eam exercuit in Christum. Id, quod vel ex ipsius ignorantia, vel ex Iudæorum violentia prouenisse, certum est, ac proinde potestatem illam, prout in Christum exercitam, desuper fuisse datam permissiuè, non dispositiuè; ita *Chrysostomus hom. 83. & Cirillus lib. 2. in Ioann. cap. 22.*

22 Subsequentia testimonia ex veteris scripturæ factis nil probant. In primis enim, quòd Moyses legatur aliquoties, & Sacerdotibus, & Leuitis imperasse, id spirituali, qua pollebat auctoritate exequi legitimè potuit, cum & ipse esset Sacerdos teste Psalmographo: *Möyses, & Aaron in Sacerdotibus eius*: isquè fuerit qui sūmam Sacerdotem Aaron, & filios eius consecrauerit. Notum est tamen ex dictis *num.* 24. cui voluerit Deus Leuitarum curam, & regimen esse demandatum, Aaroni nimirùm, eiusquè in sacra dignitate successoribus,

Deinde quoad *David*, speciali Dei ordinatione id factum dicimus, quod de Sacerdotum ministerijs disponeret, vt potè qui speciali sanctitatis, & Prophetiæ dono munitus ad instituendum in meliùs Dei cultum cælitùs fuerat designatus. Ita Innocentius III. in cap. Solitę de Maioritat. & obedient. vbi rescribens Imperatori tale argumentum obijcienti hæc habet; *David, quamuis Regni diadema obtineret, non tàm ex dignitate Regia, quàm auctoritate Prophetica imperabat.*

Similiter quoad Abiathari exauthorationem à Salomone factam, omittentes responsiones minùs probabiles, grauemquè controuersiám, quo id sit iure factum, opinamur Regem licèt propter crimen perduellij in Sacerdotem animaduerterit, fecisse Dei particulari nutu, & non vt Regem, sed vt Prophetam, aut Ministrum implēdæ prophetiæ, Sic enim textus; *Eiecit ergò Salomon Abiathar, vt non esset Sacerdos Domini, vt impleretur sermo Domini, quem locutus est super domum Heli in Sylo.*

In facto autem Ioas non est, quod difficultatē faciat, possumus siquidem ita illud accipere, vt curauerit ne pecunia congesta in pium restaurandi Templi opus in alius vsus præiudicio diuini cultus conuerteretur. Quod quia Sacerdotes negligebant *ex 2. Paralip. 24.* potuit ipse increpare non ex iurisdictione, aut auctoritate, sed tanquàm Dei minister, ac zelator, quemquè non decebat diuini obsequij cultum negligere. Nec enim zelus huiusmodi, ac protectio negotijs Ecclesię impendenda, est laicis Principibus interdicta, Deo ad Ecclesiam dicente: *Erunt Reges nutricij tui, et Reginæ nutrices tuæ: Isaiæ 49.* Rursusquè cap. 60. *Aedificabunt filij peregrinorum muros tuos, et Reges eorum ministrabunt tibi*; vnde S. Leo Pontifex Imperatori Leoni. *Debes*, ait, *Imperator animaduertere incunctanter regiam potestatem tibi, non solùm ad mundi regimen, sed maximè ad Ecclesiæ præsidium esse collatam.* His enim casibus nil aliud faciunt, quàm admonere quæ cuiusquè sit obligatio. Lex verò ipsa est, quæ iubet, eiusquè præcepta exequuntur Ecclesiastici procurante tantùm Principe. Et hoc modo accipienda sunt, quæ ab alijs Ducibus, & Regibus circa res ad diuinum cultum spectantes in sacra Scriptura referuntur aliquando ordinata, vt de Iosuè, Iosaphat, Ezechia, & Iosia, ac Machabæis in libris Iosue, Regum, *Paralipomenon*, & Machabæorum.

Addo autem ego quoad prædictum factum Ioas, præceptum illud, aut increpationem non fuisse factum à Rege ipso, sed à Ioiada summo Sacerdote, (qui ea increpatione vtiquè notatus non fuit, cum sit in Scriptura laudatissimus) implorante Rege. Sic enim cit. loc. Paralip. *Vocauitquè Rex Ioiadam Principem, dixitquè ei, quare tibi non fuit curæ, vt cogeres Leuitas* (videas apud quem fuerit coactiua potestas in viros sacros) *inferre de Iuda, & de Ierusalem pecuniā, quæ constituta est à Moyse seruo Domini* (aduertas Regis quidem monitum, sed circa ea ad quæ lex ipsa diuina non Regis auctoritas obligabat,) *vt inferret eam omnis multitudo filiorum Israel in tabernaculum testimonij.* Diligenter etiam notandum semper cum Rege summum Sacerdotem negotium huius pecuniæ recipiendę, seruandæ, ac in sumptus Templi erogandæ peregisse, vt signum sit Ioiadæ hæc iura fuisse: assistentiam autem præstasse Regem, vel inuocatum ab ipso Ioiada, quò melius res se haberent, vel ex proprio motiuo, ad præsidiū tamen, non in locū Iudicis, aut superioris. Hæc habentur 3. Reg. 16. *Solus Ioiada gazophilaciū vnum tulit*, & infra, *Ascendebant Scriba Regis, & Pontifex, & numerabant pecuniam.* Et in loc. cit. Paralip. *Ingrediebatur Scriba Regis, & quem primus Sacerdos constituerat*; & subinde de eadem pecunia dicitur; *Quam dederunt Rex, & Ioiada his, qui præerant operibus Domini*: & rursus: *Cumquè complessent omnia opera, detulerunt coram Rege, & Ioiada reliquam partem pecuniæ.*

Sacerdotes tandem occisi à Iosia Sanctissimo Rege fuere Idolatrę, ac superstitiosæ Religionis.

Quod

Quòd si aliqui sacræ Religionis reperiuntur in Scriptura à Regibus occisi, id non iudicialiter, seu de Iure, sed per vim, & scelus ab illaudatis Regibus, & de facto, vt dirunt patratum esse, ex ipsa Historia est animaduertere, vt de Saule, Acabo, & aliis.

Quamquam argumento ex factis veteris Testamenti deprompto altam viam respondendi adiecit Innocentius III. relatus in eo cap. Solitæ De Maiorit. & Obedient. vbi his exemplis occurrens subdit. *Verùm quid horum fuerit in veteri Testamento, nunc aliud est in nouo, ex quo Christus factus est Sacerdos Magnus iuxtà ordinem Melchisedech.* Non enim necessarius argurndi modus est à veteri Clericatu ad nouū, qui vt longè altioris est ordinis, & exellentiæ, ita maiorem exigit reuerentiam, & exemptionem. Nec tamen idem ferat quis iudicium de præceptis exemptionis in veteri lege contentis; tùm quia cum fundentur in iure naturali, non possunt non esse æterna, tum etiam quia quoad hæc argumentum est à fortiori, si enim vetus Sacerdotium minus dignum iussum est immunitate gaudere, potiori iure ad dignius est extendendum præceptum.

23 Præcipuum verò argumentum ex eo petitum, quod nec ex iure scripto nec ex naturali habetur præceptum circa immunitatem, satis vt arbitror resolutum est. Et dum in secunda parte illius interrogamur à quo sit excellētia quæ immunitatem hanc exigit? Respondemus esse statum ipsum sacrum, Clericalem scilicet, aut Regularem, quo quis diuino obsequio permanenter est addictus, & speciali modo consignatus in quem statum, ordinemquè quia non est receptus Laicus priuato tantùm instituto seruiens Deo, ideò immunitate non gaudet, vnde non rectè deducitur quod subditi ad fidem conuersi ex susceptione baptismatis debeant à subiectione suorum Principum Infidelium eximi, quia baptismus non addicit peculiari aliqua ratione obsequiis diuinis, vt sit necesse à legitimi, ac naturalis sui Principis obedientia recedere, ac subtrahi. Etenim non sicut Clericatus aliquibus, & spontaneis, sed omnibus naturali iure, tanquam medium ad salutem necessariu baptismа præscribitur, & ideò non dictat ratio quod baptizati debeant à debita subiectione Principis, licèt infidelis eximi, sed in ea seruari, quod ipsi Apostoli Petrus, & Paulus edixerunt. Dictaret tamen id fieri quando in detrimentum animarum eorum, qui baptizati sunt, vergeret, qua de causa valet Summus Pontifex eo casu hos à debita fidelitate absoluere, & alij Principi cedere in dominium, & subiectionem acquirendos. Quod docent ij omnes, qui ratione spiritualium, concernentiumquè salutem, summam astruunt in Summo Pontifice iurisdictionem. Ad postremā instantiam dicimus, Priuilegium ipsum, ac præceptum in genere de immunitate inducenda, ac seruanda esse de Iure diuino, ideoquè oppositū esse intrinsecè malum, vsum autem illius quoad particularia esse limitabilem, ac moderabilem per ius humanum, ideò potuisse, & posse aliquoties Clericos à Laicis iudicari, aut quia priuilegium quoad personam iudicandam amissum sit, aut quia virtute Iudicis Ecclesiasticis delegantis diiudicat Laicus auctoritate Ecclesiastica delegata, non propria. Et ex his patet ad ea, quæ quis posset hic replicare, quod scilicet aliqui sunt Ordinis Clericalis, & sacri status, qui tamen non gaudent exemptione vt sunt incorrigibiles, degradati, & qui Clericatum non obseruant.

Posset etiam dici caracterem Ordinis consecrantem personas id esse primariò, quod immunitate donatur iure diuino. Canonicis autem Sanctionibus ampliatam esse quoad alios, qui ordines non habent quoad alios verò limitatum, qui habent. Ita vt eo gaudeat sola initiati tonsura, quia est via, & dispositio ad caracterem prædictum, Regulares item ratione similitudinis, quam cum Clericis præseferunt, cum permanenter sint Deo addicti, ac specialiter sacri, vti sunt caracterati. Non gaudeant verò degradati, & in obseruantes Clericatus, quia caracteri ipsi renunciasse videntur, aut maculis scelerum obliterasse, vt eius ratio nulla ampliùs habenda sit.

Tandem noluit Ecclesia seruos contra Dominorum voluntates ordinatos à particulari seruitute fidem dissolui, caractere assumpto, ne huius libertatis desiderio quis etiam fictè Ordines susciperet, aut ad effectum dumtaxat consequendæ emancipationis, quod docent verba dicti c. 2. De seruis non ordinand. ibi, *Seruus fugitiuus Dominum suum qualibet calliditate, aut fraude ad gradus peruenerit Ecclesiasticos &c.* Plura habes cit. Cap. XII. nu. 52. Tomo II.

24 Dissoluuntur non minùs facilè rationes è quibus videoatur deduci Ecclesiasticorum subiectionem communem, si expressa aliqua positiua lex non obstet in contrarium, attento naturæ iure edoceri. In primis enim eur non deceat eumdem esse Laicorum, & Clericorum Principem, à Deo licèt potestas qualibet instituta sit, & vice iudicet Dei, satis, vt puto demonstratum est in superioribus. Et quamuis Clerici Communitatis sint cives, & pars Reipublicæ, cum tamen sint pars non minùs principalis ac Laica debet sicut proprios habet ministros à ministris negotiorum temporalium diuersos, Ita & proprios habere Præpositos ac Rectores. Nec vnitati politici corporis repugnat duplex hæc potestas, vt eleganti similitudine exposuit D. Gregorius Nazianzenus in Orat. ad popul. comparans potestatem Ecclesiasticam cum sæculari, sicuti Ratio comparatur ad corpus vt quemadmodum simul vnita constituunt vnicum hominem, ita vtraque hæc potestas Rempublicam nō partiatur in plura. Siquidem non deest subordinatio aliqua inter eas, cum potestas Spiritualis sit sæculari superior, vt necessitate exigente, hanc tanquam à se dependentem, illa corrigat. Quod exprimitur in *cap. Solitæ de Maior. & obed.* exemplo Solis, ac Lunæ. Lunæ inquam, quæ in luce à Sole dependet, ad instar cuius Luna Laicæ potestatis aliquo modo dependeat à Sole iurisdictionis Ecclesiasticæ. Non enim est negandum ad Ecclesiasticam potestatem pertinere laicam corrigere, saltem quando ex illius praua administratione publicum fidei Charitatis vel animarum detrimentum timetur.

Ex facto autem ipso conijcere licet nullam in Repu-

Republica perturbationem ex hac distincta auctoritate esse exortã, vt animaduertere est ex iis in locis, quibus, ex toto immunitati huic, longo iam temporum tractu, defertur. Dummodò enim eius vsus quoad liceat, assumatur nec quispiam limites suę facultatis excedat aut alterius causas vsurpet non est dubium optimè duas has potestates cohærere, nec enim dicebat Chrysostomus politias euertit Christiana lex, sed in melius instituit. Quòd si aliqua de iurisdictione dissensio inter vtramque subrepat, cur non vel amicè componenda, vel sacri Canones, aut Pontifex ipsorum Author consulendi?

Quamuis, & respondeti possit è Laicis, Clericisquè constitui vnam Rempublicam, aut vocabulo propriori Communitatem vnitate, & ordine societatis, vnicâ secundùm quam dicitur vna gens, vnica, populus Ciuitas, oppidũ &c. nõ verò vnicam vnitate subiectionis erga vnicum, seu vnitate regiminis. Sed & in hac aliquo modo politicè seruatur vnitas, illa scilicet, quam lex naturalis dictat, secundum quam quilibet tenetur legibus subjici ac ijs omnibus auctoritate licet laica emanaris, quæ habent homines in publicum bonum redigere vt statim explicamus.

25 Quamobrem vt obiectionis insequamur partes, non negamus Clericos ad ius æquamquè seruandum naturali, ac diuina lege teneri, & ex consequenti legibus Principum, ac Reipublicæ id præcipientibus subjici. At non quatenus laica potestate editæ, an confirmatæ, minisquè pœnarum roboratæ sunt, sed quatenus ea continent quæ iura naturale, Diuinum, & Canonicum præcipiunt. Ita enim habent in publicum bonũ dirigere quemlibet, & ipsum etiam Principem, qui illas fert. Pro quo facit doctrina D. Thomæ *1. 2. qu. 19. art. 4. & quæst. 91 art. 2.* quæ est, omnem humanam legem eatenus vim habere, quatenùs à lege diuina, & naturali deriuatur, & eis est conformis. Sicuti igitur, quòd Princeps suis legibus obligetur non est ex iurisdictione coactiua, quam in se habeat, semper enim hæc est in alterum, & inferiorem, ita quòd Reipublicæ legibus obtemperare teneantur Clerici, non ex iurisdictione ferentium, sed aliundè prouenire, asseuerandum est. Quapropter quod hac in re diei frequenter solet Clericos, laicis teneri legibus quantùm ad vim directiuam, non quantùm ad coactiuam non ita accipiendum est vt iurisdictioni Principum legumlatorũ subsint quatenùs habent ex officio subditos dirigere in publicum, ac necessarium bonum (nullo enim modo, volumus Principibus in Clericos iurisdictionem tribuendam, præterquam quod iurisdictio hoc modo directiua non potest rectè sine coactiua consistere, vt de se est notum, & optimè insinuat argumentum) sed prout lex ipsa habet de se quemlibet dirigere in illud bonũ, non autem pro vt id habet accedente auctoritate, & imperio Principis. Quò fit, vt sistendo etiam in vi directiua, non eodem modo teneatur ciuilibus legibus Laicus, ac Clericus. Nam ille duplici titulo, scilicet ex æquitate ipsa legis vt fundatæ in iure diuino, aut naturali, & ex subiectione, qua adstrictus Principi auctoritatiuè, & iurisdictionaliter ab eo potest dirigi, tenetur. Clericus autem illo priori tantum titulo. Et ex hoc prouenit laicum trangressorem incurrere pœnas à lege sui Principis statutas; quia contra ius ipsum debitæ subiectionis peccat: non sic autem Clericus, quia peccat solùm cõtra legem, vt naturæ est, vel Dei, vel Canonum, non vt ciuilis est. Nec tamen impunè transgreditur Clericus, à suo enim iudice pro merito est coercendus. Quod si laicus Princeps est, qui gladium portat, quem ob lenitatem non decuit ab Ecclesiastico vibrari; satis tamen est, quòd Ecclesiasticus dignos gladio iudicatos laico tradat, executuro poenam. Potest enim & capitis damnare Ecclesiastica iurisdictio, vt firmauit Innocentius *ad cap. 1. De Maiorit. et obed.* & ibi *Bartolus*, *Couarruuias lib. 2. variar. Resolut. cap. 20. num 10. Diaz Practic. Crimin. cap. 16.* Quam licet per se exequendam de facto non proferat, vtitur tamen alijs citra sanguinẽ grauissimis poenis, vt sunt damnatio ad triremes, exiliũ, fustigatio perpetuus carcer, & arctus qui morte onerosior iudicetur iuxta *cap. Nouimus De Verborum signific.*

Scio hic aliquos conqueri mites Ecclesiasticorum poenas delictis aditum minùs obstruere. At certè decuit ob status, vel ordinis excellentiam aliquantò leniùs cum Clericis agi, sicut & ciuiles leges in poenis inferendis sæpiùs voluerunt ingenuitatis meriti, & dignitatis habẽdam esse rationem. Qua benignitate, licèt abutantur perditi homines, non eo id est improbãda alioqui rationabilis, et in laudabili mititate fundata, vt aduertit *Suarez lib. 4. defensionis fidei cap. 5. num. 19.*

26 Sexto loco objiciebant aduersarij ab inconuenienti. Et ad primum dicimus, non esse incongruum, licèt priuilegium hoc immunitatis simpliciter dicatur de iure diuino, quoad ipsius vsum, contractionem, & extensionem subjici Pontifici. Sic enim Concilia supra relata dixerunt immunitatem esse simul ex diuina ordinatione, & Canonicis sanctionibus, vt insinuatent practicam dispositionem illius ad Authorem Canonum pertinuisse; ita ut licèt priuilegium in genere sit donatum diuino iure, & præceptum de eo inducendo, ac seruando sit eodem iure indefinitè impositum, tamen illud ex caussa possit in particulari à legitima potestate auferri, & præceptum non contineat absolutam prohibitionem, ne auferatur, vel minuatur, sed tantùm ne fiat sine caussa, & competente facultate. Est exemplum in vita, ac libertate cuiuscumque hominis. Vita siquidem & exemptio à seruitute est iure naturali diuino cuilibet homini data, ex qua etiam sequitur impositum esse præceptum, ne vita, aut libertas ab aliquo auferatur. Attamen ex caussa auferri, vel minui, potest humano iure si bono Reipublicæ expediat, vt de facto fieri consueuit in poenam, aliauè de caussa. Eodem modo, vel ad publicam tranquillitatem seruandam in aliquibus caussis limitari potuit vsus huius immunitatis, vel in poenam, ex parte, aut in totum auferri. Quam tamen facultatem limitandi minuendi, aut tollendi, cum sit circa rem grauem non decuit esse, nisi apud Romanum Pontificẽ,

Tr vel

vel generale Concilium. Si enim apud alios etiam essent inferiores Præsules, faciliùs in nimiū diuini iuris præiudicium posset priuilegium amitti, aut remitti.

Et dicere possumus Summum Pontificem id facere quatenùs, etsi ius in ius diuinum non habeat, potest tamen illud declarare, aut interpretari, atque ita quando quoad aliquas caussas, vel personas minuit priuilegium, aut tollit non dicatur dispensare circa ius diuinum, sed priuilegium, et præceptum immunitatis, quo pacto accipiendum sit declarare:

Probabilius tamen est id fieri ex potestate constituendi ius nouum, et limitandi, vel extendendi antiquum. Pontifices namquè multa in hoc negotio statuère prudenti potius arbitrio ducti, quàm sequentes vim *Priuilegij*, ac præcepti. Vt quòd Clerici coniugati gaudeant immunitate potiùs in criminalibus, quàm in ciuilibus *cap. vnico de Cleric. coniugat. lib. 6.* Quòd Clerici in minoribus, defectu alicuius circumstantiæ non gaudeant. *Tridentinum sess. 23. De Reformatione cap. 6.* beneficiatis vero defectos talium circumstantiarum non officiat. Quod Clericus reconuentus apud Iudicem laicum, non possit excipere de exemptione: et in ciuilibus, non autem in criminalibus; et hoc iterum si reconueniatur nomine proprio; non autem si nomine Ecclesiæ. Quòd in quibusdam criminibus reus Clericus tradatur brachio sæculari; non autem in alijs interdum grauioribus. In quibus, et similibus elucet potius rationabile arbitrium *Pontificis*, ita statuentis ex iustis caussis benè discussis, quàm vsus potestatis interpretandi, ac declarandi ius diuinum, qua pollet, quod etiam animaduertit *Suarez loc. cit. cap. 8. à num. 10.*

Nec tamē indè concedimus inferri posse priuilegium immunitatis datum esse tantùm *Pontifici* cum onere illud cæteris Clericis communicandi, eiusquè obseruantiam præcipiendi, vt est aliquorum sententia. Oppositum enim satis, superquè ostendunt ea, quæ ad confirmandam opinionem nostram adducta sunt. Generaliter enim probant immediatè cunctis Clericis, non vni priuilegium esse concessum. Sed tantùm intendimus priuilegium, & præceptum generale indiguisse aliquo, qui caussa accedente, vrgentequè necessitate priuilegium limitaret minueret, tolleret, ac in præcepto dispensaret; hunc autē dicimus esse summum *Pontificem*.

27 Alterum inconueniens ponebatur in eo, quòd *Pontifex* contra ius hoc diuinum suas aliquando, aliorumquè Clericorum caussas laicis commisisset, aut priuilegia erogasset, vsum huius immunitatis ex parte tollentia. Cui sufficienter ex dictis satis factum est. Siquidem et vsus immunitatis subiacet *Pontifici*, et laicus ita priuilegiatus delegata vtitur auctoritate.

Specialiter autem quoad ea, quæ circa caussas spectantes ad ipsas personas Pontificum gesta sunt per laicos, satis egimus Tomo II. passim Vnde, quamuis concedamus delegata Iurisdictione iudicandi Clericos, subijci hos illis, quibus facta est delegatio tanquàm Superioribus, et vim tùm directiuam, tùm coactiuam habentibus ex ibidem tamen dictis constat, id non posse affirmari de Summo Pontifice, à quo impossibile est iurisdictionem delegari alteri aduersum se, vtpotè quam ipse non habet, cum non sit hac in re semetipso superior, et ob alia ibi allata. *Potest* igitur alteri tanquàm arbitro voluntario moderatione se subijcere, cuius arbitrariæ sententiæ, si teneatur stare ex æquitate, fidelitate quadam, ac dictamine rectæ conscientiæ; non tamen tenebitur inuitus ex coactiua illius potestate, de quo etiam aliqua diximus Tom. IV. Cap. *II. in Prælud.* Necessarium enim fuit ob eminentiam dignitatis, et vt constans semper seruaretur Primatus primam Sedem esse ab omni iniudicabilem. *Potuit* tamen Pontifex aliquando alios Clericos inferiores subijcere laicis, quia nulla est talis ratio, quæ obstet, et laica auctoritate participata iudicare dicuntur, *cap. Officium 32. d.*

28 Dixi notanter aliquando, quia constantissimè asseuerandum est, non posse Pontificem ex toto vsum immunitatis tollere, vt Ecclesiasticos omnes, & quoad omnes caussas Principibus Laicis subiiciat, *Ita Cardinalis in cap. Perpendimus De sent. excomm. Romanus singulari 419. Grammaticus decis. 29. nu. 11. Felinus, & alii in cap. 2. De Maior. & obed. Marta De Iurisdict. part. 2. cap. 6. nu. 26.* Quia in ijs, quæ pertinent ad ius diuinum, non datur dispensatio sine legitima caussa, sed vsus immunitatis, saltem quoad Ecclesiam in communi, iuris est diuini, nec potest interuenire caussa, ex qua totum tolli necessarium sit, cum potius ex hac ablatione turbaretur, status vniuersalis Ecclesiæ in quem non potest *Pontifex*. Sibi quippè Ecclesiæ, cura demandata est in ædificationem, non in destructionem, *cap. Literas & ibi Glossa in ver. Non potest, De Restitut. Spoliator.* Quod procedit etiam si diceremus Priuilegium immediatè Soli Pontifici fuisse erogatum, quo admisso videtur quòd, per ipsum possit auferri quatenus vt totū communicatum Clericatus ab ipso dependeat, procedit, inquam, quia in qualibet sententia priuilegium ita debet esse datum Pontifici cum præcepto, & obligatione illud de facto communicandi, vt non possit vel non communicare, vel communicatum auferre, alioquin enim extensioni, & participationi immunitatis, quæ iure naturali statui generali Clericorum conuenit, non satis esset prouisum. Eò præsertim, quòd priuilegio renunciari nequit quando in odium alterius concessum est, huiusmodi autem dicitur *Priuilegium* exemptionis *in cap. Si diligenti iuncta Gloss. De foro competenti*; Siquidem Laici habentur Clericis infensi. *c. Laicos 2. q. 7. cap. Clericos De immunit. Ecclesiar. lib. 6.* & alibi.

Diximus quidem suprà potuisse *Paolum* Apostolum etiam Clericis præcipere subiectionē erga Laicos *Principes*, & notum est (sine aliqua *Pontificum* culpa longo tempore Ecclesiam vsu immunitatis caruisse, ab initio. Sed aliud est priuilegii vsum nondum facto inductum, accedente notabili caussa negligere ad tempus, aliud verò, priuilegium iam vsitatum spontè deserere, ac positiuo præcepto tollere. *Primum* enim fuit sine iniuria diuinæ ordinationis, quæ principaliter

literæ Euangelici seminis fructum voluit, exinde reliqua, nec tunc reluctantibus Imperatoribus commodius patuit introducendæ immunitati aditus. Posterius verò est apertè contra diuinam institutionem, nec sine graui absurdo fieri potest, vt perpendenti hucusquè dicta obuium erit.

29 Ex quibus etiam oritur, quòd licèt *Pontifex* Clericos possit submittere aliquando Laicis non possit tamen aliquo modo fieri ab ipsis Clericis, vt spontè se submittant, nedum ordinaria subiectione, qua scilicet ad instar Laicorũ, & subditorum iudicentur potestate Laica vt ex dict. *cap.* Si *diligenti* deducitur, & de se patet, quia laica potestas est incompetens, nec acquirens ius ex sola renũciatione priuilegii eò quòd talis renunciatio legitimè fieri non potest, siquidem hæc renunciatio est proprio Iudici, & toti Ecclesiæ præiudicialis, in præiudicium autem alterius non renunciatur. *Glossa recepta in dict. cap. Si diligenti*; verùm nec admodum delegationis, aut prorogationis. Nã delegatio debet fieri à Superiore, non ab eo, qui se iudicandum subiicit, & prorogatio debet esse in maiorem: Laici autem respectu Clericorum, et in ordine ad eos sunt priuati, & incapaces Iurisdictionis *arg. l. sed si manente ff. De Precarii*; *Iason in l. Est receptum ff. De Iurisd. omn. Iud.* Præterquam quòd hæc prorogatio includit priuilegij renunciationem quam diximus inualidam. *Similiter nec per modum compromissi, tanquam in arbitrũ vt firmauit Glossa, & Innocentius in cap Dilecti De Arbitris.* Nec tandem etiam de expresso consensu Episcopi. *Glossa in cap. Significasti. De foro compet. Baldus in l.1. circa finem C. De indict. viduit. tollend. Bartolus in l. Siquis pro eo ff. De fideiuss. & Marta post plures, quos allegat. loc. cit. num.* 40. Namquè, vt dicebamus, res hæc est valdè grauis, cum ius inuoluat diuinum, vnde decuit circa eam nihil esse licitum, quam quod Pontificum legibus permittitur.

30 Falsum est autem quod in eodem argumento assumitur consuetudinem multa licitè concessisse Laicis in Clericos. Nam consuetudine non præscribunt ii, qui sunt rei per consuetudinem introductæ incapaces cuiusmodi sunt Laici, iurisdictionis in Clericos, vt sæpius in sequentibus repetere continget *cap. Caussam quæ & ibi Doctores. De Præscriptionibus cap. Qualiter, & quando De Iudiciis. Innocentius in cap. Postulasti De foro competenti. Ioannes Andreas, & Geminianus in cap. 2. De præbendis lib. 6. Duardus lib. 2. Commentar. Bullæ Cœnæ quæst. 8. ad Canonem XV. Marta vbi suprà num.* 35. qui addit verum id esse de Iurisdictione quæ exercetur, vt ordinaria, cum alioquin Iurisdictio delegata sit præscriptibilis. Id tamen est accipiendum, si re vera delegatio aliquo modo à delegante manuteneatur ita vt non possit dici reuocata, si enim exercitium huius Iurisdictionis in suo initio titulum veræ delegationis habeat, deinceps autem delegatione non durante prætendatur eodem posse modo exhiberi, non currit præscriptio, quia iustus titulus non durat, nec euadit re vera Iurisdictio delegata per hoc quod tanquam talis solo nomine, assumatur.

31 Nullum tandem est inconueniens contra ius diuinum, si dicamus exordio Ecclesiæ non statim vsum huius immunitatis fuisse vsurpatũ, nam accedente vrgentissima caussa, & bono maiori disseminationis fidei, potuit ad tempus omitti, vt diximus *num.* 18. eò præsertim quod vsus iste subiacet humanæ dispositioni vt explicatum est. Imò vt ad effectum deduceretur immunitas pendebat ab ipsa Principum voluntate, qua permitterent eius vsum, nec impedirent vi ac potentia. Cæterùm suprà ostendimus statim in primordiis Ecclesiæ pro posse introductam fuisse, nec incuriosos fuisse circa eam Apostolos, aliosquè primos Pontifices.

32 Postremò vt grauissimæ quæstioni finis sit, vltimę obiectioni respondemus, ex *num.* 8. satis constare, quæ optimorum fuerit hac de re Imperatorum sententia. Quosdam tamen eatenus dici posse concessisse exemptionem, quatenùs quoad id, quod erat ex parte ipsorum priuilegia erogarunt vt vsus immunitatis induceretur, cum ab eorum acceptatione, & consensu factum ipsum penderet. Et licèt tenerentur immunitatem præstare, ac seruare significarunt tamen se libertè etiam, & spontè Clericos à sua Iurisdictione liberare, quasi id facturos etiam si Deus ipse non exemisset. Ii verò, qui prædictam libertatem tollere, aut limitare conati sunt, videndi, vtrum nè an potius de facto fecerint. Quorum tamen aliqui excusari possent vel ex ignorantia, vel ex eo quòd non viderent erecta Tribunalia Ecclesiastica sufficienter, vel quòd bona fide maiorum vestigia putauerint insectanda.

Certè hoc ferè communiter recipitur, quod in iisis Imperatoribus, cæterisquè quibuslibet Laicis Principibus, & dato etiam, quòd non intercederet ius naturale, aut diuinum, solo imperio Summi Pontificis potuisse immunitatem institui ac illius vsum induci. *Ita Innocentius in cap. Solitæ. De Maior. & obed. Abbas, Felinus, Decius, & alii Iuristæ in cap. Ecclesia S. Mariæ, De Constitut.* Rebuffus *in Concordatis tit. fin. Pelagius lib. 1. De libert. Christian. cap. 9. Couarruuias lib. 1. practic. quæst. cap* 31. *conclus.* 3. & 4 *Sotus in 4. sent. dist. 25. quæst. 2. art. 2. concl 6. Molina De iust & iur. Tract. 2. disp. 31. §. Tertia verò Henriquez. De Indulgent. lib. 7. cap. 24 quos omnes refert & sequitur Suarez lib. 4. Defens. fid. cap. 11.* Quod, & ex superioribus, & ex alibi dictis euidenter ostenditur. Nã Pontifici inest potestas per se statuẽdi ea, quæ ad spiritualem finem, & congruum ac condecens Ecclesiæ regimen conducunt, quæ potestas intelligitur data sub nomine ligandi, ac soluendi, vel pascendi Dominicum gregem. Exemptionẽ autem huiusmodi valdè necessariam nõn solũ congruam, ad Clericorum condecens regimen, & venerationem status Clericalis satis, superquè monstrauimus. Quod confirmari potest ex vsu coactiuæ auctoritatis, quam sæpiùs in Principes Laicos assumpsit Ecclesia, præcipiendo nimirùm sub Censuris, & pœnis obseruantiam immunitatis *cap. Grauem, & cap Nouerit De sent. excomm. cap. fin. De rebus Ecclesiæ non alienandis cap. Non minùs, & cap. Aduersus De Immunitate Ecclesiar. cap. Clericis eod. tit. lib. 6. c. Quam*

quam De Censibus cod.6. Clement. Præsenti eod. tit. & alibi passim, & in Bulla Cœnæ. Signum euidens à Pontifice potuisse cogi Principes, vel inuitos ad immunitatem non violandam, & ipsis reluctantibus eam præcipere. Quod insinuat modus loquendi Concilii Tridentini, supra relati, inquiens enim Ecclesiasticarum personarum immunitatem diuina ordinatione, & Ecclesiasticis sanctionibus fuisse statutam, apertè supponit consensum laicæ potestatis non fuisse ex necessitate requisitum. Quod etiam ex ipsa adhortatione colligitur, qua *Principes* alloquitur, vt quo largiùs bonis temporalibus, atquè in alios potestate sunt ornati eò sanctiùs quæ Ecclesiastici iuris sunt, tanquam *Dei* propria, eiusquè patrocinio tecta venerentur, & debitam sacris Summorum *Pontificum*, & Conciliorum Constitutionibus obseruantiam præstent.

Quapropter non satisfacit, quod dicatur, supposito consensu Principum, seu liberali abdicatione exemptorum, priuilegiorumquè largitione, quę nequeunt reuocari, potuisse à Pontificibus Principes compelli, vt promissis concessisquè starent. Siquidem, & Concilium originem immunitatis proferens, ab ea excludit Principes, & longè ante Imperatorum fidelium concessiones circa libertatis huiuscè vsum plura à Pontificibus decreta, & ordinata fuerant, vt vidimus *num.* 12.

33 Illud tamen verissimum est, & valdè notandum, quod etiamsi concederemus ex solo Principum liberali priuilegio immunitatem exortam esse, non potuerint tamen illi, nec possint deinceps priuilegium reuocare, aut ei aliquo modo derogare supposita acceptatione Ecclesiæ, & ad vsum deductione, quod statuère *Hostiensis, Innocentius, & Abbas in cap. Nouit. De Iudicijs. Felinus* plures referens, *in cap. 1. De Constitut. num. 19 & in cap. 1. De probationibus. Driedo, Pelagius, & Couarruuias locis citatis*, & ijdem *Medina, & Palacios*, qui à solo iure ciuili immunitatis initia auspicantur. Vel enim sumimus priuilegium sub ratione liberalis donationis, & tunc nec ex parte Ecclesiæ, nec ex parte concedentis potest esse reuocabile. Ex parte siquidem Ecclesiæ factum est de iure, dominio, ac possessione ipsius, non minùs, ac alia iura, & bona, quæ aliundè Ecclesia possidet. Atqui nullus *Princeps*, quantùmuis supremus, aliquid habet potestatis super Ecclesiastica bona. Ex parte verò ipsius concedentis; quia quisquè elargiens donatione acceptata exuit dominium donatæ rei, ad quam nullum amplius habet ius, ac si nunquam ipsius fuisset propria (excipe nisi donatio fuerit conditionata, quod in pręsenti non esse supponimus, cum non appareat, quam conditionem apposuerint Imperatores, ac Principes seruandam ab Ecclesiasticis, si frui immunitate voluissent;) igitur quèadmodum non possunt Principes ea, quæ aliundè habet Ecclesia auferre; nec donum hocce libertatis.

Vel sumimus immunitatem procedentem à Principe sub ratione simplicis priuilegij (quod minùs est donatione, nam vt plurimùm priuilegium ex caussa potest reuocari) & neque sub hac consideratione est reuocabilis immunitas. Primò, quia acceptata licèt sub conditionibus priuilegij enumeratur iam inter iura, ac bona Ecclesiæ eo modo, quo vniuersa inter quodlibet priuilegium inter iura, quæ dicunt incorporea priuilegiati; verùm cum hoc discrimine, quod liceat aliquis ex caussa assumere possit ius in bona, alterius, ac per consequens priuilegium illius tollere; in bona tamen Ecclesię acquisita non est, qui dominium, aut iurisdictionem possit acquirere. Deinde autem quia priuilegiū, quod dicitur reuocabile illud est, quod non ex qualibet caussa, sed tantùm rationabili, necessaria, ac iusta, auferri potest, vt si vsus illius de se illicitus, vel post aliquod tempus talis euadat, aut ex circumstantijs vergens in Reipublicæ detrimentum, aut tandem in poenam mereatur, eo quis expoliari. Priuilegium autem immunitatis Ecclesiasticæ magnam pietatem, ac iustitiam pręse fert, et est condecens sacro Clericatus statui, ac proinde conforme iuri naturali, ac diuino, vt omnes concedunt, & nos probauimus, vsus ergo illius numquàm potuit improbus fieri. Nec habuère Principes successores eorum, qui erogauerunt, apparentem caussam reuocandi, quia sicut ab initio fuit tolerabile nō obstante, quòd concedentem priuaret imperio, ac iure in aliquam subditorum partem, ita nec onerosum posteris, nec vnquàm Reipublicę graue, aut perniciosum videri debet cum, quos à se exemère, non reliquerint exleges, & acephalos, sed Proprijs præpositis congruentissimè subdiderint. In poenam autem non debet auferri, quia Ecclesia non malè de laicis potestatibus meretur, nec ita potuit in vsu illius excedere, aut delinquere, vt eam necesse fuerit expoliari. Si enim contingit aliquoties quosdam ex inferioribus *Præsulibus* eo priuilegio fuisse abusos, facilè fuit per Superiores, vel Papam prospicere, ne Principum iura vsurpentur, quod nunquam fuit de mente Ecclesiæ, cui est concessum, & quæ iam gaudet priuilegio, nec culpa alicuius particularis debet priuari.

Accedit quod in poenam, vel alia simili de caussa potest priuilegium reuocari solùm, quando est concessum inferiori. Nam cum reuocatio sit actus iurisdictionis, non potest exerceri in non subditum, atqui in proposito potestas laica non est ipsa Ecclesia maior, nec aliquid residet iurisdictionis apud laicū Principem in Clerum. Id quod ita potest enucleari amplius; aut enim volumus priuilegium concessum esse toti Ecclesiæ copulatim sumptæ, vel soli Pontifici, vel singulis Clericis distributiuè. Si eligamus primum, certum est Ecclesiam esse Superiorem quibuslibet concedentibus. Nequè Imperatores in concedendo existimabant se inferiorem aliquem priuilegiare sed actum pietatis ac reuerentiæ in Deum, eiusquè Ecclesiæ, omni per se dignam honore, exhibere. Quamobrem non malè videntur opinari Iuristæ, qui priuilegium datum non subdito dicūnt habere potius rationem veræ donationis, esseque inuariabile, ac irreuocabile, quàm subijci mutationi illi, quam priuilegium patitur rigorosè sumptum. Imò ex admissa hypotesi, quòd Ecclesia antequam per concessionem

sionem fieret exempta potuerit dici inferior, ac subdita, quatenus in suis membris degebat in subiectione ad forum Laicum, tamen postquam ita datum est priuilegium, vt iurisdictionem, quam habebat in singulos Clericos, & horum ratione in Ecclesiam, à se Princeps Laicus abdicauerit, & in Ecclesiam transtulerit, iam non est in Laici potestate reuocare, defectu Iurisdictionis, siquidem eam totam in Ecclesiam transmisit. Nec enim cum fundamento affirmari potest quod hoc Principes aliquam sibi auctoritatem reseruasse, cum non appareat ex eorum indultis, quæ fuere absoluta.

Eædem autem rationes militant, si priuilegium dicamus Summo Pontifici fuisse erogatum, nam translata Iurisdictione à Laico Principe in Pontificem, non subordinatur amplius placito Laici, cum Pontifex absolutè sit superior, etiam in temporalibus indirectè saltem, ac proinde etiam prout illi conuenit temporalis gubernatio Cleri, in quantum spiritualem finem, publicum scilicet Ecclesiæ bonum, & vtile dirigitur.

Si tandem dicamus priuilegium datum esse immediatè ipsis Clericis, tunc quamuis ante priuilegium fuissent subditi, & inferiores (supponendo in eos Principi adfuisse Iurisdictionem, ex qua eam transtulit in Prælatum Ecclesiasticum) per eamdem tamen concessionem redditi sunt non subditi, & per consequens priuilegium factum est irreuocabile, cum Principes nedum dominium habeant in homines liberos eo modo, quo nec Dominus in Seruos manumissos; verum nec iuriadictionem, quæ in non subditos exerceri non potest, vt diximus. Hæc de grauissima quæstione.

CAPVT VNDECIMVM.

Offendens Cardinales, & alios Prælatos in Canone XI. Bullæ Cœnæ expressos, quo pacto irretiatur excommunicatione.

ITem excommunicamus, & anathematizamus omnes interficientes, mutilantes, vulnerantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes S.R.E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisquè Apostolicæ Legatos, vel Nuntios, aut eos à suis Dioecesibus, Territoriis, Terris, seu Dominiis eiicientes.

§. Nec non ea Mandantes, vel rata habentes, seu præstantes in eis auxilium, consilium, vel fauorem.

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1 *Grauitas criminis, hoc Canone damnati.*
2 *Canonis antiquitas, & vices.*
3 *Materia, actiones, Persona, diuisio.*
4 *Ex eo quo pacto auctoritas Pontificis clarescat, & Ecclesia protegatur, immunitas.*

1 IN Ecclesiæ proceres sacrilegè insurgere ob eminentem personarum dignitatem nefandum flagitium est, vt appellatur *in cap Felicis §. Cæterùm. De Pœnis lib. 6.* sacrilegium què eò maius omnibus, quo sunt qui patiuntur maiores vt ait ibidem *Gloss. in ver. Sacrilegii* Dicuntur enim Cardinales quasi Ecclesiæ sanctæ cardines, & fulcra, Pontificii regiminis coadiutores. *cap. Fundamenta §. Ne autem ipsa De Elect. eod 6.* Vnum, idemquè cum Summo Pontifice constituentes corpus *Glossa in Extrauag. Execrabilis Ioannis XXII. in ver. Sublimitatem. De præbendis.* Senatores Ecclesiæ, & Consiliarii *cap. Constantinus d.a. 96. d. c. Ecclesiastici 12. q. 2.* Pares Regibus, *cit. Extrau. §. Nos itaquè.* Episcopi autem nuncupantur Sanctissimi, Christi Legati, spirituales Patres, Summi Pontificis Fratres, & Coepiscopi, ac Ecclesiæ columnæ *Clement. 1. §. Nec super hæc. De pœnis.* Legati tandem æquiparantur ipsi in potestate Pontifici. *cap. Ad eminentiam De sent excomm. cap. 1. De verborum signif. lib. 6.* Quia igitur ex dignitate offensi pœnam meriri decet offendentis, vt habetur *in eodem §. Nec super hæc,* sæpius in iure, cæterisquè Pontificum Constitutionibus, extra ius vagantibus, seueræ indictæ sunt aduersus huiusmodi crimen animaduersiones. *c. Siquis deinceps 17. q. 4. c. Guillisarius seu verius Belisarius 23. q. 4. c. Quisquis 24. q. 3. c. Ita nos 25. q. 2. cap. Felicis De Pœnis lib. 6. Clement. 1. eod. tit. Extrau. Super gentes Ioannes XXII. De Consuetudine Extrau. communi dierum crescente. De pœnis Consti. Temerariorum Leonis X. in Concilio Lateranensi ann. 1516. Constit. Infelicis, Pii V. 1569.* Et tandè pœna excommunicationis ad solemnissimam Bullę Cœnę reseruationem assumpta est.

Quarum pœnarum grauitatem ex cit. *cap. Felicis*, edito specialiter in offendentem Cardinales, coniicere licet his inter cætera verbis. Sicut reus criminis læsæ Maiestatis sit perpetuò infamis, diffidatus nihilominùs, & bannitus sit intestabilis, vt nec testamenti liberam habeat factionem, nec ad alicuius bona ex testamento, vel ab intestato vocetur, quatenùs ab omni successione repulsus publicaquè repulsa confusus minùs inueniat suæ maliriæ successorem. Fiant habitationes eius desertæ, & vt non sit, qui eas inhabitet, dentur cuncta ipsius ædificia in ruinam, & vt perpetuæ notam infamiæ perpetua ruina testetur, nullo tempore reparentur, nullus ei debita reddere, nullus respondere in iudicio teneatur, quicquid etiam in bonis inuenitur ipsius fiscali, vel Reipublicæ dominio applicetur, vt ex illis nil transmittat ad posteros, sed potiùa cum ipso quodammodo damnentur, & sua. Alias latè prosequitur, & similes habes in offendentem Episcopos *in cit. Clement. 1. De Pœnis.*

2 Quoad tempus autem, quo Canon hic est Bullæ Cœnę appositus, conuenit non esse adeò antiquum, sicut aliorum Canonum. In processu aretum Martini V. apud D. Antoninum *3. par. Summa tit. 24. cap. 72.* non reperitur. Male tamen *Syrus lib. 3. Thesaur. casuum conscientia cap. 15.*

cap. 15. num. 3. quem sequitur Scortia in Bullas selectas Theorem. 420. asseverat oppositum à Leone X. vel Iulio II. circa tempora Caietani; eo quod ante ipsum, neque Sylvester, neque alius Summista ipsius meminit. Apertè enim Sylvester in Summ. ver. Excommunicatio 7. num. 77. §. Trigesima secunda, ait Paulum II. primū addidisse presbytericidas, Xistum IV. extendisse id ad occidentes, vel mutilantes aliquem existentem in sacris, & offendentem Episcopos, vel alios Prælatos in persona. Quamuis deinde suam, & Pauli II. additionem abstulerit, & reduxerit processum ad formam Bullæ Martini V. Igitur quod ait Sayrus probabile esse id incepisse sub Leone X. vel Iulio II. verum erit quoad reassumptionem Canonis, vel quoad addictos Cardinales; Xistus enim IV. eos non expresserat in particulari, sed solùm Episcopos, & alios Prælatos subsequenti bus autem temporibus alternatim nunc omissus, nunc variatus est Canon quicquid huius in caussa fuerit, quod latet; nisi assignetur pro ratione voluntas Pontificum. In Bullis enim Clemētis VII. & Pauli III. non exprimuntur Cardinales, Legati, aut Nuntij; sed tantùm Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi; teste Alterio tom. De Censuris lib. 5. disp. 12. in initio. Additur actionibus particula temerè. Vnica tantùm damnatur accessoria actio; nimirùm Mandare. Principalibus autem vnam addidit Paulus, verberare, sex alijs expressis in Bulla Clementis; nimirùm mutilare, vulnerare, interficere, capere, incarcerare, & detinere. Similiter in Bulla Iulij III: apud Martinum Ledesmam 2. 4 qu. 26. art. 2. nulla Cardinalium, Legatorum, aut Nuntiorum fit mentio. In Bulla Pauli IV. apud Sotum in 4. sent. dist. 22. qu. 2. ar. 3. post 5. conclusionem, desideratur ex toto Canon, sicut, et in Bulla Pij V. apud Toletum in veteri expositione Bullæ excomm. 8. Vnde in lib. 5. Instruct. Sacerdot. cap. 8 vers. Quartum genus, dum ait, offendentes Cardinales, qui Episcopi non sunt, non excommunicari in Cœna intelligendus est iuxta priorem expositionē; siquidem lib. 1. dum refert recentiorem Bullam Clementis VIII. in cap. 26. num. 6. enumerat expresse Cardinales, distinctè ab Episcopis. Aliquando etiam, teste Gambarupta De casibus reseru. ad cap. 11. Bul. Cœn. num. 4. Episcopi non fuère expressè, & recentioribus temporibus addita est actio illa hostilis insecutionis. Pariter in prioribus Gregorij XIII. processibus deerant Cardinales; sed anno 1583. vt est apud Nauarrum in Manual. Cap. 27. num. 67. & deinceps, non sunt prætermissi. Xistus tandem V. ad hunc tenorem reduxit Canonem anno 1586, vt apud Viualdum in Candelabr. aur. part. 2. in explicatione Bullæ Cœnæ casu 9. in antiquis, nec post ipsum mutationem est passus: vt videre est in Bullis Clementis VIII. Pauli V. et successorum, apud recentiores. Differt autem à Canone Bullæ Gregorianæ, quod vbi nunc dicitur vulnerantes, ibi dicebatur verberantes. Quod, quid importet, examinabitur infrà.

3 Materia est sacrilegium, quo offenduntur præcipui hi Ecclesiasticæ Hierarchię viri, vt per se est notum, & tenent sine discrimine Interpretes. Actiones primariæ nouem, interficere, mutilare, vulnerare, percutere, capere, carcerare, detinere, hostiliter insequi, à Diœcesibus, Territorijs, Terris, & Dominijs eijcere. Accessoriæ quinque. Prædictas scilicet mandare, habere ratas, in illis auxilium, consilium, vel fauorem præstare; de illis in prima, de bis in secūda, Canonis parte pertractabimus. Personæ offendentes sunt omnes; offensæ sub sex generibus comprehenduntur, Cardinalium, Patriarcharum, Archiepiscoporum, Episcoporum, Sedis Apostolicæ Legatorum, & Nuntiorum.

4 Deducere etiam licebit ex Canone Pontificiā potestatem supremam; dum dicitur, nullo casu posse apud aliquem alium, quauis dignitate fulgentem, etiam prętextu iustitiæ administrandæ, aut potestatis alicuius, auctoritatē te peti, qua valeat iure, personas hasce Priuilegiata vexare; vtpotè quæ soli immediatè subsunt Pontifici. Quæ Pontificia auctoritas adhuc magis enitet in statis iuribus, & Constitutionibus; in quibus aliæ statuuntur aduersus hoc sacrilegium poenæ, quæ à nullo possunt, qui culmen non habeat absolutissimæ potestatis indici. Constat etiam, quomodo Canon pars sit protectionis, quæ in hac parte Bullæ immunitati Ecclesiasticæ impenditur.

Omnes.

ELENCHVS.

5 Nec Principes, nec Præsules excluduntur.
6 Nulla vi, auctoritate, aut prætextu, permittuntur actiones, in Canone damnata, alicui.
7 Agente vniuersitate, persona in actione culpabiles excommunicantur.
8 Cardinales, et Prælati expressi, non vexāt alios similes sine hac Censura.
9 Idem est, si se ipsos lædant, vel consentiāt ab alijs lædi; & de eo, qui læsit sic consentientes.
10 Non innodantur agentes ex ignorantia.
11 Nec ex errore, aut inaduertentia.
12 Item nec ex moderamine inculpata tutela: vbi quid in eo licitum sit, explicatur.
13 Sed neque in beneficium patientis exercentes actionem prohibitam.
14 Quique læderent turpiter inuentos cum vxore, matre, filia, & sorore. Qui casus explicatur fusè.
15 Fœmina similiter repellentes ad turpia sollicitantem.
16 Percutientes ex ioco, & an pueri.
17 Quibus casibus, eximentibus à canone, siquis suadente, non sit locus in nostro.
18 De lædentibus ex mandato eius, qui potest; ex metu; & de iure.
19 De Ostiario, aut officiali, lædente, dum turbam ex officio arcet.
20 De lædente correctionis, & disciplinæ caussa.
21 Notoriè percussores vitandi, et quæ sit notorietas.

Quis

22 *Quis possit hos declarare excommunicatos, et absoluere.*

5 CVm Cap. I. *num.* 9. dixerimus, non repetituri, sub hac Bullæ voce *Omnes*, nullos non comprehendi Christianos, excepto Pontifice summo, ineptum esset, iterum nunc confirmare; quod latè facit *Alterius tom.* 1. *De Censuris lib.* 5. *disp.* 12. *cap.* 1. *col.* 1. *&* 2. & breuiter *Vgolinus De Censuris Pontifici per Bullam Cœnæ reseruatis par.* 2. *cap.* 9. §. 1. *Duardus Commentar. ad eandem Bullam lib.* 2. *Cã.* 9. *qu.* 12. *circa initium*, *&* *Bonacina De Censuris in particulari, disp.* 1. *qu* 12. *punct.* 3. *num.* 1. Nec in fauorem Imperatoris, Regum, aut Principum secularium, vel insignium Prælatorum Ecclesiasticorum, quin includantur, militat, quòd eos aliquando nostra Bulla specialitèr exprimat, dum innodat, vt Canone XII. ibi, *Cuiuscumquè præeminentiæ, et dignitatis fuerint*; & Canone XIV. *Etiam si Imperiali, Regali, Ducali, vel alia quacumquè præfulgeant dignitate, aut Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Commendatarii, seu Vicarij fuerint*, & in Canone XVII. *Cuiuscumquè sint præeminentiæ, dignitatis, ordinis, conditionis, aut status, etiam si Imperiali, aut Regali præfulgeant dignitate, seu Principes, Duces, etc. fuerint, aut quauis, etiam Pontificiali dignitate insigniti.* Vnde indicium sumi videtur, tùm quod sub generalibus vocibus non comprehendantur, siquidem aliquando specialiùs exprimuntur, tùm consequenter, quòd non comprehendantur, vbi non sunt ita specialiter recensiti. Obstat enim præter vim præsentis Clausulæ, quæ regulariter nullum prætermittit, quod in §. *Non obstantibus*, circa finem Bullæ, qui generaliter ad totam Bullam referri debet, derogatur omnibus prætextibus, quibus quis posset se à Bulla eximere, quominùs in ea includatur: ex quo apparet, non vigere prætextum dignitatis. Fit autem in prædictis Canonibus, de personis, dignitate pollentibus, expressa mentio, vberioris prospicientiæ caussa, siue vt insinuetur, transgressionem eorum Canonum præcipuè damnari, vt auctoritatiuè commissam; siue quia in illis casibus viri Principes, & Prælati, vt plurimùm aliquid se posse, temerè præsumunt. Cauenda est autem quoad Episcopos. *Glossa prima in cap Quia periculum. De sent excomm. lib.* 6. quæ, quod in eo statu disponitur in fauorem eorum, ne sub generali interdicto, & suspensione comprehendantur, nisi de ipsis fiat expressa mentio, extēdit etiam ad excommunicationem. Gratis enim & sine fundamento extendit; cum *cap.* de sola loquatur suspensione, & interdicto; vt notauit alia *Glossa* ibidem, *in ver. Suspensionis*, & ad eam *Innocentius, Hostiensis, Ioãnes Monachus, Archidiaconus, et Franchus.*

6 Crediderim ergò, ea de caussa placuisse *Alterio*, adnotare, quod etiam Reges, & Principes comprehendantur, ne hi sibi suaderent, prætextu iustitię administrandæ, aut delicti coercendi posse, in Prælatos hic expressos animaduertere. Quippè non nisi Apostolicæ Sedi immediatè subijciuntur, qui exprimuntur; vt alibi continget dicere; & adnotarunt *Vgolinus*, *Alterius*, & alij. Quapropter actiones Canonis prohibentur, non solùm vt priuata vi, sed etiam vt publica auctoritate fiunt; nec solùm de facto, sed etiam de iure prætenso; nam legitimum ius apud nullum est, ac proinde est dignitati iniuriosa, quęlibet similis attentatio. Cessat igitur in his ratio, ex capite iustitiæ desumpta, quæ aliquando (siue sit prætextus violentiæ prohibēdæ, siue supplendæ negligentiæ, aut alius similis, putatus licitus) dicitur excusare ab excommunicatione, contrahenda ob violentiam, simplicibus Clericis illatam, sicuti videtur permisit secularibus potestatibus captura Clerici, accincti crimini, vel cum armis; vt suo Superiori præsentetur, vel auferantur arma ex *Innocentio in cap Si verò il* 1. *De sentent. excomm.* De quo alibi. Hic autem nullum tale permittitur.

7 Simili modo ex singulares vniuersitatum, Collegiorum, aut Capitulorum personæ, quæ in commissione huius delicti culpabiles sunt, siuè principaliter, siue tantùm tanquàm Mandantes, ratum habentes, auxiliantes, consulentes, aut fauentes, siue vniuersitas dicatur agere, quia generali conspiratione omnes, aut plerique consenserint, & cooperati fuerint, siuè huius defectu, vniuersitati non adscribatur delictum, vt explicat. *Alterius cit. cap.* 1. *col.* 5. excommunicatione innodantur, quia, licet prout vniuersitatem constituunt, excommunicari non possint, vt dictum est ad *Clausulam* 1 *Capitis* II. Sed tantùm interdici, aut suspendi, vt ob præsens delictū fit in *cap. Felicis. De poenis lib.* 6. *Clement.* 1. *eod. tit.* tamen non eximuntur prout singulares sunt, vt ibidem ostendimus, ex quo loco multa hic applicanda.

8 Sed suadebis, non includi Cardinales, Episcopos, Legatos, aut Nuncios, si alios similes lædant, quia non est locus alicui in priuilegio, quando resultat præiudicium tertij, æquè in ea re priuilegiati, arg *cap. fin. De ordine cognition. L. Non tantùm l. Sed & milites in fin. ff. De excus. tutor. & Auth. sibi inuicem. C. De Sacrosanctis Eccles.* & eorum, quæ *Bartol. in Auth. quas actiones. C. eod. & Iason in l. Si domus §. De euictione num.* 33. *vers. Quarta fuit solutio. ff. De leg.* 1. Si ergo Cardinalis, exempli gratia, hoc gaudet priuilegio, is, qui ab eo læditur, non gaudet eadem protectione Canonis contra illum, Receptum tamen est apud *Vgolinum, et Duardum locis citatis. Alterium col.* 2. *et Bonacinam punct.* 3. *nn.* 3. & alios communissimè, prædictos etiam irretiri, sicut fit obnoxius canoni *Si quis suadente* 17. q. 4. Clericus. Non enim priuilegium hac in re offendenti datur, sed offenso, iuxta ea quę habet *Abbas in cap Cum pro caussa num.* 2. *De sent. excomm.* Prout igitur Cardinalis, aut alius Prælatus ex expressis lædit, non dicitur priuilegiatus.

9 Rationabiliùs, ambigitur, an ipsi Cardinales, cæterique expressi, innodentur, si se ipsos lędant, vel consentiant lędi ab aliis, & an incidat lædens, consentiente passo. Dubitandi autem ansa ex eo assumitur, quod Clericus se ipsum lędens, aut ab alio se lędi permittens, innodatur, (vt secundùm communiorem sententiam

Auc-

Auctorum, statim citandorum, de priore supposuimus Cap. IX. *nu.* 23. ex canone *Siquis suadente.* Quandoquidem priuilegium eius canonis non in fauorem cuiuscunque Clerici, vt sic, sed totius Ordinis Clericatus, emanauit, publico autem fauori priuatorum pacto renunciari nequit, *cap. Contingit il* 1. *vbi Glossa in ver. Iniuriosa. De sent. excomm. cap. Si diligenti, & cap. Significauit De foro competenti Clement. Quamuis eod. tit.* Quamobrem Clericum se percutientem excommunicari, & colligi potest *ex cap. Si non licet* 23. *q.* 5. qui est D. Augustini 7. De Ciuit. Dei, & asseuerat. *Abbas in cit. cap. Contingit nu.* 6. *Felinus ibidem nu.* 2. *Cardinalis in Clem. Quamuis nu.* 2. *De foro competenti. Grassius lib.* 2. *decis. aurear. Cap.* 49. *nu.* 21. *Nauarrus in Manual Cap.* 27. *n.* 79. *Sayrus lib.* 3. *Thesauri casuum conscientiæ cap.* 16. *num* 20. *Auila* De *Censuris* 2. *par.* Cap. 5. *disp.* 3. *dub.* 12. *num.* 12. *Suarez De Censuris disp.* 22. *sec* 1. *nu.* 59. *Conink. De Censuris disp.* 14. *num.* 170. *Reginaldus lib.* 1. *Prax. for. poenit. num.* 222. *et Bonacina loco citato disp.* 2. *qu.* 3. *punct.* 4. *sect.* 3. *nu.* 7. testans non tamen deesse, qui sentiant oppositum. Cum igitur hæc Bullæ excommunicatio sit eadem cum excommunicatione canonis *Siquis suadente* addita reseruatione, & speciali personarum prærogatiua, videtur emanasse in fauorem dignitatum, vt non sit in potestate eius qui dignitate pollet, renunciare fauori. Confirmatur ex eo, quod percutiens Clericum volentem, & consentientem excommunicatur ex dicto *cap. Contingit iuncta Glossa in ver. Prohibeat attentari,* quia, vt ait textus, huiusmodi manuum iniectio, etsi non violenta, tamen iniuriosa videtur; pari igitur modo Prælatus, percutiens se ipsum innodabitur præsenti Censura; quia, etsi non inuitus, iniuriosè tamen patitur.

Qui tamen oppositum sentiunt, opposito hærent fundamento, videlicet non emanasse Canonem in fauorem dignitatum, vt sic, sed personarum, dignitate pollentium, satis quippè fuit ad publicum fauorem emanasse canonem *Siquis suadente.* Et confirmatur tùm ex Iuribus *cap. Felicis, De Poenis in* 6. *& Extrauag. dierum crescente. De Poenis,* vbi non nisi violenta iniuria, & per alios illata punitur, vt perpendenti tenorem occurret, tùm ex aliis Bullæ Canonibus, qui externam tantùm violentiam prohibet, vt est receptum, & patet ex dictis *cit. num.* 23. Cap. IX. tùm ex conditione aliquarum actionum hic prohibitarum, quas à se ipso quis nequit pati, vt est captura, carceratio, detentio, hostilis insecutio, electio, & cunctæ ferè actiones accessoriæ, quæ requirunt caussam extrinsecam, & diuersam à patiente. Atqui proprio fauori quis valet renunciare, *l. Quod fauore ff. de legibus.* nec priuilegium decet aduersus ipsum priuilegiatũ pugnare, *l. Nulla iuris ratio ff. eodem tit. cap. Quod ob gratiam ff. De Regulis Iuris lib.* 6. scienti item, aut volenti nulla fit iniuria, *l. Non videtur ff. De Iniuriis l. Nemo præsumitur. ff. De Regulis l.* 1. *§. Vsquè adeò C. de Transf. cum donation. l. Nemo videtur ff. De reiudicata cap. Scienti. De Regulis Iuris lib.* 6. *c. noluit.* 23. *q.* 5. Igitur, non solùm percutiens se ipsum, aut consentiens ab alio percuti, sed & ille, qui percutit consentientem, non obstringitur hoc vinculo. Confirmatur secundò, quia simplex Clericus, permittens se percuti, non obstante, quod canon *Siquis suadente* inductus sit in fauorem Ordinis Clericalis, non fit statim eidem obnoxius, sed tantùm dicitur excommunicandus in *cit. cap. Contingit, il* 1. vbi Doctores. *De sent. excommun.* ibi, *Siquis autem Clericus post prohibitionem huiusmodi spontè se subiecerit* (fustigandum) *excommunicatur.* In præsenti ergo permittens se percuti, ac proinde etiam se ipsum percutiens (eiusdem quippè conditionis videtur vterque) non est ex nostro Canone, ipso facto excommunicatus. Et huic sententiæ, tanquàm probabili, adhærent *Alterius cit. cap.* 2. *col.* 3. inquiens tamen, alteram esse valdè probabilem, & *Bonacina punct.* 3. *nu.* 3. addens, priorem probabiliter sustineri posse.

Ego autem illam priorem, & probabilem magis, & practicè amplectendam, censeo *cum Vgolino §* 1. *et Duardo quæst.* 8. *nu.* 8. *et. quæst.* 22. *nu.* 3. citantibus *Tabienam,* testantem, esse cōmunem, *ver. excommunicatio* 5. *cas.* 1. *nu.* 32. quæ tamen, non nisi de excommunicatione Canonis *Siquis suadente,* loquitur. Et quidem nulla est ratio, quæ suadeat, Canonem nostrum non esse in fauorem dignitatum, vt sic. Quod enim ait *Bonacina,* sequi inde, etiam Abbates, & alios Prælatos Ecclesiasticos non expressos, esse protegendos, non militat, quia non dicimus, emanasse in fauorem omnium dignitatum, sed earum tantùm, quæ exprimuntur. Nec ex eo, quod in fauorem Clericatus priùs emanaret excommunicatio canonis *Siquis suadente,* rectè infertur, quod non potuerit hic alter emanare ad fauorem dignitatum Ecclesiasticarum, maiorem enim protectionem maior dignitas per se expostulat. Soluuntur autem posterioris opinionis confirmationes; quia (esto etiam, Bulla conformiter ad iura communia sit accipienda, quod nobis fauet potiùs, quatenus canon *Siquis suadente* iuxta *cap. Contingit il* 1. *De sent. excomm.* ad percutientem se ipsum extenditur, & ad percutientem consentiente passo.) inde colligitur tantùm, in Iuribus ita disponi, eo quod vt plurimùm, similes iniuriæ fiunt per alium, cum vix reperiatur qui sibi ipsi manus consciscat, aut lubens ab alio patiatur vexari. Nec iri potest inficias, aliquos Bullæ Canones in fauorem Ecclesiastici gradus, vel dignitatis, emanasse, vt ipsis ecclesiasticis non sit integrum, ei renunciare, vt ex omnium sententia de Canone XVIII. & XIX. & aliis, dicemus. In volentem ergo non cadit iniuria, solùm si in eo velit, in quo velle, sit integrum, nec tertio alii, aut Reipublicæ præiudicium irrogetur, aliàs secùs iuxta *Glossam cit. in eo cap. Contingit.* Cur autem accedentium Romam ob delationem victualium, negotia, vel deuotionē, vexatio non puniatur, si sit voluntaria, ratio est, quia satis fuit Bullæ prouidere, vt cuique liber, & securus pateat aditus, ad Vrbem vel Curiam accedere volenti, qui igitur volens vexatur, non vult securus accedere, vndè nec impeditur, id enim violentiam significat. Non sic in proposito, quia, etsi accedat consensus personæ, adhuc rema-

tamen iniuria dignitatis publicæ. Quòd tandem aliquæ actiones requirant caussam extrinsecam, & violentam non facit, quin cæteræ, quæ non requirunt vt interfectio, vulneratio, mutilatio, & percussio damnentur ab ipso etiam patiente patratæ. Est enim generalis particula *Omnes*, sicuti particula *Siquis in c. Siquis suadente* comprehendit ipsum etiam patientem si se cædat.

Ad aliam verò Confirmationem fatendum sponte consentientem ab alio se percuti (licèt regulariter videatur censendus ipso facto excommunicatus, tanquam consentiens permittens consulens fauens, aut ratum habens *ex cap. Quantæ. De sent. excomm. & cap. Cum quis eod. tit. lib. 6.* ex speciali dispositione nō statim excommunicari eo casu, nimirùm quo consentit in percussionem ad euitandam aliam violentam iniuriam, vel maius malum. Est enim in eo cap. Contingit casus eius, qui cum offendisset alium, ad satisfaciendum ei secundùm morem Patriæ, permisit ab eodem se fustibus percuti, ne ad iudicium traheretur. Inde tamen non benè infertur quod tamen multi inferunt: generaliter neminē permittentem sui læsionem esse ipso facto excommunicatum sed excommunicandum dumtaxat. Id enim procedit ad summū quando permittit læsionem, vt læsus ab ipso se vindicet. Remanet ergo valdè probabile Prælatos in hoc Canone expressos ex eo innodari, si lædant se ipsos, si patiantur lædi, ipsosquè lædentes Prælatis consentientibus sub Canone comprehendi.

10 *Lædentes* tamen ex ignorantia excusandi sunt, loquendo de ignorātia conditionis personæ, seu facti (vt dicunt) quod alibi in similibus frequenter statuimus præcipue *Cap. VIII. nu. 33 Cap. IX. nu. 20.* vbi videas, *& Cap. X. num. 18.* Quoad ignorantiam enim Canonis quam dicit *Bonacina hic punct. 3. num. 6. vers.* Dixi contra hunc Canonem excusare, alibi generalis est apponenda doctrina. Non innodatur ergo qui probabiliter ignorat eum, quem lædit esse Cardinalem, aut Episcopum, vel aliquem ex hic enumeratis etiam si alias sciat esse Clericum ex quo *c. Siquis suadente* fiat obnoxius. *Ita Veraldus Candelabr. aur. par. 2. in explic. Bullæ Cœnæ. cas. 11. num. 4. in nouis Suarez De Censur. disp. 21. sec. 1. nu. 69. Reginaldus prax. fori poenit lib. 9. nu 314. & locis citatis Bonacina nu. 7. Vgolinus in ver. seu præstantes in eis nu. 4. Altertius cap. 5. col. 2. Duardus quæst. 22. num. 18.* Estquè communior sententia de percussione Clerici. Et ratio est, quia non delinquit formaliter in personam dignitate insignem dum dignitatem ignorat.

Contra Syluestrum loquentem de percussione Clerici *in Summ. ver. Excommunicatio 6. nu. 6. §.* Secundò quando, qui ad idem refert Alanum, & Hostiensem asserentes intendentem percutere Andream Laicum percutientem autem Ioannē Clericum, ex errore in persona excommunicari. Quam sententiam vt tutiorem amplectitur etiā *Gloss. in cap. Si verò il 2. in ver. ignorauerit de sentent. excomm.* Verùm licèt sic percutiens det operam rei illicitæ (quod est Syluestri fundamentum) dum tamen Clericum ignorat, non lædit formali malitia Clericatum; quod sufficit.

Secus est, si teneatur scire ex officio, vel culpabiliter; & dolosè ignorantiam affectet *vt eo Cap. IX.* dictum est.

Quomodo autē in externo foro probetur ignorantia vide in *dict. cap. Si verò*, vbi Doctores, asserentes ex eo textu sufficere iuramentum, cēsantem autem iurare pro excommunicato habendum esse.

Sed certè non videtur excusare ignorantia concomitans, qua scilicet quis lædit quem nescit, læsurus tamen etiam si sciret, vt ibidem diximus cum Alterio, qui parùm sibi constans in præsenti id inficiatur, quod etiam inficiatur *Suarez De Censur. disp. 22. sec. 1. nu. 52. ex prædicto cap.* Si verò quòd generaliter ex ignorantia percutientes Clericum à Censura excusat, & ex eo quòd ignorantia concomitans ex *D. Thoma 1. 2. q. 76. art. 1.* per se neque accusare potest neque excusare quis animus lædendi eum, etiam si esset qui non crederet non influit in actum.

Verùm, etsi non inducatur Censura, si de facto læsus non reperiatur esse Cardinalis, aut alius ex expressis, aduersus quem lædens erat prauè affectus, vt est vulgatum, tamen si reperiatur fuisse, non est cur non inducatur, namquè, & actualiter læditur, & voluntariè læditur, ac ex animo saltem virtuali, vndè vt plurimum, læso cognito sequitur ratihabitio, quæ etiam damnatur.

Nec textus cap. Si verò; accipiendus est generaliter de omni ignorantia, sed de antecedenti, & probabili vt ibidem Glossa, alioquin etiam affectata, & dolosa excusaret, quòd non est dicendum contra cap. Si verò *il 1. eodem tit.* Nec D. Thomas opposito fauet, sed potius nobis, intendens tantùm, ignorantiam non esse caussam peccati, siquidem non esset peccatum, defectu cognitionis. Vult ergo esse peccatum non obstante ignorantia, seu ignorantiam hāc nullo modo excusare peccatum. Hæc sunt eius verba. Vndè si voluntas alicuius esset disposita quòd nō prohiberetur ab actu parricidii, etiam si Patrē agnosceret, ignorātia Patris non est huic caussa peccati; sed concomitanter se habet ad peccatum, & ideò talis non peccat propter ignorantiam, sed peccat ignorans. Talia tamē ignorantia concomitans, quam dicimus non excusare videtur requirere, quòd dispositio illa mala in eum, quem læderet; si præ manibus haberet, sit expressa, & actualis nec sufficeret habitualis, aut interpretatiua, vt alibi diximus, quia hæc non influit in actum, sicuti illa.

Quapropter multò minus excusandus est, qui putans percutere talem in indiuiduo Cardinalem verbi gratia Petrum, reperit percussisse Ioannem Cardinalem, vt de percussione Clerici docet *Couarruuias in cap. Alma Mater par. 1. §. 16. num. 15. Vers. Octauò* constat. Quia tam intentio, quàm actio exterior versatur circa personam priuilegiatam. Nec suffragatur quod intentio non esset circa illam indiuiduam personam, quia de se intentio prauè erat afflicta in decorum personæ dignitate pollentis, & itaqui de facto læditur, eum cognoscatur esse personā in dignitate constitutā, culpabiliter læditur malitia aduersante formaliter Canoni quod est suf-

ficiens;

ficiens: quicquid distinguat *Alterius loco citat. col.* 3. & alii, videlicèt procedere id, si actio fuit voluntaria, non solùm quatenus tendebat ad percutiendum *Petrum*, sed etiam vt de facto attingit Ioannem, quia non adhibuit debitam diligentiam in cognoscendo, cum debuisset. Quòd si præcauerit, ait actionem esse omninò inuoluntariam, & casualem respectu Ioannis, ac proindè non esse locum Censuræ.

11 Error similiter, seu inaduertentia eximit non solùm cum quis intendens lædere personam non priuilegiatam in hoc Canone, casu ictus ad aliam perueniat, eamquè priuilegiatam, sed etiam quando aliquis talem priuilegiatam lædere intendit, ictus autem ad aliam priuilegiatam casu peruenit. Respectu enim huius ictus non est voluntarius, aut culpabilis, etsi generaliter operam rei illicitæ dederit lædens Facit. *l. Diligenter ff. De mandat.* §. *Is, qui Inst. eodem tit.* Ita *Vgolinus loc. cit. Alterius vbi supra vers.* Sed quid dicendum, & de Clerici percussione Soccinus *in cap. Peruenit nu.* 44. *De sent. excomm.* referens ad idem Ioannem de *Deo*. Id autem intellige iuxta Alterium, si factum sit merè casuale, nullo autem modo voluntarium, eo quòd percutiens diligentiam adhibuit, ne alius læderetur, cum adhibere posset, & teneretur. Aliàs enim non intercedit simplex casualitas, sed culpa; estquè aliàs læsio, indirectè saltem, & virtualiter voluntaria, attento præsertim quòd daret operam rei illicitæ. Et hanc diligentiam putant communiter Doctores necessariam ad declinandam Censuram in qualibet ignorantia; licèt non desint qui non requirant.

12 Excusantur item qui lædunt ad propriam iustam tutelam seruato moderamine debito, & inculpabili. *cap. Si verò* 1 1. vbi Doctores *cap. Ex tenore De sent. excomm. cap Significasti. De Homicidio Vgolinus*, & *Alterius locis citatis Vinoldus n.* 7. *Bonacina alios referens punct.* 3. *nu.* 4. *Duardus quæst.* 22. *nu.* 16 *Reginaldus cit. nu.* 314. *Suarez nu.* 69. *Sertio in Bullas selectas Therrem.* 420. *col.* 3 & *alii communiter de percussione Clerici*. Siquidem vim vi repellere fas, & iura sinunt vt dicitur *in eo cap. Si verò*, nec censetur violentia alteri illata, quæ indirectè, & præter intentionem sequitur, sed defensio necessaria quæ primò intenditur sibiquè lædens volitá imputare debet iniuriam qui coegit læsum ad repugnandum, ob tutelam sui omni lege dictatam. Quod procedit etiam si scienter, & deliberatè quis lædat, non enim permittitur talis defensio ex eò quòd oriatur plerumquè ex primis, & indeliberatis motibus, sed ex eo quòd sui defensio cuilibet est necessaria. Pariter non ad solam defensionem sui, sed etiam suarum, vt vxoris, Filii, Patris, Matris, Serui, Familiæ, ac rerum suarum, vt est communius *ex cap. Dilecto. De sent. excomm. lib.* 6. Quicquid desumatur in contrarium ex *Clement. vnico de Homicidio*, vbi videtur ab irregularitate excusari solùm occidens, vel mutilans ad propriæ personæ defensionem. Nòn enim est eadem ratio de irregularitate, quæ non est poena, ac de poenis Immò id extendi potest ad quamcumque proximi. iniustè oppressi moderatam tutelam *iuxtà cit. cap. Dilecto* §. *Et quidem* & *c. Non inferenda cum aliis* 23. *q.* 4.

Quale autem sit moderamen inculpatæ tutelæ latè explicant Doctores ad *c. Siquis suadente*, & ad alia iura citata. Breuiter nos dicimus primò necessariam esse incontinentiam temporis, vt scilicèt dum quis actu læditur, vel læsio ineuitabilis actu imminet, permittatur percussio. Dicitur enim *incontinenti in eo cap. Si verò*. siquè iã iniuria illata est, nec alia imminet repercussio, non habet rationem defensionis, sed vindictæ vt ait *Tabiena Ver. Excommunicatio* 5. *cas.* 1. *nu.* 10. Non desunt tamen qui opinentur, & præueniri posse aggressorem, etiam si actu non aggrediatur, modo sit aggressurus, & aliquando permitti insecutionem aliquam ad reparandum honorem, si fugiat post aggressionem.

Secundò necessarium esse, vt quis alio modo non valeat læsionem declinare, nisi repugnando. *Bartolus in l.* 1. *C. vnde vi, et in l. Furem ff. ad l. Corneliam De Sicariis Abbas in cap. Olim el* 1. *De Restitut. Spoliator.* Vndè qui in furto, verbi gratia, post factum potest recuperationi insistere medio Iudice, seu publica auctoritate, non potest priuata vi facere. Secùs, quando surreptio imminet, vel actualiter committitur, vel fur nõ peruenit ad locum destinatum, itant non dicatur adhùc perfectè adeptus possessionem rei. Tãdiù enim rapina perseuerat in fieri, ac proindè tandiù cuilibet permittitur resistere vi adhibitæ. Quapropter qui læditur, si potest fugere, & clamare absquè dedecore, tenetur fuga, & clamore declinare læsionem. Et quamuis, speculatiuè loquendo, omnis fuga coacta sit quædam iniuria, quam quis non tenetur pati iusta Bartolum *in cit. l.* 1. *Abbatem in dicto cap. Olim el* 1. *Cynum in l. Si ex plagiis* §. *Tabernarius ff. ad l. Aquiliam*, visquè repelli potest; non solum pro vita, sed etiam pro honore, in praxi tamen consideranda est conditio personæ aggressæ si sit vilis, & aggredientis, si eius sit eminentiæ, vt ab ea fugere non adscribatur dedecori. Inde cõsiderandum quod negat *Caietanus in Summa Ver. excommunicatio Cap.* 10. §. Nota sextò an permittendum Laico acceptare duellum à Clerico oblatum, & exequi, si dedecori sit adscribendum, si non acceptet. Hocquè sit contra id, quod primo loco statutum est, tanquam necessarium ad moderamen tutelæ.

Tertiò in ipsa etiam defensione minor possibilis iniuria, & detrimentum aggressori est inferendum, ita vt ei qui sola detentione aggressoris potest se tueri, non permittatur percussio, nec occisio ei, qui simplici percussione, vnde regulariter procedit illud, quod qui inuaditur sine armis non debet cum armis vim repellere, secus tamen est, si armorum vsus sit necessarius; reperio enim apud Auctoris permissum, alapam, vel fustis percussionem morte aggressoris, si aliter nequeat, auertere, habita ratione non solũ corporalis læsionis, sed etiam dedecoris, & infamiæ. Cæterùm sine necessitate excedens ex proposito, & deliberatione non declinat Cẽsuram, vt communiter asseritur de percussore Clerici *ad cap. Si quis suadente* ad cuius conformitatem noster hic Canon interpretandus est, vt diximus adhuc con-

constabit ex dicendis. Est enim eadem excommunicatio addita specialissima reseruatione ob personarum expressarum specialem dignitatem. Dixi si quis excedat ex proposito, & deliberatione, quia, si quis inaduertenter, & ex surreptione aliqualiter excederet, non excommunicaretur, quia abest dolus, & malitia, vt notauit. *Sayrus lib. 3. Thesaur. casuum consc. Cap. 27. nu. 20.*

Illud etiam in moderamine inculpatæ tutelæ permittitur, vt ad sui defensionem quis necessitate coactus, non solùm lædenti, sed etiam alicui tertio vim valeat inferre. Vnde omni alia ope destitutus potest fine excommunicatione auferre à Clerico, vel Prælato fortuitò præsenti ensem, baculum, aut equum eius rapere, quo fugiat. *Sayrus cum aliis loc. cit. nu. 35. Suarez De Censurie disp. 22. sec. 1. nu. 38.* Et ratio est, quia non animo lædendi, sed ad propriam defensionem iustè eo modo permissam, vim adhibet, in ea quippè necessitate ius, habet vtendi re alterius, & alter, si resistat, vimque pati nolit, est irrationabiliter inuitus, nisi fortè similis quoquè vigeat respectu eiusdē necessitas, tunc enim sicuti non habet ius auferendi, quia præponderat ius possidentis, ita si auferat iniustè, violentiam infert. Imò & permittitur in eadem fuga lædere, conculcare, aut percutere alios etiam Clerico, aut Prælatos in angustijs viarum, quo viam sibi paret, si aliter nequeat inuasoris vim declinare, quia id non fit ad inferendam iniuriam sed ad instam (vt diximus) defensionem propriam, quam ius naturæ dictat anteferendam saluti alienæ, iuxta ea quæ Petrus Nauarrus *lib. 2. De Restit. Cap. 3. nu. 147. Corduba lib. 1. qu. 33. & 38. dub. 2. Lessius De Iustitia, & iure lib. 2. Cap 9. dub. 9. ex Caietano 2. 2. quæst. 64. art. 7. & quæst. 67. art. 2* Quæ omnia saltem admittenda sunt, quando minus est detrimentum aliorum, ac illud, quod sibi ipsi immineat; ita vt possit quis verbi gratia percutere, vel alicui mortis periculo, non tamen certo, alium exponere, quando sibi mora certò imminet, alio modo indeclinabilis. Aliàs à plerisquè nō concedi tur fuga proprii periculi per hoc, quod positiuè alter eidē exponatur (secus n. si casualiter) Quia, vt de auferente arma ab eo, qui est in eadem necessitate, dicebamus, tunc non censetur ius vnicuique in alterum adesse, quando eadem contra illum viget necessitas. Quoad contrahendam tamen Censuram ratione coactionis ex iusto metu regulariter quilibet poterit excusari, qui aliorū iniuria propriam necessariam defensionem, etiā iniustè curat. Vide quæ in 1. par. Bullæ diximus Cap. VII. nu. 17.

13 Tandem in eo conueniunt Interpretes nostri excusari ab hac Censura vim inferentes Prælatis expressis media captura, detentione, eiectione, aut similibus quoties hæc est in eorū beneficium; vt si quis detineatur ne se præcipitet, vel in manus hostium incidat, aut alii periculo succumbat. Hoc enim Idem excusat à Cēsura *cap. Siquis suadente Sayrus num. 27. circa finem Suarez num. 39. ad finem.* Quia (etsi in inuitum fit talis actio) directè non est iniuriosa huiusmodi violentia, sed proficua patienti, nec suadente Diabolo, sed charitate *arg. cap. Ipsa pietas §. Item si duo 23. q. 4.* vbi habetur ex Augustino, quòd si duo essent in domo ruitura, crudelis esset qui eos indè, etiam inuitos non eriperet. Estquè id ad mentem D. Thomæ *2. 2. qu. 65. art. 3. ad 3.* vbi etiam concedit detentionem ad horam, ne quis delictum aliquod committat. Quod tamen in præsenti non habet locum, nisi fiat priuata amicorum vi, nam quod auctoritatiuè fit (in quo sensu loquitur S. Doctor) non est permittendum cum in dedecus, & ignominiam dignitatis redundet.

14 Non tamen quilibet absolutè statuit, eos omnes excusandos esse ab hac Censura, qui excusantur à Censura *cap. Siquis suadente.* Et vt casus examinemus; primus occurrit *ex cap. Si verò il 1. §. Nec, ille compellendus, De sentent. excomm.* eius, qui percutit Clericum, cum vxore, Matre, Sorore, vel Filia propria turpiter inuentum. Suppono enim excusari à Censura, quia licèt nil aliud ibi exprimatur, quàm talem percutientem non esse ad Sedem Apostolicam mittendum, communis tamen Interpretum sensus id accepit de cessatione poenę in eo casu, quòd suadent coniecturæ non contemnendæ vt adnotauit *Suarez loc cit. nu. 34.*

Quoad quem casum *Alterius cit. Cap. 5. in fine, & Bonacina eo punct. 3. num. 5.* asserunt non habere locum in præsenti Canone, nec enasurum Censuram sic percutientem Cardinales, vel alios ex expressis Prælatis turpiter inuentos; nec in alio casu, quo percutiens mortaliter peccet, sicut euenit in prædicto, quoad Deum namquè vindicta eiusmodi non caret culpa, licèt humana lege, etiam Ecclesiastica, adscribatur passioni vehementi, non Diabolo suasori. Probat autem Alterius quia verba Canonis nostri sunt generalia, nec habemus cur modificationes Canonis Siquis suadente, eidem debeant applicari. Quin potius oppositum deduci posse videtur ex eo quòd tales exceptiones, vt potè restrictiones iuris communis; & vniuersalis, strictè recipiendæ sunt, vt non nisi *dicto cap. Siquis suadente* accommodentur. Ergo sicuti esset obnoxius *cap. Siquis suadente* qui in turpiter inuentum Clericum cum aliqua ex prædictis mulieribus violentas manus injiceret, nisi esset specialiter exceptus casus, ita contumax est nostri Canonis nihil excipientis. Excipiunt enim Leges quando exceptionem Intendunt *arg. l. Vnica §. final. C. De Caducitate tollend. & cap. Ad audientiam de Decimis.* Præsertim cum constitutio Sedis Apostolicæ nihil debeat obscurum, vel ambiguum continere *cap. Quoniam. De Constitutionibus.* Confirmatur quia restrictiones Canonis Siquis suadente sunt in odium Clericorum, personæ autem hic priuilegiatæ non sunt simpliciter Clerici, cum in odiosis non veniat Episcopus, qui vnus ex expressis est, appellatione Clericorum, ergo non sequitur Episcoporum aliorumque Prælatorum læsores excusandos ab hac Censura iis in casibus in quibus excusantur vexantes Clericum.

Mihi tamen probabilior est altera sententia, quam tenet *Vgol inus § 5. Duardus quæst. 1. & Viualdus num. 5 in nouis.* Et generaliter opinor excusari à Censura huius Canonis omnem qui à *cap. Siquis suadente* excluditur, quam

 opi-

opinionem plurium esse videlicet Vivaldi, Vgolini, Sayri, & Suarez refert, & sequitur *Duardus loc. cit.* Tùm quia concesso (quod communius sit) hanc excommunicationem eamdem esse cũ excommunicatione *cap. Siquis suadente*, congruum est interpretari ad instar illius. Vna enim lex declarat aliam, vt est vulgare sæpiusquè probatum est. Tum quia vt optimè aduertit Duardus, & alii Iura posteriora circa *cap. Siquis suadente* non sunt nouitatis alicuius dispositiua, sed solùm declaratiua in quibus nam casibus locum habeat, in quibus verò non, vt colligitur ex rationibus, quæ singula iura adducunt. Tùm tandem in casu præsenti, quia decidit Summus Pôtifex eo cap. Si verò excommunicationem non habere locum in percutiente Clericum turpiter inuentum, vt supra, eo quòd vt ait *Glossa ibidem in ver. Turpiter.* præsumitur dolorem tàm iustũ cohiberi non posse *arg. l. Graccus C. ad l. Iuliam De Adulter.* vel esse proprii honoris defensionẽ quandam, non quidem quæ ad inculpabilem, & moderatam reducatur vt aliqui volunt (siquidem cum non excommunicetur, læsio etiam post factum patrata, est potiùs vltio quam defensio nec peccatum excludit sicuti excludit iusta tutela) sed quia tali vltione censetur honori deperdito posse satisfactum iri. Quæ ratio cum militet etiã in offendente Prælatos nostros, locum habere debet & dispositio.

Ex his autem patet ad fundamentum Alterii responsio. Multa enim suadent cur huic Canoni accomodemus quæ canone Siquis suadente. Nec obstat quòd ea iura dicantur limitare ius commune, quia non limitant dispositiuè, sed declaratiuè, idest declarando sic limitatum intelligi debuisse, vt patet in casu propriæ inculpabilis tutelæ, alijsquè similibus, quos recta ratio dictabat excipiendos, etiam antequam accederet expressa iuris declaratio. Insinuatur enim ratio in ipso Canone Siquis suadente, quia similes manuum iniectionis, vel nõ sunt violentæ, vel non sunt suadente Diabolo. Vnde ruit confirmatio, huiusmodi namquè restrictiones non sunt dicendæ ita factæ in odium Clericorum, sed ita suadente ratione declaratæ.

In explicatione tamen casus multa sunt, quæ controuersa apud Interpretes decisiuè nos attingemus cum non sint huius loci propria. Recepta est, & practicè non relinquenda sententia. *Glossa in ver. Turpiter dict. cap. Si verò. Bernardi, Angeli, Syluestri, Nauarri consil. 41. De sentent. excomm. Suarez loc. cit. nu. 35.* & aliorum, læsionem debere fieri incontinenti quia tunc tantùm passio censetur vehementer impellere, ex quo desumitur excusatio. Speculatiuè tamen id non videtur necessarium quia textus nil addit cum tamen locutus supra de vi repellenda addiderit *incontinenti.* Dices vna pars legis declarat aliã, & antecedentia consequentia, sufficit ergo semel eo cap. dictam esse *incontinenti.* Respondebimus id habere locum, quãdo casus consequens est similis, & sub eadem ratione conclusus, id autem non vigere in præsenti; siquidem propria iusta defensio permittitur, quia necessaria est, & inculpabilis, percussio autem turpiter inuenti est peccaminosa, & solùm eximitur ab excommunicatione ratione cuiusdam coactionis prouenientis ex dolore grauis iniuriæ, & necessitate honorem reparandi media vltione, nec enim tantùm primi, & indeliberati motus excusantur quippè qui non indigebant nouæ legis declaratione quicquid velit Syluester, & Nauarrus *apud Molinam tom. 4. De iust. & iur. tract. 5. disp. 7.* non excusari qui pleno iudicio, ac deliberatione percuteret. Incontinentia igitur temporis requireretur, si percussio rationem haberet defensionis simpliciter necessariæ, & inculpabilis. Quia autem permittitur vt vltio, & post factum ideò post aliquod etiam tempus, saltem breue permittenda videtur, in aliquibus siquidem animi passio initio modica, processu temporis fit vehemens, & cohiberi difficilis. Et pro hac sententia facit quod aiunt Hostiensis, Astensis, Philiarchus Syluester, & Angelus *apud Suarez nu. 37. & Sayrum nu. 23.* Et videntur communiter affirmare cæteri apud Bonacinam *De Censur. in particulari disp. 2. quæst. 3. punct. 6. sec. 4. nu. 6. vers. secundò sequitur,* scilicet inuentum turpiter posse violenter per horas saltem viginti detineri iuxta *l. Capite ff. ad l. Iuliam De Adult.* vt trahatur ad Iudicem coercendus. Cum ergo hæc detentio nõ dicatur læsio incontinenti facta, multum enim habet tractus successiui nec præsumatur pro tanto tempore durare dolorem illum superari difficilem, sequitur necessarium non esse ad effugiendam Censuram, quòd turpiter inuentum statim quis opprimat, aut lædat. Confirmatur pari ratione, ex eo quòd communiter cõceditur apud Bonacinam *loc. cit. vers. Hinc sequitur,* posse videlicet maritum occultare se de industria, quò Clericum, de quo suspicatur, aduenientem occidat; modo non curet dolosè eius aduentum, iura quippè non intendunt dolis, & fraudibus patrocinari, quamuis Nauarrus *cit. Consil. 41. De sent. excomm.* tutiùs esse dicat, illud non admittere.

Turpiter inuentus dicitur non solùm qui in actu carnali, vel in lecto, aut in osculis, & amplexibus non permissis secundùm morem loci reperitur, sed etiam qui solus cum sola in loco suspecto accedente suspicione personarum licet Nauarrus *in Manuali cap. 27. num. 84.* simpliciter velit satis esse reperire solum cum sola in loco suspecto, quod ait communis esse sententiæ. Verùm si personæ aliundè non sint suspectæ, nec aliæ aggrauent circumstantiæ, ex sola suspicione loci, nisi & ipse sit notabilissimè suspectus non constituitur turpe inuentum. Et notat Duardus *hic quæst. 11. ad finem* non habere locum sententiam Nauarri quoad hunc Canonem quia personæ in eo protectæ ob dignitatem, & munus longè absunt à suspicione. Id quod ratione dignitatis verum esse potest, nam aliàs simplices Clerici suspicionem ingerunt ex solo congressu solius cum sola *ex cap. Si Clericus solus, & c. Inomnibus 80. d. c. Clericus 81. d.* Vnde explobitur eorum sententia apud Carolum de Graffis Tract. De effectibus Clericatus effect. 36. qui affirmant Clericum tangentem, osculantemue mulieres non præsumi facere causa libidinis. Duo tamen aduerte. Alterum non, quamlibet leuem turpidinis suspicionem constituere turpe in-

inuentum. Alterum ex dignitate personæ sola, non posse quam protegi, si aliquando sit grauiter suspecta, et in loco suspecto reperiatur, quia personæ in dignitate constitutæ quo longiùs a suspicione ingerenda abesse tenentur, eò faciliùs eam ingerunt, si insolita familiaritate cum mulieribus congrediantur. Benè verum est non habere locum in præsenti quod ait Angelus, & Syluester *apud Suarez loc. cit.* maritum posse Clericum colloquentem quartùm cum vxore post trinam monitionem, quæ præcesserit capere, & detinere vt apud Iudicem sistat. Nam Præsules, de quibus loquitur noster hic Canon non habent Iudicem apud quem sistantur, nisi Summum Pontificem. Idemque est in furto aut debito, in quo permittitur Clericum suspectum de fuga detinere, quo possit in manus Iudicis deuenire. Cæterùm nec in Clericis simplicibus illud de collocutione habere locum arbitror, quia collocutio nulla alia circumstantia accedente, non habet rationem turpis inuentionis, vt vis illa adhibenda sit cum iniuria Clericatus. Nec lege ciuili, ex qua sola permittitur captura marito, statuitur omnem talem collocutionem esse turpe inuentum. Quod si velis ex ea id posse inferri, dicetur turpe inuentum largo modo; hic autem pressior est recipienda interpretatio, quia omnis restrictio priuilegii canonici Clericorum odium continet. Tunc saltem probabilis erit sententia Suarez quod captura, & detentio permitti possit ex capite iustæ defensionis honoris, quando nullo alio modo remedium adhiberi nequit absquè eo quod personalis vis inferatur. Multò minus, ergo recipiendum est additum Syluestri, quòd non solùm capere sed etiam percutere post trinam illā monitionem licitum sit. Quando autem suspicio est vehemens, & rationabilis, non est necessariū inuentum turpe in ipso actu, sufficit quippè Clericum esse proximè accinctum puta ad cubile mulieris accedere, vel de proximo recedere. Neque enim tenetur maritus maius honoris sui expectare periculum. Tandem non potest ex alia parte, ob solam suspicionem quantùmuis vehementè lædere, quia textus requirit de facto turpe inuentum, vnde nec videtur satis, quod aliorū testimonio turpitudinem cognouerit, nisi ipse aliqualiter inuenerit.

Personæ, cum quibus inuentus læditur sine Censura sunt *Mater*, & hæc propria, etiam si non vxor Patris sed concubina, quia verè est Mater; secùs si non sit vera, sed adoptata aut nouerca. *Filia* etiam si naturalis, non autem adoptiua, aut s, strictualis, quia illa verè secundum leges dicitur talis, non illæ, nec in ascendentibus aut descendentibus alia extensio facienda est, puta ad auiā, proneptem aut Filij Filiam. *Vxor*, & comprehēdit etiam sponsam de præsenti, rato, & inito matrimonio, etiam si non consumpto, secùs sponsam de futuro (quicquid alii velint) quia non est vxor, & quia cum possit dimitti ob turpe inuentum, non videtur necessarium insurgere in dehonestantem ad reparandum honorem. In matrimonio autem non obest impedimentum dirimens, etiam à coniugibus cognitum, etsi aliqui velint obesse, quia sufficit quod inter se, & in facie Ecclesiæ pro coniugibus habeantur, militat enim quod honoris iniuria ad maritum spectet. *Soror* tandem, quæ dicitur talis, siuè ex eodem Patre tantùm progenita, siue ex eodem tantùm vtero; secùs si sit adoptata. Nec extensio facienda est ad alios gradus laterales seu alias quascumquè consanguineas vel affines, licèt non desint qui faciant. Ratio est quia cum hæc dispositio restrictionem quandam iuris communis videatur continere vt diximus stricta etiam est illius facienda interpretatio; vtpotè tui odiosæ priuilegio Clericatus, vt omittam non præsumi in reliquis non adeò arctè coniunctis tàm iustam esse caussam doloris, & ideò expressè vetuit extensionem textus *in cap. cit. Si verò §. fin.* quam fortè non aduerterunt, qui eam faciunt. Crediderim tamen extensionem fieri posse ad turpe inuentum cum masculo filio, vel fratre, & ad mulieres, si casus daretur reperiundi viros proprios cum persona gaudēte priuilegio Canonis. Quicquid enim esset caussa honoris vindicandi, certè vehemens passio aliquando in his est cohiberi difficilis.

14. Quid autem si Mater, Filia, sponsa, sororuè cōsentiunt in actum turpem non ignorante quin potius permittente Filio, Patre, Marito, Fratreuè. Quandoquidem iustus dolor, à quo quis temperare non posse credatur, non videtur in his amplius habere locum. Respondetur; si re vera proprij honoris zelo ad percussionem trahat percutientem, non decidere à dispositione *cap. Si verò*, etiam si aliàs turpitudinem permiserit. Necessarium tamen videtur quod consensus, aut permissionis pænituerit, nec ea vice ipso consentiente Clericus ad turpia fuerit admissus, iuxtà superiùs dicta. Quapropter in foro externo probato turpi inuento, regulariter præsumi debet læsio facta intuitu proprii honoris, nisi validæ coniecturæ aliam caussam odij, aut inimicitiæ insinuent. In foro verò conscientiæ standum est dicto poenitentis, vt sæpius dictum est.

15 Ex dictis sequitur ab excommunicatione excusandam etiam fœminam, quæ aliquā ex personis hic priuilegiatis se ad turpia facto ipso sollicitantem percuteret, vt de percussione Clerici tenent locis citatis Suarez *nu.* 33. *Bonacina num.* 1. *vers. Secundò non incurri*, & *Sayrus num.* 24. qui duo posteriores plures referunt. Siquidem, si impunè quis potest ob turpitudinē suarum percutere, & quilibet ad sui vitam defendendam, multò magis id licebit impunè ad tuendam propriam pudicitiam, quæ vita multò charior esse debet, quamuis de hoc peculiariter non cauerit aliquis canonicus textus. Addunt tamen prædicti Auctores, seruandum esse moderamen, ita vt excessus, si non sit indeliberatus subiaceat excommunicationi, nec permittatur verberare quando solis verbis posset mulier se tueri, id autem maximè censent sufficiens, quando verbis tantùm sollicitatur. Verùm crediderim hæc non esse accipienda cum toto rigore, nam hæc læsio turpiter sollicitantis facto, permissa, eo quòd in eo semper interuenit aliquod turpe, & in aliquo honestas videtur despici, aut denigrari, non solùm habet rationem simplicis repulsæ, & inculpabilis tutelæ sed etiam vindicandi propriam pudicitiam, quæ attentatione

tione

tione per facta remanet aliquo modo læsa, nisi vehementi repugnantia mulier obsistat. Vndè re- ducitur potiùs hęc excusatio ad vltionem pro- prij honoris, de qua *num. ant.* dictum est, quàm ad rationem inculpatæ defensionis, vt vellent prædicti Auctores, ac proindè in hoc potiùs di- scurrendum est iuxta casuum turpis inuenti, quàm moderatæ tutelæ. Alioquin subiicienda esset excommunicationi mulier, quæ in Clericum abeuntem, postquàm inuitam turpiter tetigit, aliquid proijceret, quia non seruatur modera- men, cum sit repulsio post factum. Id autem vi- detur improbabile, quia iusto dolore mouetur læsæ pudicitiæ, læsæ, inquam, attentatione per facta inhonesta; non igitur tenetur à repellenda tali attentatione desistere media vi, etiam si ver- bis, & clamore vti posset, quia in aliorum existi- matione, vbi residet fama, non satis esse cense- tur repellere verbis, si valens non reluctetur o- pere. Quod confirmatur, quia non tenetur ex- pectare attentationem per facta, sed sibi prospi- cere quoties rationabiliter suspicatur imminere, sicuti diximus etiam in moderamine propriæ tutelæ. Igitur aliquando non sat erit verba re- pellere verbis, sed verberibus, si nec fugere pos- sit, nec clamare sit tutum sine suspicione passæ in- famiæ. Hæc eadem cùm proportione recipias de masculo ad turpia sollicitato.

16 Rursus ab hac excommunicatione excu- sandus est, qui ioco, aut in lusu aliquem ex Præ- latis expressis percuteret, quicquid alii velint. Hæc enim est communis sententia ad cap. Siquis suadente de percussione simpliciuto Clericorum; quæ habetur ex *cap. 1. De sent. excomm.* & sua- detur ratione, quia non fit suadente Diabolo, sed ioco ad id inducente. Vndè non solùm exi- mitur à Censura percussio leuis, vel ex primis, & indeliberatis motibus prouenienś, (aliundè e- nim similes percussiones eximuntur, defectu sci- licet grauitatis, & perfectæ deliberationis, quę in omni peccato necessaria est) sed etiam ea, quæ sufficiens de se esset Censuram inducere, nisi esset in ioco, vel etiam si aliquis excessus note- tur in percussionis modo. Quod autem textus *dict. cap. 1.* dicat percussionem permitti, non o- dio, inuidia, vel indignatione, sed leuitate io- cosa primò intellige non tàm præcipi leuitatem percussionis, quin potiùs leuitatem animi, ludo congruentem, nulloquè passionis onere grauatã. Et ideò nota secundo, nõ solùm externè ludum, & iocum apparere debere, sed etiam internè io- cosum debere esse percutientis animum. Nam etsi patiens recipiat percussionem ex ioco, per- cutiens autem sit praue affectus, non excusabi- tur, idquè sine sit indignatio præconcepta, siue occasione ludi exorta. Tertiò nota permitti per- cussionem leuiter iocosa durante; si enim quis incipiat ex ioco, deinde autem incalascente ira percussionem persequatur, facilè contrahet Cen- suram, si aduerterit. Scio textum de solis Cleri- cis inter se ludentibus loqui communiter, tamen Interpretes, quia militat eadem ratio, ad Laicos quoquè cum Clericis ludentes extendunt.

Quod autem in eod. cap. habetur, si Clerici infra pubertatis annos se ad inuicem, aut vnus alterum percusserit, non sunt ad Apostolicam Sedem mittendi, quòd eos ætas excusat, non est intelligendum ita vt ante pubertatis annos, qui à quartodecimo incipiunt non excommuni- centur, si irato animo percusserint; habetur e- nim oppositum *in cap. fin. eod. tit.* & obserua- uit Glossa ibidem *in verb. excusat.* sed tantùm quòd ab alio possunt absolui, absquè eo quòd ad Sedem Apostolicam mittantur. Nam ætas il- la, in qua est sufficiens malitia, non potest omni- nò liberare à crimine, licet leuius reddat *arg. c. Bos De consecr. d. 4.* & ideo dispensetur super reseruatione, ne cogantur adire Apostolicam Se- dem. Quod conijcitur etiam ex diuerso loquen- di modo iuxta casuum diuersitatem, nam dum excusantur à crimine qui leuitate iocosa, vel intuitu disciplinæ, & correctionis percutiunt, non solùm dicitur quòd non sunt ad Apostoli- cam Sedem mittendi, sed etiam quòd non potest in ipsis iniectio manuum violenta notari, de adolescentibus autem tantùm dicitur, quòd non sunt ad Sedem Apostolicam mittendi. Igitur in simplicis Clericis percussione puerilis ætas excu- sat, si talis sit, quæ priuet malitia, & perfectu vsu rationis. Post vsum autem rationis ante puber- tatem excommunicationi est locus, licèt absolu- tio non sit reseruata Pontifici. In casu autem no- stri Canonis excusantur pueri ante vsum ratio- nis, ii verò, qui, etsi non dum puberes eum v- sum rationis habent, quo mortaliter peccasse cognoscant, & excommunicantur, & eorum ab- solutio non minùs, ac pubérum ad Sedem Apo- stolicam pertinet, quia in hac Bulla non distin- guitur, sed generaliter præcipitur in te tia par- te illius §. *Cæterùm* vt nullus per alium, quàm per Romanum Pontificem absolui possit.

Dices præsentem Canonem ad instar Canonis Siquis suadente esse interpretandum, eo quod idem est, vt sæpiùs diximus, ergo sicut quoad c. Siquis suadente non obstante quòd generaliter loquatur, nullus Episcoporum illum præsumat ab- soluere, donec Apostolico conspectui præsente- tur, & eius mandatum suscipiat, disponitur, quòd impuberum excommunicatio non sit Sedi Apostolicę reseruata, ita idem recipiendum est de præsenti.

Respond. quoad negotiũ absolutionis poste- riora iura ad c. Siquis suadente esse verè dispo- sitiua, non autem declaratiua dumtaxat, vt pa- tet in percussione leui, pro qua nõ est quis ad Se- dem Apostolicam mittendus *ex cap. Peruenit De sent. excomm.* Et tamen non est vndè id sua- detur, nisi ex voluntate Pontificis, sic moderan- tis reseruationem. Non sequitur ergo, quòd dis- positum de absolutione à Censura c. Siquis sua- dente debeat extendi ad absolutionem à Cen- sura præsentis Canonis, quia, vt sępius dictum est, effectus huius Bullæ quoad eas Censuras, quæ etiam sunt in iure nullus est alius, quàm spe- cialissima, & rigorosissima reseruatio; Alioquin, si de reseruatione idem feratur iudicium de Cẽ- sura canonis Siquis suadente, ac de Censura præ- senti, nullus erit effectus collocationis Censuræ huius in Bulla. Præterquam quòd indulta Iuris quoad absolutionem Censurę c. Siquis suadente cum sint restrictiones, & correctionea iuris cõ- munioris, & antiquioris, & odiosa Clericatui,

non

non sunt extendenda vltrà limites eius Canonis Noster enim hic, licèt quoad substantiam sit idē ob specialem tamen personarum dignitatem est aliquo modo diuersus.

Quamobrem non solùm non est concedēdum de pueris, quòd ex percussione Prælatorum hic expressorum non sint ad Sedem Apostolicā mittendi, sed generaliter de nullo, vt sunt Mulieres, percutientes leuiter, Regulares, & alii, in quorum gratiam passim *in tit. De sent. ex. omm.* dispensatur super accessu ad Sedem Apostolicam. Quod accipe quantùm ad simpliciter iurium in hoc indulgentiam, nam ex capite legitimi impedimenti, quis nam ab obligatione prædicti accessus existimatur, examinandum est infra ad finem Bullæ.

17 Casus Clerici habitum, & tonsuram non deferentis, qui priuilegio canonis Clericali nō gaudere dicitur, si tertiò monitus à suo Dioecesano, non deferat *ex cap. Contingit il 2. De sent. excomm.* & eius, qui neglecto habitu Clericali, arma defert. & tertiò similiter monitus, nec emendatus ab eodem priuilegio creditur excidere iuxta *cap. in audientia eod. tit.* eiusquè, qui negotijs, procurationibus, & administrationibus secularibus se immisceat, vel ignominiosam artem mimi, aut circulatoris per annum exerceat, qui post easdem monitiones priuilegio Clericali videtur priuari *ex cap. fin. De vita, & honestate Clericorum cap. unico eodem tit. lib. 6. & cap. Sacerdotibus. Ne Clerici, vel Monachi &c.* Casus item Clerici coniugati non deferentis habitum, aut tonsuram, qui priuilegiis censetur non gaudere *ex cap. unico. De Cleric. coniug. lib. 6.* aut tandem Clerici immiscentis se tirannidi, seditionibus, & bellis, incorrigibilis, inuenti in crimine fragranti, bigami, & similium, de quibus an, & quomodo cadant priuilegia clericalia dicemus ad Canonem XV. casus, inquam, isti non habent in præsenti locum quia sure loquuntur de Clericis simplicibus, vt constat, & suadetur ex eo quòd plerumquè requirunt Dioecesani monitionem, Prælati autem, de quibus in Canone est sermo, nullum habent Ordinarium Superiorem, à quo moneantur. Atqui in odiosis Episcopi, alijquè Præsules nostri non veniunt appellatione Clericorum. Vnde non censentur priuati priuilegio canonis quibuscumquè se immisceant defectibus, vel excessibus, donec retinent dignitatem, vel non sunt per Summum Pontificem in poenam expoliati, depositi, aut degradati.

18 Vnde quia Pontifex in hos potest, non subiicitur Censuræ, qui de mandato speciali ipsius iis manus iniiceret *arg. cap. Ex tenore, & cap. vt fama De sent. excomm.* Idquè non solùm ob delictum, vel aliam iustam caussam, sed etiam si iniustè id mandaretur, quod absit. Omnis nanquè iuris dispositio Pontifici subest, vt alibi diximus, vndè eo ipso quòd mandat, præsumitur velle poenas iuris contra suum mandatum non habere locum. Dixi de mandato speciali, quia vt colligitur ex Astensi *par. 2. lib. 7. tit. 3. art. 1. quæst. 13.* regulariter in generali mandato non intelligitur, quod specialiori indiget commissione præceptum. Sicut ergo in generali mandato de capiendo ex gr. delinquentes non comprehēduntur Clerici, ita nec in generali mandato de Clericis capiendis comprehenduntur Cardinales, Episcopi alijquè Prælati. Non potest tamen, vt communiter adnotarunt Doctores apud Sayrum *loc. cit. nu. 25.* & alios sine Censura excedere Minister in executione mandati, vnde si iussus capi, sinat quietè se capi, & duci sine resistentia, ille autem absquè necessitate iniuriosè percutiat, agitet, vel vexet, non declinat Censuram vt clarè habetur *in dict. cap. Vt fama in fine.* Dixi Pontificis Summi, quia, vt diximus suprà *num. 5. & 6.* nullus est alius, qui in hos potestatem habeat. Non excusaretur ergo, qui iussu vel mandato proprij Principis, quisquis ille sit, aliquem ex his læderet, nisi fortè tunc quando iusto metu, quem declinare non posset, cogaretur, iuxta sæpiùs dicta. Aliqua tamen ex actionibus inhibitis permittitur sine Censura ab ipso Pontifice, si iure fiat, vt si eijceretur Episcopus intrusus à Dioecesi, vel Sede per legitimum Episcopum, vel per alios Cardinales is, qui sine Canonica electione Romanam Sedem occuparet, quem casum ponit Nauarrus *in Manual. c. 27. nu. 89. ex c. Siquis pecunia 76. d.*

19 Vix etiam potest habere locum casus Officialis, seu Ostiarii publici, qui iuxta suum munus arcendo turbam fortuito euentu Clericum impellens, aut lædens declinat censuram canonis Siquis suadente *ex cap. Si vero il 1. §. Officiales De sent. exc.* Nam huiusmodi Prælati, vel nō se immiscēt multitudini, vel si ignoti vrgētur, excusat vtgentè ignorantia. Si tamen contingat esse notos, & multitudini immisceri excusabitur qui officium suum exequens ipsos lęderet in arcendo, quia tunc vel violentia non intenditur, vel nō intēditur specialiter aduersus ipsos. Quod autem dicitur in eo textu *Non ex deliberatione sed fortuito casu* non ita est accipiendum vt ad effugiendam Censuram necesse sit, quòd lædens agat ex primo motu, vel quòd non deliberanter etiam Prælatos arceret, seu quòd omnino per accidens arceantur cum reliqua turba, alias nō arcendi si aduertentia intercessisset (namquè inaduertentia, & indeliberatio sine nona hac iuris dispositione aliundè excusat) sed id dicitur solùm ad excludendam deliberationem particularem circa illos, seu ad declarandum quòd via non debeat esse directa per se in illos, sed per accidens, & concomitanter, quatenus omnis irruens turba arcenda est. Videtur tamen ex hoc deduci, quòd si irruentes ex toto, vel ex magna parte Prælati essent (quod Romæ vel in alio loco Curiæ potest accidere) non excusaretur qui violenter arceret, eo quòd non intercedit casus fortuitus. Verùm ex antecedentibus textus colligitur clarè, eum solùm innodari, qui assumpto prætextu officii sui, ex maligno aliàs animo læderet; vnde cæteri omnes sint excusandi.

20 Postremò vix locum habere potest excusatio ex capite correctionis, & disciplinæ, intuitu cuius percutiens Clericum à Censura eximitur *cap. 1. cap. Ex tenore cap. Veniens cap. vt famæ cap. Cum voluntate §. Siquis verò. De sentent. excomm.* Aut enim talis percussio permittitur tantùm quoad Clericos iuniores, solùm-

què in minoribus cõstitutos, vt habetur in eo §. *Si verò*, aut quoad eos, qui alicui subsũt ratione patriæ potestatis, aut alterius similis. Et ratio permissionis est, quia nulla censetur irrogari Clericatui iniuria ex leui (talis quippè, & nõ alia permittitur) percussione minorũ ætate, ac ordine Clericorũ ad necessariam correctionẽ facta. At verò personæ hic expressæ speciali decorãtur dignitate, aliisquè præsunt, non subsunt, ac proindè nõ nisi cum multo dignitatis dedecore similis percussio pòtest permitti. Quod præsertim in Patriarchis, Archiepiscopis, Episcopis Legatis, & Nuntiis est animaduertere, qui, cum sint perfectæ ætatis nõ sunt subijciendi Patris vel Magistri correctioni, violentia manuum perpetranda. Cardinales autẽ etsi ætate non plena creari possint, nec à Patre alioquè simili valent corrigi, quia ratione dignitatis, vt est communis sentẽtia, statim à Patris potestate eximuntur; nec à Magistro decet eiusdem ratione dignitatis, virga coerceri.

21 Hic autem necessariò videtur addendum hos quomodocumquè offendentes, violentasquè inijcientes manus esse vitandos, si sint eo modo notorii, quem requirit dispositio Concilii Constantiẽsis *Const. Ad euitandã*, loquens de vitãdis excommunicatis. Indulgens enim neminem teneri vitare eos, si non sint singulariter nominatim, & expresse declarati, ac publicè denunciati in excommunicatione addit *Saluo si quem pro sacrilega manuum iniectione in Clericum sententiam latam à canone ita notoriè constiterit incidisse. quod factum non possit aliqua tergiuersatione celari, nec aliquo suffragio excusari*. Hæc sunt huius constitutionis verba, quæ refert D. Antoninus 3. *par. Summ. tit.* 25. *cap.* 3. cuius auctoritate constat de prædicta dispositione, vt supra diximus Cap. I. nu. 14. In quibus referendis plures videntur errasse, mutando aliqua, ex quibus longe diuersa inferretur dispositio.

In eis autem primò adnotandum velim, non satis esse ad hoc, vt talis percussor sit vitandus, quòd sit notorius simpliciter seu notorietate facti (*D*uplex enim est notorium, Iuris alterũm quando scilicet Iudici constat de delicto, vel quia sit sufficienter probatum, vel quia reus confessus; aut conuictus vel quia in fragranti repertus sit, aut de eo satis liqueat ex fama. Alterum facti quia scilicet delictum publicè commissum sit, vt nulla possit tergiuersatione celari esse cõmissum.) Nam minùs requiritur vt quis dicatur simpliciter notorius percussor, quàm vt dicatur taliter notorius, quòd nullo suffragio possit excusari. Quoad primum enim sufficiens est notitia facti quod scilicet quis percusserit publicè pluribus cognoscentibus. Quoad secundùm autem requiritur vlteriùs aliquid iuris, quòd scilicet sit etiam notum, quod nullam habeat de iure caussam excusationis, quò minùs illa percussio excommunicationi subdatur, verbi gratia quòd ad tutelam non fecerit, nec ex primis motibus, quod non fuerit ebrius, aut furiosus, quòd non ignorauerit excommunicationem, & similia. Id quod plerique Authorum non aduertentes, generaliter statuerunt, notorios Clericorũ percussores esse vitandos, et solùm insudandum putarunt in explicando quot requirantur, vt ad eos facti notitia perueniens, constituatur notoria. Et tamen verba Concilij primò notitiam facti requirunt ibi, *quod factum non possit aliqua tergiuersatione celari*, & deinde notitiam, quod factum nulla possit excusatione iuuari, quin excommunicationem induxerit, ibi, *nec aliquo suffragio excusari*, ita vt altero deficiente non habeat locum præceptum de vitando. Quod benè aduerterunt *Sayrus lib.* 2. *Thesaur. casuum conscient. cap.* 12. *nu.* 18. qui ad idem citat Gabrielem *in 4. sent. dist.* 18. *quæst.* 3. *art.* 1. *not.* 3. *vers. Præterea, Bonacina De Censuris in genere disp.* 2. *quæst.* 2. *punct.* 1. §. 2. *num.* 4. *Alterius ex parte tom.* 1. *De Censur. lib.* 2. *Disp.* 6. *cap.* 2. *col.* 7. *vers. Et hæc obligatio*, licèt in superioribus discrepet, & nouissimè *Diana Resol. Moral. par.* 3. *Tract.* 5. *Miscellan. resol.* 14. citans ad idem Fagundez *præcept.* 1. *lib.* 2. *cap.* 5. *num.* 12. *&* Couarruuiam *in cap. Alma Mater par.* 1. §. *nu.* 7. *De sent. excomm.* quam tamen doctrinam ego eo loco non reperi. Est ergo id valdè notandum, & practicabile, quia cnim omnia illa vix possunt concurrere, ideò ferè numquàm in praxi, quis vitare tenebitur.

Potiùs arbitrari quis posset ad vitabilitatem non esse necessariam rigorosam notorietatem facti, idest facti cognitionem apud sex, decem vel maiorem hominum partem, iuxtà diuersos opinandi modos, de quibus infrà, sed sufficere quod factum, de iure inexcusabile, apud aliquos pateat, quomodo dicitur euidens, seu manifestum. Videtur namquè Concilium fundari in euidentia, quod nulla sit tergiuersatio, aut excusatio, quin percussio sit facta, & ideo hanc opinionem notauit vt probabilem *Alterius loc. cit. Vers. Hæc responsio*; in quam etiam inclinat *Suarez De Censuris Disputat.* 9. *sec.* 2. *num.* 12.

Attamen constanter dicendum est, vtrumque requiri, tùm ne à communi, & benigniori aberremus opinione, quæ requirit verum notorium facti, tùm quia id satis manifestè colligitur ex verbis Concilij. Licèt enim factum sit euidens, & manifestum, quod in præsentia alicuius patratur, tamen sufficit si possit negari, aut celari, quod semper contingit, quando non est ita publicum, errorem, aut falsitatem circa ipsum interuenire, omnino sit probabile. Id autem non est improbabile, nisi multi viderint, vt in[...]a.

At dices, si præter notorietatem facti requiritur, quòd percutiens nullam habeat circa factum excusationem, cum vt plurimum aliquam excusationem prætendat, aut possit prætendere omnis, qui percurit, aut alius pro ipso, nullus erit vitandus, quoad usquè iuridicè talis excusatio examinata non fuerit, & sententia Iudicis accesserit circa hoc, quod ille defectu legitimæ excusationis in excommunicationem inciderit. Quod si admittatur, iam nullius ferè erit effectus discrimen in dispositione Constantiensi positum inter excommunicatos ob Clerici percussionem, & ob alias caussas. Illos enim intendit, esse vitandos, etiam sine Iudicis sententia declaratione, aut recursu ad ipsum, quod non accidet, si est examinanda excusatio.

Responderi posset, discrimen satis in eo seruari,

uari, quòd circa alios excommunicatos requiritur sententia declaratiua, quòd excommunicatio contracta fuerit, seu denunciatiua in singulari personæ excommunicatæ, ac eiusdem viridica publicatio, quoad excommunicatum autem ob Clerici percussionem, sufficere solam iuridicam reprobationem excusationis. Et ita respondet Diana loc. cit. dum concedit necessariã esse prouisionem Iudicis inquiens, *ideò quandiù non constat per Iudicis sententiam illum iuris remedio non posse excusari*, *nunquàm dicitur notorius Clerici percussor*.

Sed obstat quòd hæc differentia nimis modica videatur, si sine recursu ad Iudicem non est vitandus notorius percussor, prætextu excusationum, quas potest afferre. Tùm quia quoad alios excommunicatos etiam, sola denunciatio aliquando requiritur sine declaratoria, nimirùm, quando nullum est dubium quin excommunicatio sit contracta. Tùm quia idem est declarare aliquem ob tale crimen subiacere excommunicationi iam latæ, ac declarare excusationem allatam cira percussionem Clerici non esse legitimam; ex hoc enim statim infertur, declarari etiam excommunicationem inductam fuisse.

Dicimus igitur recursum ad Iudicẽ ad effectũ, vt obligatio vitandi locum habeat, non semper esse necessarium; ne dum quando nulla affertur actualiter ab ipso percutiente excusatio, & ipse se reputat excommunicatum (quod enim motu proprio afferatur ab alio, dum posset ipse percutiens, non videtur admittenda, quia moraliter non contingit, quòd quis habeat probabilem excusationem,& nesciat perse,vel per alium adducere) sed nec quando excusatio adducta nihil probabilitatis, apparentiæ, aut vero similitudinis habet, nec probabile dubium ingerit. Quãdo enim contingeret eam fictam esse, sine alio recursu ad Iudicem adhuc percussor esset vitandus, cum ficta excusatio non tollat certitudinẽ facti, vt optimè habetur *ex Suarez loco citato num. 13. Graffio tom. 1. Consiliorum, cons. 15. num. 8. De sentent. excomm. & Bonacina vbi suprà.*

Explicanda est autem notorietas facti, quæ satis non videtur apud Doctores enucleata, qui tantùm examinantes, quot nam personis factũ debeat esse notum, vt dicatur notorium non soi[l]nunt quæstiones, & difficultates diuersas, quæ circa hoc irrepunt, vt constabit. Differe pant autem in eo, licèt tanquàm in certum conueniant in hoc, quod non satis sit ad notorium notorietate facti, quod per duos testes factum legitimè probari possit. Ita infertur ex *Couarruuia loco cit. vers. Secundò deducitur Alterio col. 6. & Suarez n. 11.* Quia, licèt per id constituatur notitia facti apud Iudicem & ius, non tamen fit, quod factum possit dici simpliciter, publicè notorium sed tantùm manifestum, vt appellatur à *Glossa in cap. vestra ver. Notorium de Cobabit. Clericor. & Mulier.*

Ad notorium ergo aliqui sentiunt esse necessarium, quòd toti vel maiori parti loci, oppidi, aut Collegii respectiuè, factum nocum sit, vt de notorio concubinatus asserunt Iuristæ *in dict. c. Vestra & in cap. Tua nos eod. tit.* Ita apud Alterium loc. cit. sentiunt Glossa Abbas Angelus, & cæteri similes Summistæ, Sotus, Nauarrus, Alphonsus à Castro, *D.* Antoninus, & Maiolus, quibus addo Sayrum *loco proximè citato num. 19. & Graffium 1. par. Decis. aurear. lib. 4. cap. 11. nu. 10.* qui subdit ex doctrina Abbatis, locum, in quo res dicitur notoria, debere saltem habere decem personas, quarum pars maior sunt sex, quasi aliàs notorium non possit habere locum in locis minoribus, & id etiam docet *Toletus lib. 1. Instruct. Sacerd. cap. 74. num. 2.* Alij dicunt notorium esse quod decem innotescit, nam decem personæ constituunt plebem, *c. Vnio vbi Glossa in Ver. Mancipia 10. q. 3. & in c. De manifesta Ver. Pluribus 2. q. 1.* Et huius sententiæ videtur Adrianus apud Sayrum loc. cit. Alii sentiunt notorium, quod scitur à sex, *vt Syluester in Summa ver. Notorium nu. 4.* & Graffius vbi suprà. Alii id, arbitrio prudentis relinquendum esse volunt, consideratis conditionibus, & qualitatibus actus, temporis, & loci nam in magna vrbe vidisse sex, aut octo non potest constituere notorium, quod constituet in loco minori. Ita Suarez, & Alterius locis citatis, & videtur quasi communior, estquè doctrina Abbatis *in cit. cap. vestra num. 16. De cohabit. Cleric. & Mulier.*.

Sed in huiusmodi opinionum diuersitate aliqui videntur lapsi. Distinguendum enim est diligenter inter testes de visu, ex quorum relatione deindè redditur factum aliis notorium; & inter numerum eorum, ex quorum scientia constituitur notorium. Id quod plerique neglexerunt. Etsi enim supponamus ex numero sex, aut decem, verbi gratia, qui viderunt, factum dici manifestum, prout contradistinguitur à simpliciter occulto, non tamen hinc fit, quòd dicatur iam, tunc simpliciter notorium, si illi non sint maior pars incolarum loci. Quamobrem respectu loci, in quo factum dicitur notorium, crediderim necessariò attendẽdum, an notitia sit penès maiorem partem, ita vt non dicatur tale, etiamsi sex, aut decem, vel multò plures viderint. Tunc enim factum dicitur manifestum, prout contradistinguitur ab occulto; at non dicitur notoriũ quod plerisquè est incognitum. Et hoc pacto intelligi debet prior opinandi modus, & hæc debet esse communis sententia.

Illud magis videtur controuerti, quod attinet ad numerum testium, coram quibus factum patratum, disseminatione ab his succedente, euadit notorium. Aliqui enim sentiunt in hoc etiã attendendam esse qualitatem loci, & quantitatẽ incolarũ ita vt in magna Ciuitate sex verbi gratia, aut decem, qui viderint, non sint sufficientes ad fundandum notorium, sint tamen sufficientes triginta, aut quadraginta: Quod ego non admitto arbitrans ad fundandum notorium, eumdem numerum testium de visu vbiquè sufficere, licet non fiat actu notorium, nisi secundùm quod ad maiorem partem personarum loci, respectiuè, publicatur factum. Ratio est, quia cum apud alios non requiratur certitudo de visu (vt omnes admittunt, alioquin in magnis locis ferè nunquàm daretur notorietas, quia maior pars non videt) sed tantùm constans scientia, fundata

data ilcèt in testiom disseminatione, & relatione, hæc scientia potest haberi à pluribus, & plutibus in infinitum etiam si testes sint panci modò tot sint, qui fundent nutoriom, & non tantùm euidens seu manifestum. Cur enim decem testes ita disseminant apud triginta, vt faciant notoriom, non autem apud quadraginta? Quapropter, etsi qualitas notorii non possit assignari simpliciter in determinato numero personarum sicientium qui numerus, vbiquè sit idem, sed sumatur ex qualitate loci, iuxtà quem maior vel minor requiritur disseminatio, fundatur tamen in aliquo determinato numero testiū apud quos factum fuerit euidens, & manifestum. Qualis autem sit hic numerus puto quòd sex sufficiant in quolibet loco iuxtà sententiam Syluestri, præsertim si sint eius conditiones, vt fide credantur digni. Non enim stantibus hiscè testibus potest tergiuersatione celari factum, vt omnium horum testimonium possit reijci, vt falsum, suspectum &c. Ideò autem minor numerus non videtur sufficere, non quia ex eorum relatione non possit reddi factum publicum, cum disseminari possit ac creditam si quinquè testificentur, & euulgent, quàm si sex, sed vel quia adhuc dici potest factum accidisse in occulto, cum pauci illi viderint, vel quia infra illum numerum, & non maiorem videtur adhuc superesse locus reo factum aliqua tergiuersatione inficiandi. Vndè etiamsi non inficietur, & a cæteris plerisquè tanquàm certum habeatur, adhuc vitatio non habet locum, quia notorietas non fuit sufficienter fundata. Aduerte ergo diligenter aliud requiri ad fundandum notoriom, aliud ad faciendum.

Ex his habemus, quòd respectu locorum quorum incolæ non sunt vltra vndecim, sex testes non solùm fundant notorium, sed etiam faciunt sine alia disseminatione, quia sunt loci illius maior pars, alibi sex fundant notorium, non faciunt.

Et hoc quidem pacto in re præsenti loquendum esse putamus. Potuisset etiam dici, quòd notorium, simpliciter, & quantùm est de se, requirat tantùm aliquem determinatum numerum personarum, puta sex. In ordine autem ad loca non dici tale ad effectum constituendæ publicæ, & vniuersalis vitabilitatis nisi diuulgetur in plerosquè, & ita videtur philosophari. Syluester.

Verùm obstat textus singularis *in cap. Tuanos De Cohabit. Clericor. & mulier.* ex quo habetur notorium idem esse, quod publicum; vnde quia in locis maioribus non dicitur publicum, quod sex tantùm, aut decem personæ cognoscũt, ideò nullo modo est appellandum notorium, ac proinde nullam constituit vitabilitatem.

Quamobrem non placet sententia eorum, qui dicunt, testes de visu, aut alios, qui certò ab ijs sciunt, teneri vitare percutientem, etiam antequàm compleatur disseminatio apud maiorem partem, inter quos est *Suarez loco cit.* inquiens, teneri vitare tam publicè, quàm priuatim, si disseminatio de facto fiat, aut probabiliter sit mox facta, saltem verò priuatim, quandiù disseminatio non fit, vel non est futura; *iuxtà cap. Cum non ab homine De sentent. excomm.* ibi, *A communione illius, qui pro sacrilegi manuum iniectione in Clericum in edictum excommunicationis incidit, licèt denunciatus non sit, debes abstinere, nisi fortè id tibi soli pateret, in quo casu ipsum priuatim tantummodo euitabis, quãdiù ab Ecclesia toleratur.*

Non placet, inquam, hæc sententia ex allata tatione, quia etiamsi factum apud eos sit notum nec maiorem possint acquirere cognitionem ex disseminatione, vt verè assumit Suarez, tamen quoadvsque re ipsa non peruenit notitia ad maiorem partem hominum factum non dicitur simpliciter publicum, ac proinde nec rigorosè notorium. Textus autem allatus correctus est per *Extrauag. Ad euitanda* quæ generaliter præceptum vitandi aufert, nisi violenta percussio sit notoria. Id quod procedit etiam contra *Bonacinam loc. cit. nu.* 8. qui, dum ait se non teneri vitare eum, qui coram se percussit Clericum tunc temporis, quo non aderant tot testes, qui sufficerent ad faciendam euulgarione percussionem notoriam, insinuat, secùs se sentire, si testes tot essent, qui fundare possent notorium.

Sed venit vlteriùs dubitandum, an, dum dicitur notorium esse, quod innotuit maiori parti personarum loci, sumatur locus secundùm se totum, vel etiam secundùm partes illius exempli gratia, an, quod dicitur notorium in vna Paroecia, aut vicinia, eo quod maior pars hominum illius cognoscit, inducat obligationem vitandi huic viciniæ, vel potiùs necesse sit, quòd dicatur notorium respectu totius Ciuitatis, nec quisquam Ciuitatis teneatur vitare percussorem, si non sit quoad totam notorius, Quod dubium expressè nullus ex Authoribus quos viderim, resoluit, quamuis fere omnes supponant dari notorium viciniæ, Paroeciæ, Collegij &c.

Respondeo autem, probabile esse, præceptum vitandi non vigere, nisi percussio sit notoria in ordine ad totum locum, putam Villam, Pagum, Vrbem &c. Tùm quia, cum simus in poenalibus, notorium sumendum est largo modo, in ordine scilicèt ad totam Communitatem. Nec obstat dispositionem Constantiensem, vt pote correctiuam iuris communis, strictè esse interpretandam, quò minùs corrigat; nam id attenditur quando lex posterior corrigit priorem nulla ipsius facta mentione, at verò in præsenti expressè ius antiquum abrogatum est. Tum, quia incongruum est, eiusdem loci aliquos teneri vitare, aliquos verò minimè, cum ex hoc multa sequantur inconuenientia, vt examinanti patebit, & ideo quando quis denunciatur in ordine ad aliquem locum, non denunciatur in sola Parroecia, aut vicinia, sed per totum locum. Tum tandem, quia non est assignabilis quæ pars requiratur, & sufficiens sit, adhoc vt præceptum vitandi quoadeam vigeat, cum minor, & minor semper dari possit; Paroecia enim verbi gratia potest habere plures regiones, aut vicos, vicus plures vicinias, vicinia insuper est quid indeterminatum, vt non sit assignabile quousquè extendatur, quin possit vlteriùs. Aliquando etiam sub ijsdem ædibus viceni, aut triceni habitant, quorum maior pars, si vidisset percussionem, teneretur vitare ante diffamationem, cum respectu cœtus illius

fac-

factum, sit notorium, quod tamen videtur falsum, quia factum adhuc dicitur occultum, prout contradistinguitur à publico. Excipio tamen Collegium eorum, qui simul viuunt, vt sunt Regulares, quia cum per se faciant Communitatem quandam, iis currit obligatio vitandi Regulares percutientes se inuicem, si apud Collegium percussio non sit occulta sed publica, & quia ita habet quotidiana praxis. *Graffius to.1. consil. 13. De sentent. excomm. Nauarrus Consil.* 40. *in fine eod. tit.*

Quid autē si maior pars Collegii viderit percussionem, quæ tamen maior pars non pertingat ad sex? quod etiam quæri potest de aliis locis paucis, quorum incolæ non sunt vltrà nouem, vigeat ne præceptum de vitando, si quinque viderint, aut pauciores bis, qui tamen disseminauerint in maiorem partem? Equidem aliqui (vt suprà vidimus referentes opiniones varias circa numerum personarum quarum notitia facit notorium) arbitrantur esse necessarium, quòd locus habeat tot personas, vt maior pars fundans notorium sint sex; non examinant tamen explicitè præsentem quæstionem, quæ resoluenda videtur affirmando ex vna parte, nulla siquidē apparet ratio, cur præceptum de vitando in locis his paruis, locum habere non debeat, si factum respectu horum sit publicum.

Qui tamen ex alia oppositum sentiret, eam assignare posset rationem, quod factum tunc potest celari, aut aliqua tergiuersatione negari, quando ad minus sex non sint, qui viderint, vt suprà diximus. Quarè in his locis, si omnes personæ perueniunt saltem ad sex, habet locum notorium de visu, si omnes viderint; & tenet præceptum vitandi, non autem locum habet notorium ex disseminatione. Nullum autem notoriū currit, si personæ sunt infra sex. Ratio autem ex dictis est clara, nam si personæ sint sex, septem, octo, aut nouem, sexquè viderint locum habet notorietas, eo quòd sex sunt testes, & sunt maior pars, quæ duo ad notorium diximus requiri. Si verò viderint quatuor, aut quinque, licèt sint maior pars, vel etiam in maiorem partem disseminauerint, non tamen dicitur notorium, defectu sufficientis numeri testium. Qua de caussa aduertas non dari notorium, si Collegium habeat minorem personarum numerum senario.

Rogabis, an ipse percussus possit computari inter testes de visu. Videtur enim quòd non, quia cum habeat locum actoris, non potest esse testis. Respondetur affirmatiuè; quia testes de visu requiruntur tantùm, vt testentur factum, quod nullus meliùs testificari, potest, quàm percussus, nec sex requiruntur tanquam omnes debeant esse testes sine exceptione, sed quatenus, dato aliquos eorum esse suspectos, in toto eo numero vix esse potest, quòd omnes mentiantur, & sic dictū singulorum per alios roboratur.

Ex dictis sequitur primò, obligationem vitandi non tangere eos, qui notorium adhuc ignorât, nō solū si ignorent factum, de hoc enim nullum potest esse dubium, sed etiam si ignorent notorietatē esse completam. Secùs ēst de eo, qui factum in notorietate cognouit, & recusat credere, factum verè fuisse patratum, & ideò non vitat. Irrationabiliter enim recusat credere, quod ita est notorium, ac proinde ex hoc excusari non potest.

Secundò sequitur, simplicem rumorem, aut famam non sufficere ad notorietatem, quando scilicet ita communiter circumfertur, sed re vera non apparet certa notitia facti, nec certi satis, aut sufficientes Authores eiulgationis. Ratio est, quia id facit probabile tantùm, non notorium, vt clarè habetur *ex cap. Tua nos, & cap. final. De Cohabit. Cleric. & Mulier.* Ita locis citatis Alterius *col. 7. vers. Quamobrem, & Suarez num.* 11.

Sequitur tertiò non esse simpliciter admittendám sententiam aliquorum, & in specie *Graffii lib. 4. Decis. aurear. 1. par. cap. 11. num.* 12. qui volunt, tanquam conditionem necessariò prærequisitam ad notorium, quod factum patratum fuerit in loco publico. Vnde ait Graffius, quòd si fiat in loco priuato non dicitur notoriū, etiam si pleriquè viderint. In specie autem à ratione loci publici ait excludendam esse domum personæ publicæ, vt Principis, non autem Ecclesiam, aut claustrum. Ratio autem, cur prædicta sententia simpliciter admittenda non videatur est, quia notorium explicatum sine hac conditione esse potest. Et ideò apud alios communiter, non video huiusmodi circumstantiam addi tanquàm necessariam, sed tantùm quatenùs ordinariè dicitur notorium publicè, quod fit in loco publico, quia in locis publicis, regulariter plerique vident, pauci verò in loco priuato; vnde Syluester cum Calderino ait discretum Iudicem, quoad loci, & temporis publicitatem ex alijs circumstantijs arbitrari debere *Summ. ver. Notorium nu. 1. vers. circa quod tamen.* Si ergo in domo Principis adsit percussioni maior pars Communitatis, vel tot, qui disseminatione possint eam reddere notoriam, non video cur defectu loci percussio sit dicenda ignota, & percussor tolerandus in communione. Præterquàm quòd falsum videtur domum Principis non esse habendam pro loco publico, cum persona ipsa sit publica, & ad quam publicè conueniunt subditi, habendum autem esse pro tali claustrum, quod non ita facilè omnibus patet. Sed fortè Graffius respexit ad Regulares, respectu quorum claustrum est locus publicus.

Quartò sequitur contra Graffium Consil. suprà cit. extra locum, in quo quis est notorius, in alio vbi notorius non est, non esse vitandum, ab eo, qui scit esse notorium, & qui vitatur in locō, vbi est notorius. Ratio est, quia vitabilitas in notorietate consistit, vbi ergo notorietas non viget, ibi nec vitabilitas respectu cuiuscumque, quia vitabilitas publica esse debet, & communis vt effectum habeat priuandi excommunicatum communi commercio. Fortè sententia Graffij vera erit de excommunicato declarato per sententiam Iudicis, & publicè denunciato, cum in sententia id præcipi consueuerit quod omnes, & singuli vbilibet locorum deuitent.

Postremò pro complemento huius materiæ interrogabis quomodo probetur notorietas, seu crimen esse notorium. Respondetur ex Glossa *in §. Quando 2, q. 1. Abbate in cap. vestra n.* 17.

De Cohab. Cleric. & Mulier. Alterio loco cit. col. 7. vers. Quo pacto sufficienter probari per duos testes, quamuis enim duo non faciant, nec fundent notorium, probant tamen illud adesse. Vbi nota quãdo esset probanda notorietas, quia de ea lis apud aliquos esset, vel excommunicatus effectibus notorietatis stare nollet, non esse necessariam sentẽtiam aliquam Iudicis, aut denunciationem quòd sit notorius excommunicatus, & vitandus, nam tunc vitabilitas oriretur ex alio capite, nimirùm quia delinquens fuit in excommunicatione expressè et nominatim denunciatus, quod falsum est; sed sufficit tantùm quòd notorietas probetur coram Iudice, ex qua probatione non oritur tanquàm ex caussa vitabilitas, quasi antea ille non esset vitandus. Namquè probatio illa per duos testes non facit notorium, sed supponit, & probat, atquè ita monitio facta alijs de vitando post sententiam Iudicis suscipientis attestationem notorietatis, nec constituit vitandum nec declarat, & ideò tenebatur quis vitare ante monitionem,

22 Quia tamen ad alios plures effectus interuenire solet declaratio Iudicis, qua scilicet quis iuridicè declaratur excommunicationi iam subesse, examinant hic nostri Interpretes, an ipse Prælatus læsus possit similem declarationem facere, aut etiam deinde poenitentem à Censura absoluere.

Et quoad primum, affirmatiuam amplectimur partem, quando delictum est manifestum, vel quasi, vt nulla probabili tergiuersatione celari posse videatur, Nam tunc cum nulla requiratur caussæ cognitio, sententia, aut probatio *arg. c. De manifesta cum pluribus antecedentibus 2. q. 1. cap. Cum secundùm in fine. De Hæreticis lib. 6. Authen. vt iudicium sine quoquo suffrag. §. Necessitatem* sed tantùm requiratur declaratio, aut notificatio, etiam si hæc per personam læsam fiat, non erit ius dicere in caussa propria, quod regulariter vetitum est *ex l. 1. C. Ne quis in sua caussa, & l. Qui iurisdictioni ff. De Iurisd. omn. Iudic.* Et quamuis concederemus, esse id, dicere ius in caussa propria, non tamen esset illicitum, quia id non prohibetur, quando delictum esset manifestum, & poena à iure limitata. Et primò enim oritur, quòd priuata passio locum non habeat in iudicio circa delicti veritatem, ex secundo, autem quòd non fiat excessus in poena vndè veriùs iuris executor, quàm Iudex hoc casu quis videtur appellandus. Præterquam quòd, quando Iudex læsus est vt persona publica, quia prosequitur actionem publicæ iniuriæ, non dicitur ius dicere in caussa propria, & consequenter etiamsi poena non esset à iure limitata, posset in ea iudicare dummodò crimen sit manifestum vt diximus. Quod habetur *ex cap. Guillisarius §. Sed, & hic non suam c. Si is qui; vbi Glossa 23. q. 4 cap. Si quis erga 2. q. 7. cap. Dilecto De sent. excomm. & aliis Ciuilistis in l. Qui iurisdictioni ff. De Iurisd. omn. Iudic. Innocentio, & Ioanne Andrea in cap.* Ex parte il 1. *De Verborum significat. Turrecremata in cap. 2. num. 3. Vers. Potius enim in hoc 94. d. Hostiensis in Sũma tit. De sententia §. Quis debet sententiam ver. Proprius Geminianus in cap. 1. nu. 7. Ancharanus ibid. nu. 3. Franchus nu. 4. De Pœnis lib. 6.* Qui distinctiùs explicant, quando liceat in caussa propria ius dicere, & ex illis referunt *Alterius tom. 1. De Censur. lib. 5. disp. 12. cap. 7. Duardus lib. 2. Commentar. Bulla Coena can. 11. quæst. 20. Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. quæst. 12. punct. 4. num. 3.* Ratio autem est, etiam si poena non sit à iure statuta, sed arbitraria, possit adhuc quis iudicare in casu prædicto, ea est, quòd assignari debet aliqua differentia inter iniuriam priuatam, & publicę personæ; atqui quando iniuria est priuata, & pœna limitata à iure, si iniuria sit notoria potest Iudex læsus infligere, eo quòd censetur merus executor, ergo, quando vindicat iniuriam publicã, debet aliquid maius posse, nimitùm pœnam statuere.

In prædictis autem casibus non crediderim ad declarationem contractæ Censuræ, & poenarum, necessariam esse citationem partis, siquidem ex notorietate supponitur quoquè notum, quod nullam habuerit excusationem, vnde non debet audiri, cum non habeat de quo audiatur. *Glossa in c. Commissa in ver. Iusto. De Electione lib. 6.* vbi ait, quod non est in iudicio audiendus, qui non potest contradicere. *Felinus in cap. Cum olim nu. 10. De sent. & re iudicata.* Quicquid in oppositum velit Graffius *consil. 8. De sent. excomm.* videlicet, ad omnem declarationem excommunicationis, necessariam esse citationem partis Cuius fundamenta, probant tantùm in casu, quo delictum aliquo modo cælari, vel excusari posset. Secùs quando est notorium, vt tandem admittit *consil. 15. nu. 7.*

Quòd si delictum non sit manifestum, vel quasi, sed dubium, & indigeat probatione, non potest iure persona, quæ læsam se prætendit, procedere aliquo modo in caussa, etiamsi læsa fuerit vt persona publica *Innocentius, Abbas, Butrius, & alii in cit. cap. Ex parte De Verborum significatione Graffius consil. 8. De sent excomm* Sed ad summum potest carcerare ad custodiam donec caussæ cognitionem transmiserit ad Superiorem *arg. l. Capite ff. De Adulter. & l. Si adulter. §. fin. eod. tit. Franchus in cap. Felicis §. Quapropter. De Poenis lib. 6. Graffius loc. cit.* Ratio est, quia contra delictum non constans non proceditur, & in probatione læsus non præsumitur indifferens, seu iustus, quia prosequitur suum interesse. Quod verum est etiam de supremis Iudicibus, vt sunt Papa, & Imperator, qui similium caussarum cognitionem alteri delegant *arg. l. 1. C. Si quis Imperatori maledixerit,* quãuis, rigorosè loquendo, delegare non teneantur.

Dixi autem læsum posse declarare, & procedere quoties delictum est *manifestum*; non autem notorium, vt dicunt alii, quia non tenetur expectare Iudex, quòd disseminatione publicam notorietatem acquirat, dummodò sit notum ea notitia, quæ sufficiens est ad notorium fundandum. Hoc enim satis est, vt in delicto à quolibet procedi possit modo explicato, sine suspicione calumniæ. Addidi autem *vel quasi manifestum* quia ferè semper à lædente excusatio aliqua adduci poterit, quæ tamen attendi non debet, si

ma-

manifestè sit friuola,nec aliquam præseferat probabilitatem idquè an sit iudicari poterit ab ipso læso, alioquin numquam per se posset læsus declarare contra id, quod, cum communi Doctorum sententia, *ad c. Falicis. De Poenis in 6.* statuimus. Quo in loco licèt loquantur de solis Cardinalibus, eorumquè lædentibus iuxta prædictum cap. Fælicis, idem tamen censendum est (cum eadem sit ratio) quoad poenam huius Canonis Bullæ Coenæ, & quoad alios Prælatos in eo protectos.

Solùm superest aduertendum, quòd cum hęc declaratio sit actus quidam Iurisdictionis, nec regulariter fieri possit in loco, vbi Iurisdictio non viget, puta extra Dioecesim, aut Prouinciam Episcopi, Archiepiscopi, vel Legati *arg. cap. vt animarum. De Constitution. lib.6.* hi tamen similes casus sunt à iure excepti, vt in eis quis procedere possit aliquando etiam extra locum solitæ Iurisdictionis ad normam *cap. 1. De Poenis lib.6. & Clement.Vnica.De foro competenti.* Qui tamen nullam habet Iurisdictionem, vt Cardinalis non Legatus, nec Episcopus, nullibi arbitror io lædentem posse iuridicè procedere.

Quoad secundum, absolutionem scilicet, procedit quæsitum non solùm quoad absolutionem eius, qui percussit per percussum faciendam, sed etiam quoad generaliter per alium faciendam; si enim Cardinalis Legatus à latere exempli gratia, potest absoluere eum à quo est percussus, vtiquè & absoluere poterit percutientem alios à se, quia non attenditur subiectio ratione læsionis, sed generalis facultas, & Iurisdictio. Et quidem dubium instituitur de solo Cardinali Legato à latere (excipe, quæ de alijs legatis pauca dicturi sumus) nam cæteris Prælatis non esse integrum absoluere, nulli dubium est, cum nihil sit, ex quo talis eorum facultas astrui possit, nisi priuilegium speciale, de quo in præsenti non agimus.

Supponendum autem priùs tanquàm certum, quòd licèt Clericorum percussio leuis de iure communi ab Episcopis, vel aliquibus aliis Prælatis possit absolui *c. Peruenit De sent. excomm.* non tamen id locum habet in præsenti, quia attenditur non leuitas, aut grauitas percussionis, sed personarum dignitas eminens

Igitur Doctores scribentes ad ius ante Bullam Coenæ institutum præsens dubium quoad Censuras, & poenas *cap. Falscis lib.6.* quod de Cardinalium offensoribus disponit, et communiter negat Cardinalem Legatum à latere posse absoluere. Ita Speculator *in tit. De Legato §. Nunc dicam unum.10. Imola in cap. Excommunicatis. De Officio Legati Felinus in cap. Ad eminentiā num.5. De sent. excomm. & alii ad dictum cap. Falscis* (& ex nostris) *Asterius Cap. 7. col. 5. Duardus quæst. 21.* Nituntur verbis eius cap. Nec ab alio quàm à Romano Pontifice possint absolutionis beneficium obtinere, vndè non satis suffragatur, quòd talis Legatus à Censura canonis Siquis suadente possit absoluere iuxta *cap. Ea noscitur cap. Ad eminentiam cap. Quod de his cap. Quamuis De sent. excomm. cap. Quod translationem De officio Legati.* Nam hic casus, speciali est nota dignus, ob specialem personarum læsarum dignitatem. Quamuis Speculator propriam afferat rationem, nimirùm quia non decet aliquem in iniuria sibi illata esse Iudicem.

Hæc autem me non conuincunt, quia potem probabiliorem sententiam affirmantem quæ est Glossæ *in c.2. verb. Sed multorum 94. d. & in c. Quod translationem ver. Reseruata. De officio legati.* vbi excipiens ea, quæ facere non valet Legatus à latere absolutionem ab hac excommunicatione non enumerat, exceptio autem firmat Regulam pro contrarijs. Nec obstat, quòd dicat, legatum non posse absoluere excommunicatos à Delegato, multò autem minùs excommunicatos à Papa, nam sermo est de excommunicatis à Papa, tanquàm ab homine, & in particulari, non autem de excommunicatis à iure, vel per edictum generale.

Suadeor autem, quia Papa sibi in potestate æquat Legatum à Latere, diciturquè habere potestatem ad omnia, quæ Papæ conueniunt nisi expresse sint excepta vt colligitur *ex cit. cap. Quod translationem, et cap. 1. & penult. De verborum signific. lib. 6. & docet Gloßa loc cit. et in cap. 1. De officio legati, et in cap. Si postquam ver. Ad Sedem Apostolicam. De Electione in 6. et in Clement. Quia contingit ver. Sedis Apostolicæ. De Religiosis domibus. Turrecremata in c. Hanc Sedi 17. d.* vbi etiam enumerantes quæ dicuntur excepta, in quibus Legatus non æquatur Papæ, & haberetur sparsim in *tit. De officio legati*, non reperitur excepta facultas huiusmodi absolutionis vnde & nos superius Cap. IX. num. 6. ex decisione Rotę Romanę affirmauimus seruientem Legato Summi Pontificis censeri seruientem ipsi met Pontifici. Cum igitur nullibi reperiatur reseruatum à iure aliquid circa has absolutiones sequitur quòd Legatus à latere possit absoluere, sicuti non obstante reseruatione posita in cap. Siquis suadente ab eius Censura absoluit,

Dices; etsi habeatur ex iure quod Sedes Apostolica, & Legatus illius æquiparantur, non tamen id habetur, quando non Apostolica Sedes, sed Romanus Pontifex exprimitur; non enim est incongruum sub nomine Sedis Apostolicæ venire illius Legatum sicuti videtur, quòd sub personali, & indiuidua expressione ipsius Pontificis veniat.

Respondeo vim nostri argumenti in eo sitam esse, quòd legatus de latere in potestate æquetur Pontifici (exceptis excipiendis,) non autem in eo, quod veniat appellatione Sedis Apostolicæ. Id enim in iure expresse non reperitur, sicuti illud; & est potius commentum Canonistarum, quamquàm rationabile. Re verà autem non dicitur adire Sedem Apostolicam qui legatum adit, nec quando dicitur quòd excommunicati ob violentam manuum iniectionem in Clericū ad Sedem Apostolicam sunt mittendi, intelligere voluerunt Pontifices aliam, quàm Romanam, seu suam Sedem, vt apparet *ex cap. Mulieres De sent excomm.* ibi *De his qui laborem veniendi ad sedem Apostolicam nequeunt sustinere respondemus, quod status prius persona, et veri-*

tas

tas negotii intimanda est Romano Pontifici &c. idemquè colligitur ex cap. ea noscitur cap. Vniuersitatis, & cap. Quod de his eod. tit. Re vera, quippè non dicitur propriè apud Legatum de latere esse Sedem Apostolicam, vt constat ex dictis eo Cap IX. ad Clausulam ad Sedem Apostolicam. Igitur sicuti, non obstante quòd apud Legatum non sit Sedes Apostolica, sub nomine Sedis Apostolicæ aliquando potest, & debet dici comprehensus iuxtà Glossam in cap. Si Abbatem ver. Transeundi, & Francbum ibidem nu. 4. ex sententia Ioannis Andreæ. De Electione lib. 6. ita à pari, etiamsi non sit Romanus Pontifex, non incongruè dicetur posse in his, quæ dicuntur spectare ad Romanum Pontificem. Rursus tàm excommunicationes in quibus adest, quòd solus Papa absoluit, quàm eæ, quibus adest quòd sola Apostolica Sedes, promiscuè dicuntur reseruatæ Pontifici, & tamen quoad plerasquè absoluit Legatus. Immò ob excommunicationè c. Siquis suadēte modò ad Sedem Apostolicam modò ad Romanum Pontificem dicuntur mittendi percussores cap. Si verò, i l 1. De sent. excomm. ibi. Non potest sine mandato Romani Pōtificis absolutionis beneficium promereri; & in cap. Si verò, il 2. in fine donec de mandato Summi Pontificis absoluatur & cap. Non dubium eod. tit. Nec nisi in articulo mortis sine Romani Pontificis absolutione possunt beneficium impetrare. Idem habetur in cap. Mulieres, & cap. Porrò eod. tit. vbi quid ampliùs habetur, nimirùm. Nec à te, vel alio sine speciali mandato Romani Pontificis absolui possunt & cap. De cætero & cap. Quod de his eod. tit. Quibus non obstantibus, si Legatus potest absoluere, poterit etiam à poenis cap. Felicis in quo Romanus Pontifex exprimitur.

Dices quoad absolutionem excommunicationis canonis Siquis suadente esse specialem concessionem in iure, quòd eam valeant Legati impartiri, hæc tamen non debet extendi vltra casum dicti canonis.

Respondeo primò in iurè expressè tale priuilegium non concedi, sed semper supponi, vt præcipuè ex cap. Ad eminentiam De sent. excomm. ex quo Doctores hanc legatorum potestatem eliciunt, colligitur, & adnotauit ibi Felinus n. 4 vnde videtur vel quòd consuetudine præscripserint, vt vult Speculator in tit. De Legato §. superest videre nu. 21. vel quòd permissione, & tolerantia Summi Pontificis assumpserint talem facultatem, vt placet Panormitano, & Innocentio in cap. Quod translationem De officio legati, vel potius ex vtraquè simul, vt alij volunt. Si enim de iure concederetur, esset saltem in eorum facultatibus expressum, quod tamen non habetur, vt colligitur ex dict. cap. Ad eminentiam. Secundò respondeo multa alia posse Legatos, tàm circa absolutionem ab aliis excommunicationibus quàm circa cæteras, de quibus tamen nihil habetur in iure expressum, ergo ex eo quòd non reperiatur in iure facultas concessa absoluendi à poenis cap. Felicis, non sufficienter deducitur, quòd non possit absoluere.

Ab excommunicatione tamen Bullæ Coenæ asserimus nullum Legatum de latere posse absoluere, vt est communis sententia, & inter cæteros Vgolini De Censuris Bullæ Cœnæ par. 2. cap. 11. §. 2. in fine Alterii, & Duardi locis proximè citatis, Quia cum reseruatio Bullæ strictissimi sit iuris, vt alibi dictum est, & continget dicere, facultas circa illam, nec venit sub generali concessione, aut si ex consuetudine, vel permissione Pontificis dicatur concessa, specialiter reuocantur in fine Bullæ §. Non obstantibus, consuetudines, priuilegia, Constitutiones, & tolerantiæ quæcumquè, vt ibidem rursus examinabitur. Quapropter doctrina posita locum habere potest, tùm si hæc excommunicatio tolleretur à Bulla, sicuti aliquando sublata fuit, vt vidimus in Præludio, tùm quoad absolutionem ab alijs poenis in eo cap. Fælicis, contentis, tùm tandē quoad absolutionem eorum (si qui sunt, quod infrà examinabitur) qui comprehenduntur in cap. Fælicis non autem in præsenti Canone Bullæ, vel etiam quoad inuincibiliter ignorantes talem excommunicationem indici etiam à Bulla.

Admisso igitur Cardinales Legatos de latere absoluere à poenis dict. cap. Fælicis posse; ex dictis primò patet ad fundamentum id negantium. Ex ratione autem peculiari Ioannis Andreæ quòd scilicet sit incongruum, ipsum Cardinalem esse Iudicem in caussa propria, non benè infertur intentum, tùm quia non probatur inde, quòd non possit absoluere eum, qui percussisset alios à se, tùm quia cum nemo sit absoluendus, nisi absolutionem petierit c. Plerumquè & c. cum aliquis 11. q. 3. cap. Significasti; De eo qui duxit in matrim. quoties quis petit absolutionem à Legato, ostendit consequenter sese velle iudicio, ac sententiæ illius submittere, ac proinde sibi non multum referre quòd ille fiat Iudex in caussa propria; quod ne fiat, in fauorem rei, cui ipse cedere potest, statutum est.

Secundò infertur huiusmodi facultatem non competere Legatis natis, de quibus infrà. Non enim hi in potestate æquiparantur Pontifici, sicuti Cardinales Legati à latere, nec illis censetur concessa facultas absoluendi à poenis Pontifici reseruatis vt de excommunicatione c. Siquis suadente expressè habetur in cap. Excommunicatus. De Officio legati.

Tertiò deducitur tanquàm valdè probabile, quod firmè sentiunt. Alterius, & Duardus locis citatis, hanc facultatem non competere alijs legatis missis, seu Nuntijs, vt sic. Ratio eadem est, nimirùm quia æquiparatio cum Pontifice nō currit nisi de Cardinalibus à latere Legatis, nec isti veniunt sub generali nomine Legatorum, appellatione Sedis Apostolicæ sicuti illi arg. cap. 1. De Officio legati in 6. & cap. 1. De verborū signif. eod. 6. Nec obstat, quòd dicantur posse absoluere à censura canonis Siquis suadente ex cit. cap. Excommunicatus De Officio Legati. Nā licet id concedamus, (contra eos, qui non aduertentes illum textum, absolutè dicunt solos Legatos à latere posse absoluere à Censura dicti cap. Siquis suadente) dummodò præscriptum in textu seruetur, quod in sola Prouincia legationis,

tionis, & solos Prouinciairs subditos', non autem aliundè accedentes, absoluant, tamen non est cur id extendamus ad crimen specialis enormitatis, cuius modi est læsio Cardinalis. *Præsertim* cum id non esse eorum ius antiquum videatur, sed posteriori tempore per Gregorium IX. cuius est cap. illud penult. speciali priuilegio in eo tantùm casu. & cum illis limitationibus, indultum, nam quoties veteri iure Legati dicuntur absoluere posse, vt plurimùm exprimũtur cum addito *Cardinales de latere legati vt in cap. Ad eminentiam. De sent.excomm.* cum alijs suprà citatis.

Quartò sequitur, competere hanc facultatem his Legatis missis, seu Nuntiis, quando mittuntur cum facultate Legati à latere, vt aliquando mitti solent. Nam cum absolutio à Censuris sit effectus iurisdictionis, non particularis dignitatis, si Iurisdictio Cardinalis à latere Legati tribuatur Nuntio Apostolico, defectu dignitatis Cardinalitiæ, aut legatitiæ non potest exui effectibus iurisdictionis legatitiæ à latere. Vnde non obstat, quòd *in cap. Ad eminentiam. De sent. excomm.* & alijs similibus, dum legati à latere memorantur, dicantur etiam Cardinales. Id enim fit vel quia solis Cardinalibus regulariter datur titulus legati à latere vel quia mittendus cũ facultate Legati à latere eligitur ex Cardinalibus. Hinc tamen non fit quin facultas alijs cõcedi possit, imò etiam nomen, & titulus, de quo est Glossa notabilis *in cit. cap penult. ver. Commissam. De Officio Legati.*

Quintò colligitur non esse admittendam limitationem speculatoris *in tit. De legato §. Nũc dicamus num.7* & Hostiensis *in cap. penult. De Officio Legati*, nimirum absolutionem hanc competere legatis, tantùm, quando læsio, vel iniuria est leuis, aut mediocris id enim solùm putant permitti *quoad c. Siquis suadente*; quod etiam sentiunt Imola *in cit. cap. penult* & Felinus *in cap. ad eminentiam vers. limita tertiò. De sent. excomm.* Opinamur enim tam quoad cap. Felicis, quàm quoad c. Siquis suadente, cuiuslibet iniuriæ, etiam enormis, vt mortis, aut mutilationis, absolutionem legatis de latere conuenire, quia nullibi reperitur limitata huiusmodi facultas sicuti expresse reperitur limitata Episcopis *in cap. Peruenit. De sent. excomm.* quibus à Censura ob leuem percussionẽ permittitur absolutio, & aliquando ob mediocrem *vt in cap. Quoniã. De vita, & honest. Cleric.* non autẽ alia.

Dices in generali concessione in præsenti materia non venit casus enormis læsionis, qui cum habeat multum specialitatis semper intelligi debet exceptus, *vt ait Glossa, & Doctores communiter in cap. Si verò il 1. De sent. excomm, & in cap. Quoniam ver. Atrocitas. De vita, & honest. Cleric. Abbas, & alii in cap. Monachi. De sent. excomm.* Et probatur per illum textum vbi licèt dicatur Monachos percutientes à suo Prælato posse absolui *quocumquè modo sese in claustro percusserint*; est tamen omnium sententia receptissima, enormem læsionem sub eo indulto non comprehendi. Similiter ergo quamuis generalis Legatorum à Latere facultas absoluendi nullibi reperiatur limitata, subintelligitur tamen iure ipso restricta.

Respondeo primò enormem læsionem reseruari Sedi Apostolicæ, verùm nomine Sedis Apostolicæ comprehendi etiam Legatum à latere communé est, non autem comprehendi Episcopos, aut alios Prælatos. Secundò negari posset enormem læsionem sub generali concessione non venire, præsertim si generaliter exprimatur non solùm facultas, sed etiam læsio. Et si enim fortè non censeatur concessa facultas absoluendi ab excommunicatione ob læsionem enormem, si detur hoc tenore *absoluendi à Censura cap. Siquis suadente* si tamen addatur *ob quamcumquè manuum violentam iniectionem* non est cur aliqua non comprehendatur; ex vi vocis quamcumque, quæ nihil excludit vt alibi dictum est. Quoad *cap.* autem *Monachi* dicendum est fuisse ab Alexandro III. concessam Regularibus Prælatis omnimodam potestatem absoluendi Monachos se se percutientes, sed limitatam subinde fuisse per Innocentium III. in cap. Cum illorum, & Honorium III. in cap. Canonica vbi post relatam distinctè, & ad literam dispositionem cap. Monachi additur, Nisi excessus difficilis fuerit, & enormis, propter quem meritò ad Ecclesiam Romanam sit recursus habendus.

Tandem liquet ex dictis Legatum à latere posse etiam absoluere eum, qui aliquo modo vexauerit Episcopum contra dispositionem *Clement. 1. De Poenis*, (non autem si contra Bullam nostram;) quicquid neget *Altertus loc. cit. col. 9. Vers. Hinc infertur.*

Interficientes, mutilantes, vulnerantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes.

ELENCHVS.

23 *QVinquè ex his actionibus alibi sunt explicata.*

24 *An, & quomodo plures Censuræ incurrantur ex pluribus actionibus, & punitis in diuersis Constitutionibus, et patratis contra personas pluribus dignitatibus insignitas.*

25 *Percutere non est idem, quod manus violentas inijcere.*

26 *Quid sit, quiduè comprehendat.*

27 *Percussio leuis non excidit à poena Canonis.*

28 *Carceratio explicatur.*

29 *Quomodo damnata sit, si carcer sit priuatus.*

30 *Obsidere in aliquo loco ad ignominiam inferendam detinere est; & hostiliter insequi num. 37.*

31 *Hostilis insecutio definitur. Explicatur nu. 35. 41. et 44.*

32 *Non comprehendit insecutionem fraude, dolo, aut calumniis sine personali insultu patratam.*

33 *An quæ sit ad effectum furandi, rapiendiuè.*

34 *An conuiciosa, et nu. 38.*

36 *Ac-*

36 *Accedens ad domum Prælati animo offendendi irretitur.*
39 *Latens insecutio non subiacet excommunicationi, sed manifesta.*
40 *Sola insecutio, nulla etiam patrata læsione, censuram inducit.*
42 *De obsidente in bello locum, vbi aliquis ex Prælatis existeret.*
43 *De insecutione ad dedecus verbis inferendũ, vel timorem incutiendum.*
45 *Ad lædendam dumtaxat Prælati familiam.*

23 EST interficere, vt satis de se constat, aliquem vita exuere. Quam actionem explicuimus latè Tomo priore Cap. IX. à num. 34. Mutilare, est humanum membrum abscindere, quod fusè declarauimus ibidem, à num. 43. vulnerare, est ictu aliquam partem corporis scindere, aperire, vel separare, de qua luculenter Cap. X. à nu. 7. actum est. Capere, est aliquem personaliter apprehendere, vt Cap. IX. à nu. 70. Detinere est, reali seu personali impedimento, prohibere, aut morari inuitum, vt ibidem à nu. 74. Adeunda loca prædicta. Eadem enim ex integro iterum adducere longum esset, nec paucis comprehendi possunt. Tres ergo supersunt examinandæ actiones, hucusquè in Bulla non inuentæ nimirùm percussio, carceratio, & hostilis insecutio.

24 Quas antequàm examinem, cogor aliquid de multiplicitate excõmunicationum, quæ potest induci circa hoc idem delictum, adnotare. Et quidem, si sermo sit de pluritate Censuræ iuxta pluritatem actionum principalium patrararum satis diximus Tomo altero, præcipuè in Cap Proemiali nu. 16. videlicet multiplicari, si diuersa vice, & impetu fiant, secùs si eodem. Receptum est enim, vnamquamquè actionem, quantùm est de se, sufficere ad inducendam Censurã, vt in rem præsentem specialiter adnotarunt. *Nauarrus in Manual. cap. 27. num. 67. Declarat. 1. & Filliuccius qq. Moral.* Tom. 1. *Tract.* 16. *num.* 24. Quod habetur ex natura actionum disparatarum, licèt enim captura, carceratio, & detentio videantur necessariam connexionem habere, re tamen attentè considerata non est ita, quia captura secundùm se dicit simplicem comprehensionem; carceratio, primam inclusionem in carcere, etiam nulla secuta mora detentionis; detentio tandem moram quamlibet, siue sit post capturam sine carcere, siue post primam inclusionem in carcere, siue etiam per se sit detentio sine captura vt explicuimus eo Cap. IX. num. 74. Quòd si eodem impetu prædictæ actiones fiant ex vnicæ malitiæ moralitate diximus eo nu. 16. vnicam induci Censuram, quod generaliter de omnibus actionibus recipiendum est.

Vgolinus tamen *De Censuris Bullæ Cœnæ p.* 2. *cap.* 9. *Vers. Detinent*, *nu.* 4. ait multiplicari Censuras etiam si actiones fiant eàdem vice, & impetu, Idquè tunc saltem, quando à lædente vna non ordinatur ad alteram, sed vnaquæquè fit ob sui caussam, idest ad plures, & distinctas inferendas iniurias. Nam cum vnaquæquè actio per se sufficiens sit Censuram inducere, eo casu subsistit vnaquæquè per se. Vbi autem non apparet, quo fine vel animo lædens inceperit, quia nec ipse aduerterit, ait tot censendas esse inductas Censuras, quot patratæ sunt actiones, quia vt vna sub alia non est, ita non censetur fieri propter illam; sequitur ergo quòd sint diuersæ *arg. eorum quæ Bartolus in l.* 1 *ff. De his qui notantur infamia.*

In quibus Vgolino subscribendum est quoad primum ipsius dictum, quia impetus ille, & actus Physicè vniens, moraliter discontinuatur, & fit multiplex ob agentis multiplicem malam intentionem, æquiualet tunc enim ijs pluribus, quæ fierent disiunctis tempore, & impetu læsionibus; vnde non suffragatur, quòd tandem in vltimam iniuriam puta interfectionem omnes aliæ antecedentes tendant: Siquidem quælibet per se rationem particularis iniuriæ participat. At verò secundum dictum non admittimus, quòd scilicet quando non apparet quo animo cæperit iudicandum sit contra ipsum lædẽtem aggressum esse actiones, tanquam distinctas, quia vbi non adest particularis præmeditatio, & intentio quo ad limites læsionis, regulariter quisquè præsumitur velle lædere quantum poterit, & eo animo læsionem incipere, vnde in foro exteriori qui interficit post alias læsiones sine interruptione notabili factas, præsumitur aggressus fuisse aduersarium animo interficiendi, ac consequenter omnes alias actiones ad hoc ordinasse. In foro autem conscientiæ, dicto poenitentis standum est, qui si nihil dicat aduertisse, in fauorem ipsius iudicandum est, nempè quòd vnicam cõtraxerit Censuram, & idem impetus naturali quadam sequela, & fluxu in sequentes actiones eum traxerit.

Argumento autem Vgolini, & aliis multis, quæ in confirmationem suæ opinionis adducit, conuincitur tantùm locum esse pluribus excommunicationibus, quando actiones sunt disparatæ ita vt vna non ordinetur natura sua ad alteram, licèt intentione lædentis ordinari possint. Quo casu nos etiam concedimus censenda esse plura crimina, & censuras; nisi constet de mente lædentis ordinante vnam ad aliam eodem in impetu.

Si verò loquamur de pluralitate Censurarum ex diuersis iuribus (diximus enim, & iure communi, & extrauagantibus Pontificum Constitutionibus sæpe in hoc idem delictum excommunicationem fuisse latam) ex num. 14. Proemialium habemus non diuersificari nec multiplicari in eodem genere; sed vel addi absolutionis reseruationem, vel acriori correctione constitui dignum, ac aliis poenis magis plectendum, qui delinquit contra plures leges numero diuersas, vt notauit *Alterius Tom.* 1. *De Censuris lib.* 5. *disp.* 12. *cap.* 1. *col.* 6. & *Bonacina De Censuris in particulari Disput.* 2. *quæst.* 12. *punct.* 4. *num.* 4.

At hic esset distinguendum, quòd Interpretes omisere, inter iura, quæ in fauorem dignitatum in nostro Canone expressarum ferunt excommunicationem, vt est *cap. Fœlicis. De poenis lib.* 6. quod excommunicat lædentem Cardinales, & *Clement.* 1. *eod. tit.* quæ excommunicat lædentem Epi-

Episcopos, & inter ea, quæ in fauorem sollus Clericatus excommunicant, vt est c. Siquis suadente 17. q. 4. Non enim videtur eadem lex esse, & solo numero diuersa, vbi non eadem est ratio ferendi, nec statuitur de ijsdem personis, nec crimen vetitum, aut punitum est idem, quod contingit in proposito. *Cap.* enim *Felicis* Clementina, & Canon Bullæ maiorem tutantur dignitatem, quæ, & maiori digna tutela est quàm sit simplex Clericatus, protectus in cap. Siquis suadente; vnde illa sunt in fauorem dignitatis Ecclesiasticæ, hic in fauorem ordinis Clericalis, longèque grauius crimen est lædere Legatum, Cardinalem, aut Episcopum quod ad læsam Maiestatem pertinet; vt habetur in dict. cap. Fælicis, & alibi, quàm lædere simplicem Clericum Videtur ergo dicendum duplicem ad minùs Censuram induci super lædentem Clericum, aliqua e his dignitatibus insignitum. Pro quo faciunt ea, qu dicimus *cit. num. 16. Proemial. alterius Bul æ partis. vers. Malitia verò*, et *Cap. XI. num. 23. et hoc cap. suprà num. 9.* & infrà dicemus *num. 57.* etsi id non admittant. *Alterius loc. cit. col. 6. et Bonacina citans Duardum, et Sayrum.* Nec sit qui nos arguat inconstantię, eo quòd in superioribus dixerimus hunc Canonem eumdem esse cum cap. Siquis suadente intelleximus enim tùm de ea conuenientia, qua id quod, in explicatione vnius dicitur, de altero etiam proportionaliter est accipiendum; tum quòd sit idem quoad fundamentum, verùm quoad additum specialis dignitatis fieri diuersū aliqualiter, nimirùm quoad id amplius, quod superaddit.

Sed quæres an etiam possint dici multiplicati Censuræ ad multiplicationem dignitatum, verbi gratia an lædens Cardinalem, qui etiam Legatus, & Episcopus sit, censeri possit triplici vinculo obstrictus. Equidem ex dictis hic, & citatis locis affirmatiua pars colligi potest. Nam si vnaquæque dignitas sufficiens est inducere censuram; nec vna delet alíam, vbi sunt tres dignitates, tres malitiæ obiectiuæ, ac proindè tres poenæ locum habent. Et quidem patrantem vnicum malum, pluribus qualitatibus aggrauatum, pluribus obnoxium fieri poenis sententia est communis, vt *ex Toleto tradit Vgolinus. De Censuris in genere Cap. 16. §. 3. num. 4.* Facit. *Lex Numquam plura ff. De Priuat. delict. et cap. a. ff. De his, quæ fiunt à maiori parte Capituli.* Excipe tamen Patriarchatum, & et Archiepiscopatum; quia hæ dignitates non proteguntur sub ratione diuersa ab Episcopatu, vt constabit ex dicendis ad Clausulam sequentem.

25 Quoad percussionem igitur (vt iam actiones illas reliquas aggrediamur) statim se obijcit emendus error aliquorum, & in specie *Duardi Commentar. Bull. Coenæ lib. 2. ad Can. XI. quæst. 1. num. 4. et quæst. 3. num. 1.* asserentium idem, et tam latè patens esse hoc loco percutere, quòd in c. Siquis suadente violentas manus inijcere. Sed falsò, considerata vocum vi; qui enim pallium aufert, qui à loco deturbat, qui aqua perfundit, & similes, violentiam infert, nec tamen propriè dicitur percutere. Illud ergo magis latè patens est. *Viualdus 2. par. Candelabr. aurei in explic. Bullæ Coenæ casu 11. num. 2. in notis. Reginaldus Prax. for. Poenitent. lib. 9. Cap. 20. sect. 1. in initio, et Bonacina loc. cit. punct. 2. num. 3.*

26 Est enim percutere, corporaliter ad inferendum dolorem cædere, verberare, aut pulsare manibus, pedibus, alla uè corporis parte, siue etiam instrumento, vt virga, fuste, flagello, lapide, ac generaliter re omni alia apta dolorem percussione afferre. Nō dico autem quòd sit cædere cum dolore, vt aliqui loquuntur cum Bonacina loco citato, quia non esse necesse, quòd percussio actu dolorem inferat, constabit ex dicendis. Et tamen necesse quòd sit talis, vt de se possit dolorem inferre, ex quo excluditur iniuria, quæ fit rebus leuibus, vt proiectione saliuę, aquæ, emunctorij &c, quæ sub c. Siquis suadente comprehenditur, ijs enim quis non dicitur percutere. Quod dictum sit contra *Seortiam in Bullas selectas Theoremat. 420, col. 3.* asserentem, moraliter etiam attendendam esse qualitatem iniuriæ, & ideò percutientem Chiroteca innodari, quia notabilis est percussi contemptus.

Distinguunt hic Doctores inter percutere verberare, repulsare, quod hoc sit cædere flagellis sine dolore, alterum ijsdem eum dolore, primū verò manibus, vt videri potest apud *Alterium loc. cit. cap. 4. vers. Percutientes.* Sed nobis sit satis in eo conuenire omnes, quòd percutere, sump. tum iuxta vulgarem vsum, qui maximè in legum interpretatione attenditur, comprehendat quoque verberationem, pulsationem, ictum, aut si quo alio nomine hæc appellentur.

Non tamen ex hoc recipienda venit sententia quam tribuunt aliqui Viualdo ad Canonem sequentem *num. 4. in notis* (sed ego in Viualdo quid simile reperire non potui) Cuius tamen sit, vel possit esse illa sententia asserens percutere idem esse, quod ferire, eo quòd Grammaticaliter percutere pro ferire ponitur, vel cum illo confunditur, recipienda, inquam, non est, quia quiequid velit Grammaticorum sensus, & de facto feriens sine impropríetate percutiens dicatur, secundùm tamen communē loquendi vsum ferire accipitur pro cædere eum vulnere; simpliciter autem percutere dicitur etiam qui sine vulnere pulsat. Et hæc est communis sententia.

Sub percussione crediderim comprehendi, licèt Auctores non meminerint, percussionem quandam mediatam, seu caussam, quam quis proximè percussioni dat; cuiusmodi est impellere, vt quis ad parietem impingat, vel cadat factum animo lædendi, proijcere ex aliquo loco eminenti, trahere violenter super solùm, & similia. Nam licet in rigore sic faciens non dicatur percutere, effectus tamen adest percussionis ipsius, vnde præsumendus est comprehensus hic casus ex verosimili mente Pontificis. Secùs dicendum est de eo, qui propelleret causa abigendi ex aliquo loco, modo si sine læsione corporali, & absque eo quòd talis impulsus conditiones, & naturam percussionis habeat; quia expellere aliquem, etiam vi adhibita, non est propriè percutere,

entere, aut caussa percussionis, vel corporalis læsionis; sumus autem in poenalibus in quibus stricta faciẽda est interpretatio nisi aliquid valdè vrgeat pro contrario. Eademquè de caussa excludenda est quælibet alia læsio, quæ non caussatur ad modum percussionis, cuiusmodi est deiectio in flumen, oblatio potionis noxiæ, longæ inditio inediæ &c.

27 Nequè ex leuitate percussionis est in hac parte excusationi locus, quin Censura inducatur, licèt vltrò fatear ad excommunicationem, grauem culpam, mortalem scilicet esse necessariam. Nam quicquid sit an simpliciter, seu in terminis c. Siquis suadente, detur percussio quæ sit violenta, & simul lenis, & venialis, vt excommunicationem non mereatur (quod mihi non videtur admitti posse, sistendo in percussione; nam aliundè leuitas culpæ sumi potest ex leuitate iniuriæ, aut violentiæ ex defectu animi deliberati, & pluribus alijs similibus) quicquid, inquam, de eo sit, in præsenti non datur percussio leuis, quia attenditur maximè grauitas moralis ratione eximiæ dignitatis personarum expressarum, quas violenter vtcumque percutere valdè indecorum, & ignominiosum est. Ideò enim licet sub cap. Siquis suadente hæ personæ iam essent protectæ, ob dignitatem tamen specialem speciali hac protectione donatæ sunt. Ita *Alterius Cap. 5. circa initium Bonacina punct. 3. num. 6. & habetur in Extrau. Perlectis Pii II. apud Nauarrum Manual cap. 27. num. 91.*

28 Hæc de percussione. Sequitur carceratio, pro qua videnda omninò, quæ diximus Cap. IX. de captura, & detentione, quibus hic additur carceratio, quia est modus quidam detentionis ignominiosior, inclusio nimirùm in carcere. Est autem carcer locus ad custodiam reorum deputatus iuxta *l. 1. ff. De custodia reorum l. Aut damnum ff. De Poenis*; licèt iure Pontificio etiam ad poenam assumatur; *cap. Quamuis. De Poenis lib. 6. Clement. 1. §. Propter quod. De Hæreticis.* Igitur reus est huius Censuræ, qui in carcerem trudit, aut dolo introductũ in eo claudit Cardinalem, aut alium ex expressis Prælatis, siue ad custodiam siue ad poenam, siue ad iniuriam, aut ignominiam inferendam id faciat. *Vgolinus Cap. XI. vers. Capientes num. 5. & sequentibus Alterius cap. 4 col. 2. & Duardus quæst. 4.*

29 Distinguitur carcer in publicum, & priuatum, Sed priuatum carcerem habere interdicitur addita poena vltimi supplicij *l. unica C. De priuat. carcer. et l. Succurritur ff. Ex quibus caussis maior etc.* Cum ad publicam potestatem spectet custodire reos, ac punire. *D. Thomas 2. 2. quæst. 65. art. 3.* addens custodiam permitti priuatis ad breue tempus ad euitãdum imminens malum, puta nequis se præcipitem tradat, aut ne alium iniquè lædat. Existimo autem non dici priuatum habere carcerem eum, qui quomodolibet in aliquo loco priuato alium detinet, ita enim non differret carcerario à detentione, sed qui locum habet particulari deputatione, ac cum solitis carceris conditionibus ad custodiam destinatum, vndè qui in aliquo cubiculo, aut Aula alterum custodiret, non diceretur rigorosè carcerasse, sed tantùm detinuisse, quod est notandum ob prædictam poenam ciuilem, ac ignominiam, quam addit in præsenti carceratio suprà detentionem. Quamobrem innodatur quidem vt carcerans, tàm qui in priuatum, quàm qui in publicum carcerem detru[dit] vt sentiunt. *Vgolinus, Alterius, Duardus et Bonacina*, non verò qui quomodocumquè i[n] aliquo loco custodit contra *Bonacinam punct. [3.] num. 3.* vbi ait carcerare nihil aliud esse q[uam] aliquem in aliquo custodire, ne aufugiat aut exire possit. In beneficium autem eius qui custoditur, custodiri posse diximus *nu. 3.*

30 In eo tandem non hæremus *Bonaci[næ] nu. 5. Duardo quæst. 4. in fine, et Sayro, alio citanti lib. 3. Thesaur. casuum conscient. C[ap.] 15. num. 6.* quòd velint obsidentem in domo n[on] v: ibi custodiat, sed vt verecundiam inferat dedecus non innodari, quia non dicitur det[ine]re. Nam quoties integrum non est libere, & s[ine] impedimento exire, interuenit detentio, siue ob periculum, siue ob ignominiam quis se contineat, ne exeat. Imò ex eo quòd detineatur ad ignominiam non sequitur, quòd minùs iniuriosè detineatur, quàm si detineretur ad custodiam, sicuti non est minùs fur qui furatur propter mœchiam, quàm qui furatur simpliciter *Vgolinus loco citato*, malè in oppositum citatus, à *Duardo quæst. 5. nu. 3.* Verùm dato tunc declinari Censuram defectu propriè sumptæ detentionis, non potest certè declinari ratione hostilis insecutionis, cuius conditiones habet obsessio huiusmodi, vt infrà nu. 35.

31 Est verò hostilis insecutio persecutio omnis personalis manifesta, animo quomodocumquè offendendi in vita, honore, aut in rebus, etiamsi offensio non deueniat ad effectum. Iam explicatur.

32 Dicitur persecutio personalis seu corporalis, primò ad excludendam eam, quæ fraudibus, dolis, aut calumnijs fit, vt si quis odio habens aliquem ex Prælatis expressis illum personaliter non persequatur, sed conetur inferre dãnum, aut iniuriam obstando eius emolumentis, accusando vel calumniando apud Superiore[s], falsum contra ipsum testimonium dicendo, obloquẽdo de eo priuatim, aut publicè &c. Hic autem non irretitur, quia sicuti aliæ actiones damna[ndæ] sunt personales, idest inter personas lædentis, & læsi immediatè consistentes, ita etiam eiusdem generis censeri debet esse hæc hostilis insecutio

33 Et ideò licèt diximus insecutionem esse, etiamsi fiat animo offendendi in rebus, nolumus tamen comprehendi sub Censura rapinam rerum Prælatorum huiusmodi, sed tantùm illam insecutionem, quæ licèt vltimò tendat ad rapinam, est personalis, dum scilicet quis insequitur personam, vt rebus potiatur, quod grassatorum, seu latronum viarum proprium est *Filliucius num. 246. in fine.* Vnde qui sequitur tantùm subdolè, & sine aperta persecutione, vt nacta occasione occultè furetur, & sine vi, non innodatur.

34 Secundò persecutio personalis dicitur ad ex-

exciudendam perfecutionem, quæ verbis tantùm contumeliosis fit, cum *Vgolino verſ. vel hoſtiliter inſequentes nu. 6. Alterio cap. 4. col. 7 et 8. Duardo quaeſt. 5. num. 3. et quaeſt. 22. num. 10. Scortia Theorem. 156. in fine. Bonacina punct. 1. nu. 6. verſ. Secundò ſequitur.* Non enim eſt hæc perſecutio propria Physica, & realis, ſed impropria, & moralis, & ideò non inducens Cenſurā. Quicquid in contrarium *Ioannes de Anania in cap. 1. De Maledicis, et Poelinus in cap. Non dubium. De ſent. excomm:* ſentientes afficientem conuiciis, & contumeliis Cardinales ſaltem tanquam perſecutorem reum eſſe *cap. Foelicis. De Poenis lib. 6.* ducti tùm auctoritate Bartoli, qui *l. Aut facta in principio ff. De Poenis* dixerit ſub percuſſione comprehendi aliquando percuſſionem verbalem; tùm ex eo quòd diſpoſitio *cap. Felicis* vt fauorabilis Eccleſiæ, latè eſt extendenda. Negant tamen prædict. cap. excommunicationem contrahi *Couarruuias lib. 1. Variar. Reſol. cap. 11. nu. 5. Diaz Pract. Criminal. cap. 66.* & ad eum *Salzedo Ver. Protulerit*, alios citans, eſtquè communis ſententia *ad cap. Siquis ſuadente 17. q. 4.* non dici Clericis inferre vim, aut perſequi, qui tantùm verbis afficit iniurioſis. Ad fundamenta autem contrarium opinantium, quæ pluribus optimè Inſequitur Couarruuias reſpondemus ex alibi dictis, ob rigorem qui in poenalibus attenditur non ſatis eſſe in præſenti, quòd aliquando ſumpta percuſſio in latiſſima, & impropria ſignificatione comprehendat etiam verbalem iniuriam. Atquè ita, vel eadem de cauſſa, quia ſcilicet Canon magis interpretandus, eſt, vt poenalis, quàm vt fauorem inducens; vel etiam, quia admiſſo tanquàm priuilegio verba non debent vſquè ad ſenſum omninò improprium extendi, ruit alterum argumentum.

35 Hic tamen aduertendum neceſſarium, non eſſe quòd perſonalis hæc inſecutio fiat per motum localem, aut progreſſium, quo ſcilicet vno fugiente, vt manus inſequentis euadat, aliter à tergo inſectatur, & vrget; vt ex noſtris loquuntur *Graffius lib. 4. Deciſ. aurear. cap. 18. num. 116. Pilliuccius loc cit. nu. 246. Bonacina eod. num. 6.* & videtur ſententia *Syluestri in Summa ver. Excommunicatio 7. num. 23. Nauarri Conſ. mihi 37.* (pud aliòs 31. aut 32.) *num. 4. De ſentent. excomm. D. Antonini 3. par. tit. 24. cap 2.* Fuitquè opinio Gemini ani referentis Archidiaconum *in cap. Foelicis num. 6. Anchorani num. 1. Franchi num. 5.* & aliorum *De Poenis lib. 6.* licèt aliqui quoad capitum loquantur; non autem ſiſtendo in ſola hoſtili inſecutione, vt Archidiaconus qui nititur teſtimonio Innocentij *ad cap. Nuper. De ſent. excomm.* Innocentius autem præceſſit tempus editi cap. Fælicis, vbi primùm hoſtilis inſecutio damnatur. Dicuntur autem huius eſſe ſententiæ, quatenùs, vel dicunt inſecutionem debere eſſe publicam, & manifeſtam ideſt notam inſecuto, vel quatenùs volunt obſidentem in domo, & inſultantem non innodari, eo quòd obſeſſus non fugiat, nec de facto perſonalem patiatur iniuriam. Fundantur, qui inſecutionem in tali motu conſiſtere dicunt, in vi Grammaticali verbi, compoſiti ab *in*, & *ſequor*, motū ſequentis poſt fugientem indicantis.

Sed videtur certè minuta hæc conſideratio, dum aliàs verè dicitur hoſtilem pati perſecutionem, qui malo animo perſonaliter expetitur; etiamſi ipſe non fugiat; vel quia non aduertat, vel quia non timeat, vel quia ſit in loco tuto. Negatur autem primò eam eſſe ita propriam verbi vim, vt ampliora comprehendere non poſſit, eſt enim idem quod Inſector, ſeu Perſequor; quod etiam ſi ſit à Sequor, perſecutio inde deriuata iniuſtam omnem offenſam ſignificat. Deinde dico, data etiam vi eius verbi; ſecundùm communem ſenſum, qui in legibus interpretandis eſt attendendus, nomine hoſtilis inſecutionis comprehendi omnem actū vel conatum hoſtilitatis, etiam ſi non intercedat motus vnius poſt alium fugientem.

36 Vndè patet ſimiliter, eum eſſe inſecutorem, & innodari, qui domum, in quam aliquis ex Prælatis expreſſis ſe receperit, adit eum animo obſidendi ad initiam inferendam, ſi daretur ingreſſus, vel Præſul exiret. Interuenit enim vera hoſtilis perſecutio, non minus, quàm ſi Præſul in via eſſet, & fugeret. Ita *Alterius Cap. 4. col. 5:* quid id pluribus probat, licèt non cuncta conuincant.

37 Patet etiam cum eodem Alterio contra Bonarinam *cit. num. 6. Pilliuccium num. 245. et Sayrum num. 6.* eum dici inſequi, & innodari, qui domum circuit hoſtili modo, ac animo non ad inferendam corporalem læſionem, ſed tantùm ad ignominia dedecoreuè afficiendam media illa actione. Nam huiuſmodi impetuoſa ac violenta acceſſio ad domum habet omnes ex parte perſequētis conditiones hoſtilitatis. Subdolas autem calumnias, & verba contumelioſa excluſimus à Cenſura, non quia perſecutionis, & hoſtilitatis rationem habere nequeant, ſed quia non dicuntur iniuriæ perſonales vt ſuprà explicatum eſt. Illud tamen crediderim probabile non incurrere hos ita obſidentes domum, ſtatim, ac incipiunt accedere animo prædicto, ſed poſtquàm actualiter peruenerint, ſimulquè conati fuerint offendere, aut id fecerint, ex quo dedecus, & ignominia obſeſſi conſequitur.

38 Diſtinguendum eſt autem inter eam iniuriam realem, & inſultum in facto conſiſtentem ad inferendum dedecus, ſeu ignominiam ordinatum, ac inter verba contumelioſa, quæ ſimiliter in dedecus redundant. Aliqui enim vt *Duardus*, & Bonacina vtrumque confundentes, ſupponunt Alterium, quem nos ſequimur, vtrumque voluiſſe ſub excommunicatione eſſe contentum; cum tamen ipſe *col. 8 Verſ. Itaquè reſpondentes* apertè dicat, verba contumelioſa non puniri Cenſura, *et col. 6. Verſ. Quarta ratio*, afferat puniri eum, qui Præſulem à domo, vel caſtro exire non permittit, etiam ſi non agat, vt illum ſub cuſtodia retineat, ſed tantùm vt pudore, & verecundia afficiat.

39 Dixi nu. 31. inſecutionem debere eſſe manifeſtam, non quidem vt neceſſarium, ſit notam eſſe inſecuto, vt volebant Authores *nu. 35.* relati, ſed vt excludatur latens, & ſubdola inſecutio, quæ fieret ſine aperto impetu, ac vi; Hæc

 enim,

enim, etiam si fieret ad læsionem personalem inferendam, si non sequatur effectus, non inducit Censuram, quia more hostium, & belli manifesta vi debere iniuriam fieri, significatur verbo illo *hostiliter*. Et ita loquitur *Syluester loco cit. Duardus ea quæst. 5. num.2. Bonacina dict. nu 6.* & alij communiter. Nec tamen addidi Insecutionem debere esse publicam (vt prædicti addunt, quia nullam video rationem, cur Insecutio, quæ fit in priuato, aut paucis inspicientibus non sit subdenda Censuræ.

40 *Dixi* animo offendendi, vt insinuatem non esse necessarium, quòd aliqua actualis læsio facto ipso sequatur, sed sufficere conatum. Ita *Glossa in cap. Faliets ver. Insecutionem De Poenis lib.6. Anebaranus ibidem. Syluester loco cit. Bonacina, & Duardus vbi suprà Alterius Cap.4.col.8. Vgolinus referens Decium, & Nauarrum vers. vel hostiliter §. 1.* Vnde siquis Cardinalem persequens, telum in eum torserit, aut lapidem iniecerit vel aliud simile conarus fuerit, irretitur etiamsi non vulnerauerit, aut percusserit, vel aliquid damni secutum fuerit. Ad hunc enim effectū principaliter videtur apposita hæc actio, vt includat eos, qui attentantes in persecutione aliquam ex superioribus actionibus, nequiuerint perpetrare. Vndè non habet hic locum Regula, quòd lex, excommunicans præsertim, non punit conatum, sed actiones consummatas; namquè apertè conatus exprimitur, (alioquin redundaret hæc actio) & consequenter lex satis ostendit suam intentionem; præterquam quòd hæc hostilis insecutio non habet solùm rationem conatus, sed participat per se conditiones particularis actionis. Ille autem diceretur tantùm fuisse conatus, nec innodaretur, qui parasset arma, & alia necessaria ad insequendum, vel etiam iter suscepisset ad hunc finem sed tamen non peruenisset ad Prælatum, realemquè actum insequendi illum, vel impotentia fuisset deterritus *Vgolinus nu.4. Alterius col.9.*

41 Et quia in nostra sententia non est necessarius actualis motus, seu cursus post inuisum Præsulem; consequenter aduertimus, non declinare Censuram, qui sine præuio cursu conaretur lædere, puta iaciens telum, vel lapidem, etiamsi ictus, vel inanis fuerit, vel declinatus, Id quod tenentur admittere plerique etiam aduersæ sententiæ, qui tamen non inficiantur esse locum excommunicationi, quando quis domui Præsulis assistit animo interficiendi, aut vulnerandi, si per occasionem quamlibet dabitur facultas, vt tenet in specie *Vgolinus dict. num. 4.* citans ad idem Geminianum *in cap. Faliets. De Poenis in 6.* Cum ergo id fieri possit sine fuga, & cursu, non erit defectu huius, excusandus à Censura, qui telum, aut quid simile, sine alia præuia insecutione, contorquet; dummodò intersit aperta vis, & non tantùm subdolum quid, & occultum, vt supra dictum est.

42 Ille verò non est censendus innodari, qui siue animo directè ipsos offendendi, sed aliundè inductus, obsideret castrum, vel locum, in quo detineretur Prælatus, ad castro potiendum. *Alterius, Duardus, & Bonacina punct. 3. num.4.* Et quidem si bellum, vel obsessio sit iusta, nullum dubium esse potest. Quia præter voluntatem vis redundat in Præsulem, nec censetur Canon iura suum ab aliquo auferre; lis est aliqua, quando bellum esset iniustum. Qui affirmant excommunicationi esse locum, suadentur, quia illicita est hæc vis, sicuti illicita res, cui datur opera. Qui negant, mouentur ex eo, quòd animus offendendi Præsulem desideratur. Vtraquè sententia probabilis est, nec possum singula minutè nimis examinare. Certè animus, si non formalis, virtualis esse potest.

43 Ex eadem definitæ insecutionis particula, *animo offendente* videtur excusandus, qui insequeretur non ad realiter offendendum, sed tantùm ad incutiendum timorem, vel verbis contumeliosis afficiendum, dummodò non sit expressus animus, in cogendo ad fugam, aut conuiciorum prolatione, ignominiam, & dedecus afferendi, vt suprà dictum est, quia læsio honoris attenditur, quando personaliter lædens facit insultum. Vnde aliud est, simpliciter verba contumeliosa proferre, aliud eo animo, & circumstantiis, quò manifestum dedecus inferatur, & hoc quidem videtur Censuræ subiici, si insecutionis aliàs conditio interueniat, Illud autem minimè. Si tamen quis persequendo ad incutiēdum timorem esset proxima caussa alicuius alterius inhibitæ actionis, puta mortis, vt si insequens exploderet manuale tormentum ad timorem, Præsul autem improuiso timore correptus exanimaretur, tunc induceretur Censura, vt probabile videtur, quia tenebatur præcauere periculum, in quod illicito opere incidit, vnde est vera caussa mortis, vt in simili docet *Bonacina Tom.3. disp.2. quæst.3. punct.6. sec.1. §.2. n.13.*

44 Dixi offendendi quomodocumque, quia non arbitror necessarium, vt aliqui volunt, & præcipuè *Duardus loc. cit. ex Geminiano in cap. Faliets. De Poenis lib.6* quod in insequente sit animus grauiter offendendi, et tanquam capitalem hostem; hostium enim, inquiunt, esse persequi capitaliter. Et ratio, cur id non admittamus, est, quia videtur nimia verborum restrictio, si Bulla ab iis tantùm insecutoribus protegat, qui ad instar hostium ad mortem expetunt cum aliunde etiam simpliciter percutientes innodet. Nobiscum *Sayrus nu. 7.* Et fortè nu[...] discrepat, si capitale odium, & hostile dicam[...] non esse illud solùm, quo ad mortem expetit [...] etiam ad alias iniurias, nam ipse Duardus fat[...] tur disertè, eum incurrere, qui animo tantùm percutiendi insequitur.

45 Dixi tandem, animo offendendi *in vita, honore, aut rebus*; tùm maximè propter ea, quæ dicta sunt quoad ignominiam, & rapinam rùm etiam ad excludendam læsionem familiæ Prælatorum, quàm enumerat post personam, & bona *Alterius* vbi suprà *col. 4.* Non enim protectio hæc extenditur ad familiam, vt constabit ex infrà dicendis *nu.49.* nisi fortè ad effectum familiæ comodiùs lædendæ, ipse Præsul hostiliter haberetur, vt de rebus diximus *nu.33.*

Hæc de actionibus dicta sint satis. Cætera require locis citatis *n.23.* Nouam actionem, in eiectione consistentem, habes infrà à *nu.60.*

S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisquè Apostolicæ Legatos, vel Nuntios.

E L E N C H V S.

46 *Cardinales quando comprehenderentur, etiam si non essent expressi.*
47 *Cardinales Ecclesiæ non Romanæ non proteguntur.*
48 *Quando quis sit Cardinalis.*
49 *Religiosi, ac Monachi horum Prælatorum familiares, an gaudeant hac protectione.*
50 *Patriarchæ qui sint. Comprehendunt Primates.*
51 *Archiepiscopi. Episcopi.*
52 *Nonnisi consecrati proteguntur.*
53 *De Episcopis suffraganeis, Coadiutoribus, & Titularibus.*
54 *De his, qui Episcopatus renunciarunt.*
55 *An comprehendantur Prælati habentes Iurisdictionem quasi Episcopalem.*
56 *Legati qui, & quotuplices.*
57 *Omnes propriè Legati, ac Nuntii comprehenduntur, non impropriè tales.*
58 *Quo tempore, & loco Legati gaudeant protectione.*
59 *Quia iuris de omnibus prædictis, si sint excommunicati, suspensi, Hæretici, degradati, &c.*

46 HAE sunt personæ, quas lædere percussione; vel alia ex nouem expressis actionibus prohibemur, Cardinales primò, quos addidit vltima vice Gregorius XIII. Ante quę, si simul non essent Episcopi, non protegebãtur; non obstante quòd minor dignitas comprehendat in fauorabilibus etiam maiorem. *arg. cap. Quia periculosum, De sent. excomm. in 6.* maiorquè sit Episcopis, & alijs Cardinaliũ dignitas; quod enim dicitur, Patriarchas primum obtinere locum post Summum Pontificem, intelligendum est, vt non excludantur Cardinales, qui constituentes cum Pontifice vnum quoddam corpus regiminis, non computantur tanquàm quid distinctum ab illo, vt optimè notauit *Cardinalis Iacobatius lib. 1. Concil iorum num. 252. Petrus Gregorius Tolosanus Syntag. Iuris lib. 5. cap. 4. Alterius tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 12. cap. 3. col. 2. in fine.* & alii. Cur autem, hoc non obstante, non protegerentur, ideò est, quia re vera Cardinalatus est dignitas omninò diuersa ab Episcopatu, nec Episcopalem dignitatem aliquo modo contineat. Illud verò, quod minor dignitas non excludat maiorem, intelligendum est, si maior formaliter, & propriè intra se minorem contineat, sicuti Archiepiscopatus, & Patriarchatus Episcoparum continent. Ita enim quamuis soli Episcopi recensiti essent in præsenti, ad Patriarchas, & Archiepiscopos extenderetur Canonis dispositio. At verò Cardinales Episcopalem potestatem, & consecrationem nullo modo sibi vindicant, ideò, etsi maiores sint, opus habuerunt specialis expressionis, attento præsertim quòd sumus in pœnalibus, sub qua consideratione primò accipiendus est Canon, secundariò autem vt priuilegium continens, & ita opinatur *Bonacina De Censuris in particul. disp. 1. qu. 12. punct. 2. num. 6.*

47 Claritatis gratia additur *Sanctæ Romanæ Ecclesiæ*; aliàs enim simpliciter dicti Cardinales, nonnisi Romanæ Ecclesiæ intelliguntur: præsertim post Pium V. qui edicto cauit anno 1568. 13. Calend. Martij, nullos alios vocari Cardinales, nisi Romanæ Ecclesiæ. Indubitarum sit igitur non innodari earum Ecclesiarum Canonicos, qui Cardinales vocabantur, vel etiam vocantur, vt sunt Canonici Ecclesiæ Salernitanæ Compostellanæ, Rauennatis, Mediolanensis, & similium. Ita locis citatis. *Alterius; & Bonacina num. 3. vers. Secundò sequitur. Filliucius tom 1. qq. moral. Tract. 16. num. 239.*

48 Intelliguntur autem iam tunc esse Cardinales, cum primùm legitimo Pontifice promouente ipsi promotionem acceptant, etiam si nondum galerum rubeum, aut pileum habeant, nec facultatem loquendi in Consistorio. *Paludanus in 4. sent. dist. 18. qu. 3. art. 3. casu 16. Vgolinus De Censuris Bull. Cœn. part. 2. cap. 9. §. 1. Sayrus lib. 3. Thesaur. casuum consc. cap. 15. nu. 3. Filliucius loc. cit. Bonacina punct. 2. num. 2. Duardus Commentar. ad Bullam Cœn. lib. 2. Can. XI. qu. 6. & qu. 22. num. 8. Sousa Relectione Bull. Coen. disp 60. num. 1. Scortia in Bullas selectas Theorem. 426.* Quarè ante assensum huiusmodi quantùmuis publicati non adhuc Cardinales sunt, ac proinde electionem sciens, antequàm eam sciat electus, etsi præsumere possit hunc fore assensurum, non innodatur si lædat ante actualem assensum, quià sumus in pœnalibus, quæ restrictione indigent. Nec obstat quòd aliqui inter Cardinales reputentur, qui mortui sunt ante nuncium de promotione, & assensum. Reputantur enim tales, ij etiam, qui apertè dissentiti sũt, et pileum remiserunt, non quia fuerint tales, sed quia à Summo Pontifice tali honore digni habiti sunt. Percurre Ciaconem.

49 Neque hoc priuilegium extendendum est ad Clericos Religiosos, vel Monachos de familia eorumdem Cardinalium, vt ex *Armilla ver. Excommunicatio. excomm. 2.* tenent *Visaldus 2. part. Candelabr. aurei in explicatione Bullæ Cœna. num. 86.* in antiquis impressionibus, & *Sayrus cit. num. 3. in fine.* qui generaliter id extendunt ad similes familiares cæterorum Prælatorum in hac Clausula expressorum, dummodò (addit Sayrus) non alio exordio, inimicitia, aut occasione, sed tantùm in contemptum, odiũ, vel dedecus ipsorum Prælatorum, lædantur. Nõ ergo extenditur; quia sufficit iuxtà tenorem Canonis ipsos Cardinales, aut Prelatos directè nõ lædi. Nec est sufficiens fundamentum ampliationis, quòd hoc priuilegium frustraretur si ad familiam non pertingeret contra *cap penult. iuncta Glossa in ver. Domestici de priuileg. lib. 6.* vel quòd indirectè iniuria in Prælatos redundet. Nam primum falsum est, quia læsio Cardinaliũ, vel incolumitas non semper dependerá familia, & secundum non obstat, quia in poenalibus similis indirecta iniuria non attenditur nisi sit expressa, Prætterquam quòd priuilegiatur specialis ho-

horum Prælatorum dignitas, quæ in familiaribus non reperitur. Nobiscum *Sausa disp.66 Alterinus cap.3.col.8.Vers.Dico quartò.Bonacina punc. 2.num.9.Duardus qu.10.* Hęc quantùm ad *Bullam*.

Sed quoad *cap. Fælicis, de poenis, lib.6.* ex quo mouetur Armilla habetur in eo. [Si quisquam aliquo prædictorum excessuum, quemquam de Clericis vel Religiosis nostræ familiæ, vel Cardinalium afficere fortè præsumpserit, proportionetur poená delicto, ita quòd vindicta ex æquo excessui respondente, ab offensa cohibeantur deinceps manus temerariæ formidine vltionis, quas Dei, vel nostra, seu fratrum nostrorum reuerentia non coercet.]

Ad quæ verba sunt multa adnotanda. Primò sermonē hic esse de solis familiaribus, qui Clerici sunt, vel Religiosi, ijquè propriè dicti, iuxta ea, quę habebimus Cap. XV. ad Clausulam Personas Ecclesiasticas. Non est ergo extendenda dispositio ad familiares laicos. Secundò familiares esse, vt alibi diximus, & habetur ex *cap. final. De verborum signific.* qui spontè se in obsequium alicuius tradiderunt, & ab eo victū recipiunt, etiam si extra domum degant, dummodò in necessarijs *Domino* assistant foris, domiq; quæ familiaritas sicut contrahitur consensu *Domini* acceptantis, & familiaris se exhibentis, ita alterius renunciatione dissoluitur. Tertiò, ex verbis non colligi specialem hic dici excommunicationem in læsores talium Clericorum, seu Religiosorum familiarium, sed tantùm generaliter poenas dicti cap. in læsores Cardinaliū statutas, posse arbitrio extendi in læsores talium familiarium, sicuti & quaslibet alias. Vnde quia excommunicationis Cēsura iam supponitur induci ex *cap Siquis suadente 17. qu 4.* ideò probabile est non induci excommunicationem dicti Capitis, nec habere specialem eiusdem reseruationem, sed tantùm antiquam dicti *Cap. Si quis suadente*, vt notauit *Bonacina punct. 2.nu. 12.vers. Addunt tamen.* Quod est contra *Sousam cit. disp. 66. num. 3.* qui vult esse specialiter reseruatam & ex parte contra *Geminianam ex sententia Arrhidiaconi in dict. Cap. Fælicis* Syluestrum *in summa ver. Excommunicatio 7.§.202. & Alterium loco citato. Vers. Dico secundò.* Qui licèt velint non esse reseruatam, eo quòd in *dict. cap. Falicis*, reseruatio antecedenter ad Clausulam allatam collocata erat, sentiunt tamen excommunicationem induci ex iure prædicti Capitis. Aduersus quos militat, quòd si id affirmetur consequenter dicere oportet esse reseruatam, quia excommunicatio pro vt est in Cap. non est noua pœna, nisi quatenus addit specialem reseruationem; hac enim seclusa, est vetus poena *cap. Si quis suadente*, iuxta communem sententiam, quæ est etiam horum auctorum, vt ex superioribus constat. Quartò, dato etiam specialem esse in *cap. Fælicis*, excommunicationem prædictam, quod fortè admitti posset secundùm dicta à nobis *num. 24.* circa finem, ea non est extendenda vltrà læsores familiarium Cardinalium ad læsores Episcoporum, vel aliorum in nostro Canone expressorum, sicuti nec aliæ poenæ. quia sumus in poenalibus, quæ restringuntur, non ampliantur. *Alterius vbi suprà Vers. Dico tertiò, contra Nauarrum in manual. cap. 27 num.67. vers. Secunda declaratio.* Quem tamen excusat, quia in Bulla Coenæ Gregorij XIII. quàm in eo veteri Manuali exponebat Nauarrus expresè extendebatur dispositio *cap. Fælicis* ad Patriarchas, Episcopos, cæterosquè enumeratos in Clausula.

50 Post Cardinales exprimuntur *Patriarchæ*, qui inter species Episcoporum primi sunt, & primum post Apostolicum tenent locum, non tamen supra Cardinales, vt dictum est *num. 46.* Dicuntur *Patriarchæ*, idest Patres *Patrum. cap. Cleros 21. d.* quòd pluribus non solùm Ciuitatibus, sed etiam Prouincijs, earumquè *Pręsulibus* præsint, alioquè nomine vocantur *Primates. c.1. & c. Prouinciæ 99.d.* ibi *Patriarchæ, & Primates, qui vnā formam tenent, licèt diuersa sint nomina: Glossa in cap. Vrbes ver.* Patriar*chas 80. d. & in cap. Vnico. De statu Monach. lib.6. Fillucceius loc. cit. nu 241.* Et licèt antiquitùs essent quatuor dumtaxàt Alexandrinus, Constantinopolitanus, Anthiochenus, & Hierosolymitanus *cap. Renouantes 22. d. cap. Antiqua De Priuilegiis*, ex priuilegio tamen accesserunt alii sex Aquileiensis, & Grandensis, qui hodie Venetus, Bituricensis in Gallia, Cantuariensis in Anglia, Toletanus in Hispania, & Pisanus in Tuscia. *Lælius Zecchius. De Patriarchis num. 2.* Qui omnes, siquè sunt alii, qui *Primariatus* nomine, aut dignitate gaudeant sub nostro Canone comprehenduntur, tùm quia lex non distinguit, cum in cit. cap. Antiqua, soli quatuor illi primarij, quos priuilegiare iuris mens est, exprimantur, tùm quia certum est, eos venire sub Episcoporum nomine vt suprà dicebamus. *Alterius loc. cit. col.6. Scortia, eo Theor. 420. col.1.*

51 Archiepiscopi, alterum Episcoporum genus sunt, qui pluribus Ciuitatibus, Prouinciā vnam constituentibus præsunt simulquè, in aliquo, earum Episcopis, & dicuntur Metropolitani, subordinati tamen sunt Patriarchis *c. 2. 99. d,* decoranturquè pallio in signum plenitudinis potestatis; sine quo nec Archiepiscopi consequuntur nomen, nec officia *cap. Quoniam cap. Actionis ordo 100. d. c. In Galliam 25: q. 3. c. Sicut §. Quando cap. Transmissam De Electione cap. Nisi* vbi Panormitanus, & *cap. Cum sit De auctoritate, et vsu pallii.* An autem ante pallij receptionem proregantur, superfluum est dubium quia etsi tunc non sint in rigore Archiepiscopi, sunt tamen Episcopi, si cætera necessaria habeant consecrationem scilicet, vt mox explicabimus, quicquid aliqui improbabiliter velint, nec Patriarchas nec Archiepiscopos fore comprehendendos, nisi fuissent expressi. *Alterius* est is *Cāp. 3. col.1. & Duardus quæst.6. nu. 9.* Sed parum consequenter loquuti, cum dixerint priuilegium huius Canonis ratione Ordinis Episcopalis emanasse, qui Ordo est idem in omnibus prædictis; subinde autem dicant priuilegium, quod respicit dignitatem, quale est hoc nostrum, non extendi ad personas non expressas, *ex cap. Sane, vbi Abbas. De priuilegiis, & cap. priuilegium. De Reg. Iur. lib.6.* Verùm, & ordo, & dignitas

Epi-

Epiſcopalis formaliter reperitur in prædictis, ideò mihi de re prædicta nullum eſt dubium.

52 Epiſcopi ſunt, qui ſingulis præſunt vrbibus, quorum dignitas ſatis eſt nota.. Sub ijs etiã veniunt Summi Pontifices, qui ſe Romanos Epiſcopos appellant. Grauis autem eſt quæſtio an Epiſcopi, ſicut et Patriarchæ, & Archiepiſcopi ante conſecrationem protectione gaudeant. Eliguntur quippè primò, ſiue à Capitulis Eccleſiarum, ſiue à Pontifice, qua electione nullum acquirunt ius, cum ea poſſit reſcindi *ex Gloſſa in c. Quantò 63. d.* ideoquè non abſolutè Epiſcopi, ſed electi nominantur. Confirmantur deinde per *Pontificem* electi, & tandem conſecrantur. Et quidem confirmati, Epiſcopi ſunt, quo nomine ſæpius à iure nuncupantur, acquiruntquè confirmatione hac, ea, quæ ſunt dignitatis, ac iuriſdictionis quantum ad ius non ſolùm ad rem, ſed etiam in re, licèt ad ea, quæ Ordinis ſunt ſola conſecratione habilitentur. Fitquè ratum Matrimonium inter confirmatum, & ſuam Eccleſiam *cap. Tranſmiſſam vbi Abbas cap. Nihil De Electione. cap. Inter corporalia. De Tranſlatione Prælatorum cap. At ſi Clerici §. De Adulteriis, De Iudiciis Gloſſa in cap. verũ ver. Quæſtio. De foro competenti.*

Inde poteſt deduci Epiſcopum confirmatum, ſine conſecratione frui priuilegio huius Canonis; quod approbat *Graſſius lib. 4. Deciſion. aurear. cap. 18. nu. 116.* citans Armillam, & Nauarrum, ſed falsò verumque, ſi de præſenti Canone ſit ſermo; vel enim tantùm docent Epiſcoporum appellatione venire aliquãdo Epiſcopos non conſecratos, vel ſubijci tales lædentẽ poenis à iure communi ſtatutis, quod ſentiunt ex noſtris. *Duardus quæſt. 8. nu. 10. & Viualdus 2. par. Candelabr. aurear. in explicatione Bullæ Coenæ caſ. 11. nu. 8.* in noua editione, citans ad idem *Felinum, Sylueſtrum, Caietanum, Armillam, Nauarrum, Henriquez, & Gloſſam in Clement. Dignum. De Celebrat. Miſſarum,* cum tamen Gloſſa eam ſententiam non doceat, ſed potius in oppoſitam inclinet per verbum *videtur.* Sed nec omnes illi Authores fideliter referuntur.

Confirmari autem poteſt Graſſij ſententia primò, quia ſola dignitas, quæ etiam in confirmato eſt, videtur protegi, non autem Ordo conſecratione acquiſitus, quandoquidem in Cardinalibus, in Legatis, in Nuntijs, nihil Ordinis protegitur, qui aliquando nõ eſt, ſed ſola dignitas. Secundò quia ablata dignitate priuilegium hoc auſertur vt dicemus nu. 59. cum tamen ſi Ordo attendatur tanquam inamiſſibilis, non poſſit auferri. Tertiò quia, ſi ſolus Ordo, & non dignitas potiùs protegitur, quid opus fuit Patriarchas, & Archiepiſcopos ſpecialiter enumerare, quandoquidem attento Ordine ſub Epiſcopis comprehenduntur? Quartò quia priuilegia amplianda ſunt; & hoc præſertim loco vbi confirmati non excluduntur à vero Epiſcoporum nomine.

Sic autem roborata prædicta ſententia non videtur improbabilis, ſed potius rationi magis conſona, quàm ſit oppoſita. Oppoſita tamen in praxi recipienda eſt, videlicet Epiſcopos ante conſecrationem quamuis confirmati, & poſſeſſionem Eccleſiæ adepti ſint non protegi hoc Canone, nec Iure communi præſertim *Clement. 1. De poenis,* tùm quia mitior ſeſt, tùm quia cõmunior, vt potè quam docet. *Gloſſa in cit. Clement. ver. Quemuis Pontificem, et in Clement. Dignum De Celebratione Miſſarum, Abbas in cap. Tam literis num. 2. De Teſtibus, Idem, & Felinus in cap. Eam te. De Reſcriptis, Cardinalis eadem Clement. 1. num 12. verſ. Quinto quæro. De Poenis D. Antoninus 3. par. Summ. Tit. 24. cap. 3. ſub initium. Caietanus in Summ. ver. Excommunicatio cap. 12. verſ. Secundò, & ad Bullam Coenæ* in terminis noſtri Canonis. *Nauarrus loc. cit. verſ. Octaua quod, Viualdus eo num. 8. in nouis Vgolinus verſ. Ac Patriarchas nu. 3. Alterius Cap. 3. col. 2. in fine Duardus ea quæſt. 8. Sayrus dict. cap. 15. nu. 4. Filliuccius nu. 270. Bonacina punct. 1. nu. 7. Souſa Relect. Bulla Coena diſp. 61. nu. 3. Suarez De Cenſuris diſp. 21. ſec. 2. nu. 69. Toletus lib. 1. Inſtruct. Sacerdot. Cap. 26. nu. 9. Reginaldus Prax. for. Poenitent. lib 9. Cap. 20. ſec. 1. nu. 313. et Scortia in Bulla Selectas Theorem. 420. col. 2.*

Rigorosè quippe loquendo, (qui loquendi modus in poenalibus eſt attendendus) Epiſcopus non eſt, qui Ordinem Epiſcopatus per conſecrationem nõ eſt adeptus. *Gloſſa in Clem. 1 ver. Quemuis Pontificẽ De Poenis. Abbas in c. Tranſmiſſam. De Electione, et in cap. Tua num. 2. De his, quæ fiunt à Prælatis ſine conſenſu Capituli, Cardinalis, et Felinus ſupra citati, et alii, quos latè recenſent Scortea vbi ſupra, et Alterius col. 4. Et ſuadetur ex textu in cap. Sicut viri 40 d.* vbi dicitur, Electio, & conſecratio faciunt Epiſcopum, & in *cap. Tua De his*, quæ fiunt à Prælatis ſine conſenſu Capituli non conſecratus non dicitur Epiſcopus; vnde Summus Pontifex ſuis in literis nonniſi conſecratos appellat fratres, quæ appellatio propria Epiſcoporum eſt, cum non conſecratos filios ad inſtar aliorum appellet. Idquè præſertim admittendum eſt ſtante communiori opinione, quam alibi amplexati ſumus, quod conſecratio Epiſcopi ſit verus Ordo, propriumquè imprimens caracterem.

Inde ruunt affirmantis ſententiæ fundamenta; nam licèt latè ſumpto Epiſcopi nomine etiam nondum conſecrati concludantur, tamen rigorosè acceptum ſolis conſecratis cõuenit, quia ea quæ ſunt propria Ordinis Epiſcopalis, non niſi per conſecrationem acquirunt, vt ſunt ea, quæ habentur in *cap. Aqua. De Conſecr. Eccleſiæ, vel Altaris in cap. Suffraganei. De Electione cap. Si Archiepiſcopus cap Hec Epiſcopi. De Temporibus ordinat. et recenſet Gloſſa in cap. Tranſmiſſam ver. De talibus De Electione. Pauet Gloſſa in Clement. 1. De Poenis,* quæ non obſtante quod in textu dicatur, *quemuis Pontificem*, arbitratur, Confirmatos ſine conſecratione non gaudere eius Clementinæ protectione, vnde non erat cur Duardus, & alii inter noſtrum Canonem & hanc Clementinam diſcriminarent, ſiquidem propriè Epiſcopi tam in vno, quàm in alia exprimuntur.

Ad primam Confirmationem non inficiamur, protegi hoc Canone Eccleſiaſticas dignitates, inter quas Epiſcopus tantùm confirmatus col-

locari

locari poſſet. Verùm protegit dignitates ſingulas proportionaliter iuxta ſubiecta accomodas, & perfectas in ſuo genere, ſcilicet in Cardinalibus dignitatem, quæ ex ipſo, Cardinalatu prouenit, in Legatis, aut Nuntijs auctoritatem legaritiam; in Epiſcopis igitur dignitatem, quæ per Epiſcopalem Ordinem perficitur, & abſoluitur, quæquè ratione Ordinis datur, vel Ordini eſt annexa, licèt Ordinis directè non ſit.

Ad ſecundam dicimus, poſſe priuilegium auferri etiam ſi Ordo ſit indelebilis, quia licèt ſequatur Ordinem, indignè tamen Ordo exercitus meretur priuilegio expoliari, ſicut aufertur priuilegium fori, & canonis à Clerico ob demeritum, etiam ſi ratione Ordinis datum ſit vt diximus in Proemial. huius Voluminis num. 23.

Ad tertiam; etſi nomine Epiſcoporum Patriarchæ etiam & Archiepiſcopi veniant, *arg. cap. Quia periculoſum in fine. iuncta Gloſſa in ver. Epiſcopis. Geminiano, & Francho ibidem. De ſent. excomm. lib. 6.* ac proinde neceſſarium non eſſet ipſos ſpecialiter exprimere, voluit tamen exprimere Pontifex ad maiorem claritatem, & ipſorum decus ſpeciali memoria dignum: *arg. eiuſdem capitis. Quia periculoſum in principio.*

Ad quartam non inficiamur Canonem priuilegium continere. Monuimus tamen frequenter primo loco poenalem eſſe, ſecundo priuilegiantem. Primaria enim mens eſt excommunicationes indicere has ſolemnes. Præponderat ergò rigor verborum latæ ſignificationi.

Igitur ſi Archiepiſcopus, ante pallij receptionem, vel Patriarcha ante collata ea, quæ Patriarcham conſtituunt, ſit conſecratus, ſub protectione eſt: ſecùs autem, ſi non ſit conſecratus, quod etiam notauit *Alterius col.* 5. Nam licèt Patriarcha, aut Archiepiſcopus nominari poſſit, quantùm ad id, quod additur ſupra iuriſdictionem Epiſcopalem defectu tamen Epiſcopalis ordinis non ſubſiſtit ea dignitas, quoad id ordinis: quod debet ſupponere:

53 Inter Epiſcopos autem comprehenditur etiam qui ſuffraganeus, vel coadiutor dicitur, qui ſcilicet non eſt in capite Epiſcopus Eccleſiæ, ſed loco veri Epiſcopi exequitur Epiſcopalia. Tum quia talis conſecratione Epiſcopali Initiatur, tùm quia dicitur propriè habere Diæceſim, vt ait *Vgolinus Verſ Aut eos à ſuis Dioeceſibus, n.* 2. Idemquè eſt de Epiſcopo Titulari, qui Dioeceſim non habeat, vel in ea nequeat præeſſe actualiter.

54 Idem, de ijs, qui renunciarunt Epiſcopatui. Et cum duplex ſit renunciatio ex *cap. 1. de Ordinatis ab Epiſcopo, qui renunciauit*, altera, qua quis renunciat tantùm loco Eccleſiæ, ſeu Dioeceſi retinendo dignitatem, altera, qua quis renunciat etiam dignitati, vel ordini, de priori renunciatione nulla eſt difficultas, quia remanet dignitas ordinis ratione cuius priuilegiũ emanauit, vt diximus. Et ita tenent *Vgolinus verſ Ac Patriarchas. Alterius cap. 3. col. 4. in fine. Sayrus cit. num. 4. in fine. Scortia, & Reginaldus loco citato. Bonacina punct. 2. nu. 2. Duardus qu. 8. num. 5. & qu. 22. num.* 8. Et fauet, prædict. *cap. 1. De ordinatis ab Epiſcopo, qui renunciauit*, vbi habetur rata ordinatio ab his facta, & ibi *Abbas, Gloſſa. in Clement. 1 Verb. Excommunicatio 7. §. 44. Antoninus ſupra citatus*, & omnes illi, qui aſſerunt, Epiſcopos tales non excludi à *Clement. 1. De poenis protegente Epiſcopo.* De ijs autem, qui ſimul renunciarunt dignitati, eadem eſt apud pleroſque ſẽtentia, licèt aliqua ſit maior ratio dubitandi quod non gaudeant hac protectione. Quæ quidem ratio non fundatur in eo, vt multi fundaſſe videntur, quòd hic renunciauerit dignitati: nã ſatis probatum eſt non pro dignitate, vt ſic, ſed pro Ordine quoad Epiſcopos emanaſſe priuilegium, Nec in eo fundatur, quod iſte dicatur ipſi etiam Ordini renunciaſſe, nam cum Ordo dicat caracterem indelebilem in anima, ei renunciari non poteſt, vnde renunciatur tantùm poteſtati Iuriſdictionis, executioni, & adminiſtrationi, *vt ait Abbas in cit. cap. 1. nu. 3.* non autem poteſtati, & habitui Ordinis, & idcircò non dicitur in prædict. cap. quod non ſubſiſtant Ordines à tali Epiſcopo collocati, ſed tantùm ſuſpenduntur ordinati, & indigere diſpenſatione ad miniſtrandum ſtatuitur. Si ergo ordo remanet, pro quo diximus emanatum priuilegiũ, certum debet eſſe ex hac parte, quòd priuilegium locum habeat, cum aliunde non ſupponatur demeritum ex quo ſolo, & non ex alio capite poteſt priuilegium auferri, remanente Ordine.

Ex eo igitur videtur ſic renuncians non remanere in vſu priuilegii, quòd videtur ſe expoliare omninò prærogatiuis, & fauoribus, qui Epiſcopatum conſequuntur, & ſe in minorum Clericorum gradu collocare, & ad eum ſtatum redire, quarè etſi renunciantis ob paupertatem, incommoda, vel aliam neceſſitatem non præſumantur fortè cedere ijs priuilegiis, quibus ſine onere quis fruitur, cuiuſmodi eſt hoc, de quo loquimur, ſaltem qui renunciaret ſtudio humilitatis præſumi poterit huic priuilegio renunciare niſi aliunde conijciatur oppoſitum.

Sed obſtat quòd priuilegio dato in publicum fauorem Epiſcopalis ordinis non renunciatur priuatorum conſenſu, *arg. cap. Si diligenti, et cap. Significaſti. De foro competenti*, & eorum quæ *Abbas in Contingit il 2. per illum textum De ſent. excom.* Imò non obſtante eius humilitate cenſetur Eccleſiæ mens, quòd eum in poſſeſſione priuilegiorum huiuſmodi velit manutenere, cum id eò ampliùs mereatur, quo humiliorem ſe fecerit. Non puto tamen malè arbitraturum, qui oppoſitum opinaretur probabile, quia licèt ſine iuſta cauſſa priuilegio in publicũ fauorem dato renunciari non poſſit, ex cauſſa tamen humilitatis, vel alia conſimili, non videtur interdictum ne quis dignitatibus, prærogatiuis, & priuilegiis poſſit ſe annuente Pontifice in perpetuum, expoliare.

Hæc de Epiſcopis recipienda ſunt. Secùs eſt enim de Cardinalibus, & aliis, qui renunciaſſent dignitatibus. Hi enim à protectione Canonis ſtatim excidunt, quia vltrà dignitatem nihil remanet, intuitu cuius participetur priuilegium. Quia tamen renunciatio fieri nequit ſine Ponti-

ficis

ficis licentia, & acceptatione *arg. cap. fin. cum, pluribus aliis. De renunciatione* ideò etiam si quis renunciauerit, vsque dum tamen renunciatio ad Pontificem non peruenerit, & acceptata fuerit, priuilegio est locus, & excommunicationi.

55 Ex dictis patet non gaudere protectione huius Canonis cæteros Prælatos, vtcumque insignes, tàm sæculares, quàm Regulares, etiam si dicantur habere, vel habeant iurisdictionem Episcopalem, vel quasi. Nam verè non sunt Episcopi, nec habent Episcopatus ordinem, etsi benedictione acquirant aliqua, quæ ordinis sunt.

56 Legatorum vltimo loco expressorum, vt colligitur ex dictis *num.32. et cap.1. De Officio Legati*, tria sunt genera. Describi autem potest Legatus, vt omnes comprehendat, Qui à Sede Apostolica ad Principes negotiorum caussa, vel ad aliquam administrationem in Prouinciam, mittitur, aut constituitur, cum facultate, & dignitate debita: Legati enim aliqui sunt, qui cum sint Cardinales, à Latere Pontificis mitti dicuntur ad negotia, vel regimen, & isti sunt Legati à latere quæ appellatio ex consuetudine Romanæ Ecclesiæ nonnisi Cardinalibus tribui solet *cap. Volentes De Officio Legati cap.1. eodem tit. in 6. cap. Ad eminentiam De sent. excomm.* vt suprà diximus *num.32.* licèt possit hac dignitate donari ille etiam, qui Cardinalis non est. Horum autem magna est auctoritas, vt ex Iuribus constat, præsertim *toto tit. De Officio Legati in antiquis et lib.6.* Equiparantur quippè antiquis Romanorum Proconsulibus *cap. 2. eod. tit. lib.6.* & de eorum priuilegijs, & præeminentijs legendus. *Villadiego Tract. De Officio Legati à latere, et Gambara De Officio Legati;* inter quę hoc est recensendum in rem præsentem, quòd nō tenentur ostendere literas suæ Legationis, sed eis credendum est asserentibus esse Legatos, vel viuæ tantùm vocis oraculo esse creatos, vel etiam patētes literas amisisse. *Lapus, Ioannes Andreas Calderinus, Abbas, Ancharanus, Geminianus, Bartolus,* & alij apud prædictos Auctores.

Alij Legati sunt, qui ex antiquis Sedis Apostolicę indultis, quibus aliquæ insignes Ecclesiæ decoratæ sunt, statim, ac ad illarum regimen assumuntur, Legationem Sedis Apostolicæ in sua Prouincia obtinent munus, & dignitatem; & isti dicuntur Legati nati, quia scilicet non indigent noua assumptione, sed statim cum priore dignitate nascuntur in ipsa Legaticia potestate, quæ ei est annexa. Huiusmodi sunt inter alios Archiepiscopi Cantuariensis, & Eboracensis in Anglia *ex cap. 2. De officio Legati, et cap.1. De Appellationibus, et Glossa in cap.1. De officio Legati lib.6.* Rhemensis in Gallia, Pisanus in Italia, vt ait. *Naldus in Summa ver. Legatus num. 2.* & ex priuilegio, quod dicunt Monarchiæ, idem tribuit Hispaniarum Regi in Sicilia *Cæsar Campana in Vita Philippi II. par.3. lib.3.* Horum quoquè Legatorum multa est facultas, licèt non tanta, quanta eorum, qui sunt à latere, *cap. 2. De Officio Legati in 6. cap. Excommunicatis eod. tit. in antiquis.*

Tandem alij sunt, qui specialiter destinantur à Sede Apostolica ob negotia ad aliquam Prouinciam, vel Principem tam extraordinariè, quàm ad ordinariam residentiam; non tamen sunt Cardinales, et isti dicuntur Legati missi, de quibus textus *in cap. Volentes De Officio Legati, et in cap.1. eodem tit. in 6.* Et ex consuetudine Romanę Curię Nuntii hoc tempore vocantur; quo etiam nomine exprimuntur in nostro hoc Canone Nuntij què dicuntur, etiam si eorū Commissionibus interdum apponatur *etiam cum facultate Legati à latere.* His verò asserentibus se Legatos esse non adhibetur fides, si ambigendi rationabile sit dubium, nisi legationis literas ostendant *arg. l.1. C. De Mandat. Glossa in cap. Nobilissimus 97. d. Mascardus De Probationibus, conclus. 491. Maria De Iurisdictione p. 2. Cap.35. nu.1. et 3.*

57 Sub simplici ergo Legatorum nomine hi omnes veniunt comprehensi, cū omnes sint propriè Legati nec Canon distinguat. Et licèt nomine Legatorum per antonomasiam intelligantur Cardinales de latere Legati, tamen si soli hi significarentur non fuisset opus Legatos recensere, siquidem illi sufficienter sub nomine Cardinalium concludebantur. Nuntij verò singulariter exprimuntur, quamnis sub genere Legatorum sine alia expressione comprehenderentur, quia ad tollendam omnem ambiguitatem, & vsui se conformandum, qui non Cardinales non vocat Legatos, sed Nuntios hac expressione opus erat, vt notauit. *Alteriùs Cap. 2. col. final.* Oportet autem in hoc Sedis Apostolicæ aduertere intentionem, & traditam facultatem, ac dignitatem, nam aliqui mittuntur à Sede, qui ab alijs vocantur Nuntij qui re vera veltantùm Agentes sunt, vel Commissarii, aut spoliorum, vt dicunt, Collectores, nec Nunciaticia potestate, aut præeminentia decorantur. Tales igitur non proteguntur. Proteguntur tamen Legati nati, etiam si non sint Episcopi, & illi, qui Episcopi sunt proteguntur, etiam ante consecrationem; quia cum hæc Legaticia potestas sit quid dignitatis, ac Iurisdictionis quod sola electione ac confirmatione, acquiritur sufficienter, vt diximus, non est necesse caractetem Episcopalis Ordinis expectare.

An autem Laicus, qui decernetur Legatus natus (vt supra de Rege Hispaniæ in Siciliæ Regno) protectione hac fruiturus sit, difficultas, esse potest. Nam cum Legaticia dignitas, ac potestas, vtpotè Ecclesiastica tribui non soleat nisi personis Ecclesiasticis, seu Clericis, & Legatus non Clericus plura exercere nequeat, quæ ad legationem pertinent, vt excommunicare, absoluere, & similia, videtur protegi dignitas prædicta tantùm prout reperitur in personis Ecclesiasticis, communia siquidem, vt vidimus, sententia est, hanc excommunicationem eamdem esse cum illa canonis Siquis suadente; addita tantùm specialiori reseruatione ob specialem personarū eminentiam, illa autem in fauorem virorum Ecclesiasticorum emanauit. Attamen si dignitas attendatur, & quod vice, & nomine Sedis Apostolicæ Legatione quis sit munitus, si ea dignitas re vera subsistat, non erit improbabile, hos quoquè sub fauore Canonis includi, non enim negati potest in Legatia dignitatem ipsam, & Iurisdic-

risdictionem specialiter attẽdi, pro quo faciunt ea, quæ diximus nu, 24.

58 Solùm superest videndum de loco, & tempore; vbi, & quo vigeat priuilegium hoc nostri Canonis. Dicunt igitur Interpretes, Legatos, ac Nuntios statim ac Vrbem egressi sunt (videntur quippè de alijs Legatis, non de natis, loqui) gaudere priuilegio, & donec Romam, vel locum Sedis Apostolicæ aut Curiæ redeunt, & interim vbicumque moram traxerint, habere locum; arg. quod priuilegium ad iter, datur etiam ad moram, & reditum, vt diximus Cap. IX. num. 14. Quod procedit etiam si ad certam Prouinciam, & locum cum facultate Legaticia sint destinati, gaudent enim protectione, etiam si nondum peruenerint ad Prouinciam, vel etiam si ab ea recesserint, quia Legatus Apostolicus æquiparatur Proconsuli *cap. 2. De Officio Legati lib. 6,* vnde proportionaliter id potest, quod olim Romani Proconsulis. Hi autem ex *l. Vero, cum sequent. ff. De Officio Proconsulis* vbique Proconsularia habebant insignia, statim ac Vrbe egrederentur, etsi non nisi in assignata Prouincia potestatem, & Iurisdictionem contẽtiosam exercerent, & extrà, voluntariam tantùm. Ita *Alterius* Cap. 3. *col. 6.* & ex eo *Duardus quæst* 8. *circa finem Scortia cit. Theorem.* 420. *col. 3.* & alij; solusquè *Bonacina punct. 2. num.* 10. dissentitur in eo, quòd cum simus in materia poenali, & odiosa, fieriquè possit vt quis Legationem compleuerit, vel dignitate priuatus sit, non debet talis in reditu protectione gaudere.

Sed quale dubium esse poterat de his, qui Legationem ad tempus habent, quin eo lapso decidant à Priuilegio, & de his, qui priuantur à tempore priuationis? Cum enim exinde Legati non sint, cessat indubiè priuilegium.

Cæterùm prædictis Auctoribus nó acquiesco, sed potius stylum, & consuetudinem Romanæ Curiæ attendendum esse arbitror. Quantum verò suadet ratio, sicuti statim post electionem, & acceptationem quis dicitur Legatus, ita iam tunc protectione debet muniri; nec enim est cur lædens non excommunicetur, etiam si ille nondum ab Vrbe exierit, præsertim cum possit eligi absens ab Vrbe, aut cur à portis Vrbis Legatio dicatur incipere, & nullo modo antea. Similiter etiam in recessu, si nomen, & dignitas Legationis non censeatur communi consuetudine durare existimandum est, nec priuilegium habere locum. Nequè suffragabitur illud quod priuilegium ad iter, & moram concessum regulariter, extenditur ad reditum, nostrum enim hoc priuilegium non datur ratione itineris, sed ratione dignitatis, & ideò ea terminata cessat, præsertim cum simus in poenalibus.

Quoad locum autem, certum esse debet vbiquè priuilegium habere locum vsquè dum durat dignitas; quia non impenditur ratione vsus Iurisdictionis, sed ratione dignitatis, & habitualis potestatis. Vnde sicuti quis dicitur Legatus, vel Nuncius, etiam si sit extra Prouinciam, licèt extra non vtatur Iurisdictione nec aliquid possit, ita priuilegiis Legationis, aut Nunciaturæ, iis demptis, quæ ad iurisdictionem pertinent, gaudet. Concludamus igitur de Legatis natis, & missis; qui nec Episcopi essent, nec alia dignitate ex expressis prædití, de quibus solùm potest esse dubium, illos gaudere vbicumque, & statim, postquàm munus seu dignitatem, cui Legatio est annexa, consecuti fuerint; & donec ipsam retinuerint, hos verò similiter vbiquè, & quousquè censentur Legationem non terminasse. Nec obstat quòd præsente Pontifice omnis dignitas cessare dicatur, & quòd Legato de latere præsente omnis alia Legatio dimittatur, *cap. volente. De Officio Legati*; vnde videtur quòd nec in Prouincia, vbi reperitur alius Legatus de latere, quoad alios Legatos natos, vel missos vigere possit hoc priuilegium; Respondetur enim cessare dignitates quoad executionem, seu vsum Iurisdictionis, & alias quasdam præeminentias, non autem quoad substantiam, seu habitum ipsius, vt habetur ex eo *text.* ibi, *Executionem ipsius Officii quandiù Legatus ipse ibi fuerit, pro Sedis Apostolicæ reuerentia omnino dimittat.* Seu dicas cessare dignitatem etiam quoad vsum priuilegiorum, & prærogatiuarum, quæ resultant in minorem existimationem, & reuerentiam vnicæ Maiestatis Pontificis, vel Legati eius à latere, dum aliquis illi æquatur, at verò vsus huius priuilegii is est, qui nulli eorum sit præiudicialis & ideò hoc non obstante gaudent in Vrbe Roma Episcopi, & Cardinales. Nec argumentum sumptum ex comparatione Legati cum Romano Proconsule quatenus videtur probare in ipsa Vrbe Roma non posse esse huic priuilegio locũ (siquidem ille non nisi extra Vrbem Proconsularia erigebat insignia) quicquam facit, tùm quia non loquimur de Legatis Cardinalibus, qui soli æquiparantur Proconsulibus, cæteri autem Præsidibus, vt adnotauit *Glossa in eo cap. 2. ver. Proconsulum. De Officio Legati lib. 6.* inter hos autem multum discriminis interfuit; hos autem Cardinales Legatos certum est in Vrbe protectione gaudere, vel ex eò tantùm quòd Cardinales sunt. Tùm quia etsi comparatio in eo teneat, quòd sicut Proconsul statim ac Vrbe exibat, & non prius, insignia Proconsularia gestabat, ita etiam Legatus, insignibus Legatorum proprijs tunc tantùm vtatur, videlicet vestibus rubris equo albo, fræno, & calcaribus aureis, cruce &c. de quibus *Gambara De Officio Legati lib* 1. *c.* 2. non enim his congruum esset in ipsa Vrbe vti, non tamen sequitur quòd alia priuilegia nulli præiudicialia non habeant locum, sicuti ante exitum ab Vrbe locum habet Legati titulus, & dignitas.

59 Addendum postremò pro omnibus Prælatis hac Clausula expressis, eos non decidere à protectione huius Canonis per hoc, quòd sint excommunicati, interdicti, suspensi, aut irregularitati in poenam subiecti. Quia nec amittunt dignitates, nec ob Censuras statim quis suis Priuilegiis expoliatur, vt cum communi sententia ostendit. *Vgolinus De Censuris in genere Tabul. 7. cap. 13. §. 15.* & in præsenti docet idem. *Vgolinus De Censuris Bullæ Cœnæ par. 2. cap. 11. §. 1. nu.* 1 & locis citatis *Bonacina punct. 2. nu.* 8. *Duardus quæst.* 22. *nu. 6. Alterius cap. 3. Dubit. 6.* Idemquè est si ob hæresim, schisma, vel Apostasiam, excommunicationi, alisquè pœnis

ho-

horum criminum subsint. Nam nisi accedat sententia Pontificis declaratoris criminis (ad quem Pontificem, & non ad alium spectat agere contra hos Prælatos) non potest quis illos habere proprio iudicio tanquam de hæresi damnatos. Post sententiam autem prædictam decidunt à protectione. Quod arbitror verum esse, etiamsi cum declaratione hæresis nõ declaretur expressè incidentia omnium poenarum illius, quod tamen ordinariè fit. Nam ad declarationem hæresis, regulari sequela, nisi aliud obstet, sequuntur poenæ, inter quas *ex cap. Cum secundum. De Hæreticis l. 6*. Est amissio ipso facto omniũ priuilegiorum, præsertim Ecclesiasticorum, *Vgolinus vbi suprà*.

Similiter decidunt à protectione huius Canonis, si sint degradati realiter; quia tali degradatione amittitur omne priuilegium Ecclesiasticũ, iuxta formam degradationis assignatam in *cap. Degradatio De Pœnis lib. 6*. Ita *Vgolinus loco cit. Alterius, col. 7. vers. Quæres Bonacina vbi suprà, & Duardus qu. 22.* in fine. Qui addunt secùs dicendum esse de verbali depositione per sententiam, quia cum hæc habeat tantùm vim suspensionis perpetuæ, non videtur priuare ordine, & dignitate ac per consequens nec priuilegiis, iuxta discrimen, quod inter verbalem depositionem, & actualem degradationem assignat. *Abbas in cap. Qualiter il 2. num.* 10. *De Accusationibus, & in cap. Non potest nu.* 10. *De sent. & re iudic. Angelus, & Syluester in Summa ver. Degradatio*, nimirùm quòd illa non adimat priuilegia, benè tamen hæc, & specialiter de priuilegio Canonis Clericali, per solam verbalem depositionem non amitti tenet Glossa, licèt dubitatiuè *in dict. cap. Degradatio. Ver. Priuilegio Clericali De Pœnis lib. 6.* & colligitur ex hoc textu, nam si priuilegia auferantur subinde in actuali degradatione indicium est adhuc viguisse post depositionem verbalem. Attamen quicquid sit de aliis priuilegiis, puto quoad rem præsentem ex verbali depositione, cui semper iuncta est priuatio dignitatum, & Officiorũ, & ex sola hac priuatione, etiamsi depositioni associata non sit, quemquè excidere à priuilegio. Siquidem cum ob dignitatem specialem personarum tribuatur, dignitas autem priuatione ipsius, & multò magis depositione censeatur auferri, aut saltem in eo statu collocari, cui iam protectionem impendi non mereatur, manifestè sequitur quod dicebamus. Vt omittam per solam verbalem depositionem priuilegia amitti, vt colligitur ex formula ipsius in Pontificali Romano, quæ est huiusmodi, *Quia nobis &c. idcircò ab omni Ordine, & priuilegio Clericali te sententialiter perpetuo duximus deponendum.* Vnde possumus dicere, vel vetus ius quoad hoc fuisse immutatum, vel in actuali degradatione iterum priuilegia non auferri, sed sententiam ablationis iterum pronunciari, & confirmari, ad terrorem, vel alium effectum, quisquis ille sit.

Aut eos à suis Diœcesibus, Territoriis, Terris, seu Dominiis eiicientes.

ELENCHVS.

60 QVot modis patretur hæc actio.
61 Requiritur quod actu à loco exeat Prælatus.
62 Qui in hac actione sese intromittentes innodentur.
63 Eiectio etiam ab aliqua solùm parte loci comprehenditur. & 72.
64 An excusetur, qui ad loca recusaret admittere Prælatos.
65 An detur casus, quo sine Censura liceat eijcere.
66 De recusante admittere eum, qui de proximo recesserat.
67 Quid sit Diœcesis.
68 Damnatur eiectio Archiepiscopi à Prouincia, & Episcopi à Ciuitate, etiam si hæ non comprehendantur nomine Diœcesis.
69 Eiectio Cardinalium ab Ecclesiis suorum Titulorum.
70 Territorium, Terra, Dominium quid sint.
71 An eiectio prohibeatur à locis eiectorũ, & quibus, vel etiam à locis eiicientium.
72 A Curia Principis, similibusquè locis eiicientes non innodatur.
73 Non suffragatur, quòdnique locus ab eiecto possideretur.
74 An locum habeat hæc actio in Episcopo, qui renunciauit.

IN noua hac actione per Gregorium XIII. addita, vt conijcitur tria consideranda veniunt, nimirùm actus ipse eijciendi, natura locorum, è quibus fit eiectio, & eorumdem attinentia super verbo *suis*; an scilicet loca intelligantur ea, quæ pertinent adiectos, vel potius quæ ad eiectores, vel vtraquè.

60 Quoad primùm eijcere, est à loco aliquem expellere. Quod tripliciter contingere potest; immediata vi, seu facto cum quis violentiã inferendo personaliter persequitur, donec eiecerit. Secundò per præceptum, vel edictum, cum quis iubet discessionem, & dicitur bannum. Tertiò per minas, & metu incusso. Omnibus his modis eiectio facta damnatur Primus enim modus dicit proprijssimam eiectionem. Secundus verò propriam, quia verè dicitur eiicere, qui bannit, Latiùs enim patet eijcere, quàm bannire, ita tamen vt bannum comprehendat. Ita *Vgolinus De Censuris Bullæ Coenæ par. 2. cap. 11. vers. Aut eos à suis &c. §. 1. Nauarrus in manuali cap. 27. num. 67 vers. Quinta quod* adnotauit hanc excommunicationem latam esse contra Iudices sæculares, qui cum non possint Episcopos non parientes suis iussis capere neque punire, præcipiunt illis, vt è Regno exeant. *Graffius lib. 4. Decis. aurear. cap.* 18. *num.* 116. *Duardus lib. 2. Commentar. Bullæ Coenæ Canon.* XI. *quæst.* 9. *Filliucius qq. Moral. Tract.* 16. *num.* 249. *Bonacina De Censuris in particul. disp. 2. quæst.*

12. *punct.* 1. *num.* 19. *& Alterius Tom.* 1. *De Censuris lib.* 5. *Disp.* 12. *cap.* 4. *col.* 12. *&* 13. qui tenent quidem eiectionem per bannum sub hac Censura comprehendi, sed negat latiùs patere eijcere, quàm bannire, pùtans æqualiter vtrumque idem esse. Verum si in rigore loquamur, bannum dicitur propriè quod fit à Principe auctoritatiuo modo per sententiam, seu edictum, vt notauit *Vgolinus num.* 2. *& Duardus cit. quæst.* 9. *in initio.* Ideò si hic sumeretur eijcere, prout idem est, ac bannire, probabilis euaderet sententia, quòd eiectio facta à persona priuata, quæ nullam auctoritatem, aut Iurisdictionem habet, non puniretur; quæ sententia videtur esse eiusdem Alterij. Et tamen reor esse apertè falsam, quia non est vnde sumamus, vnicè hanc actionem damnari dumtaxat vt auctoritatiuè factam; cum aliæ damnetur generaliter; vt vidimus, & constat ex textu, qui de opposito nullum affert iudicium, quin potius obstat quod sequentia in legibus interpretanda sunt iuxta antecedentia, quando non est varius tenor, & eadem militat ratio, vt diximus Tomo altero Cap. IX. num. 84. in fine. Nec Nauarrus suprà relatus est in hac sententia, ait enim per hunc Canonem esse prouisum contra illos Iudices, non tamen excludit vlteriorem, & generaliorem prouisionem.

Tertia eiectio per minas, & incusso metu, licèt non sit ita propria vt duæ anteriores; habet tamen eundem effectum, & iniuriam, quod videtur sufficere, præsertim attenta legis intentione. Dicitur quippè eijci, qui discedit inuitus alterius machinatione, *Alterius c.* 4. *col.* 13. & à fortiori *Duardus, ea quæst.* 9. *num.* 2. *& Bonacina loco citato.* Estquè saltem indirecta eiectio, qua nimirùm id fit, ex quo cogitur Prælatus discedere, quæ et debet præsumi damnata, ne quod vna via prohibetur, altera licitum sit, contra *Regulam Iuris* 84. *lib.* 6. Id tamen intellige quàdo ea, ex quibus cogitur Prælatus discedere, tali intentione fiunt vt ita discedat.

61 Illud autem obseruandum, in eiectione per edictum, vel per verba comminatoria, necessarium esse quòd Prælatus de facto discesserit, & extra locum factus fuerit, quia verba sunt intelligenda cum effectu, vt sæpiùs dictum est, vnde non priùs incurritur Censura, quàm eiectio sit eo modo consumata, nec incurritur, si qualiscùnque sit caussa, non perueniat ad actum, etiam si eijciens ex parte sui eiecerit. Ita notarunt Auctores citati, quibus adde *Suarez De Censuris disp.* 21. *sec.* 2. *nu.* 70. *& Scortiam in Bullas selectas Theoremat.* 420. *col.* 4. Inspiciendum tamen est an aliqua alia ex damnatis actio, & præcipuè hostilis insecutio, intercesserit; quòd volumus semper memoriæ habendum vt repetitionis tædium deuitemus.

62 Atquè in prædicta eiectione per exilium, & minas, auctoritate Principis facta, innodatur non solùm Princeps, vel Iudex, seu ii, quorum auctoritate, vel instantia exilium indictum est, verùm etiam Ministri, quoquomodo eidem cooperantes, vt promulgantes, Lictores, executores etc. quod vltrà prædictos Auctores firmauit etiam *Nauarrus loco citato.* Et quidem licèt possit esse aliqua controuersia, an aliqui incidant ob actiones principales, vel potiùs ob accessorias tanquam fautores, iudubitatum tamen est, quòd incidant, nec illud examinare valde refert.

Benè verùm est, hortantem dumtaxat Prælatos ad discedendum, vel impetrantem literas merè hortatorias à Principe ad eosdem de discessu, non irretiri; vt statuit *Alterius, & Bonacina locis citatis.* Quia adhortatio non est eiectio, vt potè quæ sine minis, ac metu, nullam violentiã inferat. Quicquid contra *Graffius loco citato; & Duardus ead. qu.* 9. *sub initium.*

63 Sed quæri potest, de quo apud nostros Interpretes, excepto Vgolino, non est sermo, an excommunicationi locus sit, si expellatur aliquis ex expressis Prælatis non in totum extra Diœcesim, Territorium, aut Prouinciam, sed tantùm ex parte, exempli gratia si Episcopus eijciatur à Ciuitate, ita tamen vt ei permittatur esse in Diœcesi, vel Legatus de vna Ciuitate suæ Prouinciæ, cum possit in alijs manere. *Et Vgolinus cit. §.* 1. affirmatiuè respondet, quia valet argumentum de toto ad partem *arg. l. Quæ de toto ff. De rei vindicatione.*

Verùm oppositum suaderi posset ex eo, quod non dicitur simpliciter eiectus de sua (verbi gratia) Diœcesi Episcopus, qui in ea potest commorari, nec à Territorio, qui intra fines illius habitare permittitur.

Attenta tamen intentione Canonis non consulerem in praxi recedendum à sententia Vgolini, punitur quippè eiectio principaliter vt actio iniuriosa est, iniuriosa autem, violentaquè est, etiam si à toto loco non fit; alioquin enim fraudibus aperiretur via, cum quis non prohiberetur omnia loca interdicere vno excepto; mensquè Bullæ videtur esse, vt quis tutò in omni loco suæ Iurisdictionis degere, & administrare valeat.

64 Ex eo quòd eijcere sonat expulsionem à loco iam obtento, & possesso, manifestè sequitur non innodati, qui recusarent Prælatos admittere ad loca sua. Aliud quippè est eijcere, aliud non admittere, à diuersis autem non fit illatio, præsertim in poenalibus *l. Papinianus exuliss ff. De Minor.* præsertim cum longè grauiùs, & iniuriosiùs sit eijcere, quam non admittere, *arg. cap. Quemadmodum, iuncta Glossa de Iurepatronatus.* ita *Toletus lib.* 1. *Instruct. Sacerdot. Cap.* 29. *num* 8. *Pillsucius num.* 237. *Alterius cap.* 4. *in fine. Bonacina punct.* 1. *nu.* 7. *Duardus quæst.* 9. *num.* 3. *et* 10. Contra *Vgolinum* (licèt pro se eum citent Duardus, & Bonacina sed falsò) *§.* 1. *num.* 4. sententem excommunicationi esse locum ob verisimilem mentem Bullæ latoris, & fauorem protectorum; sed mens hæc non satis penetratur; cum alibi, quoties non admittentes excommunicarentur, aliquo modo exprimantur; vt disertè in *Extrauag.* 1. *inter communes. De Consuetudine*; & implicitè in hac Bulla Canone XIII. & XIV. dum excommunicantur impedientes vsum gratiarum Apostolicarum, & ideò ex his locus esse potest Censuræ. Fauor autem personarum protectarum non præponderat poenalitati Canonis semper primo loco attendendæ, vt frequentissimè diximus.

65 Ad-

65 Addit tamen Vgolinus, quòd, si graue periculum, aut scandalum timeatur ex admissione, nec tunc possit admoneri Pontifex, non inducatur Censura, ex ea pro interim non admissione, quæ est ad maius malum vitandum Imò *Abbas, Innocentius, & alii in cap. 2. & cap. Cum terra. De Electione* volunt Episcopos scādalosos, & temporalibus Principibus meritò, & validè suspectos, posse sine aliqua poena non admitti. Vnde rogare quis posset, an ijsdem in casibus similes, vel alii Prælati possint sine Censura eijci. Quicquid autem sit de opinione prædicta, respondeo semel admissos, non posse eijci illis de caussis scandali, suspicionis, vel periculi cuiuslibet, quoties integrum est Pontificem consulere. Siquidem hic punitur omnis eiectio iniuriosa, & violenta qualis censetur esse omnis, facta inscio, & non assentiente Pontifice, cui non alii subdantur præexpressæ personæ; quarè ad ipsum esset recurrendum, qui potest indicare, vt dictum est in superioribus. Facit *cap. Olim, iūcta Glossa in ver. Banniuerat. De Iniuriis, & damno dato*, & sentit. *Alterius Cap. 4. col. 13. Vers. Quod verum est*, citans *Victoriam Relect. 2. De Potestat. Eccles. sec. 7. Proposit. 9.* De quo nobis in inferioribus Capitibus est agendu. Quòd si Pontifex adiri tune nequeat, & damnum vrgeat graue, aut graue scandalum, si nulla prudentior, aut mitior obuiandi adsit via probabile videtur, eijcientem ab hac excommunicatione excusari, quia tunc præsumitur consensurus Pōtifex, & ratum habiturus, ac proinde idem censetur, ac si antecedens ipsius licentia intercessisset. *Licet* Alterius absolutè loquens, vnquam posse eijci videatur negare.

66 Quòd si ad locorum possessionem, vel residentiam semel admissi, & deinde ad tempus discessi, dum redeunt, prohibeantur admitti, asseuerant aliqui absolutè non induci Censuram. Quòd alij distinguunt. Vel enim discessus fuit dolosè affectatus ad effectum non admittendi, dum redire contigerit, & tunc volunt induci, minimè verò, si secùs. Nam in priore casu adest vera eiectio, licèt, quia subdola, & palliata, non videatur talis; id quod potius iniuriam aggrauat, quàm tolerabiliorem reddat; præsumitur quippè ita facta vel in fraudem huius Canonis, ne dicatur quis propriè eiector, dum tamen idem sequitur eiectionis effectus, vel quia manifesta expulsio fortè non habitura esset effectum, puta ob maiorem personæ eijciendæ potentiam, vel aliam ob caussam, vnde talis non admissio est saltem indirecta eiectio, quod sufficere ad Censuram hanc contrahendam diximus nu. 60. In posteriore autem casu, etiam si sit iniuria, non tamen est aliquo modo eiectio, quod sufficit ad hanc Censuram effugiendam. Hæc distinctio satis arridet, & practicè amplectitutum erit.

67 Hactenus quoad naturā eiectionis. Quoad loca verò, ex quibus eiectio damnatur, Dioecesis primo loco expressa, dicitur locus vni Episcopo conueniens, idest locus omnis, in quo habet Episcopus quilibet iurisdictionem Episcopalem *cap. 1. De Officio Ordinarii lib. 6.* [Et dicitur Dioecesis, quasi disiunctio, vel diuisio iuxta *Glossam marginis in cap. Statutum* §. 2. *De Rescriptis*, quia locus vnius est disiunctus, seu diuisus à loco alterius. Quarè licèr aliquando tota Prouincia, respectu Archiepiscopi, dicatur Dioecesis *c. Episcopi 9. quæst. 2.* & plures Prouinciæ respectu Patriarchæ *§. Siquis autem, ver. Et illud etiam. Authen. Quomodo oporteat Episcopos &c.* sicutè contra Dioecesis aliquando Prouincia, & Regio dicitur *c. Episcopum eit. c. et q. c, Studeat 50. d.* propriè tamen illa Dioecesis non est, sed Prouincia, aut plures Prouinciæ, vt habetur *ex eo capit. 1. De Officio Ordinarii lib. 6.*

68 Dubitatur autem an ipsa Ciuitas veniat appellatione Dioecesis. In quo receptior est opinio in odiosis, & poenalibus non venire, tunc enim significat tantùm externum territorium, seu, districtum, venire autem in fauorabilibus. *Ita Abbas, et Felinus* communiter recepti *in c. Rodulphus. De Rescriptis.*

Ex his autem duo colligi videntur. Alterum eiectionem Archiepiscopi, vel Patriarchæ à suis Prouinciis non damnari, dum damnatur eiectio à Dioecesi, nisi fortè damnetur, quatenus damnatur eiectio à Territorio, vel Terra. Ratio est quia sumus in poenalibus, in quibus cum verba sint propriè & rigorosè accipienda, & Prouincia propriè non dicatur Dioecesis manifestum relinquitur, quòd damnata eiectione à Dioecesi non intelligatur damnata eiectio à Prouincia. Alterum, quod colligitur est, eiicientem Episcopos à sua Ciuitate nō damnari, quia licèt Canon, quatenus est fauorabilis Episcopis latè sit interpretandus, vt Dioecesis nomine Ciuitas comprehendatur; tamen cum de se sit poenalis, et primò vt poenalis recipiendus, non debet in illo Dioecesis Ciuitatem comprehendisse.

Oppositum tamen supponunt in vtroque Auctores, tanquam id, quod in dubium vertendum non sit, *Vgolinus §. 1 Alterius cap. 4. col. 10. et Duardus qu. 9. nu. 7.* Et iure optimo; quoad primum enim, mens Bullæ attendenda est, vt notauit Alterius, cum enim vltrà Episcopos meminerit Archiepiscoporum, & Patriarcharum, hæcquè actio eiectionis non minus, ac aliæ eos omnes debeant respicere, & id respectiuè, & proportionaliter, sequitur, quòd sicut Dioecesis respectu Episcopi sumitur pro vna Ciuitate, & locis adiacentibus, ita respectu Archiepiscopi debeat sumi pro tota Prouincia, & respectu Patriarchæ pro pluribus Prouinciis *Patriarchatus*, Quoad secundum verò, sumpta (iuxta verosimilem intentionem Bullæ) *Dioecesi* pro loco iurisdictionis Episcopi vt diximus, si locus primarius, & principalis, solitæquè residentiæ iurisdictionis huius est Ciuitas, vtiquè omnino improbabile est, dicere, Dioecesis nomine ipsam non comprehendi, & ab ipsa eiectionem non prohiberi.

69 Quamobrem ex his benè inferunt Auctores prædicti, & *Bonacina punct. 1. num. 16.* comprehendi etiam eiectionem Cardinalium ab Ecclesijs suorum Titulorum, quia ibi habent Episcopalem iurisdictionem *ex cap. His quæ vbi, Abbas, Butrius, Felinus. et alii. De Maioritate, et Obedientia.* Quicquid contra *Fillucius cit. Tract. 16. Cap 9. quæst. 9. et Nauarrus*

eo

eo num. 67. *Declaratione quarta*, quatenùs ait per hanc clausulam prouideri latiùs aliis, quàm Cardinalibus, qui nec Episopi, nec Legati sunt.

70 Territorium definiuimus, Cap. X. esse vniuersitatem agrorum pertinentem ad quamlibet Ciuitatem, terram, vel castrum, ita dictum quia in eo Iudex habet ius terrendi auctoritatiuè. *l. Pupillus §. Territorium ff. De verborum signific. Pelinus in cap. Rodulphus. De Rescriptis*, et dicitur etiam districtus. In iure autem Canonico aliquando idē significat, ac Dioecesis ex *c. Siquis Episcoporum 16. q. 5. et Climent. Ne Romani §. Sane De Electione.*

Terra latiùs nomen est, comprehendit enim Villas, Pagos, Oppida, Vrbes, & castra, tam insignia, quàm minora, quin etiam aliquando Prouinciam, & Regnum *ex cap. Cum in partibus iuncta Glossa. De Verborum significatione.*

Dominium comprehendit omnia loca, quæ sub potestate, possessione, ac iuri sditione alicuius sunt, Dominum quippè, & Iurisdictio aliquando æquiparantur *l. Qui furem ff. De statuberminum.* Quot modis autem dicatur Dominium, & Terra ad aliquem pertinere diximus Cap. V. ad Clausulam, *Qui in terris suis.* Nunc autem opus non est immorari amplius in propria terminorum horum explicatione, quia ex mente Canonis liquet, sub iis omnia loca debere comprehendi, quæ alio quouis nomine nuncuparentur, si aliunde ratio suadeat eiectionem ab illis censendam esse damnatam.

71 Igitur tota difficultas est, indequè pendet aliarum plurium quæstionum resolutio, an, dum dicitur in Clausula *à suis Dioecesibus, Terris, Dominiis eiiciunt*, vox *suis* in ordine ad personas eiectas, vel potius in ordine ad eijcientes, vel etiam ad vtrosquè accipienda sit. Rursus, si primum dicamus, an intelligendum id sit tātùm de locis, quæ ratione dignitatis Ecclesiasticæ, & spiritualis Iurisdictionis ad ipsos eiectos pertinent, vel etiam de locis, quæ temporaliter ratione Dominij, possessionis, originis, domicilii habitationis, aut alio quouis titulo ad ipsos pertinere dicuntur.

Est igitur prima sententia, quam ego in praxi satis tutam reor, vt potè mitiorem, licèt fortè non sit probabilior cæteris, arridetquè magis, quia planior est, & difficultatibus carens; quam docent. *Nauarras loco cit. Graffius vbi suprà num. 115. Vgolinus hic num. 5. Reginaldus dict. lib. 9. num. 313. Vers. Secundum, & Duardus quæst. 9. nu. 6. & sequent. & quæst. 22. sub nu. 13.* Asserit hæc sententia particulam *suis* nullo modo referendam esse ad eijcientes, sed ad ipsos eiectos, idquè spectata tantùm ratione dignitatum Ecclesiasticarum, quæ exprimuntur, & non aliter, (licèt quoad hoc non omnes prædicti loquantur clarè;) ita vt Cardinales eijci prohibeantur tantùm ab Ecclesijs suorum Titulorum, in quibus iurisdictionem habent ratione Cardinalatus (idquè in sententia probabiliori, de qua num. 69.) Episcopi tantùm à Dioecesi, Archiepiscopi tantùm à Prouincia, Patriarchæ tantùm à Prouinciis, in qua, vel quibus respectiuè iurisdictionem spiritualem habent, Episcopalem, Archiepiscopalem, vel Patriarchalem; Legatos tantùm à Regno, vel Prouincia, in qua legaticiam iurisdictionem exercerent, & Nuntios tantùm à Prouincia, ad quam destinantur cum facultate Nuntiaticia, cæterùm à quolibet alio loco eiectionem hic sub Censura non damnari. Suadetur autem quod ly *suis* referendum sit ad Prælatos, ex eo quòd de ipsis sermo fuerat in antecedentibus, nullo autem modo de eiicientibus, vox autem illa, relatiua est antecedentium, maximè propriorum, & hic est obuius sensus legenti Canonem. Eò præsertim, quòd si ad eijcientes referretur, cum hi vt plurimùm sint Laici, non rectè esset initium enumerandi loca à Dioecesibus, sed à Dominijs, Regnis, Prouinciis, Dictionibus &c.

Inde autem probatur alterum, quòd scilicet tantùm de locis, quæ Prælatorum esse dicuntur ratione Ecclesiasticæ dignitatis sit sermo. Nam cum priuilegium ob easdem dignitates, vt suprà diximus, sit erogatum, locus ad dignitatem formaliter pertinens est attendēdus, & non alius, præsertim, quia, & dignitati valdè grauius est, & publico Ecclesiæ bono magis præiudiciale, eijci à loco spiritualis iurisdictionis, quam ab alijs.

Sed quæres cur in præsenti, quod in superioribus sæpefecimus in similibus, non eliciatur ex mente Canonis, censendam esse punitam omnem eiectionem, vtpotè actionem iniuriosam, & violentam, etiam si non fiat à loco ad Prælatum pertinente ratione dignitatis? Secundò cur non attendantur voces Terræ, Territorii, & Dominii; quæ potius Laicos Principes eiicientes respiciunt, quàm Ecclesiasticos Prælatos; licèt illa prior, *Dioecesis* ad hos pertineat? Tertiò cur saltem sub iis non comprehenduntur loca ad Prælatos spectantia ratione temporalis Dominii, cū eiicientes Prælatos à proprijs eorumdem Terris, & Dominiis exprimat Canon?

Dicimus ad primum, hic oppositum suaderi ex ratione insinuata, & ex tenore Canonis; est enim si omnis eiectio damnanda fuerat, non est facili, ac plano tenore dictum, *aut eos à locis quibuscumquè eiicientes?* Hæc autem duo æquè non militant in superioribus, vt recognoscenti singula fiet obuium. Ad reliquas interrogationes respondemus, supposita mente Canonis rationabiliter coniectata, protegendi prædictas dignitates Ecclesiasticas intuitu iurisdictionis, quam habent in locis ratione earumdem dignitatum, sequi valdè probabiliter primò quòd voces Terra, Territorium, ac Dominium debeant intelligi de iisdem locis. Non enim improprié Terra, & Territorium Legati esse dicitur, in qua iurisdictionem legaticiam exercet, sicut nec impropriè dicitur esse de Dominio eorū locus, in quem Dominii quoddam exercitium, ac potestas in temporalibus datur, vt est in Legationibus Bononiæ, Ferrariæ, Anconionis &c. Secundò, eodem ex supposito, sequitur, non habendam esse rationem locorum, quæ ad ipsos aliunde pertinent in temporalibus, non autem ratione dignitatis formaliter. Dico formaliter, quod & suprà notanter dixi, quia stante hac sententia, non est comprehendendus locus, qui ad Prælatum spec-

tat

rat titulo suę dignitatis materialiter tantùm, id est in quem non exerceet Iurisdictionem, ex qua dignitas ipsa constituitur exempli gratia aliqui Episcopi ratione talium Episcoparuum habent aliquando feudum, seu directum Dominium temporale alicuius loci, qui tamen non est de ipsius Dioecesi. Similia ergo loca non comprehenduntur, quia non sunt loca Episcopalis Iurisdictionis formaliter, cum eorum locorum non sint Episcopi. Et licèt Vgolinus videatur oppositũ tueri, intelligendus est tamen, si locus ille etiam in spirituali ad eiectum pertineat vt expressè declarat Duardus loco citato.

Filliucius loco suprà citato nu. 348. secundam sententiam habet. Supposito enim hanc actionem non habere locum quoad Cardinales, qui non sunt Legati; vel Episcopi asserit verbum illud *suis* referri debere partim ad ipsos eiicientes, partim verò ad eiectos. Respectu enim Legatorum, & Nunciorum debet referri solùm ad eiicientes, respectu verò Patriarcharum, Archiepiscoporum, solùm ad ipsos eiectos, vt sit sensus. Excommunicamus eiicientem Legatos, vel Nuntios è terris ipsius eiicientis, in quibus Legati vel Nuntii funguntur iurisdictione suæ Legationis, vel Nnotiaturæ; & eiicientem Archiepiscopos, Patriarchas, & Episcopos è Prouinciis, vel Dioecesibus ipsorum Archiepiscoporum &c. quarum scilicet sunt Archiepiscopi &c.

Hæc sententia licèt videatur à prima differre, te vera tamen cum illa coincidit, quia quæ Terræ dicuntur Principum eiicientium ratione temporalis dominii, eædem dicuntur Legatorum, seu Nunciorum ratione dignitatis, et iurisdictionis Legaticię. Sed in duobus desirit. In eo primum, quod priuatus vir, aut alius, nulla vtens auctoritate Principis, eiiciens *Legatos*, vel Nuntios à locis Legationis, vel Nunciaturę, non incideret; quia non eiiceret à locis, quæ sint ipsiusmet eiicientis. Quod licèt expressè admittat Filliuceius, falsum tamen esse constat ex dictis nu. 60. In altero verò, quod idem verbum *suis*, sine necessitate, tàm æquiuocè sumit, & distrahit vt partim ad eiectos, partim ad eiicientes referatur.

Tertia sententia est *Alterii Cap. 4. col. 13. & Bonacinæ punct. 7. nu. 17. Scortia col. 4. & Suarez num. 70.* comprehendi, vltrà loca explicata, pertinentia ad eiectos ratione dignitatis, etiam ea, quæ ad præfatos pertinent ratione dominii temporalis, titulo patrimonii, vel hæreditatis acquisiti (à fortiori autem idem admitterent de iis temporalibus Dominiis, quæ spirituali essent annexa) quin etiam loca eorum natiuitatis, vel domicilii. Nam propriè dicuntur Prælati eiici de suis dominiis, si temporali facultate eis imperent, Terraquè dicuntur suæ vt ad cit. *Clauf. Cap. V.* dictum est. Cumquè vox, *suis*, sit æquiuoca multæquè extensionis dici etiam potest de eo loco, quo quis natus est, vel domicilium habet.

Sed aduersatur huic sententiæ illud solum (cæterùm enim valde probabilis est, attenta obnia significatione tenoris, et intentione Canonis, quæ, ne sit nimis limitata, videtur esse ad præsidium completum harum dignitatum; quibus pollentes, licèt aliquantò grauius sit eiicere à locis spiritualis Iurisdictionis, ipsis tamen valde graue est à quocumque loco depelli) obstat, inquam, quod suprà dicebamus. Si enim comprehenduntur loca Dominii natiuitatis, et domicilii, cum pauca alia supersint, melius esset censere, interdictum eiectionis generale esse de omni loco. Namque non est maior ratio, cur alia quædam loca sint potius excludenda, quàm ęctera, aut prædicta. Cur enim eiectio à loco domicilii puniatur Censura, non autem à loco habitationis, verbi gratia, vel hòspitii &c.? Siquidem & ratione habitationis locus dici potest esse habitantis. Aliunde autem interdictum non videtur esse ita generale ex tenore Canonis, qui si tale continere voluisset, facilè fuisset expressè quamlibet eiectionem damnare, vt suprà dictum est.

Igitur si hæc sententia non placet, adhære primæ, vel certè tene omnem eiectionem damnari, præsertim cum in praxi regulatiter, & vt plurimùm interueniat in eiectione hostilis insecutio.

72 Verùm admisso Canonem non esse generalem de qualibet eiectione, sequitur non irretiri eum, qui ab aliqua tantùm domo, vel agro, locoquè determinato expelleret, vel eiiceret. Nisi enim eiectio sit à tanto spatio, vt possit dici quis eiectus è Terra, quæ comprehendit totam aliquam vrbem, pagum, castrum, aut villam, non est locus dispositioni Canonis. Vnde in eo conueniunt omnes citati Doctores, quibus adde Sayrum nu. 8. non innodari Principem, qui aliquem ex prædictis Præsulibus ab aula, Curia, vel Palatio suo, Principis scilicet, eiiceret,

73 Quoad attinentiam autem locorum, ex quibus facta eiectio inducit Censuram, rectè adnotat *Vgolinus to 5. nu. 2.* nil suffragari eiicienti, quòd ab eiecto possiderentur iniquè. Quia antequam per Iudicem competentem de iure eius expolientur, non debent de facto eiici, *arg. cap. Litteris, De Restitutione Spoliatorum*, nisi forte vsurpatio ita esset in fieri, vt locum haberet inculpata tutela, vt dictum est nu. 61. Nec refert quòd quis certò sciat iniustam esse possessionem, quo stante non videtur eiectus eiici à locis suis. Nam dum potest adiri Pontifex, qui solus Index est horum Prælatorum, personalis eiectio facta propria vi, vel auctoritate non potest non esse tali dignitati iniuriosa, quod sufficit. Loca autem dici posse alicuius, etiamsi sit possessor iniustus firmauimus citato Cap. V. ad Clausulam *Qui in terris suis*. Hęc procedunt, seruata proportione, tàm de locis pertinentibus spirituali iure, quàm temporali,

74 Vltimò aduertendum nonam hanc actionem, quoad loca spiritualis iuris, non habere locum in Episcopo, qui renuntiauit Episcopatui, vel sua Dioecesi non potitur. Nam etiam si alicubi Episcopalia exerceat, satis est tamen quòd non habeat Dioecesim, vel non habeat ibi. Cōtra. *Bonacinam punct. 1. num. 18* qui ait hunc dici eiici à sua Dioecesi, vel Terra, quatenus ibi viuit, vel munus suum exercet. Pro qua sententia citat

citat *Alterium Cap. 3. dub. 2. & Sousam disp. 67. num. 3.* Sed Alterius non loquitur ibi de actione eiectionis, sed tantùm in generali dubitat, an sit locus Canoni quoad Episcopos qui renunciarent, in quo sensu nos etiã diximus esse locum, suprà nu. 54.

§. Hac non ea Mandantes, vel rata habentes; seu præstantes in eis auxilium, consilium vel fauorem.

ELENCHVS.

75 *Alibi ha actiones explicata sunt.*
76 *Ex pluribus actionibus accessoriis simul cum principalibus an pluries contrabatur anathema.*
77 *Explicatur Mandatum.*
78 *Mandans tenetur de actione non mandata, si eam Mandatarius in executionem mandata patrauerit.*
79 *Mandans hoc loco etiam per assassinos occidere iuxtà* cap. Pro humanis, *De Homi*cid. lib. 6. *non incurrit Censuram nisi secuto effectu.*
80 *De Mandante qui non potuit re integra Mandatarium certiarem facere de reuocato mandato.*
81 De *Mandatario exequente vi mandati, tempore, quo Mandans vita sit functus.*
82 *An hic Mandans, teneatur tunc de dato mandato eum monere, contra quem datum est.*
83 Satis *nè sit Mandatario cognouisse vtcumquè, licet non à Mandante, mandatum esse reuocatum.*
84 *Prædicta applicantur consilio.*
85 *Quid iuris quando mandatum executioni committitur per alium, quàm per immediatum Mandatarium.*
86 De Mandato *exhibito contra eum, contra quem datum non fuit.*
87 *Explicatur ratihabitio.*
88 *An necessarium sit in ratumhabente, quòd tempore delicti commissi habilis fuerit ad mandandum.*
89 *Quibus exterioribus signis ratihabitio manifestetur.*
90 *De eo, qui primùm reprobauit delictum, deinde ratum habuit.*
91 *Ratihabitio an inducat* Censuram *etiam longo tempore post delictum facta.*
92 *De Mandatario ratum habente delictum sibi mandatum, sed per alium patratum.*
93 *Ratam habens actionem, qua adhuc durat, æquiparantur Mandanti.*
94 Consilium *suasiuum, & instructiuum.*
95 *Vt inducat* Censuram *debet esse efficax.*
96 Con*silium non dolosum an excusetur:*
97 *Auxilium consilium, & fauor in crimine est non criminosa præstitum post factum.*
98 *Consultus, ex eo quòd non dissuadeat non incidit.*
99 Non *prohibens cum possit, quando innodetur; & de consentiente.*
100 *Potens læso opem ferre, nec ferens, non irretitur, vbi de sciente imminentem læsionem, nec reuelante lædendo.*

75 Secunda hæc pars Canonis actiones cõtinens accessorias explicanda est ex dictis latissimè in altera horum Commentariorũ parte. Sæpe enim de ijs contingit sermo, quem iterum adducere longum esset, & breuibus comprehendi luculenter non potest. *Præcipuè* autem de Mandantibus egimus *Cap. IX. Ad clausulam sua, vel aliorum opera, & num. 92. & 93. Cap. IV. nu. 55. Cap. VI. nu. 26. Cap. VII. nu.* 49. 50. 57. 58. 107. 108. *& 109. & Cap. VIII. nu.* 10. *De Ratumhabentibus tractauimus Cap. VII. nu. 56. 57. et 137. De fautoribus præcipuè* Cap. I. Ad clausulam. *Fautores ac generaliter etc. et* Cap. III. *§. Ac omnes eorum fautores. De consilio* Cap. I. *nu. 155. De fauore, consilio, & auxilio simul* Cap. II. §. Nec *non eos etc. Cap. VII.* §. Illisquè ad id &c, *et Cap. X. §.* Et in his dantes. Satis igitur erit, si aliqua subiungemus, quæ in hunc locum remisimus. Cetera omnia, quæ hic desiderares, ex locis prædictis sine difficultate erues.

76 In vniuersum autem quoad has omnes actiones libuit prius adnotare, quæ de multiplicatione Censurarum in patrantem plures actiões principales alibi dicta sunt, & hic num. 24. eadem cum proportione applicanda esse patrãtibus plures actiones accessorias, vel aliquas accessorias, & aliquas principales. Qui enim verbigratia consilium dat, & deinde eodem impetu mandat, ac fauorem præstat, ratumque habet vnica irretitur Censura, quia licèt non semper nec natura sua, consilium ordinetur ad mandatum ad alium fauorem, accessoria tamen simul sumenda sunt prout ordinantur ad actionem ipsam principalem, quæ, quia est vnica, & sub vnico continetur impetu, vnicè delinquit qui eodem tractu consulit mandat, & fauet ratumque habet. Secùs est si diuerso impetu, etiam circa eamdem actionem principalem, & multò magis, si circa diuersas quis accessoriè delinquat eadem, vel diuersa specie actionis accessoriæ vt siquis modò consilium de percussione det, exinde alia vice aliud consilium (idem an diuersum parùm refert) vel etiam mandatum circa eandem percussionem, vel mandatum, aut consilium circa mutilationem; quia tunc diuersus intentionis impetus impedit, ne vnitas ex actione ipsa principali desumatur. *Si*militer qui eodem impetu, & exequitur, & fauet alii exequenti, & mandat aliquam aliam actionem diuersam ab eo, quam ipse exequitur, & quæ post modum à Mãdatario exhibetur in ordine tamẽ ad eandem actionem principalem vnico illigatur vinculo, ratione eiusdem impetus, & ratione eiusdem actionis principalis, quia vnica esse supponitur. Qui autem mandat vna vice percussionem, altera exequitur per se hostilem insecutionem dupliciter innodatur, ex opposita ratione tum impetus diuersi, tum diuersæ actionis principalis. Qui tandem mandat, aut consilium dat in aliqua actione, quam ipse deinde per se exequitur, non innodatur dupliciter, quia ex mandato,

dato, aut consilio non inducitur Censura nisi secuto effectu; effectus autem mandati, & consilii in proposito non sequitur; quia actio secuta, non est virtute consilii, aut mandati.

77 Mandatum, quoad rem præsentem, est contractus verbis initus, quo aliquid exequendum Mandatario iniungitur, ipso voluntariè acceptante, ita colligitur *ex Gloss. ff. De Mandat. §. 1. penult. & final. Inst. eod. tit. et docet Vgolinus De Censuris Bulla Coenæ par. 2. cap. 11. Vers. Nec non ea mandantes Alterius Tom. 1. De Censur. lib. 5. disp. 12. cap. 6. col. 2. Duardus Commentar. ad Bullam Coenæ lib. 2 Can. XI. quæst. 13. num.* 4. Hoc loco tamen iuxta eosdem, & alios communiter comprehendit etiam rogatum, quod licèt cum mandato conueniat in eo, quòd Rogans non imponit necessitatem, & voluntariè à persona rogata acceptatur, differunt tamen quòd in rogatione non interuenit contractus promissio, vel obligatio, vt interuenit in mandato propriè dicto. Comprehendit etiam iussionem, & præceptum quòd non acceptatur sponte sed necessitatem imponit. Indicitur enim à parente liberis à Domino, seruis, à Principe, vel Iudice subditis, & vniuersaliter ab eo, qui in Mandatarium ius aliquod, vel superioritatem habet *l. legis virtus ff. De legibus Glossa in l. 1. ff. Quod iussu, et in l. sæpe Vers. Necessitatem ff. De Officio Præfecti, et in §. Sed hoc iure. Vers. Iussu Inst. De Actione tutor. Felinus in cap. Ex tenore num. 16. et sequentibus. De Rescriptis.* Nec Mandatario suffragatur ad declinandam Censuram, quòd fuerit iussus ab habente potestatem, pro quo videtur facere *l. Non videtur & l. Prædicta ff. De Regulis Iuris l. liber homo ls 2. ff. ad l. Aquiliam*, vbi habetur, liber homo, si iussu alterius damnum, iniuriamuè dederit actio Legis Aquiliæ cum eo est, qui iussit, si modo ius Imperandi habuit. Nāquè præcepto in iusto tenetur quilibet obniti, & reijcere *e cap. Relatum, De sent. excomm.* Nec ex eo quòd ius Ciuile poenam Legis Aquiliæ à iubente requirat sit, qui in aliàs iussus sit; puniendus, aut quòd in præsenti dicendum sit poenam excommunicationis non induci, si exequatur. Ita *Glossa in cap. Mulieres Ver. Auctoritate, vel mandato. De sentent. excomm.* Vgolinus, & Alterius locis citatis, & alij cōmuniter. Imò addit Vgolinus, iussum non excusari etiamsi fuerit à iubente perterritus graui metu, quia potiùs inquit debet subire mortem, quàm mortiferè peccare *cap. Sacris. De his quæ metus causa.* Sed quicquid sit de culpa mortali, à Censuris validum metum regulariter excusare diximus Tomo altero. Cap. I. II. III. & VII. pluriès.

77 Primò autem necessarium duximus hic monere, in mandato, attendendam esse hostilem insecutionem. Nullo enim alio effectu secuto quàm illa, de ea tenetur, & innodatur Mandans etiam si non mandauerit in particulari eamdem, sed tantùm percussionem, occisionem, aut aliam actionem, quod adnotauit etiam *Scortia in Bullas selectas Theorematæ* 420. *col.* 5. Atquè ita quamuis regulariter Mandans excusetur, si ante effectum reuocauerit mandatum in tempore, aduertendum tamen in re præsenti, an ante retractationem Mandati puta de vulnerando, aut occidendo, in huius gratiam aliquid hostilis insecutionis secutum fuerit, quia id tali mandato adscribitur, & per consequens Mandans de eo tenetur. Idemquè est quoties aliqua actio patratur, quæ nec formaliter mandata fuerit, quatenùs de ea nullum fuerit expressum mandatum, nec virtualiter, quatenus ex natura sua non est necessaria, aut ordinata ad actionem mandatam, sed tantùm patratur; quia Mandatarius eam ordinat ad actionem mandatam. Vt si mandata esset tantùm captura, Mandatarius autem vt faciliùs caperet, vulneraret, tenetur Mandans etiam de sola vulneratione, quia ipsi adscribitur quicquid ob capturam fit, cum præsumatur velle, quæ quouis modo ad capturam conducunt nisi expresse præcauerit. Vide Cap. IX. num. 28.

79 Secundò, supposito Mandantem non innodari nisi secuto effectu, & non nisi tunc quando sequitur, dicimus id habere locum in præsenti, etiam siquis mandauerit huiusmodi Prælatos occidi per assassinos. Nec obstat *cap. pro humanis. De Homicidio lib. 6.* vbi cum Mandantes occidi quemlibet Christianum per assassinos, excommunicentur, communis est Doctorum sententia, quod excommunicentur principaliter, & non accessoriè, ac proinde quod incidant ex solo mandato, etiam effectu nō secuto. Ex quo aliqui moti sunt vt dicerent, id etiam locum habere quoad. Censuram præsentis Canonis, vt in specie *Duardus quæst. 12. nu. 5.* Dum ait Censuram huius Canonis, vel saltem prædicti Iuris cōtrahi, nam particulæ illæ textus vel *etiam mandauerit* faciunt venire sequentia æquè principaliter, ac antecedentia *arg. text. in Clement. 1. De Iudicijs, & notat Cardinalis in Clement. 2. quæst. 2. De ætate, & qualitate*, & dictio *etiam* habet vim includendi æqualiter vt notat *Abbas in cap. vnico nu. 3. De Commodat.* eamdemquè vim habet aliquando dictio *nec non*, quæ est in nostro canone, *ex textu in §. Cumquè hoc in Proœm. Inst. Abbas in cap. Sæpè, num. 7. De Verbor. significat. & in cap. Querelam num. 5. De Simonia*, latè Iason cum alijs, quos allegat *in l. 1. num. 5. ff. De Iustitia, & iure.*

Non obstant inquam prædicta, tùm quia dato, mandatum non excommunicari accessoriè, sed æquè principaliter, adhuc ex natura ipsa mandati colligitur, non subiacere Censuræ nisi ad effectum redactum, vt alibi diximus, tum quia non ex illis particulis, sed ex eo quòd expressè habetur in textu *vel etiam mandauerit, quamquàm mors ex hoc forsitan non sequatur*, infertur ibi mandantes excommunicari, etiam effectu non secuto, quòd in præsenti non habetur; tùm tandem, quia textus ille secundum probabiliorem sententiam in ipso fundatam non habet hodie locum, cum assassini illi fuerint specialis populi grex, & grassatores, sequentibus temporibus destructi.

80 Iam verò quæres an innodetur mandans, cuius mandato sequitur delictum, eo quòd etsi voluntatem malam mutauerit, non potuit certiorem facere Mandatarium. *Glossa in cap. Mulieres in ver. auctoritate, vel mandato De sentent,*

 ex-

excomm: Bernardus, et Hostienſis relati à Gloſſa iu cap. Cum quis in Ver. Mandato eodem tit. 19 6. Sylueſter in Summa ver. Excommunicatio 6. n. 5. §. Tertiò cum quis Cleri:um, Bonacina teſtans hanc ſententiam eſſe communem, & alii ſentiunt innodari, quia mandans remanet ob mandatum auctor eius, quod exequitur Mandatarius, quouſquè cum effectu non eſt reuocatum *l. Si mandaſſem ff. De Mandat. l. Si tamen, & l. Si Filius ff. ad Macedonian. §. Rectè Inſt. De Mandat. cap. Mandato. De Procuratoribus cap. Ex inſinuatione eod. tit. & cap Ex parte Decani. De Reſcriptis*. Et confirmari poteſt ex capite Irregularitatis, quæ eo caſu non declinatur à Mandante, vt eſt communes ſententia cum Speculatore, quem refert, & ſequitur *Soccinus in cap. Peruenit nu 33. De ſent. excomm. & Vgolinus hoc loco verſ. Quarto. Duardus quaſt. 13. num. 3.* Sicut ergo locus eſt irregularitati, quia adhuc delictum Mandanti adſeribitur, eadem de cauſſa locus erit excommunicationi.

Mitiori tamen parti adhæreo, in quam inclinat *Gloſſa in cap. Cum quis, ver. Mandato. De ſent. excomm. lib. 6.* ita clarè, vt mirum ſit cur communiter referatur pro oppoſita ſententia ab *Vgolino, Alterio Duardo*, & aliis, ait enim veram videri opinionem *Bartholomai Brixienſis quaſt. 89.* quæ incipit. Aliquis mandauit, quod iſte quoad *Deum* non teneatur; licèt quoad Eccleſiam ſit excommunicatus; quod ob præſumptionem fori contentioſi dictum eſt, non enim cenſebitur immunis à Cenſura, niſi probatur retractatio, & impoſſibilitas certiorandi mandatarium. In foro, autem conſcientiæ non poteſt quis eſſe excommunicatus coram Eccleſia, niſi ſit etiam quoad Deum, & è contra, vt alibi diximus. Eandem ſententiam tenet *Innocentius in cap. Mulieres. De ſent. excomm. Auila.* De Cenſuris *2. par. Cap. 5. diſput. 3. dubit. 7. Alterius Cap. 6. col. 6. Vgolinus §. Nec non ea mandantes Duardus quaſt. 13. & alii apud Molinā. De Iuſtitia, & Iure tom. 4. Diſp. 52. numero 2.* quatenus affirmant non eſſe locum excommunicationi latæ in Mandantem, de quo loquimur; eò quia careat dolo, & læthali culpa; ſicuti re vera caret, qui certiorare non potuit, cum ad impoſſibile nemo obligetur. Facit *cap. fin. iuncta Gloſſa De Procuratoribus lib. 6. & l. Siquis mihi bona ff. De acquir. harid.*

Ad iura autem in oppoſitum citata reſpondetur ea habere locum in Mandato extra delictum, ad lites vel negotia. Prouident enim, aut ne dānum patiatur Mandatarius ex actione inſtituta vi mandati, cuius reuocatio ignorabatur, cum apud ipſum defectu certiorationis mandatum adhuc vigeret, vt *in dict. l. Si mandaſſem ff. De Mandat et §. Rectè Inſtit eodem tit.* aut ne patiantur lites ex incertitudine validitatis Mādati, & procurationis, vt in *cap. Mandato. De Procuratoribus*, vbi ſtatuitur non ſolum debere reuocationem ad Procuratorem perueniſſe, ſed etiam innotuiſſe aduerſario, & Iudici, defectu cuius adhuc ſtandum eſt rei iudicatæ non obſtante reuocatione, aut deniquè alijs de cauſſis. Verùm in præſenti mandatum eſt de re turpi, quòd Mandatarius nec ſuſcipere, nec exequi licitè potuit *§. Illud quoquè Inſtit. De Mandat.* & ideò non eſt opus ſubijcere Cenſuræ Mandantem, ob vtile Mandatarij. Ad Confirmationem reſpondeo, etiam admiſſa ea ſententia quoad irregularitatem, ab ea ad excommunicationem non valere argumentum, vt ſæpiùs oſtendimus Cap. IX. tùm quia irregularitas eſt minor poena, quàm excommunicatio, tùm quia illa contrahitur etiam ſine culpa ex qualibet data occaſione; non ſic iſta.

Ex his ſequitur primò ſecundam hanc ſententiam recipiendam eſſe non ſolùm quando Mandans conatus eſt certiorem de reuocatione facere Mandatarium, & non valuit, vel non valuit re integra, ſed etiam quando conatus non eſt, eo quia vel inculpabiliter non aduertit, aut oblitus eſt, vel quia moraliter impoſſibile exiſtimauit, poſſe commonefacere. Ratio eſt, quia quoad delictum non eſt culpabilis, cum iam ei ſit animo auerſus ſitquè illi inuoluntarium, nec eſt culpabilis in defectu certiorationis, ſi ſupradicta ſe habeant ſicut expoſuimus, ergo ſine culpa non eſt ei imponenda Cenſura.

Sequitur ſecundò idem etiam dicendum quādo adeò tardè pœnituit mandati, vt iam non fuerit tempus vtiliter reuocandi, dummodò tempus poenitētiæ executioni præiuiſſe reperiatur. Quod certe videri poterit durum; nam etſi non ſit in culpa, qui in tempore reuocauit, & conatus eſt certiorem facere (ſiquidem per ipſum non ſtetit quominùs cum effectu reuocaret; impedimentum verò fuit extrinſecum, & ipſi inculpab[ilis]) videtur tamen eſſe in culpa, qui tunc reuoca[re]t quando reuocatio fruſtanea eſt natura ſua, quia non poteſt iam amplius eſſe cum effectu. Vnde ſicuti nihil ſuffragatur, quod tunc poeniteat, quando Mandatum eſt executioni commiſſum etſi putet non eſſe, curetquè Mādatarium certiorari, ita nec ſuffragabitur, quòd tunc reuocet, quando impedire effectum eſt impoſſibile. Reſpondetur tamen ſiſtendo in allato fundamento quòd defectu doli, ſicut is, quem pænituit mandati, non peccat, etiam ſi ſpatium certiorandi Mandatarium habuerit, ſed tamen aliunde certiorare prohibeatur, non peccat, inquam, eo quòd certiorare eſt impoſſibile ad quod nemo tenetur, ita non irretitur qui ſpatium non habet, quandoquidē verè non manutenet, & mandatum, etiamſi remotè, & denominatione extrinſeca ab antecedente voluntate ipſi adſeribatur effectus.

81 Rogabis, an ſatis ſit ad effugiendam Cenſuram, quòd aliunde ſine opera Mandantis nouerit Mandatarius poenitentiam, & reuocationem, ita vt ſoli Mandatario tunc adſeribatur effectus, ſi nihilominùs exequatur; vel potiùs de eo facto teneatur Mandans, quia ipſe non fecerit certiorem?

Reſpondeo primùm, ſemper à Cenſura excuſari Mandantem, ſi inculpabiliter ſe habuit in omiſſione certiorationis. Secundò etiam ſi negligenter omiſerit certiorare, puto valde probabile, excuſari, ſi alia via Mandatarius certus de poenitentia, attamen mandatum executioni dare voluerit. Siquidem ex ea ſcientia Mandatarius cenſere debebat reuocatum eſſe mandatum, ac ſi ip-

ſi ipſe mandans ſignificaſſet, ergo ſi exequitur is non auctoritate mandantis, ſed proprio Marte exequi cenſetur *arg. cap. Qui certus eſt, certiorari vlterius non oportet. De Regulis Iuris lib.6. l.1. in fine ff. De contrah. empt. Vgolinus hoc loco, num.2. Duardus quæſt. 12. nu.6.* Idemque eſt ſi cognitione valdè probabili nouerit id vel etiam quid ſimile, puta mandantem cum hoſte fuiſſe reconciliatum. Si tamen conſtare poſſet quòd mandatarius non exequeretur mandatum, ſi ab ipſo mandante certioraretur, & quòd deſectu huius exequitur, tunc mandans cenſendus eſſet irretitus, ſi negligentia culpabili omiſiſſet expreſſam reuocationem inſinuare mandatario, quia ipſi adſcribitur effectus cum teneretur expreſsè reuocare, ſicut expreſsè mandauerat. Secùs ſi inculpabiliter omiſit, vt nuper dicebamus.

87 Ad quæſtionem autem de mandatario exequente vi mandati, ſed tempore quo mandans mortuus eſt, dico primò regulariter mandatum morte mandantis abſolui *l. inter cauſſas. l. Siquis aliam ff. De Mandat. l. Mandatum C. Mandati §. Rectè inſtit. eod. tit. cap. Relatum, & cap. licet, vbi Gloſſa in Ver. Re integra De Officio Delegati*, Et quod habeat id locum etiam in delictis, patet tum ex ipſa natura mandati, quæ eſt à mandante pendere, à mortuo autem nihil humanum, aut morale pendere poteſt, tùm quia ius ex cit. *§. Rectè*, id generaliter edicens, excipit ſolum caſum, in quo mandatum vim habet etiam poſt mortem mandantis, ſcilicet quando ex vi mandati mandatarius iniuriè damnum pateretur; exceptio autem firmat diſpoſitionem pro non exceptis; tum etiam ex communi doctrina per quam diſtinguitur præceptum vel lex à mandato, quod illud non abſoluitur morte ſicuti hoc de quo *cap. Relatum, vbi Doctores. De Officio Delegati. Authen. vt nulli Iudicum §. Et hos verò ſubimus Collat. 9. Gloſſa in cap. fin. ver. Quod præcipitur 14. q.1. Felinus in cap. Eam te num.77. De Reſcriptis Alterius*, & alij per eū *cit. Cap. 6, col.2. & lib.3. Diſp 2, Cap.2, col.3. in fine.*

Dico ſecundò, *Mandatarium* cognita morte mandantis teneri exiſtimare reuocatum mandatum, vnde ſi adhuc exequatur, nonniſi ipſi imputandum eſt crimen.

Dico tertiò ob executionem criminis patrati vi mandati, ob non peruentam ad mandatarium notitiam de morte mandantis mandantem non excommunicari. Tùm quia mandatum ſolutum eſt, vt dicebamus, tùm quia in mortuum non cadit Cenſura ex *cap. Quodcumque 24. q. 1.* & tenet *Gloſſa in cap. Mulieres ver. Auctoritate, vel Mandato, & ibi Hoſtienſis, Innocentius, Felinus*, & alij. Nec qui in oppoſitum citantur, oppoſitum ſentiunt quoad ſubſtantiam Cenſuræ ſed tantùm quoad aliquos effectus illius, qui ſecuta executione mandati poſſunt in mortuo habere locum, vt priuatio Eccleſiaſticæ ſepulturæ, exhumatio, reſciſſio teſtamenti &c. Circa quos effectus maior eſt controuerſia, nam Antoninus relatus à Syiueſtro loco infrà citando, Riechardus, & Ioannes Andreas relati à Sayro tenent illis locum eſſe, ſi mandatarius exequitur antequā ſit certificatus de morte mandantis. *Innocentius, Bartolus, Hoſtienſis, Goffredus, Tancredus, & Soccinus* citati affirmant, quando notum ſit dediſſe mandatum; nec ſignia pœnitentiæ, aut reuocationis, circa ipſum dediſſe, quam ſententiam amplectitur etiam *Vgolinus De Cenſuris in genere Tab.1. Cap.17. §. 2. num. 5.* At verò Abbas videtur opinari, ſufficere, ſi receperit Sacramentum Pœnitentiæ, & abſolutionis, quamuis culpabilis fuerit omittendo reuocationem mandati, pro qua etiam ſententia citatur *Ioannes Andreas, & Ancharanus. Syluester in Summa ver. Excommunicatio 6. num. 5. verſ. Tertiò cum quis Clericum*; opinatur prædictis effectibus locum eſſe ſi nō pœnituit mandaſſe, ſignum autem quod non pœnituerit eſſe, ſi non reuocauerit. *Gloſſa tandem in cit. cap. Mulieres ver. Auctoritate, vel mandato. De ſentent. excomm.* aſſerens abſolutè excommunicationi non eſſe locum poſt mortem inſinuat nullo modo quoad etiam effectus illius; quem excommunicatum habendum eſſe; cui ſententiæ adhæret. *Sayrus lib.2. Theſaur. caſuum conſc. Cap.8. num. 12. Sfortia in Bullas ſelectas Theoremate 420. col.7. et vt probabiliori Alterius locis citatis*, quam & nos ſequimur, vtpotè benigniorem. Quia etſi nec pœnitentiæ, nec reuocationis ſigna dederit, cum tamen dum viueret nullo modo excommunicationi ſubditus fuerit, quia mandatum nondum executioni commiſſum erat, poſt mortem non eſt capax excommunicationis, ac proinde nec illius effectuum, qui non niſi ab ea conſequuntur. Attenduntur ſiquidem ii reſpectu eorum, quos poſt mortem reperitur, in vita excommunicationi fuiſſe ſubiectos, non autem reſpectu eorum, qui fuiſſent ſubiecti ſi ſuperuixiſſent. Quamobrem de hoc iudicandum eſt, ac de alio peccatore, qui ſine indiciis pœnitentiæ diſceſſit è vita.

87 Adhuc autem dubitari poteſt, an mandans, ſi alia via nequit certiorem facere mandatarium de reuocatione, aut non obſtante reuocatione ſuſpicatur, aut ſcit mandatarium exequi velle, tenetur perſonæ lædendæ mandatum, vel mandatarium manifeſtare. Hoc dubium inſtituunt *Doctores* quoad conſilium, non quoad mandatum, & in ſpecie. *Alterius De Cenſuris Tom. 1. lib.5. Diſp.15. cap.6. col.21. Verſ. De hac difficultate, & Duardus ſuprà citatus qu. 18. num. 12.* Et reſpondent ambo ex doctrina *Innocentii in cap. Ad audientiam num. 2. De Homicidio* (licèt ſibi videatur Duardus aliam ab Alterio adduxiſſe ſententiam) teneri conſulentem, de periculo hoſtem monere, ſi certum non arbitratur, eum, cui conſilium datum eſt deſtitutum à crimine. Quia, vt nos etiam alibi dicebamus, dato conſilio, non eſt ſatis ipſum reuocare, ſuaſum enim eſt intereſſe ipſius, cui conſilium eſt datum, non autem conſulentis, vnde non pendet conſilium à conſulente, ſicut à mandante mandatum, & ideò neceſſe eſt omni via prohibere ne delictum ſequatur; ſi igitur alia non ſuppetit monendus eſt is, aduerſus quem datum eſt conſilium.

Inde autem videtur inferri, non eſſe idem de mandato, quia cum mandatum omnem vim à

mandante habeat, ipso reuocante, omninò cessat. Ego verò arbitror, quoties mandans non potest mandatarium certiorem facere de reuocatione, non teneri nedum in particulari rem prodere, sed nec generaliter hostem vt sibi caueat, monere, si timeat quòd monitus de ipso mandante, aut mandatario aliquid suspicetur. Quia non debet obligari quis vt se manifestet, vel manifestationis occasionem offerat, cum tanto discrimine, aut periculo, quantùm probabiliter ex hoc potest imminere. Quod saltem procedit quantùm ad excommunicationem, quā non habere locum in graui periculo sæpiùs diximus. Secùs est si periculum non immineat, vt si per tertiam personam moneatur is, contra quem est datum mandatum, vt sibi caueat, dummodò vt dicebamus non manifestetur mandans, aut ipsius dentur indicia, sed nec mandatarij. Quòd si persona lædenda sit valdè mitis, vt valdè probabiliter mandans existimare possit, per eam nullam fore vltionem attentandam, adhuc videtur habere locum quod diximus, quia se prodere valdè graue est, sicut, & mandatarium. Cessante autem periculo manifestationis necessarium esse, lædendum monere, patet; quia id, quod dicitur, satis esse ex parte mandantis, si mandatū reuocet, intelligi debet quando reuocatio est cum effectu, vt mandatarius mandatum exuat; quando igitur is de reuocatione certiorari non potest, aliud remedium est adhibendum. Si autem mandatarius non obstante cognita reuocatione adhuc videtur exequi velle, minor obligatio manifestandi, aut monendi, remanet apud mandantem quia iam mandatum extinctum est, vt mandatum, nec delictum committendum aliquo modo ab ipso pendet, vt teneatur ipse ita impedire.

84 Hæc omnia similiter de consilio recipienda censemus; præter quàm in hoc vltimo casu in quo vltra reuocationem consilii seu dissuasionem delicti; ad consillarium peruentam, consulens tenetur alia via obstare executioni, & per consequens (si alia non suppetat) monere lædendum, dū est sine periculo, vt suprà, si adhuc probabile sit, hunc velle exequi, quæ est communis opinio.

Vnde generaliter, quæ de mandato dicuntur de consilio etiam cum proportione accipienda sunt; hoc solùm attento discrimine, quod quia consilium non omninò pendet à consulente, sed magis à consilario, cuius interest exequi, sepè nuda reuocatio consilii non sufficit, nisi etiam suadeatur oppositum. Et licèt vt dicebam communis opinio videatur esse, quòd non dissuasione sola, sed etiam omni alia via executioni teneatur obuiare consulens, in vigore tamen non debet esse improbabile, quòd sola suasio contrarii sufficiat. Namquè consilium per se dissoluitur consulendo contrarium; si ergo dissuasione non obstante adhuc consiliarius exequitur, signum est non fuisse inductum ad delictum solo consilio consulentis, sed absquè eo adhuc fuisse executurum, vt iam delictum non adscribatur, consilio.

85 Sed an incidat mandans mādatario non exequente per se, sed opera alterius, quo casu primùs mandans dicitur mandans remotus, diximus aliqua *Cap. VII. num. 50. & à nu. 139.* In præsenti autem respondet *Vgolinus §. 2. nu. 5.* distinguendo, non incidere si ita ei mandauit, vt expressè commiserit ne per alium exequeretur, incidere verò si absolutè mandauit, tùm quia is, alio licèt exequente, est caussa delicti, quatenus secundum mandatum dependet à primo suo; arg. quod causa caussæ est caussa caussati *l. Manumissio ff. De Manumiss.* tùm quia eodem modo res se habet, ac si prior mandatarius socios secum adhibuisset, timens per se exequi; hoc autem casu non est dubium, quin mandans incideret; ergo etiam si per alium committat. Vnde non obstat quod cum non is commiserit, cui ipse mandauit, videtur delictum non esse secutum ex mandato ipsius *arg. l. Si diligenter ff. De Mādat.* Nam respondetur legem de eo loqui qui fines mandati est egressus, quos non censetur transiisse noster hic Mandatarius, cum non haberet prohibitionem, ne opera alterius exequeretur. Hæc Vgolinus. In prima autem parte huius distinctionis mihi est difficultas aliqua, nam licèt mandatario excedente limites mandati, non teneatur mandans de excessu, vt etiam diximus *Cap. IX. nu. 28.* id tamen intelligitur quoad actionem, non quoad circumstantias accidentales exequendi, quæ non censentur pertinere intrinsecè ad mandatum, sed tantùm ad instructionem circa illud, vnde defectu alicuius huiusmodi circumstantiæ mandatæ non statim videtur interiisse mandatum. Quapropter ego sic distinguerem, aut præmonuit, ne per alium exequeretur, ductus aliquo timore, puta quia alium non crederet aptum, aut quia suspicaretur mandati propalationem; cùm tamen aliàs omninò executionem quocumquè modo intenderet id, quod ex ratihabitione post factum facilè cognosci poterit, & hoc casu dici potest quòd incidat. Aut quia re vera nonnisi per illum executionem intendebat; & tunc poterit excusari.

86 Postremò examinandum superest an Censuræ sit locus dum mandatarius casu, vel ignorantia alium, ab eo, contra quem datum est mādatum, offenderit, putans illum esse, quem intendebat mandans. Et quidem si sermo sit de mandatario, certum est incidere, quia volens Prælatum lædit, etsi non ille in indiuiduo sit, contra quem ei fuit impositum mandatum, vt constat ex dictis nu. 10. Quoad mandantem autem arbitror non incidere; quia qui læditur, non læditur ex suo mandato, sed ex errore, ergo de mandato non tenetur *arg. l. Si diligenter ff. De Mandat. §. It qui Instit. eod.* Vnde non obest quòd occasione mandati lædatur, quia talis executio cum non sit conformis mandato, non pendet verè ab ipso, sed à nudo errore mandatarii. Est communis sententia *Soccini in cap. Peruenit num. 44.* vbi citat ad idem *Ioannem de Deo De sentent. excomm. Azorii Institut. Moral. 3. par. lib. 2. cap. 8. vers. Sextò Altirii hic c. 6. col. 4. in principio Bonacinæ punct. 3. nu. 4. Duardi quæst. 14. & quæst. 22. num. 77.* Licèt Bonacina dicat à *Duardo* censeri probabiliorem contrariam sententiam. Sed Duardus loquitur tantùm supposita ea sententia, quòd mandantes excommu-

niccn-

hicentur principaliter, & effectu etiam non secuto, sed citra eam sententiam nobiscum sentit.

87 Post mandatum in hac nostra Clausula damnatur ratihabitio. Est autem ratihabitio, approbatio, & complacentia rei, gestæ nomine ipsius approbantis, & complacentis, ita vt verè non dicatur haberi ratum, quod placet, & probatur, sed nomine sui gestum non est, vt habetur expressè ex Regula *Ratum in 6. & cap. Cum quis De sent. excomm. eod.6. & l. Si seruus ff. De Precar.* & latè *apud Alterium cap. 6. col. 7. & 8.* Iura autem, quæ etiam inducere videntur ratihabitionem quoad rem, quæ nomine habentis non est facta, intelligenda sunt de ratihabitione impropria, vel potius interpretanda iuxtà ea, quæ adducit *Glossa in dict. cap. Ratum. De Regulis Iuris in 6.* Et quoad inducendam excommunicationem quòd ratihabitio supponat factum nomine ratum habentis, receptissimum est, seclusa omni controuersia, nisi fortè sit ad oppositum Ioannes *Monachus* relatus à *Glossa in cap. Felicis ver. Ratum habentes. De Poenis lib.6.* qui dixit, hoc esse speciale in ratificatione, quod poena locum habeat, licèt delictum non fuerit ratificantis nomine commissum. Ideò autem talis ratihabitio. & non alia puniatur Censura; quia alia nullo modo influit in actum, cum iam sit præteritus. Hæc autem censetur influere, quatenùs dum quis agit alterius nomine, quem scit habiturum ratum, videtur quasi agere mandato illius, & sic inuoluitur penè mandatum quoddam virtuale, prout etsi non mandauit, voluit tamen fuisse mandatum. Inde enim est Regula, Ratihabitionem retrotrahi, & mãdato comparari *cap. Ratihabitionem De Regulis Iuris lib. 6.* Licet probabilius esse dixerimus Cap. VII. nu. 137. quod hæc Regula in delictis non habeat locum. Habere tamen locum etiam in delictis infertur *ex l. 1. §. Deiecisse ff. De vi, & vi armata ibi.* Rectiùs enim dicitur ratihabitionem in maleficio, mandato comparari & ex Glossa *in cap. Mulieres ver. Auctoritate, vel mandato. De sent. excomm.* non realiter, sed sola iuris fictione, seu præsumptione, & quatenus exequens ex voluntate præsumpta illius operatur, & intuitu illius, idest consensus futuri, veluti exequens de mandato operatur intuitu mandantis, idest consensus tantum antecedentis; vtrobique ergo est operari intuitu illius consensus quidem antecedentis, vt mouet in se ipso, & de se, consensus verò futuri, & sperati, vt mouet non in se ipso, vel de se, sed in intentione, apprehensione, & ex præsumptione executoris; proinde ratihabitio comparatur mandato, & ratum habens moraliter dici potest concurrere ad delictum, quatenus delinquens operatur intuitu illius, diuerso tamen modo, atque ab intuitu mandantis, ibi in ratione obiecti mouentis, & allicientis in præsumptione executoris, hic in ratione principii mouentis de se, & in se ipsa vt expressa causa antecedens, realiter mouens re ipsa executorem ad exequendum; causa inquam moralis, quia per motionem, & non per influxum realem in exequendum effectum, sed moralis realis, & non moralis tantum præsumptiua, vt alia, idest in præsumptione alterius, & non in se ipsa, non includit mandatum, nec etiam virtuale, seu implicitum.

Benè verùm est quòd, cum hæc comparatio inter mandatum, & ratihabitionem, vt alibi diximus, rigorosè loquendo sit sola *Iuris* fictio, seu præsumptio, non est necessè, vel quòd ratihabitio vt inducat Censuram, habeat omnes mandati conditiones, vel quòd sit verè, virtuale saltem, mandatum, illudue includat, quæ est multorum sententia, asserentium ratihabitionẽ damnari, quia est virtuale mandatum, vt in præsenti tenent specialiter Suarez *De Censuris disp. 21. sec. 1. num. 71.* & insinuat *Alterius loc. cit. col. 7.* ex sententia Nauarri, quatenùs ait ratum habentes etiam non expressos, sub mandantibus comprehendi. Non est inquam id admittendum, quia virtuale mandatum est idem, ac implicitum, verè antecedens ad factum, & est expressa facti caussa, consistit enim, vt explicuimus *Cap. 7. num. 56. et alibi*, in eo quod quis eis, quos nouit executuros, executionem se appetere aut sibi gratam fore, aliquo modo insinuat, puta executuro insinuare sibi gratum fore, aut appetere. At verò ratihabitio semper subsequitur, & non est de se expressa causa facti *cap. Cum quis De sent. excomm. lib.6.* Sed tantùm ex præsumptione exequentis, qui arbitratur se gratum facturum Ratum habituro, etiamsi numquàm, nec implicitè, nec explicitè id ab eo sibi mandatum nouerit. Cuius signum est, quod ex ratihabitione non inducitur Censura tunc temporis, quando delictum patratur, sed quando ratum habetur, quod etiam tenet *Alterius*, vt retulimus *eo Cap.* VII. *num. 57.* & est communis Glossæ, & Doctorum *in cap. Cum quis De sent. excomm. lib.6.* & subscribit *Vgolinus loco citato*; ex mandato autem quocumquè inducitur Cẽsura statim ac executioni datur delictum; licet Alterius concedat ex virtuali mandato non induci nisi accedente ratihabitione, quod certè inconsequenter dictum est. Nec obstat quòd ratihabitio dicatur retrotrahi, ac proinde naturam mandati induere etiam si post delictum sit. Nam excommunicatio, non potest retrotrahi, vt est communis, quia malitia, quæ reperitur in ratihabitione, tempore delicti non aderat, ergo nec potest Censura ratihabitionis induci tempore delicti, Retrotractio ergo illa non est realis, sed iuris quædam fictio, pro quo, si libet, vide *Duardum quæst. 15. circa finem, Alterium, & alios*, Regulam illam *cap. Ratihabitionem De Regulis* Iuris *lib.6.* latè interpretantes.

Vera igitur ratihabitio est, quando quis rem nomine suo factam approbat, dum tamen, quò fieret, nullum motiuum dederit. Quòd si dederit, est mandatum, inducens Censuram, non expectata ratihabitione. Agere autẽ nomine alicuius non significat tantùm agere, tanquam ex assumpta commissione illius, sed etiam vt idem sit ac agere intuitu illius; dum scilicet exequens id, quod facit, quia putat se illi gratum facturum, eumquè cuius intuitu agit, approbaturum vnde agere nomine illius non est tanquam ex comissione, sed intuitu illius, idest volitionis, & approbationis, quam præsumit futuram in eo, cum rescíue-

sciuerit. Retrotrahitur ergò, quia istius volitio futura est in præsumptione antecedenti exequentis, & comparatur mandato quoad maliciam; quia hoc gratum habere, si antecessisset, fuisset mandatum virtuale, non tamen quoad conditiones reales mandati, quia hoc antecedit, & est causa, illa vero subsequitur, & non est causa, nisi quatenus exequens mouetur ab ea hoc ipso, quod in illam respicit, & sperat, & eam sibi assumit vt motiuum suæ executionis.

Admonet autem optimè Bonacina cum alijs, quos citat *punct. 3. num. 23. vers. Addo ad ratihabitionem*; ad hoc vt ratihabitione inducatur Censura non satis esse, quòd habeatur ratum factum nomine proprio, sed necessarium esse, quod habeatur ratum reduplicatiuè, prout factum fuit nomine proprio qui enim approbaret factum, sed non approbaret prout exequens fecerit nomine suo non innodaretur. Namquè malitia talis ratihabitionis tota sita est in eo, quod quis velit nomine suo delictum fuisse secutum, ac si verè ipse mandasset. Quando ergo factum non approbatur formaliter, vt vestitum ea qualitate, non est tanta malitia, quæ excommunicatione puniatur, Vndè qui ignoraret rem fuisse suo nomine factam, cum tamen facta fuerit, non innodaretur, quod etiam notauit *Scortia est Theoremat. 410 col. 8.*

88 Aliqui adhuc addunt, necessarium esse, quod Ratum habens tempore commissi delicti, habilis fuerit ad delictum mandandum, ita vt defectu huius sit immunis à Censura, & poenis latis in ratihabitionem; Et fundamentum est idem, quod supradictorum, nam cum ratihabitio dicatur retrotrahi, & comparari mandato, si quis tempore delicti inhabilis fuit ad ipsum, non potest malitia ratihabitionis retrotrahi ad tempus commissi delicti. Quamobrem, si tēpore delicti ratū habens erat ebrius, furiosus, infans, dormiens &c. non innodatur ex ratihabitione. *Ita Syluester in Summa ver. Consensus num. 6. Nauarrus plures allegans in Manuali Cap. 27. nu. 233. Suarez De Censuris Disp. 44. sect. 3. sub num. 23. Bonacina alias citans vbi suprà Vers. Tertia est, Scortia circa finem Theorematis referens Abbatem, & Io Andream, Duardus qu. 15. nu. 4. Vers.* Adde quod. *Sousa Relect. Bullæ Cœnæ disp. 64. num. 2. Molina De Iustitia, & iure Tom. 4. Disputatione 52. num. 4. & 5. & videtur sententia Bartoli in l. Si quis pro tempore ff. De Vsucap.* &c. & vera est communior opinio.

Nos tamen conformiter ad superius dicta inficiamur id esse necessarium, quia malitia ratihabitionis in eo consistit, quòd quis ratam rem habeat nomine suo factam, gratis autem effingitur omne aliud quod addatur tanquàm necessarium, siquidem non habet ratihabitio suam deformitatem ex virtuali mandato, vt supponit prædicta sententia, sed ex eo quòd quis sciens, & prudens approbet suo nomine factum. Quid enim suffragari potest quod Ratum habens tempore commissi delicti fuerit ebrius, aut dormiēs, cum (si attendatur mandatum vt prædicti Authores volunt) potuerit mandare ante ebrietatem, vel somnum, & nihilominùs tempore ebrietatis, vel somni executione mandati innodari? Quapropter non obstat fundamentum oppositū, quia approbatio facti intuitu ipsius, eadem esse potest si tempore commissionis fuerit habilis mandare, ac si non fuerit, omninò enim accidentarium id est, & extrinsecum approbationi, licèt enim esset impotens ad mandandum expressè, non fuit tamen impotens, quin intuitu ipsius factum patraretur, quod sufficit, vt superiùs diximus. Imo iste voluntaria ratihabitione cedit beneficio inhabilitatis. quia ita animo se ostendit dispositum, vt habilis esse voluerit, & habilem fuisse se reputet. Cæterum in ratihabitione, licèt dicatur comparari mandato, non esse omnimodam similitudinem requirēdam, alibi diximus. *Pro nostra autem sententia* stant alij omnes, qui prædictam conditionem non adducūt, vt in specie Alterius.

89 Alibi etiam diximus, cum in actus internos Censura non cadat, ratihabitionem debere esse signo aliquo exteriori manifestatam, non in solo corde latentem, quòd in materia percussionis notarunt Glossa, & Doctores *ad cap. Cum quis De sent. excomm. lib. 6.* Quibus autem signis manifestetur, dicimus quod verbis, vel nutibus, & operibus, vt Ciuilistæ *ex l. Paulus ff. Rem ratam haberi.* Quibus addenda est omissio, ex qua prudens quisquè conijcere possit, factum illi probari. Pro quo videnda ea quæ de manifestatione heresis diximus Cap. 1. à num. 94. Verba autem debent esse expressa, exempli gratia *Benè fecisti, Gratias ago*, aut virtualiter approbantia, cuiusmodi sunt laudes facti, & illius defensio, etiam si non fiat coram ipso executore Factis manifestatur, vt donando executorem, tutando ope, & auxilio, occultando, aut ob eam rem habendo chariorem &c. *arg. §. Pauonum. Vers. In ijs Inst. De rerum diuision.* Omissione tandem, vt non puniendo, si ad ipsum spectet &c. *Vgolinus hic, vers. vel ratum habentes n. 2. Alterius Cap. 6. col. 6. et 7. Duardus quæst. 15. num. 2.*

90 Sunt qui aliquando primùm non ratum habent factum, sed deinde post aliquod tempus approbant, de quibus dubium est an innodentur. Et respondet negatiuè *Vgolinus loc. cit. num 6. Alterius col. 8. in fine Sousa Disput. 64 num. 5. et Duardus quæst. 16.* (licèt Duardus loquatur tantùm de actionibus, quæ tractum non habent successiuum, secùs enim sentiendum arbitratur de alijs, vt est detentio, hæc enim durans, & si à principio reprobetur, inducit Censuram, si deinde probetur; quæ est etiam opinio *Suarez nu. 71. & Fillucij qq. Moral. Tract 16. nu. 238* & vera est, sine difficultate) ex sententia *Federici de Senis Consil. 238 Incipient. Scribatis. Ancharani in cap. Cum quis, num. 15 Geminiani nu. 7. De sent. excomm. lib. 6. Socini in cap. Sicut tuis nu. 17. Abbatis num. 8. De Simonia.* Tùm quia factum regulariter intelligitur de prima vice *arg. l. Boues §. Hoc sermone ff. De Verborum signif.* Tum quia sicut statim approbando in excommunicationem incideret, esto deinde improbaret ita è contra immunis esse debet, si statim improbet, esto deinde ratum habeat, cum quod operatur propositum in po-

post-

posito operetur. & oppositum in opposito *l. fin. ff. De Legat. 3.* Tum quia prima reprobatione dissoluitur virtuale mandatum, quod præsumitur in ratihabitione, cum declaret eius nomine noluisse delictum esse patratum. Tùm tandem ex *cap. Sicut tuis De Simonia* vbi non dicitur cõmittere Simoniam, qui solutioni pecuniæ pro beneficio contradixit, quamuis deinde consentiat. Subditque Vgolinus secùs esse si dolo id faciat, putans scilicet sic euadere Censuram cum alioquin animum ratihabendi seruet, tunc enim contrahitur Censura. Quod additum difficultate caret, & recipiendum est, sed quoad primum dictum videtur probabilius oppositum, quod asseuerat *Bonacina punct. 1. num. 35.* videlicèt, esse locum excommunicationi, cum quis post semel factam reprobationem approbat. Siquidem vera interuenit ratihabitio, quæ omninò nõ tollitur per priorem reprobationem, sed tantùm pro ea vice, cum enim sit crimen post factum, omni tempore quis eius potest esse reus.

Ad rationes autem contrariæ sententiæ respondetur factum intelligi de prima vice, qua committitur, & sic ratihabitio tenet pro prima vice, qua habetur etiamsi antea interuenerit reprobatio, quia prior reprobatio non perimit, impedituè omnem futuram approbationem. Paritas aũt inter ratihabitionẽ antecedẽtẽ reprobationi & reprobationẽ antecedentẽ ratihabitioni in eo tenet, quod sicuti delictum consumatum, & perfectum per retractationem verè non euacuatur, ita antecedens reprobatio non tollit, quin deinde esse possit approbatio, non autem currit paritas, quòd sicuti etiamen retractatione non tollitur; ita reprobatio non possit noua approbatione vitiari; quomodo enim semel reprobatum, alia vice probari non poterit? Illud autem de virtuali mandato suprà reprobatum est, & sicut potest quis reuocare mandato iterum subdi Censuræ, si iterum det, ita etiam siquis declarauerit, displicere sibi quod suo nomine delictum sit patratum, potest alia vice subdi Censuræ, si rursus probet, quòd suo nomine sit patratum. *Ex text. in cap. Sicut tuis. De Simonia* nihil firmum colligi potest, nisi potius nobis faueat, quandoquidem dicitur in casu prædicto, nihil debet tibi ad poenam, vel culpam imputari, nisi postea consenseris.

91 Nec illud exploratum est, quantùm censeatur durare præceptum de non ratum habendo an scilicèt locum habeat excommunicatio etiãsi post longum tempus à delicto patrato quis ratũ habeat. Ex vna enim parte non videtur ad tantũ excommunicatio extendi, quia ficta illa retrotractio ad mandatum in qua consistit ratihabitionis malitia non videtur fieri ad crimen, nisi sit recens, nec induit vllo modo rationem mandati quoties delictum longo est tractu remotum quia non amplius est fingere, quòd ad seruatur ratum habenti. In altera tamen parte sistendum est cum Vgolino loco citato, quia sicuti de mandato quis tenetur, etiamsi longo tempore post sequatur delictum, si culpabiliter desijt reuocare ita & de ratihabitione; quia non attenditur, quatenùs de præsenti fingitur influere in delictum, sed quatenùs influxisse de præterito; prout nimirùm exequens commisit sceleri. Id autem locum habet quolibet tempore post delictum, etiamsi remoto.

92 Rursus ambigitur, an mandatarius incidat ratum habendo delictum sibi mandatum, sed patratum per alium, non videtur enim incidere, quia exequens, mandantis nomine regulariter, non mandatarij, facit. Respondeo tamen incidere, quoties iste alius exequens, non solum ratus est, facturum se rem gratam mandanti sed etiam mandatario. Nam quamuis secundum se mandatarius nulli alij executionem mandati impositurus fuisset, diximus tamen non esse necessarium ad ratihabitionem quòd Ratum habens actualiter fuerit dispositus ad mandandum, licèt iuris fictione talis præsumatur. Vnde nil suffragatur quod mandatarius non sit is, cuius nomine principaliter agitur. Secùs est, si intuitu solius mandantis alter hic exequens agat. Vgolinus in hac re opinari videtur, quòd iste mandatarius incidat tanquam mandans, vel Consulens. Verùm si ipse, net expresse, nec implicitè huic alii mandatum, aut consilium dedit, non video, quo ex capite possit incidere, nisi ratihabitionis.

93 Demùm lis est quædam in hac materia de nomine potiùs, quàm de re, in actionibus, quos tractum dicunt habere successiuum, cuiusmodi est detentio, an si quis eas suo nomine factas adhuc durantes habeat ratas, irretiatur tanquàm ratum habens, vel tanquàm Mandans, si non liberet cum ad ipsum spectet, supponimus siquidem tanquam receptum excommunicationi locum esse, si in duratione approbetur læsio, tàm nomine ipsius approbantis facta, initio licèt reprobata, quam si ab initio non fuerit ipsius nomine facta, sed eius intuitu manuteneatur *Duardus quæst. 15.* opinatur hunc incidere ob ratihabitionem *Bonacina punct. 1. nu. 23. vers. Hinc sequitur*, disiunctiuè loquitur, ex ratihabitione, vel ex mandato. Lis est, vt dicebam de nomine, sed re vera videtur etiam intercedere virtuale mandatum; quia is, cuius nomine durat detentio, ostendit in posterum sibi gratum futurum id, quod alter exequitur, in quo diximus consistere virtuale mandatum. Non arbitror tamen necessarium esse, vt alij putant, quòd sciens actionem nomine suo durare, impediat, r. tentionem verbi gratia, & curet dimissionem. Quia ad effugiendam Censuram, sufficit quod innotescat, se nolle detentum ab alio, intuitu sui detineri, quicquid deinde exequens nomine adhuc illius velit prosequi. Cæterum dimittere, & impedire teneretur tantum sub Censura, quando detentus in ipsius esset potestate, vel ad ipsum impedire spectaret ex officio, iuxtà alibi dicta.

94 Tertio loco de consilio agendum. In quo explicando, illud primò controuertitur, an consilium propriè dictum, non solùm suasiuum, sed etiam instructiuum comprehendat. Et nos licèt alibi vtrumquè sub eo concluserimus, loquendo tamen propriè diximus *Cap. 11. nu. 37.* cum Reginaldo, consilium instructiuum pertinere potiùs ad fauorem, vel auxilium. Nam cum ex cõmuni doctrina hæc inter auxilium, & consilium

ita.

statuatur differentia, quòd ex consilio quis non redditur potentior ad crimen, sicuti redditur ex fauore, consilium autem instructiuum reddat potentiorem, sequitur manifestè quòd propriè consilium non sit. Attamen quia grauius est aliquádo consilium instructiuum, infertur communiter quòd damnato consilio in malesiciis comprehédatur vtrumque *iuxta l. In furtis ff. De Furtis*, vbi habetur in hæc verba *Consilium autem dare videtur qui persuadet, & impellit, atque instruit consilio ad furtum faciendum.* Et quicquid sit de hoc, quod ad explicandam propriam naturam actionum diximus non superfluè; quoad præsentem Censuram, cum damnetur fauor, dubium non est, quin vtrumque comprehendatur consilium. Innodatur igitur, qui suadet, hortatur, impellit, suggeritquè læsionem alicuius Prælati in nostro Canone expressi, vel instruit de modo illius; qua via, tempore, & facilitate id faciat, etiam si aliàs non persuadeat, vt faciat. Doctores *in cap. Peruenit De sent. excomm.* plura de hoc. Qui autem diceret, aliàs licere, aut bonum futurum ei, qui læderet; expressè tamen diceret se non suadere, videtur à Censura immunis, dummodò dolus non interueniat, expressus, quia velit, hoc non obstante Consiliarium suaderi, aut virtualis, quia p æuiderit, vt re vera præuidere tenetur, inde eon filiarium monendum esse, vt lædat. Ratio est quia sine huiusmodi dolo, nec simplex consilium, nec instructio datur. Imò non crediderim improbabile, excusari in consilio instructiuo eum, qui sine dolo de modo instrueret, verbi gratia inquiens, tali, ac tali modo rē patrari posse, si patranda esset, se tamen nec perpetraturum, nec consilium alteri daturum ad perpetrandum. Is enim non dicitur propriè dare consilium, sed nec instructionem actualem, si præcauit, vt suprà. Lex autem illa *In furtis*, præterquàm quod est per verbum *videtur* fortè non comprehendit nudam instructionem, sed quæ cum consilio, idest suasione, coniuncta est. Comprehenditur tamen, sub consilio indirecta suasio, eius nimirùm, ex quo sequitur Prælati læsio, vt qui suaderet dirruendam turrim, in qua esset Prælatus, si fiat malo animo. Notauit *Vgolinus ver. Consilium, & Duardus quæst. 17. num. 3.* Addentes, idem esse si quis ijs, quos nouit suam voluntatem impleturos, dicat se libenter de tali Prælato vindictam sumpturum. Verùm vt constat ex supradictis his casus constituit potius virtuale mandatum, & implicitum; quàm consilium.

95 Consilium debet esse efficax ad opus vt *Cap. II. num. 39. & Cap. VII. num. 134* diximus, cum Glossa, & communi Doctorum sententia *in cap. Fœlicis De Pœnis lib. 6. et in cap. Nuper. De sent. excomm. ex textu in cap. Sicut dignum §. Qui verò. De Homicidio*, videlicet, esse debet de facto promouens crimen, vel quoad substantiam, vel quoad qualitates, vt quia tali modo crudeliùs, faciliùs, citiùs &c. faciat. patrare, vnde excusetur à Censura ille, qui licèt consilium dederit, aliunde tamen, seu ex alterius consilio crimen ad actum deuenisse reperitur. Nec obstat quod dicto *Cap. VII. num. 134.* diximus, sufficere si consilium sit efficax in actu primo, idest quod possint ex eo induci, & tunatri infideles ad inferendum fidelibus damnum, non esse autem necessarium quod de facto inducantur, & inferant, non obstat, inquàm, quia in eo Canone consilium damnatur inter actiones principales, hic autem damnatur inter accessorias, vt patet, & adhuc inferiùs dicetur. Accessoriarum autem actionum natura est, vt sumantur, prout actu ad principale concurrunt, & ideò non sufficit in præsenti, quòd consilium sit efficax in solo actu primo, seu in potentia. Quòd coactus sum hic iterum monere, ab Vgolino, qui in præsenti non approbat limitationem eorum, qui dicunt tantùm induci Censuram ex consilio sine quo aliunde effectus ex alio consilio non sequeretur. Vult enim Vgolinus consulentem, cuius tamen consilio non sequitur opus, innodari nanquàm fautorem. In duobus tamen decipi videtur Vgolinus. In eo primùm, quòd putat consilium semper comprehendi sub fauore, vt ait *Vers. fauorem* ac proinde damnari, etiam in particulari non expressum; quod nos cum communi reiecimus *Cap. II. num. 37.* Si igitur consilium vt Censuræ subiaceat requirit esse efficax, defectu huius conditionis non poterit subijci tanquàm fauor. Secundò in eo, quòd putat sub tem Censura damnari, etiam si non sit efficax, quod est falsum *text. in cap. Fœlicis sunctā Glossa in ver Fauorem*, & in *Ver. Simplici fauore*; vbi etiam communiter Doctores *De Pœnis lib. 6.* enim, *nudo consilio*, aut simplici fauore culpabiles non subduntur excommunicationi sed pœnæ Iudicis arbitrariæ. Quod valdè notabile est; in praxi enim multi à Censura reperientur immunes, si examinabitur, quid necessarii iuot operi contulerit. Quomodo autem in consilio præsumendum sit, an fuerit efficax, nec ne; patet ex dictis sufficienter, & plura desideranti videndus Alterius,

96 Demùm quoad consilium rogabis, an in præsenti locum habeat quæstio, solumnè consilio cum dolo damnum subiiciatur Censuræ, vel etiam quòd non datur cum dolo. Instituit hanc quæstionem *Syluester in Summa ver. Consilium nu. 8.* Et respondet consilium fraudulentum puniri, non aliud, quæ est sententia *Glossæ in cap. Nuper in ver. consilium impendendo. De sent. excomm. & in cap Sicut dignum §. Qui verò Ver. Prouocassent, & Cardinalis ad Clement. 1. qua Episcopus à læsione tuetur, num. 9. De Pœnis.* Quod probari potest *ex cap. Nullus ex consilio, dummodò fraudulentus non fuerit, obligatur. De Regulis Iuris lib. 6. & ex l. Consilij ff. eod & l Eleganter in fine ff. De Dolo.* At verò *Alterius cap. 6. col. 19 et Duardus quæst. 17. sub num. 3. vers. Quod quidem verum*, sentiunt ex vtroque quem innodari consilio. Ego verò opinor huiusmodi quæstionem non habere locum in præsenti, quia in malesiciis nō datur distinctio consilij fraudulenti, & non fraudulenti; Sufficit enim si consilium ordinetur ad delictum inhibitum, vnde ille solùm est excusandus, qui id consuleret ex quo indirectè sequeretur Prælati læsio, ipso tamen ignorante, vel inculpabiliter in aduertente, tale secuturam læsionem, vt diximus nu. 94. circa finem. In aliis autem casibus semper

per adest dolus, quia numquàm potest esse licita huiusmodi offensio, licèt aliquando non inducat Censuram, vt notauimus ad Clausulam *Omnes.* Et hæc est sentẽtia *Panormitani in cap.Nuper num.7. De sent.excomm.* Quod igitur dici solet neminẽ teneri ex consilio, nisi fuerit fraudulentum, vt probatur ex Iuribus pro sententia Syluestri citatis, locum habet tantùm in contractibus, in quibus consilium dans non tenetur actione de dolo ei, cui datum est consilium, quando consilium malos parit effectus, nisi fraudulenter dederit. Diuersa autem est ratio, quando consilium versatur circa maleficium, quia tunc dans non tenetur actione de dolo, sed actione de ipso maleficio, quod consulenti adscribitur *arg. c. Siquis viduam 50. d. cap. Sicut dignum 6. Qui verò De Homicidio. Ita Alterius loco citato ex sententia Glossæ, Dyni, Io. Andreæ, & Bartoli.*

97 Tàm autem consilium, quàm auxilium, & fauor in præsenti accipienda sunt in ordine ad crimen, non autem ad criminosos; & sententia eorum, inter quos videtur esse *Alterius cap.6. col.16. in fine*, qui ad criminosos referri volunt, ex errore prouenit, quod legant; seu præstantes eis auxilium, consilium, & fauorẽ, cum tamen emendatiores Bullæ habeant, seu præstantes in eis, quod crimina respicit, iuxta notata Tomo priore Cap. II. num. 41. Imò etiam si diceretur *præstantes eis* absquè præpositione *in*; adhuc probabile esset, id ad crimina esse referendum, quia vox *eis*, cum sit relatiua proximiorum vt alibi diximus, hoc loco non debet referri ad interficientes mutilantes &c. Sed ad crimina; quæ proximiùs fuerant expressa; ibi, *Nec non eas mandantes* idest crimina, *vel rata habentes*, quibus subnectitur *vel eis dant auxilium, consiliũ, vel fauorem.*

Inde autem infertur quoad Bullam non innodari auxiliantes criminosis post crimen, seu extra crimen sine ordine ad illud, licèt aliqui oppositum velint, vt *Alterius Cap. 1. et Nauarrus cit. num.67. vers. Septima quod*, quatenus docet defensantes criminosos, qui in *Cap. Fœlicis De Pœnis in 6.* comprehenduntur, concludi hic sub auxilio. Et sic non irretitur, qui receptat, aut defendit læsorem Prælatorum, ne pœnam luat, ot satisfaciat iniuriam passo, aut curat ne restituatur spoliatus aut reuocetur eiectus, vt benè *Duardus quæst.6. num.2. et 6. Suarez num.71. Bonacina punct.3. num. 12. Sousa disp.65 num.3. et 4. et aliquando Alterius Cap.6.* passim sibi constans. Si tamen antecedenter ad crimen receptatio, aut defensio promissa fuerit, aut sub fiducia illius commissum delictum, cuius fiduciæ spem culpabiliter dederit receptans, aut defendens, tunc locum habet Censura: quia hæc promissio, aut fiducia censetur fauor antecedens. Quod autem in *cap. Fœlicis De Pœnis in 6. et in Clement. 1. eod. tit.* huiusmodi receptatores, & defendentes comprehendantur, quo innixi sunt, qui putarunt, etiam in Bulla Coenæ comprehendi, non facit, quòd debeant in Bulla comprehendi, quia ibi exprelsè recensiti sunt, non autem hic, quod potiùs arguit oppositum, si enumerantur vbi Pontifex eos vult esse damnatos.

Aduerte tamen defensionem auxilium, & receptationem post factum posse inducere censuram ex ratihabitione. Nec tamen semper hæc ratihabitionem denotant, qui a potest esse ex miseratione, amicitia, consanguinitate, spe lucri &c. In actionibus autem, quæ tractum habent successiuum quamdiù durant non posse sine Censura, defensionem, acceptationem, aut auxilium criminosis impendi videtur asseuerare *Duardus quæst. 17. in fine Alterius Cap. VI. col. final.* sed non sunt audiendi, si de fauore ipsis criminosis impenso, absquè eo quod ordinetur, vel influat in crimen, fit sermo, quia aliud est defendere criminosum, etiam durante crimine, ne poenas luat, vel aliquid patiatur, licèt indirectè, & præter intentionem sequatur, quod crimen continuetur, vel non restituatur eiectus, &c. aliud est defendere quatenùs crimen patrat, seu quo patrare non desinat, illud enim verba Canonis non comprehendunt, sicut hoc.

98. Cætera de auxilio, & fauore ex locis initio huius Clausulæ citatis petenda sunt, quæ hic iterum copiosè examinant. *Vgolinus. vers. Nec non ea Mandantes, & vers. Seu præstantes in eis. Alterius toto Cap. 6. Duardus quæst. 17.* Solùm aliqua subiungimus ab ipsis asserta, quæ nobis iuxtà alibi dicta probanda non sunt.

Vgolinus Vers. Fauorem, ait eum dici fauere, & incidere, qui consultus non dissuadet. Eo fundamento, quòd si sequatur homicidium, vel mutilatio, iste fit irregularis, iuxtà Innocentium, & alios quos refert, & sequitur. *Soccinus in cap. Ad audientiam quæst.96. De Homicidio.* Sed quicquid sit de irregularitate, à qua ad excommunicationem non semper valere argumentum diximus sæpius Cap. IX. negamus in præsenti locum esse excommunicationi; quia fauor, & auxilium dicit operam positiuam, vt alibi dictum est. Hic autem ex non dissuasione (quamuis dissuadendo, futurum fuisset vt impedisset crimen) non promouet positiuè. Nec dissuasio dicitur fauor nisi respectu illorũ ad quos dissuadere spectat ex munere, quæ est in similibus constans nostra sententia.

99. Eademquè de caussa non prohibens eum possit, non incidit, nisi teneatur ex munere, seu iustitia, aut nisi conniuentia, & taciturnitate sua dolosè in caussa sit, quòd delinquentes animosiores fiant, & promptiores ad patrandum delictum, tunc enim non se habet merè negatiuè. Quicquid in contrarium idem Vgolinus vbi supra *Alterius cap.6. col.10. & col. 18. Duardus. quæst.9. & quæst. 23. num.15.* qui volunt non impedientes delictum, cum possint, innodari. Non obstat tamẽ pro his Authoribus *cap. Quanta*, in quo nituntur, *De sentent. excomm.* vbi non obuiantes percussioni Clericorum dicuntur fauere, & innodari. Tùm quia, cum simus in odiosis non omnis extensio facta in materia Canonis Siquis suadente, nostro huic est applicanda. Tùm quia non dicitur in eo *cap. Quantæ*, quod generaliter non obuiare sit facere, sed quod ita interpretetur & fingat lex, sibi, *fauere interpretamur*; quæ fictio non est vbiquè admittenda. Tum quia iuxtà Glossam, Doctorumquè acceptiorem sententiam ibi non est sermo generaliter

de omnibus, sed tantùm de ijs quibus ex potestate, quam in alios habent, competit impedire, vt alibi. Ita nobiscum sentit hic *Bonacina puncℓ. 3. nu. 14.* Quapropter poterit censeri immunis a Censura, non solùm qui carens dolo non impediuit, puta ex incuria, aut ne in alterius fartis se ingereret, vel ne se alicui periculo exponeret, verùm etiam qui dolosè se habuit, animo vt sequeretur delictum, & consentiendo in ipsum; modo animum suum aliter non ostēderit, ex quo positiuè aliquid cooperatus sit, quatenùs ex eo moti sint delinquentes, vel animosiores facti &c. Quod autē dicitur agentes, & consentientes pari poena puniri intelligendū est, quādo cōsentiētes consensum produnt, & ex eo concurrunt ad delictum, vel sunt aliquo modo caussa ipsius *Glossa in cap. Quanta Vers. Consentientes De sent. exc.*

At dices obligatio tuendi hos Prælatos, eorumquè læsionem impediendi penès omnes est, cum hæ sint personæ publicæ vt ait *Glossa* in simili ad cit. *cap. Quanta vers. Interpretamur*, circa medium. Vel saltem erit hæc obligatio quoad famulos familiares, vel subditos ipsorum *Prælatorum*, nam sicut *Prælatus* tenetur defendere subditum, ita è conuerso, iuxtà ea, quæ notat Abbas *in cap. 1. nu. 5. De Officio Delegati. Glossa in l. Culpa caret ff. De Regulis Iuris Bartolus in l. vtrum ff. ad l. Pompeiam. De Parricid.* & alij.

Respondetur tamen huiusmodi obligationē esse ex sola charitate, non autem ex iustitia; licèt illa maior sit, quoad hos Prælatos, & adhuc maior, quàm in cæteris in eorum familiaribus, vel subditis. Ex iustitia autem est tantùm penès Principes, Prælatos, Iudices, Ministros, heros, pedagogos &c. Ad incurrendam autem Censuram ob non impeditum crimen, necesse est quòd obligatio impediendi oriatur ex iustitia vt alibi diximus, & docet *Nauarrus in cap. Non inferenda nu. 26. 23. q. 3. & in Manuali Cap. 24. nu. 20.* Nec ex eo quòd huiusmodi Prælati dicantur personæ publicæ, necessariò deducitur, quod eas tueri, teneantur omnes ex iustitia, prout saltem iustitia dicit obligationem ex munere, & officio: licèt sit ex iustitia, prout dicit obligationem ex quadam æquitate, et congruentia.

100 Ille ergo erit etiam excusandus, qui potuit opem ferre nec tulit, etiam si tantùm clamando potuisset læso opitulari. Contra eumdem Vgolinum. Pro quo non facit. *l. 1. & l. Cum Dominus ff. ad Syllanian.* Nam etsi contra hos aliquid præsumat lex in foro externo, non deducitur tamen re vera, ex non clamore contrahi excommunicationem, quæ grauissima est omnium poenarum.

Quamobrem sciens futurum delictum, nec prodens, excusatur similiter quoad præsentem Canonem Facit enim *l. Culpa caret* vbi *Glossa* De *Regulis Iuris.* ex qua habetur ob solam scientiam, & notitiam criminis neminem venire puniendum, Quod licèt exceptionem habeat in aliquibus casibus, & quoad fauorem aliquarum personarum, contra quos imminet delictum, tamen in poena excommunicationis id non est recipiendum, nisi expresè disponatur; ideò enim *Pius V. in Const. Infælicis sæculi*, de qua infrà, scientem conspirationes in Cardinales, & non reuelantem, expresè subdidit, vt subdi non censeâtur, vbi nō est expressum. Non inficior scientem teneri, si potest, impedire delictum manifestatione, & per consequens peccare, si non manifestet, præsertim interueniente dolo, id enim probant iura allata per Doctores præcipuè *Duardum quæst. 59. nu. 8.* Inde tamen non debet inferri quod is excommunicatione lata contra crimen ipsum patrantes, vel cooperantes, puniatur. Contra prædictos Anthores *Duardum* scilicèt, *Alterium, & Vgolinum*, qui seclusa etiam *Const. Pij V.* volunt ex præsenti Canone Bullæ irretiri.

Tandem contra eumdem *Vgolinum num. 5.* patet non innodari qui negat pecunias dicenti, se velle lædere Prælatum, nisi pecunias det, quā suam sententiam Vgolinus ait esse *Glossa in can. 1. 83. d.* ex initio eius distinctionis, & ex *cap. Non satis 86. d.* & aliorum quos refert Soccinus *in cap. Ad audientiam, quæst. 98. De Homicidio.* Et probat ex *c. Pasce 86. d.* & ex *cap. Quanta De sent. excomm.* Patet, inquam, sic negantem pecuniam non innodari, quisquis ille sit etiam obligatus impedire ex officio crimen, quia quicquid sit an aliquando teneatur dare, tali negatione non est causa positiua promouens delictum sed tantùm non prohibens. Glossa autem in contrarium allata ait tantùm esse aliquorum sententiam asserentium, quemlibet teneri pecunia redimere vitam alterius, ipsa verò simpliciter refert, nec subscribit. Eoquè admisso, quod ad summum ex citatis Iuribus deduci potest, non infertur ex hac omissione indui Censuras in fauentes latas. Et licèt iura aliquando non impedienti crimen adscribant; non est tamen sermo de huiusmodi non impeditione; & quoad alias, est valdè impropria adscriptio, solaquè Iuris fictio. In excommunicatione autem toti rigori standū est, vt alibi diximus.

SCHOLION ELENCHVS.

1 AD cap. Siquis suadente 17. q. 4. *explicatur, quid addat supra percussionem violentarum manuum iniectio.*

2 *Ad* cap. Foelicis De Poenis lib. 6. *contra Læsores Cardinalium; latiùs ne pateat, quā Bulla Cœna.*

3 *Idem ad* Clement. 1. De Pœnis; *contra læsores Episcoporum.*

4 *De* Extrau. super gentes, *Inter communes, De* Consuetudine, *quid pro Legatis caueat non contentum in Bulla.*

5 *Idem pro Legatis, et Gubernatoribus Marchia Anconitana, super* Extrauagante Dierum crescente *Ioann.* XXII. De Pœnis.

6 *Constitutio* Temeratiorum, *Concilii Lateranensis, pro domibus Cardinalium tempore vacantis Sedis.*

7 *Plura de obligatione manifestandi conspirationes aduersus Cardinales, iuxtà Const.* Infęlicis sæculi *Pij V.*

DIximus in superioribus falsam esse sententiam eorum, qui tàm latè patere volunt Canonem Bullæ, quàm iura, quæ initio Capitis retulimus, dispositiua in rem præsentem. Nunc autem id confirmandum est, explicandumquè de more, qui nàm læsione prædictorum Prælatorum delinquentes, non carpantur Bulla Cœnæ, carpantur tamen iuribus, & Constitutionibus prædictis.

1 Attendendus est igitur primò *Canon Si quis suadente* 17. q. 4. qui in hos Prælatos, quatenus Clerici sunt, vel monachi, manus violentas iniicientem anathemate percutit reseruato. Latiùs quippè patet manus violentas iniicere, quàm percutere, quæ est læuior, inter punitas à Canone, Bullæ actio. Potest enim esse violenta manuum iniectio, quæ tamen non pertingat ad percussionem, vt diximus, *num.* 25. contra Duardum. Consideratur autem in hoc magis vis, aut violentia, quàm quòd immediatè manus iniiciantur, vt probatur *ex cap. Nuper*, & aliis similibus *De sent excomm.* Desumpta tamen est denominatio à manu, tanquàm à principaliori, quia manus est instrumentum consuetum, quo vis iniuriosa solet inferri. Vnde punitur hoc Canone omnis actio externa iniuriosa, & violenta, in facto, seu opere consistens, contingens personam immediatè, vel rem adhærentem ei, aut deferentem, seu continentem eamdem. Ex qua descriptione satis deduci potest quænam vis excommunicetur, quod latè, & diligenter examinant scribentes ad prædictum Canonem. Nos autem, qui de Bulla curantes iutium declarationi, non nisi breui (hanc Scholion sonat) insistimus, omisso controuersiarum examine, aliquos casus iuxtà receptas, aut probabiliores sententias recensebimus; innuentes quod controuersum est, illud præmonentes; multos eorum, licèt non sub percussione, sub hostili insecutione, etiam in explicato Canone Bullæ contineri.

Excommunicatur ergo omnis violenta manuum, brachiorum, aut alterius membri iniectio, etiamsi non fit ad percutiendum, sed ad detinendum, premendum, aliquid de manibus eripiendum, extrahendum ab aliquo loco, propellendum, & ad cætera similia. Et quod dicitur ad eripiendum aliquid, intelligitur, etiam si manus eius, qui infert vim, non attingant immediatè personam, sed tantum rem, quæ eripitur.

Expoliatio vestium, vel dilaceratio, vel per ipsas detentio, tractio &c.

Iniectio, seu proiectio rei cuiuscumque, etiam non aptæ inferre percussionem propriam, aut dolorem; vt pulueris, emunctorij &c. etiam si ad solas vestes Clerici perueniant, Item conspuitio & aquæ perfusio, ...

Percussio equi, cui Clericus insidet, vel alia vis equo illata, detinendo, cogendo, aut frænum conscindendo, vel de manibus insidientis eripiendo. Secùs esse videtur si Clericus actualiter ei non insideat, etiam si eius vsui sit.

Obseratio ostij, aut similium, ne Clericus exire facilè, & sine dedecore valeat, sicut etiam positio Custodum, ne possit ab aliquo loco exire etiam ad solum dedecus inferendum Secùs est, si detentio in aliquo loco fiat solo verbo, præcepto, vel metu verbis incusso, sine alio facto. Idemquè est deiectione ab aliquo loco.

Insecutio, ex qua Clericus cogatur se præcipitem dare, vel alio modo se lædere. Secùs est si fortuitò fugiendo cadat, licèt aliqui valdè probabiliter, etiam ob casum velint induci Censuram. Ex sola autem insecutione non inducitur, quia metus etsi tunc facto inducatur, tamen vis non pertingit ad personam, quæ libera est, quod in detentione non fit.

Expoliatio vestium Clerici dormientis, aut furtum eius crumenæ, vel alterius rei, secundùm aliquos non subditur Censuræ, quia re vera non interuenit violentia. Id quod aliqui admittunt, etiamsi ob id Clericus domi postea commorari cogatur inuitus, vt potè vestibus carens. Verumquè tamen alij negant, quia interuenit vis, etsi non videatur talis, quatenùs patiens, eam non repellit, præsertim si cogatur manere domi, aut exire cum dedecore, interuenit enim tunc grauis iniuria, quæ sufficit, Vnde aliqui ampliant, excommunicationem habere locum, etiam si vestes eripiantur, dum eas exutus dormit Clericus aut quid aliud agit.

Difficultas etiam est quando ex solo metu sequatur aliqua Clerici læsio, quia ex metus apprehensione aliquid patiatur, vt cum verbi gratia inuitus quis detinetur domi solo timore corporalis læsionis ex antecedenti insecutione, dù tamen nullus est, qui actualiter domum obsideat aut si timore intereat, vel contridat, dum hostes eum persequuntur, & ad timorem strepitum laxati bellici tormenti efficiunt. Et quidem probabilior est opinio negans tunc esse locum excommunicationi, quia hoc loco vera vis, & metus non autem imaginata, et apprehensa, puniuntur, nec enim strepitus ille, aut quid simile de se sufficiens est læsionem inferre, sed ex inani apprehensione.

Etiam de eo, qui aliquid noxium præbet in cibum, potum, aut medicamen controuertitur. Aliqui asserunt excommunicationem induci, si lethum inferat, quasi alia læsio citrà mortem non induceat; quod videtur omninò improbabile. Alii inquiunt non induci, si læsionē non inferat, quòd si inferat, tunc tantū induci, quado passio est actualis, non antea; quia tunc incipit vis. Alii tamen sentiunt tunc induci, quando applicatur res noxia, ac proinde etiam si passio non sequatur, quia vis censetur tunc incipere, cum inuitus sumat ille, non sumpturus si sciret rem esse noxiam. Quòd si etiam sciens sumeret, vis ob id non desinit esse ex parte offerentis, seu præbentis, quæ sufficit, eum vt dictum est *nu. 9.* lædens permittentem non effugiat Censuram. Quæ procedunt, si inscio rem esse noxiam, & ob id sponte sumenti vel consentienti hæc dentur; si enim aperta vi, non est dubium locum esse Censuræ, vel ex ipsa vi.

Licèt autem nostrâ sententia sit in hac materia non dari paruitatem læsionis, quod deberet esse receptum apud omnes, qui etiam conspuitionem, & proiectionem emunctorii, vel chirotecæ volunt esse damnatam, quia si attenditur, vt facentur ratio iniuriæ, & dedecoris, hæc inest in manuū iniectione quacumque; eò præsertim quod at-

attenditur læsa dignitas Clericalis; conscientijs tamen consulens moneo, plurium esse sententiã, & ob id practicè probabilem, quia plures sequuntur, actionem ipsam externam debere esse de se ita grauem, vt ipsa sola censeatur posse constituere peccatum mortale ex læsione, secluso etiam respectu ad internum prauum animum. Considerandam tamen dicunt actionem non solùm Physicè, & secundum entitatem, sed etiam moraliter, prout ignominiam, & iniuriam affert.

Aliquis ergo effugiens Censuram Bullæ Coenæ so quòd eius læsio in aliquem *Prælatum* ex expressis in illa, non pertingat ad percussionem, vel aliam actionem damnatam in Canone XI. poterit censeri innodatus *ex c. Siquis suadente* 17. *q.* 4. si aliquo modo ex explicatis violentiam intulerit. Quoad actiones autem accessorias nihil addo, quia mandatum, ratihabitio, auxilium, consilium, & fauor, ad quæ extenditur poena præd. *cap. Siquis suadente*, damnantur etiam in Canone Bullæ. Solùm omittentes impedire crimen hoc videntur ex *cap. Quanta De sent. exc.* Subdi illi Censuræ, quos diximus *nu.* 99. & sequent. ab excommunicatione Bullæ Coenæ esse immunes. Verùm quia, vt ibidem diximus probabilissima est sententia, quod illi tantùm omittentes *eo cap. Quanta* innodentur quibus ex officio, vel ex potestate in alios spectat non omittere, non autem generaliter omnes, & isti etiam sub Canone Bullæ comprehendantur, ideò non est quod longiùs immoremur.

2 Secundo loco occurrit *cap. Fœlicis De Poenis lib.* 6. quod de solis Cardinalibus loquẽs, non est extendendum, cum sit poenale, ad Episcopos, aliosuè *Prælatos* in Canone Bullæ expressos; vt aliqui volunt cum *Nauarro in Manual. Cap.* 27. *nu.* 67. *Vers. Secundo.* Qui ex eo quod in anterioribus Bullis dictum *cap. Fælicis* extendebatur ad Episcopos, aliosquè Prælatos, vult idem dicendũ esse ex mente Pontificis Gregorij XIII, cuius Bullam Coenæ anni 1583. non habentem talem extensionem explicat in meo Manuali. Verùm ex eo, quòd Gregorius extensionem abstulerit, potiùs arguendum erat, quod illud cap. maneat in terminis antiquis, solos complectens Cardinales. Et ita tenent alii sine controuersia, & in specie notauit *Suarez De Censuris Disp.* 21. *sec.* 2. *nu.* 68.

Nequè, eadem de caussa quia poenale est, extendendum est ad Summos Pontifices, quia post electionem iam non sunt Cardinales. Contra Bonacinam ad hoc *cap. Fælicis nu.* 5.

Quoad actiones principales nulla damnatur, quam non habeat Canon Bullæ. Licèt enim expressè dicatur, vel socius fuerit facientis quod non habetur in Bulla, tamen, (si hunc velimus esse principalem, & non potiùs accessorium) quo modo continetur sub fauore, vel auxilio) receptum est socios criminis inter ipsos criminosos computari, vt sæpius diximus, et tenet loco citato *Suarez nu.* 72. *& Filliuccius Tom.* 1. *qq. moral. Tract.* 16. *nu.* 243.

Etsi verò dum poena excommunicationis imponitur, dicatur; Ex insecutione prædicta ipso facto excommunicationis sententiam quis incurrat; censendum est tamen non solam hostilem insecutionem anathemati subdi, sed etiam alias actiones expressas, quia vbi longum esset singula repetere mos est legum, aliquid vnum principale repetere, sub quo cætera sine dubio comprehenduntur. Monet autem ibi Glossa specialiter insecutionem memorari, quia ex percussione, aut captura certum erat excommunicationem induci ex *cap. Siquis suadente.* Cum hoc tamen stare debet, vel quòd restrictior huius *cap. Fælicis* reseruatio tangat etiam eos, qui alio modo læderent, quàm per hostilem insecutionem, vel quod alio nouo vinculo isti etiam innodentur, iuxtà notata *nu.* 54. Sunt autem actiones principales hostiliter insequi, percutere, capere; vel etiam insequentis, percutientis, & capientis esse socium.

Quoad accessorias additur receptatio, & defensio post factum scilicet ad tuitionem, & securitatem eorum, qui læserunt. Quæ duæ actiones per Bullam non puniuntur, ibi, aut posteà receptauerint, vel defensauerint scienter eumdem. Licèt *Nauarrus loco citato Vers. Septima*, velit iura, etiam quoad actiones accessorias non patere magis, quàm Bullam, loquens enim *De Clement.* 1. *De poenis*, quæ has easdem actiones exprimit, ait defensare (quod complectitur etiam receptare) comprehendi sub auxilio. Cæteri tamen nobiscum sentiunt, vt in specie Filliuccius loquens de receptatione loc. cit. & *Suarez eod. nu.* 72. optimè addens tunc receptationem, vel defensionem comprehendi sub Canone Bullæ, quãdo actio principalis adhuc maneret ob tractum successiuum, ita vt receptatio, & defensio esset fauor ad illam.

Has duas actiones explicauimus latè Cap. I. de receptatione, & defensione hæreticorum. Hic tantùm monemus ex ibidem dictis, excusari ab excommunicatione defendentes seruato ordine iuris, & receptatores consanguineorum affinium &c.

Aduertenda etiam est particula scienter; ex qua excusat omnis ignorantia facti, scilicet quòd receptatus, & defensus Cardinalẽ iniuriosè læserit, nisi talis ignorantia sit ad finem liberius errandi affectata, aut ingens temeritas, vt dicunt.

Qui defenderet, vel receptaret culpabilem in alijs actionibus, quàm prædictis, insecutione scilicet percussione, & captura, non innodaretur quia aliæ non damnantur actiones, puta eiectio, aut detentio, licèt parum consideratè aliqui dixerint omnes actiones Bullæ in hoc cap. puniri. Nec qui receptaret, defensaretuè mandantem, aut alia actione accessoria culpabilem Censuræ subiiciendus est; quia etsi ibi accessorii sine vlla disiunctione absolutè cum principalibus excõmunicentur his verbis, fuerit hostiliter insecutus, vel percusserit, aut ceperit, vel socius fuerit facientis, aut fieri mandauerit, vel factum ratum habuerit, aut consilium dederit, vel fauorem, aut posteà receptauerit, vel defensauerit scienter eumdem, & sic relatiuum *eumdem* possit respicere etiam mandantem, vel alios accessorios, tamen quia regulariter natura accessoriarum est ad solas principales actiones referri, ideò receptatio,

tatio, & defensio nonnisi ad principales criminosos referenda est. Et licet *Duardus Comment. ad Bullam Cœnæ lib. 1. Canon. XI. quæst. 12. num. 5.* voluerit hos excommunicari principaliter, ac proinde etiam non secuto effectu principali, incidere; quia Pontifex vtitur alternatiua æquè principaliter ibi, vel percusserit, vel fieri mandauerit &c. ex eadem tamen natura actionum accessoriarum, vt alibi fecimus, refellendus est. Esto enim, eo modo expressi innodentur æquè principaliter, non sequitur innodari, etiã non secuto effectu; quia quoties actio necessaria est, quamuis principaliter damnetur, non intelligitur consumata, nisi secuto effectu principali.

De extensione huius cap. ad Religiosos, vel Clericos familiares Cardinalium diximus *n. 49.*

Absolutio est reseruata, licèt aliquando Bonacina inter excommunicationes non reseruatas enumerauit; et quoad eam sic cauetur. Tàm insecutores, quàm alij supradicti (vnde omnes etiã accessorij comprehenduntur) tanti mali participes quamdiù in sua contumacia perdurauerint singulis diebus Dominicis, & festiuis, pulsatis campanis, & candelis accensis per omnes illius loci Ecclesias, in quo tantum facinus fuerit acceptatum, nec non Ciuitatum, & Diœcesum vicinarum excommunicati publicè denuncientur, nec ab alio, quàm à Romano Pontifice possint absolutionis beneficium obtinere, nisi dumtaxàt in mortis articulo constituti. Cum autem fuerint absoluti, priùs sufficienter idoneè caueant quòd inferendæ pœnæ parebunt, & auxiliante Domino poenitentiam peragent iniungendam, deinde per omnes illius loci Ecclesias principales vicinorumquè locorum diebus Dominicis, & solemnibus incedant nudi coram populo fæmoralia cantùm habentes, & ferulas deferentes in manibus, cum quibus per easdem Ecclesias publicè fustigentur ituri postmodum vltrà mare (quæ poena hodie commutanda est, cum Christiani nihil habeant vltrà mare vt adnotauit Glossa ibidem) & ibi acturi poenitentiam per tres annos ad minùs, nec exinde postmodum reuersuri absquè Sedis Apostolicæ licentia speciali.

Additur interdictum locorum, & Ciuitatum, aliquè poenæ de quibus ad nos non pertinet; & tandem excommunicatio in personas publicas non facientes seruare contenta in eo cap. quæ tamen excommunicatio reseruata non est.

c. 3 Tertio loco succedit *Clement. 1. De Poenis* aduersùs ledentem Pontifices, seu Episcopos quosuis. Quæ nõ est extẽdẽda ad Cardinales, quia in Episcopis attenditur Ordo, vt num. 52. dictum est, qui ordo non est in Cardinalibus. Et licèt aliqui velint extendendam etiam ad Episcopos nondùm consecratos, vt retulimus nu. 51. quia dicitur *quemuis Pontificem* receptior tamen est sententia Glossæ ibidem, & aliorum, solos protegi consecratos. Dicitur autem *Quemuis* ad cõprehendendos omnes, tam superiores, Archiepiscopos scilicet, & Patriarchas, ipsumquè etiam Summum Pontificem, quàm eos, qui Episcopatui renunciarunt, iuxtà tamen dicta nu. 54 Nullam actionem principalem damnat, quam non damnet etiam Canon nostræ Bullæ. Sunt enim tres tantùm, nimirum percutere, capere, & bannire. Bannire autem minùs latè patet, ac eijcere vt diximus nu. 60. Quicquid dicat *Toletus lib. 1. Instruct. Sacerdot. Cap. 26. num. 10.* Clementinam comprehendere quicquid comprehendit Bulla. Vbi est enim detentio, & hostilis insecutio?

Quoad actiones accessorias amplior est, quia additur defendens post factum delinquentes, & sub intelligitur defendens receptatione; receptatio enim defensio est. Is autem non comprehenditur in Bulla contra Nauarrum suprà citatum; nec accessorij incidunt nisi secuto effectu principali contra Duardum vbi suprà.

Cætera explicanda sunt iuxtà dicta num. 2. ad cap. Foelicis; admonendo specialiter, non innodari, qui defenderet reum electionis sine banno propriè dicto, aut alterius læsionis, quæ de illis tribus non sit. Absolutio est reseruata. Circa quam dispositur quoad denunciationem sicuti in dict. cap. Foelicis, licèt non quoad poenitentiam, & cætera. Additur interdictum in vniuersitates, & aliæ poenæ, de quibus ad nos non pertinet.

4 His successit Extrau. Super gentes, inter communes. De Consuetudine, damnans excommunicatione non reseruata recusantes admittere, vel impedientes Legatos Apostolicos, quos non damnat Bulla, vt constat ex dictis num. 64. hæc eius verba. Qui Legatos, aut etiam Nuntios, quos ad quascumquè partes pro caussis quibuslibet Sedes Apostolica transmiserit, præsumpserint impedire, ipso facto sententiam excommunicationis incurrunt, non obstante quacumquè consuetudine, aut priuilegio.

Impedire autem accidit, non solùm simpliciter, sed etiam nisi prius beneplacitum eorum, qui impediunt, obtentum sit, vt colligitur ex antecedentibus ibi, Legatos ipsos nisi ab eis petiti fuerint, vel de beneplacito eorum transmissi, sibi Terras subiectas ingredi non permittunt.

Nec solùm quoad ingressum, sed etiam quoad exercitium Officii Legaticii damnatur impedimentum, ibi Quominùs Regna, Prouincias, & terras quaslibet, ad quæ ipsos destinari contingerit ingrediantur liberè, & commissæ sibi Legationis officium exerceant in ijsdem. Quæ prohibitio non extenditur ad personas priuatas, sed ad publicas auctoritatiuè impedientes vt colligitur ex illis verbis Regna, Terras, & loca quælibet subiecta eisdem. Ex quibus habemus, quod Terræ, ad quas non admittendo, inducitur Censura intelligendæ sunt eæ, quæ simul ad ipsos impedientes spectant ratione regiminis, & iurisdictionis Laicæ, & ad Legatos ratione Legationis, ita vt Censuram declinet, qui recusaret admittere ad loca propria, ad quæ non extenditur facultas Legaticia, vel ad loca aliena ratione Laici Dominij vel administrationis ad impedientem non spectantia. De impedimento agendũ est inferius Cap. XII. & XIV. Legati nati non comprehenduntur sed solùm à latere, & missi, quos nomine Nuntiorum arbitramur intelligi debere, licèt deinde sub nomine solo Legatorum concludatur ibi Legatos ipsos, nisi ab eis petiti fuerint, vel de bene placito eorum transmissi.

Nul-

Nullus de accessorijs actionibus est sermo, non tamen absolutè verum arbitror, quod communiter hic à Doctoribus asseritur, scilicet nec mandantes comprehendi. Nam Principes, & personæ auctoritatiuè agentes, contra quos excommunicatio fertur, vt plurimùm non nisi alijs medijs impediunt aut Ministris impedire mandant, is autem impedire dicitur, etsi mandans sit, cuius auctoritas impedit.

5 Particularem excommunicationem reseruatam fert. *Extrauag. Dierum crescente, Ioannis XXII. De Pœnis* contra Lædentem, Rectores, & Gubernatores Marchiæ Anconitanæ, vnde quoad nostrum spectat institutum, illius etiam Prouinciæ Legatum contutatur. Quoad actiones, præter contentas in Bulla; ex videntur ampliores. In locum, vbi moram traxerint, insultum fecerit, vel ipsum obsederit (quam id sub hostili insecutione posse comprehendi, constat ex dictis ad Clausulam Interficientes &c.) aut aliquem contra ipsos ad seditionem, rebellionem, vel conspirationem excitauerit. Recensentur Mandantes, vel ad ea præstantes auxilium, consilium, vel fauorem.

6 Rursus *Leo X. Constitut. edita in Concilio Lateranensi 17. Kalend. Aprilis. 1516.* cuius initium *Temerariorum quorundam*, sub eadem reseruatione, poenis *cap. Foelicis. De Poenis lib. 6.* (quod cap. innouat, & licèt videatur ampliare, vt vult *Sfortia in Bullas selectar Theoremat.* 156. omnem tamen illam ampliationem rectè considerans reperiet in dict. *cap. Fœlicis* vel nunc in Bulla) excommunicat armata manu inuadentes, & hostiliter, violenterquè aliquid diripientes, aut quemquam vulnerantes in domibus Cardinalium tempore Conclauis, etiam si Cardinalis ille sit, qui in Summum Pontificem renunciatur, nec non eorum socios, & eos, qui id fieri mandauerit, vel factum suo nomine ratum habuerint, ac ipsis inuasoribus consilium in præmissis, vel fauorem præstiterint, ac defensauerint. Hæc Constitutio propriè ad Cardinalium personas non spectat, sicuti Canon Bullæ. Sufficiat igitur meminisse, cuius interpretatio longiorem exigeret disputationem.

7 Tandem prædictum *cap. Foelicis* innouatum, cum excommunicatione, cæterisquè poenis extendit. *Pius V. 19. Decembris 1569. Constitutione* incipiente *Infælicis sæculi* ad scientes conspirationem in personas Cardinalium, & non reuelantes in hæc verba, *Adijcientes statuimus, vt quisquis, etiam à nudo consilio, aut simplici fauore, aut omninò à cæteris prædictis* (idest conspiratione læsione &c.) *alienus, quempiam authorum, administrorum, siue ex renunciatione sibi protinùs, vel per interpositas personas, aut literas facta cognouerit; siue ex Scripturis, cætu, conatu, concursu, insidiis, aliisquè signis, & indiciis qualemcumquè scientiam habuerit, vel etiam coniecerit, quiuè horum quicquam intellexerit, quantumcumquè res aliàs occulta sit, quamprimum id Romano Pontifici, si in Curia fuerit, sin autem, Ordinario loci, vel, si Cardinalis ipse Ordinarius extiterit, propinquiori Episcopo, etsi crimen nondum commissum fuerit, etiam ipsi Cardinali properet reuelare.* Et infrà *Porrò, siquis adfecnitatem reuertens, rem adhuc incognitam retexerit, omni noxa penitùs liberetur.*

Hinc primò habemus huiusmodi non reuelantes non connumerari inter fautores criminis, ac proinde non excommunicari per dictum *cap. Foelicis, De Poenis*, nec per Canonem Bullæ Alioquin præsens Constitutio non esset adiectio, sed declaratio; cum tamen Pontifex vtatur verbo *adijcientes*. Contra Vgolinum, Alterium, & Duardum, citatos numero 100.

Secundò liquet dispositionem huius Constitutionis non esse extendendã vltrà Cardinales ad fauorem Episcoporum, quia poenalis est. Nec *Nauarrus in Manuali cap. 27. num. 67. Vers. Tertia*, oppositum dixit; vt ei perperàm tribuit Alterius loco infrà citando. Dum enim ait Pium V, excommunicasse iniuriantes Episcopis sicut iniuriantes Cardinalibus, intelligit de Bulla Coenæ Pij V. in qua *cap. Foelicis De Pœnis in 6.* De solis Cardinalibus loquens ad fauorem etiam Episcoporum extendebatur, vt suprà notauimus.

Tertiò videntur innodari ob omissam reuelationem ipsi etiam culpabiles, & complices in delicto ex particula generali quisquis. Verba enim illa *Etiam nudo consilio &c.* sunt ampliatina, non autem limitatiua; quasi soli alieni à crimine, vel in eo culpabiles tantummodò ex nudo consilio, aut simplici fauore tenerentur manifestare. Tamen quia hoc admisso nimis rigorosa videretur Constitutio, & obseruatu difficilis, cum res magni periculi sit seipsum prodere, & se subijcere poenis, quæ ob tale crimen essent inferendæ, ideò probabile est ipsos complices excusari, quando sine proprio periculo rem prodere nequeunt. Licèt enim in grauibus, cuiusmodi est crimen, de quo loquimur, præsumi possit iuxtà alibi dicta, Leges Ecclesiasticas obligare etiam in vehementi periculo, & metu, tamen ex illis verbis sine ex renunciatione, & sequentibus, satis inferri potest, sermonem esse tantùm de ijs, qui non communicatione in crimine, sed aliunde scientiam comparant, aut coniecturam de huiusmodi delicto. Cæteri autem ex metu, aut periculo concitandi in se odium eorum, qui detegantur excusari non possunt, nisi fortè metus simul esset grauis, & certò imminens iuxta alibi dicta; tùm quia potest quis secretò manifestare, tùm quia aliàs Constitutio esset frustratoria, cum ferè semper aliquale hoc periculum vigeat; tùm quia ob personarum grauitatem, & criminis magnitudinem præsumitur lex omnes voluisse comprehendere etiam cum aliquo periculo. Pro quo vide *Suarez De Censuris disp. 20. sec. 3.* & non pigebit.

Quartò constat obligationem reuelandi imponi, tàm ante delictum, ad hoc vt non perducatur ad effectum, seu vt temerarius conatus

coer-

coerceatur, quàm post delictum, adhoc vt reus puniatur ex illis verbis; *& si crimen nondum commissum fuerit &c.* Ad posteriora autem *Porrò si quis ad sanitatem reuertens &c.* oritur dubium, an si quis sciens antè delictum, & non manifestans, cum tamen fortè manifestatione futurum fuisset, vt crimen impediret, effugiat censuram, si resipiscens reuelet post secutum delictum. Hoc dubium supponit, idem iudiciū fieri posse de excommunicatione; quod de alijs poenis, videlicet, quòd illa, sicuti hæc, suspendi possit vsquè dum tempus superest manifestandi; seu imponi tantùm non reuelanti, non quidem statim, ac nouit, aut opportunitas manifestandi oblata fuerit, sed pro absoluto tempore, quo crimen impediri poterat, vel puniri. Quod si ita est, quod difficultate non caret, videbatur excusari posse eum, qui post factum reuelat, quod ante factum sciuit, si adhuc ignotum sit, à quo nam & cuius opera, & culpa crimen patratum sit. Verùm quia dicitur, si adhuc res sit incognita, non autem, si facinorosus, patrata verò res non ampliùs incognita dicitur, ideo indultum illud, quod quis valeat ad sanitatem reuertens rem eo vsquè latentem prodere non habet locū nisi antè delictum ita vt cognoscens antè delictum, & reuelans post, non excusetur. Ex quo etiam sequitur non excusari scientem vel conjicientem culpabiles post delictum, si velint demanifestare, cum oblata occasione manifestandi non fecerint. Si tamen concedatur indultum huius resipiscentiæ esse generale tam pro tempore ante delictum, quàm pro tempore sequente, vigebit obligatio manifestandi semper, quoad vsquè delictum poterit impediri, vel puniri, & eousque suspendentur Pœnæ.

Quintò habetur innodari non reuelantem, dum conspiratio contra Cardinalem tendit in actiones, quæ dict. cap. Fælicis, damnantur, nō autem quæ in alijs iuribus, aut Constitutionibus. Quia hic solùm de prædicto cap. fit mentio, eique adiicitur.

Sextò cum non solùm scientia certa, sed etiam coniectura inducat obligationem manifestandi, quæri potest, quænam coniectura sufficiens sit, an nimirùm qualibet, vel potiùs sola moraliter probabilis, & fundata; nam dicitur generaliter, Qualemcumquè scientiam habuerit, vel etiam coniecerit, quiuè eorum quicquam intellexerit. Vterquè modus dicendi suam habet probabilitatem. Ille maiorem, innixam verbis prædictis, & in eo, quòd quis ita potest deponere quomodò scit; hic verò, quia regulariter onus denunciandi non congruit imponi, nisi sciētia, aut coniectura subsistat.

Postremò controuertitur inter Alterium, & Duardum an obligatio denunciandi sit etiam seclusa correctione fraterna, ità vt quis teneatur denunciare, etiam si speret, priuatim monendo eum, qui lædere vult à praua voluntate detracturum, vel potiùs quis tantùm teneatur post correctionem sine fructu adhibitam *Alterius lib. 5. Tom. 1. De Censuris disp. 12. Cap. 6. col. 26.* aut scientem machinari ab aliquo malum aduersus Cardinalem, teneri prodere etiam si monuerit, & speret emendationem; quam sententiam putat se eruere *ex D. Thoma 2. 2. quæst. 33. art. 7. & Caietano ibidem.* Quia dum denunciatio imponitur fauore publici boni non habet locum secreta monitio. Commune autem bonū censetur continere Cardinalium Incolumitas, vt potè Christianæ Reipublicæ principū Prælatorū. Quod ampliùs confirmari potest, quia non intendat Pōtifex præsenti denunciatione tā impedire crimen; quàm punire, cum etiam secuto delicto adhuc præceptum de denunciando vigeat, *Sed Duardus Commentar. Bullæ Coenæ ad Canon. XI. quæst. 19. nu. 10.* arguens rigoris prædictam sententiam, asserit, scientem, vt saptā, sperantemquè emendationem teneri præmittere secretam correctionem, cum hæc iure præcipiatur diuino, pro quo facit *cap. Nouit. De Iudiciis.* Et licet fateatur id non procedere quando imminet periculum multitudini (nisi & tunc quis firmiter sibi suadeat, quòd periculum auertet, admonendo, eo enim casu, si statim potest auertere, tenetur id facere per fraternam correctionem) tamen periculum Cardinalis, quia non est multitudinis, non facit periculum publicum, & ideò non contineri sub exceptione, & hanc ait esse opinionem D. Thomæ loc. cit. in responsione ad Quintum.

Sententia Alterii, cui etiam hæret *Bonacina De Censuris in partic. Disp. 1. quæst. 12. punct. 3. nu. 15.* magis vera est, Duardi magis pia, ideò huic subscribo, licèt longius examen exigat controuersia, quod nō admittit breuitas Scholij.

Nec omitto monere nonnullos Doctores arbitratos esse, in praxi huiusmodi Constitutionem receptam non esse ob præcepti difficultatem, cum homines diuersis humanis respectibus abhorreant ab huiusmodi denuntiationibus. Ita inter alios. *Filliuccius Tom. 1. qq. Moral. 14. cap. 6. nu. 97. vers. Octauò.*

CAPVT DVODECIMVM.

Explicatur anathema in percussores, spoliatoresquè recurrentium ad Romanam Curiam in suis negotijs vel caussis.

ITem excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui per se, vel alios, personas Ecclesiasticas quascumque, vel sæculares, ad Romanam Curiam super eorum caussis, & negotiis recurrentes, ac illa in eadem Curia prosequentes, aut procurantes; negotiorumquè gestores, aduocatos, procuratores, & agentes, seu etiam Auditores, vel Iudices super dictis caussis, vel negotiis deputatos, occasione caussarum, vel negotiorum huiusmodi, occidunt, seu quoquo modo percutiunt, bonis spoliant; seu qui per se, vel alios delicta huiusmodi, directè, vel indirectè committere; exequi, vel procurare, aut in eisdem auxilium, consilium, vel fauorem præstare non verentur, cuiuscumque præeminentiæ, & dignitatis fuerint.

Præ-

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1. *Delinquentes contra hunc Canonem iustè punitur.*
2. *Canonis antiquitas, & vicissitudo.*
3. *Quomodo similis Nono, & diuersus.*
4. *Pontificia auctoritas, & Ecclesiastica immunitas in eo relucet.*
5. *Materia, Actiones, Personæ protectæ.*

1 AD Romanam Curiam, quasi ad Matrem vt ab eius vberibus nutriantur, authoritate defendantur, & suisque oppressionibus releuentur, ab omnibus dum necessitas ingruit est recurrendum vt dicitur *in cap. Ad Romanam il secundo 2. q. 6.* Ideò ne sacrilego ausu. recurrentibus quis sese opponeret, vetitum est *c. Quoties il 1.* cum pluribus similibus eadem caussa, & q. addita aliquando excommunicatione *Clem. Multorum De Poenis Extrauag. Diuina inter communes De Priuilegijs Constit. In eminenti Alexandri VI. edita ann. 1502.* Quæ excommunicatio generaliter statuta est in Bulla Coenæ Canone relato, Nec mirum, cum impedire iurisdictionem reatum inducat Maiestatis læsæ, etiam quoad Laicos Principes ex *Rebusso Prax. benefic. par. 2. art. 9. Bulla Coena*, & tales impedientes puniantur lege Cæsarea grauissimis poenis *l. Vnica Collat. 10. C. Vt nemo ad suum patrocinium* Cauendus est autem *Graffius lib. 4. Decis. aurear. Cap. 18. sub nu. 17.* vbi ait hanc excommunicationem reperiri *in Const. Pij V. Si de protegendis* & in *Concilio Tridentino sess. 23. Cap. 2. & sess. 24. cap. 11. De Reformatione;* Nam Constitutio Pij solos Inquisitores, & S. Officij Ministros protegit, nec verbum est de recurrentibus ad Romanam Curiam, & in primo loco Tridentini agitur de residentia Episcoporum, in secundo autem potius limitantur priuilegia residentium in Curia, & constabit ex dictis in Scholio nu. 2.

Sed quoad Canonem Bullæ Coenæ spectat, reperitur in Bulla Martini V. apud *D. Antoninum 3. par. Summæ Tit. 25. cap. 71.* Octauo loco ijsdem ferè verbis vsque ad actiones, quas ita exprimit *Verberant, mutilant, vel occidunt, aut bonis spoliant, cuiuscumque præminentiæ, dignitatis, ordinis aut status fuerint, etiam si Pontificali, Regali, Reginali, vel quauis alia dignitate præfulgeant.* Nec aliqua extat de actionibus accessorijs mentio. Successiuè autem in sequentibus actiones accessoriæ additæ sunt, vt est *apud Syluestrum in Summa ver. Excommunicatio 7. §. 70.* Vel dantes auxilium, consilium, vel fauorem in prædictis. *Apud Caietanum in Summa ver. Excommunicatio cap. 15.* habentur eodem modo, ac in præsenti dempto verbo committere. Vnde malè *Alterius Tom 1. De Censuris lib. 5. disp. 13.* sub initium *Vers. Hic Canon* ait actiones accessorias additas esse recenter, & à Gregorio XIII. sequenti tempore iste Canon nihil ferè mutatus coniunctus fuit cum Canone XIII. vt in Bullis Iulij III. & Pauli IV. videre est apud *Martinum Ledesmam 2. 4. quæst. 26. art. 2. & Sotum in 4. sent. dist. 22. art. 3. post 5. Conclus. Vers. Nona*, & in Bullis Gregorij XIII. & Xisti V. prima apud Nauarrum in Manualibus medio, & postremò *Cap. 27. nu. 68.* In quo videtur lapsus *Duardus Comment. Bulla Coenæ lib. 2. Canon. XII. quæst. 4. num. 2.* Dum asserit hunc Canonem coniunctum fuisse cum eo, qui nunc in Bulla Nonus est; Sed fortè antiquiori tempore ante Gregorium XIII. hæc, & sequens excommunicatio erat nono loco, cum aliæ intermediæ additæ fuerint, vt vidimus. Diuisit tandem Xistus V. ann. 1586. & ad hanc formam, à qua deinceps immutatus mansit, reduxit; substituendo mutilationis, & verberationis loco qualemcumque percussionem, & ampliādo Clausulam actionum accessoriarum.

3 Canon ita similis est Nono, vt licèt eius expositio ex dictis circa illum petenda sit (additis quibusdam necessarijs, & prætermissa frustranea ac tædiosa repetitione non necessariorum, quam aliqui hic faciunt) tamen diuersus sit. Quæ diuersitas in multis, cùm præsertim in eo videtur consistere, quòd Nonus itineri, & moræ ob aditam Sedem Apostolicam initis protectionem impendit, hic verò recursui, qui secundùm se absque personali accessu per solam transmissionem negotij, aut caussæ ad Curiam, fit. In eo item, quòd hic caussarum tantùm, ac litium pacifico cursui, & expeditioni formaliter prospicit, ille verò personaliter agentibus cum Apostolica Sede qualecumque negotium idque non solùm formaliter, ne scilicet lædantur odio accessus, aut negotij, verùm etiam materialiter, cum etiam lædens sine odio huiusmodi innodetur vt Cap. IX. num. 22. dictum est. Quæ duo, & alia discrimina ex sequentibus magis constabunt.

4 Pontificiæ Sedis auctoritas, quam venamur, satis se ostendit in Canone, dum nulli, cuiuscumque fuerit præeminentiæ, & dignitatis relinquitur integrum impedire ad ipsam recursum. Et licèt non inficier comprehendi in eo etiam nulla agentes auctoritate, & Ecclesiastica pollentes, principaliter tamen Ecclesiastici fori iura defendit à laicæ potestatis impedimentis, colligitur ex illa vltima Clausula in Bulla Martini V. quæ expressè meminit auctoritatis Regiæ, implicitè nunc comprehensæ sub Clausula Cuiuscumque præeminentiæ, & dignitatis fuerint conformiter *ad cap. Quoniam. De Immunit. Eccles. lib. 6.* Nulla enim hic excusationis remanet ansa, sicut aliqualis adesse poterat ex Nono Personalem quippè accessum impedire ius esse potest in Principe, si accedens sit exul proscriptus &c. aut alia subsit publici comodi caussa, quod explicatum est eo nu. 2 2. Cap. IX. At recursus sine personali accessu per solam delationem negotij quomodo valet impediri.

5 Materia Canonis est sacrilegium aduersans Apostolicæ Sedi læsione personarum expressarum, facta intuitu caussarum, & litium ad dictam Sedem deductarum. Ita colligitur ex *Caietano loco citato. Alterio vbi suprà Sayro lib 3. Thesaur. casuum consc. Cap. 6. n. 1. Sousa Relect. Bulla Coenæ Cap. 13. in notationibus circa textum Bonacina De Censuris in particulari Disput. 1. quæst. 13. punct. 1. num. 1.* Persona

fonæ excommunicationi subiectæ omnes sunt. Protectione verò donatæ ad tria genera congruè reducuntur cum Alterio Cap. 3. ad eas, quarum sunt causse; & sunt illæ, quæ recurrunt, vel post recursum prosequuntur; & procurant caussas suas. Ad eas, quæ pro aliarum caussis stant; sunt que negotiorum Gestores, Aduocati, Procuratores, & Agentes. Ad eas tandem, apud quas caussæ tractantur, & sunt Auditores, & Iudices caussarum. Actiones tres sunt principales. Occidere, percutere, spoliare. Accessoriæ reducuntur ad quatuor, mandare, consulere, fauere, auxiliari in ijsdem.

Omnes illos, qui per se, vel alios.

E L E N C H V S.

6 *Tam saeculares, quàm ecclesiastica Persona, tamquè agentes auctoritatiuè quàm sine auctoritate, innodantur.*
7 *Excusantur ignorantes.*
8 *Clausula per se, vel per alios, an ad delinquentes, vel potiùs ad recurrentes ad Curiam referenda sit.*
9 *De Mandantibus remissiuè.*

6 QVod à voce omnes nemo excludatur, certum est ex sæpiùs dictis, quod hoc loco adhuc firmiùs apparet ex Clausula cuiuscumquè dignitatis, ac præeminentiæ. Et cum nulla fiat distinctio quoad Laicos, aut Ecclesiasticos, vel personas priuatas, aut auctoritate pollentes, pro certo etiam haberi debet quòd comprehendantur etiam auctoritate Ecclesiastica agentes, & qui sine vlla agunt auctoritate, licèt principaliùs, vt in Præludio dictum est, ab auctoritate, eaquè Laica caueatur. Cuius etiam indicium est, quòd in sequentibus Canonibus, dū à sola auctoritate cauetur vel à sola laica, id aliqua Clausula, vel nota expressè significatur, vt videbimus. Et huius sententiæ sunt *Caietanus in Summa ver. Excommunicatio Cap. 15.* malè à Nauarro citatus ad oppositum, & ipse *Nauarrus in Manuali Cap.27. nu.68. Vers. Quinta quod. Suarez. De Censuris Disp. 21. sec. 2. num. 73.* inquiens id adeò certum esse, vt nemo possit in dubium reuocare *Reginaldus Prax. fori poenit. lib.9. Cap.10. sec.2. nu. 315.* notab. 2. *Altertus Tom. 1. De Censuris lib. 5. Disput. 13. Cap. 1. Rebuffus Prax benefic. par. 2. art. 9. Bullæ Cœnæ Filliuccius Tom. 1. qq. moralium Tract. 16. cap. 7. num. 137. Vgolinus De Censuris. Bullæ Cœnæ pa. 2. Cap. 12. §. 1. num. 1. Duardus lib. 2. Commentar. Bullæ Cœnæ Can. XII. quæst. 9. nu. 7. in fine Bonacina De Censuris in particulari Disput. 1. quæst. 13. punct. 3. num. 1.* Quamuis non desint, qui absquè solido argumento sentiant solos auctoritatiuè agentes innodari.

7 Ex ignorantia solùm agentes, excusantur si de ignorantia facti sit sermo, ac de ea, qua quis probabiliter sibi suaderet, sibi eo casu licitam esse læsionem. Non solùm ex generali doctrina sæpius tradita, quòd scientia necessaria sit ad excommunicationem incurrendam, verùm etiam quia apertè hic Canon temeritatē, & præsumptionem requirit, *ibi, prædicta exequi non verentur.* Quæ verba licèt in Canone sint postrema, & ad solas actiones accessorias videantur referri, re vera tamen etiam principales comprehendunt vt ex infrà dicendis constabit; & ex paritate rationis militat hic illud, quod verba posteriora legis ad omnia anteriora sint referenda, vt alibi dictum est. Quod confirmatur, quia cum prohibeatur læsio, formaliter tanquàm facta odio caussarum, aut negotiorum, non potest hæc cadere in ignorantem. Vnde non placet Alterij sententia cit. *Cap. 1. col. 6. Vers. Qui vero.*, vbi inquiens laborantem probabili ignorantia excusari; innuit secùs dicēdum esse si ignorantia esset improbabilis. Non placet, inquam, quia ignorantia probabilis semper excusat, etiam si nulla de ea sit mentio in lege. Quoties igitur lex scientiam requirit, excusare debet ignorantia omnis, dummodò non sit taliter affectata, vt ad finem liberius errandi tendat. In præsenti autem his dubitationibus vix potest esse locus, quia læsio recurrentium ad Curiam damnatur tātùm, vt facta intuitu negotiorum; intuitu autem negotiorū lædere non potest, qui tractari negotium ignorat. Attamen de hac ignorantia, si quis putet eius cognitionem necessariam, pertractauimus sæpe Tomo altero horum Commentariorum. Videat tamen præsertim Cap. IX. n.90, & dicenda infrà nu.46.

De ignorantia verò Iuris, scilicet huius Canonis, hucusquè nihil definitum est, licèt aliqui velint ex prædicta Clausula *non verentur* ad excommunicationem contrahendam esse necessariam eam temeritatem, qua quis legis inhibitionem sciens adhuc contrauenit. Quod quidem non videtur improbabile, vt alibi ...

8 Ex Clausula per se, vel per alios, denotantur indubitatè mandantes, si tamen referatur ad actiones principales, vt sit sensus, Per se, vel per alios occidunt, percutiunt, vel spoliant recurrentes ad Curiam. Et quidem hic est obnios sensus, & eodem modo accipitur in Can. IX. vt vidimus ad eum num. 45. His non obstantibus *Altertus Cap. 3. in initio Duardus quæst. 9. num. 3. in fine & Bonacina punct. 2. nu. 2.* opinantur Clausulam referendam esse ad personas recurrentes, vt sit sensus, excommunicantur, qui percutiunt vel spoliant recurrentes per se, vel per alios ad Romanam Curiam. Eo præsertim moti, quod mandantes actionum inhibitarum infra iterum exprimuntur ibi, seu qui per se, vel alios prædicta committere, procurare, aut exequi non verentur. Quibus respondetur collocationem Clausulæ, quam explicamus non admittere eum sensum, cum eo casu debuisset collocari post verba Personas Ecclesiasticas quascumque, vel sæculares, non antea. Nec tamen nego recurrentes per alios protegi in Canone, etiam si non exprimantur, quia recurrens per alium est propriè recurrens, vt potè qui transmittit negotium suū in manus Curiæ, etiam si illud tractatur interme dio agente. Neque redundat Clausula, tùm quia ad maiorem vim ostendendam inculcandamquè prohibitionem, diximus sæpiùs, & in sequentibus

 di-

dicendum est, repeti quędam, aliâs non necessaria, tùm etiam quia, secundo loco non penitùs frustrari saltem in opinione aliquorum, patebit dum iterùm de ea. Et cum in antiquioribus Bullis antè Gregorium XIII. semel tantùm in initio illa Clausula poneretur, relata, vt fatetur Alterius ad actiones principales, qui iterum cum accessorijs secundo loco posuerunt, non ablatam ex primo loco, signum est voluisse inibi, eundem sensum retinere. Quia verba inuariata eundem sensum retinent, quicquid ex hoc pro sua sententia conijciat Alterius.

9 De Mandantibus egimus latè Tomò priore locis citatis in *Cap. XI. nu. 75. & ibidem ad Clausulam seu §. Nec non rata habentes, mandantes &c.*

Personas Ecclesiasticas quascumquè, vel sæculares ad Romanam Curiam super eorum caussis, & negotijs recurrentes, ac illas in eadem Curia prosequentes, ac procurantes.

E L E N C H V S.

10 *Censurati, Hæretici, & Infideles gaudent huius Canonis beneficio.*
11 *De Exulibus, & impotentibus recurrere, vbi de Regularibus.*
12 *Protegitur recursus sine personali accessu ad Curiam.*
13 *An etiam quis est cum personali accessu.*
14 *Incolæ eius loci, vbi est Curia, comprehenduntur.*
15 *Romana Curia hoc loco quid significet.*
16 *Quid nomine caussarum, & negotiorum intelligatur.*
17 *Recursus quid comprehendat, & in quo caussarum statu.*
18 *Recurrens ad Romanam Curiam in ijs, quæ ad alios Principes spectant, an, & quando protegatur.*
19 *In iis quę ad alios Iudices Ecclesiasticos.*
20 *Recurrens nullam habens iustam recurrendi caussam.*
21 *In hac Clausula, ii tantum, quorum propriæ sunt caussæ, proteguntur.*
22 *Quo tempore, & quando gaudeat recurrens hac protectione.*
23 *Antranslata causa à Curia in alios Iudices extrà Curiam locum habeat hoc Priuilegium.*
24 *Recurrentis aduersarius in lite an comprehendatur, si coactus in Curia respondeat.*
25 *Prosequentium, ac procurantium nomine qui hoc loco intelligantur.*

10 Generalis hæc Clausula quoad personas protectione huius Canonis gaudentes non finit excludi Censuratos, Hæreticos, aut Infideles quosque, considerato etiam quod attenditur negotiorum, & caussarum deductio ad Sedem, non autem personarum conditio; quod desumendum est adhuc ex dictis alibi latè, tùm maximè in simili *Cap. IX. num. 11.* Ita *Bonacina De Censuris in partic. Disp. 1. quæst. 13. punct. 2. nu. 2 in fine, & nu. 13. Alterius Tom. 1. De Censuris lib. 5. disput. 13. cap. 3. col. 3. Vers. Sequitur ex his. Vgolinus De Censuris Bullæ Cœnæ, par. 2. cap. 12. §. 1. nu. 2.* ex parte, & similiter ex parte *Duardus Comment. ad Bullam Cœnæ lib. 2. Canon. XII. quæst. 6.* Concedit enim id Duardus de censuratis, & Hæreticis, non autem de Infidelibus. Cuius fundamentum in eo consistens, quod ad seruandam æqualitatem Infideles lædentes, qui excommunicationis non sūt capaces, non debent excommunicatione protegi, quando sunt læsi, ex dictis loco citato euertendum est, non enim attenditur personæ conditio, sed debita aditæ Sedi reuerentia. Vgolinus verò concedit de aliis, sed negat de Hæreticis, nisi ad Curiam veniant animo à delicto hæresis sese expurgandi, et absolutionem consequendi. Verum hic Author, aut intelligit negotium expurgationis, aut absolutionis esse ex his, quæ hoc Canone proteguntur; & tunc verum dicit, si tamen crimen deductum sit ad forum exteriorem, & contentiosum, ita ut induat rationem caussæ, seu litis, aliâs secus, vt constabit ex mox dicendis, puta si ob simplicem poenitentiam, instructionem in fide habendam, aut absolutionem recurrat. Tunc enim si recursus fit sine personali accessu, sed per literas, aut alium Intermedium, sub nullius Canonis protectione concluditur vt infrà num. 13. si verò fit per personalem accessionem comprehenditur sub Canone Nemo. Vel intelligit Vgolinus, quod tacturus caussis, ac lites non protegatur, nisi habeat animum resipiscendi ab hæresi, & obtinendi absolutionem, & hoc est impertinens, quia licèt non sit congruum ab Ecclesia Hæreticis protectionem impendi; tamen hic attenditur protectio Sedis ratione caussarum ad ipsam deductarum.

11 Similiter autem exules Vgolinus asserit sub protectione hac non concludi, nisi habeant saluum conductum. Sed si sermo sit de exulibus à loco Curiæ, & de saluo conductu, quo possint accedere in nostra sententia, qui volumus hoc Canone personalem accessum non defendi, non habet locum hæc doctrina. Vix autem habere potest etiam in sententia eorum, qui etiam personalem accessum defendi volunt, admisso enim com communi, quod læsio damnetur tantùm, vt facta in odium recursus, vel negotii, sequitur manifestè non incidere læsorem exulis, etiam habentis saluum conductum, si alia de caussa, quàm negotiorum lædat. An autem exul, seu diffidatus sine saluo conducto, vel aliunde potens lædi sine poena, protegatur, intuitu negotii adhuc integrum sit lædere, sine Censura, respondebitur affirmatiuè infrà nu. 37.

Quod si pro exule, diffidatonè, intelligamus eum, qui iure litigandi, iusquè suum prosequendi priuatus est, & pro saluo conducto, securitatem, fidemquè publicam, seu habilitatem ad id accipiamus, tunc arbitramur talem sine hoc saluo conductu non protegi, quia sicuti Sedes Apostolica hunc priuauit iure recurrendi, ita non

cen-

censentur ei participare priuilegia, quibus recursus gaudet; & sicuti Sedes non est acceptura recursum, ita eidem iniuria non fit, si recurrens lædatur. Excipe, nisi iste recurreret supplicando ad Sedem Apostolicam pro habilitatione, & admissione recursus, quoties etiam spe obtinendi non esset priuatus; Nam tunc præsumitur Sedes talem supplicantem non excludere à protectione.

Ab aliis autem, præterquàm à Sede Apostolica facultas recurrendi, quam quilibet habet, auferri non valet. Solùm Superiores Regulares impedire possunt subditos suos, etiam occasione recursus formaliter, ne appellent ad Sedem Apostolicam, omissis Superioribus intermediis, quia sic recurrere est inhibitum in fauorem Religionum, quarum priuilegiis in hoc derogare non videtur mens Latoris Bullæ, vt diximus cit. *Cap. IX. num. 22. Vers. Nec tandem*, itaquè interueniente caussa relaxationis, inobedientiæ, scandali &c. possunt quemcumquè recursum, & negotium ipsorum impedire; nisi fortè in praxi aliud seruetur. Nequè id mirum esse debet, quia non fit Sede Apostolica inuita, si ab ipsa emanarunt Regularium priuilegia, vnde non Superior Regularis, qui inhibeat, sed ipsa Sedes, quæ talem recursum declarauit non esse admittendum.

12 Recursum supposuimus hactenus (quod & verum est) comprehendere delationem, seu translationem negotii, & caussæ suæ ad Romanam Curiam, etiam si quis nec per se, nec per alium iter faciat ad illam personaliter, sed mediis tantùm literis, aut vtendo personis, quæ iam sunt in Curia. Alloquin magis propriè dictum esset *accedentes* vt dicitur in Nono Canone. Recurrere verò, & habere recursum in materia hac caussarum communiter sumitur pro delatione negotii ad aliquod Tribunal, siue sit appellatio, siue principalis petitio, etiamsi personaliter quis non compareat. *cap. licet ex suscepto. De foro competenti. cap. Tùm ex literis De restitutione Spoliatorum cap. Qualiter De Accusationibus.* Vnde quod hic recursus sine personali aliquo accessu sub protectione huius Canonis contineatur tenent locis citatis *Alterius cap. 3. col. 3. ad finem Bonacina eo nu 2. Duardus quæst. 2. nu. 2.* & præterea *Sayrus lib 3. Thesaur. casuum consc. Cap 16. nu. 2. Sousa Relect. Bullæ* Coenæ *disp. 68. num. 2. Filliuccius Tom. 1. qq. Moralium Tract. 16. cap. 7. nu. 174. Reginaldus prax. for. poenit. lib. 9.* Cap. 20. *sec. 2. nu. 316.* in initio, & alii communiter.

Solus discrepat *Vgolinus cit. cap. 12. num. 6. Initio* dum explicat confugere, & ire, seu cum celeritate ire significari per verbum *recursus*, vnde *§. 1.* num. 3. ait, non protegi qui per literas negotia sua agunt eò nimirùm, quia hi non confugiunt.

Qui ex eo refellendus est, quod hic Canon esset frustratorius, vtpotè coincidens cum Nono, si personalem tantùm curaretur accessum, Non enim valet dicere diuersitatē adhuc esse; vel quia hoc loco caussæ, & lites, eæquè formaliter proteguntur. In Nono verò cætera negotia, vtcumque vel quia hic plures damnentur actiones accessoriæ, quàm ibi. Nam hoc posterius discrimen paruum esset, nec exigeret distinctum Canonem cum accessorium post principale in eodem Canone debeat, & soleat damnari, illud verò prius aduersatur ipsi Vgolino, qui cùm communi accessum ad Sedem ob caussas, & lites non excludit à protectione eius Noni Canonis, vt vidimus ibidem nu. 8. pro quibus accedentes, si inibi proteguntur, etiamsi non formaliter lædantur odio caussarum, multò magis protegentur ea formaliter læsi occasione confugit igitur etiam ille, qui personaliter non accedit *c. Omnes Episcopi c. Ad Romanam il 1. c. Decreto* 2. q. 6. Quapropter malè Bonacina loc. cit. ait opinionem Vgolini non esse improbabilem tunc saltem quando quis nullum personaliter mittens, aut constituens, loco sui transmittit literas, vel consilia ipsimet Iudici, quia tunc probabiliter dici potest hunc non recurrere ad Romanam Curiam per se, vel per alios, quòd personas significat, sed per literas, & scripturas. Malè inquam, tum quia *ly per se, vel per alios* non refertur ad recurrentes, vt vidimus, suprà num. 8. Sed ad læsores, tùm quia admisso non esse necessarium recursum personalem, quod admittit Bonacina, iam dicitur recurrere quis per se, si nullo alio intermedio agente literis, scripturisquè mediis per se recurrat.

13 Illud verò magis dubitatur, an recurrere hoc loco comprehendat vtrumque, videlicet non solùm recursum sine personali accessu per solam translationem caussæ, sed etiam qui cum personali alicuius accessu iunctus est, Cuius dubitationis resolutio confert præsertim ad cognoscendum discrimen inter hunc Canonem, & Nonum, sicut etiam ad cognoscendum, an duplex excommunicatio incurratur ob vtrumquè id quod aliqui affirmant, tùm etiam ad decidendum, an accessoriè delinquentes per auxilium, consilium, vel fauorem, de quibus in Nono Canone non est sermo, sint etiam ex præsenti immunes à Censura vel non; & ad alia plura.

Igitur videtur esse receptior sentētia affirmans protegi vtrumque recurrendi modum per accessum personalem vel sine, quàm supponit *Bonacina initio quæstionis citatæ; & punct. 2. nu. 1. in principio Duardus, Alterius, Sayrus, & Reginaldus* locis proximè relatis *Filliucius num. 180. Scortia in Bullas selectas Theorema 41 1. col. 4.* & à fortiori Vgolinus. Recurrere enim non potest excludere personalem accessum; imò magis propriè illum includit, quàm recursum per solam delationem caussæ, vt consideranti fiet obuiam. Oppositum tamen, quod scilicet recursus cum personali accessu non protegatur hoc Canone, potest sustineri ex eo quod inter vtrumque Canonem clarè distinguit, in Nono personalis accessus tantùm, in hoc verò solus recursus sine personali accessu protegatur, & ne superfluè lædens accedentem personaliter excommunicatione noretur. Recurrere enim ad id, quod in præsenti lites tantùm, & caussæ, eæquè formaliter protegantur, nihil suffragatur, quia eædem sub eadem formalitate non excluduntur, vt vidimus à Nono, nec similiter satis est, recurrere cum Bonacina initio quæst. ad maiorem extensionem

actionum accessoriarum, vt nuper dicebamus. Scio in sequentium Canonum aliquo expressè aliquando collocari aliquos delinquentes, qui absquè dubio sub alio etiam comprensi dici possunt. Hoc autem, vel ad maiorem claritatem, & certitudinem ingerendam, vel ad terrorem noua inculcatione incutiendum vel ob differentiam alicuius additæ circumstantiæ fieri solet, atquè ita hanc nouam comprehensionem accedentium personaliter ob negotia ad Curiam dicere possent aduersarij non esse omninò superfluam. Attamen quando tenor legum diuersarum præsertim pœnalium patitur discrimen, nec illud expressè reiicit, vtiquè admittendum est; quod in præsenti militat.

14 Hinc fit non esse excludendos à beneficio Canonis Ciues, aut incolas loci, vbi est Curia, si negotia sua apud illam agant, quia recurrere nihil est aliud, quàm negotium suum in Tribunal aliquod Curiæ transferre, quod facere potest tàm qui adest Curiæ quàm qui abest ab illa, loci distinctione. Contra *Vgolinum §. 1. nu. 3. Alterium Cap. 3. col. 4. in initio, & Bonacinã punct. 2. nu. 2.* qui inquiunt, id non esse recurrere. Verùm, Vgolino excepto, apud cæteros, qui volunt non esse attendendum solum accessum, seu præsentiam personalem in Curia, recursus consequenter debet ita accipi, vt conueniat etiam ijs, qui negotium transferunt absquè eo, quod absint à Curia.

15 Romana Curia ad quam recurrere tutum esse debet, significat Apostolicam Sedem, eiusquè Tribunalia ad negotia, & caussas Christianæ Reipublicæ deputata; quam latè descripsimus. *Cap. VIII. ad § Ac etiam eos, qui ne ad Romanam Curiam, & Cap. IX. ad Clausulam. Ad Sedem Apostolicam.* Hæc loca adeunda. Et notat benè hic *Vgolinus eo §. 1. num. 5.* protegi omnem recursum, ad quemcumquè Curialem Iudicem fiat.

16 Sed alia capitalis controuersia oritur ad verba. Super eorum caussis, & negotiis; an scilicet comprehẽdatur generaliter quodcumquè negotium apud Curiam pertractandum, iuxta quam amplitudinem viget protectio Canonis Noni, vt explicauimus ad illum nu. 8. vel potiùs sermo hic fit tantùm de negotiis, & caussis, prout dicunt rem dubiam, seu litem. Prima pars licèt non expressè asseratur, videtur quasi communiter supponi. Nam quamuis fortè nomen caussæ solam rem in lite constitutam significare possit, nomen tamen negotii magis generale est, nec excludens ea, quæ sine lite tractantur, vt colligitur *ex cap. Forus De Verbor. signif. cap. Qui generaliter De Procuratoribus lib 6. & toto Titulo De negotiorum. Gestoribus Speculatore 1. p. Tit. De Procuratori §. 1, nu. 38.*

Probabilior tamen est sententia Alterii in initio citatæ *Disp. 13. & in cap. 1 col. 1. & sequent.* solas protegi caussas dubias, & in lite constitutas, quæ etiam videtur sententia *Vgualdi 2. par. Candelabr. aurear. in explicatione Bullæ Cœnæ. casu 18. num. 2. in noua editione*, dum excludit recurrentes ad petendum aliquid à Papa, vel dispensationes secretas obtinendas. Ratio est quia negotiis generaliter prouidetur in Nono Canone, ergo vt seruetur discrimen in omnibus quoad fieri potest hic specialis mentio caussarũ, & negotiorum coarctanda est, vt significet aliquã particularitatem, quæ aptior esse non potest, quàm si significet ea, quæ ad modum litis, reiquè dubiæ coram Iudice aguntur. Et quidẽ caussa, licèt in laxiore acceptione significare possit alia plura, vt apud Alterium loco citato, propriè tamen significat litem vt in *§. Siquis agens Instit. De Action. l. Stichus §. Si creditor ff. De Solution. cap. Forus in principio, iuncta Glossa in Ver. Caussa De Verborum significatione* vnde & dicitur quis caussa cadere, idest litem perdere, caussam agere, caussam orare &c. Quod autem in alio rigore loquendo caussa adhuc distinguatur à lite, vt colligitur *ex l. Caussas vel lites, ubi Glossa Ver. Caussas C. De Transactionibus.* vel quia secundùm aliquos, caussa dicatur ante litis contestationem, lis verò post, vel quia secundùm alios caussa sit nomẽ generalius, conueniens controuersijs tàm ciuilibus, quàm criminalibus, lis verò solis ciuilibus conueniat, id non obest, quin propriè caussa, & lis communi sensu pro eodem sumantur. Similiter negotiũ hoc loco, & satis determinatur ab adiuncto *vel caussis*, seu potiùs declaratur, & solas dubias lites sæpiùs significat in iure vt dict. *cap. Forus De Verborum significatione & l. Cum Clericus C. De Episcopis, & Clericis.* Quod confirmatur ampliùs, quia in Canone sermo habetur inferius de Aduocatis, Auditoribus, Iudicibus, & similibus, quorum vsus, & auctoritas non nisi in litibus est.

Quamquam nec displicet sententia *Duardi quæst. 1. nu. 4. & quæst. 2.* asserentis, nomine caussarum, & negotiorum hic comprehendi ea omnia, quæ Iudice opus habent, seu coram Iudice aguntur, etiam si propriè lis & controuersia non interueniat, vt est procuratio beneficii, dispensationis à voto, externæ absolutionis &c. excludi verò illa omnia negotia, quæ Iudice opus non habent, vt est consecratio, Ordinum collatio, visitatio sacrorum liminum, legatio & cætera.

Aliam tandem habet sententiam Sousa, quam reiecimus Cap. IX. num. 8. circa finem, quod scilicet in Nono Canone de negotiis, quę in bonũ Sedis Apostolicæ conferunt sermo fit, in Duodecimo verò de ijs, quæ vtile ipsius recurrentis respiciunt. Sufficiat rememorasse, nos enim in sequentibus sententiam Alterii supponemus.

17 Recursus etsi magis videatur sonare eum qui fit appellando, aut supplicando, receptum tamen est sine controuersia hic comprehendere etiam eum, qui fit per modum primæ, aut principalis petitionis, vt supra diximus; & siue caussa sit ciuilis, siue criminalis, siue Ecclesiastica, siue Laica, aut temporalis iuxtà notata eo Cap. IX. num. 7. Idquè de caussa temporali potiore iure viget hic, quàm in eo Canone Nono, quia non exprimitur Sedes Apostolica, vt ibi, sed Romana Curia, quæ de se non excludit temporale dominium, sicuti videtur excludere illa; in Romana enim Curia expediuntur negotia ad temporalem Pontificis ditionem spectantia. Ita *Bonacina punct. 2. nu. 6. & Filliuccius nu. 176.*

tc-

testans hanc esse vsum, & praxim Sacræ Pœnitentiariæ, quod scilicet recurrentes ob negotium temporale censeantur protecti. Quicquid in cōtrarium Vgolinus hoc loco, & *Nauarrus relatus à nobis eo Cap. IX. nu. 7*, Pro quibus non facit, quod Papa temporales suos subditos recurrentes ob negotia temporalia materiali gladio, absque anathemate sufficienter possit protegere. Nam constat in aliis multis protegere voluisse etiam anathemate, aliisque spiritualibus vltionibus.

18 An autem subditus alterius Principis recurrens ad Romanam Curiam in ijs, quæ apud Principem suum expediti deberent, appellando ab ipso, dum regulariter appellatio non admittitur, protegatur, dubium esse potest. Cui respondemus negatiuè; quia non videtur mens esse Summi Pontificis, aliorum Principum Iurisdictionem tangere, quin possint proprios subditos cogere vt eorum se ius petant. Quicquid contra videatur sentire *Vgolinus §. 1. num. 7.* dum ait comprehēdi hoc loco caussas de quocumque statu sint, quia Romana Curia omnium refugium est.

Siquis tamen bonum iustè appellaret, saluo ordine iuris quia apertè videret se grauatum, & prudenter arbitraretur interpositione Pontificis opus esse, hic protegeretur, ratione indirectæ potestatis, quam habet Papa in omnes Christianos ratione peccati, iuxta dicta Cap. IX. num. 8. in principio. Vnde cum grano salis recipiendum est quod aliqui addunt, subditos aliorum Principum recurrentes in iis; quæ ad proprios Principes spectant, Ad Romanam Curiam, non protegi, etiam si Pontifex recursum admiserit, quia non est credibile talem recursum sibi velle tanta hac pœna protegere. Namquè si recursum admittit, vtiquè signum est non fuisse illicitum sed initet positione suæ auctoritatis opus esse.

19 Cæterùm probabile etiam est, non protegi recursum in ijs quæ ad Iudices alios Ecclesiasticos extra Curiam iure ordinario pertinent nisi quis ad Sedem recurrat per modum appellationis ab ipsis, vel rationabilem caussam habeat cur apud eos ius non petat, vt quia suspectos, vel infensos habeat. Siquidem non est mens Pontificis ordinariorum caussarum cursum anteuertere, & omnia in Curiam etiam sine caussa aduocare. Et id locum habet, quoad declinandam Censuram, tam si ipsi Iudices sint qui lædant, quàm si alij, & in praxi etiam si nescirent recursum ad Curiam ritè non haberi, censendi essent immunes, si reperiretur de facto ritè non fuisse habitum, iuxta alibi dicta, quod ad Censuram aliquando non suffirit prauus animus, deficiente conditione, quam lex præscribit. Non sufficit tamen, vt quis dicatur declinasse censuram, quòd post recursum veniat indicatum caussam non spectare ad Curiam, necessarium enim est amplius quòd recurrens nullam probabilem ambiguitatem ita recurrendi habuerit, vt ex dictis constat. Si enim iudicetur re vera non habuisse, satis est si prudenter licuit recurrere.

Hæc quidem regulariter ita se habent, monemus tamen vlteriùs, hoc loco habendam esse etiā rationem temeritatis, & præsumptionis, quam requirit Canon.

20 Quamobrem paret quid sit dicendum generaliter de recurrentibus iniustè, idest nullam iustam caussam habentibus litem mouendi aut appellandi, videlicet hos non protegi, nec contrahi Censuram ab eo offendente qui certò scit recurrentem ius nullum in caussa habere; nisi fortè recurrat per supplicationem non prætendens aliquod ius, vt dictum est. Ratio est, quia non præsumitur Pontifex velle protegere iniustum recursum, aditumquè præbere instituendis, vel protrahendis litibus, cum satis sit tueri ab iniustitiis, & oppressionibus. Si tamen caussa mouens ad recurrendū dubium aliquod præseferat, locus est Censuræ, quia in dubijs competit ius Superiori decidendi tàm circa iustitiam caussæ, quàm recursus. Ita *Rebuffus Prax. benefic. par. 2. in explicatione Bullæ Cœnæ art. 9. Vers. Recurrentes Sousa Disp. 69. nu. 5. & sequent. Duardus quæst. 9. nu 9. Vers. Quintò limitatur*; licèt opinionem hanc vocet duram, sed immeritò. *Reginaldus num 319.* qui quamuis obscurè distinguat in eo tantùm videtur distinctio consistere, quòd, si iniustitia recurrentis sit manifesta, non sit locus Censuræ, secùs si non sit manifesta.

Est id tamen contra *Vgolinum §. 1. nu. 3. ver. Septimò Alterium Cap. 3. col. 4. & Bonacinam punct. 3. num. 3.* qui oppositum probant scilicet extendi etiam ad recurrentem iniustè tum quia Canon generatim, & indistinctè loquitur de omnibus recurrentibus ad Romanam Curiam, ergo indistinctè est accipiendus *arg. l. De pretio ff. De Publicior. in rem action. et exp. Soluta §. fin. De Maiorit. et obedientia.* Tùm quia hic attenditur fauor Romanæ Curiæ principaliter non ipsorum recurrentium ergo is locum habere deber in omni recursu. Tùm quia fieri potest, vt recurrens bona fide recurrat, putans se habere iustam caussam, ergo par est Priuilegio Canonis frui; cum ideò recurrat, vt examinetur iustitia. Tùm quia offendens eo casu peccat, nam nulla Lege permittitur occidere, percutere, aut spoliare ob talem recursum, quandoquidem permittens recursum, non est passurus aliquod damnum, si ius recurrentis sit iniustum, vt ideò dici possit læso non habere rationem necessariæ defensionis. Si igitur crimen locum habet, vtiquè & pœna Censuræ. Tùm tandem quia ex opposito aperiretur via delictis, cum pars, contra quam recurritur, ducta passione fere semper existimet recurrētem nullum prorsus ius habere, & iniquè litem instituere, aut prosequi.

Sed respondetur ad primum, non esse nouum à generali locutione excludi eos, quos ratio dictat excludendos vt hic nimirum, quia non est congruum à Pontifice iniustitias protegi, Ad secundum dicimus attendi fauorem Curiæ quatenùs iustitiæ vindex est, resumitque dubiarum Iudex, cæterùm non quatenùs in iniustitiis inuocari potest. Ad tertium bonam fidem recurrentis non posse officere prohibenti recursum, si certò sciat auctorem suum nullam causam habere recurrendi, & ex hoc pro foro conscientiæ tutus est; Quoad forum autem externum iudicari posset incurrisse, si examinata caussa reperiretur ius aliquod stare pro recurrente, vel rem fuisse

pru-

prudenti arbitrio dubiam, vt Iudice opus fuerit. Ad quartum quicquid sit, an semper ita lædens peccet, negatur ex eo sequi quòd incurrat, quia lædens eum, qui iniustè accedit, etiam si in aliam legem peccet, non peccat in hunc Canonem, à quo non est æquum ininstitiàs rigorosæ excommunicationis poena defendi. Et dato, semper in fine cognoscendam fore iniustitiam recurrentes, & partem aduersam non aliud incommodum passuram, satis incommodi est quòd cogatur litigare, aut in ius venire. Ad vltimum patet ex dictis ad tertium; sed nec dicitur delicto aperiri viam ex eo quod non vetetur noua alia lege, & sub excommunicatione, cum aliæ leges, & poenæ sint.

21 Prosequendo autem explicationem Clausulæ dicitur *super eorum caussis, et negotiis*, quo significetur primo loco, seu in primo genere personarum, non comprehendi nisi eos, qui pro proprijs litibus recurrunt, non verò alios recurrentes pro litibus, quæ propriæ non sunt, sed alio rum, pro quibus agunt; hi enim proteguntur Clausula sequenti, vt videbimus tanquam negotiorum Gestores, Agentes &c. vt optimè notauit *Alterius Cap. 3. col. 3. Vers. Super eorum caussis*.

22 Incipit recurrentes protectione gaudere statim, ac negotium suum ad Curiam transfert, quod tunc censetur, fecisse quando instituit litem per primum actum iudiciarium, vel per appellationem. Idquè etiam si ratione absentiæ à Curia prima petitio, aut appellatio non instituatur in ipsis Tribunalibus Curiæ, sed in aliis cū ditectione ad Curiam, de quo sæpius Capite sequenti sermo erit. Similiter qui per litteras ipsam Curiam immediatè adit, statim gaudet. Nec est necesse, aut à Curia negotium esse acceptarum, aut literas peruenisse, & de facto actum aliquem iudicialem apud ipsam Curiam iam institutum esse, sufficit quippè quòd recurrens sit in via recurrendi, ex tunc.n. dicitur recurrere, & locū habet ipso intuitu recursus etiāsi recursus nō peruenerit. Cæteri enim post negotiū inchoatum, seu institutam litem non ampliùs recurrentes, sed prosequentes, & procurantes dicuntur, vt infra dicemus. Secùs est de eo, qui ad aliquem scribit, vt litem instituat, & in ea procuret, &c. Hic enim quousquè eius Agens in Curia aliquem actum non instituerit, non protegitur, quia adhuc non dicitur, recursum factum esse ad Curiam, cum is non transtulerit negotiū, sed tantùm mandauerit, per alium transferre, nec adhuc Curia fuerit innocata.

Durat autem protectio toto tempore litis, & post sententiam vsque ad executionem inclusiuè, tandiù dicitur durare caussa, & negotium.

Igitur qui ante recursum sic explicatum, vel pòst excusationem sententiæ læderet, etiam si faceret odio recursus, aut caussæ non est censendus excommunicationi subiectus *Sousa disp. 68. num 3. Bonacina punct. 2. nu 4.* Nec obest, quod attendatur fauor negotiorum, ob quæ recursus nō videtur satis protegi, si impunè potest ante, vel post lædi recurrens, quandoquidem timore damni inferendi per aduersarium ante, vel post litem potest aliquis à recursu retrahi, vel retardari. Respondetur enim satis esse, negotium protegi, ipso durante, aliundè autem non impunè fore læsionem, ante, vel post ipsum, etsi nō puniatur hoc Canone, vt optimè *Bonacina loco citato num. 5. in fine.*

Instituunt hoc loco alii Doctores dubium, an in reditu eius, qui recursum habuit, vel in caussa laborauit, persecueret protectio, etiam si caussa terminata sit. Et affirmant aliqui; negant alij probabiliùs, quia etiā si in Canone recursus per accessum personalem comprehenderetur, quod supra negauimus non esset tamen negandum negotij pacificum cursum magis attendi, quàm recurrentium incommodum contra quod it nouus Canon; ergo absoluto negotio cessat ratio protectionis, ac proinde protectio ipsa. Non enim hìc militat, quod regulariter Priuilegium datum ad accessum extenditur ad moram, & reditum sicut in Nono. Nos autem, qui personalem recursum non concludimus sub hoc Canone, opus, non habemus in ea re decidere.

23 Rogabis an duret protectio, postquam caussa, quę erat in Curiam deducta, ab eadem Curia ad alios translata est, commissaquè extra Curiam. Et ratio dubitandi est ex verbis sequētibus, ac illas in eadem Curia prosequentes, ac procurantes, ex quibus videtur colligi, quod, quando caussæ protectio non est amplius in Curia, desinat protectio, & ita tenet *Bonacina pu. 2. num. 22. vers. sententia istorum*. Ex alia verò parte, quia generaliter extenditur protectio ad Auditores, vel iudices super dictis caussis, vel negotiis deputatos, videtur comprehendere eos etiam, qui extra Curiam deputantur, ac proinde sicut durat protectio quoad Iudices, vt infra, ita etiam debet durare circa ipsos recurrentes. Sic igitur possumus distinguendo opinari. Vel enim caussa specialiter deputatur, seu delegatur extra Curiam cum de iure ad Romanā Curiam spectet, & tunc perseuerat protectio, quia nomine Curiæ caussa continuatur, ac proinde censetur adhuc esse apud Curiam, sumpta Curia non quoad locum, sed quoad extensionem iurisdictionis. Vel transfertur extra Curiam, quia declaretur ad alios Iudices extra ipsam ordinario iure, aut consuetudine spectare, et tunc, translata caussa, cessat protectio, quia sicuti ea caussa non spectat ad Curiam; sic non dicitur esse apud illam.

24 Quæstio solùm superest; an aduersarius in lite eius, qui recurrit beneficio huius Canonis gaudeat non quidem si ipse sponte recurrat ad ius suum prosequendum, vel se defendendū, &c, dum videt alium recurrere; hoc enim modo gaudere priuilegio certum est, sed tantùm si exactus respondeat citationibus, inhibitionibus, &c. aliàs non recursurus ad Curiam. Cum enim recurrere videatur dicere spontaneam negotij sui adductionē in Curiam, aduersarius recurrentis dum inuitus trahitur, non dicitur recurrere, ac proinde nec priuilegio muniri.

Respondetur tamen quòd cum læsio prohibeatur; vt facta occasione caussæ, & non solius recursus, caussa autem non minùs ad citatum, reumuè spectet, quàm ad recurrentem actorem, & cum regulariter vocatum respondentem non con-

contingat lædi occasione negotij, nisi ab actore, seu principali quatenùs hic nollet illum comparere ad se defendendum, & ius suum tutandũ, sequitur ad illum etiam beneficium Canonis extendendum esse, dicitur enim & ipse habere recursum quatenùs respondet, quia sua interest; alioquin si protectio non esset æqualis nimius aditus daretur recurrenti prosequendi prætensũ ius cum præiudicio aduersarij.

25 Recurrentes, postquam in Curia lis incepta fuerit dicuntur prosequentes. Vnde sicuti non est necessè, quòd recurrens personaliter accedat ad Curiam, ita nec necessè est, quòd prosequens, personaliter in Curia prosequatur, vnde aliqui moti sunt, vt dicerent, necessariam esse personalem existentiam in Curia, saluari debent modo suprà explicato, vt non idem sit, ac in loco vbi est Curia, sed apud Curiam idest Tribunalia Curiæ, aut Curiæ Iudices. Et ita videntur supponere. *Alterius Cap. 3. col. 3. in fine & Bonacina punct. 2. nu. 2. in fine.* Qui verò oppositum sentiunt, videntur etiam in eo decipi, quòd prosequentes, & procurantes non referunt ad ipsos principales, quorum sunt caussæ, sed putant esse ex personis secundi generis, ijs nimirum, quæ pro aliis laborant in lite, vt Agentes, & Procuratores, quas deinde volunt necessariò debere esse in loco Curiæ, ita vt alias protectione non gaudeant. At non est eundum inficias, prosequentes suas caussas per intermedios alios, vel literas, contineri sub protectione Canonis, cum adhuc recurrentes sint. Si autem proteguntur, distinctiùs procedemus, si dicamus sub hac Clausula comprehendi, cum alioquin non negemus, omnes quomodocumque agentes pro aliis beneficio gaudere, vt ad Clausulam sequentem.

Idemquè dicendum est de procurantibus, vt scilicet iidem principales quorum sunt caussæ intelligantur, qui post primum recursum procurant apud Tribunalia Curiæ negotia sua idest promouent, insistunt, perficiunt, aut curant perfici, & promoueri, siue per se, siue per alios. Nam qui pro alijs faciunt non procurantes, sed Procuratores infrà appellãtur. Ita explicat. *Alterius Cap 3. col. 4. Vers. At illas in eadem Curia, & Filliucius loco suprà citato nu. 177.*

Contra *Vgolinum §. 1. num. 7. Sayrum citato Cap. 16. num. 6. Reginaldum nu 317. in initio Scortiam eo Theoremate 421. in principio, Bonacinam punct. 2. num. 3. & 7.* vbi malè prosecitat Alterium, & contra *Duardum quæst. 1. num. 5.* Qui omnes volunt, procurantes significare aliquos ex ijs, qui pro alijs in caussa operam suam præstant; assignantes discrimen inter Procuratores inferiùs expressos, quòd Procuratores sunt qui publico, & authentico instrumento cõstituuntur ad comparendum in iudicio, & agendàs eius partes, cuius sunt Procuratores; Procurantes verò, qui quomodocumque in caussa cooperantur.

Negotiorumquè Gestores, Aduocatos, Procuratores, et Agentes.

ELENCHVS.

26 SEcundo loco, in gratiã negotiorũ proteguntur, qui in eis aliorũ vice, & nomine agunt, procurantquè; & quidem omnes quocumquè nomine nuncupentur, aut quomodolibet in negotio operam suam præstantes. Nomina enim Gestoris negotiorum, & Agentis adeò generalia sunt, vt hos omnes comprehendere possint, etiam si specialiter non exprimantur, vt sunt tutores, Curatores, Syndici, Actores, Sollicitatores, & si quo alio nomine nuncupentur, etiam si non sint publicè, aut authenticè per instrumentum instituti Imò etiam Ministri, & famuli, ac ii, qui scribunt, vel transcribunt acta, quiquè deferunt literas, ac Scripturas ac generaliter omnes, tàm in iudicio, quã extra aliquid ad Caussam cooperantes, si intuitu illius cooperationis lædantur; quia id attenditur, vt dictum est, & rursus dicetur. Secùs est, si in odium negotij, aut recursus lædantur consanguinei, aut familiares recurrentium nihil cooperantes. His namquè nullum ex his nominibus attribui potest. Dummodò tamen caussæ non pertineant ad ipsos; tunc enim dicerentur recurrentes etiam si ipsi nihil agerent, sed per alios, vt pupillus per Tutorem, famulus per Dominum, Vxor per Maritum &c.

27 Igitur etsi negotiorum gestores comprehendant omnes prædictos, proprijssimè tamen loquendo negotiorum gestores dicuntur illi, ad contradistinguendos eos à cæteris, qui sine mandato principalis rem eius, aut negotium curant, & prosequuntur, ne damnum patiatur, vt toto *Tit. De negotiorum gestatoribus.* Ita *Duardus quæst. 1. num. 6.* contra quem tamen negamus hoc loco excludi eos, qui negotium positum in lite curant, seu comprehendi eos tantùm, qui extra litem, puta ad consequendum beneficium dispensationem &c. Siquidem nostra sententia est hic protegi solas lites vt nu. 6. ostendimus, vnde negotiorum gestores non possunt non comprehendere hic eos, qui lites curant.

Aduocati sunt qui patrocinium caussæ suscipiunt, & quid de iure faciendum sit ostendunt, imò omnes omninò, qui agendis caussis quoquo studio operantur, vt ait *Vlpianus in l. 1. Vers. Aduocatos ff. De varijs extran. cognit. l. Sancimus C. De Aduoc. diuers. Iudic. l. Aduocato*

eo,

cod. tit. l. 1. *Vers. Ait Prætor ff. De Postulat.* siuè voluntariè patrocinium suscipiant, siuè inuiti; compelli enim possunt ad patrocinandum gratis, si clientulus sit pauper iuxtà Abbatē post alios *in cap. V. nu. 5. et Felinum ibidem. De Officio Iud. Ordinarii.*

Procuratores sunt, vt dicebamus, qui authentico instrumento constituti sunt, vt partis vices gerant, cuius mandato procurant, ita ut sine mādato, vel sine mandato authentico possint dici negotiorum gestores, aut Actores, non tamen Procuratores *l. 1. ff. de negotior. gestoribus.*

Agentes tandem hic sunt, qui in caussa agunt, licèt rigorosè Agens, seu actor dicatur aliquando Procurator, vt *in l. Procuratorum ff. de Procurat.* aliquando is, qui constituitur loco Procuratoris ab eo, qui motæ caussæ dominus non est, vt tutor in caussa pupilli ex *l. 1. ff. de Procurator. l. Si actor. C. de appellat. l. Neque tutores vbi Gloss. & Doctores C. de Procurat.* aliquando is, qui à tota aliqua vniuersitate Procurator instituitur *L. item eorum §. Si actor. ff. Quod cuiusque vniuer. nomine*, aliquando pro accusatore, eoquè, qui reum in iudicium vocat. *cap. Forum ff. de verbor. signif.*

28 Ex his infertur non excidere à beneficio Canonis eos, qui in caussa laborant, etiam si nō sint in loco Romanæ Curiæ personaliter. *Reginaldus Praxi fort Poenit. lib. 9. num. 316. Vers. Quod idem iudicandum.* Siquidem nihil est, vnde desumamus hanc necessitatem, cum quis aduocare possit, & agere, ac cooperari, etiam si non sit in Curia. Verba enim illa prosequentes in Romana Curia, præterquam quod non est cur vltra primùm genus personarum earum nimirùm, quarum sunt caussæ, protendamus, diximus ita accipienda esse, vt non significent locum, sed iurisdictionem Curiæ, contra *Vgolinum de Censuris Bulla Coena par. 1. cap. 12. vers. Negotiorum gestores nu. 4. Pilliucium tom. 1. qq. moral. tract. 16. cap. 7. num. 174. & Duardum Commentar. ad Bullam Coena lib. 2. ad Can. 12. q. 1.* [illegible] ei innixos, quòd isti non dicuntur agere in Romana Curia. Vnde stante nostra sententia, non est deinde locus dubitationi, hic ab alijs motæ, an qui aduocant, vel procurant in Romana Curia gaudeant protectione, si fortè durante adhuc lite ad tempus absint à Curia indubitatè enim affirmamus gaudere.

29 Secundò infertur iuxtà etiam notata *num.* 14. necesse necesse, quòd huiusmodi agentes pro alijs in loco Curiæ accesserint personaliter ad eum locum ad effectum eiusmodi caussas promouendi, sed protegi ipsos incolas, aut Ciues loci Curiæ, si absentium, vel præsentium caussas agitent. Imò cum nec necesse, sit quòd tales sint specialiter ob solas illas caussas constituti, gaudent beneficio huius Canonis omnes Procuratores, & Aduocati munus in Curia permanenter exercentes, quamdiù aliquam caussam præ manibus habent, quod vt plurimùm semper est. Nō tamen gaudent, qui nullam adhùc habentes actualem caussam, animo exercendi generaliter Aduocati, vel Procuratoris munus, morantur in Curia, non enim adhuc agunt caussas, recurrentium ex Vgolino, Duardo, & Alterio, adnotante Bonacina *de Censuris in partic. disp. 1. qu. 13. pu. 2. num. 9.*

30 Demùm deducitur, ex dictis etiam *nu.* 33. hos agentes protegi, si extra Romanam Curiam agant apud eū, cui auctoritate Curiæ caussa delegata est. Secùs, si ad eum Iudicem remissa sit, tanquàm iure ordinario ad eum spectans. Contra *Bonacinam punct. 2. num. 12.* qui cum concedat Iudices caussarum protegi, etiam si nō sint in Romana Curia, sed extra per illam deputati, agentes tamen apud hos Iudices negat protegi, quia, inquit, non prosequuntur in Romana Curia. De quo argumento supra actum est satis.

Quousquè duret horum agentium protectio, petendum est ex dictis supra *num. 12.*

Seu etiam Auditores, vel Iudices super dictis caussis, & negotiis deputatos.

L E N C H V S.

31 **A** *Vditores, et Iudices, qui sint.*
32 *Deputatio non excludit Iudices ordinarios Curiæ, sed alios.*
33 *Auditor ad solam cognitionem caussæ, vel alicuius articuli deputatus, an gaudeat protectione, vsquè dum tota caussa expeditur.*
34 *De excedente facultatem suæ deputationis.*

31 **T**Ertium genus personarum, quas tuetur noster hic Canon sunt ij, apud quos agitatur caussa, & comprehenduntur omnes duabus illis appellationibus, quandoquidem vel deputantur ad caussam decidendam, & dicuntur Iudices, vel solùm ad cognoscendam, examinandamquè in totum, siuè in partem, & dicuntur Auditores. *cap. Super quæstionum, § Insuper in fine De officio Delegati.* Vnde non est cur immoremur in explicando natura diuisionis, & iurisdictionem Auditorum, & Iudicum. Videnda dicemeter si libet *Alterius tom. 1. de Censuris lib. 5. disp. 13. cap. 3. col. 6. et 7. Speculator in tit. De Auditore per totum, et Ioannes Andreas in cap. Solet de sent. excomm. lib. 6.* & nos dicemus aliqua Cap. XIV. ad Clausulam *Ab Auditoribus, et Commissariis, &c.*

32 Debent isti deputari à Papa, vel aliis Tribunalibus Romanæ Curiæ, vt dicitur. Non ob id tamen ipsi Auditores, & Iudices Curiæ ordinaria pollentes auctoritate, et caussas de more cognoscentes, vel decidentes in ipsa Curia, excluduntur, quia deputatio non solùm significat delegationem specialem, aut extraordinariā, sed etiam assignationem caussæ huic, vel alteri Iudici, siquidem multi sunt Iudices in Curia, ad quos iure ordinario, aut de stylo, & consuetudine spectant caussæ, vndè isti dicuntur deputati super dictis caussis, & negotiis.

Extra Curiam verò Iudices gaudent similiter, si sint ad ea deputati, vt ex supradictis constat præsertim num. 23. & tenent *Reginaldus prax. for. poenit. lib. 9. cap. 20. nu. 316. vers. Quod idem, et Pilliucius tom. 1. qq. moral. tract. 16. cap. 7. n. 174.* & alij communiter. Recolimus autem inter causas, quæ ad Iudices ordinarios locorum pu-

ra Episcopos à Curia remittuntur, alias esse, quæ remittuntur speciali Curiæ voluntate, & deputatione, cum alioquin iure Ordinario ad illos non pertinerent; alias verò remitti, quia iudicatum est eas non pertinere specialiter ad Romanam Curiam, sed ad ipsos Ordinarios. In prioribus viget protectio, quia tunc Episcopus agit, vt Iudex Romanæ Curiæ deputatus, non viget autem in posterioribus, quia caussa non spectat ad Romanam Curiam.

Quæ autem caussæ extra Curiam dicantur expediri à Iudicibus Romanæ Curiæ, seu qui Iudices dicantur expedire vice, & nomine Romanæ Curiæ, petendum est ex commissione, seu deputatione, & stylo, ac praxi eiusdem Curiæ.

33 Quousquè quoad hos duret protectio petendum est ex dictis in superioribus nu. 22. & 23. vbi diximus vigere, donec caussa fuerit absoluta & sententia executioni mandata. Solùm hic dubium esse potest, an tandiu duret etiam pro Auditoribus, qui ad so am cognitionem caussæ, vel alicuius tantùm articuli deputantur, cum videatur satis esse, si pro his duret protectio durante cognitione. Verùm cum puniatur læsio, vt facta intuitu caussarum, quas audiunt, non est restringenda poena ad solum tempus auditionis, cum post ipsum læsio fieri possit odio recursus; & licèt possit fieri etiam terminata causa, non tamen est asserendum, post illam adhuc perseverare beneficium, ne dicamus durare in infinitum. Non est tamen improbabile oppositum, quia terminata deputatione à cuius initio protectio incipit, nō videtur durare caussa protectionis in deputatione fundata.

34 Superest difficultas an protegatur excedens facultatem suæ deputationis, aut delegationis, exempli gratia Auditor super vno tantùm articulo deputatus, si ad alios etiam cognoscendos transeat, vel datus ad cognoscendum, si decidat. Quod dubium non fuit à nobis institutum de Procuratoribus, aliisquè agentibus in caussa pro alijs, quia licèt hi excedant mandatum partis, & agant inualidè, cum tamen faciant pro parte, comprehenduntur vtcumque, aut tanquam agentes, aut tanquam negotiorum gestores, vt diximus nu. 26. & 27.

Respondetur, quòd si sequatur læsio intuitu excessus, alias non futura, quatenus scilicet non est mens impositæ cursum caussæ iuridicè procedentem, sed tantùm in competentem cursum, non inducitur excommunicatio, quia nec ita lædens opponitur rectæ agitationi causarum, nec Pontificis mens videtur, illegitimam, & vsurpatam auctoritatem Iudicum excommunicatione protegere. Si autem læsio non fiat eo intuitu, excommunicatio habet locum, quia supponitur fieri odio causæ, & delegationis, in quo nil videtur suffragari lædenti, quòd Auditor, vel Iudex excedat, quia non vt excedens, sed tanquam qui habet deputationem in causa læditur. Non est tamen improbabile ex dictis num. antecedenti; excommunicationem non habere locum, quando Auditoris, vel Iudicis deputatio iam expirasset; sæpius enim diximus non puniri affectum nisi reperiatur effectus. Effectum autem in præsenti requirit Canon actualis deputationis; quæ non viget quando expirauit.

Occasione caussarum vel negotiorum huiusmodi.

E L E N C H V S.

35 *NOn innodatur qui non lædit formaliter odio recursus, vel caussæ.*

36 *Fallit in Mandatario, cuius intentio non attenditur, sed Mandantis.*

37 *Ius alias habens lædendi, an irretiatur, si moueatur occasione negotii.*

35 INsinuat Clausula id, quod sæpius suppositum est tanquam verum, hoc Canone non puniri læsionem recurrentium ad Romanam Curiam extraneorumquè personarum expetitarum, quocumque modo factam, aut etiam aliàs illicitam, sed tantùm eam quæ fit odio recursus, vel causæ, ita vt alia quælibet alio patrata motiuo non inducat præsentem Censuram In quo discriminatur hic Canon à Nono. quod in illo, vt dictum est Cap. IX. nu. 22. damnatur læsio personaliter accedentium ad Sedem Apostolicam non solùm, quæ fit odio accessus, aut negotii, sed etiam alia quælibet iniqua, & illicita. Ita in præsenti *Caietanus in Summa Ver. Excommunicatio Cap. 15. Vgolinus De Censuris Bulla Coenæ par. 2. Cap. 12. §. 1. nu. 3. Graffius lib. 4. Decision. aurear. Cap. 18. 118. citans Armillam in vers. Excommunicatio 6. Visualdus 2. part. Candelabr. aurei in explicatione Bullæ Cœnæ cas. 12. num. 3. in nouis Toletus lib. 1. Instruct. Sacerdot. cap. 27. nu. 1. Sayrus lib. 3. Thesaur. casuum consc. Cap 16. nu. 4. Suarez De Censuris disput. 28. sec. 2 num. 73. Alterius Tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 13. cap. 1. col. 1. Reginaldus prax. for. poenit. lib. 9. cap. 20. nu. 315. in initio, Scortia in Bullas selectas Theoremate 42 1. col. 2. Duardus Comment. Bullæ Coena lib. 2. Canone XII. quæst. 7. num. 3. Filliucius Tom. 1. qq. Moral. Tract. 16. cap. 7. num. 173. Bonacina De Censuris in particulari Disp. 1. quæst. 13. punct. 1. nu. 7. & punct. 3. nu. 2.* & alii omnes, nemine excepto.

Vnde mirum est cur aliqui ex his examinent deinde tanquam dubium, an causam, vnde quis mouetur ad lædendum, debeat esse iusta, nec ne vt excusetur à Censura, certum enim esse debet, si læsio damnatur, vt facta occasione negotii, quod nullum aliud motiuum, non solùm iustum, verùm etiam iniustum, potest hanc excommunicationem inducere. Non sunt ergo audiendi, qui volunt ex omni illicito motiuo læsionem damnari, & multò minus in specie Alterius, & Duardus innodantes eum, qui ad instam recompensationem debitorem suum spoliat, si faciat cum excessu, aut scandalo, vel aliàs illum possit per viam iudicii cogere ad compensandum. Quod enim non seruetur via iuris, non facit, quòd compensat io fit in odium recursus, vel causæ.

36 Solùm ex hac parte excusandi non veniunt, qui mandato alterius lædunt, cum tamen ipsi non odio recursus, aut causæ exequantur, sed ratione lucri, vel vt alteri morem gerant,

Attenditur enim motiuum illius, cuius nomine patratur delictum, ipsi enim tanquàm primario auctori adscribitur; & Mandatarius induit malitiam Mandantis, quam exequitur, lædit quippe occasione negotii, licet odiosum sibi negotium non sit.

37 Illud rationabiliùs vergi potest in dubiū an læsio alioquin permissa, & iusta, quæ tamen fit ex motiuo infesti recursus, aut caussæ, quatenùs hoc motiuo non accedente non fieret, induat Censuram. Exempli gratia potest quis alium expoliare ad sui recompensationem, vel aliàs accusare, & ius suum prosequi, ex quo sequatur recurrentis occisio, aut percussio, hæc tamen omisisset, fortè, nisi odium recursus, aut caussæ accessisset. *Reginaldus cit. num.* 315. *Notab. & Bonasina eo punct.* 2. *num.* 6. *& punct.* 3. *num.* 2. negant talem eo modo motum ad læsionem incurrere anathema, eo quia is actionem iniustam externam non exercet, quæ attendi debet, nec prauus animus satis est, vt de se reddat actionem illam iniustam. Eademquè est sententia *Alterij, cit. Cap.* 1. *col. fin.* eo fundamēto, quòd talis non peccat contra iustitiam, sed tantùm contra charitatem; sed & subscribere videntur eidem sententiæ *Sayrus citato num.* 4. *citans Vivaldum num.* 98. in antiqua editione, *& Filliucius num.* 179.

Verùm ratio Bonacinæ id tantùm conuincit, quòd in foro externo non possit is præsumi excommunicatus, cum actio non appareat illicita. Cæterùm quoad forum conscientiæ, actio videtur desumere deformitatē à motiuo, quod tūc nullum est aliud, quàm odium recursus, vel caussæ; hoc autem illud est, quod formaliter prohibet Canon. Nec est necesse apparere motiuum, dummodò enim appareat actio, iam culpa non est tantùm interna, in quam non cadat excommunicatio. Ad fundamentum verò Alterij responderi posset actionem, licèt non materialiter, esse tamen formaliter contra iustitiam, quatenùs patratur ad impediendum iustum recursum ad Romanam Curiam. Vnde hæc opposita sententia non videtur improbabilis, qua de re Bonacina secūdo loco non affirmat absolutè suum dictum, sed tantùm ait probabiliter sustineri posse.

Occidunt, seu quoquo modo percutiunt, bonis spoliant.

ELENCHVS.

38 *Actiones alibi explicata.*

39 *Occisio comprehendit etiam eam, quæ veneno, et sine vulnere fit.*

40 *Expoliatio famæ non inducit Censuram.*

41 *Benè tamen bonorum immobilium.*

42 *Simplex impedimentum, et data caussa mortis ad impediendum, an comprehendantur.*

43 *De numero excommunicationum iuxtà numerum actionum patratarum, et multiplicem deformitatem earumdem.*

38 Quid sit occidere per se patet, & explicatum ex latè in altera parte borum Commentariorum. Cap. IX. Ad Clausulam *Interficiunt*. De percussione egimus Capite antecedenti à numer. 35. de spolio eodem Cap. IX. Ad Clausulam *Spoliant*, Hoc autem loco, sicut ibidem diximus, spolium denotat apertam vim, licèt hic aliqui sine fundamento claudicent.

39 Solùm quoad occisionem recolendam duximus hic sub ea comprendi illam, quæ fit veneno, vel quocumque alio modo sine vulnere, vel ictu, vt eo Cap. IX. num. 35. in initio dictum est. Propter Alterium, qui videtur esse contrariæ sententiæ, dum hic Cap. 1. col. 4. *vers. Occidunt, citata sapiès disp.* 13. *lib.* 5. *tom.* 1. *de Censuris*, veneno extinctos, vel sine ictu, aie, non dici occisos, sed necatos, iuxtà *l.* 1. *§. Occisoru. ff. ad S. C. Syllanian.* Quæ differentia verbalis tantùm, non est attendenda, vbi attenditur sensus, & communis acceptio, vsusquè vulgaris loquendi, ac legislatoris mens.

40 Quoad spolium verò obseruamus, dictū esse *bonis* ad excludendam expoliationem famæ per conuicia, & contumelias, & similia, vt pro certo supponut *Alterius loco citato col.* 6. *in fine Vgolinus De Censuris Bulla Coena par.* 2. *capit.* 12. *vers. seu quoquomodo percutiunt, Duardus lib.* 3. *Commentar. Bullæ Coena ad hunc Canon. qu.* 5. *num.* 3. *Scortia in Bullas selectas* 421. *col.* 3. Quamuis id in quæstionem verterint, resoluendò tamen cum aliis, prædictam expoliationem excludi, *Sousa Relect. Bull. Coen. disp.* 70. *num.* 5. inquiens tamen affirmare, quod comprehendatur, non esse improbabile, & *Bonacina De Censuris in particul. disp.* 1. *qu.* 13 *punct.* 1. *nu.* 5. arguens pro sententia opposita, tum quòd bona ea dicuntur, quæ sunt in nostra potestate, & dominio, talis autem est fama, tūm quòd spolium ad famam aliquando inuenimus relatum ex *Tullio in Orat. pro P. Quinctio*, ibi, *necesse est, iste, qui amicum, sociam, affinem fama, & fortuna spoliare conatus est, &c.* Quibus addere possumus ex dictis Cap. IX. num. 62. quòd bona ex eo dicuntur, quod beant, & prosunt, beat autem, & prodest fama iuxtà illud Sapientis. Melius est nomen bonum, quàm diuitiæ multæ, ideò inter bona computari potest.

Responderur autem vnico verbo, communi loquendi vsu, proprioquè, qui in his est attendēdus, expoliationem accipi de solis rebus, non autem de fama.

41 Verùm licèt dixerimus cit. Cap. IX. num. 61. sub spolio non comprehendi ereptionem bonorum immobilium, eo quia spoliare frequètius ad sola mobilia bona refertur; insuper aurē eo Canone IX solabona tecum ab accedente ad Sedem Apostolicam delata proteguntur, vt constat ex natura aliarum actionum, illa autem sūt mobilia, hoc loco fatendum est damnari expoliationem quorumcumque mobilium vbicumque sint, & etiam immobilium, ideo enim additum ex bonis, sub quo nomine non possunt etiā immobilia non comprehendi. Ratio ergo diuersitatis est, quia in Nono Canone protegitur quis vt personaliter in itinere constitutus, prohibeturquè impedimentum poni iter agenti ad Sedem, vnde non nisi de bonis secum vectis sermo

bio esse potest; in præsenti verò non attenditur personalis accessus, sed tantùm odium recursus, vel caussæ, quæ impeditur tam ablatione mobilium, quàm immobilium. Ita *Alterius cap. 1. col. 5. Vgolinus ad Clausulam Bonis spoliant ver. Item afficit Duardus quæst. 7. Bonacina punct. 3. num. 4.*

At dices eò nu. 51. inde colligebamus sermonem ibi esse tantùm de ijs bonis, quæ accedens secum defert, quia cæteræ actiones eo Canone prohibitæ continent iniuriam personalem, sed in præsenti quoquè reliquæ duæ, nimirùm occidere, & percutere, iniuriam continent personalem, ergo spolium hic eam tantùm actionem comprehendit, quæ contra ipsam Personam recurrentis exercetur; ac proinde non comprehendit bona immobilia, vel ea mobilia, quæ recurrens longè habet à se.

Respondemus aliunde nos collegisse loco citato, actiones illas esse personales, quia nimirùm agebatur de personaliter recurrente, quæ ratio cum in præsenti desit, non tàm qualitas cæterarum actionum, quàm finis, & mens Canonis attendenda est; quæ in eo est etiam, ne metu amissionis bonorum cogatur quis omittere, vel retrahere recursum ad Romanam Curiam.

42 Quia autem hæ tantùm actiones expressè damnantur, signum est manifestum cætera alijs modis exhibita impedimenta non inducere Censuram, cum quoties alias actiones, vel generaliter omne impedimentum Bulla intendit damnare, soleat exprimere vt Canone VIII. & IX. Factum est; vnde qui ad effectum impediendi iniustè accusat apud aliquem Iudicem non irretitur, etiamsi accusatus impediatur in recursu, dummodò ob accusationem non veniat puniendus poena mortis, percussionis, aut spoliationis. Quòd si talis irrogetur poena, accusans irretitur non quidem ob simplex impedimĕtum secutum, sed quia in caussa est, quòd accusatus occidatur, percutiatur, spolietur, quomodo ad minùs comprehanditur sub Clausula sequenti, Seu qui per se, vel per alios procurare delicta non verentur. Ita *Filliuccius Tom. 1. qq. Moral. Tract. 16. cap. 7. num. 178. & 179. Sayrus lib. 3. Thesaur. casu consc. cap. 16. nu. 4. & Bonacina punct. 3. nu. 1.* Quamuis non desint, qui sentiant oppositum, ex præsumpta intentione Canonis.

43 Agendum hìc esset quonam modo multiplicentur excommunicationes ob plures actiones huius Canonis, vel ob eandem punitam diuersis legibus Sed de his sæpiùs pertractauimus, præsertim in Proœmialibus alterius Tomi à num. 14. & Cap. IX. nu. 14. & Cap. X. n. 34. & capite antecedenti nu. 4. Dicta autem his in locis resumenda sunt, & retinenda. Reijcienda autem quę prædictis aduersatur sententia *Alterii cap. 1. col. 3. Vers. Sed diceret aliquis*, asserentis offendentem iniustè, & intuitu negotii eum, qui personaliter accedit ad Sedem Apostolicam innodari duplici anathemate, Canonis nimirùm Noni tanquàm offendentem eum, qui accedit ad Sedem Apostolicam, & hoc Canonis Duodecimi tanquam lędentem formaliter intuitu negotij; Reijcienda est inquam tùm ex eo, quòd personaliter accedentes non protegit hic Canon, vt dictum est num. 13. cum sufficienter protegantur in Nono, tùm ex eo quod læsio accedentis, etiam et facta formaliter odio accessus, aut negotii non excidit à dispositione eius Canonis IX. vt ad illud dictum est nu. 22. Quando autem eadem actio interdicta est in lege priore, nec nouam malitiam inducit; non punitur noua poena eiusdem ordinis in posteriori quando Legislator est idem, aut si diuersus non intendit nouam poenam superaddere, vt dictum est citato loco Proœmial.

Vnde similiter reijciendum venit id, quod ait *Toletus lib. 1. Instruct. Sacerdot. Cap. 27. nu. 2. Vers. dubium esse potest.* Et affertur ab Alterio in confirmationem suæ nuper relatæ sententiæ, & sequitur *Duardus quæst. 4.* scilicet offendentem vsurpata iurisdictione, morantes in Curia, & prosequentes ibi sua negotia, offendentem, inquam, formaliter odio prosecutionis, aut negotii innodari duplici excommunicatione, nimirùm Noni Canonis tanquàm exercentem in personas morantes in Curia vsurpatam iurisdictionem, & Duodecimi tànquàm lędentem occasione negotij, quia in eo duplex diuersa interuenit malitia vsurpatio nimirùm, Iurisdictionis, & odium recursus

In nostrâ quippè sententia exposita ibi à numero 84. quæ est in Nono Canone eos solùm morantes protegi, qui caussa negotii ad Sedem accesserunt, & morantur discessuri, asserendum est huiusmodi morantes, etiam si formaliter odio negotij lędantur, solo Nono Canone protegi, qui verò apud Curiam prosequuntur sua negotia, vel longè ab illa, vel præsentes in illa sed non occasione negotij protegi solo hoc Canone, si lædantur odio recursus, vel negotij non solùm sine auctoritate, sed etiam auctoritate præsumpta. Atquè ita lędĕs auctoritatiuè morantem in Curia non recessurum ex nullo horum duorum Canonum innodatur, nisi lædat formaliter odio negotij.

Seu qui per se, vel per alios directè, vel indirectè delicta huiusmodi committere, exequi, vel procurare non verentur.

E L E N C H V S.

44 HÆc clausula, nisi concedatur aliquid superfluitatis continere (si tamen repetitio superflua est) non modicum continet difficultatis; non solùm quia particula *per alios*, qua designari solent Mandantes aliæ vice in superioribus est posita, verùm etiam quia exequi per se, idem significat, ac ipsas actiones principales occidendi, percutiendi, & expoliandi patrare, quod iam erat expressum. Quòd si illa de accessorijs sit dispositio; vt contextus indi-

dicat, & videtur communior opinio, in specie Vgolinus De Censuris Bullæ Coenæ par. 2. cap. 18. §. 1. in fine. Alterij Tom. 1. De Censuris lib. 5. disput. 13. cap. 2. Scortia in Bullas selectas Theorem. 411. col. 2. Sayre lib. 3. Thesaur. casu consc. cap. 16. num. 1. Bonacina De Censuris in particul. Disp. 1. quæst. 13. punct. 3. num. 4. & 5. quomodo illud exequi per se huiusmodi crimina, accessorium esse, potest intelligi?

Alterius loco citato, quem sequi videtur Scortia, ita explicat, vt committere per se huiusmodi delicta, sit per se ipsum nullo alio intermedio eadem alteri imponere, præcipere, vel mandare. Committere per alios sit, in impositione, seu mandato vti medio, & opera aliorum, qui suo nomine præcipiant, imponant, mandent. Exequi per se, sit alterius iussu, & mandato patrare. Non explicat autem quid sit exequi per alios; quod, si vt verba, idem sit ac simpliciter mandare, iam Mandantes in prima Canonis parte erant expressi, & præterea coincidit id cum committere per se. Procurare per se, ait esse studiosè curare, ac operam, & diligentiam adhibere per se ipsum, vt delictum sequatur. Procurare verò per alios, esse vti in hoc ipso opera alterius.

Obstat autem huic explicationi, tùm quod non declarat quid sit exequi per alios, vt dicebamus, tùm quòd verbum committere significare solet ipsam delicti patrationem, non autem mandatum, ad quod significandum vti solet Bulla ipsa voce mandandi, aut Clausula per alios vt constat ex alijs Canonibus, tùm quod exequi per se non potest esse accessorium contra id, quod supponit Alterius; nam qui exequitur, siue suo nomine exequatur, siue nomine, & vice alterius, semper est principalis.

Vgolinus cit. §. 1. num. 2. ait committere significare pro se, & nomine suo facere non ad alterius instantiam, aut beneplacitum. Exequi verò, facere nomine, & mandato alterius. Procurare tandem, ordinare læsionem faciendam, antequàm fiat. Quapropter committere per se (si tamen vtraque illa Clausula Per se, & Per alios ad singula verba referri debeat) erit per se ipsum patrare delictum, idquè tanquam propriũ negotium, non autem ad nutum alterius. Committere per alium, mandare alteri patrandum tanquam negotium ipsius Mandantis proprium, non vt alterius. Exequi per se, facere rem ab alio mandatam. Exequi per alium, rem sibi mandatam executioni dare alterius opera. Procurare per se, ordinare, seu mandare per se ipsum immediatè. Procurare per alios, vti opera alterius in ordinatione seu mandato faciendo.

Cui explicationi similiter obstat, quod multæ ex actionibus sic explicatis sunt principales, non autem accessoriæ contra id, quod supponit Vgolinus, & quòd multæ coincidunt, vt consideranti patet.

Alij ferè communiter volunt hanc Clausulam maioris tantùm expressionis gratia positam esse, cæterùm in re nihil aliud ea significari, quàm subiacere excommunicationi, tam ipsos Mandantes, quàm exequentes, & procurantes fine mandato.

Sed quia exequentes sunt principales adhærendo huic opinioni tanquam veriori fatendum est necessariò Clausulam hanc non continere excommunicationem accessoriè latam, sed principaliter. Ex alibi tamen dictis aduertendum, aliud esse actiones aliquas esse accessorias, aliud excommunicari accessoriè. Accessoria enim est omnis actio vltra principalem, quæ principali cooperatur, vt est Mandatum, auxilium, consilium &c. Et tamen potest damnari, & excommunicari æquè primariò, ac actio ipsa principalis, ex quo non sequitur quòd non sit accessoria. De natura autem accessorij est loquendo regulariter vt non puniatur, nisi actio principalis secuta fuerit, vt alibi frequenter diximus. Vnde ex eo, quòd in præsenti Mandantes, cæteriquè accessorij excommunicentur principaliter non benè infert Duardus Commentar. ad Bullam Coenæ lib. 5. ad Canon. XII. quæst. 9. num. 5. eos innodari etiam effectu non secuto, contra communem cæterorum omnium opinionem.

45 Prohibetur huius criminis mandatio, seu procuratio non solùm directè facta, verùm etiam indirectè, cum quis scilicèt agendo aliquid dolosè, in caussa est, quòd deinde occisio, percussio, vel spoliatio sequatur. Siquidè quod vna via prohibetur, altera non debet esse permissum, ne frustretur lex, & indirectũ damnari debet, quando idẽ præiudiciũ infert iuxtà cap. fin. vbi Glossa, & Doctores de Immunitate Ecclesiarũ lib. 6. De quo in præsenti Vgolinus §. 1. num. 1. Alterius Cap. 2. post initium Scortia in Bullas selectas Theoremate 411. col. 2. Duardus cit. quæst. 9. num. 4. Reginaldus lib. 6. Prax. Poenit. Cap. 10. num. 318. Notab. 9. Bonacina eo punct. 3. num. 6. Afferuntquè exempla, eius, qui iniustè accusat recurrẽtem apud Iudicem, ex quo sequitur quòd damnatus de crimine occidatur &c. Eius, qui consanguineos tã suos, quã recurrentis grauaret in personis, aut rebus, quo cogantur recurrentem percutere &c. Eius, qui equum, cui recurrens insidet, incitaret, vel fugaret, ex quo sequitur, quòd residens corruat, & percutiatur, vel occidat. Eius, qui recurrenti detrahit apud alterum, vel iniurias narrat, ex quibus is audiens moueatur ad illum occidendum, percutiendum &c. Eius, qui sciens aliquem certo loco armatum expectare recurrentem, aut alios quoslibet ad percutiendum expoliandum, vel occidendum, aliqua arte curet, vt recurrens per eum locum transeat, & alia similia.

46 De temeritate necessaria ad incurrẽdam hanc Censuram iuxta verba non verentur vide dicta superiùs nu. 7. de quo sæpè etiam Tomo altero. Mihi igitur defectu eius poterunt excusari, quàmuis Auctores nostri, vt Alterius cap. 2. col. 3. Scortia loc. cit. col. 3. Bonacina punct. 3. nu. 6. Duardus ea quæst. 9. in fine, & Reginaldus nu. 317. notab. 7. nihil loquantur de ignorantia Iuris, & aliqui ad solas actiones accessorias temeritatem referant, exemplificantes, eum excusari, qui lapsu linguæ, vel inconsideratè consilium ad delictum daret, aut nesciret læsum esse ex recurrentibus ad Romanam Curiam; cum autem dici non verert, qui abiecta virtutis honestate, sine pudore, & verecundia præsumunt prohibi-

hibitas actiones committere scientes, & prudentes. Io quo sensu accipitur *cap. fin. De Cleric. peregrin. cap. Quando De Officio Ordinarij cap. Grant De Praebend.* Nostra autem sententia est, alibi insinuata, legem requirentem ad delictum temeritatem, regulariter non carpere eum, qui legem ignorat.

Aut in eisdem auxilium, consilium, vel fauorem praestare non verentur; cuiuscumquè praeeminentiae, & dignitatis fuerint.

ELENCHVS.

47 *TEmeritas, effectus sequutus, ac ordo ad crimen necessaria sunt ad contrahendam Censuram ex his actionibus.*

48 *Ratum habens non innodatur.*

49 *De non impediente.*

47 DE his actionibus latè Tomo priore horum Commentariorum, cuius loca citauimus Cap. antecedenti nu. 75. & ab eo numero in sequentes ibi etiam addidimus plura. Hic solùm monendum, & recolendum temeritatem esse necessariam, de qua nu. 46. nec ex his actionibus excommunicationem induci, nisi sequatur effectus principalis, & tunc quando sequitur, vt est communis sententia contra *Duardū ad Bullam Cœnæ Canone XII. quaest. 9. num* 5. item auxilium, consilium, & fauorem damnari tantùm in ordine ad ipsa delicta, ita vt haec praestans post factum delinquentibus ipsis non incurrat, vt est indubitatum. Mandans certissimè cōprehenditur.

48 Sed dubium est de ratum habente. Quā dubitationē in similibus semper resoluimus negatiuè, cum Bulla eos exprimat, quando vult innodatos. Ita in praesenti *Vgolinus De Censuris Bullæ Cœnæ par. 2. cap. 2. ad hanc Clausulam §. 1. nu. 1. Duardus cit. quaest. 9. num. 3. Vers. Sed re vera Bonacina De Censuris in particulari Disput. 1. quaest. 19 punct. 3. num 7. Vers. Secunda sententia, & Filliuccius Tom. 1. qq. Moral. Tract. 16. cap. 7. nu. 181. Contra Alterium De censuris Tom 1. lib. 5. Disput. 13. cap. 2. col. 1. Vers. Quaeret quis*; qui sub Mandante ratum habentem contineri putat, de quo alibi diximus. Nec ei suffragatur amplius hoc loco vox *indirectè*; quia qui tantùm ratum habet post factum, nec indirectè videtur ad factum concurrere, quia concurrere indirectè, non excidit ab influxu reali, seu morali in factum, quem concursum re vera non praestat, qui solummodò ratum habet.

49 Non impedientem delictum, cum ex officio, aut potestate teneatur, diximus alibi computari inter fautores, secùs est, si ita non teneatur. Id in praesenti iterum docent ex parte *Alterius cit. cap. 2. col. 3. dub. 3. Filliucius nu. 182. Duardus cad. quaest. 9. nu. 7.* Contra *Bonacinā punct. 3. nu. 8.* qui ait non impedientem non incurrere, nisi quasi auctoritatiuè assistat delicto; tunc enim intercedit fauor, quatenùs delinquēs animosior fit ad patrandum delictum.

In eo dissentior ab Alterio, & Duardo, quòd licèt velint, personam non obligatam ad impediendum ex iustitia aut potestate in alios excusari, quoties omittit impedire ex sola negligentia aut timore, negant, tunc excusari quando dolo malo non impedit, vt potè quia appetat, & consentiat in laesionem. Nam etiam si prauus sit animus, nobis sufficere debet, quòd ex sola omissione nil confertur delicto nisi ab eo sit, qui tenetur impedire, vt alibi dictum est.

SCHOLION ELENCHVS.

1 *EXplicata Censura, cum ea, quae Canone IX. fertur conferenda est*

2 De Clement. Multorum. *De Poenis in laedentem Ecclesiasticos quia beneficia non resignant.*

3 Extrau. Diuina, inter communes De Priuilegiis *in Ordinarios locorum priuantes officiis ac beneficiis eos, qui recurrunt ad Romanam Curiam.*

4 Const. In eminenti Alexandri VI. *extendens ad alios Censuram Bullæ Cœnæ.*

1 HIc primò explicata Bullæ Cœnæ Duodecima excommunicatio cum Nona conferenda est; vt enim aliqui ad hanc offendunt, qui non ad illam, ita è conuerso multi in illam incidunt, qui hanc declinant, quod ex discriminibus inter vtramquè adductis, dum explicaremus obseruandum est, praecipuè hoc Capite nu. 13. & 16.

2 Deinde sciendum in *Clement. Multorum De Poenis* excommunicari, seu potius declarari excommunicatos *ex can. Si quis suadente 17. q. 4.* additis aliis poenis, temporales Dominos, qui praesumunt capere viros Ecclesiasticos, aut captos detinere, donec sua resignent beneficia, vel ne citati ad Sedem Apostolicam à iure, vel ab homine, pergere valeant. Extenditur autem excommunicatio ad procurantes haec fieri, etiam si ipsi Ecclesiastici citati sint, qui ne cogantur pergere procurant se capi. Et iniungitur locorum Ordinariis, vt postquam eis cōstiterit de delicto, sententiam publicare, & executioni demandare non differant.

3 Tertiò in *Extrau. Diuina, inter communes De Priuileg.* fertur excommunicatio Summo Pontifici reseruata in Ordinarios locorum, & eorum Commissarios, ac Delegatos, & in omnes alias personas, si Officiales Apostolicae Sedis, caeterosquè habentes negotia apud praedictam Sedem priuant ea occasione officiis, ac beneficiis seu decernunt, aut declarant priuatos, vel cuiuscumque praetextu illa aliis conferunt personis & in his contra praedictos quomodolibet se ingerunt, tàm recipiendo, vel acceptando, quàm conferendo. Cui Priuilegio videtur ex parte derogatum *in Concilio Tridentino sess. 24. De Reformatione cap. XI.* in haec verba. *Quae verò Priuilegia residentibus in Curia Romana vigore Eugeniana Constitutione* (idest praedictae Extrauagantis quae est Eugenij IV,) *aut familiaritatis Cardinalium, competere solent, ea in iis, qui beneficia Ecclesiastica obtinent ratione prae*

dictorum beneficiorum minimè intelligantur, sed Ordinarii Iurisdictioni subiecti permaneant, non obstantibus quibuscumquè inhibitionibus.

4 Tandem Alexander VI. *Const. In eminenti*, edita anno 1502. extendit excommunicationem Bullæ Cœnæ ad litigantes in Romana Curia, qui aduersarios, eorumnè Procuratores Aduocatos, Iudices, testes, Notarios, non solùm occidere, & percutere, sed etiam minis afficere, & innadere præsumpserint, & qui talia procurare, aut exequi, quanquàm fortè ex hoc mors, aut mutilatio non sequatur, non verentur; nec non ad horum receptatores, defensores, occultatores, consultores, auxilitatores, & fautores, & tandem ad omnes non reuelantes Summo Pontifici; vel alteri, ex quo ad Pontificem possit peruenire faciliter notitia, si quos præmissa commisisse aut procurasse ac meditatos esse sciuerint.

Ita habetur ex eius Constitutionis Epitome *apud Scortiam in Bullas selectas Epitom.* 49. Quæ si viget, & est in vsu (nam plerique de censuris agentes eius non meminerunt) amplior est nostro Canone, & in aliquibus etiam amplior Nostro, vt consideranti patebit. Videtur comprehendere etiam, præter plures actiones, non solùm recurrentes ad Curiam sine personali accessu ad illam, sed accedentes quoquè personaliter. Quoad personas soli litigantes damnantur in principalibus actionibus; in accessoriis tā ipsi, quàm cæteri omnes. De obligatione illa denunciandi criminosos dictum est in *Cap. XI. num. fin. Scholij*. Solùm aduerto ex Scortia, obligationem illam denunciandi etiam eos; qui meditati fuerint crimen, non accipi ita rigorosè, sed modò meditatio per aliquem tractatum vel machinationem externa facta sit. Absolutio licèt sit reseruata, non tamen attingit solemnem illam reseruationem, quam habent casus intrinseci Bullæ. Quod enim non est exprestè in Bulla sed cantùm per extensionem alia Constitutione factam, non debet esse eius ponderis, ac illud quod est in ea expressè.

Alii recensent hoc loco Constitutionem latam pro accedentibus ad Concilium. Sed longè hæc abest à materia nostri Canonis; aliud enim est recurrere ad Romanā Curiam litium caussa; aliud ad Concilio interessendum, Concilij locum petere.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

Notanda in excommunicatione, lata aduersus delinquentes contra literas Apostolicas, ac Decreta Iudicum Apostolicorum, & inprobibentes recursum ad Romanam Curiam.

Item excommunicamus, & anathematizamus omnes tàm Ecclesiasticos, quàm sæculares cuiuscumquè dignitatis, qui prætexentes friuolam quandam appellationem à grauamine, vel futura executione Literarum Apostolicarum, etiam in forma breuis tàm gratiam, quàm iustitiam concernentium, nec non citationum, inhibitionum, sequestrorum, monitoriorum, processuum executorialium, & aliorum decretorum à Nobis, & à Sede prædicta, seu Legatis, Nuncijs, præsidentibus Palatij nostri, & Cameræ Apostolicæ. Auditoribus, Commissarijs, aliisquè Iudicibus, & Delegatis Apostolicis emanatorum, & quæ pro tempore emanauerint, aut aliàs ad Curiam sæcularem, & Laicam potestatem recurrunt, & ab ea instante etiam Fisci Procuratore, vel Aduocato appellationes huiusmodi admitti, ac Literas, citationes, inhibitiones, sequestra, monitoria, & alia prædicta capi, et retineri faciunt.

5. Quinè illa simpliciter, vel sine eorū beneplacito, & cōsensu, vel examine, executioni demādari, aut ne Tabelliones, & Notarii super huiusmodi Literarum, & processuum executione instrumenta, vel acta conficere, aut confecta parti cuius interest, tradere debeant, impediunt, vel prohibent, ac etiam partes seu earum Agentes, consanguineos, affines, familiares, Notarios, Executores, & subexecutores Literarum, citationum, monitoriorum, & aliorum prædictorum capiunt, percutiunt, vulnerant, carcerant, detinēt, ex Ciuitatibus, locis, ac Regnis eiiciunt, bonis spoliant, perterrefaciunt, concutiunt, & comminantur per se, vel alium, seu alios publicè, vel occultè.

6. Quinè aliàs quibuscumquè personis, in genere vel in specie, ne pro quibusuis earum negotijs prosequendis, seu gratiis, vel literis impetrandis, ad Romanam Curiam accedat, aut recursum habeant, seu gratias ipsas, vel Literas ab ipsa Sede im petrent, seu impetratis vtantur, directè, vel indirectè prohibere, statuere, seu mandare, vel eas apud se, aut Notarios, seu Tabelliones vel aliòs quomodolibet retinere præsumunt.

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1 *Canonis iustitia, & collocationis in Bulla congruitas.*
2 *Diuisio, & antiquitas.*
3 *Materia.*

1 Accedit propiùs hoc Canone S. D. N. ad Ecclesiasticam immunitatem protegendam; & primo loco suam met, Sedisquè Apostolicæ immediatam, cùm aliis etiam ab ea Delegatam auctoritatem, in Literis, ac Decretis exercitam, defendit; ne prætextu appellationis, eam quis temerè detrectet, aut declinet. Sacri enim canones sunt (ait Gelasius Papa, relatus in *c. Ipsi sunt 9 q. 3.*) qui appellationes totius Ecclesiæ ad huius Sanctę Sedis examen voluerunt deferri, ab ipsa verò numquàm prorsus appellare debere sanxerunt, ac per hoc illam de tota Ecclesia iudicare, ipsam ad nullius commeare iudicium, nec de eius vnquàm præceperunt iudicio iudicari, sententiamquè eius statuerunt nō oportere dissolui, cuius potius sequenda decreta mandauerunt Quod ibidem prosequitur *in capite Cuncta per mundum sl 1. & 2.*

2 Secuimus Canonem in tres partes cum *Duardo Commentarior. Bullæ Cœnæ lib. 2. ad*

Canone XIII. *quaeſt.* 2. *Bonacina De Cenſuris in particulari Diſput.* 1. *quæſt.* 14. *poſt initium*. Ex antiquioribus enim plures nullam conſtituêre diuiſionem, aliqui bipartitum tantùm voluère. Noſtram partitionem ipſe textus indicat, qui vt actiones diuerſas, ſic etiam perſonarum diuerſa genera carpit; vt in proceſſu explicationis innoteſcet, & nunc colligi poteſt ex eo, quod à diuerſis Pontificibus ſinguię partes ſunt appoſitæ Prior à Gregorio XIII. Apud nullum enim reperitur Authorem antiquiorem *Nauarro Manual. Cap.* 27. *nu.* 68. quod neſcio qua ratione inficietur Duardus loc. cit. niſi fortè in veteribus impreſſionibus Nauarri, hæc pars Canonis deſideretur. Benè verum eſt tempore Gregorii Canonē XIII. comprehendiſſe in principio partem eius, qui nunc eſt *Duodecimus*. Secunda pars eſt vetuſtior, vt potè quæ habetur *apud Syluestrum in Summa Ver. Excommunicatio* 7. *nu.* 71. cuius protectioni addidit Paulus V. affines, conſanguineos, & familiares. Tertiam partem inuenimus *apud Martinum Ledeſmam* 2. 4. *quaeſt.* 27. vt ſignum ſit non antea, quàm à *Iulio* III. cuius ille Bullam refert, fuiſſe additam.

3 Materiam dicimus eſſe ſacrilegium in Sedem Apoſtolicam, patratum per friuolas appellationes à ſuis, ſuorumquè Iudicum, Delegatorum reſcriptis, ad Laicam poteſtatem; eorumdemquè reſcriptorum iniuſtam impeditionem, aut retentionem, obicemquè eorum impetrationi poſitum, vt ex textu liquet, & ex parte docent *Caietanus in Summa ver. Excommunicatio Cap.* 27. & 29. *Souſa Rilect. Bullæ Coenæ cap.* 14. *Notab. circa textum* & alii. Actionum autem numerum referre omitto; vti longum, ſuperfluum, & aliàs in textu ſatis apparens quotnam, & quales ſint. Idemquè eſt de numero Reſcriptorum, et perſonarum, à quibus Reſcripta habent emanare.

Omnes, tàm Eccleſiaſticos; quàm ſæculares, cuiuſcumquè dignitatis; qui prætexentes friuolam quandam appellationem à grauamine, vel futura executione Literarum Apoſtolicarum, etiam in forma Breuis, tàm gratiam, quàm Iuſtitiam concernentium, nec non citationum, inhibitionum, ſequeſtrorum, monitoriorum, proceſſuum, executorialium, & aliorum decretorum, à nobis, & à Sede prædicta, ſeu Legatis, Nuntiis, Præſidentibus Palatii noſtri, & Cameræ Apoſtolicæ Auditoribus, Commiſſariis, aliiſquè iudicibus, & Delegatis Apoſtolicis emanatorum, & quæ pro tempore emanauerint, aut aliàs, ad Curias ſæculares, & Laicam poteſtatem recurrunt; & ab ea, inſtante etiam Fiſci Procuratore, vel Aduocato, appellationes huiuſmodi admitti; Ac Literas, citationes, inhibitiones, ſequeſtra, monitoria, ac alia prædicta capi, ac retineri faciunt,

E L E N C H V S.

4 De quibus, & quo ordine ſit agendum.
5 In prima hac Canonis parte non innodantur Curiales Laici.
6 De Principibus ad proprias Curias recurrentibus.
7 Impedientes per ſe literas, ac decreta Sedis Apoſtolicæ; eiuſquè Iudicum, abſque recurſu ad publicam poteſtatem, non innodantur.
8 Quibus de cauſis appellatio dicatur friuola.
9 Quæ ſit ex aliorum placito friuola hoc loco appellatio.
10 Ex propria ſententia.
11 Oppoſitæ opiniones examinantur, ac exploduntur
12 Conſuetudine non iuuantur recurrentes ad Laicam poteſtatem.
13 Recurſus permittitur, vbi nullus adeſt Iudex Eccleſiaſticus.
14 Recurſus ad Curiam ſæcularem per appellationem directam ad ipſam in nullo caſu eſſe poteſt licitus.
15 Etiam ſi S. Pontifex velit iniquè damnum alicui irrogare, non permitti recurſum, inquit Bonacina.
16 Explicatur caſus, in quo permittitur, & quo tunc pacto
17 Quid agendum in dubio, quòd Literæ ſint falſæ, aut obreptitiæ:
18 Qualis eſſe debeat recuſatio Iudicis eccleſiaſtici, vt ex ea Laicus licitè poſſit adiri.
19 Ex recurſu ſub prætextu appellandi, & etiam ſine appellatione contrahitur Cenſura, dummodò vt impediantur literæ, ſeu decreta.
20 Tàm ſi executio timeatur futura, quàm ſi ſuſtineatur præſens.
21 In omnibus cauſis recurſus iſte interdicitur.
22 Ex ſolo recurſu anathema incurritur, ſitamen conſummatè in cauſa,
23 Quamuis non immediatè ad Curiam, ſed ad Aduocatum, aut Procuratorem Fiſcalem.
24 Plura de ſecunda actione inhibita; quæ eſt facere appellationem admitti.
25 De tertia, & quarta ſcilicet facere Literas capi, ac retineri.
26 An, et qui Mandantes prædictas actiones excommunicentur.
27 Recurrens ad Curiam Eccleſiaſticam, quamuis incompetentem non comprehenditur.
28 Auctoritas attendenda eſt ſit ne Laica, non autem perſona.
29 Ad priuatam poteſtatem non prohibetur recurſus, et quo modo poteſtas publica aliquando poſſit adiri, vt priuata.
30 Quod ſi Iudex, aut Princeps Laicus faciat amicabiliter ab Eccleſiaſtico appellationem admitti.
31 Inter Literas, ac decreta; à quorum grauamine non datur recurſus, comprehenduntur etiam ſupplicationes obſignatæ.
32 Quid ſit citatio.
33 Inhibitio.
34 Monitorium.
35 Sequeſtrum.

35 Pro-

36 *Processus, executorium, decretum.*
37 *Non protegitur in hac Canonis parte Iurisdictio ordinaria.*
38 *An auctoritas Collegii Cardinalium Sede vacante.*
39 *An ss. eorundem Congregationum.*
40 *An Summi Pœnitentiarii,*
41 *Qui comprehendantur nomine Iudicum, & Delegatorum Apostolicæ Sedis.*
42 *Decreta, à quorum grauamine non licet recurrere, debent esse Legitima auctoritate emanata.*
43 *Examinatur quę cuiusque Iudicis in Canone expressi sit auctoritas.*

4 Breuiùs, ita tamen, vt simul inculentiùs, quæ ad primam huius Canonis partem occurrunt examinanda, pertractabimus si nimiam pro nunc clausularum diuisionem omittentes, non separabimus, quæ coniunctim postulant cognosci nec tamen à minuta solertique verborum ponderatione discedemus, atqui in primis de personis, quæ innodantur, ad verba *omnes tàm Ecclesiasticos &c.* exinde de motiuis, modisque inhibitis ad clausulam *qui prętexentes friuolam appellationem, aut alias &c.* Tùm de actionibus, ibi *Recurrunt, & ab ea &c.* Rursus de ijs, ad quos recursus interdicitur ibi, *ad Curias sæculares etc.* Pręterea de rescriptis, quorum prohibetur per recursum impeditio, enumeratis, dùm dicitur *Literarum Apostolicarum etc.* Tandem de iis, à quibus sunt rescripta, ad ea verba, *à nobis, & à Sede prædicta etc.*

5 Prima igitur hæc nostri Canonis pars lata est in eos omnes, qui ad publicam Laicam potestatem recurrunt, vt executionem Literarum Apostolicarum, cæterorumque decretorum, de quibus in texto sermo est, curent impediri; Ita tamen quod de ipsis Laica auctoritate pollentibus, Principibus scilicet, eorumquè Iudicibus, ac Curialibus nondùm quicquam caueatur, neque ex hac parte veniant innodandi, quoquomodo, vel Literas, aliaquè decreta impediant, vel auctoritatiuè à Iudice Ecclesiastico appellationem curent admitti, eiuè deferri; namque verba illa *admitti, capi, ac retineri faciunt*, non absolutè sumenda, sed ad ipsos solos recurrentes referenda sunt, vt de se patet, & post cæteros notauit *Bonacina tom.3. De Censuris in partic. disput.1. qu.14. punct.1. nu.25.*

6 Dubium in primis, quod hic Doctores aliqui excitant, innodentur ne recurrentes ex publica auctoritate, sicut etiam ex priuata, mihi videtur redundare, per se enim patet recurrentē ad publicum auxilium, recurrere semper vt priuatus, comparatione illius ad quem recurrit. Vt ideò si Princeps ipse grauamen à literis prætendendo, ad Curiam recurreret, nulli dubium sit excommunicationi subijci; quia licèt persona publica sit, quin etiam ad suum Tribunal non nisi auctoritatiuè recurrat, pro eo quod imperat se audiri, tamen recurrit tanquàm priuatus, & ad modum auditur, quo priuata etiam persona, esset audienda.

7 Quod si absque recursu ad Curiam, prætendens ipse vt supra grauamen, retinendo apud se literas, eo ipso executionem impediat, non innodatur, perinde atque non innodaretur priuata quælibet persona sine recursu ad aliquam sæcularem Curiam apud se retinens, & impediens; siquidem præsens sermo est tantùm de ijs, qui non per se, sed opera Laicæ potestatis, ac iurisdictionis, capere, aut retinere faciunt, vt est euidens, & ab omnibus receptum; Quid enim cogit (nisi aliud obstet) censere Principem diuerso modo retinere, quàm persona priuata, esto sit apud ipsum potestas, ac Iurisdictio Laica, non eam tamen formaliter habet, in hoc negotio cum sufficiat ad modum priuatæ personę, vt dolo, aut vi ad executionem, quam sibi iniuriosam arbitratur, impediendum. Bene verum, quod sic retinentes in tertia Canonis parte capiuntur, modò literæ sint ex impetratis à Romana Curia. &

8 Pluribus modis cōsueuit vocari friuola appellatio, dicam de tribus, qui ad rem præsentem attinent. Primus est ex defectu sufficientis causæ, si nimirum sententia, aut decretum à quo appellatur æquum fuerit, nullamque proinde continens iniustitiam, contra definitionem appellationis, quæ dicitur iniquæ sententiæ querelam continens, *l. præfecti, ff. de minor. cap. cum appellationes, de appellationibus in 6.* Ex defectu illius, ad quem appellatur, si non sit maior eo, à cuius decretis appellatur; valida enim appellatio tendit ad maiorē. *can. Placuit 2. q.6. cap. 2. vbi Glossa, et DD. De consuetud. lib. 6.* Tandem ex defectu eius, apud quem appellatio instituitur; si scilicet illius Tribunal non sit competens, nec de Iure; appellationem ipsam ab eo, ad quem dirigitur, admitti. Ex quo igitur capite friuola hic esse debet appellatio, sub cuius prætextu recurrens ad Laicam potestatem habeat innodari;

9 *Sayrus lib.3. Thesaur. cap.17. num.5.* inquit solum de appellationibus ex defectu sufficientis causæ hic sermonem esse, inde probabile se existimare, quod qui ad necessariam sui defensionem, contra iniuriam, quàm certò cognoscit sibi illatam, & quam alia via depellere nequeat, nisi ad sæculares Curias appellet, non valens supplicare Summo Pontifici, eique exponere causę veritatem, & iustitiam, non incidat in Censuram ad eas appellando; ex eoque mouetur, quod non sit Pontificis intentio, talibus, iniurijs suffragari. Idē tenet *Graffius lib.4. decis. aurear. in explic. Bulla Coenæ num. 119.* amplians procedere, indistinctè in partibus longinquis à Sede Apostolica, vt appellatio, & retentio literarum Apostolicarum per Laicos Iudices sit iusta; secus in proximis.

Ampliat magis *Sousa Relect. Bulla Cœnę disp. 74.* dum nulla facta mentione de non valētibus recurrere, aut alio modo se tueri, ponit absolutè non omnes recurrentes ad Laicam potestatem sub prætextu appellationis excommunicari, sed tantùm eos, qui sub prætextu appellationis friuolę, irrationabilis, & sine legitima causa interpositæ. *Prætexere autē appellationem friuo-*

friuolam, ait esse, sub colore, & nomine veræ appellationis illam, quæ friuolè iudicatur interponere. Imo addit, quòd si quis per friuolam appellationem, quam tamen putet esse rationabilem, & iustam ad Laicam potestatem recurrat, non est excommunicandus. Et re vera adest alicubi consuetudo, vt arbitrantes sibi à literis huiusmodi iniustitiam irrogari, circumscriptis alijs rebus quibuscunque, statim confugiant ad Curias sæculares, quam consuetudinem, vt licitam, & rationabilem, & ex consequenti ab anathemate immunem tuentur *Couarr. lib. pract. quæst. c. 35. Zeuallos tom. 4. quæst. practic. quæst. 897. Palador. lib. 31 diff. 9. §. 4. Gregor. Lopez lib. 13. tit. 13. & alii.*

10 Trahit secum hæc quæstio hanc aliam valdè lubricam, licitè ne, & sine incidentia excommunicationis, Curia sæcularis hos recurrentes suscipiat, audiat, & ad eorum instantiam literas aliaue rescripta impediat: si enim licitè recipiuntur, inde licitè videtur etiam recurrere; Quia tamen de hac re latè in inferioribus, nunc de solis recurrentibus iuxta limites huius primæ Canonis partis rem dissoluendo. Asserimus vocem *friuolam* appositam esse ad comprehendendos omnes tres recitatos modos prauæ appellationis, ita vt quicunque ex ijs sufficiat ad incurrendum, vt sit sensus innodari, nedum eos, qui sine iustitia scienter appellant, aut recurrunt, sed etiam qui arbitrantes in iniustitia, quàm saltem sibi fieri putant, recurrendum fore per quandam appellationem ad Laicam potestatem, de facto recurrunt, eo quod appellatio, nisi ex primò, saltem ex altero duorum sequentium modorum, verè friuola prætitulanda sit, & quidem, qui data etiam manifesta iniuria, appellans ad Pontificē (siue à rescriptis Iudicū à Pontifice Delegatorū qui hic sunt expressi, siue à rescriptis ipsius Pontificis, quatenus suspicetur ea esse obreptitia, aut Pontificē non fuisse de sui damno admonitū) appellationem instituit in Curia sæculari, friuolè appellat, quia frustra, eo quod Tribunal incōpetēs nō valeat de iure admittere, aut facere admitti vt per se patet; & etiā quia illicitè, quoties haberi vtiliter potest Ecclesiasticus, eo quòd per Laici interpositionem Ecclesiasticæ iurisdictioni fit iniuria. Ita interpretantur *Alterius Tom. 1 De Censuris in explic. huius Canonis cap. 1. col. 2. Duardus lib. 2. Commentar. in Bullæ Cœnę Can. XIII. quæst. 2. Pillinccius Tom. 1. qq. moral. Tract. 6. De Censuris cap. 8. num. 197.* nec dissentitur *Bonacina loco citato num. 24.* Nec apparet ratio, cur dicamus de solis appellationibus, quæ ad Laicam potestatem diriguntur, in textu sermonem esse; non autem de illis quæ ad Pontificem directæ, apud Laicam tamen Curiam interponuntur: cum vtroque modo lædatur Sedis Apostolicæ, eiusque Iudicum iurisdictio, quam protegere Bullæ mens fuit, vt sæpius in sequentibus ostendetur. Inde autem clarum multò magis fit appellationem ad Tribunal Laicum dirigere esse illicitum, ac friuolum, ac proinde præsenti Censura punitum; friuolum quidem, defectu potestatis, vt dictum est, quod ex can. *ipsi sunt 9. q. 3.* colligitur, illicitum etiam, quia manifestè Iurisdictio Sedis Apostolicæ læditur; cùm enim fieret iniuria, ac iniustitia non ideò tamen cadit in potestatem Laicam ius, eam impediendi aduersus Pontificem, vel illius *Iudices*, vt infrà demonstrabimus, id quod concedit idem *Sousa q. 75. conc. 1.* qui, etsi licitum dicat, in aliquo casu ad Curiam sæcularem recurrere, nunquam tamen per appellationem directam ad ipsam, ait, licere, quia id, inquit, esset odiosum, scandalosum, ac in fide suspectum, id quod etiam post quamplures relatos optimè explicat ac defendit *Bonacina citato punct. 1 numero 3.* Et sequentibus

11 Vnde sententia Sayri, quæ saltem in casu ineuitabilis, ac irreparabilis damni, vt notauimus, permittit recursum ad Curiam Laicam per adpellationem, non videtur admittenda; aut enim loquitur de appellatione, quæ ad ipsam Curiam dirigitur, & talis nunquam fit licita, aut de appellatione directa ad Pontificem, vel ecclesiasticum, sed instituta apud Curiam Laicam; & talis institutio etiam illicita est, quoties apud Iudicem Ecclesiasticum potuerit vtiliter institui; nec tamen sequitur Pontificem directè suffragari iniuriæ, sed ex accidenti tantùm, quatenus excommunicando reiicit illū modū se defendendi ideò prauum, quia sibi præiudicialem, tanquā nonnisi cum læsione Ecclesiasticæ Iurisdictionis, & auctoritatis coniunctum. Eodemque modo refellitur Graffius, nec enim quin Laicus iniustè se ingerat in retentione Literarum Apostolicarum; prodest regionis distantia, eo quod adeundum sit semper Tribunal Ecclesiasticum, quotiescunque potest adiri, nullo interposito ad Curiā laicam recursu, idcirco enim textus reijcit expressè, & absolutè potestatem Laicam, vt insinuet recursum ad Ecclesiasticam potestatem esse remedium ordinarium, quo quis sibi possit, & debeat prospicere. Sousa tandem reiicitur, aut enim loquitur de appellatione ad Laicam potestatem directa, & hanc quamuis in sua causa iustam, ac rationabilē, fatetur ipse esse illicitam *dicta disp. 75.* vnde nulla est ratio cur ab excommunicatione sit eximenda, quod enim subiungit excommunicari tantùm, qui appellationem non rationabilem, loco iustæ, ac rationabilis, interponunt vt denotatur per particulam *prætexentes*, falsum est, tum ex generali particula *aliàs*, quę omnem modum recurrendi includit, tùm ex eo, quod nomen prætextus non solùm fictam causam, sed etiam veram significat, vt notarunt *Azorius tom. 1. instit. Moral. lib. 5. cap. 12. q. 1. Pillinccius loco cit. nu. 154. Bonacina dicto punct. 1. nu 5. Duardus*, & alii, & nos infrà attingemus; Aut loquitur de appellatione directa quidem ad Pōtificem, aut superiorem eorum Iudicum, à quorum rescriptis appellatur, sed instituta apud Tribunal Laicum in casu, quod potuerit institui apud Tribunal Ecclesiasticum vtiliter, & tunc quid refert appellationis causam existimari iustam, vel non existimari? sufficit enim ad incurrendum quòd friuolę, quatenus frustra, & illicitè apud Iudicem Laicum exhibetur, quæ poterat vtiliter apud Ecclesiasticum exhiberi, vt supra argumentatum est.

12 At quia aliqui ex Doctoribus relatis in fine nu. 6. ex longissima, ac præscripta consuetudine, volunt iis in locis nunc licitum esse

huiusmodi recursum, ideò absolutè statuimus, ex parte recurrentium non potuisse præscribi, ita vt liceat; ac fine anathematis pœna, relicto Ecclesiastico Iudice ad Laicam potestatem possint recurrere. Quamquam enim prædicti auctores assumant, quòd consuetudo immemorabilis damnanda non sit, quia præsumptionem, ac vim Priuilegii habet. ex *cap. super quibusdam. De verborum signif. cap. vnico. De præscript. in 6. et l. hoc iure § ductus aquæ ff. de aqua quotid. et æstiua*, Item quò à consuetudine possit introduci, quod Priuilegio potest *ex Decio consil. 589. et 649. Tusco tom. 2. littera C concl.* 808. & aliis communiter, quarè cum Summus Pontifex priuilegium potuerit elargiri, vt à prætenso grauamine huiusmodi rescriptorum fiat ad Laicam potestatem recursus, idem dici poterit consuetudine introductum; Hæc tamen, & similia probabilitatem non faciunt, vt in sequentibus fusè examinabimus, & nunc breuiter dicimus, consuetudinem non habere vim Priuilegii, nec inducere, quod priuilegio potest induci, quoties ipsa consuetudo à Iure reprobatur; per quotannalem autem huius Bullæ promulgationem continuè recursus huiusmodi improbatur, ac prohibetur; ita ut præscribi non potuerit, nec bona fides iam possit præsumi. *Duardus q. 3. in fine, & Bonacina vbi suprà nu. 6.*

3 Vnde in casu dumtaxat, quòd Iudex Ecclesiasticus haberi omnino non possit, & iniustitia manifesta imminens ex executione Literarum Apostolicarum, aut Iudicum Delegatorum sit irreparabilis, nec Summus Pontifex possit adiri, aut certior fieri, vt euenire potest in terris hæreticorum, vbi nullus adest Catholicus Iudex Ecclesiasticus, tunc non quidem appellatio, sed recursus ad Laicum, solum vt impediat priuatim, non inducet excommunicationem; quia intercipitur hic necessitas absoluta, quæ lege caret, & id faciendum concedit, quod ipsa ratio recta præscribit; vulgare est siquidem, vbi lex locum habere non possit, subingredi rationem naturalem *Azorius loco citato q u. 2. Pilliuctus num. 199.* quod intellige, modò Pontifex non sit inflexibilis, & id non ignoretur, vt infra.

14 Rogabis quid si adsit quidem Iudex Ecclesiasticus, nolit tamen, aut nequeat Literarum executionem impedire, & damnum alioquin sit irreparabile, iniustitia autem manifesta? Respondeo ex dictis, appellationem, dico appellationẽ, non recursum, directam ad Laicam potestatem, nunquàm fieri licitam, & semper excommunicationem inducere, An autem in eo casu licitum sit alia via recurrere, vt per Laicam potestatem modo aliquo literarum executio impediatur, controuertitur. Id autem pluribus modis contingere potest; vel enim non adest moralis suspicio quòd Pontifex, aliique Iudices non fuerint rectè informati; sed re ipsa creditur, quòd ita voluerint damnum afferre, vel de hoc dubitatur; sicuti etiam dubitari potest, quod literæ sint falsæ, aut subreptitiæ. Rursus, recursus fieri potest ad Laicam potestatem vel interposita appellatione, aut supplicatione ad Summum Pontificem; ad effectum solum, vt interim Laica potestas impediat, donec Pontifex verè informetur, aut adeatur, vel ita vt absque vllo habito recursu, aut respectu ad Pontificem, absolutè per laicam potestatem curetur impeditio executionis; (nec enim hic punitur solus recursus sub prætextu appellandi, sed etiam quilibet alius, ratione particulæ *aliàs*, de qua infra).

15 Igitur, si ambigi non potest, quòd Pontifex malè fuerit informatus (præsumitur id autem semper, si aliud non obstet, quoties manifestum infert præiudicium, & iniuriam, nec quòd literæ sint falsæ, aut subreptitiæ; quocumque modo fiat recursus ad laicam potestatem contrahi videtur Censura, inquit Bonacina per recursum ad brachium sæculare, pro hac vi, quamuis manifesta repellenda, quia videtur irrogari iniuria Supremæ Pontificis auctoritati, quæ hoc Canone protegitur; neque enim hic locum habet ius naturæ, sicut nec qualibet vla repelli potest iniuria, præponderat siquidem in hoc casu grauius damnum, & incommodum, præiudicium scilicet supremæ Pontificiæ auctoritatis, ex quo facilè sequeretur perturbatio Reipublicæ, quod est bonum publicum superioris ordinis, indè sequitur quod subditi tūc teneantur, per *Bonacinã cit. nu. 5. ver. Respondeo primo*, contra *Sousam* contrarium tenentem *Disput. 75. num. 8.* Si verò fiat recursus ad Magistratum Laicum, vt per ipsum Pontifex supplicetur, interim autem ab eo executio iniustitiæ suspendatur, nisi constet de inflexibili Pontificis mente, probabile est non contrahi Censuram, cum ex vna parte adeatur laica auctoritas meliori modo, quo non aditur vt auctoritas est, vtque sic auctoritatiuè interponatur, sed ad modum duntaxat, quo adiretur priuatus amicus, aut protector, ad priuatum autem recursus aliquando non prohibetur, vt infra, ex quo sequitur tunc nō lædi Pontificiã auctoritatẽ & ex alia non constet inflexibilem mentem Pontificis voluisse omnimodè grauare si enim constaret, sicuti non videtur eo casu tutum executionem, nec quidem pro interim impedire; ita nec recurrere, vt impediatur.

16 Si verò literæ non sint Pontificis, sed Iudicum Delegatorum, à quibus ad Pontificem datur de Iure appellatio, stando in eodem supposito iniustitiæ manifestæ imminentis irreparabilis casu, per recursum ad laicam potestatẽ, vt impediat, instituendo tamen appellationem ad Pontificem, non videtur contrahi ratione cadem, quia cum nullum sit aliud opportunius remedium obuiandi damno irreparabili, nec præsumatur Summus Pontifex, suorum Iudicum iniustitias velle anathematis pœna tueri; & aliàs propria defensio sit licita, ac de Iure naturæ, *Clement. Pastoralis. De sententia; & re iudic. Gloss. in canon. quod vero in verbo fugiens 23. quæst. 3. Abbas in cap. Cum contingat. De foro competenti.* Et cæteri Doctores communiter, planè talis recursus sit tantùm licitus, quia necessarius. Quæ opinio est receptissima, (licet in modo eam astruendi non omnes conueniant; cū multi eam absolutè concedant, etiam existente Iudice Ecclesiastico, qui possit adiri). Nec tamen Ecclesiasticę horum Iudicum auctoritati

sit

ſi per laicam iniuria,hunc modum ſe defendendi ſufficiens,tùm quia non aditur,vt ſuppono laica poteſtas , vt propria auctoritate,ac Iuriſdictione ſe interponat,quod eſt vtrinque inhibitum ſed ſolùm vt priuata perſona potens impedire,tùm etiam quia taliter impediendo videtur agere auctoritate Eccleſiaſtica, dum ſupplet eius vicê ac defectum cum veroſimile ſit defectu Iudicis Eccleſiaſtici, ad ius æquumque tuendum, velle Pontificem ſubſtitui Laicum ; firmo tamen vbique numquàm licere recurſum , aut curationem impeditionis , niſi pro interim , & ex intentione attendendi à Pontifice reſponſum , aliàs diceretur recurſus fieri ad laicam poteſtatem , quo ſuã Iuriſdictionem contra Eccleſiaſticam vſurparet , qui non eſt debitus defenſionis modus,ſed planè iniuriofus Pontifici & eo ipſo excommunicationem inducens.

17 Si autem probabiliter dubitetur , Pontificem, aliosuè Iudices non ſatis fuiſſe , aut non rectè informatos, vel literas eſſe falſas, aut ſubreptitias, tunc ex iiſdem rationibus in caſu neceſſitatis recurrens debito modo, hoc eſt,donec ad Pontificem , aut alium Iudicem Eccleſiaſticũ deducatur interpoſita ſupplicatio , aut appellatio, non innodat,neque enim proteguntur falſæ ſicut nec obreptitiæ,quę falſæ cêſentur *arg. c. Ad falſariorum. De crimine falſi*.Et nô obligant in conſcientia , & ſunt ipſo Iure nullæ , aut ſaltem annullãdæ *Gloſſ. in cap. ad audientiam De reſcriptis. Nauarro in cap. Si quando prælud.* 1. *nu.* 1. & alii eodem tit. Porrò nihil. refert quòd deinde non repertę fuerint tales, cum præſumptio moralis ſufficiens fuerit ad recurſum cohoneſtandũ,& procedat in ſolo caſu,quo Iudex Eccleſiaſticus nolit, aut nequeat cognoſcere de falſitate, aut obreptione, aut executionem impedire cum alioquin certum ſit , an literæ ſint falſæ,vel obreptitiæ,non eſſe apud Iudicem Laicum examinandũ, vt infra.Siquè in his omnibus , ac alijs ſimilibus neceſſitatis caſibus placeat hæc doctrina, quod dictũ eſt Curiam ſæcularem nô adiri, vt ex officio,ac propria Iuriſdictione ſe interponat ſed ſolum vt priuatam perſonam,aut vt ſortitam tunc veroſimiliter à Pontifice Iuriſdictionẽ,inde facilè componetur lis inter abſolutè negantes vnquam licere recurrere propter iniuriam, quæ ſemper auctoritati Eccleſiaſticæ irrogatur, quod tenet *Bonacina dicto nu.* 5. *in* 1. *reſponſione*, & inter eos, qui conſuetudines recurrendi manibus,pedibuſq; tuentur. Quã doctrinam de licitò recurſu tanquam ad priuatum inſinuat *Duardus q.*3.*concl.* 4. licèt deinde malè ibidẽ ſubiungat in vniuerſum cæteros ſine appellatione recurrentes ſine appellatione non innodari, cum innodetur recurrens etiam vt ad priuatam perſonam, quod conuincitur ex particula *aliàs* , quæ non tantùm modum recurrendi per appellationem, ſed alios etiam condemnat.

18 Circa eas tamen conſuetudines conſiderandum eſt velim,aliquando Iudices Eccleſiaſticos nolle, aut non valere interponere ; vel quia vident conſuetudine introductum , vt talis recurſus fiat ad Laica Tribunalia ; vel quia inuidiam ſæcularis poteſtatis timendo,ſibi periculum adituri ſuadent ſeſe ingerendi , vel quia viget inibi conſtitutio adiiudicans laicis talẽ literarũ cognitionem,& impeditionem,Eccleſiaſticis ablegatis,vel tandem quia eis non conceditur habere Miniſtros,aut familiam , per quam executionem valeant impedire,aliiſque ſimilibus de cauſis. In quibus omnibus non videtur licitum ex vna parte a Laicis expetire impeditionem, vt ex dicendis conſtabit,propterea quod Eccleſiaſticis denegẽtur media debita,ac neceſſaria, quibus poſſint ſe interponere , prout competit de iure, vt ideo recurſus ad laicam poteſtatem non cohoneſtatur, niſi quando imminens irreparabile damnum nequit Eccleſiaſticus ex mera impotentia,vel nolit ex improbitate,malitia, aut negligentia impedire:Quamquàm ex alia parte perſonæ ſic recurrentes ab excommunicatione poſſunt excuſari,ſi in eo caſu ſubiti, irreparabilis,ac iniuſti damni poſt expoſtulatum Iudicem eccleſiaſticum nolentem, aut non valentem proſpicere , adierint laicam poteſtatem, imò etiam ſi non expoſtulauerint, eo quòd moraliter certum exiſtimabant , eum recuſaturum, metus enim imminentis damni hinc,inde recurſus ad eccleſiaſticum interpoſitus , aut inanis excuſant,cum nullus alius aditus relinquatur ad iuſtam ſui defenſionem, quæ, vt diximus,regulariter ſemper eſt licita, tanquã de Iure naturę. An autem in Laicos, ad quos ſit recurſus, culpa refundenda ſit , infra cognoſcemus.

19 Inhibetur autem recurſus,non tã ſub prætextu appellandi à grauamine, vel futura executione literarum &c. quam etiam quiuis alius circumſcriptus ab eo ratione particulę *aliàs* , quæ alium quemlibet modum ſignificat. *arg. l. deniquè §. interdum ff. de pecul. Legat. l. qui teſtamento §. Mulier. ff. de teſtam. & l.* 1. *§. ſiue autem intrà iuncta Gloſſ. in ver. aliàs ff. de aqua quotid. & æſtiua*. Vt ideo innodet recurſus, quãuis non per modum appellationis,aut etiam poſt illicitam, & legitimam ad Pontificem vel ad aliũ Superiorem Eccleſiaſticum appellationem, aut ſupplicationem extra caſum ſæpius repetitum neceſſitatis;ſiat modò motu proprio, aut inſtante, ſuadente, ſeu conſulente Aduocato, ſeu Procuratore Fiſcali ſæcularis Curiæ. *Vgolinus De Cenſuris Pontif. reſeru. in Bulla Cœnæ par.* 2. *cap.* 13.*§.* 1. *nu* 1. *Alteriꝰ vbi ſupra cap.* 1. *in fine & cap.* 2. *col.* 2. *Duardus quæſt.*9. *num.*2. *Pilliuccius nu.*199. *Bonacina punct.* 1. *nu.* 1. *in fine & nu.*24. licet ea verba *inſtante etiam Fiſci Procuratore &c.* alium etiam ſenſum patiantur vt infrà un.30. ratio eſt , quia quouis modo fiat recurſus , pręþet ſemper Laicæ poteſtati occaſionem lædendi auctoritatem Eccleſiaſticam, vt colligitur ex *cap. ſi quando. De officio Delegati*:modò fiat ex intentione impediendi executionem literarum, aliorumque decretorum, aut faciendi hęc capere ſeu retinere. *Bonacina dicto nu.* 24. *& Scortia in Bullas ſelectas Theorem.* 423. ſactus ſiquidem ex alio motiuo in præſenti non excommunicatur, vt ex contextu ſatis apparet. Alius exprimitur in Canone X V I. vt ibi.

20 Inde ſequitur innodari ne dum qui appellant à futura executione , quæ timeatur , ſed etiam ab ea, quæ de facto fit , ſi *Pilliuccius nu*

197. non quidem per particulam *à futura executione* quæ tantùm significat metum rei futuræ sed per particulã *à grauamine*, quæ habet cõprehendere excessum grauãtem in ipsa quoque executione præsente, & meritò quidem cum in hac etiam posteriori appellatione datur laico ansa vsurpandi Iurisdictionem Ecclesiasticam, quòd Canon hic vetare intendit.

51 Nulla est caussarum, super quas literas emanare sit opus distinctio, vnde siue causæ spirituales sint, siue temporales, aut prophanæ, recursus in eis hic inhibitur *arg. l. de pratio ff. de publica in rem actione Vgolinus loco citato Duardus q. 9. nu: 1. in fine Filliuccius nu. 199. Bonacina punct. 1. nu. 15.*

52 Solus porrò recursus (vt iam de actionibus dicamus) sufficiens est ad Censuram inducendam, vt ideo non sit necesse ad incurrendam Iudicem laicum appellationem acceptare, aut Ecclesiasticum appellationi apud laicũ interpositæ cum effectu detulisse per acceptationem, aut executionẽ seu multò minus prætensi grauaminis auctoritatiuam impeditionem, contra *Duardum quæst. 2. & Filliuccium nu. 199.* dum inquit, necessè esse, quòd sæcularis Curia, appellationem per recurrentes interpositam faciat admitti, gratis tamen dictum cum recursus ponatur tanquàm actio per se distincta, ibi *recurrunt, & ab ea appellationem huiusmodi admitti faciunt*; quam idem etiam Filliuccius vt distinctam enumerauerat *n. 193.* eo magis quòd per solum recursum irrogat recurrens Iniuriam Ecclesiasticæ Iurisdictioni, *Vgolinus cit. §. 1. Alterius Cap. 1 col. 5. vers. Qui pretexentes Bonacina n. 26* quamuis malè pro se Filliuccium referendo *Sayrus num. 1.* & alii qui recensentes actiones inhibitas recursum nudum ponunt in numero. Probabile mihi tamen fit per nudum recursum personalem nondum contrahi excommunicationẽ, nisi postquã exposita fuerit appellatio, vel causa recursus. Nam recursus accipitur formaliter pro recursu in causa, qui non intelligitur consummatus, donec causa recursus in Curia fuerit exposita.

53 Inde fit vlterius innodari etiam non recurrentem immediatè ad Curiam, sed solùm ad Aduocatum, aut Procuratorem Fiscalem ipsius sæcularis Curiæ, quò ipse compareat, appellationem interponat, aut faciat admitti; quod indicant sequentia verba, *& ab ea instante etiam Fisci Procuratore, vel Aduocato, appellationes huiusmodi admitti faciunt*, ratio est euidens, tũ quis iste est verus recursus in causa ad Curiam, licèt immediatè adeatur Aduocatus, aut Procurator; tum etiam quia auctoritati Ecclesiasticæ infertur præiudicium, perinde ac si appellatio immediatè ad Curiam dirigatur, *Alterius dicto cap. col. final. Duardus quæst. 4. Scortia cit. Theorem. 425.*

54 Altera actio, quæ recursum consequitur, est, facere admitti appellationem, quam recurrens prætexit, & licèt, vt dicebamus, ex solo recursu quis sufficienter sit innodatus, vt tamen etiam ex hac alia parte afficiatur necessè est, vt cum effectu appellatio à Curia laica admittatur, ita vt non sufficiat attentasse, verba enim *admitti faciunt*, effectum important Et quia admittere appellationem idem est, ac acceptare, recipere, ac deferre. *l ei cuius ff. De Appellationibus l. siquis §. hi autem ff. De iniuriis. cap. at fit. De appellationibus.* Sequitur ex sola receptione appellationis à laica potestate, innodari per hanc secundam actionem, quamuis nihil deinde eadem Curia intuitu illius appellationis operetur, non tamen innodatur, si fiat ab Ecclesiastica potestate, dum appellatio ad ipsam esset directa, instituta tamen apud Laicam Curiam; non, inquam, innodaretur ex capite admissionis, quia textus solùm prohibet facere admitti ab ea idest Laica Curia, sed solum innodaretur ex capite recursus vtentis laica auctoritate, quæ non potest non perturbare Ecclesiasticam iurisdictionem, aut non lædere ex eo tantum quòd se immiscet.

55 Idemquè statuendum de aliis duabus actionibus, quæ sunt, facere literas, & cętera decreta capi, & retineri, vt scilicet excommunicatio ex iis inducatur; si per laicam potestatem literæ; & decreta capiantur, aut retineantur, non tamen si c uretur, quamuis auctoritatiuè media potestate laica, vt per Ecclesiasticum aliàs non capturum, aut retenturum, literæ de facto capiantur, aut retineantur, incurritur ex capite retẽtionis, aut impeditionis, quia textus loquitur de iis solùm, vt fiunt à Curia laica, tamen incurri dicendum est ex capite recursus ad laicam Curiam ad finem inducendi auctoritatiuè Ecclesiasticam potestatem ad huiusmodi litteras capiẽdas, seu retinendas, quia est iniuriosus eidẽ Ecclesiasticæ potestati, quam iniuriam auertere fuit mens Pontificis, vt sæpius inculcatum est. *Capere* est ab eo, qui habet auferre. *Retinere* est sine tali ablatione prohibere earum vsum. Quando autem ex pluribus actionibus circa eandem materiam perpetratis multiplicentur Censurę, quando non, alibi docuimus.

56 Dubitatur hic ab aliquibus, an comprehendantur mandantes, & consulentes huiusmodi actiones; & quidem de consulentibus nullus nobis est ambigendi locus, cum nec expressè, nec implicitè exprimantur ad notata cap. 2. clausula *nec non coetc. num. 3.* Quoad Mandantes verò *Sousa disp. 73. num. 3.* opinatur comprehendi, contra *Viualdum 2. p. Candel. aur. in explicat. Bulla Coena num. 99.* qui id negat, ex eo quòd non exprimuntur. Confundit tamẽ vterque Doctor inter se primam, & secundam Canonis partem; cum tamen inter eas distinguere sit necessarium, vt quę diuersas actiones, & personas, respiciant, fundatur autem Sousa Mandantes significari, cùm per clausulam secundæ partis *per se, vel per alios*, tum etiam per id, quod dicitur, in hac prima parte *appellationem admitti, et literas capi, ac retineri faciunt*, quod mandantium proprium esse videtur.

Quid autem nobis circa secundam partem sentiendum sit, infrà videbitur; quoad primam nunc dicimus, non rectè inferri, ex illis verbis *Faciunt admitti, capi, ac retineri* designatos esse mandantes; quia sermo ibi est de ipsis recurrentibus, qui curant, vt prędicta per laicam potestatem fiant hi autem non sunt propriè Mandan-

dantes sed procurantes , qui expresſè , ac principaliter cum hic excommunicētur, de ijs nullum relinquitur dubium, ad Iudices porrò Laicos, qui auctoritatiuè mandant, vt appellationes à suis Curiis, admittantur, aut literæ capiantur, seu retineantur, nec etiam referuntur hæc verba, vt nu. 1. adnotatum est, & ex textu compertum, Igitur dubium esse potest dumtaxat, vel in prætendente grauamen à literis, qui per alium, puta agentem suum, aut Procuratorem, mandaret fieri recursum, aut institui appellationem ad Laicam Curiam, aut curari vt literæ ab ea impediantur, vel in eo, qui prætendenti grauamen in causa patrocinans, mandaret, vt recurreret &c. Prior igitur est innodandus, ne dum vt mandans sed simul etiam vt principalis, tum quia expresſè excomunicatur, qui medio Aduocato, vel Procuratore Fiscali recurrit, aut appellationem interponit, igitur etiam ille, qui per alium quemlibet ratione particulæ *aliàs*, tum quia non attenditur recursus personalis, sed recursus in causa, vt ideò verè ille dicendus sit recurrere, cuius est ipsa causa, etiam si faciat per Ministrum intermedium, namque ipsi, tanquam auctori solus recursus attribuitur: potius igitur excusandum censerem hunc intermedium, sicuti etiam Aduocatum, Procuratorem Fiscalem, ad instantiam alterius interponentes appellationem, & recursum, quā textus huius primæ partis nō satis apparenter eos innodat. In secundo autem casu, cū is dumtaxat dicatur recurrere, cuius est prætensum grauamen, vt nuper dicebamus, infertur mādans non innodari, eo quòd, vt petebat argumentum Mandantes non exprimantur, sed solùm innodari ipsum recurrentem, vt de se patet.

27 Quoad eos autem, ad quos inhibetur recursus dicitur *ad Curias sæculares, & laicam potestatem* propter multa. Primò vt sciamus recurrentem, & appellantem ad Ecclesiasticam quālibet, quantumuis incompetentem non obstringi hoc vinculo *arg. l. in agris ff. de acquirendo rerū dominio* quia huiusmodi cauet à præiudicio, quod solum per Laicam auctoritatē censetur inferri, dum se in impediendis Apostolicis literis interponit.

28 Secūdò vt auctoritatē potestatemq; attendamus, non autē personam eius ad quē, &c. vt ideò licèt sit Ecclesiastica, polleat tamen auctoritate laica, veluti Prelati, regimen in temporalibus habentes, aut Principum aulici, seu Curiales, adhuc inhibeatur adiri; quod in similibus semper est obseruandum. *Vgolinus cit. §. 1. num 2. Suarez De Censuris Disp. 21. sec. 2. num 76. Filliucius nu. 199. Bonacina punct. 1 num. 26.* & alij, id asserentes, etiamsi tales, laicam potestatem exercentes, sint nedum subditi Summo Pontifici, verùm etiam ab ipsomet designati, & in ea laica potestate constituti; neque enim ob id licitum eis sit in Ecclesia sticam messem, laicalem falcem immittere. Quòd si aliqui ecclesiasticam simul, & Laicam Iurisdictionem obtineant, attendendum est sub qua ratione adeantur, laicane, an vt ecclesiastica auctoritate pollentes. Porrò verba *ad laicam potestatem* (quasi non satis fuerit dixisse) *ad Curias seculares* puto addita, ad includendum pariter eos, qui immediatè ad ipsos Principes recurrerent, non autem ad eorum Iudices, Magistratus, aut Curias.

29 Tertiò, vt excludamus recurrentes ad personam priuatam, priuatum auxilium implorantes, quo executionem literarum impediant, quod aliqui extendunt etiamsi is laicus Iudex, aut Princeps, sit modò ad ipsum tanquā ad personā priuatam recurratur, Ita *Bonacina pu. 1. n. 7.* alios allegat, qui tamē re vera non loquuntur in hoc sensu; sed .n. nō ita absolutè videtur loquendum, si enim absque necessitate, dum scilicet potest haberi recursus ad Ecclesiasticū adeatur sæcularis Iudex, vix videtur posse declinari, quin Iurisdictioni Ecclesiasticæ aliqualis irrogetur iniuria, velim enim considerandum, rarò laicam potestatem adiri, nisi quia potis est ex auctoritate, quā habet, impedire prętensum grauamen, & literarum executionem; secus non adiretur, ergo reipsa impedit qua pòllet auctoritate, et ideo auctoritas laica imploratur, et interponitur, quod prohibere est intentum Bullæ. Non inficiamus tamen, quin si reuera recursus sit ad laicum Iudicem, tanquàm ad personam priuatam, & vt priuato nomine se interponat eo prorsus modo, quo adiretur alia persona priuata, declinetur Censura, Verum quidem est quòd in casu necessitatis, de qua loquuti sumus, nu. 13. adiri potest persona potestate publica pollens, etiam si futurum sit, vt sese interponat ex ea potestate, tùm quia supponimus, eo casu non adesse aliam personam, quę priuatis viribus possit impedire manifestam iniustitiam, vt ideo sit necessaria potestas publica, ex quo fit non recurrere tunc ad potestatem laicam, vt auctoritatiua est, sed quatenus alius non adest, qui possit iniuriam repellere, & ad modum quo adiretur persona alia priuata si adesset, de se potens repellere; consequenter quòd Curia facit auctoritatiuè, est præter intentionem illius, qui recurrit, tum etiam quia præsumitur eo casu consentire *Pontificem*, quòd eo modo per laicam potestatem repellatur iniuria, ne cuique denegetur defensio, quæ est de Iure naturæ vt dicto nu. 13. est adnotatum. At extrà similes meræ necessitatis casus, sicuti nec ad priuatam personam laicam licitū est recurrere, quò impediat vi, aut alio modo executionem, ita multò minus ad eam, quæ publicam exercet potestatem. Excommunicatione tamen non punitur, recursus tunc, quamuis illicitus ad priuatam personam; quia per priuatam vim non irrogatur iniuria ecclesiasticæ Iurisdictioni, at per recursum ad publica auctoritate pollentem quia intenditur, & præbetur occasio, vt sese potestatiuè interponat contra ecclesiasticam potestatem, quæ omnem laicam publicam sibi timet infensam, meritò talis recursus fuit Censura punitus.

30 Quòd si recursus fiat ad Iudicem, vel Principem laicum, tanquàm ad amicum & personam priuatam, ad effectum vt nonnisi priuato nomine, & amicabiliter hortetur Ecclesiasticum appellationem admittere, ac ei deferre, non inducere Censuram ex supradictis patet, quia non fit recursus ad Curiam, seu laicam potestatem formaliter; Induceret autem, si Curia, & potestas laica adiretur, quà talis, etiam si deinde

Prin-

Princeps, vel Iudex laicus, apud quem interponeretur appellatio, notificanda deinde, aut transmittenda Ecclesiastico, non admitteret iudicialiter illum actum appellandi sed amicabiliter tantùm, ac priuato nomine, non verò auctoritatiuè, & ex officio adhortans induceret Iudicem Ecclesiasticum ad eam admittendam appellationem: ratio est, quia quantum est de se, iste recursum iudicialem habuit ad laicam potestatem, eique occasionem voluit esse datum agendi in Ecclesiasticam iurisdictionem, ita vt per accidens sit, quòd Princeps amicabiliter, non auctoritatiuè adhortatus fuerit Ecclesiasticum, sicut quòd ipse non admiserit appellationem. Cum hòc tamē, quòd neutrobique recurrens innodetur ex secunda actione, admissionis scilicèt appellationis à Iudice Ecclesiastico interpositæ apud *Lai*cam Curiam, seu potestatem quacumque intentione, & forma ille recurrerit, laicus induxerit, atque Ecclesiasticus admiserit, quia, vt suprà notatum est nu, 31. vt admissio, sicut & retentio, aut impeditio innodet quantum ad hanc partem, Bulla requirit quòd appellatio fuerit instituta, non apud, sed ad laicum, ab eoquè admissa, indenè capta, ac retenta, rescripta &c. Textus est clarus. *Dixi* nō auctoritatiuè & ex officio adhortans, quia recurrens ad Principem laicum quò literis suis adhortatoriis faciat ab Iudice ecclesiastico admitti appellationem, scriptis tamen nomine officii, & dignitatis ex capite talis recursus videtur innodari, quāuis enim epistola sit hortatoria, idest non comminans, nec præcipiens, scripta tamen ex dignitate, ac officio, non autem priuato nomine, cum sit simpliciter amicabilis, aut hortatoria non est, sed aliquo modo compulsiua censenda est, vt proinde dici possit interpositam fuisse auctoritatem Principis, aut Iudicis Laici, ex quo satis Ecclesiasticæ Iurisdictioni irrogatur iniuria, si modò præsumatur Iudex ecclesiasticus non admissurus, nisi intercessissent literæ eo modo scriptæ, à quibus, vt talibus, dicatur esse motus *Pillipeccius n* 200. *Bonacina punct.* 1. *nu* 24. *in fine.*

31 Quoad rescripta quorum prohiberur per recursum impeditio, de quibus quinto loco statuimus agendum, pauca veniunt consideranda, De literis enim Apostolicis egimus in excommunicatione sexta; licèt autem stylus Curiæ Romanæ, vt ibidem dictum est, sit, vt post obsignationem supplicationis adhuc gratia extendatur, & concedatur per Breue, in præsenti tamen probabile censemus, comprehendi etiam ipsas supplicationes per Pontificem, aut S. R. E. Vicecancellarium eorumuè vices gerentes obsignatas, *cum Pilliuccio num.* 198. *& Bonacina nu.* 17. nam saltem veniunt sub illa particula, *& aliorum decretorum*, vnde non erat cur *Reginaldus tom.* 1. *Prax. pœnit. lib.* 9. *num.* 330. id inficiaretur, ex eo ductus, quòd tales supplicationes, nec implicitè, nec explicitè significantur. Idemquè est de supplicationibus obsignatis ab aliis Iudicibus, qui sunt expressi. Excusari tamē poterit, quoad literas Sedis Apostolicæ, qui instructus de illa praxi Romanæ Curiæ, probabiliter suspicaretur, eas sine Breui Pontificis esse falsas, aut nullas, atquè ita earum impeditionem curaret.

32 Citatio autem est, vocatio alicuius ad Iudicem, facta causa *Iuris* experiundi; quæ fit nō solum per cædulam, aut edictum in loco publico affixum, sed etiam per præceptum simplex, & per capturam, imò & comprehendit ipsum mandatū de capiendo *l.* 1. *& ibi notata ff de Iurisdictione omnium Iudicum Alciatus in Rubrica C. de in ius vocando. Vgolinus cap.* 13. *in initio nū.* 1 *Duardus quæst.* 1. *num.* 2. & alij. Aduerto tamen non esse magnoperè curandum, an citationes, & alia, de quibus in sequentibus, sint propriè, & in rigore legis talia, qualia dicuntur; nam ex clausula, *& aliorum decretorum*, apertè dignoscitur, voluisse Canonem comprehendere quæcumque mandata, & decreta, quæ ab Apostolica Sede, vel eius Iudicibus vtcumque emanant in causis.

33 Inhibitio est interdictum factum partibus à Iudice, vel ipsi Iudici ab alio Superiore, ne aliquid faciant, aut prosequantur, ad effectum Iurisdictiones, aut Iura alicuius, vel pacem seruandi. Cum autem aliquod sit ab homine, aliquod vero fit ab ipsa lege, sermo hic est de interdicto, seu inhibitione ab homine, vel si est à lege, ab homine tamen intimato. Id enim apertè denotatur per verba *à nobis, & a Sede prædicta, seu legatis etc. Vgolinus ibidem n.* 2. *et Duardus num.* 3.

34 Sequester dicitur is, apud quem fit depositio bonorum sequestratorum *ex Clement* 1. & ibi notatis. *De sequestratione bon. possess. et fructuum l. sequester. ff. De Verborum significatione.* Sequestrum verò est ipsa depositio, vt ibidem Hic autem sumi debet pro mandato de sequestratione facienda, ita vt ab ipso, vel ab executione, quæ virtute ipsius fit, appellare, seu recurrere ad Curiam laicam non liceat, vt explicat etiam *Bonacina num.* 12. non autem pro re ipsa sequestrata, vt ait *Vgolinus num.* 3. *Duardus num.* 4 *et Pilliuccius nu.* 198. neque enim appellare a sequestro, vel facere, vt sequestrum capiatur, seu retineatur, vt ait textus, cadere possunt in rem ipsam sequestratam. nisi fortè in hoc solum sensu, vt dicamus inhiberi, ne ab eo, apud quem facta est sequestratio, auferatur res sequestrata, nec per Iudicem Laicum res hæc capiatur, aut retineatur. Id autem idem est, ac recurrere ab executione sequestri, seu à grauamine, quod a sequestro prætenditur. Benè verum est quod ibidem subdunt Vgolinus, & Duardus, quòd, cum sequestratio sit duplex, alia voluntaria, alia necessaria, illaque dicatur, quæ de partium consensu fit, hæc verò, quæ fit etiam siue mutuo consensu partium, quando vel neutra vel alterutra tantùm consentit, hic accipi debet tantùm pro ea, quæ fit Iudicis auctoritate, partibus non consentientibus. Licèt probabile mihi sit, comprehendi etiam eam, in quam mutuò conuenere partes, interposita tamen auctoritate Iudices ecclesiastici, ita vt innodetur, qui nolens sequestrationem, in quam consentit, ratam habere, appellet, seu recurrat ad Curiam ad effectum eamdem impediendi, aut reuocandi;

Nec

Nec enim is poteſt eſſe à Cenſura immunis, cum eamdem, ac alii, auctoritati Iudicis eccleſiaſtici iniuriam irroget.

35 Monitorium verò eſt præceptum à Iudice, vel ab alio auctoritate Iudicis, in dictum alicui, vt aliquid faciat, aut deſiſtat ſub pœna, cum clauſula *vt ſi ſenſeris te grauatum &c.* fitque poſt cauſæ cognitionem, & aliquando etiam cauſa non cognita. *Mandos. tract. De monitoriis q.2. Vgolinus vbi ſupra. Duardus nu. 5.*

36 Inter proceſſus, & executorialia, aliqui diſtinguunt; *Duardus n.6. Alterius Cap.1. col 4.* & alii, quibus ſubſcribendum videtur; quia in recentioribus, ac correctioribus impreſſionibus inter particulam *proceſſuum*, & particulam *executorialium*, adeſt coma. Sic *executorialia* ſunt Mandata de aliquid exequendo. *cap. Venerabilis. de præbendis. proceſſus* verò comprehendunt totam cauſæ ſeriem, & acta, legitimè conſcripta. *cap. Quoniam contra de probationibus.* Coniungunt alij Vgolinus, Filliuccius, cæterique ferè communiter vt *executorialium* ſit adiectiuum ad ly *proceſſuum* Sed, vt diximus, difficultas eſt parui momenti, nam ſub nomine *decretorum* veniunt quælibet ſententiæ, mandata, præcepta & vniuerſaliter ea omnia, quæ à Iudicibus in proceſſu cauſæ, ſeu circa cauſam, aut aliàs, emanant, ita vt non ſoli proceſſus executoriales, ſed & alii comprehendantur. *Decretum* tamen in rigore ſumptum apud Iuriſconſultos variè ſumitur, aliquando enim pro ſententia definitiua, aliquando pro interlocutoria, aliquando pro quocumque mandato ſuperioris, ac Iudicis; communiùs autem pro aliqua deliberata commiſſione, facta cum cognitione cauſæ contra ordinationem, & abſolutionem; vt dixit *Iaſon in l. nequicquam §. vbi decretum nu. 1. ff. De offic. Proconſ. Vgolinus l. cit. & Duardus nu. 7.*

37 Supereſt videndum de iis, à quorum decretis appellare, aut ad Laicas poteſtates confugere, eſt inhibitum; ſuntque Summus Pontifex, Apoſtolica Sedes, Legati, Nuntij, Præſidentes Palatij Pontificij. Auditores Cameræ Apoſtolicæ, Commiſſarij, aliique Iudices, & Delegati Apoſtolici. Vnde liquet ſolam Sedis Apoſtolicæ auctoritatem ſiue in ſe, ſiue in aliis delegatam defendi; ita vt recurrens à grauamine decretorum ab Epiſcopis, Vicariis, aliiſque ordinaria Iuriſdictione pollentibus, ex ea emanatorum, in præſenti non innodetur. *arg. cap. nonne. De præſumptionibus & l. cū Prætor. ff. De Iud. Vgol. §.1. nu. 2. Filliuc nu. 200. Alterius cap. 1. col. 6. Duardus q.9. num. 3. Bonacina punct 1, num. 20.*

38 At dubitatur in primis an ſub hac protectione ſit Collegium Cardinalium ſede vacante. *Vgolinus loco cit. vir. quartò amplificatur Alterius dicto cap. 1. col. 5. & Duardus vbi ſupra.* aſſerunt ſub nomine *Sedis Apoſtolicæ* comprehendi, hæc enim cum dicatur numquam mori. *cap. Si gratioſè. De reſcriptis in 6.* penes hoc Collegium eſſe aſtruitur. Negat *Bonacina nu. 19.* inquiens nomine *Sedis Apoſtolicæ* denotari reliquos Pontifices prædeceſſores, vel ſucceſſores, à quibus literæ, & decreta emanarent, ſeu emanabunt; nullo autem modo Collegium, quia penès, ipſum non eſt Sedes Apoſtolica; quæ licèt Pontifice defuncto non ſit demortua, vacat tamen; ita vt apud nullum propriè reſideat, ſub cæteris autem verbis negat poſſe ſignificari, vnde quia ſumus in pœnalibus, inquit, non eſſe ad hoc diſpoſitionem Canonis extendendam. Ego verò, licet ambiguum ſit, ſub quo propriè nomine ſignificetur Collegium, probabilius cenſeo, etiam eius decreta protegi; tùm quia non omninò impropriè penes ipſum dicitur manere Sedes Apoſtolica, cuius auctoritate in reſcriptis vtitur; tùm quia Collegium adminus eſt eiuſdem Sedis delegatum, aut vices tenens; tum randem quia veroſimile non videtur, alios longe inferiores priuilegio hoc à Pontifice donari, non autem Collegium Cardinalium, quod excellentioris eſt dignitatis, ac præſtantiæ.

39 Ex qua ratione idem venit probabiliter aſſeuerandum de ſacris Congregationibus eorumden Cardinalium, etiam Pontifice viuente; de quibus non eſt expreſſa apud Auctores, quos viderim, mentio, niſi de Congregatione Concilii Tridentini interpretum, quos excludit *Reginaldus lo c ſuprà citato nu. 331.* ex eo, inquit, quod horum decreta, nec ſunt literæ Apoſtolicæ, quia licèt conſeio Pontificis, vel de eius mandato ſcribantur non tamen ipſius, ſed Congregationis nomine prodeunt, ab aliquo ex Eminentiſſimis ſubſcriptæ; nec dici poſſunt Iudicum aut Delegatorum Apoſtolicorum, quia Cardinales hi non ſunt deputati ad ius dicendum, ſed ad ſimpliciter declarandum. Eidemque ſubſcribit *Bonacina nu. 23.* quantùm ad literas, in quibus ſimpliciter locus aliquis Concilij explicatur, quia congregatio iis non intendit aliquam obligationem inducere, ſed liberam relinquit eiſdem adhærendi, facultatem; diſſentitur tamen, ſi in eis de mandato Pontificis aliquid executioni mandandum præcipiatur, quia tunc Cardinales ius dicunt, tanquàm Pontificis delegati. Quæ ratio, quia militat de omnibus aliis ſacris Congregationibus (ſunt enim omnes à Pontifice inſtitutæ, vt vice, ac auctoritate ipſius deliberent, ac decernant) inferendum omnes eas ſub noſtro Canone eſſe comprehendendas; etenim cum non decernant auctoritate propria, ſeu ordinaria, ergo vt delegati Pontificis. Igitur decreta de aliquid exequendo impediri non poſſunt; de iis autem, in quibus nihil imponitur, non poteſt dubium emergere; quia non inferunt grauamen, vel futuram executionem, cui quis ſe debeat opponere per recurſum ad Laicam poteſtatem; at in Canone eſt ſermo de literis, à quibus grauamen prætenditur, aut iniurio ſa timetur executio.

40 Idem *Reginaldus nu. 330.* excludit literas S. Pœnitentiariæ, quæ ſcilicet dantur nomine maioris Pœnitentiarii; quia, inquit, hic non eſt commiſſarius, nec Iudex delegatus, aut alius expreſſis in textu. At aſſentimur cōmuniori placito *Filliucii 198. Bonacina nu. 22.* & aliorum. Protegi nimirùm & huius reſcripta; quia Summus Pœnitentiarius decernit, vt Præſidens, ac Delegatus Papæ, & venit appellatione Iudicum, & Delegatorum Sedis Apoſtolicæ ex conſtitutione Iulii III. *Ratio a congruit. Nauarrus in* *Ma-*

Manuali. Capit. 21. numero 67.

41 Cæterum non opus est immorari in explicando, qui sint in rigore Palatii Pontificii Præsidentes, quinè nomine Auditorum Cameræ significentur, (eum vnus tantùm sit qui eo nomine nuncupetur) quique dicantur propriè Commissarii, vt à Iudicibus, & delegatis distinguuntur; Nam per verba illa generalia *aliisque Iudicibus, ac Delegatis Apostolicis*, comprehenduntur sine controuersia omnes Curiales, ac Iudices Tribunalium Romanæ Curiæ, à Pontifice instituti, tàm ij, qui ordinariè cognoscunt, ac ius dicunt in causis, quàm qui extraordinariè delegantur in aliqua iurisdictione, et causa; Iique etiam, qui extra Vrbem vt per *Vgolinum Duardum Bonacinã, & alios locis citatis*.

42 Cuiuslibet tamen horum auctoritas, & Iurisdictio attendenda est; vt singulariter animaduertit *Reginaldus num. 329.* nec enim Censuræ subijciendus est, qui à literis emanatis à Iurisdictionem non habente in eum locum, causam, aut personam, appellaret, seu ad eas impediendas, ad Laicas Curias recurreret. Et est ratio, quia non præsumitur Summus Pontifex protegere eos, qui Iurisdictione ab ipso delegata abutuntur in aliorum iniuriam. Quapropter vel certum est, seu moraliter probabile, quòd *Iudex* vltra suam Iurisdictionem literas, seu decreta dederit, & sic clarum est, recurrentem ad eorum impeditionem non innodari, Vel in dubium rationabiliter vertitur, an eo vsque talis Iurisdictio extendatur; & nòn inde fit licitum ad Curiam sæcularem recurrere, quia quæstio an *Iudex* Ecclesiasticus habeat *Iurisdictionem*, nec ne, non cònuenienter discutitur apud Curiam laicam, sed apud Ecclesiasticam. Quantùm autem ad contrahendam præsentem Censuram, videtur dicendum vt plurimùm non contrahi; nam, aut post recursum reperitur Iudicem Ecclesiasticum limites suæ potestatis excessisse; & declinatur; quia decreta re ipsa non fuerunt Delegatorum à Pontifice, formaliter, seu prout vtuntur delegata potestate, sed prout maiorem vsurpant, quæ cum non sit à Pontifice, recurrens ab his decretis non facit iniuriam Pontificiæ *Iurisdictioni*, quæ in Canone protegitur. Et quia (vt sępius in similibus diximus) incidentia excommunicationis sumitur ex facto ipso, non autem ex solo affectu, aut intentione, ideò quoties literę reperiuntur, non fuisse legitimè à prædictis *Iudicibus* emanatæ, non sequitur, etiam si ante recursum iudicarētur legitimę. Si verò literæ de facto sunt validæ tunc aut recursus ad Curiam laicam fit, quia est locus ambigendi, quòd nō sint legitima, validaq; auctoritate emanatæ, & non inducit hāc pęnam, quia ex vna parte dubium non est irrationabile, & ex alia non punitur hic recursus ad effectum recognoscendi literas suspectas, sed ad effectum earum executionem, ad declinandum prætensum grauamen, impediendi. Aut, licèt adsit hoc dubium, tamen recursus non fit ea de causa, vt id inquiratur, sed vt literæ impediantur, quo modo recursus non fieret, etiam, si tale dubium non esset, & tunc si re ipsa literæ legitimè emanauerint, declinari Censura non potest, vt satis de se est manifestum.

43 Ad singulos autem descendendo, optimè ait Reginaldus Summum Pontificem, & Sedem Apostolicam habere plenitudinem potestatis, ita vt legitimè expediat literas, ac decreta super omnes causas spirituales, quin & temporales, saltem quatenus ad spirituale aliquod bonum ordinantur; quoad locum autem, super totum orbem Christianum; si tamen non sint vniuersales, sed pro aliqua tantum Prouincia aut Regno; ibi ab earum executione recurrere non licet, licet autem alibi, siquis eas mandari vellet executioni. Auditor autem Cameræ, quantùm ad locorum vniuersitatem, eiusdem est extensionis cum dicatur Literarum Apostolicarum quarumcumque, ac sententiarum tàm in Curia, quàm extra eam latarum vniuersalis, ac merus executor, ex quo titulo videtur etiam illimitatus quoad vniuersitatem causarum, ita vt si super quascumque causas expedierit literas, aut decreta ei credendum sit, habere potestatem, ac specialiter esse à Pontifice designatum, vt ei parendum sit; quamuis de facto non omnes causę, ac negotia per ipsum expediantur. Legati regulariter potestatem habent in terris suæ legationis; aliquando verò, & in locis, per quæ transeunt, Nuntij in Regnis, ad quæ destinantur. Præsidentes tandem, Commissarij, Iudices, ac Delegati, & omnes alii prædicti in locis tantùm, & causis, super quibus delegantur iuxtà formam, præscriptum, aut consuetudinem propriæ commissionis, ac muneris, seu deputationis; quæ quia fiunt iuxta placitum Pontificis, ideò de omnibus his nil certi statui potest, qui modò maiorem, modò minorem Iurisdictionem habent; Potius igitur commissiones ipsæ consulendæ, & attendendæ. Atque hæc de prima Canonis parte.

§. Quinè illa simpliciter, vel sine eorum beneplacito, & consensu, vel examine, executioni demandari impediunt vel probibent.

E L E N C H V S.

44 *INnodantur hac agentes auctoritate publica, non autem qui priuata.*
45 *Tàm laici Principes, quàm Ecclesiastici.*
46 *Quid de Episcopo non admittente ad possessionem beneficii, vel ad Ordines, beneficiatum, & habilitatum per literas Apostolicas.*
47 *Consuetudines quorumdam Regnorum contra nostræ clausulæ dispositionē; Et quibus prętextibus cohonestentur.*
48 *Vsus prædicti, licèt fortè non ex particularibus factis, maximè tamen ex generalibus statutis, ac consuetudinibus improbantur.*
49 *De prætextu Priuilegii, ex quo per laicos examinantur literæ Delegatorum a Sede Apostolica.*
50 *De prætextu consuetudinis.*
51 *De prætextu seruandi propria Iura.*
52 *De prætextu necessitatis, instruendi ipsos Delegatos,*
53 *De prætextu cognoscendi, an quis sit Delegatus,*

gatus, qualem ſe facit.

54 *De prætextu obuiandi abuſibus.*

55 *Quale debeat eſſe Priuilegium, ex quo licitum ſit, examinare literas, continentes dignitatum, beneficiorum, ac penſionum collationem.*

56 *Quando, & quomodo liceat impedire has literas, ſi Iuri patronatus derogent.*

57 *Ex quibus acquiratur Ius patronatus.*

58 *Conſuetudo, ex qua huiuſmodi literæ examinantur, & impediuntur non potuit præſcribi.*

59 *Examinatur iuſtitia ſtatuti, quo exteri à beneficiis, dignitatibus, ac penſionibus arcentur.*

60 *Improbatur conſuetudo impediendi reſcripta Iudicum Delegatorum Sedis Apoſtolicæ, ſub prætextu violentiæ prohibendæ, aut publicæ vtilitatis.*

61 *De more ſubſcribendi generaliter omnes Pontificias Ordinationes.*

62 *Quinam Cenſuræ huic ſubdantur, vniuerſalis concluſio.*

63 *Quibus caſibus quis impediat, aut prohibeat. Quale iuxtà aliquos, ſit diſcrimen inter prohibere, & impedire & 65.*

65 *Incurrunt Principes, non permittentes ſine ſuo conſenſu poſſeſſionem beneficij, aut dignitatis.*

65 *Qui præcepit literas executioni non mandari ſine ſuo beneplacito, aut examine, incidit etiam ſi executio non ſit impedita, quia ea præſtiterit.*

66 *Ex tali præcepto, antequam literæ de facto afficiantur, non contrahitur Cenſura.*

67 *Satis eſt alterutrum, examen, aut conſenſum quæ, duo differunt, velle præſtare.*

68 *Contrahitur, ſi in partem ſolummodò ſinantur literæ executioni mandari.*

69 *Magiſtratus, et Curiales incidunt, etiam ſi non proprium ſed Principis conſenſum, aut examen requirendo, impediant.*

70 *Comprehenduntur Mandantes, et quid Iuris de Mandatariis, ſeu Miniſtris.*

71 *Non tamen conſulentes.* 34 *Nec ratum habentes.*

72 *Excuſantur perſonæ publicæ, ſi vt priuatæ, agant, et quando dicantur ſe ingerere, vt publicæ.*

73 *Nec ad inconuenientia vitanda, permittitur literarum auctoritatiuum impedimentum.*

74 *Curia, per ſolam aſſiſtentiam, præſtitam curanti impeditionem, afficitur.*

75 *Delinquit, qui renuit literis obedire, Executor non promulgans, aut non mandans effectui. Qui petunt à Principe conſenſum, aut examen; Qui recuſant operam præſtare executioni 40.*

76 *Ex tertia parte Canonis innodatur retinens in præiudicium alterius literas, et non exequens.*

77 *Subdolè appellans ſine cauſa ad Pontificem, ex quo executionem impediat, incurrit.*

78 *Non verò, qui eam executionem impedit, quem rationabiliter putat, non concedi per literas.*

79 *Nec qui prohibet literas fieri, aut impedit, niſi fortè ex tertia parte Canonis.*

80 *Toties incurritur Cenſura, quoties literis examen, aut conſenſus præſtatur, cuius defectu impediendæ foret. Similis caſus numero 47.*

81 *Qui examinat, aut ſubſcribit, non tamen horum defectu impediturus, non incidit. Quando nam ex canone 14. aut 15. nu. 46. et 48.*

82 *Qui notabili mora doloſè retardat, vt non ſequatur executio, afficitur.*

83 *An ſit inhibitum examen, quod eſt ad cognoſcendam validitatem literarum.*

84 *Examen hoc Eccleſiaſticis competentibus eſt licitum, et quorſum.*

85 *Laicus, et incompetens ita literas examinans alioquin impediturus, incurrit.*

86 *Quando incurrat impediens executionem poſt comperta ſigna inualiditatis.*

87 *Quibus caſibus Principes requiſiti ab aliis, vt impediant, impediendo contrahant.*

88 *Diſpoſitio de hac re tertiæ partis Canonis, in quo differat à præſenti.*

89 *Idem de ſecunda parte Canonis 14.*

HÆc Canonis eſt ſecunda pars, lata primùm in eos, qui executionem Literarum Apoſtolicarum, aliorumque Iudicum Delegatorum, de quibus in prima fuit ſermo, prohibent, vel impediunt. Deinde in eos, qui interdicunt acta ſuper huiuſmodi executione fieri, aut confecta tradi parti, cuia intereſt. Poſtremò in eos, qui occaſione huius executionis aliquem lædunt; de quibus ſingillatim eſt dicendum, & in præſenti de prima actione.

44 Duo tamen inſtituuntur dubia, quæ toti huic parti communia ſunt; Alterum, an innodentur ex agentibus prædicta ij tantùm, qui agunt auctoritate publica, qua pollent; vel etiam, qui ex priuata. Et quidem priuatos etiam innodari, eſt communius placitum. *Nauarr. in Manual. cap. 27. nu. 68. Vgoldi 2. p. Candelab. aurei in explic. Bullæ huius nu. 95. Sous. Relect. Bullæ Cœnæ diſput. 72. concl. 1.* qui tamen in eam deuenêre ſententiam, quia non diſtinguunt inter hanc Canonis partem, & priorem; quod tamen erat conſiderandum; cum longè diuerſa ſit vtriuſque diſpoſitio, & actiones diſparatæ, vt ſuprà etiam adnotauimus, ſequuntur prætereà *Vgolinus De Cenſuris Bullæ Cœnæ part. 2. cap. 13. ver. Quinte illa nu. 2. Reginaldus tom. 1. Prax. pœnit. lib. 9. nu. 328. Duardus lib. 2. Comment. ad Bullam Cœnæ Canon. XIII. quæſt. 1. num. 8. Naldus in Summa verſ. Bulla Cœnæ num. 48. Bonacina tom. 3. De Cenſuris in particulari Diſput. 1. quæſt. 14. punct. 1 num. 10.* Rationem reddunt, quia Canon non diſtinguit, verbaque ſunt generalia, vt generaliter ſint intelligenda; *arg. cap. ſi Romanorum 19. d.* Imò ſi non excuſantur, qui Iuriſdictionem habent, multò minùs excuſari debent, qui ſine aliqua Iuriſdictione id præſumunt *arg. Auth. Multò magis. C. De ſacroſanctis Eccleſiis,* prætterquam quod (ait

Nauarrus) ex textu est liquidum, esse contra eos, qui curant, vt per habentes potestatem impedimentum ponatur, hi autem esse non possunt nisi personæ priuatæ.

Mihi tamen probabilius est oppositum, quod sentire videtur *Caietanus in Summa ver. Excommunicatio cap. 29.* Et vt probabilius sequitur. *Pilliucius tom. 1. qq. moral. tract. 6. De Censuris nu. 202. Graffius lib. 4. decis. aurear. cap. 18. num. 107. Sayrus lib. 3. Thesaur. cap 17. num. 6. Alterius De Censuris tom. 2. lib. 5. disp. 14. cap. 2.* in initio; licet in processu videatur dissentiri, ea fortè de causa, quia secundam hanc partem non satis à tertia distinguit, nec inficiatur Bonacina loc. cit. esse probabile. Est siquidem id conforme motui proprio *Leonis X. sub Kalend. Mart. 1518.* De quo *Rebuffus in Prax. benef. art. 9. explicationis Bullæ Cœnæ, & Alterius loc. cit. col. 2.* in eo enim, vt tenorem apud prædictos est videre, de solis auctoritate pollentibus, iuxtà Constitutionem Bonifacij IX. quam innouat, est sermo. Et fundamentum habet satis euidens in nostro contextu; nam dicitur, *sine eorum beneplacito, consensu, aut examine*, quod propriè pertinere videtur ad publicas personas, quæ assensum, ac examen suum prærequirere executioni solent. *Dicitur, prohibere, ne Tabelliones instrumenta conficiant.* Dicitur, *partes agentes, & cæteros capiunt, carcerant, è Ciuitatibus, locis, ac Regnis eiiciunt*, Prohibere autem, carcerare, eijcere, & similia, actus sunt Iurisdictionis, & confirmatur, quia cum secunda hæc pars respondeat primæ, sicuti in ea recurrens ad priuatum non continetur vt diximus, ita nec in præsenti priuatus se ingerens; cum in odium tribunalium non competentium canon iste sit editus, vt fatentur vniuersi.

Ex quibus constat, verba Bullæ, non esse adeò generalia, nec deficere signa, ex quibus fieri debeat restrictio, vt assumebant Doctores aduersi nec viget hoc loco argumentum ex *auth. Multò magis*, quia cum in his excomnicationibus intentum sit, tueri Iurisdictionem Ecclesiasticam à laica, vt sæpius in sequentibus inculcabitur, constat, nullam esse necessitatem comprehendendi etiam personam priuatam; quis priuatum factum non lædit publicam Iurisdictionem, sicut lædit publica auctoritas laica ecclesiasticam. Quod autem addit Nauarrus, probat quòd in toto Canone ij procurantes comprehendantur, non autem in secunda hac parte, cum sufficienter in prima comprehensi fuerint. Vnde in casu populi nolentis recipere ad beneficium, vel dignitatem, Parrochum eò destinatum à Romana Curia, quem affert Vgolinus in exemplum suæ opinionis, nos distinguere debemus, aut enim sunt aliqui tantùm ex populo, & priuata auctoritate propriaque malitia impedientes; & non incurrunt ex hac parte; benè tamen ex tertia, in qua non requiritur auctoritas, vt infrà, vel omnes, aut ex maiori parte; vel aliqui publico communitatis nomine impedientes, & incurrunt, quia id fit auctoritatiuè, quòd si ipsa communitas re vera non gaudeat aliqua Iurisdictione, est tamē saltem vsurpata; quod potius augere culpam potest, quàm excusare.

45 Alterum quod disquiritur est an inno. dentur etiam pollentes auctoritate Ecclesiastica eaque agentes inhibita vel solùm Magistratus, & Principes Laici. Negatiua opinio non videtur sua carere probabilitate, itaqè assertores non habeat, nisi fortè solum *Caietanum loc. cit.* Petitur ex dictis, quòd cum in parte priore recursus ad Ecclesiasticos non prohibeatur, vt diximus ad clausulam antecedentem n. 44. neque in secunda debent ipsi comprehendi; ij enim videntur in hac excommunicari, ad quos prohibebatur in illa recursus; eo vel maximè quod militat illa ratio, nimirùm per Ecclesiasticos non lædi Iurisdictionem Ecclesiasticam, quam à Laica protegere, videtur hic intendi; vnde dicitur, *è Ciuitatibus, locis, ac Regnis eiiciunt*, quod veriùs Laicis tantummodò, quàm etiam Ecclesiasticis Principibus accommodatur. Tutior est tamen contraria sententia, quia receptior, est enim *Nauarri*, ac omnium eorum, quos citauimus, & insuper *Pilliucij, & Alteris loc. cit.* estque id, conforme prædictæ Leonis X. Constitutioni, in qua primùm Patriarchis, Archiepiscopis, alijsque Ecclesiasticis, exinde sæcularibus potestatibus præcipitur. Eaque militat in præsenti ratio, quòd Bulla non distinguit, & optimè illius tenor non incongruè potestatibus etiam Ecclesiasticis competit; eo præsertim, quòd hic non generaliter omnis Ecclesiastica Iurisdictio protegitur, sed ea, quæ est à Sede Apostolica, aut Romana Curia per delegationem, quæ cum possit iniuriosè aliquando per Iurisdictionem Ordinariorum impediri, non est cur à sola laica dicamus, eam esse protectam; siquidem Ecclesiastica Dignitas non constituit aliquem literarum Apostolicarum Iudicem, sed magis Apostolicæ Sedi subiicit. Vnde patet ad fundamentum oppositum, & addimus clarum quidem esse in prima parte à sola laica potestate caueri, quia dicitur expressè *ad Curias sæculares, & laicam potestatem*, at in secunda non item; quia verba sunt generalia.

46 Ex quibus rectè inferunt *Alterius loc. cit. cap. 3. col. fin. & Bonacina punct. 3. num. 12*, incurrere Episcopum, qui à Sede Apostolica, eiusque Iudicibus admissum ad beneficium, vel dignitatem, vel habilitatum ad Ordines per dispensationem impedit, quo minùs in possessionē deueniat, aut ordinetur, si tamen aliud non obstet, ex quo adducatur Episcopus ad impediendum. Nec tamen crediderim incurrere (quod ipsi affirmant) si simpliciter, sine retentione Literarum, aut alio impedimento tenuat illum ordinare, non enim ex hac secunda parte, in qua soli impedientes, non autem recusantes executioni insistere, excommunicantur, vt est notum, & adhuc magis ex infrà dicendis patebit; sed neque ex tertia, ex qua id depromunt prædicti auctores, quandoquidem verba illa; *Ne literis impetratis vtantur, directè, vel indirectè, prohibere statuere, seu mandare præsumunt*, denotant positiuum mandatum, aut prohibitionem; quibus quis resistat executioni, non autem recusationem simplicem, eò præsertim, quòd ille per alium promoueri potest. Vnde tunc tantùm videtur innodandus, quando ei soli, vel ex officio, vel ex præ-

præcepto Pontificis, competit ſic diſpenſatum ordinare; ita vt eo renuente, maneat executio impedita; quia tunc verificatur, quòd ſaltem indirectè executionem impedierit.

47 His ita præmiſſis, vniuerſa, quæ circa hanc literarum impeditionem tractantur, in præſenti examinare proponimus, ne iterum dum in tertia parte huius Canonis, & in ſecunda ſequentis de hac re cauetur, eadem reſumere cogamur. Et ſanè lubrica eſt hoc loco quæſtio circa prætenſam quarumdam conſuetudinum iuſtitiam; in quibusdam enim Regnis plura circa huiusmodi literas regia auctoritate attentantur; vt ſcilicet non mandentur executioni, niſi examinatæ ſint ea auctoritate; quædam autem, niſi & regio EXEQVATVR obſignatę ſint. Quas cõſuetudines, præſertim pro Regnis Hiſpaniæ tuentur, ac defendunt *Couarruuias lib. practic. qq. cap. 35. Zeuallos tom. 4. qq. practic. q. 897. Parlador. lib. 3. diff. 9. Gregorius Lopez lib. 13. tit. 13. Graffius lib. cit. nu. 483.* qui ait in Regno Neapolitano, conſideratis conſiderandis, viſiſque literis de hac re à Papa Regi Philippo miſſis, & è contra, non eſſe condemnãdos Regios Magiſtratus, expedientes regiũ EXEQVATVR, donec aliter à Sede Apoſtolica deciſum fuerit, aſſentitur ex parte *Souſa diſputat. 75. et 76.* & vid. tur fauere, *Driedo lib. 1. De libertate Chriſtiana Cap. 2.*

Has autem conſuetudines ad quatuor poſſumus reducere. *Primam*, qualiter æ, ſeu facultates, ac commiſſiones Legatorum, Nuntiorum, aut Viſitatorum à Sede Apoſtolica venientium à Regiis Magiſtratibus experuntur, vt examinentur; alioquin impediendæ directè, vel indirectè earum vſum non permittendo; ſi ſimiles conſuetudinum Regnorum excedere reperiantur. Secundam, qua ex Regio edicto, ac ſtatuto experuntur, examinantur, ac ſubſcribuntur literæ, in quibus aliqua dignitas, beneficium, ac penſio confertur, ſine tali examinę, aut ſubſcriptione non mandandæ executioni, & impediendę, ſi in exteros, aut in præiudicium Iurium patronatus Regis, aliorumuè Laicorum, conferant. Tertiam, qua in cauſis, ac litibus, Iudicum Eccleſiaſticorum, tàm Delegatorum, quàm ordinariorum decreta, & executorialia impediuntur, ſi enim ille, qui ſe grauatum ſentit, à ſententia, & executione appellet ad Superiorem, vel ad Romanum Pontificem, renuat autem Iudex eccleſiaſticus appellationi deferre, propoſita querela coram Regiis, per eos impeditur ſimpliciter executio, ſi cauſa appellationis reperiatur iuſta, ad tempus verò, donec ſcilicet diſcutiatur iuſtitia cauſæ, ſi iniuſtitia non ſit euidens. Quartam addere poſſumus, qua generaliter cuncta ferè ſtatuta, & Ordinationes Pontificis examinantur, & ſine Regio, Regiorumuè conſenſu, aut beneplacito non datur, ea executioni demandare.

Fondantur in vniuerſum aliqui ex prædictis auctoribus in aſſerto Priuilegio, & conſuetudine præſcripta, ac immemorabili. In ſpecie autem primus caſus ex his cohoneſtatur; Aut quia licitum ſit Poteſtatibus laicis antiqua priuilegia, ac Apoſtolicas conceſſiones tutari, ac ſeruare; cum non præſumatur, ſine cauſa Summum Pontificem velle alieni præiudicium inferre, ſuisque Iuribus expoliare; huiusmodi autem rei gratia licita erit examinatio Literarum Legatorum, Nuntiorum, aliorumuè Delegatorum à Sancta Sede, tùm ſi fiat ad literas inſpiciendas, ſint ne obreptitiæ; tùm etiam ad cognoſcendum, an Priuilegia Regum, aut Regnorum ſine cauſa in ijs derogetur, vt opportunè proſpici poſſit. Aut quia licitum ſit publicæ quieti, & vtilitati, tàm in ſpiritualibus, quàm in temporalibus conſulere; quare re, & conſpici, & impediri poterunt literæ, ſi Iuriſdictionem aliquam ſupra conſuetam concedentes, vtilitati Regnorum ſint obfuturæ. Aut quia neceſſarium ſit, per Regium prætorium inſtrui Legatos, vel Nuntios de praxi; conſuetudine, vſuque Regnorum, quoad nam pacto diſpenſationibus, aut commiſſionibus vti conueniat, Ad id autem examen literarum eſt neceſſarium. Aut quatenùs, cum non teneatur Rex, aut eius Curia, cuilibet ſe Legatum, Nuncium, aut Viſitatorem Apoſtolicum facienti præſtare fidem iuxta *l. 1. C. De mandatis, & Gloſſa in cân. nobiliſſimus 97. diſt* non videtur illicitũ, expetere oſtenſionem facultatis, ac explorare, ea ne ſit vera, aut falſificata etiam non liget excommunicatio à Delegato, niſi delegationis detur copia, vt tradunt *Maſcardus de probationibus concluſ. 491. & Marta de Iuriſd. p. 1. cap. 35. nu. 1. & 3.* Quod confirmatur ex eo quòd in Regnis à Romana Curia diſtantibus imminet periculũ fraudis, vt quis ſe à Sede miſſum aſſeueraret; vt accidiſſe in Regno Luſitaniæ *ex Paramo. De origine inquiſit. lib. 2. tit. 2. cap. 15. num 6. teſtatur Souſa cit. diſput. 76. concluſ. 2.* vbi quidam Sayabedra ſe geſſit Pontificis Legatum, & ſicta auctoritate Sanctæ Inquiſitionis officium inſtituit. Aut tandem, quatenus, cum iuſtum ſit abuſibus obuiare, limites facultatum ſint cognoſcendi ne in vſu illarum facilè contingat, fieri ad libitum Delegatorum exceſſum.

Altera verò conſuetudo circa literas beneficiorum, dignitatum, ac penſionum collatiuas, cohoneſtatur, tùm ex eo, quod inſinuauimus, quòd nimirum non cenſetur Pontifex, Iuribus, aliorum ita velle ſine cauſa derogare, tum maximè in eo, quod aſſeritur iuſtum horum Regnorum ſtatutum; quo dignitates, beneficia, & penſiones exteris conferri prohibetur, quam iuſtitiã *Viualdus loc. cit. nu 104.* referens *Couarruuiam loco ſuprà rel. num. 5. Lopez tit. 15. partita 1. Duennam Regula 162. ampliat. 2. & Reg. 205.* mordicus tuetur, & multis, magniſque (vt ipſe ait) rationibus; Primò, quia extraneus non reſidebit perſonaliter, vt ſæpè viſum fuit. Secundò quia alienos, corruptos, periculoſos, vel parum aptos mores nituntur in Hiſpaniam introducere & periculum eſt ne fortè eligatur aliquis, hæreſi infectus in perniciem totius Hiſpaniæ. Tertiò quia in Hiſpania maximè poſt ſanctum Concil. Tridentinum complures reperiuntur Iuris vtriuſque ac Sacræ Theologiæ Doctores excellentiſſimi, ac nobiliſſimi, quibus fieret iniuria, extraneos admittendo, Filioſque pane priuando. Quartò, quis cum vltima teſtatorum voluntas omninò ſit adimplenda, vt in can. Vltima voluntas 13. q. 2. & ex redditibus, & Legatis Hiſpano-

panorum fundata fint beneficia, fraudarentur fundatores vltima voluntate, hæresque hæreditate, si bona illa à naturalibus ad exteros transferantur. Hęc Viualdus,in sequentibus inferens, licitum esse ad obseruantiam statuti, tam æqui; vt Rex obnitatur, ac impediat, ne exteri admittantur; nec oppositam esse Summi Pontificis mori huic necessariò,ac receptissimo mentem, quod conicit primò, quia nullus Hispaniæ Reges,eorumuè Consiliarios habuit pro excommunicatis; nec ipse Pontifex, qui huius signa non dedit. Exinde quia Pius V. Gregorius XIII. & Xistus V. qui hos Canones restrinxere, non sunt credendi, tàm vrgens ijs Regibus voluisse inferre præiudicium. Rursus qui, qui habet ius ad aliquem finem, habet & ad media opportuna; quibus talis finis consequi, tueri,conseruari, atque perpetrari possit, *ex D. Tho. 2. 2. q. 44. art. 1. & Arist. 2. Ethic.* Cum ergo regimen Hispaniarum non benè conseruaretur, si extranei naturalibus misceerentur, & eligerentur, libet cogitare, noluisse Pontifices, sub dispositione Canonis Hispaniarum Regem comprehendi, præsertim quia ipse non intendit iniuriam Pontifici, ac sanctæ Sedi Apostolicæ irrogare, nec inobedire, sed se, suaque regna, præcando humiliter, tueri, quanquàm & ad propria seruanda, naturali iure vim vi repellere liceat.

Tertiam consuetudinem tutatur Couarruuias ratione maximæ vtilitatis,quam ex ea consequitur Respublica; per eam siquidem obuiam itur oppressionibus, quas innocentes sub Ecclesiasticis Iudicibus, longè à Romana Curia iutetdum potestate abutentibus sua inferre possunt; Additque ex *Driedone loc. cit. pag. 183.* aliud esse potestatem secularem absolutè mandare,aut côstituere, ne quisquam pareat literis Apostolicis; aliud esse, constituere,vt exquirat regium beneplacitum, ac consensum, & illud quidem esse improbandum, hoc autem non reiiciendum; nil enim inde sequitur iniuriosum Apostolicæ Sedi; ait enim *Graffius loco suprà citato* mentem Regum est: sanctissimam, & quòd literæ quàm primùm mandentur executioni; vnde monet Regios ministros, ne excedant fines mandati huius neque diù vexent negotiatores, in non expediẽdo EXEQVATVR; cû Rex velit, vt quamprimû, statimque concedatur. Cætera,quę habet Couarruuias, non peculiariter circa literarum executionis impedimenta, sed magis generaliter circa interpositionem Laicæ potestatis in causis ecclesiasticis versantur, de quibus opportuniùs cap. sequenti.

Vltima tandem consuetudo, quod viderim, nullum speciale habet adminiculum, fundatur enim in præscriptione temporis,ac in eo, quod conferat ad seruanda Iura, fouendamque publicam vtilitatem, & inconuenientibus obuiandû. Legimus enim,quod cum Pius V. hanc ęgrè ferret vsum, in Regno Neapolitano præsertim receptissimum, cuperetque abolere, à Philippo II. Hispaniarum Rege Legatum fuisse Magnum Castellæ Commendatarium, vt Pontifici exponeret quale preiudicium sibi inferretur, si sine Regio EXEQVATVR Põtificiæ ordinationes,vt ex speciali priuilegio antea fiebat, deinceps promulgarentur. Respondisse autem Pontificem,se adeò auersum legitimis, ac honestis Regis Iurisdictionibus abrogandis, vt potius easdem augere, ac ampliare cuperet. *Cæsar Campana in vit. Philippi II. part. 3. lib. 3.* Et quidem si licitum est non adimplere aliquando præiudicialia Pontificis decreta, si tamen huius causæ ei exponantur, *cap. cum adeo, cap. ad aures. cap. si quando. De Rescriptis. cap. cum teneamur. De prebendis.* licitum etiam videtur,& impedire sub conditione & expetere literas ad examen, vnde etiam com, mune est clausulam rescriptorum; qua eorû executioni sese opponentes anathemari subduntur, non innodare eos, qui de Iure obnituntur, sed tantùm qui de facto, *Glossa in cap. pro illorum vers. contradictores. De præbend.*

Hæc est summa eorum, quibus Auctores relati præfatas consuetudines propugnant. Duo verò nobis præstanda sunt; examinanda scilicet earum æquitas, ac fundamenta, ponderando rationes, quæ in contrarium sunt,& inspiciendum quibus in casibus hæc excommunicatio contrahatur. Et à primo quidem, cum sit periculosum, abstinerem libenter, at cum ex eo dignosci debeat secundum, non potest eorum tractatio separari. Obte stor tamen in hac re me nil certi asseuerare, cum in materia adeò graui velim vnicuique sua Iura sarta esse,ac tecta. Quæ autẽ desiderari videbuntur, habebis cap. sequenti, vbi iterum de prętextibus, quibus se aliqui muentur, dum in præiudicium auctoritatis Ecclesiastice auctoritate sua abutuntur.

48 Has igitur omnes consuetudines simul complectendo, videtur, eas vnico verbo posse improbari; non quidem ex eo simpliciter, quod aliquando literæ expetantur, inspiciantur, examinentur, aut subscribantur, accedente causa, hęc enim fortassis quis concederet non esse illicita, sed ex eo quòd adsunt statuta, aut consuetudines vt indifferenter cunctæ inspiciantur,nec finantur executioni demandari, nisi examine præmisso, ex eo item, quod adsunt statuta, vt impediantur (quod re ipsa fit aliquoties) si reperiantur aliquid continere, quod ipsis Laicis Principibus,aut Magistratibus non placeat; quæ omnia auctoritatem præseferunt, quam in res Pontificis, & Delegatorum ab eo exercere,quàm sit indecens, secum vnusquisque animaduertat. Fundamenta autem eorum, qui à parte Principum adstant, particulares potius casus cohonestant, quàm statuta, ex quibus illi prouenimt nec considerant, canone sequenti condemnari etiam eos, qui statuta Ecclesiasticę exemptioni præiudicialia faciunt, vtunturuè factis. Videtur tamen id animaduertisse Sousa, qui licèt in pluribus cum præcitatis conueniat, ait tamen *disp. 76. concl. 4.* quòd quando literæ Apostolicę nil continent, de quo necessarium, vel conueniens sit, Summum Pontificem de nouo informari,qui illas retinet, aut approbare, vel examinare intendit, vt non aliter executioni mandentur, Censura huius Canonis innoluitur; Iam verò cû multæ sint literę huiusmodi, quæ nullam exceptionem habent, & in ijs locis cunctæ expetantur alioquin impediendæ, qua via poterunt sic impedientes excusari? *Videndum est* (ait) *Sayrus*

cit.

cit. lib. 3. Thesaur. cap. 18. nu. 8. & magnopere verendum, ne Doctores, qui hanc sententiam defendunt, ex affectu quodam nationis, quam facilè tanti peccati damnare nolunt, et ex quadam naturali hominum propensione ad gratificandum, & applaudendum Regibus, & Magistratibus, impediantur, quo minus aliquando rectè sentiant, ac iudicent. Secundò timendum est, ne ex generali quodam dominandi affectu Magistratus huiusmodi perturbentur, vt sententiam non veriorem sequantur. Hæc Sayrus.

49 Vt de singulis autem aliqua dicamus, quoad primum morem, impediendi scilicet vsum Literarum Apostolicarum, quæ continent Legatorum, Nunciorum, aut Visitatorum Apostolicorum facultates, nisi prius ostendantur, & examinentur, prætextus Priuilegij, si priuilegium adsit, sine dubio illum licitum facit. At in primis non apparet hoc priuilegium adesse, quod cum sit valdè a iure exhorbitans, & dignitati Pontificis Legantis præiudiciale, non præsumitur adesse; cum præsumptio Iuris sit in contrarium, nisi authenticè exhibeatur, ex Regula quòd *Quicunque Priuilegium allegat, illud proferre debet c. an. contra morem 100. d. cap. Porrò & cap. Pastoralis. De priuilegiis facit cap. vlt. De restitutione spoliatorum lib. 6.* Et tamen relati Principum turores solummodo in confuso dicunt, adesse priuilegia. Exinde, si adsit, videndum est quale nam sit, ad quæ se extendat, qua moderatione, ad quantum tempus sit concessum qualque habeat clausulas non obstantiarum, licèt enim non inficientur dari Priuilegia aliqua, quæ indiuiduam exigant in sua abrogatione mentionem, considerandum tamen, generaliter per prædecessorem Bullam quotannis cuncta priuilegia expreisè non tam reuocari, quam renocata declarari, dicitur enim canone sequenti *quarumcunque exemptionum vel aliarum gratiarum, & literarum Apostolicarum prætextu*, & circa finem in §. *non obstantibus* hæc habentur, *Non obstantibus Priuilegiis, Indulgentiis, Indultis, & Literis Apostolicis generalibus, vel specialibus, concessis personis cuiuscumque ordinis, status, etiamsi Imperiali, aut Regali, seu quauis Ecclesiastica, & mundana præfulgeant dignitate, à prædicta Sede, ex quauis causa, etiam per viâ contractus, aut remunerationis, & sub quauis alia forma, et tenore, ac cum quibusuis clausulis, etiam derogatoriarum derogatoriis, etiam continentibus, quòd excommunicari, anathematizari, vel interdici non possint per literas huiusmodi, etc. per quæ contra hos nostros processus, ac sententias, quo minus includantur in eis, se tueri valeant, vel tueri.* Quibus perspectis cuneta iam Priuilegia videntur, inualidata posse existimari, vt assumit *Bonacina loco citato quæst. 15. punct. 4. §. 1.* Ex quibus etiam liquet non habere satis probabilitatis, quod hic Auctores relati respondent, particulam *sub prætextu* canone sequenti appositam, significare priuilegia non vera, quæ quis falsò prætexeret. Nam præterquam quod huiusmodi explicatio est improbabilis, vt suo loco ostendetur, insurgit reuocatio prædicti §. *non obstantibus*, quæ clarior est, & vix aliquam dubitationem admittens.

Mentemque Pii V. qui Bullam in præsentem formam ampliauit, fuisse, priuilegia, seu vera seu præsumpta reuocare facto ipso, sæpius ostendit; tùm maximè eum Thomam Vrsinum fulginatem, Strunguleutem Episcopum legans, sub nomine, ac auctoritate Nuntij, in Regnum Neapolitanum, Ciuitatem Neapolis, ac Clerum visitaturum, eidem mandatum voluit ne, suburgente causa quauis, literas suæ commissionis ostenderet, tanquam in quo esset aliquid Sedi Apostolicæ iniuriosum. Quas cum subscripturus expeteret Prorex, renueretque Nuntius exhibere, ille Regem consuluit; qui, tenaeem propositi animaduertens Pontificem, vtque erat pijssimus, ac Sedi obsequentissimus, rescripsit, non obstante priuilegio, aut consuetudine, obtemperandum esse. *Campana vbi supra p. 2. lib. 18.*

50 Ex quo exemplo non erit difficile de prætexto consuetudinis iudicium depromere; Nam cum hæc consuetudo sit præiudicialis, vt dicebam, Pontifici, independentique Sedis Apostolicæ auctoritati, videtur potius corruptela, si Pontifex non confirmet, quàm legitima consuetudo; actu siquidem hoc iurisdictionis (qualis est auctoritatiuè recognoscere, subscribere, ac etiam impedire, cum visum fuerit has literas) assumitur aliquid potestatis in res Ecclesiasticas, eius autem Laici non sunt capaces, vnde nec præscribunt *cap. causam De Præscript. Abbas in cap. quando num. 2. De consuetudine, et fatentur Zeuallos, et Sousa dicta d. sp. 76. concl. 3.* Quamobrem licèt receptissimum sit; posse consuetudine immemorabili introduci, quod potest priuilegio, vt ex *Decio, et Tusco num. 9.* clausulæ antecedentis dictum est, & ex Priuilegio, si adesset, potuissent huiusmodi literæ per Laicos recognosci; tamen cum quis non est capax rei, quam intendit consuetudine introducere, nullum ius adipiscitur. Falsum autem esse generaliter idem licere ex consuetudine, quod ex priuilegio, firmatunt *Ioannes Andr. in cap. 2. De præbendis lib. 6. Innocentius Panormitanus, Pelinus, & alij apud Azorium tom. 1. institut. moral. lib. 5. cap. 12. & Carolum De Grassis de Effectibus Clericatus effect. 1. num. 375. Et sequentibus.* Vnus enim inter cæteros casus est, defectus capacitatis; quod in proposito inspicitur; nam per priuilegium delegatur, seu communicatur auctoritas ecclesiastica, & sic Priuilegiatus, cum se ingerat per auctoritatem à priuilegiante mutuatam, eidem præindicium non irrogat; at per consuetudinem non ita participatur auctoritas Ecclesiastica, sed temerè assumitur propria, vnde hanc consuetudinem non esse præscriptam fatetur. *Sousa cit. disp. sub num. 5.* ex ijs quæ habet *Gloss. in cap. Clerici verbo consuetudo. De Iudiciis, Alexander conf. 8. volum. 1. Rolandus conf. 83. nu. 9 vol. 2.* si quidem *ex cap. fin. De consuetud.* Illegitima consuetudo, quantò longior asseritur, tantò ostenditur periculosior. Præterea consuetudo vim habet, quando non reprobatur à lege, sed toleratur, aliàs secus *l. hoc iure §. ductus aquæ ff. de aqua quotid. et æstiua Francus in cap. 1. notab. 50. De consuetud. lib. 6.* & alij communissimè, ac in præsenti, (vt omittam generalem abolitionem consuetudinũ,

fac-

factam *in cap. aduersus De immun. Ecclesiarũ*) damnatur per præsentem clausulammos iste quotannis; dum dicitur nec simpliciter, nec defectu consensus, aut examinis non præstiti literas Apostolicas impediti posse; Improbabile est autem dicere, ijs verbis damnari eos tantùm, qui semel & iterum impediunt, non verò eos, qui ex consuetudine, vel dicere obuiari per ea consuetudinibus in posterum introducendis, non autē ijs, quæ iam ex longissimo temporis tractu ante Bullam ita restrictam robur assumpserant. Nam si impedimentum huiusmodi damnatur, tanquam de se illicitum, & auctoritati Apostolicæ Sedis præiudiciale, igitur in se est tale, vt recta consuetudine præscribi non potuerit. Accedit quòd in sequenti Canone, in quo hac eadem de re cauetur, dicitur, *quarumcumque exemptionum prætextu*, quæ clausula non potest non comprehendere eos, qui prætextu consuetudinis iam inductæ se exemptos arbitrarentur; Nec enim potest quis à Pontifice, in ijs, quæ pręcipit, se exemptum existimare, nisi vel ex consuetudine, vel ex priuilegio, at quoad priuilegia dicitur. *Gratiarum, et Literarum Apostolicarum prætextu*, igitur prætextus exemptionis non potest esse nisi à præsumpta cōsuetudine Tandē in prædicto *§. non obstantibus*, dicitur, *nec nō consuetudinibus, etiam immemorabilibus, ac pręscriptionibus, quantumcumque longissimis*, quæ verba nullum relinquunt dubitandi locum.

51 Quoad id verò, quod dicitur licitum esse ad propria priuilegia, ac Iura seruanda, examinare literas, obreptitiæ nè sint, aut falsæ; licèt cōcedetemus id fieri posse, quando moraliter, & ex rationabili suspicione de earum authenticatione ambigi potest; attamen nos, & statutum, ex quibus omnes inspiciuntur, & examinantur apertè suadet, inspectionem non fieri ex hoc dubio, literas enim Nuntiorum, præsertim residentium, ac Legatorum, eorumque, quos ex certa scientia specialiter destinat sancta Sedes, non potest prudenter ambigi, esse obreptitias, aut falsas; ex coniecturis enim, ac circumstanciis personarum, tùm ex literis commendatitijs, quibus eas, Pontifex comitatur, facillimè dignoscuntur ipsę, earumque facultates. Quòd si fatendum sit, aliquando esse hanc inspectionem necessariam, non apparet quarè per Ecclesiasticos fieri hanc inspectionem, non curetur, est enim materia Ecclesiastica vt suprà adnotauimus, & rectè ad rem præsentem probat. *Bonacina quæst. 14. punct. 2. num. 19.* At verò si ex eo solùm, quòd iuribus, ac priuilegijs Summus Pontifex deroget, velit quis ambigere, literas esse subreptitias, aut falsas, cum aliunde non lateat, talem esse Pontificis mentem, non potest excusari, *inquit Bonacina*, quia, vt clausula superiore dicebat, Papa in ijs, quæ mādat præsumitur *Dominus*, nec Superiorem agnoscit, à quo possit impediri, Ipse enim, qui facultates erogat, optimè nouit, quæ sunt Regni cuiuscumque propria. Quod si auctoritatem Delegatorum præter consuetum ampliat, est id, quia potest, et ita vult extendi. Si autem præiudicium Regi, aut Reipublicæ inferatur, nec constet de inflexibili Pontificis mente, imò spes adsit, quòd exoratus acquiescet, moderabitquè facultates, tunc licitum est recurrere per supplicationem ad Pontificem, eiquè damnum euidens, eiusquè consequentias exponere, & interim suspendere executionem, sed sine animo impediendi, inquit ille, si contingat, prædictis non obstantibus, velle Pontificem, sequi executionem; quod vt rectè fiat, non est cur non inuocetur, quæ se interponat, auctoritas Ecclesiastica. Vnde patet ad prætextum consulendi vtilitati regnorum; quem *ex Toleto Reginaldus loco citato num. 321.* vocat excusationem friuolam, & nullius momenti; subdens, quòd si offendentes circa has literas prætenderent grauamen Reipublicæ, proponerent difficultates suas; At inquit, nequè ipsi proponunt, neque grauamen, seu damnum prętendunt, ita magnum, quin scandalum, quod ex ipsorum inobedientia sequitur sit longè maius, ac sibi aliisque perniciosius Et sicuti non potest vnus Rex auctoritatiuè se interponere, & cognoscere de iustitia literarum alterius Regis, ita multò minus id fieri poterit circa literas Pontificis, ait *Bonacina cit. nu. 19.*

52 Necessitas autem instruendi ipsos Legatos, aut Nuntios circa vsum suarum Commissionum, vel vix adesse potest, cum viri, qui mittuntur, sint longo experimento noti, ac edocti, vel, si adest, per viros Ecclesiasticos loci, Principum ac Magistratuum Laicorum confidentes, ac familiares instrui possunt; absque eo quòd auctoritatiuè Laica sese ingerat potestas. At ipsi videant, si ad effectum hunc tantùm, vt instruantur Legati, vel Nuntii, & non ad alium, literæ expetantur, ac examinentur, siquè deceat, Pontificum diplomata ad Laicorum mentem interpretari, ac glossari, vt de eorum intellectu ipsi erudiant, Præterquam quòd ad hos & similes effectus possunt literæ amicabiliter expeti; non auctoritatiuè impediendo earum vsum, si non ostendantur, aut si earum tenor non placeat.

53 Dubium verò, quòd aliquis non sit, qualem se facit, Nuntius, aut Legatus, si de ordinariis, aut *Residentibus* sit sermo, non potest prudentibus irrepere, cum optimè viri, qui mittuntur sint noti, & ex aliis circumstantijs, ac literis commendatitiis Pontificum, aliorumque possint dignosci, vt insinuauimus. Quòd si re vera irrepat, non desunt viri Ecclesiastici, per quos discutiatur; licèt *Bonacina dicto punct. 2. num. 22.* concedat, quòd quamuis Rex, aut Magistratus non possint expetere literas, vt auctoritatiuè recognoscant, possint tamen expetere, quo videant, an verè Legati, aut Nuntij sint, quod humiliter, amicabiliter, & seclusa auctoritate factum non inficiabimur; cum ex alia parte ipsi, qui mittuntur, teneantur facultates ostendere, ad hoc vt Princeps, & populus eos vt tales agnoscant, ac reuereantur; & in hoc sensu debent intelligi. *Sousa disp. 76. concl. 8: Graffius num. 120. Duardus quęst. 5 num. 6.* & alii quampiures, qui agnitionem hanc asserunt esse necessariam, ac iustam, absente enim auctoritate, nullum irrogatur auctori Literarum præiudicium.

Quapropter duo sunt, quæ huic prætextui plurimùm obstant, Alterum quod illorum etiam, qui non sunt dubii literæ expetuntur, alterum quòd cognito literas esse veras, deferentesquè ve-

veros Nuntios, examinantur tamen adhuc ad alios effectus, & aliquando impediuntur, vt signum sit non esse ea dumtaxat de causa expetitas. Specialiter autem quoad Legatos Cardinales, conuenit inter Iuris prudentes, fidem eis habendam esse asserentibus se esse Legatos à latere Sedis Apostolicæ, viuæ tantùm vocis oraculo creatos, aut literas suæ legationis amisisse; vnde hi non poterunt cogi, vt ostendant; quod ob summam in Cardinalibus dignitatem est singulare. *Ita Lapus, Ioannes Andreas, Calderinus, Abbas, Ancharanus, Geminianus, Bartolus*, & alij quos citant *Velladiego in tract. De Officio Legati à latere quæst.* 5. *& Gambarus lib.* 1. *De officio Legat. cap.* 3. & ex nostris notarunt *Alterius ad can. XI. disp.* 12. *cap.* 3. *col.* 6. *& ex eo Duardus hic qu.* 5. *num.* 7. *& Bonacina num.* 23. De alijs autem extraordinariè delegatis faciliùs potest esse suspicio, cum (vt Doctores cum quibus differimus assumunt) non teneatur quilibet sine ostensione facultatum eorumdem, fidem eis præstare, & per consequens ipsi tenentur ostendere. At videndum est, si id possit fieri amicabiliter, si per interpositionem auctoritatis ecclesiasticæ in casu, quo auctoritate sit opus, si ad hûc tantùm effectum expetantur, ac inspiciantur.

54 Tandem, etsi licitum sit, imò & necessariũ, abusionibus obuiare, quæ de re & inspiacre..., quorsum vsus facultatum extendatur, tamen cũ illud nõ debeat per laicas potestates auctoritatiuè aduersus personas Ecclesiasticas procurari, quia personæ Ecclesiasticæ non sunt subiectæ, & hæ præsertim, de quibus loquimur, agentes ex commissione Pontificis; sequitur neque inspectionem literarum auctoritatiuè per Laicos fieri esse permissum, sicuti enim in casu, quo quis facultate abuteretur, querela ad Pontificem apud Curiam Ecclesiasticam instituenda est, ita & inspectionem per Ecclesiasticos fieri est curandum nam dicitur canone seq. *nec etiam prætextu violentiæ probibenda*. Literarum vsum esse impediendum; Nec prætereo, quòd licet talis inspectio ad effectum prospiciendi abusibus concederetur non illicita, tamen non apparet, ad hunc tantùm effectum literas expeti, quando prohibentur vsui mandari, etiam antequam quis potuerit excedere.

55 Mos alter examinandi, & subscribendi literas, quæ beneficia, dignitates, ac pensiones conferunt, vt sine tali examine, subscriptione, aut consensu nequeant executioni demandari, & eas impediendi de facto, si exteris, aut ijs, quibus Principes nollent, aut in præiudicium Iuris patronatus, conferant; si asseratur in priuilegio, aut consuetudine fundatus, quoad Priuilegia dicendum est, vt in superioribus, quòd si adsunt, nec reuocata, sed in suo adhuc robore, non est dubium, per ea licitum fieri morem prædictum. Verùm adesse videtur probandum; & ne in æquiuoco laboremus considerandum, aliud esse loqui de priuilegio concedente, vt literæ huiusmodi antequam dentur executioni, examinentur, & subscribantur per laicam potestatem, cum facultate per eandem impediendi; si Iuri patronatus Regij, aut aliorum Laicorum sint præiudiciales, aut dignitates, beneficia, vel pensiones in exteros conferant. Aliud esse loqui de priuilegio concedente Iura patronatus, & ne in exteros, sine placito priuilegiati, dictæ dignitates, beneficia, vel pensiones conferantur; ex quo Priuilegio consequens est vt intelligatur data facultas impediendi ea, quæ derogare possunt. Primi enim generis à Doctoribus (quod viderim) non asseritur reperiri, & cum sit exhorbitans, non præsumitur adesse, nisi ostendatur; vt diximus suprà; ex quo huc redeunt cætera ibi dilata. Priuilegia autem Iurium patronatus, aut concordata (vt vocant); Iurium item nominandi, præsentandi &c. reperiuntur quidem, & sui adhuc roboris, at non ex eis est necessarium consequens, vt simul intelligatur datum priuilegium examinandi & impediendi literas per eundem, qui priuilegio Iuris patronatus gaudet. Nam licèt erogato priuilegio censeantur ea omnia concessa; sine quibus Priuilegium integrum non habet effectũ, *arg. cap. Quia diuersitatem. De concessione præbendæ cap Statutum* §. *Insuper præsentando. De rescriptis lib.* 6. in præsenti tamen casu potest per Ecclesiasticas personas fieri discussio, & interponi impedimentum; imò & debet; quia causa Iuris patronatus est Ecclesiastica, de ijs scilicet quæ dicuntur spiritualibus annexa vt per *Abbatem in Rubrica de Iudicijs nu.* 4. & nostros interpretes ad can. sequent. ad ea verba, *& spiritualibus annexis, &c.* Quare non potest per laicos agitari vnde nec præsumitur tale ius agitandi per illud priuilegium esse acquisitum, sicut nec ius impediendi de facto; quicquid sit an Pontifex possit licitè tali Iuri patronatus, acquisito per priuilegium remuneratorium, aut datum per viam contractus derogare, quod modò non examino. Cæteris autem Iuribus patronatus vix vertitur in dubium, an possit Pontifex derogare, vnde non apparet cur eorum tutelæ inuigilet Laicos auctoritas, seu potestas. At etiamsi demus, in probabili suspicione, quòd literæ aliquæ derogent, eas dumtaxat sequitur posse expeti, ac examinari, non tamen alias, in ijs autem locis, de quorum agimus consuetudinibus, vniuersaliter expetuntur omnes, etiam, de quibus non est suspicio.

56 An autem supposito tali examine, & comperto, quod Iuripatronatus derogent, liceat impedire distinguendum est, vel enim Pontifex in iis, in quibus potest derogare, eo modo confert, quo derogare velit, nec rationabiliter ambigitur, quòd literæ sint obreptitiæ, seu Pontificem de alterius detrimento insciũ esse; & impedire non licet, ad summum autem potest supplicari Pontifex, & curari pro interim executionem suspendi media Ecclesiastica Potestate. Siquidem nec in manifestis iniustitijs licitum est auctoritatiuè se Pontifici opponere *vt num.* 13. *ant. clausulæ, & alibi in sententia Bonacinæ* innuimus, multò minus in materia Iuris patronatus, quod cum sit annexum rei sacræ, omnino eius subest potestati. Vel rationabiliter creditur, Pontificis non esse mentem alicui detrimentum inferre, aut eo Iure expoliare (quod semper præsumi potest, nisi innuat expressè, se non obstante aliorum detrimento, ita velle) sed perperàm fuisse instructum, & tunc ad eumdem

Pon-

Pontificem media Curia Ecclesiastica appellari potest, & interim, donec Pontifex respondeat, suspendi executio, cum intentione habituali saltem non impediendi, audita mente Pontificis.

57 Cogor tamen adnotare Iura patronatus (priuilegiis, & concordatis Pontificum exceptis) acquiri sola *ædificatione* Ecclesiarum, vel *fundatione. Can. pia mentis cum similibus 16. q. 7. cap. nobis. De Iurepatronatus. Abbas in cap. ad audientiam de Ecclesi. ædification. Dotatione; Can. nemo de consecr. d. 1. can. Filiis 16. qu. 7. & Ditatione: dicto cap. ad audientiam*, quòd si etiam ex legitima consuetudine, aut præscriptione; vt quidam volunt, id, est quia præsumitur olim fundatio, aut ditatio. At ex sola protectione ius hoc prætendunt nonnulli Principes, quod Doctores verentur admittere esse legitimum Ius.

Priuilegium autem, quod exteris dignitates, & beneficia non conferantur non assumunt adesse ii, quibus cum disputamus, fundantur enim in æquitate statuti de quo statim dicimus.

58 Quoad consuetudinem verò, qua hæ literæ examinantur subscribuntur, & impediuntur dicimus, aut nunquam fuisse talem, quæ potuerit præscribi, cum sit præiudicialis supremæ Pontificis auctoritati, qui in suis rescriptis non debet ab aliorum beneplacito pendere, quoad dispositionem præsertim bonorum Ecclesiasticorũ, quæ ipsius fideli dispensationi Iure diuino commissa est, vt dicitur in 6. Synodo Romana sub Symmacho; vnde dicitur in iis, Pontificem habere plenissimam potestatem cap. proposuit. De concessione præbendæ, & collatio dignitatum ac beneficiorum est de spiritualibus, in quibus Laicus non se potest ingerere, *arg. eorum, quæ Gloss. Summ. 1. q. 1. Abbas, Pelinus, & Doctores in Rubrica. De symonia.* Et à tempore Bullæ seu præsentis Canonis indubitatum est, talem consuetudinem non potuisse introduci, cum obnitatur præsens clausula, quam explicamus, dum dicitur *Literarum executionem non posse, nec simpliciter impediri, nec etiam, quia non expectetur consensus, beneplacitum, aut examen aliorum.* Anteà verò consuetudines introductę, etiam si legitimas fuisse asseratur, remanent, & per canonem sequentem, & per §, non obstantibus abolitæ vt n. . . . adnotatum est.

59 Statutum autem, quo denegantur exteris dignitates, beneficia, ac pensiones Ecclesiasticę, eorum etiam, super quibus nullum est Regis, aut Laicorum Iuspatronatus, si discutiatur, quãrùm habeat rationabilitatis, nostra non est condemnare, siquidem ex aliquibus eorum, quæ Vinaldus habet; apparet congruitatis in eo esse; At dubitandum cur similes rationes, non suadeant æquè obseruationem illius pro aliis regionibus, Quod si ita est, certè Pontifex non nisi in suo Imperio dignitates, ac beneficia exteris conferet, alibi nonnisi ad aliorum nutum, & voluntatem. Quæ cum dura videantur, dicimus, quòd nisi vtilitati Reipublicæ obest exterorum admissio, supplicatur humiliter Pontifex, vt illis non conferat, vel ab ipso impetratur priuilegiũ, aut facultas tale statutum condendi, propria eius auctoritate statuere, vt de rebus, in quibus Pontifex est absolutus dispensator, & in dispensatione Dominus, disponat aliqualiter non nisi ad mentem statuentis, & impedire auctoritatiuè, si disponat aliter; defendi non potest cum omni iure permittatur cuilibet re sua vti, vt vult, vsu non malo, & tale statutum, vt repugnans Ecclesiasticę Iurisdictioni à Iure consultis improbatur *ad cap. Ecclesia Sanctę Mariæ. De constitutionibus*, & damnatur expressè ex nostris, à *Duardo loc. cit. qu. 31. Filiuccio dicto tract. 6. num. 203. Bonacina nu. 16.* excommunicationi subijciendus impedientes literas, pro eo quòd exteris beneficia, pensiones, ac dignitates conferunt.

Ad Argumenta autem Vinaldi, & quidem ad primum posset responderi obstater præiuditium non residentiæ, ferri de re statutum ne & ipsi extra Nationem possint dignitate, aut beneficio frui, residentiæ, satis prouisum est per Canones, & Tridentinum, absquè eò quod per sæculare statutum consulatur Ad secundum liceat dicere, non omnes exteros esse peruersos, nec omnes Nationales integerrimos; prouidentię autem Pontificis esse, operam dare, ne perditi homines addignitates, & beneficia euehantur. Tertium congruentiam præsefert, at Ecclesiæ spirituale bonũ amat communitatem, quæ non seruaretur, si beneficia *Prouinciæ* pro solis indigenis seruarentur. vnde ad Quartum dicimus, quòd non omnes Nationales reliquerunt, in Legatis, ad seipsos solos non autem ad alios, esse trasferreuda beneficia, sed Ecclesiam fuisse in hæredem institutam, quæ ex causa bene nota Pontifici potest de ijs aliter disponere; vnde verosimile est testatores, sicuti Ecclesiæ, ita & Pontifici subiecisse legata, cum res factæ Ecclesiasticæ, non possint illarum fideli dispensatori non subijci.

Quod autem subdit Vinaldus ex eo, quòd nec Summus Pontifex, nec alius habet trasgredientes pro excommunicatis, (nec ego quidem auderem absolutè asserere eos esse tales, cum ex bona fide, seu alia legitima ratione sit probabile, eos non incurrere) sed tamen primò ex conniuentia, aut tolerantia non satis est tutum leges transgredi, vt cap. sequenti aliquantò fusius dicetur. Secundò non semel per Romanæ Curiæ Ministros, tales declarari sunt excommunicati, ex iis, quæ habet *Azorius cit. cap. 18. col. 8. vers. Quæri solet.* Tertiò Censuræ hæ sunt ipso facto latæ, & Pontifex quotannis Bullam cum effectu promulgat, non spectat deinde ad ipsum in particulari cognoscere de ijs, qui contraxerunt, quiue, inexcusabiliter contrauenerint. Nec credibile est quòd præfati Pontifices Bullam hanc restringendo receptis hiscè consuetudinibus animum intenderint, cum hæ potissimùm Ecclesiasticæ Iurisdictioni aduersentur; Quod non latuit Philippum II. prouidissimum Regem qui sentiens à Pio V. Bullam in præiudicium suarum consuetudinum auctam, per Magnum Castellæ Commendatarium Oratorem suum Pontifici querelas exposuit hac de re, Pontifex autem respondit, sarta velle Regi Iura sua, dummodo tamen Iuribus Ecclesiæ non derogarent (ita Campana loc. supra cit.) Vnde ad postremam

mam coniecturam dicimus, non satis constare quantum nam esset inconueniens oriundum, si aliqui ad exteras ecclesia assumerentur; experimento enim constat non labefactari regiones, vbi de facto, Ecclesiastici commixti sunt ex nationibus diuersis. Vbi autem hæc mixtio detrimentosa præsentiatur, recursus ad Pontificem per supplicationes videtur posse supplere

60 Ex dictis autem, de tertio vsu iudicium ferre poterit vnusquisque. Et vt nil repetam circa priuilegii, aut consuetudinis prætextum, specialiter ex eo potest improbari, quòd non videatur pertinere ad Laicam potestatem protegere auctoritatiuè, oppressos ab Ecclesiastica vt cap. sequent. est confirmandum, vnde infertur nec in casu negligentiæ, nec in casu iniustæ oppressionis licitum fieri laico, sese auctoritatiuè ingerere, sed ad summum modo præscripto in claus. ant. nu. 13. 14. & 26. vt priuatus scilicet, & quoties non adest Ecclesiasticus; dicitur enim can. sequēti, *etiam prætextu violentiæ prohibendæ*. Vtilitas autem Reipublicæ meliore via curanda est, cum ea non desit, vt infra ostendetur nec vel periclitante Republica, ac remedio deficiente, fit licitum alteri *P*rincipi prospicere, ac se ingerere, vt dicebamus. Nec habet locum doctrina Driedonis; nam licèt longè iniustius sit, absolutè, & simpliciter mandare executionis *L*iterarum Apostolicarum impeditionem, quàm mandare, ne executioni dentur, nisi accedente placito Laicæ potestatis, licitè tamen præsens clausula reluctata est, inquiens, nec simpliciter, nec defectu consensus non expetiti, prohiberi posse literarum executionem. Quod autem in eius defensione addebatur ex Graffio, supponit, quòd mora in subscribendo, aut impedimentum sint dumtaxat ea, quæ in canone arguuntur, quasi verò subscriptio, & examen non improbentur; cuius oppositum quia ex verbis nostræ clausulæ est satis euidens ideo sanctissima mens videtur non posse excusare, eo quòd actus ipse declaratur illicitus, proinde idem *Sousa in fine dictæ quæst. 76.* prædictam improbat doctrinam, & asserit mandatum ne deferatur literis Apostolicis sine beneplacito, & examine Principum, esse auctoritati Ecclesiæ parum consonum, ac proinde se non credere, prædicto modo literas Apostolicas retineri, & examinari, esse in vsu apud Reges Catholicos.

61 Nec tandem circa vltimam consuetudinē necesse est hic aliquid reassumere, sed huiusmodi dicta consulenda, & ea quæ Cap. sequenti dicturi sumus. Nec videtur tale præiudicium euenturum, quale asseritur, si literæ non subscribantur, quin scandalum sit maius, ponere auctoritatem Pontificis alterius indigam, & ab altero dependentem; & quin per Ecclesiasticam potestatem possit eiusmodi præiudicio obuiari; cum in multis locis, sine his inconuenientibus, Pontificiæ ordinationes sine examine, aut subscriptione promulgentur. Et licèt Rex Philippus in ea legatione asseruerit, se id facere ex speciali priuilegio, aduertunt tamen Doctores respondisse Pontificem, vt nu. . . . . diximus se legitimas Regis iurisdictiones non auferre, sed tantū eas, quæ Ecclesiasticę auctoritati sút pręiudiciales, & insuper addūt, cōsiderandū esse an quotiès Reges eorumquè fautores asserunt hæc fieri ex priuilegiis, sit sermo de priuilegijs propriè dictis, Sede scilicet Apostolica explicitè elargitis, siquidē pauca admodū reperire est circa has materias iurisdictionis; an verò potius vtātur eo nomine in laxiore significatione, prout significat prærogatiuam quandam, quæ congruere videtur laicali Principatui, vel dignitati personæ; aut potiùs pro vt priuilegium fundatur in consuetudine, & idem est, ac ius quoddam ad prædicta facienda, consuetudine assumptum, vt iam videatur inter vera iura, ac priuilegia posse connumerari. Ex iuribus tandem, vltimo loco citatis, nil aliud infertur, nisi quòd quando literæ Sedis Apostolicæ probabilissimè reputantur subreptitiæ, eis non statim parendum est, sed admonenda sancta Sedes. At prædictæ Decretales sunt ad personas Ecclesiasticas directæ, ad quas spectabat ex munere, recognoscere, ideò nō est inferendum idem licitum esse laicis, vt infra; vnde examen, & recognitio ab Ecclesiasticis potest expeti, si opus sit, & quamuis concedatur aliquando examen ad cognoscendum de obreptione, inde tamen non videtur cohonestari statutum generale, quo examinantur etiam, quæ sunt legitimę ad effectum subscribendi; & comperto non esse obreptitias, adhuc examinantur, & de facto executioni mandari vetantur, si Magistratibus, aut Regi non placeant; ex quibus patet etiam ad id, quod dicebatur, non vetari oppositiones ad rescriptorum executionem de iure, sed tantùm de facto,

62 His ita pręnotatis, videtur statui posse generalem conclusionem; anathemate innodari omnes iure proprio auctoritatiuè impedientes, vel prohibentes, ne literæ Apostolicæ Sedis, aliorumquè ab ea *Delegatorum*, de quibus in priori parte fuit sermo, executioni demandentur; sine id prohibeant, aut impediant simpliciter, scilicet, sine vlla conditione, vel clausula. *v. g. L. Meuius §. duobus ff. de leg. 3. L. Marcellus §. quidam literis ff. ad S. C Trebel. cap. Religiosus §. Sanè, vbi Glossa verb. Simpliciter de testamentis lib. 6.* siue impediant, aut prohibeant conditionatè, scilicet, nisi accedat consensus, seu beneplacitum, vel examen eorum. Conclusio hæc est communis, quam per casus particulares infra explicamus.

63 Quid sit *prohibere*, vel *impedire* diximus in excommun. 8. ad hęc eadem verba. Breuiter autem *prohibere*, significat apertè interdicendo resistere; siue per præceptum particulare, siue per generale statutum. *Reginaldus l. cit. nu. 323.* *Impedire* verò significat, alia quacumque via obstare, directè, vel indirectè, vt non permittendo executores, vel eos, qui literas habēt, ingredi territorium, aut ab aliquo receptari; vel alio simili modo, *arg. cap. fin. de immunitate Eccles. lib. 6. Vgolinus hic vers. Quauè illa. Alterius cap. 2. col. 3. Duardus q. 9. nu. 8. Filliucius num. 203. Bonacina punct. 2. num. 15.* *Additquè Vgolinus cap. 14. vers. vel executionem*, impedire etiam eum, qui non permitteret literas legi. Quod non est simpliciter accipiendum; sed in eo tantùm casu, quo ab ea lectione penderet

effectus executionis, puta, si lectio esset intimatio, aut promulgatio ad executionem necessaria, alioquin simplicem impedire lectionem non est executionem impedire.

64 Vnde constat; Principes qui nolunt ad loca suæ ditionis ingredi Ecclesiasticos, qui beneficium, dignitatemuè inibi acceperunt, nisi suum ipsis beneplacitum, ac consensum præstauerint, incidere. *Vgolinus dicto cap. 13. vers. quique illa, num. 2. citans Peltnum in cap. Ecclesiæ Sanctæ Mariæ num. 123. De constitutionibus*, & inquiens id esse valdè notabile. *Bonacina num. 14.* testans de communi.

Quamquàm aliqui in præsenti ita *prohibere*, ac *impedire* accipiant, vt hoc sit, quando facto ipso executio non sequitur, illud verò, quando prohibetur, sed tamen superato obice, prohibitionis, executio in effectum prodit; ita *Reginaldus L. cit.* Quod tamen discrimen ad rem parum confert; conueniunt enim inter omnes, quod etiam si executio non maneat impedita, prohibens tamen incurrat; vt in simili adnotauimus dicto Cap. VIII. dicitur enim prohibuisse, qui re vera prohibuit, etiamsi prohibitio non habuerit effectum intentum; & dicitur disiunctiuè *impediunt, vel prohibent*, vt alterum sufficiat. *Reginaldus ibidem, & Bonacina num. 27.* Quare iuxta hanc explicationem, non offenderet ad sequentem Canonem, qui facto ipso non faceret, vt maneret executio impedita; dicitur enim in eo tãtummodò, *impediunt*. Nobis tamen probabilius est, quòd quia possit verè dici *impedire*, qui impedimentum ponit, quamuis aliàs superetur, vt diximus loco citato.

65 Vnde ex eo solùm quia censetur comprehendi sub hoc Canone, quòd præceperit, literas executioni non mandari sine suo examine, vel consensu. *Bonacina dicto nu. 27.* Quamuis enim statim habeatur beneplacitum, ac examen, ex quo non manet executio impedita; si tamen futurum fuisset, vt sine tali consensu, vel examine non sequeretur executio, cadit ita prohibens sub dispositionem Canonis, si quidem prohibitionē fert, ne sine suo beneplacito, aut examine literæ, executioni demandentur, quod damnat præsens Clausula 2. ...

66 Dubitari tamen potest, an ferens generale statutū, ne simpliciter, vel ne sine sui beneplacito, aut examine, literæ præfatæ executioni dētur, ex eo innodetur, etiam antequam sese offerant particulares aliquæ literæ; vel potiùs sit necessariū, vt facto ipso literæ afficiantur prohibitione, vel impeditione; Ex vnâ enim parte videtur ita prohibente, quòd *prohibeat, literas executioni demandari sine suo consensu, aut examine*, ac proinde innodari videtur. Ex altera verò, vsque dum non adsunt literæ, quæ de facto prohibitione afficiantur, ei non conuenit, quòd actu literas prohibeat, cum tamen Canon excommunicans regulariter ponat effectum ipsum. Probabilior est posterior hæc pars. Attamen hic non declinabit censurari Can. 15. tanquam, qui statuta contra libertatem Ecclesiasticam fecerit; Iniuriosum siquidem est edictum huiusmodi Ecclesiasticorum immunitati, per quam in suis ordinationibus, ac commissionibus à potestate laica sunt exempti.

67 Eodemquè modo, quo *prohibere, vel impedire* disiunctiuè requiritur, sufficit alterutrum disiunctiuè, vel examen, vel beneplacitum ex particula *vel*, quæ vim habet disiunctiuam, vt scilicet satis sit, si quis dicat, se velle dumtaxat beneplacitum præstare, aut subscribere non autem examinare, vel è contra examinare, non subscribere. *Sayrus l. cit. cap. 17. num. 7. Duardus qu. 1. num. 8. Reginaldus 325. Alterius cap. 2. col. 2. notab. 1.* vbi etiam adnotat consensum, & beneplacitum pro eodem accipi. *ex l. 1. ff. De pactis, & l. consensus. vbi Glossa in verbo consentire ff. de actionib. & obligat.* quod etiam conijcitur ex textu, qui duo hæc particula coniunctiua, &, copulauit; licèt in eo non acquiescam, quod dixerit, examen etiam accipi pro eodem cum beneplacito, seu consensu; nam licèt is, qui vult examinare, velit etiam præstare consensum, non tamen è contra omnis, qui beneplacitum suum requirit, vult examinare; hoc enim longè iniuriosiùs est, quàm illud; si loquamur de examine ad cognoscendum de iustitia eorū, quæ literę continet.

68 Nec crediderim, effugere excommunicationem, qui permittit in partem literas executioni dari, ex parte verò impedit, quia quoad eam partem simpliciter impedit, eademque irrogatur auctoritati Sedis Apostolicæ iniuria, si in partem, ac si in totum eius literæ impediantur; cum iniuria in eo sita sit, quòd sese laicus auctoritatiuè ingerat, ac limitet ad libitum ecclesiasticas ordinationes.

69 Et licèt ea verba *sine eorum beneplacito, &c.* videantur referri ad proximiùs expressos, videlicet Aduocatum, aut Procuratorem Fiscalē, attamen cum Canonis hæc secunda pars disgregatur à prima, in qua prædicti exprimuntur, ita accipienda est, vt referatur ad particulam *quinè*, & comprehendat eos omnes, qui auctoritatiuè prohibent, vel impediunt, nisi eorumet accedat consensus, vel examen. Cum quo tamen, non sunt excusandi Magistratus, & Curiales, qui impediunt, asserendo se proprium non prætendere assensum, sed Principis, qui EXEQVATVR subscribit, vt notat *Duardus q. 9. n. 10. Alterius l. cit col. 3. & 4. Reginaldus num. 322. Bonacina num. 17.* nam quamuis fortè verba non videantur ipsis applicari, frustraretur lex, si non comprehenderentur; Qui a tunc Principes non sunt, qui impedimenta objiciant, sed Magistratus; hi verò non sunt ij, qui velint præstare consensum, aut examen, defectu cuius impedimentum ponunt, atque ita à nemine contraheretur excommunicatio, quod est inconueniens arg. *cap. in his de Priuilegiis. & cap. si Ciuitas de sent. excomm. lib. 6.* & cum accidere possit, omnium Magistratuum Principum simul eodem modo prohibere; sequeretur; omnium literarum Apostolicarum vsum impunè tunc manere impeditum, quod non est dicendum Quapropter in hoc potius mēs legis est attendenda; arg. *Cap. final. de Regulis Iuris lib. 6. cum Pater § dulcissimis ff. de leg. 2.* id enim tenendum est, esse in lege statutum, quod legislator interrogatus verisimiliter fuisset responsurus; iuxta *Gloss. scrip. in l. tale pactum § fin ff. de pactis*, Vlteriùs, nec fuit necesse expres-

sam

fam Magistratuum haberi mentionem, quis Magistratuum, ac Principum beneplacitum pro eodem accipi potest; & vnum in alio intelligi, vt assumunt *Reginaldus*, et *Bonacina*, eum vnum fit vtrumque Tribunal. Præterquam quod à tertia Canonis parte non effugiunt, vbi dicitur, *Ne impetratas literas vtantur directè, vel indirectè prohibere, statuere, seu mandare, vel eas quomodolibet apud se, vel alios retinere præsumunt*, licèt ibi sit sermo dumtaxàt de literis, ab ipsa Romana Curia impetratis; vel tandem ratione clausulæ sequentis Canonis, quæ generalior est, ibi, *vel executionem literarum Apostolicarum, seu prædictorum monitoriorum, etc. quomodolibet impediunt*. Principes verò, licèt in prædicto casu non impediant, aut prohibeant immediatè; innodantur tamen ex statutis generalibus, à quibus prouenit impeditio; vel quatenus mandantes sunt, ex clausula *per se, vel per alium*.

70 Ex quo opportunè colligimus solutionem dubii, an in tota hac secunda parte, comprehendantur Mandantes actiones in ea inhibitas; cui respondit negatiuè *Viualdus num. 96.* vt ad clauf. ant num. 13. dictum est, quia, inquit, non exprimuntur, cum tamen Pontifex, quando vult exprimat. Oppositum enim est indubitatum, ex illa particula *per alium*; quæ in Iure non nisi Mandantes solet significare, & ita tenet *Vgolinus loco citato num. 2. Sousa disputat. 73. nu. 3. Alterius Cap. 3. dubit. 4. Duardus quæst. 9. nu. 9. Filliucius num. 201. Bonacina numer. 11.* Potius autem videntur excusandi Ministri ipsi, ac satellites, qui mandato Curiæ impeditioni dant operam, cum existimari rationabiliter possit, verbis Canonis affici tantummodò ipsos Principes, eorumque Curiales. Particula enim *per se* non videtur referri nisi ad eundem, qui etiam per alium potest impedimentum ponere; vnde licèt ministri dicantur executione *per se* exequi, ad distinctionem Principum, vel Magistratuum qui exequuntur *per alios*, non ob id infertur euidenter, comprehendi; quia non sunt tales, qui etiam per alios, mandando scilicet, impediant; & hæc quidem sententia est probabilis. Ex aduerso verò facit, quod vniuersaliter Canon fertur aduersus publicam Iurisdictionem, vt diximus, & aduersus eos, qui ex ea contra Ecclesiasticam agunt; quarè cum Ministri auctoritate publica impediant, probabilius est, eos ab excommunicatione non eximi, quod firmat *Filliucius loc. cit.* Præsertim cum in tertia parte absque controuersia comprehendantur, ex verbis generalibus suprà relatis.

71 Consulentes autem non est, cur innodemus; siquidem non exprimuntur, nec sub aliquo verbo formaliter comprehenduntur; nam per alium facere non significat consulere, vt faciat, sed mandare, vt est notum; & ita *Sousa disp. 73. Bonacina num. 13.* Attamen ex sequenti Canone non declinant, quia post inhibitum impedimentum dicitur, *vel suum ad id fauorem, consilium, aut assensum præstant*.

Similiter nec innodamus ratum habentes impedimentum, ant prohibitionem suo nomine factam, quos tamen innodant *Vgolinus loco cit. ver. Quintò excommunicatio*, testans ita consultum respondisse *Nauarrum conf. 31. de sent. excomm. lib. 5. Coriolanus hoc e. n. ver. quæ excommunicatio, & Alterius cap. 2. dub. 4. vbi addit*, quòd si proberur ratihabitio, eruut in vtroque foro excommunicati. Illudque est fundamentum, quòd ratihabitio comparatur mandato *cap. Ratihabitionem De Regul. Iuris in 6. cap. Cum quis De sent. excommunicat. eodem 6.* Nobiscum tamen sentiunt *Bonacina num. 12.* & videtur etiam *Duardus quæst. 9. nu. 5.* quia non exprimuntur, & fundamento prædicto alibi satisfecimus; quod scilicet Regula illa in contractibus locum habet, non autem in delictis, nisi in Iure sit specialiter expressum.

72 Diximus autem in superioribus, ad incurrendam Censuram necessarium esse impeditionem, vel prohibitionem fieri auctoritatiuè, vt inferendum sit, personas priuatas, vel publicas, vt priuatas tamen se gerentes, non innodari, si prætendentes priuatim sibi, vel aliis grauamen fieri, vi dolo, aut fraude executionem impediant aut literas apud se, vel aliòs ad hunc effectum retineant; licèt ita retinentes apud se, aut curantes, ne quis eis vtatur, innodentur ex tertia parte Canonis, si tamen literæ sint ab ipsa Romana Curia immediatè obtentæ. Aduertendum tamen illud, quod diximus num. 4. clausulæ ant. nimirum non esse ex Bulla inhibitum Principibus, quando ipsi grauamen prætendunt, impedire executionem, & retinere apud se literas; quia præsumuntur facere, vt personę priuatæ; ita intelligendum esse, quando grauamen est priuatū, seu vt tangit priuatum interesse, non autem interesse dignitatis. Vnde grauamen subditorum, licèt aliquo modo pertineat ad Principem, cuius est ab oppressione subditos tueri, non tamen erit sufficiens, vt Princeps dici possit, grauamen suum prætendere, vt illud valeat impedire per impeditionem literarum sine incidentia excommunicationis. Nec similiter grauamen, tangens interesse dignitatis, quam Princeps sustinet, licèt non incongruè Principis dicatur proprium, sufficiens erit vt impedimentum positum executioni literarum non inducat Censuram; quia sicuti Princeps non offenditur, vt persona priuata, nec circa ea, quæ possidet vt priuatus, sed vt persona publica, ita redimens has vexationes, non dicitur redimere suas, sed eas, quę ad Regnum, vel dignitatem Regiam pertinent, quæ non possunt dici priuatę; ac per consequens impediendo, non se gerit, tanquam persona priuata; aliàs manifestè frustraretur lex, quia plures ex literis, quas impediunt, assumunt, ex impediendas ex grauamine, quod sibi, suoquè Regno, Reipublicæ, ac subditis, (quod proprium putant, eo quòd ad ipsos pertinet) irrogatur. Quando autem dicatur Princeps adiri, vt priuatus, obseruandum est ex dictis *l. cit. n. 26. 27.* & aliis.

73 Ex quo sequitur adeò auctoritatiuam interpositionem præcaueri à Bulla, vt nec ad inconuenientia quælibet sine necessitate vitanda, eam permittat sine Censura, vt statuit *Vgolinus cit. ver. Quiuè illa*, siquidem id media est auctoritate Ecclesiastica curandum.

74 Vnde etiam innodatur Curia, quæ auctori-

toritatiuè mediis suis Ministris assistit parti curanti impeditionem executionis, quam executor prosequitur, siue intercesserit appellatio prædictæ partis ad Legitimum Tribunal ecclesiasticum, cui tamen nolit executor deferre, siue non: siquidem per solam hanc assistentiam, & impedimentum ponitur executioni, & ex auctoritate irrogatur præiudicium Ecclesiasticæ Iurisdictioni *arg. Cap. ex literis. De excessibus Prælatorum. Filliuccius nu. 204. Bonacina nu. 15.*

75 Qui tamen literis contra se editis renuetet obedire, vel eas exequi, aut absolutè, aut prætextu, quòd non sit expositum beneplacitū, aut examen Principis, non innodatur, sicuti nec ille, qui ex officio executoris habens has literas non promulgat, defectu eiusdem examinis, aut consensus non habiti, tum quia hi non faciunt auctoritatiuè, sed potius metu pænæ, impositæ ijs, qui exequuntur, vel parent sine prædicto consensu aut examine, tùm etiam quia hi non dicuntur verè, ac propriè impedire, nec prohibere, vnde nec aliqua est ratio, cur ad hoc dispositio Canonis sit extendenda. Vnde excusantur etiam ij, qui petunt huiusmodi consensum, vt ij qui consensum recusant præstare, si tamen defectu illius non sunt impedituri, de quibus ita sentiunt. *Nauarrus consi. 36. De sent. excomm. Alterius dicta cap. 2. col. 3. et 4. Duardus q. 9. nu. 10. et sequent. Reginaldus n. 324. Bonacina punct. 2. nu. 3. et 18.*

76 Ex tertia tamen parte, in qua puniuntur etiam personæ priuatæ, innodaretur, qui habens literas executioni demandandas, retineret apud se, vel alium, nec demandaret, siue eo quod eidem velit præstari cōsensum, aut examen à Magistratu, vel Principe, quod obtinere ex aliquo impedimento non potuit (nisi tamen ex valido metu, quo Princeps statuerit esse expetendum sub pæna, sit excusandus) siue etiam alia quacumque de causa, quia dicitur in ea tertia parte, *vel literas à Romana Curia impetratas quomodolibet apud se, vel alios retinere præsumunt. Bonacina punct. 3. in fine.*

Infertur etiam, declinare Censuram vtriusque partis, eos, qui recusant operam suam executioni præstare, nisi accedat tale beneplacitum, aut examen, vt sunt Notarij, qui acta super executione instituunt, vel Ministri Curiæ, qui innocantur ad opem ferendam: *Reginaldus nu. 327. et Bonacina punct. 2. num. 18.* Secundæ quidem partis, quia huiusmodi sententia non fertur in eos, qui non exequuntur, nisi accedēte beneplacito, aut examine, sed in eos, qui impediunt, vel prohibent, & id auctoritatiuè. Tertiæ verò, quia licèt sint aliquo modo in causa, ne literis impetratis, quis vtatur, non sunt tamen qui præsumāt prohibere, statuere, seu mandare, ne quis vtatur, id, quod denotat positiuum obicem, & non solam omissionem, vt supra etiam insinuauimus. Et licèt dicatur, nec indirectè posse, quem prohibere, vt ille in cuius fauorem impetratæ sunt literæ non vtatur; tamen non sequitur prædictos, eosuè omnes, qui recusant obedire, ex quo oritur eum, qui impetrauit, cum effectu non vti literis, incidere, quia quousque quis non curat positiuè impeditionem, non dicitur prohibere, statuere, aut mandare, ne quis vtatur, vt etiam adnotauit *Alterius cap. 2. col. 4.*

77 Quæritur tamen, an Censuræ subiaceat, qui dolosè nullam habens iustam ad Pontificem appellandi ab executione literarum causam, per prædictam tamen appellationem curet, ne ille, in cuius fauorem præfatæ literæ concessæ fuerūt, ipsarum fructu perfruatur, saltem pro interim, donec Pontifex respondeat. Ex vna enim parte, ratione sequentis Canonis, non videtur subiacere, quia conceditur impedimentum, donec quis *ad Pontificem informandum supplicauerit, aut supplicari fecerit, si supplicationē huiusmodi coram Pontifice, aut Sede Apostolica legitimè prosequatur.* Ex altera verò ex §. vltimo Canonis præsentis, videtur innodari, quia saltem *indirectè prohibet, ne ille gratiosis literis impetratis vtatur*, idquè iniustè, & sine causa; probabilius arbitramur cum *Bonacina q. 15 pu. 4. §. 2. nu. 2.* quòd innodetur, cum dolus iste nō debeat patrocinari, aliàs hac via cuilibet peruiū esset vsui literarum se opponere, & alteri circa eas literas præiudicium inferre, cum tamen vsum suarum literarum tutari, Pontificis sit mēs, nec suffragatur dispositio frequētis Canonis, quia non dicitur legitimè appellare, qui nouit, se nullam appellandi iustam causam habere. *arg. L. præfecti ff. de minoribus*, & ita sentire videntur etiam *Alterius disp. 15. cap. 2. col. 4. et Filliucc. cit. tract. 6. num. 58.*

78 Communiter verò excusantur, qui iudicialiter procedentes, impediunt executionem literarum, eo quòd rationabiliter putant in ijs, ad quæ assumuntur, non habere locum, aut non ita esse intelligenda; huius generis sunt, Aduocati, & Procuratores qui patrocinānturin causis iuxtà propriā sentētiam sensum literarū accipiūt; quod cū fiat de iure non est censendum esse prohibitū, et ideò cuilibet alii non interdicitur, impedimētum ponere, si executio fiat eo modo, quem nō concedere litéras, sit probabile. *Duardus qu. 9. Bonacina qu. 14. punct. 2. nu. 4. Alterius disp. 14. cap. 2. col. 4.*

79 Addit Vgolinus hoc loco *vers. Quartò excommunicatio* innodari eos etiam, qui prohibent, ne literæ, et alia decreta fiant, quod nisi idem esse intelligat, ac habere effectum, non video, qua ratione id asseratur, cum de tali actione non meminerit Canon, ex tertia tamen parte innodabuntur, si literæ sint immediatè à *Romana* Curia, quia ibi dicitur, *ne literas à dicta Sede impetrent prohibere, statuere, seu mandare præsumunt.*

80 At ad *Principes* redeundo de quibus, in hac clausula est sermo, specialiter circa ipsos multa supersunt adnotanda. Primum sit, eum, qui ex generali statuto, aut consuetudine vult literas examinari, aut subscribi toties incurrere, quoties literæ à se, vel sua Curia recipiuntur, quia illæ alioquin non mandarentur executioni, aut saltem afficiuntur prohibitione, ne mandētur.

81 Secundum, eos qui sine edicto aliquo, aut consuetudine; vel si edictum, aut consuetudo fuit aliquando, eius tamen non curatur obseruātia, petunt exhiberi sibi literas ad examinandū,

aut

aut ſubſcribendum, non tamen aliàs impedituri, ſi denegaretur oſtenſio, non incurrere; quia non coercentur, qui volunt examinare, aut ſubſcribere, ſed qui defectu examinis, aut conſenſus non præſtiti nolunt executioni mandari. *Souſa diſp. 76.num.9. Alterius cap.sol.3* Duardos *q.5.nu.7. Reginaldus num.325. Bonacina nu. 2.et* 24 Qui tamẽ vellet ſubſcribere auctoritatiuè, quaſi poſſit, aut debeat etiam ſi defectu ſubſcriptionis non impediturus, quiuè examinaret, vt cognitionem cauſarum in literis contentarum ſibi aſſumeret, ac de iuſtitia, vel iniuſtitia auctoritatiuè cognoſceret, afficitur cenſura, non ex materia literarum, ſed quatenus in cognitione cauſarum Eccleſiaſticarum, ſeu in cauſis ipſis ſe tanquàm Iudex vult interponere, quòd ſequenti Canone damnatur. Secus ſi expeteret, & examinaret ex curioſitate, an aliquam iniuſtitiam continerent, vel ex zelo putato bono, vt Pontificem de iniuſtitia, ſi quam contingat reperiri, faceret certiorem, licèt enim id non licitè per laicos fiat, vt ſupra vidimus, eiuſque tamen non accedit impeditio, vel prohibitio hoc loco punita. *Reginaldus num.356. verſ. Inferri quoque.*

Tertium, quod ex prædictis ſequitur, edentẽ ſtatutum, vt literæ exhibeantur Principi, vel Magiſtratui, ante executionem, non intendendo tamen impedire, aut prohibere executionem, ſi non exhibeantur, probabile eſſe non innodari ex hac parte, benè tamen ex Can 15. in quo ſtatuta præiudicialia libertati Eccleſiaſticæ excõmunicantur, cuius generis eſſet iſte.

Quartum, eum, qui nullum habens generale edictum, aut conſuetudinem obſeruatam, proprio arbitrio, ſeu requiſitus, præſtaret beneplacitum, & ſineret executionem fieri, aſſereret tamen ſe præfatas particulares literas non permiſſurum fuiſſe, executioni demandarì, ſi ſuum beneplacitum non acceſſiſſet, innodari, quia de eo verificatur, quòd tunc prohibuerit literas illas non demandari executióni, ſi adſit defectus ſui beneplaciti.

Quintum, non incurrere eos, qui conſenſum ſubſcriptione præſtant, aut ſub aliquibus pœnis præcipiunt literis obtemperari, etiam ſi in pretium talis ſui beneplaciti aliquid exigerẽt, aliàs recuſaturi præſtare conſenſum, requiſiti de tali ſubſcriptione ab iis, qui literas accepère, puta ad maiorem validitatem, faciliorem que executionem, quin etiam ſi ad conſuetudinem ſeruandam: Nam præſtari conſenſum hoc loco non prohibetur *Alterius cap 2. notab.2. Reginaldus dicto num. 356. Bonacina numer.26.* Sed tantùm, ne ex conſenſu non requiſito prohibeatur executio.

82 *Poſſet* tamen innodari tanquàm impediens, qui recipiens literas ſpontè oblatas examini, aut ſubſcriptioni, aut illas vt ſuprà expetens, doloſè eas retineret aliquo notabili tempore. Quia notabilis temporis retentio, præterquam quod expreſsè in tertia parte canonis vetatur) æquiualet impeditioni, & eſt valdè præiudicialis ei, à quo, & ei, pro quo, datæ ſunt literæ, dolus autem in hoc caſu interponitur, vt inde ſequatur aliquid ex quo literæ careant executione, & effectu, quod eſt indirectè prohibere.

83 Grauis tamen videtur ſupereſſe difficultas, quale ſit examen hic inhibitum, ſcilicet an illud, quod fit ad cognoſcendum cauſam, eiuſque iuſtitiam, vel iniuſtitiam; vel etiam illud, quod fit ad cognoſcendum, ſint ne veræ, & non obreptitiæ, aut potius (licèt Laicis ſit illicitum, vt ſupra dictum eſt) ab excommunicatione ſint immunes, qui ob id tantùm quærunt examinare, vt cognoſcant, an ſint falſæ, ſeu obreptitiæ, ex quo oritur, quòd impediantur eæ, quas qui habuit, recuſauit oſtendere, & quod poſt examen impediantur, quæ exiſtimantur falſæ aut obreptitiæ.

Reſpondemus quoad Eccleſiaſticos, (ſiquidem & hi ſub præſenti clauſula continentur) eos in hoc eſſe eiuſdem conditionis cum Laicis, ſi ſint incompetentes, id eſt ſi ex officio ad eos non ſpectet examinare, & impedire eas, quæ exiſtimantur obreptitiæ.

84 Competentibus tamen licitum eſt examinare, & recognoſcere, cum onere, ſi reperiantur ſigna falſitatis, aut obreptionis, Sedem Apoſtolicam monendi, eiusque reſponſum expectandi impediendo interim executionem, hoc enim fuit neceſſarium ad dolos, fraudesque vitandas, & id confirmant Iura relata nu. ... Vnde quod ait *Reginaldus num.* 328. abſolutè licere Eccleſiaſticis ordinariis hanc inſpectionem, optimè limitat *Bonacina in fine puncti.* 3. inquiens, tunc tantùm licere, quando literæ ad ipſos Ordinarios diriguntur, vel alia ſubeſt rationabilis cauſa, nec alius eſt, ad quem iure potiori ſpectet recognoſcere; at quando dicitur in eis, vt non obſtante inſpectione Epiſcopi executioni demandentur, ſi *E*piſcopus id ſciens, impediat, innodabitur, quod idem videtur eſſe de eo; ad quẽ non ſpectat examinare. Is tamen, ad quem ſpectat, ſi poſt inſpectionem dubitans de earum validitate, impediat abſolutè, abſque eo quòd *P*ontificem, eosuè Iudices, à quibus literæ emanarunt, conſulat, illicitè agit, & videtur innodandus, ſi deinceps validitas literarum fiat manifeſta. Quia auctoritate illicitè vſurpata impedit ſimpliciter, præfatas literas executioni demandari, in quo eſt omne id, quod requirit Canon, vt innodet. Si autem reperiantur inualidæ non eſt dubium, quòd declinatur Cenſura, quia effectus ipſe ad excommunicationem requiritur, vt ſæpius diximus, tunc autem de facto non fuère impeditæ literæ Sedis Apoſtolicæ, aliorumuè Iudicum, aut non tales, quales ipſi voluerint executioni demandari. Poſſet tamen excuſari, ſi ex validà dubietate exiſtimaret, ſe non illicitè agere ita impediendo; quaſi qui aliàs non fuiſſet impediturus, ſi ſciuiſſet earum validitatẽ; quòd enim Iudex, aut Pontifex non conſulatur, videtur tunc prouenire ex ſola negligentia, vnde in eam tota refunditur culpa; negligentiam autem non punit Canon, ſed vſurpatam auctoritatem.

85 Quoad Laicos verò, cæteroſque Eccleſiaſticos incompetentes, ſi ſit ſermo, an innodentur ex ſtatuto, aut obſeruata conſuetudine,

quo

quo vetantur literæ non examinatæ ad cognoscendam earum validitatem, executioni demandari, respondet negatiuè *Reginaldus cit. nu. 28.* in fine, ea ratione, quia non faciunt hi contra Pontificis in hac clausula mentem, quandoquidem non volunt cognoscere de literis, quas sit certum, esse Apostolicas, seu Delegatorum, & legitimas. Et quidem id tantùm videtur optare Pontifex ne tales literæ veræ, ac legitimę, cognitæquè, vt tales à laici vel incompetentis Iudicis examine in executione dependeant, quod Iurisdictioni Ecclesiasticę est iniuriosum; recognitio autem, an literæ sint tales, licèt sit aliundè illicita, non videtur tamen eo modo præiudicialis; quia nihil auctoritatis præstatur, tanquam quid necessarium ad literarum vsum, seu executionem, & ita, licèt contingat aliquas de facto remanere impeditas, & quidem illicitè, non videtur tamen satis, vt auctoritas Literarum Apostolicarum dicatur læsa in independentia suæ executionis. Mihi tamen videtur, quòd innodentur; si ex edicto, aut consuetudine, sequatur, aliquas veras, ac legitimas impediri, vt euenit, quando qui eas habet, recusat ostendere; quod fieri potest, quia non est auctoritatis Laicæ, seu incompetentis id cognoscere, sed ad Ecclesiasticam, & competentem pertinet, vt dictum est; in hoc enim casu per auctoritatem incompetentem illicitè remanent impeditæ literæ contra quod dirigitur Canon, quia in independentia literarum huiusmodi præsertim Apostolicarum, non solùm sita est in eo, quod non expectet alterius examen ad cognoscendam causam aut iustitiam quam continent sed in eo etiam, quod impediuntur vel prohibent executioni demandari sine examine (an sint legitimæ) faciendo per auctoritatem incompetentem.

85 In suspicione autem rationabili, quòd literæ possint esse falsæ, aut obreptitiæ, siue hæc cognitio aliunde habeatur, siue ex examine iam facto, impeditio executionis simpliciter, & absolutè facta, absque eò quod informetur ille, à quo emanarunt, non solùm videtur illicita, verũ etiam puniri excommunicatione in illo tunc, si tamen literæ illæ non sint tales, quales suspicabantur, sed veræ, & legitimæ, quod deinde iudicandum erit. Ratio est, quia de facto, & absolutè, sine recursu impediuntur literę Ecclesiasticorum per laicam, aut incompetentem potestatem; & dubium quod falsę, vel obreptitiæ essent, non videtur excusare; quia supponimus etiam oppositum fuisse probabile, & possessio stat pro litteris, qua nemo spoliandus est in dubio, vnde tenebatur iste, qui impediuit certiorari per recursum ad auctorem quod cum neglexerit; videtur contra literas deliquisse; quasi, auctoritate sua sic impediendo paruipenderit executioni se opponere quod est Ecclesiasticę auctoritati iniuriosum, & quia de facto impediuerit litteras veras, & legitimas.

Qui etiam in ea suspicione per se impedit, & supplicat, vel consulit superiorem, aut Pontificem, idque per se, videtur prima facie innodari, quia, & impeditio, & supplicatio interponenda est media legitima auctoritate Ecclesiastica; sic enim habetur in Canone sequenti, *etiam prætextu aliarum prætensionum, seu etiam donec ipsi ad nos informandos, vt dicunt, supplicauerint, aut supplicari fecerint, nisi supplicationes huiusmodi coram nobis, & Sede Apostolica legitimè prosequantur*; non prosequitur autẽ legitimè supplicationem, qui non instituit per legitimam, & competentem auctoritatem. Tamẽ cum iste supplicet Pontifici, non censetur velle auctoritatiuè impedire, id quod Bulla prohibet priuata persona. Vnde licèt modus hic impediendi, sed se gerit, vt alia quælibet supplicandi non sit legitimus, tamẽ ita impediẽs, nec impedit simpliciter, nec sine suo examine, idest nullo modo impedit, quia Põtificis expectat responsũ. quod autẽ dicitur sequenti Canone, *prætextu aliarum prętensionum*, recipiendum est de ijs, qui prætextu violentiæ prohibendæ, vel simili, puta iurium suorum seruandorum, aut consuetudinum, impediunt executionem; isti enim assumendo se velle supplicare ad Pontificem, non liberantur à censura, nisi *legitimè* medio Ecclesiastico Iudice supplicationem prosequantur. Non conueniunt autem ei, qui in rationabili suspicione, de falsitate, aut obreptione Pontificem consulit, & interim impedit; quia hæc impropriè dicitur *prætensio*; præterquam quod non est certum, quod ly legitimè significet, supplicationem, non nisi iudicialiter apud Ecclesiasticum Iudicem, posse institui, nam qui sine interpositione alicuius Curiæ, aut authoritatis, coram ipso Pontifice, & Curia Romana immediatè supplicationẽ exponeret, siue dubio condemnandus non esset.

Potiori autem iure dicimus declinari censurã ab eo, qui per se impedit, sed supplicationem media auctoritate Ecclesiastica prosequitur; tunc enim, licèt impeditio non sit eo modo facienda, tamen ipsa Ecclesiastica Curia pręsumitur eidẽ consentire, recipiendo supplicationem, ita vt dici possit facta ex interposita eiusdem auctoritate. Idemquè est, si impeditio fiat per Ecclesiasticum, supplicatio autem per se, impeditioni siquidem, ne fiat per præsumptam incompetentem auctoritatem, auersatur Bulla. At ille rectè agit (qui licèt illicitè examinarit) impeditionem, & supplicationem media ecclesiastica, ac competenti auctoritate procurat.

87 Quia verò diximus, secundam hanc Canonis partem in aliquibus primæ correspondere, ideò circa id breuiter aliqua sunt adnotanda. In primis autem, quòd licèt in ea innodẽtur ij, qui recurrunt ad laicas potestates ad curandam literarum impeditionem, & quidem ex solo recursu; hic tamen non innodantur, qui dumtaxat admittunt, & recipiunt, necessaria enim est actualis prohibitio; vel impedimentum executionis; nisi fortè hi incurrant ex sequentibus Canonibus, quatenus se interponunt in caussis Ecclesiasticis, quod ex dicendis est dignoscẽdum.

Deinde, quod nec in casu necessariæ defensionis, aut iniustitiæ, quam quis alia via depellere nequit, nedum adest vera caussa appellandi, aut dum regio longè distat à Romana Curia, in quibus casibus dixère *Graffius*, *Saurus*, & *Sousa*, (vt num. 6. ant. claus. retulimus) esse licitum,

re-

recurrere, & procurare impeditionem, & ex conſequenti etiam recipere, & impedire, nec in his, inquam caſibus, impeditionem eſſe permittendam, dixerunt alij, & circa prædictam clauſulam quando adeſt locus recurrendi ad *Eccleſiaſticam* poteſtatem, vt eodem num. 6. & ſequentibus examinatur.

Ex nu. 10. dictæ clauſulæ habemus, quòd, ſicut in caſu, quo nullus Iudex Eccleſiaſticus haberi poſſit, nec recurſus ad Pontificem, tunc ad iniuſtum irreparabile damnum euitandum licitum eſt recurrere ad *Laicam* poteſtatem, vt impediat, ita etiam licitum eſſe prædictæ poteſtati, impedire, cum onere monendi ſuperiores, ſi dabitur.

Ex nu. 11. & 12. in caſu quo Iudex eccleſiaſticus requiſitus nolit, aut nequeat impedire executionem literarum, continentium manifeſtam iniuſtitiam, & damnum irreparabile, dixerunt ſimpliciter non poſſe per laicos, ad quos factus eſt recurſus, impediri, quando ex literis Pontificis non ambigitur, eum malè fuiſſe informatum; poteſt tamen recipi is, qui vult ſupplicare, & interim Princeps, ſeu Curia ſuſpĕ pete executionem, ſi veroſimiliter credatur Pontifex permiſſurus, vt ſupplicetur.

Ex nu 13. in eodem caſu, ſed quando literæ ſunt Delegatorum, à Sede Apoſtolica, poſſe Principem impedire, ſed pro interim, donec ſuperior, aut Pontifex informetur; aliàs abſoluta impeditio Cenſuram induceret ex dictis ibidem, & paulò ſuperius nu. . . .

Ex 14. In eodem caſu, ſed quando recurſus fit, quia literæ exiſtimantur falſæ, aut obreptitiæ, poſſe cum iiſdem cautelis fieri impeditionem. Quia Princeps, vt præſumitur adiri tanquàm priuatus ita cenſetur impedire, vt priuatus, vel quatenus eo caſu, ex præſumptione rationabili dicitur, habere à Pontifice Iuriſdictionem vt dicto nu. 14. explicatum eſt Vnde quod diximus, in tertia parte Canonis comprehendi etiã perſonas priuatas ſub Cenſura, non eſt intelligendum de his neceſſitatis caſibus, in quibus nullus melior datur neceſſariæ ſuę defenſionis modus.

Tandem ex nu. 15. adnotandum, non eſſe immunes à culpa ſæculares poteſtates, quæ in caſu prætenſi grauaminis, à ſubditis, indirectè eos cogunt ad habendum ad ſe ipſas recurſum, quatenus non permittunt, impedimentum, aut ſuſpenſionem executionis fieri poſſe per Eccleſiaſticos, vt dicto numero explicatum eſt. An autem excõmunicationi ſubdantur, ex dictis, & ex dicendis diiudicare quisque poterit, vix enim videntur poſſe effugere, aut vt illiciti executionum impeditores, aut vt ſtatuentes in libertatem Eccleſiaſticam; aut vt ſe interponentes in cauſis Eccleſiaſticis, de quibus ſuo loco.

88 Supereſt vt verbum de duobus aliis locis, in quibus hæc impeditio prohibetur, dicamus. Sic igitur in vltima huius Canonis parte. *Qui vè aliàs, ne literis à Sede Apoſtolica impetratis vtantur, directè, vel indirectè prohibere, ſtatuere, ſeu mandare, vel eas apud ſe, aut Notarios, ſeu Tabelliones, vel aliàs quomodolibet retinere, præſumunt.* Quæ diſpoſitio in his differt à clauſula explicata, quòd in hac fuit ſermo de agentibus tantùm auctoritate publica, in tertia autem de agentibus etiam priuatis, vt infrà eſt oſtendẽdũ. Quod in ſecunda generaliter diſponitur circa omnes literas, etiam motu proprio, & ſine inſtantia emanatis; & etiam à Iudicibus Delegatis Apoſtolicæ Sedis. In tertia, circa ſolas literas Sedis Apoſtolicæ, & ex acceſſa, vel accurſa ad Curiam petitas, & impetratas. In tertia de iis etiam, qui quomodolibet apud ſe, vel alios retinere præſumunt, (quod tamen accipiendum eſt de retentione doloſa, & præiudiciali ei, pro quo literæ Impetratæ fuerunt; Reginaldus, & alii communiter) In ſecunda, ſola retentio non punitur, ſed impeditio, ac prohibitio poſitiua, vt nu. . . . explicatum eſt. In tertia, ratione particulæ *præſumunt*, ſermo eſt de agentibus ex temeritate dumtaxat, aut præſumptione in ſecunda non requiritur temeritas huiusmodi, ſed ſimplex ſufficit malitia; vnde priuata perſona non agens ex præſumptione neutra ex parte afficitur; publica autem etiam ſine præſumptione agens, licèt non incidat ratione tertiæ partis, non deeſt tamen ratione *ſecundæ*. Quòd non erat cur negaret R*eginaldus nu. 323. not.* 4. inquiens, quod quamuis in hac parte non adſit verbum, denotans præſumptionem, ſubintelligendum tamen eſſe, quia communiter, tàm graui huius Bullæ pœna, non ſolent puniri actus, niſi temerarii. Ex quo infert virum nouum in aliquo Magiſtratu, ex timore ſui Principis, aut ex ignorantia, ſeu inconſideratione prohibentem Literarum executionem ſimpliciter, vel ſine placito, ac examine, & deinde, re melius conſiderata, reuocantem edictum, poſſe excuſari. In quã etiam ſententiam, ſed alia via, deuenêre. *Alterius cap. 3. col. fin. & Duardus quæſt. 9. in fine*, ea nimirùm, quod putant, particulam *præſumunt* in fine Canonis poſitam ad cuncta ſuperiora referendam eſſe: Siquidem contra Reginaldum militat, quod, quando Bulla id voluit, expreſſit, vt in tertia parte, inquiens, *non præſumant*, & in *Can. 12. non verentur*, & alibi habens ſimilia. Cęterum ad incurrendam Cenſuram regulariter ſufficit actus malicioſus; etiam ſi qui agit, ſibi ſuadeat rationabilem habere titulum; quo id agat, quod non dicitur eſſe ex mera præſumptione, Imò potius, vt ex dictis conſtat, Canon fertur in eos, qui putant, ſe conſuetudine, aut alijs prætextibus iuuari; hi autem non dicuntur ex temeritate agere; vnde nouus ille in Magiſtratu, ſi poteſt ex ignorantia, inconſideratione, aut metu valido excuſari, eſt excuſandus; aliàs, ſecus. Contra Alterium verò, & Duardum dicimus; nullum eſſe talis extenſionis fundamentum; nam licèt tota pars tertia dependeat ab vltima voce *præſumunt*; cæterę tamen ſunt, & ab ea, & inter ſe diuiſæ, vt quælibet habeat proprium verbum, à quo regatur; quod textum conſideranti occurret; vnde dicendum ex induſtria particulam *præſumunt* in ſecunda non fuiſſe appoſitam, ſicut in tertia.

89 In Canone autem ſequenti cauetur his verbis. *Qui executionem Literarum Apoſtolicarum, ſeu executorialium proceſſuum, & decretorum prædictorum quomodolibet impediunt, vel ſuum ad id fauorem, conſilium, aut aſſenſum*

præ-

præstant, etiam prætextu violentiæ prohibendæ &c. Vbi sermo est etiam de accessorijs, qui non est expressè in 13. Maximè autem videntur differre, quòd ibi etiam de decretis, ac referi ptis Iudicum Ordinariorum cauetur, hic autem de solis Delegatorum, & Sedis Apostolicæ; quod, quia grauiter controuertitur, sicuti etiam, an comprehendantur agentes auctoritate Ecclesiastica, ideò de his suo loco erit agendum.

Aut ne Tabelliones, et Notarii super huiusmodi Literarum, & processuum executione, instrumenta, vel acta confecta parti, cuius interest, tradere debeant, impediunt, vel prohibent.

E L E N C H V S.

90 *Actiones hæ debent ex intentione impediendæ executionis, fieri,*
91 *Exceptis literis, & processibus, cætera decreta non proteguntur.*
92 *Tabelliones, & Notarii qui sint.*

ACtio altera, in hac secunda Canonis parte interdicta, est, prohibere, vel impedire simpliciter, aut sine beneplacito, consensu, aut examine, ne conficiantur instrumenta, aut acta super literarum, & processuum, à Sede Apostolica, vel Iudicibus ab ea Delegatis emanatorum executione. Tertia; impedire, vel prohibere, ne prædicta instrumenta, & acta, confecta tradantur parti cuius interest executionem fieri. Quid sit impedire, vel prohibere, quauè potestare hæc sint facienda, vt contrahatur Censura, diximus abundè ad clausulam antecedentem, nec noui aliquid hic adnotandum occurrit.

90 Cum autem hæ actiones, sicuti, & omnes sequentes, excommunicentur in odium impeditionis literarum vt tradit. *Duardus lib. 2. in Bullam can. 13. qu. 9. nu. 8.* & alii communiter, sumendæ sunt, tanquam particulares quidam modi indirectè impediendi, vt ad incurrendum ex ipsis necessarium sit, fieri, non vtcumque, sed ad effectum impediendi executionem.

91 Solum videtur considerandum, quòd, cũ in prima actione, ea, quorum executio impediri non potest, significata sint particula indefinita *illa*, referenda hæc sit ad omnia superius expressa in prima Canonis parte; videlicet, *ad literas, citationes, inhibitiones, sequestra, monitoria, processus, executorialia, & alia decreta*; hic verò, cum dicatur determinatè *super huiusmodi literarum, & processuum executione* signum est, eos non incidere, qui super aliorum executione (literis ac processibus exceptis) impediret instrumenta confici, aut tradi parti. Quod non reperio apud Doctores adnotatum, fortassis quia existimant, Bullam noluisse omnia repetere, quod nimis fuisset longum; literis autem, ac processibus nominatis, reliqua omnia censenda esse expressa. Arbitror tamen esse animaduertendum; quia, cum paulò ante dictum fuisset absolutè *illa*, si eadem omnia hic erant comprehendenda, dicendum foret, *eorundem*, non autem specialiter exprimendæ solę literæ, & processus, quæ sine fundamento dicerentur, esse reassumpta casu; præsertim cum statim illa omnia repetantur; ibi, *Subexecutores literarum, citationum monitoriorum, & aliorum prædictorum.*

92 Tabelliones, & Notarij hoc loco differre non videntur; denotantur enim ij omnes, qui instrumenta, & acta iuridice, & legitime construunt, & conscribunt, vnde, & Magistri actorũ nomine alio consueuerunt appellari. *Gloss. in Rubr. C. De Tabellariis lib. 10. Duardus qu. 6. Alterius hic cap. 3. col. 2.*

Ac etiam partes, seu eorum agentes, consanguineos, affines, familiares, Notarios, executores, Literarum, citationum, monitoriorũ, & aliorum prædictorum, capiunt, percutiunt, vulnerant, carcerant, detinent, ex Ciuitatibus, locis, ac Regnis eiiciunt, bonis spoliant, perterrefaciunt, concutiunt, & comminantur per se vel per alium, seu alios, publicè, vel occultè.

E L E N C H V S.

93 *Ex occasione litterarum, & simul intentione eas impediendi, ipso prædictorum Censuram inducit.*
94 *Agentes Notarii, Executores, subexecutores, qui sint.*
95 *Qua de causa Paulus V. consanguineos, affines, & familiares addidit.*
96 *Consanguinei, & affines qui sint.*
97 *Lædens coniunctos vltrà quartum gradum an incurrat.*
98 *An affines ex illicita coniunctione.*
99 *De cognatione legali, spiritnali, & ex publica honestate.*
100 *Qui sint familiares.*
101 *Quibus in locis actiones hæ sint explicatæ.*
102 *Quid sit terror, comminatio, concussio.*

93 PEr actiones hasce quis se indirectè opponit vsui Literarum, de quibus in prima parte fuit sermo, vnde offensio hæc inhibetur formaliter, idest vt facta intuitu, & ratione literarum; ita vt offendens, qui habet has literas alio ex motiuo, putà ad rependendam iniuriam, non sit comprehensus. *Toletus in explicat. Bullæ Cœnæ excomm. 9. num. 4 Vgolinus De Censuris Pontifici reseru. par. 2. cap. 13. vers. Quinè illa num. 2. Duardus hic qu. 7. num. 14. in fine Coriolanus hoc canone ad finem vers. excipitur tamen, Reginaldus lib. 9. prax. pœnit. cap. 21. num. 320, Bonatina De Censuris in particulari disput. 1. quæst. 14 punct. 2. num. 8.* Dubitari tamen potest an prædictorum puniatur ea solum læsio, quæ est ad effectum impediendi executionem, vel generaliter ea, quæ fit occasione literarum, etiam si non fit cum intentione impediendi; puta quatenus quis occasione Literarum infensus est alteri ex damno, quod percipit, atque

hæc de cauſa ab eo læditur ; Nam clauſula hæc de ſe nullum præbet fundamentum, cur dicamus de ſola iniuria, quæ fit ad impeditionem, non autem de alia eſſe ſermonem, Attamen auctores citati videntur ſupponere, tanquam certum, actiones has prohiberi in ordine dumtaxat ad impeditionem, à quibus non puto recedendum; quia Canonis in hac ſecunda parte mens videtur tota, vt conſulat impeditioni, quam cum generaliter, & directè damnaſſet, deſcendit ad modos particulares interdicendos, quibus indirectè impedimentum poni ſolet; vnde cum clauſula antecedens non habeat locum, niſi duæ actiones in illa contentæ accipiantur in ordine ad impediendam executionem, idem probabiliter ferri debet iudicium de præſenti.

94 Igitur inhibetur ex animo impediendi executionem, lædere partes, in quorum gratiam, & commodum, literæ aliaquè decreta emanauerunt; Earumdem agentes; Procuratores ſcilicet, Aduocatos, negotiorum geſtores, Miniſtros, & alios, qui pro partibus comparent, & inſtant pro executione, ſub quibus, attenta proprietate verbi, non crediderim protegi omnes, quomodocumque ſe ingerentes pro alijs; ſed tantùm validè, ac legitimè inſtitutos, & ſubrogatos, ſeruatoque fori vſu. *Notarios* deindè, qui ſuper executione acta, & ſcripturas conficiunt. Tum *Executores*; quorum nomine, licet propriiſſimè veniant illi tantùm, qui rem iudicatam ad effectum ponunt, iuxta *gloſſam in cap ſuper quæſtionum ver. Executorem. De officio delegati*, hic tamen debent includi etiam executores citationum, inhibitionũ, Monitoriorum &c. quas exequi dicuntur, ſi parti intiment, oſtendant, vel denuntient. Demùm *ſubexecutores*; qui ſcilicet ab Executoribus legitimè ſubſtituuntur, de quibus omnibus *Altertus loc. cit.*

95 At conſanguineos, affines, & familiares addidit Paulus V. & quidem poſt aliquot ſui Põtificatus annos; vt videre eſt in Bulla Clementis VII. apud Vgolinum, & Sayrum; & in prioribus Pauli V. apud Alterium, in quibus de his non eſt ſermo; Reperitur autem hæc additio primùm apud Bullam explicatam à Souſa anni 1614. Siquidem, cum per antecedentia circa eos tantùm caueretur, qui executioni literarum inſiſtunt, & aliquid circa ipſas literas iudicialiter operãtur, adhuc executioni quis ſe poterat opponere, moleſtiam conſanguineis, affinibus, & familiaribus inferendo; quam ſentiens is, pro quo literæ emanarunt, cogatur executioni non inſiſtere, ſiquidem nemo carnem ſuam odio habet. *can. non æſtimamus 13. qu. 2. cap. ſciant cuncti. De electione in 6.* Inſinuat autem *Duardus qu. 7.* in initio, appoſitos hos fuiſſe, occaſione quorundam ſtatutorum Laicorum Principum; qui dum Clericis non audent ad executionem impediendam inferre vim, agnatis, & familiaribus eorum inferunt. Quæ quidem ſtatuta aſſeuerat eſſe contra Eccleſiaſticam libertatem, *ex Felino in capit. Eccleſia Sanctę Mariæ num. 99. Conſtitutionibus.*

96 Conſanguinei ſunt, vt Auctores latè in materia matrimonij, qui iure ſanguinis inter ſe ſunt connexi, eo quòd vnus deſcendat ab altero, vel ambo mediatè, aut immediatè ab eodem; conſanguinitatis autem in Iure Canonico non habetur ratio, in ordine ad impediendum matrimonium; niſi ad gradum vſque quartum incluſiuè, ex *cap. non debet de conſanguinitate & affinitate*, licèt vltra illum adhuc reperiatur vera conſanguinitas, *can. conſanguinitas 35. q. 3.* cuius Iure ciuili habetur ratio, quoad ſucceſſiones & alia. Affines ſunt marii, & fæminæ cognati, ex eorum carnali copula inter ſe nexum, propinquitatis contrahentes. Eorumq; ſimiliter Iure Canonico dicti *capituli non debet*, non habetur reſpectus niſi vſque ad gradum incluſiuè quartum, ſi copula ſit licita; ſi autem illicita non vltra ſecundum *ex Concil. Trident. ſeſſ. 24 de refor. cap. 5.*

97 Poſſet autem ambigi (quòd Doctores noſtri hic omiſère) an conſanguinei, & affines ſumendi ſint in præſenti, iuxta vſum Iuris Canonici in ordine ad impedimentum Matrimonij; ita quod lædens conſanguineos, & affines vltrà quartum gradum non ſit ex noſtro Canone Cenſuræ obnoxius, vel potius, cum vera vltrà eum gradum duret conſanguinitas, & affinitas, prohibitio hæc non tantùm contineatur intra prædictos limites Equidem cum verum ſit, & proprium tale vinculum vltrà quartum gradum, probabile eſt non excludi à protectione Canonis, eo præſertim quòd magis mens, qua quis læditur, ſi minimum ad effectum executionis impediendæ, quàm perſona læſa attenditur, vnde ſiquis ſperet lædendo conſanguineum in quinto gradu eius, qui literas habet, fore vt ea de cauſa non ſequatur executio, non videtur excuſandus. Probabilius tamen eſt oppoſitum, non ea ratione, quia Pontifex præſumitur ſemper loqui in ſenſu Iuris Pontificij, quod vltrà quartum gradum rationem propinquitatis non attendit (ſi quidem non negatur à Iure Põtificio hoc vinculum vltrà eos gradus, *citato canon. conſanguinitas 35. q. 4.* vbi vſque ad ſeptimum nexus protenditur, licèt ſtatuatur, eius habendam non eſſe rationem pro Matrimonij impedimentis) ſed quia vnitas communis, ac generalis non ſolet communicare ſanguinem, & ſimilitudinem, niſi vſque ad eum gradum, quam rationem communiter aſſignant Canonum Interpretes in eadem Matrimonij materia cur vltrà quartum gradum non ſit impedimentum. Vnde propinquorum vltrà eos gradus, vt plurimum non ſit æſtimatio, vt taliter dicantur attinere, quo moleſtia alterutri illata, alteri etiam illata, dici poſſit; & ſic moraliter non præſumitur quis deſtiturus ab executione, ſi eius in quinto gradu cognatus offendatur, leges autem ſunt de iis, quæ ordinariè & frequenter accidunt *arg. l. nam ad eaſſ. de legib.*

98 At quærunt, an protegantur affines ex illicita copula; Affirmatque *Bonacina punct. 2. n. 5.* quia & iſti iuxta proprium loquendi vſum, & Sacrorum Canonum ſenſum, affines vocantur, Adhæreo tamen negatiuæ parti cum *Duardo dicta q. n. 7.* cuius oppoſitum eſt fundamentum, quia ij ſoli, vulgari loquendi conſuetudine, appellantur affines, qui tales ſunt ex licita copula; modò ſtatutum pænale reſtingendum eſt ad vſitatam locutionem, quæ præualet rigori, & ſtrictæ

 ſigni-

significationi verborum *arg. cap. cum dilectus. De Consuetudine.* Et quidem licèt ij sint veri affines, non tamen reputantur, ac habentur in tales, & in veros coniunctos, eo vel maximè, quòd hæc affinitas, vt plurimum, latet, & ignoratur, & ab ipsis affinibus dissimulatur.

99 Idemque dicendum est de coniunctis, *cognatione legali* quæ oritur ex adoptione *cognitione spirituali*, quæ ex Baptismi & Confirmationis collatione, vel baptizati & confirmati susceptione inducitur; *iustitia publica honestatis*, quæ ex sponsalibus, aut Matrimonio solùm rato contrahitur. Namq; hi omnes ex communi vsu, nec consanguinei, nec affines dicuntur, nec in eum locum habentur, ac iaré Iuriscousulti, & in præsenti *Duard. & Bonac. locis citatis.*

100 Familiarium verò nomine ij veniunt, qui sub vnius potestate in eadem domo victitant, ac degunt; vt vxor, filii, famuli, vnde est pater familias *l. pater statuo §. familiæ ff. de verborum significatione Duardus n. 10. & Bonac. n. 6* vnde qui occasione literarum impediendarum læderent famulantes, tam seruos, quàm liberos, incurrerent, si tamen sint de eadem domo, & conuictu, & alicui tanquam capiti subiecti. Dixi, *de eadem domo, & conuictu*, ad excludēdos cum *Bonacina n. 7.* colonos, qui nec in eadem domo degunt, nec victum à Domino, tanquam à capite familiæ, & cuius ipsi sint mēbra recipiunt, vnde nec iuxta cōmunē loquēdi vsū vocantur de familia, quia propriā familiā constituunt, contra *Duardum n. 11.* Dixi, *alicui tanquam capiti subiecti*, quia si plures æqualiter, & sine relatione subiectionis, aut Dominii ad inuicem, in eadem domo cohabitent; licèt dici possint domestici in rigore, tamen non sunt familiares, nec in fauorem condomestici, Canonis huius protectione gaudēt, *Duardus dicta q. n. 7. in fine.*

101 Quarta igitur actio est aliquos ex prædictis *capere*, de qua videas ad idem verbum excōmunicationem nonam. Quinta *percutere*, quam explicauimus *vers. percutientes*, in Canone 11. sexta *vulnerare*, de qua supra in *vers. vulnerantes* cap. 10. Septima *carcerare*, & de ea in excommunicatione 11. ad clausulam *carcerantes.* Octaua *detinere*, explicata Canone quarto Nona *è bonis spoliare*, nimirum tàm mobilibus, quam immobilibus, pro qua resumenda, quæ ibidem diximus ad verbum *spoliant.* Decima *è Ciuitatibus, locis ac Regnis eiicere*, de qua in simili ad Canonem 11.

102 Sed inter perterrefacere, concutere, & comminari vix est reperire discrimen; & tamen communiter enumerantur tanquam tres aliæ actiones distinctæ. Quomobrem perterrefactio dicitur, metus facto aliquo, seu iniuria irrogata incussus. *Arg. l. vt impuberi ff. ad. Senatu cons. Syllanianum Vgolinus vers. quinto illa n. 3. Alterius cap. 3. col. 2.* Comminatio, metus incussus verbo *arg. l. nequaquam §. plane ff. de officio Procons. Alterius, ibidem, & Vgolinus*, qui addit excommunicatione induci Censuram, etiam si is, cui fit comminatio, non expaueat. Concussio est metus iniectus ad effectum extorquendi pecuniam; vt si quis dicat se esse Iudicem; aut mandatum habere de capiendo, aut de alia inferenda molestia, executurus autē, si non soluat *l. 1. & 2. ff. de concussione metus. Vgolinus ibidem.* Prædicti tamen metus debent esse validi, ac graues; quòd verba *concutere, ac perterrefacere* per se insinuant, *Filliuc. tom. 1. qq. morali trac. 6. de censuris in part. n. 201. Bonac. punct. 2. n. 7. Vgolinus, Alterius, & alii.*

In Bulla Gregorij XIII. apud Nauarrum post eam clausulam *publicè: vel occultè* hæc aderant, *seu capi, carcerari, detineri, vulnerari, minisquè agitari faciunt;* quæ ab aliis Pontificibus existimantur omissa, quia sufficienter sub particula *per alium, seu alios* continentur. Hactenus de secunda Canonis parte.

§. Quive aliàs quibuscumque personis, in genere, vel in specie, ne pro quibusuis eorum negotijs prosequendis, seu gratiis, vel literis impetrandis, ad Romanam Curiam accedant, aut recursum habeant directè, vel indirectè, prohibere, statuere, seu mandare præsumunt.

E L E N C H V S.

103 *Comprehenduntur in hac tertia parte tam Ecclesiastica, quàm Laica, tam publicæ, quàm priuatæ personæ.*

104 *Quæ sit præsumptio, sine qua declinatur censura.*

105 *Directè, & indirectè prohibere quid sit & an prohibitio facta interposita excommunicetur.*

106 *Subdolè impediens, aut mandans impeditionem, non excusatur.*

107 *Multis in casibus licita prohibitio, nō facta intentione obstandi prosecutioni negotii, aut gratiæ impetrationi.*

108 *Quid differant accessus, & recursus, & quomodo prohibere accessum faciliùs quàm recursum permittatur.*

108 *Impediens subdolè accesū, licèt non recursum, afficitur, etiam qui cogit recurrentem, accedere personaliter.*

110 *Quæ sint negotia, literæ, & gratiæ, de quibus hic sermo.*

PArs hæc vltima Canonis eos primò afficit, qui temerè audent recursum, & accessum ad Romanam Curiam, pro negotijs prosequendis, seù gratiis, vel literis impetrandis, prohibere; affinisque est excommunicationi 9. in qua accedentium personaliter ad Apostolicam sedem læsio interdicitur; & 12. in qua quomodocumque recurrentium, & prosequentium apud Curiam causas iniuria prohibetur, occasione causarum, vel negotiorum irrogata. Earum igitur habenda hic est ratio, vnde etiam quid Curia Romana, quid Sedes Apostolica, & qualia sint negotia apud Curiam tractanda inde resumendum est.

103 In tota autem hac parte, conuenit ferè

apud

apud omnes diſponi; non ſolùm de laicis prædictis audentibus, ac præſumentibus; ſed etiam de Eccleſiaſticis, ita auctores relati ad *§. Quinilla, &c.* & hic in terminis *Duardus q. 9. n. 15. & Bonac. tom. 3. de Cenſ. in part. diſp. 1. q. 14. punct. 3. n. 4.* Idque probant rationes ibidem allatæ; nam Bulla non diſtinguit, & aliàs gratiæ à Sede Apoſtolica obtentæ, vt plurimùm per Prælatos Eccleſiaſticos mandandæ ſunt executioni, vt neceſſarium fuerit ab ipſis etiam cauere, dum inferius dicitur; *Seù ne literis impetratis vtantur, prohibere præſumunt.* An autem etiam priuati, ſeù priuata agentes auctoritate comprehendantur, maiorem habet dubitationem; aliqui enim ex iis, quos in prædicto loco n. 1. retulimus; opinati in ſecunda parte ſolam auctoritatem publicam eſſe damnatam, idem cenſent aſſerere in præſenti, præſertim cum verbum illud *ſtatuere* auctoritatem publicam præſeferat; quibus videtur etiam ſubſcribere *Vgolinus verſ. Quinò aliàs n. 1.* Illi tamen ita opinantur, quia non diſtinguunt, ſicuti neceſſarium duximus, inter partes Canonis; ideò ſi ibi priuatum factum Cenſuræ non ſubiiciebant, nec ſubiiciunt in præſenti; & Vgolinus, aut non ſatis ſibi conſtat, cum in antecedentibus etiam priuatos dixerit eſſe comprehenſos, aut certè opinatur tantum quòd magis principaliter de publicis perſonis ſit ſermo, ſeu quòd earum occaſione latus ſit Canon, vt interpretatur *Duardus loc. cit.* Vnde nobis non putò eſſe à communi diſcedendum; ſcilicet tàm publicas, quàm priuatas perſonas puniri, quòd præter relatos dicto n. 1. & diſtinctè hic *Alterium tom. 1. de Cenſ. lib. 5. diſp. 14. cap. 3. col. 3. Duardum, & Bonacina obi ſupra*; tenet *Sayrus lib. 3. Theſauri cap. 17. in fine* citans *Sebaſt. Medices p. 2. ſumm. crim. capit. tit. 9. q. 78. n. 91.* Ducimur autem tum quia verba ſunt generalia, nec eſt euidens ſignum, cur ad ſolos auctoritatiuè agentes ſint contrahenda; etenim, licèt dicatur *ſtatuere*, quod auctoritatem ſonat, inde tantum deberet argui etiam auctoritatiuè non agentes comprehendi; quòd adeſt *mandare & prohibere*, quæ priuatis etiam conuenire poſſunt, ſicuti & cæteræ actiones in tota hac parte inhibitæ. Tum quia cum de impeditione literarum in fine huius tertiæ partis iterum diſponatur, nè idem omninò ſuperfluè conduplicari dicamus, aſſignandum eſt aliquid in hac diſpoſitione 2. partis; quod aliud eſſe poteſt, niſi præſens ſit generalior, & comprehendat priuatos, qui 2. partem declinabant, eò vel maximè quòd literis debet vndequaque eſſe proſpectum, ac proinde etiam ab obice priuatorum, qui cùm alibi non puniatur, vtique in præſenti.

104 Verbum *præſumunt* commune omnibus actionibus in hac 3. parte inhibitis, idem ſignificat, ac audere, aut temerè tentare; vt exponit *Duardus q. 8.* vbi alias huius vocis, minus tamen proprias, acceptiones habet, quamobrem non quælibet malitia ad incurrẽdam Cenſuram hanc eſt ſufficiens, ſed ea, quæ eſt temeraria, ac præſumptuoſa, vnde ignorantia huius præcepti, imprudentia, inaduertentia, bona fides, metus aliquis, & ſimilia excuſare poſſunt, *Vgolinus verſ. hoc noſtro n. 1. Medices loc. cit. Graffius lib. 4. deciſ. aurear. cap. 18. n. 12. Sayrus obi ſupra Alterius dicto cap. 3. col. fin. Duardus q. 8. n. 2. & q. 9. in fine; Reginaldus lib. 9. prax. pœnit. cap. 11. n. 332. Souſa relect. in Bullam cap. 14. in annot. circa text. Filliuc. tom. 1. qq. moral. trat. 16. n. 106. Bon. te, cit. punct. 3. n. 2.* qui addit contra Filliuccium ignorantiam etiã craſſam, omnemque aliam excuſare, dummodo non ſit ingens temeritas, quod & nos vt alibi dictis recipimus; eſtque doctrina *Cardinalis* communiter probata *in Clem. 1. verſ. 39. de priuilegiis Nauarri in. cap. accepta n. 33. de reſtit. ſpoliat. & in comment. de datis & acceptis n. 38.* legem coercentem præſumentes, ſcientiam & auſus temerarios coercere: *vxc. notum ſit 2. q. & c. nibil 7. q. 1.* Quamquam crediderim aliquando præſumptionem eſſe poſſe, ſeclusa etiam ſcientia ſaltem particulari de hac Cenſura impoſita, vt ſiquis ex eo agat, quia tantum ſuæ tribuat temerè auctoritati, ac poteſtati, vt præſumat, ſua eſſe impedire, non obſtante aliqua expreſſa prohibitione, ita vt eſſet impediturus, etiam ſi ſciret hanc Canonis diſpoſitionem, vnde præſumptio videtur quidem poſita, vt contradiſtinguitur ab inaduertentia, imprudentia, bona fide, &c. non tamen prouè excludit ignorantiam præcepti, huius præſertim particularis per Bullam.

105 Quæ tandem ſunt inhibita in hac tertia parte, nec directè nec indirectè committi queunt. *Directè* quis contrauenit, qui apertè præcipit, ſtatuit, impedit, ne fiat ad Curiam acceſſus, aut recurſus, aut nè gratias aliquis impetret, vel vtatur impetratis. *Indirectè* autem, ſi interponatur aliquid, ex quo ille remaneat impeditus à recurſu, acceſſu, impetratione, aut vſu; vt ſi quis faciat ei litem moueri in loco, vbi eſt, vt ex eo non poſſit accedere. (*Vgol. & Duardus loc. cit. ampliat 3.*) aut prohibeat vniuerſaliter, ne pro negotiis adiri poſſit alius Iudex; aliiſque ſimilibus modis doloſis, particula enim *indirectè* ſatis latè extenditur, vt de ſe patet. Nec enim dici poteſt puniri hic tantùm prohibitionem in rigore ſumptam, quæ ſcilicet ſit per expreſſum edictum, & præceptum, non autem, quæ factis interponitur, nam licèt ex verbo *ſtatuere* id autumare poſſimus. *Prohibere* tamen, & *mandare* habent etiam ſignificare aliud impedimentum, quod facto ponitur, vt conſtat ex *l. idem §. vti frui ff. de vi & vi armat.* ibi: *vti frui autem prohibuiſſe is videtur, qui eo deiecit vtentem & fruentem*; & notauit *Alterius col. penult.* Et quidem hoc loco ſi prohibitio verbalis interdicitur, inſpecta legis mente, quæ eſt ad præſidium negotiorum, & literarum, multò magis ea, quæ facto interponitur, co præſertim, quòd omnis qui edicto prohibet ſaltem auctoritatiuè præſumitur etiam prohibiturus vi, & facto, ſiquis edictum transgrediatur; & confirmatur, quia priuati etiam comprehenduntur, ii autem, vt plurimum, non præcepto (quod non valent) ſed vi, & facto impediunt; ad quod notauit *Duardus ampliat. 4.* non eſſe neceſſarium, ad incurrendum quòd ii, qui prohibentur ſint ſubditi, quod ſignum eſt non ſolam

prohibitionem verbalem, quæ subditos tantùm afficit, sed etiam aliam quamlibet interdici.

106 Vnde non possum subscribere *Alterio col. 3. in fine & Reginaldo dicto n. 332. in vlt. notab.* qui aiunt, in hac parte non contineri eos, qui quæsito aliquo colore, dolo, arte, ingenio, aut fraude impediunt. Siquidem ex ea particula *indirectè* satis conijcitur, non esse Canonem in eos tantum, qui expressè prohibent, statuunt, aut mandant apertè, ne quis accedat, impetret, aut vtatur, sed etiam in eos; qui subdolè, occultè, curant, & mandant, indirectè aliquid fieri, quo quis prohibeatur accedere. *Bonacina dicto punct. 3. n. 7. vers.* malè pro se Alterium citat, & alii ferè communiter; vnde tàm ratione particulæ *indirectè*, quàm *mandare* quæ non significat verbale tantùm præceptum, vt diximus, sed etiam committere, vt per alium ponatur impedimentum, Mandantes in hac clausula dicimus comprehendi; quod non videtur inficiari *Alterius vers. hic animaduertendum*. In fine, quod magis est manifestum quoad vltimam clausulam nam *retinere literas apud alium*; nil aliud significat, quàm mandare, vt qui habet literas, retineat.

Illud autem *in genere vel in specie* significat vel per publicum proclama generaliter cunctis prohibere, aut mandare, impedimenta poni vel per præceptum, & impedimentum particulare. *Vgol. loc. cit. vers. item afficit Alterius col. 3. Duardus n. 15 ampliat 2. Bonac. n. 9*

107 Sed vt specialiter de prima actione dicamus, licitè prohiberi potest per publicam auctoritatem personalis recursus subditorum, si sint ad pœnam intra territorium proscripti, aut specialem habeant aliqui literam prohibitionem non accedendi ad Romanam Curiam, vt sunt Regulares, item non punitur prohibitio, si alio ex fine, quàm impediendi prosecutionem negotiorum, aut gratiarum, vel literarum impetrationem, interponatur; tàm illicito, vt si ad iniuriā rependēdā, vel ex odio, aut inimicitia, vim, & molestiam inferendo, ex qua cogatur quis desistere ab accessu, &c. Quàm licito, vt quia in loco Curiæ sit pestilentia, quia ex persona quia opus habeat in administratione, aut aliis; quia neminem velit de propria egredi ditione, ne incolarum numero minuatur, aut simili de causa. *Vgolinus vers. Quinc alias col. 4. Alter. col. penult. Bonac. punct. 3. n. 5. Duardus data quæst. 9. n. 16.* Et ratio horum omnium est, quia verba *ne accedant pro negotiis prosequendis &c.* Habent ex se obuium sensum hunc formalem, vt denotent puniri prohibitionem illam, quæ est ad finem impediendi negotium, impetrationem, &c. Quare prohibitionem in prædictis casibus eximi à Censura, non egrè, vt aliqui faciunt, est concedendum, sed facilè; eo præsertim, quòd vt plurimum sine personali accessu commodè fieri potest negotii persecutio, aut gratiæ impetratio, per alium scilicet intermedium.

108 Quapropter in praxi facilè erit cognoscere, qua mente prohibitio fiat, siquidem dicitur in clausula *accedant, aut recursum habeant*; quia duobus modis quis potest Curiam Romanam conuenire; per personalem scilicet accessum, quem denotat particula *accedant*, & per literas, aut per Agentem, vel procuratorem, vt significat illud, *aut recursum habeant*, vt adnotauimus *cap. 12. arg. cap. Cum ex literis in fine. De restit. spoliatorum*, & in præsenti obseruarunt *Reginaldus dicto num. 332. Bonacina punct. 3. num. 9. & Alterius loc. cit. notab. 5.* Siquidem non minus recursum per alium, quam personalis acceptio protectionem expostulat, quia, & recursum impediendo offenditur Apostolica Sedes, Vnde non probatur explicatio *Vgolini hic vers. Quartò excommunicatio, & Duardi q. 9. nu. 15.* *vt accedere* idem sit ac spontè ire; *recursum* autem *habere* sit ex molestia inflicta, quasi vi, ad eam propellendam confugere ad Curiā; Prior. n. acceptio vt cōmunior; ita planior ac proprior est. Igitur in eo, qui prohibet personalē accessum, facilè præsumi potest iuxta causa prohibendi, ac proinde, quod non prohibeat formaliter, ne negotii fiat prosecutio, aut gratiæ, seu literæ impetratio; tunc enim non impeditur alia via prosequendi, & impetrandi, recursus scilicet mediis literis, aut Procuratore, At verò recursus cum possit fieri sine personali discessu, ac prolongē sine Principis, aut Reipublicæ, aut etiam sine priuato detrimento, vix potest esse, quòd quis illum prohibeat, & non incurrat; quia ex alia intentione prohibere non potest, nisi obsistendi prosecutioni negotij, aut gratiarum impetrationi.

109 Quamquam probabile mihi sit cum *Bonacina num* 10. non eximi eum, qui prohibeat recursum per literas, aut Procuratorem, quia cū talem accessum non prohibeat, iusta de causa, sed ad impediēdam negotij prosecutionē, aut impetrationem gratiæ, præsumitur quòd etiam recursum, si posset, prohiberet; aut quòd ità faciat subdolè, vt recentreus interclusa via personaliter accedendi, omittat etiam recursum per intermedios; quia existimet, & ipsum fore vt intēdiceretur, aut quia de tali modo recurrendi non cogitet, aut quia ex impotentia, aut paupertate non valeat; & ex alia parte alterutrum disiunctiuè sufficit prohibere, vt satis indicat textus. Idemque esse, ait *Bonacina num.* 11, de eo, qui literas intercipiens, in causa sit, vt recurrens per intermedios cogatur personaliter accedere; quia iste saltem indirectè impediuit recursum, si eo animo fecerit, vt inde à negotio, vel impetratione desistatur, ex obiecta difficultate, & molestia, quæ in personali accessione reperitur.

110 Quæ autem sint negotia, pro quorum prosecutione, quæue literæ, & gratiæ, pro quarum impetratione, vetatur, impedimentum poni recursui, aut accessui; quoad negotia satis diximus cap. 9. ad clausulam......... nu. ... ea nimirum omnia esse, quæ apud Curiam exagitari, & expediri debent, solent, aut possunt quamobrem non incurret, prohibens accessum, aut recursum, propterea, quæ Curia aut non potest, aut non solet expedire, vt siquis propter amicum Curialē visendū accederet, aut aliā simili de causa non Curiali. *Alterius col. penult. & alii communiter.* Gratiæ autem, & literæ sunt eæ omnes, quæ à Curia Romana, & Sede Apostolica, vt Curia, & sedes est, conceduntur; vt sunt dignitates, mu-

munera, penſiones, ordines, abſolutiones, diſpenſationes à voto, irregularitate, impedimento &c. pro quibus optima videtur regula, quam tradit *Vgolinus loc. cit. verſ. poſtremò excommunicationem*, vt ille dicatur quantùm ad gratias, & literas in præſenti ad Curiam recurrere, qui id facit, vt aliquid quod Ordinis, aut Iuriſdictionis ſit, conſequatur. Vnde quod antea idem dixerat, innodari nimirum eum, qui prohiberet accedentem, vt librum Romano Pontifici dicatũ offerret, non videtur iuxta prædictam Regulam admittendum, quia id nec attinet ad poteſtatem Ordinis, aut Iuriſdictionis; nec negotium eſt tale, vt apud Curiam, vt Curia, eſt, ſit proſequendum, vnde id expreſsè reiicit *Bonacina nu. 8. & videtur etiam Alterius loc. cit.*

Seu negratias, ipſas, vel literas à dicta Sede impetrent, aut ne impetratis vtantur, prohibere &c.

E L E N C H V S.

111 *EXplicantur duæ actiones prædictæ clauſulæ.*

112 *Nec odio, nec ad euitandum damnum, licet vſui, aut impetrationi ſe opponere.*

111 ACtio ſecunda eiuſdem tertiæ partis Canonis eſt præſumptuosè ſe opponere impetrationi gratiarum, & literarum Curiæ, prohibendo, ſtatuendo vel mandando, ne quis impetret. Tertia, ne impetratis vtatur, de qua ſatis diximus, dum de impedimento literarum *ad §. Quinè illa &c.* ageremus; quę etiam gratijs accomodanda ſunt, ſi contingeret eas ſine literis erogari, de more enim Curiæ, non niſi per literas, gratiæ conceduntur; Et recolo, quod ibidem etiam monuimus; illud tantum impedimentum vſui literarum oppoſitum puniri, quod eſt literarum Sedis Apoſtolicæ, & impetratarum per recurſum, aut acceſſum; non verò aliorum Iudicum, & ab ipſa Sede motu proprio, & ſine aliqua inſtantia emanatarũ, vt verba huius clauſulæ ſatis indicant.

112 Nec aliquid ſpeciale hic occurrit adnotandum, ſolummodò, quod licèt clauſula antecedenti dixerimus, has actiones fieri debere formaliter, ex intentione impediendi impetrationem, & vſum; hoc tamen non eſt accipiendum reduplicatiuè, ſeu in odium literarum, aut gratiarum; vt faciat ſenſum eos tantùm innodari, qui impediunt ex animo gratiis, & literis Curiæ formaliter auerſo, ſic enim vix eſſet reperire, qui incurreret, cum tamen Doctores dicant, ad hunc Canonem frequenter offendi. Quamobrem licèt recurrens, aut accedens ad Curiam, ex inimicitia læſus, non protegatur; qui tamen ex inimicitis, tanquam ex motiuo, induceretur ad lædendum hoſtem, accedentem, aut recurrentem, ad effectum, vt non accederet, ſeu recurreret, eſſet innodandus; & ſimiliter in præſenti, qui ex inimicitia, aut odio, ad inferendam iniuriam, quæ in prohibitione conſiſtit, prohiberet impetrationem, vel vſum gratiæ impetratę, non eſſet excuſandus; quia ſufficit voluntas ſeſe opponendi impetrationi, & vſui quæcumque ſit motiuum, huic enim auerſatur Canon. Eademque de cauſa non excuſabitur is, contra quem emanatæ ſunt literæ, & gratiæ, ſi ad euitandum detrimentum, poſitiuè vſum impediat, vel prohibeat, vt ex ſupradictis conſtat.

Vel literas apud ſe, aut Notarios, ſeu Tabelliones vel alibi quomodolibet retinere præſumunt.

E L E N C H V S.

ACtio hæc alibi explicata.

Retentio damnatur, ſi doloſa, et præiudicialis.

POſtrema actio: literas à Sede Apoſtolica impetratas retinere, non tradendo illis, quorum intereſt de qua videas notata ad *§. Quinè illa* præſertim nu. . . . . Et id intelligitur, ſi fiat dolosè, & in præiudicium, aut inuito eo, pro quo ſunt impetratæ; aliàs enim retentio non infert mortale crimen, quod poſſit excommunicatione puniri. Ita Doctores ſine controuerſia. Et hæc &c.

Scholion ad *cap. Quoniam. De immun. Eccleſ. in 6.* habes in fine Cap. XVI. loco opportuniore.

CAPVT QVARTVM DECIMVM,

In delinquentes circa Eccleſię ſpirituales cauſas, Beneficiales, et Decimarum anathema fertur, et elucidatur.

ITem excommunicamus, & anathematizamus omnes, & ſingulos, qui per ſe, vel alios, auctoritate propria, & de facto, quarumcumquè exemptionum, vel aliarum gratiarum, & literarum Apoſtolicarum prætextu, beneficiales, ac decimarum, ac alias cauſas ſpirituales, & ſpiritualibus annexas ab Auditoribus, & Commiſſariis noſtris, aliiſque Iudicibus Eccleſiaſticis, auocant, illarumuè curſum, audientiam, ac perſonas, Capitula, Conuentus, Collegia, cauſas ipſas proſequi volentes, impediunt; ac ſe ad illarum cognitionem tanquàm Iudices interponunt, Quiuè partes actrices, quę illas committi fecerunt, & faciunt, ad reuocandum, & reuocari faciendum, citationes, vel inhibitiones, aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum, vel conſentiendum, eos, contra quos tales inhibitiones emanarunt, à cenſuris, & pœnis in illis contentis abſolui, per ſtatutum, vel alias, compellunt, vel executionem literarum Apoſtolicarum, ſiue executorialium, proceſſuum, & decretorum prædictorum quomodolibet impediũt, vel ſuum ad id fauorem, conſilium, aut aſſenſum præſtant, etiam prætextu violentię prohibendæ, vel aliarum prætenſionum, ſeu etiam donec ipſi ad nos informandos (vt dicunt) ſupplicauerint, aut ſupplicari fecerint, niſi ſupplicationes huiuſmodi coram nobis, & Sede Apoſtolica legitimè proſequantur. Etiam ſi talia committentes fuerint Præſidentes Cancellariarum, Conſiliorum,

Par-

Parlamentorum, Cancellarij, ViceCancellarij, Consiliarij ordinarij, vel extraordinarij quorumcumque *Principum* sæcularium, etiam si Imperiali, Regali, *Ducali*, vel alia quacumque præfulgeant dignitate, aut Archiepiscopi, Episcopi, Abbates Commendatarij, seu Vicarij fuerint.

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1 *C**Anonis antiquitas, & variatio.*
2 *Nullam diuisionem patitur.*
3 *Eius materia, & actiones.*

RVrsus Pontifex Maximus Ecclesiasticam Iurisdictionem lædentes diris deuouet vt eam ab exteris, præsertim laicis indepédenté, & imparticipabilem, vti iure accepit diuino, cóseruet; quod vsque ad canonem Bullæ decimum nonum vnico tractu prosequitur, initio huius præponens de more verba *Excommunicamus, & anathematizamus*, quæ omittit in sequentibus, quasi vnam ex pluribus partialibus circa eamdẽ Iurisdictionis materiam integrans excommunicationem. In præsenti autem à causis incipit, eisquè spiritualibus; illarum auocationem, & alia illis aduersantia impedimenta prohibens.

1 Qui Canon expressè quidem non reperitur apud veteres Doctores Bullæ nostræ Interpretes, vt videre est apud ipsos, & testatur *Sayrus lib. 3. Thesauri cap. 18. num. 4.* quamuis implicitè, & in confuso contra violantes Ecclesiasticam libertatem aliquid statueretur in prioribus literis Xisti IV. & Pauli II. Adrianus autem VI. primùm apposuit, vt *apud Caietanum in Summa vers. excommunicatio cap. 29. siue 30.* nec deinceps vnquam fuit, aut omissus, aut notabiliter variatus, vt constat ex successiua serie Commentatorum, *Rebuffi, Ledesmæ, Soti*, Nauarri, *Vgolini, Toleti*, & recentiorum. Verba tamen illa *etiam prætextu violentiæ prohibendæ, vel aliarum prætensionum* addidit Iulius III. vt apud Ledesmam, qui prior Iulii Bullam illustrauit. Sequentia verò *seu etiam donec ipsi vsquè ad legitimè prosequantur.* addidit Pius V. cum in antecedentibus non reperiantur, iuxtà *Sayrum loc. cit. nu. 7. & 10. & Alterium tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 15. in initio.* In *Bulla Gregorii* XIII. *penes* Nauarrum *in Manual. nouissimo, cap. 27. nu. 69.* aliqualis cernitur diuersitas a Bulla Xisti V. quam refert *Viualdus in 2. par. Candel. aur. in explic. Bulla Cœnæ cap. 14.* Et quæ deinceps omninò perstitit inuariata. Verùm illud discrimen inter vtramque est solùm quoad ordinem, dispositionemque verborum, vt perpendenti occurret, & notarunt *Viualdus num. 96. & Alterius loc. cit.* sensus autem idem.

2 Auctor nullus inter partes huius canonis distinguit, recepto *Duardo lib. 2. Commentar. Bullæ Coenæ can. 14. qu. 1.* ea tamen diuisione, quam pluralitas actionum inhibitarum per se insinuat; cæterùm vnicam faciunt dispositionem ab initio canonis vsquè ad finem; vt quæ de vna actione dicuntur, de aliis omnibus sint intelligenda. Verborum tamen varietas, & collocatio sectionem aliquam exposcere videtur, saltem vt verba illis *vel executionem literarum*, & sequentia non sint cum superioribus coniungenda. Namquè dum post illa dicitur, *vel suum ad id fauorem, consilium, aut assensum præstant*, particula *id*, quia singularis, non videtur relata nisi immediatè antecedentium, non verò plurium actionum, earumque remotarum, vt in simili diximus *cap. 7. ad clausulam vel suum ad id &c.* sic sit cum sensus, innodari eos, qui ad impedimentum literarum Apostolicarum consilium, fauorem, aut assensum præstant, non verò eos, qui præstant ad auocationem causarum, & impeditionem, prosequentibus causas propositam; & cæteras actiones expressas. Similiter dum subditur, *Etiam prætextu violentiæ prohibendæ etc.* videtur hæc clausula ad solum impedimentum literarum, cum quo coniungitur, referenda, vt sit sensus, innodari, qui impediunt executionem literarum; etiam prætextu violentiæ prohibendæ, aliarumque prætensionum, aut supplicationis ad Pontificem interponendæ; nisi eam prosequantur legitimè, nó autem significari, quod innodentur auocantes causas, aut facientes aliquam ex supradictis actionibus, etiam si faciant prætextu violentiæ prohibendæ &c. Cuius mihi est signum, quód prætextus, qui dicuntur non suffragari auocanti, aut cæteras actiones, vsque ad impedimentum executionis literarum, patranti, enumerati sunt sub initium Canonis; vnde ibidem etiam collocandi erat exclusiua cæterorum prætextuum; si igitur rursus de prætextibus est sermo, non potest esse in ordine ad easdem actiones; quandoquidem si neque prætextu violentiæ prohibendæ &c. auocari possunt causæ, cur id dicitur in fine Canonis, in quo de alia actione est sermo, quod aptiùs exprimi poterat in initio, dum de aliis prætextibus agebatur? Itaque distinguendum esset, vt alias plures coniecturas omittam.

At, nullo duce, non præeo: vniuersi prætextum violentiæ prohibendæ, etiam de auocatione, cæterisque actionibus intelligendum volunt; & actiones illas accessorias ad omnes alias principales referunt; hos sequimur; pro quibus est indicium, quod de literarum impedimento agitur per particulam *vel*, quæ non est disiunctiua, sed potius continuationem indicans vnde nec intersecatur ab antecedentibus puncto, sed simplici commate. Item quod in fine Canonis generaliter, quasi vnicum Ius per totum statutum sit, dicitur. *Etiam si talia committentes fuerint Præsidentes etc.* quód refertur necessariò ad omnia supradicta. Quod multò facilius fatendum est, si *Alterio loc. cit.* subscribamus, qui ait impeditionem literarum hic prohiberi in vtile causarum spiritualium, de quibus principaliter est sermo, & circa quas literæ emanarunt, vt scilicet impeditio sit peculiaris quidam modus opponendi sese cursui causarum, ac se in illis interponendi: hoc enim admisso, apparet, talem inhibitionem impeditionis non esse nouam, & distinctam legem, sed quasi accessoriàm ad actiones impeditiuas causarum, in antecedentibus damnatas. Nostris verò coniecturis ocurremus, primæ, quidem, quód cum particula *id* sit indefinita, non impropriè aliquando in sensu magis generali sumi

sumi potest, vt significet *omne id*, de quo illuc vsque sermo fuerat. Alteri verò, non esse nouum, verba initio legis posita ad integram legem referri, per ea, quę docet *Iason in l. et si perceperit. §. Filius nu. 20. ff. De liber. et posthum*; quamobrem prętextus initio positi etiam ad impeditionem literarum sunt referendi, eademque est ratio de iis, quæ in fine legis *arg. textus in cap. 6. De appellat.* quamuis, quia prætextus violentiæ prohibendæ, & instituendæ supplicationis de nouo damnatus est, possimus dicere, à Iulio, & Pio in fine additum esse, ne vetus dispositio mutaretur, vnde & vltima Canonis clausula *etiam si talia etc.* postremo loco à Xisto V. post eos collocata est.

3 Quoad materiam conuenit inter omnes, esse sacrilegium, quo læditur Ecclesiastica iurisdictio in causarum spiritualium cognitione Ita *Caietanus, Sayrus, Alterius loc. cit.* & alii. At dubium est in eo, qualis nam ecclesiastica protegatur, vniuersaliter ne omnis, vel ea tantùm, quæ est a Sede Apostolica immediatè, & per delegationem; cuius rationem ambigendi præstat clausula illa, *aliisque Iudicibus Ecclesiasticis*, quam aliqui accipiunt, vt generalem, quæ etiam Ordinarios includat; alii verò, vt quæ solos Delegatos; sicuti antecedenter expressi Auditores, & Commissarij, sunt ex Delegatis. Actiones principales sunt septem, licèt aliqui pauciores fecerint. Auocare causas spirituales; impedire cursum, & audientiam earum, Impedire eas prosequi volentes, sese in eis vt Iudicem ingerere, compellere partes actiones, vt reuocent, vel reuocare faciant literas, et decreta in prædictis causis emanata; Compellere easdem, vt faciant vel consentiant absolui à Censuris, & pęnis eos, cōtra quos latæ sunt; Impedire executionem literarum Apostolicarum, & aliorum decretorum &c. Accessoriæ tres. Præstare ad prædicta fauorē, præstare consilium, præstare assensum; Quibus addere potes Mandare, ex particula *per alios*, vt statim subdemus,

Qui per se vel alios auctoritate propria, & de facto.

E L E N C H V S.

4 *Mandans, & Mandatarius præsenti Censura obstringitur.*
5 *Publica dumtaxat auctoritas carpitur.*
6 *Quam, non est necesse, iudiciariam esse, vel temeraria præsumptione vsurpatam.*
7 *Sed nec exemptioni, vel Priuilegio innixam.*
8 *Ecclesiastica etiam persona afficitur, si auctoritate laica transgrediatur.*
6 *Eisque probabile innodari, si propria, at non competente.*
10 *De sensu particulæ* de facto.

4 QVæ hoc Canone inhibentur, nec per se, nec per alios permittuntur fieri sine incursu excommunicationis; vt statim sit euidens, innodari Mandantes, ex dictis sæpiùs in superioribus circa verba *per alios*, iuxtá communem Authorum doctrinam, & Regulam Iuris *Qui per alium lib. 6* Quod in præsenti expresse adnotant. *Vgolinus 2. par. De Censuris Pontifici reseru. cap. 14. §. 1. num. 1, Alterius tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 15. cap. 2. col. 5. Duardus lib. 2. in Bullam Coenæ Canon. XIV. quæst. 2. Bonacina tom. 3. De Censuris in particulari Disput. 1. quæst. 15. punct. 1. num. 24.* Necesse tamen est sequi de facto auocationem, aut aliam ex actionibus inhibitis, vt à Mandante Censura contrahatur, quia verba Canonis denotant factum ipsum ad rem deductum; nec enim dicitur quis, auocasse per alium, quousque auocatio facta non est. Maius dubium esse potest de Mandatario, qui licèt agat per se, particula tamen illa *per se*, non nisi ad eum, qui & per se, & per alium potens, per alium tamen facit, referenda videtur, vt in simili adnotauimus cap. ant. ad *§. Quinò illa &c. num. 32.* quamobrem non videtur innodandus; At quia in sequentibus clarè exprimuntur, qui in his fauorem; aut assensum præstant ideo hic, saltem vt fautor, anathemate afficitur, licèt ex alio etiam capite, vt ex ibidem dictis, & ex dicendis constabit.

5 Ex verbis *auctoritate propria* innotescet, in toto hoc Canone, quoad actiones saltem principales; non esse sermonem de personis priuatis, priuata agentibus potentia, sed de publica, auctoritas enim propriè nonnisi de publica potestate dicitur, & id supponūt sine controuersia Doctores. *Nauarrus in Manual. cap. 27. num. 70, Suarez tom. 5. De Censuris disp. 11. sec. 2. num. 75. Sayrus lib. 3. Thesaur cap. 18. num. 5. in fine Reginaldus lib. 9. Prax. pęnit. cap. 22. num. 335. Sousa Relect. ad Bullam Coenæ disput. 77. concl. 4. Alterius cap. 1 in initio Vgolinus loc. cit.* licèt non videatur sibi constare, quia in consequentibus, aliquoties dicit, *potissimùm* de publica auctoritate esse sermonem, aliquoties verò, innodari, etiam si agant vt personæ priuatæ.

6 Nec tamen in hoc assentior aliquibus, qui volunt id intelligendum esse ex auctoritate, non simplici, sed vt temerè præsumpta, qua quis eo modo agat, quia prætendat se ita agere ex suo munere, posse; dummodò enim Bullam quis infringat auctoritatiuè, satis ex eo verbis illius comprehenditur, cuius mens est, incolumem quomodolibet seruare ecclesiasticam Iurisdictionem, ab extera auctoritate læditur autem, etiā secularis prætensione, & sine per se intento vsurpandi sibi in causis Ecclesiasticis iudicium. Vnde nec satis placet additum multorum, quod hæc auctoritas debeat esse iudiciaria; Nam licèt dicatur, *ac se tanquam Iudices ad illarum cognitionem interponunt*, id de ea actione verum erit, non de aliis, quæ auctoritatiuè patrari possunt, nec tamen potestate forensi. Princeps enim Laicus potest auocare causam à Iudicibus ecclesiasticis, ita tamen vt eam ad se trahere non velit; similiter potest impedire cursum illius, & personas prosequentes sine aliquo actu iudiciali; quod apertius est cernere in actione compellendi partes ad absoluendum, vel consentiendum in absolutionem; quod non indiget potestate fori, sed ordinariè fit auctoritate dominatiua, & absoluta; a qua, dicere, non esse cautum. nullum habet

fun-

fundamentum. Fatemur equidem ab auctore Canonis id principaliter optari, ne scilicet causarum spiritualium ab incompetente Iudice vsurpetur cognitio, ac discussio; at in gratiam huius simul etiam prouidetur, ne auctoritas Ecclesiastica, & competens in ijs discutiendis impediatur aliena, quod ad eum finem plurimùm conducit.

7 Atqui illorum opinio in eo videtur fundata, quod autumant ex dispositione Canonis, ad contrahendum non sufficere solam auctoritatem, sed copulatim requiri etiam prætensionem; ita enim quis agendo auctoritatiuè, & prætextu exemptionis priuilegij, aut aliarum prætensionum, fit, vt præsumat, se in causis iudiciariam potestatem habere, quæ non nisi exemptione, & priuilegio conceditur; est porrò hæc temeraria præsumptio, quia Pontifex, aut supponit tales exemptiones, & priuilegia non adesse, aut esse reuocata. Quod verò vtrumque requiratur, ex eo deduci potest, quòd hæc verba *auctoritate propria & de facto, quarumcumque exemptionum prætextu &c.* Non sunt interrupta, vt seorsim, & distinctè dicantur accipienda; & aliàs non additur solita particula *quomodolibet* vel *quomodocumque* per quam indicetur, omni modo factas actiones, esse damnatas; sumusque in pœnalibus, in quibus interpretationum, quas verba recipiunt, strictiori standum est. Ita *Suarez dicto nu. 75. Coriolanus De casibus reseruatis in explicatione Bullæ Cœnæ can. 14. vers. Benè verum Naldus in Summa vers. Bulla Cœnæ num. 49 vers. Auocant.* & ait esse probabile *Bonacin num. 6.* Communiùs tamen exploditur tale fundamentum; ab iis nimirùm omnibus, qui afferunt alterutro modo auocantes, & alia inhibita patrantes innodari, nec requirunt prædictam coniunctionem, & in terminis ab *Alterio dicto cap. 1. col. 2. vers. Respondeo dicendum, Duardo quæst. 3. & Reginaldo num. 330.* qui licèt vtrinquè dubitans nil decidat, ait tamen, sequenti partem priorem, vt mitem, & benignam, obstare, quòd à Pontificis intentione aberrare videatur, atque adeo sectari, quod non est tutum, sed periculis plenum. Ratio autem præcipua est, quia lex, aut paucos obstringeret, aut facilè eluderetur; siquidem pauci sunt, qui prætextu exemptionis, aut priuilegii contraueniant; nec ab ijs esset cautum, qui in facto particulari sine his prætextibus læderent auctoritatem ecclesiasticam; frustraretur autem, quia pretendentes exemptionem, aut priuilegium, hoc cognito, assererent se non agere sub his prætextibus. Imò cum dicatur *auctoritate propria* signum est, aliquam carpi auctoritatem, præter eam quam quis priuilegio prætendit; quia hæc non prętenditur, vt propria, sed vt ab alio ex priuilegio participata. Oppositæ verò coniecturę non satis subsistunt; nam quæ copulatiuè requiruntur, regulariter copula aliqua continuantur; per ea, quæ *Abbas, & DD. ad cap. querelam num. 5. De Simonia* quamobrem clausula *quarumcumque exemptionum &c.* accipienda est amplificatiuè potiùs, quàm dispositiuè, quasi dicat Summus Pontifex, excommunicari auctoritatiuè auocantes, etiam si assumerent prætextum exemptionis, aut Priuilegii, quod apposuit, vt præmonstraret præcipuum velamen, sub quo vt plurimùm tegi solet transgressio; nec necessarium fuit adiungere, aut *aliàs quomodocumque* satis enim fuerat dixisse generaliter *auctoritate propria, & de facto*, neque vt mitior accipienda est lex in ea coniunctione, quia inde sequeretur frustratio.

8 Adhuc autem ambigitur, de qua auctoritate sit sermo, de sola ne laica, an etiam de Ecclesiastica incompetenti, In quo omnes supponunt, non personas, sed auctoritatem esse attendendam; & sic innodari viros Ecclesiasticos, qui aulici, & Curiales sunt Principum Laicorum, quique regimine, aut dominio gaudent in temporalibus, si vt laica potestate pollent, auocent, impediant, &c. *Ita Caietanus vers. excommunicatio cap. 30. Suarez n. 76. Sousa disp. 77. concl. 1. Alterius cap. 1. col. 1. Duardus qu. 4. concl. 1. Gambarupta de casibus reseruatis in explicat. Bulla Cœna cap. 14. in fine Bonacina punct. 1. num. 5. vers. si verò Naldus sub num. 48.* Nec est cur aliquis imponat Nauarro, oppositum sensisse, quia dixeri excommunicari eos, qui *auctoritate Laica*, non enim dixit excommunicari *Laicos*, ita vt non possint Ecclesiastici comprehendi. Et suadetur, quia, qualiscumque sit persona, auctoritas, & potestas laica est ea, quæ Ecclesiasticam lædit, & ab ea præcauere, est Canonis intentio, alioquin qui non patent, per Ecclesiasticos Prælatos iudicia administrarent, vt sic eff gerent, & clausula illa *aut Archiepiscopi, Episcopi &c.* id ad minus indicat, licèt nos aliud insuper sentiamus, vt infrà.

9 Agentes autem auctoritate quantumuis incompetente, dummodo Ecclesiastica, non innodari, arbitrantur *Caietanus, Nauarrus, Suarez, Sousa, Bonacina, Alterius, Duardus, Naldus locis citatis. Sayrus num. 5. Medices in summ peccat. capit. tit. 9. quæst. 78 numer. 18.* tum quia in hoc Canone fit mentio de Magistratibus Laicorum Principum, ibi, *etiam si talia committentes fuerint Præsidentes etc.* Tum quia auctoritati Ecclesiasticæ sola laica est infensa, non autem alia Ecclesiastica, à qua non remanet lęsa immunitas quam protegit Canon, & indicat ijs verbis *prætextu gratiarum, et literarum*, quem non assumunt nisi laici, prętendentes se priuilegiatos. Attamen libentius adhęreo. *Vgolino dicto §. 1. Gambarupta loc. cit. Reginaldo nu. 335. Filiuccio tom. 1. qq moral. tract. 6. De Censuris cap. 10. num. 243.* opinantibus, etiam Ecclesiasticos auctoritate Ecclesiastica incompetente agentes irretiri, quod & Sayrus non existimat improbabile, conformiter ad ea, quę diximus cap. ant. ad *§. quiuè illa &c. nu. 2.* & ad *§ quiue aliàs &c. num. 1.* Non enim est verbum aliquod, ex quo generalis dispositio Canonis ad solam laicam auctoritatem debeat coarctari. vnde generaliter lata generaliter debet intelligi *arg. can. si Romanorum 96. dist.* eò pręsertim, quòd in Canone, vel solùm iurisdictio, quę est à Sede Apostolica, protegitur, vel saltem (secundum eos qui etiam dicunt ordinariam comprehendi) magis principaliter, hęc autem frequenter potest ab auctoritate Iudicum Ordinariorum prępediri. Imò verba illa *quarumcumque exemptionum*

tionum prætextu aptiùs de Ecclesiasticis incompetentibus accipiuntur, qui ex propria dignitate se exemptos prætendunt, vt nolint suas causas à Delegatis, & superioribus cognosci, ideò aliqui tantùm ex dignioribus exprimuntur, quibus est frequens prætensio exemptionis; Laici autem propriè non videntur prætendere exemptionem, sed priuilegium; vnde clausula *aut Archiepiscopi, Episcopi, &c.* id euidenter confirmat, non enim ad Ecclesiasticos, laicam potestatem gerentes, comprehendendos esse appositam, patet; quia de ijs, etiam sine tali expressione, non poterat esse dubium, cum in ijs sunt merè laici, vnde in secunda, & tertia parte Canonis præcedentis certum est, comprehendi, vt ibidem adnotauimus, etiam si non exprimantur, quod in similibus semper est obseruatum; & quidem quatenus Magistratus Principum sustinent, sufficienter comprehendebantur sub clausula *etiam si talia committentes &c.* Exprimuntur igitur, quia cum principalius intentum fuerit, prohibere laicæ potestati causarum auocationem, & impedimentum, ne quis ambigeret, saltem minus principaliter non prohiberi ecclesiasticæ incompetenti, meritò post recensita Laica Tribunalia, ecclesiastica addantur; nam olim, cum à solis laicis caueretur, expressum erat, vt in Bulla Pauli III. *apud Rebuffum in praxi benefic. in explic. Bullæ art.* 10, ibi, *causas ipsas prosequi volentes auctoritate laicali impediunt*, quæ verba ablata in signum sunt, alios Pontifices voluisse, dispositionem Canonis esse ampliorem.

Ex quibus ruunt opposita; primum, quia etiam Ecclesiastici enumerantur; Secundum quia auctoritati Sedis Apostolicæ Ordinaria, & incompetens est infensa, a qua necessè fuit cauere, vt causarum pacificò cursui prouideretur, Postremũ quia quantum a laicis prætexitur priuilegium, tantùm ab Ecclesiasticis exemptio.

10 *De facto* autem dicitur; non vt insinnetur, quod qui de Iure, & legitima ratione se his in causis ingerit, non sit comprehensus, vt putat *Vgolinus dicto* §. 1. sed quia cum principaliter aduersus auctoritatem laicam feratur Canon, hæc causas spirituales cognoscere non potest, nisi de facto; quia caret in eas iure, tùm secundum se, vt constat, tùm ratione priuilegii, quia insinuatur nullum dari, aut certè esse reuocatum ex communi Interpretum sensu infra citandorũ; Quamobrem ait *Alterius col.* 2. hos auocare de facto, quatenus auocant propria voluntate, quia sic illis videtur, & placet, & sic facere intendunt; iuxta illud, sat sit pro ratione voluntas. Potest tamen sensus Vgolini ad alias actiones referri; exempli gratia, inhibetur compulsus partium ad curandam absolutionem, si fiat de facto; De Iure autem, scilicet per viam iudicialem, non inhibetur; idem est de impeditione literarum, quæ fieri potest circa ea, in quibus de Iure existimatur non habere locum, vt capit. antecedente est adnotatum.

Quarumcumque exemptionum, vel aliarum gratiarum, & literarum Apostolicarum prætextu.

ELENCHVS.

11 *QVi prætextus hac Clausula damnentur. Priuilegia sunt duplicis generis.*

12 *Priuilegium Pontificium suffragatur infrigenti Canonem, at est probandum, quod adsit.*

13 *Id probatur ex fama, At multa huic probationi obstant.*

14 *Si adest non reuocatum, eius limites non transiliendi.*

15 *Cuncta hic reuocantur, vbi vox prætextus non dicit rem fictam, sed veram.*

16 *Nec obest exquisita forma concessionis, aut esse data per viam remunerationis, & contractus, vel consuetudine firmata.*

17 *Qui Priuilegiis nititur, certitudinem de eorum validitate habeat.*

18 *Priuilegium non reperitur in Iure generale pro omnibus Principibus.*

19 *Priuilegia erogata, aut concordata (quamuis per modum transactionis) facta alia auctoritate, quàm Pontificia, non iuuant.*

20 *Pontifex, suo consensu validans concordata, potest ea dissoluere.*

21 *In quo potuerint Prælati inferiores sine Pontifice concordare, & quomodo?*

22 *Reuocantur hic etiam priuilegia, quæ in totum cognitionem causarum spiritualium permitterent, contra Duardum.*

23 *Reprobatur prætextus consuetudinum; idque licitè, et validè primò ex Bulla.*

24 *Ex eo item, quòd lex eis se semper opposuit.*

25 *Ex eo, quòd non sunt rationabiles.*

26 *Ex eo, quòd Laici sunt incapaces Ecclesiasticæ Iurisdictionis.*

27 *Consuetudo præscripta habet vim Priuilegij, at aliud est immemorabile, aliud præscriptum.*

28 *Consuetudo conferens Iurisdictionem non potest induci, nec habet locum in priuato; qualis est Princeps Laicus respectu Clericorum.*

29 *Damnantur consuetudines hac Bulla antiquiores, et quæ honestam speciem præseferunt.*

30 *Tolerantia Pontificis an adsit, et an iuuet?*

31 *De prætextu Bullæ non promulgatæ.*

32 *Et non receptæ.*

11 HIc nobis iterum congressus cum ijs, qui aliquorum Regnorum tuentur consuetudines; ex quibus laica auctoritas se in causis Ecclesiasticis auctoritatiuè interponit; & licèt in præsenti solæ causæ spirituales, & spiritualibus annexæ, beneficiales, & decimales prosequantur; tamen, ne eadem iterum opus sit repe-

repetere, doctrina hic tradenda generalior erit, & in quamlibet interpositionem in cæteris causis Ecclesiasticis, vltra prædictas, accommodanda; quia ijsdem vtuntur prætextibus, qui omnia hæc in præiudicium Ecclesiasticæ immunitatis exsequuntur. Reprobatur autem hic in singulari prætextus priuilegiorum, nomine verò *exemptionū quarumcumque* primò prætextus consuetudinis immemorabilis, deinde consensus, aut toleratiæ Summi Pontificis, tandem Bullæ non notæ, aut non receptæ. De prætextu enim supplicandi ad Pontificem, & violentiæ prohibendæ, cui affinis est prætextus negligentiæ, aut impotentiæ supplendæ, infra suo loco est agendum.

Et priuilegium quidem potest esse duplex, auctoritate scilicet Sedis Apostolicæ collatum, & auctoritate Episcoporum vel synodorum Prouincialium. Quoad primum, supponimus indubitatum, posse à Pontifice erogari validè, ac licitè, ex dictis, in prælodio can. ant. licèt enim laicus sit incapax Iurisdictionis ecclesiasticæ, quandoquidem ea Diuino Iure solis competit Clericis, non tamen per priuilegium redditur capax, vt exinde auctoritate propria, ad instar Ecclesiastici iudicet, sed tanquam is, cui auctoritatis Ecclesiasticæ fit delegatus vsus, nomine Ecclesiæ, & Sedis Apostolicæ se se interponendus, quod diligenter est aduertendum; ob facilitatem reuocationis priuilegiorum huiusmodi; nec enim Papa priuilegiando renunciat Iuri immunitatis, quod non potest, sed delegat, quod potest.

12 Hoc autem supposito, in primis relegenda sunt necessariò ea, quæ diximus cap. ant. ad §. *Quinè illa num.* 10. vbi de hoc prætextu, ad impeditionem Literarum Apostolicarū assumpto, egimus; siquidem si adest priuilegium, nec reuocatum, optimè suffragari potest. At cum ius assistat, in his iurisdictionalibus, Ecclesiastico, resistat autem laico, qui de se à iudicio in spiritualibus arcetur, authenticè esset exhibendum, si non in originali, saltem, in copia authenticata, aut impressa, iuxta. *Puteum lib. 3. decis. 346. et decisionem Rotę apud Statil. De Salutia interdict. decis.* 103. *nu.* 10. *vel ad minus esset probandum ex fama. Marta. De Iurisdictione par.* 2. *cap.* 5. vbi fusè, quod Laicus in Ecclesiasticis, & spiritualibus tenetur docere de titulo suæ Iurisdictionis. *Azorius tom.* 1. *instit. Moral. lib.* 5. *c.* 13. *col.* 10. & alii.

13 Porrò adesse hæc priuilegia probari potest testimonio eorum, qui id asserunt. *Bannes. 2.2.q. 67. ar. 1. dub. 1. concl. 6.* sic ait *Rex Hispaniæ habet priuilegium Pontificium, vt possit causas Clericorum ad sua tribunalia tunc vocare, quando secularis aliquis conqueritur, quòd vim patiatur à iudice Ecclesiastico, quod vulgò dicitur Por via de grauio, y Puerzia, tunc Iudices poterunt iudicare ex ipsa commissione Pontificis, an sit vis, vel non, qua res multum reprimit Episcopi Vicarios ab insolentiis.* Hęc illic idem testatur *Bonacina tom 3. de Cens. in part. disp. 1. quæst. 15. punct. 4. §. 1. Menochius de retinenda possessione remed. 3 n. 354. Graffalius lib. 1. regal franc. iure 5. & 6.* Loquens de Rege Galliæ. *At Clarus, & Bellarminus*, qui ad idem citantur à Bonacina, iis in locis solùm de priuilegiis in causis criminalibus loquuntur, de quibus aliquid dicemus can. 19. In ciuilibus prædicti tantùm, & alii, qui in confuso supponunt priuilegia reperiri, nihil particulare insinuantes; ex quibus omnibus videtur titulum priuilegii dici posse probatum ex fama, vt excusare possit; præsertim cum in similibus sufficiat titulus apparens, & coloratus vt ex multorum sententia fusè confirmat *Marta loc. cit.* & faciunt ea, quæ Ioannes Andr. & Panormit. in cap. Cum Apostolica. De his quæ fiunt à Prælatis sine consensu Capituli; vbi habent, laicos possidentes decimas ab immemorabili, & famam quod ante Concilium Lateranense generale possiderent, acquisisse ad eas legitimum ius; quia creditur verosimiliter priuilegio Pontificis possedisse. Idem sentit Felinus in cap. causam de præscrip. & Rota decisi 1917. par. 3. lib. 3.

Quapropter non auderem inficiari absolutè aliqua priuilegia aliquando fuisse erogata; præsertim cum non sit probabile, antiquissimam famam nullum habere fundamentum, ac cum primùm prætextus priuilegii assumptus est, vsurpatum fuisse sine vero priuilegio. Obstat tamen Bannes, quòd priuilegii literę, nec originales, nec alio modo authenticæ, repetiuntur; cum tamen adeò Regibus, & oppressis sint fauorabiles, vt non fuerint de facili negligendæ. Non reperiri autem, restatur Azorius, loquens de priuilegio Regis Hispaniæ, relato à Bannes, *quia*, inquit, *in Curia Romana sæpè à viris fide dignissimis audiui, tale priuilegiū nusquam reperiri, nec ab vllo vnquam Romano Pontifice fuisse concessum*, & arguit ex eo, quia in tot, tantis causis, ac controuersiis, nunquam in iudicio citatum apparet, nec à iudicibus laicis, dum eis se opponunt Ecclesiastici; nec ab ipsis Clericis recurrentibus, vt excommunicationes, & sententias, contra ipsos, in præiudicium Ecclesiasticę immunitatis adeuntes Tribunal sæculare, latas, effugerent. Addi potest, plures ex Doctoribus non loqui de priuilegio propriè dicto, sed de immemorabili cōsuetudine, quæ quia regulariter accipit vim priuilegii, idem dicendum putant de consuetudinibus, iurisdictioni Ecclesiasticæ aduersantibus. Id quod cap. ant. confutatum est, & iterum de eo redibit sermo in sequentibus. Nec leue videtur indicium, quòd multi ex auctoribus ipsis Hispanis, ac Gallis tuentes hos actus iurisdictionis, non confugerint ad talem prætextum priuilegii, qui solus potest efficaciter eos cohonestare, si eum habetur priuilegium, aut satis constum certumuè est, quod habeatur, quid est, quod hoc præiudicium relinquatur? imo *Cevallos in tract. cognitionis per viam violentiæ*, apertè negat, reperiri autex eo Iudices cognoscere de causis Ecclesiasticis; verum alijs fundamētis inniti. Per quæ tamen non intendimus affirmare, sed nec in suspicionem adducere pijssimos Hispaniarum Reges, aut alios Principes quidquam prætendisse, aut prætendere

14 Atqui, dato, emanasse aliquando similia Priuilegia; videndum est, cuinam, pro quibus subditis, quibus in casibus, quamoderatione, & ad quātū tempus fint data: certè clamant vbique iura priuilegii limites esse seruandos, vtpotè quod fun-

sanctione legis dispenset dicunt enim consuetudines horum Regnorum extendi ad casus, qui non sunt violentiæ prohibendæ, vt ex dicendis constabit, cum tamen priuilegia de quibus Bannes, Menocchius, Graffalius & Bonscina nisi aliud, continent fint circa casus violentiæ tantùm. Quia verò magis specificum testimonium non habemus quàm à *Bannes*, ex eo animaduertimus verba illius priuilegij, esse tantum in violẽtia facta sæculari, & tamen in Hispaniam praxit Tribunalis quod vocant *de la Puerta* admittere recursum etiam Clericorum, ex Couarruuia infrà afferemus. Vlterius permitti solam discussionem, an sit vis, quæ prætenditur illata, vel non; & tamen in hoc etiam debent limites transiliri. Amplioris igitur extensionis verba videntur desiderari in eo, si adsunt, ita dicunt,

15 Deinceps ex dictis cit. n. 10. verisimile est, cuncta hæc priuilegia esse reuocata, & annullata ex §. *non obstantibus* in fine Bullæ, & ex præsenti clausula in id enim videntur plerumque conspirare Doctores, cum appositam voluisse Pontifices, vt innuerent se supponere aut nulla talia priuilegia adesse, aut esse nullá, si adsunt. *Ita Suarez de censuris, disp. 21. sec. 1. n. 75. Alterius tom. 1. de Cens. lib. 5. disp. 15. cap. 3. col. 3 in fine Duardus hoc can. 10. q. 3. in fine Pellizarius tom. 1. qq. moral. trac. 6. de Censuris cap. 10. n. 344. Naldus in summa ver Bulla Cœnæ n. 49. vers. Auocant. Bonacina loc. cit. n. 6. punct. 1.* Quod intellige, nisi fuerint confirmata, aut in aliqua peculiari, & inusitata forma concessa, vt reuocatio huius Bullę eis nil obstet.

Interim, quoad sensum præsentis clausulæ, eum communi sententia prædictorum Interpretum, & *Azorii loc. col. 9.* improbanda videtur explicatio *Souza relect. Bullę Cœnę disp. 78.* in fine *Salzedi ad pract. crimin. Diaz. annot. cap. 103.* & aliorum circa particulam *sub prætextu*, quòd dicunt hunc habere sensum, & ita accipi regulariter in legibus, ac statutis, vt ii tantum excommunicentur, qui prætextu exemptionis falsæ, & gratiarum, aut priuilegiorũ, quæ re vera non habent, & prohibendæ violentiæ, quæ re vera non insit, & vniuersaliter aliarum prætensionum, quas perperàm sibi confingant, perpetrant, quæ hoc Canone damnantur; aliàs non affici eos, qui verum habent priuilegium; firmatam consuetudinem; legitimam exemptionem, nec eos, qui veras, aut quas veras existimát, prohibent violentias, & iniustitias. Sed enim, nisi diesmus, comprehendi vtrosque, & ita auctá fuisse Bullá, vt in causis Ecclesiasticis ipsa Ecclesię immunitas farta, tecta que seruaretur, aut vsurpara iurisdictio vendicaretur; quia nouerunt Pontifices, aliquas à Sede Apostolica dici emanatas gratias; & aliquas prętendi immemorabiles & præscriptas consuetudines, insuper munus violentię prohibendæ ab aliquibus Iudicibus, tanquam proprium prætendi, ex quibus adhuc detinebatur in laicis iurisdictio Ecclesiastica; non satis remedij attulissent, cum pauci sint, qui velamen fictum prætexant; multi qui apparens, & coloratum, vt ad dictum §. *Quind illa*, cap. ant. diximus. Id quòd animaduertere est de prætextu literarum Apostolicarum; qui non debet intelligi de falso, cum vix possit fieri, vt in re tam seria, & facili ad dolum, fraudemque detegendam, fingat quis sibi literas Apostolicas, idem de prætextu supplicandi Pontifici, vult enim Pontifex, vt ad semet informandum instituatur supplicatio quando videtur adesse necessitas prohibendi violentiam, vt ipse cognoscat, sit ne sufficiens causa, vt acta retractentur, aut ad vlteriora non procedatur, quòd contingere non solet, nisi saltem prætextus habeatur verus ab eo, qui supplicat, nec enim est probabile, aliquem velle ad Pontificem recurrere, prætextu causæ prorsus fictæ, & simulatæ. Neque nouum est particulam *sub prætextu* significare prætextum rei veræ, siquidem in cap. inter Monasterium. *De sent.* & re iudicata dicitur, sub nouorum instrumentorum prætextu lites non debere instaurari *vbi glossa nouorum, id est nouiter repertorum, & cap. suborta eodem tit.* habetur, prætextu priuilegij de nouo reperti, non debere sententiam retractari, nec tamen est sermo de instrumentis, aut priuilegiis confictis, quòd etiam habetur in lege ciuili *l. sub prætextu C. de transact.* vbi dicitur *sub prætextu instrumenti post reperti transactionem finitam rescindi iura non permittere*, simile est in *l. sub prætextu C. de hæred. action. & l. Imperatoris. ff. de re iudicata.*

16 Quòd si quis adhuc in præsenti clausula non sufficienter agnosceret priuilegiorum reuocationem; agnoscat ex §. *non obstantibus*; cuius tenorem dicto n. 10. §. *Quind illa*, retulimus; & quantumuis prætendat tale priuilegium suum esse difficilis reuocationis, quia tamen dicitur, *quæ omnia, quoad hoc, eorum omnium tenores, ac si de verbo ad verbum nihil penitus omisso insererentur; præsentibus pro expressis habentes, penitus tollimus, & omninò reuocamus cæterisq; contrariis quibuscumque* per hanc clausulam ex stylo Curiæ, quæ facit ius, derogari ei etiam, quòd habet, *non derogari, nisi fiat de ipso expressa, & specialis mentio, firmant Gonzales in 8. Reg Cancellaria Naldus in ver. priuilegium n. 6. ver. clausula n. 4.* Ne verò quis arbitraretur huiusmodi priuilegia reuocari non posse, vt potè, quæ assumantur fuisse concessa per viam remunerationis, pacti, transactionis, aut similis contractus, aut certè noluisse Summum Pontificem reuocare; eo quòd non sit credibile Regibus de Ecclesia benemerentissimis voluisse præiudicium inferre, ideò dictum est expresse in cit. §. *etiam per viam remunerationis, & contractus, & etiam si Imperiali, Regali, aut quauis quandam præfulgeant dignitate*; vt & posse, & voluisse, sit manifestum, siquidem temerarium esset existimare, tot successiuè Pontifices, qui Bullam cum ea clausula promulgarunt, abrogare id, quòd non poterant, vel æquum, & congruum non erat, abrogare, vt in explicatione dicti §. suo loco ostendetur. Pro nunc sufficiat, vniuersaliter priuilegium, quo Princeps suam iurisdictionem concessit, quocumque modo collatum, posse etiam sine causa reuocari *Sanchez de matrim. tom. 3. lib. 8. disp. 33.* & speciale esse id in priuilegiis contra immunitatem Ecclesiasticam; quia cum sit de iure Diuino, omne ad eam pertinens debet subesse dispositioni Pontificię, vt ex dictis præludio præc. Can infertur, ita vt non potuerit in eâ dis-

pensari, sine subiectione ad Pontificem, id est non eo modo, quo non remaneret in Pontifice potestas redimendi prædictam immunitatem, cui ex priuilegio derogatur. Igitur, aut non potuère propriè Pontifices in materia immunitatis, priuilegiare per viam veri contractus, aut necessariæ remunerationis, aut certè eo modo priuilegia censenda sunt concessa, vt libertati minus præiudicent, & consequenter possint reuocari, cum sint odiosa, ac proinde strictè accipienda. Vnde *Innocentius in cap. 1. de postulat. Prælat.* sic ait, *quia Papa circa spiritualem potestatem omnia potest, & plenitudinem potestatis habet nullus potest quærere possessionem, quæ ei præiudicet* quod docuit etiam *glos. in cap. cum nobis de præscriptionibus* & ibi *Abbas n. 1. & 12. Felinus in cap. Nouit. n. 8, referens Aretinum & Baldum de iudiciis. Nauarrus* testans de communi in *cap. si quando except. 1. de rescriptis & cons. 17 n. de pœnit. & remissionibus* in nouissimis. Quod roboratur magis quia ex dictis non alio potuit modo conferre ius priuilegiarium in causis Ecclesiasticis, quàm per delegationem, cum auctoritatis ordinariæ laici sint incapaces; at iurisdictio delegata semper deleganti subest, & potest reuocari, vt apud Iurisprudentes est indubitatum; quamobrem hac in re semper priuilegium erogatur subditis, quisquis sit, qui eo donetur; quandoquidem Pontifex in potestate iurisdictionis Ecclesiasticæ est supremus, vulgaris autem est doctrina, priuilegium concessum subdito esse reuocabile, Quamobrem non erat cur *Nauarrus in manuali c. 27. n. 72.* ingenuè fassus ex tenore Bullæ omnia priuilegia esse reuocata, dubitaret deinde de priuilegiis remunerationis, & de firmatis Immemorabili cōsuetudine. Quantùm enim ad remuneratiua, potuisse à Pontifice reuocari, affirmauerat expresſè cum communi in dicto *cap. si quando de rescriptis*, vbi probat contra plenitudinem potestatis Papæ nihil statui posse, quòd ipse non valeat irritare, voluisse autem, coniicitur ex verbis *ex quauis causa etiam per viam remunerationis*, multò magis verò ex Bulla Gregoriana can. 19. ad quem, dubium prædictum habet Nauarrus; ibi enim erat expresſè & in particulari, *etiam prætextu quorumcumque priuilegiorum, ex quibus uis causis concessorum, quę nolumus in aliquo suffragari illa omnia ex tunc in irritum vocando*. Quæ clausula mutata est in eam, *sine speciali, specifica, & expressa Sedis Apostolicæ licentia*. Quæ eiusdem videtur roboris, vt suo loco examinabitur. Quoad verè firmata tēpore immemorabili, similiter posse, & voluisse ex prædictis colligitur, & ex eo etiam, quia consuetudo intrinsecè mala & à lege reprobata, si cohonestetur per priuilegium, omnem suam vim à priuilegio accipit, nec plus operatur, quàm ipsum priuilegium *ex cap. super quibusdam §. præterea de verbor. significatione & l. hoc iure §. ductus aquæ ff. de aqua quotid. & æstiua, Bonacina testans de communi punct. 4. § 3. n. 1. vers. Quintò quia* Quapropter cum vsus Iurisdictionis in laicis aduersus Ecclesiasticam immunitatem, & in Bulla, & in Iure communi semper sit reprobatus, ex priuilegio non subit vires legitimæ consuetudinis, sed manet in statu Priuilegii; vnde opus non fuit in indiuiduo priuilegia immemorabili vsu munita exprimere, licèt id non videatur desiderari ex clausula, *& aliis quibuslibet obseruantiis scriptis, & non scriptis &c.* Et ex ijsdem refellendus est Suarez; qui licèt ad *Bullam in cit. loc. De Censuris*, dixerit priuilegia aut non esse, aut esse irritata, in libro tamen *4. defens. fidei cap. 34. num. 29.* ait in ciuilibus habere posse locum excusationem priuilegii, (quasi in his non reuocetur) minimè verò in criminalibus, ob clausulam Bullę Gregorianæ quam ex can 19. vbi de capitalibus agitur, retulimus. Quæ tamen quia à Xisto V. sublata est, & in aliam, quæ non tàm efficax videtur, mutata; ait nec in criminalibus se absolutè posse asserere, priuilegiorum reuocationem esse factam. At ego non video, cur, dato etiam, sed non concesso clausulam præsentem non habere effectum reuocationis, & clausula Xisti non esse eiusdem efficacitatis, cum clausulam Gregorii quod suo loco examinabitur, non sit habēda ratio *§. non obstantibus*, vbi est generalis, & exquisitissima reuocatio.

17 Obseruat tamen nu. 43. (vbi iterum de priuilegio ad tollendam violentiam, de quo Bannes, quodque ait se nascire an detur, vel an sit reuocatum), vt principes, vel Magistratus laici tuta conscientia possint hoc genus iurisdictionis exercere, necessarium esse, vt de priuilegio, & eius viuido robore satis probabilem certitudinem habeant; quod generaliùs de omni priuilegio est accipiendum; & addunt *DD.* non legitimè excusari, si dicant; se nolle credere à Pontifice ea esse reuocata cum non præsumatur, damnum eis voluisse inferre. Tùm quia hæc ignorantia est affectata, & ex industria quæsita, cum alioqui reuocatio sit satis generalis, & expressa; ita vt quorum priuilegia sub ea non contineantur, opus sit in Pontifice speciali voluntate ea præseruandi; de qua ipsi tenentur Pontificem consulere; præsumptio autem Romanæ Curiæ est in contrarium; quæ non obstante priuilegio, eos, qui ad laicum tribunal recurrunt, censuratos declarat, vt testatur *Azorius loc. suprà cit.* Tum etiam quia damnum, quod reuocatione prætendunt, aut non infertur iniustè, cum sit redemptio Ecclesiasticæ libertatis, procurata ex prudenti Pontificis arbitrio, ita censentis reuocationem necessariam, in bonum, ac decens regimen Clericatus.

18 Sunt qui autument, priuilegium esse generale penès cunctos Principes, & Iure canonico concessum, vt in aliquibus casibus iniustitiæ prohibendæ, & similibus, laicus se possit ingerere; vt colligunt ex *can. Filius 16. q. 7.* can. administratores, & *can. regum 23. q. 5.* cum aliis huiusmodi. Verùm, aut his iuribus nihil concedi, aut esse nouo Iure reuocata, ex infrà dicendis constabit.

19 Iam verò ex dictis tam hic, quàm in prçludio superioris Canonis; puto esse liquidum, priuilegia, concessa alia auctoritate quàm Pontificia, non potuisse conferre aliquod ius, ex Regula, quod inferior in lege superioris non potest priuilegiare. *Rebuffus in concordatis vers. firmitatem tit. De approb. consuet. Suarez cit. lib. 4. cap. 9. num. 12. Bonacina punct. 4. § 1. num. 4.*

Qua

Quare quod assumitur, ita sępius Principes cum Episcopis, aut Conciliis nationalibus concordasse, vt in aliquibus causis se ingererent non potuit id habere vim priuilegii propriè dicti, sed ad summum cessionis propriæ exemptionis, seu renunciationis priuilegii immunitatis. Verùm neque id licet, aut valet, ex cap. decernimus cap. significasti, & cap. si diligenti. De foro competenti vbi expresse id habetur, in hæc verba. *Manifestè patet, quod Clerici, non solùm inuiti, sed etiam voluntarii, pacisci non possunt, vt sæcularia iudicia subeant, cum non sit beneficium hoc personale, cui renunciari valeat, sed potius toti Collegio ecclesiastico sit publicè indultum, cui priuatorum pacto derogari non potest.* Videnda ibi glossa in ver. *pacto priuatorum*, & in verbo *manifestè patet* Abbas, & Doctores.

Nec assumi potest, hanc fuisse transactionem quandam, aut commutationem, duo siquidem obstant; Alterum, quod non est assignandum, quid nam Iuris, loco illius, cui cesserunt, acquisierint Ecclesiastici concordantes; ita enim hęc concordata sunt facta, vt assumit *Suarez lib. cit. cap. 34. nu. 21.* vt aliquam Iurisdictionem amissam redimeret ecclesiasticus; quo contentus fuerit, vt totalem vsurpationem non pateretur, seu potius ad declinandas rixas, & maius malum vitandum, vt aliqua auctoritate contentus laicus, non perturbaret vexatione residuam. At in his modis transigendi nil acquiritur Ecclesiæ, quod prius non esset suum; aut si dimittitur aliquid laico, certè fit non rectè, tùm ex parte laici acceptantis, si in necessitatem ita concordandi reduxerit Ecclesiasticum; tùm interdum ex parte Ecclesiastici, si humano respectu in id consenserit; si enim necessitate, ad maius scilicet malum vitandum; tunc non fuit concordatum, sed coactio, vel tolerantia quædam inuita, quæ nullum potuit laico ius conferre. Alterum quod obstat, est quia prærogatiua immunitatis ecclesiasticæ connumeratur inter iura, & bona Ecclesię, vt eius præludio est adnotatum; sicuti autem sine licentia Pontificis non possunt alia Ecclesiæ bona alienari, ita nec potuit de Iurisdictione fieri transactio, in præiudicium communis boni status Clericalis. De licentia tamen Pontificis fieri potuit, quia hæc habet vim priuilegii, vt notauit *Suarez nu. 22. Rebuffus vers. Priuilegiis* locis citatis. Quo casu sicut Pontifex potest reuocare priuilegium, ita etiam dissoluere concordata, aut ipsis non stare, quicquid in contrarium videatur sentire Rebuffus in præfatione Concordat. tit. de Collatione, ea ductus ratione, quia si est verus contractus obligat partes, qualescumque sint. Siquidem, vt diximus, non intendit Pontifex, etiam vt computatur à parte ecclesiasticorum, qui concordarunt, strictum contractum inire, & ita contractu obligari non nequit, vt à se adimat supremam potestatem, quam habet, ad disponendum de ecclesiastica iurisdictione in vtile, ac commodum Ecclesiæ, & ecclesiasticorum.

Quòd si dicas, magis igitur tenebitur laicus contractui concordantię, quàm ecclesiasticus, ac proinde obligatio non erit inter partes æqualis, ac mutua, quin & poterit ab Ecclesiastico in præiudicium laici contrauenire, cum tamen laicus è contra contrauenire non possit; quę omnia inconueniens continere videntur? Respondebimus in primis, non esse inconueniens, in hac particulari conuentione huiusmodi inæqualitatem admittere. Quia Pontificis dispensatio in hac materia censetur facta in hac parte subdito, cui scilicet committitur Ecclesiastica Iurisdictio; priuilegium autem datum subdito non potest nõ esse reuocabile; quo contra si ex parte laici Principis ecclesiastico erogatur aliquid priuilegii, & proprij iuris, erogatio non fit subdito, ac proinde non est reuocabilis, vnde & conditio personæ Pontificiæ, & rei, ex qua Pontifex in concordatis erogat, repugnat æqualitati obligationis reciprocæ. Deinde verò negamus, prædictum sequi inconueniens, in hoc enim seruatur obligatio, quòd Pontifex sine causa non potest licitè contrauenire; &, si potest ex causa, vt quando mutatis rebus, ac melius perspectis, cognouerit concordatum esse nociuum, ac indecens Ecclesiæ, ac proinde expedire, vt sua auctoritate, qua Ecclesiæ prouidet, & quæ amitti non potest, dissoluatur; tunc tenetur compensare, quæ ex parte sua Princeps laicus contulerat, vt ex dissolutione contractus nihil damni in propriis patiatur, quod ad naturam contractus est satis; Siquidem & ipse Princeps potest reuocare priuilegium concessum subdito, etiam si transierit in vim pacti; dummodo id Republicæ, sit necessarium, aut valdè expediens, & subditus compensetur de iactura. Quod si Princeps Laicus, ex propriis nihil erogauerit, sed tantùm ius aliquod, consuetudine acquisitum super causas, ac personas Ecclesiasticas, dimiserit, aut à se abdicauerit, vt in aliquibus Concordatis est factum, tunc iustè sine recompensatione poterit ex parte Pontificis. aut Ecclesiasticorum contraueniri, quia ius illud erat vsurpatum, nec potuit legitimè præscribi, ac proinde licitum est vindicare. Idemque est, si post Concordatum, vi illius, acquisierit Princeps aliquod ius; tunc enim, licèt tale ius connumerari possit inter bona propria quæsita ipsius Principis, ex causa tamen perpensa præiudicii, aut vilipendii status Clericalis, inde suborti, potest sine recompensatione auferri; quia Concordatum in quo Princeps nihil ex propriis erogauerat, veriùs habuit rationem nudæ concessionis priuilegii, priuilegium autem, vt diximus reuocari potest.

21 Aduertit tamen *Suarez num. 25.* Prælatos, Pontifice inferiores, potuisse tantùm conuenire cum laicis, vt his concederent nudam aliquàm executionem; aut ministerium facti, non iurisdictionem; ex gr. vt possint impedire delictum imminens, per capturam Clerici, ad illud accincti, per ereptionem armorum, & similia, quæ per suos executores Ecclesiasticus exequi posset. Sicut enim potest in singulis casibus vti ministerio brachii sæcularis, & dare specialia mandata circa prædicta, eodem modo poterit generalem commissionem facere, si prudenti arbitrio cognouerit expedire, vt integrum sit viribus laicis, sine alia speciali commissione, ad impediẽda scelera, & publicæ pacis perturbationes, obuiare, media captura ablatione armorum, & similibus. Debet tamẽ vsus huius ministerii subordinari,

nari, & subiici auctoritati Prælati, cuius nomine agitur; vt quando ipse nouerit huiusmodi vsum esse prohibendum, vt potè Clericatui indecentem, possit; aliâs enim acquireretur integrum ius, & non ministerium, quod dicit dependentiā ab eo, qui ministerium concedit, sicuti instrumentum à principali mouente; ita siquidem est consentaneum, & expedit decenti Clericatus regimini, cuius oppositum esset immunitati nimis præiudiciale.

22 Hic tandem obseruandum contra *Duardum q.5. nu.31.* non solùm censenda esse reuocata priuilegia ex præsenti clausula, quæ permitterent auocationem causarum, postquam ex coram Ecclesiastico Iudice sunt introductæ; sed etiam ea, quæ concederent facultatem cognoscēdi principaliter causas sine auocatione; quia, cū vnica sit Canonis integra dispositio, vt n. 2. præludij diximus, & concedit Duardus; quæ referūtur ad vnam actionem, ad reliquas etiam referenda sunt; Igitur si prætextu priuilegij non potest fieri auocatio causæ iam apud legitimum Iudicem pendentis, nec poterit fieri totalis cognitio, ac discussio, inhibita ijs verbis, *ac se ad illarum cognitionem tanquàm Iudices interponunt*, Quæ intelligitur, siue causa sit incepta, siue non, vt suo loco dicetur. Hucusque de prætextu priuilegij ...

Sequitur prætextus consuetudinis, cui Doctores non ignobiles innituntur ad excusandas tribunalium laicorum praxes, præsertim in casibus violentiæ, qui casus cum præseferant nescio quid liciti necessarii, ac videātur adhuc cohonestati ex consuetudine seù præscriptione, In præsenti tamen sistimus in nuda vi consuetudinis, tùm quia præter casus violentiæ in quibusdam etiam aliis se ingerunt aliquando laici, tunc autem ex sola consuetudine præsumunt, tùm etiam quia prætextus violentiæ prohibendæ, si aliàs non est legitimus non potest consuetudine iuuari, vt ostendemus, vnde habet proprium titulum distinctum à titulo consuetudinis, de hoc igitur secundum se solùm spectato est agendum.

23 Et asserimus, ex eo quem excusari non posse ea primùm ratione, quia à Bulla condemnatur; tùm hoc Canone per præsentem clausulam & infra per verba *vel aliarum prætensionum*; vbi excipiens solum prætextum supplicationis offerendæ Pontifici si eius legitima fiat prosecutio, omnem alium prætextum censetur damnare, cum exceptio firmet regulam pro casibus non exceptis *arg. l. nam quod liquidè. §. fin. ff. de pecu. legat. c. nonnè de præsumptionibus cap. 2. de coniugio leprosorum*, tùm etiam circa finem §. *non obstantibus*, ibi nec non consuetudinibus etiam immemorabilibus, ac præscriptionibus quantumcumque longissimis. Qua abrogatione considerata, nil aliud opus esset subiungere in huius assertionis confirmationem, quia vndequaque est clarissima; cum, vt de priuilegiis diximus, temerarium foret affirmare, aliquas comprehendi posse sub illis verbis consuetudines, quas Pontifex non potuit, aut non debuerit abrogare. Ita autem in præsenti hunc prætextum esse damnatum tenent *Nauarrus in man. c. 27. n.69. Alterius tom. 1. de Cens. disp.15. ad Bullam Cœna cap. 3. fin. Duardus hoc Can. q.9. n.3. et alibi* passim *Pellizzarius tom. 1. q. moral. tract. 6. de Censur. cap. 10. n.45. Reginaldus lib. praxis pœnit. c.22. n.34. Bonacina eit. punct. 1. §. 3. n.2.* Et iure, quia dato consuetudine aliquid potuisse licitè vsurpari contra Clericorum exemptionem, nulla apparet ratio cur non potuerit abradi; siquidem, vt consuetudo derogat legi, de se aliquoties non iniquæ, ita è contra lex potest tollere consuetudinem, quamuis consuedo ante legem abrogantem non facit de se malam, quoties enim lex abrogat, quia oppositum iudicet magis expedire, semper obligat, & est recipienda, igitur iustè potuit Pontifex, qui circa immunitatem supremæ est potestatis, tollere quaslibet consuetudines, aduersus eam inductas; etiam si de se non fuissent condemnandæ, si nouit expedire, vt hac via prouideatur decenti Ecclesiasticorum regimini.

24 Vlterius tamen, seclusa etiam Bullæ huius nouissima reuocatione, aliundè reprobantur huiusmodi consuetudines, vt vidimus cap. ant. ad clausulā 1. n.9. *et ad §. Quine illa* n.11. & c.9. quæ recensere non est opus, & sic generaliter omnes consuetudines contra libertatem Ecclesiasticam, damnant auctores innumeri, quos referunt, & sequuntur *Marta de iurisd. par. 4. cas. 64.* & alibi frequenter. *Carolus de Graffis de effectibus Cleric. eff. 1. n. 375. et sequentibus, Azorius citato in superioribus cap. 12. Suarez lib. 4. de Cens. fidei c. 32. et 34. Decianus lib. 4. c. 9. n. 14. tractatu crimin. Farinaceius cons. 68. in criminalibus*, referens decisionem Rotæ ann. 1595 quæ etiam id facit *decis. 10. de consuetudine in antiquis, et decis. 2. in antiquioribus*, Etrationes sunt validæ, vt *loc. cit. retulimus*. Primò quidem; quia & leges assiduè obstarunt, & laici arripientes consuetudinem fuerunt iurisdictionis Ecclesiasticæ incapaces. Necessè autem esse, quòd lex, contra quam it consuetudo, (vt consuetudo robur assumat) non manuteneatur à Principe, imò quòd concedat desuetudine aboliri, vel appareat acquiescere, vt tanquam abolita habeatur, certum, opinor ex principiis scientiæ *de legibus, et consuetudine*, habetur ex *cap. fin. vbi glossa, Doctores de Consuetud. cap. cum satis, de officio Archid. docet Ioannes Andr. in cap. 1. de Clerico ægrotante Abbas in cap. quanto de Consuetudine Franchus in cap. 1. not. 50. eodem tit. lib. 6.* Porrò Pontifices neglexisse leges Diuinas, & Canonicas, quæ præcipiunt immunitatem, & exemptionem Clericorum à laicis, nullo vnquam fundamento licuit assumere; insuper autem positiuè, & expressè reclamarunt, *cap. Clerici cap. qualiter & quando de iudi. eits. cap. non minus cap. aduersus de immunitate Ecclesiarum cap. quamquam de censib. in 6.* in hac insuper Bulla, quæ satis antiqua est, & ferè omni non interrupto tempore promulgata, in *Concil. Lateranens. sess. 25. c. 3. de reformat.* expressè in *cap. Clerici* habetur, *non debet in hac parte Canonibus ex aliqua consuetudine præiudicium generari*, & in *cap. qualiter & quando, de Clericis apud tribunal laicū conuenti* dicitur, *quod omninò fieri prohibemus*, vbi ex particula *omninò*, quæ est generalis, reprobatur etiam consue-

tu-

tudo *Felinus in dicto cap. propè finem præposit. in can. siquis cum Clerico 11. q.1. Alexan. consil. 8. num.1.* & in *cap. quanquam*, hæc habentur. *Volentes propter multorum insolentiam, et abusum, penè adminiculo aditum ire, adiicimus, districtius inhibendo (contraria consuetudine quorumemque qua dicenda est corruptela versius non obstante) vt nec Collegium etc.*

25 Hinc aliud argumentum possumus eruere; nam consuetudo non præiudicat iuri scripto, (multò autem minus Iuri Diuino, ex quo Ecclesiastica exemptio ortum ducit) quoties non est rationabilis, vt assumit *Glossa in dicto cap. Clerici, de iudiciis*, has autem consuetudines, immunitati præiudiciales, non esse rationabiles, colligitur ex ijs, quæ latè habuimus in præludio cap. præced. vbi ostendimus, rationi consonum, & honestati non esse, ecclesiasticorum iudicia per laicos administrari, præterea ex iuribus, & Conciliis eas damnauère, vt corruptelas, præsertim *capit. quanquam capit. aduersus cap. non minus*, & Tridentinum, inquiens *Nefas esse cuilibet Magistratui saeculari prohibere Ecclesiastico Iudici, ne quem excommunicet, aut mandare, vt latam excommunicationem reuocet &c. cum non ad saeculares, sed ad Ecclesiasticos pertineat hæc cognitio*; Quod si id est iniquum, dum prætenditur facta violentia, de quo casu loquitur Tridentinum; multò magis erit in alia qualibet interpositione, quæ non habeat prætextum violentiæ remouendæ. Et ex eo etiam confirmari potest; quia est contra rationem naturalem, quod inferior sequitur iurisdictionem in superiorem can. inferior, & ibi Præpositus 21. d. cap. cum inferior & cap. solitæ De Maior. & obedientia; sunt autem Clerici maiores laicis etiam Principibus *dicto cap. solitæ can.1. 17. d. c. quis dubitet 96. d. c. duo sunt 12. q. 1. fiebant ea, quæ in cit. præludio* n..... retulimus.

26 Alterum obstaculum, est incapacitas, quam habent Clerici Iurisdictionis Ecclesiasticæ, Defectus, nulla temporis quantùmuis longissima diuturnitate supplebilis. *arg. eorum, quæ Ioannes Andr.* & cæteri omnes in *cap.2. De præbend. in 6. Abbas in cap. quantò. De consuetudine Decius in cap. Decernimus De Iudiciis Felinus in cap. non licet. De præscriptionibus facit cap. causam quæ eodem tit.* Intuitu cuius incapacitatis, non posse validè, & legitimè præscribi à laicis tenet *Glossa in cap. Clerici vers. consuetudine de Iudiciis Rolandus consil. 13. num. 9. volum. 1. Alex. cons. 8. vol. 1. Barbatiae cons. 53. volum. 2. vbi ait, quod qui non est capax, nec per mille millia dierum redditur talis. Marta dicto cas. 64. nu. 5.* inquiens, *etiam si consuetudo esset mille annorum*. Vnde est manifestè falsum, quod aliqui hic assumunt, immemorabile tempus esse talis roboris, vt tribuat ius etiam ad ea, quorum quis non est capax; neque id conuincitur ex ijs, quæ habent *Glossa & DD. in cap. cum & plantare. De priuilegiis*, vbi inquit *Glossa temporis præscriptione iuuari eos, qui à laicis decimas accepere, sine consensu Episcoporum*; cum tamen laici incapaces sint Iuris conferendi decimas, iuxta *cap. causam quæ. De præscriptionibus, & cap. nullus De iurepatronatus.* Siquidem non infertur præscriptionem iuuare laicos incapaces, sed Religiosos possidentes à tẽpore immemorabili decimas, quia hi nõ sunt incapaces; quandoquidem decimæ à Clericis illicitè per laicos ablatę, possunt licitè Religiosis domibus applicari; per cap. Cum Apostolica. De his, quæ fiunt à Prælat sine consensu capit. Neque similiter id deducitur ex doctrina Abbati, & Ioannis Andr. communiter recepta, de qua supra num. tertio; quod immemorabilis præscriptio arguat priuilegium; priuilegium autem supplet incapacitatem; Nam aliud est, immemorabilem consuetudinẽ arguere priuilegiũ, aliud habere vim priuilegij. Primum intendunt Doctores eo loco, immemorabilem scilicet consuetudinem in aliquibus arguere posse, quòd initium sumpserit ex priuilegio; id autem in præsenti non habet locum, tùm quia (vt dicebamus in superioribus) prætextus tunc reducitur in vim priuilegii, non habita ratione consuetudinis siquidem tunc consuetudo non derogat immunitati, sed supponit derogatum per priuilegium hic autem loquimur de sola consuetudine, tùm quia valdè odiosum est in hac materia priuilegium, & difficilè ac raro conceditur, & ideò, nisi legitimè probetur, non pręsumitur; quamplures autem sunt consuetudines. Vt non possit argui, omnes esse fundatas in priuilegio.

27 Secundum verò, quod consuetudo immemorabilis habeat vim priuilegii, non asseritur eo loco ab illis Doctoribus; & licèt multi id asserant, vt vidimus locis cit. ex cap. ant. ibidem tamen explicauimus, non habere locum in præsẽti; quia consuetudo, & reprobatur à lege, & laicus non potest fieri capax nisi ex priuilegio propriè dicto. Hic autem aduertendum consuetudinem legitimè, seu verè præscriptam, habere vim priuilegii; verùm ad validam præscriptionem non sufficit temporis diuturnitas, sed etiã non interrupta à lege reprobante possessio; nam quoties viget lex, toties vrget, & interrumpit possessionem, obstatque præscriptioni. Impeditas autem, & reprobatas expresse fuisse consuetudines hasce per legem, ostendimus suprà; quamobrem aduersarij possunt quidem assumere consuetudinem esse immemorabilem, at verè, & validè pręscriptam non possunt; quod videntur aduertere noluisse, obijciendo semper, quod hæ sint pręscriptiones, non simplices consuetudines. Videnda est *Glossa in cap. fin. De consuetudine*, vbi conditiones ad consuetudinem pręscribendã necessarias enumerat, indeque iudicandum, an in nostro proposito desint.

28 Postremò reprobantur ex aliis duobus capitibus huiusmodi consuetudines. Alterum est, quia consuetudo quæ aliàs confert iurisdictionẽ non habet locum in priuato. *Decianus tom. 1. criminal. lib.4. cap.27 num. 2. Marta loc. cit. nu.10.* vbi plura congerit sed laici sunt priuati respectu Clericorum, quia exemptus non comparatur ad Principem, tanquàm ad habentem Iurisdictionem, hæc enim respicit subditos; igitur Laicus, quantumuis Princeps, respectu Clerici non excedit limites priuati, in quem non potest cadere iurisdictio. Alterum affine præcedenti, Quia introducere consuetudinem est actus iu-

iurisdictionis, quia est lex *Alexander cons.* 173. *nu.* 12, *volum.* 6. is ergo potest inducere in Clericos consuetudinem, qui potest statutum, iuxta *Baldum post gloss. in l.* 2. *in* 1. *et* 3. *oppositione C. qua sit longa consuetudo*, porrò Laici non possunt statuta inducere iuxtà textum notissimũ *in cap. Ecclesia sancta Maria. De constitution.* igitur nec consuetudines.

29 Quibus omnibus perpensis innotescet non satis fieri, si quis dicat, ex Bulla damnari tantùm consuetudines inductas, vel inducendas post illam; non verò eas, quæ ante Bullam receptæ erant, vt assumit *Ceuallos in tract. de cognitione per viam violentiæ cap.* 18. *in proemio* & alij; pro quo facit quod scribit, *Guido Papæ in decis.* 1. *Delphinat.* Martinum V. cuius Bullæ tenorem ibi refert, declarasse ad instantiam Caroli Regis Francorum, se per illam suam sanctionem, qua graues pœnas statuit aduersus Clericos quoquomodo conuenientes, vel se conueniri patientes coram Iudicibus sæcularibus, non intellexisse in illis casibus, in quibus Rex à tempore immemorabili cognoscebat. Nec similiter satis fiet, si dicatur cum aliis, eas tantùm damnari; quæ abusum præseferunt, non eas; quæ ob commune bonum introductæ sunt; de quorum genere est hæc quod in aliquibus casibus sese possit laica auctoritas ingerere, puta ad impediendas iniustitias, supplendam negligentiam &c.

Quia defectu tot conditionum, nec antè Bullã consuetudines potuerunt esse legitimę; tùm etiã quia ante Bullam reprobantur per *Iura* relata; tùm tandem, quia gratis omninò assumitur reuocatoriam Bullæ nostræ non extendi etiam ad consuetudines præteritas; eæ enim indigebant reuocatione, & non possunt nõ comprehendi sub illis verbis *consuetudinibus immemorabilibus, et præscriptionibus quantumcumque longissimis*, quæ verba respiciunt tempus transactum, vt de se est liquidum. Ad illud autem Martini respondeo sub eo Pontifice, & quoad Galliæ Regem potuisse consuetudines immemorabiles tuta cõscientia Practicari, quia consensus Pontificis habet vim priuilegii, nec negàmus consentiente Pontifice posse aliquid contra libertatem Ecclesiasticam vsu induci, at hic consensus debet esse positiuus, & expressus, quia negatiuus est potius tolerantia quædam, de qua statim dicemus; verum autem consensum præsumere in omnibus Pontificibus, & quoad omnes Principes, dum illius nullum indicium apparet, imò potius exquisitam reuocationem omnium consuetudinum promulgant, non est consequens; adeò quoad alios Principes, & sub aliis Pontificibus quoad omnes, tenet reuocatio, quia singuli Bullam tanquàm nouam legem à se editam proferunt, nec vnus Pontifex, ex consensu, potest præiudicare successori. Alterum verò effugium similiter infirmatur; quia necessitas publicæ vtilitatis, vt sola non confert Iurisdictionem, ita nec potest supplere incapacitatem laicorum; tùm quia & Iura *cap. Clerici, & cap. Qualiter, et quando*, & pręsens Canon, ne, *pro defectu iustitiæ*, aut *prætextu violentiæ prohibendæ*, aut aliis similibus, consuetudines tolerentur, apertè prohibent; vt, licèt aliàs prætensa earum honestas ob commune bonum exigeret tolerantiam, voluerit tamen Pontifex expresse reniti, quia bonum Ecclesiasticæ exemptionis præponderat particularibus oppressionibus, & iniustitijs; hoc autem bonum expostulat, ne vnquam auctoritatiuè laica potestas se ingerat; quamobrem omnes sumi consuetudines lex etiam ciuilis abrogauit *auth. Cassa C. De Episcopis, & Clericis*, sumpta ex Constitutionibus Patauinis Federici II. Imperatoris vbi acriter in has consuetudines inductas, & inducendas inuehitur, *vt Ecclesia*, inquit, *Dei plena, & secura gaudeat libertate.*

30 Tertius prætextus erat tolerantiæ, & taciti cuiusdam consensus Summi Pontificis, quẽ assumunt. *Gregorius Lopez in l.* 13, *tit.* 13. *p.* 1. *Salzedo in additionibus ad* Diaz *cap.* 103. *Viualdus in* 2. *par. Candel. p.* 8. *in explic. Bullæ cas.* 14. *Auendano de Mandatis Reg. p.* 1. *cap.* 1. *nu.* 32. & alij apud *Ceuallos dicto tract. de cognit. per viam violentiæ gloss.* 6. *n.* 42. Damnant verò *Azorius cit. cap.* 22. *vers. Quæri solet. Carolus de Graffis eff.* 1. *nn.* 383. *Marta de Iurisdictione p.* 4. *cas.* 101. & scribentes ad Bullam ferè communiter *Caietanus vers. excommunicatio cap.* 30. *in fine Rebuffus art.* 10. *in Bullam Vgolinus par.* 2. *cap.* 14. *vers. vel executionem Alterius cap* 2. *col.* 5. *Duardus qu.* 13. *num.* 11. *Filliucius* 256. *Bonacina punct.* 4. *§.* 1. *num.* 5. Duabus potissimum de causis. Prima, quia non adest; secunda, quia etiam si adesset, nil suffragaretur. Primum ostenditur ex quotannali promulgatione Bullæ, quos enim Pontifex generaliter anathematizat, quis dicere potest, tolerare? lex siquidem prohibitiua semper loquitur, & semper interdicit *arg. l. Arriani C. de hæreticis.* Item ex eo quod, de mente Pontificum Romanę Curiæ Iudices adnectantur; excommunicatos declarando eos, qui ita conueniunt, aut consentiunt, vt causæ Ecclesiasticæ apud sæculare Tribunal cognoscantur; vt innumeras de hac re esse Auditorum Rotæ, & Cameræ Palatii Apostolici sententias, testatur *Azorius loc. cit.* Quod si aliqui non declarantur, aut promulgantur vt tales, aut contra eos per coactiuam vim apertiùs non insurgitur, siue id ex benignitate Pontificis procedat, siue ex prudentia ad maius malum vitandum, non satis est, vt verus consensus, & tolerantia arguatur; quia vt in simili cap. ant. dicebamus, non spectat ad Pontificem in particulari cognoscere de iis omnibus, qui inciderunt; siquidem lex omnes carpit, vt certum sit ad eam offendere omnes, qui contraueniunt, tunc autem pœna excommunicationis infligitur à Pontifice, ergo in eo non est tolerantia: Quod si acriorem correptionem non adhibere, (si tamen excommunicatione acrior potest infligi pœna) velimus patientiam, & tolerantiam dicere, non latuit hic prætextus Pontifices; ideò expressè protestati sunt (vt Adrianus VI. & Iulius II. apud *Caietanus loc. suprà citato.*) se præsumpta aut vera hac tolerantia nemini velle patrocinari; quod in Bulla *Pauli* III. apud Rebuff. erat specialiter in hoc can. 14. & habetur etiam nunc ab antiquo continuatur circa finem Bullæ in §. declarantes, ibi, *Per patientiam, et tolerantiam nostram vel successorum nostrum, quantocumque*

que

quæ tempore continuatam, in præmissis præiudicare non posse. Præterquam quod tunc tolerantia, & permissione Principis dispensatur, quando ipse cōmodè prouidere potest nec facit, *c. denique 4. d. cap. cum iamdudum in fine, iuncta Glossa.* De *Præbendis*. Fortè autem nouerunt *Pontifices*, aliquando expedire conniuentiam; ideo ex eis quis non debet defendi, quia patientia non dispensat, cum deest volnntas *l. 1. ff.* De *tributis*. Iure Ciuili *l. de quibus ff. de legib.* lex non recepta non obligat. Videtur permittere Pōtifex Ecclesiasticas leges vsu non receptas non ligare. *cap. 1. De tregua, & pace. Can: in istis 4. dist. Nauarrus cons. 1. De Constit. nu. 25.* ait, id esse verum tam de ignorantibus legem, quàm de non ignorantibus.

31 Demum reiicitur prętextus Bullæ non promulgatę, aut non receptæ, Nam quoad publicationem, in primis satest, si lex Pontificia publicetur Romę, aut in loco Curię. *Abbas, & Iurisprudentes in cap. Nouerit. De sent. excomm. & in cap. 1. De postulatione Prælatorum. Syluester in summa vers. lex. q. 9. Nauarrus cons. 1. nu. 19. De constitutionibus Filuccius loc. cit. num. 258. Coriolanus de casibus reseru. in explic. Bulla can. 14. Bonacina dicto punct. 4. §. 5. & disp. 1. de legibus q. 1. punct. 4. nu. 16. et sequentibus, referens Valentiam, Vasquez, Azorium*, & alios; hic est enim vsus in multis Constitutionibus, quę de facto ligant, licèt alibi alibi, quàm Romæ promulgatæ non sint. Id autem tunc saltem fatendum est, quando non semel tantùm, sed pluties publicatur, vt diffundi notitia possit; tunc enim cessat ignorantię prętextus, in quem legis promulgatio necessaria existimatur. Prętetea mens est *Pontificis*, (satis, vt par est credere, ab Ordinariis, Ecclesiasticis vbique executioni demandata) vt vbique promulgetur; & ita in fine illius præcipitur; quarè non potest pręsumi ignorantia, nisi culpabilis, & affectata, seu quòd prohibita, & impedita sit Bullæ publicatio, quod cum sit illicitum (vt suo loco ostendetur) non potest minuere culpam, sed augere. In praxi autem, siue nunc Bulla promulgetur, siue non in locis, de quibus loquimur, eius non potest pręsumi ignorantia; tùm ob antiquitatem, tùm ob solemnem, & strictam reseruationem, tùm etiam ob continuam, nec interruptam promulgationem Romæ, & in omni ferè orbe Christiano factam; vt iam sit notissima, præsertim Principibus, & Magistratibus, quorum interesse non vna tangit in re.

32 Quantùm verò ad acceptationem, DD. infra citandi tenent (quamuis non desint, & alii qui oppositum sustineant, legem, præsertim pœnalem, ad hoc vt habeat effectum, non indigere acceptatione, imò etiam ligare absentes, & occultos, quando pęna non indiget alia executione, nec illius effectus potest impediri, vt est hęc sententiæ latę excommunicatio. In specie autem legem Pontificiam obligare ad acceptationem, saltem dum Pontifex instat, vt acceptetur; id antè facere præsumitur quoties iteratò promulgat *Duardus lib. 1. cap. 3. q. 6. Suarez lib. 4. de legibus cap. 17. Vasquez Salas Reginaldus, & Rota Romana apud Bonacinam cit. l. de legibus num.* 29. & In loco cit. *De Censuris nu. 2.* ait, à viris fide dignis se audiuisse, aliquos *Pontifices* asseruisse, sententiam, quæ ad vigorem Pontificiarum legum prærequirit acceptationem, esse reijciendam, quia Pontifex non accepit potestatem à populo, vt à Republica *Princeps*, sed à *Deo*, quod longè verius circa negotium immunitatis, quod est de Iure diuino, eam posse vendicare, vsurpatam, non obstante renitentia vsurpātium. Et quidem continua promulgatio sub præcepto imposita, in omnibus locis executioni demandanda, quid est aliud nisi nouum, & continuum præceptum, vt acceptetur, si, & quatenus non fuerit acceptata? Et nisi interruptio non acceptationis sequutæ, ita quod vires nunquam sortiri potuerit, ad excusandum? & vnusquisque in dies teneatur acceptare, nisi aliundè excusetur legitima de causa; at quando acceptatio imperatur, non attenditur spontanea; igitur Bulla ligat etiam nolentes, & renuentes acceptare; cuius indicium etiam esse potest, quòd omnes exemptiones; & prætextus excludit, reseruans solum prætextum supplicandi ergo etiam Bullæ non acceptatæ quia qui dicit omne, nihil excludit, & exceptio singularium firmat regulam pro non exceptis, *argum. cap. Si Romanorum 66. dist. & l. nam quod liquide §. fin. ff. de penult. leg.* Prætextu igitur legis non acceptatæ neminem posse in neutro foro se tueri consequens fit, sed neque dessuetudine abolitæ, vt supra, sed de non acceptatione in fine Bullæ redibit sermo, vbi quæstio specialis de hac re erit instituenda. Ad non acceptationem vt suffragaretur requiritur consensus saltem tacitus Papæ, *Abb. & Fel. in cap. 1. de tregua, & pace, Gem: in cap. in istis 4. dist.* tunc creditur adesse tacitus consensus, sciens, & cum possit commodè punire non seruantes legem, non puniens, *Abb. vbi supra, Cardin. in proem. Clem. Sylu. ver. lex §. 6. Alterius cap. 7.* alios citans, *disp. 1. col. 2.* ait quādo non compellitur Populus per ministros ad obseruationem, non esse necessarium quod Princeps sciat non obseruari, quia natura sua lex emanat obligatura non aliter, quàm si recipiatur.

Non licet cuicunque Principi impedire ne Bulla promulgetur, aut obseruetur, *Alterius disp. 1. cap. 8.* latè probat, quia ad salutem Animarum, & publicum Ecclesiæ bonum emanauit; & licèt dicatur processus, potest ferri non citata parte, quoties est pro culpis futuris in genere per *cap. 2. de constit. in 6. cap. ad nostram il 3. de iureiur. cap. Sacerdos de officio ordin.*

Beneficiales, & Decimarum, & alias causas spirituales, & spiritualibus annexas.

E L E N C H V S.

33 *Causa Beneficialis triplex, In qua agitur de possessorio qua, & quotuplex, et quæ sint mixti fori.*

34 *Causa possessoria tanquam non spiritualis est absolute fori laicalis secundum aliquos.*

35 *Alii distinguunt, sed tutius est nullo modo spectare ad laicum, et contrarium in neu-*

tro foro tutum esse creditur.
36 *Idem de Causis Decimarum.*
37 *Et spiritualibus, et annexis, quę et quot sunt, et non sunt.*

33 Causa iudicialis, vt adnotauit *Duardus hic q.5. nu.1.* est materia, & origo negotij, nondum discussione, & examine patefacta; quæ dum proponitur, causa est, cum discutitur, iudicium; cum definitur, iustitia, per *cap. Forus. De verborum significatione.* Hac igitur clausula exprimuntur iudiciales causæ, quas auocare, & in quibus se interponere, illegitimo Iudici, præsertim laico, interdicitur, Beneficiales primùm, quę scilicet circa materiam beneficiorum Ecclesiasticorum agitantur, de qua in aliquibus Regnis sunt plures consuetudines, vt per laicos cognoscantur causæ collationum beneficiorum ad effectum, ne ad ea exterus admittatur, iuxtà statutum, de quo cap. ant. ad *§. Quinè illa nu.6. 16.* & seqq. neuè, virtute literarum Pontificis, aut decretorum aliorum Iudicum Ecclesiasticorum, possessor beneficij deturbetur, causæ item, in quibus agitur de iure eligendi, nominandi, vel præsentandi ab beneficia, ne laicus, aut alius indigena eo expolietur; qui vsus directè hic improbantur, nisi aliùdè sint liciti, quod ex superiobus est dignoscendum, an sint, Siquidem beneficialia ex se sunt spiritualia, vt firmarunt. *Abbas, et Felinus in rubric. et cap. nemo & cap. ad nostram. De symonia,* Laicus autem non potest se intromittere de spiritualibus.

Celebris tamen est hoc loco controuersia de causa possessoria beneficiorum, qua scilicet agitur, ne Clericus à possessione beneficii expulsus, maneat eò expoliatus, sed recuperet, vel ne turbetur in possessione illius; sit ne talis causa suo nostra clausula comprehensa. Ad quam controuersiam elucidandam, prænotant Doctores; causam, quæ est circa rem spiritualem, quærit autem de Iure, seu (vt dicitur) de petitorio, aut proprietate, vocari simpliciter spiritualem: verbi gratia, dum quæritur, an adeptio beneficij, & impetratio valida fuerit, ac legitima; an iure alicui potestas competat conferendi, nominandi, offerendi, vel eligendi ad beneficium. Eam verò, quę circa rem similiter spiritualem quærit de facto, seu de possessorio, habet tamen annexam connexionem Iuris, seu proprietatis appellant quasi spiritualem; vt dum maritus agit, vt restituatur coniux, quæ ab eo erepta est, agit super facto ablationis, & restitutionis faciendæ, attamen oportet necessariò per Iudicem quæri de iure, an validè fuerat inter coniuges contractum matrimonium, vel causa separationis fiacit secundùm Ius, legitima, & sufficiens; quod est semper necessarium in hac causa, vt non definiatur possessorium, nisi agatur etiam de iure proprietatis vt notauit *Abbas ex Innocentio, et cæteri Doctores in cap. ex transmissa; et cap. ex parte. De restitutione spoliatorum* Similes autem causæ, eo modo, quo & simpliciter spirituales, pertinent ad forum Ecclesiasticum; quia ita habent coniunctam causam spiritualem, vt sine ea expediti nequeant, vnde nec diuidi cognitio, *arg. l. nulli C. De Iudiciis cap. 1. De causa possessionis, et prop. Abbas in cap. literas num. 8. De iuramento calumnia;* spectat autem potius ad Ecclesiasticum, quàm ad sæculare, quia dignius trahit ad se minus dignum, & sic ius spirituale trahit quæstionem facti, quæ aliàs spiritualis non est; Mixtam verò causam dicunt, quæ non quærit circa proprietatem, & possessionem rei spiritualis, sed circa rem merè temporalem, vt successionem ad regnum, vel hæreditatem; simul tamen habet accessoriam quæstionem aliquam ex ijs, quæ tangunt spiritualia, vt an sit hęreticus, vel excommunicatus, & sic impotens successioni. In vniuersum tamen causæ dicuntur mixtæ quadrupliciter idest quando plures articuli eiusdem causæ possunt, aut debent separatim cognosci, ita vt vnus procedat per iudicium laicum, alter per Ecclesiasticum, vt in præfato exemplo; in quo articulus principalis successionis spectat ad laicum, articulus verò hæresis; vel excommunicationis ad Ecclesiasticum 2. quando causa potest ex æquo cognosci ab vtroque Iudice, ita tamen, vt discussio fiat ab eo, qui præuenit cognitionem, de quo in *cap. cum sit generale. De foro competenti.* 3. quando diuersis temporibus, ac modis procedendi vterque iudex potest in causa; puta Ecclesiasticus procedendo per Censuras, Laicus verò mulcta. 4. quando ad vtrumque simul in solidum causa spectare potest. Causa tandem purè ciuilis, & prophana est, in qua nec principaliter, nec accessoriè de aliquo spirituali quæritur, & de iure pertinet ad solum laicum. His autem prænotatis controuersia nodus videtur à Doctoribus constitutus in eo, an causa possessoria beneficiorum sit necessariò ex quasi spiritualibus, vel ne.

34 Absolutè causam hanc, tanquam non spiritualem, fori esse sæcularis, fert sententia valdè communis *Glossa in cap. cum dilectus ver. iuramentum de electione & in cap literas ver. rebus spiritualibus de iuramento calumniæ,* in quo capitulo, cum statuatur Iuramentum calumniæ non esse præstandum, dum causa spiritualis agitur, ait glossa in his causis de possessorio esse præstandum arg. *cap. literas §. prætereà de restitutione spoliatorum,* vbi in restitutorio, iuramentum huiusmodi præstari præcipitur. *Innocentius in dicto cap. cum Dilectus, Archidiac. & Ioannes Andr. in cap. frequens de restit. spoliatorum in lib. 6. Vincentius in cap. fin. de iudiciis Abbas in cap. literas n.8. de iuramento calumniæ Cardinalis in Clementina dispendiosam n. 17. in fine de iudiciis. Guilselmi de Benedictis in repetit. cap. Raynutius in verbo, & vxorem nomine Adelasiam n.331 de testamentis,* & aliorum quàm plurium, quos refert *Marta de iurisdict. p. 2. cap. 39.* vndè vsum tribunalium laicorum Galliæ has causas discutientium tuentur. *Aufrerus de potestate sæcularis super Ecclesiastica regul. 2. fallent. 24. Guido Papeus decis. 5. & 85. 208. & 353. Ioannes de Selua tract. de beneficiis p. 1. q 7. Boerius decis. 59. n. 33.* & alii apud *Couarruuiam pract. qq. c. 35.* Nituntur autem, quia hæ causæ possessorii nihil spirituale quærunt, sed merum factum; nec enim discutitur de iure, sed simplici iudicio retinendæ sine molestia,

lesia, vel recuperandæ, possessionis; eo modo, quo est quæstio facti, & à Iudice laico discutienda, qua agitur de iniuria facta Clerico, etiam circa quaslibet res sacras, puta de suffuratione Calicis, & sacræ suppellectilis, ex *cap. cum sit generale de foro competenti, & l. siquis C. de Episcopis & Clericis*; quare nil refert, si materia, circa quam agitur, sit spiritualis, vt est beneficium, siquidem natura possessorii rei spiritualis, non est diuersa à natura possessorii rei profanæ, vt inductione probat Marta per singulos articulos loco citato, sic licèt iuramentum sit res sacra, permittitur tamen iudici laico, vt possit agere in periurum. *Cap. licet de iureiurando lib. 6. Ioannes Andr. in cap. fin. de foro comp. eodem lib.* Ex alia verò parte terminatio possessorii per laicum est fauorabilis Ecclesiæ, & Clerico spoliato; quia Tribunal sæculare quàm primum expedit, quo contra coram Iudicibus Ecclesiasticis lites, in detrimentum beneficiorum, & Ecclesiarum, solent fieri immortales. *Cap. 1. de iuramento calumniæ in 6. cap. finem litibus, de dolo & contumacia*, quæ ratio insinuatur in *authent. vt differentes §. si verò contingerit. C. de iudiciis.*

Suffragantur mirè huic opinioni iura. Nam in *cap. fin. de iudiciis.* Conuentus, & Abbas sanctæ Mariæ de Florentia obtinet à Iudice laico sententiam aduersus communitatem castri de Signa, super possessorio iuris eligendi rectorem; cui sententiæ standum esse præcipit Pontifex, licèt causam proprietatis Iudicibus Ecclesiasticis delegatis demandet discutiendam. Idem habetur in *cap. consanguinei 3. Qui filii sint legitimi*. Vbi Pontifex rescribit, possessorium iudicium, quòd commiserat Ecclesiasticis, relinquendum esse Regi in hæc verba. *Nos attendentes, quod ad Regem pertinet, non ad Ecclesiam, de talibus possessionibus iudicare, ne videamur iuri Regis Anglorum detrahere, &c.* Cum tamen legitimitatis, & validitatis matrimonii principalem causam ipsis relinquat delegatis terminandum, Et huic simile refertur in *cap. lator. eod. tit.* vbi, non obstante, quòd causa legitimi natalis sit spiritualis, conceditur Iudici laico, vt ea adhuc non terminata super hæreditate audiat, ac decidat. Facit *can. petimus 11. q. 1.* quem textum dicit Abbas esse optimum. *Can. quidam Monachi 16. q. 1. et can. omnis 7. quæst. 1.*

35 Alii tamen distinguunt, vel spolians, aut turbans in beneficio Clericum est similiter Clericus, & tunc dicunt causam non ad laicum, sed ad Ecclesiasticum spectare, vel est laicus, & tunc ad laicum forum pertinere, cum militet ratio quòd actor sequatur forum rei. *Cap. cum sit de foro compet. sed inepte* ita *Couarr. loc. cit. Matthæus de Afflictis ad const. Regni decis. 14.* vbi praxim Regni Neapolitani cum hac distinctione procedentem tuetur. *Marta loc. cit. n. 22. et p. 4. cas. 38. n. 15.*

Ita autem mihi sentiendum videtur; illud in primis, tanquam certum; quod si reus sit Clericus, non solùm possit apud Iudicem Ecclesiasticum competenter causa discuti ex *Clementina vnica de sequestratione possessionum, & fructuum*, vbi huius generis causæ coram Ecclesiastico discutiuntur; sed ita vt nõ possit agitari corã laico. Hæc est communis opinio, sumpta ratione ex conditione personæ, quæ & vt reum agens, & vt Clericum, non potest conueniri coram laico, ex iuribus 11 *q. 1. tit. 1. de iudiciis, et de foro compet.* nedum in personalibus, sed nec in realibus. *Rota decis. 5. n. 1. de foro competenti, in antiquis.* Ex hac tamen ratione non infertur solutio propositæ controuersiæ, quia hoc canone non interdicitur laico interpositio in Ecclesiasticis ratione personarum, sed ratione causarum, vndè si aliàs hæ causæ possessorii non sunt beneficiales, aut spirituales, laicus sese ingerens non innodabitur, licèt afficiatur ex canone 15. qui est in trahentes personas sacras ad laicum Tribunal.

Deindè si laicus est, qui spoliet, vel turbet, dicimus, causam ad minimum esse mixti fori, vt licitè possit etiam ab Ecclesiastico discuti. Ita euidenter colligitur ex *cap. constitutus. De filiis presbiterorum*, vbi causa possessorii, turbante milite quodam, apud Ecclesiasticum agitur, & ex *cap. cum sit generale de foro compet.* vbi dicitur, quòd licèt regulariter actor rei forum sequi teneatur, in fauorem Ecclesiæ est inductum, vt Clerici malè factores suos possint, sub quo maluerint iudice, conuenire, vbi *glossa in ver. malè factores.* Idem infertur ex *Clem. vnica de causa possess. et proprietatis*, & alii iuribus non paucis.

Tandem existimamus, quòd seuocans, ac se ingerens in huiusmodi causis, qualiscumque in eis sit reus, ex præsenti canone Censura irretiatur cuius sententiæ est. *Azor vbi cit. lib. 5. cap. 14. q. 1. Filliucius tom 1. qq. moral. tract. 6. cap. 10. n. 248. Duardus hic q. 3. concl. 4. Alterius tom. 1. de Cens. lib. 5. disp. 15. cap. 3. col. 4.* qui oppositum, ait; esse omni Canonum, & legum auxilio destitutum, cum tamen non futilia habeat argumenta, vt vidimus. Et omissa ratione, quam habet idem Alterius, ex eo petita, quòd hæc causa est Ecclesiastica (siquidè non omnis causa, quæ est Ecclesiastica, (hic protegitur, vt infrà) ex hoc probatur; quia talis causa est beneficialis, quo nomine appellatur in *Clem. vnica cit. de causa poss. et propriet.* beneficiales autem causæ hic in specie fuère expressæ, quia fortè non videbantur omnes beneficiales sub nomine spiritualium contineri, quamobrem licèt concederemus quæstionem esse facti, non iuris, quia tamen est beneficialis, non debet à Canone excludi.

Cæteri probant communiter; quia causa hæc est spiritualis, cum semper agatur simul de iure, & proprietate; quo scilicet titulo beneficium possideatur, vt appareat, sit ne reus conuentus, qui iniustè spoliet, aut turbet; vel actor, qui iniustè possideat; nec enim aliter possessio obtineri potest, nisi intercedat probatio tituli saltem apparentis, *arg. l. 1. C. de appellationibus. Couarr. loc. cit. n. 4. Menocchius de retinenda possessione remed. 15. n. 438. Marta loc. cit. et cap. 4. et part. cas. 38. n. 13.* ea autem, quæ spectant ad integritatem vnius causæ, diuidi nequeunt. *Cap. 1. de causa poss. et propriet. l. cognitio ff. de liberalis causa l. fin. §. quoniam ff. de re militari l. nulli prorsus. C. de iudiciis*, præsertim si diuisio ad diuersa fora causam traduceret. Laicus autem non

potest cognoscere de iure, ac titulo beneficii. *Imola in Clement. dispendiosam in fin. de iudiciis. Perons in Rubr. de iudiciis n. 34. Couarr. loc. cit. Abbas in cap. literas n. 8. de iuramento calumniæ*; inquiens; quoties causa hæc habet adnexam rationem proprietatis, coram Iudice laico non posse discuti; quòd probat ex *cap. tuam. De ordine cognitionum*, & *cap. causam qui filii sint legitimi*, quòd idem sentit *Io. Ferrett. cons. in fine Marta part. 2. cap. 39. et Altertus loc. cit.* testans de communi; ideò ne quis de possessione beneficii deturbetur cautum est iure Ecclesiastico cap. cum nostris. De concessione præbendæ: vt ad Ecclesiasticos etiam causa deturbationis spectet. Qua propter causas has, ad modum spiritualium, terminandas esse de plano, nec in eis iurandum de calumnia, tenent *Speculator in tit. de iuram. calumniæ. Lignanus* & alii apud *Abbatem in cit. cap. literas n. 6.* Nec obest quòd dici solet, nil commune habere possessionem cum proprietate, neque è contra *l. naturaliter ff. de acquirenda possess. glos. in cap. fin. verbo, super proprietate. De iudiciis*, id enim, vt notauit *Abbas l. cit.* intelligitur quantùm ad sententiam, vt scilicet lata super possessorio non præiudicet petitorio; nam aliundè in multis conueniunt; puta in eo, quòd, qui non potest habere proprietatem rei, idem nec possessionem, *arg. cap. nullus de iure patronatus, et cap. causam quæ De præscriptionibus*; vbi sicut prohibetur laico proprietatem decimarum, & spiritualium habere, ita & possessionem earum, aut iuris disponendi de eis.

Quòd tamen argumentum non videtur ita generaliter conuincere, quin, si detur aliqua causa, quæ nihil habeat proprietatis admixtum, vel, si habeat, non ita tamen necessariò connexum, vt non possit sub vno, nimirum laico, possessorium; sub alio verò, scilicet Ecclesiastico, petitorium terminari; ea nequeat ad laicum pertinere, *arg. cap. fin. de iudiciis.* Dari autem casum, in quo laicus spoliet sine aliqua prætensione, ex sola insolentia, & vi, non videtur impossibile; tunc autem Iudex laicus, nil iuris, ac tituli quærendo, non est, cur non possit terminare super nudo facto spolii, & restitutionis; quia non vertitur in quæstionem legitima possessio, sed præsupponitur talis. Cæterùm, quòd possessorium possit terminari distinctè à petitorio, habetur expressè passim in iure, præsertim *cap. in literis vbi glossa verbo de violenta eiectione* & in *cap. ex quæstione. De restitutione spoliatorum cap. constitutus vbi glossa in verbo electus. De filiis presbiterorum. cap. fin. De iudiciis Clementina vnica de causa possessionis et proprietatis*, & licèt pro opposito plures glossæ referantur præsertim *ad cap. in literis de restit. spoliat. et ad Clement. vnicam. De causa possessionis, et propriet.* ex iis tamen (quòd aduerterim) nil tale videtur colligi, sed potius glossæ frequentissimè distinguunt possessionem à proprietate, dum statuunt spoliatum restituendum sine alia probatione tituli, deindè petitorium intentatum discutiendum, vt ad prædicta iura est animaduertere. Non tamen ego concederem (vt aliqui faciunt) quòd huiusmodi causæ possint ad laicum deferri, si incidenter tantum, & summariè, non verò principaliter, de titulo, & iure proprietatis cognoscendum esset; tum quia abhorrent iura, vt de proprietate cognoscatur à laico, etiam indirectè, vt in simili explicabitur infrà ad clausulam *etiam prætextu violentiæ prohibendæ*, tùm quia sic, omnes causæ possessorij pertinerent ad laicum; ad Ecclesiasticum autem quandò intentatur simul petitorium, quæ extensio nimis ampla videtur. Quarè vt generaliter firmetur nostra sententia, videtur, priori esse rationi adhærendum.

Rogabit hic aliquis, an siquis, prædictis non obstantibus, adhæreat adhuc opinioni contrariæ, quæ videtur satis probabilis, & sic annectat, ac se ingerat, ex adhæsione huiusmodi, quæ non sit affectata, possit excusari à Censura; siquidem opinioni valdè probabili tutum est adhærere. Respondeo, ex quo huiusmodi causæ sunt circa beneficia, fortasse non videri sufficientem excusationem eam, quæ assumitur, non esse spirituales, siquidem, etiam si nil habeant proprietatis admixtum, cum tamen habeant annexum aliquid facti, quatenus dicunt iniuriam factam personæ sacræ, & circa materiam spiritualem, sicuti alias similes causas iniuriarum quarumlibet pertinere posse etiam ad Tribunal ecclesiasticum, definitum est in fauorem Clericatus in *cap. cum sit generale. De foro compet.* ita potuit in Bulla specialiter circa beneficiales, & decimales definiri, vt ad solum Ecclesiasticum pertineant; quod cæterum indiuidua mentione videtur factum, vt enim quæ sunt de iure, sine dubio veniebant sub generali nomine *spiritualium*, vt superfluum fuerit specialiter exprimere, Vnde, licèt plures ex iis, qui ad Bullam non scripsêre, asserant, causam hanc non esse ex pertinentibus ad Ecclesiasticum, & id possit, non habita ratione Bullæ, sustineri probabiliter; tamen ex Interpretibus Bullæ ferè nullus est, qui oppositum teneat, vt iam in foro externo non admittatur huiusmodi excusatio, sed nec in foro interno ratione eadem, nisi suffragetur ignorãtia; maximè si in conscientia tutior pars de necessitate, vt aliqui autumant sit eligenda. Tutius est enim in fauorem Religionis, & exemptionis sentire, quàm in restrictionem immunitatis; quod ait esse valdè obseruandum *Suarez cit. lib. 4. defensionis fidei cap. vlt. nu. 4.* Vbi etiam ait, ignorantiam facti in materia hac immunitatis excusare posse, vt siquis nesciat personam esse sacram, vel inculpabiliter existimet materiã, de qua agitur, esse non ecclesiasticam, cum de opposito occasionem ambigendi non habeat. Ignorantiam autem iuris partitur in duplicem. Alteram prouenientem ex defectu personæ contrauenientis; cùm satis quidem probabiliter apud alios constat, materiam, de qua agitur contineri sub iure exemptionis, transgressor tamen ignorat ius, aut vim illius. Alteram, quam vocat incertitudinem, verius iuris obscuritaté, quã ignorantiam dicendam, quia ius ipsum ita est abstrusum, vt post diligens examen adhuc sit dubium, & incertum, an causa, vel persona contineatur sub dispositione illius, & pertineat ad Ecclesiasticos, nec ne. Priorem autem, inquit, vix posse esse inuincibilem, & excusantem in viris publicis, qui ex munere tenentur ius, & vim illius sci-

re,

re, & ab actionibus communiter damnatis abstinere; vnde cum ius sit ipsi notum, & moraliter satis in se clarum, non præsumitur eos latere, nisi supinè, vel etiam affectatè. *De* posteriori verò, ait, seruandas esse regulas generales circa opinionum delectum, & hic fauorabilibus immunitati esse adhærendum. Hactenus de beneficialibus.

36 Secundo loco sunt causæ decimarum, in quibus scilicet agitur de decimis, an quis v.g. debeat soluere, quantum, & quando, an quis habeat ius exigendi decimas, & similes. Consequenter autem ad dicta asserimus, ad ecclesiasticum pertinere procedere contra reum laicum debentem decimas, & non soluentem: ita vt Iudex laicus etiam requisitus à Clerico creditore super hoc non possit se ingerere sine excommunicatione *arg. can. benè quidem 96. d. cap. decernimus, & cap. quanto. De Iudiciis, contra Nauarrum consil. 1. q. 41. De Constitutionibus*; qui ait, posse, si agitur per viam possessorii, & interdicti restituendæ possessionis; & *Ioannem Fabrum Instit. De Interdictis §. retinendæ* qui ait licere laico se interponere, si agatur per viam innouationis, non verò si directa via petitorii; siquidem causa hæc est *decimalis*, vt ad ecclesiasticum Bulla insinuet pertinere; nec ex solo Clerici recursu Iudex laicus aliquid iuris acquirit *arg. dicti cap. Decernimus, & cap. Si diligenti. De foro competenti*; & parùm refert, quòd Laici interpositio aliquando in fauorem Clerici redundet, quatenus scilicet Laicus celeriùs expedit, aut maiore potentia instat, vt fiat solutio (quod in rationem pro opposito aliqui assumunt); nam fori ecclesiastici tarditas non debet laica auctoritate corrigi, aut suppleri, vt ex infrà dicendis constabit, nec confert incompetenti auctoritatem competentia Iudicis defectus, si sint ab inuicem independentes vt infrà.

37 Sequuntur causæ spirituales; quorum nomine non continentur omnes, quæ coram Iudice Ecclesiastico tractari debent, vt sensit *Vgolinus* hoc loco; multæ enim sunt causæ, tùm ciuiles, tùm criminales Clericorum, quæ apud Iudicem Ecclesiasticum debent agitari, nec tamen spirituales sunt, vt cunctę hoc Canone protegantur, quod etiam animaduertit *Duardus q. 3. nu. 2.* Eæ igitur tantùm sunt, quæ de rebus spiritualibus quærunt. Spirituale autem, iuxta *Nauarrum in Rubr. De Iudiciis nu. 3.* est omne supernaturale à *Deo* datum ad animarum salutem, vel institutum supernaturaliter ad eam ad efficiendam, vel ab Ecclesiastica potestate supernaturali concessa circa illud, vel eis adnexa ortum habens. Iuxta quam definitionem causæ spirituales idest sunt causæ omnium Sacramentorum, etiam Matrimonii per *Tridentinum sess. 24. can. 12. v. gr.* An hoc vel illud Matrimonium valeat, An hic, vel alius sit legitimo Matrimonio natus; dicuntur enim hæ sacramentalia spiritualia per causam; 2 quia sunt causa gratiæ. 2. causæ censurarum, aliorumque Canonicorum impedimentorum, aut notarum, quæ à spirituali Ecclesiæ potestate dependent, *cap. ad aures. De Symonia* verbi gratia. An quis possit ferre, ac tollere Censuras, An quis sit Iure irretitutus, vel solutus 3. causæ Iurium sepulturæ *cap. 1. & toto titulo de sepulturis*, vt an quis habeat Ius sepeliendi actiuè, vel passiuè 4. causæ reliquiarum, & aliæ pertinentes ad cultum sacrorũ, quæ dicuntur spirituales per essentiam *cap. 1. & 2. De reliquiis, & veneratione sanctorum* 5. generaliter causæ, quæ de Ordinibus, gradibus, dignitatibus, Religionibus quærunt, & de omni, quod ab ecclesia, vel Christiana fide ortum habet, vel ad eam pertinet, & à potestate Ordinis, aut Iurisdictionis dependet. De quibus *Abbas in cap. si Clerici num. 201. De Iudiciis. Nauarrus loc. cit. num. 29. & 30. Couarruuias Practicarum qq. c. 31. nu. 2. Albertus Pighius lib. 4. De ecclesiastica Hierarch. cap. 2. col. 5. Vgolinus hic §. 1. num. 1. Gambarupta De casibus reseru. ad cap. 14. Bullæ Cœnæ Duardus q. 1. num. 9.*

His accedũt causę de bonis mobilibus, & immobilibus Ecclesiarum, *ex c. nulli &c. prædia cum similibus XII. q. 2.* & sic ipsæ etiam causæ beneficiales, & decimarum, ac iurium pręsentandi, nominandi, eligendi, conferendi &c. nam licet bona hæc beneficialia nòn sint secundum substantiam spiritualia, dicuntur tamen spiritualia, & sacra, quia ordinantur, & dedicantur ad sustentationem rerũm spiritualium iuxtà *Diu. Thomam 2.2. qu. 90. art. 3.* facit *Clement. Dispendiosam de Iudiciis Nauarrus, & Vgolinus loc. cit. Altenius cap. 1. col. 3.* Et hæ omnes causæ spirituales nullo modo discuti debent, nec principaliter nec incidenter per laicos, vt inquit *Abbas in cap. literas. De iuramento calumniæ* habetur in *cap. tuam. De ordine cognitionum ubi Glossa vers. ad forum Ecclesiasticum*, & alibi passim.

Causæ tandem adnexę spiritualibus sunt eæ, quæ de rebus spirituali adnexis quærunt; Inter quas pręcipuum locũm tenent causæ Iurium patronatus, quæ versantur circa beneficia quæ diximus esse spiritualia, *cap. de iure. De iurepatronatus cap. quanto. De Iudiciis, Abbas, & Felinus ibidem n. 1. & in Rubrica num. 4.* quia ius hoc licèt de se sit laicum, est tamen via ad spirituale scilicet ad institutionem, cum sit iu præsentandi, nominandi, eligendi &c. vnde Abbas ex Goffredo, & aliis, quia magis dignum trahit ad se minus dignum, inquit, causam super Iurè patrónatus, ratione beneficij, vel dignitatis, agitandam esse ad modum spiritualiũ, de plano, et simpliciter; facit regula quòd adhærentium idem est iudicium, ac de principali *arg. l. quæ Religiosis ff. De rei vendicat. l. 1. §. tribus ff. de Closcis.* Ita nomine causarum spiritualibus annexarum prędictas significari, docent communiter Scribentes ad Bullam, *Grassius lib. 4 decis. aur. cap. 18. nu. 125. Vgolinus, & Altenius loc. cit. Reginaldus tom. 1. praxis pœnit. lib. 9. nu. 333. Bonsa cap 15. in annot. circa text. nu. 2. Naldus in Summa vers. Bulla Cœnæ num. 48 Duardus cit. quæst. 5. numer. 10. Bonacina to. 3. De Censuris in particulari disp. 2. q. 1. §. 2. punct. 1. num. 12.* Qui duo posteriores asserunt causam iurispatronatus aliquando accessoriè à Iudice laico posse cognosci, vt si de vniuersitate bonorum alicuius agatur, puta, in

causa

causa hæreditatis; inter quæ bona enumeratur etiam ius patronatus.

Inter spiritualibus annexis collocari potest causa pensionum, vt ait *Gambarupta loc. suprà cit. num. 6.* licèt oppositum sentiat *Cardinalis in Clem. 1. De supplenda negligentia Prælatorũ.* Pensio siquidem est ius spirituale; vt sicut beneficium est quid spirituale, quia est ius ad percipiendos fructus bonorum Ecclesiasticorum; ita etiam pensio, quæ est ius ad percipiendam certam fructuum portionem: iuxtà *Nauarrum in Manuali c. 23. nu. 111. & consil. 52. De præbendis;* Vnde sicuti ius patronatus dicitur spirituale antecedenter, quia est ius ad instituendum, ita pensio dicitur spiritualis consequenter, seu dependenter; quia est annexa institutioni, à qua pendet.

Ex quibus iam habemus contra Vgolinum, auocantem cæteras causas, quæ de rebus temporalibus, & ciuilibus; ac etiam de criminalibus agunt, etiamsi sint eæ, quæ aliàs coram Iudice ecclesiastico deberent discuti, ex hoc Canone non irretiri, quamuis ex sequentibus. Siquidem dum aliqua expresè prohibentur, cætera non prohiberi colligitur, si in expressis, & omissis non sit eadem ratio, quam in præsenti non est cernere, præsertim cum aliæ causæ in sequentibus protegantur *arg. l. Maritus C. De Procuratoribus l. cum Prætor ff. De Iudiciis cap. nonnũ De præsumptionibus Duardus dict. q. 5. concl. 1. Alterius col. 4.* & sequenti, rectè addens non esse locum huic excommunicationi in auocatione causarum, quas delegat Papa, & alii Delegati, tanquàm habentes dominium temporale ditionis ecclesiasticæ; hę enim non sunt spirituales, quia non pertinent ad potestatem supernaturaliter acceptam. Idemque est de causis mixtis, quæ re vera mixtæ sunt, vt ad vtrumque forum possint iure pertinere *Duardus concl. 5.* etiã si ritè præuenerit Iudex Ecclesiasticus. Quia causa de se spiritualis, vel annexa, non potest esse mixta; hic autem solæ causæ spirituales vel annexæ iuxta sensum explicatum proteguntur.

Ab Auditoribus, & Commissariis nostris, aliisque Iudicibus Ecclesiasticis.

E L E N C H V S.

38 *Comprenduntur omnes Iudices Ecclesiastici, etiam ordinarii.*

39 *Quid, & quotuplex sit Auditor, & Commissarius Pontificis.*

40 *An Auocans causas ab eisdem, ad quas eorum non extẽdatur auctoritas, irretiatur.*

38 HÆ sunt personæ, à quibus supradictæ causæ auocari non debent; & quidem comprehenduntur omnes Ecclesiasticæ, habentes Tribunal, aut forum. Nec enim plerisque probatur sententia *Vgolini hic §. 1. nu. 1. Alterii tom. 1. De Censuris, lib. 5. disp. 15. cap. 1. col. 4.* & sequitur probabiliorem *Bonac. vt tom. 3. De Censuris in particulari disp. 1. q. 15. punct. 1. num. 7.* qui asserunt sermonem esse tantùm de Delegatis à Pontifice, & Sede Apostolica; ita vt particula *aliis* non sit vniuersalis, sed relatiua similium, & inuoluens qualitatem præexpressorum; idest *aliis similibus Iudicibus nostris arg. l. si fugitiuus; cum. Gloss. fin. C. De seruis fugitiuis l. quidam relegatus. ff. De rebus dubiis cap. sedes. De rescriptis; cap. fueris vbi Abbas nu. 1. De sepulturis.* Et notauit *Barbosa* plures congerens de dictionibus *dict. 17.* & ex eo roboratur, quia infrà dicitur de causis, *quæ illis commissi fuerunt, & fuerint*; commissio autem non refertur nisi ad Iudices Delegatos, & extraordinarios. Non, inquam, talis sententia cum communiori probatur; quia cum olim hæc extensio non comprehenderetur; vt est *apud Caietanum in Bulla Adriani VI. & Rebuffum in Bulla Pauli III.* addita est à recentioribus Pontificibus in gratiam totius Ecclesiasticæ Iurisdictionis, quam intendunt protegere; & ea verba ita insinuant; dictum enim fuisset *aliisque Iudicibus Apostolicis*, seu, *à nobis Delegatis* vt dicitur in *can. 13.* ibi, *aliisque Iudicibus, & Delegatis Apostolicis.* Ita *Pilucetius tom. 1. qq. Moral. tract. 16. cap. 10. nu. 250. Sousa cap. 15. in annot. circa text. nu 1. Duardus q. 6. nu. 11. Naldus in Summa verf. Bulla Cœnæ num. 49.* Et ait probabilissimum *Bonacina*. Nec semper particula *aliis* est similium relatiua cum sæpius importet diuersa, tunc præsertim quando aliquid inest quod suadet oppositum, vt cum aliis notauit idem *Barbosa, & Parisius lib. 2. consil. 79. num. 21. arg. l. si fundus § libertas ff. De leg. 1. cap. accedens vbi Abbas nu. 6. De præbendis*; quia verò ea particula importat similitudinem, satis est, si seruetur in aliquo, quod in præsenti erit ratio Ecclesiastici *arg. l. quod Nerua ff. De deposito*. Quoad illud autem de commissione colligit Duardus ex eo oppositam sententiam esse totam in conscientia; ego verò concederem, quoad illas actiones cogendi partes accersere ad reuocandum decreta in causis, & absolui faciendum eos, contra quos pœnæ, & Censuræ emanarunt, sermonem esse de causis Delegatis, quia satis ibi capi innuitur, non autem quoad alias.

39 Et licèt non sit necessè immorari in explicatione Auditorum, & Commissariorum; vberioris tamen doctrinæ gratia ex *Alterio disp. 15. cap. 3. col. 6.* Auditorem, dictum ab audiendis, & examinandis causis, definimus eum, cui articulus aliquis causæ, vel tota causa cognoscenda, & definienda delegatur. *cap. super quæstione. De officio Delegati. Clementina: Auditor vbi Cardinalis num. 4. De rescriptis.* Sed enim quia is, cui tantùm articulus aliquis discutiendus sed non definiendus mandatur, regulariter deputari solet ab inferiori à Principe, nec habet Iurisdictionem, sed est quasi executor, Princeps verò deputat ad totam causam cum Iurisdictione, vt ait *Cardinalis num. 5.* ideò si quis talis, ad media tantum causę sine Iurisdictione, delegaretur à Pontifice, vel Sede Apostolica, non esset Auditor in sensu hic intento; & quia nec etiam esset propriè Commissarius, aut Iudex, (quæ nomina Iurisdictionem præseferunt) ideò

non contineretur sub protectione Canonis; cuius signum est, quod ab eo causæ auocari non possent, quia de causis non cognoscit: Auditorũ igitur habentium Iurisdictionem, & Deputatorum in causis à Pontifice, quatuor sunt genera. In primo est Auditor Cameræ Apostolicæ, qui dicitur generalis Auditor causarum Curiæ, & Iudex ordinarius, nec non sententiarum, ac Censurarum, tàm in eadem Romana Curia, quàm extrà eam latarum, & literarum Apostolicarum quarumcumque vniuersalis, ac merus executor. In secundo est Auditor, qui dicitur Contradictarum; de quo *Hostiensis in Summa in principio. De Officio Ordinarij*. In tertio Auditores Palatij Apostolici, qui & Rotæ dicuntur. In quarto, qui specialiter deputantur ad certas causas quorum auctoritas ex stylo, & consuetudine Curiæ, aut ex Commissionibus, & deputationibus est attendenda, vt diximus cap. ant. ad clausulam 1. num. 39.

Commissarii ex eodem *Alterio disp. 15. cap. 1. col. 4.* dicuntur iudices, quibus per rescripta Pontificum, quæ commissiones dicuntur, causæ cognoscendæ, ac discutiendæ delegantur. Iudices tandem ii omnes, qui auctoritatem, & iurisdictionem, siue ordinariam, siue extraordinariam in causis cognoscendis, ac definiendis habent, iuxta *Rubr. ff. de iurisdictione omnium Iudicum*.

40 Dubitabit hìc quispiam, an auocans causas ab Auditore, Commissario, vel Iudice, qui in causa non est competens, & legitimus, (vt quia ad eam causam non extendatur eius commissio) afficiatur? Et quidem si is, qui auocar est Ecclesiasticus, & competẽs causæ ab alio vsurpatæ, certũ esse debet non affici, quia non auocat de facto, sed de iure; nec est dicendum Iudicum excessus à Pontifice protegi in præiudicium eorum, ad quos causę spectant. Quoad laicos verò, in quos præcipuè fertur Canon, & alios incompetentes, ambigendi ratio ex vna parte est; quòd excessum in vsu auctoritatis non censetur Pontifex velle protegere, vt clausula citata dictum est. Vndè Auditores, & Commissarii sumi debent, vt tales sunt; scilicèt, vt legitimè exercẽtes vsum deputationis, ac commissionis; & licèt dicatur *aliisque Iudicibus Ecclesiasticis*, quæ particula nullum excludit; accipiendi sunt tamen & isti, vt iurisdictionẽ habentes, quia, vt nuper dicebamus, Iudex est, qui ex auctoritate, quam habet in causa, causam cognoscit. Pro altera verò parte est, mentem Bullæ videri totam in protectione causarum spiritualium sitam, ne se auctoritas aliena, laica maximè, se in eis ingerat; & ideo dicitur in sequentibus, *ac se illarum cognitionem tanquam Iudices interponunt*, ad quod parùm refert, causas, in quibus quis se ingerit, pependisse apud competentem, vel incompetentem. Prætetquàm quod omnis prorsus prætextus excluditur, excepto supplicationis prosequendę; igitur etiam prætextus, quòd Iudex, à quo fit auocatio causæ non sit competens ratione excessus.

Vndè vtraque pars videtur ex æquo probabilis; prior tamen, vt fauorabilior, amplecti poterit. Et prædictum dubium institui potest etiam de cæteris actionibus; scilicèt de impeditione cursus causarum, & personarum, eas prosequi volentium apud Tribunal incompetens; & de impulsa partium actricium, quę causas committi fecerunt, ad faciendum reuocari decreta, & absolui à pęnis, si in competentem Iudicem facta fuerit commissio, vel ab eo emanauerint Censuræ, & pœnæ. Videndum est tamen, ne aliqua ex his actionibus sit talis, vt ex ea quis dicatur se in causa, vt Iudicem, interposuisse; quia tunc etiam si ab incompetente causa fuerit auocata, sine controuersia contrahetur Censura, vt adhuc magis constabit ex dicendis.

Auocant.

ELENCHVS.

41 *AVocat pro prima actione qui à Tribunali Ecclesiastico causam pendentem educit, quamuis non trahat ad suum, vel alienum.*

42 *Plures auocandi modi, & in pluribus Canonibus damnati non innodant plures, enim intendantur plures formalitates, sub quibus fuerunt damnati.*

41 ADest prima actio à Canone inhibita, quæ est auocare causas spirituales, & cæteras, de quibus supra, à Iudicibus quibuslibet Ecclesiasticis. Est autem auocare, causæ iam pendentis seu aliquo modo deductæ cognitionem, seu definitionem à Tribunali educere, & auferre. *Doctores in cap. vt nostrum de appellationibus*. Qua propter, vt contrahatur ex hac actione Censura, necessè est quod de facto causa sit à Tribunali Ecclesiastico, ad quod erat deducta, ablata, nec sufficit conatus effectu vacuus *arg. l. 1. ff. quod quisque iuris Vgolinus hic §. 1. ad finem Duardus q. 13. n. 7. Bonac. tom. disp. 1. q. 15. punct. 1. n. 3.*

Non tamen videtur esse necessarium, quòd, ad proprium auocantis, vel aliud incompetens Tribunal, causa ablata de facto trahatur, quòd sentiunt Doctores nostri hic ferè communiter, definientes auocare *Ab vno Tribunali ad aliud trahere*, seu aptius *ex Couarr. pract. qq. cap. 9. n. 1. litem pendentem coram inferiore ad Principem vel superiorem absque prouocatione transferre. Grassius lib. 4. decis. aurear. cap. 18. n. 126. Vgol. dicto §. 1. Gambarupta de casibus reseru. cap. 14. n. 5. Bullæ Cœnæ Duardus q. 7. n. 1. et sequenti et q. 13. n. 2. Filliuc. tom. 1. qq. moral. tract. 16. cap. 10. n. 245. Bonac. loc. cit. n. 2.* Nam id quod est trahere ad proprium Tribunal, significatur per se, in illa actione, *aut se in illarũ cognitione tanquam Iudices interponunt*, quod, vt dicemus, accipitur tàm de causa nondum deducta ad Tribunal Ecclesiasticum, quàm de iàm deducta, & indè auocata, & ita Duardus secundo loco huic explicationi subscribit. Requiritur tamen ad auocationem, quòd causa fuerit deducta, & pendens, aliàs enim quo pacto auocabitur? *Duardus q. 5. n. 3c. et Bonac. n. 3. contra Vgolinum loc. cit.* qui opinatur, incidere etiam eos, qui causas, nondùm introductas, cognoscunt, quòd licèt non inficiemur; non tamen ex hac prima actione,

sed

sed ex sequentibus. Nec eum Vgolino connenit *Filliuc.n* 245. vt ei adscribit *Bonac.*

Fit hæc auocatio 1. simpliciter, & directè, impediendo scilicet, & obstando, ne causarum ad Tribunal Ecclesiasticum deductarum prosecutio fiat, quòd vi, & facto patrari potest, & etiam præcepto, seu inhibitione, imposita Iudici, aut partibus, ne progrediantur, sed desistant. Alio modo fit indirectè, trahendo ad se causas, vt si per citationem Iudex sęcularis partes coram Ecclesiastico agentes ad se citet, prosecuturos causam coram suo Tribunali, quæ actio vt dixi specialiter exprimitur, ibi, *ac se ad illarum, &c.*

Qua in re adnotandum, quòd licèt aliqui modi, vel implicitè, vel ad huc expressiùs, iterum in Canone hoc, tanquam actiones distinctæ, vel in sequentibus, aut præcedenti, tanquam diuersę cōnumerentur, v.g. sub nomine impeditionis cursus, et audientię causarum, et personarum, quę causas prosequi volunt, aut sub nomine ingerendi se se, vt Iudicem; non tamen is, qui aliquam actionem, quæ pluries significatur, exercet, pluries innodabitur; quoties enim non est noua actio distincta, seu non intercedit distincta malitia, non potest multiplicari Censura, vt est generalis auctorum doctrina de Censuris in genere, et ex dictis superioribus colligi potest. Quod maximè in hoc negotio læsæ libertatis Ecclesiasticæ est animaduertendum; circa quod sæpius erit vnicam actionem in tribus, aut quatuor Canonibus reperire, nedum bis in eodem; quo casu malitiæ multiplicitas est attendenda. Exempli causa. Laicus trahens personas Ecclesiasticas ad suum Tribunal irretitur expressè ex Can. 15. in principio, ibi, *qui personas Ecclesiasticas ad suum Tribunal trahunt, etc.* Item ex hoc 14. tanquam eo modo auocans ab Ecclesiastico causam, item ex eodem, tanquam personas prosequi volentes impediens; rursus, vt se interponens in causis; tanquam Iudicem; insuper autem ex 16, tanquam impediens Iudicem ordinarium, ne sua iurisdictione in causa cognoscenda vtatur; nec tamen tot excommunicationes incurret, quot sunt Canones, aut Canonis partes, quæ prædictam actionem damnant; si enim simpliciter ex prætenso officio cognoscendæ, aut definiendæ causæ, procuret trahere; vnicam incurrit; licèt indirectè sequatur, quòd remaneant impediti prosequi volentes à cursu causarum, et Iudices ab vsu iurisdictionis. E contra vero si ex animo, et fine simul auocandi causam ab Ecclesiastico, ne eam discutiat, et interponendi se tanquam Iudicem, et impediendi vsum iurisdictionis Iudicis competentis, trahere procurat, tripliciter innodabitur ex 14. 15, et 16. quia in ea actione sunt formaliter malitiæ distinctæ; quarum singulas Canones distinctè damnant; si enim qui ex eo solùm trahit, quod præsumat, se ingerere vt Iudicem, innodatur vnico vinculo, non eodem modo dicendus est puniri, qui, vltra illam præsumptionem, intendit impedire Iudicem Ecclesiasticum, tanquam eum, qui non debeat se ingerere; quia hic offendit ad alium Canonem, ex malitia in eo posita.

Illarumuè cursum, & audientiam, ac personas, Capitula, Conuentus, Collegia, causas ipsas prosequi volentes impediunt.

E L E N C H T S.

43 *Secunda Actio est impedire Cursum etc. Tertia personas &c. auctoritatiuè tamen, & etiam effectu non sequuto.*

44 *Vniuersitates erant de necessitate exprimẽda nec est opus quòd Causa pendeat, sicut nec quòd impediens se ad illius cognitionem ingerat vt Iudex.*

43 Est secunda actio impedire cursum, & audientiam causarum beneficialium, decimalium, cæterarumque spiritualium, & spiritualibus annexarum. Tertia impedire personas easdem causas prosequi volentes, quamuis hæc personarum impeditio sit potius modus quidam indirectè prohibendi cursum causarum; nam qui personas prohibet, vt plurimùm etiam cursum impedit. Et vtraque simul videtur apposita, vt modus quidam indirectus auocandi, vt dicebamus; tùm quia ex eis contingit, causam à Iudice excidere, tùm quia solet impediri cursus apud aliud Tribunal, vt ad illius fiat recursus, qui impèdit, quod vltra auocare aliquid amplius denotat; cum quo tamen stat, affici eum etiam, qui non faceret animo trahendi ad se, quia dicitur simpliciter *impediunt*; quamobrem, qui de facto non auferret, non incideret tanquàm auocans; quia sine effectiua auocatione non incurritur Censura, vt diximus; & tamen incideret, vt impediens, siquidem, vt quis impedire dicatur, sufficit impedimentum posuisse, etiam si alias superatum sit, nec habuerit effectum intentum, quæ nostra est de verbo *impediunt* sententia, alibi explicata.

Et aduertunt iterum Doctores, ex impedimento excommunicationem induci, si fiat auctoritatiuè; non autem siquis se opponat tanquam Aduocatus, Procurator, aut alia simili ratione. *Alterius tom. 1. de censuris lib. 5. disp. 15. cap. 2. col. 2. Bonac. na to. 3. de Censuris in part. disp. 2. q. 15. punct. 2. nu.* 11. & alij.

44 Nomine cursus, & audientiæ, significantur acta partium, & Iudicum, in causa fieri solita. Et post personas ennmerantur Capitula, Conuentus, & Collegia; quia cum hæ Vniuersitates aliquando habeant huiusmodi causas examinandas, & definiendas, non erant in nomine personarum, quod dicit singularitatem, sufficienter inclusæ. Comprehendit tamen non solùm partes, sed etiam earum agentes, Procuratores, Aduocatos, &c. qui nomine partium, vt plurimum prosequũtur; quod ex eo dignoscitur, quòd exprimuntur vniuersitates, quæ non nisi per Procuratores agere possunt.

At non, vt diximus de prima actione, ita & de his est dicendum; scilicet necessarium esse, quòd causa pendeat, seu fuerit incepta, ad hoc, vt ipsam, vel personas impediens, innodetur. Siquidem, licèt dicatur *illarum cursum, & personas*

sonas prosequi volentes, quæ denotant causam inceptam, tamen primas etiam instantias impedire, est vetitum, quia dicitur etiam *audientiā* imò & dicitur velle prosequi ille etiam, qui incipit animo prosequendi *Pellizcerius tom. 1. qq. moral. tract. 16. cap. 10. nu. 853.*

Ait verò *Bonacina loc. cit. nu. 14.* actiones hasce non inducere Censuram, nisi simul sint coniunctæ cum sequenti, quæ est, se ad causarum cognitionem tanquàm Iudicem interponere; & id ex particula *ac*, quæ est copulatiua, pro quo citat *Alterium dicto cap. 2. col. 2. vers. ac se ad illarum.* Quem tamen, licèt ibi prædictam sententiam videatur insinuare, ex antecedentibus constat, facere impedimentum, actionem de se integram; & eam separatim subiicere excommunicationi, vt cum *Caietano cap. 30. vers. excommunicatio* expressè docet *cap. 1. col. 4 qu. 2.* quod & nos verum arbitramur. Licèt enim, vt plurimùm quis; dum impedit, dicatur etiam, se interponere, quia impedimentum ab eo positum qui vult cognoscere, est interpositio, tamen si quis impediret, nec tamen vellet cognoscere tanquàm Iudex, non est excusandus; quia ex eo solùm satis Iurisdictio Ecclesiastica læditur, & aliàs particula *ac* non semper est copulatiua vt in can. *6. 8.* & alijs nostræ Bullæ est animaduertere; imò, & in præsenti clausula, in qua, ratione particulæ *ac*, nullus adhuc dixit, non innodari impedientem audientiam, & cursum causarum, etiam si directè personas ipsas non impediret, & huic opinioni subscribere debent ij omnes, qui actiones has constituunt disparatas.

Ac se de illarum cognitione tanquam Iudices interponunt.

ELENCHVS.

45 *QVarta Actio est se ingerere tanquam Iudices, ad solam cognitionem causæ, quamuis non incepta, nec alias incipiendæ, cognitionem, inquam, iudiciariam, etiam nō pertingentem ad definitionem.*

QVarto loco inhibetur, se se tanquam Iudicem ingerere in causarum cognitione multo autem magis in definitione, siquidem, qui cognoscit, tanquam qui iudicare, vel definire possit; Et è contra qui definit, necessè est causæ cognitionem habere. Damnatur autem expressè cognitio, vt insinuetur irretiri eum etiam, qui diceret, se nolle definire, sed auctoritatiuè tantùm cognoscere, quod multi faciunt, putantes se hac via à Censura esse immunes.

Et hæc interpositio accipienda est, siue causa pendeat, siue nondum sit incepta, nec pars aut Iudex curauerit incipere ex *Nauarro Rubr. De Iudiciis nu 68. & 69. Vgolino hic §. 1. Pellizcerio cit. tom. 1. qq. moral. tract. 16. num. 853.* contra Bonacinam, qui, vt in fine clausulæ antecedentis dicebamus, eos, qui se interponunt hoc modo in causis non innodat, nisi earum cursui, vel personis prosequi volentibus posuerint impedimentum, ad id autem est necessè, quod causæ fuerint inceptæ, vel in procinctu inceptionis. Inre tamen non est discrimen, quia hos innodat ex sequentibus. Est etiam contra *Duardum hic qu. 5. nu. 30.* vbi ait, cognoscentes, & definientes causas nondum introductas coram Iudice Ecclesiastico hoc Canone non comprehendi; quamuis sequentibus; nec aliquam huius reddit rationem.

Dicitur *tanquàm Iudices*, vt excludantur, qui tanquàm Aduocati, vel Procuratores se ingerent, *Vgolinus §. 1. nu. 2. Alterius tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 15. cap. 2 col. 2. Bonacina tom. 3. disp. 1. q. 15. punct. 1. nu. 16. Duardus q. 13. nu. 5.* Iudex enim est, qui sola auctoritate Iudiciaria cognoscit, ac iudicat. *in rubr. ff. De iurisd. omnium Iudicum.*

Quiue partes actrices, quæ illa committi fecerunt, & faciunt, ad reuocandum, & reuocari faciendum citationes, vel inhibitiones, aut alias literas in eis decretas, & ad faciendum, vel consentiendum, eos, contra quos tales inhibitiones emanarunt, à Censuris, & pœnis, in illis contentis absolui, per statutū, vel aliàs cōpellūt.

ELENCHVS.

46 *QVinta actio compellere partes actrices ad reuocanda decreta. Sexta ad faciendum vel consentiendum censuratos absolui, quæ intelliguntur de compulsu auctoritatiuo.*

47 *Et contrahitur Cēsura etiam non sequuta reuocatione, vel absolutione, modò sit pars actrix, non Reus, vi, aut metu, non autem per viam Iuris, precibus, aut pecunia.*

48 *Vbi excommunicatio fuerit iniusta, præsertim euidenter contrahi, vel non, vtrumque potest probabiliter sustineri, etiam à mandantibus, sed non à ratum habentibus.*

46 EST quinta actio; partes actrices, quæ causas spirituales, de quibus suprà, apud *Delegatos* Iudices Apostolicę Sedis agitant; non autem apud Ordinarios, ad quos causæ spectant sine commissione) per statutum, vel aliàs compellere, ad reuocanda, aut curandum, vt reuocentur decreta, à Iudice circa prædictas causas promanata. Sexta, compellere, vt censuratos, & punitos ratione causarum earumdem faciant, vel consentiant absolui; quæ etiam excommunicatio generaliter contra omnes, & in omnibus causis fertur *in cap. vnico. De his quæ metus causa lib. 6.* hæc autem solùm est quoad causas spirituales, & spiritualibus annexas, beneficiales, ac decimales, & solùm de compellentibus auctoritatiuè. *Alterius tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 15. cap. 2. col. 3.* contra *Vgolinum vers. Quiue partes*, asserentem, incidere, vel tanquam Iudices faciant, vel tanquam priuatæ personę; cuius placitum suaderi potest ex particula

 aliàs

aliàs, quæ est generalis *arg. l. 1.* vbi *Glossa in verbo aliàs ff. de aqua quotidiana, et æstiua*. Quod certè haberet locum, si inter partes Canonis admitteremus diuisionē, si enim hæc clausula nouam signat dispositionem, cum ratione illius particulæ sit generalis, etiam priuatos deberet comprehendere. At quia non duximus distinguendum, ideò, cum hic vsque de agentibus publica auctoritate fuerit sermo, vt cum cæteris sæpius concedit Vgolinus, idem dicendum est in præsenti, & ita particula *aliàs* accipienda, vt significet omnes alios modos, vltra quàm per statutum; quibus auctoritatiuè agentes possunt cōpellere, puta directè, vel indirectè; per vim, vel metum; realiter, & personaliter; bona illius occupando, vel consanguineorum; aut eos lędendo &c. iuxtà *Glossam in Clement. 1. vers. quomodolibet. De sent. excomm.* Dixi *per vim, aut metum*, quia vtrumque inferri potest vsu auctoritatis, qua quis pollet, vnde qui dixerunt coactionem per vim, & metum hic non esse inhibitam, intelligendi sunt, si vis, & metus incutiatur à persona priuata sine auctoritate, & hanc eandem sententiam aduersus *Vgolinum* tenet *Bonacina tom. 3. De censuris in particulari disput. 1, qu. 15. punct. 1. nu. 9.* vbi malè contra se refert. *Duardum* expressè nobiscum sentientem, *q. 13. concl. 2. ampliat. 1.*

47 Contrahitur hæc Censura etiam effectu non sequuto reuocationis, aut absolutionis; si tamen pars actrix re vera compulsa fuerit, vt absolutionem, & reuocationem, quantùm est de se curauerit, vel in absolutionem consenserit. Nam licèt verba sint intelligenda cum effectu, effectus tamen sufficiens huius actionis est compulsus; vt ideo, si aliundè Iudex de facto non reuocet, aut non absoluat, compellens non possit excusari, quia dicitur compulisse, & per accidens est quod Iudex non exequatur; neque enim hæ sunt actiones accessorię, quæ vltimatum effectum requirant, sed æquè principales; quandoquidem ex solo hoc compulsu læditur pars actrix in præiudicium causæ spiritualis, & fori ecclesiastici dissentientis, cuius etiam est signum, quòd ex solo consensu à parte extorto in absolutionem, censura inducitur, consensus tamen sæpius per partem præstari potest, dum tamen Iudex ex iustitia nolit absoluere. Nec obest, quòd *Glossa in dicto cap. vnico, verbo extorserint. De his, quæ metus causa in 6.* requirat effectum ipsum absolutionis, tùm quia, ibi verbum *extorserint* executionem significat; numquàm enim dicitur *extorta* absolutio, quousque non est impensa; hic autem dicitur *compellere ad faciendum*, quod minus est, tùm quia ibi est sermo de metu, & vi, incussis Iudici, qui debet absoluere, non parti, quæ aliud non potest nisi curare, et consentire; ideò metus incussus Iudici, si non absoluat, caret effectu, at quoad partem, satis est, si cogatur ad id, quod ad ipsam attinet.

Quapropter certum tenetur, hic non innodari, qui compelleret Iudices ipsos, quia non exprimuntur, sed tantùm partes actrices, vt notarunt *Pilliuccius loc. cit, Alterius dicta col. 3,* licèt in oppositum videatur inclinare *c. 3. col. 7.) Duardus q. 13. nu. 9. Bonacina punct. 1. n. 21,* nisi tamen ex hoc Iudicum impulsu impediatur cursus causæ, quia tunc fit transitus ad secundam actionem inhibitam.

Partium autem *actricium* nomine videntur ij omnes significari, qui causas committi fecerunt, vel faciunt, licèt alioquin aliquis esset reus; nam ne quis lædatur talium occasione causarum, intēditur, et potiùs cōmissio attēditur, quę etiā per reū curari potest. *Vgolin. hic n. 1. Duard. q. 13. n. 8. Pilliuccius cit. n. 253. Bonacina pu. 1. n. 18.* inquiens, id esse probabile. In rigore tamen, cui standum est in pænalibus, *pars actrix*, non potest comprehendere eam, eò præsertim quod, vt plurimùm, pars actrix illa est, quæ causam instituit, & committi facit; similiter Censurę, & pænæ, vt plurimum, in reos feruntur, à quibus, non nisi actore satisfacto, & consentiente, relaxantur, his igitur prouidit Bulla, dum partes actrices expressit *arg. l. nam ad ea ff. de legibus.* alioquin absolutè dicere debuisset *partes*, sine aliquo addito.

Declinat porrò Censuram, qui per viam Iuris, vel precibus, & pecunia, inducit partem ad prædictam reuocationem aut absolutionem curandam *Vgolinus hic nu. 2. in fine Alterius cap. 2. col. 3. Pilliuccius nu. 253. Duardus loc. cit. Bonacina nu. 20,* Siquidem nec Pontifex viam iudiciariam intercludere intendit, cum ea sit remedium ordinarium; nec ex reuocatione, aut absolutione ita facta læditur Iudicium iurisdictio. quam tutatur canon, nec habet in hoc locū externa auctoritas. *Pecunia* verò, vel precibus ductus non dicitur compulsus, aut inuitus; ad id enim requiritur vis, aut metus *arg. cap. conquestus. De for. compet cap. 1. & fin. eodem tit. in 6. l. fin. ff. De iis, qui facere testamenta prohibentur* metus autē debet esse grauis, *glossa* & alij per ipsam in dicto *cap. vnico in verbo subiacere. De his quæ metus causa*, quia vis, & metus leuis non cogit. nec propriè vis, aut metus appellatur *l. metum cū sequentibus ff. de his quæ metus causa.*

48 Et addit *Vgolinus num. 1. cum Glossa in dicto cap. vnico in vers. excommunicationis il 1.* & sequitur *Duardus q. 13. nu. 8.* Censuram contrahi, etiam si iniustè quis fuerit excommunicatus, vel alijs pænis adstrictus; quia Bulla non distinguit, quod etiam ex eo confirmatur, quia interpositio auctoritatiua in hoc negotio, eodem modo lædit Iudicum Ecclesiasticorum Iurisdictionem, ac si esset iusta punitio; cum Iudex incompetens, maximè sæcularis, non possit cognoscere de iustitia eorum, quæ Ecclesiasticus decreuit; & alias iniustè excommunicatus non obstante iniustitia tenetur humiliter absolutionem petere *arg. can. 1. 11. q. 3.* vbi dicitur, quod hęc sententia siue iusta, siue iniusta, est timenda. Quæ opinio iuxta notata ad clausulam *ab Auditoribus, & Commissariis &c.* n. . . . . à simili videtur probabilis; non est tamen reijcienda opposita ex ibidem dictis, præsertim si iniustitia sit euidens; quia non est verosimile, Sūmum Pontificem suorum Iudicum excessus, & iniustitias grauissima huius Censuræ pæna protegere, hic tamen ratio est eorum habenda, quæ infra ad clausulam *etiam prætextu violentiæ pro-*

prohibendis, dicturi sumus.

Pœnæ tandem prædicti cap. subiicit *Gloss.* in *ver. excommunicationis* §. 2. eum, qui mandauit, vi, & metu extorqueri absolutionem, *arg. cap. sciant cuncti. De electione*; & eum, qui ratam habuit extortam nomine suo *arg. cap. cum quis. De sent. excomm.* Nos verò quoad præsentem Canonem (de pœna siquidem cap. inferius est agendum) Glossæ sententiam recipimus de mandantibus; quia dicitur *per se*, *vel alios*, & mox, *vel suum ad id fauorem, consilium, aut assensum præstant*. De ratum habentibus verò retulimus ex alibi dictis, quia ratihabitio in delictis non punitur, nisi cum specialiter est expressa, quod fit in dicto *cap. cum quis. De sent. excomm.* nec satis est quòd exprimatur præstans assensum, quia regulariter assensus sumitur in ordine ad executionem futuram, non pro eo, qui præstatur post factum.

Vel executionem Literarum Apostolicarum, seu executorialium, processuum, & Decretorum prædictorum quomodolibet impediunt.

E L E N C H V S.

49 *SEptima Actio est impeditio quomodolibet auctoritatiua executionis literarũ, &c. emanatarum, ab omnibus Iudicibus ecclesiasticis, modo non supplicetur legitimè Sedi Apostolicæ.*

49 SEptima actio est, auctoritatiuè impedire executionem literarum, aliorumque decretorum; in causis tamen tantùm spiritualibus &c. emanatorum, tàm à Sede Apostolica, quàm ab eius Iudicibus delegatis, cæterisque omnibus Ecclesiasticis, qui posteriores in 13. canone non comprehendebantur; licèt 13. Canon plures causas vltrà spirituales protegeret, vt etiam notauit *Duardus quæst. 13. numero 10.* De qua actione quia fusè egimus cap. ant. ad §. *Quiue illa &c.* nihil hîc repetimus. Solùm aduertimus contra *Alterium to. 1. De Censuris lib. 5. disp. 15. cap. 2. col. 4.* non innodari ex hoc Canone eum, qui supplicans, & prosequens supplicationẽ corã Sede Apostolica, auctoritatiuè per se impedit executionẽ, cum deberet id facere ministerio, & opera ecclesiasticorum. Nam actiones huius Bullæ inhibentur, præsertim vt laica auctoritate factæ, sub quocumque prætextu, saluo prætextu supplicationis, legitimè prosequendæ. Supplicatio igitur sufficiens est ad excusandum; etiam si aliundè modus impediendi non fuerit licitus, quatenus id debebat fieri opera Ecclesiasticorum, vt cap. ant. ostendimus. Nec obest particula legitimè, in qua fundatur Alterius, quia non refertur ad modum impeditionis, sed ad modum supplicationis instituendæ, & prosequendæ. An autem, & quando ita impediens sit innodandus ex ibidem dictis dignoscendum est, at nullo modo ex præsentibus.

Particula *quomolibet*, licèt generalis, non subiicit tamen excommunicationi impeditionem non factam auctoritatiuè, pro quo vide dicta circa particulam *aliàs* suprà ad clausulam *Quinè partes actrices nu. 46.*

Vel suum ad id fauorem, consilium, aut assensum præstant.

E L E N C H V S.

50 *ACtiones accessoriæ sunt fauor, consilium & assensus, & referuntur non ad solã impeditionem, sed ad actiones principales Canonis vniuersi.*

51 *Et innodare quamuis à persona priuata sine auctoritate perpetratas, sicuti & mandatum non est improbabile.*

52 *Sinens voluntariè se trahi non innodat, sed solùm curare positiuè se trahi.*

53 *Sicut nec nuda permissione non impedire impedientem, nisi possis, & tenearis ex officio.*

50 INsinuauimus in præludio, clausulam hanc, attento rigore collocationis, & verborum, non esse extendendam ad cunctas actiones superiores, sed tantùm ad postremam; impeditionem nimirùm literarum, decretorum, &c. Vt innodentur, tanquam accessoriè agentes, qui ad impedimẽtum huiusmodi, fauorem, vel consilium, aut assẽsum præstat. Quia tamẽ Auctores indistinctè ad omnia superiora clausulam præsentem referunt; ideò dicimus, generaliter has esse tres actiones accessorias huius totius Canonis; De quarum conditionibus, requisitis, vt inducant Censuram, sicut etiam in specie, de consilio, & fauore, satis in superioribus, præsertim cap. 5 pertractauimus. Quamobrem ex ibidem dictis, non est cur immoremur contra *Duardum hic. q. 10. n. 10. amplia. 6.* arbitrantem, innodari præstantes assensum, consilium, aut fauorem, etiam affectu non secuto, & ante executionẽ illius; Nec contra *Vgollinum part. 1. ad Bullam Cœnæ cap. 14. vers. hoc nostro ver. quinto afficit. Alterium to. 1. de Censur. lib. 5. disp. 15. cap. 2. col. vlt.* & eundem *Duardum q. 13. n. 10.* (licèt dicat sibi id esse valdè dubium) opinantes, etiam ratum habentes innodari; Vtrumque enim hos ex alibi dictis explodimus. *Assensum* autem *præstare* est noua actio, non adhuc in Bulla expressa, de se tamen clara, & minùs quid significans, quàm præstare fauorem, aut consilium; cum nudus assensus nec vim fauoris, nec consilii habeat.

Quæritur, an hæ etiam actiones accessoriæ fieri debeant auctoritatiuè, vt Censuram inducant, nec ne. Et quidem Interpretes affirmatiuam partem videntur supponere, cum vnica sit tota in Canone dispositio, & ex consequenti verba illa *auctoritate propria*, in initio posita, omnibus Canonis partibus sint applicanda, vt inter alios expressè docent *Filliuc. tom. 1. qq. moral. tract. 16. n. 246. Bonac. tom. 3. disp. 1. q. 15.* Quia tamen inter eas recensetur consilium, quod regulariter non præstatur ex auctoritate, præsertim iudiciaria, ideò non censerem improbabile oppositum, vt Anathemati subdatur etiam, qui non vtens auctoritate consuleret impedimentum literarum executioni per aliquem poni, aut alias inhibitas

 actio-

actiones patrari. Illæ autem clausula *auctoritate propria* inmenda erit secundum capacitatem materiæ, vndè quia consulere non est actus auctoritatis, damnatur etiam si fiat sine auctoritate. Porrò ex connexione idem dicendum erit de fauore, & assensu. Mandantes verò, quia in initio Canonis sunt expressi, ibi *qui per se, vel per alios*, coninnectim cum verbis *auctoritate propria*, ideò sequi deberent naturam cæterarum actionum principalium; tamen quia includit in mandato fauor, aut assensus, ideò non est improbabile, Mandantes, licèt sine auctoritate, incurrere.

52 Et huic sententiæ tenentur subscribere *Alterius l. cit. col. fin. & Duard. q. 13. n. 4.* dum opinantur, eos, qui pro causis his sinunt non inuiti, se trahi ad Iudices sæculares, & auocari ab Ecclesiasticis innodari, tanquam qui assensum præstent auocationi, &c. Quòd etiam tenet *Nauarrus cons. 1. q. 41. de consilis.* Nam, cum hęc permissio non sit actus potestatis, & iurisdictionis, sequitur priuatos etiā hic innodari. Opinio tamē quoad hoc vltimū nō est probanda, quia licèt Canon sit in præsidiūcausarū spiritualiū, præsertim nè à laico Iudice discuti&c., ex textu tamē apparet, prohiberi tantùm ex parte Iudicū, & eorum, qui trahunt, non verò ex parte eorum, qui sinunt, se trahi, de his enim in can. 16. vbi examinabitur, an ex eo innodentur. Quòd efficacius suadetur in sententia omnium; nam nuda permissio non est consilium, vt de se patet, nec fauor, qui dicit positiuam operam; nec assensus, qui dicit positiuam; & expressam volitionem; & ita sentit *Bonacina n. 27.* licèt alii innitatur rationi; scilicet quia auctoritatiua tantùm transgressio punitur.

Dixi, *nuda permissio*, quia probabile est, quòd, si aliqua ex partibus positiuè auocationem, aut aliam actionem, curet; vt iudicium ecclesiasticum eludat, & sæculari, quod sibi vtilius putet, subiiciatur, incidat, tanquam fauens, & assentiens; quia tunc agit, vt à parte iudicum auocantium; & non tanquam pars, quę ab alio trahatur.

53 Recipimus tamen sententiam *Vgolini loc. cit. Alterii. col. 5. Duard. n. 11.* asserentium, fauere impeditioni, positæ aduersus literarum executionem, cum iudicem, qui requisitus de assistentia, executioni exhibenda, non impedit impedientem, cum possit; si tamen ex officio ei competat impedire, iuxta ea quæ dicimus cap. 1. ad clausulam *fautores, ac generaliter etc.* à n. 19. facit enim *cap. quantæ de sent. exc.* vbi dicitur *eos delinquentibus fauere interpretamur, qui cum possint, manifestò facinoribus, desinunt obuiare*, quod saltem, de eo, qui ex officio tenetur, accipiendum esse, ait glossa ibidem. Quòd si ad eum Iudicem requisitum non spectet ex officio curare executionem; negligendo obsistere impedimentis, non est innodandus, quia fauor de se non dicit omissionem, sed positiuam operam.

Subdutque Vgolinus, & Duardus innodari Iudicem, qui sciens impedientem vti suis militibus, id permittit. Verum, aut tenetur Iudex ex officio executionem promouere, & verum dicit, siue sit positiuus assensus, siue nuda permissio; Aut non tenetur, & tunc dicendum est, non incurrere, nisi positiuè consentiat in impeditionem, per suos milites faciendam, vt ex dictis colligitur.

Etiam prætextu violentiæ prohibendæ.

E L E N C H V S.

54 *Specificatur hic prætextus quia cæteris apparentior, & quam iustè damnetur.*
55 *Auctores contra sentientes adducuntur cū eorum fundamentis.*
56 *Quæ tamen fundamenta infirmantur.*
57 *Replicant contrarii.*
58 *Sed refellantur denuò proposita facti specie, prout à sæcularibus Tribunalibus practicatur.*
59 *Qua attenta argumenta eorum retorquentur.*
60 *Etiam in casu, quòd redundaret in fauorem causæ, & superioris prout aduersarii contendunt.*
61 *Nec suffragatur supplicatio Regis non acceptata.*
62 *Imò nec supplicatio à Pontifice non acceptata, sciente, & volente grauare, et quomodo.*
63 *Vbi verò copia Pontificis aut aliorum Ecclesiasticorum non suppetat quid conueniat, aperitur.*
64 *Nec suffragatur sola summaria informatio super grauamine.*
65 *Quomodo priuata interpositio queat adhiberi.*
66 *Occurritur obiectis aduersariorum in vniuersum.*
67 *Explicantur scripturæ, et Canones ex aduerso.*
68 *Et vsus Tribunalium sæcularium relinquitur talis qualis.*

54 Adeò est Ecclesiastica iurisdictio circa suas omnes causas, præsertim tamen circa spirituales, de quibus in præsenti Canone agitur, à laica auctoritate independens, & impartecipabilis, vt in nullo vnquam casu, sub quouis prætextu, licitum fieri possit, vt hæc semet interponat, aut ingerat; ideò initio Canonis dictum est generaliter *quarumcumq; exemptionum prætextu*, & in sequentibus *prætextu aliarum prætensionum* hic inhibita, peragenda non esse. Prætextus tamen violentiæ prohibendæ adeò est communis, vt potè qui cæteris omnibus maiorem quandam iustitiam, & æquitatem præmonstret, vt necessè fuerit, speciàliter, & distinctè ipsum damnare, de quo multa diximus ad 1. & 5. partē Canonis antecedēris, quæ recolenda sunt. Ad hoc tamen in præsenti aliquantò fusius est hu modi prætextus examinandus; ac in primis statuendum ex similí adnotato in præludio 5. Canonis, & alibi, quod, etiam si re ipsa concedamus in hac violentiæ prohibitione, quantùm est de se; contineri perfectissimam iustitiam, adhuc tamen poterit à Pontifice in causis Ecclesiasticis, præsertim spiritualibus, damnari. Siquidem cum tota sua iustitia, adhuc interpositio auctoritatiua laicæ potestatis est Iudicibus Ecclesiasticis, & iurisdictioni Ecclesiasticæ iniuriosa, atque origo, & seminarium rixarum, & scandalorum, causaque ma-

maioris vsurpationis, si laicis permittatur, apertè Ecclesiasticis resistere, ac de iustitia sententiarum, ab eis prolatarum, iudicare, ac iudicata rescindere, & impedire. Potest autem Pontifex, non habita ratione particularis damni, & alterius iustitiæ, interdicere ea, quorum inhibitio in commune Christianæ Reipublicæ bonum, & vtile redundat, vt *l. cit.* dictum est, quare solam iustitiam huius prætextus excusare posse eos, qui sub illo se protegunt, si, non obstante iustitia, quæ est in impeditione violentiæ, adhuc tamen Pontifex impeditionem interdixit. Quamobrem ait *Duardus hic q. 9. n. 6.* nunc post additã Canoni clausulam esse citra controuersiam, quod hic prætextus non excusat. Et *Sayrus lib. 3. Thes. c. 18 n. 6.* inquit, nullam se habere rationem contrarium tenendi, sed nec ambigendi, idemque asserunt alii Scribentes ad Bullam *Filliuc. tom. 1. qq. moral. tr. 16, cap. 10. n. 253.* fusè *Bonac. tom. 3. de Cens disp. 1. q. 15. punct. 4. §. 4. Nauarrus in man. c. 27. n. 70.* qui licèt de aliquibus dubitet casibus, dicatque, Sanctissimum esse consulendum, de aliquibus tamen innuit, se arbitrari, esse damnatos, quòd expressiùs asserit *n. 67. ad can. Bulla 11. Suarez lib. 5. defens. fidei cap. vlt. à n. 30. Azorius tom. 1. inst. moral. lib. 5. cap. 14. q 4. et alii.*

55. Quibus non obstantibus, mirum est, quàm multi, & quàm multis adminiculis prætextum hunc fulciant, & tueantur, quos citat Suarez loc. cit. referunt, & sequitur *Salzedo ad pract. criminalem Diaz cap. 103. Ceuallos in trac. cognitionis per viam violentia Viualdus 2. p. Candel. aurei in explic. Bulla Cœnæ ad casum 24. Souza relec. Bulla disp. 78.* fundantur autem in iustitia prætextua necessitate defensionis, & vtilitate Reipublicæ, si innocentes vindicentur, siquidem, inquiunt, quòd vi opressi à Iudicibus Ecclesiasticis possint recurrere ad laicos, vt compellant ad absoluendum ab iniustia pœnis, ac grauamine, hique recipere, & cõpellere, est de Iure naturali, ac Diuino; quòd vult innocentiũ indemnitati prouisum iri, & vim repelli vi, etiam contra proprium patrem, permittit *l. vt vim vi ff. de Iustitia, et iure*, quare cum Episcopi extra Italiam, longè à Romana Curia, ad quam facilè non potest dari recursus, sed cum maximia tantùm expensis; & post longam vexationem, sua sæpius potestate abutantur, rationi consonum erit, vt ad publicam vtilitatẽ, & innocentium defensionem, alius Iudex, nimirum laicus, possit sese ingerere. Quãquam enim immunitas ecclesiastica in genere est de iure *Diuino*, in particularibus tamen casibus sub ius cadit humanum; vt si vtile, & necessitas Reipublicæ expostulet, cedere aliquando immunitatem, id censeatur ius humanum permittere; sic licèt exemptio à tributis, Clericis cõueniat iure *Diuino*, permittitur tamen, Reipublicæ exigente necessitate tributa exigi. *Cap. non minus de immunitate Ecclesiarum*, Sic licèt sit pariter de iure Diuino exemptio ab oneribus personalibus, ciuilibus, ac militaribus, permittitur in casu necessitatis, acciri Clericos ad custodias mœniorum. *Cap. peruenit eod. tit.*

Ita autem arguunt, qui habet ius ad aliquem finem, habet, & ad media, remediaque opportuna, quibus talem finem consequi, atque tueri possit, *ex S. Thoma 2. 2. q. 44. art. 1. et Arist. 3. Ethic*, vt in simili argumentabamus cap. ant. ad *§. Quid illa etc.* at *Principes* iure habent, tranquillæ Reipublicæ gubernationi, & subditorum indemnitati prouidere, poterunt igitur iniustè oppressos, etiam ab Ecclesiasticis protegere, eorumque causas, iustè, nè sint agitatæ, discutere. Ad hoc enim tenentur, qui temporale dominiũ hac conditione & onere à Republica acceperunt vt oppressos quoslibet propugnarent, cuius etiã tutelæ loco à subditis recipiunt tributa, ac subsidia; vt enim homo, non solùm, dum toti corpori, sed etiam membro alicui vis infertur, vim potest repellere, ita Republica, ac Princeps particularibus illatas iniurias propulsare. Sacræ siquidem scripturæ, & Canones Principibus sæculi tutelam hanc frequenter demandant *Ierem. 22. Audi verbum Domini Rex Iuda, facite iustitiam, et liberate vi oppressos de manu calumniatis.* & cap. 22. *Iudicate mane iudicium, et eruite vi oppressos etc.* psal. 81, *eripite pauperem, et egenum de manu peccatoris liberate.* Et *can. Regum 23. q. 5.* dicitur *officium eorum esse facere iudicium, et liberare vi oppressos de manu calumniarum, et can. Filiis, et nepotibus 16. q. 7.* permittitur, quòd, si Clericus iniustè Ecclesiæ res administret, fiat ad Regem recursus *can. Administratoris 23. q. 5.* de potestatibus sæcularibus in hæc verba statuitur, *quoties ab Episcopis, et Ecclesiasticis viris conuenti fuerint, eorum quærimoniae attentius audiant, examinent, ac diligenti studio corrigant*, simile habetur in *can. Principes 23. qu. 5. facit cap. Petimus 11. qu. 1. can. Christianis ead. c. et q. c. Quidam Monachi can. Probinum 16. quæst. 1. can. Maximianus 23. quæst. 3. cap. non licuit 17. d. cap. Boni Principis 96. d.*

Confirmant *Ceuallos, et Couarruuias cap. 35. pract. qq.* ex eo quòd Iurisdictio Ecclesiastica, quæ primæuo *Iure* ad temporales Principes, simul cum reliqua omni spectabat, per *Deum* ab eis ablata est, ac *Petro*, & successoribus collata, Quibus ea abutentibus, debet ad suum redire principium *arg. l. qui res §. aream ff. de solut.* & sententiæ sapientis, *Regnum de gente in gentem transfertur propter iniustitias, et contumelias, et diuersos dolos, Ecclesiastici cap. ....* nec enim Iurisdictio Ecclesiasticis data est in destructionem, sed in ædificationem; vnde ab ea decidit, qui destruit ex *cap. 1. De Officio Ordinaris.*

His addunt prætextum hunc adhuc assumpsisse robur ex temporis præscriptione, tolerantia *Pontificis*, & vsu communissimo omnium ferè nationum; non leuiter enim suffragatur, videri temerarium, censere omnes Iudices sacrilegos; ac fuisse tanto tempore permissum, si tantùm haberet absurdi, & inconuenientia; vel sanxisse Principes, quod irritum erat, ac impium, cum in legibus condendis, vis æquumque in primis attendatur, nec in eis sine debita consultatione procedatur, siquidem in facto Principis non præsumitur peccatum malitia. *Porrò* vsum hunc apud cuncta ferè orbis tribunalia vigere, restatur *Salzedo loc. cit.* referens pro Curia Delphinatus *Papeus in decis qu. 1. 71. et 85. Franc. Marcb.*

Mareb. qu. 190. *et* 512. pro Curia Burdegalensi *Boerius q.* 69. *nu.* 13. pro Neapolitana *Afflictus ad consuetudines Regni decis.* 2. *num.* 10. *et* 11. *decis.* 14. *et Grammatic decis.* 78. Pro Mediolanensi *Alciatus consil* 24. *n.* 1. Pro Pedemontana. *Menocchius De recuperanda possess. remedio* 15. *num.* 210. *et Osacbus decis.* 36. pro Burgunda *Cassanæus in consuetudinibus rubr.* 1. §. 5. pro vniuersa Gallia *Rebuffus in comment. consuet. Frãcia* 3. *tom, tit. de possess. benefic. art* 8. *glos.* 2. *Grassalius lib.* 2. *regalium Franciæ iure* 7. *Aufrerius in Clementina* 1. *reg.* 2. *fallent.* 3. *De officio ordinarii Guillelmus de Benedictis in repet. cap. Raynutius in vers. et vxorem nomine Adelasiam nu.* 39. *De testamentis* Pro Hispania *Nauarrus in c. cum contingat. remed.* 1. *de rescriptis Auendagnus De Mandatis reg. p.* 1. *c.* 1. *nu.* 32. *et Couarr. loc. cit.*

56 Age tamen ex opposito ostendamus, non esse tantam in hoc prætextu æquitatem, & decẽtiam, quanta supponitur. In primis enim necessitas iustæ defensionis viget, quando certò constat, illatam esse iniuriam & iniustitiam; præsumptio enim oppositi semper est pro Principe inferente, quia in facto illius non præsumitur delictum, vt pro relata sententia argumentabantur assertores illius; Id quod in proposito est maximè attendendum; quia periculum offendendi ecclesiasticam libertatem, si deinde contingat, nullam reperiri iniustitiam, est omninò vitandũ; præsertim cum Ius canonicum *in cap. cum sit generale. De foro compet. cap. Clericis. De immunitate Ecclesiarum in* 6. & alibi, potius præsumat, laicos sese ingerere in Clericorum offensam. Imò cum in casu dubio habeat Iudex potestatẽ coercendi, ac infligendi pœnam; vt foret certũ, iniustitiam fieri, oportet, nullam esse sententiam, quæ manifestæ iniustitię ecclesiasticum Iudicem non argueret. Verùm laicis Iudicibus, de quibus loquimur, dum se interponunt, vt plurimum certò non constat de iniustitia; quia, admissa recurrentium appellatione, examinatur, sit ne vis illata, nec nè; vt ex dicendis fiet liquidum; defectu igitur huius conditionis defensio non est necessaria.

Exinde verò, tueri oppressos in causis ecclesiasticis fortè ad laicam potestatem spectaret, si id per ecclesiasticam fieri, non esset Iure cautum at prouidetur in sacris Canonibus, vt Clericus opprimens conueniatur coram Episcopo: hic autem coram Archiepiscopo *cap. ad reprimendam. De officio ordinarii et cap. Sacro. De sent, exc.* Archiepiscopus coram Primate *cap. Antiqua. De Priuilegiis.* Primas coram Legato, vel Nuntio Apostolicæ Sedis; aut tandem procedi potest per viam supplicationis ad Summum Pontificem de qua infrà. Non est autem dicendum inter tot neminem reperiri; qui iustum ius dicat, & ab oppressione liberet, nec adduci possum, vt arbitrer, sæculares Iudices in repellendis iniuriis diligentiores fore ecclesiasticis; quamobrem non seruatur moderamen inculpatæ tutelæ, quod natura, & leges seruari præcipiunt in propulsanda vi, adest siquidem melior via, per recursum ad Superiorem Iudicem ecclesiasticum, sicut enim in foro laico gradatim appellationibus proceditur, nec statim incompetens Iudex aditur. Ita Canones non concedunt, postulari auxilium à sæculari potestate aduersus Clericorum insolentias nisi cùm per se Ecclesiasticã remedium adhibere non valet. *can. Filiis* 16. *qu.* 7. vbi primùm ad Episcopum, tùm ad Metropolitanum, deinde his nil proficientibus, ad regem datur recursus. *can. placuit eadem causa, et quæst. canon: quo ausu cap. Si quis Episcopus* 23. *quæst* 3. et alijs similibus.

Sed neque seclusa hac mira Canonum ordinatione deuoluitur causa ad laicale tribunal; tùm quia hoc non est capax iurisdictionis in materia Ecclesiastica, nec necessitas, si adsit, iurisdictionem confert, præsertim incapaci, tùm quia, ipso laico, per vim subditos opprimente, non deuoluitur iudicium ad alios, si sit absolutus, & superiorem non agnoscens: Ecclesia autem absolutissima est, et independens, *extr. vnam sanctam, De maior. et obedientia cap. qualiter; et quãdo* cum similibus. *De Iudiciis*: nec semper verũ est, vim vi licere propellere, accipitur enim illud axioma de vi accepta à persona priuata, priuataque potestate lædente; non autem à Iudice per viam forensem, & publicam auctoritatem, iuxta *l. qui restituere. ff. De rei vindicatione, et l. iniursarum ff. De iniuriis, et glossam in dicta l. qui restituere,* dicentem; *itaque vim illatã ab homine priuato posse more iure depellere, non autem ab eo cuius Imperio subiecti sumus.* Sed *quid si à potestate, et iniustè? respondeo pati debemus etc.* Aduersus Iudicem, etenim repellere iniuriam; non habet moderamen inculpatæ tutelæ; quia maius est damnum, & pręiudicium, quod publicam potestatem lædendo Reipublicæ infertur, quàm priuatum oppressi detrimentum; vnde non est licitum, tueri se metoccisione Principis, vim inferentis, præsertim, si graue futurum sit Reipublicæ incõmodum. At vsurpatio Ecclesiasticæ iurisdictionis, quæ necessariò intercedit in prohibitione huius violentiæ, est, vt dicebamus, grauiter Ecclesiæ iniuriosa, & inconuenientium multorum origo, igitur prætermittenda.

Tandem nec ex eo seruatur inculpatę tutelæ moderamen; quòd maior vis infertur, quàm opus sit; quandoquidem, cunctis Ecclesiasticis negligentibus, si interpositio laici est necessaria, nõ tamen erit necessaria auctoritatiuè, & iudiciariè facta, cum vsurpatione auctoritatis Ecclesiasticæ; quia idem fieri posset per vim priuatam, & sine actis Iudicialibus; sola enim necessitas non confert Iurisdictionem, vt cernere est inter personas priuatas, quarum nulla ex iniuria ab altera illata, in eam acquirit Iurisdictionem, qua iniurium propulsat.

57 Occurri potest ex opposito, ex interpositione laicæ potestatis nullam reperiri ecclesiasticæ læsionem; nam defensio hæc necessaria non assumitur, vt alteri præiudicialis, & per vsum ordinariæ auctoritatis, qua cætera discutiuntur; sed per viam defensionis, qua priuatus etiam, si valeret, eodem se defenderet modo; & per potestatem extraordinariam. Videntur autem in tantum hæc fieri auctoritatiuè, quia fiunt à Principe, vel Iudice, qui auctoritate pollet; non præsumi-

ta.

tamen ipse, tanquàm qui sua auctoritate id possit; sed vtitur auctoritate, quam aliunde habet, ad factum priuatum, & dicitur potius potestas, sicut vis, & potentia ipsiusmet priuati oppressi, qua, per se ipsum se tueretur, non inuoluit auctoritatem. Imò addit. *Sousa loc. cit. nu. 8. Zeuallos tom 4 qq. practic. qu. 897. nu. 121. Cordula in summa qu. 35.* tantùm abesse, vt iniuria ecclesiasticæ Iurisdictioni inferatur, quin potius in fauorem causæ, & Pontificis cedere, si violentia, quam Pontifex non intendit, prohibeatur, & *Salcedo loc. cit. §. præterea*; ait, quod si res hæc recto animo perpendatur, summo potius honore afficitur Iudex superior, ad quem à grauamine inferioris, renuentis appellationi deferre, est appellatum; nam sæculares Principes, eorumque Senatores minimè cognoscũt de iustitia, vel iniustitia appellationis, ad superiorem deferendæ; sed de vi Inferioris cognoscitur, vt appellationi prosequendæ aperiatur aditus, & sic ius Superioris seruetur, quod impedit Inferior, renuens appellationem admittere, & partem grauans. Et quamuis prohibitio violentiæ, & defensio fiat seruata forma iudicij, non est id, vt aliquid incompetentis auctoritatis vsurpetur, sed quia via iudicialis est æquior, & melior; quarè si per epicheiam ob commune bonum Reipublicæ, quod maximum in vindicandis oppressis, & æquitate curanda, consistit, censetur permissa aliqua prouisio ad violétiam prohibendam; cum, quod lege prohibetur, necessitas tribuat *arg. cap. per. uenit. De Immun. Eccles. & cap. Si quis propter necessitatem. De furtis*; sequitur etiam, illam permitti via iudiciaria, quæ aptior est, minusque iniuriosa, quàm manifesta vis; in nuda enim vi facilius contingere potest, vt quis ex propria passione prætendat, se grauatum, cum non sit; Quòd si iuridicè procedatur his inconuenientibus itur obuiam.

58 Quæ quidem, satis rationabiles (quod appareant) excusationes, vt roboris aliquid habeant, ex quo saltem à præsenti excommunicatione, quæ solam auctoritatiuam interpositionẽ coercet, reddant immunem; videndum est, an verum assumant, nec ne, considerandumque esset (vt cap. ant. dicebamus) primò quid ordinariè fieri deberet; exinde quid concedatur casu necessitatis vrgente, tertiò quando nam necessitatis casus dicatur adesse, & examinandum, an vsus iste prohibendi violentiam fiat etiam sine necessitate, & an in casu necessitatis debitum seruetur moderamen. Certè hæc duo ægrè possunt disiungi, quod quis se ingerat iudiciariè, vt cognoscitur, & non se ingerat auctoritatiuè, nullus enim potest iudiciariè procedere, nisi ex auctoritate, quam habet, vt in *Rubr. ff. de Iurisd. omnium Iudicum*.

Exponamus nunc ex Couarruuia praxim, quam asserit cæteri enim auctores nõ adeò expressè loquuntur, *Vbi*, inquit, *lis agitur apud Iudices* Ecclesiasticos, etiam inter Ecclesiasticos, qui per sententiam condemnatus appellat ad superiorẽ, si Iudex non vult appellationi, deferre, sed literis executorialibus contra eundem expeditis pro executione sententiæ variis afficiat censuris, ac pœnis; tunc, ex simplici querela, coram Regiis Auditoribus per ipsum appellantem proposita, dantur literæ Regiæ, quibus Notario Ecclesiasticæ Curiæ sub certa pœna præcipitur, quatenus infra breue tempus acta transmittat, et interim rogatur Iudex Ecclesiasticus, vt per aliquot dies appellantem à censuris absoluat, donec causa appellationis, an iustè, vel friuolè fuerit interposita, discutiatur. Et, si compertum fuerit appellationem esse friuolam, causa ad eundem Iudicem Ecclesiasticum remittitur; si autem iustè interposita fuerit appellatio, tunc repellitur violentia illa, & iniuria contra Canonicas sanctiones illata, & præcipitur Iudici ecclesiastico, vt appellationi deferat, excommunicatum absoluat, & omnia ad pristinum reducat. Additque Ecclesiasticos Iudices vim inferentes, ni regijs pareant mandatis, iuberi à Regno exire, expoliarique etiam bonis temporalibus, ac priuilegiis indigenarum, iuxta *constitutionem Hispanam l. 5. tit. 1. lib. 3. ordin. antiqui*, et *Salzedo l. cit.* ait, vsque adeò procedi, quod in huiusmodi cognitione locum habet expensarum condemnatio contra vim inferentem, imò etiam, quod, si Clericus iustè timeat coram suo Episcopo, vel eius Vicario comparere, potest Regios consiliarios supremos adire, ab eisque literas Regias petere, quæ concedi solent, quibus præcipitur, ne grauetur; sed quòd, seruato iuris ordine, prædicti Ecclesiastici iudices procedant. Eiusdẽque praxis meminerunt *Lopez, Ceuallos, Gutierez, Auendagno*, & alij.

59 Hæc autem si ita se habent (vt omittã, non interuenire necessitatem defensionis huiusmodi, quia hæc fiunt, neglectis superioribus ecclesiasticis, ad quos esset recursus) non est assignabilis aliqua differentia à modo procedendi, dum quæritur de violentia inflicta à Iudice laico inferiore, et subdito, ac dum repellitur violentia, prætensa à Iudice ecclesiastico; siquidem videntur acta, processus, decreta, examinatur meritum causæ, prohibetur Iudex, ne vlterius procedat; fertur sententia, lata prius rescinditur; Iudex in expensis plectitur; coercetur exilio, mulcta, expoliatione; fit executio, & cætera omnia, quæ in qualibet alia causa competenti fieri solent. Porrò si Iurisdictio nomenclaturam sortitur à Iure dicendo *ex l. 1. §. damus ff. de suspectis tutoribus*, non video, quo pacto, his actionibus, non dicatur ius, & quomodo hæc sit nuda defensio facti, non Iuris; similisque ei qua priuatus, viribus & potentia, iniuriam propelleret; certè qui se prætendunt vi oppressos, recurrunt ad hæc Tribunalia forensia, quia habent Iurisdictionem, imò & Tribunalia adsunt, solummodò ad violentias arcendas instituta, Tribunal autem non erigitur, nisi auctoritatiuè, ab eo qui auctoritatem habet, & ad finem auctoritatis exercendæ, vnde, aiunt *Suarez loco cit. num. 35. & Bonacina nu. 10.* esse verbis illudere, prædicto modò se ingerere, & dicere postmodum agi extraiudicialiter; quid enim est iudicialiter procedere, nisi auocando causam publicè examinare? quod si alius sit modus defensionis per vim, sine actis forensibus hic erit extraiudicialis, quem quærimus. Verum quidem est (vt ait *Bonacina*) non semper eandem omninò

ninò seruari solemnitatem Iudicij ; semper tamen Iudicium intercedit,& illa variatio,inquit, est prætextus ad tegendam vsurpatæ Iurisdictionis ecclesiasticæ labem , sub nomine extraordinariæ cognitionis. Vnde non rectè assumitur in his non manere læsam Ecclesiæ auctoritatē, quin potius protegi, ac defendi,vt ait *Ceuallos*;quoties enim quis se ei opponit, semper læditur; quamobrem si priuata etiam vi , multò magis ea , quæ speciem , & conditiones iudicij præsefert ; & sicut nemo diceret non remanere læsam Imperatoris iurisdictionem,si alius Princeps,de causis ab eo examinatis, ac definitis , via iudiciaria cognoscere velit,etiam si non prætenderet , se id facere posse, tanquàm aliquid, quod ordinariè, & competenter ad se spectet; ita in proposito, etiam si dicatur, Iudicem laicum non agere,tāquàm qui prætendat ex sua auctoritate posse cognoscere, sicut cæteras causas,sed tanquàm eas, ad quas ex necessitate extraordinaria compellatur; non fit, quin agat auctoritatiuè, & per consequens inferat ecclesiasticæ Iurisdictioni præiudicium. Rogarem enim libenter Iudicem hæc agentem, videatur nè sibi, iniustè se ingerere,eo modo , quo Princeps inferior cognoscit , se non debere de causis Imperatoris cognoscere , licèt ex improbitate id faciat; vel potius iustè,quatenus ad se spectet innocentes subditos ab oppressione tueri, quomodo potest Princeps arbitrari , ex officio ad se spectare rescindere Imperatoris sententiam, si suum subditum grauet.Si primum eligat, iam corruit iustitia prætextus,cui innitebatur; si secundum , quæ quis faciat ex officio , faciat qua Princeps , ac Iudex est , non potest non facere auctoritatiuè ; quia in hoc distinguitur officium personæ publicæ ab officio personæ priuatæ , vt in simili adnotauimus cap. ant. præterquam quod auditur etiam in eodem Tribunali querela ecclesiastici,se oppressum prætendentis; ecclesiasticus autem non est subditus, vt ex munere principandi ac iudicandi, spectare possit ad laicum Principem, vexationem eius ecclesiastici redimere,& violentiam prohibere; insuper autem vt ex *Salzedo* retulimus, sæpius se ingerit laicus,etiam ante factam violentiam, ob solum metum illius; quæ omnia non possunt non redundare in Ecclesiasticorum Iudicum iniuriā. Et licèt concederemus, interpositionem hanc aliquando in fauorem causæ, & Superioris, ad quē appellatur, resultare , meritò tamen generaliter erat damnanda, tùm quia eam per Ecclesiasticos fieri curandum esset, tùm quia necessitate vrgente, sine vsu auctoritatis exercenda est ; tùm tandem , quia nec superior , nec Summus Pontifex deinde informatur, vt esset necesse, & præcipitur in Canone, vnde *Nauarrus in Manual.cap.27. nu.70.* licèt de aliis dubitet,satis tamen, inquit, videri certum, innodari eos , qui literas, & executiones prohibent, nil deferendo Superioribus Ecclesiasticis, ad quos esset appellandum, idemque tenet *Sousa loc. cit. & concl.* 1, inquiens nō excusare prætextum violentiæ prohibendæ,si adsit superior ; quia prætermisso sine causa competente Iudice , ad quem violentiam spectat arcere, impeditur ordinarius cursus causarum; quod confusionem dicit, & Iurisdictionis ecclesiasticæ præiudicium. Negari tandem, potest in materia Iurisdictionis viam, & formam iudiciariam esse meliorem ; licèt enim aliunde in ea æquitas , & iustitia magis seruetur,ac reluceat,quàm in modo procedendi per vim,quia tamen illa innoluit vsurpationem, & læsionem alienæ Iurisdictionis, Ecclesiasticæ nimirùm, quæ à laica imparticipabilis est, ideò potiùs auctoritatiua interpositio interdici debuit, quàm priuata;nec est sufficiens titulus præsumptus seruandi bonum ciuile Reipublicæ, quia præponderat spirituale bonum libertatis ecclesiasticæ , quam lædere grauius est malum.

Dicent aliquando causam expetere actus Iudiciales, & Iurisdictionis , vt non possit sine illis terminari; quod si nolit , aut nequeat Iudex ecclesiasticus, superior eo, qui violentiam intulit, illam redimere, tunc poterit laicus se ingerere, etiam auctoritatiuè.Sed respondetur primùm,id concedi posse , eo casu admisso, cum periculum est in mora,non est alia via propulsandi iniuriā, causa est magni momenti , nec potest ad Pontificem dari recursus , si tandem auctoritate sit opus , vt assumitur ; de quo casu egimus cap. ant. Aliqui tamen ex aduersariis, vt *Sousa concl.* 2. *et* 5. absolutè volunt, licitum esse auocare , & se ingerere auctoritatiuè, imò & coercere Iudicem ecclesiasticum post Regis supplicationem non acceptatam, ablatione bonorum,quoties periculum est in mora, aliàs,inquit *Sousa* , nunquam violentia tolleretur , nec Iudices Ecclesiastici Regis supplicationi parerent. Quod reiicitur ex eo quòd sola necessitas non dat auctoritatem , vnde semper minùs , quoad fieri potest, auctoritatis est impendendum ; quòd si aliqua sit opus , manet obligatio informandi Pontificem , alioquin Censura non effugitur.

61 Supplicatio autem Regis ad Iudicem, si simplex supplicatio est, nec data sub nomine dignitatis, & officii , non est incongrua , at si est supplicatio, cur obedire ecclesiasticus tenetur , renuensque compellitur, & mulctatur ? Diximus quidem cap.ant non esse improbabile,in his casibus mentem esse Pontificis, vt laicus Princeps subingrediatur oneri iniustitiam arcendi; at id intelligendum est modo , minùs auctoritatiuo , quoad fieri possit , illa autem imperiosæ supplicationis via non videtur inter alias aptior,& decentior; vnde hunc procedendi modum , non inficiatur *Sousa* esse cum scandalo , dum asserit in rebus parui momenti violentiam non esse prohibendam, quia maius tunc est scandalum , quàm vtilitas; videtur tamen scandalum occupationis Ecclesiasticæ iurisdictionis semper esse grauissimum,vt præponderare habeat causis magni etiam momenti vt nu. . . . . dicebamus.

Dicendum secundò , nobis non videri effingi casum , in quo simplex violentiæ prohibitio fieri nequeat priuata ope, queat autem auctoritatiue, vt consideranti erit obuium. Dixi *simplex prohibitio*,quia si aliàs causa cognosci ritè , & secundum vsum forensem discuti nequit absque eo , quòd intercedat Iurisdictio, nil refert : quia firmatum est non posse in his laicum cognoscere, ac discutere,sed ad summum nudè prohibere manifestam vio-

violentiam, quòd adnecsarlis videtur esse satis.

Tertiò addendum dato per impossibile, quòd absque vsu auctoritatis laicæ non possit vexatio redimi, etiam si nullum aliud adsit remedium, auctoritas tamen non videtur tunc interponenda, sed violentia potiùs à Iudice laico permittenda, cuiuscumque sit, tùm quia auctoritas in causis Ecclesiasticis, nec licitè, nec validè, nec legitimè interponi potest, vt explicatum est, tùm etiam quia potuit prohiberi, non obstante quod aliundè validè, ac legitimè interponeretur vt præsenti esse factum clausula satis ex dictis constat, saluo solo prætextu supplicationis.

62 Hinc capienda resolutio quæstionis illius, quid nam liceat, cum renuit Pontifex iniustis vexationibus prouidere, aut ipsemet manifestam iniustitiam, et violentiam infligeret ex improbitate, quem casum faciliùs consideratione fingi posse, quàm re ipsa euenire, arbitror. *Victoria* enim *De potestate Papæ & Conciliis propos.* 22. cui adhærent *Sousa, Vivaldus, & Cevallos* locis supra citatis, existimat, ei auctoritatiuè resisti posse, & per iurisdictionem laicam impediri. Nos verò cap. ant. ad clausulam 1. on......, diximus iniustitiam, iniuriamque eo casu æquanimiter perferendam esse, si monitus, & exoratus adhuc tamen non acquiescit; quamquam, quoad Censuram, præsens effagiatur, si, sine vsu auctoritatis, quis eius literis, ac mandatis resistat, & impediat. Siquidem Pontifex nulli Principum subesse potest, nec ab aliquo reprehendi, nisi ad summum erret contra fidem, *Can. si Papa 40. dist. Can. nemo q. 9. 3. extrau. Vnam sanctam de maioritate, & obedientia*, quem tùm errare non posse ex multis, potissimum ex eo, quòd à nemine iudicari queat tom. 2. demonstrauimus: inuertitur enim ordo naturæ si minor maioris defectus, & iniustitias iurisdictionaliter velit tollere, vt bene probat *Marta de iurisdictione p. 4. cas. 146. nu. 12. & 13.* Tunc non suffragare ius naturale, quod vim, quomodocumque liceat repellere, patet ex supradictis. Ita sentiunt *Turrecrem lib. 2. de Ecclesia cap. 106. Caietanus in opusc. de potestate Papæ c. 26. Sylvester* referens *Paludanum in summa ver. Papa q. 4. vers. & ad. de Azorius l. suprà citato q. 6. Alterius col. vlt. Duardus q. 12. Fillius. n. 254. Bonac. nu. 24.*

63 De eo autem casu, quo Iudex laicus requiratur in terris Hæreticorum propellere iniuriam, & vexationem, dùm alius non est competens Ecclesiasticus, nec Summus Pontifex potest consuli, aut nequit remedium adhibere, diximus cap. ant. ad clausulam 1. Scilicèt tunc permitti quod recta ratio, & naturale lumen præscribit. Negat tamen *Bonacina q. 14. punct. 2. n. 2* Iudicem Ecclesiasticum, aut Clericum opprimentem tunc conuenire posse coram Iudice laico, etiam si iure defensionis; tùm, inquit, ob præiudicium libertatis Ecclesiasticæ, quæ bono priuatorum, regulariter loquendo, præfertur; tùm quia necessitas sola non confert iurisdictionem; tùm quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona. Id verò concedit *Suarez*, quia, inquit, ille tunc est modus suauior se defendendi, vel ius suum conseruandi, aut recuperandi, aut etiam communi bono consulendi. Vtraque sententia videtur probabilis, addit *Bonacina*, vbi necessitas, & ratio dictet, consentionem hanc Clerici apud Iudicem laicum non esse faciendam iudicialiter, idest tanquam apud eum, qui tunc Ecclesiasticam iurisdictionem babeat; sed quasi qui priuata iudicis opera vtatur; etiam si fortè Iudex indè occasionem arripiat, iudicialiter, et ex officio procedendi, quod facere non deberet, et faciens videatur ex supradictis innodari.

64 Sed vt ad rem redeamus, adhuc manet respondēdū ad illud quod subiungunt causam Ecclesiasticā non directè cognosci, sed indirectè illius capi summariam informationem, solummodò vt factum violentiæ prohibeatur, cæterùm merita causæ principalis non cognosci, nec posse Ita *Cevallos tom. 4. prac. qq. q. 897 n. 163. et 178. et Sousa concl. 3. loc. cit.* Obstant tamen multa huic etiā excusationi. Primò quod vsu receptū esse, fatentur aduersarii, vt aliquando causæ Ecclesiasticæ in totum cognoscantur, et viso processu, sententia feratur, vt testatur *Bonac. cit. §. 4. sub n. 3.* et ex suprà relatis colligi pōt. Secundò quòd vna via prohibe nr, altera permitti non debet. *l. non dubium C. de legibus cap. cum quid. de reg. iur. in 6.* quapropter sicut ordinariè, et directè inhibetur causæ cognitio, ne auctoritas Ecclesiastica lædatur, ita etiam extraordinariè, et indirectè, ne Ecclesia indirectè læda ur. *Arg. cap. fin. de priuilegiis.* Tertiò quia non tota deformitas in eo consistit, quòd summariè accipiatur causæ informatio, sed in actu etiam propulsandi auctoritatiuè iniuriam, qui est iurisdictionis, quæ in non subditos exerceri non valet, et generaliter auctoratiua interpositio in causis Ecclesiasticis interdicitur. Quartò, quia ipse etiam articulus cognoscendæ violentiæ est ex pertinentibus ad causam, et ad Iudicem Ecclesiasticum; vndè nec in eo potest persona Ecclesiastica, violentiam inferens, tanquam rea trahi ad forum laicum, vt rectè *Suarez n. 34. in fine et Bonac. loc. cit.*

65 Aduertendum postremò, quòd licet diximus, non puniri excommunicatione priuatam interpositionem, quia in præsenti Canone non est sermo de vi priuata, indè tamen non firmamus priuatam interpositionem, tàm priuatorum, quàm Iudicum, vel Principum, esse licitam, nisi seruato moderamine inculpatæ tutelæ; siquidem auctoritati Iudicis Ecclesiastici obsistere, peccaminosum est, et alias vim vi repellere non est tutum aduersus Iudicem, nec seruatur moderamen quoties adest alia via redimendi vexationem, (nimirùm recursus ad superiores Iudices Ecclesiasticos, vtque ad supplicationem Summo Pontifici directam, quæ in quolibet casu etiam non patiente moram, vt per se laicus tunc cogatur violentiæ obuiare, potest intendi;) et quoties præponderat grauius damnum, vt hic consistens in læsione Ecclesiasticæ iurisdictionis, aduersus quam videntur procedere ii omnes, qui, modis, priuatis licèt, aliquos, vel semel à violentiis propugnant; et licèt Canon non puniat excommunicatione resistenti am hanc, quoties adest intentio supplicandi Pontifici, non tamen ob id censetur, permittere, tanquam licitam eamdem resistentiam; sed potius violentia æquo esset animo ferenda, vt supra diximus, si per interpositionem

Ecclesiastici superioris arceri non potest. Quapropter quod ait *Bonac. n. 12. & 13.* in casu non patientemoram, gr. uisque imminentis damni, deficientibus Ecclesiasticis, posse quemlibet priuata vi depellere iniuriam; imò et auctoritatiuè, dummodò adsit intentio supplicandi Pontifici, admitti potest in ordine ad declinandam Censuram; at in ordine ad id, quod est licitum, et sine culpa fieri potest non est ita clarum. Quoad illam tamen particularem actionem, impeditionis literarum, habenda est ratio tertiæ partis antecedentis Canonis, vbi priuata etiam præsumptio damnatur, vt ibidem vidimus.

65 Superest ea diluere, quæ pro aduersariis n. 2. congessimus, quamquam ex dictis satis id actum videatur. Siquidem innocentium indemnitati satis ostendimus esse prouisum, eamque curandam esse per Ecclesiasticos in causis ad ipsos pertinentibus; insuper Clericos non esse subditos, vt iure defensionis ad Principes, eos spectet, protegere. Vim autem vi repellere, nec semper, nec omni via esse licitum. Quod si longè à Romana Curia in innocentium oppressione Iudices Ecclesiastici iurisdictione arbitrantur. Adsunt eorumdem Superiores, & patet recursus ad Romanam Curiam per appellationem, qui semper est facilis, licèt personalis accessus habeat aliquid incommodi. Tandem, omnibus negligentibus, non spectat ad laicos auctoritatiuè prouidere, vt diximus, & latiùs dicitur in sequētibus, quia Ecclesiastici sunt maiores, & omninò à laicis independentes; quemadmodum non spectat ad alios Principes, Regis, aut Imperatoris iniustitias corrigere, depellerere, ac vindicare. Verum quidem est iuri humano aliquando subdi ecclesiasticam libertatem, in iis, quæ Sacri Canones, ac Pontifices, qui soli in Diuino iure dispensare, seu declarare possunt, permittunt; at hic manifestè obnituntur, ne pro detecta iustitiæ causæ Ecclesiasticæ in seculares Iudices prorogentur; vt dicitur in *cap. Qualiter. & quando*, cum similibus. *De iudiciis.* Similiter ad Principes spectat Reipublicæ quieti, & tranquillitati consulere, & iustitiam curare; sed quoad suas causas, & subditos; At verò Clerici non sunt subditi, sicut nec laici quoad causas Ecclesiasticas; Vnde quieti, & iustitiæ prouidere, quantum ad has, pertinet ad Ecclesiasticos; aut certè si sæculares curare tenentur, id non debent per se ipsos sed inducere ad id Ecclesiasticos, vt iustum ius dicant Alioquin si Ecclesiastici per vim compelli possunt, ad tollendas penas, & Censuras, de quibus quis ad forum laicum recurreret, essent tantùm executores laicorum, & subditi; quia ad eorum nutum debe- rent reuocare, iudicare & absoluere; quòd admittere, est absurdū. Non latet, hic aliquos replicare Clericos fuisse exemptos, quoad potestatem laicorum, non autem quoad protectionem; Verùm nullius est munus protegere sibi non subditos, & ipsis Clericis aliundè prohibitum est, ad laicos confugere, iuribus alibi relatis, vt nec ex parte Principum, nec ea parte Clericorum tutela hæc sit licita. Porrò si oppressus sit laicus, ad illius protectionem tenetur Princeps; sed in causis ad Ecclesiasticā, non suam auctoritatē spectātibus, eu non tenetur; quia sacra læditur iurisdictio (nec ad huiusmodi onus potuère à Republica obligari, vt potè quod explicari non possit tamquam rem illicitam inuoluens) aut si tenetur, non nisi cum moderamine inculpatæ tutelę, quod, qualie sit explicuimus supra.

67 Scripturæ autem, & Canones, & subditorum tantummodo tutelam Principibus demandant, & hanc intelligunt sine læsione alienæ iurisdictionis, præsertim Ecclesiasticæ, quæ iuris est Diuini. Ita accipitur *can. Regum 23. q. 5. in can. filiis 16. q. 7.* Non permittitur recursus ad Regem, in eo casu Ecclesiæ iurispatronatæ, mala administratione ruentis, tanquam ad Iudicem; sed negligente Episcopo, & Metrapolitano, Patroni Regis hæc auribus intimare non differant, Quod intelligi debet, vt ipse Rex consultis superioribus Ecclesiasticis, faciliùs curet, remedium adhiberi; insinuatur enim id fieri, ratione alicuius solicitudinis, ibi, *hoc solum in salutarem sollicitudinem adhibere.* Pro quo videndus *Suarez n. 38. & Duardus q. 8. n. 7.* vbi plures alias affert responsiones. *Canone administratores 23. q. 5.* conceditur Principibus, quibus Ecclesiarum protectio à Deo commissa est, eorum gere in Ecclesias, & personas Ecclesiasticas, subditos peccantes, conquerentibus de hoc Episcopis, aliisque viris Ecclesiasticis, in quo nil apparet aduersarijs suffragans; similiter in *can. Princeps* nil aliud permittitur, quàm, ecclesiasticis, defectu brachii, & potentiæ scelera non vlciscentibus, posse brachium sæculare se interponere, sed inuocatum, vt notatur *glossa in ver. intra Ecclesiam*, de quo Canone iterum ad clausulam sequentem. *Canon petimus* casum continet cuiusdam Episcopi, renuentis plebem restituere, quàm vi iniustà vsurpauerat, & quæritur an liceat brachium sæculare afficere ad eum expellendum, & respondetur affirmatiuè, quod nobis nil aduersatur, cum adsit Ecclesiasticorum postulatio, cuius nomine à sæculari potestate Episcopus deturbatur, à denique est casus *Maximianus 23. q. 3.* In *can. Christianis*, à Pontifice aliquotum Clericorum cuidam Comiti demandatur protectio in *c. quidā Monachi & in c. Probinum*, nonnulli Monachi, publicæ quietis, & tranquillitatis perturbatores, permittente Concilio Calcedonensi, per laicum defensorem Ciuitatis expelluntur, & coercentur; hæ autem sunt particularia indulta, & commissiones, ex quibus malè quis argueret generaliter licere Principibus, oppressos tueri, etiam contra Iudices Ecclesiasticos. *Can. nec licuit*, dicitur, *secundum Canones oportere opprimi per sæculares potestates Clericos facinorosos*, sed de incorrigibilibus est accipiendum iuxta *glossam in ver. per sæculares*, & tandem in *can. boni Principis* habetur *boni esse Principis Sacerdotes honorare, ac tueri*, quod accipe, à suorum subditorum iniuriis, non à propriorum Ecclesię Iudicum violentia.

Confirmationis negamus assumptum, iurisdictionem scilicet Ecclesiasticam fuisse desumptam à sæculari, vt potè quod videatur damnatum in *Conc. Constant. sess. 15 can. 9.* Contrariam probant *Turrecrem. in can. sacrosancta n. 2. 21. dist. Bellarminus de potestate Papa cap. 34. Suarez lib defensionis fidei cap. 7 & 8. Bonacina cit. 8,*

54 *nu. Marta de iurisdictione part.* 1. & alii communissimè, & nos diximus in præludio Canonis antecedentis. sed fusius tueati sumus to 2, c. 12. Deinde eo admisso, respondemus iurisdictiones redire ad causas primæuas, non tamen in subiecta materia, quia Ecclesiastici sunt in ordine superiori ad laicos quoscunque, vnde priuilegia, aut donationes de iurisdictione eisdem factæ à laicis, nequeunt amplius ad inferiores laicos quacunque ex causa remeare, vt eodem cap. 13. tom. 2, latè palam facimus, sed detur remeare, hoc non nisi gradatim fiet, vt quemadmodum si Iudex inferior Principis Imperio subiecti eadem abutatur, non statim iurisdictio deuoluitur ad Imperatorem, sed prius ad iudices superiores, postmodùm ad Principem, eo tandem negligenti, ad Imperatorem; ita in præsenti Prælato inferiore abutente sua iurisdictione, non statim ab Ecclesia auctoritas eripiatur, sed gradatim in superiores reducatur; quare non satis erit si ab vno Iudice violentia inferatur; remedium enim per alterum, sine interpositione auctoritatis laicæ, adhiberi facilè poterit.

68 De temporis præscriptione, et tolerantia Pontificis, quale possint robur addere mori, de se malo, satis egimus suprà. Quoad amplitudinem autem, qua cuncta ferè Christiani orbis tribunalia vsus iste peruasit, fatemur, hic esse hærendum; quia non sunt de facile tot Iudices condemnandi, ex alia verò parte præceptum Canonis instat. Fortè igitur, bona fide vel ignorantia, aliaue rationabili de causa practicè multos excusari est dicendum. Nec quicquam decernimus nos de facto, sed tantùm de iure, licèt quoad leges, et constitutiones ferendas in his materiis, multos excessisse, pleno ore, affirment *Felinus & alii in cap. Ecclesia sancta Mariæ de constitutionibus; Bellarminus in resp. ad libellum*, occasione interdicti contra Venetos, editum. *Pag* 17. *Baronius sub anno* 452. & 453; *Suarez lib.* 4. *defensionis c.* 13. *nu.* 11. & *cap.* 14. *n.* 19: De quo ad Can. sequentem.

Vel aliarum prætensionum.

ELENCHVS.

69 *DErogatur omnibus prætextibus, quorum aliqui recensentur,*

70 *Quorum tamen Iustitia ab aliquibus demonstratur.*

71 *Etiam adductis plurium sacrorum Canonum Auctoritatibus.*

72 *Attamen contrarium vindicatur, tam quoad supplendam negligentiam, quàm impotentiam Prælatorum.*

73 *Ex quibus respondetur ad obiecta.*

74 *Et Auctoritates sacrorum, Canonum eluciduntur.*

69 HÆc est generalis derogatoria prætextuum quorumlibet, qua vndique Ecclesiastica Iurisdictio remanet protecta. Quia autem de aliis prætensionibus satis pertractauimus; superest, vt aliquid de prætextu supplendæ negligentiæ dicamus; licèt autē prohibitio violentiæ sit etiam negligentiæ supplemētum, quatenùs laicus se ingerit, quia *Iudex* ecclesiasticus iustitiam facere, aut iniustum damnum reuocare, ad quod tenetur, negligit; absolutè tamen est prætextus distinctus; quia negligentia, & conniuentia simpliciter consistit in omissione, secundùm quam ecclesiasticus, vel ius non dicit, vel iniustitias, ab alio Iudice inflictas, non propellit, absque eo, quod ipse violentiam irroget. Quamobrem negligētia potest esse duplex. Altera, qua Iudex ordinariè competens causas cognoscere, ac discutere, negligat. Altera, qua Iudex superior eo, à cuius sententia ob iniustitiam appellatur, negligit, ius, & æquum vindicare, & cogere inferiorem, ad iniustitias reuocandas. Affinis huic est prætextus supplendæ impotentiæ, qua scilicet Iudex Ecclesiasticus, ob potestatis imbecillitatem, non potest iustitiam exequi, & vi superare obsistentes, ac violentiam inferentes.

Circa quos prætextus recolenda in primis sūt quæ diximus cap. ant. ad 1. canonis partem nu.. . . . , obseruandum scilicet esse, vnde negligentia, & impotentia procedat; defectu ne *Iudicis* Ecclesiastici, vel potius culpa sæcularis *Principis*; qui vel Ecclesiasticis non permittat habere sufficiens potestatis brachium, vel ita ipse statuat, agatque vt indirectè in causa sit, quòd ecclesiastici nolint, aut nequeant, sese ingerere. facilius enim toleraretur prætextus, si negligentia, & impotentia esset sine culpa Principis supplentis, quàm si esset ab ipso, ex industria, quæsita, seu affectata; circa hanc autem non immorandum, quandoquidem certum est, suum nemini patrocinari dolum

Deinde statuendum, quod etiam si aliquam æquitatis, & congruitatis speciem hi præseferant, meritò tamen debuerunt damnari, vt potè quorū vsus in iniuriam ecclesiasticæ Iurisdictionis facillimè vergere possit vt ad clausulam antecedentem, & alibi in similibus ostendimus.

70 Quorum iustitia considerata, multi censuerunt, eos esse permissos, ac licitos. Hi autem ferè sunt omnes, qui in superiorib. prætextū prohibēdę violētiæ contutābantur, referūtur autē in specie *Petrus Igneus in l. necessarios. §. non aliàs nu;* 603. & *sequent. ff ad Syllanian. Guillielmus de Benedictis in repet. cap. Raynutius in ver. et vxorem decis.* 2. *nu.* 31. & *n.* 454. *De testamentis. Diaz, & ad eum Salzedo practic. criminal. cap.* 103. *Aufrerus in tract. De potest. sæculari in eccles. reg.* 4. *fallent.* 44. *Cassanæus in consuet. Burgund. rubr:* 1. §. 5. *nn.* 61. *Menochius alios referens de retinenda possessione remed.* 3. *n.* 356. *Couarr. pract. qq: cap.* 35. *Cenallos in tract. cognitionis per viam violent.* Equidem rationi est consonum, cum ius vnicuique suum sit tribuendum, curare, ne defectu eorum, qui ius dicant, causæ inagitatæ remaneant, in præiudicium innocentium, et vtile eorum, qui aliis vim inferunt, ac proinde publica ruat tranquillitas, in æquitate fundata. Quod si per aliquem prouideri debet non per alium aptiùs, quàm per laicum Principem, cui hæc Iurisdictio competeret, nisi ab eo Clerici facti fuissent exempti. Congruumque est, in publicum bonū ita conuenire, & cohę-

rere inter se potestatem laicam, & Ecclesiasticam, vt necessitate efflagitante, altera alteram suppleat. Quemadmodum ergo, exigente id communi bono, ecclesiasticus potest supplere negligentiam laici *cap. licet cap. ex transmissa De foro competenti. glossa, Abbas & DD. in cap. qualiter. De Iudiciis*, ita è conuerso licitum esse debet laico, ecclesiastici negligentiam supplere; multò autem magis impotentiam; cum protegere, promouere, ac defendere Iurisdictionem Ecclesiasticam, non solùm Principibus non sit inhibitum, sed positiuè imperatum *sess. 25. cap. 20. De Reformatione in Tridentino*, & diximus in præludio can. præced. & sic verosimiliter semper præsumi potest, velle Summum Pontificem, ad auctoritatem potestatemque Ecclesiasticorum roborandam, & ad iuuandam, subingredi, ac sese ingerere, laicam.

71 Hinc habemus *ex Isidoro in cap. Principes 23. qu. 4. Principes sæculi, nonnumquàm intra Ecclesiam potestatis adepta culmina tenent, vt per eandem potestatem disciplinam ecclesiasticam muniant, Cæterum intra Ecclesiam potestates necessariæ non essent, nisi vt, quod non præualent sacerdotes efficere per doctrinæ sermonem, potestas hoc imperet per disciplinæ terrorē. Sæpè per regnum terrenum cæleste regnum proficit, vt qui intra Ecclesiam positi contra fidem, & disciplinam agunt, rigore Principum conterantur, ipsamque disciplinam, quam vtilitas Ecclesiæ exercere non præualet, ceruicibus superborum, & potestas principalis imponat, & vt venerationem mereatur, virtutem potestatis impertiatur*. ibique glossa in *vers. intra ecclesiam*, enumerans casus, in quibus laicus habet Iurisdictionem intra Ecclesiam, sexto loco ait *item, et vbicumque ecclesiastica potestas deficit*, similia habentur *in c. res omnes c. incestuosi cap. Regum eadem c. & q.* facit *cap. si quis cum Clerico XI. q. 1.* vbi conceditur, *si noluerit episcopus litem dirimere, tunc ad ciuilem Iudicem disceptatio causæ perueniat. can. nec licuit 17. d.* vbi, post ecclesiasticorum non sufficientem correctionem, dicitur, *criminosos ne aliorum perditio esse possint secundùm Canones per sæculares oportet opprimi potestates*, vbi *glos. in fine habes hic quod vbicumque deficit ecclesiastica potestas ad brachium sæculare recurritur*, idemque habet *glossa in cap. filiis in vers. regis vt corrigat, cum per ecclesiasticum Iudicem cogi non potest 16. q. 7. & cap. 2. De regularibus cap. 1. De officio ordinarii*; & alia omnia Iura, quæ pro prætextu violentiæ prohibendæ retulimus clausula anteced. idem confirmant, pluresque ex rationibus ibidem allatis.

72 Attamen, tùm quia generalis est clausula, tùm quia solus prætextus supplicandi excipitur, non est dicendum, hunc quoque non excludi, nec obest iustitia, quam præsefert, quia etiam prætextus violentiæ prohibendæ multò iustior videtur, & tamen damnatur. Adhuc autem expressiùs reclamant Iura, *cap. qualiter, & quando De Iudiciis*, ibi, *Ne pro defectu iustitiæ Clerici trahantur à laicis ad iudicium sæculare, quod omninò fieri prohibemus* facit *can. si quis Clericus c. Placuit c. Christianis c. Clerici XI. q. 1.* Et ita prætextum hunc non excusare sentiunt *Abbas in cap. qualiter, & quando nu. 7. De Iudiciis referens ad idem Goffredum Archid. & Io. Andr. Suarez lib. 4. de immunitate cap. 12. & 34. nu. 19. & 34. nu. 7. Azorius tom. 1. instit. moral. lib. 5. cap. 14. qu. 21 Alterius tom. 1. de Cens. lib. 5. disp. 15. cap. 3. col. 6. Marta de Iurisdictione p. 4. cas. 146. Duardus hic qu. 8. Bonacina tom. 3. disp. 1. quæst. 15. punct. 1. nu. 8*, ybi alios.

Siquidem negligente vno Iudice causa in alios superiores vsque ad Pontificem deuoluitur, inter quos vix contingere potest, nullum reperiri, qui tandem expediat causam, vt in simili suprà argumentabamur; quod si per moraliter impossibile, omnes, ipseque etiam Pontifex negligat, non tamen potest causa in laicos prætogari, sicuti, supremo Principe laico negligente, non tamen ius illius ad alios Principes inferiores deuoluitur, nam defectus, ne subruatur ordo naturæ, non potest suppleri per potestatem inferiorem ea, quæ negligit *arg. can. cum simus 9. qu. 3.* & notatur in *Summa 11. q. 3.* laica porrò Iurisdictio est inferior Ecclesiastica. *cap. solitæ De maioritate, & obedientia cap. Per venerabilem Qui Filii sint legitimi. Clem. Romani. De Iureiurando. can. denique 96. d. Abbas, & DD. in cap. nouit. De Iudiciis.* Vlterius autem, dum quis incompetens se ingerit in negotiis hisce Iurisdictionis ecclesiasticæ, non facit iniuriam illi soli, qui negligit; verum toti etiam Ecclesiæ, quæ Iurisdictionem habet de Iure Diuino, vnde sicuti subditus non potest quis renunciare priuilegio attinenti ad iurisdictionem *cap. significasti, et cap. si diligenti. De foro competenti*; quia priuatorum consensu, & permissione, generali priuilegio derogari non potest, ita nec priuata negligentia præiudicare potest Iurisdictioni ecclesiasticæ, & iis, in quos defectu inferiorum negligentium auctoritas prorogatur; & hic cuncta ferè applicanda, quæ in prætextum antecedentem congessimus.

Idem dicimus de supplenda impotentia; quia si cuilibet permitteretur, iuxta mensuram auctoritatis, potestate, & brachio pollere, nulla erit vis, quàm, si superare potest laicus Iudex, non possit etiam Ecclesiasticus. Quod si aliquis ex propria culpa, vel etiam sine illa, est impotens, non deerit superior, & potentior, ad quem fiat recursus. Sed & dato ecclesiasticum omnem viribus esse sufficientibus destitutum, quis quæso est inter sæculares Princeps, qui auctoritate propria, non inuocatus, velit alterius Principis, à se independentis, specie caritatis, ac zeli iustitiæ, bonique publici, imbecillitatem supplere? quod si inter laicos id non videmus permissum, cur erit inter laicum, & Ecclesiasticum? Inuocabit quidem, dū opus erit Ecclesiasticus sæculare brachium, & hoc inuocatum sese ingeret, in quo nil est Ecclesiasticę libertati repugnans, cum nomine ipsius Ecclesiæ tunc agat, id permittunt Canones, Concilia, ac Patres; at si non inuocet, nil ad laicum; sunt enim Ecclesiæ causæ huiusmodi, quę laicum Principem non tangunt.

73 Ex quibus iam ruunt fulcra opinionis oppositæ, in superioribus enim demonstratum

est,

ca, non esse in quolibet casu, etiam Reipublicæ per necessariò, tangendam per laicos Iurisdictionem Ecclesiasticam, cum eiusdem præiudicio; itaque similiter, cur non pari procedant passu auctoritas laica, & Ecclesiastica, nec obligatio negligentiæ supplendæ sit mutua, siquidem ecclesiastica est superior, quam non condecet per inferiorem corrigi dùm Iurisdictio à Deo Ecclesiæ est collata ex vna parte independentissimè à sæcularibus; ex alia verò, ratione regiminis animarum, & publici spiritualis boni promouendi, in gradu ita supremo, vt possit in rebus laicorum sese ingerere, quoties defectus iustitiæ in Christianæ Reipublicæ detrimentum, & animarum dispendium vergeret vnde *Abbas in cap. qualiter, & quando nu. 7. De Iudiciis*, ait Ecclesiam habere iurisdictionem in temporalibus, saltem in habitu, in laicis verò non adesse in Clericos, & in res ecclesiasticas, nec actu, nec habitu, sicque à diuersis non fit illatio *l. Papinianus ff. de minor*. Denique concedimus in impotentia supplenda pro... ieri, & roborari vsum Iurisdictionis ecclesiasticæ; at non debet fieri inuitis ecclesiasticis, sed ipsis inuocantibus, & legitimè consensum præstantibus, sed insinuant Concilia, & Canones, vt Principes Ecclesiam tueantur, in his, quæ eius iurisdictionem non tangunt; in iurisdictionalibus verò non nisi ipsa postulante alias enim erit, immittere falcem in messem alienam, & velle protegere inuitum, & recusantem; quod nimiam redolet caritatem.

74 Ad textus antiqui Iuris dicimus 1. eos, si aliquid concedit laicis iurisdictionis in ecclesiasticos esse abrogatos Iure nouo decretalium, *sit. De Iudiciis, & de foro competenti*, præsertim *ab Innocentio III. cit. cap. qualiter, & quando* Ita *Glossa ibidem Abbas, & DD. ex sententia Ioannis Andr. col. 2. relati ab Azorio loc. cit. in fine, Auferrus in tract. de pot. stat. sæcul. in ecclesiasticos in fine Alterius loc. cit. col. 7. Dardus q. 8. Suarez cit. cap. 34. nu. 38. Farinacc. De criminibus q 8. n. 46. Azorius, & Bonacina vbi supra*. aduertendum enim multa olim fuisse Principibus indulta, quia Ecclesia suæ adhuc perfectum potestatis vsum non obtinuerat. Quam, tamen correctionem negat esse factam *Salzedo ad Diaz cap. 103. pract. crimin. vers. Deinde huic praxi, quia, inquit, nulla apparet correctio, quoad ea, quæ ad vim, & violentiam pertinent*. Sed certè est manifesta, dicitur enim *Percipiatis ex parte nostra Prælatis, vt laicis de Clericis conquerentibus plenam faciant iustitiam exhibere, ne pro defectu iustitiæ Clerici trahantur à laicis ad iudicium sæculare, quod omninò fieri prohibemus*.

Secundò dicimus eis aliquid permitti, & iniungi, sed vt faciant consentiente, & inuocante Ecclesia, ac nomine illius, & tanquàm auxiliatores, & defensores eiusdem, in specie id conceditur can. *Principes*, quamquàm ibi non videatur esse sermo de causis Ecclesiasticis, & de Clericis, sed generaliter de facinorosis coercendis, quod intelligendum erit quantùm ad subditos Principum, nec est sermo de supplenda impotentia Iurisdictionis, sed de vi exercenda in eos, qui consiliis, & adhortationibus Sacerdotum non acquiescunt; similis est *can. Inesinuosi*, nec in *can. res omnes* est sermo de causis ecclesiasticis, aut de Clericis, quòd si etiam de his, regia auctoritas, quæ dicitur esse interponenda, intelligitur, consentiente sacerdotali *ad c. nemo Regum*, respondimus claus. ant. Canon *si quis cum Clerico* cæteris melius suffragatur, sed ex constitutionibus ciuilibus desumptus est, vnde vel eius non est habenda ratio, vel est dicendus abrogatus, vel quòd verbum *noluerit* idem sit ac *non potuerit* iuxta glossam ibidem, quo casu, si causa prorogatur in Iudicem laicum accipiendam est, postulante episcopo. *De can. nec licuit*, diximus loc. cit. & addimus, ibi non esse specialem de Clericis sermonem, imò laicos sese ingerere, ita postulante ecclesia, & permittente. *In c. 2. De Regularibus* dicitur, assumentem Clericatum ante legitimam ætatem manere in Clericatu, si infra annum parentes ad Principem, aut Episcopum non reclamauerint; at nomine Principis intelligitur Papa, vel Prælatus superior, iuxta *Glossam ibidem*. Tandem *cap. 1. De officio ordinarii* sic habet, *Habeant Episcopi singularum Vrbium in suis Diœcesibus liberam potestatem, adulteria, & scelera inquirere, vlcisci, et iudicare, secundum quod Canones censent, absque impedimento alterius, et cum opus fuerit, publicum*, idest sæculare *connocent auxilium, non ad præiudicandù sed potius ad ea quæ Deo sunt placita, exequendum*. Refero, quia adeò est clarum pro nostra sententia, vt mirum sit, citari prose ab aduersariis videnda ibi *Glossa in vers. præiudicium*.

Seu etiam donec ipsi ad nos informandos (vt dicunt) supplicauerint, aut supplicari fecerint, nisi supplicationes huiusmodi, coram nobis, & Sede Apostolica, legitimè prosequantur.

ELENCHVS.

75 *Solus prætextus supplicationis coram Pontifice, & Sede Apostolica legitimè manutenetur, & quomodo practicandus.*

76 *Non ideò tamen excluditur supplicatio ad Iudices Delegatos, aut Ordinarios causarum.*

77 *Imò qui postbabitis ipsis immediate ad Summum Pontificem dolo recurreret, & impediret, tutus non videretur.*

77 *Sicut nec Iudex laicus impediendo auctoritatiuè, & supplicando Pontificem, vbi pars non valeret,*

75 Damnatur vltimo loco prætextus informationis, aut supplicationis ad Pontificem, si ea legitimè non instituatur, & prosequenda sit; nequis sub eo se tegat, quòd dicat, velle ad Pōtificem reclamare, vt interim prohibita pateret, cum tamen deinde supplicationem negligat prosequi. In quo læsa remanet Ecclesiastica iurisdictio. At quia aliquando iniusti grauaminis potest esse iusta querela, ideò permittitur prætextus hic supplicandi, aut informandi, quando instituitur legitimè supplicatio, cum mente eam

prosequendi; ne aditum omnem redimendi vexationem vidaatur Summus Pontifex obstruxisse; argumentum euidens, vt diximus sępius in superioribus, nullum alium prætextum, tam manifestè iniustum, quàm etiam aliquam iustitiam præseferentem, posse excusare, dum vnicus hic tantùm expressè permittitur; siquidem expressio facit generalem contrariam regulam pro non expressis. Plura circa sensum huius clausulæ habes cap. ant. ad §. *Quinè illa &c.* Hic tamen aliqua subiungenda.

Et illud primò, non solùm non sufficere ad declinandam Censuram, si quis dicat se velle supplicare, nec tamen instituar supplicationem; sed etiam, si instituat animo prosequendi, & deindè propria culpa non prosequatur. Namque Bulla prosecutionem requirit. Itaque durante effectu impeditionis, cæterarumuè actionum inhibitarum, tunc contrahitur excommunicatio, quæ ab initio patratæ actionis non fuerat inducta (quandoquidem aderat animus legitimè appellationę prosequendi), quando ille animus desinit esse. Dixi *propria culpa*, quia aliquando, defectu eorum, per quos negotium supplicationis promoueri debet, non potest eius prosecutio fieri; & dixi *durante effectu impeditionis*, quia siquis impediret, aut aliam ex actionibus damnatis committeret, animo legitimè instituendi, & prosequendi appellationem, deindè verò non institueret, aut institutam non prosequeretur, quia sinat executionem fieri, nec prosequatur impeditionem; est à Censura eximendus, licèt aliundè eximendus non fuisset, si in actu impediendi non habuisset animum supplicandi, supplicaret deindè tamen. Ratio est, quia talis impeditio, ratione illius prætextus, non fuit malitiosa, vnde nec punienda excommunicatione, nec vrget obligatio prosequendi supplicationem, quia tollitur causa, dùm permittitur executio. Durante autem effectu impeditionis, si incipiat deesse animus prosequendi, actus ipse inpeditionis, qui durat, fit malitiosus, eo modo, quo fuisset, si ab initio patratus fuisset siue intentione supplicandi, aut prosequendi, vt consideranti erit obuium.

76 Dicitur autem, *coram nobis, & Sede Apostolica*, fortè, quia in actione proximiùs expressa, literę Apostolicæ significantur. Obseruant tamen *Reginaldus lib. 9. fori pœnit. nu. 344. & Bonacina tom. 3. disp. 1. q. 15. punct. 4. §. 4. nu. 13*: Impedientem causas, literas, ac decreta Delegatorum Sedis Apostolicæ posse supplicare ad ipsos Delegatos, quod non est reiiciendum; tùm quia ipsi, sicut agunt nomine Sedis Apostolicæ, ita etiam supplicationem recipere possunt vice Sedis; tùm quia aliquando indiget informari ipse Delegatus, ad quem causæ pertinent, & cuius sunt literæ, ac decreta, ita vt, si ad eum fiat recursus, per eundem congrua fiat prouisio, tunc enim non est verosimile, Pontificem reiicere hunc modum supplicandi, & præcipere Sedem tantùm Apostolicam esse informandam, cum ipsius interpositio tunc necessaria non sit. Ob quam rationem idem etiam est dicendum de supplicatione ad alios Iudices Ecclesiasticos ordinarios, si ad ipsum causæ spectent, vel eius sint decreta; quòd ait *Bonacina* non esse improbabile, si causæ, & decreta Iudicum etiam Ordinariorum protegantur, vt protegi nos asseruimus supra, semper enim dicitur legitimè fieri supplicatio, quando non fit modo, contrario iuri Canonico, per ea, quæ latę habet *Sousa in annot. circa text. huius Canonis nu. 3. & 4.*

77 Quamobrem si quis petat, an impediens supplicando ad Pontificem, prętextu violentiæ, aut iniustitiæ prohibendæ, cum possit tamen melius; quàm impadire ad alios Superiores recurrere, innodetur, distinguendum erit, si enim quis id faciat sina dolo, quia credat ita esse conueniens, aut licitum, aut quia existimat, alium non futurum diligentem, aut potentem in prohibenda iniustiia, sicque prouidentia Pontificis opus esse; non incurret, quia generaliter prætextus iste non dammatur, quoties est cum intentione supplicandi. At si faciat in fraudem, aut vilipendium, vel odium delegatæ, aut ordinariæ potestatis, Iudicumque inferiorum Sede Apostolica, & ad retardandas causas, non videtur tutus; quia Pontifex, hunc prætextum permittendo, noluit fraudibus suffragari, aut ordinarium causarum cursum dissoluere, aut impedire.

78 Quòd si ii, contra quos literæ emanarunt ob impotentiam, aut paupertatem non valeant supplicare, recurrant autem, ad effectum violentię prohibendæ, sub protectionem Iudicum sæcularium; si ipsi auctoritatiuè impediant, tenentur ipsi supplicationem promouere. Sicuti enim existimant, iure ipsis tanquàm Principibus incumbere, prohibitioni violentiarum, & innocentium tutelæ insudare, ita id curare debent modo debito seruato, & sine læsione auctoritatis Ecclesiasticæ dum fieri potest; vt notauit *Alterius tom. 1. Cens. lib. 5. c. disp. 15. cap. 3. col. 4.*

SCHOLION.

CAPVT QVINTVM DECIMVM.

Ad Canonem excommunicantem trahentes ad forum laicum Ecclesiasticas persanat, et statutis præiudicantes Ecclesiasticæ libertati.

QVinè ex eorum prætenso officio, vel ad instantiam partis aut aliorum quorumcumque, personas Ecclesiasticas, Capitula, Conuentus Collegia Ecclesiarum quarumcumque, coram se ad suum Tribunal Audientiam, Cancellariam, Consilium, vel Parlamentum præter Iuris Canonici dispositionem, trahunt vel trahi faciunt vel procurant, directè vel indirectè, quouis quęsito colore.

§. Nec non qui Statuta, Ordinationes, Constitutiones, Pragmaticas seù quęuis alia decreta in genere, vel in specie. ex quauis causa, & quouis quæsito colore, ac etiam Prætextu cuiusuis consuetudinis, aut priuilegii vel aliàs, quomodolibet fecerint, ordinauerint, & publicauerint, vel factis & ordinatis vsi fuerint, vnde libertas Ecclesiastica tollitur, seu in aliquo lęditur vel deprimitur, aut aliàs quouis modo restringitur, seu nostris, & dictæ Sedis ac quarumcumquè Ecclesiarum iuribus quomodolibet directè vel indirectè, tacitè, vel expressè præiudicatur.

Præ-

PRAELVDIVM ELENCHVS.

1 *CONNEXIO Canonis cum antecedente, & discrimen inter utrumque.*
2 *Diuisio, antiquitas, & mutatio.*
3 *Materia, & actiones.*

1 PRosequitur Pontifex Ecclesiasticæ libertati, exemptionique à foro laico, prouidere. Ideò cum superiori Canone pro causis Ecclesiasticis directè disposuerit, nunc personis ipsis, quas ratione sacræ dignitatis ad laica Tribunalia deducere sacrilegum est, cōsulit hoc Canone, quem & sequentes vsque ad decimumnonum non interpositis solitis illis verbis Item excommunicamus, & anathematizamus, quartodecimo coniungit, quasi partes illius & spectantes ad eandem materiam, sicuti sine distinctione erant sub eodem Canone in antiquis Bullis, si credamus *Alterio 1. de Censuris lib. 5. disp. 16. sub initium*. De quibus personis licèt Cap. XIV. à nobis aliquid dictum sit, occasione causarum, hoc tamen loco directè protectio, quæ ratione personarum impenditur, examinanda est, non repetendo, quæ ibidem & Cap. XIII. diximus, hic necessariò recognoscenda. Ex quo patet præ. i. num. in quo differant antecedens, & præsens Canon, præterquam quod tractio personarum sacrarum ad forum laicum pro causis criminalibus, tanquam pars huius Canonis iterum ad Canonem XIX. pertractanda est; Si tamen intromittere se in prædictis causis ibidem damnatur quoad solam etiam deductionem ad forum, & acceptationem, quod controuertitur.

2 Habet hic Canon duas partes, & valdè diuersas, vt legenti constat. In quarum prima de personis Ecclesiasticis non trahendis ad forum laicum, vt dicebamus, cauetur; in secunda de non faciendis, aut adhibendis statutis contra libertatem Ecclesiasticam. In vtraque quātum se proferat Summi Pontificis auctoritas magis patet, quàm pluribus possit ostendi. Priorem creditur apposuisse Bullæ nostræ Iulius II. aut Leo X. cū ex antiquis Interpretibus nullus *Caietano* maior eam referat, vt facit ipse *in summa vers. Excommunicatio cap. 29.* & erat olim simul cum ea, quę nunc tertiodecimo loco collocatur, nec in substantia differt à præsenti, licèt aliqua verba non conueniant nec vnquam reperio notabiliter variatam, quod enim ait *Nauarrus in Manual. Cap. 27. num. 71. Vers. Tertia quod*, & ex eo *Sayrus lib. 3. Thesaur. casuum consc. Cap. 19. num. 5.* clausulam Præter iuris Canonici dispositionem, recenter additam esse, falsum est, cum reperiretur in Bulla, etiam tempestate Caietani vt videre est apud ipsum loco citato. Erat autem Præter iuris communis dispositionem, & sensus erat de solo iure Canonico, ad tollendam autē omnem ambiguitatem, & ansam authenticandi iura ciuilia in eo, quod exemptioni huic Ecclesiasticæ præiudicant, nouiter mutatum est verbū, ex communi in Canonicum; quia non nisi ad sacros Canones spectare potest decretum, quibus nām in casibus Ecclesiastici permittantur laicis iudicandi.

Alteram partem censetur addidisse Iulius III. cum apud *Martinum Ledesmam* primùm reperiatur, qui Bullam Cœnæ prædicti Iulij refert 2. 4. *quæst. 26. art. 2.* & desumpta est ex *cap. Nouerit. De sent. excomm.* nec fuit sequentibus tēporibus notabiliter variata; solùm enim detracta est illa clausula *Etiam prætextu literarum Apostolicarum, vsu non receptarum, seu reuocatarum*, quæ post illa verba *Quouis quæsito colore* erat in Bulla Gregorij XIII. apud *Nauarrum num. 70.* Creditur enim satis huiusmodi prætextus damnari per illam, quæ superest, Clausulam. Ac etiam prætextu cuiusuis cōsuetudinis, aut priuilegij, vel alias.

3 Materia Canonis est sacrilegium, quo offenditur libertas Ecclesiastica, vel trahendo personas Ecclesiasticas ad forum laicum, vel faciendo aut adhibendo statuta, quæ prædictæ libertati, vel iuribus Ecclesiarum derogant, vt colligitur ex textu, & Interpretibus communiter. Actiones primæ partis tres sunt, Prima trahere ad laicum Tribunal personas Ecclesiasticas, secunda trahi facere, tertia procurare quòd trahantur, & de duabus posterioribus est aliqua controuersia an sint dicendæ æquè principales cum prima, vel potius accessoriæ. Secundæ partis quatuor sunt, æquè principales. Prima statuta derogantia Ecclesiasticæ libertati, & iuribus Apostolicæ Sedis, & Ecclesiarum quarumcumquè facere. Secunda ordinare, tertia publicare, quarta iisdem vti,

Quiuè ex eorum prætenso officio, vel ad instantiam partis, aut aliorum quorumcumque.

ELENCHVS.

4 *INnodantur tantùm personæ auctoritatiuè agentes, siue principes, siue administra.*
5 *Exceptis inferioribus executoribus.*
6 *Damnantur personæ Ecclesiastica, si laica agant auctoritate.*
7 *De Collegio, ex laicis, & Ecclesiasticis mixto.*
8 *Pars, vel eius agentes trahendo aliam partem ad Iudicem, sub hoc Canone non comprehenditur.*
9 *Quilibet trahendi modus damnatur, sub illa alternatiua* ex officio, vel ad instantiam partis.
10 *Notabile quoad illud,* Ex prætenso.

4 VErbum exprimēns personas hoc Canone damnatas, generale est, & indefinitum, nimirùm, *Quiuè* Attamen ex antecedenti Canone, cui coniungitur, & ex sequenti contextu liquet non omnes damnari, sed tātùm personas publicas laica auctoritate pollentes, illud namquè relatiuum, *ex eorum prætenso officio* videtur respicere eos, qui in fine Canonis antecedentis recensiti sunt, nimirùm *Præsidentes* Cancellariarum, & cæteri, qui omnes sunt personæ publicæ; & is, qui ex officio prętendit, vel ad in-

iſtan-

ſtantiam partis exequitur, non eſt niſi perſona auctoritate publica pollens. Eſt igitur generalis diſpoſitio tantùm quoad hos; omnes ſcilicet Principes, & Reſpublicas, eorumquè Officiales Iudices, Magiſtratus &c. Particula enim *eorum* non tantùm ſumi debet vt relatiua perſonarum expreſſarum in fine præcedentis Canonis, quo modo fortè videri poſſet comprehendere ſolos Miniſtros, & Magiſtratus Principum, quia de Præſidentibus, Conſiliariis, Cancellariis &c fuerat expreſſio, non autem de ipſis Principibus, ſed etiam ſumi debet vt relatiua immediatè præcedentis verbi *Quinè*, vt ſit ſenſus, omnes, ſiuè ex proprio officio, ſiue ad inſtantiam partis trahentes &c. Ita generaliter omnes laica auctoritate pollentes cum excluſione aliorum comprehendi hoc Canone; tenent *Sayrus lib. 3. Theſaur. caſ conſc. Cap. 19. num. 4.* ex *Caietano*, & *Nauarro*, & *num. 6. Alterius Tom. 1. De Cenſuris lib 5. Diſp. 16. Cap. 1. in initio. Vgolinus De Cenſuris Bullę Cœnę par. 2. cap. 15. §. 1. num. 11. verſ. Nono. Suarez De Cenſuris diſp. 21. ſec. 2. num. 78. Duardus Comment. Bulla Cœna lib. 2. ad Canonem XV. quaſt. 10. Scortia in Bullas ſelectas Theoremat. 4: 4. col. 2. Bonacina de Cenſuris in particulari diſp. 1. q. 16. ſect. 1. punct. 4. nu. 10. Pellinetus tom 1. qq. moral. tract. 16. cap. 10. nu. 262.* Et ſupponunt alij communi er. Et ratio eſt alibi explicata, quia libertas eccleſiaſtica non læditur priuata iniuria, ſicuti publica.

5 Iam verò ex his eſt inferendum, inferiores Miniſtros Principum vel Magiſtratuum, vt executores, & ſatellites, qui perſonas Eccleſiaſticas ad forum laicum trahunt, vel trahi procurant, pura perſonali captura, delatione citationũ &c. non comprehendi. Quod etiam clariùs patet ex eo quòd dicitur *trahunt coram ſe ad ſuũ Tribunal, vel audientiam*, quod eiuſmodi executoribus accommodari non poteſt. Ita *Vgolinus loc. cit. verſ. Decimo Duardus quaſt. 28. num. 4* Quicquid contra. *Alterius eo cap 1. col. 14. in fine Bonacina dicto punct. 4. nu. 13. Verſ. quartò*, qui perperam pro ſe citat *Duardum*, & fatetur noſtram ſententiam non eſſe improbabilem *Graffius* (vt videtur) *lib. 4. Deciſion. aurear. cap. 18. num. 127. circa medium; Scortia in cit. Theorem. col. 2.* quatenùs opinantur innodari fautores Canonis, quæ eſt etiam ſententia *Tolleti*, vt videbimus *nu. 97. Alterius* autem, & *Bonacina* eo mouentur, quòd huiuſmodi Miniſtri cenſentur tanquàm pars, & manus Iudicum vnũ Tribunal ſimul cum illis conſtituendo.

Negandum autem, prædictos comprehendi tanquàm fautores, quia nulla de fautoribus eſt expreſſio, vt ex tenore eſt animaduertere, & firmabitur eo *nu. 97. Alterio* autem, & *Bonacinæ* reſpondendum, non habere locum in pœnalibus illam præſumptionem, quandoquidem ſufficit non verificari de his, quòd ex prætenſo officio aut ad inſtantiam partis trahant coram ſe, ſuumquè Tribunal, ſed ſolùm ex mandato Iudicis trahunt ad Tribunal illius.

6 In eo prædicti ſine controuerſia conueniunt, quod & aliqui ſpecialiter adnotarunt, non excludi à Cenſura perſonas Eccleſiaſticas, Principes, vel Iudices, vt ſupra, auctoritate tamen laica propria, vel alterius Principis agentes, excludi verò, ſi agant auctoritate Eccleſiaſtica quàuis iniuſtè, vel incompetenter, eo quia cauſa, vel cauſam habentes non pertineant ad eius forum *Alterius ubi ſuprà, Vgolinus eo verſ. Nonò Duardus quaſt. 1. verſ. Quoad ſecundum Bonacina punct 5. num. 2. et 3.* Quibus adde *Caietanum in Summa ver. Excommunicatio cap. 29. verſ. vbi nota. Nauarrum in manual. cap. 27. nu. 70. verſ. Quinta, in fine, et Reginaldum Prax. for. Pœnit. lib 9 cap. 23. num. 330.*

7 Et addidit *Bonacina* non innodari Collegium plurium Iudicum partim Eccleſiaſticorum, partim laicorum, ſi maior pars, vel æqualis Eccleſiaſticorum ſit, tunc enim inquit Collegium præſumi eccleſiaſticum, quia dignius trahit ad ſe minùs dignum ex *Gloſſa in cap. Quod in dubiis in verſ. Conſecratio De Conſecratione Eccleſiæ vel altaris*; & citat *Syluestrum in Summa, verſ. Collegium in initio. Duardum quaſt 9. num. 21 et Reginaldum num. 352.* Quod tamen recipiẽdum eſt tunc tantùm, quàndo non ſolùm perſonæ ſunt Eccleſiaſticæ, ſed etiam auctoritas Collegii Eccleſiaſtica eſt; ſi enim æqualis pars, vel etiam maior, imò ſi & tota ſit Eccleſiaſticorum, auctoritas autem ſit temporalis, ſeu laica, locum habet Cenſura; & è contra eſſe poteſt quòd Collegium, in quo maior pars non ſit eccleſiaſtica, polleat Iuriſdictione Eccleſiaſtica.

8 Secundò ex dictis deducendum eſt ipſam partem, vel eius Procuratores, agentes &c. qui agunt contra perſonam Eccleſiaſticam coram Iudice laico non innodari, ſi trahant, vel trahi faciant, aut procurent. Siquidem non trahunt corã ſe, nec agunt auctoritatiuè, ſed tantùm alios inducunt, vt trahant. *Vgolinus loc. cit. Reginaldus eo cap. 23. ſec. 1 in fine. Alterius cap. 1. col. 15. Duardus quaſt. 10. in initio, et quaſt. 28. nu. 4. Bonacina cit punct. 4. num. 11. Naldus in ſumma verſ. Bulla Cœna nu 31.* Ex aliis tamen Canonibus poſſunt hi eſſe innodati.

9 Cæterùm quælibet tractio ſic auctoritatiuè facta damnatur per illos duos modos, qui in præſenti clauſula exprimuntur, nempè ex officio, vel ad inſtantiam alterius. Princeps enim vel eius Officiales, aut nemine inſtante, aut aliquo inſtante trahunt, & quælibet tractio ad Iudicem fit, vel ex officio Iudicis ſpontaneo, vel ad inſtãtiam petentis iudicium.

10 Dicitur autem *ex prætenſo* officio, quia ad nullum laica auctoritate pollentem verè ex officio ſpectat, perſonas Eccleſiaſticas ad ſuum Tribunal trahere; vnde qui trahit, prætendit, ſeu præſumit magis quàm par ſit, & hunc arbitror eſſe germanum ſenſum illius verbi *ex prætenſo*; licèt *Vgolinus num. 3.* putet ex eo excuſari, qui ignoraret eum, quem trahit eſſe Clericum. Imò aliquis opinari poſſet ad incurrendum anathema neceſſariam eſſe illam præſumptionem, defectu cuius, probabiliter ſibi ſuadens (errans licèt) ſe poſſe trahere, eſſet excuſandus.

Et quidem *Vgolini* ſententia vera eſt, quæ tamen non ibi fundatur; ſed in generali capite ignorantiæ facti, quę excuſat, etiam ſi lege non exprimatur, vt alibi diximus. Illa autem a ia-

opinio non benè fundaretur, quia per eam vocem non exprimitur, damnari id solùm, quod præsumptiuè fit, sed in genere id, quod fit ex prætensione officij, quod valdè diuersum est, cum generalis prætensio esse possit sine propria, & formali temeritate.

Personas Ecclesiasticas, Capitula, Conuentus, Collegia Ecclesiarum quarumcumque.

E L E N C H V S.

11 *Quomodo dicatur ad Tribunal Laicum trahi Capitulum, Conuentum, & Collegium.*

12 *Quid sit Capitulum, Conuentus, Collegium, & quid sub iis in præsenti veniat.*

13 *Aliud est esse personam Ecclesiasticam, aliud gaudere Ecclesiastico fori Priuilegio.*

14 *Personarum Ecclesiasticarum descriptio, & enumeratio Clericalium.*

15 *Habitum Clericalem, nec Ordine, nec tonsura initiatus, gestans, non est persona Ecclesiastica, aut hoc Canone protecta.*

16 *De Conuersis, & Oblatis Ecclesiæ secularis.*

17 *De Deo deuotis, & mulieribus Diaconissis etc.*

18 *De Confratribus sodalitatum, et sodalitatibus ipsis.*

19 *De Rectoribus Hospitalium, et Confraternitatum.*

20 *De seruis, familiaribus, vxoribus, filiis, aliisquè domesticis Clericorum.*

21 *Religiosi sunt personę Ecclesiasticę.*

22 *Nouitii item.*

23 *De Oblatis, et Conuersis.*

24 *De Tertiariis Mãtellatis, aliisquè similibus.*

25 *De Eremitis.*

26 *De Religiosis militibus, seu Equitibus.*

27 *Personę Ecclesiasticæ proteguntur hoc Canone, etiam si censuratæ hæreticæ etc.*

28 *Quid si non ipsæ trahantur, sed earũ Agentes, aut Procuratores loco ipsarum.*

11 AGendum de iis, quos trahere ad laica Tribunalia prohibemur. Sunt autem omnes personæ Ecclesiasticæ, siue veræ, & indiuiduæ, siue fictæ, & communes, seu Communitatem facientes, vt sunt omnes personæ Collegiorum, Conuentuum, & Capitulorum, aliquando enim ad totum Collegium caussa spectat, & agitur nomine ipsius, licet aliquis particularis procuret, compareat &c. Sicuti ergo particulares personæ trahi non possunt, ita nec Capitula, Conuentus, & Collegia, aut qui procurant nomine ipsorum, quia ipsa trahi dicuntur. Designantur autem illis tribus nominibus omnes Congregationes, quæ vnum aliquod corpus constituunt in regimine, possessione, aut iurium participatione, etiã si alio nomine nuncupentur; expressis enim iis, quorum est frequentior vsus, cætera similia pro expressis habenda sunt *arg. l. 1. C. De Raptu Virg. Glossa singularis in Clement. 1. Ver. Præsidentes De Rescriptis.*

12 Propriùs Capitulum constituunt Canonici Cathedralium Ecclesiarum *cap. Capitulum. De Rescriptis* Conuentum Regulares *cap. eodem eod. tit.* Collegium magis generale est, comprehendens duas ante dictas, & cęteras Ecclesiasticorum Congregationes, ad quas necessariæ sunt tres saltem personæ, infrà eas enim non est Collegium *l. Neratius ff. De Verbor. signif. Glossa in cap. Nobis, et ibi Ananias nu 14, et Ancharanus nu. 17. De Iurepatronatus. Romanus Consil. 416. nu. 6. et 7.*

In præsenti igitur aduertendum, non solùm necessè esse, quòd personæ constituentes Collegium sint Ecclesiasticę, seu tales, vt Congregatio censeatur Ecclesiastica, non laica, verùm etiã vt sit propriè alicuius Ecclesiæ, seu ad aliquam Ecclesiam pertineat. Vnde excludendum esset, si daretur, Collegium Clericorum sine aliqua assignata Ecclesia, dicitur quippè non generaliter *Collegia*, sed *Collegia Ecclesiarũ quarumcũquè.*

13 Antequam autem, quæ sint personæ Ecclesiasticæ explicemus; duo sunt diligenter adnotanda. Primum, non idem esse gaudere Priuilegiis Ecclesiasticis, & esse personam Ecclesiasticam. Potest namquè esse, quòd Priuilegium exẽptionis, fori, & canonis Ecclesiasticis de iure competens, speciali Priuilegio vel alia de caussa alicui communicatum reperiatur, qui tamen ob id nõn sit propriè dicendus persona Ecclesiastica, Vnde hoc stante (quod aliqui vel non admittunt, vel non aduerterunt) non omnes, qui quomodocumquè Priuilegio fori gaudent, videntur censendi sub protectione præsenti cõprehensi, quod tamen obseruatur aliquando *Alterius Tom. 1. De Censuris lib. 5. Disp. 16. Cap. 1. dub. 6.*

Alterum est, similiter è conuerso non omnes personas Ecclesiasticas gaudere exemptione à foro Laico, potest enim esse, quòd quis aliqua de caussa, criminis puta, eo expolietur, qui tamen non desinat esse propriè persona Ecclesiastica. Cum ergo Canon sit ad tutelam priuilegii fori, dubium esse posset, an persona Ecclesiastica hic expressa, quæ aliundè hoc priuilegio non gauderet censenda sit sub hac clausula comprehendi, Verùm dubitationem hanc puto sublatam per hoc, quòd damnatur trahere personas nõn sẽper, sed quando id esset præter Iuris Canonici dispositionẽ; in iure autẽ habetur quæ persona Ecclesiastica Priuilegio fori sit expoliata. Quapropter etsi omnes personas Ecclesiasticas inpræsenti simus enumeraturi, nõ statim erit inferendum cunctas protectione huius Canonis gaudere, sed eas tantùm personas, & in iis casibus, quas, & quos ad eam Clausulam præter Iuris Canonici dispositionẽ non sumus excepturi.

14 Sunt igitur regulariter personæ Ecclesiasticæ, quæ Ordinibus Ecclesiasticis initiatæ sunt, vel Dei obsequio specialiter mancipatæ in Religione vt colligitur *ex Alterio cit. Cap. 1. Vers. Personas Ecclesiasticas*, & aliis. Inde certum est Ecclesiasticas personas esse Summum Pontificẽ, Episcopos, Sacerdotes, aliosquè sacris initiatos, & minoribus, & prima etiam Tonsura; quæ (quicquid sit, an in rigore sit Ordo, est saltem quid Ordinis seu dispositio ad Ordines ac proindè inter ordines computatur, & ita tonsuratus in partem, & hæreditatem Domini est assump-

tus, & dicitur Clericus, *c. Cleros* 21. *d.* estque aliquo modo consecratus. Nec, ex eo quòd Clerici minores non gaudeant priuilegio fori, nisi habeant conditiones *Concilij Tridentini sess.* 23, *cap.* 6. *De Reformatione*, deducitur, quòd non sint personæ Ecclesiasticæ. Siquidem cum Ordinibus Ecclesiasticis initiati sint, & sacrati, ac proindè non sint personæ laicæ, manifestè sequitur quòd sint Ecclesiasticæ, cum non detur medium *ex c. Duo sunt* 12. *q.* 1. Qua ratione etiam Clerici coniugati personæ Ecclesiasticæ sunt, etiã si in aliquibus non gaudeant priuilegio prædicto. Idemquè est de Clericis malè promotis, imò & de degradatis, qui licèt extra gradum, & dignitatem Clericalem constituantur, remanent tamen ratione caracteris, & potestatis indelebilis, de statu, & natura Clericorum.

15 Ex quibus habemus primò non esse personas Ecclesiasticas eos, qui nullo Ordine, aut sacra tonsura initiati habitum Clericalem gestant, etiam si id sit cum animo aduolandi ad statum Clericalem, & de licentia Episcopi, vt est in Diœcesi Mediolanensi in qua capiens ad statum Clericalem admitti, de licentia Archiepiscopi per annum in habitu Clericali incedit, post quem ad primam tonsuram admittitur. Nam quamuis ob animum aduolandi ad statum Clericalem sint aliquo modo Dei obsequio mancipati, & videantur esse ad instar Nouitiorum Regularium, qui Ecclesiasticæ personæ censentur per infrà dicenda nu. 22. tamen non est vnde habeamus ex solo hoc habitu quem constitui in ordine Ecclesiasticorum, cum nullo modo sit consecratus; quod certè habetur de statu, & habitu Regulari, etsi neutrum adhuc quis professus sit, vt infrà. Et hæc est opinio *Bonacinæ De Censuris in particulari Disp.* 1. *quæst.* 16. *punct.* 3. *nu.* 6. Vndè optimè infert hos non gaudere priuilegio fori, sed & trahentem ipsos ad Tribunal laicum non innodari præsenti Censura. Contra *Ambrosinum. De Immunitate Cap.* 22. *num.* 6. *et Decianum Tract. Crimin. lib.* 4. *cap.* 8. *num.* 17. asserentes gaudere priuilegio fori. Aduersus quos arguimus tùm *ex Tridentino loc. cit.* vbi ex Clericis minoribus, aut tonsura initiatis non omnes donat priuilegio fori, sed eos, qui incedunt in habitu, & tonsura, seruiuntquè Ecclesiæ, &c. Clericos verò solius habitus non recenset, tùm ex eo quod secundùm communem non gaudent priuilegio Canonis, quod tamen faciliùs participatur, quàm Priuilegium fori, vt infrà.

16 Secundò, ijsdem rationibus à fortiori cõuincentibus infertur non esse personas Ecclesiasticas hic protectas conuersos Ecclesiæ sæcularis, se, suaquè bona illi dedicantes ad seruitium etiam perpetuum, & etiamsi mutent habitum, ita vt aliquo modo distinguatur ab habitu sæculari. Ita *Altersius cit. Cap.* 1. *dub.* 6. *& Reginaldus Prax. fori pœnit. lib.* 9. *cap.* 23. *nu.* 355. *contra Duardum Comment. ad Bullam Cœnæ lib.* 2. *ad Canonem XV. quæst.* 3. *num.* 13 citantem pro se *Glossam in cap. vt Priuilegia de Priuilegijs*. Quæ tamen loquitur nonnisi de cõuersis Regularibus, de quibus loquitur textus.

Videtur tamen communior sententia apud *Syluestrum in Summa ver. Ecclesia I. sub num.* 6. §. 5. *de Conuersis*, quòd hi gaudeant priuilegi fori ex *cap. Ecclesiarum seruos* 12. *qu.* 2. Imò *Archidiaconus super Glossam cap. Duo sũt* 12. *qu.* 1. expresse ait, quòd tales, ex quo habitum mutant, personæ Ecclesiasticæ habẽtur, quod etiam dicit *Glossa in cap. Vt lex. ver. Ecclesiasticis* 27. *qu.* 1. *arg. cap. Duo sunt* 12. *q.* 2. vbi hi cum non sint laici inter Deo deuotos, tanquam inter Ecclesiasticos, computandi sint.

Sed quicquid sit, an gaudeant priuilegijs Ecclesiasticis (in quo mihi placet sententia eorum, qui volunt standum esse consuetudini, cum de iure non gaudeant) constanter retinendum est, eos non esse verè personas Ecclesiasticas. *Glossa* quippè, & Doctores accipiendi sunt, vt locuti in laxiore significatione quomodo confundunt personam Ecclesiasticam, & gaudentem Priuilegijs Ecclesiasticis, & in *cap. Ecclesiarum seruos*, nihil aliud dicitur, quàm non esse tales angarijs, seu oneribus, quæ labore corporali præstantur, grauandos, quod, ne seruitium deesset Ecclesiæ, sancitum est. Ad argumentum autem ex *c. Duo sunt*, respondendum: hos esse simpliciter laicos, quamuis deinde Ecclesiasticorũ priuilegijs gauderent. Qui porrò sub nomine Deuotorum Dei sint intelligendi, constabit ex infrà dicendis.

Non igitur hos trahens ad laicum Tribunal innodatur Censura ex hoc Canone. Nec obstat, quòd Canon, vt fauorabilis Ecclesiæ latam requirat interpretationem, ac proinde quòd nomine personarum Ecclesiasticarum venire debeant omnes, quæ sunt aliquo modo Ecclesiasticæ. Respondetur enim, vt alibi sæpiùs respondimus, Canonis excommunicantes esse pœnales, & ideò ad modum odiorum restringendos esse, in interpretatione, etsi secundariò fauorem dicant.

17 Tertiò infertur Ecclesiasticas personas non esse eos, qui dicuntur Deo deuoti, qui scilicet Dei famulatui particulariter se mãcipant, nõ tamen renunciando proprijs, nec matrimonio, nec aliquam Regulam profitendo, sicuti nec mulieres, quæ sunt Canonicissæ sæculares, Diaconissæ et cæteræ similes, nec publicè pœnitentes, aut Iesuatos, qui deferunt aliquem habitum Religiosum, nullam tamen Regulam, vt suprà profitẽtur; de quibus omnibus *Syluester loco citato §. Sextum quantùm ad Deo Deuotos, & ex illo Duardus qu.* 3. *num.* 4 *et.* 5. Asserit autem *Duardus*, ex *Syluestro* eos gaudere *Priuilegijs* fori, ac proinde putat enumerari inter Ecclesiasticas personas hoc Canone protectas. Pro quo citatur *Glossa in cap. Indemnitatibus de electione lib.* 6. *& in cap. filectæ de maioritate, et obed.* & dicitur facere text. *in cap. De persona* 11. *qu.* 1. Non puto tamen immorandum in disquisitione hac circa participationem priuilegij fori, quia videntur horum omnium instituta hodie abolita. Quòd si aliqui reperiantur, firmum sit non esse personas Ecclesiasticas, quoad exemptionem, verò à foro standum esse consuetudini legitimæ cũ expresse ius nunquàm tale priuilegium ijs, & similibus impertiuerit. *In cap. De persona* habetur, ex lege Cæsarea Diaconissas, & alias mulieres inclusas priùs coram Episcopo, quàm coram Iudice loci conueniendas esse.

18 Quarto idem deducitur de Confratribus

so-

sodalitatum, qui non solùm vt personæ priuatæ non sunt Ecclesiasticæ, sed nec etiam quatenùs Collegium, aut Capitulum Confraternitatis totius constituunt. *Felinus in cap. 2. num. 13. De foro competenti. Nauarrus consil. 3. eod. tit. Alterius hic cap. 1. dub. 3.* Nec obest, quod possint dici Collegia Ecclesiæ, quatenùs Ecclesiam, aut Oratorium habent. Tum quia Collegium ipsum debet esse Ecclesiasticum ex dictis *num.* 11. quod nisi constet aliquibus saltem Ecclesiasticis, esse non potest, cum tamen Confraternitas secundū se esse possit omninò sine Ecclesiasticis. Tum quia Confraternitates non dicuntur propriè Cōgregationes Ecclesiasticæ, cum non habeant cum Ecclesia necessariam connexionem, nec sint ei perpetuò addicti, aut in illa instituti, sicuti Capitula Clericorum, Collegia, & Conuentus Regularium.

19 Quintò idem dicendum est de Rectoribus Hospitalium, & Confraternitatum, similiumquè piorum locorum, nimirùm ex vi huius regiminis non fieri personas Ecclesiasticas, ac proinde eorum deductione ad laicum Tribunal non contrahi præsentem Censuram, quamuis cōtrouersum sit, an ad forum Ecclesiasticum pertineant, in institutione, in ratiocinijs reddendis, visitatione, &c. eo quòd loca sint pia, & subdita Episcopis, alijsuè Præsulibus Ecclesiasticis. Ita *Duardus qu. 7.* vbi optimè adnotat, quòd si tales trahantur ad Tribunal laicum in caussis, quę ad Ecclesiasticos spectant, locus erit excommunicationi ex alijs Canonibus Bullæ, vel ex Quartodecimo ratione auocationis caussæ Ecclesiasticę, aut spiritualis, vel ex sextodecimo ratione impeditionis positæ Prælatis Ecclesiasticis, ne sua iurisdictione vtantur; Quod diligenter aduertendum est in tota hac materia, tùm quatenus aliqui possunt esse de foro Ecclesiæ, licèt non sint propriè personę Ecclesiasticæ, in quorum tractationi etsi non contraueniatur, huic Clausulæ, potest alijs contraueniri, tùm quatenùs caussæ exijs sint, quę spectent ad forum Ecclesiasticum, etsi non spectent personæ.

20 Sextò nec comprehenduntur sub hoc Canone serui, & familiares Clericorum. *Alterius dicto Cap 1. dub. 6. Bonacina citato punct. 3. num. 7. et 8. Duardus ead. qu. 7. num. 13. et 14. et qu. 8. Reginaldus num. 355.* Quod generaliter admittendum est, de omnibus alijs quomodocumque pertinentibus ad Clericos, vxorem, filios colonos, domesticos, &c.

An autem, & in quibus similes gaudeant priuilegio fori dubium est. Circa quod duo videntur priùs adnotanda. Aliud scilicet esse ratione seruitutis, vel familiaritatis participare priuilegium fori, aliud ratione earumdem cogi ad iudicia Ecclesiastica, eo quia caussæ, vel crimina ad forum Ecclesiasticum spectent, vt potè versātia circa res, vel personas Ecclesiasticorum. Illud enim inducit fauorem, de quo quęrimus; hoc verò inducere potest odium, vt quando talis seruus vellet potiùs coram Iudice laico conueniri, vnde in primo casu quis iudicatur coram Iudice Ecclesiastico, quia participat priuilegium fori, in secundo verò, quia caussa de se ad Ecclesiasticum forum spectat. Non rectè ergo aliqui, ex eo quòd horum quædam caussæ coràm Iudice Ecclesiastico discutiendæ sunt, inferunt eos gaudere priuilegio fori. Secundum, quod volumus obseruari, est distinctio inter seruos Ecclesiæ, & seruos proprios Clericorum in temporalibus, de illis enim, qui Conuersi, Oblati, Donati, aut Deo deuoti dicuntur, egimus *num. 16. et 17.* de posterioribus autem nunc agendum. Hos autem multi confundunt, alij autem malè in priuilegijs priorum inferūt communicationem posteriorum, & tandem plures Doctores referuntur pro sententia affirmante seruos Clericorum gaudere priuilegio fori, qui tamen solùm loquuntur de seruis Ecclesiæ, sacro seruitio addictis.

*I*gitur est multorum sententia, quòd serui omnium generaliter Clericorum fruantur eorum priuilegio fori, si sint perpetui, vt mancipia, vel etiam in seruitio permanenti, & de domo, & mensa eorum, imò etiam Rustici, & Coloni, si easdem conditiones habeant. Secus de simpliciter seruis, ac dietim seruientibus, colonisquè, & conductoribus, qui de domo Clericorum non sunt. *Glossa, Archidiaconus, et Præpositus in cap. Clericorum 11. 11. q. 1. Glossa in c. Bot. 11. d. Hostiensis in Summa de foro cōpetenti §. Quibus ex caussis col. 61 vers Ex præmissis. Capicius decis. 12. in caussa Hirgonii. Grammaticus Vot. criminal. 33. In causa Clericorum. Barbatia in Addiction. ad Abbatem in cap. 2. de foro competent. Socinus in cap. 1. et 2. eodem tit. Maranta de ordine iudic. part. 4. dist 11. nu. 4 Sum. Angelica ver. Clericus §. 14. Cardinalis in Clement. 1. qu. 17. de vita, et honest. Baldus in l. 2. in tertio notabili Clerie. Albericus in l. 1. C. eod. Laurentius Calcaneus consil 70. Episcopus Minoricensis prax. Episc. in ver. Episcopus vers Decimoprimò in 1. part.* quos citat, et sequitur *Marta De Iurisdictione part. 4. cas 19.* vbi ait, quoad mancipia, & seruos perpetuos nullam esse difficultatem apud *Doctores*. Quibus addo *Glossam in cap. 2 ver. Minores de foro competenti*, & ex nostris. *Duardum cit. qu 8. nu. 4.* Probatur *ex text. c. Ecclesiarum seruos 12. q. 2. et c. Iudicatum 89. d. et c. 2. de foro competenti, et l. 1. et 2. C. de Episcopis, et Clericis*. Confirmaturquè à similibus, regulariter quippe libertus sequitur heri forum ex *dicta l. 2. et ex l. Assumptio. ff. ad municip.* & priuilegia concessa Scholaribus in *auth. Habita C. Ne filius pro Patre*, quoad declinatoriam fori, et alia ibi contenta, extenditur ad eorum, seruos ibi tàm ipsi, quàm eorum nuntij. Et scutifer, ac familiares militum gaudent militum priuilegio, vt notat *Baldus, et Cynus in l. 1. C. Ne Vxor pro Marito.*

Extendunt id aliqui, inter quos *Duardus nu. 10. qu. cit.* ad vxorem Clerici coniugati non solùm Græci, sed etiam Latini in minoribus cōstituti, si simul cohabitent iuxtà *Abbatem in cap. 2. num. 7. et Barbatiam ad ipsum de foro competenti, et Abbas* hoc intelligit etiam de vxore Sacerdotis latini, quando de consensu vxoris maritus separatur, & ad sacros ordines promouetur. Ratio est, quia vir, & vxor sunt vna caro, ideoquè eidem foro debent esse subiecti. *arg. l. fin. C. de incolis*. vbi vxori statuitur forus mariti, ibi, *Mulieres honore maritorum erigimus*,

& genere nobilitamus, & forum ex eorum persona statuimus. Idemque sentiendum alij putãt de filijs, imò & de concubinis per *Glossam in c. Eos qui 32. d.*

In specie autem famulos domesticos, ac familiares Cardinalium gaudere priuilegio fori tenet *Iulius Clarus prax. criminal. §. fin. q. 35. n. 11. ex Cardinali in Clement. Ne Romani de electione.* Et quoad familiares Episcoporum esse cõmunem opinionem Canonistarum *ad cap. Dilecto de officio Archidiaconi*, per illud textum testatur *Marta d. cas. 119.* quod antea testatus fuerat *Abbas in cap. 2. num. 6. de foro competenti*, vbi *Felinus*, & alij. Alios citant pro eadem sẽtentia *Clarus loco relato. Farinaccius de Inquisitionibus tract. 1. qu. 8. num. 46. Ambrosinus de Immunitate cap. 22. num. 13. Carolus de Graffis de effectibus Clericatus effect. 1. num. 128. Marius Antoninus lib. 3. variar. resolut. resolut. 37. Barbosa de potestate Episcopi 3. part. cap. 107. num 9.* vbi hoc extendit ad Notarios Curiæ Episcopalis, Fiscalem, Custodes carcerum, lictores, aliosquè consimiles. Alij tandem idem priuilegium extendunt ad duos familiares Referendariorum vtriusque signaturæ, non solùm ex generali ratione familiaritatis Clericorum, sed etiam ex speciali dispositione Pauli III. Const. debita consideratione.

Non desunt tamen, qui sentiant oppositum, *Abbas in cap. 2. de foro competenti Federicus de Senis consil. 19. Aufrerius in Tract. de potest. sæcular. in Ecclesiasticos Reg. 2. num. 36.* cum alijs adductis per *Octauianum Vulpellum in Tract. de libertate Ecclesiast. part. 3. num. 24.* per *Ioannem Antonium de Nigris in Repet. Extrau. vnic. de vita, & honestate Cleric.* & per *Clarum dict. qu. 35 vers. Quartò nota*, quos omnes citat *Marta* vbi suprà, *i.a* tamen, vt loquantur tantùm quoad famulos conductitios, non autem quoad mancipia. Sed generaliter loquitur pro hoc *Bonacina citato num. 7. et Suarez lib. 4. defensionis fidei aduersus Anglos cap. 29. num. 10.* referens ad idem *Abbatem, Felinum, Archidiaconum, et Iulium Clarum suprà citatos.* Nititur autem Suarez, quia ex vi iuris communis nullibi reperitur tale priuilegium seruis familiaribus, domesticisuè communicatum, & affert optimam coniecturam, quòd de facto post Conciliũ Tridentinum non gaudeant. Si enim Concilium *sess. 23. cap. 6. de reformat.* non vult gaudere Clericos in minoribus constitutos, nisi habeãt tales, vel tales conditiones, de quibus infrà dicemus *nu. 36.* sine quibus tamen conditionibus adhuc sunt personæ Ecclesiasticæ, multò minùs poterit seruus laicus tali priuilegio frui.

Et quidem in iure non satis expressè arbitror cautum, quòd serui huiusmodi eo priuilegio gaudeant. Quippè ex *cap. Ecclesiarum seruos 12. q. 2.* diximus suprà non aliud colligi, nisi (& quidem sermo est de seruis Ecclesiæ, non Clericorũ) grauandos non esse oneribus labore corporis exequendis, quod si vt vult Gloss., etiam inde infertur non esse alijs oneribus Gabellarum, & Collectarum afficiendos, id non arguit exemptionem fori in iudicijs, quia exemptio ab oneribus competit eis ratione bonorum Ecclesiasticorum, quæ conducunt, seu colunt. *in cap. Indicatum 89. d.* supponitur quidem conuenire Ecclesiasticis pro vltione suorum Rusticorum, qui a Conductoribus prædiorum ecclesiasticorũ vexati fuerant, in dictos Conductores procedere, sed id non est, quia Rustici priuilegio fori gaudeant, siquidem etiam Conductores foro Ecclesiastico ibi adiudicantur, sed quia agebatur de deprædationibus, & damno bonorum ecclesiasticorum, quæ caussæ speciale quid habent, vt etiam coram Iudice Ecclesiastico definiri conueniat, *ex cap. Cum sit generale de foro competenti*, quod etiam notauit *Glossa ibi in ver. Inter eos. In cap. 2. eod. tit. de foro competenti*, dicitur quidem nullus iudicum sæcularium, neque Presbyterum, neque Diaconum, aut Clericum vllum, aut minorem Ecclesiæ per se distringere, aut condemnare præsumat, vbi *Glossa*, & aliqui Doctorum putãt per verbum *Minores* non alios, quam Scholares, seu seruos Ecclesiæ, & Clericorum posse intelligi; siquidem Clerici minores, idest minoribus tantum Ordinibus insigniti satis sub generali nomine Clericorum veniunt expressi. Verùm particula *aut* accipienda est coniunctiuè, & ampliatiuè, vt sit sensus, neque Clericum etiam minorem, idest vel minoribus tantùm, vel prima tantùm tonsura initiatum. Quod fortè appositum est (quis enim cum fundamento diuinet nomine minorum intelligendos esse seruos?) quia olim nomine Clericorum non appellabantur, nisi Ostiariatum saltem habentes iuxta *can. 1. 77. d. et c. Si subdiacono 93. d.* Nisi velis dicere cum *Hostiensi* per *Minores* intelligi Monachos, & Conuersos, non enim omittimus monere *Glossam, Abbatem, Felinum*, & alios, qui citantur tanquam interpretantes verbum *Minores*, de seruis Clericorum, loqui tantùm de seruis Ecclesiæ, illis scilicèt perpetuò adscriptis, & oblatis in seruitium spirituale, de quibus suprà dicebamus, non autem de seruis Clericorum in seruitio temporali. *Leges* illæ Ciuiles, *C. de Episcopis, et clericis*. loquuntur de mancipijs Clericorum, quæ exempta dicuntur non à foro, sed à tributis, & oneribus, quatenùs inter bona Clericorum computantur, vt scilicèt pro illis non teneatur Clericus soluere tributum, nec ea concedere in publicis oneribus, sicuti non concedit domum ad hospitandos milites, boues, equos, &c. in publicis laboribus. Negandum tandem, libertum sequi forum heri, vt si herus sit Ecclesiasticus, de foro ecclesiastico debeat esse etiam libertus; sed illud ad summum reperitur dispositum inter ipsa Tribunalia laica, vt ad eundem particularem laicum Iudicem vocetur libertus, ad quem vocaretur *Dominus*. *Cætera* exempla nil suadent, nobis enim est satis, non reperiri expressam hanc extensionem priuilegij fori pro seruis Clericorum, sicuti reperitur pro illis qui adducuntur in exemplum aliorum priuilegiorum, cum tamen, eo quòd sit res multi momenti debuisset reperiri.

Idem de vxoribus, concubinis, et filiis, dicendum est, esse enim duo in carne vna per coniugium, aut concubitum non faciunt, quin vxor, aut concubina remaneant personæ distinctæ, & laicæ, ac proinde coram laico conueniendæ. Nec

l. final.

l. final. C. de Incolis. extenditur ad forum ecclesiasticum, sed inter laicos decernit ad eum vocandam esse vxorem, ad quem vocaretur maritus. Quoad concubinas etiam nihil aliud verum est, nisi quòd ratione criminis concubitus cum Clerico sit in hoc de foro Ecclesiastico, quia ad ipsum pertinet de tali crimine cognoscere.

Quoad familiam Cardinalium ait *Bonacina dict. num.* 7. se à fide dignis viris audiuisse, nec etiam Romæ manuteneri illi præsumptam communicationem priuilegij fori, & contra illam testantur *Farinaceus cit. qu.* 8. *num.* 46. *Carolus de Graffis cit. effect.* 1. *num.* 137. *et sequentibus*, *et Staccia in Tract. de Iudic. part.* 1. *cap.* 9. *num.* 22. Quoad familiam Episcoporum non suffragatur illud *cap. Dilecto de Officio Archidiac.* ibi enim nihil aliud habetur, nisi quòd petebat Archidiaconus Senonensis iurisdictionem super quodam monasterio, & nullum esse prius apud Archiepiscopum conueniendum, quàm apud se. Rescribit autem Pontifex, nonnisi circa caussam monasterij, et ait, legitimam consuetudinē super hoc examinandam esse, & seruandam, si talis detur, nihil autem dicitur de iure. Postremò quoad familiares Referendariorum dicendum est, vel priuilegium illius Constitutionis non fuisse vsu receptum, vel nunc esse abolitum, vel prædictos non eximi ibi à laica potestate, sed tantùm ab Ecclesiasticis Iudicibus inferioribus, vt immediatè soli summo Pōtifici subijciantur, vt se perpendisse ex tenore Constitutionis ait *Bonacina dict. num.* 7. Sed quia expressè dicitur, *etiam laica quacumque fulgens dignitate* fateamur eximi quidem a laica potestate, non ita tamen vt communicetur generale priuilegium fori, de quo loquimur, sed vt soli Pontifici subijciantur, pro quo non solùm de cęteris Iudicibus Ecclesiasticis, sed etiam de laicis mentio erat necessaria.

Concludamus ergo cum *Suarez loco citato*, quoad omnes prædictos consuetudini standum esse; quæ potest, quod et lex, vt sæpiùs firmauimus. Imò consuetudo in materia hac, vtpotè fauorabili Ecclesiæ, censenda est de facili subsistere.

21 Diximus *num.* 14. personas ecclesiasticas esse, vel ordinibus initiatas, de quibus hactenus actum est, vel Dei obsequio specialiter mācipatas in Religione, de quibus modo agendum. Sunt autem hæ Religiosi omnes, seu Regulares tàm mares, quàm foeminæ sub regula, & habitu approbatis degentes, qui ratione status, & habitus, cum non sint ampliùs laici, idest profani debent dici ecclesiastici; etsi non sint propriè Clerici. Et isti propriè debent intelligi sub nomine Deuotorum Dei *in c. Duo sunt* 12. *q.* 1. ibi *vt sunt Clerici, et Deo Deuoti*, et in *cap. Clericis de Immunit. Eccles. lib* 6. vocantur ecclesiasticæ personæ, ibi ecclesiasticis personis Regularibus, vel sæcularibus, de quo Innocentius *in cap.* 2. *de Maiorit. & obed.*

22 Sub ijsdem comprehenduntur etiam Nouitii ante professionem *Syluester in Summa Ver. Ecclesia* 1. *§. Tertium igitur. Nauarrus conf.* 5. *De foro competenti, Suarez cit. lib.* 4. *Cap.* 29. *n.* 5, *Alterius vbi suprà cap.* 1. *col.* 1. *in fine Diardus qu.* 3. *num.* 2. *Reginaldus num.* 353. *Bonacina punct.* 3. *nu.* 10. Quod intelligo non solùm quòd participent Priuilegia Ecclesiastica fori, & canonis non minùs, ac professi vt indubitatum est, (ex hoc enim solùm capite non comprehenderentur sub hac Clausula) sed etiam quòd formaliter dicendi sint personæ Ecclesiasticæ, quo nomine eos appellant plerique Doctorum, quos citauimus. Id autem habere potest aliquam difficultatem, nam licèt in fauorabilibus Nouitius veniat appellatione Monachi, vt vulgatum est, ac proinde ex hoc capite dici possit in præsenti persona Ecclesiastica, tamen noster Canon primò vt pœnalis accipiendus est, & vt odiosus, in odiosis autem strictior interpretatio attenditur; porrò strictè loquendo non videtur Nouitius persona Ecclesiastica, quia non est strictè Religiosus, & Monachus, vt habetur *ex cap. Religioso §. Quamuis de sent. excomm. lib.* 6. vbi tanquàm ex priuilegio donatur dispositione *canonis Siquis suadente* 17. *q.* 4. quàmuis Religiosus censeri cum effectu non possit, vt loquitur textus; & docet. *Baldus in l. Illa C. Ne sacrum baptisma iteretur Imola, & Angelus in l. Quotiens ff. De Verbor. obligat. Paulus de Castro in l. Si idem ff. de Iurisd. omn. Iudic. Romanus, & Baldus in l. Non solùm in principio & in §. Annus ff. De excus. tut.* & patet, quia non tenetur ad Regulam nisi ad instar aliorum Christianorum, vt ait. *Syluester ver. Religio* 5. *§. Sextò Angelica ver. eod. nu.* 18. vnde re vera nec est Religionis membrum, quia non est per professionem permanenter incorporatus ex *Sayro lib.* 7. *Thesauri casu. consc. cap* 17, *nu.* 6.

Sed respondetur nouitium esse propriè Ecclesiasticam personam vt tenet *Gloss. in dict. cap. Religioso §. Quamuis in vers. Non possit De sent. excomm. lib.* 6. Fit enim Ecclesiasticus per conuersionem ipsam ad Religionem cum susceptione habitus sacri, & dedicatione sui ipsius ad Dei obsequium permanenter, sub obedientia, &c. Quamobrem admisso etiam, non esse Religiosum non sequitur non esse personam Ecclesiasticam, minus enim requiritur ad hoc, quàm ad illud, seu potiùs dicamus non esse in rigore Religiosum, quatenùs Religiosus à religatione dicitur is, qui per tria vota indissolubiliter, & perpetuò ligatur, si tamen Religiosus dicatur ex statu, & professione Religionis, iste non potest non dici Religiosus, & Monachus, vtpotè in Monachatu viuens. Nec refragatur, quòd possit redire ad sæculum, potest enim & Clericus in minoribus redire ad laicatum, & tamen quandiù clericaliter viuit censetur persona Ecclesiastica. Vnde quando assumunt Doctores, Nouitium nō esse Religiosum cum effectu, loquuntur in ordine ad diuersos actus, quorū facultas non est ablata à Nouitio, puta testandi contrahendi &c. quæ tamen aufertur per professionem. Et falsum est non teneri ad Regulam magis, quàm alij Christiani, quia etsi ad particularia præcepta non obligetur sub peccato sicuti obligantur Professi, generaliter tamen sicuti tenetur ingredi cum animo permanendi, & profitendi, ita tenetur viuere iuxta Regulam, in cuius experimento versatur. Tandem aliquo modo Nouitius est pars, & mem-

brum

brum Religionis, etiam si sit separabilis.

23 Succedunt Conuersi, & Oblati, seu fratres laici, vt vocant, distinctione a Religiosis Clericis, non quòd proprié sint Laici. Hi autem si habitum suscipiant, & tria Religionis vota, veri Religiosi sunt, ac per consequens personæ Ecclesiasticæ *arg. cap. lex continentiæ 27. q. 1. & cap. Non dubium iuncta Gloss. cap. Parrochianos, & cap. Ex tenore De sent. excomm. Rodriquez Tom. 2. quæst. Regularium qu. 23. art. 1. & Tom. 3. qu. 78. art. . Couarruuias in cap. Alma Mater 2. part. §. 3. num 8. Syluester cit. Ver. Ecclesia 1. quæst. 5. § Tertium igitur, & ex nostris Duardus qu. 3. num. 2. Reginaldus nu. 353. Alterius Cap. 1. Vers. Personas Ecclesiasticas*, & alij sine controuersia.

Alij sunt Oblati, seu *Donati*, qui se, suaquè offerunt Monasterijs etiam perpetuò non tamen Regulam profitentur, nec habitum suscipiunt, aut saltem non suscipiunt proprium aliorum, etsi in aliquo distinctum à seculari. Et hi non sunt propriè Religiosi, nec personæ Ecclesiasticæ sub hac Clausula protectæ per ea, quæ habet *Nauarrus lib. 3. consil. 49. De Regularibus, Rodriquez cit. Tom 3. qu. 21. art. 1. Duardus qu 3. nu. 4. et Bonatina punct. 3. nu. 12. citans Aufrerum Decis. 8. et Iulium Clarum lib. 5. qu. 35. nu. 12.*

An autem gaudeant Priuilegio fori, Abbas in cap. Vt Priuilegia De Priuileg. ait oblatos plenè, idest qui se, & sua dederunt Religioni profitendo tria vota, gaudere, etiam si non assumant habitum Religionis. Non gaudere autem uolatos non plenè, id est qui se obtulerunt sine votis, sed per habitus tantùm assumptionem, vel loco mutationis habitus datis suis rebus. *Et in cap. Tuarum num. 4. eod. tit.* asserit, generaliter non gaudere, nisi qui se, & sua bona obtulerunt, vt perpetuò stent, & seruiant in Religione. Et quoad hoc *Abbatem* sequitur *Marta De Iurisdict. par. 4. casu 113. in fine*, inquiens hanc opinionē amplexam esse sacram Congregationem Concilij Tridentini Interpretem *ad Cap. 11. sess. 24. De Reformat. die 26. Ianuarij 1606.*

Non puto tamen hodie in vsu esse, vt aliquis profiteatur vota, & non assumat habitum competentem Religionis; ideò generaliter eos, qui habitum non gestant, nec professi sunt, aut professuri, opinor non gaudere per ea, quæ habet Innocentius in dict. cap. Vt Priuilegia De Priuilegijs, quibus subscribit *Duardus loc. cit.* Quod si quis gestet habitum competentem, & simpliciter Religiosum non tamen cum professione, aut alia solemni promissione stabilitatis, de iure gaudere non potest; vnde standum est vel consuetudini, vel particularibus Religionum priuilegijs.

24 Tertiarij, & Tertiariæ D. Francisci, & Fratres, ac Sorores De Pœnitentia B. Dominici, & Mantellati, ac Bizocheri Fratrum Eremitarū, & alij similes, si non viuant gregarim, & sub obedientia, gestent licèt habitum, & seruent Regulam, non gaudent Priuilegio fori, nec dicuntur personæ Ecclesiasticæ quia status ille non est propriè Religiosus *Bonacina eo punct. 3. num. 17.* Quòd si gregarim viuant, & addicti Ordini permanenter, aliaquè seruent quæ eis in Priuilegijs Summorum Pontificum præscribantur, gaudent ex prędictis priuilegijs exemptione fori, quæ priuilegia plùs vel minus iniungunt, & communicant, & ideò attendenda sunt. De iure autem communi non gaudere tenet. *Glossa in Clement. Cum ex eo De sent. excomm. Abbas in cap. Causam quæ num. 2. De Iudicijs, idem et Calderinus, et Federicus de Senis apud Syluestrum vers. Ecclesia 1. § 7. Caietanus in Summa ver. Ecclesia quæst. 1.*

Quicquid affirment *Syluester loco cit. Alterius cap. 1. dub. 4. et Duardus quæst. 3. nu. 3.* Et gaudere priuilegio fori, & esse personas Ecclesiasticas, id ex illo inferentes. Quæ suadentur vlterius tùm ex eo quòd secundùm aliquas Glossas, & Doctores fruuntur isti priuilegio canonis; optimum autem videtur argumentū ab vno ad aliud vt communiter sentiunt Doctores, & præcipuè *Suarez cit. lib 4. defensionis fidei Cap 29. nu. 7.* reddens rationem, quia qui defenditur à priuata iniuria per priuilegium canonis, multò magis defendi decet à publica potestate, cum sanctitas & consecratio personæ, quæ donatur priuilegio Canonis sit fundamentum, vt multò magis donetur priuilegio fori. Tùm ex eo quòd ad constituendam personam ecclesiasticam non est in rigore necessaria Religio (ait *Alterius*) sed sufficit reductio quædam ad statum Religiosum, & participatio illius cum dedicatione facta Deo *ex cap. Quisquis 17. q. 4.* vbi tanquàm in rem sacram dicitur committi sacrilegium ab irrogātibus iniuriam *Clericis, vel Monachis, siue Deo deuotis, omnibusquè Ecclesiasticis personis*, in quo modo loquendi videtur *Deo deuotos* speciem esse illius generalitatis *omnibusquè Ecclesiasticis personis*, sicuti sunt Clerici, & Monachi; & par est modus loquendi *canonis Duo sunt 12. qu. 1.* Tùm ex eo quòd isti sunt de Ordine, & modo viuendi approbato à Sūmis Pontificibus *Clement. 1. iuncta Glossa de Religiosis domibus, et Glossa in Clem. Cum ex eo De sent. excomm.* Et promittunt obedientiam, vt inquit *Glossa in dict. Clem. 1. ver. Obedientiam*; ergo sunt isti in aliquo sensu non improprio Religiosi. Tùm tandem quia sicut dicuntur personæ ecclesiasticæ Conuersi, & Nouitij, ita potiori iure hi dici debent, cum Nouitius eo inferior videatur, qui nullam professus est stabilitatem, & obedientiam.

Sed illationem illam, gaudet priuilegio fori, ergo est persona Ecclesiastica, à nobis non admitti, constat ex dictis nu. 13. Negamus deinde assumptum, & ad primam probationem illius, dato, prædictos gaudere Priuilegio canonis, quod tamen valdè controuersum est, negamus priuilegium fori cum illo esse coniunctum. Siquidem priuilegium fori maius est, et in praxi difficiliùs participatur, et facilè separatur à priuilegio Canonis, vt constat in Clerico in minoribus constituto, qui non habet conditiones Tridentini *sess. 23. Cap. 6. De Reformat.* & in Clerico coniugato. Hi enim non gaudent generaliter priuilegio fori, cum tamen gaudeant priuilegio Canonis. Et ratio est, quia in priuata læsione semper interuenit iniuria, at subiectio Iurisdictioni, et Tribunalibus, iustitiæquè Laicorum, vt sic non est iniuriosa, sed tantùm respectiuè ad personas subiectas, et dum Clericus protegitur

apa-

anathemate à priuata iniuria, nulli præiudicium infertur, sicuti dum eximitur à iure Laicorum Principum.

Ad secundam probationem similiter negatur assumptum, et *ad c. Quisquis* dicimus ibi per Deo deuotos debere intelligi Nouitios, aut veros Oblatos seu Conuersos, de quibus suprà.

Ad tertiam. Non satis est ad hoc vt quis dicatur propriè Religiosus, quòd habeat aliquem habitum, vel aliquem modum viuendi approbatum, et cum aliqua obedientia; sed necesse est quòd ille viuendi modus sit verè Religiosus, et non tantùm dicat aliquam participationem, reductionem, vel similitudinem ad statum verè Religiosum, qui necessariò est cum omnimoda obedientia in claustro cum tribus votis substantialibus, quæ omnia conueniunt conuersis, sed et Nouitijs, quamuis talem statum nō adhuc professi sint, sed sint in via ad professionem et per hæc patet ad quartam.

25 Eremitarum, de quibus modo agendum est, duo sunt genera, omittendo eos, qui sunt propriè Religiosi Fratres, vel Monachi, vt Augustiniani, Camaldulensis etc. de his enim nihil dubitatur. Vel enim viuunt ex proprio instituto solitariè sub nulla Regula approbata, nec sub obedientia alicuius Regularis, sed aut sine obedientia aut sub obedientia dumtaxat Ordinarii loci. Vel viunt aggregati alicui Monasterio cum habitu, et aliqua obedientia Superioris, Neutri sunt personæ Ecclesiasticæ, vt constat ex dictis; nisi fortè posteriores essent verè Religiosi, aut conuersi de licentia Superiorum incolentes eremum. *Abbas in cap. 2. De foro competenti Ioannes de Lignano in Clem. Per litteras De prebendis, Rosella, & Angelica Vers. Eremita num. 3.*

Gaudent autem posteriores priuilegio fori, *Syluester ver. Eremita qu. 1. citans Archidiaconum, Rodriquez tom. 2. quæst. Regular. qu. 62. ar 20. Altersus cap. 1, col. 9. dub. 5.* ex quo inter personas ecclesiasticas etiam collocant, & à fortiori idem tenent Doctores mox citandi, qui volunt gaudere etiam aliquos prioris generis. De his enim posterioribus ad minùs loquitur textus *c. Qui verè 16. qu. 1.* vbi dicitur, quòd qui verè, & purè solitariam vitam eligunt digni sunt conuenienti honore, quem textum *Glossa* interpretatur de priuilegio fori, & de iisdem expressè loquitur *cap. vnic. in fine de excessibus Prælatorum in 6.* dum eos supponit immediatè Pontifici subiectos tanquam Regulares. Quicquid contra *Rosella: Angelica, Romanus, et Lignanus* citati a *Syluestro*; dum generaliter statuunt Eremitam non gaudere, quia nihil est, quod eos eximat, cū remaneant purè laici. Ex eo tamen, quòd prædicta ratione vtuntur, indicium est, eos loqui de Eremitis purè laicis, et ex proprio instituto viuētibus, quos participare priuilegium fori, nos etiam inficiamur; cæterùm eos, de quibus loquimur, est ius eximens, atque vsus, fundatus in quadam Religionis participatione, quæ in istis reperitur.

Quoad eos autem Eremitas, qui subsunt Ordinarijs, communis pariter est sententia, quòd gaudeant. In quo tamen discrepant Authores asserentes; nam aliqui videntur absolutè loqui de omnibus Eremitis, quatenus supponunt omnes sub Ordinario esse, eo ipso quod in aliqua Diœcesi sunt, ac proinde non esse sicut locustas, sine Rege, aut capite, vt quidam obloquuntur, imò et sufficere, quòd sint sub Parocho. Cæteri autem requirunt quòd specialem aliquam voueant, vel profiteantur obedientiam sub Episcopo. Tandem alij dicunt eos omnes gaudere, qui sunt sub obedientia Prælati gaudentes priuilegio, inter quos est *Nauarrus in Manuali cap. 27. num. 79.* loquens de priuilegio Canonis, *Syluester*, vbi supra, Sententia autem generaliter, & indistinctè tenens omnes Eremitas gaudere priuilegio fori adscribitur *Glossæ. & Turrecremata in c. Qui verè 16. qu. 7. Felino, Butrio, Barbatiæ, & Aretino in cap. 2. de foro competenti Innocentio in c. Cum ad monasterium de electione Angelo, & Bartolo in 2. ff. de in ius vocando*, & aliis pluribus, quos citat, & sequitur *Marta citato cap. 133. & Duardus qu. 4. num. 2.*

Quam sententiam probare non possum, quia nunquam reperitur ita generaliter concessum priuilegium. Non enim id habetur ex relato *c. Qui verè 16. q. 1.* quia sub iis verbis non est necesse intelligere priuilegium clericale, sed alium fauorem, & honorem, Nec *ex cap. vnic. de Excessibus Prælatorum in 6. aut ex cap. priuilegium de verborum signific. sod. 6.* quæ pro se citat *Marta*. quia apertissimè loquuntur de Eremitis, qui sub obedientia Superioris Regularis viuunt adscripti annexique monasterijs. Imò multi ex Doctoribus, quos citat *Marta* loquūtur tantùm de Eremitis, qui habent propriè Superiorem, & Prælatum, quatenùs dicunt ipsum debere respondere in iudicio pro Eremitis. Et ita hanc opinionem tenent *Abbas in cap. 2. de Foro competenti. Romanus, & Lignanus in Clement. Per litteras de prebendis Rodriquez tom. 2. quæst. Regular. qu. 62. art. 20. Syluester loco cit. & apud eum Angelica, & Rosella, Nauarrus vbi supra, & Altersus cap. 1. dub. 5.*

Quod verò ad gaudendum priuilegio fori sufficiat esse sub obedientia alicuius, qui priuilegium participet, vt loquuntur *Syluester, & Nauarrus* nullo munitur fundamento. Arguenti enim Syluestro, quòd si laicum viuentem in turba adstrictio obedientiæ alicuius *Prælati* facit priuilegio gaudere, quantò magis vacare Deo penitùs in solitudine, & quod id probauit *Angelica ex c. Nulla ratione 93. d. & ex cap. Si autem 11. q. 3.* negandum est, quod assumit, talis enim vtpote laicus non gaudet, vel si gaudet iuxtà aliquos, id est ratione perpetuæ oblationis, cum seruitute actuali alicuius sacri loci, nec tale quid penitùs ex citatis Iuribus potest deduci. Siquidem in C. Nulla ratione solùm habetur Clericos. & Sacerdotes habendos non esse, qui sub nullius Episcopi disciplina, & prouidentia gubernantur, ex quo infert *Glossa* etiam Eremitas subesse debere Episcopo in cuius territorio sunt, & in *c. Si autem*, sermo est de obedientia, quam in spiritualibus non solùm Clerici, sed etiam laici debent Episcopo, tanquam animarum Pastori.

Remanet ergo probabilis illa tantùm opinio, quòd gaudeant, Eremitæ subditi Episcopo per

spi-

ſpecialem obedientiam. Quia etſi nullum ſit ius expreſsè eximens, vt vidimus, communiſſimus tamen Doctorum ſenſus vetat ab ea recedere ſine nota temeritatis.

26 Vltimo loco de Religioſis Militibus, ſeu Equitibus, reſpondendum, quòd ſi ſint veri Religioſi, tria vota ordinaria, & Regulam approbatam profitentes, non ſolùm gaudent priuilegio fori, ſed ſunt perſonæ Eccleſiaſticæ hoc Canone protectę, vt conſtat ex dictis *num.* 31. Tales ſũt Equites Rhodij, hodie Melitenſes, qui fratres dicuntur *cap. Canonica de ſent. excomm.* & ſunt propriè Religioſi ex regula *Clement.* 1. *de Religioſis domibus*. quod etiam aſſeuerat *Bartholus in l. Semper §. Quibusdã ff. de Iure immunit. Io. Mauritius in Repetit. l. unic. C. Quo loco mulier munera ſubire debeat. Io. Franciſcus de Ponte conſil.* 14. *Duennas Regul.* 99. *num.* 5. *Nauarrus in tract. de redditibus Eccleſiaſt. qu.* 1 *monit.* 55. *et qu.* 3. *monit.* 27. *cum ſequentibus Alterius cap.* 1. *col* 2. *Azorius Tom* 1. *inſtitut moral. lib.* 13. *ca.* 4. *qu.* 4. *Vgolinus de Cenſuris Bullæ Coenæ part.* 2. *cap.* 15. *num.* 1. *Marta de Iuriſdictione part.* 2. *cap.* 32. *num.* 8 *et part.* 4. *caſ.* 113. *num.* 32. *Duardus qu.* 5. *concluſ.* 3. *Reginaldus cit. lib.* 9. *num.* 352. & alii abſque controuerſia, dempto *Abbate in cap. Quamuis de decimis, et in Rubr. de Regularibus*. qui prędictos Milites vocat laicos, eò quòd ſint non ad Religionem, ſed ad bella gerenda inſtituti.

Eſt tamen valida controuerſia quoad alios ordines, Militum D. Iacobi de Spata, Calatrauę, Alcantaræ, Chriſti, de Auiſ, S. Lazari, S. Stephani, Monteſiæ, & aliorum ſimilium; qui quidem tria vota ſub aliqua Regula profitentur; ſed inter illa caſtitatem non ſimplicem, ſed cõiugalem tantùm continentiam, & aliqui non paupertatem, ſed charitatem, aut quid aliud. Quos eſſe perſonas eccleſiaſticas tuentur ſequentes Doctores, vel expreſsè, vel quatenus id deducendum volunt ex eo, quòd gaudent (vt iſti putant) priuilegio fori, non diſtinguentes inter vtrumque. *Nauarrus, in cit. Tract. de Redditibus eccleſiaſticis qu.* 3. *monit.* 28. *et in conſil.* 13. *de Regularibus, Vgolinus loco citato. Garzias de Beneſic.* 1. *part. cap.* 4. *num.* 15. *Duardus dicta qu.* 5. *concl.* 4 *Alterius loco citato*, qui expreſsè ait, (falsò tamen) quod nemo eſt, qui neget huiuſmodi milites eſſe verè, & ſimpliciter perſonas eccleſiaſticas *Diana part.* 1. *reſol. moral. Tract*, 2. *de Immunit. Eccleſiaſt. Reſol.* 49. vbi citat pro eadem ſententia *Sanchez*, *et alios*, *et part.* 3. *de dubiis Regularium Reſol.* 30. *verſ. Quintò non poſſunt citans Henriquez, Rodriquez, & Motam. Ex quibus.*

Probatur primò, quia iſti Equites ſunt propriè Religioſi, vt ſuſtinet *Nauarrus qu.* 1. *monit.* 55. *num.* 5. *Silueſter verb. Eccleſia* 1. *ſub nu.* 6 *verſ. Quintò Milites, et Diana* cum pluribus per eum citatis, inter quos ſic loquitur *Baſilius Poncius Tract. de impedim. matrim. cauſſa* 27. *qu.* 2. §. 4. *Dictos Equites* (D. Iacobi, Alcantaræ, & Calatrauæ) *eſſe verè, & ſubſtantialiter Religioſos adeò certum exiſtimo, vt oppoſitum iudicem nimis licentiosè dictum, ne dicam grauiùs, cum pleno ore litera Pontificia illos appellent Religioſos*. Quod ſuadet ratio, quia non minus, ac Melitenſes, ſunt ſtabiliter, & permanenter ſub Regula approbata ſiue *D.* Benedicti, ſiue Diui Auguſtini, aut aliorum, triaquè vota emittunt; in quibus diſcrimen inter caſtitatem ſimplicem, & coniugalem, non poteſt eos à ratione veræ Religionis excludere. Nam ſolemnitas voti Religioſi cum inducta ſit iure poſitiuo Pontificio, ſicuti Pontifices induxerunt, quòd vota Religioſa ſint caſtitatis integræ, paupertatis, & obedientiæ, ita etiam potuiſ induci, quòd ſufficiant vota caſtitatis coniugalis, aut alia; ſicuti votum paupertatis Religioſi aliqui emittunt, vt nec priuatim, nec in communi proprium admittant, vt ſunt Fratres Minores, aliqui verò poſſint in communi habere proprium, vt Monachi. Et huius rationis primum auctorem teſtatur ſe eſſe *Nauarrus*, qua priùs non conſiderata potuit videri probabilis contraria ſententia, ſed & *Duardus* refert deciſum fuiſſe in *Rota Romana nouiſſ. par.* 2. *deciſ.* 266. *num.* 6. prædictum diſcrimen non mutare Regulæ ſubſtantiam.

Probatur ſecundò; quia capax beneficiorum eccleſiaſticorum eſt Eccleſiaſticus, ſiquidem laicus eſt incapax, ex *cap. Ex litteris de Tranſaction. cap. Cum adeo de Reſcriptis, & cap.* 2. *de Inſtitutionibus*, atqui Commendæ, quibus Milites gaudent, ſunt beneficia eccleſiaſtica per *Calderinum in cap. Poſtulaſti*, & per alios citatos *à Felino in dict. cap. de Reſcriptis. à Ioanne Selua in Tract. de Benefic part.* 1. *qu.* 1. *à Nauarro in Rub de reddendis, ab Arnulpho Ruzeo tract. De iure Regul. in* 3 *priuileg. num.* 2. *& ſequent.* & ita fuiſſe declaratum per *Bullam Papæ Adriani*, quam verbo tenùs refert *Probus in Addit. ad Io. Monachum in cap. Nemo de electione in* 6. teſtatur *Guido Papæus relatus à Marta part.* 2. *cap.* 32. *nu.* 22. Et pro hoc facit *cap. Qui plures* 21. *qu.* 7. *& cap. Dudum :l* 2. *iuncta Gloſſa de electione*.

Magis tamen placet ſententia, negans huiuſmodi Milites eſſe verè perſonas Eccleſiaſticas, quam tenent à fortiori, qui negant eos gaudere priuilegijs clericaribus fori. *Abbas ſupra citatus, Anchar. anus in Regul. Ea quæ quæſt.* 15. *De Regulis Iuris lib.* 6. *Soto lib.* 6. *de Iuſtitia, & iure qu*, 5. *art.* 3. *Speculator in tit. de Statu Monachor. qu.* 36. *Bonacina punct.* 3. *num.* 13. *ex parte Marta locis citatis, & citandis Bobadilla tom.* 1. *Politic. lib. cap.* 18. *num.* 264. *& alii.*

Et probatur firmando fundamenta oppoſita iis, quibus nititur contraria ſententia. Quòd enim iſti non ſint propriè Religioſi, docent prædicti Auctores, et ex aduerſariis *Garzias*, & præterea alii relati à *Sanchez in Summa tom.* 1. *lib.* 4. *cap.* 16. *nu.* 10. *& Ioannes de la Cruz Petrus Ledeſma, Sà, Burgos, Natta, Graſſius, Valentia, Moneta, et Moiſeſius* citati à *Diana* ea *Reſol.* 49. *de Immunitat. Eccleſ.* & ita fuiſſe concluſum *in Rota Romana in vna Lucana ſub die* 23. *Maii* 1579. teſtatur *Marta de iuriſd. pa.* 2. *cap.* 32. *& part* 4. *caſ.* 113. vnde per ingreſſum in hanc militiam, non vacat penſio, ſicuti per ingreſſum in Religionem propriam. Et id quidem eſt certum in doctrina *D. Thomæ* 2. 2. *q.* 88. *art.* 11. *in corpore, et q.* 186. *art.* 4. vbi probat ſtatũ

coniu-

coniugalem esse cum Religioso incompatibilē; & in responsione ad tertium, ait, quòd illi modi viuendi, secundùm quos homines matrimonio vtuntur, non sunt simpliciter, & absolutè loquendo Religiones, sed secundùm quid, in quantùm scilicet in aliquo participant quædam, quæ ad statum Religionis pertinent. Et est textus irrefragabilis in *cap. Cum ad monasterium, in fine, de Statu Monachorum*. vbi castitas, & quidem simplex, secundùm *Glossam, & Doctores* dicitur de essentia status Religiosi in hæc verba. Abdicatio paupertatis, sicut etiam custodia castitatis, adeò annexa est Regulæ monachali, vt contra eam, nec Summus Pontifex possit indulgere. Ex quo textu magis à ratione Religiosorum excluduntur quidam, qui paupertatem nullo modo vouent, sed loco illius charitatem, vt sunt Equites S. Stephani Florentiæ, prout apparet ex Bulla Pij IV. *His quæ*. Scio circa hunc textum versari celeberrimam controuersiam; an Summus Pontifex possit dispensare in voto solemni Religionis, et per consequens castitatis, quod negat *D. Thomas* affirmant *Glossa, Innocentius, Nauarrus*, & alij, siquidem de facto inuenitur dispensatum. Sed etiam admissa posteriori sententia nihil suffragatur Nauarro in re præsenti (contra id, quod ipse autumat) quia nullus dicit, quòd status coniugalis sit compatibilis cum statu Religioso, sed tantùm quòd Papa potest dispensare cum Religioso ad matrimonium, cum quo non stat, quòd dispensatus remaneat Religiosus, vt optimè explicat *Caietanus eo art. 9. qu.* 88. Igitur ex eo, quod dispenset Papa cum Equitibus, vt loco integræ castitatis voueant coniugalem, non sequitur, quòd eos patiatur esse in statu propriè Religioso; licèt lato nomine Religiosi vocentur etiam in diplomatibus Pontificijs, vt volebat Poncius. Si ergo non sunt Religiosi, nec quasi Religiosi ad instar Nouitiorum, de quibus diximus *num.* 21. nec Clerici, sequitur quòd sint laici, ac proinde non personæ ecclesiasticæ arg. *c. Duo sunt* 12. *q.* 1. Vnde euertendum est fundamentum oppositum, negando, esse positiuo iure inductum, quòd vota Religiosa (quicquid sit de ipsorum solemnitate) includerent integram castitatem, est enim id de ipsa natura status Religiosi absque alia dispositione, vt optimè ostendit *D. Thomas cit. num.* 4. et habetur in *dicto cap. Cum ad Monasterium*. Non est autem contra naturam eiusdem status, quòd Religiosi non voueant paupertaté in communi, vt egregiè docet *qu.* 188. *art.* 3. ibi vidédus. Et ex illa *Decis. Rotæ*, de qua *Duardus*, præterquam quod non amplius facit, quàm dictum vnius Doctoris, vel plurium per modum vnius, nihil aliud deducitur, nisi quòd Regulæ substantiam non mutat coniugalis castitas, quoad particularia, quæ præcipit quælibet Regula, non autem quoad communia essentialia, quæ sine particularibus Regulis præsefert Religiosus status.

Similiter contra alterum fundamentum ponimus Commendas Militares non esse simpliciter beneficia ecclesiastica. Iura enim, ac plerique Doctorum pro opposita parte citatorum loquuntur manifestè de Commendis Clericalibus, vt sūt Abbatiæ Monachorum, ac Præpositura, quæ dátur in commendationem. Tales enim etsi secundùm aliquos nō dicātur in rigore beneficia, beneficij tamen conditiones, & priuilegia induunt. Quare Bulla illa Adriani, quam reperire nequiui, fortè loquitur de his Commendis; vel si de Commendis Militaribus, intelligenda est de Militibus verè Religiosis, vt sunt Melitenses, vel potius ita vt non statuat absolutè has Commendas esse beneficia Ecclesiastica, sed eas donet aliquo priuilegio, vt ad instar beneficiorum Ecclesiasticorum habendæ sint, puta quoad exemptionem ab oneribus, ac tributis, de quo dicemus Cap. XVIII. Imò cum *Pius IV. in cit. const. His quæ*, priuilegio speciali concessisset Militibus S. Stephani, etiam vxoratis, posse habere pensiones super beneficijs Ecclesiasticis, reuocatum est id per Pium V. tanquam iuri dissonum (vt notat *Petrus Matthæius* ad illam Bullam in sua Summa Constitutionum Pontificiarum) eo quòd non sint Ecclesiastici. Vnde quòd huiusmodi commendæ in aliquo, vel in omnibus reputentur alicubi tanquàm bona Ecclesiastica, id, vel speciali priuilegio, vel ex consuetudine processisse, credendum est.

Arbitramur ergo, prædictos trahere ad laica Tribunalia non puniri hac Censura, cum non sint personæ Ecclesiasticę. An autem gaudeant priuilegio fori, cuiuscumquè Ordinis Priuilegijs proprijs standum est, vel locorum legitimis consuetudinibus, cum generaliter non reperiatur in iure concessum, omnes similes Milites gaudere.

27 Et ex his satis remanet explicatum, quænam dicendæ sint personæ Ecclesiasticæ, quæ verò non. Illud autem in fine monitum voluère *Doctores*, quod controuersia vacat, & nos alibi in similibus adnotauimus, personas hascè Ecclesiasticas non decidere à beneficio præsentis Canonis per hoc, quòd sint censuratæ, irregulares, hæreticæ, aut aliquo crimine, vel pœna notatæ, quia hæc non auferunt priuilegia, nisi aliunde expressè sint degradatæ, vel generaliter priuilegijs Ecclesiasticis expoliatæ, de quo infrà à *nu.* 45. Ita *Nauarrus in Manu. cap.* 27. *n.* 79. *Vers. Septima declaratio in fine. Duardus quæst.* 11. *num.* 59. *Bonacina punct.* 4. *num.* 17. *& Alterius cap.* 1. *dub.* 7. *ex doctrina Abbatis in cap. Ex parte nu.* 3. *De Cleric. coniug: & in cap. Cum non ab homine, num.* 5. *vbi Felinus num.* 10. *& sequentibus De Iudicijs.*

28 Dubium superest, an si trahatur aliqua ex prædictis personis Ecclesiasticis, non tamen vt compareat per se, sed per Procuratorem, alioquin non admittenda, si per se compareret, Censuræ locus sit. Ex vna enim parte videtur attendi ad principalem, qui trahitur, vnde diximus absolutè num. 11. innodari trahentem Capitula, & Collegia, etiam si hæc non compareant, nisi in persona Procuratoris, qui potest esse laicus. Ex altera vero parte cum videatur mens huius Canonis esse, ne persona ipsa Ecclesiastica coràm Ecclesiastico Iudice conuenienda, ad Laicum trahatur, quod in dedecus talis personæ redundat, quando trahitur in Procuratore, cessare videtur hæc ratio, ac proinde etiam dispositio Canonis; sed persistendum est in eo, quod consideratur à Canone persona, quæ principaliter trahitur, si est

Ecclesiastica. Hæc enim ratione Clericatus, vel Religionis spectat ad Tribunal Ecclesiasticum, & ideò fit Ecclesiasticæ exemptioni iniuria, etiam si per Procuratorem trahatur, cum idem sit per se pati, & per Procuratorem; ac proinde Censuræ locus erit, alioquin pateret via, qua possent Iudices Laici in Ecclesiasticos procedere.

Coram se ad suum Tribunal, Audientiam, Cancellariam Consilium, vel Parlamentum,.

E L E N C H V S,

29 *COmprehenditur omnis iudicialis tractio, & ad omne Tribunal, et quòd persona etiam publica trahens ad Tribunal nõ suum, non innodetur.*

29 SIgnificatur hac Clausula prohibitam esse quamlibet auctoritatiuam, simulq; è iudicialem tractionem personarum Ecclesiasticarum ad Iudicem Laicum. Et dicitur *coram se* ad includendos omnes modos, quibus Iudex reciperet eum, quem trahit, etiam si non esset propriè in loco Parlamenti, Tribunalis &c, nec cum omni solemnitate ordinaria, nec diceretur trahere nomine Parlamenti, Tribunalis &c,

Enumerantur autem diuersa Tribunalia, seu diuersa nomina recensentur, quibus apud diuersas nationes Tribunalia appellantur, de quibus. *Duardus Commentar. Bullæ Cœnæ lib. 2. ad Canonem XV. quæst. 10. & Bonacina De Censuris in particulari Disp. 1. quæst. 16. punct. 4. nu. 5, & 13.* certum est tamen alia quæcumque Tribunalia, quocumque alio nomine nuncupentur, non excludi *Sayrus lib. 3. Thesaur. casuum conscient, cap. 19. nu. 2.*

Notat autem *Bonacina loc. cit.* ex illis verbis, *coram se ad suum Tribunal* non iri innodatum Principem vel Iudicem, qui aliquem Ecclesiasticum traheret ad Tribunal alterius Principis, vel Iudicis, ad quod sua auctoritas non extenditur, Cum enim Canon non inuehatur, nisi in auctoritatem, in huiusmodi autem tractione non interueniat auctoritas, nec possit trahens dici trahere coram se, sequitur non esse locum dispositioni illius. Secùs autem videtur esse, si sub iurisdictione ejusdẽ Principis quis ab vno Tribunali ad aliud trahatur per ipsum Principem, semper enim Princeps dicitur trahere ad suum Tribunal; id, quod fortè non militat in ipsis Iudicibus inferioribus, qui etsi auctoritatiuè trahant aliquem ad aliud Tribunal eiusdem Principis, in quo ipsi Iurisdictionem non habeant, non verificatur quod trahant coram se ad suum Tribunal.

Præter Iuris Canonici dispositionem,

E L E N C H V S.

30 *TRahens ad forum laicum personam Ecclesiasticam, dum laicus est reus, nõn innodatur.*

31 *De caussa feudali, coram laico, Domino feudi, agitanda.*

32 *De Feudatario Ecclesiastico, delinquente in Laicum Dominum.*

33 *De delicto commisso ante assumptum statum Ecclesiasticum.*

34 *De obseruatione pœnæ, per Iudicem Laicũ iniunctæ, ante Clericatum.*

35 *De Obligationibus ante Clericatum, vel Monachatum contractis.*

36 *De Clerico in minoribus non habente conditiones Concilij Tridentini cap. 6. sess. 23.* De Reformat.

37 *De Ecclesiastico delinquente sine habitu, & tonsura, aut incedente.*

38 *Reassumpto habitu, et tonsura, an redeat Priuilegium Ecclesiasticum.*

39 *De habitu, dubio an sit Ecclesiasticus.*

40 *Quid iuris, quando dubium est, an quis sit Clericus, vel gaudeat Priuilegio Clericali.*

41 *De iudicio euictionis, pulsante Laico ecclesiasticum,*

42 *De casu Clerici habentis laicalem administrationem.*

43 *De casu reconuentionis.*

44 *De casu Clerici delinquentis apud Tribunal Laicum.*

45 *De Clerico, in pœnam expoliato fori priuilegio.*

46 *De Degradato.*

47 *De Incorrigibili.*

48 *De incumbente negotiis sæcularibus, et mercaturæ.*

49 *De deprehenso in delicto sine tonsura, & habitu.*

50 *De immiscente se tirannidi, et enormitatibus.*

51 *De Apostatis, & relinquentibus Clericatum.*

52 *De Clerico seditioso, et bellatore.*

53 *De arma gestante.*

54 *De Clerico nec in tonsura, nec in habitu, nec in negotiis, Clericatum redolente.*

55 *De Ioculatore,*

56. *De Mandante interfectionem alicuius Christiani per Assassinos iuxtà* cap. Vnic. De Homicid. lib. 6.

57 *De Lanio, aut Tabernario,*

58 *De Schismatico.*

59 *De aliis casibus, in quibus aliqui volunt Clericum excidere à Priuilegio fori.*

60 *Priuatus in poenam priuilegio fori, quando iterum participet de eo.*

61 *An priuatus, possit per Iudicem laicum puniri de delicto, de quo per Ecclesiasticum iudicatus fuerat.*

62 *De Clerico coniugato.*

63 *Bigamo,*

64 *Ma-*

64 *Malè promoto.*
65 *De caussa Clerici, delegata laico.*
66 *De Clerico succedente in iura defuncti laici.*
67 *De caussa depositi laicorum, clerico depositario.*
68 *De caussa Clerici, fideiubentis pro laico coram Iudice laico.*
69 *De Clerico conuento ob solutionem vectigalium, debitorum laico Principi, et de consuetudine trahendi.*

30 TRahens personam Ecclesiasticã ad Laicum Tribunal in casibus, in quibus permittit dispositio Iuris Canonici, non innodatur. Quamobrem recensendi, examinandiquè sunt hi casus, qui à Iure dicantur permitti, supposito prius tanquàm certo, iudicari, & per consequens citari, & trahi posse Ecclesiasticum ad forum Laicum, dum ipse apud hunc forum actor est contra reum laicum, iuxtà generalem Regulam, quod actor sequitur forum rei, quod ex nostris Interpretibus adnotarunt *Graffius lib.4. Decis. aurear. & Reginaldus Prax. for. Pœnit. tom. 1. lib.9. cap.23. num. 358. Monit. 1.* Circa quod duo breuiter aduertenda. Alterum id procedere, vsquè dum Clericus est actor, dum enim indueret personam ream, sub intrat casus reconuentionis, de quo infra num.43. Alterum contra illam generalem *Regulam*, inductum esse iure *cap. Cum sit generale, de foro competenti*, vt Ecclesiastici malefactores suos possint sub quo maluerint Iudice conuenire. Vbi licèt magna sit lis inter *Doctores*, impossibilis compositu breuibus hic à nobis, qui intelligantur nomine *malefactorum*; iuxtà communiorem tamẽ, quæ est *Glossæ* ibidẽ, & *Graffis* loc.cit. intelliguntur raptores, & inuasores rerum Ecclesiasticarũ. Igitur huiusmodi Laici delinquẽtes si tracti sint ad forũ ecclesiasticũ, nõ potest Iudex Laicus, nec ex officio, nec ad instantiam rei, prætendere, quòd iudicium apud se fiat, ac proinde trahere Ecclesiasticum. Quod procedit etiamsi nondum sit incœptum iudiciũ, quia si in arbitrio Ecclesiastici læsi est conuenire lędentem sub quo voluerit Iudice, nõ debet posse cogi ad iudicium laicorum. Setùs est si Clericus non præsumatur inuitus, vel si iudicium cæptum sit coram Iudice laico, tunc enim per Iudicem hunc poterit citari, & trahi iure præuentionis; licet sit aliqua controuersia quando Ecclesiasticus, vel eius Iudex essent inuiti, & vellent iudicium coram laico non terminari.

31 Primus igitur casus est in caussa feudali, propter quam Feudatarius ecclesiasticus à directo domino feudi potest trahi ad suum Tribunal, vt habetur ex *cap. Ex transmissa, cap. Verũ*, vbi *Abbas num.6. & Felinus num.3.* testans de cõmuni, *de iudicijs cap. unic. §. Verùm, de statu Regularium lib. 6. Bartolus consil. 375.col.fin. Baldus in cap.1.§.fin. num.3.de noua forma fidel.it. Guido Papans decis. 139. Soccinus in cap. Ex transmissa, de foro competenti. Vgolinus ad Bullam* Cœna.*par.2. cap. 25. §. 3. num. 7. Diuus Antoninus 3. part.* Summæ *tit. 9. cap. 22. §.3 Iulius Clarus pract.crimin.lib. 4. §. feudum quaest.90. nu.8* testans de communi *Graffius loco cit. Reginaldus* vbi suprà *num. 351. Syluester in Summa ver. Iudex 1.qu. 8. Suarez contra errores Angliæ lib. 4.cap.14.num. 13. Sayrus Claui reg. lib. 12. cap. 8 num. 9. & lib. 3. Thesaur.casuũ consc.cap. 19. num. 5. Menocchius de retinend. possess: Remed. 3. num. 396* & sequentibus. *Surdus lib. 3.consil. 396. Ambrosinus de immunit. cap. 20. num.56. Farinaccius de inquisitionibus qu. 8. num. 92. Duardus Commentar. ad Bullam Cœna lib 2. ad Canonem XV. qu.11.nu 69. Scortia in Bullas Selectas Theorema 424.col.3. Filliuccius tom. 1. qq. moral. Tract. 16.cap. 10. n. 262. Bonacina de censuris in partic. disp. 1. qu. 16.punct.6, num. 6. Marta de iurisdict. part. 4. cas. 16. et cas.89. num.5.* & sequentibus, qui alios citat. Et certè ratio est manifesta, propter quã nullus debeat ab hac sententia discedere (licèt non desint, qui negent, aut qui limitent) nam ex dominio directo feudi oritur necessariò ius cognoscendi causas ipsius; & Feudatarius accipiendo feudum constituit se in his, quæ sunt feudi, subditum domini; nec dominus procedit contra illum tanquàm contra personam ecclesiasticam, sed tanquàm contra Marchionem, Comitem, Ducem, &c.

Longum hic esset recensere in singulari, quid possit in feudatarium Ecclesiasticum directus Dominus laicus; tota enim ferè materia feudalis (quæ à nostro distat instituto) esset reuoluenda, de qua latè *Marta cit.part. 4.* et ex illo breuiter *Duardus dicta qu 11. à num. 68* Vnde tantùm dicimus, quòd, quia communior est opinio Ecclesiasticũ feudatarium, sicuti laicum, ligari cõsuetudinibus, iuribusque, ex quibus compositus est Liber Feudorum, ex quo etiam oritur Feudatarium ecclesiasticum ad forum directi Domini teneri, sicuti tenetur laicus; idcircò laicus dominus feudi excusari possit ab excommunicatione, trahens Feudatarium ecclesiasticum ad suum forum, in his omnibus, in quibus traheret laicum. Siquidẽ aut iure potest trahere, aut saltem sufficientem probabilitatem trahendi se habere, autumare potest, ex generali ratione directi dominii in feudum, quod non debet tolli, aut diminui, ex eo quod persona feudataria sit ecclesiastica. Militat enim hic, quòd dum caussa principaliter agitur, ipsa trahit secum personam ex regula *L. Siquis nec caussam. ff. si certum petatur.* Quam rationem posuit *Baldus in cap.1. num. 4 de controuersiis feudi apud Pares terminandis. & Guerinus Pisonus in præludio Feud. §. An. consuetudines feudales ligant Clericos col. 2.* Et facit, quòd qui consentit in contractum feudi, consentit ex conuentione, & pacto in ea, quæ feudum fert, vnde Ecclesiasticus, etiam si lege non teneretur, ex pacto tamen, & promissione remanet obligatus iuxta ea, quæ habet Iason in *in l. Placet num. 22. C. de Sacrosanctis Ecclesiis, & facit cap. Verum,* vbi *Abbas, & alii de conditionibus appositis.*

Quod autem consuetudinibus, & iuribus feudi figentur etiam Ecclesiastici, tenet *Iulius Clarus loc. cit. qu. 3. vers. Sed numquid. Curtius Iunior in Tract. de Feudis part 2. quaest. 2.*

in principio, et consil. 177. num. 10. Canetius in *Extrauag. Regni Siciliæ cuius initium, Volentes. §. Ad quid. num. 8. Michael Graffius in lib. 2. commun. opinion. in ver. Feudum qu. 2. Intriglolus in tract. de Feudis, qu. 14. Schraderus in tract. de Feudis, par. 1. qu. 2. Mathesilanus in Tract. commun. opinion. in ver. Feudum num. 4.* qui omnes referunt alios plures; et testatur esse communissimam sententiam. Quam licèt *Marta cas. 16.* reprobare conetur, infirmans eorum rationes, ex eo, quòd Clerici non possunt, etiam volentes, submittere se iurisdictioni laicorum; *cap. si diligenti de Foro compet.* & recipiens prædictam sententiam tantùm in his, quę iure Canonico permissa sunt, cuius iuris vniuersos textus citat; tamen non adimit ab ea probabilitatem, cum semel admittat, *cas. 89.* (sicuti necessariò admittendum est) aliquam iurisdictionem inesse Domino laico in Feudatarium Ecclesiasticum. *Ex* iuribus autem, quæ citat, nihil potest efficaciter inferri, cum omnia ferè loquantur de Feudatarijs Dominorum Ecclesiasticorum, nec contineant particulares casus, vnde possit inferri, in quibus caussis, in quibus verò non, subdatur Feudatarius Ecclesiasticus Domino laico; vt malè supponit *Marta*. Imò quoties generaliter statuitur, caussas feudi ad Dominum directum pertinere, vt fit in *cap. Ex transmissa, et cap. Verùm de foro competenti.* toties pro communiori sententia, contra *Martam*, videtur disponi.

32 Exinde etiam videri posset admittendū, quòd non solùm pro caussa ciuili feudi, sed etiā pro crimine, quod contra fidelitatem venit Ecclesiasticus feudatarius ad tribunal Domini laici trahi possit, saltem puniendus ciuiliter mulctā, vel priuatione feudi, sed admitti hoc non debet. Nedum enim personalis distinctio, vt ex dicendis constabit, à Doctoribus non permittitur; Et in hoc casu præponderare debet conditio Ecclesiastica personæ, cuius iura anteriora sunt, aut potiora, iure Feudi, *Abbas in cap. Nimis de iureiurando. Innocentius, et Butrius in cap. Verum de foro competenti. Marta, et alii apud eum cas. 89. num. 12. Bonacina punct. 6. nu. 7. et Duardus loco citato.* sed vlterius si contra Clericū vassallum agatur ad amissionem feudi criminaliter, vel ciuiliter propter crimen, non potest de hoc cognoscere dominus feudi, sed remittenda est cognitio ad Prælatum ipsius Clerici etiam si feudum sit paternum; quia de crimine Clericorum laicus, nec directè, nec indirectè potest cognoscere, vt latè pluribus citatis probat Reuerendissimus *Pignanus cap. Ceterum num. 29. et 30. de iudiciis.* Adnotat etiam *Duardus, et Marta*, discrimen inter Ecclesiasticum feudatarium, & Ecclesiam; hoc enim casu Prælatus Ecclesiæ considerandus est tantùm, vt Procurator *ex cap. 2. de donationibus*, atque ita trahendus dumtaxat, quatenus patitur procuratio; vnde ob Prælati delictum Ecclesia non potest amittere feudū, quæ nec potest peierare, aut infidelitatem committere; ac proinde in delictis non est Prælatus conueniendus tanquam feudatarius.

33 Secundus casus est delicti commissi ante clericatum, seu ante assumptum statum Ecclesiasticum. De quo communior est opinio (quam arbitramur sequendam) à iudice laico posse sine præsenti censura trahi eum, qui deliquit; quoties alterum ex his concurrat, vel quòd Clericatus sit assumptus in fraudem ad effugiendum iudicium laicum, vel quòd antea incœperit iudex laicus procedere.

Et quidem extra prædictos articulos non esse laicis ius in Ecclesiasticos probatur, quia priuilegium exemptionis à foro est generale, nullam habens circa hoc in toto iure exceptionem, ergo generaliter debet accipi, præsertim cum attendatur consecratio personæ, quæ consecratio viget non minus in eo, qui delictum ante commisit, & eadem est indecentia trahi Clericum ad laicum Tribunal, pro delicto ante Clericatum commisso, quàm pro commisso post. Et facit à simili. *L. Hoc accusare. ff. de Accusation.* vbi statuitur legatum Prouinciæ non esse accusandum de crimine, quod ante legationem commisit; quod ratione decentiæ, & honoris legato debiti decernitur. *Et in l. Qui cum vno §. Deus ff. de re militari*, habetur, quòd si Paganus accusetur de crimine, & fiat miles, non conuenitur sub primo Iudice, sed sub secundo. Facit item *l. Prætor, circa initium ff. de excusat. muner. l. Sique postea ff. de Iudic. cap. fin. de purgatione canonica*, cum aliis similibus, quæ allegat *Ancharanus in cap. Ea, quæ. qu. 13. vers. secunda opinio de Regulis iuris lib. 6.* Huius sententiæ præter *Ancharanum sunt veteres Canonistæ in cap. 3. 11. qu. 1. Abbas* cum alijs, *in cap. vnic. de obligatis ad ratiocinia. Felinus post plures in cap. fin. num. 14. De Constitution. Couarruuias Practicarum qu. cap. 32. Bartolus in l. 1. ff. de pœnis. Baldus in l. 1. num. 2. C. An seruus pro facto suo. Iulius Clarus practic. criminal. lib. 5. qu. 36.* alios referens *Molina tom. 4. de Iustit. et iur. Tract. 3. disput. 49. Suarez vbi supra cap. 15. num. 16. Pillinecius num. 265. Marcus Antonius Genuensis in sua practic. cap. 8. num. 5. Farinaceius cit. qu. 8. Ambrosinus de Immunit. cap. 19.* alios alligant *Bonacina eo punct. 5. num. 8. Marta cas. 121.* plures citans, *Carolus de Graffis cum infinitis aliis de effectibus Clericatus effect. 1. num. 1072.*

Non desunt tamen, qui asserant absolutè delictum ante Clericatum patratum per Iudicem laicum semper esse cognoscendum, & puniendū, *Bellamera in cap. Proposuisti, qu. 2. de Foro compet. Antonius Gomez lib. 3. variar. resolut. ca. 10. num. 5. Vgolinus hic cit. §. 1. citans Viuium in sylu. opinion.* testantem (quod mirum est) esse communem, *opin. 112.* & alij penè infiniti, quos citat *Carolus de Graffis loc. cit.* Qui tamen non omnes loquuntur simpliciter, quòd delictum patratum ante Clericatum spectet ad Iudicē laicum, sed in casu, quo præsumatur Clericatus assumptus in fraudem. Et suadetur tùm ex *l. 1. vbi Doctores ff. de pœnis, et l. iniuriarum ff. de iniuriis, et l. Dolo §. fin. ff. de seruo corrupto, et l. Si quis Decurio in fin. C. Ad l. Corneliam, de fals.* Ex quibus habetur, quòd in puniendis delictis, non attenditur tempus punitionis, sed delicti, à tempore enim commissionis delicti ius acquiritur Iudici ad inquirendum, & puniendū, *Glossa in l. Nemo potest ff. de leg. 1.* vt cōtra ipsū

ius

iura acquisitum non debeat quid posse Clericatus assumptio. Tum ex eo, quòd sicut delictum commissum à laico tempore, quo erat Clericus spectat ad forum ecclesiasticum, ita commissum à Clerico tempore, quo erat laicus spectare debet ad forum laicum, ex Regula quod quisque iuris. Assumptum docemur à *Couarruuia lib. practicarum quaestion. cap. 31, num. 8. Alexandro* ex mente omnium *consil. 8. lib. 9. et consil. 140. lib. 9. Iulio Claro loco cit. quaest. 36, num. 11. Farinaccio* testante de communi *dict. quaest. 8. de num. 66. Carolo de Grassis* cum alijs *nu. 2173. Barbosa in l. Titia ff. solut. matrim. et ita fuit decisum* Neapoli, *vt per Francum decis. 400. et Grammaticum decis. 10.*

Sed respondetur ad primum, vel eam doctrinam non habere locum, quando mutatur conditio, & status personae delinquentis, arg. *l. Hos accusare, ff. de Accusation.* vnde etsi tempore delicti acquiratur Iudici ius in delictum, sibi tamen, non procedens, imputare debet, quòd delinquens declinauerit statum subiectionis ad illum; vel potius dicendum ius non acquiri Iudici à tempore delicti, sed à tempore habitae scientiae de delicto, quae scientia si sit ante Clericatum, fatemur post Clericatum prosequi posse iudicium inceptum tempore scientiae, quòd si non incoepit, sibi imputare debet, vt supra. Si autem scientia acquiratur post assumptũ Clericatum, iam non est Clericus de iure laico, ac proinde nullum ius circa delictum potest Iudici laico adscribi.

Ad secundum negatur paritas, quia dignitas personae, quae primariò attendenda est, in primo casu trahit secum delictum, vt illud constituat de foro ecclesiastico, &, cum exemptio dicat fauorem, & priuilegium latè extendendum, non sequitur deinde, quòd excluso delinquente à dignitate, excludatur etiam delictum, quandoquidem etsi tunc nulla intercederet indecentia ex parte personae, quae punitur intercederet tamen ex parte delicti, quod, factum tempore Clericatus, dicitur adhuc delictum Clerici; nisi fortè velis negandum esse assumptum cum *Molina cit. disp. 49. num. 24. Nauarro consil. 58. de Regularibus, Ambrosino de Immunitate, cap. 22. num. 31.* & alijs, loquentibus de delicto commisso à laico, tempore, quo erat Nouitius Regularis, Quicquid tamen sit de hoc, illud indubitatum est, non incidere in praesentem censuram trahentem laicum ad suum forum pro delicto commisso tempore Clericatus, vel Nouitiatus; quia iam non est persona Ecclesiastica,

Igitur quòd tunc possit procedere Iudex laicus contra Clericum, quando Clericatus est assumptus in fraudem, seu mala fide, & ad effugiendam iustitiam, quae est sententia *Molina cit. disp. 49. num. 21. Couarruuia conclus. 2.* testantis de communi *Farinaccii nu. 104. Iulii Clari qu. 36. num. 38 et Basardi ad eum, littera G. Follerucci num. 265. Ambrosini cap. 19. num. 5,* & praeterea *Bartoli in l. 2, ff. de Poenis, Io. Andrea,* & aliorum *in cap. 1. de obligatis ad ratiocinia, Lambertini in cap. 1. qu. 13. de Haereticis, lib. 6. Guttierez lib. 1. Practicar. qu. 5. Oldradi consil. 4. Syluestri in Summa, ver. Iudex num. 6, Menochii de Praesumptionibus lib. 6. qu. 76. nu. 35. Zerolae prax. Episc. ver. Clericus num. 6,* & aliorum; probatur tum à simili ex ciuilibus sanctionibus *l. Hos accusare ff. de accusationibus. l. Si maritum §. legis ff. de adulter l. fin. ff. de re militari, l. 4. C. Qui militare non possunt lib. 12,* tum efficaciùs ex eo, quòd nemini sua fraus patrocinari debet, nec potest esse mens Ecclesiae, quòd quis ita abutatur clericatu, & susceptio clericatus, adytus sit, quo delicta remaneant impunita, ac proinde faciliùs patrentur. Vnde optimè obseruauit *Bonacina cit. punct. 5. nu. 10,* hodie vix fieri posse, vt quis in fraudem assumat Clericalem statum, siquidem *in Concilio Tridentino sess. 23. cap. 4. de Reformat.* decernitur illis tantummodò conferendam esse primam tonsuram, & per consequens alios Ordines; qui petunt animo deseruiendi Deo permanenter in statu clericali, & non ad effugiendum saeculare iudicium, & priuilegia ecclesiastica participanda.

Ex cuius decreti consideratione apparet improbabilis hoc loco aliquorum distinctio, qui explicantes quid sit assumere Clericatum in fraudem, dicunt non esse absolutè assumere ex motiuo effugiendi iudicium saeculare, sed tantùm ad hũc finem assumere ad tempus, siue animo permanẽdi, transacto periculo punitionis. Caeterùm qui permanendi animo Clericatum assumit, etiam si ad id inducatur à fuga fori laici, cum vtatur iure suo (inquiunt) nec peccet, non est priuilegijs Ecclesiasticis fraudandus. Hoc enim habet Ecclesia, vt miserabilium sit asylum, sicut recipit in protectionem recurrentes ad Ecclesiam materialem, etiam si animo declinandi vires Iudicis effugiant. Praeterquàm quod delictum commissum ante Clericatum assumptum in fraudem per Ecclesiam, puniri potest, & debet iuxtà *Carolum de Grassis cit. effect. 1 nu. 1134.* Cum pluribus per eum. Quamobrem dicunt in praxi eum videri existimandum assumpsisse Clericatum in fraudem, ac proinde non gaudere immunitate quoad illud delictum, qui tantùm tonsuram, vel minores Ordines assumit, & multò magis, qui ita iam ordinatus assumit habitum, & tonsuram, cum prius eam non gestaret. Secùs est de eo, qui ordinatur in sacris, hic enim permanenter, & immutabiliter assumit statum Clericalem, ac proinde sine fraude, quae in fictione consistit. Ita *Suarez cit. Cap. 15. num. 17 Genuensis loco relato, Carolus de Grassis* post alios, quos citat, *num. 1075.* qui addit etiam in minoribus constitutum gaudere, si certum sit non assumpsisse Clericatum caussa declinandi forum. & sequitur tanquàm probabilius *Bonacina punct. 5 num. 9. Vers. Haec limitatio.*

Sed apparet (vt dicebam) improbabilis huiusmodi distinctio fraudis, quia potius generaliter amplectendum est, illum accipere Clericatum in fraudem, ita vt non gaudeat immunitate quoad illud delictum, qui assumit caussa declinandi forum. Nam Ecclesiae mens est, vt ex praedicta dispositione Tridentini habetur, aliisque similibus, pro quo etiam facit *cap. Proposuisti, De foro compet.* vt quis ad assumendum Clericatum non moueatur dumtaxat, vel principaliter animo

effu-

effugiendi forum laicum, vel gaudendi Ecclesiastici Priuilegijs, aperte enim in hoc reluctatur, & ideo cum ipsius consensus non possit præsumi, quandoquidem eos tantùm vult complecti, & protegere, qui animo deseruiendi Deo Clericatū petunt, sequitur, quòd nulla ratione gaudeant. Igitur etsi ita assumens Clericatum fortè non peccet, vtaturque iure suo, defectu consensus Ecclesiæ in illo saltem delicto non particeps fit priuilegio ipsius Ecclesiæ. Quod manifestè declarauit *Xistus V. Constit. Cum de omnibus* contra criminosos assumentes Monachalem habitum, quos concedit posse puniri quomodolibet per laicos, eò quia assuoprio præsumitur facta in fraudem. Ex quibus deducitur non esse eandem rationem de confugio ad Ecclesiam materialem; hoc enim expresse admittit, & præcipit Ecclesia saluos esse, qui ad Templa confugiunt, at illud non admittit, sicuti non recipit ad priuilegia seruum ordinatum in fraudem Domini sui *cap. 2. cum similibus. De seruis non ordinandis,* Vult enim vnicuique sarta rectaque iura sua.

Nec omitto monere in hoc articulo fraudis præter eos, qui distinguunt vt nuper vidimus, addere *Martam*, qui *cas. 21. num. 19.* absolutè loquitur, assumentem Clericatum in fraudem quouis modo, adhuc pro delicto antecedente non posse iudicari à laico Tribunali, quia fraude non obstante hic Clericus effectus est, cum in ordinatione semper imprimatur caracter, etiamsi suscipiēs sit criminosus irregularis, aut alio modo inhabilis. Quamuis fateatur oppositum recipi posse, sicuti nos omninò recipiendum putamus.

Quia autem quòd fraus intercesserit in assumptione Clericatus non potest satis euidenter apparere, nisi forte præcesserit diffamatio delicti, vel inquisitio, vt iustra, nec regulariter dolus supponatur, sed probatione indigeat *l. 1. ff. Pro socio, & l. Quoties §. Qui dolo,* & ex multis testatur *Menochius De Præsūptionibus lib. 6 Præsumpt. 78. num. 3. & lib. 4. præsumpt 82. num. 10. & præsumpt 81. n. 29. & Mascardus De Probation. Concl. 814.* & præterea communior sit, & receptibilis opinio, quòd discussio an Clericatus assumptus sit in fraudem, institui debeat apud Iudicem Ecclesiasticum, quandoquidem Ecclesiasticus forus ob assumptum Clericatum est in possessione Iurisdictionis in hunc Clericum, vt per *Carolum de Graffis* cum alijs ab eo citatis *n. 1079.* ideò non est opus immorari in explicando, ex quibus præsumatur, vel probetur Clericatum fuisse assumptum in fraudem, de quo latè idem *Carolus de Graffis.* Si enim in dubio pertinet ad Ecclesiasticum Iudicem examinare, an fraus intercesserit; malè faceret Laicus, trahendo eiusmodi Clericum, antequàm esset declaratum circa fraudem, ac proinde cum traheret præter Iuris dispositionem, innodaretur hac Censura.

Vberioris tamen doctrinę caussa si quis putaret probabile, vel fraudem præsumi posse, etiam si non probetur, vel ad Iudicem Laicum pertinere posse cognitionem de fraude, breuiter dicimus ex his duobus maximè, præsumi Clericatum assumptum fuisse in fraudem. Primo, si quis assumat statim post patratum delictum, nam ex vicinitate actus grauis sumitur coniectura, nisi aliundè corruat, vt docet. *Mascardus de Probationibus Tom. 2. concl. 815. Ita in præsenti tenet Bartolus in l. 1. num. 3. vers. Aut est dubium ff. De Pœnis Baldus in l. Officiales nu. 2. vers. Aut est dubius C. De Episcopis, & Clericis,* & alij, quos citant, & sequuntur *Couarruuias practic. quæst. Cap. 3. Carolus de Graffis num. 1144. Bonacina punct. 5. nu. 10. vers. Primò.* Secundò si quis assumat cum fuerit de delicto diffamatus, vel delatus ad Iudicem, etiamsi non adhuc Iudex incœperit procedere. *Bonacina loc. cit. & Carolus de Graffis* cum pluribus *nu. 1077* Præsumebatur enim, quòd Iudex fuisset processurus, ac proinde quòd Clericatus fuerit assumptus ad fugiendum eiusmodi processum.

Et obserua, quòd secundum *Bonacinam* tum ex regula, quam ponit, quòd fraus non supponitur, nisi probetur, tùm ex eo quòd, ait ad Iudicem Laicum spectare probationem, quòd Clericatus sit in fraudem assumptus infertur, non posse Iudicem Laicum procedere contra delinquentem ratione delicti, nisi postquàm probauerit fraudem. Quod expressè etiam negat *de Graffis nu. 1079.* licet aliàs asserat.

Et illud addendum videtur, fraudis præsumptionem non habere locum, quoties constet, quē ante delictum vouisse Clericatum, vel Religionem. Tunc enim assumptio statua Ecclesiastici non tribuitur animo declinandi forum, sed adimplendi votum, ad quod tenetur *Carolus de Graffis* plura citans *num. 1097. Duardus supra relatus qu. 11. num. 7. et Bonacina eo num. 10 vers. Ex dictis ergo.* Quomodò autem constare possit de voto, ait *de Graffis*, plurima ad id efficaciter congerens, sufficienter, probari iuramento ipsius vouentis, quæ enim sunt in animo, vt est votum, nequeunt alia via ostendi. Et addit *nu. 1126.* quòd hæc probatio voti, & iuramentum solitè tuendum est coram Iudice Ecclesiastico. *Couarruuias* autem *cap. 32. Practicarum quæst.* negat cum alijs iuramentum sufficere, nisi alia coniectura inuetur, assumens, quòd vbi agitur de graui præiudicio tertij, vt in præsenti de prætiudicio laicæ potestatis non statur iuramento asserentis; præsertim cum tantus sit declinandi laici fori affectus, vt delinquens facilè ad iurandum etiam fallum possit induci, vnde opinionē hanc *Couarruuiæ* censet probabiliorem *Bonacina cit. punct. 5. num. 9.*

Alteram circumstantiam ad hoc, vt Clericus pro delicto commisso ante Clericatum possit cōuenire coram Iudice laico, diximus esse, si prius Iudex laicus incœperit procedere, quando enim, nec vlla est fraus, nec vlla præuentio, Clericus coram Iudice Ecclesiastico conueniendus est *Franchus decis. 299.* per totam *Io. Aloysius de Leo in l. Officiales num. 7. C. de Episc. et Clericis Carolus de Graffis cit. effect. 1. num. 1145. Iulius Clarus Practic. Criminal. §. fin. qu. 36. num. 39 vers. Sed in hoc. Duardus qu. 11 num. 6. Bonacina, &* alij, apud eum *punct. 5. num. 10. vers. Si tibi dè si delinquentes.* Et ratio est, quia Iurisdictio semel fuerit perpetuata in Iudice laico per præuentionem; & est textus optimus *in cap. Proposuisti, & ibi Doctores de foro competenti,* Nō dicitur tamen præuenta, aut incœpta caussa,

antequàm sit admissa accusatio, vel instituta iuridica inquisitio, aut citatus reus, etiam si præcesserit diffamatio.

Ex hoc autem quod ob præuentionem potest Iudex laicus prosequi iudicium, sequitur non posse procedere circa aliud delictum, de quo ante Clericatum non cognoscebat, etiam si fuerit annexum delicto, super quo inceperat iudiciū. Hæc namquè, quæ illimitant priuilegium Clericale, cum sint odiosa, & restrictiua iuris communis debent strictè, & rigorosè accipi, vt latè probat in his terminis *Carolus de Grassis nu.* 1080. cum sequentibus. Si igitur hoc casu sola præuentio est, quæ dat iurisdictionem, non est Iurisdictio admittenda, nisi quoad delictum præuentum, nō autem quoad reliqua. Et quoad delicta connexa affert prædictus Author exemplum; quod est valdè notabile, inquiens vulnerantem lethaliter etiam secuta morte, conuentum tamén ante Clericatum de solo vulnere, non posse quoad mortem iudicari. Quod intelligendum videtur non solùm si mors secuta sit post assumptum Clericatum, sed etiam ante; rationem reddit, quia vulnus est delictum satis distans ab homicidio, & iura loquentia de occidente non vendicant sibi locum in vulnerante lethaliter, iuxta *Morasium in Pract. 4. Quis, num.* 28. *in fine*. Vnde accusatus de vulnere, si postea sequatur mors iterùm accusatur, & iterùm capiuntur informationes, seu captæ repetuntur. Et sic in facti contingentia testatur fuisse decisum Panormi, vt ad Curiam Ecclesiasticam remitteretur Clericus occisor, puniendus pro morte, qui ante Clericatum apud Regiam Curiam de solo vulnere fuerat accusatus.

Quod si non appareat, quidnam præcesserit inchoatio ne iudicij, an assumptio Clericatus, videtur potiùs præsumendum; quòd priùs sit assumptus Clericatus; quia cæteris paribus standum est pro persona, quę cum sit in possessione Clericatus, non est censenda carere priuilegijs illius, nisi constet de opposito. Ita *Scaccius de Iudicijs par.* 1. *cap.* 11. *num.* 6. *& 7. contra Carolum de Grassis num.* 1137. vbi ait Iudicem, vel partem asserentem priùs porrectam fuisse accusationem, quàm fuerit assumptus Clericatus, habere præsumptionem pro se, ac proinde onus probandi contrarium transferri in Clericum.

Est tamen communissimè receptum in casu, quo Iudex laicus pro delicto valeat trahere Clericum ad suum Tribunal, non posse deuenire ad distinctionem personalem, sed tantùm procedere poena pecuniaria, & super bonis. *Farinacius de Inquisit. qu.* 8. *num.* 107. *Marta de Iurisdictione part.* 4 *cas.* 121, *num.* 21 *Couarruuias loco cit. concl.* 3. *Clarus vers. sæpè numero contingit*, *Bonacina vers. obserua tamen primò*. *Molina tit. disp.* 49. *num.* 22. *Carolus de Grassis num.* 1129. *Pilliucius tom.* 2. *qq. moral. Tract.* 26. *cap.* 10. *num.* 265. *Cenedo collect. Iuris Canon. par.* 1. *collect.* 3. *num.* 13. *Bellettus Disquis. Clerical. part.* 1. *Tit.* 3. §. 4. *num.* 3. & alij apud prędictos.

Quod arbitror recipiendum primò non solùm quoad punitionem per sententiam, sed etiam quoad detentionem ad custodiam, quia in hoc præiudicatur priuilegio Canonis, quod non amittit Clericus, etiam per hoc, quod in fraudē, vel præuentus à Iudice sæculari Clericatum assumpserit. Et licèt *Pilliuccius* asserat, posse procedi etiam personaliter, quoties ante Clericatum delinquens fuerat carceratus, vel non est audiendus, vel est intelligendus tantùm quoad illam personalem distinctionem, quæ consistit in carceratione, ita vt possit prosequi detentionē, etiam si assumeret statum Ecclesiasticum, dum est in carcere; quamuis de hoc etiam possit esse aliqua difficultas.

Secundò illud arbitror recipiendum, vt prohibeatur tantùm Iudex laicus exequi sententiam poenæ corporalis, necessaria est siquidem antecedens degradatio, excepto, si sola prima tonsura esset assumpta per eos, quos citat *Carolus de Grassis num.* 1133. nōn autem, vt prohibeatur sententiam ferre. Nam admisso quòd possit procedere, sequitur, quòd iuxta merita delicti possit procedere, sequitur quod iuxta merita delicti possit procedere, vt si secundùm leges corporali poena venit puniendus eandem possit imponere (quicquid aliqui expressè inficientur) siquidem iudicium non excludit sententiam.

34 An autem Clericus, qui ante Clericatum fuerat occasione delicti bannitus, aut in poenam, aut pro contumacia, sacrus Clericus teneatur stare banno; communis opinio, quod sic, quam *Marta cas.* 176. *num.* 6 ait esse veriorem ex doctrina *Abbatis. Butrij, & Decij*, asserentiū, quòd poena criminalis delicti non tollitur per Sacramentum Baptismi, ex quo infertur, quod nec per Sacramentum Ordinis. Sed vlteriùs dubitatur, an quoad inobseruantiam illius subijciatur Clericus foro laico. Negat *Franchus decis.* 209. *& Decision.* 384, *num.* 14. *& decis.* 395. *& Marta loco citato num.* 14 & sequentibus, addens Iudicem Ecclesiasticum non posse stare sētentię condemnationis in exilium per Iudicem laicum prolatæ; sed instante parte super illius obseruantia causam ex integra esse reuisendam in foro ecclesiastico.

Verùm cum concedendum sit iuxtà superiora, quòd iudicium inceptum à foro laico, in illo perpetuetur, non obstante assumptione Clericatus, non potest deinde iri inficias, quin obseruātia banni pro contumacia, vel pro delicto contracti ante assumptionem Clericatus ad ius laici Iudicis aliquo modo pertineat, etiam post assumptionem; Quamobrem videtur ad minùs posse asseri, in tantùm pertinere, vt licitum sit Iudici laico curare de obseruantia, & de poena inobseruantiæ, etiam si id debeat facere medio Iudice Ecclesiastico. Licèt enim dicatur, exilium esse poenam corporalem, quam non potest exequi in Clericum *Iudex* laicus; hoc tamen casu saluatur, quòd executio non fiat ab ipso. Non erit igitur necessarium, vt volebat *Marta*, quòd Iudex Ecclesiasticus iterum ex integro caussam agitet, & de nouo sententiam ferat, nullo prioris sententiæ habito respectu. Imò Episcopū requisitum de executione, teneri exequi sententiā legitimè latam à Iudice laico fuit dictum *Bartoli*, quod *Iason* dicet esse cordi tenendum *in l. Properandum §. Sin autem reus num.* 4. *C. de Iudi-*

dicijs, & allegat ad hoc *Glossam in l. Ea ff. De Postulan. & facit c. multi*, iuncta *Gloss. in vers. sæcularì* vbi *Archidiaconus*, & *alij* 2. q. 1. sed clariùs *cap. fin. De Exceptionibus lib. 6.* vbi statuitur Iudicem Ecclesiasticum debere admittere exceptionem rei iudicatæ per sæcularem Iudicem, Qui textus, licèt *Marta* allegans *Ananiam, & Felinum* dicat habere locum solùm in ciuilibus, non autem in criminalibus, est generalis; & ait *Glossa ibi in ver. Iudicata* habere locum, quoties ad Iudicem sæcularem cognitio pertinuit, vt est in casu nostro, & sicut generaliter accipitur textus, dum statuit exceptionem rei iudicatæ per Iudicem Ecclesiasticum admittendam esse à laico, vt est communis cum Glossa ibi in Ver. De iure, ita cum nullum sit verborum discrimen accipiendus, est generaliter, dum statuit è conuerso exceptionem rei iudicatæ per Iudicem Laicum esse admittendam à Iudice Ecclesiastico,

35 Quod huc usquè diximus de delictis viget potiori iure de debitis, aut obligationibus contractis ante Clericatum iuxtà *cap. Vnic. vbi Doctores de obligatis ad ratiocinia*; & ideò allata sunt extendenda cum proportione ad debita, & obligationes. In quibus non videtur necessariò admittenda sententia *Duardi cit. quæst. 11. n. 6.* asserentis executionem sententiæ debere fieri per Ecclesiasticum. Excepta namquè executione pœnæ corporalis (quæ tamen non solet pro debito, vel obligatione ciuili imponi) nullum est inconueniens omnem aliam per Iudicem Laicum fieri, stante quòd ad Laicum Iudicem spectet iudiciū, vnde sicut ista exceptio non fit à *Duardo* in criminalibus; ita nec in ciuilibus debet admitti, Scio aliquos, inter quos *Diana Resol. Moral. p. 1. Tract. 2. Resol. 41. Vers. Adde quod*, non admittere, quòd possit aliquando Clericus damnari à Iudice Laico in bonis, licèt non in persona; vtrumquè enim volunt esse prohibitum, quia non solum persona, sed etiam bona Clerici à iurisdictione laica libera sunt, vnde in *cap. Vnico De Cleric. coniug. lib. 6.* statuitur Clericos coniugatos non solùm in persona condemnari non posse, sed nec in pecunia, ne per vnam viam concedatur, quod per aliam denegatur. Verùm nostra distinctio, & communis est, & necessarium habet fundamentum, stante quòd aliquando Ecclesiasticus adiudicatur foro laico, vt visum est, & adhuc magis videbitur. Tunc enim si saluatur persona ratione consecrationis, non possunt saluari bona, Vnde cum dicitur, exempta persona, consequenter censeri exempta bona, respondendum est primò in ijs casibus in quibus Ecclesiasticus iudicari potest à laico, non esse exemptum in persona, ac proinde non prohiberi distinctionem personalem, quia persona sit exempta à foro, & iudicio, sed quia censetur vigere adhuc priuilegium canonis, stante consecratione personæ, quam non decet per laicam potestatem distringi. Secundò respondetur exemptionem bonorum consistere in eo, quòd non sint obnoxia tributis & oneribus, non autem in eo, quòd non possit super ipsis iudicari, & fieri executionem, quoties ob decentiam, id præstatur personæ, vt non distringatur, cum aliunde districtioni sit obnoxia, nisi sacra esset. Casus autem *cap. vnic. De Clerico coniugato in 6.* particularis est, de quo suo loco nu. scilicet 62.

Vigent similiter de assumpto statu Regulari, quæ de Clericali exemplificabamus toto nu. ant. Imò *Xistus V. Const. Cum de omnibus, De Regularibus*, inhabilitans criminosos, vel condemnatos, aut obligatos ad ratiocinia, seu debitis grauatos, ad susceptionem habitus Religiosi; si suscipiant, eos declarat subditos laicis potestatibus, vt erant priùs, si tamen tale impedimentū cognitum fuerat, vel sine præuia inquisitione fuerāt admissi. Idemquè est si non feruore deuotionis sponte, sed humana moti ratione vitam Religiosam petant. Permittiturquè Iudici laico, qui antè susceptionem habitus incœperat iudicium, conuentos extrahere, & punire, in quo solùm casu incœpti iudicij, personalem extractionem, & districtionem licitam esse, ait *Duardus ea qu. 11. num. 3. Ver. Benè verum*, ex alia Constitutione declaratiua superioris, edita anno 1588. 12. Kalend. Nouembris. Imò *Fillincius cit. num. 265.* testatur generaliter, prædictam *Constitutionem Cum de omnibus*, non fuisse vsu receptam, quoad districtionem personalem Et quod mirum est *Marta cas. 131. à nu. 25.* nulla facta mentione, nulloquè habito respectu prædictæ Constitutionis asseuerat, criminosum factum Monachum, etiam post cœptum iudicium coram Iudice laico, omnino debere cognosci per Ecclesiasticum, nec procedere in Monachatu, quòd possit assumi per fraudem, tàm quoad punitionem in persona quam in bonis, quia in bona Nouitij est acquisitum ius Monasterio. Et quidem ex *Sfortia in Bullas Selectas Theorem. 375. Vers. Declarat vndecimò* videtur quoad hoc Cōstitutio *Xisti* penitùs reuocata per moderatoriā *Gregorii XIV.* quæ incipit *Circumspecta*. Vide, si libet; *Portel De regularibus Ver. Nouitius*.

36 Tertius casus est Clerici prima tonsura, aut minoribus tantùm initiati, qui trahi potest sine excommunicatione ad Iudicium Laicum, si non habeat conditiones Concilij Tridentini. Ita enim ipsum disponit *sess. 23. De Reformat. cap. 6. Nullus prima tonsura initiatus, aut etiam in Minoribus Ordinibus constitutus ante decimum quartum annum beneficium possit obtinere. Is etiam fori priuilegio non gaudeat, nisi beneficiū Ecclesiasticum habeat, aut Clericalem habitum, & tonsuram deferens alicui Ecclesiæ ex mandato Episcopi inseruiat, vel in Seminario Clericorum, aut in aliqua Schola, vel Vniuersitate de licentia Episcopi, quasi in via ad maiores Ordines suscipiendos versetur.*

Ex qua dispositione primò certum esse debet, nihil esse innouatum, quoad Clericos in sacris constitutos, vel habentibus beneficium cum ætate quartidecimi anni (sufficit autem quòd sit incœptus.) Vnde licèt aliqui velint hos etiam Clericos, si habitum, & tonsuram non deferant, aut non deferuiant de mandato Episcopi alicui Ecclesiæ, vel de eiusdem licentia versentur in Seminario aut schola, ad Tribunalia laica posse trahi, de quo infra, id tamen in vigore Tridentini non potest satis esse fundatum.

Secundò certum esse debet in Clerico minore

non

son beneficiato, requiri copulatiuè simul habitum, & tonsuram; quia Concilium non loquitur cum disiunctione *vel*, sed cum coniunctione, &, quicquid sine fundamento dixerit *Marius Antoninus lib. 3. variar. Resolut. resol.* 48. *num.* 5. alterutrum sufficere, & *Capoblancus de officio. Baron. pragmat.* 8. *cap.* 3. *num.* 28. si cætera concurrant dimissionem tonsuræ non esse censendum defectum multæ solemnitatis. Eodemque pacto reijciendus est idem *Marius Antoninus*, qui *num.* 14. arbitratur sufficere delationem habitus, & tonsuræ sine seruitio Ecclesiæ, aut versatione in Seminario, vel schola de licentia Episcopi.

Tertiò certum esse debet huiusmodi Clericum in minoribus non beneficiatum, vel nec habentem prædictas conditiones excidere à Priuilegio fori, etiam nulla præuia monitione, ita *Suarez contra Regem Angliæ cap.* 27. *num.* 22, *Riccius decis. part.* 4. *decis.* 154. qui duo testantur ita declaratum fuisse per sacram Congregationem Cardinalium Concilij Interpretum. *Marius Antoninus resol. cit. num.* 7. *Diana Resolut. moral. part.* 2. *Tract.* 2. *resol.* 33. *Bellectus disquisit. Clerical. part.* 1. *tit.* 3. §. 8. *num.* 6. & *Bonacina hic punct.* 6. *num.* 27. Et ratio est, quia cum Concilium aliquid innouauerit circa ius commune, quo in omnibus Clericis requirebatur monitio, vt videbimus infra, & expressè sæpiùs declaratum esse per Sacram Congregationem observauit *Riccius in Prax. Cleric. decis.* 606. non potest dici in alio innouasse, nisi in eo, quòd nunc in prædictis Clericis minoribus, non beneficiatis non requiritur hęc monitio. Et licèt regulare sit, quòd dum quis expoliatur priuilegio in poenam, prærequiratur monitio, aut declaratio, optimè tamen occurrit Suarez huiusmodi Tridentini dispositionem non esse per se primò poenalem, aut expoliationem priuilegij, sed potius constitutiuam formæ necessariç, seu conditionis requisitæ ad gaudendum priuilegio; etiam si aliquando culpa fit, quòd quis in hac forma deficiat; ac proinde propria culpa à priuilegio excidat. Deficiente igitur forma ipso iure absque alia declaratione, vel monitione locus desinit esse priuilegio.

Quartò certum esse debet, in feruientibus Ecclesiæ, vel versantibus in schola, aut Seminario de licentia, & mandato Episcopi adhuc simul requiri ad hoc vt priuilegium participent, quòd habitum, & tonsuram deferant. Ita enim sonant verba Concilij, & ita insuper declarasse sacram Congregationem, testis est *Gallemart.*

Rationabiliùs ergo dubitatur circa prædictam Tridentini dispositionem primò, An beneficiatus ante ætatem quatuordecim annorum gaudeat priuilegio fori, etiam si non incedat in habitu, & tonsura, nec alia ferret, quæ Tridentinũ præscribit. Et respondetur de eo, qui beneficiũ habet cuiuscumque sit ætatis nihil esse innouatũ, dicitur enim disiunctiuè, nisi beneficium habebat, aut Clericalem habitum, & tonsuram deferens, deseruiat, &c. Igitur qui beneficium habet cuiuscumque sit ætatis remanet sub dispositione iuris antiqui. Et hæc est communissima, & vera sententia, quicquid videantur in contrarium docere *Ambrosinus de Immunit. cap.* 13. & *Suarez de Censuris disput.* 22. *sect.* 1. *num.* 11. dum ait Clericus in minoribus non ferentes habitum, & tonsuram non gaudere priuilegijs, nisi sint beneficiati, & deseruiant Ecclesiæ. Agit autem ibi de priuilegio Canonis, Communiter etiam reijcitur expositio *Torreblanca lib. de Magia cap.* 9. *num.* 40. qui ex particula *Is* antecedentium relatiua infert, Concilium, dũ ad participandum de priuilegio fori, vel ea requisita, loqui tantùm de Clerico, qui beneficium ante annum quartum decimum obtineret, de quo in antecedentibus locutum fuerat, non autem generaliter de omnibus alijs Clericis in minoribus. Reijcitur, inquam, hæc expositio ex sequẽti contextu, vbi iterùm inter beneficiatos; & nõ beneficiatos distinguitur. Quòad beneficiatos ergo nihil est innouatum circa quos obseruandum obiter, gaudere priuilegio fori, etiam si beneficium sit valdè tenue *Bonacina hic punct.* 6. *num.* 22. immò etiam si nullum reditum habeat, *Riccius Praxis par.* 3. *resolut.* 312. *Diana resolut.* 29. & *Carolus de Graffis de effectibus Clericatus effect.* 1. *num.* 1224. Dicitur enim absolutè. Nisi habeat beneficium Ecclesiasticũ cuius substantia non tollitur per hoc, quòd de facto reditus, & prouentus non tribuat.

Secundò dubitatur, an in beneficiatis ad gaudendum priuilegio fori sine illis alijs conditionibus, sufficiat habere titulum, & collationem etiam si possessio adhuc habita non fuerat. Negãt *Carolus de Graffis num.* 1186. & *num.* 1218. *Iulius Clarus pract. crimin. lib.* 5. §. *fin. qu.* 36. *nu.* 21. & ibi *Baiardus num.* 14. *Menocchius consil.* 350. *Tom,* 3. *Mascardus de probationibus concl.* 392. *Lopez part.* 1. *Summa cap.* 286. *Farinaccius de inquisit. qu.* 8. *num.* 6. & 45. alios referens, & asserens ita iudicatum fuisse in Romana Curia quod etiam vocat probabilissimum *Bonacina* mox citandus. Et ratio esse potest, quia possessio complet collationem, & sine illa non videtur perfecta, cum secundùm communem non teneatur quis ante possessionẽ ad onera beneficij tanquàm beneficiarius. Regulare est autem, vt qui non sentit onus, nec commodo fruatur.

Affirmant tamen sufficere. *Germonius de sacrorum Immunitate lib.* 3. *cap.* 15. *num.* 59. *Cenedo lib.* 1. *Practic. quæst. quæst.* 4. *num.* 22. *Riccius Prax. benefic. decis.* 388. post plures, quos citat. *Gigas de Pensionibus cap.* 94. *num.* 11. *Bonacina hic punct.* 5. *nu.* 24. *Diana vbi supra resol.* 29. & alij multi apud *Augustinum Barbosam in Remissionibus ad Concil. Trident. sess.* 23. *cap.* 6. *de reformat. num.* 5. & 8. Tum quia ita dicunt declaratum per Sacram Cõgregationem Interpretum testibus, inter alios *Riccio*, & *Parisio de Resignat. benefic. lib.* 7. *qu.* 1. *numer.* 47. Tum quia propriè quis beneficium habere dicitur etiam sine possessione, vt colligitur, ex *cap. final.* vbi *Ancharanus*, *Geminianus*, & *Franchus de concessione prabenda lib.* 6. & habet *Glossa* communiter recepta *in cap. penult. in ver. collatio de prabendis eod.* 6. *Romanus consil.* 350. *Couarruuias lib.* 3. *variar. cap.* 16. *in principio*. Modò tamen collatio acceptata sit, quod secundum omnes existimarur ne-

necessarium ex *cap. Si tibi absenti, vbi Doctores eod. tit. & Couarruuias loco citato*. Tùm quia etsi non adeò propriè ante possessionem diceretur quis habere beneficium, tamen cum Tridentinum (vt suprà dicebamus) sit correctiuum iuris antiqui, interpretandum est cum minori præiudicio gaudentium de iure priuilegijs clericalibus, ac proinde ita, vt non excludat habentes beneficium sine possessione.

Hæc posterior sententia melior videtur, quãuis arrideat aliquorum distinctio, quòd gaudeat is per quem non stetit quominùs acciperet possessionem, non verò ille, qui culpabiliter, vel neglexit penitùs, vel fuit in mora notabili à collatione. Et hunc sensum præsefert declaratio Sacræ Congregationis, prout ex *Riccio* transumpsit *Bonacina*.

Secùs est de eo, qui tantùm habet beneficium in spe, seu puram expectatiuam, vel etiam actionem ad ipsum beneficium sine præcedente expressa, & legitima collatione. *Cardinalis in Clement. 1. §. 1. de vita, & honestate. Bertachinus in Repertor. ver. Clericus, Riccius Praxis Tom. 3. Resolutione 319. num. 5. Carolus de Graffis cit. num.* 1128. Non enim quis dicitur beneficiatus sine reali, & expressa collatione, quæ sola ius dat iuxtà *cit. cap. final. de concessione, Prabendæ in 6.* Nec obstat, quòd secundum iura præsertim ciuilia, quæ latè refert Riccius res dicatur esse alicuius per hoc, quod habeat actionem ad illam; Respondetur enim id dici secundùm iuris fictionem, non autem secundum rei veritatem, vt benè ostendit *Riccius*. In præsenti autem rei veritas, & propria locutio attendenda est;

Tertiò dubitatur an gaudeat priuilegio fori, vt beneficiatus is, in quem facta est beneficij collatio, sed inualida defectu habilitatis, vel alterius requisiti. Respondeo ante declarationem inualiditatis, quæ hoc casu ad iudicem ecclesiasticum spectat, non esse procedendum cum Clerico tanquàm cum non gaudente priuilegio Ecclesiastico; quia semper præsumitur de validitate, actus, donec contrarium probetur. Ita *Carolus de Graffis numer.* 1195. *Franchus decis.* 189. *num. 2. lib. 3.* Post declarationem verò, nisi accedat dispensatio, quæ collationem conualidet, non gaudet priuilegio, nisi ordinetur in sacris, vel habitum, & tonsuram deferens, deseruiat Ecclesiæ, vel versetur in Seminario iuxta præscriptum Tridentini.

Quartò dubitatur, an habens Cappellam dicatur habere beneficium. Respondetur alias esse Cappellanias perpetuas, quę à Papa, vel Episcopo in titulum, vel quasi titulum conferuntur) & has reputari inter beneficia Ecclesiastica, & secũ ferre priuilegium fori iuxta ea, quæ habet *Nauarrus de Horis Canonicis cap. 20. num. 17. Salzedo ad Pract. Crimin. Diaz cap. mihi, 62. nu. 12. Azorius Instit. moral. tom. 2. lib. 10. capit. 3. qu. 5. Duardus qu. 3. num.* 10. Pro quo facit *Glossa* communiter recepta in *Clement. 2. ver. Si beneficium. de Decimis*, & in *Extrau. Execrabilis, ver. Quæ aliàs de præbendis. & Decius consil. 210. num* 4 Aliæ sunt Cappellaniæ amouibiles, seu simplices Officiaturę (vt dicunt) Missarum, & hos non ferre secum priuilegium fori, quia non sunt propriè beneficia, notauit *Dians resol. 31.* vbi idem addit de Præstimonijs, nisi habeantur in titulum perpetuum, & aliquod spirituale annexum ferant, citans ad idem. *Azeuedum, Menocchium, Parisium, Gonzalem, Garciã, & Bonacinam.*

Quintò dubitatur, an qui habet beneficium non in titulum, sed in Commendam dicatur beneficiarius, ita vt gaudeat priuilegio fori, etiamsi non obseruet dictam dispositionem Tridentini. *Glossa in cap. Qui plures 21. qu. 7.* videtur inficiari, quatenus ait Commendatarium non esse Prælatum, sed Procuratorem, & Depositarium beneficii. Verùm si loquamur de Commenda perpetua beneficij, respondendum est affirmatiuè cum *Riccio 3. part. Praxis resol. 311. & Carolo de Graffis cit. effect. 7. num.* 1236. Quia Commenda perpetua est titulus canonicus iuxtà *Glossam, & Doctores in cap. Nemo in ver. Commendare, de Electione in 6. Rotam part. 3. decis. 765. num. 5. Gomez in Regula triennali.* & alios plures, quos allegat *Riccius*, hanc sententiam latè firmans. Quamobrem contraria sententia *Glossæ* locum habet in Commendato beneficio ad tempus, sicut ex textibus, quos citat, apparet hanc esse illius mentionem. Cæterùm Cõmendatarius perpetuus dicitur propriè *Prælatus*, vt per *Rotam decis. 346 num. 2. part. 3. diuersorum*, nec est solùm Procurator, aut Depositarius, sed est Dominus fructuum, sicut alij titulares, iuxta formam commendationis, de qua *Rebuffus in Prax. benefic. Tit. de commenda num. 28. & de pacifico possessor num. 43.*

Sextò dubitatur an habens Hospitale dicatur habere beneficium. Respondetur Hospitalia, exceptis Religiosis, & militaribus, in beneficium conferri prohibitum esse *in Clem. Quia contingit §. Vt autem. De Religiosis Domibus.* Ideò data tantùm in administrationem iuxtà formam in ea *Clem.* præscriptam non dicuntur beneficia. Ratio est, quia fructus Hospitalis in charitatis vsus, ob quos erectum est, insumi debent, vt ibidem dicitur, & habet *Glossa in Clem. Per literas De Prabendis.* Permittitur autem posse dari in beneficium, si in eorum fundatione ita constitutum fuerit, vel si *Rector* solitus esset assumi per Canonicam electionem; hæc enim arguit beneficium Ecclesiasticum ratione paupertatis, atquè hoc casu locus erit priuilegio fori. Idemquè est, si Hospitale habeat annexam Cappellã, vel quid simile, quod in titulum dari consueuerit, etiamsi diuisim ab administratione Hospitalis; tunc enim locus erit priuilegio ratione illius, licèt nõ ratione Hospitalis. Nec obstat textus in citat. *Clement Per literas iuncta Glossa in Ver. Ecclesias, De Prabendis*, vbi habetur sub literis beneficialibus super prouisione Clericorum, non comprehendi Hospitalia, etiamsi Ecclesias, vel cappellas, aut alia iura spiritualia noscantur habere, ex quo putat *Glossa* quòd si Ecclesia sit accessoria ad Hospitale, ea non possit venire nomine beneficij.

Dicimus namquè beneficium reputari, (etiam si sit accessoria) non solùm respectu illius, qui solam Cappellam haberet sine administratione

Hos-

Hospitalis, sed etiam quoad eum, qui simul haberet administrationem; dummodò de hoc titulo, tanquàm de beneficio Ecclesiastico facta sit specialis mentio in collatione administrationis, & data ei qui beneficij Ecclesiastici sit capax. Non enim textus absolutè negat Ecclesias, & Cappellas Hospitalium esse beneficia Ecclesiastica, sed tantùm declarat; deinceps literas Apostolicas super prouisione beneficiorum, quæ literæ regulariter omnia beneficia cõprehendebant nõ comprehensuras Cappellas, & Ecclesia Hospitalium, nisi aliud in ipsis caueatur expressè. Et iuxtà hanc sententiam intelligendus est *Carolus de Graffis loc. cit. nu.* 1125.

Septimò dubicatur de eo, qui resignauit beneficium, an gaudeat post resignationem tanquã beneficiarium Priuilegio fori, & constanter sentiendum est non gaudere, quia Tridentinum dicit nisi habeat beneficium Ecclesiasticum; non ergo sufficit habuisse, Qualitas enim adiuncta verbo verificari debet secundùm tempus verbi, vt firmando hanc sententiam assumunt *Carolus de Graffis nu.* 1231. *et Riccius Decis.* 308. alios referendo; nec vllum legi opinantem contrarium.

Octauò dubitatur, an is Clericus in minoribus beneficiatus, tunc saltem post resignatum beneficium gaudeat priuilegio fori si incedat in habitu, & tonsura. Respondetur, necessarium esse vlteriùs, quòd de mandato Episcopi seruiat Ecclesiæ, vel sit in Seminario, aut Schola, defectu cuius non gaudebit: Quia cum non sit amplius beneficiatus, censetur ad instar aliorum Clericorum in minoribus, non beneficiatorum, in quibus Tridentinum requirit præfatas conditiones seruitij, aut studij. Et confirmatur; quia sicuti cessat in eo omnis obligatio, & onus, quod habebat beneficij, ita etiam commoda, & priuilegia congruum est cessare. Ita *Carolus de Graffis nu.* 1129. cum alijs, quos allegat, & *Riccius Resol.* 308. qui sæpe eius non solum sensum, sed etiam verba è vestigio sequitur.

Nonò dubitatur, an is, qui habet pensionem dicatur habere beneficium, ita vt sine cæteris cõditionibus gaudeat beneficio fori. Et sermo est de pensione, quam quis habet vt Clericus, indubitatum enim est non gaudere, qui habet pensionem vt Laicus; aliquarum quippè pensionum etiam Laici sunt capaces *ex cap. Cum M. Ferrariensis vbi Glossa eu. vtr. receperunt. De Constitutionibus. Ioanne de Selua Tract. de Beneficiis part. 2. quæst. 3. num. 4. & part. 3. quæst 5. nu. 27. cas. 17. barnensi de Expectatiuis num.* 42.

Negant pensionarium inter beneficiarios reputari *Carolus de Graffis eod. effect. 1. nu.* 1165. *Augustinus Barbosa in Remissionibus ad hoc cap. 6. sess.* 23. *Concilij Tridentini nu.* 4. *Garzias de Beneficiis part. 1. Cap. 5. num.* 70. *Flaminius de Resignatione benefic. lib. 1. quæst. 11. num. 70. & lib. 2. quæst. 15. nu 15. Gonzalez ad Regul. 8. Cancell. Glossa 5. §. 5. num. 6. Azeuedo Tom. 1. Recompilat. lib. 1. leg. 1. tit. 4. num. 5. Bonacina de legibus disp. 10. quæst. 2. punct. 1. num. 11. & De Censuris in particulari disp. 1. quæst. 16. sec. 1. punct. 6. num.* 63. Et ita declarasse Sacram Congregationem Cardinalium Interpretum testantur *Gonzalez, Carolus de Graffis, Flaminius, Gallemart, & Marzilla.* Et ratio est, quam latè prosequitur *de Graffis*, quia pensio non est beneficium Ecclesiasticum, vt plures apud eumdem, & apud Salzedum loco mox citando firmarunt, ergò qui habet tantùm pensionem non exit à numero cæterorum Clericorum, qui non gaudent priuilegio, nisi habeant requisita per Tridentinũ *Vide*, si vacat, *Carolum de Graffis, & Salzedum.*

Affirmant verò *Zerola in Prax. Episcop. Ver. Clericus §. 2. vers. Ex hac doctrina*, etsi requirat quòd pensionarius habeat aliquem Ordinem vltra primam tonsuram, testaturquè huius opinionis fuisse multos *Doctores*, & ita fuisse seruatum in Magna Curia *Vicariæ Regni* Neapolitani. *Marta De Iurisdictione par. 2. Cap. 32. num.* 45. inquiens & ipse ita multoties fuisse declaratum Neapoli. *Salzedo ad Practic. Criminal. Diaz cap. 62. nu.* 10. asserens ita se consuluisse in Academia Complutensi, & fuisse receptum in supremo consilio Regis Hispaniæ, *Duardus citata sæpiùs quæst. 11. nu. 64. Iassarte De decim. vend. Cap. 19. num. 34. Rodriquez in Summa Tom. 1. Cap. 115. num. 11.* & inclinat *Suarez cit. lib. 4. Defensionis fidei Cap. 26. num.* 12. inquiens se de declaratione Sacræ Congregationis in oppositum dubitare, an fideliter sit descripta, cum adsit alia, quæ declarat pensionem sub beneficio comprehendi, edita in puncto huius *Cap. 6. sess.* 23. quo prohibetur quis beneficium habere ante annos quatuordecim ætatis, sub quo prohiberi etiam pensionem declaratum est. Mouēturquè alij in hanc sententiam, ex eò quòd sustinent, pensionem esse propriè beneficium, sicuti re vera est pars beneficij, alij verò quia etsi in rigore non esset talis, amplo tamen, & fauorabili nomine beneficium reputatur, quod sufficit, quia cum dispositio Concilii sit correctoria iuris antiqui, quo omnes Clerici sine alia conditione gaudent priuilegio fori, accipienda est vt minus corrigat, ac proinde pauciores sint, qui beneficio priuentur.

In qua discrepantia multi quidem ponderis placet mihi cum *Suarez* meum iudicium cohibere, sicuti data opera, vt plurimùm, in his contentionibus Iurisdictionem concernentibus, vtpotè lubricis plenisquè periculi cohibebo, afferendo solùm Authores, & fundamẽta pro vtraquè opinione, vt quisque eam partem eligat, quæ sibi probabilior videbitur.

Hic tamen non omitto insinuare sententiam *Belletti disquis. Cleric. part. 1. Titul. 3. §. 8. nu.* 11. concordantem duas contrarias, vt prima locum habeat, quando pensio non ascendit ad summam 60. *Ducatorum* auri de Camera iuxtà *Bullam Xisti V.* 1589. quæ incipit *Pastoralis* Secunda verò, quando ascendit. Habes apud *Scortiam Bullar selectas, Epitom.* 148. & 149. & *Quarantam Summ Bullar. ver. Clericorum Habitus* Videndus *de Graffis num.* 1197. Aliam sententiam habet *Marcus Antonius Cucchus l. 3. Instit. Iuris Canon. Tit. 8. num.* 17. quòd secunda opinio procedat quando pensio datur in titulum loco beneficij iuxtà *Tridentinum sess.* 21. *cap. 2. De Reformatione* prima autem quando da-

tur simpliciter. Verùm si attenditur titulus, prout ad suscipiendos sacros ordines necessarius est, jam non erimus in terminis quæstionis, quia ordinatus in sacris aliunde gaudet, etiam secluso titulo pensionis.

Decimò dubitatur, an seruitium Ecclesię, quod præscribitur Clericis non beneficiatis in minoribus, debeat esse spirituale in diuinis officijs, & muneribus templi, vel sufficiat, si temporale sit, puta circa prædia, aut bona Ecclesiæ, vel in Officio Notariatus &c. *Riccius prax. 3. part. Resol. 309 in principio Diana Resol. Moral. par. 1. Tract 2. resol. 34. Carolus de Grassis num. 1167. Bonacina punct. 6. num. 4.* (qui omnes, vnus post alium, malè citant pro se *Couarruuiam lib. 3. Variar Resolut. Cap. 1. nu. 9.* eo loco nihil tale asserentem) respondent seruitium debere esse spirituale. Cuius ratio esse potest quòd seruitium temporale, cum à quolibet laico valeat præstari, non potest addere aliquid Clerico in minoribus constituto, ob quod dignus sit priuilegio fori.

Addendum autem puto sub hac obligatione seruitij spiritualis non comprehendi Prælatos Romanæ Curiæ solis minoribus initiatos. Habenda est enim ratio, & dignitatis, & seruitij Apostolicæ Sedis, qualecumque ab his ei præstetur.

Addit etiam *Diana loco cit.* sufficere, si seruitium sit in Oratorio Confratrum, etiamsi id non sit propriè Ecclesia, & ita declarasse Sacram Cõgregationem testis est. *Riccius part. 4. Decis. 154. nu. 2.*

Vndecimò dubitatur, an Clericus non inseruiens illi Ecclesiæ, cui deseruiendum mandauit Episcopus, vel degens in Seminario, Schola, vel vniuersitate alia ab ea, de qua Episcopus licentiam dedit, gaudeat nihilominùs priuilegio fori.

Quoad primum *Carolus de Grassis nu. 1170. & Bonacina punct. 6. num. 34.* tenent partem negantem. Ratio esse potest, quia non facit de mandato, qui mãdati fines egreditur. Atquè hæc opinio de iure vera est. Sed accedente ad oppositum declaratione sacræ Congregationis, de qua testatur. *Riccius part. 4. Decis. 111. num. 5.* opinantur, eo non obstante locum esse priuilegio idem *Riccius. & Capiblancus Tract. De Officio Baronis pragmat. 8. part. 3. n. 3. 10. Franciscus à Ponte apud Quarãtam ver. Habitus Clericorum* circa initium, & *Diana Resolut. 34.* Et ratio suadet, quia accidentalis variatio loci nõ videtur posse mutare substantiam actionis, quam Tridentinum principaliter requirit, quæ est seruitium Ecclesiæ, licèt aliunde Clericus inobediens compellendus sit stare mandatis. Et ex his colligitur suspensio ad secundam partem dubitationis.

Duodecimò dubitatur de mandato, ac licentia prædictis, an debeant esse expressa, vel sufficiant tacita *Menocchius de præsumptionibus l. 6. quæst. 76. num. 41.* putat requiri expressa, & ratio esse potest, quia Episcopus debet cognoscere an seruitio, vel studiis Clericus aptus sit, & qualibus, vt iudicet an sit in via ad maiores ordines juxtà mentem Tridentini; sed oppositum cum alijs verum censeo, quia regulare est taciti, & expressi eamdem esse rationem *l. Cum quis ff. Si certum petatur;* & militat hic ratio, quòd lego dispositio accipienda sit, vt minùs, ac sit possibile, corrigat vniuersale Clericatus priuilegium. Nec obstat coniectura allata in oppositum, quia etiam virtuali, seu tacito mandato, ac licentia approbatur clericus ad seruitium, seu studium assumptum, cum possit Episcopus expressè prohibere, si velit, aut necessarium iudicet.

Tertiodecimò dubitatur, an quælibet non delatio tonsuræ, & habitus, vel quælibet omissio seruitij, aut Scholæ priuet Clericum priuilegio fori. Respondetur negatiuè cum *Suarez lib. 4. contra Anglos cap. 17. nu. 12.* testante id declaratum per Sacram Congregationem *Riccius in Prax. Cleric. Decis. 606 Bonacina cit. punct. 6. nu. 20. Layman Theolog. Moral. lib 4. Tract. 9. cap. 6. nu. 2. Assertion. 1. Prospero de Augustino in Addit. ad Quarantam ver. Habitus Clericalis, & Diana Resol. 33.* Et probatur tùm ex *cap. cõtingit il 2 De sent. excomm.* vbi non statim ex quálibet non delatione Clericus expoliatur priuilegio canonis, sed post trinam monitionem, licèt non dicamus etiam in præsenti monitionem necessariam esse; tùm ex eo quòd communiter nõ dicitur habitum non deferre, qui aliquando dimittit. Necesse est igitur, quòd omissio delationis habitus, & tonsuræ talis sit, vt attentis vicibus, quibus clericus non defert, & quantitate temporis, censeatur notabiliter in hoc defecisse. Non enim videtur requiri, quòd vt plurimùm non deferat, vel quòd consuetudinem habeat non deferendi in tantùm, vt publicè existimetur Laicus, vel dicatur habitualiter, & permanenter sine illis incedere, vt loquuntur aliqui Doctores; nam Tridentinum absolutè necessariam dicit delationem habitus; qui ergo notabiliter in ea deficit, excidit à mente Tridentini, etiam si frequenter deferat. Alioquin parum innouasset Tridentinum, cum repertus ambulare frequenter sine habitu, & tonsura, censeretur etiam ante Tridentinum expoliandus Priuilegio fori, vt infra. Id, quod deducitur ex ijs iuribus, in quibus post trinam monitionem super non delatione habitus dicunt declarari clericum à priuilegio excidisse, quandoquidem ad trinam monitionẽ videtur sufficere trina non delatio, quæ tamen non est sufficiens, vt quis dicatur, vt plurimùm non deferre habitum. De delatione tamen habitus, & tonsurę, eiusquè omissione rursus infrà magis in genere agendum est. Hæc eadem ad omissionem seruitij, vel scholæ applicanda sunt.

Et similiter è conuerso non quælibet delatio habitus, & tonsuræ, nec quodlibet seruitium Ecclesiæ factum, aut quælibet versatio in Seminario, schola, vel vniuersitate sufficit; sed talis, vt quis dici possit permanenter deferre, seruire, & versari iuxtà communem existimationem. Intentum enim Tridentini est, indagare in huiusmodi clericis coniecturas animi permanendi in clericatu; quarè sicuti in alijs clericis permanentiam arguit ex susceptione beneficii, vel Ordinum Sacrorum, ita in his arguendum vult ex delatione, vt plurimùm facta habitus, & Tonsuræ, ex frequenti seruitio, vel permanentia in Seminario,

aut

aut Schola Vnde verba deferendi, inseruiendi, ac versandi, quibus vtitur Concilium, moraliter significant permanentiam, & frequentiam; non enim dicitur communiter gestare habitum, aut Tonsuram, qui semel tantùm, aut bis gestat. Idémquè est de aliis. Et confirmatur, quia sicut priuilegium est quid permanens, seu permanéter participatur, ita etiam caussa ipsius, quæ hoc loco consistit in prædictis conditionibus, debet esse permanens, *argum. eorum, quæ Glossa, Abbas, et cæteri in cap. Latores De Clerico excomm. ministr. et l. Qui sub prætextu C. De Sacros. Eccles.* Ita *Menocchius consil.* 912. *nu.* 30. *et* 31. *lib.* 10. *et Tract. De præsumpt. lib* 6. *præsumpt.* 76. *nu.* 38. *Carolus de Grassis nu.* 1182. *Riccius Prax. Eccles. par.* 3 *Resol.* 309. *nu.* 6. *Grammaticus Decis.* 87. *nu* 5. *et Bonacina eod. punct.* 6. *nu.* 26. inquiens, quoad seruitium, non debere esse vt plurimùm intermissum, sed moraliter perseuerans, saltem pro maiori parte.

Quartòdecimò dubitatur, qualem habitum, & tonsuram quis deferre teneatur, vt gaudeat priuilegio fori. Respondetur quoad habitum iuxtà *Suarez cap.* 37. *num.* 12. loco suprà citato debere esse decentem, & vsquè ad talos, quia ita declarauit Sacra Congregatio, vt apud ipsam. Sed quia videmus hoc posterius non ab omnibus, & in omni loco receptum, vt in itinere, & ruri, vbi vestis non est talaris, ideò melius dicimus in hoc standum esse locorum consuetudini receptæ, ita vt ille dicatur incedere in habitu Clericali, quò gaudeat priuilegio fori, qui communiter iuxtà loci consuetudinem ex vestibus reputatur clericus. Ita *Iulius Clarus Pract. crimin.* §. *fin. quæst.* 36. *nu.* 11. *Vers. Dixi, Clericum, Farinaccius de Inquisition. qu.* 8. *n.* 68. *Ambrosinus de Immun. cap.* 23. *num.* 13. quos citat, & sequitur *Bonacina vbi suprà num.* 30. Et nota habitum Clericalem ita deferri debere, vt appareat, cum idem sit occultare, ac non deferre. Nec attendendus est habitus interior, qui sit sæcularia, vel etiam indecens, & prohibitus Clerico, sed vestis superior, quæ magis apparet. *V*nde quamuis per eam appareat aliqualiter habitus interior, non ob hoc decidit Clericus à priuilegio. Contra *Carolum de Grassis Effect.* 1. *num.* 1186. qui ait quòd si vestis laicalis interior incedendo appareat, Clericus non dicitur incedere in habitu.

Idemquè est de tonsura, quæ etsi diuersa esse possit, & maior, vel minor iuxtà locorum consuetudines, & Prælatorum permissiones, talis tamen semper esse debet, quæ appareat.

Quintodecimò dubitatur, an post omissionem habitus, & tonsuræ, vel seruitij, aut scholæ, statim quis excidat à priuilegio fori. Et dubium potest procedere tàm de eo, qui notabiliter amittit, sed sine animo relinquendi penitùs habitum, vel seruitium, sed cum intentione reassumendi post aliquod tempus (nam de eo, qui aliquando tenuiùm, nec notabiliter omittit, nuper dicebamus in 32. *Dubitatione*) quàm de eo, qui penitùs vult relinquere.

Riccius in Prax. Eccles. 3. *part. resol.* 309. loquens de seruitio omisso, ait, eius effectum durare per mensem, ita vt de præsenti dicatur seruire Ecclesiæ, & per consequens ex hoc capite gaudeat adhuc priuilegio fori, qui per mensem antea Ecclesiæ seruiuit, vt ex communi doctrina, quòd ille dicitur possidere de præsenti, qui per mensem antea probat se possedisse, id quod expressè *Riccius* transtulit *ex Carolo de Grassis num.* 1180.

Sed meliùs respondetur, eum, qui animo abijciendi Clericatum prædicta omittit, statim excidere à priuilegio, quia ex nulla ratione, aut iure habemus, quod *E*cclesia velit, quoad hos manutenere priuilegium pro aliquo tempore post dimissum Clericatum, de quo iterùm *nu.* 51. vnde id procedit, etiam si aliqua Clericalia retineat, puta tonsuram, vel habitum. *D*e ijs autem, qui notabiliter omittunt, sed sine animo relinquendi Clericatum, idem videtur ferendum iudicium, etiamsi aliqua Clericatus retineant, Loquendo enim in terminis Concilij, illud in conditionibus prædictis requirit præsentiam; quæ præsentia non videtur moraliter durare per mensem post; siquidem mensis non censetur breue tempus. Permittitur autem aliquando tanquam breue tempus in probationibus, quia cursus ipse legitimus probationum potest requirere tempus notabile. Vndè ex eo quòd quis minori tempore probare non potuerit possessionem nuper habitam, non debet in eius præiudicium vergere mora vnius mensis à possessione, & id conuincunt ea, quæ affert *Riccius*.

Quintodecimò dubitatur, an adsit aliqua caussa excusans Clericum à delatione habitus, & tonsuræ, vt sine his incedens adhuc non excidat à priuilegio fori. Respondeo quoad vtrumque excusare iustum metum, iustamquè caussam sine propria culpa, vt periculum mortis, vel grauis damni in locis Infidelium, vel Hæreticorum, in quibus ea liberè deferri nequeant. Non præsumitur enim Ecclesia delationem præcipere cum tanto periculo deferentis, vel eam punire expoliatione priuilegij, si omittatur, quando est sine culpa. *arg cap. Clerici*, vbi *Glossa de vita, et honest. Cleric. Clement. fin.* vbi *Glossa in ver. Rationabilis, & Imola eod. tit. Carolus de Grassis nu.* 1174. & alij apud eum. Specialiter etiam à delatione habitus excusat paupertas, & in occasione frigus, aut pluuia, & a delatione tonsuræ periculum infirmitatis, atque impossibilitas, quæ est in caluis, aut depilatis morbo Gallico *Cappella Tholosan. decis.* 104. *Farinaccius cit. qu.* 8. *Iulius Clarus ea quæst.* 36. *num. Carolus de Grassis num.* 1171. inquiens hunc esse casum, in quo infirmitas, propria licèt culpa contracta, prodest, sed ab isto prodesse, subdit, libera nos Domine.

Eademquè caussa poterit excusare à seruitio Ecclesiæ, vel ingressu in Seminarium, aut vniuersitatem, seù scholam. In quo etiam obseruandum, quòd non videtur excludendus à priuilegio Clericus pro eo tempore, quo assumpto habitu, tonsura, & ordine, non adhuc actualiter Ecclesiæ seruit, nec in Seminario, vel Schola versatur. Sufficere quippè debet, quòd ad hæc sit in via, vel expectet opportunitatem, seu occasionem seruitij, vel ingressus. *P*roximè enim accingendus habetur pro accincto, vt dicitur. Vel

po-

potiùs iste casus censendus est per Epichelam exceptus; eum non adhuc sit in culpa, qui prædicta omittit, nec sine culpa quis debeat priuilegio carere. Concilium autem in eo solùm videtur supponere culpam, qui animum permanendi in Clericatu habens, non ostendit palàm in prædictorum obseruatione.

Non tamen hinc puto inferri posse quod videtur inferre *de Grassis nu.* 1188. cum, qui obtinuit beneficium ante Ordinis susceptionem gaudere priuilegio pro eo tempore, quo non adhuc est ordinatus. Discrimen enim est, quòd ille prior, de quo dicebamus est verè Clericus, & ideò non impeditur illi priuilegium, nisi accedat propria culpa; at verò hic beneficiatus non est propriè Clericus ante primæ Tonsuræ, vel Ordinis susceptionem, vt diximus *num.* 15 & ideò deficit id, in quo fundatur participatio priuilegij.

Decimoseptimò dubitatur, an Clericus non habens has conditiones Tridentini ita excludatur à priuilegio fori, vt non possit per Indicem Ecclesiasticum iudicari, si Iudex laicus renitatur, vel potiùs sub vtroque Iudice possit conueniri, nec alter alterum impedire valeat. Quod adhuc generaliùs quæri potest, an quoties Clerici priuantur priuilegio fori censeatur Ecclesia abdicare se potestate ipsos iudicandi.

Carolus de Grassis num. 1289. loquens generaliter, *& Bonacina eo punct 6. num.* 33. loquens in terminis Tridentini, asserunt posse sub vtroq; Iudice conueniri. Tum quia ita declarasse Sacrã Congregationem testatur *Riccius in Prax. Cler. rec. decis. 607. num.* 3. *& Gallemart, in declarationibus prætermissis ad illud cap. 6. Tridentini*. Tum quia cum illi remaneant Clerici, & consequenter maneat fundamentum subiectionis erga Iudicem Ecclesiasticum, non videtur, quòd integrum eis sit Ecclesiasticum iudicium effugere, aut quòd laicus possit impedire Ecclesiasticum, quo minùs vtatur iure suo, licèt enim exclusio à priuilegio respectu Clerici exclusi sit poena, seu habeat rationem poenæ, tamen respectu Ecclesiæ non est abdicatio potestatis, quippè quæ Clericis esse posset aliquando gratiosa) sed permissio quædam laicæ auctoritati, vt possit se ingerere contra eos, contra quos antea non poterat.

Mihi tamen videtur in praxi non posse Prælatos Summo Pontifice inferiores (nisi verè sit aliter à Sacra Congregatione declaratum, vel legitimo vsu receptum) renitente Principe laico, Clericos eiusmodi iudicare. Namque Concilũ expressè negat gaudere priuilegio fori, qui prædicta, quæ præcipit, non obseruat, qui autem priuilegio non gaudet, remanet sub dispositione communi aliorum, ac proinde hoc casu Clericus censendus est ad instar laicorum, qui non ab Ecclesiasticis, sed à laicis, cum exclusione Ecclesiasticorum, iudicantur. Alioquin iurisdictiones sibi inuicem essent impedimento, & daretur occasio rixarum, cum teneatur laicus ex vna parte morem gerere Ecclesiastico, ex alia autem iuri alterius præiodicandum non sit. Nec satis est occurrere, priuilegij expoliationem se tenere ex parte Clericorum, qui expoliantur, verùm non debere præiudicari Iudicibus Ecclesiasticis, quin in personas alioquin subiectas possint procedere. Obstat enim, si ...mus in terminis Tridentini, tùm quòd ipsum noluit acquiri Ecclesiasticis ius forense in Clericos, eas conditioẽs nõ habentes, vnde per hanc dispositionem non expoliantur (saltem quoad eos Clericos, qui nunquàm conditiones illas habuerunt) cum nullus dicatur expoliari, eo quod nunquam possedit; tùm quod superioritas, & subiectio sunt correlatiuæ: ita vt si Clericus non subditur defectu priuilegii, non subdentis Ecclesiastico, nisi eximendo à laico, Iudex Ecclesiasticus non habeat superioritatem. Atqui per Tridentinum talis Clericus non eximitur à laico, ergo non subditur Ecclesiastico, tum quod, si vittute Tridentini mixtæ rarum subiectionis esset hic Clericus, illud nil aliud permisisset, quàm præuentionem, & tamen verba, ac mens ad ampliùs videtur extendi. Vide infra *num.* 61.

Decimoctauò consequenter ad dicta dubitatur, an vbi consuetudine receptum est, vt Clericus, prædictis requisitis licèt carens, attamen à solis Iudicibus Ecclesiasticis iudicetur, Tridentinum suffragari possit Iudici laico, nihilominùs trahenti talem Clericum ad suum Tribunal, quominùs incurrat præsentem censuram.

Bonacina pu nct. 6. num. 20. ait illam consuetudinem legitimam, & præscriptam seruandam esse; ex quo videtur inferri, quòd qui non seruat, obnoxius fiat poenis, & censuris. *Et* rationes reddit, tum quia vergit in fauorem Ecclesiasticæ libertatis huiusmodi consuetudo; tùm quia hæc exemptio potuit legitimo tẽpore præscribi contra laicos, tùm quia Tidentinum non annullat contrariam consuetudinem.

Sed vti sermo est de consuetudine iam præscripta tempore editi Concilii, in quo sensu videtur locutus *Bonacina*, vt conijcitur ex suo tertio argumento, & tunc arbitror Tridentinũ suffragari posse trahenti talem Clericum ad forum laicum. Quia noua lex, et dispositio, quòd deinceps Clericus eiusmodi non gaudeat priuilegio fori, debet veterem legem, & consuetudinẽ posse tollere, etiam si earum mentionem non faciat; nec enim semper mentio necessaria est, alioquin omnis obseruãtia Tridentini reuocari posset in dubium, pro eo, in quo non habet mentionem consuetudinis contrariæ. Imò cum præsumatur non latuisse Concilium, quòd huiusmodi Clerici essent in possessione priuilegii fori conformiter ad Ius antiquum, inaniter permisisset eos a laicis deinceps iudicari, si permitteret tãtùm in casu, quo non sit consuetudo in contrarium. Vel sermo est de consuetudine inducta post Tridentinum, & tunc non est probabile à Principibus laicis inductam esse, seu permissam etiam cum renunciatione fauoris Tridentini, ita vt eo ampliùs vti non possint, præsertim cum Tridentinum dicatur esse in viridi obseruantia vnde iste non diceretur trahere præter iuris Canonici dispositionem. In graui enim sui præiudicio (quod hic interuenit ratione incurrendæ excommunicationis, non censetur quis fauori renunciare, nisi manifestè appareat.

Decimonouò dubitatur, an consuetudo aliqua non deferendi habitum possit excusare, vt non excludatur à priuilegio fori, qui ei adhærens con-

consuetudini non deferret. Sicuti etiam generaliter quæri potest de alijs Clericis beneficiatis vel in maioribus Ordinibus constitutis extra terminos Tridentini, & in aliqua iuris permissio, vel priuilegium circa hoc reperiatur.

Quoad consuetudinem affirmat *Carolus de Graffis nu. 914.* inquiens quòd quando extaret consuetudo, quòd clerici certi gradus, vt sunt Scholares deambularent absquè habitu clericali, tunc ob abiectionem habitus non amittitur priuilegium fori; & idem est, si extaret consuetudo, vt certo tempore, puta messium, vel vindemiarum Clerici deambularent sine habitu.

Sed hoc posterius fortè posset concedi, si dimissio habitus non esset continua, aut publica, sed tantùm pro tempore laboris, vel assistentiæ. At generaliter omnimodam consuetudinem admittere videtur periculosum, quia censetur potiùs corruptela, cum sit contra determinationem Sacrorum Canonum, & laudabilem vsum totius Ecclesiæ. Specialiter autem pro Clericis non beneficiatis constitutis in Minoribus, & pro Clericis coniugatis habetur in hoc huius *Cap. 6. Tridentini*, nemini quoad hoc (sermo est de delatione habitus) consuetudine etiam immemorabili suffragari, Quod licèt ab aliquibus sumatur, vt referendum ad solos Clericos coniugatos, de quibus vltimo, & proximiore loco in eo Cap. disponitur, re vera tamen potest ad totam Capitis dispositionem referri, maximè cũ nouæ dispositiones, vt dicebamus, semper sint contra inductas in contrarium consuetudines,

Quoad permissionem, seu priuilegium, in *Constit.* quæ incipit *Pastoralis Sixti V.* 1589. permittitur impunè, & licitè vti habitu laicali, Clericis, qui pensiones, fructus, aut prædia, vel bona Ecclesiastica habent, ex quibus fructus percipiunt, non accedentes ad valorem sexaginta Ducatorum auri de Camera, & familiaribus Pontificis deseruientibus in inferioribus ministerijs, & commensalibus Palatij Apostolici, & tandem Clericis omnibus, antequam pensiones, & fructus cum effectu exigant, nisi per ipsos steterit, quo minùs exigerent. Vbi tamen aduertendum *Sixtum* loqui ad moderandam aliam suam constitutionem, quam antea ediderat incipientem *cum sacrosanctam*; in qua sub poena priuationis officiorum, beneficiorum, & dignitatum delationem habitus, & tonsuræ omnibus Clericis præcipiebat. Per illam autem declarationem eximit à prædictis poenis Clericos illos præ expressos; sed an debeant gaudere priuilegio fori, per eam non est liquidum, cum de hoc priuilegio nullius sit sermo; vnde quoad hoc videntur tales Clerici remanere sub dispositione iuris communis, & eorum, quæ hucusquè dicta sunt.

37 Vigesimò dubitatur occasione præ allatorum, an etiam Clerici beneficiati, vel in sacris constituti, & non obligati ad illa prærequisita Tridentini, ex non delatione habitus, & tonsuræ priuentur priuilegio fori, & quomodo. Respondetur in corpore iuris, nec (quoad valui obseruare in constitutionibus extra ius vagantibus, nullam reperiri dispositionem, quæ ex sola non delatione habitus, & tonsuræ priuet Clericum prædictum priuilegio fori, & tamen Doctores communiter iure supponunt expressam huiusmodi priuationem, fortè quia aliqua declaratio, vel constitutio, quæ me lateat, ita disposuerit, vel vsus interpretatus est iura, quæ aliud addunt necessarium, ad excidendum à priuilegio vltra omissionem habitus, & tonsuræ, vt infrà videbimus, quod sola hæc omissio sufficiat. Scio et in iure, et extra præceptam esse delationem eiusmodi sæpiùs, sed vbi contraueniens priuilegio fori expolietur, ignoro. Igitur, non deficientibus, qui sentiant, etiam nulla præuia monitione non deferentem expoliari, communis est sententia, quod expolietur trina præcedente monitione; siquidem hæc præscribitur iure communi *cap. Contingit il 2. cap. in audientia, cap. Si verò il 2. de sent. excomm* & alibi. Quibus in locis si monitio prærequiritur ad expoliandum priuilegio eum, qui vltrà omissionem habitus, et tonsuræ delinquit in alio, tantò fortius prænecessaria erit ad expoliandum eum, qui in sola omissione habitus, et tonsuræ, culpabilis est. Prædictam sententiam tenent plurimi, quos refert, et sequitur *Carolus de Graffis effect. 1. n. 888. Iulius Clarus Practic. criminalis final. qu. 36. vers. Hoc autem. Farinaccius cum pluribus de Inquisition, qu. 8. num. 60. Bonacina loco suprà citato num. 27. vers.* Si verò loquamur. Quam trinam monitionem vnicam esse posse, si fiat in Synodo, etiam per generalem comminationem omnibus non deferentibus, quia tunc vim habet constitutionis, quæ semper monet iuxta *cap. 2. de Constit. lib. 6. & cap. 1. de Locat.* tenèt *Clarus, Farinaccius, & de Graffis num. 900.* alios plures citando, contra *Abbatem.* Quis *Carolus de Graffis* cum communi sentit, aliàs oportere monitiones esse particulares, et personaliter, ac nominatim factas, ac cum plurium dierum interuallo, arbitrario licèt Iudicis quoad quantitatem, nec possit esse trina vnico contextu, assignando semel exempli gratia quindecim dies, ita vt primi quinque sint pro prima monitione, alij quinque pro secunda, et reliqui, pro tertia. item quòd monitio debeat fieri per Iudicem Ecclesiasticùm, qui si negligat monere, non tamen per hoc spectabat ad Iudicem laicum monere, vel censere Clericum factum sui iuris, sed recurrere debet ad alium Superiorem Ecclesiasticum. Quæ omnia videntur admittenda, cũ simus in odiosis clericatus, licèt non desint, qui tantam solemnitatem non requirunt.

Nullo tamen modo placet, quod ipse habet *num. 908.* sufficere ad hoc, vt quis gaudeat priuilegio fori, quòd post monitionem alterum resumat, tonsuram nimirùm, vel habitum. Cum enim à iure requiratur vtrumquè, non est cur alterutrum sufficiat,

Vigesimo primò dubitatur eadem occasione in genere, an qui sine habitu, et tonsura commisit delictum, cum tamen consuetudinem gestandi haberet, exciderit quoad illud delictum à priuilegio fori, quoad cætera enim infra dicetur *nu. 49. & 40.*

Respondetur negatiuè, quia accepimus declaratum à Sacra Congregatione, teste *Riccio Prax. cleric. decis. 6c6.* Clericum, qui relicto clerica-

li

De Maior.& obedientia. Ita Couarruuias *Practicarum quæst. Cap.*23. *num*. 1. inquiens ita seruari apud Hispanos,& esse communem omnium. *Carolus de Graffis nu*.1.63. *Suarez to lib*.4.*contra Regem Angliæ cap*.27. *num*. 12. *Farinaccius De Inquisit. qu*.8. *nu*.68. *Zerola prax. Episcop. par*.1. *ver. Clericus num*.3. *Bonacina punct*. 6. *nu*.31 *Menocchius De Præsumptionibus lib*. 6. *qu*.76. *nu*.341. *Diana Resolut Moral. par*. 3. *Resol*.10. *citans Bellettum, et Barbosam*. & referens sententiam *Papony lib*. 1. *tit*. 5. *Arrest*. 4. asserentis, Iudicem laicum non posse cognoscere de tonsura, benè tamen de vestibus. Quam opinionem circa vestes tenent, *Guido Papæus quæst*. 138. *Ioannes Gallus quæst*. 38. *Iulius Clarus Pract. Criminal. § fin. quæst*. 36. *nu*. 11. *Mascardus de Probation. concl*. 91. *nu*. 4. *Carolus Molinaeus in Alexandr. consil*. 8. *col*. 3. *lib*. 1. *Ioannes Rupellanus lib*. 4. *forensium Institutionum cap*.6. & alij, & à fortiori ij, qui putant cognoscere de Clericatu spectare ad Iudicem Laicum, eo quòd nuda hæc quæstio facti nihil spirituale inuoluat, de quo infrà.

Dico secundò quoad eum, qui communiter pro laico habetur, si sit in minoribus, & sine beneficio, non esse necessariam probationem vestium, quòd sint Clericales, quia defectu exterarū conditionum, quas Tridentinum præscribit, certum est ipsum non gaudere priuilegio fori, in certis autem non habet locum discussio, ac proinde si opponat de clericatu non videtur audiendus. Quòd si cætera obseruet, vel censeatur communiter obseruare, habet locum discussio, & ad Iudicem Ecclesiasticum pertinet, vt infrà num. sequent.

Dico tertiò quoad Clericum beneficiatum, vel in sacris constitutum semper locum esse discussioni, quia ex beneficio, vel sacro Ordine semper quis præsumitur gaudere priuilegio, ac proinde habere omnia requisita ad statum clericalem, donec contrarium probetur.

Rogabis, cū Clericus aliquando non gaudeat priuilegio fori, ita tamen vt non exciderit à priuilegio Canonis, an Iudex Laicus possit eū personaliter distringere sine alia cautela, absque periculo excommunicationis Bullæ Cœnæ, vel saltem illius, quæ est in *c. Siquis suadente* 17 *q*. 4. Respondetur, durante priuilegio Canonis, de quo *cap*. 6. *Tridentini*, hucusquè explicatum, non loquitur, communem esse sententiam, quòd personalis violentia Clerico nullatenus inferri valeat sine excommunicatione *c. Siquis suadente*, licèt fortè sine hac; de quo dicetur Cap. XIX. nisi supponatur consensus, aut licentia Iudicis Ecclesiastici, qui consentiendi facultatem habeat & degradatio, dum pœna capitalis imponenda est, vt diximus num. 33. circa finem. Priuilegium autem Canonis regulariter participatur per susceptionem Ordinis, vel primæ tonsuræ, aut ingressum in Religionem.

40 Vigesimo quartò quæres quid iuris quando dubium esse potest, an quis sit Clericus, vel gaudeat priuilegio fori, nec ne.

Aliqui putant verām sententiam, quæ, & communior est, asserentem, quòd discussio Clericatus agitari debet coram Iudice Ecclesiastico. Tùm quia ita inquiunt haberi in *cap. Si Iudex laicus De sent. excomm. lib*. 6. Tùm quia clericatus est res Ecclesiastica, & spiritualis, vt in *eod. cap.* assumitur; de re autem spirituali non potest Iudex laicus se intromittere *arg. cap Tuam. De Ordine cognitionum*, et *cap. per venerabilem. Qui filii sint legitimi*. Tùm quia idem probant, quæ pro responsione ad antecedentem dubitationem allata sunt. Ita Doctores in *dict. cap. Si Iudex laicus De sentent. excom. lib* 6. *Couarruuias Pract. cap*.33. *num*.1. inquiens hanc esse satis communem; & oppositam consuetudinem damnat. *Salzedo ad Practic. Crimin. Diaz cap* 62. *num*.14. *Carolus de Graffis*, quamplurimos citans *à num*. 1257. *Bonacina*, cum aliis apud ipsum; hic *pu*.6. *n*.31. *Diana* plures referens *Resol. Moral. part*. 1. *tract*.2. *resol*.27. *& part*.3. *tract*.1. *resol*. 15. *Marta De Iurisdictione part*.2. *Cap*.31. *num*.16. & alij.

At consuetudine reperitur contrarium multis in locis introductum. De Lusitania testatur *Salzedo loco cit*. & ego vidi in Decreto Regio Philippi II. Hispaniarum Regis, quod est apud *Sousam Relectione Bullæ Cœnæ*, conuentum esse in eadem Lusitania, quòd vterquè Iudex simul cognoscat, vel Iudex Ecclesiasticus cum assessore laico. De Gallia testatur idem *Salzedo, & Couarruuias* locis citatis, & *Germonius De Sacrorum Immunitate lib* 15. *num*. 56. improbantes prædictam consuetudinem; quam tuentur *Guido Papæus*, & alij citati num. anteced. De statu Mediolani testatur *Clarus cit. quæst*. 36. *vers. Regulariter* eamquè improbat *Scaccius De Iudiciis part*.1. *Cap*. 11. *num*. 88. *et* 90. De Regno Neapolitano testatur *Camillus de Curte*, id approbans in *Diuers. Iurisprud. part*.2. *cap*.2. *nu*. 116. *et Carolus de Graffis num*.1258. De Sicilia ipse *de Graffis*, *et Intriglio lus singul*.1. *num*.3. *lib*.3. Quam Neapolis, & Siciliæ consuetudinem ipse *Carolus de Graffis* non improbat, si fiat (vt ipse fieri supponit) per modum summariæ informationis, ad hoc vt cognito Clericatu Iudex laicus possit remittere ad Ecclesiasticum; & placet hæc opinio, ita intellecta, *Bonacinæ eo num*. 31. *ex Farinaccio* qui multos allegat, cit. sæpius *quæst*.8. *De Inquisit. num*.34. Cæterùm qui putant, eiusmodi cognitionem pertinere posse ad Iudicem Laicum, quorum, præter prædictos, plures refert *Diana locis citatis*, in eo fundantur quòd sit nuda cognitio facti, nec aliquid spiritualis cognitionis attingatur.

Quia autem prior opinio magis pia, ac fauorabilior Ecclesiæ, eruitur ex illo *cap. Si Iudex. De sentent. excomm. lib*.6. prius videndum est, quid expressè in eo habeatur, quid verò arbitrio opinantium, vel inde deducentium, relinquatur.

Habetur igitur primò, quòd si Iudex laicus malefactorem captum detineat, & is, se Clericū dicens, ad Curiam Ecclesiasticam perat remitti, vel ipsa Curia Ecclesiastica eum tanquàm suum repetat, Iudice laico inficiante illum esse clericum, ac ob id minimè remittendum, cognitio an sit clericus pertinet ad Iudicem Ecclesiasticum, vocato tamen Iudice sæculari, vel alio, cuius intersit, puta actore.

Vbi nota, 1. quòd non præcipitur, quòd is sta-

tim sit remittendus, & ante discussionem 2, quod sermo est tantùm de Clericatu, non autem de participatione priuilegii dubia; vnde fortè non est necessaria consequentia ab vno ad aliud 3. quod sermo est quando Iudex Ecclesiasticus, vel ipse reus petit remissionem ad Curiam Ecclesiasticam, non autem quando non petunt; vnde etiamsi Iudex Ecclesiasticus dubius sit, sed non petat, non est locus dispositioni prædictæ.

Secundò dicitur (licèt textus aliqualiter sit obscurus) quòd si notorium sit malefactorem esse Clericum, & talem Clericum, qui priuilegio fori gaudeat, esse remittendum statim ad Ecclesiasticam Curiam absquè vlla cognitione.

Vbi obserua 1. id duplicem sensum habere posse, nimirùm aut vt omninò auferatur locus cognitioni etiam post remissionem; cum in notorijs dubitatio subrepere non debeat, aut vt ei locus esse non possit ante remissionem, benè tamē post remissionem. Priorem sensum magis reddit textus; sed in praxi non apparet quomodo potuerit Iudex laicus distringere notorium Clericū, nisi aliquam probabilitatem prætexuerit, quòd potuerit capere. De hac ergo cognoscendum erit, & certiorandus Iudex Laicus, quòd probabilitas illa non subsistat. 2. dispositionem hanc habere locum etiamsi nec Reus, nec Iudex Ecclesiasticus excipiat de Clericatu, & priuilegio.

Tertiò dicitur, quòd si de clericatu gaudente, vt suprà priuilegio, constet fama publica, vel communiter habeatur pro Clerico, remissio faciēda est statim ante cognitionem.

Vbi vides quòd non aufertur locus cognitioni, sed post remissionem instituenda est coram Iudice Ecclesiastico, saltem vt probetur fama.

Quartò dicitur similiter statim ante cognitionem remittendum esse clericum, si deprehensus fuit cum habitu, & tonsura, qui ante deprehensionem publicè non se gerebat pro laico.

Vbi aduerte primò cognitioni esse locum post remissionem, quæ fieri debet coram Iudice Ecclesiastico, & onus probandi oppositum esse Iudicis laici, vel partis; quia ratione habitus, & tonsuræ præsumptio stat pro Ecclesiastico, vt ibidem dicitur 2. quoad Clericos minores non beneficiatos, hanc partem esse correctam per Tridentinum; non enim ijs sufficit deferre habitum, & tonsuram, & non se gerere pro laicis, cum requiratur seruitium Ecclesiæ, vel studium, vt supra.

Quintò dicitur quòd iste deprehensus in habitu, & tonsura, si ante deprehensionem pro laico publicè se gerebat, & pro tali communiter habebatur, restituendus non est, donec Clericatum probauerit, cuius probationis onus ad ipsum deprehensum spectabit. Interim tamen quiuis processus Iudicis Laici contra ipsum penitùs conquiescat.

Vbi considera quòd nō decernitur coram quo Iudice Clericatum debeat iste reus probare; vnde, etsi *Glossa ibi in ver. Fecerit* citans *Ioannem Monachum, et Archidiaconum*, sentiat id fieri debere coram Ecclesiastico, tamen id expressè non est definitum. Imò ratione præsumptionis, quæ stat pro laico Iudice, quatenus nimirùm captus pro laico habebatur, videtur ad ipsū pertinere discussio. Sed fortè ratione habitus, in quo deprehensus est, pertinere potest æqualiter ad Ecclesiasticum, cum pro ipso stet hæc alia præsumptio. Quin etiam in æqualibus diximus digníoris habendam esse rationem, qui in proposito est Ecclesiasticus.

Hæc sunt, quæ inueniuntur ibi disposita in hac materia, contra quæ non potest esse legitimè inducta aliqua consuetudo, vt alibi de similibus consuetudinibus diximus. Censetur enim esse contra libertatem Ecclesiasticam, quicquid contrariatur illi dispositioni; quæ præsumitur ordinata iuxtà exigentiam libertatis à foro laico, & ideò Authores inter quos *Barbosa Collect. Iur. Canon. Tom. 3. lib. 5 tit. 11.* conantur fulcire dictas consuetudines, assumendo fieri ex specialibus concessionibus, & *Priuilegijs*. Nec suffragatur quòd sit quæstio facti, & nihil spiritualis cognitionis attingatur, quia quicquid sit de hoc, habetur expressa lex in contrarium, quòd illa cognitio ad Ecclesiasticum pertineat in dictis casibus. In alijs autem non comprehensis in dict. cap. prudens arbitrium potest habere locum, habito tamen respectu legitimæ consuetudinis iam inductæ in fauorem Ecclesiæ. Et in remissione clerici à Iudice laico ad Ecclesiasticum semper seruandum est, quoad fieri potest, decus clericatus; factaque declaratione clericatus, & sufficienter intimata Iudici laico, is non potest notabili tempore, quale dicunt esse vltrà viginti horas, demorari, vt ex alijs obseruaui: *Diana dicta resol. 27.*

41 Quartus casus, vt redeamus eò, vndè necessitate ducti digressi sumus, est, secundùm aliquos in iudicio euictionis. Quando enim laicus emptor pulsatur super re, quàm à Clerico emit, iste clericus venditor tenetur coram Iudice laico, defendere pro emptore rem, quam vēdidit, at ita trahens Iudex laicus hac occasione Clericum ad suum Tribunal, non innodabitur censura huius Canonis. Ea sententia est *Abbatis*, & aliorum in *c. fin. De emptione, & vendit. Baldi, & Alberici in l. Venditor. ff. de Iudicijs. Couarruuiæ Practicar. quæst. cap. 8. num. 3.* qui dicit esse veriorem, & communem, pro qua citat sexdecim Doctores *Carols de Graffis De effectibus Clericatus, effect. 1, num. 16.* referens pro ea Doctores; duos, & quadraginta, inter quos, plures testantes de communi *Bonacina de censuris in particulari disp. 1. quæst. 16. sect. 1. punct. 5. num. 16.* licèt videatur addere, quòd postquā iudicatum erit, Clericum teneri de euictione, pertineat ad Iudicem Ecclesiasticum executio.

Et probant ex *l. 1. C. Vbi in rem act. exerc. deb. et ex l. Venditor. ff. de Iudicijs*, in quibus habetur, tùm quòd forus defensi debet etiam esse defensoris, tum specialiter, venditorem, qui vult defendere ratione electionis emptorē ab actione contra eum proposita, teneri defensionem hanc prosequi coràm Iudice, qui caussam, & actionem cognoscere cæperit. Et ratio est, quia in isto casu defensor non res suas, sed emptoris agere videtur, vndè ipsius emptoris habenda est ratio, vt sicut ipse sub laico tenetur respondere, ita etiam Clericus defensor, vt pluribus illustrat *de Graffis num. 264.* Accedit, quòd

Cle-

Clericus nõ trahitur ad forũ eo casu tãquã reus, sed tãquã defensor, quod nõ prohibetur. Et ideò hãc sententiã amplectitur cũ *Tamburino*, *Diana resol. Moral. part. 3. Tract. 2 resol. 22.* in ijs terminis litis directè motæ contra laicum emptorem, licèt non quando lis moueretur immediatè in Clericum venditorem.

Oppositum tenet *Glossa in cap. Clericum nullus il 1. 11. qu. 1. Angelus, Paulus de Castro, et alii in dict. l. Venditor*, dum asserunt legem illam, cum sit ciuilis non habere locum in Clerico venditore. *Marta de Iurisdictione part. 4. cas. 33.* negant primam sententiam esse communem Doctores Vltramontani *Duardus hic qu. 11. num. 46.* & alij quatuor, & viginti Authores, quos citat *Carolus de Grassis num. 261.* inter quos quidam testantur esse veram, communiorem, & receptiorem.

Et quidem dispositione iuris Canonici non reperitur id statutum, cum tamen noster Canon damnet trahentes Clericum præter iuris Canonici dispositionem. Et licèt Clericus in eo iudicio aliquo modo defensor sit, prohibitio autem sit, ne trahatur tanquàm reus, attamen ipse trahitur ob obligationem defendendi iura rei, quã vendidit; non solùm in fauorem emptoris, sed etiam in fauorẽ sui, quatenùs rescinderetur contractus emptionis, si emptor caussa caderet. Qui autem iura sua cogitur ad instantiam alterius defendere, vtiquè reum induit.

Vnde fuerunt, qui in hac secunda sententia distinguerent, nimirùm posse Clericum venditorem coram laico iura sua, & emptoris defendere, quoties ipse voluerit, sed inuitum non posse trahi. Verùm & id habet difficultatem, quia si admittamus de iure communi ratione priuilegij clericalis, hunc casum non esse ex exceptis, sed pertinere ad Iudicem Ecclesiasticum, aliunde habemus non posse ei Clericum, etiam volẽtem, renunciare. *cap. Si diligenti, et cap. Significasti de foro competenti.* Quamobrem nec suffragabitur, quod addit *Marta*, nimirùm tunc Clericum volentẽ posse coràm Iudice laico conueniri, quando accedit insuper licentia *Episcopi*. Non enim conceditur, Episcopum absoluè posse dare veniam renunciandi priuilegio clericali; de quo diximus Cap. XIV. & infrà iterum *num. 65.* Benè verum est sponte comparente clerico coràm Iudice laico ad defendendam emptionem, non esse locum censuræ huius Canonis ex parte Iudicis laici, quia trahere, quod damnatur in canone, denotat aliquam coactionem, vt explicabitur ad clausulam sequentem; non autem spontaneum accessum sine tractione.

Priorẽ verò sentẽtiã ampliant *Couarruuias, et Carolus de Grassis*, vt locum habeat etiam si Ecclesia, seu clericus Ecclesiæ nomine sit venditor. Et aduertendum secundùm *Couarruuiam*, quod nihil refragaretur Iudici laico, si clericus assumat, se agere caussam, tanquam principaliter contra se motam, & tanquàm qui iura sua tueri, velit. Nam ipse respondet, quod quousque non est iudicatum contra emptionem, eo vsque lis verè tractatur principaliter contra laicum emptorem, & sententia contra eum fertur, fitquè contra illum executio.

42 Quintus casus est secundùm aliquos, in administratione laicali, puta curatione, tutela, aliquè officio laico. Horum enim rationem reddere coram Iudice laico dicunt clericum teneri; si agatur ciuiliter, vel etiam criminaliter, vt aliqui addunt, non tamen puniendus in persona, sed in bonis. Ita *Aufrerus in Tract. de potestate secular. in Ecclesiast. Regul. 2. Fallentia 28. & Reg. 4. Fallent. 25. Speculator tit. de Instrument. edit. §. nunc aliqua, vers. Sed an simplex executor. Paulus de Castro consil. 332. volum. 1. Cynus in l. Id quod pauperibus C. de Episcop. & Cleric. Salicetus in l. Nulli C. eod. tit. Baldus in l. penult. C. de Donation. Bertacchinus in tract. de Episcopis lib. 6. part. num. 29.* loquens speciali et de tutela. Item *Baldus, Felinus, Marsilius, Bertacchinus, Aufrerus, Castinaeus, & Guilielmus de Benedictis* citati à *Marta de iurisdict. part. 4. cas. 127.* loquens de officio obtento à Principe laico, in quo etiam casu loquuntur pro hac sententia *Borellus, Angutanus Suarez, Layman, Cenedo, Bobadilla, & Ceuallos relati à Diana Resol. moral. part. 1. Tract. 2. resol. 18.*

Fundamentum est, tum quòd administratio bonorum sequi debet ius eius, cuius sunt bona, vt sicut bona pertinent ad laicum Iudicem quoad iurisdictionem, ita etiam caussæ, quæ super eorum administratione emergunt, ad ipsum pertineant quisquis fuerit, qui administrauerit, tũ ex *cap. 2 Ne clerici, vel Monachi, etc.* vbi habetur, quòd si Clerici occasione administrationis laicalis deprehendantur in fraudem, indignum est ab eis Ecclesia subueniri.

Sed reijciunt prędictum casum *Glossa in dicto cap. 2. ver. ab Ecclesijs.* & maior Canonistarum pars *. ibid. Ne Clerici, vel Monachi, Marta cit. cas. 127.* loquens de officiis publicis habitis à *Principe* laico, & citans pro hac sententia nouem Doctores; & *cas. 148.* loquens de tutela. *Carolus de Grassis cit. effect. 1. num. 81. Ambrosinus de Immunitate cap. 20. num. 54. Diana cum alijs ea resol. 18.* & ex Interpretibus Bullæ *Duardus quæst. 21. num. 26.* & iterùm *à num. 38. & Bonacina punct. 5. num. 17.*

Opposita autem sunt fundamenta, quia in administratione persona potior est, quàm bona administrata, vnde qui ius habet dandi tutorem, dat etiam super bona sita extrà territorium dantis, vt probat *Marta eo cas. 148.* Si igitur persona non est subiecta, non poterit ob subiectionem bonorum coram Iudice laico conueniri. Eò præsertim quòd cum nulla administratio, nec etiam tutela possit dari Clerico inuito, sicuti potest dari laico, nec possit Clericus etiã volens pati se coram Iudice laico conueniri; acceptando sponte administrationem, nõ debet inde iudicari, quòd fuerit illatum præiudicium clericali Priuilegio, quandoquidem non reperitur id iure Canonum expressum. Quod enim habetur in *eo cap. 2.* locum videtur sibi vendicare tantùm post trinam monitionem. Dicitur enim, *Sacerdotibus tuis, & clericis denuncies publicè, ne Ministri laicorum fiant, etc. quòd si postmodum facere præsumpserint, et occasione ipsius præsumptionis propter pecuniariam caussam de-*

prebendantur in fraude, indignum est eis ab Ecclesia subueniri. De quo iterùm infrà *num.* 48. Interim verba textus expende.

43 Sextus casus magis communiter receptus est reconuentionis: Clericus enim pulsans laicum apud Iudicem laicum, à laico pulsato reconuentus in eodem iudicio, tenetur apud eumdem laicum Iudicem respondere. Pro quo affertur *cap.* 1. §. *Cuius in agendo*. vbi *Glossa* 3. *qu.* 8. *cap.* 1. & 2. vbi Doctores communiter *de mutuis petitionibus. l. Cum Papinianus. C. de sentent. et interlocut. diuers. Iudic. Authen. Et consequenter C. eod. tit. Glossa in c. Deniquè 96. d. & in cap. Multi* 2. *q.* 1. & alij infra citandi. Et ratio optima habetur in dicto §. *Cuius in agendo*, æquum nimirùm est, vt cuius in agendo quis obseruat arbitrium, eum habere contra se Iudicem non dedignetur. Quæ confirmatur, quia obuiandum erat, ne reus actorem traheret ad alia iudicia, & sic deuiatet, ne actor coràm primo Iudice ageret, & litem prosequeretur, vnde id videtur potius in fauorem Clerici inductum, quàm contra ipsius exemptionem.

Non desunt tamen qui sentiant oppositum communissimæ opinionis, vt habetur per *Abbatem in cap. At si Clerici num.* 21. *de Iudiciis*, & refert eos *Farinaccius tit. qu.* 8. *De Inquisit. nu.* 99. *Marta de Iurisd. part.* 4 *cas.* 107. *in fine*, & *Merla in Empor. vtriusque iuris tit.* 2. *de Iurisdict. omn. Iudic. qu.* 13. *num.* 2. vbi dicit, quod quæstio hæc est grauis, & difficilis, & quòd opus esset ad eam soluendam noua Pontificis decisione. Imò ait, quod hoc oppositum sit verius in puncto iuris, licèt prior opinio sit magis communis, & recepta in praxi.

Et quidem ego considerabam, quòd, si velimus priorem opinionem non esse fauorabilem Clericis, vt suadebat Confirmatio, sed potiùs restrictiuam priuilegij fori, vt videntur communiter Doctores supponere, non satis expressè in iure Canonico reperiatur statutum, quòd Clericus reconuentus apud Iudicem laicum, apud eumdem respondeat. Nam in *eo cap.* 1. §. *Cuius agendo*, solùm dicitur, quòd in eodem negotio, qui pro se habet Iudicem, eumdem debet sustinere contra se, vnde non est expressè sermo de caussa reconuentionis, sed de eadem caussa, in qua quis tàm propitium, quàm aduersum potest habere Iudicē; licèt *Glossa in eodē negotio* explicet; dum sunt ijdem Iudices, & Litigatores, quo modo locum habet reconuentio. Et hoc dictum transsumptum ex iure ciuili *l. Cum Papinianus, C. de sent. & inter l. diuers. Iudic.* vt ibi notat *Glossa*, quæ tamen lex non loquitur generaliter de omni reconuentione, sed Papinianus intellexit, quòd si tu me conuenis actione mandati, ego possum reconuenire contraria mandati, aliàs non. Et licèt Iustinianus auxerit intellectum eius legis ad omnes caussas in *Authent. Et consequenter. C. eod. tit.* tamen id factum est post Zephirinum Pontificem, cuius est Canon ille 1. 3. q. 8. Vnde non ob id extensio facienda est etiam quoad ius Canonicum. *In cap.* 1. *De Mutuis petition.* sermo tantùm est de reconuentione inter Clericos coram Iudice Ecclesiastico, non autem inter Clericum, & laicum coram Iudice laico, & in *cap.* 2. tantùm decernitur, quòd si in caussa conuentionis Iudex delegatus agit appellatione remota, idem debet seruari in caussa reconuentionis.

His tamen non obstantibus ego non recederem à communi recepta cum suis limitationibus. Quarum prima est, vt reconuentio locum non habeat in criminalibus, siue agatur principaliter, siue etiam incidenter tantùm, sed in solis ciuilibus. Ita *Glossa, Abbas, & Io. Andreas in cap. At si Clerici de iudiciis, & in cap.* 1. *De Mutuis petition.* item *Glossa in cap.* 43. *qu.* 8. & facit *c. Prius ead. qu.* 11. & *cap Neganda* 2. *q.* 1. *Iulius Clarus Pract. crimin. lib.* 5. §. *fin. quæst.* 36. *Carolus de Graffis* plurimos citans *effect.* 1. *num.* 763. & ex scribentibus ad Bullam *Vgolinus par.* 2. *cap.* 15. §. 1. *num.* 9. *Duardus qu.* 11. *num.* 66. *Vers. Quintus casus. Bonacina est, punct.* 6. *num.* 8. *vers. Limita secundò. Toletus lib.* 1. *instruct. Sacerd. cap.* 28. *num.* 10. *in fine*, testans esse communem, & à consuetudine approbatam *Graffius lib.* 4. *decision. aurear. capit.* 18. *num.* 128. *Sayrus* alios citans *in Bullas selectas Theorem.* 424 *col.* 4. *Reginaldus Prax. fori Pœnit. Tom.* 1. *lib.* 9. *num.* 351. *Vers. Tertius casus, et num.* 352. *Vers. Secundò*. Dubitatur tamen, an quando pro crimine agendum esset ciuiliter, non criminaliter locum habere possit reconuentio; & concedunt quidam, negāt meliùs alij, inter quos *de Graffis*, *Duardus*, et *Clarus*, asserens esse communem.

Secunda limitatio. Super spiritualibus, vel annexis spiritualibus non permittitur reconuentio *cap. Decreuimus cap. Quanto de iudiciis. cap. Tuam de Ordine cognitione. Glossa in cap.* 1. 3. *q.* 8. *et in cap.* 1. *Ver. Super suis de Mutuis petition. Carolus de Graffis cum pluribus num.* 766. *Panormitanus in cap. At si clerici num.* 20. *de Iudiciis, Graffius, vbi supra, et Duardus vers. Quartus casus*. Et ratio est, quam affert *Glossa in tit. cap.* 1. *de mutuis petitionibus*, quia reconuentio potest dare iurisdictionem in personam, solùm quatenùs tanquàm actrix iudicio laici fori se subdidit; si igitur caussa de se non est talis, quæ ad Iudicem laicum posset pertinere, vt est in præsenti, non acquirit is reconuentione iurisdictionem.

Tertia limitatio, reconuentio locum non habet, nisi reconueniatur nomine proprio Clericus agens nomine proprio *Graffius* vbi supra, citans *Bartolum in cap. At si Clerici num.* 14. *de iudiciis*. Alioquin Clericus agens nomine Ecclesiæ non potest reconueniri nomine proprio, quia non agit ipse, sed Ecclesia, cuius est Procurator. Nec est reconueniendus nomine Ecclesiæ, quia non est Procurator in caussa reconuentionis. Secùs videtur, si generalem haberet procurationem, siquidē etiam Ecclesiam posse reconueniri affirmat *Ioannes Andreas in Glossa marginis cap.* 1. *de mutuis petition.* quàmuis oppositum videatur receptius apud *Carolum de Graffis num.* 782. qui citat *Baldum. et Alexandrum de Neuo*. Eo fundamento, quòd Ecclesia nunquàm potest laico subijci; & videtur desumi ex *capit. de iudiciis*. vbi cum Communitas laica reconuenerit monasterium coram Iudice laico, caussa

expe-

expeditur per *Iudicem Ecclesiasticum*, Similiter nec agens nomine proprio reconueniendus est nomine *Ecclesiæ*, quia tunc caussa reconuentionis non ipsum tangit sed Ecclesiam, quæ est persona distincta, quamuis ipse esset Ecclesiæ Procurator *arg. l. Quæsitum ff. de in ius vocando. Carolus de Grassis num. 768. et 785. Duardus nu. 68. vers. Adde.*

Quarta limitatio. Reconuentio facta coràm Iudice feudi non habet locum, nisi caussa reconuentionis sit feudalis. Siquidem laicus Dominus feudi non est iudex competens Clerici, nisi in caussa feudali, ratione cuius feudi ipsi subditur. vt dictum est *num. 31.* Reconuentio autem non dat iurisdictionem super caussam, quæ aliàs ad Iudicem non potest spectare, vt dicebamus. *Duardus num. 66. vers. Septimus casus*, & ita intelligendus est *Carolus de Grassis num. 767.* dum sine distinctione asserit in caussa feudali nõ permitti reconuentionem.

Quinta limitatio. Reconuentio locum non habet, quando Clericus conuenit laicum coràm Iudice laico super expoliatione possessionum Ecclesiasticarum, si in fraudem laicus expoliauit, vt accedente Ecclesiastico ad iudicem laicum possit ibi eum reconuenire. Ita habetur ex *cap. Relatum §. Ad hæc, iuncta Glossa in ver. Coram seculari, de iure patronatus*. Quamuis *Glossa*, etiam non interueniente fraude velit hoc esse generale, vt in conuentione de expoliatione nulla reconuentio locum habeat, nisi de alia expoliatione, & *Reginaldus cit. num. 352.* absolutè asserat in caussa expoliationis reconuentionem non habere locum; & textus est in *cap fin. De ordine cognitionum*.

Sexta limitatio. Nec generaliter locum habet reconuentio in ijs casibus in quibus locũ non haberet contra actoré laicum, quia non debet plus operari contra Clericum, quàm contra laicum. *Duardus loco citato. Vers. Secundus casus*: vbi aliquos casus refert, *et Carolus de Grassis num. 770. 771. 774. et sequent. 786.* qui licèt exemplificet de laicis, ea tamen reconuentis Clericis sunt communia.

Septima limitatio. Non habet locũ reconuentio, vbi consuetudine inductum est, vt reconuentio clerici non fiat sub eodem Iudice, sed tantùm sub Ecclesiastico. *Duardus vers. Quod quidem verum Carolus de Grassis num. 787. Sexecius in Tract. de Iudiciis part. 1. Cap. 11. num. 93.* alios allegans. Quod quidem verum erit, si velimus reconueniri coram Iudice laico esse clericis odiosum, militat enim tunc, quòd hæc consuetudo, vtpotè legitima, potuit induci, ac proinde quòd debeat seruari. Quo casu dubium esse posset, an trahens contra prædictam consuetudinem clericum reconuentum ad Tribunal laicum, contraheret Censuram huius Canonis; quod dubium potest esse generale de omni consuetudine. Siquidem ex vna parte non traheret contra iuris Canonici dispositionem, sed tantùm contra consuetudinem; ex alia verò dispositio iuris non videtur excludere legitimas consuetudines vtpotè quæ ius interpretantur; vnde sicut trahens ex legitima consuetudine (si daretur) contra, vel præter iuris Canonici dispositionem, non innodaretur, non obstante quod dicatur tantùm *Præter iuris Canonici dispositionem*; ita videtur è contra, quòd debeat innodari, qui contra legitimam loci consuetudinem traheret, nisi obstet non renunciatio fauori *Trid.* vt supra §. 18. Si autem velimus reconuentionem sub eodem laico Iudice Clericis actoribus esse fauorabilem, non est de facili consuetudo in contrarium admittenda. Et ex hoc puncto pendet resolutio multorum, quæ in controuersiam veniunt circa præsentem materiam.

Dubitatur quippè an hæc reconuentio, ex qua Clericus teneatur coram Iudice laico respondere, permittatur tàm in principio litis, quàm post litis contestationem, vel per totum cursum iudicij, aut etiam post sententiam.

Duardus cit. num. 66. vers. Horum primus, asserit hanc reconuentionem fieri posse dumtaxat ante litis contestationem, non deinceps.

Bonacina eo num. 8. vers. limita primò tenet habere locum vel ante litis contestationem, vel statim post litem contestatam; ita vt dici possit in exordio litis facta, & ait hanc esse communem opinionem Doctorum, & re vera est *Glossæ in Clement. sæpe, in ver. Exordio*, per illum textum *De Verbor. signific.* citantis *Alanum, Tancredum, Goffredum, Hostiensem, Ioannem Monachum, & Accursium*; & addit *Glossa* quòd etsi reus reconuenire possit actorem vsquè dum durat iudicium, non tamen illa conuentio vim veræ reconuentionis habebit. Et ratio est quia caussa reconuentionis simul cum caussa conuentionis tractanda est, & expedienda sub eadem sententia *cap. 2. De ordine cognitionum*, cum alijs similibus; igitur si circa initium litis non fiat reconuentio, cum non possit executioni demandari simultanea hæc cognitio, aufertur necessitas, quæ in Iudicem laicum prorogabat iurisdictionem super Clerico; cum nimirum possit tanquàm distincta caussa ritè per Iudicem Ecclesiasticum expediri.

Carautia super rit. Magnæ Curiæ Vicariæ Regni Neapol. ritu 67 nu. 6. relatus à Carolo de Grassis num. 762. Dicit esse locum reconuentioni, donec in caussa conclusum non fuerit; pro quo allegat *Glossam in cap. 1. Vers. Respondere. De Mutuis petitionibus*. Et quidem id videtur decisum in *cap. Dispendia §. Reus quoquè De Rescriptis lib. 6.* vbi tempus reconuentionis dicitur esse, durante iudicio; ait autem *Glossa*, iudicium durare, dum negotium discutitur; quæ discussio non est, postquàm conclusum, & renunciatum est.

Tandem ipse *Carolus de Grassis* alios citans, opinatur etiam post conclusionem, locum esse reconuentioni, & vsquè ad latam sententiam exclusiuè; fortè quia apud ipsum, eo vsquè dicitur durare iudicium; subdit tamen quòd si post conclusionem fiat reconuentio, tunc non habet eum effectum, ex quo Iudex debeat in vtraque caussa pari passu procedere, & simul caussas terminare, cum iam sit conclusum in vna, benè tamen habebit effectum, quo actor teneatur stare iuri, & assistere iudicio coram Iudice Laico.

Vltima limitatio. Reconuentio generaliter locum non habet, vbi interuenit fraus, non solùm

cx

ex parte Rei reconuenientis, vt supra simitat §. sed etiam ex parte Clerici actoris, ideò conuenientis, vt in caussa super qua est reconueniendus, iudicetur non ab Ecclesiastico, sed à laico. *Glossa in cap.* 1. §. *Cursus in agendo* 3. *qu.* 8. et latè Doctores, quos referr, & sequitur *Carolus de Graffis num.* 769. & 782. Et suadetur, tùm quia fraus, & dolus nemini patrocinari debet; multò minus hoc casu, quo iurisdictio Laici Iudicis in Clericum, ex necessitate prorogatur à lege, quę semper dolum excludit, vnde eo casu prorogaretur ab homine, quod fieri non potest iuxta ea, quæ habet *Aretinus in* §. *Idem iuris est, num.* 46. *Instit. De Exceptionibus*; tùm quia certum est, Clericum, non posse renunciare foro Ecclesiastico.

Eademque prima sententia amplianda est primò, vt locum habeat reconuentio, etiamsi Clericus vellet à sua petitione desistere, ne cogatur respondere coram Iudice Laico; quia sicuti post litem contestatam, vel aliam ob caussam iam nõ potest se retrahere à iudicio, ita non potest declinare reconuentionem; alioquin potest ei Iudex laicus denegare audientiam in suæ caussa petitionis. *Carolus de Graffis num.* 748. & 794. cum aliis pluribus apud eum. Secus est, si te adhuc integra vellet Clericus desistere; cum tunc liberum id vnicuique sit; vnde tunc reconuentio non habet locum sub eodem Iudice.

Secundò amplianda est, vt locum habeat, non solùm coram Iudice ordinario, sed etiam coram delegato ad instantiam actoris, vel vtriusque partis, secus est si sit delegatus tantùm ad instantiã rei. Nam militat in primò casu, quòd non debet Clericus actor dedignari, eum habere Iudicem contra se, in quem pro se consentit, at in posteriore casu instantia rei non potest esse præiudicialis actori clerico priuilegiato, cum præsumatur Iudex fauorabilis reo laico, *Carolus de Graffis à nu.* 751. & sequent. Qui addit item locum esse reconuentioni, etiamsi Iudex ordinarius vocaretur delegatus in qualitate; in quantùm scilicet Reus obtinuisset, quòd in caussa conuentionis ageret de plano, vel summariè, seu sola facti veritate inspecta. Siquidem quoad substantiam non est delegatus ad instantiam rei; & ideò non dicitur reus reconuenire tanquam coram Delegato ad instantiam sui, sed simpliciter tanquàm coram ordinario. Imò cum qualitas sit fauorabilis reo, vt supponitur, vel præsumitur; & in reconuentione sit seruanda eadem, non oritur inde aliquod Clerici, qui in reconuentione reum induit, præiudicium. Et quod dictum est de Iurisdictione delegata idem de prorogata sentiendum est *Idem de Graffis num.* 760.

Tertiò amplianda est, vt iudex laicus non solùm possit sententiam ferre in caussa reconuentionis, sed etiam exequi, dummodò fit sine districtione, aut coactione personali; loco eius executio in rebus fieri potest. Si enim in casu reconuentionis admittatur non habere locum priuilegium exemptionis à foro laico, vtiquè Ecclesiasticus iudicari poterit ad instat laici, saluo priuilegio Canonis, seu districtione personali, quæ induit rationem punitionis criminalis; siquidem supra diximus modum procedendi criminaliter non habere locum, dum Clericus reconuenitur. Quicquid contra ex *Bellecto Diana Resol. moral.* 3. *part. resolut.* 4. contra quem supra argumentabamur *num.* 35. & nostri interpretes *Graffius, Reginaldus, et Filiuccius, qq. moral. Tom.* 1. *Tract.* 16. *nu.* 262. negantes absolutè, executionem sententiæ in reconuentione contra clericum posse fieri per iudicem laicum.

Nec omitto monere cum *Carolo de Graffis n.* 792. *et* 793. primò, quòd licèt in caussa reconuentionis clerici debeat attẽdi per iudicem laicum in decisoriis ius Canonicum, quia etsi prorogetur iurisdictio in personam alias nõ subiectam, nulla est ratio, cur secundùm suas leges iudicari non debet, tamen in ordinatoriis permittitur ius ciuile, & consuetudo, ac ritus Curiæ, in qua litigatur. Secundò, clericum ita reconuentũ à sententia lata in caussa reconuentionis appellare non ad iudicem Ecclesiasticum, sed ad laicum superiorem eius, qui sententiam tulit. Sicut enim iudex laicus inferior, fuit competens in ferenda sententia, ita laicus superior est competens reuisionis, seu appellationis.

44 Septimus casus, in quo clericus sine censura potest trahi ad Tribunal laicum, est secundùm aliquos, si coram eodem Tribunali deliquisset per falsitatem, puta quia testificando falsum deposuisset; vel aliquem falsò calumniatus esset, aut falsum instrumentum exibuisset. Quem casum admittunt *Glossa*, *Baldus*, *Cynus*, & alij Ciuilistæ *in l. nullum. C. de testibus* quos ad numerum sex, & viginti refert *Carolus de Graffis de effectibus clericatus effect.* 1. *nu.* 1147. & alios citans *Diana locis infra citandis*, & de praxi multarum Prouinciarum testatur *Crnedo collect. iur. canon. part.* 1. *collect.* 37. *num.* 10. Fundatur hæc opinio in dicta *l. Nullum*; in qua, decernitur, testem, qui aures Iudicis offendit, posse ab eo Iudice puniri non obstante quacumque exemptione. Et facit ad idem *l.* 1. *C. de Sportulis l. Si quis fortè* §. *Si quos ff. de pœnis*.

Plures tamen sunt, qui hunc casum non admittunt. *Couarruuias Pract. quæst. num.* 8. *Afflictus decis.* 230. *col.* 1. *Iulius Clarus cum aliis Pract. crimin. lib.* 5. §. *fin. qu.* 38. *num.* 14. *Marta de iurisdictione part.* 4. *casu* 18. *num.* 9. *cum* 31. *Auctoribus. Farinaccius de inquisit. qu.* 8. *nu.* 26. *Riccius part.* 4. *decis.* 87. *Viuius communi opinion. Ver. clericus. num.* 103 *Carolus de Graffis num.* 1148. cum 53. Doctoribus, quos refert *Diana cum aliis. Resol. moral.* 1. *part. tract.* 1. *col.* 25. vbi etiam refert, sed reprobat, aliquos opinantes poena pecuniaria, vel etiam captura cum remissione ad Iudicem Ecclesiasticum, puniri per Iudicem laicum posse clericos delinquentes contra ministros iustitiæ sæcularis, vel coram ipso Iudice, aut non exhibentes ei signa reuerentiæ, *et resol.* 109 pro qua sententia alios etiam refert 3. *part. tract.* 1. *resol.* 60 Et ex nostris tenet *Bonacina bic punct.* 5. *num.* 15. *et Duardus qu.* 18. *num.* 34. Ratio est, quia iure canonico id non reperitur permissum; imò oppositum colligitur ex *cap. Cum non ab homine de iudiciis*. Nec *l. Nullum*, aut aliæ, cum sint ciuiles, extendenda est ad præiudicium clericorum. Præterquã quod ei opponunt textum in *l. Diuus Pius ff. de Fals.*

cx.

es qua infertur crimina incidentia in iudicio nos posse puniri ab eo, qui iurisdictionem alioquin non habet super eis. Et probationis huius sententiæ latè, & benè prosequitur *Mart.*, ita vt opiner ab hac non recedendum.

Fortè tamen alicui videbitur has opiniones conciliari posse (etsi negent *de Grassis Diana*, & alij) vt prior præcedat, quando traheretur Clericus pro falso puniendus ciuiliter tantùm, & in bonis, non autem personaliter, cuius conciliationis auctor est *Iason in l. 1. §. 1. col. 3. ff. de officio eius, cui mandata est iurisd.* & habet sectatores *Aufrerum in Tract. de potest. laic. super Ecclesiast. Regul. 1. num. 6.* & alios apud *Dianã dicta resol. 106.*

Et illud apud omnes receptum esse fatetur *Couarruuias*, quòd saltẽ possit Iudex laicus cognoscere de falsitate, vt sciat, quæ fides Clerico sit adhibẽda, & quid in caussa operetur eius dictum. quid verò non, & vt possit excipere de attestatione, scriptura, &c. Vnde quoad hoc poterit trahi, seu citare apud *Iudicem* laicum, ad annullandum etiàm acta, &c. licèt non desint, qui sentiant oppositum, vt *Hostiensis, et Ioannes Andreas apud* Dianam *ea resol. 109. ad finem.*

45 Octauus casus est, quando Clericus esset priuatus in personam priuilegio fori, vt si esset incorrigibilis, degradatus, immiscens se enormitatibus, &c. de quibus sunt textus in *cap.* Cum *non ab homine de sent. excomm. in cap. fin. de vita, et honest.* Cleric. *in cap. 2. Ne* Clerici, *vel Monachi, in cap. Ex parte il 3. de Priuilegiis, in cap. Cum non ab homine de iudicijs. in cap. 1. de Apostatis. in cap. Perpendimus, in cap. in audientia. in cap.* Contingit *il 2. de sent. excomm. in cap. vnic. de vita, & honest. lib. 6. in cap. 1. de Homicidio eod. 6. & in Clem. vnic. de vita, et honestate.* Quæ iura libet referre per singula, & examinare quid ipsa contineant, vt videamus quid statuerint, & quid verò proprio Marte in explicando induxerint Doctores.

46 Et quidem si Clericus sit propriè degradatus, nulli dubium est expoliari priuilegio fori, quia ad id inter cætera tendit degradatio iuxta *cap. Nouimus de verbor. signif. & cap. Degradatio de Pœnis lib. 6.* Secùs est, si sit tantùm verbaliter depositus, quia nisi accedat in ipsa depositione, vel aliàs expressa sententia de expoliatione priuilegij, non adhuc eo priuatus cẽsetur, vt colligitur ex *cap. At si Clerici, & cap. Cum non ab homine*, vbi *Abbas, Felinus, & alij de iudiciis. Duardus qu. 11. num. 59. vers. Vnde etiam. Bonacina* cum alijs per eum *punct. 6. num. 3.* Quamuis *Pillitucius num. 265.* velit verbaliter depositum sine excommunicatione non solũ posse trahi ad Tribunal laicum, sed etiam personaliter distringi. Et quidem nos diximus *Cap. XI. num. 59.* in fine, per verbalem depositionem amitti priuilegia clericalia esse valdè probabilẽ. Est tamen hic communis sententia opposita. At verò suspensi, excommunicati, interdicti, alijquè similes, non adhuc exciderunt à priuilegio fori; vt indubitatum est.

47 Quoad incorrigibilem habetur in *cap.* Cũ *non ab homine de iudiciis.* delinquentem Clericum deponendum esse, quòd si depositus incorrigibilis adhuc fuerit, excõmunicandus est (quod vel de minori excommunicatione, vel de suspẽsione accipiendum esse diximus Tomo primo, Cap. I. num. 7.) deinde contũmacia crescente maioris anathematis mucrone feriendus; post quæ non emendatus dicitur puniendus per sæcularem iudicem. Quibus verbis declaratur esse priuilegio clericali expoliatus: vt est sine controuersia, sed dubitatur, an post anathema non emendatus, statim possit iudex laicus punire absque alia declaratione, vel potiùs necessariò præcedere debeat declaratio, quòd exciderit à priuilegio fori, vel saltem quòd sit incorrigibilis.

Bonacina hic punct. 6. num. 9. asserit non solùm necessarium esse, quòd accedat declaratio aliqua incorrigibilitatis, sed etiam sententia Iudicis Ecclesiastici, per quam clericus tradatur brachio sæculari, quia, inquit, in dicto *cap.* Cũ *non ab homine*, non dicitur Iudicem sæcularem posse sua auctoritate huiusmodi Clericum ad suũ Tribunal trahere, sed quòd Iudex Ecclesiasticus post illas solemnitates debet eum comprimere per iudicem sæcularem, quomodo iudex sæcularis, vel non se interponit auctoritatiuè, sed ad nudum ministerium pro iudice Ecclesiastico: vel certè sola auctoritate delegata. Et confirmatur, quia in *cap. Vt famæ, de sent. excomm.* habetur, non posse clericum incorrigibilem à laico comprehendi, nisi de mandato Iudicis Ecclesiastici. Et pro eadem sententia citat *Caninch. de censuris disp. 14. dub. 25. num. 159. Suarez de censuris disp. 22. sect. 1. num. 9.* Duardum *hic quæst. 11. num. 87.* & alios apud *Farinaccium de Inquisit. qu. 8. num. 51.* & apud *Ambrosinum de immunitate cap. 17. num. 28.* Sed certè *Duardus* non sentit cum ipso.

Ex altera verò parte, nec declaratoriam incorrigibilitatis necessariam esse tenet *Farinaccius loco cit. Scaccius in Tract. de iudiciis part. 1. cap. 11. num. 69. Vers. contrariam sententiam. Decianus in Tract. crimin. part. 1. lib. 4. cap. 9. n. 130. in fine.* pro qua etiam sententia *Bonacina* citat *Carolum de Grassis num. 809.* sed malè, cũ potius videatur sentire cum *Bonacina ipso*. Et esse potest, quia *cap. Cum non ab homine*, nihil tale præscribit.

Media autem via incedentes, tutiùs opinabimur, declaratoriam incorrigibilitatis necessariam esse; sed & sufficere sine alia solemnitate. Et primum, quod à fortiori amplectitur Bonacina, & qui cum eo sentiunt, docent *Abbas, & Felinus num. 9. ad dict. cap. Cum non ab homine. Follerius in pract. crimin. Ver. Audiantur excusatores num 40.* Capicius *Decis. 112. nu. 6. Diaz Practic. Crimin. cap. 131. Iulius Clarus §. fin. quæst. 36. num. 29. Duardus q. 11. nu. 87. Carolus de Grassis loc. cit.* & alij, Et suadetur, quia Iudex Ecclesiasticus debet expectare effectũ excommunicationis, vt non censeatur omninò perditum, & incorrigibilem existimare, quoad vsquè in excommunicatione tolerat. Inde autem sequitur quòd nec Iudex laicus possit punire statim post anathema, quia anathematis effectus attendendus est, vt dicebamus, sed nec post aliquod tempus, quia ad ipsum non spectat iudicare,

te, quanti temporis infordescentia in anathemate constituat quem in statu desperatæ corrigibilitatis.

Secundum autem, quòd alia solemnitas non requiratur putà declaratio quod exciderit à priuilegio fori, aut sententia positiuè tradens Clericum manibus potestatis laicæ, probatur. quia in dicto *cap.* nihil tale præscribitur. Dicitur enim post prędictas solemnitates Clericus per Iudicē sæcularem comprimendus, non quidem vt traditus à Iudice Ecclesiastico, sed absolutè vt ex textu constat. Quòd adhuc confirmatur; quià si non nisi vt traditus à Iudice Ecclesiastico puniendus est à laico. iam sumus extra casum, quo quis priuatur in poenam priuilegio fori; & versamur tantùm in casu delegationis, seu simplicis ministerii exhibiti à laico ad instantiam Ecclesiastici; qui casus non supponunt, nec faciunt priuilegij expoliationem, simul quippè cum delegatione, & ministerio stat, quòd Clericus ita subiectus laico, gaudeat adhuc priuilegio fori.

Nec obstat *cap. Vt famæ*; quia ibi tantùm generaliter dicitur Clericos criminosos (& videtur sermo esse dumtaxàt in casu, quo ex impotentia non valeant per suos Prælatos coerceri) posse de mandato eorumdem Prælatorum per Iudices laicos capi, & ad iudicium trahi. Non tamen inde infertur, quòd etiam declaratus incorrigibilis nequeat per Iudicem sæcularem trahi, nisi accesserit Ecclesiastici mandatum.

Ad fundamentum autem secundæ sententiæ respondetur declaratoriam incorrigibilitatis, etsi expressè non præscribatur in hoc *cap. Cum non ab homine*, necessariàm esse, colligi sufficienter aliunde.

Et ex his manet confutata sententia aliquorū, quos refert *Marta De Iurisdict. part. 1. cap. 36.* in fine, quasi asserentes Clericum tunc incorrigibilem esse ad effectum, vt per Iudicem Laicum possit puniri, qui ter ab eo remissus ad Iudicem Ecclesiasticum, quartùm delinquit. Plura enim alia requirit textus *dict. cap. cum non ab homine*. Sed fortè prædicti Authores non malè sentiunt; quatenus possunt significare in ijs casibus, in quibus ad excidendum à priuilegio fori sola requiritur trina monitio, posse per Iudicem laicum præsumi, quòd trina monitio facta fuerit, ratione remissionis ad Iudicem Ecclesiasticum; hic enim si reprehendit; vt est probabile, satis monuit, vt ait *Felinus in dict. cap. Cum non ab homine*. Vnde non supponunt Authores, quod illis videtur imponere, sufficere monitionem factam per Iudicem laicum, sed intelligunt per Ecclesiasticum, ad quem facta est remissio.

Siquidem, licèt in *cap. Cum non ab homine* ita statuatur in genere de omni incorrigibili, quoad quædam particularia crimina, de quibus immediatè dicturi sumus, præsumitur quis incorrigibilis, & perdit priuilegium clericale, statim post trinam correctionem non emendatus. Extra quæ crimina, si quis declaratus esset incorrigibilis sine hac solemnitate *cap. Cum non ab homine* (quam aliqui vt *Suarez contra Anglos lib. 4. cap. 27. num. 13.* volunt necessariò seruandam esse, & secundùm totum rigorem vtpotè odiosam clericatui) posset per laicū Iudicem puniri citra excommunicationem; siue quia solemnitas illa fortè non præscribatur, tanquàm de substantia incorrigibilitatis, quæ benè cognosci potest sine illa, siue quia desuetudine non seruetur, siue potiùs quia Iudex laicus potest præsumere, per Ecclesiasticum rectè Clericum illum declaratum esse incorrigibilem. Quo casu dubiū esse posset, an ob defectum illius solemnitatis, saltem necessaria sit, vltrà declarationem incorrigibilitatis, alia declaratio expressa quòd exciderit à priuilegio fori. Et mihi probabilissimum est non requiri; quia declaratio incorrigibilitatis significando Ecclesiam non habere amplius quomodo coerceat vt dicitur in dict. *cap.* prorogat ipso facto iurisdictionem in eum, qui habet quomodò coerceat, nimirum laicum, ne delicta remaneant impunita.

Tandem caue à *Reginaldo lib. 9. Prax. Pœnit. cap. 13. num. 351.* assignante in hunc propositum Clericum incorrigibilem, qui postquàm penitùs est condemnatus, iterum fertur ad idem crimen, vel peius. Hoc enim non sufficere ad præsentem incorrigibilitatem patet ex dictis. Addit autem, illum effugere semper notam incorrigibilitatis, qui non recusat facere sui præsentiam, ita vt Iudex, quando voluerit, possit eum apprehendere. Quod similiter, gratis dictum reijce.

48 Quoad incumbentes negotijs sæcularibus habetur in *cap. 1. Ne Clerici, vel Monachi*; Clericos, postquam moniti fuerint ne ministri Laicorum fiant, nec in rebus eorum procuratores existant, si facere præsumpserint, non esse subueniendos ab Ecclesia si occasione ipsius administrationis propter pecuniariam caussam, deprehēdantur in fraudem.

Ex illis verbis *indignum est eis ab Ecclesia subueniri* aliquam priuilegij fori cessationem intelligi est receptissimum, licèt *Glossa in ver. ab Ecclesia*, videatur secundo loco opinari, non esse ibi sermonem de priuilegio fori, sed quòd Ecclesia, quę oppressis subuenit, non debet in fraude commissa in administratione, Clericum iuuare pecunia, aut alio simili auxilio, vt possit recompensare, &c.

Occasione autem eius textus, quidam, quos tacito nomine refert *Glossa*, & multi ex recentioribus, tenent in casu prędicto cessare priuilegium clericale, nulla facta mentione præcedētis monitionis. Quod tamen *Glossa* intelligit, secuta trina monitione, sicuti re vera insinuat textus. Quæ monitio debet esse publica, & per Iudicem Ecclesiasticum; & licèt in textu non habeatur, quòd debeat esse trina, colligitur tamen ex alijs iuribus in simili, in similibus enim vna lex declarat aliam.

Nec est locus sententiæ aliquorum, qui similia iura auferentia, vel limitantia priuilegium clericale, vtpotè odiosa Clericis, & restrictiua iuris magis communis, quo integrum priuilegium omnibus conuenit, volunt intelligenda esse tantùm de Clericis minoribus. Hic namquè expressè dicitur, Sacerdotibus, & Clericis tuis denuncies publicè, ne Ministri Laicorum fiant &c.

Prædicto textui coniungunt aliqui *cap. final. De vita, & honest. Clericor.* vbi habetur Clericos sæcularibus negotiationibus intendentes,

ter.io

tertiò ab Episcopo commonitos, non gaudere priuilegio Clericali, seu potiùs (nam illud non dicitur expressè) statutis, & consuetudinibus laicorum subiacere quibus in fauorabilibus frui volunt, in caussis suarum negotiationum. Ex vtroque autem textu inferunt, in quibus liber sæcularibus negotijs Clericum post trinam monitionem excidere ab exemptione Laici Ecclesiastici fori. Ita *Carolus de Grassis De Effectibus Clericatus eff. 1. nu. 846* qui ait hanc opinionē, scillcèt quòd indistinctè Clericus ob sæculare negotium expolietur priuilegio Clericali esse tenendam. *Ambrosinus de Immunit. cap. 17. nu. 33. Farinaccius*, & alij apud eum *De Inquisit. quæst. 8. num. 93.* Alij inferunt quòd iste Clericus amittat priuilegium fori, non generaliter, & in omnibus, sed tantùm in caussis illius negotij. Alij tandem, vt *Bonacina hic punct. 6. num. 14.* pro se referens *Molinam, Suarez, & Coninckbiū*, quòd nullum personale priuilegium amittatur, sed tantùm quoad res, & bona.

Sed re vera in dict. *cap. fin.* non est sermo de omni, sed nec de aliquo negotio sæculari, sicuti in *cap. 2. Ne Clerici vel Monachi*, sed tantùm de negotiatione, seu mercatura; vt patet ex contextu, præsertim ex illis verbis, in negotiationum suarum quæstibus, & notauit *Aufrerius De Potestate Laic. in Eccles. Reg. 1. fallent. 16. num. 24.* & alij apud *Carolum de Grassis nu. 844.*

Hoc autem admisso, adhuc lis est, nam aliqui volunt sermonē esse tantùm de priuilegio exemptionis à vectigalibus, & oneribus, non à foro; alii sentiunt quòd huiusmodi Clerici mercatores perdant post trinam monitionem omne priuilegium Clericale, canonis fortè ex cepto, de quo non loquuntur; alij demùm opinantur, cum quibus sentiendum est, amitti, tùm priuilegium exemptionis ab oneribus, de quo dicemus latè *Cap. XVIII. ad Clausulam Clerici Prælatis &c.* Tùm etiam priuilegium fori quoad caussas emergentes circa mercimonia, vt notauit Aufrerus, & colligitur ex texto; non autem quoad alias. Quis autem dicatur Clericus mercator explicabitur eo *Cap. XVIII.* Deo fauente. Interim aduerte generalem esse dispositionem de incumbente negotijs sæcularibus, iterum in *cap. Contingit il 2. De sent excomm.* de quò infrà *nu. 54.* Sed ibi necessarium est, vt incumbens sit simul non deferens habitum, & tonsuram. Quod aliqui non aduertentes, dixerunt absolutè hoc loco, Clericum incumbentem negotijs sæcularibus, excidere à priuilegio fori. De trina monitione aliqua diximus *nu 37.*

49 Quoad Clericos in delicto deprehensos sine tonsura, & habitu (*nu. 37.* actum est de delinquente sine tonsura, & habitu, non autem de deprehenso in delicto, vt nunc agimus) dicitur in *cap. Ex parte il. 3. De Priuilegiis*, æquanimiter esse tolerandum, si Iudex laicus in eos suam Iurisdictionem exerceat. Per quæ verba certum est significari, eos excidere à priuilegio fori. Et licèt dubium esse possit, an sit sermo tantùm quoad illud delictum, vel etiam vt generaliter excidetint à priuilegio fori; sistendo in contextu, illud prius asseuerandum est. Dubitarut item, an necesse sit quòd vltrà deprehensionem in delicto sine habitu, & tonsura, tales pro laicis ab omnibus haberentur, vel potiùs id non sit necesse. Et similiter illud priùs receptius est, quia etsi in dispositione dicatur tantùm, æquanimiter ab Ecclesia tolerandum, si Iudex laicus procedat in deprehensos in delicto sine tonsura, & habitu, tamen in antecedenti contextu narratio casus erat de ijs, qui pro laicis ab omnibus habebantur, vnde & dispositio sequens videtur esse de iisdem. Quæ coniectura in iure valida est.

Quoad monitionem non præscribitur hoc cap. tanquàm necessaria. Communissimè tamen tenent Doctores prærequiri, monentes, hæc iura vtporè odiosa strictè esse interpretanda, & restrictionem à similibus esse petendam; præscribi autem monitionem in *cap. fin. De vita, & honestate Cleric. & in cap. 2. Ne Clerici vel Monachi.* Sed obserua casus esse diuersos. Item quoad crimen, in quo deprehenduntur, non potuisse præcedere trinam monitionem; quia textus loquitur de qua, libet deprehensione, & crimine, etiam primo; vnde gratis assumunt aliqui apud *Clarum Pract. Crimin. lib. 5. §. fin. quæst. 36. num. 19*, ad excidendum à priuilegio fori necesse esse quòd tales Clerici in crimine diù perseuerauerint. Si autem dicatur monitionē prærequiri quoad omissionem habitus, & tonsuræ, nec id videtur admittendum; quia in ijs, qui communiter pro laicis habentur, vel non est quod admoneas ex inueterato vsu non deferendi, vel certè præsumitur monitio iam præcessisse. Et sic monitionem non esse necessariam obseruauit *Gloss. ibi Vers. In delicto.*

Diana Resol. Moral. par. 1. Tract. 2. resol. 129. Vers. Ad cap. ex parte cum Butrio, Suarez, & Couarruuia ait hunc textum de solis Clericis in minoribus esse accipiendum, cum sit odiosus. Sed certè textus non distinguit, nec maior Interpretum pars. Deinde subdit hanc, & similes Constitutiones, editas in particularibus casibus non esse ad alios trahendas sed, vel intelligit dispositionem latam in particulari rescripto non esse ad omnes casus eiusdem speciei extendendam, & sic rueret totum ius Canonicum, quod huiusmodi dispositionibus constat; vel intelligit, dispositionem generaliter acceptam quoad eosdem casus non esse trahendam ad alios diuersos; & nihil contra prædicta deducitur.

50 Quoad Clericos immiscentes se tirannidi, et enormitatibus contempto Clericali habitu habemus in *cap. Cum non ab homine De sentent, excomm.* non gaudere priuilegio Clericali, sed canonis tantùm, licet aliqui etiam ad priuilegiū fori id extendant. Vnde etiamsi Iudices laici punientes personaliter, non innodarentur Censura ex *cap. Siquis suadente 17 q. 4.* quia nec priuatus quisquè innodaretur, attamen prout iurisdictione, & auctoritate forensi punirent, innodarentur ex Canone Bullæ, nisi hic casus sufficienter contineretur sub *cap. Ex parte il 3. De Priuilegiis*, de quo num. anteced. Multa hic congerunt Interpretes ex suppositione, quòd tenet sit de priuilegio fori; quod quia falsum est, omittimus, *num. 52.* allaturi quod necessarium fuerit. *Vide Dianam par. 1. Resol. 23. 51. & 129.*

51 Quoad Apostatas à Clericatu, habemus

cap. 1. *De Apostatis*; vbi Pontifex ait, se non præcipere liberandos esse per Censuras Ecclesiasticas Clericos, qui relicto ordine Clericali, et habitu suo in apostasia, tanquàm laici conuersantur, si in criminibus deprehensi, teneantur à potestate laica. Sub quo modo loquendi nullam priuilegii expoliationem venire tenent aliqui *vt Diana Resol. Moral.* 1. *part. Tract.* 2. *Resol.* 139. *Vers. Ad cap.* 1. inquiens indulgeri dumtaxat, quòd Episcopi, qui aliàs tenebantur per censuras compellere Iudicem laicum vt talem Clericum remitteret, iam non teneantur. Sed tamen alii cũ *Glossa* summæ illius *cap.* opinantur aliquam ibi significari priuilegii expoliationem, licèt inter eos lis sit, canonis, ne an fori; et *Glossa* de solo canone arbitratur esse sermonem rectè tamen potest intelligi venire etiam priuationem priuilegii fori, quia non solùm obligatio est in Episcopis, compellere per Censuras Iudices laicos ad remittendum ratione priuilegii canonis, sed etiã ratione priuilegii fori. Benè verũ est hic esse sermonem non de relinquente habitum quomodocumquè, sed cũ vera Apostasia à Clericatu, Qua stante non habet locum trina monitio super delatione habitus, vt aliqui graris autumant, inter quos Diana, opinans numquàm aliquem excidere quouis ex crimine à priuilegio fori, nisi præcesserit trina monitio.

Communiter enim cæteri monent, eos statim excidere à priuilegio fori, qui statum clericalem relinquunt ad laicam vitam transeuntes. Cessante enim priuilegij fundamento, priuilegium ruit, nec opus est alia monitione, Imò etiam si non habet quis animum relinquendi ex toto, præsumi potest reliquisse eo ipso, quòd actum facit Clericatui contrarium, vt si ducat vxorem, vel fiat miles. Quod tamen non potest procedere, nisi de Clericis constitutis in minoribus, in quorum potestate est clericatum relinquere. At Clerici in sacris, qui compelli debent clericaliter viuere, cum clericatum abijcere non possint, non amittunt ex actu clericatui contrario priuilegium, nisi vel accedat declaratio Iudicis Ecclesiastici, vel actus talis sit, cui ex sacris Canonibus iuncta sit pœna priuationis priuilegij clericalis, vt de vera Apostasia nunc dicimus.

Ex his patet non posse huic textui accommodari limitationem *Dianæ*, & aliorum, quòd loquatur tantùm de Clericis in minoribus, quos excidere à priuilegio sine alia monitione concedi possit. Nam minores Clerici, sine vera Apostasia possunt, quando volunt, relinquere Clericatum; igitur relinquendo, vel habent animum reassumendi, & sic non sunt Apostatæ ex communi doctrina de Apostasia, quę requirit animum permanentem non redeundi ad Clericatũ; vel non habent animum reassumendi, & sic non sunt Apostatæ, quia non est ei interdictum relinquere clericatum.

52 Quoad Clericos seditionem, bellumuè mouentes habetur *in cap. Perpendimus. de sent. excomm.* ex punitione clerici, qui arreptis armis mouerat seditionem, & bellum, Iudicem secularem non esse pro absolutione mittendum ad Sedem Apostolicam. Quo modo loquendi receptum est significari Clericum prædictum fuisse expoliatum priuilegio Canonis. An autem possit extendi ad priuilegium fori, grauis controuersia est; in qua negatiuam partem sustinet inter alios *Suarez contra Regem Angliæ lib.* 4. *cap.* 27. *num* 24. generaliter asserens nunquam esse in tota hac materia priuilegij clericalis amissi, arguendum à priuilegio Canonis ad fori; tùm quia materia est odiosa, ac proinde restringenda, tùm quià faciliùs perditur priuilegium Canonis, quod non est de iure diuino, sed tantùm Ecclesiastico, quàm fori; quod à iure Diuino manans non est de facili auferendum. Idem tenet *Coninch. de censuris disp.* 14. *num.* 160 *Bonacina hic punct.* 5. *num.* 0. *& punct.* 6. *num.* 11 *Vers. Neque obstat*, *& Diana resol. moral.* 1 *part Tract.* 2. *Resol* 23. *& resol.* 129. *Vers. Vel posset aliquis.*

Probabilius tamen puto cum *Nauarro in manual. cap.* 27. *num.* 81. *Ambrosino de Immunitate, cap.* 17. *num.* 12. *Farinaccio de inquisit. qu.* 8. *num* 53. *Carolo de Graffis de effectibus Clericor. effect.* 1. *num.* 88. infinitos alios citante, extendi prædictum textum ad priuilegium fori. Est enim sermo de punitione iudiciaria, quæ per laicum facta in Clericum, tangit non minùs priuilegiũ fori, quàm canonis. Cum igitur prædicta punitio iudicialis nullo modo improbetur, sequitur, quòd ille Iudex nullo modo contrauenerit priuilegio fori; ac proindè quòd talis Clericus ab vtroque iam exciderit. Nec obstat, quòd tali *Iudici* dicatur aliam poenitentiam competentem esse iniungendam. Id enim, vt colligitur ex contextu, & habent *Glossa* ibi; imponitur casu, quo Iudex non habuerit potestatem sufficientem, vel excederet in modo procedendi.

*D*icẽdum igitur, quòd saltem dum iura loquũtur de punitione iudiciaria, optimum sit argumẽtum à cessatione priuilegij fori, vt constat ex superioribus; siquidem si Iudex potest punire, vtiquè sequitur, quod possit iudicialiter, & auctoritate forensi, ac proinde, quòd priuilegio exẽptionis à foro laico præiudicium aliquod inferri permittatur. Vnde *num.* 50. quoad immiscentẽ se tirannidi, & enormitatibus id non deduximus, quia in eo *cap. Cum non ab homine de sentent. excomm.* videtur tantùm esse sermo de priuata vindicta, & ideò sistendo in illis terminis noluimus extendere. Ex quibus patet ad fundamẽta *Suarez*, vbi enim cessatio priuilegij canonis trahit secum necessariò priuilegium fori, non suffragatur, quòd materia sit odiosa clericatui, ac restringenda quoad hoc. Negatur autem faciliùs deperdi priuilegium canonis, quàm fori, vt cõstat ex dictis, presertim *num.* 24. Nec obstat priuilegium fori esse de iure diuino, cum quoad vsum subijciatur iuri humano, vt in Cap. Proemiali huius voluminis explicauimus.

Nullus est expressus sermo, quoad habitum, & tonsuram clericalem; tamen communissima sententia est, huiusmodi clericum seditiosum non excidere à priuilegio fori, nisi simul incedat sine habitu, & tonsura *Diana cum aliis loco cit. resol.* 23. Casus enim dicti *cap.* videtur id supponere, cum sit sermo de quodam Sacerdote, qui pro Filio Regis falsò se gerebat.

Simi-

Similiter nec mentio est, quòd prærequiratur trina monitio, siue super omissione habitus, siue super delicto, & ideò quòd possit is puniri, etiam sine præuia monitione, per iudicem laicum tenet *Iulius Clarus Pract. crimin. lib. 5. §. fin. qu. 36. num. 19. Farinaccius vbi supra num. 54.* & alij plures apud eosdem, & apud *Couarruuiam Practic. quæst. cap. 32. nu. 2.* Riccium *decis. 606. num. 3. & Prax. Eccles. Tom. 1. resol. 172. Dianam resol. cit. 23. & 129. & Clarus* addit non esse recedendum ab hac communi, & approbata à consuetudine. Idem tenent quoad clericos in minoribus, secùs quoad alios, et quoad Religiosos professos. *Nauarrus consil. 55 num. 6. de priuilegiis tom. 2. Carolus de Grassis num. 888. et 891. et 909. et Diana locis citatis.*

Nec desunt, qui indifferenter quoad omnes Clericos prænecessariam velint trinam monitionem, saltem quoad delictum, *Diana*, & alij apud eum *Resol. 23.* loquens generaliter de delictis grauissimis, eo fundamento suprà allato; quòd semel præscripta in iure trina monitio in omni casu subintelligitur necessaria; præscribitur autē in *cap. In audientia, in cap. Contingit il 2. de sent. excomm.* & in *cap. fin. de vita. & honest. Cleric.* Et confirmari potest ex eo, quòd vt posset talis Clericus puniri à iudice laico in *Regnis* vtriusque Siciliæ, etiam si non præcesserit trina monitio, opus fuit speciali concessione Clementis VII. vt testatur *Riccius cit. resol. 172.* ergo de iure communi nequit fieri.

Posset tamen respondere, qui primam sententiam omninò, & sine distinctione amplectendā putaret; in eo textu sermonem esse de Sacerdote, non de Clerico in minoribus, nec in iure sufficiens esse fundamentum distinctionis illius inter Clericum in minoribus, & in sacris. Monitionem item alicubi præscriptam non arguere, quòd vbi non præscribitur, subintelligatur, sed potiùs oppositum; siquidem eam præscribit ius, vbi voluerit. Nec tamen negarim subintelligēdam esse in similibus casibus, & in leuioribus; at verò in grauioribus consequens est, vt etiam absque monitione quis à priuilegio excidat. Grauior autem est casus præsens, quàm alij prædictorum textuum, vt constat ex dictis *num. 48.* & ex dicendis *num. sequent. & 54.* Tandem concessio illa, vel emanauit ad instantiam partis sic petentis, vel aliquid ampliùs concessit, quàm quod iure communi permittatur; vel contra aliquam inductam consuetudinem expetitum est.

Benè verum est, quod in sententia omnium addit *Bonacina eo punct. 5. num. 6.* omninò debere de crimine constare. Quia qualitas conferens iurisdictionem ante omnia probari debet, si opus sit, iuxtà *l. Siquis aliena. ff. de iudiciis.* Vndè *Farinaccius num. 58.* cum alijs, ait Clericū debere in fragranti reperiri, & certè casus huius *cap. Perpendimus*, id videtur supponere, si tamē non posset clericus haberi in fragranti, sufficere debet, quòd de crimine constet; vt benè ex *Barbosa, Diana resol. 23.* inquiens eum comprehendi in fragranti, quoad præsentem materiam, non solùm qui in facto reperitur, sed etiam qui delictum fatetur, antequam opponat de clericatu, vel qui est de eo legitimè conuictus, vel crimen adeò est notorium de facto, vt nullus sit infieliationi locus. Non tamen puto necessariū, quòd hoc, aut simile delictum sit reiteratum, aut frequens, vt vult *Diana* eo loco, & alij apud eumdem *Resol. 129.* & apud *Iulium Clarum ea qu. 36. num. 19* quia non satis id exprimitur in hoc *cap. aut in simili. cap. Cum non ab homine de sent. excomm.* Cætera ex dictis in superioribus sumenda sunt.

53 Quoad Clericum arma gestantem habetur in *cap. In audientia de sent. excomm* Clericos (sine habitu, & tonsura, vt ex textu colligi potest, etsi penitùs non sit clarum) arma portantes militaria, post trinā monitionē de priuilegio Clericorum subsidium aliquod habere nō debere. Vbi statim dubitandum venit, an sit sermo de solo priuilegio canonis, vel etiam fori. Equidem Pontifex interrogatus fuerat de solo priuilegio canonis, sed cum sit sermo de detentione Clericorum facta auctoritatiuè per Ministros fori laici, vt colligitur ex illis verbis, vel se à captione redemerint, videtur iuxtà dicta num. ant. Rescriptum etiam ad priuilegium fori extēdi posse, præsertim cum Pontifex absolutè dicat de priuilegio Clericorum, quod comprehendit vtrumque. Similiter dubitari potest, an reus monitus circa delationem armorum, inuentus cum armis, sed non sine habitu, excidisse à priuilegio iudicandus sit. Et ratio dubitandi est, quia monitio hoc casu præscribitur necessaria quoad delationem armorum tantùm, non autem quoad habitum, & delatio ipsa principaliter attenditur. Ex alia verò parte dum proponitur quæstio, coniungitur, & integratur criminis grauitas, ex delatione armorum, & non delatione habitus. Prior pars equidem est probabilior, nimirum quòd sufficienter præiudicet delatio armorum, etiam sine omissione habitus, diuersum enim crimen reputatur omissio habitus, quæ per se solam in clericis minoribus punitur priuatione priuilegij, vt vidimus *num 37.*

Et aduerte sermonem esse tantùm quoad illum casum delationis armorum; in cæteris enim nō fit priuilegio præiudicium. Secundò monitionē debere esse factam à Prælato Ecclesiastico, vt non possit procedere Iudex laicus, nisi de præuia monitione ipsi constiterit. Tertiò, arma debere esse militaria, non quæcumque, iuxta dicta Cap. VII. Ad clausulam Equos, arma, ferrum, &c. Quartò, sermonem esse de casu, quo clericus reperitur cum armis, non autem quòd Iudex laicus potest procedere contra illum ob delationem armorum, cum quibus tamen non est per Ministros Tribunalis actualiter inuentus.

Trahens ergo Iudex laicus clericum inuentum, deferentem arma militaria, post trinam monitionem, sibi notam Iudicis Ecclesiastici, ad suum Tribunal non innodatur hac censura. Qui verò id negant, intelligendi sunt casu, quo trina illa monitio non præcesserit. De quo casu ambigitur quid liceat Ministris, & Iudicibus laicis Nā aliqui volunt ob prohibitam armorum exportationem clericum expeti posse ad pœnam tùm pecuniariam, tùm priuationis armorum coram Iudice laico, quæ est Galliæ praxis iuxta aliquos fundata in præscripta consuetudine, iuxtà alios

in priuilegio Pontificis, iuxtà alios in eo, quòd statuto laicorum prohibente delationem armorũ, vt potè cedente in publicam vtilitatem, & tranquillitatem ligantur Clerici, vnde & ad laicos pertinet cognitio, & pœna transgressionis, iuxtà alios tandem; quia Iudex Ecclesiasticus non potest habere familiam armatam, quæ hos delatores coerceat. Huius sententiæ sunt *Aufrerius in tract. de potest. sæculari in Ecclesiast. Regul. 1. Fallent. 13 & in Clem. 2. num. 11. de Officio Ordinarii. Rebuffus in l. Armorum. vers. Primò armorum. ff. De Verbor. signific. Guilielmus de Benedictis in Repetit. cap. Raynutius. Ver. Et uxorem nomine Adelasiam nu. 436. de testamentis. Ioannes Redin in Tract. de Maiestate Princip. in ver. Non armis. solùm part. 2. num. 116. Carolus Degrassalius lib. 2. Regal. Franç. iur. 17. Cassaneus in consuetudinibus. Burgund. Rub. 1. 9. 5. num. 80. & sequent. Ioannes Faber in L. Addictos ex textu illo C. de Episcop. audient.* Qui tamen non omnes dicunt absolutè id esse licitũ, sed licitè seruari in Gallia.

Quicquid autem sit de prædicta sententia, quam alij communiter reijciunt, certè omnes illi modi eam fundandi periculosi sunt. Sola quippè consuetudo contra Ecclesiasticam exemptionem non valet, vt Cap. XIV. probatum est, si aliundè sacri Canones obnituntur, & priuilegia videntur reuocata, vt suo loco dictum est, & adhuc contingeret dicere; & dato Clericos etiam ligari statuto laicorum prohibente armorum delationẽ, quod tamen canonicum est. *cap. Clerici de vita, & honestate*, esset id secundùm communem, ex vi tantùm directiua, non autem coactiua; & tandem dato Episcopos non posse habere familiam armatam, quod est falsum, vt per *Martam de iurisdictione part. 2. cap. 35.* & per dicta à nobis alibi, non sequitur, quin capti per apparitores laicos possint coram Iudice Ecclesiastico sisti: Fortè ergo minùs periculosè fundaretur hæc opinio in textu dicti *cap. In audientia* assumẽdo præscriptũ præcessionis trinæ monitionis nõ esse adeò necessariũ, quin desuetudine potuerit fieri nõ necessariũ. Sed tamẽ adhuc hæc sentẽtia nõ vacat periculo.

Salzedo ad Practic. crimin. Diaz cap. 55. vers. Quamuis ab hac opinione, negat Clericum propter armorum delationem posse trahi ad Iudicẽ Laicum, benè tamen ait posse per laicos satellites armis expoliari. Quia putat in hoc nihil auctoritatis interuenire, sed esse nudum facti ministerium, quod permittitur, arg. *l. Ait Prætor, §. Si debitorem. ff. de his quæ in fraud. credit.* vbi permissum est creditori fugientem debitorem apprehendere, licèt non possit per se judicialiter in illum procedere, & multis legum locis facti executio permittitur, non autem iuris, vt per *Iasonem in principio Instit. de Action. num. 6.* & ita ait seruari in Hispania. Eidemque sententiæ hærent *Couarruuias Practic. quæst. cap. 33. num. 7.* & ferè omnes Authores Hispani, tàm Canonistæ, quàm Theologi, quos refert *Diana Resol. moral. part. 1. Tract. 2. resol. 9. & part. 3. tract. 1. resol. 38.*

Marta de Iurisdict. part. 4. cas. 7. num. 30. ait permittendum nudum facti ministerium. Explicat autem id tunc esse quando Clericus esset accinctus maleficio cum armis exequendo, quo casu non ait arma eripi posse, sed apprehendi Clericum, & statim ad suum Episcopum duci, ex traditis à *Glossa in cap. 2. De Hæreticis, & à Decio in cap. Cum non ab homine num. 10. De Iudiciis.* Cæterum sine actu, vel præsumptione delicti, nihil potest permitti, quia cum in multis casibus valeant Clerici arma portare, de quibus *Glossa, & Butrius in cap. Clerici de Vita, & honest. Cleric. & Soccinus in Regulis iuris Reg. 30. Arma portare vers. Sextò fallit*, non debent per laicos molestari, cum delatio licita esse possit. Eiusdemque sententiæ videtur *Nauarrus cons. 44. De sent. excomm.* dum ait apparitores sæculares posse capere Clericum vt sistant coram suo Episcopo, in hoc à *Marta* differens, quod tenet ipse cum *Abbate in cap. Cum non ab homine. De Iudic. & in cap. Vt fama De sent. excomm.* præsumi semper delictum, quoties inuenitur nocte, nec constat licitè deferri; Et hæc comprehensio ad sistendum clericum coram Iudice Ecclesiastico communiter probatur, imò aliqui absolutè loquuntur, etiamsi non timeatur maleficium. Refert, & sequitur *Diana loc. cit. resol. 9. 11. & 38*, vbi etiam adducit qui sentiant, non posse per laicos ministros a Clerico prohibitè venãte eripi venationis instrumenta. Tu, quæ magis arridet, ex his posterioribus opinionibus, sequere. Ego quidem mallem armis expoliari, quàm ad Episcopum duci, vbi maius Clericatus dedecus interuenit, quod præcauendũ quoad fieri potest, monent Authores prædicti. Cæterũ quoad excõmunicationem præsentis Canonis, dictum est ad ministros non extendi; nec carpere Iudicem, nisi mandatum de capiendo temerè dedisset, vel nisi notabili tempore detineret, antequàm remitteret. Ad opportunam enim expectandam remittendi occasionẽ breuis aliqua mora damnari nõ debet.

54 Quoad incumbentes sine habitu, & tonsura negotiis laicis habetur in *cap. Contingit ij. De sent. excomm.* Clericos, qui, nec in modo tonsuræ, nec in vestimentorum forma, nec in qualitate negotiorum de Clericatu quicquam ostendunt, post trinam monitionem, illius immunitatis effici extortes, quæ pro Clericorum tutela, et laicorum violentia coercenda dignoscitur instituta. Vbi apparet intra fines huius iuris illa tria copulatiuè requiri ad amissionem priuilegii, nimirùm defectum in modo tonsuræ, in vestimentorum forma, & in qualitate negotiorum; licèt solum negotium sæculare ex *cap. Sacerdotibus, Ne Clerici, vel Monachi* sufficiat, & omissio habitus etiam per se iuxtà dicta nu. 37. Est sermo etiam de priuilegio fori, vt conijcitur ex textu; et licèt aliunde habeamus talem Clericum censeri excidisse ex toto à priuilegio, nisi legitimè, & validè reassumpserit, omiseritue quod debet, tamen sistendo in casu huius cap. videtur permitti tantùm punitionem pro delictis, quæ tales patrant, & ad eorum poenam declinandam Clericatum obiiciunt; de quo videri potest *num. 33. 37. & 49.*

55 Quoad Clericos ioculatores, seu gollardos, aut bufones (his vocibus vtitur *cap. Vnic. De Vita, & honest. Cleric. lib. 6.*) habetur ibi, quòd si per annum artem illam ignominiosam

exer-

exercuerint, sint ipso iure infames; si autem tempore minori, careant omni priuilegio Clericali, post trinam monitionem. Vbi quauis per Doctores ferè communiter supponatur, eosdem ipso iure absquè alia monitione excidere à priuilegiis, si per annum artem prædictam exercuerint, tamen id non satis est in textu expressum, cum sola poena infamiæ in eos statuatur, nec certum sit ad infamiam statim sequi amissionem priuilegij clericalis. Tamen satis probabiliter mouentur, quia incongruum videtur exercentes tempore breuiori priuari eo, non autem qui per annum. Et ita tenet *Bonacina, hic punct. 6. num. 11*, alios citans, & *Carolus de Graffis de Effectibus Clericatus effect. 1. num.* ..., allegans ad idem viginti, et octo Authores. Et addit *Bonacina* ex eo quòd dicitur *sint ipso iure infames*, transacto anno nullam declarationem Iudicis Ecclesiastici necessariam esse. Quod procedere etiam potest in eo, qui intra annum amittit priuilegia, post trinam monitionem, ita vt sufficiat incontinenti post illam, vel quasi, ab arte non destitisse. Obseruantquè *de Graffis, Bonacina, & Ambrosinus* loco infrà citando, annum debere esse continuũ, et non sufficere aggregatum ex pluribus interpollatis temporibus; quia id est regulare, et tantò magis valet in odiosis, quòd tempus præfixum à lege accipiatur, ita vt continuum esse debeat per *Iasonem in l. Contra Maiores num. 6. C. De inofficioso testamento*, *Paulum de Castro in l. 2. C. de dilationibus*, *Caualcaneum decis. 17. num 4. lib. 1.*

Dicitur tamen continuum, etiam si sit aliqualiter interruptum, dummodo non notabiliter, licet idem *Carolus de Graffis num. 969.* loquens in terminis *Clem. 1. de vita, & honest. Clericor.* velit sufficere annum interpollatum, nisi fortè interpollatio fuerit caussa resipiscentiæ, & honestatis, nam interpollatio ob aliam caussam facta, non potest prodesse, pro quo citat *Paulũ de Lazariis, & Vitalium en dicta Clement. n. 66.* Sed *Clementina* non ponit aliquem terminum, vt videbimus num 57. & sistendo in *cap.* illa sententia non est admittenda, quia dummodo interruptio sit notabilis, non videtur studiosè inquirendum, qua de caussa, quouè animo facta sit. Annus, n. ex pluribus spatijs interpollatus subsistit valdè accidentaliter, & nos sumus in odiosis. Significat autem ars prædicta id, quod exercetur à publicis Histrionibus, circulatoribus, saltatoribus, mimis, & similibus.

Ambrosinus de Immunitate cap. 18. num. 24. cum *Ioanne Monacho*, & alijs, quos citat, putat hunc textum, de solis Clericis in minoribus cõstitutis esse accipiendum, quia in Clerico sacris insignito semper perrequiritur degradatio, quotíes est à laica potestate puniendus; non sit ergò ipso facto de foro laico. Qua ratione generaliter asserendum esset, nullum textum, ipso iure priuantem priuilegio Clericali extendi posse ad Clericos in Sacris constitutos; quàm diximus in superioribus esse sententiam *Dianæ resol. moral. 1. par. tract. 2. resol. 109.*

Sed hæc sententia meritò reijcitur, tùm quia hic textus, aut alij similes, non distinguit, ergo nec nos distinguere debemus, tùm quia si attendatur degradatio; nullum ius, etiam si tale sit, quod præscribat trinam monitionem, poterit extendi ad Clericũ in sacris constitutum, & tamẽ apertè comprehenditur in *cap. Sacerdotibus Ne Clerici, vel Monachi*, & *in cap. Perpendimus de sent. excomm.* vbi valdè notabile est, quòd Sacerdos ille seditiosus sine degradatione suspendio traditus est, tùm quia degradatio non est necessaria, vt Clericus simpliciter fiat de foro laico, seu omittat priuilegium Clericale, sed tantùm requiritur, quando delictum est tale, vt pro ipso veniat imponendum vltimum supplicium, vel quid simile, quod fit ratione consecrationis, ne persona subdatur publicæ; ignominiosæquè illi poenæ sine aliqua exsecratione, vt ita dicam; tùm tandem, quia in præsenti nullum est fundamentum autumandæ necessitatis degradationis; quia ob eam artem ioculatoriam non punitur quis à lege ciuili personali districtione. Atque ita contra *Ambrosinum* tenent *Peregrinus de Inquisit. qu. 8 num. 97. Decianus Tract. criminal. lib. 4. Bonacina eo numero 11. Vers. Dixi regulariter*, & alij omnes, qui de distinctione prædicta mentionem non faciunt.

56 Quoad Clericos mandantes assassinium habetur in *cap. 1. de Homicidio lib. 6.* facientes, vel mandantes, etiam effectu non secuto, interfici per assassinos quempiam Christianorum, vel receptantes, defendentes, aut occultantes prædictos assassinos, esse ipso facto diffidatos, à toto Christiano populo, vt non sit necessaria alia sententia, dummodò de crimine probabilibus constiterit argumentis. Effectus autem diffidationis est, vt diffidatus à quoquam liberè lædi possit, non obstante clericatu. Vndè generalis Regula statui potest, quòd non gaudeat priuilegio fori, aut canonis persona Ecclesiastica diffidata, si ab eo diffidetur, qui auctoritatem habeat, Nam diffidatio habet vim depositionis, & degradationis.

Verùm communis est opinio dispositionem huius Capitis iam ampliùs non vigere, Quia nomine assassinorum non intelliguntur vniuersim latrones, & grassatores viarum, aut qui pretio conducti proditoriè occidunt, vt quidam volunt; sed particularis quædam gens, quæ tempore ædiræ Decretalis homicidia exercebat, vt tetrè ostendit *Couarruuias lib. 2. variar. resol. cap. 20. n. 10.* & sequitur *Bonacina hic pu. 6. n 16.*

Non reticeam tamen videri communiorem opinionem, quæ affirmat dispositionem esse de omnibus assassinis, & adhuc vigere, ideò qui huic hæreret, videat latè explicationem apud *Carolum de Graffis, de effectibus Clericatus effect. 1. num. 68, & 669.* qui post plures citatos hanc sequitur opinionem. Videat etiam *Farinaccium de Inquisit. qu. 8. num. 83.* In qua opinione gratis *Bonacina loc. cit. n. 17.* ait sustinendum esse, quòd vltra crimen, requiratur sententia declaratoria Iudicis Ecclesiastici circa ipsũ, antequàm impunè, & sine censura Clericus possit occidi; tum quia, inquit, depositio, quæ imponitur in dicto c. requirit actionẽ reus aũt non subit ipso facto sententiã quæ requirit hominis actionem; tum quia (loquendo de Ecclesiasticis beneficiarijs) quoad vsque habetur beneficium vi-

get

get priuilegium iuxtà *Tridentinum sess. 23. cap. 6. de reformat.* nullus autem iuxtà probabiliorē sententiam, tenetur vltrò, se per se ipsum beneficio abdicare, & citat pro sua sententia *Farinaccium, Ambrosinum, Clarum, Martam, Duardum, Couarruuiam, Capicium,* & alios, gratis inquam, hæc sustinet *Bonatina*, quia licèt non ignorem, probabilem esse sententiam in vniuersum, quòd pœna ipso facto statuta adhuc indigeat declaratione Iudicis; hic tamen non debet admitti, tum stante grauitate criminis, tùm ipsa natura diffidationis, tùm præsertim tenore cap. in hæc verba; Postquàm probabilibus constiterit argumentis aliquem scelus tam execrabile commisisse, nullatenùs alia excommunicationis, vel depositionis, seu diffidationis aduersus eum sententia requiratur. Quamobrem hæc depositio ita est à iure, vt alia ab homine sciò non requiratur, & beneficium sicuti tunc iure non possidetur, ita nec manutenet priuilegium. Vnde nullam requiri degradationem, sed diei ipso iure degradatum tenet *Carolus de Grassis cum 29. Doctoribus num. 670.*

Vnum adhuc nō prætereo in hoc textu sermonem esse solùm de mandantibus assassiniorum; vnde non erat, cur aliqui asseuerarint generaliter, ex crimine assassinij, amitti priuilegium fori, assassinosque hic punitos esse, tam qui mercede conducunt, quàm qui conducuntur, vt in specie sentit *Carolus de Grassis dict. num. 669 Grassius lib. 4. decis. aurear. cap. 18. num. 150.* & alij apud *Dianā resol. moral. part. 1. tract. 2. resol. 51.* Quòd si dicas ex eo quòd amissione priuilegij, puniuntur Mandantes, inferri optimè quòd Mandatarios non debeat excludi ab ea poena, cum sit magis culpabilis. Respondebitur in poenalibus, & odiosis à simili, nec à minori esse arguendum. Secundò, Mandantium grauius censeri crimen, quia primi Authores sunt. Tertiò indè coniici assassinos illius cap. fuisse infideles, qui cum Ecclesiasticarum Censurarum capaces non essent, satis fuit à Christianis Mandantibus cauere.

Comprehenduntur ergo isti facinorosi vel sub *cap. Ex parte il 3. de Priuilegiis*, vel sub *cap. Cum non ab homine de sent. excomm.* De quibus in superioribus; stante probabili illa opinione, quòd priuatus priuilegio canonis, ex quo valeat lædi à priuatis sine Censura, possit etiam puniri iudicialiter à personis publicis, vt diximus numero 52.

57 Quoad Clericos Lanios, & tabernarios habetur in *Clem. 1. De Vita, & honest. Cleric.* Clericos carnificinam, aut tabernam publicè personaliter exercentes, post trinam nominatim factam monitionem, eo ipso & quandiù prædictis institerint, amittere priuilegium Clericale; in rerum quidem, si sint Clerici coniugati; si autem non coniugati in rebus tantummodo, si tamen incedant vt Clerici, si autem vt laici, etiam in personis. Idemque est, si postquam tertiò moniti omiserant, reassumant Quæ dispositio conformis est antiquiori iuri *cap. fin. De vita & honest. Clericor. & cap. Contingit. De sent. excommun.* de quibus diximus num. 48. & 54. Nam tales incedentes vt Clerici continentur sub dicto *cap. fin. De Vita, & honest.* Quoad eos verò, qui incedunt vt laici, vel est noua, vel est tātùm expressior dispositio, quia in illo *cap. Contingit* non est sermo, vel non ita expressus de ablatione priuilegij quoad personam in totum, sed tantùm ex parte vt eo nu. 54. obseruatum est, huius autem *Clement.* magis generalis locutio est. Et meritò, nam eas sordidas artes personaliter publicè exercere, vt in Clericatus ignominiam redundat, ita speciali Clericalis priuilegij expoliatione erat mulctandum. Ob quam vocem *personaliter* notat optimè *Carolus de Grassis De Effectibus Clericatus effect. 1. num. 971*, non esse locum præsenti dispositioni, quando quis illas artes per alios exerceret, in propria licèt domo; quo casu habenda esset ratio dict. *cap. fin. De Vita, & honest. Cleric. & cap. Contingit il 2. De sent. excomm.* Idemquè obseruandum est, quoad illud publicè. Dumquè dicitur incedentes vt Clericos amittere priuilegium quoad res, arbitramur esse probabile, significari non solùm amittere exemptionem rerum ab oneribus, & vectigalibus, sed etiam exemptionē quoad causas emergentes in dictis rebus artis, iuxtà dicta eo num. 54. vt videtur iugum correctio. Quòd si quis velit significari amissionem dumtaxàt exēptionis ab oneribus; vt minùs corrigat, non debet hæc correctio extēdi vltra casum artium prædictarum. Noua est etiam dispositio, quoad Clericos coniugatos; de quibus alibi.

Tria hic breuiter aduertenda aduersus *Carolum de Grassis*, Videtur ipse cum alijs, vt vidimus num. 55. requirere continuationem eiarum artium per annum, vt non anteà censendum sit excidisse priuilegium. Quod suaderi posset quia illud spatium præscribitur in *cap. Vnic. De Vita, & honest. Cleric. lib. 6.* Vna autem lex debet declarari per aliam; sed non est sine solidiori fundamento id admittendum; in textu enim hoc reperiretur id expressum, si Pontifex id requisijsset, eum aliàs sit valdè modificatus, & circumspectus; & ideò non admittunt alij. Deinde *nu 968.* videtur extendere dispositionem huius *Clem.* ad omnem aliam artem vilem; quod non recipimus, cum simus in odiosis per *Decianum Tract. Crim. part. 1 lib 4. Cap. 9. num. 136.* alios referentem, & testantem de communi. Tertiò aliquoties afferens caussas, ob quas Clerici possunt ad iudicium laicum trahi, addit, *aut aliàs inhonestam vitam ducerent.* Quod cautè intelligendum est, de inhonestate, quæ ex artibus carnificinæ, Tabernariæ, ioculatoriæ, aut mercaturæ procedit; non autem de omni alia inhonestate, quod esset gratis dictum.

58 Hæc habemus ex iure nouo. In veteri enim decreto nihil videtur in hanc rem esse dignū notatu, nisi fortè *c. De liguribus 23. qu. 5.* vbi dicitur, Clericos Schismaticos coerceri posse per publicas, idest sæculares potestates. Videtur tamen necessarium, quòd priùs ab Ecclesia fuerint excommunicati, atque damnati sine secuta correctione. vt colligitur ex contextu, & tenet expressè *Gloss. in cap. Cum non ab homine. De Iudicijs*; quamuis in *can.* sequenti Quali nos, de illa excommunicatione, aut damnatione non sit sermo. Et licèt casus propositus in eo *c. De liguribus* sit tantùm de Schismaticis recedētibus à ge-

à generali Concilio, & consequenter à Pontifice, qui Concilij caput est statuitur tamen in vniuersum de omnibus diuisiones, & schismata facientibus contra suum Superiorem Ecclesiasticū per laicas potestates esse reprimendos. Facit ad idem *c. Nec licuit* 17. *d.* Videndus *Duardus ad Bullam Cœnæ lib. 2. Canone XV. quæst. 11. numero* 89.

59 Nec alij sunt casus in corpore Iuris, in quibus ad pœnam expolietur clericus priuilegio fori, præter eos, quos attulimus. Quos enim refert *Duardus loco cit. num. 94. ex Glossa in c. Principes sæculi 23. qu. 5.* partim non spectant ad hanc materiam, partim verò perperàm recensentur. Casus enim Clerici electi in Papam à non habentibus potestatem, pecunia, gratia humana, vel militari tumultu, qui *c. Siquis pecunia 79. d.* dicitur, etiam laicorum auxilio à Sede Apostolica expellendus, est valdè particularis, nec laicus se ingerit, nisi vt Minister, & inuocatus, nec interuenit quid diuersum à schismate, sicuti nec in casu volentis subuertere fidem, quem casum refert. Casus supplendæ negligentiæ Iudicis Ecclesiastici, nec admittitur, vt probatum est Cap. XIV. nec spectat ad materiam priuationis priuilegij in poenam factæ. Idemque est de casu delegatę Laico Iudici facultatis trahendi Clericum ad suum forum; de quo num. 65. agendum est.

Aliæ reperiuntur extrauagantes Pontificum recentiorum constitutiones, priuantes in poenā in aliquibus casibus Clericali priuilegio Ecclesiasticas personas, Quarum non meminerunt Interpretes nostri; quia vel non sunt in vsu, vel requirunt declarationem aliquam Iudicis Ecclesiastici, antequàm laicus iudicare possit, vel statuunt solummodò propter ea crimina degradatos brachio sæculari tradendos esse, vel sunt de aliquo particulari facinore; quòd sub generali iurium allatorum comprehensione includitur,

60 Obserua autem omnes quomodocumque priuatos in poenā clericali priuilegio fori, posse illud recuperare, si quod fuit caussa priuationis, validè auferatur, vt *num.* 38. diximus quoad reassumptionem omissi habitus, & tonsuræ, pro quo facit *Clem. 1. de Vita, et honest. Cleric.* illis verbis. *Quandiù prædictis institerint.* hæc quidem quando verum delictum non fuit caussa expoliationis, sed tantùm quid aliud, puta negotiū sæculare, mercatura, &c. videtur redire priuilegium cessante caussa priuationis, etiam si non accedat declaratio, vel licentia Iudicis Ecclesiastici. Maior autem controuersia est, an talis declaratio, licentia, aut consensus necessaria sint, quando fuit expoliatus Clericus ob delictum. Nam *Bonacina de Censuris in particul. disp. 1. qu. 16. §. 1. punct. 6. num.* 11. loquens in terminis *cap. vnic. de vita, et honest. Cleric. lib.* 6 de Clerico expoliato ob exercitam per annū ioculatoriam artem; ait ad gaudendum iterùm priuilegio necessariam esse dispensationem Episcopi. Et licèt respectu Clerici ars illa habeat rationem delicti, quia tamen non est simpliciter delictum iuxta sententiam *Bonacinæ* non esset improbabile asserere, dispensationem Episcopi semper necessariam esse, vt iterum priuilegio frui quis possit. Mihi tamen non probatur talis sententia iuxtà dicta *num. 38. et Clem. illa de vita, & honest. cleric.* ait, Clericos non gaudere pro eo tunc, quo prædictis institerint, quasi dum non institerint ipso iure, gaudeant sine alia declaratione, & tamen sermo est de artibus vilibus, quæ dedecorant clericatum, ac proinde induunt rationem delicti. Ego, nisi obstet prædicta *Clement.* in praxi sic arbitrarer; licentiam, aut consensum Episcopi requiri, quando caussa priuationis aliquam, vel infamiam, vel inhabilitatem ad clericatum reliquit, secùs verò, minimè.

61 Tandem pro complemento huius octaui casus adnotant Doctores, *Decianus Pract. Criminal. part. 1. lib. 4. Cap. 9. num.* 86. *Ambrosinus de* Immunitate *cap. 17. num. 27. & Bonacina vbi suprà num. 13. vers. Obserua denique*, non posse per Iudicem Laicum iudicari Clericū delinquentem, si antequàm Iudex ille se ingerat, fuerat per Ecclesiasticum punitus, vel absolutus. Quia hęc priuatio priuilegij, etsi pœnalis delinquenti, non debet esse præiudicialis foro Ecclesiastico, quin possit suum Clericum punire, vel iudicare; sed hunc tantùm habet effectum, vt cum priùs non posset per Iudicem laicum iudicari Clericus, nunc possit, Sufficienter autem iudicatus per Ecclesiasticum, nisi nouum delictum, aut contumacia accedat, non debet per Iudicem laicum in idipsum iudicari. Quod puto procedere, quando post punitionem non remanet priuilegio priuatus; si enim priuatus remanet, poterit sine censura per laicum puniri, imò etiam ritè, quando diuersa coercendi via procedendum esset, vt si Ecclesiasticus per censuras punisset, laicus autem mulctaret. Cæterùm, priuatum priuilegio ita esse iuris laici, vt laico Iudice obnitente, Ecclesiasticus non possit punire, diximus *num. 36. dub.* 17. esse probabile.

62 Nonus casus, in quo aliquis Clericus potest trahi ad Tribunal laicum sine præsenti censura est Clerici coniugati, de quo statuit *Tridentinum sess. 23. cap. 6. de Reformatione*, in hæc verba *In Clericis verò coniugatis seruetur* Cōstitutio *Bonifacii VIII. quæ incipit Clerici, qui cum vnicis. Modò hi Clerici alicuius Ecclesiæ seruitio, vel ministerio ab Episcopo deputati, eidem Ecclesiæ seruiant, vel ministrent, & clericali habitu, & tonsura vtantur, nemini quoad hoc priuilegio, vel consuetudine, etiam immemorabili suffragante.* Habet autem Bonifaciana Constitutio. quæ est in *cap. vnic. de Clericis coniugatis lib. 6.* Clericos, qui cum vnicis, & virginibus contraxerunt, gaudere priuilegio Canonis, nec posse ad laicum Tribunal trahi, vel per Iudices laicos condemnari pro excessibus, vel delictis, tùm ciuiliter, quàm criminaliter procedendo; in cæteris autem non gaudere priuilegio clericali. Quibus videtur eos non gaudere priuilegio fori in ciuilibus, ac proinde in his trahi posse ad Tribunal laicum sine excommunicatione.

Et cum verba sint satis clara, adhuc non conuenit inter Interpretes, nedum in alijs, sed nec in ipso puncto principali, quòd scilicèt in ciuilibus non gaudeant ij priuilegio fori, gaudeant

autem

autem in criminalibus, Gaudere enim etiam in ciuilibus tenet *Lapus allegat 41. Archidiaconus in dict. cap. vnic. de Cleric. coniug. in 6. Franch. ibidem col. 3. Cenallos in tract. de cognit. per viã violentiæ part. 2. quæst. 93. num. 4 Riccius par. 3. decis. 120. num. 5. Bonacina bic punct. 3. num. 3. Diana Resol. Moral. part. 1. tract. 6. Resol. 50. Duardus ad Bullam Cœnæ lib. 2. Canone XV. quæst. 4. concl. 3* asserens (quod mirum est) hanc esse sententiam veriorem, & communem magis, ità vt ab ea in iudicando nullatenus sit recedendum *Marta de Iurisd. et. part. 4. cas. 153.* appellans similiter communem. Qui duo posteriores probant ex prædicto textu *cap. Vnic. de Cleric. coniugat. lib. 6.* Nam ibi declaratur, ad hos Clericos coniugatos extendi Priuilegium Concilij Parisiensis, quod est in *cap. Nullus de Foro competenti*. Hoc autem est vniuersale tàm quoad caussas ciuiles, quàm quoad caussas criminales. Vtens Pontifex in dict. *cap. vnic. verbo Declaramus*, insinuat non inducere nouam dispositionem, sed veteri eis adhærendum, secundùm quam Clerici coniugati indistinctè cum alijs clericis omni priuilegio clericali quoad forum gaudebant. Igitur cum dispositio dicti cap. vnici sit restrictiua antiquioris iuris, ac proinde odiosa, minus ac sit possibile, de Priuilegio forensi debet diminuere. Pariter autem re vera interpretationem, vt nec quoad caussas ciuiles subdatur Clericus coniugatus Iudici laico, nam dicitur primò, quod præ delictis trahi non possunt ad Tribunal sæculare, tàm ciuiliter, quàm criminaliter procedendo, deinde dicitur, quòd non potest per laicos contra ipsos procedi personaliter, nec pecuniariter. Vt igitur hoc postremum non sit superfluum, accipiendum est de caussa ciuili; caussa enim pecunialis dicitur ciuilis, & è contra, atqui caussam criminalem pecuniariter tractatam videmus exclusam ex superioribus. Et considerandum est verbum *nullatenus*, quo Pontifex vtitur, dum ait. Nec ab ipsis sæcularibus Iudicibus eos debere personaliter, vel etiam pecuniariter vllatenus condemnari. Quod verbum omnem modum excludit, per ea, quæ *Decius in Cap. Super literis, nu. 3. et in cap. Eam te num. 33. De Rescriptis.* Et confirmant tandem ex illo effato, quòd in dubijs Iurisdictionem ecclesiasticam tãgentibus, potius pro ea, quàm contra sentiendum est, cum pium sit pro Ecclesia iudicare.

Ex altera verò parte nec in criminalibus (multò minus autem in ciuilibus) gaudere huiusmodi Clericos priuilegio fori tenet *Belonisius, et Iordanus Brettius in repetit. cap. 1. §. Contrahentes nu. 90. de Foro competenti lib. 6.* inquiens constitutionem prædictam *cap. vnic. de cleric. coniug. in 6.* tantùm in temporali ditione Pôtificis seruandam esse, vt refert *Couarruuias Practic. quæst. cap. 31. num. 7.* & videtur opinio *Glossæ finalis. et Abbatis in cap. Ex parte*, per illum textum *de cleric. coniug.* vbi Honorius III. rescribit Reginæ Anglorum a clericis vxoratis iustitias, & seruitia consueta exigi posse, non secus, ac ab alijs subditis. Et facit *cap. Ioannes eod. tit.* ibi *Etiam tonsuratus non potest clericali priuilegio gaudere*,

Constantissimè tamen asserẽdum gaudere priuilegio fori in criminalibus, non autem in ciuilibus Clericos vxoratos, vt apertissimè sonat textus dict. *cap. vnic. de cleric. coniug. lib. 6.* Præsenti declaramus edicto huiusmodi clericos coniugatos pro commissis ab eis excessibus, vel delictis trahi non posse criminaliter, aut ciuiliter ad iudicium sæculare, nec ab ipsis sæcularibus Iudicibus eos debere personaliter, vel etiam pecuniariter, ne per vnam viam concedatur eisdem Iudicibus, quod per aliam denegatur, vllatenus condemnari. In cæteris eos gaudere nolumus priuilegio Clericali. Et hic est intellectus *Glossæ*, ibi *Ioannis Andreæ, Geminiani, Anchorani, Cardinalis, Imolæ*, & aliorum, quos citat, & sequitur *Couarruuias loco citato. Vers. Prima igitur*, testans esse communem, eamdemque sequitur ex nostris Interpretibus *Graffius lib. 2. decision. aurear. cap. 18. num. 128.* inquiens esse sententiam omnium *Alterius de censuris tom 1. lib. 5. disp. 16. cap. 1. col. 6. et Corsolanus in Bullam Cœnæ Excommunicatione hac.* Nec alia probatione opus est, vbi textus expressè loquitur.

Et ruunt opposita, quia Pontifex non absolutè extendit totum priuilegium Concilij Parisiensis, sed præmittens ex dicto Concilio desumi priuilegium clericorum; quoad personalem districtionem declarat quousquè pro clericis coniugatis sit extendendum hoc pacto; Et cum iuxtà Parisiense Concilium nullus clericus distringi aut cõdemnari debeat à Iudice sæculari præsenti declaramus edicto &c. Præterquam quod valdè probabile est, in eo *cap. Nullus De foro compet.* vbi refertur Concilium Parisiense, de solo iudicio in criminalibus sermonem esse, cum vtatur solis verbis distringere, & condemnare; quæ punitionem pro crimine vt plurimùm important. Et concedendum quidem est hanc dispositionem esse restrictiuam, & odiosam, vt communissimè docent Interpretes, sed in contraria opinione nun esset quid restringeret, si antiquum priuilegium integrum relinqueret. Non enim valet recurrere ad subiectionem tributorum, huic enim tenebantur clerici etiam ante hanc Decretalem. *Bonifacii ex cap. Ex parte De Cleric. coniug. in antiquis.* Tandem nihil est superfluum in eo iure; quia cum pro delictis dixisset, non posse nec ciuiliter, nec criminaliter procedendo trahi ad Iudices Laicos eiusmodi clericos, deinde quasi explicans antedicta, dicit non posse puniri ab iisdem Iudicibus Laicis, *nec in persona* quomodo proceditur criminaliter, *nec in pecunia* quomodo proceditur ciuiliter. Vbi etiam aduertet priùs statui contra eos qui trahunt ad iudicia sæcularia, deinde verò contra ipsos Iudices qui puniunt. Vnde verum quidem est omnem actionem pecuniariam esse ciuilem; quando quis pro crimine punitur pecuniariter; quia non dicitur tunc caussa ciuilis, sed caussa criminalis expedita ciuiliter. Ex quibus constat verbum *nullatenùs* non plura excludere quàm importent antecedentia verba, quæ dicimus de solis criminalibus disponere; significat enim nullo modo, & nullo in casu pro crimine clericum coniugatum trahendum esse ad Iudicem Laicum. Quicquid verò sit de illo effato in dubiis

pro

pro Ecclesia sentiendum esse, dicimus, saltem non habere locum, quando lex Canonica iuxta obnium, & communiorem intellectum permittit Iudicandum pro Laicis; vt est in praesenti.

Nec pro iis, qui negant hos clericos vxoratos gaudere priuilegio clericali in criminalibus, aliquid euincunt *cap. Ex parte, & cap. Ioannes De Cleric. coniug.* quamuis enim admisso hac iura illi opinioni suffragari tamen *cap. Vnic. in 6.* quod magis recens est, attendendum venit; deinde aut in *cap. Ex parte* est sermo tantùm de subiectione onerum, & tributorum, vt est communius Interpretum placitum, aut certè sermo est de ijs, qui vxores ducunt, relicto habitu, & tonsura, vt patet ex initio *cap.* vel de ijs, quibus non permittitur simul Clericatus, & coniugium Sicut & in *cap. Ioannes* sermo est de Ordinato in minoribus tantùm, qui vxorem duxit statu Clericali sponte relicto; hic enim, etiam si cogeretur tonsuram deferre, non per hoc gauderet priuilegio aliquo clericali.

Ex eo autem quòd textus praedicti Concilij Parisiensis insistit in eo, quòd personalis districtio personae sacrae non est Laico Iudici permittenda, quod intelligitur non praecedente demerito, de quo latè in casu antecedenti, inferri potest, nec etiam in caussis ciuilibus personaliter capi, aut detineri posse Clericum coniugatum, nisi accedat licentia Praelati Ecclesiastici. Sicut enim regulare videtur, & commune iuxta superiùs dicta, ratione priuilegij canonis pro ciuili caussa, aut alio modo Clericum conuentum apud Iudicem Laicum non posse per ipsum poena corporali puniri, nisi in iure expressè concessum sit, vel ex eo deducatur, ita etiam, sequitur quòd nec detineri, aut carcerari ad custodiam, vel alio modo posse, cum sit id contra idem priuilegium canonis, contra quod non est audendum, nisi sit in iure permissum, vt in *cap. In audientia. De sent. excomm.* & alibi. Detineri quippè per Ministros laicos resultat in magnum clericatus dedecus; quod non videtur concedendum, etiamsi Clericatus sit in persona vxorata, quia consecratio tàm est in vxorato, quàm in caelibe, ita *Anchar. inus in d. c. cap. Vnic. De Cleric. coniug. lib. 6. Ripa lib. 1. Respons. cap. 13. col. 3. Alterius loc. cit. Cappella Tholos. Decis. 184 & apud Guidonem Papam Decis. 13.* Et à fortiori, qui tenent nec in ciuilibus clericos coniugatos priuari foro Ecclesiastico; & hanc sententiam testatur Couarruuias esse communem. Vnde sicuti, iuxtà eam sic detinens inquadaretur ex *c. Siquis suadente*, ita etiam dicendum esset, quod innodetur ex Bulla Coenae.

Couarruuias tamen *loc. cit. Montaluus in Hispana leg. 25. tit. 9. partit. 1.* tutantur praxim Hispaniae, qua passim absque vlla controuersia, Iudices seculares capiunt, & detrudunt in carcerem huiusmodi clericos pro caussis ciuilibus; & *Duardus in quaest. 4. concl. 1.* vocat sententiam priorem improbabilem. Nam si quoad caussas ciuiles non eximuntur huiusmodi Clerici à potestate laica, ergo remanent subiecti eodem modo, ac laici, ac proinde poterunt ad instar aliorum capi, & incarcerari. Vnde negat primam sententiam esse communem, quia vbi militant rationes, & resolutiones militant, ibi est communis opinionis, non vbi plurium aestimatur grauiorum Doctorum numerus. Attamen illa prior sententia mihi magis arridet, cui tamen non subscribo, quia secundam teneor congruentiorem iis, quae passim in superioribus adducta sunt. Coharentia autem semper placuit.

Caeterùm nota fuimò iterum euasisse votum Speculatores in *Tract. De Concilijs part. 1. c. 4.* vbi appetiit, quòd haec Constitutio *cap. Vnici*, tanquam restrictiua iuris communis concedentis integrum clericale priuilegium clericis, etiá vxoratis, á generali Concilio reuocaretur, vtpotè Ecclesiasticae Reipublicae praeiudicialis, irritasque fuisse querelas *Ioannis Monachi in dic. cap. Vnico* dolentis de illius editione. Tantùm enim abest, vt reuocata fuerit per generale Conciliũ, vt potiùs Tridentinum approbarit; imò magis restrinxerit, addendo praeter delationem habitus necessariam, seruitium Ecclesiae, cuius defectu talis clericus nec in criminalibus gauderet. Iure enim optimo, vt ostendit *Couarruuias* inductum est, vt clerici coniugati, quibus maior est viuendi licentia, & minor quaedam personae sanctitas defectu caelibatus, ac saecularium negotiorum maior incumbentis; non gauderent in totum priuilegio clericali; imò nec quoad excessus, nisi eum habitu clericali, & seruitio Ecclesiae religiosè viuerent, quę Religiositas olim cum non exerceretur, querelis Principum saecularium, inquit *Ioannes Andreas in dicto c. vnic. col. 3.* & editioni praedictae constitutionis, occasionem dedit iustissimam. Imò addunt *Farinaccius d. Inquisit. quaest. 8. num. 60. Versf. limita tertiò, et Bonacina cit. punct. 3. num. 3. ex Iulio Claro, et Fulgosio* hoc tempore nulli partì Priuilegij forensis locum esse, quia clerici vxorati non deferunt habitum. Quod intelligendum est de clericis nostratibus, non autem de Graecis, qui deferunt.

Nota tamen secundò contra aliquos, qui ex *cap. Ioannes de cleric. coniug.* volunt praedicta non sufficere ad gaudendum priuilegio fori in ciuilibus, sed vlteriùs necessarium esse, quòd non se immisceat negotiis saecularibus, nec deferat arma is Clericus, qui gaudere voluerit, non inueniri aliquid speciale circa illum dispositum, nec ex dicto *cap.* aliquid satis euidens inferri, resipiscenti occurrere. Ideò in hoc de clericis coniugatis idem est ferendum iudicium, ac de alijs. Quinimmò *Franchus in cap. vnic. col. 3. de Clericis coniugatis lib. 6. Alexander consil. 8. col. fin. volum. 1. Couarruuias vers. Sextò tadi.* asserunt, clericis coniugatis permittendam esse aliquam honestam negotiationem ad victum quaerendum, familiam sustentandam, absque periculo amittendi priuilegium clericale; quia licèt negotiatio aliis clericis sit interdicta necessitas tamen alendae familiae bis eam debet permittere. Contra *Imolam in cap. Ioannes col. 2. de clericis coniug. et Bonacinam* (vt videtur) *d. 3. num. 4. Vers. Tertiò intelligitur.*

Nota tertiò, praedictam Constitutionem *cap. vnici de cleric. coniug. in 6.* loquitur generaliter de omnibus clericis. Propter *Couarruuiam*, qui iuditio illius [illegible] loquitur [illegible]

rùm de clericis prima tonsura initiatis, & *Bonacinam punct. 3. num. 3. Vers. Hoc tamen*, qui expressè asserit, loqui tantùm de Clericis in minoribus. Quod fortè dictum est, quia in Ecclesia latina non reperiuntur Clerici vxorati, nisi in sola prima tonsura, vel solis minoribus constituti. Quoad Clericos autem Ecclesiæ Grecæ, qui cum susceptione sacrorum Ordinum non admittunt votum integræ castitatis, dispositio generaliter locum habet.

Nota quartò, postquam recolueris ea, quæ circa delationem habitus, & tonsuræ, & circa seruitutem Ecclesiæ in superioribus dicta sunt à num. 36. sufficere ad hoc, vt hi Clerici gaudeant priuilegio canonis, & fori in criminalibus, si vestem superiorem detulerint Clericalem, ita vt communiter censeantur incedere in habitu Clericali, vt de alijs Clericis dictum est. Aduersus eundem *Couarruuiam*, & alios apud eum, *vers. Secundò hac Bonifacii*. Qui ex eo quod in dicto *cap. vnico* habeatur in plurali *Vestes detulerint clericales*, infert non sufficere habere vnam vestem clericalem; sed ait omnes vestes debere esse honestas. Respondetur enim post Tridentinũ, quod in singulari ait, *Clericali habitu, & tonsura vtantur* non esse de his diuersè sentiendum, ac de alijs Clericis. Imò regulariter dicitur is, vestes deferre Clericales, qui aliquot licèt laicis delatis, adhuc ita incedit, vt ex vestibus communiter censeatur Clericus. Quæres tamen an vsus possit inducere, vt Clericus coniugatus diuersis licèt vestibus à ceteris Clericis vtens, dicatur adhùc incedere in habitu clericali. *Couarruuias vers. Quarto illud est obseruandum*; reiecta, seu potiùs redacta ab bonum sensum opinione eorum, qui dicunt, consuetudine induci posse, vt Clerici coniugati licitè incedant, sicuti vestiunt alij homines eiusdem conditionis honestè incedentes, ait, quòd cum ius canonicum non definierit Clericalium vestium qualitatem, & modum, potuit consuetudo definire, quæ vestes censeantur clericales, in clericis coniugatis; illud quippè esse certum, clericos coniugatos non teneri vti ijsdem vestibus, quibus alij Clerici. De qua sententia quicquid sit, ego puto præsertim post Tridentinum, id necessarium esse in re præsenti, ita vt vsus contra non possit, vel quòd habitus in colore, & qualitate sit valdè similis aliorum Clericorum habitui, quamuis in aliquo sit diuersus, aut quòd sit talis, vt à communi laicorum habitu distinguatur, ita vt ex ipso quis Clericus possit agnosci; alioquin poterit iste reputari Clericus aliunde, sed nõ ex habitu, quod non concordat cum Tridentino, nec cum ipsa Bonifaciana Decretali. Et aduerte reassumentes habitum recuperare posse priuilegium; vt de alijs Clericis dictum est; contra aliquos apud *Dianam resol. moral. part. 1. tract. 3. resol. 79.* qui id inficiantur.

Nota quintò Clericum coniugatum defuncta vxore vnica, & virgine acquirere totum priuilegium clericale; quia non dicitur ampliùs clericus coniugatus, sed simpliciter clericus, *Couarruuias vers. Quintò potissimum*; in fine, inquiens hanc opinionem vnanimi ferè sententia amplecti scribentes ad dict. *cap. Vnicum. Abbas in cap. Clericus il 3. De Vita, & honestate Clericorum Iulius Clarus Pract. Crimin. lib. 5. §. fin. quæst. 36. num. 11.* testans de communi *Carolus de Graffis de effectibus clericatus effect. 1. num. 90. Bonacina dict. punct. 3. nu. 4*

63 Nota sextò, ex eo quòd dicitur clerici, qui cum vnicis, & virginibus contraxerunt, bigamos tàm vera bigamia, quàm ea interpretatiua, quæ est ex Matrimonio cum cognita ab alio excidere prorsus ab omni priuilegio clericali *c. Vnic. De Bigamis lib. 6.* & ideò habentes huiusmodi ad Tribunal laicum non comprehendi sub præsenti Canone Bullæ. In quo nulla debet esse difficultas, quia textus clari sunt. Vnde malè *Carolus de Graffis* cum aliis, quos citat, vbi suprà *nu 994. & Bonacina loc. cit. num. 3. vers. nec tamen intelligendum*, inquiunt id verum esse de illis vxoratis Clericis, qui sunt in minoribus; non autem de illis, qui sunt in sacris; & malè etiam addit idem *de Graffis nu. 997.* stante consuetudine, quòd bigami gaudeant eam seruandam esse. Nam Concilium Tridentinum expressè ait, nemini quoad hoc priuilegio, vel consuetudine etiam immemorabili suffragante; quod idem habetur in *cap. Vnic. De Bigamis lib. 6.* Et ratio esse potest, quia sicuti bigamus prohibetur esse clericus, ita si fiat non debet priuilegio clericali donari. Sicuti tamen dispensetur super bigamia, vt bigamus esse possit, & clericus, censetur cum eodem dispensatum, vt gaudeat priuilegiis, nimirum viuente vxore, ad instar aliorum Clericorum coniugatorum, mortua verò, simpliciter, & in totum; quia non est congruum ritè manere quem in statu, et exercitio clericali, & laicæ potestati omninò subdi.

Quòd si quis contraxerit ignoranter cum corrupta per alium, putans esse virginem, adhuc nullo fruitur priuilegio, quia textus requirit, quòd de facto illa, cum qua contrahit, sit virgo, nec ob ignorantiam definit esse bigamus, vt latè Doctores, dum de bigamia. *Dixi per alium*; quia si fuisset corrupta per ipsum antè Matrimonium, ex Matrimonio non contrahitur bigamia. *Glossa recepta in cap. fin. De bigamis, & cap. 2. De Cleric. coniug.* Quapropter etsi in rigore textus nostri, is non contrahat cum virgine, tamen actus contrahendi censetur retrotrahi ad tempus cognitionis *arg. cap. Tanta est. Qui filii sint legitimi*. Si tamen contrahit cum secretò corrupta, non censetur non participare priuilegium, donec corruptio latet, quia mulier non aliàs nupta, nec publicè corrupta, præsumitur Virgo, donec contrarium probetur, *Gomez Variar. Resol. cap. 10. num. 4.*

Secùs videtur de bigamis quoad alias species interpretatiuæ bigamiæ; vt quia quis cognouerit vxorem suam, quæ cum alio post Matrimoniũ adulterauerit, vel quia cum duabus contraxerit, consumando tamen cum vna sola. Hi quippè nõ amittunt priuilegium clericale dict. *cap. Vnici*; quia etsi in eo dicatur *qui cum vnicis contraxerunt* aliunde tamen constat bigamiam sola carnali coniunctione induci, vel ex contractu cum corrupta antè Matrimonium; vnde ibi contractus consumationem includit, præsertim cum dispositio sit restrictiua, ac proinde velut odiosa, ri-

gorọ-

gorosè interpretanda sit.

64 Decimus casus est secundùm aliquos de Clerico malè promoto. Et quidem in *Tridentino sess.* 17. *cap.* 10. *De Reform.* habetur, Clericum in minoribus nullo gaudere priuilegio clericali, si sit ordinatus ab Episcopo non suę Dioecesis, cum literis dimissoriis sui Capituli Sede vacante infrà annum à die vacationis; excepto, si ordinatus fuisset arctatus occasione habiti, vel præparati beneficij. Ad quod non puto requiri aliā declarationem, quia Concilium non priuat priuilegio iam possesso, sed resistit solummodò ne participetur; ad quod non est necessaria aliqua sententia, & ideò sicuti ex eadem clausula *non gaudeant* interpretati sumus dispositionē eiusdem *Concilii cap.* 6. *sess.* 23. *De Reform.* tanquam ipso iure statuentem, nec indigentem alia declaratione, vt suprà nu. 36. ità non est diuersimodè in præsenti sentiendum. Vnde non erat cur *Bonacina punct.* 3. *num.* 5. *Vers. Respondeo primò*; ex eo modo loquēdi *non gaudeant* inferret, poenam hanc non esse ipso iure inflictam, sed esse necessariam sententiam Iudicis, cum ipse *punct.* 6. *nu.* 27. loquens *de cit. cap.* 6. *sess.* 23. neget ob eadem verba, aliam declarationem requiri. Neque Authores, quos pro se citat, pro eo sentiunt. Quippè *Nauarrus consil.* 9. *De Temporibus Ordin.* non loquitur de Tridentino, sed de *Const. Pii II. Cum ex sacrorum*, imponente suspensionem malè promotis ad Ordines sacros; nec *Carolus de Graffis cum Baiardo* aliisquè apud eum *num.* 634. de Tridentino verbum fecerunt.

Benè verum est ex prędicta dispositione Tridentini aliisquè iuribus, quibus inhibetur assumi, vel dari ordines à Prælato non suo, sine licētia, vel dimissoria proprii vt *cap. Nullus, De temporibus Ordinat lib.* 6 cum similibus, inferri ab aliquibus magis generali illatione, eos non gaudere priuilegio fori, qui ab Episcopo non suo sine debita licentia sunt ordinati. Cuius sententiæ est, *Mascardus* De *Probationibus Conclus.* 1140 *num.* 2. *Purpur. consil.* 408. *lib.* 2. *Paris. in Tract. De resignat. benef. lib.* 4 *quæst.* 2. *num.* 85. *Summa Confessorum De ætate ordin: qu.* 38. *Cassaneus in consuetudinibus Burgund. Rubr.* 1. *§.* 5. *in fine Rebuffus in Tract.* Nomination. *quæst.* 14. *num.* 42. *Salzedo ad Diaz Pract.* Crimin. *cap.* 26. *Vers. Secundò quando Episcopus*, licèt aliqui horum de solis Ordinibus minoribus, vel etiam de sola tonsura loquantur: Et fundantur præcipuè in eo, quòd putant talem ordinationem nullam esse, eo quòd per sacros Canones, & prohibetur, & nulla dicitur, *cap.* 1. 2. 5. *&* 6. *causs.* 9. *qu.* 1. *cap. Illud quoquè*, *cap. Siquis autem* [illegible] 71. *d.* Nulliter autem ordinatus non est clericus, sed laicus.

Sed non est hæc extensio admittenda, etsi enim prohibita sit Ordinum collatio, & susceptio à Prælato non proprio, & conferentes, suscipientesquè grauibus poenis subdantur, tamen non habemus vnde suscipientes ipso facto priuentur clericali priuilegio; seu à participatione illius excludantur, præter id, quod statuit Tridentinum, quod non est in consequentiam trahendum ad alia; *arg. l. Papinianus exuli ff. De Minor.* præsertim cum sit odiosum. Aliunde autē compertissimum est, & receptum validè Ordinem conferri etiam à Prælato non suo, ita vt non sit necessaria noua collatio; *c. Lugdunensis, vbi Archidiaconus, Geminianus, Præpositus, & alii* 9. *q.* 2. *Glossa, & Doctores in cap. Bos qui, in Ver. Statuunt. De Temporibus Ordinat. lib.* 6. *& omnes Theologi, & Summistę scribentes de Ordine*; & licèt *Salzedo* conetur dicto *c. Lugdunensis* respondere quintupliciter, qua id faciat probabilitate, considerandum relinquitur ex collatione responsionum cum textu. Fateor canones pro contraria sententia citatos plurimùm nostræ refragari; cum sepiùs dicant, talem Ordinationē inanem, & irritam esse. Sed cum in contrarium sit veritas, interpretandi sunt cum *Glossa in dicto cap. Bos qui, & Rota apud Caputaquensem Decis.* 106 *lib.* 1. quoad executionem, & vsum Ordinum, non autem quoad susceptionem.

Vnde quod aliqui addant circa Tridentinum; poenā Clerici tōsurati, vel minoribus initiati ab alio Episcopo, cū literis dimissoriis sui Capituli Sede vacante, extendi etiā ad eos, qui ordinantur cum dimissoriis aliorū Prælatorū Episcopis inferiorum; recipiendum est, non de omnibus huiusmodi Prælatis, sed de iis, qui succedunt in iurisdictione Episcopi, loco Capituli Sede vacante. Ità enim expressè, & non aliter extenditur prædicta poena in *cap.* 10. *sess.* 23. *Decreto de Reformatione*.

Igitur Ordinati ab Episcopo non suo, tam sine dimissoria, quàm cum dimissoria Episcopi non sui, sed alius, dummodò non sit talis, qui successerit in ius Episcopi defuncti, vel etiam ordinati cum dimissoriis falsis, non excluduntur à priuilegio clericali. Quod verum est etiam de Ordinatis ab Episcopo impedito Ordines conferre, puta excommunicato, hæretico, schismatico, degradato etc. *cap.* 2. *De Ordinatis ab Episc. qui renunc.* Quia quamuis denūciatus in excommunicatione, seu non toleratus amittat Iurisdictionem, vt diximus parte altera Cap. I, num. 28, tamen quæ Ordinis sunt, & non solius Iurisdictionis sunt inamissibilia; eiusmodi autem est consecratio, seu collatio Ordinum. Vbi autem verè confertur Ordo clericalis, clericale Priuilegium, nisi aliud obstet locum habet. Iura autem *causs.* 9. *q.* 1. quatenùs probare videntur nullam esse Ordinationem ab excommunicato, vel hæretico factam, intelligenda sunt similiter quoad executionem, vt clarè colligitur ex *cap.* 1. *iuncta Glossa, & cap.* 2. *De Ordinatis ab Episc. qui renuncia. Carolus de Graffis De Effectibus Clericatus effect.* 1. *numero* 634. *&* 640. cum aliis per eum.

Verum est multos quoad primam tonsuram opinari, esse inualidè ab his collatam, ac proinde clericos tantum tonsuratos non gaudere, eos nimirùm, qui tenent primā tonsuram, non esse verū ordinem; in quam sententiā descendit *Bonacina de censuris in particulari disp.* 3. *qu.* 1. *punct.* 11. *num.* 20. immemor eorum, quæ conueniens nobiscum, dixerat *ad Bullam disp.* 2. *quæst.* 16. *punct.* 3. *sub num.* 5. Ait enim eo *num.* 20. tonsura-

Sss 3 sura-

furatum fine licentia sui Episcopi ab alio carere priuilegio clericali, quia collatio tonsuræ pertinet ad iurisdictionem; iurisdictio autem nulla est in alienum subditum, vnde, & nullus effectus collationis tonsuræ.

Sed modò cum Canonistam agam, non Theologum, & apud Canonistas exploratissimum sit ex *cap. Cum contingat. de ætate, & qualitate*, primam tonsuram esse verum ordinem, asserendum est consequenter, eius collationem non ita esse iurisdictionis, quin potius sit ordinis, ac proinde inamissibilem. Et esto etiam non esset propriè ordo. Quia tamen ad illum propiùs accedit, & est personæ consecratio quædam, vtitur Episcopus eam conferendo potiùs potestate ordinis, quàm iurisdictionis. Igitur etiam si eam conferat sibi non subdito, confert tamen ac proinde sic tonsuratus est verus clericus.

Et hæc omnia procedunt ante sententiam Iudicis. Accedente autem Iudicis Ecclesiastici declaratione voluit *S. D. N. Vrbanus PP. VIII.* a fori priuilegio excidere Italos prima tonsura, vel minoribus initiatos ab alieno Episcopo cum falsis dimissoriis. Ita enim habet in *Const.* quæ incipit *Secretis æternæ*. Et infra Italos; verò si quos in posterum clericali caractere insigniri, vel ad minores ordines promoueri ab alieno Episcopo, cum falsis dimissoriis cõtigerit, etiam si qualitatibus per Concilii Tridentini decretum *capit. 6. sess. 23.* requisitis prediti sint, nihilominus secuta tamen priùs desuper Iudicis Ecclesiastici declaratione, fori priuilegio minimè gaudere, sed sæculari iurisdictioni, vt antea plenè in omnibus subiacere, & subiectos esse respectiuè volumus, Quæ pœna non videtur de facili extendenda vltrà limites prædictos, scilicèt ad alios Clericos extra Italiam, aut ordinatos generaliter sine debita facultate, vt extendit *Bonacina dicto num. 20.* aut ad ordinatos in sacris, tùm quia Constitutio est pœnalis, ac proinde restringenda, & continenda intra eos terminos, in quibus loquitur; tum quia ordinatos in sacris non consueuit Ecclesia expoliare priuilegiis. arg *cap. 10 sess. 7. Tridentini*, & aliarum Constitutionum, & ideò particula illa *vel*, sumitur declaratiuè, non autẽ disiunctiuè, aut ampliatiuè.

Tandem quæ hactenus dicta sunt de malè ordinatis ex prædictis defectibus recipiẽda sunt de ordinatis cum inhabilitate ad ordines, vt sunt serui, irregulares, &c. & de aliis omnibus vtcũque malè promotis, dummodò ordinem, seu caracterem susceperint. Hi enim non excluduntur à priuilegio clericali non obstante, inhabilitate; *arg cap. 3. de seruis non ordinandis*. vbi seruus ordinatus renuente Domino, dicitur priùs deponendus, quàm domino restituatur.

65 Vndecimus casus est, si caussa Clerici delegetur Iudici laico, tunc enim Iudex laicus delegatus iuxtà facultatem suæ delegationis poterit sine censura trahere Clericum ad suum Tribunal, quia non agit auctoritate laica, sed Ecclesiastica delegata. Et quidem quòd Summus Pontifex possit delegare, siue specialiter, siue generaliter, aut medio aliquo priuilegio non vertitur in dubium, vt Cap. anteced. dictum est. Sicut etiam certum est hanc delegationem, seu potius prorogationem auctoritatis in Iudicem laicum non posse fieri per consensum ipsius clerici, qui patiatur coràm iudice laico conueniri. Quicquid enim possit ex aliquo antiquorum canonum deduci, vt *cap. pulsatus 3. quæst. 6.* certissimum est iure nouo contrarium definitum esse *cap. Significasti, & cap. Si diligenti de foro competenti.* cum renunciare priuilegio clericali non sit in singulorum potestate, vt potè concesso in gratiam totius ordinis clericalis.

Grauiùs dubitatur de Episcopis, aliisq; similibus Prælatis Pontifice inferioribus, an possint delegare caussam aliquam clerici iudici laico, seu permittere clerico, vt ad iudicium sæculare accedat, quam rationem dubitandi ingerunt aliqui textus iuris canonici. Et licèt quoad caussã criminalem, vel spiritualem videatur recepta pars negans, quia omninò incongruum est per laicos distringi clericum personaliter, vel de spiritualibus iudicium ferri; tamen quoad caussã temporalem, & ciuilem affirmatiuam partem tenet *Glossa in cap. 2. ver. Non præsumat de Iudiciis. Syluester in summa. Ver. Index §. 4. Toletus lib. 1. Instruct. Sacerd. cap. 28. num. 10. Vers. secundus est. Alterius de censuris tom. 1. lib. 3. disp. 16. cap. 1. col. 12. Duardus lib. 2. Commentar. Bullæ Cœnæ ad Canon XV. quæst. 11. num. 93. et Diana Resolut Moral. par. 3. Tract. 2. resol. 115.* inquiens ita in praxi seruari, & obseruandum esse. Quamuis distinguat tantũ inter causas temporales, & spirituales, non autem inter ciuiles, & criminales. Suadetur autem hæc sententia argumento à contrario sensu ex *cap. 3. de Iudiciis*, vbi præcipitur Episcopis, ne negotia Ecclesiastica laicorum iudicio supponant; quasi caussas non Ecclesiasticas possint supponere. Et ex *cap. 1. de foro competenti*, vbi dicitur. Nullus iudicum sæcularium, neque Presbyterum, neque Diaconum, aut Clericum vllũ, aut minorem Ecclesiæ sine permissu Pontificis per se distringere, aut condemnare præsumat. Et ex *cap. Clericum nullus 11. qu. 1.* vbi habetur *clericum nullus apud sæcularem Iudicem. Episcopo non permittente, pulsare præsumat*. Permittente ergo Episcopo poterit; pro quo etiam facit *cap. Vt famæ de sent. excomm.* Quod confirmari potest, quia qui habet iurisdictionem ordinariam, imò etiam delegatam, eam delegare, vel subdelegare potest in capacem, sed Episcopi habent iurisdictionem ordinariam in caussis clericorum, ergo delegare possunt in ipsis laicos, qui hoc modo capaces sunt iurisdictionis in Clericos, cum iam non sit eorum propria, sed Ecclesiastica. Alioquin enim nec Summus Pontifex posset delegare,

Contrarium tamen puto verius cum *Glossa in cap. Significasti. ver. Clerici circa finem de foro competenti. Baldo in l. 1. circa finem. C. de Iudic. viduis. Bartolo in l. Si quis pro eo ff. de Fideiussor. Aufrero in Clem. 1. num. 86. de officio ordinar. Carolo de Grassis loco citato num. 652.* qui alios octo Authores citat *Grassio lib. 4. decis. aurear. cap. 18. num. 127.* addenti, idem esse de compromisso; quicquid alij velint, posse fieri in laicum, saltem dum accedit licentia Episcopi, *Sousa Relect. Bulla Cœnæ disp. 81. nu. 6. & Chriso-*

Iophorus Angulanus de legibus tom.1.lib.1.contrauers. 25. Id enim fatis expressè habetur in *cap. Significasti, de foro competenti.* vbi dicitur Clericum non posse consentire in Iudicem non suum, etiam accedente sui Episcopi voluntate, nisi sit persona Ecclesiastica. Et optima huius rei insinuatur ratio *in cap. Si diligenti eod. tit.* iunctis ijs, quæ ibi *Glossa, & Doctores*, cum enim priuilegium fori sit commune toti ordini clericali, & inductum in odium laicorum, sicuti non est in potestate clerici ei renunciare, ita non debet esse in potestate singulorum Episcoporum eidem præiudicare per delegationem, vel consensum in Iudicem laicum. Vnde sicuti non potest Episcopus in caussis suis consentire in Iudicem laicum iuxtà dictum *cap. Si diligenti* ita non potest consentire in caussis suorum Clericorum; quod enim iuris quis pro se non habet, nec pro alijs congruit habere. Eademquè de caussa, non potest facere, consentiendo in personalem læsionem Clerici, quin sit locus priuilegio canonis, & excommunicationi; arg. *cap. Contingit §. 1. & cap. Vniuersitatis, de sent. excomm.* De hac eadem re egimus in Cap. 3 Proem. huius Voluminis, & in Cap. XIV, ad clausulam. Quarumcumquè exemptionum etc.

Ad allata in contrarium respondetur argumentum à contrario sensu esse validum, quando contrarium non reperitur expressè damnatum, vndè ex eo quòd interdicitur Episcopis committere caussas spirituales, laicis, possemus inferre, quòd valerent committere ciuiles, seu temporales, nisi esset inhibitum in dict. *cap. Significasti de foro competenti*, sicut etiam in eodem *cap.* habetur quasi Iudici non suo permittere possit Episcopus Clericum iudicandum, nimirùm personæ Ecclesiasticæ, Quod ius, quia posterius est, ideò attendendum. Quia autem dicitur *persona Ecclesiastica*, non autem *Iudex Ecclesiasticus*, autumare poterit aliquis, quòd in caussis Clericorum delegari possit persona Ecclesiastica, quæ Iudicem laicum, vt Ministrum Principis laici ageret. Quod ego non reijcerem, quia dum agit quatenus delegatus non agit, vt Iudex laicus, seu vt pollens auctoritate laica, sed vtens delegata, quæ Ecclesiastica est, & cuius est hic Iudex congruè capax, cum sit persona Ecclesiastica. *In cap. Vt famæ de sent. excomm.* habetur quidem à laicis citra excommunicationem trahi posse Clericos, si oporteat etiam violenter ad iudicium suum de mandato Prælatorum; sed cum sit sermo de Clerico, qui non poterat per Episcopum corrigi, & puniri; nihil aliud deducitur, nisi quòd laicus se potest ingerere, vt inuocatus in auxilium ab Ecclesiastico. Quæ non est delegatio iuris, sed executionis, alioquin, n. etiam in criminalibus posset Episcopus delegare laicos; quod tamen non concedunt aduersarii. Ad confirmationem negatur iurisdictionem posse delegari, quando delegatio resultat in præiudicium tertij. In præsenti autem delegatio laico resultat in præiudicium immunitatis Clericorum à foro laico; & ideò non debuit de facili permitti Episcopis. Seu potiùs dicas, delegationem aliàs fuisse licitam, nisi esset prohibita per dict. *Cap. Significasti. De foro competenti.*

An autem Clericus possit consentire in Iudicē laicum tanquam in arbitrum, communior est sententia, quòd sic. Dummodo hæc concurrant, quòd caussa sit ciuilis, & temporalis, non autem criminalis, aut spiritualis; quòd Iudex Ecclesiasticus non obnitatur, & quòd arbitrium nullam coactionem inducat, idest non possit cogi per Arbitrum laicum Clericus stare sententiæ.

66 Duodecimus casus est secundùm aliquos, si Clericus succederet in iura laici defuncti. Tūc enim si super illis lis aliqua mota fuerat defuncto, coram Iudice laico, tenetur Clericus coràm eodem respondere vsque ad terminationem, ac proindè poterit trahi ad iudicium laicum sine præsenti censura. Ita *Glossa, & Doctores in cap. Quia G. de Iudicijs. Abbas in cap. fin. de fide instrumentorum. Vmius in Sylu. opinion. opin.* 108. testans de communi *Couarruuias Practic. quæst. cap. 8. concl. 3.* citans nouem ex antiquioribus Legistis, *Bartolus, & Iason in l. Testamenta C. de Testamentis. Surdus optimè consil.* 222. *lib. 2. Farinaccius de Inquisitione qu. 8. num.* 40. & in eamdem sententiam videtur inclinare *Carolus de Grassis de Effectibus Clericatus effect. 1. num* 290. cum pro ea citet triginta, & octo Authores; alios etiam citat *Diana resol. moral. part. 1. Tract. 2. resol.* 24. & sequuntur ex scribētibus ad Bullam *Vgolinus cap. 15. §. 1. Grassius* alios citans *lib. 4. decis. aurear. cap. 18. num.* 128. *& Reginaldus Prax. fori poenit. lib. 9. num.* 352. *vers. Monendum est postremò*, vbi etiam ait, quòd testamentum, in quo laicus constituit Clericum hæredem, aperiendum est, ac declarandum, & publicandum coram Iudice sæculari. Et tandem pro eadem opinione citantur illi, qui tenent caussam ciuilem captam contra ipsum Clericum ante clericatum coràm iudice laico, terminandam esse coràm eodem iudice. Hi sunt *Pereira in tract. de manu Regia art. 4. num.* 38. *Barbosa in l. Siquis postea quam num. 203. ff. de Iudicijs. Carolus de Grassis* cum tredecim Authoribus, vbi supra *num.* 1239.

Et probatur ex *l. Hæres absens ff. De Iudicijs* vbi Ciuilistæ communiter; quem textum dicit optimum *Couarruuias* ex quo habetur in hæredem absentem transire instantiam pro caussis hæreditatis apud Iudicem loci personæ defunctæ, vbi mota est, ex Reg. Is, qui in ius succedit alterius, eo iure, quo ille, vti debebit. Facit *cap. Proposuisti. De foro compet. cap. Quia G. De Iudicijs l. Venditor l. vbi ceptum. l. Siquis posted*, quem textum dicit optimum *Grassius ff. eod. l. 2. §. Ex his ff. De Verbor. Obligat. l. 3. C. De Hæred. action.* Et fauent ea, quæ diximus num. 33. de delicto ad cuius poenam effugiendam assumptus est Clericatus. Ex his enim sunt argumenta, tùm quod præuentione dicitur perpetuata lis sub Iudice, qui præuenit dict. *cap. Proposuisti De Foro compet.* & censetur quasi quodam pacto laicus defunctus obligasse litem in illo foro ex *l. 3. §. Idem scribit ff. de Pecul.* pacta autem seruanda sunt per hæredem quemcumquè; tum quòd hæres censetur vna, & eadem persona cum defuncto ex §. 1. *Authen. De Iureiur. à mor. præst.* vnde sicuti defunctus tenebatur respondere coram Iudice Laico, ita & hæres illius quisquis sit

tuum

tùm quòd obligatio & ius alterius mutatione personæ non debet esse deterius dict. *l. 2. et l. In exequutione §. Pro parte ff. De Verbor. Obligat.* esset porrò, si clericus hæres posset forum declinare.

Prædictum tamen casum multi non admittunt *Glossa* notabilis in *c. Clericum nullum 11. qu. 1.* *Abbas* sibi contrarius *Felinus, Decius, Imola, Butrius* & alii in *cap. Quia G. De Iudiciis, Bartolus* similiter sibi contrarius *Lancellottus, Decius, Iacobinus, & Curtius iunior in l. hęres absens ff. De Iudiciis Rota* in antiquis *decis. 552.* & in antiquioribus *Decis. 1. De Foro compet. Carocetus in Tract. De excusat. par. 2. quæst. 57.* vbi dicit quòd hæc est vera, & communis opinio, & *Decius, & Aretinus in dict. cap. Quia G.* asserunt ab hac opinione in practica non esse recedendum, quamuis *Aretinus* de eius veritate dubitet. *Marius Antoninus lib 1. resol. 49. n. 2.* *Ambrosinus De Immunit. cap. 10. nu. 45. Marta de Iurisdictione part. 4. cas. 33.* vocans hanc opinionem veriorem, & amplectendam *Diana resol. 24.* & ex nostris *Altertus loc. cit. col. 13. Duardus quæst. 11. nu. 3. & Bonacina hic punc. 1. nu 18.* Et pro eadem sententia stant, qui negant litem ceptam aduersus laicos coram Iudice Laico; prosequendam esse coram eodem, etiam si ille fiat clericus. Affirmantem quippè sententiam ait *Marta* esse communiter reprobatam, quamuis hanc reprobationem non satis probet, & affirmatiua pars, si numerus Authorum attendatur, sit re vera communior.

Et suadetur, tùm quia iure Canonum non videtur id satis expressum, vt consideranti iura citata occurret, leges aut in ciuiles non sunt in præiudicio clericalis priuilegii attendendæ, et multò minus in terminis nostræ clausulæ, quę est præter iuris Canonici dispositionem. Eas tamen explicat Marta, tanquàm nil suffragantes oppositæ sententię, cuius argumenta dissoluit. Tùm quia mutatio personæ regulariter mutat ius, et forum etiam in realibus vt per *Glossam in puncto cap. Is qui in ius. De Regulis iuris in 6.* bona enim sequuntur priuilegium personæ *arg. l. Cum quidem §. debitores ff. de vsuris.* Tùm tandem quia ex vna parte, sententia, quam feret Iudex laicus non debet posse per ipsum executioni demandari; ex alia verò nec potest cogi Ecclesiasticus, vt demandet, vnde ve sententia possit habere locum, debet per Iudicem Ecclesiasticum lis definiri.

In qua controuersia à nobis non dirimenda, illud videtur certius, æquius, et receptius quòd si lis non erat inchoata, non sit coram Iudice laico instituenda, sed coram Ecclesiastico, etiam si alias viuente defuncto coram laico instituenda fuisset. Vix enim aliquod probabile fundamentum suadet contrarium, et suffragatur mirè quòd priuilegium personæ omninò attendédum sit, cum tunc nulla adsit præuentio, quæ obstet. Ita *Carolus de Graffis* cum pluribus *num. 278. Couarruuias*, et per eum citati *concl. 3. qui concl. 5.* optimè id extendit ad casum, quo peteretur executio contractus, seu instrumenti publici (quod appellant guarentigiatum) quo se coram Notario obligasset laicus defunctus ad aliquid soluendum, vel faciendum. Nam licèt aliqui velint instrumenti guarêtigiati executionem ad Iudicem, coram quo est factum, pertinere; tamen cum ex illa obligatione non dicatur incepta lis, etiamsi tale instrumentum dicatur habere semper paratam executionem, hæc non nisi coram Ecclesiastico Iudice petenda est.

Siquis tamen priorem sententiam sequi velit, nimirùm litem cœptam coram laico Iudice contra defunctum laicum, vel contra ipsum clericum tempore laicatus, prosequendam esse coram eodem Iudice, explicabit eam cum eodem *Couarruuia vers. Verùm contraria*, primò, vt lis tunc dicatur coepta, non solùm quádo fuerit contestata, sed etiam post primam instantiam *ex l. Defuncto ff. de Procurat.* Secundò cum *Carolo de Graffis num. 291. et num. 124* vt non habeat locum, quando instantia esset perempta; idem enim tunc est, ac si lis numquàm fuisset mota, etiam si enim per principem insufflaretur illi spiritus vitæ (vt dicunt) ad reuiuiscendum; tamen id non posset præiudicare priuilegio Ecclesiastico, præterquam quod in rigore illa instantia non desinit esse noua. Tertiò cum *eodem num. 298. et num. 1242.* vt nec habeat locum, quando iudicium coeptum, esset nullú ex quouis capite; tunc enim idem est, ac si non esset coeptum, cum inualidi actus nullus sit effectus. Quartò cum *eodem num. 318. et num. 1245.* vt nec habeat locum quando per partes liti fuisset cessum; tunc enim iudicium dicitur solutum, et non ampliùs pendere. Quintò *ex nu. 1245.* vt nec habeat locum, postquam in caussa decisum esset, quia tunc censetur finitum iudicium; vnde si noua controuersia etiam pendens ex eadem caussa emergeret, apud Iudicem Ecclesiasticum esset dirimenda. Secus est si à sententia esset interposita appellatio, quia tunc durat eadè lis; nisi sit appellationis effectus, vt per eam fingatur non iudicatum, vel si post sententiam remaneret lis de aliquo articulo, qui simul cum tota caussa esset discussus, vel esset inseparabilis ab illa; tunc enim censeretur omnino accessorius ad caussam, ac proinde illius naturam sequi deberet. Sextò cum *Couarruuia concl. 6.* vt non habeat locum, quádo lis esset coepta non super re hæreditaria, aut eius caussa, sed non tangeret clericum formaliter, quatenus hæres est laici defuncti, eiusque in obligationibus successor, verùm sub alia ratione.

Addit tandem *de Graffis num 319.* si rei, super qua est lis, laicus defunctus fuerit prædo, restitutionem peti posse à clerico hærede coram Iudice laico, idquè ex auctoritate *Baldi in l. final. quæst. 6. C. De edicto D. Adriani tollendo,* & aliorum; loquitur autem generaliter, non distinguens, si lis fuerit cœpta, vel non, ac proinde videtur id fieri posse, etiam si lis non fuisset coepta. Sed quia non apparet quomodo malitia laici defuncti transeat in clericum, ideò si lis non fuerat incoepta nô videtur clericus trahédus pro ea rapina ad forum laicum; præsertim cum titulus rapinæ criminale iudicium aliquo modo efficiat.

67 Tertius decimus casus est in deposito laicorum; non quidem quod clericus recipit extraiudicialiter, & priuatim, tunc enim sine controuersia conuenitur pro eo coram Iudice Ecclesiastico

tico [illegible] latè per *Martam de Iurisdictione part. 4. cas. 104.* in primo articulo; sed in eo quòd Clericus in lite laicorum iudicialiter recepit ex electione, seu consensu, Iudicis laici. Tunc enim idem iudex laicus ordinat circa restitutionem, & ideò pro ipsa poterit Clericus depositarius trahi ad Iudicem laicum sine metu excommunicationis, vt *l. fin. §. Penult. C. de bonis auctoritate iudicis possess. Baldus, & Salicetus in l. acceptam num. 6. C. de Vsuris. Farinaccius cum aliis de inquisit. qu. 8. num. 127. Marta* plures citans *loco relat.* addens posse quidem per Iudicem laicum [illegible] esse restituendum depositum, sed per eum non esse cogendum Clericum renuentem restituere. Quod intelligendum est iuxtà nostram in similibus sententiam de coactione per personalem districtionem, & poenam; ceterùm enim non videtur alio modo denegandà laico potestas coactiua; tum quia frustranea esset sententia Iudicis laici, quæ nullo modo per ipsum potest executioni demandari; tum quia cùm Clericus consenserit esse depositarius Iudicis laici, censetur etiam obligationibus depositarij se submisisse. Eandemque sententiam amplectuntur *Gutierez, Henia, Salgado, Borellus, Mexia, Bobadilla, & Ceuallos apud Dianam resol. moral. part 1. Tract. 2. Resol 21.*

Contrà *Sardum consil. 306. num 33. lib. 3. Bonacinam hic punct. 5. num* 19. *Ambrosinum*, & alios apud ipsum *cap. 20. num* 51.

68 Quartusdecimus casus est secundùm aliquos, quo Clericus coràm Iudice laico pro laico fideiussisset, tunc enim pro satisfactione potest sine periculo censuræ ad Iudicem laicum trahi. Nam quamuis fideiussio Clericis interdicta sit. *C. Te quidem* 11. *qu.* 1. *cap.* 1. *de Fideiusf.* data tamen inducit obligationem *cap. 2. eod. tit.* coràm eo, coram quo data est ex *Bartalo, Saliceto, & aliis in l. Si ita stipulatus. ff. de verbor. significat. & in l. Hi, qui accessiones ff. de Fideiuss.*

Non admittunt tamen hunc casum *Socinus in cap. 1. de Foro competenti, Marta de Iurisdict. part. 4. cas.* 105. alios citans, & *Bonacina dicto num.* 19. quia si fideiubebat Clericus in iudicio laico absque licentia sui Prælati, fideiussio est nulla, cùm actus iudicialis coràm Iudice incompetente sit ipso iure nullus. & ex actu nullo nulla succedat obligatio. Si autem fideiubebat de consensu Prælati, non censetur Prælatus voluisse (sicuti vix potest) illum Iudici laico obligare, nec præsumitur tacitè obligatus, qui expressè obligari non potuit. Vnde obligatio respicit illum, à quo fideiussio robur habet, nimirùm Prælatum Ecclesiasticum, ac proinde pro ipsa coràm Ecclesiastico Clericus conueniendus est.

69 Quintusdecimus casus est, quando Clericus conuenitur pro oneribus, gabellis, seu tributis soluendis pro bonis, quæ non sunt exemptæ. Tum quia simul cum iure exigendi stat facultas circa actualem exactionem; nec illud frustretur, aut difficile reddatur. Tum quia potius bona subiecta potestati laicæ, quàm personæ ipsæ conueniuntur. Non poterit tamen Clericus personaliter cogi iuxtà superius dicta, sed executione in bonis, vt docet *Graffius lib. 4. decis. aurear. Cap* 18. *num.* 128. alios citans, & confutans opinionem eorum, qui etiam personalem detentionem permittunt. Id enim ait procedere de iure ciuili, sed canonicum obstare.

Et hic casus communiter admittitur, licèt plures, & plura contra eum adducat *Diana* studiosus Ecclesiasticæ immunitatis propugnator; *part. 1. Resol. moral. tract. 2. Resol.* 41.

Prædicti sunt casus probabiliores, in quibus permittitur Clericus iudici laico, & qui recenseri digni visi sunt, licet quidam alij minùs probabiles reperiantur, alij verò vt casus supplendæ negligentiæ, vel violentiæ prohibendæ Can. anteced. examinati sint. Vnde apparet, quàm diminutè loquantur aliqui ex Interpretibus Bullæ, qui tres tantùm, aut quatuor casus enumerant, quasi omninò irretiti censendi sint, qui præter illos casus trahunt, quod tamen est falsum. Et vltimo loco pro complemento declarationis huius clausulæ aduerto, ex ea nullam saluari consuetudinem trahendi personas Ecclesiasticas ad forum laicum, sed solam suffragari iuris Canonici dispositionem, ne quia ex eiusmodi tractione innodetur. Quomodò autem consuetudo contra libertatem Ecclesiasticam locum non habeat, explicatum est latè Cap. XIII. & XIV.

Trahunt, vel trahi faciunt, vel procurant directè, vel indirectè quouis quæsito colore.

ELENCHVS.

70 *Omnis huiusmodi actio an debeat habere adiunctum effectum, quo Clericus de facto ad forum laicum venerit.*

71 *Alliciens, aut suadens quo Clericus sinat se trahi, non irretitur vbi de Clerico spontè adeunte, & iudice laico recipiente.*

72 *An incurratur Censura ex iudicio, vel examine Clerici non tracti.*

73 *Directè, vel indirectè trahere circumscribitur.*

74 *De laico Iudice generaliter dicente, vt coram se compareat. qui sua putauerit interesse.*

75 *De tractione facta in beneficium Clerici.*

76 *De Principe conuocante auctoritatiue Ecclesiasticos ad consilia, etiam pro publica, vel Ecclesiastica vtilitate.*

70 HÆ sunt tres actiones, quæ principaliter damnantur, scilicet, trahere præter iuris Canonici dispositionem personas Ecclesiasticas ad forum laicum, facere trahi, & procurare quòd trahantur. Et quidem prima, & secunda actio præseferunt effectum, ita vt ad incurrendam Censuram necessarium sit, quòd cum effectu persona Ecclesiastica deducta sit ad forū, non enim dicitur quis traxisse, aut fecisse trahi, si tractio ad effectum non veniat. Sed de tertia potest esse dubium; an scilicet procuratio, vt inducat censuram, debeat habere adiunctum effectum absolutæ tractionis, vel potius sufficiat, quòd sit procurata, seu attentata sit, etiam si persona Ecclesiastica ad Tribunal laicum, quicquid

quid huius in caussa fuerit non accesserit: Quare in re regulare videtur, de actionibus natura sua accessorijs, cuiusmodi est procurare, eas non inducere poenas, nisi expectato effectu, vt constat ex dictis in omnibus ferè alijs Cap. Verùm ex collocatione huius actionis clarè colligitur in præsenti procurationem esse actionē æquè principalem cum alijs, ita vt sola procuratio inducat Censuram, etiamsi aliqua de caussa persona Ecclesiastica actu non veniat ad forum laicum; sufficit quippè, quòd verificetur tractationem procuratam fuisse. Quod inde confirmatur, quia cum interdictum sit Clericis sub grauibus poenis accedere ad iudicia laica, nil suffragando quòd sint vocati, aut tracti; & ideò de facto pauci sint, qui accedant, obuiandum erat non solū actuali tractioni, sed magis generaliter conatui, & impulsui, quo inducerentur ad accedendum, ne & Clerici passim molestarentur, & molestantes à poena abirent immunes. Vndè hæc actio ex industria videtur addita ad comprehēdendos Iudices, qui conantur medijs citationibus, & præceptis trahere Clericos ad sua Tribunalia, nec suffragetur eis, quòd Clericus exemptioni Ecclesiasticæ innixus forum, vti debet, declinet. At dices, ad quid igitur prima, & secunda actio? Vt enim nullus est, qui trahat, vel trahi faciat, qui simul id non procuret, satis fuisset dicere; excommunicamus eos, qui procurāt trahi. Respondetur non superfluè ita actiones recenseri, non solùm ob maiorem expressionem, sed etiam quatenùs trahere significat, vti opera aliorum. Vide *nu.* 74 circa finem.

71 Verbum *trahendi* significat coactionem, & violentiam quamdam, vt dicebamus; vnde alliciens, vel consulens ad comparendum coràm suo Tribunali non innodatur, & multò minus recipiens, & audiens spontè recurrentem, & postulantem audiri. Modò non contraueniatur aliis Canonibus, vt quia caussa sit spiritualis, vel inde impediatur iurisdictio Iudicum Ecclesiasticorū. *Sayrus lib. 3. Thesaur. cas. consc. cap. 19. num. 6. et 7.* Benè verum est, quòd sicuti ipsi Clerico sic recurrere est sub poenis inhibitum *cap. Iudicatū. cū. Placuit 11. quæst. 1.* cum aliis similibus, ita malè facit, qui recipit, aut audit. In illo autem consilio, aut suasione aduertendum est, an absint minæ, & omninò amicabiliter procedatur, potest enim esse suasionem ita esse dispositam, et auctoritate suffultam, vt necessitatem inducat, quo casu esset trahere indirectè. *Sayrus loco citato Graffius lib. 4. Decis. aurear. cap. 18. num. 127. Reginaldus lib. 9. Prax. for. Pœnit. nu. 356. Filliucius quæst. Moral. To. 1: Tract. 16. num. 261. Bonacina De Censuris in particular. disp. 1. qu. 16. punct. 4. num. 3. 4. & 12. Duardus Commentar. ad Bullam Cœnæ lib. 2. Canone XV. qu. 10. nu. 3.* licèt sibi non constet *qu. 11. nu. 59. Vers. Duodecimò Suarez de Censuris disp. 21. sec. 2. num. 78.* licèt mitius, benigniùsque loquatur, quàm patiatur præsens materia.

Alterius autem *Tom. 1. de censuris lib. 5. Disp. 16. cap. 1. col. 14.* Videtur discrepare; nam licèt concedat recipientem eum, qui volens se purgare, recurrit; addit tamen, dummodò nihil prorsus Iudex laicus ad id cooperatus sit; & in superioribus dixerat, quòd, licèt aliquando trahere significet, per vim ducere hic tamē significat ducere vtcūquè, siue ductus trahatur inuitus, siue volens, ex quibus infertur operam Iudicis etiam in suasione consistentem inducere Censuram. Sed ego licèt admittam trahi posse etiam volentem, potest quippè esse, vt quis in citationem, verbi gratia, consentiat; & non inuitus, sed lubenti animo accedat, stante etiam citatione, tamen infitior, suasionem, & consilium, coactionē omnem excludens, inducere Censuram, quamuis alias auctoritas personæ iuuet, roboretque suasionem. Nam quousquè in suasione libera consistimus non habet locum iurisdictio, cuius est iubere non suadere. Dicitur autem hoc Canone, *ex prætenso officio, vel ad instantiam partis* quibus cum significetur iuridicialis tractio, non venit ea, quæ suasione sola fit. Et ideò optimè addit *Reginaldus* vbi suprà; adducentem Clericos ad suum Tribunal caussa sedandi amicè lites, seclusa auctoritate, non innodari, vnde quod in superioribus [illegible]; innodari Iudicem, cuius suasionibus Clericus ad Tribunal laicum recurrit, intelligendum est, de suasionibus inuoluentibus metum, aut coactionem, seu factis auctoritatiuè ex prætenso officio, vel ad instantiam partis.

72 Quid autem si nulla præcedente tractione per monitionem, præceptum, citationem, capturam, aut alio modo, Clericus alias coràm Iudice laico existens, & volens spontè audiatur, interrogetur, examinetur &c. *Alterius, Reginaldus, Bonacina, Sayrus,* (vt vidimus) & alii, cōmuniter supponunt ex auditione eius, qui spontè accedit volens se purgare de aliquo crimine, vel impositione, non induci Censuram. Quod in his terminis, & quoad præsentem Censuram verum est; siquidem nulla interuenit violētia; quicquid velit induci ex hoc Canone *Filliucius loc. cit. num. 263.* Ex aliis tamen Canonibus potest excommunicatio habere locum, vt diximus. Imò illud etiam arbitrarer verum, quamuis Iudex, vt iuris ordine seruato rectiùs procederet; iuridicè interrogaret, seu examinaret, dummodò ipse clericus in talem modum iuridicè procedendi consentiat. Sed si alias existens apud Iudicem, puta tanquàm actor, vel alio modo, de caussa spectante ad Iudicem Ecclesiasticum molestetur, interrogetur, examinetur inuitus, & non consentiens, etc, locum reor esse huic Censuræ, etiamsi nulla præcesserit tractio, quia trahere damnatur ratione effectus inde secuturi, cum mens sit Bullæ cauere, ne Ecclesiastici inuiti iudicentur per laicos, nec trahere veretur ratione loci materialis, ad quem quis trahitur, sed ratione Iurisdictionis fori, quæ Clerico non est competens, quæ dicitur tractio, quoties in eam non spontè consentit.

73 Directè trahere, est per citationem, edictum, monitionem, præceptum, & similia, et per personalem detentionem, aut capturam vocare coram se in iudicium. Indirectè autem, est id facere ex quo clericus inducatur ad comparendum, vt si cogatur aliquid soluere, aut facere cum clausula, ita tamen vt si senseris te grauatum recur-

curtas etc. *Fillincius cit. num.* 260. Clericus enim vt pote grauatus inducetur ad comparendum. Similiter si vexentur bona, familiares, consanguinei, vassalli, aut coloni, vt Domini Ecclesiastici cogantur ad iudicium accedere pro caussa ad ipsos Ecclesiasticos spectante *Fillincius num.* 261, nam si accedant vt caussam eorum familiarium, cæterorumquè propriam, non est locus censuræ; Item si ex industria in aliquo loco Clerici detineantur cum incommodo, aut expensis, vt ad se liberandum cogantur comparere in iudicio laicorum. *Sfortia in Bullas selectas Theorem.* 424. *col.* 2. Pariter si priuatim, & non cum solemnitate iuris vocentur, re vera tamen auctoritate Tribunalis examinandi, aut iudicandi. *Vgolinus vbi* § 1. *Duardus qu.* 13. *Bonacina punct.* 4. *num.* 16. *Alterius dicto cap.* 1. *col.* 15. *Naldus in Summa ver. Bulla Cœnæ, ad hunc Canonem XV.* vbi ait verba hæc directè, vel indirectè, &c. satis largè posse intelligi; adeo in foro conscientiæ vniuscuique videndum, quorsum suas actiones dirigat.

Necessaria tamen est in his intentio impellendi Clericos ad comparendum; si tamen actio non sit ad id instituta, & tamen sequatur, quod Clericus compareat, Iudex laicus non irretitur, quia re vera non trahit, cum nihil fecerit intentione trahendi, & hac de caussa aliqui ex prædictis videntur Suarez posse excusari *De Censuris disp.* 21. *sect.* 2. *num.* 78. sicut etiam ex occasione, & modo vocandi. Benè verum est, quod si ex tali actione præuidit Iudex, vt præuidere debuit, oriri quod Clericus impellatur ad comparendũ, q̃ tamsi non intendat, quod compareat, innodari potest, saltem ex aliis Canonibus, cum re vera lædat iurisdictionem Ecclesiasticam. Nec inter indirectè trahentes, ac proinde irretitos puto collocãdos Principes, quorum sunt Iudices, & Magistratus, si ii attrahant absquè speciali Principum commissione, aut Mandato. Quia Principes non sunt in eo culpabiles, cum alioquin auctoritas, & iurisdictio ab illis præsumatur collata, vt exercenda in solos subditos, non autem in Ecclesiasticos, vnde non obstat, quod auctoritas illa, ex qua Ecclesiasticus trahitur, sit à Principe.

74. Hic quæri solet an innodetur tanquam indirectè trahens Iudex laicus generaliter in aliqua caussa edicens, vt compareat coram se, qui sua putauerit interesse in ea caussa; Et quidem si nouit, vel probabile putauit interesse tangere aliquem ex Clericis, innodatur, quoties intendit inducere etiam Clericos, vt coram se compareant. Secus si de solis laicis intendat, cum Clericos suo foro relinquere mens sit *Fillincius eo num.*, aut quamuis vbi Clericorum, & laicorũ simul vertet interesse; & caussa disiungi non potest, pertineat id ad Iudicem Ecclesiasticum, argumento, quod digniùs trahit ad se minus dignum. Quod si nihil de Clericis cogitauit, præsumitur ad solos laicos edictum extendi, cum nullus præsumatur pos in sua vocare in quos ius non habet, de quo latè *Marta de iurisdictione part.* 4. *cas.* 37. *et cas.* 122. Comparentem ergo Clericum tenetur non admittere, sed remittere ad suum Iudicem.

Sunt tamen qui absolutè putent huiusmodi edicta, etiam ad Clericos extensa nil præiudicare Ecclesiasticæ exemptioni à foro laicali. Siquidem, inquiunt, nullus cogitur ad comparendum, cum in Clerici arbitrio sit comparere, vel non; vnde & nulla sequitur ex hac citatione superiori. As in citantes argum. ... *Glossa in cap. Cum caussam. Vers. Ab illis duobus de officio delegati*; & est potiùs monitio, quàm citatio, & ad voluntatem exquirendam, non ad caussam; adeo enim citatus non comparens, non dicitur contumax, quia accedit voluntarius, & voluntariè reus est quasi actor, vt post alios latè *Decius in cap. Cum inter. num.* 36. *& sequent. de except. Felinus in cap. Intelleximus, de Iudiciis Crauetta in l. fin. C. de edicto D. Adriani tollendo.* Clericus verò vt actor non prohibetur à iudicio laicorum. Ita *Baldus, Castrus; & Iason in l. testamenta num.* 4. *C. de Testamentis*, & alij, quos citant, & sequuntur *Surdus decis.* 38. *Afflictus decis.* 24. *&* 25. vbi etiam *Vrsillus*, & cum hæc sit praxis Regni Neapolitani ex Constitutione Regni, cuius initium, *Omnes deprædatio. Rolandus consil.* 29. *col.* 2. & sequitur ex scribentibus ad Bullam. *Graffius vbi supra num.* 128. *Vers. Quamuis casus* loquens, dum agitur de spolio, seu manutenentia in possessorio; & alii apud *Dianam resol. moral. par.* 1. *Tract. resol.* 10. qui proponit hunc casum de citatione faciendà in confectione alicuius inuentarij.

Prædictam tamen sententiam reprobant, & iure, *Marta loc. cit.* *Duardus qu.* 11. *num.* 50. *Grammaticus decis.* 51. *Ambrosinus de Immunitate cap.* 12. *num.* 79. & alii. Tum quia huiusmodi citationes edictales exorbitant à iure communi, præsertim canonico, vt habetur ex *Clement.* 1. *de Iudiciis, & Clem. Caussam de Electione*. Vndè quando sumus certi de persona (vt est in proposito, in quo supponimus, notum esse Iudici, quòd tangatur interesse Clericorum) citatio generalis est inualida, vt habetur ex dictis Iuribus, & *Bartolo in Extrauag. Ad reprimendam num.* 16. Tùm quia huiusmodi citatio est actus iurisdictionis, qui nullo modo potest exerceri in Clericum. Nam negari non potest, dum Clericus virtute huius citationis comparet, quin dicatur trahi, saltem indirectè, quod tamen est in Canone nostro expresse inhibitum. Tum quia non comparendo, etsi formaliter non damnetur de contumacia, proceditur tamen ad vlteriora in præiudicium ipsius; quamobrem dicitur cogi, in quantum si non compareret eius interesse periclitaretur, nec est tantùm actor, qui cogitur in iudicio respondere aliorum actionibus, si aderunt; verbi gratia, quando ipse clericus possideret, quo casu cum certum sit sua interesse, non potest esse reus voluntarius. Per quæ patet ad opposita.

Si ergo fiat hæc generalis citatio ad effectum, vt Clericus compareat, innodabitur Iudex, etiam si de facto clericus non compareat. Non enim, stante clausula *Vel trahi procurant* necessarium est ad præsentem censuram contrahendam, quod Clericus compareat, vt diximus *nu.* 70. Et multò minùs quòd audiatur, vel iudicetur. Quicquid in cõtrarium sentire videatur Du-

ardus qui 20. num. 4. Verſ. Sed ad incurrendum, & ſentiat re vera Bonacina punct. 4. num. 18. & 19. vbi ait citationem ſecundùm ſe non inducere cenſuram, quia ſimplex citatio non trahit; tunc autem inducere, ſi virtute illius Clericus compareat; quin addit, nec per capturam, ſeu mandatum illius executa, induci præſentem Cenſuram, ſi ad actum iudicij captus non trahatur. Quæ omnia, Clauſula prædicta conſiderata, nequeunt admitti; quia ad minus verificatur; quòd trahi procuret de eo, qui ad hunc effectum citat capit, &c.

75 Additur, quouis quæſito colore; vt adhuc magis prohibitio roboretur, nec prætextus etiam beneficij ipſorum Clericorum, qui trahuntur, poſſit ſuffragari; Siquidem omnis actus iuridicus laici in Clericum etiam in fauorabilibus, cum fiat per modum ſuperioritatis, eſt inualidus, & illicitus ex Doctoribus in cap Eccleſia S. Mariæ de Conſtitutionibus. Vnde optimè ex hac clauſula adnotauit Bonacina punct. 5. nu. 13. non excuſari trahentem ex intentione abſoluendi; eſt enim abſolutio actus iudicij, & ſuperioritatis; idemque tenet Carolus de Graſſis cum pluribus alijs in Tract. de Effectibus Clericatus effect. 1. nu. 257. Nec obſtat, quòd exemptio Eccleſiaſtica fauore Eccleſiaſticorum inducta, non debeat verti in præiudicium eorumdem, vt priuentur vtilitate, quæ poſſet ſperari ex iudicio laico. Nam fauor potior omnibus eſt exemptio, qui cum ſit generalis totius Ordinis Clericatus, non debet prætermitti ob priuatorum intereſſe.

76 Ex eadem clauſula aliqui autumant irretiti Principes, qui auctoritatiuè conuocant Prælatos Eccleſiaſticos ſuæ ditionis ad publica Comitia, aut Concilia pro ſalute Reipublicæ, vel etiam Eccleſiarum, ineunda. Præſertim cum non conſtet, vnde eis ſit huiuſmodi auctoritas, non enim ſufficit ſola defenſio, & protectio Eccleſiarum, qua Principes ſe tuentur Bonacina punct. 5. num. 14. & Alterius Cap. 1. in fine, vbi apertè damnat conuocationem ad Concilia pro Eccleſiarum comodo, ac vtilitate, cæterùm pro publicis negotijs, ait, conuocari poſſe Eccleſiaſticos, qui ſunt Regni Principes, & Proceres, aut Vaſſalli, quatenùs tales; non verò alios.

Ego autem, ſi de excommunicatione præſenti ſit ſermo; quauis de cauſa illi vocentur, non arbitror Regem innodari; quia etſi conuocatio fiat auctoritatiuè, non eſt tamen hæc iudicialis, ſeu ad ſuſcipiendum iudicium, de quo tantùm huc uſque locutus eſt Canon noſter.

An autem conuocare ſit licitum, videndus Diana, & Authores ab ipſo citati Reſol. Moral. part. 3. Tract. 1. Reſol. 27.

§. Nec non qui Statuta, Ordinationes, Conſtitutiones, Pragmaticas, ſeu quæuis alia Decreta in genere, vel in ſpecie;

E L E N C H V S.

77 His nominibus vniuerſa leges, generaleſque ſanctiones comprehenduntur;
78 An etiam ſententia ſpecialis, & particularia præcepta;
79 Conſuetudines.
80 Sermo eſt de auctoritate laica.
81 In Rebuplicis, et Vniuerſitatibus qui innodentur; & de Conſiliarijs, et Magiſtratibus Principum.
82 Ad verba In genere vel in ſpecie.

PErueniimus, Deo duce ad ſecundam XV. Canonis partem; in qua damnantur offendentes Eccleſiaſticam libertatem editione, & obſeruatione Statutorum, Ordinationum, Conſtitutionum, Pragmaticarum, & Decretorum ipſi libertati derogantium.

77 Iiſquè nominibus vniuerſæ leges, ac Decreta comprehenduntur, ob verba illa generalia ſeu quæuis alia &c. quæ vim habent comprehendendi non ſolùm ſimilia, verùm etiam diuerſa, & maiora Gloſſa in Clem. 1. in Verſ. Alia quæuis. De ſententia, et re iudicata. Vnde hac de cauſa non eſt opus immorari in explicando quid prædicta ſingillatim ſignificent, & in quo ab inuicem in rigore differant; addito etiam quòd ſatis per ſe intelliguntur. Solùm de Pragmatica; quæ à Græco habet etimon (loco cuius Vgolinus De Cenſuris Bullæ Cœnæ par. 2. cap. 15. § 31. Verſ. Nec non, et Suarez de Cenſuris diſput. 21. ſet. 2. num. 77. habent præminentias, neſciò an ipſorum, vel Typographorum errore) dicimus ſignificare Conſtitutionem in Conſiſtorio Principis conſilio Procerum ſancitam, vt in vocabulario Iuris Verſ. Pragmatica. Qui aliorum explicationem deſiderat, conſulat Alterium de Cenſuris Tom. 1. lib. 5. diſp. 16. cap 3. dubl. 3.

78 Et hæ quidem voces vt plurimùm ſignificant generales, permanentes, ac ſtabiles leges. Dictio tamen illa Decreta, & clauſula in genere, vel in ſpecie anſam præbuerunt dubitandi, an Cenſuram incurrat, qui ſententiam ſpecialem, & particulare præceptum derogans libertati, vna vice tantùm, ſeu in vno tantùm caſu ederet, exempli gratia qui ordinaret pro vna vice à tali Eccleſia exigenda eſſe tributa, vel reum in aliquo caſu extrahi ab Eccleſia. Alterius videtur hærere affirmatiuæ parti; dum ait, hoc loco decretum accipi latiſſimè, pro omni eo, quod conſtituitur à Principe, & Superiore etiàm per modum præcepti, ſententiæ, & mandati (quæ verba ſignificant particularia decreta) ſeu quouis alio modo. Quæ etiam videtur ſententia Vgolini hic § 31 & ſupponitur à Pellizario To. 1. quæſt. Moral. Tract. 26. num. 267. Siquidem ſententiæ, Iudicum, & particulares determinationes decreta vocantur l. Decreta ff. de Re iudicata. Nec ab ea abest Bonacina de Cenſuris in particulari diſp. 1. qu.

16.

18. *punct* 1. *num.* 2, excludens dumtaxat purum mandatum de facto, quod non dicitur propriè decretum; secùs enim, si imponatur auctoritatiuè.

In contrarium tamen videtur esse, quòd in Iure, vndè sumptus est hic Canon, præsertim in *cap. Nouerit De sent. excommun.* nonnisi generalia, vel permanentia statuta, ac per hoc in scripturam redacta, damnantur. Item quòd talia significantur per maiorem partem illarum vocum; nimirùm Statuta, Ordinationes, Constitutiones, Pragmaticas, vt non sit improbabile sub nomine Decretorum similes pariter sanctiones intelligi. Nec obstat clausula *in genere, vel in specie*; nam, præterquam quod sententia, & præceptum particulare, non derogat libertati Ecclesiasticæ in genere, aut in specie, sed tantùm in indiuiduo, illa clausula alium potest sensum admittere, vt infra *nu.* 82.

Quamobrem, stante hoc, quod receptum est, vt infra, non innodari Principem, qui in facti contingentia, sine præuio statuto, aut decreto, vel si adsit, non agendo vi illius, derogat in aliquo libertati Ecclesiasticæ, ita opinari possumus; nimirùm non induci hanc Censuram, ex tali particulari sententia, præcepto, aut mandato, etiam auctoritatiuè facto, quoties non fiat cum aliqua solemnitate, propria editionis statuti, & procedendo iuxta stylum Tribunalium, vt præuio examine, aut consultatione, & per publicam aliquam editionem promulgationem, aut scripturam. Aliquam enim solemnitatem requirunt ordinationes, quæ decreti nomen merentur, vt consideranti patet. Quoties igitur decreta non sunt huiusmodi, agitur de facto, contra quod ire non videtur Canonis mens, sed tantùm contra præsumptum, vsurpatumquè ius. Quòd si præceptum, aut sententia, mandatumuè solemnia sint, militant strenuè argumenta allata pro prima sententia, & ideo hoc casu ab ea non putarem recedendum.

79 Inter prædicta non enumerantur consuetudines ideò, qui sine statuto induceret consuetudines, derogantes Ecclesiasticæ libertati, vel illis vteretur, non innodaretur hac Censura. Quippè in *cap. Nouerit. De sent. excomm.* Vbi Pontifex voluit etiam consuetudines anathemati subijcere, expresse recensuit. Quod autem est in nostro Canone (prætextu cuiusuis consuetudinis) non significat damnari consuetudines immediatè tendentes contra libertatem Ecclesiasticam, sed titulum consuetudinis, cui innixus statuens, præsumeret posse statuta contra libertatem illam edere, editisuè vti. Ita *Suarez* vbi suprà *num.* 86 inquiens in praxi hanc sententiam esse satis probabilem, ac securam. *Filliucius nu.* 368. *Reginaldus Prax. for. Pænit. lib.* 9. *num.* 361. *vers. Aduerte quoquè*; quamuis *num.* 348. videatur supponere oppositum; & alii magis communiter.

Damnari tamen etiam consuetudines, arbitratur *Graffius lib.* 4. *decis. aurear. cap.* 18. *nu.* 132. citans pro se Caietanum, qui loquitur solùm de Censura *cap. Nouerit. De sentent. excommun.* *Sayrus lib.* 3. *Thesauri casu consc. cap.* 19. *in fine*, inquiens, consuetudinis mentionem hic fieri; quod est falsum. *Sousa Relect. Bullæ Cœnæ disp.* 80. *concl.* 3. asserens id esse probabilius, & in praxi sequendum, & *Coriolanus ad Bullam Cœnæ*, hoc loco *vers. Ad incurrendam*. Distinguit autem *Sousa* duplicem consuetudinem; alteram quæ dicitur facti, quæ fundatur in frequentatis actibus priuatorum hominum, seu eorum qui ius introducere non valent, & hanc concedit non damnari; alteram verò, quę dicitur Iuris, quæ actibus eorum, qui legem condere possunt inducitur, vel probatur, & locum Iuris habet; hanc autem dicit damnari, quia nil differt à lege §. *Constat Instit. De Iure natur. gent. & ciu.* Constituitur enim lex per Legislatoris voluntatem, non solùm verbo, sed etiam facto explicatam, ex doctrina D. *Thomæ* 1. 2. *quæst.* 97. *art.* 3. *Abbatis in cap. fin. De Consuet. & Summistarum in ver. Consuetudo.* Vnde qui tenetur iudicare secundùm iura, potest iudicare etiam secundùm consuetudinem per *Abbatem in Rubr. De Consuetudine*, *et in cap. Cum nobis eod. tit.* Dicitur enim consuetudo lex non scripta, vt sicut innodatur qui legem conderet sine scriptura, ita etiam censeri debeat innodatus, qui consuetudinem inducit. Accedit verosimilis intentio Authoris Bullæ, qui vt integrè prouideat ex hac parte Ecclesiasticæ libertati, debet etiam consuetudines damnare, alioquin remanet aditus illius læsioni, cum Principes ne videantur contra illam statuisse, possint inducere, vel probare consuetudines contra Regulā, quòd vna via non debet esse licita, quod alia prohibetur *cap.* 2. *De Priuilegiis lib.* 6.

Sed non recedendo à priori opinione, respondemus, æquiparari in effectibus consuetudinem legi, ideoquè dici, vim legis habere; Notum tamen esse, re vera consuetudinem non esse legem; minùs autem propriè Statutum, Ordinationem Pragmaticam, Constitutionem, aut Decretum. Similiter consuetudo dicitur lex nō scripta, quia regulariter lex ad effectum solemnitatis, & durationis, conscribitur; non inde autem sequitur veram legem sine scriptura eamdem esse, ac consuetudinem, quia adhuc est in rigore lex, dum loco scripturæ alia solemnitas succedit in editione, promulgatione, vsu &c. consuetudo autem sine expressa auctoritate, sola actuum frequentatione vsurpatur. Ob confirmationem posset fortè concedi, quòd accedente fraude locus sit Censuræ; certum siquidem est, eum committere in legem, qui legis verba complectens contra legis nititur voluntatem *cap. fin. de Regul. Iur. in* 6. Sed benigniùs opinando, respondetur, satis esse quod à cōsuetudinibus cautum sit in excommunicatione *cap. Nouerit. De sententia excommunicatione*.

80 Supponunt communiter Interpretes in hac etiam secunda Canonis parte, sicut & in prima de agentibus auctoritatiuè, sermonem esse, licèt *Filliucius vbi suprà num.* 367. dicat innodari tàm habentes iurisdictionem, quàm non habentes, sed malè; quæ enim lex à non habente iurisdictionem potest cum aliquo effectu dimanare? Fortè qui aliàs iurisdictione pollet, etiam si hæc non extendatur vsquè ad conditionem legis, censeri poterit innodatus, qui à non attenditur

ditur an Iurisdictio legitima sit, & valida, cum omnis Iurisdictio aduersus Ecclesiam, nulla sit & irrita. Verùm sicuti à priuatorum iniuria sibi non timet Ecclesia, ita nec ab illis, quibus non est in condendis legibus aliqua facultas. Innodantur ergo tantū personæ illæ publicæ, quæ aliàs possunt leges condere, aut decreta, vt suprà, ab iis enim, qui non possunt, vix leges dimanant, si autem dimanent, effectu, et viribus carent; vnde parum, aut nihil præiudicii de se possunt irrogare Ecclesiasticæ libertati.

Pariter supponunt, sermonem hîc esse tantùm de auctoritate laica, vt non comprehendantur sub Censura Prælati, et Iudices Ecclesiastici, qui auctoritate Ecclesiastica conderent, vel vterentur statutis derogantibus Ecclesiasticæ libertati. Et iurè, tùm quia prima pars Canonis de sola loquitur laica auctoritate, ex quo consequens est quòd, et secunda, cum pro contrario nullum sit in verbis indicium; tùm quia cum lex statuat de de ijs, quæ vt plurimùm contingere solent *l. Nā ad ea ff. de legibus* vix, aut tardò eueniat ipsos Ecclesiasticos contra iura Ecclesiæ statuere; tùm quia hic videtur communis sensus *ad cap. Nouerit. De sent. excomm.* vnde hic Canon desumptus est, & à quo non differt.

Attamen *Duardus Commentar. ad Bullam Cœnæ lib. 2. Canone XV.* licèt *quæst. 46.* in fine cum communi sentiat, videtur sibi esse contrarius *quæst. 28. num. 7.* vbi citat *Vgolinum hic §. 3. sub num. 1* & apertè oppositum docet *Alterius eo cap. 3. col. 2. Vers. Respondeo in banc*; asserens, etiam statuentes Ecclesiastica potestate innodari; eo quòd particula *Qui* referatur ad expressos in fine Canonis antecedentis, vt etiam nos diximus *n. 4.* nimirum Præsidentes Cancellarium &c. et Archiepiscopos, Episcopos, Abbates, etc. Ibi autem significari hos, non solùm vt agentes auctoritate laica, sed etiam Ecclesiastica, diximus esse probabilius, et latè firmauimus *Cap. XIV. num. ., ..* Quamobrem si particula *Qui* ad eos eodem modo consideratos referri debet, vt conijcitur ex eo quòd iste Canon continuatur cum præcedenti quasi pars illius, sequitur quòd etiam agentes potestate Ecclesiastica comprehendat, Quam sententiam confirmant ea, quę ibidem diximus, illud præsertim, quod vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Quibus adde maioris criminis reos esse, vt assumunt *Vgolinus, & Alterius*, Ecclesiasticos, qui maiori obligatione fartam tectamque seruare tenetur libertatem Ecclesiasticam, si contra illam statuant, quàm Laicos, vnde non debent à poena esse immunes.

Sed respondetur particulam relatiuam *Qui* de se generalem semel contractam esse in prima parte huius *XV. Canonis*, vt Ecclesiasticos cōprehendat tantùm tanquàm agentes potestate laica, vnde & in hac parte accipi debet eodem modo, accedentibus præsertim, quas pro prima sententia adduximus, coniecturis. Multa autem suaserunt in Canone antecedenti etiam Ecclesiasticam auctoritatem carpi, quæ hic non militant, nec sufficit, quòd lex expressè non distinguat, quoties aliundè conijcitur distinctionem supponi, vel subintelligendam esse. Demùm dicimus non defuturam poenam ipsis Ecclesiasticis, si contra libertatem Ecclesiæ statuerent, etiamsi non sit ipso iure lata.

81 Respublicæ quoquè, Communitates, Vniuersitates, Collegia, & similes cœtus censuræ huic subsunt; non quidem ita collectiuè sumptæ, quo modo non excommunicantur per alia *Cap. II. num. 9. & 19. & Cap. V. num. 10.* sed quoad particulares personas culpabiles, vt ibidē. Excommunicantur igitur in præsenti, qui suffragio, præcepto, mandato, vel alio auctoritatiuo modo concurrunt ad statutum condendū; vel vtendum illo, qui auctoritatiuè ordinant, &c. Nec obstat, quòd singuli, in quos cadere potest excommunicatio, non dicantur condere, quatenùs singulorum per se auctoritas non sufficit ad condendum, vnde ad summum hi videri possunt auxiliatores, & accessorij hoc loco non comprehendendi, vt potè non expressi. Respondetur enim singulos condere partialiter, & eo modo, quo in Republica conditio statuti esse potest, quod non est propriè auxiliari, vel fauere conditioni statuti, sed operari, attenta præsertim particula *quomodolibet fecerint*. Benè verum est, quod alibi etiam notauimus, obseruandum esse discrimen, inter Consiliarios Principum, qui suadent illis statuta condere, & Consiliarios, seu Senatores Rerumpublicarum, & Magistratuum, qui non sola suasione, sed etiam suffragio, & opera, ac auctoritate ad statutum condendum concurrunt. Priores enim non excommunicantur, quia vt suo loco dicetur in præsenti Canone non concluduntur fautores, aut consulentes; nec isti sunt principales, cum non dicantur condere statutum, ad quod nec iurisdictionem habent, sed Principes dicuntur condere ad consilium ipsorum. Secùs videtur de collegijs Magistratuum, Parlamentorum, Consillorum, &c. quorum personę auctoritate, quam habent à Principe, statuta ordinant, aut condūt. Innodantur quippè, quia licèt omnis vis legis sit ab auctoritate Principis; communicata Collegijs, seu etiam lex pendeat à confirmatione, & approbatione ipsius Principis, tamen sufficit verificari, quòd ab his conditur statutum auctoritatiuè, nec multum refert, quòd auctoritas sit propria, aut delegata, seu participata. vt infra, & habenda est ratio particulæ, *quomodolibet* fecerint, & ordinauerint. vndè infertur idem censendum esse de ijs Collegijs, quæ ex mandato Principis legem ferrent; etiam si aliunde ex ipsis motiuum emanaturum non fuisset. Posteriores verò Vniuersitatum Optimates, aut Senatores excommunicantur, quia ab ipsis procedit lex, nō tanquàm à suasoribus, sed tanquàm à conditoribus, Ita quod culpabiles Vniuersitatis innodentur tenet *Alterius cap. 3. col. 7. vers. Dico tertiò. Suares* vt probabilius *num. 88. Reginaldus num. 4. vers. Benè verum est, & qu. 2 7. Bonacina punct. 3. num. 2. Vers. Secundò non solùm. Qui etiam* addit de illis Collegijs, quæ nomine Principis agunt, & *num. 3.* de illis, quæ iussu, & mandato, & *num. 4.* aut secùs dicendum de Consiliarijs tantùm suasoribus.

Contra *Vgolinum hic §. 4. Vers. Sextò in excommunicationem*, qui negat in ijs, qui condunt legem

legem per modum Vniuersitatis, & Collegij excommunicationem habere locum, ea ratione, quia vniuersitas non potest excommunicari, & singuli non faciunt legem, nec exprimuntur, cum exprimantur, quando eos vult innodare Pontifex, in *cap. Nouerit, De sent. excomm.* ibi, Consules, & Consiliarios. Cui fundamento ex superioribus satisfit; & licet expresse in Canone Consules, & Consiliarii non recenseantur, sufficit includi tacitè, sub verbis, qui quomodolibet fecerint, vel ordinauerint,

82 Verba illa in genere, vel specie, relata ad statuta, constitutiones, &c. multipliciter interpretantur. *Vgolinus §. 3. & Alterius cap. 3. col. 4. vers. In genere, vel in specie.* Primò vt sit sensus excommunicari, qui condunt statuta derogantia in genere toti libertati Ecclesiasticæ; vel in specie alicui parti libertatis, puta exemptioni à tributis. Secundò vt sit sensus excommunicari tàm qui condunt statuta derogantia libertati generali omnium Ecclesiarum, vel omnium Ecclesiasticorum, quàm qui derogantia tàntùm libertati alicuius Ecclesiæ, vel aliquorum Ecclesiasticorum in specie. Tertiò vt sit sensus excommunicari tàm qui statuta condunt repugnantia libertati Ecclesiasticæ, sed condunt in genere comprehendendo omnes tàm laicos, quã Clericos, cum tamen Clerici comprehendendi non essent, quàm qui in specie contra solos Clericos, & Ecclesiasticam libertatem expresse statuunt. Quemlibet sensum ex his recipere possunt verba prædicta, prior tamen videtur germanior.

Ex quauis caussa, & quouis quæsito colores, ac etiam prætextu cuiusuis consuetudinis, ac priuilegii, vel aliàs, &c.

E L E N C H V S.

83 **E***Numerantur diuersæ caussæ, & colores, & num. 85.*

84 *An particula* aliàs, *cum verbo* Quomodolibet *sequentis Clausula sit coniungenda.*

83 INterdicitur ergò laicis Potestatibus statuta derogantia Ecclesiasticæ libertati edere, ex quauis caussa, quæ ipsas posset inducere ad edendum, & sub quouis colore, quem possint quærere, seu assumere, vt licitam sibi suadeant editionem, ac etiam prætextu cuiusuis consuetudinis, quæ, qualiscumquè sit, non potest licitum robur contra Ecclesiasticam libertatem habere, vt ex dictis Cap. XIV. satis constat prætextu item Priuilegij non solùm falsi, & inualidi, verùm etiam veri, & aliquando validi iuxtà dicta eodem loco in præsenti omninò recognoscenda, Reuocantur enim hic iterùm priuilegia, si obseruetur discrimen inter clausulam Bullę præsentis à temporibus Xisti V. & clausulam Bullæ antiquioris, quæ erat; Etiam sub prætextu literarum Apostolicarum vsu non receptarum. Tunc enim si priuilegium Apostolicum vsu erat exercitum videbàtur posse suffragari; nunc autem generaliter omne priuilegium, ac proinde etiam vsu viuidum, & receptum, reprobatur, nisi tamen priuilegium tale sit, de quo pateat voluntate Pontificis reuocatum non esse. Tandem ex particula *aliàs* cuilibet alij prætextui, & motiuo intercluditur via, significat enim quælibet alia de caussa, ratione, & prætextione. *Vgolinus de Censuris Bullæ Coenæ part. 2. cap. 15. Vers. Nec non qui secuta §. Sextò afficit. Alterius Tom. 2. de Censuris lib. 5 disp. 16. cap. 3. vol. 5. circa initium. Bonacina de Censuris in particulari disp. 1. qu. 16. punct. 3. num. 2.* & alij communiter,

84 Inter quos dubitatur tantùm, an particula *quomodolibet* dum dicitur, vel aliàs, quomodolibet fecerunt, coniungenda sit cum particula *aliàs*, ita vt referatur ad excludendam omnem caussam, prætextum, & motiuum, quæ assumeret statuens, vel potiùs coniungenda sit cum verbo *fecerint*, ad excludendum quemlibet modũ, quo quis statuti editioni cooperaretur. Nam *Duardus Commentar. Bull. Coenæ lib. 2. ad Can. XV. quæst. 13.* in responsione ad secundum; negat referri ad verbum *fecerint*, quamuis sibi parùm cohæreat *qu. 13. num. 6. & qu. 23. in fine*. Affirmat verò *Bonacina* inquiens, non posse referri ad prætextus, & colores, cum hi satis damnẽtur ex particula *aliàs*; vnde oc particula *quomodolibet*, superflua sit, ad subsequentia est referenda. Quam *Bonacinę* sententiam, vtpotè probabiliorem supposuimus in superioribus, & ideò particulam *quomodolibet*, collocamus in sequẽti clausula; licèt plerique Authorum indistinctè referant ad vtrumquè.

85 Ex his habemus exclusum etiam motiuũ publicæ quietis, & vtilitatis, quod, vtpotè honestatem quandam præseferens, acriùs assumunt Principes: putantes ex debito regiminis sibi licere aliquando in derogationem Ecclesiasticę libertatis statuere, vt dictum est *Cap. antecèd. Bonacina punct. 2. num. 38.* Recole, quæ diximus *Cap. XIII. num.* ... dum docebamus prætextũ, & colorem non significare tantùm falsum, vel in fraudem assumptum, sed etiam verum,

Quomodolibet fecerint, ordinauerint. & publicauerint.

E L E N C H V S.

86 **A***Ctiones hæ possunt esse distinctæ, & indistinctæ.*

87 *Quis dicatur facere.*

88 *Quis ordinare, vbi de Mandantibus.*

89 *Quis sit culpabilis in publicatione, & ordinatione.*

90 *De simpliciter Scriptoribus Statutorum, aut Transcriptoribus.*

91 *Qualibet actio censuram inducit, nec est vt simul omnes fiant.*

92 *Publicationi non secuta, factum, ordinatumuè statutum, an inducat censuram.*

93 *Statutum aggressus facere, nec perficiens, non irretitur.*

94 *Ante vsum statuti locus est anathemati.*

95 *De eo, qui fecit statutum, quod alius, ipso inscio, promulgat.*

96 *Quando ex pluribus harum actionum plures*

ret induantur Censura.
97 *De Accessoriis harum actionum.*

86 HAbemus hac Clausula tres primas huius secundæ partis actiones; quę non semper vadunt necessariò distinctæ; cum simul possit esse statuti confectio, ordinatio, & publicatio in eadem actione, vt si Iudex ipse statutum conficeret eodem tempore, quo solemniter, & publicè pronunciando ordinaret, & disponeret, vt constabit ex dicendis.

87 *D*icitur autem statutum facere, primò, qui auctoritate siue propria, siue delegata conficit, seu condit, pronunciando, exprimendo, vel scribendo illud. Secundò, qui voto, suffragio, vel alio simili modo ad conditionem vel approbationem cooperatur, vt suprà *num.* 81. Tertiò, qui auctoritatiuè approbat ordinatum, puta subscribendo, sigillando, vel alio simili modo, etiam si is talis sit, qui suffragium in deliberatione negauerit; non enim minùs dicitur statutum fieri, dum ita approbatur, ac dum decernitur. Posset tamen à Censura excusari sic subscribens, si animo non consenserit in statutum; quoties eius subscriptio non ita est simpliciter necessaria, quin sine illa adhuc statutum possit vim habere. Secus est, si hæc subscriptio sit necessaria, tenetur enim, tunc sub Censura non subscribere; quia in primo casu, licèt statutum non adscribatur ipsi, adscribitur tamen in secundo, iuxtà alibi in similibus dicta.

88 Is verò dicitur ordinare (etsi apud aliquos facere, & ordinare confundantur) primò qui mandat, statutum fieri. Secundò qui illud auctoritatiuè ordinat, seu disponit, idest statutum iam deliberatum extendit quoad modum, & circumstantias, & non solùm qui scribit, sed etiam, qui proponit, dictat &c. Hanc enim vim habet verbum ordinare, vt significet non solùm commissionem, seu mandatum dare, sed etiam disponere, digerere, & extendere, Nec in prædictis quoad rem inter Interpretes est controuersia; licèt enim *Bonacina de Censuris in particulari disp. 1. quæst. 16. punct. 1. num.* 5. non approbet sub voce *Ordinare* comprehendi Mandantes, quia imperfectus, & inusitatus loquendi modus est dicere, ordinare statuta, pro ordinare fieri statuta, præsertim cum disertè Summus Pontifex explicet Mandantes hoc nomine, quando vult innodare, nec regulariter Mandantes innodentur, nisi expresè recenseantur, cum sint accessorii, de quibus hoc Canone non est sermo, vnde etiam *pu. 3. nu. 6.* explicitè quærens, an Mandantes statutum fieri contra libertatem Ecclesiæ, dicat primò, responderi posse negatiuè, si sermo sit de nudo Mandato, licèt, inquam, hæc habeat Bonacina, fatetur tamen secundo loco probabile esse, quòd innodentur Mandantes; vel ex eo quòd sint ordinatores, vel ex eo quòd faciant, licèt per aliū. Et quidem Mandantes comprehēdi necessarium erat, quia cum loquamur de Principibus, qui auctoritatem habent condendi, siue per se, siue medius Ministris, (qui enim alii mandant de statuto nisi personæ huiusmodi?) non sunt hi culpabiles nudo, ac simplici mandato; de quo militat ratio Bonacinę, scilicet quòd accessorium sit, & quòd non damnatur nisi expressum, sed sunt culpabiles mādato auctoritatiuo, quod facti vim habet, dum enim Princeps Magistratibus suis mandat, quòd statutum contra libertatem Ecclesiasticam edant, ipse est, qui condit, & statuit, licèt in editione vtatur tanquam ordinatoribus, seu executoribus, Magistratibus, vnde statutum potius habet esse per eius imperium, seu mandatum, quàm per horum dispositionem,

89 Is tandem dicitur publicare, primò qui ipsum statutum, quo publicetur, condit, non enim impropriè, post promulgationem, dicitur publicasse legem is, qui legem ad publicam obseruantiam edidit, etiam si ministerialiter, & executiuè ipse non fecerit actus promulgationis, Secundò ipse idem, qui condit, si condendo, solemniter, & publicè exprimat, seu intimet. Tertiò, qui legem ab antecessoribus, vel alijs conditam, sed non promulgatam, foras depromeret ob seruandam. Quartò Princlpes, qui legem à suis Magistratibus vel Officialibus conditam similiter exponeret obseruationi; vel è contra Magistratus auctoritatiuè exponentes obseruationi legem à Principe conditam. Quintò qui auctoritatiuè scribit, vel scriptam subscribit, aut authenticat ad effectum promulgationis, vel vt fiat publica in acta transfert, seu registrat.

Dixi semper, *auctoritatiuè*; quia mihi valdè probabile est, inferiores, & simplices pręcones, affixores legis in publico loco, intimatores, & alios similes promulgatores non innodari; quia sunt meri executores, & licèt quatenus agunt, vt Ministri auctoritatis publicæ, aliquo modo dicantur agere auctoritatiuè, tamen sufficit eis non adscribi vim legis, quæ aliunde ex voluntate, & publicatione maiorum robur habet, pro quo vide quæ diximus *nu.* 5. *Duardus lib. 2. Comment. Bullæ Cœnæ ad Canonem XV. quæst.* 22. *vers. Ad contraria*, et in idem inclinat *Bonacina vbi suprà punct. 1. num. 8. Vers.* Non existimo.

In contrarium citatur *Alterius Tom. 1. De Censuris lib. 5. disp.* 16 *cap. 5. col. 5. vers. Respondeo, & primum*; qui asserens, quod et verissimum est, excusari hos, si ignorent statutum, quod promulgant esse contra libertatem Ecclesiasticā, videtur, opinari, secùs esse, si sciant. Sed re vera id expresè non asserit, licèt dubitet ratione particulę *quomodolibet*, quæ videtur referenda non solùm ad verbum fuerint, sed etiam ad duo sequentia; vt sit sensus, quomodolibet publicauerint. Nam & nos alibi diximus verbum in principio legis positum ad totam legem esse referendum, cum non sit expressum toties ad vitandam tædiosam repetitionem, vnde huic sententiæ adhæret *Pillsucius Tom. 2. qq. Moral. Tract. 16. num.* 167. et inclinat etiam *Suarez de Censuris Disp. 21. sec. 2. num.* 79. ratione particulæ quomodolibet, postquàm in vtramque partem breuiter disputauerit; vnde malè citatur à quibusdam pro opposita sententia.

Sed responderi potest particulam quomodolibet (quicquid sit quantum ad coniunctionem) non excedere limites auctoritatis, et sensum esse. Innodari qui quomodolibet auctoritatiuè faciunt, ordinant, vel publicant. Hi autem, de quibus loquimur, sunt meri executores. Dices legem

ex horum promulgatione accipere vim; quatenus tum demùm obligat, quando est promulgata. Respondeo etsi quantùm ad tempus obligandi, lex dependeat à promulgatione, non tamen pendere quoad vim ipsam obligandi; cùm dependeat quoad hoc à conditione, ordinatione, & voluntate Superiorum.

Dices secundùm, ergò etiam Officiales, Iudices, & Magistratus, dum mandato Principis faciunt, vel ordinant, seu disponunt statutum, non innodabuntur, quia tunc statutum vim habet à voluntate, mandato, seu ordinatione Principis, & ij sunt tantùm executores voluntatis illius. Respondetur negando paritatem; hi namque verè agunt auctoritatiuè, quamuis auctoritate delegata, cùm ad id instituti sint, vt auctoritatiuè regant, iudicent, leges ferant, &c. Vnde horum nomine prodeunt leges; & aliquod ab ipsis robur accipiunt, licet à Principe imperatæ, vel confirmatæ sint; Denique his verè procedit, quòd vnum quid hoc casu cum Principe corpus constituant, ac proinde quòd non sint meri executores, verùm auctoritatiuè Ordinatores ad minùs, & publicatores.

Benè verum est cæteras personas, non constituentes Magistratum, Tribunal, Collegium, &c. nec habentes aliquam iurisdictionem, aut saltem in eo, quo cooperantur leges, non vtentes illa, seu non ordinantes legem vi ipsius iurisdictionis, immunes dici posse ab hac Censura, quando ad iussum Principis, legis editionem volentis, omnemque eius dispositionem, ac circumstantiam significantis, simpliciter extenderent, scriberent, & publicarent. Siquidem verificatur, quòd ab his lex non ducat originem, nec sumat aliquam vim, & quòd non agunt auctoritatiuè; sed executiuè tantùm; cùm non solùm non condant legem, sed nec dispositionem, aut circumstantias ipsius. Imò etiam de ijs idem concedi poterit, qui ordinant, seu disponunt, extenduntuè, sed sine auctoritate, & tanquàm priuatæ personæ, ex allata ratione; quia scilicet deficit auctoritas, & interuenit nuda executio.

Cæterùm illis, qui ordinant, seu disponunt auctoritatiuè statutum à Principe quoad substantiam, iussum, non arbitror suffragari, quòd in dispositione eurent minùs, quòd fieri possit, præiudicium inferri libertati Ecclesiasticæ; Quia adhuc ordinant, in eo, quòd præiudicat.

90 Publicatores igitur inferiores, & executiuè, poterunt censeri immunes à Censura, Quòd adhuc apparebit probabilius; si in medium adducamus communem aliam sententiam, nimirùm quòd simplices scriptores legis, etiam dum primò conditur, seu ordinatur, et multò magis alij transcriptores, Amanuenses, seu Copistæ declinant Censuram; quippe quòd his non adscribatur statuti conditio, aut ordinatio, nec ex sola scriptione adsit, vel arguatur intentio præiudicandi Ecclesiasticæ libertati, & in qua consistit malitia; contra quam it Canon præsens; Insuper autem Scriptores in *cap. Nouerit de sent. excomm.* expressos Pontifex hic prætermisit. Ita *Bonacina punct.* 3. *num.* 7. *Duardus q.* 2. inquiens hanc sententiam esse à iure veriorem. *Filliucius num.* 267. *Suarez dicto num.* 79. *Alterius Cap.* 3 *col.* 7. *Reginaldus Prax. for. Pœnit. Tom.* 1. *lib.* 9. *num.* 363. Et licèt aliqui ex his, vt *Alterius, Suarez, Reginaldus, & Filliucius nu.* 268. apertè velint innodari eos, qui scribunt, dum primò fertur lex; quibus addunt aliqui eos, qui notant in actibus publicis; tamen non sunt intelligendi de simplicibus Scriptoribus, de quibus nos loquuti sumus; sed de Cancellarijs, & Notarijs Curiarum; auctoritatiuè, & ex officio ordinantibus, seu disponentibus, media scriptione, eademque media concurrentibus auctoritatiuè ad publicationē iuxta dicta *numm.* superioribus. Ij enim sunt innodandi, quorum scriptione lex accipit robur, vel fidem, non autem ij, quorum scriptione lex nihil acquirit; quæ Regula diligenter aduertenda est. Citatur passim *Caietanus in Summa ver. Excommunicatio. Capit.* 31. *notab.* 3. quòd dixerit absolutè Scriptores innodari; Sed loquitur ad *cap. Nouerit, de sentent. excomm.* vbi Scriptores expressi sunt; Qui autē Scriptores sub eo *cap.* sint comprehensi, dicemus in scholijs.

91 Prædictæ actiones sic explicatæ inducunt Censuram, non solùm dum simul omnes interueniunt, et confunduntur, verùm etiam, dum quælibet per se interuenit; vt si quis ordinaret disponendo, absque eo, quòd faceret, vel publicaret; aut si quis publicaret tantùm absque eo quòd fecisset, vel ordinasset. Siquidem nil est, quod suadeat has actiones sumendas esse copulatiuè; cùm regulariter in tota hac Bulla disiunctiuè sumantur; Nec obstat particula *&*, dum dicitur ordinauerint, & publicauerint, quæ vim habet coniungendi *arg. L. Siquis ita ff. de verborum obligat. L. Si heredi ff. de Cognit. Inst. L. Si ita quis. ff. de Hæred. Instit.* Respondetur enim particulam *&* aliquoties disiungere, et æquiualere particulæ *vel*, quando subiecta materia, illam significationem admitti petit, vt per multos relatos ab *Augustino Barbosa de dictionibus diction.* 93. *num.* 18. id autem hic materia petit; cùm quia sic actiones accipiuntur in Bulla; tùm quia aliàs nimis contraheretur hæc Censura contra verosimilem Pontificis intentionem, cum vix aliquis omnia prædicta per se exequatur, sed vel vnum, vel alterum. Ita *Filliucius num.* 268. *Duardus quæst.* 1. *in fine. Bonacina punct.* 1. *num.* 11. *Alterius col.* 4. *&* 5 inquiens id esse certum. Nec oppositum sentiunt *Vgolinus §.* 4. *& Duardus qu.* 21. vt putat *Bonacina*, quia non asserunt alterutram ex his actionibus insufficientem esse ad inducendam Censuram, ac proinde omnes simul requiri; sed tantùm quòd ad incurrendum necesse est, quòd secuta fuerit publicatio, quod tàm potest esse ab eadem persona, quæ condidit, vel ordinauit, quàm à diuersa; & hoc coniiciunt ex illa copulatiua *&*, quæ est inter facere, ordinare, et publicare.

92 Quæ quidē sententia verissima est; non enim lex vim habet legis ante promulgationem *L.* 1. *§. Hæc autem verba ff. Quod quisque iuris cap. In istis* 4. *d.* 4. *d. S. Thomas, & Theologi* 1, 2. *quæst.* 90. *Decius in cap.* 1. *De Postul. Prælatorum*, et communissimè agentes de Legibus. Quod argumentum præponderat alteri, quòd quis posset

ret assumere ad probandum contrarium; videlicet quòd in præsenti sufficit, verificari, quòd quomodolibet quis fecerit, vel ordinauerit, id autem verificatur ante promulgationem. Ruit enim, quia secundùm moralem existimationem, & vsitatam acceptionem, lex non censetur lata, nisi promulgata, cum promulgatio dicatur de essentia legis, & sine promulgatione lex sit essentialiter imperfecta, quæ autem ita est, est, ac si non sit. Ita præter *Vgolinum*. & *Duardum* tenent. *loc. cit. Pellinecius*, *Alterius ea col. 5. &* *Bonacina num. 3.*

93 Ex quibus à fortiori habemus non innodari eum, qui statutum condere aggressus est, & posteà destitit non perficiens, quicquid desistentiæ fuerit in caussa. Pro qua re militat etiam quòd in poenalibus actiones sumuntur, vt consummatæ, vt sæpissimè diximus, & probauimus parte altera horum Commentariorum. Item militat, quòd Canon vtitur verbo *fecerint*, nec dicitur quis fecisse, qui non perfecerit. *L. Ait Prætor. ff. de Negotior gestor* Ita *Vgolinus*, *Bonacina*, *et Alterius locis citatis*. *Reginaldus vbi suprà num. 361. Graffius lib. 4. decis. aurear. cap. 18. num. 136.* citans *Caietanum*. *& Pelinus in cap. Nouerit. num. 4. Vers. item adde*, *& alij de sent. excomm.*

94 Non est tamen necesse quòd quis vtatur, ante vsum enim excommunicationi locus est; quia vsus tanquam actio penitus distincta, exprimitur media particula *vel*, quæ est alternatiua. *Bonacina locis cit. num.* 4.

95 Sed quæres, cum dictum sit facientem, & ordinantem tùm demùm contrahere Censuram, quando sequitur publicatio, an incidat, qui statutum fecit, sed posteà aliqua de caussa destitit promulgare, dum aliquis ipso inscio promulget, puta Iudex, vel officialis? Respondeo vel statutum promulgatur nomine ipsius, vel non. Item vel destiterat à promulgatione, quia erat contrarium libertati Ecclesiasticæ, nec deinceps accessit animus promulgandi, vel destitit alia de caussa. Si igitur statutum promulgetur nomine ipsius, incidit, quando ipse non destiterit à promulgatione ne læderet libertatem Ecclesiasticam. Vt enim præsumitur ipse promulgaturus, quando caussa, ob quam non promulgauerat, cessasset, ita promulgantibus, nulla est ratio, ex qua excusetur. Quòd si destiterat promulgare, ne libertatem Ecclesiasticam læderet, necesse est ad incurrendum, quòd ratam habeat promulgationem suo nomine factam; tunc enim idem est ac si ipse promulgasset & locum habet regula Ratihabitionem retrotrahi, & mandato non est dubium comparari *De Reg. Iur. lib. 6*, Non enim obstat quod sæpius diximus regulam illam vix habere locum in delictis, nec attendendam esse in pœnalibus, vbi ratum habentes non comprehenduntur, nisi fuerint expressi, quod hic non fit. Nam, eo admisso, adhuc dicere possumus, hunc non incidere ex publicatione, quam solam habet ratã, sed ex conditione, quæ Censuram inducit, secuta voluntaria promulgatione. Defectu autem ratihabitionis non innodabitur iste, quia sicuti ex ratihabitione arguitur, quòd publicatio fuerit voluntaria, ita ex eius defectu censetur vigere adhuc voluntatem non promulgandi. Tenetur tamen sub periculo excommunicationis, dum nouerit promulgationem factam esse, eam retractare, & curare, ne statutũ obseruationi mandetur; quia cũ ad ipsum spectet id ex officio, militat regula quòd non impedienti adscribatur actio *c. Qui potest 23. q. 3. cap. Quanta de sent. excomm.* & tunc culpa conditionis requiritur, & completur Vnde similiter non incidet, si non promulgetur nomine ipsius, dummodo cognita promulgatione ratam non habeat, & retractet.

96 Quoad numerum autem plurium excommunicationum ob plures actiones damnatas, recognoscenda sunt quæ alibi diximus. Nam sicut quælibet actio per se potest inducere propriam Censuram, & de facto inducit, quando non coniungitur, nec moraliter continuatur cum alia, ita vt censeatur vna actio, seu plures vnitæ sub eodem impetu, & malitia ita etiam quando sub vno impetu non nisi vnicam Censuram inducunt. Sic condens statutum, & in ipsa conditione solemniter publicans vnico irretitur vinculo, quia eadem est tunc publicatio, & conditio. Et similiter vnicè irretitur, qui intendens facere statutum contra libertatem, illud eodem tempore mandat ordinandum, seu disponendum, & publicandum per suos Consiliarios, & Officiales. E contra verò condens primò statutum, & non promulgans, deinde autem tempore diuerso promulgans, duplici nexu obstringitur, nimirùm ex culpa conditionis, & ex culpa promulgationis, Nec obstat statutum antè promulgationem dici essentialiter imperfectum, cũ promulgatio sit de essentia illius, atquè ideò ex sola conditione quem non innodari. Respondetur enim dici imperfectum, quoad effectum, seu quoad vsum, & obseruationem, non autem quantum ad substantiam, circa quam est culpabilis qui condit, cum statutum dicatur conditum etiam antequam promulgetur. Deniquè dicendum est de ordinantibus.

97 De actionibus accessorijs nullus est in Canone sermo, ideò seclusis mandantibus auctoritatiuè, de quibus suprà dictũ est cæteri auxiliatores, aut consilium dantes tàm ipsis criminosis, quàm crimini, dummodò non sint propriè, & auctoritatiuè factores, ordinatores, aut promulgatores non innondantur. *Duardus q. 22. num. 1. Vers.* Confirmatur. *Bonacina punct. 3. num. 1. & alij. contra Graffium num. 127.* circa medium, asserentem fautores statutariorum innodari, licèt non explicet, an ex hoc Canone Bullæ vel ex iure communi, & *Toletum lib. 1. Instruct. Sacerd.* Cap 29. *Vers. Aduerte etiam*, opinantem innodari ex Bulla, ex eo quòd in *Canone XVI, & XVIII*, accessorij recensentur quos putat etiam hunc Canonem respicere, quia à XVI. vsquè ad XIX. omnes istæ censuræ sub vno contextu leguntur, quasi integrantes vnicũ Canonem totalem. Quod cum ita sit, receptum est aliunde, accessorios expressos in aliqua parte legis ad omnes principales antecedentes referri. Sed occurrendum, re vera Canones esse diuersos, & de rebus diuersis disponere, quamuis ex reductione ad vnicam materiam Iurisdictionis Ecclesiasticæ videantur emanasse per modũ vnius,

Iudi-

Iudicium autem in præsenti, quòd accessorij nõ excommunicarentur, ex eo desumimus, quòd sub hoc eodem quinque Canonum contextu non semel in fine XVIII. exprimuntur, sed etiam in XIV. & XVI. quasi ibi expresserit Summus Pontifex vbi voluit innodatos, non verò alibi.

Vel factis, & ordinatis vsi fuerint.

E L E N C H V S.

98 *VTens absque eo quòd in editione fuerit culpabilis, innodatur.*

99 *De vtente ante promulgationem.*

100 *An quoad personas priuatas hæc clausula locum habeat.*

101 *De ijs, qui solo facto, non innixi statuto violant libertatem Ecclesiasticam.*

102 *An innodentur Principes, & aliæ personæ publicæ permittentes, aut non impedientes vsum, vel alio modo obseruationem promouentes.*

103 *Dicitur vti, qui facit obseruare.*

104 *Qui obseruat.*

105 *Qui in illicitis tutatur se statuto permittente.*

106 *Qui statutum assumit ad defendendum factum, vel faciendum.*

107 *De facientibus transcribere, seu publicare Acta secundum statum.*

108 *Vtens statutum quòd ignorat esse contra libertatem Ecclesiasticam, non irretitur.*

98 QVarta actio est vti statutis derogantibus Ecclesiasticæ libertati, adeò ab alijs tribus explicatis absoluta, & distincta, vt quis incidat, si vtatur factis, & ordinatis ab alio, seu in quorum factione, & ordinatione non est culpabilis. Exprimitur enim hæc actio per particulam *vel*; quæ est disiunctiua; & alternatiua.

99 Sed statim se ingerit dubitatio, an, cum hic non exprimatur publicatio, vtens statutis factis, ordinatisue, nondum tamen publicatis, innodetur. Ex hac enim parte videtur, publicationem non esse necessariam; ex alia verò, dictum est, statutum ante promulgationem esse imperfectum. Respondetur affirmatiuè; nam licèt publicatio necessaria sit, vt dicatur completa malitia conditionis, non tamen est necessaria, vt compleatur malitia consistens in vsu. Imò arbitror sileri data operâ clausulam, *& publicatis vsi fuerint* ad obuiandum fraudibus eorum, qui statuta contra libertatem Ecclesiasticam condita, non publicatione, sed vsu, introducere vellent; quo casu vsus locum habet, vicemque promulgationis, cum illius etiam habeat effectum.

100 Nec est dubium, actionem hanc principaliter respicere eosdem Principes, ac ministros auctoritate pollentes, quos respiciebant actiones antecedentes. Tamen cum vsus longè diuersæ rationis sit, vtpotè qui ad priuatos etiam pertinet; ideo, non obstante quòd hæc actio sit ad illas consequens & videatur simili modo accipienda, dicimus sub hac comprehendi etiam priuatos, qui statuto innixi aliquid faciunt in præiudicium Ecclesiasticæ libertatis; siquidem verificatur, quòd vtuntur statutis, & militat hic quod lege non distinguente, nec nos distinguere debemus. Ita *Alterius Tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 16. c. 8. col. 8. Vers. Vel factis, & ordinatis. Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. quæst. 16. punct. 3. num. 8. et apud eum Sayrus, et Duardus.* Et licèt *Bonacina* dicat probabile etiam esse oppositum; quia totus Canon videtur esse contra pollentes auctoritate, & quia in *cap. Nouerit De sent. excomm.* vndè iste Canon desumptus est, soli auctoritatiuè agentes exprimuntur, vt insinuat ea clausula; Qui de cætero dicta statuta seruari fecerint, hanc tamen probabilitatem non satis coniicit. Tum quia vsus legis, qui obseruantia dicitur, vt infrà, magis priuatorum est. Tum quia diuersitas tenoris, quo hæc actio in Canone Bullæ expressa est à tenore *cap. Nouerit*, innuit diuersam fuisse Auctoris Bullæ intentionem; cum, variatis verbis, & dispositionem variari, regulare sit.

101 Secus tamen est iudicandum de eo, qui licèt adsit statutum, solo tamen facto, non innixus statuto, aliquid contrà libertatem Ecclesiasticam faceret, quia iste non dicitur vti statuto. *Bonacina de Censuris in particulari disp. 1. qu. 16. punct. 3. cit. num. 16. sub vers. Ex dictis sequitur primò.*

Aliunde quippè certum est, nec ipsos Principes ex facto contra libertatem Ecclesiasticam sine statuto innodari; nam etiam si in eo facto exerceatur auctoritas, habet tamen locum potius priuatæ violentiæ. Ita statuunt *Socinus*, & alij per eum in *cap. Nouerit de sent. excomm. Vgolinus ad Bullam Cœnæ part. 2. cap. 15. §. 4. Bonacina loco cit. Alterius vbi suprà col. 5. Vers. Fecerint, & ordinauerint. Duardus Commentar. Bull. Cœn. lib. 2. ad Can. XV. qu. 28. num. 15.* Imò etiam si adesset statutum, nec tamen ageret tanquàm ei innixus, in foro interno non innodaretur; licèt in foro exteriori possit præsumi egisse vi statuti; nisi aliunde constaret statutum abolitum, seu reuocatum esse; vel in facto ita se gereret, vt non auctoritatiuè, & de iure, sed de nudo facto se agere ostenderet.

Similiter innixus statuto facto, seu vigenti in alio loco, ex eoque agens contra libertatem Ecclesiasticã, non innodatur, tam si sit persona priuata, quàm si publica; quia adhuc verificatur, quòd procedatur de facto, cum statutum eo in loco nullã vim habeat. Nec obstat, quoad personã publicã, quod innitendo statuto alieno videatur illud probare, eique suam auctoritatẽ impertiri, ac per consequens agere de iure. Namq; vt diximus *num.* 78. nõ comprehenditur sub hac prohibitione decretum in facti contingentia editum, etiam auctoritatiuè, nisi seruetur forma aliqua, & solemnitas; quam hoc casu suppono non seruari. Si enim seruetur iam statutum euadit proprium, saltem in ratione decreti. Idemquè est cum proportione de eo, qui inniteretur statuto veteri, & abolito; quoad personam enim priuatam statutum nullã vim habet; quoad publicam autem inspiciendum est, an eo facto velit inducere statutum; tunc enim innodaretur; vt constat.

102 Sed dubitatur, an Principes, cæteræ-

que personæ publicæ, de quibus suprà permittentes, seu prohibentes vsum statuti, dicantur vti, ita vt innodentur. Et videtur certum innodari, ex *cap. Nouerit, de sent. excomm.* vbi habetur. Nec non Potestates, Consules, et Rectores, et Consiliarios locorum, vbi de cętero huiusmodi statuta, & consuetudines edita, & seruata fuerint. De quo tamen in *Scholiis num. 3.*

Vnde, quoad Bullam, quia nihil tale exprimitur videtur communis sententia, quòd negatiuè se habentes in vsu statutorū, idest nihil cooperantes, sed tantùm non impedientes, nec prohibentes, cum sciant seruari, non innodentur. Vsus enim dicit positiuam actionem, nec ex sola vsus non impeditione quis propriè dicitur vti, cum talis non impediens alia clausula exprimi soleat, vt fit in dicto *cap. Nouerit, de sentent. excomm.* Ita *Duardus qu. 13. sub num. 3. Bonacina punct. 3. num. 10* et alii fere communiter, nec *Nauarrus*, qui pro alia sententia citatur in *Manual. Cap. 27. num. 219.* est in ea, cum loquatur tantum ad *Cap. Nouerit. de sent. excomm.* Eos autem, qui positiuè ad statuti obseruantiam concurrunt, præcipiendo, manutenendo, defendendo, qui obseruant, & coercendo inobseruātes, innodari supponunt, quia hoc est vti, vt ex infrà dicēdis erit liquidū. Nec obstat alio modo hos exprimi, quando Pontifex vult innodare, vt in eo *cap. Nouerit.* illis verbis, Qui de cætero huiusmodi statuta seruari fecerint. Sufficit namque exprimi æquiualenter, quod fit per præsentem Clausulam.

Quæ sententia quoad posteriorem partem omninò amplectenda est, sed vt à nobis diuersi nō simus, amplecti non possumus, quoad priorem, cum sæpiùs, præsertim volumine altero *Cap. 1. num. 162. & Cap. VII. num. 53.* probauerimus ex mente etiam eorum, qui nunc aduersantur, omissionem ijs, qui tenentur ex officio impedire, & prohibere, adscribi pro crimine, nobisque inclinant consentire in præsenti. *Suarez de Censuris disp. 21. sect. 2. nu. 88. & Reginaldus lib. 9. Prax. fori poenit. cap. 23. in fine.*

103 Dicitur ergo vti statuto, primò qui illud facit obseruari, *Princeps* enim, exempli gratia, qui statuit à Clericis exigendas esse collectas, tunc vtitur statuto, quando exigit, vel facit exigere. Atque ita cuncti ferè obseruantiam cum vsu confundunt, & licèt *Reginaldus loc. cit. num. 361. vers. Circa alia verba.* aliud dicat esse seruare, aliud vti, explicans, seruare esse implere id, quod in statuto præcipitur. Exempli gratia: Statutum est, ne quis vendat aliquid Clericis, tunc non vendens, dicitur seruare statutum. Vti verò esse assumere vim statuti ad aliquem sui vsum, et commodum; vt stante statuto, quòd donatio facta Clerico sit inualida, is vtitur, qui statuto nisus conatur reuocare donationem, licèt, inquam, hæc singulariter habeat *Reginaldus*, in re tamen discrepare non potest. Nam quando statutum est negatiuum, etsi non incidat, qui non à statuto detentus sed aliunde, non facit actum contrarium, incidit tamen, si actum non faciat, eo quia statuto prohibitum est, exempli gratia, est statutum, ne quis panem Clerico vēdat; aliquis venditor, quia Clericus non accedit emptorus, ei non vendit, hic non transgreditur statutum, & non incidit; sed valdè impropriè dicitur seruasse statutum, cum illud non obliget, nisi aduenienté occasione, quòd Clericus velit emere. At qui recusat vendere Clerico, eo quia statuto prohibitum est, dicitur seruare statutum, nec aliqua est ratio, cur non incidat. Si ergo incidit, vtiquè tanquàm vtens, non enim ex alio capite; ergo in præsenti idem est seruare statutum, ac eo vti; In statuto autem positiuo omninò coniuncta est obseruantia cum vsu. Stante enim statuto, exempli gratia, quòd Clerici teneantur soluere gabellas; exactores dum à Clericis exigunt, obseruant statutum, & simul statuto vtuntur, quatenus id audent ex statuto. Potiùs è contrario videtur verificari, non semper vsum statuti esse cum obseruantia illius cōiunctum, qui enim, exempli gratia, donauit Clerico, & postea adueniente statuto concedente posse reuocari donationem Clerico factam, reuocans donationem vtitur statuto, & non dicitur obseruare, quia statutum non præcepit obseruātiam reuocandi donationes, sed tantùm permittit volenti reuocare. Sic etiam qui statutum condunt, dum aliquid iuxtà illud faciunt, vti dicūtur, non obseruare, quia id in rigore spectat ad subditos; quia Principes, vt reuocare possunt, ita etiam non tenentur obseruare.

104 Quamobrem, secundò dicitur vti ille, qui obseruat, idquè quomodocumquè, tàm in iudicio, quàm extra, vt ait *Vgolinus ubi suprà §. 5.* In iudicio autem dicitur vti Iudex, qui secundùm statuta in eo, quod Ecclesiasticæ libertati præiudicant, iudicat; Notarij, qui secundùm eadem scripturas, aut instrumentā faciunt, Aduocati, qui consilia iuxta eadem condunt; *Suarez num. 80. Bonacina punct. 1. num. 10. vers. Secundò non solùm. Duardus quæst. 13. sub nu. 6. Vers. Iudices autem. Sayrus lib. 3. Thesaur. cas. consc. cap. 19. num. 10. Pilliuccius quæst. moral. tract. 16. num. 268. in fine*, quoad Iudices, & Potestates. Prædictis autem addendi sunt Executores, alijquè omnes Ministri, & ipsi etiā rei, ac litigantes, si secundùm illa postulent iudicari. An autem metus pœnæ instituto impositæ contra inobseruantes possit ab excommunicatione eripere seruantes, resolutio constat ex alibi sæpiùs dictis, nimirùm excusare, si metus est grauis.

105 Tertiò dicitur vti, qui statuto aliquid illicitum contra Clericos permittenti nisus, facit quod permittit, tàm ad sui, quàm alterius commodum, aut vtilitatem. Hic enim non dicitur obseruare, quia, vt dicebamus obseruantia præcepti est; non autem permissionis, benè tamen dicitur vti; quia ad faciendum id, quod aliunde fieri nequit, statutum assumit, Vnde Iudices, quibus liberum est tàm contra libertatem, quàm pro illa iudicare; incidunt, si contra illam iudicent, quia ita permittat statutum.

106 Quartò dicitur vti, qui præsumptam horum statutorum iustitiam assumit ad ostendendum se aliquid ritè agere posse, etiamsi deinde non agat, vel ad se defendendum post factū *Sayrus eo num. 10*, idquè non solùm in iudicio, verùm etiam extrà. Lex enim non solùm tendit

ad

ad obseruationem, verùm etiam ad protectionẽ eorum, qui ei nituntur, ac proinde eius vsus in vtroque consistit. Vnde non solùm incidunt, qui defendunt, quod fecerunt ex permissione statuti, sed etiam qui in facto nescientes statutum, illud deinde assumunt ad factum defendendum. Et priores quidem dupliciter, cum alius sit vsus in facto, alius in defensione facti, sicut etiam dupliciter innodari potest, qui ante factum assumit statutum ad probandum se posse facere, & deinde facit; dummodò actiones sint disparatæ iuxtà dicta *num.96.* Secùs si sint simul, seu per modum vnius.

107 Grauis controuersia est de illis, qui acta, & iudicata secundùm statuta prædicta faciunt registrare in publicos libros, & memorias; & de ijs etiam, qui ex publico officio registrant. Et breuiter respondeo, mihi probabile esse incidere, quia in hac actione vsus statuti interuenit, & quidem vtilis ipsi facienti registrare, valdeq; Ecclesiæ præiudicialis, quia ex cõsignatione publicis memorijs valdè approbantur statuta, deseruitquè id ad ostendendum, quod aliis viribus eodem statuto vti fas erit, *Filliucius cit. num. 368.* Qui tamen oppositum tueri vellet, obdicere posset, talem registrationem non esse vsum statuti, sed tantùm testimonium vsus.

108 Et postremò aduertendum, quia ignorantia excusat, vt infrà, etiam in condendis statutis, excusari hic eum, qui statuto vteretur aduersus Ecclesiasticam libertatem, antequàm sciret verè ipsi aduersari.

Vnde libertas Ecclesiastica tollitur, seu in aliquo læditur, vel deprimitur, aut alio quouis modo restringitur.

E L E N C H V S.

109 *Quid sit libertas Ecclesiastica remissiue.*

110 *Includit etiam ea, quæ communis hominum libertas, & societas permittit.*

111 *Regula generalis, ex quibus dignoscitur, an statutum præiudicet Ecclesiasticæ libertati.*

112 *An incidat laicus edens statutum, cui aliunde tenentur Clerici, intendens etiam eos comprehendere.*

113 *An qui statuit in fauorem Clericorum, sed circa materiam ad Ecclesiasticos pertinentẽ, irretiatur.*

114 *An statuens contra immunitatem sacrorũ locorum, dicatur statuere contra libertatẽ Ecclesiasticam.*

115 *De statuente cum licentia eorum, ad quos spectat.*

109 Libertas Ecclesiastica, quæ eadem est, cum immunitate, & exemptione, in quibus consistat, explicauimus in Proœmialibus Voluminis post initium, ex quibus dicimus in præsenti nihil esse aliud, quàm ius quoddam inhærens Ecclesijs, Ecclesiasticisquè personis vtẽdi fauoribus, & priuilegijs, vel conuenientibus generaliter omnibus iure naturali, ac diuino, vel communi, aut ipsis specialiter erogatis naturali), diuina, seu humana concessione, ratione dignitatis Ecclesiasticæ.

110 In qua circumscriptione Ecclesiasticæ libertatis diximus *generaliter omnibus, &c.* quia in controuersia capitali in hac materia, an scilicèt libertas Ecclesiastica includat etiam ea, quæ libertas communis hominum, & humana societas, vel eius naturale, & commune permittit, aut iubet, partem sequimur affirmatiuam, vtpotè cõmuniorem, & probabiliorem, quæ habetur ex *cap. Eos, qui de Immunitate Eccles. lib. 6.* vbi dicitur, præsumi in derogationem Ecclesiasticæ libertatis editum statutum prohibens, ne vendentes, molentes, aliaquè obsequia generaliter cæteris præstantes, quicquam ex his præstent Clericis. Nec obstat vox præsumi, quasi re vera id non sit contra libertatem Ecclesiasticam, sed tãtùm iuxtà præsumptionem legis. Nam explicat *Gloss. ibi in ver. libertatis*, ideò dici præsumi, quia sic statuentes non videbantur, quoad verba infringere libertatem, cum tamen quoad mentẽ fraudulenter infringerent, quam explicationem amplectitur *Suarez de Censuris disput. 21 sect. 2. num. 93.* & præsumptio legis, vt plurimùm in veritate rei fundatur, & dum licet argumentari ex derogatione communis libertatis ad derogationem libertatis Ecclesiasticæ signum est, sub hac illam contineri, tanquàm speciem sub genere. Tùm ex eo hæc sententia probatur, quòd si leges tàm Imperiales, quàm Canonicæ editæ pro libertate Ecclesiastica, & contra lædentes illam, pœnæquè additæ non carperent eos etiam, qui communes fauores Clericis interdicunt, vtiquè non esset prouisum Ecclesiasticorum tranquillitati; & securitati, quippè qui paterent vexationibus quoad hanc partem. Quod tamen videtur esse contra mentem Pontificum. Dicitur ergò statutum derogare libertati Ecclesiasticæ, saltem ratione personarum, quod aduersus Clericos latum derogat communi eorum libertati. Ita Canonistæ communissimè, & præcipuè *Felinus in cap. Ecclesia Sancta Maria de Constitut. Suarez loco citato. Graffius lib. 4. decis. aurear. capit. 18. num. 130.* licèt sibi non constet num. 233. *Filliucius qq. moral. Tom. 1. Tract. 16. num. 270. vers. Tertiò ea, & 271. Alterius Tom. 1. de Censuris lib. 5. disp. 16. cap. 3 col. 12. Reginaldus To. 1. Praxi fori poenit. lib. 9. num. 358. Vers. Cui extensioni. Duardus Commentar. Bulla Coena lib. 2. ad Canonem XV. qu. 19.* in initio alios citans, & *Bonacina de Censuris in particul. disp. 1. quæst. 16. pu. 2. nu. 4. & 31.*

Negant autem statuta contra societatem vitæ humanæ, & communem libertatem dici contra libertatem Ecclesiasticam *Graffius* sibi contrarius *dict. num. 133.* & alibi. *Nauarrus in Manuali cap. 27. num. 119. & 130. Caietanus in Summa Ver. Excõmunicatio cap. 81. Vers. Quintò nota Vgolinus De Censuris Bulla Cœna p. 2. cap. 15. §. 3. col. 3.* Quorum vnicum est fundamentum, quòd libertas Ecclesiastica accipienda est formaliter, scilicet pro eo, quod addit ly Ecclesiastica super libertatem in communi, et omnibus alijs competentem. Occurrendum porrò est communem fauorem prout Ecclesiam, vel

Ecclesiasticos respicit factum, esse Ecclesiasticum quatenus læderetur grauiter Ecclesia, & Ecclesiastici, si talis fauor auferretur; cùm sit fundamentum aliorum Priuilegiorum, et sine quo essent frustra, nec Priuilegia formaliter Ecclesiastica, grauiusque, atque odiosius sit in ipsis lædi, quàm in alijs.

Igitur qui statuit contra Clericorum prædictũ ius vtendi fauoribus communibus ciuilis Societatis, et particularibus Ecclesiæ Priuilegijs, dicitur statuere contra libertatem Ecclesiasticam, et excommunicatione huius Canonis innodatur; tàm si hoc ius tollatur ex toto, quàm si in aliquo lædatur, deprimatur, vel quouis modo restringatur.

III Enumerant hæc aliqui, et examinant particularia statuta, quæ in vno, vel altero loco vigent, cum dubio, quòd Ecclesiasticam lædant libertatem. Ego verò data opera libenter prætermitto, tùm quia examinare omnia nimis longum esset; præsertim cum ea non solùm, quæ de facto alicubi edita, et seruata reperiuntur, examinanda essent, verùm etiam ea, quæ in dies possent condi, ea autem sola, quæ aliquibus placuit, examinare, valdè imperfectam redderet tractationem; tum quia lubrica res est, et periculi plena, siue statuta hæc damnes, siue probes, Igitur libuit potiùs aliquas generales Regulas ponere, ex quibus quis dignoscere poterit, quæ lædant Ecclesiasticam libertatem, quæ verò non. Et licèt ponendis hisce Regulis non omnes subscribant, profiteor tamen me saniorem, communiorem, et verosimiliorem sententiam prosecutum; Nec exempla adducam, vt opus esset ad Regularum declarationem, ne agam inuitus, quod sponte nolui, cum necesse esset reprobare statuta, quæ contra Regulam adducere non vi quis statuta prædicta examinata desiderat, consulat *Felinũ in cap. Ecclesia Sancta Maria de Constitutionibus, Carolum de Grassis de effectibus Clericatus Effect 2. et Martam de Iurisdictione, præcipuè part. 4* quæ ad id est tota. Ex Interpretibus Bullæ aliqua examinauit. *Alterius vbi suprà cap 5. et 6. Duardus quæst. 19. et Bonacina punct. 8.*

Prima Regula Statutum laicorum circa res sacras, vt circa Sacramenta, templa, vestes sacras, censuras, aliaque canonica impedimenta, cæremonias pias, et his similia, inducens aliquid, quod non est alio legitimo iure inductum, aut prohibens, quod non est alio legitimo iure prohibitum, est contra libertatem Ecclesiasticam Ratio est, quia circa hæc Ecclesiasticis data est congruenter facultas statuendi, vt non possit sine eorum præiudicio hoc ius ab alijs vsurpari. *c. Denique 96. d. c. sp. de fin. de Rebus Ecclesia nõ alien.*

Secunda Regula. Statutum laicorum tangens bonorum Ecclesiasticorum, vt beneficiorum decimarum &c, dignitatum etiam Ecclesiasticarum, & Officiorum administrationem, dispensationẽ, vsum, collationem, & similia, est contra libertatem Ecclesiasticam. Ratio eadem est, ac superioris Regulæ, nam in his Ecclesia habet liberũ ius sibi, suisquè, & non alijs a Deo collatum *cap. Proposuit de Concessione Præbendæ*, de quo latè dictum est *Cap. XIII.*

Tertia Regula. Statutum laicorum tollens, impediens, limitans, aut restringens aliquid ex ijs, quæ iure naturali, aut Diuino concessa sunt Ecclesiasticis ratione consecrationis, seu specialis dignitatis, est contra libertatem Ecclesiasticam. Ratio est, quia hæc primariò dicit libertas Ecclesiastica, & in his magis principaliter consistit. Concluditur autem sub his præcipuè exemptio à Vectigalibus, Tributis, alijsque oneribus, & ius liberum in Prælatis iudicandi Ecclesiasticos, & res Ecclesiasticas, eisvè annexas, & in inferioribus Clericis, non solùm ius declinandi sæculum forum, sed etiam obligationem standi iudicio Prælatorum. Quod etsi quoad ipsos possit esse aliquando odiosum, est tamen fauor Prælatorum, & Iurisdictionis Ecclesiasticæ.

Quarta Regula. Statutum laicorum tollens, impediens, limitans, aut restringens aliquid ex ijs, quæ in toto iure canonico, vel ex legitima consuetudine, fauore rerum, locorum, & personarum Ecclesiasticarum inducta sunt, est contra libertatem Ecclesiasticam. Ratio est manifesta, tùm quia omnia hæc dicunt Priuilegium Ecclesiasticum, tùm quia in contrarium statuens, negat facto iurisdictionem statuendi, quæ est in Pontifice, & Generalibus Concilijs, à quibus ius Canonicum emanat.

Quinta Regula. Statutum laicorum tollens, impediens, limitans, aut restringens aliquid ex ijs, quæ Priuilegio Imperatorum, vel Regum, aut Principum competunt Ecclesiasticis, est contra libertatem Ecclesiasticam. Nam licet antè acceptationem is, qui Priuilegium elargitus est reuocare possit, tamen postquam ratum habetur ab eo, in quem collatum est, transit in ius ipsius, et quidem inamissibile, quia Priuilegium concessum non subdito, et maiori, est irreuocabile, vt alibi diximus. *Felinus in cap. Ecclesia Sancta Maria num. 124. De Constitutione. Alterius cap. 6. in initio, Duardus qu. 27. nu. 15. et qu. 28 nu. 13. Pilliucius num. 276.*

Sexta Regula. Statutum laicorum tollens, impediens, limitans, aut restringens aliquid fauorabile pro Clericis, quod exteris omnibus competit iure communi, aut etiam particulari alicuius loci, seu municipali, est contra libertatem Ecclesiasticam. Ratio est, tùm ex dictis; quòd Ecclesiasticorum libertas non excludit libertatẽ alijs quouis modo competentem, tùm quia id, ex quo Clerici fiunt deterioris conditionis, ac laici, repugnat eorum libertati, vt latè Canonistæ in cit. *cap. Ecclesia Sancta Maria. De Constitut. et in cap. Nouerit de sent. excomm. Bartolus in l. 1. §, 2. num. 3. ff. Quorum rerum actio non detur, et in Authen. Cassa. C. de Sacrosanctis Ecclesijs. Vgolinus de Censuris Bullæ Cœnæ part. 2 cap. 5. §. 4.* inquiens illud statutum esse contra libertatem Ecclesiasticam, ex quo non solùm Ecclesiastici fiunt deterioris conditionis, ac laici, sed etiam si æquales; dùm necesse sit haberi rationem, respectumquè eorum dignitati, *Reginaldus to num. 358. Vers. Tenendum est tertiò Pilliucius num. 270. Vers. Quartò. Diana Resol. Moral. part. 1. Tract. 2. resol. 53 alios citans, & resol. 59.* et alij, quos citauimus num. anteced. Dices aliud esse auferre Priuilegia, aliud verò non concedere, ad hoc enim sicuti nullus tenetur,

mctur; ita nec culpabilis est, si non faciat. Si igitur Princeps aliquis faciens statutum fauorabile subditis, potest declarare eodem statuto, sub eo non comprehendi non subditos, cuiusmodi sunt Clerici, sequitur quod etiam possit id declarare, aut efficere alio statuto. Confirmatur, quia dictum est in Regulis antecedenti, Priuilegia à laicis Ecclesiæ concessa, reuocari posse ante acceptationem Ecclesiæ, ergo statim post statutum priuilegians subditos, emanare potest statutum declarans, Priuilegium non concedi Clericis; eò vel maximè, quod in *cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ de Constitutionibus*, decernitur statuta laicorum, etiam si in commodum Ecclesiasticorum sancita sint, non comprehendere Clericos, nisi ab Ecclesia approbentur. Confirmatur adhuc, quia sicuti Clerici non subijciuntur statutis laicorum, ita nec Priuilegium in statutis contentum ad eos debet necessariò extendi: militat enim, quod qui non sentit onus, ille nec commodo frui debeat *cap. Quia frustra de V suris*.

Sed respondetur negando posse Priuilegium in communem subditorum vtilitatem erogari, quin etiam Clericos comprehendat, quia Clericis, cum sint membrum, et pars communitatis (etsi non sint in odiosis subditi) competit ius conformandi se moribus aliorū, et gaudendi Priuilegijs Communitatis: ne deterioris fiat conditionis; vnde culpabilis est, qui priuilegiās subditos, Clericos excipit; quia etsi nō teneatur priuilegiare, tamen priuilegians Clericos, iniuriè Clericos excipit. Ad primam Confirmationem respondetur, quod dictum est Priuilegia posse reuocari ante acceptationem, et approbationem Ecclesiæ, intelligendum esse de Priuilegijs concessis dumtaxat Clericis, non autem de ijs, quæ competunt omnibus iure generali, sed tanquam ius communc, & *cap. Ecclesia Sanctæ Mariæ*, loquitur quoad vim coactiuam, vt scilicet non teneantur seruare Clerici statutum laicorum, etiam ex quo ipsis fauor prouenit, nisi post Ecclesiæ approbationem; non tamen sequitur, quod nolo Priuilegio non gaudeant ante approbationem arg. *cap. Constitutus De in integrum restitutione*, prout enim obligationem, et obseruantiam imponit, non comprehendit Ecclesiasticos, quia est odiosum, prout autem fauorem infert, eo gaudent Ecclesiastici. Nam ut dicit Ecclesiasticæ libertas, vt alienas leges pro se recipere possit, contra se non teneatur, dicto *cap. Constitutus*. Per quæ patet ad secundam Confirmationem.

Septima Regula. Statuta quælibet, (præter continentia nudum fauorem Ecclesiasticorum, sine aliqua obligatione, aut coactione) per laicos edita, sunt contra libertatem Ecclesiasticam, etiam si nihil particulare contra illam statuant, ex eo solùm, quod Clericos etiam comprehendant. Ratio est, quia cum Clerici sint exempti à iurisdictione laicorum, nec laicis insit potestas illos subijciendi suis statutis, eo ipso læditur libertas Ecclesiastica, quod super Clericis per laicos statuatur. Videndus, si libet, Diana *Resol. Moral. part. 1. tract. 2. resol. 7. et part. 3. tract. 2. resol. 1*...

118 His positis primò rogabis; cum Clerici teneantur statutis per laicos editis, si sint omni iure æqua, & ad communem omnium vtilitatem emanata, teneantur, inquam, ex vi directiua, vt est communissima sententia, incurret ne censuram laicus edens aliquid tale statutum intendendo comprehendere etiam Clericos in quantum tenentur vi directiua?

Respondeo illud esse certum, quod si statuēs in generali, non intendat tali statuto expressè obligare Clericos, tanquam per se, seu ex vi suæ auctoritatis, etiamsi statutum de se Clericos quoque carpat, non innodatur; quia nec statutum repugnat alicui iuri libertatis, vt supponitur; nec statuens, auctoritatem suprà Clericos præsumit. Deinde ad interrogationem dicimus vim directiuam, ex qua Clerici illis statutis tenentur, non habere ortum ex tali statuto, prout laicorum est, nec ex iurisdictione statuentis, sed aliunde, idō non esse locum Censuræ, & statuens intendat, statutū comprehendi Clericos, nō quatenus ab ipso emanatum est, sed quatenus aliunde vis directiua eos perstringit. Secus autē est, si intendat eos statuto comprehendere, quasi ad ipsum spectet, seu ipse possit obligare ex vi directiua. Quod regulariter præsumitur, quoties in his statutis etiam Clerici, expressè, vel quasi, recensentur. Tunc enim intercedit vsurpatio auctoritatis, quæ eis obligat non subditos. Et quāuis statutum non contineat aliquid particulare, ex quo libertas Ecclesiastica tollatur, aut deprimatur; derogat tamen ei, quatenus dicit exceptionem ab omni laicorum auctoritate, contra septimam Regulam ex allatis.

113 Rogabis secundò, an innodetur laicus statuens sine præiudicio Ecclesiasticæ libertatis; quin potius in fauorem ipsius circa eam rem, circa quam statuere, spectat ad Ecclesiasticum; si præsumat ad se pertinere, & statuere posse? Siquidem cum nihil statuat, ex quo derogetur Ecclesiasticæ libertati, non videtur de eo verificari tenor Canonis, ac proinde nec dispositio eius.

Respondetur ex dictis, locum habere Censuram; non quia statuti effectus tendat in aliquid derogans libertati Ecclesiasticæ, sed quia ipsa conditio statuti præiudicat iuri statuendi, quod est in Ecclesiasticis cum exclusione laicorum, quo stante verificatur de hoc statuente, quod statutum faciat, vnde Ecclesiastica læditur libertas.

114 Tertiò rogabis, an immunitas sacrorum locorum spectet ad ecclesiasticam libertatem, ita vt contra illam statuens incidat ex hoc nostro Canone? Consistit autem hæc locorum immunitas, ne in eis sæcularia negotia agantur, neuè ad vsum profanum assumantur, aut in eis fiat violentia, iudicium, hospitium, & similia, præsertim autem consistit in securitate confugientium ad ipsam, quæ possunt extrahi de quibus titulus C. *De his, qui confugiunt ad Ecclesiam. cap. Sacrilegium. cap. Quisquis 17. qu. 4. cap. Cum Ecclesia cap. Inter alia de Immunitate Ecclesiarum, cap. Decet. eod. tit. in 6. cap. Conquestus de sent. excom.* Et ratio dubitandi est, quia *ly Ecclesiastica*, dum dicitur *libertas Ecclesiastica* videtur referri ad personas, videtur sit, ac libertas Ecclesiastico-rum, & ratione personarum ad earum bona. A-

verò

verò franchigia sacrorum locorum dicitur speciali nomine *Immunitas Ecclesiarum*; nec redundat in libertatem aliquam, aut fauorem Ecclesiasticorum; vnde in Cap. Procem. huius Voluminis explicantes, in quibus consistat Ecclesiastica libertas, non enumerauimus inter ea priuilegium immunitatis locorum.

Verùm quia diximus reductiuè hanc locorum immunitatem ad libertatem Ecclesiasticam pertinere, non est improbabile, quod & cōmune est, & supponunt *Vgolinus hic §. 4. Duardus qu. 15. in fine. Alterius cap. 3. col. 9. Fillincius nu. 270. Couarruuias lib. 2. variar. Resol cap. 20. in initio. Scortia in Bullas selectas Theorem. 424. col. 5. Peregrinus de Immunitate Ecclesiarum ad Bullam Gregorii XIV. Cap. 1. num. 4.* & alij, non est inquam improbabile, statuentem contra hāc immunitatem, dici etiam statuere contra libertatem Ecclesiasticam, ac proinde innodari ex hoc Canone.

Priorem sententiam sequitur *Bonacina de Censuris in particulari disp.... qu. 3. punct. 16. §. 1. num. 2.* citans *Caietanum in Summa. ver. Immunitas. Farinaccium in tract. de Immun. Eccles. cap. 1. num. 3. & sequent. & Marium Italiam Tract. eod. lib. 1. Cap. 6. num. 6. & sequent. arg. Extrau. 1. inter communes. de Priuilegijs*. vbi in *Vers. Incendiarios*, distinctè enumerantur tanquā diuersi criminis rei, violatores immunitatis Ecclesiarum, & violatores Ecclesiasticæ libertatis.

115 Postremò rogabis, an in aliquo casu possit laicus Princeps statuere cōtra libertatem Ecclesiasticam.

Et respondetur, vnicum dari; nimirùm dum adsit licentia Summi Pontificis, qui etsi nequeat sine caussa huiusmodi facultatem concedere, præsertim contra ea Ecclesiasticæ libertatis, quæ altiorem habent originem, quam sit ius, & priuilegium Pontificium; tamen si de facto impertiatur, eximit à Censura, quæ nonnisi ex voluntate ipsius locum habet. Potest tamen in aliquo casu interpretari, statutum emanandum, aliàs obuians libertati Ecclesiasticæ, tunc posse permitti, vel quia ita expediat ad maius malum declinādum, vel quia iudicet satiùs esse priuilegium libertatis eo casu non habere locum.

Prædictam autem facultatem statuendi contra libertatem Ecclesiasticam ceteri inferiores Prælati facere non valent; quia libertas Ecclesiastica non pendet aliquo modo ab ipsis, nec subditur eorum arbitrio, vt in Procem. huius Voluminis dictum est. Vnde statuens de licentia Episcopi, verbi gratia, adhuc incurret Censuram, quia facultas inualida nihil operatur, estquè ac si non adesset. Nisi fortè ignorantia excusabili laboraret; quia sibi suaderet, validè per Episcopum licentiam concedi. Potest tamen Episcopus, cum Principe laico, quoad aliqua conuenire iuxtà dicta *Cap. XIV. Ad Clausulam. Quarumcumquè exemptionum, &c.*

Sunt etiam in dubijs Episcopus potest declarare, an statutum sit contra libertatem Ecclesiasticam, vel non, eiusquè sunt partes cogere Principem laicum ad declarandum, sub statuto non comprehendi Clericos, dum esset dubium, quòd possent comprehendi, eisquè comprehensis ipsa remaneret Ecclesiastica libertas. *Felinus in cap. Ecclesia S. Mariæ num. 145. de Constitutionibus. Alterius cap. 6. dubit. 14. Bonacina* alios citans *de Censuris in particulari disput. 1. qu. 16. punct. 2. num. 41.*

Siue nostris, & dictæ Sedis, ac quarumcumque Ecclesiarum iuribus præiudicatur.

ELENCHVS.

116 *Quòd proteguntur iura particularium Ecclesiarum, etiamsi ad omnes Ecclesiasticos non pertineant.*

117 *Quæ iura particularium Ecclesiarum comprehendantur.*

118 *Non solùm iura sacra, & spiritualia, sed quæ etiam laica, & ad dominium temporale pertinentia, proteguntur.*

119 *De iuribus non pertinentibus ad particulares Ecclesias immediatè, sed ad personas earum Ecclesiarum.*

120 *De priuilegio concesso personæ ratione specialis dignitatis vltra communem Clericalem.*

116 In *Cap. Nouerit de sent. excomm.* vnde assumptum esse nostrum hunc Canonem sæpiùs diximus, particularium iura Ecclesiarum non exprimuntur protecta, sed tantùm Ecclesiæ libertas in communi. Quapropter nil mirum si scribentes de hac materia antequàm præsens secunda pars Canonis Bullæ Coenæ adderetur, vel post additionem scribentes ad dict. *Cap. Nouerit*, asseruerent sub Ecclesiastica libertate, contra quam qui statuunt, excommunicantur, non comprehendi particularium Ecclesiarum iura, & priuilegia, sed tantùm ea, quę communiter cunctis Ecclesijs, bonis, & personis Ecclesiasticis conueniunt. Hæc enim dicit Ecclesiastica libertas in communi, vt inter cæteros loquitur *Caietanus in Summa. Ver. Excommunicatio. capit. 38. Notab. 5. vers. Et Ecclesiæ rursus nomine*, concludens statuentem contra priuilegium propriū alicuius Collegij, puta Protonotariorum, aut alicuius Religionis, puta Monachorum, aut alicuius Ecclesiæ, puta Mediolanensis non incurrere sententiam dicti *Cap. Nouerit*. sed oportere, quòd statuat contra illud, quod est commune toti Ecclesiæ, etiam si non statuat contra omnes Ecclesias, sed contra aliquam Ecclesiam, vt diximus *num. 82.* Ita etiam *Felinus, & Innocentius, & alij Canonistæ in citato Capit. Nouerit*.

Malè igitur videntur secuti hos, qui ad Canonem nostræ Bullæ, vti nunc se habet, scribentes; persliterunt, vt dicerent, adhùc priuilegia particularium Ecclesiarum non protegi, sed ea tantùm, quæ toti Ecclesiæ, & omnibus Ecclesiasticis communia sunt. Inter hos est *Graffius lib. 4. decis. aurear. cap. 18. num. 134.* citans *Nauarrum in Manuali Cap. 27. num. 189.* vbi tamen *Nauarrus* loquitur *ad cap. Nouerit, & Suarez de Censuris disput. 27. sect. 2. num. 89. et 90.* vbi ait præsentem clausulam appositam esse ad comprehendendum

prehendendos eos, qui particulares Ecclesias lædendo in eo, quod toti Ecclesiæ commune est, arbitrarentur se non innodatos, quia non habuere intentionem præiudicandi iuribus, & libertati totius Ecclesiæ, sed illius tantùm. Pro qua sententia arguitur; Sic particulares Ecclesiæ proteguntur, quatenùs sunt membra Ecclesiæ vniuersalis, quæ vnicum facit corpus, *Cap. Significasti de Electione*, ergò qui proteguntur, quatenùs læsione ipsarum redundat præiudicium in vniuersalem Ecclesiam; præiudicium autem vniuersalis Ecclesiæ non est, nisi circa libertatem toti Ecclesiæ, Ecclesiasticisquè communem. Additquè *Suarez* hanc esse communem sententiam, & ita intelligi libertatem Ecclesiasticam apud Authores, quorū plures pro se citat; sed qui scribentes ad dict. *cap. Nouerit*, seu explicantes libertatem Ecclesiasticam in communi ei suffragari non possint in terminis huius Canonis. Ecce tandem concludit, huiusmodi læsionem iurium particularium Ecclesiarum posse indirectè vergere in iniuriam Ecclesiasticæ libertatis; si nimirùm particulare priuilegium adderetur in iniuriam, aut contemptum Pontificis illud concedentis, aut reprobantis, non potuerit concedere, vel reprobare.

Nobiscum igitur sentit innodari eos etiam, qui iura particularium Ecclesiarum, quæquè Ecclesiastica libertas in communi non continet, lædentes statuto. *Sayrus lib. 3. Thesaur. cas. conscient. cap. 19. num. 9. in fine*. licèt in initio videatur inficiari. *Vgolinus De Censuris Bullæ Coenæ part. 2. cap. 15. §. 6.* licèt ab aliquibus male citetur pro opposita sententia ex §. 4. *Coriolanus ad Bullam Coenæ Can. XV. vers. Nunc autem. Alterius tom. 2. de Censuris lib. 5. disp. 16. cap. 3. col. fin. vers. Differt hæc excommunicatio. Reginaldus Prax. fori Poenit. Tom. 1. lib. 9. cap. 23. nu. 348. & 358. Duardus lib. 2. Commentar. Bullæ Coenæ ad Can. XV. qu. 19. num. 40. & qu. 26. Filliucius qq. moral. Tom. 1. Tract. 16. num. 269. vt probabile, Diana Resol. moral. part. 1. Tract. 2. resol. 60. Bonacina de Censuris in particulari disp. 1. qu. 16. punct. 2. nu. 40.* Idquè ob additam præsentem clausulam, cuius alium non est assignare effectum conuenientiorem. Quod enim ait *Suarez*, appositam esse ad comprehendendos eos, qui contra aliquas tantùm Ecclesias, sed in his, quæ priuilegium totius Ecclesiæ dicunt, statuunt, non habet satis probabilitatis, tùm quia hi satis comprehenduntur sub statuentibus contra libertatem Ecclesiasticam in communi, vt sine controuersia adnotarunt *Doctores* comprehendi sub *cap. Nouerit De sent. excomm.* vbi nulla iurium particularium Ecclesiarum mentio habetur, tum quia in hoc Canone adhùc illi expressiùs significantur per eos, qui statuta *in specie* facerent, vt num. 82. dictum est.

Vnde ad argumentum pro opposita sententia negandū est protegi particulares Ecclesias, quatenus ex earum læsione vniuersalitas ecclesiasticæ libertatis læditur, sed simul, & quatenùs membra sunt vniuersalis Ecclesiæ participantia cū ea in communibus priuilegijs, & quatenùs propria habent iura, & ornamenta.

317 Quamquàm mihi non est improbabile læsione iurium particularium Ecclesiarum dici posse totam lædi Ecclesiasticā libertatē. Distinguēdum enim inter hæc priuilegia particularia. Quippè, licèt sint propria, aut concessa sint, & competant respectu, & in fauorem personæ, vel rei sacræ; quatenùs sacræ, seu Ecclesiasticæ sūt, etsi secundariò quatenùs Ecclesia talis est à tali extructa, vel in tali loco; aut sunt concessa nullo habito respectu, quod personæ, vel rei priuilegiatæ insit ratio sacri, vel Ecclesiastici; vt si quis priuilegiaret Collegiū Prothonotariorum Apostolicorum, quatenùs dignitatem habent, quæ etiam in laico priuilegiaretur, si adesset, non quatenùs talem ecclesiasticam dignitatem habent, sicuti eodem modo priuilegiaretur Collegium Doctorum, Notariorum, &c. Prioris igitur generis priuilegia, ac iura ad Ecclesiasticam libertatem pertinent, etiam si sint particularia; quia concernunt rationem dignitatis, ac consecrationis in gratiam, cuius vniuersalia totius Ecclesiæ priuilegia emanarunt. Cum enim nullus iam queat priuilegiare Ecclesias in genere, aut quia ad ipsum non spectat, aut quia iam videt in genere sufficienter priuilegiatus, priuilegijs donat Ecclesias particulares, ductus eadem veneratione, quæ alios mouit ad priuilegiandam Ecclesiam in vniuersum. Vnde indirectè saltem videtur lædere vniuersalem Ecclesiæ libertatem, qui contra hæc iura statuit; tùm quatenus ea reducuntur ad libertatem in communi ob rationē formalem, sub qua conceduntur, tùm quatenùs vniuersalis Ecclesia læditur in suis membris, quorum prærogatiuæ, & ornamenta in decus totius corporis resultant. Secundi autem generis priuilegia non spectant ad Ecclesiasticam libertatē; ideò illis derogans non dicetur derogare Ecclesiasticæ libertati.

An autem sic derogans priuilegijs posterioris generis, etsi non dicatur derogare Ecclesiasticæ libertati, innodari possit ex hoc Canone, adhuc dubitari potest; quandoquidem ex vna parte videtur protegi Ecclesia, quatenus res quædam sacra est; ex alia verò, sine vlla distinctione iura Ecclesiarum quarumcumque generaliter exprimuntur. Quapropter probabile videtur, quod sit locus Censuræ; non enim semper verba accipienda sunt formaliter, vt alibi diximus; sed secundū obuium sensum, quomodò in præsenti comprehendit totum id, quod ius dicit Ecclesiarum, etiam si non sit quatenus Ecclesiæ sunt.

318 Præsertim cum receptum sit protegi hoc Canone Ecclesiarum quarumcumquè iura, non solùm spiritualia, & Ecclesiastica verùm etiam temporalia, vt feudorum, dominiorum, &c. quibus licèt aliquando dotata sit Ecclesia ratione suæ dignitatis, ac proindè reducantur ad priuilegia Ecclesiastica in communi; tamen re vera ius temporalium non conuenit ei necessariò, prout Ecclesiæ dicit partem nobiliorem, & excellentiorē Christianorum, & multa horum competere possunt Ecclesiæ eo solo iure, quo pertinerent etiā ad laicos, vnde nihil inest eis speciale, quia Ecclesiasticorum sint.

Dices iura temporalia ditionis Pontificis, seu Sedis Apostolicæ protegi in Canone XX huius

Bullæ,

Bullæ, dum ergo hic dicit Summus Pontifex, seu nostris, & Sedis Apostolicæ iuribus præiudicatur, non debet intelligi de iuribus temporalibus, sed tantùm de spiritualibus, & Ecclesiasticis; alioquin superflue bis eadem iura protegerentur.

Respondetur non esse eandum inficias, vt alibi ostendimus, aliqua crimina sub pluribus Bullæ Canonibus comprehendi, vt manifestè constat de impedimento posito executioni literarum Apostolicarum, quod in XIII. et XIV. Canone expresse damnatur. Non ergò mirum quòd protegat hic Summus Pontifex iura Romanæ Ecclesiæ simul cum iuribus aliarum Ecclesiasticarum, deinde autem ad maiorem expressionem, & terrorem particularem hac de re Canonem edat.

119 *Dicitur iuribus Ecclesiarum*, ex quo *Vgolinus cit. §. 6. & Alterius cap. 3. col. fin.* quoad hæc priuilegia particularis inferunt protegi tantùm ea, quæ Ecclesiæ sunt, quatenùs Ecclesia talem locum, vel Cathedram dicit, quasi non protegantur ea, quæ personis Ecclesiasticis dictæ Ecclesiæ, & rebus, seu bonis ipsius concessa sunt. Quod quidem videtur falsum; nam quod specialiter conceditur Ecclesiasticis alicuius Ecclesiæ, vel rebus, seu bonis illius, dicitur ius Ecclesiæ, quia intuitu talis Ecclesiæ erogatum est: Priuilegium enim Canonicorum alicuius Ecclesiæ, verbi gratia, rectè etiam priuilegium illius Ecclesiæ dicitur, quia Canonici non sunt Priuilegiati, nisi quatenùs in tali Ecclesia instituti sunt: *Bonacina punct. 8. num. 40. Vers. idem dicendum.*

120 Dubium superest ex præcedentibus emergens, an priuilegium concessum alicui dignitati Ecclesiasticæ ratione eius, quod dignitas illa addit suprà communem dignitatem Clericatus, vt intuitu Episcopatus, vel Cardinalatus, protegantur; Et respondetur priuilegia hisce uenientis tripliciter dici particularia, primò quatenùs non conueniunt omnibus Ecclesiasticis, sed solis in dignitate constitutis. Idem tamen est ex generali institutione, quia ita necesse fit, conuenire cũctis habentibus eamdem dignitatem, vt eo iure fruantur, cuiusmodi est iuris dicti Prælatorum Ordinariorum ius eorumdem conferendi beneficia, &c. Secundò quatenus conueniunt omnibus habentibus eamdem dignitatem, sed hæc conuenientia sit ex nudo priuilegio, & ornamento, absque aliqua necessitate, vt esset vius mitræ, vel Baculi in Commendatariis, Prothonotarijs, &c. Tertiò quatenùs aliquibus in particulari conueniunt ex singulari concessione, cum non pertineant ad omnes eiusdem dignitatis, vt priuilegium annuli, vel pilei habentis tale beneficium cum tali dignitate, Et hæc adhuc esse possunt, vel personalia, vt extinguatur simul cum persona, vel permanentia, & consequentis dignitatum.

Dico igitur priuilegia prioris generis protegi sub ratione communi libertatis Ecclesiasticæ, quia spectat ad vniuersalem Ecclesiam, quòd in eius Prælatis sit ius, & auctoritas iudicandi, regendi, conferendi, &c. Priuilegia autem secũdi, & tertij generis probabile est sub nulla Canonis clausula protegi. Non quidem sub præcedenti, in qua protegitur libertas Ecclesiastica, vt communem omnibus Ecclesiasticis fauorem dicit; quia hæc priuilegia non spectant ad communem Ecclesiasticorum fauorem. Nec sub præsenti, quia non sunt iura Ecclesiarum, nec data personis ratione particularium Ecclesiarum, vt supponitur. Secùs est, si sint data intuitu Ecclesiæ, quia tunc, etiam si sint personalia, & cum persona extinguibilis, protegantur sub hac clausula, vt constat ex dictis. Potest enim esse, quòd Pontifex, verbi gratia, priuilegio aliquo donet talem Prælatum intuitu suæ Ecclesiæ, etiamsi priuilegium ad suos successores non extendatur. Quod adnoto propter Bonacinam, qui cit. vers. idem dicendum. ait priuilegia personalia non protegi, quia non dicuntur iura Ecclesiarum, eo quòd extinguantur cum persona.

Ex dictis sequitur non esse subscribendum sententiæ *Sayri, vt Cap. 19* opinantes protegi hic priuilegia Collegiorum Ecclesiasticorum, Religionum, Societatum, Monasteriorum, &c. Hæc enim, nisi intuitu Ecclesiarum erogata sint, non dicuntur iura Ecclesiarum. Vnde multa Regularium priuilegia, quæ non sunt data intuitu Ecclesiarum eorumdem non comprehenduntur, nisi circa ea sint, quæ pertinent ad libertatem Ecclesiasticam in communi, vt explicatum est.

Quomodolibet directè, vel indirectè, tacitè vel expressè præiudicatur.

ELENCHVS.

121 Q*Vorsum referenda sit hæc clausula.*

122 *Quæ malitiosa intentio in statuente contra libertatem Ecclesiasticam requiratur.*

123 *De statuente, inscio statutum ire contra libertatem Ecclesiasticam.*

124 *De statuente sub generalibus verbis omnes, comprehendendo cuiuscumque gradus, status, seu conditionis.*

125 *De statuto per accidens præiudicante libertati Ecclesiasticæ, & quale sit, vbi de Mortuariis.*

121 HÆc clausula *quomodolibet, directè, vel indirectè, tacitè vel expressè*, ibi est in Canone, vbi prohibentur statuto lædi iura Sedis Apostolicæ, & Ecclesiarum particularium; non autem vbi interdicitur statuere contra libertatem Ecclesiasticam in communi. Attamen communissimè accipitur, vt referenda sit etiam ad ea statuta, quæ præiudicant libertati Ecclesiasticæ in genere, sicuti re vera referendam censeo; ita vt sit sensus damnari statuta, quomodolibet, siue directè, aut tacitè, vel expressè tollentia, lædentia, deprimentia, aut restringentia libertatem Ecclesiasticam, quod breuiter suprà per illam particulam *quouis modo* insinuabitur ideò de ea solitariè sumpta in fine aliquid dicendum putaui, referendum ad totam hanc secundam partem Canonis.

122 Et statim quæritur de intentione, qualisnam malitiosa requiratur in hoc statuente contra libertatem ecclesiasticam, vel iura particu-

ticulatia Ecclesiarum; ex qua intentione obstringatur, & defectu euius excusetur à Censura.

Qua in re illud est recipiendum tanquam certum, quod sæpiùs in similibus diximus; intentionem malitiosam derogādi medio statuto libertati Ecclesiasticæ, etsi peccatum inducat, non inducere Censuram, quoties re vera statutum non derogat. Nam ex communicatione non punitur solus affectus, nisi adsit effectus. Ita *Caietanus in Summa, ver. Excommunicatio Cap. 31. vers. Sexto nota*, loquens ad *cap. Nouerit. De sent. excomm.* vnde noster Canon desumptus est *Suarez de Censur. disp. 21. sect. 2. num. 91. Alterius Tom. 1. de Censur. lib. 5. disput. 16. Capit. 3. sol. 10. vers. Quod spectat. Reginaldus Tom. 1. Praxis for. Poenit. lib. 9. num. 359. Vers. Ex praua intentione. Duardus lib. 2. Commentar. ad banc Bullam Can. XV qu. 19. num. 5. vers. Dixi ex intentione. Bonacina de Censuris in particulari. disp. 21. quæst. 16. punct. 2. num. 1.* In quo tamen adnotandum est ex dictis *num. 112.* & sequentibus aliquando tale statutum posse lædere libertatem Ecclesiasticam, & per consequens inducere Censuram, ex eo solùm quòd laicus præsumat suo statuto obligare Clericos, etiam si hac obligatione non auferat in particulari aliquod priuilegium libertatis Ecclesiasticæ.

Deinde non minùs habendum est pro certo (quicquid videatur in contrarium sentire *Vgolinus de Censuris Bulla Cœna part. 2. cap. 15. §. 4* & sentiat expresse *Graffius lib. 4. decis. aurear. cap. 18. n. 135.*) ad incurrendū nō esse necesse, quòd statuta fiant ex directa, seu formali intētione derogādi libertati Ecclesiasticæ, sed satis esse, si sciēter quia cōtra eā statuat, quamuis moueatur à propria vtilitate, cōmodo, vel alio fine, absq; eo quod velit, quantùm est de se derogare, quinpotiùs nolit; vt *num. 83. & 85.* dictum est. Alioquin parum esset prouisum tutelæ huius libertatis, cum vix reperiatur, qui caussa tollendæ, aut lædendæ libertatis statuat; benè tamen qui proprio emolumento, aut commoditate ductus. Nec Authores, qui dicunt statuta debere præiudicare ex intentione, vt in specie *Caietanus loco citato*, ex quo alii id desumpsere, loquuntur de intentione statuentis, sed de intencione ipsius statuti, intelligentes nimirū, necesse esse quòd statutum eò tēdat, vbi Ecclesiasticæ libertati præiudicium inferat; secùs verò si inferat per accidens, de quo infrà.

123 Quo contrà ignorantia, quòd statutō aliquam libertati Ecclesiasticæ inferat læsionem eximit à Censura. *Innocentius in cap. Nouerit de sent. excomm. Caietanus loc. cit. Vers. Quartò nota*, vbi ait non excommunicari, qui pura mente, & recto animo, nolentes aliquid contra Ecclesiæ libertatem statuere, consulunt Doctores, & ex eorum iudicio statuunt. Tunc enim si in rei veritate reperiretur statutum derogare Ecclesiasticæ libertati, adhuc inducerent Censura, quia ignorantia esset, plusquam probabilis. *Alterius eo cap. 3. sol. 8. Vers. Respondet*, vbi addit, quòd etiam in re dubia, in qua diuersimodè sentiunt Doctores, sequi opinionem, quam quia putat esse veram, licet in re sit falsa, non est peccatum, vt probat *Abbas in cap. Cappellan vt num. 6. de Ferijs*; qua modùm in dubijs an statutum præiudicet, pro Ecclesia iudicandū, velit *Diana*, cum plutibus, quos citat *Resol. Moral. part. 1. tract. 2. resol. 65.* Eandem sententiā, quòd ignorantia excuset, docent *Graffius num. 136. Reginaldus num. 361. et Pillisucius qq. Moral. tom. 1. tract. 16. nu. 266.* addens sic ignorantem excusari, dummodò paratus sit corrigere statutum, quoties innotescet, eò præiudicati Ecclesiasticæ libertati. Vnde vt nec in foro externo talia præsumatur incurrissē, satis erit si ostendat, se consuluisse peritos, vel ex probabili opinione fuisse operatum. Alioquin cum teneatur scire, militat, quòd præsumitur scientia, nisi ignorantia probetur.

Et ideò prædicta veniunt recipienda de sola ignorantia probabili, de qua expressè loquuntur aliqui ex prædictis auctoribus, vt in specie *Reginaldus*. Cæterùm enim commune videtur ignorantiam crassam, & culpabilem non excusare, cum patia sint scire, & scire debere. Qua tamen in re puto, cum *Pillisucio* adhuc declinandæ censuræ locum esse ex habituali dispositione ad corrigendum statim, ac cessante ignorantia, conscius fiat statuens de præiudicio, quod Ecclesiæ sequitur; & habitualem hanc dispositionem in praxi præsumi posse adfuisse, quoties inscius fuerit, quòd de factu certioratus reuocat statutum, aut declarat. Imò quoties statutum non diriguntur ad comprehendendos Clericos, sed laicos tantùm, ex quo tamen resultat indirectè dūtaxat præiudicium Clericorum, facilius præsumitur ignorantia, & inaduertentia; Ignorantia autem affectata, quæ crimen aggrauat, & temeritaté inducit nullo modo potest excusare. Sicuti nec præsumitur excusare ignorantia, quòd Principi laico non liceat statuere contra Clericos, nec statuto obligare Clericos ad id, ad quod tenentur tantùm ex vi directiua; seu quòd nō liceat accedente etiā publica vtilitate aut alia similis ignorantia. Siquidem nemo de facili ignorari potest Clericos non esse subditos, & statuendi in non subditos ius non dari.

124 Quapropter benè docent Authores, et statuentes sub generalibus verbis, ita vt omnes comprehendantur, non esse præsumendos adhuc comprehendisse Clericos, sed laicos tantùm; pro ta si statuerent, soluturos aliquam collectam omnes cuiuscúque gradus, statua, seu conditionis. Nam in generali dispositione non veniunt ea, quæ quis in specie disponere non potest; nec quisquam præsumitur procendi vltra suam iurisdictionem, *l. Lucius §. penult. ff. ad Municip. cap. A nobis de sent. excomm. Bartolus in l. Si quis ff. de Condit. Instit.* Ita *Bonacina punct. 3. num. 3.* et alij communiter. Qui enim videntur supponere oppositum, intelligunt dumtaxat, quòd contrahatur Censura, quando statuens re vera intendit sub generalibus verbis comprehendere etiam Clericos. Tunc enim si intentionem hanc aliqua circumstantia manifestat, aut vsu exequitur contra Clericos, quod statutum est, cēsetur incurrisse ex conditione, seu editione statuti: Imò etiam internè innodatur, nullo externo signo comprehensionis Clericorum apparente,

 quo-

quoties re vera in editione intendit comprehendere; siquidem verificatur, quòd statutum condiderit derogans Ecclesiasticæ libertati; licèt in foro exteriori non præsumatur incurrisse, quatenus sub generalibus verbis præsumi potest nō comprehendi Clericos, sed solos subditos, contra *Grassium num.* 132. vbi opinatur numquam induci Censuram ex statutis hiscè editis sub generalibus verbis, nisi de Ecclesiasticis fiat specialis mentio.

Quòd si apud executores similium statutorum irrepit opinio, quòd sub generali expressione, etiam Clerici comprehendantur, aut aliquid cōtra ipsos attentatum est, vel dubitatur attentandum, potest Episcopus petere à statuente, vt declaret, eo statuto non comprehēdi Clericos, imò, & cogere, tùm demùm se ipso declarare, sicuti et debet curare, vt tollatur, & etiam à se ipso tollere, quando manifestè statutum præiudicaret Ecclesiasticæ libertati; de quo *Canonistæ in cap. Nouerit de sent. excomm. Archidiaconus in c. Quia Lotharius* 8. *q.* 1. vbi ait in casu manifesti præiudicij Episcopum posse per se tollere statutum, etiam nullo facto verbo cum statuente. *Ioannes Andreas, & Gemmianus in cap. fin. de immun. Eccles. lib.* 6. *Grassius num.* 133. *Bonacina punct.* 2. *num.* 41. *Alterius cap.* 6. *dubit.* 14. *vbi ex Felino in cap. Ecclesia S. Mariæ num.* 145. *de Constitutionibus* ponit tria remedia *Sayrus lib.* 3. *Thesaur. cas. consc. cap.* 54. *num.* 17. Diana, & alij, quos citat *Resol. Moral. par.* 3. *resol.* 13. *in fine, & resol.* 68.

125 Quid autem significet clausula, & voces, *directè, vel indirectè, tacitè, vel expressè*, & per se constat, et alibi sæpiùs declaratum est, ita vt supersit hoc loco tantùm examinare sententiam *Caietani dict.* 31. *Vers. Sextò nota*; vbi scribens ad *cap. Nouerit de sent. excomm.* ait, non censeri contra libertatem Ecclesiasticam statutum, quod per se, & ex propria natura & intentione (statuti intellige, non statuentis, vt dictū est *num.* 122.) ei non præiudicat, sed tantùm per accidens. Ea ratione, quòd illud, quod per accidens est, non attenditur, sed tantùm, quod ex intentione fit, tàm secundùm demonstratiuam doctrinam, quàm secundum iura; quoniam ipsa quoquè supponunt, quòd voluntate, & proposito maleficia distinguantur; & addit, nec Censuræ locum esse, etiam si statuens intenderet directè hoc præiudicium, quod sequitur tantùm per accidens. Et quia fortè non satis percipi posset, quæ sit eius sententia, agnoscamus ex exemplo, quod affert, quod est funerum, & mortuariorum, quorum expensas circa sumptuosa sepulchra, multitudinem luminarium, varietatē Religionum, & alia concernentia non diuinum cultum, sed mundanam pompam, & honorem, ait posse taxari, & moderari laicorum statuto, quia per se statutum tendit ad moderandas ambitiosas, & superfluas expensas, non ad derogandum diuino cultui, suffragio animarum, & Ecclesiasticorum vtilitati per subtractionem eleemosinarum, Hæc enim, etsi sequantur per accidens, satis est tamen statutum agere per se solùm de temporali honore. Quem modum loquendi, sequitur *Nauarrus in Manuali cap.* 27. *num.* 130. scribens ad *cap. Nouerit de sent. excomm. Grassius vbi supra num.* 135. citans ad idem *Panormitanum in cap. fin. de rebus Ecclesiæ non alienandis*, exemplificantes de nuptijs & primis Missis *Suarez de Censuris disp.* 21. *sec.* 2. *num.* 91. *Duardus qu.* 19. *nu.* 6 *Bonacina punct.* 2. *num* 3. *Coriolanus hic Vers. Ponderat* alius alium secuti, & videtur etiam *Filliucius num.* 270. licèt n. 273. apertè dicat probabilius, quòd statutum, per accidens Ecclesiasticæ libertati præiudicans, damnetur.

Sed fortè doctrina *Caietani* (de exemplo infrà dicam) & aliorum scribentium ad *cap. Nouerit de sent. excomm.* In terminis eius *cap.* non est improbabilis, quia iuris consona est, & communi modo, quo accipiuntur actiones, & maleficia, At loquendo quoad Canonem Bullæ ratione præsentis Clausulæ exquisitissimæ, cuius clausulæ nihil reperitur in dict. *cap. Nouerit*, eam doctrinam probare non possum. Primùm enim, considerandam velim particulam *quomodolibet*, quæ nullum modum excludit, si igitur derogare per accidens libertati Ecclesiasticæ est modus quidem derogandi, iste etiam censeri debet dānatus. Deinde mihi assignandā velim indifferētiam inter *per accidens, & indirectè*. Reor enim hæc ad inuicem conuerti, vt sine improprietate sermonis dicantur præiudicare indirectè statuta, quæ præiudicant per accidens, & è contra. Nō enim satis est dicere ea præiudicare indirectè, quæ immediatè non tangunt Clericos, sed personas, vel negotia ad Clericos pertinentia, vt si quis, exempli gratia, non potens extorquere tributa à Clericis, ordinaret extorquenda ab eorum familiaribus, colonis, aut vassallis, is diceretur statuere indirectè contra exemptionem Ecclesiasticorum, quia tributum tandem per Clericum, aut expensis, vel cum detrimento Clerici præstandum esset; vt obseruauit *Filliucius*, & alii, apud ipsum *num.* 275. & *Grassius*, vbi supra *nu.* 127. referens benè consuluisse *Nauarrum Consil.* 32. *de sent. excomm.* incurrisse Censuram, Magistratus, & Exactores quosdam, qui laicis loci subditi dominio Ecclesiasticorum imposuerunt onus recognitionis annuæ præiudicātis dominio Ecclesiasticorum, & generaliter dici eum præiudicare indirectè, qui non valens directè contra Clericos, vadit contra id, quod in damnum Clericorum resultat, illud verò per accidens dici, quòd nec per se mediatè, nec immediatè præiudicat. Non, inquam, satis est hæc dicere, tum quia sequentes Caietanum concedunt, non excommunicari intendentem directè Clericorum læsionem, dummodo re ipsa ex statuto directè hæc læsio non sequatur; tùm quia vis huius Clausulæ non refertur ad intentionem statuentis, sed ad sequelam præiudicii, idest nō significat excommunicari eos, qui quomodolibet, directè, vel indirectè statuunt, sed significat damnari statuta, ex quibus præiudicium Ecclesiasticæ libertatis sequitur quomodolibet; vnde non attenditur intentio statuentis, vt etiam aduersarij assumunt, sed quò tendat statutum. Igitur quò tendit per se statutum, dicitur terminus directus, quòd si ex hoc termino sequitur adhuc præiudicium Clericorum dicitur, terminus indirectus,

rectus. Hic autem est, quem aduersarij vocant *per accidens*.

Quod magis dignoscitur sistendo in exemplo allato; nam statutum, limitans in funeribus quantitatem luminarium, & Religiosorum aduocandorum, &c. eo tendit directè, & per se, vt impediat maiores expensas; sed inde necessariò sequitur quòd minores sint eleemosinæ Religiosorum. Quamobrem sumpta voce *per accidens* prout vim habet in exemplo *Caietani*; certè latus adhuc remaneret aditus Principibus laicis statuendi contra libertatem Ecclesiasticam, nullum enim statutum in publicam subditorum vtilitatem tendens esset damnandum; quia hæc est intentio statuti, nimirum publica vtilitas, damnum autem Ecclesiasticæ potest rectè dici, quòd sequatur per accidens. Ex quo vlteriùs sequitur laxiorem remanere dispositionem huius Canonis, nec vllam assignari præsentis clausulæ vim. Satis quippè fuisset dicere; damnari statuta Ecclesiasticæ libertati præiudicantia directè, seu ex intentione.

Descendẽdo ergo ad exemplum Caietani, admissa etiam eius doctrina, opinor damnari tale statutum, sub *cap. Nouerit de sent. excomm.* saltem quatenùs definit expensas certas, & numerum Religiosorum aduocandorum, & similium; alias non reprobandum; si solùm circa illa esset, quæ nudam pompam, & mundanum honorem respiciunt, cuiusmodi est vestitus plurium luctuosorũ, pretiositas culcitrarum, structura molis suprà sepulchrum &c. Priora enim necessariò coniunctã habent minorem Religiosorum vtilitatem, subtractionem eleemosinarum, & per consequens defuncti minus refrigerium, quod ipso etiam luminarium ardore piè facto præstatur. Quod autem necessariò sequitur, nescio, an per accidens sequi dici possit. Atque ita in his terminis statutum hoc damnant *Duardus qu. 19. n. 9. citans Syluestrum, Abbatem, & Martam*, *Reginaldus num. 360. addens plura*, & post alios *Diana resol. Moral. par. 1. tract. 2. resol. 64.*

Quòd si dicatur, præiudicium huiusmodi non necessariò sequi, quatenus non prohibetur eleemosina priuata, quam quis potest elargiri extra terminos pompæ funeralis, adhuc ex alio capite statutum damnandum venit, nimirùm ex eo, quod disponit de re spiritualibus annexa. Qua ratione damnatur expressè in *cap. fin. De Rebus Ecclesiæ non alienandis*, vbi inter querelas, quod Laici statuendo de diuersis lędant Ecclesiasticam libertatem, habetur, *Sed etiam de Mortuarijs*, nec non & alijs, quæ iuri spirituali annexa videntur, illicitè præsumendo. Cui textui respondens *Caietanus*, quòd sit sermo de mortuariis ordinatis per se ad vtile Ecclesiæ, salutem defuncti, & cultum diuinum, non autem de ordinatis per se ad temporalem honorem; adhuc permittit damnationi statutum saltem quatenùs respicit ea, quæ simul cum pompa in vtilitatem Ecclesiæ, & suffragium animæ vergunt, quod est contra ipsum. Nec aduertit *Caietanus* Mortuarium esse quid spirituale secundum illa, quæ diuinum cultum, vtilitatem Religiosorum, & animæ refrigerium dicunt, ratione autem & connexione horum esse quoad cætera quid spirituali annexum; ex quo capite statutum damnat. *Abbas consil. 26. lib. 1.*

Quę omnia optimè considerans *Alterius cap. 3. vol. 11.* dixit sententiam illam, quòd præiudicium sequens per accidens ex statuto non sit attendendum, cum duplici limitatione admitti posse. Nimirùm dummodò non sit de re spirituali, vel spiritualibus annexa, & dummodò illud detrimentum, quod per accidens sequitur, non sit ita coniunctum, vt moraliter existimari possit sequi per se. Quę desumpsit ad verbum à *Suarez loc. cit. nu. 93.* Et hæc quidem opinio benigna est; sed videtur ad amplius extendi clausula: *Quomodolibet, directè, vel indirectè, tacitè, vel expressè.* Hæc de Canone XV.

SCHOLION ELENCHVS.

1 L*Atior Canone Bulla tenor* cap. Nouerit. *De* sent. excomm.

2 *Prima pars eiusdem amouentes de Capitularibus acta contra immunitatem Ecclesiasticam, an hodie locum habeat.*

3 *Altera pars in scriptores statutorum aduersantium eidem immunitati, & Rectores locorum, vbi statuta, & consuetudines seruata fuerint explicatur.*

4 *Excommunicatio non est reseruata.*

5 *Ad* cap. Grauem. *De* sent. excomm. *in non delentes ex publicis legibus statuta derogantia, vt suprà.*

6 Cap. fin. *De* Immun. Eccles. in *6. an contineat aliquid in rem præsentem amplius Bulla Cœnæ*

1 OCcurrit primò *cap. Nouerit. De sentent. excomm.* de quo frequenter mentio est habita; huius tenoris. Nec non excommunicamus, qui de cętero seruari fecerint statuta edita, & consuetudines introductas contra Ecclesiæ libertatem, nisi ea de capitularibus suis infrà duos menses post huiusmodi promulgationem sententiæ fecerint amoueri. Item excommunicamus Statutarios, & Scriptores statutorum ipsorum, nec non potestates, Consules, & Rectores, & Consiliarios locorum, vbi de cætero huiusmodi statuta, & consuetudines editæ fuerint vel seruatę; nec non & illos, qui secundùm ea præsumpserint indicare, vel in publicam formam scribere iudicata.

2 Prima pars huius textus, si, astipulamur communiori sententiæ *Caietani in Summa Ver. Excommunicatio cap. 31. Notab. 2.* Suarez *De Censuris disp. 21. sec. 2. nu. 80. Alterii Tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 16. c. 4. col. 3. vers. Tota hæc*, & aliorum, non habet hodie locum. Præscribens enim Pontifex tempus, quo transacto nec amotis statutis de capitularibus, censura contrahitur, significat, se loqui de illis statutis, quæ tunc vigebant. Quoad ea enim, quæ non aderant, nõ poterat vigere præceptum de amotione à capitularibus infrà spatium duorum mẽsium à publicatione dictæ Decretalis. Nam etsi, quæ deinceps edita sunt statuta debeant abradi, non tamen abradi possunt intra duos menses à publicatione Decretalis, quæ à tempore anti-

quissimo publicata est. Quòd si dicas hunc ita non abradentem excommunicari quatenùs seruare facit, contra est, quia is satis excommunicatur in secunda parte, ex quo conijcitur non comprehendi sub prima. Nec dici potest vigere nunc eam partem Canonis contra statuta, quæ eo tempore erant in capitularibus, nec vnquàm amota sunt, quia fauor temporis duorum mensium a Decretali concessus non potest habere locum, cum vltrà duos menses à publicatione multi alij transierint. Quarè mirum est, cur aliqui putent adhuc vigere, vel quia id expressè dixerint, vel quia non distinxerint inter has partes Canonis, supponentes primam adhuc habere locum, vt inter alios *Toletus lib. 1. Instruct. Sacerd. cap. 38, num. 13.* Si quis tamen adhuc sustinere velit vigere eam fusè explicatam videat apud *Suarez loc. cit. a num. 79. ad* 85. Et quoad amotionem de Capitularibus, quia præcipitur etiam in fine nostræ Bullæ, eò nos remittimus; licèt ea non præcipiatur sub noua excommunicatione.

Dices in *cap. Grauem eod. tit.* præcipitur cuidam *Episcopo*, vt in Consiliarios, & Officiales Ciuitatis Pisanæ, qui statuerant contra libertatē Ecclesiasticam, procuret promulgare sententiam excommunicationis, nisi statuta de Capitularibus suis deleri fecerint. Quo loquendi modo cū significetur iam lata, & contracta censura, infertur vtique non aliam contractam esse, nisi illam, quæ generaliter indicitur in dict. *cap. Nouerit*, ergo habet locū non solùm post illos duos menses determinatos à tempore publicationis, sed etiam in omne tempus futurum.

Respondeo primò *cap. Grauem* esse eiusdem *Honorii* III. cuius etiam est *cap. Nouerit*, vnde hæ duæ Decretales possunt esse editæ circa idem tempus, quo primorum duorum mensium adhuc vigebat fauorabilis terminus. Respondeo secundò, argumentum præiudicare aduersarijs, quia si prædicti Consiliarij iam contraxerant Censuram, & solùm per Episcopum publicari debebat, ergo non contraxerant ex prima parte *cap. Nouerit*, quia illa infra duos menses non contrahitur; & in *cap. Grauem* non adsunt minæ de contrahenda censura, nisi statuta deleantur de Capitularibus, sed præceptum de publicatione censuræ iam contractæ. Quamobrem dicimus prædictos Consules incurrisse Censuram, ex editione statuti, vel obseruatione, quæ imponitur in secunda parte dicti *cap. Nouerit.*

3 Nam quoad illam secundam partem dicimus primò nouam editionem statutorum, & obseruationem, statim à tempore *Decretalis* publicatæ inducere excommunicationem, etiam si infrà duos menses abraderentur. Nam in ea, tanquàm parte omninò distincta à priore, excommunicantur Statutarij absolutè, & ij, qui statuta seruare fecerint, nullo temporis addito indulto, infrà quod si deleant, non excommunicentur. Quicquid in contrarium *Gloss. ibi ver. seruata*, inquiens subintelligendum esse post duos menses.

Secundò nota, latiùs patere *Decretalem*, quàm Bullā, vt inter alios obseruauit *Sayr lib. 3. Thes. cas. consc. cap. 19. num. 8.* licèt *Suarez num.* 88. in fine, & quidam alij videantur inficiari. Tùm quatenùs in Canone Bullæ, iuxtà veriorem, de qua *num. 79.* non damnantur inductæ, & seruatæ consuetudines contra libertatem Ecclesiasticam, sicuti damnantur in *Decretali*. Tùm quatenùs expressis Scriptoribus valdè probabile est innodari etiam eos, quos à Bulla eximimus *num. 90.* Non tamen opinamur innodari eos, qui priuatim transcribunt, nec ad aliquem publicū vsum, sed iuxta alias incidentias; quia punitur scriptura, vt confert ad fauorem statuti, seu prout aliquo modo deseruit statuto, vt colligitur ex *Glossa ibi in Ver. Scriptores*, id deducente ex *cap. Sententiam. Ne Clerici, vel Monachi*; vbi prohibentur Clerici sententiam sanguinis proferre, seu scribere, non quomodocumquè; sed eo modo, quo fit ad eam exequendam. Et hæc procul dubio est sententia receptissima, & tuta. Tùm quatenùs vltrà scriptores statutorum, damnantur expressè qui scribunt in publicam formam iudicata secundùm statuta, quos comprehendi sub Canone Bullæ non est omninò certum, licèt nos affirmauerimus *num. 707.* Tùm quatenus sine dubio hic innodantur Principes, Officiales, & Consiliarij (etiam Rerumpublicarum, seu Communitatum, dummodo sint culpabiles in omissione vt adnotauit *Suarez* cum aliis *num. 87.*) permittentes Statutorum, & consuetudinum obseruantiam; quos similiter cum aliqua controuersia *num. 103.* subiecimus Bullæ. Siquidem non dicitur, *Qui seruare fecerint, vel consenserint*, quod importare potest positiuam operam; sed simpliciter *Rectores locorum vbi edita, & seruata fuerint*, quod non significat aliquam actionem, sed quamlibet conniuentiam, omissionem, & negligentiam. Quod volui adnotare propter *Caietanum*, qui *cit. Vers. Tertiò nota*, ait verba prædicta non sic durè interpretanda esse, sed subintelligi debere aliquam cooperationem; quia excommunicatio cum sit maxima pœna, nonnisi pro mortali peccato inducitur. Verùm supponit tolerantiæ eius, qui tenetur obuiare, non adesse culpam, quod sæpius ostendimus aduersari Sacris Canonibus *c. Qui potest 23. qu. 3.* cum similibus. Ita nobiscum *Nauarrus cap. 27. Manualis num. 119. Vers. Tertia*, & alij magis communiter, licèt *Caietano* sequaces non desint.

Tertiò nota; defendi hic libertatem Ecclesiasticam dumtaxàt in communi, non autem particularia iura, & priuilegia Ecclesiarum, vt constat ex dictis ad clausulam *seu nostrit, & dicta Sedis.*

Quartò nota habendam esse rationem verbi *præsumpserint*, quod temeritatem inuoluit, non autem bonam fidem, & ignorantiam.

4 Quintò nota excommunicationem hanc non esse reseruatā, & ideò quoad eos casus, quos non comprehēdit Bulla quilibet Sacerdos potest absolutionem impartiri, nō enim de reseruatione vlla fit mentio *arg. cap. Nuper. De sent. exc.* Contra *Nauarrum num. 120.* qui indiscriminatim dixit omnes casus huius *cap.* esse *Papales*; vnde aut vult hanc excommunicationem esse reseruatam, aut non magis patere decretalem quā Bullam, quorum vtrumquè est falsum.

5 Addunt alii hic explicationem *cap. Grauem. De sent. excomm.* in quo inquiunt extare

ana-

anathema in Consiliarios, & Officiales Ciuitatũ, qui non delent de suis Capitularibus statuta derogantia Ecclesiasticæ libertati. Sed re vera ibi non est generalis dispositio, sed specialis in casu Pisanæ Ciuitatis, cuius Statutarij quædam ediderunt in derogationem Ecclesiasticæ libertatis, in quos dicitur curandam promulgationem Cẽsuræ nisi prædicta statuta deleri fecerint; non, quia non essent iam subditi Censuræ (ex edi igne enim excommunicati præsumuntur, ideò dicitur *promulgare curetis*) sed quia ad terrorem, aliosquè effectus publicãdi erant, nisi quamprimùm abraderent. Falsum igitur est, quod hi Authores supponunt excommunicationem particularem induci per hoc solùm, quòd quis non faciat statuta delere de suis Capitularibus. Quòd si asseramus cum aliquibus excommunicationem illam esse minatoriam, ferendam in eos, qui non delent, tunc dicendum est dispositionem illam vepotè poenalem non habere vim extra illum casum. Vide etiam quæ diximus suprà *num. 2.* circa finem.

6 Insudant etiam alii in explicatione *cap. fin. De Immun. Ecclesiarum lib. 6.* quod tale est. Eos, qui temporale Dominium obtinentes suis subditis, ne Prælatis, aut Clericis, seu personis Ecclesiasticis, quicquam vendant, aut emant aliquid ab iisdem, neque ipsis bladum molant, coquant panem, aut alia obsequia exhibere præsumant, aliquando interdicunt (cum talia in derogationem libertatis Ecclesiasticæ fieri præsumantur) eo ipso excommunicationis sententiæ decernimus subiacere.

Sed quoad læsionem libertatis Ecclesiasticæ casus nõ habet aliquid speciale, cum certum sit, saltem ex particula *indirectè* (si non sufficiant dicta *nu. 110.*) eum adæquatè in canone damnari. Solùm quia dicitur *aliquando interdicunt* ambigere quis posset, eos etiam innodari, qui sine statuto, aut decreto propriè dicto, iuxta notata *nu. 78.* solo præcepto interdũ hæc prohiberent, quos a canone Bullæ eximimus, verùm *Glossa.* finalis huius *cap.* videtur supponere hanc esse tantùm declarationem, quòd casus prædictus continetur sub *cap. Nouerit. De sent. excomm.* Vnde sicut in *cap. Nouerit* non excommunicãtur qui solo præcepto, non autem statuto contra libertatem Ecclesiasticam præsumunt, ita probabile est hic non damnari, nisi interdicentes medio statuto. Tamen *Alterius De Censuris Tom. 1. lib. 5. disp. 16. cap. 4. in fine*, immemor quòd omne præceptum subiecerit Bullæ, & *Bonac. de Censuris in partic. disp. 1. q. 16. pu. 2. n. 1.* ait hic damnari quodlibet præceptum. Et ideò in hac sententia obseruandum quòd illa excommunicatio non est reseruata, & quod vtrumq; copulatiuè requiritur, scilicet quòd interdicens temporale dominiũ habeat, & quòd interdicat subditis suis, vt certum sit non innodari interdicentem subditis alienis.

Sed dubium esse potest, an damnetur præceptũ factum per Magistratus, & Officiales Principũ, nã ex vna parte hi non habent in vigore temporale dominium dicitur enim id, esse Principis, ex alia verò hi interdicunt auctoritate Principis, & cẽsentur cum illo vnũ quid. Negatiua opinio videtur probabilior, quia sumus in poenalibus.

CAPVT SEXTVM DECIMVM.

Illustratur anathema latum in impedientem Iudices Ecclesiasticos in vsu iurisdictionis.

NEc non qui Archiepiscopos, Episcopos, aliosquè Superiores, & inferiores, Prælatos, & omnes alios quoscumquè Iudices, Ecclesiasticos Ordinarios, quomodolibet hac de caussa, directè, vel indirectè carcerando, vel molestando eorum Agentes, Procuratores, Familiares, nec non consanguineos, & affines, aut alias impediunt, quominùs sua iurisdictione Ecclesiastica contra quoscumquè vtantur, secundùm quod Canones, & sacræ Constitutiones Ecclesiasticæ; & decreta Conciliorum generaliũ, & præsertim Tridentini statuunt.

§. Ac etiam eos, qui post ipsorum Ordinariorum, vel etiam ab eis Delegatorum quorumcumquè sententias, & decreta, aut aliàs fori Ecclesiastici iudicium eludentes, ad Cancellarias, & alias Curias sæculares recurrunt, & ab illis prohibitiones, & mandata etiam poenalia Ordinarijs, aut Delegatis prædictis decerni, & contra illos exequi procurant.

§. Eos quoquè, qui hæc decernunt, & exequuntur.

§. Seu dant auxilium, consilium, patrocinium, & fauorem in iisdem.

PRÆLVDIVM ELENCHVS.

1 *Mens Canonis, & vnde desumptus.*
2 *Quo tempore in Bulla, & qua variatione sit collocatus.*
3 *Eius materia, diuisio, Actiones.*

1 CVm hactenus ad incolumem seruandã Ecclesiastici fori immunitatem, primũ caussis, deinde verò personis easdem agentibus prouisum sit, postulabat rationis ordo, vt tertio loco ipsis Iudicibus prospiceretur, vt omnis intercludatur aditus, ne tranquillus caussarum ad Ecclesiasticos pertinentium cursus perturbationi pateat. Igitur allato in Canone directè Iudicum tutela in vsu Iurisdictionis intenditur, desumptusquè videtur ex *Cap. Quoniam de Immunitate Ecclesiarum lib. 6.* ad mentem *Concilij Tridentini sess. 25. Cap. 3. de Reform.* statuentis, Nefas esse sæculari Magistratui prohibere Ecclesiastico Iudici nequè excommunicet, aut mãdare, vt latam excommunicationem reuocet. Quod etiam habet idem *Cap. 20.* monens Imperatorem, Reges, ac Principes, vt maiores suos imitati Ecclesiasticos *Prælatos* obseruent, nec permittant eos, quæ Ecclesiastici sunt iuris ab inferioribus Iudicibus, & Magistratibus lædi.

2 Non est antiquus in Bulla hic Canon eum testetur *Nauarrus in Manual. capit. 27. num. 70. Vers. Quarta* recenter fuisse, & suis temporibus, additum. Quod *à Gregorio XIII.* factum putat *Sayrus Thesaur. casuum consc. lib. 3. Cap. 20.* à *Pio V. Viualdus par. 2. Candelabr. aur. in expositione Bullæ Cœnæ cas. 16.* in noua editione,

Al

Alterius De Censuris Tom. 1. lib. 5. disp. 17. in initio, col. 1. Duardus Commentar. ad Bullam Cœnæ lib. 2. Can. XVI. qu. 1. num. 2. & Scortia in Bullas selectas Theorem 415. col. 2. Et fortè ante illud tempus non est appositus Bulle, quia implicitè sub alijs Canonibus præsentis materiæ potuit diei conclusa, partim sub XIII. partim verò sub XIV. XV. & XIX. Nunc ad maiorē, & certiorem expressionem consultum visum est addere. Nec post additionem aliquando omissus est, quin etiam ferè invariatus remansit cum solùm Paulus V. inter verba *quomodolibet impediunt*, collocauerit ea, hac de causa directè, vel indirectè carcerando, vel molestando eorum Agentes, Procuratores, familiares, nec non consanguineos, & affines. Quæ continent particularem modum indirectæ impeditionis, & post ea clausulam, *ant aliàs*, addidit S. D. N. *Vrbanus* VIII. vltimis annis, nam in Bulla anni 1628. quam explicat *Bonacina*, non reperitur.

3 Materia Canonis est sacrilegium, quo viri Ecclesiasticæ iurisdictionis, præsertim ordinariæ quis se opponit indebitè, vt ex ipso textu patet; quem diuidendum in quatuor partes duximus. In prima protegitur Ecclesiasticorum Iudicum Ordinariorum iurisdictio, vbi vnica actio generalis recensetur, nimirùm quomodolibet impedire illius vsum, quamquamvnque speciales impediendi modus enarraretur, qui fit per carcerationem, aut aliam molestationem Agentium, Procuratorum, familiarium, consanguineorum, vel affinium prædictorum Iudicum. In secunda protegitur Iurisdictio etiam delegata, & tendit contra ipsos habentes caussas, cum prima pars tendat contra Indices incompetentes, & tres actiones damnat; sine totales, sine partiales, vnicā totalem ad incurrendum requisitam constituentes; idest ad effugiendum Ecclesiasticum iudiciū recurrere ad Curias sæculares. Procurare per prædictas Curias decerni prohibitiones, vel mādata contra prædictos Iudices Ecclesiasticos. Procurare prædictas prohibitiones, vel mandata executioni demandari. Tertia, pars est contra Iudices, & Executores laicos, & duas actiones damnat, scilicèt decernere prædicta, & exequi. Quarta tandem pars continet actiones accessorias quatuor, dandi auxilium, consilium, patrocinium, & fauorem in ijsdem.

In huius Canonis tractatione (ait *Reginald. tom. 1. Prax. fori Pœnit. lib. 9. cap. 14. nu. 365.*) nisi valdè circumspectè procedatur plus periculi tractanti, quàm vtilitatis alijs inesse potest. Igitur monito acquiescens, ingeniumque cohibens in multis, quæ suggerit apponenda, ea tantùm afferam, quæ apud alios Interpretes pertractata, vel insinuata reperi, suadens cum eodem Reginaldo consulere Pontificem el, qui in verbis apertis adhuc est anceps.

Nec non qui Archiepiscopos, Episcopos, aliosque Superiores, & inferiores Prælatos, & omnes alios quascumque Iudices Ecclesiasticos Ordinarios.

E L E N C H V S.

4 *Qvorsum prima hæc pars Canonis in alijs superioribus comprehendatur.*
5 *An damnentur agentes auctoritate Ecclesiastica, & etiam sine vlla auctoritate.*
6 *Qui dicantur Iudices Ordinarij.*
7 *Quod protegantur soli Iudices Ordinarij.*
8 *Episcopi fruuntur protectione huius Canonis, etiam non consecrati.*
9 *An Iudices Ordinarij protegantur antè adeptam possessionem.*
10 *Protegantur Iudices Ordinarij in vsu solius iurisdictionis ordinariæ.*
11 *An protegantur Ordinarij in iis, in quibus dicuntur agere, vt Delegati Sedis Apostolicæ.*

4 Prohibetur igitur in prima parte Canonis quælibet impeditio opposita Iudicibus Ecclesiasticis Ordinarijs, ne sua iurisdictione Ecclesiastica, vt conuenit, vtantur. Qua actio ex parte dānatur etiā in Canone XIV. dum excommunicantur, qui impediunt cursum, & audientiam caussarum spiritualium, vel spiritualibus annexarum; & qui compellunt partes actrices prædictarum caussarum ad reuocandum, vel faciendum reuocari decreta super caussis facta, & absolui à Censuris, & pœnis detentos eisdem occasione caussarum. Hæc autem excommunicatio generalior est, quia non protegit vsum iurisdictionis in solis caussis spiritualibus, vel annexis, sed in omnibus quibuscumque caussis, & negotijs. Similiter etiam particularis modus impediendi, per tractionem personarum Ecclesiasticarum ad forum laicum in prima parte *Canonis XV.* anathemati subijcitur.

5 Qui autem significentur per particulam *qui*, dubitatur hic, sicut in alijs superioribus Canonibus, non quidem an comprehendantur pollentes auctoritate laica, siue laici sint, siue Ecclesiastici; comprehendi enim indubitatum est, cum hi præsertim sint, qui soleant impedire Ecclesiasticam iurisdictionem, & per eos ratione auctoritatis maximè lædatur Ecclesiæ exemptio; sed dubitatur, an cōprehendantur pollentes auctoritate Ecclesiastica, si sibi inuicem indebitè eadem auctoritate sint impedimento in vsu iurisdictionis, & an etiam nulla agentes auctoritate.

Et quoad primum *Nauarrus in Manuali cap. 27. num. 70. vers. declaratio prima*, loquens simul de quatuor *Canonibus XV. XVI. XVII. Vgolinus de Censuris Bullæ Cœnæ part. 1. Capit. 16. §. Pellizarius Tract. 1-qq. Moral. Tract. 16. cap. 10. num. 177. & Duardus lib. 2. Commentar. ad hanc Bullam Can. XVI. quæst. 7. num. 1.* sentiunt caueri à sola auctoritate laica, quæ etiam videtur sententia *Bonacina de Censuris in particulari disp. 1. quæst. 17. punct. 2. num. 1.* dum ait, istam

istam excommunicationem latam esse in detestationem auctoritatis, & potestatis secularis: Mouentur autem, quia putant, relatiuam *qui* idem esse, seu eiusdem effectus, ac est in Canone XIV. vbi inquiunt solos agentes auctoritate laica comprehendi, & ex eo, quòd videatur satis esse, iurisdictionem Ecclesiasticam à laica auctoritate tutari, cum hæc sepiùs, & iniuriosè lædat, non item alia Ecclesiastica.

Sed quia particula prædicta, vtpotè de se generalis, & nullum excludens ad Ecclesiasticos etiam extendi debet, quoties subiecta materia non obnititur, & diximus probabiliorem opinionem, quæ sub eo *Canone XIV.* asserit damnatos etiam agentes auctoritate Ecclesiastica, ideò cohærenter arbitramur innodari, hic etiam Ecclesiasticos Iudices, tàm Ordinarios, quàm Delegatos, si indebitè, seu de facto alios Iudices Ecclesiasticos Ordinarios impediant. Secus est, si de iure, vt via præuentionis, aut per recursum ad Superiores, aut si habeant, vel satis probabiliter arbitrentur se habere in illis caussis iurisdictionem. Et huius sententiæ sunt cæteri Interpretes, qui non distinguunt, sed asserunt, vel supponunt clausulam generalem esse, vt infrà.

Potiùs ex eo quòd in superioribus particula *qui*, solos auctoritatiuè agentes carpit, vt dictum est *Cap. XIV.* adhæreo opinioni eorum, qui putant priuatos, seu priuata vi impedientes non innodari, vt *Nauarrus loco cit. Duardus quæst. 4 num. 2. Bonacina punct. 1. num.* 7. inquiens probabiliter id sustineri posse. Non quidem, quasi particula *qui* nequeat comprehendere etiā agentes sine auctoritate, sed quia satis constat, huc usque de agentibus auctoritatiuè sermonem fuisse, cum addatur in *Canone XIV.* cui hic adiungitur *auctoritate propria*, nec fuisse opus à priuata iniuria, quæ rara est, & facilè superabilis, media excommunicationis pœna cauere.

Contra *Pellinetum num.* 276. *Suarez de Censuris disp. 21. sect. 2. num. 94.* vbi ait hanc clausulam esse contra omnes generaliter; & *Alterium Tom. 1. De Censuris lib. 5. disput. 17. Cap. 1. col. 2. Vers. Respondeo*; vbi opinatur etiam priuatos comprehendi; ex generalitate particulæ *qui*, qua in *Canone XIV.* significari etiam priuatos arbitratus est; et ex eo quòd in *Cap. Quoniam De Immunit. Eccles. in 6.* vnde diximus desumptum præsentem Canonem, etiam priuati innodantur. Sed primo argumento satisfactum est, alterū autem, vel absolutè negari potest, vel respondendum, aliunde constare, cur ibi etiam priuati comprehendantur, vt obseruabitur in Scholijs. Benè verum est à personis priuatis caueri in secunda parte Canonis, Damnatur modus, quo regulariter personæ priuatæ solēt iurisdictionem Ecclesiasticorum Iudicum impedire, nimirum recursu ad laica Tribunalia. Si ergo talium impedimentum excommunicatur expressè in secunda parte optimum est indicium, non excommunicari ex hac priore.

6 Omnes Iudices Ecclesiastici Ordinarij proteguntur, neminè excluso ob vim particulæ *omnes*, de qua alibi diximus. Est autem Iudex Ordinarius non is solùm, qui Ordinarius loci dicitur, vt Episcopus, vel habens iurisdictionē in loco quasi Episcopalem, sed is omnis, qui vtcumquè habet auctoritatem, seu iurisdictionem ordinariam; prout distinguitur à delegata. Est autem iurisdictio ordinaria, vt alibi dictum est, quæ alicui competit ex officio, vel dignitate, siue sit ex concessione iuris, siue ex legitima consuetudine. Cum ergò comprehendantur quicumque Iudices Ordinarii, non est necesse explicare, qui sint Archiepiscopi, Episcopi, aliiquè inferiores, vel superiores, vt alij faciunt, & nos fecimus, dum opus fuit, *Cap. XI.*

Habēt hanc iurisdictionem ordinariam præter Archiepiscopos, Episcopos, aliosquè Superiores, Patriarchas, Primates, et Summum Pontificem, cæteri omnes Prælati quibus ratione dignitatis, muneris, aut administrationis aliqua iurisdictio, seu auctoritas competit, vt suprà. Inter hos sunt Iudices, Ministri, & Officiales Sedis Apostolicæ, seu Curiæ Romanæ, quorum auctoritas licèt sit à Pontifice, eiquè modo quodam speciali subdatur, censetur tamen ordinaria ex stylo Curiæ, exceptis tamen simpliciter delegatis ad tempus, & particulares caussas, vel munera. Quicquid velit *Scortia in Bullas selectae Theorem. 425. sub initium*, Iudices Sedis Apostolicæ hoc loco non protegi, quia proteguntur sub XIII. & *XIV. Canone*. Inter eosdem Iudices Ordinarios enumerantur Nuntij, & Legati Apostolici ab *Vgolino cit. §. 1. ex tit. De officio Legati. Alterio cap. 3. col. 2. Dmardo quaest 7. num. 1. Vers. Secundò ampliatur.* Item Cardinales, qui in Ecclesijs suorum Titulorum dicuntur habere iurisdictionem ordinariam, ex *Cap. His qua*, vbi *Abbas num. 1. & cæteri de Maioritate, & obedientia. Ioannes Monachus in Cap. Vnica eod. tit. in 6. Romanus consil. 498.* Præterea Vicarij Generales Episcoporum, ex *cap. Tua nobis*, vbi *Innocentius De officio Vicarij*; facit *Abbas in cap. Cum ab Ecclesiarum. De officio Ordinarij. Reginaldus T. 2. 1. Praxis fori Pœnit. lib. 9. Cap. 24. num. 367.* Quibus addo Superiores Regularium, tàm Generales, aut Prouinciales, quàm locales, eorumquè Vicarios, de quibus omnibus, alijsquè Authores prædicti.

7 Expressis autem solis Iudicibus ordinarijs, manifestum remanet Delegatos excludi à protectione huius partis Canonis, cum dubitandi non detur locus, vbi verba legis sunt clara. Ita supponunt, vel expressè docent omnes Interpretes locis citatis. *Suarez eo num. 94. Reginaldus num. 366. Scortia col. 2. Alterius cap. 1. col. 5. Vers. Sequitur secundò Duardus qu. 7. num. 1. Vers. Dixi Ordinarios, & nu. 4. Bonacina punct. 2. num. 1. Vers. Dixi Iudices, Sayrus lib. 3. Thes. casuum consc. cap. 20. num. 4.* Vnicè excepto *Vgolino* (§. 1. etsi §. 2. conuenire videatur) dicente, subintelligēdos esse etiam *Delegatos*; quia exprimuntur in secunda parte. Sed idcircò quia exprimuntur in secunda parte, non autem in hac comprehenduntur, cum expressè Canon enumeret, vbi vult comprehendendos. Benè verum est quòd sic impediens Delegatos ab Ordinarijs, innodari facilè potest, vel ex alijs Canonibus, vel ex tertia parte huius; vel quatenùs impediens tales Delegatos inditectè dicitur impedire Ordi-

narios

narios, quorum auctoritate Delegati ius dicunt;

8 Laborant hic aliqui in ea quæstione, an gaudeat hoc Canonis beneficio Episcopus, antequàm sit consecratus. Cui nos breuiter respondemus ex dictis latè *Cap. XI. num.* 52 gaudere. Siquidem indubiè Iudex est antè consecrationẽ, cum ea, quæ Iurisdictionis sunt, nõ consecratione, sed confirmatione acquiri diximus. Et ex ibidem allatis constat sola electione nihil Iurisdictionis acquiri, ac proinde solummodò electum non gaudere.

9 At quia, vt ex infrà dicendis innotescet, vtens indebitè, vel inualidè iurisdictione, sine periculo anathematis impediri potest, ambigitur an ante adeptam possessionem Episcopatus *Iurisdictione* Episcopatus vtens impediri queat absquè incidentia, quod de aliis etiam dignitatibus disquiri generalius potest. Et dubium apud veteres graue, resolutum est iure nouo. *Extrauag. Iniunctæ. Inter communes De Electione*; vbi dicitur Episcopos, aliosquè Prælatos superiores, & inferiores, qui à Sede Apostolica promouentur, aut confirmantur, consecrantur, seu benedicuntur non posse ad suas Ecclesias accedere, & administrationem recipere sine Literis Apostolicis, continentibus promotionem, confirmationẽ etc. nullumquè debere eis parere, nisi post ostensionẽ Literarum, & irritum esse quicquid per eos fuerit attentatum. Quod etiam dicitur de ijs, qui pallium receperunt, sine literis huius receptionis. Constat inde, quòd si de facto hi possessionẽ acciperent sine huiusmodi Literis, non protegerentur præsenti Canone in vsu Iurisdictionis; itẽ quòd post ostensionẽ literarum vigeat protectio, etiãsi nulla alia solẽnitate possessio caperetur, quã ea, quæ est per ostensionẽ literarũ; siquidẽ de iure inter duas sententias oppositas probabilior est illa, quã sequitur *Adrianus, Innocentius, Hostiensis, et Ioannes Andreas*, quos refert *Abbas in cap. Transmissam num.* 3. *de Electione*, nimirùm quòd Episcopus statim post confirmationem, etiam non adepta possessione possit exercere ea, quæ sunt iurisdictionis, nisi legitima consuetudo possessionem insuper requirat, quia iura post Confirmationem, nil aliud videntur expetere, *cap. Nosti cap. Qualiter, cap.* Nihil *est cap Transmissã sanctã Glossa solemni de Electione*; quicquid contrà *Ancharanus, et Abbas loco citato*. Tandem constat, quòd post receptionem, & alias quaslibet solemnitates capiendi possessionem, non protegatur hoc Canone Prælatus, nisi possessio capiatur per litterarũ congruam ostẽsionem. De alijs Prælatis, qui non indigent in sua dignitate literis Apostolicis, probabile est post legitimam assumptionem protegi, etiam si aliquis solemnis actus capiendi possessionem non præcesserit, in quo tamen standum est consuetudini.

10 Illud etiam videtur in dubium reuocari posse, an Iudices Ordinarij protegantur formaliter, idest prout tantùm vtantur iurisdictione ordinaria, vel etiam materialiter ratione personæ, ac proinde prout vterẽtur etiã iurisdictione non ordinaria. Et quidem pro hac secunda parte est argumentum, tùm quod in Canone personarum habetur ratio, prout speciali dignitate fulgent, inde enim sequitur, quòd non qualitas iurisdictionis, sed personæ attendenda sit; tùm quod in consequentibus non dicitur solùm, *quamuis sua Iurisdictione vtantur*, sed generalius, *quamuis sua iurisdictione Ecclesiastica contra quoscumque vtantur*, est autem iurisdictio Ecclesiastica etiam delegata. Sed communiter supponitur tanquàm verum, & certum, hos protegi formaliter tantùm, quatenùs iurisdictionem ordinariam exercent, non solùm, quia verba legis accipienda sunt formaliter, vbi aliud non obstat; verùm etiam, quia id satis insinuatur, dum dicitur, quominùs sua iurisdictione vtantur, propria enim eorum iurisdictio est, quę ordinaria est, cum delegatus, vt nomine agit delegantis, ita etiam iurisdictione. Per quæ patet responsio ad secundum argumentum pro prima sententia, & inde ad primum dicimus protegi, quidem personas in Canone, sed non nisi ratione Iurisdictionis, cum mens sit omnium Canonum pro iurisdictionibus Ecclesiasticis pugnare, et ideò Iurisdictionis potiùs, quàm personæ habenda sit ratio, ita *Nauarrus Vers. Quarta quod Bonacina punct.* 1, *num.* 10. et alij licèt in contrarium videatur sentire *Duardus*, vt ex eius verbis colligitur *qu.* 1. *num.* 4. propter quem id ad notauimus aliàs fortè non necessarium.

11 Sed grauior est difficultas, an comprehendatur hic iurisdictio ea, quæ Episcopis, vel locorum ordinariis confertur ex speciali concessione iuris, aut Conciliorum, præsertim *Tridentini*, cum clausula, vt agant tanquàm delegati Sedis Apostolicę, vt in *Tridentino sess.* 5. *c.* 8. *De Reform.* dicitur, Regularem extra Monasterium degentem, si deliquerit, posse ab ordinario loci tanquàm super hoc à Sede Apostolica delegato, puniri, et corripi, *Et sess.* 24. *c.* 10. habetur in visitatione, & correctione morum subditorum suorum, Episcopos agere posse etiam tanquàm Apostolicæ Sedis delegatos. *Et sess.* 22. *cap.* 8. statuitur, Episcopos etiam, tanquàm Apostolicę Sedis delegatos habere ius visitandi hospitalia, & loca pia etiam exempta, & esse executores piarum dispositionum in casibus à iure concessis.

Absolutè protegi iurisdictionem prædictam affirmant plerique Interpretum Bullæ; *Alterius cap.* 1. *col.* 6. *Vers. Dico igitur Scortia col.* 3. *Pilliucius num.* 179. *Reginaldus num.* 366. *Bonacina punct.* 1. *nu.* 10. *&* 12. *Sayrus dict. cap.* 20. *num.* 4. vt valdè probabile. Suadentur, nam per hoc, quod Concilium, aut iura concedant, vt ordinarij locorum procedant tanquàm delegati Apostolicæ Sedis; ordinaria illorum potestas potiùs augetur, quàm tollatur. Ideò enim eis illa conceduntur, quia ordinarii locorum sunt; ac proinde talis iurisdictio adnectitur dignitati, seu personis ratione dignitatis, & non est specialis, & ad tempus, sed perpetua, & ad omnes similes causas, quæ conditiones non conueniunt iurisdictioni simpliciter delegatæ *arg. eorum. quæ Glossa in cap. Irrefragabilis, Verb. super hoc delegatus de officio ordinarij.* Censuerunt enim iura potestati ordinariæ talium personarum, vt perfecta esset, adnectendam esse etiam iurisdictionem

tionem iure prædictis, qua propter eis competit quatenùs ordinarij sunt. Quod confirmari potest ex eo, quòd expressè Canon tuetur Episcopos, quatenùs iurisdictione vtuntur secundùm quod Canones, et Concilia præsertim *Tridentinum* disponit; sed iura, et Concilia disponũt quòd in prædictis casibus, & aliis, quæ non enumerauimus procedant Episcopi ; ergo eos impedienti in vsu huius iurisdictionis conueniunt verba huius Canonis, ac proinde etiam dispositio.

Existimo autem ego hac in re distinguendũ. Quædã enim non conceduntur denuò Ordinariorum iurisdictioni; sed tantùm declaratur ex illis conuenire, & per eos esse, & fuisse expedienda, licèt ex prætenso Priuilegio, vel aliàs aliqui his detrectarent eorum iurisdictionem, ideò enim vt facilis illis procedendi sterneretur via, dictum est cumulatiuè, vt agant etiam tanquam Apostolicæ Sedis Delegati, vt qui negaret id ordinariè Episcopis competere, acquiescere teneretur eis, saltẽ vt procedentibus, tanquam Delegatis Sedis Apostolicæ. Quædam verò Ordinarijs intra limites ordinariæ iurisdictionis non conueniunt, veluti procedere in personas, res, vel loca exempta, sed eis per specialem concessionem, Sedis Apostolicæ, vel Conciliorum permittuntur, etiam si aliunde congruenter id fiat, quatenùs nulli congruentiùs committi possunt, quàm locorum Ordinariis.

In vsu iurisdictionis circa res prioris generis Ordinarii locorum huius Canonis protectione gaudẽt; quia spectãt ad iurisdictionẽ ordinariã, nec illi agũt in his re vera, vt Delegati Sedis Apostolicæ, quamuis Priuilegiũ habeant agendi tanquàm tales. In vsu autem auctoritatis circa res secundi generis non proteguntur, quia re vera non agunt, vt Ordinarii, siquidem aliàs sine delegatione ad ea non extenditur ordinaria iurisdictio, sed vt veri Delegati. Nec obstat, quòd hæc delegatio sit perpetua, & annexa dignitati; quia cum simus in pœnalibus, standum est stricti rigori verborum, secundùm quem non dicitur propriè in his *Episcopus* procedere auctoritate propria ordinaria, sed delegata, seu tanquã *Delegatus*, vt dicitur in iuribus, & Tridentino. Quod discrimen animaduertere est ex modo loquendi prædictorum iurium, & Concilii. Aliquando enim dicitur ampliatiuè, quòd agant *etiam* tãquam Apostolicæ Sedis Delegati, vt in cit. *Cap.* 10. *Sess.* 24. & in *Cap.* 8. *Sess.* 22. Vbi cũ agatur de correctione subditorum, & de executione illarum piarum dispositionum, quæ à iure *Episcopis* conceditur, & proindè certum sit vtrumque auctoritatem ordinariam Episcoporum non excedere, non opus erat hæc delegare; ideoque implicatiuè dictum est, etiam tãquam Apostolicæ Sedis Delegati, hæc enim est vis particulæ, *etiam ex cap. Vnico, vbi Abbas nu.* 3. *& Doctores de Comodat.* Aliquando verò simpliciter dicitur quòd agant tanquam Apostolicæ Sedis delegati, vt dum permittitur *Episcopis* punitio Regularis exempti, delinquentis extra Monasterium, *Cap.* 3. *Sess.* 6. & examen vnionum perpetuarum à quadraginta annis citra factarum *Cap.* 6. *Sess.* 7. Nam cum in his, & similibus agatur de personis, rebus, aut locis exemptis à iurisdictione *Episcopali*, non potest ad ea extendi ordinaria iurisdictio aliàquin exempta non essent, ac per consequens Delegatione Apostolica opus est. Quod adhuc expressiùs cernitur in *Clem. Quia contingit de Religiosis domibus*, vbi dicitur per Ordinarios locorum compelli debere Rectores piorum locorum ad præstanda aliqua, quæ ibi iniunguntur, non exemptos quidem, propria, exemptos verò, et alios Priuilegiatos, auctoritate Apostolica.

Et per hæc solutum remanet aduersariorum fundamentum. Ad Confirmationem autem respondendum, dato, Ordinarios Iudices sumendos esse formaliter, vt est communis, inde sumi, quomodo sit intelligenda *Clausula secundum quod Canones, & decreta Concilij statuunt*, nimirum infra terminos iurisdictionis ordinariæ, & non vltra.

Subdit autem *Bonacina n.* 12. *in fine cum Filliucio num.* 279. effugientes in nostra sententia excommunicationem huius Canonis, quia non impediant Ordinarios, in vsu ordinariæ iurisdictionis, sed delegatæ; innodari adhuc ex Canone XIV. tanquam impedientes Commissarios Apostolicos.

33 Verùm quoad personas, diximus nos, non solùm Commissarios Apostolicos, sed etiam omnes alios Iudices Ecclesiasticos ibi protegi. Actio tamen est diuersa; quia ibi est impedimentum dumtaxat caussarum, seu litium spiritualium, vel spiritualibus annexarum, ideò non semper quilibet quomodocunque impediens innodabitur; præsertim in sententia Bonacinæ, qui negat, ibi satis esse impedire, nisi etiã quis se interponat tanquàm Iudicem. Vide dicta *Cap. XIV.* ad clausulam *Illorumue cursum &c.*

Quomodolibet hac de caussa directè, vel indirectè carcerando, vel molestando eorum Agentes, Procuratores, Familiares, nec non Consanguineos, & Affines, aut aliàs impediunt quominus Iurisdictione Ecclesiastica contra quoscumque vtantur.

E L E N C H V S.

12 *DE particulari modo impediendi per molestationem Agentium &c. qui tamen non excludit cæteros impediendi modos.*

13 *Actiones impedientes, animo, & fine impediendi debent committi.*

14 *Impedire quid sit, remissiuè; vbi etiam de impediente precibus, vel minis, inuessione metus.*

15 *Impedimentum inducit Censuram etiamsi ordinarius non desistat ab vsu Iurisdictionis.*

16 *Triplicia sunt Iurisdictionis impedimenta damnata.*

17 *Impediens post vsum iurisdictionis non innodatur.*

28 *De impediente non simpliciter, sed nisi accedat conditio.*

29 *An dicatur impedire, qui se interponit in caussa, ad Ordinarium spectante, ad ipsum tamen non adhuc deducta.*

30 *Non censetur impediens Ordinarium ne vtatur iurisdictione temporali.*

31 *Ecclesiastica iurisdictio comprehendit etiã sacramentalem, non tamen hoc Canone protegitur.*

32 *Non excluditur vllus impediens, Clericus, aut Laicus sit, vel cuiusuis alterius status, sexus, aut conditionis.*

33 *Non solum Commissarij Apostolici, sed omnes alij Ecclesiastici Iudices hoc Canone proteguntur.*

12 CLausulam hanc adiunxerunt recentiores Pontifices, vt vidimus in *Præludio num.* 2. & argumentum desumptum videtur ex *cap. Quoniam de Immunitate Ecclesiarum lib. 6. §. Nos quoque. ibi, Per se, vel per alium, &c.* Importat autem sine noua dispositione maiorem expressionem, cum enim aliqui, vt Iudices ordinarios Ecclesiasticos retraherent ab vsu iurisdictionis, nec possent immediatè contra ipsos obniti, eorum Agentes, familiares, aut coniunctos molestarent, visum fuit Pontifici specificè, & expressè hunc indirectum impediendi modum damnare, vt vsus aliquorum Tribunalium, de quo apud Veteres Interpretes non erat omninò certum, an esset damnatus, apertè sub anathemate concluderetur. Et ne ille solus modus impediendi censeretur damnatus additum est, *aut aliàs*, vt iste sit clausulæ sensus, videlicet excommunicari, qui quomodolibet impediunt vsum iurisdictionis ordinariæ, siue directè, siue etiam indirectè; puta molestando hac de caussa Agentes, vel coniunctos Iudicum Ordinariorum, vel aliud quippiam agendo. Hanc explicationem recipiunt inter alios *Reginaldus Tom. 1. Prax. fori Pœnit. lib. 9. num. 309. Notab. 6. Pelliucius quæst. moral. Tom. 1. Tract. 16. num. 282. Bonacina de Censuris in particulari disp. 1. quæst. 17. punct. 1. num. 56.* Quicquid in contrarium videatur sentire *Consa Relectione Bullæ Cœnæ cap. 17.* in Notationibus circa textum *num.* 1. assignans vnum tantùm impediendi modum, idest directè, vel indirectè molestare Agentes, vel coniunctos, vt supra, dum tamen certum sit & olim ex particula *quomodolibet*, & nunc magis ex illa addita, *aut aliàs*, illam enunciationem esse insufficientem.

13 Ex his etiam habemus, intentionem eius, qui agit contra hunc Canonem debere tendere formaliter in finem impediendi, itaut non excõmunicetur, qui aliquid facit etiam iniquum, ex quo impeditio sequitur, sed præter intentionem. Id enim colligitur ex clausula, *hac de caussa*, *Bonacina punct. 2. num. 3.*

14 Impedire quid sit explicauimus Parte altera horum Commentariorum *Cap. VIII. nu.* 6. & breuiter nunc dicimus esse obstaculum ponere, quod de se efficere valet, ne Iudex Ecclesiasticus Ordinarius sua iurisdictione vtatur. Inde autem deberemus, consequenter philosophando, hic asserere, quòd is etiam dicatur impedire, & innodetur, qui precibus, pecunia, blanditijs, alijsque similibus tentat, ne prædictus Iudex sua iurisdictione vtatur. Verùm quia obstat, tùm vis verbi *impedire*, quod violentiam præseferre videtur, nisi aliud sit in contrarium, *L. fin. ff. & C. Si quis aliquem testari prohibuerit*, tùm quod hic sermo, Canones præsertim tendere aduersus violentias auctoritatis laicæ, quibus læditur Ecclesiastica, quæ alioquin non læditur precibus, & suasione; ideò non possum non subscribere opinioni, neganti ex precibus, & suasione induci hanc Censuram, præsertim cùm sit communissima, quam docent locis citatis. *Bonacina punct. 1. num. 3. Pelliuccius num. 278. Vgolinus de Censuris Bullæ Cœnæ part. 2. capit. 16. §. 2. citans Graffium. Alterius de Censuris Tom. 2. lib. 5. disput. 17. Cap. 1. col. 7. Vers. Impedire propriè. Coriolanus in explicatione Bullæ Cœnæ, hoc loco. vers. Hortatorie & Duardus lib. 2. Commentar. Bullæ Cœnæ ad Can. XVI. qu. 1. num. 3. Vers. De facto.* Alijs autem de caussis eo loco subiecimus Censuræ impedientes sine vi delationem victualium, & vtensilium ad Romanam Curiam.

Receptum tamen est innodari impedientem metu incusso, minis, imperio, &c. quia Iudex Ecclesiasticus his actus abstinet inuitus ab vsu iurisdictionis, *arg. l. eiu. & can. 1. de sentent. & re iudic. lib. 6. ac Clem. 1. De Hæreticis.* Quod verum est, etiam si metus non sit grauis. *Bonacina dicto punct. 1. num. 4. vers. Hinc sequitur primò. Vgolinus, Alterius, Pelliuccius, Duardus, & alij locis citatis*, licèt *Pelliuccius* quoad metum leuem non videatur conuenire, siquidem loquitur de metu tollente voluntarium.

15 An autem id, quod fit ad effectum impediendi, statim inducat Censuram, etiamsi non sequatur effectus quòd Iudex de facto ob impedimentum desistat ab vsu iurisdictionis, vel potius necessaria sit hæc actualis desistentia, discussimus, cum similibus quæstionibus eo Cap. VIII. vnde ex ibidem adnotatis num. 6. 7. & 59. breuiter dicimus non esse necessarium, quòd de facto Iudex desistat, dummodò impedimentum, de se sufficiens fuerit facere, ne sequatur vsus iurisdictionis, aut non ita faciliter, & citò, *Reginaldus dicto num. 36. notab. 5.* Secùs est, si actio non deuenerit ad actum impediendi, vt si quis pecuniam dedisset alicui, vt impedimentum poneret, iste autem non posuisset. Nam quamuis necessarium non sit, quòd Iudex de facto ab vsu desistat, necesse est tamen, quòd de facto in vsu impediatur, alioquin non verificatur, quòd quis impedierit.

Contra *Alterium Cap. 1. col. 8. vers. Quominus Duardum quæst. 7. limit. 7. prima conclus. Bonacinam punct. 1. num. 52. & Scortiam* (vt videtur) *in Bullas Selectas Theorem. 415. cols.* asserentes, necessariam esse actualem desistentiã, quia verba legum sunt intelligenda cum effectu, & delicto consummato ex *Abbate in cap. Cum cunctis & Clerici num. 3. De Electione.* vnde nec dicitur quis impedisse Iudicem quominus sua iurisdictione vtatur, si re vera vtatur.

Sed respondetur iuxta alibi dicta, effectum hic

hic esse, quòd impedimentum de facto operetur, etiamsi aliunde superetur, atioquin qui non inci-dit ob non secutam desistentiam, obligatus erit Iudici Ecclesiastico, qui ob maiores vires impe-dimentum superauit; vnde benè dicitur impe-ditos, ne iurisdictione vtatur qui vtitur; dum-modò in vsu impadimentum expertus fuerit; nō enim ea verba, *quominùs sua iurisdictione vtantur*, significant effectum, sed finem, in quē debet tendere impedimentum.

16 Impedimenta hęc ad tria capita reduci solent, nimirùm ad ea, quæ obstant, ne fiant à Iudice Ecclesiastico caussarum cognitiones, de-legationes, citationes, decreta, præcepta, senten-tiæ, &c. Ad ea, quæ obstant, ne prædicta post-quàm emanarint, executioni demandentur; nil enim refert iudicasse, nisi iudicatum executio-ni fuerit traditum. *Abbas in cap. Pastoralis de Officio Delegati*. Et tandem ad ea, quæ faciunt, vt executioni demandata reuocentur, idest non perficiantur *Alterius loc. cit. Vers. Tribus autem modis. Pilliucius num. 181. Bonacina punct. 1. num. 5. Vers. Hinc sequitur*. Quodcumquè autē impedimenti genus sufficiens est ad inducendā Censuram.

17 Ita tamen, vt à tertio impedimentorum genere excludantur ea, quæ ponuntur post fac-tum, quod proportionalitee, & respectiuè de toto processu in caussa accipiendum est. Etiam si enim quis arbitraretur se posse impedire vsum iurisdictionis, si tamen in eo, quod vult impe-dire, iurisdictio iam exiit in vsum, non verifica-tur, quòd impediatur vsus iurisdictionis. Et sic quod ait *Graffius lib. 4. Decision aurear. capit. 18. num. 139.* non incurrere eum, qui laceraret, vel sordibus macularet sententiam, aut edictum publicè affixum contra aliquem, procedit rectè, dummodò ex ea affixione non dependeat aliquo modo executio sententiæ. Etenim, exempli gratia, si tali edicto quis excommunicatur, aut decla-ratur excōmunicatus, non debet posse tolli edic-tum, nisi excommunicatio ad reum deuenerit, vel fuerit facta notoria, prout excommunican-tis intentum erit; & ita intelligendi sunt. *Duar-dus qu. 4. Vers. Hinc infert. & Bonacina pu. ci num. 8.* qui *Graffium* sequuntur.

18 Impedimentum autem damnatur, siue simpliciter, et absolutè impediat, siuè tantùm apposita conditione; vt si quis Iudex laicus vel-let per Ecclesiasticum iudicium fieri in caussa, & iudicatum mandari executioni, sed non nisi ipsius consensu, vel concursu accedente. Nam dicitur *quomodolibet impediunt*; & aliunde po-testas Ecclesiastica independens est, & absoluta à laica, ita vt no abiliter lędatur ex hac associ-atione, vt sæpiùs in superioribus dictum est.

19 Suscipere verò examen, aut iudicium il-lius caussæ, quæ ad Iudicem quidem Ecclesiasti-cum pertinet, ad ipsum tamen non est deducta, non dicit impedimentum hic damnatum, modò non appareat, vel probabile sit, Iudicem Eccle-siasticum velle cognoscere. Nam in primo casu Ecclesiasticus nō dicitur propriè impediri, quod violentiam agenti positam significat, siquidem nil agit aut tentat. In secundo autem casu impe-dimentum habet locum, quatenùs dum cognoscit Laicus impeditur Ecclesiasticus in eo, in quo ip-se vellet, & tentat in caussa procedere. Quamuis & in primo innodari quis possit ex alijs Cano-nibus, vt ex XIX. si caussa sit criminalis contra personam Ecclesiasticam, ex XV. si persona Ec-clesiastica ob assumptum à laico iudicium ad Tri bunal sæculare trahatur vel ex XIV. vtpotè se interponens in cognitione caussæ, si tamen sit spiritualis, vel spiritualibus annexa, beneficialis, vel decimalis, vt ibi.

20 Ex eo quod dicitur *Ecclesiastica Iuris-dictione* sequitur non innodari impedientem Iu-dices Ordinarios, ne vtantur Iurisdictione laica, & temporali, quam haberent ratione temporalis Dominij, etiam si Dominium, hoc sit ratione Ec-clesiæ, vel beneficii Ecclesiastici. Notant *Vgo-linus §. 2. Alterius cap. 1. col. 9. Vers. Cum au-tem Canon, Duardus quæst. 7. nu. 6. & Bonacina punct. 1. nu. 9.*

21 Comprehendit Ecclesiastica iurisdictio, si generaliter sumatur, etiam iurisdictionem, quæ in foro interno Sacramentali exercetur. Non re-ortamen eam hoc Canone protegi; tùm quia iu hac parte Bullæ, quæ est pro Iurisdictione, sermo videtur esse tantùm de contentiosa, cum vix con-tra sacramentalem quid possit audere laica po-testas, à qua canetur, tum quia vsus talis iurisdic-tionis, non est *contra* aliquem, vt loquitur Ca-non, sed *pro. Vgolinus nu. 3. Bonacina punct. 1. num. 16.* Idemquè supponit *Duardus quæst. 7. num. 7. dom Vers. Sextò limitatur*, ait Canonem eo tendere, vt Iudices Ordinarii sine vlla per-turbatione vti possint iurisdictione sua ordina-ria fori contentiosi.

Solus fortè discrepat *Alterius eod. cap. 1. col. 3. quæst. 2.* quatenùs contra communem opina-tur protegi hoc loco non sùm Iurisdictionem forensem, sed etiam potestatem Ordinis, vsum-què illius, secundùm quam Episcopus Chrisma conficit, Confirmationem, & Ordines confert, Templa consecrat &c. Etsi ergo absolutio sacra-mentalis actum dicat potestatis Iurisdictionis, originem tamen habet à potestate Ordinis eam inuoluit, & in ea fundatur. Probat autem non excludi à protectione Canonis potestatem Or-dinis, tùm quia in vsu eius inuoluitur etiam po-testas Iurisdictionis, tùm quia Ecclesiasticam Iurisdictionem putat in Canone accipiendam esse, non prout est placito, & distinctione Docto-rum contradistinguitur à potestate Ordinis, sed prout re ipsa complectitur omnem potestatem Iudicum Ordinariorū quorumcūquè, significat-què auctoritatem, ius, & officium Ordinariorū, quomodo comprehendit, & potestatem Iurisdic-tionis, & potestatem Ordinis.

Sed, vtraquè eius sententia, eum citatis Autho-ribus refellenda est ex dictis. Et addimus parti-tionem illam potestatis in Ordinis, & Iurisdic-tionis, satis ex stylo iurium, & Curiæ, vnde eam desumpsere Doctores, esse receptam; vt colligitur ex *cap. Transmissam iuncta Glossa fin. De Elec-tione*, & Iurisdictionis subdiuidi in coactiuam, & voluntariam, hic sermo est de coactiua, Qua-mobrem, quousque ea, quæ circa vsum potesta-tis ordinis emergunt, non fuerint deducta ad fo-rū contentiosum, non dicūtur ad potestatem hu-iusce

iustè iurisdictionis, quæ coactiua est spectare, etiamsi potestatem iurisdictionis voluntariæ includant, quatenùs fiunt in subditos, & nequeunt quæ validè, & quæ licitè in non subditos fieri. Per quæ patet ad opposita.

22 Dicitur *contra quoscumque*; vt nullus intelligatur exclusus, nec Clericus, nec laicus, nec alius cuiusuis conditionis, status, sexus, & dignitatis. Quod ideò puto adnotatum ab Interpretibus, ne quis existimaret protegi Ordinariorum iurisdictionem, tunc dumtaxat, dum ea vtuntur contra Clericos, qui ijs subditi sunt, non autem contra laicos, qui ad forum laicum pertinent. Nam in ijs, in quibus Ecclesiastico Iudici facultas data est, & ipsi subditi sunt.

Et ex ly *contra* aliqui videtur dedocere, quòd non protegatur vsus iurisdictionis, dum Iudex Ecclesiasticus ordinarius ea vtitur in beneficium alicuius; vt non innodari impedientes Episcopum, ne excommunicationem latam reuocet, aut ne excommunicatum absoluat, putat probabile *Bonacina punct.* 1. *num.* 5 nam inquit, illi non impediunt, quominùs Iudex vtatur iurisdictione contra aliquem, sed quominùs vtatur pro illo, cum ei sit fauorabile absolui.

Verùm dici posset; indirectè absolutionem, & aliud quippiam beneficium vnius, in iudicio contentioso ferè semper esse odium alterius, ac proinde semper vsum talis iurisdictionis esse contra aliquem. Attamen quoad rem, quæstio est parui momenti, quia talis impediens innodatur regulariter ex §. 3. huius Canonis, tanquā decernens, vel exequens prohibitionem aliquam dictis Iudicibus, ad instantiam eorum, qui ad Iudicem laicum recurrunt, imò etiam aliquando ex clausula, *Quæ partes actrices* Canonis XIV. iuxtà ibi allata, & tandem ex *cap. Vnico, De ijs, quæ metus caussa lib.* 6 vbi excommunicantur, non tamen reseruata absolutione, extorquentes ab aliquo Iudice Ecclesiastico absolutionem per vim, vel metum.

23 Tandem ex particula *quomodolibet, Vgolinus* §. 1. *Vers.* Tertiò *affirit. Duardus quæst.* 4. *num.* 2. *vers. Ad contrarium, & quæst.* 7. *num.* 3. *& Bonacina punct.* 1. *num.* 10. deducunt excōmunicari Mandantes impeditionem; significat enim particula *quomodolibet*, idem ac, *per se, vel per alium; & mediatè, vel immediatè*. Imò cum excommunicentur principaliter Potestates laicæ, notum est, eas, ferè semper, aliquibus intermedijs, vt Officialibus, & Executoribus vti, ac proinde esse Mādantes. Quod qui adhuc negaret, ex eo quòd Mandantes solent expressè recenseri, quoties Bullæ mens est, quòd innodentur; refellendus esset ex eo, quòd in fine Canonis excommunicantur auxilium, & fauorem dantes, sub quibus certum est etiam Mandantes comprehendi.

Secundùm quod Canones, & sacra Constitutiones Ecclesiastica, & Decreta Conciliorum Generalium, & præsertim Tridentini statuunt.

E L E N C H V S.

24 NOn potest sine Censura impediri Ecclesiasticorum Iudicum ordinaria iurisdictio, dummodò ea vtantur secundùm dispositionem iuris Canonici, & Conciliorum. Ex quo statim inferimus à contrario sensu (quod argumentum in iure validissimum est per ea, quæ habet *Burrardus* in locis iuris, loco à contrario sensu) aliter vtentes impedire posse. Eò, vel maximè, quia quæ de iure fit, non erat prohibenda impeditio, sed tantum quæ fit de facto, quomodo læditur ordinaria Ecclesiasticorum auctoritas. *Vgolinus de Censuris Bulla Coena part.* 2. *cap.* 16. *num.* 2. *Altierius de Censuris Tom.* 1. *lib.* 5. *disp.* 17. *col.* 7. *in fine. Duardus lib.* 2. *Comment. Bulla Coena ad Can. XV* 10. *quæst.* 1. *num.* 3. *Filliucius qq. moral. Tom.* 1. *Tract.* 16. *num.* 277 *& Bonacina de Censuris in particulari disput.* 2. *quæst.* 17. *punct.* 1. *num.* 4. *Vers. His non obstantibus.*

Obijcies *Concilium Tridentinum sess.* 25. *de Reformat. cap.* 3. *circa finem*, vbi habet, Nefas esse sæculari cuilibet Magistratui prohibere Ecclesiastico Iudici, ne quem excommunicet, aut mandare, vt latam excommunicationem reuocet, sub prætextu, quòd contenta in eo Capite, quæ debent obseruari in ferenda censura, non sint obseruata; cū non ad sæculares, sed ad Ecclesiasticos hæc cognitio pertineat; ergò locus erit huic Censuræ, si Iudex Ecclesiasticus impediat vsum iurisdictionis, etiam si non sit secundùm Canones, & Tridentinum. Respondetur negando consequentiam; quia etiam si non spectet id ad Iudicem laicum, & prohibere malum sit, non tamen punitur præsenti Censura, quia damnatur tantùm prohibitio iurisdictionis, cuius vsus est secundùm Canones, & Concilia.

25 Inde etiam habetur Censuræ, non esse locum, quoties iudicium, vel vsus iurisdictionis ex aliquo Capite nulla sunt; vt si Iudex sit à iurisdictione suspensus, vel excommunicatus notorius, seu denunciatus, quomodo diximus Cap. I. non tolerari in iurisdictione; vel si is contra quem

exce-

exercetur iurisdictio non sit subditus, vel si post sententiam legitimè appellauit ad Superiorem; post appellationem enim iudiciũ decidit à priore Iudice, vel si de re manifestè pia, aut laudabili quis condemnaretur; quomodò dicitur sententia continere errorem intolerabilem. *cap. Qui prastet 1. 1. qu. 3. capit. Venerabilibus §. Potest quoque de sententia exomm. lib. 6.* de quibus casibus *Vgolinus, Alterius, Bonacina*, & alij locis citatis. Et ratio est, quia tunc vsus iste est contra sacros Canones, non secundùm ipsos. Vnde non obstat particula *quomodolibet*, in alia Clausula posita, tùm quia coarctatur consultò per Clausulam præsentem, tùm quia significat tantùm modos impeditionis, non motiua, ex quibus quis inducitur ad impediendum.

Quamobrem si quis impedimentum posuerit vsui Iurisdictionis, quæ non exercetur secundùm permissionem iuris Canonici, effugiet Censuram, etiamsi eum lateerit nullitas iudicij, seu abusus Iurisdictionis, & fuerit arbitratus, se iniustè impedire, & de facto. Quia in poenis attenditur effectus, non solus affectus, vt frequenter diximus, de isto autem non verificatur quòd impedierit vsum Iurisdictionis, qui reuera fuit secundum ius Canonicum.

Solùm dubitari potest, an sit reputandus ab hac excommunicatione immunis, qui impediuit in iudicio, quod deinde declaratum est nullum, non ex eo capite, contra quod viguit impedimentum, sed ex alio aliquo. Nam videtur negatiuè respondendum, quia in eo, in quo Iudex impeditas est, verè vtebatur Iurisdictione secundum quod permittit ius Canonicum, vt supponitur. Sed quia sumus in poenalibus, & iudicium ex alio capite nullum regulariter irritatur ex toto, ideo benignè poterit sic impediens reputari immunis.

26 Secus est si iniustitia contra ius Canonicum non sit euidens, sed dubia, quia tunc præsumptio stat pro Iudice Ecclesiastico, & in dubiis potiùs in fauorem ipsius iudicandum est, vt alibi diximus, & militat illud, quod in facto Superioris nõ præsumitur delictum, vnde innodaretur sic impediens, si de facto iudicium postea non reperiatur nullum, vel saltem reputare se deberet excommunicatum, quoad vsque per Iudicem Superiorem non declaretur nullum. *Alterius cap. 1. vel fin. circa medium Duardus quæst. 1. num. 3. Vers. Idem dicendum Bonacina punct. 1. num. 6.* vbi arguenti in contrarium, quòd in dubijs statur pro possessore suæ libertatis, ergo aliquis eo casu poterit impedire, ne contra se, vel alium sui Iudex Ecclesiasticus iurisdictionem, & auctoritatem exerceat, optimè respondet possessionem pro eo stare, pro quo stat iuris præsumptio; in præsenti autẽ stare pro Iudice vtẽte Iurisdictione, quem in dubiis iniquè vti non præsumitur, sed potiùs iustè.

27 Ex hac clausula, quæ recenset dumtaxat ius scriptum, inferunt aliqui non induci excommunicationem ex impeditione Ecclesiasticæ Iurisdictionis, dum ea Ordinarius Iudex vtitur in negotiis vel caussis spectantibus ad ipsam ordinariam auctoritatem ex consuetudine tantùm, non enim tunc vtitur iurisdictione secundùm quod Canones, & Decreta Conciliorum, & Constitutiones Ecclesiasticæ statuunt, sed prout permittit consuetudo, quæ etsi habeat vim iuris, non est tamen propriè ius, in poenalibus autem verba in stricto rigore accipienda sunt. Et licet dixerimus, Iurisdictionem ordinariam, alicui competere posse etiam ex consuetudine, obseruãdum tamen aliud esse, ex consuetudine acquiri Iurisdictionem ordinariam; seu fieri quem Iudicem Ordinarium consuetudine, in quo sensu tunc locuti sumus, aliud Iudicem iam ordinarium consuetudine acquirere iurisdictionem in caussis, quæ de iure ei non competunt.

Verùm *Fillinccius vbi suprà num. 380.* asserit ex tali impeditione Censuram induci, quia huiusmodi consuetudines firmantur, & approbantur per Canones *cap. Si Clericus Laicum, & cap. Cum sit generale. De Foro competenti.* Ergo iam habent vim iuris propriè dicti, & saltem dicuntur Iurisdictione vti secundùm Canones ij Iudices, qui ita vtuntur. Ex quo fundamento *Bonacina eo punct. 1. num. 18.* putauit distinguendum inter consuetudines approbatas per sacros Canones, & eas, de quibus in prædictis nulla est approbatio, ita vt vsus Iurisdictionis circa priores hic protegatur, non autem circa posteriores, quamuis deindè videatur asserere generaliter omnes consuetudines approbari *in cap. Quoniam. De Immunit. Eccles. lib. 6.* vnde sententiam Fillincij appellat regulariter veram.

Sed reuera ex *cap. Si Clericus. De foro competenti* pro hac Fillincij, & Bonacinæ sententia nihil potest deduci, quia in eo dicitur actorem debere sequi forum rei, non obstante quòd alicubi aliter de consuetudine seruetur. At in *cap. Cum sit generale eod. tit.* permittitur tantùm, Clericis Laicos malefactores, circa bona Ecclesiastica, sub quo maluerint Iudice, Laicorum, vel Ecclesiastico conuenire, Ex quo tamen non sequitur, generaliter omnes consuetudines probari, sed ad summum, quòd in eo casu non debet impediri Iudex Ecclesiasticus quoties procedit vt præuentus ab actore Ecclesiastico. Tandem in *cap. Quoniam. De Immunit. Eccles. lib. 6.* approbantur consuetudines, ex quibus caussæ cognoscuntur per Iudicem Ecclesiasticum, si tamen caussæ ratione personarum, negotiorum, vel rerum pertineant ad forum Ecclesiasticum. Quo loquendi modo nescio an probetur ea consuetudo, secundùm quam caussæ discutiuntur per Iudicem Ecclesiasticum, ex sola vi consuetudinis, cum aliunde nil habeant, ex quo ad eum debeant pertinere, vel potiùs probetur ea solùm, ex qua discutiuntur illæ caussæ, quas aliunde congruum est, aut æquum per Iudicem Ecclesiasticum discuti, quatenus ratione personæ, negotii, vel rei Ecclesiasticum forum in aliquo respiciunt. Et quidem hoc posterius non est improbabile, imò, & videtur omninò admittendum, vt saluetur sensus proprietatis verborum. Dicet tamen aliquis, in eo sensu dispositionem euadere superfluam; nam caussæ attinentes ad forum Ecclesiasticum hoc secundo modo, discutiuntur à Iudice Ecclesiastico de iure, non ex sola consuetudine. Igitur quæ in *cap. Quoniam* dicuntur ad eum spectare ex consuetudine, priores sunt. Sed neque hinc nos,

om-

omnes caussas huiusmodi cognosci à Iudice Ecclesiastico de iure expresso; cum non sit in iure generale statutum præcipiens expressè omnes caussas non solùm Ecclesiasticas, sed etiam quæ aliquo modo ratione personarum, negotii, vel rei respiciunt forum Ecclesiasticum, discuti debere per Iudicem Ecclesiasticum cum exclusione Laici, vnde fatendum est in his aliquid ab initio potuisse consuetudinem, siue deinde iure firmata sit, siue non, quod non refert.

Igitur si posterior tantùm consuetudo in eo *cap. Quoniam* probatur, non excommunicabitur ex hoc Canone, qui impedit vsum Iurisdictionis in ijs caussis, quæ ex vi solius consuetudinis per Iudicem Ecclesiasticum disceptuntur, secùs verò si aliunde ratione personæ, negotii, vel rei ad ipsum pertinent, tunc enim innodabitur. Et ratio est, quia non habemus vnde coniiciamus Pôtifices voluisse approbare omnes consuetudines forenses, etiam non continentes necessarium fauorem Ecclesiæ, & alioquin valdè præiudiciales auctoritati Laicæ; quin potius oppositum colligitur *ex cap. Nouit, in principio De Iudicijs, ex cit. cap. Si Clericus laicum cap. licet, & cap. Ex tenore De foro competenti.*

Quòd siquis velit omnem consuetudinem esse probatam, ac proinde in re præsenti sentiendum esse cum Filliuccio, & Bonacina, aduertat primò, ex textu consuetudinem debere esse antiquam, quæ secundùm aliquos eadem est, ac immemorabilis, & saltem debet esse longissima. Secundò dici posse probatas eas tãtùm consuetudines, quæ tempore editę à Bonifacio VIII. Decretalis vigebant, non autem quæ sequentibus temporibus fuerunt inductæ.

28 Dubitatur hic etiam, an protegatur Iudex Ordinarius dum vtitur iurisdictione in eo, in quo sine, dispositione generali iurium, ac vniuersalium Conciliorum, aliquid statuerunt Decreta Conciliorum Prouincialium, vel Synodalium. Et ratio dubitandi est, quia Decreta horum Conciliorum appellantur nomine Canonis in *§. Porrò 3. d.* & Constitutio Ecclesiastica dicitur omnis lex lata à quocumquè iudice Ecclesiastico, cùm nihil aliud sit Constitutio, quam ius in se ipsa redactum. Ex quo posteriori argumento *Sousa Relectione Bullæ Cœnæ cap. 17. in notationibus circa text. num. 4.* motus est vt asseret protegi vtentem Iurisdictione etiam ad præscriptum Conciliorum Prouincialium. Verùm nescio cur eo argumento non affirmet id etiam de Conciliis Synodalibus, & de quibuscumquè Statutis per Iudices Ecclesiasticos quoscumquè editis.

Ex eo ergo quòd tantùm Conciliorum generalium habetur mentio, à contrario sensu infertur Decreta aliorum Conciliorum non habere locum. Nomine autem Canonis in rigore sumpto significatur tantùm Constitutio edita, vel confirmata à Papa (vt notat Cardinalis in *Clem. 1. quæst. 16. De Priuilegiis*; Canon quippè est Regula, & sola Constitutio Pontificis potest esse certa, & infallibilis Regula) vel à Concilio generali per *text. in cap. 1. vbi Felinus num. 1. De Constitutionibus, & Glossam in Summa ver. Omnes 3. d. Alterius cap. 1. col. 9. Vers. secundùm* quod, sicuti etiam Constitutio Ecclesiastica propriè dicitur quæ pro communi Ecclesiæ bono, vel regimine à Papa emanat, ad instar libertatis Ecclesiasticæ, sub qua intelligitur ea, quæ toti Ecclesiæ conuenit, vt obseruauit *Bonacina punct. 1. num. 19.*

29 Superest agere de delictis, & caussis mixti fori an ex impedita Iurisdictione Iudicis Ordinarii Ecclesiastici circa ipsa per interpositionem auctoritatis Laicæ inducatur Censura. Est autem delictum mixti fori, quod cum ab vtroquè iure, Canonico scilicet, & ciuili damnetur, ab vtroquè Iudice, Laico scilicet, & Ecclesiastico puniri potest in personis Laicis, nam Clerici pro delicto semper ab Ecclesiastico coercentur. Huiusmodi est adulterium, vsura, periurium, & alia, de quibus *Glossa, & Doctores in cap. Cum sit generale, de foro competenti, & ex Abbate Reginaldus hoc loco Tom. 1. Prax. for. Pœnit. lib 9 nu. 367.*

Et quidem regulare est, in delictis mixti fori, Iudicem pręuenientem cognoscere, & iudicare, vt consequenter inducatur in laicum Censura, qui Ecclesiasticum ita præuenientem, seu præuentum à partibus impediret. Vtitur enim tunc de iure Ecclesiasticus iurisdictione; quia omni iure datur præuentioni locus, & præueniens caussam facit suam *arg. l. Si pluribus ff. de Legat. 1. l. 1. ff. De Officio Præsidis, & l. Si quis posteà ff. de Iudiciis.* Nec obstat Iurisdictionem Ecclesiasticam rigorosè sumptam excludere mixtam, vt aliquis posset assumere. Nam Iudex præueniens non dicitur vti Iurisdictione mixta, sed propria mixtum autem dicitur propriè de delicto, quatenùs ab vtraquè iurisdictione cognosci potest, quæ denominatio impropriè extenditur ad iurisdictionem. Ita *Sousa disp. 85. concl. 2. Vgolinus §. 2. Vers. Quartò Duardus quæst. 5. in initio Filliuccius nu. 180. & Bonacina Vers. Respondeo cum.*

Ex iisdem autem fundamentis sequitur Iudicem Laicum posse præuenire sine periculo excommunicationis. Præuenire enim in licitis non est impedire de facto, sed iure. *Sousa concl. 1. & Bonacina to punct. 1. num. 4. Vers. Secundò sequitur.* Vndè posset eo casu sine Censura Laicus impedire Ecclesiasticum, si nõ obstante præuentione, adhuc vellet se ingerere cum præiudicio iudicii laici, vt ex *Abbate in cap. 1. num. 3. De Sortileg.* habet *Vgolinus loc. cit.* Secus videtur, si sine pręiudicio. Nam cum possit etiam Ecclesiasticus cognoscere, vt mox dicetur; dum procedit absquè pręiudicio præuẽtionis, iniustè impediretur à præueniente, ac proinde induceretur præsens Censura. Sicuti è conuerso Iudex laicus, pręuentione facta per Ecclesiasticum, non dicitur impedire, si sine præiudicio iudicii Ecclesiastici sese ingerat, tanquàm pręparatoriè ad iudicium suum.

Et hæc quidem procedunt de iure. At cum consuetudine ferè communi locorum, & quidem non iniqua, teste *Claro Prax. Crimin. §. final. quæst. 37. & 57. Couarruuias lib. 2. Variar. Resol. cap. 10. num. 6. Graffio lib. 4. decis. aurear. cap. 18. num. 142. Carolo de Graffis de Effectibus Clericatus effect. 1. num. 602. & Reginaldo vbi suprà num. 367. in fine,* res ad hanc praxim de-

ducta

ducta sit, vt Iudex Ecclesiasticus procedat tantùm per Censuras, & alia fori sui arma *arg. cap. Statutum de Maledicis cap. Quanquam, et cap. 1. de Vsuris lib. 6.* Laicus verò per poenas corporales, & alias similes, præuentio non videtur habere ampliùs eamdem vim, nec vnus Iudex alteri esse impedimento, cum simul Ecclesiasticus procedere possit per Censuras, & Laicus poena temporali. Vnde *Graffius nu. 141. & Duardus vbi suprà*, tàm ex antiqua consuetudine, quàm ex nonnullis Pontificum, præsertim Honorij III. Constitutionibus, testantur in Regno Neapolitano, non obstante præuentione Iudicis laici, in delictis mortis simul procedere posse per Censuras Iudicem Ecclesiasticum. Ideò inquiunt, iam duas potestates agere vt separatas, & deductionem caussæ ad vnum forum non parere exceptionem alterius fori, sicuti nec poena imposita vel absolutio per vnum forum parit exceptionem rei iudicatæ iuxtà *Baldum cons. 260. lib. 3.*

Verùm quicquid sit de iustitia huius praxis, ex qua videntur plura sequi inconuenientia (etsi ea non vereantur admittere aliqui ex citatis Doctoribus,) vt quòd Iudex Ecclesiasticus non possit personaliter retinere delinquentem (quolibet enim tempore potest eum distringere Iudex laicus; sicuti quolibet tempore potest personaliter punire) quòd damnatus in foro Ecclesiastico iudicari possit innocens in laico, quòd sibi sint impedimento, si vterque Iudex Reum velit examini subijcere, & alia similia; quicquid inquam de hac praxi sit, illud recipiendum est: quòd si, dum quisquè procedit iuxtà stylum proprij fori contingat alterum alteri esse impedimento, melior tunc sit conditio eius, qui præuenerat, ita vt dum præuenit Ecclesiasticus, non possit sine periculo Censuræ eum laicus impedire, puta volens tunc ipse, quando Ecclesiasticus, Reū, vel testes examinare, & è contra, si præuenit laicus, possit is sine Censura impedire Ecclesiasticum volentem examinare, Quia in casu, cui consuetudo legitimè non prospicit, recurrendum est ad ius, ius autem stat in omnibus pro præueniente.

Et hæc, quæ de caussis criminalibus dicta sūt, de quibuscumquè alijs caussis mixtis cum proportione sunt accipienda. Quòd si caussa dicatur mixta in solidum, quia simul ab vtroque Iudice coniunctim procedentibus sit cognoscenda, & definienda, gaudet protectione huius Canonis, eatenùs, quatenùs interuenit iurisdictio Iudicis Ecclesiastici, vt per *Sousam concl. 3.*

§. Ac etiam eos, qui post ipsorum Ordinariorum, vel etiam ab eis Delegatorum quorumcumque sententias, & Decreta, aut aliàs fori Ecclesiastici iudicium eludentes ad Cancellarias, & alias Curias sæculares recurrunt, ab illis prohibitiones, & mandata, etiam pœnalia Ordinariis, aut Delegatis prædictis decerni, & contra illos exequi procurant.

E L E N C H V S.

30 SEcunda hæc pars Canonis in eos tendit tàm Clericos, quàm laicos, cum nulla sit in verbis distinctio, qui caussas habent per Iudices ecclesiasticos terminandas, continetquè modum, quo per ipsos impeditur vsus Ecclesiasticæ iurisdictionis, nimirùm recursu ad Curias sæculares. Quæ actio ex parte, etiam damnata est in Canone XIII. ibi, *aut aliàs ad Curias sæculares, & laicam potestatem recurrunt.* Quia eo loco diximus probabile eos tantū innodari, qui recurrunt ad effectum impediendi executionem literarum, aliorumquè decretorum Iudicū Sedis Apostolicæ. Quapropter ne hæc damnata in præsenti actio coincidat prorsus cum eadē, dicendum est, hic damnari magis generaliter quemlibet recursum, etiam si non sit post decreta, aut ad effectum ea infirmandi, vel reuocandi. Quamuis in alio etiam sit discrimen, nimirùm quod ibi est sermo de decretis emanatis, dumtaxàt à Iudicibus Sedis Apostolicæ, hic autem generaliter à Iudicibus Ecclesiasticis, tam Ordinariis, quàm Delegatis. Sed tamen non est eundum inficiàs illam actionem in duplici loco esse damnatam; quia hic sub Iudicibus quibuscumquè Ordinariis, & Delegatis, etiam Iudices Sedis Apostolicæ concluduntur, vt constat ex dictis suprà *num. 6.* Pontifex siquidem, & eius Officiales dicuntur Iudices Ordinarii, ac proindè Delegati à Sede Apostolica, vel eius Iudicibus dicuntur Delegati ab Ordinariis, non enim

est tantùm hìc sermo de iis, qui dicuntur Ordinarii locorum, vt ibidem adnotatum est. Ita *Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. quæst. 7 punct. 1. num. 33.* & *Filliucius tom. 1. Quæst. Moral. 16. num. 283.* Contra *Duardum Commentar. ad hanc Bullam lib. 2. ad Can. XVI. quæst. 1. num. 4* asserentem, hoc Canone excommunicari appellantes à Iudicibus Ecclesiasticis ad effectum dumtaxat retardandi executionem sententiarum per ipsos Iudices Ecclesiasticos latarum: quod etiam supponit *quæst. 7. num. 8.* dum non considerat particulam *aut aliàs*. Et cõtra *Alterium Tom. 1. de Censuris lib. 5. disput. 17. cap. 2. in initio, & col. 2.* vbi declarat per particulam *aut aliàs* significari cætera acta per Iudicem in caussa, etiam si ea non appellentur sententiæ, vel decreta, quæ quidem explicatio est valdè impropria, vt perpendenti occurret. Et tãdem contra eos, qui tenent ex solo recursu non induci Censuram, nisi simul procurentur prohibitiones, & mandata contra sententias, & decreta Iudicum Ecclesiasticorum, de quo infrà à numero 35.

31 Ex eadem particula *aut aliàs* nos contra prædictos asserimus, damnari recursum non solùm si fiat postquàm à Iudice Ecclesiastico emanarunt in caussa sententiæ, vel decreta; sed etiam antè prædicta, & non solùm lite cœpta, sed etiam non cœpta, vt dum quis timens, ne procedatur per Iudicem Ecclesiasticum, recurrit ad laicum, vt sic Ecclesiasticus remaneat exclusus. Nec obest, quòd necesse videatur ex textu, recursum debere fieri cum elusione fori Ecclesiastici, non dici autem forum Ecclesiasticum eludi, quoties apud ipsum non erat cœptum iudicium, vel saltē quoties re vera futurum non erat, vt Iudex Ecclesiasticus caussam susciperet. Nam respondetur verè dici, eum eludere forum Ecclesiasticum, qui non habita ratione ipsius, ad quem caussa spectat recurrit ad Curiam laicam; vt Ecclesiasticum iudicium effugiat. Id autem verificatur tàm de eo, qui recurrit caussa non cœpta, quàm de eo, qui cœpta.

Benè verum est, recursum necessariò debere fieri ex fine eludendi iudicium Ecclesiasticum; alioquin non inducetur Censura. Et ratio est, quia eo modo multùm læditur iurisdictio Ecclesiastica. Secùs est, si sine læsione prædictæ iurisdictionis quis recurreret ad Curiam laicam, vt refert exemplum *Duardus qu. 6. num. 6. ex Viualdo*; eius qui recurreret ad iudices laicos, inuocando eorum nudum auxilium ad defendendã propriam possessionem, quia explicatur de facto. De qua re, sicut & de tota hac actione vide, quæ diximus in *Cap. XIII.* ad primam Clausulam. Ea enim optimè hìc deseruiunt, & sunt necessaria.

32 Quibus hoc tantùm addendum videtur, nimirùm quod protegitur hìc iurisdictio, non solùm Ordinariorum, sed etiam Delegatorum ab eis, ita tamen vt excludantur subdelegati ab ipsis Delegatis, quia non dicuntur Delegati ab Ordinariis. Quam ex eo quod dicitur Delegatorum quorumcumque, non loqueretur omninò improbabiliter, qui diceret hos quoque comprehendi, quatenùs dici possunt Ordinariorum Delegati mediatè, eò præsertim quòd nulla est ratio, cur in tutela iurisdictionis Ordinariorum, quam integrè intendit Canon non comprehendatur tutela eiusdem, prout exercetur per Subdelegatos.

33 Quid sit recurrere explicauimus *Capit. XII. num. 12. & alibi.* Fit enim non solùm cum personali accessu, sed etiam sine eo per deductionem caussæ; & vtroque modo factus punitur hoc Canone.

34 Prima igitur actio huius s. §. est recurrere ad iudicem laicum caussa effugiendi iudicium Ecclesiasticum. Secunda verò post eum recursum procurare, vt per iudicē laicum decernatur prohibitio aliqua, vel mandatum iudici Ecclesiastico, quò desistat à iudicio, vel retractet iam acta circa caussam, vel etiam ne de caussa cognoscat, aut se ingerat, cui similis actio eodem *Cap. XIII.* vbi videndum, explicata est. Non enim (quicquid alij velint) est hìc aliquid, quod cõuincat caussam debere esse iam cœptam, nec innodari qui procurat inhibitiones, ne Iudex Ecclesiasticus caussam suscipiat, sed eum tantùm innodari, qui procurat inhibitiones, & mandata, contra sentẽtias, & decreta iam emanata in caussa à iudice Ecclesiastico. Verba siquidem sunt generalia, & vbi lex non distinguit, nequè nos distinguere debemus. Tertia verò actio est procurare decretas prohibitiones, & mandata à laico iudice contra Ecclesiasticos demandari executioni.

35 Enumeraui autem, tanquàm distinctas, actiones prædictas; quia, vt suprà dicebamus; & in similibus opinati sumus *Cap. XIII. & XV.* quælibet illarum per se sumpta, sufficiens est inducere Censuram; nec enim est vnde coniiciatur, necessarium esse eum recursui coniungere vnam, vel alteram sequentium duarum, vel vtramque. Ita *Alterius Cap. 2. col. 2. Vers. Hinc oritur difficultas*, qui existimat hanc sententiam euidentem *Bonacina punct. 1. nu. 28. qui eam dicit probabiliorem.*

Contra *Vgolinum ad Bullam Coenæ par. 2. cap. 16. Vers. Ac etiam eos. num. 3.* sibi contrarium in simili *cap. 13. num. 19. Duardum quæst. 6. num. 3.* similiter sibi contrarium in simili ad *Can. XV. & Filliucium nu. 285.* citantem pro se *Nauarrum consil. 20. De sentent. excomm.* Qui volũt omnes tres actiones simul concurrere debere; imò non sufficere procurationem executionis inhibitionum, & mandatorum, nisi de facto fuerint executioni demandata; vt infrà. Mouentur ex particula *et*, quæ has actiones copulat, & concursum omnium copulatorum regulariter requirit, *arg. l. Si Hæredi plures ff. De Condition. Instit.* Cui argumento sæpiùs cùm proximè *Cap. XV.* ad Clausulam *Quomodolibet fecerint &c.* satisfecimus; dicendo particulam illam esse diuersificatiuam, quando ponitur inter capacia diuersitatis, vt hìc, *arg. l. Huiusmodi §. Si Titio, & Mæuio ff. De legat. 1. l. 1. vbi Glossa in Vers. Ius ff. De Iustitia, & iure; cap. penult. vbi Glossa in Vers. Ad aleas. De Vita, & honestate*; vbi prohibitio ne Clerici ad aleas, & taxillos ludant, & intersint ludo, est disiunctiua, ita vt quodlibet per se sit prohibitum, iuxtà sententiam *Panormitani* eo loco *nu. 4.* & Doctorum communiter,

Facit

Facit *Glossa in cap. Querelam in Ver. Emi non potuit. De Simonia*, *& idem Abbas in cap. Ex parte num.6.de Rescriptis.*

36 Non tamen affirmo, semper ex triplici hac actione triplicem induci Censuræ nexum, quamuis qualibet sit per se sufficiens inducere. Nam quando patrantur per eumdem successiuè, eodemquè impetu vnicum nexum indueũt, quia moraliter fiunt per modum vnius, vt sæpè in similibus dictum est; & rursus obseruat hoc loco *Bonaci.punct.1.num.29.* nec diuersum quid intendit *Alterius cap.2.Vers.Respondeo non sequi:* licèt videatur *Bonacinæ discrepare.*

37 Rogabis an saltem vt recursus inducat Censuram, et si illam inducat etiam separatus à procuratione, debeat fieri ex animo procurandi, quòd prohibitiones, & mandata decernantur; vel potiùs induat etiam sine hoc animo.

Circa quã interrogationem supposuimus initio huius Clausulæ non esse necessarium talem animum. Et quidem si sermo sit de inhibitionibus, & mandatis, vt Iudex Ecclesiasticus reuocet acta per ipsum in caussa, vel desistat à caussa iam cæpta, animus procurandi tales inhibitiones nõ est necessarius, quia nostra sententia est, recursum vetitum esse etiam ante cœptum iudicium; vnde dubium est tantùm, an recursus debeat esse cum animo procurandi inhibitiones, & mandata aliqua, siue sint ad faciendum desistere à cæptis Iudicem Ecclesiasticum, siue ne incipiat caussam. Et certè qui ad effugiendum iudicium Ecclesiasticum ad sæculare recurrit, videtur in praxi hoc animo accedere, vt tentet prohiberi Ecclesiasticum, si iam procedebat, vel casu, quo velit procedere, saltèquè virtualiter laborat hoc animo, quia consequens est vnum ad alterum, & necessariò coniunctum; quod scilicèt effugiatur iudicium Ecclesiasticum per recursum ad laicum, & quod laicus resistat Ecclesiastico volenti procedere. Si tamen de facto quis recurrat sine hoc animo volens quidem per Iudicem Ecclesiasticũ examinari, & absque eò quòd prohibitiones, & mandata expressè decernantur in Ecclesiasticũ, adhuc non potest excusari, quia actiones, vt diximus, sunt distinctæ, vt possint esse, & subordinatæ, & non subordinatæ, & particula *aliàs* omnem penitùs recursum potest includere.

38 Quod iterum volui adnotare contra *Bonacinam punct.1. num.18.* & à fortiori contra eos, qui tenent recursum damnari tantùm post sententias, & decreta, ad effectum ea infirmandi; & tandem contra eos, qui tenent necessarium esse quòd actualiter Prohibitiones, & mandata decernantur, & executioni dentur. Sunt hi *Vgolinus Vers. Ac etiam eos, num. 2. & Duardus*, vt videtur *quæst. 6. num. 6.* ita enim colligitur ex *Vers. Ad contrarium*, & ex eo quod *num. 3.* sequitur *Vgolinum*, qui volunt nedum sufficere actualem procurationem harum prohibitionum, seu Mandatorum, verum necesse esse quod actualiter, & decernantur, & executioni dentur; defectu cuius non habet locum Censura. Nititur *Vgolinus* in eo, quòd verba legum, præsertim pœnalium, sunt intelligenda cum effectu *l. 1. ff. Quod quisquè iuris*, vnde verbum *procurandi* non simpliciter attentationem, sed effectum obtentum, & perfectum, seu executioni mandatum significare solet; præsertim cum sine executione non adhuc sit illatum præiudicium Ecclesiasticæ Iurisdictioni per laicam, cui præiudicio obuiatè mens est Bullæ, sed tantùm est attentatum, vel perpatratum.

Oppositum tamen est euidens, sufficere scilicèt ad perfectionem secundæ actionis, procurationem prohibitionum, & mandatorum, etiam si de facto non impetrentur; & ad perfectionem tertię sufficere, quòd procuretur executio, etiamsi de facto non fiat, aut impetretur. Nam *procurare* quo verbo vtitur Canon, est quid valdè diuersum àb exequi; procuratio enim tendit in rem illam, quam quis per se facere non potest, cùm dependeat ab alio; ita vt ex procuratione nòn declinet Censuram qui de se fecit quantùm erat ex parte ipsius, vt in simili diximus *Cap. XV.* ad Clausulam *Trahunt, vel trahi faciunt, & procurant.* Præsens igitur §. cum solùm sit contra ipsas priuatas personas recurrẽtes, quæ nil aliud possunt facere, quàm procurare, eas innodare dicendus est, ex sola etiam procuratione. Quoties enim Bulla executionem effectus requirit aliis verbis vtitur vt videre est in simili Can. XIII. ibi, ad Laicam potestatem recurrunt, & ab ea appellationes admitti ac literas capi ac retineri faciunt. Ita contra *Vgolinum* tenet *Alterius cap. 2. col. 2. Vers. Respondeo ad hanc & Bonacina cit. nu. 28.*

Quamobrem ad fundamentum Vgolini respõdetur, verba intelligenda esse cum eo effectu, quem significant, & cuius sunt capacia in subiecta materia. Procurare autem habet effectum suum sine impetratione rei procuratæ, & multò magis sine executione impetratæ; cum procurare à publica persona in priuata non inuoluat necessariò obtinere, & exequi. Nequè in hac secunda Canonis parte damnatur directè præiudicium irrogatum auctoritati Ecclesiasticæ; sed procuratio huius præiudicii per personam priuatam facta, quò longiùs ipsum pręiudicium abeat, cum eius procuratio damnatur; nec vacat à læsione Ecclesiasticæ iurisdictionis, quòd priuatus ad eam eludendam recurrat ad laicam.

39 Prohibitionum, & mandatorum nomine significantur qualibet præcepta, interdicta, monitiones, & cætera similia quoquo nomine nuncupentur, tam negatiua, scilicet prohibentia ne Ecclesiasticus Iudex suscipiat caussam aut cognoscat aut prosequatur; & hæc sub nomine *prohibitionum* quàm positiua scilicet imperantia, vt processum transmittat, vt latam sententiam retractet vt reum dimittat aliaquè similia, & hæc sub nomine *Mandatorum.* Quæ omnia damnantur, etiamsi non sint pœnalia, idest non habeant adiunctam pœnam, aut comminationem ipsius. Nam particula *etiam*, dum dicitur *Mandata etiam pœnalia* non est exclusiua, sed ampliatiua, & inferens maiora expressis significansquè idem, quod *maximè* vel *præsertim cap. Tanta est de Simonia cap. Vnico vbi Ioannes Andreas de Commodat. l. 2. C. de Testibus Baldus Consil. 309. lib. 3.* & alij apud *Augustinum Barbosam de Dictionibus, dict. 95. nu. 1. et Gratum dict. 60. nu. 6.* Ita *Alterius cap. 2. col. 2. circa medium Regnal-*

dus num.369. Notab. 6. Bonacina punct. 1, nu. 32. et Duardus quæst. 7. num. 9. In quo videntur lapsi *Vgolinus hoc §. num. 3,* & quidam alii, sola præcepta poenalia condemnantes.

40 Qui tamen possent reduci ad bonum sensum, si intelligerentur voluisse tantùm excludere procurationem literarum hortatoriarum, & amicabilium, & cuiuslibet alterius suasionis, non auctoritatiuæ, præceptiuæ, aut comminatoriæ. Harum enim procuratio non punitur sicut alibi diximus, & in præsenti obseruauit *Graffius vbi suprà num. 138. et Duardus quæst. 7. num. 3. Vers. Imò ad incurrendum.* Quia tales suasiones non dicuntur prohibitiones, & Mādata, quæ nomina auctoritatem præseferunt.

41 An autem excusari possit recurrens, & procurans has auctoritatiuas inhibitiones, & Mandata, ex eo quòd arbitretur sibi violentiam, & iniustitiam per Iudicem Ecclesiasticum fieri, petendum est ex latè dictis in simili *cap. 13. ad Clausulam I.* & negat hic *Bonacina punct. 1. num.27.* pro quo vide, si libet, Rotæ decisiones, quas refert hoc loco *Viualdus Candelabr. aur. part. 2. in explicatione Bullæ Cœnæ nona additionis.*

42 Solus excusat à Censura apud *Sayrum Thesaur. cas. consc. lib. 3, cap. 20. nu. 5. Pellinum nu. 285. et Bonacinam nu. 30.* articulus recurrendi, & procurandi vt suprà, quando est ad infirmandas sententias vel Decreta, propter quæ confirmanda, & exequenda Iudex Ecclesiasticus ad eumdem Iudicem Laicum recurrerat. Quod colligitur ex *cap fin. De Mutuis petitionibus, et ex cap. primo 3. q. 8.* quatenùs videtur congruum, ab eodem Iudice posse infirmari decreta, accedēte causa, ad quem factus est recursus pro confirmatione.

Id quod mihi limitandum videtur. Aut enim Iudex Ecclesiasticus recurrit ad Laicum ad ostendendam, examinandamuè Decretorum, & sententiarum iustitiam; pro qua cognoscenda citatur etiam pars, vel sine citatione ponitur in necessitate comparendi, & ius suum prosequendi; & tunc non habet locum Censura; quia Iudex Ecclesiasticus sibi debet adscribere, quòd partem ob sui defensionem ad illud Tribunal traxerit. Aut Iudex Ecclesiasticus recurrit pro nuda suorum Decretorum, sententiarumuè confirmatione, vt accedente etiam auctoritate laicali, decreta, vel sententię faciliùs possint executioni demandari & ita expediens visum fuerit sine aliqua figura iudicii, aut præiudicio independentiæ quam habet auctoritas Ecclesiastica à laica, & tunc pars recurrens, aut procurans, vt suprà non excusatur à Censura, quia non ponitur in necessitate comparendi, nec iustitia iuridicè examinanda est, ita vt locus detur defensioni partis. Aliunde autem Decreta, & sententiæ integram suam vim habent, etiam sine tali confirmatione, quapropter nec potest impedire pars, quominùs talis confirmatio habeatur. In quo videtur discrepare *Bonacina* putans confirmationem posse impediri; quia Decretum confirmatiuum vt sic non est Ecclesiasticum, sed laicum.

43 Et quidem recipiendum est quod ipse *Bonacina cum Duardo qu. 6. sub nu. 4. Vers. Sic etiam,* asserit; videlicet non innodari recurrentem ad Curiam laicam ad infirmanda ea Decreta, quę Iudex laicus edidit ad instantiam Iudicis Ecclesiastici. Nam cum sese interponat Potestas laica iudicialiter; (non obstante quod moueatur ad id ob instantiam Potestatis Ecclesiasticæ) non videtur eo casu quis recurrere ab auctoritate Ecclesiastica, sed à laica, sicut re vera Decreta, & sententiæ non sunt Iudicis Ecclesiastici, sed laici. Verùm in casu superiori supponimus confirmationem non fieri iudicialiter, & auctoritate forensi laica, sed ex maiori prospicientia auctoritatis Ecclesiasticæ sic extraiudicialiter expetentis, & ideò non esse integrum parti ad eludendum iudicium Ecclesiasticum, recurrere ad obuiandum prædictæ confirmationi, & procurare infirmationem.

44 Procurare est directè expetere, seu quærere, aut indirectè inducere, vt decernantur vel executioni dentur prohibitiones, & mandata, vt cum quis exponit querelas grauaminis passi à Iudice Ecclesiastico, quo inducatur Iudex laicus ad prouidendum, ne vlteriùs Ecclesiasticus procedat, aut vt iudicata reuocet, appellationi deferat &c. Quid autem sit hæc decernere, & exequi patebit ex dicendis §. sequent.

§. Hos quoque, qui hæc decernunt, et exequuntur.

E L E N C H V S.

45 *Actiones hæ alibi damnatæ, et quo discrimine.*

46 *Sermo est tantùm de agentibus auctoritate laica.*

47 *Qualibet ex duabus his actionibus sufficiens est inducere Censuram.*

48 *Decernens, et exequens non innodatur, nisi agat ad instantiam recurrentis.*

49 *Explicatur, decretio, et executio, et quæ propter eas irretiatur.*

50 *Executores metu, vel ignorantia ducti excusantur.*

45 Tertio loco excommunicantur, qui prohibitiones, et mandata, de quibus in §. antecedenti fuit sermo decernunt contra Iudices Ecclesiasticos, vel exequuntur. Qui etiam ex parte damnantur in *Canone XIII. §. Quive illa simpliciter;* quatenùs excommunicantur impedientes executioni demandari *Decreta* Iudicum Sedis Apostolicæ; hic quippè decernere, & exequi prohibitiones, & Mandata, est modus quidam impediendi. Est tamē amplior præsens dispositio quoad Iudices, cum comprehendat omnes *Ecclesiasticos.* Damnantur etiam in *Canone XIV.* magis generaliter, dum excommunicantur quomodolibet impedientes Decreta Iudicum *Ecclesiasticorum* quorumlibet, iuxta probabiliorem sententiam, quam ibi secuti sumus; licèt ibi sit sermo de Decretis emanatis tantùm in caussis spiritualibus, vel spiritualibus annexis. In præsenti autem extenditur Censura contra decernentes, vel exequentes inhibitiones, & mādata iudicibus Ecclesiasticis in quibusuis caussis,

sis, iuxtà primam partem Canonis, cui videtur apponi hæc tertia; vtpotè comprehendens particularem modum impediendi. Ex dictis igitur ad *Canonem XIII. et XIV.* et ad hunc, parte prima, et secunda, sumenda sunt pleraque ad huius §. intelligentiam necessaria.

46 Inde enim habemus de qua auctoritate, & de quibus personis hic sit sermo; nimirùm de agentibus auctoritate laica, cum in antecedentibus de recurrentibus ad auctoritatem laicam præsertim pro prohibitionibus, & mandatis procurandis fuerit sermo. Decernentes enim huiusmodi prohibitiones, & mandata, sunt Principes, vel eorum Magistratus, Iudices, aut Cõsiliarij, & Tribunalium Præsides. Exequentes verò regulariter sunt inferiores Ministri, & Officiales, quamuis ipsos etiam mandantes executionem ob executionem innodari probabile sit. Quamobrem certum est ex capite decernendi prædicta non innodari ipsos recurrentes, & procurantes decernit, sed nec ex capite executionis; si per se absque assistentia potestatis laicæ, eius ministrorum exequerentur. Nam etsi generaliter exprimantur ij, qui exequuntur tamen cum priuati recurrentes damnentur ex §. *antecedenti*, tanquam procurantes, & insistentes pro executione, qui hic significantur non ijdem, sed alij esse videntur. Solùm posset esse dubium an innodetur ex capite executionis exequens per se, sed cũ assistentia Executorum Tribunalis laici; quo casu etiam de ipsis assistentibus posset ambigi. Verùm quia etiam fautores, & auxiliatores infrà damnentur; sub quibus sine dubio prædicti comprehenduntur, ideò alia discussione opus non est.

47 Inde similiter habemus, valdè probabile esse, de ijs tantùm hic esse sermonem, qui decernunt, vel exequuntur ad instantiam recurrentiũ, & procurantium, ita vt non incidat ex hac parte, qui decernit, & exequitur motu proprio; licèt innodari possit ex alijs Canonibus, & prima parte huius. Nam particula hæc, quę est relatiua, non alia significat, nisi quę in *§. proximè antecedenti* expressa sunt, ibi autem expressa sunt procurata per eos, qui recurrunt.

48 Inde etiam habemus has actiones esse duas, & diuersas, vt altera per se sine alia possit inducere Censuram quòd concedit hic *Vgolinus De Censuris Bullæ Cœnæ part. 2. cap. 16, §. Hos quoque num. 1. Filliucius Tom. 1. quæst. moral. Tract. 16. num. 286. Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. quæst. 17. punct. 1. n. 34. & Alterius Tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 17. cap. 2. col. 5. Vers. Ex ijsdem verbis.* dum ait innodari decernentem, etiamsi deinde nihil curet de executione.

49 Decernere est iudicialiter sancire, seu determinate, vnde incurrit, qui statuit, seu mandat (nam mandare inuoluit decernere) confici prohibitiones, & mandata prædicta, quæ est scriptis, & ostentenùs institui possunt. Exequi verò est eadem quomodolibet intimare, vel facere innotescere. Primus quippè effectus decreti prohibitionis, vel mandati est, quod ex ijs de facto subeatur ille, contra quem sancita sunt. Alter verò effectus est executio pœnæ Mandantium, seu prohibitionum pœnalium, aut comminantium, aut executio alicuius rei præiudicialis, casu quo Iudex Ecclesiasticus renuat parere, vel à iudicio desistere. Et ex his censura inducitur, etiam si de facto Iudex Ecclesiasticus non desistat, vt constat ex sæpiùs dictis.

50 Executores inferiores probabili ignorantia; vel metu graui ductos ex dictis alibi latè excusamus hic cum *Vgolino, & Filliuccio locis citatis, Alterio colum. 4. Bonacina num. 36. & alijs.*

§. Seu dant auxilium, consilium, patrocinium, & fauorem in eisdem.

E L E N C H V S.

51 *Damnantur hæ actiones, etiam si non fiant auctoritatiuè.*

52 *Quid significet patrocinium.*

53 *Quis effectus sit necessarius, vt hæ actiones accessoriæ inducant Censuram.*

54 *Actiones hæ ad omnes tres Canonis partes superiores referuntur.*

55 *Sermo est de accessoriis crimini, non autem criminosi, aut post crimen.*

56 *Exempla accessoriè culpabilium; vbi de permittente se examinari in iudicio laico, ex quo sequitur aliqua actionum damnatarum.*

IN omni ferè Capite horum Commentariorum de actionibus accessorijs actum est. Ideò nihil hic addendum, exceptis paucis, vel nouis, vel noua obseruatione indigentibus.

51 Primum est, actiones has non damnari tantùm, vt factas auctoritatiuè; verùm etiam priuata malitia, quia nihil est, quod conuincat oppositum. vnde lex sine distinctione loquens sine distinctione est accipienda. Non enim obest, quòd actiones principales maiori ex parte inhibeantur tantùm, vt auctoritatiuè patratæ; præsertim illæ antecedentis Clausulæ, cui eodem contextu præsens copulatur, ex quo videatur eodem modo accipiendas esse, quæ consequuntur, accessorias. Namquè aliquæ non spectãt ad auctoritate pollentes, vt sunt quæ continentur in §. 2 & in cæteris ex natura ipsarum facilè conuincitur ad solos viros publicos pertinere his autem accessorijs nullum est tale indicium, & alioquin fauor, consilium, & auxilium est aliorum potius quàm ipsorum Principum, seu *Iudicum*, qui in actionibus huius Canonis ferè semper sunt principales, vt consideranti occurret.

52 Solum patrocinium, nomen nouum in Bulla, videtur magis spectare ad ipsos auctoritate pollentes. sonat enim defensionem, & tutelam quandam auctoritatiuè impensam, etsi *Vgolinus De Censuris Bull. Cœn. par. 2. cap. 16. §. hoc nostro.* putet, patrocinium additum ad significandam defensionem iudicialem; quæ fit per Aduocatos, vel Procuratores, dum in iudicio probant, aut sustinere volunt recursum fieri posse, aut potuisse, vel prohibitiones, & mandata decerni. arg. *L. Non plures. C. De Sacrosanctis Eccles.* Ita etiam tenet *Alterius Tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 17. Cap. 2. col. 5. Vers. Seu dant.*

Bonacina de Censuris in particulari disp. 2. quæst. 37. punct. 3. num. 37. vers. Tertiò dare.

53 Secundum, quod iterum placet recolere est, actiones has esse accessorias, quicquid sit, an accessoriè excommunicentur, vel ne, quod postremum aliqui asserunt ducti ex eo, quòd dampnentur media particula *seu*; quæ habet vim amplificandi, & faciendi venire disiunctum æquè principaliter cum antecedentibus, cui argumento, nos, qui accessoriè excommunicati arbitramur, sæpiùs satisfecimus. Ex eo autem, quòd actiones accessoriæ sunt, sequitur ex iis nō induci Censuram, nisi secuto effectu, non quidem desistentiæ Iudicis Ecclesiastici, sed respectiuè, impeditæ iurisdictionis Ecclesiasticæ, secuti recursus ad Curiam laicam, procuratæ inhibitionis, & mandati, etiam si non decernantur, & decretæ hujusmodi inhibitionis, vel executæ iuxtà ea, quę in superioribus tradita sunt; Ita tamen vt sicut quælibet actio principalis de se est sufficiens inducere Censuram, ita fauor, vel auxilium in vnaquaquè tantùm illarum inducat Censuram sine altera, ita supponit *Bonacina cit. num. 37.* & explicat latiùs *num. 38.* & *Alterius cit. col. 5. Vers. Dare auxilium. Grassius lib. 4. decis. aurear. cap. 19. num. 137. Scortia in Bullas selectas Theorem. 425. col. fin.*

Contra *Duardum Commentar. ad hanc Bullā lib. 2. Canone 16. qu. 7. num. 9. vers. Nos autem*, non solùm quatenus probabile putat iuxtà suam illam semper constantissimè retentā sententiam, contentos in hac caussa excommunicati principaliter, ita vt innodentur etiam nullo effectu secuto, quod etiam in fine quæstionis confirmat, sed etiam quatenus, nostra admissa sententia, negat satis esse, vnicam actionem sequi; puta procurare prohibitiones, & mandata à Iudice laico contra *Ecclesiasticum*; nisi simul decernātur, & executioni mandentur; siquidem vt retulimus *num. 35.* tenet ipse, actiones illas cumulatiuè esse sumendas.

54 Tertium est, quod supposuimus has actiones accessorias referendas esse ad omnes principales; & quidem consultò. Nam etsi in rigore discurrendo, possit alicui videri, ad vltimas tātùm tertij §. actiones, quibus adnectuntur esse referendas, probabilius est tamen totum Canonem respicere; quam enim hucusquè similē Clausulam in fine Canonis reperimus, eam cum cōmuni sententia ad omnes actiones eius Canonis, dummodò auxilij, aut fauoris capaces retulimus; vnde cum nil sit diuersum, in præsenti idem faciendum est. Ita videtur supponere *Bonacina eo nu. 37.* & clarè *Duardus qu. 7. num. 3.*

55 Quartum ex particula *in iisdem*, sermonē hic esse de auxilio præstito in crimine non autē criminosis ipsis, nisi fortè auxilium his præstitū tale sit, quod redundet in crimen ipsum. Vnde defendens post factum eum, qui iam procurauit ex. gr. inhibitiones, & mandata Ecclesiastico Iudici decerni, non innodatur quoad procurationem; quamuis si defensio conferat ad eadē decernenda, vel executioni mandanda, possit innodari.

56 Exemplificans autem in præsenti *Vgolinus* de ijs, qui dici possunt fauere, ait esse eos, qui curant, vt recurrentes ad Curiam laicam habeant facilem ad eam aditum, qui curant, vt quamprimùm expediantur, & Scriptores inhibitionum, seu mandatorum; quamuis fauor damnetur tàm in iudicio, quàm extra. Sed aduertendum huiusmodi Scriptores posse esse principales, si nimirum ij sint, qui simul decernunt vel auctoritatiuè conficiunt; vt publici Notarij Aduocati, vel Procuratores Fiscales, &c. eos verò qui accessoriè excōmunicantur, debere scribere ad effectū determinationis, vel executionis; qui .n. simpliciter scribit, ita vt scriptio nihil in prædictis operetur, non dicitur fauere. Addit *Bonacina* fautoribus *eo num. 37.* qui tradit pecuniam, quam recurrens tradat Iudici laico, quò faciliùs recursum admittat.

Sed dubitari potest, an inter eos sit collocandus, tanquam fauens recursui, vel decernendis prohibitionibus, mandatisuè, qui permittit se trahi in caussis Ecclesiasticam spectantibus; ad laicam Curiam; & ibi interrogatus de suscepto iudicio, respondet; ex quo deinde sequitur, quòd Iudex laicus impediat Ecclesiasticum, vel decernat prohibitiones, & mandata. Et ratio dubitandi est; quia inhibitum est accedere ad Tribunal laicum in præiudicium iurisdictionis Ecclesiasticæ, etiam vocatis, aut citatis, nisi grauia metus excuset; exponenda quippè est declinatoria fori. Quando ergò potest qui vocatur, reluctari, id facere tenetur. Alioquin facilis illè consensus videtur fauor, cum diximus sæpiùs, omissione fauere ab eo, qui tenetur non omittere. Præsertim cum quilibet in hac se teneatur ex iustitia non omittere, in quantum per accessum ad forum laicum iniustè irrogatur foro *Ecclesiastico* iniuria.

His tamen non obstantibus valdè probabile arbitror ex sola permissione, qua quis permittit se trahi ad forum laicum non excommunicari, imò nec ex exposito grauamine, quod passus est in iudicio *Ecclesiastico*, si de eo fuerit interrogatus. Nam quoad primum, cum non interueniat propriè recursus (non enim dicitur recurrere, qui trahitur) sequitur, quòd non possit esse fauor in recursu. In determinatione autē prohibitionum, vel mandatorum, aut in quolibet alio impedimento iurisdictionis *Ecclesiasticæ* inde secuto, vera, & simplex passi iudicij enarratio non videtur per se sufficiens esse, non enim inde statim mouetur Iudex laicus ad impeditionem. Secùs est, si dolosè texatur narratio, aut alia accedat opera malitia, & conatus.

Ad rationem autem dubitandi respondetur, fauere dici eum, qui tenetur non omittere officio; qui enim ita tenetur, dicitur teneri ex iustitia. Persona autem priuata ad iudicium laicum vocata, non dicitur teneri ex iustitia non accedere, quamuis inde sequatur iniustitia aduersus iudicium Ecclesiasticum.

SCHO-

SCHOLION, ELENCHVS.

1 *Aliquot actiones explicati Canonis sub alijs quoque contentas obseruare est.*
2 *Tenor* cap. *Quoniam. De Immunit. Eccles.* lib. 6.
3 *In quo sit amplior Canone Bullæ.*
4 *Tenor* cap. *Quicumque. De sent. excomm.* lib. 6. *in lædentes eos, quorum occasione lata est Censura.*
5 *Obseruanda circa ipsum.*

1 PRimò, videndum est, obseruandumque, an Canonis explicati Censuram etiam alienis inhæreatur ex superioribus XIII. XIV. & XV. quod dum opus fuit à nobis cursu explicationis adnotatum est, præsertim dum Canones inter se conferremus; et iterum recensere superfluum sit.

2 Secundo loco de *cap. Quoniam De Immunit. Eccles. lib. 6.* mentio est habita. Talis autem est in rem præsentem tenor dispositiuus illius. *Statuimus ne quis in foro Ecclesiastico Delegato, seu Ordinario litigantes, seu litigare volentes (siue ambæ partes hoc voluerint, siue vna) super caussis Ecclesiasticis, siue quæ ad forum Ecclesiasticum ratione personarum, negotiorum, vel rerum, de iure, vel de antiqua consuetudine, pertinere noscuntur, per se, vel per alium desistendum, vel in foro sæculari de quæstionibus huiusmodi litigandum, per eorumdem iudicum Ecclesiasticorum, aut litigantium, seu volentium litigare, aut propinquorum ipsorum, seu rerum illorum, aut Ecclesiarum suarum, etiam captionem, modisue alijs quibuscumque, compellat, seu compelli faciat, vel procuret. Nec per se, aliosue impediat, quominus coram Iudicibus Ecclesiasticis Delegatis, seu Ordinarijs querelantes de caussis, quæ, vt præmissum est, ad cognitionem pertinent eorumdem, possint liberè iustitiam obtinere, nec ad prædicta facienda det auxilium, consilium, vel fauorem. Si quis verò contra præsumpserit, excommunicationi se ipso facto nouerit subiacere, à qua, nisi tàm Iudici, cuius cognitio fuerit impedita, vel Iurisdictio vsurpata, quàm parti, quæ turbata fuerit in prosecutione sui iuris, de iniuria, damnis, expensis, & interesse priùs per eumdem fuerit satisfactum, nullatenùs absoluatur.*

3 Circa quæ, præter allata *num.* 27. illud primò obseruandum, videri ampliorem dispositionem prædictam prima parte explicati Canonis, quoad generalem prohibitionem non impediendi Iurisdictionem Ecclesiasticam; nam in ea Canonis parte protegitur sola Iurisdictio Ordinaria, hic autem etiam Delegata.

Item damnari hic recursum ad ipsos etiam Iudices Ecclesiasticos, ad effectum vt ipsi faciant partes desistere, vel non litigare apud forum Ecclesiasticum. Qui recursus non damnatur in Bulla Cœnæ, nisi fiat auctoritatiuè per personã publicam, iubendo scilicet Iudici Ecclesiastico cognoscere volenti, vt partes faciat ad iudicium Laicum accedere, hic autem damnatur quouis modo id procurare. Quod non repetio apud alios adnotatum.

Rursus valdè dubium esse an comprehendantur sub hac dispositione etiam personæ priuatæ impedientes Iurisdictionem Ecclesiasticam siue auctoritate, quas à prima parte Bullæ Canonis fecimus immunes; licèt particulari modo sub secunda damnentur. Nam etsi tenor prædictus dispositiuus sit quoad personas generalis; vnde innodari ex eo etiam priuatos tenet cum *Geminiana, Anchárano, Ioanne Andrea, et Franco, Alterius Tom. 1. de Censuris lib. 5. disp. 17. cap. 1. col. 2. Vers. Respondeo*, tamen tenor enarratiuus ad quem regulariter respicit dispositiuus, apertè de solis auctoritate pollentibus loquitur; *Quoniam quorundam iustitiariorum, Balliuorum, iudicumque sæcularium etc.*

Præterea adnotasse *Alterium dict. cap. 3. in fine*, in Bulla esse sermonem de impedientibus Iudices Ecclesiasticos; in cap. autem de impedientibus ipsas partes, ne conueniantur coram Iudice Ecclesiastico. Verùm si sit sermo de impedientibus auctoritatiuè, non est dubium innodari ex Bulla eos etiam, qui impediunt partes, siquidem indirectè remanet impeditus etiam Iudex, vt optimè obseruauit *Bonacina de Censuris in particulari disp. 2. quæst. 17. punct. 3. num. 2. Vers. Tertia differentia.* Quòd si dicatur hic etiam personas priuatas innodari, *Alterio*, qui tenet innodari etiam ex Canone hac adnotatione opus non fuit; benè tamen nobis, qui aduertimus hoc impedimentum in *cap. Quoniam damnari*, quando non est per recursum ad Curias sæculares. In ista enim terminis damnatur sufficiẽter ex Bulla.

Tandem absolutionem huius Censuræ non esse reseruatam, esse tamen circa eam aliquid speciale, scilicet quòd satisfactio debeat præcedere de facto absolutionem, cum alioquin regulariter sufficiat cautio de satisfaciendo. Quod considerauit *Glossa ibidem in vers. satisfactum.*

4 Tertiò examinant aliqui *cap. Quicumque. De sent. excomm. lib. 6.* tanquam continens actionem impedientem post factum, Iurisdictionis Ecclesiasticæ vsum; quam impeditionem post factum non damnari in Canone Bullæ nos etiam asseruimus *num* 17. Hic est tenor *cap. Quicumque pro eo quod in Reges, Principes, Barones, nobiles, balliuos, vel quoslibet ministros eorum, aut quoscumque alios, excommunicationis, suspensionis, seu interdicti sententia fuerit promulgata licentiam alicui dederit occidendi, capiendi, seu aliàs in personis, aut bonis suis, vel suorum grauandi, eos qui tales sententias protulerunt, siue quorum sint occasione prolatæ, vel easdem sententias obseruantes, seu taliter excommunicatis communicare nolentes, (nisi licentiam ipsam re integra reuocauerint, vel si ad bonorum captionem occasione ipsius licentiæ sit processum, nisi bona ipsa fuerint infra octo dierum spatium restituta, aut satisfactio pro ipsis impensa) eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Eadem quoquè sentẽtia sint innodati omnes, qui ausi fuerint prædicta licentia vti, vel aliquid præmissorum, ad quæ committenda dari licentiam prohibuimus aliàs committere suo motu. Qui autem in eadem permãserint duorum mensium spatio, ex tunc ab ea non possint nisi per Sedem Apostolicam absolutionis beneficium obtinere.*

5 Sed

5 Sed primò aduertas, implicitè hæc, quæ continentur in prima parte *cap.* etiam in Bulla damnari, dum Censuræ effectus adhuc pendet. Eo vsquè enim dicitur durare vsus iurisdictionis vt *num.* 17. dictum est, ac proinde eo vsquè durare potest impeditio. Protenditur ergo hoc Caput vltrà Bullam ad tempus impertitæ absolutionis à Censura, & perfecti omnis effectus illius; idquè pro eo quod Bulla respicit personas Iudicum Ecclesiasticorum, & vsum iurisdictionis, vt ab ipsis dependet quatenus vero datur, licentia molestandi eos, quorum occasione sententia Cēsuræ lata est, non semper tenditur in effectum, vt impediatur Iurisdictio. Et hoc casu si non interueniat animus impediēdæ iurisdictionis quis non ex Bulla sed ex cap. innodabitur, quod etiā actiones factas in odium damnat, & in hoc maximè differt à Bulla. Ex molestia verò illata obseruantibus sententias, & nolentibus communicare cum excommunicatis necessariò sequitur quod effectui sententiæ impedimentum præstatur, ideò enim molestatur ne sententiam obseruet, & vt desistat à fuga excommunicati, in quibus consistit effectus Censuræ.

Protectio extenditur tàm ad excommunicantes auctoritate Ordinaria, quàm Delegata. Et in prima parte sermo est de contrauenientibus auctoritatiuè, siquidem propriè non dicitur dare licentiam molestandi, nisi Princeps, vel Index, qui pœnam in molestantes statutam relaxare potest. Priuati autem, qui de licentia molestant innodari possunt etiam ex Bulla, quatenus pro habenda licentia ad Iudices Laicos recurrunt iuxta secundum §. explicati Canonis. Qui verò faciunt sine licentia ex solo hoc cap. innodantur.

Nomine *suorum* intelliguntur propinqui, & familiares, aliiquè similimodo spectantes ad eos qui Censuras tulerunt, vel qui occasionem Censuræ latæ dederunt, vel etiam qui Censuras obseruant. Dubitatur an Mādantes innodentur, & quidem si de prima parte *cap.* sit sermo certum videtur quod sic, si enim vt obseruauit *Syluester in Summa ver. Excommunicatio 7. nu.* 27 *in Duodecima*, dans licentiam ad prædictas actiones innodatur, multo magis debet innodari Mandans, quia mandatum includit licentiam, & prętetea imponit necessitatem, aut præceptum. Quoad secundam verò partem, vsus licentię etiam Mandatum potest complecti, non verò commissio motu proprio, quia Mandans in rigore non dicitur committere. An autem iustè vexans aut licentiam iustè vexandi dans, irretiatur, negatiuè respondent Interpretes. Mihi potiùs distinguendum videtur. Aut vexatio alias iusta, sit in odium Censuræ, & locum habet excommunicatio; quia formaliter odio Censuræ auertatur hoc ius. Aut non sit odio Censuræ, & tunc siue iusta, siue etiam iniusta excommunicationem non inducit.

Alij autē meminerunt cuiusdam *Const. Gregorii XIII. Quoniam nostro* sed quia recursum ad Curias sæculares excommunicat tantùm in Religiosis D. Francisci de Obseruantia; ideò ipsi videant, & intelligant.

CAPVT SEPTIMVM DECIMVM.

Vsurpantes, & sequestrantes Iurisdictiones, et redditus Ecclesiasticos, vt excommunicentur.

QViuè iurisdictiones, seu fructus, redditus, & prouentus ad Nos, & Sedem Apostolicam, & quascumquè Ecclesiasticas personas, ratione Ecclesiarum, Monasteriorum, & aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum pertinentes, vsurpant.

§. Vel etiam quauis occasione, vel caussa, sine Romani Pontificis, vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium, expressa licentia sequestrant.

PRÆLVDIVM ELENCHVS.

1 *CRimen hoc sæpiùs, et consultè damnatum.*

2 *Quæ via libertati Ecclesiasticę, quæ protegitur, iniuriam irroget.*

3 *Canonis antiquitas, et qua variatione, processu temporum fuerit in Bulla.*

4 *Materia, Diuisio, Actiones.*

1 SAcrilegus iudicandus est (ait *D. Pius Papa in cap. Prædia* 13. *quæst.* 2. qui bona diuinis secretorum cęlestium vsibus dedicata, humanis applicat vsibus, & Deo nostro, cui sunt tradita subtrahens, sibi facit deseruire. Quamobrem vt sacrilegii pœnæ obnoxiū, vsurpatorem hunc sæpius iura, Concilia, et Pontificum extrauagantes Constitutiones excommunicatione damnarunt *c. Indignè cum similibus* 13. *qu.* 2. *cap. fin. De Rebus Ecclesiæ non alienandis cap. Generali De Elect. in* 6. *sess.* 9. *et* 10. *Concilii Lateranensis sub Leone* X. *hoc Bulla Cœna Canone, et Tridentino* omnia prædicta comprehendente *Sess.* 22. *De Reformatione Cap. XI.*

2 Pars est hic Canon protectionis libertatis Ecclesiasticæ, de quā hucusquę locuti sumus, cum enim Priuilegium libertatis huiusmodi bonorum, fructuumquè Ecclesiasticorum liberam, independentemquè possessionem, et administrationem Ecclesiasticis addicat, cauendum erat ne in his per laicam præsertim potestatem paterentur læsionē, fructuū prędictorum vsurpatione, aut sequestratione. Ideò iure merito continuatur cū antecedentibus, vt caussis, personis, Iudicibusquè protectis, redditus prouentusquè protegerentur.

3 Non fuit Canon in Bulla tēpore *Martini V*, vt apud D. *Antoninum*, Bullam Martinianam referentem videre est, *Summæ part.* 3, *tit.* 24. *cap.* 72. Primi retulerunt Syluester, & Caietanus, & ideò circa eorum tempora à *Iulio* II. *vel Leone X.* dicitur additus, nec est vsquè nunc prætermissus, vt in successiuè scribentibus videre poteris. Initio autem apud *Caietanum in Summa Vers. Excommunicatio Capit.* 27. coniunctus erat cum eo, qui nunc est Tertiusdecimus, et valdè diuersum à præsenti tenorem habebat. Ita enim, Quiuè iurisdictiones, seu fructus redditus, et prouentus ad Ecclesiasticas personas ratione Ecclesiarum, Monasteriorum, et aliorum

Ecclesiasticorum beneficiorum per eas obtentorum pertinentes vsurpant, vel arripiunt, seu quauis occasione, vel causa sine Romani Pontificis expressa licentia sequestrant; vel qui per se, vel alium seu alios directè, vel indirectè prædicta exequi, vel procurare, aut in eisdem auxilium, consilium, vel fauorem præstare non verentur, cuiuscumque præeminentiæ dignitatis, &c. fuerint. Vnde præcipuæ differentiæ inter Canonem, vt nunc est, & vt eo tempore erat, sunt, quòd modò nominantur iura Sedis Apostolicæ, licentia sequestrandi non à solo Pontifice, sed etiam ab alijs legitimæ facultatis viris expeti potest, nullusque est de accessorijs sermo. Apud *Syluestrum* autem *Summa ver. Excommunicatio 7. num. 73. §. Vigesima octaua*, nulla est sequestrationis mentio, sed solius vsurpationis, nec fructuum, redituum, seu prouentuum, sed solius Iurisdictionis, eiusquè in singulari, cum exprimantur nunc, & olim in plurali *Iurisdictiones*. Ideò videtur *Syluester* accepisse Canonem tantùm de iurisdictione Ecclesiastica, provt significat facultatem iuris dicendi. A tempore Gregorij XIII. cuius Bullam refert *Nauarrus Manual, cap. 27. num. 71.* non est passus notabilem variationem. Tantùm Clausula, *Vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium*, talis erat, *Vel eorum, ad quos de iure pertinet*: Vti nunc est reddidit *Xistus V.* vt apud *Viualdum part. 2. Candelabr. aur. ad Bullam Coenæ cas. 17.* in antiquis editionibus; nec deinceps mutatus est.

4 Materia Canonis est sacrilegium consistēs in illicita vsurpatione, vel sequestratione fructuum Ecclesiasticorum, qui sacri sunt. Habet duas partes, iuxtà quas stat nostra diuisio. Valdè enim confert vtramquè vsurpationis, & sequestrationis actionem explicare diuisim, licèt aliqui confundant, & de ijs coniunctim agant.

Quinè vsurpant.

ELENCHVS.

5 *DAmnantur contrauenientes auctoritate laica, & an etiam Ecclesiastica incompetente.*
6 *De agentibus sine publica potestate, & surripientibus sine propria vsurpatione.*
7 *Furtiua vsurpatio iurisdictionis, quæ non inducat censuram, an esse possit.*
8 *Ignorans fructus esse Ecclesiasticos excusatur; non tamen ille consetur, qui vsurpat etiam sine ea formalitate, quæ eis sunt Ecclesiæ.*
9 *De vsurpantibus iusto titulo, vel dubio.*
10 *De percipientibus fructus ex bonis Ecclesiæ malè alienatis.*
11 *Vsurpare est de re disponere, etiam sine earū apprehensione.*
12 *Vsurpans, & statim restituens, an innodetur, & de vsurpante cum animo restituendi.*
13 *De impediente collectionem fructuum sine vsurpatione.*
14 *De Retinentibus vsurpata.*
15 *De Clericis cadentibus in proprios vsus arbores fructiferas suorum beneficiorum.*
16 *De Administratore beneficij vsurpante.*
17 *De mandantibus, alijsquè accessorijs.*

5 VNica actio primæ partis huius Canonis est, vsurpare iurisdictiones, fructus, redditus, & prouentus Ecclesiasticos. Et damnantur indubitatè in ea agentes auctoritate laica (tàm si personæ laicæ sint, quam si Ecclesiasticæ) cum ab his præsertim pro Ecclesiastica libertate caueatur. Sed an etiam damnetur auctoritas Ecclesiastica dubitatur, sicut & in præcedentibus Canonibus. Nam *Nauarrus in Manual. cap. 27. num. 71. Vers. Declaratio prima*, vt retulimus *Cap. ant. num. 5.* his omnibus quinquè excommunicationibus incipiēdo à XIV, videtur sentire cōprehendi tantùm agentes auctoritate laica; quod specialiter hoc loco tenet *Sausa Relect. Bullæ Cœnæ disput. 90. Filliucius Tom. 1. quæst. moral. Tract. num. 212.*

Attamen comprehendi etiam personas Ecclesiasticas asserendum est cum *Caietano in Summa ver. Excommunicatio. cap. 37. vers. Deinde circa secundum*, ibi, *& quia non limitatur ad dominos, ligat omnes. &c.* quarè malè aliqui eum citant pro contraria *Vgolino in Bullam Cœnæ part. 2. cap. 17. §. 1. num. 7. Alterio Tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 18. cap. 1. circa initium. Reginaldo Tom. 1. Prax. fori pœnit. lib. 9. cap. 25. num. 472. Duardo lib. 2. Commentar. Bull. Cœnæ ad Canonem XVII. quæst. 2. ab initio, & Bonacina de Censuris in particulari, disp. 7. quæst. 18. punct. 3. num. 1.* & à ratione, quia verbum *Quinè* generale est, vbi autem lex non distinguit, neque nos distinguere debemus. Quod autem hæc vox non sit semper eiusdem significationis, ac erat in initio *Canonis XIV.* vbi solos agentes auctoritatè laica comprehendit, quodquè principaliter quidem caueatur in aliquibus horum Canonum à laica potestate, sed ea occasione etiam ab incompetentibus *Ecclesiasticis* caueatur, dictum est eo *nu. 5. cap. antecedent.*

6 In quæstione autem, an Agentes etiam sine auctoritate damnentur, licèt in modo loquēdi videantur Interpretes diuersimodè opinari, in re certum est omnes, aut plerosquè in hanc sententiam conuenire, vt ad contrahendam Cēsuram auctoritas non sit necessaria, provt auctoritas dicit publicam potestatem, seu iurisdictionem, quod constat ex dictis ob generalitatē particulæ *Quinè*. Sit tamen necessarium quod à quocumque vsurpentur auctoritatiuè; prout auctoritas dicit prætensum ius in fructus vsurpatos; idest, vt quisque vsurpet tanquàm ea, quæ ad se pertineant, vel præsumat pertinere debere. Hoc enim significat *vsurpare*, provt à surripere contradistinguitur, rem scilicet non suam ad instar suæ, seu sibi debitæ vendicare. Alioquin enim si quamlibet rapinam, aut surreptionem voluisset Canon damnare, dixisset. Surripiunt, aut quid simile, vt in Canone IV. & alijs & ideò receptissima sententia est fures, & latrones, aliosque nulla prætensione attrectantes, hoc Canone non ligari. Ita *Caietanus vers. Et per hanc consitionem, Nauarrus Caietanum sequutus. Vers. Sexta quòd, Vgolinus § 3.* citans *Cardinalem*

in

in Clement. 1. *De decimis.* *Alterius cit. cap.* 1. *col.* 4 *Duardus quæst.* 2. *post initium et num.* 2. *et* 3. *et rursus quæst.* 11. Bonacina *punct.* 1. *num.* 3. *&* 4. citans *Glossam in cap. Multi* 2. *qu.* 1. *Pillius cius n.* 221. licèt dicat etiã probabile fures innodari, si sciant fructus pertinere, ad personas Ecclesiastici cas. *Toletus lib.* 1. *Instruct. Sacerd. capit.* 291 *num.* 7 *Suarez de Censuris disp.* 21. *sect.* 2. *num.* 96. *Sayrus lib.* 3. *Thesaur. cas. consc. cap.* 21. *in fine.* citans *Sebastianum Medicem, Scortia in Bullas Selectas Theorem.* 426. *col.* 2. *et Grassius lib.* 4. *Decis. aurear. cap.* 18. *num.* 140. qui solus expressè dicit actiones debere fieri auctoritate iudiciali.

Vnde non obstat, quòd vsurpare aliquando idem sit, ac surripere. Nam in rigore (cui in pœnalibus standum esse sæpiùs diximus) distinctum habet ab illo significationem, & satis coniectum est ex alijs Canonibus intentum Bullæ esse cauere ab auctoritate præsumpta, & vi, non autem à simplici furto, cui facilè est obuiam ire sine pœna excommunicationis.

At dices: sicuti generaliter habens iustum titulum ad rem vsurpandam excusatur in vsurpatione, vt etiam in præsenti materia infrà est concedendum, ita in praxi, saltem quoad forum conscientiæ omnis hic vsurpans erit excusandus. Nam vsurpans est, qui vtitur titulo prætenso, seu putato, vt explicatum est, sed putans se habere iustum titulum, cùm non contrahat temerè, est excusandus, ergo &c.

Respondetur; aliud esse, habere iustum titulũ, seu rem iusto titulo vero, vel etiam putato prætendere; aliud verò, sine rationabili, & permisso titulo rem vsurpare retinendam tanquam propriam. Hoc enim fit, non solùm quando titulus in se est dubiæ iustitiæ, & tamen vsurpans temerè, idest non sufficienter tutus, arripit, verùm etiam quando titulus non est communiter receptus, vel quando est manifestè iniquus, vel etiam quando nullus adest titulus, sed solùm perperam assumitur. In primo igitur casu fortè non est Censuræ locus, benè tamen in alijs.

7 Nec placet in re præsenti, quòd ait *Duardus qu.* 3. *num* 15 *Vers.* Hinc infertur; vsurpantem furtiuè iurisdictionem pertinentem ad aliquem, puta Episcopum, qualem esse se fingat, furtiuè exercendo iurisdictionem illius non innodari. Non placet, inquam, quia iurisdictio non videtur esse eius conditionis, quæ furtiuè surripi possit ad instar aliarum rerum; sed semper vsurpatur propriè. Eo enim ipso, quòd quis iurisdictione alterius vtitur tanquàm ipse sit ille alter, rē non suã tanquàm suã assumit, & est vtens tanquam proprio iure, in quo consistit vsurpatio, vt etiam adnotauit *Bonacina punct.* 2. *num.* 4.

8 Necesse est ad contrahendam Censuram non ignorari, quòd fructus vsurpati sint Ecclesiastici. Non enim adesse potest formalis malitia sacrilegij consistens in vsurpatione rei Ecclesiasticæ, si ignoretur rem esse Ecclesiasticam. Non tamen est necessarium, quòd eo animo, seù sub ea consideratione vsurpentur, quatenùs sunt res Ecclesiasticæ, seu quia Ecclesiæ sunt; in quo partem affirmatiuam tenet *Caiet. loco cit.* quem videntur secuti *Alterius Cap.* 1. *col.* 4. *Vers.* *Ad hunc modum Nauarrus cit. Vers.* Sexta quod. *Reginaldus eo num.* 371. *Vers.* *Secundum est*, *&* *Scortia col.* 3. Eo fundamento quòd verba legum sunt formaliter accipienda.

Pro nostra tamen sententia, quæ est *Bonacina punct.* 1. *num.* 7. *et Sayri num.* 4. Facit, quòd si soli vsurpantes sub ea ratione, quatenùs fructus Ecclesiæ sunt, damnantur, paucissimi incurrerent, & parùm se extenderet prouisio Canonis; cum rari sint, qui eo odio laborent, vt vsurpent, quia res Ecclesiæ sunt, & non potiùs ad res proprias augendas; vel vsum iniustæ potestatis, aut prætensionis inducendum, vel confirmandum. Sufficit igitur scientia, quòd fructus Ecclesiæ sint, & quod vsurpentur modo suprà explicato; quia Canon indistinctè loquitur, nec ostendit in verbis illam formalitatem, seu potiùs reduplicationem, vt alibi in similibus diximus, respondères simili aduersariorum fundamento.

Verùm à pluribus *Caietani* sententia, ita declaratur, & conciliantur opiniones, vt sit sensus, iuxtà quem formalitas non cadat in motiuum vsurpationis, sed in modum, seu titulum vsurpãdi. Idest non sit necesse, quòd vsurpans accipiat, quia ad Ecclesiam pertinent; sed quòd eo modo, quo ad Ecclesiam pertinent, velit ad se pertinere. Diximus enim vsurpare esse assumere sibi aliena, tanquàm non sint aliena, sed ad se pertinentia, ad distinctionem furum, & latronũ, qui aliena, tanquàm aliena rapiunt. Ita interpretatur *Caietani* sententiam *Duardus qu.* 18. reprehendens *Sayrum*, qui tamen sic intellectam *Caietani* sententiam non reijceret, & præterea *Toletus cit. Cap.* 28. *num.* 7. *Vgolinus §.* 2. *& Suarez dict. num.* Quod tamen, inquiunt hi Doctores, bona, vt dicantur vsurpari, tolli debere, ac si non essent aliena, sed veluti ad se pertinentia intelligendum est, quoad id, quod extrinsecè præfefert vsurpatio, non esset quippè excusandus, qui sciret, & existimaret bona reverà ad se non pertinere, sed aliena esse, & tamen tolleret, quia sufficit, quòd prætendat facere propria, seu ad se pertinentia.

9 Illi igitur excusandi sunt à Censura, qui iustum aliquem titulum tollẽdi huiusmodi fructus habent; non dicuntur enim vsurpare, sed potiùs vsurpata vendicare. Quando autem titulus dubius est, distinguendum puto. Vel enim ipse vsurpans dubius est, nec habet rationem sufficiẽter probabilem, ex qua inclinetur in eam partem, vt prudenter existimarit titulum esse iustũ, quod dicitur practicè deponere dubietatem, & tunc incurrit, si accidat titulum re ipsa reperiri iniustum; secùs si reperiatur iustus. *In primo* enim casu, & temerè agit, & effectus vsurpationis verè intercedit, qui effectus deest in secundo casu, vbi solus affectus, & temeritas non punitur, vt sæpiùs dictum est. Vel vsurpans rationabiliter, & prudenter existimat se id posse; & tunc in foro conscientiæ non est iudicandus incidisse, etiam si titulus reperiretur iniustus; quia nulla adest formalis temeritas, aut præsumptio. In foro autem externo, reperta iniustitia tituli, præsumetur incidisse, quia in dubiis præsumptio stat pro possessore, & in præsenti pro Ecclesia, ad quam fructus censentur pertinere. Imò hac de caussa præ-

fumi poterit incidisse, etiam antequàm de iustitia tituli cognoscatur.

Ex his autem sequitur primò, habentem iustum titulum excusari à Censura, quocũquè modo auferat fructus; ex. gr. de facto, et vi, cum tamen potuisset procedere per viam iuris. Quia quoad substantiam non interuenit vera vsurpatio, vt in simili diximus 1. *part. horum Commentar. Cap. IV. num. 49. & Cap. IX. num. 57. & 58.* Ideò communis est sententia, quòd creditores Clericorum non innodentur per hoc, quòd auferant fructus, seu iurisdictiones eorum in cõpensationem, *Nauarri de sent. excomm. Consil. mihi 34. Vgolini vbi suprà §. 2. Filliucij num. 227. Bonacinæ punct. 3. nu. 6. et Alterij cap. 1. col. 4. in fine* vbi habet ampliationem, quam suprà posuimus, scilicet id procedere etiamsi quis faciat auctoritate propria, & *Nauarrus* addit non incidere eum, qui vtatur in hoc casu Iudice laico, cum posset ex aliis Canonibus, puta ratione recursus ad Iudicem laicum, vel impeditæ iurisdictionis Ecclesiasticæ. Tandem idem extendi potest ad eos, qui nulla necessitate, aut periculo non futuræ resolutionis adducti, auferunt, imò etiam ad eos, qui auferunt iniustè, iniustitia consistente in eo, quòd ex conuentione nondum teneretur Ecclesiasticus, cuius sunt fructus, exoluere iuxtà dicta eo *n. 58*, quæ adeas.

10 Sequitur secundò excusari à Censura eos, qui ex bonis Ecclesiasticis à Clerico sine licentia alienatis percipiunt fructus. Id quod aliqui cum *Filliucio n. 226.* distinguunt. Vel enim alienatio facta est ex caussa necessaria, vel ob euidentem Ecclesiæ, seu beneficij vtilitatem, & tunc percipiens fructus non incurrit; quia, inquiunt, probabile est taliter alienantes nulla Canonum pœna puniri; quo dato ita percipiẽs, verè non est vsurpator; siquidem iustum titulum præsumit, et facilis est confirmatio alienationis per impetrationem licentiæ. Aut verò alienatio est omnino iniusta; & tunc percipiens incurrit, quia de iure talis alienatio est irrita, vndè deest validus titulus assumendi, ac proindè assumens, verè est vsurpator.

Sed hæc distinctio non satis probatur, quia potest esse, quòd assumens fructus non cognoscat iniustitiã alienationis, ac proindè, quòd licèt non habeat iustũ titulũ cũ tamen possit prætendere, quod diximus sufficere ad declinandã excõmunicationẽ, quæ requirit sciẽtiã, et formalẽ malitiã, in eo, qui contrahit, vt explicatũ est *n. 8.* Quarè nil refert, quòd alienatio sit irrita, vndè assumens secundùm proprietatem verbi dicatur *vsurpator*; quandoquidem si ei titulus accipiẽdi fructus probabiliter videatur iustus non est formaliter talis, ac proindè non incurrit. Quod multò magis recipiendum est, quoad articulos intermedios illius distinctionis, vt si alienatio fieret sine necessitate, aut sine vtilitate beneficii, nec tamen cum Ecclesiæ detrimento, aut manifesta iniustitia, quicquid sit de validitate.

11 Nec solùm vsurpatio dicit, rem sibi propriè accipere ad actualem possessionem, verùm etiam, sine actuali ablatione, de re disponere, & sibi addicere. Habet enim talis dispositio effectum vsurpationis. Idemquè dicendum est de vsurpatione facta non intentione possessionis, aut dominij, sed solius vsus; Vsus enim rei inuito Domino furti malitiam habet, ac proindè hic suo modo vsurpationis.

12 Quæ de caussa non videtur excusandus, qui vsurparet, animo tamen restituendi; actus enim ipse vsurpationis iniuriosus est. Attamen quia vsurpare propriè dicit auferre cum quadam appropriatione, & tanquàm vsurpata ad vsurpantem pertineant; quæ non verificantur de vsurpante cum animo restituendi, idcircò sic auferens poterit excusari, dummodò damnum ipsi Domino non inferatur ex mora restitutionis; vel vsu ipsius rei. Tunc enim saltem in foro externo præsumi posset vera vsurpatio. Ceterùm in vsurpante sine animo restituendi parua retentionis mora, vel subita restitutio non eximit à Censura, quia sufficit delictum consummatum fuisse, irrogatamquè iniuriam Ecclesiæ in suis redditibus, vt in simili cit. *Cap. IV. num. 44. & cap. 7. num. 38.*

13 Impediẽtes simpliciter sine vsurpatione, vel sequestratione, ne personæ Ecclesiasticæ colligant, aut reducant suos fructus, ac redditus, nõ innodantur, quicquid in oppositum sentire videatur *Suarez num. 98.* & alij. Nam quamuis sequatur inde detrimentum Clerici, quod non accipiat suos redditus, tale tamen detrimentũ non infertur media vsurpatione, quia non per hoc res appropriatur sibi, quod impeditur alteri. Excommunicantur hi quidem in *Extrauag. Leonis X.* edita in *Concilio Lateranensi*, cuius initium *Supernæ dispositionis*, & in *Cap. XI. sess. 22. Tridentini*, vt in Scholio dicemus. Quas Constitutiones aliqui dicunt per Bullam renouari, & sub Bulla comprehendi. Sed nec renouationis, nec, ea admissa, comprehensionis in Bulla, adest, quod aduerterim in tenore Bullæ sufficiẽs fundamentum. Innouatio enim, quæ Canone sequenti reperitur, non est vltrà illum extendenda, vt ibi *Deo* duce videbimus.

14 *Dubitatur*, an Hæredes vsurpantium, & generaliter retinentes vsurpata per alios, non restituentes, irretiantur. Affirmant *Alterius cap. 1. in fine. Duardus quæst. 13. Ampliat. 8. Sayrus cit. Theorem. 426. col. 4. vers. Sed quid Filliucius num. 214.* licèt hæsitatiuè per verbum *videntur. Bonacina punct. 1. num. 5. & punct. 3. nu. 3. et 4.* inquiens id procedere, quando sciẽs fructus ad Ecclesiam pertinere, & esse vsurpatos, statuit sibi retinere tanquàm proprios; secùs autem, si ita retinere non intendat, iuxtà dicta *num. 6.* quamuis negligat restituere, & multò minùs si nesciat vsurpatos, aut ad Ecclesiã pertinere, vel si ex inaduertentia non restituat. Quod suadetur tùm ex eo, quòd interuenit malitia vsurpationis ex eo, quòd quis statuit tanquàm proprium retinere id, quod proprium non est, & parùm refert esse primum, vel secundum, seu immediatum, vel mediatum vsurpatorem, dummodò vsurpator sit, insuper namquè furti reus est, tã qui retinet alienum, quàm qui primò surripuit; tùm quia regulariter cum iniusta acceptione dãnatur iniustè accepti retentio *Clem. 1. de decimis*, vbi excommunicantur Religiosi vsurpantes decimas, vel retinentes ab aliis vsurpatas *Cap. Indi-*

omnes caussas huiusmodi cognosci à Iudice Ecclesiastico de iure expresso; cum non sit in iure generale statutum præcipiens expressè omnes caussas non solùm Ecclesiasticas, sed etiam quæ aliquo modo ratione personarum, negotii, vel rei respiciunt forum Ecclesiasticum, discuti debere per Iudicem Ecclesiasticum cum exclusione Laici, vnde fatendum est in his aliquid ab initio potuisse consuetudinem, siue deinde iure firmata sit, siue non, quod non refert.

Igitur si posterior tantùm consuetudo in eo *cap. Quoniam* probatur, non excommunicabitur ex hoc Canone, qui impedit vsum Iurisdictionis in ijs caussis, quæ ex vi solius consuetudinis per Iudicem Ecclesiasticum discutiuntur, secùs verò si aliunde ratione personæ, negotii, vel rei ad ipsum pertinent, tunc enim innodabitur. Et ratio est, quia non habemus vnde conliciamus Pontifices voluisse approbare omnes consuetudines forenses, etiam non continentes necessarium fauorem Ecclesiæ, & alioquin valdè præiudiciales auctoritati Laicæ; quin potius oppositum colligitur *ex cap. Nouit, in principio De Iudiciis, ex cit. cap. Si Clericus laicum cap. licet, & cap. Ex tenore De foro competenti.*

Quòd si quis velit omnem consuetudinem esse probatam, ac proinde in re præsenti sentiendum esse cum Filliuccio, & Bonacina, aduertat primò, ex textu consuetudinem debere esse antiquam, quæ secundùm aliquos eadem est, ac immemorabilis, & saltem debet esse longissima. Secundò dici posse probatas eas tantùm consuetudines, quæ tempore editę à Bonifacio VIII. Decretalis vigebant, non autem quæ sequentibus temporibus fuerunt inductæ.

28 Dubitatur hic etiam, an protegatur Iudex Ordinarius dum vtitur iurisdictione in eo, in quo fine, dispositione generali iurium, ac vniuersalium Conciliorum, aliquid statuerunt Decreta Conciliorum Prouincialium, vel Synodalium. Et ratio dubitandi est, quia Decreta horum Conciliorum appellantur nomine Canonis in *§. Porrò 3. d.* & Constitutio Ecclesiastica dicitur omnis lex lata à quocumquè iudice Ecclesiastico, cùm nihil aliud sit Constitutio, quam ius in se ipsa redactum. Ex quo posteriori argumento *Sousa Relectione Bullæ Cœnæ cap. 17. in notationibus circa text. num. 4.* motus est vt asserere protegi vtentem Iurisdictione etiam ad præscriptum Conciliorum Prouincialium. Verùm nescio cur eo argumento non affirmet id etiam de Conciliis Synodalibus, & de quibuscumquè Statutis per Iudices Ecclesiasticos quoscumquè editis.

Ex eo ergo quòd tantùm Conciliorum generalium habetur mentio, à contrario sensu infertur Decreta aliorum Conciliorum non habere locum. Nomine autem Canonis in rigore sumpto significatur tantùm Constitutio edita, vel confirmata à Papa (vt notat Cardinalis in *Clem. 1. quæst. 26. De Priuilegiis*; Canon quippe est Regula, & sola Constitutio Pontificis potest esse certa, & infallibilis Regula) vel à Concilio generali per *text. in cap. 1. vbi Felinus num. 1. De Constitutionibus, & Glossam in Summa ver. Omnes 3. d. Alterius cap. 1. col. 9. Vers. secundùm* quod, sicuti etiam Constitutio Ecclesiastica propriè dicitur quæ pro communi Ecclesiæ bono, vel regimine à Papa emanat, ad instar libertatis Ecclesiasticæ, sub qua intelligitur ea, quæ toti Ecclesiæ conuenit, vt obseruauit *Bonacina punct. 1. num. 19.*

29 Superest agere de delictis, & caussis mixti fori an ex impedita Iurisdictione Iudicis Ordinarii Ecclesiastici circa ipsa per incorporationem auctoritatis Laicæ inducatur Censura. Est autem delictum mixti fori, quod cum ab vtroquè iure, Canonico scilicet, & ciuili damnetur, ab vtroquè Iudice, Laico scilicet, & Ecclesiastico puniri potest in personis Laicis, nam Clerici pro delicto semper ab Ecclesiastico coercentur. Huiusmodi est adulterium, vsura, periurium, & alia, de quibus *Glossa, & Doctores in cap. Cum sit generale, de foro competenti, & ex Abbate Reginaldus hoc loco Tom. 1. Prax. for. Pœnit. lib. 9 nu. 367.*

Et quidem regulare est, in delictis mixti fori, Iudicem præuenientem cognoscere, & iudicare, vt consequenter inducatur in laicum Censura, qui Ecclesiasticum ita præuenientem, seu præuentum à partibus impediret. Vtitur enim tunc de iure Ecclesiasticus iurisdictione, quia omni iure datur præuentioni locus, & præueniens caussam facit suam *arg. l. Si pluribus ff. de Legat. 1. l. 2. ff. De Officio Præsidis, & l. Si quis posteà ff. de Iudiciis.* Nec obstat Iurisdictionem Ecclesiasticam rigorosè sumptam excludere mixtam, vt aliquis posset assumere. Nam Iudex præueniens non dicitur vti Iurisdictione mixta, sed propria mixtum autem dicitur propriè de delicto, quatenùs ab vtraquè iurisdictione cognosci potest, quæ denominatio impropriè extenditur ad iurisdictionem. Ita *Sousa disp. 85. concl. 2. Vgolinus §. 2. Vers. Quartò Duardus quæst. 5. in initio Filliuccius nu. 180. & Bonacina Vers. Respondeo tum.*

Ex iisdem autem fundamentis sequitur Iudicem Laicum posse præuenire sine periculo excommunicationis. Præuenire enim in licitis non est impedire de facto, sed iure. *Sousa concl. 1. & Bonacina eo punct. 1. num. 4. Vers. Secundò sequitur.* Vnde posset eo casu sine Censura Laicus si nó obstante præuentione, adhuc vellet se ingerere cum præiudicio iudicii laici, vt ex *Abbate in cap. 1. num. 3. De Sortileg.* habet *Vgolinus loc. cit.* Secus videtur, si sine præiudicio. Nam eum possit etiam Ecclesiasticus cognoscere, vt mox dicetur; dum procedit absquè præiudicio præuentionis, iniustè impediretur à præueniente, ac proinde induceretur præsens Censura. Sicuti è conuerso Iudex laicus, præuentione facta per Ecclesiasticum, non dicitur impedire, si sine præiudicio iudicii Ecclesiastici sese ingerat, tanquàm præparatoriè ad iudicium suum.

Et hæc quidem procedunt de iure. At cum consuetudine ferè communi locorum, & quidem non iniqua, teste *Claro Prax. Crimin. §. final. quæst. 37. & 57. Couarruuia lib. 1. Variar. Resol. cap. 10. num. 6. Graffio lib. 4. decis. aurear. cap. 18. num. 14. Carolo de Graffis de Effectibus Clericatus effect. 1. num. 602. & Reginaldo vbi suprà num. 367. in fine*, res ad hanc praxim deducta

ducta sit, vt Iudex Ecclesiasticus procedat tantùm per Censuras, & alia fori sui arma *arg. cap. Statutum de Maledicis cap. Quanquam, et cap. 1. de Vsuris lib. 5.* Laicus verò per poenas corporales, & alias similes, præuentio non videtur habere ampliùs eamdem vim, nec vnus Iudex alteri esse impedimento, cum simul Ecclesiasticus procedere possit per Censuras, & Laicus pœna temporali. Vnde *Graffius nu. 141. & Duardus ubi suprà*, tàm ex antiqua consuetudine, quàm ex nonnullis Pontificum, præsertim Honorij III. Constitutionibus, testantur in Regno Neapolitano, non obstante præuentione Iudicis laici, in delictis mixtis simul procedere posse per Censuras Iudicem Ecclesiasticum. Ideò inquiunt, iam duas potestates agere ut separatas, & deductionem caussæ ad vnum forum non parere exceptionem alterius fori, sicut nec pœna imposita vel absolutio per vnum forum parit exceptionem rei iudicatæ iuxtà *Baldum cons. 360. lib. 3.*

Verùm quicquid sit de iustitia huius praxis, ex qua videntur plura sequi inconuenientia (etsi eanon vereantur admittere aliqui ex citatis Doctoribus,) vt quòd Iudex Ecclesiasticus non possit personaliter retinere delinquentem (quolibet enim tempore potest eum distringere Iudex laicus; sicuti quolibet tempore potest personaliter punire) quòd damnatus in foro Ecclesiastico iudicari possit innocens in laico, quòd sibi sint impedimento, si vterque Iudex Reum velit examini subijcere, & alia similia; quicquid inquam de hac praxi sit, illud recipiendum est quòd si, dum quisquè procedit iuxtà stylum proprij fori contingat alterum alteri esse impedimento, melior tunc sit conditio eius, qui præuenerat, ita vt dum præuenit Ecclesiasticus, non possit sine periculo Censuræ eum laicus impedire; puta volens tunc ipse, quando Ecclesiasticus, Reu, vel testes examinare, & è contra, si præuenit laicus, possit is sine Censura impedire Ecclesiasticum volentem examinare, Quia in casu, cui consuetudo legitimè non prospicit, recurrendum est ad ius, ius autem stat in omnibus pro præueniente.

Et hæc, quæ de caussis criminalibus dicta sunt, de quibuscumquè alijs caussis mixtis cum proportione sunt accipienda. Quòd si caussa dicatur mixta in solidùm, quia simul ab vtroque Iudice coniunctim procedentibus sit cognoscenda, & definienda, gaudet protectione huius Canonis, eatenùs, quatenùs interuenit iurisdictio Iudicis Ecclesiastici, vt per *Sousam concl. 3.*

§. Ac etiam eos, qui post ipsorum Ordinariorum, vel etiam ab eis Delegatorum quorumcumque sententias, & Decreta, aut aliàs fori Ecclesiastici iudicium eludentes ad Cancellarias, & alias Curias sæculares recurrunt, ab illis prohibitiones, & mandata, etiam pœnalia Ordinariis, aut Delega- tis prædictis decern- nt, & contra il- los exequi pro- curant

ELENCHVS.

30 *Hæc actio damnata etiã Canone XIII. quo discrimine à præsenti.*

31 *Prohibetur recursus etiam ante sententias, & Decreta, dummodò sit ad finem eludendi iudicium Ecclesiasticum, seu Ecclesiasticæ iurisdictioni præiudicialis.*

32 *Subdelegatorum iurisdictio, an protegatur.*

33 *Recurrere quid sit remissiuè.*

34 *Incurrit Censuram procuratio inhibitionũ, etiam lite non cœpta.*

35 *Qualibet pars huius actionis per se subijcitur anathemati.*

36 *An semper ex pluribus partibus multiplicentur anathemata.*

37 *An recursus debeat esse ex animo procurandi inhibitiones.*

38 *Quòd non sit necessaria ad incurrendum actualis decretio, vel executio inhibitionum.*

39 *Quid nomine prohibitionum, & mandatorum etiam pœnalium hoc loco comprehendatur.*

40 *Hortatoriæ, & amicabiles literæ non damnantur.*

41 *Innodetur ne recurrens, & procurans, cum sibi iniustitiam timet.*

42 *De Iudice Ecclesiastico recurrente; vt sua decreta, & sententia à Iudice laico rata habeantur.*

43 *Non irretitur recurrens ad infirmanda decreta per Iudicem laicum edita ad instantiam Iudicis Ecclesiastici.*

44 *Procurare quid sit.*

30 Secunda hæc pars Canonis in eos tendit tàm Clericos, quàm laicos, cum nulla sit in verbis distinctio, qui caussas habent per Iudices ecclesiasticos terminandas, continetque modum, quo per ipsos impeditur vsus Ecclesiasticæ iurisdictionis, nimirùm recursu ad Curias sæculares. Quæ actio ex parte, etiam damnata est in Canone XIII. ibi, *aut aliàs ad Curias sæculares, & laicam potestatem recurrunt.* Quia eo loco diximus probabile eos tantũ innodari, qui recurrunt ad effectum impediendi executionem literarum, aliorumquè decretorum Iudicũ Sedis Apostolicæ. Quapropter ne hæc damnata in præsenti actio coincidat prorsus cum eadẽ, dicendum est, hic damnari magis generaliter quemlibet recursum, etiam si non sit post decreta, aut ad effectum ea infirmandi, vel reuocandi. Quamuis in alio etiam sit discrimen, nimirùm quod ibi est sermo de decretis emanatis, dumtaxat à Iudicibus Sedis Apostolicæ, hic autem generaliter à Iudicibus Ecclesiasticis, tàm Ordinariis, quàm Delegatis. Sed tamen non est eundum inficiàs illam actionem in duplici loco esse damnatam; quia hic sub Iudicibus quibuscumquè Ordinariis, & Delegatis, etiam Iudices Sedis Apostolicæ concluduntur, vt constat ex dictis suprà *num. 6.* Pontifex siquidem, & eius Officiales dicuntur Iudices Ordinarii, ac proindè Delegati à Sede Apostolica, vel eius Iudicibus dicuntur Delegari ab Ordinariis, non enim est

est tantùm hic sermo de iis qui dicuntur Ordinarii locorum, vt ibidem adnotatum est. Ita *Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. quæst. 7 punct. 1. num. 23. & Filliucius tom. 1. Quæst. Moral. 16. num. 283.* Contra *Duardum Comment. ad hanc Bullam lib. 2. ad Can. XVI. quæst. 1. num. 4* asserentem, hoc Canone excommunicari appellantes à Iudicibus Ecclesiasticis ad effectum dumtaxat retardandi executionem sententiarum per ipsos Iudices Ecclesiasticos latarum: quod etiam supponit *quæst. 7. num. 8.* dum non considerat particulam *aut aliàs*. Et contra *Alterium Tom. 1. de Censuris lib. 5. disput. 17. cap. 2. in initio, & col. 2.* vbi declarat per particulam *aut aliàs* significari cætera acta per Iudicem in caussa, etiam si ea non appellentur sententiæ, vel decreta, quæ quidem explicatio est valdè impropria, vt perpendenti occurret. Et tandem contra eos, qui tenent ex solo recursu non induci Censuram, nisi simul procurentur prohibitiones, & mandata contra sententias, & decreta Iudicum Ecclesiasticorum, de quo infrà à numero 35.

31 Ex eadem particula *aut aliàs* nos contra prædictos asserimus, damnari recursum non solùm si fiat postquàm à Iudice Ecclesiastico emanarunt in caussa sententiæ, vel decreta; sed etiam antè prædicta, & non solùm lite cœpta, sed etiam non cœpta, vt dum quis timens, ne procedatur per Iudicem Ecclesiasticum, recurrit ad laicum, vt sic Ecclesiasticus remaneat exclusus. Nec obest, quòd necesse videatur ex textu, recursum debere fieri cum elusione fori Ecclesiastici, non dici autem forum Ecclesiasticum eludi, quoties apud ipsum non erat cœptum iudicium, vel saltè quoties re vera futurum non erat, vt Iudex Ecclesiasticus caussam susciperet. Nam respondetur verè dici, eum eludere forum Ecclesiasticum, qui non habita ratione ipsius, ad quem caussa spectat recurrit ad Curiam laicam; vt Ecclesiasticum iudicium effugiat. Id autem verificatur tàm de eo, qui recurrit caussa non cœpta, quàm de eo, qui cœpta.

Benè verum est, recursum necessariò debere fieri ex fine eludendi iudicium Ecclesiasticum; alioquin non inducetur Censura. Et ratio est, quia eo modo multùm læditur iurisdictio Ecclesiastica, Secùs est, si sine læsione prædictæ iurisdictionis quis recurreret ad Curiam laicam, vt refert exemplum *Duardus qu. 6. num. 6. ex Viualdo*; eius qui recurreret ad iudices laicos, inuocando eorum nudum auxilium ad defendendã propriam possessionem, qua explicatur de facto. De qua re, sicut & de tota hac actione vide, quæ diximus in *Cap. XIII.* ad primam Clausulam. Ea enim optimè hic deseruiunt, & sunt necessaria.

32 Quibus hoc tantùm addendum videtur, nimirùm quod protegitur hic iurisdictio, non solùm Ordinariorum, sed etiam Delegatorum ab eis, ita tamen vt excludantur Subdelegati ab ipsis Delegatis, quia non dicuntur Delegati ab Ordinariis. Quam ex eo quod dicitur Delegatorum quorumcumque, non loqueretur omninò improbabiliter, qui diceret hos quoque comprehendi, quatenùs dici possunt Ordinariorum Delegati mediatè, eò præsertim quòd nulla est ratio, cur in tutela iurisdictionis Ordinariorum, quam integrè intendit Canon non comprehendatur tutela eiusdem, prout exercetur per Subdelegatos.

33 Quid sit recurrere explicauimus *Capit. XII. num. 12. & alibi.* Fit enim non solùm cum personali accessu, sed etiam sine eo per deductionem caussæ; & vtroque modo factus punitur hoc Canone.

34 Prima igitur actio huius 2. §. est recurrere ad iudicem laicum caussa effugiendi iudicium Ecclesiasticum. Secunda verò post eum recursum procurare, vt per iudicẽ laicum decernatur prohibitio aliqua, vel mandatum iudici Ecclesiastico, quòd desistat à iudicio, vel retractet iam acta circa caussam, vel etiam ne de caussa cognoscat, aut se ingerat, cui similis actio eodem *Cap. XIII.* vbi videndum, explicata est. Non enim (quicquid alij velint) est hic aliquid, quod conuincat caussam debere esse iam cœptam, nec innodari qui procurat inhibitiones, ne Iudex Ecclesiasticus caussam suscipiat, sed eum tantùm innodari qui procurat inhibitiones, & mandata, contra sentẽtias, & decreta iam emanata in caussa à iudice Ecclesiastico. Verba siquidem sunt generalia, & vbi lex non distinguit, nequè nos distinguere debemus. Tertia verò actio est procurare decretas prohibitiones, & mandata à laico iudice contra Ecclesiasticos demandari executioni.

35 Enumeraui autem, tanquàm distinctas, actiones prædictas; quia, vt suprà dicebamus; & in similibus opinati sumus *Cap. XIII. & XV.* quælibet illarum per se sumpta, sufficiens est inducere Censuram; nec enim est vnde conijciatur, necessarium esse eum recursui coniungere vnam, vel alteram sequentium duarum, vel vtramque. Ita *Alterius Cap. 2. col. 2. Vers. Hinc oritur difficultas,* qui existimat hanc sententiam euidentem *Bonacina punct. 1. nu. 28. qui eam dicit probabiliorem.*

Contra *Vgolinum ad Bullam Cœnæ par. 2. cap. 16. Vers. Ac etiam eos. num. 2.* sibi contrarium in simili *cap. 23. num. 19.* *Duardum quæst. 6. num. 3.* similiter sibi contrarium in simili ad *Can. XV. & Filliucium nu. 285.* citantem pro se *Nauarrum consil. 20. De sentent. excomm.* Qui volũt omnes tres actiones simul concurrere debere; imò non sufficere procurationem executionis inhibitionum, & mandatorum; nisi de facto fuerint executioni demandata; vt infrà. Mouentur ex particula *et*, quæ has actiones copulat, & concursum omnium copulatorum regulariter requirit, *arg. l. Si Hæredi plures ff. De Condition. Instit.* Cui argumento sæpiùs tùm proximè *Cap XV.* ad Clausulam *Quomodolibet fecerint &c.* satisfecimus; dicendo particulam illam esse diuersificatiuam, quando ponitur inter capacia diuersitatis, vt hîc, *arg. l. Huiusmodi §. Si Tito, & Maeuio ff. De legat. 1. l. 1. vbi Glossa in Vers. Ius ff. De Iustitia, & iur. & cap. penult. vbi Glossa in Vers. Ad aleas. De Vita, & honestate*; vbi prohibitio ne Clerici ad aleas, & taxillos ludant, & intersint ludo, est disiunctiua, ita vt quodlibet per se sit prohibitum; iuxtà sententiam *Panormitani* eo loco *nu. 4.* & Doctorum communiter.

Facit

Facit *Glossa in cap. Querelam in Ver. Emi non potuit. De Simonia, & idem Abbas in cap. Ex parte num. 6. de Rescriptis.*

36 Non tamen affirmo, semper ex triplici hac actione triplicem induci Censuræ nexum, quamuis quælibet sit per se sufficiens inducere. Nam quando patrantur per eumdem successiuè, eodemquè impetu vnicum nexum induent, quia moraliter fiunt per modum vnius, vt sæpè in similibus dictum est; & rursus obseruat hoc loco *Bonaci. punct. 1. num. 29.* nec diuersum quid intendit *Alterius cap. 2. Vers. Respondeo non sequi:* licèt videatur *Bonacina* discrepare.

37 Rogabis an saltem vt recursus induat Censuram, et si illam induat etiam separatus à procuratione, debeat fieri ex animo procurandi, quòd prohibitiones, & mandata decernantur; vel potiùs inducat etiam sine hoc animo.

Circa quã interrogationem supposuimus initio huius Clausulæ non esse necessarium talem animum. Et quidem si sermo sit de inhibitionibus, & mandatis, vt Iudex Ecclesiasticus renocet acta per ipsum in caussa, vel desistat à caussa iam cœpta, animus procurandi tales inhibitiones nõ est necessarius; quia nostra sententia est, recursum vetitum esse etiam ante cœptum iudicium; vnde dubium est tantùm, an recursus debeat esse cum animo procurandi inhibitiones, & mandata aliqua, siue sint ad faciendum desistere à cœptis Iudicem Ecclesiasticum, siue ne incipiat caussam. Et certè qui ad effugiendum iudicium Ecclesiasticum ad seculare recurrit, videtur in praxi hoc animo accedere, vt tentet prohiberi Ecclesiasticum, si iam procedebat, vel casu, quo velit procedere, saltèquè virtualiter laborat hoc animo, quia consequens est vnum ad alterum, & necessariò coniunctum; quod scilicèt effugiatur iudicium Ecclesiasticum per recursum ad laicum, & quod laicus resistat Ecclesiastico volenti procedere. Si tamen de facto quis recurrat sine hoc animo volens quidem per Iudicem Ecclesiasticũ examinari, & absque eò quòd prohibitiones, & mandata expressè decernantur in Ecclesiasticũ, adhuc non potest excusari, quia actiones, vt diximus, sunt distinctæ, vt possint esse, & subordinatæ, & non subordinatæ, & particula *alias* omnem penitùs recursum potest includere.

38 Quod iterum volui adnotare contra *Bonacinam punct. 1. num. 28.* & à fortiori contra eos, qui tenent recursum damnari tantùm post sententias, & decreta, ad effectum ea infirmandi; & tandem contra eos, qui tenent necessarium esse quòd actualiter Prohibitiones, & mandata decernantur, & executioni dentur. Sunt hi *Vgolinus Vers. Ac etiam eos, num. 2. & Duardus*, vt videtur *quæst. 6, num. 6.* ita enim colligitur ex *Vers. Ad contrarium*, & ex eo quod *num. 3.* sequitur *Vgolinum*, qui volunt nedum sufficere actualem procurationem harum prohibitionum, seu Mandatorum, verum necesse esse quod actualiter, & decernantur, & executioni dentur; defectu cuius non habet locum Censura. Nititur *Vgolinus* in eo, quòd verba legum, præsertim pœnalium, sunt intelligenda cum effectu *l. 1. ff. Quod quisque iuris*, vnde verbum *procurandi* non simpliciter attentationem, sed effectum obtentum, & perfectum, seu executioni mandatum significare solet; præsertim cum sine executione non adhuc sit illatum præiudicium Ecclesiasticæ Iurisdictioni per laicam, cui præiudicio obuiate mens est Bullæ, sed tantùm est attentatum, vel præparatum.

Oppositum tamen est euidens, sufficere scilicet ad perfectionem secundæ actionis, procurationem prohibitionum, & mandatorum, etiam si de facto non impetrentur; & ad perfectionem tertiæ sufficere, quòd procuretur executio, etiamsi de facto non fiat, aut impetretur. Nam *procurare* quo verbo vtitur Canon, est quid valdè diuersum ab exequi; procuratio enim tendit in rem illam, quam quis per se facere non potest, cùm dependeat ab alio; ita vt ex procuratione non declinet Censuram, qui de se fecit quantùm erat ex parte ipsius, vt in simili diximus *Cap. XV.* ad Clausulam *Trahunt, vel trahi faciunt, & procurant.* Præsens igitur §. cum solùm sit contra ipsas priuatas personas recurrẽtes, quæ nil aliud possunt facere, quàm procurare, eas innodare dicendus est, ex sola etiam procuratione. Quoties enim Bulla executionem effectus requirit aliis verbis vtitur vt videre est in simili Can. XIII. ibi, ad Laicam potestatem recurrunt, & ab ea appellationes admitti ac literas capi ac retineri faciunt. Ita contra *Vgolinum* tenet *Alterius cap. 2. col. 2. Vers. Respondeo ad hanc & Bonacina cit. nu. 28.*

Quamobrem ad fundamentum Vgolini respõdetur, verba intelligenda esse cum eo effectu, quem significant, & cuius sunt capacia in subiecta materia. Procurare autem habet effectum suum sine impetratione rei procuratæ, & multò magis sine executione impetratæ; cum procurare à publica persona in priuata non inuoluat necessariò obtinere, & exequi. Neque in hac secunda Canonis parte damnatur directè præiudicium irrogatum auctoritati Ecclesiasticæ; sed procuratio huius præiudicii per personam priuatam facta, quò longiùs ipsum præiudicium abeat, cum eius procuratio damnatur; nec vacat à læsione Ecclesiasticæ iurisdictionis, quòd priuatus ad eam eludendam recurrat ad laicam.

39 Prohibitionum, & mandatorum nomine significantur quælibet præcepta, interdicta, monitiones, & cætera similia quoquo nomine nuncupentur, tàm negatiua, scilicet prohibentia ne Ecclesiasticus Iudex suscipiat caussam aut cognoscat aut prosequatur; & hæc sub nomine *prohibitionum* quàm positiua scilicet imperantia, vt processum transmittat, vt latam sententiam retractet vt reum dimittat aliaquè similia, & hæc sub nomine *Mandatorum.* Quæ omnia damnantur, etiamsi non sint poenalia, idest non habeant adiunctam poenam, aut comminationem ipsius. Nam particula *etiam*, dum dicitur *Mandata etiam poenalia* non est exclusiua, sed ampliatiua, & inferens maiora expressis significansquè idem, quod *maximè* vel *præsertim cap. Tanta est de Simonia cap. Vnico ubi Ioannes Andreas de Commodat. l. 2. C. de Testibus Baldus Consil. 309. lib. 3.* & alij apud *Augustinum Barbosam de Dictionibus, dict. 95. nu. 1. et Gratum dict. 60. nu. 6. Ita Alterius cap. 2. col. 2. circa medium Reginal-*

bus num. 369. Notab. 6. Bonacina punct. 1. nu. 32. et Duardus quæst. 7. num. 9. In quo videntur lapsi *Vgolinus hoc §. num. 3.* & quidam alii, sola præcepta poenalia condemnantes.

40 Qui tamen possent reduci ad bonum sensum, si intelligerentur voluisse tantùm excludere procurationem literarum hortatoriarum, & amicabilium, & cuiuslibet alterius suasionis, non auctoritatiuæ, præceptiuæ, aut comminatoriæ. Harum enim procuratio non punitur sicut alibi diximus, & in præsenti obseruauit *Grassius vbi suprà num. 138. et Duardus quæst. 7. num. 3. Vers. Imò ad incurrendum.* Quia tales suasiones non dicuntur prohibitiones, & Mãdata, quæ nomina auctoritatem præseferunt.

41 An autem excusari possit recurrens, & procurans has auctoritatiuas inhibitiones, & Mandata, ex eo quòd arbitretur sibi violentiam, & iniustitiam per Iudicem Ecclesiasticum fieri, petendum est ex latè dictis in simili *cap. 13. ad Clausulam I.* & negat hic *Bonacina punct. 1. num. 27.* pro quo vide, si libet, Rotæ decisiones, quas refert hoc loco *Viualdus Candelabr. aur. part. 2. in explicatione Bullæ Cœnæ nona additionis.*

42 Solus excusar à Censura apud *Sayrum Thesaur. cas. consc. lib. 3. cap. 20. nu. 5. Pellinginum nu. 285. et Bonacinam nu. 30.* articulus recurrendi, & procurandi vt suprà, quando est ad infirmandas sententias vel Decreta, propter quæ confirmanda, & exequenda Iudex Ecclesiasticus ad eumdem Iudicem Laicum recurrerat. Quod colligitur ex *cap. fin. De Mutuis petitionibus, et ex cap. primo 3. q. 8.* quatenùs videtur congruum, ab eodem Iudice posse infirmari decreta, accedẽte causa, ad quem factus est recursus pro confirmatione.

Id quod mihi limitandum videtur. Aut enim Iudex Ecclesiasticus recurrit ad Laicum ad ostendendam, examinandamuè Decretorum, & sententiarum iustitiam; pro qua cognoscenda citatur etiam pars, vel sine citatione ponitur in necessitate comparendi, & ius suum prosequendi; & tunc non habet locum Censura; quia Iudex Ecclesiasticus sibi debet adscribere, quòd partem ob sui defensionem ad illud Tribunal traxerit. Aut Iudex Ecclesiasticus recurrit pro nuda suorum Decretorum, sententiarumuè confirmatione, vt accedente etiam auctoritate laicali, decreta vel sententiæ faciliùs possint executioni demandari & ita expediens visum fuerit sine aliqua figura iudicii, aut præiudicio independentiæ quam habet auctoritas Ecclesiastica à laica, & tunc pars recurrens, aut procurans, vt suprà non excusatur à Censura, quia non ponitur in necessitate comparendi, nec iustitia iuridicè examinanda est, ita vt locus detur defensioni partis. Aliunde autem Decreta, & sententiæ integram suam vim habent, etiam sine tali confirmatione, quapropter nec potest impedire pars, quominùs talis confirmatio habeatur. In quo videtur discrepare *Bonacina* putans confirmationem posse impediri; quia Decretum confirmatiuum vt sic non est Ecclesiasticum, sed laicum.

43 Et quidem recipiendum est quod ipse *Bonacina cum Duardo qu. 6. sub nu. 4. Vers. Sic etiam,* asserit; videlicet non innodari recurrentem ad Curiam laicam ad infirmanda ea Decreta, quæ Iudex laicus edidit ad instantiam Iudicis Ecclesiastici. Nam cum sese interponat Potestas laica iudicialiter; (non obstante quod moueatur ad id ob instantiam Potestatis Ecclesiasticæ) non videtur eo casu quis recurrere ab auctoritate Ecclesiastica, sed à laica, sicut re vera Decreta, & sententiæ non sunt Iudicis Ecclesiastici, sed laici. Verùm in casu superiori supponimus confirmationem non fieri iudicialiter, & auctoritate forensi laica, sed ex maiori prospicientia auctoritatis Ecclesiasticæ sic extraiudicialiter expetentis, & ideò non esse integrum parti ad eludendum iudicium Ecclesiasticum, recurrere ad obuiandum prædictæ confirmationi, & procurare infirmationem.

44 Procurare est directè expetere, seu quærere, aut indirectè inducere, vt decernantur vel executioni dentur prohibitiones, & mandata, vt cum quis exponit querelas grauaminis passi à Iudice Ecclesiastico, quo inducatur Iudex laicus ad prouidendum, ne vlteriùs Ecclesiasticus procedat, aut vt iudicata reuocet, appellationi deferat &c. Quid autem sit hæc decernere, & exequi patebit ex dicendis §. sequent.

§. Hos quoquè, qui hæc decernunt, et exequuntur.

E L E N C H V S.

45 *Actiones hæ alibi damnatæ, et quo discrimine.*

46 *Sermo est tantùm de agentibus auctoritate laica.*

47 *Qualibet ex duabus his actionibus sufficiens est inducere Censuram.*

48 *Decernens, et exequens non innodatur, nisi agat ad instantiam recurrentis.*

49 *Explicatur, decretio, et executio, et quæ propter eas irretiatur.*

50 *Executores metu, vel ignorantia ducti excusantur.*

45 TErtio loco excommunicantur, qui prohibitiones, et mandata, de quibus in §. antecedenti fuit sermo decernunt contra Iudices Ecclesiasticos, vel exequuntur. Qui etiam ex parte damnantur in *Canone XIII. §. Quiui illa simpliciter;* quatenùs excommunicantur impedientes executioni demandari *Decreta* Iudicum Sedis Apostolicæ; hic quippè decernere, et exequi prohibitiones, & Mandata, est modus quidam impediendi. Est tamẽ amplior præsens dispositio quoad Iudices, cum comprehendat omnes *Ecclesiasticos.* Damnantur etiam in *Canone XIV.* magis generaliter, dum excommunicantur quomodolibet impedientes Decreta iudicum Ecclesiasticorum quorumlibet, iuxta probabiliorem sententiam, quam ibi secuti sumus; licèt ibi sit sermo de Decretis emanatis tantùm in caussis spiritualibus, vel spiritualibus annexis. In præsenti autem extenditur Censura contra decernentes, vel exequentes inhibitiones, & mãdata iudicibus Ecclesiasticis in quibusuis caus-

fis,

sis, inter à primam partem Canonis, cui videtur annexa hæc tertia; utpotè comprehendens particularem modum impediendi. Ex dictis igitur ad *Canonem* XIII. *et* XIV. et ad hunc, parte prima, et secunda, sumenda sunt pleraque ad huius §. intelligentiam necessaria.

46 Inde enim habemus de qua auctoritate, & de quibus personis hic sit sermo; nimirùm de agentibus, auctoritate laica, cum in antecedenti bus, de recurrentibus ad auctoritatem laicam præsertim pro prohibitionibus, & mandatis procurandis fuerit sermo. Decernentes enim huiusmodi prohibitiones, & mandata, sunt Principes, vel eorum Magistratus, Iudices, aut Cōmissarij, & Tribunalium Præsides. Exequentes, verò regulariter sunt inferiores Ministri, & Officiales, quamuis ipsos etiam mandantes executionem ob executionem innodari probabile fit. Quamobrem certum est ex capite decernendi prædicta non innodari ipsos recurrentes, & procurantes decerni, sed nec ex capite executionis; si per se absque assistentia potestatis laicæ, eiusque ministrorum exequerentur. Nam etsi generaliter exprimantur ij, qui exequuntur tamen cum priuati recurrentes damnentur ex *§. antecedenti*, tanquàm procurantes, & insistentes pro executione, qui hic significantur non ij dem, sed alij esse videntur. Solùm posset esse dubium, an innodetur ex capite executionis exequens per se, sed cū assistentia Executorum Tribunalis laici; quo casu etiam de ipsis assistentibus posset ambigi. Verùm quia etiam fautores, & auxiliatores infra damnantur; sub quibus sine dubio prædicti comprehenduntur, ideò alia discussione opus non est.

47 Inde similiter habemus, valdè probabile esse, de ijs tantùm hic esse sermonem, qui decernunt, vel exequuntur ad instantiam recurrentiū, & procurantium, ita vt non incidat ex hac parte, qui decernit, & exequitur motu proprio; licèt innodari possit ex alijs Canonibus, & *§. prima* parte huius. Nam particula hæc, quę est relatiua, non alia significat, nisi quę in *§. proximè antecedenti* expressa sunt, ibi autem expressa sunt procurata per eos, qui recurrunt.

48 Inde etiam habemus has actiones esse duas, & diuersas, vt altera per se sine alia possit inducere Censuram quòd concedit hic *Vgolinus de Censuris Bulla Cœna part. 2. cap. 16. §. Bos quoque num. 1. Pillitucius Tom. 1. quæst. moral. Tract. 16. num. 286. Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. quæst. 17. punct. 1. n. 34. & Alterius Tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 17. cap. 2. col. 5. Vers. Ex ijsdem verbis.* dum ait innodari decernentem, etiamsi deinde nihil eueniret de executione.

49 Decernere est iudicialiter sancire, seu determinare, vnde incurrit, qui statuit, seu mandat (nam mandare innoluit decernere) confici prohibitiones, & mandata prædicta, quæ est scriptis, & ostenus institui possunt. Exequi verò est eadem quomodolibet intimare, vel facere innotescere. Primus quippè effectus decreti prohibitionis, vel mandati est, quod ex ijs de facto subeatur ille, contra quem sancita sunt. Alter verò effectus est executio pœnæ Mandantium, seu prohibitionum pœnalium, aut comminantium, aut executio alienius rei præiudicialis, ex quo Iudex Ecclesiasticus reuneat patere, vel à iudicio desistere. Et ex his censura inducitur, etiam si de facto Iudex Ecclesiasticus non desistat, vt constat ex sæpius dictis.

50 Executores inferiores probabili ignorantia; vel metu graui ductos ex dictis alibi latè excusamus hic cum *Vgolino, & Pillitucio locis citatis, Alterio colum. 4. Bonacina num. 36. & alijs.*

§. Seu dant auxilium, consilium, patrocinium, & fauorem in ijsdem.

E L E N C H V S.

51 Damnantur hæ actiones, etiam si non fiant auctoritatiuè.

52 Quid significet patrocinium.

53 Quis effectus sit necessarius, vt hæ actiones accessoriæ induant Censuram.

54 Actiones hæ ad omnes tres Canonis partes superiores referuntur.

55 Sermo est de accessoriis criminis, non autem criminoso, aut post crimen.

56 Exempla accessoriè culpabilium; vbi de permittente se examinari in iudicio laico, ex quo sequitur aliqua actionum damnatarum.

In omni ferè Capite horum Commentariorum de actionibus accessorijs actum est. Ideò nihil hic addendum, exceptis paucis, vel nouis, vel noua obseruatione indigentibus.

51 Primum est, actiones has non damnari tantùm, vt factas auctoritatiuè; verùm etiam priuata malitia, quia nihil est, quod conuineat oppositum, vnde lex sine distinctione loquens sine distinctione est accipienda. Non enim obest, quòd actiones principales maiori ex parte inhibeantur tantùm, vt auctoritatiuè patratæ; præsertim illæ antecedentis Clausulæ, cui eodem contextu præsens copulatur, ex quo videatur eodem modo accipiendas esse, quæ consequuntur, accessorias. Namquè aliquæ non spectāt ad auctoritate pollentes, vt sunt quæ continentur in §. 2 & in cæteris ex natura ipsarum facilè conuincitur ad solos viros publicos pertinere bis autem accessorijs nullum est tale indicium, & alioquin fauor, consilium, & auxilium est aliorum potiùs quàm ipsorum Principum, seu Iudicum, qui in actionibus huius Canonis ferè semper sunt principales, vt consideranti occurret.

52 Solum patrocinium, nomen nouum in Bulla, videtur magis spectare ad ipsos auctoritate pollentes, sonat enim defensionem, & tutelam quandam auctoritatiuè impensam, etsi *Vgolinus De Censuris Bull. Cœn. par. 2. cap. 16. §. hoc nostro.* putet, patrocinium additum ad significandam defensionem iudicialem; quæ fit per Aduocatos, vel Procuratores, dum in iudicio probant, aut sustinere volunt recursum fieri posse, aut potuisse, vel prohibitiones, & mandata decerni, arg. *L. Non plures. C. De Sacrosanctis Eccles.* Ita etiam tenet *Alterius Tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 17. Cap. 2. col. 5. Vers. Secundum.*

Bonacina de Censuris in particulari disp. 2. quæst. 17. punct. 3. num. 37. vers. Tertia dare.

53 Secundum, quod iterùm placet recolere est, actiones has esse accessorias, quicquid sit, an accessoriè excommunicentur, vel ne, quod postremum aliqui asserunt ducti ex eo, quòd damnantur media particula *seu*; quæ habet vim amplificandi, & faciendi venire disiunctum æquè principaliter cum antecedentibus, cui argumento, nos, qui accessoriè excommunicari arbitramur, sæpiùs satisfecimus. Ex eo autem quòd actiones accessoriæ sunt, sequitur ex iis nō induci Censuram, nisi secuto effectu, non quidem desistentiæ Iudicis Ecclesiastici, sed respectiuè, impeditæ iurisdictionis Ecclesiasticæ, secuti recursus ad Curiam laicam, procuratæ inhibitionis, & mandati, etiam si non decernantur, & decretæ huiusmodi inhibitionis, vel executæ iuxtà ea, quę in superioribus traditæ sunt; Ita tamen vt sicut quælibet actio principalis de se est sufficiens inducere Censuram, ita fauor, vel auxilium in vnaquaquè tantùm illarum inducat Censuram sine altera, ita supponit *Bonacina cit. num. 37. & explicat latiùs num. 38. & Alterius cit. col. 5. Vers. Dare auxilium. Graffius lib. 4. decis. aurear. cap. 19. num. 137. Scortia in Bullas selectas Theorem. 425. col. fin.*

Contra *Duardum Commentar. ad hanc Bullā lib. 2. Canone 16. qu. 7. num. 9. vers. Nos autem*, non solùm quatenus probabile putat iuxtà suam illam semper constantissimè retentā sentētiam contentos in hac caussa excommunicari principaliter, ita vt innodentur etiam nullo effectu secuto, quod etiam in fine quæstionis confirmat, sed etiam quatenus, nostra admissa sententia, negat satis esse, vnicam actionem sequi; puta procurare prohibitiones, & mandata à Iudice laico contra *Ecclesiasticum*; nisi simul decernātur, & executioni mandentur; siquidem vt retulimus *num. 35.* tenet ipse, actiones illas cumulatinè esse sumendas.

54 Tertium est, quod supposuimus has actiones accessorias referendas esse ad omnes principales; & quidem consultò. Nam etsi in rigore discurrendo, possit alicui videri, ad vltimas tātùm tertij §. actiones, quibus adnectuntur esse referendas, probabilius est tamen totum Canonem respicere; quam enim hucusquè similē Clausulam in fine Canonis repetimus, eam cum cōmuni sententia ad omnes actiones eius Canonis, dummodò auxilij, aut fauoris capaces retulimus; vnde cum nil sit diuersum, in præsenti idem faciendum est. Ita videtur supponere *Bonacina eo nu. 37.* & clarè *Duardus qu. 7. num. 3.*

55 Quartum ex particula *in iisdem*, sermonē hic esse de auxilio præstito in crimine non autē criminosis ipsis, nisi fortè auxilium his præstitū tale sit, quod redundet in crimen ipsum. Vnde defendens post factum eum, qui iam procurauit ex. gr. inhibitiones, & mandata *Ecclesiastico* Iudice decerni, non innodatur quoad procurationem; quamuis si defensio conferat, ad eadē decernenda, vel executioni mandanda, possit innodari.

56 Exemplificans autem in præsenti *Vgolinus* de iis, qui dici possunt fauere, ait esse eos, qui curant, vt recurrentes ad Curiam laicam, habeant facilem ad eam aditum, qui curant, vt quamprimùm expediantur, & Scriptores inhibitionum, seu mandatorum; quamuis fauor damnetur tàm in iudicio, quàm extra. Sed aduertendum huiusmodi Scriptores posse esse principales, si nimirùm ij sint, qui simul decernunt vel auctoritatiuè conficiunt; vt publici Notarij Aduocati, vel *Procuratores* Fiscales, &c. eos verò qui accessoriè excōmunicantur, debere scribere ad effectū determinationis, vel executionis; qui enim simpliciter scribit, ita vt scriptio nihil in prædictis operetur, non dicitur fauere. Addit *Bonacina* fautoribus *eo num. 37.* qui tradit pecuniam, quam recurrens tradat Iudici laico, quò faciliùs recursum admittat.

Sed dubitari potest, an inter eos sit collocandus, tanquam fauens recursui, vel decernendis prohibitionibus, mandatisuè, qui permittit se trahi in caussis Ecclesiasticam spectantibus; ad laicam Curiam, & sibi interrogatus de suscepto iudicio, respondet, ex quo deinde sequitur, quòd Iudex laicus impediat *Ecclesiasticum*, vel decernat prohibitiones, & mandata. Et ratio dubitandi est, quia inhibitum est accedere ad Tribunal laicum in præiudicium iurisdictionis *Ecclesiasticæ*, etiam vocatis, aut citatis, nisi grauis metus excuset; exponenda quippè est declinatoria fori. Quando ergò potest qui vocatur, reluctari, id facere tenetur. Alioquin facilis ille consensus videtur fauor, cum diximus sæpiùs, omissione faueri ab eo, qui tenetur non omittere. Præsertim cum quilibet in hac se teneatur ex iustitia non omittere, in quantum per accessum ad forum laicum iniustè irrogatur foro *Ecclesiastico* iniuria.

His tamen non obstantibus valdè probabile arbitror ex sola permissione, qua quis permittit se trahi ad forum laicum non excommunicari, imò nec ex exposito grauamine, quod passus est in iudicio *Ecclesiastico*, si de eo fuerit interrogatus. Nam quoad primum, cum non interueniat propriè recursus (non enim dicitur recurrere, qui trahitur) sequitur, quòd non possit esse fauor in recursu. In determinatione autē prohibitionum, vel mandatorum, aut in quolibet alio impedimento iurisdictionis *Ecclesiasticæ* inde secuto, vera, & simplex passi iudicij enarratio non videtur per se sufficiens esse, non enim inde statim mouetur Iudex laicus ad impeditionem. Secùs est, si dolosè texatur narratio, aut alia accedat opera malitia, & conatus.

Ad rationem autem dubitandi respondetur, fauere dici eum, qui tenetur non omittere officio; qui enim ita tenetur, dicitur teneri ex iustitia. Persona autem priuata ad iudicium laicum vocata, non dicitur teneri ex iustitia non accedere, quamuis inde sequatur iniustitia aduersus iudicium Ecclesiasticum.

SCHO-

SCHOLION. ELENCHVS.

1 *Aliquas actiones explicati Canonis sub alios quoque contentas obseruare est.*
2 *Tenor* cap. Quoniam. De Immunit. Eccles. lib. 6.
3 *In quo sit amplior Canone Bullæ.*
4 *Tenor* cap. Quicumquè. De sent. excomm. lib. 6. *in ladentes eos, quorum occasione lata est Censura.*
5 *Obseruanda circa ipsum.*

1 Primò videndum est, obseruandumquè, plures Canonis explicati Censuram etiam, alias innodetur ex superioribus XIII. XIV. & XV. quod dum opus fuit à nobis cursu explicationis adnotatum est, præsertim dum Canones inter se conferrentur; et iterum recensere superfluum sit.

2 Secundo loco de cap. *Quoniam De Immunit. Eccles. lib. 6.* mentio est habita. Talis autem est iuxta præsentem tenor dispositionis illius *Statuimus ne quis in foro Ecclesiastico Delegato, seu Ordinario litigantes, seu litigare volentes (siue ambæ partes hoc voluerint, siue vna) super caussis Ecclesiasticis, & siue quæ ad forum Ecclesiasticum ratione personarum, negotiorum, vel rerum, de iure, vel de antiqua consuetudine, pertinere noscuntur, per se, vel per alium desistendum, vel in foro sæculari de quæstionibus huiusmodi litigandum, per eorundem iudicium Ecclesiasticorum, aut litigantium, seu volentium litigare, aut propinquorum ipsorum, seu rerum illorum, aut Ecclesiarum suarum, etiam captionem, vel mediatè alios quibuscumquè, compellat, seu compelli faciat, vel procuret. Nec per se, vel alios, vt impediat, quominus coram Iudicibus Ecclesiasticis Delegatis, seu Ordinariis querelantes de caussis, quæ, vt præmissum est, ad cognitionem pertinent eorumdem, possint liberè iustitiam obtinere, nec ad prædicta facienda det auxilium, consilium, vel fauorem. Si quis verò contra præsumpserit, excommunicationi se ipso facto nouerit subiacere, à qua, nisi tam Iudici, cuius cognitio fuerit impedita, vel iurisdictio vsurpata, quàm parti, quæ turbata fuerit in prosecutione sui iuris, de iniuria, damnis, expensis, & interesse priùs per eumdem fuerit satisfactum, nullatenus absoluatur.*

3 Circa quæ, præter allata num. 17. illud primò obseruandum, videri ampliorem dispositionem prædictam prima parte explicati Canonis, quoad generalem prohibitionem non impediendi Iurisdictionem Ecclesiasticam; nam in ea Canonis parte protegitur sola Iurisdictio Ordinaria, hic autem etiam Delegata.

Item damnari hic recursum ad ipsos etiam Iudices Ecclesiasticos, ad effectum vt ipsi faciant partes desistere, vel non litigare apud forum Ecclesiasticum. Qui recursus non damnatur in Bulla Cœnæ, nisi fiat auctoritatiuè per personã publicam, iubendo scilicet Iudici Ecclesiastico cognoscere volenti, vt partes faciat ad iudicium Laicum accedere, hic autem damnatur quouis modo id procurare. Quod non reperio apud alios adnotatum.

Rursus valdè dubium esse an comprehendantur sub hac dispositione etiam personæ priuatæ impedientes Iurisdictionem Ecclesiasticam siue auctoritate, quas à prima parte Bullæ Canonis fecimus immunes; licèt particulari modo sub secunda damnentur. Nam etsi tenor prædictus dispositiuus sit quoad personas generalis; vnde innodari ex eo etiam priuatos tenet cum *Geminiana, Ancharano, Ioanne Andrea, et Franco, Alterius Tom. 1. de Censuris lib. 5. disp. 27. cap. 1. col. 2. Vers. Respondeo*, tamen tenor enarratiuus ad quem regulariter respicit dispositiuus, apertè de solis auctoritate pollentibus loquitur. *Quoniam quorundam castellanorum, Balliuorum, iudicumquè sæcularium etc.*

Porrò notasse *Alterium dict. cap. 3. in fine*, in Bulla esse sermonem de impedientibus Iudices Ecclesiasticos; in cap. autem de impedientibus ipsas partes, ne conueniantur coram Iudice Ecclesiastico. Verùm si sit sermo de impedientibus auctoritatiuè, non est dubium innodari ex Bulla eos etiam, qui impediunt partes, siquidem indirectè remanet impeditus etiam Iudex, vt optimè obseruauit *Bonacina de Censuris in particulari disp. 2. quæst. 17. punct. 3. num. 2. Vers. Tertia differentia*. Quòd si dicatur hic etiam personas priuatas innodari, *Alterio*, qui tenet innodari etiam ex Canone hac adnotatione opus non fuit; benè tamen nobis, qui aduertimus hoc impedimentum in *cap. Quoniam damnari*, quando non est per recursum ad Curias sæculares. In illis enim terminis damnatur sufficienter ex Bulla.

Tandem absolutionem huius Censuræ non esse reseruatam, esse tamen circa eam aliquid speciale, scilicet quòd satisfactio debeat præcedere de facto absolutionem, cum alioquin regulariter sufficiat cautio de satisfaciendo. Quod considerauit *Glossa ibidem in vers. satisfactum*.

4 Tertiò examinant aliqui *cap. Quicumquè. De sent. excomm. lib. 6.* tanquam continens actionem impedientem post factum, Iurisdictionis Ecclesiasticæ vsum; quam impeditionem post factum non damnari in Canone Bullæ nos etiam asseruimus num 17. Hic est tenor *cap. Quicumquè pro eo quod in Reges, Principes, Barones, nobiles, balliuos, vel quoslibet ministros eorum, aut quoscumquè alios, excommunicationis, suspensionis, seu interdicti sententia fuerit promulgata licentiam alicui dederit occidendi, capiendi, seu aliàs in personis, aut bonis suis, vel suorum grauandi, eos qui tales sententias protulerunt, siue quorum sint occasione prolatæ, vel easdem sententias obseruantes, seu taliter excommunicatis communicare nolentes, (nisi licentiam ipsam re integra reuocauerint, vel si ad bonorum captionem occasione ipsius licentiæ sit processum, nisi bona ipsa fuerint infra octo dierum spatium restituta, aut satisfactio pro ipsis impensa) eo ipso sententiam excommunicationis incurrant. Eadem quoquè sententia sint innodati omnes, qui ausi fuerint prædicta licentia vti, vel aliquid præmissorum, ad quæ committenda dari licentiam prohibuimus aliàs committere suo motu. Qui autem in eadem permãserint duorum mensium spatio, ex tunc ab ea non possint nisi per Sedem Apostolicam absolui, omni beneficium obtinere.*

5 sed

5 Sed primò aduertes, implicitè hæc, quæ continentur in prima parte cap. etiam in Bulla damnari, dum Censuræ effectus adhuc pendet. Eo vsquè enim dicitur durare vsus iurisdictionis vt num. 17. dictum est, ac proinde eo vsquè durare potest impeditio. Protenditur ergo hoc Caput vltrà Bullam ad tempus impertitæ absolutionis à Censura, & perfectè omnis effectus illius; idquè pro eo quod Bulla respicit personas Iudicum Ecclesiasticorum, & vsum iurisdictionis, vt ab ipsis dependet quatenus verò datur, licentia molestandi eos, quorum occasione sententia Censuræ lata est, non semper tenditur in effectum, vt impediatur Iurisdictio. Et hoc casu si non interueniat animus impediendæ iurisdictionis quis non ex Bulla sed ex cap. innodabitur, quod etiā actiones factas in odium damnat, & in hoc maximè differt à Bulla. Ex molestia verò illata obseruantibus sententias, & nolentibus communicare cum excommunicatis necessariò sequitur quod effectus sententiæ impedimentum patiatur; ideò enim molestatur ne sententiam obseruet, & vt desistat à fuga excommunicati, in quibus consistit effectus Censuræ.

Protectio extenditur tàm ad excommunicantes auctoritate Ordinaria, quàm Delegata. Et in prima parte sermo est de contrauenientibus auctoritati eò, siquidem propriè non dicitur dare licentiam molestandi, nisi Princeps, vel Iudex, qui pœnam in molestantes statutam relaxare potest. Priuati autem, qui de licentia molestant innodari possunt etiam ex Bulla, quatenus pro habenda licentia ad Iudices Laicos recurrunt iuxta secundum §, explicati Canonis. Qui verò faciunt sine licentia ex solo hoc cap. innodantur.

Nomine *suorum* intelliguntur propinqui, & familiares, aliiquè similimodo spectantes ad eos qui Censuras tulerunt, vel qui occasionem Censuræ latæ dederunt, vel etiam qui Censuras obseruant. Dubitatur an Mādantes innodentur, & quidem si de prima parte cap. sit sermo certum videtur quod sic, si enim vt obseruauit *Sylvester in Summa ver. Excommunicatio 7. nu. 27 & Duodecima*, dans licentiam ad prædictas actiones innodatur, multo magis debet innodari Mandans, qui mandatum includit licentiam, & prætereà imponit necessitatem, aut præceptum. Quoad secundam verò partem, vbi licentię etiam Mandatum potest complecti, non verò commissio motu proprio, quia Mandans in rigore non dicitur committere. An autem iustè vexans aut licentiam iustè vexandi dans, irretiatur, negatiuè respondent Interpretes. Mihi potiùs distinguendum videtur. Aut vexatio aliàs iusta, fit in odium Censuræ, & locum habet excommunicatio; quia formaliter odio Censuræ auertitur hoc ius. Aut non fit odio Censuræ, & tunc siue iusta, siue etiam iniusta excommunicationem non inducit.

Alij etiam meminerunt cuiusdam *Const. Gregorii XIII. Quoniam nostro* sed quia recursum ad Curias sæculares excommunicat tantùm in Religiosis D. Francisci de Obseruantia; ideò ipsi videant, & intelligant.

CAPVT SEPTIMVMDECIMVM.

Vsurpantes, & sequestrantes Iurisdictiones, et redditus Ecclesiasticos, vt excommunicantur.

Quiuè iurisdictiones, seu fructus, redditus, & prouentus ad Nos, & Sedem Apostolicam, & quascumquè Ecclesiasticas personas, ratione Ecclesiarum, Monasteriorum, & aliorum beneficiorum Ecclesiasticorum pertinentes, vsurpant.

§. Vel etiam quauis occasione, vel causa, sine Romani Pontificis, vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium; expressa licentia sequestrant.

PRÆLVDIVM. ELENCHVS.

1 Crimen hoc sæpiùs, et consultè damnatum.
2 Qua via libertati Ecclesiasticæ, quæ protegitur, interitum irroget.
3 Canonis antiquitas, et quæ variationes, processu temporum fuerit in Bulla.
4 Materia, Diuisio, Actiones.

1 Sacrilegus indicandus est (ait D. Pius Papa in cap. Prædia 12. quæst. 2. qui bona diuinis secretorum cęlestium vsibus dedicata, humanis applicat vsibus, & Deo nostro, cui sunt tradita subtrahens, sibi facit deseruire. Quamobrem vt sacrilegii pœnæ obnoxiū, vsurpatorem hunc sæpius iura, Concilia, et Pontificum extrauagantes Constitutiones excommunicatione damnarunt c. Indignè cum similibus 13. qu. 2. cap. fin. De Rebus Eccles. non alienandis cap. Generali De Elect. in 6. sess. 9. et 10. Concilii Lateranensis sub Leone X. hoc Bulla Cœnæ Canone, et Tridentino omnia prædicta comprehendente Sess. 22. De Reformatione Cap. XI.

2 Pars est hic Canon protectionis libertatis Ecclesiasticæ, de quā hucusquè locuti sumus, cum enim Priuilegium libertatis huiusmodi bonorum, fructuumquè Ecclesiasticorum liberam, independentemquè possessionem, et administrationem Ecclesiasticis addicat, cauendum erat ne in his per laicam præsertim potestatem paterentur læsionē, fructuū prędictorum vsurpatione, aut sequestratione. Ideò iure merito continuatur cū antecedentibus, vt caussis, personis, Iudicibusquè protectis, redditus prouentusquè protegerentur.

3 Non fuit Canon in Bulla tēpore *Martini V.* vt apud *D. Antoninum*, Bullam Martinianam referentem videre est, *Summa part. 3. tit. 24. cap. 72.* Primi retulerunt Syluester, & Caietanus, & ideò circa eorum tempora *à Iulio II. vel Leone X.* dicitur additus, nec est vsquè nunc prætermissus, vt in successiuè scribentibus videre poteris. Initio autem apud *Caietanum in Summa Verf. Excommunicatio Capit. 27.* coniunctus erat cum eo, qui nunc est Tertiusdecimus, et valdè diuersum à pręsenti tenorem habebat. Ita enim, Quiuè iurisdictiones, seu fructus redditus, et prouentus ad Ecclesiasticas personas ratione Ecclesiarum, Monasteriorum, et aliorum

Ec-

Ecclesiasticorum beneficiorum per eas obtentorum pertinentes vsurpant, vel arripiunt, seu quauis occasione, vel caussa sine Romani Pontificis expressa licentia sequestrant; vel qui per se, vel alium, seu alios directè, vel indirectè prædicta exequi, vel procurare, aut in eisdem auxilium, consilium, vel fauorem præstare non verentur, cuiuscumque præeminentiæ dignitatis, &c. fuerint. Vnde præcipuæ differentiæ inter Canonem, vt nunc est, & vt eo tempore erat, sunt, quòd modò nominantur iura Sedis Apostolicæ, licentia sequestrandi non à solo Pontifice, sed etiam ab alijs legitimæ facultatis viris expeti potest, nullusquè est de accessorijs sermo. Apud *Syluestrum* autem *Summæ ver. Excommunicatio 7. num. 73. §. Vigesima octaua*, nulla est sequestrationis mentio, sed solius vsurpationis, nec fructuum, redlituum, seu prouentuum, sed solius iurisdictionis, eiusquè in singulari, cum exprimantur nunc, & olim in plurali *Iurisdictiones*. Ideò videtur *Syluester* accepisse Canonem tantùm de iurisdictione Ecclesiastica, prout significat facultatem iuris dicendi. A tempore Gregorij XIII. cuius Bullam refert *Nauarrus Manual, cap. 27. num. 71.* non est passus notabilem variationem. Tantùm Clausula, *Vel aliorum ad id legitimam facultatem habentium*, talis erat, *Vel eorum, ad quos de iure pertinet*; Vti nunc est reddidit *Xistus V.* vt apud *Viualdum part. 2. Candelabr. aur. ad Bullam Cœnæ cas. 17.* in antiquis editionibus; nec deinceps mutatus est.

4 Materia Canonis est sacrilegium consistẽs in illicita vsurpatione, vel sequestratione fructuum Ecclesiasticorum, qui sacri sunt. Habet duas partes, iuxtà quas stat nostra diuisio. Valdè enim confert vtramquè vsurpationis, & sequestrationis actionem explicare diuisim, licèt aliqui confundant, & de iis coniunctim agant.

Quinè vsurpant.

ELENCHVS.

5 *DAmnantur contrauenientes auctoritate laica, & an etiam Ecclesiastica incompetenti.*
6 *De agentibus sine publica potestate, & suscipientibus sine propria vsurpatione.*
7 *Furtiua vsurpatio iurisdictionis, quæ non inducat censuram, an esse possit.*
8 *Ignorans fructus esse Ecclesiasticos excusatur; non tamen ille conscius, qui vsurpat etiam sine ea formalitate, qua res sunt Ecclesiæ.*
9 *De vsurpantibus iusto titulo, vel dubio.*
10 *De percipientibus fructus ex bonis Ecclesiæ malè alienatis.*
11 *Vsurpare est de re disponere, etiam sine carũ apprehensione.*
12 *Vsurpans, & statim restituens, an innodetur, & de vsurpante cum animo restituendi.*
13 *De impediente collectionem fructuum sine vsurpatione.*
14 *De Retinentibus vsurpata.*
15 *De Clericis cadentibus in proprios vsus arbores fructiferas suorum beneficiorum.*
16 *De Administratore beneficij vsurpante.*
17 *De mandantibus, alijsquè accessorijs.*

5 VNica actio primæ partis huius Canonis est, vsurpare iurisdictiones, fructus, redditus, & prouentus Ecclesiasticos. Et damnantur indubitatè in ea agentes auctoritate laica, (tàm si personæ laicæ sint, quam si Ecclesiasticæ) cum ab his præsertim pro Ecclesiastica libertate caueatur. Sed an etiam damnetur auctoritas Ecclesiastica dubitatur, sicut & in præcedentibus Canonibus. Nam *Nauarrus in Manual. cap. 27. num. 71. Vers. Declaratio prima*, vt retulimus *Cap. ant. num. 5.* his omnibus quinquè excommunicationibus incipiẽdo à XIV. videtur sentire cõprehendi tantùm agentes auctoritate laica; quod specialiter hoc loco tenet *Sousa Select. Bulla Cœnæ disput. 90. Pellizarius Tom. 1. quæst. moral. Tract.; num. 212.*

Attamen comprehendi etiam personas Ecclesiasticas asserendum est cum *Caetano in Summa ver. Excommunicatio. cap. 27. vers. Deinde circa secundum*, ibi, *& quia non limitatur ad dominos, ligat omnes. &c.* quarè malè aliqui cum citant pro contraria *Vgolino in Bullam Cœnæ part. 2. cap. 17. §. 1. num. 7. Alterio Tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 18. cap. 1. circa initium. Reginaldo Tom. 1. Prax. fori pœnit. lib. 9. cap. 25. num. 472. Duardo lib. 2. Commentar. Bull. Cœnæ ad Canonem XVII. quæst. 2. ab initio, & Bonacina de Censuris in particulari, disp. 7. quæst. 18. punct. 3. num. 1.* Et à ratione, quia verbum *Quinè* generale est, vbi autem lex non distinguit, neque nos distinguere debemus, Quod autem hæc vox non sit semper eiusdem significationis, ac erat in initio *Canonis XIV.* vbi solos agentes auctoritate laica comprehendit, quodquè principaliter quidem caueatur in aliquibus horum Canonum à laica potestate, sed ea occasione etiam ab incompetentibus Ecclesiasticis caueatur, dictum est eo *nu. 5. cap. anteced.*

6 In quæstione autem, an Agentes etiam sine auctoritate damnentur, licèt in modo loquẽdi videantur Interpretes diuersimodè opinari, in re certum est omnes, aut plerosquè in hanc sententiam conuenire, vt ad contrahendam Cẽsuram auctoritas non sit necessaria, prout auctoritas dicit publicam potestatem, seu iurisdictionem, quod constat ex dictis ob generalitatẽ particulæ *Quinè*. Sit tamen necessarium quod à quocumque vsurpentur auctoritatiuè; prout auctoritas dicit prætensum ius in fructus vsurpatos; idest, vt quisque vsurpet tanquàm ea, quæ ad se pertineant, vel præsumat pertinere debere. Hoc enim significat *vsurpare*, prout à surripere contradistinguitur, rem scilicet non suam ad instar suæ, seu sibi debitæ vendicare. Alioquin enim si quamlibet rapinam, aut surreptionem voluisset Canon damnare, dixisset. Suscipiunt, aut quid simile, vt in Canone IV. & alijs & ideò receptissima sententia est fures, & latrones, aliosque nulla prætensione attrectantes, hoc Canone non ligari. Ita *Caietanus vers. Et per hanc conditionem, Nauarrus Caietanum sequutus. Vers. Sexta quòd; Vgolinus § 2.* citans *Cardinalem*

in

sumi poterit incidisse, etiam antequàm de iustitia tituli cognoscatur.

Ex his autem sequitur primò, habentem iustum titulum excusari à Censura, quocúnquè modo auferat fructus; ex. gr. de facto, et vi, cum tamen potuisset procedere per viam Iuris. Quia quoad substantiam non interuenit vera vsurpatio, vt in simili diximus 1. *part. horum Commentar. Cap. IV. num. 49. & Cap. IX. num. 57. &* 58. Ideò communis est sententia, quòd creditores Clericorum non innodentur per hoc, quòd auferant fructus, seu iurisdictiones eorum in cōpensationem, *Nauarri de sent. excomm. Consil.* mihi 34. *Vgolini vbi suprà* §.2. *Pilliucij num.* 227. *Bonacinæ punct.* 3. *nu.* 6. *et Alterij cap.* 1. *col.* 4. *in fine* vbi habet ampliationem, quam suprà posuimus, scilicet id procedere etiamsi quis faciat auctoritate propria, & *Nauarrus* addit non incidere eum, qui vtatur in hoc casu Iudice laico, cum posset ex aliis Canonibus, puta ratione recursus ad Iudicem laicum, vel impeditæ Iurisdictionis Ecclesiasticæ. Tandem idem extendi potest ad eos, qui nulla necessitate, aut periculo non futuræ resolutionis adducti, auferunt, imò etiam ad eos, qui auferunt iniustè, iniustitia consistente in eo, quòd ex conuentione nondum teneretur Ecclesiasticus, cuius sunt fructus, exoluere iuxtà dicta eo *n.* 58. quē adeas.

10 Sequitur secundò excusari à Censura eos, qui ex bonis Ecclesiasticis à Clerico sine licentia alienatis percipiunt fructus. Id quod aliqui cum *Pilliucio n.* 226. distinguunt. Vel enim alienatio facta est ex caussa necessaria, vel ob euidentem Ecclesiæ, seu beneficij vtilitatem, & tunc percipiens fructus non incurrit; quia, inquiunt, probabile est taliter alienantes nulla Canonum pœna puniri; quo dato ita percipiēs, verè non est vsurpator; siquidem iustum titulum præsumit, et facilis est confirmatio alienationis per impetrationem licentiæ. Aut verò alienatio est omnino iniusta; & tunc percipiens incurrit, quia de iure talis alienatio est irrita, vndè deest validus titulus assumendi, ac proindè assumens, verè est vsurpator.

Sed hæc distinctio non satis probatur, quia potest esse, quòd assumens fructus non cognoscat iniustitiā alienationis, ac proindè, quòd licèt non habeat iustū titulū, cū tamen possit prætendere, quod diximus sufficere ad declinandā excōmunicationē, quæ requirit scientiā, et formalē malitiā, in eo, qui contrahit, vt explicatū est *n.* 8. Quarè nil refert, quòd alienatio sit irrita, vndè assumens secundùm proprietatem verbi dicatur *vsurpator*; quandoquidem si ei titulus accipiēdi fructus probabiliter videatur iustus non est formaliter talis, ac proindè non incurrit. Quod multò magis recipiendum est, quoad articulos intermedios illius distinctionis, vt si alienatio fieret sine necessitate, aut sine vtilitate beneficii, nec tamen cum Ecclesiæ detrimento, aut manifesta iniustitia, quicquid sit de validitate.

11 Nec solùm vsurpatio dicit, rem sibi propriè accipere ad actualem possessionem, verùm etiam, sine actuali ablatione, de re disponere, & sibi addicere. Habet enim talis dispositio effectum vsurpationis. Idemquè dicendum est de vsurpatione facta non intentione possessionis, aut dominij, sed solius vsus; Vsus enim rei inuito Dominò furti malitiam habet, ac proindè hic suo modo vsurpationis.

12 Quæ de caussa non videtur excusandus, qui vsurpat, animo tamen restituendi, actus enim ipse vsurpationis iniuriosus est. Attamen quia vsurpare propriè dicit auferre cùm quadam appropriatione, & tanquàm vsurpata ad vsurpantem pertineant; quæ non verificantur de vsurpante cum animo restituendi, idcircò sic auferens poterit excusari, dummodò damnum ipsi Domino non inferatur ex mora restitutionis, vel vsu ipsius rei. Tunc enim saltem in foro externo præsumi posset vera vsurpatio. Ceterùm in vsurpante sine animo restituendi parua retentionis mora, vel subita restitutio non eximit à Censura, quia sufficit delictum consummatum fuisse, irrogatamquè iniuriam Ecclesiæ in suis redditibus, vt in simili cit. *Cap. IV. num.* 44. *& cap.* 7. *num.* 38.

13 Impediētes simpliciter sine vsurpatione, vel sequestratione, ne personæ Ecclesiasticæ colligant, aut reducant suos fructus, ac redditus, nō innodantur, quicquid in oppositum sentire videatur *Suarez num.* 98. & alij. Nam quamuis sequatur inde detrimentum Clerici, quod non accipiat suos redditus, tale tamen detrimentum non infertur media vsurpatione, quia non per hoc res appropriatur sibi, quod impeditur alteri. Excommunicantur hi quidem in *Extrauag. Leonis X.* edita in *Concilio Lateranensi*, cuius initium *Superne dispositionis*, & in *Cap. XI. sess.* 22. *Tridentini*, vt in Scholio dicemus. Quas Constitutiones aliqui dicunt per Bullam renouari, & sub Bulla comprehendi. Sed nec renouationis, nec, ea admissa, comprehensionis in Bulla, adest, quod aduerterim in tenore Bullæ sufficiēs fundamentum. Innouatio enim, quæ Canone sequenti reperitur, non est vltrà illum extendenda, vt ibi Deo duce videbimus.

14 Dubitatur, an Hæredes vsurpantium, & generaliter retinentes vsurpata per alios, non restituentes, ireretiantur. Affirmant *Alterius cap.* 1. *in fine*. *Duardus quæst.* 13. *Ampliat.* 8. *Scortia cit. Theorem.* 426. *col.* 4. *vers. Sed quid. Pilliucius num.* 554. licèt hæsitatiuè per verbum *videntur. Bonacina punct.* 1. *num.* 5. *& punct.* 3. *nu.* 3. *et* 4. inquiens id procedere, quando sciēs fructus ad Ecclesiam pertinere, & esse vsurpatos, statuit sibi retinere tanquàm proprios; secùs autem, si ita retinere non intendat, iuxtà dicta *num.* 6. quamuis negligat restituere, & multò minùs si nesciat vsurpatos, aut ad Ecclesiā pertinere, vel si ex inaduertentiā non restituat. Quod suadetur tùm ex eo, quòd interuenit malitia vsurpationis ex eo, quòd quis statuit tanquàm proprium retinere id, quod proprium non est, & parùm refert esse primum, vel secundum, seu immediatum, vel mediatum vsurpatorem, dummodò vsurpator sit, insuper namquè furti reus est, tā qui retinet alienum, quàm qui primò surripuit; tùm quia regulariter cum iniusta acceptione dānatur iniustè accepti retentio *Clem.* 1. *de decimis*, vbi excommunicantur Religiosi vsurpantes decimas, vel retinentes ab aliis vsurpatas *Cap. Indi-*

ane 12. quæst. 2. vbi rerum Ecclesiasticarum non solùm inuasores, sed etiam iniusti possessores excommunicantur, pro quo etiam facit *Cap. Sicut 47. d.* Tùm tandem quia in iure pro eodem reputatur, vsurpatio, & vsurpati detentio, *Capit. Sæpè de Restit. spoliat.* ibi, *Eo quòd non multum intersit, quoad periculū animæ iniustè detinere, ac inuadere alienum.* Vndè hæc sententia locum haberet, etiamsi primus vsurpator non contraxisset hanc Censuram, puta defectu scientiæ huius Bullæ, vel quia nesciret fructus ad Ecclesiā pertinere, vel quia satis probabiliter sibi suaserit, se iustum titulum habere, quibus ignorantiis non laboret hæres, siue retentor.

Oppositum tamen censemus probabilius, & sequendum iuxtà dicta in simili 3. *part. horum Commentar. Cap. IV. num. 27. & num. 53. contra Suarez.* Rigorosè quippè loquendo (quod in pœnalibus fit) retinens vsurpata non dicitur propriè vsurpare, vtpotè res iam in statu vsurpato reperiens; vndè fructus non eripiuntur Ecclesiastico, cum iam fuerint rapti, quòd videtur requiri in vsurpatione propriè dicta. Et quamuis eiusdem ferè criminis dicatur reus, vsurpans, & vsurpata retinens id procedit tantùm habito respectu ad iniustitiam possessionis, & ad obligationem restituendi, non autem ad actum vsurpādi. Idcircò enim lex vtrumque exprimit, quando vtrumque damnare vult, vt in dicta *Clem. 1. de decimis, & cap. indignè est,* quia sub raptore non comprehenditur retinens ab alio rapta; vt signum sit hunc non innodari, vbi non est expressus; sicuti non reperitur expressus in nostro Canone. Quare quod suprà diximus *num. 11.* non esse necessariam fructuum actualem rapinam, sed satis esse disponere de illis, non extenditur ad possidentes, qui disponunt de vsurpatis ab alio; sed intelligitur de solis primò vsurpantibus, qui primùm sibi arrogant, & adscribunt bona, quibus priuant Ecclesiam. Et per hæc patet ad fundamenta aduersariorum.

15 *Pillincius num. 215.* quem sequitur *Bonacina punct. 2. num. 30.* asserit Clericos beneficiarios, cædentes pro vsibus proprijs, siue etiam ad vendendum, arbores fructiferas suorum beneficiorum non incurrere. Et primùm ratione, quia licèt ij, qui bonorū sunt vsufructuarij (quemadmodum suorum beneficiorum sunt Clerici) nequeant ea in talibus deteriorare; hæ tamen arbores non sunt iurisdictiones, fructus, redditus, aut prouentus.

Opinionem admittimus, rationem non item; quia sic nec laici cædentes incurrerent, non enim vsurparent aliquid ex expressis in Canone, & tamen *Pillincius num. 216.* insinuat vsurpantes nō solùm fructus, sed etiam bona fructuosa non excusari à Censura. Quos quidem nec nos excusamus, nō quatenùs arbores sunt bona ipsa fructuosa (siquidem vt infrà dicetur bonis non consulit Bulla, sed fructibus bonorum) sed quatenùs nomine redditūum, ac prouentuum venire possunt, eo modo, quo venit cæsio arborum non fructuosarum; Quamuis enim redditum non debeat beneficiarius accipere ex cæde talium arborum, tamen re vera arbores sunt fructus prædij; nec debet illud laico cædenti suffragari.

Ratio igitur cur tales Clerici cædentes arbores quascunque suorum beneficiorum non innodentur, ea est, quam ponit secundo loco, quia tales propriè non sunt vsurpantes. Cum enim beneficij sint possessores legitimi, non tollunt id, quod ad alium spectat, in quo diximus consistere vsurpationem. Nec obstat beneficium, & bona fructuosa ipsius spectare etiam ad futuros beneficiarios, in quorum præiudicium resultat cæsio talium arborum. Nam re vera, spectat actualiter beneficium tantùm ad possidentem, valdè autem impropriè ad futurum successorem. Quod roborari potest ex eo, quòd licèt diximus suprà Canonem hunc editum primariò ad protectionem redditūum Ecclesiasticorum, ne per laicos occupentur, tamen ex illis verbis, *ad quascumque personas Ecclesiasticas pertinentes*, colligitur prohiberi vsurpationē, etiam prout in detrimētū eorum, qui beneficia possident, resultat, vndè citatum *Cap. XI. sess. 22. Tridentini*, prohibens vsurpationem, & conuersionem in proprios vsus fructuum Ecclesiasticorum Sacra Cardinalium Interpretum Congregatio declarauit, disponere solùm contra extraneos, nō autē contra eos, qui licitè bonorum Ecclesiasticorū sunt possessores; teste eodem *Pillincio nu. cit.* Igitur cum arborum cæsio per ipsum beneficiarium facta non sit tali modo iniuriosa, & detrimentosa, non debet huic Censuræ existimari subiecta.

16 Secùs sentiendum erit de Administratore, seu Economo beneficij siue vacantis, siue non vacantis ab ipso beneficiario cōstituto; nimirùm incidere, si sine debita facultate, aut permissione beneficiarii aliquid sibi appropriet. Quia cū nec beneficium, nec fructus ad ipsum propriè pertineant, locum habere potest vera vsurpatio, eius nimirùm rei, quæ ad beneficiarium, vel ad Sedem Apostolicam spectat, vt infrà. Quamuis cædens arbores prædictas in emolumentum beneficiarij, vel eius, ad quem fructus spectant non innodetur; quia eas non appropriat sibi.

17 De mandantibus, fautoribus, consulentibus, alijsquè accessorijs nullus est in Canone sermo. Et ideò quoad hanc primam partem vi tenoris nullus horum innodatur, cum soleat Bulla exprimere, quando vult comprehendere. Ideò enim innodabantur ex antiquis Bullis, quia exprimebantur, vt in Præludio adnotauimus; nūc verbis legis sublatis cessat dispositio, quæ ex verbis sumēda erat *l. 4. §. Prætor.* vbi *Bartol. in vlt. Notab. ff. de damno infect. l. Statutum in princ.* & ibi idē *Bart. de administr. tutor. Pillinc. hic n. 222.* & alij. Contra *Duardum qu. 2. vers. Secundò conueniunt*, putantē *ex Toleto* accessorios innodari ex Clausula *Nec non qui per se, &c.* quæ est in Canone sequēti: cum quo, inquit, coniunguntur hi omnes tanquàm vnica dispositio. De qua coniectura diximus satis in Capitibus anteced.

Dixi *ex vi tenoris* nullū horum innodari, quia ex vi actionis mandans, idest per alium vsurpans, non potest censeri ab excōmunicatione exemptus. Nam malitia vsurpationis principaliter consistit in appropriatione, quæ nō est in eo, qui fructus actualiter aufert, seu colligit, sed in eo, qui id mandat, & cui appropriantur. Vnde potius mandatarius est excusandus, quia est accessorius, quādo-

doquidem ex sola ablatione non dicitur vsurpare, sed tantùm vsurpationi cooperari.

Iurisdictiones, seu fructus redditus, & prouentus.

ELENCHVS.

18 *Fructus bonorum non ipsa bona proteguntur.*

19 *Nisi fortè ex bonorum vsurpatione, fructuum vsurpatio consequatur.*

20 *Iurisdictionum nomine quid significetur, & an innodetur quis ex earum vsurpatione etiam si nullum emolumentum inde perceperit.*

21 *Iurisdictionis etiam spirituales comprehenduntur.*

22 *Fructus redditus, & prouentus, qui sint, et inter se quid differant.*

23 *Ius vtendi re aliqua quando inter hęc veniat.*

24 *Vtens re Ecclesiastica, non fructuosa, ex qua prouentus aliquis Ecclesiastico proueniret quando innodetur.*

25 *De quotidianis distributionibus Clericorũ.*

26 *De fructibus in pecunia consistentibus, vel in eam redactis.*

27 *De ea parte fructuum, quibus compensantur expensæ in re fructifera factæ.*

28 *De prouentibus incertis, & extraordinariis.*

29 *Quorsum fructus proteguntur etiam notabiliter variati in vinum, oleum &c.*

30 *De rebus emptis pecunia ex fructibus congesta.*

31 *In omni statu fructus proteguntur, donec transferantur à Clerici proprietate.*

32 *Parua quantitas vsurpata rei quando non subiiciatur Censuræ.*

18 HÆc sunt quæ vsurpari vetãtur. Quibus consideratis statim videtur certum, mentem Canonis esse tutari non bona ipsa, Ecclesiastica, ex quibus redditus habentur, sed ipsos redditus, seu vtilitates, & emolumẽta ex bonis collecta. Ita *Duardus Commentar Bullæ Cœnæ lib. 2. ad Canon. XVII. quæst. 2. num. 3. Vers. Secundò differunt, & quæst. 4. in fine.* Idemquè supponunt. *Filliucius quæst. moral. Tom. 1. Tract. 16. num. 216. & Bonacina de Censures in particulari disp. 1 quæst. 18. punct. 2. num. 6.* Ratio est tùm quia in rigore bona, ex quibus fructus eruuntur non veniunt appellatione fructuum, quandò autem locum non habent verba legis vtiquè nec locum habet dispositio *l. Ideo tauisoni §. Toties vbi Gloss'a, & Bartolus ff. De Damn. infect.* Tùm quia vbi comprehenduntur exprimi solent, vt in *Cap. XI. sess. 22. Concilii Tridentini*, indicium sufficiens non comprehendi vbi non exprimuntur.

Oppositum tamen mordicùs defendit *Alterius Tom. 1. de Censuris lib. 5. disput. 18. cap. 1. col. 5.* inquiens, sibi videri certissimum, & ab omni difficultate prorsus alienum. Probatur quia si vsurpatio fructuum est caussa excommunicationis, multò magis occupatio bonorum, seu beneficiorum, quorum gratia competit Clerico ius percipiendi fructus, etenim propter quod vnumquodquè tale, & illud magis. Secundò quia mens legis potiùs quàm verba attendenda sunt, & verosimile intentum Legislatoris *cap. fin. De Regulis Iuris lib. 6. & Glossa singularis in l. Tale pactum §. fin. ff. De Pactis.* Cum igitur finis legis huius sit præsidium rerum Ecclesiasticarum principaliter ne per Laicos vsurpentur, quomodo potest probiberi occupatio fructuum, non autem occupatio bonorum, quæ grauior est, & de qua maior militat ratio? Tertiò quia occupans beneficia, & Ecclesias consequenter occupat fructus ex illis prouenientes cum regulariter nullus sit, qui fundo contentus fructus dimittat. Quartò quia vsurpationi bonorum coniuncta est vsurpatio iuris vtẽdi bonis, & fructus capiendi, hoc autem ius venit nomine fructuum *l. Vacca emptor ff. De Euictione, & l. Per seruum §. Si vsus fructus ff. De Vsu, & habit.* Quintò quia reddituum appellatione veniunt aliquando etiam fundi qui afferunt redditus; vt *§. Licebit autem Auth. Vt hi qui obligat. se habent*, Sextò quia in fraudem posset quis vsurpare bona, non fructus, quomodo frustrarentur verba legis; nam ex consequenti necessariò Ecclesiasticus etiam fructibus remanet priuatus.

Sed non recedendo à priori opinione, respondetur ad primum non esse necesse, quòd eadẽ lege damnetur cum minore maius, præsertim quando maius alibi damnatum reperitur; sicuti de facto in *Tridentino*, bonorum vsurpatio damnata est; nequè argumentum à minori ad maius in pœnalibus semper valet, cum attendantur rigorosè verba legis, vt sæpè ipse etiam *Alterius* assumit, presertim cum hic adsit ratio cur soli fructus protegantur; nimirùm quia faciliùs audent laici in occupatione fructuum, vix autem eorum prætensio extenditur ad vsurpationem bonorum.

Vnde ad secundum respondetur intentionem mente retentam, quandò facilè verbis depromi poterat nihil operari arg. *l. Si repetendi ff. De Condict. ob caussam. Rota Romana apud Farinaccium decis. 354. nu. 6. Volum. 1. part. 1.* Sed nec satis arguitur adesse Pontificibus intentionem excommunicandi ex Bulla Cœnæ vsurpatores bonorum Ecclesiasticorum, cum satis sit ijs prouisum per *Tridentinum*.

De tertio argumento mox dicetur.

Ad quartum nego solùm ius percipiendi fructum rigorosè fructum esse, sed tantùm impropriè, seu caustatiuè, quia caussa est perceptionis fructuum, siquidem alias quis cum hoc iure, fructum omnem alteri de facto possit dimittere.

Et ex his ad quintum dicimus, fundos non dici redditus formaliter sed impropriè, & caussatiuè; quia scilicet caussant annuos redditus.

Ad textum respondetur non ita facilè per laicos attentari vsurpationem bonorum, sicuti vsurpatio fructuum; nec solùm damnari vsurpationẽ vt detrimentosam Ecclesiasticis beneficiarijs, sed magis vt iniuriosam toti Ecclesiæ in læsione immunitatis. Ideò quamuis ex vsurpatione bonorum sequatur quòd Ecclesiasticus priuetur fructibus non ob id statim inducitur Censura nisi accedat quòd vsurpans ipsos etiam fructus

tanquàm ad se pertinentes percipiat.

19 Quamobrem hoc argumentum, sicut etiã tertium ex quo motus est *Bonacina punct. 2. nu. 28.* vt sententiam *Alterii* expsessè tunc sequeretur, optimè probat, tunc innodari vsurpantem bona, quando simul post vsurpationem bonorum percipit fructus tanquàm ad se pertinentes. Nam tunc interuenit vera fructuum vsurpatio, vt etiam disertè concedit *Duardus quæst. 4. num. 18.* Verùm id non potuerit ex vsurpatione bonorum, ac proinde qui ex bonis vsurpatis fructus, & emolumenta non percipit, etiamsi fructus in præiudicium Ecclesiasticorum pereant, non irretitur; & multò minùs si dimittat ab Ecclesiasticis percipiendos. Eademquè de caussa, licet *Alterius*, absolutè dicat occupãtes bona Ecclesiasticorum irretiri, cæteri communiter distinguunt inter occupantes bona fructuosa, & non fructuosa; vt priores excommunicationi subdantur, quatenùs nimirùm regulariter occupans bona fructuosa, ex consequenti vsurpat etiam eorum fructus, seu quatenùs aliquando ad id occupantur bona, vt etiam fructus vsurpentur, non excommunicentur autem vsurpantes bona non fructuosa, quia non obstante detrimento Ecclesiastici, non verificatur vllo modo quod occupentur fructus, ita inter alios distinguunt *Fillsucesus num. 216. & idem Bonacina cit. punct. 2. num. 8. Vers. Secus dicendum.*

20 Sed instabis iurisdictiones, quas vsurpare interdicitur secundum communem, & tenendam sententiam, fundatam in vi ipsius verbi, & assertam ab *Vgolino de Censuris Bulla Cœnæ part. 4. cap 17. §. 1. & Alterio Cap. 1. col. 1. vers. Iurisdictiones* suppositamquè tãquàm certam ab aliis, iurisdictiones, inquam, hæ sunt ipsa met iura ad res, etiam secluso emolumento atquè vtilitate ex illis percipienda, ita vt innodetur vsurpans iurisdictionem etiam antequam aliquid emolumenti ex ea percipiat. Imò videtur quòd incurrat, etiamsi vsus Iurisdictionis nullius sit emolumenti quia dicitur absolutè Iurisdictiones, ergo g[...] aliter non est attendendum præcisè emolumentum, ac proinde bona etiam prohibebuntur vsurpari, secluso emolumento seu fructu illorum; id quod intendebat euincere *Alterius.*

Posset responderi, Iurisdictiones non protegi, nisi quæ vtiles sunt, & quatenùs vtiles, & negari, incurrisse Censuram, qui adhuc nullum ex vsu iurisdictionis emolumentum percipit. Nec obstaret absoluta vis verbi *Iurisdictiones*, quod nudum ius etiam sine perceptione emolumenti souat, quia occurreremus, ex sequentibus verbis scilicet *fructus redditus, & prouentus*, cum quibus coniungitur, satis conijci coarctandas esse Iurisdictiones, ad eas, quæ emolumentum pariunt, & quatenus pariunt. Vel etiam posset dici, non esse arguendum à iurisdictionibus ad bona, quia iurisdictiones per se simpliciter exprimuntur, non autem bona, sed quæ ex his exeunt fructus redditus, & prouentus; ideò iurisdictiones simpliciter protegi non bona. Sed tutiùs, & meliùs fatendo nudas etiam Iurisdictiones protegi dicimus nullas esse sine vtilitate, & toto tempore sine vtilitate non exerceri. Imò vsus ipse Iurisdictionis etiam si aliud in pecunijs vel rebus emolumentum non afferat, est quid vtile vt re vera computari possit inter fructus beneficii; arg. *cap. Cum olim. De Maior. & obed.* Bonacina *punct. 2. nu. 3.*

Inde inferens *nu. 5.* vsurpantem sibi aliquam Ecclesiasticorum dignitatem innodari etiam antequàm exear in particulares actus Iurisdictionis; quia ipsa vsurpatio dignitatis est quoquè Iurisdictionis vsurpatio. Non tamen vult (& verùquè benè) innodari eum, qui verbis tantùm pronunciaret se, & ostentaret tali dignitate insignitum, vt qui affirmaret se esse talem Episcopum, non vsurpata Sede Episcopali. Hic enim antequam actus aliquos iurisdictionis ad illum Episcopum pertinentia exerceat, nihil dicitur vsurpasse, cum vsurpatio non consistat in præciso verbo, sed in facto.

Verùm his dictis iuxtà communem, adnorãdum velim, quòd iurisdictio si strictè loquamur est tantùm potestas iurisdicendi, seu iudicandi. *tot. Tit. de iurisdict. omn. Iudic.* Seu, potestas de publico introducta cum necessitate iuris dicẽdi, & æquitatis statuendæ, vt ex *Azone*, ait *Duardus qu. 3. in principio.* Communiter tamen loquendo appellantur eo nomine iurisdictionis, iura omnia etiam si non sint imperij, & iudicis; vt iura, seu facultates venandi, piscandi, exigendi decimas, census, vectigalia, &c. De quibus dubitari potest an hoc loco protegantur, quòd absolutè inficiari videtur *Fillsucius nu. 216.* Et quidem nisi in his iuribus consistant immediatè fructus, vel nisi simul cum vsurpatione iurium, fructus eorum vsurpentur, non videtur innodari iuriũ vsurpator. Siquidem in pœnalibus rigori verborum standum est; non autem communi locutioni, quoties valdè impropria est, & translata, vt in præsenti; longiùs enim patet ius, quàm Iurisdictio. Iura enim, quæ non sunt ipsi fructus locum habent bonorum, vnde sicuti bona ex dictis non proteguntur, ita nec alia iura quæ iurisdictionalia non sunt, protegi dicendum est. Et sic vsurpans ex. gr. ius piscandi in aliquo flumine non innodatur ex hac sola præcisa vsurpatione; sed quatenùs piscando, simul vsurpat prouentum ex piscatione prouenturum ad Ecclesiasticum; quæ duo quia difficilè separantur, ideò in praxi vix iura quis vsurpabit quin dicatur fructus, redditus, vel prouentus vsurpasse.

Quoad Iurisdictiones autem propriè dictas innodatur vsurpator earum qualescumquè sint, siue simplices, siue quæ dicuntur meri, & mixti Imperij, quarum species longè recenset, & definit *Duardus cit. quæst. 3.* & habent *Doctores in l. Imperium ff. De Iurisdict. omn. Iudic.* siue competant Ecclesiasticis ordinariè, siue ex sola delegatione, siue ex iure, siue ex consuetudine, siue priuilegio, aut quouis alio titulo, siue tandem sint contentiosæ, siue voluntariæ, aut gratiosæ. *Vgolinus cit. cap. 17. in initio num. 1. Fillsucius, num. 219. Bonacina punct. 2. nu. 2. Duardus cit. quæst. 3. concl. 1.* Vbi *num. 14.* optimè addit non censeri protectam iurisdictionem delegatam specialiter in aliqua caussa personæ Ecclesiasticæ ratione personæ, non autem ratione dignitatis. Tunc enim Iurisdictio non dicitur pertinere ratione Ecclesiarum vel beneficiorum.

Ec-

Ecclesiasticorum; quam tamen conditionem requirit Canon. Secùs ait esse, (etsi dubitatiuè loquatur) si specialis delegatio fiat ratione dignitatis non expresso nomine proprio; tunc enim optimè iurisdictio dici potest pertinere ratione Ecclesiarum vel beneficiorum Ecclesiasticorum. Id autem de iurisdictione delegata negat *Bonacina punct. 2. nu. 20.* quia iurisdictio, si est simpliciter Delegata non dicitur conuenire ratione Ecclesiæ seu beneficii, quę enim ita conuenit nullo modo dicitur Delegata sed ordinaria, vt se docuisse ait ad VI. *Præceptum* Decalogi. Sed certè melior videtur Duardi sententia, potest enim esse Delegatio *ratione* dignitatis, ita simplex, & specialis, vt non transeat in annexam stabiliter dignitati, quomodo Ordinaria dicitur.

Prædictas autem iurisdictiones protegi indubitatum est, si sint temporales, seu prouenientes ex iure, aut dominio temporali, quod habent aliqui Ecclesiastici ratione suarum Ecclesiarum, vel beneficiorum. Nec obstat iurisdictiones temporales Sedis Apostolicæ, quæ hic exprimitur protegi Canone *XX*. Vnde non videantur hic protegendę, sed tantùm spirituales. Respondetur enim non esse nouum, eamdem actionem sub duplici Canone in hac Bulla reperiri damnatam, vt de aliis, præsertim de impeditione literarum Apostolicarum manifestè constare diximus, insuper autem in XX. Canone vsurpationem supremæ tantùm iurisdictionis in terris subiectis de facto eidem Sedi damnari, hic verò generaliter iurisdictiones quascumque temporales.

21 Illud valde controuersum est, an etiam iurisdictiones spirituales protegantur, puta potestas excommunicandi, absoluendi, conferendi beneficia iudicandi in spiritualibus, &c. quæ Episcopis alijsquè Prælatis ratione Ecclesiasticæ dignitatis competunt: Et quòd protegantur videtur receptius, vt potè quod asseuerant *Duardus quæst. 3. col. 3. Vgolinus in principio. & §. 1. Bonacina punct. 2. num. 3. Sfortia in Bullas selectas Theorem. 426. sub initium*, dum ait temporalium maximè iurisdictionum protectioni intendere Canonem, & alii. Et fundamento, quod lex non distinguit, sed absolutè iurisdictionem tuetur, quo nomine non minùs venit Ecclesiastica, quam laica, seu temporalis; præsertim cum aliquando non minùs fructuosa sit iurisdictio spiritualis, quàm temporalis. Est enim fructus Episcoporum, verbi gratia, conferre beneficia, iudicare, mulctare, &c. in caussis, aut delictis ad forum Ecclesiasticum pertinentibus Oppositum tamen validis suadetur coniecturis, cui hæret *Altserius Capit. 1. col. 1.* citans ad idem *Sylvestrum in Summa. Ver. Excommunicatio 9. §. 12. Vers. Primò verò dub. tutur, & Caietanum* pariter eo loco *Capit. 40. in fine*. Qui tamen non loquuntur in terminis nostri Canonis, sed in terminis *cap. Non minùs De Immunit. Ecclesiarum*, vbi dum dicitur, *Iurisdictionem, & auctoritatem etiam Prælatorum ita euacuant, vt nihil potestatis eis videatur in suis hominibus remansisse*, sentiunt significari solam iurisdictionem temporalem. Indè autem infert *Altserius* quòd si in dict. *cap. Iurisdictionis* nomine sola venit temporalis idem dicendum sit quoad præsentem Canonem. Quod ex plurali locutione iurisdictionum, qua Canon vtitur benè etiam conijcitur; nam iurisdictio Ecclesiastica spiritualis vna eademquè est in omnibus, ideò in singulari exprimebatur Canone antecedenti; ibi, impedientes *Prælatos* quò minùs sua iurisdictione Ecclesiastica contra quoscumquè vtantur, temporales autem iurisdictiones plures, diuersæquè esse possunt. Accedit quòd sicuti fructus, redditus, & prouentus significant quid temporale, seu temporale emolumentum, quod ex bonis Ecclesiasticis percipitur, ita, & iurisdictiones prędictis coniunctæ, prout quid temporale dicunt accipiendæ sunt, diximus quippe protegi tanquam quid fructuosum, seu vtile; iurisdictio autem Ecclesiastica non est data ad temporale emolumentum. Et confirmatur, quia iurisdictio spiritualis satis superquè protecta fuit per Canones antecedentes, vt nulla sit ratio, cur iterùm *hic* dicamus esse protectam.

Sed responderi posset ad primum ex illa Clausula *in suis hominibus*, rationabiliter conijci, quod in dicto *cap. Non minùs*, sermo sit de sola iurisdictione temporali, tale autem iudicium non haberi in Canone Bullæ. Nam quod in hoc Pontifex plurali locutione vsus sit, fecit, vt vtramquè iurisdictionem, temporales scilicèt, & spiritualem complecteretur.

Ad secundum, vel negari posset, quòd Iurisdictio debeat eandem conditionem importare, quam important fructus redditus, & prouentus, vel potest dici Iurisdictionem spiritualem non impropriè appellari fructum dignitatis Ecclesiasticæ, seu beneficii, quamuis non dicatur lucrum temporale. Ad confirmationem; non esse inconueniens post particulariter protectam Iurisdictionem Ecclesiasticam, generaliter protegere omnem Ecclesiasticarum personarum Iurisdictionem; sicuti protectis literis Apostolicis in Canone XIII; prout emanarunt in lite, seu caussa, proteguntur generalissimè in XIV.

Similiter autem fundamento affirmantis sententię ex dictis pro negante occurri potest; ita vt vtraquè sententia æquè probabilis appareat, nec de facili iudicari valeat, quæ sit amplectenda. Ego quidem nescio, qua de caussa in secundam me sentio propensiorem, tu, quam velis, elige.

22 *Post Iurisdictiones* enumerantur fructus redditus, & prouentus. Quorum nominibus (nec enim attento communi loquendi modo, essentialiter inter se differunt) significatur omne id, quod ex bonis Ecclesiasticis eruitur, vt frumentum ex prædio, ex vacca fœtus, lac, ex domo pretium locationis &c. Rigorosè tamen accipiendo nomina, fructus minùs latè patet nomine redditus, & prouentus, & nomen prouentus adhuc latiùs est quàm nomen redditus. Fructus enim significat ea, quæ ex re fructuosa naturaliter, enascuntur; vt ex Vacca lac, ex prædiis fœnum, vinum, frumentum, arg. *l. Vaccæ emptor ff. de Euictione*; vnde à fructu excluditur aliud commodum, & vtile, quod ex re naturaliter non fructuosa accipitur; vt vsura ex pecunia; nauli ex naui mercęs ex opera serui, vel iumenti, quæ non dicuntur

tur propriè fructus, sed fructuum vicem obtinere, vt ex *l. Si nauis ff. De rei vendicatione*, notauit *Alterius Cap. 1. col. 2.* licèt in lata significatione hęc quoquè veniant nomine fructuum *l. Diuus Seuerus ff. ad l. Falcidiam l. Apud Iulianum autem bis ff. De legatis* 1. Redditus autem significat generaliùs omne id, quod ex bonis eruitur, etiam si res de se non sit fructuosa ex *Glossa in Ver. Redditus cap. Generali De electione in 6.* Vnde omnis fructus consistit in redditu l. *Paulus §. 1. ff. de Vsuris*, non autem è contra omnis redditus consistit in fructu, siquidem ancillæ partus dicitur esse in redditu, sed non in fructu *l. In pecudum §. Partus ff de Vsuris. § In pecudum Instit. de Rerum diuisione*; ac proinde hoc modo idem esset redditus, quòd prouentus, ex ijs, quæ habet *Duardus qu. 4. nu. 8.* Strictiùs autem redditus dicuntur annui fructus, vel ex eo, quod singulis annis iterum redeant ex *Tiraquello de Retractiane lignagij §. 1. Glossa 6. num. 1.* quapropter in hac acceptione, cum vnica d. scribendum esset; vel ex eo, quod hos reddat annuatim, tanquam debitos res ex qua eruuntur, vt alijs placet. Prouentus deniquè dictum à verbo prouenio, complectitur omnia emolumenta ea quæcumquè re, aut iure, & quocumquè titulo, aut pacto, quocumquè tempore prouenientia, etiam si annatim, aut statis temporibus non percipiantur, & etiam si non ex re, sed ex iure, vt ex iurisdictione, multa &c. & extenditur etiam ad obuentiones, quæ non ex re, sed propter rem obueniũt, vt pensiones propter domum, & his similia *Innocentius in cap. Pastoralis num. 4. De donationibus. De quibus omnibus latè Duardus qu. 4.*

Igitur quoad rem inter omnes conuenit, generaliter hæc verba hic accipienda esse, & ideo prohiberi vsurpationem omnium fructuum redituum, & prouentum; siue fructus enascantur, vt glandes, ligna, fœnum, sine addita opera ex bote, vt frumēta, vuæ &c. siue ex inanimatis nascũtur, siue ex animalibus, vt oua, lac, fœtus, pilũ, plum[illegible] lana, siue non ex re, sed propter rem habeantur, vt rei locatæ pretia, & obuentiones ex quacumquè re, vel iure, vt census, decimæ, canones, pensiones mulctæ oblationes mercedes nauium iumentorum seruorum vassallorum &c.

23 *De* sequentibus autem potest esse dubiũ. Primò de ipso iure vtendi, ac fruendi re, Nam *Alterius cit. col. 2. Vers. In hoc Canone, & Bonacina punct. 2. num. 8. Vers. Idem dic*, sentiunt innodari vsurpantes ius fruendi, seu vtendi re. Loquuntur autem de re fructifera. Ea de causa, quia nomen fructus interdum refertur ad solum ius non autem ad corpus ex *l. Vacca emptor ff. De euictione Et Duardus quæst. cit. num. 17 Vers. Sic etiam vsurpantes* asserit innodari vsurpãtem ius obligandi fructus, quia illud ius inter fructus computatur ex *text & Gloss in l fin. ff. de Vsuris, & l. Si fructus rei ff. De Regulis Iuris.* Et in suo quæstionis diacrat; vsumfructum inter fructus computari, quia legato fructu fundi, videtur legatus vsus fructus *l. Per seruum §. Si vsusfructus ff. de vsu. & habitat.*

Sed ex dictis constat contrarium à nobis esse sentiendum, quia simplex ius computatur inter bona, non inter fructus bonorum; vnde vsus nõ protegitur, nisi quatenùs emolumento percepto ex vsu rei consummatur vsurpatio. Ius autem fructuum fructum vocare, longa locutio est, & vera in sensu caussali non formali.

24 Quamobrem de eo, qui vtitur re, ex qua prouentus aliquis, vel obuentio Ecclesiastico posset prouenire puta boue ad arandum, domo ad habitandum, equo ad vehendum, asserendum est non innodari, quia non adhuc dicitur per hoc vsurpasse prouentus; nec enim obuentio dicitur ipse vsus, sed merces, & emolumentum ex vsu proueniens. Proindehoc verum erit, non solùm quando nullum emolumentum fuisset ex illis rebus Ecclesiasticus accepturus, puta quia non fuisset locaturus; sed etiam quando accepturus fuisset. Siquidem rei ablatione impedire facultatem recipiendi prouentus, non est vsurpare prouentus. Quoties ergo dicitur inter prouentus computari rerum vsuras, non est intelligendum de vsu ipso, sed de lucro, seu mercede proueniente ex vsu. Secùs est, si vsurpans rem, ex vsus ipsius alteri permisso pretium reportet, quia tunc, etiã si aliàs Ecclesiasticus non fuisset quæsiturus ex re prouentum, prouentus iste pertinet ad Ecclesiasticum; quod attento tenore Canonis sufficit ad inducendam Censuram.

At dices, si vsus rei sine mercede, aut pretio non computatur inter fructus, vel prouentus, ergo ea pars fructuum, quam quis vtendo consumit, nullo accepto pretio ab alio, non protegitur, quod est inconueniens. *Præterea* iste vtẽs habet ex re vtile, & commodum; quod æquiualet pretio, cum sit aliquid pretio æstimabile; & diximus in superioribus nomine fructuum, & prouentuum intelligit etiam omne vtile, & commodum, quod ex re percipitur. Insuper autem potest rei Dominus ob vsum petere mercedem, & pretiũ, ergo tunc saltẽ, quando vtens id deneget, innodabitur; verificabitur enim, quòd vsurpet prouentus ad Ecclesiasticum pertinentes. Tandem inter prouentus, & redditus alicuius Ecclesiastici aliquando computatur vsus rei, quæ sit alterius, puta aquæ fluminis, molæ &c. vsus igitur solus habere potest locum prouentus,

Respondetur concedendo res, seu bona Ecclesiastica non dici afferre Ecclesiastico fructum redditum, aut prouentum per hoc, quod illis Ecclesiasticus vtatur. Vnde quòd diximus, nomine fructuũ, & prouentuum significari vtile, & commodum, quod ex re percipitur, non est intelligẽdum, immediatè de ipsa re, sed eo, quod à re redditur. Igitur fructus, qui vsu consumuntur gaudent protectione Canonis, non quatenus vtilitatem consistentem in vsu afferunt, sed quatenùs fructus sunt. Et licèt vsus rei sit pretio æstimabilis, sufficit tamen, verè non esse pretium, ex re prouenients, ac proinde non esse prouentũ. Insuper dicimus aliud esse vsurpare prouentum; aliud, prouentus solutionem denegare, quod facit iste vtens, de quo nobis sermo, non illud. *Di*cimus tandem non posse computari inter prouẽtus vsum rei, qua vtendi, quis habet ius, cum sit de dominio alterius; nisi quatenùs vsus afferret pretium, & lucrum. Seu, eo admisso absolutè, dicimus non inde sequi vsurpantem res Ecclesiastici ad vsum, dici vsurpare prouentum. ipsius,

qnia

quia vsus propriarum, non consueuit positato loquendi modo, qui in moralibus attendendus est, dici prouentus, sicut vsus rerum alienarum assumptus ob ius, quod quis habet ad illas.

25 Secundò dubitatur de quotidianis distributionibus quas Ecclesiastici ratione *Diuinarū* Officiorum lucrantur, an sub hac Clausula sint comprehensæ. Et negat generaliter *Bonacina punct.2.num.4.* tùm quia iuxta probabilem sententiam *Boerii, Gonzales, Garzia, & Guttierez*, quam secutus est in *Tract. de Horis Canonicis disp.3.q.2.punct.1.num.10.* hæ distributiones regulariter loquendo non comprehenduntur propriè sub nomine fructuum, aut prouentuum, vt etiam infertur ex *cap. Licet de Præbendis* in pœnalibus autem attenditur propria locutio, tùm quia non pertinent ad Ecclesiasticos, tanquam quid ex beneficio, vel Ecclesia proueniens, sed vt merces, & stipendium inter essentiæ Diuinis Officijs.

Distinguit verò *Duardus qu. 4. concl.2.* asserens innodari vsurpantem fructus ex quibus soluuntur distributiones, antequam soluantur, modo fructus ex aliquo beneficio percipiantur; non innodari verò vsurpantem iam distributas, vel etiam ante distributionem, si non eruantur ex fructibus beneficii.

Et quidem negari non debet fructus ex quibus soluendæ sunt distributiones, sub protectione hac includi, si ex bonis alias beneficialibus educantur. Siquidem de vsurpante illos verificatur, quod vsurpet fructus pertinentis ad Ecclesiasticos ratione beneficij. Et si enim Ecclesiastici, qui accipiunt distributiones beneficium illud non habeant in titulum, sufficit tamen, quod recipiant fructus ex beneficio pertinente ad Ecclesiam, sicuti inferiùs dicetur de vsurpāre fructus beneficii vacantis, qui innodatur etiā si beneficium ad nullū particulariter pertineat, vt cum aliis fatcatur Bonacina. Neque contra hoc militant argumenta ipsius *Bonacinæ*, quia ante actualem distributionem non considerantur, vt merces, & stipendium inter essentiæ, sed vt rationem fructuum Ecclesiasticorum habent à qua non possunt præscindere. Qua ex ratione moueor, vt probabile putem protegi, etiam postquam actualium distributionum rationem induerunt, quia non ob id desinunt esse fructus beneficij. Indequè transeo in eam opinionem, quod absolutè, & generaliter hæ distributiones protegantur; quia obuentiones quædam sunt, vt ex *L. Cū Pater. § Surdo. ff. de Delegatis; 2.* fatetur *Duardus num 35.* obuentiones autem sub nomine prouentuum diximus cum communi comprehēdi. Et licèt non pertineant ratione beneficij pertinent tamen ratione Ecclesiarum, in quibus fit interessentia. Non enim habemus, vnde conijciamus, necessarium esse, quod Ecclesiæ ratione cuius fructus pertinent debeat haberi in titulum, commendam, &c. Sed sufficit aliquo modo ratione Ecclesiæ ad illum fructus dici pertinere cum sufficiat etiam fructus esse Ecclesiæ, vt de fructibus beneficii vacantis dicemus.

Vnde ad primum argumentum Bonacinæ respondemus ante actualem distributionem optimè dici *fructus*, & quidem pertinentes ad Ecclesiasticos, quia in emolumentum ipsorum distribuendi sunt. Post distributionem autem nō amittere prædictam denominationem, sicuti inferiùs ex sententia omnium dicemus protegi fructus etiam postquàm in plenam potestatem Ecclesiasticorum deuenerunt, insuper autem acquirere cōditionem obuentionis, vt dictum est. Et ad *cap. Licet De Præbendis*, dicimus non satis ex eo inferri, quod semper nomen prouentus excludat distributiones; sed declarat *Papa*, vt colligitur ex *Glossa ibi in ver. Distributiones se*, dum dixit, absētibus caussa studii integrè suos prouētus esse relinquendos, intellexisse id iuxtà aliam Cōstitutionem editam in Concilio Lateranensi, quæ habetur in *cap. fin. de Magistris*; illa autem expressè loquitur tantùm de prouentibus præbendarum, & beneficiorum, ibi, integrè per annos quinque percipiant prouentus præbendarum, & beneficiorum suorum.

Ex quo patet ad secundum argumentum, nam ratio mercedis, & stipendij non destruit rationē obuentionis, & prouentus, & aliàs omnis fructus beneficii, mercedis, & stipendii vices habet; cum Ecclesia, & beneficium sua onera ferat, iuxtà illud qui altari ministrat, de altari participet.

26 Tertiò de pecunia videtur dubitatum. Nam *Bonacina punct.2.num 9 contra Filliucium num. 219. et 225.* non admittit fructus in pecuniam redactos protegi, inquiens id apud se habere difficultatem; quia pecunia non est redditus, aut prouentus, sed in locum prouentus subrogatus.

Duardus verò *cit. quæst. 4. num.17. Vers. Bene verum est*, non solùm supponit pecuniam aliquam protegi; verùm etiam specialiter asserit vsuram pecuniæ protegi: non quidem vsurā dānatam, prout dicit lucrum ex mutuo, sed eam quæ debetur propter moram in soluendo vltra debitum tempus; vnde aliud quodlibet licitum lucrum ex pecunia, seu inter esse, vt dicunt, in sententia ipsius videtur protegi; non solùm quatenùs vsuræ aliquando nomine fructus reperiūtur appellatæ, vt in *L. Nauis, iuncta Glossa ff. de rei vindicatione, et in L. Vsura iuncta similiter Glossa ff. de Vsuris*, sed etiam quatenùs propriè interesse hoc gaudet nomine prouentus.

Sed dicendum, pecuniam ex se non excidere à protectione Canonis, vt constat de redditibus, & prouentibus, quæ in pecunia exiguntur, vt sunt census, pretia locationum, solutiones Canonis emphyteutici, &c. Hæc enim proprissimè nomine redditus, vel prouentus significantur. Idemquè est de pretio conductionis pro re fructifera, vt pro fundo, vel agro; licèt enim priùs in frugibus, aliisque rebus collectis consistant fructus, nec respectu beneficiarii locantis pecunia dicatur propriè fructus, cum immediatè ex bonis non percipiatur, sed mediatè, tamen dicitur redditus, vel prouentus illius. Quare si *Bonacina*, hanc etiam pecuniam voluit a protectione Canonis excludi, non est audiendus. Etsi enim verum sit, quòd loco fructuum subrogetur; non ita tamen subrogari dicitur loco redditum, aut prouentuum, quin potiùs ipsi redditus, & prouētus sint. Videtur tamen locutus, solummodò de pecunia, quam ipse Ecclesiasticus de venditione fructuum

col-

collegisset. Contra quem teor probabilius esse, asseuerare cum *Filliucio* hanc etiam protegi. Quia in tantùm fructus habent rationem redditus, & prouentus, in quantum uenales sunt, & pecuniam rediguntur, vt est communis omnium consuetudo. Vnde semper pecunię dicuntur redditus, & vsitato loquendi more annui redditus computantur iuxta pecuniam; dum quis dicitur habere tot, vel tot aureos annui redditus. Quoad usquè igitur pecunia hæc non alienatur semper debet protectione huius Canonis gaudere. In cẽsibus ergo aliisq; contractibus, quibus pecuniæ datæ sunt ad lucrum, ipsę pecuniæ sic datæ non proteguntur, quia iam non habẽt rationem fructus, sed potiùs bonis fructificantis; benè tamen proteguntur pecunię, quæ pro interesse, vel lucro soluuntur, quia computantur inter redditus. Nec obstat, quod pecunia non dicatur fructifera, vnde *Aristoteles 1. Polit. Haud nummus veluti terra est, aut pecus fœcundum, vt pariat.* Nam dato lucrum hoc non dici propriè fructum, dicitur tamen aliquid redditus, vel prouentus.

27 Quartò dubitatur de ea parte fructuum, quę correspondet expensis in re fructifera factis; videtur enim non protegi, quia ea pars non computatur inter redditus, cum sit compensatio factarum expensarum, nec dicitur fructus, prout emolumentum sonat, iuxtà *L. Si à Domino §. fructus. ff. de Petit. hæred.* et *l. 1. C. De fruct. et lit. expens.* Communiter enim assignando redditus alicuius subtrahitur valor fructuum in ea quantitate, quæ adæquet expensas in acquisitione collectione, &c. factas. Ex qua ratione mouetur in hanc partem *Bonacina punct. 2. num. 8.*

Ego verò in praxi vix credo admitti posse huiusmodi sententiam, licet speculatiuè loquendo speciem veritatis præseferat, tùm quia nullus scit quantitatem expensarum, quæuè pars fructuum illi correspondeat, vt sub ea tantùm ratione valeat vsurpare; tùm quia propriè loquendo non desinit illa pars dici fructus, terræ verbi gratia, vel pecudis, licèt non dicatur in eo sensu, qui significat emolumentum suprà expensas; rigorose quippè loquendo non negatur de aliquo, quod colligat eos fructus, qui expensis correspõdent, sed tantùm quod ex fructibus collectis vna pars nullum affert emolumẽtum, vtpotè quæ compensat dispendium; tum tandem, quia damnum Ecclesiasticorum; & iniqua vsurpatio rei Ecclesiasticæ attendenda sunt, quæ non minùs interueniunt vsurpatione eorum fructuum, qui correspondent expensis, quam cæterorum.

28 Quintò de prouentibus incertis, & extraordinarijs dubitatum est. De quibus dicimus, quòd si sit sermo de fructibus rerum natura sua fertilium, protegi, etiamsi non quotannis, aut certo quodam tempore, sed extraordinariè, & incertis temporibus producantur, vel colligantur. Veniunt enim nomine fructuum sine vlla contradictione. Quoad autem hæc emolumenta, idem dicimus si de iure competant, etiamsi extraordinarijs temporibus prouenlant, ac proinde hac de causa consueuerint incerta appellari, vt sunt ea, quæ regalia vulgari nomine dicuntur.

Vnde tota difficultas videtur redigi ad eleemosynas, quæ cum sint voluntariæ non videntur posse connumerari inter prouentus, qui certum quid sonant; *Vgolinus* includens sub protectione Canonis eleemosynas certas, et ordinarias, quæ scilicèt in aliquibus festiuitatibus de more colligi solent) etiamsi eatenùs computentur inter incerta, quatenùs pendet à voluntate offerentiũ) videtur excludere eleemosynas omninò incertas, & extraordinarias, quas quilibet potest quærere, & exigere; pro quo citat *cap fin. 10. qu. 1.* Et tamen ibi prohibetur generaliter laicis retinere eleemosynas, quæ quouis modo, & tempore Ecclesiæ offeruntur.

Filliucius autem *num.* 330. eleemosynas; & oblationes enumerat sine aliqua distinctione inter protecta.

Sed ego arbitror oblationes, & eleemosynas voluntarias, seu quæ titulum eleemosinarum habent, vt tales non protegi, quia non computãtur inter redditus, seu prouentus, Hoc enim nomine veniunt ea solùm ad quæ quis habet ius, & de rebus, aut bonis Ecclesiæ eruuntur. Quare eleemosynæ non possunt dici propriè pertinere ratione Ecclesiarum, vt requirit Canon, cum ex libera deuotione fidelium proueniant. Secus est de bonis assignatis, vt inde eruantur fructus pro stipendijs Missarum, quæ stipendia consueuerunt etiam vocari eleemosynæ; hę enim proteguntur cum iam sint fructus ex bonis Ecclesiasticis prouenientes, nec ampliùs habeant rationem incerti, sed certi redditus sicut alii. Nõ autem proteguntur ipsa bona in eleemosynam data, vel etiam pecuniæ loco bonorum assignatæ, ex quarum lucro talia stipendia eruuntur, vt constat ex dictis in supèrioribus.

De prouentibus autem incertis, qui venatione aucupio, vel piscatione habentur in piscibus, feris, auibus, &c. distinguendum. Vel enim locus venationis aucupii, & piscationis, & nemus, & flumen ita ad Ecclesiasticum pertinet, vt in illis nemo eo inuito venari, aucupari, aut piscari possit, & tunc venans, aucupans, & piscans cum effectu, innodatur, quia feræ illę aues, & pisces pertinent ad redditus, & prouentus Ecclesiastici; vnde interuenit vsurpatio hìc prohibita. Vel ius venandi, &c. nulli est reseruatum, nec ipse Ecclesiasticus potest reseruare, & tunc non solùm declinat Censuram venans, vel piscans, sed etiam impediens Ecclesiasticum, ne venetur, aut piscetur, & ipsius prædam vsurpans. Quia quamuis inde aliquod emolumentum accipere posse, & sit illicita talis impeditio, & vsurpatio; tamen hoc emolumentum inter redditus, aut prouentus communiter nõn computatur, quia nullo iure proprio ipsius hæc ad eum pertinebant. Vel tandem venatio, & piscatio est reseruata pluribus, inter quos etiam est Ecclesiasticus, qui ratione suæ Ecclesiæ, beneficii habeat ius piscandi, venãdi, &c. & tunc aues, & feræ, & pisces licitè per Ecclesiasticum, vel eius Ministros captę enumerantur inter redditus, vel prouentus; vnde eas vsurpans innodabitur. Et similiter innodabitur extraneus, qui ibi ius piscandi, aut venandi non habet, si in ea quantitate capiat, vt pro rata notabilem partem ad Ecclesiasticum pertinentem vsur-

vsurpet. Cæteri verò qui ius habent, innodantur, si vtentes hoc iure, iniustè vsurpent ius, aut partem ferarum, pertinentia ad Ecclesiasticum. Ex nuda autem impeditione, ne Ecclesiasticus venetur, aut piscetur, non induci Censurā constat ex dictis *num. 13.*

29 Sextò quæritur circa fructus propriè dictos an protegantur postquàm notabiliter variati sunt a statu in quo erant, dum colligebantur. Exempli gratia an vuæ, & oleæ postquàm in vinum, & oleum redactæ sunt, linum, postquàm in filum aut telam, frumentum postquàm in farinam vel panem. Verùm quod spectat ad oleum, vinum, & similia, non videtur rationabiliter dubitatum; quia in hæc ordinariè rediguntur prouentus, & redditus, vt sint vtiles, & solitum emolumentum afferant, in eo enim statu fructus sunt vsuales aut venales, & in talibus vt plurimùm consistunt redditus. De cæteris autem, in quibus dubium habet locum, probabilius mihi est, quod protegantur (præsertim cum *num. 26.* etiam pecuniam ex fructibus congestam dixerim protegi) quia verificatur quòd in iis rebus licèt eo modo mutatis consistant prouentus, & redditus, & aliàs industria Ecclesiastici esset ipsi detrimentosa, fauorabilis autem vsurpatori; quando in priore statu protegerentur non autem in hoc *Pilliucius nu. 231.*

30 Non tamen puto, ex hoc inferendum esse comprehendi à Canone alias res emptas vel cōparatas pecunia ex fructuum vēditione congesta, vel fructuum ipsorum permutatione. Siquidē hæ remotè satis, proueniunt à bonis Ecclesiasticis; nec dicuntur prouentus, aut redditus; sed prouentibus, & redditibus comparari, & alioquin procedendum esset in infinitum. Vnde communis sententia est vt *apud Bonacinam punct. 2 num. 24. & Pilliucium l. cit.* non protegi fructus bonorum, quæ Ecclesiasticus emit proprio nomine, pecunia ex fructibus bonorum ecclesiasticorum congesta.

31 Benè tamen inferri potest, fructus, & prouentus protegi in quocumque loco sint, quousque ad proprietatem Ecclesiastici spectant, nimirum siue sint adhuc pendentia, & à solo vel fundo non desumpta, non obstante quòd non adhuc in possessionem ipsius perfectè deuenerint, siue sint collecta, & reposita apud ipsum, vel apud alium quocumque modo deposita. Postquàm verò dominium translatum est, non proteguntur, quia iam non sunt fructus ad Ecclesiasticū pertinentes sed facti Laici, & prophani; per ea, quæ notauit *Bonacina punct. 1. nu 1. Vers. Vt hoc clarius, & Pilliucius nu. 230*

32 Vltimò dubitari potest de vsurpante in parua quantitate, an ex hoc capite excusetur, & quæ dicenda sit parua quantitas. Et ex dictis alibi, cùm maximè *1. part. horum Commentar. cap. 9. nu. 67* dicimus ex parua quantitate locum esse excusationi, & paruam quantitatem dici eam, quæ in furto ordinario non inducit peccatū mortale. Cur autem non obstet, quòd malitia auctoritatis vsurpationis sit potiùs attendenda, quàm materia vsurpata, vel detrimentum Domino illatum; vnde dicendum sit, ex qualibet etiam parua materia Censuram induci, ratio colligitur ex eodem loco, vbi etiam habetur ratio quare paruam materiam non censeamus hic eam omnem, quæ est intra valorem duorum aureorum sicuti censebamus paruam in rapina bonorum naufragorum in *Cap. IV. num. 32.* Obseruandus autem *Nauarrus in Manual. c. 27. nu. 71. Vers. Sexta quod*, vbi ait non innodari, qui minuta, portoria, seu pedagia exigunt à Clericis sicut ab alijs laicis, nulla habita ratione fructuum, aut bonorum Ecclesiasticorum. Quæ verba variè ab Auctoribus accipiuntur, cum aliquam obscuritatem præseferant. Et ideò vel sensus est excusari hos ratione paruitatis materiæ, & verum est, sed vlteriùs aduertendum posse ex pluribus exactionibus quantitatem vsurpari notabilem, & quæ sit sufficiens inducere Censuram Vel verba illa, *nulla habita ratione fructuum Ecclesiasticorum*, habent sensum, nullo habitu respectu, qui haberi deberet ad fructus Ecclesiasticos, & tunc locus est Censuræ ex Canone XVIII. qui non solùm damnat exactionem ob fructus Ecclesiasticos, sed etiam ob fructus Laicos Ecclesiasticorum. Vel intelligitur vsurpatio partis fructuum delatorum, absquè consideratione, seu aduertentia, quod Ecclesiastici sint, & tunc ex eodem XVIII. locum habet Censura; non autem ex hoc vt colligitur ex dictis *num. 8.* Quod generaliter si pedagium non exigatur parte ipsorum fructuum, non possunt exactores vllo modo sub hoc Canone comprehendi, quia pecunia, qua soluitur pedagium pro fructibus, non habet rationem fructuum.

Ad Nos, & Sedem Apostolicam, & quascumque Ecclesiasticas personas pertinentes.

ELENCHVS.

33 *De fructibus Ecclesiæ, vel beneficii vacantis, & Monasteriorum.*
34 *De fructibus perceptis ex dispensatione à persona non verè Ecclesiastica.*
35 *Personæ Ecclesiasticæ quæ sint; remissiuè & de Equitibus.*
36 *Pertinentia non semper dicit possessionem. & quid si dubium sit ad quem fructus pertineant.*
37 *De fructibus Ecclesiasticis pertinentibus ad conductorem bonorum Ecclesiæ.*
38 *De parte colonis fructuum.*

33. Soluitur ex hac Clausula controuersia non leuis de fructibus Ecclesiæ vel beneficii vacantis, quos olim *Caietanus in Summa Verf. Excommunicatio cap. 27 Vers. Tertia quod pertineat*, arbitratus est non protegi sub hoc Canone, quem secutus est. *Toletus lib. 1. Instruct. Sacerdot. cap. 29. num. 6.* Sed fortè *Caietanus* non omninò improbabiliter locutus est, attenta Bulla sui temporis, vbi, vt vidimus in Præludio, non exprimebatur Sedes Apostolica sed dicebatur prouentus debere pertinere ad personas Ecclesiasticas, quas putauit *Caietanus* certas, & determinatas esse debuisse, quod non contingit tempore vacantiæ.

Soluitur, inquam, controuersia asserendo,

comprehendi sub protectione Canonis non solùm fructus Romanæ Ecclesiæ Pontifice mortuo; quia hic post Pontificem exprimitur Sedes Apostolica, quæ perpetua est, & numquàm moritur *cap. Si gratiosè De Rescriptis in 6.* verùm etiam fructus cuiuscumquè Ecclesiæ, & beneficij vacantis; eadem nimirùm de caussa, quia tunc fructus pertinent ad Pontificem, sicuti semper pertinere dici possunt, ratione supremæ, & generalis potestatis, quam habet in dispensatione, vel certè pertinent ad Sedem Apostolicam, respectu cuius Ecclesiæ, & beneficia numquàm vacant. Alia etiam accedit ratio nam de iure communi fructus beneficii vacantis reseruantur successori *cap. Cum vos de Officio Ordinarii cap. Vbi periculum §. Prouisionis de Electione cap. Quia sæpè eod. tit. lib. 6.* & de fructibus non exactis tempore vacationis specialiter statuit *Iulius III, Const. Cum sicut Ann.* 1550. Successor autem est persona determinata, licèt tunc designata non sit, Iure autem nouo fructus reseruantur Pontifici, seu Cameræ Apostolicæ *Const. Pij IV. Cupientes maltitis ann.* 1561. Tertiò quia eadem est malitia, consistens in vsurpatione fructuum Ecclesiasticorum siue persona sit determinata, siue non; hoc enim valdè accidentarium est, stante intentione Bullæ; non enim fertur excommunicatio principaliùs in fauorem personarum, sed ad conturandam indemnitatem fructuum beneficialium, & Ecclesiasticorum ab iniqua vsurpatione Laicorum præsertim. Quartò quia maius est vsurpationis periculum tempore huius vacationis, quo sine Pastore, aut Custode est Ecclesia; vnde cessante tunc Canonis huius prouisione, pateret via expectandi tempus vsurpationis impunè exequendæ. Addunt alij rationem; quia tempore vacationis fructus dici possunt pertinere ad Administratorem, seu Economum, non quidem tanquàm ad Dominum, sed tanquàm ad conseruatorem, vt eos suo tempore Domino resignet quod sufficit, vt dicantur pertinere ad determinatam personam, si hoc necessarium sit. Hæc tamen ratio forte non videtur sufficiens ex dictis à nobis *nu.* 16. Et huius sententiæ sunt communiter omnes. *Nauarrus in Manual. cap. 27. num. 70. Vers. Sexta quod. Vgolinus ad Bullã Cœnæ part. 2. cap. 17. §. 1. Alterius de Censuris Tom. 1. lib. 5. disp. 18. cap. 2. col. 4. Vers. ex his quinquè. Sayrus lib. 3. Thesauri cas. consc. cap. 21 nu. 4. Scortiatus in Bullas selectas Theorem. 426. col. 3. Duardus in Bullam Coenæ ad Canonem XVII. quæst. 2. Vers. Quintò conueniunt, & quæst. 12. Reginaldus lib. 9. Prax. fori Pœnit. num. 372. Vers. Tertium est Filliuccius Tom. 1. quæst. moral. Tract. 16. num. 217. Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. quæst. 18. punct. 2. num. 31. & 32. Suarez de Censuris disput. 21. sec. 2. num. 97.* inquiens oppositum esse sincredibile, & sibi videri moraliter improbabile. Addunt que *Suarez, & Bonacina* idem dicẽdum esse de fructibus pertinentibus ad Monasterium; licèt non pertineant ad determinatam personam; imò etiamsi nulli tunc in Monasterio degãt Monachi, sufficit enim, eos ad Monachos pertinere, quicumque illi fuerint seu vbicumque fuerint.

34 Si tamen absolutè censeatur verum, quod fructus Ecclesiarum, & beneficiorum ratione supremæ Iurisdictionis dicantur pertinere ad Pontificem, & Sedem Apostolicam, procedet id etiam quando beneficium, vel Ecclesia habet suum beneficiarium, vel Rectorem. Hoc verò admisso sequitur protegi illos etiam fructus, qui ad personam non propriè Ecclesiasticam pertinerẽt, si ex dispensatione, aut Priuilegio Pontificis perciperet beneficij, vel Ecclesiæ fructus. Id quod videtur habere difficultatem, quia si illa consideratio haberet locum, vel superfluè adderetur Clausula, *& quascumquè Ecclesiasticas personas*, cum satis sit quòd fructus ad Pontificem vel Sedem Apostolicam pertineant, vel saltem non oportuisset addere *Ecclesiasticas*. Quamobrem arbitror vt locus sit protectioni, personam habentem beneficium, vel Ecclesiam debere esse verè Ecclesiasticam, tempore autem vacationis attendi pro persona ecclesiastica Pontificem vel Sedem Apostolicam, quia tũc immediatè (sublato nimirùm beneficiario, quia erat intermedius) fructus pertinent ad Sedem Apostolicam, stante præsertim iure nouo, secundùm quod fructus Ecclesiæ vacantis Sedi Apostolicæ applicantur. At verò quando adest proprius beneficiarius, & Rector, remotè tantùm, & impropriè dicuntur fructus pertinere ad Sedem Apostolicam, hic autem proprius loquendi modus attendendus est. Et ideò si beneficiarius non sit ecclesiasticus, valde probabile est, excludi à protectione Canonis.

35 Quæ autem sit propriè persona Ecclesiastica, diximus latè *Cap. XV.* ad Clausulã *Personas Ecclesiasticas &c.* Ex quo etiam loco patet quid dicendum sit de Equitibus. In quo aliqui lapsi sunt putantes fructus pertinentes ad eos protegi, quoties pertinent ratione suarum Ecclesiarum, vel quatenùs earum bona aliquando vocantur beneficialia. Non enim id satis est, nisi vlteriùs ipsi sint propriè personæ Ecclesiasticæ; siquidem vtrumquè copulatiuè requirit Bulla, & quod fructus pertineant ratione Ecclesiastici beneficii, Monasterii, vel Ecclesiæ, & quòd persona, ad quam pertinent, sit Ecclesiastica.

36 Pertinentia autem non semper dicit possessionem rei pertinentis, sed aliquando quid minùs. Ideò non excusatur vsurpans fructus pertinentes ad aliquem, à quo tamen non possidentur, imò non suffragatur; quod ius pertinentiæ sit dubium, & in lite; quia hoc non obstante fructus ad aliquem pertinent; etiam si deinde non reperiantur pertinere ad illum; qui per vsurpationem illis existimabatur expoliari arg. *Clem. 1. De Sequestratione*, vbi innodatur vsurpans fructus ob exortam de beneficio litem sequestratos. De quo dicetur in Scholio *Filliucius loc. cit. num.* 230.

37 Sed dubium esse potest, an pertinentia attendenda sit formaliter, & proximè, vel potiùs etiam fundamentaliter, & remotè. Fructus enim beneficij à quocumquè colligãtur etiam conductore, quatenùs beneficii sunt dicuntur Ecclesiastici, & ad Ecclesiasticum pertinere, licet proximè ad conductorem spectent, cuius est detrimẽtum ex vsurpatione proueniens, cum aliàs ipse

tenetur

teneatur quid certum, & determinatum benefi-ciario soluere. Igitur dubitatur, an attendendũ sit tantùm cuius sit detrimentum ex vsurpatione proueniens, ita nimirùm, vt innodetur dumtaxat vsurpans fructus, qui sunt immediatè proprietatis Ecclesiasticorum, non verò vsurpans, qui ita ad conductorem, vel alium similem spectant, à quo auferuntur sine detrimento Ecclesiasticorum. Aut potiùs Priuilegio huius Canonis non priuentur fructus ex eo, quod per alios colligantur, siquidem adhuc dicuntur pertinere ad Ecclesiasticos.

Et quidem potiùs naturam ipsorum fructuum, qui ex bonis Ecclesiasticis sunt, quàm detrimentum Ecclesiasticorum attendendam esse his rationibus suaderi potest. Quia læsioni immunitatis Ecclesiasticæ, quæ ex iniqua hac vsurpatione oritur, magis, quàm particularium Ecclesiasticorum damno aduersatur Canon; vt constat ex eo, quod omnes hi Canones à XIII. vsquè ad XX. pro immunitate sunt; lædi autem potest Ecclesia vsurpatione fructuum, quamuis ad conductorem spectantium, non quidem si vsurpentur prout propriis sunt conductoris, præscindendo ab hoc, quòd sint fructus ex bonis Ecclesiæ collectis (sic enim ex *num.* 8. certum est censuræ locum esse non dabere) sed si vsurpentur, prout fructus Ecclesiastici sunt, iuxtà sensum eo *nu.* 8. à nobis receptum. Deinde quia per locationem fructus non amittunt Priuilegia Ecclesiasticitatis, vt ita dicam; vt videre est in exemptione ab oneribus vectigaliũ &c. imò si Clericus non posset manutenere Priuilegia sua in fauorem conductoris, indirectè id vergeret in damno ipsiusmet, quia minori pretio bona conducerentur, vel supposita vsurpatione; teneretur Clericus ex quadam congruitate compensare conductori damnum, diminutione pretii soluendi. Debet ergo conductor vtpotè succedens loco beneficiarii, posse vti eodem iure, quo ille.

Attamen probabilius censeo (quod etiam supponunt *Duardus qu. 7. in fine, & Bonacina punct. 2. num. 16.*) immediatam pertinentiã eius, cuius est detrimentum vsurpatione illatũ potiùs attendendam esse, quàm remotam. Post locationem enim (idemquè est de aliis contractibus quibus dominium fructuum transfertur) re vera fructus ad conductorem spectare dicuntur vel dè autem remotè, & per consequens impropriè ad locantem, vnde à conductore vsurpans non innodabitur.

Ex quo fundamento idem affirmandum puto etiam in casu, quo detrimentum ex vsurpatione redundet in Clericum, puta quia non teneatur soluere conductor, si contingat fructus per alios vsurpari. Translato enim fructuum dominio, seu proprietate, iam non dicuntur ad Ecclesiasticũ pertinere, nec per hoc, quod detrimentum est ipsius, dicitur ipsius fuisse fructus. Secus est, si tantùm collectio fructuum concedatur, ita vt fructuum proprietas apud Ecclesiasticum remaneat, cuius nomine, & vice dicatur fieri collectio.

Ad primum argumentum in contrarium quatenùs probat fructus Ecclesiasticos ad conductorem spectantes debere sub hoc Canone comprehendi, respondetur, etiã vsurpatos, quæ nõ spectant ad Ecclesiastici sunt sub præsenti Cẽsura nõn protegi ex defectu, quòd proximè non pertinent ad personas ecclesiasticas quod requiri præsẽs Clausula, quam explicamus. Etsi enim Canon immunitati fructuum prouideat, ex verbis tamen colligitur noluisse generaliter protegere, sed quando pertinent ad personas Ecclesiasticas.

Vnde ad secundum respondetur, Priuilegium præsentis Canonis per alienationem fructuũ amitti, quia eo non donantur fructus, nisi quatenùs ad Ecclesiasticas personas propriè pertinentes sunt, & sic non transit Priuilegium in eos, ad quos transit proprietas fructuum. Nec obstat, quòd præiudicium, & detrimentũ aliquando in Clericum redundet, quia Canon non absolutè detrimentum respicit, sicut nec absolutè iniuriam Ecclesiæ, sed eam, prout illatam vsurpatione fructuum pertinentium actualiter ad personam Ecclesiasticam.

Ex dictis infertur primò, fructus non esse dicendos protegi per hoc, quod addicti sint solutioni Ecclesiastico faciendæ, quia quousquè dominium, & proprietas perfectè ad Ecclesiasticũ non deuenerit dicitur adhuc pertinere ad conductorem. Idem què est de pecunia, ex fructibus collecta adictaque soluendo pretio conductiones. Postquàm autem fructus, vel pecunia ad Ecclesiastici potestatem deuenere, incipiũt gaudere beneficio huius Canonis, quia verificatur, quòd sint fructus, vel redditus bonorum Ecclesiasticorum ad personam Ecclesiasticam pertinentes.

38 Secundò infertur non protegi fructus bonorum Ecclesiasticorum pro ea parte, quæ ad colonos spectat, quia licèt sint fructus bonorum Ecclesiasticorum, non tamen spectant ad personas Ecclesiasticas,

Ratione Ecclesiarum, Monasteriorum, & Ecclesiasticorum beneficiorum.

ELENCHVS.

39 *Fructus pertinentes ad Ecclesiasticos ratione patrimonii, vel alio titulo tẽporali non proteguntur.*
40 *De fructibus patrimonii erecti in titulum loco beneficii.*
41 *Fructus pertinentes ad Clericum ratione beneficii non sui, an gaudeant protectione huius Canonis.*
42 *De fructibus pertinentibus ad Pontificem, tanquam Dominum temporalem sua ditionis.*
43 *De fructibus Hospitalium.*
44 *De fructibus Oratoriorum.*
45 *De fructibus pertinentibus ad Cameteriũ.*
46 *De fructibus legatis Ecclesiæ, non solutis.*
47 *De fructibus bonorum laicorum Ecclesiæ acquisitorum.*
48 *Quorumcumquè beneficiorum fructus proteguntur.*
49 *Altaria earumquè Cappellaniæ, an dicantur beneficia.*

50 *Merces pro Vicaria, aut Coadiutoria amouibili, pro confessione prædicatione, &c. an dicatur fructus beneficij.*

51 *De beneficio concesso ad tempus, vel ad administrationem, aut in Commendam.*

52 De Præstimoniis.

53 *De fructibus Monasteriorum, & quid nomine Monasterii veniat.*

54 *De fructibus bonorum inualidè ab Ecclesiasticis possessorum.*

39 IVrisdictiones, & fructus, quorum vsurpatione inducitur Censura debent ad Ecclesiasticos pertinere ratione Ecclesiarum Monasteriorum, vel beneficiorum. Defectu cuius primò excluduntur iurisdictiones, & prouentus, qui Ecclesiasticos pertinent ratione bonorum propriorum tàm patrimonialium, quàm alio quouis modo acquisitorum, etiamsi mediis fructibus Ecclesiasticis iuxtà notata *num.* 30. Ita *Caietanus in Summa ver. Excommunicatio, capit.* 17. *Vers. Et per hanc conditionem. Nauarrus in Manuali cap.* 27 *num.* 70. *Vers. Sexta quod, & Consil.* 2. *de Immunitate Eccles. Toletus lib.* 1. *Instruct. Sacerdot. cap.* 29. *num.* 144. *Sayrus lib.* 3. *Thesaur. cas. consc. cap.* 31. *num.* 4. *Suarez de Censur. disp.* 21. *sect.* 2. *num.* 95. *Alterius de Censur. Tom.* 1. *lib.* 5. *disput.* 18. *cap.* 1. *colum.* 3. *Vers. Ratione Ecclesiarum. Vgolinus in Bullam Cœnæ part.* 2. *cap.* 17. §. 2. *Sfortia in Bullas Selectas Theorem.* 426. *col.* 2. *Reginaldus lib.* 9. *Prax. for. pœnit. cap.* 25. *Notab.* 3. *Vers. Primum. Duardus ad Bullam Cœnæ lib.* 2. *ad Canonem XVII. quæst.* 5. *num.* 4. *Filliucius Tom.* 1. *qq. Moral. Tract.* 16. *num.* 219. *Vinaldus* 2 *part. Candelabri aurei in explicatione Bull. Cœn. cas.* 17. *num.* 1. *in notis*, licèt addat, hęc vsurpantem incidere posse in alias iuris Censuras, & pœnas. Quæ tamen Censuræ nunc me latent. *Bonacina de Censuris in particul. disp.* 1. *qu.* 18. *punct.* 2. *num.* 12. *Sousa, & Corsolanus* hoc loco, & alij sine controuersia.

40 Sed controuersia est aliqua de fructibus horum bonorum postquam in titulum instituta sunt à Clerico, eaque Clericus habet loco beneficij. Affirmant protegi *Vgolinus loco cit. Duardus qu.* 5. *num* 5. *& qu.* 13. *nu.* 1. *Vers. Quartò ampliatur, et Naldus in Summa. ver. Bulla Cœnæ num.* 55. Et quia huiusmodi bona, & per cōsequens fructus gaudent cæteris aliis priuilegijs Ecclesiasticis, vt post plures, quos allegat, sentit *Marta de Iurisdictione part.* 4. *cas.* 11. *nu.* 45. *et cas.* 49 *num.* 5. eitquē opinio *Glossa in cap. Episcopi, de Præbendis.* Siquidem subrogantur loco beneficii ad pium, & Ecclesiasticum vsum, nimirum substentationem Clericorum. Communis autem regula est, quod subrogata subeunt naturā eius, cui subrogantur.

Negatiuæ tamen parti adhærendum est cum *Bonacina punct.* 2. *num.* 13. *et Filliucio nu.* 214. qui eam dicit probabiliorem. Nam in rigore, cui in pœnalibus standum esse frequenter diximus, fructus horum bonorum non sunt fructus Ecclesiarum, & beneficiorum; non enim idem est esse beneficium, & loco beneficii subrogatū, & dispositio pœnalis non est extendenda ad casus propinquos sine sufficienti fundamento, quod in præsenti non adest; tum quia huiusmodi bona, nec vniuersaliter gaudent omnibus aliis priuilegiis Ecclesiasticis, gaudeant licèt aliquibus, vt latè casus excipiuntur per Doctores de hoc agentes, & colligitur ex *Glossa in cap. Tuis de Præbendis*, tùm quia lex pœnalis primò attenditur, vt pœnalis, quàm vt priuilegians, vt sæpiùs diximus, vnde hic Canon non est directè priuilegium fructuum Ecclesiasticorum, sed tantùm indirectè; tùm quia Regula illa, quod subrogantur multas patitur exceptiones, vt latè per *Doctores*, & hic est liquidum, si enim valeret, hæc bona euaderent beneficium, assumerēt quippè naturam eius: illud tamen est falsum; tùm tandem quia subrogatum, quod gaudet natura eius cui subrogatur, est subsequens ad id, loco cuius iam præteriti subijcitur. In præsenti autem patrimonium non ponitur loco beneficij, sed vice ipsius, quod non habetur, & sic antecedit beneficium, vt optimè notauit *Filliucius*.

41 Beneficium autem, vel Ecclesia debent esse propria eius, qui fructus percipit. Quod licèt non sit expressum in Canone, videtur tamen necessariò subintelligendum, protegi scilicèt fructus pertinentes ad Ecclesiasticos ratione Ecclesiarum, vel beneficiorum, quæ ad ipsos pertinent ex legitima institutione, seu collatione. Nam defectu huius conditionis *Bonacina punct.* 2. *num.* 16. *& Duardus quæst.* 9 *num.* 7. *Vers. Sit etiam*, negant protegi fructus Ecclesiasticos ad Ecclesiasticum pertinentes ratione beneficij alieni ab ipso conducti. Hoc enim beneficium, etsi dicatur spectare ad Ecclesiasticum conducentē, tamen cum non sit datum ad substentationem ipsius, eo modo comparatur ad ipsum, sicut & alia bona non Ecclesiastica. Qua etiam ratione dicimus beneficiarios permutantes ad inuicem collectionem fructuum suorum beneficiorum, excludi à protectione huius Canonis, quia neutri eorum spectant fructus ratione beneficii. Vnde non suffragatur, quod cuilibet adueniat ius alterius, loco proprij succedens; quia ius debet esse proprium; non est autem idem esse proprium, & esse loco proprij. Nec suffragatur secundò, quod fructus eo casu possint gaudere quatenus respiciunt Sedem Apostolicam; constat enim ex dictis *num.* 34. non dici propriè spectare ad Sedem Apostolicam fructus beneficiorum collatorum. Nec tandem suffragatur tertiò, quod diximus esse aliquorum sententiam, protegi fructus ex eo etiam solùm quod ad Œconomum, vel Administratorem spectant; sicuti nos etiam dicemus in sequentibus protegi fructus, qui spectant ad Cōmendatarium; in præsenti autem conductor est ad instar Œconomi, vel Administratoris. Non suffragatur inquam, quia ea sententia admissa, Œconomus Administrator, vel Commendatarius ille protegitur; qui à Sede Apostolica, vel alio superiore facultatem habente legitimè instituitur, ex qua institutione beneficium benè dicitur ad ipsum pertinere, quatenùs infrà Sedem Apostolicam non spectat ad alium, quam ad ipsum, licèt non spectet tanquàm ad possessorem, sed tantùm tanquàm ad curatorem, at in præsēti beneficium proximè spectat ad suum beneficiarium

ariam, vnde ad alterum, cui datur collectio fructuum non dicitur spectare in sensu hic intento.

42 Secundò ex hac Clausula, videntur excludi à protectione huius Canonis iurisdictiones fructus, & redditus, quæ ad Pontificem, vel Sedem Apostolicam pertinent ex bonis, quibus fruitur tanquam Dominus temporalis suæ dictionis. Non enim videntur pertinere ratione Ecclesiæ, seu beneficij, sed ratione temporalis principatus, quomodò eiusdem conditionis sunt, ac fructus cæterorum *Principum laicorum*. Ex quo adhuc illustratur, præsens exclusio; quia fructus hi non sunt Ecclesiastici, sicuti nec fructus eorum Ecclesiasticorum, qui iurisdictiones habent laicas ex patrimonio, vel alia acquisitione non Ecclesiastica, nec beneficiali. Et confirmatur, quia iura temporalis dictionis proteguntur particulariter infra in Canone XX.

Oppositum tamen sentit *Bonacina punct. 2. num 3.* qui primus hanc quæstionem excitauit, miratus illuc vsquè à nullo examinatam fuisse. Quod fortè accidit, quia videntur cæteri habuisse pro certo, temporalia iura Apostolicæ Sedis non hic, sed in Canone XX. protegi. Probat autem suam sententiam *Bonacina*, ex eo præsertim quia in Clausula antecedenti dicitur, *spectantes ad Nos*, absolutè & sine vlla limitatione; ergò sine distinctione quælibet iurisdictiones fructus & redditus quomodolibet ad Pontificem spectantes comprehenduntur. arg. *L. Si finita §. De cæteris, ff. de damn. infect. & l. 1. §. Generaliter, ff. de leg. præst.* Pro quo faciunt ea, quæ adduximus *1. part. horum Comment. Capit. IX. num. 7.* vbi sub nomine venientium ad Sedem Apostolicam, quæ hic etiam exprimitur, asseruimus comprehendi eos, qui veniunt ad illam ob aliquod pertinens ad temporale dominium illius.

Verùm sententia hæc, alioquin valdè probabilis, non satis stabilitur eo fundamento. Siquidem non satis fuit Pontifici dicere *ad Nos*, sed addidit *ratione Ecclesiarum, & beneficiorum*; vnde sicuti hæc Clausula refertur ad quascumquè alias personas Ecclesiasticas, ita vt eorum fructus non proteguntur prouenientes ex temporali dominio laico, ita etiam referri debet ad Pontificem, & Sedem Apostolicam. Quod enim subsequens imitat pro vno antecedentium debet etiam limitare pro aliis. Aliàs enim si fructus quomodolibet ad Pontificem pertinentes protegerentur ex illa particula *ad Nos* protegerentur, etiam quę pertinent ad ipsum ob bona sui patrimonij, quod nullus, neç ipse *Bonacina* concessit *loc. cit. Verf. Secus dicendum.* Vnde nec obstat, quod diximus eo *Cap. IX. num. 7.* negotia temporalis dictionis Pontificis rectè dici ad Sedem Apostolicam pertinere, & ab ea expediri, quia hic non dicitur dumtaxat, protegi fructus pertinentes ad Sedem Apostolicam ratione Ecclesiarum, & beneficiorum.

Efficacius ergo videtur suaderi sententia *Bonacinæ* ex hoc, quod dominium temporale Sedis Apostolicæ spectat ad Pontificem ratione Romanæ Ecclesiæ, eo modo quo feuda Ecclesiastica, aliaquè dominia, & iurisdictiones in temporalibus, spectant ad Episcopum, vel alium Ecclesiasticum ratione suæ Ecclesiæ, vel beneficij, Ergo sicuti hæc proteguntur vt visum est *num. 39.* ita & illa.

Contraria autem inde soluenda sunt; quia temporalia dominia Sedis pertinent ad Pontificem ratione Ecclesiæ Romanę, cui donata fuerunt, vel cui alia ratione sunt acquisita, & incorporata; vndè falsum est, eorum iura, & fructus esse laicos, sicuti fructus aliorum Principatuum laicalium, & eodem modo hæc pertinere ad Pontificem, sicuti patrimonialia spectant ad ipsum, vel alios Ecclesiasticos: non enim pertinent ad Pontificem ratione Patrimonij hæreditatis, vel alterius laicæ acquisitionis, sed ratione Ecclesiæ Romanæ. Nec est inconueniens, aut insolitum, iura hęc bis in *Bulla* protegi, & multò minus, quia protectio huius Canonis est generalis, illa autem Canonis *XX.* specialis est, ac proinde non omninò superflua, vt aliàs in similibus diximus; & in *XX.* ipsa loca, & iura, hic autem vtile ex ipsis accipiēdum protegitur, quæ diuersa sunt.

43 Dubitatur de fructibus pertinentibus ad Ecclesiasticos ratione Hospitalis. Non quidem de iis fructibus, qui insumi debent in infirmis, hospitibus, aliisquè operibus charitatis. Siquidem cum Hospitale, ad quod primò pertinent, non sit persona Ecclesiastica, deest conditio, quā requirebat antecedens Clausulam; imò etiam, conditio præsens, quia Hospitale propriè, nec est beneficium, cum ipsius fructus non sint addicti alendis Ecclesiasticis personis, sed alendis pauperibus in genere, nec secundùm se est Ecclesia, licèt aliquibus Ecclesiarum priuilegiis gaudeat. *Abbas in cap. Ex literis sub num. 2. de Consuetudine, Fredericus de Senis consil. 271.* Hucusquè conuenit *Bonacina, punct. 2. num. 19. & Duardus quæst. 7.* Qui non sentit diuersè *quæst. 9. num. 6. & 9.* vt refert *Bonacina*. Nam cum suam sententiam expressè declarasset dicta *quæst. 7.* dum deindè *quæst. 9.* ponit inter beneficia Ecclesiastica etiam hospitalia loquitur ex sententia *Alterii*, quam eo loco nec probat, nec reprobat.

Alterius quidem potest trahi in oppositam sententiam; quatenùs *disp. 19. cap. 3. col. 3. in fine*, loquens de immunitate à gabellis, & tributis asserit, hospitalia comprehendi sub nomine beneficiorum Ecclesiasticorum, ita vt gaudeant Ecclesiastica immunitatem, Quam inquit esse sententiam *Glossæ in Clem. Dispendiosam. verb. Beneficiis, de Iudiciis*, & pluribus in locis Panormitani id asserentis de Hospitalibus erectis auctoritate Ordinarii, in quo diuina celebrantur, in probatur ex *l. Omnia Priuilegia, C. de Episcopis, & Clericis*, vbi definitum est omnia priuilegia concessa Ecclesiis extendenda fore ad Hospitalia. Sed obseruandum, ea etiam sententia admissa, scilicet sub nomine beneficiorum Hospitalia comprehendi non statim necessariò sequi, quo eorum fructus sub hoc Canone protegantur, quia potest deesse conditio, quod pertineant tāquàm proprii ad particularem personam Ecclesiasticam, quia in pios vsus insumendi sunt,

Quamobrem admisso tanquam indubitato, nō protegi fructus Hospitalium, quę Ecclesiam, vel Altare non habent, aut si habent, fructus tamen

eorum

eorum ratione non habeatur; eo demquè ampliato, etiam si huiusmodi Hospitale habeat Rectorem Ecclesiasticum; siquidem quantùm est de se Rector potest esse laicus, & fructus non pertinent ad Rectorem ratione propriæ Ecclesiæ, vel beneficii, vnde & et si Sacra Congregatio Cardinalium *Concilii Tridentini* Interpretum declarauit sub *Cap.11 de Reformatione sess. 22. Tridentini*, Beneficiatios, & Rectores Ecclesiarum non comprehendi quominùs possint in proprios vsus cōuertere fructus beneficiorum, & Ecclesiarum suarum, vt supra dictum est, declarauit tamen comprehendi Rectores piorum locorum, qui dominium non habent fructuum sicut beneficiarii, sed sunt puri administratores teste *Bonacina pu. 4. num. 7.* His inquam admissis; iure dubitari poterit de fructibus Hospitalis Ecclesiam habētis, primò an protegantur omnes fructus, quatenùs ad Ecclesiam pertinent, quæ Ecclesiastico Hospitalario commissa est, Secundò, an protegantur fructus bonorum, quæ assignata sunt Cappellano, alijsuè ibi celebrantibus, vel Sacramenta administrantibus.

Et quoad primum respondetur distinguendo. Vel enim fructus primariò ad Ecclesiam spectant & ratione illius ad Rectorem, seu Hospitalarium, licèt deinde is eos pro aliqua parte, etiam maiori teneatur insumere in alendis pauperibus, vel aliis operibus Charitatis in Hospitali; & hi proteguntur; quia de ijs verificatur, quòd pertineant propriè ad personam ecclesiasticam ratione Ecclesiæ Vel fructus immediatè pertinent ad Hospitale, ita vt Rector, vel Hospitalarius sit tantùm administrator, vel Economus; & non proteguntur; quia non pertinent ad Rectorem ratione propriæ Ecclesię seu beneficij. Etiam quippè dato bona Hospitalis dicenda esse beneficiaria, non dicuntur tamen beneficiaria respectu Administratoris; quia beneficium pertinet ad Hospitale non ad ipsum Administratorem, nec in tali beneficio dicitur ipse institutus. Nec satis est ipsi esse commendatam, aut etiam collatam Ecclesiam annexam Hospitali; nam sicuti fructus non pertinent ad Ecclesiam, ita nequeunt dici pertinere ad ipsum ratione Ecclesiæ

Quoad secūdum similiter distinguo. Vel enim fructus, quos percipit Cappellanus, sunt ex bonis perpetuò adnexis Ecclesiæ, ac proinde institutis in beneficium, vel ad modum beneficij; & tunc, non obstante quòd sint pro mercede celebrationis, administrationis Sacramentorum, vel alterius ministerii, proteguntur, quia propriè ad illum pertinere dicuntur ratione beneficii, vel saltem Ecclesiæ, vt magis constabit ex infrà dicendis. Vel huiusmodi fructus sunt assignati amouibiliter, & ad tempus, soluendi ex redditibus ipsius Hospitalis, & non proteguntur, quia sicuti fructus non pertinent ad Ecclesiam, ita neque ad hunc dici possunt pertinere ratione Ecclesiæ.

44 *De* fructibus pertinentibus ad ecclesiasticos ratione Oratorii optimè distinguunt *Duardus qu. 6. & Bonacina punct. 2. num. 16. &* 17. videlicet non protegi si Oratorium sit priuatum, protegi vero, si publicum; hoc enim dicitur propria Ecclesia per *Abbatem in cap. fin. De Consecratione Ecclesiæ vel Altaris, & Syluestrum in Summa Ver. Ecclesia 1. num. 1.* Non verò illud. *Est* autem Oratorium priuatum quod sine facultate Pontificis, vel Ordinarij erigitur principaliter ad effectum orādi, vnde nec subest Ordinario, nec regulariter in eo celebratur, nisi de licentia, nec habet campanam, nec alias solemnitates ecclesiarum de quibus *Abbas, Butrius & Doctores in cap. fin. De Censibus.* Publicum autem est, quod auctoritate Pontificis, vel Ordinarii erigitur, ad diuina publicè celebranda, & ob id assignatam habet dotem, habetquè campanam, & Superiori subest, nec in alio à cęteris Ecclesijs distat, quàm in eo, quod appellatur Oratorium vsquè dum consecratum non erit; consecratio enim Ecclesiam denominat.

45 Lis est tamen inter *Duardum, & Bonacinam* de fructibus pertinentibus ad Cæmeteriū. Ille enim in calce citatæ *quæst. 6.* putat probabilius protegi fructus ratione Cæmeterij ad Ecclesiasticum pertinentes; quia vt non datur Cæmeterium quod alicuius Ecclesiæ Cæmeterium non sit, ita illius fructus & redditus, Ecclesiæ quoquè esse, dicendi sunt. Licèt non eat inficias probabilem esse eam distinctionem, qua non protegantur fructus attinentes ratione Cæmeterii, si Cæmeterium non sit coniunctum Ecclesiæ, quia licèt Cæmeterium plerisquè gaudeat Ecclesiarum priuilegiis, strictè tamen non est Ecclesia, vtpote non ad sacra, & diuina facienda institutum sed ad sepeliendos mortuos, vnde, & in iure distinguitur, & dicitur minùs dignum Ecclesia *cap. Vnico De Consecr. Ecclesiæ, vel Altaris lib. 6.* Protegantur autem fructus Cæmeterij, si Ecclesiæ, vel Monasterio sit annexum; quia tunc fructus ad Ecclesiam, vel Monasterium dicuntur pertinere, ea vt puto, de caussa quod accessorium sequitur naturam principalis, seu quod magis dignum trahit ad se minùs dignum, vnde polluta Ecclesia, & Cęmeterium pollutum dicitur dict. *cap. Vnic. De Consecr Eccles. vel Altaris lib. 6.*

Bonacina autem *num*, 18. absolute tenet Cæmeterij fructus non protegi, eo quod Cæmeteriū nō est Ecclesia, aut aliud quid expressum in Clausula. Excipit, sūt. Primò Cæmeterium in Monasterio situm ita vt sit pars illius, tunc enim comprehēditur in Clausula sub nomine Monasterij. Secundò illud Cæmeterium, quod non solùm principaliter constitutum est gratia sepulturæ sed etiam vt in eo sacra fiant, & diuina celebrentur, quia tunc Ecclesię rationem habet. *Ego* autem quoad annexum *Ecclesiæ* vel Monasterio vlteriùs puto, requiri fructus illius ita *Ecclesiæ* vel Monasterio esse annexos, & incorporatos, vt iam sine distinctione fructus huiusmodi Monasterii vel *Ecclesiæ* esse dicantur. Si enim adhuc proprij remaneant Cæmeteriorum; non obstante ratione accessorii, vel minùs digni non gaudent hac protectione; quia vere, & proprie ratione Cæmeterii non ratione Ecclesiæ ad *Ecclesiasticos* pertinent. Nec principale, aut dignius trahit accessorium, vel minùs dignum dum agitur de dispositione poenali. Nec reor difficile, contra Duardum quod in praxi eueniat relictum aliquid esse Cæmeterio absque eo quod simul Ecclesię relinquatur; alioquin eidem subscribo, si re vera relictum Cæmeterio semper est relictum Ecclesiæ. Arbitror etiam

Cemeterium euadere posse Ecclesiam, si accedant conditiones requisitæ, etiamsi ab initio ad sepulturam solùm, vel principaliter constructum sit, & conditiones Ecclesiæ ex intentione tantùm secundaria accedant contrà *Bonacinam*.

46 Solet hìc inquiri de fructibus legatis Ecclesiæ, in hoc primùm sensu an scilicet hæres vsurpans fructus ex bonis relictis, & deuolutis ad Ecclesiam, quæ bona de facto non transtulerit ad dominium Ecclesiæ innodetur. Et negant aliqui quia cum talia bona numquam fuerint possessa ab Ecclesia, non possunt dici eorum fructus pertinere ad Ecclesiasticos ratione Ecclesiarum. Verùm hæc ratio non satis suadet, quia re vera Bullæ verba absque vlla impropriettate ad talem vsurpantem extenduntur, cum sit vsurpans fructus pertinentes ad Ecclesiasticos ratione Ecclesiæ, cui relicti sunt, nec actualis bonorum possessio necessaria est, vt in superioribus diximus.

Bonacina punct. 2. *num.* 14. in alio sensu quæstionem proponit, nimirùm an innodetur hæres, exeo quòd non consignat ipsa bona mobilia, vel immobilia relicta. Et negatiuè respondet eodem fundamento, quia scilicet non videtur esse vsurpatio in ijs, quæ quis actualiter non possedit. Et nos quidem sententiç subscribimus, sed alia ratione, nimirùm quia non bona, sed fructus ex bonis diximus protegi, Bonacina autem, qui etiam bona protegi asseuerat, non debuit ex eo fundamento, quod videtur debile, aliter in hoc casu sentire.

Item in alio sensu potest quæstio institui, an innodetur non soluens fructus bonorum, qui Legati sunt, non legatis bonis, vel non soluens annuos census relictos, ipsamuè pecuniam, aut rem etiam pro vna vice Legatam, quatenùs inter redditus, & prouentus Ecclesiæ vel Monasterii computari possent, si soluerentur. Et dicimus primò vsurpantem fructus annuè, vel stabiliter Legatos innodari; quia verè computantur inter fructus pertinentes ad Ecclesiasticos ratione Ecclesiæ. Nisi fortè constet, legatum non intuitu Ecclesiæ, sed particularis personæ Ecclesiasticæ dumtaxat, factum esse; hoc enim casu non pertinent ratione Ecclesiæ. Secundò similiter innodari non soluentem cum vsurpatione annuos census, & stabiles, quia etiamsi numquàm fuerint ab Ecclesia possessi iam computantur inter redditus, & prouentus, *contra Bonacinam loc. cit. & Filliucium num.* 218. Tertiò vsurpantem per non solutionem cætera, quæ legantur pro vna vice, valdè probabile esse non innodari; quia talia non computantur inter fructus, redditus, & prouentus, sed habent rationem incertæ eleemosinæ, vt constat ex dictis in superioribus præsertim *nu.* 28. *Dixi autem non soluentem cum vsurpatione*; quia ex sola non solutione non inducitur Censura, vt si sit ex impotentia negligẽtia &c. sed tantũ quãdo est cõiuncta malitiæ vsurpationis explicatæ ad Clausulã I.

47 Hinc colligitur resolutio alterius dubii, quod dicitur propositum *à Nauarro Consil.* 2. *num.* 2. *De Immunit. Eccles.* videlicet an protegantur Iurisdictiones, & fructus pertinentes ad Ecclesiam ratione bonorum, quæ anteà erant sæcularia, & aliquo titulo acquisita sunt Ecclesię mihi enim certa est pars affirmatiua quia non obstante quod bona fuerint sæcularia, iam facta sunt Ecclesiastica, ac proinde gaudent priuilegiis ecclesiasticorum. Vnde nec obstat, quod iuspatronatus laicum si deueniat in Clericum, adhuc censeatur de iure laico; hoc enim verum est si deueniet in Clericum ratione sui patrimonij separati à bonis Ecclesiasticis, non autem si deueniat ratione Ecclesiæ, seu beneficij; quia etsi antè fuerit laicum ex eo quod de iurisdictione Ecclesiæ factum est, desijt esse tale, & factum est ecclesiasticum. Et ita docet in præsenti, *Bonacina punct.* 3. *nu.* 5. *Vers. Idem dic.*

48 Beneficiorum autẽ omnium propriè dictorum fructus protegi indubitatum est. Sed sicuti dubitatur de aliquibus bonis Ecclesiasticis an dici possint beneficialia, ita etiam, an eorum fructus hoc loco protegantur ambigitur. Licèt ego vlterius crediderim animaduertendum an hæc bona si non ratione beneficii saltem ratione Ecclesiarum pertinere dici possint, si tamen aliquo modo ratione Ecclesiarum pertinere potest, quod simul beneficiale non sit. Supponamus igitur protegi fructus omnium beneficiorum, siue sint simplicia siue curam animarum habeant annexam, siue regularia sint, vt Abbatię; siue sæcularia, vt Canonicatus sæcularis, siue siet dignitates maiores siue minores cuiuscumquè generis; omnia enim vocantur beneficia per *cap. penult. vbi Glossa in ver. Beneficiorum De Verborum significatione, & Glossam in cap. Vt circa ver. Et aliorum Ecclesiasticorum. De Electione lib.* 6.

49 Altaria item, seu eorum Cappellaniæ dicuntur beneficia ecclesiastica, si talia sint quæ dentur in titulum perpetuum *Glossa, & Decius in Clem.* 2. *De Decimis Geminianus in cap.* 1. *De Consuetudine lib* 6. *Felinus in cap. Ex parte num.* 2. *De Rescriptis Duardus quæst.* 9. *num.* 5. *Bonacina punct.* 2. *num.* 15. Secùs est si non dentur in titulum, & Cappellani eorum sint ad nutum amouibiles *cap.* 2. *De Concessione prabenda Sylvester in Summa V. Beneficium quæst.* 2. *in fine Duardus; & Bonacina locis citatis.* Vnde horum fructus non proteguntur non obstante quod pertineant ratione Altaris, quod aliquid Ecclesiæ est, quia huiusmodi Altaria non dicuntur propriè aliquid Ecclesiæ, quando dotem permanentem in titulum non habent, ex quo Cappellani dicantur illis despõsati vt ait *Duard. n.* 7.

50 Qua de caussa nec proteguntur fructus, qui dantur pro mercede Vicariis, seu Cappellanis Parrochorum ad nutum positis, & amouibilibus, quia non competunt illis ratione beneficii, beneficium enim ad Parrochos spectat, sed ratione stipendij, aut mercedis *Duardus dict. num.* 7. *Vers. Idem dicendum, & Bonacina punct.* 3. *nu.* 5. *Vers. Idem dicendum.* Qui etiam *punct.* 2. *num.* 22. excluserat à protectione huius Canonis ea, quæ Sacerdos acquisiuit pro celebratione Missarum, aut occasione audiendarum confessionem, vel pro funeribus, concionibus, benedictionibus alijsq; huiusmodi functionibus extra fructus beneficii. Nam hæc non competunt ratione beneficii; vel Ecclesię, sed ratione propriç industriæ, ac laboris, cuius mercedes sunt. Quæ recipienda veniunt, dummodò non obstent dictis *num.* 28. *De prouentibus incertis, & extraordinariis.*

nariis. Quod autem dicebatur de mercede Vicariorum, & Cappellanorum, verum est, etiamsi in fructibus ipsius beneficii assignata sit; quia etsi tunc sint illi fructus tùm beneficiorum, tùm ad Ecclesiasticum pertinentes, non tamen ad Cappellanum pertinent ratione beneficii; & quoad Parrochum ipse iam alienauit. Secùs est si Parrochia sit Regularis, & Vicarius Regularis, quia cum talis Vicarius non habeat proprietatem, & possessionem, semper fructus pertinent ad Monasterium seu ratione Monasterii, vt constabit ex dicendis in sequentibus.

51 Quòd si beneficia propriè dicta de facto non dentur in titulum; sed concedantur alicui ad tempus, & amouibiliter; vel ad solam administrationem, non ob id excidunt à protectione eorum fructus; quia saltem tanquam vacantia, si quis contendat ad hos pertinere ad Sedem pertinent Apostolicam ex dictis *num.* 33. Idemque est de beneficiis commendatis, licèt commenda perpetua ex eo etiam protegatur, quod iam consueuit dari in titulum, & vocari beneficium illius, cui commendatur.

52 Tandem beneficij appellatione veniunt Præstimonia; de quibus textus in *cap finali de Concessione Præbendæ lib.* 6 Sunt autem Præstimonia stipendia quædam Ecclesiastica, quæ ab initio instituta fuere pro Studentibus, aut pro subsidio contra Infideles; quorum vsu cessante in redditus Ecclesiasticorum conuersa sunt. Dicuntur autem beneficia, quia conferri non possunt, nisi à Prælato Ecclesiastico in personam Ecclesiasticam; & Ordinarius nequit ea sibi retinere, sicut nec alia beneficia; & dantur permanenter, & impetrans aliud beneficium debet de his habitis mentionem facere, etiamsi non habeant aliquod onus annexum; vt retineri valeant simul cum alio beneficio Ita *Alterius disp.* 19. *cap.* 2. *col.* 5 *Vers. Respondeo Præstimonia.* *Duardus cit. qu.* 9. *num.* 6. *Vers, Et deniquè.*

53 Post beneficia; & Ecclesias enumerantur etiam Monasteria, vt speciatim beneficia Regularia; seu fructus; & redditus Regularium cuiuscunque sexus protegantur. Est tamen Monasterium, si propriè loquamur, Cœnobium, seu locus, vbi degunt Monachi, & licèt pressiùs loquendo Monachi vocentur, qui Regulam Monachalem profitentur, qualia est in Occidente Regula S. Patris Benedicti, vsitato tamen loquendi more Pontificii iuria inter Monachos computantur omnes Fratres Regulares, vt Prædicatores Minores, &c. Quapropter sine vlla dubitatione eorum fructus proteguntur. Idemquè est de fructibus Canonicorum Regularium, & Clericorum pariter Regularium, qui licèt rigorosè loquendo non sint Monachi, atque ita eorum Conuentus, & domus non sint Monasteria, vtpotè à Monacho dicta, vsitato tamen, & communi loquendi modo Monasteria appellantur ea omnia in quibus Religiosi Claustrales, seu Regulares quilibet in communi viuunt sub obedientia proprij Superioris, quomodo & hi nomine Monachorum veniunt. Verba autem legis præsertim adiuta verò simili coniectura intentionis legislatoris, vt hìc intelligi debent secundùm communem vulgaremque consuetudinem. arg. *l. Librorum.* *§. Quod tamen, vbi Bartolus ff de Leg* 3. *L. Labeo ff. De supellect. legat. cap. Ex litteris De Sponsalibus cap. Cum dilectus de consuetudine.* Ita *Bonacina punct.* 3. *num.* 15. *& Duardus lib. quæst.* 8.

Benè verum est Monasteria hìc sumenda esse in propria significatione, quatenus non comprehendant domus, aut Collegia eorum communiter viuentium, qui propriè Religiosi, seu Regulares non sunt; de quibus diximus *Cap. XV. Ad Clausulam Personas Ecclesiasticas, &c.* Qui licèt habeant aliquando Ecclesiam; redditus tamè non dicuntur pertinere ratione Ecclesiæ. Secus est, si redditus ad Ecclesiam principaliter spectent, & ea mediante ad aliquem Ecclesiasticum; vt de Hospitalibus suprà dictum est.

Dicuntur autem fructus pertinere ad Monasterium, tàm qui immediatè ad ipsum pertinent, quàm qui mediatè, per aliquod scilicèt annexũ, Oratorium, Abbatiam, Granciam, Membrum, &c. vel mediante particulari Monacho, etiamsi ipsius administrationi, vel vsui commissi sint; & tàm si bona iam pertinebant ad Monasterium, quàm si medio ipso Monacho de nouo pertineat quomodò etiam comprehenduntur legata, hæreditates, vel annui census particularibus relicti, & fructus suorum bonorum, aliàs patrimonialium. Hæc enim omnia pertinent propriè ad Monasterium; cùm certum sit acquiri Monasterio quicquid Monachus acquirit quocũq; titulo. Nec per concessum vsum aliquid à Monasterio aufertur ex *Cap. Cum ad Monasterium De Statu Monachorum*. Vndè non obstat, quod aliqua horũ non pertineant Monasterio ratione ipsius Monasterij, sed ratione iurium particularium ipsius Monachi. Nam omne ius Monachi propriè loquendo Monasterii fit; nec vsus particularibus concessus aliquid derogat, vt per *Abbatem in Cap. Monachi de Statu Monach. & Syluestrum in Summa ver. Religiosus* 8. *num.* 5. *& in termi. nis Bullæ. Filliucius num.* 225. *& Bonacina punct.* 2. *num.* 13.

54 Superest vltimò dubium omnibus prædictis commune, an fructus siue beneficiorum, siue Ecclesiarum, siue Monasteriorum protegantur, si his personæ Ecclesiasticæ non fruantur legitimè, sed illicitè, vt quia collatio beneficii in talem personam sit inualida. Respõdetur autem ex dictis protegi; quia vsquè dum beneficium non est legitimè collatum censetur vacare, Fructus autem beneficii vacantis diximus pertinere ad Sedem Apostolicam, ac proindè protegi. Quod si beneficium sit ritè collatum, sed fructus re vera ad beneficium, Ecclesiam, vel Monasterium non pertineant; vt quia acquisitio sit inualida, & iniusta; tunc locus non est Censuræ, iuxtà alibi dicta in similibus.

Hæc de prima Canonis parte.

8. Vel etiam quauis occasione, vel causa sequestrant.

E L E N C H V S.

55 Puniatur, ne hac actio solùm facta auctoritatiuè.
56 Et qua auctoritate:
57 Non includitur is, ad cuius instantiam fit sequestratio, nec Mandans.
58 Nisi sit Iudex, seu is, à quo exit decretum de sequestratione.
59 Quid si sequestratio licita sit, aut iusta,
60 Vsurpata per Ecclesiasticos iurisdictione laica, adhuc laicis sequestratio fructuum Ecclesiasticorum non permittitur.
61 Sequestrare quid hoc loco comprehendat.
62 De Iudice laico mandante Iudici Ecclesiastico sequestrationem.

SEcunda actio, quam damnat Canō hic XVII. est sequestratio iurisdictionum fructuum redituum, & prouentuum Ecclesiasticorum. Et excepta actione ipsa, de qua aliquid dicendum, cætera quoad iurisdictiones, & fructus, ipsorumq; pertinentiam, & conditiones, ex dictis circa vsurpationem desumenda sunt.

55 Et inde etiam constaret, qua auctoritate, vel vi facta hæc actio Censuram induceret, nisi rationem ingereret dubitandi ipsa sequestratio, quæ cum sit actus quidam iudicialis, & publicæ vsu potestatis exercenda iuxtà *Glossam in Clement. Ad compescendas de sequestratione bonor. possess. & fruct.* videtur restringenda, vt damnetur tantùm facta auctoritatiuè. Et ita restringunt *Alterius Tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 18. Cap. 2. col. 2. in initio, & col. 3. vers. Sequestrans. Suarez de Censuris disput. 21. sect. 2. num. 98. Bonacina de Censuris in particulari, disp. 2. quæst. 18. punct. 3. num 8. Scortia in Bullas selectas Theoremate 426. col. 4. Pilliucius qq. Moral. Tom. 1. Tract. 16. num. 210. & 212.* & supponit *Duardus lib. 2. Commentar. ad hanc Bullam Can. 17. quæst. 13. concl. 1.* & alii communiter, à quibus discedendum non est. Quarè ipsi de re litigantes, qui consentiunt apud tertiũ deponere fructus, & redditus pendente lite, quæ dicitur sequestratio voluntaria, non innodantur, quòd si se tunc interponat auctoritas incompetens in ipso actu sequestrationis, puta assistendo per suos Officiales, vel per Notarium faciendo instrumentum, &c, non ob id contrahitur ab ipsa anathema; quia sequestratio non habet ab ipsa originem, licèt aliunde possit dici læsa Ecclesiastica libertas, & per consequens alia contracta excommunicatio.

56 Similiter ex dictis asserendum est, hic sermonem esse non solùm de sequestratione facta auctoritate laica, sed etiam de ea, quæ fit auctoritate Ecclesiastica incompetenti; quod in hac secunda parte magis est clarum; quia nimirùm sola licentia, vt licitè fiat sequestratio necessaria esset etiam Ecclesiastico incompetenti, ergò hic sine ea sequestrans comprehenditur sub verbis Canonis, ac proinde etiam sub dispositione. Ita *Bonacina punct. 3. num. 2.*

Contra *Alterium cap. 2. col. 3. Duardum locis citatis Ampliat. 1. & Vgolinum de Censur. Bullæ Coenæ, part. 2. cap. 17. vers. Vel etiam col. 3.* qui supponunt, vel expressè dicunt, sermonem esse tantùm de Iudicibus laicis. Eo fundamēto, quòd immunitas Ecclesiastica, pro qua sunt hi Canones, non læditur, nisi per laicam. Cui respondimus sæpiùs, occasione protegendi eam immunitatem a laica auctoritate, quod quidem est principale intentum, ab incompetenti etiam Ecclesiastica cautum esse, vt colligitur ex generalitate verbi *Quiuè*, cui innixi Authores, qui nunc inconsequenter discrepant, nobiscum conueniebant *num.* 5. dum vsurpatione fuit sermo. Verbum autem idem est, quod ad hanc etiam actionem refertur.

57 Admisso autem solos auctoritatiuè agẽtes innodari, statim sequitur, eum, ad cuius instantiam Iudex laicus, vel competens Ecclesiasticus sequestrat, non irretiri. Quod adhuc amplius firmatur, quia is re vera non sequestrat, sed tantùm curat, mandatuè sequestrationem, & dicitur is, ad cuius instantiam fit sequestrum. Atqui compertissimum est procurantes, aut mandantes non innodari; nisi sint expressi, cum exprimantur, quoties eos Bulla vult comprehendere, & hac de caussa innodabantur in antiquioribus Bullis, in quibus, vt retulimus in Præludio, clausula per se, vel per alium directè, vel indirectè, &c. quæ est in Canone sequenti, præsenti coniungebatur. Variatis autem verbis legis variatur & dispositio. *L. 4. §. Prætor ait, vbi Bartolus in vltimo Notab. ff. de Damn. infect. & l. Statutum, in principio, vbi idem Bartolus ff. de Administr. tutor.* Ita *Nauarrus consil. 34. de sentent. Excommun. Graffius lib. 4. decis. aurear. capit. 18. num. 144.* & locis citatis *Vgolinus, & Alterius, Bonacina num. 10. Scortia col. 5. Vers. Sed an etiam. Duardus quæst. 13. num. 8. & Pilliucius num. 227. & sequent.* qui id tenet tanquam probabile.

Contra *Toletum lib. 1. Instruct. Sacerd. capit. 26. & Duardum* sibi ipsi contrarium *quæst. 2. col. 2.* qui putant hos innodari ex eadem Clausula, quæ nunc est in Canone XVIII. quam referendã volunt ad omnes Canones antecedentes. De quo argumento alibi dictum est, & dicetur Capite sequenti.

58 Nec tamen inde inferendum est solos Officiales, & executores Iudicum innodari, vtpotè qui soli sequestrant executiuè, & Iudices sint tantùm mandantes sequestrationem. Sequestratio namquè re vera instituitur, seu exit à Iudice, & Iudex dicitur sequestrum facere, licèt Ministri dicantur exequi; quatenùs intimant sequestrationem iam factam per Iudicem, & in caussa sunt, quòd fructus maneant sequestrati. *Nauarrus consil. 42. eod. tit. Pilliucius nu. 228. Bonacina punct. 3. num.* 8 & supponunt alii communiter. Vnde potius Executores excusandi essent tanquã accessorij; nisi re vera, & propriè loquendo vtrisque ascriberetur sequestratio, Iudicibus pro vt consistit in ordinatione, seu præcepto; Ministris prout executioni mandatur. Benè verum aguitur Iudices non incidere, nisi postquam se-

questrum habuit per Ministros effectum; quia in pœnalibus actus omninò completus, regulariter attendendus est, vt alibi diximus frequenter.

59 Quia autem dicitur, *quauis occasione, vel caussa*, & accedente caussa adest remedium licentiæ expetendæ, optimè videtur inferri, nullo vnquam in casu, etiam nisi ex parte sequestrantis iustitia prætendatur, sequestrationem esse licitam, & ab excommunicatione immunem, particula enim *quauis*, est generalis. Quod & alibi in similibus latè prosecuti sumus; siquidem cum sequestratio fructuum Ecclesiasticorum sit actus iudicialis, & auctoritatiuus; non potest fieri à Iudice laico; etiam stante iustitia caussæ, multò minus autem si caussa sit dubia, nisi cum læsione Ecclesiasticæ exemptionis; secundùm quam fructus Ecclesiæ sunt independentes à iudicijs, seu sententijs potestatis laicæ. Igitur non declinatur Censura, etiam si sequestratio fiat ad tollendas lites, vel quia aliquis dicitur in possessione beneficij intrusus, aut malè admissus, vel ad compensationem pro rebus proprijs, vel ad seruandos fructus ne dissipentur, vel ne possessor impotens fiat ad soluendum, vel ne aliquis acquirat ius in possessorio, aut alia quauis de caussa. Ita *Vgolinus hoc loco, vers. Postremò excommunicatio. Alterio cap. 2. col. 2. Sfortia col. 5. Bonatina punct. 3. nu. 11. Duardus quæst. 13. concl. 2. Vers. Tertiò ampliatur.* Vnde non suffragatur assumere, quòd mens Pontificis non sit iniustitias tutari, aut iustas caussas sequestrandi damnare. Nam loquendo de potestate laica, etiam si caussa sequestrandi sit iusta, sit iniusta eo ipso, quòd auctoritas laica sese ingerit; nec clauditur aditus conseruandæ iustitiæ; cum ad hoc licentia expeti possit, quæ fuit præscribitur, vt necessaria; quia Iudex Ecclesiasticus examinabit, an adsit caussæ iustitia, quæ prætenditur. In quo est animaduertere discrimen inter hanc actionem sequestrandi, & vsurpationem, quam factam per eum; qui iusto titulo mouetur diximus; *num. 9.* non puniri Censura. Nam vsurpatio cum secundùm se non dicat publicam auctoritatem, vtpote quæ à priuato etiam fieri potest; quoties ortum ducit à iusto motiuo non irrogat Ecclesiæ iniuriam per læsionem auctoritatis ipsius. Immò etsi interueniat vsus publicæ auctoritatis adhuc Censuræ locus non est; vel quatenus persona publica, censetur vsurpare, sicuti vsurparet priuata; vel quatenus stante iusto titulo non subsistit malitia vsurpationis. At sequestratio non desinit esse sequestratio per hoc, quòd adsit iustitia caussæ, & semper est actus iudicialis, & auctoritatiuus & ideò si facta per laicum Iudicem sine licentia Ecclesiastici, semper debet esse damnata.

Hactenus de Iudice Laico loquuti sumus, quia in Ecclesiastico incompetente diuersa videtur ratio militare. Nam cum certum sit Iudicem Ecclesiasticum competentem posse sequestrare, ac proinde sub dispositione huius Canonis non includi, accidere potest aliquando, quòd Iudex incompetens prætendat competentiam, ac proinde se posse sine alterius licentia sequestrare; Quo casu, si non temerè moueatur, sed rationabiliter, excusari poterit à Censura. At Iudex Laicus numquam potest prætendere competentiam circa fructus Ecclesiasticos, qui ab eo sunt omninò independentes, ac proinde non potest à iustitia caussæ prætensa, vel vera iuuari. An autem priuilegio, vel consuetudine iuuari possit, vt in aliquo casu sequestret sine Censura, constat ex alibi dictis præsertim Cap. XIII. & XIV vbi ostendimus quid valeat consuetudo, & priuilegium contra Ecclesiasticam immunitatem.

60 Quapropter ab hac generalitate excludente omnes occasiones, & motiua, ex quibus Iudex Laicus induci posset ad sequestrationem, nõ est excludẽda caussa vsurpatæ Iurisdictionis Laicæ per Ecclesiasticos; vt notat one *Duardus qu. 5. & Bonacina eo punct. 3. num. 12.* Defendunt enim aliqui Iudices laicos sequestrare posse fructus Ecclesiasticorum eorum; qui vsurpando maiorem, ac par sit, Iurisdictionem, perturbant auctoritatem laicam, quo casu sequestrat Iudex laicus ad effectum vt ecclesiastici ab illa vsurpatione desistant. Cuius sententiæ refertur esse *Couarruuias Pract. quæst. Cap. 35. num. 3. Ver. Aduersus verò Clericos*, & alij quamplures quos citat *Marta de Iurisdict. part. 4. cas. 101.* Et fundamentum est, quia sicuti laicus turbans Iurisdictionem Ecclesiasticam subijcitur foro Ecclesiastico *cap. Olim, vbi Glossa, & Doctores De Iniurijs, & damnò dato, Butrius, Innocentius, & Abbas in cap. Cum Dilectus De Pœnis*; ita quoque paritas seruetur Ecclesiasticus turbans Iurisdictionem laicam subijci poterit foro laico, saltem quoad bonorum, vel fructuum sequestrationem, ex regula. Quod quisque iuris &c.

Sed Couarruuias eo loco non habet in terminis talem sententiam; dicit enim dumtaxat, aduersus Iudices Ecclesiasticos nolentes admittere appellationes à suis sententiis, & prohibere grauamina, quæ iudicati prætendunt; procedi per comminationem amissionis rerum temporalium, & quòd deinde censebuntur tamquam extranei, ab illis Regnis; quorum sunt naturales. Non loquitur autem de sequestratione fructuum, ac de casu vsurpatæ Iurisdictionis laicæ. Et aliorum sententia, si satis de ea nobis constat ex relatione Martæ, non est circa sequestrationem fructuũ, aut bonorum ecclesiasticorum, sed bonorum, & fructuum temporalium; quæ Ecclesiasticis conueniunt iure laico. Hæc autem cum non contineantur sub protectione huius Canonis non incidunt Censuram præsentem in sequestrantem.

Ceterùm nostrũ non est hîc examinare an praxis eorum regnorum possit subsistere, de qua *Cap. XIV, ad Clausulam etiam prætextu violentiæ prohibendæ*, aliqua dicta sunt. Solùm ad argumentum quatenus concludere potest etiam aduersus fructus ecclesiasticos, respondemus, impediri eam æqualitatem (qua loco vsurpatæ Iurisdictionis Laicæ ab ecclesiasticis, sequestrant laici ecclesiasticos fructus) ab incapacitate acquirendæ Iurisdictionis in ecclesiasticos, quæ incapacitas est in laicis, vt sæpius probatum est in superioribus præsertim Cap. XIV. Et ideò mirum non est si laicus turbans Iurisdictionem ecclesiasticam, subijciatur pœnæ Iudicis ecclesiastici, non autem è contra ecclesiasticus turbans Iurisdictionem laicam subijciatur pœnæ Iudicis laici. Remedium enim pro laicis est recursus ad

Su-

Superiorem, vel ad Summum Pontificem; numquàm autem Iurisdictionem vendicare auctoritatiuè.

61 Sequestrare dupliciter dicitur. Primò rē, de qua inter duos controuertitur, vel rei fructus apud aliquem tertium deponere, donec lis dirimatur. *l. Sequester. ff. De Verborum significat. l. Interess. ff. De acquirenda possess. Clement, Vnic. De Sequestr. bonor.* Secundò generaliùs, rem, vel fructum alterius etiamsi de illis non sit controuersia, deponere apud aliquem, vel impedire ne possideantur aut colligantur. Vtroquè modo damnatur hic sequestratio fructuum, redditunm, & prouentuum ecclesiasticorum; nam licet sæpiùs, in iure, & apud Authores sequestratio definiatur pro ea, quæ fit caussa litis super re, quæ sequestratur pendentis, tamen communi; proprio tamen, loquendi vsu, sequestrari etiam dicuntur bona, vel fructus, quæ auctoritate Iudicis quomodocumquè apud alium, vel apud ipsum Iudicem reponuntur, vel etiam impediuntur quominùs ad eum, ad quem dicuntur spectare, perueniant. Quod adhuc conijcitur ex mente Canonis, quæ non est tutari fructus ecclesiasticos tunc solùm, quando de illis lis est (damnat siquidem generaliter omnes occupantes, occupatio autem fit etiam quoad ea, de quibus non est lis) sed vniuersaliùs ne per incompetētes præsertim laicos patiantur iniuriam. Quàm quia non dicerentur irrogasse, qui assumerent, se non occupasse, sed tantùm sequestrasse, ideò & sequestrationem quamlibet damnare opus fuit. Atquè ita hoc loco idem esse sequestrare, ac deponere, & impedire teneat *Alterius cap.2.col.1. Vers. Notandum quoquè Pellizarius vbi suprà num.* 210. *Duardni quæst.2. nu.1. Vers. Sextò conueniunt, & quæst.10 num.* 1. *Bonacinæ punct.1. num.* 8. & alij. Vnde diminutè locutus est in rem præsentem *Reginaldus Tom.1. Prax, for. poenit. lib.9. nu.*374. Inquiens, sequestrationem hic intelligi primo modo.

Fit ergo sequestratio, & facto ipso per collectionem fructuum, & repositionem, & solo interdicto ne colligantur, aut ne de collectis disponatur. Etenim talis etiam inhibitio appellari consueuit nomine sequestrationis, quamuis è manibus Domini fructus non auferantur. Quia ibi etiam sunt seorsim repositi, seu depositi, quod significat vox *sequestrare*.

62 Iudex laicus auctoritatiuè mandans aut imperans sequestrationem fieri per Iudicem Ecclesiasticum; sequestratione secuta; etiamsi aliunde lædat Iurisdictionem Ecclesiasticam, & ex hoc capite alia possit esse Censura irretitus, non fit huius Canonis reus; quia ipse non sequestrauit, sed mandauit tantùm, aut curauit sequestrationem fieri. Mandantes autem non innodari asseruimus, nisi fortè actum ipsum sequestrationis proximè ordinent iuxtà notata *num.* 58. Idemquè est de cæteris accessorijs de quibus vide dicta numero [illegible] & 57.

Sine Romani Pontificis, vel aliorum ad id facultatem legitimam habentium expressa licentia.

ELENCHVS.

63 *De sequestratione iniusta, facta tamen de licentia.*
64 *Licentia Iudicis in caussa competentis sufficiens est, quiquè sequestrare potest, idem & licentiam sequestrandi impertiri.*
65 *Partes litigantes an & quomodo hanc licentiam dare valeant.*
66 *Iudex competens in sequestratione non innodatur, etiamsi sequestratio sit iniusta, aut inualida.*
67 *An innodetur ex sequestratione concedens licentiam ad illam, cum non possit concedere.*
68 *Quæ dicatur licentia expressa.*
69 *Clausula præsens, an primam etiam Canonis partem respiciat,*

63 Adest igitur remedium, quo adiuta sequestratio non inducit Censuram, nimirùm licentia Romani Pontificis, vel aliorum quibus integrum sit talem licentiam dare. Quo casu etiamsi sequestratio esset iniusta, suffragatur licentia, quia deest malitia violatæ Iurisdictionis Ecclesiasticæ; & præterea licentiam requirit Canon, & non aliud, vnde id procedit etiamsi Iudex Ecclesiasticus non fuisset licentiam concessurus, si iniustitiam caussæ cognouisset. Præsumitur enim licentia valida, donec cognita subreptione, reuocetur, vel declaretur inualida; quia dans licentiam in casu particulari vix præsumitur inuitus, sed sciens & volens. Secùs autem est si licentia sit generalis iuxtà adnotanda in sequentibus. Obtenta enim licentia sub conditione, si sequestrandi iusta, vel sufficiens caussa intercedat, non suffragatur, si ea caussa desit, vel saltem nisi probabiliter iuxtà terminos iuris censeatur adesse.

64 In veteribus Bullis antè Gregorium XIII. sola licentia Pontificis sufficiens erat, vt vidimus in Præludio; ideò *Caietanus in Summa Ver. Excommunicatio* Cap.27. negauit sufficere licentiā aliorum, quem tamen non debuere sequi *Nauarrus in Manuali* Cap.27. *num.* 70. *Vers.* Sexta quod, & *Toletus lib.1. Instruct.* Sacerd Cap.29. *in fine.* Nam reddita clausula ad tenorem præsentem, constat sufficientem esse eorum omnium Ecclesiasticorum Iudicum licentiam, qui in caussa sequestrationis competentes sunt. Et regulariter qui potest sequestrare, potest etiam sequestrandi licentiam impertiri, vt sunt Ordinarij locorum, Vicarij, iisquè Superiores, & alij legitimè in caussis Delegati &c. Hanc autem facultatē esse non posse penes Iudices sæculares notauit *Bonacina de Censuris in particulari disput.* 1. *quæst.*18. *punct.*3. *num.*13. In prædictis verò diminutè videtur loqutus. *Reginaldus Tom.* 1. *Prax. for. Poenit. lib.9. Cap.25. nu* 373. *notab.* 4. dum assumens sequestrationem esse modum alienationis, ait eos posse sequestrare, vel seques-

strandi licentiam dare, qui possant alienare. Assumptum autem cum sit falsum, longè enim grauius est alienare, quam sequestrare, quod sine alienatione plerumque fit, id etiam quod inferebatur falsum remanet.

65 Idem Bonacina sequenti num. 14. Vers. *Eandem* etiam addit hanc licentiam concedi posse ab ipsis partibus litigantibus, de quarum interesse agitur, dummodò vtraquè pars consentiat; hoc enim casu non fit iniuria immunitati ecclesiasticæ, cui consulit Canon, ipse siquidem ecclesiasticus, cuius sunt fructus nō est inuitus. Verùm licet *num.* 55. diximus non damnari hic sequestrationem voluntariam, quæ scilicèt fit de consensu partium, & iuxta eam sententiam videatur loqui Bonacina, tamen aduertendum est, aliud esse, fructus de consensu partium deponi apud aliquem lite pendente, aliud partes consentire quòd sequestratio fiat per Iudicem. In primo namque casu sequestratio dicitur fieri ab ipsis partibus, cui licèt assisteret Iudex, non diceretur tamen ab illo ortum habere. At in secundo, cum actus ipse auctoritatiuus sequestri procedat à Iudice; si Iudex sit incompetens, & præsertim Laicus videtur innodari, quia per solum consensum partium non potest prorogari in ipsum Iurisdictio ad sequestrandos fructus in præiudicium ecclesiasticæ immunitatis, vel Iudicis competentis, tùm quia si de Iudice laico sit sermo, nec volentes ecclesiastici in illum consentire possunt *cap. Si diligenti et cap. Significasti. De foro competenti.* Tùm quia laicus est incapax Iurisdictionis ecclesiasticæ, vt alibi dictum est.

66 Qui sequestrandi facultatem habet, non incidit si sequestret iniustè, idest quando iusta caussa sequestrandi non adest, vel probabiliter non censetur adesse, vt de sequestrante cum licentia diximus *num.* 63. Nam Canon non tangit eos, qui facultatem habent, cum iis, qui facultatem habent sequestrandi, impartiendi aliis hanc eamdem, ius præseruet. *Vgolinus ad Bullam Cœnæ part. 1. cap. 17. ad Vers. Vel etiam col. 3. & Bonacina punct. 3. num. 17.* optimè addens, secus dicendum esse, si sequestratio non solùm sit iniusta sed etiam inualida, puta quia fiat eo modo, & tempore, quo non subsistat de iure vel consuetudine, tunc enim nulla adest facultas. Vnde quod dictum est eo *num.* 63. excusari à Censura habentem licentiam sequestrandi, etiam quando sequestratio esse iniusta; intelligendum est dummodò non sit inualida, quia eo casu censetur inualida etiam licentia, inualidum verò nihil operatur, & reputatur, ac si non esset.

67 Sed numquid concedens inualidè licentiam sequestrandi, cum scilicèt non possit concedere, incidat; sicut incidit sequestrans ex tali licentia? *Bonacina eo num.* 57. videtur supponere quod sic; & ratio esse potest, quia sequestratio facta per eum, qui de se facultatem, & auctoritatem non habet, procedit auctoritatiuè ab eo, qui licentiam sequestrandi facit, siquidem qui de licentia alterius agit, de auctoritate ab ipso impertita agere videtur, atqui diximus sæpiùs sequestrationem damnari, prout est actus auctoritatiuus, & iudicialis, & ideò ex ea innodari Iudices, licèt sequestratio per Ministros executioni mandetur; videtur ergò etiam innodandus, qui illegitimè licentiam sequestrandi dat.

Sed cum simus in pœnalibus probabilius est hunc excusari, quia ex nuda licentia se verà nō sequestrat; sicuti sequestrare dicitur Iudex, qui sequestrandi licentiam obtinuit. Nec enim ad aliquid facultatem concedere, propriè est illud agere, sed ad summum cooperari, quod hoc Canone non punitur. Quarè non obstat, quòd facultas ab hoc procedat, actus enim ipse auctoritatiuus, & iudicialis sequestrandi, ex quo de facto læditur Ecclesiastica immunitas ab ipso Iudice fit, quod sufficit, remotè licèt refundatur in concedentem licentiam. *Dans* autem priuato sequestrandi licentiam irretitur, quia tunc non interuenit ex parte dātis nuda licētia, sed auctoritas, quæ in sequestratione necessaria est, & sine qua non est actus iudicialis, sub qua consideratione hic damnatur, vt explicatum est.

68 Ex eo quòd licentia requiritur expressa, duo possumus inferre. Alterum, quod non sufficiat expetisse, sed obtinuisse sit necessarium. *Alterius Tom. 1. De Censur. lib. 5 disp. 18. Cap. 2. col. 2. Vers. Sed quæret quis primò. Duardus ad Bullam Coena lib. 2. Can. 17. quæst 13. num. 7. Vers. Nec satis est. Bonacina cit. punct. 3. num. 16. Scortia in Bullas Selectas Theorem. 416. col. 5.* estque in simili doctrina *Abbatis in cap. Tuæ fraternitatis num. 3. De Clerico non resid.* Non suffragabitur ergo sequestranti, quod iustè licētiam petierit, & iniquè denegata fuerit, quia ad Superiorem recurrendum erat, cum sola petitio licentiæ facultatem non conferat, per ea, quæ habet idem *Abbas in cap. Relatum num. 2. eod. tit.* nec debet hic præsumi à Superiore concessa, cum præscribatur expressa.

Alterum consequenter, quod non sufficiat spes ratihabitionis, etiam si ratihabitio præsumatur præsens, vel deinceps accedat de facto. Ad summum namquè hæc inducunt licentiam tacitam, hic autem requiritur expressa; *Duardus loc. cit. Alterius ibid. Vers. Secundò quæres, Bonacina num. 15.* pariter ex doctrina *Abbatis in cap. Licet num. 11. de Regularibus, & in cap. Tua nos. num. 7. De Ecclesiis ædific.* vbi docet, quòd quando licentia requiritur ad aliquem actum, semper debet præcedere. Nec obstat, quòd taciti, & expressi idem dicatur esse effectus, quia id non habet locum, quoties expressum requiritur, tunc enim excludit tacitum. Benè verum est ratihabitionem suffragari posse, vt deinceps sine periculo sequestratio sequatur, nec dimittantur fructus sequestrati; non autem, vt ab initio pœnam huius Canonis auerteri.

69 Nec omitto monere *Alterium cap. 3. post initium* opinari hanc Clausulam referendam esse etiam ad primam partem Canonis, & actionem vsurpandi, ita vt licentia Pontificis, vel alterius facultatem habentia, prosit vsurpanti, & retinenti, ne incidat in Censuram. Quia Clausula in fine legis posita ad totam dispositionem antecedentem referri debet; arg. *cap. Extirpandæ §. Qui verò iuncta Glossa in ver. Priuatum. de Præbendis. extrau. Execrabilis. iuncta Gloss. in ver. Alioquin eod. tit.* Quam opinionem alii mul-

multi, & ferè communiter omnes videntur supponere; præsertim, qui inter actiones huius Canonis non distinguunt.

Sed quoad retinentes, asseruimus *num.* 14. non comprehendi sub hoc Canone, ideò non indigēt huius licentiæ, quò ab excommunicatione præsenti preseruentur. Quoad vsurpantes verò impertinens est hæc Clausula, vt ipse etiam *Alterius secundo loco adnotauit, & Suarez de Censuris, disput.* 21. *sect.* 2. *num.* 98. Quia qui occupat ea legitima licentia non dicitur vsurpare, quod indebitam, & illegitimam occupationem sonat.

SCHOLION ELENCHVS.

1 CAp. Indigne 12. qu. 2. *excommunicat iniustos petitores, & possessores prædiorum Ecclesiasticorum.*

2 Cap. Generali de Electione in 6. *excommunicat occupantes bona piorum locorum,*

3 In Cap. vnico de Iniuriis, & damno dato in 6 *damnatur specialiter in vsurpatione titulus pignorationis, seu represaliæ.*

4 Clem. Vnica de sequestratione bonor. possess. & fruct. *damnatur occupans sequestratos fructus beneficii, &c.*

5 Clement. Religiosi, de Decimis, *contra Regulares non permittentes solui aliquas decimas,*

6 Const. supernæ dispositionis Concilij Later. sub Leone X. *in retinentes, aut impedientes fructus Ecclesiasticos.*

7 Ad Cap. XI. sess. XXII. Tridentini *protegens bona, census iura, & fructus Ecclesiarum, piorumquè locorum,*

1 PRætermissa mētione eorum iurium, quibus alienatio bonorum Ecclesiasticorū ipsis Ecclesiasticis interdicitur, quæ materia exquisitum requirit examen, & satis aliena est à præsenti instituto; adest in *cap. Indignè* 12. *qu.* 2. anathema ferendæ sententiæ in eum, *qui prædia Ecclesiæ tradita petierit, vel acceperit, aut possederit, nisi se cito correxerit.* Canon autem Bullæ non tutatur prædia, sed fructus, nec damnat petitorem, aut possidentem, sed tantùm vsurpā-pantem, ac sequestrantem. Tempus, post quod non correctus incurret anathema, est tempus trinæ Canonicæ monitionis, quod regulariter præcedit incursum sententiæ, & post illud requiritur Iudicis declaratio.

2 In *Cap. Generali de Electione in* 6. habetur excommunicatio latæ sententiæ, non tamen reseruatæ in eos, qui conantes iura aliqua super quibuscumquè piis locis acquirere, eorum vacātium bona occupare præsumunt. Vbi amplior est dispositio, quàm in Canone, ibi enim comprehenduntur quælibet pia loca, Hospitalia, Oratoria, &c. quæ diximus ad Clausulam *Ratione Ecclesiarum, &c.* sub Bulla Cœnæ non protegi. Sermo est autē de bonis, quo generali nomine vidētur venire etiam fructus, & prouentus, quia hi etiam bona nuncupantur, vt constat ex dictis Cap. IV. & IX. Necesse est autem loca hæc esse vacantia, & bona accipi titulo acquirendi regalia; idest exactiones, recognitiones, vel tributa, quæ iniustè putat Princeps ad se pertinere, vel etiam ius patronatus, vt exponit *Glossa ibidem. Ver. Regalia, et ver. Custodiam*, vel titulū aduocationis, seu defensionis. Extenditur excōmunicatio ad personas, ad quas pertinent prædicta loca, si hæc fieri procurent.

3 *In Cap. vnico de Iniuriis, et damno dato lib.* 6. sub poenis reseruatis latæ excommunicationis in singulos, & Interdicti in Vniuersitates, damnatur specialiter in vsurpatione, seu occupatione titulus pignorationis, seu represaliæ; qui fortè videri posset non damnatus in Canone, quatenùs reducitur ad titulum compensationis, quem *num.* 9. exemimus à Censura. Est tamen compensatio iniqua, quia vnus grauatur pro alio. Dicitur enim represalia, vt alibi retulimus, quando quis ab aliquo damnum passus, à quo non valet sibi sumere compensationem, alium eiusdem loci conuenit, vel lædit, expoliatuè; quæ represaliæ regulariter iure belli concedi solent. Igitur damnantur, qui represalias huiusmodi concesserint super bona Ecclesiasticorum, vel qui generaliter concessas ad huiusmodi bona extenderint, nisi infra mensem concessionem, vel extensionem prædictam reuocauerint. Est autem sermo de personis auctoritate pollentibus, quæ facultates huiusmodi concedunt, & extendunt, vt conijcitur ex eo, quòd terminus reuocationis assignatur. Ille, enim qui facto ipso ad bona Ecclesiasticorum represaliam extendendo, ea occupat, non dicitur posse reuocare extensionem, sed tantùm restituere occupata. Quoad bona verò dicitur generaliter bona Ecclesiasticorum; & ideò non videtur hic admittenda distinctio de bonis proprijs, seu patrimonialibus, et de bonis competentibus ratione Ecclesiæ, seu beneficii.

4 *In Clem. vnica de Sequestratione bonorum possess. et fruct.* excommunicantur ij, qui præsumpserint occupare fructus beneficii sequestratos per Iudicem competentem, post vnam sententiam definitiuam Sedis Apostolicæ, promulgatam contra possessorem beneficii, siue petitorio agatur, siuè possessorio, dum tamen triennio antea pacificè ab eo possessum non fuerit, & præmissis seruandis circa negotia futura, & pendētia per appellationem. Excommunicatur autem ipse etiam litigans, si occupet, & priùs possideret, non obstante, quòd opponat de nullitate sententiæ. Hi autem non comprehenduntur in explicato Canone, Bullæ, iuxtà quem diximus iustum titulum eximere ab eius excommunicatione; hìc autem litigantes non iuuantur, etiam si opponant de nullitate sententiæ, & de aliis dicitur generaliter. *Si quis hoc modo præsumpserit occupare.* Huius poenæ absolutio non est reseruata, cauetur tamen, ab ea neminem absoluēdum, nisi occupatis fructibus restitutis. Non videtur tamen comprehendi ille, qui beneficium, vel fructus habet apud sequestratos iuxta dicta *num.* 16. etsi textus nihil distinguat.

5 *Clement. Religiosi, de decimis*, est contra Regulares, qui de animalibus, & terris, quæ propriis expensis, vel labore, non alunt, vel excolunt, sed aliis tradunt alenda, & excolenda, decimas solui Ecclesiis non permittunt, aut prohibent, etiamsi ipsi eas directè non vsurpent. Poe-

na

na autem est suspensionis ab Officiis, Administrationibus, & beneficijs, si post requisitionem per eos, quorum intererit super hoc prædictis factam, ab excessu infra mensem non destiterint, aut si infra duos menses de his, quæ contra præmissa vsurpare, vel retinere præsumpserint damnificatis Ecclesiis emendam non fecerint competentem. Quòd si administrationes, & beneficia non habeant, pœna est excommunicationis ipso facto post prædicta incurrendæ, nec relaxāda ante satisfactionem condignam, non obstantibus priuilegijs quibuscumque. Actiones prohibendi, seu non permittendi solutionē velretinēdi, diximus nō damnari sub vsurpatione in Bulla.

6 *Constitutione Supernæ dispositionis à Leone X. in Concilio Lateranensi edita sess. 9.* sub pœna excommunicationis, aut interdicti Ecclesiastici in Principes, aut terras ipsorum dominio subiectas respectiuè, prohibentur Principes per se, aut per suos Officiales, vel etiam per Iudices Ecclesiasticos ab Ipsis impulsos, sequestrare, occupare, impedire, aut aliquo modo detinere fructus Ecclesiasticos. Vbi cum sit sermo de auctoritatiuè agentibus, videntur non rectè sentire, qui putant, priuatos hic innodari ex impeditione collectionis fructuum, quos à Canone Bullæ exemimus tanquam non vsurpantes *num.* 13. Innodantur igitur Iudices impedientes; sed hi cōprehenduntur sub Canone Bullæ tāquàm sequestrantes, vt constat ex dictis *num.* 61. Damnatur occupatio, quæ videtur magis latè patere, quàm vsurpatio; illa enim comprehendere potest insuper quamlibet rapinam. Insuper autem damnatur retentio, quę non concluditur in Canone ex *num.* 4. Et tandem damnantur hæ actiones etiam vt mandatæ Iudicibus Ecclesiasticis, quomodò non damnari in Canone diximus sæpiùs, & præsertim *num.* 62.

7 Sed amplior dispositio habetur per *Tridentinum sess. 22. de Reform Cap. XI* vbi excommunicationi ipso facto subditur non absoluendus, nisi per Romanum Pontificem post factam integram restitutionem ad modum ibi præscriptum, quilibet siue laicus, siue Clericus per se, vel per alium vi, vel timore incusso, seu etiam per suppositas personas Clericorum, vel laicorum, seu quacumque arte, aut quocumque quæsito colore, præsumens vsurpare, vel in proprios vsus conuertere, vel impedire, ne percipiantur ab ijs, ad quos de iure pertinent, cuiussuis Ecclesiæ, aut sæcularis, vel regularis, beneficij, Montium pietatis, aliorumque piorum locorum, iurisdictiones, bona, census, & iura etiam feudalia, & emphiteotica, fructus, emolumenta, & obuentiones quęscumque, etiam quæ in Ministrorum, & pauperum necessitates conuerti debent. Extenditur exinde poena ad Clericos auctores; & consensores actionum prædictarum, qui rursus arbitrio Ordinarii suspenduntur etiam, post satisfactionē, & absolutionem ab anathemate, additis aliis poenis priuationis inhabilitatis, &c.

Quæ dispositio differt, & amplior est Canone explicato, primò, quòd conuersio in proprios vsus sine vera vsurpatione damnatur, quæ non damnatur in Canone. Secundò quòd damnatur impeditio, ne percipiantur fructus, & alia ab iis, ad quos pertinent, quę non damnatur, ita generaliter in Bulla, sed tantùm quando fit auctoritatiuè per modum sequestrationis, vt explicatum est. Tertiò, quòd damnantur Mandantes per particulam, *vel per alium*, qui licèt cōprehendantur in Bulla, quoad vsurpationē, vt constat ex dictis *nu.* 17. non tamen quoad impeditionem iuxtà notata *num.* 13. vnde innodantur ex præsenti dispositione non solùm Mandantes, simpliciter impedire; sed etiam Mandantes impedire media sequestratione; & ita sæculares Iudices mandantes Iudicibus Ecclesiasticis, vt sequestrent, quos exemimus à Bulla. Quartò, quòd gaudent hac protectione non solùm fructus, redditus, & prouentus, vt in Bulla, sed etiā bona ipsa, ex quibus fructus eruuntur, & alia quælibet bona, & iura, de quibus à *nu.* 18, diximus nō includi sub Canone Cœnæ. Quintò quòd eadē protectione gaudent fructus, & bona, non solū ecclesiarum, beneficiorum, & monasteriorum, vt in Canone, sed etiā quorumlibet aliorum piorum locorum, & quæ in Ministrorum, & pauperum necessitate conuerti debent. Sextò quod extenditur hæc poena ad auctores, & conuenientes, si sint Clerici, vt suprà; ad quos non extenditur dispositio Bullæ, vt vidimus.

In cæteris explicatio huius decreti, quam breuiter prosequitur *Bonacina de Censuris in particulari disp. 1. quæst. 18. punct. 4.* Quoad nostrum spectat institutum ex dictis in processu explicationis Canonis petenda est. Eadem enim vtrobiquè viget ratio; nec aliquid occurrit difficultatis, quæ perpensis hactenus dictis, facili negotio non soluatur.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM,

Ecclesiastica à tributis exemptio, quo pacto excommunicatione propugnetur.

Qvi de collectas decimas, tallea s, præstātias, & alia onera Prælatis, Clericis, & aliis personis Ecclesiasticis, ac eorum, & Ecclesiarum, Monasteriorum, & aliorum Ecclesiasticorum beneficiorum bonis, illorumque fructibus, redditibus, & prouentibus huiusmodi absque simili Romani Pontificis speciali, & expressa licentia, imponunt, & diuersis etiam exquisitis modis exigunt, aut sic imposita etiam à spōtè dantibus, & concedentibus recipiunt.

§ Nec non qui per se, vel alios directè, vel indirectè prædicta facere exequi, vel procurare, aut in eisdem auxilium, consilium, vel fauorem præstare non verentur, cuiuscumque sint præeminentiæ, dignitatis, ordinis, conditionis, aut status, etiamsi Imperiali, aut Regali præfulgeant dignitate, seu Principes, Duces, Comites, Barones, & alii Potentatus, quicumque etiam Regnis, Prouincijs, Ciuitatibus, aut Terris, quoquo modo Præsidentes, Consiliarij; et Senatores, aut quauis, etiam Pontificali dignitate insigniti.

§. Innouantes decreta super his per sacros Canones, tàm in Lateranensi nouissimè celebrato, quam in alijs Concilijs generalibus edita, etiam cum censuris & poenis in eis contentis.

PRÆ-

PRÆLVDIVM ELENCHVS.

1 Connexio Canonis cum praecedentibus.
2 Antiquitas illius, & variatio.
3 Materia, Actiones, Diuisio.

1 Alterum membrum Ecclesiasticæ libertatis, in qua protegẽda versatur cuncta ferè dispositio secundæ partis Bullæ huius, diximus in Cap. *Proemiali* præsentis Voluminis consistere in exemptione, ac immunitate à tributis, & oneribus laico Principi debitis à laico subdito. Cum igitur hucusquè exemptionem à foro, legibusquè secularibus defenderit Summus Pontifex, congruè prospicit in præsenti immunitati prædictæ, omni iure Ecclesiasticis adiudicatæ vt eo Cap. prosecuti sumus; quod antequam præstaretur per Bullam Coenæ, veteribus, recentioribusquè Ecclesiasticis sanctionibus effectum erat, *cap. Generaliter* 16. *qu.* 1. cum similibus alijs 23. *q.* 8. *tot. Tit. de Immunitate Ecclesiarum* in antiquis Decretalibus, & in 6. *capit. Quamquam de Censibus eodem* 6. *Clement. præsenti eod. tit.* & *in Concilio Lateranensi sub Leone X. sess.* 9.

2 In hac autem Bulla non antiquiùs, quàm à tempore Iulij III. hæc exemptio specialiter prosequitur; cum priùs implicitè tantùm, & generaliter comprehenderetur sub Canone XV. quo generalius damnantur decreta, ac statuta Ecclesiasticæ immunitati aduersantia, cuiusmodi essent onerũ impositiones. Inuenitur autem hic Canon primùm in Bulla ipsius apud *Martinum Ledesmam* 2. 4. *qu.* 26. *art.* 1. qui numquàm præter missus est, sed nec notabiliter mutatus, cum tantùm Xistus V. expunxerit à dispositione accessoria illa verba. Aut votum, vel suffragium palam, vel occultè præstare non verentur, addita Bullis Gregorij XIII. aliorumque prædecessorum, eo quòd Xistus existimauit tales suffragio, votoue culpabiles aliquãdo sub principalibus impositoribus, aliquãdo autem sub accessorijs fautoribus, iuxta tradita in simili altera parte horum Commentar. Cap. V. satis esse comprehensos.

3 Quæ sit materia Canonis cuiquè exploratum est; nimirùm sacrilegium, quo læditur sacrosanctæ Ecclesiæ libertas per impositionem, exactionemuè onerum, à quibus debet seruari immunis. Actiones principales damnatæ sunt tres. Prima Ecclesiasticis, eorumuè bonis onera imponere. Secunda, ab ijs eadem exigere. Tertia impositas recipere etiam à spontè dantibus. Accessoriæ verò ad quatuor reducuntur, ad mandatum scilicet, procurationem, consilium, & fauorẽ, sub quo auxilium comprehenditur. Canonem diuisimus in tres partes, vt prima comprehẽdat actiones principales, altera, vt plurimùm accessorias, postrema innouationem Decretorum in Concilijs generalibus emanatorum circa rem præsentem.

Multa ad huius intelligentiam necessaria ex prædicto Cap. V. petenda sunt, vbi de pedagijs, & vectigalibus pertractauimus. Eadem non repetimus, quædam dumtaxat, quæ ad pleniorem sensum desiderantur, subiungentes.

ELENCHVS.

4 De agentibus auctoritatiuè tãtùm sermo est.
5 De Principibus, quibus facultas non est onera imponendi.
6 Auctoritas Ecclesiastica an comprehendatur.
7 De Ecclesiastico imponẽte ad nutum Principis Laici, vel ad eius fauorem

4 Quoad personas hoc anathemate notatas, multa ex dictis eo Cap. V. sumẽda sunt; & quoad Tirannos, Respublicas, Senatores, Consiliarios, Gubernatores, cæterosquè in impositione vel exactione culpabiles. Atquè ex contextu, & dictis circa antecedentes Canones tutantes hanc eamdem Ecclesiæ exemptionem quoad alia, liquet, quæ sit vera sententia in quæstionibus an innodentur etiam personæ Ecclesiasticæ, tàm si laica auctoritate faciant, quàm si Ecclesiastica, & an comprehendantur etiam personæ priuatæ, vel ne. Quoad posteriorem enim negatiua pars vera est; quam iterum asseueramus hoc loco contra à *Toleto lib.* 1. *Instruct. Sacerd. cap.* 30. *nu.* 7. Vbi ait omnes has excommunicationes incipiendo à XIV. extendi ad omnia personarum genera, & à *Pilliucio Tom.* 1. *qq. Moral. Tract.* 16. *num.* 199. Vbi insinuat etiam priuatas personas innodari, si nulla fretæ auctoritate onera imponant vel potiùs exigant, seu recipiant. Nobiscum tamen conueniunt, *Nauarrus in Manuali Cap.* 27. *num.* 70. vbi ait, in his quinquè excommunicationibus incipiendo à XIV. sermonem esse de auctoritate iudiciali, & laica, *Alterius Tom.* 1. *de Censuris lib.* 5. *disp.* 18. *cap.* 3. *post initium*, & *Bonacina de Censuris in particulari disp.* 1. *quæst.* 19. *punct.* 1. *num.* 13. *citans Vgolinum*; & *Duardum* exemplificantes de latronibus viarum, & grassatoribus, imponentibus, vel exigentibus taleas, prò redimenda vexatione, captiuitate &c. Illa enim onera hic expressa iuxtà communem acceptionem, non nisi quæ aut à viris publicis auctoritatiuè imposita intelligũtur; nec sibi timet Ecclesiastica libertas à priuata iniuria vt alibi declaratum est.

5 Benè verum est, personas publicas innodari, etiamsi tales sint vt earum auctoritas non pertingat vsquè ad impositionem, vel exactionem onerum, quas diximus esse effectus supremæ Iurisdictionis. Etenim non per hoc sequitur quin ea vera lædatur à laica potestate immunitas Ecclesiastica, cum ab auctoritate præsumpta grauior irrogetur iniuria. Quamobrem tales sic imponentes ad duplex huius Bullæ caput offendunt ex V. scilicet Canone damnante in impositione defectum potestatis; & ex hoc XVIII.

6 Quoad priorem etiam quæstionem admisso tanquàm certo innodari Ecclesiasticos, si laicali iurisdictione tàm propria, quàm Principum, quorum sunt Ministri, hæc agant; difficultatem habet, si imponant auctoritate Ecclesiastica. Obserua autem non esse sermonem de decimis Ec-

clesiasticis, Cathedratico, aliisquè spiritualibus subsidiis, circa quæ ex permissione sacrorum Canonum Prælati, Ecclesiastici ius habent, de quibus *Alterius cap. 2, col. 2. Vers. & alia onera*, sed de oneribus merè temporalibus, vtpotè de quibus tantum loquatur Canon. Igitur in quæstione proposita si attendamus alibi dicta, respondendum erit affirmatiuè; quia licèt concedamus præcipuum Bullę intentum esse cauere à læsione irrogata Ecclesiasticæ libertati per potestates laicas, tamen vbi nullum est distinctionis signum, dictione generaliter loquente diximus dispositionem accipiendam esse vt generalem, & occasione protegendi ecclesiasticos à laicis, etiam ab iniquis Ecclesiasticis protectos esse. Eo præsertim quod imponere huiusmodi onera, Præsulibus Ecclesiasticis inhibitum est iuribus *3 causs. q. 10. cap. Cum Apostolus, & cap. Prohibemus, De Censibus*. Nec suffragatur, quod auctoritas sit ecclesiastica quia etiam auctoritate ecclesiastica fauens Principi laico in exactione, vel impositione, puta compellendo per Censuras non acceptantes impositionem, vel non soluentes, non excusatur. Vnde huic sententiæ videtur adhærere, *Vgolinus ad Bullam Cœnæ part. 2. Cap. 18. §. 1.* & expresse amplectitur *Duardus Commentar. ad hanc Bullam lib. 2. Canone 18. quæst. 18. & Bonacina vbi suprà punct. 2. nu. 8.* citans ad idem *Alterium*, qui tamen huius quæstionis, quod obseruauerim, non meminit.

Si tamen aliquis *cum Nauarro suprà relato, et Sillucio num. 300.* sustinere vellet oppositum, verba illa generalia *Cuiuscumquè præeminentiæ dignitatis &c. et quauis etiam Pontificali dignitate insignitis*, accipiet in ordine ad ecclesiasticos Præsules; sed eatenus tantùm quatenus in temporalibus iurisdictionem habent siue propriam, siue Principum laicorũ, quorum sunt Ministri. Cæterùm non læditur Ecclesiastica immunitas per impositionem onerum ab ecclesiasticis factam. Illa enim immunitas secundùm se dicit tantùm exemptionem à tributis Principi laico debitis ratione subiectionis, quam ecclesiastici non habent, at verò omnimodam exemptionem non dicit; quia per summum Pontificem bona ecclesiastica possunt censeri, & grauari.

7 Quòd si commissione, aut mandato Principis laici imponat ecclesiasticus onera, in ipsius Principis commodum aut vtile conuertenda, probabile est excommunicari vt principalem ex *cap. Clericis. De Immunit. Eccles. lib. 6.* & indubitatum est excommunicari ex Bulla saltem tanquam accessorium, licèt fortè non tanquam impositorem, & principalem, aut quia impositio ortum habeat à solo Principe laico, qui mandat; aut quia ipse in impositione nonnisi auctoritate Ecclesiastica vtatur, quam non carpi à Canone diximus probabile *num. ant.* Idemquè est cum proportione si solo suasu laici ecclesiasticus imponat, vel ad illum sibi gratificandum. Excusandus est autem, si vi, vel metu graui adstringatur; hæc enim eximere à Censura ostendimus alibi.

Collectas, Decimas, Tallias Præstantiæ, & alia onera.

E L E N C H V S.

8 *AN sub his oneribus Vectigalia, Gabellę, seu Pedagia damnentur.*

9. *Onera alia personalia, alia realia, alia mixta, et an omnia hic comprehensa,*

10 *Aliqua munera honoris caussa Ecclesiasticis imposita non inducunt Censuram.*

11 *Onera merè realia non comprehenduntur; vbi de tributis antiquis, et stabilibus, consequentibus rem; & nu. 13.*

12 *Damnantur onera tàm ordinaria, quàm extraordinaria, et nu. 14.*

14 *Quæ res Ecclesiæ nulli prorsus tributo subiici possint.*

16 *Casus, in quo bona laica transeunt ad Ecclesiam cum onere.*

17 *De onere hospitandi milites aliisquè similibus.*

18 *De Præstantia cum futura restitutione.*

19 *Cur nec onera, quæ habent rationem pretii, vel mercedis ab Ecclesiasticis exigi queant.*

AGendum nunc de qualitate onerum, quæ Ecclesiasticis imponere, & ab eis exigere sub Censura interdicitur. Et plura petenda sunt ex dictis cit. *Cap. V.* ad clausulam *Pedagia, seu Gabellas* vbi quid Collectæ. Decimæ, Talliæ, Præstantię, & alia quęlibet tributorum, vel Gabellarum genera sint, recensuimus.

8 Sed statim ex allatis ibi *nu. 31.* venit disquirendum, cum onerum duo sint genera, alterum eorum, quæ pro rerum, aut personarum delatione, vel transitu, vel etiam emptione, venditione, aliisquè contractibus, vel exportatione exiguntur & dicuntur Pedagia, Gabellæ, seu Vectigalia; alterum eorum, quę pro personarum, vel rerum subiectione Principi soluuntur; & dicuntur Tributa, ac comprehendunt Collectas, & Tallias, aliaquè onera hic expressa, venit inquam, disquirendum an damnentur imposita Clericis, vel exacta ab eis onera etiam generis prioris: Nam pro parte negatiua facit, quod alibi dictum est, particulam *aliæ*, quæ est in clausula esse relatiuam similium, inuoluentemquè easdẽ qualitates, quas inuoluunt præ expressa; cum igitur ea, quæ singulariter exprimuntur sint tantùm ex oneribus secundi generis, scilicèt ex pertinentibus ad tributa sub generali clausula, & onera, non debent intelligi onera dissimilia Pedagiorum, Gabellarum, seu Vectigalium; vnde qui hanc sententiam defenderet, haberet pro se *Caietanum in Summa ver. Excommunicatio cap. 40. Vers. Et aduerte conferendo*, quatenùs loquens *ad cap. Quanquam de Censibus in 6. & cap. Non minùs iuncto cap. Aduersus de Immunitate Eccles.* ait obseruandam esse differentiam in prædictis Cap. Inter onera expressa sub vocibus Gabellarum, & Pedagiorum, & onera, quæ sub forma taxarum, seu talliarum imponuntur, & expresè hanc sententiam amplectitur *Nauar-*

rus in Manuali cap. 27. num. 128. Vers. Secunda quod ex hoc infertur, inquiens exigentes à Clericis portorium, vectigal, gabellam, & fisam non incurrere excommunicationem Bullæ Cœnę, sicuti incurrunt excommunicationem *cap. Quamquam de Censibus in 6.* quod etiam dixerat sub *num. 72. Vers. Sexta quod*, vbi ait non innodari ex Bulla *qui minuta portiora; seu pedagia exigunt à Clericis, sicut ab alijs laicis, nulla habita ratione fructuum, aut bonorum Ecclesiasticorum.* Ex quo modo *Alterius Tom. 1. de Censuris lib. 5. disput. 19. cap. 3. col. 4. Vers. Quartò notandum*, supponit sententiam negantem *Nauarrę* vel esse tantùm de pedagiis, & guidagiis, quæ pro transitu ipsarum personarum soluuntur, non autem de ijs, quæ soluuntur pro rebus delatis, aut emptis. De quibus verbis *Nauarri* aliqua diximus Cap. XVII. ad Clausulam *Iurisdictiones, fructus, &c.* in fine.

Est tamen communior opinio affirmans sub illa generalitate, *& alia onera*, damnari hoc Canone etiam onera prioris generis, pertinentia, scilicèt ad Pedagia, Guidagia, Gabellas, Vectigalia portoria, &c. Tùm quia clausula est generalis, nec semper inuoluit præexpressorum similitudinem, vt alibi dictum est, præsertim Cap. XIV. ad clausulam, *alijsquè Indultibus Ecclesiasticis*. Tùm quia verosimile est Pontifices voluisse in hac Bulla immunitati ab oneribus generaliter prospectum iri. Tùm quia distinctè enumerantur personæ, bona, & tandem fructus Ecclesiastici, quibus onera vetantur imponi, vt onera Pedagiorum, aut Vectigalium, quæ ratione transitus personarum, vel fructuum asportandorum, vendendorumquè imponuntur, comprehendi possent. Ita sentit *Sayrus lib. 3. Thesaur. cas. consc. cap. 22. num. 8. Alterius vbi suprà cap. 2. Vers. Collectas, & col. 2. Vers. Et alia onera.* & rursus *Cap. 6. dubit. 3. Viualdus Candelabri aurei part. 2. in explicatione Bullæ Cœna cas. 18. num. 1. in nouis editionibus. Duardus Commentar. ad eandem Bullam lib. 2. Can. XVIII. quæst. 2. num. 12. Fillliucius Tom. 2. Quæst. moral. Tract. 16. num. 297. Bonacina de Censuris in particul. disp. 1. quæst. 9. punct. 1. num. 2.* & alij. Et hanc sententiam tanquam meliorem supponemus in sequentibus.

9 Atqui pro dicendorum intelligentia præmittenda est communis illa onerum partitio, quã *ex l. 1. et fin. ff. de Muneribus, & honoribus*. Interpretes nostri vnanimi consensu tradiderũt in personalia scilicèt, realia, ac mixta. Personalia sunt, quæ labore personę, siue animi, siue corporis præstantur; & triplicia sunt, nimirùm sordida, quę sordido famulatu exhibentur, vt in cloaca mundanda, calce coquenda, vtiliquè alio labore, de quibus in *L. Maximarum. C. de Excus. Muner. lib. 10.* Honesta, quæ habent annexum honorem, vt Magistratus, militia, &c. Et simplicia, quæ nec honorem, nec vituperium inducunt, vt tutela, & cura minoris, seu furiosi custodia arcium, &c. Realia sunt, quæ & patrimonia dicuntur, quæ non personis, sed rebus, & sumptibus, ac dispendio prçstantur. Mixta, quæ simul persona, & rebus præstantur.

Aduertendum tamen vlteriùs (quod ab aliis omissum est) onera realia, quæ sumptu soluuntur iuxtà aliam diuisionem iterum partiri in realia simpliciter, & formaliter, & in realia materialiter tantùm, formaliter verò personalia. Realia simpliciter, et formaliter sunt, quę soluuntur pro rebus ipsis subiectis, nullo habito respectu personarum possidentium. Realia verò materialiter tantùm, et personalia formaliter sunt, quæ imponuntur ratione personę, seu quatenùs personæ subiecta est, licèt habeatur in impositione respectus ad bona, et res ipsas, ac proinde iuxtà quantitatem, qualitatemuè rerum exigantur, in quo sensu propriùs etiam dicitur personale onus illud, quod licèt sumptu rei soluatur, ac proinde ex hac parte sit reale, tamen imponitur ratione subiectionis solius personæ sine respectu ad res, et dicitur tributum capitis; cuius etiam generis est pedagium, quod ratione transitus ipsius personę soluitur.

Sistentes igitur in priori diuisione, negant onera personalia, mixtaquè, qua parte nil reale includunt, damnari hoc Canone *Vgolinus ad Bullam Cœnæ par. 2. Cap. XVIII. num. 2 et Bonacina vbi suprà num. 3.* non tamen absolutè loquẽs, sed aiens id probabiliter sustineri, quod dicit à fortiori existimare *Caietanum*, et *Nauarrum* quatenùs dicunt exigi posse onera, quæ nulla ratione habita fructuum, aut bonorum Ecclesiasticorum exiguntur. Sed licèt Nauarrus possit in fauorem huius sententiæ trahi, de quo tamen, vide dicta *num. ant. & Cap. XVII.* ad Clausulam *Iurisdictiones &c. Caietanus certè in eo Cap. 71.* quod *Bonacina* citato, nil ei fauet ut adeunti, perpendentiquè constabit. Suadetur autem hęc sententia tum superiori argumento, quòd onera singulariter expressa, idest Collectæ Decimę, Talliæ, Præstantię, realia sunt, vnde quæ continentur sub generali Clausula, *et alia onera* similia esse debent. Nec obest, decimarum aliquas dici personales, ac mixtas; quia ea non sunt personales, eo quòd labore personæ soluãtur, sed quod consistant in rebus personali labore, vel industria acquisitis. Tùm ex eo, quod vix periculum rigeat onerationis Ecclesiasticorum mediis hiscè oneribus personalibus, quod periculum benè viget de realibus; ideoque per sacros Canones non sit à realibus cautum est *cap. Aduersus de Immunit. Eccles. cap. Quamquam de Censibus lib. 6.* in dubio autem intelligentia vnius legis ab alia desumi potest. Subdit autẽ Bonacina sibi imponentem onera non realia ex XV. Canone innodari, tanquàm statuentem contra libertatem Ecclesiasticam.

Verùm quod hoc etiam Canone damnentur onera personalia, ac mixta pro parte personali asseuerat *Alterius Cap. 2. col. 2. Vers. Sed oritur difficultas, Duardus cit. qu. 13.* & supponit *Sayrus vbi suprà num. 6.* Tùm quia huiusmodi onera, vel magis iniuriosa sunt Ecclesiasticis, si sordida, vel minùs conuenientia, etiam si honesta, aut simplicia; cum teneantur Ecclesiastici diuinis incumbere sine impedimento, quare nõ est probabile his non esse prouisum. Tùm quia non satis fuit exprimere Ecclesiasticorum bona, & res, nisi etiam Ecclesiastici ipsi personaliter exprimerentur, ibi, *Clericis Prælatis etc.* ex quo inte-

intelligeremus non solùm onera rebus soluenda verùm etiam personis præstanda esse prohibita, quod fit etiam *c. Tributum, et sequentibus* 23. *qu.* 8. *c. Generaliter* 16. *qu.* 1. *cap. Clericis de Immunit. Eccles. lib.* 6. *Cap. Sacerdotibus, et cap. Sed nec procurationes. Ne Clerici, vel Monachi.* Imò in eodem *cap. Non minus de Immunitate Ecclesiarum*, vnde desumpta est hæc Bullæ excommunicatio, onera etiam personalia comprehendi est communis sententia post Abbatem ibidem, quem etiam sequitur *Nauarrus cit. Cap.* 27. *nu.* 111 quod et ciuilibus sanctionibus firmatur *l.* 2. *et l. Generaliter C. de Episcopis, et Clericis*. Et per hæc patet ad argumenta prioris sententiæ.

10 Non tamen in hac secunda sententia inferendum est, non licere Principibus honoris caussa Magistratus, & Administrationes aliaque munera, etiam simplicia, *Ecclesiasticis* demandare, hisque illicitum esse suscipere, quod tamen passim fit. Nam prohibetur onerum impositio prout dicit, quid odiosum, & prout fit subdito, & ex imperio, non autem prout decus inuoluit, honorificè demandatur, & sponte suscipitur.

11 Iuxta aliam verò diuisionem, conuenit inter omnes onera simpliciter realia sine excommunicatione imponi, & exigi posse etiam à Clericis ratione bonorum, quæ possident, quibus onus sit natura sua annexum, & inseparabile. Tunc enim militat Regula, quod onus rem comitatur vbicumquè sit, & res transit cum onere de quo *Abbas in cap.* 1. *de Censibus, et alij*.

Sed locum hic habet controuersia insignis, an onera ordinaria Tributorum publicorum, firma, & stabilia rebus immobilibus annexa exigi possint sine excommunicatione ab *Ecclesiasticis*, postquam res ita affectæ ad illos transierunt. Id quod non quæritur de impositione, quia communiter videntur omnes supponere, bona, quæ ab oneribus libera, ita in potestate *Ecclesiarum* sunt, vt nunquàm fuerint tributaria, in ea exemptione conseruanda esse ex iure ecclesiastico, cû nullû ius de facto Princeps laicus in illis habuerit, quod tamen ius habuit in ijs bonis, quæ ast ex tributis ad *Ecclesiæ* potestatem deuoluta sunt, & ideò non ita facilè eo iure explicandus videtur per hoc, quòd bona ad Ecclesiasticos deuenerint.

Prænotandum tamen onera hæc ordinaria, duplici modo, seu ex duplici iure dici posse imposita. Primò ex vi proprij, & particularis dominij, seu proprietarij; vt qui a fundi, cæteraquè immobilia, super quibus est onus, ab initio principatus, vel ob aliquam aliam acquisitionem, vel contractum fuerint propriè, & immediatè ipsius Principis, qui onera exigit, vel ad ea ius aliquod particulare habuerit præter generale ius principandi, quod in aliquo Regno particulari esse potest, sicut habetur *Genes.* 47. omnem terram Aegypti fuisse oneratam solutione quintæ partis fructuum Regi; eo quòd Rex acquisierit possessiones loco pretii pro cibariis datis tempore caritatis, & sub eo onere; reddiderit antiquis Dominis. Hæc autem, & similia onera, dicendum est vtpotè omninò realia, sequi res, quibus sunt annexa in quocumquè statu, & ad quemcumquè peruenerint etiam Ecclesiasticum, ad modum, quo onera censum pensionum aliarumuè obligationum, quæ conuentione priuata, vel pacto imposita, vel annexa sunt rebus, sequuntur ipsas res ad quemcumquè deuenerint. Si potuit ergo Rex, vel Princeps permittês horum immobilium possessionem particularibus personis, ea tali onere grauare, quod sequeretur eadem in quocumque statu, & quolibet possidente, vel fruente, poterit vtiquè etiam ab *Ecclesiasticis* onera sic imposita exigere. Imò etiam, postquàm sine tali onere ad Ecclesiasticos deuenere, posset Princeps de nouo illud imponere, nisi acquisitio per *Ecclesiam* facta talis esset, quæ secum ferat immunitatem ab illo onere ex qualitate donationis, vel tali Priuilegio, quod sit irreuocabile, sicuti re uera est, iuxta quæ vt alibi diximus donatio, & Priuilegia facta Ecclesiæ sunt irreuocabilia, quia sunt erogata in maiorem. Nec obest in allato exemplo Genesis, terram Sacerdotum non fuisse ab ipsis cum eo communi onere possessam, ex quo inferri posset, nec bona, quæ fuerint de particulari dominio, vel iure *Principis*, retinere illud onus, postquam Ecclesiasticorum sunt facta. Nam respondetur, iuxtà dicta in Proemiali huius Voluminis, vel ex eo, quod placuerit illi Regi terram Sacerdotibus permittere sine onere, non necessariò inferri, quòd de iure ita omnes teneantur facere, vel iuxtà contextum, quod terra Sacerdotum nunquàm fuerit facta de iure particulari Regis, sicuti terra cæterorum, quæ pro pretio alimentorum Regi data fuerat, cum Sacerdotibus cibaria Rex ex liberalitate constituerit, absquè eo, quod daret pro pretio possessiones suas, vt ibidem dicitur.

Secundò hæc onera imposita esse possunt bonis immobilibus ex solo iure principandi, & generalis Iurisdictionis, quam habet Princeps, vt in personas, sic etiam in bona sui imperij, & ditionis. Et hæc propriè, & in rigore vocantur *tributa*, quæ in signum subiectionis soluuntur, de quibus viget quæstio, an bona ija affecta priùs quàm ad *Ecclesiasticos* deuenerint, maneant cum tali affectione postquam ad eos deuenerunt. Quoad impositionem enim huius oneris certum est de nouo factam non cadere super huiusmodi bona; quia sicuti ex deuentione ad Ecclesiasticos sunt exemptata à iurisdictione laica, seu laici Principis, ità nec sunt capacia tributi, quod in signum subiectionis suo Principi soluitur, & ideò Princeps, qui bona suæ ditionis hucusquè his tributis non subdita oneraret de nouo, si etiam bona, quæ acquisiuit Ecclesia, vellet comprehendere, incidet in præsentem Censuram.

12 Præsertim stante alia vera opinione, quòd non solùm onera extraordinaria, cuiusmodi sunt illa specialiter hic expressa, damnentur, verùm etiam ordinaria. Contra quam nullum vidi expresaè sentientem, quàmuis, vt dicebam, ex qualitate onerum expressorum, Collectarum scilicet, Decimarum, Talliarum, & Præstantiarũ, quæ sunt extraordinaria suadere sibi quis posset nonnisi illa, & his similia damnari. Obstat

enim

enim generalis clausula; *& alia onera*, quam non semper esse relatiuam similium diximus *num.* 8.

Benè verùm est in proposita controuersia adhuc aliquos subdistinguere inter onera simpliciter ordinaria, quæ ordinaria dicuntur, quia firma sunt, & determinata, & inter onera rebus annexa naturaliter, & perpetuò. Hæc enim inquiunt esse, quæ secum ferunt res ipsæ natura tributariæ nullo habito possidentium respectu. In quo sensu. *Baldus in Auth. Item nulla, num.* 4. *C. de Episcopis, & Clericis, & Syluester in Summa ver. Immunitas* 2. *quæst.* 5. *§. Tertium*, testantur in nostra Italia nullum prædium ex natura sua esse taliter tributarium ex *L.* 1. *ff. de Censibus L. fin. C. Siue censu, vel reliq.* Illa autem onera imposita prædiis natura non tributariis, etiamsi ordinaria, putant participare aliquid oneris personalis, quatenùs non ratione rei tantùm, sed ratione etiam personæ possidentis subiectæ imposita censentur. Vndè faciliùs concedunt ea non sequi rem ad quemcumque deuenerit, sed mutata persona in aliā non subditam; non obstā te quòd de consuetudine etiam immemorabili Princeps prius exigeret, cessare debere.

Verùm quia de consuetudine (quicquid sit, an etiam de iure) tributis huiusmodi subiecta est de facto etiam Italia, & de facto in ea exigitur à Principibus onus aliquod ordinarium, & stabile, quod vel est in signum subiectionis, vt prætenditur, vel saltem æquiualet, seu correspondet ei, quod in aliis locis est in signum subiectionis; ideò non optinabimur diuerso modo de huiusmodi oneribus naturaliter annexis, ac de annexis ordinariè, seu ex consuetudine, sed generaliter quærimus, an bona affecta tributo ordinario et stabili, quod iure principatus, seu supremæ iurisdictionis, ipsa etiam bona respicientis, est impositum, eodem maneant affecta, dum in Ecclesiasticos transeunt, vel potiùs eo ipso fiant exempta, & per consequens excommunicetur ex hoc Canone, qui adhuc exigeret.

13 In qua quæstione negari non potest sententiam affirmantem hæc onera in Ecclesiā transire esse communiorem, & calculo Doctorum maioris auctoritatis subscriptam; vtpotè quæ est *Gloss. in Cap.* 1. *in ver. Bonorum de Immunit. Eccles. lib.* 6. *& in cap. Tributum. ver. de Exterioribus, & in cap. Secundùm canonicam*, vbi etiam *Archidiaconus, & in cap. Sanctum. ver. Annua* 23. *quæst.* 8. *& in cap.* 1. *Ver. Mansus*, ex sententia *Alani de Censibus*. imo ipsius *Gratiani. §. Hinc datur*, post cit. *cap. Sanctum*. *Ioannis Andreæ, Ioannis Monachi, Philippi Ancharani, Geminiani in dicto c.* 1. *De Immunitate Eccles. lib.* 6. *Abbatis in cap.* 1. *num.* 6. *&* 7. *de Censibus. & in cap. Non minus num.* 15. *de Immunit. Eccles. et consil.* 26. *volum.* 1. *et consil.* 3. *&* 6. *volum.* 2. *Ioannis de Lignano in Clem. Præsenti de Censibus Innocentii in cap. Non minùs. num.* 4. *de Immunit. Eccles. Bartoli in l. de iis. C. de Episcopis, et Clericis, & in l. Placet*, vbi etiam *Iason. C. de Sacrosanctis Eccles. Driedonis lib.* 2. *de libert. Christian. cap.* 3. *Gregorii Lopez par.* 1. *tit.* 6. *l.* 51. *Gloss.* 4. *et tit.* 15. *l.* 1. *Gloss.* 4. *Diana* cum aliis, quos citat *Resol. Moral. par.* 1. *Tract.* 2. *resol.* 42. *in fine*. *Angeli in Summa ver. Immunitas num.* 36. *Syluestri ibidem*, licèt excipiat de Italiæ, vt adnotauimus *num. anteced.* & aliorum viginti, & vnius, quos citat *Carolus de Grassis de effectibus Clericatus effect.* 3. *num.* 154. Ex Interpretibus autem nostræ Bullæ subscribunt *Alterius, vbi suprà cap.* 6. *col.* 4. testans esse communem iuris vtriusque Interpretum, & Summistarum omnium antiquiorum, & recentiorum. *Vgolinus hic §.* 3. *num.* 3. *Duardus quæst.* 6. *à num.* 5. *Scortia* alios citans *in Bullar. selectar Theoremat.* 77. *num.* 6. *Reginaldus lib.* 9. *Prax. fori Pœnit. numer.* 580. *Vers. dicendum secundò. Sousa Relectione Bull. Cœnæ, disp.* 92. *num.* 5. & alii. Et tandem à fortiori sustinent hanc sententiam, qui putant Ecclesiasticos pro bonis sic affectis teneri etiam ad onera extraordinaria.

Fundatur autem primò in iure Canonico, vbi quoties habetur ab Ecclesia aliquid soluendum esse; ad minùs de his tributis, seu oneribus antiquis accipiendum est. Habetur autem in *cap. Si tributum* 11. *qu.* 1. *qui ex D. Ambrosio sumptus est*. Si tributum petit Imperator non ei negamus, agri Ecclesiæ soluant tributum *et cap. Magnum ibidem ex eodem Ambrosio*. Ne quis constitutionem æterni Regis putet esse soluēdam, si censum Filius Dei soluit, quis tu tantus es, qui putas esse non soluendum. *Et cap. Conuenior* 23 *quæst.* 8. pariter ex *Ambrosio* Tributum Cæsaris est, non negatur. Et *cap. Tributum ead. c. & q.* De exterioribus suis Ecclesia tributum reddit, & infra; de exterioribus Ecclesiæ, quod constitutum antiquitus est, pro pace, & quiete, qua nos tueri, & defensari debent, Imperatoribus soluendum est. Vbi, vt vides, assignatur ratio conuenientiæ huius solutionis, & insinuatur argumentum, quod ex prædictis Canonibus habetur, nimirùm quod vbi eximitur Ecclesia tantùm quoad ea, quæ ab initio possidet pro dote, vel quoad ea, quibus fruitur spirituali iure, vt sunt decimæ, primitiæ, oblationes, et quoad locum, in quo ipsa Ecclesia situata est, et Cœmeterium, atrium, hortum annexum, et his similia iuxtà *cap. Secundùm Canonicum, & cap. Sanctum* 23. *quæst.* 8. *et cap.* 1. *De Censibus* tunc firmatur Regula contraria pro non expressis, ita vt *de exterioribus*, idest de iis, quæ extrinsecùs acquirit, vt explicant *Glossæ* debeat antiqua onera soluere. Et dicitur expressè in eo *cap. Sanctum*, quod etiam est *cap.* 1. *de Censibus, si aliquid ampliùs habuerint, inde maioribus suis debitum seruitium impendant*. Quod si velis ex voce *seruitium*, sermonem esse de oneribus personalibus, vrget magis argumētum; quia si præscripto Canonum, non abrogantur antiqua onera personalia, multo minùs abrogari realia dicendum erit.

Secundò suadetur auctoritate legum Ciuilium, præsertim L. *Placet. C. De Sacrosanctis Ecclesiis*, quam vt potè rationabilem *Gratianus inseruit decreto cap. Placet* 16. *qu.* 1. vbi dicitur nihil extraordinarium ab Ecclesiæ prædiis esse expetendum, benè tamen Canonicam illationem, quæ non aliud significare potest, nisi ordinariam, seu certa Regula determinatum, tributum. Et *L. de iis. C. de Episcopis, et Clericis*, dicitur præ-

dia Ecclesiasticorum cogenda esse ad pensitanda fiscalia, quæ onera prędijs Ecclesię coniuncta esse posse, supponitur in *Authent. Item Prædium*, 10. *qu.* 2. dum dicitur prędia Ecclesiæ alienari posse, si sint inutilia propter onna fiscale adnexum. Et in *L. fin. C. de Exact. tribut.* habetur, possessionea Ecclesiæ vindicari posse, nisi soluāt impositaa Reipublicæ functiones, quemadmodū prior dominus pendebat. Nominé autem functionum intelligi tributa, docet ibi *Glossa*, *et Doctores*. Et tandem facit *l.* 1. C. *de Indiction. lib.* 10. quatenùs stante, quod Ecclesiæ, & fiscus ęquiparentur ex *L. fin. C. de Sacrosanct. Eccles.* prædia dicuntur etiam ad fiscum tránsire cum onere.

Tertiò probatur, quia huiusmodi onera sunt merè realia, vt habetur ex *L. Imperatores, ff. de Public. & Vectigal.* et ex eo quod imponuntur ratione subiectionia rei, quæ de se erat de iurisdictione Principia, etiam sine respectu ad personas. Atqui dictum est onera merè realia *sequi* rem in quocumque statu, et de his verificari illud axioma; quod res transit cum onere.

Hinc quartò facit, quod ita supponitur oneratam rem transire ad Ecclesiam ex voluntate prioris domini; quia nemo plus iuria in alium transferre præsumitur, quàm ipse habeat *l. Nemo plus iuris ff. De Regulis Iuris l. Traditio ff. De acquirenda rerum dominio* cum alijs similibus. Sicut ergo non habebat prior dominus ius liberum rei, sed cum onere debito Principi, eodem modo rem præsumitur transferre. Vnde militat illud ex parte *Ecclesiæ* quòd qui in iua succedit alterius, vti debet eodem iure, quo ille vtebatur *cap. Is qui in ius ff. De Regulis iuris.* Et confirmatur, quia ex expressa voluntate, vel pacto posset prior Dominus cum onere soluendi tributum Principi, bona in Ecclesiam transferre, vt est indubitatum, ergo idem fieri dicendum est ex voluntate præsumpta.

Eo vel maximè, (& est quintum argumentum) quòd, sicuti non est congruum, ità nemo præsumatur cum iactura alterius bona sua alienasse, & priuasse Principem suo iure sine ipsius consensu, cum id sit contra naturalē iustitiam ex vna parte, stante adhuc probabilissima sententia, quòd bona sint hypotecata Principi ad soluendum pro toto tempore futuro statim ab initio impositionia, vt ex *l. Imperatores ff. De Public. & Vectigal.* tenet *Paulus de Castro ibidem, & in l. Apud Iulianum §. Hæres ff. De leg.* 1. *facitque l.* 1. *C. quibus caussis pignoratio tacita contrahatur*, & subscribunt *Hostiensis in Summa lib.* 3. *Tit. de Pignoribus, Angelus, & Syluester Ver. Pignus Negusantius De Pignoribus* 2. *part. membr.* 4 *num.* 125. *Ruinus consil.* 117. *nu.* 2. *Val.* 4. *Maccabrunus Consil.* 40. *nu.* 81 82. & 83. Et alia ex parte nulla fit Ecclesiæ iniuria, ex eo quod minùs illi detur, ratione oneria annexi, non enim ipsa grauatur, & non est ei indecens accipere emolumentum rei, licèt alicui oneri antecedenter obnoxiæ.

Non desunt tamen qui sentiant oppositum, onus scilicet huius tributi separari à rebus, & cessare statim ac ad Ecclesiam rea transeant. *Cardinalis Albanus in Tract. De Immunitate Ecclesiastica*, qui est in *Tom.* 13. *part.* 2. & in lucrationibus ad *Bartolum in l. Hæres absens nu.* 3. & *sequentibus ff. De Iudiciis Suarez contra errores Angliæ lib.* 4. *cap.* 20. *Carolus De Grassis de eff.* *effect.* 3. *nu.* 162. cum aliis octo Authoribus, quorum plerosquè ait (quod mirum est) testari de communi *Guttierez lib.* 1. *Pract. qu.* 3. *nu.* 13. alios quatuor *Doctores* Hispanos allegans, & tanquam probabile amplectitur idem *Diana part.* 3. *resol.* 27. *De Immun. Eccles.* citans *Gueuaram*, & *Pesantium*. Ex interpretibus autem Bullæ *Bansetna punct.* 3. §. 1. *num.* 4. *et* 16. & *Pilliucius nu.* 294. *cit. Tract.* 16.

Probatur primò ex natura ipsa priuilegii exemptionia Ecclesiasticæ, quod vt fundatum in illis verbia Christi *Matt.* 17. *Ergo liberi sunt filii* quæ latè expendimua in Proœmio huius voluminia, debet esse generale, saltem pro quanto important illa verba; aliàs restrictio omnis gratis assumitur nisi sufficienter probetur, sed filii Regia, naturali priuilegio, gaudent exemptiona à tributis, non solùm quoad bona iam sua, sed etiā quoad ea, quæ priùs tributaria acquirit, ergo etiā bona Ecclesiæ liberantur à tributis, per hoc ipsum, quod ad Ecclesiam transeant.

Secundò firmatur ex iuribus Canonicis. Inter quæ (omissis aliis, fortè non efficaciter concludentibus) mihi videtur primò optimus textus in *cap. Aduersus De Immunitate Eccles.* Vbi supponuntur damnatæ, generaliter omnea exactiones, quæ tangunt Ecclesiasticos. Et licèt *cap. Non minus ead. tit.* vbi eę damnantur non satis clarè loquatur, ita tamen debere intelligi, aut ita extendi, mens est alterius Concilii Lateranensis sub *Innocentio III.* cuius est illud *cap. Aduersus.* Subsequenter facit textus in *c.* 1. *De Immun. Eccles. lib.* 6. ibi, vt *Ecclesiæ* in plenitudine iuris sui, & libertatis integritate lætentur. Non esset autem integra hæc libertas si non comprehenderet exemptionem à tributis hiscè antiquis seu ordinariis. Et infrà. Decernimus non licere tallias, vel collectas, seu exactiones quascumquè Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis imponere, vel exigere ab iisdem pro domibus, prædiis, vel quibuscumque possessionibus ab ijsdem Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis legitimè hactenùs acquisitis, vel in posterum acquirendis etiamsi rea huiusmodi sint intra illorum districtum, vel territorium constitutæ. Per quæ posteriora verba significatur non obstare subiectionem ipsius rei, quæ habet annexum onus; in qua fundat obligationem soluendi sententia contraria. Tertiò idem infertur ex *cap. Quanquàm De Censibus in* 6. vbi generaliter dicitur Ecclesias, Ecclesiasticasquè personas, ac res ipsarum, non solùm iure humano, quin immò & diuino à sæcularium personarum exactionibus esse immunes.

In iure Ciuili non puto satis expresè particularem hanc exemptionem à tributis imperatam esse; quicquid aliqui velint haberi *ex l. Iubemus C. De Sacros. Eccles. & Auth. Item nulla C. de Episc, & Clericis*; cuius textum dicit expressissimum *Carolus de Grassis.* Tu considera. Item nulla Communitas, vel persona publica, vel priuata collectas, vel exactiones Ecclesiis, vel piis lociis imponere præsumat. Sic textus.

Sed ratione efficaciùs ostenditur, quia etiam admisso huiusmodi tributa prestari ob solam subiectionem ipsius rei sine ordine ad subiectionem personæ, postquam in potestatem Ecclesiæ res deuenit, sicuti de subiectione, seu iure ipsius est facta, ita à subiectione Principis laici liberata est. Quemadmodum enim subiectio personæ mutari potest, ità & subiectio rei, vt sicut de facto persona per assumptionem status Ecclesiastici eximitur à iurisdictione Principis laici, ità eximatur res, per hoc, quod ad dominium Ecclesiæ transeat. Atqui supponimus tributa præstari ob subiectionem, hac ergò ablata, non est, quo titulo Princeps laicus exigat tributa.

Hæc sunt potiora vtriusque sententiæ fundamenta; quibus perpensis vnusquisque saniorem sectetur. Ego verò data opera calculum non adiungo; præsertim cum ex praxi multorum locorum non dedignentur Clerici de rebus acquisitis soluere onera ordinaria, & antiqua. Ideò neque hos, neque exigentes tutum est condemnare, sed nec, vsum hunc probando, immunitati Ecclesiasticæ aliquid subtrahere.

Non omittam tamen insinuare duos alios opinandi modos, media scilicèt distinctione, licèt eos probare non possim, quia gratis assumuntur. Prior est eorum, qui distinguunt inter bona descripta, seu registrata in estimo, & non descripta; vt ex illis sint soluenda tributa, non verò ex his. Alter distinguentium inter bona tributaria, quæ acquiruntur à Clericis titulo hæreditatis, vel pio, vt ex successione, legato, donatione, &c. & acquisita emptione, permutatione, industria, &c. vt posteriora maneant obnoxia his tributis, non verò priora.

24 Benè fatebor, me arbitrari longè probabiliorem affirmatiua, opinionem negantem, (quæ etiam est communior) Clericos pro huiusmodi bonis ad eos deuenientibus teneri ad onera extraordinaria Collectarum, seu Talliarũ, ac generaliter ad incerta, & quæ ratione superuenientium necessitatum imposita fuerunt, vel imponuntur, augenturuè, etiamsi iam certa facta sint. Et per consequens opinor hæc imponentes, vel exigentes, anathemate percuti; quia huiusmodi onera natura sua personalia sunt, principaliter scilicet respicientia personas, & secũdariò res; seu tangentia personas possidentes, habito licèt respectu rerum possessarum, vt infertur ex *l. Rescripto, & l. fin. ff. de Muneribus, et honor.* Nec possunt vlla via à sua hac natura distrahi, vt transeant in onera realia, quicquid aliqui conentur suadere. Quoties ergo possidentes, sunt Ecclesiastici, cessat omne ius, & actio, quæ in persona subiecta fundabantur; vt alibi dictum est.

25 *Illud etiam*, quod in primo fundamento prioris sententiæ dictum est, tanquam ab omnibus probatum, certò tenendum est, videlicèt Tributa quantumuis antiqua, non esse exigenda pro ea dote Ecclesiæ, quæ Mansus dicitur (& est ea quantitas soli, quæ duobus bobus sufficit ad arandum in anno) nec pro fundo, in quo situata est Ecclesia, nec pro Cœmeterio, atrio, horto, & his similibus, quæ debent esse omninò libera etiam à particularibus pensionibus, obligationibus, & iuribus *Alterius* post alios, quos citato dicto *Cap. 6. col. 4. Duardus qu. 6. nu. 7.*

16 Item illud admittendum est, non solùm ex expressa voluntate, vel pacto prioris domini, bona posse cum tributo ad Ecclesiasticos transire, vt suprà insinuauimus, sed de facto ita transire, stante quod id prior *Dominus* tempore descriptionis, vel aliter promiserit pro se, & suis hæredibus, obligando sua bona qualibet præsentia, et futura, pro illis rebus in omne tempus futurũ soluere tributum. Quia, posita huiusmodi promissione contracta est obligatio realis, quæ afficit etiam bona. Nec tamen læsa tunc manet integritas Ecclesiasticæ immunitatis, eo quòd illa solutio, vel non habet amplius rationem tributi propriè dicti in signum publicæ subiectionis, sed rationem habet particularis census, vel pensionis, vel censetur solutio facta à priori domino, cuius vice fit ab Ecclesia. Benè verum est, quod sit necesse, obligationem hanc esse particularem, et expressè, ac particulariter acceptatam à descriptis in Æstimo, seu catastro. Nam aliàs solo generali Principis statuto, disponente, quòd bona descripta, seu designata censeantur ita affecta tributis, vt ab eis separari non possint, nec inducitur obligatio realis, nec potest præiudicari iuri acquirendi sine tributo, quod ius est in Ecclesia, quicquid contra aliqui velint, id fieri posse.

17 Tandem sub prædictis verbis, & alia onera, comprehenduntur omnia grauamina, sub quocumquè nomine significata, siue adiutorij, subsidij, subuentionis, siue donatiui, arg. textus in *cap. Clerici de Immunitate Eccles. lib. 6.* siue etiam sint onera, quæ non consistant in solutione, sed in obligatione aliqua, vt est in specie onus hospitandi milites, ad quod non teneri Ecclesiasticos est expressè dispositum in *l. 1. C. de Episcopis, et Clericis*, & notauit *Bonacina punct. 3. §. 1. num. 5.* Quod intelligendum est non solùm quoad bona, et domos, quæ ab antiquo erant de proprietate Ecclesiæ; sed etiam quoad ea, quæ in dies acquirunt sic affecta. Nam quicquid sit, an onus hospitandi natura sua sit reale, vt voluit *Bartolus in l. unica sub num. 34 C. de Militibus*, et in quo loco *lib. 10.* concederemus realia transire ad Ecclesiam, in praxi tamen effectum est personale, quia non expetitur tantùm tertia, vel dimidia pars domus, idquè sine alio grauamine vtensilium, alimentorum, etc. quo pacto, et non aliter, onus esse reale ex *l. 2. C. de Met. & Epidim. lib. 12. L. unic. C. de salario hospitibus non præstando lib. eod.* sed mittuntur milites ad ratam æstimi cuiuscumque, et facultatum cum obligatione præbendi vtensilia, alimenta, etc. quo modo onus transijt in personale afficiens, scilicèt personas iuxta res, et habet naturam Collectæ, *Rolandus consil. 66 num. 1. et sequent. lib. 1. Thesaurus Iunior. lib. 1. qu. 93. Gallia consil. 59. nu. 71. et seq.*

18 *De* Præstantia autem dubitari potest an inducat Censuram, si imponatur, vel exigatur etiã ab Ecclesiasticis, sed cum intentione, restituendi; diximus enim Præstantias hascè esse subsidia, quæ Princeps, vel Communitas expetit nomine mutui, quod tamen numquàm restituitur. Et respó-

detur,

detur, ex ea Clericis imposita, non solùm ex exacta, indaci Censuram. nil suffragante quod Ecclesiastici nullum, aut paruum incommodum ex ea susciperent, attenta restitutione. Nam ratione subiectionis ea grauantur laici, & ob iurisdictionem, quã in suos habet, imponit Princeps. Cum igitur nulla sit Ecclesiasticorum subiectio, nullum in eos Laicæ potestatis ius, lęditur Ecclesiastica immunitas, in quo consistit malitia hoc Canone punita.

19 Vnica superest difficultas. Cum enim ex dictis volumine altero horum Commentar. *Cap. V. num* 29. constet, ea, quæ mercedis rationem habent, non esse onera alicui imponi vetita, & ideò ab Ecclesiasticis etiam tales solutiones exigere vacare periculo excommunicationis; cur aliquæ Gabellarum species, quæ rationẽ pretii debiti, & mercedis habent, ab iisdem exigi nequeunt? Est exẽplum in Pedagio, & Guidagio; illud enim soluitur ob constructionem, vel refectionem viarum, pontium &c. hoc verò pro expensis custodiendæ viæ à latronibus, feris &c. quibus beneficiis gaudent etiam Ecclesiastici.

Respondetur ex solutione eorum, quæ habent rationem priuatę mercedis nullo modo lædi Ecclesiasticam exemptionem; quia nulla interuenit auctoritas, nec coactio. At verò onera auctoritatiuè imposita à Principe, vel Communitate auctoritatiuèque exigenda, supponunt subiectionem eorum, quibus imponuntur, qui què solutionem talium onerum concurrere debent, velint, nolint ad expensas viarum, & custodię, vt sistamus in exemplo allato. Id autem non potest esse nisi præiudiciale Ecclesiasticis; quorum exemptio ob specialem eorum dignitatem fecit ipsum, vt sine proprio dispendio gaudeant publicis beneficiis. Alioquin omnibus, et quibusvis oneribus posset ligari, cum saltem indirectè omnibus gaudeant beneficiis, quæ solutionibus laicorum præstantur. Vide *Dianam Resol. Moral. part. 1. Tract. 2. Resol.* 38. Et obseruat eos, quos citat *Resol.* 47. arbitrari, imponentes Gabellas iustas Clericis, quas & laicis imponunt, non innodari ex Bulla Cœnæ, intelligendos esse quoad V. Canonem Bullæ, damnantem generaliter omnibus impositas Gabellas iniustas; non autem specialiter curantem Ecclesiasticorum exemptionem, quam tuetur hic XVIII. *Salonius* autem, inter eos, quos citat *Tom. 1. in 2. 2. D. Thomæ quæst. 78. art. 5. controu. 2.* absolu è negans, exigentes iustas, & quas à sæcularibus exigere possunt, Gabellas innodari ex Bulla Cœnæ sed ex *cap. Quanquàm de Censibus in 6* à cuius vinculo satisfacta parte per Bullam Cruciatæ absolui possint, hic, inquam, Author omninò audiendus non est, quia hic non punitur iniustitia ex parte oneris, sed ex parte personę grauatæ, quæ exempta est. Fortè tamen saluũ intentus est aliquam Bullam antiquiorem, cui non adhuc adesset præsens Canon, & iuxta illam locutus est.

Clericis, Prælatis, & aliis personis Ecclesiasticis, ac eorum, & Ecclesiarum, Monasteriorum, & aliorum Ecclesiasticorum bonis, illorumque fructibus, redditibus, & prouentibus huiusmodi.

ELENCHVS.

20 *Quæ dicantur personæ, et bona distinctè recenseantur.*
20 *Qui sint Clerici, et personæ Ecclesiasticæ, & quæ dicantur bona & redditus Ecclesiarum etc. remissiuè.*
22 *Clerici in minoribus non seruantes Tridentinum cap. 6. sess. 23. an gaudeant immunitate à tributis.*
23 *De Clerico assumente Clericatum pro aliquo tempore ad onera declinanda.*
24 *De Clerico coniugato.*
25 *De iis, qui ex Priuilegio gaudent immunitate, cum non sint Ecclesiastici.*
26 *De Clerico feudatario, ratione feudi oneribus subiecto.*
27 *De Clerico mercatore, et oneribus debitis pro mercibus.*
28 *De bonis patrimonialibus, vel laicis Clericorum.*
29 *De Patrimonio in titulum instituto.*
30 *De bonis indiuisis inter Clericum, et laicum,*
31 *Gaudet Ecclesiasticus immunitate quoad res aduectas, emptas, vel venditas in victum, vsumque familiæ.*
32 *Imponens onera familiaribus Clericorum non innodatur.*
33 *Quid veniat hic nomine bonorum.*
34 *Bona, et fructus eiusmodi habent exemptionem quousque Clericorum sunt; vbi de fructibus fundi locati.*
35 *De bonis laicorum, quorũ Clerici sunt vsufructuarii, et è contra.*
36 *De oneribus tangentibus fructuum partem colonicam conductitiam emphiteoticamve.*

20 Habemus ex hac Clausula, quibus nam personis, & pro quibus rebus onera imponere sub præsenti excommunicatione sit vetitum. Quamuis enim, quæ super bonis, & fructibus imponuntur, vel exiguntur, optimè Clericis ipsis, qui bonorum, & fructuum sunt domini, imponi, & ab eis exigi dicantur, distinctè tamen personæ, & res recensentur, tùm vt onera personalia, quæ personas ratione suimet ipsarum tangũt, & illa realia, quæ personas habita ratione bonorum, respiciunt, comprehenderentur; tùm vt esset fugij clauderetur aditus iis, qui bona, & fructus impositione, vel exactione carpentes, assumerẽt ex intentione non affici personas sacras, sed res tantùm in se laicas.

21 Qui sint Clerici, & personæ Ecclesiasticæ arbitror satis declaratum esse *Cap. XV.* ad Clau-

solam *Personas Ecclesiasticas etc.* vbi etiam super clausula *Prater iuris Canonici dispositionem* ostēdimus qui nam priuilegio Clericali non gaudeant, vel expolientur; quod & in ordine ad priuilegium exemptionis ab oneribus accipiendum est. Regulariter enim sub priuilegio fori cōprehenditur etiā Priuilegium exemptionis ab oneribus, ita vt qui dicitur gaudere vel non, priuilegio fori, ille etiam censendus sit gaudere vel non, Priuilegio immunitatis ab oneribus; nisi aliud specialiter disponatur; quas speciales dispositiones loco citato inuenies adnotatas. Similiter etiam quæ dicantur bona, fructus, redditus, & prouentus Ecclesiarum, Monasteriorum, & beneficiorum Ecclesiasticorum habes iam *Capit.* XVII.

22 Quapropter non hærerem *Bonacina de Censuris in particulari disp.* 2. *quæst.* 19. *punct.* §. 8. 3. *num.* 2. *Lessio, Molina, Maldero, Garzia, Comitolo, et Torreblancha*, quos citat *Diana part.* 1. *Resolut. Moral. Tract.* 2. *Resolut.* 36. asserentibus Clericos non beneficiatos in minoribus tantùm constitutos gaudere priuilegio huius immunitatis, etiam si non obseruent præscriptum *Tridētini sess.* 23 *Cap.* 6. quoad incessum in habitu, & tonsura, seruitium Ecclesiæ, vel studium. Nam Tridentinum, inquiunt, loquitur tantùm de Priuilegio fori, quod sumptum pro exemptione à iudicijs sæcularibus optimè separari potest à Priuilegio exēptionis ab oneribus. Prædictis, inquam, non hærerem; nam cum frequens, & adæquata sit illa diuisio Priuilegij Clericalis in Priuilegium Canonis, & fori, sub posteriori hoc membro debet includi quicquid priuilegij seeū fert ſtatus ecclesiasticus excepto Priuilegio canonis *Si quis suadente* q. 4. igitur quoties quis priuatur Priuilegio fori, etiam nō ablato Priuilegio Canonis, censendus est exutus, non solùm exemptione à iudiciis sæcularibus, sed etiam à legibus, pœnis, oneribus, cæterisquè consequentibus subiectionem. Alioquin multa inconuenientia sequerentur, nisi sub illo Priuilegio, etiam exemptio à tributis contineretur, cum leges Canonicæ illis solis nominibus vtantur, & exutus Priuilegio fori, & Canonis, quibus nominibus vtitur Ecclesia in expoliatione, seu degradatione, adhuc non esset exutus immunitate à tributis, quod est contra veritatem, & intētionem Ecclesiæ. Et ideò *Bonacinę* aduersātur Interpretes nostræ cæteri Bullæ *Alteri Tom.* 1. *de Censure lib.* 5. *disp.* 19. *Cap.* 6. *dub.* 10. *Pillucius To.* 1. *qq. Moral. Tract.* 16. *n.* 298. *Reginaldus tom.* 1. *lib.* 9. *Prax for. pœnit.* 25. *sect.* 3. *Duardus Commentar. Bulla Cœna lib.* 2. *ad Can.* 18. *qu.* 7. *n.* 3. *et quæst.* 30. *nu.* 3. *Coriolanus ad Bullam Cœna Can.* 18. *Vers. Quā ampliaret præterea Suarez lib.* 4. *Defensionis fidei cap.* 37. *num.* 13. *et* 15. *et apud Dianam loc. cit. Homobonus, Layman, Barbosa, Genallos, Molfesius, & Graffius.*

Attamē, quia pro *Bonacina*, refert decisū à Sacra Congregatione Concilii *Comitolus*, literis ad se datis, & testatur *Torreblanca*, ideò acquiescendum primæ sententię, si de decisione, & obseruatione legitimè constet.

23 Non displicet tamen, quod dixerat idem *Bonacina num.* 3. *et Duardus quæst.* 7. *num.* 1. Clericum gaudere hac immunitate, etiamsi ad effugienda onera pro eo tempore, quo in Clericatu permanserit, Clericatum assumpserit sine animo permanendi in Clericatu. Nam re vera pro eo tunc est persona Ecclesiastica, nec dicitur in fraudem Clericatum suscepisse, sed vsum suisse iure suo. In quo non conuenit cum eo, qui patrato delicto Clericatū eodē modo assumit ad eludendum iudicium sæcularis fori, quē diximus Cap. XV. posse per Iudicem sæcularem coerceri. In isto quippe reperitur dolus: quatenùs ratione delicti, foro laico obnoxius antea erat, at in illo alio non adest specialis obligatio, qua impediatur se subtrahere à subiectione Principis laici per assumptionem status Clericalis, & gaudere pro eo tempore beneficio immunitatis. Licet opposita sententia, quam tenet *Coriolanus* hoc loco, & *Prosper de Augustino in Addit. ad Summ. Bullar. Quaranta Ver. Vectigal.* sit etiam probabilis, perpensis ijs, quę eo Cap. XV. diximus, videlicet, quòd non permittitur Ecclesia cōferre sua Priuilegia iis, qui nō animo permanendi in Clericatu, sed fine eludendi, subtrahendique se à laicali subiectione, & participandi Priuilegia ad ipsam concurrunt.

24 Clerici coniugati non gaudent hoc Priuilegio. Est textus expressus in *cap. Vnico de Cleric. coniug. lib.* 6. vbi eis relinquitur Priuilegiū Canonis, fori autem ea tantùm pars, quæ eximit à iudicio laico in criminalibus. Est communissima sententia, quidquid voluerint pauci quidam apud *Carolum de Graffis tract. de Effectibus Clericatus Effect.* 3. *num.* 44. Idquè recipiendū est etiam de Clericis coniugatis Græcis, quia textus generaliter loquitur, contra ipsum *Carolum de Graffis num.* 4. & alios apud eum *Bonacinam loc. cit. num.* 3 *Vers. Secus dicendum* alios citantes, & *Duardum quæst.* 13. Fundamentum, *Bonacinæ* est, quia tales Clerici Græci sunt verè Ecclesiastici. & *Caroli de Graffis*, quia Papa eos tolerat in Clericatu. Sed me latet ratio, cur alii minùs; quam hi sunt Ecclesiastici, & tolerati, & cur illud *cap. Vnic.* etiam Græcos non comprehendat.

25 Et ex dictis eod. *Cap. XV.* et *XVII.* monemus, non esse locum Censuræ ob impositionē, & exactionem onerum ab ijs personis, & super ijs rebus, quæ cum nec Ecclesię, nec Ecclesiasticorum re vera sint, ex solo speciali Priuilegio immunitate gaudent, nisi expressè in tenore Priuilegii habeatur, ita imponentes, & exigentes onera incurrere omnes pœnas, quæ à iure, vel ab homine in imponentes personis, vel rebus Ecclesiasticis statutæ sunt. Quia, vt ibidem dictum est, non conuertuntur adæquatè, esse personam Ecclesiasticam, & gaudere Priuilegiis Ecclesiasticorum, cum hoc possit esse tantùm per specialem communicationem; sicuti etiam non conuertuntur bona, & redditus Ecclesiasticorū, Ecclesiarum, Monasteriorum; & beneficiorum, cum omnibus bonis, & redditibus, quæ Priuilegio rerum Ecclesiasticarum gaudent. Igitur cū in præsenti Canone Ecclesiastici tantùm, ac res eorum exprimantur, non est sub protectione eius, vtpotè pœnalis collocandus omnis, & omnia,

nia, quæ quomodocumquè exemptionem ab oneribus participant. Quòd aliqui non aduertentes frustrà insudarunt in inquisitione eorum, qui gaudent Priuilegio immunitatis,

26 Similiter ex dictis ad eam clausulam. *Præter iuris Canonici dispositionem* de Clerico feudatario, inferendum est non induci Censuram ex eo, quòd ipse comprehendatur sub impositione, vel exactione facta à *Domino* feudi, quod specialiter hic adnotarunt *Bonacina punct. 3. §. 3. nu. 2. Duardus quæst. 10.* Quod recipiendum est de omni feudo etiam nobili, & pro quo præstatur aliud seruitium sine solutione eorum. Nam licèt ex iure Ciuilis de huiusmodi feudis onera non debeantur, imponens tamen non lædit immunitatem *Ecclesiasticam*, sed aliam iustitiam. Quicquid contra *Duardus loc. cit.*

27 Clerici item exercentes mercaturam, ratione rerum, negotiationis caussa delatarum, emptarum, venditarum &c, grauari possunt oneribus sine censura, Textus est in *cap. Quamquam de Censibus lib. 6. & in Clem. Præsenti eod. tit.*

Quæ iura cum simpliciter loquantur nulla facta pranecessariæ monitionis mentione, simpliciter intelligenda sunt, ita vt Clericus negotiator, quoad merces non gaudeat exemptione ab oneribns; etiam si non fuerit admonitus, vt à negatione desistat *Abbas, Imola Lapus, Geminianus, Ancharanus. Berous* & alii *in cap. fin. de vita, et honestate Cleric. Molina de Iustit. et iur. disp. 342. num. 10. Carolus de Grassis cit. effect. 3. num, 184. Alterius cap. 6. col, 10 Vers, Tertiò quæri, et alii apud* Dianā *part. 1. tract. 2. resol. 46. & part, 3. resol. 44,*

Contra *Rodriquez, Summa tom 2. cap. 73. nu 10, Petrum Ledesmam Summar, tom. 2. tract. 27. cap, 8. concl. 17. Ludouicum Lopez Instruct. part. 2, cap. 41. Sousam Relect. Bullæ Cœnæ disp. 92. num. 3. in fine Duardum quæst. 8. num 3. Vers. Vnde hæc,* malè ab alijs pro nostra sententia citatum, & contra alios, quos refert *Carolus de Grassis n. 182. & Diana* locis citatis, inter quos malè citat *Reginaldum nu. 379.* qui nihil aliudvult, nisi quod infrà subijciemus ex *Abbate, et Carolo de Grassis* Horumquè opinionem probabiliorem dicit *Bonacina eo §. 53, num. 8.* quia hæc monitio præscribitur, tanquàm necessaria in *cap fin de Vita, et honest. Cleric.* vnus autem textus supplet, & declarat alium.

Sed respondetur ex eo, quòd ius *cap Quamquam, et Clem. Præsenti* recentius est, & in neutro sit alicuius monitionis memoria iuxtà antiquum iura, optimè inferri mentem recentiorum Pontificum fuisse, vt absolutè sine alia monitione, mercatura Clericorum priuaretur subsidio Ecclesiasticæ immunitatis, eò præsertim, quod in dict. *cap. fin.* non est simpliciter de sola mercatura sermo, sed magis generaliter de implicatione in negotiis sæcularibus, nec dicitur expressè, quòd Clerici priuentur, quoad merces, exemptione *Ecclesiastica*, sed magis generaliter, quòd quoad suas facultates subiaceant statutis, & consuetudinibus laicorum. Ex quo infertur tum textus non esse omninò eosdem, tùm probabile esse, quod in dicto *cap,* voluit *Abbas,* quem sequuntur *de Grassis, & Reginaldus,* vbi supra; videlicet trinam monitionem requiri; vt post ipsam amittat Clericus immunitatem etiam, quoad cæteras suas res, quæ non sūt sub negotiatione, secùs, quoad res *Ecclesiæ*, vt notauit *Glossa ibi in Ver. Suis facultatibus.*

Nullo tamen modo admittendum est, quod idem *Abbas,* & alij volunt, prædictum *cap. finale* loqui tantùm de Clericis constitutis in sacris, non verò de minoribus. Nam (quicquid sit, quod his non sit interdicta negotiatio, vt aliqui volunt, & ego non admitto) generaliter merces Clericorum priuatur exemptione in cit. *cap. Quamquam, et Clem. Præsenti, et cap. illud finale* in hac conformitate loquitur generaliter de omnibus Clericis, ibi, Quod quidā Clerici terræ tuæ. *Molina vbi suprà num. 3. et Duardus num. 11,* disputantes deinde, an Clerici mercatores priuentur aliis Priuilegiia Clericalibus, de quo nos *loc. cit. Cap. XV.*

Si autem monitio non est pranecessaria, multò minus necessaria erit solemnitas præscripta in *cap. Non minus, & in cap. Aduersus De Immun. Eccles.* vt impositio, & exactio ab his fiat consulto Episcopo, vel Romano *Pontifice*, & Clericis consentientibus &c. de quibus infrà. Id autem adnoto propter *Viualdū,* qui *s. part. Candelabri aurei in explic. Bull. Cœn. cas. 18. n. 4* coniungit casum mercaturæ cū casibus publicæ necessitatis, in quibus illa solēnitas necessaria est.

Quoad mercaturam igitur primò dicendum onera pro mercibus soluenda esse, etiamsi mercatura à Clericis exerceatur per alios; vt contra *Medinam tenet Molina loc. cit. nu. 10. & ex nostris Duardus qu. 8. nu 9.* Nam, quicquid sit an etiam per alios factum mercaturæ exercitium, interdictum sit Clericis, de quo controuersia est, probabiliore existente sententia affirmatiua; ratio desumitur tùm ex eo, quòd textus generaliter loquuntur, vt clarissimè in *cap. Quanquàm,* ibi, *Negotiandi caussa deferunt, aut deferri faciunt, vel transmittunt*; tùm ex eo quòd obligatio ad onera non sumitur ex eo solū quòd mercatura sit Clericis inhibita, sed ex eo quòd conditio mercium non meretur in præiudicium Laicorum Principum gaudere priuilegio bonorum Ecclesiasticorum, nisi aliud sit expressum.

Secundò dicimus negotium pro necessitate Clerici, vel Ecclesiæ esse licitum. nec posse pro rebus caussa huius negotiationis aduectis, emptis, venditis &c. imponi, aut exigi onera *cap. Secundùm instituta, iuncta Glossa Ver, Caussa lucri Ne Clerici vel Monachi Glossa in dict. cap. Quanquàm. Imola in cap. fin, num. 53. De Vita, & honest. Cleric. Nauarrus in Manual. cap. 15. nu. 110. Duardus cit. q. 8. nu. 17.*

Tertiò tali immunitate gaudet etiā negotiatio instituta in solam vtilitatem Ecclesiæ; & quotiescumquè res aduectæ, emptæ, vel venditæ, sunt Ecclesiasticæ, etiam si negotiatio sit ad vtilitatem propriam Clerici. *Textus in eod. cap. Quāquàm, & in cap. fin. De Vita, & honest. Cleric. iunctis Glossis Abbas nu. 10. et alii ibidem. Grassius part. 1. Decision. aurear. lib. 1. cap. 125. nu. 19. et 23. Bertacchinus De Gabellis part. 7. n. 11: Alterius cap. 6, col. 11. qu. 4. Reginaldus vbi suprà*

prã nu. 379. *Vers. Porrò Duardus loc. cit. Vers. Imò si Clericus.* Et ratio est, quia licèt huiusmodi Clericus prohibendus sit negotiari; ex eius tamen delicto non debent fructus Ecclesiastici priuari priuilegio, quo aliunde gauderent. Quicquid in contrarium *Carolus de Grassis cit. effect. 3. num. 178.* cum aliis, quos refert nullo allato fundamento. Cur autem negotiatio instituta in vtilitatem Ecclesiæ non expolietur exemptione, patet, quia huiusmodi negotiatio licita est, & cui sit æquum ab Ecclesia, in cuius vtilitatem fit, impendi beneficium immunitatis.

16 Quartò, pro persona ipsa Ecclesiastica nunquam potest exigi Pedagium, aut Guidagium, etiam si transeat negociationis caussa, aut eadem caussa deferat merces: Quia textus permittentes exactionem loquuntur super solis rebus, non autem super personis, & ita obseruauit *Glossa in dict. cap. Quamquam.*

Quintò, quoad fructus patrimoniales seculares, in delatione, venditione, vel commutatione facta negociandi caussa, cessat exemptio, etiam si aliunde non intercedente negotiatione, gauderent immunitate, vt est commune. Secus, si tantùm transuehantur aliò, vt meliùs pluris vendantur, sine alio animo negotiandi, quia illud simpliciter non est negotiari. *Vgualdus* supra citatus *num. 6. Suarez de Censuris disp. 23. sect. 4. num. 21. in terminis cap. Quamquam. Reginaldus vbi suprà, & Bonacina cum aliis per eum punct. 3. §. 3. num. 6. Vers. Tertiò illum.*

Sextò tenetur ad onera vt suprà, qui pro vna tantùm, aut altera vice negotiatur. Quicquid sit, an negotiator quis dicatur ex frequentatis actibus, vel etiam ex paucis, in quo prior pars est communior, pro qua facit modus loquendi *cap. fin. de Vita, et honest. Cleric.* ibi, *sæcularibus negotiationibus intendunt,* tamen quoad cessationem exemptionis dictum *Cap. Quamquam. et Clem. Præsenti De Censibus,* loquuntur generaliter, &, vt suprà dictum est, ratio desumitur ex ipsa conditione mercium, quas non est congruum in præiudicium Reipublicæ liberari oneribus, In contrarium videtur esse *Vgualdus num. 5.*

18 Septimò, & est vniuersalis Regula. Ille dumtaxat dicitur in toto rigore exercere mercaturam, qui rem emit animo eamdem immutatam pluris reuendendi; & sic è nuda industria oritur lucrum, aut ratione temporis, quo reuenditur, aut loci, personarum, modi, &c. *Ex cap. Eiiciens 88. d.* est communis cum *Nauarro in Manuali cap. 27. num. 128. Reginaldo loco cit. Molina disput. 339. num. 4. Bonacina vbi suprà, et Duardo num. 14.*

Ex hoc patet octauò, artificium non esse negotiationem in toto rigore, vt si quis emat materiam, & redactam in formam reuendat, & vniuersaliter quoties res in hoc facta, siue naturaliter, vt animalia, siue artificialiter reuenditur. Canonistæ communiter in *cap. Ne Clerici, vel Monachi, Syluest. cit. cap. fin. de Vita, et honestate Cleric. Molina cit. disp. 336. num. 4. 13. et 23. et disp. 34. num. 6. Duardus loc. cit. Alterius eo cap. 9. col. 6. Carolus de Grassis num. 181. Berlettus, et plures apud eum de Exemptione Cleric. § 4. ad finem. Duardus tamen num. 16.* arbitratur, hoc artificium caussa ditationis institutum non gaudere exemptione. *Syluest. in Summa ver. Clericus 3. qu. 2.* asserit Clericum habentem in aruis suis pascua, non posse emere animalia ad pascendum, & tradendum ad crementum. Sed non placet, quia tali modo regulariter ex pascuis percipiuntur redditus, & prouentus. *Bonacina cit. num. 6. Vers. Quartò illum.* Secùs esset, si emerentur, vel conducerentur aliorum pascua, vel fructus antè collectionē, dum adhuc pendent, ad effectum alendorum animalium cum lucro, vel fructuum reuendendorum. In his enim casibus adest animus lucrandi ex industria saltem quoad partem, licèt pars emolumenti sit pro labore, cura, &c. & ideò aliqualis etiam negotiatio intercedere dici potest. *Ligorium in dicto Cap. fin. de vita, et honest. Cleric. Molina disp. 342. num. 7. Duardus loco cit. num. 15.* Quamobrem nec reijciendum est sententia *Anoharani in cit. cap. Quamquam, Syluestri ver. Excommunicatio 9. 48. Vers. Secundò nota, Molina, Duardi,* & aliorum asserens negotiari, ac proinde teneri ad onera eum, qui materiam, ipsam etiam non proprijs, sed aliorum Ministrorū manibus elaboratam reuendit. Nam licèt pars lucri sit pro labore, cuius mercedem ipse vendens Ministris exsoluerit, adest tamen industria in eo, quod pluris, ac ubi constiterit res vendatur, vt suppono; aliàs enim quorsum fieret emptio? Quicquid in contrarium, *Federicus de Senis consil. 107. Abbas, Bellettus, et alii apud ipsum.* Et prædictis de cautis emptionem equi ad effectum locandi vocant negotium *Molina loco cit. num. 14. Quaranta in Summ. Bullar. verb. Vectigal. Vers. Similiter. Bonacina eo num. 6. Vers. Secundò sequitur.* Secus est, si materia infecta sit ex proprijs, seu habeat rationem redditus, aut prouentus, tunc enim exemptio locum habet, etiamsi aliqua intermisceatur industria. *Duardus cum aliis num. 16. Vers. Præterea,* exemplificans de salinis, & vena ferri.

Nonò patet animum lucrandi ex industria adesse debere in ipso initio emptionis. Defectu cuius, emens rem pro suo vsu, & postea mutato consilio, aut ex alio accidente reuendens, etiam lucro illectus, vt sperans alio tempore, vel loco vtilius emere, non est negotiator. *Nauarrus vbi suprà, Vgualdus plures citans eo num. 6. Duardus num. 17. Quaranta Vers. Tertiò quatenus Molina disp. 339. et disp. 673. Bellettus §. 4. num. 5. Suarez, & Reginaldus locis citatis, Grassius lib. 2. cap. 120. num. 15. ex D. Thoma 2. 2. qu. 77. art. 4. ad 2. Bonacina cit. num. 6.* qui optimè addit ex *Molina, et Lessio* Clericum successorē eius, qui conduxerat agrum alienum non negotiandi caussa, sed ad se, & suam familiam sustentandam, non dici negotiari, si prosequatur conductionem, etiam si non habeat eamdem necessitatem sustentationis, sed caussa ditationis prosequatur: Quia ad id habet ius ex ratione succedendi primo conductori, cuius priuilegio vtitur conductionis spatio non absoluto.

28 Bona patrimonialia, & laica Clericorum, fructusque ex illis prouenientes gaudent protectione huius Canonis *Toletus lib. 1. Instruct. Sacerd. cap. 30. num. 4. Vgolinus ad Bullam Cœ-*

na part. 2. capit. 16. §. 1. in principio. & § 3. Sayrus Thesaur. casuum consc. lib. 3. cap. 22. nu. 9. Alterius cap. 2. col. 6. Filliucius num. 298. Reginaldus num. 377. et 379. Scortia in Bullas selectas Theorem. 427. col. 5. Duardus qu. 5. Diana cum alijs loco infrà citando. Cui etiam sententiæ subscriberent omnes, qui tenent bona hæc, & fructus participare priuilegium Ecclesiasticæ exemptionis; quæ opinio re vera est communis, vtpotè quam amplectitur *Glossa in capit. fin. vers. Suis facultatibus de Vita, et honestate Cleric. et in cap. Quamquàm. ver. Ipsarum de Censibus lib. 6. Abbas in dicto cap. fin. et in capit. 1. De Censibus, et in cap. Ecclesia S. Mariæ de Constitutionibus num. 21.* vbi ait, contrariam sententiam esse communiter damnatam. *Felinus ibidem num. 7. Bartolus in l. Rescripto. ff. de Muneribus, et honorib. Paulus de Castro, & Albericus in l. 1. C. de Episcopis, et Clericis. Syluester in ver. Immunitas 1, §. 22. et ver. Excommunicatio 9. §. 13. Couarruuias Practic. Quæst. cap. 31. num 9. Azorius Instit. moral. part. 1. lib. 5. cap. 26. Marta de Iurisdictione part. 4 cas. 49 Suarez. aduersus errores Anglia lib. 4. cap. 24. et 25. Bellettus de exempt. Cleric. §. 5. Carolus de Graffijs effect. 13. num. 19. Scortia, et Sayrus vbi supra, Diana Resol. Moral. par. 1. Tract. 2. resol. 39.* qui septem posteriores Authores citant alios plures, & *Diana* addit oppositam sententiã communi calculo Theologorum tanquàm sacris Canonibus contrariam meritò esse explosam.

Suadet autem manifestè clausula, quam explicamus iis bonis, fructibusquè impendi protectionem à Bulla; dicitur enim *eorum, et Ecclesiarum bonis, &c.* Sub voce enim *eorum*, ne redundet, non alia quàm bona patrimonialia, & laica intelligi possunt, cum distinctè bona Ecclesiarum, & beneficiorum enumerentur. Vnde non valet respondere ex *Suarez* loco infrà citando ea particula damnari onera, quæ imponuntur prædictis bonis, sed habita ratione personarũ, quomodo euadunt personalia, idest imposita personis pro rebus. Non valet inquam, quia huiusmodi onera si personalia sunt, satis erant prohibita sub clausula exprimente personas; *Clericis, Prælatis, et aliis personis Ecclesiasticis.*

Et iure debuit Bulla his quoque bonis, & fructibus protectionem impendere, vtpotè quibus de iure communi exemptio Ecclesiastica competit, *cap. Non minus de Immunit. Eccles.* ibi, *de Bonis Ecclesiarum, & Clericor. cap. fin. de Vita, & honest. Cleric.* vbi dum aufertur à Clericis negotiantibus priuilegium exemptionis, quoad suas facultates, signum est, aliunde priuilegium quoad easdem participari; quod argumentum est *Glossæ ibidem. ver. suis facultatibus. Et in cap. Quanquam de censibus in 6.* habetur, *Personas Ecclesiasticas non teneri ad exhibendum Pedagia pro rebus suis proprijs.* Idemquè habetur in *Clement. fin. eod. tit. Et in cap. 1. De Immunitate Eccles. in 6.* statuitur, non licere exactiones quascumquè imponere, vel exigere ab Ecclesijs, vel personis Ecclesiasticis pro domibus, prædijs, vel quibuscumquè possessionibus ab Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis acquisitis, vel acquirendis. Et in *Extrau. inter communes eod. tit.* supponitur iuxtà *cit. cap. Quamquam*, non esse exigendas à Clericis Tallias, Decimas, Quotas, vel aliã quantitatem super prouentibus tùm suorum bonorum, tùm Ecclesiarum.

Oppositum, his non obstãtibus, opinatur *Nauarrus in Manuali cap. 27. num. 128.* malè pro contraria sententia relatus, & *Suarez de Censuris disp. 21. sect. 2. num. 99.* quanquàm videtur loqui de tributis aliàs debitis, puta consequentibus rem iuxtà dicta à nobis *num. 11. imò disp. 23. sect. 4. num. 23. ad cap. Quanquàm de Censibus in 6.* aliter videtur sentire; quia putat onera pedagiorum, & guidagiorum, de quibus ibi sermo est esse personalis, imposita scilicet personis pro rebus. Subscriberentquè huic opinioni, qui negant communicatum ijs bonis, & fructibus priuilegium Ecclesiasticæ exemptionis sicuti re vera alia multa priuilegia non sunt participata; puta, quòd detur in ijs restitutio in integrum, quod non præscribantur, nisi spatio quadraginta annorum. Cuius opinionis est *Felinus in cap. Ecclesia S. Mariæ num. 8. de Constitut, et 12. Doctores apud Carolum de Graffis numer. 21.* inter quos *Barbatia lib. 2, Consil. 3.* asserens esse communem; & alij apud *Dianam loc. cit.*

Suaderi autem potest Nauarri, & Suarez sententia, quia in his bonis, & fructibus, ratio, cur priuilegientur, cessat, non enim sunt Ecclesiastica, ex quo oritur priuilegium, sed sunt ad instar bonorum cæterarum personarum laicarũ. Nec obstat, quòd possideantur ab Ecclesiastico, quia non possidentur ab ipso formaliter, seu tanquàm Ecclesiastico, sed tanquàm à laico; verba autem dispositionum, præsertim poenalium formaliter accipienda sunt.

Sed respondetur, quòd quando priuilegium reperitur expressè communicatum, non multùm curandum est, an insit ratio communicationis; ideò enim priuilegium dicitur, quia auctoritate priuilegiantis suppleatur id, quod rei priuilegiatæ deest. Quamuis non desideretur ratio, cur etiam bona laica Clericorum, exemptione gaudeant, quia nimirùm dignitas personæ, cui bona sunt velut accessoria, trahit ad se dignitatem bonorum; nec censetur perfectè exempta persona, nisi etiam quoad sua omnia sit exempta; quam rationem inter alios bene prosequitur *Reginaldus.*

29 Ex quibus patet multò magis protegi bona patrimonialia instituta à Clerico in titulũ suæ ordinationis. *Alterius col. 7. Vers. Idque maximè. Bonacina num 13. Duardus quæst. 6. num. 3. Bellettus cit. §,* Qui omnes alios allegãt; & *Bellettus* etiam eos, qui inficiantur non satis probabiliter.

30 Non tamen proteguntur bona, quæ indiuisim Clericus cum fratre, vel alio propinquo, laico possidet, nisi pro rata suæ portionis, vt optimè distinxit *Speculator in Tit. De Clericor. coniugat. num. 13. Vers. Quòd si Clericus.* & ex eo *Carolus de Graffis* cum alijs 13, *Alterius cap. 6. dub. 2. Bonacina §. 1. num. 19.* quia non est, ex quo sumatur tanta extensio priuilegij, & aliàs publicæ vtilitati multùm veniret derogarũ. Ideoquè benè addunt aliqui ex prædictis Authoribus

poss;

posse Iudicem ex officio cogere laicum, vt Clerico diuidat, vel saltem quòd designentur portiones, & instare, vt per Iudicem Ecclesiasticum cogatur Clericus renoens.

Pro contraria opinione citatur *Glossa finalis in cap. unico de iure Patronatus lib. 6.* quarendo ait, quòd si Ecclesiasticus, & laicus simul habent præsentare, currit eis tempus sex mensium, quod Ecclesiasticis conceditur, cum tamen laici habeant tantùm quatrimestre, *quia* inquit Glossa, *ratione cōmunionis priuilegium Ecclesiæ transit ad laicum, ad instar eius, quod dicitur de eo, qui habet rem esse communem.* Sequuntur eamdem opinionem *Marta de Iurisdict. part. 4. cas. 12.* citans *Decium*, & alios, & in terminis Bullæ *Duardus qu. 9.* per textum in *l. Si communem ff. Quemadmodum seruit. amitt.* & ex illa Regula, quód dignum trahit ad se minùs dignum. Sed respondetur id procedere in rebus indiuisibilibus, et quæ ab inuicem separari non possunt, non autem in præsenti casu, in quo cuiuscumque bona separati possunt, vel censeri diuerso iure. Ratio autē cur non amittatur exemptio, etiam pro parte spectante ad Clericum, quando non est diuisa, sumitur ex illa Regula, quod vtile non debet per inutile vitiari, *cap. Vtile de Regulis Iuris lib. 6.*

31 Gaudet autem Clericus exemptione in rebus aduectis, emptis, vel venditis non solùm prout victum, & vsum ipsius respiciunt, verùm etiam prout vsum, & victum totius suæ familiæ. *Vgolinus Cap. 15. Vers. Nec non §. 3.* & alij communiter. Ideò imponens, vel exigens onera, etiam pro ea tantùm parte, quæ familiam Clerici respicit, dicetur imponere Clericis ipsis ac proinde irretiri; quia re vera Clericis imponitur, de quorum ære soluitur, nec familia attenditur nisi prout est quid Clerici. Quæ autem dicatur familia, & familiares alibi diximus Cap. XI. XIII, & XVI. Ex quibus constat non extendi hanc protectionem ad Clericum, prout communiter viuit cum laicis fratribus, vel coniunctis, pro ea scilicet parte victualium, & vsualium, quæ prædictos coniunctos respicit. Nam illi non dicuntur familiares.

32 Nec sequitur imponētes onera ipsis seruis, ac familiaribus immediatè, seu quæ ipsos per se tangunt, innodari, quia etsi priuilegium exemptionis Clericalis dicatur extēdi ad seruos, & familiares Clericorum in soluēdis de ære clericorum non tamen hi dicuntur personæ Ecclesiasticæ, vt requirit clausula. Aduertimus enim frequenter, non idem esse gaudere priuilegio Clericali, ratione Clericatus, & gaudere, ratione cōmunicationis, & Canon cum sit poenalis strictam requirit interpretationem, vt non comprehēdat omnes, ad quos exemptio quomodocumque extenditur. Ita in præsenti *Duardus quæst. 14. & Bonacina punct. 3. §. 1. nu. 6. contra Pellizzarium nu. 302.*

33 Nomine autem bonorum veniunt res omnes siue immobiles, & se mouentes &c. quod explicatum est Tomo altero *Cap. IX.* ad clausulam *Bonis spoliant*; quarè & comprehenduntur mancipia, quæ computantur inter bona. Et ratio est in promptu, quia tales serui onerum realium non sunt capaces; eorum quippè res acquirunt Domino. Personalia verò apertè redundant in grauamen domini, quia interim priuatur obsequio, quod ab ijs exhibetur. Et hæc immunitas Ecclesiasticorum quoad mancipia durat etiam tempore aduentus Principis, primiquè ingressus eiusdem, quod tempus leges Ciuiles vocant felicis Embolæ; quicquid statuatur contra in *l. Neminem C. de sacros. Eccles.* In hac enim materia ius Ciuile præiudicans non est attēdendum *Pellizzarius num. 301.* Multò magis eo tempore durat immunitas quoad bona, vt habet *Diana* cum alijs *Resol. Moral. part 3. Tract. 1. Resol. 11.* referens & impugnans sentientes oppositum, innixos legibus ciuilibus.

34 Quia autem dicitur *bonorum, & fructuū personarum Ecclesiasticarum* quæ verba denotant præsens, seu actuale dominium; optimè adnotarunt Interpretes, bona hæc, & fructus Ecclesiasticorum nō protegi, postquam translata sunt in laicos. Et meritò, quia mutata persona, quæ caussa est priuilegij, priuilegium cessat; & sicut rem laicam factam Ecclesiasticam diximus gaudere Ecclesiastica exemptione, ita è contra Ecclesiastica facta laica priuatur eadem; oppositorum quippè eadem est ratio. Ideò aduehens, vel vendens fructus, quos ab Ecclesiastico habuit, subijcitur oneribus eodē modo, ac si à laico habuisset. Quod verùm est etiamsi fructus ex fundo locato à Clerico habeantur, nec pretium locationis ipsis fructibus soluendū sit; quia tunc fructus verè pertinent ad dominium laici conductoris. Ita *Geminianus in cap. Quanquam num. 11. De Censibus in 6.* & ex eo *Alterius cap. 6. col. 7. in initio Duardus* alios referens *qu. 11. Bonacina §. 1. num. 10*, cum alijs apud ipsum *Carolus de Grassis effect. 3. num. 91* plures allegans; & quosdam etiam, qui sentiunt oppositum, non quidem quoad incursum in hanc excommunicationem Bullæ Cœnæ, sed quoad id quod fit locus priuilegio exemptionis sacrorum Canonum. Quorum fundamento vt satisfaciat ipse *Carolus* optimè addit priuilegio tunc esse locum, quando laicus emeret à Clerico cum pacto quòd sumptibus ipsius venditoris res deferatur, tunc enim Ecclesiasticus vtens beneficio exemptio alicuius pluris vendit, & sic non sequitur necessariò quod Clericus tantò minoris res vendat, quanti æstimatur Gabella, seu Vectigal, vt illi obijciebant. Quod videtur procedere non solùm quoad participationem exemptionis, sed etiam quoad protectionem præsentis Canonis; quia pro ea parte, quę correspondet Gabellæ alias debitę, fructus dici possunt esse Clericorum. Oppositum tamen est probabilius, quia re vera dominium fructuum translatum est in laicus. Vide *nu. 36.*

35 Onera imposita bonis laicorum, quorum Clerici sunt vsufructuarij, si super bonis, & non super collectione fructuum, vel super ipsis fructibus sint imposita non inducunt hanc excomunicationem; quia bona, quæ respicit onus, laicorum sunt, quod autem respicit fructus Clericum tangit. Ex opposito res se habet, si bona sint Clericorum, vsufructuarij autem sint laici, ex opposita ratione.

36 Superest grauis quæstio de oneribus spectantibus ad eam partem fructuum, quæ Rustico,

Colono, Conductori, aut Emphiteutæ bonorum Ecclesiasticorum, aduenit. *Dixi ad eam partem*, quia licèt non desint, qui sine distinctione dicāt hos teneri ad onera pro fructibus bonorum conductorum; tamen omninò improbabile est non eximere partem spectantem ad Ecclesiasticum; de ea enim verificatur, quòd sint fructus Ecclesiasticorum ex bonis eorumdem. Et licèt ab Interpretibus Bullæ communiter confundantur hæ duæ quæstiones; nimirùm an hæc onera sint dānata in præsenti Canone, & an aliunde hi fructus gaudeant priuilegio Ecclesiasticæ exemptionis, & ex affirmatiua parte posterioris quæstionis, deducant etiam affirmatiuam in priori; tamen puto optimè hæc duo posse ab inuicem separari, & affirmari (quicquid sit de posteriori quæstione) iuxtà nuper dicta *num.* 34. talem partē fructuum non comprehendi sub protectione huius Canonis, quatenùs iam non spectant ad Clericum, nec illius dicuntur esse, cum sint Rustici, Coloni, Conductoris, seu habentis ad Emphyteusim, ad quem pertinent. Nisi fortè quis velit vocem *illorumquè*, dum dicitur in clausula *Illorumquè fructibus, redditibus, & prouentibus*, non esse relatiuam Ecclesiasticorum sed bonorum. Hoc enim admisso haberet locum opinio, asserens, partem hanc fructuum non excidere à protectione huius Canonis; quia, spectans licèt ad Colonum, vel Emphyteutam, non desinit esse ex fructibus bonorum Ecclesiasticorum. Quia ergò incertum est ad quid referatur dictio *Illorum*, debuit aliundè coniici, an talis pars fructuum hìc protegatur; nimirùm ex eo, an generaliter participet priuilegium immunitatis.

Et quidem Bonacina *punct.* 3. §. 1. *num.* 7. adductis aliorum diuersis sententiis, abstinet à proprio iudicio; quia ait litem pendere actualiter coràm Sanctissimo, ibiquè acerrimè agitari. Cuius decisionem nos etiam expectantes, quid alii senserint, quibusuè fundamentis, aperiemus.

Igitur qui dixerunt pro huiusmodi parte fructuum non posse à Principibus laicis imponi, vel exigi collectam, aut aliud onus, fundarur efficaciter; tùm in eo, quòd per indirectum grauaretur Ecclesia, quandoquidem cogeretur minori pretio bona sua locare, si colonus, seu cōductor pro rata teneretur ad onera. Indirecta autem grauatio simul cum directa damnatur passim in iure, & in hoc Canone, ibi, *indirectè prædicta facere*. Tùm in eo, quod loquendo de collectis, & tallijs propriè dictis, imponuntur quidem hæ, & exiguntur iuxtà fructus, & prouentus, sed principaliter fundantur in ipsis prædijs, prout fructifera sunt, ita vt bona sint principaliter, & fundamentaliter censita: onerata licèt in ordine ad fructus; ex doctrina Bartoli, et Baldi in l. Colonos. C. de Agricol. & Censit. lib. 10. *Alexandri consil.* 37. *lib.* 4. & *consil.* 4. *lib.* 5. *Natta consil.* 409. *num.* 5. & aliorum, ideòquè per textum *L. In censibus. C. eod.* idem *Bartolus ibidem* notauit ad solutionem collectæ nō teneri colonos prædiorum, sed dominos. Sed prædia, & bona Ecclesiastica sunt; ergo Ecclesiastico iure censeri debent. Vnde hanc sententiam inter alios tuentur *Bartolus et Baldus in l. Placet. C. De sacros. Ecclesiis. Abbas consil.* 9. *part.* 1. *Gratus latè consil.* 130. *lib.* 1. *Natta loco cit. Diana part.* 3. *Resol.* 19. qui alios referunt, sicut etiam plures refert *Carolus de Graffis effec.* 3. *num.* 50. *et* 51. *et Bellettus disquis. Clerical. cit. tit.* 4. *Exempt.* §. 7.

Qui verò senserunt oppositum, fundantur tùm in eo, quòd pars illa fructuum, vtpotè omninò spectans ad colonum, vel conductorem non debet censeri iure Ecclesiastico; separatorum enim separata ratio esse debet, ac proinde ea pars; cum sit temporalis, subiecta Domino laico, & per consequens ab eo onerabilis, dici poterit. Tùm in eo quòd Collecta est onus personale; in quo persona magis attenditur, hæc autē in præsenti laica est, & subiecta. Quod si etiam loco rei fructus attendi dicatur (diximus enim collectam esse onus, quod imponitur personæ pro rebus) nil obstat; quia etiam fructus supponimus esse ipsius coloni. Tum à pari, quod diximus *num.* 34. secundùm communem, & veriorem opinionem fructus Clericorum in laicos per emptionem, commutationem, aut alium similem contractum translatos, nō ampliùs gaudere priuilegio exemptionis Ecclesiasticæ. Et ideò hanc opinionem tenuerunt *Federicus de Senis consil.* 109. & 111. secundùm aliam editionem *Geminianus, et Franchus in cap. Quamquàm de Censibus lib.* 6. *Glossa, et Aretinus in l. Placet. C. de Sacrosanctis Ecles. Bertacchinus de Gabellis part.* 9. *quæst.* 7. *Thesaur. in Decis. Pedemon. decis.* 116. *Alterius cap.* 6. *dub.* 5. *Nauarrus cap.* 22. *num.* 128. & *aliis apud Dianam loco citato, et apud Carolum de Graffis à num.* 53. & subscribit ipse cum 21. Doctoribus *num.* 56.

Hæc sunt vtriusquè sententiæ fundamenta in controuersia tàm graui, in qua licèt aliqui non distinguant inter onera imposita ratione collectionis fructuum, & ratione transuectionis, aut alienationis eorumdem, monemus tamen ex dictis esse distinguendum: quia si conductor, aut colonus transuehat, vel vendat fructus tanquam suos, non debet gaudere protectione Bullæ, cum fructus non ampliùs pertineāt ad Ecclesiasticos, sed eodem modo conductoris, aut coloni sint, ac si à propriis prædiis eos desumpsissent. Quoad onera autē imposita ratione collectionis militat ratio, quod sint super fructibus bonorum Ecclesiæ. Et ideò loquentes de parte colonica, et conducticia distinxerunt, asserendo posteriora onera damnari, non verò priora; *Vgolinus cap.* 13. *ad vers. Nec non* §. 3. *Fillucius num.* 301. *Carolus de Graffis cum aliis num.* 68. & approbat *Diana cit. Resolut.* 19. *Vers. Illud tamen*.

Quamplures etiam non distinxerunt inter colonos diuersi generis, diuersiquè generis conductores, et præsertim emphyteutas. Et tamen distinctione opus videbatur, quam hic breuiter apponimus, vt quisque animaduertere possit, quod non videatur eadem in omnibus ratio militare.

Coloni enim quadrupliciter dicuntur. Alii sūt adscriptitii, de quibus est textus in *cap. Multoru, De Iudæis*; qui scilicèt sunt addicti, & obstricti

ri prædio colendo, reddituri domino omnes fructus, præter sumptus, et victum. Et hi videntur censendi omnino immunes ab oneribus. A personalibus quidem, quia totum laborem addictum habent prædio, vt ex tali onere non possit non remanere grauatus dominus, ratione culturæ, qua tunc prædium priuatur. Quamuis quoad Canonem Bullæ Cœnæ horum grauatio non excommunicetur, quia non sunt personæ Ecclesiasticæ, nec grauatio est super bona, quæ colunt. Excipe, nisi ita essent serui, vt inter mancipia computarentur iuxta notata num. 33. A realibus verò sunt immunes, quia tàm fructus, quàm prædia nullo modo pertinent ad ipsos, sed ad dominum. Idemque est de colonis, seu operarijs liberis, per quos Ecclesiasticus prædia colit cum mercede; etiamsi enim soluerctur in fructibus hæc merces; verum tamen est, quod nil fructuum proximè ad ipsos spectat, cum ex toto Ecclesiasticum respiciant.

Alij sunt coloni, similiter liberi, sed partiarii quia pars, vel medietas fructuum ad ipsos spectat, cum obligatione insumendi propriam operam in cultura. Et de his quoad onera personalia distinguendum videtur. Vel enim prædij cultura totum viri laborem expostulat, vt eo non impenso prædium deteriorretur, nec solitū fructum reddere possit, & tunc ea nequeunt imponi, quia colonus pro toto labore est addictus prædio, defectu cuius interest domino damnum, & id crediderim ex l. 2. C. De Episc. & Cleric. & cap. Non minus, De Immun. Ecclesiar. vbi vetantur angariæ, & vexationes hominum ad Ecclesiasticos pertinentium; Angariæ enim per Glossam ibi dicuntur personalia obsequia, quæ ea contextu non ideò videntur reprobari, quia tollent experta a Clericis; sed quia ab eorum ministris, & colonis. In Bulla tamen non excommunicantur, vt supra dictum est. Quoad onera autem realia, militant maximè de his colonis pro parte fructuum ad ipsos spectantium ea, quæ in vtramque sententiam adduximus; & in his terminis expectamus Pontificis decisionem.

Alii sunt coloni conductores, quos etiam firtabiles dicunt, qui fructus faciunt suos, licèt in pecunia, vel etiam in fructibus soluant pretium locationis. Et de his magis, quàm de alijs probabile est, quoad fructus nulla gaudere immunitate, vt tenet de Graffis cum pluribus aliis num. 62. Quia fructuum omnium proprietas, & dominium verè conductoris est, & nullo modo locantis; qui ius habet tantùm ad pretium locationis. Sed aduerte; non seruata immunitate, per indirectum sequi præiudicium Ecclesiastici, qui cogetur locare eodem pretio, quo laici obligati oneribus locant. Quoad onera autem personalia nulla est difficultas, quin grauari possint.

Tandem alii sunt coloni, conductores in emphyteusim; & de his Altetius loc. cit. dub. 6, Bonacina alios citans dict. §. 1. nu. 9. Auendagnus, Velascus, Carocius, & Rolandus apud Dianam Resol. 24. & alii, quatuordecim Doctores apud Carolum de Graffis num. 74. non solùm quoad omnes fructus, sed etiam quoad ipsa prædia conducta asserunt subiici oneribus; licèt Bonacina cum quibusdam excipiat quando esset cum præiudicio Ecclesiæ, & damno, vt quia ob huiusmodi onera, minori pretio in emphiteusim concedere cogeretur, Quod tamen præiudiciū nescio an possit à locatione separari, qua de caussa non recipiunt prædictam sententiam Vgolinus hic §. 4. Carolus de Graffis num. 77. & sexdecim Auctores apud eum, et Pelicianus de Solis, cum aliis de Censuris Tom. 2. in Addit. lib. 1. Præfat. num. 1 et sequentibus. Probant autem illi; quia dominium vtile bonorum translatum est, vnde benè excipit Bonacina secus esse de oneribus dominium directum respicientibus. Translato autem per contractum censuarium aut alio modo, dominio bonorum, cessat omnis bonorum exemptio, etiamsi aliquod ius remaneret Ecclesiastico alienanti, vt ius redimendi, ius recognitionis, superioritatis &c, & id vult cum Pelicianus prædicto Diana in fine cit. Resol 24.

Cæterùm quæ dicantur bona, & fructus, prouentusquè Ecclesiastici; quæuè sint Ecclesiasticæ personæ; diximus, desumendum ex adductis latè Cap. XV. & XVII.

Absquè Romani Pontificis speciali, et expressa licentia.

ELENCHVS.

37 *Congruitas huius Clausulæ, & effectus.*

38 *In subita necessitate dum non potest expeti licentia imponens aut exigens nō irretitur, & quid tunc seruandum.*

39 *An liceat conuenire cum Clericis de soluendis Gabellis cum futura restitutione.*

40 *Supposita hac conuentione, quid liceat.*

41 *Quæ sit licentia expressa, et specialis.*

37 Quia aliquando necessitas, & iusta caussa grauandi Ecclesiasticos contributionibus ingruere potest, opus fuit aliquam aperire viam, qua id fieret. Hæc autem consultò est sola licentia Pontificis, quia in re tàm graui non erat permittenda aliorum iudicio, arbitrioue concessio licentiæ huiusmodi. Ideò quod in cap. Non minus De Immunitate Ecclesiarum statutum fuerat arbitrium scilicet, & consensum Cleri cum Episcopo ad id sufficere; correctum est per cap. Aduersus eod. tit. propter imprudentiam, vt ibi dicitur, aliquorum. Vnde ex eo & hac clausula iam constat, licentiam Episcopi aut Cleri non sufficere, sed nec sufficere consensum patebit ex clausula; Ac etiam à sponte dantibus recipiunt. Et licèt Viualdus Candelabri aur. part. 2. in Explic. Bulla Cœna in nouis cas. 18. nu. 2 & 3. nulla facta mentione de licentia huiusmodi, dicat, iuridicè Clericis posse imponi onera, quando vrget damnum commune, vt obsidio hostium, pestis inundatio &c. & quando adest caussa boni vtilitatisquè communis, quæ omnes tangit, vt reparatio pontium, ductus aquæ, iter reficiendum, muri ædificandi &c. tamen num. 4. subdit omnibus his casibus seruandum esse cap. Non minus, & cap. Aduersus De Immun. Eccles. vnde supponit licentiam Papæ esse necessariam.

At dices, iusta caussa est, quæ obligat Eccle-siasti-

fiasticos ad onera sustinenda, & facit cessare immunitatem, ergo etiam prætermissa licentia Pontificis non erit iniquum ab iis exigere, vel imponere, quod autem iniquum non est, non debuit hoc Canone damnari sub excommunicatione, quæ carpit tantùm iniustam immunitatis Ecclesiasticæ oppressionem.

Cum tamen non sit verosimile licentiam expetendam præscribi, quando caussa imponendi iniusta est, eam enim quis speret à Pontifice? constanter respondendum est præscribi vt necessariam, tunc maximè quando imponendi caussa iusta est. Nullam igitur aliam rationem necessarium est assignare, cur onus, licèt iustum, impositum sine licentia induceat Censuram, nisi quia Canon generaliter prohibet imponi onera sine licentia Pontificis. Quamuis non desint congruentiæ; nimirùm quia necessitatis, & iustæ caussæ Pontifex debet esse iudex; quippè quod agatur de re graui, & valdè propinqua præiudicio Ecclesiæ, nec necessitas & iusta caussa det iurisdictionem in alias exemptum; impositio autē & exactio onerum res est ad iurisdictionem pertinens. Ita *Duardus lib. 2. Commentar. Bullæ Cœnæ ad Can* 18. *quæst.*3 *num.* 2. *contra Vgolinum ad Bullam Cœnæ part.*2. *cap.*18.§.3. *nu.* 3. *Vers. Quartò* affirmantem absolutè imponentes onera Ecclesiasticis instante necessitate, aut caussa iusta non innodari. *Imò Diana Resolut. Moral. part.*1. *Tract.* 2. *Resol.*40. loquens de tempore pestis, expressè ait tunc etiam si Pontifex adiri possit iuxta *cap. Aduersus De Immun. Eccles*, id non esse necessarium, quia contributio non fit solùm propter necessitatem publicā, sed ob priuatam vtilitatem Ecclesiasticorum, de qua non loquitur *cap. Aduersus*. Pro qua sententia citat. *Tabiensem*, *Syluestrum*, *Angelum*, *Layman*, *Molinam*, *Megalam*, *Ledesmam*, *Rodriquez*, *Lopez*, *Ioannem de la Crux*, *Bobadillam*, *et Garziam* Idipsum sentit magis generaliter in *Resol.* 132. quòd quando necessitas æquè primariò respicit vtilitatem Laicorum, & Clericorum, collectæ possunt imponi inconsulto Romano Pontifice, ex *Hippolyto de Marsiliis*, *Gulielmo de Benedictis Gratiana*, *Carrocio*, & aliis apud *Decianum Consil.* 51. *num.*61. *Vol.* 2. De quo infra.

38 Si tamen necessitas sit subita, & periculū imminens vt recursus ad Pontificem fieri non possit, tunc licentia Pontificis non est necessaria ad effugiendam Censuram; quia necessitas lege caret. Idquè adnotarunt sine controuersia *Doctores in dict. cap. Aduersus De Immun. Eccles*, & ex nostris *Duardus loc. cit. et quæst.* 12. *num.* 3. *Reginaldus Tom.* 1. *Prax. for. pœnit. lib.* 9. *num* 378. *et Bonacina de Censuris in particulari disp.* 1. *quæst.* 19. *punct.* 3. §. 3. *num.* 16. *Vers. Hoc tamen, et Vers. Ex dictis.* Sed quia, vt dicebamus; impositio, & exactio iurisdictionem, & coactionem sonant, quæ à necessitate non dantur; ideò in dict. *cap. Aduersus* & in *cap. Non minùs eod tit.* præscribitur, quomodo tunc conuenienda sint Ecclesiastici, vt subsidia ferant, ijs verbis. Verùm si quando fortè Episcopus simul cum Clericis tantam necessitatem, vel vtilitatem perspexerit, vt absquè vlla coactione ad releuandas vtilitates, vel necessitates communes, vbi laicorū non suppetunt facultates, subsidia duxerint per Ecclesias conferenda, prædicti laici humiliter, & deuotè suscipiant cum gratiarum actione.

Ex quibus patet primò, seclusa licētia Pōtificis numquàm Ecclesiasticos auctoritatiuè cogi posse ad contribuendum, etiam si necessitates sint communes, & quæ tangant Clericos; sed amicè certiorandos esse de necessitate, & vtilitate, exorandosquè, vt velint concurrere. Nec obstat quòd tunc iure naturali teneantur concurrere, quia, hoc admisso, certum est, eos ad seruandum ius non debere cogi per laicos, quibus non sunt subiecti.

Secundò patet vtilitates, & necessitates debere esse communes. Vbi aduerto non dici publicas sed communes, idest tangentes etiam ex æquo, et directè ipsos Ecclesiasticos. Quæ interpretatio si locum habet, videtur reijcienda sententia *Dianæ*, exposita nuper. Nam in his etiam necessitatibus præcipitur consulere *Pontificem*, quando potest adiri, *cap Aduersus. De Immun. Ecclesiar.* Quod magis etiam conijcitur ex eo, quòd his etiam casibus

Tertiò permittitur contributio Clericorum, quando laicorum facultates non suppetant, si enim suppetant, Clerici non sunt onerandi, quia hoc fert secum dignitas, & conditio status Ecclesiastici iuncta immunitate, vt communibus cum Laicis fruantur commodis, etiamsi incommodum non sentiant, vtpote carnalia metētes ab ijs, quibus spiritualia ministrant. Quando autem dici possit, laicorum facultates non sufficere, difficile determinatum est, et potiùs prudenti arbitrio relinquendum. Quæstionem hanc instituit *Diana cit. Tract.* 2. *Resol.* 133. et duas refert sententias. Alteram *Suarez lib.* 4 *Defensionis fidei cap.* 25. *num.* 15. *et Narbonæ* 3. *part. Recompil. lib.* 2. *tit.* 4. *leg.* 57. *Glossa Vnica num.* 21. asserentem verba illa *Vbi Laicorum non suppetunt facultates* intelligenda esse non de facultatibus singulorum ciuium, sed de facultatibus communibus Reipublicæ. Alteram *Megalæ Inst. Confess. part.* 2, *lib.* 2. *cap.* 17. *qu.* 6. *nu.* 123. in hęc verba: Tunc facultates Laicorum non sufficere credendum est, quando considerata proportione inter necessitatem, vel vtilitatem, pro qua Gabella imponitur, et ciuium facultates, hæ ad soluendam Gabellam non sufficiunt, nisi ciues cogantur se eis priuare, quæ quorannis illis necessaria sunt ad viuendum secundùm conuenientiam sui status, quem vt Reipublicæ subueniant minuere non tenentur.

Quartò patet; requiri consensum Episcopi simul cum Clericis, vt alterutrius tantùm non sufficiat, quicquid dixerit *Bonacina* cum aliis *eo num.* 16. *Vers. Ex quo patet*, recusante Clero sufficere consensum Episcopi, & Clerum esse cogendum. Nam vtriusque consensum Episcopi, & Clerum esse cogendum. Nam vtriusque consensum requirit Canon, & iure, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari *Clement.* 1. *de Censibus cap. Ad hoc de officio Archidiaconi cap. Quod omnes, de Regul. Iur. in* 6. Qua ratione optimè *Bonacina* eodem loco contra *Suarez cit. lib.* 4. *contra Regem Angliæ cap.* 26. *num.* 16. asserit nomine Clericorum non intelligi

telligi solum Capitulum Cathedralis Ecclesiæ, sed omnes, vel maiorem partem eorum Ecclesiasticorum, quos onus tangit.

Sed quæres, an in prædicto casu, quo Pontifex non possit adiri, sit locus præsenti Censuræ, si aliqua solemnitas ex prædictis non seruetur. Responderi posset negatiue; quia licèt in tali modo procedendi lædi possit, aut de facto lædatur libertas Ecclesiastica in genere, re vera tamen eo casu immunitas cessat, & ideò quoad substantiam actio non est iniqua, cum iniquè nõ grauentur Ecclesiastici, in quam iniustam grauationem videtur totus esse hic Canon, sed attendendum, quod dicetur in Scholio *num. 66.* Verùm ex alijs Canonibus potest induci censura, vt ex XV. si auctoritatiuè imponatur, & exigatur à Clericis, sicut à laicis.

Quæres secundò quid seruandum in impositione, aut exactione. Respondeo quando adest licentia Pontificis, limitata, & normam ipsius esse seruandam; data autem ob aliquam necessitatem, vel iustam caussam, etiamsi nihil exprimatur, regulariter intelligitur data durante necessitate, vel caussa; vt ea absoluta, non sit tutus à Censura, qui adhuc imponeret, vel exigeret. Notauit *Duardus quæst. 3. in fine. Bonacina §. 3. numer. 13. Alterius De censuris Tom. 1. lib. 5. disp. 19. cap. 2. in fine.* Licentia autem deficiente, vt suprà, impositio debet fieri ab ipso Episcopo, & Clericis acceptantibus, iuxtà quorũ conuentionem oneris soluendi obligatio per alterutrum est exaranda, & promulganda. Quoad modum autem exigendi similiter Episcopo, & Clero standum est; nam potest Episcopus per se curare exactionem, & potest etiam illã committere Principi laico. *Nauarrus in Manual. cap. 27. num. 115.* & alij; quos refert *Henriquez in Summa lib. 10. cap. 5. §. 7. liter. C.* asserunt, Clericum renuentem soluere, dum ex licentia, vel consenso, vt suprà soluunt alii, compelli posse per Iudicem sæcularem, faciẽdo executionem in bonis, non tamen in persona, iuxtà ea, quæ alibi adnotauimus, præsertim Cap. XV, de vetita districtione personali Clerici per laicum. Sed meliùs, & honorabiliùs fiet, si per Iudicem Ecclesiasticum constringatur, vt sentit *Abbas in cap. Non minùs de immunit. Eccles. & Vinaldus vbi suprà num. 9,* citans *Duennam, & Couarruuiam* addens absurdum, & temerarium esse cogitare, nedum intentare, coactionem illam fieri per Iudicem laicum, & deplorat sic facientes. Vide, si libet *Dianam par. 1. Tract. 2. resol. 41. & par. 3. resol. 44. Tract. 1.*

39 In aliquibus locis ad euitandas fraudes conueniunt Ecclesiastici cum laicis, vt illi soluant ad portam Vrbium, vel alia loca, Gabellas, Pedagia, & cætera huiusmodi vectigalia, quibus summa conuenta in fine anni restituitur, an nè sicut licentia Pontificis ad effugiendam præsentem censuram requiritur generaliter in omni exactione, & impositione, requiritur etiam in conuentione huiusmodi, vt defectu illius exactio ad portam subdatur censuræ?

Hoc quæsitum in terminis non habent nostri Interpretes, benè tamen communiter docent excommunicari, ita exigentes cum animo retinendi, nulla facta mentione præuiæ conuentionis. Ea ratione, quia cogunt tunc ad soluendum, quod est valdè onerosum, et incommodũ. Ita *Alterius cap. 3. sol. fin. Vers. Sextò notandum. Bonacina punct. 1. num. 31. Duardus quæst. 15. ad finem;* vbi putans in eo etiam culpam interuenire, quod in fine anni nõ restituatur tantum, quantum solutum est, addit remedium effugiendæ censuræ esse, restituere tantumdem, & præterea aliquid amplius in recompensationem dicti incommodi, et detrimenti secuti ex carentia illius pecuniæ. Id, quod iure improbat *Bonacina*; quia talis recompensatio non æquiualet exactioni coactæ, & semper præiudiciali Immunitati Ecclesiasticæ.

Quæ ratio cum cesset in nostro proposito nõ defuerunt, qui eximerent à Censura exigentes ex conuentione facta, quamuis sine licentia, præsertim considerando, quod de iure communi Episcopus, & Clerus consensum conuentioni præstare possunt, vt colligere est ex *cap. Non minùs de Immunit. Eccles.* Vnde in *cap. Aduersus eodem tit.* Ex quò primùm habemus, in solutione per Clericos facienda consulendum esse Summum Pontificem, non additur verbum irritans, si secùs fiat, de solo consensu Cleri, & Episcopi, notauit *Suarez loco. cit. lib. 4. contra Regem Angliæ Cap. 6. num. 17. Bonacina punct. 3. §. 3. num. 16.* Ità *Diana part. 1. Resol. 44. tract. 2.* qui ait id fieri sine vllo scrupulo ex concordatis cũ Episcopis, & volentibus Clericis, non quidem renunciantibus Priuilegio exemptionis, sed sustinentibus eius effectum differri in tempus, quod proximè sit magis opportunum.

Attamen sistendo in vi tenoris Canonis prohibentis omnem exactionem (quam semper coactionem includere falsum esse ostendimus Cap. XV. ad clausulam *Vel exigunt* Tomo altero) mihi probabile est, exactionem vi licèt præcedentia conuentionia factam, non excidere à dispositione nostri Canonis. Quia vnicum remediũ in licentia consistit, & in praxi, qui tutè ità exigunt, de licentia Pontificis conueniunt.

40 Benè verùm est in quacumquè sententia, supposita generali conuentione; bona fide posse onera ab omnibus exigi, qui præsumitur omnes in conuentionibus esse comprehenso. Secùs est si non lateat, aliquos non esse comprehensos, vt quia non potuerint conueniri, verbi gratia Clerici exteri, aut quia noluerint vtentes iure suo, cum potuissent non conuenire. Cæterùm quando conuentio fit ex facultate Pontificia, considerandus est tenor ipsius facultatis. Aut enim indulget, vt facta conuentione indifferenter ab omnibus fiat exactio, seu quòd omnes teneantur conuenire competenti satisfactione promissa; & tunc onera possunt à quibuslibet exigi. Vel concedit tantùm, vt fiat exactio ab ijs, qui spontè voluerint conuenire, & tunc nequè exterus, neque ille, qui non conuenit, grauari potest, absquè eo quòd grauans ad hanc Censuram offendat, quia exterus non poterat, & iste alter noluit cõuenire; vndè ipsis vsus Priuilegii exemptionis remanet integer, & inimpedibilis.

41 Quomodo autem debeat licentia esse expressa explicatũ est *Cap. ant. ad Clausulam si-*

milem

milem, circa finem. Quoad specialitatem verò optimè notant Interpretes, non sufficere concessam sub generalibus quibuscumquè verbis, vt quia *omnibus sua ditionis, vel territorij personis possit imponere*; sed necessarium esse, quòd personæ *Ecclesiasticæ* specialiter exprimantur. Nã vbi requiritur specialiter aliquid haberi, non sufficit, si generaliter habeatur *arg. cap. Qui ad agendum de Procuratoribus lib. 6. cap. 2. de Præbendis eod. 6. cap. 2. de Pœnit. & Remiss. ibidem; & cap. 2. de Rebus Ecclesiæ non alienandis* pariter in 6 *Glossa, & Bartolus in simili ad l. 1. ff. Si quis in ius vocatus non ierit. Ita Vgolinus ad Bullam. Cœn. part. 2. cap. 17. §. 2. nu. 2. Duardus qu. 3.* inquiens, per hanc vocem *speciali* tacitè modificari Priuilegia Principum, & Rerum publicarum, quæ habent, imponendi omnibus, & quibuscumque personis *Alterius cap 2. col. penult.* addens, non suffragari eum Priuilegium, cum clausula concedente impositionem *etiam ijs, etiam quos requireretur specialis licentia, et cõmissio.* Quia, inquit, forma horum verborum adhuc est generalis, non includens ea, quorum specialis mentio facienda esset; id tamen non est absquè matura consideratione admittendũ; quia tunc clausula videtur æquiualens speciali. Examinetur tamen citatum *cap. Qui ad agendum de Procuratoribus lib. 6. & cap. 2. de Præbendis eod. 6.* quæ iura fauent reuera *Alterio.*

Censetur tamen communiter specialis licentia ea, quæ concedit facultatem imponendi Ecclesiasticis, etiam si non distinguat, an sint Clerici, vel Monachi, vel in minoribus, an etiã in sacris constituti. Alioquin licentia particulariter esset, quam significat vox *specialis* respectu quippè generis, quod est *omnis persona, persona Ecclesiastica*, absquè alia particularitate, dicitur species *Bartolus loc. cit. & ex eo Vgolinus, Alterius, et Duardus, vbi supra.* Specialitas autem hæc non refertur in qualitatem onerum imponendorum, aut in qualitatem bonorum, super quibus imponendi licentia concedatur: quia in odiosis, & pœnalibus, sufficit si specialitas verificetur, quod vnum. Ex simili tamen clausula sequentis Capitis Interpretes diuersimodè philosophantur, vt videbimus.

Imponunt.

E L E N C H V S.

42 *EXtendere ad Ecclesiasticos impositionem solis laicis factam, est imponere. De impositione alibi actum est.*

43 *Impositio dummodò perfecta inducit Censuram, etiam nulla secuta exactione.*

44 *De caussis iustificantibus impositionem factam sine licentia.*

45 *De Custodia Murorum Clericis imponenda, irruentibus Infidelibus.*

42 PRima actio est onera personis rebusque Ecclesiasticis, de quibus hactenus, actũ est imponere. Sub qua impositione comprehenditur etiam extensio iam factæ impositionis ad Ecclesiasticos, vt potè quæ impositioni æquiualet. *De qua actione* satis per se clara egimus insuper *Cap. V.* Ex quo loco, quæ desiderantur, sumenda sunt.

43 Hic more nostro addimus quæstionem, an sola impositio faciat incurrere, etiam nulla secuta exactione, aut receptione oneris impositi. Et constanti sententia arbitramur (sicut alibi semper in similibus) sufficere solam impositionem, perfectam dummodò, & publicatam. Quia qualibet ex his actionibus ponitur vt distincta; nec refragatur coniunctio *&*, quæ ad inuicem copulantur; hæc enim, vt alibi diximus, non caret vi separandi, quam vim agnoscimus hoc loco, eò præsertim, quod ipse auctoritatiuus actus imponendi absquè alia exactione valdè præiudicialis est Ecclesiasticæ libertatis, pro qua stat anathema huius Canonis. *Et* hanc sententiam tuentur, qui enumerant tres actiones distinctas in hoc Canone, quique alternatiuè loquuntur, dicentes innodari, qui imponunt, vel exigunt, vel recipiant; quod faciunt magna ex parte Interpretes nostri. Quicquid aliter sentiat *Duardus Commentar. Bull. Cœn. lib. 2. ad Canonem 18. qu. 4.* licèt imponentem non secuta exactione innodet ex Canone XV. tanquàm statuentem, vel decernentem aduersus libertatem Ecclesiasticam, & *Bonacina de Censuris in Particulari disp. 2. qu. 19. punct. 1. nu. 3. Vers. Secundò dubium est*, innixi qualitati particulæ *et* mediantis inter actiones imponendi, & exigendi, cuius vis est coniunctiua, hic præsertim vbi inter exigere, & recipere à spontè dantibus ponitur particula *aut*; quæ est alternatiua. Et tamen illa coniunctio non suasit *Bonacinæ*, vt opinaretur, exigentem imposita ab alio effugere Censuram defectu totius actionis, quæ est simul exigere, & imponere, nam *num.* 5. tenet solam exactionem damnari.

44 Agunt hic aliqui de caussis iustis impositionis, scilicet necessitatibus, vel vtilitatibus, ad quas concurrere debent etiam Ecclesiastici. Sed quia, vt supra dictum est, caussa, & necessitate accedente, adhuc Summus Pontifex consulendus est, eiusquè licentia expectanda, vt sine ea, non obstante iustitia caussæ, imponens incurrat, ideò non duximus necessarium hac in re immorari, cuius tractatio, vel ex industria omittenda esset, vtpotè quæ non minùs periculi, quàm difficultatis secum ferat. Vide quæ dicta sunt *num. 58.*

45 Speciale quid est, quoad onus quoddam personale in *cap. 2. de Immunit. Ecclesiar.* vbi nulla facta mentione consensus Episcopi, vel Clericorum, aut licentiæ Pontificiæ, habetur; Ecclesiasticos tempore necessitatis (vt supponitur, licèt in texto non exprimatur) teneri ad murorum custodiam in militaribus vigiliis.

Sed ex pluribus intellectibus, quos habet hic textus secundùm varios Interpretes, vnum integrando, dicimus casum fuisse particularem, quo Ciuitas Tarracinensis, ad cuius Episcopũ transmittitur illa Decretalis, timebat incursionem Sarracenorum, infideliumquè hostium, nec ad custodiam sufficiebant laici. Tunc autem non laicis Principibus quicquam conceditur, sed mandatur Episcopo, vt patiatur, imò etiam cogat,

gat Clericos ad murorum custodiam. Quapropter in simili casu, & non aliter, concedi potest, Clericos non eximi ab hoc onere personali; tunc autem per Episcopum cogendos esse. Vide, si libet, quinquè responsiones, quas huic textui adhibet *Berous Consil. 31. Volum. 1.*

Et diuersis etiam exquisitis modis exigunt, aut sic imposita etiam à spontè dantibus, et concedentibus recipiunt.

E L E N C H V S.

46 *Exactio alibi explicata.*

47 *Damnatur etiamsi non praecesserit impositio.*

48 *Non restituens exacta ratione conuentionis, an innodetur.*

49 *De Exigentibus in parua quantitate.*

50 *Recipiens à spontè dantibus non innodatur, nisi praecesserit impositio.*

51 *Recipiens à dante ex mera sua liberalitate, an incidat.*

52 *Quid seruandum asserente delatore res ad Clericum pertinere, inficiante id exactore.*

46 Alia actio damnata, est exactio onerũ à personis Ecclesiasticis, seu pro eorum bonis, aut prouentibus. Et de actione ipsa exigendi, ac de Exactoribus satis egimus 1. Part. horum Commentar. *Cap. V.* ad clausulam. *Vel exigunt*, ad quem locum remitto legentem in ijs, quae desiderantur.

47 Addo autem primò puniri exactionem quamlibet, siue onera fuerint Ecclesiasticis imposita; aut ad eos extensa, siue non; sed ab ijs extorquantur sine praeuia impositione, tam expressa, quàm tacita, ac virtuali. *Ducor*, quia textus absolutè loquitur, nec dicit, *aut sic imposita exigunt*, sicuti hanc conditionem exprimit in actione sequenti, exigendi scilicet à spõtè dantibus; quia ibi ita voluit. Item quia exactio, etiam sine impositione, re ipsa est magis praeiudicialis, & detrimentosa Clericis, & fauori exemptionis Ecclesiasticae, quàm impositio, & aliàs possent Principes laici non imponere quidem Clericis, de facto tamen exigere, quod non esse sub hoc Canone prohibitum verosimile non est. Vndè miror oppositam sententiam esse magis communem, quam Interpretes nostri alter ab altero desumentes tradiderũt *Sayrus lib. 3. Thesaur. casuum conscient. cap. 22. num. 10.* vbi recipientibus à spontè dantibus coniungit exigentes, non aduertendo, quòd recipiens a spontè dantibus non dicitur exigens *Vgolinus ad Bullam Coenae part. 2. cap. 18. ad vers. Et diuersis &c. num. 8.* desumens ex *Viuald. 2. part. Candelabr. aur. in explicatione Bullae Coenae n° ... in* vetéribus impressionibus, quàm sententiam tamẽ Viualdus in noua editione *Cap. 16. Bullae Coenae num. 12.* docuit, inquiens eam clarè patere, & sic explicasse quendam grauem Doctorem Salmanticensem. *Ex Vgolino, et Viualdo, desumpsit Duardus Commentar. Bulla Coenae lib. 2. ad Can. 18. quaest. 15. et ex Duardo, Bonacina de Censuris in particul. disp. 1. quaest. 19. punct. 1. num. 6.* putantes tamen irretiri hos excommunicatione. *cap. Quanquàm de Censibus in 6.* & tandem ex *Sayro, & Viualdo* desumpsit *Reginaldus Tom. 1, Prax. for. Poenit. lib. 9. numer. 376.*

Nobiscum tamen sentit *Alterius Tom. 1, de Censuris lib. 5. disp. 19. cap. 3. col. 2. & Syluester ver. Excommunicatio 9. num. aliis 45. mihi 46. Vers. Hodie tamen.* Quem *Duardus* dicit malè citatum ab *Alterio*, sed falsò, ibi enim *Syluester* loquitur ad *cap. Quanquàm De Censibus in 6*, vbi ex communi sententia ab aduersarijs etiã admissa damnantur non solùm exigentes vi praeuiae impositionis, sed generaliter omnes etiam sine impositione. Aduersariorum fundamentum illud est vnicum, & quidem debile, quòd recipiens à spontè dantibus non innodetur, nisi onera sint ex impositis.

48 Secundò dubitationi, an innodentur nõ restituentes exacta conuentione de qua diximus *num. 39.* (de aliis non restituentibus dubitatio non instituitur, quia iam ob exactionem satis innodati repetiuntur, nec Canon expressè damnat non restituentes) satisfaciendum est distinctione. Vel enim in eo, ad quem spectat restitutio, fuit tempore impositionis, aut exactionis animus non restituendi, & innodatur ex eo tunc, quia re vera est impositor, & exactor iniustus. Et licèt faciat de speciali, & expressa licentia Romani Pontificis, quae praescribitur in textu, tamen licentia Pontificis est de conuentione ex restitutione promissa, & cum effectu futura, & non aliter; alioquin enim hic casus pateret fraudibus. Si verò fuit animus restituendi, licèt deinde facto ipso non fiat restitutio, excusari à praesenti Censura poterit non restituens, nisi contrarium sit expressum in diplomate licentiae. Ratio est, quia impositio, & exactio fuerunt licitae, vtpotè factae de licentia Pontificis, & iuxta tenorem licentiae, vt supponitur, non possunt hi ergo sub Canone concludi, nisi tanquàm detinentes, qui nullo modo sunt expressi, vt dicebamus.

49 Tertiò monemus dixisse nos eo *Cap. V. num. 75.* paruitatem materiae exactae excusare posse à Censura. Id iterùm recolimus propter sententiam *Alterii cap. 3. in fine.* asserentis innodari exigentem in parua quantitate, quoties habet intentionem exigendi adhuc, siue ab eodem, siue ab aliis, vt integretur notabilis quantitas; quia peccat mortaliter, vt in simili est communior doctrina de furto. Qui benè refellitur à *Bonacina eo punct. 1. num. 2.* inficiante locum esse censurae, donec de facto notabilis quantitas, ad mortale sufficiens exacta fuerit. Namque ob solam prauam intentionem, cum sit peccatum internum, non inducitur Censura, nisi ad actum exteriorem deducta fuerit.

50 Tertia actio inhibita, est recipere à spontè dantibus onera, sic imposita Ecclesiasticis, vt explicatum est. In qua necessariò praesupponitur impositio, vt aliàs recipiens à spontè dantibus onera, quae nulli, vel solis laicis imposita sunt, non innodetur. Et iure: praecedente quippè impositione videtur semper praesumi posse id,

quod datur, ratione impositione dari, & recipi, non autem titulo liberalitatis. *Vgolinus, & Vivaldus locis citatis.*

51 Videtur tamen esse sententia multorum, quòd id quidem curtat quoad præsumptionem fori exterioris; cæterùm re ipsa receptationem liberalis, ac spontaneæ concessionis onerum, aliàs licet impositorum, non damnari hoc Canone, quia quilibet rei suæ est moderator, & arbiter, & potest elargiri, aliusquè recipere. Vndè non debet censeri sublata per Canonem facultas liberaliter donandi; nec debet damnari, qui recipit impositum à spontè dante, daturo etiam, si impositum non esset, quia non dicitur recipere impositum formaliter, sed materialiter tantùm, cum non soluatur vi impositionis. Nec interuenit aliqua Ecclesiasticę libertatis læsio, aut præiudicium, aduersus quod pugnat vis tota huius Canonis. Ita *Suarez de Censuris disp. 21. sect. 2. num. 99 Naldus in Summa ver. Bulla Cœnæ num. 71. Sfortia in Bullas selectas Theorem. 437. col. 5.* alios citans, & locis suprà citatis, *Alterius Cap. 2. col. 3. Vers. Excommunicantur. Duardus quæst. 16. & Bonacina cum aliis punct. 1. num. 10.*

Quam sententiam licèt reprobare non ausim, absolutè tamen si probem, videntur obstare verba Clausulæ. Sed ea admissa necessarium esset in praxi certiorari, tùm quoad dantem, quod moueretur solo titulo liberalis, ac spontaneæ donationis; non verò caussa declinandi impedimenti, litis difficultatis, &c, vt enim optimè hic ait *Vgolinus*, sunt aliquæ personæ, quæ lites, ac iurgia fugiunt, & ideò eligunt potiùs aliquid donare, quàm periculo alicuius difficultatis se exponere, tùm quoad recipientem, quod recipiat tanquàm liberaliter datum, & nullo modo debitum saltèm titulo publico. Arbitror enim recipientem tanquàm debitum, etiamsi aliàs à dante titulo liberali concederetur, non excusari; quia Bulla punit malam receptionem, & verificatur de hoc, quòd recipiat imposita à spontè dantibus, cum malitia, qua receptionem rei liberaliter datæ patrat, vt debitam; vnde saltem est præsumendus irretitus, quia non putat liberaliter datum, nec recipit tanquàm tale,

Et aduerto ex dictis *loco cit.* Exactores ad loca, vbi onera soluuntur, non satis excusari, aut dici accepisse liberaliter tantùm data, per hoc quòd non expetierint, Siquidem cum nulla etiā petitione, vel actuali coactione, stat quòd soluens non tribuat spontè, vtpotè, vel quia timeat se fore expetendum, vel habiturum impedimenta, nisi soluat. Aduerto id iterùm propter eos, qui exactionem dicunt inuoluere coactionem, vt inspecie loquitur *Reginaldus sub num. 377.* concedat quamuis, petere esse cogere,

Quoad onera verò non imposita faciliùs præsumitur titulus liberalis donationis, vtpotè quia aliunde non cogitur, aut mouetur elargiens. Et ideo non sunt damnandi ex hoc Canone, qui aliquid petunt ab *Ecclesiasticis* transeuntibus titulo benignitatis, & humanitatis, licèt importunis precibus aliquando extorent, aliàs non daturos.

52 Sed quia obtentu priuilegij non debet publica vtilitas vacillari, vt dicitur in *l. 2. C. de Priuileg. Scholar.* & multæ fraudes committi possunt sub exemptione Ecclesiastica in præiudicium laici Principis, puta cum quis suam partem fructuum simul cum parte laici fratris deueheret, vel distraheret; aut cum quis dicit sibi à fratre laico factam donationem, cum tamen re vera ipse laicus dominio se non abdicauit, aut cum quis res negotiationis caussa deferret, vel quis se Clericum fingeret, vel res Clericorum esse assumeret, quæritur, quid in praxi seruandū ad locum, vbi soluitur onus, exorta quæstione inter exactores, et deferentem, extrahentem, vendentem, &c. circa prædicta, vel similia

Respondeo, et primò expetente exactore teneri Clericum, vel Ministrum ipsius ostendere eidem res, quas defert, vt cognoscat, an ipsius esse possint, vel deferantur, nec ne negotiationis caussa, Ratio est, qua ius obuiandi fraudibus penès ipsum exactorem, vel impresarium licitè residet, vnde & vsus ipsius licitus erit, et aliàs non fit Clerico, vel rei ipsius iniuria, cum allegans priuilegium, teneatur ostendere, an res sub priuilegium cadat. Ita *Baldus consil. 79. lib. 2. Rolandus consil. 71. num. 22. lib. 4 Ferretius de Gabellis num. 172. & num. 209.* cum aliis octo, quos citat, & sequitur *Carolus de Grassis de effectibus Cleric. effect. 3. num 257.* et testatur esse communem opinionem *Bonacina punct. 3. §. 3. num. 7.*

Secundò; etiamsi Iudex posset adiri, non tamē posse cogi semper Clericum, vel Ministrum illius ad decidendam quæstionem coràm Iudice. Quia nimis molestum, et graue esset quoties quæstio accidit, quę frequenter accidere potest, Iudicem adire; & expediret aliquando soluere in præiudicium exemptionis, quàm coràm Iudice conueniri. Ita *Glossa in Clement. Præsenti in ver. Non negotiandi de Censibus*, et alii infra citandi, qui dicunt standum esse iuramento ipsius Clerici, vel eius Ministri.

Tertiò quoties ex grauitate dubij, vel casus Iudex est adeundus, tunc Iudex Ecclesiasticus adiri debet, quando quęstio est circa veritatem Clericatus, et participationem priuilegii Ecclesiastici, vt est communis sententia *Rolandi loc. supra cit. Caroli de Grassis num. 259. Belletti disquisit. Cleric. part. 1. Tit. de Exemptione §. 6. num. 1. Ancharani in Cap. Quanquàm. num. 7. de Censibus lib. 6. Cardinalis in Clement. Præsenti num. 9. eod. tit. Duardi quæst. 13. ad finem, & Bonacina dict. §. 3. num. 12. De quo vide Capit. XV.* ad Clausulam *Præter Iuris Canonici dispositionem*, Major est controuersia, quando dubitatio est circa qualitatem rerum, puta, an verè pertineant ad Clericum, vel an deferantur negotiationis caussa. Nam *Cardinalis, & Ancharanus* locis citatis, quos sequitur *Bonacina* tenent adhuc adeundum Iudicem Ecclesiasticum: quia Clericus coràm laico conueniri non debet. Negant alij id esse necessarium, quia talis cognitio non est spiritualis. Vtraque sententia probabilis.

Quartò in quæstione, an ille sit Clericus, qui defert, vel cuius sunt res, quæ deferuntur, standū est habitui, et tonsuræ, nisi aliundè certò constet,

tet, eum non esse Clericum; quia talis quis præsumitur, qualis inuenitur. *cap. Si Iudex laicus de sent. excomm. l. b. 6. Gemintanus, Ancharanus, & Franchus in cap. Quanquam de Censibus eod. Vital. in Clement. Præsenti num. 36. eod. Tit. Nauarrus consil. 4 num. 4. de immunit. Eccles. Carolus de Graffis vbi suprà num. 260. Altertus cap. 6. col. 20. quæst. 2.* Vnde exactor credens res esse illius, cuius affirmat esse delator; si sciat ipsum in habitu, et tonsura incedere, non potest rationabiliter opinari eum non esse Clericum, ac proinde exigere onera.

Quintò dum ignotus est exactori Clericus, cuius dicuntur res esse; tunc siue ignoret res illas esse illius, siue non deferri negotiationis caussa, siue aliomodo dubitet, nō esse locum exemptioni, tenetur stare iuramento asserentis res esse Clericorum, nec deferri negotiationis caussa, aliisquè attestationibus per scripturas, vel alio modo, Quia nulla alia melior, & facilior suppetit via, seruandi vsum exemptionis, absquè incommodo Clericorum. Hoc tamen non procederet, si qualitas personæ, vel aliud valdè obstans in contrarium dissuaderet veritatem iuramenti. Ita *Glossa, & Doctores in cit. Clem. Præsenti de Censibus, ex textu in cap. fin.* De Iureiurando, & *cap. fin. De his quæ metus caussa Gemintanus i. Ancharanus, & Franchus locis citatis, Carolus de Grassis nu. 258. post allegatos Baldum, Iasonem, Abbatem,* & alios *Bellettus loc. cit. Bonacina §. 3. nu. 10.* qui alios citant.

Sextò quoties tamen durat probabilis suspicio, nec attestationes, aut iuramentum videntur fidem sufficientem fecisse, exactione non contraheretur excommunicatio. Quia generaliter exactorius habet exigendi ab omnibus, nisi sufficienter ostendatur exemptio, estquè pro Clerico remedium prouocationis ad Iudicem, non solùm non soluendi, sed etiam repetendæ solutionis post factum, & tandem fauet clausula *non verentur*, quæ est in §. sequenti, & temeritatem sonat; temeritas autem non reperitur vbi rationabiliter viget dubitatio.

Cætera ex dictis Cap. V. petenda sunt ad Clausulam, *Vel imponi, aut augeri prohibita exigunt.*

§. Nec non qui per se, vel alios, directè, vel indirectè, prædicta facere, exequi, vel procurare, aut eis eisdem auxiliū, consilium, vel fauorem præstare non verentur cuiuscumquè sint præminentia, etc.

E L E N C H V S.

53 *Facere, & exequi per se, quæ est actio principalis, cur iterum exprimatur,*
54 *Cætera actiones accessoria enumerantur.*
55 *Clausula hæc non est ad anteriores Canones extendenda.*
56 *De grauantibus affines, & alios attinentes Clericorum in odium Clericorum*
57 *Indirectè culpabilis an sit, qui non valens super bonis Clericorum onera imponere, eos cogit ad alienandum*
58 *De Gabella imposita rebus venalibus, ex quibus emunt. & vendunt etiam Clerici.*
59 *Non dicitur fauere, qui pecuniam tradit soluturo onera.*
60 *Aliqua circa consilium.*
61 *Soluens an innodetur, vt exactioni cooperans.*
62 *Obseruanda clausula* non verentur.

53 HÆc secunda pars Canonis continet actiones accessorias, quibus impositio, exactio, & receptio onerum promouetur. Et licèt facere, & exequi per se coincidat cum actione ipsa principali, id tamen censendum est exprimi iterum, vel ad maiorem inculcationem, vel ad simul comprehendendam omnem, & quācumque cooperationem, quomodolibet exhibitam etiam indirectè, ita ut defectu directæ impositionis, vel exactionis nequiret quis arripere ansam se excusandi à Censura, vel potiùs quia illi particulæ *per alios* iunctæ ad comprehendendos Mandantes, correlatiua, & consocia est particulæ *per se*. Similem clausulam habes Can. XII. ibi videre poteris, an arrideat alia Interpretatio.

54 Est igitur prima actio accessoria, directè, vel indirectè, mandare, vel committere impositionem, exactionem, vel receptionem onerum, à quibus Clerici, & res eorum exemptæ sunt. Secunda est, procurare quolibet alio modo tàm per se, quàm per alios directè, vel indirectè prædictam impositionem, exactionem, vel receptionem, quæ actio magis latè patet, quàm mandare. Tertia est eidem impositioni, exactioni, vel receptioni per se, vel per alios directè, vel indirectè, præstare auxilium. Quarta eodem modo præstare consilium. Quinta similiter fauorem præstare. Olim damnabatur etiam in prædictis votum, vel suffragium palàm, vel occultè præstare; quod à *Xisto V.* sublatum est, vtpotè sub alijs actionibus satis comprehensum, vt in Præludio dictum est. Quarè malè *Vinaldus 2. part. Candelabr. aur. ad Bullam Cœnæ num.* 116. *in priori editione*, ex eo quòd illa clausula sublata fuerit, asseuerat, modò Canonem esse laxiorem, & minus comprehendere. Cur enim suffragari non sit idem, ac voto fauere? præsertim cum Consiliarij, & Senatores, qui eo modo fauere solent, expresse in textu recenseantur.

Recolo autem ex dictis *Cap. XV.* ad clausulam *Quomodolibet fecerint*, in fine, actiones has accessorias ad solum hunc XVIII. Canonem referendas esse contra *Toletum lib. 1. Instruct. Sacerdot. cap. 30. num. 6*, qui voluit referendas ad omnes Canones antecedentes incipiendo à XVI. Nam præterquam quod vt ibidem, & in Capitibus sequentibus dictum est, in aliquibus Canonibus Intermedijs reperitur ex parte clausula præsens, vt ly *Qui per se, vel alios* in XIV. *directè, vel indirectè* in XV. & XVI. *Facere, & exequi procurant* in XVI. *Dant auxilium, consilium, vel fauorem* in eodem XVI. & XIV. *Etiā si Imperiali etc.* in eodem XIV. præter hoc, inquam, non est in hoc Canone vllum satis expressum declaratiuum, quòd talis extensio fiat per omnes Canones superiores; & tamen id videbatur necessarium. Insuper autem aduerto post hanc Clausu-

lam subiungi aliam *Innocentii Decreta super hoc etc.* quæ tamen sine dubio, & controuersia ab ipso etiam *Toleto* refertur ad solum hunc Canonem, ergo signum est vsque ad finem durare tenorem eiusdem Decimi octaui dumtaxat Canonis, quia non esset cõgruum interponere clausulam communem quinque superioribus, & deinde speciatim redire ad dispositionem Decimi octaui. Quid autem senserint. *Syluester, et Tabiensis, quos citat Scortia in Bullas selectas Theorem.* 427. *col.* 7. non multum est curandum, quia Canones, illorum tempore, non erant hoc modo dispositi, & in specie iste XVIII, non erat in Bulla Cœnæ.

56 *De* his actionibus accessoriis frequenter actum est De procurantibus sermo specialis incidit ad Can. XVI. Et exemplificando in præsenti casu *Vgolinus ad Bullam Coenæ part.* 2. *cap.* 18. *ad §. Nec non*, ait esse eos, qui citant alios ad onera soluenda, accipientes pignora, & similes. Inter fautores, *Scortia in Bull. Select. Theorem.* 427. *col* 7. *et Bonacina de Censuris in particulari disp.* 1. *quæst.* 19. *punct.* 1. *num.* 16. enumerant Notarios, qui edicta conscribunt, & precones, qui publicant. Vide tamen ea, quæ de scriptoribus statutorum præiudicialium libertati Ecclesiasticæ diximus Cap. XV.

Vim particulæ *indirectè* similiter alibi examinauimus. Circa quam habet *Vgolinus* in præsenti explicationem hanc, carpi nimirum eos, qui imponunt alijs à Clericis, quorum tamen dispendium in Clericorum detrimentum redundat, vt si coloni, affines, familiares, consanguinei, aliiquè Clericorum attinentes grauatentur oneribus maioribus, quàm grauentur cæteri *arg: cap. Quicumque. De sent. excomm. lib.* 6. Sequitur *Alterius Tom.* 1 *De Censuris lib* 5. *disp* 19. *cap.* 4. *col.* 2. *arg. cap. fin. De Immun. Eccles. lib* 6. *et cap. Quanto De Priuilegiis, Bonacina*, & alii apud eũ *punct.* 1. *num* 15. *Scortia vbi suprà col.* 6. *Duardus ex parte Commentar. Bullæ Cœnæ lib.* 2. *ad Can.* 18. *qu.* 17. *nu.* 2. *et Filliucius Tom.* 1. *qq. Moral. Tract.* 19. *nu.* 302. *in fine* addens prædictis vassallos Clericorum, si imponens non sit directus dominus, qui valeat imponere, & re vera videtur hæc communis opinio.

Verùm nisi sit sermo de oneribus impositis ratione partis colonicæ fructuum, vel ratione bonorum, quæ Clericus non habet ab attinentibus diuisa, de quibus videnda allata *num.* 30. & 36. generaliter falsum est innodari ex præsenti Canone imponentes prædictis onera grauiora, etiamsi in odium Clericorum, ad quos attinens, vel in odium Clericalis exemptionis imponant, quia re verà nec directè, nec indirectè imponunt Clericis, vel rebus eorum; quandoquidem onera nec Clericos respiciunt, nec eorum res, & valdè remotum, & per accidens est, damnum, seu dispendium, quod ipsis Clericis potest accidere. Et in particulari non obest, quòd inde cogantur Clerici maiori pretio colonos, vel familiares conducere, vtpotè maioribus grauandos oneribus pro eo quod Clericis famulentur; quia etsi aliunde lædatur Ecclesiasticorum libertas, sitquè locus Censuræ Canonis XV; tamen exemptio ab oneribus, Clericorum propria, nullo modo læditur cum nec Clericus afficiatur; nec bona ipsius.

57 Addunt *Vgolinus, Alterius, Scortia, et Bonacina* ex eadem voce *indirectè* innodari eos, qui cum non possint onera bonis Clericorum imponere, vel exigere, cogunt ad vendendum, quò transeant bona in alios, qui impositioni, & exactioni subijciantur. In quo mihi videtur obseruandum, aliud esse edicere Clericis, vt, nisi velint onera subire, bona vendant, aliud simpliciter edicere vt vendant, ad finem quo bona possint affici impositione. In primo enim casu Censura præsentis Canonis locum habet, quia re vera interuenit impositio afficiens bona Clericorum, nec suffragatur, quod sit euitabilis alienatione bonorum, interim quippè afficit, quod sufficit. Secundus verò casus ex solo Canone XV. damnatur, vtpotè vergens in præiudicium Ecclesiasticæ libertatis, secundùm quam Ecclesia potest acquirere, frui, & liberè frui, vt alibi dictum est. Hactenus tamen non prodijt re ipsa impositio afficiens bona prædicta.

58 Illud libentiùs admitto, quod ait *Alterius cap.* 6. *dub.* 4. esse valdè probabile, & *Diana* prorsus amplectendum, *Resol. Moral. part.* 1. *Tract.* 2. *Resol.* 45. nimirùm damnari, sub hac eadem dictione *indirectè*, gabellas impositas super rebus, quæ communiter omnibus venduntur, ob quas sicuti Laici, ita etiam Clerici coguntur pluris emere, quàm si nulla talis gabella adesset; etiam si id non fiat praua intentione, aut dolosè quò hac via grauentur Clerici. Quicquid in oppositum sentiant *Syluester, Ricchardus, Altensis, Rosilla, & Angelus* ab eodem *Alterio* relati, & alij plures (inter quos ex nostris interpretibus est *Coriolanus hoc loco*) citati à *Diana dict. Resol.* 45. *& Resol.* 82. asserentes, scelosa fraude, & intentione speciali grauandi Clericos, prædictas gabellas etiam à Clericis exigi posse; sicut enim, inquiunt, ex tali impositione sequitur sine culpa, etiam peregrinos, aduenas, viatores, pauperes, minùsque potentes magis grauari ex prædicto onere, vt *Cap. V.* 1. *part. horum Commentar.* ad clausulam. *Præter quàm in casibus sibi à iure permissis* nos etiam diximus; ita etiam potest id sequi sine culpa quoad Clericos. Respondetur tamen, quicquid sit an prædicti iustè damnum patiantur, Clericos certè etiam indirectè grauare, hic esse inhibitum. Ex tali autem onere indirectè Clericos grauari, & est per se liquidum, & non inficiantur aduersarii.

Remedium in hoc adinuenerunt aliqui *Henriquez lib:* 5. *cap.* 15. *num.* 5. *in Glossa, liter. P. Rodriquez in Summa Tom.* 2. *cap.* 75. *num.* 14. *Ledesma similiter Tom.* 2. *Summa Tract:* 7. *cap.* 2. *concl.* 57. *& alii*, quod particulares Tabernæ erigantur pro Ecclesiasticis, à quibus ipsi sine contributione victualia, & vsualia emant. Hoc remedium respuit *Diana cit. Resol.* 45. quia Clerici debêre esse liberi, vt vbi maluerint victualia comparent. Quod tamen non debet displicere, si commodè fieri non possit emptio tàm laicorum, quàm Clericorum ab eadem taberna, ita vt illi cariùs emendo, aliquid soluant, isti pretio minori comparent tanquam exempti; Et quia id in praxi videtur difficile, & fraudibus patens, ideò non videtur damnandus illo vtens remedio.

Quod

Quod si pretium iustum taxetur pro omnibus rebus vendibilibus, & vltrà pretium prædictum venditori soluendum, imponatur emptori Laico aliqua Gabella soluenda Principi, aliquibus visum est indirectè grauari Ecclesiasticos venditores, quatenùs aliquando minori pretio vendent, eo quòd emptor vltra pretium soluturus sit Gabellam. Hoc dubium in vtramque partem agitat *Diana Resol.* 48. Mihi autem, quicquid sit, an taxatio pretij facta per Iudicem laicum afficiat etiam res venales Clericorum, quod arbitror fieri non posse, probabile est quoad præsentem exemptionis materiam huic Censuræ non esse locum. Ratio est, quia directè Gabella solis laicis est imposita, indirectè autem non soluitur ex ære Ecclesiasticorum vendentium; quia licitè in prætendere non possunt, res suas venum iri pluris iusto pretio.

59 A culpa & pœna fautorum *Vgolinus vbi suprà num. 1. & Bonacina punct. 1. num. 17.* eximunt eum, qui Clerico soluturo onera, pecuniam mutuò, vel alio modo tradit. Et meritò, quia hic non dicitur cooperari exactioni, quæ est actio se tenens ex parte recipientis, sed tantùm solutioni, quæ vt plurimùm fit ad redimendam vexationem. In quo tamen cauendum est, ne praua intentione quis tradat, vt sequatur solutio, quam quis in fauorem exigentium vellet.

60 Hac enim de caussa innodat *Vgolinus* hortantes, seu consilium dantes ad solutionem, qui aliàs non innodarentur, si solùm pro bono soluentis, et ad fugiendas molestias suaderent, Idemquè tradit *Duardus quæst. 20. Ampliatione 9.* Quòd hi non faueant exactioni, sed solutioni, quod nostrum est in superioribus fundamentum. Respondetur tamen, dolosum hoc consiliũ directè solutioni, indirectè autem exactioni fauere; quod non accidit in opera præstita solutioni sine dolo, quia nullum intenditur Ecclesiasticæ exemptionis præiudicium, sed sola soluẽtis indemnitas.

Similiter inter consulentes damnat *Vgolinus* qui docent, qua ratione statutum impositionis, vel exactionis conformandum sit, exemplificans de consulente decimas in frumento soluendas exigi in areis, in quibus vberior fit mensura. Et quidem iuxtà alibi dicta, nos quoque arbitramur innodari consulentes circa factum ipsum, quando aliàs executioni dandum non esset, vel circa modum, si aliàs non futurum fuisset, cum tanto præiudicio. Recolimus tamen, quòd si alias impositio, vel exactio futura est, nec consulens, nec de modo docens est innodandus, quoties ex tali consilio, vel instructione non sequitur maius grauamen, aut præiudicium, quàm prætendat exigens, vel imponens.

61 Etiam de ipsis soluẽtibus dubitatum est, an tanquam solutione ipsa cooperantes crimini exactionis irretiantur. Quod dubium minùs viget de ijs, qui inuiti, aut metu ducti exsoluũt; ij enim quid habent, ex quo facilè excusentur, vt constat ex alibi dictis. De alijs verò, qui nulla necessitate ducti exsoluunt, consequenter ad superdicta, negamus innodari præsenti Canone, quia hic non punit, nisi actiones, prout se tenent ex parte imponentium, vel exigentium. Et ita nullus ex Interpretibus, quos viderim, ex Bulla tales innodat; quicquid tribuat *Vgolino, & Duardo, Bonacina punct. 2. num. 9.* An autem irretiantur eo *cap. Clericis de Immunit. Eccles. lib. 6.* constabit ex infrà dicendis *nu.* 70.

62 Postremò non omittimus duo monere. Alterum recenseri hic expressè non solùm Principes, à quibus principaliter impositio ortum habet, & quibus originariè adscribitur, verùm etiam Ministros, Præsidentes scilicèt, seu Gubernatores, Consiliarios, & Senatores, ne defectu totius auctoritatis, quæ in impositione est necessaria, possint hi se excusare refundendo impositionem in Principem. Alterum, quoad actiones accessorias, imò etiam quoad principales (quas diximus sub hoc §. iterum comprehendi) obseruandam clausulam. *Non verentur.* Ex qua, ignorantiam, bonam fidem, & prætextum aliquẽ sufficientes esse ad eximendum à Censura colligi potest, iuxtà alibi dicta in similibus.

§. Innouantes decreta super his, per sacros Canones tàm in Lateranensi nouissimè celebrato, quàm in alijs Concilijs Generalibus edita, etiam cum Censuris, & pœnis in eis contentis.

E L E N C H V S.

63 Loco Scholij (quod est breuis declaratio eorum iurium, de quibus obscurè, & cõfusè in explicatione Canonis mẽtio facta est) agemus hoc loco de iuribus ad præsentem materiam spectantibus, innouatis per hunc §. Exindè de ijs etiam, quæ non innouantur, quorum tamen cognitio necessaria est; quia adhuc manent in suo robore. Notauit autem *Vgualdus* ex hac clausula, errare illos, qui dicunt iura Ecclesiasticæ exemptionis esse cõtraria consuetudine sublata *part. 2. Candelabri aur. ad Bullam Cœnæ cas. 18. nu. 13. in notis.*

Sup-

Supponimus verò tanquàm certum ex teno e §. non innouari generaliter omnia iura, & constitutiones Canonicas, vtcumquè editas circa hanc materiam, sed ea tantùm, quæ auctoritate Conciliorum, generalium emanarunt; Quod aliqui, & in specie *Filliucius Tom. 1. qq. Moral. Tract. 16. num. 303.* non aduerterunt, cum tamen valdè referat, vt ex infrà dicendis constabit.

Sicut etiam certum arbitror innouationem hanc non cadere in omnem horum iurium dispositionem, quæ quolibet modo exemptionē Ecclesiasticam respicit, sed pro ea tantùm parte, qua disponitur contra impositores, exactores, & susceptores onerum, eorumquè fautores. Nam particula *super his* est relatiua solummodò antecedentium, in antecedentibus autem nōnisi super impositoribus, exactoribus, susceptoribus, horumquè fautoribus dispositum est; Obseruarunt inter alios *Toletus lib. 1. Instruc. Sacerd. cap. 30. num. 5. & Bonacina de Censuris in particular. disp. 1. quæst. 19. punct. 4. n. 4.* contra eumdem *Toletum & Alterium* infrà citandum, quatenùs dicit, *cap. Clericis de Immunit. Eccles. in 6.* damnans Clericos onera soluentes, habere hodie locum, *ac si esset in Bulla*, de quo infrà.

64 Quo loquendi modo *Toletus*, *Alterius* & alij insinuare videntur pœnas iurium hic innouatorum ascendere ad rigorosam reseruationem *Bullæ*, præsertim, cum innouatio æquiualeat nouæ editioni, quarè sicuti huiusmodi pœnæ essent reseruatæ, si imponerentur de nouo in Bulla, ita reseruatæ esse debent, quia innouantur. Accedente quippè noua auctoritate locum habet illud axioma, quòd omnia ea facimus nostra, quibus nostram auctoritatem impertimur. *cap. Si Apostolica de Præbendis l. 1. C. de veteri iure enucleando.*

Verùm si loquamur de pœna excommunicationis, hoc dubium, quod communiter à nostris Interpretibus agitatur, meo iudicio locum non habet, supposita ea sententia, quòd iura non innouentur, nisi quoad casus, seu actiones damnatas in Bulla. Si enim excommunicatio iuris contrahitur ob aliquam actionem, quæ etiam sub Canone Bullæ comprehenditur, certum esse debet, quòd eius absolutio sit reseruata, In quo tamē optimè obseruauit *Bonacina eo punct. 4. num. 8. Vers. Hinc sequitur primò*; non reseruati excommunicationem illius, qui diceretur ad ius dūtaxat offendisse, eo quòd excommunicationem Bullæ ignorauerit, ea tamen ignorantia, quæ à contractione excommunicationis illius excuset. Si autem excommunicatio iuris contrahitur ob aliam actionem, quę non sit in Bulla, puta ob non restitutionem exacti damnatam in *cap. Aduersus de Immunit. Eccles.* iam supponimus, quoad hoc per Bullam ius non innouari; quia de hac actione Bulla non meminit, ac proindè certum est reseruationem Bullæ non habere locum. Et ità tenet *Alterius Tom. 1. de Censuris lib. 5. disp. 19. cap. 5. col. 5. Duardus lib. 2. Commentar. Bullæ Cœnæ ad Can. 18. quæst. 19. & Suarez de Censuris disp. 2. sect. 2. num. 100.* supponat iura innouari etiam quoad actiones non contentas in Bulla.

Posset igitur quæstio esse de alijs pœnis per iura impositis; & ab his absolutionem dicimus non ascendere ad reseruationem Bullæ quia innouare, non est de sua natura, ac conditione ius abducere, sed obstare abolitioni, & antiquationi illius, si aliqua obreperet. Vndè innouatio æquiualet nouæ editioni, quoad effectum vigoris; cum vigeat lex innouata, ac si tunc primùm ederetur, non autem, quoad cætera. Ex quibus patet ad opposita.

65 Innouatur ergo primò *cap. Non minùs de Immunit. Eccles.* vtpotè editum *in Concilio Lateranensi sub Alexandro III.* & est in *Cap. XIX. eiusdem Concilij.* Cuius dispositio, quia tota quoad præsentem materiam continetur in Canone Bullæ explicato, non est quòd vltrà addamus. Nisi fortè iterum necessarium sit monere, innouari quidem, sed ità vt non excludat modificationem, quam accepit per *cap. Aduersus eod. tit.* pariter innouatum, quod scilicet in casibus necessitatis, iam non possint (vt vi dicti *cap. Non minùs* poterant) onera exigi solo Episcopo, & Clero consentiente, sed necessariò sit consulendus Romanus Pontifex. Quod adnotatum volui propter *Alterium cap. 5. col. 2. Vers. Quarè tria*, qui ait ad euitandam excommunicationem huius iuris sufficere licentiam Episcopi, & Cleri, Illud etiam moneo damnari hic expressè, etiam onera personalia iuxta priorē diuisionem de qua *n. 9.* Ita enim textus *Onera imponunt Ecclesijs, et tot angarijs eas affligunt* vbi *Glossa in Ver. Angarijs*. Quod dictum sit propter eos, qui *loc. cit.* putant hæc onera non damnari in Bulla, Hæc excommunicatio non est reseruata, nec contrahitur nisi præcedente monitione, ibi, *Si commoniti desistere noluerint* quæ regulariter trina esse debet, Nec est aliquid in textu, ex quo arguatur, necessariam simul esse cum impositione exactionē, vt ex sola impositione non inducatur Censura; vt malè asseuerat *Duardus quæst. 4. num. 2.*

66 Innouatur secundò loco *cap. Aduersus eod. tit.* vtpotè ex *Concilio Generali Lateranensi Cap. VIII. sub Innocentio III.* vbi primùm allata dispositione *capituli Non minùs*, deinde additur in casu, quo ab Ecclesiasticis onera sine soluenda non sufficere licentiam, aut consēsum Episcopi, & Cleri, sed consulendum esse Romanum Pontificem, tùm Constitutiones, & sententias à transgressoribus, vel eorum mādato editas statuitur irritas forè, & inanes, ac nullo vnquam tempore valituras, tandem successorem in regimine eius, qui imposuit, & exegit, post mensem subiacere excommunicationi, nisi satisfecerit. Is autem non excommunicatur ex Bulla Cœnæ, vt diximùs, sed tantùm ex hoc *cap.* cuius pœnæ reseruatæ non sunt.

Duo optimè notat, quoad hunc successorem *Suarez num. 101. et Duardus quæst. 19. num. 8.* Alterum; oportere, vt culpabiliter sit in mora non satisfaciendi; idest non incidere, si non possit procurare satisfactionem, vel nesciat se teneri; ex quo etiam sequitur, quòd si non possit infrà mensem re ipsa exequi satisfactionem satis est, si quantùm est ex se eam procurauerit. Alterum, teneri satisfacere nonnisi tanquàm

suc-

ſucceſſorem in adminiſtratione, & regimine formaliter; ideſt vel ea communibus bonis, vel curando auctoritatiuè, vt qui onera acceperunt, reſtituant, cæterùm non valentem ex his reſtituere, non teneri ex proprijs; quia nullus ſatisfacit eo modo, quo non læſit. Qua in re *Alterius cap. 5. col. 4. et 4. & Bonacina punct. 4. num 3.* diſtinguunt inter ſucceſſores, qui ſunt hæredes bonorũ, & ſucceſſores in ſolo regimine. *I*llos enim volunt defectu aliorum teneri ſatisfacere ex proprijs, quamuis non hos. Sed dicas tu, hæredem eo modo teneri, quo tenebatur defunctus, in cuius iura ſuccedit.

Sed grauiùs dubitatur, an exemptione Eccleſiaſticorum ceſſante ad ſubueniendum communi neceſſitati, vel vtilitati, pro qua laicorum onera non ſufficiant, dato non poſſe haberi recurſum ad Pontificem, quem ſtrictiùs etiam præcipit Bulla, quàm prædictum *cap. Aduerſus*, an, inquam, ſit locus præſenti Cenſuræ, ſi aliqua ex prædictis circumſtantijs in *cap. Non minùs eod. tit.* præſcriptis omittatur, de quibus circumſtantiis egimus *num. 38.* vbi diximus probabile, non contrahi excommunicationem Cœnæ.

Et reſpondetur affirmatiuè, ſi defectus ſit in aliquo notabili, quandoquidem non ſolùm in ſubſtantia facti, ſed etiam in modo procedendi lædi poteſt libertas Eccleſiaſtica, qua de cauſa circumſtantiæ, ac cautelæ prædictæ præſcribuntur, tamquàm ſimpliciter neceſſariæ, vt patebit conſideranti textum ibi, Sub anathematis diſtrinctione fieri talia prohibemus, niſi Epiſcopus, & Clerus tantam neceſſitatem aſpexerit &c. exceptio autem vnius articuli, firmat regulã pro omni alio, qui diuerſitate circumſtantiarum variatur. Fortè tamen quoad id, quod præſcribitur, conſulendum eſſe Romanum Pontificem, ſiſtendo in hoc *cap. Aduerſus* niſi acceſſiſſet Bulla Coenæ, affirmari poſſet non eſſet ſimpliciter neceſſarium ad declinandam Cenſurã. Qua cæteris ſeruatis non læditur libertas Eccleſiaſtica; nec in textu ſatis exprimitur, quòd id præſcribatur ſub Cenſura, ſed additur per modum cuiuſdam non adeò neceſſariæ prouiſionis. Nam poſt recenſitam diſpoſitionem, & poenam *cap. Non minùs*, ſine noua poena, aut clauſula indicante extenſionem pœnæ dicitur, Propter imprudentiam tamen quorundam Romanus, Pontifex conſulatur. Imò potiùs videtur id dictam propter ipſos Epiſcopos, & Cleros, qui interdum imprudenter, & vt morem gerant laicis Principibus ſubiiciunt Eccleſiaſticos oneribus, videtur tamen obſtare *Extrau. Quod olim. Inter communes. De Immunit. Eccleſ.* cuius textus, dum opus ſit, conſulatur, & perpendatur.

67 Tertiò innouatur *Clem. Præſenti de Cenſibus* vtpotè edita in *Concilio Generali Vienneṅſi ſub Clemente V.* in qua præcipitur Diœceſanis locorum, vt excommunicationis in ſingulos, & Interdicti in Vniuerſitates ſententiam in *cap. Quamquam eod. tit. in 6.* editam, vt placet *Gloſſa* quamuis generaliter textus loquatur per clauſulam *ſententias à iure prolatas*, contra eos, qui exigunt, vel extorquent pedagia ab Eccleſiis, & perſonis Eccleſiaſticis, publicẽt, vel à ſuis ſubditis tandiù publicari faciant, donec illi ſic exacta reſtituerint, & de tranſgreſſione huiuſmodi ſatisfecerint competenter.

Dixi innouatur, ſecutus communem opinionem, mihi tamen non eſt improbabile, hanc *Clementinam* non cadere ſub innouationem, vtpotè quæ non diſponit ſuper impoſitoribus, & exactoribus, ſuper quibus diſponit Canon Bullæ, ſed tantùm ſuper obſeruandis à *Diœceſanis* contra ipſos. Viget tamen (ſiue innouetur, ſiue non) hæc Conſtitutio, eiuſquè habenda eſt ratio; quia licèt excommunicatio dicti *cap. Quamquàm* cenſeatur ſuppreſſa, vt ita dicam, per hãc reſeruatam, & ſolemniorem Bullæ Coenæ, & interdictum per aliud reſeruatum in *Cap. Clericis de Immunit. Eccleſ. in 6.* (aduerti tamen ego vnum eſſe perſonale, aliud locale) non ob id per excommunicationem Bullæ, & interdictum *cap. Clericis*, denuò latum, abolitur ius antiquius *capituli Quamquàm*; ſed potiùs innouatur addita reſeruatione, quæ reſeruatio Cenſuris quid accidentale eſt. Potiùs dubitari poſſit, an vt huius innouationionis teneantur nunc Diœceſani publicare, vel facere publicare interdictum illud in particulari reſeruatum per *cap. Clericis*, & excommunicationem reſeruatam per Bullam Coenæ, quia re vera non vigent hæ poenæ, niſi reſeruatæ, vel potiùs ſatis ſit, ſi publicent excõmunicationem, & interdictum latum in *Capit. Quamquàm*. Et reſpondetur hoc poſteriùs ſufficere, quia per innouationem ius non extenditur ad caſus non expreſſos, ſed manet in ſolo veteri robore, vt ſuprà dictum eſt. Si ergò iuxtà ſententiam *Gloſſæ* præcipitur *in Clementina* publicatio poenarum *capituli Quamquàm*, quæ reſeruatæ non ſunt, non eſt, cur extendatur obligatio ad publicationem poenarum reſeruatarum. Id, quod de excommunicatione Bullæ certum eſt, quia iuxtà noſtram ſententiam non eſt à iure, ſed ab homine, ibi autem præcipitur publicatio poenarum latarum à iure. Nec obſtat, ſi dicatur, iuxtà hanc reſponſionem nullum eſſe effectum innouationis huius iuris, quia iam non attendantur prædictæ poenæ non reſeruatæ, ſed tantùm reſeruatæ, ſiquidem vbi maior, minor ceſſat. Occurritur enim ex ſupradictis Cenſuras ſemper contrahi, vi iuris antiquioris, & primùm imponentis; reſeruationem autem nouis iuribus additam eſſe quid accidentale, & in abſolutione tantùm attendendam.

His poſitis quatuor breuiter adnoto. Primùm, non prius vigere obligationem, quàm ipſis Ordinarijs de crimine conſtiterit, vt habetur in textu; quod ſit vocata, & audita parte ex *Gloſſa* ibi, *in verb. Conſtiterit*. Alterum; nullam in non publicantes eſſe impoſitam poenam; ſed ex verbo *iubemus* Conſtitutionẽ obligare ſub præcepto, vt obſeruauit *Gloſſa*; & ad mortale, vt fert communior opinio. Vndè miratur *Nauarrus in Manual cap. 17. num. 203. Verſ. Quartò*, quod Epiſcopi tàm ſanctum decretum in re grauiſſima paſſim negligant, nam *Gloſſa in ver. Interdicti*, ait Periculoſiſſimum eſſe, quòd per hoc tota Italia ſit interdicta, & vltrà Italiam, teſtibus ijs, qui experti ſunt, & *Vinaldus* ſupra citatus, in initio huius caſus, ait, caſum Gabellarũ

eſſe

Supponimus verò tanquàm certum ex textu c. 5. non innouari generaliter omnia iura, & constitutiones Canonicas, vtcumquè editas circa hanc materiam, sed ea tantùm, quæ auctoritate Conciliorum, generalium emanarunt; Quod aliqui, & in specie *Filliucius Tom.1.qq.Moral. Tract.16.num.303.* non aduerterunt, cum tamen valdè referat, vt ex infrà dicendis constabit.

Sicut etiam certum arbitror innouationem hanc non cadere in omnem horum iurium dispositionem, quæ quolibet modo exemptionē Ecclesiasticam respicit, sed pro ea tantùm parte, qua disponitur contra impositores, exactores, & susceptores onerum, eorumquè fautores. Nam particula *super his* est relatiua solummodò antecedentium, in antecedentibus autem nōnisi super impositoribus, exactoribus, susceptoribus, horumquè fautoribus dispositum est; Obseruarunt inter alios *Toletus lib.1. Instruc. Sacerd. cap.30.num.5. & Bonacina de Censuris in particular. disp.1. quæst.19. punct.4.n.4.* contra eumdem *Toletum & Alterium* infrà citandum, quatenùs dicit, *cap. Clericis de Immunit. Eccles. in 6.* damnans Clericos onera soluentes, habere hodie locum, *ac si esset in Bulla*, de quo infrà.

64 Quo loquendi modo *Toletus*, *Alterius* & alij insinuate videntur pœnas iurium hic innouatorum ascendere ad rigorosam reseruationem *Bullæ*, præsertim, cum innouatio æquiualeat nouæ editioni, quatè sicuti huiusmodi pœnæ essent reseruaræ, si imponerentur de nouo in Bulla, ita reseruatæ esse debent, quia innouantur. Accedente quippè noua auctoritate locum habet illud axioma, quòd omnia ea facimus nostra, quibus nostram auctoritatem impertimur. *cap. Si Apostolica de Præbendis l.1.C. de veteri iure enucleando.*

Verùm si loquamur de pœna excommunicationis, hoc dubium, quod communiter à nostris Interpretibus agitatur, meo iudicio locum non habet, supposita ea sententia, quòd iura non innouentur, nisi quoad casus, seu actiones damnatas in Bulla. Si enim excommunicatio iuris contrahitur ob aliquam actionem, quæ etiam sub Canone Bullæ comprehenditur, certum esse debet, quòd eius absolutio sit reseruata, In, quo tamē optimè obseruauit *Bonacina eo punct. 4. num. 8. Vers. Hinc sequitur primò*; non reseruari excommunicationem illius, qui diceretur ad ius dūtaxat offendisse, eo quòd excommunicationem Bullæ ignorauerit, ea tamen ignorantia, quæ à contractione excommunicationis illius excuset. Si autem excommunicatio iuris contrahitur ob aliam actionem, quę non sit in Bulla, puta ob non restitutionem exacti damnatam in *cap. Aduersus de Immunit. Eccles.* iam supponimus, quoad hoc per Bullam ius non innouari; quia de hac actione Bulla non meminit, ac proindè certum est reseruationem Bullæ non habere locum. Et ità tenet *Alterius Tom.1. de Censuris lib.5. disp.19. cap.5. col.5. Duardus lib.2. Commentar. Bullæ Cœnæ ad Can.18. quæst 19. & Suarez de Censuris disp. 2. sect.2. num.100.* supponat iura innouari etiam quoad actiones non contentas in Bulla.

Posset igitur quæstio esse de alijs pœnis per iura impositis; & ab his absolutionem dicimus non ascendere ad reseruationem Bullæ, quia innouare, non est de sua natura, ac conditione ius abducere, sed obstare abolitioni, & antiquationi illius, si aliqua obreperet. Vndè innouatio æquiualet nouæ editioni, quoad effectum vigoris, cum vigeat lex innouata, ac si tunc primùm ederetur, non autem, quoad cætera. Ex quibus patet ad opposita.

65 Innouatur ergo primò *cap. Non minùs de Immunit. Eccles.* vtpotè editum *in Concilio Lateranensi sub Alexandro III.* & est in *Cap. XIX. eiusdem Concilij.* Cuius dispositio, quia tota quoad præsentem materiam continetur in Canone Bullæ explicato, non est quòd vltrà addamus. Nisi fortè iterum necessarium sit monere, innouari quidem, sed ità vt non excludat modificationem, quam accepit per *cap. Aduersus eod. tit.* pariter innouatum, quod scilicet in casibus necessitatis, iam non possint (vt vi dicti *cap. Non minùs* poterant) onera exigi solo Episcopo, & Clero consentiente, sed necessariò sit consulendus Romanus Pontifex. Quod adnotatum volui propter *Alterium cap.5. col.8. Vers. Quarè tria*, qui ait ad euitandam excommunicationem huius iuris sufficere licentiam Episcopi, & Cleri. Illud etiam moneo damnari hic expressè, etiam onera personalia iuxta priorē diuisionem de qua *n. 9.* Ita enim textus *Onera imponunt Ecclesijs, et tot angarijs eas affligunt* vbi *Glossa in Ver. Angarijs.* Quod dictum sit propter eos, qui *loc. cit.* putant hæc onera non damnari in Bulla. Hæc excommunicatio non est reseruata, nec contrahitur nisi præcedente monitione, ibi, *Si commoniti desistere noluerint* quæ regulariter trina esse debet. Nec est aliquid in textu, ex quo arguatur, necessariam simul esse eum impositione exactionē, vt ex sola impositione non inducatur Censura; vt malè asseuerat *Duardus quæst 4. num.2.*

66 Innouatur secundò loco *cap. Aduersus eod. tit.* vtpotè ex *Concilio Generali Lateranēsi Cap. VIII. sub Innocentio III.* vbi primùm allata dispositione *capituli Non minùs*, deindè additur in casu, quo ab Ecclesiasticis onera sine soluenda non sufficere licentiam, aut consensū Episcopi, & Cleri, sed consulendum esse Romanum Pontificem, tùm Constitutiones, & sententias à transgressoribus, vel eorum mādato editas statuitur irritas forè, & innanes, ac nullo vnquam tempore valituras, tandem successorem in regimine eius, qui imposuit, & exegit, post mensem subiacere excommunicationi, nisi satisfecerit. Is autem non excommunicatur ex Bulla Cœnæ, vt diximus, sed tantùm ex hoc cap. cuius pœnæ reseruatæ non sunt.

Duo optimè notat, quoad hunc successorem *Suarez num.101. et Duardus quæst. 19. num. 8.* Alterum; oportere, vt culpabiliter sit in mora non satisfaciendi; idest non incidere, si non possit procurare satisfactionem; vel nesciat se teneri; exquo etiam sequitur, quòd si non possit infrà mensem re ipsa exequi satisfactionem satis est, si quantùm est in se eam procurauerit. Alterum, teneri satisfacere nonnisi tanquàm suc-

successorem in administratione, & regimine formaliter; idest vel ex communibus bonis, vel curando auctoritatiuè, vt qui onera acceperunt, restituant, cæterùm non valentem ex his restituere, non teneri ex proprijs; quia nullus satisfacit eo modo, quo non læsit. Qua in re *Alterius cap. 5. col. 4. et 4. & Bonacina punct. 4. num 3.* distinguunt inter successores, qui sunt hæredes bonorū, & successores in solo regimine. *Illos* enim volunt defectu aliorum teneri satisfacere ex proprijs, quamuis non hos. Sed dicas tu, hæredem eo modo teneri, quo tenebatur defunctus, in cuius iura succedit.

Sed grauiùs dubitatur, an exemptione Ecclesiasticorum cessante ad subueniendum communi necessitati, vel vtilitati, pro qua laicorum onera non sufficiant, dato non posse haberi recursum ad Pontificem, quem strictiùs etiam præcipit Bulla, quàm prædictum *cap. Aduersus*, an, inquam, sit locus præsenti Censuræ, si aliqua ex prædictis circumstantijs in *cap. Non minùs eod. tit.* præscriptis omittatur, de quibus circumstantiis egimus *num.* 38. vbi diximus probabile, non contrahi excommunicationem Cœnæ.

Et respondetur affirmatiuè, si defectus sit in aliquo notabili, quandoquidem non solùm in substantia facti, sed etiam in modo procedendi lædi potest libertas Ecclesiastica, qua de causa circumstantiæ, ac cautelæ prædictæ præscribuntur, tamquàm simpliciter necessariæ, vt patebit consideranti textum ibi, Sub anathematis districtione fieri talia prohibemus, nisi Episcopus, & Clerus tantam necessitatem aspexerit &c. exceptio autem vnius articuli, firmat regulā pro omni alio, qui diuersitate circumstantiarum variatur. Fortè tamen quoad id, quod præscribitur, consulendum esse Romanum Pontificem, sistendo in hoc *cap. Aduersus* nisi accessisset Bulla Cœnæ, affirmari posset non esset simpliciter necessarium ad declinandam Censurā. Quā cæteris seruatis non læditur libertas Ecclesiastica; nec in textu satis exprimitur, quòd id præscribatur sub Censura, sed additur per modum cuiusdam non adeò necessariæ prouisionis. Nam post recensitam dispositionem, & poenam *cap. Non minùs*, sine noua poena, aut clausula indicante extensionem pęnæ dicitur. Propter imprudentiam tamen quorundam Romanus, Pontifex consulatur. Imò potiùs videtur id dictam propter ipsos Episcopos, & Cleros, qui interdum imprudenter, & vt morem gerant laicis Principibus subiiciunt Ecclesiasticos oneribus, videtur tamen obstare *Extrav. Quod olim. Inter communes. De Immunit. Eccles.* cuius textus, dum opus sit, consulatur, & perpendatur.

67 Tertiò innouatur *Clem. Præsenti de Censibus* vtpotè edita in *Concilio Generali Viennensi sub Clemente V.* in qua præcipitur Diocesanis locorum, vt excommunicationis in singulos, & interdicti in Vniuersitates sententiam in *cap. Quamquam eod. tit. in 6.* editam, vt placet *Glossæ* quamuis generaliter textus loquatur per clausulam *sententias à iure prolatas*, contra eos, qui exigunt, vel extorquent pedagia ab Ecclesiis, & personis Ecclesiasticis, publicè, vel à suis subditis tandiù publicari faciant, donec illi sic exacta restituerint, & de transgressione huiusmodi satisfecerint competenter.

Dixi *innouatur*, secutus communem opinionem, mihi tamen non est improbabile, hanc *Clementinam* non cadere sub innouationem, vtpotè quæ non disponit super impositoribus, & exactoribus, super quibus disponit Canon Bullæ, sed tantùm super obseruandis à *Diocesanis* contra ipsos. Viget tamen (sine innouetur, siue non) hæc Constitutio, eiusquè habenda est ratio; quia licèt excommunicatio dicti *cap. Quamquàm* censeatur suppressa, vt ita dicam, per hāc reseruatam, & solemniorem Bullæ Cœnæ, & interdictum per aliud reseruatum in *Cap. Clericis de Immunit. Eccles. in 6.* (aduerti tamen ego vnum esse personale, aliud locale) non ob id per excommunicationem Bullæ, & interdictum *cap. Clericis*, denuò latum, abolitur ius antiquius *capituli Quamquàm*; sed potiùs innouatur addita reseruatione, quæ reseruatio Censuris quid accidentale est. Potiùs dubitari possit, an vi huius Innouationionis teneantur nunc Diocesani publicare, vel facere publicare interdictum illud in particulari reseruatum per *cap. Clericis*, & excommunicationem reseruatam per Bullam Cœnæ, quia re vera non vigent hæ poenæ, nisi reseruatæ, vel potiùs satis sit, si publicent excōmunicationem, & interdictum latum in *Capit. Quanquàm*. Et respondetur hoc posteriùs sufficere, quia per innouationem ius non extenditur ad casus non expressos, sed manet in solo veteri robore, vt suprà dictum est. Si ergò iuxtà sententiam *Glossæ* præcipitur in *Clementina* publicatio poenarum *capituli Quanquàm*, quæ reseruatæ non sunt, non est, cur extendatur obligatio ad publicationem poenarum reseruatarum. Id, quod de excommunicatione Bullæ certum est, quia iuxtà nostram sententiam non est à iure, sed ab homine, ibi autem præcipitur publicatio poenarum latarum à iure. Nec obstat, si dicatur, iuxtà hanc responsionem nullum esse effectum innouationis huius iuris, quia iam non attenduntur prædictę poenæ non reseruatæ, sed tantùm reseruatæ, siquidem vbi maior, minor cessat. Occurritur enim ex supradictis Censuras semper contrahi, vi iuris antiquioris, & primùm imponentis; reseruationem autem nouis iuribus additam esse quid accidentale, & in absolutione tantùm attendendam.

His positis quatuor breuiter adnoto. Primùm, non prius vigere obligationem, quàm ipsis Ordinarijs de crimine constiterit, vt habetur in textu; quod fit vocata, & audita parte ex *Glossa* ibi, *in verb. Constiterit*. Alterum; nullam in non publicantes esse impositam poenam; sed ex verbo *iubemus* Constitutionē obligare sub præcepto, vt obseruauit *Glossa*; & ad mortale, vt fert communior opinio. Vndè miratur *Nauarrus in Manual cap. 17. num. 103. Vers. Quartò*, quod Episcopi tàm sanctum decretum in re grauissima passim negligant, nam *Glossa in ver. Interdicti*, ait Periculosissimum esse, quòd per hoc tota Italia sit interdicta, & vltrà Italiam, testibus ijs, qui experti sunt, & *Vinaldus* supra citatus, in initio huius casus, ait. casum Gabellarū

esse

esse frequentiorem, & periculosiorem omnibus aliis, quippè qui singulis diebus frangitur à Principibus, & eorum Ministris. Tertium est, quod nullus sermo habetur de imponentibus, sed de solis exigentibus, sub quibus tamen ipsi etiam imponentes, quatenùs eorum nomine fit exactio comprehenduntur, vt diximus *par. 1. c. 5. n. 78.* Secùs est de nudis impositoribus nō secuta exactione. Quartum, sermonē esse de exigentibus guidagia, & pedagia ratione transmissionis, venditionis, emptionis, aut delationis rerum, sub quibus non comprehendi tributa, collectas, & alia similia onera censuimus dicto *Cap. V.* ad clausulam, *Pedagia, seu Gabellas.*

68 Innouatur nominatim quarto loco *Constitutio Concilii Lateranensis sub Leone V. sess. 9. in Bulla Reformationis Curiæ, propè finem §. Et eum in Lateranensibus.* Quæ *Constitutio* primò habet innouationem omnium poenarum excommunicationis, interdicti, et depositionis, contra imponentes onera Ecclesiasticis, & exigentes, etiam à sponte dantibus, & consentientibus. Deinde delinquentes in prædictis reddit intestabiles, & inhabiles ad omnes actus legitimos.

Tandem innouatur *Decretum Concilii Tridentini sess. 25. cap. 20. de Reformatione*, vbi decernitur, & præcipitur in genere exactè ab omnibus obseruari debere omnes sacros Canones, ac Concilia generalia, & alias Apostolicas sanctiones in fauorem Ecclesiasticarū personarum, & libertatis Ecclesiasticæ contra eius violatores editas; quas omnes innouat, admonens Principes ne lædi patiantur libertatem Ecclesiasticam à suis Feudatariis, & Ministris, in quos seuerè animaduertant.

69 Sed propter iura innouata adest *Capit. Quanquàm de Censibus lib. 6.* Quod non est alicuius Generalis Concilij, sed Bonifacij VIII. Vbi aduertens *capitulum de Immunit. Eccles. eod. 6* quod est *Alexandri IV.* sui prædecessoris nulla esse poena munitum addidit latam. sententiam excommunicationis in singulares personas, & interdicti localia in Vniuersitates, & Collegia (à quibus nullus relaxari valeat, nisi exacta plenariè restitueret, & de trāsgressione competenter satisfecerit) si ab Ecclesiis, vel personis Ecclesiasticis pro personis; vel rebus suis propriis delatis, vel transmissis, dummodò non negotiandi causa, pedagia, & guidagia per se, vel per alium, suo, vel alieno nomine exigāt, vel extorqueant; vel ad soluendum compellant. Et licèt dispositio prædicti *cap. de Immunit. Eccles.* sit amplior nimirùm damnans omnes, & quascumque exactiones ab Ecclesiasticis soluendas tamen ex contextu prædicti *capit. Quanquàm* poenę subiunctæ, nonnisi ad exigentes, extorquentes, et compellentes circa pedagia, & guidagia pro rerum propriarum tantùm sola delatione, seu transmissione, extenduntur, non autem ad exigentes alia onera, & pro aliis rebus, vel alia de causa.

Nec placet, quod opinatur *Bonacina pu. 1. n. 6. Vers. ex quo sequitur, et pu. 4. n. 7.* publicanos, et custodes locorum. Vbi soluitur pedagium innodari ex hoc *Cap. Quanquàm*, si extorqueant ab Ecclesiasticis pedagia, quæ à Principe ipsis non sunt imposita, cum tamen hi effugiant excommunicationem Cœnæ. Cuius rei rationem reddit; quia in *Cap. Quanquam* est sermo tantùm de exigentibus, in Bulla verò de exigentibus tantùm imposita. Quod fortè efficaciùs posset probari; eo quod generaliter omnis quomodocumque exigens videtur sub tenore Cap. comprehendi, ac proinde etiam quilibet alius priuatus extorquens, cuiusmodi sunt aliquando grassatores, seu latrones viarum, videtur innodari; nam dicitur persona cuiuscumque sit dignitatis, conditionis, aut status, suo, vel alieno nomine extorquens, et ad soluendum compellens.

Non placet, inquam; nam ex dictis *cap. 5. num. 77* & ex communi acceptione *Exactoris*, constat priuatas personas nullis iurium, similibusque dispositionibus ligari, nec ipsos Ministros exactores, si vltrà permissionem publicæ potestatis exigant. Tunc enim se habent, sicut priuatę personæ, à quibus non sibi timet Ecclesiastica libertas, vt sæpiùs diximus. Et tenor Canonis, & Cap. satis propriam retinet significationem, si de Principibus, appaltatoribus, eorumque ministris, executoribus, & officialibus accipiatur. Benè concedimus hos Ministros innodari; si nomine Principum exigant, quos putant velle exactionem huiusmodi, vel ratam habituros, Sed hi non excidunt in nostra sententia ab excommunicatione Bullę; vt *num. 47.* dictum est; dum probaremus contra *Bonacinam*, et alios, damnari exactionem onerum, etiamsi non impositorum.

70 *In cap. Clericis de Immunit. Eccles. in 6.* idem *Bonifacius excommunicat* (vniuersitatesque subiicit Interdicto; quod ex dictis ad Canonem II. nostræ Bullæ colligitur esse personale) primùm Clericos, qui pro suis; vel Ecclesiasticis prouentibus, vel bonis, soluerint laicis potestatibus onera, vel promiserint, vel se soluturos consenserint quouis titulo, modo, et colore, etiam sub nomine subsidii, mutui, subuentionis, aut doni; deinde laicos; qui talia imposuerint, exegerint, aut receperint, vel deposita apud ædes sacras arrestauerint, vel occupauerint, eosque omnes, qui in his publicè, vel occultè dederint auxilium, consilium, vel fauórem: insuper in virtute sanctæ obedientiæ, et sub poena depositionis mandat Prælatis, aliisque personis Ecclesiasticis; ne talibus acquiescant, aut soluant, etiam prætextu cuiuscuis promissionis factæ, priusquam notitia huius Constitutionis ad eos perueniret; sub poena excommunicationis tam in soluentes, quàm in recipientes. Reuocat tandem omnia quæcumque priuilegia, virtute quorum prædicta fieri potuissent; et reseruat Apostolicæ Sedi absolutionem prędictę excommunicationis, et interdicti.

Est ergo in hoc *cap.* quod non est in Canone Bullæ. Primo scilicet, Interdictum in Vniuersitates cum sua reseruatione. Secundò extensio poenarum ad Ecclesiasticos soluentes, promittentes, aut consentientes soluere etiam nondum secuta solutione. Tertiò prohibitio ita vniuersalis, vt nec sub nomine doni licitum sit dare, vel accipere. Siquidem quoad Canonem Bullæ diximus non esse inhibitum recipere liberalem donationem.

solutionis non impositæ. Et licèt quis dicere posset in præsenti, nomine doni non vetari liberalem, ac spontaneam donationem, quæ à nulla impositione, expostulatione, aut suasione Principum ortum habeat (nec enim talem prohibere videbatur necessarium) sed eam solutionem, quæ sub nomine *donatiui* exigi solet; cum tamen re vera non detur ex solo liberalitatis motiuo. Attamen, vt omni ex parte huiusmodi solutionibus obuiaretur; videtur omnis titulus à Pontifice exclusus, omnisquè via soluendi impedita, ibi, *vel doni nomine; seu quouis alio titulo modo &c.* Non prohibetur verò simpliciter liberalis donatio, & receptio; sed cum conditione consulendæ Apostolicæ Sedis; vt sic nullius liberalitas impediatur, & ex alia parte prouideatur nimiæ Prælatorum liberalitati; quæ cum habeat aliquando priuatum interesse, potest vergere in commune præiudicium Ecclesiasticæ immunitatis. Quartò est in hoc *cap.* extensio poenarum in arrestantes, & occupantes, vel recipientes arrestata, & occupata deposita Ecclesiarum, & Ecclesiasticarum personarum apud ædes sacras. Quintò poena depositionis in acquiescentes pro se, vel pro alijs quoad supradicta; quamuis *Glossa* ibidem in *Vers. Prælatis* videatur opinari hanc partem Constitutionis respicere tantùm illud tempus, quo edita fuit Decretalis, needum tamen ad notitiam deducta.

Sed sciendum post prædictam Constitutionem, emanasse à *Benedicto XI. Extrauagantem Quod olim inter communes.* De *Immun. Eccles.* reuocantem illam Bonifacii quoad dispositionem in ipsos Ecclesiasticos soluentes, promittentes, vel consentientes vt supra, & in recipientes à sponte dantibus. Exinde verò à *Clement. V: Clement. Vnica De Immun. Eccles.* ex toto reuocatum esse *cap. Clericis*, reductamquè rem ad terminos antiqui iuris *capitulo Non minùs*, & *cap. Aduersus eod. tit.*

Vigore tamen *Concilii Lateranensis sub Leone X. & Tridentini*, de quibus suprà, innouantium omnia iura, & decreta in fauorem Ecclesiasticę libertatis edita, dicendum est quoad dispositionem in imponentes, & exigentes, vt suprà, vigere hodie prædictum *cap. Clericis*, quicquid alij agent, etsi nollimus innouari secundum hanc Canonis Bullæ Clausulam contra *Alterium cap. 5. col. 5. Vers. His omnibus, & Toletum vbi suprà num. 5. in fine* illum dicunt, illud *Bonifacij* decretum hoc tempore locum habere, ac si esset in Bulla. Et licèt valdè probabile sit innouari etiam quoad recipientes à spontè dantibus, videntur tamen posse excusari recipientes, modò onera non fuerint imposita, quia non dicitur esse contra libertatem Ecclesiasticam receptio eius, quod liberaliter datur; & per consequens prohibitio eius receptionis potest dici, non esse in fauorem Ecclesiasticæ libertatis.

Quoad Clericos autem soluentes videtur recepta opinio, quæ in specie est *Toleti num. 8.* quòd *cap. Clericis* non fuerit innouatum, licèt oppositum colligi possit, tùm ex eo quod Concilium Lateranense innouando, meminit etiam de poena depositionis, quam nullibi, nisi eo *cap. Clericis* reperio impositam, & poena est ipsorum Ecclesiasticorum propria. Tùm quia Tridentinum innouat, præcepitquè ab omnibus obseruari (quod est notandum) omnia decreta, quæ in fauorem Ecclesiasticæ libertatis vergere possint; vergit autem in hunc fauorem id etiam, quod vetat Clericis agere in præiudicium ipsius. Quarè non militat inconueniens, quod respondendo obiicit *Bonacina punct. 3. §. 3. num. 18 in fine*, quòd si attendatur innouatio facta per Tridentinum, dicenda erit innouata etiam *Clem. Vnica. De Immunit. Eccles.* reuocatoria *cap. Clericis.* Non militat, inquam, quia talis Clementina nullo modo fauorabilis est Ecclesiasticæ libertati.

71 Vltimo loco nolui prætermittere mentionem *Constitutionis Pii V. Dum ad vberes*, editam in fauorem Regularium, damnantemquè excommunicatione latę, non tamen reseruatæ sententiæ lędentes eorum à tributis, & oneribus immunitatem, quæ de aliquibus, de quibus quoad alios Ecclesiasticos est dubitatio, tam clarè disponit, vt omnem tollat ambigendi ansam. Hæc pauca referimus. *Regulares vbilibet per totum terrarũ orbem diffusi, & constituti, illorumque Monasteria, Canobia, Conuentus, Domus, Ecclesia, Cappella, Oratoria, & alia loca etiam vnita, ac membra, & dependentia; nec non terra culta, et incultæ; possessiones, prædia, agri, et alia omnia, et singula mobilia, et immobilia, ac se mouentia et vbilibet, et in quibuscumquè rebus consistentia bona, nec non eorum in dictis bonis laborantes coloni, arrendatarii, locatarii, et affictuarii negotiorumquè suorum gestores vniuersi, quomodolibet nuncupati, nunc, et pro tempore existentes in perpetuum, ab omnibus, & singulis exactionibus tàm vrbanis, quàm rusticis, nec non datiis, Gabellis, pedagiis, vectigalibus, collectis impositionibus, oneribus, ordinariis, & extraordinariis, ac tàm realibus, quàm personalibus merís, ac mixtis, & subsidio triennali, & augumento, ac focularibus, equorum taxis, militumquè hospitiis, ac aliis quibuscumquè nominibus nuncupatis, quauis auctoritate quomodolibet impositis, & imponendis, & quæ laicis, & aliis quibusuis quomodolibet imponi consueuerunt, &, in futurum imponentur, ac ratione quarumcumquè mercium, & rerum, cuiuscumquè generis vel qualitatis existentium, tàm per mare, et aquam dulcem, quàm per terram vndecumquè, & quomodocumquè pro tempore delatarum, nec non animalium quorumcumquè, mortuorum, & viuorum, & quæ aliàs quomodolibet, & ex quauis caussa, ac super quibuscumquè rebus tàm in alma Vrbe nostra, quàm extra eam vbilibet locorum exiguntur, & in futurum exigentur, nec non à contributionibus, & solutionibus in illis faciendis tàm pro victu, & vestitu, quàm quocumquè alio vsu suo tantùm, ac tàm emendo, quàm vendendo, et aliàs quomodolibet negotiando, nec non etiam à solutione quadrantis pro singulis libris carnium de animalibus, quæ nunc, & pro tempore occidi contigerit; nec non etiam quæ in suis ædibus, prædiis, et possessionibus priuatim detinent, et nutriunt: ac à contributionibus sumptuum, et expensarum, quæ aliquando pro pontibus, viis, aquaductibus, muris, mœnibus, aliis*

que machinis struendis, et reparandis seu resistendis, ac Ciuitatum, Terrarum, et locorum quorumcumque fortificationibus, nec non etiam aliis, in omnibus, et per omnia tam in dicta Vrbe, quàm extra eam vbilibet, penitùs, et omninò liberi, & immunes, et exempti, ac libera, et exempta, liberaque, immunia, et exempta sint, et esse censeantur, ac pro talibus teneantur, et reputentur,

CAPVT DECIMVMNONVM,

Declaratur anathema latum aduersus Laicos interponentes se in caussis criminalibus Ecclesiasticorum.

ITem excommunicamus, & anathematizamus omnes, & quoscumque Magistratus, & Iudices, Notarios, Scribas, Executores, & Subexecutores, quomodolibet se interponentes in caussis capitalibus, seu criminalibus contra personas Ecclesiasticas, illas processando, banniendo, capiendo, seù sententias contra illas proferendo, vel exequendo, sine speciali, specifica, & expressa huius Sanctæ Sedis Apostolicæ licentia quiquè huiusmodi licentiam ad personas, & casus non expressos extendunt, vel aliàs illa perperam abutuntur; etiam si talia committentes fuerint Consiliarii, Senatores, Præsidentes, Cancellarii, Vicecancellarii, aut quouis alio nomine nuncupati.

PRÆLVDIVM ELENCHVS.

1 *COnsultò hic Canon recentioribus temporibus additus Bullæ.*
2 *Eius variatio*
3 *Materia, actiones, personæ.*

1 VLtimo loco protegit in particulari Pontifex eam Ecclesiasticæ libertatis partem, qua Ecclesiastici à vindici iustitiæ laicæ gladio in criminibus sunt immunes. Sacrilegam quippè iniuriam Ecclesiæ Dei irrogare dignoscuntur Iudices, (vt dicitur in *cap. Nullus. De foro compet.*) qui Clericos per se distringere, aut condemnare præsumunt; cum à nemine diiudicari possint ij, qui ad solius Dei; (alterius scilicet Cleri, exponit *Glossa in c. Continua Ver. Quia ad Dei, ex cap. Sacerdotibus 11. quæst. 1.*) iudicium reseruantur. Quis enim dubitet Sacerdotes Christi, Regum, & Principum, omniumquè fidelium, Patres, & Magistros censeri, miserabilem autem insaniam esse; si Filius Patrem, discipulus Magistrum suæ conetur potestati subiicere, à quo credit non solùm in terra, sed etiã in Cœlis se ligari posse, ac dissolui? *c. Quis dubitet 96. d.* Id in Proemiali Controuersia huius voluminis latè prosecuti sumus; ex quo etiam loco patet, quómodò occurrẽdum sit Laicorum Principum, in quibus omnis iustitiæ summa videtur sita, querelis, assumentibus grassatura Clericorum crimina, & suprà modum augenda, si laicus gladius non sese ingerat puniturus. Dicendum enim; quòd punient Ecclesiastici Præsules, si, vt oportet, finantur debitos Administros, armatamque familiam habere, ijsquè auxilium secularis brachij, dum expetitur, concedatur impensè.

Iure igitur specialis de hac re desiderabatur Canon ante *Pium V.* qui primus eum in Bulla Cœnæ collocauit teste *Sayro Thes. cas. consc. lib. 3. cap. 23.* licèt legibus tàm Pontificijs, quàm Cæsareis iam olim esset inducta, *cans. 11. qu. 1. c. Siquis suadente. 17. qu. 4.* cuius pars censetur hic Canon; & *toto tit. De Foro compet. Auth. Statuimus C. De Episcopis, & Clericis,* & alibi.

2 In Bulla *Gregorii XIII.* vt apud *Nauarrum in Manuali cap. 27. num. 71.* primum personarum, in quas fertur excommunicatio, genus, ita exprimebatur, Magistratus, Senatores, Præsidentes, Auditores, & alios Iudices quocumquè nomine vocentur; Nunc soli exprimuntur Magistratus, & Iudices; addita tamen in fine Clausula, plures recensente; etiam si talia committentes fuerint &c. Adest pariter eidem Bullæ generalis reuocatio omnium Priuilegiorum in hæc verba. *Etiam prætextu quorumcumquè Priuilegiorum à Sede Apostolica ex quibusuis caussis, & sub quibuscumquè tenoribus, & formis in genere, et in specie concessorum quibuscumquè Regibus, Ducibus, Principibus, Rebus publicis Monarchis, Ciuitatibus, & aliis quibuscumquè Potentatibus, quocumque nomine censeantur, quæ nolumus illis in aliquo suffragari, illa omnia ex tunc in irritum reuocando.* Omisit hanc Xistus V. & subrogauit Clausulam, *Sine speciali, specifica, et expressa huius Sanctæ Sedis licentia.* Cui addidit *Paulus V. Quique huiusmodi licentiam ad personas et casus non expressos extendũt, vel aliàs illa perperàm abutuntur.* De qua variatione infrà est agendum.

3 Materia Canonis est sacrilegium, quo personæ sacræ læduntur per incompetentia Tribunalium laicorum iudicia in ipsorum caussis criminalibus, seu capitalibus, Continet actiones quinquè, videlicet sine debita licentia Sedis se interponendo in prædictis caussis *Primò* processare, Secundò bannire, Tertiò capere. Quartò sententias proferre, Quintò. sententias exequi, personæ contra quos fertur excommunicatio, ad tria genera reducuntur videlicet Iudicum, Notariorum, & Executorum. Cæteræ sub his comprehenduntur.

Omnes, & quoscumquè Magistratus, et Iudices, Notarios, Scribas, Executores, et Subexecutores.

ELENCHVS.

4 *SOla carpitur auctoritas Laica.*
5 *Et an etiam dum sese ingerit medio Iudice Ecclesiastico.*
6 *De Iudicibus Ecclesiasticis mandantibus per Laicos cognosci caussas criminales Clericorum.*
7 *Et quid de ipsis Laicis ita cognoscentibus, seu sese interponentibus.*
8 *Principes non comprehenduntur.*
9 *De Magistratibus maioribus delegantibus caussas inferioribus, vel vni de Magistrato.*

10 *De*

10 De Iudicibus, qui sese ingerunt in caussis coacti à Principe.
11 Accusatores, Aduocati, Procuratores, ac testes non comprehenduntur.
12 Qui veniant sub nomine Magistratuum, et Iudicum.
13 De Notariis, & Scribis.
14 Qui damnentur tanquàm Executores, vel Subexecutores.

4 Consequenter ad dicta in similibus, dū alios Canones interpretaremur, & ex communi Doctorum sensu hoc in loco diximus damnari tantùm agentes potestate laica, siue personæ laicæ sint, siue etiam Ecclesiasticæ. Nec facit sufficientem rationem dubitandi de opposito, quòd dicatur generaliter omnes innodari, qui sine speciali licentia Apostolicæ Sedis se in caussis criminalibus, Ecclesiasticorum ingerunt, vndè remedium expetendæ licentiæ videatur etiā pro ipsis præscribi, imò po ius pro ipsis, quàm pro laicis, quia laicis licentia coercendi, puniendi què Clericos de facili non est danda.

Siquidem si loquamur de Iudicibus Ecclesiasticis competentibus est in contrarium primò, quod hi non possunt semper facilem habere recursum ad Sedem Apostolicam, vnde & periculū esset, quòd facinorosi iustitiæ manus effugerent. Secundò, quòd hi de iure communi contra subditos criminosos procedere valent, quod ius per solam hanc excommunicationem non potest censeri abrogatum, cum nulla sit Clausula expressè abrogans, Si vero de Ecclesiasticis incompetētibus sit sermo, mutat, tùm quòd in similibus intentio Bullæ est ab Ecclesiasticæ immunitatis læsione cauere, vt sæpius diximus, hac autem immunitas non læditur, dum non distringitur sacra persona per prophanum Iudicem, etiamsi Ecclesiasticus sit incompetens, tum quòd Iudices in Canone expressi sunt tantùm ex insignitis sæculari potestate, vt considerare est. Licentia igitur expetenda præscribitur pro laicis, quam aliquando per Pontificem concedi non est absurdū, imò potest esse conueniens.

Nec obstat, quod in XIV. Canone, aut allis etiam incompetentia Ecclesiasticorum Iudicum carpatur. Quia ibi, vt notatum est, non solùm immunitati Ecclesiasticæ, sed etiam fælici, & impertutbabili caussarum cursui prouidetur; vnde laici in fauorem caussarum debebant etiam adstringere Iudices incompetentes. Præsens verò decori personarum Ecclesiasticarum prouidens, non erat cur caueret, nisi à Iudicibus laicis, à quibus non sine dedecore punitur Clericus. Ita *Vgolinus ad Bullam Cœna par. 2. cap. 19. §. 1. Vers. Quintò pœnam, Filliucius Tom. 1. qu. Moralis tract. 16. num. 307 et 308 Bonacina de Censuris in particulari disp. 1. quæst. 20. punct. 8. num. 61 Duardus Commentar. Bull. Cœn. lib. 2. ad Canonem XIX. quæst. 9. limit. 4.* & alii omnes.

An autem Ecclesiastici incidant, dum sunt incompetentes ex Canone XVI. patet ex dictis ad illum *num. 5.* affirmatiuè.

5 Diximus excommunicari personam Ecclesiasticā, si faciat auctoritate laica. Quod voluimus intelligendum, tàm de auctoritate Ordinaria, quàm de delegata siue vniuersaliter siue etiam particulariter in illa caussa. Secùs est, si faciat ad instantiam, vel etiam Mandato imperioue Iudicis laici; vtens tamen sua auctoritate Ecclesiastica, idquè non solùm in verò delicto, tùc enim iure potest laicus instare, vt per suum Iudicem Clericus puniatur, & tenetur Ecclesiasticus ad huiusmodi instantiam procedere, imò etiam potest cogi incusso metu de reclamando ad Superiorem, nisi procedat; sed etiam in delicto falso, & imposito. Tunc autem locū non habet præsens Censura, quia licèt intercedat iniuria Ecclesiasticæ Iurisdictionis, si à laica impellatur ad procedendum, sufficit tamen, personam Ecclesiasticam nonnisi ab Ecclesiastico iudicari.

6 Extenditur autem vlteriùs hoc dictum, vt nec innodentur Iudices Ecclesiastici per hoc, quòd has criminales Clericorum caussas per Iudices laicos cognoscere, & iudicare facerent, vel laicis Ministris vterentur. Nam licèt non sit de facili concedendum, quòd possit per Iudices Ecclesiasticos Pontifice inferiores in laicas potestates auctoritas super Clericis prorogari, vt alibi diximus, & colligitur ex *cap. 1. et cap. fin. de Constit.* tamen quoad hanc pœnā et sermo tantùm de ipsis principaliter agentibus, vt clarè ex textu colligitur, non autem de Mandantibus.

7 Beuè verum est innodari ipsos Iudices laicos, si prorogatio, aut delegatio in eos non subsistat defectu potestatis eius, qui protogat. Quia ad obuiandum his inconuenientibus præscripsit Canon, vt necessariam, licentiam particularem Sedis Apostolicæ; manifestum signum aliorum licentiam, aut commissionem non sufficere. Siquidem, vt dignitas Clericalis Ordinis magis attenderetur, noluere Pontifices esse, ita facilem punitionem Clerici per laicos, sicuti esset, si quilibet Iudex Ecclesiasticus posset per laicos caussas expedire. At dices, agit delegatus auctoritate delegantis, ac proindè in præsenti laicus auctoritate Ecclesiastica, agentem autem auctoritate Ecclesiastica dictum est non damnari. Respondetur hoc casu auctoritatem laici non esse verè Ecclesiasticam, quia cū delegatio nulla sit, nulla etiam partici patur auctoritas.

In prædictis tamen non excludimus illam Delegationem, quæ legitimo iure fieri potest, de qua diximus *Cap. XIV.* dum de concessionibus, & concordatis Prælatorum inferiorum agcremus. Et hoc est, quod intendunt *Bonacina punct. 2. num. 12. ex c. Principes, & c. Prodest 23. quæst. 5. et c. Cum ad verum 96. d. Vgolinus §. 3. ad nem Corte lanus ad Bullam Cœnæ. Can. XIV. Vers. Quintus est Duardus quæst. 3. sub finem Alterius Tom. 1. de Censuris lib. 5. disp. 10. cap. 1. col. 8. Vers. Quæret secundò*, & alii.

Quoad Notarios enim, & Executores, qui nudum tantùm ministerium habent de facili subsistit deputatio, & ius deputandi cuilibet Prælato concessum, ideò hi regulariter non incurrunt, vt concedunt Authores prædicti *arg. cap. At si Clerici. de Iudiciis, et cap. Præsidentes de Hære-* ticis

titis lib. 6. Licèt enim tales vi, & potestate potiantur quatenùs sunt Administri Tribunalis laici, tamen tunc exequuntur vt Ministri Ecclesiasticorum, quorum nomine agunt. Nec obstat ijs particula *quomodolibet* se interponentes, quia vel refertur tantùm ad modos actionum inhibitarum, non autem ad modos facultatis, qua quis se ingerit, vel certè non excludit id, quod de iure non est interdictum.

8 Ex eo autem quòd Magistratus, & Iudices hac Clausula, & in fine Canonis similes Principum Ministri, non autem ipsi Principes recensentur, benè deducitur ipsos sub hoc Canone non damnari. Quod inter alios obseruare *Bonacina punct. 2. num. 7. & Filliuccius num. 309.* Vnde arguenti, quòd Principes non excidant à nomine Iudicum, qui à iurisdictione, quæ maximè in Principibus residet, dicuntur, quodquè ipsi sint magis culpabiles, à quibus iudicium, media Delegatione Officialium suorum, habet originem, qua de caussa Magistratus Superiores inferioribus delegantes non effugiant Censuram, Respondendum est, hoc loco, ita Iudices exprimi, vt ex Magistratibus, alijsquè recensitis, qui Principum Ministri sunt, benè arguatur non comprehendere ipsos Principes, sed eos, qui Iudices dicuntur ex solo iudicandi ministerio. Quod verò possint esse magis culpabiles, esto, sed tamen ex industria Canon non expressit, nec in poenalibus satis subsistit argumentum à minori ad maius. Magistratus tandem superiorioriores innodantur etiam delegantes, quia sub nomine Magistratuum comprehenduntur, quod de Principibus verum non est, de quo tamen *num. sequent.*

Vnde nec Principes innodantur per hoc, quòd specialem commissionem, aut Mandatum procedendi in aliqua caussa dent; quia Mandantes nō exprimuntur, nec alij accessorij, sed neque per hoc quod simul cum suis Magistratibus, & Iudicibus interueniat, dum caussa agitur, aut subscribat sententiam, vel etiam talis sit, qui immediatè per se ipsum iudicia exerceat. Quia, licèt his casibus magis propriè Iudicis personam induat, non tamen est Iudex propriè dictè particulare munus, & deputationem.

Dixi autem non damnari Principes *sub hoc Canone* quia sub alijs, maximè tamen sub XV. vel XVI. possunt comprehendi tanquàm trahentes personas Ecclesiasticas ad sua Tribunalia, vel se interponentes ad caussarum Ecclesiasticarum cognitionem, vel impedientes vsum Iurisdictionis Ecclesiasticorum Iudicum, Quòd si dicas sub alijs Canonibus non comprehendi caussas criminales, si quidem de ijs specialiter erat hoc Canone cauendum. Respondetur generalitate verborum præsertim Canonis XV. & XVI. non posse caussas criminales excludi. Nec eandem inficias plura prohiberi specialiter in hoc Canone, quæ sub generalibus prohibitionibus erant comprehensa, vt alibi adnotauimus, & cuilibet considerandi, & conferenti ad inuicem singulos Canones occurret,

9 Quòd autem, ob communem sententiam, supposuimus *num. ant.* videlicet innodari Magistratus, ac Iudices maiores delegantes inferioribus caussas cognoscendas; non videtur ita certum. Vel enim innodantur ij tanquàm Mandantes, & ex hoc solo non habet locum Censura, quia Mandantes in Canone non exprimuntur. Vel quia sint aliquo modo se interponentes, particula autem *quomodolibet* omnem modum includat; & contra est ex *num. 15.* vbi asserimus solam interpretationem non damnari, nisi simul patretur aliqua actio procedendi, banniendi &c. Isti autem Delegantes etsi dici possint sese interponere in caussa, non tamen dicuntur propriè procedere, bannire &c.

Qui tamen in praxi nollet à communi recedere, respondebit se interponentem in caussa ratione Delegationis, aut commissionis, rectè dici se interponere etiam in actionibus, quæ ad delegationem sequuntur. Et in hac sententia benè addit *Filliuccius num. 310.* locum esse Censuræ, quando in Tribunali sunt plures Iudices, & personæ constituentes vnum, eundemquè Magistratum, & vnus ex commissione Præsidentis, vel aliorum agit. Nam in his factum vnius reputatur omnium, quorum nomine agitur, ac proinde omnes innodantur. Quòd si delegetur caussa alicui, qui aliàs non sit de Magistratu, vel gremio ordinario Iudicum, is etiam irretitur, quia induit personam, vel saltem auctoritatem Iudicis, vel Magistratus.

Tàm autem in delegando, quàm in procedèdo in caussa non opinor innodari de Magistratu constante ex pluribus, nisi positiuè consentientes, etiamsi delegatio, vel processus dicatur fieri nomine omnium, vel totius Tribunalis. Etenim qui non concurrit ad delegādum, vel procedendum, non se interponit in caussa. Quod verum est, etiam si is expressè non contradixerit, cum posset ex quo præsumatur consensisse, Quia cum positiuè non consenserit, non potest verè dici, quòd se interposuerit id, quod positiuam operam significat. Nec obstat, quod alibi diximus, factum ad scribi ei, qui cum posset, & teneretur obuiare, non obuiauit. Dictum est enim id quantùm ad fautores; potest enim dici fauere, qui cum teneatur obuiare, omittit, non autem, quod non obuiatio sufficiat; vt crimen adscribatur non obuianti, tanquàm principali. Contra *Filliuccium loc. cit.* qui ad effugiendam Censuram in aliquo de Magistratu dum caussa agatur nomine omnium, requirit expressam contradictionem illius ex *cap. Si ab vno de sent. & re iudicata lib. 6.* Ex quo tamen textu non satis deducitur hæc sententia. Quia licèt dicatur sententiam ab vno Iudice nomine omnium prolatam, haberi perinde, ac si simul esset ab omnibus recitata; sermo est de solemnitate prolationis, vel etiam de validitate, quomodo nos etiam dicimus in præsenti sententiam latam contra Clericum nomine Magistratus laici, dum nullus de Magistratu expressè contradicit solemnitatem, & effectum habere, ac si ab omnibus fuisset pronunciata. Non tamen sequitur, quoad poenam Censuræ innodari ex sententia, qui non est in ea positiuè culpabilis, Præterquam quod non sufficit in casu prædicti Cap. quòd aliquis non contradicat; dicitur enim copulatiuè alijs præsentibus, & mandantibus; quæ verba positiuum consensum præseferunt,

Aa

10 An autem Iudices, & Magistratus, qui in caussis se interponunt coacti ob mandatũ Principis, aliàs non se interpositui innodentur, patet ex alibi dictis indicandum esse iuxtà qualitatem coactionis, vel metus, quem incutit mandatũ. Si enim sit grauis, potens est à censura eximere, aliàs secùs.

11 Accusatores, cæterique instantes, vt cõtra Clericum in iudicio laico procedatur hoc Canone non comprehenduntur: quia tantùm personę ex auctoritate agentes damnantur, Qua de caussa nec sub nomine Executorum venire possunt, licèt quantùm est ex parte ipsorum executioni cooperentur, quam curant *Vgolinus hic §. Item Vers. Secundò. Alterius cap. 1. col. 3. Vers. Hæc excommunicatio. Duardus quæst. 9. num. 6. Bonacina punct. 2. num. 11. et Pillinctus num.* 313 Qui addit tales incurrere ex Canone XV. tãquam trahentes personas Ecclesiasticas ad Tribunal laicum, & ex XVIII. tanquam fauentes in aliquo præiudiciali Ecclesiasticæ immunitatis. Eiusdemque sententiæ, ait *Bonacina* esse *Alterium, et Duardum*; Falsò tamen, quia Authores prædicti expressè negant horum delictum habere locum in excommunicationibus Bullæ, sed tantùm in poenis aliorum Sacrorum Canonum aduersus pertrahentes Clericos ad iudicia sæcularia inflictis, Contra *Pillinctum* autem est, quod in XV. Canone non partes actrices, sed qui ad instantiam partium trahunt, excommunicantur, vt expressè dicitur, & nos adnotauimus cum eodem *Pillincto num.* 263. In XVIII. verò Clausulam illam *accessoriarum*, nõ esse ad alios Canones extendendam, contra id, quod supponit *Pillinctus* probauimus sæpiùs, tùm maximè Capit. XVIII. ad eam clausulam.

Iisdem de caussis non irretientur Aduocati, Procuratores, aut testes, quomodolibet facientes contra Clericum in iudicio, vt adnotarunt *Bonacina, & Pillinctus locis citatis*, et de testibus *Alterius, et Duardus*, aliique communiter *Reginaldo* excepto *Tom. 1. Prax. fori poenit. lib 9. n. 385.* asserente Aduocatos, Procuratores, & alios cooperãtes Iudicibus in exercẽdo iudicio innodari, quia horum omnium par ratio est, ac Iudicum, cæterorumque expressorum. Quod fundamentum, & negari potest, & eo admisso obijciendum, quod hi nullo modo expressi in Canone, non debent sub poena illius concludi.

12 Sunt igitur, qui recensentur, & damnantur, primò Iudices, & Magistratus ad iudicia, seu forum deputati iuxtà *l. Eum qui ff. de Iurisdictione omnium iudicum Auth. Vt ab illustribus §. Sancimus.* Quibus nominibus comprehenduntur omnes laicę personæ publicæ, quouis modo ius dicentes, siue sint minimæ Iurisdictionis, siue mediæ, siue magnæ, vt docet, & explicat *Duardus quæst. 2.* Quod docent etiam *Alterius cap. 1. col. 2. Vers. Magistratus, et Iudices, et Bonacina punct. 2. numer. 2.* Inter quos etiam enumerat *Grassius lib. 4. Decis. aurear. cap. 18. num. 147. assessores.*

Dubium esse potest primò, an inter hos comprehendantur ij, qui ad audiendam caussam, vel aliquem articulum illius deputantur sine facultate decidendi, seu iudicandi; & vocari solent Auditores, vt diximus *Cap. XIV.* Ad *Clausulam Ab Auditoribus, et Commissariis &c.* Et fortè probabilius est attenta verosimili intentione Canonis punientis etiam Notarios, & Executores, hos etiam comprehendi, præsertim cum se interponant processando, quæ est prima, & principalior actio damnata. Attamen si rigor verborum attendatur, non videntur isti propriè Iudices, vt patet, quia ius non dicunt, nec Magistratus; quia illa simplex deputatio non est sufficiens ad Magistratum cõstituendum, Fauetque huic opinioni, quòd Auditores expressi in Bulla *Gregorij XIII.* vt vidimus *num. 2.* sequentibus temporibus omissi sunt.

Secundò dubitatur, an comprehendatur Gubernatores, locorum Præsides, Prouinciarum, Proreges, & similes. Et affirmatiuè respondent *Grassius cit. num. 147. & Bonacina eo num. 2.* & videtur etiam sententia *Duardi quæst. 2.* quatenùs ait hos esse Magistratus. Quod tamen mihi non videtur absolutè admittendum, sed in eo tantùm casu, quo per se ipsos exerceant forensem in crimina iurisdictionem, vel cùm aliis Iudicibus simul concurrant, tunc enim sunt verè Iudices. Secùs autem æquiparantur ipsis Principibus, si per alios iudicia exerceant; non enim habent in Iurisdictione forensi maiorem partem, ac habeant Principes, quos diximus *num. 8.* non irretiri.

Ad comprehendendos tamen eos, qui iurisdictionem forensem exercerent, nec tamen nomine Iudicum, aut Magistratuum nuncuparentur, addita est in fine Clausula. Etiam si talia cõmittentes fuerint Consiliarij, Senatores, Præsidentes, Cancellarij, Vicecancellarij, aut quouis alio nomine nuncupati.

13 Qui innodantur in secũda serie sunt Notarij, & Scribæ. De quibus diximus aliqua Cap. XIII. Ob qualem autem interpositionem mediis scripturis factam innodentur colligi potest ex dictis Cap. XV. in simili, & alibi. Sunt autem acta iudicij, per quorum omnium, vel singulorum scriptionẽ inducitur in Notarios, vel Scribas Censura, citationes, dilationes, exceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confessiones testium, depositiones instrumentorum, productiones, interlocutiones, appellationes, renunciationes sententiæ, conclusiones, executiones, & cætera, quæ ex *cap. Quoniam contra de Probationibus* recensent *Duardus qu. 3. in fine, & Bonacina punct. 2. num. 3.* Qui *Bonacina cum Alteris cap. 1 col. 2.* Scribas in eo distinguit à Notariis, quòd sint Notariorum inferiores, & substituti, seu quibus tanquàm ministris ad acta scribenda vtuntur Notarij, quorum maior est in scripturis publica auctoritas, & fides. Prædicti tamen non videntur innodandi, si ipsorum nulla sit publica auctoritas, sed sint tanquàm priuati Notariorum Ministri ex dictis eo *Cap. XV.* quicquid contra *Pillinctus num. 307. et Duardus*, qui primò confundit Notarium, & Scribam, deinde ait hos innodari, siue sint personæ publicæ ad id muneris institutę, siue sint aliæ personæ à *Iudice* inhibitæ. Quo loquendi modo videtur innodare omnes, quomodocumquè scribentes; cum tamen excusandi sint, qui nec

per ſe, nec ex aſſumptione, publicam aliquam auctoritatem induunt. Tandem inter hos enumerat Actuarios *Graſſius cit. num.* 147.

14 Innodantur tertio loco Executores, & Subexecutores; ſub quibus comprehenduntur omnes Officiales, & Miniſtri publicè inſtituti ad executionem non ſolùm ſententiarum, ſed etiam aliorum, quę fiunt in curſu iudicii, & ſic non ſolùm Carnifices, aut alii ducentes ad executionẽ pœnarum, ſententiarumuè, ſed etiam Satellites, apparitores, præcones, ſententiam, vel decreta ferentes, publicantes, affigentes, publici accuſatores, ſeu denunciatores, aliiquè ſimiles, quibus addit, & benè *Reginaldus num.* 385. eos, qui comitantur executos, ad illorum tutelam, & defenſionem. Quod tamen intellige, ſi ad id ſint ex publico munere deſignati. Et quidem nomine publici Executoris in Tribunalibus non venit ille tantùm, qui ſententiam exequitur, vt Authores videntur ferè communiter loqui, ſed ille omnis inferior Miniſter, qui in cauſſis cooperando interponitur, & cum his plurimum dedecus Clericatui inferatur, non ſunt vllo modo dicendi, a Bulla excludi. Quòd ſi aliqui non ſint re vera Miniſtri permanenter adſcripti, ſed eis cõcedatur in aliqua particulari cauſa, vel actione executio, idquè publica auctoritate; nec hi declinabunt Cenſuram; quia Bullæ intentum eſt comprehendere omnes, qui in criminalibus Clericorum cauſſis ſe cum publica auctoritate quoquo modo ingerunt. Quod autem ſit pro ea tantùm vice, non obſtat quominùs pro ea vice illi ſint Executores, vel Subexecutores. Secùs eſt ſi quis exequatur priuata ſolùm facultate. Vnde quod dicitur per *Alterium loco cit. et Bonacinam num.* 6. Subexecutores hic damnatos illos, quorum opera vtuntur Executores, intelligendũ eſt, ſi hæc ſubſtitutio ſit poteſtatiuè facta, & non alias, vbi ſubexecutor agit, non niſi vt priuatus.

Quomodolibet ſe interponentes, etc. proceſſando, banniendo, capiendo, ſententias proferendo, vel exequendo.

E L E N C H V S.

15 Exoritur prima dubitatio, an interpoſitio (ſi tamen fieri poteſt ſine aliqua parte proceſſus, quod vix euenit) ſit actio per ſe inhibita, ita vt ſatis ſit ad contrahendam Cẽſuram ſeſe in cauſſis criminalibus Clericorum ingerere abſquè vero proceſſu, captura, ſententia, cæteriſuè actionibus expreſſis, vel etiam aliquid horum ſit neceſſarium. Et quidem communiter videntur Interpretes ſupponere interpoſitionem eſſe actionẽ ſe ſola inhibitam; tùm propter particulam *quomodolibet*, tũ propter id, quod ſola interpoſitione ſatis læditur Eccleſiaſtica immunitas, & perſona; vnde hæc actio quoad alias quaſdam cauſſas per ſe reperitur inhibita in *Canone XIV*. ibi, Ac ſe ad illarum cognitionem tanquam Iudices interponunt. Ita ſupponunt *Graſſius aurear. part.* 1. *lib* 4. *cap.* 18. *num.* 149. *Sayrus lib.* 3. *Theſaur. caſ. conſc.* Cap. 23. *nu.* 2. *Filliucius Tom.* 1. *Quæſt. Moral. Tract.* 16. *num.* 305. *et* 310. *Duardus* Comment. *Bull. Cœna lib.* 2. *ad* Canonem XIX. *qu.* 1. *& alibi.*

Si tamen Clauſulę huius vis attendatur, non poteſt prædicta ſententia admitti, & ideò melius *Bonacina de Cenſuris in particulari diſp.* 1. *qu.* 20. *punct.* 1. *num.* 1. ait interpoſitionem debere eſſe cum proceſſu, vel banno &c. quod etiam ſupponit *Alterius Tom.* 1. *De Cenſuris lib.* 5. *diſp.* 20. *cap.* 1. *col.* 3. poſt initium, & alibi. Non enim dicitur, excommunicari ſe interponentes, proceſſantes, bannientes &c. aut alio ſimili modo, quo diſtinctè in alijs Canonibus explicantur actiones; ſed ſe interponentes proceſſando, banniẽdo &c. quòd ſignificat ſe interponentes per proceſſum, bannum &c. Seu medio proceſſu, banno &c. Vnde interpoſitio eſt quaſi genus ad actiones, & actiones ſunt ſpeciales modi ſe interponendi damnati. Non refragatur autem particula *quomodolibet*, tùm quia, vel referenda eſt tantùm ad proceſſum, capturam, &c, vel ſi etiam ad interpoſitionem, cum qua immediatè coniungitur, recipit limitationem ab actionibus ſequẽtibus, & facit hunc ſenſum quomodolibet ſe interponentes in proceſſu, banno, aut captura Eccleſiaſticorum in ipſorum cauſſis criminalibus. Nec ſimiliter obſtat argumentum petitum ex intentione Bullæ; quia talis intentio non ſatis fundatur in verbis, nec notabiliter læditur Eccleſiaſtica perſona, vel immunitas, quouſquè non deueniatur ad aliquem actum proceſſus. Memento tamen tùm Canonis XIV. tùm quod in XV. excõmunicantur trahentes vel facientes, aut procurantes trahi perſonas Eccleſiaſticas, ad Iudices, & Tribunalia Laica. Cæterùm quoad præſentem Cenſuram optimè infert *Bonacina eodem punct.* 1. *num.* 9. *in fine*, eam non contrahi a Iudice

laico

laico admittente solam querelam in suo Tribunali contra Clericum productam, nec vlterius inquirente aut citante; quia eousquè non dicitur processisse Clericum.

16. Quaeritur deinde, an necessarium sit actiones has fieri iudicialiter, seu seruata forma iudicij, vel etiam inducant Censuram factae extraiudicialiter. Qua in re primò cauendum, ne modus iste procedendi sit solo nomine extraiudicia lis; re vera tamen iudicialis, de quo adnotauimus alibi, & praesertim Cap. XIV. Ad Clausulam Etiam praetextu violentia prohibenda.

Bonacina punct.4. num.8. sentit extraiudicialem interpositionem non damnari; non obstante quòd num.7. occultam informationem damnauerit, & occultum videatur esse extraiudiciale. Eiusdemquè sententiae videntur tùm Sayrus vbi suprà nu.2. quatenus ait particulam quomodolibet intelligendam esse iuridicè, & auctoritatiuè; tùm Duardus quaest.5. ad finem, dum asserit necessè esse quod Iudex Laicus se interponat cõtra Clericos, eo modo, ac si ad ipsum pertineret de illis cognoscere. Ratio est quia processatio, & multò magis caeterae actiones significant actum iudicialem.

Alij, inter quos Fillucius num.312. communiùs, & probabiliùs extraiudicialem etiam interpositionem opinantur damnatam ex particula, quomodolibet, quae omnes modos excogitabiles, includit ex alibi saepius dictis, eò praesertim quòd in praxi extraiudicialis etiam inquisitio non attentatur, nisi à persona publica, & ex vi auctoritatis. Quapropter negatur, processum non posse fieri extraiudicialiter, quicquid sit de alijs actionibus; quae tamen videntur posse fieri extraiudicialiter si pro extraiudicialibus sumantur ea, quae sine consueta forma, & solemnitate iudicij fiunt. Vide infrà num.54.

17 Dubitatur tertiò, an interpositio non animo puniendi, iudiciumuè exercendi facta, sed tantum capiendi informationem, ipsamquè legitimo Superiori Ecclesiastico praesentandi, Censuram inducat. Affirmat Bonacina cit. num. 7. quia Canon generaliter loquitur, nec vllum effugiendae Censurae aditum relinquit, nisi licentiam Apostolicae Sedis. Nec intentio illa praesentandi processum Superiori confert Iurisdictionem ad procedendum contra Clericos, illosuè sibi subijciendos. Quia tamen aliunde putat extraiudicialem interpositionem non damnari, ideò in eius sententia tunc eduggeret Censuram Iudex Laicus, quando in his terminis extraiudicialiter inquireret.

Negant alij absolutè, interpositione ad effectum recurrendi ad Iudicem Ecclesiasticum facta, induci Censuram Graffius cit. num.149. Reginaldus Tom.2. Prax. for. poenit. lib.9. cap.26. Notab.2. Duardus quaest.5. num.2. & à fortiori Alterius mox referendus Quibus subscribimus, dummodò talis interpositio fiat ex necessitate, ne delicta maneant impunita, & modò minùs praeiudiciali Ecclesiasticae Iurisdictioni, & personae ignominioso; aliàs secùs, vt si nulla sit necessitas interpositionis laicae quia per Iudicem Ecclesiasticum fieri potuisset; vel fiat iudicialiter, & publicè, cum posset fieri extraiudicialiter, aut occultè. Ratio est, quia in his casibus ita circumstantiatis, et prospicitur ne delicta grassentur, remaneantuè impunita quòd non est mens Bullae, et aliunde certum est, & à nobis alibi probatum, necessitatem non conferre absolutè Iurisdictionem; minusquè semper praeiudicium tertij in ea curandum esse. Extra illos autem casus locum habet ratio Bonacinae, quod Bulla generaliter loquatur, nec necessaria sit laici Iudicis interpositio, quoties Ecclesiastici esse potest.

Ex his habemus benè opinati Alterium cap.1. col.9. sine Censura, opera Iudicis Laici, vel Executoris capi posse Clericum delinquentem, vel delicto accinctum, aut suspectum, ad effectum consignandi illum suo Iudici Ecclesiastico; quoties nisi comprehenderetur, aut detineretur, aufugeret ita, vt delictum impunitum remaneret. Quia finis hic est bonus, et vtilis Reipublicae cui cui expedit omninò, delicta non remanere impunita. De quo tamen vide quae diximus Cap. XV. num.37. 49. & 53. et alibi, quaeque infrà dicemus nu.26.

18 Interpositio damnatur etiam si fit solùm ad finem crimines perquirendi, non autem puniendi. Contra eos, qui in praesenti processum definiunt Inquisitionem contra crimen alicuius in ordine ad poenam de illo sumendam, inter quos ait Bonacina loco mox citando esse Graffium, Duardum, & Reginaldum. Sed duo priores id non dicunt: Reginaldus verò cit. Cap. 26. Notab 2. non solùm, vtat necessarium animum puniendi, sed etiam quod de facto per saecularem Iudicem procedatur ad poenam. Quod omninò improbabiliter dicitur, quia executio est actio omninò distincta, & satis laeditur Ecclesiastica immunitas, per solum processum, & sententias Laicorum, etiamsi non deueniatur ad illarum executionem: Cur autem nec animus puniendi necessarius sit, quod nobiscum sentit Bonacina punct.1. nu.1. & 9 respondens ad ea, quae possent esse contrariae sententia fundamenta, colligitur ex eo quia Bulla non distinguit, sed absolutè processum damnat, processus autem est etiã informatiuus, et sine animo puniendi; et ex eo quod non declinatur laesio Ecclesiasticae Immunitatis, per hoc quòd interpositio fiat tantum ad cognoscendum de crimine.

19 Si tamen criminis apparentis, aut putati tantùm, ignoretur Author; potest Iudex Laicus ad perquisitionem Authoris procedere, modò desistat postquam inuenerit, esse Ecclesiasticum. Siquidem non prohibentur Iudices inquirere de delinquentibus, vt vnusquisquè puniat eos, qui sibi subditi sunt Bonacina eo num.9. Fillucius num.312.

Imò, reperto culpabili Clerico, licitum erit inquisitionem prosequi (modò fit sine Clericarus dedecore, et sine traditione personae Clerici ad Tribunal Laicum) vel ad effectum, vt veritas legitimè innotescat, et probari possit, vel ne laici falsò criminati de eodem facinore puniantur, vel vt complices Laici detegantur. Id enim omne muneris est Laici Iudicis. Quòd si de facto, laicus simul, et Ecclesiasticus delicto cooperati fuerint, poterit idem Iudex laicus quatenus opus fuerit ad formandum processum contra laicum,

etiam

etiam dicta testium, vel complicum recipere contra Ecclesiasticum, vel aliud quid simile agere, vt notant *Bonacina, & Pellizarius iisdem in locis, & Grassius num.* 149

30 Ex quibus colligitur, quale iudicium ferendum sit de ea opinione *Viualdi Candelabr. aur. par. 2. In explicat. Bullæ Cœnæ num.* 125. in antiquis editionibus, quæ asserit in caussa capitali, Clerici verbi gratia occidentis aliquem, posse Iudicem sæcularem facere informationem contra illum, quia alias recederent illi, qui possunt esse testes oculati. Item posse sequestrare bona Clerici, vt tradat Prælato Ecclesiastico, ne ea secum deferat Clericus fugiens. Primum quippè permitti potest, quatenus facile fit per solam laicorum testium coactionem, sine Clerici personali dedecore. Secundum autem sine requisitione, aut consensu expresso Prælati Ecclesiastici vix potest admitti. Irrogatur enim iniuria Ecclesiasticæ personæ etiam circa res ipsius, nec talis sequestratio pertinet ad Iudicem laicum, præsertim quando fieri potuisse auctoritate Ecclesiastica. Quapropter nihil suffragatur, quod hæc sequestratio induat rationem medii necessarii ad finem liciti comprehensionis, vt assumit *Viualdus*, quia non valet Iudex laicus, nisi requisitus incumbere Clericorum capturæ, et punitioni.

31 Sed numquid innodatur Iudex laicus examinans in criminali caussa Clericum, vt testem? Respondeo habendam esse rationem Canonis XV. excommunicantis trahentem quauis de caussa Clericũ ad laica Tribunalia. Quoad præsentem verò non esse locũ Censuræ etiamsi ipse Clericus esset in delicto, de quo examinatur contra alios, complex. Quia id non est procedere contra ipsum, vt requirit Canon. *Nauarrus Consil.* 33. *De sent. excomm. Duardus q.* 9. *in fine Alterius cap.* 1. *col.* 8. *Vers. Quæres quis Bonacina punct.* 2. *num.* 10. Qui duo posteriores addunt esse locum, si Iudex talem testem in aliquo cubiculo detineri curet, tanquàm in carcere donec id, quod eruere vellet Iudex, confessus fuerit; interuenit siquidem tunc captura, quæ est vna ex actionibus in hac Clausula inhibitis. Verùm eo casu licèt alij excommunicationi sit locus putant. *Si quis suadente* 17. *qu.* 4. vel etiam Canonis XV. Bullæ nostræ; quoad præsentem tamen id non est admittendum; quia non proceditur in caussa criminali Clericorum, vel ipsius Clerici, qui examinatur, vt testis, illud autem requirit tenor Canonis, Nec *Nauarrus*, ex quo suam sententiam deducit *Alterius*, loquitur in eodem casu; sed in casu, quo fuerat, examinatur Clericus, tamquàm principalis pro se ipso, testis autem quoad alios complices.

32 Per particulam *quomodolibet* insinuatur inhibitum procedere in his criminalibus Clericorum caussis, tàm ciuiliter, quàm criminaliter; de quo textus in *cap. Vnico de Clericis coniug. lib.* 6. Siue procedere ciuiliter fit per viam ciuilem apud Iudicem laicum, & caussarum ciuilium, & criminaliter per viam criminalem, apud Iudicem pariter criminalem: Siue procedere criminaliter fit per condemnationem personalem, ciuiliter verò per pecuniariam, vt colligitur ex dict. *cap. Vnico* ne per vnam viam concedatur laicis Iudicibus, quod alia denegatur, vt ibidem dicitur iuxta *cap. Cum quid* 1. 2. *de Regulis Iuris lib.* 6. Siue tandem fit per satisfactionem partis læsæ, quomodo dicitur procedi ciuiliter, aut per satisfactionem Iudicii, & Fisci, quomodo dicitur procedi criminaliter, vt per *Grassium num* 148. & alios relatos per ipsum. *De quo infrà iterum nu.* 32.

33 Ex iisdem verbis, *quomodolibet se interponentes* infertur culpabiles solo mandato consilio, aut auxilio adhuc innodari, modò sint ex Iudicibus, Notariis, aut Executoribus iuxtà Clausulam antecedentem *Bonacina punct.* 1. *num.* 3. cui subscribimus, ne à communi discedere videamur. Cæterùm id non omninò esse certum, constat ex dictis *num.* 9 Mandatum autem, auxilium, consiliumque quando culpabilia sunt, vt inducant Censuram, examinauimus alibi sæpe. Sed ratum habens factum, quia facto nullam adhibet cooperationem, potest excusari nec enim dicitur se interponere processando, banniendo etc. qui post processum, vel bannum culpabilis est ratihabitione. Secus est, si actio, habeat tractum successiuum, et ratihabitio talis sit, vt mandati, consilii, vel auxilii vim habeat.

34 Prima igitur in hoc Canone inhibita actio (vt de actionibus singillatim aliqua dicamus) est processare. Quid id sit, constat ex dictis in superioribus, videlicet processare hoc loco significare idem, ac inquirere contra aliquem de crimine, siue vt de crimine constet, siue vt super crimen sententia feratur. Comprehendit enim processus omnem actum caussæ, qui in caussa criminis à Iudice fit. Ita *Sousa Relectione Bullæ Cœnæ cap.* 20. *in Notationibus circa textum num.* 3. *ad finem, & disp.* 95. *num.* 2 *ad finem. Scorzia in Bullas selectas Theorem.* 428 *col.* 2. *et locis citatis. Pellizarius num.* 313. *et Bonacina punct.* 1. *num.* 6. qui in eo solùm discrepat, vt diximus quòd actus extraiudiciales non damnat, cum tamen hic ob particulam *quomodolibet* non sit sumendus processus in ea rigorosissima significatione, qua iudicialem totius caussæ cursum ad sententiam vsquè legitimè conscriptum comprehendit. Quod fatetur *Bonacina punct.* 1. *num.* 9. *in fine*, dum contra *Duardum* definientem *quæst.* 5. processum esse cursum iudicii incipientem à citatione vsque ad processum ex Iasone, & aliis in *Rubr. ff. de ius iurando, & in L. Postquam litis C. de Pactis*; benè negat citationem esse de essentia processus, aut hic accipiendum esse processum rigorosè, & completè. Si igitur processus non est hic accipiendus pro inquisitione in ordine ad poenam de crimine sumendam, vt vidimus *num.* 18. Si neque est accipiendus pro iuridica inquisitione, quæ à citatione incipit, quia processus, etsi regulariter citationem inuoluat, potest tamen esse sine citatione, vt patet in casu, quo delinquens antè citationem moriatur, si hæc, inquam, ita se habent poterit vtiquè sumi processus, etiam si forma, & solemnitate iudicii non seruata fiat, imò rigorosè loquendo scriptura, est de essentia processus vt inter alia colligitur ex *cap. Quoniam contra*

De

De Probationibus; & tamen nullus Interpretum eximit à Cenſura procedentem in crimine contra Clericum, ſine ſcriptura, quod eſt valdè notandum; licèt *Alterius Cap. 1. col. 7. in fine* proceſſum dicat eſſe ſcripturam includentem omnia acta in iudicio facta in aliquo cauſa.

25 Secunda actio eſt bannire. Et nota alias etiam actiones contra Clericum factas, vel ad cuſtodiam, vel ad poenam, quamuis non ſint expreſſæ, damnari; quia ſub ipſo proceſſu comprehenduntur. Recognoſce item, quæ de hac re diximus *Cap. XI. ad Clauſulam Aut eos à ſuis Dioeceſibus; etc.* Eſt autem bannire, per edictum, aut præceptum loco aliquem priuare, vel eijcere, ſiue perpetuò, ſiue ad tempus, ſiue locus ſit Patria, aut Ciuitas, ſiue non. Vnde diminutè definit *Bonacina pu. 1 n. 6.* Bannire eſſe priuare aliquem Ciuitate, vel Patria, & *Alterius cap. 11 col. 8 Verſ. Banniendo*, quem ſequitur *Scortia vbi ſuprà col. 1.* eſſe ad tempus de Ciuitate eijcere; cum eiectio perpetua dicatur deportatio. Quicquid enim colligi poſſit de rigore nominis ex legibus, ex intentione tamen Canonis bannum ex quolibet loco, & pro quolibet tempore accipiendum eſt. Malè etiam *Alterius* bannire idem eſſe putat hoc loco, quod in XI. Canone erat eijcere Epiſcopos, & alios Præſules ibi expreſſos à ſuis Dioeceſibus, & locis: Nam eijcere latiùs patet, quàm hic bannire; cum bannum; tùm ex natura ſua, tùm ex contextu Canonis punientis actiones forenſes ſignificet Iudicis præceptum, vel edictum de diſceſſu ab aliquo loco, eiicere autem pluribus modis contingat, vt ibidem ad Clauſulam *Aut eos à ſuis. &c.* Addit *Filliucius*, & optimè *num. 313.* bannire eſſe etiam condemnare aliquem abſentem in poenam propter inobedientiam, & contumaciam, vt niſi infra certũ tẽpus compareat intelligatur bannitus. Non autẽ placet, quòd ſub banno collocet præceptum de comparendo ſub poena præſcriptionis bonorum, ſeu quòd habeatur cõfeſſus, & ſimili. Bannire enim dicit poenam eiectionis ab aliquo loco. Benè verum eſt ſub proceſſu, vel ſententia hęc, & omnia præcepta contineri & excommunicari.

Quoad bannum autem propriè dictum rogabis, an ſi edictum banni non habet effectum, quia perſona Eccleſiaſtica non diſcedat à loco, vnde dicitur bannita, innodetur quis ex hac actione. Et reſpondetur probabile eſſe, quòd incidat, & alioquin certum eſt incidere tanquam proceſſantem, vel ſententiam proferentem. Quia bannum ex parte Iudicis infligentis nihil aliud dicit, niſi edictum, vt, in ſimilibus alibi opinati ſumus.

26 Tertia actio eſt capere, de qua plura adduximus *cap. 9. num. 70.* ex quo loco habemus, eſſe perſonaliter apprehendere, illud aduertendo non eſſe idem capere, & detinere, vt cum *Duardo, & Bonacina* ibidem oſtendimus *num. 73.* vbi Canon vtrumquè volens damnare, expreſſit vtrumque. Quicquid in contrarium velint hic *Bonacina, & Filliucius num. 313. ex Nauarro conſil. 33. de ſent. excomm. ſuprà relato*.

De captura Clerici in fragranti, vel accincti delicto, aut ſuſpecti de fuga, quã ad præſentandum ſuo Superiori fieri poſſe magis communiter concedunt hic Auctores, nihil mihi noui occurrit præter dicta Cap. XV. vt ſuprà num. 17. citans loca expoſui. Admiſſa autem hac ſententia placet hic ponere pulchram monitionem *Viualdi* quoad modum ducendi Eccleſiaſticos, dum neceſſitas permittit eorum capturam. Sic habet 2. *part. Candelabri Aur. Explicat. Bulla Coenæ caſu 19. num. 6. nouæ editionis*. In præſentiarum intimo cordis affectu in viſceribus Ieſu Chriſti obſeruandum duximus tum Eccleſiaſticos, tum ſæculares Iudices, vt miniſtros ſuos inſtruant, & doceant modum, & ordinem charitatis, quo vti debent in captura Eccleſiaſticorum, maximè inuentorum in ſecreto in fragranti delicto, ne peccatum, quod occultum eſt, palàm fiat, & cum magno ſecularium ſcandalo, & ingenti Eccleſiaſticæ dignitatis infamia, & dedecore publicetur. Solent enim aliqui iuſtitiæ miniſtri, ſeu ſatellites pauperem Clericum, aut Religioſum in aliquo fragilitatis humanæ ſecreto repertum; publicè per vicos, ac plateas captum ducere, quod quantum ſit iuſtitiæ Chriſtianæ, quã charitati contrarium, lippis, & omninò cœcis perſpicuum eſt. Conſiderent enim tùm Iudices, tùm etiam Miniſtri, quòd dum minimum peccatum ſecretum manifeſtant, ipſi, & alij videntes murmurantes, gaudentes, ſtatum Eccleſiaſticum blaſphemantes, deuotionem, & reuerentiam amittentes vindictam procurantes; & c. multa grauia peccata committunt; & damna irremediabilia famæ, & honoris faciunt, quæ ſepè reſtitutione indigent. Quibus rationibus; & aliis motus, ego etiam huius eſſem ſententiæ, vt nunquam, aut rarò Sacerdotem ſæcularem, aut Regularem, quem fortè heri, aut nudius tertius ſęcol... celebrantem, aut prædicantem audierant, boni... furca ſuſpenſum, aut ignibus datum; niſi in cauſa fidei, in hac enim omnes Catholici ... tur. Quæ omnia dico ſub debita Cenſura, & correctione. *In ſecretò enim ego illis poenas duplicarem*. Hæc *Viualdus*.

Quem obiter aduerto eſſe cauendum, dum in fine illius caſus ait excommunicari Officialẽ laicum dum detinet, aut capit Clericum in criminalibus; non autem in cauſſa ciuili, vt ſoluat debitum alteri, nec fugiat. Vel enim in vtroque caſu id licitum ſit neceſſitate, vel in nullo; vt conſtat ex dictis in ſuperioribus.

27 Quarta actio eſt ſententias proferre contra perſonas Eccleſiaſticas, ſiue ſententiæ ſint interlocutoriæ ſiue finales. Quòd ſi ſit abſolutoria, & fauorabilis, non inde declinatur Cenſura, quia non poſſit dici contra perſonas Eccleſiaſticas, ſed pro ipſis; præceſſit enim proceſſus, qui ſufficit. Hoc idem diximus Cap. XV. & alibi. An autem ſolam pronuncians ſententiã abſolutionis, cum non ſit in alio culpabilis, innodetur? Reſpondetur ex dictis valdè probabile eſſe, quòd ſic; quia ea auctoritatiua abſolutione per laicum facta læditur ſatis Eccleſiaſtica libertas. Vide infra *num. 34.*

28 Quinta actio ſufficienter per ſe clara eſt exequi prædictas ſententias. Propria eſt regulariter Executorum, aut Subexecutorum, de quibus *num. 14.* An autem ex ea innodentur Iudices & Notarii, videtur quòd non, quia licèt ex ...

dato, quod interpositio quædam est, possint dici innodari, tamen satis fuit comprehendi in Canone ex proprio delicto processandi, iudicandi, sententiandi, &c.

29 Quamlibet harum quinque actionum per se sufficere ad inducendam censuram, & quo pacto ex pluribus actionibus modò vna; modò plures inducantur Censuræ constat ex dictis alibi frequentissimè. Attenditur enim identitas, vel diuersitas malitiæ, & impetus, quo actiones fiunt.

In causis capitalibus, seu criminalibus.

E L E N C H V S.

30 *IVre Canonico permittente potest in aliquibus caussis Iudex laicus se ingerere, & non in aliis, nec aliter.*

31 *Procedens in crimine, quod deinde non reperitur patratum, non declinat Censuram.*

32 *Quæ sit caussa capitalis, quæ criminalis, quidue inter se differant hoc loco.*

30 RECensuimus Cap. XV. ad Clausulam *Præter Iuris Canonici dispositionem*, quibus in criminibus Clericorum possit procedere Iudex laicus, & quibus circumstantijs. Illis autem criminibus exceptis dicimus in nullis alijs, quantumuis enormibus, aut etiam grauioribus posse se se ingerere, quæcumque illa sint. Imò & de exceptis illis criminibus dubitari posset hoc loco, an in præsenti Canone eadem exceptio fieri debeat. Non enim dicitur hic permitti iudicium laicum iuxtà Iuris Canonici dispositionem, vt dicebatur in Canone XV. sed absolutè, & generaliter tale iudicium in omni caussa criminali damnatur, nisi accedat specialis licentia Sedis Apostolicæ, quæ apponitur, vt vnicum remedium. Ex alia tamen parte non est dicendū iuris dispositionem hic abrogari, cum nulla eius mentio fiat, quod tamen esset necessarium iuxtà alibi dicta. Quamobrem rectè supponunt Interpretes exceptionem illam, *Præter Iuris Canonici dispositionem*, hic subintelligi, quod expressè asserit *Vivaldus Candelabri aurei part. 3. cas. 19. Bullæ Cœnæ num. 3. in nouis*; cum nulla sit ratio, cur æquitati, & congruentiæ iuris communis velit Pontifex derogare. De suffragio ergò iuris nihil disponitur, tanquàm permansuro in suo robore, de licentia autem speciali Sedis Apostolicæ mentionem fieri, vt generales licentiæ, & priuilegia abrogarentur, vt infrà.

31 Non effugeret Censuram, qui crimen, super quo processit, reperiret verùm non esse. Nam licèt tunc dici posset interpositionem non fuisse in vera caussa criminali, & Canonibus Bullæ huius non affectum, prauumque animum, sed effectum puniri; tamen Bulla hoc loco non tàm curat de veritate criminis, quàm de exemptione personarum, vnde si interdicitur procedere dum crimen verè subsistit, multò magis intelligitur interdictum, quando crimen non est verum, & Clericus est innocens, grauior quippè tunc iniuria, & personæ, & immunitati Ecclesiasticæ irrogatur, sed nec Canon ait *in crimine, sed in caussa criminali*, quæ caussa est, quoties de crimine agitur, etiamsi crimen non existat.

32 Controuersia est circa particulam *seu* hic ne hoc loco alternatiua, & disiunctiua, vel potius declaratiua; & coniunctiua, ita vt caussæ criminales debeant simul esse capitales. Conuenit autem inter omnes, caussas capitales dici illas quarum poena est regulariter capitis diminutio, quæ iuxtà *Instit. De capitis diminutione, & l. final. ff. eod. Glossam, & Iasonem in l. Transigere Vers. Capitali C. De Transactionibus*. tribus modis fit, scilicet morte, aut mutilatione, ablatione libertatis quæ interuenit in condemnatione ad perpetuum carcerem, ad Triremes, ad metalla, & his similia, vel ablatione Ciuitatis, vt fit in perpetuò bannitis, deportatis, relegatis, exulibus, diffidatis, vel quo alio nomino vocentur. Quæritur igitur an aliæ caussæ præter has protegantur, & quæ.

Vgolinus ad Bullam Cœnæ part. 2. cap. 19. §. Hic excommunicantur num. 1. dicens has caussas capitales nomine etiā criminaliū significari à Canone quia crimine descēdunt, insinuare videtur particulā seu esse sumēdam copulatiuè, vt scilicet nō omnes caussæ criminales Ecclesiasticorū hic Iudicibus Laicis interdicantur, sed illæ tantùm, quæ simul sunt capitales, quarum pœna est capitis diminutio, Atque in aliis delictis non capitalibus poterit per Iudicem laicum contra Clericos procedi sine hac Censura. Et hæc etiam videtur sententia *Filliucii Tom. 1. qq. Moral. Tract. 16. num. 312.* dum solas caussas capitales enumerat, & explicat.

Reginaldus Tom. 1. Prax. for. pœnit. lib. 9. num. 384 & Bonacina de Censuris in particulari disp. 1. quæst. 20. punct. 1. num. .... affirmant caussas quidem capitales, & criminales pro eodem, ac proinde criminale latiùs patere, quàm capitale, & particulam seu esse disiunctiuam, & ampliatiuam; verùm eam dici criminalem caussam in qua agitur, vt pro crimine poena satisfaciat fisco, seu iustitiæ vindicatiuæ, secus si poena satisfaciat parti læsæ, seu iustitiæ commutatiuæ. Cuius ratio esse potest, quia cum *caussa* ita dicatur, eo quod agitur iudicio *cap. Forus De Verbor. signific. l. Caussas C. De Transactionibus*; quæ agitur iudicio ciuili non dicitur caussa criminalis, sed ciuilis. Atqui quando agitur de poena applicanda parti læsæ dicitur caussa ciuiliter tractata ergo &c. Huius etiam sententiæ videtur *Gressius Decis. aurear. part. 1. lib. 4. cap. 18. nu. 148.* & pro ea citat *Bonacina* præter *Gressium, & Reginaldum, Vgolinum, Sausam, & Coriolanum*. Quæ tamen sit sententia *Vgolini*, vt ex eius verbis colligi potest, dictum est supra.

Sed cum *Alterio Tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 20. cap. 1. col. 3. Vers. In caussis capitalibus, Duardo lib. 2. Commentar. Bullæ Cœnæ ad Can. XIX, quæst. 4. Scortia in Bullas selectas Theoremate 428. col. 2. & aliis*, dicendum est caussas criminales recenseri ampliatiuè, ita vt nō tantùm interdicatur laicis Iudicibus sese interponere in caussis criminum, pro quibus poena capitalis venit imponenda, sed generaliter in omni

omni iudicio, in quo de crimine agitur, etiam si ciuiliter agatur. Tùm quia particula *seu* regulariter non est copulatiua, sed disiunctiua, quando verba non sunt synonima, vel quasi, vt animaduertere est in toto processu Bullæ, in qua semper sumitur disiunctiuè; in præsenti autem criminalis caussa non est eadem, ac capitalis, sed magis latè patens, alioquin illa clausula *seu criminalibus* nihil explicando redundaret, & caussam præberet erroris. Tùm etiam ex intentione Bullæ, quæ integrè volens prouidere Ecclesiasticę immunitati, nō potuit maiorem partem caussarum criminalium, cuiusmodi sunt non capitales, sine protectione relinquere, præsertim cum de iure communi omnia crimina Ecclesiasticorum æquiparentur in exemptione *cap. Cum non ab homine, cum similibus. De Iudiciis.*

Vnde ad argumentum pro secunda sententia, vel negandum est caussam criminis agitatam pro satisfactione partis læsæ dici caussam ciuilem; sed potius criminalem, ciuiliter tamen tractatā, vt colligitur ex *cap. Vnico, De Cleric. coniug. lib. 6.* vel negandum hoc loco caussam sumi prout in foro agitatur, sed iuxtà rem, de qua agitur, vnde criminalis est ea omnis, in qua de crimine agitur.

Aduerte tamen, in omnium sententia locum esse posse Censurę ex Canone XV. vel aliis.

Contra personas Ecclesiasticas,

ELENCHVS.

33 *QVæ sint personæ Ecclesiasticæ remissiuè, & quæ protegantur hoc loco.*

34 *Interponens se pro his personis, vel ipsis cōsentientibus an innodetur.*

33 QVæ dicantur personæ Ecclesiasticæ Cap. XV, ad Clausulam *Personas Ecclesiasticas etc* latè explicatum est. Dubitari autem potest an hic omnes personæ Ecclesiasticæ comprehēdantur, vel solùm quę simul Priuilegiis Clericalibus gaudent, quandoquidem Canon non distinguit. Sed ex dictis eo loco, & hic in superioribus, & alibi, solas Ecclesiasticas personas, easquè Priuilegijs forensibus Ecclesiæ gaudentes, conformiter ad alios similes huius Bullæ Canones, & ad ius commune protegi, Indubitatè tenendum est. Distinguendumquè diligenter inter personas Ecclesiasticas, quæ absolutè à priuilegiis Clericalibus exciderunt, & eas, quarum captura aliquando dicitur permissa, ad hoc, vt impediatur crimen, vel sistantur coram suo Iudice. Quoad has enim cessat Censurę periculum ex tertia actione huius Canonis, quoad illas verò ex omnibus.

34 Rogabis autem, quia dicitur contra personas Ecclesiasticas, an sese interponens in illarum crimine ad effectum ipsas absoluendi, & à calumniis vindicandi, vel ipsis volentibus, excommunicationi locus sit? Respondeo ex alibi dictis, & ex *Bonacina de Censuris in particul. disp. 1. quæst 20. punct. 2. num. 9.* cui fauet *Grassius Decision aur. part, 1. lib. 4. cap 18 n. 154.* quoad consensum ipsius personæ Ecclesiasticæ, illum non esse sufficientem ad eximendum aliquē à Censura. Tùm quia Canon requirit consensum, & licentiam soliùs Sedis Apostolicę, non alterius cuiuspiam. Tùm quia nequit legitimè, & validè particularis persona Ecclesiastica; præsertim in criminalibus renunciare communibus fori priuilegiis ex *cap. Si diligenti. De foro competenti.* Nec suffragatur in præsenti hæc Clausula; nam ex eo quòd Clericus consentiat, non tollitur quin procedatur contra ipsum, qui de crimine expetitur. Quòd si interpositio sit tātùm ad absoluendum; verum quidem est non esse contra personam Ecclesiasticam materialiter sumptam; est tamen contra personæ Ecclesiasticam dignitatem cognosci à Laico, quocumquè fine, etiam fauorabili, & ideo locus erit Censuræ, vt etiam diximus *num. 18.*

Sine speciali, specifica, & expressa huius Sanctæ Sedis Apostolicæ licentia, quique huiusmodi licentiam ad personas, et casus non expressos extendunt, vel aliàs perperàm abutuntur.

ELENCHVS.

35 *PRiuilegia, quæ in rem præsentem specialem facultatem erogant sunt hodie in robore.*

36 *Licentia, aut delegatio Præsulum Sede Apostolica inferiorum non valet.*

37 *De licentia Legati de Latere.*

38 *Quæ sit licentia specialis specifica, et expressa.*

39 *Extendens licenciam ad casus non expressos eodem modo culpabilis est, ac qui licentiam non habet.*

40 *An possit dari casus, in quo Iudex Laicus se interponat in caussa criminali Clerici sine licentia, & quid tunc sit licitum.*

35 REuocabat hoc loco Bulla *Coenæ Gregorii XIII.* vt vidimus in Prçludio, exquisitis tacita clausulis omnia priuilegia in hâc materiam erogata. Quam reuocationē silens Xistus V. post breue tempus, subrogauit Clausulam Sine speciali, specifica, & expressa licentia huius sanctæ Sedis Apostolicæ. Ex quo, si vera sunt, quæ diximus Proœmialibus totius Bullæ *num. 19.* dicendum est reuixisse priuilegia, quæ specialem, specificam, & expressam de hac re facultatem faciebant. Priuilegium enim eiusdem roboris est, ac licentia, & ideò si fuit exquisitum, vt supra, voluit sartum, tectumquè esse *Xistus V.* Ita *Bonacina de Censuris in particulari disp. 1. qu. 20. punct. 1. num. 18, Vers. Ex quo patet Alterius Tom. 1. de Censuris lib. 5. disp. 20. cap. 1. in fine*, quicquid citetur à *Bonacina* in contrarium, & *Duardus lib. 2. Commentar. Bulla Coena ad Canonem XIX. quæst. 6. Vers. Sed re vera*, & *Suarez de Censuris disput. 21. sect. 2. num. 103.* vbi testatur reuixisse priuilegia Galliæ, ex quibus laici iudicant Clericos pro delatione armorum, & in alijs casibus, quos vocant priuilegiatos. De

quibus priuilegiis anceps remanserat *Nauarrus in Manuali cap. 27. num. 71. Vers. Secunda quod*, quia scribebat ad Bullam Gregorianam: At nunc tem *Suarez*, quia planè videntur concessa sub forma speciali, specifica, & expressa, prout nūc requirit Canon.

36 *Alterius loco cit. col. 11. Vers. Sed contra*: optimè notat licentiam hanc Apostolicæ Sedis, vt vnicum remedium apponi (non excludendo remedium iuris, de quo *num. 30.*) non solùm vt remedia alia, ac generalia priuilegia locum habere non possint, sed etiam specialiter, vt excludatur licentia, & delegatio aliorum Præsulum Sede Apostolica inferiorum, qui videbantur delegare posse. Nam delegatio caussæ criminalis Clerici, vel de iure communi nequit fieri laico, sed tantùm pecuniaria (quod in ciuilibus intelligendum est) per *Glossam in Cap. 2. de Iudiciis*; vel certè noluit Pontifex amplius fieri, ad vitandum præiudicium, quod in Ecclesiasticam immunitatem prouenire potest ex facilitate delegandi, quæ esset, si Prælatis inferioribus integrum esset delegare. Quoad nudum tamen ministerium in captura, vel executione sententiæ non arbitror prohiberi Iudices Ecclesiasticos, ne laicis demandent, vt constat ex alibi dictis. Quia inuocatio brachij sæcularis omni iure permissa; sæpiùs necessaria, & nunquam præiudicialis Ecclesiasticæ immunitati, non debuit damnari. Inuocatio autem eadem ferè est, ac commissio exercitii, & ministerij: *Duardus quæst. 6. in fine, Alterius col. 9. Vers. Respondeo in his casibus.*

37 De licentia tamen legati à latere rationabiliter dubitatur, an sit valida. Et negant *Vgolinus in Bullam Cœnæ part 2 cap. 19. §. 2. num. 2. Alterius vbi suprà col, 12, Duardus quæst. 6. in fine*, & videntur ij omnes, qui dicunt licentiā Summi Pontificis, et nullius inferioris, necessariam esse, vt inter alios loquitur *Scortia in Bullas selectas Theorem. 428, col, 3. Tertiò debet*, testans ita esse communem sententiam. *Bonacina* autem *cit, punct. 1. num. 19.* ait facultatem, & priuilegium legati attendendum esse, sub cuius nam amplitudine formæ datum sit. Ego verò regulariter loquendo, puto licentiam Legati à latere sufficere, saltem ad eximendum à a Censura, Tùm quia agens ex tali licentia non temerè, et præsumptiuè agit; si enim obtinuit, rationabiliter arbitrari potest esse validam. Tùm quia valdè probabile est à Legato huiusmodi facultatem posse legitimè concedi, obseruando præsertim hic non Pontificem, sicut in aliis superioribus Canonibus, sed Sedem Apostolicā recenseri, sub cuius nomine facilè comprehendi etiam Legatum à latere ostendimus *Cap. XI.* Pro eo tamen, qui oppositum sentiret, facit, quod huiusmodi licentia cum sit de re graui (grauissimum enim nunc censetur negotium præiudicādi Ecclesiasticæ immunitati) videtur esse ex specialiter reseruatis Pontifici, in quibus Legatus non potest, vt ibidem diximus.

38 Quale debeat esse priuilegium, vel licētia constat ex dictis *Cap. XVII. & XVIII*, Ibi enim requiritur specialis, et expressa, hoc autem loco specialis specifica, et expressa, vbi *specifi cum* non videtur diuersum aliquid addere à speciali. Quapropter deberet sufficere licentia his, aut similibus clausulis concessa. Quod possit laicus procedere in caussis quibuscumquè contra personas Ecclesiasticas, sicuti *Cap. anteced.* diximus, licentiam imponendi Ecclesiasticis onera sufficientem esse sub verbis, indicantibus permissionem imponendi Ecclesiasticis onera, absque eo, quod descendatur ad qualitatem oneris, sit ne tributum, vel collecta, vel census; nec ad qualitatem personarum Ecclesiasticarum, sint ne Clerici, vel Monachi in sacris, aut in minoribus.

Attamen hic Interpretes communiter, & benè supponunt ad minùs necessarium esse memorare in specie *caussas criminales*. Illa enim clausula *in quibuscumque caussis* generalis est non specifica; licèt *specificum* possit intelligi necessarium esse quoad personas tantùm. Imò non esse sufficiens priuilegium, nisi exprimatur, num de criminalibus leuibus, an etiam de atrocibus sit concessio, tenet *Scortia in Bullas selectas Theorem. 428. col. 4.* & debere exprimi proprias species delictorum, puta assassinium seditionem, &c. asserit *Alterius cap. 3. col. 10. Vers. Sine speciali, & Bonacina punct. 1. num. 18. Vers. Ex quo sequitur*, malè ad oppositum citans *Alterium*, Tantùm enim abest hic Author ab illa sententia, vt potiùs addat non sufficere licentiam specificam, quoad delicta, nisi etiam sit specifica, quoad personas; nec sufficiat recensere Clericos, vel personas Ecclesiasticas, nisi dicatur in minori constitutas, vel etiam in sacris, quod postremū recipit etiā *Scortia col. 3.* Id, quod non admittunt *Suarez num. 103. & Bonacina* asserens, delicti necessariam esse mentionem specificam; cæterùm quoad personas (modò Ecclesiasticæ appellentur) loca, & tempora sufficere generales clausulas. Sed fortè verior est opinio *Alteris* post illud additum *Pauli V.* Qui licentiam extendūt ad personas, & casus non expressos Videtur enim supponere Pontifex in licentia debere fieri expressam mentionem personarum, sicuti, & casuū, specificam, & specialem.

Quamlibet autem ex his opinionem sequaris, aduerte non esse necessariam mentionem in indiuiduo, nec personarum, nec delictorum, quia Canon non requirit indiuidualem, sed tantùm specificam, nec vllum Authorem esse, qui id affirmaret, Quod adnoto propter Scortiam, hanc opinionem *Alterio* tribuentem, vt indiuiduam exigat mentionem tàm Clerici, seu personæ, quā delicti. Quòd numquàm dixit *Alterius*, nec potuit dicere, cum nobiscum in superioribus affirmet, aliqua priuilegia præterita ex mutatione huius Clausulæ reuixisse. Quæ autem Priuilegia indiuidua, quæ circa illas indiuiduas caussas, & personas finiuntur, possunt adhuc habere locum?

Si tamen Priuilegium, & licentia ab aliquo Pontifice emanaret sine hac exquisita diligentia Clausularum, constaretquè de mente Pontificis, concedentis, procedere in caussis, & contra personas, specificè licèt non expressas; agens ex ea non innodaretur saltem sub illo Pontifice. Quia non potuit præscribi modus, quo necessariò omnes

nes Pontifices vterentur in Priuilegijs erogandis, vt alibi diximus, & Priuilegium eius habet ex intentione concedentis magis, quàm ex qualitate verborum.

Cætera scitu necessaria quoad hanc licentiam recognosce in prædictis *Cap. XVII. & XVIII.*

39 Quod si Clausulæ illę *Quiuè huiusmodi licentiam &c.* additæ vt dicebamus à Paulo V. (circa initia Pontificatus, est enim in Bulla quã explicat *Alterius* Anni 1608.) non assignes effectum, quem nuper proposuimus, dicas additam fuisse tantùm ad clariorem dispositionem. Nam implicitè videtur contineri in illa *Siue speciali &c.* Qui enim ad personas, & casus non expressos extendit licentiam, dicitur agere sine licentia; quia idem est licentiam non habere, ac habitam ad casus non contentos extendere. Vnde non posset quis procedere in leuioribus, eo quòd in grauioribus potest, quod est diligenter aduertendum. Abuti autem alio modo licentia, esset illius limites non seruare, vt si Pontifex indulgeret tantùm perquirere de crimine citra sententiam, vel cum assessore Ecclesiastico; Iudex autem Laicus sententiam ferret, vel solus procederet.

40 Pro coronide quæres, an sicut dictum est *Cap. ant.* posse dari casum, in quo Princeps laicus imponat onera Ecclesiasticis sine recursu ad Pontificem, ita etiam possit dari in hac materia, & quid tunc esset licitum. Respondeo vix dari posse, cum semper Iudex Ecclesiasticus queat reperiri, qui coerceat. Quo negligente non fit necessarium, quòd laicus sese ingerat, vt alibi diximus. Quòd si casus eueniat, vt si Iudex Ecclesiasticus haberi non possit, & valdè obsit non punire crimen, nec detur proficuus recursus ad Sedem Apostolicam, tunc necessitati patendum est; seruata semper cautela, vt quòminus possibile fuerit inferre præiudicii immunitati Ecclesiasticæ, id præstetur iuxtà alibi dicta.

CAPVT VIGESIMVM.

Qui loca, & iura Apostolicæ ditionis inuadentes, occupantes, perturbantesuè, excommunicantur.

Item excommunicamus, & anathematizamus omnes illos, qui per se, seu alios directè, vel indirectè sub quocumque titulo, vel colore, inuadere, destruere, occupare, & detinere præsumpserint in totum, vel in partem almã Vrbem, Regnum Siciliæ, Insulas Sardiniæ, & Corsicæ, Terras citra Pharum Patrimonium Beati Petri in Thuscia, Ducatum Spoletanum, Comitatum Venaysinum, Sabinensem Marchiæ Anconitanæ, Massæ Trebariæ, Romandiolæ, Campaniæ, & Maritimas Prouincias, illarumque Terras, & loca, ac Terras specialis commissionis Arnulphorum, Ciuitatesquè nostras Bononiam, Cæsenam, Ariminum, Beneuentum, Perusium, Auenionem, Ciuitatem Castelli, Tudertum, Ferrariam, Comaclum, & alias Ciuitates, Terras, & loca, vel iura ad ipsam Romanam Ecclesiam pertinentia, dictæquè Romanę Ecclesiæ mediatè vel immediatè subiecta;

§. Nec non supremam Iurisdictionem in illis, Nobis, & eidem Romanæ Ecclesiæ competentem, de facto vsurpare perturbare retinere, & vexare variis modis præsumunt.

§. Nec non adhærentes, fautores, & defensores eorum, seù illis auxilium, consilium, vel fauorem quomodolibet præstantes.

PRÆLVDIVM ELENCHVS.

1 *Antiquitas, & variatio Canonis.*
2 *Vltimus hodie est in Bulla Cœnæ, & qui olim adderentur.*
3 *Materia, & diuisio, & actiones.*

1 Qvàm congruum fuerit Pôtificalem apicem, præter spiritualem iurisdictionẽ, quæ nullis terminis clauditur, temporali quoquè imperio potiri, quòdue iure actualiter potiatur *Tomo II. nostri Operis Cap. 10.* latè prosecuti sumus. Illud licèt armis, ac potentia sępius pro viribus propugnarit, consueuit tamen spirituali quoquè anathematis gladio defendere in *Bulla* Cœnæ, à tempore (si non remotiori) saltem *Martini V.* in cuius Processu præsens Canon legitur apud D. *Antoninum 2. par. Summæ Tit. 84. Cap. 72.* & extrà Bullam antè id fuerat factum, præsertim per *Clementem IV. Const. Etsi solerter,* edita anno 1346. Est autem in Bulla Cœnæ *Martini V.* Canon hic decimo loco, & aliquantò diuersi tenoris, ac fit in præsenti, cum suprema Iurisdictio specialiter in eo non protegatur. Eiusdemquè tenoris inuenitur in Bulla *Iulii II. vel Leonis X.* temporè *Caietani*, & *Syluestri in Summa Ver. Excommunicatio* apud illum *Cap. 17.* apud hunc *7. nu. 75.* Quamobrem pars illa de suprema Iurisdictione expressè disponens censetur addita à *Iulio III.* cum primùm *apud Martinum Ledesmam*, qui huius Pontificis Bullam refert *2. 4. quæst. art. 2.* reperiatur. In Bullis *Gregorii XIII.* & prioribus *Xisti V.* referente *Nauarro in Manuali Cap. 27. num. 73.* More antiquiorum Bullarum actiones sic exprimebantur, De facto occupant, vel detinent, vel hostiliter destruunt (discurrunt legit *Syluester* errore forsè Calcographiæ) vel inuadunt, aut occupare, detinere, vel destruere, aut inuadere hostiliter præsumpserint. Nunc per posteriorea *Xisti V.* Processus illud de facto, & illud hostiliter demptum est, sicut etiam Clausula, quæ in præterito, vt placet *Suarez de Censuris disp. 21. sec. 2. num. 104.* vel potiùs in futuro, vt quidam alij volunt, exprimebat actiones. Post quam mutationem nulla alia accidit Canoni per subsequentes Pontifices, nisi quod aliqua loca recensita sunt in singulari, ut Ferraria, & Comaclum post quàm per *Clementem VIII.* ad Sedem Apostolicam rediere; licèt Ferraria aliquando in antiquioribus Bullis reperiretur, vt apud *D. Antoninum, et Caietanum loc. cit.*

2 Illud quoquè est adnotandum hunc Canonem eo modo, quo relatus est, vltimum esse nostræ Bullæ à tempore eiusdem *Xisti V.* cum olim alij adderentur processu temporum sublati, vt in Bulla *Pauli III. apud Rebuffum Prax. benefic. part. 2.*

part. 1. ad Bullam Cœnæ contra eos, qui abstulerant, vel occupauerant Sanctas Reliquias, ornamenta Ecclesiastica, & quæcumque alia ad diuinum cultum deputata, ex Basilicis tam in Vrbe quàm extra mœnia existentibus tempore direptionis, & excidij, quod accidit ab exercitu *Caroli V. Cæsaris* sub Pontificatu *Clementis PP. VII.* Et in Bulla *Gregorij* apud *Nauarrum* contra ablatores, & detentores supellectilium, librorum scripturarum, & bonorum Cameræ, & Palatij Apostolici tempore infirmitatis Romani Pontificis, vel Sedis vacantis. A tempore igitur posteriorum Bullarum *Xysti V.* in ijs non alij, quàm explicati viginti casus continentur; licet olim modò plures, pauciores modò, & aliquando diuersos continerent. Quod diligenter est obseruandum ob veteres Doctores, qui alios recensent ex Bulla Cœnæ innodatos, qui tamen nunc non innodantur.

3 Materia Canonis est sacrilegium, quo offenditur Romana Ecclesia, læsione, occupatione, vel retentione suorum locorum, iurium, & supremæ Iurisdictionis; vt de se constat, & communiter tradunt hic Interpretes. Illum placuit in tres partes diuidere vt prima sit quæ damnat actiones inuadendi, destruendi, occupandi, & detinendi, loca, et iura Romanæ Ecclesiæ. Secunda, quæ complectitur actiones vsurpandi, perturbandi, retinendi, et vexandi supremam iurisdictionem Romanæ Ecclesiæ Illis in locis competentem. Tertia quæ punit actiones accessorias adhærendi, fauendi, defensandi, auxiliandi, consulendique in prædictis.

Omnes illos, qui per se, vel alios, directè, vel indirectè sub quocumque titulo, vel colore,

ELENCHVS.

4 *Notabilia circa Mandantes, et Mandatarios actionum hoc Canone inhibitarum.*

5 *Possidentes in feudum à Sede Apostolica loca aliqua, ex detentione non innodantur, et an ex alijs actionibus.*

6 *An iusto bello loca ditionis Apostolicæ turbans, irretiatur.*

7 *De alijs titulis, et bona fide*

8 *Ius prodest horum locorum non solùm petitori, sed etiam possessori.*

9 *De titulo vltionis, et compensationis.*

10 *Quis titulus sub Clausula quocumque titulo, vel colore vetetatur.*

11 *Ad ipsos etiam locorum Sedis incolas pertingit hoc anathema rebelles, seu factiosos,*

12 *Ad exules, et Latrones aperto tumultu grassantes.*

13 *Explicantur voces, directè, vel indirectè.*

14 *Quorsum extendatur tota hæc Clausula.*

Indubitatum est ex generali verbo *Omnes*, nullum ex conditione personæ ab hac Censura excludi, siue mas fuerit, aut fæmina, laicus, vel Ecclesiasticus, Princeps, vel priuatus.

4 Et damnantur Mandantes non accessoriè sed principaliter simul cum ipsis agentibus quia vt plurimùm, qui inuadunt, destruunt, occupāt loca, aut iura Romanæ Ecclesiæ vtuntur opera aliorum, vt Principes, qui mittunt milites, ita tamen vt mittentibus adscribatur inuasio, occupatio, &c. Obseruanda tamen hoc etiam loco natura mandati, quod regulariter non inducit Censuram, nisi secuto effectu, nec in præsenti potest verificari, quòd aliquis per alios inuaserit, verbi gratia locum aliquem Romanæ Ecclesiæ, nisi Mandatarij de facto nomine ipsius inuaserint, De natura Mandati sæpiùs egimus Tomo altero horum Commentariorum, cuius loca citauimus suprà *Cap XI. num.* 75. & ibidem *a nu.* 77. alia addidimus.

Ipsi quoque ad mandatum alterius agentes irretiuntur, siue velis, in quo est aliqua controuersia, esse hic principales, quatenùs verificatur de eis, quòd per se inuadant, occupent, &c. siue velis esse auxiliantes, & fautores sub §. *III. Canonis* comprehensos, dum scilicèt sentiendum putes hanc primam clausulam de solis primis Authoribus actionem esse accipiendam, qui per se, vel per alios exequuntur; non verò de puris executoribus, & ministris, vt in simili sentiebamus *Cap. IX.* de clausula, *sua, vel aliorum opera*, & alibi de clausula, *qui per se, vel per alios.*

5 A generalitate tamen illa verbi *Omnes* excludendus est, qui iusto titulo adiuuatur, sed iuxtà ea, quæ statim dicturi sumus, nam et id habet multùm difficultatis.

Primò igitur illi, qui nomine veri feudi, consentiente Pontifice, loca aliqua, vel iura Romanæ Ecclesiæ pacificè possident, non innodantur, ex eo quod dicuntur eadem detinere, quæ est vna ex actionibus in Canone prohibitis. Namque non est verosimile, Summum Pontificem nulla interueniente legitima caussa, ac certè non expositâ; per huius Bullæ solam editionem feudatarios quæsito in eis legitimo Iure velle expoliare, *Pilliucius Tom.* 1. *qq. Moral. Tract.* 16. *capit.* 3. *numer.* 68. & alij infrà citandi. Aliquod potius dubium irrepere videtur in hoc circa alias actiones, vt an feudatarius destruere possit locum sui feudi; Siquidem cum adsit præiudicium Pontificis, qui est directus dominus, et præiudicium hoc ex intentione Canonis videatur maximè attendendum, sequitur hunc posse excommunicationi subijci. Et quidem censeo innodari, quoties caussa iusta non interuenit; quia ius feudi non continet tantam facultatē, vt sine caussa possit infeudata res destrui. Verum ex iusta caussa, vt rebellionis, inobedientiæ, iniuriæ acceptæ, etc, sicuti feudatarius contra loca infeudata potest mouere bellum, ad recuperandum, vel puniendum, ita necessariò consequitur, quod possit inuadere, & destruere; *Vgolinus de Censuris Bulla Cœnæ part.* 2. *Cap.* 20. *§.* 1. *col.* 4. *Bonacina de Censuris in particul. disp.* 1. *quæst.* 21. *punct.* 2. *num.* 2. *Vers. sequitur primò.*

6 Grauior videtur quæstio, an titulus iusti belli in vniuersum excuset à Censura. Et quidem Auctores magis communiter partem negatiuam sequi videntur ob illam clausulam sub quocumquè

que titulo, vel colore, quæ cum sit generalis nullum titulum non concludit. Asserunt inde nec titulum vlciscendæ iniuriæ, neq; ius super loca donatione, præscriptione, hæreditate, feudo, et similibus acquisitum sufficiens esse, vt quis sine Censura inuadat, occupet, cum tamen hi tituli regulariter bellum iustificent. Ita loquuntur *Vgolinus loco citato Vers. Quartò, Bonacina vbi suprà punct. 1. num. 5. in fine. Pellizarius relatus num. 67. Alterius Tom. 1. de Censuris lib. 5. disp. 21. cap. 1. col. 1. & Duardus lib. 1. Commentar. ad nostram Bullam Canone XX. quæst. 6. num. 7. in fine, & qu. 10. num. 2. Vers. Quintò amplìatur*.

Ego tamen arbitror titulum iusti belli excusare, vt scilicet in eo casu, quo liceret aduersus suum Principem bellum mouere, & per consequens eius loca inuadere, destruere, vel occupare licitum sit etiam contra Pontificem, et eius loca. Ratio est, quia Pontifex, vt est Dominus temporalis nō est diuersæ rationis ab alijs Principibus, vnde nec præsumitur iustum bellum velle excommunicatione à statu Sedis Apostolicæ auertere, quia id per consequens esset iniustitias fouere. *Reginaldus lib. 9. Prax. for. pœnit. capit. final. num. 38.* Et id coguntur admittere illi omnes, qui iustam causam, et titulum absolutè dicunt excusare, inter alios *Bonacina cit. punct. 2. num. 2. in initio, & Suarez de Censuris disp. 21. sect. 2. num. 105. ex Caietano in Summa ver. Excommunicatio capit. 31. Vers. Quartò*.

7 Inde sequitur, nobis non probari sententiam *Duardi dict. quæst. ex Vgualdo 2. part. Gandolobr. aurei in explicatione Bullæ casu 20. num. 1. in nouis*, qui ducet agentem bona fide, et ex iusto titulo quoad dominium, seu proprietatem loci, in quem aliquam ex actionibus enumeratis in Canone exercet non excusari à Censura, quia Pontifex vult habentes iuridicam actionem super aliquem locum coram ipso comparere, et illam humiliter proponere, vnde etsi aliundè sit in bona fide, constituitur in mala per hoc, quod Canon prohibet hæc fieri sub quocumquè titulo, vel colore. Non inquam probatur talis sententia, quia etsi concedamus ante bellū teneri, quem iuridicè, vel amicabiliter ius suū expetere, tamen quoties huic remedio non est aditus, aut quia ius alias expetitum non sit redditum, aut quia non sit coràm quo debeat experiri, cum nullus in Iudicem, vel Superiorem recognoscatur, aut quia hic, & nunc in talibus circūstantijs nonnisi bello quærendum sit, tunc iustus titulus præsertim consistens in iure dominij proprietatis, et possessionis, non potest non excusare, quia non est, vnde coniiciamus Summum Pontificem velle præiudicari facultati bellandi licitè, et ius suum bello vindicandi, quæ facultas est in omnibus Principibus. Non enim sufficit, quòd dicat sub quocumque titulo, vel colore, quia regulariter hæc verba accipiuntur in malam partem; quoties congruum non est accipi etiam in bonam, sicuti congruum non est in præsenti, quòd iustus etiam titulus excommunicatione noretur. Et ita eadem verba, interpretatur *Bonacina cit. punct. 1. num. 2.* et coguntur interpretari qui ius feudi, legitimæ præscriptionis, donationis, aliudquè simile volunt excusare, vt suprà, et infra.

8 Sequitur secundò nostram sententiam recipiendam esse, tàm quoad loca, quæ actualiter sine mala fide, aut alio impedimento quis de proximo possidebat, quàm quoad ea, ad quæ est ius sine possessione. Quàm distinctionem, & ampliationem etsi nullus expressè posuerit, imò videatur improbabilis, quia verum est ius, & titulum valdè fauere possessori, non adeò petitori, supponitur tamen à multis, vt constabit ex dicendis. Igitur opinamur quòd sicut iustus titulus prodest detinenti, non obstante quod actio detentionis sub quocumquè titulo, vel colore damnetur, ita proderit inuadenti, vel occupanti qualis qualis sit siue recenter expoliatus, siue nunquam ad possessionem admissus. Eadem enim est ratio, vt sicut possidens licitè vtitur iure suo in possessione, ita licitè vtatur, qui ius habet sine possessione, suppono enim titulum esse talem, vt neque ob defectum numquàm habitæ possessionis desinat esse iustus; hucusquè enim loquimur de titulo iusto.

9 Sequitur tertiò excusare à Censura titulum etiam vlciscendæ iniuriæ, aut compensandi dāni accepti à Pontifice, quoties iniquum non est vindicari, vel compensari bello, & locorum Pontificis inuasione, vel occupatione, sicuti non esset iniquum hæc agere contra alium Principem. Quem titulum, vt vidimus num 6. expressè aliqui damnant, Ratio pro nobis eadem est, quæ in superioribus; titulus quippè bellum iustificat, & iustum bellum non præsumitur Pontifex à sua ditione excommunicatione elongare. Secùs est si iniuria, vel damnum fuisset acceptum à personis loci, vel Ministris Pontificis absquè consensu Pontificis, quia tunc vltio, & compensatio per loci inuasionem, vel occupationem, aut destructionem redūdat in præiudicium Pontificis sine ipsius culpa, vnde bellum tale, prout locum Pontificis tangit, iniustum est, quatenus Pontifex non debet aliorum culpa damnum in proprijs pati.

10 Damnatur igitur sub Clausula quocumquè titulo, vel colore solus titulus iniustus, vel improbabilis, non autem qui iustus est, aut etiam probabilis iuxtà prudentum iudicium. Siquidem etiam si nulla alia esset ratio, valdè prodest quòd non interuenit præsumptio, aut temeritas, quæ ad contrahendam hanc Censuram vt necessaria præscribitur in Canone, ex verbo præsumpserint, vt etiam adnotauit *Bonacina punct. 1. nu. 25. Vers. Idem à fortiori*.

Sed dices, iuxtà antiquas Bullas, quibus aderat Clausula *de facto* hanc nostram sententiā fortè procedere, tunc enim de iure occupare, aut detinere non censebatur prohibitum, At cum recentiores Pontifices clausulam illam abstulerint, signum est non solùm de facto, sed etiam de iure hæc agere, esse interdictum, quia variatis verbis legis variatur, & dispositio *l. 4. §. Prætor. ff. De damn. infect. cap. Si Papa, De Priuileg. lib. 6.*

Respondetur Clausulam *de facto* hoc loco duplicem sensum habere potuisse. *Primum*, prout excludit id, quod iuste fieri potest, quod cum iu-

iustè fit e dicitur fieri *de iure* iustum quippe à iure inflexum est. Secundum, prout excludit modum procedendi iuridicè, in re tenendum, quo sensu creditor per semetipsum extorquens debitum dicitur procedere de facto, in quantùm tenebatur exigere per viam Iudicis; Non tamen dicitur procedere de facto; sed de iure, si attendatur quòd pecunia, vel quid aliud, erat debitum. Igitur, cum inuadere, destruere, & occupare secundum se semper fiat, de facto; siquidem iuris ordine seruato pacificè quis esset mittendus in possessionem, dicendum est in veteribus Bullis Clausulam *de facto*, ne redundaret, accipiendam esse iuxta primum sensum, vt scilicet damnaret tantùm inuadentes, occupantes, aut destruentes sine iusto titulo, non autem eos, qui iustum titulum habentes, inuadebant de facto, idest non procedentes per viam iudicij. Quia autè id sufficienter intelligi poterat sub Clausula *quouumque titulo, vel colore* ideò particula *de facto* prætermissa fuit; Vel etiam dicas particulam *de facto* olim idem significasse, ac *actualiter*, quando quidem damnabantur distinctè actiones pro eo actuali tempore, quo emanabat Bulla, & pro tempore futuro, aut præterito, vt vidimus in Præludio. Sensus igitur iste erat, excommunicamus eos, qui nunc de facto actualiter inuadunt, & eos, qui deinceps inuasuri sunt, vel præteritis temporibus inuaserunt.

11 Nec solùm externi hostes, sed ipsi etiam habitatores locorum Pontificis sub Censura comprehenduntur; nimirùm si rebellionis, vel seditionis caussa, suas Vrbes, vel Oppida inuadant, destruant, occupentuè. Quia lex non distinguit; & interuenit præiudicium Pontificis, quod diximus esse attendendum. Idque procedit etiam si non intendant locum subtrahere à subiectione Pontificis, vt infra. *Alterius suprà cit. cap.* 11. *col.* 3. *Vers. Respondeo.*

Itemque eadem de caussa locus Censuræ est in ijs Vrbibus, ac Oppidis, vbi vigent partes; inimicitiæ, & factiones, si alterutra pars inuadat, destruat, aut occupet locum, aut loci partem, eo etiam animo dumtaxàt, vt partem aduersam expellat, vel ei damnum inferat, aut iniuriam rependat aut etiam sub colore manendi cum securitate inter proprios, alioque simili, & non tantùm (vt vult *Caietanus in Summa ver. Excommunicatio cap.* 17. *Vers. Aduerte*) si pars ad hoc ageret, vt ibi regnaret, seu præualeret, vel quatenus regulariter eo desinit factionũ incursus, vt subtrahatur locus à Romana Ecclesia quoad liberum eius regimen; siquidem in terris, vbi factio regnat, Ecclesia titulare dominium potiùs habet, quam cum effectu. Quæ enarrat *Caietanus* iuxtà conditionem suæ tempestatis, qua in præcipuis Apostolicæ ditionis Vrbibus, & locis validæ factiones vigebant. Cæterùm in exposito casu locum esse Censuræ communis est Interpretum sententia, quorum plerique expressè extendunt, sicuti nos fecimus, *Nauarri in Manual. cap.* 27. *num.* 72. *Vers. Declaratio. Durandi quæst.* 5. & à fortiori *Alterii* suprà citati. *Suarez eo numer.* 105. *Reginaldi dicto lib.* 9. *ad eadem. Bonacina punct.* 1. *num.* 10. *Pellizarii cit. Cap.* 3. *num.* 63. *Scortia in Bullas select. as Theo-rem.* 419. *col.* 3. *Sayri lib.* 3. *Thesaur. casuum consc. cap.* 24. *num.* 5. & aliorum, licèt aliqui loquantur tantùm de parte exclusa à Ciuitate, eamque inuadente ab extra; Nos autem cum alijs generaliter loquimur, tam quoad existentes etiam intra Ciuitatem, seu locum, quàm quoad finem, quem possint habere; lex enim non distinguit; Nec suffragabitur electis, quòd instùm sit propria repetere, si enim sine inuasione, destructione, aut occupatione loci fieri nequit; per viam Pontificis locorum *Domini*, ingressus tentandus est.

Et optimè addunt *Alterius, Sayrus num.* 5. *cit.* & *Scortia col.* 4. quę etiam est sententia *Syluestri in Summa ver. Excommunicatio* 7 *num.* 75. ex *Extrauag. Xisti IV. Etsi Dominici, de Pœnitent. & Remission*, addunt inquam optimè comprehendi sub Censura exules, bannitos, seu grassatores in magno numero discurrentes ad deprædandum locum, & occidendos homines.

Contra *Vgolinum* §. 2. *in fine* exemplificantem de Marco Sciarra, qui fuit celebris Status Ecclesiastici grassator, cum magno hominum numero discurrens; *Pellizarium num.* 68. & *Bonacinam punct.* 1. *num.* 1. hos excusantes, si faciant animo deprædandi, aut comparandi sibi victum, vel etiam vindictam de inimicis sumendi, non autem intentione occupandi, aut detinendi loca, Quia id non est aggredi, seu inuadere, destruere, & occupare, sed potiùs ingredi terras, & in illis furta, & latrocinia committere. Estquè id conforme sententiæ *Vgolini*, qui actiones putat damnatas tantùm vt patratas eo fine, quo fiat agens, Dominus locorum, quę inuaduntur occupantur, &c. Et quidem ex illa *Extrauag.* vix potest nunc sumi aliquod fundamentum pro opposito; nam in ea deprædantes loca Ecclesię expressè recensentur, fortè quia in Bulla Cœnæ eorum temporum deprædantes exprimebantur, vel alio modo excommunicatione solemniter reseruata notabantur; nunc autem in Bulla deprædandi actio non reperitur.

Sed non est à prima sententia discedendum; quia nulla est ratio, ob quam à generali dispositione huiusmodi banniti grassantes sint eximendi, & eis verba Canonis accommodantur; si enim armata manu irrumpant, aut vim faciant in Ciuitates, vel loca, dicuntur inuadere, vt constabit ex explicatione inuasionis; nec est necessarius animus occupandi loca, vel subtrahendi illa à dominio Ecclesiæ, vt contra *Vgolinum* fatetur *Bonacina* infrà citandus. Vnde sententia, & argumenta opposita procederent, quando illi non ingrederentur hostiliter vi, aut armata irruptione, sed dolosè, ac furtiuè ad simplicem deprædationem, nec nos dicimus innodari quatenùs deprædantes, sed quatenus deprædatio hostilis, & violenta non fit sine inuasione aut alijs actionibus inhibitis.

Ideò autem *Alterius*, & *Sayrus* addiderunt *in magno numero* discurrentes; quia regulariter vnus, vel alter non inuadit loca, sed plures simul. Si quis tamen per se solum, aut cum paucis, [illegible] tractatu, vel proditione interueniente aggrederetur locum aliquem, vel occupar[illegible] destrueret, vt quisquè incendio facere p[illegible]rit, non

est

esset excusandus, per supradicta.

13 De Clausula directè, vel indirectè alibi saepius actum est. Hic directè inuadere, vel destruere, esset aggredi per se, vel per exercitum, missum hac fine. Indirectè, esset id efficere ex quo sequatur inuasio, vel destructio, vt si eò deducantur milites, vt probabile sit, quòd ab inuasione, se non abstinebunt. Directè occupare, est apertè à Dominio Ecclesiae auferre, & sibi subdere. Indirectè fit quoties dolo, & fraude suadentur, vel deterrentur incolae loci, vt à Pontifice desciscant, & se dedant occupanti, vel ipsum in Dominum, aut Patronum vocent. *Alterius cap. 1. post initium Bonacina punct. 1. num. 1. Vers. Ex quo sequitur*, & alii communiter. Directè detinere, est apertè locum tanquam suum habere, Indirectè, est illum non dimittere, seu non auferre impedimenta dolosè posita, quo loca ad Pontificem non redeant, etiam si haec faciens assumat se non detinere. Quae omnia pluribus modis possunt committi, vt consideranti constabit.

14 Vltimò aduertò sententiam esse *Bonacinae punct. 1. num. 5. Vers. Ista omnes particulas* Clausulas istas, *Per se, vel per alios, directè, vel indirectè, sub quocumque titulo, vel colore*, complecti totum Canonem, ac proinde referendas esse etiam ad actiones secundae partis Canonis quae sunt circa laesionem supremae Iurisdictionis, argumento, quòd verba in initio legis posita ad totam legem referenda sunt, vt alibi dictum est. Attamē quoties inter partes legis, est distinctio, vt est in praesenti Canone, in quo secunda pars nouiter addita est, & pars altera suas habet Clausulas proprias, vt in praesenti illas, *De facto, & Variis modis*, non habet locum illa Regula. Quoad tem Clausulae *Directè, vel indirectè*, in secunda parte praeponderat illa *Variis modis*. Clausulę *sub quocumque titulo, vel colore*, si sub ea damnatur tantùm titulus falsus, aut iniustus, vt nos arbitramur, correspondet Clausula *De facto*. Solùm ob Clausulam *per alios*, quę infrà desideratur viderentur excludi à Censura illius partis Mandantes. Sed quia hi sub accessorijs in 3. §. non possunt non comprehendi, & accessorii vtramque antecedentem Canonis partem respiciunt, ideò non immoror in solutione quaestionis eiusmodi, an, & ex qua parte Canonis Mandantes supremam Iurisdictionem laedi, excommunicentur.

Inuadere, destruere, occupare, et detinere praesumpserint, in totum vel in partem.

E L E N C H V S.

15 *Qualibet harum actionum se sola sufficiens est, inducere Censuram.*
16 *In re quando plures excommunicationes ex pluribus actionibus inducantur, et remissiue.*
17 *An nunc, sicut olim hae actiones debeant esse hostiliter patratae.*
18 *An damnentur pro tempore futuro, & etiā praeterito.*
19 *Quid sit inuadere.*
20 *Non est necesse inuadi loca ad effectum subtrahendi ea à dominio Sedis, vel potiendi ipsis.*
21 *Inuasione inducitur Censura etiamsi non sit cum animo expugnandi.*
22 *Pacificè suadens locum desciscere à Pontifice non dicitur inuadere.*
23 *Quando censeatur completa inuasio.*
24 *De obsidione loci ad victualium, aliorumque necessariorum impediendum ingressum.*
25 *Distruere quid sit. Pertinet etiam ad priuatorum aedificia, et ad arbores, et sata aruorum.*
26 *Explicatur occupatio.*
27 *Detentio. Vbi de pure detinente, & de eo, qui simul occupat, ac detinet.*
28 *Iniustè occupans, an processu temporis fiat iustus detentor praescriptione.*
29 *De eo, qui est dubius, an iustè possideat, et de certiorato, vel non valente certiorari.*
30 *Aduersus Ecclesiam Romanam qualis praescriptio inutis.*
31 *Aliae actiones praeter hae in praeiudicium ditionis Pontificiae non damnantur hoc Canone.*
32 Notabilia ad verbum Praesumpserint.
33 *Ad Clausulam* In totum, vel in partem.

Diximus in Praeludio in veteribus Bullis vsque ad posteriores Xisti V. hanc Clausulam talis fuisse tenoris. De facto occupant, vel detinent, vel hostiliter destruunt, vel inuadunt, aut occupare, detinere, vel destruere, aut inuadere hostiliter praesumpserint, in totum, vel in partem. Ideò disquirendum, est an aliquem effectum diuersitas haec importet, vel potiùs eadem vim nunc habet nostra Clausula, ac priùs. Triplex autem cernitur variatio, Prima, quod disiunctiua *vel*, quae erat inter actiones, ablata est, loco cuius semel posita est coniunctio *et*. Altera quòd ly *hostiliter* omissum est. Tertia quòd secunda sub vno tantùm tempore damnantur.

15 Ex priori variatione inferet aliquis, quòd si cum olim ex disiunctiua *vel*, qualibet actio ex quatuor enumeratis erat singillatim damnata, & per se sola sufficiens inducere Censuram ita nunc omnes simul copulatiuè requirantur, dempta disiunctione, et addito post tertiam *et*, quod est copulatiuum omnium antecedentium *arg. l. Siquis ita ff. De Verbor. obligat. l. Si haeredi plures, eodem.*

Attamē conueniunt omnes nunc etiam quamlibet actionem sufficientem esse inducere Censuram, tùm quia non est probabile diuersam fuisse mentem recentiorum Pontificum in ea variatione, vt voluerint relaxare poenas in violantes statum Ecclesiasticum, plura requirendo ad incidentiam in illas, quàm olim requirerentur, eò praesertim quia parùm ipsis locis esset prouisum, cum ferè nullus sit, qui simul omnia illa quatuor agat. Tùm quia quaelibet actio de se perfectè iniuriosa est, & praeiudicialis Dominio Pontificis, nec semper vna ordinatur, ad aliam, quia destruere, exempli gratia non ordinatur ad detinere. Tunc quippe actiones sumuntur disiunctiuè, nec patitur vt copulet vt, apud Barbosam

De Dictionibus dict. 93. num. 18. & apud *Alberic. in Dictionario Iuris Ver. Et*; quando vna non habet cum alia ordinem, aut connexionem; ponitur enim etiam inter æquè principalia *arg. sext. in cap. 2.* vbi *Abbas in fine de Vita, & honest. Cleric.* Huius sententiæ sunt *Alterius Tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 21. cap. 1. col. 5. Vers. Respondeo. Duardus Commentar. Bullæ Coenæ lib. 2. ad Canonem XX. quæst. 3. Bonacina De Censuris in particul. disp. 1, quæst. 21. punct. 1. num. 8. & alij.* Quamobrem qui inuadit animo destruendi, vel occupandi, incurrit, etiam si locum superare non possit, vel sponte ab inuasione desistat. Idemquè est proportionaliter de aliis actionibus enumeratis.

16 An autem inde sequatur, tot excommunicationes contrahi, quot actiones fiunt, respondendum est iuxta alibi sæpissimè dicta, cū ea distinctione de actionibus separatim factis, seu cum diuersa malitia, & de factis per modum vnius sine interruptione, & eodem impetu, Nec enim hic pullulat aliquid noui, aut diuersi, licèt alij Interpretes iterum examinent propter *Vgolinum De Censuris Bullæ Cœnæ part 2. cap. 20. §. 2. nu. 4.* absolutè docentem, tot excommunicationes induci, quot patrantur actiones inhibitæ, & exemplificantem de exercitu *Caroli V. Cæsaris* sub ductu Caroli Borbonii Ducis, quem opinatur quater irretitum ex Vrbis Romæ inuasione, destructione, in aliquibus locis occupatione, & per aliquot dies detentione. Quam sententiam licèt, vt probabilem sequatur *Filliuccius Tom. 1. qq. Moral. Tract. 16. cap. 3. nu. 67. Vers. Tertiò*, tu ex alibi dictis refelle.

17 Ex secunda omissione aduerbij *hostiliter* idem *Filliuccius num. 60. & Bonacina eo punct. 1. num. 3.* (malè pro se referens *Alterium* vt infra) arbitrantur variatas esse actionum prohibitarum circumstantias, vt anteà fuerit necessarium ad incurrendam Censuram patrari hostiliter, nunc autem sufficiat, si fiant iniustè etiam sine hostilitate. Et loquens specialiter *Bonacina* de inuasione, & destructione, ait, ex se non significare hostilem incursum, sed tantùm iniustam aggressionem; vndè infert inuadentem, & destruentem loca, consentiente illorum Gubernatore; innodari, quamuis pacificè ex consensu illorum id agat, nec talis actio habeat malitiam hostilitatis. Eiusdemquè sententiæ est *Duardus quæst. 4.* loquens de omnibus quatuor actionibus, & probans, quia si attenditur præiudicium, & iniuria irrogata Sedi Apostolicæ, à quibus cauere debet esse Canonis intentum; irrogantur hæc etiam, si actiones non fiant hostiliter. Nulla autem actio ex prædictis, dicit de se hostilitatem; quia inuadere, tantùm dicit repentinum aggressum iuxta illud *Virgil. Æneid. 6. Nunc inuade viam, vaginaque eripe ferrum*, darntquè inuasio sine armis iuxtà *l. Instrumenta vbi Glossa C. de ed. exhib.* Sed & destruere significat corrumpere ex *Cicer. de Senectute* Vt nauem idem destruit facillimè, qui construxit. Alias autem duas actiones occupandi, & detinendi; clarum est posse fieri sine hostilitate. *Hæc ex Duardo.*

Sed ego, vt verum fatear non percipio, quo pacto accipi possint iuxtà subiectam materiam actiones inuadendi, & destruendi, nisi inuoluant hostilem incursum. Inuadere enim locum quod regulariter fit ad illum capiendum, destruendum, vel aliud damnum, iniuriamnè inferendam, non potest esse nisi cum hostilitate, alias qui sine aggressu, vel pugna amicabiliter locum intrat, non dicitur inuadere, quod sonat aggredi pugna, vel forte etiam obsidione. Similiter qui destruit quod instrumentis bellicis, excidio, aut incendio fit, semper se gerit tanquàm hostem. Vnde benè putant *Vgolinus loco cit. num. 3. Vers. Quoad secundam. Suarez De Censuris disput. 21, sec. 1. num. 104. Alterius in initio citata disput. Vers. Rursus in Bulla*, has duas actiones ita inuoluere hostilem incursum, vt idcircò clausula *hostiliter* cum eis coniuncta in veteribus Bullis, omissa sit, tanquàm non necessaria. Cum aliis autē duabus actionibus occupandi scilicèt, & detinendi non debebat coniungi, quia hæ in sui natura nō inuoluunt actus hostiles.

Quamobrem inuadens loca consentiente Gubernatore, aut potitur ijsdem sine armis, & vi & tunc non dicetur inuadere, quicquid velit *Bonacina*, nec incidet in Censuram ex inuasione, sed ex occupatione. Aut Gubernator solummodò consentit in inuasionem non repugnans, cum possit, & inuasio fit armata manu, tunc inuasio est hostilis, et inducens Censuram, quia licèt inuadens non sit hostis respectu Gubernatoris, est tamen respectu loci, & incolarum, aut, si incolæ non repugnent, respectu Pontificis, qui locorum est Dominus. Idemquè proportionaliter est de destructione, quis enim destruit ita amicabiliter aliquid, quin alicui hostilem inferat iniuriam.

Et simili modo satisfaciendum est *Duardo* actiones prædictas vtiquè esse damnabiles etiam sine hostilitate, si tamen sine hostilitate fieri possent, sed inuasio hic dicit aggressum, aggressio autem sonat hostilitatem. Quod autem sit repentina, vel non, parùm refert, nam inuadere viam in illo carmine Virgiliano translatè positum est, & inuadere sine armis iuxtà *l. Ad instrumenta*, et *Glossam* non significat aggredi, sed occupare, aut rapere, tandem destruere significat quidem corrumpere, sed in subiecta materia, significat destruere armis, ruina, cæde, incēdio, quòd est corrumpere, cum hostilitate.

Aliæ duæ actiones occupandi, & detinendi non inuoluunt necessariò hostilitatem, & ideo etiam sine illa patratas, inducere Censuras fassi sumus cum communi.

18 Quoad tertiam variationem *Alterius loco citato*, opinando olim damnatas fuisse actiones pro tempore publicationis illarum veterum Bullarum. & etiam pro tempore præterito, & hoc non obstante Clausulam nunc esse eiusdem effectus, licèt semel tantùm pro tempore præterito exprimat actiones, videtur consequenter sentire, nunc non damnari actiones pro tempore futuro (contra id, quod diximus in Proemialibus primæ partis Bullæ, videlicèt Bullam ire contra delicta futura) sed tantùm eos, qui ante publicationem huius Bullæ inuaserant, destruxerant, occupauerant, detinuerant. *Et quidem* si ly *præsumpserint* respicit tempus præteritum,

non

non malè diceret, qui illud affirmaret. Sed quia id esset incongruum, constanter asserendum est, *ly præsumpserint* futurum tempus denotare non præteritum, & ad modum aliorum Canonum puniri delicta futura post publicationem Bullæ, præterita autem antecedentibus Bullis fuisse comprehensa, quod supponunt omnes sine controuersia. Non est tamen improbabile, olim specialiter damnatos esse, qui tempore publicationis Bullę erant in actuali inuasione destructione, &c. & deinde eos, qui futuris temporibus destruerent, inuaderent, &c. Quod ad expressiorem declarationem, vel ad maiorem incutiēdum timorem factum credimus; nunc autem omissum est; vtpotè non necessarium; qui enim actualiter contraueniunt eo tempore, quo publicatur Bulla, si non innodantur ex hac defectu cognitionis, vtiquè ex præteritis innodantur.

19 Iam verò ad singulas actiones descendēdo, patet primò ex dictis, quid significet inuadere; quæ est prima actio. Et siquidem hostili incursu, vi, aut armis locum aggredi, intrare, percurrere, infestare, & quocumque simili modo lędere, etiam si victoria, aut damnum intentum non sequatur, sufficit quippè inuasione tentasse, vt quis inuasisse dicatur, & per consequēs incurrisse Censuram.

20 Vnde non adhæreo *Vgolino §. 1. in fine.* asserenti inuasionem (idemquè diceret de alijs actionibus) vt inducat Censuram, fieri debere animo, & fine, quo inuadens fiat Dominus loci; *Alterio cap. 1. col. 1. Vers. His quatuor modis.* arbitranti (vt videtur) necessarium esse animum auferendi locum ab imperio Sedis Apostolicæ. Et ratio pro nostra sententia est, quia licèt principaliter attendatur illud damnum Sedis Apostolicæ consistens in expoliatione dominij suorum locorum, non est tamen vnde excludatur damnum, vel iniuria, quæ nuda ipsa inuasione infertur Sedi, cum per hoc grauiter ipsa lædatur, & aliunde Canon absolutè prohibeat inuasionem, nihil distinguendo de animo occupandi, subtrahendi à dominio, vel non. Ita nobiscum *Caietanus in Summa Ver. Excommunicatio. cap. 17. Duardus quæst. 5. & Bonacina punct. 1. num. 9.*

21 Ex qua ratione adijcimus, nec esse necessarium expressum animum expugnandi locū, destruendi, vel deuastandi, &c. cum ipsa sola inuasio sit sufficiens iniuria. Quicquid aliqui, & pręcipuè *Filliucius num. 62.* ita loquantur, vt videatur illud esse necessarium.

22 Sed, quia inuasio, vt dicebamus significat violentam irruptionem, & impetum, non dicitur inuadere, qui pacificè loco potitur, per hoc, quòd suaserit, induxerit, vel coegerit alio modo incolas loci, vt se sibi dederent. Contra *Bonacina eo punct. 1. num. 5. Vers. Ex quo sequitur,* vbi ait hunc indirectè inuadere. Iste igitur in nostra sententia ante secutam deditionem, & acceptationem nullo modo innodabitur, post secutam verò, nonnisi tanquàm occupator.

23 Licèt autem non sit necesse finem ab inuatore intentum deduci in actum; est tamen necesse inuasionem ipsam esse perfectam, & consūmatam, ex communi doctrina, quòd lex puniens actum regulariter completum sumit. Vnde non sufficit attentasse inuasionem, aut misisse exercitium, et hunc peruenisse, nisi de facto hostiliter inuaserit; & sic exercitus veniens inuasurus, si pręueniatur extra locum ab incolis loci, et recedat superatus, vel desistat ab inuasione, non innodabitur; quia per congressum cum incolis extra locum, non dicitur inuasisse locum. Dixi *extra locum*, quia congressus, si sit intra locum, non excludit rationem inuasionis, cum iam locus inuasus sit armata manu, nec inuasio significet tantum de locis munitis, verùm etiam de locis apertis.

24 Dubium esse potest de simpliciter obsidente locum ad impedienda victualia, supposito quòd nulla alia sequatur circa locum hostilitas, an scilicet innodetur, & quidem vt inuasor, nam quoad alias actiones certum videtur non irretiri, quia ex sola obsidione non destruit, nec occupat, aut detinet. Et mihi probabile est, si vis sola attendatur verborum, non innodari, quia inuasio dicit hostilem irruptionem, et actualem pugnam, quæ non dicit obsidio, licèt hostilem actum inuoluat. Attamen considerato legis fine, et legislatoris intentione, et id quod videtur verosimiliter responsurus, si interrogaretur, longè probabiliùs est obsidionem etiam esse damnatam; cum iniuriosa sit, et detrimentosa, tendatque in occupationem, nec à significatione inuasionis, si aliquantulùm largè sumatur, exulet; siquidem est actus hostilis, et vim inferens. De quo dubio Interpretes nostri non meminerunt.

25 Destruere (secunda actio damnata) est diruere, demoliri, deuastare, quod propriè refertur ad ædificia, vel mœnia, et fit instrumentis bellicis; ruina, et incendio. Et quia dicitur *in totum, vel in partem*, ideò vt quis innodetur ex hac actione, sufficit si locus ex parte dirutus sit, etiamsi absolutè non dicatur destructus. Vide infrà dicenda *num. 33.* Benè verum est, non quamlibet destructionem sufficere, sed debere esse notabilem arbitrio prudentis viri, quia non dicitur locus, nec ex parte destructus, qui vnum, aut alterum ædificium ex minoribus, vel paruam mœnium habet dirutā. Quanquàm ita destruens potest aliquando ex inuasione innodari, quod animaduertendum est ex circumstantiis actus hostilis. Quia autem locus non solùm ex publicis, sed etiam ex priuatorum ędificij coalescit, ideò non effugeret Censuram, qui tantùm priuata ædificia destruxisset, si in notabili quantitate, iuxtà nuper dicta. Quicquid velit *Vgolinus* in oppositū *cit. §. 2.* Nec obstat ædificia particularium non pertinere ad Romanam Apostolicam Sedem, cuius loca, & iura proteguntur, sed ad particulares personas, ad quas non extenditur protectio iuxtà dicenda *num. 39.* Nam respondetur particulares ædes, vel prout subditorum sunt, quomodo & Principem spectant, vel prout omnes simul locum Principis integrant, ad Principem optimè dici pertinere.

Destruere propriè ad ædificia, propugnacula, arces, &c. pertinet, sicuti & struere huic contrarium de ijsdem dicitur, Non impropriè tamē transfertur ad significandam aliam quamlibet corruptionem, & deuastationem, quomodò diceretur destruere, & per consequens incideret,

qui arua ipsa cum arboribus, vel satis diriperet, cæderet, incederet.

26 Occupare est tertia actio satis per se clara, idem enim est, ac potiri, & vsurpare, quod ad immobilia referri solet, in mobilibus enim est rapere. In quo non adhæreo *Vgolino hic nu.* 5. quem alij sequuntur, definienti, occupare esse captum vi aliquid detinere. Tum quia occupare dicit ipsam capturam, non autem retentionē; quæ occupationem supponit, & consequitur, tū quia ad occupationem hoc loco non est necesse, rem vi capi, aut captam detineri vi; quandoquidem occupatio nihil aliud dicit, nisi iniustam possessionem. Ex quo sequitur innodari etiam eos, qui loca occuparent spontaneè dedita, retinerentquè sine vi. Completur hæc tertia, actio statim, ac locus in possessionem occupantis deuenit; vel nomine illius regitur, & administratur.

27 Quarta actio est detinere, & significat, occupatum, siue à se, siue ab alio, retinere sibi, nec restituere, aut relinquere. Quicquid aliqui insinuent, & in specie *Pillitarius num. 64.* detentionem non esse, nisi de occupato ab alio, non autem de occupato ab eodem, qui detinet. Occupans ergo dicitur detentor, si notabili tempore post occupationem sit in mora restituendi, seu relinquendi, dum adest occasio; Secùs, si cum animo restituendi expectet tempus opportunū, occasionemuè, vt in simili diximus Tomo altero huius Commentarij *Cap.* I. *num.* 206. Et potest occupans, & detentor duplici vinculo obstringi, si distincta malitia, & impetu occupet, & detineat. Iniustus autem detentor tenetur, per se ipsum opportunitatem quærere restituendi. Detentor non occupans ille est, qui donatione, successione, emptione, permutatione, aut alio simili iure, loca, quæ scit ab alio occupata possidet, quia huiusmodi tituli, dum ex scientia de priori vsurpatione oritur mala fides, non possunt excusare. *Vgolinus §. 1. Vers. Quartò. Alterius cap. 1. col. 1, in fine. Duardus quæst. 4. ad finem, Bonacina punct. 1. num. 7.*

Quoad loca autem, quæ detinentur iusto titulo, non habet locum hæc actio; quia detentio accipitur in malam partem, prout scilicèt supponit iniustam occupationem, vnde qui loca nō occuparunt, sed iustè acquisierunt, non dicuntur nunc ea retinere in sensu damnato à Canone. Et sic non comprehenditur, exempli gratia, Rex Hispaniæ, qui detinet Sicilias, & Sardiniā, et Genuensea, qui detinent Corsicam, expressas in Canone. Quamobrem hæc actio refertur ad eos, qui ab his iniquè ablatas detinerent. Et id quidem exploratum est, de quo suprà à *num.* 5. in sequentes.

28 Sed dubitatur de ijs, qui loca non iure acquisierunt ab initio, an temporis longitudine præscriptionem inducente inuenitur, itaut nūc absque excommunicatione retineant Et quidem qui præscripserant prius, quàm hic Canon apponeretur Bullæ, iuuantur, quia præscriptio in possessionibus est iustus titulus, iustum autem titulū diximus non damnari. Quoad eos autem qui tēpore primùm editi Canonis non præscripserant, aliqui volunt per promulgationem continuam Canonis semper impeditos fuisse, quominùs præscriberent. Ita *Duardus quæst. 9. num. 7.* ex sētentia *Felini in cap. Cum non liceat, num. 19. De Præscriptionibus.* Tùm quia sola possessio nō iusta non est iustus titulus; nisi præscriptione iuuetur; ergo noster Canon damnans retentionem sub quocumque titulo, vel colore non iusto, dānat possessionem non adhuc præscriptam; damnata autem impeditur, quominùs præscribat. Tùm quia quicquid sit de iure ciuili, iure canonico, *cap. Vigilanti, & cap. fin. de Præscriptionibus, & cap. Possessor. De Regulis iuris in 6.* bona fides necessaria est ad præscribendum; atqui per promulgationem huius excommunicationis possidens, etsi aliunde non esset, constituitur in mala fide; siquidem damnata possessione sub quocumque titulo, vel colore, statim quis dubitare tenetur de suo titulo, dubius verò cōstituitur in mala fide. Tùm quia per *text. in cap. Sanctorum iuncta Glossa in ver. absque Synodali, & Panormitano ibidem de Præscriptionibus,* habetur per Synodalem proclamationem interrumpi, seu impediri præscriptionem bonorum Ecclesiæ, sed solemnis promulgatio huius Bullæ Pontificiæ, præpondetat Synodali proclamationi, vt per se notum est. Tùm tandem quia ex textu. *Glossa, & Doctoribus in cap. Nihil prodest, in ver. facturam de Præscriptionibus.* habetur per solam simplicem, et extraiudicialem protestationem per Romanum Pontificem factam impediri præscriptionem; cuius rei caussam assignāt ibi *Innocentius, Ioannes Andreas, & Abbate nu.* 9. quòd inter Principes superiorem non habētes, coràmque non opponatur iudicialiter de possessione iuxtà L. 2. C. *De ann. except.* et *cap. Placuit. §. Potest 16. qu. 3.* extraiudicialis protestatio in vsu esse debet.

Asserunt tamen per huiusmodi Bullæ promulgationem non interrumpi cursum præscriptionis. *Ruinus consil. 37. num. 12. et 17. Couarruuias in Regula Possessor. 2. part. §. 12, num. 5. num. 5. De Regul. Iur. in 6.* inquiens hic à Summo Pontifice notari tantùm malæ fidei possessores. *Bonacina punct. 2. num. 3. Alterius cap. 3.* excipiens tantùm de eo, qui dubitat, an ipse, vel defunctus, cui successit, habeat bonam fidem.

Et probarunt primò, quia huiusmodi promulgatio excommunicationis ad summum habet vim generalis monitionis; at verò monitio obstans præscriptioni debet esse particularis; et regulariter citatio, vel litis contestatio per ea, quæ habet *Abbas, et Doctores in cap. Illud, per hūc textum de Præscriptionibus, et in L. Naturaliter. ff. de Vsucapion.* Secundò, quia excommunicatio vbi non afficit, nullum alium parere debet effectum, sed hæc excommunicatio non afficit possessores bonæ fidei; durant enim bona fide, non interuenit culpa, sine qua excommunicatio non inducitur. Quod argumentum *Alterius* ait, ita esse solidum, vt euerti non possit. Tertiò, quia aliàs nec quoad possessionem redditnum Ecclesiasticorum curreret præscriptio, si excommunicatione Bullæ attenduntur, quia contra præscriptionem ipsorum stat Canon XVII. Illud autem nullus dixit, quia præscriptio iure etiam Canonū currit contra res Ecclesiasticas. *Capit. Illud:*

cap.Ad aures de Praescriptionibus .

Hæc sunt quæ pro vtraque sententia communiter afferuntur. Quibus perpensis eò videtur difficultas deducta, vt à solutione eius quæstionis pendeat, an hæc excommunicationis nostræ promulgatio sufficiens sit constituere, vel de facto constituat possessorem locorum, vel iurium Romanæ Ecclesiæ in mala fide. Si enim constituit, certum est, præscriptionem interrumpi, secùs; si non constituit. Vel etiam videndum, an hæc excommunicationis promulgatio habere possit, vel de facto habeat vim citationis, seu saltem singularis monitionis, per quæ diximus interrumpi præscriptionem. Quæ duo valdè diuersa sunt; nam hoc posteriori casu non interrumpitur præscriptio, quia possessor verè constituatur in mala fide, sicut in primo, quandoquidem secundùm se in bona fide possit adhuc perdurare, sed quia citatio, & litis contestatio aliunde habent vim interrumpendi præscriptionem.

Igitur quoad primum, si in mala fide constituitur quis per hoc, quòd euadat dubius de iustitia tituli, quo possidet, vt tenet *Alterius cit. cap. 3. col. 5. Vers. Probatur primò*, & videtur communis sententia; tunc dico præsentis Censuræ emanationem, & promulgationem sufficientem esse constituere possessorem locorum, vel iurium Romanæ Ecclesiæ, in mala fide. Siquidem possidens ea loca in singulari hic expressa statim monetur per hanc Censuram, vt examinet de iustitia tituli, quo possidet, & per consequens dubitet, cum non sit verosimile à Romano Pontifice hæc loca protegi tanquam sua, nisi ius aliquod in eis prætenderet. Dubius autem, si non inquirat, vti tenetur, iam constituitur in dolo, & culpa, cum se affectatè exponat periculo transgrediendi Canonem. Quòd verò de facto hæc promulgatio constituat in mala fide, inde conijcitur; quia cum in Canone sit sermo de possessore sine iusto titulo, non est reuocandum in dubium, quin velit Summus Pontifex loca, vel iura Romanæ Ecclesiæ erepta vendicare, & hoc verosimiliter præsumitur responsurus, si interrogaretur.

Similiter quoad secundum valdè probabile censeo huiusmodi promulgationem per Romanum Pontificem factam posse habere effectus citationis, quæ sufficiens est interrumpere præscriptionem: Tùm quia Summus Pontifex non tenetur stare dispositionibus, & solemnitatibus iuris positiui, quo iure inducta est præscriptio, & modus ipsam interrumpendi, vnde *in cap. Nihil de Præscription.* protestatur Pontifex solam taciturnitatem, et patientiam sine aliis actibus adhuc obstare possessori bonorum Ecclesiasticorum; ergo multò magis velle potest huiusmodi promulgationem Bullæ Cœnæ, sortiri vicem specialis monitionis, seu citationis. Tùm quia quoad loca in singulari expressa, monitio per hunc Canonem facta, non est dicenda generalis, sed specialis; alioquin expoliatus ab ignoto, vel incerto nō posset impedire præscriptionem rerum suarum; cum non possit, nisi hoc modo monere, seu citare.

Quòd verò de facto velit Pontifex huiusmodi Censura tanquàm citatione, vel monitione interrumpere præscriptionem, valdè probabile est; quia censetur velle omni meliori modo prospectum iri, ne Ecclesia Romana iuribus, quæ in suis locis habet, licet ab alijs possideantur, expolietur; et aliàs, etiam si non ignoraretur possidens, citatio, vel monitio particularis, et personalis multas difficultates haberet obuias. Et pro hac sententia facit valdè, quod habetur in fine Bullæ *§. Declarantes*, vbi protestatur Summus Pontifex per actus contrarios tacitos, vel expressos, & patientiam, ac tolerantiam Pontificem non præiudicari iuribus Sedis Apostolicæ.

Obicijes tamen contra id, quod dictum est suprà, videlicet constitutum in dubietate censeri constitutum in mala fide, obiicies, inquam, sententiam *Glossæ in cap. final. ver. Nulla temporis de Præscription.* quam *Abbas ibidem num.* 40. ait esse communem, asserentis, eum, qui dubitat, an res sit sua, etiam ex iusta caussa dubitationis non adhuc excludi à statu bonæ fidei, quia conscientia dubia non est læsa, id est mala, siquidem non adhuc scit, rem esse alienam, licèt teneatur inquirere de veritate. Quod probatur tū ex textu in *cap. Si virgo l. 1. el 2. 34. qu. vnic.* ibi *Sicut in iure prædiorum tandiu quisque bonæ fidei possessor rectissimè dicitur, quandiu se possidere ignoret alienum*, tùm ex textu in *l. Qui scit. ff. de Vsur.* ibi, *bonæ fidei emptor quoad percipiendos fructus intelligi debet, quandiù euictus fundus non fuerit*; inde enim infertur, nec monitione, nec litis contestatione talem dubietatē induci, quę sufficiens sit constituere in mala fide, sed ad hoc necessariam esse finalem sententiam.

Sed primus textus recipiendus est de ea ignorantia, quę ita est carentia scientiæ; vt simul etiā excludat omnem iustam rationem dubitandi, et sensus erit eo vsque quem dici bonę fidei possessorem, quoad usquè ita rem credit suam, vt ignoret titulum, ob quem dubitare possit, quod ad alium possit pertinere. Quod patet ex contextu, in quo est sermo de muliere nubente viro alieno, quo fruitur mala fide non solùm postquā certò sciuerit esse alienum, sed etiam postquam dubitauerit; nisi diligentiam adhibuerit in certioratione. Posterior verò textus, et ciuilis est, Ius autem ciuile, quoad pręscriptionem multa induxit contraria Canonico, et præterea non statuit, dubietate non impediri præscriptionem; sed tantùm dubietatem sufficientem non esse, vt quis debeat à perceptione fructuum empti fundi abstinere, vt notauit *Gloss.* ibi, *ver. Percipiendos*.

29 Ex dictis patet primò constitutum in mala fide per dubietatem habēdum esse pro excommunicato, si negligat disquirere de iustitia tituli, quo possidet loca Romanæ Ecclesię. Quia licèt de facto non esset talis, si re vera loca ab ipso iustè possideantur, tamen quousquè de hoc non constat, ipse est culpabilis, quia tenetur disquirere, cum aliàs sit in periculo occupandi locum, aut iura Sedis Apostolicæ.

Sequitur secundò certioratum de titulo ita vt deponat conscientiam dubiam, tutè retinere posse, & sine excommunicatione locum etiam si deinceps reperiretur iniustus possessor. Imò ex depositione

positione dubietatis cessat interruptio præscriptionis; quia subingreditur bona fides.

Sequitur tertiò eum, qui post diligentiam adhibitam, adhuc nō potest ita certiorari de titulo, vt deponat dubietatem, teneri restituere ex parte, pro rata dubij. Ita *Alterius c. 3. in fine* ex generali doctrina de possidentibus dubijs, quam tradit. *Sotus lib. 7. De Instit. & iure quæst. 5. art. 4.* & alij. Quod negat *Bonacina punct. 2, num. 4* ex illa Regula quòd in dubijs melior est conditio possidentis De quo nunc nobis ex professo agendum non est, quia dubium non est particulare solius huius loci, & neque nos in re tā graui possemus breuibus expediri, nec locus longam patitur dispositionem, Sufficiat indicasse.

30 In eo omnes conuenire videntur, quod aduersus Ecclesiam Romanam non compleatur præscriptio nisi spatio centum annorum; quod est speciale, ob insignem illius dignitatem. Textus expressus, et ibi notata in *cap. Cum nobis. De Præscriptionibus*.

31 Præter inuasionem, destructionem, occupationem, aut retentionem, nulla alia actio exprimitur, ac per consequens nec prohibetur; non obstante, quòd sit præiudicialis, aut detrimentosa Romanæ Ecclesiæ; sicuti esset, suadere rebellionem à Sede Apostolica, (modò ipse suadens sibi non occuper, vt suprà) excitare seditiones, impedire obedientiam ipsi Sedi præstandam, & similia dummodò hæc non participent malitiam perturbatæ supremę Iurisdictionis quæ protegitur secunda parte Canonis.

32 Nec prætermittimus monere considerandum esse verbum *præsumpserint*, vt etiam suprà diximus; quòd censemus suffragaturū ijs, qui inhibita agissent, si putassent tuta conscientia, ob probabilem titulum; & multò magis si omninò ignorassent bona, vel iura, ad Ecclesiam pertinere, licèt de pertinentia, ad alios dubium fuerit; ea agere potuisse. Temeritatem enim tantùm carpit illa vox, de quo in simili *Cap. IX. num. 90.* Ex quo loco inferri posset, etiam ignorantiā culpabilem suffragari, quia sufficiens est ad excludēdam præsumptionem. Verùm quia actiones dāmnantur expresse, facte sub quocumque titulo, vel colore, periculosum esset asserere, non dānari hic lædentes loca, & iura Ecclesiæ, arbitrantes culpabili arbitrio se ad ea habere ius; ideò non est hæc extensio admittenda, præsertim attenta verosimili intentione Pontificis, iisque, quæ hucusquè dicta sunt.

Inferunt ex eodem verbo *Duardus quæst. 10. in fine, & Bonacina punct. 1. num. 25.* ignorantiam huius Canonis excusare. Et quidem est cōmunis sententia, cui aliquando subscripsimus; ius damnans temeritatem non carpere ignorantes sui, Non est tamen improbabile hoc loco referri præsumptionem ad solam temeritatem in facto; quoad ignorantiam verò iuris hunc Canonem eiusdem esse conditionis ac alios. In finem autem Bullæ generaliter examinandum distulimus, an Bullæ ignorātia excuset à Censuris illius.

33 Ad Clausulam *In totum, vel in partem* annotauimus nescio quid *num. 25.* Nunc iterum dicimus cum *Bonacina punct. 1. num. 5. Duardo quæst. 10. Vers. Sextò ampliatur.* damnari illum etiam, qui partem Oppidi, Villæ, aut cuiuscumquè loci inferioris, nedum maioris, inuaderet, destrueret &c. Propter *Alterium*, qui *cap. 1. col. 2.* exemplificans ait, innodari non solùm occupantes totam Prouinciam, verùm etiam partem Prouinciæ, & vnum oppidum solum, aut villam, quòd transcribit etiam ipse *Duardus quæst. 4. in fine.* Ex quo modo loquendi videtur colligi occupātes partem Oppidi, aut Villę non innodari, quod est falsum, Quandoquidem non est, cur illa Clausula, ad expressas Prouincias referatur, non autē ad loca Prouinciarum, cum multa etiam loca inferiora exprimantur.

Almam Vrbem &c. et loca, vel iura ad ipsam Romanam Ecclesiam pertinentia, dictaque Romanæ Ecclesiæ immediatè, vel immediatè subiecta.

ELENCHVS.

34 SCio aliquorum opinionem esse Romano Pontifici subijci nō solùm in spirituali de quo non est controuersia sed etiam in temporali Orbem Vniuersum, de quo inter Cæteros Doctores *Marta De iurisdictione par. 1. cap. 26.* Exploratum est tamen hoc loco non protegi tāquam pertinentia ad Romanam Ecclesiam, vel eidem subiecta totius orbis loca, verùm ea tantū quæ actualiter moderatur, & regit, ipsique mediatè, vel immediatè subiciuntur, vel ad eam particulari titulo donationis, emptionis, præscriptionis, vel alterius similis acquisitionis pertinent, etiam si nullo modo ab ipsa nunc possideantur, Idcircò enim opinor additam esse Clausulam ad ipsam Romanam Ecclesiam pertinētia, vt sicuti nomine *subiectorum* veniunt quæ actualiter possidentur, ita nomine *pertinentium*; quæ pertinent absque eo quòd actualiter ea habeat subiecta; quanquam, & pro clausula ad iura quæ dicuntur *pertinere*, potest referri, et altera, ad loca; quæ dicuntur *subiici*.

Quo autem iure loca hæc possideat, non est necesse examinare; quòd ex parte fecimus Tomo II. nostrorum Operum. Videndus, si libet, *Marta loco citato Cap. .... Sigonius de Regno Italię*, & ex nostris *Alterius Tom. 1. de Censuris lib. 5. disp. 21. Cap. 2.* Quæ verò sint loca particulariter expressa, spectat, ad Cosmographos.

35 Quòd

35 Quòd si aliqua ex locis in singulari expressis censeantur præscriptione, aut alio titulo à subiectione, vel pertinétia Romanæ Ecclesiæ omninò subtracta fuisse; hæc licèt non comprehendantur sub generali Clausula pertinentiæ, vel subiectionis, adhuc dicendum est protegi, vt sic, etiam si non pertineant ad Sedé, ne superuacaneè dicantur relinqui in Bulla, vnde ea iniustè inuadens, destruens, occupans, aut retinens innodatur etiam si nullum Romanæ Ecclesiæ detrimentum, aut præiudicium censeatur inferre, sed tantùm Principibus possidentibus. Id quod non procedit, de locis in generali significatis, quæ debent, de facto pertinere ad Romanam Ecclesiam, vel eidem subiici; ad hoc, vt eorum inuasione, occupatione &c. incurratur. Censura.

36 Est aliqualis controuersia de sensu illorum verborum *mediatè, vel immediatè subiecta*; quæ nãmirum loca dicantur hic immediatè subiecta, quæ verò mediatè. In re tamen omnes conueniunt. Siue enim dicamus cum *Vgolino de Censuris Bulla Cœnæ part.2. cap. 30. §.1. nu.7. & Duardo Commentar. ad Bullam Cœnæ lib. 2. ad Canonem XX. qu.7.* loca immediatè subiecta ea esse, quæ per ipsum Pontificem, vel Legatos, Præsides, Gubernatores, Commissarios ab ipsa Sede Apostolica destinatos, immediatè gubernantur, vt Roma, Bononia, Ferraria &c. Loca verò mediatè subiecta, ea dici, quæ cuilibet ex his vrbibus annexa sunt suntquè de earum districtu, ac territorio, ac mediis ipsis vrbibus ad Romanã Ecclesiam pertinent, vt sunt Pagi, Oppida, ac Villæ cuiuslibet Ciuitatis. Siue velimus cum *Altenio loco citato cap.1 col.4. in fine Sfortia in Bullas fel. Thesaur. 420. col 2. & Bonacina de Censuris in particul. disp.1. quæst. 21, punct. 3. num. 3.* loca immediatè subiecta esse ea, in quibus per se Sedes Apostolica ius dicit, & tàm directo, quàm vtili dominio fruitur; mediatè verò subiecta esse, in quibus ius dicit per Feudatarios reseruato sibi directo dominio tantũ (quod non placet *Vgolino, & Duardo*, quia reseruato directo dominio locus immediatè pertinere dicitur, ad directũ Dominũ) siue, inquam, hoc siue illo modo opinemur, adhuc conuenit inter õnes protegi loca, vtroq. mediationis modo subiecta.

37 Imò cum aliqua sint feuda non absoluta, quæ recognoscunt Papam tanquam Superiorem temporalem actu, vt sunt *Dynastiæ*, *Domicellorum*, & Baronorum Romanorum; alia absoluta, quæ Papam in nullo recognoscunt, vt Regnum Neapolis, Parmæ *Ducatus* &c. vtraquè censendum est protegi; licèt de posterioribus non videatur omninò certum. Suadetur id tamen, tùm quia hæc etiam loca, absquè vlla sermonis impropietate; dicuntur mediatè subiecta, vt colligitur ex *Clem. Vt calumniis. De sent. & re iudicata*; tùm quia Papa per infeudationem nõ desinit eorum esse directus Dominus, vnde ea inuadendo, aut occupando irrogatur iniuria Iurisdictioni, & Dominio ipsius, qui imperturbabilem possessionem Feudatarijs suis præstare vult, tùm tandem quia exprimuntur in singulari aliqua loca feudorum absolutissimorum, vt Regnũ Siciliæ Sardiniæ &c. Et ita tenet expressè *Vgolinus eo §.* vtraque loca infeudata paria faciens, *Bonacina loc. cit.* & vt probabile *Filliucius Tom. 1. qq. Moral. Tract. 16. Cap. 8. num. 66.* licèt in superioribus *num. 60. & 65.* inclinet in oppositum, inquiens loca mediatè Sedi subiecta esse ea, quæ conceduntur in feudum non absolutum, non autem in feudum absolutum, exemplificans de *Ducatu Parmæ*, & Vrbini, antequàm hic posterior deuolueretur ad Sedem Apostolicam, quia talia loca non censentur Terræ Ecclesiæ donec remanent legitimi in feudo successores. Sed non recedendo à prima sententia dicas ea loca censeri Ecclesiæ, quatenùs ius apud Ecclesiam remanet directum quale quale sit, cum etiam protegantur aliqua loca, in quibus de facto gaudet Ecclesia minori iure, quã super feuda, titulo feudali vigẽte, possessa.

38 Videntur etiam mediatè dici posse pertinere ad Sedem Apostolicam loca, & iura aliarum Ecclesiarum inferiorum, vel quatenùs generaliter Romana Ecclesia Domina est, & caput aliarum Ecclesiarum, vel saltem tempore vacationis, quo tempore diximus Ecclesiarum bona, & fructus, ad Sedem Apostolicã pertinere Cap. *XVII. nu. ...*. Verùm ex qualitate locorum expressorum, & ex eò quod sola Romana Ecclesiã recenseatur, cum aliàs Ecclesiæ quæcumquè vt sic in XVII. Canone essent recensendæ, conijcitur satis clarè sola loca ditionis Ecclesiasticæ Romanæ protegi.

39 Similiquè de caussa bona, & iura particularium personarum in statu Sedis Apostolicæ non proteguntur, nisi eorum læsio læsionem locorũ, vel iurium dictæ Sedis habeat annexam, non obstante quòd ratione subiectionis quã habent subditi ad Principẽ, bona hæc & iura, ad Sedẽ Apostolicam mediatè pertinere dici possint. *Duard. qu.10. nu.5. Sfortia cit. Theor. 429. col. 2. Filliucius nu.68. Altenius cap.1. col.4. Vers. Ex eadem clausula*, exemplificans de prædonibus viarum inuadentibus agrum alicuius priuati. Recognosce tamen *num.12. et 25.*

40 Nec satis clarum videtur, quænam hic sint iura, quæ simul cũ locis proteguntur. Admisso .n. tanquàm certo; sermonẽ esse de solis iuribus tẽporalibus, vt in specie monuerunt. *Sayrus lib.3. Thesaur. cas. consc. cap.24. n.5. Reginaldus lib.9. Prax. for. poenit. cap.26. num.386. Vers. Aduerte*, & patet, nã temporalis dictio est, quæ protegitur; dubium ingruit an comprehendantur etiam iura dominii, seu ad dominium pertinentia. Et ratio dubitandi est, tùm quia hæc videntur satis sub protectione locorum concludi, tùm quia quantũ ad hoc sola Iurisdictio suprema, non alia quælibet protegitur in §.2. *Canonis*, Igitur dici potest, vel iura omnia hic protegi, et etiã Iurisdictionẽ supremã, specialiter autẽ supremam Iurisdictionem in secundo §. iterũ ad maiorem expressionẽ recenseri, vt pote quòd læsio talis iuris in maiorẽ Sedis Apostolicæ iniuriã vergat, vel quòd nõ protegantur iura ad dominiũ pertinentia, sed cætera quælibet, et iura piscandi, venãdi, exigẽdi tributa vectigalia &c, constituẽdi præsidia, nec excipiẽdo iura dominii tãtũ vtilis, quæ Sedes Apostolica habere posset in locis acceptis in feudũ ab aliis.

41 Tandem obserua nec iura, nec loca protegi pertinentia ad Põtificem titulo propriæ hereditaris, vel Laici Patrimonii, quia non sunt loca, aut iura Romanæ Ecclesiæ, vt notum est.

§. Nec

§. Nec non supremam Iurisdictionem in illis, Nobis, & eidem Romanæ Ecclesiæ competentem, de facto vsurpare, perturbare, retinere, & vexare variis modis præsumunt,

ELENCHVS.

42 *Non protegitur iurisdictio, quæ de iure Apostolicæ Sedi non competit.*
43 *Nec iurisdictio spiritualis, nec alia competens inferioribus Ecclesiis à Romana,*
44 *Quid sit hoc loco, suprema iurisdictio.*
45 *Adnotanda in ea sententia, quòd hæc iurisdictio etiam in prima parte Canonis sub generali nomine iurium comprehendatur,*
46 *Defuncto Pontifice viget adhuc prohibitio,*
47 *Explicatur vsurpatio.*
48 *Retentio.*
49 *Perturbatio, & vexatio.*
50 *Quid sit, damnari actiones de facto non iure, & variis modis, et directe, ac indirecte.*
51 *An qualibet actio ex his sufficiens sit inducere Censuram, et multiplicare.*

42 Damnatur specialiter in hac secunda Canonis parte vsurpatio, perturbatio, retentio, aut vexatio supremæ Iurisdictionis, quæ Sedi Apostolicæ competit in locis suprà expressis cæterisquè sibi mediatè, vel immediatè subiectis, vel ad se pertinentibus. Vnde statim apparet, quòd si suprema iurisdictio in aliquo illorum locorum Sedi Apostolicæ de iure non competit eam vsurpans; aut vexans non irretiatur; tùm quia competentia fons est iuris, tùm quia non est verosimile, vt suprà diceòamus protegi anathemate à Pontifice eam iurisdictionem, quæ iustè ad ipsum non spectat; vnde id locum habet etiamsi iurisdictio non competat ei, qui vsurpat, aut perturbat, ac proinde sit iniquus vsurpans, aut perturbator,

43 Ideque iterùm monemus, primò ex dictis *num.* 40. sermonem hoc loco esse, nonnisi de Iurisdictione laica, & temporali, cum spiritualis sufficienter in superioribus Canonibus sit protecta. *Duardus Commentar. ad Bullam Cœnæ lib. 2 Canone XX. quæst. 8. in fine. Sayrus lib. 3. Thesaur. casuum consc. cap. 24. num 5. Reginaldus Prax. for. Pœnit. lib. 9, Cap. 26. num. 386. Vers. Aduerte. Scortia in, Bullas selectas Theorem 419 col. 3 Bonacina de Censuris in particulari disp. 1. quæst. 21, punct. 1 num. 15, ecitans de* communi. Secundò iuxtà dicta *num.* 38. monemus non protegi iurisdictiones competentes alijs Ecclesijs inferioribus à Romana;

44 Quid autem nomine supremæ Iurisdictionis significetur hoc loco difficile est explicare.

Vgolinus de Censuris Bullæ Cœnæ, part. 2. cap. 50. ad Clausulam Nec non qui supremam, &c. num. 1. licèt præmittat supremam iurisdictionem esse merum imperium, iuxta *l. Imperium ff. de Iurisdict. omnium Iudicum* ait tamen hoc loco supremam iurisdictionem significare dominium tùm directum, tùm vtile.

Fillucius Tom. 1. qq. Moral. Tract. 16, Cap. 3. num. 68. Vers. Quartò, supremam hic, Iurisdictionem ait vtrumquè comprehendere, nimirùm, & merum Imperium, & Dominium tàm directum, quàm vtile.

Duardus cit. quæst. 8, asserit idem esse, ac merum Imperium. Est autem ex eodem *Duardo ad Canonem XVII. quæst. 3. num. 3.* merum Imperium, quod liberè conuenit Principi, & nulli necessitati subiectum est; ex quo licitum est leges condere, congregationes facere, gladio animaduertere, deportare, relegare, coercere, mulctare, &c. iuxtà varios ipsius gradus.

Alterius Tom. 1. de Censuris lib. 4. disput. 21, cap. 1. col. 3. in fine, similiter habet suprema iurisdictione denotari merum Imperium, Sed merum Imperium ex dicta *l. Imperium ff. de Iurisdict. omnium Iudic.* ait nihil aliud esse, quàm potestatem gladij ad animaduertendum in facinorosos. Et quia merum Imperium dicitur reseruatum Principi per ea, quæ habet *Glossa in cap Quod translationem. ver. Reseruata, de officio legati.* ideò subdit, vsurpantem, aut vexantem iurisdictionem, quam exerceret Iudex inferior in aliquo loco Ecclesiæ nō innodari; eo quòd non perturbaret supremam Iurisdictionem, quæ residet in persona Summi Pontificis, nisi fortè intenderet hac via paulatim auferre à Summo Pontifice hanc supremam *Iurisdictionem*.

Verùm quia contra *Vgolinum, et Fillucium* militat, cùm quod ipsum dominium videtur satis protegi in prima parte Canonis, tùm quod dominium vtile, vt plurimùm non gaudet suprema iurisdictione; contra *Duardum* verò, & *Alterium* est, quod aliqua meri Imperij, & præsertim potestas gladij, conceduntur etiam inferioribus à Principe. Ideò placet sententia *Bonacinæ sub punct. 2. num. 16.* docentis supremam Iurisdictionem hoc loco significare ius, seu Imperium, quoad res magni momenti, seu præiudicij, vt sunt caussæ status, caussæ sanguinis, confiscationis bonorum, ingenuitatis, legitimationis, impositionis onerum, seu Tributorum, conditionis legum infeudationis, constitutionis Gubernatorum, *Præsidum*, Iudicum, & similes aliæ citeæ quas non valent, nisi Principes absoluti, seu habentes absolutum dominium; Ita infertur ex *Iasone, & Bartolo in dicta l. Imperium ff. de Iurisdic. omn. Iudic.* qui assignantes gradus iurisdictionis, maximam dicunt esse eam, ad quam pertinet res magni præiudicij, quos etiam sequitur ipse *Duardus cit. qu. 3, num 7. ad Canonem XVII* Suprema autem iurisdictio eadem videtur esse, ac maxima,

Quamobrem hoc loco damnantur vsurpantes, vel impedientes illum omnem gradum Iurisdictionis, qui competit *Pontifici*, quatenùs est Princeps absolutus Ecclesiasticæ temporalis ditionis.

Indè sequitur primò contra *Alterium*, perturbantem inferiores Iudices in statu Ecclesiæ innodari, si perturbet in executione rei magni momenti; & à suprema iurisdictione manantis. Quia hoc est perturbare supremam Iurisdictionem Pontificiam; nec enim sequitur, vt ipse

Pon-

Pontifex perturbetur, cum vsum supremæ iurisdictionis etiam Legatis, alijsquè interdum Iudicibus concedat, Secus est, si res non sit magni momenti.

Sequitur secundò non solùm perturbantes vsū, sed etiam vsurpantes immediatè ipsam iurisdictionem, non innodari, nisi vsurpetur in re magni momenti. Nam falsò se gerens verbi gratia, tanquàm Legatum, vel Commissarium Sedis Apostolicæ, non solùm perturbat iurisdictionem, verùm etiam vsurpat, quia se constituit Legatū, aut Commissarium, quæ constitutio est actus supremę Iurisdictionis, vnde innodatur etiam, antequam iurisdictionem ad vsum aliquem particularem deduxerit, id, quod potiori iure fit tiendum est, si constitueret alios. At verò siquis se fingeret Ministrum, vel Officialem einsmodi qualem possunt constituere etiam non habentes supremam iurisdictionem, non innodaretur. Et similiter innodatur, qui sine vsurpatione muneris, aut dignitatis auderet aliquid, quod nonnisi supremæ iurisdictionis effectus sit, non autem, qui id auderet, quod possunt facere etiam qui nō habent supremam iurisdictionem.

Sequitur tertiò, feudatarios locorum Ecclesiæ, qui in locis non habent supremam iurisdictionem, innodari, si ibidem vsurpent aliquid ad supremam iurisdictionem spectans; secùs si aliquid infra illam; nam talis iurisdictio Pontifici, seu Romanæ Ecclesiæ competit; Iuxtà quod benè opinatur *Vgolinus loco citato Vers.7.* dum ait feudatarios habentes tantùm dominium vtile innodari, si etiam directum vsurpent. Id, quod locum habere potest, etiam in feudis absolutis, si ius, qualecumque sit, Ecclesiæ remanens, puta recognitionis, reditus finita linea, prohibitionis alienandi, &c. vsurpetur, seu denegetur Ecclesiæ. Cæterùm aliquibus Feudatariis supremā iurisdictionem ita reperiri concessam, vt quoad illos nullo modo habet locū hæc pars Canonis; *Pilliue.n.68 in fine* explicans de Rege Hispaniæ in Sicilia, & de Republica Genuēsi in Corsica.

45 Hic autem obseruandum, quòd, si opinemur supremam hanc iurisdictionem protegi implicitè, etiam in prima parte Canonis sub generali nomine iurium, quoad vsurpantes, & retinentes non erit necesse cognoscere an actus vsurpatæ, vel retentæ Iurisdictionis pertineat ad supremam, nec ne, quia huiusmodi actiones vsurpationis, & retentionis, damnantur etiam in prima parte. Quamobrem id erit obseruandum, dumtaxàtquoad perturbantes, & vexantes, quæ actiones non damnantur in prima; & ideò perturbans, aut vexans sine vsurpatione, vel retentione, iurisdictionem non supremam ex nulla parte innodabitur. Si verò opinemur supremā iurisdictionem in prima parte non comprehendi; tunc quoad omnes quatuor actiones huius partis, qualitas vsurpatæ, aut turbatæ Iurisdictionis attendenda erit.

46 Dicitur tandem [nobis, & eidem] Romanæ Ecclesiæ competentem] vt significetur, defuncto Pontifice, vigere prohibitionem tempore Sedis uacantis, quia licèt tunc non compotant Pontifici, competunt tamen Romanæ Ecclesiæ, & Sedi; quę nunquàm moritur, vt alibi diximus. Ita *Vgolinus loco cit. Alterius cap.1. sol.6. Vers. Per illam clausulam Bonacina punct.1.num.21.*

47 Quatuor sunt actiones damnatę, nimirùm vsurpare, derturbare, retinere, & vexare. Est autē vsurpare iurisdictionem sibi non debitam arrogare tanquàm sibi debitam; de qua actione latè egimus Cap XVII. Ad Clausulam *Vsurpant* Vnde qui eam assumit, vt sibi debitam donatione, aut alia concessione, vel iusto titulo non damnatur. Neque obstat in fine Bullę reuocari concessiones, quibus quis posset se tueri, quominùs poenas Bullę incurreret. Vt enim sæpiùs diximus non est verosimile, comprehendi ibi etiam eas concessiones, ex quibus ab Ecclesia Romana iurisdictionem, vel dominium in locis ipsius Ecclesiæ legitimè acquisiuit.

48 Retinere est iurisdictionem à se, vel ab alio vsurpatam non dimittere, in quo cauendus *Pilliuetus cit.num.68.* qui retinere explicat tantùm de vsurpata ab alio, quasi Ipse vsurpans nō possit esse retentor contra ea, quæ diximus *num 37.* vbi etiam explicauimus quando quis incipiat laborare malitia retentionis ex mora.

49 Inter perturbare, & vexare vix est reperire discrimen, vtrumquè enim significat molestia afficere eos, qui iurisdictionem exercent. Aliqui tamen in eo videntur statuere discrimen, quòd ille dicatur perturbasse, qui impediuit de facto iurisdictionem, ita vt non exierit in vsum; vexasse verò qui impedimentum posuit, quo tamen non obstante iurisdictio exercita est. Et tamen vera ista non est excusandus, quia re vera vexauit, etiam si non fuerit secutus effectus actualis impeditionis.

50 Prohibentur actiones prædictæ non quidem de iure, sed *de facto*, quod iuxtà dicta *nu. 10.* nos intelligimus non damnari, modò fiant de iure quoad substantiam, licèt non quoad modum procedendi. Prohibentur item, vt factæ variis modis nimirùm subdolè, & cum fraude, vel etiam armis, & potentia, vt notauit *Sayrus cit cap.24 in fine. Duardus quæst. 8. num. 2.* & alii. Tandem vt factæ directè, vel indirectè; dūmodò id, ex quo indirectè sequitur actio fiat animo, & fine vsurpandi, perturbandi, &c. Quòd si casu, & præter intentionem id accidat, non erit locus Censuræ, quia deest in voluntate malitia vsurpationis, seu perturbationis. Vnde grassatores, exempli gratia, seu latrones viarum, quorum impetu, vel timore remanet impedita iurisdictio, non innodantur, si incursio, vel ingestus timor non tendant ex eorum intentione ad hunc effectum. Nec obstat, hos laborare malo animo virtuali, quatenùs dantes operam rei illicitę tenebantur præcauere, ne Iurisdictio veniret impedienda. Nam respondetur, non sequi aliqua necessitate cessationem iurisdictionis ex illo timore, nisi timor ad hoc sit incussus; vnde omninò per accidens sequitur, quod autem hoc modo sequitur, non attenditur. Indirectè etiam impedire dicuntur, qui mandant impedimentum poni, de quo *num 14.*

51 An autem quælibet actio per se sufficiēs sit inducere Censuram, vel potius requiratur omnium quatuor copulatio, & quando inducatur multiplex Censura ex vna, vel pluribus actioni-

KKKK bus

bus patet ex alibi sæpiùs dictis latè, quod iterùm insinuauimus suprà *num. 16.*

§. *Nec non adhærentes, fautores, & defensores eorum, seu illis auxilium, consilium, vel fauorem quomodolibet præstantes.*

ELENCHUS.

52 HAE *actiones alibi sunt explicatæ.*
53 *Damnatur fauor, qui criminosis impenditur, sed vt confert ad crimen.*
54 *Adhærentes qui sint.*

52 Pertractauimus de his, dum alios Canones interpretaremur, quibus apposita est similis de accessoriis clausula, & locis citauimus *Cap. XI. num. 75.* vbi etiam multa addidimus; ideò superfluum est addere ea hoc loco, quæ ex dictis cum applicatione ad locum præsentem sumenda sunt.

Has actiones male videtur enumerare *Scortia in Bullas selectas Theorem. 429. col. 3.* inquiens esse tres, videlicet adhærere prædictis facientibus, illis fauere, eosque defensare auxilio, consilio, vel fauore. Si enim ita esset, culpabiles consilio in actione principali non comprehenderentur, sed tantùm in defensione agentium, quod est falsum.

53 Licèt enim sermo sit de fautoribus criminosorum vt suadet tenor Clausulæ, id tamen non est, nisi prout fauor suffragatur crimini, ex communi *Doctorum*. Accipiuntur enim inuadentes, occupantes, & reliqui formaliter, ac proinde prout illis fauetur, quatenus tales sunt. Vnde defendens criminosum post delictum non innodatur, quia nullo modo cooperator criminis; nisi fortè crimen adhuc esset in fieri, vt quia occupans adhuc retineat, vel spe huius defensionis animosior factus fuerit delinquens iuxta alibi dicta.

54 Adhærentes, huiusque in Bulla non expressos non reor excidere à numero fautorum, adiectos autem esse ad exprimendos eos, qui fauent hærendo principalibus, & dicuntur partiales, sequaces, seu factiosi. Ex sententia *Pelini nu. 18. super Rubric. De Treuga, & pace* nostri Interpretes communiter sinunt adhærentes esse eos, qui nulla conditione, aut pacto intercedente, spontè consiliis, & operibus alicuius fauent, quo modo differunt à confœderatis, & sociis, quibus cum pacta interueniunt. Ita *Vgolinus De Censuris Bullæ Coenæ par. 1. Cap. 10. ad hunc §. num. 1. Filliucius Tom. 1. qq. Moral. Tract. 16 cap. 3. num. 69. Bonacina de Censuris in particulari, disp. 1. quæst. 21. punct. 1. num. 16.* vbi dum subiungit innodari nunquàm adhærentes, qui consiliis principalium assistunt, illisque in sua mente consentiunt, licet postea consilium non dent, aut votum ferant, nec adhæsio re ipsa influat in delictum, quia superfluè exprimerentur adhærentes, quoties ipsi cooperantur re, sufficienter sub fautoribus possent comprehendi; dum, inquam, hæc subiungit, non est audiendus, non solùm quia solus actus internus adhæsionis, nisi foras prodeat, non punitur Censura, vt diximus sæpiùs, & admittit etiam *Bonacina num. 17.* sed etiam quia nuda hæc adhæsio sine opere, aut consilio non promouet delictum. Accessorium autem regulariter non damnatur nisi pro ut cooperatur principali. Nec tamen superfluè aderunt Bullæ hi adhærentes, tùm quia satis est, si significetur eo nomine peculiare genus fautorum, sicuti diximus Cap. I. exprimi defensores Hæreticorũ distinctè à fautoribus, cum tamen omnis defendens eo ipso faueat; imò in pluribus Canonibus, & in hoc etiam distinctè recensentur auxilium, & fauor, quæ duo, vt plurimùm coincidunt; tùm quia in subiecta materia inuasionis, incursionis, aliorumquè actuum hostilium, factiosi, et sequaces communi locutione adhærentes dicuntur, quatenus alicuius principalis ausus sectantur.

SCHOLION.

Faciunt ad rem præsentem, quæ attulimus *Cap. XI. nu. 4 & 5. Scholii*, & præterea sciendum *Ioannem XXII. Const. Ad hoc Ann. 1321.* excommunicasse singulares personas, & Vniuersitates interdicto subiecisse, quæ in Prouincia Marchiæ Anconitanæ, cótra alium ius sibi dicere, aut bellum, vel exercitum mouere, seu caualcatam facere sine licentia eorũ, ad quos spectat, aut per hostiles incursus, aut violentiam, inuadere, occupare, aut retinere, seu de domo propria, castro, ciuitate, vel loco, aliquem expellere, capere, aut tenere, siue ad vindictam, & vltionẽ prosilire, quacumque ex caussa præsumpserint. Est autem Caualcata, militum, seu satellitum, tam equitum, quàm peditum agmen, & turma ad ius sibi de facto vendicandum, vel alium finem non concessum, missa. Eamdem *Constitutionem* reseruata excommunicatione extendit ad totum statum Ecclesiasticum *Alexander VI. Const. Inter multiplices 1493.* & *Iulius II. Const. Cum homines 1505.* excommunicauit etiam scientes, nec reuelantes post triduum aliquos sibi ius dicere, & caualcatas facere. Variæ tandem in rebelles, grassatores, & bannitos, ac factiosos, seditiososque successu temporum emanarunt Constitutiones, quas longum esset recensere, & non sunt omninò propriæ huius loci. Consulendum Bullarium.

CAPVT FINALE.

De Duratione Bullæ Cœnæ, eiusque reseruatione aliisque, ad ipsam spectantibus.

§. Volentes præsentes nostros processus, ac omnia, & quæcumque his literis contenta, quousque alii huiusmodi processus à nobis, aut Romano Pontifice pro tempore existente fiant, aut publicentur, durare, suosque effectus omninò sortiri.

§. Cæterum à prædictis sententiis, nullus per alium, quàm per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, nec etiã tunc, nisi de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cautione præstita, absolui possit, etiam prætextu quarumuis facultatum, & indultorum, quibuscumque

per

personis Ecclesiasticis, sæcularibus, & quorumuis Ordinum, etiam Mendicantium, aut militarium, Regularibus etiam Episcopali, vel alia maiori dignitate præditis, ipsisque Ordinibus, & eorum Monasteriis, Conuentibus, & Domibus, ac Capitulis, Collegijs, Confraternitatibus, Congregationibus, Hospitalibus, & locis Pijs, nec non Laicis, etiam Imperiali, Regali, et alia mundana excellentia fulgentibus, per Nos, et dictam Sedem, & cuiusuis Concilii Decreta, Verbo, Literis, aut alia quacumque scriptura in genere, vel in specie concessorum, & innouatorum, ac concedendorum, et innouandorum.

§. Quòd si fortè aliqui contra tenorem præsentium talibus excommunicatione, & anathemate laqueatis, vel eorum alicui, absolutionis beneficium impendere de facto præsumpserint eos excommunicationis sententia innodamus, grauius contra eos spiritualiter, & temporaliter, prout expedire nouerimus, processuri.

§. Declarantes, ac protestantes quamcumque absolutionem etiam solemniter per Nos faciendam, prædictos excommunicatos sub præsentibus comprehensos (nisi prius à præmissis cum vero proposito similia vlterius non committendi, destiterint, ac quoad eos, qui contra Ecclesiasticam libertatem; vt præmittitur, statuta fecerint, nisi priùs statuta, ordinationes, constitutiones, pragmaticas, & decreta huiusmodi publicè reuocauerint, & ex Archiuiis, seu Capitularibus locis, ac libris, in quibus adnotata reperiuntur, deleri, & cassari, ac Nos de reuocatione huiusmodi certiores fecerint) non comprehendere, nec eis aliter suffragari, quin etiam per huiusmodi absolutionem, aut quoscumque alios actus contrarios, tacitos, vel expressos, ac etiam per patientiam, & tolerantiam nostrã, vel Successorum nostrorum, quantocumque tempore continuatam, in præmissis omnibus, & singulis, ac quibuscumquè iuribus Sedis Apostolicæ, ac S. Romanæ Ecclesiæ vndecumquè, & quomodocumquè quæsitis; vel quærendis, nullatenùs præiudicari posse, aut debere.

15.

P. R Æ L V D I V M.

VLtima Bullæ pars, quæ à *§ Volentes præsentes*, ad finem vsque extenditur, hoc Capite breuiter declaranda est; licèt enim multa in genere ad Bullam spectantia Capite Proœmiali horum Commentariorum dixerimus, aliqua tamè supersunt, quæ propriora huius loci sunt, & ideò huc remisimus pertractandã. Diuidemus hunc textum in quatuor §§. & in primo agetur De Duratione Bullę, in secundo, De Reseruatione Cãsuum, & derogatione Priuilegiorum; in tertio, De Pœnis absoluentium ab illis sine debita facultate, in quarto denique De Absolutione, & Tolerantia Pontificis, non suffragante eis, qui à criminibus non destiterint.

§. 1. Volumus præsentes nostros processus, ac omnia, & quæcumquè his literis contenta, quousque alij huiusmodi processus à Nobis, aut Romano Pontifice pro tempore existente fiant, aut publicentur, durare, suosquè effectus omninò sortiri.

E L E N C H V S.

1 *QVamuis excommunicationes Bullæ Coenæ sint ab homine, noluerunt Pontifices cessare ipsorum morte.*

2 *Expirat vna Bulla facta, & promulgata alia.*

3 *Expirat, etiamsi alia posterior non contineat omnes casus Bullæ veteris.*

1 EX hoc §. 1. addito per *Pium V*. diximus Capite Proœmiali totius Bullæ deducere aliquos, excommunicationes Bullæ Coenæ censeri latas à iure, quia non expirant morte ferentis; Ibi tamen probauimus hoc non sufficere ad ius, præsertim cum ius vetus indigeat derogatione, dum nouum contrarium promulgatur, ratione autem aliquo veteris *Bullæ* in noua, statim dispositio illa cessat absq, mentione reuocationis.

Etiamsi ergo Bulla sit ab homine speciali cautela noluere Pontifices post *Pium V*. cessare ipsorum morte; ne, nondum per Successorem alia edita, delictis censuratis aperiretur via, ablata Censura.

2 Expirat autem vna Bulla, facta, simulquè promulgata alia, *Vgolinus ad Bullã Coenæ part. 3. §. Volentes Reginaldus Tom. 1. Prax. fori poenit. lib. 5. cap. 13. num. 227. Alterius Tom. 1. de Censuris lib. 5. disp. 22. cap. 1. col. 4. Bonacina de Censuris in particul. disp. 2. qu. 22. punct. 1 num. ... Duardus lib. 3. Commentar. Bull. Coenæ ad §. 1. q. 2. art. 1. Seorsa in Bullis selectis: T beorem, 430.* Non enim obligat lex, nisi promulgata, cum facta, non tamen promulgata ad notitiã non deuenerit eorum, quos ligat *L. Leges C. de legib. & constit. cap. Cognoscentes de Constit.* & alias absurdum esset dicere facta noua Bulla non tamen adhuc promulgata, nullam Bullam vigere, quippè quod vetus expirauerit facta noua, hæc autem non obligct, quia ignota; Nam ideò Pontifices, vt dicebamus, hunc §, addiderunt, ne esset aliquod temporis spatium, quo nulla Bulla vigeret. Vnde non obstat disiunctiua fiant, *aut*, publicentur, in qua regulariter sufficit aliquam partem verificari. arg. *cap. Inter cæteras de Rescriptis. L. Si hæredi plures. ff. De condit. instrum. §. Si plures conditiones Instit. de Hæredum. Instit.* Respondetur enim vel *fieri*, intelligi simul cũ publicatione, tunc enim & non antea perfecta est sententia, vel lex, vnde ly *aut* stabit expositiuè, seu declaratiuè, vel, si *fieri* accipiatur imperfectè, ly *aut* stare copulatiuè, vt sæpe huius virtutis esse testatur *Barbosa*, & alii apud eum *de Dictionibus dict. 46. num. 2. & Albericus in Dictionar. dictione vel. arg. cap. 1. De Postulatione Prælatorum*, vbi *Innocentius, & Hostiensis*, & alii. Vel ideò disiunctiuè loqui, quia potest esse quòd Pontifex Bullam ab alio prædecessore factam, nec tamen publicatam, promulget, vt notauit *Vgolinus*.

Facta igitur Bulla, nec adhuc publicata, durat vetus, nisi aliud appareat in contrarium ex mẽte Pontificis, potest enim cessare Bulla, si Pontifex illam abrogaret absque nouæ editione, idquè tam ille, qui edidit, quàm successor, quia

per prohibitionem pari non potest indicere. arg. *cap. Innotuit. Vers. Quamuis de Electione.* Non posset tamen id Collegium Cardinalium Sede vacante, nec Generale Concilium, sine auctoritate Pontificis. Quamquàm huic Sede vacante, vel tempore Schismatis possit concedi, si vrgens aliqua caussa abrogationem Bullæ suadeat.

3 Quòd si Bulla non in die Cœnæ ederetur nec omnes hos casus, quos modò continet, contineret, similis tamen esset huic, adhuc vigeret, veteremquè abrogaret. *Duardus qu. 2. Bonacina punct. 1. num. 3.* Non obstante particula huiusmodi, quæ non debet ita rigorosè accipi, vt etiam de tempore, & de omni dispositione verificetur, præsertim cum temporum successione aliquam variationem Bulla passa sit, vt vidimus.

§. 2. Caterùm à prædictis sententiis nullus per alium, quàm per Romanum Pontificem, nisi in mortis articulo constitutus, nec etiam tunc, nisi de stando Ecclesiæ mandatis, & satisfaciendo cautione præstita absolui possit, etiam prætextu quarumuis facultatum, et indultorum, quibuscumquè personis Ecclesiasticis, secularibus, & quorumuis Ordinum, etiam Mendicantium, aut Militarium, Regularibus etiã Episcopali, vel alia maiori dignitate præditis, ipsisque Ordinibus, & eorum Monasteriis, Conuentibus, & Domibus, ac Capitulis, Collegiis, Confraternitatibus, Congregationibus, Hospitalibus, & locis piis, nec non Laicis etiam Imperiali, Regali, & alia mundana excellentia fulgentibus, per Nos, & dictam Sedem, & cuiusuis Concilij Decreta, verbo, literis, aut alia quacumque Scriptura, in genere, vel in specie concessorum, & innouatorum, ac concedendorum, et innouandorum.

E L E N C H V S.

4 *Clausula continens reseruationem, & derogationem Priuilegiorum variata est successu temporum.*
5 *Curator Pontifici amenti assignatus potest absoluere à casibus in Bulla reseruatis.*
6 *Summus etiam Pænitentiarius, Regens Pænitentiariæ, et alij de commissione speciali Pontificis absoluere possunt.*
7 *Non potest tamen Generale Concilium etiã Sedis Vacantis, aut schismatis tempore coactum.*
8 *Nec Collegium Cardinalium Sede Vacante.*
9 *Nec Legatus à Latere, nisi ei sit expressè concessum.*
10 *Neque etiam Episcopi.*
11 *Nec Prælati regulares, etiam sibi subditos possunt absoluere.*
12 *Pontifex non potest sibi, aut Successoribus facultatem absoluendi adimere.*
13 *De stylo Curiæ Priuilegium Generale absoluendi à Casibus Sedi Apostolicæ reseruatis non sufficit ad absoluendum à Casibus Bullæ Cœnæ, ob specialem, et solemnem reseruationem.*
14 *Per Iubilæum autem generale permittitur hæc absolutio.*
15 *Et per Bullam Cruciatæ.*
16 *Hæresis tamen rigorosam magis habet reseruationem.*
17 *In Mortis articulo quilibet Sacerdos potest absoluere.*
18 *Quod tamen debet esse graue, et probabile.*
19 *Probabile etiam, et est impeditum posse absolui à quolibet Confessario.*

4 Clausula hæc reseruationem continens, & derogationem priuilegiorum, quibus alius à Pontifice posset absoluere à casibus Bullæ Cœnæ, antiquissima est, ipsiquè Bullæ cœnæ, variata tamen est, auctaquè successu temporũ. Recentiori ætate, de qua inquirere potest nostra interesse, notabilis est ad res dicendas, illa variatio, quæ primò per *Xistum V.* in derogatione Priuilegiorum apposita est, *nisi in eis etiam casus præsentibus literis expressi, comprehendantur.* Quam exceptionem post aliquot annos sui Pontificatus expunxit *Clemens VIII.* nec deinde aliquis Pontifex reassumpsit, vnde videtur reuocatio Priuilegiorum amplior esse, sicuti ante *Xistum* erat.

5 Igitur à casibus Bullæ Cœnæ Romanus Pontifex pro tempore existens potest absoluere. Qui tamen non posset, postquàm renunciasset Pontificatui, vel rationis vsu esset destitutus. *Bonacina De Censuris in particulari disp. 1. quæst. 21. punct. 2. num. 1.* Tamen hoc casu Curatorem eidem à Collegio Cardinalium assignatum posse absoluere putat *Vgolinus ad Bullã Cœnæ part. 3. §. Caterùm à prædictis.* Quòd faciè admitti potest si amentia sit perpetua, vel quasi, tunc enim congruum non esset casus Bullæ omninò esse inabsoluibiles, secùs videtur si sit ad tempus, & interpollata, sicut enim Collegium Cardinalium non potest absoluere, vt dicemus, ita nec potest facultatem hanc, quæ Pontificia est, alteri conferre.

6 Potest Romanus Pontifex etiam per alios absoluere, licèt enim dicatur nullum posse absolui nisi per Romanum Pontificem, regulare est tamẽ quod id intelligatur, vel per se immediatè, vel per alium, cum ineptum sit dicere Pontifices sibi legem imponere, ne valeant per alios absoluere. Vnde de facto absoluit Summus Poenitentiarius, Regens Poenitentiariæ, & alij Papæ Poenitentiarij iuxtà eorum instructiones. *Fillius... cius Tom. 1. qq. Moral. Tract. 26. num. 319.* Et vniuersaliter potest absoluere qui specialem habet hac in re mandatum, & commissionem, non est enim id absoluere ex Priuilegio, quod in hac Clausula prohibetur, de quo infrà.

7 Cæterùm prædictis exceptis non potest absoluere Generale Concilium, aut facultatem absoluendi dare *Naldus in Summa Vers. Bulla Cœnæ num. 60.* Quod procedit etiam si sit coactum tempore Sedis vacantis, & Schismatis, quo nullus Pontifex Concilio Superior agnoscitur, Quia adhuc Concilium in multis facultatem Põtificiam non habet; & hic dicitur solum Romanũ Pontificem posse absoluere.

8 Nec potest absoluere Collegium Cardinalium Sede vacante. *Naldus vbi supra.* Quia vt electioni noui Pontificis incumbat, auctoritas

in

in cæteris ab eo sublata est per *Clem. Ne Romani De Electione.*

9 Nec regulariter potest absoluere Legatus Pontificis à latere *Rebuffus Prax. benefic. par. 2. ad Bullam Cœnæ hoc §. 1. Vers. Et à quibus Alterius Tom. 1. De Censuris lib. 5. disp. 22. cap. 2. sol. 10. Bonacina ubi suprà num. 4.* Quia licèt in aliquibus is Legatus veniat nomine Sedis Apostolicæ, vel etiam dicatur posse in ijs, in quibus Summus Pontifex vt latè diximus *Cap. X. nu. 22.* tamen excipiuntur specialiter reseruata, inter quæ hodie censetur absolutio à casibus Bullæ; hæc enim rigorosior est omni alia, à qua Legatus possit absoluere, vt illa. *Canon. Siquis suadente 17. quæst. 4.* ex *cap. Ad eminentiam. De sentent. excomm.* Dixi *regulariter*, quia non est eundum inficias, Legatum de latere posse absoluere, si expressè in eius facultate absolutio à casibus Bullæ Cœnæ concedatur *Pilliucius ubi suprà.* Quæ an per nouam Bullæ promulgationem censenda sit sublata, ex mente Pontificis legantis, & edentis Bullam iudicandum est, tenor enim huius §. quantùm est de se, pertingit etiam ad hanc derogationem.

10 Nec possunt absoluere Episcopi, vt constat ex Clausula, Quoad facultatem verò ijs permissam *per Tridentinum sess. 24. cap. 6. De Reformatione* absoluendi in quibuscumque casibus occultis, etiam Sedi Apostolicæ reseruatis, sibi subditos in Diœcesi sua per se ipsos, aut Vicarios ad id specialiter deputatos in foro conscientiæ, & etiam in hæresis crimine, licèt per se, non per Vicarios; quoad hanc, inquam, facultatem, de qua ingens controuersia est, dicendum est esse reuocatam per quotannalem huius Bullæ editionẽ, quæ etiã est communior opinio tùm aliorum, tùm Interpretum nostræ Bullæ. *Toleti lib. 1. Instruct. Sacerd. cap. 30. Vers. Secundò Vgualdi in secundis, et vltimis editionibus 2. par. Candel. aur. in Explicatione Bullæ Cœnæ post casum 21. nu. 15.* retractantis se de his, quæ in prioribus dixerat. *Vgolini ubi suprà Vers. Etiam prætextu etc. Suarez De Censuris disp. 21. sec. 3. num. 3. Sfortia in Bullas selectas Thearem 431. Duardi lib. 3. Bullæ Cœnæ § 2. qu. 1. Alterius cit. cap. 2. sol. 7. Pilliucii num 320. Bonacina punct. 2.* Qui alios citant. Cuius sententiæ illud est melius fundamentum, quod seruatur in praxi, vt testantur plures ex prædictis Auctoribus, ita vt nec Episcopi absoluant, nec in Romana Curia habeantur pro absolutis, qui ab Episcopis absolutionem acceperẽ; vnde colligitur hanc esse mentem Pontificum Bullam quotannis publicantium. Cæterùm quæstionem de iure examinare, ex industria omittimus illud solùm addendo, quosdam ex nostris asserere, Episcopos extra Italiam, vtpotè longè ab Vrbe ad quam non est facilis accessus, faciliùs posse absoluere, quàm Italos.

11 Nec Prælati Regulares possunt absoluere, nedum sæculares, de quibus nec potest esse dubiũ, sed nec Regulares sibi subditos. Hæc sententia suadetur ex Clausula, quę generaliter ait, nullus possit absolui per alium, quàm per Romanum Pontificem, & fundamenta sententiæ oppositæ, quæ ad tria possunt reduci, patiuntur suas difficultates. Primùm fundamentum est, citatum *Cap. 6. sess. 24. Tridentini*; quod videbatur probabile, comprehendere etiam Prælatos Regulares, vtpotè habentes in suos subditos Iurisdictionem quasi Episcopalem. Sed, vt vidimus, *Tridentinum* existimatur reuocatum, & falsum esse assumptum, testantur multi, declaratum per Sacram Cardinalium Interpretum Congregationem; vt in specie *Suarez De Pœnit. disp. 30. sec. 2. num. 6. & de Censuris disp. 41. sec. 2. num. 2.* Alterum fundamentum est priuilegium, quod absoluendi suos subditos à casibus Bullæ Cœnæ sæpiùs emanasse à Sede Apostolica certum est, vt apud Compilatores Priuilegiorum Regularium. Obstat verò huic fundamento reuocatio annualis per Bullam facta; nec confirmatione reuiuiscere, declaratum est per Sacram Congregationẽ Cardinalium negotijs, & consultationibus Episcoporum, & Regularium præpositam, approbante *S. D. N. Vrbano VIII. sub die 17. Nouembris 1628.* huius tenoris. *Sacra Congregatio &c.* Tertium caput, ex quo quis suaderi posset, integrum esse Regularibus Prælatis suos subditos à casibus Bullæ Cœnæ absoluere, est impedimentum, quod videntur habere Regulares, accedendi ad Sedem Apostolicam; vt potè qui sub obedientia, & obseruantia viuant, eisque occasio vagandi tollenda sit. Sed in primis valdè dubium est, an impeditus possit absolui à casibus Bullæ Cœnæ, cum in hoc §. excipiatur tantùm mortis articulus, vt videbimus, deinde autem praxis nõ recipit eos tãquàm impeditos; nec ius *cap. Cum illorum. De sentent. excomm.* in casibus grauibus facit impeditos; grauissimi autem censentur casus Bullæ.

His breuiter expositis, in quæstione aliàs graui, & longiore disputatione digna, consultò tamen à nobis prætermissa, placuit addere, post omissam clausulam, *nisi in eis etiam casus præsentibus literis expressè comprehendantur* adhuc recentiores scribentes ad Bullã *Pauli V.* opinari eam subintelligi, nec hūc §. nunc esse magis reuocatorium priuilegiorum quàm cum haberet clausulam; *Reginaldus lib. 9 Prax. for. pœnit. cap. 12. in fine Sfortia in Bullas selectas Theorema 431; Pilliucius ubi suprà num. 319. Alterius cap. 2. col. antepenult. & Duardus §. 2 quæst. 1. nu. 8.* qui duo putantes illa clausula saluari olim sola priuilegia, quæ in indiuiduo casus Bullæ exprimebant, eadem nunc arbitrantur vigere, quia reuocantur solùm priuilegia concedentia absolutionem à casibus Bullæ *in genere*, vt si concedant absolutionem à casibus reseruatis Sedi Apostolicæ seu Romano Pontifici, *vel in specie* vt si concedant absolutionem à casibus Bullæ Cœnæ; non autem ea concedunt casus Bullæ expressos, quæ in indiuiduo.

Verùm id mihi probari non potest, cum variatis verbis legis, & dispositionem variari necesse sit, nec sit dicendum sine caussa, & superfluè Clausulam illam fuisse à *Xisto V.* additam & nullius fuisse effectus. Falsum etiam videtur ad absolutionem non sufficere priuilegium (intellige non reuocatum) concedens absolutionem à casibus Bullæ Cœnæ, etiamsi casus in indiuiduo non enumerentur; Quid enim concedet tale pri-

priuilegium? Vnde puto additam fuisse Clausulam à *Xisto* ad præseruanda ea priuilegia, quæ absolutionem à casibus Bullę Cœnæ, siue in communi, siue indiuidualiter expressis concedebant, nunc autem dempta Clausula recentiores Pontifices voluisse eadem abrogare sicuti alia. Nec obstat ly *in genere*, *vel in specie*, vt concedentia absolutionem in indiuiduo non debeant intelligi reuocata. Nam vel id referendum est, ad eos, quibus priuilegia essent concessa, puta *in genere* omnibus Religiosis, vel *in specie* alicui Religioni; vel *in genere* denotat priuilegia absoluendi à casibus Sedi Apostolicæ reseruatis, *in specie* verò à casibus reseruatis per modum à iure, vel per modum ab homine, vel etiam per Bullam Cœnæ, aut tandem expressis casibus illius; quia hæc concessio adhuc specifica est, cum indiuidualis concessio illa sit, quæ est in vno, vel altero tantùm casu particulari, pro tali, vel tali vice determinata. Alioquin enim si horum sententia vera est, admoneo Regulares, non deesse priuilegia concedentia ipsis absolutionē à casibus Bullæ expressis in singulari, vel æquiualenter singulari expressioni.

12 Quod autem dicitur nullum posse absolui etiam prætextu priuilegiorum in posterum concedendorum, vel innouandorum, tanquàm positum ex stylo Curiæ, accipiendum est. Cur enim si posthac concedatur alicui priuilegium absoluendi à casibus Bullæ, non vigeat; saltem vsque dum per aliam Bullam reuocetur? Non enim Pontifex sibij, aut Successoribus facultatem adimit elargiendi priuilegium huius absolutionis; quod effectum suum valeat sortiri; non posset autem sortiri, si huius Clausulæ attenderetur vis.

13 Quare generaliter dicendum indultis, facultatibus, aut Priuilegiis posse quem absoluere a casibus Bullæ Cœnæ, dummodò reuocata non sint. Quibus autem Clausulis debeant muniri nō est omninò certum; cum magis dependeat à mente Pontificis erogantis. Vnde priuilegium absoluendi generaliter à casibus Sedi Apostolicæ, vel Romano Pontifici reseruatis, proderit ad absoluendum etiam à casibus Bullæ, si de mente Pontificis constet eam absolutionem voluisse permittere. De stylo tamen Curiæ generales istæ Clausulæ non sufficiunt, ob specialem, & solemnem reseruationem Bullæ Cœnæ, quæ specialiter solet exprimi, quando priuilegium ipsam comprehendit. Et licèt plerique velint, vt vidimus, non sat esse concedi absolutionem à casibus Bullæ Cœnæ, nisi vlteriùs casus in singularia recenseantur; tamen si hæc singularis expressio omitteretur, adhuc priuilegium prodesset, ne dicatur frustranea concessio. Multò magis prodessent priuilegia generalia, si adderetur derogatio Bullæ Cœnę; puta, *vt possit absoluere ab omnibus casibus Sedi Apostolicæ reseruatis non obstante Bulla Cœnæ quotannis promulgari solita. Bonacina punct.* 2. *num.* 7. Cui, & *Duardo, quæst.* 1. *§.* 8, *num.* 15. non subscribo dum dicunt expressis in priuilegio aliquibus Bullæ casibus in singulari, cæteris autem in generali, ab illis tantùm posse dari absolutionem, qui in singulari recensentur, non autem ab aliis. Dum enim nimium longum, tædiosumquè est casus omnes enumerare, expressis aliquibus in indiuiduo, cæteris autem in communi, expressio censetur omninò sufficiens ex stylo iurium, & obseruatione Doctorū. Benè verum est solere nunc addi Clausulam *cæterisquè omnibus, ac si de verbo ad verbum fuisset expressi.* Si tamen non adderetur, adhuc tutò quis Priuilegio vteretur. Quòd si generalis sit concessio, nec ullo modo Bulla Cœnæ, aut casus ipsius exprimantur; sufficiet Clausula. *Non obstātibus quibuscumquè etiam si essent talia, quorū mentio facienda esset de verbo ad verbum, quorū omnium tenores volumus haberi pro expressis, &c.*. *Alterius cap.* 2. *col. antepenult.* *Duardus loco citato concl.* 1.

14 Qui ibidem sub *num.* 14 asserit in Iubilæo concedente facultatem absoluendi à reseruatis Pontifici adhuc nō contineri casus Bullę, quæ etiam est sententia *Vgold num.* 12. in nouis editionibus. *Iubilæos* autem generales extraordinarios permittere hanc absolutionem, non quia expressè Bulla Cœnæ in eis nominetur; sed quia additur prædicta Clausula. *Non obstantibus*, cum tamen ex nostra sententia nominatio Bullę Cœnæ sufficeret.

15 Eademquè de caussa, arbitrantur *Vgoldus, & Alterius* iam non vigere Bullam Cruciatæ, quia nominat Bullam Cœnę in genere, non autem singulos casus in indiuiduo, aut cum aliqua ex illis Clausulis ęquiualentibus indiuiduæ expressioni. *Bonacina* autem eo *num.* 7. negat derogatum esse Bullæ Cruciatę, quia habet rationē contractus onerosi, & generaliter similibus concessionibus putat non derogatum. De quibus est specialis controuersia, cęteris ferè cunctis affirmantibus reuocari, etiam priuilegia per viam remunerationis, & contractus, licèt non distinguant inter priuilegia concedentia facultatem absoluendi, de quibus hoc §. & inter priuilegia, quibus quis se tueri posset, quominùs sub Bulla, pœnisquè illius comprehenderetur, de quibus in §. 5. Non obstantibus. *Distinguunt* tamen aliqui, inter quos *Sayrus lib.* 3. *Thesaur. cas. consc. cap.* 25. *num.* 5. *&* 10. ibi expressè affirmans de prioribus priuilegiis, hic de posterioribus. Mihi quidem valdè probabile est, priora priuilegia nō reuocari, & suadeor coniectura quòd §. 5. vbi de posterioribus priuilegijs est sermo, expressè dicitur, *etiam per viam contractus, ac remunerationis*, quæ Clausula hic desideratur. Quòd si ita est, moneo plura Regularium priuilegia titulo oneroso remunerationis erogata, vel confirmata esse. Vnde quoad Bullam Cruciatæ adhæreo sententiæ *Bonacinæ*, quæ etiam est communior; aliundè autem opinor, vt dixi, satis esse exprimi in priuilegio Bullam Cœnæ, etiamsi casus in singulari non recenseantur.

16 Hæresis reseruationem adhuc magis rigorosam esse adnotant Doctores, vt, dato esse probabile absolui posse priuilegio memorante casus Bullæ in communi, omninò tamen improbabile sit posse absolui ab hæresi *Bonacina punc.* 2. *num.* 8. qui *num.* 5. id concedit *DD.* Inquisitoribus caussa cognita, tàm in foro exteriori, quàm in foro conscientiæ ex *Eymerico*, *&* *Penna direct. Inquisit.* 3. *part. quæst.* 98. *num.* 141. *&*

San-

Sanchez lib. 2. Decalogi Cap. 12 contra Garziã de Beneficiis part. 11. cap. 5. num. 120. Causa autẽ non cognita, seu crimine non delato, ait probabiliter affirmari posse quoad forum conscientiæ ex *Const. Cum sicut Clementis VII.* quam refert *Pegna in fine Direct.* Imò *num.* 6. affirmat eos posse munus absoluendi delegare alijs; quia illa auctoritas eis competit ex officio, ac proinde est ordinaria, & delegabilis. Tandem ait Decreta edita super casuum reseruatione à Sacra Cardinalium Cõgregatione iussu *Clemẽtis VIII. ann.* 1601. *& Pauli V.* 1617. quibus reuocantur priuilegia, & facultates absoluendi à casibus Sedi Apostolicæ reseruatis, non obstare, quia loquuntur de simplicibus sacerdotibus, non autem de Prælatis.

17 In mortis articulo constitutum quilibet potest absoluere; hoc enim regulare est stylo iurium, & ipsa rei exigente natura, præter periculum animarum, vt statuit *Tridentinum sess.* 14. *cap.* 7. ita vt hæc exceptio etiã omissa, pro apposita haberi debeat. arg. *L. fin. C. de Fideiussoribus. Vgolinus hoc loco*, vbi optimè contra *Sotũ, & Nauarrum*, nec à facultate absoluendi excludit degradatum, & depositum, aut excommunicatum propter hæresim. Quia non Sacerdotum gratia, sed ratione periculi animæ, quod decedit, noluit *Tridentinum* in articulo mortis vllam esse reseruationem vnde actus tunc absoluendi, cum non sit propriè exercitium iurisdictionis impedibilis, potest exhiberi à quolibet habente potestatem Ordinis: Et licèt in mortis articulo, qui rigorosè sumptus tunc adest, quando quis incipit mori, ita vt mors sit in fieri, vix esse possit spatium adeundi Superiorea, tamen etiam si possint adiri, non puto esse necessarium, quia Tridentinum ait nullam tunc esse reseruationem; quicquid alij velint. Vnde vlteriùs asserendum suspensum, depositum, aut degradatum, excommunicatum, & multò magis his non notatum; nec tamen admissum ad confessiones audiendas, valldè absoluere, etiam si absolutio à maiori, vel habente facultatem dari potuisset, quamuis ille peccet nullo habito respectu præsentiæ istius.

Controuersia celebris, an in materia absolutionis articulus mortis confundendus sit cũ periculo mortis, non est propria huius loci, cum ad omnem Censuram, & casus reseruatos communis sit. *Alterius cit. Tom.* 1. *de Censuris lib.* 3. *disput.* 6. *cap.* 6. *col.* 4. ait opinionem affirmantem esse magis piam, & probabiliorem, sicuti & vera est. Et fundatur in iuribus confundentibus, & pro eodem accipientibus. *cap. Siquis suadẽte* 17. *quæst.* 4. *cap. Ea nuscitur. cap. De cætero. cap. Non dubium. cap. De his. cap. Quamuis de sent. Excomm. cap. fin. De Sepulturis. cap. Eos qui de sent. excomm. in* 6. Et ideò Interpretes Bullæ nostræ communiter asseuerant non solùm in articulo, sed etiam in periculo mortis permitti absolutionem à Censuris illius. *Rebuffus in Prax. benefic. part.* 3. *in expositione Bullæ Cœnæ art.* 13. *Vgolinus vbi suprà Vinaldus num.* 9. *in nouis. Naldus num.* 61. *Duardus §.* 2. *quæst.* 2. *num.* 8. *Bonacina punct.* 2. *num.* 11.

18 Licèt actũ conueniat inter plerosquè, quod periculum debeat esse graue, & probabile, ita vt mors immineat, in assignandis tamen particularibus casibus non omnes conueniunt. Enumerata inueni incendium; graue vulnus grauem morbũ, conflictum, Iudicis sententiam, tempestatem maris, imò etiam susceptionem periculosæ nauigationis, tàm coactam, quàm spontaneam, partum fœminæ, quæ alias non peperit, aut peperit cum periculo, castrationem, aut aliam periculosam incisionem, iter non tutum, & tandem prudenti arbitrio locum relictum. Nec desunt qui velint adeundum Pontificem, si aditus sit, tanquàm periculo quis se subijciat, quod non placet alijs, quia dato periculum cum articulo confundi, illud huius priuilegio gaudet, Idemquè est de alijs Superioribus adeundis dum vacat. Moneo tamen in Decreto super casuum reseruatione *Clementis VIII.* iussu edito, prohiberi Confessarijs simplicibus absolutionem virtute facultatum, aut priuilegiorum, cum Clausula, *etiam in casu necessitatis*. Addit *Duardus loco citato*, eum etiam posse absolui, qui est in eo statu, in quo si nunc non absoluitur, probabiliter timet se ante mortem nunquàm aliàs habiturum copiam confessarij. Et ratio est, quia tenetur tũc confiteri.

19 *De impedimento etiam controuertitur*, an scilicet impeditus accedere ad Sedem Apostolicam possit absolui, abeuntibus in diuersa Doctoribus, Ex nostris tenent affirmatiuam partem, *Vgolinus* hoc loco §. 4. licèt tunc velit non omnem posse absoluere, sed Episcopum, & respectiuè superiorẽ, cum quo videtur sentire *Duardus qu.* 8. *col.* 14. *Alterius cap.* 2. *dub.* 3. qui asserit à simplicibus Confessarijs posse absolui, *Coriolanus ad Bullam Cœnæ hoc loco num.* 4. nec tenent improbabile, *Naldus num.* 63. *& Bonacina punct.* 2. *num* 16. licèt Bonacinæ magis placeat contraria sententia. Ratio desumitur ex iuribus, quibus absolutio reseruata ex *cap. Siquis suadente* permittitur impeditis sine accessu ad Sedem Apostolicam. *cap.* 1. *cap. Ea noscitur: cap. Mulieres. cap. De his. cap. Quamuis. cap. De cætero. cap. fin. de sent. excomm. cap. Eos qui, eod. tit. lib.* 6. eadem autem in alijs Censuris viget ratio, impedito enim videtur impossibilis moraliter accessus.

Impedimenti autem Iudicem, plerique faciũt prudens arbitrium, enumerantque ætatem, ægritudinem, periculum, defectum libertatis, sexũ, paupertatem, munus publicum, & cætera, quæ ad aliquod ex his reducuntur. Et quidem si impedimentum sit, vel existimetur fore perpetuum; nulla iterùm adeundæ Sedis imponitur obligatio, nec tenetur quis per Procuratorem recurrere, vt obseruauit *Nauarrus in Manual. cap.* 27. *n.* 90. Si autem sit ad tempus, absolutio impertienda non est, nisi obligatio ingruat confitendi, & tunc cautione accepta de accessu ad Sedem, impedimento cessante; quæ omnia latè traduntur de Censuris in genere. Decretum tamen *Clementis*, de quo suprà, vetat simplices Confessarios absoluere virtute priuilegiorum extra Vrbem in Italia, cum Clausula *etiam in casu necessitatis, aut impedimenti*.

Igitur quomodocumque absoluendo non solũ ingerẽda est satisfactio, et obligatio se præsentandi

di, cum primùm dabitur, & ſtandi præceptis Eccleſiæ, ſed etiam cautio exigenda eſt, & cum effectu recipienda, vt dicitur in §. eſtquè regulare in omni cenſura, niſi iuris ſuffragio ſpecialiter quis inuetur, vt de pueris dicitur in *Capit. Quamuis de ſent. Excomm.* Communiter dicitur cautionem debere eſſe pignoratitiam; ſi hæc haberi non poſsit, fideiuſſoriam: ſi nequè hæc, iuratoriam. *Suarez de Cenſuris diſp. 21 ſect. 3. ex Caietano, & Nauarro, Scortia cum pluribus cit. Theorem. 431. Sayrus dict. Cap. 25, num. 4.* benè addens, in extremis conſtitutum, vt nullū cautionis præbendæ tempus videatur habere abſoluendum eſſe ſine cautione. Alii meliùs diſtinguunt, quoad cautionem enim de ſe preſentando, & ſtando mandatis Eccleſiæ, promiſsio iuramento firmata videtur ſufficere, cautio autem pignoratitia, vel fideiuſſoria exigenda eſt quoad ſatisfaciendum parti læſæ. *Alterius cap. 2, col. 22, & 27 Bonacina punct. 2. num. 26.*

20 Et obſeruarunt Interpretes, quòd licet regulariter ſatisfactio, dum fieri poteſt debeat præcedere actu; hic tamen ſola promiſsio, vel cautio præſcribitur. Ideò abſolutionem fore validam, (quicquid ſit, an ritè impertita) etiā ſi delinquens non ſatisfecerit de facto, cum poſſet, *Suarez dicta ſect. 3. num. 2, Alterius col. 251 & Scortia vbi ſuprà.* Imò communis eſt ſentētia non tamen impugnatore carens, valere abſolutionem etiamſi cautio ab abſoluente omittatur; ſine culpa abſoluendi aliàs parati cautionē præſtare. Conſiderandus tamen eſt §. 4. *Declarationes.*

Nomine *Eccleſiæ*, dum dicitur, *de ſtando mādatis Eccleſiæ*, intelligitur Summus Pontifex, qui poteſt abſoluere, vel qui vice, & nomine ipſius abſolui.

§. 3. Quòd ſi fortè aliqui contra tenorem præſentium talibus excommunicatione, et anathemate laqueatis, vel eorum alicui abſolutionis beneficiū impendere, de facto præſumpſerint eos excommunicationis ſententia innodamus, grauiùs contra eos ſpiritualiter, & temporaliter prout expedire nouerimus proceſſuri.

E L E N C H V S.

21 *ANathema incurritur ab eo qui præſūpſerit abſoluere à Cenſuris Bullæ.*

22 *Non tamen ab eo incurritur, qui gerit ſe Sacerdotem, cum ſit Laicus, & abſoluit.*

23 *An vero incurratur à Confeſſario fingente abſolutionem, probabilis eſt vtraque opinio.*

24 *Abſoluens à peccatis in Bulla damnatis, non autem à Cenſuris, non irretitur.*

25 *Putans ſe poſſe abſoluere motiuo excuſabili non innodatur, neque putans ſe habere priuilegium quod ſibi ſuaderet viuidum.*

26 *Abſoluens ob metum grauem ſimiliter non irretitur.*

27 *Abſoluens plures ſimul, vnam tantum excommunicationem incurrit.*

28 *Hæc excommunicatio eſt reſeruata ſicut alia Cenſura huius Bullæ.*

21 INcurritur ergo ipſo facto (id ſignificat verbum preſentis temporis *innodamus*) anathema ab eo qui præſumpſerit abſoluere à Cenſuris Bullæ; ſiue excommunicatio ſit, à qua abſoluit, ſiue Interdictum, quod Canone 11. imponitur. Et licèt obſeruauerim in hoc §. *Interdictum* non recenſeri, ſatis tamen videtur comprehendi §. *antecedenti*, ſub illa generali clauſula à *prædictis ſententiis*, quin etiam anathema latè ſumptum poteſt & Interdictum ſignificare, & quamlibet Cenſuram.

22 Laicus ſe gerens Sacerdotem, vel Eccleſiaſti cum alium potentem abſoluere non videtur abſoluendo hanc excommunicationem contrahere; quia vix euenit huiuſmodi præſumptio, lex autem eſt de ijs, quæ vt plurimùm accidunt. *Alterius Tom. 1. De Cenſuris lib. 5. diſp. 22. cap. 2, col. 4. ex doctrina Cardinalis in Clem. 1 De Priuilegiis. Vgolinus ad Bullam Cœnæ part. 3. Quāuis Verſ. Quod ſi forte Bonacina de Cenſuris in particul. diſp. 1, quæſt. 22. punct. 3. num. 2.* diſtinguat, negans innodari abſoluentem, ſi pœnitens ſciat, eum eſſe laicum. Cum enim is iuriſdictionis ſit incapax, ſcit pœnitens, inualidè abſoluere, ac proinde non præiudicatur fini Summi Pontificis, qui ſcit pœnitentem eo beneficio vtpotè inutili non vſurum, ſed Sedem aditurum. Affirmat autem, innodari ſi pœnitens ignoret; quia maior eſt præſumptio hæc, & §. *generalis*.

23 Confeſſarius autem aliuſquè Eccleſiaſticus non incurrit ſi exteriùs abſolutionem fingat, & proferat non intendens tamen abſoluere. Non enim propriè dicitur abſoluere qui in intentione deficit, quæ de eſſentia abſolutionis eſt *Vgolinus vbi ſuprà Bonacina num. 3. add. vt oppoſitum magna probabilitate non carere.*

24 Abſoluens ſimiliter à peccatis in Bulla damnatis, non autem à Cenſuris illius, non irretitur; quia dicitur §. antecedenti à *prædictis ſententiis*; peccatum autem ſententia non eſt, nec cum illa habet neceſſariam connexionem, & in pœnalibus ſtricta eſt facienda interpretatio; quicquid contra *Alterius* aſſereret *cap. 3. col. 5.* & trepidet *Bonacina num. 6.* eo quod talis abſoluat *illaqueatos excommunicatione*, quod prohibetur ſimpliciter, & nō de ſola abſolutione ab excommunicatione, præſertim quia iuxta probabiliorem ſententiam, non tām reſeruantur Cenſuræ propter ſe, quàm propter peccata, et poſſet facilè in noſtra ſententia euenire, quòd pœnitens ſe à Cenſuris præſumeret immunem, peccatorum tantùm rationem habens; quod valde menti, et intentioni Pontificis aduerſatur. Ob id ait ſententiam negantem eſſe in praxi ſuadendam, quando immineret huiuſmodi periculum.

25 Ob verbū *præſumpſerint* conueniunt Interpretes in eo, quod nō innodetur abſoluens, putās ſe poſſe abſoluere, vel incogitantia ductus, vel obliuione, vel excuſabili ignorātia, vel quia pœnitēs dicat ſe priuilegiū habere *Vgolinus*, & alij per ipſum relati vbi ſuprà. *Nauarrus in Manuali cap. 27. num. 74. Alterius cap. 3. col. 4. Bonacina punct.*

tanct. 3. num. 3. Verſ. Dixi in *proportione Viualdus Candelabr. aurei part. 2. in explicatione Bullæ Coenæ poſt caſum 21. num. 16. in nouis*, qui addit præſumptionem non cadere in eos, qui faciunt auctoritate iudicis. *Pilliucius* Tom. 1. *qq. Moral. Tract. 16. num. 321. Scortia in Bullas ſelectas Theorem.* 432. Lis tamen eſt inter eos, an excuſet craſſa, et ſupina ignorantia, negante *Alterio col. 3.* affirmante *Bonacina*, & *Vgolino* citante *Nauarrum*, & *Viualdum*, eo quia talis ignorantia excludit præſumptionem, quatenus ſupponitur quis non præſumpturus abſoluere, ſi ſciret hanc prohibitionem. Huic autem adhærere debemus conſequenter ad dicta ſæpius in ſimilibus, putauimus enim paſſim, non peccare contra legem requirentem præſumptionem, nec eum, qui laborat ignorantia affectata, dummodo non ſit ea, quæ ad finem liberiùs errandi amplectitur, quę ingentem temeritatem inducit; is enim in præſenti diceretur præſumere, qui ſciens non poſſe de iure abſoluere, abſoluit; vt etiam loquitur. *Alterius ea col. 3.*

36 Conſequenter ad hæc aduerte, non innodandum eum, qui abſolueret ex priuilegio, quod ſibi ſuaderet viuidum eſſe, non enim præſumeret temerè abſoluere. Sed ita tenen quia ſæpius inculcatur reuocatio priuilegiorum, et in Bulla, et in *Decreto* ſuper caſuum reſeruatione *Clementis VIII.* iuſſu editum ann. 1601. ideò in foro exteriori vix poteſt hæc prætenſio excuſare.

Adduntque Doctores abſoluentem ob metum grauem, vel apprehenſum, vt grauem ex eodem capite non innodari quia nimirùm metus hic excludit præſumptionem, quę dolum, & contemptū inuoluit *Vgolinus, loc. cit. et Alterius col. 3.* addens ſic abſoluentem, teneri habere intentionem non abſoluendi. Verùm tunc ex alio capite, nimirùm ex abſolutione non impertita, declinaretur Cenſura, vt ſuprà diximus, abſquè eo quòd recurramus ad metum; vnde alij abſolutè ſine addito metum excuſare aſſeuerant, quod tunc indubitatum eſſe debet, quando coactus non aduerteret, ſe ſine intentione poſſe abſolutionem proferre.

37 Alia lis eſt inter *Vgolinum*, et *Bonacinam* an vnica abſolutione plures abſoluens pluribus excommunicationibus innodetur, vel vna. Hoc poſterius minùs, et verius amplectitur *Bonacina num. 7.* quod in ſimili de percutiente plures Clericos vnico ictu etiam nos aſſeuerauimus. Prius aſſeritur ab *Vgolino* non carens ſua probabilitate.

38 Vltima controuerſia eſt an hæc excommunicatio ſit reſeruata, ſicut aliæ cenſuræ noſtræ Bullę. Nobiſquè, qui tenemus Bullam non eſſe ius, ſed proceſſum, et ſententias ab homine congruentior videri debet ſententia affirmatiua; quę eſt *Vgolini, et Viualdi* in antiquis *Rebuffi Prax. beneficiar. part. 2. in explicatione Bullæ art. 13.* et fuit veterum *Caietani, Sylueſtri, Armillæ, Felini*, et aliorum. In horum tamen auctoritate nullam eſt ſolidum fundamentū, quia ſcripſerunt ad eas Bullas, in quibus reſeruatio expreſsè addebatur, teſte *Suarez. Sayro, et Bonacina* locis infrà citandis, quæ cenſetur omiſſa à *Paulo* III. ad cuius Bullam ſcripſit *Rebuffus.* Suadetur tamen prætereà hæc ſententia ex *Extrau. etſi Dominici de Pœnitentiis, et Remiſſ.* quæ eſt *Xyſti IV.* vbi reſeruatur excommunicatio contra præſumentes abſoluere à caſibus Bullæ Cœnę, & ex Clauſula *grauiùs prout expedire nouerimus procesſuri*; ſignificat enim ad ipſum Pontificē ſpectare cognoſcere de abſoluente, cui pœna arbitraria reſeruatur. Vnde et abſolutio tacitè reſeruata cenſetur, taciti autē, & expreſſi idem eſt ius.

Quibus non obſtantibus, tutè aſſerendum eſt non eſſe reſeruatam quantum eſt ex diſpoſitione illius Bullæ, vel alterius generalis Conſtitutionis, quod docent *Suarez de Cenſuris diſput. 21. ſect. 3. num. 6. Toletus lib. 1. Inſtruct. Sacerd. cap. 30. Verſ. Sexto. Nauarrus in Manuali cap. 27. nu. 74.* malè à *Viualdo num. 19. in nouis*, citatus ad oppoſitum *Bonacina punct. 3. num.* 8. *Pilliucius num. 321. Sayrus lib. 2. Theſaur. caſuum conſc. cap. 25. num. 7.* citans ad idem *Sebaſtianum Medicem Coriolanus* bis *num.* 3. & vt probabilius *Alterius* vbi ſuprà *cap. 3. col.* 7. Non enim iam additur clauſula reſeruatiua ſicut addebatur olim, & ſicut additur quoad excommunicationes vigintì Canonum in *§. antecedentis* Vbi aduerte propter diuerſas antiquiorum Authorum opiniones hanc Clauſulam olim non fuiſſe in Bulla, poſt autem, tempore, vt creditur, *Pauli II.* additam eſſe, & perdurasse in Bullis *Iulij II. et Leonis X.* tempore *Caietani, Sylueſtri*, & aliorum ſummiſtarum, à *Paulo* autem III. ſublatam fuiſſe. Ad cuius Bullam ſcribens *Rebuffus*, & alij poſt ipſum non ſunt audiendi in hoc, quia licèt Bulla ſit ab homine, tamen, & valdè probabilis eſt ſententia aſſerens Cenſuras latas ab homine in crimina futura non reſeruari, niſi ſpecialis de reſeruatione fiat mentio, et excommunicationes Bullæ vtpotè latæ per ſententiam generalem, et non contra perſonam determinatam, addita etiam duratione ipſius Bullæ aſſimilantur excommunicationibus à iure latis, vt aduocarunt *Toletus, et Bonacina.* Nec obſtat. *Extrau. Etſi Dominici*, quia non extenditur vltrà abſoluentes prætextu particularium facultatum à *Sixto IV.* auctore Extrauagantis conceſſarum, quas intendit Pontifex abrogare, vt notarunt *Sylueſter, Angelus, Sotus, et Nauarrus* citati ab *Alterio* Quod autem Pontifex dicat, grauiùs ſe proceſſurum contra abſoluentes, intelligendum eſt cum conditione, ſi nouerit aliquem abſoluiſſe; non autem neceſſariò infertur, quod hæc excommunicatio ſit reſeruata.

Dixi quantum eſt ex diſpoſitione ipſius Bullę, vel alterius generalis Conſtitutionis, quia eadem excommunicatio lata in Decreto S. C. edito iuſſu *Clementis VIII.* anno 1601 hæc eadem excōmunicatio inibi reſeruatur Pontifici, ſi abſoluēs ſimplex Sacerdos, ſeu Confeſſarius in Italia extra Vrbem abſoluat prætextu facultatum, & priuilegiorum.

Clauſulà autem *grauiùs proceſſuri*, videtur addita, quia ſuolæ ſunt aliæ pœnæ, quæ erant expreſſę in antiquis Bullis, videlicet ſuſpenſionis ab officio prædicandi, legendi, audiendi confeſſiones, miniſtrandi Sacramenta, &c. quas omiſit *Paulus* III.

§. 4. Declarantes, ac protestantes quancumque absolutionem etiam solemniter per nos faciendam, prædictos excommunicatos sub præsentibus comprehensos (nisi prius à præmissis cum vero proposito similia vlterius non committendi, destiterint, ac quoad eos, qui contra Ecclesiasticam libertatem, vt præmittitur, statuta fecerint, nisi prius statuta, ordinationes, constitutiones, pragmaticas, & decreta huiusmodi publicè reuocauerint, & ex Archiuiis seu Capitularibus locis, ac libris in quibus adnotata reperiuntur deleri, & cassari, ac nos de reuocatione huiusmodi certiores fecerint) non comprehendere, nec eis aliter suffragari; quin etiã per huiusmodi absolutionem, aut quoscumque alios actus contrarios, tacitos, vel expressos, ac etiam per patientiam, & tolerantiam nostram, vel Successorum nostrorum, quantocumque spatio continuatam in præmissis omnibus, & singulis, ac quibuscumque iuribus Sedis Apostolicæ, ac Sanctæ Romanæ Ecclesiæ vndecumque, & quomodocumque quæsitis, vel quærendis, nullatenus præiudicari posse, ac debere.

E L E N C H V S.

29 D*Esistentia à delicto, et propositum de cætero similia vlterius non committendi, in omni absolutione, regulariter requiritur.*

19 §. ISte obseruandus ab alijs, qui contra aliquid in Bulla contentum veniunt, & in eo fundari posse sibi videntur, quod contra ipsos per Summos Pontifices apertè, & particulariter non procedatur. Desistentia à delicto, & propositum similia vlterius non committendi, in omni absolutione regulariter præ requiritur. Et desistentia quidem debet actu exhiberi, de intentione autem in foro interno standum est dicto pœnitentis, & in foro externo debet constare per iuramentum. *Cap. Pessimam 23. qu. 8. cap. Grauem de sentent. excomm. Alteriis Tom. 1. de Censuris lib. 5. disput. 23. cap. 4. col. 3.*

Speciale est in delinquentibus editione statutorum derogantium libertati Ecclesiasticæ, vt nulla eis absolutio suffragetur, nisi illa tria, de quibus in §. *præstiterint*. Publica autem reuocatio ea est, quæ ad notitiã publicã deuenerit, eorum respectiuè, quos tangunt statuta; vbi obseruabit *Bonacina de Censuris in particulari disp. 1. quæst. 23. punct. 4. num. 9.* Sermonem esse tantùm de ipsis facientibus statuta; non autem de promulgatoribus, & vtentibus, ad quos etiam extenditur Canon XV.

F I N I S.

ROMAE, Typis Ignatij de Lazaris. M. DC. LXVI.

SVPERIORVM PERMISSV.